

Ecole Supérieure
de
Théologie

~~155-1-3~~

OM

PA

6255

.A2

A27

1671

NICOLAUS ABRAM, SI + 1655

Commentarius in Tabulam volumina

Orationum N T Ciceronis

Part. Postrema

Lutetiae Parisiorum

S Cramoisy

1631

SERENISSIMO PRINCIPI
NICOLAO
FRANCISCO
 A LOTHARINGIA,
 SERENISSIMI
 LOTHARINGIÆ DVCIS
 FRATRI VNICO,
 S. R. E. CARDINALI
 EMINENTISSIMO, &c.

*Q*UOD olim nobilis Orator de suis Atheniensibus dicebat, eos dandi consilij proferendaque sententia rationem difficillimam reddidisse, quòd non nisi res iam antè privato consilio ratas & statutas in publicam deliberationem adducerent; idem de plerisque nostri seculi viris dicendum puto, qui cum vel inclinatione naturæ, vel temeritate quadam alicui facultati mentem auerterint, tum demum deliberant quid sequantur. Sed nimirum, ut oculus aliquo colore imbutus, quicquid adspexerit, eodem colore perfusum sibi videtur intueri: sic animus preiudicatis opinionibus occupatus quicquid deinde secum agitarit, ad primas illas cogitationes accommodat; & ut iustam illius artis, quacunque tandem illa fuerit, amplectendæ causam habuisse videatur, rationes undequaque corradit, quibus ceteras facultates possit in contemptum adducere. In hoc genere video fore non paucos, qui non me solum, sed etiam Societatem nostram grauius accusent. Ne, quòd & sacerdos & religiosus, Et iam confectis cæterarum ætatum spatij ad virilem

progressus non dubitem puerilibus profanorum auctorum commentatiunculis immorari. illam, quod, cum paucis admodum in locis sacre Theologie scholas aperiat, vix tamen habeat vllum collegium, in quo pueri profanis Grammatica, Poeseos, eloquentia studiis non initentur. Ne & illam, quod hasce nugas, tue Serenitati dicatas, Cardinalis Eminentissime, non dubitemus tanti nominis auspiciis in lucem emittere.

His ut te disceptante respondeam, equidem is ego sum qui nunquam eos audiendos putarim, qui sic ad humaniores istas litteras animum applicuerunt, ut eas vnas in oculis gerant, ut fliolas osculentur, iis non immorandum modò, sed immoriendum sibi putent: Gregorio tamen illi Theologo subscribere non verear, eos qui alterutras litteras contemnunt, perinde facere ac si vno duntaxat oculo contenti alterum sibi effoderent. Esto sanè, vilem & abiectam, ut volunt, harum professionem litterarum esse faciamus, at indignam sacerdote & religioso nemo sanae mentis esse concefferit. Quid enim sacerdote dignius, quid religioso, quam in rebus etiam abiectissimis Domino famulari? Quid faceres illi seruo, Princeps Serenissime, quid illi aulico faceres, qui tibi tantum in rebus illustribus & splendidis obsequium exhiberet? Quanto mercede digniorem eum putares, qui nullo rerum, qua iuberentur, habito discrimine, se tibi dicto prestaret audientem, tuos nutus spectaret, seque totum in omnibus ad tuam vnus voluntatem in vtramque partem effingeret? Quod si censores isti litterarum me (quod profectò nunquam facient, vel si se mentiando disrumpant) si me, inquam, doctiorem Varrone omnium, ut ait Augustinus, non Romanorum modò, sed etiam Graecorum doctissimo, ingeniosorem Casare, qui quaternas pluresve diuersis de rebus epistolas eodem tempore dictabat, acutiorem Augustino, religiosorem Hieronymo, prudentiorem Casiodoro, Beda venerabiliorem, Isidoro sanctiorem esse conuicerint, tum demum ea studia meis indigna vigiliis esse confitebor, que illi non pessimi scientiarum aestimatores tanti faciebant, ut Varro libros de lingua Latina, Caesar de analogia Ciceroni dicatos ediderint, Augustinus, Beda, Casiodorus artes grammaticas conscripserint, origines verborum rimatus fuerit Isidorus, Hieronymus poetas pueris quibusdam prelegendos exponendosque susceperit. Sin autem tantorum virorum virtutem non dicam imitatione, sed ne cogitatione quidem assequi me posse concedunt, cum illi primas illas loquendi preceptiunculas tanti aestimarint, quid est tandem cur hoc commentandi genus & Criticen tantò ceteris Grammatica partibus prestantiorem sacerdote & religioso indignam esse contendant?

Habes, Cardinalis Eminentissime, priuatam instituti mei rationem, restat ut de communi Societatis vniuersa causa paucis agamus, quam eò faciliorem & expeditiorem esse constat, quod iisdem, imò

potioribus rationibus ea fulcitur, quàm priuatum vnius institutum. Primam enim illam puerorum institutionem Sanctorum auctoritas suasit, ratio induxit, euentus deinde comprobauit. Neque sanè quifquam indignum nostra Societate censebit, quod & viros & ordines religiosos morum grauitate caterisque virtutibus illustres magni fecisse perspexerit. Quis Gregorio Magno vel grauior, vel occupationibus ad totam Ecclesiam spectantibus districtior? Is tamen priuatis canendi rudimentis pueros instruebat. Quis Hieronymo diuinis litteris addictior? Tamen ad Latam, cuius filiolum ad se mitti cupiebat in hæc verba rescripsit. Ipse, si Paulam miseris, & magistrum & nutricium spondeo, gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multò gloriofior mundi Philosopho, qui non Regem Macedonum Babylonico periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam, regnis cœlestibus inferendam. Nullus ordo fuit in Occidente Benedictina familia vel clarior, vel antiquior. Non solum in Anglia, Gallia, Germania priuatim magna cum laude docuerunt, sed etiam publica diuinarum humanarumque litterarum habuere collegia. Et vt Augustinianos, vt Barnabitas, vt ceteros ordines omni religione præstantes omitam, quis ignorat Dominicanam familiam omnibus virtutis doctrinaque partibus absolutam atque perfectam iam inde ab initio floruisse? anno duodecimi seculi primo & quinquagesimo, publico totius ordinis conuentu Mettis habito statuerunt vt omnibus in locis designarentur è fratribus quidam qui bonis artibus pueros erudirent. Quòd si peruicacibus ingenijs hominum auctoritate fieri satis non potest, si hæc opinio tam altas egit radices vt humanis viribus euelli non possit, diuina sapientia saltem acquiescant. Sinite, inquit, paruulos venire ad me: talium est enim regnum cœlorum.

Neque verò grauißimas rationes non habuerunt, cur puerorum institutione putarent felicitatem Ecclesia contineri. Videbant homines sapientissimi difficulter eradi que teneris animis imprimuntur: ceream esse etatem, & cuiusuis formæ capacem. Nullo negotio teneram plantam in quamcunque partem inflexeris: vetustate corroboratam fregeris potius, quàm è suo statu detorseris. Tenella nascentium membra facile fingunt obstetrices: distorta tantisper pauco post tempore ars medicorum nulla correxerit: Tenelli belluarum fetus sine labore cicurantur: cum in syluis adoleuerint, nunquam exuent feritatem. Jam si tyranni quidam conficta Pilati acta omnibus in Christum contumeliis plena pueris prælegi iusserunt, vt cum lacte nutricum venenum impietatis haurirent, si nihil impensius agere solent hæretici quàm vt teneros puerorum animos suis imbuant erroribus, quis ordinem Religiosum

reprehendendum, & non potius laudandum putet, quòd eo sine iuventutem Christianam litteris etiam profanis initiandam suscepit, ut cum humanioribus illis studiis diuinam pietatem infunderet?

Quòd si quidam neque rationes audire, neque Sanctorum exempla volunt intueri, unum illud restat, ut eos ad euentum (stultorum magister is esse solet) prouocemus. Finitio seculi superioris pauci erant excellentes Theologi: plerique omnes tam barbari, tam in loquendo & exprimendis animi sensibus inquinati, ut ignem ex eis facilius esset feriendo, quàm interrogando elegantius responsum extundere. Testis colloquium illud Possiacum, in quo Bezæ presentium animos inani volubilitate verborum, & velut quibusdam eloquentie prestigiis ita fascinarat, ut Catholici penè omnes, quidam etiam apprimè docti, preclusis quasi faucibus, obmutescerent, & iam mendacium de veritate, impietas de pietate, perfidia de fide triumphare videretur, nisi tuus ille gentilis, Princeps Serenissime, Academia nostra fundator, S. R. E. Cardinalis, Magnus, inquam, ille Carolus à Lotharingia, verà eloquentià fucata loquacitatis offutias eluisset, & diuini verbi gladio veteris gladiatoris fregisset audaciam. Si qui erant litteris hisce mansuetioribus politiores, ij vel captantes inanem gloriolam, vel animi leuitate studioque nouitatis impulsì statim ad Caluini Lutherique scopulos adhærescebant, factò paterna fidei religionisque naufragio: ij Grammaticorum & Rhetorum exedras in omnibus penè collegiis obtinebant. Prodibant in dies noua glossaria, noui linguarum thesauri, noue Græcorum Scriptorum versiones. Horum auctores, si queras, omnes propemodum sectarij, ut iam homines litteris humanioribus vel mediocriter tinctos tantum non Catholici nominis suppuderet. Quid igitur inuentute Catholica faciendum esse censemus? Eàmne trademus huiusmodi disciplina, ut ex aurea patera Babylonica meretricis venenum hauriat humanitatis melle circumlitum, an in summa rerum & verborum ignorantia versari, quodam inertie situ squallere, veterno tabescere, vel saltem, ut initio dicebamus, neglectis hisce litteris vno sacrarum litterarum oculo contentam esse patiemur? Bonum est tibi cum vno oculo intrare in vitam, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Sed interim qua barbaries in Ecclesia Romana versabitur? quod supercilium hereticæ factionis? Vnum erat tot malis remedium, ut religiosi scholas pueris aperirent, & amœniorum suauitate litterarum inescatos à Satana laqueis, ad Christi sagenam adducerent. Hoc videre prudentiæ fuit, tentare pietatis, perficere fortitudinis, & videre verò & tentare & perficere virtutis modis omnibus absolute. Vidit, tentauit, perfecit S. Ignatius. Quid iam attinet dicere quos inde fructus Ecclesia tota decerpserit?

Quasi verò quisquam non intelligat ad horum studiorum gymnasia

delibatum florem Christiana iuuentutis ex omnibus prouinciis conuenire. Horum adolescentum plerique, praesertim nobiles, ad Philosophiam non adspirant: non pauci, cum Dialecticam labris degustarint primoribus, animos ad Iurisprudentiam appellant: Pauci decursis Philosophiae spatii sacrae Theologiae limen attingunt. Et, si verum inquirimus, neque Philosophis neque Theologis facile Christianam pietatem instilles, nisi prius in scholis illis humanioribus animo molliato & subacta vera germanaque virtutis rorem exceperint. Neque enim, si velis, suas aures assiduis hortationibus & catechesibus facile commodabunt. Adeò, quicquid in nostris gymnasiis, tot religiosi, tot seculares, tot Iurisconsulti, Medici, Iudices, Senatores, aulici, principes, parochi, antistites pietatis hauserunt, id vnus penè scholis humanioribus acceptum referet quiuis aequus rerum estimator. Quid? quod ipsa veritas extorquet, vt non minus huic politiori litteratura, quam Theologia sacrisque concionibus ob extinctam haeresim deberi fateamur. Quis enim iam non intelligit post apertas à Societate scholas eam rerum mutationem contigisse, vt, cum prius plerique omnes his studiis eruditi aliquam existimationi suae labeculam adspergi putarent, si in sectanda religione maiorum suorum vestigiis institissent, ita vicissim, si qui sunt, qui pauci sunt, hac elegantiore doctrina paulò cultiores, qui voluptatum licentiaeque lenociniis addicti se nondum ad Ecclesiae castra receperint, iam tamen Catholicum nomen affectant, rudèque & imperitos censerì se putant si in Caluini Lutherique grege numerentur. Non igitur puerili quadam animi leuitate, sed, vt maiorum exempla docent, ratio persuadet, experientia confirmat, certo diuina gloria magis & magis in dies propaganda consilio Societas nostra litteras humaniores, & puerorum institutionem amplexa est.

Hac habui, Princeps Serenissime, quibus & mihi patrocinarer ipsi, & communem nostrae Societatis causam te disceptatore, defenderem. Restat vt non à me solum, sed etiam ab eadem Societate temeritatis & impudentiae notam deprecet, quòd Celsitudini tuae tam exiguum munus meis manibus offerendum putarit. Verùm & magni viri oblata sibi munera non sua magnitudine, non ipsorum munerum pretio, sed offerentium voluntate metiuntur;

Paruaque coelestes pacauit mica: nec illis

Semper inaurato taurus cadit hostia cornu.

Et qui tibi nihil offerendum esse contendunt nisi quod tuae dignitati respondeat, eò spectant vt nihil penitus offerendum esse videatur, ac proinde viuamus & moriamur ingrati. Quis enim tibi munus tam politum ingenio, tam elucubraturum vigiliis, tam elaboratum industria possit offerre, vt non immane quantum, tua illa dignitas antecellat. In te summa videmus omnia, Serenissime Princeps, & Eminentissime Cardinalis, summam generis à Carolo Magno per Duces

Bullionios propagati claritatem, summum ingenium cum summa indole, summam eruditionem cum summa virtute certantem, summam in iuvene prudentiam, secularem in Ducatus Lotharingie potestatem summe proximam, eminentissimam in Ecclesia dignitatem, ut neque nostra, neque muneris humilitas ad illud Eminentie tue fastigium adsperet. Quare quod veteres in Colossorum veneratione faciebant, id hodierno die citra superstitionem imitandum putavi, &

Vt caput in magnis vbi non est tangere signis,

Ponitur hîc imos ante corona pedes.

Musiponti 3. Iulij, anno M. DC. XXXI.

Tuae Celsitudinis

Seruus humillimus & obseruantissimus
NICOLAUS ABRAM
è Societate Iesv.

I N

M. TVLLII CICERONIS
ORATIONEM
PRO TIT. ANNIO MILONE

P R Æ F A T I O.

LVCIO Crasso, cum aliquid accuratius dixisset, id plerumque contigisse scribit Orator, nunquam ut melius dixisse putaretur, quasi ceteri à Crasso semper omnes, illo autem die fuisset à se etiam ipse superatus. Etsi enim superior eius oratio prateruecta non fuerat aures, sed penitus in auditorum mentibus infederat, sic tamen incredibili dicendi suauitate, quibusdam quasi blanditiis influebat in animos, sic irrepebat in sensus, ut presens audiendi iucunditas sensum omnem praterita voluptatis obtunderet. De Crasso, quoniam nihil in litteris extat, viderint ij, qui viam Oratoris disertissimi vocem audire potuerunt. Me certe sic eloquentia mei Ciceronis afficit, ita me non delectat solum, sed etiam sine satietate delectat, ut quamcunque eius orationis postremam in manus sumpsero, ea ceteris, ut mihi tum videtur, omnibus antecellat, & quo frequentius teritur, eo fragrantior, succini instar odoris suauitatem exhalet. Tanta est vbiq; vel argumentorum subtilitas, vel amantitas dictionis, vel rerum sententiarumque maiestas. Tamen ita me prae ceteris Miloniana demulcet, & propemodum effascinat, ut qui hanc nobilissimam cum Fabio, primam omnium cum Asconio, cum aliis perfectam orationis ideam, & exemplar omnibus eloquentiae numeris absolutum, ipsamque adeo Suada medullam appellant, plus penè quam possunt, minus quam debent, dicere videantur. Quam enim tota ex arte? quanta dissimulatione artis? Quod telum priore confirmationis parte subtilius? Quod fulmen posteriore vibratius? Quid sublimius peroratione? vbi frequentius in amplificationibus exarsit? vbi grauius intexuit, vberioresque sententias? Quando felicitus assurgit, demittitur, hilarescit, fulgurat, tonat, fulminat, perrumpit, blanditur, sedat, inflammat, in omnes motus dicendique formas orationem effingit? modo quadam verborum tenuitate limatus, modo concinnitate festiuus, modo squalore sitisque vetustatis horridus, & ipsa quasi negligentiâ venerabilis. Sollicitum exordium, narratio callida, confirmatio fortis, peroratio luctuosa, omnes denique partes sic ad omnis eloquentiae specimen expolita, ut qui hanc vnam orationem legerit, is neque splendorem Aeschini, neque Lysiae puritatem, nec suauitatem Isocratis, nec vim Demosthenis, nec Periclis fulmina desideret. Adeo maximus Orator, quicquid ab omni & ingenij & eruditionis antistite natura felix, diu-

turnus vsus, doctrina singularis, odium Clodij, Milonis amor è pectore tot amici beneficiis obligato, tot inimici maleficiis exulcerato depromere potuit, id in hanc orationem profudit vniuersum. Ad cuius explanationem priusquam accedimus, argumentum ab Asconio mi. uemur.

ARGUMENTVM ORATIONIS PRO
Milone, ex Asconio Pediano.

HANC dixit Cn. Pompeio iij. Consule, ad vi. Idus April. quod iudicium cum ageretur, exercitum in foro, & omnibus in templis quæ circum forum sunt, collocatum à Cn. Pompeio fuisse, non tantum ex ea oratione & annalibus, sed etiam ex libro apparet qui Ciceronis nomine inscribitur, De optimo genere oratorum. T. Annus Milo, & P. Plautius Hypsæus, & Q. Metellus Scipio Consulatum petierunt, non solum largitione palam profusa, sed etiam factionibus armatorum succincti. Miloni & Clodio summæ erant inimicitia: quod & Milo Ciceronis erat amicissimus, in reducendoque eo in exilium operam Reip. dederat: & P. Clodius restituto Ciceroni erat infestissimus, ideoque summè studebat Hypsæo, & Scipioni contra Milonem. ac sæpe inter se Milo & Clodius cum suis factionibus Romæ depugnauerat, & erat utriusque audacia par: sed Milo pro melioribus partibus stabat. Præterea in eundem annum Consulatum Milo, Clodius Præturam petebat, quam debilem futuram Consule Milone intelligebat. Deinde cum diu tractata essent Comitia Cõsularia, perficique ob eas ipsas perditas candidatorum contentiones non possent, & ob id mense Ianuario nulli, dum neque Consules, neque Prætores essent, trahereturque dies eodem quo antea modo, dum Milo quamprimùm comitia confici vellet, conficeretque cum bonorum studii, quod obstitit Clodio, tum etiam populo * (propter effusas largitiones, impensas quoque ludorum scenicorum, ac gladiatorij muneris maximas, in quas tria prædia * effudisse eum Cicero significat) competitores eius trahere vellent: ideoque Pompeius gener Scipionis, & T. Munatius Tribunus pleb. referri ad Senatam de patriciis conuocandis, qui interregem proderent, non essent passi cum inter regem proderet moris esset: ad iij. Cal. Febr. (acta enim magis sequenda, & ipsam orationem, quæ actis congruit, puto, quam Fenestellæ, qui ad x. i. v. Cal. Febr. tradit.) Milo Lanuium, ex quo erat munucipio, & ibi tum Dictator, profectus est ad Flaminem prodendum. Postera die occurrit ei circa horam nonam Clodius paulò ultra Bouillas, rediens ab Aricia, propè eum locum in quo Bonæ Dæ sacellum est. Erat autem allocutus Decuriones Aricinorum. Vehebatur Clodius equo. Serui xxx. ferè expediti, ut illo tempore mos erat iter facientibus, gladiis cincti sequebantur. Erant cum Clodio præterea tres comites eius, ex quibus Eques Rom. vnus C. Cassinius Schola: duo de plebe noui homines, P. Pomponius, C. Claudius. Milo Rheda, vehebatur cum vxore Fausta, filia L. Syllæ Dictatoris, & M. Fusio familiari suo. sequebatur eos magnum seruorum agmen: inter quos gladiatores quoque erant. Ex quibus duo noti, Eudamus & Birria. hi in ultimo agmine tardiùs euntes, cum seruis P. Clodij rixam commiserunt. Ad quem tumultum eum respexisset Clodius minitabundus, numerum eius Birria rompha traiecit. Inde cum orta esset pugna, plures Miloniani accurrerunt. Clodius vulneratus in tabernam proximam Bouillano delatus est. Milo ut cognouit vulneratum Clodium, cum sibi periculosus illud etiam uiuo eo futurum intelligeret, occiso autem magnum solatium esset habiturus, etiam si subeunda esset pœna, exturbari tabernam iussit. Fuit antesignanus seruorum eius M. Fustenus. atque ita Clodius latens extractus est, multisque vulneribus confectus. Cadauer eius in via relictum (quia serui Clodij aut occisi erant, aut grauitè faucij latebant) Sex. Tedijs Senator, qui fortè ex rure in urbem reuertebatur, sustulit, & lectica sua Romam ferri iussit. Ipse rursus eodem, vnde venerat, gressum recepit. perlatum est corpus Clodij ante primam noctis horam: infimæque plebis & seruorum maxima multitudo magno luctu corpus in atrio domus positum circumstetit. Augebat autem facti inuidiã vxor Clodij Fulvia, quæ cum effusa lamentatione vulnera eius ostendebat. Maior postera die, luce prima, multitudo eiusdem generis confluit, complurisque noti ho-

*populi.

*patrimonia.

mines elisi sunt, inter quos C. Vibienus Senator. Erat domus Clodij ante paucos
 menses empta de M. Scauro in palatio. Eodem Munatius Plancus frater L. Planci
 oratoris, & Q. Pompeius Rufus Syllæ Dictatoris ex filia nepos, Tribunus pleb. accur-
 rerunt: eis que obstantibus *, vulgus imperitum corpus nudum calciatum *, sicut in
 lecto erat positum, vt vulnera videri possent, in forum detulit, & in rostris posuit. ibi
 pro concione Plancus & Pompeius, qui competitoribus Miloni studebant, inuidiam
 Miloni fecerunt. Populus Duce Sex. Clodio scribâ corpus P. Clodij in Curiam in-
 tulit, clematitque subselliis & tribunalibus & mensis, & codicibus librariorum. quo
 igne & ipsa quoque curia flagrauit: & item Porcia basilica, quæ erat ei iuncta, am-
 busta est. domum quoque M. Lepidi interregis (is enim magisteratui Curulis erat
 creatus) & absentis Milonis eadem illa Clodiana multitudo oppugnauit. Deinde sa-
 gittis repulsa est, tum fasces ex lecto libitinæ raptos attulit ad domum Scipionis &
 Hypsæi, deinde ad hortos Cn. Pompeij, clamitans eum modò Consulē, modò Di-
 ctatorem. Incendium Curix maiorem aliquantò indignationem ciuitatis mouerat,
 quàm interfectio Clodij. Itaque Milo, quem opinio fuerat iuisse in voluntarium exi-
 lium, inuidia aduersariorum recreatus, nocte ea redierat Romam, qua incensa erat
 Curia: petebatque nihilò detentus Consulatum. Aperetè quoque tributum in singulos
 millia asium dederat. Concionem ei post aliquot dies dedit M. Cælius Trib. pleb.
 accitus * ipse etiam. Causam etiam ad populum dicebant vtrique, Miloni à Clodio
 factas esse insidias. Fiebant interea alij ex aliis interreges; quia comitia consularia
 propter eorum candidatorum tumultus, & eandem manum armatam haberi non
 poterant. Itaque primo factum erat S. C. vt interrex & Tribunus pleb. & Cn. Pompeius,
 qui pro consule ad urbem erat, viderent ne quid detrimenti Respublice caperet:
 Delectus autem Pompeius totâ Italiâ haberet. Qui cum summa celeritate præsidij
 comparasset, postulauerunt apud eum familiam Milonis, item Faustæ vxoris eius ad-
 hibendam, duo adolescentuli, qui Appij Claudij ambo appellabantur, qui erant C.
 Claudij filij, qui fuerat frater Clodij, & ob id illi patrii sui mortem velut auctore
 fratris persequebantur. Eisdem Faustæ & Milonis familias postulauerunt duo Vale-
 rij, Nepos & Leo, vt L. Herennius Balbus P. Clodij quoque familiam & comitum
 eius postulauit. Eodem tempore Cælius familiam Hypsæi, & Q. Pompeij postula-
 uit. Affuerunt Miloni Q. Hortensius, M. Cicero, M. Marcellus, M. Calidius, M. Car-
 to, Faustus Sylla. Verba pauca Q. Hortensius dixit, quæ sunt, liberos esse eos, qui pro
 seruis postularentur. Nam post recentem eadem manumiserat eos Milo, sub hoc ti-
 tulo quod caput suum vlti essent. Hæc agebatur mense intercalari, post diem trigesi-
 mum ferè, quàm erat Clodius occisus. Q. Metellus Scipio in Senatu contra M. Cæ-
 pionem * conquellus est, ac de eadem P. Clodij falsum esse dixit, quòd Milo sic se
 defenderet, & Clodium Aricinus * Decuriones alloquendi gratia abiisse, profectum
 cum sex ac xx. seruis: Milonem subito post horam quartam, Senatu misso cum ser-
 uis amplius cccc. armatis obuam ei contendisse, & supra Bouillas inopinantem in
 itinere aggressum. ibi P. Clodium tribus vulneribus acceptis Bouillas perlatum: ta-
 bernam in quam profugerat, expugnatam à Milone, semianimum Clodium extractum,
 in via Appia occisum esse, annulumque eius ei morienti extractum. Deinde Milonem,
 cum sciret in Albano paruulum Clodij filium venisse ad villam, & cum puer
 ante subtractus esset, de seruo Alicore quæstionem ita habuisse, vt eum articulatim
 consecraret: villicum & duos præterea seruos iugulasse: ex seruis Clodij qui domi-
 num defenderint vndecim esse interfectos, Miloni duos solos faucibus manuosis esse. Ob
 quæ Milonè postero die xii. seruos qui maximè operam nauassent manumississe, popu-
 lóque tributum singula aris ad defendendos de se rumores dedisse. Milo mis-
 sisse ad Cn. Pompeium dicebatur, quòd Hypsæo summè studebat, quòd fuerat eius
 Quæstor, desistere se petitione Consulatus, si ita ei videretur. Pompeium respòdisse,
 nemini se neque petendi, neque desistendi auctorem esse: neque populi Romani
 potestatem, aut consilium, aut sententiam interpellaturum. Deinde per C. Luciliū,
 qui propter M. Ciceronis familiaritatem amicus erat Miloni egisse quoque diceba-
 tur, ne se de hac re consulendo inuidia oneraret. Inter hæc cum crebresceret rumor
 Cn. Pompeium creari Dictatorem, neque opportunè aliter mala ciuitatis sedari posse:
 visum est optimatibus tutius esse, cum Consulem sine collega creari. Et eum tracta-
 ta ea res esset in Senatu, facto in M. Bibuli sententiam S. C. Pompeius ab interrege
 Ser. Sulpitio v. Cal. Mart. mense Intercalatio Consul creatus est, statimque Con-
 sulum iniiit. Deinde post diē tertium de Legibus nouis ferendis retulit. duas ex S. C.

* hortensibus,
 vel instantibus.
 * alias cal-
 datum.

* fortasse.
 ac eius ipse
 etiã causam
 egit ad popu-
 lum. Dice-
 bant, &c.

* an Cicero-
 nem?
 * alias vici-
 nos.

promulgavit, alteram de vi qua nominatim cædem in Appia via factam, & incendium curiæ, & domum M. Lepidi interregis oppugnatam comprehendit, alteram de ambitu pœnam grauiorem, & formam iudiciorum breuiorem. vtraque enim lex priùs testes dari, deinde vno die atque eodem & ab accusatore & ab reo perorari iubebat: ita vt duæ horæ accusatori, tres reo darentur. His legibus obfisteret M. Cælius Trib. pleb. studiosissimus Milonis, conatus est, quòd & priuilegium diceret in Milonem fieri, & iudicia præcipitari. & cum pertinaciùs legem Cælius vituperaret, eò processit ira Pompeius, vt diceret, si coactus esset, armis se Remp. defensurum. Timebat autem Pompeius Milonem, seu timere se simulabat, plerumque non domi suæ, sed in hortis manebat, idque ipsum in superioribus circa quos etiam magna manus militum excubabat. * Senatum quoque semel repetundus erat * Pompeius, quòd diceret timere se aduentum Milonis, dein proximo Senatu P. Cornificius ferum Milonem intra tunicam habere ad femur alligatum dixerat. postulauerat vt femur nudaret: & ille sine mora tunicam leuaret. tum M. Cicero exclamauerat omnia illi similia crimina esse, quæ in Milonem diceretur, alia. deinde Munatius Plancus Trib. pleb. produxerat in concionem M. Æmilium Philometonem, notum hominem, libertum M. Lepidi: is se dicebat pariterque secum quatuor liberos homines iter facientes superuenisse cum Clodius occideretur: & ob id cum proclamasset, abreptos & per duos menses in villam Milonis præcloso fuisse: eaque res seu vera, seu falsa, magnam inuidiam Miloni contraxerat. Idemque Munatius & Pompeius Tribuni pleb. in Rostra produxerant Triumvirum Capitale: * eumque interrogauerant, an Galatam Milonis seruum cædes facientem deprehendisset. ille dormientem in taberna pro fugitiuo deprehensum, & ad se perductum esse responderet. Denuntiauerant tamè Triumuiro, ne seruum remitteret: sed postera die Cælius Trib. pleb. & Manilius Canianus collega eius, ereptum è domo Triumuii seruum Miloni reddiderunt. Et si nullam de his criminibus mentionem fecit Cicero, tamen quia ita compereram, putavi exponenda. Inter primos & Q. Pompeius, & C. Sallustius, & T. Munatius Plancus Tribuni pleb. inimicissimas cõciones de Milone habebant: * Inuidiam etiã de Cicerone, quòd Milonem tanto studio defenderet: atque maxima pars multitudinis inensã, non solum Miloni, sed etiã propter inuisum Ciceroni patrociniũ. Postea Pompeius & Sallustius in suspicione fuerunt, in gratiam redisse cum Milone ac Cicerone: Plancus autè infestissimè perstitit atque in Cicerone quoque multitudinè instigauit. Pompeio autè suspectum faciebat Milonem ad perniciem eius comparari vim * vociferatus: Pompeiusque ob ea sapius querebatur, fieri quoque insidias, & id palam: ac maiore manu se armabat. Dicturum quoque diem Ciceroni Plancus ostendebat. Postea autem Q. Pompeius idem minitatus * erat. tanta tamen constantia ac fides fuit Ciceronis, vt non populi à se alienatione, non Cn. Pompeij suspicionibus, non periculi futuri metu, si sibi dies ad populum diceretur, non armis, quæ palam in Milonem sumpta erant, deterri potuerit à defensione eius, cum posset omne periculum suum & offensionem inimicæ multitudinis declinare: redimere etiam Cn. Pompeij animum, si paulum ex studio defensionis remisisset. Perlata deinde lege Pompeij, in qua id quoque scriptum erat, vt Quæsitore suffragio populi ex iis, qui Consules fuerat crearetur, statim comitia habuit creatusque erat L. * Domitius Ænobarbus Quæsitore. Aliorum quoque iudicium, qui de ea re iudicarent, Pompeius tales proposuit vt nunquam neque clariore viros, neque sanctiores propositos esse constaret. Post quod statim noua lege Milo postulatus à duobus Appiis Clodiis adolescentibus, iisdem à quibus antea familia eius fuerat postulata. Itaque de ambitu ab iisdem Appiis, & præterea de vi à L. Cornificio, de sodalitiis à P. Fuluio Nerato. Postulatus autem erat & de sodalitiis, & de ambitu ea spe, quòd primum iudicium de vi futurum apparebat, quo cum damnatum iri confidebant, nec postea responsurum. Diuinatio de ambitu accusatorum facta est, Quæsitore A. Torquato: atque ambo Quæsitores Torquatus & Domitius pridie nonas April. reum adesse iusserunt: quo die Milo ad Domitij Tribunal venit ad Torquati amicos misit, ibi postulante pro eo M. Marcello obtinuit, ne prius causam de ambitu dicerent *, quam de vi iudicium esset perfectum. Apud Domitium autem Quæsitorem Maior Appius postulauit à Milone, seruos exhiberi numero 4. & 50. & cum ille negaret eos qui nominabantur, in sua potestate esse: Domitius ex sententia iudicium pronunciauit, vt ex seruorum eorũ numero accusator quot veller ederet. Citati deinde testes secundum legem, quæ vt suprã diximus, iubebat, vt prius quàm

* alias magnanimus multum exculabat. nullo sensu. * fortasse repente dimiserat.

* alias Compitalem.

* inuidiosus etiam.

* alias comparauit eum, nullam subiectam sententiam. * alias meditata erat.

* alias Cn. Domitium. malè.

* diceret.

causa ageretur testes per triduum audiretur, dicta eorum Iudices consignaret*, quarta die adesse omnes in diem posterum iuberentur. Ac coram accusatore, ac reo pilæ, in quibus nomina Iudicum inscripta essent æquarētur: dein rursus postera die sortitio Iudicum fieret vnus & Lxx. qui numerus cū forte obtigisset, ipsi protinus sessum irent: tum ad dicendum accusator duas horas, reus tres haberet, reūque eodem die illo iudicaretur, prius autem quàm sententiæ ferrentur, quinos ex singulis ordinibus accusator, totidem reus reiceret, ita vt numerus Iudicum relinqueretur qui sententias ferrent, quinquaginta & vnus. Primo die datus erat in Milonem testis Cassinius Schola, qui se cum P. Clodio fuisse, cū is occisus est, dixit, atrocitatēque rei factæ, quàm maximè potuit auxit. quem cū interrogare M. Marcellus cœperit, tanto tumultu Clodianæ multitudinis circumstantis exterritus est, vt vim vltimam timens, in tribunal à Domitio reciperetur, quam ob causam Mar. Marcellus, & ipse Milo à Domitio præsidium implorauerunt. Sedebat eo tempore Cn. Pompeius ad ærariū, perturbatūque erat eodem illo clamore: Itaque Domitio promissit, se postero die cum præsidio descensurum: Idque fecit. quare territi Clodiani, silentio verba testium per biduum audiri passi sunt. Interrogauerunt eos M. Marcellus & Milo ipse. multi ex iis qui Bouillis habitabant, testimoniū dixerunt de iis quæ ibi facta erant, cauponem occisum, tabernam expugnatam, corpus Clodij in publicum extractum esse: virgines quoque Vestales dixerunt mulierem ignotam venisse ad se, quæ Milonis mandato votum solueret, quòd Clodius occisus esset. vltimæ testimonium dixerunt Sernpronia Tuditani filia, focus P. Clodij & vxor Fulua, & fletu suo magnopere eos qui adstant commouerunt. Dimisso circa horam decimam iudicio T. Munatius pro concione populum adhortatus est, vt postero die frequens adesser, & elabi Milonem non pateretur, iudiciūque & dolorem suum ostenderet. Euntibus ad tabellam ferendam postero die Iudicibus qui fuit ad 3. * Idus April. clausæ fuerūt tota vrbe tabernæ; præsidia in foro & circa omnes fori aditus Pompeius disposuit. ipse pro ærario, vt pridie, confedit, septus delecta manu militū. Sortitio deinde Iudicum à Quæsitore facta est. pōst tantum silentium toto foro fuit, quantum esse in aliquo foro posset; tum intra horam secundam accusatores cœperunt dicere, Appius Maior, & M. Antonius, & P. Valerius Nepos. Vbi sunt ex lege horis duabus, respondit his vnus M. Cicero: & cū quibusdam placuisset ita defendi crimē, interfici Clodium pro Rep. fuisse, quam formam M. Brutus securus est in ea oratione, quam pro Milone composuit & edidit, quamuis non egisset: Ciceroni id non placuit, quòd qui bono publico damnari, idem etiam occidi indemnatus posset*. Itaque cū insidias Milonē Clodio fecisse posuissent accusatores: quia falsum id erat (nam fortè illa rixa commissa fuerat) Cicero apprehendit, & contrà Clodium Miloni fecisse insidias disputauit: eoque tota oratio eius spectauit. sed ita constitit, vt diximus, neutrius consilio pugnatum esse eo die, verum fortè occurrisse: ex ea rixa seruorum ad eam eadem peruentum. notum tantum erat, vtrumque mortem alteri sæpè minatum esse: & sicut suspectum Milonem maior, quàm Clodij familia faciebat: ita expeditior & paratior ad pugnam Clodianorum, quàm Milonis fuerat. Cicero cū inciperet dicere exceptus est acclamatione Clodianorum, qui se continere ne metu quidem circumstantiū militum potuerunt: Itaque non ea, qua solitus erat, constantia dixit. manet autem illa quoque excepta eius oratio. scripsit verò hanc, quam legimus, ita perfectè, vt iure prima haberi possit. *Hæc Asconius Padianus.* Causæ genus est iudiciale: Quæstio qualitatatis: dicendi character est varius, plerumque tamen magnificus & sublimis. argumentum principale.

* aliis confirmarent.
* legit Manutius ad 6. Idus April. vt initio legitur.

* non posset.

Damnandus non est qui insidiatorem interemit.

Milo Clodium insidiatorem interemit.

Ergo damnandus non est.

Maior propositio refutatione præiudiciorum, assumptio narratione & priore confirmationis parte, complexio syllogismi exordio & peroratione continetur. additur & aliud argumentum ex abundantia. *Premis donandum qui perniciosum Reip. ciuem occiderit. vt è subiecta tabula liquebit.*

Divisio generalis orationis pro Milone.

1. Exordium ad §. 6.

2. Refutatio præiudiciorum. à 7. ad 24.

- 1. Nefas eum vivere, qui à se hominem occisum esse fateatur. à 7. ad 12.
- 2. Milo iam damnatus est iudicio Senatûs. à 12. ad 15.
- 3. & sententia Cn. Pompeij. à 15. ad 24.

3. Narratio. à 24. ad 30.

4. Constitutio quæstionis. 30. 31.

Prior propria huius quæstionis, Clodium iure casum, quòd esset insidiator. à 32. ad 73. & probatur

1. ab antecedentibus, siue personis, in quibus spectatur

- voluntas insidiandi. à 32. ad 46.
- facultas insidiandi. à 46. ad 50.

5. Confirmatio, quæ duplex. à 32. ad 93.

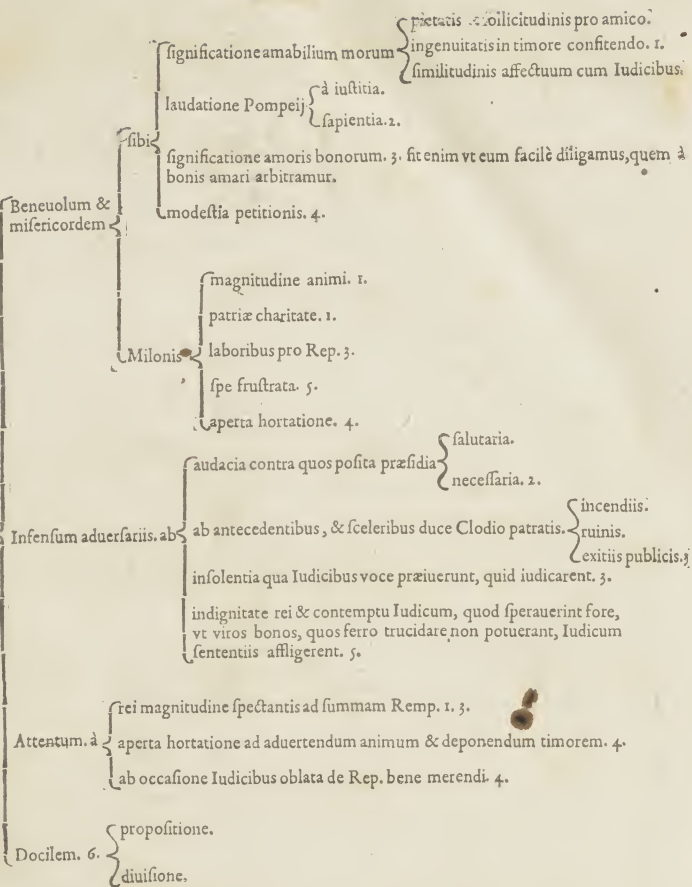
2. à comitantibus siue facti circumstantiis. à 50. ad 57. quibus adiungitur cõfutatõ quarundam obiectõnum. à 57. ad 61.

3. à consequentibus siue facti vestigiis. cum dilutione suspõcionum Cn. Pompeij. à 61. ad 73.

Posterior ex abundantia, etiam si Clodium insidiator non fuisset, tamen occidi cum interfectoris laude potuisse, quia perniciosus Reipub. eius. à 73. ad 93.

6. Peroratio. à 93. vsque ad finem.

Exordium S. 6. comprehensum quo redatis Iudicem

M. TVLLII CICERONIS
ORATIO
PRO TIT. ANNIO MILONE.

ARGVMENTVM.

Per oratoriam occupationem causas sui timoris exponit, quaedam benevolentiae colligendae, & invidia in aduersarios concitandae semina paucis interserens.

- I. **H**ESI vereor, Iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem, timere; minimèque deceat, cum Tit. Annio Milo ipse magis de Reipubl. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam parem animi magnitudinem afferre non posse: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos, qui, quocumque inciderint, veterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum minimè vident. non enim corona concessus vester cinctus est, vt solebat: non vsitata frequentia stipati sumus.

EXPLANATIO.

ETSI VEREOR.] Genus causæ dubium est, & partim honestate, partim turpitudine temperatum. honestum est vim vi illatam repellere, quod & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit. Turpe sit & ciuem & nobilem in monumentis maiorum suorum occidere, quo factum est vt Appia viæ nomen, in qua occisus fuerat Clodius, miras tragedias excitat. quare, quod in dubio causæ genere fieri debet, in principio sibi benevolentiam; aduersariis inuidiam aucupatur. benevolentiam tum à sua, tum à Milonis persona. à suâ, cum & se pro Milone sollicitum ostendit, quod pietatis & gratitudinis est. & se eodem, quo Iudices timore percussum esse demonstrat. sic enim nescio quo pacto vt ista morum & affectuum similitudine benevolentia comparetur. A persona Milonis, cum eius fortitudinem appellat, & singularem patriæ charitatem, cuius ille salutem suæ ipsius salutis antepouit. vides quàm miro artificio, dum ea sibi obicit, quæ contra ipsum facere videantur, ea se vereri dicit, quibus expositis in animos iudicum vel leniter influat, vel latenter obrepit.

MAGIS DE REIPVBL.] Non solum, vt dixi, benevolentiam colligit, dicens Rempub. Miloni esse salutem propria chariore, sed etiam attentionem captat, insinuans causam Milonis tanti esse momenti, vt, quod paulò post disertius edisleret, ex ea Reipubl. salus pendere

videatur, quasi dicat, non timet Milo damnationem, sed id vnum metuit, ne ex ea scelerati magis insolescant, & ita perniciēs Reipubl. conlequatur.

PARVM ANIMI.] Iudices nouo quasi momento ad benevolentiam inclinat. nihil enim magis nos afficit, quàm infirmitatis ingenua confessio.

TAMEN HÆC.] Querela est. qua & suum timorem excusat, & aduersarios in inuidiam adducit. timorem excusat à iudicij nouitate. nihil enim est, quod magis exterreat. inuidiam inflammat aduersatorum vim & iniuriam innuens, quorum tanta vis fuerat, tantus furor, vt militum præsidia contra eorum impetus fuerint in foro collocanda.

NOVI IVDICII NOVA FORMA.] Nouum fuit iudicium, quia Pompeius nouam tulit de cæde Clodij questionem. Noua forma, tum ob tempus accusatori reoque præfixum, tum ob quaestorem Consularem aliisque Iudices, ob præsidium militum, & excubias nouas & insolentes. Pompeius, auctore Pediano, inito Consulatu, Post diem tertium de legibus nouis ferendis retulit, duas ex S. C. promulgauit. alteram de vi, qua nominatim eadem in Appia viâ factam, & incendium Curia, & domû M. Lepidi Interregis oppugnata comprehendit: alteram de ambitu poenam grauiorem, & formam iudiciorum breuiorem: vtraque enim lex prius testes dari, deinde vno die atq. eodem & ab accusatore, & ab reo perorari iubebat, ita vt dua hora accusatori, tres reo darentur. Atque hæc legum promulgatio Ciceronem merito tetruisset,

quemadmodum *His legibus obfistere M. Cælius Tribunus plebis studiosissimus Milonis conatus est, quod & privilegium diceret in Milonem ferri & iudicia præcipitari.* Callidè tamen Orator causam sui timoris aliò deuiat. quasi non tam propter hanc legum promulgationem, quàm propter illa militum præfidia terreatur. Sic enim se iudicibus magis attemptat, & eorum affectibus obsecundat, qui non leges Pomprij, sed militum præfidia pertimescebant. nam quemadmodum artis est dolorem prætere, vt alteri pulsus esse solatio, iracundiam simulare, & ei insultare cui velis alterum mitigare: ita summi vite oratoris timorem ostendere, vt Iudices militum aspectu periculosos à timore deduceret.

QVOCVNQVE INCIDERINT.] Non dicit quouenit se conuerterit, sed *inciderint*, vt maioris timoris significationem ostendat. quasi armorum fulgore præstrictus conuiueat. nec, nisi fortuito aliquam in fori partem inciderint, audeat intueri, verbi etiam proprietatem sectatus incidere dixit oculos, quod hæc è i ostris & loco emineti dicerentur. quod autem ait, *vetere consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum.* Vel per epexegetim idem duobus modis explicat, vel per forum populi circumstantis frequentiam, per iudicia, iudicium confessum intelligit.

MINIME VIDENT.] Quintilianus legit *requirunt.* parum refert, nisi cui posterior lectio elegantior esse videatur.

NON ENIM CORONA.] Rationem exponit cur noui iudicij nouam formam appellet. *Noua est iudicij forma cum corona confessus vester non cinctus est, vt solebat.*

Sed coronâ confessus vester non cinctus est, vt solebat.

Ergo noua est huius iudicij forma.

CORONA.] Multitudine populi forensis in orbem dispositâ & circumstantem. non negat adesse populi multitudinem, sed coronam. paulò post enim dicit magnam ciuium multitudinem vndique toto foro spectari, sed eam ciuium multitudinem milites à Rostris & confestuiudicium submouebant, nec circa subfessilia in orbem stipari permittebant. Libet totum hunc paragraphum bene multis Fabij verbis singillatim expendere: *Proponamus nobis illud Ciceronis in oratione nobilissima pro Milone principium, nonne ad singulas penè distinctiones, quamuis in eadem facie tamen quasi vultus mutandus est? ET SI VEREOR, IUDICES, NE TVRPE SIT PRO FORTISSIMO VIRO DICERE INCIPIENTEM TIMERE.* Etiam si est toto proposito contractum atque summissum, quia & exordium est, & solliciti exordium: tamen fuerit necesse esse aliquid plenus & erectius dum dicit, **PRO FORTISSIMO VIRO, QUAM CURA ET SI VEREOR & TVRPE SIT: & TIMERE.** Iam secunda respiratio increscat oportet, naturali quodam conatu, quo minùs panidè dicimus que sequuntur, & quæ magnitudo animi Milonis ostenditur: **MINIME QVÆ DECEAT, CVM TIVS ANNIVS IPSE MAGIS DE REIP. SALVTE, QVAM DE SVA PERTVRBETVR.** Deinde quasi obiragatur sui est: **ME AD EIVS CAVSAM PAREM ANIMI MAGNITVDINEM AFFERRE NON POSSETUM INVIDIOSA TAMEN HÆC NOVI IVDICII NOVA FORMA TERRET OCVLVS.** Illa verò iam penè apertis, vt aiunt, tibiis,

QVI QVOCVNQVE INCIDERINT VETEREM CONSVETVDINEM FORI ET PRISTINVM MOREM IVDICIORVM REQVIRVNT. Nam sequens *latum etiam atque fufum est.* **NON ENIM CORONA CONSESSVS VESTER CINCTVS EST VT SOLEBAT.** Hec ille lib. ii. cap. 3. quæ quamuis ad pronuntiationem referantur, non minùs tamen ad sensum & ostendendas diuersas oratoris affectiones inferunt.

NOTÆ.

ET SI VEREOR.] Duas questiones morales satis difficiles & intricatas inuoluit. Altera est an magis in amici causâ, quàm in nostra ipsorum solliciti esse, & timere debeamus. altera an vir fortis magis de Reip. quàm de sua salute perturbetur. Priorem questionem non dissoluit Noster, sed in medium relinquit, vt hæsisse videatur. de amicitia si. *Quam multa enim qua nostra causa nunquam faceremus, facimus causa amicorum: precari amicis ab indigno, supplicare, tum acerbis in aliquem inuehi, insectarique vehementius, que in nostris rebus non satis honestè, in amicorum sunt honestissimè.* De Tusculana 3. sub finem: *Laudant enim eos qui equo animo moriantur, qui alterius mortem equo animo ferant, eos putant vituperandos: quasi fieri illo modo possit, quod in amatorio sermone dici solet, vt quiquam plus alterum diligat, quàm se. Præclarum illud est, & si queris, rectum & verum, vt eos qui nobis charissimos esse debeant, æqui ac nostri & ipsos amemus. at verò plus, fieri nullo pacto potest, ne optandum quidem est in amicitia, vt me ille plus quàm se, ego illum plus quàm me. Perturbatio vite, si ita sit, atque officiorum omnium consequatur, &c. Quarum opinionum vtra sit verior, philosophis discutendum relinquo. Quod autem publicam utilitatem priuatis commodis præferre debeamus, vt alia sexcenta omittam, allegoricè docet Hesiodus in operibus:*

Μη μοι κρατὶς κρητὸν ποτὶ φίλους ἔσθω

Προτίον δ' ἀκὴν ἴδ' ἐν' ὄντι μίσην τίθηται.

Nec tui crateri calicem præponere debes

Dum bibitur. namq. inde venit tereterrima clades.

Quod præcepit Maueu Mofchopolus, Proclus, & Ioannes Tzetzes vno ore sic interpretantur: *Μὴ συμπουλῆς φίλους ποτὶ τὰ κοινὰ, τὸ δὲ κείνῳ συμῆγειν τὰ κοινὰ ἀεγίμα, ἀλλὰ τὸ μέγιστον ἔχει. Δυσχερὲς ἴδ' ἐπὶ τῷ συμῆγειν. εὐπρόσθετος ἴδ' ἢ κρητὸν τὰ κρατῆρας. κρατὴρ ἴδ' ἀληθῶς τὴν ψῆφον, ὡς πρὸς ἄλλους ποτὶ τοὺς συμπετίους, ἢ κρατῆρας ἔχειν κρητὸν δὲ, ὡς κρητὸν ἢ τὸ ποτὸν, δὲ ἔχει τὰ κρατῆρας ἀπόρτις ἔπιον. Ne, cum de publicis rebus deliberatur, priuatis utilitatem publicis commodis anteponas, neque partem toti, graues enim inde clades oriuntur. nam visior est calix crateri. crater enim vas quoddam fuit leberis instar, in conuiuiis positum, & vino temperato plenum. ærochæ verò, vt calyx, aut aliud eiusmodi, quo è crateri haurientes bibebant.*

IUDICES.] Glossa Philoxeni, *Index, ἡ γὰρ, κρητῆς.* Sic Iudicè pro magistratu Flautius Vopiscus vsurpat. in Flonano ab Atuspicius Imperatorè pronuntiauit ait: *Qui des Iudicem Parthis, ac Persis qui Fracos, & Alamanos sub Romanis legib. habeat. &c. qui Sarmatis omnib. iudicet. & in Aureliano: Ita vt per sex menses Imperatorè Romanus orbis non habuerit, omni s. Iudices ij permanerent, quos aut Senatùs, aut Aurelianus elegerat, nisi quod Proconsule Asia Falconum Probum in locum Aurely Fusci delegit.*

Vtrum amicos plus nobis ipsis diligere debeamus.

Communia priuatis præferenda.

Ammianus lib. 17. *Alique optimates & Iudices, variis populis presidentes.* Tullius libro 2. de legibus ex duodecim tabulis. *Regio imperio duo sunt: sique praeuendo, iudicando, consulendo, Praetores, Iudices, Consules appellantur.* Florus cap. 9. lib. 1. *Mutato tamen & iudice, & nomine, &c. Consulque appellatur pro Regibus.* Communior tamen est illa iudicis acceptio, quam Varro libro 5. de lingua Latina sic exponit: *Index quod ius dicat accepta potestate, id est quibusdam verbis dicendo finit.* Graece δίκαστος, quasi δίκαστος, vt notat philoſophus in moralibus, quod ius suum cuique tribuat, & quasi bifariam partiatur.

III. TERRET OCULOS.] Plutarchus in Cicero: *Περί τῆς ἀσθενείας διατηρηθῆναι. Ad aspectum propter insolentiam turbatum.* Frequens est oculorum armorum fulgore terreti. Horatius Ode 1. secundi carminum:

*Iam fulgar armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.*

IV. VETEREM MOREM IUDICIORVM.] Tacitus siue Quintilianus dialogo de causis corruptae eloquentiae: *Transio ad formam & consuetudinem veterum iudiciorum: quae estis nunc aptior est ista, eloquentiam tamen illud forum magis exercebat.* Sic emendo, pro eo quod legitur: *Quae estis nunc aptior est, ita erit eloquentia, tanto illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, & libera compendinationes erant, & modum dicendi sibi quisque sumebat, & numerus neque dierum, neque patronorum finiebatur.* primus tertio Consulatu Cn. Pompeius adstrinxit, imposuitque veluti frenos eloquentiae: ita tamen vt omnia in foro, omnia legibus, omnia apud praetores gererentur. Imposuit, inquit, eloquentiae frenos. ita vt, verba sunt Afconij superius allata, *duae horae accusatori, tres reo darentur.* Cui adtilpularum & Dio lib. 40. tantum non isdem verbis, *ἕξωρον τῶ ὄντι δίκασθη δὸ ὄρε, τῶ δὲ εὐρωτῆ ἡγεῖ δίκασθη ἐκλειστον. καὶ ἡ μάλα πλείους ἡλικιαί, πῶς ἐπιτρέτες, ὥστε τῶ κρινόμενον δίκασθη (πάλιν ἢ κατὰ τὴν ἀξίωσιν ἡ ποιοῦμεν ἑξερπίοντα) ἐπαναθῶσι νομοθετίας μετένα ἢ παρῆσαν ἕξωρον ἐπὶ τοῖς ποιοῦσι γυμνασίαι.* Accusatori duas horas, reo tres definit, & quod multum nocuit plurimum illud etiam correxit, quod laudatores quidam à reo prodecebantur, (nulli enim à viris grauibz laudati è iudicis elabebantur, legem ferens ne quisquam omnino in huiusmodi rebus, laudator accederet. Praemisera; καὶ τὸν τῶν συμαζοντων ἐκατέρη τῶ ἡμῶν ἀειδῶν ἀείρου, ὥστε μὴ ὥστε τὸ ἀλλόθεν αὐτῶν τὸν δικαστῆ δορυκοῦμενος ἐπιτρέψῃται. Et aliorum vnicuique parti numerum definiuit, ne propter eorum multitudinem Iudices exterverentur. Quod spectat ad laudatores Plutarchus in Pompeio: *Λόγους νόμους τὸν γροῦμῶν περὶ τῶν κρινόμενων ἐπαίους, ὥστε τὸ ἐκείνους Πλάκεν ἐπινοήσῃμενος. καὶ Κάτων (ἔτι καὶ ἢ κρίων) ἐπιθροῦμενος πῶ ὥστε τῶν ἡρώων ἔτι οὐ χαλαρὸς ἔχει αὐτὸν τὰς τὸν νόμον ἀκούων τῶν ἐπαίων. Cùm lege laudatores reorum sustulisset ipse, vt Plancium laudaret ingressus est. Et Cato (erat enim in consilio) aures manibus obstruens sibi non conuenire dixit, vt contra legem laudationes audiret. In forma exercendi iudicij illud etiam fuit non vltatum, vt militum praesidium ad securitatem iudicij poneretur, quamuis id constat etiam alibi contigisse. vt in iudicio Clodij de incaestu religioibzque pollutiis.*

Noua iudiciorum forma à P5peco instituta.

CORONA.] Nonnulli coronam ciuium inermium, cohortem armorum multitudinem esse contendunt. aliter explicauit. corona enim siue inermium, siue armorum dicitur multitudo in orbem disposita. nam, si quaelibet inermium turba corona diceretur, quies inermes ex omnibus fori partibus ad spectandum iudicium confluebant: adeoque confessus iudicium coronâ cingebatur. cur igitur non fuit corona ista ciuium inermium multitudo? quia confessus iudicium non stipabat. eos enim propius accedere Pompeius cum armorum praesidio prohibebat. metaphora ducta à floribus qui certo implexu in orbem redeuntibus coronâ nominantur. quas Festus Pompeius Graecae originis esse & à choro dictas existimat. Simonides à Scalligero citatur:

*Φύλλος ἐμπεριεῖται τῆς Τριτάτης ἀνὰ ἀσπίδος
Ἄν ἀκροῦν τῆς γαίης ἀπὸ μὲν ἵππο ἡρώων.*

*Phœbus Tindaridis cantu preit, atque cicada
Innumera densi circumstrepere corona.*

Quod nomen multis ostendi potest tam armatis quam inermibus conuenire. armatis vt apud Homerum Iliados v'.

Πάντῃ γὰρ σὲ μέγιστος σέφῳ πολέμοιο κίον.
Vndique te circum belli flagrat esse corona.

Maro:
- & rara muros cinxere corona.

Item:
*Qua rara est acies interlucetque corona
Non tam spissa viris.*
Ouidius 13. Metamorphoseon confessum coronâ coniungit:

Corona armorum.

Consedere Duces, & Vngi stante corona.
Lilius lib. 28. agens de seditione Hispanicâ quam Maior Africanus sua auctoritate compescuit: *Exercitus qui corona concionem circumdederat, gladiis ad senta concrepuit.* Gellius lib. 7. c. 4. *Est autem alia rationis huius opinio, cur dici solent sic captiuos sui corona venditari: quod milites custodia causa, captiuorum venalium greges circumstrarent: eaque circumfatio militum coronâ appellata sit.* Lucanus libro 1. de hac ipsa re:

- Quis castra timentis

*Nescit mixta foro, gladij cum triste minantes
Iudicium insolita trepidum cinxere coronâ,
Atque vno medias perrumpere milite leges,*

Pompeiana reum clauserunt signa Milonem.
Inermibus, cùm videlicet populi iudicium spectâtis multitudo corona nuncupatur, vt lib. 3. in Verrem 49. *Τὴν ἐννεμὴν putamus patronorum suum in hoc crimine cerciculum iactaturum, & populo se in coronam daturum.* Eodem sensu pro Placco coronę nomen vsurpat: Idcirco Decianum vsque ad coronam appliciisti. 2. de Fimbriis: *At tu eadem ista dic in iudicio, aut, si coronam times, dic in Senatu.* Martialis lib. 6. epig. quodam de filio Reguli:

Corona inermium.

*Iam clamor, lentimque viri, densimque corona
Vulgus, & infanti Iulia templa placent.*

FREQUENTIA.] Qua oratoris studium accenditur. pro Deiotaro 5. *Dico intra domesticos parietes, dico extra conuentum & eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent.* Cuius rei Auctor dialogi de causis corruptę eloquentię rationem reddit sanè iuculentam: *Oratori autem clamore plausuque opus est, & velut quoddam theatro, qualis cotidie antiquis oratoribus contingebat: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coarissent: excitat. cùm clientela quoque, & tribus, & municipiorum*

V I.

Frequentia

legationes, ac partes Italia periclitantibus assistere: cum in plerisque Iudiciis crederet populus Romanus sua interesse quid iudicaretur, satis constat Caium Cornelium, & M. Scantum, & Titum Milonem, & Luc. Bestiam, & P. Vatinius, concursu totius civitatis & accusatos & defensos, ut frigidissimos quoque oratores ipsa certantis populi studia excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiusmodi libri extant, ut ipsi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus censeantur. hinc illud:

*Excitat auditor studium, laudatque virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.*

STIPATI.] A Regum stipatoribus ducta translatio. Varro lib. 6. de lingua Latinâ. Latrones dicti à latere, qui circum latera erant Regi atque ad latera habebant ferrum: quos postea à stipatione stipatores appellaverunt, dixerat lib. 4. sub finem. Stipendium ab stipa dictum, quod as quoque stipem dicebant. nam quod asses libra pondo erant,

qui acceperant maiorem numerum, non in arca ponebant, sed in aliquâ cellâ stipabant, id est componebant quo minus loci occuparet. à stipando stipem dicere ceperunt. stipare ab *στειν* fortasse Græco vocabulo. Glossæ, stipator *στυπτοέλης*. Virgilius eodem sensu quo Varro stipandi verbum vituperat, ut 3. Æneidos.

-stipantque carinis

*Ingens argentum, Dodonæisque lebetas,
Seruius in eum locum. stipat, densat. unde stipatores dicuntur, qui in navibus componunt. à stipa, & libro primo.* -liquentia mella

*Stipant, & dulci distendunt nectare cellas.
vide eundem Seruium, & alios interpretes.*

A X I O M A T A.

Turpe est pro forti viro dicentem timere.
Vir fortis de Reip. magis salute, quam de sua perturbatione.
Novitas terret oculos.

A R G V M E N T V M.

Causa timoris sui fusiis exposita per oratoriam correctionem eandem timoris causam innertit, & à laude Pompeij benevolentiam aucupatus sensim ad excutiendum ex iudicium animo metum, sine sensu delabitur.

NAM illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etiam contra vim I. collocata sunt, afferunt tamen oratori horroris aliquid; ut in foro, & in iudicio, quamquam præsidia salutaribus, & necessariis septi sumus, tamen, ne non timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem; cederem temporibus, Iudices, nec inter tantam vim armorum existimarem oratori locum esse: sed me recreat, & reficit Cn. Pompeij sapientissimi, & iustissimi viri consilium: qui præfecto nec iustitiæ suæ putaret esse, quem reum sententiis iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere; nec sapientiæ, temeritatem concitatae multitudinis auctoritate publica armare.

EXPLANATIO.

NAM I. L. A.] Reddidit causam suæ formidinis, quod iudicium subsellia præter consuetudinem non corona civium, sed militum præsidio cingeretur. nunc occurrit obiectioni hoc penè pacto. Atenim quispiam dicit, nihil esse causæ cur ob immutatam iudiciorum consuetudinem magnopere reformidem: hæc enim præsidia collocata sunt ad Iudicium securitatem, non ad inferendam vim Miloni, sed ad prohibendam Clodianæ factionis iniuriam. Respondeo, id verum quidem esse, sed tamen hanc rationem minoris esse momenti, quam ut omnem ex animo motum extergat, ita sum enim rerum insolentia & iudicij novitate percussus, ut quamvis ex istorum militum aspectu magna mihi spes securitatis affulgeat, tamen non possim confidere sine aliquo timore. Quidam id artificij notant, quod inde se ad bene sperandum acuat, unde timere maxime debuisse. nam quæ contra Milonis impetum disposita erant præsidia, ea sui ac rei tuendi causâ comparata esse iudicibus inculcat, ducum exemplo qui ut animos erigant militum, inde se iuvari fingunt, unde maximum periculum impendat. Vix assentior: nam verè,

ut in notis videbimus, illa præsidia non contra Milonem, sed contra vim Clodianorum ipso Milone postulante fuerant in foro constituta. Tamen quoniam, ut refert Alconius, *Timebat Pompeius Milonem, seu se timere simularat; & plerumque non domi suæ, sed in hortis manebat, idque ipsum in superioribus, circa quos etiam magna manu militum excubabat.* Et eam ob rem hæc opinio multis infederat, Pompeium illa præsidia non pro Milone, sed contra eius vim & impetum in foro collocasse: ideo prudenter Marcus Tullius hanc opinionem conatur ex animis iudicum euellere, ne ea persuasione imbuti ab absolendo Milone deterreantur. Quam ut facilius euellat, ita significat liquet contrarium, ut etiam loco obiectionis affumat:

Hæc præsidia pro Milone contra vim posita sunt.

Ergo non debes timere qui Milonis es patronus. Concedit antecedens, cum tamen nolit consecutionem admittere, quasi antecedens illud, nisi planè constaret, & si quo modo negari posset, ad excusandum suum timorem libenter inficiaturus esse videatur. Sed mihi quodam artificio, id maxime probare intendit, quod se fingit inuitum concedere. nunc ad singulas partes veniamus.

PRO TEMPLIS.] Antè omnia templa foro vicina, vt templum Castoris, templum Saturni siue ærarium.

CONTRA VIM.] Ad prohibendum ne qua vis fiat à Clodianis.

COLLOCATA SVNT.] Alij legunt, collata. res est nullius ad parui momenti.

NON AFFERVNT TAMEN ORATORI ALIQUID.] Lambinus legit, adferunt tamen oratori terroris aliquid, vel horroris aliquid. Sensus perspicuus est, & sequeretur, si liberet multum à veteri lectione discedere. sed nos eam explicemus. Etsi illa præsidia sùnt contra vim Clodianorum comparata, non adferunt tamen aliquid siue fiducia. adèd vt in foro iudiciòque, non considere quidem vim aliquo timore possimus.

QUÆ SI OPPOSITA.] Iam paulatim ad excutiendum iudicium timorem fe accingit, ac primum sic à suo sensu argumentatur.

Si ista præsidia opposita Miloni putarem, cederem foro.

Sed non cedo.

Ergo non puto Miloni opposita.

SED ME REFICIT.] Est inuersio, siue reiectio dictorum per distributionem, quâ possunt duo enthymemata contineri. libet ad syllogifimos reuocare.

Vir iustus non putat sua iustitia esse, quem reum sententis iudicium tradiderit, eundem militum telis obicere.

Sed Pompeius est vir iustus.

Ergo siue iustitie esse non putant, Milonem, quem sententis iudicium tradiderit, telis militum obicere.

Subiunxit.

Pompeius Milonem telis militum obicisset, si contra eum hæc præsidia comparasset.

Ergo Pompeius contra Milonem ista præsidia non comparauit.

Alter syllogifimus est huiusmodi.

Vir sapiens siue sapientia esse non putat temeritatem concitata multitudinis auctoritate publica armare.

Sed Pompeius est vir sapiens.

Ergo Pompeius siue sapientia esse non putauit temeritatem concitata multitudinis auctoritate publica armare.

Sed armaffet, &c. si hæc præsidia contra Milonem comparasset.

Ergo hæc præsidia contra Milonem non comparauit.

CONCITATÆ MULTITVDINIS.] Plebecula turbulenta Munatij Planci Tribuni plebis concionibus ad feditonem concitatur, adèd vt Lepidi domum expugnavit, & curiam ipsam incendit.

AUCTORITATE PVBLICA.] Publicam Pompeij auctoritatem appellat: vel quod Pompeius gerebat consulatum, vel quia Patres decreuerant, vt videret, ne quid Reipub. detrimenti caperet. Quæ formula, vt notat Sallustius, summa quædam auctoritas continetur.

NOTÆ.

1. PRÆSIDIA.] Cassinius Scholam testem, Cùm interrogare M. Marcellum cepisset, tanto stimulus Clodiane multitudinis circumstantis exterritus est, vt vim vltimam timens in tribunal à

Domitio reciperetur, quàm ob causam M. Marcellus & ipse Milo à Domitio præsidium implorauerunt, sedebat eo tempore Cn. Pompeius ad ærarium, perturbatisque erat eodem silo clamore: itaque Domitio promisit se postero die cum præsidio descensurum: idque fecit, quare terris Clodianis silentio verba testium per biduum audiri passus sunt. Hæc Asconius. at Cornelius Balbus epistola quadam quæ habetur libro nono ad Atticum noua Ciceronem ipsum præsidium petiisse testatur: Mibi placet, si tibi videtur, te ad eum scribere, & ab eo præsidium petere, vt petisti à Pompeio, me quidem approbante, temporibus Milonianis. itaque Plutarcho vix assentior, qui Ciceronem allegerit armorum circumstantium fulgore perterritum fuisse: Παρηγοίου τὴν ἀρετὴν ἐπὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἄλλων πελαγονῶν τῆς στρατιῆς, ὁ Μίλων τὸν Κικέρωνα δειπῶντος πρὸς τὴν εἰς τὴν ἀσπίδα διαπερθεῖν, καὶ διαρρηκῆσαι, συνίστηεν, ὅς φορεῖν κοιανθῆντα σάκος τὴν ἀρετὴν συνελθῆναι, ἄξιόν ἐστι σωτηρίῃ καὶ κέρει, καὶ πλεονεξίῳ τὸ δικαιοσύνη. Cùm Pompeius forum ante lucem è superioribus partibus militum præsidium occupasset, Milo veritus ne Tullius propter insolentiam armorum aspectu turbatus, non adeo bene peroraret, ei persuasit vt in lectica delatus ad forum quiesceret, cùm Iudices conuenirent, & concessus completeretur. Pergit: Τότε αἱ αὐτῆς τῆς Μίλωνος δίκης ἐν τῷ σοφίῳ συνεβλήθη, καὶ διακρίθησαν τὸν Πομπηίου ἀπὸ χρηστῶν ὄντων, ὡσπερ ἐστὶ στρατιῶν, καὶ κέρει τὰ ὄπλα πελαγονικῆ τῶν ἀρετῶν, συνελθῆναι, καὶ μάχῃ ἐπιβῆσαι τῷ ὄρει, κραδαινῶντος τὸ σῶμα, καὶ τὴν φωνὴν ἐπιβήσας: αὐτῶν δὲ Μίλωνος ἐπιβήσας καὶ ἀδελφείῳ πελαγονίῳ τῷ ἀρετῶν, καὶ κέρει ὄντων, καὶ ὑπεβαλεῖν ἐδῆ τὰ φωνὰ ἀπεβήσας πρ. Tunc igitur ad causam Milonis è lectica procedens, intutus Pompeium, in loco superiore, tanquam in castris sedentem, & toto foro arma in orbem splendens. graviter animo commotus, & toto corpore incitatus vix orationem suam exorsus est, lingua metu præcipitata, cùm ipse Milo sidem & constanter illi iudicio adstaret, nec comam promittere, aut omnino vestem mutare sustineret. Hactenus Plutarcho cui ad stipulatur & Lucanus lib. 5. ver. 477.

- Tunc classica seruat

Oppositis quondam polluto tyro Miloni.

Sed cum non tam armorum conspectu, quàm Clodianorum tumultu territum fuisse Ciceronem, Asconio magis assentior: Cicero iustitiam inciperet dicere, exceptus est acclamatione Clodianorum, qui se continere ne metu quidem circumstantiam militum potuerunt: itaque non ea, qua solius erat constantia dixit.

CEDEREM TEMPORI.] Publius Mimus:

Honestè seruit qui succumbit tempori.

Hoc videlicet est politicorum axioma tempori feruendum, quod Noster pro Plancio 93. his verbis expressit, Stare enim omnes debemus, tanquam in orbe aliquo Reipub. qui quoniam versetur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius utilitas saluissime conuerteret. Et 94. An cùm videam nauem secundis ventis cursum tenentem sumum, si non ea eum petat portum, quem ego aliquando probaui, sed alium non minus tutum atque tranquilum, cum tempestate pugnem periculose potius, quàm illi salute præsertim: proposita obtinemem, & parcam? neque enim inconstans puto sententiam tanquam aliquod nauigium, at que cursum ex Reipub. tempestate moderari, &c. Sed ep. 9. lib. 1. ad famul. consulatur. inter cætera, Et in nauigando tempe-

Præsidio petiit Cicero in causâ Miloniana.

Cicero cur timuerit in causâ Milonis.

II.

Temporiferuendum.

fuit

fiati obsequi artis est, etiamsi portum tenere negue- cum vero id possit mutata verificatione assequi, scilicet cum tenere eam periculo cursum quem ceperis, potius quam eo committito, quo velis tamen pervenire: sic cum omnibus nobis in administranda Repub. propositum esse debeat, id, quod a me sepius dictum est, CVM DIGNITATE OTIVM, non idem semper spectare debemus. Quod ex Alcæo apud Interpretem Pindari videri possit acceptum:

- Εξ οὗτος ὅσος καὶ ἀπὸν ἀσπέρ,
Εἰ περὶ δὴ αὐτοῦ τὸ παράλλω ζῆσι.
Ἐπὶ δὲ καὶ πῶτερ ζῶντων,
Τῶ περιττῆν πελὸν αἰείων.
E terra oportet velinque rates
Spectare, si cui vis & adest manus.
Sulcante Neptunum carinâ,
Vela nota faciendi quous.

citât Athenâus lib. 15. sed sine auctoris nomine. Philo de Iosepho per tunicam illam polymitam, hanc politicæ vitæ varietatem intelligit: Οὗκ ἐπὶ σκοπῷ ἴδι τοὶ ἡ ἡρώνα πικροὶ ἀλαλακίζον ἄνευται. πικροὶ δὲ πάλαιτα ἔχ πλιτρώσι, μὲνεις οὗτος ἀδελφωδὴν ἠσπιδεὶς, ὡς οὗτος ἀπὸν ἀσπέρ, αἰτίας, ὡς ζῆν ἰδῶντα, καὶ οὗ τὸν διαφορῆσι. ὡς οὗτος καὶ ἰσπέρ τῆς τῶν πικρῶτων μεταβολῆς, συμμεταβάλλει τοὺς περὶ ἑσπιδῆς βολῆται ἐκδοῦν τὸ σκάφος οὗχ ἰδι πρῶτον, &c. οὗτος οὗτος καὶ τοὶ πλιτρών εἶναι, καὶ ἀπὸ τῆς οὗ πικρῶτων καὶ πικρῶτων, &c. Nec alienum est à proposito quod tunica varia vestitus dicitur. Nam rerum civilium administratio res est multimoda, & varia, multis mutationes recipiens, personarum, rerum, causarum, sequistrorum proprietates, locorum item diversitates, & temporum. sicut gubernator pro ratione ventorum, mutat navigationis subsidia, non uno modo naum dirigens, &c. sic opinor & Reipub. moderator debet esse multiplex, & multiformis.

III. INTER TANTAM VIM ARMORVM ORATIONI LOCVM, &c.] Noti sunt illi versus Enniani qui à M. Tullio pro Murena, & Gellio lib. 20. cap. 9. Noct. Att. referuntur ex octavo Annali.

Pellitur è medio sapientia, vi geritur res,
Spernitur orator bonus, horridus miles amator,
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis
Miscet inter sese inimicitias agitantes,
Non ex iure manu consortum, se mage ferro
Rem reparant, reguntq; pecun, vadunt solida vi.
Hinc Cornelius Tacitus Musonij Stoici, qui inter vim armorum orationi locum putavit esse, in tempestuam sapientiam reprehendit, 3. historiarum exeunte: Captivâque permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina differens armatos manere, id plerisque ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent proculcrarentque, ni admonitu modestissimi cuiusque, & alius munitantibus, omisisset in tempestivam sapientiam. Plutarchus orat. 1. de fortuna Alexandri: Ἀντιγόνης ὁ γέροντος σφισσῶν πρὸς αὐτὸν οὐ γερῶν αὐτῶν ἀσπέρ, καὶ ἀπὸν ἀσπέρ. Ἀέλιος τῶ οὗ, εἶπαι, ὅς ἐπὶ ἡν τὰς ἀλλοτριῶν πόλεως τὸ πῶτον, λέγειν μετ' ἀδελφῶν. Antigonus senior Sophista quodam orationem ipsi de iustitia scriptam occinens, Fatuus es, inquit, qui me videns alienas urbes oppugnantem, nihil scicis de iustitia disseris.

IV. VIM ARMORVM.] Non violentiam, sed multitudinem armorum ostendit. quamquam vt explanat Scrvius illud 4. Aeneidos:
Vis. - & odora canum vis. Plus est, quam si diceret multitudo. unde Sallustius: Quæ tempestate ex ponto vis piscium erupit. Horatius de canibus:
Tomus II.

Tunica polymita Iosephi vitam politice repræsentat.

Inter vim armorum non est orationi locus.

Amica vis pastoribus.

TEMERITATEM CONCITATE MUL- TITVDINIS.] Id semper sapientes politici præ oculis habuerunt, non solum, vt temeritatem concitâte multitudinis auctoritate publicâ non arceant, sed etiam eius insolentiam compescerent, & metu in officio continerent. quia vt notât Livi- us lib. 4. dec. 3. Hæc natura multitudinis est, aut humiliter seruit, aut superbe dominatur. Halicarnassus lib. 6. Appium Clodium ita loquentem inducit: Πᾶν τὸ ἀνὴτος, ἄλλως τε καὶ ἄλλως, καὶ πῶς ἂν τὸς ταπεινοὺς ἀυδαδῆς ἡλιθίου φίλεις, καὶ οὗ τὸς ἀυδαδῆς ταπεινοῦδου. Omne quod ratione caret, maxime verò si populis fuerit erga eos qui se abii- ciunt, superbus, erga eos qui superbinunt, abiectus & humilis. Quod Tacitus 1. annalium his verbis ex- pressit: Nihil in vulgo modicum terrere ni pœneat: ubi pertimuerint impune contemni. Quare sapiēter Romani vilem huiusmodi plebeculam, & infimâ multitudinem penitus ab armis ovi tractationē remouerunt. Halicarnassus lib. 4. de censu Tullij Regis factâ primarū quinque classium mentione: Τοῖς δὲ λατοῖς πολλοῖς εἰ τιμῶν ἐχρησάμενοι δόξα καὶ ἡμῶσι μῶν πλείους ἀειδιῶν ὄντας τὸν ἀσπέραι ἀπαυτος εἰς ἑνα σωπῆτος λόγον, στρατῆρα τὶ ἀπλοῦτος καὶ πάσης εἰσο- σφῆς ἐπιπένη ἀπλαῖς. Reliquos cives qui censum duo- decim misis & semisse minorem habebant, in unam centuriam descriptos tum à militiâ, tum à tributis fecit immunes. Nec iniuriâ. nam, vt paulò pōst ex Iulio Exuperantio referemus, facile fieri poterant proditores. Atque haud scio an C. Marius qui capitectenos & infimam illam multitudinē auctoritate publica primus armauit: illos tum primūm fluctus excitari, qui paulò pōst bellorum civilium procellis elati Rempublici obtuerunt. Neque sanē sapienter fuit huiusmodi fucus, vt infimam multitudinē Plato, sed eos præsertim qui suo vitio decoxerint, appellat, acules armare cōtra Rempublicam. Quod si sapienter non est temerarie multitudinē arma committere, multò minùs & committi debent cura fuerit infans seditiosorum concionibus ad vim concitata. vide quæ paulò pōst dicentur de fluctibus concionum.

Pauperes aduersus diuites insolentiar.

Non est a mandanda multitudo contra Rempublicam.

MULTITVDINIS.] Iure multitudinis potius quam plebis, id vulgi nomen vsurpat: hæc enim voce non solum infimæ quique, sed etiam perditissimi & improbiissimi denotatur. vt Græci dicunt, οἱ πολλοί. Sic Mamertinus grat. actione plures interpretatur, peiores. Cum boni rari sint, improborum vulgus immensum, in campo autē numerus & turba prepolleat, sine dubio intelligitur eum populis suffragis magistratum capere, quem plures, id est, quem peiores probarum. Horum exempla Nonnius Marcellus haud pauca collegit: Veterum memorabilis scientia pauciorū numerum pro bonis ponebat, multos contra malos appellabat. Terentius Eunuchus:
Si quisquam est qui placere se studeat bonis, quam plurimis. Accius eum vauū iuxta.
Probis probatus potius, quam multis forem.

Multitudo: Multi.

Lucil. Sat. lib. 14.
Non paucis malè sed sapientibus esse probatum.
Marcus Tullius de Rep. lib. 6. Enimvero in dis- sensione civilis, cum boni plus quam multi valent expendant ab his non numerandos puto.

VI.

AUCTORITATE PVBICA ARMARE.] Hunc locum Martianus Capella libro 3. sic expendit: Hiulca sunt cum in ea parte quam diximus similes vocales, ac similitè longe collisam hianctumque struuntur faciunt, vt si quis dicat suscepisse se liberos

secundo omine : & ut Tullius pro Milone ait : auctoritate publica armare : quod quidem artem dissimulans plerumque appetit voluntate. Neque is solum, sed etiam Demosthenes, ut notat Victorius lib. 18. Var. lect. cap. 12. profert exemplum ex prima Philippica : *Εν δὲ τοῖς ποῖοι τοῖς πολέμοις ἐπὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀπειρῶσι, ἀείρουσι, ἀδιδότω ἀπειρῶσι.* Item tertia : *ἀλλ' ἀπειρε τῶν ἀρχῶν, ἀσχεκῶν, ἀδύνατον.* Videlicet ut magis hoc pacto feriveret aures eorum, qui audirent. Qui concursus est plerumque vitandus est, non est tamen laudanda illa Hicocrati superstitio in grandi præsertim genere orationis, qui ut eum fugillat Plutarchus : *Ἀπίδαται, ἐν μέσῳ, ἐν ἐπιπέδῳ πολλῶν ἐν πύπτῳ, μονοῦ κολαπήρη ἐν ἕστῃσι τῶν ἀπειρῶν ἀπολαύων ἐν ῥυθμῶν ἰσῆεσσι. τὸς οὐδ' ἂν ἐπέλας ἀδύρῳτος ῥόγος ὀπλῶν ἐσθῆδων, ἐν ῥυθμῶν ἐλάτῳτος ὀ σούσι ῥυθμῶν φωνῆν φωνῆν πύπτῳ, ἐν πύπτῳ τὸ ἰσῆκων ἐπὶ ἕστῃσι κεί.* Opposita, paribus membris constantia, similiter desinentia glutinans atque componens, ac tantumnon dolabris atque scalpellis Lemicis, ac complanans circuitiones verborum consenserat. Quo-

modo itaque non metuisset homo strepitum armorum, & acierum armorum conflictum qui tenuisset vocalem collidere vocali, & isocolon unâ syllabâ curtatum enuntiare? Et certè Dionysius Halicarnassensis in grandi & austero dicendi, *φωνῆν τῶν ποῖς φωνῆν ἀπειρῶν, collisiones vocalium inter se non agnoscit solum*, sed etiam laudat; reuocatque ad *πύπτῳ* orationis, in quo explicando gnauiter hallucinatur Claudius Salmastus. sed ad Antonium Kerkoëtium magistrophoro tertio. Et habet exemplum illud austeræ squalidæque dictionis ex 11. Æneidos:

*Sancta ad vos anima atque istius inscia culpæ
Descendans magnorum haud unquam indignus
anorum.*

AXIOMATA.

- Cedendum temporis.
- Inter vim armorum non est oratori locus.
- Iustitiae non est, quem eum sententis iudicum tradiderit, eundem militum telis dedere.
- Sapientiae non est temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare.

ARGUMENTVM.

Ad eximendum Iudicibus metum, enumeratis causis Miloniane fautoribus, Clodianorum extenuat factionem, quos in inuidiam adducit, & tum ab aduersariorum, tum a fautorum, tum à Milonis ipsius persona attentionem beneuolentiæque captat.

III. **Q**UAMOBREM illa arma, centuriones, cohortes, non periculum nobis, sed præsidium denuntiant: neque solum, ut quieto, sed etiam, ut magno animo simus, hortantur: neque auxilium modò defensionis meæ, verum etiam silentium pollicentur. Reliqua verò multitudo, quæ quidem est ciuium, tota nostra est: neque eorum quisquam, quos vndique intuentibus ex hoc ipso loco cernitis, vnde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitum iudicij expectantibus, non cum virtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus est aduersum, infestumque nobis eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendiis, & omnibus exitiis publicis pauit: qui hesternæ etiam concione incitati sunt, ut vobis voce præirent, quid iudicaretis. quorum clamor, si quis fortè fuerit, admonere vos debet, ut eum ciuem retereineatis, qui semper genus illud hominum, clamoresque maximos pro vestra salute neglexit.

EXPLANATIO.

QUAMOBREM.] Videtur esse conclusio syllogismi, qui sic contexti potest.
Præsidia quæ nec ad opprimendum reum, nec ad temeritatem concitate multitudinis armandam posita sunt, ea iustitia fauent, & reo qui causam suam confidit auxilium, & silentium pollicentur.
Sed ista præsidia neque ad opprimendum Milonem, neque ad temeritatem Clodianorum armandam posita sunt.

Ergo Miloni atque adeo nobis auxilium & silentium pollicentur.
 Maior propositio clara est. atque adeo subicitur. minor expressa est, & à Pompeij iustitia sapientiæque probata fuit superiori sectione. Complexio non solum hic exprimitur, sed etiam variis dicendi modis expolitur. Primum, cum si dixisset, *illa arma*, id sufficere potuisset, præsidij armorum ge-

nerali nomine significati partes enumerat, *illa arma centuriones, cohortes*. quasi velit aduersarios hoc pacto percellere. mox per antithesim suam confidentia exponit: *non periculum nobis, sed præsidium denuntiant*. Et ne solum iudicij securitati prouidere, non autem reo fauere videantur, addit, *neque solum ut quieto, sed etiam ut magno animo simus hortantur*. id est, non solum nos hortantur, ut nihil timeamus, sed etiam ut plurimum audeamus. & quasi iam aduersariis insultet. idem aliis verbis inculcat, *neque auxilium modò, &c.*

RELIQUA VERÒ.] Postquam ostendit milites Milonis esse fautores, nunc ciues & inermem multitudinem non solum Miloni fauere demonstrat, sed etiam sic esse sollicitos. ut pudent Milonis absolutione, suam, suorum, Reique publicæ salutem contineret.

QUÆ QUIDEM EST CIVIUM.] Id addit, ut inuidiam in Clodianos deriuat, quasi dicat,

non diffiteor quosdam esse in hac circumstante multitudine qui Miloni non faueant, verum ij non sunt ciues Romani, sed vel peregrini, vel ferui emissi ex carceribus & ergastulis ad vexandam Rempublicam, quosiam antè P. Clodius emiserat ad seditiones in comitiis concitandas.

NEQUE EORVM.] Si auderem à vulgari lectione discedere, pedibus irem in Lambini sententiam, sic è codice quodam corrigentis: *Neque eorum quisquam, quos undique inuenientis, unde aliqua pars fori adspici potest, & huius iudicij exitum expectantis videtis*, &c. Sic, inquam, libenter legerem, nam & numerosis volueretur oratio, & maior significari videretur hominum multitudo, qui cum ob milites ad consessum iudicium propius accedere non possent, solaria, fenestras, tecta toto foro passim occupabant; immò in vicis etiam proximis vnde prospectus in forum pareretur, adde quòd absurdè videtur dicturus fuisse Orator, *ex hoc ipso loco*, id est, ex iudicium subfelliis vel oratoris fessu, *aliquam fori partem adspici potuisse*. Constat enim ex eo loco prospectum in totum forum longè lateque patuisse. alij pro *intuentis, conuientis*, alij *confluenteis* legunt, sed vbi res nullius est momenti, nihil libenter innouamus. Porro quòd ait, *Neque quisquam*, &c. non, &c. putat, id est, nullus non putat, siue omnes putant suam, liberorum, & Reip. salutem è Milonis absolutione pendere. Potuissent quidem omnia generali nomine comprehendì *de rebus suis decertari putat*. Sed hac partium enumeratione longè augustinus fit oratio.

VNUM GENVS.] Clodianus in odium adducit, & ab infestatione sceleferum P. Clodij T. Annio beneuolentiam aucepatur.

RAPINIS.] P. Clodius pecuniam redimendis agris constitutam, vi ereptam dedit. cum Pisonè agrarum partitus est, bona Ptolemæi Regis Cyprij publicauit, & alia rapinæ quæ passim à Tullio numerantur.

INCENDIIS.] infra §. 88. *Me patriâ expulerat, bona diripuerat, domum incenderat*. Mox: *Domum me fratris incenderat*. Et 74. *Eodem Nympharum incendit, ut memoriam publice recognitionis, tabulis publicis impressam extingueret*. pro domo sua 62. *Domus ardebat in palatio non fortuito, sed oblato incendio*. Et alibi passim de aliis exitiis publicis à Clodio illatis frequentem vbiq; reperies mentionem.

PAVIT.] Metaphorâ à belluis deductâ seditionum crudelitatem ostendit.

HESTERNA CONCIONE.] A Munatio Planco Tribunoplebis incitati. nam, vt verbis vsq; Asconij, *Munatiu Plancus pridie pro concione populum adhortatus erat, ne paterentur elabii Milonem*.

VT VOBIS VOCE PRÆIRENT.] Vt vobis ipsis iuratis iudicibus, quod indignissimum est & contra iuramentum religionem, verba concepta præscriberent, quibus ferretis damnationis sententiam.

QUORVM CLAMOR.] Ab odio Clodianorum, beneuolentiam in Milonem deriuat: quòd Clodianj bonis exitum parauerint, Milo sedulos eorum clamores pro bonorum salute neglexerit.

NOTÆ.

CENTVRIONES, COHORTES.] Horum explicacione libenter superfedem, quòd Iustus Lipsius libro secundo de militia Romana dial. 2. 4. & alius, Antonius Valerinus libro tertio de re militari cap. 2. Lasius commentariis Reipub. Romanæ libro sexto (quales & quanti viri?) alique non pauci ex professo & eruditè tractauerunt: tamen ne adolescentum studio defuisse videar, pauca decerpam. & quoniam tanta est totius & partium inter se connexio, vt haum intelligentia ab illius cognitione pendere videatur: prius de ipsa legione, tum de centurijs, cohortibus & manipulis pauca libabo. Legionis origo sic à Plutarcho in Romuli vita describitur: *Κέντρων δὲ τῆς πόλεως, πρῶτον ὡς, ἔσται ὡς ἡ κλίμα, πᾶσι τοῖς αὐτοῦ γυμνασίου φρασιπῶσι δίδασκεν. ἑκάστη δὲ αὐτοῦ πᾶσι πρῶτον περιγίαν ὡς, καὶ πεκασιῶν ἰππῶν. ὁκλήθη δὲ λεγῶν τῶ λογάτος ὅτι πῶς μαχίαιος ἐκ παλαιῶν*. Condita verò ciuitate, primum omnes qui aetate florebat, distribuit in ordines militares, quorum singuli ter mille pedites, trecentos equites continebant. legio dicebatur, quod qui arma ferre possent, ex omnibus legerentur. Varro libro quarto de lingua Latina dictam esse legionem testatur, quod leguntur milites in delectu. Quod etiam dixerat libro tertio de vita populi Romani, vt auctor est Nonnius Marcellus: Initio, vt diximus, legio tria milia peditum, trecentos equites continebat. paulò post ad quatuor millia excreuit, vt narrat Dionysius statim post eiectiones Reges, quod Liuius, Polybius & alij sæpè testantur, quamuis, vbi necessitas imminabat, iam tùm Polybius quinque millium legionem non semel agnouerit. quòd bello Punico 2. in mores indutum est. Liuius libro 22. tradunt alij numero quoque peditum equitumque legiones auctas, millibus peditibus & centenis equitibus in singulis adiectis, vt quina milia peditum trecenti equites adessent. socij duplitem numerum equitum darent, pedites aequarent. Immo multis antè annis idem insinuat eum numerum fuisse solennem in iusta legione libro octauo pugna inter Romanos & Latinos initæ rationem fusè describens: *Scriptebantur autem quatuor fere legiones, quinis millibus peditum, equitibus in singulas legiones trecentis. alterum tantum ex Latino delectu adiciebatur, qui ea tempestate hostes erant Romanorum*. Sed hunc morem centum & amplius annis intermissum, post Cannensem cladem suspicor fuisse reuocatum, cum summa certaretur opum vi. Immo paulò post cum Scipio in Africam traiecit, eas legiones quæ ex clade Cannensis euaserant ita suppleuit, vt singule sena milia & ducentos pedites, trecentos haberent equites. Eodem Liuiò auctore libro 29. idem libro 42. tradit *In Macedoniam sena milia peditum scribi iussa, equites trecentos equaliter in singulas*. Sed adi laudatos. Ordinaria legio saltem Polybij tempore, quo maximè floruit res militaris quatuor peditum milia continebat, & ducentos, equites item ducentos.

Pedites iterum in quatuor genera diuidebant, Velites, Hastatos, Principes, triarios. Polybius libro sexto: *Διαλέξεις τῶν ἀδελφῶν, τῶν μὲν ἰσότητος ἕξ πενηκονταίους ἢ τοὺς ἑσπορομάχους τοὺς δ' ἕξ ἑπταίους*

Legiones quod milites haberent.

Velites.
Hastati.
Principes.
Triarii.

εις τὸν ἀσπίτε καλοῦσθαι τὸν δ' ἀκαιοτάτους τῶν ἠλιθίων, εἰς τὸν σπιλιπταίης τὸν δὲ περὶ τοῦτον, εἰς τὸν περὶ αἰετός. *Iuvenes & pauperes maxime Tribuni seligunt in velites, istis proximos, in hastatos: e-tate florentissimos, in principes: a-tate maximos, in triarios.* Atque hæc quatuor militum genera, non appellationibus solum & ætatibus, sed etiam a-taturâ inter se differēbant, quam distinctionem hic explicare non attinet, cūm præterim ad alia properemus. Subdit: *διαιροῦσι δ' ἑκάστον τὸν ἑσώτερον ὄντων, ὡς ἐστὶν τὸν ἀπὸ τοῦ σπιλιπταίης, καὶ περὶ αἰετός περὶ τοῦτον, ἑκατοσίων τῶν δὲ περὶ αἰετός καὶ περὶ αἰετός, ἵππεσι δ' ἑκάστον τὸν ἀσπίτε τὸν δὲ λοιπὸν ἑκατοσίων ἑκατοσίων.* *Diuidunt autem in hunc modum, ut maximi a-tate quatuor tribunos dicunt, sint sexcenti; Principes mille ducenti, totidem hastati; reliqui & a-tate minimi, velites, id est, mille velites, ut quatuor millium summam faciamus: eam-que legionem quadratam nominabant, quod diuideretur æqualiter, licet nullus numerus ad millenarium adderetur: ad legionem quinque millium ut fieret æqualis diuisio necesse esset ducentos accedere. nam in triariorum numero nihil variabant, cæterorum generum numerus pro legionis magnitudine crescebat: ἑκάδ' ἀσπίτε τῶν περὶ αἰετός ὄντων, inquit Polybius, καὶ λόγῳ ποιοῦσι τὴν διαίρεσιν, πλὴν τῶν περὶ αἰετός. τῶν δὲ τῶν ἵππων. Si plures quatuor millibus sint, pro rata diuidunt, exceptis triariis quos habent semper numero eodem. Quare legionem quinque millium ducentorum sic in sua genera digerebant: ut essent triarii sexcenti, principes mille sexcenti, hastati mille sexcenti, reliqui velites. Postquam ita legionem in quatuor genera distinxerant, rursum singula genera, exceptis velitibus, in decem ordines siue manipulos digerebant. Polybius ibidem: *διαιροῦσι τὴν ἡλικίαν εἰς ἑκατὴ μέρη, πλὴν τῶν τροσπομαχῶν. Diuidunt a-tates singulis (siue genera) quatuor in decem partes exceptis velitibus.* Et sic fiebat ut legio manipulos triginta, manipulus autem triariorum sexaginta, principum centum & viginti, hastatorum manipulus centum item & viginti milites in legione quadrata contineret. Superfluit velites quos æqualiter in singulos manipulos ita diuidebant, ut triginta ferè singulis essent attributi. Polybius: *τῶν δὲ τροσπομαχῶν τοὺς ἐπιπέλοτους καὶ τὸ πλῆθος, ἵππεσι ἐπι πέντε τὰ μέρη διδίνονται. E velitibus autem qui numerum auferent æqualiter distribuēbant in omnes partes.* Hinc Nasonem intelliges; fãltorum de Romulo sic differentem:*

-hastatos instituitque decem.

Et totidem Princeps, totidem pilanos habebat Corpora, legitimo quique meuebat equo.

Centuriæ.

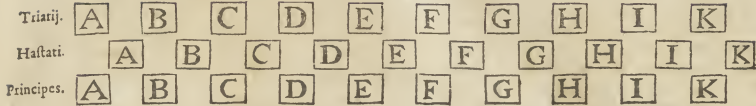
Hos iterum manipulos in dextram & sinistram partem diuidebant, quas centurias vocabant: quamuis in legione quadrata centenarium numerum non implerent, sed singulæ Triariorum centuriæ triginta triarios totidemque velites, singulæ hastatorum vel principum sexaginta principes, vel hastatos, cum triginta velitibus, id est, nonaginta omnino milites continerent. adè ut in sola legione sex millium singulæ hastatorum & Principum centuriæ ad centenarium subsi-

gnanorum militum peruenirent. Ad centurionum porro, qui centuriis præerant, electionem hoc pacto procedebat, antequam singula genera in suos essent manipulos distributa: *Ἐξ ἑκάστον δὲ τῶν περὶ αἰετός ὄντων, πλὴν τῶν νιοπταίης ἑκατὴ τὸν ἑσώτερον δέκα.* *Ex quoque autem dictorum generum, exceptis natu minimis, eligunt ordinum duces, secundum virtutem, decem.* Et sic priore ista electione triginta Ordinum duces, quasi florem è tribus generibus delibatum seligebant, verum quoniam totam legionem diuisuri erant in sexaginta centurias, rursum alteram electionem faciebant: *Μετὰ δὲ αὐτῶν ἐπίτερον ἑκατοσίων ἄλλων δέκα ποιοῦσι τὰ. Post illos altera electione iterum decem seligunt ex singulis generibus.* Cūmque, ut dictum est, singula genera in decem manipulos, singulos manipulos in centurias duas digesserant: dextris centuriis præfiebant eos quos priore electione, sinistris eos quos posteriore capi contigisset. quare ut in vno genere ponamus exemplum, in hastatis centurio qui dextræ parti primi manipuli præerat, is primus hastatus simpliciter dicebatur, & in toto hastatorum genere primum dignitatis locum obtinebat. proxime sequebatur ordine dignitatis, non qui sinistræ centuriæ præerat eiusdem primi manipuli, sed qui dextræ secundi. eòque omnes ut probabile est qui dextras centurias ducebant primos hastatos nominabant. primum hastatum, secundum primum hastatum, tertium primum hastatum, vique ad decimum primum hastatum. quem proximè sequebatur Centurio sinistræ Centuriæ primi manipuli. dictus secundus hastatus absolute, tum centurio sinistræ centuriæ secundi, siue secundus. secundus hastatus, mox tertius secundus hastatus vique ad decimum. quamuis hæc nomina vix possunt in historicis inueniri, id tamen videtur ex Polybio manifestum: *Παρίστην ἀπὸ αὐτῶν ἀμφοτέρων, ἢ δὲ σπειροῖς ἀριστερῆς ἠγείτου τῶν δεξιῶν μετῆς τῆς αὐτῆς. ὁ δὲ δευτέρως τῶν ἑσώτερον ἀσπίτε τῶν σπειροῖς ἔχει τὴν ἡλικίαν, καὶ σπειροῖσι δὲ ὁ κατακεπέλοτος ἠγείτου πέντε τῶν. Vtroque igitur presente, qui prior electus est, præest dextræ parti manipuli, qui secundus sinistra. cum autem aliter non adest, is qui relinquitur, præest omnibus.* Legionem in manipulos triginta, centurias sexaginta diuisam mox in decem ordines ita reuocabant, ut è tribus manipulis, centuriis sex vniam cohortem conflarent, adè ut singulæ cohortes vnum Triariorum manipulum, vnum hastatorum, vnum item Principum continerent. quæ è primis singulorum generum esset constituta, eam primam cohortem vocabant, quæ è secundis, secundam, & ita deinceps. Cincius apud Gellium lib. 16. cap. 4. *In legione sunt centuria sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.* Dicitur cohortes quod instructa acie, sic tres illi rustici speciem exhiberent. Vatro libro quarto de lingua Latina: *Cohors quod ut in villa ex pluribus rebus coniungitur, ac quiddam sit vnum: sic hæc ex manipulis pluribus copulatur.* quod in subiecta tabula clariùs videbis.

Ordinis dactores.

Cohors.

LEGIO IN ACIEM DIRECTA.

A. prima cohors, B. secunda cohors, C. tertia cohors, & ita deinceps. Cetera que de variis cohortium generibus dici possent, libenter taceo, quod parum attinere videantur.

11. ALIQUA PARS FORI.] Forum, ut auctor Festus Pompeius, sex modis intelligitur. primum negotiationis locus, ut forum Flaminium, forum Iulium ab eorum nominibus qui ea fora constituenta curarent, &c. alio in quo iudicia fieri, cum populo agi, conciones haberi solent, tertio cum is qui provincie praeest forum agere dicitur, cum civitates vocat, & de controversiis eorum cognoscit, &c. hic secundo modo fori nomen usurpat, ut & Plinius libro 19. cap. 1. Marcellus Octavia sorore Augusti genitus, in aedilitate sua, aunculo undecimum Consule Calendis Augusti, velis forum innumbravit, ut salubrius litigantes confisterent: quantum mutatis moribus Catonis Conforij, qui sternendum quoque forum muricibus censuerat. Eam videlicet ob causam, ne populus crebro litigaret. porro hic forum Romanum intelligit, licet secutus temporibus causae tribus in foris agerentur. Statius fil.

Nec saltem ita dicta continentem
Qua trino iuvenis foro tonabis.

Et Martialis libro 3. ep. 29.

Causus, inquis, agam Cicerone disertius ipso,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

In quem locum vide Notas Raderi nostri fanè luculentas, & Lipsium in suis Admirandis, ut alios omittam qui ab eodem Radero laudantur. nobis satis sit forum hoc Romanum modo forum latium, modo vetus, à bonis scriptoribus nominari. Latium, ut Statius initio siluarum:

Quae super imposita moles gemmata colosso
Stat latium complexa forum.

Martialis libro 9. ep. 3.

Addita quid latio Flavia templa foro.

Vetus Herodiani appellat, Romanum passim, aut etiam Magnum. Dio lib. 43. de foto Iulio: και ην τω δεκαετασει της Ρωμαίας το δ' αζηνοια το εδαιον τινος εστιν, ως εχ μεγαλην αυτην δυναμιδα. Et forum quidem Iulium est Romano foro pulchrius: sed tamen Romani ex eo dignitas auulta est, ut forum magnum diceretur.

111. EXITUM IUDICII EXPECTANTES.] Solet Orator ab eorum persona qui iudicij eventum expectant, iudices hortari, post Demosthenem oratione contra Dionysiodorum: Μάχηρον, οτι ουδ' υμας διαλω διεξορτι, νομιστηνι καθ' ελου το εμαρειον, εχ παρεσται πολλοι των κη δαλαπιας ηραχιδου σερωουδων, υμας σερωουπι, ποδ το σεβημα των ηγερων. Neque id ignoretis, quod nunc hanc vnam causam disceptantis legem fertis de toto imperio, & adjuncti multi eorum qui in mari mercaturam exercent, vos spectantes quomodo hunc causam iudicetis. Et Dinarchum ora-

tione contra Demosthenem: πολλοι, ο ανδρες, πολλοι των πολιτων, και των αλλων ελλωων, εσθ και σερωου ετοι, σερωουσι υμας, ποδ εσται διεξορτι τον εζονα, &c. Multi, Iudices, multi civium aliorumque Gracorum, ut iam ante dixi, vos spectant, & huius iudicij exitum expectant. Adde Lysiam oratione in Epicratem: Ηκοια δ' παωτις οι τα ης πολλωσ σερωουπτοις, ουχ ημωι επροκοσωμα, ελλ' υμας ισοσωπι λο πνα ζωωμου πει των εδιδωτων ηξει, &c. Veniunt omnes qui aliquam Reipubl. partem attigerunt, non ut nos audiant, sed ut intelligant quam vos de iis qui iniuste vivunt, feratis sententiam.

UT VOBIS VOCE PRAEIRENT.] A facris deriuata translatio. fuit enim in more positum, ut solemnia quaedam publicarum precationum verba usurparent: quidamque magistratibus voce praerent, ne quid ad praerentur, aut praeposterum diceretur. Plinius libro 28. cap. 2. Vidimus certis precationibus obsecrasse summos magistratus, & ne quid verborum praeretur, aut praeposterum dicatur, descripto praere aliquem, vrsisque alium custodem duri qui attendat, alium vero praeponi qui fauci linguas subeat: tibicenem canere, ne quid aliud exaudiantur. Et paulo post: Cuius sacri precationem, qua solet praere quindecimvirum collegij magister, si quis legat, profecto vim carminum fateatur. M. Tullius pro domo sua. 133. Ades, ades, Luculle, Scruii, dum dedico domum Ciceronis, ut mihi praecatis, postemque reneatis. Liuius libro octavo: Decius Consul M. Valerium magna voce inclamat. Deorum, inquit, ope Valeri, opus est. aegedum Pontifex publicus populi Romani praer verba, quibus me pro legionibus deuocem. Notatque Pontifices non verba solum, sed etiam modum & habitum corporis praecipisse: Pontifex eum togam praetexam sumere iussit, & velato capite, manu sub togam ad mentum exerta, super telum subiectum pedibus stantem sic dicere, &c. Et libro quarto cum magnis cladibus, pestilentia praeretur & terrae motibus Roma quateretur, ait: obsecrationem à populo diuinius praeritur esse factam. Et Suetonius in Clodio cap. 22. eum obseruasse sedulo tradit, ut, Dirà aui in urbe, aut in Capitolio visà, obsecratio haberetur, eamque iure Maximus Pontifex, commonito pro Rostris populo praerret, submoaque operariorum seruorumque turba.

111. Pontifices voce praerant magistratibus.

quod sub Vitellio deflagrarat, ut auctor est Tacitus lib. 4. historia: Ηελουδιου Πριφικου Πρατορ, praerente Plauto Eliano Pontifice, iustrata bone taurisque arca, & super cepitem redditis exiis, Iouem, Mineruam praesidisque imperij, Deos, precatus vni cepta prosperarent, sedesque suas pietate hominum sachoatas, diuina ope attollerent, vniustas quibus ligatus

Dictare vet. ba.

lapis innexique funes erant, contigit. E quibus intelligis magistratus conceptis verbis obsecrasse, Pontifices verba preiuisse, siue ut ait Iuuenalis Sat. 6. dictasse: *-dictataque verba Protulit.*
Et Valerius Flaccus libro primo:
-dictat pia verba Sacerdos.

Vide Brissonium lib. i. formularum. Interdum tamen ipsi magistratus preibant. Plinius Iunior ep. 97. ad Traianum: *Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, cum prænunc me Deos appellarent, & imagini tue, quam propter hoc iusseram cum simulachris numinum offerri, thure ac vino*

supplicarent, præterea maledicerem Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt reuera Christiani, ego dimittendos putavi. Idem Panegyrico Traiani: *Tu comitiis nostris presidere, tu nobis sanctissimum illud carmen præire dignatus es, tuo iudicio Consules facti, tua voce renuntiasti sumus, ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres.*

AXIOMA.

Nonnunquam vnius privati iudicio de salute Reipub. discrepatur.

ARGVMENTVM.

Extenuata Clodianorum factione, & posita simoris simulatione, Iudices ad fortiter iudicandum, & occasione bene de Reipub. merendi videntur hortatur, quosdam attentionis beneuolentiaque motus interserens.

IV. **Q**UAMOBREM ADESTE ANIMIS, Iudices, & timorem, si quem habetis, deponite. Nam, si vnquam de bonis, & fortibus viris, si vnquam de bene meritis ciuium potestas vobis iudicandi fuit, si denique vnquam locus amplissimorum ordinum delectis viris datus est, vbi sua studia erga fortes, & bonos ciues, quæ vultu, & verbis sæpè significassent, re & sententiis declararent: hoc profectò tempore eam potestatem omnem vos habetis, ut statuatis, vtrum nos, qui semper vestræ auctoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus, an diu vexati à perditissimis ciuibus, aliquando per vos ac vestram fidem, virtutem, sapientiãque recreemur.

EXPLANATIO.

QUAMOBREM ADESTE ANIMIS.] Videtur huiusmodi syllogismu cõcludere. *Vbi militis causa equitati fauent, & maxima bonorum ciuium multitudo, paucique solum seditioni reclamant, non debent Iudices à fortiter iudicando deterri.*

Sed milites fauent causa Miloniane equitati, & maxima bonorum ciuium multitudo, paucique solum seditioni reclamant.

Ergo non debent Iudices paucorum metu à fortiter iudicando deterri.

ADESTE ANIMIS.] Facite magno animo sitis, & animos huc illuc varia cogitatione distractos diuersaque pericula circumspicientes, colligite, & ad vnam causã considerationẽ reuocate.

TIMOREM.] Si quem factionis Clodianæ metum animo præconceptum domo attulistis, eum deponite.

NAM SI VNQVAM.] Rationem subiungit cur debeant fortiter iudicare.

Occasionem nacti estis diu à vobis experitam.

Ergo non est negligenda. probat antecedens.

Tandem experitiis occasionem studij vestri erga fortes & bene meritos ciues declarandi.

Sed hanc occasionem nacti estis.

Ergo occasionem nacti estis diu à vobis experitã.

Enthymema superius eligi facile potest ex toto paragrapho, licet non adeo verbis conceptis exprimat. maior propositio syllogismi. *Nam si vnquam, &c. declararent. assumptio: hoc profectò, recreemur exprèsè continetur. conclusio facile potest intelligi.*

DE BONIS.] Qui bene volunt Reipub.

ET FORTIBVS.] Qui nullius incommo-

di terrore impediuntur, quo minùs suum in Rempub. studium re ipsa testentur, & exequantur.

BENE MERITIS.] De Reipub.

LOCVS.] Tempus, occasio.

AMPLISSIMORVM ORDINVM.] Senatorij, equestris, Tribunorum ætarij. Vide Notas.

RE ET SENTENTIIS.] Ipso factò & bonorum ciuium abfolutione.

EAM POTESTATEM OMNEM VOS HABETIS.] Nam & Iudices electi estis, nec vestræ potestatis vsus Clodianorum seditionibus potest impediti.

VT STATVATIS VTRVM.] Beneuolentiam & misericordiam accupatur. beneuolentiã. 1. à morib. suis, quibus adeo fe beneficiorum memorem ostendit, vt causam suam à Milonis causa non sciungat, suamque salutem putet ipsius salute contineri. ex quo & maiorem auctoritatem orationi conciliat. quia tam erant illustra Ciceronis in Remp. merita, vt deis dubitaret. 2. dum & se & Milonem semper & optimatium auctoritati deditum fuisse & furori popularium obtinisse declarat. 3. à petitionis tuæ modestia iudicem beneuolum reddit. non enim petit, vt scelerati ciues puniantur, quod petere potuisset. Sed vt ipse & Milo iudicium virtute recreentur. Misericordiam accessit tum ex iisdem fontibus, è quibus beneuolentiam, tum à miseræ descriptione, tum pathetica vt singulis verbis, aut ipsius rei grauitas, aut indignitas augeatur: *Semper, miseri, lugeamus, diu, vexati, perditissimis ciuibus, aliquando, &c. ceteris quæ sequuntur vestram fidem, virtutem sapientiãque. ad iudicium laudem spectantibus in eorum animos magis ac magis influat. fidem, quæ necessaria fuit, ne quid contra*

insufurandum iurati iudices iudicarent. *Virutem*, siue fortitudinem, qua opus fuit contra Clodianorum audaciam. *Sapientiam*, contra temeritatem multitudinis concitatæ.

NOTÆ.

I. **A**DESTE ANIMIS.] Animum ad causam adverteite. quòd qui metuunt aut amant animus non sit in pectore, sed in ipsis rebus quæ vel timentur, vel amantur. Lepidè Pseudolus Plautinus act. 1. sc. 1. alloquitur Calidorum.

Pf. *Adverteite animum.* Cal. non adest. Pf. at tu cita.

Cal. *Immo ego tacebo, tu hinc cum ex cetera cita.* Nam iste meus animus nunc est? non in pectore.

Catullus aliter in carmine nuptialis:

Nos aliò mentes, aliò diuisimus aures.
Iure igitur vincemur, amat victoriam curam.

Plautus aliter in prologo Afinaræ idem expressit.

Hoc agite saltis spectatores optumii.

Hoc agite, id est, *adeste animus.* formula in sacris vstitata. non moror. vide Brissonium 1. formularum.

Amor & metus animum aliò traducit

II. Argumentum ab occasione.

NAM SI VNQVAM.] Solent plerumque oratores ab occasione oblata argumentum deducere, vt Demosthenes Olynth. 1. ο μὲ οὐδὲ παρὰ τῶν κρείων, μονοουρὸν λέγει φωνῶν ἀρεῖς, ἐπὶ τῶν ἀπερχομένων ὕμῶν αὐτῶν ἀπληκτῶν ἔστιν, εἴθε τῶν ἀποπείσῃ αὐτῶν φρονήσῃ. ἡμῖς δ' ἔα οὐδ' ὄν τιμὰ μὴ ἀκαυθήσῃ ἔχει τρεπὴν πρὸς αὐτῶν. Praesens occasio tantum non clamat vocem emittens, his rebus manibus vobis ipsis admonendam esse, si modo cure vobis est eorum incolumitas. at nos nescio quomodo affecti videmur. Item Olynth. 3. τίνα δὲ γέρον, ἢ πῶτα κρείων, ἢ ἀδέρῃς Ἀδωνίου, τὸ παρῆντος βῆμα ζῆτῆς; εἰ πῶτα ἂν δὲ φρονήσῃ εἰ μὴ νῦν; οὐχ ἡμεῖς τῶν ὑμῶν τὴν κρείονα περιμελεῖν ἀδράστως; εἰ δ' ἢ τῶν κρείων τῶν κρείων φρονήσῃ πῶτα αἰγρεῖ πισιμάδα. οὐχ οὐδ' εἰ περιμελεῖν ἐπίμωσ σῶζον περιμελεῖται, οὐτὶς πολυμῶνται; καὶ ἐκείνης; εἰ ἔστιν τὰ ὑμῶν τῶν ἐκείνων; οὐχ ὅτι αὐτοὶ πῶτα. Quod enim tempus, aut quam occasionem, viri Athenienses, presenti quarimus potiore? aut quando, si modo non facitis, qua par est facietis? Equid nostras omnes regiones iste occupavit? si verò & huius terra victor euaserit, conditionem omnium deterrimam patiemur. Equid sis, quibus si iste bellum intulisset, auxilium proprio animo pollicebamur, bellum videmus inferri? non hostis? non nostrorum inuasor? non barbarus? non iste vnus omnia qua quis aut dicere possit, aut cogitare. Sic Maro 9. Aeneidos:

Turne quod optasti Diuim promittere nemo
Auderet, voluenda dies en attulit vltro:
Rumpere moras omnes. & lib. 11.
Quod votis optastis, adest, perfringere dextra
In manibus Mars ipse, viri.

III.

AMPLISSIMORVM ORDINVM.] Infra 21. Delegit e florentissimis ordinibus ipsa lumina. Quidam Senatorium & equestrem ordinem ad plebeij distinctionem his locis volunt amplissimos, & florentissimos nominari. vix accedo. quippe cum vt dicitur paulò post in causâ Milonis, ex cunctis ordinibus amplissimè viri iudicantur. quare vt ista conciliemus, operæ fuerit pretium, vt supra militarium ordinum fecimus mentionem, ita populum omnem in suos ordines

distinguere. Populus, qui vt desinebat Tullius 3. de Rep. apud Augustinum lib. 2. de Ciuit. cap. 21. est *Non omnis cæuis multitudinis, sed cæuis iuris consensu, & utilitatis in commune sociatus.* Hic, inquam, populus ab ipso Romulo fuit in ordines duos distributus, quorum alterum plebem, alterum Patres siue patricios nominavit.

Tamen in explicando Patriciorum ordine nonnulla est inter scriptores diuersitas. Dionysius lib. 2. postquam populi Romani descriptionem in tribus tres, & triginta curias ostendit, subdit: *Τοὺς ἐπιφανέας τῆς ῥώμης, καὶ δι' ἀρετῶν κατασκευασμένους καὶ χεῖμασι, οἳ ἐν ταῖς τότε κρείων ὑποπείσῃ, εἰς ἑὴν πῶτα ἔστιν, διωσῖον ἀπὸ τῶν ἀσπίων, καὶ ταπεινῶν, καὶ ἀπείρων ἐκείνων τὸν μὲν ἐκ τῆς κατὰ δέξιμα πῶτα πλεβείων, &c. τῶν δ' ἐκ τῆς κριτικῆς πῶτα πῶτα, &c. Patres.*

Plebeij.

&c. Patres.

Illustres gentes, & ob virtutem celebres, opulentibus, vt iam serebant tempora, abundantes, quibus Patricij, essent liberi serebant ab obscuris, abiectione & egenis inferioris fortuna homines, Plebeios vocant, &c. potioris verò Patres. siue quòd etate antevenerat alios, siue quòd haberent liberos, siue propter claritatem generis. Addit: *Διὰ ταύτας τὰς εἰτίας κρείων ὄντας ἀδέρῃς ἐκείνων πατέρες, καὶ τῶν ἐκ ῥώμης αὐτῶν Πατριῶν.* Has causas afferunt cur illi viri Patres nominati sint, & progenies eorum Patricij. atque ex hoc ordine Senatores electos fuisse subiungit:

βουλευτῶν ὡδὸς ἔγνω κατασκευασμένους, μὲν ὅτι ἀπερχομένων τὰ κρείονα ἡμεῖς, ἐκ τῶν πατριῶν ἀδέρῃς ἡμεῖς ἐπιμελεῖσθαι. Confestim decrevit Senatores creare, vt essent quibuscum administrare Rempublicam, centumque viros e patricijs allegit. Alij tamen ex omni populo Senatores electos fuisse volunt, ex quibus deinde Patricius ordo proflexerit. Liviùs lib. 1. Centum creat Senatores, siue quia is numerus satis erat: siue quia soli centum erant quibus creari Patres possent. Patres certè ab honore, patriciique progenies eorum appellati. At Plutarcho in vita Romuli, iidem penitus videntur esse Senatores & Patricij: *Τῶν μὲν ἄλλοις ἔχοντο δῆμον καὶ πόλιον ἀνακλιθῆναι τὸ πλῆθος.* ἔχοντο δ' τὸν ἀείρων ἀπίειξες βουλευτῶν, καὶ αὐτοὶ μὲν πατριῶν τὸ δ' ὄνομα ἐπίπῃον περιεσφῆσαν. Alios secretem in plebem, & Senatores

E patricijs natus initio constitutus.

Dionysij, Livij & Plutarchi dissentio.

Senatores centum.

populus nominata est ea multitudine. Centum verò optimos Senatores creavit, & ipsos quidem Patricios, ordinem verò Senatium nominavit. Mox pace cum Sabinis facta centum additi, & Tarquinius Priscus, eodem Dionysio auctore libro

Ducenti. Trecenti.

3. ἐπιλέξας ἀδέρῃς ἑατὸν ἐκ πῶτων τῶν ἀμνησθῶν, εἰς ἀρετῶν πῶτα πλεμικῶν ἢ πλεμικῶν φρονήσῃ ἀπῆντες ἐμαρτήσαν, πατριῶν ἐπέπῃν, καὶ κατὰ τῶν ἐκ τῶν βουλευτῶν ἀείρων, καὶ τότε ὅσων ἐξήσαντο Ρωμαῖος τετακται, βουλευτῶν πῶτος ὄπτες ἀκασιπῶν. Selectos ex omni plebeiorum numero viros centum, quibus bellica virtutis, aut ciuilius prudentie testimonium ab omnibus perhiberetur, patricios fecit, & in Senatorum numerum cooptavit, ac tum primùm Roma reontos habuit Senatores, quibus ducenti ante fuerant. Quos Patres minorum gentium dicebant. Liviùs lib. 1. Centum in Patres legit, qui deinde minorum gentium sunt appellati. Paulò post de Tarquinio superbi eius filio loquit: *Circuire & prebnsare minorum maximè gentium* Patres minorum gentium, admonere paterni beneficii, ac pro eo gratiam repetere. Dionysius lib. 5. electos in patriciorum ordinem plebeios tradit, & Senatium Tarquinij crudelitate penè exhaustum, fuisse suppletum.

Πρώτον μὲν οὖν τῶν δημοτικῶν τῶν κρατίστων ἀπλήγαται, Πατριεὶς ἴσθηται, ἢ πτωτικῶν ἢ αὐτῶν τῶν βου-
 λῶν αἰς πεποιθῶσι. *Primum precipuum ex plebe al-*
legerunt in patriciorum ordinem, & ex his Sena-
tum suppleverunt ad trecentorum numerum, quos
minorum gentium appellatos fuisse tradit Cor-
nelius Tacitus II. annalium de Claudio Principe
loquens. Isdem diebus in numerum Patriciorum
adsciuit Caesar vetustissimum quemque è Senatu, aut
quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis
familiarum, quas Romulus maiorum, & Iunius
Brutus minorum gentium appellauerant: exhaustis
etiam qua Dittator Caesar lege Cassiâ, & Prin-
ceps Augustus lege Senia selegere. Atque diu
manfit in Reput. ista ordinum distinctio, vt al-
ter patriciorum, alter plebeiorum diceretur:
Donec tandem (opinor, vt) siglentes in Rep.
discordia sedarentur) ita ordinum istorum rati-
o mutata est, vt iam ciuitas non in Patricios &
plebeios, sed in Senatum & populum esset distri-
buta, adeo vt populi nomen multo etiam patrici-
os qui Senatores non essent, nomen verò Sena-
tus multos contineret etiam plebeios, qui licet
in gentem patriciam haudquaquam transfuisent,
tamen è plebe in Senatum allecti fuissent. quæ
appellationum mutatio, quando contigerit, e-
quidem nihil affirmo. Probabile est tum con-
tigisse, vel cum plebeis aditus patuit in Senatum,
vel cum isdem lege concessum est, vt cum Pa-
tricioium familiis matrimonia coniungerent.
Tunc enim & minùs odiosa plebi fuit ista dis-
tinctio, cum suos, id est, plebeios videret posse
in Senatorium ordinem promoueri, & cum hac
coniugiorum permixtione ordines alter ab altero
secerni vix possent, vt notioiem omnibus distinc-
tionem inuenirent. quare ciuitatem omnem in
duos alios ordines, Senatum & populum diuiser-
unt. De Senatu plebeis concessum fuisse itam
Regibus exactis, quispian non immeritò
suspicietur. Litius initio libri 2. Deinde quo plus
virium in Senatu frequentia ordinis faceret, ce-
ditibus Regis diminutum Patrum numerum pri-
moribus equestris gradus lesit, ad trecentorum
summam expleuit, traditumque inde fertur, vt
in Senatum vocarentur, qui Patres, quique Con-
scripsi essent. Conscriptos videlicet in nouum Sen-
atum appellabant lesitos, id mirum quantum pro-
fuit ad concordiam cinitatis, iungendosque patri-
bis plebis amicos. Quibus videtur ostendere
tum primùm plebi ad Senatum aditum patuisse,
& ex equitibus, qui nondum ordinem ab aliis
distinctum faciebant, cutiam fuisse suppletam.
at Dionysius aliquantò post demonstrat id con-
tigisse, nam libro 7. commemorât Marcij Co-
riolianni damnatione, ista subiungit. καὶ ἐξ ἑνὸς
ἀφελῆτος ὁ δήμος ἦρθε μέγας. ἢ ἂν ἀριστοκρατία πολ-
κὰ τῶ ἀρχαίῳ ἕξιστάτος ἀπέβαλε, βούλης τε μετρί-
χην ἐπιπέποινα τῆς δημοτικῆς, καὶ ἀρχαῖς μετρίαν
οὐκ ἔπεισαν, ἰσθῶν τε ἀεστῶναι παρελθεῖν οὐ κα-
λύουσα, &c. Et inde maximum incrementum po-
testus plebis accepit: & contra optimatum factio
maximum pristina dignitatis accepit detrimentum,
admissis plebeis hominibus in Senatum, ad ma-
gistratus & sacerdotia, Connubia Patriciorum
cum plebeis permilla sunt anno ab V. C. tre-
centesimo nono, vt ex Litiio constat libro 4.
anno à Regibus exactis sexagesimo quinto. Adi-
tus plebeis patuit in Consulatum anno ab V. C.
388. Litius ipso initio libri. Annu hic erit in-

signis noni hominis Consulatu, insignis nonis duo-
 bus magistratibus, Prætura & curuli adilitate, hos
 sibi patricij quesierunt honores pro concessio plebi al-
 tero consulatu. Plebes Consulatum Lucio Sextio,
 cuius lege partus erat dedit. Sed ne minuta-
 tim singula delibem, Pub. Decius Mus oratione
 qua Sacerdotia communicari plebeis perussit,
 apud Litiuum initio libri decimi, simul omnes
 patricios honores plebi concessos complectitur.
 Decemuiros sacris faciendis, carminum Sibyllæ ac
 fatorum populi huius interpretes, Antistites eosdem
 Apollinaris sacri caremoniarumque aliarum ple-
 beios videmus, nec tum patricijs vlla iniuria facta
 est, cum dumuiris sacris faciendis adiectus est
 propter plebeios numerus. Et paulo post: Lucius
 Sextius primus de plebe Consul est factus, C. Li-
 cinius Stolo primus Magister equitum, C. Mar-
 cius Rutilius primus & Dittator & Cenfor, Q.
 Publius Philo primus Prator. qua Decij oratione
 additis ad Patricios plebeis, octo Pontificum, nou-
 em Augurum numerus factus, anno 454.
 Quate cum lapsu temporis aded detrita fuisset
 patriciorum auctoritas, vt perè sola prioris di-
 gnitatis vmbra remaneret, totâ fernè Rep. ad
 plebem à patricijs deuolutâ, distinctionem ordi-
 num aliunde petere debuerunt, & totam ci-
 uitatem, non iam in Patricios & Plebeios vt an-
 tea, sed in Senatum Populùmque distinguere.
 Semper tamen remansit aliquod prioris illius
 diuisionis vestigium, & Patricij qualdam in Re-
 pub. partes habuerunt, quas plebeis nefas erat
 attingere. Tullius pro domo sua §. 38. simul
 comprehendit. *Vt cuique aliquid acciderit,*
quare commodius fit esse plebeium, similis ratione
adoprabitur. Itaque Populus Romanus breui tem-
pore, neque Regem sacrorum, neque Flamines,
nec Salios habebit, nec ex parte dimidia reliquos
Sacerdotes, neque auctores centuriatorum, & cy-
riatorum comitiorum auspiciique populi Romani,
si magistratus patricij creati non sint, intereant nec-
esse est, cum interrex nullus sit, quodd & ipsam
Patricium esse, & à Patricio prodri necesse est.
 Omittio aliud genus patriciorum, quod secutus
 temporibus in Kempub. inductum est, quorum
 tanta fuit dignitas, vt Patres Imperatoris, & to-
 tius Reip. dicerentur. Suidas πατριεὶς ὁ πατὴρ τῶ
 κοινοῦ. Patricios pater communis Reip. quæ res
 tantæ fuit dignitas, vt etiam præfecturæ Præ-
 torij anteponebantur. Zofimus lib. 2. historia de
 Optato: περὶ Κωνσταντῖου τῆς ἀλίας περὶ γὰρ τῶ
 πατριεῖου, ἀεστῶναι τῶν τῶν ἐπισημῶν τῶν πᾶσι, ἢ
 ἀεστῶν τῶν τῶν ἀξιωματικῶν τῶν τῶν ἄλλης ὑ-
 πέρχον νομοθετικῶν. A Constantino Patriciatu
 dignitate obtinuerat, qui primus hunc honorem
 excogitauit, legæque sanxit, vt qui enim adeptus
 esset, is præfectum Pratorio præcederet. Verùm vt
 ad distinctionem ordinum redeamus, tota ciui-
 tas insidente Reip. fuit in ordines duos distributa,
 in patricios & plebeios. Patricij alij fuerunt ma-
 iorum gentium ab ipso Romulo, alij minorum,
 à Tarquinio Prisco in patriciatum adscripti. Ple-
 beij alij fuerunt Tribuni ærarij, alij affidui, alij
 proletarij, alij denique capite censi, de quibus
 infra dicemus, nunc Senatum in suos etiam or-
 dines digeramus. Videntur Senatores à Romulo
 in decem fuisse decurias distributi. Ouidius 3.
 Fastorum:

Inde Patres centum denos secreuit in orbes
 Romulus.

Senatus & populus.

Patres Con-
 scripti.

Quando ple-
 beis aditus in
 Senatum pa-
 triæ factus.

Connubia pa-
 tricioium ple-
 beis concessa.

A ditus ad Cō-
 sulatum datus
 plebeis.

Magistratus & sacerdotia da-
 ta plebeis.

Quibusdam
 tamen rebus
 interdictum
 plebeis.

Aliud patri-
 ciorum gen-
 nus.

Decem decuriis Senatorum.

Lipſius maximus Criticorum non Patres, ſed patres legendum putat, idque refert ad ordines militares. ſed hanc nouitiam emendationem antiquarum Halicarnafleus libro ſecundo huiſmodi inueniens ordinis rationem: Αὐτὸς δὲ ἡ ἀπ᾽ αὐτῶν ἕνα τὸν ἀειροῦ ἀπιδείξεν, ὃ τῶν κτ' αὐτῶν αἵμα δὴν ὀπαρῆται εὐνομαίᾳ, ὃ τῶν αὐτῶν ἡ ἀρετὴν ἑραπαὶ ἑστῆτο. τῶν δὲ βουαὶ ἕξασθαι ἀρετῆς ἕνεκα ἀδραμῶν ἐκείνου, τὸν δὲ τῆς φρονιμότητι τὸν ὄντως ἡλικίᾳ, ἡ δὲ ἐνδοξία ἐπρωταίῃ. καὶ δὲ τῶν ἑκείνου ἀρετῶν, ἕξασθαι ἑστῆρα πάλιν ἐκείνου ἕνεκα παρῆται ἐπιπέμῃ τὸν ἐπιπρωταίῃ. ἕνεκα τῆς φρονιμότητι ἕνεκα, τοῖς ἀπὸ τῶν εὐλογῶν ἀπιδείξασθαι, τὸν ἐνδοξία ἀρετῆς οὐδὲν οὐδὲν ἀρετῆς ἀρετῆς ἀρετῆς, ἡ τῶν αὐτῶν ἀρετῆς ἡλικίᾳ πρῶτος τὸν τῶν ἐκείνου ἡλικίᾳ ἀρετῆς ἀρετῆς ἀρετῆς. Ipſe ex omnibus unum optimum ſelegit, cui res urbanas committendas putauit, cum ipſe exercitum extra fines educeret. unicuique autem tribuum iuſit, ut tres viros ſelegeret, qui maximam ab aetate prudentiam tunc haberent, & genere eſſent illuſtres. Poſt hos nouem, unicuique curia ruruſum imperauit, ut tres e patriciis aptiſſimos ſelegeret. Deinde nouem patriciis, qui a tribubus creati fuerant, illos nonaginta coniungens, quos curia conſtituerant, iſque preſiciens eum quem ipſe elegerat, centenarium Senatorum numerum impleuit. Hanc tamen decem decuriarum diuiſionem Lilius poſt mortem Romuli factam fuiſſe teſtatur lib. 1. Itaque rem inter ſe centum Patres decem decuriis factis, ſinguliſque in ſingulas creatis, qui ſumma rerum praesent, conſociant. Ruruſum Senatorum alij curules fuerant, alij pedarij, curules ruruſum diſtinguebantur ab honoribus geſtis, ut Conſulares, Cenſorij, Pratorij, Adilitij dicerentur. Agellius libro 3. cap. 18. noſt. Attic. laudat C. Baſilium dicentem: Senatores in veterum aetate qui curulem magiſtraturam geſſiſſent, curru ſolito honoris gratia in curiam vehi, in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent, que ob eam cauſam curules appellaretur: ſed eos Senatores qui magiſtraturam curulem nondum ceperant, pedibus itauſſe in curiam, propter Senatores nondum maioribus honoribus functos, pedarios nominatos. Atque hic fuit primus ordo ciuitatis, & verè ampliffimus, neque tamen ſoli Senatores, ſed etiam omnes qui curulibus magiſtratus functi fuerant, videntur ordinis ampliffimi nomine contineri. Agellius ibidem explicans Varroem qui quadam ſatyra pedariorum equitum meminerat: Videtur, inquit, eos ſignificare qui nondum a Cenſoribus in Senatum lecti, Senatores quidem non erant; ſed quia honoribus populi uſi quidem erant, in Senatum ueniebant, & ſententiae ius habebant. nam & curulibus magiſtratus functi, qui nondum a Cenſoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erant. & profert verba ſolemnia edicti Conſularis. Senatores quibusque in Senatu ſententiam dicere licet. Alter ordo ſub Regibus, & aliquandiu Regibus exactis, à Patriciis diſtinctus plebs dicebatur: iſque omnes non patricios continebat. at poſtquam, vt iam dictum eſt, aditus ad Senatum, ad curules magiſtratus, ad ſacerdotia patuit, ipſis etiam plebeis, Populus dictus eſt, quo nomine cenſebantur quotquot Senatores non erant, aut dicenda in Senatu ſententiae ius non habebant. Atque hic Populus prout à Senatu diſtinguitur, quinde fere hominum genera, quaſi minores ordines continebat: aſſiduus, proletarios, capite cenſos, equites, Tribunos ærarios. Aſſidui me-

Plebs.

Populus.

minerunt leges duodecim tabularum. Aſſiduo vindex aſſiduo eſto: Proletario ciui, quibus uolet vindex eſto. Agellius cap. 10. lib. 16. noſt. Att. Aſſiduum in duodecim tabulis, & pro locuplete, & facile mania faciente. dictus ab aſibus, id eſt ere dando, cum id tempora Reip. poſtulerent: aut à munere pro familiari copia facienti aſſiduate. Varro de vita pop. Rom. lib. 1. apud Nonnium: Quibus erant pecunia ſuis locupletes, aſſiduos: contrarios proletarios. Proletarius & capite cenſus quid fit explicat Iulius Paulus eodem Gellij loco: Qui in plebe, inquit, Romana tenuiffimi pauperriſſique erant; neque amplius quam mille quingentum aris in cenſum deferabant, Proletarij appellati ſunt. Qui uerò nullo aut perquam paruo ere cenſebantur, Capite cenſi vocabantur. Extremus autem cenſus Capite cenſorum aris fuit cccxxv. Subdit: Proletariorum ordo honeſtior aliquando, & re & nomine quam Capite cenſorum fuit. nam & aſperis Reip. temporibus, cum inuentiſſima inopia eſſet, in militiam tumultuariam legebantur, armaque iſis ſumptu publico praebeantur, & non capitis cenſione. ſed proſperiore uocabulo, à munere officioque prelis eadenda appellati ſunt: quòd cum ve familiari parua minus poſſent Remp. iuuare, ſobolis tamen gignenda copia ciuitatem frequentarent. hinc explicat illud Ennij 3. annali. Proletarij publicitus ſentiſque, ferroque Ornatur ferro, muros urbemque ſorumque Excubijs curat. Cato de Tribunis militum apud Nonnium: Expedito pauperem plebeum atque proletarium. Caſſius Hemina: Tunc Marcus praco primum proletarios armauit. CAPITE CENSI qui dicantur partim liquet ex dictis, partim tradit Iulius Exuperantius in hiſtoria: Populus Romanus per partes diuſus erat, & pro patrimonio facultate cenſebatur. Ex iſis omnes, quibus res erat, ad militiam ducebantur, diligenter enim pro uictoria laborabant, qui cum libertate bona patria defendebant, illi autem quibus nulla opes erant, ſecundum caput, quod ſolum poſidebant, cenſebantur, & belli tempore in manibus reſidebant. facile enim poterant exiſtere proditores, quia egenſas haud facile habetur ſine damno. Paulo aliter legitur in uulgatis, ſed me uel ipſa ratio ſyntaxeos impulit, ut ita reſcriberem, atque iidem in claſſibus populi cenſu fuiſſe non uidentur. Saluſtius in lugurtha de C. Mario: Ipſe interea milites ſcribere, non more maiorum, nec ex claſſibus, ſed ut libido cuiuſque erat. Capite cenſos plerique, id factum alij inopia bonorum, alij per ambitionem Conſulis memorabant, quòd ab eo genere celebratus, auſuſque erat: & homini potentiam querenti, egentiffimus quiſque opportuniffimus. Non ex claſſibus, inquit, uidelicet quinque primis militiae deſtinatis: nam omnes tum proletarij, tum capite cenſi erant in ſextam claſſem non centuriatam reſecti. de quibus Dionyſius lib. 4. fuſiffimè, & nos aliquid in Pilonem ſ. 3. nota 6. De Tribunis ærariis Varro lib. 1. de lingua Latina: Tribunum dictum à tribubus, quod ex pecunia qua à populo imperata erat tributum à ſingulis pro portione cenſus exigebatur, ab hoc que aſignata erat tributum dictum. ab eo quoque, quibus tributa erat pecunia, ut militi reddant tributum ærarij dicti. ab hoc ea qua aſignata erat tributum dictum. Cicero de prætura urbana: Ne diuitius teneam, pecunia attributa numerata eſt, &c. quæ

Aſſidui.

Proletarij.

Capite cenſi.

Capite cenſi.

Tribuni ærarij.

verba explanans Afconius: *Pecunia, inquit, attributa est, qua in stipendium militum de arario à tribunis arariis adnumerari solet.* in quibus locis ita concludit Budrus annotationibus in Pandectas De officio Quæstoris, lege vnica. *Tribuni igitur ararij secundum Afconium, ea munera obibant, qua nunc generales Receptores obeunt, attributam pecuniam quæstoribus prouincialibus adnumerantes ex arario promptam. Secundum Varro-nerij erant, qui militibus ipsis proutinus adnumerabant, qui nunc Thesaurarij sunt bellici.* hæc ille: sed Varonem non arbitror ab Afconio dissidere. Tribunis enim arariis attributa erat pecunia, ut militi reddant, teste Varone, quod verum esse potest, etiam si non proutinus militibus ipsis adnumerarent, sed quæstoribus darent, militi deinde tribuendam. atque hic postremus ordo tam honestus fuit vt prope ad equitum splendorem accederet. De his etiam Varonis verba sunt ex lib. i. epistoliarum quæstionum à Gellio citata lib. 7. noct. Attic. *Pignoris capio ob eas militare, quod eas à tribuno arario miles accipere debebat.* Adhibere nonnullas aliquando gentes à patriciis in plebeis, & vicissim à plebeis ad patricios transiisse, idque beneficio vel principum, vel Senatus testis est gens Octauia. Suetonius in Augusto cap. 2. *Ea gens à Tarquinio Prisco Rege inter Romanas gentes allesta in Senatum, mox à Seruio Tulio in Patricias translata, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magno intervallo per D. Iulium in patriciatum rediit.* Legunt Sabellicus & Beroaldus non Romanas gentes, sed minores. Equites, nascente Repub. non effecerunt tertium corpus ciuitatis, sed vel ex ordine patricio fuerunt, vel è plebeio, quamuis equites à Romulo è patriciis dumtaxat electi fuisse videantur. Halicarnassus 2. *Ταξιστοίς αὐτῶν οὐκ ἔστι ἐπισημίων οὐκ ἔστι τῶν ἐπισημίων τοῖς νόμοις ὀμιλεῖσθαι.* Cum recentos homines fortissimos elegerit è familiis maximè illustribus. Tamen equites è plebe fuisse non paucos, qui licet equestrem splendorem obtinerent, nihilominus plebeij dicerentur, constat ex Liuii libro 2. vbi postquam cadibus Regis diminutum patrum numerum, primoribus equestris gradus lectis ad trecentorum summam expleum finisse narrauit: *Id mirum quantum profuit ad concordiam ciuitatis, inuengdōsq; Patribus plebis animos.* quod sine dubio minimè profuisset, si equites nulli fuissent è plebeis. Talis videtur è plebe in ordinem equestrem allectus, qui à Nafone describitur:

—parto per vulnera censu

Præferit nobis sanguine factus eques.

Iam serò admodum equites à plebe Patricijsque

distinctos in tertium corpus ciuitatis coaluisse liquet ex Plinio libro 33. cap. 2. *Iudicum autem appellatione separari eum ordinem, primi omnium instituisse Gracchi discordi popularitate, in contumeliam Senatus: mox ea debellata auctoritas nominis vario seditionum euentu circa publicanos subsistit, & aliquandis tertia vires Publicani fuere: M. Cicero demum stabiluit equestre nomen in consilium suo, ei Senatum concilians, ex eo se ordine profectum esse celebrans, eiusque vires peculiari popularitate querens.* Ab illo tempore planè hoc tertium corpus in Rep. factum est, capique adici Senatus populoque Romano & equester ordo, quæ de causis & nunc post populum scribitur, quia nonisimè capsum est adiici. Vnde Tullius Philipp. 6. §. 13. si equester ordo sibi patronum adscisceret, eum se meritò futurum gloriatur: *Sed hæc vna statua, altera ab equitibus Romanis equo publico, cui item adscribunt PATRONO, quem vquam isse ordo patronum adoptauit? si quemquam, debuit me.* De huius ordinis in minoribus velut ordines diuisione: cum alius se nouentium, alius Selectum, alius Tribunum appellaret, Plinius ibidem consulatur. è recentioribus vide Turnebium, Alexandrum Neapolitanum, & Tiraquellum eius in interpretem, Valtrinum 3. de re militari cap. 3. Budrum in Pandectas, lege vltima de Senatoribus. Latium in suis commentariis de Rep. Rom. & alios. *Annulus aureus, vt Budæi verbis utar, insigne erat ordinis equestris. Censum autem equestris quadringenta sestertia, hic etiam ordo ius habebat spectandi in quatuordecim ordinibus theatri.* sed, vt iam in Pisoniana notauimus, annulus erat insigne quod equestrem ordinem tantùm à populo distingueret, nam etiam Senatus ius erat annullorum, & distinguebat angustus clausus equestrem ordinem à Senatu, cum equites tunicis angusticlauiis, Senatores laticlauiis vterentur. Sed ne vterius enagemur. Cuius igitur ex amplissimis aut florentissimis ordinibus ait orator iudices fuisse delectos, non excludit Tribunos arariis, qui nomine populi, & tertij ordinis iudicabant. & cum è cunctis ordinibus ait amplissimos viros iudicasse, proletarios aut capitecensos non includit, satis enim fuit ad propositionis huiusce veritatem, quod Senatores, Equites, Tribuni arariis quæ fuit pars nobilissima populi indicarent. Hos autem ordines tres Claudianus eleganter coniunxit lib. 3. de laudibus Stilichonis.

Omnia in hoc vno variis discordia cæsis

Ordinibus, levatur eques, plaudique Senator,

Vt æque patricio certant plebeia favori.

Sed Poëticè vota plebeia dicit, pro populi votis, & patriciorum favorem, pro favore Senatus appellat.

Equester ordo à Cicero-
ne stabilitus.

ARGVMENTVM.

Rursum benevolentiam Iudicum & miserationem à sua Milonis Iudicum aduersariorum persona, & inexpectato euentu accipiat.

- V. QUID enim nobis duobus, Iudices, laboriosus? quid magis sollicitum, magis exercitum, dici, aut fingi potest: qui spe amplissimorum præmiorum ad Rempubl. adducti, metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus? Et quidem ceteras tempestates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum semper putavi Miloni esse subeundas,

quod semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio verò, & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi viri iudicarent, nunquam existimavi spem ullam esse habituros Milonis inimicos, ad eius non salutem modò exstinguendam, sed etiã gloriam per tales viros infringendã.

EXPLANATIO.

QUID ENIM.] Probat & se & Milonem à perditissimis civibus fuisse vexatum. Quis enim maioribus laboribus periculisque vexatus est? quis frequentioribus sollicitudinum æstibus ac procellis iactatus? cui toties cum ipsa fortuna luctandum fuit, quàm vel mihi qui à perditis civibus eiectus sum ab ea civitate, quam ab interitu & coniuratione Catiliniana liberaveram? vel Miloni, qui nunc in capitis periculum vocatur, quòd vim vi repulerit, nec Publ. Clodio, cuius inimicitias Reip. causã susceperat, se præbuerit iugulandum?

QVI SPE.] Ab euentu inopinato miseriam suam & Milonis exaggerat per antithesim: *Spe, metus, amplissimorum, crudelissimorum, præmiorum, exitiorum.*

EQVIDEM.] Rei indignitatem auget, ex eo quòd sperent aduersarij, se per Iudices, viros videlicet optimos posse perniciem optimis civibus creare. & breuem Milonis commendationem interserit, quòd ad duos syllogismos possit hoc pacto reuocari.

Mirum non est eum qui semper pro bonis contra improbos sensit, ab improbis in concione vexari.

Sed Milo semper pro bonis contra improbos sensit.

Ergo non est mirum eum in concione vexari.

Dicit se prouidisse has tempestates Miloni esse subeundas, vel Milonis virtus clariùs elucescat, què patris charitate abduci non potuit, licet periculum præiuderet, quam rationem illustrat allegoria mixta, & verbis propriis temperata. sequitur alter syllogismus.

Nouum est & inexpectatum quòd improbi per bonos ciues bonis civibus perniciem inferre moliantur.

Sed aduersarij improbi ciues & turbulenti per vos iudices optimos, Miloni cuius optimo perniciem inferre moliantur.

Ergo id nouum est & inexpectatum, atque adeò non potuit præiuderi.

CÆTERAS TEMPESTATES.] Cætera pericula, labores, & molestias, quæ tempestatis & procelle cuiusdam instar iis incumbunt, qui seditiosis & turbulentis civibus volunt obistere.

FLVCTIVS CONCIORVM.] In concionibus, quæ, quemadmodum fluctus huc illic ventorum flatibus commouetur, ita seditiosorum orationibus in varias cupiditates, iram, odiù, indignationem, &c. concitantur.

EX CVNCTIS ORDINIBVS.] Ex Senatu, populoque Romano, & equestri ordine.

MILONIS INIMICOS.] Omnem Clodianorum factionem, & præsertim duos Appios Clodios adulescentes Milonis accusatores. item Q. Pompeium, C. Sallustium, & Tit. Munatium Plancum, qui contra eum conciones turbulentas habuerunt.

EXTINGVENDAM, INFRIGENDAM.] Homoioteleton, vt notat Fabius.

PER TALES VIROS.] Per Iudices ex cunctis ordinibus delectos. Alconius in præfatione: *Perlat à deinde lege Pompey, in qua id quoque scriptum erat, vt Quaestior suffragio populi ex iis qui Consules fuerant, crearetur, statim comitia habuit, creatisque erat Luc. Domitius & Nobarbus Quaestior, aliorum quoque Iudicum, qui de ea re iudicarent, Pompeius tales proposuit, vt nunquam neque clariore viros, neque sanctiores propofitos esse confaret.*

NOTÆ.

EXERCITVM.] Eodem sensu i. Æneidos: *Qualis apes æstate noua per florea rura Exerct sub sole labor.*

Et 3. *-nate Iliacis exercite syris.* Horatius: *Exercitatus aut petit Syrtis noù.*

SPE AMPLISSIMORVM.] Ab eo quòd præter spem eueniret solent miserationem excitare. Aristoteles 2. Rhet. cap. 8. inter ea quæ *ἐλεηνὰ* miseratione digna appellat, enumerat. *ὅτι τὸ ὄδον ἀποσπῆσαι ἀγαθὸν πρὸς ἐξουσίαν καὶ τὸ συνδύναμι. ὡς ἐπιμαρτυροῦντες τὸ βουλοῦνται ἄσχημα ἀγορῆ, ὡς τὸ δίκαιον ἔχειν, ὡς τὸ ἀσέβητα, καὶ ὅτι οὗτος ἀσέβητος αἰτίας ἔχει, καὶ τὸ πεινῆς συνδύναμις πεινῆς ὄδου, ὡς, εἰπὼς ἐόντι, δεκτὸν μοι εἶναι ἔτι τοῦ μὴ γαρύειν ἄδῃ δειδύμεναι τοῦ ἀποδύναμι ἔσθῃ. Antithas quidem P. C. existimabam facile esse cuiuslibet volenti & quiescenti, vt neque cassidam diceret, neque quisiquam ei molestiam exhiberet: nunc verò ita præter expectationem in accusationes & nefarios calumniatores incidi, vt si fieri potest, iis etiam qui nondum nati sunt, de futuris timendum esse videatur. Et Orestes suam apologiam hinc orditur apud Libaniù, inter cætera: *Ἡλκζον γὰρ ἡμᾶς εἰς τοῦ ἀλλοῦ ἀδύναμι, τὸ μὴ δεσφῆναι, τὸ μὴ παρῆδου, ἔτι μᾶλλον ἔσθῃ μὴ πῆρα περὶ μὴδᾶς εἰπὼν πρὸς τὴν πρῶτον, ἀεὶ τὸν ἐξ ἑαυτῶν μεμνημένος, ἔτι τὸ ἀλλοῦ τὸν δαυριον τὸν δαυριον ἐπινοῦντες τὸ δεσφῆναι. ἐπιπὸν ὅτι: ἡμᾶς οὐ πῶρα ἔσθῃ ἡμῶν ἔπειτα τὸ δαυριον, εἰς μὴδᾶς ἔπειτα τὸν ἡμᾶς ἀλλοῦ ἀδύναμι ἀπὸ μὴδῃ, &c. Et enim sperabam vos, vt reliqui homines solent, partim infortunati, & vbertate lacrymarum animi agritudinem allenauem. Quoniam verò ita vehementer aduersus nos malus Genus spirauit, vt neque vlla ipsium sarietas capiat infortuniorum nostrorum, &c. Macrobius Saturnal. lib. 4. Est apud oratores & ille locus idoneus ad parbos mouendum, quòd dicitur præter spem. hunc Virgilius frequenter exercuit.**

Pathos ab ea centi, vt neque cassidam diceret, neque quisiquam ei quod præter spem.

Nos tua progenies, cæli quibus annis arcem, &c. Æneas de Euandro:

Et nunc ille quidem spe multum captus inani Fors & vota facit. & illud: O Lycida vini peruenimus, advena nostri, Quod nunquam veriti sumus, vt possessor agelli Diceret, hac mea sunt, veteres migrate coloni.

Antiphon apologia de nece inuoluntaria. Εδύκαμ
 ἢ οὐδ' ἔγω γε πάντα παλαιῶν τὸν νόον, &c. συμβέβαιεν
 ἢ πάλιν μετὰ γυμνασίου πόνοι. Hac mihi videbar si-
 liam dacere, &c. mihi verò euenit valde prateropi-
 nionem. quare sapientes nullum ad aegritudinem
 leniendam remedium presentius putarunt, quàm
 si longè antè casus aduersos præuidcant, & cum
 Theſeo illo:

Futura secum commentorum miserias.
 Nimitum, vt est in adagio:
Tela minus prænisa nocent.

Et illud Horatii:
Sperat aduersis, metuit secundis
Alterans fortem bene preparatum
Peccatus.

FLUCTIBVS CONCIONVM.] Inuſitatum
 non est magnis Scriptoribus Reip. turbas, & pop-
 ulares motus cum fluctibus & procellis compa-
 rare. huc traducit Homerù 2. Iliados. Dio Chry-
 ſost. oratione ad Alexandrinos: quamuis ille motum
 corporum cum fluctibus confert, vt post eum
 fecerunt Maro 2. Georg. Statius 2. Thebaidis,
 Iuuenalis sat. Nonnus passim: at cæteri, quos ci-
 tabo studiorum & variarum vulgi cupiditatum
 magis videntur habere rationem.

Κυβηθὲ ἀ' ἀράχῃ, ἢς κύματα κυκρὰ θαλάσσης
 Πόντου ἰσχυροῖσι, πὰ ὑψὸ τ' ἑυδαίῃ τι Νότος τι
 Ὀρεγ' ἐπαίξας πύργος Διὸς ἐκ νεβύλων.
 Concio commota est, magna velut æquoris undæ
 Icarij Ponti, si quando Eurýgæ Notûsq;ue
 Concitat, erumpitque Ionis de nubibus aliorum.

Idem populi ad concionem redeuntis clamorem
 inſtaurata maris comparatione describit.

Ὡς ὅτι κύμα πολλοῖσι τοῖσι θαλάσσης
 Αἰγυθῶ μετὰ τοῖσι βροχύται, οὐραεργαί δ' ἐπὶ πέπτεσι.
 Vt cum multiformi fluctus ad littora Nerei
 Voluntur magno fremitu, pontûsque remugit.
 Comicus nescio quis apud eundè Chryſostomû:

-δύλους ἀπειτὴν ἔχον
 Καὶ θαλάσῃ πῶς δ' ὁμοῖον, ὡς ἀέμων ἐπιπέταται,
 Καὶ γαλλῶσι ἐπ' ἡχώ, πᾶσι πνεύμα βροχῶ κορυφῶνται.
 Κ' ὡς πῆ ἀπὸ ἡλύτων, τὸν πάλιν ἔχτηται.
 -vulgiu inconstans malum
 Instar undæ fluctuantis concitatur flatibus.
 Mox quiescit, môxque feruet: omnis armatur
 nouus

Causa si vel parua subsit, illico cinem vorat.
 Sic enim emendo tertium verbum, καὶ γαλλῶσι,
 ἢ τὰ βροχῶσι. πνεύμα πᾶσι κορυφῶται. quasi τὸ βροχῶ pro
 βροχῶσι facili mutatione, & glossema ἡγῶ, quod
 explicabat βροχῶσι ἐκ margine in textum irrepserat:
 deinde corruptum degeneravit in ἡχώ & illud
 obrepitum βροχῶ fuerit sua sede translatum ad
 concinnandum trochaicum, sed lectoris esto iu-
 dicio, mihi certè non aridè emèdatio Morelli,
 ἢ γαλλῶσι ἐπ' ἡχώ, &c. Nos in viam redeamus
 pro Murena 35. *Quod enim fretum? quem Euripi-
 um tot motus, tantus, tam varias habere putatis*
agitationes fluctuum, quantas perturbationes &
quantos ætus habet ratio comitorum? Dies inter-
missus vnus, aut nox interposita sæpe perturbat
omnia, & totam opinionem parua nonnunquã com-
mutat aura rumoris. Item 36. Nam vt tempestates
sæpe certo aliquo calis signo commententur, sæpe im-
promiso, nulla ex certa ratione, obscura aliqua ex
causâ excitantur: sic in hac comitorum tempestate
populari, sæpe intelligas quo signo commota sit: sæpe
ita obscura est vt casu excitata esse videatur. pro
Plancio 11. Nostrum autem est qui in hac tempestate

Populus cum
 fluctu com-
 paratus.

Comitorum
 tempestates.

populi iactemur. & fluctibus, ferre modicè populi
 voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare
 turbatas. Et 15. Si campus atque illa vnda comito-
 rum, vt mare profundum & immensum sic effertue-
 scunt quosdam quasi ætus, vt ad altos accedant, ab
 aliis recedant, in tanto nos impetu studiorum, & mo-
 tu temeritatis modum aliquem & consilium, & ra-
 tionem requiramus? Postremum illud è Demo-
 sthenis oratione quod de falsa legatione inscribitur:
 ὁ δ' ἔδωκεν ἔτι οὐχ ὅλος, ἀσάμνητοτατος ἀεθῆμα τὸν
 ἀπαίτων, ἢ ἀπαιτωτάτων, ὁ ἀσπρὸς ἐκ θαλάσσης πνεύμα
 ἀεθῆματι, ὅς ἐκ τῶν κορυφῶν ἔβουσι, ὅς ἢ ἄλλω, ὅς ἐκ ἀπὸ
 δου. Vulgus est turba rerum omnium inconstantissi-
 ma, & imprudētissima. quemadmodum in mari
 fluctus instabilis temerè iactatur, hic accedit, ille re-
 cedit. lego enim ἐκ θαλάσσης κύματα, non πνεύμα, ex Ap-
 piano lib. 3. ciuilium, qui hunc locum citat, & iis-
 dem verbis transfert in quandam orationem M.
 Antonij. Huius comparationis causam adfert Sol-
 lon quod hi fluctus in animis vulgi seditiosis, fu-
 riorum orationibus ventilati.

Ἐξ αἰέμων τῶν θαλάσσης τὸ εἶδος τῶν ἰσθμῶν ἀέμων
 Μὴ κινῆ, πᾶσι τοῖσι ἐπὶ δημοκρατίῃ.
 Ἀνδρῶν δ' ἐκ μετὰ τὸν πῆλιος ὀδύσσει.
 Vt mare turbatur ventis: si flamine nullo
 Vexatur, iustus sternitur æquor aquis.
 Sic urbi Magnatum furis corruptumur.

Quod apud Polybium lib. 11. penè verbatim Scipio
 Aincanus exprefsit: Πῶς ὅχιος ἐπιπεραλῆρος
 ὡς ἀράχῃ, ἢ σπῆσι πᾶσι ἐυαργῶσι. ὅταν αὐτὸ πνεύμα πῆλιος
 πᾶσι συμβαίνει πῆλιος τῶν ὄχλων, ἢ πᾶσι θαλάσσης
 ἔσθλαρ ἢ κρυφῶσι, ἢ ἰσθμῶσι ἢ ἀλλοῖσι τοῖσι ἡγε-
 μῶσι, ἢ πᾶσι. ὅταν δ' ἐκ τῶν ὑψῶσι πνεύματα βίαι-
 τῶσιν αἰετῶσι. τῶν ἡγεμῶσι οἱσὶ πᾶσι ἀπὸ οἱσὶ κω-
 κροῦσι αὐτῶσι αἰετῶσι, τὸν αὐτῶσι πῆλιος ἢ το
 πῆλιος οἱσὶ
 φαίνεται γῆμετῶσι σπῆσι τῶν ἡγεμῶσι, οἱσὶ αὐτῶσι σπῆ-
 σῶσι: ἢ συμβαίνει. Nimitum ita est: omnis multi-
 tudo & in fraudem facillè delabitur, & ad quavis
 facillè impellitur. Itaque maris & vulgi similis sem-
 per est natura. Quemadmodum mare iuxta naturam
 innoxium est ventibus. & quietum, ubi verò cum
 violentia in ipsum incubuerunt venti, mare quoque
 erga nauigantes tale existit, quales fuerunt venti à
 quibus omni ex parte agitur. Placè ad hoc instar
 etiam multitudo talis semper reperitur esse erga suos
 rectores, quales si fuerint quosvis patronos nacta est
 & consiliarios. Breuius Linius lib. 38. in eadem
 militari concione. Multitudo omnis, sicut natura
 maris, per se immobilis est, vt venti & aura cœnt,
 ita aut tranquillum, aut procella in vobis sunt, &
 causa atque origo omnis furoris penes auctores est.
 Dio Chryſostomus orat. 3. de Regno non ablu-
 dit, apud quem huiusmodi ἡγεμῶσι describit.
 Παῖλα ἢ πᾶσι τῶσι ποσὲ πᾶσι τῶσι οἱσὶ εἰδῶσι ἀπὸ
 πᾶσι οἱσὶ αἰσὶ αἰσὶ ἡγεμῶσι ὡς ἀπὸ οἱσὶ ἀναργῶ-
 γῶσι, ὡς ἀπὸ κλυδῶσι ἀργῶσι ἢ χαλῶ τῶσι ὡς ἀπὸ οἱσὶ οὐρανῶσι
 μετὰ καλοῖσι. Varius & omnigenis multitudinis
 impetus, nihil scientis simpliciter, sed tumultuans
 semper atque ferocientis, in modèſorum opera ora-
 torum, vt fluctus ferus & difficilis à ventis duris
 huc illic impulsus. Hinc procellæ & Reip. turbi-
 nes vocantur, qui illos fluctus concitant: omitto
 prudens Ciceronem passim. Prudentius in Ro-
 mano:

Infame monstrum, vilis, intestabilis,
Tu ventilator urbis, & vulgi leuis
Procella mentes inquietas mobiles.
 Cyprianus epistola ad Cornelium de hæreticis.
 Nouatians fax & ignis ad conflanda seditionis in-
 cendia

Seditiosi po-
 pulum con-
 citantes, instar
 venti.

C. IV.

cerdā turbo & tempestas ad faciendā fidei naufragia. Atque ob istos plebeculæ & concionum fluctus vulgus ab Herodoto lib. 3. περιήρητο τῶν ἰσχυρῶν, torrentis flumini similis: à Phalaride ep. 77. ἰσχυρῶν τῶν ὄντων ἡγεμονία, ad quidvis mobile. Fluctūque magis mobile vulgus.

Vulgus fluctu mobilis.

à Seneca in Hercule furente. Vana aut leui aura mobile vulgus à Liuiο lib. 24. nominatur. Chrysoſtomus 23. homilia in piit. ad Romanos, ἀσπυχιῶν τῶν κήρυκων τῶν ἄνθρωπων ἀεὶ ἀρροῦσθαι. Cūm populi fluctuum instar hoc illuc circumferantur. hinc illud præceptum Phocylidis vers. 90.

Λαὸς μὴ πιστεῖν, παύσονται ἔτι θυμῶν
Λαὸς, ἔχ' ὄδον, ἔχ' ἴπ' ἀγατῆρα πύλα.

Vulgo ne credas, varium & mutabile vulgus.

Ignis, aqua, & vulgus nulla ratione tenentur.

E quibus illustres illum Cluentianæ locum 138. Ex quo intelligi potuit, id quod sæpe dictum est, ut mare quod sua natura tranquillum sit, ventorum vi agitari atque turbari: sic & populum Rom. sua sponte esse placatum, hominum sedisiosorum vocibus, ut violentissimis tempestatibus concitari.

INFRINGENDAM.] Huiusmodi similiter desinentium placet vnum aut alterum exemplū adferre. Lyſias apologia de populi solutione, τῶν δὲ πύλων παρῆται, ἰσχυρῶν ἡγεμονία σπασίεται. horum enim improbitatem, suam existimant incolumitatem. Et paulo antè. Νῦν ὄντως ἔχ' ἴπ' ἀγατῆρα πύλων. Rari hanc & vobis sufficientissimam esse salutem, & inimicorum maximam vel ionem.

NUNQUAM EXISTIMAVI.] Pathos ab inexpectato 3. Æneidos Æneas ita patris mortem deplorat.

Nec vates Helenū cūm multa horrenda moneret
Hos mihi prædixit luctus: non dira Colapno.

AXIOMATA.

Miserum est eos qui spe amplissimorum præmiorum ad Remp. adducti sunt, metu crudelissimorum exitiorum carere non posse.

Qui pro bonis contra improbos sentiunt, iis subeundā sunt tempestates & procellæ in fluctibus concionum.

ARGUMENTVM.

Hæc est orationis diuisio, qua statum questionis §. 30. & 31. accuratius exprimendum breuiter & primis veluti lineamentis informat, & per reiectionem aliorum indicat quàm sit in dicendo rationem initurus.

QUAMQUAM in hac causa, Iudices, T. Annij tribunatu, rebus omnibus pro salute Reipubl. gestis, ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis videritis insidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in Remp. merita condonetis; nec postulaturi, ut, si mors P. Clodij salus vestra fuerit, iccirco eam virtuti Milonis potiùs, quàm populi Romani felicitati assignetis. sed, si illius insidiæ clariore hac luce fuerint; tum denique obsecrabo, obtestabórque vos, Iudices, si cetera amissimus, hoc saltem nobis ut relinquantur, ab inimicorum audacia, telisque vitam ut impunè liceat defendere.

EXPLANATIO.

QUAMQUAM.] Orator ut accusationis indignitatem auget, beneficiorum. Milonis in Remp. mentionem fecerat, indignumque ostenderat esse, ut is in iudicio periclitaretur, qui semper iudicium auctoritatem contra seditiosos defenderat, neigitur quisquam putaret Tullium de iustitia causæ desperantem ad deprecationem confugere, per correctionem oratoriam ad propositionem delabitur.

TRIBVNATV ET REBVS, &c.] Rebus gestis in tribunatu, quem gessit anno post Clodium proximo: qui Milonis tribunatus totus in eo positus fuit, ut P. Clodium turbas in Rep. concitantes: Tot iam in fureribus Reip. exultantes ac tripudiantes, legum si possent laqueis constringeret. sed cum illum vi & armis iudicia dissipantem videret, vim vi depulit, & præsidium sibi contra Clodij sicarios comparauit.

NON ABVTEMVR.] Non vtremur præposterè hac meritorum commendatione ad depellendam accusationem, quasi verò Titus Annius beneficis Reip. affecterit, ut hac fiducia ciues impunè trucidaret potiùs, quàm se ipsum

ad maiorem patriæ charitatem accenderet.

NI SI OCVLIS VIDERITIS.] Nisi tam clarè intellexeritis insidias à Clodio Miloni esse factas, quàm si corporis oculis cerneritis.

NOBIS S.] Mihi qui Remp. à coniuratis vindicauit. Miloni qui P. Clodij furorem sæpe compeſcuit, eumque depulit à Reip. ceruicibus.

NEC POSTVLATVRI.] Alium colorem reicit, quem Milo præterere potuisset. poterat enim fateri, se Clodio pernicioso cui necem intulisse, eo concilio non vt priuatas vlcisceretur iniurias, sed vt Remp. ab exitio liberaret. Id Tullius ita admittit, ut tamen eo se vltimum esse neget, quòd hic euentus non minùs in populi Romani felicitatem, quàm in Milonis virtutem refundi posse videatur. Ascionis: Cūm quibusdam placuisset, ita defendi crimen, interfici Clodium pro Rep. fuisse, quam formam M. Brutus secutus est in ea oratione quam pro Milone composuit & edidit, quamuis non egisset: Ciceroni id non placuit, quòd qui bono publico damnari, idem etiam occidi indemnatus non posset.

SEDSI CLARIORES.] Per hyperbolem suam fiduciam ostendit, si id argumentis effecero

VI.

ve clarius insidias à Clodio contra Milonem positas fuisse videatis, quàm solem videtis meridie lucere.

TVM DENIQUE.] Aduerte modestiam petitionis ad declinandam inuidiam.]

SI CÆTERA AMISIMVS.] Si illos virtutis fructus amisimus, si honores, & præmia illa amplissima, quorum ipse d. Remp. adductus fuimus.

HOC SALTEM NOBIS VT RELINQVAT VR.] Quod negari non potest. nam hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mors gentibus, & feris natura ipsa prescriptis, vt omnino semper vim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent. insitã 30. Aduerte verborum situm: quantum enim gratiam deperiret, si vnica particulam bis repetitã aliter collocaret: Obtestabõrque vos, vt saltem nobis hoc relinquatur, vt ab inimicorum audacia, telisque vitam impune liceat defendere.

NOTÆ.

CRIMINIS DEFENSIONEM.] Depulsiõnem. vide Cælianam 10. num. 3.

1. NON ABVTEMVR.] Pro non viemur, inquit Syllius, compositum pro simplici, loquendi modus scriptoribus latinissimis vsitatus, vt adoro pro oro 10. Æneidos:

In rupes, in saxa, volens vos Turnus adoro, Ferre ratem.

Abuti. & alij frequenter, vt iam Lipsius annotauit. Demosthenes 59. proæmio verbum κατὰ χριστάδα abuti, etiam in bonam partem vsurpat. ἢ ἢ οὐκ ἴματῆς ἀπερδύμα πούτος ἀβία, ἢ τοιούτῃ παρέσει, οἷαν αἰ περ εὐζέτω εὐοῖε ὡς τῆ πύλει. καὶ δ' ὅσῳ τὸ γένοιτο ἀποδιδώτες, ποσὺ το δὴ μάλλον ἀπερδίδω, ὅπως εἶ. Ἄνοι κατὰ χριστάδα αὐτῆ. Vestra animi promptitudo sanè dignissima, & ea est quam quisvis expeteret benivolus ciuitati, nunc vero quanto maior est, tanto impensius est prouidendum, vt in quas res oportet, ea abutimini. Lucret. lib. 5.

Sentis enim vim quisque suam quã possit abuti. Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent Illis iratus petit, atque insensum inuiget.

Brutus quadam ep. ad Ciceronem: Tibi persuasus deus non fore illi abutendum gloriã tuã vt adipsicatur honores paternos.

POPVLÌ ROMANI FOELICITATI.]

11.1. Quicquid prosperè contigerat, id in fortunam siue in felicitatem populi Romani referebant. Philipp. 1. 89. Sustulit illum diem fortuna populi Romani, &c. Philipp. 5. 29. Exclulit illum à Rep. distraxit, segregauit, non solum scelus illius, sed etiam, vt mihi videtur, vna quadam Reipubl. quod aded frequens est, vt fas non sit in delibandis exemplis immorari, cum præsertim Plutarchus opusculum de fortuna Romanorum conscripserit. ex quo id vnum nolui præterire: Οὐ πῆρ εἰς ἑλπίσιν ὄντα κούσις ἐαυτῶν, οὐδ' ἀρκούντων ἀπὸ σπείρας πῆρ ἔχουσαν πελοσφῆρας ἢ ἀμύβολας ἀπέσειπον, εἴτ' ἀπέσει αὐτῶν. ἀλλ' ὡσπερ οἱ Σπαρτιάται τῶν Ἀφροδιτιῶν κίρσιον διαβάουσαν τῶν Εὐεράτων, τῶν δὲ ἑσποπῆρας, ἢ τῶν χλιδῶν, ἢ τῶν κερῶν ἀπὸ τῆς δειρῆς, ἢ ἀπὸ τῆς λαβῆν κοπιουβῶν τῶν Λυκούργου. οὕτως ἢ τῶν κταλιπέων Πέλοισι, &c. τῶν δὲ Παλατιῶν ἀπεσπῆρα μῶν, ἢ διαβάουσα τῶν Θίμωκων (ὡς ἔοικεν) ἔθηκε τὰ πῆρ ὄντα. ἔβηεν τῶν πῆρ ὄντων ἀπὸ τῶν ἀπῆρ. ἢ κατὰ κῆρυβιλον σπείρα. οὕτως εἰσπῆρ ἔειν Ρώμῳ, ὡς μα-

Fortuna pop. Rom.

vum, &c. Non pinnis lenibus se astollens, aut extremis unguibus in globo vestigium ponens librica & anceps adest, deinde ex oculis aufertur, sed vt Spartiata Venetum aiunt, cum Eurotam traiecerit specula, luxuria instrumenta, cestimque ponere, hastam & clypeum sumere, Lycargo se ornantem, ita Fortuna relicta Persis, &c. ad Palatium accedens, Tiberinque transiens, vt videtur, alias possit, talaribus exuta est, ancipitem & infidelem globum reliquit, & ita Romam ingressa est, quasi mansura. Vide alia non pauca in hanc sententiam. Paulò post enumerat templa à Romanis Fortunæ dedicata, vt templum Fortunæ muliebris, Primigeniæ, Obsequens, Prinatæ, Viscatæ, Virginis, Bonæ Spei, Fortunæ virilis. addit Plinius libro 36. cap. 32. Fortunam Seiam à Seruio Rege sacratam. & cap. 5. eundem libri: Boni Euentus & Bona fortuna simulacra à Praxitele facta in Capitolio fuisse scribit, & lib. 2. cap. 7. Febri sanum in Palatio, Orbonone ad adem Larium ara, & male fortuna Exquilis. S. Augustinus lib. 4. cap. 10. de Ciuitate. Ipse Iupiter sit FORTVNA BARBATA, que

Fortuna muliebris. Primigenia. Obsequens. Prinatæ. Viscata. Virgo. Bonæ Spei. Virilis. Seia. Bona. Mala.

Barbata.

adultos barba induit, quos honorare voluerit: vt hoc quacunque numen saltem masculum Deum, vel à barba Barbarum sicut à Nodis Nodotum, vel certè non fortunam, sed quia barbæ habet, fortunium nominarent. & lib. 6. cap. 1. Simulus cultorum suorum speciosius & festius fortuna Barbata vestiret. Alij fortunæ Paruæ, Fortis in ripa Tiberina: Equestris iuxta theatrum, Dubiæ in Auentino, Prosperæ & Matuæ in foro Boario, Conuertentis, Videntis meminerunt. tanti erat apud veteres Romanos Fortuna. Vide Martianum lib. 4. Rom. Antiq. cap. 7. Ludouicum Vines in cap. 18. libri 4. de Ciuit. vbi Augustinus. Quid? quod & Felicitas Dea est? adem accepit, aram meruit, sacra ei congrua perfoluata sunt. Subdit: Felicitas illa est, quam boni habent precedentibus meritis. Fortuna vero que dicitur Bona, sine illo examine meritorum, fortuito accidit hominibus, & bonis & malis, vnde etiam fortuna nominatur. Et cap. 25. tempus offendit, quo tempore Felicitas fuit consecrata, licet Fortuna à principio nascentis Reip. multas iam aedes obtineret. Cur denique tam serò huic tanta Deæ post tot Romanos Principes Lucullus adem constituit? Plinius libro 35. cap. 12. de Arcefilao L. Luculli familiari loquens ex Varrone refert. Ab hoc factam Venetum Genetricem in foro Cesaris, & priusquam abfolueretur festinatione dedicandis positam. Deinde eidem à Lucullo H. S. LX. signum Felicitatis locatum, cui mors vtriusque inuiderit. Idem libro 34. cap. 81. & libro 36. cap. 5. ædem Felicitatis agnoscit. Quid? quod fortunæ tantum tribuebat, vt secutus temporibus præferrent Imperatoribus aureum fortunæ simulachrũ, idque in Imperatorum cubiculo collocaret. vt in Pisonem 2. ostendimus? Tota quippe munda, vt Plinij verbis vt lib. 2. cap. 7. & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vobis Fortuna sola inuocatur: vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitur, sola landatur, sola arguitur, & cum conuictis colitur, volubilis, à plerisque etiam & cæca existimata, vna, inconstans, incerta, varia, inuidentium santrix, huic omnia expensa huic omnia seruntur accepta: & in tota ratione mortalium, sola vtramque paginã facit. Sed quanto melius ille:

Parua. Fortis. Equestris. Dubia. Prospera. Matua. Conuertens. Videns.

Felicitas Dea.

Fortuna potest.

Nullum munus habes si sit prudentia, nos te
Nos facimus fortuna Deam caloque locamus.

CLARIORES HAC LVCE.] Apuleius apo-
logia hunc locum præ oculis videtur habuisse:
*Que si omnia palam & dilucide ostendero, tunc de-
nique, te Claudii Maxime, & omnes qui adsunt
contestabor.* &c. Chrysoſtomus in Pfalm. 44. *Αγα-
πῶν τῶν ἡρεσκόμενων δεικνύει, ἢ ἕως τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ἄσπερος οὐρανὸς οὐδὲ ὁ
ἄλλοις ὄντι φασὶ δέξαι ἕσθαι, τὰ δὲ ἐξημεύοντα τὸν οὐρανὸν ἴτερον.*

SALTEM.] Hanc vocem, Sicuti quadam sup-
plementa orationis temerè & inconditè assumptans
videri tradit Gellius cap. 14. lib. 12. noct. Attic.
sed refragantur tum oratores qui hanc vocem
frequenter vsurpant, vt

*Saltem si quàm mibi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles.*

Idem Gellius P. Nigidium citari dicit in com-
mentariis grammaticis: *Saltem ex eo dictum quòd
esset, si aliter: idque ipsum dici solitum per defe-
ctionem, nam plenam esse sententiam, si aliter non
potest. Verùm: Tot verba tamen in paucissimas lit-*

teras eludere improbe cuiusdam subtilitatis esse
existimat, fuit etiam qui diceret, &c. *Saltem sibi
dictum videri, v media littera extrita: Salutem
enim ante dictum, quod nos saltem diceremus. Nam
cùm alia quadam petita ei non impetrata sunt; tum
solemus, inquit, quasi extremum aliquid perituri, &
quod negari minimè debeat, dicere hoc saltem fieri
aut dari oportere: tanquam salutem postremè pe-
tentes, quam & impetrari certè, & obtineri sit æ-
quisissimum. quod cùm idem non illepidè quidem
fictum, minùs tamen commentitium putet, ac
proinde censeat amplius querendum, addamus
bona eius venia saltem potuisse dici quasi, saltem,
sive saluatim, vt cætera transilianrur, & quasi
saltentur. Glossæ, saltem, κἀν γὰρ. videtur tamen
vsurpari saltem pro πῶλύ γε.*

A XIOMATA.

Rebus antè præclarè gestis ad criminis defensionem
abuti non oportet.
Ab inimicorum audacia telisque vitam impunè licet
defendere.

Preiudicia contra Milonem ab adversariis iactata

1. Nefas intueri legem eum qui à se hominem occisum esse fateatur. confutatur à §. 7. ad 12

- 1. à primo populi iudicio qui Horatium absoluti, cum is à se sororem occisam esse fateatur. 7.
- 2. à consuetudine iudiciorum. 8. ubi edum de homine occiso quaeritur } aut negatur factum. } aut rectè factum esse defenditur.
- 3. auctoritate Minoris Africani, qui Tiberium Gracchum iure eam causam dixit videri. 8.
- 4. Exemplo clarorum virorum, qui homines non solum impunè, sed etiam rectè occiderunt, videlicet } Hala Serulius Sp. Melium. } P. Nafica Tib. Gracchum. } L. Opimius C. Gracchum. } C. Marius Saturninum. } Senatus Coss. Cicrone coniurato. 8.
- 5. auctoritate fabulae non sine causa confictae. 8.
- 6. auctoritate XII. tabularum, quae occidi permittunt } nocturnum furem quoquo modo, } diurnum si se telo defenderit. 9.
- 7. ab ipso iure naturali, quo licet alterum occidere licet pudicitiae tuendae causa, vitae tuendae causa. 10. idque confirmatur à Minori } ergo & vitae.
- 8. à communi hominum consuetudine, qui gladios non gestant, si ut illis nullo pacto liceat. 10.
- 9. Interpretatione legis II. quae } consilium cordis damnat. } non ipsam eadem absolutè.

2. Senatus damnauit Milonem iudicans eadem qua P. Clodius occisus est, contra Rempublicam esse factam. confutatur à §. 12. ad 15.

- 1. Praecisa negatione per assertionem contrarij. 12.
- 2. Testimonio inimici, videlicet Munatij Planci, qui inuidiosè criminabatur Senatum decernere. } non quòd ipse sentiret contra Milonem? } sed quòd Cicero vellet pro Milone. 12.
- 3. euersione fundamentorum aduerfarij, quibus efficere volebat causam Milonis à Senatu esse damnatam. } Nouam quaestionem de eade Clodij Senatus instituit, quod fundamentum conuellit } à superfluo. erant leges } vel de eade. } vel de vi. 13. } ab affectu Senatus, qui non ita Clodij necem dolebat, ut eius causam nouam quaestionem decerneret. } deriuatione inuidiae in Munatium, qui impediuit, quo minus Senatus quae volebat, decerneret. 12.
- 4. censuit eadem Clodij esse contra Rempublicam quòd explicatione mitigat. 14.

3. Pompeius non usum illustrens quaestione, est eundem Milonem esse damnandum confutatur à §. 15. ad 23.

- Tulit ut quaereretur. } non factane eades esset. } sed an iure facta esset. } ergo non damnauit. } sed ostendit in confessione facti iuris defensionem esse posse. 15.
- à sine sine intentione Pompeij } neque tulit } Clodij causam quòd probatur à Maiori. non est instituta noua quaestio } ob eadem illaram } P. Africanus, } L. Druso. 16. } ob insidias comparatas Pompeio. 18. 19. } Cicroni. 19.
- aut propter indignitatem cordis, quia Clodius in Appia via & monumentis maiorum suorum occisus est, quam inuidiam remouet compensatione necis Papyrij. 17. 18.
- aut propter virtutes Clodij. 20.
- sed hanc quaestionem instituit Pompeius causa. 21. videns } fuisse sibi Clodij inimicum. } familiarem Milonem. } fortiter iudicatos esse iudices, & innocentem absoluturos quantumuis atroci quaestione.
- ab ipso iudicium delectu, in quo non aduersatus est Miloni, terrens amicos Ciceronis, ut aduersarij iactabant. } neque enim id cogitavit vir iustissimus. } neque in bonis viris legendis id assequi potuisset quia Ciceronis gratia continetur } non familiaritatibus. } sed communi studio gerenda Reip. 21. } neque nominatim Luc. Domitiam praeficiendo quaestioni spectauit aliud, quam } iustitiam. } grauitatem. } humanitatem, } fidem. 21.

ARGUMENTVM.

Tria contra Milonem obiecerant aduersarij, quæ si vera fuissent, plurimum causæ nocuissent. vnum, quòd in Rep. bonis legibus instituta, viuere non deberet, qui quouis modo hominem occidisset. alterum erat præiudicium Senatus, qui eadem P. Clodij iudicauerat contra Remp. esse factam. tertium, præiudicium Pompeij, qui tam atrocem censuerat esse P. Clodij eadem, ut nouam de ea institueret questionem. Ea singillatim refutat orator: & hoc loco facta peculiari propositione ad primum diluendum delapsus, hanc objectionem demonstrat esse contra mores ciuitatis.

SED, antequam ad eam orationem venio, quæ est propria nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, quæ in senatu ab inimicis sæpè iactata sunt, & in concione ab improbis, etiam paullo ante ab accusatoribus: vt, omni errore sublato, rem planè, quæ venit in iudicium, videre possitis. Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant: nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri: qui, nondum libera ciuitate, tamen populi Romani civitatis liberatus est, cum sua manu sororem interfectam esse fateretur.

VII.

EXPLANATIO.

SED ANTEQUAM.] Superius totam orationem quæ est propria huius quæstionis in duas partes diuiserat, in probatione insidiarum à Clodio positarum, & in deprecationem pro Milone. nunc recenti velut propositione, offendit se de quibusdam præiudiciis quæ aduersarij cõtra Milonem esse iactabant pauca dicturum. quasi diceret, hæc oratio partes omninò tres continebit. Primo loco refutabo ea præiudicia quæ ab inimicis contra Milonem sæpè iactata sunt. Secundo loco tam clarè ostendam Clodium insidiatum fuisse Miloni, vt eius insidiæ fiant meridiana luce clariore. Tertio deprecabor ne Milo propterea damnetur, quòd insidiis appetitus haudquaquam occidi se permisit, sed vim illatà vi defendit.

AD EAM ORATIONEM.] Vulgus diceret, antequam veniam ad punctum principale. Quærat hic aliquis, cur hæc tria præiudicia causæ propria non putentur, vt concedam primum hoc præiudicium, quod velut è communi omnium mortalium sensu sibi assumebant, generale atque indefinitum esse, atque ad eòdè minùs propriè ad causam Milonis pertinere, id tamen de duobus alijs dici non potest, quibus iactantibus aduersarij Milonem nominatim tum Senatùs, tum Pompeij iudicio iam antè fuisse damnatum.

Respondeo, propria quæstio huius causæ fuit qualitatis, quæ quærebatur, non occisusne fuisset Clodius (id enim fatebatur Milo) sed iure an iniurià fuisset occisus. aduersarij tribus his præiudicijs volebant hanc quæstionem iuris, siue quale sit, ad quæstionem facti, siue an sit deducere, dicebantque puniendum esse Milonem, quoquo modo; Clodio necem intulisset.

Puniendus est qui hominem occiderit.

Sed Clodium occidit Milo.

Ergo est puniendus.

hunc syllogismum confirmabant præiudicio Senatùs & Pompeij, qui videbantur Milonis causam improbasse. Sed Orator hanc aduersariorum orationem negat propriam esse præsentis quæstionis, neque enim positum erat in quæstione, vtrum Titus Annius Clodio necem intulisset, sed iure an iniurià. atque ex refutatione maioris illius

TOMNS II.

syllogismi demonstrat, non de facto, sed de iure esse quarendum.

QUÆ IN SENATU.] Ordinem verbotum in vulgatis mirè perturbatum è codicibus M. S. restituit Lambinus: *Quæ & in Senatu ab inimicis sæpè iactata sunt, & in concione sæpè ab improbis, & paulo antè ab accusatoribus.* suffragante Fr. Modio ep. 39.

VT OMNI ERRORE SVBLATO.] Vt sublatis iis, quæ, cum ad causam miròs pertineat, auditores possent à consideratione propriæ quæstionis in errorem & alienarum rerum considerationem abducere, rem, quæ posita est in quæstione, ad liquidum videre possitis, vtrum videlicet Clodius iure, an iniurià fuerit occisus.

NEGANT.] Primum est præiudicium, contendunt nefas esse eum viuere, ac proinde morte plebendum quia se hominem occisum esse fateatur.

IN QVA TANDEM VRBE.] Refutat superioris præiudicium hoc syllogismo.

Stultissimi sunt qui aliquid asserunt contrarium moribus ciuitatis.

Sed hoc præiudiciũ est contrarium morib. ciuitatis. Ergo stultissimi sunt qui hoc præiudiciũ assumunt.

IN QVA PRIMVM.] Probat ab exemplis minorem superioris syllogismi. hoc loco Virtus Amperpachius, ne quid in ausum, aut intuentatum relinquat. *Facium, inquit, hæc facta pro Cicerone ac Milone omnia, sed infirmissima quæque plurimum, vt Horatij, qui proculdubio si res gesta est, vt historia continent, peccauit, acideo misericordia magis liberatus est, aut vi, quàm iure, aut equitate, cum sororem & mulierculam occiderit, ob hoc tantum, quòd interfectum sponsum ab eo doluerit, & fleuerit.* Itàne verò, Vite, iniuitis Musis Tullium vellicabis? parum fuit infirma dicere argumenta, nisi infirmissima dixisses? & ne à Tullio quem carpis latinitatem haussisse videare, infirmissima quæque non infirmissima omnia, & infirmissima plurimum, dicere debuisti? quid? quòd omnis historiarum fidem, vt argumentum infirmitatem ostenderes, in dubium reuocasti? *si res gesta est, inquis, vt historia continent, gesta fuerit sane, quid tum? peccauit. Quasi verò Tullius eum non peccasse contendat. & idèò misericordia magis liberatus est, aut vi, quàm iure & equitate.* De vi quibus fecit vn-

C iij

quam præter vnum te mentionem? fuerit sanè
miseriçordia liberatus magis quàm causæ iure &
æquitate, quid hinc efficias, infirmisima quæque
plurimum arguenda esse quæ à Tullio profes-
sunt. at vide ne parum fit æqui iudicis, cum tibi
vnicum non attulerit, cætera improbare. deinde
vide quontere à te dissentiam. Si non peccasset
Horatius, si causæ potius æquitate fuisset quàm
miseriçordiat liberatus, vim minore[m] ratio Cicero[m]
habuisset. Longè enim stultius est, qui in ea
vrbe nefas esse contendit eum lucem intueri, qui
à se hominem occisum esse fateatur, in qua tanta
est iudiciorum humanitas, vt qui id fatentur, tam-
en misericordiat & gratiã libentur, quàm qui
idem disputant in ea vrbe, in qua tanta est iudicio-
rum seueritas, vt ij soli, qui iuste occiderint, æqui-
tate suæ defensionis absoluantur. Quid? quod vt
Horatij peccatum exaggeres, eum dicit & fore-
rem occidisse, & mulierculam: quasi verò atro-
cius sit mulierculam occidere quàm forem.

Sed non videmus manica quod in tergo est.
Et tunc nescio quid ex venerandæ antiquitatis
infectione seclatamur, nostros ipsi errores non
cognoscimus.

NONDUM LIBERA CIVITATE.] Ante
reges exactos. vide Noras.

NOTÆ.

I. NTVERI LVCEM.] Viuere. Euripides
Iphig. in Aulide.

Τὸ φῶς τοῦ ἀγρότερον ἦδιστον βλάπτει.
Lucem intueri grata res mortalibus.

Andocides de mysteriis: οὐ μὴν ὄψων τὸ ἅλιον τὸ
φῶς δι' ἑμέ. *Quinunc per me solis lucem intuentur.*

Homerus:
Εἶπου ἐπὶ ζώει, καὶ ὄψεαι νόστον ἡλίω.
Quod si vivit aduc, solis lucemque tuetur.

Lucretius lib. 3.
Et scipe vsque adeo mortis formidine, vire
Percipit humanas odium luscissime vidende,
Vt sibi conficiant merenti pectore letum.

Ovidius in Trist.
Diemq; (quod ob brene sit) lumen vitale videbū.
Sophocles Electra.

Lucem in-
tueri est vi-
uere.

Εἶς ἀπὸ λεύσσοι παμπεριεῖς ἄστρων
Ριπᾶς, λεύσσοι θ' ἰδὲ ἡμᾶρ.
*Quandiu intuebor præfulgentes astrorum conu-
scationes, intuebor ipsū diem.*

Euripides in Hecuba:
Οὐκῶν τῶν ἀγρόν εἰ βλάπτει τὸ φῶς
Χρόμους ἐπὶ δὲ ὄψων καὶ χρώμους ἐπὶ.
Quam turpe amicis si vivitur videndum.
Vbi perierit amplius non vivimus?

Item in Alceste:
Θανεὶν ἀσπερεύον, μὴ δὲ εἰσορᾶν φῶς.
Mori ante, nec videre lucem in posterum.

Sicut contrā Æschylus in Agamemnone cum e-
nallage non minus eleganti:
Εἰ δ' οὐκ πε ἀκρᾶς ἠέλιον νιν ἰσορᾶί
Καὶ ζῶντα, καὶ βλάπτουσα.
*At si quod illum respicit solis inbar
Vivum & videtem.*

I. I.
Stultus.

HOMINES STULTISSIMI.] Eandem ob
causam Pisonis stultitiam fuggillar, quòd non cog-
nosceret civitatem. Pil. a7. *Quid est aliud furere,
nisi non cognoscere homines, non cognoscere leges,
non sentation, non civitatem.* nam vt cum Horat-
io, loquat, stultus & commotus habebitur:
Qui species alias vcri, scelerisque inmultu

Permixta capite. siue qui
Ambiguus fruitor, veri falsique siguris.
sed hic non moror.

PRIMUM IUDICIUM.] Quid igitur ante
Horatios, id est Tulli Hostilij regnum Roma lu-
dicia non videra? immò Romulus: *τοῖς ἰσθμοῖς
ὁ δεικνύων τοὺς κριτοῦς, ἀλλὰ τὰ πρῶτα ἐπιπίπτει τὰς κριτοῖς,
τὰ μὲν ἄντος ἴδιον, τὰ δὲ δικὸς ἐπιπίπτει.* Iudicia verò
de iniuriis quas sibi iniucius intulissent, non diutius
exirabebat, sed primo quoque tempore partim ipse,
partim alij cum eius bona venia contronerfias dirim-
ebant. neque sanè sine iudiciis aut Romana, aut
alia quævis Resp. cohærere potuisset. primum
itaq; iudicium ait, quia tum primum populo con-
cessus est, vt comitis de civis capite iudicaret. Γ-
νόμους ὁ Σωκράτης ἐρεῖ κριτοῦς τὸ τὸ πᾶσι τὸ ὈΡΑΜΑΙΟΝ ἴδι-
μος κριτοῦς τῇ γράμμῃ παρὸς ἀποδοτεῖ, καὶ ἀπὸ τῆς ἑ-
ὲ ἀνδρα. Populus Romanus iudicandi tum primum
in causa capitis potestatem adeptus ad patris sen-
tentiam accedens, hominem sororis occise crimine lib-
beravit. Hæc Dionysius lib. 3. qui superscribit lib. 2.

MARCI HORATI II.] Liuius lib. 1. Horatios,
Curiatiosq; fuisse satis constat, nec ferè antiquares
alia est nobilior: tamen in ve tam clara nominum erro-
ror manet, virius populi Horatij, virius Curiatij
fuerint. Auctores utroque trahunt, plures tamen in-
venio qui Romanos Horatios vocent, hoc vt sequar
inclinat animus. De re gesta vide eundem Liuium
ibidem. Florum c. 3. lib. 1. Halicarnassum lib. 3.
Valerium lib. 6. & Plutarchum, Augustinum &
alios. Operæ tamen pretij facturus videor, si quæ
alij præterierunt, ex Dionysio artexam: *Ἐσθλιῶν τι-
νῶν Ραυαίων καὶ Κεεργίων τὸ νόμος Ἀλεβανῶν καὶ ἑ-
αυτὸν ἔχοντων διὰ γὰρ τὰς ἀδελφείας Σεβυλιῶν Ἀλεβανῶν τοῖς
ἀποδοτεῖς αἱ γυναικες ἐλεύμενες ἕνα γυνῆμα τὸ πᾶσι
τοκοῖς ἐσθλῆσον γοῦς ἀββῆνα βέβη, πέδιμα καὶ αὐτᾶ,
&c. ἐν μὲν ἀσθλιῶν εἰς αἰὶν νῆσεγ.* Horatio cuiusdam
Romano, & Curatio Albano, eodem tempore filias
gemellas Sceninius Albanus responderat, his ambo-
bus mulieres simul grandia primo partu, masculos
fætus eòsque tergeminos pepererunt, &c. qui uno e-
odēmq; die in lucem editi sunt. Exposita sororis cæde
patrem ait comperto obitu filie adeo grauerit nõ
tulisse, vt & eam iure cæsam dixerit, nec filia cor-
pus aut ius teclis, aut patrii monumentis inferri,
aut ei iusta pertulio permitferit: sed & eodem die
tanquæ re benè gesta Deos sacrificio, consanguin-
neos epulo splèdidissimo, nulla habita priuati do-
loris, sed publicæ felicitatis ratione exceperit, sub-
ditque: *Est ὅς καὶ νόμος παρ' αὐτοῖς δι' αὐτοῦ το μέσσοῦ καὶ
εἰς ἑμὲ χρισί,* πικρὸν καὶ ὄψων ἀδύνατον τοῖς ἀπὸ εἰρῆνῃ ἑκου-
ντος πεπειθεῖς, οὐκ ἔθωνον εἰς ἡθῶντα πέδιμα τῶνδεις οὐ τῶ
δμῶσε τας ἑσθλας τ' πᾶσιν γορηγίδη μέγε, ἦενος. Est ve-
rò que dam lex apud Romanos, Horatius istis verbo-
norifica, quæ ab hoc factū manauit, quæ quo etiam nūi
vtuntur, vt si quibus tergemini nati fuerint, in de pu-
blico alantur ad pubertatem. Postremò, si omit-
tam quod refert Plutarchum in parallelis, non tamen
supposito hoc partu Plutarchus non accipit in-
iuriam. Sed quisquis ille fuit narratiucularum
confarinator, auctor est, in tribus Demoftrati
Phenecæ filius tergemini, & totidem Rexima-
chi Tegeatæ Horatorum & Curiatorum planè
exprellam fuisse pugnam, & eun dem euentum.

Horatij & Curiatij.

COMITIIS.] Curiatius nimirum: nondum
enim id temporis centuriata comitia à Seruio
Tullio fuerant instituta. postèa verò legibus cau-
tum fuit, ne sine comitiis centuriatis de capite ci-
uis ageretur: vt ait nosfer pro domo sua.

Quando
primū po-
pulus iudi-
candi pote-
statem ha-
buerit.

Tergemini-
sumptu pu-
blico edu-
cati.

ARGUMENTVM.

A consuetudine iudiciorum ostendit, non statim morte, aut exilio plectendum esse quod hominem à se occisum esse fateatur: & id ipsum confirmat partim exemplis veris & ex historia Romana repetitis, partim uno fictitio & fabuloso.

VIII.

ANest quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiso quaeratur, aut negari solere omnino esse factum; aut rectè, ac iure factum esse defendit? Nisi verò existimetis dementem P. Africanum fuisse, qui cum à C. Carbone Tribuno pleb. in concione seditiosè interrogaretur, quid de Tib. Gracchi morte sentiret, respondit, iure casum videri. Neque enim posset aut Ahala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut, me Consule, Senatus non nefarius haberi, si scelerosos ciues interfici nefas esset. Itaque hoc, Iudices, non sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, eum, qui patris vlciscendi causa matrem necauisset, variatis hominum sententiis, non solum humana, sed etiam Deæ sapientissimæ sententia liberatum.

EXPLANATIO.

AN EST QVIS QVAM.] Cum de homine occiso quaeritur, dux solent in iudiciis influti quaestiones, quarum altera est coniectura, cum reus inficiatur factum; altera qualitatis, cum iure factum esse defendit. quo epichiremate hic syllogismus inuoluitur.

Nulla esset in iudiciis quaestio qualitatis, si fas non esset eum vivere, qui hominem à se occisum esse fateatur.

Sed est in iudiciis quaestio qualitatis.

Ergo fas est aliquando eum vivere, qui à se hominem occisum esse fateatur.

Plana est minor & conclusio, sequela maioris ostenditur. quia si causæ æquitas, & ius necis inferendæ, ad absolutionem nihil conferret, frustra de iure quaeretur, ac proinde non quaeretur.

NISI VERÒ.] Probat suam institutum P. Cornelij Scipionis Amilianus, eius qui Carthaginem Numantiàmque deleuit, auctoritate. Tiberius Gracchus multis discordiis ob leges agrarias concitatis: *Cum iterum Tribunus plebis creari vellet, vt ait epitome Liuiana libro 58. auctore P. Cornelio Nasica in Capitolio ab Optimatibus occisus est, ictus primùm fragmentis subleuissimum; & inter alios qui in eadem seditione occiserant, in sepulchro est in flumen proiectus.* Anno sequenti Numantià deleta: *Cum Carbo Tribunus plebis rogationem tulisset, vt eundem Tribunum plebis, quoties quidem vellet creari liceret, rogationem eius P. Africanus grauissimâ oratione dissuasit, in qua dixit Tiberium Gracchum iure casum videri.* Ibidem libro 59. Florus lib. 3. cap. 13. Velleius lib. 2. Appianus 1. ciuilium, Plutarchus in Gracchiis, Valerius lib. 6. cap. 2. & alij meminerunt.

IN CONCIONE.] Quæ Tiberij Gracchi mortem indignè ferebat, propter leges eius impriis populares.

SEDI TIOSE.] Eo consilio, vt si iure casum responderet, populi indignationem in seipsum accenderet, eius necem probans qui erat apud populum gratus. sininiuste casum diceret, plebem commoueret in Optimates, qui Tiberium

Gracchum indictâ causâ occiderant, & Scipionem ipsum apud Optimates in inuidiam vocaret.

NEQVE ENIM.] Multis exemplis conglobatis, probat indemnatos ciues posse nonnunquam interfici.

AVT HALA ILLE.] Alij legunt, *Ahala ille Seruilius.* Epitome Liuiana lib. 4. *Cum fame populus Romanus laboraret, Spurius Melius eques Romanus frumentum populo suâ impensâ largitus est: & ob id factum conciliari sibi plebe, regnum affectans, à C. Seruilio Hala Magistro equitum, in suu Quintij Cincinnari dictatoris occisus est.* Immo non tam iubente Quintio vt fieret, quàm factum approbante, vt tradit Liuius, cum ad dicendam causam vocatus apparitori, & ipsi Magistro equitum parere nolisset.

AVT P. NASICA.] Tib. Gracchi consobrini, cuius hortatu Gracchus occisus est.

AVT LVC. OPIMIUS.] Qui C. Gracchum Tiberij fratrem nouas discordias excitantem iussit interfici.

AVT C. MARIUS.] Qui Consul ciues ad arma conuocauit, quibus Apuleius Tribunus plebis cum Glaucia Prætor oppreßus est. vido Appianum primo ciuilium, Plutarchum in Mario, Velleium, Florum, epitomen Liuianam, &c.

SENATVS.] Quime Consule decreuit, vt Lentulo, Cerhego, & aliis conitratas fauces in catere frangerent. Tullius, Salustius, Dio, Plutarchus, &c.

ITAQVE HOC IVDICES.] Probat indemnatum hominem nonnunquam interfici posse auctoritate veterum Poëtarum, qui nunquam Orestem de matris cæde consententem Palladis ipsius calculo absolutum fuisse finxissent, nisi aliquando hominem occidi posse censuissent. quod argumentum quamuis à fabula ductum nemo sanæ mentis infirmum existimet: non enim vim sumit à re gesta, sed ab eorum sapientissimorum hominum sensu, qui ista fabulis prodiderunt.

EVM.] Orestem qui patris Agamemnonis, quem Clyæmnestra ipsius coniux è Troiana ex-

peditione redeuntem occidit: *Vlciscendi causa matrem Clytemnestram necauisset, variatis hominum sententiis, ita vt fexdecim Arceopagite damnarent, quindecim absoluerent, non solum humana illorum quindecim qui absoluebant, sed etiam Dea sapientissima Mineræ, quæ suum calculum addidit, vt absoluerent sententias, cum damnantibus equaret, sententia liberatum.* Siquidem ea iudiciorum consuetudo fuit, vt si æquales essent vtriusque sententiæ, præponderarent eæ quæ reum absoluebant.

Matrem interemi, non nego, vlciscens patrem. Quæ eadem à Sophocle, Euripide & aliis passim referuntur. Noncelsitimum autem rebantur huiusmodi paterna necis vltione m: aded si quis Athenis violenta morte cecidisset, & cædis auctor quæretur, hasta in elatione funeris inferretur: quæ indicio esset, de cædis auctoribus inquiri oportere. Iulius Pollux lib. 8. obscurius hunc morem ostendit: *Δαρὸν ἐπὶ τῆ ἀφορᾷ, ἐπὶ τῆ βίαιου ἀποθανόντων ἐπαφέρετο. ἢ αὖ ἀποδέσειν ἢ διὰ τοῦτο εἰζήγοντο, ὡς ὤρετο ὁ νεκρός, καὶ π βίαιου πτωχῶς.* Hasta in elatione funeris eorum qui violenta morte ceciderant, ferebatur. & eiusmodi propositiones ided seabant, vt videbatur mortuus, e quid violentia passus esset. Clariùs videbitur ex Demosthene contra Euergum & Mnesibulum, agente de quadam muliere necata, cum testes non adessent, consultum fuisse: *Πρώτον μὲν ἐπινοῦναι δῆρον ἐπὶ τῆ ἀφορᾷ, ἢ ἀπαγορεύειν ἐπὶ τῷ κήρῳ, ἢ εἰ πῶς ἀποστικὸν εἶναι τῆς ἀφροσύνης. ὅπως τὸ μήμηρ φυλάξῃεν ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας.* Hastam inferri in funeris elatione, & in monumento per præconem inquiri, quisnam esset mulieris consanguineus, deinde monumentum triduo seruari. Subdit: *Καθεύει ὁ νόμος τὸς ἀποστικόντας ἐπιζητεῖν μέχρις ἀνέλευθόν.* Lex iubet vt vlciscende necis auctorem inquirantur consanguinei, vsque ad consobrinos. Quæ lex Platoni sic arrisit, vt eam in decimum legum suorum admiserit: cum homicidam dixisset à cæterorum consortio penitus arcendum. Subdit: *Ὁ δὲ μὴ ἐπιζῆν δέον ἢ μὴ ἀπαγορεύειν εἰζῆσαι τὸν ἐπὶ τὸ ἀνεύροπος αἵμα ἀνδρῶν τε ἢ γυναικῶν ἀποστικὸν τῷ πλαισίῳ αὐτοῦ, ἀποστικὸν μὲν τὸ μυστικὸν εἰς αὐτὸν, ἢ τὸν τῶν θεῶν ἔχθραν δεχίτο, ὡς ἢ τὸ νόμον ἀεὶ τῷ ἥμισυ ἀποστικῶνται. τὸ δὲ δευτέρου ἰσοδίκος τῷ ἔδῳ αὐτοῦ πῦρρον καθ' ὅσον τελευτήσαντος γυναικῶν.* I. qui homicidam non persequitur, vt decet, nec ab his, à templis, à foro, à portubus, & ab omni cætu communi, arceat, de cognitione interfecti vsque ad paruulos & consobrinos, primum scelus Deorumque odia in ipsam vertantur, sicut vulgo legis imprecatio & maledictio dicitur: deinde reus sit cuique interfectum vlcisci volenti. Sequor Marcilium. nam Serranus dum strepitum verborum plus a quo seclatus est, non videtur Philosophi mentem attigisse. Nobile verò fuit illud genus vltionis quo vsus est Gifcon Carthaginensis in eos qui & ipsum eiecitant, & si artem Amilicarem morte multarant. Verba sunt Polyæni stratagematum lib. 5. *Ἰσῶν δὲ περὶ λαβῶν ἀντὸν δελεῖσθαι, ἀποστικῶς τὸ πλάδιος ἐαυτὸν κατὰ γαστέρα κατακτείναι χαίμαϊ τοῖς δὲ ἐκείνου ἐλαφρῶ τῷ ποδί ἐπὶ τὸν στραχίον ἐπιβαί, ἰκαίω ἐπὶ πτωματικῶν χερῶν τῶν τῶ ἀδελφῶν ἀσσαναρίσθαι.* Gifcon vinctus iussit in conspectu populi in ventrem huius procumbere: atque ter leui pede singulorum colla calcavit, iniquiens se satis magnas pœnas fratrum cædis ab his repetiuisse. Atque hoc vlciscendi studium inde manauit, quod miseris putarent eos qui inulti morerentur. 2. diuini operis:

NOTÆ.

I. **IURE CÆSUM VIDERI.]** Duæ hinc formulæ continentur in iudicijs vlsitate. Nonnulla exempla protulimus in Pisidone 97. ad illa, *tum tu ipse de te fecisse videri pronuntiaisti, nunc iis exemplis contenti erimus, quibus vtraque formula includitur.* Sidonius Apollinaris lib. 3. epist. ad Secundum: *Cum nihil amplius ego quam veniam postularer, pronuntians more maiorum reos tantæ temeritatis iure casus videri.* Seneca libro primo naturalium quæst. *Augustus non pronuntiauit, IURE CÆSUM VIDERI.* Tacitus lib. 14. *pronuntiauit vltro IURE CÆSUM VIDERI.*

II. **DOCTISSIMI HOMINES.]** Poëta omnino doctrinæ Patres, vt à Platone in Lyfide nuncupantur: *Ὅσοι δὲ ἦν, ὡσπερ πατέρες τῆς σοφίας εἶναι ἢ ἡγάγοντες.* Hi enim nobis sunt, velut Patres & Duces sapientie. Lucretius lib. 2. de Cybele: *Hanc veteres Grauium docti cecinere poëtae Sublimem in curru biingos agitare leones.*

III. **PATRIS.]** Paternas iniurias perse qui honestum putabant. Plutarchus in Catone Cenforio: *Δέχεται δὲ καὶ νεανίσκος πρὶ τῷ πικρότος πατρὸς ἐχθρῶν ἀπικακίῳ, ἢ περιουσίῳ ἢ ἀγορᾷ μὲν τῶν δικῶν, ἀπικακίῳ δὲ κατὸν διεξιώσαντα, ἢ ἐπιπρὶν ἐπὶ ταύτῃ ῥηθὶ τοῖς γονεῦσι διαβίβῳ, ἢ κήρας, οὐδ' εἰς αὐτοῖς, ἀλλ' ἐχθρῶν δίκαια ἢ καταδικάζει.* Dicitur adolescenti qui patris mortui inimicium damnatione afflixerat, per forum incedenti post iudicium occurrentes Cato gratulatus fuisse ac dixisse: *Il ac oportet infra parentibus soluere, non agnos aut hircos immolare, sed inimicorum lærymas & damnationes.* Vnde natum videtur proerbum illud immane quidem, sed tamen callidum ex Stafino Poëta:

Nimios ἐς πατέρα κτείνεις, πύδως κατακτείνεις. Demens qui patrem interimit, natosque relinquit.

Post quem Herodotus libro I. *Ὁμοίως γὰρ μοι γυνὴ τῶν φαίνομαι περικτείναι, ὡς εἰ πῶς πατέρα ἀποκτείνεις τὸν παῖδων αὐτῆς φέσεται.* Perinde enim mihi fecisse videor, atque ille qui patre necato filijs ignosceret. Quæ verba citans Clemens Alexandrinus 6. Stromatum, vt obiter id notem, perperam tribuit Xenophonti. Homerus Odysseæ 3. de hoc ipso Oreste:

Ὡς ἀγαθὸν ἢ πᾶσι καταφθνήσειο λιπέδαι ἀνδρῶν. Sic inuati occiso natum genitore relinquit.

IV. **PATRIS VLCISCENDI.]** Iuuenalis Sat. 8. *Par Agamemnonide crimen, sed causa facit rem Dissimilem: quippe ille Deis auctoribus vltor Patris erat casti media inter pocula. Orestes ipse apud Æschylum in Eumenidibus: Ἐκτείνω τῶν τεκνῶν, ἢ ἀφροσύμα. Ἀγαπᾶτοίς πενθεῶν φιλεῖταιν πατρῶς.*

Hafta posita in funere casto.

Vltio.

Gifconis vltio memorabilis.

- nusquam omnes hodie moriemur inulti.

Et libro quarto:
- *Moriemur inulta?*
Sed moriamur, ait.

Vsq̄ue aded vt in proverbium abiisse videatur. Horatius satyra omnium postrema.

Nos nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.

Atque hinc immanis illa feritas emerit, vt temporibus Heroicis Magnorum ducum vmbra capitiuos:

-Cæso sparsuros sanguine flammæ immolarent. Homerus Iliados 22. Virgilius 11. Æneidos, &c. Id videlicet pietati tribuebant, & Nifus

-placida demum morte quieuit. postquam Volcentis nece Euryali occisi manes expiauit. Achilles Homericus:

Λύπια πένθιμος, ἴμι ἐκ ἑμῶν ἑτάρο κτηνοῦσ' ἱππέωσιν.

Nunc ò nunc moriar, si non ultorius anticum Occisum fueram.

Quod vnum, etiã eodem versu Augustus ille: -patiens vocari Casaris ultior,

sua cupiditati prætexuit. vt auctor est Appianus 2. ciuilium, & confectis bellis ciuilibus, Bruto & Cassio necatis, tum demum ædem MARTI VLTORI dedicauit. Sed, vt ad Orestem redeamus, de eo sic Velleius lib. 1. Factum eius à Diis immortalibus comprobatum spatio vitæ & felicitate imperij apparuit: quippe vixit annis XC. regnauit LXX.

VARIATIS HOMINVM SENTENTIIS.] Bene longam disputationem instituit Lambinus, vtrum voce hominum inductâ, variatis sententiis legendum esse videatur: siquidem non homines, sed Δικασταὶ εἰς Ἐδούλοι, καὶ Ὀρέστ' οἱ δὲ Δικασταὶ. Iudices sedisse Dij duodecim inter Eumenidas & Orestem. à Demosthène oratione contra Aristocletem memorantur. & paulo post cuius vestigijs Noster videtur pressissus instituisse. Τεῖρον δ' ἔτερον σέβει: πῶτις δικαστικῶν, ὁ πῶτις ὀνόματι τῶν τῶν ἔχει, ἔχει καὶ δικαστῶν, ὡς πῶς ὁμολογῶ ἰσὺ κτήνας, ἐσθίουσας δὲ φῶ δὲ ἀδελφείας. πῶτος δ' ἔστι τὸ ὄνομα Δελφίνου. Δουκὸς γὰρ μοι, ὃ αἰδέσθαι Ἀδελφῶν, ἢ ἡπίστου σέβει: τὸ αὐτῶν οἱ περὶ τῶν τῶν ἐστὶν ἐπὶ ἀρχῆν τὰ δικαστῶν ἔσονται, πῶτερ οὐδένα καὶ ἄλλο ὄνομα εἶναι νομίζω, ἢ πῶτα γ' ἔστιν ὄνομα νομίζω. λογισμῶν δὲ ἔστι κατέχει Ὀρέστ' ἀπικτονοῦς, ὁμοιοῦσας, ἔσται δικαστῶν ἑαυτῶν, ἀπικτονοῦς, νομίζω δικαστῶν πῶτα εἶναι εἶναι, οὐδ' ἔστι τὰ μετὰ δικαστῶν ἑαυτῶν νομίζω. Præter ista tertium aliud iudicium augustissimum maximique terroris, si quis hominem à se occisum fateatur, sed iure factum esse contendat, id autem iudicium est in Delphico. Videntur enim mihi. Iudices, quæsiisse primum hominem qui de his initio iudicia constituerunt, vtrum nullam eadem oporteat iustam arbitrarî, an aliqua iusta putanda sit. & reputantes Orestem, cum à se occisam matrem esse fateatur, Deorum quos Iudices sortitus erat, sententia liberatum fuisse, existimasse aliquam iustam esse eadem, non enim Dij iniusta iudicassent. Atque hæc sunt quæ suadeant vocem hominum esse delendam. nolim tamen expungere, tum ne à vulgata lectione discedam, tum quòd, vt etiam Lambinus aduertit, tradat Æschylus homines ex Atheniensi populo selectos iudicasse. Sic enim in Eumenidibus Minervam loquentem inducit:

Κεῖσάν δ' ἄσων τῶν ἑμῶν τὰ βέλτερα ἦζον διασκεῖν: πῶτος σέβειν ἱππέωσιν. Οἶκον σφ' ὄντας ἠμῶν ἑκατόν ὄρεσιν. E ciuibus iustissimum quemque eligens Ducam vt negotia ista disceptent probè Iurati inique se esse facturos nihil.

Vbi pro ἦζον legendum arbitror ἄξω, pro φρεσίν, autem φρεσίν, vt constat sententia. Paulò post:

Ὅσος γένεταται πῶτος καὶ ὄνομα δικῶν. Ἐπι πομπῆν ἑμῶν λίσσι: ἵνα δὲ δαμῶν.

Quæsiuit utrum sit index datus.

Item: Κλύτ' ἀπὸ ἡδ' ὀρεσῶν Ἀθῆνῶν λέες, Ρεότας δίκας χρίσιντες αἵματες γυπῶν. Audite legem plebs Atheniensium. Iudicia fusi sanguinis prima exequens.

Ex quibus concludit idem Lambinus: Nihil esse mutandum, nihilque delendum, & M. Tullius Æschyli auctoritatem secutus, ita scripsisse, quamuis eum non fugeret, aliter à Demosthene esse literis mandatum. Nunc de modo quo fuit absolutus, pauca dicenda sunt. qui Orestem ferunt à Diis duodecim iudicatum, vt Aristides, qui in Panathenæico de hac causâ loquens, χρίσιν δίκας τοῖς δικασταῖς, quoad Iudices arinet diuinam appellat, fabulantur Oreste à sex diis damnato, à totidem absoluto, cum par esset vtrique sententiarum numerus, Minervam suffragantem absolutum suum calculum addidisse. Sic enim idem Aristides oratione de Minerua: Τῶν δὲ εἰκασθητοῦσας οἱ περὶ Ὀρέστου λόγος μαρτυροῦνται, ἐν ἐνστάται δὲ ἔξ Ἀργυροῦ Ἀδελφῶν, ἐνστάται δ' Ἀδελφῶν δίκας ὄνομα Ἐρμῶν, ἴσων τῶν ἴσων χρισῶσιν, σέβειν τῶν παρ' αὐτοῖσιν σέβει. Minerva autem humanitatem testantur, & ea que de Oreste litteris & memoris prodita sunt, quem Argvis Athenas in exilium pulsam, & Athenis à feris reum factum exequatis sententiis, sua sententiâ addidit seruauit. At qui ab hominibus iudicatum fuisse proderunt, eum tradunt à sexdecim fuisse damnatum, à quindecim verò absolutum, & accedente Minervæ calculo exæquatæ vtrique fuisse sententias, quibus exæquatæ Orestes euasit. Æschylus in Eumenidibus:

Ἐμῶν τῶν ἔργων λυδίας κρήνας δίκων. Ψάρον δ' Ὀρέστ' πῶτος ἔσται ἑσθιωσας, Μάτηρ γδ ὄνομα πῶτος ἢ ἢ ἔσται πῶτος. At iudicare hoc ultimum incursum mihi. Ego hunc Orestis calculum optatum feram, Atque quippe nulla mater in lucem edidit.

Calculus Minerue.

MOX: Νικῶν δ' Ὀρέστ' καὶ ἰσὺ ἴσων χρισῶν ἑκατόν. ὄνομα πῶτος ἔσται πῶτος πῶτος. Superat Orestis calculi æqualibus Sortes ab vna Iudices cæcite Pronincia quibus ista mandata est.

Item: Αὐτὸν δ' γ' ὄνομα πῶτος αἵματος δίκων. Ἴσων γὰρ ἔστι τῶν ἑμῶν τῶν πῶτων. Hic absolutum sanguinis causâ vir est. Nam calculorum numerus æqualis fuit.

Interpres: ὁ ἀείδων τῶν Ἀρειοπαγῶν ἢ καὶ εἰς Ἀρειοπαγῶν numerus triginia & unus erant. Cum Æschylo sentit Euripides Iphigenia in Tauris:

Ὄνομα εἰς Ἀρειοπαγῶν ἑξὼν, ἔστι δίκων Τίς ἐστιν, ἔσται ἰσὺ δ' ἄπειρα λαῶν ἑσθίων Τὸ δ' ἄλλο σφισσέειν ἢ ἔσται ἑσθίων, Εἰπὼν ἀκούσας δ' αἵματος κινεῖσ' ἑσθίων, Φεῖδος μ' ἔσται μαρτυρῶν, ἴσων δὲ μοι Ψάφοις ἀπειρῶσιν Πάλλω ἀλίην, Νικῶν δ' ἀπειρα οἶσα πικρῶσιν. Vt in iudicium veni in vico Martio Egoque in altero subleuo fieri. In altero quedam, dicens pro Erynnibus, Hic Phabus cadis audiens causam piam Defendit ipse testis: at Pallus mihi Efficit vt ferrentur calculi pares

Vtrum Dij an homines causam Orestis disceptant.

Victor remouit signa parricidij.

Ita quidem Melancthon Poëtam nullo modo, scilpum vix intelligens. quid enim est hoc ἄβρον, vicium, ὀφία Cetera Euentior, dicens pro Erinyibus? Atque, vt obiter id notem, hæc duo actoris & rei subfella, quorum meminit Euripides, alterum impudentiæ, alterum contumeliæ nominabant, fortasse quod actor pleraque per contumeliam obiecit, reus respondeat impudenter.

Subfella accusatoris & rei, contumeliæ & impudentiæ.

Pausanias in Atticis facta huius ipsius iudicij mentione: Τοῖς δ' ἀγροῦσι δίδου ἐφ' ἂν ἴσταν ὄσοι δίκαι ὑπάρχοιαι, ἕξ οἱ διώκοντες, τὸν ἰδὸν ὕβρεως, τὸν δ' αἰσῶδαις ὀνομάζουσιν. Agreotes verò ludæ in quibus stant reus & actor, alterum contumelia, alterum impudentiæ appellat. Stabant igitur tum actor, tum reus, ita tamen vt actori locus esset ad sinistram, reo ad dextram iudicum constitutus. Aristoteles in problematis 29. §. Διὰ τί ποτὶ τῷ εὐζῶντι ἐὰν τῷ δικαστικῷ τῷ δέξιον ἴσταν διδῶσι, ἢ δὴ πρὸ ἐπιποσῶν βούλωνται; πελονεκτοῦσος οὐαὶ τῷ διώκοντες, τὴν αἰσῶν (κρίθησιν) τῷ εὐζῶντι διδῶσι. Cur in iudiciis reo locum sine statione dextram assignant? an quia æqualitatem constituere volunt. cum igitur prior sit actoris conditio, locum reo potiorē assignant. Agathias tamen libro quarto historiæ videretur sensisse contrarium: Ρουσιός ἐστι ἡ ἰσῶσις ἐὰν τῷ δικαστικῷ ἵδῶσι αἰὰ τὸ λατὸν μέγες ἰσῆκατοι, οἷα δὲ εὐζῶντι, ὅτι δάκνει δὲ πᾶσι κατ' ἰσορροπίαν. Rusticus & Iohannes de carcere educti stabant ad laeuam, tanquam reus ex altera verò parte accusaturi. Dicerem Aristotelem loqui de more Attico, Agathiam de Romano, nisi idem Agathias paulò antè, Ρωμαίων δικαστικῶν, ἡλλοτὸν ἔω ἢ Ἀλικυάτων. Romanum iudicium, vel potius Atticissimum nominallet. Hunc autem iudiciorum morem fuisse, vt æquatis vtriusque sententiæ reus absolueretur, tum ex citatis Æschylo & Euripide colligi potest, tum ex Æschyli interprete liquet, qui verbum

Ἴσον γὰρ ἔστι πείθειν αὐτὸν πάλιν. Nam calculatorum numerus equalis fuit. enarrans ait: καὶ ἴσταν ἢ ἴδονται αἰ ἡδῶν, ὁ καταρροῦσῶσος νικᾷ. Nam etiamsi pares sint calculi, vincit reus. Adstipulari & Stagirites in probl. 29. §. Διὰ τί ποτὶ ὅταν ἕξ τῷ εὐζῶντι, ἕξ τῷ διώκοντι φαίνονται ἡσῶσι ἴσταν, ὁ εὐζῶν νικᾷ; Quam ob rem cum & actori & reo calculi sunt æquales, vincit reus. De Romano dubium videri possit, vtrum eadem apud eos consuetudo vim obtineret, an verò æquatis sententiæ causa ampliaretur. Necessarium videtur, vt absoluentium vna saltem sententia superaret. Plutarchus in Cicerone de Lentulo Sura: Δίκην ἔχον ἕξ διασφείρας εἰσιε τὸν δικαστῶν, ἐπὶ δὴ πρὸ μόνου ἀπύροα ἡσῶσι. ἔρη πρηνάλωμα γεροῦται τῷ δικτηρῷ κριτῇ ὀδῶν. ἀκρίβη ἢ ἐπὶ καὶ ἰσῶν ἡσῶν μόνον ἀπυλῶν. Cum causam absolui potuisse. Sed difficile est hanc rationem expedire: Esto enim: fuerit in illo Consilio, triginta: fuit igitur à quatuordecim damnatus, à sexdecim absolutus. Quòd si è duobus illis, quorum sententiis superabat, vnum non corrupisset, fuissent æquatæ sententiæ, & à quindecim damnatus fuisset, à quindecim absolutus. quomodo igitur vnà superare sententiâ diceretur. Sic opinor, quia cum æquatæ fuissent hominum sententiæ, vt

reus dimitteretur, putabatur Mineræ calculus ad absoluentes accedere, & ita dicebatur reus vnum sententiam obtinere, &c. vt ex Aristidis loco citato τὸν δὲ φιλῶν ἑρπῶται, &c. colligitur. Alij tamen calculum Mineræ vim aliam habuisse testantur, vt non solum æquatis iam antè iudicium sententiis reum sui accessione liberaret, sed etiam si reus fuisset vnâ sententiâ superatus, calculus Mineræ accedens, æquaret sententiās, reumque ablueret. Constat è dictis. Areopagitæ fuerunt vnus & triginta. ex his sexdecim damnauerant Orestem, quindecim absoluerant, Mineræ calculus in fauorem accessit, & ex æquatis sententiis reum è iudicij laqueis expediuit. Lucianus in Harmonide: Ἦν πῦν καὶ τῷ ἰσοῖ εἰς τὸ κρίνειν ἴσταν αἰ ἡσῶν ἐὰν τῷ λόγῳ αἰ ἐλάσῶσι ὄσοι αἰ αἰσῶσι, ὅδ τὸν τῆς Ἀδωμῆς περὶσφῆς ἀσπληθῆν τὸ ἐδῶν περὶ σῶσῶν. Si nunc mihi in loquendo calculi vergant in dexteris, & qui meliores sunt, fuerint pauciores, in Mineræ calculum adiungens supple defectum ex tempore. Hinc intelligas illud, quod Augusto post pugnam Astiacam, honoris causa concessum fuisse, Dio libro 51. memoriæ mandauit: ἀκλυτῶν τῆ διεξῆν, ἕξ ἡσῶν πῦν ἰσῶν ἐπὶ τῆς διεξῆσις, ἄσπρη Ἀδωμῆς, ἐπερῶν. Vt etiam non vocatur, iudicari, & vt in omnibus iudiciis calculus eius ferretur, inftar Mineræ. Id est, opinor, vt in omnibus iudiciis, quoties reus, vna tantum sententia damnatus fuisset, ipse adiecto in fauorem calculo, reum posset absolueri, priori tamen sententiæ fauentilla, quæ à Iuliano traduntur oratione 2. sine exemplo Eusebiæ Imperatricis: Ἀδωμῆς μὲν αὐτῶ φασί, ὅτι τῆς σφῆσις ἴσταν ἔχῶντο, ἕξ ἔσῶν τῆς οἰκίης πειθῶσῶν νόμοις, μαγῶν ἕξ ποινῶσφῶντο οἰκοῦντες πῶν ἢ πῶν τῶν δικαστικῶν αἰ ἡσῶν κατ' ἴσταν ἴσταν τῆς φῶσῶσι σφῆς τὸν διώκοντα, τὴν τῆς Ἀδωμῆς ἐπιποσῶσῶν τῶ τῶ δίκην ἐφῆσταν ἰσῶντο, ἀπυλῶν ἕμῶν τῆς αἰσῶσι, τὸν ἡσῶ ἐπῶσῶν τῶ καταρροῦσαι τῶ δίκην εἶναι σῶσῶσι τῶν, τὸν δὲ, ὅς εἶσῶ, τῶ δίκην ἴσταν εἶναι τῶ ποινῶσῶν. Athenis quidem olim ferunt, cum patriis legibus vterentur, ac domesticis institutis viuere, quo tempore magna illorum erat, & amplissima ciuitas, si par reo cum accusatore suffragiorum numerus esset, tum Mineræ suffragio ei, qui condemnandus esset, adiuncta, vtrumque ab omni crimine liberatum, ac tam eum qui crimen intulerat ab calumnie suspitione, quàm eum qui accusatus fuerat ab obiecto crimine liberum & immunem exiitisse.

Calculus Mineræ.

DE SAPIENTISSIMÆ.] Mineruam intelligit sapientiæ præsidem, cuius vis à Martiano Capella lib. 6. ita describitur: Virgo armata, decens rerum sapientia Pallas, Atherius fomes, mens & solertia fati, Ingenium mundi, prudentia sacra tonantis: Ardor doctificus, nosraque industria sortis: Que facis arbitrium sapientis preuia cura: Ac rationis apex, Disumque hominumque facer roæ, &c. Quam docto asemilant habitu qui agalmata firmant. Hinc nam tergemina rutilant de vertice cristæ: Quod dux sanguineo, presulique corsica dnello: Vel tibi quod fulget, rapiturque triangulus ignis. Hinc tibi dant clypeum, sapientia quod regat orbem:

VI. Mineræ sapientiæ præfics.

Paribus suffragiis reus absolutus.

*Vcl rationis opem quod spumea praelia poscant.
Hasta etiam vibrans penetrabile monstrat ac-
cumen.*

Versum, qui sequitur non intelligo, nec facile
mederi possim, si quod mendum subreperit: nec
enim sum aut Oedipus, aut Machaon:

*Limpfasem magis est, & scutum circulus
ambit:*

*Hinc iam vernicoma spondens tibi munera oliuae
Artes cura vigil per te quod discat oliuo, &c.*

Paulo potest:

An magis noctiuide tibi traditur alitis vsu,

Quod vigil infomes ducat sollertia curas?

*Peitore sacrificam (lege faxificam) dicunt hor-
rere Medusam*

Quod pauidum stupidet sapiens sollertia vulgus,

Arcebus urbanis veteres tibi templa dicarunt,

*Quod ratio amplificet, (quodque est elatior)
urbes.*

Hinc de patre ferunt sine matris foedere natam.

Pravida consilia quod nescit curia Matrum,

Consultisque virum praesit, hinc dicta virago.

Virago, inquit, Sapientia & eam ob causam: *Ασ-
νία*, siue potius *Ασπία*, tanquam non muliebris
nominatur. Athenagoras in legatione pro Chris-
tianiis: καὶ τὸ τῆς Ἀσπίας, καὶ ἄλλοι δὲ Ἀσπία (*ΑΣ-
πία* ἴδ.) ὡς οἱ ὑπεκρίθησι. Et *Mimerus* simula-
crum, quae *Athena* siue potius, ut mystici, volunt
Athela nominatur. Quam esse puriore aetheris
partem atque adeo mentem Iovis mystici fabu-
lantur. Orpheus tum ab aliis citatus, tum ab Eu-
febio lib. 3. praep. Euang.

Νεῖς δὲ γὰ ἀλάδης, βασιλίδος, ἀρτίστος ἀδής. &c.

A X I O M A T A.

Cum de occiso homine quaeritur, aut negari solet om-
nino esse factum, aut reddere, aut iure factum esse defen-
ditur.

Non sine causa fingitur qui patris vlciscendi causa
matrem necauerat Deae sapientissimae iudicio fuisse li-
beratus.

A R G V M E N T V M.

*Ab auctoritate legum Romanarum, & à C. Marij factò, probat quedam esse tempora,
quibus impunè liceat hominem occidere.*

Q V O D si duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo; diur- IX.
num autem, si se telo defenderit, interfici impunè voluerunt: quis
est, qui, quoquo modo qui interfectus sit, puniendum putet, cum vi-
deat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis por-
rigi legibus? Atqui, si tempus est vllum, iure hominis necandi, quae mul-
ta sunt, certè illud est non modò iustum, verùm etiam necessarium, cum
vi vis illata defenditur. Pudicitiam cum eriperet militi Tribunus milita-
ris in exercitu C. Marij propinquus eius Imperatoris, interfectus ab eo
est, cui vim afferebat: facere enim probus adolescens periculosè, quàm
perpeti turpiter maluit. Atque hunc ille vir summus scelere solum periculo
liberavit. Infidiatori verò, & latroni, quae potest afferri iniusta nex?

EXPLANATIO.

Q V O D SI.] *Iure sit, quod legibus permit-
tuntur.*

*Sed legibus aliquando permittitur hominem oc-
cidere.*

Ergo homo aliquando iure occiditur.

Maiores plana est, probat minorem, quia lex duo-
decim tabularum nocturnum furem quocunque
modo occidere permittit, diurnum autem si se
telo defenderit.

D V O D E C I M T A B V L A E.] Metonymia, lex
quae duodecim tabulis continetur.

Q V I E S T.] Conclusio syllogismi, quae
quodammodo maiorem inuoluit.

A T Q V I S I T E M P V S.] *Si in aliquo casu
homo iure occiditur, tum maxime cum vi vis illa-
ta defenditur.*

Sed homo aliquando iure occiditur.

*Ergo tum iure occiditur cum vi vis illata de-
fenditur.*

Maiores expressa est, minor fuit conclusio supe-
rioris syllogismi, & repetitur his verbis, quae multa
sunt, conclusio tum facile potest intelligi, tum
habetur his verbis, *infidiatori verò, &c. ini-
sta nex.*

N O N S O L V M I V S T V M, V E R V M
E T I A M N E C E S S A R I V M.] *Aduerte vberta-
tem ingenij. plus etiam probat quàm necesse sit,
iure non contentus, etiam necessarium fuisse
contendit.*

P V D I C I T I A M.] *Tria sunt genera bono-
rum, bona fortunae, bona corporis, bona animi.
His accedit & vita quae est veluti basis & funda-
mentum cæterorum, licet ad bona corporis, ma-
gis spectare videatur. ex quibus videtur confice-
re hoc argumentum.*

*Licitum est ad defensionem bonorum fortuna-
rum, item ad defensionem bonorum animi pudic-
itiae violatorem occidere.*

*Ergo & ad bonorum corporis tuitionem, & ma-
xime vitae, à qua cætera omnia dependens, & quo-
dam modo continentur.*

Superius probavit priorem antecedentis par-
tem, nunc ad posterioris probationem dela-
bitur.

*C. Marius militem absoluit qui Tribunum
militum occiderat ad pudicitiae defensionem.*

*Ergo absolui potest, & nunquam etiam debet
qui hominem occiderit.*

Multas circumstantias interferit quae Marium
ad pœnam irogandam poterant impellere. vt

quòd miles esset qui suum Tribunal occiderat. quòd in exercitu necasset, vbi summa obediencia militum exigitur. quòd propinquus esset Imperatoris, qui occisus est.

FACERE ENIM.] Probus & pudicus adolescens Trebonius maluit Tribunal militare occidere, & ita periculum sibi capitis ob turpitudinem pati, vt ille Tribunus suæ pudicitia labem inferret.

AT QVE HVNC.] Probum adolescentem. ILLE VIR SVMMVS.] C. Marius pro Cornelio Balbo 46. Possimisne igitur tibi probare auctorem exempli atque facti illius, quod à te reprehenditur Causam Marium? queris aliquem grauiorem? constantiorem? prestantiorem virtute, prudentia, religione, aequitate?

SCELERE SOLVTVM.] Eum qui sine scelere suum Tribunal occiderat.

PERICULO LIBERAVIT.] capitis. Vide quàm belle singula singulis quadrent. adolescens facere periculosè maluit, eum vir summus periculo liberavit: perpeti turpiter voluit: fuit scelere solutus.

INSIDIATORI VERÒ ET LATRONI.] Concludit suos syllogismos. aduerte numerum, & quàm aptè monosyllabo terminetur: quod liquidius aduertes si ordinem verborum tantisper inueteris.

NOTÆ.

I. Duodecim Tabula. αἰῶνες. XII. tabula ætæ.

DVODECIM TABVLÆ.] Leges intelligit à decemuris perlatas, & in XII. tabulis æreis incisais, vnde & nomen habuerunt. tabulas vocare placuit, verba sunt Iusti Lipsij in veterum legum collectione, exemplo Athenensium, qui Solonis leges dixerunt αἰῶνες, tabulis ligneis incisais, quamuis istas æreas fuisse constet, dissentiente Pomponio. Dionysius libro 10. Ἐπισημαίνονται δὲ καὶ ἄλλα τὰς νόμους, οὕτως χαλκοῖς ἐγχαράσσονται αὐτοῦς, ἐπὶ τοῖς ἐπίτοις δὲ ἀγρῶν τῶν ἐπισημαίνονται ἐκ τῶν αἰῶν τῶν πρῶτων. Populi iussu quoque confirmatas leges, & in æreas columnas incisais vna serie proposuerunt, in loco fori maxime conspicuo. Liius libro tertio: Leges Decemvirales, quibus tabulis duodecim est nomen, in æs incisais in publico proposuerunt. Fixæ sunt ad Curiam Hostilianam. Diodorus Siculus lib. 12. Ταῦτά τε (τῶν νόμων) εἰς δώδεκα χαλκοῖς πλάκας οἱ νόμοι ἐπισημαίνονται τῶν ἀπὸ τῶν βουλευτικῶν τῶν τε κειμένων ἐπιτοκῶν. Hæc leges duodecim tabulis æreis inciderunt, & sive pro curia rostris adfixerunt. eâque, quamuis post varia vrbs incendia, vltra Septimij Sæuri Imperatoris tempora mansisse testantur. quas leges Theodorus Marcellus modò legem duodecim tabularum, modò legem XII. modò verbulo vno XII. & à Græcis ἀποκαταστάσι, ἀποκατάστασι, ἀποκατάστασι. modò præcisè legem, tanquam legum aliarum dominam ac Reginam. Modò legem decemviralem, modò ius civile, modò legem antiquam, ius antiquum, ius exploratum, legem Romanam. ab optimis quibusque scriptoribus dici annotauit. Non frustra autem à XII. tabulis probationem accersit, quippe qui in omni ratione iuris præcipuam auctoritatem obtinerent. Liius libro tertio: Centuriatis comitis X. tabularum leges perlatæ sunt: qui nunc quoque in hoc immenso aliarum super aliis acerrimarum legum cumulo fons

XII. tabularum præstantia.

omnis publici primatiq̄ est iuris. Diodorus Siculus lib. 12. H δὲ πρῶτα νομοθετῆς θεοῦ καὶ ἀναστάσιος ἀναστάσιος δὴμοῦ δὴμοῦ δὴμοῦ καὶ τῶν κατὰ νόμους κατὰ νόμους. Hæc legum descriptio breuis admodum, & superflui verborum apparatus experti in omnium admiratione ad nostram hanc ætatem perferat. Iustinianus l. penult. C. de legit. hered. Lege XII. tabularum bene humano generi profectum est. Et paulò post: Huiusmodi itaque legis antiquæ reuerentiam & nos anteponi nouitatis legis censemus. Tullius 4. de Repub. apud Nonnium: Admiror nec rerum solùm, sed verborum etiam elegantiam, &c. Et libro primo de Oratore, tum multa alia plenâ congerit manu in laudem XII. tabularum, tum ita præcipuè. Fremant omnes licet, dicam & nol sentio, bibliothecas mehercule omnium philosophorum vni mihi videatur duodecim tabularum libellus, si quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis veritate superare.

NOCTVRNVM FVREM.] Priùs de nomine nocturni furis, deinde de ipsa lege disserere. Fur. Quid dicatur fur ostendit Paulus D. de furtis l. i. Furum à furo, id est, nigro dictum. Labeo ait: quòd clam & obscuro fiat, & plerumque nocte, vel à fraude, vt Sabinus ait; vel à ferendo & auferendo, vel à Græco sermone qui οὐκῆς appellat fures. immò & Græci ἀπὸ τῶν οὐκῆς οὐκῆς dixerunt. Vide Nonnium ex Varone & Homero:

Καί τινες ἀπὸ τῶν οὐκῆς αὐτοῦ. an τῶν οὐκῆς αὐτοῦ. E quibus vides furis nomen nocturno imprimis præmiator. conuenire. quem Næuius Agryppuntibus, præmiatore, id est, interprete Nonnio, nocturnum prædonem vocat: Nam in scena nos nocturnos capere præmiatores tollere. Ad quam appellationem alludit Tibullus lib. 1. elegiâ 2.

Nec sint occurrat quisquam qui corpa ferra Appetat, aut rapta præmia veste ferat. Dormitorem Plautus, ἡμετέροις Heliodus appellat. ille in Trinummò sc. 13.

-mira sunt

Ni illic homo !st aut dormitor, aut sector honorarius.

Loca contemplet, circumspiciat sese, atque adeis noscitat.

Credo ad eol quo mox furaturus veniat, speculatur loca.

Ille in operibus versu 602.

Καὶ ἴσως κατὰ χάριθ' ἀποτα καμῖν, καὶ εἰδὸ σίτου ἡμετέροις. Μή τινος σὺ ἡμετέροις ἀντὶ ἀπὸ γῆρας δὲ ἔλκῃ. Dentatum nutrito canem, neu parcito panem

Ne dormitator vacuas exhauriat ades.

Gloss. Vet. ἡμετέροις, dormitator, fur nocturnus. contrâque fur diurnus interdarius, vt glossis iisdem. Interdarius, ἡμετέροις. Iam vt de ipsa lege dicamus, huius legis initium conceptis verbis apud Macrobiū inuenitur. lib. 1. Sat. cap. 4. Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisus, iure cæsus esto. legunt Marcellus, Lipsius, & Cuiacius, Si nox furtum faxit, si im aliquis occisus, &c. Nocturna alias occidit. De vtroque genere furti Gellius cap. 18. libri ii. Noct. Att. Eurem, qui manifeste furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut cum faceret furtum nox esset: aut interdum se relo eum prehenderetur defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus, liberis verberari, addicique inserrunt ei cui factura furtum esset: si modo id luci fecissent, neque se relo defendissent; Seruos item furii manifesti prehenso verberibus afflicti.

I. I.

Interdarius.

Nocturna iure licet occidit.

affici. & de facto precipitari, sed pueros impube-
res pratoris arbitratu verberari voluerunt, novam
que ab his factam sanciri. Quæ leges ut aliæ ple-
raque, de Solonis legibus manarunt, quarum v-
nam refert Demosthenes in Timocriatem: Et ἡ
πρὸς τὸν ἄλλοττον ἐστὶν πρὸς τὸν δεικνύοντα ἐπι-
τιμὴν αἰεὶ τὸν ἕδρα ἐστίν. et de his vultus ὄνομα
καὶ τὸν ἄλλοττον ἐστὶν, & ἀποκρίνας, & ὁμοίως διώκο-
ντα, & ἐπιτιμῶν τὸν ἕδρα et βούλοιο, &c. Si quis
interdium supra quinquaginta drachmas furto ab-
stulerit, ad undecimur non multum abest à puni-
tore. Cuiusmodi libro sexto obseruat. cap. 6. Cur
nocturni effractores grauius coercerentur quam diur-
ni: cur nocturni fures quam diurni? cur balnea-
rii quam reliqui? nimirum quia maior delinquen-
di facultas & occisio, eò maiore parva quisque in
officio continendus est. Facilius porro est noctū &
in balneis furari. Et eam Platonis lex cum So-
lonis lege comparat: Νόκτωρ φέρει ἢς οὐκίαν εἰσέρ-
ου ἐπὶ κλισίᾳ, καὶ ἰδὲν κτίσθαι πρὸς, καὶ ἄλλοττον
ἐστίν. Furum noctū domum furandi causa endogredien-
tium, qui apprehensum occidit, puerus esto. g. de
legibus. Libanius Martii apologia: εἴτερος ἔτερον
νοκτὸς ἀπὸ μέρους τῶν ἀπὸ τοῦ διασώζοντος, ἐκ τῶν
ἄλλοττον noctū res suas contrectante à se interfecto,
laudatus est. Huius porro legis feruacitatem dica-
m? an acerbitatem? Iuulconsulti postea mitiga-
runt. Vlpianus D. ad leg. Corn. de Sic. l. 1.
19. Furum nocturnum si quis occiderit, sua de-
mum impune feret, et si parcere ei sine periculo suo
non potuit. Cuiusmodi libro 14. obseruat. cap. 15.
Vlpianus in D. l. furum idem stantem in fure no-
cturno, quòd lex XII. in diurno. nec enim no-
cturnum aliter vult occidi, quam si quis eum ap-
prehendere non potuerit sine periculo suo, puta
quòd is cum telo esset, seque telo defenderet ne
apprehenderetur. Caius D. ad l. Aquiliam. Lex
XII. tabularum furem noctū deprehensum occi-
dere permittit: ut tamen id ipsum cum clamore
testificetur: interdium autem deprehensum ita per-
mittit occidere: si is se telo defendat: ut tamen
eque cum clamore justificetur. Vides igitur nouo
hinc non quocunque modo fas esse furem no-
cturnum occidere: sed requiri primò, vt parce-
re & sine periculo non possit. 2. vt, cum clamore
testificetur, id est, si occidit clamore priùs testatus
fuerit sibi vni inferri. Iulius Clarus Sententia-
rum libro quinto ex communi, vt ait sententia
sic loquitur: Scias tamen quòd ab hoc vt licitum
sit occidere furem nocturnum, multa requiruntur:
primò quòd istud fiat pro defensione sui ipsius vel
rerum suarum, alias non potest quis occidere furem,
si recedat sine rebus suis. Secundò requiritur,
quòd volens occidere furem nocturnum, clame-
re. Tertio, requiritur quòd cum non cognouerit, ne-
que haberet testes qui potuerint illum cognoscere,
& contra eum deponere de furto. Quarto, requi-
ritur quòd eum capere non potuerit. Postrema
conditio ex Vlpiano desumpta est D. ad legem

Aquiliam l. 5. Sin autem cum, posset apprehende-
re, maluit occidere: magis est vt iniuria fecisse vi-
deatur. Ergo & Cornelia tenetur. Vides quibus
veluti cancellis secuti Iuulconsulti leges anti-
quæ leucitatem testifixerint. cuius tamen fon-
tem in lege diuina possumus ostendere, Exodi
22. Si effringens iur domum, siue suffodiens fue-
rit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit:
percursor non erit reus sanguinis. Quod si sile exor-
to fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morie-
tur. Quod etiam post mitigatum hanc legem in
agris Inpp. Theodosius & Arcadius locum ha-
bere voluerunt. C. QVANDO LICET VNI-
CVIQUE SINE IVDICE SE VINDICA-
RE l. 1. Liberam resistendi: cunctis vrbium fa-
cultatem: vt quicunque malitum vel priuatum
ad agros nocturnus populorum intraret, aut itinera
frequentata infidus in aggressionis obfederit, permis-
sa cuiusque licentia digno illic suppleo subi-
getur: ac mortem quam minabatur excipiat, & id
quod intendat incurrat. nec iniuria, vt notat
Cuiacius, valet in agris lex XII. sed non etiam
in vrbibus, quia quò est in agris maior grassandi
facultas, eò qui in agris noctū iuratur oia o iure
digni maiore. Vide C. Theod. ad leg. Corn. de Si-
cariis placet Harmenopuli textum lib. 6. prom-
ptuarij cap. 6. supra dictis concinentem adscri-
bere: Τὸν νοκτῆρα κλέπτην, τὸν ἕδρα τῆς πόλεως, ἔξ-
εστι φοβέσθαι, καὶ στρατώσας ἔξ: τὸν δ' ἐν πόλει οὐκ
ἔξεστι φοβέσθαι, εἰ μὴ κίχθοντο ὀμφέρεται. πρὸς δὲ τὰ
βλασφημὰ ἀνεπίστα λίχται. ἐπὶ ἐκαστοῦ δὲ δὲ ἐξ
πρᾶως διαμαρτυροῦσθαι. ἰὺ τὸν δὲ νοκτῆρα κλέπτην
φοβέσθαι πρὸς, τοτὶ ἀπὸ μέρους ὀμφί, ὅτι μὴ ἰδὲν
οὐδὲ δὲ κτίσθαι ἰδὲν εἰσέρου αἰετῶ. Noctur-
num ciuem extra ciuitatem licet occidere, etiam
si miles est: in vrbibus autem non licet, nisi te-
lum gestarit. Teli autem appellatio omne,
quod nocendi causa habetur, significatur, ac
utrobique oportet eum qui furem occidat, cla-
more justificari. Si nocturnum furem quis inter-
fecerit, ita demum impune feret, si parcere ei sine
suo periculo non potuit. Hæc pene verbatim ex
Vlpiano.

DIURNVM AUTEM.] Interdium glos-
se appellant. Interdium ἡνικεκλίπτος. de hoc Fur diurnus.
Caius D. de furtis l. Si pignore. Furum interdium
deprehensum non aliter occidere lex duodecim ta-
bularum permittit, quam si telo se defendat. teli
autem appellatio, & ferrum, & fustis, & lapis &
denique omne quod nocendi causa habetur, signifi-
catur. De voce teli idem Caius D. De verborum
significatione l. 233. cuius verba bene multa libet
adscribere: Telum vulgo quidem appellatur quod Telum,
ab arcu mittitur, sed nunc omne significatur
quod mittitur manu. ita sequitur, vt & lapis, &
lignum, & ferrum hoc nomine conueniatur, di-
ctumque ab eo quod in longinquum mittitur, voce
Graeca figuratum ἐπὶ τῶ πλοῦ, ab eo quod est lon-
ge, & hanc significationem inuenire possumus in
Graeco nomine, nam quod nos telum appellamus, illi
βίλος appellant, ἐπὶ τῶ βάλματι, id est, à iacien-
do. addonet nos Xenophon 5. ἀναβάσας. nam
ita scribit: καὶ τὸ βίλον ὀμῶς ἰστέρο, κίχται, το-
ξὺνδρα συνδύου, σκίσις δὲ ἐπὶ λίθου. Et tela
simul ferebantur, haste, sagitta, funde, plu-
rimis item lapides, & id quod ab arcu mitti-
tur apud Græcos quidem proprio nomine τὸ
ξίωμα vocatur, apud nos autem communi nomine

telum appellatur. Verum lex XII. Iaciori significatione teli nomen usurpat. neque enim solum diurnum furem occidi permittit, qui se iaculo aut saxo eminus, sed etiam qui comminus gladio, aut pugione defenderit. Paulus D. ad legem Iuliam de vi publica l. 11. *Telorum autem appellatione omnia, ex quibus singuli homines nocere possunt, accipiuntur.* Notat Dionysius Gothofredus legi apud Paulum §. sent. 3. §. 3. in fin. *Ex quibus soluti homines nocere possunt.*

IV. Quando liceat hominem occidere.

QVÆ MVLTÆ SVNT.] Quædam hominum nec audi tempora, siue casus quibus liceat hominem occidere, percenset Plato 9. de legibus: ΟΥ ΔΕ Ο ΚΤΙΝΑΣ ΕΙ ΕΙΣ ΤΙ ΘΡΟΣΟΝ ΚΑΘΑΡΕΙΣ ΕΙΝ ΤΑΙΣ ΞΕΝΟΝ ΡΥΤΑΙΣ ΘΑΘΕΙ ΕΙΣ ΟΙΔΑΣ ΕΙΣΠΕΤΑ ΟΠΙ ΚΛΟΠΗ ΖΗΜΙΑΤΟΙ, ΕΙΔΕ ΙΔΩΝ ΚΤΙΝΗ ΠΙΣ, ΚΑΘΑΡΕΙΣ ΞΕΝΟΝ ΚΑΙ ΙΑΘ ΛΑΠΟΒΗΤΩΝ ΑΜΑΝΕΜΕΝΟΙ ΑΠΟΚΤΙΝΗ ΚΑΘΑΡΕΙΣ ΞΕΝΟΝ ΚΑΙ ΙΑΘ ΙΝΕΥΘΕΡΟΙ ΖΗΜΙΑΚΑ ΒΙΑΣΤΡΑΤΑ ΠΙΣ Η ΠΙΣΤΑ ΠΕΙ ΤΑ ΑΘΕΣΙΑΣ, ΡΥΤΙΝΙ ΤΙΘΕΤΩ ΞΕΝΟ ΤΗ ΘΕ ΒΙΑΔΥΝΤΟΙ, ΚΑΙ ΞΕΝΟ ΠΙΣΤΟΙΣ Η ΑΔΕΥΘΑΙΣ Η ΪΕΜΟΝ. ΕΙΣ Τ' ΑΔΕΡΩΝ ΟΠΤΥΧΗ ΖΗΜΙΑΤΗ ΖΗΜΙΑΚΑ ΒΙΑΣΤΡΑΤΑ, ΚΤΙΝΑΣ ΤΟΙΣ ΒΙΑΣΤΡΑΤΟΙΣ ΞΕΝΟΝ ΚΑΘΑΡΕΙΣ Ο ΤΩ ΝΥΜΦΟ. ΚΑΙ ΙΑΘ ΠΙΣ ΠΑΤΕΡ ΒΟΥΒΩΤΑ ΔΑΚΥΟΝ ΜΝΔΙ ΑΙΟΝΟΙ. ΔΕΥΑΠΙ ΚΤΙΝΗ ΠΙΣ, Η ΜΑΤΕΡ, Η ΤΡΑΙΝΗ, Η ΑΔΕΥΘΟΙΣ, Η ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΙ ΤΕΛΩΝ ΠΙΣΤΑ, ΚΑΘΑΡΕΙΣ ΞΕΝΟΝ. Verit Seranus: *Nunc verò eos casus ostendamus in quibus minimè impunitur cades. Qui nocte furem ades suam ingressum interemit mundus esto. Qui latronem dum sese ab eo defendit interfecerit, mundus quoque esto. Qui mulierem liberam puerumve ad rem Veneriam vi subegit, non ab eo solum cui vis illata est, verum à patre, fratribus, filiis impune occiditur. Marius si vim uxori inferentem occiderit, mundus quoque esto. Si quis etiam patri handquaquam pro scelus & nefas cadem patranti, aut matri, aut filijs, fratribusve, aut coniugi opem ferens quempiam interfecerit, mundus esto. Primum, itaque tempus est. cum fur nocturnus occiditur. 2. cum diurnus qui se telo defenderit. 3. qui ingenuo stuprum infert, impune tum ab eo cui vis inferitur, tum ab eius patre, fratribus, marito, liberis occiditur. 4. cum inferitur iniusta nex parentibus, liberis, coniugibus, &c. Alias causas adfert Iulius Clarus sentent. lib. 5. §. homicidium, quas operæpretium fuerit summatis excerpere. 5. igitur impune quis occiditur: cum vi vis illata defenditur, de quo fufius modò differemus. 6. vt elegantibus eius verbis exornet orationem meam, Non solum licet insulato occidere ipsum insulantem, sed etiam licet occidere alium non offendentem, si ab illo insultante se aliter defendere non poterat, nisi istum interficeret. Verbi causa, Caius me inuasit, fugam expedire non possum, nisi deiecto puero qui pontis transitum occupavit, possum deicere. 7. potest impune quis insidiatorem necare, si aliter qui insidius est appetitus non potest salutem suam expedire. 8. ad defensionem sui, rerum suarum aut honoris, verbi causa, vbi quis inuaderetur, cui dedecori esset fuga, verbi causa, nobili aut proficenti artem militare. 9. adulter cum muliere in flagranti delicto deprehensus potest eodem temporis & loci vestigio, cum adultera, ab eius marito, patre, aut fratribus interfici. 10. bannitus, vt vocant, id est, publica auctoritate proscriptus. quamvis postremus hic casus iam non videtur*

ad rem, qua de agitur, attingere. quæritur enim vtrum liceat hominem indemnatum occidere, at illiciam publica auctoritate damnatus est. nisi intelligas eum, cui aqua & igni interdictum sit, de quo idem Iulius Clarus ibidem consularur, vndecimum tempus refert Marcianus D. ad legem Corneliam de ficitis: *Transfugus licet vbiq; inueni fuerint, quasi hostes interficere.* Curtius 8. vt refert Gothofredus: *Transfugam iure belli persequimur.* Inuenti capite puniuntur. transfugis dextras præcidit Fabius Maximus teste Frontino 4. stratagematum. 2. Valer. 2. Claudius Flaccus apud Appianum in Annibalicis. Cæsar apud Hirtium. Africanus superior ciues fugitiuos crucibus affixit, socios securo percussit. posterior verbò Africanus bestias & elephantis obiecit. 2. Valer. 2. Florus 51. Romæ primùm uerberati, & de saxo Tarpeio præcipitati. Liiuius libro 5. Adi P. Fabrum 1. ferretur, post quem ita Gothofredus. Vide Petrum Gregorium libro 36. Syntagmatis iuris cap. 21.

Transfuge.

NON MODÒ IVSTVM, VERVM ETIAM NECESSARIVM.] Modestinus D. De legibus S. C. &c. l. 4. *Omne ius aut consensus fecit, aut necessitas constituit, aut firmitas consuetudo.* Cuiacius 14. obseruat. cap. 16. hanc iuris diuisionem sumptam ait, ex illo Menandri loco: *Tela γὰρ ἔσσι, Νεκρῶτα, δι' ἃ ἀποθνήσκειται, ἢ κτ' ἄλλοις, ἢ τοῖς ἀνάγκη, ἢ τῷ τοῖτο ἔδει πρὶ.* Tria enim sunt, ò here, quibus omnia fiunt, aut secundum leges, aut necessitate, aut, quod tertium est consuetudine aliqua. Quo loco, vt ingenuè fatear, Cuiacius aliter explicat necessitatem, quàm ad Tullium facere videtur: *Ius, inquit, quod consensu fecit, lex est, que populi aut plebis iussu sancita est. Ius autem quod necessitas fecit, est Senatusconsultum, vt in lege 2. §. Deinde quia difficile. De origine iuris scriptum est, aucto numero populi, necessitatem ipsam curam Reipubl. ad Senatum deduxisse. & inde nata S. C. esse, ius quod firmitas consuetudo est quod inueteratus mos attulit, sed & hoc ius consensus fecit, verum tacitus, & illiteratus legem expressis & litteratus, quin & S. C. consensus facit, sed non hic solum, verum etiam necessitas, aut necessitas sanè potius principium eius est non consensus vidus.*

Ius aut consensus facit, aut necessitas aut consuetudo.

CVM VI VIS ILLATA DEFENDITUR.] Vlpianus D. Quod metus causa. l. 12. ex Pomponio I. C. *Cum liceat vim vi repellere, quod fecit passus est. Caius D. ad leg. Aquilianam leg. 4. Si seruum tuum latronem insidiantem mihi occidero, securus ero: nam aduersus periculum naturalis ratio permittit se defendere.* Vlpianus D. De vi & de vi armata. l. 1. §. 27. *Vim vi repellere licere Cassius scribit, idque ius naturæ comparatur. apparet autem, inquit, ex eo arma armis repellere licere. Idem tamen lege 3. generalem hanc permissionem limitat, & certis circumstantiis comprehendit: Eum igitur qui cum armis venit, possumus armis repellere, sed hoc confessim, non ex interuallo: dummodo sciamus, non solum resistere permissum, ne deiciatur; sed etsi deiectus quis fuerit, eundem deicere non ex interuallo, sed ex continenti.* Hanc legem explicat Iac. Cuiacius libro quinto obseruationum cap. 18. *Confestim, id est, illico, in ipsa concertatione atque congressu, &c. que enim ex interuallo vis*

Vim vi repellere licet.

infertur, cogitatur infertur, nec tam ad defensionem, quam ad ultionem spectat, & ob id in lege quoque Atheniensium de vi & contumelia propulsanda apud Demosthenem additur articulus secundus. Theodorus Hermopolites ad l. 2. D. Quod metus causa: τὸ ποὺ χαλεπὸν ἐστὶ τὸ διὸ νῦν αἴω. Confessum, intra duas horas intellige. Quod fuisse ex contextu libro 60. βασιλικῶν tit. 17. cap. 9. in quo ita est εὐδὲς οὐ κῆρ τοι γὰρ δουλεία, confessum, non sanè post horas duas, &c. in qua propulsatione illud Imperatorum Diocletiani & Maximiani decretum seruandum est. C. Unde vi. 1. Rebelli possidendi ad defendendam possessionem quam sine vi uolentebat, inculpate intele moderatione illatam vim propulsare licet. id est, vt loco proxime citato Cuiacius obseruat, cum defensione aquabilis, & remota ab omni culpa, quæ defendendo non viciscendo seruatur. Quod ad naturæ legem pertinet, licet Florentinus D. de iniuria & iure, ad ius gentium referre videatur. Vi vim atque iniuriam propulsemus. nam iure hoc euenit, vt quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure scisse existimetur, & cum inter nos cognationem quandam natura constituit, consequens est hominem homini insidiari nefas esse. Quamuis, vt ait Paulus D. ad legem Aquiliam l. 45. Vim vi repellere omnes leges, omniaque iura permittunt. Ouidius 3. de arte:

Indice me, fraus est concessa repellere frandem, Armæque in armatos iungere iura sinunt.

Huc spectat & illud Demosthenis de Rhodiuro libertate: Απείτων δὲ τῶν ἄλλων, ὅπως ἀδικεῖν δυνάσονται πνευσιγενεῶν ἄνθρωποι, μόντοι βίαις τὰ δικαία στερητέοντα, μηδὲν ἀδικησασσώμενοι, οὐ δικαιοσύνην, ἀλλ' ἀσάδεια ἐκλύουσιν. Ceteris vt iniuria nos afficere possint sè comparantibus, nos solos iure preferre nihil aggredientibus, non iniustiam, sed ignauiam esse puto. Libanius declamat. Achilles: Νέμεος δὲ κινήσας ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἀκυλώμενος τὸν ἀπέβραστα. Lex autem communis apud Græcos & Barbaros est, vltis eius qui laesus iuit.

V II. P U D I C I T I A M.] Constantinus Harmenopulus libro sexto promptuarij iuris titulo 7. Ο σέπυς πνὰ βιαζέμενος πρὸς ἀπίστησιν, ἀειδύσως. Qui stuprum per vim inferentem occiderit, dimittatur. Ex Marciano D. ad leg. Corn. de sic. l. 1. Diuus Hadrianus rescripsit, eum qui stuprum sibi vel suis per vim inferentem occidit, dimittendum. Multa Libanij Martij apologia:

Pudicitia vim inferens iure defenditur.

Ἰδοὺ δὲ λέγω, καὶ πάλιν ἀκούω. ἀπικτεῖται, ἀλλὰ βιαζέμενος τὸν παῖδ' οὐκ ἔχει; οὐδ' ἔγω' τίλω παῖδ' οὐ περὶ τὸν ἄφρονα ἀδίκου, ἀλλ' αἰμωμένους ἀπικτεῖται. νὰ δὲ ὀκνοῖται κατὰ τὸν νόμον τὸ τυπωμένον * ἤδη περ γὰρ πᾶσι ἀπεπαινώμενοι καλύου περιέμενος ἀπικτεῖται, ἢ ἰδοὺν ἀδικεῖν * ἕτερος ἕτερον τυκτωρ ἀπικέμενος πᾶσι αὐτῶ διαφθερέσας ἔπαρθη * ἕν λιμδέσας πῶλας ἠδὲ θέσας * καὶ οὐδέ τις εὐκώλαστος. δὲ δὲ τί γὰρ ὄσων ἐκ ἰσπερὲς ἐστίν, καὶ ἢ αὐτὸν ἢ ἀμωμένους, ἢ ἢ αὐτ' ὀκνοῖται ἢ δὴ πᾶσι πᾶσι τῶν ἐκείνων, τί πᾶσι εὐκώλαστος οἱ ἀδικωῦτες ὅα ἀλλήλοισι * ἢ ἢ ἢ πᾶσι τῶν ἐκείνων ἢ ἢ ἢ περὶ τὸν ἢ γάμος, ἀπὴρ, πᾶσι, ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ τὸ δῶκενδε γυναικὲ ἐκλύει. Ecce igitur dico, & rursum audiat, Interfeci. Sed conatus: filium non habes, sed nec ego filiam virginem. pœnas dare debuissim, nisi vltis occidisset. nunc vero iustam facit eadem quod vltisendo factum est. cum aliquis olim terram quampiam profudentem & vastantem prohibere conatus interemisset, non visus est ius violare:

alius alter noctis res suas contrectante a se infecto laudatus est. Conuiuium etiam plerumque produxit eadem; neque vllus reprehendit. curenim, inquit, non sapitis, & non efficit qui vindicauerit. Quod si pro illis quidam iam perierunt, quid iure patenter qui iniuriam faciunt, vt Haliribothius? an effis nefas virginatum omnium instar esse virgini? nuptia, virum, liberos, spem vitam, facultatem cum mulieribus conuerfant. Porro rem gestam refert Plutarchus in apoph. ἐπι δὲ Λούσος ὁ ἀλλοδαπὸς, αὐτὸς τὸ δούτερον ὑπετίτμιστος, ἰδὲ ἔλετο τῶν ἐς ἀρετὴν ὄντων πᾶσι ὄνομα τρεῖσιν, ὃ δ' ἀπίκτεται αὐτῶν, ἔχ' ἡσπῶν κατηγορῶσαστων ἐκ κρήσαντο κρήσαντο τὸν ἄφρονα, τίλω δ' αἴτια ἔστω, ἔχ' ἀπίκτεται, κληῦστος αὐτῶ δ' ἡμέτερος τὸν ἔπι τῶν δευτέρων διδωῶν εὐφραντο καυθήσαν, τὸ τρεῖσιν ἀπείκτηκα. Cum verò Lusius sororis eius filius in secundo ipsius Consulatu, Trebonio cuidam vni eorum qui in flore ætatis stipendia faciebant, vim inferret, Trebonius Lusium interemit, & à multis accusatus factum non negauit, sed facti causam demonstravit. quare Marius coronam ab res fortiter gestus dari solitam adferri insit, eiusque capiti circumdedit. Hinc lex illa Platonis nono de legibus paulò ante prolata: Καὶ ἐὰν ἐλευθέρας γυναικὰ βιάζωται τις, ἢ παῖδα πατρὸς τῆς ἀφροδισια, τυκτεῖται νηάτων ἄπὸ τῶν ἐκείνων, ἔχ' ἢ ἢ πατρός, &c. Et si mulieri ingenna, aut puero quis per vim stuprum inferre tentauerit, iure casus esto, siue ab eo cui vis infertur, siue à patre, &c. Refert Demosthenis oratione contra Aristocratem Draconis legem in eandem planè sententiam: Εὰς τις ἀπικτεῖται ἐς ἀλλῶς ἀκον, ἢ ἐς ἰδὸν κηδελόν, ἢ ἐς πολλέμο ἀρροπασ, ἢ ἐπὶ δῶμασ, ἢ ὅπ' ἀμαρτί, ἢ ἢ ἢ ἀπῆσιν, ἢ ἐπὶ ἀπῆσιν, ἢ ἐπὶ παλλῆσιν, ἢ ἢ ἢ ἢ ἐλευθέρας πᾶσι ἔχ' αὐτῶν ἕνα καὶ ἢ ἐλευθέρων κτησίωσται. Si quis in certaminibus occiderit contra voluntatem, aut in vim, aut in bello per ignorantiam, aut coniugi, aut matri, aut sorori, aut filia, aut pellici, aut ei quam ad tollendos ingenios filios habet, vim inferentem, & eas ob causas qui occiderit nec exulato. Facile crediderim verba, ἢ ἢ ἢ ἐλευθέρας πᾶσι ἔχ' αὐτῶν, glossama esse ad explicandam vocem ἀμαρτίαν, quod è facile in textum alieno loco interperit. vt sic esse digerenda, ἢ ἐπὶ παλλῆσιν, ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ ἐλευθέρας πᾶσι, πᾶσι ἕνα, &c. quæ lectio probari posset ex Lyfia de nece Eratosthenis.

PROBUS ADOLESCENS.] Lyricus quodam epodo:

-sive mendaci lyra
Voles, sonari, tu pudica, tu proba
Perambulabis asfra sidus aureum.

Lusius à Trebonio cuius pudicitia vim inferebat, occidit.

Sallustius in Catilina Sempronie mulieris parum pudicæ mores describens eodem sensu probitatis nomen vsurpat: Saltare elegantius quam necesse est probas. Sic contra improbum pro petulante & impudico impurus ille Neronis aulicus vsurpat in suo fatyrico: Illinc candidus Hyllus repellere improbam Nainada, alibi, improbam manu, id est, libidiniosam appellat. sed pudet referre. huc, spectat & ille verius Lucilij:

Phryne nobilis illa vbi amatorem improbis quem.

Stautius 3. Achilleid. vel, vt alij diuidunt, primo: -illam sequiturque, premitque
Improbis, illam oculis iterumque iterumque resumit. &c.

Liuius libro 34. Eticus à matre quòd probus adulescens. (Dij propitij essent) obsecrans, vt fama

V I I I .

esset, sacris initiari nollet. Sallustianus lib. 7. de gub. Dei: *Timuerunt videlicet ne nimis casti homines ac puri essent, si ab omni eos penitus improbitate prohiberent.* Rursum Papinius 7. Thebaidos Laphoniam Nympham cupido flagrantem amore improbam conubij nuncupauit. Sicut contra primo siluarum Epichalamio Stellæ & Violantillæ:

*Ipsa manu nuptam genitrix Æneia ducis
Lumine demissam & dulci probitate rubentem.*

Ouidius lib. 3. de ponto eleg. 1. ad coniugem:

Nota tua est probitas, testatâque tempus in omne,

Sit virtus etiam non probitate minor.

IX. ADOLESCENS.] Quandam speciem habet antithesis: quod adolescentia sit ad improbitatem propensior, vnde & adolescentiari. Nonnius Marcellus: *Adolescentiari, luxuriari.* Varro: *Tum quidem ut faciat censo, quoniam tu quoque adhuc adolescentiari.*

X. AGERE PERIC. QVAM PERPETI TVR P.] Alia rursus eaque duplex oppositio periculose, turpiter, agere, perpeti. periculum enim honestatem non solum sequitur, sed etiam commendat, & turpitudini frequenter opponitur. vide infra §. 83. De altera oppositione Lyricus:

Quiduis. & facere, & pati.

XI. INSIATORI VERO ET LATRONI.] Har-
menopolus lib. 6. cap. 6. promptuarij iuris: *Τὸ ληστὴν ἐξέσθαι ἀπὸ τῆς ἀλλοτρίου περιουσίας. Latronem cuique licet, citra discrimen vllum occidere.* Bene autem vocem utramque coniungit. nam Varro lib. 6. de lingua Latina, latrones dictos putat, *quid latent ad insidias faciendus.* Sed quid prohibet locum integrum exhibere: *Latrones dicti ab latere, qui circum latera erant Regi, atque ad latera habebant ferrum, quos postea à stipatione stipatorum appellarunt. & qui conducebantur mercede: ea enim merces dicitur Græcè λάρωνος ἰσχύριον.* ab eo veteres poetæ nonnunquam milites appellabant latrones, quòd nem vii militis cum ferro, aut quòd latent ad in-

sidias faciendus. Ad stipulatur & Festus: *Latrones eos antiqui dicebant, qui conducti militabant ἀπὸ τῆς λαγῆτιας.* at nunc viarum obfessores dicuntur, quòd à latere adoriuntur, vel quòd latenter insidiantur. Eodem sensu Maro 12. Æneidos Venatores latrones appellat, quòd feris insidiantur:

-fixumque latronis

Impavidus frangit telum, & fremis ore cruento.

Frequentius tamen latro est miles mercede conductus. Plautus Cornicularia laudatus à Nonnio & Varrone:

Qui Regi latrocinatus decem annos Demetrio.
Idem apud Nonnium in Tiberio: *Qui decem annos in latrocimo fuisse, stipendium acceptasti.* Et Pyrgopolinices in milite glorioso scena 1.

Ut in tabellis, quos consignasti hic heri

Latrones, ibi dinumerem stipendium.

Nam Rex Selucius me opere orauit maximo.

Ut sibi latrones cogerem & conscriberem.

Ennius Annali 1. à Scaligero citatus:

Hæc effatus vbi, latrones dicta facesunt.

Idem apud Nonnium emendante eodem:

Fortunas equas cepere latrones

Inter se memorent.

Vbi notat idem Scaliger: *Ut λάρωνος latronum, sic stipatorum eis nomen fecit.*

NEX.] Casus non frequentissimus. Sisenna tamen apud Nonnium: *Quoniam neque mea nex, neque intercessio posse videtur illorum dementem reprimere aulaciam.* Hanc autem vocem à Græcis deductam Festus ait, qui mortuum νεκρὸν appellat.

A X I O M A T A.

Nocturnum furem quoquo modo, diurnum si se telo defenderit licet occidere.

Gladus aliquando uobis ad occidendum hominem ab ipsis legibus porrigitur.

Non modò iustum tempus est hominis occidendi, verum etiam necessarium, cum vi vis illata defendatur.

Prælat periculosè facere, quàm perpeti turpiter. Scelere solati periculo sunt liberandi.

A R G V M E N T V M.

A communi consuetudine, & à iure naturali per oratoriam expolitionem fuffius explicato eandem conclusionem confirmat.

X. QUID comitatus nostri, quid gladij volunt? quos habere certè non liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus; ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim leges inter arma, nec se expectari iubent, cum ei, qui expectare velit, antè iniusta pœna luenda sit, quàm iusta repetenda.

EXPLANATIO.

QVID COMITATVS.] A consuetudine & caussa finali.

Gladios habere non liceret si uti illis nullo pacto liceret.

Sed gladios habere licet.

Ergo & uti.

Deinde subsumit.

Licet gladis uti.

Sed gladiorum usus in occidendo consistit.

Ergo licet aliquando occidere.

Maior & minor superioris syllogismi penè conceptis verbis expressæ sunt: cætera facile possunt intelligi. Atque hæc ratio à iure gentium desumitur.

EST ENIM HÆC IVDICES.] A iure naturali suam probationem accersit. quod argumentum Cælius Secundus exponit hoc syllogismo.

Quæ à natura homini tributa sunt, ea honesta sunt.

At ex principis nature pendet sui ipsius defensio.

Ergo honesta est.

Aduerte concinnitatem orationis, & quàm bellè raris in antithetis oratio libretur, & paria paribus respondeant. Sed vereor ipsum orationis saporem verbis meis obtundere. Tullius ipse loquatur in Oratore ad Brutum: Sed finiumur, aut compositione ipsa, & quasi sponte, aut quodam genere verborum, in quibus ipse concinnitas inest: que siue casus habent in exitu similes, siue paribus paria redduntur, siue opponuntur contraria sua: præ natura nermerosa sunt, etiamsi nihil est factum de industria, in huius concinnitatis consecratione Gorgiam fuisse principem accepimus, quo de genere illa nostra sunt, in Miloniana. Est enim, Iudices, hæc non scripta, &c. imbuti sumus. hæc enim talia sunt, ut quia referuntur ad ea, ad qua debent referri, intelligamus non questum esse numerum, sed securum.

NON SCRIPTA.] Iure positio, scripta à legislatoribus.

SED NATA.] Innata omnibus animantibus, & velut ex ipsius nature principis hausta.

QUAM NON DIDICIMVS.] à præceptoribus.

ACCEPIMVS.] à maioribus nostris.

LEGIMVS.] in philosophorum scriptis.

SED EX IPSA NATURA ARRIPIMVS.] auidè accepimus.

HAVSIMVS.] ex ipso nature fonte sitienter haufimus.

EXPRESSIMVS.] quasi non ipso succo contenti qui sponte fluere, totum illum naturalis legis, vt sic loquar, humorem exduximus.

AD QUAM NON DOCTI, SED FACTI.] Epexegetis siue expolitio oratoria non docti à præceptoribus, SED FACTI à natura.

OMNIS HONESTA.] Omnis illa euadendi ratio probaretur, quæ nos possit ab interitu liberare.

SILENT ENIM LEGES.] Ita contemnuntur, vt buccinis & tubis obstreperibus auditu non possint. Est autem ἀπολογία, qua reddit legis naturalis rationem.

NEC SE EXPECTARI IVBENT.] Videtur hunc syllogismum contexere.

Non oportet expectare dum res ad iudicium deferatur, si expectanti periculum impendit prius, quàm insidiator puniatur.

Sed inter arma periculum impendet prius, quàm insidiator puniatur.

Ergo non oportet expectare dum res ad iudicium deferatur.

ANTE INIVSTA POENA.] Antitheton. antè sit iniuste necandus, quàm sit effecturus vt insidiator iusta morte plectatur. per iniustam pœnam intelligit necem iniuriâ illatam, per iustam pœnam supplicium legibus & iudicio irrogatum.

NOTÆ.

QVID COMITATVS NOSTRI.] Credi non potest quanto cum comitatu procederent. Afconius in præfatione huius ipsius orationis, Vehetur Clodius equo, serui triginta fere expediti. Milo verò in suspitionem insidiarum vocatus est, quod cum seruis amplius ccc armatis obviam ei contendisse diceretur, & ne id præter consuetudinè factû putes, constitit neutrius consilio pugnatû eo die, verum forte occurrisse, &c. & sicut suspectum Milonem, maior quàm Clodij familia faciebat: ita expeditior & paratior ad pugnam Clodianorum, quàm Milonis fuerat. qui procedendi mos ab Ammiano graphicè describitur, lib. 14. Sine periculi metu properanter equos velut publicos, signatis, quod dicitur calceis, agitant, familiarum agmina tanquam predatorios globos post terga trahentes, ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi relicto, quo comitatus matrone complures, operis capibus, & basternis, per latera civitatis cuncta discurrunt. Vique preliorum periti rectores, primo cateruas densas opponunt & fortes, deinde leues armaturas, post iaculatores, ultimâque subsidiales acies, si foris adegerit, inuasuras. Ita Præpositus urbana familie suspensa dicerentibus sollicito, quos insignes virgæ dextris apate, velut tessera data castrensi, iuxta vehiculi frontem omne texturimum incedit. lego suspensè, & deleo pò sollicitè, tanquam glossèma, quo particula suspensè explicetur, pergit: Hinc aratum coquina adiungitur ministeriam, deinde totum promissè ministrum, cum otiosis plebeis de vicinitate coniunctis: postrema multitudo spædonum & senibus in pueros desinens, coloris oblaridi, distortaque linearum compage deformis. Aded vt in viis non solum magno seruorum comitatu, sed etiam multis iumentis & vehiculis vterentur. Plutarchus in Catone: Καθ' ἰδὴν πολλοὶς πονεῦσαι, ἔχοντες, ἔχοντες ἀπελευθέρους ἀπαιτήτους, ἔχοντες Νέπωτα Μέταλλον εἰς Πάριον ἐπαίρειν. Cum multis iumentis, impedimentis, & affectis obviam factus, Metellum Nepotem in urbem redire comperisset. Sed ne te morer, mitum est illud Athenæi lib. 6. de Romanis: Μειοὺς ἔσθαι εὐνοίας πᾶσι πρὸς ἀδικήματα. ἢ ἐπὶ σπασθῆδης δὲ, ὡς περὶ τὸ Ἑλλάνων ἄπαιτος Νικίας ἀλλ' οἱ πελείς τῶν Ρωμαίων συμπεσιότας ἔχουσιν τὸν κλέισον. Decem, immò & viginti seruorum millia plerique habent. non ad prædictum augendos, vt ille Græcorum ditissimus Nicias, sed Romanorum plerique eorum plurimos habent in comitatu quocunque processerint. Seneca 7. de beneficiis c. 10. Familia bellicosæ nationibus maior.

Comitatus numerosus.

Multitudo, seruorum.

11

Gladiosum vsus.

Tiutellam ad propriam, vtu ad eadem vtere ferro.

11.

NON SCRIPTA SED NATA LEX.]

Operæpretium fuerit Philosophiæ principis profertē, è quorum scriptis, tanquam è fonte lymphidissimo ista legum distinctio manauit. Plato philosophorum, vt cum Tallio loquar, Deus, 7. de legibus commemorat, τὰ καλοῦνται νόμοι τὰ πρῶτον ἀρχαῖα νόμιμα, καὶ οὐ σπειόμενοι νόμοι ἐπινομήσονται, que vocantur à multis non scriptæ leges, & quæ patriæ leges appellantur. Subdit: Θεοὶ γὰρ οὗτοι πάντες εἰσι πολιτείας, καὶ τῶν παύτων ὄντων τῶν ἐν χρομήσει τειθέωνται τὰ καὶ κινωμένων, ἢ τῶν ἐπὶ τειθροσύνης ἀτέλεχος ὄντων πατερά καὶ παύτων ἀφ' ἧσδε νόμιμα. Hec enim vincula sunt omnis Reipub. in medio posita legum omnium, tum que iam scriptæ sunt, tum que deinceps scribentur, omnino tanquam patriæ leges & penitus antiquæ.

Leges scriptæ.
Non scriptæ.

Mellitus Xenophon 4. memorabilium: Ἀρχαῖος δὲ πῶς αἴτια, ἔστι, ὅτι Ἰωπία, ἡ νόμοις ἡτοιγῆται, ἔστιν, ἔστιν, ἡτοιγῆται κατὰ τούτων νομοθεσίαν. ἕστιν αὖ οὗτος, εἰπὴν ἔστιν, ὅτι οἱ ἀφ' ὧν ὁμοῦν ἔδωκεν, καὶ πῶς αὖ ἔστιν. εἰ γὰρ οὗτοι συνειδήσει ἀπῆρτες ἀδυναθεῖν, οὗτοι ὁμοῦν οὐκ εἶναι οὐκ, ἔστιν, νομοθεσίας τῶν νόμοις πῶς ἔστιν, ἔστιν, δεῖς νόμοις τῶν νόμοις πῶς ἔστιν οὗτοι ἀφ' ὧν τῶν θεῶν. An quædam leges non scriptæ esse arbitratis, ὁ Hippia? Eas, inquit, que ubique terrarum late sunt eodem modo. Potest igitur dicere eas à quogum mortalium fuisse latas? Et quomodo, inquit, id fieri potest? quippe qui conuenire nec possint, nec eadem voce loquuntur? A quibus igitur has leges latas fuisse existimas? A Diis, inquit, Aristoteles 1. Rhet. cap. 10. Νόμος δ' ἔστι ὁ νόμος ἰδῶς, ὁ δὲ νόμος λέγεται ἰδῶς νόμος, καὶ ὅτι γὰρ νομοθετοῦνται πολιτείας καὶ ὅτι ἀρχαῖα πῶς πῶν ὁμοῦν, εἰ δὲ δικαί. Lex verò est una propria, altera communis. Poco propriam secundum quam scriptam ciuilius agitur: communem quæcunque non scripta apud omnes consistere videtur. Et cap. 13. Λέγεται δὲ νόμος τὸ νόμος ἰδῶς, ὁ δὲ κοινῶν ἰδῶς νόμος ὁ ἐστίς τε δικαίωτος πῶς ἰαυτοῦ καὶ ἄλλων τῶν ἢ ἀρχαίων, τὸν δὲ νομοθετοῦντων κοινῶν δὲ, ὁ κατὰ φύσιν ἔστι γὰρ ὁ κοινῶν τῶν πῶς ἔστιν κοινῶν δὲ κοινῶν δὲ ἀδίκων, καὶ κοινῶν τῶν πῶς ἔστιν ἀλλήλων ἢ κοινῶν πῶς ἔστιν. ὁ δὲ ἐν Σοφοκλέους Ἀντιγόνη φαίνεται λέγουσα, ὅτι θεῶν ἀπειρημένων δὲ τῶν δὲ Πολυαίκελου, ἀπὸ φύσιν ἔστιν νόμος.

Dico autem legem partim propriam, partim communem. propriam quidem singulari definitam inter ipsos, eamque aut non scriptam, aut scriptam. communem verò, secundum naturam. est enim quoddam, quod asseruntur omnes, natura commune iustum & iniustum etiamsi nulla societas inuicem sit nullaque patrio: vt Sophoclis Antigone videtur dicere, iustum esse interdichum sepelire Polyicem, quasi natura sit id iustum. Vnum deinde ex Antigonis oratione verbum excerpti: libet locum integrum exhibere. Creonti ita interroganti:

Καὶ τίς ἐστί τις ἀλλοῦς τοῦ ἀπὸ τῶν θεῶν νόμου;
Etiamne legem transgrederi audebas meas?
Respondet:
Ὅτι γὰρ τὸ μοι Ζεὺς λέω ὁ κοινῶς τὸ δὲ
οὐδ' ἢ ἕνα ἴσως πῶν ἔχω θεῶν δίκην,
οἱ πῶς δ' ἢ ἀφ' ὧν τῶν ἀείων νόμοις.
Ὅ δὲ δίκην ποιεῖται νόμοις τὰ πῶν
κελεύεται ἢ ἀρχαῖα, καὶ ἔστιν ἔστιν
νόμοις δὲ ἀφ' ὧν τῶν ἀείων νόμοις.
Ὅτι γὰρ τὸ μοι γὰρ καὶ ἄλλοις, ἀλλ' αἰπὸς τῶν
Ζεὺς τῶν νόμοις ὁ δὲ ἔστιν ἔστιν.
Nam Iuppiter non ista mandauit mihi
Non inferorum iustitia Diuum comes

Lux æterna.

Sanxere leges qui suas mortalibus.
Neque arbitrabar posse tam multam tuam
Edicta, vt vnus iura mortalis Deum
Non scripta posset funditus conuellerē.
Nam nec hodie, nec herè, sed omnitempore
Hæc iura viuunt, nosse nec quisquam queat
Quo fonte deriuata promanauerint.

Sed ad Aristotelem redeamus, cap. 15. eiusdem libri facit eiusdem distinctionis & verborum Antigones mentionem lib. 5. eth. Τοῦ δὲ πολιτικοῦ δικαίου, τὸ ἢ ἀρχαίων, τὸ δὲ κοινῶν. φυσικῶν ἢ τῶν πῶν τῶν ἢ ἐν τῶν ἕκαστων ἕκαστων, ἢ οὐ τῶν δικαίων ἢ κοινῶν ἢ ἀφ' ὧν τῶν ἀείων νόμοις, ἔστιν ἔστιν τῶν διαφέρει. Ciuilis autem iuris partim naturale est: partim legitimum sive legale, naturale vbius gentium eandem vim habet, nec hominum opinione constitutum est. legitimum ab initio quidem nihil refert hoc vel illo modo statuatur: post positionem verò tum demum refert. Idem lib. 8. τὸ δικαίον ἔστι ἀπὸν, τὸ ἢ ἀρχαίων, τὸ δὲ κοινῶν. Ius duplex est, aliud non scriptum: aliud secundum legem. Ethib. 3. τῶν νόμων τῶν τῶν καὶ ἡτοιγῆται, καὶ τῶν τῶν τῶν τῶν. Legum tum que ex scriptura, tum que ex consuetudine oriuntur. Cuius distinctionis etiam meminit 3. politic. cap. 18. Κουεῖται ἢ τῶν κατωτέρων τῶν καὶ ἡτοιγῆται οἱ καὶ τῶν ἔστιν. Potiores & de potioribus rebus ex sunt leges, que moribus & consuetudine, quàm que scriptura constant. Hæc isti philosophiæ antifites, quibus leges in scriptas & non scriptas distinguunt. postsum tamen liquidius ius vniuersum siue legem in suas partes, & quasi membra distinguere. Ius aliud est naturale, aliud gentium, aliud ciuile. ius naturale & ius gentium, leges sunt non scriptæ, sed in ciuilius animo quasi naturaliter impressæ & tam altis defixæ radicibus, vt lex presterim naturalis non possit vlla ratione conuelli. ius ciuile partim scriptum est, partim non scriptum. de quo Vlpianus D. de iustitia & iure. l. 6. Hoc igitur ius nostrum constat aut ex scripto, aut sine scripto: vt apud Græcos τῶν νόμων οἱ νόμοι ἀρχαίων, οἱ δ' ὄρχαται. legum alia quidem scripta, alia verò non scripta. Leges scriptæ sunt, tum leges propriè dicte, tum plebiscita, tum Senatufconsulta, non scriptæ. mos maiorum siue longa consuetudo, & instituta. de quibus alibi. Ius naturale, vt definit Vlpianus D. de iustitia & iure l. 1. Est quod natura omnia animalia docuit, nam ius istud non humani generis proprium, sed omnium animalium, que in terra, que in mari nascuntur: auium quoque commune est. hinc descendit maris atque famina coniunctio, quam nos matrimonium appellamus: hinc liberorum procreatio, hinc educatio est. Videmus enim cætera quoque animalia, feras etiam istius iuris peritia censerī. Ius gentium est quo gentes humanae videntur, quod à naturali recedere facile intelligere licet: quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune sit. Quæ eadem referuntur 1. Institutionum. De iure naturali gentium & ciuili Theologi, & merito illi quodend dissentiunt. definiuntque ius naturale, quod ex instinctu nature rationalis omnibus hominibus inter se commune est, ius gentium quod ex consensu populorum: illis omnibus aut fere omnibus commune est. Quis enim concedat religionem erga Deum, vt parentibus & patriæ pareamus. Non ad ius naturale, sed vt voluit Pomponius, ad solum ius gentium pertinere?

Ius naturale, secundum Iurificonsultos.

Ius gentium secundum Theologos.

quasi verò si vel gens vna sit, vel vnus tantum mortalis existat, nulla diuina maiestati religio debeatur, & sanè Xenophon loco citato has leges iuris naturalis videtur agnoscere. παρὰ πάντων ἀνθρώπων ὁμοῦ τῶν νόμων τὸ θεῶν εἶναι καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο πᾶσι πᾶσι τῶν νόμων καὶ ἐν τῷ ἔθνει, ἕκαστος δὲ κατὰ γένειά παρὰ μὴν ἑαυτοῦ, κατὰ πάντας γένεσσιν. Apud omnes homines primum lex est vt Deos veneremur. Item parentes honorare ecquid ubique lex est? est inquit. ecquid vt neque parentes liberis, neque liberi parentibus misceantur? quam postremam legem apud omnes seruari negat, licet à Deo constitutam.

Et paulò pòst: τίς δὲ πῶτα τὰς ἀνθρώπων οὐκ ἔστι τῶν νόμων ἕστι; νόμος δὲ θεῶν. Benefactoribus vicem rependere nunquid ubique lege sancitum est? sancitum, inquit. Quod aiunt, ius naturale esse quod ex consensu populorum illis omnibus, aut ferè omnibus commune est, non ita debet intelligi, quasi verò omnes gentes aliquid instituerint ex mutuo consensu: τίς δὲ, inquit Xenophon, γὰρ οὐ πᾶσι θεῶν ἀ πάντας αὐθιγότες, οὐτὶ ἰσάρονοι εἰσι. Quomodo id facere possint, qui neque omnes conuenire possunt, neque sunt lingua eiusdem, addunt: omnibus aut ferè omnibus, volentes opinor ius gentium à iure naturæ hac ratione distinguere, quòdius naturæ omnibus planè gentibus commune sit, ius gentium commune esse omnibus non sit necesse. Verùm vt ingenii animi sensum expromam, vix assentior. Etenim quàm multa sunt quæ de lege naturæ esse constat, quæ tamen non ubique seruantur? Quid magis est de iure naturæ, quàm ne masculi masculis praposterâ libidine misceantur? quàm ne liberi parentibus, aut liberis parentes? hanc legem Persæ, illam Celta, Cretenses, & primus omnium Laius contrarius legibus abrogarunt. De Cretensibus tum alij, tum Heracles in politis, & Platò 8. de legibus: subdit pulcherrime. Εἰ γὰρ τις ἀκολουθεῖ τῆς φύσεως, ὅπως τὸν πατέρα καὶ μητέρα αἰσθάνεται ὡς θεοὺς, ὅπως τὸν ἀδελφόν, καὶ τὸν κοινόν, καὶ τὸν ἑταίρον, καὶ τὸν ἀλλοτρίον, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀλλοτρίον, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος ἑταίρον, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος ἑταίρον, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος ἑταίρον. Si quis naturæ obsecutus, legem quæ ante Laium vigeat, sancientiam pueri, dicens sententiam hanc esse legem ne quis maribus & adolescentibus vt mulieribus utatur, testem adducens ipsam naturam belluarum, ostendensque inter illas masculum à masculo non attingi, quod id natura non ferat, probabiliter opinor, loquetur. vestrarumque ciuitatum moribus penitiquam consentiet. Concludit: πάντες δὲ νόμοι κατὰ φύσιν εἰσι καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ πῶτα δὲ λέγουσι, τὸ πῶτα εἶναι πάντα ἀνθρώπων ὅσα, θεοῦ δὲ καὶ ἀλλοτρίων ἀρχῆς. Exiguam sermo omnes huiusmodi libidines extinguit. Quid illud ais? si dicamus, ea sancta non esse, sed Deo ipsi odiosa, & omnium turpissimum turpissima. Quæ proferre volui, partim quòd cum Iuriconsultis legem naturæ belluis etiam communem facere videatur, partim vt eum ab huius flagitij infamia vindicarem. De Celtis Aristoteles in Ethicis. De Perlis tum alij, tum Timas Pythagoræ. Sed vt conciliemus sententias, quædam ad legem naturæ spectant quæ sunt omnibus animantibus communia, licet brutæ animantes ad eorum obseruationem non iudicio aut ratiocinatione, sed solo naturæ impetu propendeant: quædam in solum homi-

nem cadunt, quæ si homini simpliciter & absolute quatenus homo est conueniant, ad legem naturæ reuocantur: sin homini contemnant, non præcisè vt homo est, sed prout in has & illas gentes est distributus, ius illud quod intercedit gentibus inter sese, ius gentium nominatur. verbi causa, si tantum esset vna gens omnium mortaliu, nihilominus homini Dei cultus, sua vitæ defensio, & alia huiusmodi conuenirent: non conueniret autem, nisi facta fuisset gentium diuisio, quòd bella inferantur, capti bello in feruiturem redigantur, legati sacrosancti habeantur, & alia quæ dubium non est ad ius gentium pertinere. sed, ne sutor vltra crepidam. Hunc locum tractat Cic. 1. de officiis: Principio generi animantium omni à natura tributum est, vt se vltimam corporisque tueatur, declinetque ea quæ ei nocitura videantur. Gellius cap. 5. lib. 12. Taurum Philosophum ita loquentem inducit. Natura, inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit in vniuersum inoleuitque ipsis statim principijs quibus nati sumus, amorem nostri & charitatem, ita profus vt nihil quicquam esset charius pensis que nobis quàm nobis ipsi, &c. atque ista lex est de qua Iuuenalis fatyra 15.

Sensum à cælesti demissum traximus arce, Cuius egeat prona & terram spectantia mundi Principio indulsit communis conditor illis Tantum animas, nobis animum quoque: mutius ut nos

Affectus petere auxilium, & prestare iuberet. Sed vt à diuerticulo redeamus, Orator Græcus de corona: φασὶ στυγα τοῖσιν αὐτῶν πῦρα οὐ μένον ἐὰν τοῖς νόμοις, ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις αὐτῶν τοῖς ἀρχαίοις νόμοις, καὶ τοῖς ἀρχαίοις νόμοις ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου. Sic hac omnia constant non solum in legibus, sed etiam natura iure non scripto & humanis moribus definit.

SILENT ENIM LEGES INTER ARMA.] III. Simile est illud Marij apud Plutarchum in apophth. Silent leges inter arma. ἐν τοῖς κινουμένοις πολέμοις καμάριον γένεσσι ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου. In Cimbricis bellis Camarinus mille, qui fortiter se gesserant, cimitate donauit. & accusantibus respondit, se propter strepitum armorum leges non audiuisse. In Pompeio de Mamertinis: Πραγματικῶν γὰρ αὐτῶν τῶν βέλων, καὶ τῶν δεικνυμένων, οἱ σὺν τῶν παλαιῶν Ρωμαίων ἀπὸ τῆς φύσεως οὐ πάντως εἶσι, καὶ οὐκ ἀσφαμένους τὰ ἔθνη νόμοις ἀκινυμένων. Recusantibus ad eius tribunal accedere, & eis iudicium subire, tanquam antiqua Pop. Rom. lege prohiberetur. Nobis, inquit, gladio accinctis leges recitare non desinetis. Item in Cesare: Τοῦ δὲ ἀμφοτέρων Μετέλλου καλοῦντος αὐτὸν ὅτι ἀποδύοντα γένεσσι λαμβάνει, καὶ νόμοις πᾶσι συνεθέτοισι, ἔειπεν, ὅτι αὐτῶν ὄπλων καὶ νόμοις κινεῖται εἶναι. Tribuno Metello quicquam è pecuniis in arario sacro depostis capere prohibente, & leges quasdam proferente, Non idem ait legum & armorum tempus esse. Lucanus lib. 1.

Sed postquam leges bello siluere conctæ. Nec imminerit sanè silent leges inter arma, nam, vt ait Dio Chryostomus σπειρέτου, lex est τῆς ἀνθρώπων συμμορίας, τῆς δὲ πέλειος ἀναπνοῆς. Pacis quidem sociæ adiungitur, bello autem aduersatur. Plutarchus in Hyperide: Αἰτωλῶν δὲ πῶτα αὐτῶν οἱ παλαιῶν πολλοὺς νόμοις ἐν τῷ ἑσπέρῳ εἶσι. Εἰ μὴ ἐπισκίπτει (ἐστὶν) οἱ καὶ Μακεδόνων ἔθνη. ἐκ τῶν δὲ ἡσπέρῳ ἔθνη. ἢ εἰ καὶ Χερσωνεῖα μὲν, libenter legerem.

Εἰ μὴ ἰπποκράτης, ἔσθ' τὴν Μαιζίδιον ὄπλα. *Quibusdam culpantibus quod in decreto multas leges quasi non videns eas praevisisset: Arma, inquit, Macedonum mihi tenebras offuderant: neque id à me decretum, sed à Chironensi pugna confectum est.*

A X I O M A T A.

Gladios habere non liceret, si vitillius nullo pacto liceret.

Est hæc non scripta, sed nata lex, vt, si vita nostra in aliquas insidias aut latronum aut inimicorum incideret, omnis sit honesta ratio expediendæ salutis.

Silent leges inter arma.

A R G V M E N T V M.

Postquam ostendit lege naturæ fas esse nonnunquam insidiatorem occidere, idem licere scriptæ legis, videlicet legis Corneliæ de sicariis à L. Cornelio Sylla perlata interpretatione contendit.

XI.

ET SI persapienter, & quodammodo tacitè dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ non hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causâ vetat: vt, cum causâ, non telum quæreretur, qui sui defendendi causâ telo esset vsus, non hominis occidendi causâ habuisse telum iudicaretur. Quapropter hoc maneat in causâ, Iudices. non enim dubito, quin probaturus sim vobis defensionem meam, si id meminieritis, quod obliuisci non potestis, insidiatorem iure interficere posse.

E X P L A N A T I O.

ET SI PERSAPIENTER.] Franciscus Syllius vir eruditus, legit non *est*, sed *vel sui*, vel *ergo sui*. quasi particula aduerlatiua *est* non possit coherere, nihil muto. est correctio oratoria. Est quid dico leges silere inter arma? cùm lex Corneliæ de sicariis, quodammodo inter arma tacitè clamare videatur, & dare potestatem defendendi sui. Quid dico, ei qui insidiis appetitur, mortem oppetendam priùs, quàm supplicium ab insidiatore secundum scriptas leges esse repetendum, cùm lex scripta insidiatorem occidere permittat.

I P S A L E X.] Corneliæ de sicariis, & L. Cornelio Sylla Dictatore perlata.

Q U Æ N O N M O D O.] Delet Lambinus modò, & legit: *Qua non hominem occidis, sed esse cum telo hominis occidendi causâ vetat.* neque hic libèter à vulgata lectione discessero. interpretor modò, solum, præcisè.

Si lex Corneliæ eadem quocunque modo prohiberet, præcisè vetaret hominem occidi.

Sed non vetat præcisè hominem occidi.

Ergo eadem quocunque modo non prohibet.

Propositio clara est, assumptio ex interpretatione legis magis eluceſcet.

V T C U M C A V S S A.] Hunc locum Lambinus putat esse corruptum, & proinde tum alias adfert lectiones, tum hanc imprimis probat: *Vt cum causâ, non telum quæveretur, qui sui defendendi causâ telo esset vsus, non hominis occidendi, sed sui defendendi causâ habuisse telum iudicaretur.* Ergo cum Godefredo locum hunc sincerum esse ratus sic interpretor. Lex Corneliæ non præcisè hominem occidi, aut præcisè esse cum telo, sed esse cum telo hominis occidendi causâ vetat: eo consilio, vt cùm, non quæreretur de sola telis gestatione, sed de finali causâ gestationis illius, lex ostenderet non omnem telorum vsum, sed prauam vtentis intentionem prohiberi, ac proinde, qui telo vitam suam defenderit, non esse sine vlla discussione damnandum, peninde ac si qui telo vitur, non sui defendendi, sed hominis occidendi causâ telum habere sic continuò iu-

dicandus: sed fortasse tibi Gothefredi verba magis artideant: *Cum causâ, non telis gestatio quæritur, id est, damnatur, sanè qui sui defendendi causâ telo est vsus, non hominis occidendi causâ telum habuisse iudicatur.*

Q U A P R O P T E R.] Conclusio est superioris refutationis, qua more dialecticorum altera parte contradictionis negatâ, alteram partem affirmat, duæ contradictionis partes sunt istæ.

Nunquam fas est hominem ne insidiatorem quidem occidere.

Aliquando fas est hominem præsertim insidiatorem occidere.

Refutata prior parte, posteriorem pro verâ assumit pro maiore syllogismû, in quo totius quæstionis cardo consistit.

Iure insidiator occiditur.

Clodius fuit insidiator.

Ergo iure occisus est.

Q U O D O B L I U I S C I N O N P O T E S T I S.] Quod tam perspicuum est ipso lumine naturali, vt obliuisci non possitis.

N O T Æ.

I P S A L E X.] Lex Corneliæ de sicariis & veneficis. Pomponius D. de origine iuris. l. 2. *Corneliæ Syllæ questionibus publicis constituit: veium de sicariis.* falso, de parricidio, de sicariis. Hanc enim ipsam legem hic intelligendam esse, constat ex Marciano D. ad leg. Corn. de sic. & venef. l. i. *Lege Corneliæ de sicariis & veneficis, tenetur, qui hominem occiderit: cuius se dolo malo incendium factum erit: qui ve hominis occidendi furive faciendi causâ cum telo ambulauerit.* cui concinit citatus iam pridem Phocylidis versus:

Τὸ ξίφος ἀμειβοῦν μὲν ἀεὶς φόρον, ἀλλ' ἔς ἀμύμων.

Vt te defendas, non cadas, cingere ferro.

C U M T E L O.] Vide supra 9. §. III. arma offensiuâ, & defensiuâ vulgus distinguit. Veteres *Arma* telam. Latini arma & tela nominabant, arma loricanæ & clypeum, quod armos tegerent, tela quòd eminus iacerentur. postea tamen omnibus defensiuis armorum nomen, offensiuis omnibus

telorum indiderunt, vt

Frangere manu telum Phrygiæ prædonis, &c.

Item:

*Et nos tela, pater, ferrumque haud debile
dextra*

*Spargimus, & nostro sequitur de vulnere san-
guis.*

INSIDIATOREM.] Isidorus Etymol. lib. 10. *Insidiosus quòd insidiatur. Nam proprie insidere est dolose aliquem expectare. unde & insidia nominata sunt.*

I V.

INSIDIATOREM IVRE INTERFICII POSSE.] Antequam ad refutationem secundum præiudicij veniamus, in rem fuerit Fabij verba lib. 5. cap. 14. expendere, quibus hanc totam probationem examinat. *Aliquando sufficienter intentio ac ratio. SILENT LEGES, &c. IVSTA REPERTENDA. idè què id enthymema quod est ex consequentibus, rationi simile dixerunt. sed & singula quoque interim rectè ponuntur, ut ipsum illud, SILENT LEGES INTER ARMA. & à ratione sua est incipere. deinde concludere: ut ibidem.*

QVOD SI DVODECIM TABULÆ, &c. PVNIENDVM PVTE? variat autem hic ad hoc, & vsu suam rationem tertio loco ponit. CVM VIDEAT ALIQUANDO GLADIVM NOBIS AD OCCIDENDVM HOMINEM, AB IPSIS PORRIGI LEGIBVS. prioris autem partis duxit ordinem. INSIDIATORI AVTEM LATRONI QVÆ POTEST AD FERRI IN IVSTA LEX? hac intentio. QVID COMITATVS NOSTRI, QVID GLADIIVOLVNT? hac ratio. QVOS HABERE CERTE NON LICERET, SI VTI ILLIS NVLLO PACTO LICERET, hac ex intentione & ratione connexio. Hæc Quintilianus, quibus animaduertis, quàm incredibili varietate Tullius orationem distinguat suam, nec recreet solum auditorem, sed etiam sine satietate delectet.

AXIOMATA.

Non hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causa veratur.

Qui sui defendendi causa telo est vsus, non hominis occidendi causa telum habuisse est iudicandum.

ARGVMENTVM.

Postquam quinque superioribus paragraphis id refellit, quod aduersarij quoddam esse naturæ præiudicium asserbant, ad alterum Senatus præiudicium explicandum, & ad causæ utilitatem trabendum lababitur.

SEQUITVR illud, quod à Milonis inimicis sæpissimè dicitur, Cædem, qua P. Clodius occisus est, Senatam iudicasse contra Remp. esse factam. Illam verò Senatam non sententiis suis solum, sed etiam studiis comprobavit. Quoties enim est illa causa à nobis acta in Senatu? quibus assensionibus vniuersi ordinis? quam nec tacitis, nec occultis? Quando enim frequentissimo Senatu quatuor, ad summum quinque, sunt inuenti, qui Milonis causam non probarent? declarant huius ambusti Tribuniplebis illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidiosè criminabatur, cum diceret, Senatam non quod sentiret, sed quod ego vellem, decernere. Quæ quidem si potentia est appellandæ potius, quàm propter magna in Rempub. merita, mediocris in bonis causis auctoritatis, aut propter officiosos labores meos nonnulla apud bonos gratia; appelleretur ita sanè, dummodo ea nos utamur pro salute bonorum contra amentiam perditorum.

XII.

EXPLANATIO.

SEQUITVR ILLVD.] Secundum præiudicium proponit.

ILLAM VERÒ.] Negare non potuit Tullius duo Senatusconsulta de causa Milonis extitisse alterum. HANC CÆDEM CONTRA REMP. ESSE FACTAM. alterum, VIDERET POMPEIVS NE QVID RESP. DETRIMENTI CAPERET. quorum priore iudicabatur hostis qui contra Remp. fecisset, posteriore Pompeio permissum fuit exercitum parere, bellum gerere, coërcere omnibus modis socios atque ciues, domi militique imperium atque iudicium summum habere. quæ Senatusconsulta Milonis causam sine dubio sic prægrauabant, ut iam Senatus iudicio damnatum fuisse videretur. Eam ob rem Orator, prius illud S. C. quod inficiari non potest, con-

tur aliquantisper mitigare. ac primò negat vnam fuisse Senatam mentem, ut factum Milonis damnaret, immò per oratoriam inuersionem, contendit eam eadem fuisse Senatam sententiã comprobata. laborabant enim aduersarij in æquiuioco. nam aliud erat Clodij cædem esse contra Rempublicam, aliud Milonis culpa contigisse, ut ea cædes esset contra Rempublicam. Senatus Clodij cædem contra Remp. factam esse decreuerat, at tantùm abest ut id Milonis culpa contigisse censuerit, ut potius Milonis causam non sententiis solum suis, sed etiam studiis comprobaret.

QVOTIES ENIM.] Quatuor veluti syllogismis probat causam Milonis Senatam probatam fuisse, primus sit:

Senatus, si causam Milonis non probasset, mortis de eo dicere haudquaquam permississet.

Sed me frequentissimè dicere permisit.

Ergo probauit.

1. *Mibi dicenti assensus est.*

Ergo sua sententiâ comprobauit.

3. *Nec tacitè, nec occultè, sed palam assensus est.*

Ergo non sententiâ solum suis, verum etiam studiis & significatione benevolentia comprobauit.

DECLARANT.] Quartum argumentum attexit.

Si causam Milonis Senatui non probaret, non quereretur Munatius Plancus aduersarius Milonis Senatui, non quod ipse sentiret, sed quod ego vellem decernere.

Sed conquestus est Munatius.

Ergo Senatus probauit.

AMBUSTI TRIBVNIPLEBIS.] Titi Munatij Planci Bursæ, qui curiam incendit, è cuius incendio vix effugit femitiuius. ambustum appellat, alludens partim ad incendium curiæ, tum per iocum ad illos Ambustos, qui quondam in Rep. floruerant. nonnunquam enim Marcus Tullius aduersariis ab aliquo vitio cognomen accersit, quod illustre fuerat in veteri Rep. vt cum Calenus Calatinus à calatis gratis siue egestate, Gabinius Cincinnatus Consul à circhis cincinnorumque fimbriis nominatur.

INVIDIOSE CRIMINABATUR.] Dicebat me tam esse potentem in Senatu, vt Senatorum nemo contra me hifcere auderet, idque faciebat eo consilio vt me in inuidiam adduceret, quasi potentior essem, quàm ciuem esse in libera Rep. conueniret.

QUÆ QVIDEM.] Lenit dicti illius inuidiam explicatione imprimis populari auctoritatem extenuans, & labores infinuans quibus eam fuerat consecutus. non est, inquit, potentia, sed auctoritas, neque ea magna, sed mediocris, neque ea, qua possim nocentes & contumeliosos à iudiciorum laqueis eximere, sed ea tantùm qua possim innocentibus opitulari, ne improborum calumniis opprimantur. huius tamen hominis inuidiam non recuso, dum possim prodesse quamplurimis & innocentibus subuenire.

ARGVMENTVM.

Vt clarius ostendat Senatui, licet P. Clodij cædem contra Rempublicam factam esse decreuerit, non fuisse tamen à causâ Milonis alienam, hanc noui iudicij nouam formam negat ipsius auctoritate constitutam fuisse: deinde reddit rationem cur Senatus hoc decretum emisisset.

XIII.

HANC verò quæstionem, etsi non est iniqua, nunquam tamen Senatui constituendam putauit. erant enim leges, erant quæstiones vel de cæde, vel de vi: nec tantùm mœrorem, ac luctum Senatui mors P. Clodij afferebat, vt noua quæstio constitueretur. Cuius enim Senatui, de illo incesto stupro iudicium decernendi potestas esset crepta: de eius interitu, quis potest credere Senatui iudicium nouum constituendum putasse? Cur igitur incendium curiæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, cædem hanc ipsam, contra Rempublicam. Senatus factam esse decreuit? quia nulla vis inquam est in libera ciuitate suscepta inter ciues, non contra Rempublicam.

EXPLANATIO.

HANC VERÒ QUÆSTIONEM.] Formam iudiciorum breuiorem lege Pompeiâ con-

CONTRA REMP.] Duobus modis Senatus factum aliquid improbat. si vel factum ipsum contra Rempublicam esse, vel eum qui fecisset in hostium numero ducendum esse decerneret. prior formula verbis tenuis leuior erat, cum in re nihil esset discriminis. vide Pisonianam §. 35. Nota 2. Cic. lib. 2. epist. ad Quintum fratrem: *S. C. factum est, ea qua facta essent, ad v. 111. Idus contra Rempublicam esse facta.* Lilius lib. 3. *In reliquis magistratus continuari, & eosdem Tribunos resciri, iudicare Senatui contra Rempublicam esse.* Idem libro 9. *Coitiones honorum ad ipseosendorum causis factas aduersus Rempublicam esse.* Et lib. 15. *Hec cum ab optimo quoque pro atrocitate rei acta essent, vimque eam contra Rempublicam pernicioso exemplo factam Senatus decerneret.* vide Biffonium l. 2. formularum.

SI POTENTIA.] Ostendit noster 2. de Oratore §. 210. quibus modis inuidia leniatur. *Ad sedandum autem magno illa labore, magnis periculis esse parata, seseque si quam gloriam peperisse videatur, tamen ea non sit iniqua mercede periculis, tamen ea non delectari, totamque abicere, atque deponere: omninique persequendum est (quoniam multi sunt inuidi, maximeque est hoc commune vitium & peruagatum, inuidetur autem prestantis, florentisque fortune) vt hac opinio minuat, & illa excellens opinio fortuna cum laboribus & periculis permixta esse videatur.* Vide quàm aptè Orator suis illis præceptis sit obsecutus, vt potentiam appellandam neget, sed gratiam, & eam mediocrem, & officiosis laboribus partam: & alia de quibus enucleatius in explanatione.

A XIOMATA.

Inuidiosum est quemquam tantùm habere potentiam, vt dicatur Senatus, non quod ipse sentiat, sed quod ille velit decernere.

Propter magna in Rempublicam merita, debetur saltem mediocritas in bonis causis auctoritas, & propter officiosos labores nonnulla apud bonos gratia.

Non est fugienda inuidiosa potentiam appellatio, dummodo ea nos vitamur pro salute bonorum contra amentiam perditorem.

stitam. quæ lex, vt verbis utar Alconij, Prius restes dari, deinde vno die atque eodem & ab accusatore, & ab reo perorari inebat: ita vt dicitur hanc accusatori, tres res darentur.

ETSI NON EST INIQVA.] Marcus Cælius iniquam esse pertinaciùs contendebat. *Quod & privilegium diceret in Milonem ferri, & iudicia precipitari.* Vt notat Afconius, negat tamen Orator prudenter ad deprecandam offensionem Pompeij, qui novam hanc constituerat quæstionem.

VEL DE CÆDE.] Vt lex Cornelia de ficiariis & veneficiis, item lex Aquilia de cæde, quam, vt auctor est Vlpianus: *Aquilus Tribunus plebis à plebe rogavit.* Lex Plautia de vi publica, &c.

CVIVS ENIM.] Ostendit causã nihil fuisse, cur Senatus novam institueret quæstionem de Clodij cæde, quia videlicet à ratione fuit alienum, vt Senatus de illius cæde novam constitueret quæstionem, à quo tantam iniuriam acceperat, vt cum Senatus iudicium de violata religione decerneret, huius Iudicij decernendi potestas ei fuerit erepta, Iudicijque alij subrogati sint in eorum locum, quos Senatus decreverat.

DE ILLO INCESTO STVPRO.] Quod stuprum arguebatur Clodius in domo Cæsaris Pompeiæ ipsius uxori, in ipsius Bonæ Deæ pulvitatibus intulisse.

CVR IGVTV INCENDIVM CVRIÆ.] Postquam Senatus voluntatem ostendit alienam à causã Milonis non fuisse, reddit rationem cur eadem in Appia via factam contra Remp. esse decreverit, & ne Senatus infestior Miloni esse videatur, ostendit eodem Senatus Consulto aduersarios etiam fuisse comprehensos.

INCENDIVM CVRIÆ.] Afconius in præfatione. *Populus duce Sexto Clodio scriba corpus P. Clodij corpus in curiam intulit, cremavitque subsellis, & tribunaliibus & mensis, & codicibus librorum, quo igne & ipsa quoque curia flagrauit: & ita Porcia basilica, quæ erat ei iuncta ambusta est.*

OPVGNATIONEM AEDIVM M. LEPTIDI.] Interregis factam à Clodianis, quod comitia consularia habere noluisse. vide Notas.

QVIA NVLLA VIS.] Reddit dictorum rationem, cur Senatus eadem contra Remp. factam esse decreverit, quia, inquit, in ciuitate bonis legibus constituta, vis omnis est cõtra Remp. non tamen sequitur eum fecisse contra Rempublicam, à quo vi vis depulsa est. sæpe enim necessarium est vim vi propulsare, sed is demum contra Remp. fecisse dicens est, qui infidias collocat, aliquidque coegerit, vt vim ferro defenderet.

NOTÆ.

1. Quæreret.

QVÆSTIONEM.] Quære, vt notat Budæus prioribus annot. in Pandectis, in lege posteriori de origine iuris: *est informationem facere, & legibus visu dicere.* ab istã quærendi significatione quæstio pro iudicio publico accipitur. vnde iudex quæstionis Quæstitor dicebatur, siue Prætor quod præfisset quæstioni. Quæstitor vt 6. Æneidos:

Quæstitor.

Quæstitor Minos vnam mouet. Prætor, vt Iuuenalis: -prima est hæc vltro, quòd se Iudice nemo nocens absoluitur, improba quamvis Gratia fallacis Prætoris vicerit vnam.

Addit Budæus: *Quæreret iudicium est, & magistratum: inquirere aliorum.* Cicero in Verrem, oratione 2. *Itaque cum ego diem in Siciliam in-*

quirendi perex: quam postulatuissem, inuenit iste, qui sibi in Achaiam biduo breuiorem postularer. Non erat autem Cicero Iudex, sed accusator, idemque inquisitor. Lactantius lib. 2. cap. 7. *Tantiq̃ue est auctoritas vetustatis, vt inquirere in eam scelus esse ducatur.* Inquirere igitur non est iudicare, sed vt acta vetera cauillam curiæ Parisiensis loquuntur: *anquestam facere, vel adornare procedurus.* Quid fit autem constituere quæstiones liquere potest ex M. Tullio in partitionibus: *Atque etiam ante iudicium de constituendo ipso iudicio solet esse contentio, cum aut firme actio illi qui agit, aut iamne sit, aut num esse desierit, aut illane lege hisse verbis, quaritur: quæ etiam si antequam res in iudicium venit, aut concertata, aut diiudicata, aut confecta non sunt: tamen in ipsis iudiciis permagnum sapere habent pondus.* concertata dixit, quod *debatuta.* sed ad i. Budæum. Moris autem fuisse in criminibus grauioribus decerneret quæstionem, planum est ex multis scriptoribus. exemplo fit illa quæstio quam in causã Clodij de pollutiis ceremoniis constitutam fuisse dicemus sequenti notã. vide quæ à Brissonio 2. formularum ex Liuio libris 9. 31. 32. 37. 38. 39. 40. & aliis referuntur. qui mos adeo solennis fuit, vt ante Sullam dictatorem in omnibus, & singulis causis grauioribus Senatus nouas quæstiones instituisse videatur. Pomponius D. de origine iuris l. posteriore. *Cornelius Sylla quæstiones publicas constituit: veluis de falso, de paricidio, de ficiariis.* Cui adtipulatur & Tullius in Bruto de C. Carbone loquens: *His optimis illis temporibus est patronus habitus, eoque forum tenente plura fieri iudicia cæperunt, nam & quæstiones perpetuæ hoc adulescente constitutæ sunt, quæ antea nullæ fuerunt (Luc. enim Piso tribunus plebis legem primus de pecuniis repetundis Censorino & Manlio Coss. tulit, &c.) & Iudicia populi quibus aderat Carbo, iam magis patronum desiderabant, tabella datã.*

Senatus decernebat quæstiones.

Perpetuas, inquit, quæstiones tum primùm fuisse constitutas. alij tamen, vt Sebastianus Corradus, non *perpetuas*, sed *pro rep.* legendum esse contendunt. Cuiacius reponit *pecuniarum repetundarum*, alij *quæstiones pecunie publicæ*, sed non faciliè à veteri lectione discessem, cum præferim, vt supra dixi, sexcentis exemplis constet, iudicia fuisse Senatus auctoritate constituta, prout noua suboriatur occasio.

VEL DE CÆDE, VEL DE VI.] De legibus & iudiciis de cæde constitutis. vide D. ad legem Corneliam de ficiariis, ad legem Aquiliam, &c. de vi. vide exordium orationis Cælianæ de lege Plautia.

11.

INCESTO.] Vide infra 60. *nisi de incestu.* vbi dicemus incestum esse stuprum non modò consanguineis obiatum, sed etiam cum Virginalibus Vestalibus, & omne flagitium quod per facilitatem perpetratur. Isidorus lib. 10. Orig. *Incestus*, *Incestus*, propter illicitam commixtionem, quasi incestus, sicut qui Virginem sacram vel asinitatis sue proximam stuprauerit. Pompeia autem nec Vestalis erat, nec Clodio propinqua, vt videtur: incestus tamen dicitur, quòd eo tempore sacris Bonæ Deæ daret operam, ad eoque se ab omni marium contactu continere deberent, vt mares ab ædibus non modò submouerent, sed etiam animorum masculorum effigies velarent.

111.

STVPRO.] Inò adulterio: quanquam lex

114.

Iulia de adulteris, stuprum ab adulterio non distinguit. Proprie tamen adulterium committitur cum uxore aliena, stuprum cum virgine, de quo vide Briffionium libro singulari ad legem citatum. Vbi habet inter cetera : Stuprum non in virgine tantum, sed & in puero admittitur. Est enim generale verbum, tantumque apud eos valet, quantum apud Grecos πορνεία. sed de his alibi plura.

Stuprum.

IUDICIUM DECERNENDI.] Tranquillus in Julio cap. 6. Cum Pompei diuortium fecit, inquit, adulteratam opinatus à Clodio: quem inter publicas cerimonias penetrasse tam confians fama erat, ut Senatus questionem de pollucis sacris decreverit. Cur igitur hoc loco iudicij decernendi potestatem ereptam Senatui fuisse dicit Orator? Quia nimirum Senatus iudicium ipse quidem decreuerat, & rem ad Pontifices & Vestales reiecerat, Cic. lib. 1. ad Attic. ep. 10. Credo te audisse cum apud Casarem pro populo fieret, venisse eò muliebri vestitu Clodium: idque sacrificium cum Virgines instaurassent mentionem à Q. Cornificio in Senatu factam, &c. Postea ex S. C. ad Virgines atque ad Pontifices relata, idque ab eis nefus esse decretum: deinde ex S. C. Consules rogationem promulgasse. Quid autem ea rogatio contineret, epistola sequenti proponitur. Quæsit ex eo placere ei iudices à Prætorè legi, quo consilio idem prætor vteretur. atq; hæc est quæstio quam Sertonius tradit à Senatu fuisse decretam: quo minus tamen ea quæstio constitueretur Clodianis suis factionibus obstruerent, nam, vt subicit Tullius, cum dies venisset rogationi ex S. C. ferenda, concurrabant barbari iuvenes, totum ille grex Cautilina, duce filiola Curionis, & populum, vt antiquaret, rogabant. Piso autem Consul lator rogationis, idem erat dissuasor: opera Clodiana potius occuparant, tabella ministrabantur, itant nulla daretur

Quæstio de incestu Clodij quomodo impedita.

V T I R O G A S. Itaque cum hæc rogatio fuisset illis factionibus impedita, legem de religione Fufius Tribunus plebis tulit, in qua nihil aliud à Consulari rogatione differbat nisi iudicium genus; in eo autem erant omnia, vt dicitur epistola 13. Erepta igitur potestas Senatui, non absolute decernendi nouam quæstionem, eam enim decreuerat, sed faciendi vt ea quæstio populi suffragijs probaretur. non enim vt volebat Senatus Iudices à Prætorè lecti sunt, quorum consilio Prætor vteretur, sed iudicium genus ita mutatum est, vt non Prætoris arbitrio legeretur, sed multis propositis potestas tum actori, tum reo reiciendi, quos videretur. eadem epistola: Vt reiectio facta est clamoribus maximis, cum accusator tanquam censor bonus homines nequissimos reuiceret, reus, tanquam clemens lanista, singularissimum quemque fecerueret: vt primum Indices confederunt, diffidere valde boni cæperunt, non enim vngquam turpior in ludo talario concessus fuit, maculosi Senatores, nudæ equites, tribuni non tam ararij, vt appellantur, quam arati, quod plenius vt intelligas, aduerte moris fuisse, vt in quæstione constituenda à S. C. populi consensu accederet, vt notat Briffionius ex Litiio libro 42. Rogationem Marciam de Liguribus magno consensu plebes scissit, instisque: ex eo plebiscito C. Licinius Prætor consuluit Senatum. Quem quereve ex rogatione vellet: Patres eum ipsum quæere iusserunt, & ex Tullio 2. de finibus.

CVRIA.] Triplex fuit huius nominis accipio. prima vt tricesima pars vrbani populi curia diceretur. Halicarnassens libro secundo de Romulo: Τριχὴν νείαν τῶν ἀρκούντων ἀκραιῶν, &c. ἐπιτιμῶν τῶν τεσσάρων ἡλικιών ἐστὶν ἡ δὲ καὶ ἡλικιών, &c. Tota multitudo in partes tres, &c. singulis partibus in alias decem distributis, &c. ἡλικιών ἢ τῶν ἡλικιών ἡλικιών ἡλικιών, τῶν ἢ ἡλικιών ἡλικιών, ὅς ἐστι τῶν ἡλικιών ἡλικιών ἐπὶ ἀρχαῖοις ἡλικιών. Maiores partes tribus, minores curias nominauit, vt etiam nunc vocantur Altera nominis huius accipio est locus in quem tolebant huiusmodi curiales calati, id est vocati sacrorum causa conuenire. Festus: Calabria curia dicebatur, ubi tantum ratio sacrorum gerebatur. Halicarnassens lib. 2. sciam appellat. Tertia pro ipso Senatu, vt hoc loco, & Varro lib. 2. de vita populi Romani apud Nonium: Itaque propter curiam locum quoque. quo sententiam quisque Senator confert, curiam appellat. ita legit Liplius cum prius non sententiam, sed suam legeretur. Glofarij. Calebra, ἡλικιών ἡλικιών. Vulcanius emendat. ἡλικιών ἡλικιών. sed Sacerdotum consilium, vel Pontificum collegium, nemo quod sciam hæctenus calebram vel calubram nominauit. quare vulgaris emendatio magis ardet. Calabria, ἡλικιών, ἡλικιών, quia fortasse iam tunc inualuerat vsus, vt ἡλικιών, siue stabula curia, ac proinde calabat dicerentur. vulgo vne ecurie, Ecurie, vt ecurie.

Curia triginta pars populi.

Curia Calabra.

Curia Senatus.

OPPVGNATIONEM ÆDIIVM M. LEPTIDI.] Alconius hoc loco. Post biduum medium quam Clodius occisus erat, Interrex primus proditus est M. Emilius Lepidus, non fuit autem moris ab eo qui primus Interrex proditus erat, comitia haberi, sed Scipionis & Hipsi factiones, quia recens inuidia Milonis erat, cum contra ius postularent, vt Interrex ad comitia Consulum creandorum descenderet, idque ipse non faceret, domum eius per omnes interregni dies, fuerant autem ex more quinque] obsiderunt: deinde omni vi ianua expugnata, & imagines maiorum deiecerunt, & lectulum aduersum uxoris eius Cornelia, cuius castitas pro exemplo habita est, frigerunt. Itaque telas qua ex veteri more in atrio texebantur, diruerunt. postque superuenit Milonis manus, & ipsa postulans comitia, cuius aduentus fuit saluti Lepido, in se enim ipse conuersa sunt factiones inimica, atque ita oppugnatio domus Interregis ommissa est. Hæc ille, quibus quinque mores antiquorum attingit. duo primi ad interregem spectant: quod & qui primus proditur Interrex, comitia non habeat, & quinque dies, sint interregni tres postremi spectant ad atria veterum: quod iuibi & maiorum imagines, & lectus genialis poneretur, & tela texerentur.

DIGRESSIO DE INTERREGE.] Interreges primum creati sunt vt Regem Romulo Interrex. subrogarent. Lilius libro primo, Dionysius libro secundo, Plutarchus in Numa, Appianus in ciuiliu. Non fuit autem moris ab eo qui primus Interrex proditus erat comitia haberi. Huius rei in antiquis scriptoribus reperire est multa & non obscura vestigia. Lilius lib. 3. Cum aliquot interregna existissent, P. Valerius Publicola tercio die quam interregnum inierat, Consules creat. lib. 5. Interreges tres deinceps fuere. Nunquam autem à primo habita fuisse comitia, sed moris

Interrex. Primus interrex comitia non habebat.

moris fuisse vt ea secundas Interrex indiceret. Dionysius libro 8. sic ostendit. ἀποδίκωτας πρὸς αὐτὸν μισθοβασιλεύς, respicia exigit vt legamus ἀποδίκωτας πρὸς αὐτὸν μισθοβασιλεύς ἄλλος Σιμωνίδης Ἀργαῖος. αἱ δ' ἄλλαι κατελύθησαν ἀρχαί, οὐ πὺν ἀποδίκωτας πρὸς πᾶν ἀντιστάσαν ὄντας ἕξ ἢ ἑπτὰ, ἕτεροι ἀποδίκωται, ὡς πρὸς αὐτοὺς ἕδος ἢ Στόρεσι Δαίμονι. καὶ κείτος οὐκ ἐθέλων πρὸς λαχόντι ἐκκλησίᾳ, ἕξ τῶν ἑπτῶν, καὶ τὴν πρῶτην αἰεσίαν, ἐπὶ τῆς ἀμειψτέρας ἐνοχλοῦσας ἀποδίκωται ὑπάρχοι. Interrex ab eis nominatus est *Aulus Sempronius* abrogatis reliquis magistratibus, qui Rep. sine seditione diebus quot licebat administrata, alium ex more designauit Sp. *Largium*. is in diuitis comitiis centuriatis, distributisque secundum censum suffragiis cum bona vtriusque partis gratia designauit *Coss*. Hinc est quod apud *Liuium* lib. 6. & alibi secundus interrex comitia scribitur habuisse. Quod si plures nonnumquam leguntur fuisse, id ea causa contingebat, quod seditio comitorum diem extraxerat. vt idem *Liuus* libro 7. Interregibus octo deinceps enumeratis, reddit hanc illius rei rationem. In secundo interregno orta contentio est, quod duo *Patricij Consules* creabantur. Dionysius libro 9. τὸ δεύτερον μισθοβασιλεύς οὐκ ἐθέλωντος αὐτὸν πρὸς τὸ πᾶν τὸς ὄχλους. Secundo Interrege multitudinem in campum uocante. Vnum reperio *Valerium Flaccum* primum Interregem, quem costet comitia habuisse, vt inuincit *Appianus* i. ciuiliu: sed mirum non fuerit tum intermissam fuisse maiorum consuetudinem, cum vis & *Sullana* dominatio non ius & æquitas *Remp.* obtineret. Atque ex diuitis *Dionem* intelligas lib. 4. 6. τῷ τ' οὐδ' πλὴν οὗτος ὁ καίσαρ ἀναχθεὶς κατὰ τὴν ἑξ ὑπᾶντων ἕξ πρὸς τὸν ἄμεινον ἀντιδρῶν, δύο πᾶν ἀντιστάσαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀντιδρῶν, ἐπιπέδῳ δὲ τῶν αὐτῶν ἢ μισθοβασιλεύς δὲ ὄλιγου οὗτος ἐπ' αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς ἡσίοις. Ita *Caesar Octavianus Romanam* nullo certamine occupauit, ac quia comitiis habendis interrex in tantâ temporis angustâ, comitia more maiorum habere non poterat, proconsules duo qui comitiis praesent, creati sunt. Quem locum *Xylander* intellexisse non videtur. Maluerunt autem per Proconsules quàm per Interreges haberi comitia, quia si more maiorum secundus Interrex expectandus fuisset, plus temporis quàm *Caesar* expetere, fuerat exigendum. Interregni dies erant ex more quinque, res omnibus comperata est. *Dionysius* lib. 2. οὐχ' ἄμα πᾶσι ὑποβασιλεύς, ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς ἡμέρας πᾶσι ἕστος. Hi non simul, sed unus ex alto quinis diebus regnum obtinebant. *Liuus* in i. *Quinque dierum* spatio finiebatur imperium. *Appianus* i. bellorum ciuiliu. Ραυαίος πρῶτος κατ' ἀρχαίαν ἥσαν οἱ βασιλεῖς, ἕξ ὅπου τῆς αὐτῆς ἀποδίκωται, βουλευτικῆς ἕτεροι πρὸς ἕτερον ἐπὶ πᾶν ἡμέρας ἕτεροι. ἕως πρὸς ἀλλοῦ ὁ ἄμεινος ἀναχθεὶς βασιλεύς, ἕξ τῶν αὐτῶν πᾶν περὶ ἡμέρας ἕτεροι ἑπτά ἡμέρας ἀλάου. ἡ δ' αὖ ἐπὶ πρῶτῳ βασιλεῖ, ἀρχαίως αὖ ὑπάρχοι οἱ ἀρχαίως τῆς ἀρχῆς αὐτῆς πρὸς τῶν αὐτῶν ἕξ ἡμερῶν ὑπάρχοι ἕξ τῶν αὐτῶν ὅ ἕξ ὅ ἐπὶ πρῶτῳ βασιλεῖ, ἕξ τῶν ἑπτῶν ἕξ τῶν πᾶν ὑπᾶντων ἑπτά ἡμέρας. Olim *Roma* regnabat quisque virtute praestantissimus, & quoties aliquis eorum vita decederet, Senatores alij post alios quinis diebus *Reip.* praerant, donec alius quispiam in regnum succederet, cui fauissent suffragia populi. Is quinque dierum magistratus Interrex vocabatur, quasi interim Rex. Consularis vero comitia more solenni erant penes decedentes Consules: qui si forte decissent, tum interrex creabatur qui comitiis praesent. Vnus *Plutarchus* horas duo-

decim videtur, diurnas sex, nocturnas totidem tribuisse: sic enim ait in *Numa Interregi* concessum fuisse: ὅδ' αὖτε τῶν ὅσων τὰ νενομισμένα ἔχοντα πρῶτον, ἕξ ἢ ἕως τῆς νυκτὸς, ἕξ ὅ τῆς ἡμέρας κείνης. locus sine dubio corruptus est, alij legunt *κείνη*, quàm lectorem discretissimus *Amyotus* magis probauit. *Plutarcho* *Zonaras* de sex horis totidemque nocturnis suffragatur. Aduerte postremo Interregem non *Patrum*, sed omnium *Patriciorum* suffragiis factum fuisse. *Asconius* in praefatione: *Ido quæ Pompeius gener Scipionis, & Lucius Numatius Tribunus plebis, reserui ad Senatam de Patriciis conuocandis, qui Interregem proderent, non essent passi.*

Plutarchus ab aliis dilectus.

Nō à Senatu, sed ab omnibus Patriciis creabatur Interrex.

DIGRESSIO DE ATRIIS.] *Atrium*, vt ait *Festus Pompeius*, proprie est genus edificij ante eadem continens medium aream, in quam collecta ex omni tecto pluuia descendit. dictum autem atrium vel quia id genus edificij atria primum in *Etruria* sit institutum: vel quia à terra oriatur, quasi atereum. de *Etruscis Atriatibus* ad stipulam *Varro*. at *Isidorus atrium* quasi atrum, ab igne & fumo qui in atrijs excitatur, dictum existimat. de quo, ne pluribus more *Simeron Schardius* in *Penultima* consulatur. de structura, vide *Vitruuium* lib. 6. cap. 4. & 8. tum eius interpretes, tum *Petauium Notis* in *Synefij* orationem de caluitio. Mihi, si licet in tanta doctorum dissensione, ingenij mei sensum exprimere, videtur atrium nihil aliud esse quàm aula quædã ampla & laqueata, quæ ingredientibus aedes à vestibulo statim occurreret. *Atrium* autem tectum erat superius quæ laqueatum. *Aufonius* in *Mosella*:

ix. *Atrium, quid?*

Atrium tectū & laqueatum.

I nunc & Phrygiis sola laeuia consere cruxis Tandem marmororum laqueata per atria campi. *Vitruuius* lib. 6. cap. 3. *Trabes in atrij latitudine traiecit habeant interpenfusa.* cap. 4. *Altitudo coru atriorum, quanta longitudo fuerit, quarta dempta sub trabes extollatur, reliquum lacunariorum, & arca supra trabes ratio habeatur.* In quo mireris insolentiam *Scaligeri*, qui atrij etymon perperam à *Varrone* traditum aens, atrium quasi ἀσπίριον subdiale appellat. videlicet atrium tectum, & laqueatum fuisse illo contracto censoria animaduersionis epifynio non aduerterat. sed ad rem. Breuiter atrium erat eiusmodi vt aula & esset & diceretur. *Glossæ veteres* ἀνὰ, atrium, quo sensu *Liplius Horatium* intelligit.

Atrium tectū & laqueatum.

Scaligeri hallucinatio.

-lectus genialis in aula est. *Nil aut esse prius, melius nil corde vitâ.* *Glossæ* alibi atrium impositum, mensuram, prior appellatio aulam fuisse in medio duarum alarum demonstrat, posterior eandem aulam inuincit peristyliis & pergulis fuisse circumdatam, quod ex lib. 6. *Vitruuij* cap. 3. & 8. non obscuris indicij colligitur. *Musonio* περὶ αὐτῶν ἀνὰ ἀπὸ *Stobæi*. *Corippus* lib. 3. in laudem *Iustini* minoris vtumque coniunxit. -longisque implent spatiosa capillis Atria & augustam membris immanibus aulam. *Varro* lib. 7. de lingua, atrium mensuram. Porro in eorum ædibus qui nobilitate vel ciuili gratia præ cæteris eminebāt, diuersa fuerunt atria vt maiorum imagines laxis disposerent, tum vt distinctione quadã amicos admitteret. *Ouid.* i. *Amor.* el. 8. Necte decipiam veteris quinque atria cæra, Tolle tuos tecum pauper amator amos.

Atrium aula.

Plurimæ atria in eadem domo.

Quangum alij legunt plena atria cæra, alij quinque atria. *Liplius*, veteri cincta atria cæra. *Seneca* 6. de beneficiis, cap. 43. Non sunt amici qui

Interregni dies erant quinque.

agnine magno iactant pulsant, qui in primis & secundum admissiones digeruntur. Consuetudo ista vetus est Regibus, Regisque simulantibus popululum amicorum describere. Est proprium superbia magno asstimare introitum, ac tallum sui liminis, pro honore dare ut ostio suo propius asideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa sunt ostia, qua receptos quoque excludunt. & capite sequenti. Amicum vocas, cuius disponitur salutationis, qui per fores malignè apertas non intrat, sed illabitur. Atque ut cum loqui scias de variis admissis, in qua cum discrimine quodam admittebantur, subiicit. In pectore amicus non in atrio quarendum est. Non tamen hinc certò efficitur atria diuersa fuisse, cum ad varias admissiones velum, siue aulam interiectum sufficeret, ut latum discrimen in eodem atrio poneretur. Gratianus ex capitola Syluerij Papæ 23. q. 4. Belisarius Patriarchi noster mandauit: ne ad se venire pacificè pro quibuslibet ecclesiasticis dispositionibus: & ad primum & secundum velum retinuit omnem clerum & populum qui tecum veniebat, & nullum permisisse introire nisi me solum & Vigilium diaconum meum. Corruptè habetur in Decreto Syluestri Papæ, & Guljaris, sed eruditè Noster Turrianus hunc locum emaculat. Adde & Synodum Romanam sub Zacharia, vbi Regionarius & Nomenclator ait: Reuerendus & religiosus presbyter legatus Bonifacij sanctissimi Archiepiscopi Germaniae, apud vestrum sanctissimum Apostolatum pro velo est & petit ingredi. Plura congeri possent, sed ea ad secundam Philipp. differemus. §. 31.

Admissionum discrimina.

Vela operantia ad admissiones.

Vfus atriorũ varij. Primus ad salutationes.

Vfus atriorum varij fuerunt. Primus ut cum in locum clientes, aliòque amicos salutationis causâ venientes admitterent, liquet ex dictis. Iuuenalis:

— tu nobilium magna atria curas.

Secundus ad distributionem sportularum.

Secundus ut ibidem sportulæ distribuere, saltem ut ibi pararentur, indeque promerentur ad limen, siue ianua deferenda. Iuuenalis:

— sportula primo

Limine parua sedet turba rapienda togata.

Vnde & ignem in atrijs excitabant, vt ex S. Luca planum est, cap. 22. Accessit autem igne in medio atrij, & Iudoro qui atrium, quasi atrum ab igne & fumo dictum arbitrat. vnde propter fuliginem inde contractum fumosos imagines dici oratione in Pilouem ostendimus.

Ignis in atrio.

Imagines in atrio.

Tertius, vt maiorum imagines in atrijs ponerentur, & ibi suis disponerentur armatiis, de quo plura differemus in Philippicam secundam. §. 19.

Quartus atriorum vñus, lectus aduersus.

Quartus vñus is fuit vt lectus aduersus in atrio sterneretur, de quo Iosephus Scaliger castigatio-nibus in festum post vocem patris, & Liptius 1. elect. cap. 17. Causa nominis quòd hunc lectulum religiose seruari mos fuit, & in atrio collocari, ianua ex aduersum, scilicet coniugij monumentum, & quasi pignus, ab eâ postura aduersus. Laberius apud Gellium lib. 16. cap. 9.

Nunc lentus es tu, nunc in susque deque fers

Mater familias tua in lecto aduerso sedet.

Propertius lib. eleg.

Seu tamen aduersum mutarit ianua lectum

Sederit, & nostro canta nouera thoro.

è quibus verbis sederit, sedet hunc lectum non tam ad vñum quam ad religionem seruatũ fuisse: aut si ad vñum, non promiucum coniugum, sed matronarum tantum, quæ in eo solita sedere & operari, qui lectus aduersus idemne fuerit cum

thoro geniali, & cum eo quem Pilumno & Picumno sternere tulerant, vide apud citatos.

Quintus, vt in atrijs telæ texeretur, vt constat ex Pediano, huc alludit & Claudianus tertio de raptu.

Quintus vñus vt tela in atrio texeretur.

Succidui tubant gressus, foribusque reclusis Dum vacuas sedes, & desolata pererrat Atria, semirutas conuulso flamine telas, Atque interceptas agnoscit peltinis arces. & libro 1. post descriptionem atrij statim telæ facti mentionem:

Atria cingit ebur, trabibus solidatur ahenis Culmen, & in celsas surgunt eleetra columnas. Ipsa domum tenero mulcens Proserpina cantus Irrita texebat rediitque muerata matri.

Quæ proferre volui, quòd etiam superius dicta firmare videantur, atria cingit ebur, eburnea videlicet armata. trabibus solidatur ahenis culmen, quas Vitruuius, trabes in atrij latitudine traxit, appellat: columnas etiam in Atrio superius Mufonius agnouit. sed pergamus telam nostram detexere. Arnobius aduersus gentes lib. 2. Matresfamilias vestre in atrijs operantur domorum, industriae testificantes suas, huc alludit Amilius Probus, alius Cornelius Nepos, in praefatione. Quem enim Romanorum pudet exorem ducere in conuiuium? aut cuius materfamilias, non primum locum tenet adiuum, atque in celebritate versantur? cetera sensu capio Nafonem 2. Faflorum de Lucretia:

— cuius

Ante thorum calathis, lanaque mollis erat.

Lumen ad exiguum famula data pensa trahèbit.

Ante thorum genialem videlicet, siue lectum aduersum in atrij medio collocatum, nec refert quod atrium sit prima pars adium, & eandem Lucretiam Liuius: Nocte serâ deditam lana, inter lucubrantes in medio adium ancillis sedentem descripserit. Nam lectus etiam genialis, quem in atrio fuisse constat, sedibus in medijs positus à Cullulo describitur:

Pulvinar verò Diuæ geniale locatur

Sedibus in medijs, Inlo quod dente positum

Tincta tegit roseo conchilis purpura fuco.

Et atrium quæ prima pars erat ædificij, medium adium dici potuit, quòd vtrunque duabus alis cingeretur. placet his Lipsij verba cedo digna subtexere. Lanificium Romanis antiquis impensè cura docent nuptiæ, in quibus sponse colus præferre-batur cum lana: cingulum eratè lana, postes velati lana: omnia videlicet signa & indicia matronis operæ future. lanam enim domi sedulo exercebant, telam texebant, consciebant vestem. hinc consuetudo manauit, vt matresfamilias in atrio loco celebri, & in omnium oculis telam texentes, industriae suæ speciem omnibus exhiberent.

Sextus vt in atrijs conuiuiâ celebrarent. Iuuenalis sat. 1. cœnas in secreto non autem in propatulo factas reprehendit.

Sextus vñus conuiuiâ.

— quis sercula septem

Secreto conuuiat auis?

Ideòque Papinius in Hercule Epitrapefo apud Vindicem cœnas se dicit:

Mille vbi tunc species arisque eborisque vtriusq; Atque lecturas mentio corpore ceras Edidici.

Valerius lib. 2. de institutis: Maximis viris prandere & cenare in propatulo, verecundia non erat: nec sanè vllas epulas habebant, quas populi oculis subicere erubescerent. huc digressi sumus in gratiam Afconij: nunc ad Ciceronem.

Quod ait oppugnationem , Aduerte nonnullas etiam priuatarum aedes urbium instar ferreis clatris fuisse munitas, in quibus oppugnandis magna certandum esset opum vi. Iuuenalis sat. 7.

Et longe ferrata domus seruire iubetur, In qua sollicitas imitatur ianua portus. Ad hoc ferreos vestes alludit Toxilus Plautinus in Persa, act. 4. sc. 4.

At enim illi noctu occubant ostium, exurent fores. Proinde tu tibi inbeas concludi aedes foribus ferreis, Ferreas aedes commutes, limina indas ferrea, Ferream seram, atque annulum, ne si ferro parseris, Ferreas tute tibi impingi inbeas crassas compedes.

Claudianus primus de raptu: -stant ardua ferro Mœnia, ferrati postes, immensa que nedit. Claustra chalybs.

Nec sanè mirum est amplas huiusmodi domos quasi castella quædam aut etiam vrbes dici expugnata. Nam vt scribit Olympiodorus apud Photium de Romanorum magnificentia loquens. Εξ ους των μεγαλων οικων της Ρωμης απαρτα ειχαν ου ουτωσπισιν παλις συμμετρος ιδιουτο ερειν. ιπποδευμαι, η φουρις, η ναοις, η τετρας, η λουτρα διαφορα. διη η ο συλαρις ε απεδεγματο.

Et domos a se pileas, pileas a se mœnia tuas. Vnaquæque magnarum domorum Roma, omnia in se ipsa habet, que vrbs mediocris possit continere, circum, fora, templa, fontes, & balnea diversa, unde & Poëta dixit: Vna domus vrbs est, vrbs oppida plurima claudat.

Neque solum amplitudine, sed etiam altitudine mira spectabiles fuerunt aedes Romanae. vnde doctissimus Bristonius antiquitates ex iure ciuili selectas auspicatur. Huic altitudini Cæsar Augustus modum imposuit, vt scribit Strabo libro 5. Geographia: σεις η πασ συμπίσεις τι υλη των οικοδομημάτων κεταλων, και κορυφας ελαειν τωσιν οτι σεις τωσ οδοσ, τωσ δημοσιωσ. Contra testorum vrinas altitudines adificiorum tollens, & prohibens ea que ad vias publicas pertinebant supra septuaginta pedes extollere. Quod Tranquillus in eius vita significat iampridem à Rutilio prohibitum fuisse. cap. 89. Etiam libros rotos & Senatui recitauit, & populo notos per edictum saepe fecit, vt orationes Q. Metelli De prole augenda, & Rutilij De modo adificiorum: quo magis persuaderet vtramque rem non à se primum animaduersam, sed antiquius iam tunc cura fuisse. Ad pedes etiam sexaginta reduxit Traianus. Sextus Aurelius Victor: Quibus omnibus Traianus per exquisita remedia plurimum opulatus est, statuens ne domorum altitudo sexaginta pedes superaret

ob rinas faciles & sumptus, si quando talia contingerent existioses. Neque tamen tot legum vinculis potuit luxus contineri, nam paulo post ita se extulerunt aedificia, vt hæc scripserit Aristides Romæ encomio: Καλ' αωσρ τις αυρ πολυ κων των αλλωσ μεγαλη τι ης Ρωμη εν αγαθω μη η κλισησ ουσ αυτων αερωσος φησεν, ωδη και ηδη επι ποσωσπισ της γης ομοιωται ησ αγαθωσ, αλλ' ιτερεσ ισομετρητεσ εστωσ αυτων ερεωσιν φησεν αλλασ επι αλλωσ, ωσ ερ ιπονησων αυτη τ' ενωμα, η ουδεν αλλο η Ρωμη τα τησθ. ωσ η τις αυτων ιθαλασσε κεταρωσ αμασθησας, η παρ και μετωσσε πολιοσ επι της ισθμοσ δυταισ ελλησ παρ ελλησ, εσση ενωσ Ιταλιεσ διαλαστων εσσι, ασα πλεονθυσιασ ηστο πασ αδ μοι δεσται, η φησενσ πεδισ σαωγης μια επι τωσ ισθμοσ πεδουσα. vertit Canterus, Sicnt vir aliquis qui ceteris magnitudine ac robore multum præstet, alius quoque in se sublato ferre gaudet: eodem modo & hac cum tantum terra spatium contineat, non tamen quiescit atrequam & alias aquales sibi superimpositas vrbes, alteram super alteram ferat, vt eius fert nominis ratio: totūque quod hic videmus robur est. Quocirca si quis eam diligenter vellet euoluere, & qua nunc in sublimi sunt vrbes humi iuxta se iniuicem deponere, existimarem fore vt omnis Italie reliqua pars completeretur, atque una vrbs ad Iorium vsque mare continua protenderetur. Vide Vitruuium libro 2. cap. 9. & Plinium lib. 3. cap. 5. vt cum altitudinem hanc adificiorum Romanorum miratus fueris, minus mireris ædes etiam priuatas cum castellis comparari. Verum, vt propius ad aedes M. Lepidi veniamus, fuerunt ex pulcherrimæ. Plinius libro 36. cap. 15. Marco Lepido, Quinto Catulo Cosq. vt cõstat inter diligentissimos auctores, domus pulchrior non fuit Romæ quàm Lepidi ipsius, at Hercule intra annos xxxv. eadem centesimum locum non obtinuit: Computet in hac æstimatione qui volet, marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, & cum pulcherrima laudatissimâque certantes centum domos, domus Lepidi magnificentiâ.

AXIOMATA. Quando sint leges & questiones vel de cæde, vel de vi opus non est intuliere nouam questionem. Nulla vis inquam est in libera ciuitate suscepta inter ciues, non contra Republicanam. Non est vlla defensio contra vim inquam optenda; sed nonnquam est accessaria.

Ædium Romanarum amplitudo.

Pergit reddere rationem cur Senatus, etsi Milonis causam non damnaret, nihilominus P. Clodij eadem censuerit esse contra Rempub. tum redit ad constitutionem nouæ quæstionis, quam negat Senatus auctoritate decretam.

XIV. **N**ON enim est vlla defensio contra vim vnquam optanda: sed nonnunquam est necessaria. Nisi verò aut ille dies, in quo Tiber. Gracchus est cæsus, aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppressa sunt, etiam si è Republica, Rempublicam tamen non vulnerarunt. Itaque ego ipse decreui cùm eadem in Appia factam esse constaret, non eum, qui se defendisset, contra Remp. fecisse: sed, cùm inesset in re vis & insidiæ, crimen iudicio referuavi, rem notavi. Quòd si per furiosum illum tribunum, Senarui, quod sentiebat, perficere licuisset, nouam quæstionem nunc nullam haberemus. decernebat enim, vt veteribus legibus tantummodò extra ordinem quæreretur. Diuisa sententia est; postulante nescio quo (nihil enim necesse est omnium flagitia proferre) sic reliqua auctoritas Senatus, empta intercessione sublata est.

EXPLANATIO.

NON ENIM.] *Si vis non esset contra Remp. optanda esset aliquando.*

Sed nulla vis est vnquam optanda.

Ergo vis omnis est contra Remp.

Probat assumptionem:

Nunquam est optandum quod vulnerat Remp.

Sed vis omnis vulnerat Remp.

Ergo nulla vis est vnquam optanda.

Posterius argumentum tribus exemplis continetur, quibus alius etiam syllogismus inuoluitur.

Cædes Gracchorum & Saturnini fuerunt contra Remp.

Sed damnandi non sunt Opimius, Mæstus, Mæstus, qui illas perpetrarunt.

Ergo damnandus non est quilibet qui perpetrarit eadem contra Remp.

quibus positus possumus ita subsumere.

Si non est damnandus omnis qui eadem fecit contra Remp. is qui præcisè iudicat eadem factam esse contra Rempub. non eum qui eadem fecerit hoc ipso condemnat.

Sed Senatus præcisè iudicauit Clodij eadem esse contra Remp.

Ergo non damnauit Milonem, atque adeò nihil est cur præiudicium Senatus contra Milonem afferatur.

TIBERIVS GRACCHVS EST CÆSVS.] Auctoritate Scipionis Naficæ. **AVT ILLE QVO CAIVS.** Iulii Opimij Consulis interfectus. **AVT QVO ARMA SATVRNINI OPPRESSA SVNT.** auctoritate Marij sexto ipsius Cõsulatu. vide §. 8.

REMP. NON VVLNERAVNT.] Ciuibus interemptis, improbis illis quidem, sed tamen ciuibus. quo factum est, vt quamuis illæ cædes eorum, qui seditiones excitabant saluti fuerint Reip. eadem tamen Resp. vulnerata sit, & numero ciuium diminuta.

ITAQVE EGO IPSE] Aliud argumentum.

Si qui decernit eadem esse contra Remp. damnaret eum qui perpetrarit, ego qui fauceo Miloni, eadem Clodij à Milone factam non censuissim esse contra Remp. Sed censui.

Ergo qui decernit eadem contra Remp. esse, non damnat eum qui perpetrarit.

EVM QVI SE DEFENDISSET.] Milonem, qui vim illatam vi repulisset.

CVM ESSET IN RE VIS ATQVE IN SIDIÆ.] A quocunque tandem illata fuisset, & insidiæ comparatæ, crimen iudicio referuavi, nec definiui cuius scelere id contigisset. ratus illud crimen in iudicio discutendum esse accuratius, sed rem ipsam quæ vim & insidias continebat, notavi atque damnaui.

QVOD SI PER.] Ostendit non ex Senatus voluntate decretam fuisse nouam quæstionem.

PER FVRIOSVM ILLVM TRIB. PLEBIS.] Titum Munatium Plancum, qui pecunia corruptus ab aduersariis Milonis intercessit Senatufconsulto, quo statuebatur vt veteribus legibus de cæde Clodij quæreretur, nihilque in hac quæstione innovaretur aliud quàm vt id extra ordinem & primo quoque tempore fieret, quia periculum in mora.

DECERNEBAT ENIM.] Q. Hortensio principe sententia.

DIVISA SENTENTIA EST.] Cùm illa sententia Hortensij duo capita contineret. alterum vt veteribus legibus de cæde Clodij quæreretur: alterum vt extra ordinem, id est, vt id iudicium, prætermisiss aliis de vi reis omnibus quamuis prius factis, de Milone quæreretur. ita diuisa sententia est, vt non de ambobus simul, sed singillatim referretur, & vnum ex alio disceptaretur in Senatu.

POSTVLANTE NESICIO QVO.] Q. Fusio Senatore.

RELIQVA AVCTORITAS.] Illa pars, quæ veteribus legibus quæri iubebat sublata est intercessione Sallustij & Planci, qui mercede corrupti tribunatum suum Clodianis addiderant.

NOTÆ.

NON ENIM EST VLLA.] Notum illud Nestoris libro 9. Iliados vers. 63.

Belli civilis detestatio.

Ασπότης, ἀδίκτος, αἰσῖς ἔτι δαίσιος
Ὁς πολέμου ἕγρας ἐπιδύω ἐρεπίστος.
Is demum sine lege vir est, sine gente, tribuque
Quem bella oblectant duri civitas Martis.

Valerius Maximus lib. 2. cap. 8. Quamvis quis
præclaras res, maximeque vitales Resp. civilis bello
gessisset, Imperator tamen eo nomine appellatus non
est, nec vlla supplicationes decreta sunt, neque aut
ouans aut curru triumphavit : quia vi necessaria
ista, ita lugubres semper existimatae victorie sunt,
utpote non externo, sed domestico parca crimine. vide
Sextianam 46. 47.

11.
Vulnus Reip.

REMP. NON VVLNERARVNT.] Valerius loco citato
habet eadem cædes Reip. vulnera appellat. Piget
tædique per vulnera Reip. ulterius procedere : lauream
nec Senatui cuiquam dedit, nec quisquam sibi dari
desideravit, civitatis parte lacrymans. Noster in
Vatinius 20. Si adætera vulnera quibus putasti
Remp. posse deleri, hanc quoque morriseram
plagam infixisses auguratus sui. Pro Sextio 78.
Accipisset Reipub. plagam, sed eam, quam acceptam
genere posset, si iniercesisset collega Fabricio
læssisset Remp. sed Remp. iure læssisset.

111.

FVRIOSVM.] Furiosi passim dicuntur Tribuni-
plebis qui popularibus concionibus quasi quodam
flabello seditiones ventilant. Exemplis supercedeo :
plenæ sunt orationes post reditum, pro domo, de
haruspicum responsis, pro Sextio : ubi Clodius cum
ad plebem transiret dicitur homo furibundus. §. 17. & pro Cælio 60. incipientem
furere. Id est Tribunumplebis fieri cupientem ad
vexandam Remp. quemadmodum insanire dicuntur
qui profusis sumptibus suam rem familiarem exhauriunt.
Quæ sit autem propriè inter furorem & insaniam
distinguit declarat noster 3. Tuscul. quæst. ubi dixit insaniam Græcis
μαῖνας, furorem ἰατρολογία minus aptè quàm apud
Latinos nominari, sic explicat hanc legem xii. tabularum.
SI FVRIOSVS ESSE INCIPIT, Stralitiarum
consequuntur, id est insaniantiam sanitate vacantem,
posse tamen tueri mediocritatem officiorum &
vita communem cultum atque usitatum. furorem
autem esse rati sunt mentis ad omnia cecitatem,
quod cum maius esse videatur quàm insaniam,
tamen eiusmodi est, ut furor in sapientia cadere possit,
non possit insaniam. Non dissimulabo tamen videri
Tullium Græcos perperam reprehendere quòd
omnem furorem ἰατρολογία vocent. Quasi verò
atra bilis solium mens, ac non sepe vel iracundia
gravior, vel timore, vel dolore moveantur. Nam
Plato furorem ἰατρολογία videtur appellare in Phæ-
doo : Μαίας δ᾽ ἐστὶν ἴδιον. τῶ δ᾽ ἐπὶ νοσημάτων
ἐστὶν ἄσπιον, τῶ δ᾽ ἐπὶ δαίσις ἐγγυαίσις. Furores,
sive insaniam genera duo, alterum morbis humanis
contractum, alterum divina quadam morione, &c.
Pergit : Τῆς δ᾽ ἰατρολογίας τῶν τῆσθεσ μὲν θεολογίας.
μακρολόγῳ δ᾽ ἐπίσπιαν, Ἀπιδύων δ᾽ ἰσπίς,
δυσποσ δ᾽ ἰατρολογία, Μουσῶν δ᾽ αὖ μακρολόγῳ.
πῆρσιον δ᾽ Ἀπιδύσις δ᾽ ἔρωσις. Divini furoris quatuor
Deorum, quatuor genera dividentes. Diminutoriam
inspirativam Apollini tributentes, initiatoriam Baccho,
Mæcisi poeticam, quartam Veneri & Amori.

Furor.
Insania.

IV
Extraordinè
quærite.

EXTRA ORDINEM QUÆRERETVR.] Extra ordinem
quærite dicunt Iuriconsulti, cum non ordinariis
iudiciis res disceptatur, sed constituentur novæ
quætionis. Vlpianus D. de furtis l. ultima.
M. minuisse oportebit nunc fieri plurimque
crimine aliter agi, & eum qui agit in orimen sub-
Tomus II.

scribere : non quasi publicum sit iudicium, sed quia
visum est temeritatem agentium etiam extraordinaria
animadversione coercendâ. & alibi passim, quæ-
rite Simon Schardius in Penu iuridica consula-
tur, aliter hoc loco noster orator. extra ordinem
enim quærite, nihil est aliud quàm nõ expectato
ordine, prætermisiss aliis, quibus prius in omem de-
latum fuerat, causam expedite. vide & eos quo-
rum causam non servato legitimo causarum ordi-
ne in iudicium veniebant, extraordinarios res M.
Cælius appellat lib. 8. ep. ad familiares ep. 8. M.
Tusculum accusatorem suum, post ludos Romanos
reum lege Plotia de vi fecit, hoc consilio quòd vide-
bat, si extraordinarius nemo reus accessisset : sibi hoc
anno causam esse dicendam. quo de vide Hotoma-
num. Ego quod satis est ad hunc locum sic inter-
pretor, videbat si extraordinarius nemo reus in-
tervenisset, cuius neglecto causarum ordine, causam
ante alias esset disceptata, sibi hoc anno causam
esse dicendam. Et verò fuisse certum ordinem in
litibus iudicandis ostendunt ista. Iuven. sat. 16.

Extraordina-
rius reus.

Expectandus erit qui lites inchoet annus
Totius populi.
in quem verum Isaac Grangæus vir eruditus :
Tantam, ait, Romæ forensis rerum copia, tantamq;
litigantium multitudinem, quorum lites singula or-
dine dirimuntur, & ut in foro Gallorum dicitur, à
tout de roolle, ut eo anno, quo quis nomen alicuius
ad prætorem retulerit, in ordinem venire non possit,
statim ad annum sequentem, cum res redexerit illi ex-
pectandum sit, quòd tempus Serenus vocat litium an-
num. contra militibus extra ordinem data fuisse
iudicia subicit eodem loco Iuvenalis.

à tout de
roolles

Est illis quos arma regunt, & balteus ambit,
Quod placitum est, ipsi præstatum tempus agendi,
Nec res atteritur loqo sufflamine liris.
DIVISA SENTENTIA EST.] Dixi diu-
sam fuisse sententiam, cuius princeps erat Hortē-
sius postulante Q. Fusio Senatore. liquet è verbis
quæ profert Alconius ex ipsius Munatij concione
deprompta, in qua concione hæc dixit ad verbum :
Que Q. Horensium dixisse, ut extra ordinem quæ-
reretur apud Quæstorem, affirmare futurum vi cum
pusillum amare dulcedinis, largire acerbitatis m-
rarerit : aduersus hominem ingeniosum ingenio vti sum-
mus, inuenimus Fusium qui diceret, diuidere senti-
entiam, relique parvi ego & Sallustius intercesimus.
Notat deinde Alconius : Per Q. Fusium illò quoq;
tempore, quo de incestu P. Clodij actum est, factum ne
à Senatu asperius decerneretur. Quid fit autem di-
uidere sententiam ostendit his verbis quæ in vul-
garis mitè perturbata sic repono. Cùm aliquis in
dicenda sententia duos pluresq; res complectitur, si
non omnes eæ probantur, postulat ut diuidantur, id est
de rebus singulis referatur. non est autem ei qui hoc
postulat longa oratione utendum, ac ne consurgendum
quidem vitæ est, multi enim sedentes hoc unum
verbum pronuntiant. DIVIDE. hæcenus clarè, quòd
lequitur obscurius. Quod cum audierim esse liberis
ei qui facit orationem diuidere. Quid enim? Sena-
tor orationem habens diuidere non poterit, nisi
id ab alio suggerat? sed hanc nebulam magis
excitare possim quàm dissoluere. Festus Pom-
peius : Numeri Senatum ait quinis Senator Consta-

diuidere sen-
tentiam.

Numeri Sen-
tatum.

faciendum esse in philosophia quoque existimo. cum censuit aliquis quod ex parte mihi placeat, iubeo illum dividere sententiam, & sequor. huc allusit & libro de beata vita ad Gallionem. Est & mihi censendi vis, itaque aliquem sequar, aliquem iubebo sententiam dividere. Tullius lib. 1. ad familiares epist. 2. Itaque cum sententia prima Bibuli prominentiata esset, ut tres legati Regem reducerent: secunda Hortensij ut in sine exercitus reduceres, tertia Volcanij ut Pompeius reduceret: postulatorem est ut Bibuli sententia divideretur. quatenus de religione dicebat, ei rei, quia iam obstiti non poterat, Bibulo assensam esse: de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia. Plinius Iunior lib. 8. epist. 14. Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias occidentis & relegantis, cum ita discessionem fieri iubet qui hac sententia in hanc partem: qui alia omnia in illam partem ite. fed hæc ab aliis iam tractata fulius erat in animo præterire.

VII. FLAGITIA.] Vide Pisonianam. Notat tamen Spiglius, & ex eo Simon Scharidius: Venantium pro turpibus peccatis flagitium accipi, verum his etiam que per negligentiam, imprudentiam, oblivioneque committuntur. quo sensu Horatius viurpat lib. 3. carm. ode 5.

Anno repensus scilicet acrior
Miles redibit? flagitij additis
Damnum nec amissos colores
Lana reveri medicata fuco.

Cicero pro Cluentio: Statuerunt enim ita maiores nostri, ut si à multis esset flagitium rei militaris admittendum, sortitione in quosdam animaduertentur: ut metus videlicet ad omnes, pena ad paucos pertineret. vulgo *vne lascheit*. Flagitium, id est probrofe & ignominiose militum ignavia. nam flagitium, inquit Donatus, more militari dicitur res flagitatione, hoc est increpatione digna. quo sensu interpretor illa Lucilij verba que apud Nonnum ex l. 29. referuntur. *Quiete poscente minus & prebent relictis multo, & sine flagitio.* hinc flagitium idem cum probro & infamia in xli. tabulis: Si quis occentis malum carmen sine condidit, quod infamiam facit, flagitiumque alteri capital esse. Incunda videlicet Decemviris apud populum Martium verba, que à militia ducerentur. hinc, omnium flagitia proferre, idem est atque omnium probra narrare. Quod etiam citra culpam aut scelus in rebus turpiculis viurpatur. Cic. ad Pat. Suppedit, flagitium est. Plautus Pænulo.

Ha fores fecerunt magnum flagitium modo.
Quid flagitij est? creperunt clarè.

AVCTORITAS SENATVS.] Aliud est Senatusconsultum, aliud auctoritas. vide 2. Philip. §. 35. aliàs tamen auctoritas Senatus pro quouis decreto siue sententia sumitur. nam auctoritas erat in Senatu, potestas in populo. Livijs lib. 8. Bellum ex auctoritate Patrum populus adversus Vestinos iussit, & lib. 1. Regem populus iussit, Patres auctores facti. & alibi sæpe. vide Brissonium primo formularum.

EMPTA INTERCESSIONE SVBLATA EST.] Quidam interpretes Senatorem nescio quem à Munatio pecunià volunt fuisse corruptum, qui sua intercessione S. C. impedit. quasi verò Tribunusplebis Senatusconsultis intercedere non potuerit. quod longè secus est. nam ut cuius cõpertum est intercedere fuit Tribunorum. Plutarchus in Catone Vticensi: Τὸ γὰρ ἰσχυρὸν ἐστὶν τοῦ κοινῆν ἔχει μάλιστα τὸ ἀποβῆναι καὶ πει-

πε οὐλομένη παρ' ἑνα ἡφιστάται τὸ μὴ διλοῦντος μὲνδ' ἰσχυρὸν τὸ κρατὸς ἔχει. Huius magistratus vis omnis & potestas in prohibendo magis, quàm in faciendo consistit. & si reliqui omnes præter unum quid faciendum decreverint, maior est eius auctoritas qui intercedit. Plutarcho ad stipulatorem Appianum. ciuiliū, ἀρχὴν ἰσχυρὴν ἀποβῆναι ἀπὸ τοῦ ἐκείνου διμαρχίας. ἐς κἀποῦ μάλιστα τὸν ἰσχυρὸν ἀπὸ τοῦ ἐκείνου ἀποβῆναι, ἢ ἐπιταῖς ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆ πολιτικῆν τὸ κρατὸς ἔχει. Magistratum quemdam, qui sibi præfesset, creauit, Tribunatumplebis appellans, qui maxime

Etiam Senatusconsultis intercedebat. Quod autem non solum Consulum aut Pretorum edicta, sed etiam ipsa Senatusconsulta possent intercessione sua prohibere liquet ex Valerio lib. 2. cap. 2. Tribunusplebis intrare curiam non licebat: ante valvulis autem positis sublellis decreta Patrum attentissima curâ examinabant: ut si qua ex eis improbasent, rata esse non sinerent. Itaque veteribus Senatusconsultis T. littera subscribitur solebat: eaque notâ significabatur, ita Tribunus quoque censuisse. Sed ævo Ciceronis ratio mutata: non enim solum Tribunusplebis curiam intrare fas erat, sed etiam nefas Tribunalium ex alio ordine creati quàm ex Senatu: vt doctissimus Lipsius aduertit 2. electorum cap. 13. Tranquillus in Augusto cap. 10. Et post constantius cetera exegerit, in locum Tribunusplebis demoribus candidatam se ostendit: quanquam patricius, necdum Senator. vbi disertè & extra cauilum, impedimenta duo Cæsari ad Tribunalium ponit, quod gente patricius, & quod honore nondum Senator. Itè cap. 40. Comitibus Tribunitijs si deessent candidatis Senatores: ex equitibus Romanis creauit. Dio lib. 45. τὸν ἰσχυρὸν τὸν διμαρχίας ἀπὸ τοῦ ἀποβῆναι. equitibus Romanis Tribunatumplebis petere concessit. ex quo dicitur nec equitibus quidem tunc fuisse petendi ius, adde non inæ plebi, huc Lipsius etiam aptat Plinium lib. 2. epist. 9. Ego Sexto latium clauum à Cæsare, ego questuram impetraui, meo suffragio peruenit ad ius tribunatus petendi. Ius enim petendi tribunatus, non hic aliud quam dignitas Senatoria & latus clausus. Id à Cornelio Sylla institutum fuisse tradit Appianus i. ciuiliū: Τὸ γὰρ τὸν διμαρχίας ἀπὸ τοῦ ἰσχυρὸν ἀποβῆναι ἀπὸ τοῦ ἀποβῆναι, ἢ τὸν κοινῆν ἔχει μάλιστα τὸ ἀποβῆναι ἀπὸ τοῦ ἐκείνου ἀποβῆναι, ἢ ἐπιταῖς ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆ πολιτικῆν τὸ κρατὸς ἔχει. Tribunumque potestatem tantum non sustulit, eneruatam eam prouis relinquens, lege lata ne quis qui Tribunus fuisse, alium vllum caperet magistratum, nec liquidò postim dicere an Sulla, hunc magistratum, ut nunc est, à plebe transisset ad Senatium. licet Atteius Capito apud Gellium id institutum Attinio plebiscito acceptum referre videatur. Tribunusplebis Senatûs habendi ius erat, quanquam Senatores non essent ante Attinimum plebiscitum. Mirum igitur non est Tribunusplebis, cum iidem Senatores essent, Senatusconsultis intercedere potuisse. Adde quod non solum Senatores erant, sed etiam Senatus habendi potestatem obtinebant. nam Varro litteris ad Oppianum datis apud Gellium lib. 14. cap. 7. Ponit qui fuerint per quos more maiorum Senatus haberi solever, eis siue nominat, Dictatorem, Consul, Praetores, Tribunusplebis, Interregem, Praefectum urbis. At enim idem Varro: dixit, intercedendi ne Senatusconsultum fieret, ius fuisse iis

Littera T. veteribus S.C. subscripta.

Tribuni à Senatu.

Flagitium.

VII. Senatus auctoritas.

VIII. Tribunorum plebis intercessio & potestas.

solis, qui eadem potestate, qua ij qui Senatusconsultum facere vellent, maiore sive essent. Quare Tribuni plebis ei Senatusconsulto haudquaquam intercedere poterunt, quod Pompeius Consul facere cupiebat. Sed hoc vt de aliis magistratibus verum esse fateamur. Tribunos tamen excipiendos putamus, quorum tanta fuit auctoritas, vt Consules qui ipsorum intercessionibus non paruissent, frequenter legamus in carcerem impactus fuisse, quod in Vatinius 22. non paucis exemplis ostendimus. Clai d̄ Appianus 2. ciuilium de Curione: δίκης τῶ βουλῆς ἐπὶ ἀπίστῳ πῶσι. δὴ αὐτῶν, δὲ τῶν τῶ δὴ αὐτῶν. Senatum inaccessibilem, vt quaecumque decreta fuerant vim nullam obrinerent. Ea enim tribunorum potestas est. Cæsar commentario 1. de bello ciuili, cum dixisset: Referunt Consules, de Repub. Subiecit: Intercedunt M. Antonius, Q. Cæsius Tribuni plebis. De cuius potestatis amplitudine sic paulò post: Nouum in Repub. inuolutum exemplum queritur, vt Tribunia intercessio armis opprime-

Tribunia potestas etiam in Consules.

retur, que superioribus annis armis esset restituta. Syllam nudata omnibus rebus Tribunitiâ potestate tamen intercessionem liberam reliquisse: Pompeium, qui amissam restituisse videatur, dona etiam que ante habuerit, ademisse. Liberam, inquit, atque adeo liberam, vt qui intercedebat, nullam intercessionis suæ rationem reddere cogeretur. Appianus 1. ciuiliū: Διότι τὴ Δεῖσιον ἴππεον ἀμάρτην ἴππεον (ἢ βουλῆ) κωλύσει τὸς Γεγκύρου νόμοις, ἐκ ἐπιλέγουται τῶ δὴ αὐτῶν τῶν αἰτίαι: δὲ αὐτῶν δὲ τῶ κωλύειν μὴ δὲ ἐπιλέγειν. Liliūm Drusum collegam in Tribunatu Senatus induxit, vt Gracchi legibus intercederet, nullâ ad populum redditâ intercessionis causâ, intercedenti enim causam non addero permittitur.

AXIOMATA.

Non est vlla defensio contra vim vnquam optanda; sed nonnunquam est necessaria.
 Multa sunt in Repub. quæ Rempub. tamen vincerant.
 Nihil necesse est omnium flagitia proferte.

ARGUMENTVM.

Tertium præiudicium quod videbatur Milonis causam conuellere petebatur, à rogatione Pompeij quam ipse tulerat, vt de cæde in Appiâ viâ factâ non solum extra ordinem, sed etiam nouo iudicio quaereretur, id refellit Orator.

AT enim Cn. Pompeius rogatione sua & de re, & de causa iudicavit. tulit enim de cæde, quæ in Appia via facta esset in qua P. Clodius occisus fuit. Quid ergo tulit? nempe vt quaereretur. Quid porro quaerendum est? factumne sit? At constat, à quo? At pater. Vidit, etiam in confessione facti, iuris tamen defensionem suscipi posse. Quod nisi vidisset, posse absolui eum, qui fateretur: cum videret nos fateri: neque quaeri vnquam iussisset, nec vobis tam salutarem hanc in iudicando litteram, quàm illam tristem dedisset. Mihi verò Cn. Pompeius non modo nihil grauius contra Milonem iudicasse, sed etiam statuisse videtur, quid vos in iudicando spectare oporteret. Nam qui non pœnam confessioni, sed defensionem dedit, is causam interitus quaerendam, non interitum putauit.

EXPLANATIO.

AT ENIM. Aduersariorum obiectio. Esto: Senatus de re tantummodo iudicauit, censuræque Clodij cædem, cuiuscumque tandem scelere contigisset, esse contra Remp. At Cn. Pompeius, non solum de re sed etiam de causâ iudicauit, quod probat hoc pacto.

Qui tulit vt de cæde Clodij nouo iudicio quaereretur, non solum de re, sed etiam de causâ iudicauit, damnauitque cædis auctorem.

Sed Pompeius tulit vt de cæde Clodij nouo iudicio quaereretur.

Ergo non solum de re, sed etiam de causâ iudicauit, damnauitque cædis auctorem.

Alij nomine rei thesim, siue quaestionem infinitam, nomine causæ hypothesim intelligunt. superius: Crimen iudicio referuauit, rem notauit.

ROGATIONE SVA.] Lege quam promulgauit, rogans Quirites, vt vellent & iuberent eam communi suffragio sanciri. vide Notas.

QUID ERGO TULIT.] Refutatio est superioris syllogismi, per quam argumentum in aduersarios retorquet, à vi & interpretatione legis Pompeiæ.

Qui fert vt de cæde quaeratur, quam reus à se factam esse confiteatur, is videt etiam in confessione facti iuris tamen defensionem suscipi posse.

Sed Pompeius tulit vt de cæde Clodij, quam fateretur Milo, quaereretur.

Ergo Pompeius vidit etiam in confessione cædis Clodij iuris defensionem suscipi posse.

QUOD NISI VIDISSET.] Confirmatio est superioris syllogismi, non est tamen expressa conclusio. assumpto his verbis, cum videret nos fateri, propositio reliquis continetur.

NEC VOBIS.] Neque vobis permisisset, tam vt absolueretis, & litteram A. salutarem & absolutionis indicem in tabellâ scriptam in quaestoris vna poneretur, quàm vt condemnaretis, & tristem litteram C. condemnationis notam daretis.

Sed permisit.

Ergo vidit eum qui fateretur posse absolui.

MIHI VERÒ.] Præiudicium Pompeij in causæ suæ utilitatem conuertit, liquent omnia.

NOTÆ.

I. Rogatio. **R**OGATIONE SVA.] Rogatio est, vt auctor est Festus Pompeius, cum populus consultitur de vno pluribusve hominibus quod non ad omnes pertineat, & de vno pluribusve rebus, de quibus, non omnibus succiatur. nam quod in omnes homines vsque populus sciuit, lex appellatur. Itaque Gellius. Alius ait, inter legem & rogationem hoc interest, rogatio est genus legis, quia lex non continuo rogato est, rogatio non potest non esse lex, si modo sub constantibus rogata est. Atteius Capito apud Gellium lib. 10. cap. 20. Lex, inquit, est generale iussum populi aut plebis rogante magistratu. Et paulo post Gellius: Plebiscitum est, secundum eundem Capitone, lex quam plebs non populus accipit: sed totius huius rei iurisque, sine cum populus, sine cum plebs rogatur, sine quod ad vniuersos pertinet caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est. ista enim omnia vocabula censentur conuenienterque rogationis principali genere & nomine. nam nisi populus aut plebs rogetur, nullum plebs aut populi iussum fieri potest. Vides quam commodè Tullius Pompeiam legem non dicat; nam, vt ait ibidem Gellius: Ea definitio si probè facta est, neque de imperio Cn. Pompeij, neque de rebus M. Ciceronis, neque de cade P. Clodij questio, neque alia id genus populi plebisve iussa leges vocari possunt. non sunt enim generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius vocari debent. Consulto tamen priuilegij nomine abstinuit Orator, generali rogationis voce contentus, ne Cnei Pompeij animum iam satis M. Cælij concionibus exulceratum, magis offenderet. Alconius in præfatione: His legibus obfistere M. Cælius Tribunus plebis studiosissimus Milonis conatus est, quod & priuilegium diceret in Milonem ferri, & iudicia precipitari, & cum pertinacius legem Cælius vituperaret, eò processit ire Pompeius, vt diceret, si cõtritus esset, armis se Rempub. defensurum. Rogationis porro nomen inde manauit, quòd magistratus legem, plebiscitum, priuilegium ferens his soleminibus verbis vteretur: VELITIS IUBEATIS QVIRITES, &c. Et populus legem suis suffragiis hæc verborum formula comprobaret: VTI ROGAS, qua de re vide Briffonium libro 2. formularum.

Lxx. **R**OGATIONE SVA.] Rogatio est, vt auctor est Festus Pompeius, cum populus consultitur de vno pluribusve hominibus quod non ad omnes pertineat, & de vno pluribusve rebus, de quibus, non omnibus succiatur. nam quod in omnes homines vsque populus sciuit, lex appellatur. Itaque Gellius. Alius ait, inter legem & rogationem hoc interest, rogatio est genus legis, quia lex non continuo rogato est, rogatio non potest non esse lex, si modo sub constantibus rogata est. Atteius Capito apud Gellium lib. 10. cap. 20. Lex, inquit, est generale iussum populi aut plebis rogante magistratu. Et paulo post Gellius: Plebiscitum est, secundum eundem Capitone, lex quam plebs non populus accipit: sed totius huius rei iurisque, sine cum populus, sine cum plebs rogatur, sine quod ad vniuersos pertinet caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est. ista enim omnia vocabula censentur conuenienterque rogationis principali genere & nomine. nam nisi populus aut plebs rogetur, nullum plebs aut populi iussum fieri potest. Vides quam commodè Tullius Pompeiam legem non dicat; nam, vt ait ibidem Gellius: Ea definitio si probè facta est, neque de imperio Cn. Pompeij, neque de rebus M. Ciceronis, neque de cade P. Clodij questio, neque alia id genus populi plebisve iussa leges vocari possunt. non sunt enim generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius vocari debent. Consulto tamen priuilegij nomine abstinuit Orator, generali rogationis voce contentus, ne Cnei Pompeij animum iam satis M. Cælij concionibus exulceratum, magis offenderet. Alconius in præfatione: His legibus obfistere M. Cælius Tribunus plebis studiosissimus Milonis conatus est, quod & priuilegium diceret in Milonem ferri, & iudicia precipitari, & cum pertinacius legem Cælius vituperaret, eò processit ire Pompeius, vt diceret, si cõtritus esset, armis se Rempub. defensurum. Rogationis porro nomen inde manauit, quòd magistratus legem, plebiscitum, priuilegium ferens his soleminibus verbis vteretur: VELITIS IUBEATIS QVIRITES, &c. Et populus legem suis suffragiis hæc verborum formula comprobaret: VTI ROGAS, qua de re vide Briffonium libro 2. formularum.

Plebiscitum. **R**OGATIONE SVA.] Rogatio est, vt auctor est Festus Pompeius, cum populus consultitur de vno pluribusve hominibus quod non ad omnes pertineat, & de vno pluribusve rebus, de quibus, non omnibus succiatur. nam quod in omnes homines vsque populus sciuit, lex appellatur. Itaque Gellius. Alius ait, inter legem & rogationem hoc interest, rogatio est genus legis, quia lex non continuo rogato est, rogatio non potest non esse lex, si modo sub constantibus rogata est. Atteius Capito apud Gellium lib. 10. cap. 20. Lex, inquit, est generale iussum populi aut plebis rogante magistratu. Et paulo post Gellius: Plebiscitum est, secundum eundem Capitone, lex quam plebs non populus accipit: sed totius huius rei iurisque, sine cum populus, sine cum plebs rogatur, sine quod ad vniuersos pertinet caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est. ista enim omnia vocabula censentur conuenienterque rogationis principali genere & nomine. nam nisi populus aut plebs rogetur, nullum plebs aut populi iussum fieri potest. Vides quam commodè Tullius Pompeiam legem non dicat; nam, vt ait ibidem Gellius: Ea definitio si probè facta est, neque de imperio Cn. Pompeij, neque de rebus M. Ciceronis, neque de cade P. Clodij questio, neque alia id genus populi plebisve iussa leges vocari possunt. non sunt enim generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius vocari debent. Consulto tamen priuilegij nomine abstinuit Orator, generali rogationis voce contentus, ne Cnei Pompeij animum iam satis M. Cælij concionibus exulceratum, magis offenderet. Alconius in præfatione: His legibus obfistere M. Cælius Tribunus plebis studiosissimus Milonis conatus est, quod & priuilegium diceret in Milonem ferri, & iudicia precipitari, & cum pertinacius legem Cælius vituperaret, eò processit ire Pompeius, vt diceret, si cõtritus esset, armis se Rempub. defensurum. Rogationis porro nomen inde manauit, quòd magistratus legem, plebiscitum, priuilegium ferens his soleminibus verbis vteretur: VELITIS IUBEATIS QVIRITES, &c. Et populus legem suis suffragiis hæc verborum formula comprobaret: VTI ROGAS, qua de re vide Briffonium libro 2. formularum.

Priuilegium. **R**OGATIONE SVA.] Rogatio est, vt auctor est Festus Pompeius, cum populus consultitur de vno pluribusve hominibus quod non ad omnes pertineat, & de vno pluribusve rebus, de quibus, non omnibus succiatur. nam quod in omnes homines vsque populus sciuit, lex appellatur. Itaque Gellius. Alius ait, inter legem & rogationem hoc interest, rogatio est genus legis, quia lex non continuo rogato est, rogatio non potest non esse lex, si modo sub constantibus rogata est. Atteius Capito apud Gellium lib. 10. cap. 20. Lex, inquit, est generale iussum populi aut plebis rogante magistratu. Et paulo post Gellius: Plebiscitum est, secundum eundem Capitone, lex quam plebs non populus accipit: sed totius huius rei iurisque, sine cum populus, sine cum plebs rogatur, sine quod ad vniuersos pertinet caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est. ista enim omnia vocabula censentur conuenienterque rogationis principali genere & nomine. nam nisi populus aut plebs rogetur, nullum plebs aut populi iussum fieri potest. Vides quam commodè Tullius Pompeiam legem non dicat; nam, vt ait ibidem Gellius: Ea definitio si probè facta est, neque de imperio Cn. Pompeij, neque de rebus M. Ciceronis, neque de cade P. Clodij questio, neque alia id genus populi plebisve iussa leges vocari possunt. non sunt enim generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius vocari debent. Consulto tamen priuilegij nomine abstinuit Orator, generali rogationis voce contentus, ne Cnei Pompeij animum iam satis M. Cælij concionibus exulceratum, magis offenderet. Alconius in præfatione: His legibus obfistere M. Cælius Tribunus plebis studiosissimus Milonis conatus est, quod & priuilegium diceret in Milonem ferri, & iudicia precipitari, & cum pertinacius legem Cælius vituperaret, eò processit ire Pompeius, vt diceret, si cõtritus esset, armis se Rempub. defensurum. Rogationis porro nomen inde manauit, quòd magistratus legem, plebiscitum, priuilegium ferens his soleminibus verbis vteretur: VELITIS IUBEATIS QVIRITES, &c. Et populus legem suis suffragiis hæc verborum formula comprobaret: VTI ROGAS, qua de re vide Briffonium libro 2. formularum.

I. I. **E**T DE RE ET DE CAUSA.] Superius: Crimen iudicio referuauit, rem notari. Rem, id est, eadem in communi, crimen. eadem ipsam suis ciu constantibus vscitiam, vt eadem Clodij, eadem in Appia via factam, & factam à Milone pro Cælio 6. Accusatio crimen desiderat, rem vt definit, hominem. vt notet, argumento probet, teste confirmet. Fabius lib. 3. cap. 5. Causam finit Apollodorus, vt interpretatione Valgij discipuli eius vtar, ita. Causa est negotium omnibus suis partibus spectans ad questionem, aut, causa est negotium cuius finis est controuersia, &c. Iocratæ causam esse ait, questionem finiam ciuilem, aut rem controuersiam in personarum finiarum complexu. Cicero his verbis in topicis, Causa certis personis, locis, temporibus, actionib. negotiis cernitur, aut in omnibus, aut in plerisque co-

rum. Vide Aristot. in Rhet. ad Alexandrum, Cicetionem passim, & è recentioribus Petrum Gregorium syntagmatis iuris vniuersi lib. 47. frequenter tamen rem cum lite confundunt vnde reus, cuius res agitur, sic Paulus ex Festo: res comperendinata significat iudicium in diem tertium constitutum. Noster pro Murena 27. Tam illud mihi quidem mirum videri solet, tot homines, tam ingeniosos, per tot annos etiam nunc statuere non potuisse, vtrum diem tertium an perendinum, iudicem an arbitrum, rem an litem dici oportet. Et alibi passim, vt non sit opus ea semper religiosè distingueret.

VID ERGO TVLIT.] Subiectio est oratoria, cuius imitationis tacitioris causa aliqua exempla subiungam Timocles comicus apud Athenæum libro sexto: Oυδεν εγω εις, εις Φιλιππου παρολ. Τιθυκε το παρς ε ν Νιουε κελουειε. Χαλος ης εστινεν Φιλοκρητου ερεφ. Γεγον ης εμυει ε παρς οδε το Οικτα. Oculo dolet quis? caca proles Phinei est. Natus moritur? at Niobe mavorem lenat. Est claudus aliquis? at Philofoctem videt. Misera est senectus? mente versate Oenoc.

Dinarchus contra Demosthenem: Εχελας ου οδ το Δυεδουεις εχελας, εα εση αδιτιμης. εχλοε η βουολη κια α ερεμυατος; εχλοε. ηβηοε τοε πολεμην αβυδουε; ηβηοε κελουε λω το ον Αηροια κατ εκουοη; αδουατο αδιτιμης. Hoc scripsit Demosthenes? scripsisti. Inficias ire non potes. Data est Senatui auctoritas ex edicto tuo? data est. Perempti sunt ciues? perempti sunt. Ratum contra illos decretum tuum fuit? Refragari nullo modo potes. Demosthenes de falsa legatione: ΟΥ το αβ Αηροια Αδουαοε ε τοε Αδουαοη ουκαροε οβια κελουε παρ εφρηλοε; οβηοε δε Φουλιε εκαποδουε απηροια. ου το αβ Αηροια τοε αρχηοε ορκουε εα παε πλεοη; οβηοε δε εφ ο Φιλοποε αουοε ερεμυαε παροε αβηουε. ε το αβ Αηροια οιδουοε κηοε εμυαροε Φιλιππου οβηοε α οβηοε ε παροε το ιδια χημιατχοτεε. Ecquid decretum Atheniensibus corinque sociis pacem esse iubet? Isti Phocæos extra factus esse declararunt. Ecquid decretum magistratus in singulis civitatibus iurare? Isti ab his qui à Philippo missi fuerant; iuramentum exegerunt. Ecquid decretum singulos seorsum ad Philippum vetat accedere? Isti priuatum cum eo transigere non destiterunt. Vide paulo post aliam item pulcherrimam: Ηουε ε Ηληοε κελουοτεε πα κοινε ηουε, &c. sed putidum sit ista tam facilia inuentu conquirere.

NEC VOBIS TAM SALVTAREM.] Variæ fuerunt rationes ferendæ sententiæ. Ouidius 15. Metamorph.

Mos fuit antiquis iuueis atrisque lapillis His damnare reos, illis absolvere culpa. Ad quem, ni fallor, morem alludit Horatius lib. 2. Sat. 3.

Quorsum abeunt sani, creta an carbone notandi. Calculi albi & nigri in iudicium Et Perfus Sat. 5.

Queque sequenda forent, & que vitanda visum

Illam prius creta, mox hæc carbone notasti. Interpres Aristophanis ad illa verba Ranaarum, απληοη κει ημε ρηουατα, alium est de illa etiam si sortes aequales fuerint. ad Αηδοι δηλοση α λευκα ε μαυρα. sortes nimirum candidæ & atræ. Alianus lib. 14. variæ historię cap. 38 de Alcibiade: εμπε-

Subiectiois Rhetoricæ exemplum.

Subiectiois Rhetoricæ exemplum.

IV.

calculos tradunt, solidum & perforatum, videntibus
actore & reo, ne aut solidos omnes, aut perforatos
accipiant.

AXIOMATA.

In confessione facti, iuris tamen suscipi po-

test defensio.

Nonnunquam potest absolui is qui fatetur.

Qui non penam confessioni, sed defensionem de-
dit, is causam interitus querendam non interitum pu-
tauit.

ARGUMENTVM.

*Ostendit duobus exemplis M. Liuij Drusi, & Pub. Scipionis Aemiliani cadem Clodij
tanti non fuisse, ut propter eam institui debuerit noua questio: idque Pompeij ipsius au-
thoritate confirmat.*

XVI. **I**AM illud dicit ipse profectò, quod sua sponte fecit, P. ne Clodij tri-
buendum putet, an temporari. Domi suæ nobilissimus vir, Senatus pro-
pugnator, atque illis quidem temporibus pænè patronus, auunculus hu-
ius nostri iudicis, fortissimi viri, M. Catonis, Tribunus plebis M. Drusus
occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla questio decreta à
Senatu est. Quantum luctum in hac vrbe fuisse à nostris patribus acce-
pimus, cum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna vis esset illa-
ta? quis tum non gemit? quis non arsit dolore? quem immortalem, si
fieri posset, omnes esse cuperent, eius ne necessariam quidem expecta-
tam esse mortem?

EXPLANATIO.

IAM ILLVD.] Miro artificio, dum ostendere
initur causa nihil fuisse, cur de cæde Clodij
nouam institueret questionem Pompeius, ipsius
conscientiam testatur, & ipsius factum excusat.
Iam illud dicit ipse Pompeius profectò, vtrum
hanc questionem, quam sua sponte, nullà Sena-
tus auctoritate compulsus decreuit. idè decre-
uerit quòd cædem Clodij damnalet, an potiùs
quòd temporari putaret esse feruendum, & pla-
candos hac questionis institutione plebis animos,
qui in seditionem exarserant, & euellendam su-
picionem quæ in imperitorum animis insidere
potuisset, Pompeium non bona fide in gratiam
cum Clodio rediisse.

SENATVS PROPUGNATOR.] Qui iu-
dicia Senatui Gracchanis legibus erepta, ad Sena-
tum ab equestri ordine referre cupiebat.

AVVNCVLVS.] Maior auunculus, siue ma-
tris auunculus. vide quomodo cædis atrocitatem
exaggeret. 1. à loco: domi suæ, qua cuique iu-
tissimum refugium & receptaculum est. 2. à no-
bilitate. 3. à meritis in Senatu atque adeo in
Repub. 4. à consanguinitate Catonis iudicis.
quod tum Catonis ipsius, tum ceterorum iudi-
cum animos magis feriebat. 5. à magistratu, &
tribunatu qui magistratus erat sacrosanctus, &
inviolabilis. è quibus confici potest hic syllo-
gismus.

*Multò minùs tribuendum Clodio putauit Pom-
peius, quàm maiores nostri Liniò & Iuniori Afri-
cano.*

*Sed non tantum tribuendum iis putauerunt, ut
propter eorum cadem nouam institueret questionem.*

*Ergo Pompeius tantum tribuendum Clodio non
putauit, ut propter eius cadem nouam instituerent
questionem.*

Propositio facillè potuit intelligi. maior assum-
ptio & complexio conceptis verbis continetur: ita

tamen vt conclusio minorem antecedit.

QUANTVM LVCTVM.] P. Scipionis Aemiliani Africani Numantini cædem, auget ab illud locis: addit & alias circumstantias duas, tempus nocturnum, & populi sensum dolorémque, quem ex illius cæde hauserunt vniuersi. tum per antithesim *mortis, immortalis*, facti atrocitatem ostendit.

NOTÆ.

DOMI SVÆ.] Caius D. *De in ius vocan-*
do plerique putauerunt nullum de domo sua
in ius vocari debere, quia domus iustissimum cui-
que refugium atque receptaculum sit. Qua de re
fusè D. de S. C. Silianiano lege 1. & quæ nos dix-
imus in Vatiniò §. 2. quare Tullius licet ean-
dem Liuij domum possideret, atque adeo domi
meæ dicere potuisset, domi sua dicere maluit, ut
vehementior esset ipsius oratio. Velleius libro 2.
Cum edificaret domum, in palatio in eo loco, ubi
est, qua quondam Ciceronis, mox Censorini fuit,
nunc Stratiij Sisenna est, promittere ei archite-
ctus, ita se eam edificaturum vt libera à conspe-
ctu, immunis ab omnibus arbitris esse, neque quis-
quam in eam despicere posset: Tu verò, inquit, si
quid in te artis est, ita compone domum meam, vt
quicquid agam ab omnibus perfici possit.

NOBILISSIMVS VIR.] Velleius lib. 2.
M. Liuius Drusus vir nobilissimus, eloquentissi-
mus, sanctissimus. Appianus i. ciuiliū: vir ème-
ritatus èu s'hor. vir genere illusterrimus. De Li-
uiæ gentis nobilitate Tranquillus cap. 3. Quæ sa-
miliam quamquam plebeia, tamen & ipsa admodum
floruit, octo consulatibus, censuris duabus, trium-
phis tribus: dictaturâ etiam, ac magistratio equitans
honorata: clara & insignibus viris. Subdit de Dru-
forum cognomine: Drusus hostium duce Drauso
cominus trucidato. sibi posterisque suis cognomen
inuenit. Hunc autem Drusum Richardus Stren-

i.
Domus Liuij
Drusi.

77.
Drusorum
nobilitas.

nus nostri proavum fuisse opinatur.

III. Drusus Senatus propugnator.

SENATVS PROPVGNATOR.] Velleius libro 2. Cum Senatus priscum restituere cuperet decus, & iudicia ab equitibus ad eum transferre ordinem, &c. in iis ipsis que pro Senatu moliebatur, Senatum habuit aduersarium, non intelligentem si qua de plebis commodis ab eo agerentur, velut inescandæ illicendi que multitudinis causâ fieri, ut minoribus perceptis, maiora permitteret.

IV. Et patronus.

PENE PATRONVS.] Addit penè, quia non ipsi, sed patri concessum id fuerat, ut patronus ordinis Senatorij diceretur. Suetonius loco proximè citato: Eius abnepos ob eximiam aduersus Gracchos operam patronus Senatus dictus, filium reliquit, quem in communi dissensione multa varietate molientem, diuersa factio per fraudem intererit.

V.

AVVNCVLVS.] Valerius libro tertio cap. i. aditipulatur de Catone: Cum in domo M. Drusi auunculus sui educaretur, &c. Plutarchus in Catone Vticensi, non Catonis, sed matris eius auunculum appellat: Πατρὸς Αἰλίου Δεσφόρου τερσίου ἔδαιματος ἀρχοῦ, Δεῖοιο ὁδὸν ἔσπευ τὴν ἰατρικὴν, ἀρχὴν δὲ τὴν πολιτικὴν ποιεῖ. Apud Liuium Drusum educabantur, matris auunculum, qui tum precipuus in Republica partes obtinebat. Paulò post tamen Catonis auunculum simpliciter appellat, cum Poppedium Silonem ita Catoni loquentem inducit: οὗτος ὁ δὲ τὸν εἶναι ἐπιλασκόμενος πρὸς τὸν δῆμον, ὁ πρῶτος ἔδαιματος; Non potes, ut frater tuus, hospitibus esse auxilio, apud auunculum tuum? Auunculorum autem, ut id breuiter notemus, ea fuit distinctio, ut alius auunculus absolute, alius magnus auunculus, alius maior, alius denique maximus diceretur. Paulus D. de gradibus & adfinibus. I. Iurisconsultus: Auunculus est matris frater, &c. auunculus magnus est auie frater. quatuor persone huic nomini eadem ratione subiectæ sunt. mihi quoque is est auunculus magnus, qui patri meo vel matri mee auunculus est, &c. Item: Auunculus maior, is est proauia frater, eadem denominatione hic quoque octo personas computabimus. Aliquantò post: Auunculus maximus, is est abauia frater. quod, nomen, ut inuicit, personas duas & triginta complectitur. atque auunculus quidem tertio, magnus auunculus quarto, maior quinto, maximus sexto consanguinitatis gradu continetur. Vide tit. laudatum lib. 38. D. Festus: Maior auunculus auie & auie auunculus. Suetonius tamen eo sensu maiorem auunculum; quo Tullius auunculum simpliciter appellat. in Augusto cap. 7. Profectum mox auunculum in Hispanias aduersus Cn. Pompeij liberos, &c. subsecutus. Nam Iulius Cæsar auie matris Augusti fuit auunculus, & auie frater. idem cap. 3. Atio M. Atio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris generi est. laxius etiam Maro auunculi nomen vsurpat:

Auunculus.

Magnus auunculus.

Maior.

Maximus.

Et pater Atrius & auunculus excitet Hector. Sic Græci vocem Δεῖοιο, siue Δεῖοιο, modò pro auunculo proterè dicto, modò pro fratre seniore, & colende, modò pro quauis persona veneranda vsurpat. Sed de his Eustadius Iliados ζ. & vt te onę leuem, Henricus Stephanus in suo thesaurο c. usulatur.

VI.

TRIBVNVS PLEBIS.] Sacrofanctus fuit Sacrofanctus Tribunatus plebis. lege sacrata quæ à Dionysio lib. 6. sic concipitur: Ο δὲ νόμος ἐστὶν, ἀνεπαρκετὸν ἀπορῆναι, ὁμοῦ ἐναι πολλῶν κωδῆς κωδῆς ἀεὶ ἀεὶ ζῆτο δρῶν,

Sacrofanctus Tribunus plebis.

καὶ δὲ ἀσπιρῶν, καὶ δὲ ἐπιτελεῖται μαστρωῦ ἴππεο, καὶ δὲ ἀπικτινῶν, καὶ δὲ ἀπικτινῶν κελαιέτω. καὶ δὲ πρὸς τὴν ἀπορῆναι ὅτι πρῶτον ἐξ ἄριστο ἔστω, καὶ τὸ χροῖμα αὐτῶ ἀπικτινῶν ἔστω. καὶ δὲ κτινῶν πρὸς τὸν πρῶτον ἐπαρῶν, τὸν καὶ καὶ ἔστω. &c. Lex autem sic habet, Tribunali plebei iniunxit, ut vnum è multis quicquam facere nemo cogito, ne verberato, ne verberari imperato, ne occidito, ne occidi iubeto. si quis prohibitorum quicquam faxit, sacer esto. & eius bona Cereri consecratorum. qui legis violatorum occiderit, purus esto. &c. Vide Liuium libro 3. oratorem in Sextiana 79. alibi passim.

OCCEVS EST.] Velleius libro sæpè laudato: Tum conuersus Drusi animus, quando benecepta malè cedebant, ad dandam ciuitatem Italia: quod cum molens reuertisset è foro, immensa illa & incognita, qua eam semper comitabatur, cinctus multitudine, in atrio domus sue cunctello percussus, qui affixus lateri eius relictus est, intra paucos horas decessit. sed cum vltimum redderet spiritum, inuenit circumstantium marentiumque frequentiam, effudit vocem conuenientissimam conscientie sue: Ecquando, inquit, propinqui, amici que, similem mei cuiem habebit Respublica? Eum autem ferunt à Qu. Vario sublatum. Cicero in Bruto, pro domo, 5. de finibus, 2. de legibus, 3. de natura Deorum, & alij faciunt eius mentionem.

POPVLVS CONSVLTVS.] Et hoc è veteri more. populum enim rogationibus consuli dicebant. Noster pro domo sua: Si populus Romanus de ista re consultus est. Varro libro quarto de lingua Latina: Consul nominatus, quod consuleret populum & Senatum debet. Liuius lib. 22. L. Cornelius Pontifex Maximus consulente collegio Pontificum omnium primam populum consulendum de verè sacro censet. Festus Pompeius: Rogat, est consulit populum, vel petit ab eo, ut id sciscit quod ferat. Hanc notam debet Brifonio.

ILLA NOCTVRNA VIS.] Facta que legibus puniuntur, Consideranda sunt septem modis, ut notat Claudius Saturninus D. de penis. l. 16. Causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, & euentu. Noster paucis verbis penè omnia comprehendit. personam, quem immortalē, &c. locum, domi sue. tempus nocturna vis. qualitatem illa, qua particula etiam causa necis emphaticè continetur. euentum: Quis tum non ingemuit? &c. Valerius lib. 4. cap. 1. Acerimè cum Scipione Africano Macedonicus dissenferat, &c. sed tamen cum interemptum Scipionem conclamari audisset, in publicum se proripuit, nocturneque vultu, & voce confusa: Concurrere, concurrere, inquit, ciues: mania nostre urbis emersa sunt. Scipioni enim Africano, intra suos penates quiescenti nefaria vis illata est. Plutarchus in Romulo de morte Scipionis varias ait fuisse sententias: Σκατιονος Αφρικανου ἔσθ δῆμον οὐκ ἠλευθερωτο, ἢ ἔσθ πῆρ, καὶ δὲ ἐλῆξεν ὁ σπῶρας τῆς τελευτῆς ἢ ἀλλ' ὁ μὲν ἀποκτενοῦν, ὅτι εὐσεβῆσεν, καμῶν ἔλευσεν, οἱ δ' αὐτὸν ὁ δ' αὐτῶ φαρμακῶν ἀποκτενοῦν, οἱ δὲ τῶν ἐλθεῖν τὸν ἀπικτινῶν ἀποκτενοῦν αὐτῶ, ἵκτινῶν παρῶ ἀποκτενοῦν. Cuius Scipio Africanus post canam domi mortuus esset, probari conuincique non potuit quo pacto id accidisset: alij enim casu factum fuisse dicunt, cum natura ualuedumarius esset, alij ipsius sibi uenencie mortem inuulisse, alij impetu nocturno

IX.

VII. Cædes Liuij Drufi.

VIII. Consulere populum.

Cædes Minois Africa-ni.

no inimicos ei spiritum preclusisse.

X. **IMMORTALEM.]** Seneca epist. ad Lucilium 53. adeo hanc immortalitatem non requirit, ut ex hominis mortalitate virtutis dignitatem ostendat: Omnes mortales multo antecedes, non multo te *Dij* antecedent. Quid inter te & illos inter futurum sit, quæris? Diuinus erunt. At mehercule magni artificis est clausisse totum in exiguu. Tantum sapienti sua, quantum Deo omnis aetas patet, &c. Mox: Ecce res magna, habere mortalitatem hominis, securitatem Dei. Et epist. 73. *Iupiter* quo antecedit *virum bonum*? diuinus bonus est. sed adeatur.

XI. **NECESSARIAM.]** Trebellius Pollio in Claudio, cum dixisset necessariam illam mortem anno cxxv. singulis euenire, subdit: *Quare etiam si centum & viginti quinque annos Claudius vixisset, necessariam quidem mortem eius expectandam fuisse, ut Tullius de Scipione loquitur pro Milone, suspenda & mirabilis docet vita.* Ex quibus intelligis necessariam mortem dici, quæ sit singulis constituta, eoque anno contingat ultra quem vita non possit propagari. de quo plura dicentur

97. sectione, nullum tamen annum huic necessitati mortis esse fixum & statutum, tum alia vitæ longioris exempla quæ ibi referentur, probant, tum illud è libro vndecimo Petri Maffei rerum Indicarum: *Quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengaliam vocant, ad Prætozem adit, natus ut ferebatur, annos trecentos triginta quinque. neque mendacij suspicio suberat. nam & seniores qui tum Indi senes erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à maiori. Cuius accepisse, & ipse filium habebat nonagenarium; & cum litteram nosset nullam, quæ referobantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem annalium optime congruebant. Huic aliquoties iam deciderrant dentes, alius conium è subnascentibus: & barba ubi prorsu incanisset, in atrum denuo colorem, idque paulatim semetipsa vertebat. Hæc ille, ad quæ non inuitus deflexi.*

A XI O M A T A.

Sæpè multa non personis ipsis tribuuntur, sed temporibus
Lucretiosum est, quam immortalem si fieri posset omnes cuperent, eius necessariam quidem mortem expectari.

A R G V M E N T V M.

Nullam de Africani morte questionem nouam ferri debuisse, rationibus è Stoicorum schola petitis ostendit. pedetentim ad partem irpændinis, quæ causam Milonis dubiam faciebat, diluendam accingitur.

XVII. **NVM** igitur vlla quæstio de Africani morte lata est? certè nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. interfit inter vitæ dignitatem summorum, atque infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. nisi fortè magis erit parricida, si quis consularem patrem, quàm si quis humilem necauerit, aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quod is in monumentis maiorum suorum sit interfectus. hoc enim sæpè ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille Cæcus viam manierit, non qua populus yteretur, sed vbi impunè sui posterii latrocinauerunt.

EXPLANATIO.

NVM IGI TVR.] Totus hic paragrahus his argumentationibus continetur.

Clarorum & obscurorum hominum cades iisdem legibus sunt puniendæ.

Sed propter obscurorum hominum cades non instituntur nouæ quæstiones.

Ergo nec institui debent propter cades clarorum virorum, atque adeo ipsius Africani.

Probat maiorem siue propositionem illius syllogismi.

In pari scelere par debet esse pœna.

Sed eodem facinore clari homines & obscuri necantur.

Ergo clarorum & obscurorum hominum cades iisdem legibus sunt puniendæ.

NON IGI TVR.] Complexio prioris syllogismi per subiectionem & dialogisimum expressa.

QV ID I T A ?] Minor siue assumptio posterioris syllogismi.

INTERSIT.] Concessio.

MORS QV IDEM.] Propositio posterior,

in qua duobus apicibus sublati libenter legerim, *Mors idem illata per scelus.*

NI SI FORTE.] Probat assumptionem syllogismi posterioris.

Non magis est parricida qui consularem patrem, quàm qui obscurum occiderit.

Ergo eodem facinore clari homines & obscuri necantur.

AVT EO MORS.] Accusatores Milonis atrocitatem, & indignitatem cædis Clodiane exaggerabant eo nomine, quod in ipsa via Appia, quam ipsius maiores silice strauerant, fuisset occisus. Hanc considerationem ut Orator tanti non fuisse, ut propterea querendum fuerit noua quæstione.

IN MONVMENTIS MAIORVM TVORVM.] In Appia via quam Appius Clodius Cæcus Pub. Clodij ataus muniuit.

PER INDE.] Obiectionem de Appia via prudenter eludit ab intentione Appij Clodij, qui viam muniens non id spectabat, ut posteri sui in ea impunè latrocinauerunt, sed vt ea populus terretur.

NOTÆ.

NOTÆ.

CLARI HOMINES.] Nobiles, metaphora illa quidem, sed quæ propria vocis locum obtinere videtur: siue quia frequentior est, siue quia necessitate inducta, nobis latis erit exempla ex vno Homero depremore. à quo Achilles passim φαίδιμος nominatur. vt Iliados i. v. 434.

Εἰ μὴ δὴ ἴσεν γὰρ ἔσσι φαίδιμ' Ἀχιλλεύῳ. Si reditum clare Æacida iam mente voluitus. Iliados φ'. 160.

-ὡς αὐτὴ μαχόμεθ' αἰδέμ' Ἀχιλλεύῳ. Nunc autem nobis rugnandum illustri Achilles.

Et 583. Ἡ δὲ πρὸς αὐτῷ ἑόλας ἐνὶ ἔσσι φαίδιμ' Ἀχιλλεύῳ. Te clare Æacida nimis spes pavit inanis.

Quod & aliis virtute florentibus passim tribuit, vt Odyssæa κ'. 251.

Ἡοῦδ' ὅς ἐκίλευς, αἶσα δρυΐδ' φαίδιμ' Ὀδυσσεύῳ. Intuitu imperio per siluam illustri Vlyssæ.

Et Odyss. κ'. 99. Νόστον δὲ ζῆσ' ἡσ' μελινδῆα, φαίδιμ' Ὀδυσσεύῳ. Τὸ δὲ πρὸ ἀφ' αἰῶνος ἔσσι θεῖς.

Exquiris reditum incundum illustri Vlyssæ, Quæ tibi difficilem faciet Deus.

Et ne morer, vide eundem librū 201. 487. & alibi.

Sic φαίδιμος Ἐκτωρ. Iliados ε'. 505. ζ'. 466. & 472.

Αὐτῷ ἔπεθ' ἠρατοὺς κόρυθ' ἕλετο φαίδιμος Ἐκτωρ. Clarus Priamides galeam de vertice traxit.

& alibi passim. φαίδιμος Αἴας. Iliados ε'. 617. & Iliados η'. 187. vt alia omittam:

Ὅς μιν ὄπ' ἠρατοὺς κρυθῶν βλάε φαίδιμος Αἴας. Qui scriptam immisit galeæ clarissimus Ajax.

Sic Iliados ι'. φαίδιμοῖσιν Ἐπιεῖοι nominantur.

Atque hoc φαίδιμου epitheton præcipuum tantum heroibus tribuit: nos receptâ consuetudine, Illustrissimos, diceremus, alios secundi ordinis, & adolefcentes adhuc, magnorumque virorum filios mauult. ἀγλαοῖς, quàm φαίδιμοι nominare. Sic enim plures vicies tum Iliados ε'. tum alibi de Pandaro loquitur:

-Λυκάονος ἀγλαοῖς υἱός. -Λυκαonis inclyta proles.

De Eurypylo frequenter, vt Iliados β'. 136.

Τὸν δὲ χ' εὐρύπυλος εὐαίματος ἀγλαοῖς υἱός. Dixit erat Eurypylus Eueomoni inclyta proles.

De Periphante Iliados ζ'. 843. De Chio ο'. 445. de Euodoto σ'. 185. de Philoetete Odyssæas β'.

190. de Eurymacho σ'. 520. de Antilocho passim, nec infrequentius de eiusdem fratre Pysistrato:

Ἡρώς Τηλεμάχου καὶ Νέστορος ἀγλαοῖς υἱός. Heros Telemachus & Nestoris inclyta proles.

Quod nomen ad Deos, aut Deorum filios ti aducitur, sed cum adiecto υἱός, vt constat non tam magnis heroibus, quàm eorum liberis conueniente. vt Odyssæas κ'. 567.

-Εὐδ' ἠπὶ Μυῖα ἴδ' Ἰν Διὸς ἀγλαοῖς υἱόν. Hic mihi conspectus Minos Iouis inclyta proles.

Hymno in Mercurium 497.

Ἀπὸ τοῦ ἀγλαοῖς υἱός ἀσπ' ἑκατέρωσιν Ἀπόλλων. Inclyta Latone sciboles inclinator Apollo.

Sic ibidem Mercurius, Bacchus hymno εἰς Διόνυσον, ἀγλαοῖς etiam nominatur. atque eadem distinctione, ni fallor, mos inualuit apud Romanos, vt principes ciuitatis & ipsa Senatus lumina, viri clarissimi, Equitum primores, viri splendidi, dicentur. Aliam appellationem adfert Homerus illustriorem opinor, quàm iis solum qui maximam armis gloriam essent consecuti, vel Regibus etate prouectioribus, & maiori auctoritate pollentibus tribuebant, vnde versus ille Odyssæas δ'. κ'. pluries repetitus:

Ἀλλήλοισι κρείων παῖτων ἀειδέϊσσι λαόν. Totius Rex Alcinoῦ illustriſſime gentis.

Ob gloriam militarem Neoptolemus dictus ἀειδέϊσσι. vide Odyss. κ'. 539. & Coon Iliados, qui Agamemnonem præclarissimè degerentem faucium coëgit pugnâ excedere. Iliados χ'. dicitur: -Κοὺν ἀειδέϊσσι τοῖσιν αἰδέσθων. Coon clarissimus ille virorum.

Maro tamen tam accuratè non distinxit Pandarum: Λυκάονος ἀγλαοῖς υἱός. clarissimum appellans 5. Æneidos -

-inim, ô clarissime, frater Pandare, qui quondam iussus confundere faciam, &c.

AXIOMATI

Non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur.

Interfit inter vitæ dignitatem summorum atque infimorum: motus quidem illata per scelus iisdem pœnis tenetur, & legibus.

Non magis erit particida, si quis consularem patrem, quàm si quis humilem necauerit.

ARGUMENTVM.

Inuidiam quæ ex Clodij cæde in Milonem manabat, regerit in Clodium, qui & in eadem Appia via splendidissimum equitem Romanum occiderat, & seruum ad inferendam Pompeio necem in vestibulo Curia collocarat.

ITAQVE in eadem ista Appia via cum ornatissimum equitem Rom. M. XVIII. Papirium occidisset, non fuit illud facinus puniendum. homo enim nobilis in suis monumentis equitem Rom. occiderat. Nunc eiusdem Appia nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti, atque innocentis viri silebatur, eadè nunc crebro vsurpatur, postea quam latronis, & parricidæ sanguine imbuta est. Sed quid ego illa commemoro? comprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est confitenti fica de manibus. caruit foro postea Pompeius, caruit Senatu, caruit publico: ianua se ac parietibus, non iure legum iudiciorumque textit.

ITA QVÆ.] Argumentatio est ironica illa quidem, sed grauitèr inuidiam inflammans.

Non est facinus puniendum quod homo nobilis in monumentis maiorum suorum commiserit.

Sed Clodius homo nobilis in uia Appia & monumentis maiorum suorum Papyri cadem admisit.

Ergo Papyri caes non fuit puniendus. Grauis inuidiam retorquet quàm si citra ironiam ita loqueretur.

Grauisimo supplicio dignus est qui in monumentis maiorum suorum ad usum populi excitatis latrocinatur.

Sed Clodius in Appia uia latrocinari conatus est.

Ergo grauisimo supplicio dignus fuit. Quippe qui adeo degenerauit à suis maioribus, ut quæ illi ad populi commoda destinarent, ipse ad latrocinia exercenda & Reip. perniciem conuerterit.

M. PAPYRIUM OCCIDISSET.] Non possum discretiùs quàm Afconij uerbis rem explicare: Pompeius post triumphum Mithridaticum Tigranem filium in catenis deposuerat, apud Flavianum Senatores: qui postea cum esset Prætor eodem anno, quo Trib. pleb. Clodius, petit ab eo Clodius, super canem, ut Tigranem adduci inberet, ut eum uideret. adductum collocauit in conuiuium, deinde Flavius non reddidit: dimisit, & habuit extra catenas, nec repetens Pompeio reddidit: postea in nauem deposuit, & cum profugeret ille tempestate delatus est, tantum ille ut deduceretur ad se, Clodius Sextum Clodium de quo supra diximus, qui eum redederet. Vides hoc loco uerba penitus esse corrupta, sensus apparet: Postea in nauem deposuit, & cum profugeret ille tempestate relatus est in portum, Ille (uidelicet Pompeius) ut deduceretur ad se postulat, Clodius Sextum Clodium apposuit qui eum redederet. Pergit Afconius: Flavius quoque re cognita, ad diripiendum Tigranem profectus est, ad quantum lapidem ab urbe pugna facta est: in qua multè ex utraque parte ceciderunt, plures tamen ex Flauij, inter quos & M. Papyrius eques Romanus, publicanus, familiaris Pompeio. Flavius sine comite Rozam uix per fugit.

NYNC EIVSDEM.] Per comparationem Papyrij cum Clodio indignitatem obiectiõnis exaggerat.

QVANTAS TRAGOEDIAS EXCITAT.] Quam inuidiosè obicitur?

LATRONIS ET PARRICIDÆ.] Clodij infidatoris & homicidæ.

SED QVID EGO ILLA COMMEMORO?] QVÆ parua sunt & silentio prætereunda, si cum alijs grauioribus conferantur.

COMPREHENSVS EST.] Idem Afconius: Pisonè & Gabinio Consulibus pulso Cicero in exilium, cum III. Idus Sextiles Pompeius in Senatum uenit, dicitur seruo Pub. Clody sicam excidisse, eaque ad Gabinium Consulè declarat dictum est, seruo imperatum à Pub. Clodio, ut Pompeius occideretur. Pompeius statim domum rediit.

IN TEMPLo CASTORIS.] In æde Castoris & Pollucis, quæ in foro Romano fuit, ubi tum Senatus habebatur.

HOMO ENIM NOBILIS.] Thucydides libro tertio oratione Thebanorum contra Plataenses: *Καὶ μὴ παλαιὰ ἀγένη, ἐὶ πρὶν ἄρα καὶ ἰσχυρὰ, καὶ αἰσχροὶ ἐπιπλάθῃσι, αἱ δὲ καὶ τοῖς ἐμὰ ἀδικοῦσιν ἐπιπλάθῃσι ἴσως, τοῖς δ' ἀγροῖσι πὲρ δὲ πᾶσι, διαλαοὶς ἔχουσιν. ὅπ' ἢ ἐκ τῶν σπουδαίων ἀναστασίων.* Neque maiorum uirtutibus, si quæ unquam extiterunt, auditis flectamini, quas oportet iniuria affectis auxilio esse, iis autem qui turpiter fecerint, duplicem inferre multam, quod peccarint cum minime conueniret. Nescio tamen quo modo eadem nobilitas & crimen grauius facit, & tamen minus puniendum. Grauius est quod turpe sit à maiorum suorum uirtute defletere. pulchrè Iuuenalis Sat. 8.

Quid si precipitem rapit ambitus, atque libido. Si frangis uirgas sociorum in sanguine, si te Delectant hebetes lassò litore secures, Incipit ipsorum contra te stare paremum Nobilitas, claræque facem præferre pudendis, Omne animi uitium tanto conspectus in se Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

Quod in bello Iugurthino Marius Sallustianus his uerbis ostendit: Quanto uita illorum præclarior, tanto horum scordia flagitiosior. & profecto ita se res habet: maiorum gloria posteris quasi lumen est, neque bona eorum, neque mala in occulto patitur. Videtur Sidorius uirique ueffigis instillile: Quanto splendidior honore celsior quisque est, tanto, si delinquit, peccato maior est. Mox: Tanto enim maius cognoscitur esse peccatum, quanto maior est qui peccat: crescit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum, & sæpe quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur. Et uerò quis cinctum in Cæsare, somnum in Scipione, in aliis alia notauisset, nisi ipsorum nobilitas facem huiusmodi uitij prætulisset? Plutarchus in præceptis politici: Πομπῆιον δὲ Μάρκον ἰσχυρῶς εὖ οἱ ἰσχυρῶς περὶ αὐτῶν ἐν τῷ δικαίῳ τῷ κρηλίῳ κινῶσιν. αἱ δὲ ἐκ τῶν σπουδαίων εὐκαὶ καὶ ἀνεργεῖσθαι διαγινώσκουσι τῶν ἀλλοτρίων, καὶ κολοῦσιν, καὶ αἱ ἐκ τῶν κρηλίων αἰσχροῦσιν. οὗτο τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἀνεργεῖσθαι ἐπὶ ἀνεργεῖσθαι καὶ παρὰ τὰς ἐπιπλάθῃσι. Pompeio Magno conuiuium faciebant inimici eum cum aduerissent caput uno digito scalpentem. sicut enim in facie lens & verruca molestiores sunt, quàm relique corporis macula, mutilationes & cicatrices: sic exigua peccata ubi in principis cernuntur uita pro magnis habentur, &c. Galenus protreptico: καταγιγνώσκουσι, ἄλλοι οἱ ἀνέχουσι τὸ θῆνος, αὐτοὶ οἱ καὶ τῶν ἄλλων ὡς ὑπερμετρήσθαι τὸ λαμπρῶν τῶ θῆνος, ἀνεργεῖσθαι τῶν κακῶν ἀπορροῖν. ἢ ἂν αἰσχροῦσιν ἔχουσι τῶν βασιλευσῶν τῶν ὀπτηγῶν ἀνεργεῖσθαι τοῖς ἐκ θῆνος λαμπρῶν. ἀλλὰ τῶν καὶ καὶ ἀνεργεῖσθαι πρὸς ἀπὸ τῶν κακῶν τῶ θῆνος τῶ ἀνεργεῖσθαι. τῶ δ' εἰ μὴ τῶ ἀνεργεῖσθαι ἔχουσι, ἐπὶ τῶν θῆνος, αὐτῶν τῶ ἀνεργεῖσθαι πρὸς ἀπὸ τῶν κακῶν τῶ θῆνος. Qui generi suo non respondent, maiore reprehensione digni sunt, quare obscuro loco nati: Itaque fit ut si uiciorum predictæ claritatem generis, declare suum ipsius uitium minus uenia dignum esse, neque enim eadem trutinæ aestimamus aut exploramus plebeios homines, qua claro genere natos. sed illos si uel mediocri uirtute predicti sint, probamus & amplectimur, quod deest illorum uirtus, generis obscuritati attribuentes. Rursus hoc qui nihil habent digni imaginibus maioris, etiam si ceteris omnibus antecellant, nondum tamen suscipimus.

Nobiliù peccata magis apparent.

Nihilò tamen seciùs nobilibus viris, si quid deliquerint, faciliùs ignoscitur. Lucilius libro sexto :

-Peccare impune rati sunt

Posse ac nobilitate facul propellere iniquos.

Marius apud Sallustium: *Alij si deliquere vetus nobilitas, maiorum fortia facti, cognatorum & affinium opes, multa clientele, omnia hac presidio adsumunt: mihi spes omnes in memet sita.* Tiraquellus libro De nobilitate cap. 20. & De pœnis temperandis causa 31. rem ex professo tractat, & quidem eruditè, nos ex eo pauca seligemus, & citatis multis legibus in hanc sententiam laudat Quintilianum lib. 6. cap. 1. *Periclitantem verò commendat dignitas, & studia fortia, & suscepta bello cicatrices, & nobilitas, & merita maiorum.* Vide eundem lib. 7. cap. 4. Tullium 2. Rhetoricorum, Valerium lib. 8. cap. 4. de Amilio Scauro, Liuium libro tertio de Appio Clodio, Suetonium in Augusto cap. 5. de C. Lectorio, Tullium 2. de lege agraria: *Quemadmodum cum pecebam nulli me vobis auctores generis mei commendabant: sic si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à vobis deprecantur.* Minus igitur puniuntur nobiles ob eadem delicta, nisi personæ dignitas aut nobilitas augeat delictum. tunc enim grauiùs puniuntur, vt pœna delicto respondeat. vide Tiraquellum loco citato à numero 17. multis id legum sanctionibus comprobantem. Tum autem, vt idem ait numero 19. dicitur crimen augeri dignitate, cum in his peccamus quæ dignitatem nostram concernunt, vel in his propter quæ dignitatem vel honorem sumus consecuti, &c. vel etiam quando delinquimus præsertim, colore, & velamento dignitatis. Atque hinc infertur nobilem si proditoris crimen admiserit, grauiùs puniendum: adeo enim nobilitati repugnat proditio, vt proditor nobilitatem amittat. quod ex eo constat quòd nobilitatis illius indicia delenda sunt. D. de pœnis. l. Eos qui, &c. Hinc item fit, vt nobilis crimine falsi deiunctus, aut in fide errans, aut mandatum Principis contemnens grauiori quàm ignobilis, aut saltem æquali supplicio sit puniendus. Atque hæc, vt ait, de causis criminalibus debet intelligi, nam vt plurimùm in causis pecuniariis, si cætera sint paria, nobiles grauiore pœna mulstantur. Sed præstat dictorum rationem inquirere.

Prima huius discriminis causa à Iurifconsultis adfertur. *Nam affligitur magis nobilis ex parua quædam pœna corporali, quàm ex magna ignobilis: ideoq. modica pœna maior in eo censetur, quàm magna in plebeo, & de diverso in pecuniariis.* Cùm enim, vt ait Plato in Protagora, pœna ideo infligatur, vt eius metus à peccato mortales absterreat: O δὲ κτ' ἄλλου ὀπταίων καλεῖται, οὐ τὸ παρεκκλιθεὶς ἔτεκα ἀδικιωτος περὶεῖται (ὃ γὰρ τὸς ἀσεβῆν δ' ἔφυται θέν) ἀλλὰ τὸ μέλλοντος ζῆν, ἢ αὐτὸς ἀδικῶν, ἢ κατ' αὐτὸς εὖτος, κατ' ἄλλος ὁ πῶτος ἰδὸν καλεῖνται. ἢ τοιαῦτα θάνατος ἔχει διακοίντου πένδεν τῶ εἴκει ἀρετῶ ἀποπροπέσῃ ζωῆ ἔτεκα καλεῖται. *Qui cum ratione punire conatur, non præteritis facinoris causa castigat (neque enim efficere potest, vt quod factum est, factum non sit) sed propter futurum, vt neque ipse iterum delinquat, neque alius vilius cùm eum puniri aduerterit, quod qui in animum induxit sumus doceri posse virtutem arbitratur: nam ideo punit, vt homines à peccando deterreat. Cùm igitur leuis*

pœna corporis nobiles non minùs absterreat, quàm gratis plebeios, mentò nobiles leuius quàm plebeij pœna corporis puniuntur, at in pecuniariis contra, non minùs absterret leuis, multa plebeios, quàm grauis nobiles, ideoque plebeij leuiore pœna plectuntur.

Altera, quia nobiles sunt in Rep. pauciores, atque adeo quàm fieri poterit rarissimè sunt morte plectendi, ne frequentia suppliciorum Rempublici nobilibus vitis exhauriat. Hinc illud Euripidis apud Stobæum sermone 84.

Φειδωλὸς ἀδελφῶν ἐυβίων, φειδωλέεσσι, κακοῖς ἂ' ἀποπέμψω, ὡς πρὸς ἀξίαν.

Parcamus nobilibus viris, parcamus, *Males autem respuamus, vt digni sumus.*

Quemadmodum enim magis auro quàm cæteris metallis parcamus, sic nobilib. generis aurei reliquiis meritò parci Resp. Plato 3. Republicæ: O θεῖς πλεῖστον σοὶ τὴν ἡμῶν ἰκασι φέρειν, ἕρποντι δὲ τῇ φηβοντι σωτῆρι ἀντίθε. διὸ πικρῶτατι σίν. *Deus hominem fingens, in eorum productione qui apti sunt ad gerendos magistratus auri immiscuit, ideoque summo in pretio sunt habendi. Nobilitas enim est blanda conciliatricula, vt dicit Orator pro Sextio II. Omnes boni nobilitati fauemus, & quia vitæ est homines nobiles esse dignos maioribus suis.*

Causæ huius discriminis.

Tertia causa est, quam eodem loco subiungit: *Quia valet apud nos clarorum hominũ, & bene da Rep. meritorum memoria, etiam mortuorum.* Hinc fit vt id Respublica clarorum virorũ posteris debere videatur, & ingrata sit nisi horum posteris, quàm poterit, propagare conetur. eam ob rem Augustus, vt notat Appianus 2. ciuilium: Ἀθλιωτῆς ἀπίστοι οὐ γράμματα ἐπιπέδου, ἢ ἐπίτητι, ποταμοῦ ὑμῶν ἰσπὶ σπῶν ἀπὸν ἀπολλυμένων ἢ ἄλλῃ τ' ἀσεβῆν πλειοσύνῃ *Atheniensibus veniam petentib. concepit, & adiecit, Quoties vos vestris flagitiis peruenitis maiorũ gloria seruabit? Idẽ cùm Alexandrinis condonaret apud Dionem lib. 51. Πέσασθι σευδῶμον τὸ τῷ θεῷ τὸν Σάρατι, ἢ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν εὐκλεῖν, ἢ τὸν Ἀριστοῦ πολίτην, ὃ περ φιλοσοφῶντι τῷ ἕκαστῳ ἔχῃ. *Prætexebat Deum Serapidem, Alexandrum conditorum, & tertium Arium cuius philosophiæ & consuetudine vivebatur.**

Quarta quia, vt dicunt Theologi, legislator suis legibus non tenetur, quoad vim coactiuam, sed tantum quoad vim directiuam: vnde, vt ait Vlpianus, *Princeps legibus solutus est.* Non quòd legibus suis obtemperare non debeat, sed quòd transgredienti suam legem nullum supplicium impendat. Sic enim explicat Harmenopolus libro primo tit. 48. O βασιλεὺς νόμοις οὐκ ἐσπένεται, ἢ γὰρ ἀμάρτυρος οὐ καλεῖται. *Princeps legibus solutus est, id est: si peccauerit non punitur.* Dio libro 53. Ἀλιωτῆς γὰρ δὲ τῶν νόμων, ὡς ἀπὸ τὰ λαμπρὰ ῥήματα λέγει. πῶτ' ἐπὶ ἐλευθερίῃ ἀπὸ πάντων ἀξίως νόμοις εἶπ, &c. *Principes legibus sunt soluti, vt conceptis Latinè verbis dicitur, hoc est ab omni necessitate legis immunes.* Cùm igitur leges vel à nobilibus, vel saltem à Principe de nobilitum consilio fiantur, meritò nobiles pœnis legum suo modo sunt soluti, quòd illis suorum priuilegiorum partem Princeps communitet, sicut ibidem ait Vlpianus: *Augusta autem licet legibus soluta non est, tamen eadem illi priuilegia tribuunt, quæ ipsi habent.* Hæc ex D. De legibus. l. Princeps.

Minus puniuntur nobiles ob eadem delicta.

Pœnis corporis.

Pecuniariis non item.

Quinta, quia corporali pœna semper annexa est infamia. atque adeo nobilis vtpote honoris cupidus pœna corporali magis, quàm homo obsecutus affligitur. Aristoteles 2. Rhetoric. cap. 15. Εὐθυσίας ἰσὸν δὲ ὕβρις ἔστι τιμιωτάτητος εἶναι τὸν κακῆρῶδων αἰτίων. Solent nobiles honoris esse cupidiore.

Sexta ratio addit possit, quod nobilis libertati, plebeius seruituti magis natus esse videatur, atque adeo nobilis minùs seruilibus pœnis obnoxius. Pœnas autem corporales esse seruilis, quòd Romani solos ciues peruelles, aut seruos verberibus & cruce puniebant. De iis qui natura serui sunt aut liberi Aristoteles 1. politic. cap. 3. consulatur.

III. IN MONUMENTIS.] Eodem pacto Appius ille Cæcus in Cæliana Clodia profligatam impudicitiam exaggerat. 36. Ideo aquam adduxi, ut ea tu in castre vterere? ubi viam munivi, ut eam tu alienis viris comitata celebrares? Iuuenalis Sat. 8. ver. 142.

Quo mihi te solitum falsis signare tabellas
In templis que fecit auui? statuasque parentis
Ante triumphalem? &c.

Præter maiorum cineres atque offa volanti
Carpento rapitur pinguis Lateranus, & ipse
Ipse rotam stringit multo sufflamine Consul.

III. EIVSDEM APPIÆ NOMEN.] Ab Appio Clodio Cæco Publij Clodij abauo sic appellata. Vide Notas in Cæliana 36.

IV. QUANTAS TRAGŒDIAS EXCITAT.] Quàm tragicè exaggeratur. ita Plautus in Pseudolo:

Illic homo est, vide ut paratragediat carnyfex.
Iuuenalis Sat. 6. longè pulcherrimè, paululum deflectit:

Fingimus hac alium satyra sumente cothurnium
Scilicet, & finem egressi legemque priorum
Grande Sophoileo carmen bacchamur hiatu, &c.

Frequentius etiam Græci. Demosthenes pro corona: Οὐκ αὖ ἀπὸ τῶν τοιούτ' εἰπῶν, οὐδ' αὖ ἐὺ πῶς ἐπιχθίνος λόγος πεισθεῖται, ἄραρ ἐς τραγωδία βῶνται, ὃ γὰρ ἔστι καὶ ἄλλοι, καὶ ἀρῆται καὶ τὰ τοιαῦτα. Non cum puto talia dicendum fuisse, neque tam odiosos sermones exhibiturum, ut in tragediâ vociferantem ὁ sol, ὁ terra, ὁ virius, &c. Quod Nazianzenus epist. quadam ad Basilium præ oculis videtur habuisse: Ω γῆ καὶ ἕλιος, αἶθερ καὶ αἰθήρ. τραγωδίου γὰρ τιμαίροι. O terra & sol, æther & aether. tantissem enim paratragediâ diabolo. Demosthenes loco citato: Οὐδὲ γὰρ πηλικιώταις ἡλίκα τῶν ἐτραγωδῶν. Cum tanta sint quantitas nunc paratragediâ diaboli. Idem Orator oratione de falsa legatione: Πῶ ἄλλοι; καὶ ἡσυχία; καὶ ἡσυχία; καὶ τῶν τῶν ἐτραγωδῶν πεισιῶν. Vbi mola falsa? ubi mensa? ubi libationes? hæc enim circiens tragicè exaggerat. Libanius Martisapologia: καὶ τὸ εὐθὺς τῆς χειρὸς ἔργον τραγωδῶν, πῶν γινώμεθα δὲ, ἢ ἢ χεῖρ ὑπερίστων, καὶ πῶν ἀπὸ χειρὸς οὐ βουλεύμεθα ἔκταζον. Et manus quidem opus tragicè extollens, consilium vero, cui manus submissi iurabat, ante manus acta expendere negligens. Polybius tragœdias ex-

citare idem esse, atque supra modum exaggerare ostendit: καὶ μὲν τῆς ἐπιπυρίας τῶν ἀγροῦντων ἐκτραγωδῶν καὶ σαυαῖστων. Dicitur fortunas paratragediari & exaggerare. Sed de his Budæus in commentariis lingue Græcæ, Henricus Stephanus in thesaurò, & alij passim consulantur. Fabius lib. 6. cap. 1. In parvis quidem litibus, hæc tragœdias mouere, tale est, quale si personam Hercules & cothurnos aptare infantibus velis. è 2. de oratore expressum. Athenagoras de resurrectione mortuorum: Εἴτα τῶν ἐκτραγωδῶν τῶν ἐν λιμῶν καὶ καυτίων ἐπιπορευθῆναι πικρῶτατας. Ad hæc filiorum manducationes in fame & furore tragicè exaggerant.

CREBRO VSURPATUR.] In Vatinius 27. Et quoniam crebro usurpas legem te de alienis iudiciis reuicendius traxisse.

PARRICIDÆ.] Nota est lex XII. tabularum. Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida est. At si telum manu fugit, pro capite & natis eius in concione arietem subicito. Quæ loquendi forma ab ipso Romulo proflexerat in cuius legibus, auctore Plutarcho: Πᾶσα ἐὶ δὲ φονία, πικρὸς τῶν. Omne homicidium, parricidium. At M. Ciceroni 2. de legibus, parricida dicitur, non is qui hominem occiderit, sed qui sacrilegium admiserit: Sacrum sacròe commendatum qui clepsit rapistue, parricida esto. vt, parricida. idem, atque, capital, esse videatur. Hinc lex Numæ Pompeij: Si quis hominem liberum mortis sciens duit, parricida esto. Priscianus: Parricida tam à pari quàm à patre deduci potest. Tranquillus in Iulio 4. 2. Pœnas facinoroso auxit, & cum locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimoniis exulabant, parricidas (vt Cicero scribit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit.

S V A.] Vide infra §. 28.

I A N Œ A.] Ianua pinnatarum ædium. Iuuenalis Sat. 7.

At longè fer: ata domus seruire iubetur
In qua sollicitas imitatur ianua portas.

Eadem Græcis distinctio Thucydides in 2. Οἰοῦντο πῶτας τῶν εἰς τὸ οἰκῶματος εἶναι. Portas ædium ianuam esse rati. vbi interpres: Οἰεῖται αἱ τῶ οἴκου, πύλαι, αἱ τῶ πύλαι. Ianue domus, porte matri. Vnus quod sciam confudit Persius Sat. 3.

-crassisque lutatus amomis
In portam gelidoscalces extendit.

In portam i. in ianuam pinnatæ domus. quamuis fortasse, quia beatulum describit, eum infinuat non tam in domo, quàm in vrbe habitare. tales enim erant, multæ pinnatarum domus, vt cum vrbibus bene magnis possent contendere. Vide dicta superius 13. digressione de atris.

A X I O M A T A.

Homo nobilis impune non debet in suis monumentis latrocinari, & homines occidere.

Sunna est Reipub. perturbato, si ianua nos & paricibus, non iure legum & iudiciorum tegamus.

Tragœdias excitat.

V.

V. Parricida.

VII.

VIII.

Ianua. Porta.

ARGUMENTVM.

A variis circumstantiis exaggerat factum Clodij, qui seruum ad inferendam Pompeio necem in vestibulo curiæ collocarat, ex quo efficit, si nulla de his insidiis decreta questio est, multo minus de Clodij cede decerni debuisse.

NVM quæ rogatio lata? num quæ noua questio decreta est? atqui, X I X. si res, si vir, si tempus vllum dignum fuit, certè hæc in illa caussa summa omnia fuerunt. Insidiator erat in foro collocatus, atque in vestibulo ipso Senatus: ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur salus ciuitatis: eo porro Reipub. tempore, quo si vnus ille occidisset, non hæc solum ciuitas, sed gentes omnes concidissent. nisi fortè, quia perfecta res non est, non fuit punienda. perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus vindicentur. minus dolendum fuit, re non perfecta, sed puniendum certè nihilo minus.

EXPLANATIO.

NVM QUÆ ROGATIO LATA? Vt de Clodio & eius insidiis quæreretur. quasi dicat,

Si vngquam noua questio decernenda fuit, maxime de insidiis paratis Pompeio.

Sed de illis insidiis noua questio decreta non est. Ergo nunquam decernenda est.

Conclusio subicitur. probatur sequela maioris, à loco, à tempore, à persona eius cui parata fuerant insidiæ. Insidiator seruus P. Clodij, erat in foro, vbi leges maxime vigere debent, vnde vis excludi, & in ipso Senatus vestibulo collocatus, qui locus adeo augustus est, vt templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, ara sociorum, portus omnium gentium esse videatur. *Ei viro*, Cn. Pompeio, per antithesim factum exaggerat, *vita, mors.*

EO FORO.] A tempore. cum iam vix vlli essent qui Rempub. contra improborum conatus possent defendere. me in exilium, M. Cato ne procellâ tribunitiâ in insulam Cyprum specie honesta prouinciam procul amandato, Clodius & eius factio de pernicie non vrbs solum, sed etiam omnium gentium cogitabant.

NISI FORTE.] Occurrit tacite obiectio, qua videbatur Clodij factum eleuari. Dices quæritio nem nouam ferendam non fuisse, quia res perfecta non est, nec Pompeius occisus est. Respondeo non minus puniri debuisse, quia non exitus rerum, sed hominum consilia legibus vindicantur.

MINVS DOLENDVM FVIT RE NON PERFECTA.] Quia Respub. tantum vulnus non accepit, quantum si Pompeius insidiis fuisset oppressus.

SED PUNIENDVM CERTE NIHILO MINVS.] Quia nihilo minor fuit improbitas Clodij, quam si Pompeius reuera cecidisset.

NOTÆ.

I. Insidiator.

INSIDIATOR.] Ductum, opinor, insidiarum inomen, quod milites locis quibusdam abstrusis soleant insidere, & ex improviso in hostes insurgere. Sic Græci τὸ ἐκείριον vsurpant. ab hac voce in re militari non pauca verba fluxerunt.

runt, vt subsidium, præsidium, præsidium, quod qui erant præsidio, ij præ castris aut etiam præ mœnibus federent, vt primum hostium impetum ab vrribus & muris prohiberent. Subsidium contra, quod ij qui subsidium ferebant, sub siue post exercitus federent, vt postquam hostium impetum sustinerent, ac in hostes iam certamine fatigatos insurgerent. quales fuisse triarios in acie Romana Liiuis, Polybius, & alij prodiderunt.

IN FORO.] Quam atrox fuerit gladius in forum inferre, & quam ferè hoc etiam nefas irreperferit, liquet ex Appiano primo ciuiliũ: Ζήρος δὲ οὐδὲν πο παρατρέχων ἐς ἀκκλισίαν, οὐδ' ἄλλοις ἐμπελον παρὶν γὰ Τιβέριος Γεράκιος διμαρχῶν ἔχόμενος ἐμπερον σέβητος ἐς εἰσὴν ἀπόλετο. Nullum prius gladium in concionem illatum, aut eadem ciuilem factam prius quam Tiberius Gracchus Tribunus plebis leges ferens in seditione omnium primis occisus est. Subdit: καὶ ἐκ αὐτοῦ ἔπαισιος ἐπὶ τῷ δήτῳ μῶσι. Neque post hoc piaculum fuit vnus seditionum finis. Paulo post enim collatis signis in ipso foro pugnatum est, à Sylla & Mario: Es τὸ σὸν ἄνωγος κακοῦ τὰ τῶν εἰρηνοφιλοῦντων σέβητα. Tantum iis mali inuexit negligentia in seditionibus comprimentis. Aded vteriam Lucius Antonius aliquantum post, sed tamen aliquando, paludatus ausus fuerit habere concionem. Dio Cassius lib. 48. Ἐν γὰ τῷ στρατοπέδῳ οὐκ ἴδιον ἔμενον, ὁ μάλιστα ἀγὼς ἐπαποικίκεν. Et in veste militari vnus concionem habuit, quod nemo hactenus fecerat. Quod non Romanorum modò leges, sed etiam Thuriorum fieri prohibebant. Diodorus Siculus lib. 12. sup. Bibliothecæ de Charonda: ἐπὶ τῷ ῥώματι ἐξιδὼν καὶ ξηροῦ διὰ τὸν λησά, ἔχ' ἔπαισιος ἀκκλισίαν συνεστῶτος, ἔχ' ἡγεσίης ἐς τὴν πλάτην, σέβητι πελλεαλιμῶν τὰ κ' ἔ' εἰπὴν νομοθετικῆς δ' ἑὸ μάλιστα ἐπὶ ἄλλο ἀκκλισίαν. ἔχ' ὀπλιαδούχους ἐπὶ τὸ ξηρὸν παρεῖσθαι, σέβητα καὶ ἔχ' ἐστὶ τῶ ἀσφραγῶ καταρτίους. ἂν ἴσος ἰσότητος, καταλέλικος τὴν ἴδον νόμον. μὰ Δί, τίμῳ, εἰδὼ καὶ κείον πείσῳ, ἔχ' ἀπαιτούμενος ἐπὶ ἐπίσταν. Cum in agrum gladio accinctus propter latronum incursum exciuisset, interim dum ille reuertitur, accidit vt populus in concionem advocatus inter se tumultum excitaret. curiosus ergo seditionem peruestigaturus, in medium procedit. legem autem tulerat ne quis in concionem cum armis prodiret. immemor ergo gladij quem femori subligatum

Quando primum gladius in forum illatus.

Charondas scipium interfecit, quod imprudens gladium in forum intulisset.

habebat, cum in concionem aduolasset, ansam maleuolus criminandi prebuit, e quorum numero unus exclamat: Legem abs te conditam ipse destruis. Ita hercle, inquit, sed faxo ut ea dominetur, & stricto gladio seipsum interficit.

III.

PERINDE QVASI EXITVS RERVM, NON HOMINVM CONSILIA.] Callistratus D. ad legem Corn. de sic. D. Hadrianus in hac verba rescripsit: in maleficus voluntas spectatur, non exitus. Item Papinianus D. de reg. iuris l. 7. 9. Fraudis interpretatio semper in iure civili, non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur. Clarissimè Harmenopolus lib. 6. cap. 6. φονεὺς ὅστις ὁ σκοπὸς ἔργου φονεύσει, καὶ ἂν φονεύσῃ, ἀλλὰ τὸν σκοπὸν προουπάρχει, ὁ πάσης ἰσότητος ὄν ἐπινοεῖται ἔσθλατο. ὁ σκοπὸς καὶ ἐν τῷ ἐπινοεῖται, καὶ ἐν τῷ φονεύσῃ ὁ μὴ βλάπτει φονεύσει, εἰ δὲ φονεύσῃ. Homicida est qui quempiam eo animo percussit, ut occideret, siue occiderit, siue non occiderit, sed fortè vulnerarit, aut leuiter eum percussit, quem occidere decreuerat. iidem & ē dixerunt, homicida non est qui interficere nōuit, est interfecerit. Libanius Martii apologia: Γομφύλιος ἔργον ἔργου ἐπινοεῖται πύργου πύλαινας, ὅτε καὶ βουλομένης τῆς δεξιᾶς κακῆς, ὅ μὲν δὲ δουλοῦς ἰσοπέται, καὶ βλάπτει ὅ ποιεῖται βουλομένης, καὶ μὴ δουλοῦς, καὶ ὑπερβάτης ὄν. ἄλλοι αὖ τὸ τῶν τοῦτον πύργου ἔργον ἔργον. Vbiq̄ causam videmus tantam vim habere, ut cum aliquis inimicè malè agere vult, tametsi non possit odio haberi: Et qui laesit, benefacendi animo, inter bene meritos statuatur, in semper voluntati plus quàm effectui tribuetur. Seneca 4. cont. 7. Stelera, quamuis citra exitum subsiderunt, puniuntur. Paterculus libro secundo: Cato Consularis M. Catoris nepos, Africanus Porcius filius repetundarum ex Macedonia damnatus est, cum lis eius iv. mill. estimaretur, adeo viri illi magis voluntatem peccandi intuebantur, quàm modum, factūq̄ ad consilium dirigebant, & quid, non in quantum admissum foret, estimabant. Apuleius 4. floridorum: Omnibus bonis in rebus conatus in laude, effectus in casu est. Mox: In maleficus etiam cogitata scelera, non perfecta adhuc vindicantur, non indicantur, vt aliqua exempla habent, cruenta mente, pura manu. Ergo sicut ad poenā sufficere meditari puniendā, sic & ad laudem satis est conari predicandā, & meritū.

Nam scelus intra se tacitum qui cogitat vllum facti crimen habet. ait aliqui Iuuenalis. Et Seneca libro secundo de tranquillitate cap. 7. Potest aliquis nocens fieri quamuis non nocuerit. Paucis interiectis: Aliquis mihi venenum dedit, sed vim suam remixtum cibo perdidit. venenum illud dum sceleri se obligauit, etiamsi non nocuit: non minus latro est cuius telum opposita veste elusum est, omnia scelera, & ante effectum operis, quantum culpe satis est, perfecta sunt. Quintilianus quadam declamata. Infidatus civi, etiamsi non effecerit scelus, poenis tamen legibus soluit. Maximus Tyrius: Καὶ μωροὶ καλαρεῖ ὁ νόμος, οὐ πὸν δεξιότατον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν βουλομένητα. Et adulter legibus puniunt, non qui crimine parauerit solum, sed etiam qui voluerit. Demosthenes contra Aristocratem: Ὅτ τὸ πικρὰ ὁ νόμος ἐπέβλητο, ἀλλὰ πῶς τὸ δεξιότατον δάναον. Non exitum rei, sed eius qui fecit consilium lex spectauit. Placet lepidam fabellam Phædrī longè terribilissimi scriptoris attere:

Calvi momordit musca nudatum caput,

Quam opprimere captans, alapam sibi daxis graueni.

Tunc illa invidens: Punctum volucris paruuē Poluisti morte vlcisci, quid facies tibi. Iniurie, eam qui dederis contumeliam? Respondit: mecum facile redeo in gratiam, Quia non fuisse mentem ledendi scio, Sed te contempti generis animal improbum, Quae delectaris bibere humanum sanguinem, Optem necare, vel maiore incommodo. Hoc argumentum veniam magè dari docet Qui casu peccat, quàm qui consilio est nocens. Illam esse, quauis poena dignum iudico.

Non igitur magis exitus rerum quàm hominum consilio puniuntur: Summa enim professio stulticie est, inquit Tiro Tullius apud Gellium cap. 3. libri 7. Noct. Attic. Non ire obuiam sceleribus cogitatis, sed manere, oppeririq̄, ut cum admissis, & perpetratis fuerint, tum denique, ubi que factis sunt, infecta fieri non possunt, puniantur.

Contrà verò sententiam alij non esse solam & nudam malefici voluntatem ciuilibus legibus puniendam. Cato pro Rhodiensibus, cuius verba à Gellio referuntur. Et quis est tandem nostrorum, qui quod ad se se attineat, æquum censent quemquam poenis dare, ob eam rem quod arguatur malè facere voluisse? Nemo opinor. nam ego, quod ad me attinet nolum. Deinde paulò infra dicit: Quid nunc & que tandem lex tam acerba que dicat, Si quis illud facere voluerit, mille nummis dimidium familiae multa esto: si quis plus quingenta ingera habere voluerit, tanta poena esto: si quis maiorem pecudum numerum habere voluerit, tantum darni esto. atqui nos omnes plura habere volumus, & nobis impune est. Postea ita dicit: Sed si honorem non æquum est habere, ob eam rem quod bene facere voluisse quis dicit, neque scit tantum Rhodiensibus tale erit, non quod malè fecerunt, sed quia voluisse dicuntur. hæc Cato quæ explicans Gellius: Facta sola, inquit, censenda dicit, atque in iudicium vocanda: sed voluntates nudas, inanescit, neque legibus, neque poenis fieri obnoxiam. Vlpianus D. de poenis, leg. 18. Cogitationis poenam nemo patitur. Hanc legem enarrans Gothofredus controuersiam ita componit: Conatus medius ad extremum finem tendentibus coniunctus etiam puniuntur, præsertim si grandiorum delictorum numero finis ille continetur, &c. nuda verò simplex latens in animo, ac nemini detecta cogitatio, ut ab hominibus ignorata, ita ab iisdem puniri non potest. Atque hoc sensu accipienda sunt, tum illa que superius allata sunt, tum Seruius qui illum 6. Enceidos versus explanans:

Ausi omnes inimice nefas, ausique potiri. Illic sunt, inquit, & qui fecerunt, & qui conati sunt. dicit autem secundum Romanum ritum, in quo non tantum exitus puniuntur, sed & voluntas. Negare tamen non possum euentum, etiam præter voluntatem humanis legibus vindicari. Claudius Saturninus D. de poenis leg. 16. §. 8. Euentus spectatur, ut à dementissimo quoque facta. quamquam lex non minus eum qui occidendi hominis causa cum telo fuerit, quàm eum qui occiderit. puniat. & ideo apud Græcos exilio voluntario sortitus casus libentur, ut apud præcipuum poetarum scriptum est:

Εἴτ' ἢ μὴ πῶς δὲ τὸ Μενέτιος ἔξ Ὀπίστου
Ἡρῶν δὲ τῆς αἰτίας ἂν ἀδ' ὀφείλοισιν ἕξαι λυγρῶς
Ἡσπερ τὸ ὄν ὠδὸν κατὰ τὴν Ἀπερὸν ἀμειψῶν

Nuda malefici voluntas legibus humanis non puniuntur.

Voluntas peccandi quando puniuntur.

Consilia nullus effectus fuerit.

Νήπιος, ἢ ἐπίλυον, αὐτὸ ἀραχάδιον χρυσοειῶν. Quando me parvulum exsistentem Menætiu ex Opunte Duxit vestram ad domum, parricidium ob triste, Die illo cum filium occidis Amphidamantis Imprudens, invidiosus, circumalatos iratus.

Et quamvis, ut contra Aristocratem refert Demosthenes. Draco legem tulisset, ἢ ὅτις ἀπέκρινεν ἐν ἀθροῦσι ἄλλον, &c. τότεν ἐεχε μὴ φέρην κτίνην. Si quis quempiam contra voluntatem occiderit, is eam ob rem ne exultato. Tamen hæc lex posterioribus ita fuit abrogata, ut qui re in Palladio disceptata necis contra voluntatem illatæ conuictus fuerat, is solùm vertere cogere.

Eum qui præter voluntatem patrate cadis comperitus est, definitus quibusdam temporibus exire iubetur, & exulare donec eum delicti propinquus occisis reueretur. Eadem enim pæne Plato 9. de legibus, iubens præterea eum qui hominem vel ignorans, vel contra voluntatem occiderit, certis sacrificiis expiari. quod ad eò sancitum esse voluit, ut ne brutas quidem animantes exceperit. Ead. d. ἢ ἐξ ἐλαφύρων ἢ ζῴων ἄλλῃ πὸ φοβήσῃ πᾶς, &c. ἐπιήρασαν ἢ αὐτὸ σφραγισμένην τῷ φόνῳ, τῷ κτήνατι. διεδικαζέσθων ἢ τῶν ἀζωνόμων, εἴη αὐτῷ ἢ πῶς ποσὶς οὐ φερασκόων. τὸ δ' ὄφρα ἐξω τῶν ἐραν τισ γῆρας, ἀποκτίναςτας διοείσωσι. Si inveniunt aut quouspiam aliud animal quamquam occiderit, &c. eius sanguineus homicidæ iudicio persequuntur. Iudicant autem agrorum magistri quos & quot occisi sanguineus voluerit. Animal autem cadis conuictum morte plectitur, & extra fines eiicitur. Quod etiam nostri iuris vfu receptum esse refert et probat Tiraquellus de pænis, caussa 49. num. 39. Quod minùs mirum ei fuerit, qui ne res quidem inanimæ, quæ hominem extinxerint,

Involuntarij homicidæ.

Bæstie quæ hominem necauerint, quo modo puniuntur.

iudicij immunes esse cogitarit. Demosthenes contra Aristocratem, de iudicio Prytanci. Ead. ἂν λίθος ἢ ξυλοῖ, ἢ σιδῆρας, ἢ πὸ τοιοῦτον ἡμισὸν πατὴρ, ἢ τῷ ἢ ἄλλῳ ἀρῆσαι, αὐτὸ ἐὶς ἢ ἐξ ἢ τῷ τοιοῦτον ἡμισὸν πατὴρ, ἢ τῷ τοιοῦτον ἡμισὸν πατὴρ, ἢ τῷ τοιοῦτον ἡμισὸν πατὴρ. Si lapis, aut ignem, aut ferrum, aut aliud eiusmodi decidens quemquam percussisset, nec is qui coniecit notus fuerit, & illud cadis instrumentum in potestate haberet, huiusmodi rebus iudicium est sortiendam. Si igitur inanimatorum & rationis experium nullum fas est iniudicatum hac in causa relinqueret. Plato 9. de legibus: Ead. d. ἢ ἐλαφύρων πὸ φοβήσῃ πᾶς, κλυῖν ὅσα κτεροποιῶν, ἢ πῶς θεῶν τοιοῦτον βίβος ἐστίν, πᾶν δ' ἄλλον ὅσα πῶς φερασκόωντο. ἢ αὐτὸ ἡμισὸν κτίνη πᾶς, διεδικαζέτω αὐτὸν ἐξω τῶν γειτόνων, τὸ ἐξ ἢ τῶν οὐ φερασκόων ζῴων ἀφοσίου ἄλλῳ καθ' αὐτῆς τῆς κατὰ τῆς συγγενίας ὅλης, τὸ δ' ὄφρα ἢ φερασκόων, κατὰ τῆς ἐφ' ἢ τῶν ζῴων ζῴως. Si quid inanimum hominem anima priuauerit, exceptis fulminibus & telis huiusmodi quæ a Deo iaciuntur, cæterorum quæcunque aliquo incidente, aut ipsa delabentia quemquam occiderint, sanguineus iudicem constituat proximum vicinorum, expians tum seipsum, tum cæteram omnem cognationem: & quod cadis patrate conuictum fuerit, extra fines eiicitur, quemadmodum de animalibus dictum est. Dio Chrystosolus & Paulianus in Eliacis similem apud Thamos legem agnoscunt loquentes de statua Theagenis. vide.

Iudicium de rebus sensu carètibz quæ quempiam occiderit.

AXIOMATA.

Indignum est insidiatores in foro collocari atque ipso vestibulo Senatus. Non exitus rerum, sed hominum consilia legibus vindicantur. Minus dolendum est re non perfecta: sed puniendum certe nihilominus.

ARGUMENTVM.

Per ironiam vim oblectationis eludit, & breui recapitulatione omnia exempla superius prolata complectitur.

QUOTIES ipse, Iudices, ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus si me non mea, vel Reip. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? Sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pompeium, nosmetipsos, cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa. P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest: luget Senatus: mœret equester ordo: tota ciuitas confecta senio est: squalent municipia: afflictantur coloniæ, agri denique ipsi tam beneficium, tam salutarem, tam mansuetum ciuem desiderant.

XX.

EXPLANATIO.

QUOTIES IPSE.] Ter videtur insidiis Clodij appetitus. primo antequam ex vrbe pellereur: deinde paulò post quàm in urbem rediit. denique paulò antè quam hæc haberetur oratio. sic enim infra 38. de Clodij sic loquitur: Hæc intentata nobis est, &c. hæc eadem longo intervallo conuersa rursus est in me: nuper quidem ut satis me ad Regiam pene confecit. vide locum. SED STULTI.] Correctio oratoris, recapitulatio, ironia, quarum concenæ, vt alias figu-

ras omittam, mirè oratio temperatur. quid enim aut numero concinnius? aut figuris ornatus? aut sensu argutius? ac primum, vt de numero dicam, totus hic paragraphus membro longiusculo inchoatur: quoties ipse, &c. effugi. sequitur bi-membris periodus, cuius vtrumque membrum eodem exitu terminantur. alterum est: Ex quibus si me non mea vel Reip. fortuna seruasset. alterum: quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset. Sequitur alia periodus, sed alterius generis, quæ nullis distincta membris ad sententiam finem euolutur. Sed stulti sumus, &c. conferre audeamus. quæ

proximè sequuntur duobus membris altero breuiusculo, tolerabilia fuerunt illi, iusto altero continentur. Publy Clodij mortem equo animo nemo ferre potest. Sequuntur incisa quinque, & tandem tota hæc ironica correctio, periodo, quam monocolon appellat, finitur. figuræ, qui accuratè rem expenderet, supra viginti possent numerari. vt percontatio quories? quis tulisset? similiter cadens: seruasser. tulisset. correctio, sed fultis sumus. dissolutum & repetitio. Qui Drusum, qui Africanum, Pompeium. vbi & recapitulatio. antitheton, tolerabilia, nemo ferre potest. distributio, siue partium enumeratio: Senatus, equester ordo, &c. metonymia ciuitas pro ciuibus, translatio confecta senio est. De sensus grauitate dicere non attinet, is enim est qui ex tot figuris sententiarum efflorescit.

TOLERABILIA FVERUNT ILLA.] Quod Drusus & Africanus domi sua necati fuerint, ego & Pompeius Clodij insidiis fuerimus appetiti.

LVGET SENATVS.] Qui Pisonè & Gabinio Consulibus sic Clodij factionibus oppressus est. vt ne legere quidem impudè possèt, sed ad vestitum redire cogetur.

MOERET EQVESTER ORDO.] Quem ordinem propemodum extinxit, meque toti illi ordini charissimum eiecit è ciuitate.

TOTA CIVITAS.] Quam ille suis seditionibus afflixit & vexauit.

CONFECTA SENIO.] Luctu, & tædio, desiderio Clodij contabescit.

SQVALENT MVNICIPIA, AFFLICTANTVR COLONIAE.] Quæ exilium à Clodio mihi irrogatum tam iniquo animo tulerunt, vt ex omnibus municipiis & coloniis, qui Remp. saluam esse cupiebant, ad suffragandum legi de meo reditu concurrerint.

AGRI DENIQVE.] Quos ille vastauerat, præsertim in Hetruria, & de quibus dominos ciecerat. atque ita videt, quemadmodum ironice loquens grauem Clodio non beneficium mansuetique ciuis, sed crudelis tyranni notam imprelserit.

NOTÆ.

I. **EX P. CLODIJ TELIS, ET CRVENTIS MANIBVS.]** Innuit se à Clodio fuisse manu cominus, telis eminus appetitum, de voce *telis* supra §. 9. n. III.

REIP. FORTVNA.] Vide supra §. 6. n. 2.

III. **CONFECTA SENIO EST.]** Nouum non est ciuitatibus & ædificiis senectutem accommodare, vt & inueniunt. Pulchrè Florus in prologo: Si quis ergo populum Rom. quasi hominem consideret, totamque eiu. atatem percenscat, vt ceperit, virque adoleuerit, & quasi ad quemdam inuenta florere peruenierit, vt postea velut consenierit, quatuor gradus progressusque eiu. inueniet. Paulò post: Senectus Imperij, quasi reddita inueniunt reuiscit. Ædificiis frequentius accommodat. Symmachus lib. 7. epist. 20. de ædibus. Perge igitur vt facis, & vitis auro redde nouitatem, multo hoc factu promptius, quam quod Hesiodum ferunt postro senio in virides annos rediisse. & lib. 1. ep. 10. quare animus est amolliri adium senectutem, quem in locum citat Iulius Cassiodorus lib. 1. var. ep. 25. Vt antiqui principes nobis meritiò debeant suas laudes, quorum fabricis dedimus inuentum: vt pristina nouitate reluceant, qua veterum iam fuerant senectute suffcata, Ouidius 1. Amor. 8.

Erant enim usus, vestis bona quarit haberi,

Canebant turpi restia relicta sibi.

2. **Faustor.** Subquo delubris sentitur nulla senectus. Laudat & Mammertinum in panegyrico Iuliani, C. Theod. de oper. publ. l. 15. 19. Ennodius Ticinensem ep. ad Boetium: ædificia eius sub negligentia consenscunt. & quodam carmine:

Abiurant prisam te presule restia senectam.

Quamquam quid mirum est senium tribu incitibus & ædificiis, cum iisdè natiuitas, mors, morbi, cæterique corporis humani affectus tribuantur? vt doctissimus Faber annotauit primo semestriū. Nobis satis erit vnum vel alterum exemplum è multis excerpere. Rutilius Itinerario:

Non indignemur mortalia corpora solui:

Cernimus exemplis oppida posse mori.

Oppida mori dicuntur.

Lycurgus contra Leocratem: πελλοῖς ἔτι νεώτατος ἀέκαστος ἦν Ἰσίδου. Ciuitatis mors est, cum excinditur, vide Andream Scotum lib. 4. nod. Ciceron. c. 7.

Verum hoc loco feruiat alio senio pro luctu, mærore, & tædio N ostent vstipat. sic apud Nonnium ipso suorum librorum initio. Titinnius Veltiterna: Quor pestes, senia, & iurgia sepe meis adibus emigrarunt? Nonius Gallinaria: Ope coactor, cantor, curfor, senium fonticam. Accius em nauo μάχη. Mors amici subigit, quod mihi est senium multo acerrimum. Pomponius Præcone posteriore: Calne apportas nuntium nobis distarem, disuisum, hinc seni senium & metum. Lucil. sat. 1. 5.

In numero quorum nunc primus Trebellius multo Obmarcescebat febris, senium, vomitus, pus. Turpilus Demurgo. Quia enim odio ac senio, mihi hæc sunt nuptia. Pacuuus Peribœa: Metus, egestas, mæror, senium, exiliumque & senectus. Neclongè alio flexu Seneca in Hippolyto act. 3.

Morumque senium triste, & aspectu graue.

& Varro lib. 2. de rustica cap. 2. Cum depulsi sunt agni à matribus, diligentia adhibenda est, ne desiderio senescant. Apuleius 5. Metam. Interea parentes eius in decesso luctu atque mærore consensebant.

SQVALENT.] Accius apud Nonnium, luctui squallorem adiungit. Nam est opera squalitate est luctuque horrificali. Pacuuus Teucro etiam pœnitudini & desiderio.

Que desiderio alumnium, pœnitudine Squalè scapræque, inculta vastitudine.

MVNICIPIA.] De municipiis & coloniis Sigonius consulatur.

AFFLICTANTVR.] Et hic alios mos lugentium, qui se afflictare solebant, id est, crebro ad terram affligere, siue allidere. Lucianus de luctu. Οἱ ζῶντες κρητότεσι τῶν νεκρῶν. οἱ δὲ πρὸς παλαιὰ κληθῆναι πρὸς πρὸς πρὸς ἀεθλοῦσιν πρὸς τὸ δόξαι. Et uiuentes mortui sunt miserabiliores, hi enim & hiui se voluntant, & caput ad pauimentum frequenter affligunt, &c.

TAM MANSVETVM.] Libenter hunc verborum ordinem mutans ita rescripserim: Tam mansuetum ciuem, tam beneficium, tam salutarè desiderant. Parum est enim esse mansuetum si cum cæteris comparetur, mansuetū enim dicitur quod innoxium est, & sine periculo manum palpantis admittit. quasi manu assuetum, vt notat Nonnium, quod omnia que sunt natura fera manuum permulatione miscant. Vig. 7. Aencidos.

Ille manum patens mensaque assuetus herili.

Varro c. 15. l. 6. Non vidisti simulachrum leo-

nis ad Idam, è loco ubi quondam subito eum cum vidissent, quadrupedem Galli tympanis aded serunt mansuem, ut traherent manibus. Græcè γειννα-σ'ς, lege in Varrone, aded fecerunt mansuem.

A X I O M A.

Præstantes ciues vel sua cuiusque, vel Reip. fortuna sepe conseruat.

A R G V M E N T V M.

Postquam ostendit in cæteris nouas quæstiones decerni non debuisse, causas exquirat, cur Pompeius in Clodij cede decerni rogauerit, aliterque obiectioni respondit, qua iactabatur Pompeius in iudicibus legendis secreuisse amicos Ciceronis, nequis eorum de Milonis causa iudicaret.

NON fuit ea causa, Iudices, non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam: sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa vidit: fuisse sibi illum inimicum, familiarem Milonem: in communi omnium lætitia si etiam ipse gauderet; timuit, ne videretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia vidit, sed illud maximè: quamuis atrociter ipse tulisset, vos tamen fortiter iudicatos. Itaque delegit è florentissimis ordinibus ipsa lumina: neque verò, quod nonnulli dicunt, secreuit in iudicibus legendis amicos meos. neque enim hoc cogitauit vir iustissimus, neque in bonis viris legendis id assequi potuisset, etiam si cupisset. non enim mea gratia familiaritibus continetur, quæ late patere non possunt; propterea quòd consuetudines victus non possunt esse cum multis: sed, si quid possumus, ex eo possumus, quod Respub. nos coniunxit cum multis, ex quibus ille cum optimos viros legeret, idque maximè ad fidem suam pertinere arbitraretur, non potuit legere non studiosos mei. X X I.

EXPLANATIO.

NON FUIT.] Non idèd Pompeius tulit nouam quæstionem, quòd P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre posset.

HOMO SAPIENS.] Pompeius.

EVISSE SIBI ILLVM INIMICVM.] Quas inimicitias Clodius exercuerit cum Pompeio notius est, quàm vt dicendum esse videatur. Eum in foro contumelios vt mollem & impudicum palam affecit, quòd vno digito caput scalperet exprobrauit, Tigranem, quem in vinculis habebat Pompeius, eiecit, cum denique per seruos & liberos bis interficere conatus est.

FAMILIAREM MILONEM.] Qui dignitatem ipsius contra P. Clodij tuorem, & conatus semper & vbique defenderat.

IN COMMVNI OMNIVM LÆTITIA.] Quam è Clodij morte perceperant.

RECONCILIATÆ GRATIÆ.] Videtur Clodius in gratiam rediisse cum Pompeio paulò post reditum Ciceronis, vt obsecratur innuitur. ep. 9. lib. 1. ad fam. vide Notas.

QUAMVIS ATROCITER.] Miro artificio ita Pompeij legem improbat, vt tamen laudet ipsum legis auctorem, Iudicùmque laudes cum legislatoris honore coniungat. Tantam, inquit, opinionem de vestra virtute concepit Pompeius, vt quamuis pro sua iustitia & sapientia Milonis saluti consultum vellet, tulerit vt extra ordinem de Milonis causa quæreretur. quam legem, etsi aliquam seueritatis & atrocitatis speciem præ se ferat, sciebat tamen Miloni non obfuturam,

videbátque vos tam esse fortes & constantes, vt fortiter essetis iudicaturi, nec condemnaturi Milonem, quantumuis illa constitutio nouæ quæstionis, illius damnationem expetere videretur.

ITA QVÆ.] Vt essent iudices ij, qui constanter & fortiter iudicarent, nec se illo legis Pompeiæ præiudicio sincerent occupari.

DELEGIT.] Præstantissimos quosque selegit, è Senatoribus, Equitibus, & Tribunis ærariis.

NE QVÆ VERB.] Aduersarij, vt Pompeium à causa Milonis alienum esse ostenderent, iactabant in vulgus, ita selectos fuisse iudices à Pompeio, vt in eorum delectu Ciceronis amicos secreuerit, nec eorum quemquam voluerit de Milonis causa cognoscere. Cicero vt obiectionem hanc refellat, distinguit familiares ab amicis, & iudices amicos suos esse dicit, quamuis non aded familiares esse videantur. vis autem huius refutationis hoc enthymemate & antecedentis probationibus continetur.

Nec voluit, nec potuit in iudicum delectu meos amicos secreverne.

Ergo non secreuit.

Totum enthymema verbis conceptis expressum est: sed conclusio priorem obtinet locum. probat non voluisse.

Optimus quisque mihi amicus est.

Sed non voluit nisi optimum quemque legere.

Ergo neminem voluit nisi amicum mihi legere.

Probat maiorem:

Optimus quisque amicum est illi quem secum Resp. coniunxit.

Sed me resp. cum optimo quoque coniunxit.

Ergo optimus quisque mihi amicus est.

Probat minorein:

Vir infusus facit quod maximè putat ad fidem suam pertinere.

Pompeius est vir iustissimus.

Ergo fecit quod maximè ad fidem suam pertinere putavit.

Maximè ad fidem suam pertinere putavit ut optimum quemque eligeret.

Ergo optimum quemque elegit.

Iam non potuisse probat altero veluti syllogismo, hunc in modum.

Qui elegit optimum quemque, non potest non eligere amicos eius, cui optimus quisque amicus est.

Sed & Pompeius optimum quemque elegit, & mihi optimus quisque amicus est.

Ergo non potuit non eligere amicos meos, & studiosos mei.

NON ENIM.] Reddit rationem cur omnes bonos amicos habeat, & amicos à familiaribus distinguit quasi dicat, Esto Pompeius familiares meos non elegerit: at certè necesse fuit ut amicos eligeret. non enim mea gratia, id est, hominum amor & studium erga me, familiaritatibus & consuetudine vitæ continetur, quæ vitæ consuetudo inter paucos admodum potest reperiri, atque ideò non difficilè fuisset familiares meos in iudicium delectu fecerere.

NOTÆ.

I. RECONCILIATÆ GRATIÆ.] Occasionè reconciliatæ gratiæ tradit Dio lib. 39. secundum Consulatum Pompeius & Crassus contra voluntatem Senatus ambiebant: cùm obfistere non posset, tanquam in publico luctu vestem mutandam esse decreuerat: Marcellinus Consul habita concione Patres in Curiam reuocabat: κλωδός δ' ἐς τὸν μεταπράδους αὐδῆς πρὸς τὸν Ρομπίον, & πρὸς οὐκίβου πελὶν ἀπὸ τῶν δόμων, ἐκείθι οὐκ ἔτι οἱ πῶρ τὸ τε σπυροδύον ἐλκεν ἐπὶ γράσαντο, πῶν αὐτῶν ἰδιώσεων, παρὰ τὴν τῆς ἐπὶ τῆς κλεισίσης σολῆ, κινῆν αὐτῆς πρὸς τὸ δόμα καταλάξας, & κατὰ τὸν Μαρκελλίνου, & πρὸς ἄλλοις ἐδημοσφῆν. Clodius interim resiliens rursus ad Pompeium, eiusque partes complexus, ratus se si quid ei in iis que tum gerebantur, opera præstitisset, fore ut eius gratiam penitus obtineret, ad populum processit in habitu ordinario nulla facta secundum Senatusconsultum vestis mutatione, & contra Marcellinum & alios habuit concionem.

II. ATROCITER.] Nimium crudè. Festus Pompeius: Atroces appellantur ex Crudo, quia illi atrocita appellata que cruda sunt. legendum putat Scaliger. quia illi ἀσπικτα, vel Latinis litteris: quia illi atrofiti. ἀπὸ τοῦ ἀσπικτος, quod nondum est maturum est, siue crudum. Nævius apud Nonnium: Simul atrocita porricerent extra ministratores. Glosarium atrox, durus, exilis, asperus. unde atrox animi dicuntur asperi & severi, qui nullo pacto molliuntur aut liquefcunt. Horat. 2. carm. Ode 1.

Et cuncta terrarum subacta.

Præter atrocem animum Catonis.

quo sensu alibi Priscum Catonem appellat. Iuvenalis sat. 2.

Hispidamembra quidè, & dura per brachia seta Promittunt atrocem animum.

Cuiusmodi animos Plato 9. de legibus, ἀπειρανούς, & κίερος ὄλους appellat, licet hic illos vituperet,

illi in meliorem partem interpretari videantur. pro Murena de Catone 64. Quod atrociter in Senatu dixisti, aut non dixisses, aut si potuisses, meliorem in partem interpretares.

E FLORENTISSIMIS ORDINIBVS.]

Vide quæ dicta sunt hac ipsa oratione 4.

IPSA LUMINA.] Nonnus in Ioannem.

Αρχὴ Ἰουδαίων ὑπάρχοντος ἀμαρτανθιδῆς.

Principes Iudæorum gloriosi lumina Senatus.

Pindarus Olymp. Ode 6.

Ποδῖα στραπῆς Οφθαλμῶν ἔκαστ.

Desidero exercitum mei oculum. Eodem sensu Euryphamus Pythagoreus hominem, & rerum universitatis appellat. Ioannes Tzetzes Chiliade 10. hist. 35. cuius titulus est, Περὶ τοῦ ἐφ' ὀφθαλμοῦ γελῶντος. De oculo Senatus rem sic explanat.

Οἱ παλαιὸι ἐφ' ὀφθαλμοῖς ἐκάλουν βασιλεῖς

Τοῖς κλεισιπῶσι τῶν ἀσπικτων, τὸν ἀσπικτων τῆς σολῆς.

Antiqui quidem oculos vocabant Regum

Illustres viros, primos è Senatu.

Profert deinde citatum Pindari locum: & alterum Æschylī è Persis sub finem.

Ἡ & τῶν Περσῶν αὐτῆς

Τῆν σὸν πατὴρ ἐφ' ὀφθαλμοῖς, &c.

libenter legem αὐτῆς τῆς σου. An & Persarum, cuius ipsius fidelem in omnibus oculum reliquit? vbi Interpres. Οἱ Περσῶν ἐφ' ὀφθαλμοῖς ἔρχοντο διὰ τὴν οὐκ ἐπιτήρησιν τῶν τῶν κλεισίων ἐπιτήρησις βασιλεῖς ἐκάλουν ἐφ' ὀφθαλμοῖς. Persarum enim Reges duos habebant; quibus Resp. custodiam committebant, quos & Regis oculos nominabant. pergit Tzetzes:

Ἡσπῆς δ' ἀπὸ τῆς Ἰ Περσῶν & παλαιῶν Ἑλλῶνων

Ραίπας κληροῦμεν ἐφ' ὀφθαλμοῖς τῶν ἰουδαίων κατὰ π.

Nos autem à Persis & ab antiquis Græcis

Omnes vocamus oculos illustres in aliquo.

Hæc ille atque eos Persarum lingua dictos fuisse orosungas, & quibus difficile non fuerit exponere, quæ per amplissimum ordinum lumina, fusc oculos Orator intelligat.

VI. IUDICES LEGENDIS.] Propriè pro Roscio Amerino 8. Qui ex civitate in Senatum

propter dignitatem, ex Senatu in hoc consilium delecti estis propter severitatem. hinc Iudices dicti Selekti. Plinius lib. 33. cap. 2. de equestri ordine. Et divisus hic quoque ordo erat, superba visurpatione cum alius se nongentum, alius Selektus, alius tribunum appellaret. De quibus Rarnardus, Poletus, Turnebus, Sigonius, alij varia prodiderunt.

CONSERVANDINES VICTVS.] Iam alibi Difficile est

id ipsum ostendimus ex Aristotele 8. Ethic. c. 6. Πῶς δ' αὖ αὐτῶ τῶ ἀπὸ ἀπὸ τῶ σὸς ὀφθαλμοῦ οὐ γὰρ ὀφθαλμοῦ. Eundem simul multis valde placere, facile non est.

Δὲ ἡ & ἡ ἐπιτήρησις λαβῆναι, & ἐπιτήρησις ἡσπιδῶν, ὁ παλαιῶν λέγοντο. Oportet verò & amicis periclitari, & in eorum consuetudine versari, quod planè difficillimum est.

Plutarchus opusculo mei πολυφιλίας, tum alia multa habet in hanc sententiam, tum ait, ὅτι οὐκ ὀφθαλμοῖς πολλοῖς ἀσπικτων, κατὰ τὸν νόμον λαμβάνονται ἀσπικτων, & λαβῆναι ὀφθαλμοῖς, οὐ πὶ φιλικῶν σὸς ὀφθαλμοῦ ἐν ἡλικῆς περὶ τοῦ ἐπὶ σὸς εἰς μετὰ τὸν ὀφθαλμοῦ ἀμαρτανθιδῆς. Vi sunt enim in multos rivulos dividuntur, infirmi sunt & tenues, ita ingens amor in anima infusus in multos dispersitus linguefcit. Subdit quàm difficile sit cum multis habere consuetudinem, & eorum obsequi voluntati. sed hæc fusius in Cæliana. aduerte sapienter M. Tullium, vultus non vita consuetudines nominare: quia negare non potuit

Reconciliatio Clodij & Pompeij.

II. Atrox.

III.

IV.

Oculus Senatus.

VI. Iudices selecti.

VI. Difficile est cum multis esse amicum.

aliquam vitæ consuetudinem requiri. nam, vt ait Aristoteles 8. Ethic. cap. 3. τῆς αἰτίας τοῦ εὐδαιμονίου καὶ πικρῆς. Amicitia tempus & consuetudinem requirit. & Plutarchus loco citato. ἡλικία ἢ οἰκία τοῖς ἑταίροις μάλιστα, τῶν ἀρετῶν δὲ καὶ τῶν σωφροσύνης, ὡς καὶ τῶν ἡδέων ὡς ἀναγκαῖον. Vera amicitia tria maxime requirit, virtutem vt honestam, consuetudinem vt iucundam, utilitatem vt necessarium. Nimirum ait Themistius orat. 3. τῆς αἰτίας καὶ τῶν νομιστῶν τῶν σωφροσύνης. Existimandum est consuetudinem amicitia exercitationem esse. tamen vt cap. 5. notat Philosophus: οἱ τῶν οὐ διεγείσθαι τῶν φίλων, ἀλλὰ ἂν ἐπίγειαι. Loquor interualla amicitiam non dissolunt, sed eius exercitationem. & quamuis propter absentiam amicitia nonnunquam obrepat quædam obliuio, vide & adagium:

Πολλὰς τῆς φιλίας ἀποστροφῆς ἀπέχουσι.
Soluunt amicitias nullam imperire saluam.

Potest alterius amicus appellari, cum quo victus consuetudinem non habueris, τῶν ἑταίρων ἑταῖρος, vt Plutarchi verbis vtat, ἡλικία τῆς ἀλλοτρίων καὶ τῆς ἰσῆς ἀλλοτρίων, diuinitate temporis vulgatum illum salis modum manducans. cuius adagij facit Aristoteles loco proximè citato mentionem.

Quare, vt nodum hunc soluamus, quadruplex videri potest amicitia. prima virtute & honestate, altera utilitate, tertia iucunditate continetur, quarta demum est omnibus numeris absoluta, quæ videlicet honestatem, utilitatem, & iucunditatem complectitur: quæ ob iucunditatem & mutuam delectationem inicitur amicitia, ea familiaritatem amici consuetudinemque vitæ, immò etiam victus desiderat: cæteræ non aded requirunt, vt sine ea coherere non possint: vt & citati & cæteri philosophi passi n aduertūt. quare cum amicitias Tullianas non voluptas & oblectatio, sed honestas & administrandæ Reip. ratio conglutinat, iure negat suas amicitias familiaritatis contineri.

Quatuor amicitiarum genera.

A X I O M A T A.

Quamuis Princeps atrociter ferat, Iudices debent fortiter iudicare.

Non debet nostra gratia familiaritatus contineri, quæ latè patere non possunt.

Consuetudines victus non possunt esse cum multis.

Illius potentia & gratia inuidiosa non est, qui si quid potest ex eo potest, quòd ipsum & Respublica coniunxerit cum multis.

A R G V M E N T V M.

Rationem reddis cur Pompeius Domitium quæsitorem & causse huius disceptatorem elegerit, & honorifica Domitij mentione, eius beneuolentiam aucupatur, quem forsasse sciebat à causa Milonis esse nonnihil alienum.

QUOD verò te, Cn. Domiti, huic quæstioni præesse maxime voluit, nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiam, grauitatem, humanitatem, fidem. tulit, vt consularem necesse esset: credo, quod principum munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. ex cõsularibus te creauit potissimum. dederas enim, quàm contemneres populares infanias, iam ab adulescentia documenta maxima. XXII.

E X P L A N A T I O.

QUOD VERÒ.] Cùm te Pompeius quæsitorem siue prætorem esse voluit, vt iudicio præesses, & sententias dimeres, non id spectauit vt Iudicem constitueret, Milonis inimicum, sed quæsiuit in te, iustitiam, vt Milonem innocentem, calumnias oppressum absolueres, grauitatem, vt tuam auctoritatem animique robur plebis temeritati opponeres, nec te seditioforum stabello quamlibet in partem abripi patereris, humanitatem, vt te fineres misericordia commoueri, & Miloni, si quid fortè deliquisset ignosceres. fidem, vt secundum leges iudicares, nec iurifurandi religionem falso iudicio violares.

TULIT VT CONSULAREM.] Alconius in præfatione perlatam fuisse dicit legem Pompeij: In qua id quoque scriptum erat, vt quæsitore suffragio populi ex iis qui Cõsules fuerant crearetur.

CREDO.] Elegans ratio, qua & officij sui commonet L. Domitium, & eius beneuolentiam caprat, & inuidiam in aduersarios omnem deriuat.

EX CONSULARIBVS.] Videtur ab Alconio disceptare. hic enim electionem Domitij ad Pompeij voluntatem refert, ille dicit in comitiis electum fuisse pop. Rom. suffragio. Statim comitia habuit Pompeius, creatusque erat L. Domitius

Enobarbus quæsitore. Verùm vt conciliemus has sententias, fieri potest vt Pompeius tribus & centurias rogauerit vt potissimum Domitium eligerent, & populus ad eius nutum Quæsitorem elegerit, vel vt populus rogatus suâ tabella vices suas Pompeio & potestatem Quæsitore eligendi commiserit.

DEDERAS ENIM.] Quemadmodum in orationis exordio militibus perfradere conatus est, se contra vim Clodianorum profectoribus templorum omnium esse collocatos, ita iudicibus suadere contendit, se potissimum esse delectos, qui Clodianorum audaciam refrænarent. Constantiam autem Domitij, quàm in prætura prestauit significari docet Alconius, nam eo tempore cùm Cn. Manlius Tribunus plebis, subnixus libertinorum & seruorum manu, perditissimam legem ferret vt libertinis in omnibus tribubus suffragium esset, idque per tumultum ageret & cluuum Capiolinum obsideret, discussisset, perriperatque cæterum Domitius, ita ut multi Manliarum interficerentur, quo facto ex plebem insimam offenderat, ac Senatus magnam gratiam inierat. hæc Alconius. sed fortasse iam aliis in rebus suam constantiam Domitius ante prætorem ostenderat: tunc enim erat ætate prouectior quàm vt adulescens commode diceretur. quamuis etiã 2. Philippica Brutus & Cassius Prætores adulescentes dicuntur. vide

NOTÆ.

L. DOMITI.] Vulgo Cn. Domiti. Malim Lucium cum Aſconio. Suetonius dum huius patrem Cneium appellat, ſatis innuit, hunc noſtrum Lucij prænomen habuiſſe, in Nerone cap. 1. *Ac ne prænomina quidem viſſa præterquam Creij & Lucy uſurparunt: eaque ipſa notabili varietate, modò continuantes unumquodque per ternas perſonas, modò alternantes per ſingulas, nam primum ſecundùmque ac tertium Anobarborum Lucios: rursus ſequentes tres ex ordine Cneios accepimus: reliquos non niſi vicifiſim tum Lucios, tum Cneios.* Adde quod Tullius Philipp. 2. huius filium Cneum etiam appellat, ergo Lucius hic fuit. & quoniam nugari incœpimus, de cognomine pauciſſima ſunt Anobarbi dicti ſunt, vt notat ibidem Tranquilius, quia Luc. Domitio *rure quondam reuertenti, iuuenes gemini auguſtiore forma ex occuſu imperaſſe traduntur, nuntiauerunt ac populo victoriam, de qua incertum adhuc erat, atque in fidem maiestatis, aded permiſiſſe malus, vt è nigro rutilum ariqꝛe aſimilem capillum redderent.*

Anobarbi vnde?

II. Quæſtores.

QVÆSTIONI PRÆSE.] Hinc dicti quæſtores, ſiue quæſtores, quòd iudicia & quæſtiones moderarentur, & prætores quòd iis præſent, ſiue præirent. Feſtus, vt è quibusdam fugientum apicum notis, apparet: *Quæſtores creabantur, qui cognoscerent de rebus capitalibus. vnde & Quæſtores parricidij appellatur.* Pomponius D. de origine iuris. l. 2. §. 23. *Quia de capite cuius Romani miniſtu populi non erat lege permiſſum Conſulibus ius dicere, propterea quæſtores conſtituebantur à populo qui capitalibus rebus præſent, hi appellabantur Quæſtores parricidij: quorum etiam meminiſi lex duodecim tabularum.* hinc Virg. 2. Æneidos.

Quæſtores.

Nec verò hæ ſine ſorte date, ſine iudice ſedes Quæſtor Minos urnam mouet.
Quòd iſtum iudicandi officium cum alij, tum Iuuenalis fat. 11. nomine Prætoris expreſſit. *Exemplo quodcumque malo committitur, ipſi Diſcipite auctòri, prima eſt hæ vitio, quòd ſe Iudice nemo nocens abſoluitur, improba quamuis Gratia fallaci Prætoris vicerit urna.*

Prætores.

Prætor itaq; dictus Iudicij moderator, quòd præſeſt, ſiue præiret quæſtioni. Non minus Marcellus: *Conſulum & Prætorum proprietates, quòd conſulant & præcant populus auctoritate Varronis oſtenditur de vita populi Romani lib. 2. Quòd iſdem dicebantur Conſules, & Prætores, quòd præirent populo prætores, quòd conſulerent Senatus Conſules.* Lucilius apud Varonem lib. 4. de ling. lat. ad hæc etymologiã alluſit. *Prætorum eſt endo præire, endo, videlicet in foro vel in exercitu, vt notat Marcellus. lex duodecim tabularum: Si vindiciam falſam tulit rei, ſiue ſitit prætor, arbitros tris dato.* Verùm vt hæbeas aliquid diſtinctiũs, aduerte Regibus exactis inſtitutos fuiſſe magiſtratus, quiv el Conſules, vel Prætores, vel Iudices dicerentur. Conſules, auctore Floro cap. 9. lib. 1. Varrone, & aliis: *Vt conſulere ſe ciuibꝛ ſuis debere meminiffent.* Iudices, quòd de cauſis ciuiliũ, excepta perduellione, & alijs paucis qui in iudicibus cognoviſſent, Prætores quòd populo præirent. Liuius lib. 3. ternum illud nomen agnovit. *Sed reſellitur hæ interpretatio, quòd hiſtemporibus nondum Conſulem iudicem, ſed prætorem appellari mos fuerit.* Paulò poſt creati ſunt prætores qui eſſent in adminiſtranda Rep. Conſulum ad-

Iudices.

miſtrati. Hos annuos Magiſtratus Budæus putat Iudiciis ita præſuiſſe, vt Prætor urbanus, qui & maior Prætor, iſdem penitus eſſet cum Quæſtore. at alij tria veluti genera Prætorũ agnoviſſent: alios qui Conſules iſdem eſſent, & dicerentur, alios, qui ius dicerent, de quibus, vt alios omittam, Pomponius de origine iuris, lege 2. *Cumque Conſules auocarentur bellis finitimi: neque eſſet qui in civitate ius reddere poſſet, factum eſt vt Prætor quoque crearetur, qui urbanus appellatus eſt, quòd in urbe ius diceret.* Sed de Prætorum id genus origine & progreſſu, vide Lipſium commentariis in Tacitum lib. 1. annalium. Tertium prætorum genus fuit eorum qui iudicabant, & quæſtioniſbus præterant, huius autem: & ſuperioris generis diſtinctiã in- telliges, ſi adverteas quæ ſit inter ius dicere & iudicare diſtinctio. Manutius lib. de legibus Romanis circa mediũ: *Vnum excipio Prætorem urbanũ, qui nullo de crimine publico quærebat: itaque nec Quæſtor dicebatur, tantum civilibus controverſis ad eam delatus, ius dicebat, hoc eſt iudices, & iudicij formulam quam ſequerentur dabat, &c.* Vnum ex- cipit Prætorem vrbnum, immò & prætorem peregrinum, cæteròſque qui in provincias mittebantur liberet exceperim: neque enim tam quæſtioniſbus præterant, quàm ille inter Peregrinos in ipſa urbe, hi inter provinciales & in provincis ius dicebant. ſed de hiſ alibi fortasſe commodiũs.

Prætores vrbani, ſiue Maior.

Tria Prætorũ genera.

Ius dicere, iudicare.

III. Nihil Quæſivit aliud niſi iuſtitiã.]

Vna iudicis virtus eſt iuſtitia, vt neque perſonas ſpectet, neque blanditiis aut precibus inſolliat, aut ſe corumpi patiatur. quare Chryſippus apud Gellium lib. 14. cap. 4. Iuſtitiam ita deſcribit: *Παρρησιος δ' εἶπε λέγειν, καὶ σύνθετον τῶ ἀδικεσθῆσθαι αὐτῷ, καὶ μηδὲ μὴ ἐπιδιδόναι τοῖς ἐκείνου. μηδὲ ἀποσιδοῦναι, μήτι τοῦ ἐπιεικῆ λόγου, μήτι πικρῆσθαι, καὶ δύναιτο καὶ ἀκούειν, μήτι ἄλλο μηδὲ τὴν τιμωρῶν εἰς ἀκλόουθα, καὶ εὐθραπῆ χάριτος, καὶ εὐσεβῆσθαι ἔχοντα τὸ σέβειν, καὶ ἐπιτοῖν, καὶ δειδῶσθαι βλάπτουσα. ὡς τῶν πᾶ ἀδικῶν ἐπιεικεπιτοῖν, τῶν δ' ἀδικῶν δάκρυον, τῶν δ' αὖτ' ἀδικῶν ἐπιτοῖν, τῶν δ' αὖτ' ἀδικῶν ἐπιτοῖν. Dicitur virgo eſſe iſticiũ eam eſſe incorruptam, improbis nunquam concedere, non orationem moleſtam, non præcationem, non adulationem, non denique quicquid aliud pati. Quas ob res merito triſtis etiam ac contracta fronte pingitur, vultu gravi affectu contenta & toruõ, vt in iuſtitijs terrorem incutiat, iuſtis fiduciam præbeat: quando huiusmodi facies iuſtis grata, in iuſtis moleſta eſt. Alio tamen ſenſu Plato 12. de legibus Iuſtitiam virginem appellat. καὶ μὲν δὲ τῶν πάσης ἀπιεικῆσθαι δίκην αἰδῆσαι, καὶ ἐξ ἐξ ἐπιεικῆσθαι τὸ μὴ ἐπιεικῆσθαι ἐνδὲ πικρῆσαι, μήτι οὐκ ἴκονται, μήτι ἀκοντα καὶ δὴλαται. Παρησιος δ' εἶπε δὲ δίκην λέγειν τὴν καὶ εὐθραπῆσθαι. Quicumque alterum accuſat, eum oportet metere, ne falſam alteri multam irroget, quoad eius fieri poterit, ſiue ſponte. ſive iniuſtus. Virgo enim vere-*

Iuſtitie imago.

Iuſtitia virgo incorrupta.

Vultu ſeuera.

Iuſtitia virgo verecunda.

Virtus Iudicandi iuſtitiã dicam an ſecus, hæc enim Iudicis ciſ.

Virtus Oratoris, vera proſerere. Vnde & apud Virtus Oratoris.

Diogenis. Virtus Iudicandi iuſtitiã dicam an ſecus, hæc enim Iudicis ciſ. Virtus Oratoris, vera proſerere. Vnde & apud Diogenem. Virtus Iudicandi iuſtitiã dicam an ſecus, hæc enim Iudicis ciſ.

τὴν ἀφ' ἡμεῶν, ἐχρὴ τὸ ἕκαστον τὴν ἀφ' ἡμεῶν ἐκαστὸν τῶν ἀφ' ἡμεῶν... ἡ βλάση αὐτὴν παρακαλεῖται ἀλλοτρίου. Αἱ μὲν ἐκ ἡμεῶν...
Imago Veritatis appensa collo Iudicis Egyptij.
Indices sine manibus.
Questitor claudens oculis.
Imago Veritatis e saphiro.
IV. GRAVITATEM.] Opinor, nomine gravitatis tranquillitatem animi, constantiam & cupiditatum vacuitatem intelligit, quae nec ira aut ambitionis acria iactetur, neque deprimatur aduersis, nec rebus secundis insolenscat. Hae enim gravitas, siue mentis constantia, est quoddam veluti pondus & momentum. quo mens in eodem statu retinetur, quemadmodum apes apud nobilem pectorem. -Sepe Lapidus

induenda magistratui vestis, & consocianda classico concio est, procedamus in tribunal, non furvens nec irasfestus, sed vulum legis, & illa solemniter verba, leui magis grauique, quam rabida voce concipiam, & lego qui inbebo, non iratus, sed fenerator. Et infra: Non ferendum, nec caput quassans, nec quidem indecorum iudici faciens, cuiusmodi maximè placidum esse debet in statu vuluius, cum magna pronuntiatur, &c. Atque hæc illa gravitas est quæ hoc loco Noster in iudice requirit, non illa fucata gravitas, & adumbrata quam Ammianus in Constantio delcribit lib. 16. Corpus perhumile curvabat portas ingrediens celsus, & velut collo munivo reftans acioni luminum tendens, nec dextra vulum, nec laeva fellebat, tanquam figmentum hominis, non eum rota concuteret nutans, nec strensus, aut os, aut nasus tergens, vel fricans maxillæ agitant est visum unquam. quasi veru deuorasset, vt loquitur Epictetus apud Arrianum lib. 1. cap. 21. Τις οὖν δουλίκον κράτησεν περὶ τὰς ἰδέσθαι ἴδουμι ἵνα με εἰ ἀπαυδαῖτος δουδαζων. Quid veru degenitur? id quidem velut in me obuiy demitur. Pergit Ammianus: Per omne tempus imperij, nec in confesum vehiculi quemquam suscepit, nec in trabea conso primatum adscivit, vt facere principes consuever.

HUMANITATEM.] Vereor vt non possim Tullium ab assentatione libera, qui Domitium a gravitate & humanitate commendans Iudicibus palpum obtulerit. fuit enim Domitus, vt cum Suetonio loquitur in Nerone cap. 2. Vir neque satis constans, & ingenio trucis. Themistius oratione de clementia Theodosij videtur humanitatem a Iudicium virtutibus seijungere: Ἀλλ' οὐδεδυσῶν, ἀλλ' ὃ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς τοῦ μεωρητικῆς τῆς νόμου, τῆς ἐπιποροδῶν τῆς νόμου, ἐπὶ ἀπαιδῆς ὡπτήν, ἐξ ἐπιληκτικῆς παραδειγμασίαις, ἐπὶ νόμου ἐπιλύφου ὅπτι, ἐπὶ ἐξ ἐρέμασι ἀποπέμπτῆς, ἐξ ἀεληκτικῆς. Alia Iudicis, alia Imperatoris est virtus. & huic quidem convenit legis obtempere, illi etiã leges emendare, earumque rigorem & asperitatem moderari: quippe qui sit lex animata, non litteris mandata que mutari & moveri non possunt. Sed hæc benigna iuris interpretatio fuerat Constantini rescripto ad Praefectum Praetorij sublata. Inter aquitatem isque interpretatio interpretatione non nobis, & oportet & licet inspicere. Cum prius nonnullis in Iudicij clementia locum obtineret. Fabius: In Senatu verò apud populum, & a bicommodo iuris clementia est, habet locum deprecatio. Quae Iudicia Tullius in partitionibus liberis disceptationes appellat. Nam qua motu animi & perturbatione facta, & operet sine ratione sunt, et defensionis contra crimen in legitimis iudiciis non habent, in liberis disceptationibus habere possunt. Quiddam sit tamen cum ius est dohium, nec adiri potest index supremus, nemo, opinor, ἐπιέπειαι, siue benignam iuris interpretationem excluderet. vnde illud efferat odia restringenda, privilegia amplificanda.

FIDEM.] De fide Iudicij necessaria, lepidum est dictum Philippi apud Plutarch. in apophth. Ταῦτ' ἂν πανάγρυ φίλων πρὸς καταπάτης τις τοὺς δικαστῆς, ἴστα ἢ πώποτε βασιποδων εἰδα. ὄπως, ἐπὶ πρὸς κατὰ νόμον ἀνίστασθαι εἰσὶν τὸν ἀπὸ τῶν ἐξ ἡλικίης τοῦ νεωτέρου ἀξίωματο Fides Iudicij ἐσπεύμασιν. Cum vtrum ex amicis Antipatri in Iudicium numerum allegisset, eumque barbiam & capillos tingere animadversisset, ab iudicium alto expunxit, aens eum qui ne in pilis quidem fidelis esset, in negotiis fide dignum non esse. Praedarum illud in Ciceroniana quam Ammianus & Sidonius

Imago Veritatis appensa collo Iudicis Egyptij.

Indices sine manibus.

Questitor claudens oculis.

Imago Veritatis e saphiro.

Fucata gravitas Coutiaij.

Humanitas in Iudicij clementia?

IV.

Iustitia veritas

Gravitas in Iudice requiritur.

Vimulatio.

Vimulatio.

GRAVITATEM.] Opinor, nomine gravitatis tranquillitatem animi, constantiam & cupiditatum vacuitatem intelligit, quae nec ira aut ambitionis acria iactetur, neque deprimatur aduersis, nec rebus secundis insolenscat. Hae enim gravitas, siue mentis constantia, est quoddam veluti pondus & momentum. quo mens in eodem statu retinetur, quemadmodum apes apud nobilem pectorem. -Sepe Lapidus
Et vento in labiles fluctu iactante saburram
Tollunt, bus sese per inania nubila librant.
Huiusmodi Bruci virtus a Silio pulchre describitur 8. Punie.
Lata viro gravitas & mentis amabile pondus,
Et sine tristitia vultus, non ille rigoris
Ingratas laudes, nec nubem frontis amabat.
Seneca lib. 1. de ira, cap. 26. Itaque et si perno, &

Tullianarum orationum principem arbitrantur. **E**st enim sapientis Iudicis meminisse sese hominem: legittare tantum sibi à populo Romano esse permis- sum, quantum commissum & creditum sit: & non solum sibi potestatem datam, verum etiam fidem habitam esse meminisse. Et post pauca longè pul- cherrima: Illud est hominis, magni Iudices, atque sapientis, cum illam iudicandi tabellam sumpserit, non se putare esse solum, neque sibi, quodcumque concupierit, licere: sed habere in consilio, legem, religionem, aequitatem, fidem: libidinem autem, odium, inuidiam, metum, cupiditatēque omnes amonere: maximeque estimare conscientiam mentis suae, quam ab Diis immortalibus accepimus, quae à nobis diuelli non potest. Quibus magno, ni fallor, interuallo Graecum superauit de falsa legatione. Οὐδὲ κρύ- εσσιν ἔστιν ἡ ἄριστος νόμος τοῦ θεοῦ. Non enim etiam si occulte feratur sententia, Deos latebit. Mox: Οἱ θεοὶ ἄειπονται καὶ ποσειδωνίου τοῦ μὴ τὰ δίκαια ἠρεσιπέ- νου. παρ' ὧν κρείττον ἔστιν ἐκείνου τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ πῶς τῶν πτωχῶν καὶ ἐλευθῶ τὰ δίκαια γίνονται, καὶ περὶ ποσειδωνίου.

Qua, à τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἀδελφῶν χάριτι τῶν κατὰ τὸν θεόν. **D**y verò nascunt, & supremum nomen quis iniqua- talerit sententiam. à quibus vnicuique melius est, rectè & ut par est, iudicando sibi & liberis spem bonam comparare, quam latentem & obscuram istis gratiam conferre. vsque adeò verum est illud,

Πολλοὶ μαθητὰ κρείττους διδάσκαλόν.
Superat magistrum saepe discipulus suum.

PRINCIPVM.] Qui sunt principes ciuitatis fusè pro Sextio 96. 97. vbi postquam de optima- tibus differuit: Horum, inquit, qui voluntati, com- modis, opinioni in gubernanda Rep. seruiunt, de- fensores optimatium, ipsique optimates grauiissimi, & clarissimi ciues nominantur, & principes ciui- tatis.

VII.

A XI O M A T A.

In Iudice nihil quaerendum aliud nisi iustitia, grauitas, humanitas, fides.

Principum munus est resistere & leuitati multitudinis, & perditionum temeritati.

Si Iudices eligendi sunt, qui quam contemnant popu- lates infans dederint ab adolecentia sua documentum.

A R G V M E N T V M.

Transitio est ad narrationem, cum breui repetitione dictorum, ut ea suis auditoribus magis inculcet, quòd in iis cardo totius defensionis vertatur.

XXIII.

QVAMOBREM, Iudices, (vt aliquando ad causam, criminēque veniamus) si neque omnis confessio facti est inusitata; neque de causā quidquam nostra aliter, ac nos vellemus, à Senatu iudicatum est; & lator ipse legis, cum esset controuersia nulla facti, iuris tamen disceptationem esse voluit; & electi Iudices, & isti praepositus quaestioni, qui haec iuste, sapienterque disceptet: reliquum est, Iudices, vt nihil iam aliud quaerere debeatis, nisi vter vtri infidias fecerit: quòd quo facilius argumentis perspicere possitis, rem gestam vobis dum breuiter expono, quaeso diligenter attendite.

E X P L A N A T I O.

VT ALIQUANDO.] Vt tandem aliquando post tam longam thesim & generalem facti controuersiam, ad hypothesim & causam suis circumstantiis vestitam veniamus.

SI NE QVE OMNIS.] Vt à §. 8. ad 12. iam ostensum est.

NEQVE DE CAVSSA.] Vt dictum est, 12. 13. 14. Senatus ita decreuit Clodij eadem videri contra Remp. esse, vt tamen eam Milonis culpa factam esse non decreuerit.

ET LATOR IPSE LEGIS.] Cn. Pompeius. à §. 15. fusè ostenditur.

ET ELECTI IVDICES.] Delegit è florentissimis ordinibus ipsa lumina. 21.

ET ISTI PRAEPOSITVS QVAESTIONI.] Luc. Domitius Aenobarbus.

VTER.] Clodius an Milo alteri fecerit infidias.

REM GESTAM.] Tria praestat hoc versiculo: silentium petit, docilitatem captat dum dicenda proponit, leuat tædium dum breuitatem pollicetur.

N O T A E.

1.
Index debet esse iustus & sapiens.

IVSTE SAPIENTERQVE.] De iustitia Iudicis fusè superiori sectione. de sapientia pro Rabirio Posthumo 12. Vbi est iugiter sapientia Iu-

dicis? in hoc vt non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permittum minerit solum, sed etiam quatenus commissum. & is Iudex verè sapiens dicendus est qui, vt ait Persius sat. 4. sic - iustum gemina suspendere lance Ancipitis libra, rectum discernit, vbi inter Curua subit, vel cum fallit pede regula vvaro.

QVAESO DILIGENTER ATTENDITE.]

Mores apud Poetas tum apud oratores recepto. **Attentionis petitio.**

Homerus: Αλλο δὲ τοι ἔβλα, καὶ δὲ ἐν σπείρ βαλθεο σπῆν.

Immo aliud dicam, tu mentem aduerte loquenti.

Virgilius, animos aduerte, docebo. item: animos aduerte, pandam. maiore cum apparatu petit attentionem Demosthenes oratione contra Anistocratem: Εὐχάτος δὲ αἰ, καὶ αἰ ἀπὸ περ Αἰτωλῶν, καὶ σπείρ σπῆν καὶ τὸν νεῶν, καὶ κατ' ἐνοίας ἀκούσασθαι. Merito scire, viri Athenienses, et animum mihi aduertetis, et me cum benevolentia audietis. Subdit alia plura, sed tu adi. Aristophanes Equitibus:

Ακουε δὲ τῶν, καὶ σπείρ καὶ τὸν νεῶν ἔμοι.

Plautus Pseudolo:

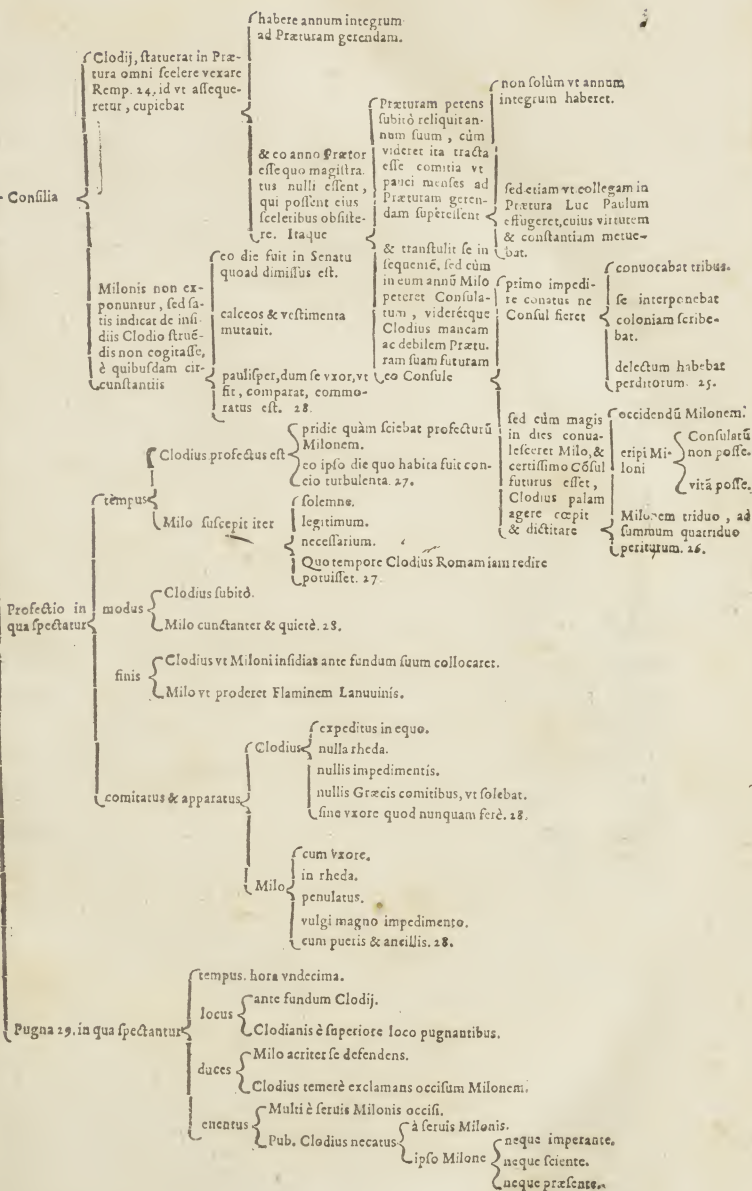
Fac sis vacinas Pseudole edis aurium. Mea ut migrare dicta possint quo volo.

& alibi passim:

A XI O M A.

Præficiendus est quaestionibus, qui lites iuste sapienterque disceptet.

Narratio suspitione tractata, qua exponuntur

Narrationem aufpicatur ab expositione consiliorum P. Clodij : qua & inuidia in Clodium concitatur, & probabilior redditur narratio.

XXIV. **P**. Clodius, cum statuisset omni scelere in Prætura vexare Rempub. videretque ita tracta esse comitia anno superiore, vt nō multos menses Præturam gerere posset : qui non honoris gradum spectaret, vt ceteri, sed & L. Paullum collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam Rempub. quæreret : subitō reliquit annum suum, seque in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est, ad euerendam Rempub. plenum annum, atque integrum.

EXPLANATIO.

IN PRÆTURA.] Quemadmodum iam vexauerat in Ædilitate & Tribunatu.

TRACTA.] De die in diem dilata, ad eō vt Consules Domitius Caluinus, & Valerius Messala septimo mense vix tandem inierint Consulatum : quōd etiam in comitiis Prætoris videtur contigisse xvi quinq; menses, ad summum gesserint præturam. vide Notas.

LVC. PAVLLVM COLLEGAM.] Qui Caluino & Messala Coss. init Præturam, erātque Caluini competitor.

EFFUGERE VELLET.] Veritus ne L. Paulus sua virtute & magnitudine animi ipsius consilia impediret.

AD DILACERANDAM REMP.] Ad gerendam Præturam, quo in magistratu Remp. omni scelere læcere decreuerat.

SVBITO RELIQUIT ANNUM SVVM.] Desistit petere Præturam anno suo, id est eo anno, quo per legem Corneliam, Præturam gerere poterat agens annum ætatis nonum & trigessimum.

NON RELIGIONE ALIQUA.] Non id eō petremus est ad relinquendam eo anno Præture petitionem, quia viderat non semel inauspicatis auib; & aliis finitris auspiciis, comitia prohiberi.

AD EVERTENDAM.] Vide quemadmodum sensum exaggeretur oratio. *vexare, dilacerare, euertere.*

NOTÆ.

VEXARE REMP.] Vexare, vt ait Pedianus Verri. 2. *ingentis calamitatis vsum significat.* vide dicta in Vatiniuo 7.

TRACTA ESSE COMITIA.] De impedimentis quæ illo anno comitiis magistratuum obiecta sunt, fusè Dio lib. 40. placet pauca de multis exhibere : *ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τῆ πόλει κραυγαὶ πολλά, καὶ τῆς ἀρχαιότητος μάλα ἰσχυροί. ὡς μάλισ ἐβόηον μὲν πῶτι Κερύτιον, καὶ τὸν Μεγαλὰν Ἰσάριον ἀποδειχθῆναι, καὶ τὸ αὐτὸ τὸν Ἰρίστηον, εἰ μὴ Κλῆντος τὴ Νεμεπίδου ὁ Ρούφρου, εἰς τὸ δημοκλήσειον ὑπὸ τῆς βουλῆς, καὶ τῶ τῶ τὸ Σουλῶν συναγείνοισι αἰ, καὶ δημοκλήσειον ἐβόηθη. Tunc alie multe seditiones in urbe, tum maxime in comitiis magistratuum contigerunt, ad eō vt vix*

II. Seditiones in comitiis.

in mense septimo Caluinus & Messala declarati fuerint Consules : neque sanè tunc creati fuissent, nisi Q. Pompeius Rufus, quamuis & Sylla ex filia nepos, & Tribunus plebis, auctoritate Senatui in carcerem impactus fuisset. Aliquantō pōr: ἐστὶ γὰρ βέβαιον καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶ ἀρχαιότητος ἐπιφανῶν, οὐ βολακίδου τῆς ὑποκαταστάσεως ἡσυχίας. Nonnunquam etiam aues haberi comitia prohibebant, nolentes Interregibus addicere. Dubito, vel de lectione, vel de auctoris fide: licet enim in veteri Rep. necesse esset factas & prosperas aues comitia habituris aduolare, tamen aeo Ciceronis satis erat si nullum esset aduersum auspiciū quod haberi comitia prohiberet. Dionysius lib. 2. ἰκανὸν καταλαμβάνοντες ἂνεκα τὸ ἕκαστον τῶν ἐπισημοῦν καὶ ἐκαστὸν τῶν ἐπισημοῦν. Satis esse rati nullum auspiciū esse contrarium aut comitia prohibere, vide. Pergit Dio: Μάλιστα καὶ οἱ ἀρχαίοι τὰ ἀετὶνα τὰ ἐπὶ τῆ πόλει διέπνυον, ὡς καὶ τῶν περικυβερῶν, καὶ αὐτῶν τῶν στρατῶν ποικίλ, ἐκαστὸν τῶν ἀρχαίων ἀειχθῆσαν. Maxime verò Triumphalebis res urbanas administrantes, ad eō vt etiam vice Prætorum ludos publicos ederent, magistratus eligi prohibebant.

ANNUM SVVM.] Initio certos annos non habebant quibus honores mandarentur, vt liquet ex Liuiο lib. 7. apud quem M. Manlius Torquatus Dictator M. Valerium Coruinum, *Summo favore tres & vnginti natum annos Consulē renūntiūnit.* Postea tamen certos singulis magistratibus annos fuisse destinatos, constat ex lege quam tulit Luc. Villius Annalis Tribunus plebis Aulo Posthumio, & C. Pifone Coss. Item ex lege Cornelia, quæ iubebat, vt ordine certo magistratus caperentur, videlicet Quæstura anno ætatis septimo & vicesimo, Tribunatus plebis anno trigesimo, Ædilitas anno septimo & trigesimo, Prætura nono & trigesimo, & tandem Consulatum anno quadragesimo tertio. que temporū interualla haudquaquam in Clodio seruata sunt: sex enim anni tantum à Cōsultatu Pisonis & Gabinij, quo anno gessit Tribunatus plebis, ad Caluini & Messalam effluxerant, in quorum Consulatum annus Prætoris Clodij trigessimus incidebat. eam ob rem opinor, quod Clodius anno ætatis trigesimo, quo secundum legem Corneliam Tribunus esse poterat, nondum ad plebeios transfuisset, quod spectat ad has antiquas leges, etiam priores Cornelia, eas summa iā religione seruabāt, placet locum bene longū excutere ex Lybicis Appiani.

Leges annales.

Καὶ ὁ Σκιπίων (ὅτι δ' ἡλιθία ἔσται πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐπι-
 γράψωσι οἱ νόμοι) ἀρετῆς ἰσχυρῆς καὶ τοῦ δόξαι αὐτὸν
 ἔπειτα ἴσχυρος παρὰ τοὺς ἄλλοις, καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἀρε-
 τῆς ἰσχυρῆς αὐτοῦ τὸν νόμον, ἑλπίσας, καὶ οὐκ ἐπινοῶν, καὶ
 ἀντιπαρῆρας, &c. καὶ ἡ βουλὴ τοῖς δημοσίοις ἐπέδειξε νόμον
 τὸν νόμον τοῦδε, καὶ ἔπος ἐν αὐτῷ ἀρετῆς ἀσχετοῦ. οἷον πῆ καὶ
 Ἀκαδεμειοῦσι νόμοις ἐν γένει τῶν ἀπὸ τῶν ἀρετῶν
 μετ' ἰσχυρῶν ἔδωκεν, Κοινῶν δὲ νόμοις ἴσχυρον. Scipio,
 cum ipsi propter aetatem Consulem fieri leges haud-
 quaquam permitterent, ad iudicium petebat: & popu-
 lum suis eum suffragiis Consulem elegit. Cum ve-
 ro id contra legem esset, eamque Consules exhibe-
 rent, precabantur, urgebant, clamabant, &c. & Sena-
 tus Tribunis plebis persuasit ut eam legem cum
 soluerent: & anno sequenti renouavit, quemadmodum
 fecerunt Lacedaemonij cum necessitas urgeret,
 & tollente infamiam Captiuorum ab iis qui in Pylo
 capti fuerant dixerunt, Hodie dormiant leges. Idem
 in Hibericis: ὁ δὲ Σκιπίων καὶ τὸν νόμον ἑαυτοῦ τοῖς νομο-
 ποιηταῖς (lege τῆς νομοποιήσεως) τοῖς ἑαυτοῦ ἡλι-
 θίας, καὶ οὐκ ἐπὶ βελῶν πάλιν, ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν ἡγε-
 νοῦσθαι Σκιπίωνος, ἐπέδειξε τὸν δημοσίου νόμον τὸν
 νόμον τῆς ἡλιθίας νόμου, καὶ τὰ ἐπινοῶν τοῦδε ἴδου. At Sci-
 pio etiam tum minor erat aetate legibus constituta.
 eam ob rem Senatus iterum, ut cum in Carthagi-
 nenfes creatus esset Consul, decreuit ut Tribunis plebis
 legem annalem antiquarent, & anno sequenti reno-

uavit. Quare Latinus Pacatus Panegyrico Theo-
 dosij non videtur meminisse Scipionis, dum ait:
*Nec quisquam tanta ualuerit nobilitate, uel gratia,
 uel pecunia, ut annos comitali lege praescriptos
 festiuitatis honoribus occuparit.* Nollet de suo Con-
 sulatu:

*Omnia fixa tum glomerans determinat annus.
 2. Agraria. §. 3. Qui autem anno suo petierint, sine
 repulsa non esse factos. & 4. quod prima petitione,
 quod anno meo. id est ut paulo ante dixerat: qui
 Consulatum petierim, cum primum licitum sit:
 Consul factus sum, cum primum petierim.*

AD DILACERANDAM.] Dixerat: *Omni
 scelere vexare* Temp. solent ut plurimum ista con-
 iungi, pro domo 59. *Quid enim uos uxor mea mi-
 sera violaret? quam vexauistis, raptauis, omni
 crudelitate lacerauistis?* Maro in bucolicis:
*Quid loquar aut Scyllam nisi, aut quam fama
 secuta est,
 Candida succinxit latranibus inguina monstris
 Dulcibus vexasse rates, & gurgite in alto.
 Ab! timidos nauas canibus lacerasse marinis.*
 Est enim ut videtur lacerare, idem quod crudeli-
 ter vexare. Iuuenalis sat. 4.
*Cum iam semianimum laceraret Flauius or-
 bem
 Vltimum, & caluo seruiret Roma Neroni.*

I V.

Lacerare?

ARGUMENTVM.

Pergit consiliorum Clodij seriem euoluere, & ostendere quomodo sensim ad intentandam Miloni necem, quasi gradibus quibusdam, perueniret.

OCCURREBAT mancam, ac debilem Præturam suam futuram, Con-
 sule Milone: eum porro summo consensu populi Rom. Consulem
 fieri videbat. contulit se ad eius competitors, sed ita, totam ut petitionem
 ipse solus etiam, inuitis illis, gubernaret, tota ut comitia suis, ut dictabat,
 humeris sustineret. conuocabat tribus, se interponebat: coloniam no-
 uam, delectum perditissimorum scribebat ciuium. quanto ille plura misce-
 bat, tanto hic magis in dies conualecebat. ubi vidit homo ad omne facinus
 paratissimum fortissimum virum, inimicissimum suum, certissimum Consu-
 lem, idque intellexit non solum sermionibus, sed etiam suffragiis populi
 Romani sæpe esse declaratum: palam agere cepit, & aperte dicere, occi-
 dendum Milonem.

XXV.

EXPLANATIO.

OCCURREBAT.] Clodio ueniebat in men-
 tem fore, ut in Prætura sua Rempublicam
 vexare non posset, et eodem anno, quo Prætor futurus
 erat, Milo gereret consulatum.

MANCAM.] Metaphora pulcherrima.

CONSULEM FIERI.] Videbat tam ac-
 censa ciuium studia in Milonem, ut eum Consu-
 lem suis suffragiis creauerit, quoties comitia sunt
 inchoata, quæ tamen absolui non potuerunt, vel
 Tribunorum intercessionibus, vel morbo comi-
 tiali, vel aduersis auspiciis impedita. vel fortasse,
 cum, ut ait Afconius, *bina de singulis candidatis
 comitia fierent*, prioribus comitiis iam creatus fue-
 rat Consul. Aduerte quemadmodum insidiarum
 suspicionem à Milone remoueat, ad Clodium
 conuertat. Clodio uiuente summo consensu pop.
 Rom. Contulit fiebat Milo, ergo nulla ratio fuit
 cur Milo ad adipiscendum Consulatum Clodio
 necem uellet inferre: at contra Clodius uidebat

Milonem fore consulem, ergo magna ratio fuit
 cur eum uellet occidere.

CONULIT SE AD EIVS COMPETITORES.]
 Cæpit fauere Pub. Plautio Hipseo & Q. Metello
 Scipioni, qui cum Milone consulatum petierunt.

IPSE SOLVS.] Et impudenter Clodij decla-
 rat uolentiâ implicatam, & omnes seditiones quæ
 hæcenus in comitiis euenerant in eum refundit,
 quasi illas excitauerit inuitis etiam Hipseo & Sci-
 pione: quod etiam inuadit ad insidiarum suspicionem.

CONUOCABAT TRIBVS.] Etiam si cen-
 turiatis comitiis crearentur Consules, tamen ante
 illa comitia populum tributim conuocabat, etique
 commendabat ipsos candidatos.

SE INTERPONEBAT.] Sequestrum se
 constituere ad corrumpeuda populi suffragia.

COLONIAM.] Legunt alij *Collinam* no-
 uam ex dilectis perditissimorum ciuium scribat.
 & sensus est, ut plures Tribus Hipseo & Sci-
 pioni suffragentur, Tribuum numerum auge-
 bat, & ad ueteres triginta quinque Tribus vniam

addebat. quam Collinam nouam vocabat ad differentiationem alterius collinae quae in veteribus tribubus censebatur. malim tamen veterem lectionem retinere: vt sit sensus. Clodius vt conciliaret sibi candidatis suis plebeculam, delectum habebat egentissimumorum quorumque ciuium, quibus agros diuideret, eoque in coloniam transferberet. Lambinus tamen se pulchrum & beatum putat, quod collina in duob. M. S. inuenit. vide.

ILLE CLODIVS. HIC.] Milo. aduerte orationem mebratim discreptam perspicuitatis causa. & similiter cadentibus distinctam suauitatis.

VBI VIDIT.] Aduerte epitheta Clodij & Milonis huic loco & causae aptissima.

SVFFRAGIIS.] Quia, vt dixi, populus iam frequenter ad comitia conuenerat: sed ea vel obnuntiacionibus, vel auspiciis fuerant impedita.

NOTÆ.

I.

CONSULEM FIERI.] Aconius in praefatione: *Dum Milo quamprimum comitis confici uellet, conficereque cum honoris studio, quod obsistebat Clodio, tum etiam populo, lege populi, supple studio, propter effusus largitiones, impensas quoque ludorum scenicarum, ac gladiatorij muneris maximas, in quas tria patrimonia effudisse eum Cicero significat, competitoris eius trahere uellent, &c.*

CONVOCABAT TRIBVS.] Dixi, etiam si

Etiam in comitiis Consulium tribum vocatus populus.

comitiis centuriatis fierent Consules, tamen ante populum fuisse tributum collectum, quadam ueluti praefatione ad legitima suffragia. lib. 4. ad Atticum, ep. 16. *Patavi de nummis ante comitia tributum dimisis, &c.* Quintus Cic. de petitione Consulatus. *Ita cum & hos ipsos propter suam ambicionem, qui apud tribules suos plurimum gratia possint, studiosos in centurias habebis, & caeteros qui apud aliquam partem tribulium, propter municipij aut ciuitatis, aut collegij rationem ualent, cupidos tui consilij, in optima spe esse debebis.* Item: *In comitiis quae facere te oportet, & amicis tuis concelbreuiur, & passim & tribum.* Aconius in praefatione de hoc ipso nostro Milone. *Petebatque nihil deterioris consularum, aperte quoque tributum in singulos militia asium dederat.* pro Murena 72. *At spectacula sunt tributum data, & ad prandium uulgo vocati.* & 73. *Præfectum fabricum semel locum tribulibus suis dedisse: quid statueret in viros primarios, qui in circo totas tabernas, tribulium causa comparauerat.* Pro domo 58. *Quid si uocata tribus essent, proscriptio non dicam in me, ita de sua salute meritum, sed omnino in uolito esse comprobauissent.* At consules non fiebant nisi centuriatis de quo pro Murena, neque aliis comitiis agebatur de capite ciuis Romani, de quo pro domo sua. E quibus locis intelligi populum ante centuriata comitia tributum collectum fuisse, & largicionibus supplicationibusque tentatum, vt cum legitimum comitorum dies illuxisset, sua tum denique centuriatim ferrent suffragia. Sed hæc, vt plurimum, tributum conuocaciones illegitimæ fuerunt, & magis ad corrupendam largicionibus plebæ, quam ad rectam administrationem comparatæ. quare dubitari potest an tribus ante centurias iure & more maiorum aliquando conuenerint. Omnino uidetur: & sic intelligi possunt auctores quoties in comitiis Consulibus tributum facit

mentionem, vt Aconius in gratiarum actione. *Valete modo classes populi, & urbanarum tribuum prerogatiua, & centuria iure uocata.* Aconius in illa uerba 2. Verina: *Dedit enim prerogatiua sua uoluntatis eiusmodi, ut isti pro prerogatiua eam reddidisse uideatur.* Ait: *Prerogatiua sunt tribus, quæ prima suffragium ferunt ante iure uocatos, mos enim fuerat quo facilius in comitiis concordia firmaretur, bina de iisdem candidatis, comitia fieri, &c.* qua de re iam plura dicta sunt & intricata oratione contra Pisonem §. 11. nunc sic uideor aliquo pacto tricas expedire. Ad creandos consules habebantur bina comitia de singulis candidatis: & primum quidem populus tributum conuocatus rogabatur ad candidatis, vt sibi fauere in ferendo suffragio: unde factum est vt priora illa comitia tribus prerogatiua dicerentur, quod rogarentur præ siue ante centurias. 2. Agraria 4. *Itaque me non extrema tribus suffragiorum, sed primi illi uestri concursus, neque singula uoces praconum, sed uind uoce uniuersus populus Rom. Consulem declarauit.* Per extremam tribum unam & quatuor urbanis intelligo, quæ inferioris erant dignitatis quæ rusticanae: solæ tamẽ erant prerogatiuae tribus vt mox de Varrone colligemus. quæ causa Clodium mouere potuit, vt præter quatuor urbanas collinam nouam conscriberet, eo consilio vt eius prerogatiuum suffragium ferrent. Hipleus & Scipio candidati. Harum tamen tribuum suffragium aduocitatis nihil obtinebat: nisi centuriarum consensu accederet: idẽq; centuriata comitia fiebant, quæ tributum uoluntatem suis suffragiis comprobaret. In quibus centuriatis comitiis, aliae turis erant centuriae quæ prerogatiuae, aliae quæ iure uocatae dicerentur. prerogatiuae, quod ea, quibus fors obtigisset, priore loco rogarentur suffragium. iure uocatae, quod uocarentur ad suffragia se cunctum ius ad Seruio Tullio constitutum: vt in comitiis Consularibus non solum prerogatiuae Centuriæ, sed etiam prerogatiuae Tribus fuisse uideantur. reddit Aconius rationem: *quo facilius in comitiis concordia firmaretur, quia nimirum, ut alibi diximus in comitiis centuriatis, diuites & primarum classium ciues totam suffragiorum uim obtinebant: Mos fuerat, quod facilius in comitiis concordia firmaretur, bina de iisdem candidatis comitia fieri.* Ac primum quidẽ tributa, in quibus diuites pauperibus mixti, non maiore uilis suffragiorum uim habebant: deinde centuriata. aliam apud Festum Varro dat rationem: *Vt rustici Romani qui ignorarent petiores, facilius eos animaduertere possent.* Aliam Verrius: *Vt cum essent designati ad prerogatiuae in sermone res venire populi de dignis indignisque, & fierent ceteri diligentiores ad suffragia de his ferenda.* Quod autẽ Aconius id etiam de Consularibus candidatis intelligat, probant quæ sequuntur. *Vult enim illam Verrii pecunia consulem factum intelligi.* Scio me aliter in Pisoniana sensisse: sed & aliter fortasse alibi, neque enim adhuc mihi penitus acquiesco. his interim esto contentus, uide infra 44.

SE INTERPONEBAT.] Vario modo se Iudicij & comitiis interponebat. alij vt interpretes, alij vt sequentes, alij denique vt diuiores. Tullius Verina 2. §. 36. *Qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut sequestres corrumpendi Iudicij solent esse.* quod de corrupendis suffragiis possit intelligi. Aconius: *Sequestres sunt apud quos pecunia deponitur, interpretes per quos indicitur patet.* Quintus Cicero de pct. Consi. si sequestribus, interpretes.

III.

Sequestres diuiores in interpretes.

lege si sequere tribus mēū inuenimus, diuisores ratione aliqua coercemus, perfici potest ut largitio nulla fiat, aut nihil valeat. Verina 2. §. 22. Reperiebam fiscos plures cum pecuniā Siciliensī ad quōdam Senatorem ad equitem Romanum esse translatos: ex his quasi decem fiscos ad Senatorem illum relictos esse, comitorum nomine: diuisores omnium tribuum nobis ad istum vocatos. Et ut videas etiam his tribuum diuisoribus locum fuisse in comitis pratoris, atque adeo consularibus, pergit §. 23. Commemorasse istum quam liberaliter eos tractasset,

etiam antea, cum ipse praturam petisset, & proximis consularibus, pratorisque comitis. lib. 1. ad Atticum epist. 15. Tribulis enim tuus est, & Sextus pater eius nummos vobis diuidere solebat. Planciana 45. Decuratio Tribulium, descriptio populi, suffragia largitione deninita, fenerationem Senatus, ac bonorum omnium vim, ac dolorem excitarunt. Hac doce, hac profer, huc incumbe Latrentis, decuriaisse Plancium, conscripisse, sequere fuisse, pronuntiasse, diuisisse. vbi, pronuntiasse, est fuisse interpretem.

ARGUMENTVM.

Describit Clodij apparatus ad suspicionem magis & magis mouendam, & minas quas longē ante palam premiserat: ut iam pridem locum & tempus insidiarum meditatus esse videatur.

SErvos agrestes, & barbaros, quibus silvas publicas depopulatus erat: xxvi. Etruriamque vexarat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis. res erat minimē obscura. etenim palam dictitabat, consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. significauit hoc sæpē in Senatu, dixit in concione. quin etiam Fauonio fortissimō viro quærenti ex eo, qua spe fureret, Milone viuo: respondit, triduo illum, ad summum quadriduo periturum. quam vocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit.

EXPLANATIO.

SERVOS.] Clodij violentiam describit à comitatu, à conditione comitum, ab eorum moribus, à rebus ante actis exaggerat. infra 75. Qui non calumnia litium, non iniustis vindictis ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitiis, signis inferendis petebat: qui non solum Etruscos, eos enim penitus contempserat, &c. vide.

QVOS VIDEBATHS.] Probabilem efficiunt orationem, si testata & clara dici videantur.

ATENIM.] Iterum suspensionem mouet à dictis & denuntiationibus Clodij.

AD HUNC M. CATONEM.] Iudicem nostrum & ad Qu. Petilium.

STATIM.] Ne quis putet intercessisse tempus quo Fauonius corrumperetur, & subornaretur ad hoc fingendum.

NOTÆ.

1. BARBAROS.] Barbari, vt notat Festus, dicebantur antiquitus omnes gentes exceptis Græcis. vnde Plautus Nauium Poëtam barbarum dixit. Ammonius de differentiis:

Βαρβαρον ἄνθρωπον ὅστις οὐκ ἔστιν Ἕλληνας. Barbarum enim nomen est non Græcum.

Quibus ad stipulantur reliqui omnes, Iosephus, Eutharchius, Philostratus, Strabo, & Patribus Iulianus, Tatianus, Clemens, Eusebius, Theodoretus, & alij passim. Sed hoc sensu non loquitur Tullius, cum hanc appellationem probro vertat: & Latini non solum le Barbaros, id est, non Græcos esse fateantur, sed etiam aspernentur Græcorum leuitatem. Plautus in prologo Mercatoris:

Μαρκον ὠνομι βαρβαρῶν. id est Latine. Preffius Phrygas Barbaros nominabant, vnde 2. Aneidos:

Βαρβαρικοὺς ποσσὲς αὐτοῦ σκολισίην σφαιρῆτι.

Horatius:

Græcia Barbaria lento collisa duello. Item: Barbari Phryges. Sonante mixtum tibiis carmen lyra Hac Lydium, illis Barbarum.

id est, Phrygium. Sic vestes acu pictæ non solum Phrygiæ, sed etiam Barbaræ dicuntur vndecimo Aeneidos:

Pictus acu tunica, & Barbaræ tegmina crurum. De quo ne te morer vide Cerdanum nostrum tanto Poëta non indignum interpretem, fed neque hoc sensu Noster illos Clodij Barbaros nominauit.

Tertio, Barbaros vocabant qui non humano more loquerentur. Aristoph. in Aulis:

Ἐγὼ δὲ ἀκούω βαρβαροῦς ὄντας αἰετῶ Ἐδιδάξα τῶν σωλῶν.

Ego enim ipsos Barbaros existentes antea Docui vocem.

In quem versum Scholiastes: Βαρβαροῦς ὄντας, ἂν τὸ ἀσώτου, ἢ ἀνικίου ἀσώπων, ἔχον ἑστῶν ἀπὸν σωλῶν. Barbaros, id est, non loquentes, qui homines non intelligant, aut eorum linguam ignorent. Herodotus libro 2. Βαρβαροῦς δὲ πάντες οἱ Ἀθηναίων καλοῦνται τῶν μὴ ἀπὸ ὀμιλῆς ὄντων. Omnes qui eiusdem lingua non sunt Barbaros vocant Aegyptij.

Quarto, Barbari dicuntur feroces, immanes, nullis studiis aut legibus ad humanitatem expositi. vt 1. Aneidos:

Quod genus hoc hominum? quæue hunc tam Barbaram morem

Permittit patria? Hospitio prohibemur arena. pro Marcello: Domus huius gentes immanitate Barbaras. Sed hic morari diuitius nihil sit aliud quam laureolam in mustaceo querere. Nota tantum vt Noster ait, agrestes & Barbaros. Ita dici apud Martialem rus Barbarum illud quod verè sit agreste, nec in hortorum amœnitatem excultum. lib. 3. epigr. 58:

Baiana nostri villa, Basse, Faustini Nen otiosis ordinata myrtetis,

Barbari omnes non Græci.

Barbari non eadem lingua loquentes.

Barbari immanes.

*Viduaque plarano consilique buxerq
Ingrata luis spacia detinet campi :*
Sed rure vero Barbaroque letatur.

II. (RES ERAT MINIME OBSCURA.) *Hæc ego cum viderem, neque enim erant occulta. Demosth. pro corona: τῶν δὲ ἐξῶν ὁ νόμος, οὐδὲν ἄφαντον. Hæc cū videret Philippus, res erat minime obscura.*

PALAM.] Vlpianus D. Qui testament. facere poss. lege Heredes : *Quid est palam? non utique in publicum, sed ut exaudiri possit: exaudiri autem non ab omnibus, sed à testibus.* &c. D. de verbor. significat. leg. 33. *Palam, est coram pluribus.* Et ita frequenter in iure, sed brevitati consulo.

117.

ARGUMENTVM.

*Expositis Clodij consiliis, apparatu, & dictis eiusdem, pergit reliquam narrationem at-
texere, eamque circumstantiis temporis vestit, singulorumque factorum reddit rationem,
tum ut probabilior fiat oratio, tum ut Confirmationis semina iaciantur.*

XXVII.

INTERIM cū sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem XII. Kalend. Febr. Miloni esse Lanuuium ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuij Milo: Roma subito ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret. atque ita profectus est, ut concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locum tempusque voluisset, nunquam reliquisset.

EXPLANATIO.

INTERIM CVM.] Reddit rationem propter quam Clodius faciliè rescuerit Milonem esse profecturum, quia Milonis iter erat solenne, & singulis annis certo die fieri consuevit, quia legitimum, & legibus constitutum, quia denique necessarium: quæ necessitas ratione dictaturæ Milonem urgebat: quæ res magnopere & Milonem abfoluit, & Clodium in suspitionem insidiarum adducit.

ANTE DIEM XIII. CALEND. FEB.] Ianuarij vicefimo. Calendas, id est, ante Calendas.

AD FLAMINEM PRODENDVM.] Causam reddit cur debuerit Milo proficisci. Ut Flaminem nominaret, quem Dictatorem in oppidis Italæ prodere seu nominare consueverant.

PRIDIE.] Decimo nono Ianuarij.

ANTE SVVM FVNDVM.] Quem habebat in via Appia.

CONCIONEM TVRVLNTAM.] Infra 46. *At quo die? quo vti antè dixi, insansissima concio ab ipsius mercenario Tribunoplebis est concitata. Aconcius: Sunt autem concionati eo die, ut ex actis apparet, C. Sallustius, & Qu. Pompeius, virique & inimici Milonis & satis inquieti, sed videtur mihi Qu. Pompeium significare, nam eius sediciosior fuit concio.*

QVAM NISI.] Cic. ibidem: *Quem diem ille, quos clamores, quam concionem, nisi ad cogitatum facinus appropinquaret, nunquam reliquisset.*

NOTÆ.

I. AD FLAMINEM.] Arbitror Iunonis Sospite. pro Murena 90. *Date etiam Lanuuium, municipio honestissimo. Mox: Nolite à sacris propriis Iunonis Sospite, cui omnes Consules facere necesse est, domesticum & suum Consulem potissi-*

mum auellere. Liius libro 22. *Iunoni Regine in Aventino Iunonique Sospite Lanuuij maioribus hostijs sacrificaretur. Primo de natura Deorum 111. Illam vestram Sospitam, quam tu nunquam, re in somnis quidem vides, nisi cum pelle caprinâ, curvâ hastâ, cum scutulo, cum calceolis repandis. At non est talis Argia nec Romana Iuno. Ergo alia species Iunonis Argiuis, alia Lanuuiis. De eadem Sospite Iunonis hasta Liiuum intelligo lib. 21. Lanuuij hastam se commouisse, & coruum in Eadem Iunonis deuolasse, atque in ipso puluuario confedis-
se. Festus: Sospitem Iunonem, quam vulgo Sospitem appellant, antiqui vsurpabant.*

DICTATOR.] Spartianus in Adriano: *Per Latinas oppida Dictator, & Edilis, & Duumuir fuit. apud Neapolim Demarchus, in patria sua Quinquennalis, & item Hadria Quinquennalis, quasi in alia patria, & Athenis Archon fuit. Liius lib. 6. Dictator Tusculanus ita verba fecit, &c. Dictator itaque Lanuuij flaminem certo die prodere debebat, quem diem scire difficile non fuit, propter horum sacrorum celebritatem quæ Romanis erat, cum Lanuuiis communis. Liius: Lanuuiis ciuitas data, sacræque sua redditæ, cum eo, ut ades lucisque Sospite Iunonis communis Lanuuiis Municipibus cum populo Romano esset. Summus igitur magistratus Tusculi & Lanuuij Dictator. Edilis apud Arpinates ut epist. 11. lib. 13. ad famil. Duumuir ut Corfinij. Cæsar lib. 1. de bello ciuili. Quatuoruir vt Neapoli 10. ad Attic. 11. & Cluentiana. Quæstores fereti. Gellius lib. 10. cap. 3. Prætor apud Fundanos & Prænestinos. Liius lib. 23. Prænestini cum suo Pratore, &c. Horatius Sat. 2. lib. 2.*

*Fundos Ausidio Lusco Pratore libenter
Linguimus insani ridentes premia scribæ
Prætextam & latum clauum prænæque bastillæ.*

OBIIT.] Tranquillus in Iulio: *Tamuis adu-
cit Crassum penitentia vel metu diem cadæ desti-
natus non obiit.* Dicem obire.

117.

ARGUMENTVM.

Ab aliis circumstantiis, morâ & cunctatione Milonis, vestimentis, rheda utriusque comitatu, insidiarum suspicionem à Milone in Clodium retorquet.

MILO autem cùm in Senatu fuisset eo die, quoad Senatus dimissus XXVIII. est, domum venit: calceos, & vestimenta mutauit: paulisper, dum se vxor (vt fit) comparat, commoratus est: deinde profectus est id temporis, cùm iam Clodius, (si quidem eo die Romanus venturus erat,) redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, vt solebat, sine vxore, quod nunquam fere: cùm hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumque comitatu.

EXPLANATIO.

MILO ATEM.] Fabius libro 4. instituit. Optima verò preparationes erunt que laetuerint, vt à Cicerone sunt quidem vtilissimè omnia prædicta, per que Miloni Clodius, non Clodio Milo insidiatus esse videtur; plurimum tamen facit illa callidissima simpliciter imitatio, Milo autem cùm, &c. commoratus est. Quàm nihil preparatò, nihil festinatò fecisse videtur Milo? quod non solum rebus ipsis vir eloquentissimus, quibus moros & lentum professionis ordinem dicit, sed verbis etiam vulgaribus & quotidianis, & arte occultata consecutus est. que si aliter dicta essent, strepitus ipso iudicem deinde patronum excitasset. frigida videtur ista plerisque: sed hoc ipso manifestum quomodo iudicem fefellerint, quòd vix à lectore deprehenditur.

EO DIE.] Quo profectus est, vicefimo Ianuarij.

CALCEOS.] Calceos Senatorios & vrbanos, togamque posuit, vt vinatorios calceos perones fortasse, & penulam assumeret.

VXOR.] Faulsta filia Cornelij Syllæ, vt colligitur ex epist. ad Atticum: & tradit Peditianus in præfatione.

SI QUIDEM.] Si Clodius rediturus erat Romanus vt fingebat.

NULLIS GRÆCIS.] Infia 56. Comites Græculi quocunque ibat, etiam cùm in castra Etruscæ properabat, tum nuagarum in comitatu nihil.

SINE VXORE.] Fulvia, quæ deinde nupsit Antonio: & vt refert Dio lib. 47. allatum Ciceronis demortui caput conspuauit, linguam extraxit, acu crinali perforauit, antequam in Rotris poneretur.

CUM HIC INSIDIATOR.] Milo à quo contendunt aduersarij insidias fuisse comparatas. est ironia.

MAGNO IMPEDIMENTO.] Operæpretium est numerum orationis advertere, cùm iter expediti latronis describitur, nullis hiatibus, nullo concursu asperiore, retardatur: pleræque syllabæ breues, vt ista narratio non minùs expedita, quàm iter Clodij videtur. at contà in descriptione impedimentorum Milonis, non solum crebri hiatus, sed etiam longarum syllabarum continuatio, & ipsa vocabulorum longitudo orationem remoratur.

NOTÆ.

QUOAD SENATVS DIMISSVS EST.] 1.
Modum & formulam dimittendi Senatus Formula dimittendi Sc. describit Capitolinus in Marco: Comitibus præterea etiam vsque ad noctem frequenter interfuit, neque vnquam recessit de Curia, nisi Consul dixisset. natus.
Nihil vos moramur, P. C.

CALCEOS ET VESTIMENTA MUTAVIT.] 12.
Non est animus multa de calceis generationum hoc loco dicere, cùm Rosinus lib. 5. antiq. cap. 36. Thomas Dempsterus & alij locum hunc occuparint. Vide Raderum in Martialium lib. 2. cap. 29. Alexandrum Neap. lib. 5. cap. 18. & quædam à nobis dicta pro Cælio & in Pisonem. nunc illud vnum examinare succerit, fuerintne proprij Senatorum, quos Milo viam inituros dimiserit. Ac primum constat Senatorios calceos ab aliis fuisse diuersos. Nostræ Philippica 13. §. 28. Est etiam Añinius quidam Senator voluntarius, lectus ipse à se, apertam curiam vidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos; Pater Conscriptus repente factus est. Themistius Gratiarum actione in Senatu: *Ταῖς δ' ὤσας, ἐν ταῖς κωνσταντινουπολιτικαῖς τῆς ἐκείνου, ἐν τῇ ἑαυτοῦ κωνσταντινουπολιτικῇ, ἐν τῇ τῆς ἀπορίας ἐκείνου ἐν τῇ ἑαυτοῦ κωνσταντινουπολιτικῇ, ἐν τῇ τῆς ἀπορίας ἐκείνου*, &c. Vos autem, postquam, vt in conuentibus fieri solet, rogati induistis, & calceos mutastis, in sellis confidentes ad verba frequenter acclamauistis. Sed facile non est hanc diuersitatem ostendere. Videri possint Senatorum calcei fuisse lunati. Statius lib. 5. sil. 2.

- Genitum sibi curia sensit,

Primæque patriciæ clausit vestigia lunæ.

Verùm cùm multi essent Senatores & plebeiis, folique Patricij lunatis calceis vtentur, vnde & à Statio patricia nuncupatur luna, Milo qui plebeiis fuit, vt liquet è Tribunatu, huiusmodi calceos non habebat, atque aded fas non est à lunatis plantis Senatorij ordinis à reliquis ordinibus distinctionem acellere. Arbitror Senatorios calceos reliquis alioquin fuisse, & ad mediam tibiam deinctos. Horatius lib. 1. Sat. 6. cùm Senatorem recens allectum describeret:

Nam vt quisque infamum nigris mediæ impedit cius

Pellibus & lacum demisit pectore clauum.

Vides duo Senatoriæ dignitatis insignia, lacum clauum, & calceos ad mediam tibiam pertinent-

tes. in quem locum Acron: *Altiore sunt calcei Senatorum.* Quamvis enim in fœminarum calceis solum altiis, cothurni instar fuisse fateamur, non est tamen quod cum Thoma Dempstero veterem interpretem aut negligentiam, aut falsitatis accuset. nam & calcei muliebres altiiores fuerunt quoad solum, vt ipsæ grandiores apparerent: & Senatorij mediam tibiam tegebant, ne nuditas videretur deformior: vix enim inferiori anteriores lateri clavi oras solebant demittere.

Quintilianus lib. 11. cap. extremo: *Cui lati clausi non erit, ita cingatur, vt tunica prioribus oris infra genua paulùm posterioribus ad medios poplites usque perveniant. nam infra mulierum est, supra Centurionum: vt purpura recte descendat levis cura est.* Notatur interim negligentiam. *latum habentium clausum modus est, ut sit paulum cinctus summissior.* Quo allusit Tertullianus lib. de pallio cap. 1. *Exinde tunicam longiorem cinctu arbitrante suspensit, & pallij iam teretis redundantiã tabulatã congregatione falcit.* Cinctu arbitrante pro cuiusque videlicet conditione: vt angusto clauo sit altior, lato demissior. Cùm igitur dedoceret Senatores, vt viros graues aliquam corporis partem nudam ostendere, & laticlavias tunicas cæteris longiores, & calceos altiiores habuerunt. quo sensu intelligo illud Martialis epig. 29. lib. 2. de quodam maligna qui se & Senatorem & Patricium esse fingebat:

*Non extrema fedet lunata lingua planta,
Coccina non læsum cingit aluta pedem.*

Lingula extrema non sedet, sed est subfrectio: ecce calcem Senatorium, cæteris altiorem, lunatã planta: ecce lunæ figuram siue litteram C. quæ insigne fuit Patricij dignitatis: quod videtur sequenti versu explicare: luna coccinea non cingit pedem, sed ad mediam vsque tibiam extenditur: quod perinde est atque si diceret tibiam calcatur, vt legit Scaliger apud Festum Pompeium versus Titunnij: *Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiarum calceos.* Tibiatim, id est, mediã tibiam tenuis. Mulleus autem videtur fuisse calceus Senatorum. Marcus Cato originum lib. 7. apud eundem Festum: *Qui magistratum cuculem cepisset, calceos mulleos allucinatos, ceteri perones.* Libenter legerim *alutatos*, alij legunt *alutacinos*, alij *lunatos*. Scaliger legit, *alij vincinatos.* non dubium quin de aluta, luna, vincino commodè possit explicari. nam calceos vincinatos fuisse tradit. Tertullianus de pallio capite vltimo: *Calceos nihil dicimus proprium toga tormentum, immundissimam pedum tutelam immo & falsam. quem enim non expediat in algore & ardore rigere nudipedem, quam in calceo vincipedem.* Quæ verba facem tibi præferent ad intelligendum Martialem, qui pedem læsum aluta stringi negavit, quia nimirum calceus pedem vt plurimum fauciabat. Obiici potest superius dictis Zonaras libro 2. qui cùm à Seruio Tullio plebeios in Senatum allectos esse dixisset; solis Patricijs calceos illos altiiores, & alutã ad mediam tibiam vincinos videtur concedere: *Τὸ ἄλλο δὲ ἀρχαῖος, ἀλλὰ τῆς μεσοβαρῆος καὶ πρὸν ἱερῶν τῶν ἰσῶν μετρίως τῆς ὑπαγεῖδους καὶ διότι οὐκ ἂν τὸν ἄστυματόν οὐδὲν.* Successu vero temporis, excepto interregno & sacerdotijs quibusdam, paris erant conditionis cum patricijs, & nulla ve alia quam calceis differabant. Hactenus verè: & nos aliquam inter Patricios Senatores, & plebeios, siue inter Senatores maiorum & mi-

norum gentium distinctionem à calceis petitam agnoscimus. Pergit: *Τὸν δὲ ὑπαγεῖδους τὸ ἄστυματόν οὐκ ἂν τῆς ἰσῶν μετρίως, καὶ τὸ πῶς τῆς χρέματος ἐκινούμενον, ἢ ἐκ τῶν τοιοῦτων ἀπὸ τῶν ἑκατὸν ἀδράων τῶν καταρχῆς βουλευσάτων κατὰ τὴν Patricijs enim calceamenta urbanã, & alutatum implexione, & littera figurã ornabantur, vt ex iis viderentur à centum primis illis Senatoribus oriundi.* Sed tanti non est eius auctoritas, vt propter eum sententiam mutare debeamus: cùm præfrectim verbis sequentibus earum rerum, se non peritissimum ostenderit. adierat quodam littera, in patriciorum calceis numerum centenarum denotari. at Græcus qui Latine nesciret, Græcam putavit: *Τὸ χρέμα δὲ ἢ φανὸν ἴσῶν ἢ τῶ ἀστυμῶ τῶ ἑκατὸν ἀδράων ἀδράων δολοτικὸν εἶναι, ἢ τῶ τῶν Ρωμαίων καταρχῆς ὄνοματος.* Litterã autem ꝑ̄ dicunt aut centum illos viros denotari, aut propterea quòd ab ea Romanorum nomen inchoetur. Hæc ille: sed quia non videt fuisse litteram C. quæ propter similitudinem ab alijs luna nomenclatur. Martialis lib. 1. epig. 57.

Lunata misquam pellis & misquam toga.
Iuuenalis Sat. 7.

*-Et nobilis & generosus
Appostam nigra lunam subfrectis aluta.*

Philostratus libro secundo de vitis Sophistarum, vita Herodis Attici: *Καὶ τὸ ἐμύκοτον τῆς ὑψηλῆς περιεπιπέδου τῶ ἄστυματι. τὸ δὲ ἔστι ἐπιπέδου ἰσῶν πρὸν ἰσῶν.* Nobilitatis notam appostam calceis gestans. hoc verò signum talare eburneum est, lunula instar. Cuiusmodi homines nobilitatis generis insolentius iactantes: *Τὸ ὑψηλῆς ἐπὶ τῆς ἀστυμῶς ἔχει.* Nobilitatem in pedum malleolis habere dicebat Herodes. Atque, vt Plutarchum aliisque fœccentos omittam, Cælius lib. 20. lect. antiq. cap. 28. non Romanorum modò, sed etiam aliarum gentium instituti fuisse putat lunulas in calceis gestare, quando Iliã 3: ita legimus v. 18. *In iis illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, &c.* Sunt tamen, inquit, qui lunulas ibi accipiant aureas bullulas collo circumiectas. Et fanè Acmes eas solis Romanis videtur tribuere, quamquam Iudæis vicinior. Sic enim ille onirocriticus c. 229. agens de sandaliis: *Εἰ δὲ σὺν ἀπὸ θεῶν βῶνας θῶνται θῶνται ἀπὸ ὑψηλῆς Ρωμαῖος μαρτυρίας διὰ τὸ κῆρος τὸ ἐν βῶσι.* Sandalia visa in sonnis si facta sunt de corio bubulo, filiam suscipiet ex nobili Romana, patricij ordinis propter cornu bonis. id est, propter litteram C. instar cornu bonis expressam. Iam ea fuit inter patricios & plebeios calceos distinctio: quod patricij lunæ figuram habebant, plebeij non item. Senatorius calceus erat erectior, & ad mediam tibiam pertinebat, vulgaris quo populus utebatur, erat demissior, nec supra pedem elatus. Rursus senatorius diuersus fuit: nam vt Senatorum alij fuerunt è plebe, alij è patricijs allecti. Patricij Senatores lunam illam patriciam retinebant: plebeij sola calceorum altitudine alutã vincinorum à populo differabant. Denique Senatorum alij fuerunt curules, alij pedarij.

curules mulleis, id est, rubris, vt interpretatur Iudæus, pedarij nigris utebantur, vt Horatius ostendit: & ita Senatores qui & patricij simul essent, & curules mulleis lunatis: qui patricij tantum, nigris lunatis, qui plebeij & curules mulleis non lunatis, qui plebeij & pedarij nigris non lunatis calceis utebantur: vt in Senatu calceorum gene-

Senatorij calcei fuerit cæteris altiiores

Zonare etc. tot.

Lunula calceorum.

Nobilitatem in pedum malleolis habere.

Mullei.

Vincinari.

An Iudæi lunulas in calceis habuerint.

Calcei mulleis nigri.

ra quatuor fuisse videantur. Sed videantur : neque enim certò affirmare possim vtrum à nulli colore, an à mullando, vt ait Festus, id est, luendo mulleus nomen accepit, quò præsertim rubros calceos probabile sit Senatoribus curulibus in vsu non fuisse. cùm Dio Cassius id tanquam singulare & arrogans in Iulio Cæsare notarit. lib. 43. Τὸ τὸ ἴδιον χρομίον ἐστὶ τῶν ἐκθρονωμένων, καὶ τῶν ὑποδύων, καὶ μὲν τῶν αἰσίων καὶ ὑψηλῶν καὶ ἐκθρονωμένων καὶ τῶν βασιλέων τῶν ἐν Ἀλβῆ πότι ἡγουμένων, οἱ δὲ ὑποδύων ἄλλοι, διὰ τὸν ἰσθμὸν, ἔρχονται. Nam & veste luxuriosiore in omnibus mollicius præ se ferebat, vt calceo, interdum etiam altiore & rubri coloris, vt veteres Albani Reges fere consueverant, utebatur, quippe qui ab illis propriè solum esset oriundus. Adde quòd etiam illi mullei nomen à colore mulli petere, non rubri, vt voluit Isidorus suffragante Turnebo lib. 19. aduers. cap. 24. sed varij coloris fuisse mulleos diceremus. Plinius libro 9. cap. 17. Nomen his Fenestella à colore mulleorum calciamenorum datum putat. Iterum: Mullum expirantem versicolori quadam & numerosa varietate spectari, proceres gula narrant, reuentium squamarum multiplici mutatione pallentem, utique sè vtro spectetur inclusus. Seneca libro 3. naturalium quest. cap. 18. Ipsa colluctatione animam efficiunt rubor primùm, deinde pallor, quàm aquè variatur. Item: Da mihi in manus vas vitreum in quo exulter, in quo trepidet : ubi multum diuque laudatus ex illo perlucido vitario extrahitur, tunc vt quisque periturus est, monstrat. Vnde quomodo exarserit rubor omni acrior minio. vide quæ per latera venas agat. Ecce sanguinem putes ventrem, quàm lucidum quiddam caruleumque sub ipso tempore effulsit. iam porricitur. & pallet, & in vnum colorem componitur. Hæc ille, quibus inducor vt credam mulleos calceos non omnino fuisse rubri coloris, sed potius varia & mutabili colorum diuersitate distinctos, quem colorem vulgò, couleus changeante nominamus. nam si de calceis omnino rubris siue purpureis loquamur, Imperio Constantinopolim translato, Imperatorum proprij sic fuerunt, vt iis nemo alios vteretur. Corippus lib. 2.

Calcei rubri Regum Albanorum.

Constantinop. Καὶ ἔπειτα εἶδος ὑποδύων, ἃ καλοῦνται τῶν αἰσίων, ἔρχονται ἐκ πηλείων καὶ τῶν κίμωνος, καὶ ἐπὶ τῶν παρῶν, αἰσίων διὰ κίμωνος μαργαρίτων, ἃ πρὸς καὶ εὐφροσύνης εἰς τὸν περὶ τῶν καὶ τῶν κίμωνος. Et alterum calciamentorum genus que dicitur τζανγια, habentia ex transfuerso secundum furas, & in calceis aquilas ex lapillis & margaritis, que fert etiam Imperator, ad ambulationes, & adorationes. Item : Ἐρχονται καὶ μαργαρίτων καὶ ἀδωρήτων, καὶ ἐπὶ τῶν περῶν, καὶ τῶν καὶ τῶν ὑποδύων ὑποδύων. Habent etiam aquilas & margaritas cum ex transfuerso, tum supra calceos, id est supra furas talis etian nominantur. Lego enim τζανγια, pro μαργαρίτων. Sed non est quod de colore mulleorum inagopere laboremus, cùm Milo & plebeius Senator, & adhuc pedarius nullo gesto curuli magistratu, mulleos non habuit, neque lunatos, sed solum calceos puros, & vulgaribus altiores, quos vel in caligas, vel in crepidas militares mutauit. Vides quàm nihil sit quod curiositas nostra non tenet, & pro vitium mediocritatis rimetur. Hæc eadem penè alij libarunt è citatis auctoribus : fateor. sed vix vllum reperias, qui tam scrupulosè hæc expendit : & inde hanc calceorum diuersitatem deduxerit. De vestis mutatione nihil dico : quòd iam in Pisoniana de toga & lato clauo quædam dicta sunt, & paulò post facturi sumus penulæ mentionem.

Aquila in calceis.

DVM SE Vxor.] Terentius:

-nostri mores mulierum

III.

Dum moliantur, dum coniuntur annus est.

IMPEDIMENTIS.] Impedimenta propriè

IV.

vox castrensis. vernaculè : le bagage. exemplis superfedeo. veteres impelimenta dixisse notat Festus Pompeius.

IN RHEDA.] Varia vehiculorum genera ab

V.

Alexandro numerantur 2. genial. cap. 30. Nam

Varia vehiculorum genera.

& effedum, & petorium, cisium, carruca, carpentum, piletum, arceræ, planstrum, rheda, jarracum, epihedium, carri, couinum, & arcirma, licet diuersi generis, omnes tamen vehiculorum numero snere. Rhedam Gallicanam vocem Fabius esse testatur. hanc tamen vocem Cic. lib. 5. ad Atticum epist. 17. & alij frequenter vsurpant. Varro Marciore à Nonnio citatus : Medeam adueltam per aëra in rheda anguibus. Currus

Rheda.

quatuor rotarum, cisium duarum Isidoro, Græcè τετρακύκλιον. Xiphilinus in Adriano : Οὐδ' ἐστὶν ὁπότε ὄχηματός, οὐτὶ τετρακύκλου ἵππων. Νῆψιν quam eo itinere aut currum, aut rhedam ascendit. Malè intercepte τετρακύκλου quadragas vertit, vt notat Casaubonus in Suetonij Iulium, & ex eo Raderus Noster in Martialem libro 10. epig. 13.

Cùm cathedralitios portet tibi rheda ministros.

Dio disertè ὄχημα, & τετρακύκλιον separat : quatinus ὄχημα commune sit nomen ad omnes currus. spectatim tamen pro carpento, aut alio maioris artificij curru accipitur. glossarium ὄχημα vehiculum currumve interpretatur, ὄχημα, rhedam, alioquin & τετρακύκλιον, sine rheda ὄχημα est. Eunapius in Adesto : διὰ δὲ ὀδωμάτων ἐπὶ τετρακύκλου ὄχηματός ἵδματα. Hæc ille.

PENVLIA.] Vide infra § 55.

VI.

PVERORVM ANCILLARVMQVE.] Pro feruis Varro Eumenidibus : Vix vulgus con- fuit non furiarum, sed puerorum atque ancillarum. Maluit tamen hoc verbo vii, vt earum

Pueri pro feruis.

Calcei Imperatorum purpurei, vel purpicei.

Purpureo fure resonant fulgente cothurno, Cruræque purpiceæ induxit regia ueluis, Parthica campano dederant qua tergora fisco, &c.

Sanguineis prelata rosis, laudata rubore, &c. Augustis solis hoc cultus competit uti.

Notatù dignum est quòd refert Zonaras 3. annualium. Basilinus quidam adulatorè laudauerat Michaëlem Imperatorem ipse imperatoris tremens remex : Ο θε (ἦδη τὸ κράτιστον, καὶ τὸν νόμον ἐκπέδωκας) ἦδεις τίς ἐταίριος ἐσθίου ἀντὶ τῶ ὀνομαζομένου καὶ σεοῦταται ὑποδύωνος καὶ βασιλῆα αἰσίων. Quibus laudibus ille multo iam haurto mero, & mente turbata delectatus, calceos purpiceos ei tradidit, ac induere iubet, & Imperatorem salutat. Et dixit Basilio Macedoni quom successorem sibi designarat : Τοῦτω ὑάλλων ἢ σὺ τῶν βασιλέων παρῶν ἡμεῖς ἐποίησται. ἢ ἔστ' ἐγὼ μοι, ὡς ἐστὶ βασιλῆα πεποιθὸς, πτωκὸς καὶ πτωχὸς Imperij insignia ista aptiora sunt quàm tibi. an verò mihi non licet, quommodum te Imperatorem feci, ita & alium facere? Quo dixit Basilius hic exarsit, vt paulò post Michalem occiderit. His poro Imperatorum calcei loco lunæ patriciæ aquilas habebant. Georgius Cypriolates, libro de officijs aulae

Fuellascere.
Ancilla.

mollitiam denotaret. nam puellascere est effeminari auctore Nonnio. Varro Baia: *Quod non salina in nubia sunt communes, sed etiam veteres puellascunt, et multi pueri puellascunt.* Apicillæ porro, ut auctor est Festus dictæ ab Anco Mar-

io, quod is bello magnum fœminarum numerum ceperit. sine ideo sic appellantur, quod antiqui ancularare dicebant, pro ministrare. Ex quo *Dij quoque, ac Dea feruntur coli, quibus nomina sunt Anculi & Ancula.* Anculare. Dij Anculi.

ARGUMENTVM.

Clodij cum Milone congressus, pugna, & cædes describitur.

XXIX.

FIT obuiam Clodio ante fundum eius hora fere vndecima, aut non multo secus. statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum; aduersi rhedarium occidunt. cum autem hic de rheda, reiecta penula, desiluisset, seque acri animo defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladiis eductis, partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur; partim, quod hunc iam interfectum putarent, cedere incipiunt eius seruos, qui post erant, ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præsentem fuerunt, partim occisi sunt, partim, cum ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemque occisum etiam ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent: fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed ut factum est) neque imperante, neque sciente, neque præsentem domino, quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset.

EXPLANATIO.

ANTE FVNDVM.] Hinc postea firmum ducet argumentum 54. *Ante fundum Clodij, qui in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum versabatur valentium.*

DE LOCO SUPERIORE.] Ergo Clodius locum ad pugnam elegerat.

REIECTA PENVLA.] Quia erat irretitus, ut dicit infra.

QVI ANIMO.] Longè tersius & elegantius, qui animo fideli in Dominum, & præsentem fuerunt, quàm præsentem, ut in vulgaribus.

DERIVANDI CRIMINIS.] Conuertendi à Milone in eius seruos, & præsertim in Biriam gladiatorem, qui Clodij minitantis humerum in omphala traiecit, ut auctor est Pedianus.

FERERVNT ID SERVI MILONIS.] Quintilianus libro quarto de narratione: *Ne sententia quidem, velut sanguinem inentione stomachum iudicis rescire dissuaserim, maxime quidem breuiter iniecit, qualis est illa: fecerunt serui Milonis quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset.* Sed aliud quoque spectauit summus orator. dicere enim potuit, quod dixit Asconius: *Cum respexisset Clodius mitatibus humerum eius Biriam romphæa traiecit.* Item: *Clodius latens in sinu Milonis è taberna extractus est, multisque vulneribus confectus.* Sed illud de primo vulnere, quod in sinu Milone reuera inflictum est, leuioribus verbis expressit, ne iudicum aures offenderet. eadem verò omnino tacuit, quod iussu Milonis contigisset. vide NOTAS.

NOTÆ.

I. FVNDVM.] De vocis huius etymo circumfertur distichon Ciceroni.

Fundum Varro vocat, quem potis mittere funda,

Ni tamen exciderit qua causa funda patet. At ipse Varro lib. i. de lingua Latina: Ager quod videbatur pecudum ac pecunie fundamentum fundus dicitur: aut quod fundat quorjnor annis multa.

HORA FERE VNDECIMA.] Vide quæ de horatum ratione differunt ad illa verba secundæ Philippicæ. *Cum hora à diei fere ad saxon rubra venisset.* II.

REIECTA PENVLA.] Ut esset ad pugnam magis expeditus. Phædrus 3. *Fabellatum: Latrone occiso imidius occurrit comes, Stringitque gladium, dein reiecta penula Cedo, inquit, illum; iam curabo sentiat Quos attentari, &c.* III.

Erat enim penula pugnae impedimento. infra 55. *Cum alter veheret in rheda penulatus, una sederet uxor: quid horum non impedivissimum? quid minus promptum ad pugnam, cum penula irretitus, rheda impeditus, uixore penè constrictus esset?*

FERERVNT ID SERVI MILONIS.] Nestor Homericus 3. *Odyssææ cum Odionus esset dicere matrem ab Orete fuisse interemptam, tacet eadem contentus funebri epulmitione:* IV.

- Ηλυσθ' εἶος Ορέστis

Απ' ἀπ' Ἀθηνῶν, καὶ δ' ἕταται παρθερονῶα
Αἰχμῆν δολέωντι, ἢ εἰ πατήρα κλυτὰν ἕτα.

Ἡτοι ὁ πόρ κτωας δαυο τωφω Αρρεϊοισι
Μηρός η συρίηις η αἰαλιδος Αἰχμῆιο.

-A teris accepit Divus Orestes

*Cecropius lethoꝛge homicidam patris ademit
Ægisthūm astuto voluente pectore fraudes.
Hunc ubi mactauit ferro, tum præbuit Argis
Ferales Ægisthi epulas diraque parentis.*

Cautè dicenda quæ essent odiosa

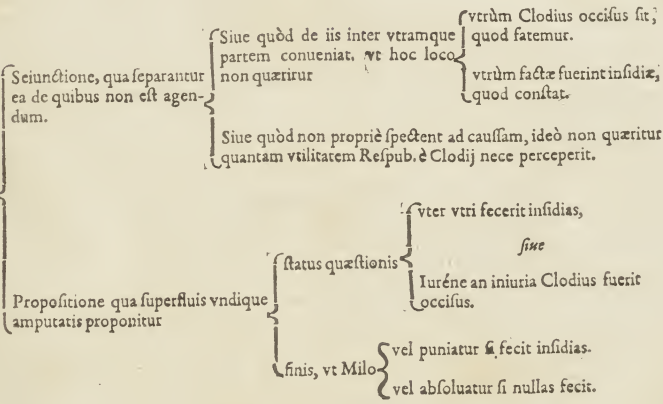
Vides quàm prudenter eadem mentionem vitet ut odiosam: ita Chorus apud Æschylum in Agamemnone, cum quæ descripsisset ea quæ Iphigeniæ immolationem præcellerant:

Τά σ' ἔδον, οὐτ' ἔδον, οὐτ' ἔδον.
Τίτρω δὲ Κἀρχαίης ἔκ ἀφ' αἰοῖ.

Quae secuta sunt, neque vidi, neque loquor, Calchantis verò artes sine effectu non fuerunt.

Vbi interpres, id ab Æschylo insinuatum potius, quam explicatum fuisse notat : *Διά τὸ ἀπὸ τοῦτο εἶναι τοῦτο ἀπαρῶν. Propter cadis immanitatem.* Commodè notat Fulvius Ursinus hanc sententiam ex oratione Demosthenis expressam videri contra Midiam : *Ἐγὼ δὲ, ἔσθ' ἀδύνατον ὑπερβῆναι ἀπειλοῦ ἀπειλῶν, πῶτο δὲ, αὐτὸς ἰππίαρι.* Ego verò id feci, quod quisque vestrum pari affectus contumelia facere voluisset. Muretus tum eundem citat, tum Lyfiam oratione de cæde adulteri : *Ὁδοῦτος, ὃ ἀδελφῆς, οὐκ ἴσως πᾶσι ἔτι ζῶν, ἀνὴρ δὲ νίμις κλεινοῖσι τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀπειλοῦτος.* Sic Iudices ille consecutus est ea, quae leges iis irrogari iubent qui talia perpetrarint. Sed quid prohibet ipsa Mureti verba describere? Callidè & ingeniosè locutus est Cicerò in Miloniana, cum illuc venisset ut fatendum esset Clodium à servis Milonis occisum fuisse, nam qui perspiceret rem ipsam per se odiosam esse (nemo enim ferè est qui ad cadis mentionem non exhorrescat, & auerferet eum à quo illa perpetrata dicitur) noluit eam suo ac proprio nomine appellare, sed eam orationi suae sententiam intexuit, quae ad auerendum odium & facinus ipsum excusandum cogitari posset aptissima, &c. neque enim non satis intelligitur ex eo occisum esse Clodium: sed asperitas rei tollitur, mitigatur quidem certè, cum cogitat quisque se quoque idem facturum fuisse, si in tale discrimen incidisset, omnes enim facillè ignoscunt, cum quis id fecit, quod ipsi quoque fecissent. Hæcille var. lect. lib. 7. cap. 23. Herodotus libro primo non abludivit: *Ἐλέγ' ἀναξίγηλον ἀλλοτρίος ἀπειλοῦτος, ἢ τὸν δεσπότην κτείνω, ἢ ἀπὸ τοῦ ἑαυτῶν ἀπὸλλυμένου ἀπειλοῦ αὐτὸς μευῖται.* Propositam sibi necessitatem cernit, aut interimensi herum, aut per alios peruendi, elegit ut ipse superesset. Quod longè mollius dicitur quam *Elegit ut ipse herum occideret.*

Constitutio causa duabus partibus constat.

ARGUMENTVM.

Post narrationem ad constitutionem causa delabitur, & primùm quid non sit dicturus exponit, ut omni errore sublato liquidius quaestiois status appareat.

HÆC, sicut exposui, ita gesta sunt, Iudices: insidiator superatus, victa vis, vel potius oppressa virtute audacia est. Nihil dico, quid Respub. consecuta sit: nihil, quid vos: nihil, quid omnes boni: nihil sanè id profit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem seruare poterit, quin vnà Rempub. vósque seruaret. Si id iure non posset, nihil habeo, quod defendam. sin hoc & ratio doctis, & necessitas Barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacunq; ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut vestris sententiis esse pereundum.

EXPLANATIO.

HÆC SICUT EXPOVI.] Concludit narrationem, & se vnicò veritatis studio duci proficetur. Fabius lib. 4. cap. 2. *Ne illud quidem præteribo, quantum afferat fidem expositioni, narrantis auctoritas: quam mereri debemus ante omnia quidem vitâ, sed & ipso genere orationis, quod quo fuerit grauius, sanctius, hoc plus habeat recesso est in affirmando quoque ponderis, effugienda igitur in hac precipue parte omnis calliditatis suspicio.*

INSIDIATORIS SUPERATVS.] Epiphonema totius narrationis.

NIHIL DICO.] Remouet à causâ per dissimulationem quæ dici potuissent. per dissimulationem, inquam, nam à §. 73, ea dicit, quæ se hoc loco negat esse dicturum. Fabius lib. 4. c. 5. *Egregiè verò Cicero pro Milone insidiatorem primo Clodium ostendit: tum addit ex abundantia, etiamsi id non fuisset, talem tamen ciuem cum summa virtute interfectoris & gloria necari potuisse.* Hoc igitur asserit, non vt planè neget horum se facturum esse mentionem, sed vt maiorem ostendat in causâ fiduciam.

NIHIL SANE.] Concessio oratoria.

QUI HOC FATO.] Captat beneuolentiam: Milo ad eò coniunctas habet omnes vitæ suæ rationes cum Rep. vt nemo Reip. sit hostis, qui non ipsi quoque bellum indixerit, atque ad eò non possit vitam suam ab inimicorum telis defendere, quin hostes Reip. profliget.

SI ID IVRE.] Si ius sui defendendi non habuit.

SIN HOC ET RATIO.] Egregiè quatuor veluti legum fontes, rationem, consuetudinem, necessitatem, naturam complectitur, licet Modestinus D. de legibus. l. 4. à tribus tantum capitibus accessere videatur. *Ergo omne ius, aut consensus fecit, aut necessitas constituit, aut firmanit consuetudo.*

NON POTESIS.] Non potestis Milonem damnare quòd Clodium insidiatorem occiderit, quin præiudicium feratis in omnes qui vim vi repulerint, & eos damnandos in iudicio statutis, qui non à latronibus occidi se permisierint. à quo Iudices ipsa rei indignitate deterret.

NOTÆ.

I. HÆC SICUT EXPOVI.] Lucianus in Phalaride priore: *Τὸν αὐτὸν, ὃ Δελφοῖ, τὰ πρῶτα τῶ Φαλακίδος ἡρώδῃ πύτυ, ἃ εἶα ἰατρῶν ἐκαστο, ἃ δὲγαυ ἀτ ἐνὶ τοῦ μετῴθεν ἰθὺ ὕμνω, μαρτυροῦντες, ὡς αἰ τῶ εἰδῶτες, ἃ ἡμεῖς αὐτοῦ τῶ ἰατρῶν αὐτῶν ἰατρῶν. Hæc quidem, ὃ Delphi, quæ ad Phalaridem spectant, vera omnia, & singula, sicut exposui, ita gesta sunt, parque est vt testimonio nostro fidem adhibeatis, quippe qui & rem sciamus, & nullam mentendi causam habeamus. Antiphon de nece Hædodis: *Τὰ μὲν ἰσοῦντα τῶν τῶν ἰατρῶν αὐτῶν ἰατρῶν τῶ εἰδῶτες. Hæc sicut exposui ita gesta sunt: vos autem ex his probabilia considerate.**

ARGUMENTVM.

Remotis iis quæ minùs ad causam faciebant, constituit quæstionem, & nonnullos motus lites illos quidem, sed tamen accommodatos interfecit.

XXXI.

QUOD si ita putasset: certè optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio, non semel ab illo, neque tum primum petitù, quàm iugulari

NIHIL SANE ID PROSIT MILONI.] Quod tamen prodesse potuisset. vt ostendit Iuriconsulti ad leg. 2. de origine iuris. §. 7. idèoque nonnulli hanc defensionem Milonis rationè iniecerunt. Ascinius in præfatione: *Cum quibusdam placuisset ita defendi crimen, interfici Clodium pro Rep. fuisse, quam formam M. Bruti secutus est in ea oratione, quam pro Milone composuit & edidit, quàm non egisset: Ciceroni id non placuit, &c.* Et Fabius lib. 3. cap. 6. *Pro Milone aliud Ciceroni agentis placuit, aliud Bruto, cum exercitacionis gratia componeret orationem: cum ille iure tanquam insidiatorem occisum, & tamen non Milonis consilio, dixerit: hic etiam gloriatus sit occiso malo cive.* Sic apud Senecam controuerficia vltima fuit, qui efficiat domino literas proditoris inuenerat, dicitur premium cõsecutus. Timo inferorum Deorum administrata, Miltiadi Patios obfidenti aditum ostendere. res in Pariorum commodum fracto Miltiadi crure atque ad eò soluta obfidiõne successit. voluerunt illi punire patriæ proditricem: H dè Πρωτοκλῆτα, inquit Herodotus lib. 6. qui Erato inscribitur: *Ἐὰρ ἔτι τῶν εἰρηκτῶν τῶν εἰρηκτῶν, ἀλλὰ δὲν τῶ Μιλτιάδῃ καὶ Πρωτοκλῆτα ἐστὶν ἐπὶ τῶν κολῶν τοῦ Στρατοῦνα. Id verò Pythia non permittit, eam dicens non fuisse rerum istarum auctorem: sed in Miltiadiis factis fuisse, vt misera morte occumberet, eam ad malum ipsi ducem se præstitisse. Sed cum vt supra ostendimus, in maleficio voluntas spectetur, non exitus, ea ratio parum vitium habuisset.*

SIN HOC ET RATIO DOCTIS.] Vide quæ dicta sunt §. 9. & 10. supra. Ammianus lib. 23. *Ita demum hæc & similia contentim operire firmantes, cum irruentibus armis externis, lex vna sit & perpetua, saltem omni ratione descendere, nihil veniente vi moris.*

AVT ILLORVM TELIS AVT VESTRIS SENTENTIIS.] Vide Sext. 80. Nec iniuria sanè rei indignitatè exaggerat, pro Roscio Amerino 8. & alibi sæpè: referri dignum est in hac indignitate quod habet §. 15. *Ad eamne rem vos reseruari estis? ad eamne rem delecti vt eos condemnaretis, quos selectores ac sicarij iugulare non potuissent? Solent hoc boni Imperatores facere, cum prælium committitur, vt in eo loco, quo fugam hostium fore arbitrentur, milites collocent, in quos si qui ex acie fuerint, de improviso incidant. Numirum similiter arbitrantur isti honorum emptores vos hic tales viros sedere, qui excipiant eos qui de suis manibus effugerint, &c.* Dixerat iam §. 28. *Quem ipsi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum vobis tradiderunt.* Vide §. 33. de Fibria.

AXIOMATA.

Vt vincitur vis, virtute opprimitur audacia. Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, vt & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, vt omnem semper vim, quancunque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent.

à vobis, quia se illi non iugulandum tradidisset. sin hoc nemo vestrum ita sentit: illud iam in iudicium venit, non, occisusne sit, quod fatemur; sed iure, an iniuria: quod multis antea in causis iam quaesitum est. Insidias factas esse constat: & id est, quod Senatus contra Rempublicam factum esse iudicavit: ab utro factae sint, incertum est: de hoc igitur latum est, ut quaeretur. Ita & Senatus rem, non hominem notavit, & Pompeius de iure, non de facto quaestionem tulit. Num quid igitur aliud in iudicium venit, nisi vter vtri insidias fecerit? profecto nihil. si hic illi, ut ne sit impune: si ille huic, tum nos scelere solvamus.

EXPLANATIO.

QUOD SI ITA PUTASSET.] Si putasset sibi vel Clodij telis, vel vestris sententis esse perendum, à Clodio interfici maluisset. Sic enim amat Rempub. sic vos omnes diligit, ut mortem non tam reformidet, quam venietur, ne, si illum damnaveritis qui se Clodio non praebuit iugulandum, in vos tam iniqui iudicij infamia & à vobis in totam Remp. redundat.

NON SEMEL AB ILLO.] A quo frequenter insidiis appetitus fuit, etiam domus oppugnata, pro Sextio 85. παρὸς à Clodij & Milonis persona, quod accusationis indignitatem exaggerat.

ILLVD IAM.] Propria constitutio quaestionis, quod est necessarium oratori ne animi iudicium, ad ea, quae parum attinent intenti, longius euagentur.

QUOD FATEMUR.] Negat tamen eam eadem Milonis consilio contigisse. *Fecerunt id se nisi Milonis, neque imperante, neque sciente, neque presente domino.*

MVLTI ANTEA IN CAVSIS.] In causa Horatij qui sororem, in causa Trebonij qui Tribunum militum stuprum inferentem occiderat.

INSIDIAS FACTAS ESSE CONSTAT.] A quocunque tandem suae à Clodio, siue à Milone fuerit comparatae.

ET HOC EST.] Cum eadem in Appia via factam contra Rempub. esse decrevit.

AB VTRO.] Clodione, an Milone.

DE HOC IGITUR LATVM EST.] Lege Pompeij instituentis nouam quaestionem.

ITA ET SENATVS.] Rem, eadem ipsam & insidias, non hominem, non Milonem potius, quam ipsum Clodium suo decreto damnavit.

SI HIC ILLI.] Milo Clodio.

SILLE HVIC.] Clodius Miloni. tantum Oratoris perspicuitatem aduertit.

NOTAE.

I. QUOD SI ITA PUTASSET.] Livijs decade 4. libro 10. Perseam ita loquentem inducit: *Aperienda nimirum nocte ianua fuit, & armati comestatores accipiendi, quando non creditur nisi perpetratur facinus, & eadem petitis insidijs audio quae latro & insidiator. Lysias orat. priore in Theomnestum : Πολλοὶ μὲν ἡμῶν ἀπέθανον, οἱ δὲ σώσαντες τὸ πλάτος ὑπο ἀποκαλοῦσθαι ψευδομαρτυροῦν ἐσλώκασι. κρίσις δ' ἴσ' ἀπὸ τῶν.*

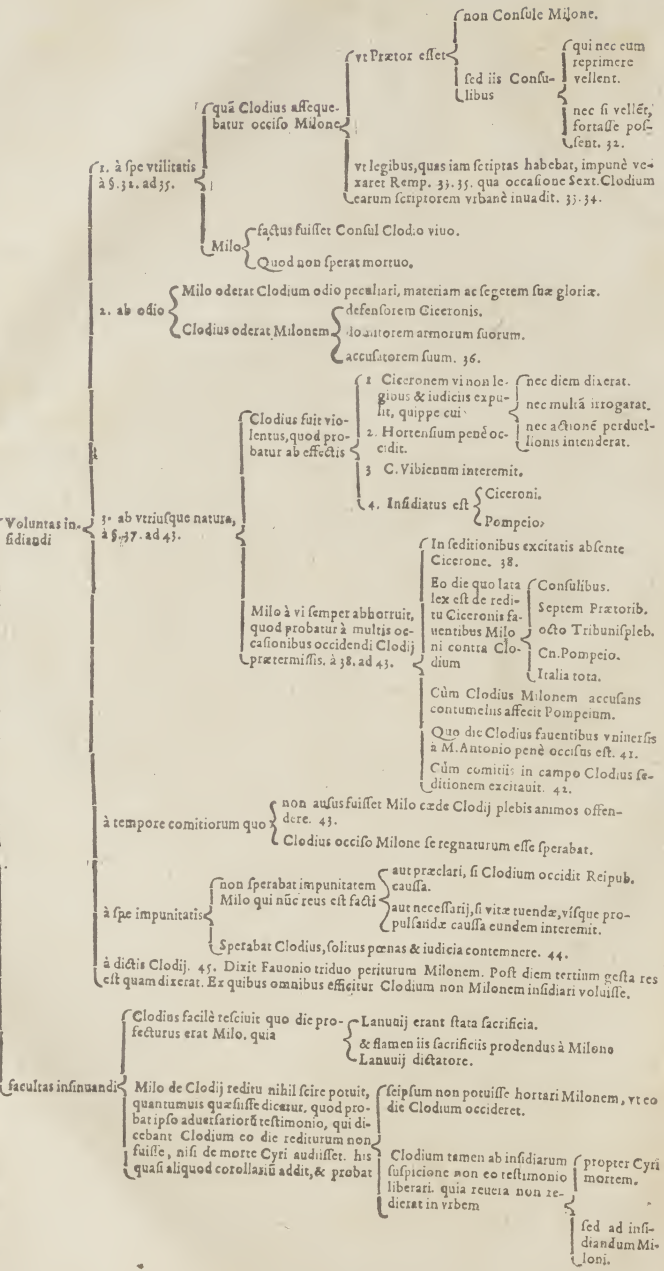
ἀποθανόντων, ἢ ἢ καὶ ἰδόντων πιαυτὴν τὴν ἡμετέραν. *Mulsi nostrum necem oppetierunt: ij vero qui saluis armis & pugna redierunt, eorum qui clypeos abiecerunt, falsis testimonis perierunt. Melius erat ipsi tunc interire, quam domum reuersum in hanc calamitatem incidere.*

DARE IGVLYM.] Lucianus Phalaride priore: *Μάλλον δὲ ψαλιῶ ἴδον ὑπὸ τῆν πῶν στρατῶν, Δαριουγῶν, ἢ τὸ φιλίππου ἰσθῶν ἐν ἐσθλαμῆσι ἀπολλυμένω. Potius vero nudum dare iugulum & affectus suos videre in suis oculis iugulatos. Pro Roscio Amerino 29. Virum malis cervicis Roscio dare, &c. Pro Sextio 89. Cervicis tribunus plebis priuato, praestantissimus vir proflagratissimo homini daret.*

ILLVD IAM.] Similis apud Demosthenem constitutio quaestionis oratione contra Phomionem: *Σκέψασθε δὲ, ἂν ἀσθενῆς ἀδελφεοῦ, τὸ ἐμολογῆσθαι παρ' αὐτῶν τῶτων, καὶ τὴν ἀπληροῦσθαι. οὐτῶν γὰρ ἀσθενῆς ἴσθ' ἐστίν. Animaduerite, Iudices, quid horum in confesso sit, quid ab iis negatur. sic enim optime controuersiam discerebitis. Et orat. contra Leocharem : Ἀμειβομένης δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἡμῶν κτ' ἦρος ἢ ἀλγείας, πρὸς δὲ τῶτων κτ' ποίησι. ἐμολογῶμεθα δ' ἑαυτῶν ἡμῶν εἶναι τὰς πεινίσις κινεῖας εἶναι ὅσαι ἀσθενῆς τῶν νόμοις ἦσαν, &c. ἢ ἡμῶν οὐκ ἐμολογῶμεθα τὸ κρατεῖν τῶν κληρονομιῶν, τῶν ἀφέναι, ἢ τῶν οὐ τῶν ἀφέντων. In dubium reuocatur à vobis generis propinquitas, ab adversarijs adoptionis. Confitemur coram vobis adoptionibus secundum leges factis suam auctoritatem esse tribuendam, &c. unum etiam in confesso est, heredes masculos & ex iis prognatos primas partes obtinere, &c. vide.*

SI HIC ILLI.] Demades oratione de duodennio: *Εὐδ' ἡμῶν εὐδ' ἐπινοοῦμαι τοῖς ἱεροδωμῆσι ἐνοχοῖς, κατὰ ἱεροδικὰ, καὶ θρησκάς, οὐ παροῦσθαί με· ἀσθενῆς εἶναι πρὸς αὐτοῦ τῶν ἱερικῶν κληρονομιῶν κληρονομοῦν, τοῖς τῶν δικαίων, τοῖς νόμοις, τῶν συντετακτοῦν, καὶ ἐπινοοῦμαι με τῶν κληρονομιῶν ἀμειβομένην. ἢ δὲ πῶτων ἀποκαλοῦσθαι πρὸς τῶν κληρονομιῶν κληρονομοῦν, ἀσθενῆς εἶναι τῶν δικαίων, καὶ ἐπινοοῦμαι με τῶν κληρονομιῶν ἀμειβομένην. Si ergo eorum quae obiciuntur conuictus fuero, me damnate, ne ignorescite non reuictus. Sin inuentus fuero criminibus obiectis solutus & liber, aequitate, legibus, utilitate ne me accusatorum crudelitati condonate. Quod si omnino morte mea sum ad Reipub. saluitem profuturus, mori sum paratus. Pulchrum enim est, cum id Reip rationes exegerint, propria sibi morte publicam beneuolentiam comparare. Lysias apologia ad Simonem: Ἀξίω δ' ἂν βούλη, ἢ ἡμῶν ἀδικησάντων ἐσθλαμῆσι ψυγῶμεθα. ἢ δὲ, &c. Postulo P. C. ut si iniuriam feci, mihi sit impune, sin autem, &c.*

Prima pars confirmatio per coniecturam vter fuerit insidiatus ab antecedentibus sine personis, in quibus consuetur

ARGUMENTVM.

Primum confirmationis partem ab insidiarum causis auspicatur: ac primum ab utilitate probat non fuisse causam, cur Titus Annius insidias Clodio pararet: sed contra speravisse Clodium fore, ut occiso Milone posset impunè vexare Rempub.

QVONAM igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Cassianum, *CVI BONO FVERIT*, in his personis valet: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe paruo. Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc assequatur, non modò ut Prætor esset, non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam ut, his Consulibus, Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conuiuentibus certè sperasset se posse Rempub. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam vetustate audaciam.

EXPLANATIO.

QVONAM Igitur.] Transitio per quam à constitutione causæ ad confirmationis partem delabitur.

SATIS EST.] Argumentum, quod sumpturus est à spe utilitatis propositæ, personarum qualitate confirmat & corroborat. Diximus alibi rationem, in qua totius orationis cardo versatur, hæc syllogismi forma concipi potuisse.

Potest insidiator iure interfici.

Clodius fuit insidiator.

Ergo iure potuit interfici.

Propositio, cuius probatio superiorum præiudiciorum, de quibus supra constitutione continetur: nunc ad minoris probationem rationes vndeque corradit. ac primum à spe & utilitate proposita.

Verosimilius est enim fecisse insidias cui maius commodum insidia pariebant.

Sed maius commodum Clodio pariebant insidie, quam Miloni.

Ergo verosimilius est Clodium fecisse Miloni insidias, quam Clodio Milonem.

Maior & eius probatio his satis quidem, &c. sæpe paruo. Minor & probatio illis, atqui Milone interfecto, ad finem 36. numeri continetur.

ITAQUE ILLUD CASSIANVM.] Probat maiorem auctoritate L. Cassij, qui, ut ait Alconius ad hunc locum, *Fuit summa vir severitatis. Quoties questor alicuius iudicij esset, in quo quæreretur de homine occiso, suadebat, atque etiam præbat iudicibus hoc, quod Cicero nunc admonet, ut quæreretur, cui bono fuisset perire eum, de cuius morte quæreretur.* Et is illius cædis auctor iudicaretur, cui ea cædes utilitatem peperisset.

IN HIS PERSONIS.] In Clodio & Milone.

QUANQUAM.] Hæc sententia moralis quandam veluti correctionem complectitur. qua dicit hoc argumentum à spe compendij & emo-

lumentum petitum in persona Clodij, non in Milonis, locum obtinere, quasi dicit.

Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe paruo.

Sed Milo bonus est, improbus fuit Clodius.

Ergo Milo nullo emolumento, Clodium etiam paruo potuit in fraudem impelli.

AT QUI MILONE.] Probat assumptionem superius allatam, *Maius commodum Clodio pariebant insidias quam Miloni.* Enumerationem emolumentorum quæ sperabat Clodius, si Miloni necem attulisset.

NON EO CONSULE.] Vide quomodo semina confirmationis iecerit in narratione: *Cum statisset omni scelere in pretura vexare Rempub. &c. occurreret namcam ac debilem præturam suam futuram, Consule Milone.* Verosimile est igitur eum de Milonis necem iniussisse consilium, ne Milone Consule Prætor esset.

HIS CONSULIBVS.] P. Plautio Hypsæo, & Qu. Metello Scipione.

SINON ADIVVANTIBVS.] Cauet Scipionem offendere, quòd Pompeij socius esset, idèoque non absolute negat hos Consules non fuisse Clodio restituros, sed *ut ille ratiocinabatur.*

CUM TANTVM BENEFICIUM.] Cùm P. Clodij beneficio se factos esse Consules arbitrarentur. Clodius enim contulerat se ad Milonis competitorum: *Sed ita totam ut petitionem ipse, solus, etiam inuitis illis gubernaret: tota ut comitia suis, ut dicebat, humeris sustineret.* Egrege verò Lambinus veteribus libris adiutus ita legit: *Nec si possent, reprimere vellent.* Hæc enim duo membra inter se debent opponi.

FRANGERE VIX POSSENT.] Allegoria ab arboribus ducta, quæ dum teneræ sunt, facile flectuntur, dum corroboratæ, ne frangi quidem facile possunt.

NOTÆ.

I. **ILLUD CASSIANVM.]** Philippic. 2. §. 23. Quod si te in iudicium quis abducatur, & surperque illud Cassianum, CUI BONO FVERIT: Vide quos ne habeas, pro Rofcio Amerino 84. Luc. Cassius ille, quem populus Romanus verissimum & sapientissimum iudicem putabat, identidem in causis quære selegebat, CUI BONO FVISET. Subdit: Hunc quaestorem ac iudicem fugiebant atque horrebant, y quibus periculum creabatur: ideo quod tamen si veritatis erat amicus, tamen natura non tam propensus ad misericordiam, quam implicatus ad severitatem videbatur. Quare, ut ait Valerius lib. 3. cap. 7. Eius tribunal propter nimiam severitatem scopulus reorum dicebatur. Ammianus Marcellinus libro 22. de Iuliano: Ille iudicibus Cassius tristior & Lycurgis, causarum momenta æquo iure perpendens, ius suum cuique tribuebat. Afconius hoc loco: Ob quam severitatem quo tempore Sexti. Peduceus Tribunus plebis criminatus est Luc. Metellum pontificem maximum, totumque collegium Pontificum malè iudicasse de incestu Virginis Vestalium, quòd unam modò Æmiliam damnauerat, absoluerat autem Liciniam & Mariam: populus hunc Cassium creavit, qui de isdem Virginibus quaereret, isque & utraque eas, & praterea complures alias, nimia, ut existimatio est, asperitate usus damnauit.

Luc. Cassij
seueritas.

Iudices Cas-
siani.

Hinc proverbium Iudices Cassiani. pro Rofcio Amerino 85. Verrina tertia 38. Etiam illum ipsum, quem tu in exhorre tua Cassianum iudicem habebas. Ammianus libro 30. de Valentiniano: Iudices nunquam consulto malignos elegit: sed si semel promotos agere didicit immaniter Lycurgos inuenisse se predicabat, & Cassios, columina iustitie prisca.

CUI BONO FVERIT.] Commodè Godefredus citat Lysium orat. Areopagica: καὶ οὐμὰς εἰδὸς οὐτὼ σοφῶν, καὶ ἀπειθῶν ἐν ταῖς τοῦ κατὰ χριστιανῶν περὶ τὰ ἀποστασιαστικὰ ἢ πρὸς ἀθέλεια πρὸς ἀδικίαν ἐχθρῶν: οὐτὼς ἴθι τοῖς καὶ ἐξ ἰσο ἀποδείξει. Et vos par est ita considerare, & actores ex his accusationibus ducere, declarantes quanam ex iniuriis utilitas fuerit consecuta. Hic autem non potest ostendere, &c. Et meritò quidem, nam cum omnium siue bonorum, siue malorum actiones, ad bonum tanquam ad scopum collineant, qui nihil boni sperauisse probabitur, is ab omni facti suspitione eximitur. Aristoteles 3. ethic. cap. 4. ἄλλως ἢ κατ' ἀλλοθεν, βουλονται ἔχειν τὰ ἀδόν. ἐκ τούτου δὲ τὸ φαίνεσθαι. τὸ ἴθι οὐκ ἀποδείξει τὸ κατ' ἀλλοθεν ἔχειν τὰ ἀδόν, ἢ τὸ δὲ οὐκ ἴθι τὸ πρῶν. Simpliciter & secundum veritatem expendendum est bonum. vbi-
cunque verò quod apparet. Et viro quidem bono bonum est secundum rei veritatem: malo quodcumque fors obiecerit. Vide Maximum Tyrium decima nona concione: quam integram libenter exscriberem: Καίτις ἴθι πάντι οὐ τὸ ἀγαθὸν πῶτος, τυ-
χεῖναι δὲ τὸ χριστιανῶν οὐδὲν μάλλον ἀγῶς διῶου, ἀλλ' ἀσπρὸς οἱ ἐν ταῖς χριστιανῶν καὶ ἀγῶνι μαρτυροῦντες, ἀσπρὸς οἷς τὸ τὸ ἀγαθόν ἐξελθῆναι ἐσθλῶς, βέλτε καὶ ἐπι-
σθῆ ἀπίστον εὐκαρίας λαβόντες, νεκροποιῶντας ἀλλήλους καὶ διαφύλακτες, οὐτ' ἀφίκασι τὰ μὴ οὐκ ἀγαθὰ, οὐτ' ἀπὸ τῆς πενυθίας ποιεῖσθαι, οὐτ' ἀπὸ μὴ ἔχοντι. ἔτι δὲ τὸ διὰ τὸν-
κος καὶ πρῶτος, καὶ περὶ κελεύσεις, ποταμὸν ἰσχυρῶν, σπν-
νῶν, διανοσῶν, ἀνδραγαθῶν, ἀπαρτῶν, ἀφωρεσιμῶ-
ν, καὶ βουστῶν ἴθι πάντες καὶ πρῶτος, οὐτ' ἀπὸ τῆς ἐ-
πετηγησῶν τὸ ἀγαθόν, ἔχει δὲ οὐδὲν. τὸ τὸ πῶτος

Aliud verò
bonum.
Aliud bonum
appetens.

Omnis boni
appetunt.

ταῖς ἴθι τὸ ἴθι καὶ τὸ ἴθι ἀγαθόν, &c. Cum omni-
bus vnus sit boni ipsius amor iustus, nec tamen hic
magis quod querit, quam ille consequitur. Sed et
qui noctu aurum aut argentum querunt, neque in-
men habent. quo illud quod querunt, dignoscant,
sed ex pondere tantum & tactu coniecturam faci-
unt incertam: pugnis sepe & denubis inter se
velitauer, dum nemo quod in manu habet, vult
dimittere, ne forte habeat, neque a querendo ab-
stinere, ne forte non habeat. Hinc tumultus oritur
& contentio. hinc clamores diuersi: dum alij ad-
hortantur, alij querunt, alij gemunt, alij iur-
quuntur alios, alij lumentantur, alij rapiunt, cri-
piunt alij. Sepe omnes clamant pre gaudio, & exul-
tunt, tanquam bonum omnes repererint, cum ta-
men habeat nemo. hoc est illud quod terram inu-
bat & mare, &c. Item: ἐπιφῶσι γὰρ πὶ τῷ θεῷ ἑ-
σπῶν τὸ τὸ τὸ ἀγαθόν ἴθι πρὸς ἀποδείξει τὸ ἀγα-
θόν. ἀπὸ τῆς δ' ἴθι τὸ ἴθι.

Plex ἴθι μέλας, ἔχει, γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκείνου ἀδόν.
Expectationem namque boni tanquam scintillam
aliquam mortalium animis infudit Deus, inuen-
tionem verò abscondit:

Nigra illi radix. par flos albedine lactis.

Et omnium optimè trigesima septima concione
homines quicquid agunt, id omne tum amore,
tum spe boni moderari testatur. sed quoniam
difficiler cœpiunt, locum etiam proferturam: *Συγκαταφῶσι δ' ὁ θεὸς τοῖς λογισμῶν ἴθι ἐπι-
δῶ, τὸ ἴθι ἀσπρῶν πρῶτος καὶ κείθον, καὶ μαρτυροῦν,
ἐπιφῶσι τε καὶ μαρτυροῦν τὸ τὸ ἴθι, καὶ παρῶν ἀ-
τῆ δεῖσθαι ἐπὶ τῷ ἀγῶνι ἐξέξειν: καλοῖσι δὲ τὸ πρῶ-
μα οἱ ἐκείθον τὸ τὸ, ἴθι τὸ ἀγαθόν. Αἱ δ' ἐπι-
φῶσι συγκαταφῶσι τῆ ἴθι πρῶτος πρῶτος ἐκείθον
ἀγαθῶν, οὐ καὶ τὸ ἴθι πρῶτος πρῶτος, ἀλλ' ἐξου-
στῶν πρῶτος, καὶ ἐκείθον ἀπὸ τῆς οὐκ ἀποδείξει, ὡς
τις ἐκείθον πρῶτος ἀπὸ τῆς πρῶτος καὶ ἀπὸ τῆς ἀπο-
δοῦ καὶ ὁ χρηματικῶν ἐπιφῶσι χρηματικῶν, καὶ ὁ ἐκ-
δοῦ χρηματικῶν, καὶ ὁ ἐκείθον πρῶτος, καὶ ὁ ἐκ-
δοῦ ἀγαθῶν, καὶ ὁ ἀγαθῶν μαρτυροῦν. ὅλη ἡ ἴθι ἀποδείξει
ἐπιφῶσι, ἀποδείξει τῶν πρῶτων ἀλλοθεν πρῶτος, καὶ ἀ-
καταφῶσι τὸ ἴθι χρηματικῶν ὡς ἀποδείξει, τὸ δὲ ἀ-
ποδείξει ὡς πρῶτος, τὸ δὲ ἀποδείξει ὡς ἀποδείξει
πρῶτος. τὸν δὲ ἀγαθῶν, ὡς ἀποδείξει. τὸν δὲ ἀγαθῶν,
ὡς ἀποδείξει. Rationibus autem humanis
contubernales duos adiunxit Deus, Amorem ac Spes.*

*Spem: alteram quidem tanquam alarum remi-
gium leue, quod in altum per se feratur, ani-
mæque secum sursum ferat & extollat, viam-
que qua id quod petit consequatur ostendat. Quod
quidem appetitionem humanam vocant philosophi.
Spes verò animam comitantur, ut illam quam
diximus appetitionem sustineant ac solentur: non
ille quidem cæca, ut ab Antico dicitur poeta, sed
perspicacissima, ne antè deficiat anima, sed ea que
maximè optat consecuturam se considat. Que qui-
dem spes ex humanis si exulasset rebus, iamdiu
commercia sua negotiorum, & stipendia miles, &
nauigationem mercatorum, & rapinas suas predo, &
nocturna intermississet furta scortator. Quod illa
nemiquam permittit, sed illarum rerum quod
accendit: que nec fieri possunt, nec ad finem in-
terdum peruenitura sunt sumo. Cerò enim diuiti-
tius sibi negotiorum proponit, miles sperat vincere,
euidere mercator, predo lucrari, scortator fallere.
Sequitur Daniëlis Heinij versio. Hic autem
quam citat, Atticus Poëta, est Æschylus in Pro-
metheo:
Προμηθεὺς. Οὐκ ἔστιν ἐπιφῶσι καὶ ἀποδείξει ἴθι.*

Χρῆς. Τὸ πῶτον ἐγὼν τῆς δεξιᾶς ἄξιαν νόσον.
 Περωμῆς. Το φλαῖ ἐπ' αὐτοῖς ἰλιπίδας καὶ πῶκισα.
 Χρῆς. Μὴ ὠφέλιμα τὰτ' ἰδύριον βροχίσις, &c.
 Prometheus. *Homines prohibui cernere instan-*
tem necem.
 Chorus. *Quod pestis huius reperisti remedium?*
 Prometh. *Cacas in ipsiis spes locans mortalibus.*
 Chorus. *Magno aestimanda dona tribuisti om-*
nibus.

III. BONI NULO EMOLVMENTO, &c.]
 Contra ut auctor est Clemens Alexand. quarto
 stromatum. ὁ γ' Ἐπικουρος ἀδικεῖ ἐπὶ κέρδει πῶ βύλε-
 δαί φησι πὸν κατ' αὐτὸν εὐφῆρ. πιστὸν γὰρ λαβόντι πειδ τοῦ λα-
 θεῖν τοῦ δούαδου. ὡς εἰ πῆλιντα λῆσιν, ἀδικουσι κατ'
 αὐτοῦ. legerim ἢ βελιδου. Epicurus sinit sapien-
 tem dicit nolle iniuriam facere sse Lucralicinius in-
 ducitum. Eum enim sibi persuadere fieri non posse
 ut lateat, argue adē si sibi persuaserit fore ut la-
 teat, iniuriam faciet secundum illius sententiam.

IV. IMPROBI SÆPE PARVO.] Dio Chryso-
 stomus orat. de incredulitate. ὡς περ αἰ τὸν ἀδελφῶν
 σημαίνουσι πῶναι κατ' αὐτὸν εὐφῆρ. αἰ τὸ πῶναι μᾶλλον αἰρου-
 πῆς, ἢ τὸν οὐτως, πῶναι δ' ἐπὶ δάπτες. τὸν αὐτοῦ πρόπον
 ἢ τὸν φαῖλαι δῖανοια σέφει πῶναι φερεῖν οὐτως ἔχει.
 Quemadmodum enim fasciæ, quæ ventum indi-
 cant, semper iuxta veni statim attolluntur, nunc
 quidem sic, rursum verò in alteram partem, eo mo-
 do & malorum animus ad omnem impetum affectus
 est, in lucro præfertim & emolumento. Hinc est
 quòd vulgus amicitias visitatè probat, & sibi frau-
 dem improbi faciunt, cùm vel tenuis emolu-
 menti spes affulserit. δῖον πὶ καὶ οὐ κῆρις πάροισι, inquit
 optimè Lucianus in Pifcatore, ἐπιιδῶν πῆ ἰσῶν ἔς
 κῆρις αὐτὸν ἰβυδάρι ἀπατιδῶντας δῖκοισιν ἀλλήλοισι,
 καὶ τὸν σεμαρπῶντα τὸ ἰσῶν ἠλακῦσι. Ut etiam ca-
 nes faciunt, quæ, si quis in medium obicerit, exi-
 lientes mordent inuicem, & eum qui primus corri-
 puerit, impetunt latratibus. Quod Arriano differt.
 Epict. lib. 2. cap. 22. sic arrisit, vt tantumnon iisdem
 verbis hanc imaginem exprefserit: καὶ αἰετα
 οὐδέποτ' εἶδες αἰνοῦντα, καὶ σεμαρπῶντα τὸ ἀλλήλοισι ἠαεῖπης
 οὐδὲν φιλιῶντες. ἀλλ' οὐτως, lege ὡς αἰ ἰδῆς πῆ ἔστι οἰκία,
 βλάκ κῆρας εἰς μῖσος, καὶ γῆσῶν. Catellos vidistisne aliquā-
 do sibi mutuo candidis abblaudientes & inter se col-
 ludentes, ut nihil apiculus aut familiarius dicas.
 Sed ut cognoscas quid sit amicitia, in medium pro-

Valgus amicitias visitatè probat.
 Improbilu-
 cro dicuntur.

ice carnem & intelliges. Et post vtrumque The-
 mistius oratione de amicitia, nec minus elegan-
 ter: ἐρωδῶ γὰρ πῶ τὸν κληθῆναι εἰλικ, ὁ πῶ πῶν
 πῆ Ἀξίως τ' ἀλλήλοισι συμβάλλουσι, καὶ σεμαρπῶντα τὸν
 καὶ διαρῶσι, ἐπιιδῶν δ' ἔλιγα κῆριμα μετὰ πῆ
 βλάκ, ὡς περ τὰ κῆριμα μετὰ ἀλλήλοισι δάκρυα τ' ἀλλή-
 λους, καὶ σεμαρπῶσι. Videmus eos qui amici dicuntur
 ad tempus quidem sibi mutuo dexteras tendere, si-
 mul ambulare, simul versari, quod si quam in me-
 dium pulsam fortuna obiecerit, catellorum instar,
 insiliunt, inuicem mordent, & se discernunt. Vnus
 videtur fuisse Plato, qui potuerit horum eleganti-
 am superare 9. de Rep. Βασκῆνῶντων δῖκῶν κατὰ αὐ-
 βλάκῆς τῆς κῆρις εἰς τῶν, καὶ εἰς τῶν πῶναι, ἐπίνοια
 γορπῶν καὶ ὁμοῖον καὶ ὁμοῖον καὶ ἔτι κατὰ τῶν πῶναι ἰλι-
 κῆρις; καὶ κῆρις τῶν ἀλλήλοισι ὁμοῖον καὶ ἔτι τῶ
 πῶναι ἐπικῆρις δ' ἀπῆλῶσι. Veluti pecora in-
 tum proni spectant, ventrique obediens pascendo
 coeundoque aiatem continent, proque his rebus tibe-
 riis potius calcibus inter se & cornibus ferreis
 unguibusque decertant, sese inuicem ob inexplebi-
 lem libidinem trucidantes. Pindarus ode 3. Pyth.

Ἐπὶ δ' ἑταῶν φῆρις ἀκῆρις
 Κῆρις αἰπῶσι σέφει δῖκα δῖλον.
 Sunt quidem mortalium mentes promptiores
 Ad laudandum lucrum dolofum præ iustitia.
 NEC SI POSSENT REPRIMERE VEL-
 LENT.] Gorgias pro Palamede: οὐτὲ γὰρ βελ-
 κῆρις ἰδῶναι αἰ, οὐτὲ δῖκα ἰδῶναι ἠβελκῆρις ὁμοῖον
 πῶναι. Neque enim volens potuissem, neque po-
 tens hæc tentare voluissem. Talis penè est illa rep-
 titio Theocriti Eydyl. sexto v. decimo sexto.
 Καὶ εὐγῆρι φίλοισι, καὶ οὐ φίλοισι δῖκα.
 & illa Theognidis 137.

Πολλὰ μὲν δὲ δῖκα ἔστιν καὶ εἰ, ἰδῶν ἔστιν,
 καὶ τῆ δῖκα ἔστιν ἰδῶν, ἔστιν καὶ.
 Agathon apud Athenæum lib. 5.
 Εἰ δ' ἔστι τ' ἀλλῶν, οὐχ' ὄ' ἔστι
 Εἰ δ' ἔστι, πῶ σ' οὐχ' τ' ἀλλῶν ἔστι.
 Latina his non artexui, quòd elegantiam me affe-
 qui posse diffiderem.

AXIOMA.

Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, im-
 probi sæpe paruo.

ARGUMENTVM.

Probat Clodium insidiarum auctorem fuisse, quòd quasdam in Prætura leges perniciosas
 Reip. ferre decreuerat, quas Milone vino ferre haudquaquam potuisset. & ad Sextum Clo-
 dium harum legum scriptorem digrediens, eum urbanè exagitat.

AN verò, Iudices, vos soli ignoratis? vos hospites in hac vrbe versa-xxxiii.
 Amni? vestræ peregrinantur aures? neque in hoc peruagato ciuitatis
 sermone versantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces
 vrbis, & pestes Reipub.) fuerit impositurus nobis omnibus, atque inustu-
 rus? Exhibe quæso, Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum vestra-
 rum, quod te aiunt eripuisse è domo, & ex mediis armis, turbâque no-
 cturna, tanquam Palladium, sustulisse, vt præclarum in me munus, atque
 instrumentum tribunatus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio tri-
 bunatum gereret, deferre posses.

EXPLANATIO.

AN VERÒ.] Probabile est certum nondum fuisse, quid P. Clodius in Prætura faceret, aut quas leges promulgare decreverit. quare Tullius eleganti quodam artificio iudicū oculos præfringere, & primum ipsos iudices per interrogationem Rhetoricam attestans, sic expolit orationem, ut in eadem remorans, aliud atque aliud dicere videatur. Et sanè quàm frigida fuisse oratio, si sciendū diceret voluisset, perniciosas leges laturus fuerat in Prætura mortuo Milone. quòd facillè negari potuisset: at cùm iudices interrogat, cùm insilit, cùm vrget, fit nescio quo pacto ut cùm idem, vel potius penè nihil dicat, alias tamen atque alias probationes in vnum conglobare videatur. & ne tum Iudices, tum aduersarij orationis infirmitatem aduertant, summa cum vrbatitate, & familiari compellatione digreditur ad Sextum Clodium, vt, quod negari poterat, suauitate digressionis obruatur.

SI LEGES.] Correctio oratoria, qua Clodium magis inuidiam vocet.

FVERIT IMPOSITVRVS.] Tanquam onus grauissimum impositurus Reip. oppressæ.

INSTRVVS.] Quemadmodum seruorum fugitiuorum frontes punctis quibusdam inurantur, atque his verbis Clodij tyrannidem ostendit, à quo opprimendâ fuerit Reip.

EXHIBE QVÆSO.] Blanda & familiaris compellatio.

LIBRARIVM.] Alij libellarium. cistellam vbi custodiuntur libelli.

ERIPVISSE E DOMO.] P. Clodij, vt opinor, ante paucos menses empti de M. Scauro in palatio.

TVRBA QVÆ.] Alconius: Infimæque plebis & seruorum maxima multitudo corpus in atrio domus positum circumfretis.

NOCTVRNA.] Nam perlatum est corpus Clodij ante primam noctis horam, quo tempore illa turba seruorum & infima plebis cadaver inspectura confluxit.

TANQVAM PALLADIVM.] Quemadmodum Metellus Pontifex eripuit Mineruæ simulacrum ex ædis Vestæ deflagrantis incendio.

VT PRÆCLARVM.] Inuidiosè causam exponit cur eriperetur illud librarium.

NOTÆ.

AN VERÒ IVDICES VOS SOLI IGNORATIS.] Callidè, nam vt verbis vtar Demosthenis oratione aduersus Bæotum de dote materna, *οὐδ' ἄν αὖ μὴ ἔχη μόνον τὴν πατρὸς ἕξω, τὸ πῦρ οὐκ ἔστιν ἡμῶν (πῶς δικαίως) εἰδέναι, ὁ πῦρ πῶς οἱ οἱ μὲν ὄντες κίβητες.* De quibus testes exhibere non potest, hoc à Iudicibus scribi dicit, quod faciunt y qui sani nihil habent quod loquantur. Sed hunc locum fufidus expendimus §. 1. Vatinianæ: fecissem id quod his vehementer placebat. Hoc etiam artificium aduertit Aristoteles 3. Rhetoricorum, cap. 7. Παρομοίαι δὲ πρὸς ἀχρησταί, καὶ ἐκ καταβολῆς ἡρώτων οἱ λόγους φοι. τίς ἂν ἴδεν ἢ ἀπαύτως ἴσασιν. ἐμολογῶν δὲ ὁ ἀκούων ἀρωμῶντος ὅπως ὑπάρχει ὁ δὲ ἑὸς ἀλλοῦ πῦρτος. A sciuntur verò aliquantisper auditores eo ipso quo affatim videntur orationem scriptores. Quis autem

non intelligit? omnes sciunt. Conficitur enim audiens pudore captus, vt particeps sit eius casus alij omnes. Quia tamen huiusmodi technas facillè iudex oculatus aduertit, idè magna opus est cautione, magno artificio, vt lateas, & nebulam oculis possis ofundere. Callidè in malitiosis, Demosthenes oratione de Corona: Μιθῶν τὸν ἑρῶσιν Φιλίππου ἀσπῆρον, καὶ τῶν Ἀλεξάνδρου δοκῶν, καὶ οὕτως πῦρτος. Ἐὰν ἀπαύτως, ἑρωτῶν ἑαυτοῦ. Μιθῶν δ' ἔγωγε τὸ τοῦτο κατ' ἑσὺ πῦρτος. Πότερον οὖν, ἢ ἀπὸ τῶν Ἀδελφῶν, μίθῶτος Ἀλέξανδρου, ἢ ἑρῶν ἐκ τῶν Ἀλεξάνδρου δοκῶν, ἀκούων ἀλέγειν. Mercenarium ego te Philippi olim, & nunc Alexandri voco, & hi omnes. Quòd si id non credis, interroga eos. Atque adeò ego tpe tuo loco id faciam. Primum vobis, Athenienses, mercenarius εἰσβήσκειν an hospes Alexandri videtur? Audis quid dicant?

QUEM IN LOCUM VLPIANVS.] Τὴν εἰρησῶν ὅτι ἔκαστος τῶ ἑρωτῶν ἢ ἑρωτῶν ἑαυτοῦ ἀκούων ἑσπῶντες, μίθῶτος Ἀλέξανδρου. ἢ τ' ἄλλα; τίς οὖν. ὡς διορθῶντος, καὶ ἑσπῶτος τῶ ἑρῶν τῶν, μίθῶτος. ἔτι τῶν δ' ἑσπῶν ἀκούων, καὶ βεβαίως εἰρησῶν. Quidam dixerunt orationem vltro & de industria μίθῶτος barbarè pronuntiasse inser interrogandum: ac deinde ab aliquo reprehensum, emendante & clamante iam suo tono μίθῶτος, postea Demosthenem correctionem pro responsione & confirmatione amplexum. Verum locus lubricus hic fuit, & verendum ne lepor ille, & vis orationis in seutilitatem vanesceret. Callidus & artificiosus Nolter, vt opinor, qui r. non contentus dixisse: An verò, Iudices, vos soli ignoratis? veget, inflat, obruit, nec respicere patitur auditorem, vna & eadem re, variis & variis modis expolitâ, ignoratis, hospites in hac urbe versamini, vestra peregrinantur aures, neque in hoc peregrinato ciuitatis sermone versantur. Tum ibi repetitis citibus suum finit aculeum, ab illius consideratione Iudicum animos ad sententiam moralem diuertit. Si leges nominanda sunt ac non faces urbis, & pestes Reip. adhibet deinde translationes quæ sensum feriant, aliòque diuertant, nec patiantur animum ad artificij considerationem aduertere. faces, pestes, impositurus, iniustus. Tum vt maiorem ostendat in causa fiduciam, non iam Iudices interrogat, sed ipsum aduersarium rogat illas leges exhibere: neque vllum iterum dat ei respirandi locum, sed eum mira vrbatitate profcindit, vt Sextus Clodius in dicacitatis illius cogitatione defixus, ne renuere quidem possit, & gestu significare tales apud se non esse leges, quales Cicero fingebat. Hinc Palladij comparationem vsurpat, festiuitatis captandæ causâ, addit animi securitatis, ne si contra hiscere Sextus auderet, impingere posset culpam mendacij. Hoc enim verbum est quod falsis frequenter obtenditur. Quid illa? Et aspexit, &c. quàm commodè priorum temporum & vrbium memoriam renouauit? Quid? quod sequitur? mouet me quippe lumen curia? Quantus in ambiguitate aculeus aduersus Sextum? quanta in Iudicum animis, & ad quàm seriam rem animi distractio, ne artificium oratoris expendant: Quid illa familiaris compellatio paucissimis verbis comprehensa? Quid huius familiaritatis prætextu illa crudelitatis exprobatio? Quid tot rictuum sepulturæ descriptio? Quid verbi illius insolentia? Intimicum memini punitum est? Quantam singula vel si sola fuissent, aliò diuertendi animi vim habuerunt:

Calliditas Demosthenis.

Calliditas oratoria ad faciendam fidem in rebus dubiis.

Ὅπως ὁκίλη, καὶ μῶν τῶν ἑρωτῶν

Τὸ κίνητον ἔχεται λίπε τοῖς ἀπορροῦσι.

Sic leniebat vincius Rhetor, suis

Fixum relinquens aculeum auditoribus.

Cur enim mihi dicere de Cicerone non liceat, quod Eupolidi licuit de Pericle? Summpere autem tanquam scopulus, in hoc genere vitari debet impudentia hæreticis familiaris, & imprimis Ioanni Caluino, qui vbiq; suis impudentissimis mediâcis, dum fucum conatur facere veritati, suâ illam impietatem ex inferorum faucibus erupisse demonstrat. Que enim (malum) itæc impudentia est: lib. 4. Institut. cap. 7. num. 27. Ad hominem autem si veniamus, satis sciatur quales reperturi simus Christi vicarios: Iulium scilicet, & Leo, & Clemens, & Paulus Christiana fidei columna erunt, primique religionis interpretes, qui nihil aliud de Christo tenerunt, nisi quod didicerant in schola Luciani. Sed quid tres aut quatuor Pontifices enumero? Quasi verò dubium sit qualem religionis speciem professi sint iam pridem Pontifices cum toto Cardinalium collegio, & hodie profitentur. Primum enim arcana illius Theologia, qua inter eos regnat, caput est a Nullum esse Deum. Alterum. QUÆCUMQUE DE CHRISTO SCRIPTA SINT AC DOCENTUR, MENDACIA ESSE ET IMPOSTURAS. Tertium, DOCTRINAM DE FUTURA VITA ET VLTIMA RESURRECTIONE MERAS ESSE FABULAS. Sed desinam chartam his impurissimis vocibus inceltare, & potius miremur eorum cæcitatem quibus tam impudens mendacium non extorquet, ut eum non veritatis vindicem, sed magistrum erroris esse fateantur.

Impudentia Caluini.

II. Vos soli hospites.] Hæc verba peregrinantur, hospites, &c. ignorantiam quandam & ofcitantiam demonstrant. Homerum 9. Odyss. Νήπιος εἴ εἴ ξενὶ ἢ πλὴθειν εὐλακίαιας. Stultus es, aut procul hinc venisti a sedibus hospes. Aristophanes in Equitibus sanè eleganter. -σεις ὃ τὸν λόντων αἰὶ κίχνας ὁ νόσθ ἐκ τοῦ περὶ ἄσταδουεῖ. Inhibis loquenti, mens tibi & longè tamen Peregrina.- Tullius lib. 1. Academic. quæst. Sunt ista, inquam, Varro: nam nos in nostra urbe peregrinantes, errantesq; tanquam hospites, tui libri quasi domum deducuntur: ut possemus aliquando qui, & ubi essemus agnoscere.

SI LEGES NOMINANDÆ SUNT.] Tres videtur adferre rationes cur leges non debuerint appellari. 1. quia faces erant vrbis ad excitanda seditiohum incendia. 2. quia pestes ad exitum Reip. 3. quia non eas consensu populi ferre volebat, sed imponere, inurete, & per vim intrudere, quas conditiones ad perfectam legem requiri constabat ex iis definitionibus, quas ex grauissimis auctoribus delibatas in medium proferemus. Demosthenes contra Aristotile. ex quo Papinianus suam videtur hausisse: Πᾶς ἔστι νόμος εὐνομία ἐξ ἧς δὲ δὸν θεῶν, ἄγλα δὲ ἀνθρώπων φρονιμῶν, ἑπιπροσῆμα δὲ τῶν ἐκείνων, ἕξ ἀκούσιων ἀμαρτημάτων. πόλεως δὲ σωθῆναι κοινῶν, καὶ δὲ πᾶσι ἀποσιτικῆν τοῖς ὅτι τῆ πόλεως. Omnis lex inuentum ac munus Dei est: decretum verò prudentium hominum, coercitio eorum qua sponte, vel involuntariè delinquantur: commonitio spfioso ciuitatis, ad cuius præscriptum omnes, qui in ea Rep. sunt, vitam instituere debent. Hunc locum profert Marcianum D. de legibus, subditque ex

111. Legis variæ definitiones.

Chryippo Stoico: ὁ νόμος πᾶσι τοῖς ἐπι βασιλείᾳ θεῶν τὰ ἐξ ἀνθρώπων συγγράματα, δὲ ἴσθὶ ἐπιτοὶ ἀποσιτικῆν τὰ ἐπία πᾶσι κλητὸν, ἕξ τῶν ἀνθρώπων, ἕξ ἀποσιτικῆν, ἕξ ἐξ ἁπάντων, ἕξ πᾶσι κατὰ τὰ ἐπια διατάων, ἕξ ἀλλήλων, ἕξ τῶν φύσει πλεονεκῶν ἑξ ἁπάντων ἀποσιτικῶν, ἀπαρομητικῶν δὲ ἄνθρωπων κινήτων. Lex est omnium diuinarum & humanarum rerum Regina. Oportet autem eam esse presidem & bonis & malis, & principem, & ducentem esse: & secundum hoc regulam esse iustorum, & iniustorum, & eorum que natura cuncta sunt animantium, præceptricem quidem faciendorum, prohibitricem autem non faciendorum. qua in definitione Chryippus videtur Orphei vestigijs instituisse.

Αθανάτων κλητὸν, ἕξ ἀνθρώπων ἀποσιτικῆν Οὐρανῶν Νομῶν, ἀποσιτικῆν ἀποσιτικῆν διατάων Πίντων τὶ ἐπιδύη, ἕξ ἴσθὶ ἐστὶν τὰ βασιλαίαι. Imploro castam Reginam hominumque, Deumq; Castestem legem, celo que sidera sparfit Iustum naturæ, terræque marisque sigillum.

Sed, vt ad philosophos redeamus, Plato in Minos legem, ἀλλὰ δὲ νόμον πολιτείας, verum ciuitatis decretum, & τὸ ὅτιος ἐστὶν, eum quod verè est inuentionem appellat. Speusippus in definitionibus Platonis. Νήπιος δὲ νόμος πολιτείας πολιτικῆς, ἕξ ἐστὶν πνευματικῆς ἀποσιτικῆς. Lex decretum ciuile non in tempus aliquod definitum. Xenophon 4. memorabilium leges appellat: ἂν ἐστὶν πολλὰ σαφῆ, ἕξ τὸ δὲ πᾶσι, ἕξ ὃν ἀπὸ θεῶν ἐξῆλαστο. Quæ ciues ex pacto scripserunt, ium que facere quemque oportet, tum à quibus abstinere. Aristoteles Rhet. ad Alexand. cap. 1. ὁ νόμος ἐστὶ λόγος ἀποσιτικῆς καὶ δὲ ἀποσιτικῆς κοινῶν πολλῶν, μὴ τῶν πᾶσι δὲ ἀποσιτικῆς ἑξαστα. Lex est ratio definita secundum partium ciuitatis significans, quomodo sit vnuquodque faciendum. M. Tullius 2. de legibus: Est lex iustorumque distinctio, ad illam antiquissimam & veru omnium principem expressa naturam ad quam leges hominum diriguntur, que supplicio improbos afficiunt, defendunt & timentur bonos. Ex quo infert Quintus nullam aliam legem non modo non habendam, sed ne appellandam quidem, etiamsi perniciosum aliquid populus acceperit. Idem Philipp. vndecima c. 28. Quæ leges quò inire? eo quod Iupiter ipse sanxit, ut omnia que Reip. salutaria essent, legitima & iusta haberentur. Est enim lex nihil aliud nisi recta, & à numine Deorum tractata ratio, imperans honesta, prohibens contraria. Non igitur leges Clodij, leges fuerunt, quippe quæ non essent Reip. salutare, nec seruauerunt ciuiu concordia. Pindarus Olymp. Ode 9. Antistrophe 1. bonam legum constitutionem οὐσίτην appellat. Αὐθεῖας, θυγατὸρ εἰ σωθῆναι κλητὸν Μεγαλόθεος Εὐνομία. Quam Themis, filiaque ei seruatrix sortita est valde gloriosa Eunomia. & Ode 13. Strophe 1. de Corintho bonis legibus constituta ita loquitur. Ἐν τᾷ δὲ Εὐνομία καὶ εὐνομία, τῷ τὸ βέλτερον πολίτων, Eunomia; Αποσιτικῆς Δίκης, ἕξ ἐστὶν ἀποσιτικῆς Εὐνομίας, ταύτης Αὐθεῖας πᾶσι τῶν ἁπάντων Παιδῶν ἐστὶν ὄψοι. In hac Eunomia habitat sororesq; fundamentum urbium, securæ iustitia, & eiusdem moris pax, promecondæ hominibus diuitiarum, auera filia Themidis. Et verè. nam, vt ait Xenophon 4. memorabilium: Πατριάρχης ἐστὶν ἑλλὰδὸς νόμος καὶ τὸν πολλῶν ἑλλὰδὸς ἀποσιτικῆς. Vbiq; in terra Græcia lex posita est, ut ciues inirent fore ut inter se consentiant. & : Τῶν τοῖς τῶν πολλῶν ἑλλὰδὸς ἀποσιτικῆς ἑλλὰδὸς νόμος καὶ τὸν πολλῶν ἑλλὰδὸς ἀποσιτικῆς. ἀπὸ δὲ ἀποσιτικῆς οὐτὶ ἀποσιτικῆς ἐστὶν ὅτιος κλητὸς εὐνομία.

III. Legis variæ definitiones.

Ciuihus huius leges seruauitibus firmissima fiunt & beatissima ciuitates, sine concordia autem neque ciuitas bene gubernari, neque domus, resque familiaris bene administrari potest. Solon apud Demosthenem de falsa legatione.

Εὐνομία δ' εὐνομία ἐστὶν ἄρτια καὶ ἀποταίει καὶ δαίμα τῆς ἀδικίας ἀμφοτέρω πᾶσας. Τετραὰ λαοίται, πᾶν κρείττον, ἕβεν ἀνασφίσι. Ἀδίκαι δ' ἐπιτὸν ἀδικία φρονέουσι. Εὐδουίαι δ' ἄδικας σκωλοῖς, ὑπερβαρὰ τ' ἔργα. Πράξεις, πᾶν δ' ἔργον δικαιοσύνης. Πᾶν κατ' ἀδρότων ἄρτια ἐστὶν πᾶσι. Compedibus fringunt sceleratos, ordinis aequi Conseruatrices, nil nisi recta sinunt. Apera complantant, sedant fastidia, frenant Indomitos, abigunt femina quaeque mali. Iura regunt, manifestant argenti corda, Compefcunt misera seditiois opus. Iurgia liuis acerba premunt, ac denique vitam Humanam erudient, ut sapienter eat.

Quid autem proprie sit εὐνομία, Philosophus explicat 4. polit. cap. 8. καὶ ἐστὶν εὐνομία τὸ εὐκρίτως τὸν νόμον, καὶ πειθαρχία δὲ. ἀπὸ μίας εὐνομίας ὑποκαταπίον ἐστὶν τὸ πειθαρχεῖν τῆς κινδύου νόμοις. ἔτι καὶ τὸ κἀγαθὸν κινδύου τῶν νόμων εἰς ὑποτάσσειν. Non est eunomia bene positae esse leges, nisi iis obtemperetur. quare una eunomia existimanda est positae legibus obedire. alteram vero bene positae esse leges quibus obtemperatur. & 7. polit. cap. 4. οὐ νόμος τῆς ἐπιτοῦ, ἐξ ἧς τῶν νόμων ἀναγκάσειν ὑποκαταπίον. Lex ordo est: & eunomiam necesse est bonam esse ordinationem. Vide fit ut orbis terrarum legibus ornatus senium possit, & ad iuuentutem rediisse dicatur. Nonnus lib. 41. Dionys. vers. 182.

Legum utilitas.

Οὐ ὅτις ἀδελφῶν φιλοῖον ἀσπίδα πρὸ νόμος. Εὐταπειν ἡρώσιε λαλοῦσθες οὐδὲν ἀσπίδα. Ut positae eximius inuenescere serpentes, Flumine sic legum lotus reuolabitur orbis.

IV. INVTYVVS.] Vide Pisonianam 30. Quae lex priuatis hominibus esse lex non videbatur, inuisa per seruos, inuisa per uim, imposta per atrocitatum, ubi diximus ad seruorum inuisionem alludi. de qua Plutarchus in Nicia, ἐξ ἧς τὸν οὐδὲν ἀπὸ νόμου ζῆλον ἐστὶν εἰς τὸ μέγιστον. & eos ut seruos uendebant eorum in fontibus inuenerunt. Idem in Pericle, τὸν εὐχρημάτους τῶν Ἀθηναίων ἐπιβέβηται ἐστὶν εἰς τὸ μέγιστον γλαυκός. Atheniensium captiuus omnium in fronte per contumeliam inurebant, sed omnium fectiuissimè Diphilus Curioso apud Athenæum lib. 6.

Seruorum inuilitio.

Κίβηλον πρὸ τῶν ἐστὶν ἱσθῶν τῶν ἐστὶν ὅτι ἐστὶν, οὐδὲν ἀπὸ τῶν γ. ἀλλ' ἐστὶν νόμος. Γεῖ τὸ ἐστὶν τὸν περὶ τῶν ἀπὸ τῶν ἐστὶν. Primum dicatos nutriens crines Deo Ut inquit, at non ideo, sed iniustus notis Frontis ut rapetem gestat oppanfos sua.

Non igitur leges appellandae fuerunt, quas ille ciuihus & Reip. fuerat iniustus tanquam auctoramentum feruitutus, nam, ut ait Noster in Cluentiana, libertas vnus legibus continetur. Hoc enim uinculum est huius dignitatis qua fruimur in Rep. hoc fundamentum libertatis, hic fons aequitatis, mens & animus & consilium, & sententia ciuitatis postea est in legibus, ut corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege, suis paribus, ut neruis ac sanguine, & membris uti non potest. Legum ministri, magistratus; legum interpretes, Iudices; legum

denique idcirco omnes serui sumus, ut liberi esse possimus.

LIBRARY.] Alias libellarium, est capsula librorum. Iuuenalis.

Capula libraria.

Quem sequitur custos angustæ uernula capsula. Noster diuinatione in Q. Cécilium si. Custodem, inquit, Tullio me apponite. Quid? mihi quam multis custodibus opus erit, si te semel ad meas capas admisero. Has autem capas, siue scrinia librorum secum ad forum & Curiam deferabant. Dio lib. 44. ἔτι καὶ ἐκείνους ἀπὸ γραμματέων πρὸν ἐκκευδαίοντες, quadiu in scriniis loca libellorum important. Vlpianus D. de manumissis vindicta l. fi collectaneus. Capsarius, id est, qui portat libros. Paulus D. de suppellectile legata. l. supellectili. Sunt qui rectè putant capas & armaria, si librorum aut uesitum, aut armorum, legi armorum gratia parata sunt, non esse in supellectili. Videntur etiam hæc libraria, siue libellaria loculorum nomine comprehendi. Nihil enim fuerunt aliud loculi quam capsulae quaedam quæ in itinere ferebantur, ut diximus olim ad illum uersum Nonni cap. 13. paraphrasis in Ioannem.

Loculi ligati.

Δεσφῆται ὅτι γράδον ἀντίεταξιν ἰσθῶν. Capsellam à ligno factam portabat Indus. Appellat Ioannes γλαυκώτατον. Ratio nominis quod huiusmodi capas gestarent tibicines, in hisque tibiarium lingulas ad necessarios usus fecerent. Vide Galenum commentario 2. de fracturis 64. ubi postquam dixit multa in eiusmodi loculis reponi, subdit: ἔτι καὶ εἰς ἰσθῶν εἰς ἰσθῶν. Nonnulli uero in uineribus iis uidentur. Hoc loculus ligneos Nonnus appellat, quales fuerunt Eburni. tenuiorum, cum lautiore ebeninis aut eburnis uterentur. Iuuenalis sat. 13.

- gemmâque princeps

Sardonyche, loculis quæ custodiuntur Eburnis. Onidius 6. Factorum sub finem de Alcualpio Eburnei. herbas ad reddendam Hippolyto vitam exere:

Grauiina continuo loculis depromit eburnis. Apuleius apologia prior: Imperator ebeni loculis à muliere honestissima Capitolina ad se attulisse.

Eburnei.

PALLADIUM.] Cedrenus in historiarum compendio: Τὸ Πάλλαιον καλεῖσθαι ἐβουλον ἐστὶν ἐστὶν ἐστὶν τῆς Ραδιμάδος. Palladium lignea fuit Palladas imago, contra Clemens Alexandrinus in proterptico ait, τὸ Πάλλαιον τὸ διοπετὲς καλεῖσθαι. Palladium quod caelitis missum uocatur. ἐκ τῶν Πέλοπος ὅσον ἐκπεσσεύσθαι. ἐ Pelopis ostibus fuisse factum. Iulius Firmicus de eroribus prophanorum religionum cap 16. Pallady etiam quid sit nomen aut Palladium, simulachrum est ex ostibus Pelopis factum, hoc anarus Scytha fecisse perhibetur. liberent legam Vranus Scytha. ut inde fabula de eo tanquam caelitus missio profuxerit, quemadmodum Mercurius Trismegistus Saturni patrem ait Vranum dictum fuisse, ex quo Saturnum caeli filium esse fabulantur. Hoc Palladium in ædem Martis translatum fuisse dicit Cedrenus, uerius est in æde Vestæ fuisse seruatum ab ipsis Vestalibus. Dionysius Halicarnassens lib. 1. (ut Herodianum lib. 1. Plutarchum in parallelis & alios omitam.) tum fusè defecit, quomodo Dardanus à Chryse filia Pallantis duo Mineræ simulachra in dote accepit, & in vrbe Dardania collocarit, quorum unum deinde Troiam, post in Italiam

VI.

Palladium.

fuerit ab *Aenea* deuectum, tum hæc addit, & τὸ μυσθουμένων Παλλάδιον ὁ θεὸς τῆς ἱερᾶς οὐδαμῶς παραλείπει ἐν τῷ κτίσθῳ Ἑλλάδος. Et fabulosum illud *Palladium* quod aiunt à *Vestilibus* in *ade Veste* seruari. quare quod ait libro 6. Νάυτος ἰπὸ τῶν αὐτῶν Ἀχαιῶν σελασπῶν πῶν ἀποπύει, ὡς τῷ Ἀδριακῶν Ποντικῶν, & τὸ ἔλαρον ἀπὸ τῆς θαλάσσης μετακινήσῃσιν, ὁ θεὸς οὐδαμῶς ἄλλοι παρ' ἄλλων μετακινήσῃσιν οἱ τῷ ἵονι ὄντι τῷ Ναυτίῳ. *Nautius*, vnus ex iis qui cum *Aenea* coloniam deduxerunt, *Minerve Urbana* sacerdos, solum vertens secum auexit *Dea simulacrum*, quod eius posteris per manu traditum seruarunt. Hoc, inquam, non ita debet intelligi, quasi *Nautij* soli *Palladium* seruarunt, sed vt opinor, quòd ipsi vnam, *Vestales* aliam loculamentum clauis obtinerent. Et si, vt iste, ex *Callistrato*, *Satyro*, *Aratino*, & *Clemens Alexandrinus* ex *Appella* refutantur, duo *Palladia* *Dardanus* acceperat, facili extricabis hunc nodum quemadmodum *Vlysses* & *Diomedes Faiale* aggressi sacro a uellere templo *Palladium* fuerint: & nihilo fecius *Romani* suum habuerint. quamuis *Diomedem* *Cedrenus Aeneæ* petenti postmodum in *Italia* *Palladium* reddidisse. vt & *Romani* vnum habere poterint, & tamen verum esse quod narrat *Appianus* in *Mithridaticis*: Τὸ ἕ τῆς Ἀθηνῶν ἑδρῆς ὁ Παλλάδιον κρηθῆσιν, & διὰ τῆς ἡρωῦντας, τοιαύτοι πρὸς ὑπερβῆσιν τῶν ἑρμῶν, & ἐπιπρωτότων τιμῶν ὄντων π-

εικασθῆσιν. *Minerva simulacrum* quod *Palladii* appellant, & ἐν τῷ αὐτῷ ἀρβιραντῶν, quidam putant inuentum esse integrum inter ruinas. loquitur de postrema *Ilij* euersione, *Duce Fimbria Romano*. Videtur autem *Noster* hoc loco ad *Metelli Pontificis* factum aliudere, de quo tum alij, tum *Dionysius* lib. 2. *Valerius* lib. 1. Insequente nocte *ades Veste* arsit: qua incendia *Metellus* inter ipsos ignes raptum *Palladium* incoluere seruauit.

INSTRUMENTVM.] Instrumenta à *Iurifconsultis* dicuntur ea omnia quibus causâ instrui potest. Vnde instrumentum sumitur etiam pro quavis supellectile. Vide *Tranquillum* in *Augusto*, cap. 71. & in *Caligula* 39. Sed hic instrumentum, nihil est aliud quam scriptura quædam, siue vt *I. C.* vocant inuentarium quod *Clodius* ad gerendam *Præturam* vteretur. sic apud *Tranquillum* in *Vespasiano* cap. 3. Vndique inuestigatis exemplaribus, exemplum imperij pulcherrimum ac venustissimum confecit, quo continebantur penæ ab exordio urbis, *Senatusconsulta*, plebiscita de societate & fœdere ac privilegio cuiusque concessis.

A X I O M A

Leges iniuste & iniuste per vim leges nominandæ non sunt, sed faces vrbis & pestes Reip.

A R G V M E N T V M.

Urbana digressio, qua dum Sextum Clodium sibi placare videtur, eum grauius offendit, & apud Iudices exprobratione crudelitatis in patronum suum exprompte in odium adducit.

ET aspexit me illis quidem oculis, quibus tum solebat, cum omnia omnibus minabatur. Mouet me quippe lumen curiæ. Quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi, cuius tu inimicissimum multò crudelius etiam punitus es, quam erat humanitatis meæ postulare? Tu *P. Clodij* cruentum cadauer eiecisti domo, tu in publicum eiecisti? tu spoliatum imaginibus, exsequiis, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquisti. quam rem etsi necessariò fecisti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuam, laudare non possum, irasci certè non debeo.

E X P L A N A T I O.

E T A S P E X I T.] Fingit se arripere digressio-nis occasionem ex tempore, & ex *Clodij* oculorum coniectu, ne domo præmeditata proferte videatur.

Q V I B V S T V M S O L E B A T.] Cum minister aut *Dux* seditionis esset in *Clodij* tribunatu, cum *Catuli* monumentum affligeret, meam domum dirueret, mei fratris incenderet, in palatio atque in vrbis oculis seruitia ad cædem & inflammandam vrbem incitaret. vide *Cælianam* 78. & alibi passim.

M O V E T M E Q V I P P E L V M E N C V R I Æ.] Iocus in ambiguo. innuit enim *Curia* incendium, cum *Sexto Clodio* clarissimum Senatorem vocare videatur.

Q V I D T V M E I R A T V M.] Familias compellatio ad leporem mirè comparata. Asco-

nus: *Vulgus imperitum corpus nudum, discalcium, sicut in lectulo erat positum, vi vulnera videri possent, in forum detulit, & in vrbis posuit, & c. populus duce Sexto Clodio scriba corpus P. Clodij in Curiam intulit, cremavitque subsellis & tribunalibus, & mensis, & codicibus librariorum, quo igne & ipsa quoque Curia flagrauit: & item Porcia basilica, que erat ei iuncta, ambusta est. Sextum appellat prænomine, quia id familiaritatis est, & honoris.*

I N I M I C I S S I M V M.] *P. Clodium* qui me eiecerat è ciuitate, puniisti.

H U M A N I T A T I S M E Æ.] Antithesis inter *Cic.* humanitatem & *Sextij* crudelitatem, vt sibi beneuolentiam, odium *Sexto Clodio* capter.

T V P. C L O D I J.] *Ritus* exequiarum à *Sexto Clodio* neglectos edidit, quo neglectu suam in *Clodium* crudelitatem exprompsit.

C R V E N T V M C A D A V E R.] Oblitum cruce,

xxxiv

non lotum de more, non amomo & casia delibutum, eiecisti foras, non autem pedibus ad ianuam extentis in vestibulo posuisti. neque tibi fuit satis illud foras eieceris, sed in forum & in publicum eiecisti, vt tota ciuitas illius dedecoris testis esset.

TV SPOLIATVM IMAGINIBVS.] Ceteris maiorum imaginibus quæ ex atro prolata cæterorum nobilium funera comitantur. vnde & funeris pompa dicitur quasi imaginum & cædarum transfusio.

LAVDATIONE. Oratione funebri, quæ vel à filio vel à propinquis defuncti fieri consuevit.

INFELICISSIMIS LIGNIS SEMIVSTIVATVM.] Curia subfelliis & tribunalibus media parte crematum.

QVAM REM.] alij legunt, quare etsi nefarie fecisti. & sanè vix apparet quæ necessitas incubuerit id faciendi, nisi sit forte dicamus Sextum populi tumultuantis infanià compulsum fuisse, vel & cadauer eiecerit, & Curiam incenderit. vt sensus erit quam rem etsi P. Clodius, qui tibi erat necessarius, fecisti.

NOTÆ.

I. ET ASPEXIT.] Nimirum vt Hector ille Homericus Iliados 3.

Γοργαῖο δ' ἔμειτ' ἔχον ἠδ' ἄβροταλίου ἄρης.
Gorganius intorquens & fœuis lamina M artus.

Nec abluvit Noster ab illo versu Theocriti Eιλλυθῖο κ'.

Οὐα βλάπτεις; ὁ πῆτι λήθεις; ὁ εἰς ἀρχία φέσθεις;
Quam spectas sanium, vt loqueris, quam agrestia faris?

SEXTÆ.] Horatius 2. sermonum sat. 5.

Quinte puta aus Publi, gaudet pronomine molles Auricule.

Hinc Philippica 2. à Marco tabellariu. Persius: -has signa Marce tabellæ.

II. PUNITVS ES.] De officiis lib. 1. Neque ad eius, qui puniunt aliquem, aut verbis castigat, ad Reip. utilitatem referri. & Tuscul. 1. Quo multis inimicos etiam mortuos puniuntur. Hæc nobis Nonnius exempla suggestit. adde 2. de Inventione. Tum leges quoque & iudicia demonstranda sunt, per que poierit id peccatum, quod sponte sua reu puniuit sit, moribus & iudicio vindicari. Philipp. 8. §. 7. Vt clarissimorum hominum crudelissimam puniretur necem. eodem flexu Tranquillus in Augusto cap. 21. Neque aut crebrius, aut perfidiosius rebellantes grauiore vnguam multatus est pena, quam vt captiuos sub lege venundaret, ne in vicina regione seruirent, nèuo intra tricesimum annum liberarentur.

III. CRVENTVM CADAVER.] Scio plerofque ritus funerum explicasse: non ab re tamen fuit quædam excipere. crudelitatis ritus cadauer cruentum, ceno & cruore oblitum relinquere. defunctorum enim corpora lota prius & vnguentis delibuta in ædium vestibulo collocabant. de lotione Alianus lib. 4. var. hist. cap. 10. ὅτι Δαρδανῆς τὸν ἑαὶ τῆς Ἰουδαίας ἀνάου πρὸς ἰουδαίῳ μύθον πρὸς πῆτι τὸν ἰουδαῖο βίον, ἔδιδον, ἔχ ἰουδαίους, ἔχ ἰουδαίους. Dardanenses Illyricos ter tantum lauauit audio per vniuersam vitam, post partum, cum niaritis inuuit, & post mortem. Euripides in Phœnissis:

Σ] δ' ἀλλὰ νεκρὸν λυτὰ περὶ βάλαν μ' ἔα.
At tu lamacrum mortuo detur sine,
Ex hoc more tritus Ennij versus:

Tarquinius corpus bona famina lauit & vxit.
Idque aqua calida Homerus 18. Iliados versi 349.
Αὐτὰρ ἐπιτὴν χέουσι ὕδωρ ἐπὶ ὀμοῖο χαλκῷ
Δὲ τῶν δὲ λουσὼν π, ἔχ ἰουδαῖο λῆτ' ἔλατο.
At postquam are casu bullans efferebit vnda
Lauerunt, pinguique vnxerunt corpus olino.
& 24. Odyssæ versu 44.

κατὰ δὲ ἐπὶ λειχίαι κῶ δὲ ἔραπτε χεῖρα κληῖς,
τῶν π, ἔχ ἰουδαῖο, ἔχ ἰουδαῖο.
Tum feretro imponunt feruenti flumine corpus,
Purgatum, vnguentisque vixens.

Sed ne diutius morer. vide Virgilij interpretes ad sextum Æneidos:

Pars calidos latice & abena vndantis flammis
Expeditur, & corpùsque lauant frigentis & vngunt.

ET ECISTI.] Quid sit eiecitur cadauer. Iam contra Pisonem ostendimus. 19. 11. ritus collocandi cadaueris à Cerda & aliis in 2. Æneidos:

Sic ὁ sic positum affati discendite corpus. & 11.
-recipitque ad limina gressum
Corpus vbi exanimi positum Pallantis Acetes
Seruabat senior.

à Lipsio cap. 6. lib. 1. electorum fusè explicatur. Apud Suetonium Augusti corpus à Bonillis equeser ordo suscepit, vrbique inuisit, atque in vestibulo domus collocauit, id autem obseruatum vt cadauer foras spectaret, & facie pedibusque esset in publica versis. Persius:

Hinc inba, candela, tandemque beatus alio
Compositum lecto, crassisque lutatus amomis
In portam Iliados valces extendit.
Homerus Iliados 7. versu 212.

Οἱ μοι ἐπὶ κλισίῃ δειδαγμένους ὄξει χαλκῷ
κρίτου αἰῶ σπῆσθαι πταμαίνους.
Qui mihi in tabernaculo lacertans acmo are
Iacet ad vestibulum conuersus.

Ad quem versum citant Lipsius & Cerda interpretem. κρίτου ἐπὶ τὸν δῖον ὄξει, iacet spectans ad ianuam, cuius rei reddit rationem: οὐ τῷ δὲ πῆτι ὁ νεκρὸς δὲ τὸ ἀρχαῖον τῶ ἀθροῖσι βίον, μικρὸν ἐπ' ἀρῆσι εἰς τὸν οἶκον. Ita enim componunt mortui ad significandum, nunquam iam deinde illos redeunte vicia ad domum reuersuros. Helychius: Τοῖς νεκροῖς οὗτοι φασὶ ἐπὶ ἐξῆς τῶν πόδες ἔχοντας, ὡς ἀνλοιο δῖος. Dicuntur mortui ita collocari vt pedes habeant ad atriensis ianuam, huc alludit Seneca epist. 12. Conuersus ad ianuam, quis est, inquam, iste decrepitiu, & meritò ad ofium admotus? foras enim spectat. Sed videmodò laudatos Criticæ rei antistes. Vlpianus D. De Relig. & sumpt. fun. hoc etiam eiendici verbum vlturpat lege Olla: Alioquin iniuriarum fore actionem aduersus eum qui eiecit. Horat. lib. 1. sat. 8.

Huc prius angustis eiecitur cadauera cellis
Conferuius vili portanda locabat in arca.

TV IN PBLICVM ABIECISTI.] In forum detulit, & in rostris posuit. vt supra dicebat Asconius. sed fortasse dubitet quispiam cur id factum Tullius non probat. nam nihil præter more fecisse videri potest. ὅτι ἔχ, verba sunt Polybij lib. 6. μεταλλῆ π, παρ' αὐτῶν τῶ ὀρθρωῶν ἀθροῖ, σωπλωθῶν τῶ ἰσφῶδες κοίτης κ, τῶ ἰσφῶδες πῶ κῆρου βίον ἰσφῶδες εἰς τὸν ἀρῆσι, πῶ τῶ ἰσφῶδες ἀρῆσι, ἀρῆσι ἔχ ἰσφῶδες κῆρου βίον. Cuius

Cadauera 2. quis calidius lauabant.

Cadauera in vestibulis posita.

Ritus locandi cadaueris.

Eiecitur cadauer.

Cadauer ad rostra ferrebat.

enim clarorum virorum quis diem obiit, elatione perfecta, cum cetero ornatu, ad rostra deferretur in forum, aliquando stans, raro vero in lectulo collocatus. Non igitur prater morem fecit quod in publicum & in rostra tulit, sed, quod sicut in lectulo positum erat in rostra detulerit, vt notat Asconius, &, vt Noster loquitur, in publicum abiecerit. sic Libanius actione contra adukerum, & πικροί ἰππῶδου. προκίς ἰσπερταμ. Dio Chrysostomus orat. 2. de fortuna, ἀπὸρον ἰππῶδου.

bus alio sensu, & pro ipso cursu pompam accepertit. Hinc Rhegi alipedes & germina Centauri Hinnuque auris & calce repagula pulsant. Cum tuba Tyrrhenos proculo inspirata canores. Insonat, & raris pompam traducit arena.

Hinc pompam nomen ad triumphos & transfectionem ferculorum translatum. vide Plinianam 60.

Pompa triūphalis.

VII.

TV SPOLIATVM IMAGINIBVS.] Plinius: Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, vt essent imagines que comiterentur gentilibus funera, semperque defuncto aliquo totum aderat familia, qui unquam fuerat populus. Hæc ille lib. 35. cap. 2. Polybius lib. 6. Τὸ δὲ σπ τὴν εἰκόνα τοῦ μεταλλοῦ ἐξω τοῦ σπὸς ἐπιφανεστάτῳ τὸ πρὸς τῆς εἰκόνας. ἐδύλαιοι ναῖδα περὶ τῶν σπ. ἢ ἀ' εἰκόνων ἀποσπῶσι εἰς ἰμομίαιτα διαθετέοντα. ἕξει γὰρ ἰμομίαι. ἢ κ' τῶν πλάστων, ἢ κ' τῶν ὑποχαρῶν, ταῦτα δ' τῶν εἰκόνων, ἢ πρὸς τῆς διαπλάστων ἀποσπῶσι κορυμνοῦ φιλοτέλειαι. ἐπὶ δ' τῶν σπῶν μεταλλοῦ σπὸς ἀποσπῶσι τῶν ὑποχαρῶν. Imaginem defuncti in celeberrima aditua parte ponunt, lignea quadam adicula circumtectam. est autem hæc imago vultus similitudo quam accuratissime expressa, tum deformatione figuræ, tum & pigmentis, huius imagines per solemnitates publicas aperiantur, & cum studio exornant. cum autem illustri vir aliquis ex eadem gente vel familia diem clausit vltimum, ad funeris elationem eam proferunt. Silius libro 10. de funere Pauli:

*Non coniuix nativæ aderant, non innata pro-
pinqno
Sanguine turba virum: aut celsis damore feretris
Precedens prisâ exequias decorabat imago.*

Horatius Epodon Ode 8.

*Esse beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum.*

Sed in re tam trita nihil est quod moremur. tantum aduerte aliquid funebrium imaginum apud Ethiopas extitisse vestigium, qui defuncto vitro circumdatos serubant, ne eorum aspectus posteris esset ignotus, vt scribit Sicalus Diodorus. Imagines etiam producit Statius in funere Atchemonri 6. Thebaidos:

*Exin magnanimum series antiqua parentum
Inubiiur miris in vultum animata figuris.*

EXEQUIIS, POMPA.] Non satis liquet quæ tandem sit inter exequias & pompam distinctio. licet aut diuinar. Exequias eorum ratione dictas puto, qui corpus demortui sequerentur, pompam eorum qui anteirent. De Pompa Tertullianus lib. de Spectaculis: Sed circensium paucorum pompator suggestus, quibus proprie hoc nomen pompa precedens, quorum sit in semetipsa probavit, de simulachrorum serie, de imaginum agmine, de curribus, de theatis, de harmamaxis. quo sensu Ouidius 3. Amorum eleg. 1.

*Sed iam pompa venit: linguis animisque fa-
uente*

Tempus adest plausus: auræ pompa venit.

Item:
*Per tibi tor inro testes pompamque Deorum,
atque vt videas pompam ludos ipsos anteisse,
subdit terio post versu.*

*Maxima iam voco Prætor spectacula circo
Quadrings equo carcere misit equos.*

Pompa igitur ipsa simulachrorum transfectionio licet nobilis, seculi nostri Poeta dignis cedro versu.

Tomus II.

Tertiò pompæ nomen in funetibus pro imaginum traductione frequenter vsurpat. Tacitus annalium libro 4. Funus magnam pompam maxime illustre fuit, cum origo Iulia gentis Aeneas, omnesque Albanorum Reges & conditor vrbis Romulus, &c. longo ordine spectarentur. Propertius: Nec mea tam longa spauit: imagine pompa.

Pompa funebribus.

Tertullianus de habitu mulierum: Omnia ista damnata & mortua mulieris impedimenta sunt, quasi ad pompam funeris constituta. Tacitus lib. 2. Funus sine imaginibus & pompa per laudes & memoriam virtutis eius celebre fuit. Sed fortasse operæpretium fuerit totam pompam paucis describere. Pompe nomen non solum imaginum transfectionem denotat, sed aliquando cum funere & exequiis confunditur, vt apud D. Ambrosium de vidualitate: Vt cum accensis funalibus mox dicitur, nonne pompa funebri exequias magis putat quam thalamum preparari? Donatus in Andria Terentii: Funus est pompa exequiarum dictum à funalibus. Propriè tamen, vt dixi, pompa eos, qui præbant cadaveri, continere.

Primo loco videntur processisse tubicines, tibicines, & siticines. de quibus infra 87. plura dicimus. Deinde processisse videntur ij qui candelas, faces, & cereos funeri præferabant. alios omitto. in funere Pallantis Arcades II. Encidos.

Candelæ & cerei funebribus.

-de more vetusto

*Funeceas rapere faces: lucet via longo
Ordine flammæ, & late discriminat agros.*

Rem alij fusè probantur. non existimo tamen certum iis facibus locum fuisse constitutum, sed ita per totam pompam fuisse disperfas, vt alix funis præterent. Isidorus: Funus dictum à funalibus accensis, quos ante feretrum papyrus cerea circumdatis ferabant. Alie fortasse sequerentur.

Tertiò probabile fuerit processisse bustuarios gladiatores, ludios, histiones. de quibus, ne tomere, Kirchmannus lib. 2. de funeriis, cap. 7. Bustuarij & histiones. Eisdem δ' ἐπὶ ἀδελφῶν ἐπισημαίνονται τὰς εἰκόνων τῶν σπῶν ἀποσπῶσι τῶν ὑποχαρῶν, τῶν σπῶν ὄχιον ἄλλοις ἀ' ἐπὶ τῶν ὑποχαρῶν κἀδρα. Quin etiam in illustrium virorum funeribus, præter alios pompam vidi & satyricos choros qui lectulum præcedebant, & scitinenti saltationem saltabant: præcipue verò in fortunatorum virorum funeribus.

Quartò, sequerentur maiorem imaginis: & quamuis expressi cerâ vultus pectore tenus in atrijs ponebantur, tamen cum ad funus producebantur, iustam virorum magnitudinem, & magilatratum quos in vita gesserant similitudinem exprimebant. quod haud scio an quisquam hæctenus è Polybio obseruatum iudicant. sic ille lib. 6. Eπὶ δ' τῶν σπῶν μεταλλοῦ σπὸς ἀποσπῶσι τῶν ὑποχαρῶν, περὶ τῶν σπῶν ὄχιον ἀ' ἐπὶ τῶν ὑποχαρῶν, ἢ πρὸς τῆς εἰκόνας. ἐδύλαιοι ναῖδα περὶ τῶν σπ. ἢ ἀ' εἰκόνων ἀποσπῶσι εἰς ἰμομίαιτα διαθετέοντα. ἕξει γὰρ ἰμομίαι. ἢ κ' τῶν πλάστων, ἢ κ' τῶν ὑποχαρῶν, ταῦτα δ' τῶν εἰκόνων, ἢ πρὸς τῆς διαπλάστων ἀποσπῶσι κορυμνοῦ φιλοτέλειαι. ἐπὶ δ' τῶν σπῶν μεταλλοῦ σπὸς ἀποσπῶσι τῶν ὑποχαρῶν.

Maiorū imaginis in exequiis.

ὅπου καταπατήσας, διατρέχουσι. ὡπὶ δὲ αὐτῶν ἐπιμα-
 τῶν οὗτοι πορεύονται. Cum autem illustri vir aliquis
 diem clausit ultimum, ad funeris elationem eas pro-
 ferunt, ut ei quam simillima sint defuncto, reli-
 quimus etiam corporis truncum adiciunt. haec porro
 simulachra togis assumunt, si vir Consularis aut Prae-
 torius fuerit, praetextas: si Senatorius, purpureas: si
 triumphalis aut simili quod alio honore functus, auro
 radiantibus, et siquidem curru versi procedunt. Cae-
 reis his magistratibus sui lictores anteibant: praetores
 ἑξ ἑπτάκις ἢ τ' ἄλλα, καὶ τοῖς ἀρχαίοις ἐπιδοτοσυναπα-
 γκαλίδου περιεβάλλον, καὶ πλεὺς ἀξίως ἐξ ἑσῶς τῆς γαβροῦ ἄλλης,
 καὶ πῶς ἐστὶ τῆς πολιτείας σεβασμῶν. Fasces verò &
 securae, & quaevisque alia magistratus comitari solent
 insignia, ibi quoque procedunt, pro honore &
 dignitate quam quisque in Rep. dum viveret, obti-
 nuit. Hæc Polybius, quibus referendis, malui fe-
 qui Casauboni versionem quam Musculi, ut penè
 semper insulfam. Ceterùm ad hunc morem cre-
 diderim fatyricum alludere, sat. 8.

-multà deducere virgâ

Fumos Equitum cum Dictatore Magistros.

Quinto, in clarorum ducum & triumphalium
 virorum funetibus praeferebantur oppidorum cap-
 torum simulachra, victorum gentium tituli, exu-
 itæ hostium. ut Dionysius libro 8. factum fuisse
 dicit in funere Coriolani, Tacitus 1. annalium in
 funere Augusti, cui adimplatur Dio libro 56. Xi-
 pilinius in funere Pertinacis: Lucanus de funere
 Pompeij magni, loquens, eius virtutibus debitum
 fuisse innuit.

Præferat ut veteres feralis pompa triumphos.

Appianus in 1. bellorum ciuiliū tum ceteram
 funeris Syllani pompam fusè describit, tum hæc
 ait, ὁμοίως τῆς δὲ θρησκείας ἐκείνης ἀπὸ χειρῶν καὶ ἀνα-
 στήν ἡρώδης παρὰ τὸ εἶναι. Corona plures binis millibus
 ex auro festinanter facta ferebantur.

Sexto, sequebatur vel imago ipsius demortui,
 præcedentibus fortasse tot lictio. ibus, vestis fasci-
 bus, quo factes obtinebant ij magistratus quos
 ille gesserat, vel minis qui incessum, gestus, &
 verba demortui per imitationem exhiberet. de
 imagine. Plutarchus in funere Syllano: Ἀγαπῶν δὲ
 πρὸς τὸν φῶτὸς ἀφωσμένον ἐπιπέσει τῶν γυναικῶν αὐτοῦ,
 οἷα αὐτῶν πῶς ἐπὶ κοίτης ἄλλα, καὶ διακοσμοῦ διακοσμοῦ
 ὄψων, ἀπασάντων ἐπιδοτοσύνων αὐτῶν Σύλλα, πλε-
 ῶν δὲ καὶ ἐξ ἑαδὸν, ἕκ τῶν λίβων αὐτῶν περὶ ὑπερῶν, κρη-
 μάτων. Dicuntur tantam vim aromatum mulieres
 intulisse, ut præter eas qui discentes & decem vehi-
 culis ferebantur, effugies bene magna ipsius Sylla &
 lictoris à ture præioso & cinnamomo fingeretur. Et
 in funere Augusti, ut notat Dio lib. 56. εἰκὼν δὲ πρὸς
 αὐτῶν κελῶν ἐπιπέσει καὶ ἑφάλατο. Imago quadam
 ipsius cerea in veste triumphali visebatur. Herod-
 ianus lib. 4. hunc morem in Imperatorum apo-
 thecofi fuisse testatur. καὶ οὗ δὲ ἀπασάντων εἰκόνα, πῶς τὰ
 ἐκείναι τῶν πλεονεξιῶν. Et cetera imaginem omni ex
 parte demortuo similitera effingentes. De mimo di-
 scetè Suetonius in Vespasiano cap. 19. Sed & in
 funere Fano archimimus, personam sui ferens imi-
 tansque, ut est mos, facta ac dicta viri interrogatis
 palam procuratoribus, quanti funus & pompa constaret,
 ut audiret centes, exclamavit, centum sibi
 sestertia darent, ac se vel in Tiberim proicerent,
 vt non tam mortuus esset, quam viuis in pom-
 pa procedere videretur.

Quibus lictio-
res anteibant.

Imago mor-
tui cum lictio-
ribus.

Mimus in
funere.

Præfice.

Septimò Præfice, nam qui præbant magnifi-
 centiæ potius cuiusdam & maiestatis, quàm ius-
 ticiæ & funeris speciem exhibebant. Glossarium;

Præfice in æq. tibi xliiii et tu d'heret' κρητομένη. quæ
 ante pheretrum in elatione plangit. qua de re fu-
 sis infra.

Quæstio, De libertis dubium est debeantne in Liberti in fu-
 pompa, an in exequiis cenferi. nam alij præiuisse necesse.
 funeri dicit, alij fuisse subfectos, præiuisse Cod-
 de lat. libet. Liviū libro 38. de Q. Terētio Cul-
 leone, Appianus in Michridaticis. vnus Halicar-
 nassus lib. 8. innuit, non tamen satis liquidè eos
 fuisse subfectos. Tum demum sequebatur ipsūm Liberti cor-
 pus deferebant.
 pus, siue corpus defuncti quod vel liberti, vel li-
 berti, vel nobilissimi quinque adolefcentes hono-
 ris causâ offerrebat. De libertis Perfius:
 In portam gelidos calces extendit, ac illum
 Hæsterni capite induto subiecit Quiritis.

De libertis Velleius, Plinius, & aiij de Metello
 Macedonico, qui à quatuor filiis illatus est rogo,
 vno Pretore, tribus Consularibus, duobus trium-
 phalibus, vno consorio. De nobilibus & equitum
 aut Senatorum primoribus Tacitus 1. ann. Dio-
 nyfius Halicarnass. lib. 8. & alij passim, non est
 quodd hinc immoremur. de funere alibi.

Exequiū, In portam gelidos calces extendit, ac illum
 etiam vt loquuntur exequendo. Tullius 1. Tusc.
 hos Euripidis versus interpretans ex Chresphōte.

Τὸν εἰς ἀδ' ὑμῶν τῶν πῶν πτωχῶν
 Χαλκῆρας, ἐὼς κνωπῶντος ἐκπύματι δέμας.
 At qui labores morte fuisse graues
 Omnes amicos laude & leticia exequi.

Gellius lib. 10. cap. 15. de Flamīne diali. Mor-
 tum nunquam attingit, funus tamen exequi non est
 religio. In exequiis familiarissimi quoque primū
 locum obtinebant, vt coniuges parentes & libe-
 ri. Propertius lib. 2. eleg.

Tu verò nudans pectus lacerata sequeris,

Nec fueris nomen lassæ vocare meum.

qualis Acetes in funere Pallantis describitur:

Ducitur infelix ano confectus Acetes
 Pectora nunc sedans pugnis, nunc vnguibus ora
 Sternitur, & toto proiectus corpore terra.
 cuiusmodi personas tradit Seruius funeras nomi-
 nari, in illud 9. Ancidos:

-nec te tua funera mater produxit.

his verbis: Apud maiores funeras dicebant, eas ad
 quas funus pertinebat, vt sororem, matrem. nam
 præfice sunt plañctus principes, non doloris, funeres
 autem dicebant quasi funereas, &c. Tum seque-
 batur cetera familiarium multitudo, qui officij
 causâ conuenerant. Terentius in Andria, actū 1.

-funus interius

Procedit, sequimur, ad sepulchrum venimus.

LANDATIONE.] Funebres orationes etiam
 apud Græcos vifitatas fuisse constat, tum è reum
 gestarum monumentis, tum ex iis quas Thucy-
 dides libro 1. Plato & Demosthenes in lucem
 eiderunt. quæ consuetudo à Græcīne an à Ro-
 manis manauerit, bene multis disputat Dionysius
 Halicarnassus lib. 5. ita concludit: ἔπ' ἢ Ρωμαίων
 ἀρχαίον ἔστιν ἐφεύρη τὸ πρὸς τὰς παλαιὰς τῶν ἑσπορίων ἀ-
 ῥῶν ἱστῶν τῆς ἀρετῆς αὐτῶν λίξη θναύς, οὗχ' ἔδειξεν
 αὐτὸ κατὰ τὸν ἵνα εἴρηται πρὸς τῆς κοινῆς ἰσοθείας οἰδα
 μαδῶν. Vertit Æmilijus Portus: Quod tamen hoc
 sit Romanorum vetus inuentum, in funere illu-
 strium virorum, virtutes eorum laudari, neque à
 Græcis primū institutum fuerit, ex communis
 historie scriptis didici. Possemus tamen aliunde
 hoc institutum accerere: Diodorus enim Si-
 culus lib. 2. biblioth. de funere Regum Ægypti,
 qui longè ante tempora Romana flourerunt,

Funera.

IX.

Landationes
funebres, à
quibus origi-
nem habue-
runt.

hæc memoria mandantur ante sepulcrum: τὸ βυ-
λεῖω κληρονομῶν ὁ νόμος ἔχειται. quisquis ac-
cusare velit, à lege potestatem habet. ut malæ vitæ
convictus sepulcræ arceatur, si non concinitur:
οἱ δὲ συγγενεῖς ἀποδείκνυσι τὸ πάθος ἰδικωμίζουσι τὸν τιτι-
λειπικῆτα. Deposito cognati lictu ad mortui laudes
procedunt. Τὸ δὲ κληῖδος ἐπισημαῖ, ἢ συμποσημαῖ ἢ
δὲ ἀνὰ τὸ πεπληνωμένος, ὡς τὸν αἰῶνα διατελέων μάλιστα
τοῦ ἔθους ἠδὲ καὶ τὸν ἀρετῶν. Laudes clamore secun-
do vulgus excipit, & magnificis simul laudibus de-
fundit prædicat, ut qui sempiternum cum piis
animum sit in Diis regno peracturus. vide locum,
nobis satis fuit rem attigisse. Sed vnde cumque
profluxerit hæc consuetudo, sic à Polybio li-
bro sexto describitur: Οπως δὲ μεταλλάξῃ τις παρ'
αὐτοῖς τὸν ἔπαινον ἀπὸ τῶν, οὗ πολυφώνως τὸς ὀκτο-
εταῖς κομίζεται μὲν τῷ λοιπῷ κόσμῳ φερέ: τὸν κληρονο-
μῶν ἐμβόλους εἰς πᾶσι ἀρεταῖς, ποιεῖ μὲν ἰσὺς ἑαυτῶν,
συνίους δὲ κληρονομοῦσι, περὶ δὲ παντὸς τοῦ δήμου
αὐτοῦ, αἰκῶς ἐπὶ τὸν ἐμβόλους, ἀπὸ μὲν ὅς ἐστι ἡλικία
κρηταίσιπται, ἢ τυχῆ παρῶν οὗτος. εἰ δὲ μὴ τὸν ἀλλῶς
εἰ τις ἀπὸ ἄλλου ἄσφατος, λέγει περὶ τῶν πεπληνωμένων
ταῖς ἀρεταῖς, ἢ ταῖς ἐπιτηρυμῶν: ἐπὶ τῷ ζῆνι ἀρεταῖς.

Laudationes
funebres apud Roma-
nos.

x.
Infelicia li-
gna.

Nam quoties aliquis vir illustris apud illos migravit
de vita, is cum funus esset, præter reliquos hono-
res quibus ornatur, in forum ad rostra, ut vocant,
sole: effertur: stans inter dum ut sit omnibus conspi-
cuis, raris iacens, ibi populi totius corona circum-
stante, aut filius, contingat filium ab eo esse relictum,
atque ille presens adsit. sin minus à sanguine iunctis
aliquis rostra descendit, defunctique laudes con-
memorat, & si quædam viueret, feliciter ab eo fue-
runt gesta. Mox ubi verbis superius allatis pom-
pam imaginumque transactionem fusè descri-
psit. subdit: ὅπως δὲ οἱ πᾶσι τῶν ἐμβόλων ἑλθόντων κληρονο-
μουσίν τῶν πᾶσι ἐξῆς ἐπὶ δέσπον ἑλευσίνων. Cum ad rostra
peruenirint hæc cereæ imagines omnes ordine consi-
dant in sellis eburneis. Mox: Τὸ δὲ τῶν πᾶν τῶν ἀρετῶν
διδασκαλῶν ἀπὸ τῶν εἰκόνας ἰδόντων οὐκ ἴσους εἰσὶν ἐξῆς
τοῦ πᾶν τῶν ἀρετῶν ἢ πᾶσι ἀρεταῖς, πᾶσι δὲ ἑκάστῳ
διόλου πᾶσι φασίν: πᾶσι δὲ ἄλλοις ἑκάστῳ τῶν ἀπὸ τῶν
ἐμβόλων, ἢ τῶν ἀλλῶν τῶν ἐπὶ τῶν ἀρετῶν, ἀρξεται τὸν
ἀλλῶς ἀπὸ τῶν ἀρετῶν τῶν πᾶσι ἀρετῶν, ἢ λέγει ταῖς ἐπι-
τηρυμῶν ἐκείνων, ἢ ταῖς ἀρεταῖς, &c. Quis est enim quæns
impetus ad laudem non capiat, cum imagines vino-
rum, quos sua virtus fecit insignes, velut viuas
omnes spectet, ac spirantes? aut hoc spectaculo quod
potest esse melius? ceterum qui mox sepeliendum
laudat, absoluta huius laudatione, ad alios oratio-
nem transferens, et maximo natu omnium qui ad-
sunt, orditur, & decora singulorum ac res gestas com-
memorat. Malim postrema sic effere. ab anti-
quistimo eorum quorum imagines adsunt. De his
laudationibus Nofter in Bruto. Ipse enim familiae
sua quasi ornamenta, ac monumenta seruabant, &
ad usum, si quis eiusdem generis occidisset, & ad
memoriam laudum domesticarum, & ad illustran-
dam nobilitatem suam.

INFELICISSIMIS LIGNIS.] Catullus
ep. 3. 7. Electissima pessimi poetæ
Scripta tarapedi Deo daturam
Infelicitibus vstulanda lignis.

Minutius Felix in Octauio: Deus enim ligneus,
rogi fortasse, vel infelicitis stipitis portio, suspenditur,
caditur, dolatur, runcinatur. Plinius lib. 16. c. 35. de
fructu: Infamta omnibus sacris, & coronis, quo-
nam sit lugubris, quæ sint autem arbores felices,
quæ infelices explicat Macro. sat. lib. 3. cap. vit.
Tarquinus Priscus in ostentario arborario sic ait:

Arbores que inferum Deorum, auerentiumque in
tutela sunt, eis infelices nominant. Docuerunt me
Palladius Fufcus & Festus Pompeius Catonem
dicere: Felices arbores esse quæ fructum ferunt: in-
felices quæ non ferunt. Infelices etiam arbores dis-
cutitur quæ sunt inauspicatae, & ad supplicium desti-
natae, ut in antiquo illo carmine. 1. I lictor, &c.
infelici arbori suspendido. Infelicia igitur curiæ
subsellia, quæ fuerunt ad feralem Clodij rogum
deputata.

x. i.

SEMIVITVLATVM.] Varij fuerunt mores
quibus mortuis iusta soluebantur. Lucianus de
luctu: ὁ μὲν Ἕλληες ἔχωσιν, ὁ δὲ Περσῶν ἑτάροι, ὁ δὲ Ἰνδοῦ
ὄλεως ἀσπείρει, ὁ δὲ Σινδῶν κρηταῖα, περὶ γὰρ εἰ δὲ Ἀι-
γυπτίος. Græcus vrit, Persa sepelit, Indus vitro cir-
cumlitit, deusorati Scythæ, excificat Ægyptius. Tar-
probanenses, ut refert Diodorus lib. 2. Θάψουσι
τὸν τελευτήσαντα, ὅπως ἀμύπητος γῆρας, κατὰ χωρῆσι
ταῖς εἰς τὴν ἕμμεν, ὅτι καὶ τὴν ἀλλοτρίωσιν τὸν πᾶν ἐπι-
χρῶντοσιν. Defunctos reciprocante mari humanit are-
nis obruentes, ut per altus inundationem tumulus
illis aggeretur. Ichthyophagi, eodem auctore lib.
3. Τὸς τελευτήσαντας διαπέουσιν καὶ μῆεν τὸν τῆς ἀμύ-
πητος κρησι, ἵόντις ἐπὶ ἡμμεν. ὅπως δὲ ἢ ἢ ἀλλοτρίωσιν
ἐπὶ ἄλλοις ἰπὸ τῶν, εἰς τὴν διαπέουσιν τὸ σωματι. Defun-
ctos solùm resuscitans tempore sepeliunt cadavera pro-
iecta relinquenda: redeunte autem maris aestu su-
bmersis auferenda tradunt. Balaetes (idem libro 5.)
Συκοφάντες ἐλύσι τοῖς μέλη τῶ σωματος, εἰς ἀρχῶν ἐμ-
βάλλουσιν, & λῆθος διαπέουσιν ἐπιπέουσιν. Cadaveris
membra lignis confusa in urnam coniciunt, mag-
numque lapidum acerium superstruunt. & lib. 3.
Troglodytæ Megabare: Θῆρας τὰν νεκρὸν ἐπὶ πνε-
ῦμασιν ἀσπείρει βάλουσι λῆθος χειροπαλῶσι γαλῶτες, μῆ-
ρησι αἰ ὅπου τῆς λῆθος πνευμάσιν ἀποκρίνον τὸ
σωματι. Corpus certo intervallo postquam lapidibus
plena manu congestis ridentes impetunt, quoad con-
gestu lapidum obruatur. Sed necesse fit multos
auctores euoluere, Silius lib. 13. Punicorum om-
nes penè sepeliendi ritus exequitur.

-tumuli & cinerum sententia discors

Tellure, ut perhibent, is mos antiquus Ibera,
Exanima obscænis confusis corpora vultur.
Regia cum lucè posuerunt membra, probatū est
Hycanis adhibere canes: Ægyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, & à mensis exanguem hand separat
vmbra.

Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro
Ora virum, & longū myrrhata reponit in anum.
Quid? qui reclusa nudos Garamanthos arena
Insodiunt? Quid? qui sæuo sepelire profundo
Exanimis mandant Libycis Nasamonem in oris?
At Celsæ vacui capitis circumdare gaudent
Ossa (nefas) auro & mensis ea post se seruant.
Cecropide eb patriam Masoris forte preemptos
Decrenere simul communibus vere flammis.
At gente in Scythica infixa cadauera truncis,
Lenta dies sepelit patri liquentia tabo.

De Colchis pulchrè Apollonius Rhodius 3. Ar-
gonauticon, sed parco Græcis.

Ordine surgebant salices ripamque tenebant,
Quarum è verticibus pendebant vincita catenis
Corpora. Namq; nefas Colchis excutere flammâ,
Aut mandare solo, tumulisque imponere molem.
Αλλ' ἐπὶ ἀδύφητοι κατεπόσαντες βελίους
Δειδύλων ἑτάροις ἐκάστος. Νέας δὲ ἰσῆν
καὶ ἑλῶν ἕμμεν αἴσαν, ὅτι γαίη πορρωτάτη
Θαλυτέος, ἢ γὰρ τὸ δίκην ἑσπείρει τῆς κητι.

Sed crudo inuoluunt corio pendencia celsis
Arboribus procul urbe: nec vnus possidet aer,
Partem equam fortitur humus: nam cessante gleba
Iniecta lex aqua iubet tumulare puellas.

XII.

NOCTURNIS CANIBUS.] Hinc frequenter magni scriptoris rei funesta atrocitatem ostendunt. vt Homerus i. Iliados:

ἄντων δ' ἐν αἰθέρι πύργῳ κύνων Οἰωνοῖσι τε πᾶσι.
Obiecte canibus laniandos alitibusque.

sic Virgilius II. Aeneidos nihil habuit aliud vnde miserationem accerferet.

Heu terrā ignota canibus data prada Latinis,
Alitibusque iaces.

Catullus in Nuptiis:

Pro quo dilaceranda, feris dabor, alitibusque
Prada, nec iniecta tumulabor mortua terrā.

Ex epist. 109.

Non equidem dubito, quin primū inimica bo-
norum

Lingua exēta auido sit data vulturio.
Effusos oculos voret, atra gustare cornus,
Intestina canes, caetera membra lupi.

Horatius Epodon, Ode 17.

Luxere matres Ilie additum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem.
dixerat iam Ode 5.

Post insepulta membra dissecant lupi
Et exquiline alites.

Neque quicquam habuit atrocius Priamus, quo
futuram suam calamitatem describeret Iliados x.
versu 66.

ἄντων δ' αἰ πύματων μα κύνες ἀφ' ἧρας θύρησιν
Ωμισσῶν ἐρύσσον.
Vestibulū ante domus ipsam mandiq; trahitq;
Infatigata canum rabies, Et versu 73.

Ἄλλ' ὅτι δὴ πολὺν τε κάρη, πολὺν τε ῥύθρον
αἰδῶ τ' αἰγῶσσι κύνες καταθύσι χέροντες
Τὴν δὲ οἰκίαν πῆλκτον θελοῦσι βροτοῖσι.
At quando canibusque capis, canentibusque ora,
Atque veneranda canes inuadunt senioris adempti.
Nil demum lachrymabilis mortalibus agris.

Eodem libro Hecuba v. 59.

Ἀεχμῶν παρὰ νηοῖ κύνες παρῆς κατέβησαν.
Vexos turba canum ante rates laniabit Achinas.
Nihil ditius habuit Hector, quod posset ignauis
militibus comminari. Iliados o. versu 348.

Οἱ δ' εὖ ἔχον ἀπαυδῶς νεῶν ἐπέροδι νεοσσῶ,
Αὐτῶ οἱ δὴ κείνον μακροπύλαι, οὐδὲν τὸν γε
Γνωσῶτε, γροῦται γέ περὶς λελάχου δαιμόνα,
Ἀλλὰ κύνες ἔρυσον παρὰ νηοῖ μακρότερον.
A ratibus quemcumque fuga dare terga videbo,
Moliar huic lethium, neque fratres atque sorores
Illum funeris poterunt exeuere flammis,
Disserpentes canes ante urbis moenia nostra.

Et quos versus citat Aristoteles 3. Ethic.

Οἱ δὲ ἐ γὰρ ἀπαυδῶς μακρὸς πύλαισσι νεοσσῶ
Οὐ οἱ ἀκύνει ἐπὶ τῶν οὐρανῶν κύνες.
A pugna si terga fuga dare videro quemquam
Non poterit vitare canes.

Idem Hector ad Aiaceum Iliados ξ. versu 831.

Ἄταρ ἴππῃ Τροάδιν καρπῶσιν κύνες, ἠδ' οἰωνοῖσι
Διμῶ δὲ παρακῶσι πᾶσιν ἐπὶ νηοῖσι Ἀχαιῶν.
Ipse canes diripui satiabam corpore Teucros,
Et volucres Graui pro auibus.

quem versus Iuno Troianis infesta vsurparat,
Iliad. 9. vers. 380. vide etiam p. 154. & 240. Nihil
habuit Hector in morte quod magis metue-
ret. Iliados χ. versu 437.

Τῶν δ' ἄλλοιζο γυνῶν ὀρεσῶν κορυθαίολος Ἐκτωρ.

Ἄλα μὲν γὰρ ἴσχυρ' ἐ γυνῶν, οὐδ' ἴσχυρῶν,
Μηδία ἔα παρὰ νηοῖ κύνες καταθύσι Ἀχαιῶν.
Talia Priamides media iam in morte profatur.
Te per ego hac genna atque animam charōsque
parentes,

Oro ne canibus linguar laniandū Achinis.

Nihil habuit Achilles atrocius, in quo suum odū
& crudelitatem exponeret. ibidem 346.

Μὴ με κύνων γυνῶν γροῦται, κινδὺν τολῶν.

AI γὰρ πῶς αὐτὸν με ὠδῶν δὲ θυμῶσιν αἰνῶν
Ὡς ἀποτυμῶμεν κρεῖ ἰδῶσιν, οἰαμ' ἔσθλας.

Ὡς ἄν ἐσ' ὅς σὺς γέ κύνες κερδῶσ ἀπαλάλοισι.
Ne me per genus implores charōsque parentes
Dira canis, nam me iubet ira dolorq; cruentus
Mandere dissectas caries pro talibus auis.

Ut nemo est, qui te à canibus defendere possit.

Sed vide Sophoclem in Antigone, Euripidem in
Phœnissis & Electra, & alios passim. Mirum tamen
cur Priamus, Hector & alij Phryges laniari
à canibus adeò perhorrescant, cū Phryges non
aliam sepulturam, quā auium ventrem, sacer-
dotibus suis concesserint. quod idem testatur
Noster de magis 1. Tulcul. Magorum mos est non
humare corpora suorum, nisi à feris sint antè lani-
ta: in Hircania plebs publicos alit canes: optimates
domesticos. Nobile autem genus canum illud Scimus
esse, sed pro sua quisque facultate parat, à quibus
lanietur. eāque optimate illi esse censent sepul-
turam. quo in genere lepidum est illud quod ibi-
dem de Diogene narratur. Proici se iussit inha-
matum, iam amicus: volucribus sue & feris? minime
verò, inquit, sed bacillum prope me, quo abigam, pon-
nitote. Qui poteris? illi, non enim senties. Quid igitur
tibi ferarum laniatus oberis nihil sentientes?
De magis adspulatur Herodorus lib. 1. de Neo-
ritis Indiæ populis. idem testatur Diodorus Sicu-
lus lib. 17. bibliothecæ, cuius verba mox profere-
ntur. idque inslitutum propter ditantem vocat
παιπλῶσ ἀπσοῖ. omnino fidem excedens. sed non
possum præterire quod de Persis tradit Agathias
lib. 2. Ἐπὶ γὰρ πῆνι θελοῦσιν, &c. sed parco Græcis.
Philosophi non pauci à Christianis Imperatori-
bus solum veterere coacti ad Parthos profugerāt,
& in cadauer eiecctum atque insepultum cūm in-
cidissent, glebam iniecerunt: terra corpus à se
reiecit: illis iterum sepelire volentibus, datum in
formis oraculum.

Quæ gentes
suorum cor-
pora canibus
obicierunt lani-
anda.

Μὲν ἄρα τὸν ἀδελφῶν, ἔα κινδὺν κέρμα ῥυθῶσιν
Γῆ μακρῶν πᾶσι μιν κερδοσῶσιν οὐδ' ἄρ' ἀδ' ἄρα.
Priamum tumulo haud cunctumula, canibusque re-
linque,
Nil tibi terra parens cum corruptore parentis.

RELIQUISTI. Eodem sensu Maro 10. A-
neidos, v. 559. Alitibus linguere feris.
& Silius lib. 2.

Deforme alitibus liquere cadauer Iboris.
suprà Homerus:
Μὴ με ἔα παρὰ νηοῖ κύνες καταθύσι Ἀχαιῶν.
Ne rogo me canibus laniandū linguo Achinis.

Euripides in Phœnissis:
Ἐγὼ δ' ἔκλειστον, ἀπυρον, εἰσὼντο βροσῶν.
Infectus insepultus, alitibus feris Linguatur esca.
Dicunt etiā κατακτείνω. vt idem Euripides in Sup-
plicibus, pauld post initium. -οἱ κατακτείνω μίλη
Θωμάτῳ λυσιμῆν ὀρεσῶν ὄρεσιν βροσῶν.
-qui relinquunt membra,
Morte artus soluent, Feris montanis escam.

Diodorus Siculus libro 16. de Neoritis. τὸ γ' ὄσσεα
τῶ πηλειπύκτοσ κατακτείνωσι εἰς βροσῶν πῆσ θελοῖσ.

Relinqueret.)

Relinqueret.)

Relinqueret.)

Relinqueret.)

Relinqueret.)

Summæ cru-
delitatis est
corpora mort-
uorum cani-
bus lanianda
relinquere.

corpus verò demortui feris escam relinquunt. Plutarchus in Nicia: καταλίπειν ἀπεφικε θύειν τὰ πλιταῖα. Relinquere duos cines insepultos. hinc illud: Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

XIV.

CRUELITATEM.] Ea demum ingens est crudelitas quæ in mortuum expromitur. hinc Tullius orationem Verinam de supplicis grauter inflammata. 118. Multi & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi. verumtamen mors sit extrema, non erit. Estne aliquid vltra, quod progredi crudelitas possit? reperietur, nam illorum liberi cum erunt securi percussii, ac necati, corpora feris obiciuntur. hinc illa Creontis immanis oratio 12. Thebaidos:

Seuum aegedum, immitemque vocent, nunc funera lere

Tecum ardere veto, longos vitinam addere sensus
Corporibus, caloque animas, Ereboque nocentes
Pellere fas, ipsiisque feras, ipsium ora volucrum
Ora sequi, atque artus Regum monstrare nefandos.
Hei mihi quod positos humus alma diesque resoluat.

quæ sapienter s. de Rep. ne cadauera quidē hostiū voluit spoliari, ratus ζωοκρίαι τι ἔχει σικραὶ θανάτου κελύκειν νομίζουσι το σῆμα τὸ πεινῶτος ἀποπταμύου

Crudele est in corpora mortuorum ferire.

τὸ ἔθρον, ἀλειπόμενοι δὲ ἢ ἐπαίμα. ἢ οἷοι πὶ διάφορον δὲ παρὰ τοιο τοιοποιώτας τῶν ζωοκρίαι, αἰ τοῖς ἀποτίοις εἰς αὐτὰ βλάπτουσι χαλεπώτερον τῶ βλάπτοντι ἢ ἄλλοι. Mulieris & parui animi demortui corpus hostem arbitrari, cum verus hostis auolarit, & loco cesserit is, qui cum bellum gerebat, an qui hæc faciunt aliud facere quam canes existimus, qui lapidibus coniectis sunt inuenti, eos non attingunt qui coniecerint? & verè nam, vt ait Homerus:

Οὐχ ὅτι κταυόμενοι ἐστὶν αἰ δ' ἐσόν ὑπερπλάθυα.

Insultare nefas violentæ merie pereceptis.

Archilochus:

Οὐδ' ἴθλα κταυόμενοι κερταυῖν ἐστὶν αἰ δ' ἐσόν.

Sed nec insultare fas est morte functis aspera.

Cratinus:

Κταυόμενοι ἐστὶν αἰδ' ἡοῖοι χαλεπώτερον μήλα.

Iuuenibus insultare malitatis graue est.

melius sanè quàm Agamemnon Sophocleus in Aiace:

Οὐδ' ἐπὶ τῶν ἐστὶν ἐπεστυμώα οὐ χεῖρι

Nam mortuo insultare nequaquam decet.

Neque sanè vnquam laudata, aut Achilles in Hectorem crudelitas, aut Seueri in Albinum, Tydei in Menalippum, &c.

ARGUMENTVM.

Redit ad propositum, & quia paulò antè probauerat Clodium in Milonis morte magnas spes habuisse: nunc contrà ostendit Clodij necem Milonis gloria & dignitati, quæ frangendis eius furoribus augebatur in dies, plurimum obfuisse.

P. Clodij præturam non sine maximo rerum nouarum motu proponi xxxv. solitam esse videbatis; nisi esset is Consul, qui eam auderet, possètque confringere. Eum Milonem esse cum sentiret vniuersus populus Rom. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Remp. liberare? At non P. Clodio mortuo, vilitatis iam rebus obnitendum est Miloni, vt tueatur dignitatem suam. singularis illa huic vni concessa gloria, quæ quotidie augebatur, frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit: vos adepti estis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem virtutis, suffragationem consulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. Itaque Milonis consulatus, qui, viuo Clodio, labefactari non poterat, mortuo denique tentari cœptus est. Non modò igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors Miloni.

EXPLANATIO.

P. GLODII PRÆTURAM.] Videtur hic inuolui syllogismus.

Ille obest mors P. Clodij, cui difficiliorem reddit adeptionem consulatus.

Sed mors Clodij difficiliorem reddit Miloni adeptionem consulatus.

Ergo obest Miloni.

Propositionem omittit, quippe quæ nullo negotio queat intelligi: assumptionem probat.

Viuo Clodio facilis erat Miloni consulatus adipisci.

Ergo mors Clodij difficiliorem Miloni reddit adeptionem consulatus.

Probat antecedens: quia populus à Clodij prætura sibi metuens consulatum ad Milonem, qui possèt eius furores reprimere, suo suffragio deferebat.

RERVM NOVARVM MOTV.] Alij, metus, & quidem meliùs, vt opinor.

PROPONI.] Longè ante denuntiari, tanquam conditionem miseriam seruitutis.

QVIS DVBITARET.] Dicere potuisset, Quis dubitaret Miloni deferre consulatum? Sed longè maiore cum emphasi, peruatam cuiusque & communem Reip. salutem dicere maluit, vt Miloniani consulatus fructum ostenderet.

AT NON.] Hactenus vilitatem Miloni fuit frangere furoribus Clodij, & ita dignitatem sibi maiorè in dies comparare: nunc verò post mortè Clodij aliam viâ sibi que hactenus inuicitatâ tenere debet, vt suâ dignitatem communi saltè ratione tueatur. legit Lambinus elegatius fortasse. At nunc P. Clodio remoto, vilitatis iam rebus, &c. quasi dicat: Viuo Clodio singularem, & aliis inuicitatam Milo rationem habebat tuendæ dignitatis suæ, at nunc P. Clodio remoto, vilitatis iam rebus & communi via obnitendum est Miloni, vt tueatur dignitatē suam. vide Petrum Victorium lib. 21. cap. 19. variarum lectionum.

HVIC VNI CONCESSA GLORIA.] Ac proinde callis inuitata.

VOS ADEPTI ESTIS.] Libenter communem salutem cum privato Milonis incommo-
coniungit, vt non solum orationi fidem, sed etiam Miloni benevolentiam acquirit.

SUFFERAGATIONEM.] Effectus pro causa, neque enim Clodij vita & hæc reprimendi Clodiani furoris occasio suffragabatur, sed causa erat cur populus ab eo sibi metuens deferret Miloni consularum.

ITAQUE.] A consequentibus probat Miloni Clodij mortem obfuisse.

NOTÆ.

I. Nouitas fugienda.

REVERM NOVARVM.] Epist. i. lib. 15. *Est intelligebam socios infirmè animatos esse, & nouarum rerum expectatione suspensos.* Lyfias contra Agoratum : *Οἱ βουλευόμενοι νότιες φεζύματα εἰς τὴν τέλει γίνονται, ἐπιβουλεύουσι, ἐνφιδιάβαντες qui nouis rebus studebant, hinc νεώτερον, νεώτερον frequentes, sed omitto. Quod nimirum, nihil sit in Rep. periculosius nouitate. vnde illud, *viuendum moribus antiquis, loquendum presentibus.* & illud Ennianum:*

ARGUMENTVM.

Postquam à spe vtriusque insidias à Clodio paratas fuisse docuit, idem ab odio quo alter alterum persequebatur ostendit, & causas exponit cur Clodius Milonem, odisset.

XXXVI.

AT valuit odium : fecit iratus, fecit inimicus, fecit vltor iniuriæ, punitor doloris sui. quid, si hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone; sed in illo maxima, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo, segetem, ac materiam suæ gloriæ, præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? ille erat vt odisset primum defensorem salutis meæ, deinde vexatorem furoris, domitorem armorum suorum : postremo etiam accusatorem suum. reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad vixit. quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine iniusto, quàm etiam iustum esse?

EXPLANATIO.

AT VALUIT.] Aduersariorum obiectioni variis & variis modis explora.

QVID SI.] *Si non oderat Clodium Milo, sed Clodius oderat Milonem, non Milo Clodio, sed Clodius Miloni parauit insidias.*

Atque non Clodium Milo, sed Clodius oderat Milonem.

Ergo non Milo Clodio, sed Clodius Miloni parauit insidias.

Maior vel silente Oratore facile potuit intelligi, conclusio his verbis videtur inuolui. *Quid vultis amplius? assumptio probatur à causis, cur non odisset Clodium Milo, Clodius odisset Milonem.*

QVID ENIM.] Probat priorem minoris partem, quo talis syllogismus inuoluitur.

Nemo odit segetem & materiam gloriæ suæ.

Sed Clodius erat seges & materia gloriæ Milonis.

Ergo non oderat Clodium Milo,

Eum autem segetem & materiam Milonis appellat, quia frangendis eius furoribus Milo suam augebat dignitatem.

PRÆTER HOC CIVILE ODIVM.] Videbat Tullius quàm infirmo argumento niteretur: ideoque aliquid in Milone odij fuisse cōcedit, sed illud

Moribus antiquis res stat Romana virisque.

Antiphon de nece Herodis, quæ verba repetit etiam oratione de Saltatore: Πάσις ἀπὸ οὐρανοῦ ὁμοῦ ἡμετέρας χάλλισι νόμον ἀπαύτων κείδασκε, ὅσῳ πάτη. Ἐπ' ἀρχῆς ἴδω' ἂν αὐτοῖς ἀρχαῖσ' αἰῶνος εἶναι εἰς τὴν γῆν ταύτην, ἕκαστον τῶν αὐτῶν εἶναι αἰεὶ πρὸς τῶν αὐτῶν, ὅσῳ μάλιστα ἐστὶν ἐπιμεινὸν τοῦ μὴ κἀδῶς κειθῆναι. ὁ δὲ ῥήθεις ἔξ ἡμετέρας τὰ μὴ κἀδῶς ἔχοντα διδιδύκεται τῶν ἀδ' ὄρασις. *Apud omnes in confesso esse arbitror quas leges omnium optimas esse, atque sanctissimas. Quibus etiam hoc inest, vt in his terris sint antiquissima. & eadem semper de rebus isdem, quod maximo argumento est eas leges esse optimi constitutas. tempus enim & experientia mala dedocet mortales. Vide Notas ad Pisonianam 10. Centum prope annos legem Æliam & Fufiam tenueramus. & ad Sextianam 104. Nec flagitat rem ullam, neq; nouarum rerum est cupidus.*

FONTEM PERENNEM.] Pro Cælio 6. *Ab his fontibus profixi ad hominum famam.*

AXIOMATA.

Optandum est vt eos habeat Resp. magistratus qui audaciam improborum audeat possintque confingere. Inimici sunt fontes perennes gloriæ bonorum & fortium virorum.

Augeatur bonorum gloria frangendis furoribus improborum.

Miloni cum cæteris bonis commune fuisse prouidenter addit, tum vt hoc velut integum ito argumenti sui debilitatè inuoluat, tum, vt obiter, laudet Milonem, quem ait ab omnibus improbis, etsi nulla prouocatus iniuria, tamen solo improbati odio dissidere. Victorious commune odium legendum arbitratur.

ILLE ERAT.] Iam causas exponit cur Clodius Milonem odisset, vna est, quòd Milo Ciceronem contra vim Clodij defenderat. altera quòd cum in Rep. noua molientem sæpe vexarat, & contra ipsius arma præsidium sibi compararat, eiusque vim vi represserat. tertia, quòd eum lege Plotia de vi accusarat Milo. quas deinde causas à tyrannica & impotente Clodij natura exaggerat.

QVOD VIXIT.] Licet iudicium illud Metelli Nepotis Consulis edicto discussit, non tamen idèo reus esse lege Plotiæ desinebat. quia cõtra ius factique ex illis legu' & iudicio u' vinculis euolat.

TYRANNVM.] Superius argumentu' videri poterat nullius esse momenti : liquidè in Milonem retorqueri facile potuisset. nam & eum Clodius eadè lege accusarat. & eam ob rem Tullius hanc rationè à tyrannica Clodij natura corroborat: tyranni enim nullis volunt legibus teneri; maximè-

11.

que indignantur, si quisquam velit eorum effrenatam audaciam iudiciorū laqueis confingere.

NOTÆ.

Argumenta ab odio pertrita.

1. **A**T VALVIT ODIVM.] Eodem penē pacto Libianus Martia apologia cædem Halirrhothij defendit, quia Mars odio ad eam impulsus non fuerat. placet integrum locum exscribere: *Απίστευτα. δια πείσθηται τόσῳ τῷ πυρός; μὴδὲν ἔχον ἐκκελεῖν ἔμαυτῷ κίερος ἠραυδώς τὴν τῶσδε ζῆμια; καὶ προσηύθεος ἐι εἰσιεὶ τὸ; καίρων ἐι ληψίτα, ζεῖρῶς λὼ σῖν, ἐχθρὸς ἄν Πουεῖδῃ παλαιῷ, καὶ διασοῦς, καὶ θυμῆος; καὶ πρὸς τῶν ἐὰ τῆς τῶ βίου συμφορῆς; ἐι ἰδὼ πῶς ἔχοι τὰ τ' ἐπιδικησῶς, παρῆς ἐίμι καὶ φῶλος θεός, καὶ διελυ ἐεῖλα, καὶ σπῶτα, καὶ καταφυσιόσθε. ἐι δὲ οὐδέλιν ἄδῳ πῶτα αὐτὴ ἐβελήθησιν, Αλιρροθίου δ' ἀμείπτει, καὶ ἂν ἀδῶκε, καὶ ἂν πῶσιτα. Occidi. quamobrem? nunquid quod huic filium inviderem? nihilne quod criminaver habens? an inmensum commodum ducens huius incommodum? oblectatus si mæterer, letatus si doleret, gaudius si gerneret, hostis antiquus & infestus Neptuno, & in patri calamitativus deliciosus? Certè si quis hæc comprobare potest, improbus sum & vilis Deus, & caussa cado, & sileo, & vestrum e est me condemnare. At si nihil istorum arguatur, Halirrhothij verò utraque, tam ea que fecit quam que perpessus est, &c. Ita vertit Federicus Morellus, & videtur legisse preuorū ἐὰ τῆς τῶ βίου συμφορῆς, non, τῶ βίου. in initium ita legerim sine distinctione, ἰσοθεῖν τόσῳ τῷ πυρός ἡδὲν ἔχον, &c. vt sensus sit. Nunquid quod huic filium inviderem, cum quod de ipso quererer non haberem. id est, cum ipse nulla me affecisset iniuria. idem in apologia cæci: Τί δὲ ποσὺ τοι ἀδικηθῆς οὕτως ἀλλοτῷ ἡμωσὶ μὲν, &c. ἀιζήσῃ, ἐιπέ μοι, θεός ἄνθρωπος, ἐῖ ἄν ἔσθ' ἰσοῦ βουλῆς ἑορῆς ἰμερῆς, &c. *Qua verò in re tanta læcesitius iniuria tam crudeliter ultus fuisset? &c. Iratusne fuerim rogo te per Deos, ob ea que mihi consules fecerat? &c. Lyfias oratione prima eodem argumento Eratothencum iure causam esse demonstrat: Ἐκείναδὲ δὲ πῶρ ἡμῶν ἀπὸ τῆς οὐπας πῶν τῶ ἀψήσματος ζῆτιῶσται, ἐι πῶς ἰσοῦ καὶ Ἐεπιδέει ἐχθρὸς πῶτι ζῆτιῶσται πλὴν πῶσται. οὐδῆμῶς καὶ εὐριστεῖ, οὐτὶ καὶ συκοφαντῶ ζῆσιός με ἔχρηστα, ἔτ' ἐκβῆλιν ἄν τῆς πόλεως ἐπιχεῖρον, &c. Sic autem in hac questione in animo vestro considerate. An præter hanc unam velle inter me & Eratothencum similitates fuerint. nullam inuenietis, neque enim**

per calumniam nomen mihi detulit, neque me ex urbe eicere conatus est, &c. Nec alio sensu Antiphon de nece Herodis: Τὸς καὶ δὴ ἔτεκα τὸν ἀσθῆ καὶ πῆματα; καὶ δὲ καὶ ἐχθρὸς οὐδῆμῶς λῶ μοι καὶ ὅκεινο. ἄγειν δὲ πῶς ἰσοῦ ἄν ἔχοι πῶν τῶ ἀσθῆ ἐκτινα. καὶ πῶ πῶτι ζῆσιός μοι ἔτιρο τῶν ἰεράστων; ὅμοι καὶ οὐδένα. ἀλλὰ δὲι μοσῆλιν πῶ ἐχθρὸς ἑσῶζηται τῶ τῶστω μὴ ἴσοι πῶσται, καὶ τῶ σῶσται ὅς πολλοὶ ἐίτα σῶσται ἐπῶλοσθῶσιν. ἐμοὶ δὲ κακήρο ἐκ λῶ ἐχθρὸς οὐδέμῶς. Cuius rei gratia hominem necavit? Neque enim velle mihi inimicitie cum eo fuerunt. Audente dicere id à me factum in alterius gratiam. Itane verò? Quisquam vt alteri gratificaretur aliquid unquam fecit huiusmodi? Nemo, opinor. Sed magnum oportet odium fuisse illi qui aliquid huiusmodi facturus est: diuturnamque fastidii premissionem multis iudicis manifestam & animo preceptam. Inter me verò & illū inimicitie non fuerūt.

ILLE ERAT VT ODISSET.] Eodem modo tractat argumentum Antiphon prima quatuor illarum orationum de cæde, quas tam actor quam reo vltro citroque conscripfit: *Ἐπιδέδεικα δὲ τίνα ἡμῶς εἶός ἔστι ἢ τῶν μεγάλῶν ἰσοῦ κατὰ σῶσται πῶτα, ἐπὶ δὲ μισθὸς ἐπιδοσθῶσιν πῶτα μίση; ἔστ' ἄν ὁ διακόμοσος οὐπας. ὅς παλαιὸς καὶ ἐχθρὸς ἄν ἡμῶς, πολλοὶ ἰσοῦ καὶ μεγάλας ζησῶσται διόσται, οὐδέμῶς ἔχοι. ἔπ δὲ ἡμῶσται καὶ ἀκρίως διασθῶσται, οὐδέπῶσται ἀπῶσται, ἔχοσται μίσησ τῶν ὄστων ἀπῶσται καὶ. τῶ δὲ ἔχῶσται ἰσῶν κλοπῆσ διόσται ταλασται καὶ χαμῆμῶσται ἑσῶσται, σῶσται ἰσοῦ ἀπῶσται τῶ ἀδικησῶσται. ἐμπεσῶσται ἂν ἡμῶς τῶσται διὰ μῶσται, ἡμῶσται καὶ δὲ τῶν ἑμῶσται, εἶνασται ἰσοῦ ἐπῶσται ἐλῶσται, εἶνασται ἂν ἡμῶσται τῶν ἐχθρῶσται, ἀπῶσται τῶν ἀσθῶσται. Quem alteri moliri infidias verosimilius esse, quam eum qui magnis ante damnis affectus maioribus afficiendū mansisset videtur? Est autem hic qui accusatur. Iam pridem enim cum esset inimicus, multisque & magni momenti lites intulisset, nullam obruit. Cūque plurimum maiorisque momenti causarum reus fuisset, nullus fuerat absolutus, sed magnam partem bonorum suorum auferat. Proximè autem sacrilegus duorum talentorum accusatus ab eo, sibique facinoris admitti confici, vim eius & vehementiam expertus, præteritorum memor, merito infidias eius, meriti inimicitias & liscens hominem interemit.*

AXIOMATA.

Nemo odit fetetam ac materiam glorie. Ciuille est odium improbos odisse.

ARGVMENTVM.

A Milonis & Clodij tum natura, tum consuetudine infidias à Clodio postas fuisse contemdit.

XXXVII.

RELIQVVM est, vt iam illum natura ipsius, consuetudoque defendat. hunc autem hæc eadem coarguant. nihil per vim vnquam Clodius, omnia per vim Milo. Quid ergo, iudices? cum inærentibus vobis vrbe cessi: non seruos, non arma, non vim intentauit? quæ fuisset igitur causa restituendi mei, nisi fuisset iniusta eiiciendi? Diem mihi, credo, dixerat, multam irrogarat, actionem perduellionis intenderat: & mihi, iudices, in causa aut vestra mala, aut mea nec præclarissima, etiam iudicium timendum fuit? seruorum, & egentium ciuium, & facinororum arma meos ciues, meis consiliis, periculisque seruauos, pro me obici nolui.

EXPLANATIO.

RELIQUVM EST.] Transitio ironica. Reliquum est vt aduersarij Clodium defendant, eumque insidiarum auctorem fuisse negent, quia semper à vi & armis fuit alienus: & contra Milonem insidiatorem fuisse conuincant, quia semper illa per vim patrauit, quæ iure & iudiciis exequi potuisset. *Reliquum est, vt hunc Clodium, natura ipsius Clodij, consuetudine defendat: hunc autem Milonem, hac eadem natura & consuetudo coarguant.*

QUID IGITVR.] Probat Clodium fuisse violentum, ex eo quòd ipse Cicero per vim, & Clodianorum armorum terrorem eiectus est hoc pacto.

Nisi me Clodius per vim expulisset, non fuisset iuste patrie restitutus.

Sed iuste fui patrie restitutus.

Ergo per vim me expulit.

minor taceatur, & facile potuit intelligi, & apud eos loquebatur quorum suffragijs fuerat patriæ restitutus.

MORRENTIBVS VOBIS.] Aliud argumentum à consequentibus ductum inuoluitur.

Nisi vim intulisset, maiorem bonis non attulisset.

Sed maiorem bonis attulit.

Ergo, &c.

NON SERVOIS.] Pro Sexto 34. *Seruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio, nomine collegiorum, cum vicatim homines conscriberentur, decuriarentur, ad vim, ad manus, ad cadem, ad direptionem incitarentur.*

NON ARMA.] Ibidem: *Arma in templum Castoris palam comportabantur, &c.*

VRBE CESSI.] Quis iam ex V.C. legendum aiunt: *Vrbe cessi, iudiciumne timui? Sensus exigeret vt legeremus: Iudiciumne timui? nos seruos? non arma? non vim? Quæ fuisset igitur vobis iusta causa restituendi mei, nisi ei fuisset iniusta eiciendi? id est, nonne potius timui seruos, arma, vim, quàm iudicium.*

DIEM MIHI.] Ironia est, quæ resolui potest in huiusmodi syllogisum.

Qui ciues eiecit quibus nec diem dixerit, nec multam irrogauit, nec actionem intenderit, est violentus.

Sed Clodium me eiecit, cui nec diem dixerat, nec multam irrogarat, nec actionem intenderit.

Ergo Clodium fuit violentus.

DIEM MIHI CREDITO DIXERAT.] Nomen mihi derulerat, diemque certum constituerat, quo & ipse me apud Iudices accusaret, & ego me defenderem.

MULTAM IRROGARA F.] Rogationem tulerat ad populum, vt mihi multam imponeret.

PERDVELLIONIS.] Cædis Lentuli, Cethegi, & aliorum coniuratorum, quos de sententia Senatus iusseram interficere.

ET MIHI IUDICES.] Videtur argumentari hoc dilemmate.

Si mihi diem dixisset Clodium, aut vestra causa acta fuisset, aut mea.

Sed neque mihi in causa vestra mala, neque in mea non preclarissima iudicium timendum erat.

Ergo mihi iudicium timendum non fuit, atque

adeo cum vrbe cessi, non iudicium, sed vim & arma metuebam.

Porro causam iudicum actum iri dicit, quia multi Senatores erant in illo confesso, quorum auctoritate comuratos iusserat in carcere iugulari. at quantumvis mala causa Senatus esset Cicero non fuerat metuendum. Et quantumvis, in Ciceronem aliqua cædis inuidia redundasset, ipsi tamen timendum iudicium non fuisset, quia tanta gratia, tanta apud ciues auctoritate pollebat, vt facile posset absolui. quia tamen id si aperte dixisset, inuidiam poterat concitare, perpaucis id insinuat, & quasi suspensio pede transit.

SERVORVM.] Finita ironia veram reddit discensus sui rationem: quia videbat sibi vel vim vi repellendam, & ita ciues quondam suis consilijs à coniuratione Catilinae & exitio seruatos, obliuiscendos armis Clodij, vel excundum è ciuitate.

NOTÆ.

CONSVETUDO.] Quanta vis sit consuetudinis Chrysofomus eleganter ostendit in primam epistolam ad Corinthios homilia 7. *ὁ δὲ θεὸς οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸς ἀδράστοις, ὡς συνήθεια πικρίας ἢ πικρίας. Nihil est quod tantam vim habeat apud homines quam consuetudinis antiquæ tyrannus.* Ex qua summam ostendit Apostolus difficultatem fuisse Euangelij prædicandi: *Ἐστὶ δὲ τῶν Ἐβραίων μεγάλη συνήθεια τῶν παρανότων. καὶ οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν τὸ εὐαγγέλιον, οὐ λέγει χρόνου πένοντος, καὶ οὐκ ἀδράστον ἐπίτηδες, οὐ λέγει τῆς εὐσεβείας ἀπίστους, καὶ τῶν συνήθειαν ἁκατακλιμύτων ἐπιτηδῶν οὐκ εἶται, καὶ οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸς τῶν ἠμετέρων.* Græcis verò magna consuetudinis erat tyrannus. etenim, si consuetudine per decennium, non dicam per tot annos roborata, si paucis hominibus, non dicam toto vrbe hac consuetudine occupatis, venissent, etiam hac ratione difficilis fuisset conuersio. Et alia in hanc sententiam. Augustinus pulchre 8. Confessionum cap. 5. *Cui rei ego suspirabam ligatus non ferro alieno, sed meâ ferrâ voluntate. velle meum tenebat inimicis, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate, peruersa facta est libido: & dum seruitur libidini facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. quibus quasi ansulis quibusdam sibi me innoxis (unde Catenam appellauis) tenebat me obstrictum dura seruitus.* Hæc Augustinus. vnde &c, vt ait ibidem Chrysofomus: *Τὸς τῶν ἔθῶν διετήκει τὴν πλὴν συνήθειαν ἐκάλειτο. Externorum quidam aliam naturam consuetudinem nominarunt. Euenus apud Aristotelem 6. Eudemiorum cap. 6.*

Vis consuetudinis.

ὅτι πολυχρόνιον μακρὸν ἔθῶς φιλεῖ, καὶ δὲ ταύτης ἀδράστοις τελευτῶσι ὅσον εἶται. Multos, quod docuit meditatio, dicit in annos. Atque in naturam tandem conuertitur usus.

Consuetudo altera natura.

Quia tamen, vt ait Aristoteles 7. ethic. Nicomach. cap. 8. *Ῥῆθον ἐπὶ τὴν μακροχρόνιον φύσιν. Facilius est consuetudinem mutare quàm naturam.* Eam ob rem magni oratores argumentum à consuetudine ductum ipsa natura corroborant, nec facile alterum ab altero feiungunt, vt Noster hoc loco & Æschines contra Timarchum: *Ἐπιτηδῶν δὲ τῶν ἐμῶν ἀπρόσθετον καὶ κατακλιμύτων, καὶ κατακλιμύτων οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν ἐπιτηδῶν δὲ ἐκείνων οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν ἢ δὲ βέλτερον φύσιν καὶ ἀπρόσθετον οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν, καὶ ἐπιτηδῶν ἀπρόσθετον ἐπὶ τῶν ἐμῶν ἐπιτηδῶν, καὶ μηδὲ ἀπρόσθετον εἰς τὸ κατὰ φύσιν.*

παρ' ἑστέ, ἐπιπέδ' ἔδω ἱεράπετρο ἐπὶ τὸ καταραγῆν τῶν παρ' αὐτοῦ οὐσίαν, καὶ οὐ μόνον κατὰ νόμον, ἀλλ' ἢ ἄλλ' ἢ εἰς τ' εἰρήν, καὶ κατὰ νόμον. Postquam dicitur hæc aleis & commessationibus consumpta sunt, ipse vero factus est exoletus, iure nemo ei quicquam amplius dabat, at luxurientia eius & impura natura semper eadem expebat, & intemperantia modum omnem supergressa aliud super aliud facere iubebat, neque quicquam ad quotidianam vivendi consuetudinem impendij faciebat, ad obligandum deorandamque patrimonium conuersus est, neque comedit solum, sed etiam, si duci fas est, epotavit. Iure igitur à naturâ, atque viciis consuetudine siue vitâ antea dicit argumentum: quod Hermogenes lib. 1. de Inventionibus cap. Περὶ ἀρετῆς ἢ φόρου faciendum monet: Ομοίως κατὰ φόρου καταραγῆσθαι, ἢ βίας, ἢ τελευτῶν ἀδικημάτων, καὶ ἄλλοις πρὸς τοῦ, τὰ φασιδύτητα βίωσι ζῆτιστέον, ἢ ἱερόν, ἀπὸ ἰσοείας, εἰ δὲ καὶ κατὰ παράνομον διήνηται. Καὶ εἰ τὰς ἀπολαύσεις ἐμῶν τὰς ἐπιπέδους, ἢ ἀπὸ ἰσοείας βεβήκοντες πδύνηται ἢ κατὰ παράνομον διήνηται. Similiter si de cade, de vi, de alio huiusmodi facinore accusemus, eodem pacto ea que prius violenter egit, inquiremus, si qua in nostram notitiam peruenerint: si nulla fuerint, tum fingemus nos ea silentio præterire. Et in defensionibus similiter ea que mansueti ab reo facta comperimus, aut proferemus, aut per præteritionem indicabimus.

ofce dici putant pœnam quandam. M. Varro ait pœnam esse, sed pecuniariam. Varro libro 4. de linguâ Latinâ: Multa, à pecunia, que a magistra dicta, ut exigi possit ob peccatum: quod singule dicuntur appellate esse, multa: quod vnum dicebant multa. Itaque cum in dolium aut culeum vnum addunt rustici, primâ vrnâ additâ, dicunt etiam nunc multa. Hanc subtilitatem & ληθολογίας ridet Iosiphus Scaliger, & multam dici putat, quasi numeratam, quod numeratâ pecunia solueretur. multare enim idem est atque numerare. Plautus Sticho:

Quantam multas tecum miseris multauerim. Quanta autem hæc multa diceretur, non facillè potest explicari. cum Festus Pompeius à seipso dilletiat. nam in voce multa; Multam maximam, inquit, dixerunt trium millium & viginti asium, quia non licebat quondam pluribus triginta bobus, & duobus ouibus quæquam multari. estimabaturque boe censusibus, onis decussibus. at alibi: Oubus duobus multabantur apud antiquos in minoribus criminibus, in maioribus autem triginta bobus, nec ultra hunc numerum excedebat multatio. Postea tamen, ut ait, Facta est estimatio pecoralis multa, & boues contentis asibus, oues denis estimata. inde suprema multa, id est, maxima appellatur tria millia asium: item vicesis minoribus delictis. Immo & multa Menenio Agrippæ filio viro Consulati dicta fuit, διχίονας ἀεὶ βόας ἀείρων, duobus milibus aris, ut auctor est Dionysius libro 9. Antiquitatum. neque sanè duo Ciceronis tam tenues fuisse multas credendum est, cum ita de hac Menenij multâ loquatur idem auctor: Ο αρεῖς ὅσοι πῶρ τῶν ἑστραγγίλων βίος, ἡλότες ἀ ἀξίον ἑαῖν. Quæ si cum moribus presentibus compareretur, ridiculum appareret. Hic porro notandum veteres ouem cum multæ mentio fieret in masculino genere vsurpasset. Varro apud Nonnum Marcellum: M. Terentio, quando citatus, neque respondit, neque excusatus est, ei ego vnum ouem multam dico. Agellius lib. 11. cap. 1. tum eadem refert, tum addit: Ac nisi eo genere diceretur, negarunt iustam videri multam. Vide locum. Magna est autem inter pœnam & multam distinctio. quatuor adfert distinctionis rationes Vlpianus D. De verborum signif. l. 131. Dnas super addit Labeo, eodem l. 2. 4. adi. fones. & Notas Gothofredi sanè eruditiss.

Quanta fuit multa.

Vnus ouis in multâ.

II. DIEM MIHI CREDO DIXERAT.] Plautus in Captiuis: His diem dicam, irrogabo multam. Et in Menæchmis: Iuris ubi dicitur dies, simul patronis dicitur. Diem autem dicere non ad priuatos, ut videtur, sed ad magistratus. & id quidem in publicis iudiciis pertinebat. cum videlicet Tribuni plebis concione aduocata, certum diem definebant, quo die reum accusarent. Multa huius rei exempla à Sigonio profertur de iudiciis lib. 3. cap. 7. vnum aut alterum libasse suffecerit. Lilius lib. 37. Gracchus & Rutilius Tribuni plebis M. Acilio Glabroni diem dixerunt. Libro 43. Tribunus P. Claudio diem dixit. Et lib. 2. Aulus Virginii Tribunus plebis Cæfoni diem capitis dixit. Vide Dionysium libro 9. femel & iterum. At verò in causis priuatis non accusator, sed prætor diem statuebat. Sic apud Plutarchum Noster Tullius Prætor: ἀποπέδου ἡμέρας Μαρτίδου ἡμῶν, ὁ Κικέρων μόνου τῶν ἐπιπέδου δέει καὶ ὁ δῆμος ἡγανάκτει, ἠδὲ τρεῖς τῶν στρατηγῶν δέει τῶν ἀρχῶν ἡμέρας δίδωσι τοῖς κηδεμένοις. Manilio vnam diem presente, Cicero sequentem statuit diem. & indignatus est, populus, cum ibi moris esset prætoribus, ut iis qui causam dicentem decem minimum dies concederent. Subdit: Εἶπον ἢ ἢ μόνον κείνος τῶν ἡμέρας στρατηγῶν, τῶ τῶν ἐπιπέδου δέει. τὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τῶν κηδεμένων, ἢ εἴς τῶν βουλευσέου βουδέν. Dixit eam se de industria diem statuisse, cuius in prætura suâ potestatem habebat: quod eius qui auxiliari vellet, non esset in alium magistratum cause, cognitionem reuicere. Atqui is dies non tam dici quam statui dicebatur. Festus: Statius dies vocatur qui iudicij causa est constitutus cum peregrino, eius enim generis ab antiquis hostes appellabantur, quod erant pari iure cum populo Romano, atque hostire ponebatur pro æquare. Plautus in Curculione:

IRROGAT.] Multam irrogare est rogationem scriptam promulgare, quæ rogatio multam & pœnam imponendam reo continebat: Rogatio autem dicebatur, ut bene notat Sigonius, quod de ea rogandus erat populus; irrogatio, quod aduersum reum conscripta esset. Cic. 3. de legibus, Cum Magistratus iudicasset irrogastis, per populum multa pœne certatio esto. quod loco, ut id breuiter notum iudicasset, idem est atque, diem dixerit. Lilius libro Tertium Sempronius perduellionis se iudicare Cn. Fulvio: diemque comitis Calpurnio prætoris petit. Imitatione Græcorum qui κηρὶν dicunt, pro diem dicere.

Irrogare.

Iudicate diem dicere.

ACTIONEM PERDVELLIONIS INTENDERAT.] De perduellione dictum est in Pisoniana 4. tantum aduerte Budzæ verba annotationibus reliquis in Pandectis: Prisci perduellionem vocabant, quam conuersionem historici

Perduellio.

Diem dicere quid?

Statu. dies.

III. MULTAM.] Multam, ut auctor est Festus,

III.

appellat, & quicquid ita committeretur, ut in suersionem libertatis Romana cederet. Antiquiùs tamen perduellio dicebatur quævis cædes, ut liquet ex causâ Horacij, cui cùm forem occidisset, perduellionis dictam fuisse diem Histori-

ci prodiderunt. utroque igitur modo potuit Clodius Marco Tullio perduellionis actionem intendere: vel quòd homines necasset, vel quòd ciuibus in carcere iugulatis libertatem Romanam minuisset.

ARGUMENTVM.

Ostendit naturam consuetudinèque P. Clodij fuisse violentam, iis cædibus enumeratis quas Clodius vel fecerat, vel saltem facere tentarat, nisi aliorum cautio obstitisset.

XXXVIII.

VIDI enim, vidi hunc ipsum Qu. Hortensium, lumen, & ornamentum Reipub. pæne interfici seruorum manu, cùm mihi adesset: qua in turba C. Vibienus Senator vir optimus, cum hoc cùm esset vnà, ita est multatus, ut vitam amiserit. Itaque, quando illius postea sicca illa, quam à Catilina acceperat, conqueuit? hæc intentata nobis est: huic ego vos obiici pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam viam, monumentum sui nominis, nece Papirij cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, ut scitis, me ad regiam pænè confecit.

EXPLANATIO.

VIDI ENIM.] Hæc à superioribus pendet: quibus probat se exiisse de ciuitate ne ciues suos in periculum offerret: & ostendit periculum quod cæteris imminet, Hortensij & Vibieni exemplo, quorum Hortensij penè est interemptus seruorum manu, Vibienus etiam occisus est, quam rem exaggerat tum verbo videndi, tum repetitione *vidi, vidi*, tum à persona *Quintum Hortensium hunc ipsum*, videlicet Iudicem Nostrum: ab eius dignitate *lumen & ornamentum Reipubl.* ab eorum conditione qui vim intulerunt; *seruorum manu*. à tempore & occasione: *cùm mihi adesset*. id est, cùm mihi assisteret, meamque causam sua præsentia & auctoritate defenderet.

CVM HOC QVM ESSET VNÀ.] Cùm esset vnà cum Qu. Hortensio, mihiq; pariter adesset.

ITA QVE.] Pergit ad cætera Clodij facinora, qui ab ipso Catilina edoctus fuerat siccas vibrare, venena spargere, latrocinii omnia complere. Hanc autem siccam ait à Catilina fuisse acceptam, quia Clodius Catilinam sequi, & ad Castra Manlij ire in Hetruriam cogitabat, ut dicitur infrà §. 56.

HÆC INTENTATA NOBIS EST.] Cùm videlicet in veste equestri plebis & ciuium opem implorarem contra vim, & arma Clodij, paulò antè quam vrbe cederemus, aut cùm tabulas meæ fugæ à Capitolio refixi, ac sustuli. vide Notas.

HVIC EGO.] Cessi ex vrbe, ne mea causa boni ciues cum perditis configerent.

HÆC INSIDIATA POMPEIO EST.] Suprà 18. *Comprehensus est in templo Castoris seruus Pub. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est consenti sicca de manibus.* Sed præstat audire Pedianum: *Pisone & Gabinio Consulibus, pulso Cicero in exilium eum III. Idus Sextiles Pompeius in Senatum venit, dicitur seruo Pub. Clodij siccam excidisse, eâ-*

que ad Gabinium Consulem delata, dictum est seruo imperatum à P. Clodio, ut Pompeius occideretur. Pompeius statim domum rediit, ex eo domi obsessus est etiam à libero Clodij Damione, ut ex actis eius cognoui, in quibus xv. Calend. Septembris Luc. Nonius Tribunus plebis Collega Clodij, cùm Damio aduersus Flauium prætorem appellaret Tribunus, & Tribuni de appellatione cognoscerent ita sententiam dixit. Et hoc apparitore P. Clodij vulneratus sum, & hominibus armatis, præsidis dispositis à Repub. remotus sum, Cn. Pompeius obsessus est, &c. Hæc Alconius.

HÆC ISTAM APPIAM VIAM.] Alconius omittit istam. placet retinere. istam, cuius nomen miras tragedias excitauit.

MONVMENTVM NOMINIS SVI.] **QVE** ab Appio Claudio Cæco, vno ex Clodij maioribus nomen sortita est. aduerte sui, pro eius: quod exemplum rarius est in illis præcæ Latinitatis auctoribus.

NECE PAPIRII.] Cùm Clodius, Tigranem à Pompeij vinculis exemptum inuito Pompeio retineret, Flavius Prætor: *Ad diripiendum Tigranem profectus est, ad quartum lapidem ab Vrbe pugna facta est, in qua multi ex utraque parte ceciderunt. plures tamen ex Flauij. inter quos, & M. Papirius eques Romanus, publicanus, familiaris Pompeio. Hæc Alconius.*

HÆC EADEM.] Alconius: *Videtur mihi loqui de eo die, quo Coss. Domitio & Messala, qui præcesserant eum annum cùm hæc oratio dicta est, inter candidatorum Hispæi & Milonis manus in via sacra pugnatum est. multique ex Milonis ex impræviso ceciderunt. de cuius cæde & periculo suo, ut patem loqui eum, facit & locus pugne, nam in sacra via traditur commissæ, in qua est Regia. & quod ad id immeruit cum candidatis, suffragatores Milonis Cicero, Hispæi Clodius. Libenter legerim, de quorum cæde, vel, de qua cæde, non, de cuius cæde. &, atimmerunt, non, immerunt.*

NOTÆ.

VIDI ENIM VIDI.] Et si verissimum est quod ait Theophrastus: Τὸ ἀκούειν αἰ- δεινὸν παθητικὸν εἶναι πάλιν. Sensum auditus maxime omnium esse passionibus obnoxium. Tamen id, vt Plutarchus explicat opusculo de audiendo, de perturbatione terroris debet intelligi: Ὁτι ἂν ἰδῆτον εὐδαίην, εὐτη μοῖραν, εὐδ' ἀπίον ἐνταύθις ἐπι- φέρει τὴν πειρᾶν, ἢ ποῖας ταραχάς, ἀλίγει κατακαμ- βύσιν, τὴν δ' ἔρως, κρύπτει πόνον, ἢ παρῶν, ἢ ἄλλω τῇ ἀκοῇ ἀπεπαύσιντο. Neque enim quicquam eorum que visū, que gustatu, que tactu percipiuntur, tantus alienationis mentis, tumultus, consternationisque affert, quanta animum occupant, strepitibus quibusdam, & fragoribus, & sonitibus ad aures accedentibus. Licet enim magis, vt plurimum, auditu, quàm visu terreamur, magis tamen visu quàm auditu, misericordiâ commouemur: & vt ait Horatius in arte:

Segnitas irruant animum demissa per aures
Quam que sunt oculis subiecta fidelibus.

Vnde maximi quique vtriusque linguæ scriptores, cùm rem miserabilem volunt describere: eam aut oculis oratione subieciunt, aut oculis aiunt fuisse reuera subiectam. Noster pro Cælio. 50. Vidi enim vidi, & illum basij dolorem vel acerbissimum in vita. 12. Æneidos:

Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
Murrhanum.

Immo auribus vocantem audiverat, sed maluit ab oculis suos accedere. Virgilius 3.

Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro
Frangeret ad saxum, sanieque aspersa natantem
Limina, & elisi tremere sub dentibus artus.

Post quem Ovidius 14. Metamorph.
- Mentique heretab imago
Temporis illius quo vidi bina meorum

Ter, quater afflugi sociorum corpora terre, &c.
Sed vterque post Homerum 10. Odyssea, versu 194.

Νῆϊς δὲ κλιόντες ἀσφῶδίνην Διὶ χεῖρας
Σεπέλια ἔργα ἰδόντες.

Cum gemitu palmis nos tollebamus olympo
Cernentes miseranda.

Et Iliados χ'. Priamus nihil habet quo magis suas calamitates exaggeret, quàm quòd ait se,

κακὴ πύλ ἐμδόντη
τίος τ' ἐλλυθῶνι ἰκλιθῶντι τὶ θυγᾶτος, &c.

- mala multa videntem
Mactatos letho pueros, tractisque puellas, &c.

Vide planè. Idem 2. Æneidos:
- Qui nati coram me cernere letham
Fecisti, & patrios sœdasti sanguine vulnus.

Horatius Ode 3. libri 1. Carminum:
Vidimus flammam Tyberim, &c.

Et Epodon:
Videre matres Ilia addidit feris
Alutibus atque canibus hominidam Hectorem.

Et alibi sèpè, vt vidi ego cinisum reverta tergo
brachia libero &c, Vidimus ciues acuisse ferrum.

Demosthenes de falsa legatione: Εἴς ἀσέλκας λῶ- ἔρασι κῆν πῶτα πῶτα. οἷμα κατασκαμνίας, τίμη πει- εηνεψία, χέρων ἔρημοι τῶν ἐν ἁλιεία, γῶμα δὲ ἐμ- πιδεία οὐρα, ἢ σφοδρῶς ἀδραπίος οἰστοῦ. Ne- cessitas nobis incumbat, vt hac omnia cernere- mus, domus suffossas, muros euersos, vacuam homi- nibus arate florentibus regionem, multerculus &

pueros perpaucos, & senos miserandos. Æschines contra Ctesiphontem: Ἐπιπέ τις σύμμασι ἐ παρε- ἔμεθα, τοῖς γὰρ διασίου ἀποβέβαια αὐτῶν ἴ: τοῖς συμ- φροῖς, ἢ νομᾶτε ὅρατ ἀλισσοῦντι τῶν πόλει, πικρῶς κατακατάς, ἡμετήρως οὐδῶν, ἀργύτας γῶμας καὶ πύδας ἴς δουλείας, σφοδρῶς ἀδραπίας, σφοδρῶς γῶμας, δὲ ὑπαπκαθῶντας τῶν ἑλευθερίας, κλειού- τας, ἴς πύδας, &c. Quandoquidem corporibus non adfuitis, mentis oculis inuicemi Thebanorum clades, & videre vos putatore urbem captam, mu- rorum euerisionem, domorum incendia, multerculus & pueros in captiuitate abductos, animi & veterum serò dedescentes libertatem, plorantes, suppli- cantes. Hinc illud antiqui Poëta:

Hec omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam euitari,
Iouis aras sanguine turpari.

Sophocles in Oedipo Tyranno:

- δαίμα δ' ἐίσσετο τῶν
Τοῦτόν, δὸν ἢ γέννητ' ἀπκρίοι.
- oculis hæretis spectaculum
Miserandum & hosti.

Philo in Flaccum: Καὶ γῶμα ἢ τίμα ἔπκα ἱσῶ- τας ἐν δ' ἑαυτοῖς περὶ τοῦ ἵδμα λιμῶ χειροποίητ. In- spectantisque paruos liberos & uxores ante oculos suos fame per aduersarios indigna intirere. Iose- phus 4. de excidio cap. 13. de Anano Pontifice: Η ἑλευ γὰ, ἴπην, λῶ ἱμὶ πηδῶμα, σπεῖ ἐπδῶν τὴν οἶκον τῶ θεοῦ ποῖτοῖς ἀρκα καταρῆματα, ἢ τῶ ἀά- ποον καὶ ἀρμα χειρῶς ποῖ μαρδῶν στροφροῦμας. Certè mihi mors expetenda fuit priusquam vide- rem domum Dei plenam tot piaculis, & sanctis illis, quos adiri fas non est, partes sciariorum pe- didibus arctatas. Idem Iosephus cap. 18. de iif- dem Anano & Iesum Principibus Sacerdotum, ἱρημῶντι γῶμα βρεθ' κῶν ἢ θῆων ἰκλιετο. Ε- ιελετ' & nudί canum & ferrarum ἐστα vide- bantur.

SICA QVAM A CATILINA ACCE- PERAT.] Quid sit sica docet Suidas: Σικα δὲ πᾶ ἑπκαμπῆ ἴση Ρωμαῖο μακροτέρ. δὲ οἱ χρῶμα ἰ- κληροτο σισῆοι. Sicas verò Romani gladios incur- rios appellant, quibus qui utuntur vocantur sciaij.

Artenidorus libro secundo cap. 33. Εἰ μὲ θῶ-σica.

ελα ἵπκατύον, lego, & ἑσκα πικυῶν πε, λῆ σῆμα γῶμα καὶ οἰσῶν, τινούργον, ἢ φιλόσῆροτι, σιόσῆα μῶ, δὲ αὐτὸ κατεπῆπᾶμα ἑπκα. πινούργον δὲ δὲ τῶ μῶ οἰσῶν ἔσῆν τὸ ἔσος. φιλόσῆροτι δὲ δὲ τὸ σῆκα- ρον. Si quis cum Threce sibi certare videatur, con- sitem accipiet opulentam, callidam, primi loci cupi- diam, opulentiam; quod Threx armis regatur, callidam, quod gladium relictum non habeat, primi loci cupidam, quod insurgat & inuadat Bene. nam à Thracibus, vnde Threcum nomen deductū sica inuenta est. Clemens Alex. 1. Stromatium, & ex eo Eusebius 10. præp. Euang. καὶ μῶ θῆρων σῆροτι τῶ καλοῦσῶ λῶ ἀρπη εἶσῆν. ἔσῆ δὲ μαρῶν ἑπκαμπῆ.

Thracēs primi gladium inuenerunt qui harpe siso sica nominatur. est autem gladium incruvium. Iose- phus libro 20. Antiquitatum: Καὶ οἱ σισῆοι κα- λούσῆσι, (λατῶ δὲ ἵπν οὔτε) τῶ αἰσῆς ἑπκαμπῆος χρῶμα ἕσῆοῖς πῆκαμπῆος μῶ τὸ μαρῶς τοῖς τῶν Περσῶν ἀκατῶς, ἐπῆκαμπῆος δὲ ἢ πῆκαμπῆος τῶ σῶ Ρωμαῖον σῆμα καλουσῶν. Si quis sciaij appel- liti (latronum genus est) tunc sanè exercebant.

viuebantur gladiolis, quod ad magnitudinem attri- ne, hand longè ab Persarum acinace diuersi: sed incruvius tamen inflexisque, quales sunt ea que Ro- manis appellantur sica. quam falcem supinam lu-

112

uenalis alicubi nominauit. Hæc Liphus. Vellem tamen solemniss illius suæ modesti meminisset, liberitatis carpens Ifidorum ita dicentem : Sica à secundo. Tranquillus autem dicit, dum cuiusdam gladiatoris in ludum emissi gladius, curuatus fuisset ex acie restit : procurrit vnus ad eum corrigendum, tumque à pugnantie responsum. Sic pugnabo, inde sica nomen d. suum est.

Sicæ nomen vnde?

III.

A CATILINA.] Infra, §. 56. Comites Greculi quocunque ibat, etiam cum in castrâ Hetrusca properabat. vbi Alconius : Sæpè obiecit Clodio Cicero socium eum coniurationis Catilinae fuisse, quam rem nunc quoque reticens ostendit : fuerat enim opinio vtr Catilina ex urbe profugerat in castrâ Manly Centurionis, qui tunc in Hetruria ad Fessulum exercitum et comparabat, Clodium subsequi eum voluisse, & cepisse, vix demum mutato consilio in urbem redisse. Tudeur refragari. Plutarchus in Cicero : Κικέρων δ' ἄνδρα ἄριστον ἐπέλεξε, ἕνεκα τῆς Κατιλινᾶς ἀπειθείας ἕνεκα, ἢ τῶν πάλαι Κατιλινᾶς ἀπειθείας ἕνεκα. Cicero verò Clodio amicus erat, & in iis que contra Catilinam egerat, utebatur adiutore promptissimo & corporis sui custode. Sed tanti non est eius auctoritas, vt Ciceroem in re tam compertâ mentitum fuisse dicamus.

Clodius an fuerit vnus à coniuratis.

IV.

HÆC INTENTATA NOBIS EST.] Diximus id contigisse cùm Tullius in veste equestri pro suâ salute populum supplicaret. Plutarchus in eius vita : Πρωτοῦ δ' ὁ κλώδιος ἀπίστα καὶ πρὸ στρατοῦ ἀδελφοῦ ἔχον ὑβριστικῆς περὶ αὐτοῦ, καὶ βραχέως, οἱ πολλὰ ἐκ χλευάζοντες ἀκολούθησεν εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ τὸ ζῆμα τῶ Κικέρωνος, πολλὰ γὰρ ἐπιλοῦν, καὶ λίθους βάλαντες, εἰς αὐτὸν τὰς χειρῶν. Vbi que verò occurtebat Clodium circa computâ, hominibus contumeliosus & audacibus septus, qui plurimum Cicerois mutationem & habitum ridentes, iactis etiam lapidibus & luto, officiebant supplicanti. Dici etiam posset factum id fuisse, cùm Cicero post reditum, vt auctor est Dio lib. 39. Τῶν τε Μιλωνῶν καὶ θυμωρῶν πρὸς πειρασμὸν, ἀλλὰ καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου θυμῶν ἐπὶ τῷ κλώδιον ἐπέστη, καθέστη, καὶ τότε τὸ αὐτοῦ ἐκείνου καὶ τῶν ἀλλοῦ στρατηγῶν ἐπιλοθόντων, ἀπὸ τῆς Μιλωνῆς & quosdam Tribunos plebis assumens in Capitolium ascendit, & tabulas de fuga eius à Clodio columnis affixas sustulit. & tunc quidem ea tabule Clodio cum fratre Caio Prætorè occurrente, ipsi ereptæ sunt. Vel potius cùm id contingit quod narrat epist. 3, lib. 4. ad Atticum: Ante diem tertium Idus Nouembreis, cùm sacrâ viâ descendere, insecutus est mo cum suis, clamor, lapides, fustes, gladij, hæc impronisa omnia, discessimus in vestibulum M. Tety Damianis, qui erant mecum, facillè operas aditu prohibuerunt, ipse occi-

di potuit. Sed ego diata curari incipio: chistrygia rader.

AD REGIAM.] Multæ Romæ monumenta fuisse constat, quæ Græco nomine basilicas nominarunt. vt Porcia de qua Pedianus in diuinationem à Catone Porcio excitata. vt Basilica Pauli, de qua illud notandum refert Appianus 2. ciuilium. Paulus Æmilius sub initium belli Pompeiani gerebat cum M. Marcello Consulatum Cæsar : Πάυλον ἁλιῶν ἐν ποταμῶσιν παραπρὸς ἐπέλατο, καὶ ἐκεῖ αὐτὸν κατεσφάξεν, κατ' ἀρχαίαν, &c. Πάυλος γὰρ δὴ τὸ Πάυλον λεγομένου βασιλικῶν, ἀπὸ Basilicæ. τῶν δὲ τῶν ζῆματῶν αἰτίαις Ρωμαίων ἐκείνουσε πειρασμῶν. Paulum mille & quingentis talentis emit, vt ipsum Paulus neque oppugnauer, neque adiunaret, &c. Paulus verò his pecuniis cum basilicam, quæ Pauli dicitur, Romanis opus pulcherrimum edificauit. Nouis centenis millibus aureorum, huiusmodi basilicas recenfet decem libellus qui vocatur descriptio Urbis Romæ, nouemdecim Victor. nos eas præterimus, quod aliud Basilicæ, aliud Regia fuisse videantur de Regius Alexander Neapolitanus lib. 3. genial. diet. cap. 6. cuius verba huc transferemus : Sex aut ad summum septem Romæ fuisse Regias conperimus habemus. vnâ ad adrem Vestæ iuxta forum, quam Numa incoluit. Solinus cap. 2. Sibique arius regium fuit. Ex Luitio dec. 3. lib. 6. Eâque Regiam longo tempore præcipuam fuisse, cùm religione, tum antiquitate multi prodiderunt : que postea incendio Neronis vnâ cum eade Vestæ destravit. Tacitus 15. annalium : Alteram in Cælio monte vbi Tullius Hostilius, quo frequentius incoleret Regiam edificauit. Luitius lib. 1. Tertiam Regiam in sacrâ viâ in qua Ancus Martius sedem habuisse ferunt. Auctore Solino cap. 2. De qua Ciceroem nunc intelligere Alconius sentit, quippe inter seruos Hipsi & Milonis pugnam ibi commissam, & Ciceroem opera Clodij vite periculum adisse tradunt. Aliamque in Pompeij Theatro, quod in campo fuit, fuisse memorant. Iuxta theatra enim Regiam suam persæpe inuenimus, sicut Marcelli theatrum quod Regiam habuit, &c. & Pauli Regiam ad Curium lacum, & aliam in Sacratio. Hanc porro quæ Regia κατ' ἐξῆς diceretur, in sacrâ viâ fuisse testatur etiam Festus his verbis, October equus appellatur, qui in campo Martio mense Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum vittricum dexterior : de cuius capite non leuî contentio solebat esse inter Sacranenses, vt hinc Regia pariete, illi ad turrim Maniliam id figerent : eiusdemque causa tanta celeritate perferitur in Regiam, vt ex eâ sanguis distilleret in focum, participande rei diuina gratia.

ARGVMENTVM.

Superioribus duobus paragraphis Clodij violentiam ostendit : nunc contra Milonem probat à violentia fuisse penitus alienum, eo maximo argumento quod Milo multis occasiones omiserat Clodij per vim opprimendi.

XXXIX.

QV ID simile Milonis? cuius vis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius cùm in iudicium detrahi non posset, vi oppressam ciuitatem teneret. quem si interficere voluisset, quantæ, quoties occasiones, quam præclaræ fuerunt? potuissent, cùm domum, ac Deos penates suos, illo oppugnante

pugnante, defenderet, iure se vlcisci potuſſine, ciue egregio, & viro fortiffimo P. Sextio collega ſuo vulnerato potuſſine Fabricio viro optimo, cum de reditu meo legem ferret, pulſo, crudeliſſima in foro eade facta potuſſine L. Cæcilij iuſtiſſimi, fortiffimique prætoris oppugnata domo potuſſine illo die, cum eſt lata lex de me; cum totius Italiæ concurſus, quem mea ſalus concitarat, facti illius gloriam libens agnouiffet, vt, etiam ſi id Milo feciſſet, cuncta ciuitas eam laudem pro ſua vendicaret?

EXPLANATIO.

QVID SIMILE.] Superiùs fecerat completum huiusmodi ſyllogiſimum, qui ſic diuſi di potelt.

Qui fuit natura & conſuetudine violentus, eum probabile eſt inſidias comparafſe.

Sed Clodius fuit natura & conſuetudine violentus.

Ergo probabile eſt Clodium inſidias comparafſe.

Item :

Qui nec natura nec conſuetudine eſt violentus, eum probabile non eſt inſidias comparafſe.

Sed M. lo nec natura nec conſuetudine eſt violentus.

Ergo probabile non eſt eum inſidias comparafſe.

Hactenus tractauit priorem ſyllogiſimum, nunc ad poſtერიorem delabitur, & minorem ſic probat.

Qui occaſiones multas & præclaras opprimendi per vim inimici prætermiſiſ, iſ non eſt violentus.

Sed Milo multas & præclaras occaſiones opprimendi, per vim Clodij inimici prætermiſiſ.

Ergo non fuit violentus.

minorem iterum probat ab exemplis conglobatis occaſionum quas prætermiſiſ.

CVIVS VIS OMNIS.] Non negat Milonem vt vſum eſſe: ſed ideo vſum eſſe dixit, vt vim & arma Clodij propulſaret, quod & fateatur, & ſummus eſſet laudibus in Sextiana, à n. 86.

CVM IN IVDICIUM.] Vide Sextianam 88. 89. &c. in iudicium detrahi non potuit, quia cum ei diem dixiſſet Milo: Ecce tibi Conſul. Metellus Nepos, Prætor. Appius Clodius Clodij Frater, vt notat Pedianus in Piſonianam: Tribunus plebis. Sext. Statilius Serranus, vel Quintus Numerius, quos de lapide emptos in Piſoniana, nominauit. Hi inquam, Conſul, Prætor, Tribunus plebis, non à noui generis edicta proponunt, ne reus adſit, ne citetur, ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat. Vide.

CVM DOMVM.] In Sextiana 88. de Clodio: Domum oppugnare, itinerebùs occurrere, vi laceſſere, & terrere capit. Et de Milone 90. An qui ſua recta defendit, qui ab aris, focis, ferrum flammamque depellit. Porro vt occaſionis magnitudinem exaggeret, facit religionis & penatium mentione.

P. SEXTIO.] Vide Sextianam 79. collegam Milonem appellat, quia tum erat vterque Tribunus plebis.

FABRICIO.] Pro Sextio 75. id ait octauo Calendas Februarij contigit. Impetum faciunt in Fabricium, manus afferunt, occidunt nonnullos, vulnerant multos.

LVC. CECILII.] alij legunt, Cælij, rectè vt opinor, quia Rufus cognominat Pedianus:

quod cognomen adhaeret familie Cæliorum: Luc. Cælius Rufus, de quo dicitur, Prætor fui: Lentulo Spinthere & Qu. Metello C. ſſ. qua anno Cicero reſtitutus eſt. iſ cum faceret ludos Apoll. naves, ita inſima coacta multitudine amone caritate tumultuata eſt, vt omnes qui in theatro ſpectandi cauſa confederant, pellerentur, de oppugnata domo niſquam adhuc legi. Pompeius tamen cum defenderet Milonem apud populum de vi accuſante Clodio obiecit. & legimus apud Tironem libertum Ciceronis in libro quarto de viſa eius oppreſſum à Clodio L. Cælium Prætozem. Repoſui Cælium pro Cecilio, & ob rationem allatam, & obiecit pro obſtitit, quod ſenſus id exigere videatur.

CVM EST LATA LEX DE ME.] In Piſonem 35. De me, &c. legem comitiſ centuriatis tulit Pub. Lentulus Conſul de Collega Qu. Metelli ſententia. qua lege Tullius eſt patria reſtitutus.

CVM TOTIVS ITALIÆ.] Hæc liquidiora ſient ex ſequenti ſectione. id eſt, omnes ciues Romani, qui ex totâ Italiâ ad me reuocandum conuenerant, ſic exarſerant odio Clodij, vt ſi Milo Clodium occidiſſet, omnes huius facti gloriam quaſi propriam ſibi tribuiſſent, & cædis auctores videri voluiffent.

NOTÆ.

CVIVS VIS OMNIS.] Hæc verbiſ Dionis clariùs intelliges. Clodius vim fecerat eo die quo lata lex eſt de Cicerone. lib. 39. *Ἐν αὐτῇ τῇ διαφροſίῃ ὁ κλάδος τοῦ ἀλλόθεν πρὸς τῷ Κικηρόνι ἰσχυρόν, τὸν ἰουουαρχόν, εἰς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πρὸς ἀγάμην ἐπιτιμῶν, ἐπὶ τῷ Μάρκῳ τῷ πρὸς τῷ πρὸς περὶ τοῦ αὐτοῦ, λαβὼν, ἰσχυρόν ἰς τὸν ἀλλόθεν, & πολλοῖς ἀδελφοῖς, πολλοῖς δ' ἐκτιμῶν. In ipſa ſuſſragatione Clodius cognito multitudinem pro Cicerone futuram acceptis gladiatoribus, quos frater eius parauerat ad ludos ſubire, quos Marco propinquo ſuo inſtituerat, in concionem inſluit, multiſque ſauciat, multis occiſis legis lationem impediuit. Ei diem dixit Milo, in iudicium trahi non potuit: *Ἀρροατοῖα μὲν ἦν, ἀς καὶ τῷ δίκῳ τῆς βίας, ἀπὸ ἀπὸ τῆς διανοῦς αὐτοῦ. Ἐνεκα τῶν δὲ αὐτοῦ ὁ Μίλων, καὶ ὅς ἐστι γὰρ. οὐτὶ δὲ οἱ πενίαι, δὲ ὅς τῷ ἀποκλήρωσιν τῶν δικαστῶν, ἰσχυρὸν ἔχων, ἤξιλον καὶ ἰσχυρὸν ἀπὸ τῶν στρατῶν, ἀδελφῶν πρὸς τῆς κληρώσεως αὐτοῦ, δίκῳ πρὸς τῶν. Adulterat quo petebat, quod cum adeptus iudicium de vi ſubterſugiturum ſe cogitaret. Detulerat enim nomen eius Milo: non tamen acceſſit. Nondum enim conſtituti erant quaſtores, à quibus ſortitionem iudicium fieri oportebat: Ne poſſe Prætoris cedere ne quod iudicium, antequam Iudices ſorte deligerentur, admitteret. Coactus eſt Milo vim vi propulſare: καὶ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τῶν αὐτοῦ, & μὴ δὲ τῶν αὐτοῦ ὁ**

Clodij editiones.

βουλομένων ἀφ' αὐτοῦ, ἔς ἡμέρας τῷ Κλαύδιω σωζέως ἦεν, ἢ στραγὰ καὶ πάσαι, οἷς ἐπιπύει τὴν πολὺν ἐξήγοντο. Denique gladiatores quosdam etiam ipse, & alios eadem cum ipso sentientes, ubi congregavit: manus quotidie cum Clodio conferebat, & cades per totam, ut sic loquar, urbem fiebant. Non est tamen quod Milonem putes à vi fuisse tam alinum. Noster ad Atticum lib. 4. epist. 3. Comititia fore non arbitror, veum Publium nisi ante occisum erit. Fore à Milone puto, se interim obusiam obtulerit occisum iri ab ipso Milone vides. non dubitat facere, pra se ferr: casum illum nostrum non extimescit. De codè Appianus 2. ciuilium: Ο Πομπήιος Μίλωνά τὸν σὺ τῷ Κλαύδιω πύω ἀρχὴν παρὰ δὲ Μιλῶνι θρασυτέρῳ ὅτι τῷ Κλαύδιῳ οὐκ ἔπεισεν ἀπὸ τῆς Πόλεως Μίλονεμ, qui Clodio in tribunatu successera, audaciorẽm Clodio ad consulatus spem promovebat.

II. OCCASIONES.] Occasio, vt notat Festus est: Opportunitas temporis casus quodam proueniens. aut, vt ait Tullius lib. 1. Rhet. Est pars temporis habens in se alicuius rei idoneam faciendi, aut non faciendi opportunitatem. Vbi M. Fabius Victorinus: In tempore, inquit, mensura ac spatium consideratur, in occasione qualitas temporis, ex quo opportunitas nascitur faciendi aliquid vel non faciendi. Plato in definitionibus: Καρὴς χρόνος ἀκίνητος ποσὶ καὶ ποιότητι. Occasio temporis oportunitas, ad id quod expediat. Item: Καρὴς ἐστὶν ἐξ ὧν ἐπιπίπτει παθῶν ἢ ποιήσων. Occasio quæ quidque artem est aut facere aut pati. Philo l. de officio mundi: Ἐπιπύει δὲ καρὴς τῆς εἰς εὐαγγελίου καὶ κατὰ φύσιν. Quæ enim est alia occasio notio, quam tempus rei bene gerende. Malè Sigismundus Gelenius in versione καρὴς nomine temporis expresserat. Hippocrates in præceptis: Χρόνος ὅταν ἐστὶν ἡ καρὴς καὶ καρὴς ἐστὶν ἡ καρὴς οὐ πολλὰ ἀκίνητος χρόνος ἔστι δὲ ἡ καρὴς καὶ καρὴς. Tempus est in quo occasio. & occasio in quo tempus non tantum. Sanaio tempore, etiam occasione nonnunquam. Frequenter boni sciipotes tempus ab occasione discriminant: vt Demosthenes de falsa legatione: Πολλὰκις συμβαίνει πολλῶν πραγμάτων, καὶ μεγάλων καρῶν ἐν βραχέει χρόνῳ γίνεσθαι. Frequenter accidit vt paruo tempore multarum, & magnarum rerum detur occasio. Vides occasionem tempore vt partem toto contineri. Olynthiaca 3. Τὴν δὲ καρὴν ἢ τὴν καρὴν, ἢ αὐθιγὰς Ἀδριατικῆς, τὴν περὶ τὸν βελτίον ἑπιπύει τὴν πῶτι ἀδὲ ἐστὶν ἢ ἡ καρὴς, &c. Quod tempus, aut quam occasionem, Athenienses, queritis ista meliorem? Nec immeritò sanè ex occasione ducit argumentum. quia scilicet, vt ait Pindarus Pyth. Ode 9. Epodo 3.

Ὁ δὲ καρὴς οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ χρόνου. Et Euripides in Electra:

καρὴς δὲ ὡς περ ἀπὸ θεῶν,
Μίγρεις ἔργον παύσας ἐστὶν ἐπιπύει.

Pernagnum preses operis est occasio.

Polybius libro 9. Κατὰ δὲ ἐπὶ πᾶσι καὶ τῶν ἀφ' ἐπιπύειν ἐργῶν ὁ καρὴς. ἡλικία δὲ τῶν πολυκλιῶν. Omnibus rebus, maxime verò bellicis occasio dominatur. Quare à Posidippo quodam eleganti epigrammate describitur, & καρὴς ἐστὶν ποσειδάωνος, occasio omnia domans nominatur. Validum est autem argumentum à capta vel omisa occasione deductum. quia vii prudentis est occasionem non prætere. nam, vt ait Dionysius Cato:

Fronte capillata est, sed post occasio calida.

quod Posidippus, & ex eo Alciatus elegantior expresserunt. Vide emblemata 121. & præcipuè Claudium Minoem eius Interpretem. Ceterum, quando diuersitatis quæ est inter occasionem & tempus meminimus, placeat ex Eusebio lib. 3. de præparat. Euangelica pauca non prætere. Α τὸν πῶτι τ' αὐτῶν ἐστὶν περὶ, καὶ ἐστὶν ἡ καρὴς τῶν χρόνων. τῶν δὲ καρῶν οὐκ ἔστιν οἱ Κούρητες, τὸν Κέρτον βουκολώπτι, ὅτι δὴ τὸν κερῶν ὁ χρόνος περιδύει. Saturnium figurant stantem & canum, vt significet tempus veterascere. Occasionem verò figurat sunt Curetes, Saturnium decipientes, quia per occasiones tempus præterit.

DEOS PENATES.] Liceat in antiquis tantisper immorari. Halicarnalleus l. 1. Nugitatum: Τοὺς δὲ θεοὺς σόουσι Ρωμαῖοι ἡδὲ Γραικοὶ χαλῶσι, οἱ δὲ ἔξ ἀφ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώσσῃσι ποικίλοι οἱ ἄλλοι παρὰ τοὺς ἀπὸ τῶν αὐτῶν, οἱ δὲ ἡμετέροις, τῶν δὲ οἱ κρηταῖοι, ἀλλοὶ δὲ μετὰ, οἱ δὲ ἑρῶν. Hos Deos Romani quidem Penates appellant: Qui verò hanc vocem Græcè interpretari voluerunt, alij patrios aiunt, alij geniales, alij possessioni præfides, abstractos alij vocant, alij penetrales. Quam autem ij Dij fuerint variè à variis disputatur ibidem: Σχεματὶ δὲ ἢ μορῆς αὐτῶν περὶ Τιμαῖος ἢ ἐπιπύει, ὅ δὲ ἀπὸ τῆς οὐρανίας, καὶ τῆς ἐπιπύει ἢ χαλῆς, ἢ κίεραυι Τεταῖοι εἶναι τὰ ἐστὶν ἀπὸ τῶν τοῖς ἐστὶν Ἀσούνῳ κίεραυι ἰερέων. De forma verò eorum & figura Timæus ita loquitur, aliud nihil esse quam caducea ferrea & area, testatque Troianam, ea sacra quæ in Latinienisibus adytis reposita fuerunt. Arnobius aduerfus gentes libro 3. Nigidium Penates Deos Neptunum esse atque Apollinem prodidit, qui quondam muris urbem Ilium conditione adiuncta cinxerunt. Idem rursus in libro sexto exponit, & decimo disciplina Hetruscus sequens genera esse Penatium quatior, & esse Iouis ex his alios, alios Neptuni, inferorum tercos, mortalium hominum quaros, inexplicabile nescio quid dicens. Casius & ipse assignens. Legimus, sequens, videlicet Hetruscas disciplina: Fortunam arbitratr & Cererem, Genium Ioniam, ac Paem, sed non illam faminam, quam vulgaritas accipit, sed masculini nescio quem generis, ministrum Iouis ac villicum. Varro qui sunt introitus atq. inimici penetralibus, cali, Deos esse censet quos loquimur, nec eorum numerum nec nomina sciri, hos Consentes & Complices Hetrusci aiunt, & nominant, quod una oriuntur, & occidunt una: sex mares & totidem feminas nominibus ignotis, & iis nationis barbarissima: sed eos summi Iouis consilarios ac Principes existimari. Nec desuerunt qui scriberent Iouem, Iunonem ac Minervam Deos penates existere. Dionysius loco citato suam ipsius profert sententiam his verbis, Εἰ δὲ τῶν αὐτῶν τῶν κίεραυι δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παλαιῆς ἕρρα τῆς κῆς, πολλὰ δὲ ἐστὶν αὐτῶν ἐν ἑστέει ἀρχαῖοις εἶδωσιν τὸν θεῶν τῶν ἐστὶν ἀρχαῖοις, καὶ ἐστὶν ἀπὸ τῆς οὐρανίας δὲ οὐρανίας ὅτι οὐρανίας τῶν αὐτῶν τῶν ἐστὶν ἀρχαῖοις. Sunt verò adulescentes duo sedentes opere antiquo facti hastas manu tenentes, multa & alia in antiquis templis videntur horum Deorum simulacra: & in omnibus adulescentes duo in veste militari cernuntur, cur hastas gestant reddit Iustinus lib. 4. ratione: Reges hastas pro diadematē habebant in Italia, quas Græci ἀπὸ τῆς εἰρησὶς, nam & ab origine rerum, pro Diis immortalibus veteres hastas colere: ob cuius religionis memoriam adhuc Deorum simulacra haste adduntur. Phœnices non hastas, sed virgas quas fortasse κίεραυι Timæus appellat, diuinis

III.

Penates.

Occasio quid?

Consentes. Complices.

Hastæ pro Deo cultæ.

Vis occasio nis.

honoribus coluerunt. citat Eusebius libro primo de præpar. Euang. Philonem ex Sanchuniatone Phœnicum historiographo testantem eos: *Pædibus autis ædificatis, & nisi stibus ædificatis. Virgus Diis consecrassè, & columnas adorasse.* Sed ad rem. de Penatibus ita Iulius Firmicus de erroribus prophanorum religionum cap. 15. *Qui nihil aliud putant esse vitam, nisi vescendi & potandi licentiam hos sibi Deos ex cupiditatis suæ humilitate finxerunt. nutrimenta corporis quæ ex quotidianis epulis comparantur, hoc nomine pro salute hominum consecrantes.* Item: *Quotidianus epulus hoc nomine consecratur, nam omne quo vescuntur homines, penus vocatur, hinc & cella penaria.* Vide Macrobius quatuor Penatum genera numentant. Porro de expugnata Milonis domo eiusque penatibus Noster lib. 4. ad Attic. epist. 3. *Milonis domum, meamque Ceramio, lege, Damio: is enim liberus Clodij fuit, qui & in vestibulo Curie cum sica deprehensus fuerat, in insidiis ad occidendum Pompeium collocatus: Prædie Idus Nouemb. expugnare, & incendere ita conatus est, ut palam hora quinta cum scutis homines, eductis gladiis, alios cum accensis facibus adduxerit, ipse domum P. Sulle pro castris ad oppugnationem sumpserat. tum ex Anniana Milonis domo Qu. Flaccus eduxit viros, acies occidit homines ex omni latrocinio Clodianis notissimos: ipsum cupiuit. Sed ille se in interiorem partem aditus abdidit.*

IV.

EGREGIO.] *Egregius hoc loco & ævo Ciceronis nihil fuit aliud quàm eximius, & quasi è grege delectus: at secutus temporibus, quemad-*

modum *Illustrium, Spectabilium, Clarissimorum, Perfectissimorum, Nobilissimorum* nomina certis fuerunt dignitatibus attributa, ita fuerunt quidam qui peculiari dignitatis & officij causa *egregij*, vel *optimi* dicerentur. de egregijs Guidus Pancirolus vir doctus suis in noticiam vtramque Imperij commentariis multa disputat. ad propositum satis erit vnam vel alteram auctoritatem producere. Constantinus ad Bithynios lege 1. C. Th. de murilog. *Monetarius nec dignitas perfectissimus tribuitur, nec duccena, vel centena, vel egregionatus.* Huc allusit Lactantius diuinarius innotuit. 15. *Nemo Egregius nisi qui bonus & innocens fuerit: nemo Clarissimus, nisi qui opera misericordia largiter fecerit: nemo Perfectissimus, nisi qui omnes gradus virtutis implerit.*

Egregius.

VIRO OPTIMO.] Nomen Optimi secutus temporibus non hominis fuisse, sed dignitatis auctor est Cæsar Baronius anno 58. ad eum vt Paulus in Actis citra assertionem suspicionem Festum & Felicem Præfides viros nefarios Optimos nominat. Id moris enim fuisse probabile est, vt quemadmodum Candidatos omnes bonos vocabant, ita magistratum iam adepti Optimi dicerentur: vnde & Optimates. de Candidatis Seneca epist. 3. ad Lucilium: *Sic illum amicum vocasti, quomodo omnes Candidatos Bonos viros dicimus, quomodo obuios, si nomen non succurrit, Dominos salutamus.*

v.

Optimus.

A X I O M A.

Cuius domus oppugnatur, iure se potest vlcisci.

A R G V M E N T V M.

Enumerat ea quibus incitari potuit Milo, vt oblati occasionebus ad necem Clodio inferendam vteretur, & fautores quos habuisset, si tunc intulisset.

AT QUI erat id temporis clarissimus, & fortissimus Consul inimicus XL. Clodio, P. Lentulus vltor sceleris illius, propugnator Senatus, defensor vestræ voluntatis, patronus illius publici consensus, restitutor salutis meæ; septem Prætores, octo Tribuni plebis, illius aduersarij, defensores mei: Cn. Pompeius auctor, & dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam Senatus omnis de salute mea grauissimam & ornatissimam secutus est: qui populum Romanum cohortatus: qui cum de me decretum Capuæ fecisset, ipse cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit, vt ad me restituendum Romam concurrerent, omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant desiderio mei: quem qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmiis cogitaretur.

EXPLANATIO.

ERAT ID TEMPVS.] Eo tempore quo lata lex est de meo reditu.

P. LENTVLVS.] Spinther, vltor sceleris Clodij, propugnator & defensor auctoritatis Senatus, quæ diminuta fuisset nisi rogatus fuisset populus de meo reditu, vt Senatus decreuerat. pro Sextio 74. quæ sequuntur, vel per expositionem oratoriam idem significant, vel ait defensor vestra voluntatis. Quia Senatores equites

Tomus II.

Tribuni ætatis Ciceronis reditum expetebant, quorum voluntati obsecundabat. Lentulus: Patronus publici consensus. Populi qui vno consensu legem de reditu Ciceronis suis suffragijs comprobabat.

SEPTEM PRÆTORES.] In Pisonem 35. De me cum omnes magistratus promulgassent, præter vnum Prætozem. Appium Clodium: Fratrem inimici mei, præterque duos de lapide emptos Tribunos plebis. Sext. Attilium Sertranum, & Numerium Quintium corruptos à Clodio, legem commisisse centuriatis tulit P. Lentulus Consul de

K ij

Collegæ Qu. Metelli sententia. E quibus locis si inter se conferantur, facile aduerterunt Prætores fuisse octo, Tribunus plebis decem.

CN. POMPEIVS.] Ibidem: De me Senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententia Principe, ut si quis impedisset reditum meum, in hostium numero putaretur.

ILLIVS HOSTIS.] Quia Clodius & Tigranus filium contra Pompeij voluntatem de vinculis exemerat, & feruam ad inferendam Pompeio necem in vestibulo curiæ collocarat, & eum multis contumeliis affecerat.

QVI POPVLV.M.] Vide orationem post reditum ad Quirites 15, vbi synopsis quædam concionis Pompeij continetur.

CVM DE ME DECRETVM.] In Pisonem 25, de Campanis: Me & presentem contra latrocinium tuum suis decretis legatisque defenderant, & absentem principe. Cn. Pompeio referente, & de corpore Reipub tuorum scelerum tela reuolente, renouarunt.

CYNCTÆ ITALIÆ.] In Pisonem 34. Mei capitis seruandi causa Romam vno tempore, quasi signo dno, Italia tota conuenit.

ODIA CIVIVM.] Pro Sextio 108. Cedo nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio concionem. quis non modo non approbavit, sed non indignissimum facinus putauit, illum non dicam loqui, sed viuere ac spirare? quis fuit qui non eius voce maculari Rempub. seque, si eum audiret, scelere astringi arbitretur?

DESIDERIO MEI.] In Vatinius 8. Cuius desiderio, ut hac minima dicam, forum maius, multa curia, omnia denique bonarum artium studia siluerunt.

NOTÆ.

I. CLARISSIMVS ET FORTISSIMVS.] Vocem Clarissimi constat etiam secutis temporibus peculiari fuisse dignitatis. Vlpianus D. de Senator. l. Femina. Clarissimarum aut feminarum nomine Senatorum filius non haberi, nisi clarissimos viros sortite sunt; tamdiu enim clarissima femina erit, quamdiu Senatori nupta est, vel clarissimo. Valentinianus l. 2. C. De his qui venal. etat. &c. Equites Romanos secundum gradum post clarissimatus dignitatem obtinere subemus. Ammianus lib. 21. de Constantio: Nec sub eo dux quisquam clarissimatu prouectus est. Spartianus in Heliogabalo: Solus omnium Imperatorum fuit, sub quo mulier quasi clarissima loco viri Senatui ingressa est. Lampridius in Alexandro: Prefectis Prætorio suis Senatoriam addidit dignitatem, ut viri clarissimi & essent, & dicerentur. quod antea vel raro fuerat, vel omnino non fuerat, eo usque ut si quis Imperatorum successorem Prefecto prætorio dare vellet, laticlavianam eidem per libertum submitteret.

Clarissimatus dignitas.

II. PATRONVS.] Quid sit patronus fusè à Plutarcho in vita Romuli, & Dionysio libro secundo antiquitatis explicatur: nos superfedemus quod hic à propria significatione ad aliam transferatur.

III. SEPTVM PRÆTORES.] Omnes, ut dixi, præter vnum Prætozem. de numero Prætorum, & quomodo sensim ab vno ad numerum

octauum æuo Ciceronis, immo postea ad alterum tantum peruenerint, Lipsius commentariis in Tacitum consularum lib. 1. annalium. Cicero tamen pro domo 87. innuit etiam Appium Clodij Fratrem Prætozem sibi fuisse: Fratre tuo altero Consule reducente, altero Prætoze petente. Sed fortasse locus corruptus est, & legendum Prætoze non impediente.

OCTO TRIBVNI PLEBIS.] Omnes vt dixi, Præter duos de lapide empros Tribunos plebis. Ergo decem fuerunt, initio tamen, vt auctor est Dionysius libro sexto legibus in sacro monte constitutis anno 260. Δικταρχικὸν ἔθροισιν ἀετοῖς περικαθεῶσι οἱ πέντε ἀπὸ τῆς ἡμετέρας τριβύνης ἐπιβάντες ἀπέστη ἡμεῖς τῶν κατὰ ἡμᾶς χρόνου ἡγήματα. Primi tribunitium potestatem inierunt: viri quinque quarto Idus Decembris, quemadmodum ad nostram usque ætatem fieri consuevit. Quæ postrema verba non ad numerum Tribunorum, sed ad diem sunt referenda. nam, vt idem testatur libro decimo, & Lilius libro 3. decadis primæ: Trigésimo sexto anno à primis Tribuni plebis decem creati sunt bini ex singulis classibus, itaque cautum est vt postea crearentur. Et quidem notanda est ratio quæ Patres commouerit, vt numerum duplicari volentes lubentésque permitteret auctore Quintio: Οἱ ἀπὸ τῆς βουλῆς ὄντες τὸ πλεῖστον οἶκον τῶν δούλων ἀπελάττωσι. ἥσθη δὲ ὁμοιωσάντων τῶν ἀλλοτρίων τῶν ἰσχυρίων. E re Patrum esse vt multi magistratus plebei crearentur. fore enim vt plures minus inter se consentirent, quàm pauciores.

IV.

Octo Tribuni plebis.

ILLIVS HOSTIS.] Inimicitia cum ciuibus exercebatur, cum exteris hostilitas. sed atrocius vocabulum vsurpat, vt rem, & occasione magis exaggeret. porro quod spectat ad vocem hostis. Varro libro quarto de lingua Latina: Mul. Hostis. ta verba aliud nunc ostendunt, aliud antè significabant, vt hostis. nam tum eo verbo dicebant peregrinum, qui suis legibus vitaretur: nunc dicunt eum quem tum dicebant periculum. Quo pacto à Græcis voces ἔθρου, & ἐπιβάντες translatae sunt. Seruius Danielis: Perus qui erant Græcorum hostes, ἔθρου à Lacedæmonis appellatis refert Herodotus. Pollux libro primo de hostibus loquens: τῶν δὲ βαρβάρων δὲ ἔθρου ἔχουσι. Tullius 1. de officiis: Illud etiam animaduerto quòd qui proprio nomine perduellus esset, is hostis vocaretur, lenitate verbi tristitiam rei mitigante. hostis enim apud maiores nostros ita dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Vide locum fusè 56, 57. Sophocles in Electra:

V.

τὸν δούλον ἐπὶν ἔθρου,
Πατρίδ' ὅς ἐστιν ἡδὲ βαρβάρων αἶμα
Θείους ἄγχι τοῦ ἔθρου.
- largeo miserum
Patrem, quem non in barbaris
Sanguinolentus Mars hostium.

Pacuius apud Nonnium:
Nunc quod meum admissum nocens hostis voluntatem meam.

Id est, offendit, cædit, Nonnio interprete. alias hostire, comprimere, retinere. Pacuius Teucro: Nisi cœrceo proteruitatem atque hostio ferociam. Suidas: ἔθρου ἄρεος ἡγεμῶνα χυῖ ἔθρου. Xenia sue frene Martii vulnera & cædes. Archilochus: ἔθρου δουλείην νύχθ' ἀπειθέωσιν. Xenia maleuolis tristia gratificans. Libenter legerem versum pentametrum:

Σίμω ἀποβάντων ἀρχῆς ἡμετέρας.

SIGNVM DEDIT.] Vide dicta in Pisoniana nam 34.

DESIDERIO MIHI.] Quanto studio ci-

uium fuerit in patriam reuocatus, liquet ex Plutarcho: Ἀρχῆται κεδύοντες κινδύνον ἐκ τῶν αὐτῶν ἑμοσσοῦσιν ἐπιβουλεύοντες τῷ Σίμῳ. Dicitur nihil unquam tanto consensu fuisse populi suffragiis decreuim.

ARGVMENTVM.

Haecenus de occasionibus Clodij necandi, quas Milo offenderat in suo tribuatu: nunc de iis quae Miloni priuato obtrigerunt, quas sine cuiusquam odio arripere potuisset.

TAMEN se Milo continuit, & P. Clodium ad iudicium bis, ad vim numquam vocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum, accusante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus est, quae tum non modò occasio, sed etiam caussa illius opprimendi fuit? Nuper verò, cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauisimamque adolescens nobilissimus Reipub. partem fortissimè suscepisset, atque illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret: qui locus, quod tempus illud, Dij immortales, fuit? cum se ille fugiens in scalarum tenebris abdidisset: magnum Miloni fuit conficere illam pestem nulla sua inuidia, Antonij vero maxima gloria?

EXPLANATIO.

TAMEN.] Tot occasionibus oblati non vsus est Milo, & semper à vi facienda sibi temperauit: non enim Clodium ad vim unquam vocauit, licet vim vi propulsaret, & armis prouocatus armis suam Reique publicae salutem defendere.

AD IUDICIUM BIS.] Clodio dixit diem Tit. Annij, ut constat, sed an bis dixerit, praeter hunc vnicum locum vi reperies.

QVID PRIVATO MILONE.] Postquam Milo deposuit tribuatum, & accusatus est de vi ad populum à P. Clodio Aedile. fuisse autem à Pompeio defensum iam superius vidimus ex Aconio: Pompeius tamen cum defenderet Milonem de vi apud populum accusante Clodio, &c.

NON MODO OCCASIO.] Opportunitas Clodij interficiendi.

SED ETIAM CAUSA.] Ut Pompeium patronum suum, cui vis inferebatur, vi defenderet.

NUPER VERÒ.] Difficile est expedire quam M. Antonius Reip. partem suscepit: nisi si fortasse Clodio, cum Coloniam, vel, ut alij malunt, Collinam nouam delectum perditissimorum scriberet ciuium. Ut dictum est initio narrationis, ei se opposuit M. Antonius, cumque iure & legibus huic delectum impedire non posset, ferro conatus est occidere. Philipp. 2. §. 21. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. Quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum in illum in foro spectante populo Romano, stricto gladio inscutus es, negotiorumque transfegisses, nisi ille se sub scalarum tabernae librariae coniecisset.

ADOLESCENS NOBILISSIMVS.] Qui suam originem ad ipsium Herculem refert.

ILLAM BELLVAM.] Clodium, quem & paulò post pestem appellat.

NOTÆ.

ACCVSANTE P. CLODIO.] Pro Sextio 95. Nam quid ego de Aedile ipso loquar, qui etiam diem dixit, & accusauit de vi Mi-

lonem. Dio libro 39. Ο Κλώδιος, ἐπιβὴν τὸ ῥόγρον ἐπὶ τοῖς Φιλίππων. ἔτι τῷ Μαρκελλίνου περιβλήντι (περὶ β' τῶν ἀπὸ δεξιῶν τῆς θύρας παρὰ κλισίῶν ἵσθῶν) κρατῶν ἔχων τὴν Μιλῶνα, τὸς τῶν μαρουμάτων περὶ αὐτοῦ ἀπειλείει. ἃ β' αὐτοῦ ἐπελάττει, ἔχων ἄνδρα ἐκτετακτῶς ἔκδηρον ἀπενεργάον. Clodium ut primum Philippo, & Marcellino Consulibus aditatem adeptus est (collata autem ei haec ultro erat ut iudicium effugere posset) Miloni diem dixit, quòd gladiatorum manum coigisset: quae enim ipse fecerat, & quorum causa accusabatur, de his contra Milonis nomen deferebat. Sequor Guillelmi Xylandri versionem. Cæterum non ait manus illatas Pòpeio, ut innuere videtur Orator, sed enim modò fuisse tradit Clodianorum conuictis appetitù, easque contumelias passum quas Plutarchus in id tempus reuicit, quo Noctæ Tullius exulabat: Τὴν ἐν δακτύλῳ κτῆται ἰ Πλατωνίος. Quis digito scalpis vno caput? Pompeius. Vide utrumque & dicta à nobis in Pisoniana. Tullius epist. 3. lib. 2. ad Quintum Fratrem: Ad IV. Idum Feb. Miloni affuit. dixit Pompeius, siue voluit, nam, ut surrexit, opere Clodiana clamorem sustulerunt: idque ei perpetua oratione contigit, non modò ut aclamatione, sed ut conuictio & maledictio impediretur, &c. Et paulò post: Ille furens & ex æquo interrogabat suos in clamore ipso, quis esset qui plebem fame necaret: respondabant opere, Pompeius. Quis Alexandriam ire cuperet? respondebant, Pompeius. Quomodo ire vellent? respondebant, Trastrum. Is aderat tum, Miloni animo non iniquo. Hora fere nona, quasi signo dato, Clodiani nostros conspuerare ceperunt. Exarsit dolor, urgere illi, ut loco non mouerent. Factus est à nostris impetus fuga operarum. Eiectus de Rostris Clodius, ac nos quoque tum fugimus, ne quid in turba. hæc ille.

CVM M. ANTONIVS.] Vel ut dixi cum coloniam vel Collinam nouam conscriberet, vel cum Marcellino & Philippo Consulibus, facto de mutanda veste S. C. ipse nec veste mutauit, & contra Consules & Patres habuit concionem, quibus ad Curiam redeuntibus, eodem ipse, ut intercederet, perrexit, ut testatur Dio lib. 39. historia: Οὐδὲν δὲ ἐλάττει τῶν β' περὶ αὐτοῦ ἀπενεργάον ἀνδρῶν, εἰς τὴν Κ. liij

I I.

ἰεραδὸν ἑκατόν, καὶ πέντε ἑκατὸν πεντακκοσίων
 Διεσπῶν δὲ, εἰ μὴ ἀπαρχαίτης αὐτῶ, καὶ τὸν οὐλοῦν
 ἐπιβοηθῶντος, περὶ τὸν ποταμὸν πολλοὶ τῶν ἑσπερίων, ὡς καὶ
 μὲν τῶν βουλευτικῶν οὐκ ἀκαταπρόσβητοι, εἰ πὲρ αὐτοῦ
 ἐξέρχονται. καὶ ὁ μὲν παρὰ ποταμῶν ἰαδῶν ἀπὸ τῶν
 οὐρανῶν ἰσθμῶν. Penē occisus est. nam Patribus obviam
 factus ingressu prohibitus est, & ab equitibus cir-
 cumstantibus discerptus fuisse, nisi eo clamante
 & plebis auxilium implorante, multi cum facibus
 accurrissent. Patres cum ipsa curia combusturi, si
 quo modo Clodio nocuissent. & ille quidem hoc pa-
 tēto ē tam presenti vix pericula servatus est. Quo
 tempore probabile fuerit adolescentem Anto-
 nium, & cum inter equites versantem Clodio ma-
 nus inferre voluisse. Dico tamen fuit cur addu-
 bitem sine factum Antonij ad illum occasionem
 referendum. alterum est quoddam nuper dicat id
 contigisse: at à Philippi & Marcellini consula-
 tu duo iam anni effluxerant. alterum quia vix
 credibile est Oratorem Antonij factum lauda-
 re voluisse cum offensione Pompeij, cuius in
 gratiam Clodius contra Consules & Patres il-
 lam habuerat concionem. quare res in medio
 relinquatur.

III.
 Nobilissima-
 tus.

ADOLESCENS NOBILISSIMVS.] Etiam
 hoc adiectum sub Imperatoribus peculiaris fuit
 insignē dignitatis. Zofimus lib. 2. de Constantio
 & Annibaliano: Εδὴν ἡρώδιον κοκκοβαφῆ καὶ πει-
 χροῦν, τῆς τῶν λαζαρίων τυφλοσύμου παρ' αὐτῶν κενου-
 πίνου πύργους ἀξίως. Veste vienes coccinea & aurata
 nobilissimi dignitatem ab ipso Constantino con-
 fecit. Sed hic non moramur, nunc ad nobilitatem
 Antonij: de hoc Plutarchus in eius vita:

Περὶ δὲ καὶ μαρτῶν ἐλευθερίων ἀξίωμα, καὶ πῶρον περὶ αὐ-
 τῶν ἀξίως, καὶ πλάτων ἡμιπύργου, καὶ χρυσῶν μεκτῶν ἰσθμῶν
 τῆς ἡρωδίου καὶ σαλαπύδου Ἡρακλίου περὶ τῶν
 ἑσπερίων ἔχον τὸ ἀφρονεῖν. ἡ δὲ καὶ ἡρώδης παλαιὸς
 Ἡρακλίδης εἶναι τῶν Ἀντωνίων, ἀπ' Ἀντωνίου πατρὸς
 Ἡρακλίου γεγονέναι. καὶ τὸτον ὦντο τὸν λόγον, τῆ τε
 μαρτῶν τῶ σωματικῶν, (ὡσπερ εἶρηται) καὶ τῆ σολῶ βε-
 βαιου. αὐτῶ δὲ ὅτι μελλοῦν κελίον ὀρθῶτα, ἡρώδης εἰς
 μητρὶν ἔχων, καὶ μέγιστα μεγάλην παρρησίαν, καὶ σώρος
 περικεκοτῶν τῶν σφραγῶν, τῶν σφραγῶν. Erat verò ei
 facies honesta, & liberalis, & barba non indecens,
 & frontis latitudo, & aduincitas nasi, quandam im-

Nobilitas
 Antonij.

star imaginum Herculis, que vel pinguntur, vel
 finguntur, virilem videbatur habere dignitatem. &
 fama erat antiqua Antonios ab Hercule eiusque
 filio Anteo esse oriundos. & hunc sermonem se
 confirmare arbitrabatur, tum facie corporis, ut di-
 ctum est, tum vestitu. Quoties enim in publicum
 procedens, pluribus se visendum exhibebat, turri-
 cam habebat ad crura succinctam, prelongum en-
 sem ē collo pendentem, & sagum ad terga deie-
 ctum. Quia nobilitatis lux vel opinione, vel
 conscientia, aulus est etiam Augusto generis ob-
 scuritatē exprobare. Suetonius in Augusto, cap.
 2. M. Antonius libertinum et proavum expro-
 brat Restionem, è pago Thurino: aulus argenta-
 rium. & cap. 4. M. Antonius despicens etiam ma-
 ternam Augusti originem, proavum eius Afrigen-
 neris fuisse, & modo vnguentariam tabernam, mo-
 dō pistrinum Aricie exercuisse obicit. Vide 3.
 Philipp.

IV
 IUDICII LAQUEOS DECLINANTEM.]

Laquei iudi-
 ciorum.

Allegoria ducta à belluis, que venatorum tendi-
 culas & laqueos declinant. Themistius Sophista:
 Αἰνῶδες οὐδ' αὖ μὲν ποιεῖ χαίτων, ὄρεμας ἐξαιδμου-
 μίτου, ὁ παλαιὸς οὐτὸς ὁ νεοεὶτες, ἡνὸν κενεῖτες κελίον
 δουῖον περὶ τῶν αἰσῶν τὸν ἀδελφῶν καὶ σφραγῶν. Su-
 stinere igitur per Deos edisserentem quoties iste le-
 gislator, instar venatoris seram circumveniens ho-
 minem capium irretit. Demosthenem citat Plin-
 ius lib. 9. epist. 26. De iudiciorum Atheniensium
 laqueis ita loquentem: Αἰνῶδες οὐτὸς οὐτὸς ἐν
 τῆ πολὺν ἀρεσίαν. Illaqueatus omnibus iuribus civi-
 tatis. Vide Vatiniannam: Inquisitissimi iudicis irre-
 tites. Et pro Sextio 88. Illum tot iam in funeribus
 Reip. exultantem ac tripudiantem: legum si posset,
 laqueis constringeret. Prudentius in Romano:

Sed credo magni limen amplectar Iquis.
 Quis si citetur legibus vestris reus
 Laqueis mimas implicatus Iulæ
 Licet Severam vitium & Scantinnam.

Demosthenes siue Dinarchus in Anistogitonem:
 Γενηθὲν καὶ μαρτῶν ἀνιστοσίνεθ δαδύμων ἀσπῶν παρὰ
 τῶν τῶν διασπῶν. Scripto & tantumnon ferrea catena
 constructus declinat & obliuiscitur. Porcius Latro:
 Quam bestiam irretitam iudicio tenemus, dissolu-
 tam atque constantem Reipub. immittere.

ARGUMENTVM.

Aliam interficiendi Clodij opportunitatem exponit, & argumentum concludit quod ab
 obeunda cedis occasione toties prætermisissā deduxerat.

XLII.

QVID? COMITIIS IN CAMPO quoties potestas fuit? cum ille vi in septa
 irruisset, gladios distringendos, lapides iaciendos curasset, deinde su-
 bito, vultu Milonis perterritus fugeret ad Tiberim, vos, & omnes boni vo-
 ta faceretur ut Miloni virtute sua liceret? Quem igitur cum omnium gra-
 tia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco,
 quem tempore, quem impune non est ausus: hunc iniuria, in quo loco, alie-
 no tempore, periculo capitis non dubitavit occidere?

EXPLANATIO.

QVID? COMITIIS.] Quoties oblata
 fuit occasio Clodij occidendi, cum in cam-
 po Martio, comitia consularia, fuis se dicitabat
 humeris sustinere, id agens vt Milo repulsam fer-
 ret, & Scipio, Hipulēque Consules crearentur.

CUM ILLE VI IN SEPTA IRRUISSET.]
 Cum videret Clodius populi non dubiis suffa-
 giis Consulē fieri Milonem, vi & armis consi-
 lia discussit.

IN SEPTA.] In certum locum campi Mar-
 tij clatris & ligneis repagulis disclusum, vbi po-
 pulus per ceterius distributus ferebat suffragium.

VLTU MILONIS.] Qui se eius furori obiecerat.

AD TIBERIM.] Qui Campum Martium praterfluit.

VTI VIRTUTE SVA.] Fortiter facere, & Clodium occidere. id tamen aperte non dixit, sed prudenter orationem molliuit, ne iudicum aures offenderet. quoadmodum supra 29. Fecerunt id serui Milonis, &c. quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset.

QUEM IGITUR.] Mirus artifex dicendi Cicero plus etiam probat quam probandum susceperat, numero 39. ingressus fuerat eam partem orationis, qua Milonem à violentia & cædibus alienum esse ostenderet, at ita tractauit argumentum vt non solum id probauerit: (quod sanè non adeò fuisset efficax, fieri enim poterat vt Milo quamuis non esse natura violentus, tamen vel odio, vel spe lucri, vel alia ratione permotus manus inferret Clodio violentus) ita, inquam, tractauit argumentum, vt non solum probarit Milonem non esse cædibus afflictum, sed etià ostenderit eum ne hanc quidem cædem, qua de agitur, perpetrasse. hoc pacto.

Qui hominem cum omnium gratia, loco commodo, & tempore non vult occidere, multo minus hominem cum aliquorum querela, alieno loco & tempore vult occidere.

Sed Milo Clodium cum omnium gratia, loco, commodo & tempore vult occidere.

Ergo multo minus eum alieno loco, & tempore, cum aliquorum querela vult occidere.

NOTÆ.

I.

COMITIIS IN CAMPO.] De comitiis Calibi. comitia quæ fiebant in campo Martio erant, vt plurimum, centuriata siue militaria: sic dicta quod populus diuisus in sex classes, centum & nonaginta centurias, in Campum Martium conuenient. qua de re Dionysius libro 4. & 7. consulat. Martius autem dictus est, Dionysio & Luiuio auctoribus, quòd expulsis Tarquinis Marti fuerit consecratus, cum, vt notat Gellius Tiberinus antea diceretur. Sic autem à Strabone libro 5. describitur: Το μέγαρον τῆς τῆς Διονυσίου ἀμφοτέρων ἐστὶν, ἢ τῆς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἀκρόλυτον παρὲς τὸ ποταμὸν Τιβέριος, τῶν στρατῶν, ἢ κίρκων, ἢ παλαιῶν γυμνασίων, ἢ τῆς περικλυτοῦ ἑστῆς, ἢ τὸ ἕδος τοῦ πατρὸς Ἰούλιου, ἢ τῶν λίθων σφραγῶν τῶν ἑστῶν πεταλοῦ μέγεθος, τῆς περὶ τὸν ὀλίγον ἀκροῦς ἐστὶν ἰσχυρῶς ἔκτιστος, ἀποσταλλὸν ἀκτὴν παρὰ τοῦ ποταμοῦ. Campi admirabilis magnitudo, simul & curules pariter curfus, & alia equestria certamina expedita suppeditans, tam multis pilam, circulum, palestram exercitatione tractantibus, aliaque circumposita opera, & solum herbis perennibus vestitum, & collum flumini incumbentium corona usque ad aluenum senicam speciem exhibentes, spectatores ita retinent, vt difficulter possint anelli. Hunc locum tres interpretes Guarinius Veronenis, Gregorius Trifernas, & Conradus Herefbachus intellexisse non videntur. eum tamen sic interpretari videtur Aufonius, & præ oculis habuisse in Mosella:

Inducant aliam spectacula vitea pompam, Sollicitentque vagos Baccheia munera visus, Qua sublimis apex longo super ardua tractu, Et rupes, & aprica ingi, flexusque sinis que

Vitibus assurgunt naturalique theatro, & paulo pòit:

Nec solos homines delectat scena locorum.

IN SEPTA.] Seruius in Virgil. Eclog. 1. in illum versum:

Quamuis multa meis exire viltima septis.

Septa, inquit, sunt loca in campo Martio inclusa tabulatis, in quibus populus Romanus suffragia fert. Fuerunt autem illa, vt notat Marlianus lib. 6. c. 16. Inter columnam Antonini & aquam Virginem. in 9. vrbis regione. Sexto Rufo, & P. Victore auctoribus. De his Quidius 1. Fastorum dies comitiales describens:

Est quoque, quo populum iam esse includere septis. Aufonius in panegyrico:

Non passus septa, non campum, non suffragia.

quibus locis vides septa fuisse locum habendis comitiis destinatum. Non solum tamen comitiis septa, sed etiam mercibus & ambulationibus erant celebria. mercibus, vt auctor est Martialis lib. 9. ep. 60.

In septis Mamurra diu, multumque vagatus Hic vbi Roma suus aurea vexat opes.

Et lib. 10. ep. 80.

Plorat Eros quoties maculose pocula murrha

Inspicit, aut pueros, nobilisque citrum.

Et gemitus imo promit de pectore, quòd non

Tera miser coemat septa, seraque domum.

Ambulationibus colliges ex eodem lib. 2. ep. 14.

Si nihil Europe fecit, tum septa petuntur, &c.

& ep. 57.

Hic quem videtis gressibus vagis letum,

Amethystinatus media qui fecit septa.

Hæc portò septa Tullius noster ornare decreuerat. lib. 4. ad Atticum, epist. 15. Efficiemus res gloriosissimas, nam in campo Martio septa tribunitiis comitiis marmorea sumus & tecta facturi, eaque cingemus excelsa porticu, vt mille passuum conficiantur. simul adiungetur huic operi villa publica, quod ne efficeret, impediuntur bella ciuilia. paulò post tamen Agrippa multis decorauit ornamentis. vt ad Neptunum quam & τῆς τῶν Ἀργοναυτῶν γαστήρ ἰσχυρῶς ἔκτιστος. Argonautiarum pictura illustriorem efficit. vt auctor est Dio libro 53. hanc autem porticum argonautarum septis vicinam fuisse Martialis ostendit loco citato.

-tum septa petuntur

Si quid Phylirides prestet & Asonides.

Hoc loco quaestio moueri possit illa propter quam Marlianus, & Fuluius Blondus à se dissentiant, an eadem essent septa quæ ab aliis ouilia dicerentur. eadem esse testatur Seruius de septis. Quia sunt similia ouilibus duo hæc inuicem ponuntur. citat deinde Lucanum de Sylia loquentem libro 2. versu 195.

Tunc flos Hesperie, Latij iam sola iuuentus

Concidit, & misere lacerant ouilia Rome.

& Iuvenalem sat. 6.

A Merò portabit aquas quas spargat in ade

Isidis, antiquo quæ proxima fuerit Ouli.

Producere potuisset & Luiuim dec. 3. lib. 6. de

comitiis loquentem, quibus Tit. Manlius Tor-

quatus Consul creabatur Centuria seniorum.

Petit à Consule ut centuriam seniorum citaret, citatis centuria senioribus datum secreto in ouili cum

his colloquendis tempus. Sed hæc, ni fallor, infirma

sunt, eum hæc Ouilium appellatum non minus

villæ publicæ conuenire possit, in qua Samnites

Campi Martij amplitudo & amenitas.

Septa mercibus & ambulationibus celebrata.

Ab Agrippa magnificè ornata.

Septa in campo Martio.

Comitiis in septis.

illi à Sylla sunt interempti. Florus lib. 3. cap. 21. *Quatuor millia deditorum inermium civium in villa publica interfecit insit.* Idem Epit. Liuviana, nisi quoddam aliquibus exemplaribus habetur in *vila publica*. Hæc autem villa septis vicina. Varro lib. 3. de re rustica, cap. 2. *Axiu mihi. Dum diribentur, inquit, suffragia, vis potius villa publica viamur umbra, &c.* Neque verò est quod incredibile existimes tãtam in villa publica stragem fieri potuisse, aut omnino tot hominum millia in ea contineri: cum populum vntuerfum capere potuisse videatur. P. Victor in regione 9. *Villa Publica, vbi primùm populi census actus est in campo Martio.* Varro loco citato: *Cum ad Remp. administrandam hæc sit utilis, vbi cohortes ad delendum Consuli adductæ confidunt, vbi arma ostendant, vbi seniores censu admittant populum.* In ea igitur villa Samnites confederant, vbi fuerunt à Sylla iugulati, & ita misere lacerata ouilia Rome, id est villa publica. Adde quod Strabo lib. 5. extremo, cum hanc ipsam stragem describeret, vocem *δημιου* adiecit, quæ vox ad villam potius quàm ad septa refertur, neque enim quiquã hæc tenus repertus est, qui ad distinctionem priuatorum septa publica nominat. Strabonis verba sunt: *Τοῦ δ' ἰσχυρότερος τὸ φερεται πειραχθῆναι ἀδιδεγες, ἢ περὶ κρηθῆναι δασὶν εἰς τὴν δημοσίαν ἔπιπαιον, τῶν δὲ τῶ Μαρτίου κλητῶν καταργῶν ἕξῃ. τῶν δ' ὕστερον ἡμίσει ἐπιπίπιδας τραπίνας, ἀπαιτος ἀποραξῆ. Quæ arma proicerant ad millia tria, vel, ut alij, quatuor, in campo Martio ad Oulia publica coactos, inmissis militibus triduo post iugulant.* Locus Iuuenalis non video cur de septis potius, quàm de villa debeat intelligi: Liuium de septis non ausim explicare, cum huiusmodi consultationes in villa fieri consuevit. Varro ibidem: *Venimus in villam, ibi Appium Claudium Augurem sedentem inuenimus in subsellis, ut consulis, si quid vsus poposcisset, esset presens.* sed in viam redeamus. Hæc septa tot fuisse variis distincta vel tabulatis, vel postmodum columnis marmoreis existimo quot erant centuriæ in ciuitate, vt in singulis septis singulæ centuriæ distinctum ab aliis ferrent suffragium, quare si fortè alibi comitia centuriata, quàm in campo haberentur, funibus extensis septa faciebant. Appianus 3. ciuiliū: *ἢ τὴ βουλὴ τῶν οὐκ ἐπιτερομένων ἐκκλησίας συλλεγεσθαι. οἱ δ' κρυπτοῖς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν προσηροισαμένοι, τῶν λοχῆν ἐκκλήσας ἀπὸ συνδράματος ἐκλυθῆναι, καὶ ὁ δημοτικῶς ἀρχοῦσθαι τῶν Ἀστυνῶν, συνθεσασθαι ἑμῶς διὰ τὸν Καίσαρα ἰεροσῶν τῶν προσηροισασι, καὶ δῶδαιον. Senatus quidem tributa comitia haberi decrenerat. illi vero ante lucem funibus forum circumsepientes, centuriata comitia ex condicito venientia conuocauerunt. Et plebs quamuis in senfa esset Antonio, nihil tamen secius ei suffragabatur in gratiam Cesaris, qui funium septis adstans populo supplicabat. quod ta-*

Villa publica.

men nonnullam difficultatem parit: nam hic ait forum ad comitia centuriata fuisse circumdatum: ad distinctionem tributorum. at Dionysius lib. 7. antiquitatis idem ad tributa factum esse testatur: *οἱ δ' ἰσχυροὶ συνελθόντες τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῶν οὐκ ἐπιτερομένων ἐκκλησίας, ἡρώετα τῶν ἀγρῶν προσηροισαυτος ἐπὶ τῶν ἰουλιων ἐπὶ οὐκ ἐπιτερομένων ἐπὶ αὐτοῖς.* Tribuni plebis multitudinem conuocauerunt ad tributa comitia, regionibus in fore fune circumsepientes, in quas debebant tribus singule seorsum confistera. Verum difficile non fuerit eos inter se conciliare, si dicamus pro diuersitate comitorum diuersa fuisse septorum discrimina: vt in curiatis comitiis, singula septa singulis Cuius, id est triginta, in tribus singula item singulis tribubus, id est triginta quinque septa ponerentur, in centuriatis verò tot essent maiora septa quot classes, tot minora tabulatis in eodem septo distincta quot centuriæ.

VULTU PER TERRITOS.] Hoc ipsum voluit nobilis Poëta, cum Troianos dixit flammis ex Achillis capite vibrantibus fuisse perterritos. *Iliados* 2. versu 225.

Ἡρώετα δ' ἔκπλησθη, ἐπὶ ἴδον ἀχρῆματι πῶρ Δεινὸν ὑπὸ κερδῆς μαγαθῶν Πηλεΐδανος Δαοῦσθαι. τὸ δ' ἔδωκε δαὶ γλυκυτάτης Ἀδύης. Inuast timor aurigas, vbi vertice magni Pelide accensus oculis trepidantibus ignes Hauserunt, illos Pallas succenderat ignes. Sed tu vide locum, eum ego Poëtam quoties attingo libenter totum describerem. hoc ipsum est quo Achilles gloriatur lib. 16. versu 70.

-οὐ δὲ εἶνε κέρδος λείψασθαι ἰώπτην
 Ἐρῶδὲ λαμπρῶν.-
 -poterunt galeam nec cernere contra
 Ere residentem.-

& libro sequenti Glaucus Hectorem ita compellat, versu 166.

Ἀλλὰ σὺν' Αἰετος μεγαλήτορος ἢ ἰταλῶσας Σπῆρας αἰτὰ κατ' ὄσας ἰδὼν δῖος ἐκλύθη. Sed tu magnanimo in faciem nec sistere contra Ataci medio potuisti in turbine Martis.

Theocritus Eidylio 4. versu 35.
*-εἶσα δ' ἀχρῆμα, ἢ τὸ μὲν τὸ μῆρ
 Οὐκ ἐπὶ τῶν ἑρῶν ποπῆλιν.-
 -essuat ingens*

Corde dolor, si vel vestro me luere cernas. Liuius lib. 7. Samnites, cum quaereretur quamnam prima causa tam obstinatos mouisset in fugam, oculos sibi Romanorum ardere visos aiebant, vestanosque vultus & furentia ora, inde plus quàm ex alia vlla re terroris ortum.

AXIOMATA.

Solus virorum fortium vultus perterret inimicos. Quod omnium gratia facere nolumus, velle nos debemus cum aliquorum querela.

ARGUMENTVM.

Argumentum superius tractatum circumstantia temporis corroborat, quia noluisse vllam Milo populi offensionem incurrere, quo tempore comitorum consularium dies imminebant, atque adeo, quamuis cateroquin Clodium occidere voluisset, tunc tamen metu offensionis à cæde, & insidiis sibi temperasset.

XLIII. Præsertim, Iudices, cum honoris amplissimi contentio, & dies comitorum subesser: quo quidem tempore (scio enim quàm timida sit

ambitio, quantaque, & quam sollicita cupiditas consulatus) omnia non modò, quæ reprehendi palàm, sed etiam quæ obscure cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus, ora omnium, atque oculis intuemur. nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, sensusque civium: qui non modò improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in rectè factis sæpe fastidiunt.

EXPLANATIO.

PRÆSERTIM.] Candidatus non ponit insidias.

Sed Milo fuit candidatus.

Ergo non posuit insidias.

Maior in sua probatione continetur. minor his verbis presertim, &c. subesse, probatio maioris est huiusmodi.

Timidus & sollicitus de sua existimatione non ponit insidias.

Sed candidatus est timidus & sollicitus de sua existimatione.

Ergo candidatus non ponit insidias.

Maior iterum plana est, minor his verbis inuoluitur. quo quidem tempore, &c. intuemur. probat deinde minore, reddita ratione cur metuant candidati. nihil enim est, &c. sæpe fastidiunt.

HONORIS.] Cùm comitia consularia imminerent, quibus comitibus cum Hipsæo & Scipione contendebat de Consulatu adipiscendo, qui honor & magistratus est omnium ordinariorum amplissimus.

SCIO ENIM.] Experientia competum habeo, fui enim candidatus.

RUMOREM.] Placet quorundam lectio. Rumorem, fabulam falsam, fictum, leuem perhorrescimus. Fr. Modius ep. 39. legit leuem rumorem, fabulam fictam perhorrescimus.

ORA OMNIVM.] Ita timidi sumus, vt ex ore & oculis omnium pendamus, & ex eorum nutibus indicia captemus, quibus possimus eorum erga nos voluntatem agnoscere.

NIHIL EST.] Reddit rationem quare timida sit ambitio. quia videlicet facilè populus offenditur vitis candidatorum, ergo merito timeatur.

NOTE.

I. **H**ONORIS AMPLISSIMI.] Maximi, summi. quo sensu Græci ὑπατιῶν & ὑπερατιῶν nominarunt.

II. **Q**UAM TIMIDA SIT AMBITIO.] Tertullianus de pallio cap. 4. vim ambitionis ita describit: *Calor est omnis affectus, verùm cum in affectionatione (honoris) flabellatur, iam de incendio glorie ardor est. habes igitur ex isto fomite astuantem magnum Regem sola gloria minorem. vicerat Medicam gentem, & victus est Medica veste, triumphalem cataphractem amolitus in capriua sarabara decessit: pectus squamarum signaculis disculptrum rextis pellucido nudavit, anhelum adhuc ab opere belli, vt mollis visulante serico exinixit. Nota tamen ambitionis nomen non soli honorum cupiditati, sed etiam auaritiæ conuenire. Festus, Ambitus: crimen auaritiæ aut affectus iustitiam appellatur. vbi notat Scaliger Luciliam citari à Probo veteri Iuuenalis interprete.*

Ambitionis vis.

Ambitio auaritiæ.

Aurum atque ambitio species virtutis vtrique est Quantum habeas, tantis ipse fiet, tantisq; habeabis.

Quidius 2. Faكتورum:

Nulla tibi ambitio est, nullo corrumpis auro.

Plerumque tamen ambitus crimini datur, ambitio non item, vt hoc loco, & alibi. Quod spectat ad ambitionis timiditatem fuscè Dio Chrylostomus orat. 1. de gloria: *Ὅσοι μὲν τοι προσεχέτω τὸ τῆς δόξης, ἐπὶ πλείον, ποσούτω μάλιστα ἢ ἐπὶ λαχέτω ἕπου. ἀλλ' ὡσπερ οἱ φρονεῖν ἔχοντες, οὕτως αἱ μετρίως οὖτος, & νύκτωρ & ἄλλ' ἡμέραν. Quanto enim magis profecerit gloria studium, tanto magis somnum capere non datur, sed quemadmodum phrenetide laborantes, ita hic semper est suspensio, nocte & interdium. Item: *λαλεῖται τὸν ἕσπε τῆς νύκτου τῆς τῆς ἔργων οὐ πύθοντος ἀπὸ ἔργου & ἀπὸ στίχων ἐλάσας, & διδουκίνας, ἡ πὶ πρᾶ ἐκείνῃ ἢ ἀπὸν λυπῶν, καί τῃ τῶν ἐπιμῶν πρᾶ & τῶν ἐυπρατίων. Necessè est hoc morbo laborantem sententiis omnium obnoxium circuire, & attendere viciniquæ, metueretque ne quem nolens aut volens offendat. & præcipuè promptum aliquem & facetum. καθ' ἑσπε, οἷμας, τῶν πῦθαιων ἐκασον ἰδιότροπῶν πνα μορῶν διδουκί, & πύθων πῦθαιων ἐκασου. τὰ μὲν γὰρ οὖτος διὰ τὰ, πῦθ ἔ, πὲ ἀπὸ δειξῆ πῆ, ὡς φασεῖν βοᾶ. Sicuti, opinor, puerorum quisque suo modo terriçimenta metuit, atque timere assuetus est. Qui enim natura timidus sunt, ob vnumquodque tanquam terribile ostensum, clamant. Concludit hunc locum: *Αἱ βίον ἀθλιον ζῆσις & χαλιπὸν πᾶσι ἰσχυροῦς τοῖς βουλοῦσιν λυπῶν, & πῦθον δὴ τὸ πὲ λόζου, λαζῶ βίον ζῶν. ἀλλ' ἐκασου μὲν πῶν κῶνας, & τὰ δίκτυα, & τῶν κῶνας διδουκίνας, πὲ δὲ τῶν λόζου ἰπῆλας & ἰπῆλων πῆλας. Semper miseriam vitas vitam atque difficilem, omnibus subiectum, qui te volent urere, atque ita iuxta proverbum, Leporis vitam ages. At illi quidem canes, & plagas, & venatores metuunt, tu verò sermones formidans ac metuens circumibis.***

QUAM SOLLICITA.] Hanc Candidatorum sollicitudinem pulchè descripsit Tertullianus lib. de penitentia: *Sedenim illos qui ambire obeunt capessendi magistratus, neque pudet, neque piget incommodis anima & corporis, nec incommodis tantum, verùm & contumeliis omnibus emitti in causa votorum suorum. Quis non ignobilitates vestium affectant? que non atria nocturnis & crudis salutationibus occupant? omnem occursum maioris cuiusque decrepentes, nullis conuiuiis celebres, nullis comestationibus congreges, sed exales à libertatis & letitiæ felicitate: idque scorum propter vnus anni volaticum gaudium, nos quòd securium virgarumque petio suffinet, in periculo æternitatis tolerare dubitamus? Claudius Martertinus in gratiarum actione. Quis ignorat tum quoque cum honores populi Romani suffragiis mandabantur, multos fuisse candidatorum labores? edificanda omnia nomina, tributum homines atque etiam singuli saluandi, prehensanda obnoxium*

Ambitionis timiditas.

III. Ambitios sollicitudo.

manus, omnibus arrendendum, non solum cum infimis, sed etiam cum ignotis familiaritatis imago simulanda, multaque alia propter honorem agenda, quae aliis virum honore dignum facere non liceret. Plutarchus in quaest. Romanis, prob. 49. καὶ δὲ τῶ δέξιόν σου ἐκ περὶ αὐτῶν, ἢ ὑποπίπνῃ οὐ ποτὶ τῆ γυναικὶ παρρησιας τις ἰσχυρὸν ἰδιωτισμῶν. Quae admodum prehensando, & nominativus invocando, & se demittendo, ita corporis nuditate se abicientes populi gratiam capiebant. Plinius Junior lib. 1. epist. 9. Itaque prendo amicos, supplico, ambio domos, stationisque circumdo, quantumvisque vel auctoritate, vel gratia valeam, precibus expior. Quintus Cic. de petitione consulatus hanc candidatorum sollicitudinem ad sex capita reuocat. Ea desiderat nomenclationem, blanditiam, assiduitatem, benignitatem, rumorem, spem in Rep. vide de singularis. Cyprianus ad Donatum. Illum vidēs qui amicitium clariore conspicuus fulgere sibi videtur in purpura, quibus hoc sordibus emit ut fulgeat? quos arrogantium fastus prius perculit? quas superbas fores matutinus saluator obsedit? quot iumentum contumeliosa vestigia in clientium cuneis ante praefecit, ut ipsam etiam salutatium comes postmodum pompa praecederet obnoxia non homini sed potestati? Placet huc ambitiosi daemonis picturam, è Dione Chrysothomo oratione 4. de regno exhibere, quae ambitionis timiditas & sollicitudo mirè describitur: εἶπε δὲ πῶς πη ἀλάστορος, τὸ τε σῆμα ἔχων ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν γῆν καὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν γῆν, ἢ τὸν οὐρανοῦ πρὸς τὸν γῆν, ἢ τὸν γῆν πρὸς τὸν οὐρανοῦ. Age verò, qualem fingere debemus, & habitum & speciem ambitiosi Geny? An constat quòd alatum, & ventis expositum, secundum illius mores atque cupiditates cum ventis pariter rurentem? &c. Paulò post: οὗ τὸν φιλοδουλοῦν ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν γῆν, ἢ τὸν οὐρανοῦ πρὸς τὸν γῆν, ἢ τὸν γῆν πρὸς τὸν οὐρανοῦ. Ambitiosorum autem virorum praefectus, semper est in sublimi suspensus, neque unquam contingit terram, aut ali-quid humile, sed excelsus & sublimis fertur. Quàdo nactus fuerit serenitatem & tranquillitatem, aut fauonum leuiter spirantem, semper magis exultat & vadit in aethra ipsam. Et frequenter sese in tenebrosa abscondit nube, concurrente aliqua ignominia, & timore, à vulgariibus hominibus, quos ille colit & honorat, & felicitatis suae dominos constituit. Eum deinde cum Icaro confert & Ixione, vide. Οὗ δὲ ἀπεικάζει, οὐδὲ μακρὰν δὲ πᾶν σφῶν τὴν ἑμὴν εἰκοσιμῶν εἶναι αὐτῶν, ἢ τὸν οὐρανοῦ πρὸς τὸν γῆν, ἢ τὸν γῆν πρὸς τὸν οὐρανοῦ. Cur praetexta non vitetur Tribuni plebis, ceteris magistratibus videntibus? Adde

lulum semper & circumvotatum, adulatorem popularum & turbarum in concionibus, & salutationibus, suique ostentationibus, Regum aut Tyrannorum amicitium & obsequium, quis non miseretur ob hanc naturam & vitam? Malim ἐπιβῆσαι, quàm ἐπιβῆσαι. Lucretius lib. 3. mauult ambitiosum Sisypho comparare, lib. 3.

Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est, Qui petere à populo fauces sanctus secures Imbibit, & semper vitium tristisque recedit. * Nam petere imperium, quod inane est, nec datur unquam, Atque in eo semper durum sufferre laborem, Hoc est aduerso mixantem trudere monte, Saxum, quod tamen à summo iam vertice, vursum

Voluitur & plani raptim petit aequora campi. Synesius in Dione ambitiosum populares auras aucupantem ita describit: οὐδὲν ἄλλο, ἢ δαίμωνος, ὁ πᾶν ἐκεῖνος διός, ἢ ἕξαστὸν τῶν βουλομένων διαδοῦναι χάριν. Publicum mancipium, omnibus obnoxium, quem in cuiusvis potestate est molestus officere.

RVMOREM, FABVLAM.] Pro Murena 35. de his ipsis comitiis agens: Totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Rumor frequenter in hoc sensu, vt Et rumor de te non bonus urbe fuit.

Idem fama vt Catullus: Ledit te quadam mala fabula qua tibi fertur Valle sub alarum trux habitus caper. videntia Pro Caelio.

CANDIDATORVM.] Candidati dicti sunt, quòd magistratum petentes candidà togà vterentur. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 16. Mos fuit petitoribus vt sumptu candidà togà nudinis in comitium venient, & in colle considerent, vnde coram possent ab vniuersis videri. Verum cum omnes toga albi coloris essent, vt nos in Pisoniana iam offendimus, dubitare possis, vnde qui magistratum petebant, candidati potissimum dicerentur. Duæ possunt adferri rationes. Altera quòd magistratum petentes, nihil haberent antiquius in vestimentis præter album, atque adèò tunicam, quæ vel purpurea fuit, vt defendit Al-dus Manutius lib. 2. de Quæstis per Epistolam ep. 2. vel, si fuit albi coloris, vt mauult Lipsius elect. 1. cap. 13. faltem tunica Senatorum latos è purpura clausos, equitum angustos, infutos aut in-textos habuit, hanc inquam tunicam vel purpuream, vel faltem purpura variatam deponerent. Certè, vt obiter id dicam, Aldo magis assentior, Ciceronis auctoritate permotus in Cluentiana de Quintio Tribunoplebis ita loquens: Facite, Tunicæ anti- quorum pur- pureæne an albæ.

Daemon am- bitionis eius- que pictura.

1v.

v. Candidati.

quòd, ut iam diximus alibi, Tullius in Sextiana, purpuræ plebeicæ faciat mentionem : eius opinor quæ etiam homines plebeij in tunicis uti confue- rant. Sed cuiuscunque tandem coloris fuerit, eam solebant candidati deponere : ut ne vnum qui- dem è purpura clauum recurreret, atque adeò essent omninò candidati. Plutarchus in quæsit. Rom. probl. 49. Δια τί τὸν πατριάρχουτος ἀρχαί, ἔτος ἡ ἐν ἰατρικῇ τῶν τοῦ ἀρχαίου, ὡς κἀπὸν ἰσο- ραί; Cur qui magistratus petebant, id in toga sine tunica facere consueuerant, ut auctor est Cato?

Candidati sine tunica.

Addit: Τοῖς ἀξίους ἀρχαί οὐ ἤξιον, οὐδὲ χρῆματι οὐδὲ δόξαις, ἀλλὰ πρῶτα μὲν ἐν ἀρχαίαις ἔταρτες. ἔπος οὐδὲ τῶν τῶν ἀρχαίου, τὸ ἐν ἀρχαίαις ἀρχαίαις ἐπὶ τῶν ἐπι- γαλίαις κληταί. Dignos magistratus non genere, ne- que diuitiis, neque gloria, sed vultu et cicatricibus dignoscebant. ut igitur hac consuetudo essent occurrentibus, sine tunicis ad petendos magistratus defecabant. ἀρχαίαις sine tunica: vnde & candi- datorum in toga candida, sepe inuenias mentionem, nusquam autem tunicæ, testis oratio quam habuit Noster in toga candida contra competitorum suos Catilinam & Antonium: testes sexcenta passim veterum exempla: ne te ab Alexandro Neapolitano patiaris induci, cuius ver- ba sunt libro 3. Genial. diæ. cap. 3. Candidatorum verò mos fuit, cum comitia sunt, & in suffragium cines vadunt, in candida veste, sine toga in cam- pum descendere, cum clientibus gentilibusque, sin- gulisque tribus prehenare, & circuire. Vellem sine tunica dixisset. Neque sanè est quòd defor- mem verearis in candidatorum corpore nudita- tem, ita enim poterant cicatrices in aduerfo pe- ctore receptas ostendere, vt tamen nudus in- dufio, vel subligaribus tegetetur. Altera ratio cur candidati dicerentur, refertur ab Iliodoro: Erant enim candida, qui intendende albedinis causâ Cretam addiderant. Hinc à Persio sat. 5. Cretata ambitio nominatur, quo sensu capiendus est Li- uius dec. 1. lib. 4. anno ab V. C. 323. Placet tol- lende ambitionis causâ Tribunos legem promulga- re, ne cui album in vestimentum addere petitionis causâ liceret. parua nunc res, nec seriò agenda videri possit, qua tunc ingenti certamine Patres ac plebem accendit. quo loco album in vestimentum addere, est cretà pellicâ accersituum candorem albedini natiuæ adiungere. Plinius lib. 35. cap. 17. quinq; enumerat cretà genera ad veltium vsus, & ait inter cætera: Vmbrica non nisi poltendis ves- tibus assumitur. Neque enim pigebit hanc quoque partem attingere, cum lex Metella extet fulionibus dicta, quam C. Flaminius, L. Æmilius Censores dedere ad populum ferendam. adeò omnia maiori- bus cure fuere.

Creta addita vestibus candidatorum.

v. l.

RECTE FACTA SEPE FASTIDIUNT.] Plutarchus in præceptis politicis hoc ipsum populi fastidium describens:

Πλάτων ὁ κωμικὸς τὸν δῆμον αὐτὸν λέγοντα ποιεῖ. Λαθεῖ, λαθεῖ τῆς χειρὸς ἂν τῆς αἰσῆς μου. Μέλινω στρατὸν χειροποιεῖν ἄχρηστον. ἢ πάλιν αὐτοῦ τα λεχθέντων ἢ πλεον, ἔπος ἐνέσθη λέγοντα. Περίσειται μὲν πρὸς τὸ βῆμα μαθητῶν.

Βίαιος δὲ τὸν καταλὼν ἀίρειν νίκην. Plato comicus populum ipsum ita loquentem in- dicit. Fastidiosus populus.

Prebende, prebende quàm celerrime manum, Agryrium creare Praetorem volo. Et rursus petentem pelium & pennam ut vomat ac dicentem.

Illic ad tribuln Mantile assistis mihi. & Alit caput fatens luem turpissimam.

Ad hoc ipsum fastidium alludit ibidem Themi- stocles dicens: Τι δὲ μαγεῖν κομῆται πολλοὶ αὐτὸ πᾶσιν; Quid, o boni viri, defatigamini tot bo- nis acceptis? quare sapienter idem monet Plu- tarchus: Δὲ ἂν αἰς φασί, ἰσῶν τὸ δῆμον τὸν πω- λιτῶν ἐσθλοτέρου, ἢ ἐν πεινῶν ἰαυὰ πῶν ἐα- παλιτῶν. Oportet politicum ad populum tanquam ad amatorem accedere, & interdum sui absentis desiderium relinquere. Maiestati enim, ut ait Tacitus i. annalium, maior è longinquo reueren- tia. Thucydides lib. 6. Τὰ δὲ διὰ πλεῖστον πῶν τῶν ἰσῶν θαυμάζουσι, ἢ τὰ πῶν ἰσῶν τῶν δῆμον δῶντα. Quæ enim rara sunt & remota scimus omnes ma- iori admirationi esse, quoque minimam suæ glorie experientiam dederunt. hinc illud boni Poætæ:

Minuit præ- fencia famâ.

minuit presentia famam. Pulchrè etiam Liuius decadis 4. lib. 5. Maior gloria Scipionis, ac quo maior, eo propior inuidia, Quinty recentior, ut quæ anno triumphasset. ac- cedebat quòd alter decimum iam propè annum aspi- dum in oculis dominum fuerat, quæ res minus ve- rendos magnos homines ipsa satietate facit, &c. Tullius lib. 2. ad Atticum, epist. 5. Cupio equidem & iam pridem cupio Alexandriam, reliquàmque Ægyptum visere, & simul ab hac hominum satie- tate nostri discedere, & cum aliquo desiderio re- uerteri. pro Murena 21. Ista nostra aspiditas, Seruis, nescis quantum interdum afferat hominibus fastidiy, quantum satietatis. ad hoc fastidium referti possit, & illud Aristophanis in Equitibus:

τὸν γὰρ ἦν δεσπότης Ἀχρικός ὄργῳ, κακοπραγῆς, ἀχράχτος, Διῶμος πικρῆς, δὲ πικροῦ γέρονταν, Τροκοφίη.

- nobis enim dominus est Agrestis ira, fabuorum, in iracundiam pronus Populus concionibus gaudens, morosus senex, Surdaster.

Κακοπραγῆς quòd fabis, id est magistratum crea- tionibus cum fastidio vesceretur. Interpres: Τρι- φώμωος ἀπὸ τῶν κωμῶν ἐπὶ αὐτῷ ἰσῶν ἐν ἔργῳ, ἐν τῶν χειροποιεῖται τῶν ἀχρηστον, ἢ τῶν ἐκκλησιας. Qui fa- bis nutritur, quia fabis utebantur in magistratum comitiis loco calculorum, item in concionibus.

AXIOMATA.

Timida & sollicita est ambitio. Ambitiosi omnia non modò quæ reprehendi palam, sed etiam quæ obscure cogitari possunt, timent, tumo- rem fictum, fabulam leuem perhorrescunt, omnium ora atque oculos intuentur. Nihil est tam molle, tam tenerum, tam fragile, tam flexibile, quàm hominum voluntas qui in rectè factis sepe fastidium.

Primo loco ponitur superioris argumenti conclusio: deinde ostendit potiore[m] fuisse rationem cur ante comitia, Clodius insidias compararet: denique idem efficit ex parâ quam Milo metuebat, & impunitate quam sperabat Clodius.

XLIV.

HVNC diem igitur campi speratum, atque exoptatum sibi, proponens Milo cruentis manibus scelus & facinus præ se ferens, & conficiens, ad illa augusta centuriarum auspicia veniebat: quàm hoc non creditibile in hoc? quàm idem in Clodio non dubitandum, qui se, interfecto Milone regnaturum putaret? Quid quod caput audaciæ est, Iudices: quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem? in vtro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nunc reus est facti aut præclari, aut certè necessarii; an in Clodio qui ita iudicia, pœnâque contempserat, vt eum nihil delectaret, quod aut per naturâ fas esset, aut per leges liceret?

EXPLANATIO.

NOTÆ.

HVNC DIEM.] Conclusionem obiecta religione corroborat: quasi dicat: etiamsi Milo de retinenda Ciuium beneuolentia non cogitasset, tamen, quæ ipsius est pietas & religio, comitiorum auspicia & dei sanctitatem polluere noluisse: quæ sine dubio polluta fuisset, si manibus cruentis post eadem patratam candidatus in campum ausus fuisset descendere.

CENTURIARVM.] Quæ auspiciatò conueniant, & auguriis exare captatis.

QVAM NON CREDIBILE IN HOC.] Rursus argumentum à Milonis natura confirmat: qui fuit semper religionibus deditus, & à vi alienus.

QVAM IDEM IN CLODIO NON DUBITANDVM.] Qui & contemptor fuit auspiciorum & religionum, quas in sacris bonæ Dæe polluit, & sperabat se, occiso Milone, impediri non posse, quo minus in Prætura sua vexaret omni scelere Remp.

QVID?] Spes impunitatis est maxima peccandi illecebra.

Sed spem impunitatis habuit Clodius, non Milo.

Ergo Clodius habuit maximam peccandi illecebram.

QVI ETIAM HVNC.] Probat minorem quoad posteriorem partem: argumento à consequentibus deducto.

Non habuit impunitatem.

Ergo non sperauit.

FACTI, AVT PRÆCLARI.] Cædis Clodio illatæ per facinus, aut præclarum, si Clodium occidit, vt Remp. ab eius furore vindicaret: aut certè necessarium, si id egit, vt se capûtque suum Clodij insidiis appetitum tueretur.

AN IN CLODIO.] Probat priorem partem eiusdem minoris, ab antecedentibus & antea actâ Clodij vitâ: qui iudicia contempserat, & primò quidem Iudices corruerat, cum accusatus est de incæstu Bonæ Dæe puluinaribus illato: deinde cum de vi accusatus est à Milone, iudicium Metelli Nepotis Consulis auctoritate discussit. eius autem nequitiam mirè exaggerat, quòd non solum esset malus, sed etiam iolo boni fastidio malus: & omnia tum naturæ, tum legum iura violaret.

CAMPI.] Iam antè Martium campum ex Strabone descripsimus. nunc obiter Varro lib. 4. de lingua Latina. *Quod primum ex agro plano fructus capiebant, Campus dictus.* Scaliger nomen aliunde derivat. quia *Siculi circum, aut hippodromum æquorū* vocabant à flexu æquorum & quadrigarum que ibi certabant. inde omnia plana æquorū dicti: Poëta vocant *Æquora terre.* Quæ si ita sunt, peculiaris erit ratio cur campus Martius diceretur. propter illas *æquorū* quarum Strabo superius fecit mentionem.

AVGVSTA.] Suetonius in Augusto cap. 7. Præualuit *Augustus patris vocaretur, non tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine, quod loca quoque religiosa, & in quibus auguratò quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab auium gestu, gustuque, sicut etiam Ennius docet scribens:*

Augusto augurio, postquam inclyta condita Roma est.

Festus: Augustus locus sanctus, ab auium gestu, id est, quia ab auiibus significatus est sic dictus: sicut ab auium gustatu, quia aues paste id ratum fecere.

Ouidius 4. Fastorum:

*Sancta vocant augusta Patres, Augusta vocantur
Templa sacerdotum rite dicata manu.*

CENTURIARVM AVSPICIA.] Auspicia comitiorum, vt summa queque libemus, speculationem augurum, observationem tripudij, & aliorum omnium, faustam precationem eius qui habebat comitia præcipue cõtinebat. Nos, quãuis in hoc puluere viti eruditi iam antè sudarunt, tamen de singulis parca dicamus, & primo de augurum speculatione. Augur è collegio à magistratu qui habebat comitia lectus nominatim, silentio surgebat, & si nec ipse vlcus haberet, nec cælum turbidum esset aut procellosum, in trabea partim purpurea, partim coccinea, lituum manu gerens habensque lateram apertam ipso comitiorum die sedens in Pompeio, tabernaculum capiebat certum aëris spatium lituo definiens, in quod aues præpætes aduolarent, ad sinistram auguris si erant faustæ, ad dextram si infastæ. ex quarum volatu auguria captabant, quasi quidam diuinæ voluntatis interpretes. Et si aduersis auspiciis inita comitia vellet dissoluere, alio die, dicebant sin rata haberi vellēt, & aues addixissent, sinistrum

I. Campi nomen.

II. Augustus.

III.

Ritus auguriorum.

sinistram auspiciam, id est faustum, si nec aduer-
sa quæ impedirent, essent prospera quæ confirma-
rent auspicia visa essent, silentium esse dicebant.
nunc ad singula veniamus.

1. Dixi augurum à magistratu qui comitiis præ-
erat lectum fuisse nominatum. Marcus Tullius 2.
de Diuinatione 108. *Hec certe quibus videretur, siue*
*tripudio, siue de caelo, simlanchra sunt auspicio-
rum, auspicia nullo modo. Quare Fabi, te mihi in auspicio*
esse volo, responderet, Audisti, hic apud maiores adu-
bebatur peritus, nunc quilibet.

2. *Silentio surgebat, Festus* Supplente aliquot
lacunas Scaliger. *Silentio surgere Ferrus ait di-*
ci, ubi qui post median noctem auspiciandi causa ex
lectulo suo surgit, & liberatus à lecto, in solidò se-
deret, silētiq; ne quid eo tempore deciderat, inde se in le-
ctum reposuit. vbi Scaliger: Apertè solidam sellam
fuisse ait, ut stabilius esset, ne forte quid in sedendo
esse volo, responderet, Audisti, hic apud maiores adu-
bebatur peritus, nunc quilibet.
3. *Si nec vlcus haberet.* Plutarchus in quæstionib.
Rom. 73. *Διὰ τὴν ἀπύρπτον τὴν ἐκ τῶν ἰερῶν ἰερῶν ἐπὶ τῶν*
οἰσθίων ἐκδίδου; Quare auguribus vlcus habentibus
ad auguria spectanda sedere prohibetur? vbi reddit
hanc potissimum rationem, quòd non deceret
ἄνθρωπος ἰσθίον ἔχειν, ὅτι τὸ ἄγρον τὰ θεῖα χερματίζου.
Eos qui vlcus haberent, aut perturbationem in
animo, diuina tractare, de iisque aliquid nuntiare.

4. *Si nec cœlum turbidum esset.* Plutarchus
ibidem 72. *Περὶ αἰθέρων ὅ ἔστιν ἡ ἐνταυτοῖσιν οἰδη-*
σες, οὐδὲ βέλους σμικρὰ παρῶν διὰ τῶν πλάτων, &
τῶν ἀσπυρίων. διδρασκόντων οὐ τῶν ἰσθίων μὲν πινυμένων
ἔσονται, ἀλλὰ νλωμάτων & ἐκπαύσων, ὅτι τῶν πινυμένων
τῶν οἰσθίων, ὅτι διδρασκόντων τῶν λαμπρότων ἀεγυρίων
ἔσονται. Ventis existentibus non rectè consistunt aues,
neque certa signa præbent propter errores & magna-
litate volatum. Docent igitur hac consuetudine
non ventis spirantibus, sed aridente serenitate,
auguria esse captanda, cum possunt apertis liter-
nis uti.

5. *Trabeam augures partim purpuream, partim*
coccineam habuerunt. de augurum purpura
Notæ ad Atticum lib. 2. epist. 9. Etiam Vatini
stram Sacerdotij δὲ κόκκινον vestiant. Vatinius au-
tem, vt alibi dictum est, Augur in Q. Metelli locum
fieri cogitabat. Seruius in 7. Enxidos ad illa,
Ipse Quirinali lituo paruaque sedebat
Succinctus trabea.
Toga est augurum, inquit, de cocco & purpura. &
rursum ad illa,
Ipse Quirinali trabea cinctusque Gabino
Insignis.

Suetonius in libro de genere vestium dicit tria esse
genera trabearum, vnum Diis sacratum quod est
sanctum de purpura. Aliud Regum, quod est purpur-
reum, habet tamen album aliquod, tertium augural-
e de purpura & cocco.

6. *Lituum gerens & laternam apertam.* Lituus
libro 10. in Decij Muris oratione. Cui hominum
Deorumque indignum videri potest, eis viris quos
vos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata,
& toga picta, & corona triumphali laureæque hono-
raritis, quorum domos spoliis hostium affixis insignes
inter alias feceritis, pontificaliæ atque auguraliæ in-
signia adiciere qui Iouis Opt. M ax. ornati deco-
ratus curru aurato per urbem vestri in Capitolium

Tomus II.

adscenderit, si conspiciatur cum capide ac lituo, capi-
te velato victimam cadat, auguriumve ex arce ca-
piat. Notæ 1. de Diuinatione 57. *Quid lituus*
iste vester? (quod clarissimum est in genere auguratus)
unde vobis est traditus? nempe eo Romulus regiones
direxit tum, cum urbem condidit. qui quidem Ro-
muli lituus (id est incuruus & leniter à summo
inflexum bacillum, quod ab eius litui quo canitur,
similitudine nomen inuenit) quum situs esset in cerua
Saliorum, quæ est in palatio æque deflexurisset, in-
uentus est ineger. eadem Plutarchus, Lituus, Dio-
nysius, & alij prodiderunt.

7. De laterna Plutarchus citato, problemate
72. *Διὰ τὴν τῶν ἰερῶν ἐπιπέδων (οὐδὲ αὐτοῖσιν ἀσπυρί-*
ων, ἀσπυρίων δὲ τῶν κληροῖν) ὅ ἔστιν ἡ δὴν αἰὶ τῶν λαμπρό-
των ἀσπυρίων οἰσθίων, ἔχον τὸ πῶμα τῶν ἐπιπέδων. Cui
eorum qui auspicia capiunt, quos prius auspices, nunc
augures appellunt, prætabant literas apertas semper
esse relinquendas inposito operculo. Lateris portò Latera au-
utebantur, quia nocta, & à media nocte auguria
captabant. Gellius lib. 3. noct. Attic. cap. 2. Ad hoc
ritus quoque & mos auspiciandi eandem esse observa-
tionem docet. nam magistratus quod de auguribus
possit intelligi, quando vno die eis auspiciandum est,
& id super quo auspiciauerunt agendum, post mediâ
noctem auspiciantur, & post meridiem sole magno.
quod etiam in censu fiebat. Varro lib. 5. de lingua
Latina sub finem. Vbi noctu in templum censura
auspicatur, atque de caelo nuntium erit, præconi sic
imperat ut viros vocet, Quod bonum, fortunatum,
&c. vide modò dicta ex Festo.

8. *Sedens.* Plutarchus supra *ἐπὶ οἰσθίων ἐκδίδου.*
ad auspicia sedere. Varro lib. 5. de lingua Latina
hæc verba ex M. Sergij commentario refert, an-
spicio orando, sede in templo auspicij.

9. *In pomærio.* Pomærium. vt ait Gellius lib.
13. cap. 13. *Est locus intra agrum effatum per totius*
urbis circumcinctum pone muros regionibus certis deter-
minatus, qui facit finem urbani auspicij.

10. *Tabernaculum capiebat.* Lituus lib. 4. de
primis Tribunis militum Consulari potestate. *Tabernaculum*
capere.
Tertio mense postquam inuenit, augurum decreto,
perinde ac vitio creati, honore abiere, quòd C. Cu-
rnatius qui comitiis eorum præfuerat, parum rectè
tabernaculum cepisset. M. Tullius 2. de natura Deo-
rum 17. *Post autem de provincia literas ad collegium*
misit, se cum legeret libros recordatum esse vitio sibi
tabernaculum captum fuisse in hortos Scipionis: quod
cum pomærium postea intrasset habendi Senatûs
causa, in redendo cum idem pomærium transiret,
auspicari esse oblitus. 2. de Diuinatione 114. Quid
enim scire Etrusci aruspices, de tabernaculo non
rectè capto, aut de pomærij iure potuerunt? Idem
iisdem penè verbis Valerius lib. 1. de cultu Deorû.
atque haud scio an tabernaculum capere fuerit
idem, atque templum capere, vt loquitur Lituus
lib. 1. Palatinum Romulus, Remus & Aventinum ad
inaugurandum templa capiunt. Sic planè videtur
in auguriis, vt tabernacula, in solo & pomærio
capere.

capere. *Templum*
capta, minora templa dicerentur, Festus: *Minora*
tabernacula sunt ab auguribus, cum loca aliqua tabulis
aut lineis sepuntur, ne vno amplius ostio pateant,
certis verbis definita. Itaque templum est locus ita
effatus, aut ita septus, vt ea vna parte pateat, an-
gulusque affixos habeat ad terram. Tabernacula
quod sepirentur tabulis. vnde vt euifdem ver-
bis in var in Contubernalis, & tabernacula dicta
sunt. Templa verò simpliciter dicta non vi-
dentur hos tabularum cancellos habuisse, sed
L

Augur lectus
a magistratu
qui comitiis
præerat.

Si nec vlcus
habeat.

Nec cœlum
turbidum esset.

Trabea &
purpura au-
guralis.

Lituus.

certis arboribus, ad libitum auguris prospectum late in subiectam arcei planitium petentis fuisse denota. Varro lib. 6. de lingua Latina ex emendatione Scaligeri: *In terris dictum templum locum augurij, aut auspicii casilla conceptis verbis finitur.* Festus: *Contemplari dictum est a templo, id est loco qui ab omni parte adspicit, vel ex quo omnis pars videri potest, quem antiqui templum nominabant.* Varro: *Concipitur verbis non iisdem usqueaque, in arce autem sic: TES QVA DVMECTA SYNTO, QVOAD EGO CASTE LINGVA NVNCVPAVERO, OLLA VETER ARBOR QVIS QVIS EST, QVAM ME SENTIO DIXISSE, TEMPLVM TECTVMQVE ESTO IN SINISTERVM, OLLA VETER ARBOR QVIS QVIS EST, QVICQVID EST, QVOD ME SENTIO DIXISSE, TEMPLVM TECTVMQVE ESTO IN DEXTERVM, INTRA EA CONCRECIONE, CONSPICIONE, CORTVMIONE, VTIQVE EA RECTISSIME SENSI. Huius autem templi in auguratione oblectatum vt arcam stellam infingerent. Festus: *Stellam significare ait Atteius Capitolum & prosperum, auctoritatem secutus P. Sernilij Auguris, qua ex lamella aerea asinilis stelle locum inauguratius infigatur.* Templi porro caelestiumque regionum per lituum ficebat descriptio. i. de Diuinatione 38. *Quis veterum scriptorum non loquitur quae sit ab Alcio Natio per lituum facta descriptio? vide Plutarchus in Romulo: Τὸν Ρωμῶν διαιρέτης θεοῦ, ἐπὶ τῷ μνημῆτι ἱερῶν θεῶν, ἔξ ἑσπέρας ἐπὶ μεσημέριον τὸ κρηνοῦν λίπυον. ἔστι δὲ κρηνοῦν ἱερόδες, ἢ τὰ πρὸ τοῦ εὐδαιμονίου ἰσθμοῦ διαζέουσαν. Romulum pre ceteris religionibus & diuinationibus deditum fuisse tradunt, soliumque ferre scipionem. est autem baculus incuruus, qua sedens ad auspicia caeli regiones describebat. Hac autē tabernacula ē locis editoribus, puta vel ē Capitolio, vel ē parte pomerij eminentiore capiebant, & vt loquebantur ex Arce, sic apud Ennium.**

- Romulus pulcher in alto

Quarit Auentino, seruat genus altivolantium. Hinc Festus: *Anguraculum appellabant antiqui quam nos arcam dicimus: quod ibi augures publice auspicarentur.* huc alludit & Papinius 3. Thebaid. *Monerat audaci seductus in aethera dorso, &c.* Hinc gemini vates, sanctam canentis oliua *Fronde comam & nivesi ornati tempora vititis Euadunt pariter, &c.*

Plutarchus in Numa: *Προσλαβὼν δὲ μᾶστις ἢ ἱερῆς ἀίθρας ἰὶς τὸ Καπιτώλιον, &c.* ἐπὶ τῷ τῶν μαστῶν ὁ σπασμῶν τὸν μᾶ ἰὶς μονηβεία πείλας ἠλακρυμμένον, ὑπὸς δὲ πνεύμας ἄβησσαν, ἢ τῆ δέξιος πῆς κρηνοῦς ἔα ἠεῖδοντο αὐτῷ, κρηνοῦς δὲ πνεύματι τὰ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ἢ συμβολῆς σπασμῶν, πνεύματος πῆς ὄψεως σπασμῶν, &c. μέγιστος δὲ σπασμῶν ἠρῆσι ἀναδῆσι, δὲ δέξιος ἠεῖδοντο. Assumptis vero auguribus & sacerdotibus in Capitolium ascendit, &c., hic princeps collegij eum velatum ad meridiem conuertens, ipse à tergo assisens, & dextris caput attingens precabatur, & vndeque tum ex aibus, tum ex aliis signis Deorum auspicia capians, & circumspiciens, &c. quoad appaerunt aues prapetes, & addixerunt, quem locum eò libentibus adduco, quod suspicari possumus idem in cæteris magistratuum candidatis fuisse seruatum, vt eum auguribus in arcam ascenderent, & capite velato, auspicio deuouerent. Ennius i. Annalium:

Hinc Remus Auspicium se deuouet, atque secundum Solum aem seruat.

Quam deuotionem non solum conceptis verbis

faciebant: *Solita prece numen amittentes, vt cum Papinio loquar: sed etiam, vt opinor, genere quodam sacrificij quod in arce fieri ab auguribus, auctor est Festus: Aded remotum à notitia vulgari, vt ne literis quidem mandetur, sed per memoriam successorum celebretur.*

10. *Aues prapetes.* vide Festum in prapetes. Aues prapetes. Higinus apud Gellium lib. 6. cap. 6. *Prapetes, inquit, aues appellantur, quæ aut opportunè prauolant, aut idoneis sedes capiunt.* id est, opinor, quæ ante auguris ipsecientis, & auguria captantis oculos intra descriptum aëris spatium volarent, aut in desinito terra templo consisterent. quem locum augurio capiendum commodum etiam prapetem dicebant. Ennius loco citato:

Imerea sol aibus recessit in infera nestis Exin candida se radius dedit ista foras lux: Et simul ex alto longè pulcherrima prapetes Laeta volant auis: simul aures exoritur sol. Cedunt ter quatuor de caelo corpora sancta Auium prapetibus sese pulchrisque locis dant. quo alludit etiam alibi per commodo & opportuno hanc vocem vsurpans.

Brundisium pulchro praesentium prapete portu. vnde & Tullius eleganter in Mario: *Hanc ubi prapetibus pennis lapsisque volentem Conspectit Marius diuini maneris augur.* Hanc etiam augurum inspectionem Cuius 3. Thebaidos ita describit:

Postquam rite diu partii sidera, cunctas Perlegere animis, oculisque sequacibus auras. De sinistris & dextris aibus Plutarchus adeatur in quaest. Rom. Festus in *sinistra aues.* M. Tullius 2. de Diuinatione 124. & alij passim. vnus Varro sufficiat 6. de lingua Latina: *Quæ sinistra sunt, bona auspicia existimantur.* à quo dicuntur comitia, aliudve quod sit aui sinistra sciam. quem in locum notat Scaliger: *Contra impediennes aues aut dicuntur Arctae ab arcendo: aut Clitina quia difficultis vocantur clina, ad verbum exarctum: aut Remotes aues à remorando: aut Inebre & Enebre, eo nomine omne obstaculum intelligebatur, aut Altera aues, cum altera superuenirent, quæ felici auspicio vitium facerent: aut Volgre, quæ vellendo malum auspiciam faciebant, hac ille nullo citato auctore, quæ apud Vestum dissipata, & suis quæque locis posita in vnum collegit, dextrasetiam Status appellat loco citato.*

Si prohibet, hic nece moras, dextrisque profundum Dextrae. Alitibus prapete diem. Aliunde etiam quam ab aibus auspicia captantur. Festus in *Quinqve:* *Quinqve genera signorum obseruant augures, ex caelo, ex aibus, ex tripodibus, ex quadrupedibus, ex diuis.* De aibus iam dictum, & caelo fulgura, tonitrua, fulmina praestabant: quæ si incæptis iam comitiis obdigissent ea dirimebant: vt diximus in Vatinius. Sin ante comitia, auguribus adhuc cum suis candidatis auspicia in arce captantibus laeta accidissent: verò signum erat longè prosperrimum: aded vt etiam nulla existissent, tamen omnis causa dicent existisse. Dionysius lib. 2. antiquitatis, vbi Romulo auspiciam sinistrum fulgur vitium fuisse narravit, fufcque ratione expofuit cur laeta dextris auspicia praferatur, subdit: *ἡ πεντακῶσθ δὲ θὶ παὶ ἀφ᾽ αὐτῶν μέλλοντες λαμβάνειν, ἢ πρὶ τῷ ἄρῳ ἀνίστασθαι, ποιοῦνται πᾶσι εὐχαῖς ἑσθαι θύουσι. ἢ δὲ παρ᾽ ἐπισημίας ἐπισημίας πᾶσι δὲ τῷ ἀνίστασθαι ἐπισημίας, ἀπ᾽ αὐτῶν αὐτοῖς μέλλοντες φασί, ὅτι τῷ ἀνίστασθαι τῷ ἡνωσθῆναι. οἱ δὲ*

Stella desit, in templi auguratione.

Templorum descriptio per lituum facta.

Anguraculū.

Templa capiebant ex arce.

Angurio se deuouebant.

Prapetes quid

Sinistræ aues. Arctule. Clitua.

Remotes. Inebre. Enebre. Altera. Volgre.

τὸν ἐν τῆς θανάτου ὁδῶν λαβόντες ἀπὸ τῶν πύλων ἀφ' ὧν ἔξωσι. Candidatus enim ē tentorii disculo procedentes, preces quasdam sub diuo peragunt. Ibi aliquis ex auguribus, qui are publico ad huiusmodi negotia adhibentur, fulguris signum à sinistris dactum pronuntians, etiamsi nullum sit dactum. At illi vocis omne contenti ad sumendum magistratum abeunt. Hæc ille. quibus confirmatur id, quod paulò antè de candidatorum deuotione ex Plutarchi Numa colligebam: ex quibus præterea colligere est tot augures fuisset inuitatos, totque tabernacula templaque diuersa capta fuisse. quot essent eorum comitorum candidati: ne si in eodem tempore spectarent, candidatorum inter se confunderentur auspicia, nec liquidò videri posset quæ ad quem pertinerent.

Tripudium.

11. De tripudio. Nofter 2. de Diuinatione 110. *Arctus in cauea pillosis qui ex eo ipso nominatur pullarius. He sunt igitur aues internuntia Iouis que pascuntur necne quid referat? nihil ad auspicia. sed quia cum pascuntur, necesse est aliquid ex ore cadere, & terram pauire, terripanium primò, post terripudium dicitur hoc quidem iam terripudium dicitur. quum igitur avis ceciderit ex ore pulli, tum auspicianti tripudium solistimum nuntiat. vide Festum in *pula*, & Scaligerum in Festu *Somnio*. De quadrupedibus idem Festus Pompeius: *Pedestria auspicia nominabantur, que dabantur à vulture, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus*. De his Horatius lib. 3. *carm. Ode 27.* consulatur. De diris Papinius loco sæpe citato.*

Pedestria auspicia.

Diræ.

Monstra volant, diræ frident in nube volucres, Nocturna que gemunt frigens & feralia bubo Damna canens.

Postquam ex his quinque signorum generibus auspicia captarant, illucescente comitorum die descendebant in campum cum suis quisque candidatis, & ab eo qui comitibus præerat, interrogati, suam speculationem, id est auspicia quæ viderant edisseriebant, & si auspicia prohiberent. ALIO DIE dicebant, quo verbo dissoluebantur comitia. si nihil obstaret, sinistras aues, tripudium solistimum, aut saltem silentium nuntiabant. Interrogatos fuisse iudicio sunt illa verba Ciceronis 2. de Diuinatione 109. *Illi autem qui in auspiciis adhibentur, cum ita imperauerit qui auspiciatur, Dico, silentium esse videret, nec suspicari, nec circumspicere, statim respondet, Silentium esse videri, tum ille, Dico si pascuntur. Pascuntur, quæ aues? aut ubi, &c.*

Auguris interrogatio.

12. Si auspicia prohiberent alio die dicebant. Tullius 2. de legibus 51. *Quid enim maius est si de iure quærimus, quam posse à summis imperiis, & summis potestatibus comitia, legunt alij, comitatus, & concilia vel instituta dimittere, vel habenda rescindere? quid grauius quam rem susceptam dirimi. si vno Augur, ALIO DIE dixerit? sic enim lego non ALIVM vt in vulgatis, vide quæ dicemus Philippica secunda 69. *Bonus augur (Lelium dices) ALIO DIE, inquit, de sinistris auibz iam dictu: solitum autem tripudium solistimum à sinistris nuntiarum etiam ex dictis constat: nunc ad silentium veniamus. Orator 2. de Inuentione 109. Peritum autem esse necesse est eum, qui silentium quid sit intelligat. id enim silentium dicitur in auspiciis, quod omni vitio caret, hoc intelligere perfectè Auguris est. Festus in *Sinistris*: *Sinistrum in auspiciis significare, ait Ateium Capito letum & prosperum auspiciis. Ad silentium ubi duxerant vocat***

Alio die vox augurum.

Silentium in auguriis.

Tomus II.

vitio. igitur silentio surgere cum dicitur, significat rō interpellari, quod minus rem gerat. ad sinistrum hortari quoque auspicia ad agendum. quod animo quis proposuerit. Halicarnæus 2. antiquitatis Romanæ: *Οἱ δὲ αὐτὸ τὸ ἰκνῆναι τὸ ἀμειβαντες εἶναι τὸ μανθῆναι ἡσῆδαυτὸ ἐμπροσθεν τῆς καλῆς τῶν ἰσθμῶν. Alij quidem satis esse rati, ad capellendos magistratus, si nulla auspicia aduersa prohiberent. Postquam augur hæc nuntiarat, si nihil acciderat quod comitia impediret, Consul conceptis quibusdam verbis comitia auspicabatur, Augure verba præeunte. Varro lib. 5. de lingua Latina extremo ex emendatione Scaligeri, loquens de comitiis centuriatis, siue exercitu urbano vt appellat. *Hoc nunciat uter sit atque olim: quod Augur Consuli adest, tum cum exercitus imperatur, ad præst quid eum oportet dicere, Consul Anguri imperare solet, vt inlicium vocet non accenso, aut præconi, id incaptum credo cum non adesset accensus, & nihil intererat cui imperaret: & dicitur causa fiebat, quadam, neque item facta, neque item dicta semper. Vt primum igitur augur suum cædidatum adduxerat, & auspicia facta vel silentium Consuli nuntiarat, isdem penè verbis ad augurem vsus videtur Consul, quibus accensus solebat imperare. Varro ibidem ait se in commentariis Consularibus scriptum sic inuenisse. *Qui exercitum imperaturus erit accenso dicit hoc, Calpurni vocat inlicium omnes Quirites huc ad me. Accensus dicit sic. Omnes Quirites inlicium; vespere huc ad Iudices. C. Calpurnius dicit, lego: Consul, Calpurni, dicit, voca ad conuentionem omnes Quirites huc ad me. accensus dicit sic. omnes Quirites, ite ad conuentionem huc ad Iudices. Deinde Consul loquitur ad exercitum, Impero qua conuenit ad comitia centuriata. hæc ille, & ita concludit. *Quare non est dubium quin hoc inlicium sit, cum circum muros itur vt populus illiciatur ad magistratus conspectum. Iisdem igitur verbis Consul vtebatur ad augurem, & Augur ad populum: sed vt notat dicitur causa, neque enim credendum est augures tantæ viros dignitatis, circum muros iuisse vt populum ad comitia contenta voce conuocarent: sed his populum affabatur postquam iam in campum conuenerat. verbosius fortasse: sed hinc liquidò videre possis quæ fuerint centuriarum auspicia. Quæ verba præterit augur Consuli comitia auspicianti, non adeo planè est. Cic. 1. de Diuinat. 165. *Neque solùm Deorum voces Pythagoras obseruauerunt, sed etiam hominum quæ vocantur omina: quæ maiores nostri quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, Quod bonum, faustum, salubre, fortunatumque esset præstabant, vide apud Varro nem loco sæpe laudato formulam census indidendi ex tabulis censuensis. Sequitur omen prerogatiuæ, de qua Tullius 1. de Diuinat. 166. *Quod idè in delectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine, &c. Prærogatiuam etiã maiores omnes istorum comitorum esse voluerunt. lego omen, pro omnes, & sic interpretor, vt quemadmodum in delectu primus miles boni nominis fiebat, ita in fortitione prerogatiuæ boni nominis esse duceretur, si centuria boni nominis obtigisset. earum autem appellatio videtur petita fuisse ab earum tribuum appellationibus è quibus fuerant selectæ, cum enim verbi causa prima classis, præter equites octo & nonaginta peditum decurias contineret, videntur ij pedites non tenere, & vt fors obuenerat, sed secundum tribus in suas centurias fuisse descripti. quare si prerogatiuæ******

Augur voce præibat Consuli auspiciis comitia.

Inlicium;

Omina

Prærogatiuæ omen.

fors centuriæ, è tribu verbi causa Romulia vel Quirina conflata obtigisset, boni omnis esse putabatur : atque hoc esse prærogatiuum omen existimo. Hic obiter nota à centuria prærogatiua appellacionem in suam tribum redundasse, vt etiam in comitiis centuriatis eæ tribus prærogatiuæ dicerentur, quarum centuriis prærogatiuæ fors obuenerat. Aliud etiam auspicium prærogatiuæ centuriæ putabatur, quia videlicet qui prærogatiuum tulissent, bene augurabantur de comitiorum successu. M. Tullius in Planciana 49. *An tandem vna centuria prærogatiua tantum habet auctoritatis, vt nemo vnquam prior eam tulerit, quin renuntiatus sit, &c.* Sed ad auguram redeamus. Vbi consuli auspicianti verba præiuerat ad villam publicam secedebat, ibique ad finem comitiorum sustinebat, vt Consuli præsto esset, & auspiciorum esset interpret, si vel dire aduolassent, vel quis rogatorum repente cecidisset, vel quisquam omnino in morbum comitialem incidisset, si tonuisset, si cancus foricis auditus esset, si quod aliud vitium comitiis obtigisset. de quibus vitiis alibi fortasse. Varro 3, de re rustica, cap. 2. postquam dixit comitiis ædilitiis se villam publicam petiisse. *Ibi, inquit, Appium Claudium Augurem sedentem inuenimus in subfœllis, vt Consuli si quid vsus poposcisset, esset præsto.* Confectis comitiis videtur ad septa rediisse, vt iterum Consuli magistratus creatos renuntiant verba præiret. pro Murena initio innuit hanc præcautionem certis & solennibus verbis fuisse conceptam : *Auspiciò comitiis centuriatis L. Murenam Consulem renuntiant, vt ea res mihi magistratuique meo, populo plebique Romano bene atque feliciter enemeret.* Mox : *Ille solennis comitiorum præcautio Consularibus auspiciis consecrata.* Plinius Junior in panegyrico Traiani : *Perpeffus es longum illud comitiorum carmen, nec iam irridendam moram.* Mox : *Alio præeunte iurasti.* quæ licet de Consule renuntiato dicantur, tamen dubium non est etiam renuntianti Consuli Auguram præiuisse. Postremò notandum etiam Ciceronis has

comitiorum nugas, dicis causa fuisse vsurpatas, vt non tam auspicia quam auspiciorum simulachra remanerent, 2. de Diuinatione 108. *Etenim vt sint auspicia, que nulla sunt, hæc cerè quibus vrimur, sine tripodio, sine de cælo, simulachra sunt auspiciorum, auspicia nullo modo.* Dionysius libro 2. antiquitatis : Πρωτοῦτα δ' ἐστὶν τοῖς ἡμέτεροις θεοῖσι (τοῦ μετὰ τοῦ εὐνοπέου νέμωσι, vt dixerat) πικρὸν οἶνον τινὸν περὶ ἑωτῆ λιμπηκῆ τοῖς οἰσίοις πύθου ἔνεκα ποιοῦν. *Cessant nostra ætate (mos auspiciorum veteri lege fumatus) nisi quòd dicis causa relictum est aliquod eius simulachrum.* Atque hinc vides quæ fuerint angusta illa centuriarum auspicia. Scio & alia fuisse inuenti magistratum auspicia. de quibus Linius initio libri 22. *Quod enim illi usum imperium, quod auspiciis esset magistratus, id à domo publicis priuatisque penatibus, Latinis ferriis actis, sacrificio in monie perfècto, votis vite in Capitolio nuncupatis, se conserre, nec priuatum auspicia sequi, nec sine auspiciis profectum in externo ea solo nona atque integra concipere posse.* Sed de his alibi fortasse : parum attinent ad rem qua de nunc agitur. obiter tamen nota videri legendum, *id à domo priuatisque penatibus, nec Latinis, vt & negatio addatur, & vox publica deleatur.* De auspiciorum vanitate. vide dicta in Pisonem 14.

Auspiciis vsurpatas dicis causa pro Ciceronis.

Augur in villa publica,

Præibat Consuli renuntiant magistra,

IMPVNITATIS SPEM.] Libanius Patrocli declamacione : ὁ πῶν ἄσπικτος πολλὰς, ημελίας ἢ μηδὲνως ταραχῶν, ἦσαν ἀπὸ φιλαλαίᾳ τὸ πλεγματεῖν. ἀγνοία τῆς περὶ θεῶν ἐπιπέσι τοῖς ἀμωρατισμοῖσι θεῶν. *Nam qui sepe impiè se gessit, neque vllas vnquam pœnas dedit, minus à peccandi sui cauerit, impendentis delinquentibus supplex à Diis illati ignorantia.*

IV.

AXIOMATA.

Impunitatis spes caput audaciæ est, & maxima peccandi illecebra. Improbissimus est quem nihil delectat, quod aut peccaturam fas sit, aut per leges liceat.

ARGVMENTVM.

Superioris argumenti vim noui accessione cumulat : quod ab ipsis Clodij verbis accersit, eo vehementius quod duo è confesso Iudicum grauisissimi testes adhibentur.

XLV.

SED quid ego argumentor? quid plura disputo? te, Quinte Petili, appello optimum, & fortissimum ciuem : te, M. Cato, testor : quos mihi diuina quædam fors dedit iudices : vos ex M. Faunio audistis, Clodium sibi dixisse, & audistis, viuo Clodio, periturum Milonem triduo : post diem tertium gesta res est, quam dixerat. cum ille non dubitare aperire quid cogitaret, vos potestis dubitare quid fecerit?

EXPLANATIO.

SED QUID.] Correctio oratoria qua & suam fiduciam ostendit, & se veluti ad infirmiora labentem, sistit, & ad firmiora festinat. QVOS MIHI.] Qui cum Iudices forte fierent, mihi non sine diuina prouidentia Iudices obtigistis. VOS EX M. FAONIO.] Suprà 26. Faunio fortiss. mo viro quærenti ex eo, qua spe fur-

ret, Milone viuo : respondit triduo illum, ad summum quadriduo periturum, quam vocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauniois detulit. ET AUDISTIS, VIVO CLODIO.] Prudenter addit viuo : ne quis puterit id Faunio post mortem Clodij fuisse confectum, vt Milonem à periculo liberaret : quod poterit ad huiusmodi syllogisimum reuocari. I. infirmiorum auctor fuit, qui dixit fore vt eo

die quo infidie poste sunt, inimicu interiret.

Sed id dixit Clodius.

Igitur infidiarum auctor fuit.

Atque hæc sunt, quibus in Clodio voluntatem inferendæ Miloni necis fuisse declarant.

NOTÆ.

i. SED QV I D.] Iliad.

Αλλά πῶ μοι πῶ τῶ φίλος δὲ βίβηται τοιούτος;

Æneid. 2.

Sed quid ego hæc antem nequicquam ingrata revoluo?

Catullus de Nuptiis:

Sed quid ego ingratis nequicquam conquor auris
Externata malo? quæ nullis sensibus augete,
Nec missus audire queunt, nec reddere voces?

PETILIA.] Id nominis ductum opinor à corporis paruitate, unde & Pauli nominantur. Nonnius Marcellus: Petulum tenue & exile. Lucilius 12. Insignis variis cruribus, & petilis. Plautus Plocino:

Nam coloratam frontem habet petilis labris.
unde & vox gallica manuit, paruus, petilus, petra.
atque haud scio an Poëta ad hoc etymon alluserit
3. diuini operis.

Parus Philolæta subnixæ Petilia mæro.

127
Petilus.

ARGVMENTVM.

In coniectura duobus insistendum aiunt Rhetores: vt & facultas & voluntas faciendi probetur: hæctenus ostendit, voluntatem infidiarum Miloni defuisse, Clodio non item: nunc ad facultatem delabitur.

QVEMADMODVM igitur cum dies non fefellit? dixi equidem modo. XLVI. do. Dictatoris Lanuuii stata sacrificia nosse, negotij nihil erat: vidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuium illo ipso, quo profectus est, die. itaque anteuertit. at quo die? quo, vt antè dixi, insanissima concio ab ipsius mercenario Tribunoplebis est concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, nisi ad cogitatum facinus approperearet, nunquam reliquisset. Ergo illi ne causa quidem itineris etiam causa manendi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi non causa solum, sed etiam necessitas fuit. Quid, si, vt ille sciuit Milonem fore eo die in via, sic Clodium Milo ne suspicari quidem potuit?

EXPLANATIO.

QVEMADMODVM.] Poterat aliquis obicere, hanc Clodij vocem ipsi per iracundiam & imprudentiam excidisse, non quòd ex certo consilio Miloni necem inferre statuisset: hanc objectionem soluit causas exponens cur potuerit rescire Clodius, quo die Milo exiret, & ipse infidias collocaret. Quomodo, inquit, tam certò potuit diem profectiois inimici sui præuidere, cuiusque mortem prædicere? quia videlicet, sciebat Clodius, neque enim erat difficile scire, iter solemne, legitimum, necessarium ante diem XIII. Calendas February Miloni esse Lanuuium, ad Flaminem procedendum, quod erat Dictator Lanuuij Milo. vt dictum est 27.

ITAQUE ANTEVERTIT.] Ibidem: Roma subito ipse profectus pridie est, vt ante suum fundum, quod re intellectum est, Miloni infidias collocaret.

AT QVO DIE.] xiv. Calendas Februarij: Sunt autem concionatio eo die, vt iam pridem diximus verbis Pediani, C. Salsustius & Q. Pompeius, utriusque & inimici Milonis, & satis inquieti, sed videntur mihi Q. Pompeium significare. nam eius seditionis fuit concio.

QVEM DIEM.] Quam concionem. Nisi obire facinoris locum, tempusque voluisset, nunquam reliquisset.

NECESSITAS.] Iter solemne, legitimum, necessarium. vides duplex argumentum.

Qui exiit cum subisset causis manendi, is exiit eo consilio, vt infidias collocaret.

Tomus II.

Sed Clodius exiit cum subisset causa manendi.

Ergo exiit vt infidias collocaret. Item:

Qui exiit necessitate compulsus, non exiit eo consilio, vt infidias alteri collocaret.

Sed Milo exiit necessitate compulsus.

Ergo non exiit eo consilio, vt infidias Clodio collocaret.

utriusque syllogismi propositionem & completionem reticet sola assumptione contentus.

QV I D S I V T I L L E.] Aliud argumentum de facultate utriusque: quod sequenti paragrapho exequetur.

NOTÆ.

STATATA SACRIFICIA.] Festus Pompeius: Stata sacrificia, quæ certis diebus fieri debent. Stata sacrificia: Cato in ea quæ scribit de Luc. Veturio de sacrilegio commisso cum ei equum ademit. Quod tu, quod in te fuit sacra stata sollempnis capite sancta deseruisti. idem confirmat Quidius 1. Fall.

Tum mihi (sensit enim) lux hæc indicitur, inquit

Musa, quid à fastis non stata sacra petis?

Vtque dies incerta sacris, sic tempore certo

Seminibus iactis est tibi fertus ager.

Item libro 2. agens de fornacalibus:

Curio legitimus tunc fornacalia verbis

Maximus indicit, nec stata sacra facit.

Equibus aduertis quæ fuerit inter stata sacrificia & ferias conceptus distinctio. quòd nimirum stata sacrificia quotannis certo & cõstituto die recurrerent, vt Felli verbis vtat, conceptus ferie festa

dicebantur, qua incertis diebus servabantur quotannis, ut semenine, compitalitia. sic dicta quod eas Curio Maximus, aut Rex etiam sacrorum certis & conceptis verbis indiceret. Varro lib. 5. de lingua Latina, de compitalibus: *Quotannis is dies concipitur, similiter Latine feriae, dies conceptivus.* Item: *Præterea ferie conceptivæ quæ non sunt annales.* De indictione prætoris feriarum, vide Agellium lib. 10. cap. 24. Macrobius ex eo lib. 1. Saturn. cap. 4. Tranquillus in Claudio: *Ferias advocata concione Prætor in urbe indiceret.* Quæri possit in quem diem stata hæc sacrificia Lanuvinis incidere, fateor me nescire. suspicor tamen in Calendis Februarias, quo die Romani dedicationem ædis Iunonis Solpitæ celebrabant. atque ita Flaminem Lanuvinum, qui paucis antè diebus à Dictatore proditus esset, suum sacerdotium ab his sacrificiis solum auspicari. Naso 2. Factorum de Calendis Februarii agens.

Principio mensis Phrygiæ conterrina matris Hospita delibris dicitur ausa novis.

II. Insania.

INSANISSIMA CONCIO.] Freqüenter apud Latinos scriptores furorè tribunitij dicuntur, & populares insanit. suprâ 22. *Dederas enim quam contemneres populares insanias, iam ab adolescentia documenta maxima,* siue propter clamores illos inconditos & insanos. vnde Maro, *Insanumque forum & populi tabularia vidit.* siue propter tempestates & fluctus concionum, hoc enim epitheton concitatis fluctibus convenire liquet. ex eo

Insani feriant sine littora fluctus.

Lyricus:

Insanientem navia Bosphorum Tentabo.

III. Demosthenes mercenarius.

MERCENARIO TRIBUNO PLEBIS.] Mercede conducto ut feditiosus haberet conciones. sic in Pisonem 35. de lapide emptos *Tribunos plebis* appellat. quantum autem hæc *μισθία* ab iis qui Remp. attingunt sit aliena, videre licet ex orationibus Æschini & Demosthenis De falsa legatione & De corona. Quamvis ipse etiam Græcus orator acceptæ mercedis nomine frequenter accusatus fuerit, siquidem, ut scribit in eius vita Plutarchus: *Επιμισθία ἔλεγε ὁ πατρις ἐν ταῖς πῶν συνεδρίων κατὰ μισθία δ' οὐχ ἴστωτο. Μαίονες ἰμπέση λαυδάβ, sed non perinde imitabatur.* Quo in genere lepidum illud. Ab Harpalo, ne se opponeret, ingentem pecuniæ vim acceperat, postero

die, colle foalibus, siue fasciis involuto processit in concionem, cūq; surgere & dicere iuberetur, nutu significavit, sibi vocem esse obtusam. *οἱ δ' εὐδαις χλευάζοντες οὐχ ἄπο σωμάτων ἔφεζον, ἀλλ' ἄπο ἀργυρίου ἐλάττειν νύκτωρ τῶν δημογράφων.* Qui erant acutiores, per istum dicebant oratorem non angina, sed argentangina noctu fuisse correptum. vide & in vitis decem Rhetorum: *Πῶλε δὲ ποτὶ τῷ ὑπακρίτου σπείς ἀπὸ τοῦ εἰπόντος ὅτι δὸντι βίαις ἐστὶ ἀνομιανῶς τὰς ἀπο τοῦ λαοῦ μισθῶν, Ἐγὼ δ', ἐπει, πῶτι τὰ πάντα μὴν βίαις σπείας.* Polo histroni dicenti se biduo in scenam prodeuntem unum talentum pro mercede accepisse. Ego, inquit, quinque talenta, cum uno die iacuissem. Plato autem de Rep. dialógo tertio exeunte, hanc magistratibus legem præscribit: *Μόρις ἀπὸ τοῦ πῶν ἐν τῇ πόλει μεταχειρίζεται, καὶ ἀπὸ τοῦ χρησῶν, καὶ ἀργύρου οὐ θύει, οὐδ' ἄπο τοῦ ἀπὸ τοῦ ὄψεως ἵνας, οὐδ' ἀπὸ πείρας, οὐδ' ἐπὶ πῶν ἔξ ἀργύρου, καὶ οἷτος ἔσονται αἱ, καὶ οὐκ ἐστὶ τῶν πόλεως. Solis illis eorum qui in civitate versantur, neque in manus aurum & argentum sumere, neque omnino contrectare fas iisque esto, neque sub idem telum accedere, neque collo circumdare, neque bibere in argenteo. & ita tum servabuntur ipsi, tum servabunt Remp.*

Auraria à magistratibus quam aliena,

QVOS CLAMORES] Meritò clamores in concionibus reprehendit, & pro Flacco §. 15. p̄phismata Græcorum iridet, perlata porrigenda manu profundendóque clamore multitudine concitate. & Homerus 3. Iliados Troianorum Græcorumque copias non aliunde quàm à clamore & silentio discernit.

Clamores concionum,

Τροίης δὲ κλάσῃ τ' ἄνωγ' ἢ ἴσα ἤρθεῖς ἀσ. Ἡὐτὶ περ κλασθὴν χεῖρας πῶν οὐρανῶν σπεί, Αἰ τ' ἰπὸ τοῦ χρομῶτα φωνῶν, καὶ ἀδίσπατοι ἐμῶν. Κλασθὴ τῶν γὰρ πῶν τῶν ἀπ' ἀκραιῶν ἰσῶν ἀπὸ τοῦ πυρμαίονος φόνος καὶ κῆρος θείουσι. Ἡερίας δ' ἀσπὶ τῶν γὰρ χαλκῶν ἐσθῆς σπείζονται. Οἱ δ' ἀπ' ἴσῶν οὐχ ἴσῶν μύθας πῶν ἰσῶν Ἀχαιῶν. Ἐστὶ μὲν μεμῶστος ἀλεξίβου ἀλλήλοισι. Troiani, ut volucres, stremitu, & clangore ruebant.

Vt resonant clangore grues, quas frigidus annus Trans pontum fugat, & terris immittit apricis. Ingenti clangore grues glomerantur ab alto Æguore Pygmæis motem fatumque ferentes, Aëri siue secant duro in certamine trabibus. At Græci tacito spirantes pectore martem, Ibant auxilium ardentis sibi ferre vicissim.

ARGUMENTVM.

Offendit insidias à Milone non potuisse comparari, quippe qui nihil de Clodij profectioe rescire potuerit. & contra Milonis iter à Clodio facile sciri, atque adè insidias poni potuisse.

XLVII.

Primum quæro, quid scire potuerit? quod vos idem in Clodio quætere non potestis. ut enim neminem alium, nisi T. Patinam familiarissimum suum rogasset, scire potuit illo ipso die Lanuij à Dictatore Milone prodi Flaminem necesse esse: sed erant permulti alij, ex quibus id facillimè scire posset, omnes scilicet Lanuini. Milo de Clodij reditu vnde quæsiuit? quæsierit sanè (videte, quid vobis largiar) seruum etiam, ut Arrius meus amicus dixit, corruerit. Legite testimonia testium vestrorum. dixit C. Cassinius, cognomento Schola, Interamnis familiarissimus, & idem comes

P. Clodij, cuius iam pridem testimonio Clodius eadem horâ Interamnâ fuerat, & Romæ, P. Clodium illo die in Albano mansurum fuisse: sed subitò ei esse nunciatum Cyrum architectum esse mortuum, itaque Romam repente constituisse proficisci. dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius.

EXPLANATIO.

PRIMUM QUÆRO.] *Is insidius alteri fecit, qui profectiorem alterius rescivit, is non fecit qui non potuit profectiorem alterius praevidere.*

Sed Clodius Milonis profectiorem rescivit, nihil potuit Milo de Clodij reditu praevidere.

Ergo Clodius insidias fecit, non Milo.

QUI SCIRE POTUIT.] *Quo tandem pacto scire potuit Milo Clodium eo die Romam, primis intendentibus se tenebris, esse rediturum.*

QUOD VOS IDEM.] *Quia constabat Milionem eo die exiturum: quod probat à facultate quam habebat Clodius id scilicet à suis familiaribus.*

TITUM PATINAM.] *Videtur is fuisse Lanuvinus, qui tantopere oppidi illius instituta caleretur.*

ILLO IPSO DIE.] XIII. Calendas Februarij.

PRODI FLAMINEM.] *Sacerdotem Iunonis Sospitæ creari & declarari.*

MILO.] *Nec quæ fuit Milo de reditu Clodij, nec si quæ fuisset, quicquam certi habere potuisset. quod probat hoc syllogismo:*

Nihil certi haberi potuit de eius reditu qui non rediturus erat nisi aliqua causa repente extitisset, & ex improvisis mutasset voluntatem.

Sed Clodius rediturus non fuit nisi aliqua causa extitisset, cur repente constitueret proficisci.

Ergo de Clodij reditu certi nihil haberi potuit.

Ergo non profectus est Milo, ut insidias in via Clodio prepararet.

SERVVM.] *Concessio oratoria, quæ oritur ex causæ fiducia: neque enim Milo reuera Clodij seruum corruperat, ut se de profectiione Clodij faceret certiorum. sed etiam si corrupisset, tamen nihil inde efficiebatur contra Milonem: quia servus ille nihil potuisset certi de reditu Clodij nuntiare: atque adeo non potuisset Milo eo consilio proficisci, ut Clodio occurreret.*

LEGITE TESTIMONIA.] *Adversariorum testimonio probat assumptionem superioris syllogismi.*

C. CASSINIUS.] *Quidam legunt è duobus, ut aiunt, codicibus manu exaratis. C. Aufinius Schola Interamnensis. alij: Dixit C. Cassinius cognomento Schola Interamnensis familiarissimus & idem comes P. Clodij. Quam lectionem Ianus Grutterus probat auctoritate duorum M. S. ut Francisci Modij epist. 39. certè ad stipulatorem habet Asconium. & illud, familiaris meus, non videtur optime convenire.*

CVIVS IAMPRIDEM.] *Qui C. Cassinius, cum Publico Clodio dies de stupro Bonæ Deæ pulvinaribus illato, violatisque ceremoniis diceretur, restatus est Clodium eo die quo sacra facta sunt Bonæ Deæ apud se fuisse Interamnæ, cum*

tamen constaret Clodium eo die mecum fuisse. fuit igitur Romæ testimonio Ciceronis, qui id testatus est: Interamnæ verò testimonio Cassinij. quamvis aliquid addit Tullius: eiusdem videlicet testimonio eadem hora Romæ fuisse Clodium & Interamnæ. quia nimirum Clodij accusator Cassinium refellerat, & ab eodem excusserat, ut fateretur Clodium eo quidem die Romæ visum fuisse: nihilo tamen minus Interamnæ fuisse profectum tanta celeritate, ut tribus horis iter profecerit: quod trium horarum spatium eandem horam, id est, brevissimum tempus noster appellat. vide Notas. Quæ autem argumentum est ad hominem, ut loquuntur: neque enim fidem Cassinij testimonio vult adhiberi, immò potius paulò post suadebit Clodium eo die in Albano non fuisse mansurum, ideòque iam nunc testis fidem eleuat: sed satis fuit ostendere Clodium præ se tulisse se non esse rediturum, atque adeo eius reditum à Milone non potuisse cognosci.

NOTÆ.

DICTATORE.] *De dictatoribus. Latinorum oppidorum superius 27. de Dictatoribus in genere, alibi fortasse dicemus. nunc satis fuerit dicere eum Dictatorem fuisse qui ab antiquis Magister populi diceretur. Seneca epistola quadam agens de libris Ciceronis de Repub. Philologus: Notat eum quem nos Dictatorem dicimus Dictator Magister populi. & in historiis ita nominari legimus, apud antiquos magistram populi vocatum. hodièque id extat in Auguralibus libris, & testimonium est quòd qui ab illo nominatur, Magister equitum est. Tamen adverte has municipiorum dictaturas non videri fuisse magistratus legibus constitutos: neque quemadmodum Dictatores Romani aut falces, aut vitæ & necis ius habuisse, alioquin fuisset deterrima municipiorum conditio. si semper auctoritas, ut ita loquar, negatus habuissent, qui sine prouocatione quemlibet possent occidere. iis magistratibus similes quos Græci Αἰσχροκράτης, & in quibus Dionysius 5. antiquitatis eos Romanis Dictatoribus conferens: οἱ δὲ Αἰσχροκράτης καλοῦσθαι παρ' Ἑλλήνων τὸ ἀρχαῖον, ὡς ἐν τῆς τοῦ Βασιλείου ἱστορίας Θεοφραστος, αἰσχροκράτης ἵστορεῖται. Qui apud veteres Græcos vocabantur Αἰσχροκράτης, & ut auctor est Theophrastus in libro de Regno, electi quidam erant Tyranni. Sed de Dictatura Romana 2. Philippica plura dicemus. Nam municipiorum Dictatores, ut opinor, non aliam quàm patronorum auctoritatem in municipiis obtinebant. de quibus patronis dictum in Pisoniana 25.*

PRODI FLAMINEM.] *Quærit potest an inter Romana Sacerdotia Lanuvinus Flamen fuerit numeratus. sic videtur. nam ut vidimus supra 27. eadem Iunonis Sospitæ Sacra cum Lanuvinis populo Romano fuerunt communia:*

plures enim fuerunt Flamines, et si tres potissimum, & quasi κατ' ἑξοχὴν dicerentur, Dialis, Martialis, Quirinalis. plures inquam. Varro ex emendatione Scaligeri: *Flamines quod licio capite velato erant semper, ac caput civitum habebant filo, Flamines dicti.* tūm aliquot Flamines nominantur. Martialis, Vulcanalis, Dialis, Furnalialis, Falacer. Festus in *Maxima*, 15. fuisse testatur. *Maxima dignationis Flamen Dialis est inter quindecim, & cum ceteri discrimina maiestatis sua habeant, minimū habetur Pomonalis, quod Pomona lenissimo fructū agrorum presidet pomis.* Quidni igitur Flamen Iunonis Sospitæ inter tot Flamines Romanos locum potuit obtinere? cū præsertim eæ religiones tanta auctoritatis essent, ut Iunoni Sospitæ omnes consules, facere necesse esset. ut dicitur pro Murena. aliunde tamen Romanum id fuisse Sacerdotium non videtur, quod is Flamen & à Dictatore qui Romæ priuatus, ut plurimum, erat, & Lanuij proderecūt. de Flaminibus, vide Vatiniānam 25. De his municipiorum Flaminibus Latinus Patatus Paneg. Theod. *Quid ego referam pro moribus suis festum libera nobilitatis occursum, conspicius veste niuea Senatores, reuerendos municipali purpura Flamines, insignes apicibus Sacerdotes? quid auleis vndantes platæas, accensisque funeralibus auctum diem?*

Flamines 22. ij.

III. CORRUPTI.] Maximam credebant seruorum corruptelam, si enuntiarent quæ domj & intra priuatos parietes agerentur, & verè.

Nam lingua mali pars maxima serui.
 ut ait Iuuenalis: quare ut monet Qu. Cicero de petit. Conf. negligendum non est quid serui de nobis sentiant: *Nam ferè omnīs sermo ad forenses famam à domesticis emanat auctoribus.* Plutarchus in Catone Censorio: *Ο αἰθερωτής τι σέβειν ὁ κἀπὼν, οὐδὲν ἀπαινεῖται, αἰ λὼ ἀγορεύει.* Seruus rogatus quid ageret Caro, nihil respondebat aliud quàm se nescire. Vide D. De seruo corrupto ad edictum Prætoris: *Qui seruum, seruam, alienum, alienam recepisse persuasisset quid ei dicitur dolo malo, quo eum, eam deteriorem faceret: in eum, quanti ea res erit, in duplum iudicium dabo.* Vide Vlpianum l. 1. Paulum l. Vel luxur. Caium l. Corruptum.

Testimonia scripta tradita.

IV. LEGITE TESTIMONIA.] Testimonia scripta accusatoribus tradebant, eoque, & Iudices quibusdam libellis instruebant, in Vatiniūm 3. *Ei te quos rogasset, ad accusandam libros dixeris dedisset.* Hos autem libellos actores in capsâ deferabant. Cicero in diuinatione 51. *Custodem, inquit, studio me apponite. Quid mihi quàm multis custodibus opus erit, si te ad meos capsis admiserō.* Iuuenalis Sat. 10.

Quisquis adhuc uno partam colit asse Mivernam,
Quem sequitur custos angusta vernula capsæ.
 Et Sat. 7.
Dic igitur, quid causidicus civilia præstent officia, & magno comites in fasce libelli.

Quo in genere notanda est illa consuetudo, quæ secutus temporibus videtur inualuisse, ut in perduellium conuictorum faciem huiusmodi libellos impingerent. cuius consuetudinis vestigia in vno Nicephoro Constantinopolitano potui reperire, qui sub initium sui compendij Heraclium ait de Crispi causa cognoscentem: *καὶ ἄμα λαβόντα τὸν καὶ κέρως ἔσταν παύει.* Simul accepto libello malus eius verberasse. Ex hac consuetudine, cūm, ut ait in fine eiusdem compendij, Copronymus suam in Catholicos crudelitatem exprimeret, scriba accusationes in Patriarcham Constantinopolitanum, *Αλέξανδρον, πάλιν ἄπὸ καὶ κέρως ἐπ' ἐν ἑξῆσι τῶν κατερομύτων.* Legebat libellum ad singula accusationis capita in faciem impingens. De his accusationum libellis in causa Ligatij ait Plutarchus: *Τῶν κατὰ φάρμακον ἀρκευθῶν τῶν ῥήτορες ἀγάτων, ἐκπαθῶν ἡρώδων παραχλῶνα τῶ σὺναιατ, & τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν ἐνὰ τῶν χειρῶν.* Cuius principum Pharsalicam Orator attingisset, quasi de mentis potestate exiisse, corpore corroboruisse, & quosdam è libellis de manibus eiecisse Cæsam.

INTERAMNÆ.] Hac de re pro domo 80. *Cur non inret se Gadibus fuisse, cūm tu te suisisse Interamna. probaueris.* Ad Atticum libro 2. epist. 1. *Cūm se ille septimo die venisse à freto, &c. in eoque se in concione iactasset, nihil & noni accidisse, dixi, ex Sicilia septimo die Romam: tribus horis Roma Interamnam.* In qua lectione, ut verum fatear, vix acquiescō: quid enim erat in quo Clodius se iactaret, si à freto Siculo siue Sicilia septimo die venisset quare liberenter legem ἐν Sardinia, ut fretum Gaditanum ad columnas Herculeas Sardinia vicinum intelligat. vel potius ἐν Cilicia, quæ tam angusto freto ab insula Cypro diuiditur, ut illud fretum Ptolemaus prima Asia tabula propter angustias κλεινὸν ἄλωτα nominatit. Sed ad Clodium. Rem ita narrat Plutarchus in Cicerone: *ἰσχυροῦδου δὲ σπῆς τὸ ἔγκλημα τὸ μὲν χειρὸν κατ' οὐκείον ἐν Ρωμα τῶν χεῖρον, ἀλλ' ἐν τῆς πῆρβατῶν χειρὸς διαπέθειν, κατμαρτυρεῖται, ὡς ἀφιχθῆναι σπῆς αὐτῶν οἰκαστ, καὶ διελεγοῦδου πρὶ πῶν. οὗ λὼ ἀπαινεῖται.* Cūm aduersus accusationem Clodij eo maxime niteretur, quod eo die se diceret in remotissimis ab vrbe locis fuisse versatum, Cicero aduersus ea testatus est, asserens enim se domi conuenisse, & quod verissimum erat quibusdam de rebus collocum. Alconius: Fuit hic Capisium apud quem Clodius mansisse Interamna videri volebat. qua nocte deprehensus est in Cesaris domo, cūm ibi in opere virgines pro populo Romano sacra facerent. Fidem autem testis eleuat tum propter allatam in explanatione rationem, tum quia, ut idem ait Alconius in præfatione: *Primo die datus erat in Milonem testis Caspinius Schola, qui se cum P. Clodio fuisse, cūm is occisus esset, dixit, atrocitatēque rei facta quàm maxime potuit, auxit.*

CYRV ARCHITECTVM.] Vide §. sequenti.

V.

VI.

ARGUMENTVM.

Eodem aduersariorum testimonio, oratio eorum confutat, qui Clodium Milonis quidem manu, sed consilio Ciceronis, si non clare & disertè, at obscure saltem & strictim occisum esse dicebant.

VIDETE, Iudices, quantæ res testimoniis sint confectæ. Pri- XLVIII.
mum certè liberatur Milo, non eo consilio profectus esse, vt infidiaretur in via Clodio: quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim video, cur non meum agam negotium) scitis, Iudices, fuisse, qui in hac rogatione suadenda dicerent, Milonis manu cædem esse factam, consilio verò maioris alicuius, videlicet me latronem, ac sicarium abiecti homines, & perditum describebant. Iacent suis testibus ij, qui Clodium negant eo die Romam nisi de Cyro audisset, fuisse rediturum. Respiravi: liberatus sum: non vereor, ne quod ne suspicari quidem potuerim, videar id cogitasse.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

PRIMUM QUIDEM.] Superioris argumenti repetitio paucis comprehensa.

EI OBVIUS FUTURUS OMNINO NON ERAT.] Si, vt testes afferunt, Clodius fuit in Albano mansurus.

NON VIDEO.] Non video, cur non confutem eos qui ad me cædis Clodianæ consilium deriuare vulerunt.

IN HAC ROGATIONE.] Cùm populum rogarent, vt iuberent nouam institui de nece Clodij quæstionem. Alconius: *Quint. Pompeius & C. Sallustius Tribuni plebis fuerunt, quos significat, hi enim primi de ea lege ferenda populum hortati sunt, & dixerunt à manu Milonis, occisum esse Clodium.*

ME VIDELICET.] Huius accusationis indignitatem, à sua & aduersariorum persona exaggerat: quid enim minus credibile fuit quàm Ciceronem latronem & sicarium fuisse, qui & ferrum è Catilinæ manibus non armis, sed consiliis extorserat, & exierat è ciuitatene cum Clodianis ferro dimicaret.

DE CYRO.] De morte Cyri architecti.

RESPIRAVI.] Ab intentatæ calumniæ metu.

ROGATIONE.] Vide Festum Pompeium.

LATRONEM.] Vide suprà 9. *Insidiatori verò & latroni que potest afferri iniusta nesci?*

SICARIUM.] Suprà 38. *Quando illius postea sica illa quam à Cætilina acceperat conuenit?*

DE CYRO.] Fuit is architectus, vt vidimus superiore §. de quo etiam libro 2. ad Fratrem epist. 2. *De adificatione tua Cyrum urgere non cesso. spero eum in officio fore.* Fuisse autem eum & Græcum & studii mathematicis eruditum, & Tullio familiarem constat ex epist. 3. lib. 2. ad Atticum: *Fenestrarum angustias quod reprehendis, scito te xseu pudicus reprehendere. Nam cùm ego idem istud dicerem, Cyrus aiebat radiatorum tui diastædis latis luminibus non tam esse suauis. Etenim xseu oûs xps à a, τὸ δ' ὀρῶ- μῶν β. γ. ἀκτῖν δ' α. β. γ. e. vides enim cætera. Nam si κατὰ εἰδῶν κριθῶνς videremus, valde laborarent εἰδῶα in angustis. Quàm commodis autem moribus fuerit, vel ex eo liquere potest, quod Clodio & Ciceroni familiaris ita fuit, vt vtrumque moriens instituerit heredem.*

ARGUMENTVM.

Postquam Milonem & seipsum ab insidiarum suspitione vel ipso Clodianorum testimonio liberavit, inuidiam in Clodium refundit, ostenditque eum in Albano non fuisse mansurum, sed tantum simulasse, quod falsis fuit ad Milonis innocentiam comprobandum.

NVNC persequar cætera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de XLIX.
insidiis cogitauit, quoniam fuit in Albano mansurus, si quidem exiturus ad cædem è villa non fuisset. video enim illum; qui dicitur de Cyri morte nuntiasse, non id nuntiasse, sed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius Roma proficiscens reliquerat morientem? vnà fui, testamentum simul obsignaui cum Clodio: testamentum autem palam fecerat, & illum heredem, & me scripserat, quem pridie horâ tertiâ animam efflantem reliquisset, cum mortuum postridie horâ decimâ ei nuntiabatur?

EXPLANATIO.

OCCURRIT.] Obiici potest: si admittimus illud C. Cassinij Scholæ & C. Clodij testimonium, hinc efficitur Clodium haudquam de insidiis cogitasse. nam

Qui fuit in Albano mansurus, de insidiis non cogitavit.

Sed Clodius fuit in Albano mansurus.

Ergo Clodius de insidiis non cogitavit.

negat assumptionem Orator: sed ait Clodium id simulasse: item simulatam fuisse causam cur ex Albano Romam repente discederet. rationesque profert cur inutile fuerit de Cyri morte Clodio nuntiari: ac proinde dicit non ea de re Clodio fuisse nuntiatum, sed de Milonis aduentu, ut id rescians Clodius obiuiam occurreret.

RELIQUERAT MORIENTEM.] Et invidiam in Clodium inflamat, qui tam ingratus fuit, ne dicam, impius, ut eum reliquerit morientem à quo fuerat heres institutus, & insidiarum suspicionem adtridit, quia iustam manendi causam habebat Clodius, quæ de Roma profectus non fuerat, nisi locum tempusque facinoris obire voluisset.

TESTAMENTUM SIMVL OBSIGNAVI.] Vide Notas.

PALAM FECERAT.] Quidam ante mortem sciri non volebant quos heredes scripsissent. ideoque testamentum ob signatum tradebant, defunctis testatoribus resignandum: alij palam faciebant. Quare obiici potuit Clodium prope rato opus habuisse, ut testamentum Cyri resignatum legeret: sed hæc causa non fuit, quia testamentum palam fecerat.

QVEM PRIDIE.] Alio argumento negat de Cyri morte fuisse nuntiatum. quia si ea de re Clodius nuntiari sibi voluisset, naturius fuisset nuntiatum.

NOTÆ.

I. **IN ALBANO.**] Ibi villam habuit Pompeius, ut scribit Plutarchus, & constat ex epistolis ad Attic. Ianus Gruterus putat etiam Clodium ibidem villam habuisse, & ex Manuscripto Coloniensi legit infra §. 52. *Deventis Clodius ad se ad Albanum.* id est, ad villam suam, ut interpretatur, viderint eruditi.

II. **TESTAMENTVM SIMVL OBSIGNAVI.**] Non est præsentis operæ suffus de testamentis hoc loco disputare. Cùm I. C. his lib. D. 2. 8. & 29. C. libri 6. aliquot titulos, lib. 2. tit. 10. & aliorum sequentes impenderint, & Iuris interpretes nullo negotio possint adiri. tantum ex hoc loco aduerte ipsos heredes potuisse testamentis ob signatores, & testes adhiberi. I. de testamentis ordinandis. Sed neque. *Hereditatem & iis qui per potestatem ei coniuncti fuerant, concedebant testimonia in testamentis præstare: licet ij qui id permittebant hoc iure minime abuti eo debere suadebant: tamen nos eandem observationem corrigentes, & quod ab illis suajum est, in legis necessitatem transferentes, &c. nec heredi, &c. licentiam concedimus.* & merito quidem. mirum enim quàm multæ fraudes, & quàm frequenter irrepent. Iuvenalis Sat. 1.

Signator falsò qui se lautum atque beatum

Exiguis tabulis, & gemma fecerat vda.

Exemplum est in Cluentiana 37. *Asinius, ut erat constitutum, simulat se agrotare, & testamentum facere velle. Oppianicus ob signatores ad eum, qui neque Asinium, neque Anulum noverat, adducit & illum Asinium appellat: ipse testamento Asinij nomine ob signato, discedit, Anulus illico conualescit. Asinius autem brevi illo tempore, quasi in hortulos iret, in arenarijs quasdam extra portam Exquilinam perductus, occiditur. Quibus fraudibus ut obiuiam irent, & heredum testimonium excludi voluerunt, & septem testes adhiberi, etiam ante Iulianum, ut opinor. nam Ulpianus D. Qui testamenta faceret. *Qui testamento, inquit, heres instituitur, in eodem testamento testis esse non potest.**

Quod posteriori iure vetitum.

OBSIGNAVI.] Duo fuerunt testibus faciendâ, ut & nomen suum & testatis adscribebant, & signum imprimerent. D. Qui testim. fac. possunt. leg. Ad. testim. Ulpianus: *Si quis ex testibus nomen suum non adscripserit, veruntamen signauerit, pro eo est atque si adhibitus non esset: est, ut multi faciunt, adscripserit se, non tamen signauerit, adhuc idem dicemus.* Et ibidem Paulus I. penult. *Singulos testes, qui in testamento adhibentur, proprio chirographo adnotare conuenit.* De ob signatione Ulpianus I. citata: *Signum autem verum annulo tantum impressum adhibebimus: an verò, est non annulo, verum alio quodam impresso: variè enim homines signant, & magis est, ut tantum annulo quis possit signare.* Item: *Signatas tabulas accipi oportet, est linteæ, quo tabula sunt, signa impressa fuerint.* Quo in genere mirari satis non possum quod eadem lege præmiserat. *Si ab ipso testatore annulum accepero, & signa vero, testamentum valet, quasi alieno signauerim.* Fortasse: *quasvis alieno signauerim.* I. de testam. ordinandis. *Possunt autem omnes testes & uno annulo signare testamentum. Quid enim si septem annuli, una sculptura fuerint, secundum quod Papiniano visum est? sed & alieno quoque annulo licet signare testamentum.* Mirari, inquam, satis non possum. nam si, ut ait Seneca lib. 3. de beneficiis cap. 15. inuenta est ob signatio, ut pacta conuentuque impressis signis custodirentur. Ideoque interponerentur pararij, ille vocat, vel ut Tullius tabelliones, ratio inueniri non potest cur vii possent annulis etiam alienis. adeò ut hæc etiam lex inter *παροδούς νόμους* censeret possit, quæ à Plutarcho De sera numinis vindicta numerantur.

117.

Testes subscribentur testamentis.

Et eadem ob signabant.

Annulo vel suo, vel etiam alieno.

PALAM FECERAT.] Frequenter cùm testamenta fecissent, ea clauderant, nec ea volebant ante suam mortem aperiri: & eam ob causam testantes nullos testes adhibebant, sed tantum suo sigillo & chirographo muniebant, quo à pluribus obseruarentur, raris singulis sed hereditatem adiutores. Sicut Iulius Cæsar testamentum ob signatum ad virgines Vestales transferebat, si quid ei humanitas accidisset: sic alibi passim exempla. hinc ille captatorum technæ qui orborum hereditati miris artificijs inhiabant. Vide Horatium Sat. 5. lib. 2.

119.

*—turdus
Sine aliud primum dabitur tibi, deuolet illuc
Res ubi magna nitet domino leue, &c.*

*—captes astutus ubique
Testamenta senum, neu si vaser vnus & alter
Insidiatorem praroso fugerit hamo*

Captatores testamentorum.

Aut spem deponas, aut artem illusus omitteris.
Iuuenalis passim, vt Sat. 4.
Consilium laudo artificis, si munere tanto
Præcipuum in tabulis ceram sens abstulit orbi.
Et Sat. 5.

Infruit ergo focum provincia. sumitur illius
Quod captiuor emat Lenas. Aurelia vendat.
Et alibi sæpe, unde & captatore macellum ele-
gantier appellat, quòd munera orbis transmitten-
da à captatoribus è macello peterentur. Am-
mianus lib. 14. Nunc verò inanes status quorun-
dam, vile esse quicquid extra orbis pomerium
nascitur, estimant, præter orbos & calibres; nec cre-
dit potest, qua obsequiorum diuersitate colantur ho-
mines sine liberis Romæ. Et cum ob rem suam vo-
luntatem tebeant, quo à pluribus coleantur.
pulchrè Horatius loco citato:

Qui testamentum tradet tibi cunque legendum,
Abnere, & tabulis à te remouere memento,
Sic tamen ut limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu.

Ita deceptus est ille Nasica, qui multum nega-
tas Corani tabulas accipiens, legic & inuenit:

Nil sibi legatum præter plorare iussit.
Suauissimè Lucianus in Nigriño: Μισρά η πω-
τήριον δ' εστ' αὐτοῦ ἡμεῖο τὸν ἀμύτην κελύς τι ἐξ ἀνα-
καυ καλινδοβίαν, αὐτοῦ δὲ ὄν μίαν ἐοικωσι οἱ Πα-
λαιῶν παύλας ἀληθῆς παρ' ἄλλοι τοῦ βίον αὐτοῦ, τὸ
ἐπὶ ταῖς ἀνακρίσεσι λέγον, ἵνα μὴ ἀπολαύσῃ τις σπυρί-
τες ἀληθείας. Post hæc aliam tragædiam attingebat
eorum qui circa solicernia & testamenta voluit.
ur, addens à Romanis vnicam in vita veram vo-
cem emitti, (eam, qua in testamentis est, intelli-
gens) vt sua veritate non fruatur. Alias tamen
heredes palam declarabant, non solum extremo
spiritu, vt iste Cyrus, sed etiam cum prospera
valitudine vterentur. Tranquillus in Iulio cap.
83. Qu. Tiberio tradit heredem ab eo scribi soli-
cium ex consolatui ipsius, primo usque ad initium
civilis belli Cn. Pompeium: idque militibus pro
conione recitatum.

ET ILLVM HEREDEM ET ME SCRIBERAT.] E iam dictis colligi potest plures
heredes fuisse scriptos. Eorum fuerunt duo ge-
nera, vt alij institui heredes, alij substitui dice-
rentur. de quibus, vide Iurisconsultos in Pande-
ctis, & alibi, & præcipuè Gregoriorum Tholosa-
num libro 42. sui syntagmatis. Testantes porro
solebant heredes plurimos, vel hereditatis adeun-
da, vel solum honoris causâ nominare. Tacitus
3. annalium Agniji Salamini: Testamentum
multo apud vulgum honore fuit: quia in magnis
opibus cum ferme cunctos proceres cum honore no-
minasset, Casarem omisit, quod ciuilitate accep-
turus, neque prohibuit quo minus laudatione fu-
nerebri pro Rostris, cæterisque solemnibus funus he-
nestaretur. & libro 2. Tiberius: Neque hereditatem
cuiusquam adit, nisi cum amicitia meruisset, igno-
tus & aliis infensus, eoque principem nuncupan-
tes, longè arcebat. Quam animi moderationem
ab Augusto didicerat, qui vt auctor est Dio libro
56. agens de ipsius testamento: καὶ τοῖς πῦνι, ἄν
μῦρον ἐπ' ὄντων τῶν πατέρες τοῖ ἀπὸ τῶν διακλαση-
μικῶν αὐτοῦ τῶν πῦνι ἐπὶ τῶν αὐτοῦ ἰσθμῶν ἀι-
δρωδῶν ἀποδοῦναι, ἵσο του καὶ ζῶν ἱμπάικει. εἰ
γὰρ πῦναι τῶν ἐχθρῶν ἀνέξιστο τοῖς πῦνι αὐτοῦ πῦντος,
εἰ ἄλλο τῶν τῶν πῦναι ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ, εἰ δὲ μὴ ἐπὶ τῶν
πῦναι ἀποδοῦναι. Pueris etiam, quorum parentum,
ipsis adhuc teneram ætatem agentibus hereditates

Heredes ho-
notarij.

adierat, paternis facultates, cum redditibus iussit
reddi, simul ac virilem ætatem attingissent: quod
idem superites etiam obierauerat, vt si cuius he-
res fieret cui liberi essent, omnino his paterna bo-
na, vel statim, si adulti essent, vel post omnia re-
stitueret. Nolter pro domo 85. Quis meorum a-
micorum testamentum discessu meo fecit, qui mihi
non idem tribuerit, quod & si adesset. Aded vt
non dici heredem ab amicis probro daceretur.
Philipp. 2. §. 27. Hereditates mihi negasti venire.
utinam hoc tuum verum crimen esset: plures si-
mici mei & necessarij viserent. Sed qui istuc ti-
bi venit in mentem? Ego enim amplius Id. dis-
centies acceptum hereditatibus reui. Hic Clodio
Nolter exprobrat 1. ad Att. ep. 15. Quon-
que, inquit, hunc Regem feremus? Regem appel-
las, inquam, cum Rex tui mentionem nullam fe-
cerit? ille autem Regis hereditatem spe dnuorarat.
Quare Nero apud Tranquillum cap. 3. Iepidam
rationem inuenit vtciscendi eos qui ve præterif-
sent: Vt ingratorum in principem testamenta ad
siscum pertinerent. Plures autem heredes nomi-
nabant, non quod essent omnes hereditatem
adituri, sed vt eam instituti heredes cernerent,
non cernerent autem substituti, nisi si quid pri-
mis hereditibus humanitus contingeret. Petius
Sat. 3.

-Pupillumque utinam quem proximus heres
Impello, expungam, namque est scabiosus, &
Acri Bile tumet.-

Horatius loco citato:
Si cui prætera validus malè filius in re
Præclara sublatus aletur: ne manifestum
Cælibus officium nudet te, leniter in spem
Arrepe officiosus, & vt scribare secundus
Heres, & si quis casus puerum egerit orco
In vacuum venias, perraro hæc alea fallit.

Primi & se-
cundi her-
edes.

Appianus 2. ciuiliurn: Τὸν ἀδελφῶν Διούμῃ οἱ
Βερούτις ἐπὶ τοῖς ἀντιοχείς κληρονομίαις ἐπέλατο πῦναι
ἕδος γὰρ τοῖς Ρωμαίοις περὶ τῶν πῦναι ἐπέ-
τει, εἰ μὴ κληρονομίαις οὐκ ἐπέτει. E percussoribus
Decimus Brutus adoptatus scribebatur in secundis
hereditibus. Id enim moris est apud Romanos, vt
hereditibus alios adscribant, si illi hereditatem
non adierint. Hi secundi heredes fuisse videntur
priorum tutores, vt indicat Dio lib. 44. agens
de hoc ipso Cæsaris testamento: Τὸν τ' Οὐκράσιον
ὕψιν πῦναι, ἔξ τὸν ἀντιοχεί, τῶν τῶν Διούμῃ, καὶ πῦναι
ἄλλαι τῶν σπαρῶν ἐπιτροπῆς αὐτοῦ, ἔξ κληρονομίαις πῦναι
εὐσαι, καὶ γὰρ εἰ ἐκείνων ἐλθοῖν, κληρονομίαις. Et Octa-
uium adoptauit, & Antonium, Decimum, aliò-
que nonnullos è percussoribus, eius procuratores, &
bonorum heredes instituit, si ille hereditatem non
adisset. Piores illi heredes primam siue præci-
puiam ceram, id est, supremam tabulæ partem
sic obtinebant, vt eorum nomina secundo tes-
tamento versu scriberentur, secundum in ima ce-
ra scribebantur. Horatius versu iam laudato:
Sic tamen vt limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu: solus, multisque coheres
Veloci percurre orulo.-

Iuuenalis:
Præcipuum in tabulis ceram sens abstulit orbi,
Suetonius in Iulio cap. 83. Nonisimo testamento
tres instituit heredes sororum nepotes: C. Octavianum
ex doctante, & L. Pinarium & Q. Pedium ex
quadrante: reliquos in ima cera.

H O R A T E R T I A.] De ratione horum apud
antiquos plura disserent Philpp. 2. §. 65.

VII.

ANIMAM EFFLANTEM.] Videtur ad vocabuli proprietatem alludere. Anima enim quasi *aiuis*, pro vento siue flatu frequenter. vt 8. *Aeneidos*:

Quantum ignes animaeque valent.

Horatius:

*Iam veris comites, qua mare temperant,
Impellunt anima lincea Thraciae, &c.*

Et Stoici animam definiunt, *πνευματικὴν ἐσσαν πλείονα ὑπέρχουσαν τῷ θερμοῦ. Spiritalem substantiam plurimi caloris participem.* Hinc spirare dicitur viuere, expirare mori. item vitam exhilare, animam efflare. 2. *Aeneidos*:

Vt Regem aequanum crudeli funere vidi

Vitam exhilantem.

Exhalare animam.

Post quem Naso 5. *Metam.*

Exhalantem sub acerbo funere vitam.

Vndecimo *Aeneidos* exiunt:

Sed limine in ipso

*Manibus in patriis atque inter iura domorum
Confixi expirant animas.*

Propertius:

Atque animam in teges putrem expirare patiens.

Exspirare.

Nec *Græcis* ignota locutio. *Iliados* 4. verso 523.

Κάππιον ἄμφο χεῖρι φίλος ἰπύχιστο πύραος

ARGUMENTVM.

Probat nihil cause fuisse cur repente Clodius statueret Romam proficisci, etiamsi, quod aduersarij tacitabant, de obitu Cyri, non de itinere Milonis fuisset ei nuntiatum.

L.

AGE, sit ita factum: quæ causa cur Romam properaret? cur in noctem se conieceret? quid afferebat festinationem? quod heres erat? primum erat nihil, cur properato opus esset; deinde si quid esset, quid tandem erat, quod ea nocte consequi posset? amitteret autem, si postridie manè Romam venisset? Atque vt illi nocturnus ad urbem aduentus vitandus potius, quam expetendus fuit, sic Miloni, cum insidiator esset, si illum ad urbem noctu accessurum sciebat, subsidendum atque expectandum fuit.

EXPLANATIO.

AGE, SIT ITA FACTVM.] Esto, vt volunt aduersarij, seruus ille non de profectioe Milonis, sed de Cyri morte Clodium fecerit certionem. ex quo facit hoc dilemma.

Vel eo consilio Romam profectus est, vt Cyri hereditatem adiret, vel vt in via Milonem occideret, Non vt hereditatem adiret.

Ergo vt Milonem occideret.

probat assumptionem, quia etiamsi hereditatem fuerat aditurus, tamen cause nihil fuit cur se in noctem conieceret, & Romam subito properaret. propter causas quæ in Notis adferuntur.

QUID AFFEREBAT FESTINATIONEM? aliàs, *Quid afferebat festinatio?* Ianus Grutterus: *Quid adferebat causâ festinationis?*

CVR IN NOCTEM.] Cur hora diei decima, duabus ante noctem horis se viæ committeret?

ATQVE VT ILLI.] Hactenus ostendit Clodium insidiatorem fuisse: nunc iisdem penè argumentis Milonem docet non fuisse.

Θυμὸν ἀππνίαιον.

Concidit, atque manum sociis vitæque tendit

Exspirans animam.

Item *Iliados* 7. verso 653.

φίλων ἐν χεῖρσιν ἐπιπέσων

*Θυμὸν ἀππνίαιον, ὅσα σκολιῶ ἐπὶ γαίῃ
κίβδη τοθείς. ἐν δ' αἴμα μίαν ηῖε, δόδι δὲ γαῖαν.
In manibus comitum vitam expirauit, humi que
Excentius, vermis proiecti more, iacebat.
Humelabat humi cruor atro fluminis manans.*

Euripides Phœnissis:

Ἄμφο δ' αὖ ἐπιπνύουσι ἄθλιον βίον.

Vitam ambo misera pariter efflurunt nece.

Et Orestes:

Ἐγὼ δὲ πνύουσι δακτύλων ἄμφο ἔμμεν.

Efflans ego animam penitus.

Nimirum, inquit Germanus Valens, alludunt ad sententiam eam, quam perstrinxit sub persona Cebetis ad Socratem Plato in Phædone, eo loco, quo multos in eo errore versari dicit, vt credant animam ita ab hominibus efflari, vt tanquam fumus dilabatur & dissipetur: ἐξ ὧν ἀππλησίου τὸ σῆματι, ὅσπερ πνύμα ἢ κατὰ τὴν διασπείδου οἴχεται διαπνέειν. Statim è corpore soluta, spiritus aut sumi instar dissipata, abanolans.

ἀππνίαιον.

ἀππνίαιον.

SUBSISTENDVM.] Alij legunt, *subsidendum.* quod placet.

NOTE.

ERAT NIHIL.] Duas potuit Claudius causas prætexere cur Romam properaret, vel vt funus procuraret, vel vt hereditatem sibi relictam venderet, & ex ea pecuniam conflaret. Sed hæ cause locum non habuerunt: non posterior quia res festinationem non adferebat, & id per alios fuerat exequendum. Plutarchus De sera numinis vindicta: *Ρωμαῖον δ' οὐδ' εἰς ἡλευθερίας ἀφαιρούμεται, ἕρπετος αὐτῶν λατῶν ἐπιβάλλεται τοῖς σῆμασι. ἕταρ δὲ διαδύναμις χράσασσι, ἐπίτερος μὲν ἀππλησίου κληρονομοῖς, ἕτεροι δὲ πωλοῦσι τὰς οὐσίας. ὁ δὲ οὐκ ἀππνέουσι εἶνα.* Romani verò, quos libertate donant, eorum corporibus tenuem paleam iniiciunt. cum verò testamenta scribunt, alios institunt heredes, alij bona vendunt; quod à ratione videtur alienum. Prior autem illa funeris causa in Clodio herede locum habuisset, nisi Cyrus testator hanc alij curam maddasset. Vide *Vlpianum* l. Si quis. D. de religiosis & sumpt.

Heredes bonorum defuncti non vendunt.

& sumpt. Fumus autem cum facere oportet, quem dacedens elegit, &c. Sin autem de hac re desunctus non canit, nec ulli delegatum id munus est. scriptos heredes ea res contingit. Si nemo scriptus est, legitimos vel cognatos quosque suo ordine, quo succedunt.

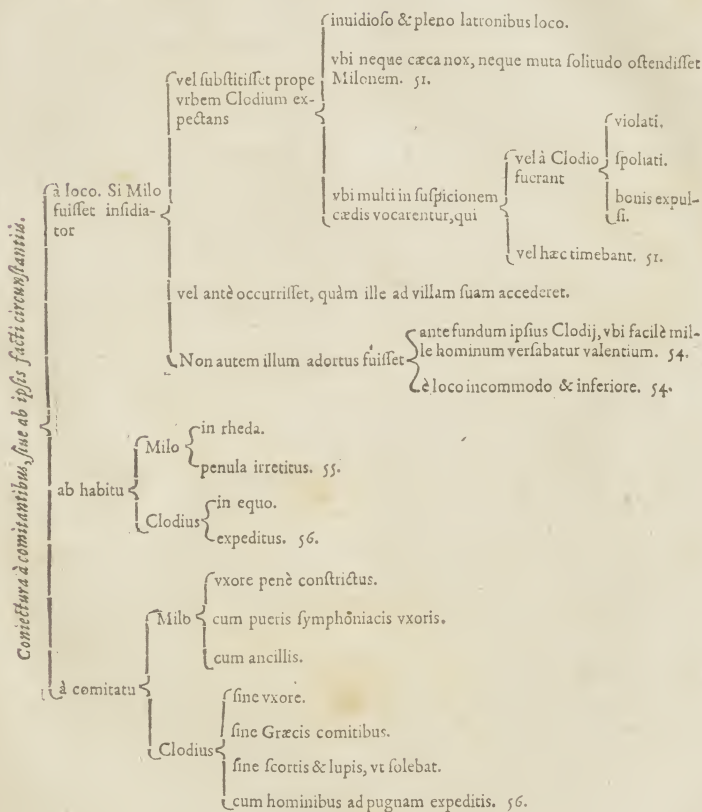
significat, sed in insidiis subsistere. Hinc *Subfessis* Vegetio libro 3. cap. 22. Penè verique parti in iinere ad *subfessas* communis occasio est. Ac paulò antè: *Qui verò superuentus & subfessus passus est.* *Subfessis* Seruius ad 11. *Aeneidos*:

-subfedit adulter:

Subfessores dicuntur qui insidiis tauros interimunt, & hostium dolo subfessos vocamus. Emendat Modius: *Et hostium dolo subfessos vocamus.*

11. *subsistere.*

SVBSIDENDVM.] Ita legit Franciscus Modius epist. 39. Est autem, inquit, *subsistere* vocabulum castrense, quod non simpliciter subsistere

ARGVMENTVM.

Probat Milonem de insidiis non cogitasse, quia si Clodio necem inferre voluisset, prope urbem, ad monumentum Basilij, qui locus erat insidiis aptissimus, subsuisset, & ibi Clodium expectasset.

NOCTV inuidioso & pleno latronum in loco occidisset. nemo ei- L I.
nganti non credidisset, quem esse omnes saluum etiam confitentem volunt. Sustinuisset hoc crimen primum ipse ille latronum occultator, & receptor locus, dum neque muta solitudo indicasset, neque cæca nox ostendisset Milonem: deinde vbi multi ab illo violati, spoliati, bonis expulsi, multi etiâ hæc timescentes in suspitione caderent: tota deniq. rea citaretur Hetruria.

EXPLANATIO.

NOCTV.] Si Milo Clodium occidere voluit, vel subsistere debuit, & Clodium expectare prope urbem, vel ante occurrere quam Clodius potuerit ad villam suam pervenire. Sed neutrum fecit.

Ergo noluit occidere. probat fatiis fuisse Miloni expectare prope urbem: quia si ad monumentum Basilij occidisset, eadem facile negare potuisset hoc pacto.

Eadem noctu factam, invidioso & pleno Latronum in loco facile negare potuisset.

Sed ad monumentum Basilij Clodium noctu pervenisset, & is locus est invidiosus & plenus Latronu. Ergo eadem eo loco factam facile negare potuisset.

Quam inficiandi facilitatem probat alteto syllogismo.

Homines facile credunt quod desiderant.

Sed Milonem videre innocentem desiderant.

Ergo si eadem in monumento Basilij factam negasset, omnes facile credidissent.

Assumptionem superioris syllogismi, non tam probat, quam explanat expositione rhetorica: Sustinisset, &c. Hetruria. Et hiis verbis nonnulla probatio continetur.

Si in pleno latronum loco casus esset, non a Milone casus, sed ab illis latronibus diceretur: si in solitudine, nulli testes potuissent adhiberi, si noctu facile latere potuisset.

Sed hac omnia corrigissent, si expeisset Milo.

Ergo debuit expectare.

DE INDE VBI.]

Hactenus locum plenum latronibus fuisse dicit: nunc invidiosum Clodio futurum fuisse demonstrat. id est, omnes qui Clodiu eo loco casum audissent, eadem approbaturus fuisse, & conuersatos omnem facti inuidiam in Clodium, quia facile credidissent Clodiu ibi intruxisse insidias, vbi iam multos ante vexarat, & spoliarat: & alios fuisse cædis auctores, qui sibi timebant ab insidiis Clodij, & iure quidem sibi timebant, siquidem Clodium multos alios ibi spoliarat.

TOTA DENIQUE REA.] Facile omnes credidissent Hetruscos fuisse cædis auctores: ob illas iniurias, quib. totam Hetruriam lacerauerat, supra 26. Seros agrestes & barbaros, quibus siluis publicis depopulatus fuerat, Hetruriamq. vexarat, ex Apennino deduxerat.

NOTÆ.

LATRONVM OCCVLTATOR.] Alconius: Via Appia est prope urbem monumentum Basilij, qui locus latrocinis fuit per quum is. lege, per quam infamis, quod ex aliis quoque multis intelligi potest. Neque sanè mirum fuerit, Appiam viam fuisse latronibus infestam, cum eam mendici vt plurimum obsiderent. Persius Sat. 6.

-accedo Bonillus

Collèmq. ad Virbi presso est mihi: Manius heres Progenies terræ.

Iuuenalis Sat. 4.

Cæcus adulator, dignusq. a poste Satelles

Dignus Aricinus qui mendicaret ad axes,

Blandaq. demæ: e iactaret basta Rhede.

demæ, inquit, rheda, in valle igitur cliuo subiecta fuit ille locus latronum occultator. immò etiam in vrbe. Iuuenalis Sat. 3.

-Nam qui spoliæ to Non deerit, clausis domibus postquam omnis vbiq.

Fixa cathenata siliuit compago taberne.

Interdum & ferro subitus grassator agit rem,

Armato quoties tunc custode tenentur

Et Pompina palus, & Gallinaria pinus.

Et Sat. 10.

Pauca licet portes argenti vascula puri

Pompina palus.

Noctè iter aggressus, gladium contumq. timebis

Et mota ad lunam trepidibus arundinis umbrâ. Pontinam autem siue Pompinam paludem ad Appiam viam fuisse constat è Lucano lib. 3.

Imq. & precipites superauerat Auxurris arces,

Et qua Pontinus via diuidit vnda paludes,

Qua sublime nemus, Scythicæ quaregna Diane,

Quisque iter est Latius ad summam fascib. Albâ

Excelsa de rupe procul iam respicit urbem.

11.

NEQVE MYTA SOLITVDO INDICASSET.]

Noctè sunt grues Ibyci. Latrones in solitudine Ibycum Poëtâ superuolantibus gruib. occiderat: eisq. prædixerat Ibycus fore vt factum non lateret, sed potius à quibus detegeretur: ΟΙ ΑΙ ΙΒΥΚΩΝ ΑΠΚΡΤΙΝΑΡΤΙ ΟΥΧ ΙΚΑΛΟΥ, inquit Plutarchus opusculo de garrulitate, & τὸ πρῶτον καθήκον ἐστὶν ἡμετέροις περὶ τῶν ἀλλοτρίων ἡμετέροις ὡς αἱ Ιβύκων ἐκείνοις περὶ τῶν, &c. vide. Qui Ibycum occiderant, nonne conuicti sunt in theatro? gruib. apparentibus, cum risu sibi in aures insusurrantes, adesse qui Ibyci eadem persequerentur. Quo iudicio comprehensù, & expressa facinoris confessione puniti sunt. Nec minùs illud infigne videri debet ad memoriam hominù, quod mihi certis auctoribus compertum nõ deo præterit. Nostra ætate grassatores in muta Catalauniæ solitudine viatorem occiderant, eum, cum, facinus se tegere ratù, terra obruerent, hanc vocem IUSTITIA DEI IN MAIORICA ter repetitam audierunt. Eorum vni cum ea vox penitus insidens nullam quicuis partem concederet, visum est fallendæ conscientie vitandæque Maioricæ causâ in Italiam navigare. Ad Maioricam tempestate appulsus diu fecum ipse luctatus est ne ad terram exfenderet. tandem vrbs videndæ cupiditate victus, emptum è macello veruecinum caput, inuolutum linteo in nauim referbat. Enimuerò caput illud coptiosam vim sanguinis emittere: mirari qui aderant, quid ferret sciscitari, aientis caput esse veruecinum linteum euoluere, cæteris omnibus apparere caput humanu: ipsi vni, vt erat, veruecinum. Illi vbi truncum corporis humani reliquisset inquirere: hic videre hominum insanit: clamare illi nihil esse quod tergueretur, ipsa facinoris voce conuictus. hic facinus etiam atq. etiam pernegare. Quid plura? oborto collo ad iudicium tribunæ rapitur: accusatur, humani capitis producti specie conuincitur, & damnatur. Tandem cum rem agi seriò videret admittam in Catalaunia fraudem confessus, auditæ vocis in solitudine veritatem expertus est.

De cæca scelerata in solitudinibus perpetrata.

NEQVE CÆCA NOX.] Nox scelerum administrata, quia videlicet, vt ait Deianira Sophocles in Trachinis:

-Συέτω

Κἄν αἰχὰ ἀπέσκησῃ, ὕπνῳ αἰώνησθῃ.

-Noctè si cæca facis

Inbonesta, nullus ora suffundet pudor.

Plutarchus in Arato: ΟΥ ΜΟΝΟΝ ΘΝΕΙΩΝ ΠΙΣΤΩ ὄφθεις ἔτιορσι δια σκότητος ὄψιν ἐβῆ ἡμῶν ἀπτοφροσύνης, ἐπὶ στήθῃ ἡ λατῶσθη τῶν περὶ τὸν ἐσθλαμὲν ἰσχύητος μὲ φερούσης τῶν ἀπὸ τῶν φῶς ἰσχύητος, ἀλλὰ καὶ θνητότης

Nox sceleru administrata.

Via Appia latrocinis infamis.

ἡ δὲ ἄνθρωπος ἐν αἰσίοις ἐν τοῖς ὑπερβίοις, ἢ δια-
κρινόμενος ἐπιτελεῖται ὅσοις, αὐτὸς δὲ τοῖς ἐπιτελεῖται
ἢ λαθραῖος ἢ ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς. Non solam bestia-
rum gravandam oculi in tenebris vuidi, media
nocte cecantur, siccate & tenuitate humoris ocu-
lo circumfusi lucis admixtionem non ferente, sed
etiam hominis impetis & prudentia in rebus luci
expositis & propalatis facile natura sua turbatur,
ad res oculus & clancularius fit audacior. Hinc
illud Satyrici:

Nocte quidem sed luna videt, sed sidera testes
Advertunt oculos.

Sicut contra Orpheus, siue quisquis est auctor
hymnorum Solem ita compellat.

Εἴσετον, ἠεὶ δόδης χαλῶν, ζαυδὸς ἀεικῶν.

Dux ad iustitias pias, scelerato insensiu & asper.

Bene etiam Echylus à Theophilo Antiocheno
citatns libro 2. ad Autolycum:

Ὅχι ἰσχυρῶς περὶ τῆς κωκῆς ἐργασμένης,

Ὅτι αἰ παῖς δεινὸς, τοῦ μὲν ἔργα πτα.

Non caeca nox quod improbe factum est, tegit,

Putat videri si quid iniuste facis.

& Hesiodus in Operibus etiam in tenebris cor-
pus nudari vetat, aut etiam quicquam fieri inde-
corum:

Μὴ δ' ἀπογυμνάσῃς, ὑαεῖραν τῆ νύκτις ἕσασθαι.

Nec te nudaris, nam praesunt numina nocti.

Interpretatur Moschopolus: Ὅτι ἢ ἐν αἰθέρῳ
δυναμὶ ἔργα τῶν τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλ' οἱ θεοὶ
ὄρωσιν, οἱ αἰδούμενοι καὶ ἀπογυμνοῦν. Etsi nemo mor-
taliū tuam indecentiam videat, at Dij vident,
quorum reverentia caue videris. Libanius loco
communi contra homicidam: Καταλαβὼν τὸ πῦρ
ὑψιλὸν τῆς ἀποκρίσεως, πῦρ ὑψιπνευόμενος ὡς πῦρ
ῥυθόν, πῦρ δ' ἀνθρωπείας ἀφαιρεῖ, πῦρ νύκτα λαβὼν
οἷς τὸ πῶλυμα αἰετῶν. Loco enim edito & eminenti
occipito, admerentes longè obseruat, interfectos

apparere nusquam patitur, noctem adstricem au-
daciae assumit. Apulcius lib. 4. Mifefiorum: Sám-
que pronetta vespera, abusi beneficio tenebrarum,
&c. Item: Et de disciplina scete Hicrocinandi ser-
uato noctis illumino tempore, &c. Heliodorus octa-
uo Aethiopic. Οὐρανοῦ, εἰ γὰρ ἂν ἀλλοτρίῳ Ἀρκίῳ, αἰ-
δῶσιν, ὅτι νύκτι ἢ ζῆφῳ τῆς ἑαυτοῦ ἀδυναμίας ἀφαιρεῖ
ἐπιτελεῖται οἱ τῶν. Δεινὸς δ' ὁ τῆς δίκης ἀδελφὸς ἐκεί-
νον ἢ τὸ ἀλλοτρίῳ κρύβει, ἢ ἀδελφῷ φωνίζῃ. Tum
Theagenes, Bene est, exclamavit, quod nefaria Ar-
face nocte & caligine sceleratas suas actiones occul-
tare se arbitratnr. At potens est insitua oculus ad
occulta & abscondita scelera arguenda & res nefar-
ias in lucem extrahendas. Philo Iudaeus libello de
sua ad Caium legatione effigiē Apollinis descri-
bens: Στίχασθαι ἀκρίτως ἐρεῖται, οἷς ἀπομακρῶν
τῶν ἀλλοτρίῳ ἀκρίτως ἐρεῖται. δεινὸς δ' ὁ οἷς
συνόλης ἀσπασθῆναι, ἀλλ' οἱ γὰρ νύξ ἢ εἰ πῶτος ἀ-
φαιρεῖται, οἷς ἢ τὸ ἀνθρώπῳ ἐργῶν διαδύσει. ἰσχυρῶς τὰ μὲν
καλὰ ἀνθρωπείας μεταβιβάζει δίκης ἀφαιρεῖται, τὰ
δ' ἀρχαῖα ὅσων ἔλαπας τυρπῶν, οἷς ὅν ἄξιον πωλυθεῖσθαι
δύναται ἀποκρίσεως ὡσαύτως. Coronam radiatum gestat,
efficitis bellè ad artificis radiis solaribus: quafi aut
sol aut in uniuersum lux magis placere possit, quam
nox & tenebra densissima ad perpetrandas res ne-
farias. Siquidem honesta opus habent luce meridia-
na, ut conspicua fiant, tyrpes verd sunt releganda
in extremum tartarum, dignum omnium qua ce-
lari debent receptaculum. Sic apud Xenophontem
Agefilus exultabat: Αἰρηγορία μὲ τὸ ἀφαιρεῖσθαι
ἔργων, τὸ δ' εἰς ἕλλας βίη τὸ φῶς μάλλον κοσμεῖται περὶ
ζῆν. Tyrpibus actionibus tenebris conuenire, vna
autem ad honestatem exalta lucem maiori esse or-
namento.

Qui malè agit
odit lucem.

AXIOMA.

Nemo ei neganti non crederet, quem esse saluum
etiam confitentem voluit.

ARGUMENTVM.

Explicatur altera pars superioris dilemmatis, tum antequam progrediar ulterius, di-
ceta tota confirmatione breuiter repetuntur.

ATQVE illo die certè Ariciâ rediens diuertit Clodius ad Albanum. LII.
quod nisi sciret illum Milo Ariciæ fuisse, suspicari tamen debuit, cum,
etiam si Romam illo die reuerti vellet, ad villam suam, quæ viam tangeret,
diuersurum, cur neque antè occurrit, ne in villa resideret, nec eo in loco
subsedit, quo ille noctu venturus esset?

Video adhuc constare omnia, Iudices, Miloni etiam vtile fuisse Clodium LIII.
viuere, illi ad ea, quæ concupierat optatissimum interitum Milonis fuisse:
odium illius in hunc acerbissimum, in illum huius nullum: consuetudinem
illius perpetuam in vi inferenda, huius tantum in repellenda: mortem ab
illo denuntiatam palam Miloni, & prædictam, nihil vnquam auditum ex
Milone: profectiois huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum
fuisse: huius iter necessarium, illius etiam potius alienum: hunc præ se tu-
lisse se illo die Roma exiturum, illum eo die se dissimulasse rediturum:
hunc nullius rei mutasse consilium, illum causam mutandi consilij fin-
xisse: huic si infidiaretur nocte prope urbem expectandum, ille etiam
si hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse me-
tuendum.

EXPLANATIO.

AT QVE.] Clodius aliquantum ab Aricia rediens, à solita via deflexerat: & ad villam Pompeij positam in Albano monte deverterat: ex quo insinuat Orator, Milonem non insidiansi animo fuisse profectum, vt mox dicitur.

ARICIA.] Oppidum iuxta viam Appiam, vltra Bouillas, ad collum Vrbij.

QVOD NISI SCIRET.] legunt alij, Quod vt sciret, libenter legerim, Quidni, si sciret. vt vocem diuersurum interrogationis nota subsecquatur, vel, quod magis aridet, Quod, si sciret, &c. id est, Quod si Milo, vt Arius obiecit, Clodij seruum corruperat, & ex eo sciebat, Clodium Ariciæ fuisse, nihil tamen hinc efficietur, quo probetur eo consilio profectus vt insidias Clodio compararet, nam si putauit Clodium eo die Ariciæ rediturum, suspicari debuit eum non in Villam Albanam Pompeij aliquot passibus à via remotam, sed potiùs ad villam suam quæ viam tangeret esse diuersurum. Quod si Clodium suspicabatur, ad villam suam esse digressurum: debuit Milo prauenire, & antè occurrere Clodio, quàm ille in villa sua resideret. atqui non occurrit, ergo de insidiis non cogitauit.

NEC IN EO LOCO.] Ad monumentum Basilij prope vrbe[m].

SUBSEDIIT.] Expectauit Milo.

ILLE.] Clodius.

VIDEO ADHVC.] Recapitulatio omnium quæ in confirmatione huc vsque tractata sunt.

MILONI ETIAM.] 35.

ILLI AD EA.] 32. 33. 34.

ODIVM.] 36.

CONSVETVDINEM.] 37. 38. 39. 40. 41.

42.

MORTEM.] 45.

PROFECTIONIS.] 46. 47.

ALIENVM.] 46. quo die infansissima concio est concitata.

HVNC.] 47.

CAVSAM MVTANDI.] 49.

NOCTE.] 50.

NOTÆ.

OPERÆPRETIUM fuit aliquot recapitulatio- num exempla producere, vel potiùs in certa genera describere. Quædam apertæ sunt & simplices, vt illa Demosthenis de Chersoneso. *Εἰ χειραίρω δ' ἂν λόγῳ θέστας, καταβλώω βούλομαι, &c. Vbi orationem meam in summam & capita redeo, descendam.* Et illa eiusdem de falsa legatione medio ferè orationis decursu: *Ἐννοήσουμαι δὲ βούλομαι τὰ κατηγορημένα ἀπ' αἰτίας, ἵνα ὅσα ἐμὴ ὑπερβύλιαι ἀρξώμεθα τῷ λόγῳ, διέξω πιστευκώς, ἰπιδύξα οὐδὲν ἀλλοθὶς ἰπηνεγκύτα, &c. In summa*

igitur capita accusatiõnis ab initio colligam, vt ea me prestissem demonstrare que in principio orationis me vobis ostensurum esse sum pollicentur. Demonstrauit eum nihil rennuisse veri, &c. Aut illa Æschinis peroratione de falsa legatione: *Ἄρα οὐ ἴμας, ἀλλὰ δ' ἵμας τὸν αἰώνιον τῷ κατηγορῶντι σφάζει βούλομαι. σοφὴν δὲ καὶ ἴκαστο, δ' Ἀθωαίῳ, &c. Simul & vobis & mihi obiecit crimina in memoriam renocabo. Considerate igitur singula, Athenienses.* Et alibi frequenter vbi palam superiùs dicta colligunt Oratores. Aliæ recapitulationes figuratæ sunt, & cum arte tractantur, vt illa Homericæ Odysseæ vicesimo tertio, vbi Poëta suum Vlyssæm Penelopæ coniugi in lectulo suos casus narrante inducit, & totam Odysseam in certa capita reuocans, omnia superiùs narrata duobus & triginta versibus comprehendit. Versu 320.

Recapitulatio aperta & simplici.

ἤρξατο δ' ὡς σφῶντι Κικῶνος δῆμας, αὐτὰρ ἵππῆα ἡλῶ' ὡς κισσοῦχος ἀδίσῳ πίπεια, ἄεθρα, &c. Principio Ciconas domitos narrauit, & inde Lotophagos, pingues vt eorum accesserit oras, &c. Vide.

Elegans illa Ciceronis Verrina de suppliciis. 135. *Hic tu etiam dicere audebis: Est in iudicio ille familiaris meus, est paternus amicus ille: &c. Ipse pater si iudicaret, per Deos immortales! quia facere posset cum tibi diceret? Tu in provincia populi Romani, &c. Et hoc patto omnia Veris crimina inducta patris persona coæcruat, & in peroratione per implorationem Deorum qui fuerat à Verre spoliati, omnia eius facultæ conglobat, à §. 183. Vide Catilinaria prima patriam loquentem inducens omnia crimina summam repetit, quæ toto decursu orationis obiecit. Nec mihi displicet illa ἀεικιοκαίσις Apuleij apologia secunda, qua priusquam finiat obiecta sibi crimina, confutatione quæ suasita complectitur: *Ceterum ad hac quæ obiecisti innumera limis verbis respondeam. Dentis splendidas: ignosce munditiis. Specula inspicias: debet philo sophus, Versus facis: licet fieri. Pisces exploras. Aristoteles docet. Lignum consecras. Plato suadet. Vxorẽ ducis: leges iubent. Prior natus est: solet fieri. Lucrum scilicet es dotis: dotis tabulam accipe, donationem recorde, testamentum lege, &c. Artificiose etiam est illa Æschinis contra Cresiphontem recapitulatio, qua criminum summam faciens Demostheni prescribit ordinem quo ad obiecta respondeat: *Ἀξιόσπετι τὸν Διμηδῶν τὸν αὐτὸν σφῶν ἀπολερέσαι, ὃν ἐφ' ἐξῶ κατηγορηκῶ. ἰδὲ πῶς, ἵνα δὲ ἐσομῆσαι ἴμας, &c. Postulate, vt Demosthenes eodem modo se defendit, quo ego accusaui: sic ferè, vt vobis orationem meam in memoriam reuocem. Et eadem oratione exeunte, Solonem, Aristidem, Themistoclem ab insidiosis excilians, eorum quæ virtutes Demosthenis criminibus opponens, renouat obiectorum memoriam, sed adi.***

ARGVMENTVM.

Aliud argumentum ducit ab opportunitate loci in quo congressi sunt: & eum insidiatorum fuisse dicit, qui ex excelso loco & commodiore ad pugnam impetum fecerat, longè videlicet antè mediatas.

LIV.

Videamus nunc id, quod caput est: locus ad insidias ille ipse, vbi congressi sunt, vtri tandè fuerit aprior. Id verò, Iudices, etiam dubitandum, & diutiùs cogitandum est: ante fundum Clodij, quo in fundo propter

infanas illas substructiones facile mille hominum versabatur valentium. Atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo, & ob eam causam eum locum ad pugnam potissimum delegerat. at in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitaret. Res loquitur, Iudices, ipsa, quæ semper valet plurimum.

EXPLANATIO.

VIDEAMVS NVNC.] *Ille insidias facere cogitavit, qui ex commo- diore loco congressus est.*

Sed Clodius è loco commo- diore congressus est. Ergo insidias facere cogitavit.

ID QVOD CAPVT.] Id quod est maximi momenti in hac causa, id ex quo firmissimum argumentum ducitur. elegit enim commodum pugne locum, qui insidias facere cogitaret, non autem is qui cum fortuitè in insidias incidisset, ex eo loco pugnare coactus est, vbi fuerat deprehensus.

ANTE FVNDVM CLODII.] A circumstantia loci criminis suspicionem exaggerat. Ante fundum Clodii pugnatum est, vbi facile mille homines tum feru tum architecti versabantur, qui Clodio succurrere potuissent: at probabile est Milonem non fuisse adeo cæcum audacia & temeritate, vt eo loco Clodio patere insidias, quo in loco à Clodio mercenarius auxilium Domino ferentibus opprimi facile potuisset.

MILLE HOMINVM VERSABATVR VALENTIVM.] Petrus Victorius legit *valentium aduersari*. Manutius & Lambinus delent *aduersari*, retinent *valentium*. Ant. Augustinus, & Fuluius Ursinus utramque vocem sustulerunt: & bene, ni fallor. videtur enim esse glossæmation, quod è margine in textum itrepserit: tamen *valentium* Gellius agnuit.

ATQVI EXCEL SO LOCO.] Subobscurum. videtur esse quædam aduersariorum obiectio. Atenim dicit aliquis, etiamsi nosset Milo Clodij villam esse vicinam, non dubitavit tamen eo loco ponere insidias, quia videlicet tumulum excelsum occuparat, vnde maiore cum impetu in Clodianam impressionem faceret: adeo vt illam Clodianæ villæ propinquitatem, superioris loci commoditate pensaret, & ita Clodium prius occideret, quam posset illud mille, quod versabatur in villa Clodij, domino suo periclitanti subuenire.

AN IN EO LOCO.] Obiectionem retorquet.

Clodius locum superiorem occupauit. Non autem Milo.

RES LOQUITVR.] Tam clara est, vt mea non indigeat oratione, sed ipsa loqui, & per se lucere videatur.

NOTÆ.

FVNDVM.] Notum illud Ciceronis & iam alicubi, ni fallor, à me prolatum.

Fundum Varro vocat quo possit mittere fundâ, Ni tamen exciderit qua causa fundâ patet.

Ipse tamen Varro 4. de lingua Latinâ vult *fundum* dici, quod quotannis multa fundat. Festus *fundum* appellat, agrum planum, ad similitudi-

Fundus quid?

nem fundi vasorum. Isidorus, quod in eo fundatur, & stabilitur patrimonio. Hæc coniecit Gothofredus ad D. De verborum signific. l. 60. vbi Vlpianus: Locus est non funtus, sed portio aliqua fundi: fundus autem integrum aliquid est & plerumque sine villa locum accipimus. Ceterum adeo opinio nostra & constituto locum à fundo separât, vt & modicus locus possit fundus dici, si fundi animo eum habuimus. non etiam magnitudo locum à fundo separât, sed nostra affectio, & quælibet portio fundi poterit fundus dici, si iam hoc constituerimus. Nec non & fundus locus constitui potest. Nam si eum alij adiunxerimus fundo, locus fundi efficietur. Paulus post: Sed fundus quidem suos habet fines, locus vero latere potest, quantum determinetur, ac definitur.

INSANAS ILLAS SVBSTRVCTIONES.] Infrâ 86. *Vos enim Albani tumuli, atque luci, vos, inquam, imploro atque obsecro, vsque Albanorum obvntæ aræ sacrorum populi Romani sociæ, & equales, quas ille preceps amentia, cæsis prostratisque sanctissimis lucis, substructionem insanis molibus oppræsserat.* Miram enim fuisse villarum ædificandarum insaniam iam antè in Pi-sonem 48. ostendimus. de villa Gabinij vide pro Sextio 93. Cornificina ad Herennium 4. *In Tusculano quidem cepi insanire, & in isdem fundamentis ædificare.* Insanæ verò substructiones nihil aliud sunt quàm valde magnæ, vt auctor est Festus Pompeius, & ex eo Franciscus Syluius Ambianus. 2. *Æneidos:*

-Insano inuati indulgere labori.

Item:

Insano Cassandre accensus amore.

Et in Bucolicis:

-Insani feriant sine listora fluctus.

Liuius libro 32. *Ita turrim inclinavit, ut speciem Insanum valde ruentis hostibus trepidationemque insanam superde magnam.* stantibus armatis præbueret. Plautus Bacchidibus:

Insanum magnum molior negotium, Metuoque vt hodie possim emoluiuer.

Idem Milite gloriofo:

-Et ego me illi mancipio dabo,

Ni unum epitryum apud illum esuriens insanè edam.

quem locum exponens M. Varro lib. 6. de lingua Latina: *Veheementer, inquit, cum vult dicere, dicit insana, quod insani faciunt omnia vehementer. quare idem Plautus Neruolaria apud Nonnium insanum & valde connexuit. Insanum valde vterque deamat.*

Sed vt ad villas redeamus, talis fuit Caligulæ insania, qui, vt ait Tranquillus cap. 37. in exstructionibus prætoriorum aique villarum omni ratione posthabita nihil tam concupiscebat, quàm quod posse efficere negaretur. Noster ad Quintum Fratrem epist. 1. lib. 3. *Ea villa que nunc est, tanquam philosophia videtur esse, qua obviat cæterarum villarum insaniam.*

114

Substructio-
nes insanæ.

III. MILLE HOMINVM VERSABATVR.] Hunc locum profert Gellius lib. 1. cap. 16. noct. Attic. & hanc syntaxim multis exemplis illustrat. Quadrigrarius 3. annalium: *Ibiocentur mille hominum.* Lucilius 3. Sat.

A porta mille ad portam est, exinde Salernum. Mille, inquit, est, non, mille sunt. Varro in 18. rerum humanarum: *Ad Romuli initium, plus mille & centum annorum est* Cato in libro Originum: *Inde est ferme mille passus.* Mille enim non pro eo ponitur, quod Græcè *χίλιον* dicitur, sed quod *χίλιαι*, & sicuti vna *χίλιαι* & duæ *χίλιαι*, ita vnum mille & duo millia certa atque directa ratione dicitur. eadem Macrobius lib. 1. Sat. cap. 5. sed suo more tacuit auctorem, ex quo verbatim exscripserat.

IV. RES LOQUITVR IPSA.] Theophrastus in characteribus: *παι λογοποιός αἰτ, τὸ πειγμα σοφῶς δ' ἐστὶ τῆ πόλεως, ἔτι τοι λόγῳ ἐπιπλήθει, ἔ*

πῆλτος οὐαοῦντι. Rem ipsam tota urbe loqui. rano-rem crescere, omnes consonare. Pulchre Nonnus in paraphrasi cap. quinto:

Ἐξῆ δ' ὀπίπῃ τῷ δῖος πατῆρ' ἕως ἔσθ' ἰαλίεσσ, φέρρηται αὐτοῦσιντα λαίῳ σὺν κίρῃ σισπέῃ.

Nam quæcumque dedit Genitor facienda, loquuntur

Sponte sua clamosa tubâ clangente silentij.

Chrysoltomus in epistolâ ad Romanos homilia 26. *Ὁδὲ ὅρατ' τὰ πεισµατῶ ἀληθῶστα; Νόννεο vides res ipsas dicere veritatem?* Philo de legatione ad Caium: *Πεισθὸν ἔτι δεικνύου, τὸ πεισµατὸς ἔξ αὐτῶ σωτῆρ' ἀρίστου. Narrare superuacaneum est, cum res ipsa per se vocem emittat. Item: Τὰ πεισµατῶ αὐτὰ βοῶ, ἔτι σωτῆρ' ἀρίστου. Res ipsa clamat, & vocem emittit.* Demosthenes in Alcibiadem: *Ἡ δ' ἀλλόθεν ἔτι τὰ πεισµατῶ αὐτὰ βοῶ. Veritas enim & res ipsa clamat.*

• ARGUMENTVM.

A Milonis habitu, vehiculo, comite; à Clodiane profectiois repentino consilio, & tempore quo profectus est, insidiarum suspicione liberat Milonem, & eam in Clodium conuertit.

L.V. **S**I hæc non gesta audiretis, sed picta videretis, tamen appareret, vter esset insidiator, vter nihil cogitaret mali, cum alter veheretur in rheda penulatus, vnâ federet vxor. quid horum non impeditissimum? vestitus, an vehiculum, an comes? quid minùs promptum ad pugnam? cum penulâ irretitus, rhedâ impeditus, vxore pæne constrictus esset. Videte nunc illum primùm egredientem è villa subitò. cur vesperi? quid necesse est tardè? quî conuenit, præsertim id temporis? Deuertit in villam Pompeij, Pompeium vt videret? sciebat in Aliensi esse procul inde. villam vt perspiceret? milies in ea fuerat. quid ergo erat moræ & tergiuersationis? dum hic veniret, locum relinquere noluit.

EXPLANATIO.

SI HÆC.] Res adeo clara est, vt oratione non debeat exponi, sed sufficiat ad videndum vter vtri fecerit insidias, pugnam & congressum in tabula depictum intueri. quod ostendit. hoc syllogisimò.

Non fecit insidias qui cum vxore vehebatur in rheda penulatus.

Sed Milo cum vxore vehebatur in rheda penulatus. Ergo non fecit insidias.

Propositio & complexio videtur his verbis, *Si hac, &c. cogitaret mali contineri, assumptio sequentibus cum alter, &c. constrictus esset.* non solum ponitur, sed etiam probatur, & expolitione oratoria per distributionem explicatur.

CVM ALTER.] Milo, veheretur in rheda, currus ad mollietiem potius vecturæ, quàm ad celeritatem & pugnam comparato. *penulatus*, indutus & inuolutus veste ad prohibendum frigus & pluuiam, quàm ad pugnam aptiore.

Vxor.] Faula filia Sullæ.

QVID HORVM.] Ab impedimentis incommodis singulorum efficit Milonem si de insidiis cogitasset, his vsurum non fuisse.

PENVLA IRRETITVS.] Propter illius vestimenti angustias.

RHEDA IMPEDITVS.] Ob vehiculi quatuor rotarum tarditatem.

VXORE PENE CONSTRICTVS.] Quæ muliebri timore percussa eum non patiebatur ad pugnam descendere.

VIDETE NVNC.] Antequam à Clodij habitu, & comitibus idem argumentum ducat, quædam repetit de tempore profectiois Clodij, diuerticulo, & consilij mutatione, vt plus momenti obtineat sequens syllogisimus.

ILLVM.] Clodium.

EGREDIENTEM È VILLA.] Fateor me ignorare quid hoc velit. neque enim hoc intelligi debet de villa Clodij, neque item de Pompeij. nam *is* que Clodius Aricia rediens ad villam suam diuerterat, quod debuit Milo suspicari, 52. neq. item de villa Pompeij Albana egressus hoc loco dicitur, cum potius, vt subiungitur, egressus ad villam Pompeij diuertit. quare libenter legerem, *egredientem Aricia*, nisi sequeretur *cur vesperis?* quod necesse est de villa Pompeij intelligas, & *estegi* *αεστῆτος* hic agnoscas, vt dicere videatur. videte nunc Clodium primùm egredientem è villo, & subito mutata voluntate, vt simulabat, & hora diei decima, siue duabus horis ante noctem, quod necesse non erat ad funus Cyri procurandum, nec cõueniebatur hiberno tempore

& Ianuario mense; videte, inquam, Clodium egredientem è villa Pompeij, ad quam diuerterat, non alio consilio, quàm vt tempus hactatione extrahens, ad villam suam veniret eo tempore quo Milonem sciebat esse venturum, probat non alio consilio Clodium eò diuertisse, quia neque vt villam inspiceret, neque vt Pompeium videret, diuerterat: ergo, &c.

IN ALSIENSIS.] Alium oppidum fuit in Hætericia, vt auctor est Plinius libro 3. cap. 5. in cuius territorio villam habuisse videtur Pompeius.

QVID ERGO.] Quæ causa fuit cur Clodium à recta via defligeret, & cunctaretur ad villam suam accedere, nisi quia videbat trans villam suâ locum esse pugnæ commodum & excelsum, quæ occupare volebat, vt illic Miloni occurreret, nec cum locum volebat præterire, donec Milo veniret.

NOTÆ.

T. Penula scortea.

PENULA IRRETITVS.] Nonnius Marcellus lib. de genere vestimentorum. Penula est vestis quam supra tunicam accipimus. Pomponius Pannuceanus. Penulam in caput induce, ne te noceat. ea autem fuit vel scortea, id est, è scorto siue corio confecta, vel villosa & gaulapina. de scortea Martialis lib. 14. ep. 130.

Ingreddiare viam cælo licet vsque sereno

Ad subitus nusquam scortea desit aquas. lege desit.

Varro Manio : Cùm corrigias disrumpas tenet, penula reliquum pedem scortea periegere. lego, cùm corrigiâ disrumpâ tenet penulâ, &c. Citat Nonnius præmittens. Penulam abusus omne quicquid tegit, nobilissimos veteres transfulerunt. Sed nihil euincit, hic enim Varronis locus de penula proprie dicta nobilissimè poterit explicari, hoc sensu: cum corrigia disrumpâ, tenet penulam qua indutus est ad pedes dimittere: ne velidelicet calcæus detritus appareat. de villosa siue gaulapina ep. 145.

Penula villosa.

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta est,

Vt me vel media sumere messe velis.

Eam sumebant viatores, & cùm vel imber caderet, vel se vis frigidis paulo vehementius intenderet, quod fecit Milo 13. Cal. Februar. proficiscens. hæc tria probariam possunt ex Martiale. Lucilius sat. lib. 15.

Penula, si queris, cautherius, seruus, segestre vilior mihi, quàm sapiens.

Vtilior videlicet ad iter faciendum, vt patet ex cautherio & segestri. de cautherio planum: de segestri Varro lib. 1. de vita pop. Romani. Quod, lege, Quo frontem lætica fruebant, ex ea herba sortia sortum appellatum, hoc quod iucitur etiamnum toral dicitur: læticam quæ inuoluebant. segestria appellabant. Idem Varro, Virgula diuina: Non querenda est homini qui habet virritem penula in umbri. Iuuenalis:

Segestre.

-fimeret cùm frigore vernus

Iupiter, & multo stillaret penula nimbis.

Penula ad imbrem & frigus arcedum.

Ælius Lampridius in Alexandro: Penula intra frigoris causa vt senes, legunt alij, vt Senatores viderentur permisit, cùm id vestimenti genus semper itinerarium aut pluuia fuisset. Ælius Spartianus in Adrianò: Ad perpetuam tribunitiam potestatem omnium sibi factum asserit, quod penula amiserit, quibus viri tribuniplæbis pluuie tempore solebant, Imperatores autem nunquam, unde ho-

dieque Imperatores sine penulis à rogatis videntur. quod de Imperatoribus ait non ad eò certum. Lampridius enim de Alexandro: Veste, vt & pingitur. alba visus est, nec aurata, penulis togisque communibus. Fuerunt & alij vsus penulatum. Lam-

Penula in faueribus.

pridius in Commodo: Contra consuetudinem penulatos inibi spectatores, non rogatos ad munus conuenire, quod funeribus solebat. Id ipsum Dio describens item in Commodo mandulos appellat, vt de vernaculum nomen, vnde mandille, vnde mandilon, defluerit. Μιλλων ἀδελφὸς μου μαρτυρεῖ παρρησιασθεῖς ἰμῶν τὴ τῆ σολῆ, τῆ ἰσπαδῆ, & ἐὰ τῆς mandulos ἐστὸ διαστρεῖ ἀισθηθῆν. ἐσθρὸ ἢ ἀλλὰς πενυλοῦς ἀισθηθῆν ἐστὸ διαστρεῖ, ἢ ἢ ἀπὸ τῆς ἀυπερτερῆς πτε ματὰ ἀεῖα. Rursus de gladiaturus nobis Senatoribus edixit, in tunica equestri & penulis ad spectaculum conuenire. quod facere non solemus ingredientes in theatrum, nisi si quis Imperatorum è vita decesserit. Sed hæc parum ad Ciceronem, magis illud, quod id vestimenti genus adstrictum esset, & hominem in clausum irretiret. auctor dialogi de causis corruptæ eloquentia. Et ridiculum fortasse videtur, quod dicitur sum, dicam tamen vel ideo vt rideatur, quantum humilitatis putamus eloquentia attulisse penulas istas quibus adstricti, & velut inclusi cum Iudicibus fabulamur. Postremò nota frequenter legi penulam per e, simplex, vna vocali, vt videtur extrita, pro penula, vt videtur scripsisse Martialis. E qua scriptio, si licet hariolari, suspicor id vestimenti genus Pænorum, siue vt loquitur Plautus, Pænorulorum fuisse priusquam togis Romanis vterentur. quod sic à Tertulliano describitur libro de Pallio. In viris autem pallij extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus ab utroque laterum regeatus, & cervicibus circumstructus, in fibule morsu humeris acque scabebat. idque paulo post pœnicum appellat. ne pœnicum inter Romanos erubescat. Et quando Tertulliani fecimus mentionem, is in apologetico cap. 6. Ne vel in hieme voluptas impudica frigeret, primi Lacedæmonij penulam ludis excogitauerunt. Horum pleraque iam alij protulerunt, vt Baronius, Lippius, Baifius. sed quid faciam? Verè Seneca epist. 79. Iuris consulti negant quicquam publicum vsu capi.

Penula striatum vestimenti genus.

RHEDA IMPEDITVS.] De rheda dictum 11. Rheda. 28. non autem erat apta pugna, quia, vt ibi dictum est, erat τετρακόλος, siue quatuor rotarum, ac proinde tardius mouebatur. VIXORE CONSTRICTVS.] Cùm, vt dixit, vna sederet vxor. de more, Festus emendatore Scaligero. Communi vehiculo vehitur vir & vxor. Paulus ex Festo: Sed nec viri earum sedentes cum vxoribus in vehiculo, descendere cogebantur. huius rati attulimus rationem in Cæliana. Iuuenalis sat. 1.

- cum peruolat axe citato

Flaminiam: pœr Automedonnam lora tenebat

Ipse lacernata dum se saltaret amica.

Lucianus in Toxari: περιεσθῆτο δ' αὐτῷ γυνὴ ἐπὶ ζύγῳ ἐδραμεύων. Et verò viam facienti in curru mulier asidebat.

MILLIES IN EA FERAT.] Millies, numerus certus pro incerto, Latini sexcentis libentibus vsurpant. Aristophanes in Vespis:

Ἐστὶν γὰρ πάλους γελίας ἐὰ τῷ πῶν ὀδῶν ἡδὸν ἀλάφρον.

Mille sunt vrbes quæ adriam tribunitiam ferunt.

vbi interpretes γελία, ἀπὸ τοῦ πάλου, τῶ ἀπὸ πρῶτου ἀπὸ τοῦ ἐχέμετο. Mille, id est, mille, numerus certus vsurpat, &c.

11b.

IV. TERGIUERSATTONIS.] Tergiuersari, Tergiuersari. fallere, & dicta mutare, & est quasi tergum verte-
re, profert Varronem: Itaque illi tergiuersari non
sineat, secumque rapiunt. Apud Iuriconsultos, vt
notat Ioannes Saraberienfis. Est autem calum-

niari crimina falsa intendere: pranaricari vera
abscondere. at in vniuersum ab accusatione desisse-
re tergiuersari est. hæc ante ipsum Marcianus ad
S. C. Turpilianum lege prima. sed parum ad Ci-
ceronem.

ARGVMENTVM.

Postquam egit de impedimentis Milonis, ostendit quàm prociuctus fuerit Clodius, &
ad pugnam expeditus, reiectis omnibus nugis, & comitibus quos secum de more ducebat, &
iter Milonis confert cum illius apparatu.

LVI.

AGE nunc, iter expediti latronis cum Milonis impedimentis compa-
rate. Semper ille antea cum vxore, tum sine ea: nunquam non in
rheda, tum in equo: comites Græculi quocumque ibat, etiam cum in
castra Etrusca properabat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui
nunquam, tum casu pueros symphonicos vxoris ducebat, & ancillarum
greges. ille, qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas duce-
bat, tum neminem, nisi vt virum à viro lectum esse diceret.

EXPLANATIO.

EXPEDITI LATRONIS.] Clodij qui nun-
quam solita impedimenta reiecit, nisi se
ad pugnam & latrocinium certo consilio compa-
rasset.

SEMPER ILLE.] A consuetudine Clodij
suspicionem exaggerat, qui nunquam defecisset
à sua consuetudine, nisi de insidiis cogitasset.

VXORE.] Fulvia quæ postmodum nupsit M.
Antonio. aduertendus numerus celer, concisus,
& solutus, vt non videatur expeditior fuisse Clodius
quàm Ciceronis oratio.

COMITES GRÆCVLI.] Serui Asiatici &
Græci, magis ad adulationem & delicias quàm
ad pugnam facti.

CVM IN CASTRA ETRVSCA PROP.]
Supra 38. Quando illius postea scia illa, quam à
Catilina acceperat conuenit? Alconius hoc lo-
co, Sape obiecit Clodio Cicero socium eum coniura-
tionis Catilina fuisse, quam rem nunc quoque reti-
cens ostendit. Fierat enim opinio, vt Catilina ex
urbe profugerat in castra Manlij Centurionis, qui
tum in Hetruria ad Fessulas exercitum ei compa-
rabat, Clodium subsequi eum voluisse, & capisse,
tum dein mutato consilio in urbem redisse.

NVGARVM.] Nullæ ancillæ, aut pueri ad nug-
as & ludicia comparati.

MILLO.] Iam Milonis impedimenta confert.
& vt eum magis ab omni suspitione remoueat,
ait eum tunc casu impeditorem fuisse, quàm
aliàs soleret. quibus pariter eiusdem factum excu-
sulat, quippe qui pueros & ancillas casu duxerit
præter morem, & quæ fuit eius frugalitas, huius-
modi delicatarum puorum, & ancillarum greges
sibi non haberet, sed vxori.

PVEROS SYMPHONICOS.] Musicos
qui cantu & symphonia Faustam oblectabant.

ILLE QVI.] P. Clodius, qui semper mulie-
res impudicas & aliorum libidini prostitutas, sem-
per exoletos, qui videlicet florem ætatis in impu-
dicia transegerant, semper lupas impudentissi-
mè scortantes, secum ducebat, eo die quo pu-
gnare voluit cum Milone, neminem duxit qui
non esset valens, & ad pugnam expeditus, quales

esse solent ij qui vitium leguntur: cum qui pri-
mus à Duce electus est, alterum eligit quem iu-
dicat esse fortissimum, ille rursus alium, & ita
deinceps.

CVR IGITVR.] Reddit rationem cur vi-
ctus fuerit Clodius, ne, quæ dixerat de vtriusque
apparatu incredibilia videantur.

MVLIER.] Clodius eneruis, effæminatus,
animum gerens muliebrem.

NOTÆ.

AGE NUNC, & C. COMPARATE.] Fru-
strâ sunt Calepinistæ, qui particulam age
cum sola secunda persona singularis numeri con-
iungi voluerunt: sexcenta sunt apud vtriusque
linguæ scriptores exempla contraria. vt Iliados a.
versu 62.

Αλλ' ἄγε δὲ πᾶσι μάλιστα ἰσχυρόν, ὃ ἰσχύει.
Verùm age, sacrificium quendam, varietate ro-
gemus.

Iliados δ'. versu 418. & 4. 718.

Αλλ' ἄγε δὲ ἔγωγε τοῖς μεθύουσι δοῦνεις ἀλέων.
Verùm age, curemus validas in prælia vires.

Iliados β'. 331.

Αλλ' ἄγε μάλιστα πάντες ἰσχυροὶς Ἀχαιοί.
Verùm age state omnes fortes in prælia Græci.

Iliados ζ'. versu 376.

Εἰδ' ἄγε μοι δῶμαί τε κούρτια μνηστῶν.
Verùm age nunc nobis ancilla dicite verum.

Cum tertia etiam persona in numero multitudi-
nis Iliados β'. v. 435.

Αλλ' ἄγε κηρύκεσσι πᾶσι λαῶν ῥαλλοχρῆστῶν
Λαῶν κηρύσσοντες ἀγέμενοι κ' ἦναι.
Verùm age præcones Græcorum, è naribus omnem
Accersant populum.

Noster pro lege Manilia: Age verò ceteris in re-
bus quali sit temperantia considerate. & pro Fon-
teio 33. Age verò, nunc inferte oculos in curiam,
& ad huiusmodi turbas aptissima. Plutarchus in
introspecte penitus in omnes Reip. partes. & alibi
frequenter.

CVM VXORE.] Ea fuit Fulvia quæ postmo-
dum nupsit Antonio, vitilis animi fæmina,
& ad huiusmodi turbas aptissima. Plutarchus in
Antonio: Γάμος σωστὴν φιλίαν ἀγάμους (lege

I.
Particulæ age
constructio.

ἀνθρώπος) τὴν κλωσὴν τῶν δημαγῶν ὡς σωτικῶν ποιεῖ, οὐ
 παλαίαν, οὐδὲ οἰκουμένην φερῶν γυναικῶν, οὐδ' αὖτ' ἐπὶ
 ἰδιότητι κρεττὴν ἀξίον, ἀλλ' ἀφ' ἑσθροῦ ἀφ' ἑστῆ, καὶ φρα-
 γματῶν φραγμῶν βυλοφόρον, &c. Nuptiis dedit ope-
 ram, dicit Fulvia, quæ olim Clodio populari nu-
 pserat, non lascivio deditam, aut sedentariam mu-
 lierem, neque degnantem priuato viro imperare, sed
 magistratum gerenti præesse, & ducentem exerci-
 tum ducere volentem. Dio libro 48. de eadem: καὶ
 ἕξιν παρεῖχοντο, καὶ πωδύματα πῆς φραγμῶν ἰδι-
 ού. Et gladio accingebatur, & militibus tesseram
 dabat. Quid? quod, si superis placet, eadem tan-
 tumnon triumphauit? ibidem. Luc. Antonio
 triumphum petente: τίς τῶν Φακλίου ἀντιπάλου οὐ-
 δὲ ἰσὶς οὐκ ἀποφραγμῶν, ἰπὶ δ' αὖτ' αὖτ' ἀποφραγμῶν ἰπὶ
 τῆ δ' ἀλκίβια τῶν Φακλίου, καὶ πωδύματα καὶ πωδύ-
 ματι. Quamdiu repugnauit Fulvia ei nemo conce-
 debat triumphum. Postquam illa rogata permisit,
 decreuerunt omnes, ut nomine quidem Antonius,
 reuera autem Fulvia, & honoraretur, & trium-
 pharet.

Fulviae mo-
res.

III.

Græculi.

COMITES GRÆCVLI.] De peregrinis
 qui ex Græcia præfertim Asiatica Romam con-
 fluebant.
 Viscera magnarum domuum dominique futuri.
 quædam diximus in Pisonem 67. & Lucianus
 περὶ τοῦ ἐπὶ μισθῶ πωδύματι. Iuuenalis sat. 3. con-
 fulendi. Nota tantum id moris fuisse ut contem-
 pulendi. Nota tantum id moris fuisse ut contem-
 pulendi causâ Græculi dicerentur. Iuuenalis:

Græculus iuuenis in caelum, iussis, ibit.
 eodem sensu Macrobius 2. sat. cap. 4. libet to-
 tum locum exhibere. Solebat descendenti à Palatio
 Casari honorificum aliquod epigramma porrigere
 Græculus. Id cum frustra sæpe fecisset, rursumque
 eum id facturum vidisset Augustus, breue manu
 sua in charta exaratum Græcum epigramma, per-
 genti deinde ad se obuiam misit. ille legendo lau-
 dare, mirari, tam voce quam cultu. cumque ac-
 cessisset ad fellam, demissa in fundam pauperem
 manu, paucos denarios protulit, quos principi da-
 ret. Adiectus hic sermo, καὶ ἔτι πῶν τὸν πῶν σὴ, Σί-
 σεπς, ἢ πλὴν ἐσθρῶν, πλὴν ἰδιού. Non secundum
 fortunam tuam, Auguste, si plus haberem plus
 darem. Secuto risu, dispensatorem vocauit Casar,
 Et H. S. centum millia Græcum numerari iussit.
 Rationem adfert Lucianus loco citato, cur vel
 solum Græcorum nomen probro duceretur. Οὐ
 δ' ἔλλα, καὶ ἰδιόδοξ, τὸν τριπτόν, καὶ ἀπὸ πῶν ἀδίκων
 εὐκόλος, τοιοῦτοις δὲ ἀπειτας κῆρας εἶναι εἰσῆται, καὶ ἄ-
 λια εἶναι. δικὰ γὰρ μοι καὶ τῆς τοιαυτῆς δόξης ἀπὸ
 τῆ ἰσθμῆς περὶ ἡμῶν κραταιοτικῆς τῶν ἀπίων. πῶν
 δὲ οἷος τῶν οἷας παρ' ἑσθροῦ, καὶ τὸ ἐμὸν ἄλλο ἔχ-
 σιαν εἶδον, καὶ μαρτίας καὶ φαρμακίας ἀνέρογο, καὶ χα-
 ρειος ἐπὶ τῆς ἑσθροῦ, καὶ ἀπαιροῦς τῆς ἰσθμῆς. καὶ
 πῶν πεπληθύνθη λέγοντες, καὶ πελοῦρας ἀπαιροῦτοι,
 καὶ πῶν ἰσθμῶν ἐκ ἐσθροῦ ἐπιπτόν καθευδόν. Tu Græ-
 cui & facilis moribus qui facili inuistitiam, &
 quamuis fraudem admittas. tales enim nos om-
 nes esse arbitrantur, neque sanè iniuriâ, huius enim
 excitationis quam de nobis conceperunt, causam
 mihi videor cognoscere. Multi enim qui in domos
 se insinuant, eam sciant aliud nihil, diuinationes
 & quæstia profectur, amoris conciliaturas, &
 inimicorum deceptiones pollicentur, harum rerum
 scientiam vendidantes, palliâ, & barbâ libe-
 raliter promittentes.

IV.

NUGÆ ARVM.] Nugæ ponuntur pro rebus fri-
 uolis quæ non ad vitorum feria, sed ad mulierum

ludicra & delicias sunt comparatæ. Nonnius:
 Nugandos Plantas dici voluit omnes eos qui ali-
 quid mulieribus vendant. nam omnia quibus ma-
 trone videntur, nugæ voluit appellari. Plantas Au-
 lularia.

Vbi nugandi res soluta est omnibus.
 Sæpe tamen nugæ, vt hoc loco pro saltatoribus
 & ludicras artes exercentibus. Iuuenalis sat. II.

Forfitan expetēs ut Gaditana canora
 Incipiat præire choro, &c.

Non capis has nugas humilis domus.

Plato in Protagora. οπου ὃ κληροῖ κἀγαθοῖ συμποσίου
 καὶ ποτανοῦ εἶδη, καὶ αὐτῶν, οὐτ' ἀλλοποιεῖται,
 οὐτ' ὄργησθαι, ἔτι φιλίας, ἀλλ' ἀπὸ αὐτῶν ἰσθμῶν
 ὄντας σκεῖται εἰς πῶν ληρῶν, καὶ ποταμῶν τῶν πο-
 τῶν. Vbi verò boni conuine & eruditi conuenient, vi-
 dere non possis aulexas, saltatrices aut psaltrias
 sine canatrices, sed ipsos sibi ipsas conuictum sus-
 ficientes, sine nugis & ludicris eiusmodi.

PEROS SYMPHONIAICOS VXORIS.]

Præ se ferebant vitii graues huiusmodi nugas non
 ad se, sed ad vxores suas pertinere. Seneca epist.
 50. Harpasten vxoris meæ fatuam scis heredita-
 rium onus in domo meæ remansisse. ipse enim acer-
 sistimus ab istis prodigijs sum. si quando fatuo de-
 lectari volo, non est mihi longè querendum, me rideo.
 Hac fatua subindè desit videre. incredibilem tibi
 narro rem, sed veram. nescit esse je cacam, subinde
 pædagogum suum rogat, ut migret. ait domum te-
 nebrosam esse, hoc quod in illa ridemus, omnibus
 nobis accidere lineatur tibi. Et sanè mulieres po-
 tissimum huiusmodi pueros & nugas habebant.
 Lucianus de his qui mercede conducuntur. Μῆνός
 καὶ ἐστῆτος τὸν τῆς διαστοῆς πωδύματι ἐργασίον, ἢ κ-
 σαροῦ. Solus non laudasti domine puellam
 saltantem, aut citharam modulantem. Dio libro 48.
 πωδύματι τὸν τῶν ἰσθμῶν, εἰα εὐ γυναικῶν γυναικῶν, καὶ ἄλλοις
 ἀπὸ εὐστου τῆς ἰσθμῶν. Puellæ enim numero illorum garru-
 lorum & nugacianum, qui nudî à mulieribus eorum
 multitudine se oblectantibus nutriuntur.

SCORTA, LUPAS.] Variæ fuerunt profiti-
 tarum mulierum appellationes, vt aliæ meret-
 rices, aliæ scorta, protibula, aliaricæ, lupæ, firi-
 ctrices, tribades, nonariæ dicerentur. piget in his
 immorari: tantum dicamus, quantum videbitur
 auctoris explanandi ratio postulare. Ammianus
 lib. 28. distinctionem agnoscit. Vbi, &c. appa-
 ruisse subito ignotam compererint meretricem, aut
 epididane quondam prostibulum plebis, vel meri-
 torij corporis veterem lupam. Nonnius Marcellus.

Inter meretricem & prostibulum hoc interest, quod
 meretrix honestioris loci est, & quæstus. nam meret-
 rices à merendo dictæ sunt, quod copiam sui tan-
 tummodo noctu faciunt. Prostibula quod autem stan-
 dibulum scdēt quæstus diurni & nocturni causâ. Pla-
 tus Cistellaria manifestissime discernit. Intro ad
 bonam meretricem, ea adiat in via sola prostibu-
 lum. Talis est illa meretrix quæ à luuenele de-
 scribitur.

Quæ vehitur clauso latris specularibus auro.

Atque hæc opinor causa fuit cur non dixerit o-
 rator meretrices esse solere in Clodij comitatu,
 sed scorta & lupas, quæ duo sunt prostibulorum
 genera: inter quæ videtur hæc fuisse distinctio,
 quod lupæ scortorum impudentiam longè su-
 perarent. Scorta enim, licet vulgatum haberent
 corpus, tamen pudorem toga velabant. Ho-
 ratius.

Cum tibi vestiti facies scorti places, bares,

Nugæ.

v.

v. i.

Meretrix.

Prostibulum.

Scortum.

Toga, inquam, non stola aut palla, calliandro & ceteris ornamentis matronarum. Idem sat. 2.

- bonam deperdere famam

Rem patris oblivare malum est ubicumque, quid inter

Est in matrona, ancilla, peccetse togata.

Item: *- atque etiam melius per sepe togata.*

Lupa.

Ac lupa maiore cum impudentia, more planè ferri- no, nudo corpore, vel pellucidis vestibus indu- ctæ conspiciantur, aut etiam circi, theatri, balnearum aditus profectans obfidebant. D. Cyprianus de Spectaculis: *Si rursus perrogem quo ad illud spectaculum itinere pervenerit, consi- sebitur per lupanarium, per prostibularum nuda corpora, per publicam libidinem, per dedecus pub- licum, per vulgarem lasciviam, per communem omnium contumeliam.* hinc Iuvenalis sat. 3. cum dixisset:

- & ad circum: insus prostrare puellas

Ita quibus grata est picta lupa barbara mitra.

Ob hæc nudati corporis fæditatem & belluinam impudentiam huiusmodi prostibula Romani lups appellant, πῆλα τῶν ῥωμαιῶν ἑστρωθῆτος, quæ ex mulieribus meretricium exercent. Dionysius lib. I. exeunte notat hanc esse locutionem à Græco fonte detortam: Ἀλωρητίαν ἢ Διομοσινοῦσιν ποτὶ πῆ- λῶ σαμικτὸς ὄψεαι οἱ πρὸς τὸ παλαιὸν διατείνετο, ἐπι- κλητοὶ ἔδειτο λέγειν. ἔτι δὲ τὸ ἐπὶ Ἑλλληνῶν τε καὶ ἀρχαίῳ ἐπὶ τῆς μιμητικῆς τῶ ἀρεθῆσιν ἀνιδύουσι. *Lan- tinerentiam cui quod se prostituisse aliquando, Palatinæ montis incolæ lupa nomen inderant. Hoc autem Græcum est & antiquum, ut quæ mercede sui copiam faciunt lupa nomenitur.* hinc Nonnius: *Lupari ut prostitui, & scortari.* Turpilium Acta:

Atqui scalis cum meretrice è nostro ornatu per vias lupantur.

Lucilius lib. v.

- & diuosthure precemur

Consilium, fas, si placeat, tu impune luparis.

sic enim lego, non vt in vulgatis. *Fas si placet tunc impune superbis.* vbi per vias, inquit Turpil- ius, vt lupina libidinandi impudentia denotetur. Terullianus de Pallio: *Aspice lups populorum libidinum nudinas, ipsas quoque fridices, etsi prestat oculos abducere, ab eiusmodi propudis oc- cise in publico castitatis.* & apologetici cap. 24. *Nec tantum tamen, honoris Romani dicauerunt facis dedentibus sibi Cathaginem, aduersus desti- natum, vortuque Iunonis quantum lups Laven- tie.* Quamuis dictas lups existim o propter rapaci- tatem & auaricam quæ solent amatorum suorum bonis ἀσπεί λῆξις νεχρῶπις inhiare. Plautus prologo Truculentis.

Lups ne rapiant domini parsimoniam.

Et eam ob rem, ni fallor, Sylla.

Delphinum caudas vtero commissa luporum

à Marone describitur, qua fabula vt idem testatur in Ceiri.

Inguinis est vitium, & Veneris descripta libido.

Fuit enim Scylla meretrix ea lupa qua,

- forma cum vinceret omnes,

Et cupidus questu passim spoliaret amantes

Piscibus & canibus rapidis vallata repente

Horribiles circum vidit sibi sistere formas.

Hæc Virgilius ex Palaphato, cui Euffathius etiam suffragatur. Quo fenula etiam amatores, pecudes nominantur, quod eorum bona à lups merettri- cibus deuocentur, vt Propertius.

Et stallium pleno vellere carpe pecus.

Amatores pec- cades.

Hinc versus ille citatus etiam à Platone, & no- tissimus.

Ὡς λῦκοι ἀγα εὐλοῦσι αἰς πῆλα φιλοῦντες.

Qui quis amat molles pueros, amat vt lups agnum.

Non enim aut amatores suas delicias, aut scorta suos amafios amant ex beneuolentia, sed potius amorem solis suis aut voluptatibus, aut commo- dis metiuntur. & quo magis amant, eo magis oderunt. Catullus,

- quia amantem iniuriatilis

Cogit amare magis, sed bene uelle minus.

Vide Platonem in Phædro pulcherrimè de præ- posteris amatoribus ea dicentem, quæ in lups optimè quadrat.

ΕΧΟΛΕΤΟΣ.] Meritoria, siue adolescentis qui libidinibus & impudicitia florebat ætatis at- tuierunt: qualis nescio quis mei τὸν ἐπὶ μῶθρ ευ- νότου à Luciano describitur, nomen frequens apud Latinos. Lappidius in Alexandro. *Ha- buit in animo, vt exoletos veterari, quod postea Philippus fecit.* Nimirum ea laus seruabatur Prin- cipi primo omnium Christiano.

VII.

VIRVM A VIRO LECTVM.] Operæpre- tium fuerit huc P. Victorij verba. ep. 18. var. lect.

VIII.

cap. 19. exscribere. *Diligenter animaduertendus est mos Romane militie: videntur enim aliquando soliti in delectu habendo potestatem facere mili- tibus, vt singulis singulos, notos sibi, quorūmq; vir- tute considerent, legent: atque id postissimè.* Vir à viro

lectus.

cum periculum aliquod maius infaret: atque ali- quis grauior casuurgeret, & vt cum domi exer- citium cogere, ita fortasse etiam cum à parte co- piarum pugna periculoso cum hostibus erat com- mittenda: vt qui ad expeditionem illam profectice- rentur, à semetipsis lecti forent confcy inter se mu- tue virtutis, appellabant autem hoc virum à viro legi, &c. præter hunc Ciceronis locum, proffert Titum Liuium libro 9. *Et ad Vadimonis lacum Hetrusci lege sacrata coacti exercitu, quam vir virum legisse, quantum nunquam aliàs antea simul copis, simul auinis dimicauerunt.* & Tacitum libro 17. *Annalium de Galba qui audita rebellione legionum, adoptauit sibi Pisonem, remedium malorum fore id ratus. Apud frequentem mili- tum concionem, imperatori breuitate adoptari à se Pisonem more D. Augusti, & exemplo mili- tari, quo vir virum legeret, pronuntiari. Addit Turnebus locum Liuij libro 10. de Samni- tibus pulcherrimum. Primoribus Samnium ea delectatione obstrictis, decem nominatis ab Impera- tore, eis editum vt vir virum legeret, donec sex- decim militum numerum consecissent. sic, vt eius- dem Turnebi 25. aduers. cap. 7. verbis vtat: *Apud Virgilium lib. 11. Aneidos Thusci bis à Rutulis pulsus hoc genere acies, maiore coorti mole magnam stragem fecerunt.**

Tertia, sed postquam congressi in pralia, totas Implicere inter se acies, legitur virum vir. Idque ex consuetudine Persarum. Xenophon primo Cyropædia: *Ὁπῶ δὴ ὀβραζουδὸν κίεξο, οἱ βα- λουπτις χερσίντεσι αείρωται ἀπὸ ἀρχηταις εἰς Μη- δους στρατίδαι. ἔδοσι δὲ αὐτῶ διακοσίους τῶν ὀματῶν ἀσεπλιδαί. τῶν δὲ αὐτῶ διακοσίους ἔγωγε τῆσθεσ ἀ- δρεξὶ οἱ τῶν ὀμοίων ἔδοσι σπῆλιδαί. γήνηται ἴδὲ δὲ ὀπι χλιμ. τῶν δὲ αὐτῶ χλιμ ἔδοσι περσῆδαι οἱ τῶ δῆμου τῶν Περσῶν. εἰκα δὲ πλαιοσὺς, διεξ ὀ σπῆλιδοσ, δῆξ ὀ περσῆται. & οἱ σπῆλιδοσ μέγισ- τῆστώ, μέγιστῶ πλαιοσώ, μέγιστῶ σπῆλιδοσώ, χῆξὶ δὲ*

ὅτι πῶς οἱ ἀπὸ τῶν Ἰσθμίων. Ita igitur cum Cyrus rem approbasset, seniores qui consiliarij erant, legunt eum exercitus Imperatorem qui mittatur in Medos. Ad hac ei dederunt ut ducentos ex iis legeret, qui ab honoris aequalitate homotimi vocantur: quibus item singillatim dederunt electionem quaternorum virorum, & horum quoque homotimorum. Ac sunt hi quidem mille. Quibus etiam singillatim constituerunt electionem ex populo Persarum denorum scutatorum, & funditorum denorum, ac sagittariorum

item denorum. Et ita fuere sagittariorum decem millia, & scutatorum decem millia, & funditorum quoque decem millia. Prater hos autem erant ij mille homotimi. Qui legēdi modus nonnunquam etiam in Senatu servatus est. Trāquillus in Octavio cap. 54. Antistius Labeo Senatus lēctione cum vir virum legeret, M. Lepidum hostem olim eius, & tunc exulantem legit, interrogatūsq; ab eo an essent alij digniores, suum quemque iudicium habere respondit.

Confutatio quorundam que obiciebantur

I. Cur igitur victus est Clodius?

Quia nonnunquam latro à viatore occiditur. 57.
ac proinde levis est obiectio.

Milo imparatus fortior erat Clodio parato,
vt vir semper fortior est muliere. 57.

Milo semper satis erat paratus } non quidem ad vim inferendā.
} sed ad propulsandam. 57.

Incerti sunt exitus pugnarum, Mātsque communis. 57.

Clodius erat { oscitans.
} pransus.
} potus.
} rei bellicæ imperitus.

Cur seruos manumisit. 58. 59.

Non quōd conscientia pressus metueret, ne illi darentur in quæstionem. quia vbi reus factum confitetur, non opus est quæstione.

sed vt præmium libertate re-
præsentaret iis, qui vitam ipsius
defenderant, qua in re repre-
hendi debet.

Potius quōd nimis paruo
præmio seruos affecerit.

Quam quōd eos libertate
donarit.

Quæstiones vrgent Milonem.
quas Orator reprehendit

seruis Clodij contra Milonem
illius inimicum datis quæstioni,
cū ne contra dominum quidem
torqueri debeant. 60.

à personis { Appio Clodio qui præfuit
} quæstioni, cū esset { consanguineus
} Clodij.
} accusator Milonis.
} 60.

à modo { centum prope dies rerenti sunt apud accu-
} fátorem. 61.
} Crux intentata declarantibus Milonem
} innocentem. 61.
} Promissa libertas contra Milonem
} dicentibus. 61.

Petit rationes reddere cur Clodius fuerit à Milone superatus. prima fuit quia Milo, etsi nihil mali cogitaret, tamen non erat ad se defendendum imparatus. altera petitur ab incertis pugnarum euentus. tertia à Clodij duci inscitia.

LVII.

CVR igitur victus est? quia non semper viator à latrone, nonnumquam etiam latro à viatore occiditur: quia quamquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in viros. nec verò sicerat vniquam non paratus Milo contra illum, vt non satis ferè esset paratus. semper ille, & quantum interesset P. Clodij se perire, & quanto illi odio esset, & quantum ille auderet, cogitabat. quamobrem vitam suam. quam maximis præmiis propositam, & pænè addictam sciebat, nunquam in periculum sine præsidio, & sine custodia prouchebat. Adde casus, adde incertos exitus pugnarum, Martémque communem: qui sæpe spoliante iam & exultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inscitiam pransi, poti, oscitantis ducis: qui cum à tergo hostem interclusum reliquisset, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incensos irâ, vitamque domini desperantes cum incidisset, hærit in his pœnis, quas ab eo serui fideles pro domini vita experuerunt.

EXPLANATIO.

CVR IGITVR.] Prima victoriæ ratio ducitur à timiditate & ignauia Clodij, item à fortitudine Milonis: altera petitur à Milonis apparatu, hoc pacto.

Qui præuidet vite sue parari insidias, u nunquam ad eius propulsandus est imparatus.

Sed Milo præuidebat vite sua parari insidias à Clodio.

Ergo nunquam erat ad propulsandus illius insidias imparatus.

SEMPER ILLE.] Caussas adfert cur debuerit Milo insidias Clodij præuidere.

QUANTVM INT. P. CL. SE PER.] Qui Clodium interfecto hoc assequatur, non modò vt Prator esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam vt his Coss. Prator esset, &c. vide 32.

ODIO.] 36. *Ille erat ut odisset, primùm defensorum salutis meæ: deinde vexatorem furoris, domitorum armorum suorum: postremò etiam accusatorem suum.*

ET QUANTVM ILLE AVDERET. De audacia & violentia Clodij 37. 38.

QVAM MAXIMIS.] Cum sciret Milo vitam suam à multis peti, & maxima præmia iis esse proposita qui ipsi necem intulissent, vt penè caput Milonis additum, & venditum esse videretur, nunquam se in periculum coniciebat, sine præsidio, quo vitam suam defenderet.

ADDE CASVS.] alia ratio, Milonis victoriam refert ad incertos pugnarum euentus.

SPOLIANTEM IAM.] Spolia ad hoste deiecto detrahentem.

ET EXULTANTEM.] Quasi partâ iam integrâ victoriâ gaudio gestentem & tripudiantem, euertit Mars ille communis, & perculit manu illius, qui deiectus erat, & grauior sauciatus.

ADDE INSCITIAM.] Postrema causâ vi-

toriz, quæ cum Clodij vituperatione profertur.

OSGITANTIS.] Pigri, ignaui, non attenti.

HOSTEM INTERCLUSVM.] Milonem qui iam transuerat, interclusum, & à suis comitibus separatum, interpositis Clodianis.

N I H I L D E.] Clodium nihil de Euclamo siue Eudamo & Birrhia gladiatoribus Milonis, qui in vltimo agmine tardius euntes, sic pugnaverunt vt humerum eius Birrhia romphæâ traiecerit.

I N Q V O S.] In Euclamum & Birrhiam ratos occisum iam esse Milonem eum incidisset Clodium, ab iis occisus est.

N O T Æ.

M V L I E R.] Homo effeminatus & ineptus rei militari. *Homerus:*

--Αἰεὶ δὲς οὐδ' Ἀχαιοί.

Maro:

O vera Phrygia, neque enim Phryges.

Ennius:

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem, Illaque virgo viri.

INCIDERAT IN VIROS.] Fortes & ad pugnam semper paratos & expeditos. *Homerus:*

Ἀήρῃ τῆς φιλῆς ἢ αἰὲρ θῆσ' εἰς δουρῶν.

Est viri, & mentem stimulet pudorintus, amici.

Vide infra §. 83.

PENE ADDICTAM.] Quasi deuotam & consecratam viciniam. *Nonnius: Addictum est*

quasi deuotum vel obnoxium. Cic. Tuscul. lib. 2. Quis certis quibusdam, destinatisque sententiis additi, consecrati sunt.

Budaus annotationibus prioribus in pandectas. Addicere est licitanti rem auferendam permittere, &c. ex quo factum vt addicere, pro destinare deuoueréque ponatur. Cicero libro 3. de Officiis: Cum is qui morti addictus esset, paucos dies commendandorum suorum

gratiâ

I.

II.

III.
Addicere.
Deuoueré.

Auctionem facere.

gratia postulasset. Ad dicere est etiam auctionem facere, hoc est, bona tua proscribere & licitantibus obicere. Quintil. Omnes facultates in pretia collegi: rus seruos & omnia vitiora propteranti festinatione parentis addixi. Addicere, venundare. Tranquillus in Cæsure: Bello ciuili super aliis donationes amplissima prædia nummo addixit. Valerius lib. 5. Marco Cornuto Pratore funus Hirtij & Pansæ iussu Senatus locante, qui tum libitinam exercebant, tum vicum suarum usum, tum ministerium gratuitum polliciti sunt, quia ipse pro Rep. dimicantes occiderant: postea uenturae postulatione extuderunt, ut exequiarum apparatus festertio nummo ipsi præbentibus addiceretur. Cicero pro Rabirio Posthumo: Tna, Posthume, nummo festertio ãme addicentur. Horat. lib. 2. sat. 5.

Dicex parte tua, seu fundi, seu domus sit Empior gaudentem nummo te addicere. addicere, deliuer.

IV. Mars & Minerva præsidis bellorum.

ADDE CASVS.] Duo fuerunt Dij qui bellis præsidere, Mars & Minerva. Libanius Martis apologia: Ἰκεὶ δὲ ἀφ' ἧς εἰσὼν οἱ πόλεμοι, &c. κοινὸν γὰρ δὲ τὰς ἀφ' ἧς πάλιν εἰσι μετὰ τὸ ἄλλοι θεοὶ, ὅσων ἀμίειν ἐν Ἄδων. ἐν δὲ περὶ τῆς ἀσμεπτοσίου πραποσθεῖα μαχεται, χρῆσθῆναι ἐν τῷ πρῶτῳ διαί. Mibi uerò principatus est bellorum, &c. huius quoque imperij consortes mihi sunt etiam alij Dij, ut Minerva utique ipsa, & ubicunque locorum concurrentes exercituum prænauerint, ad eorum spectaculum procedimus. Tamen, quemadmodum lucris fortuitis Hercules, inductiua quædam Mercurius præerat, ita casus & incertos exitus pugnarum Marti, eos uerò qui certo consilio contigissent Minerva tribuebant. hinc est quod maximus Poëta Martem à Troianis, Mineruam à Græcis stititæ fabulatur, quod Troiani casu & impetu ualere, Græci consilio & ratione. quam diuersitatem eleganter expressit tertio Iliados, initio:

Τρωῖες μὲν κλαρῆν τ' ἐσοσῆν τ' ἴσως ἔριδας ὄσ. Troiani, ut uolucres, fremitus & clangore ruebant. & paulò post: Οἱ δ' ἄρ' ἴσως σὺν ἠμῶν ἐπὶ στίβοις Ἀχαιῶν, Εν θυμῷ μεμιασῆσσι ἀλλήλοισιν. Procedant tacite spirantes rober Achini, Auxilium ardentis animo sibi ferre uicissim. Et eam ob causam Martem his uerbis Minercua compellat. 15. Iliad. v. 128.

Οὐλόωδες, φρένας ἴλε, θέοσνεσ. ἠνῶτοι αὐτοσ Οὐατ' ἀνεύθεο ὄσῃ νόσσι ἀπὸ λαλε, ἐν αἰδῶσ. Perniciosa, excors, corrupteris, an tibi frustra Auris ad auditum est? perit tibi mēnsque, pudorque.

Sed sapienter idem Poëta exitus bellorum, siue qui casu, siue qui consilio prouenient summi Dei prouidentie subieci, Vlyssēm ita loquentem inducens, Iliad. 18. v. 221.

Ἄλτῃ τε φιλῆσθεσ πῆλεται κόρεσ ἀδράσπιον Ἦσῃ πλεῖστων μὲν κλαμῶν θβοὶ ἐσῆρεσ ἔχουε, Λαμπροσ δ' ἄλτῆρεσ, ἐν τῷ κλίσην πύλασ τε Ζεὺσ, ὅσ' ἀδράσπιον τώμῃσ πῆλεμοσ πύκτου. Mortales subitò fatiant certamina Martis, Qui fruge exigua numerosam effundit arisfam, Ispitior inclinatum cum certo examine lancetis, Quo genus humanum dispensatore duelli Gaudet.

De his bellorum casibus uide Agathiam libro 3. historice uergente ad finem.

MARTEM QVE COMMVNEM] Et hoc Tomus II.

Homericum, apud quem Hector Iliados 18. uersu 308.

Σωῖσ δὲ δουλοσ, ἐν τῷ κλαμῶν ἐσῆρεσ. Communis Marmoris, perimentem interfecit olim. Post quem Archilochus apud Clementem Alexandrinum 6. Stromatum.

Ἐπὶ τῶν δὲ Σωῖσ ἀδράσπιον Ἀγεσ. Nam uerè ut aiunt Mars uirum communis est. Eumenes panegyrico Constantij: Nec uereri dubia bellorum, nec Martem, ut dicitur, putare communem. huc alludit etiam Nazarius panegy. Constantini, quamquam solenne uerbum non usurpat. Non enim (qui bellorum euentus solent esse) per uarios, & uolubiles casus Mars dubius errauit, nec fortune uicissitudo quæ plerumque prosperis uel tristis aliquid agglutinat, uictorum latianam uulnerauit. Quod magnus dicendi artifex eleganter expressit, & quidem magis emphaticè, quam fit consueto sermone loqueretur, dum Martem, & dubium & in medijs armis errantem appellat. sed quid prohibet uerba addicere?

Mars communis.

necum horrida miscet Prelia, sed dubius medijs Mars errat in armis. hinc frequenter alea belli, quia, ut ait Æschylus, ἰσῆ δὲ ἐν θῆρεσ

Ἐργον ἐν κῶκοσ Ἀεσ ἔχουε. In hunc locum citat Siluius Liuium lib. 37. Cùm Mars communis & incertus belli euentus esse. libro 28. In acie Mars communis, & uictum sape erigeret, & affligeret uictorem. & lib. 30. Annibalem ita Scipionis loquentem inducit: Melior tuorūque est certa pax, quàm sperata uictoria, hac in tuâ, illa in Deorum manu est, nec te annorum felicitatem in uinis hora dederis discernimen, cùm tuas uires tum vim fortune, Martemque belli communem propone animo. Maro 12. Æneidos.

In mediòque focos & Diis communibus aras. quo loco Seruius Honoratus per Deos communes, Martem, Bellonam, & Victoriã intelligit. sicut contra cùm illius Mars esse uideatur. uerba sunt Turnebi lib. 23. aduers. cap. 14. Qui uictoriam obinet, idcirco à Virgilio sibi dictum existimo.

Sin nostrum annuerit nobis uictoria Martem, nam illorum esse uideatur quibus fauet, id igitur est, Si nobis fauerit, uictoriãque dederit, contra non uideatur esse illorum, quibus aduersatur, quique uincuntur. sic alibi Maro:

-ferunt sua flamina clappem. -nec Dy rexere cupentum Ænea ueniente sui. id est fauentes.

Horatius: Ventis itursum suis. Id est non fauentibus, non obsecundantibus. Nec iniuriã, quia, ut auctor est Plato in Sympoio, πῆ τῷ ἄραδῶν εἰκῆσιν κῆρε ἐν ταυτοσ δὲ ἐσῆσ, ἀλλ' ὄσπερ. Quod cuique bonum est, id proprium est suum appellat, quod uerò malum est alienum, unde & Latini frequenter uisurpant, alieno tempore nauigare, &c. immò Hefiodus in operibus ἔσῆσ ἐλλο, siue rem noxiam, aduersam, alienam appellat, v. 342.

Mars noster.

Et γὰρ τοῖσ ἐν ἔσῆσ ἔσῆσ ἀλλοσ θῆνται, ἔσῆσ ἀλλοσ ἐλλοσ, ἔσῆσ τοσ θῆσ. Quod si continger tibi res aliena, solus Vicini accurrerit, cingentur sanguine iuncti, quo sensu capi possit, & ille uersus 347. uigiliũ libri Odyssæ.

Οἱ δ' ἠδὴ γῆρα μῶσσι γελῶσιν ἀλλοσπεσ. At illi malis iam rubeant alienis.

& ille Horatij.

Casus bellorum Dei prouidentie subieci.

Cum rapies in ius malis ridentem alienis.

Item Valerij Flacci:

Errantesque gene atque alieno gaudia vultu. vbi alienum vultum, alienas malas appellat, rifu aduerfantes & quali conctarias.

V I. E V E R T I T.] Videtur ad etymon alludere, Mauros enim quod magna vortat & percellat, vt ait Tullius de natura Deorum.

V I I. P E R C U L I T A B A B I E C T O] Mars vfus est abiecti & perculli manu tanquam instrumento, quo spoliantem iam & exultantem occideret. & hoc ab Homero defumptum: apud quem Hector Iliad. 7. verfu 367.

Οὐ γὰρ οὐδ' εἰ ἐπ' ἔριν ὑποφρονας ἴξομαι αὐπες, ἢ ἢ δὲ μὲν ὑπὸ χειρὸς θεοῦ διαλύωσι ἅλα δῶν.

Simne reuerfurus rursus non constat ad illos, An fuperi Arguā statuant me occidere dextrā.

Plutarchus in præceptis politicis: Τιμολων ὁ παῖς τοῦ Σικελία κατωλοῦς τυραννίδος. Αὐτοκρατίας ἱερὸν ἰδρύσατο. ἔχων Πύθων ἐπὶ τῷ Κόντι ἀποκτείναι Φαυμάζοιδος, ὃ θεὸς, ἴδεν, παῖδ' ἔσπευξε πῶν γαίης παρ' ἐλπί γυνομένου. Timoleon cum Tyrannos e Sicilia sustulisset Casus templum excitavit, & Pylon cum ob Cotys cadem, mirè laudaretur, hac inquit, Deum fecit manum à me mitti. Titus excisis Hierosolymis apud Philostratum in vitā Apollonij lib. 6. cap. 13.

Ἐπὶ δ' ἴτερος ἄρκεται τῷ Σόλυμα, ἔχοντων κλέα λῶ παῖμα, τῷ ὄμοσε τῷ ἐπὶ ἰσπραίου αὐτῶν. ὃ δ' ἔκ ἔξτε ἑαυτῶν ἔσπευξε. καὶ δ' αὐτοῦ πῶν τε ἐργάτου, θεοῦ δ' ὄργῳ φήσασιν ἐπιδροκίνας τῷ ἐαυτῷ γαίης. Interea Titus captis Hierosolymis omnia arcum loca cadaveribus compleserat. Finissima autem gentes ob victoriam coronare ipsum voluerant. Ille verò tali honore indignum se esse respondit: non enim se esse talium operum auctorem, sed Deo iracundiam contra Iudeos demonstranti, suas manus præbuisse. Quod ad phraim attinet, è Græcis deducitur, apud quos frequenter ὑποφρονας ὑπὸ πνοῦς, πεσὼν ὑπὸ πνοῦς, &c. Euripides Medea, Οὐδὲν Δ' αἶμα πτννὴν φόβος ὑπὸ αἴρον. Deorum

Sanguinem cadere metus à viris, id est, manu virorum.

Eodem penè flexu Plautus Pænulo, scena Satir spectatum.

Diem hero insidias parem, ne à te perdeam.

Poëta frequenter, vt

πολλοὶ ὑπὸ ἔκτροσε ἀδ' ἔφρονος
Θήσκοντες τίλλασιν. Item:
Θιασπὴν ἀλαλήτῳ ὑπὸ ἔκτροσε ἀδ' ἔφρονος
φειρόντες.

V I I I.

O S C I T A N T I S.] Pigri, ignaui, non aduertentis. Laërtius in Arcefilao: Δίκουσι ἔχ' ἰσποτικῶν πῶ γεωμετρῶν, ὅν ἔχ' ἔκρωλε τὰ πῶ ἀλλὰ νωθῶν ὄντι ἔχ' ἔκρωλε, ὃ δ' ἔχ' τῷ πύχῳ πειραυφῶν, εἰπὼν πῶν γεωμετρῶν ἀπὸ γαίης κενῶν ἢ πὶ τοῖμα ἡμῶν. Audiuit etiam Hipponicum Geometram, eumque ridebat ad cetera pigrum & oscitantem, sed in sua arte spectatum,

Oscitatio signum pigri-
tatis.

dicens geometriam in ipsius oscitantis ora deuolasse. Plautus in Menæchmis, scen. Vt atas aliquantum deflexerit. Vt pandiculus oscitaret, id non tam pro negligentia aut somnolentia signo, quàm furoris vluapat. quāuis vt bene Lambinus ibi notat. Oscitare, seu oscitari est, vel ob negligentiam & incuriam, vel ob lassitudinem, vel ob somnolentiam, vel ob aliquam corporis infirmitatem, os aperire. Festus: Pandiculari dicitur, qui toto Pandiculari corpore oscitantes extenduntur, so quòd pandi sunt. Carolus Sigonius rationem adfert cur oscitantes sibi signum crucis imprimant, libro 1. de regno Italiae ad annum 590. sub Gregorio Magno Pontifice. In dies magis pestilentia sauebat. ad ceteros autem casus quibus homines fædè papim at sumebantur, hoc etiam mali accefferat, quod multi cura Cur oscitantes sternutarent, alij cum oscitarent, repente spiritum sibi signum emittebant. quod cum sepius eueniret, consuetudo induit est, qua nunc etiam obseruatur, vt sternutantibus saluem precando, oscitantibus signum crucis ori admoendo, praesidium quaerent. Sed fit fides penes auctorem. nam quod spectat ad sternutationem eum noster Famianus Strada vir eruditus egregie confutat in Pistore Saburrano. Nos in viam redeamus. Terentius actū 1. Andriae scen. 2.

Id voluit nos sic nec inopinantes duci falso gaudio,
Sperantes iam amoto metu, interea oscitantes opprimi.

Vbi Donatus: Oscitatio est animi otium & securitas, dictum ab ore ciendo, id est coramouendo oscitantes securi, vel nihil providentes. Gellius lib. 4. Noct. Attic. Scipionis Emiliani verbis: Deliberatum est de nota eius qui ad Censorem ab amico aduocatus est, ac in iure stans clarè nimis ac sonore oscitauit, atque inibi propè vt pleberetur fuit, tanquam illud indicium vagi animi foret, & hallucinantis, & fluxa atque aperta securitatis. sed cum ille deieisset inuisissimum sese ac repugnantem oscitatione vitium, tenerique eo vitio quod oscedo appellatur, tum nota iam destinata exemplis est. Quæ oscitantia licet nonnunquam è corporis vitio contingat, certum est tamen frequenter è potu, & à prandio prouenire. Hippocrates lib. de veterum medicina: Οἱ πῶ δ' ἔχ' ἀριστοῦ μὲν ἑμφροῦντες αὐτίαν, ἐὸν δὲ ἄπυρ, ἔχ' ἄπυρ τὸ σῶμα, ἔχ' πῶν γεωμετρῶν, ἔχ' ἄπυρ τῶν γεωμετρῶν ἔχ' ἄπυρ τῶν γεωμετρῶν. Alij quidem si pranderint cum ipsis non expedit, statim graues & pigri tum corpore, tum animo, oscitatione, dormitione, & siti pleni, &c.

AXIOMA.

Non semper viator à latrone, nonnunquam etiam latro à viatore occiditur.

Incerti sunt exitus pugnatum, Martique communis, qui fesse spoliantem iam & exultantem euenit, & percullit ab abiecto.

ARGUMENTVM.

Postquam Milonis innocentiam comprobauit, priorēque soluit obiectionem de victoris quam relaturus fuisse non videbatur, si ipse imparatus in Clodium paratum incidisset, soluit alteram obiectionem de seruis, quos, quasi sibi conscius esset, libertate donarat, ne quaestioni subderentur, & rem, ut gesta fuerat, indicarent.

CVR igitur eos manumisit? metuebat scilicet ne indicarent, ne do- L VIIII.
 clorem perficere non possent, ne tormentis cogerentur, occisum esse à seruis Miloni in Appia via P. Clodium confiteri. Quid opus est tortore? quid quæris? occideritne? occidit. iure, an iniuria? nihil ad tortorem. facti enim in equuleo quaestio est, iuris in iudicio. quod igitur in causa quaerendum est, id agamus: hoc quod tormentis inuenire vis, id fatemur. Manu verò cur miserit, si id potius quæris, quàm cur parum amplis affecterit præmiis: nescis inimici factum reprehendere.

EXPLANATIO.

CVR IGITUR.] Hæc videtur esse obiectio.
 Nisi sibi conscius esset Milo, seruos suos non manumisisset, ne tormentis subditi rem indicarent.

Sed eos manumisit.

Ergo sibi conscius fuit.

METUEBAT SCILICET.] Per ironiam obiectionem exponit, & ita vt seipsam refutare videatur. Eos quidem manumiserat, ne tormentis & quaestioni subderentur, liberos enim subditi non licebat: sed tamen non metuebat, ne illi tormentis coacti eadem indicarent, quia factum ipse fatebatur, nec opus erat quaestione ad extorquendam veritatem: quod probat hoc syllogismo.

Quaestiones sunt facti dubij, non iuris.

Sed ad neutrum necessarium seruos subdere quaestioni.

Ergo non est omnino opus quaestione.
 de iure planum est, de facto sic probat.

Non est opus quaestione ad extorquendam facti confessionem, ubi reus factum confitetur.

Sed Milo reus factum, sine eadem in via Appia factum confitetur.

Ergo non est opus quaestione.

Ratio huius est, quia sublato fine, tolluntur etiam ea quæ ad illum finem referuntur.

NE INDICARETVR.] Ita malui cum Grutero, quàm vt in vulgatis indicaretur.

FACTI ENIM.] In quaestione solum factum inquiritur, in iudicio de iure & causa facti discipatur. Equuleus autem fuit instrumentum tortorium.

QUOD IGITUR.] Concludit obiectionem alienam esse, nec eò spectare statum quaestionis.

MANVERO.] Eleganter infert omnino contrarium. nam criminabantur Milonem quod seruos suos libertate donasset, ait Noster eum potius criminandum esse, quod iis non satis ampla præmia contulisset.

NOTÆ.

1. Manumisitio quid?

MANVMISIT.] Iustinianus 1. De libertinis. Manumisitio autem est de manu dario. nam quandam aliquis in seruitute est, manni & po-
 Tomus II.

testati suppositus est, & manumisitio liberatur prestatæ, quasi è manu domini missus, vt explicat Ildorus lib. 19. or. cap. 4. Nobis hoc loco tria dicenda sunt. 1. de causis manumisitionis. 2. de ipsa manumisitione. 3. de eius effectis.

Causæ manumisitionum possunt ad capita quatuor reuocari, de quibus Dionysius Halicarnass. lib. 4. Prima causa fuit eorum probitas, vel altera quæ serui in dominos contulissent, altera cū seruus suis nummis, suòve peculio se redimebat.
 Επιστημον ὃ ἐλευθερίου οἱ δὲ πλεῖστοι ποιοῦσι διὰ λόγου γὰρ οὐκ ἐκ κέρους ἀπαλλαγῆσαι τοὺς αὐτοῦ τοὺς ἑαυτῶν ἐλευθεροῦντες ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ κυρίου καὶ ἀποδοῦναι τὸν ἐαυτοῦ πεντήκοντα. Consequiebantur verò libertatem, ob suam probitatem vt plurimum: & hic erat optimus manumisitionis modus, pauci verò pretium redemptionis conferentes è peculio quod ex istis & probi operibus confluauerat. De prima causa Iurific. D. De manum. vind. Marcianus lib. 9. Intra causa manumisitionis est, si periculo vite infamiaeve dominum seruus liberauerit. Paulus leg. Etiam. Ex preterito tempore plures causas esse possunt, veluti

Causæ manumisitionū.

Beneficia in dominos.

quod dominum in prelio adiuuerit, contra latrones iuitus sit, quid egrum sanauerit, quod infidias detexerit, & longum est si exegerit voluerimus quia multa merita incidere possunt, quibus honestum sit libertatem cum deo preflare. Exemplum est apud Senecam lib. 3. de beneficiis, cap. 23. pulcherrimū. vide, ita concludit. Manumisit virtutemque è vestigio illa: nec indignata est ab his se vitam accepisse, in quos vita necisque potestatem habuisset. non potui tamen illud preterire ex Appiano 4. ciuiliū de proscripo quodam.
 Οὐδεὶς οὖν αὐτοῦ τὸ τὸ μὲν τὸ αὐτῶν ποσειδωνία, εἰ δὲ τὸ τὸ δαμόνιο χρονοῖον, ἔχοντα τὸ αὐτοῦ αὐτοῦ εἰς αὐτῶν, ἔχοντα ἄδ ἀποτυχεῖ ἀπεριπέδῃ, εἰ μὴ τὸ ἰμαδιόων τὸ ἰαλίω τὸ ἀδδαν. ἀναστῆναι τὸ εἰ δὲ τὸ δαμόνιο δῆμος ἀνακτοῦ πρὸς τὸ ἀφροῖον, ἐκ τῶν αὐτῶν μὲν τὸ εἰ δὲ εἰ δὲ εἰ δὲ ἀποτυχεῖ ἀπεριπέδῃ, τὸ δὲ μεσοῖον ἐκ τῶν αὐτῶν τῶν. Cum enim seruus in caernam intimam ab adid flet, domini nunciam induit, seque dominum esse arguit, ad eò metuere simulauit, & forsitan è medio sublatus fuisset, nisi conseruorum aliquis detexisset infidias, sic igitur domino interempto, populus apud magistratū indignans, non prius quiescit, quàm, eum qui rem detexerat, in cruce agi, eum qui dominum seruare voluerat, libertate donari imperauerit. Atque hanc causam habuit Milo quàm manumisitioni preterere.

De secunda manumissionis causa. D. de Manumissionibus. Vlpianus lege *Is qui*. Marcianus lege *Si quis*, Alphenus l. *Serui pec.* & alij consulantur. Item Maronius interpretes in illud, ecl. 1.

Nec spes libertatis erat, nec cura peculii.

Tertia causa fuit quedam fordida dominorum auaritia qua inualuerat ævo Ciceronis. Nam *Αἰσχροψυχία*, ait Dionysius loco citato, *ἢνα πὸν δὴ μακροῦ δόξωσιν εἶναι καλεῖσθαι καὶ ἕλεια, καὶ εἰ τις ἄλλα πάθος ἢ ζουδύων, λεγερὶν ἄγεμῶνα, καὶ γὰρ τὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἑλεούσιν εἰς ἀπὸ τοῦ εἰλεούσιν ἢ εἰλεούσιν. Nunc libertate donantur, ut datum è publico frumentum quot mensibus accipientes, & si quida aliud ex Imperatorum humanitate pauperibus ciuibus conceditur, iis qui libertate donantur, imperant. Quia videlicet nec decorum erat ingenuis & nobilibus, tanquam pauperes frumentum è publico accipere, neque serui quandiu in aliâ familiâ censerentur, eâ donatione suo nomine frui potuissent. Vnde, quod summam Romanæ ciuitatis magnitudinem ostendat, id quod ait Tranquillus in Julio cap. 41. non de capitibus, sed de familiis debet intelligi. Ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum è publico ad centum quinquaginta retraxit. quod cum fuit apud Tranquillum, siue alibi legeret Plutarchus intellexisse non videtur. nam de censu citium Romanorum, non de pauperum libertinorumque, qui frumentum è publico acciperent, catalogo dictum putauit. eius verba sunt in Cæsare: *Γουδύων πῶστων ἀπὸ τῶν ἀσπυρίων διδόναι καὶ ταύκωντα μισθῶσιν ἕκαστῶσιν αἰ πέντε πντριάκοντα. Censu habito pro viginti trecentisque millibus census sunt omnino centum quinquaginta milia. legerem ἡρωδύων σπυρίων, facta frumentatione. sed que sequuntur hæc emendationem repudiant. Ταλινῶσιν τῶν εἰσὸς ἀπὸ πνεύματος συμφορῶν, καὶ ποσὸν τῶν ἀπὸ τῶσιν τῶ δόμου μέσος. Tancum bellum ciuile cladem inuexit, tantatque ciuium partem absumpsit. vt hinc etiam probari possit, quod alibi vir doctissimus & grauissimus de se ipso non dubitat ingenuè confiteri. se tam perfectam Latinæ lingue cognitionem non habere, vt omnia prorsus intelligat. sed nialim eius bene dicta mirari, quem perperam intellecta rimari.**

Auaritia dominorum non nullas manumittebat.

Vanitas testantium quodam manumittebat.

Quarta manumissionis causa referatur ad testantium vanitatem: Οἱ δὲ καὶ κορυφαία τῶν ἀσπυρίων, καὶ κέρως δόξωσιν. ἔργον οὐδὲ ἐπινοαί πνας ἔπασιν τοῖς δόξωσιν δὲ κερῶσιν καὶ τῶν εἰλεούσιν καὶ τῶν εἰλεούσιν, ἢνα γὰρ τῶν κέρως τῶν κέρως καὶ τῶν κέρως τῶν κέρως. *Alij vero per summam dominorum leuitatem & inanis gloria studium. Noni ego qui seruis omnibus post mortem suam libertatem concesserint, ut & ipsi boni moris dicentur, & multi pileati feretrum ipsorum sequerentur. Ad hanc testantium leuitatem Perlius allusit sat. 4.*

In portam gelidos calces extendit, at illum Helserni capite induto subiere Quirites. & Linius libro 8. dec. 4. de Q. Terentio Culleone, tum Prætor, hunc morem insinuat. *Qui Romæ mortuum elatumque P. Scipionem (est enim ea quoque fama) trahunt, pileatus sicut in triumpho ierat, in fenere quoque ante lectum isse memoria prodiderunt, & ad portam Capenam mulsam profectus iunui dedisse. hactenus de caulis, nunc ad ipsam manumissionem veniamus.* Tibus modis fiebat, censu, vindicta, testamento. nec plures agnoscit Noster in Topicis: *Tum par-*

Liberti pileati in cacuiis.

tium enumeratio, qua tractatur hoc modo: *Si neque censu, neque vindicta, neque testamento liber factum est, non est liber: neque est illis earum rerum: non est igitur liber.* Constat autem id genus argumenti vim non habere, si non omnes partes comprehendat. Constitutiones Imperatorum alios modos addiderunt. Iustinianus 1. De libertinis, libro 1. *Multis autem modis manumissio procedit, aut enim ex sacris constitutionibus in sacrosanctis Ecclesiis, aut vindicta, aut inter amicos, aut per epistolam, aut per testamentum, aut per ultimam quamlibet aliam voluntatem, &c.* Fuerunt & alij modi cum seruis matrimonium cum libero inire permittebatur, cum ad libertatis iudicium seruos suis mensis adhiherent: sed vide Iuriconsultos: constat enim, cum plures tribus modis non fuerint in vitæ ævo Ciceronis, de illis hoc loco non fieri mentionem. superest igitur vt tres illas manumissionis rationes explicemus, & quam seruos manumiserit Milo queramus.

Censu libertatem poterant obtinere, Boëthius in Topica Ciceronis: *Censebantur enim antiquitus soli ciues Romani, si quis ergo consensiente vel iubente domino, nomen detulisset in censum cuius Romanus fiebat, & seruitutis vinculo soluebatur: atque hoc erat censu fieri liberum, per consensum domini, nomen in censum deseruere, & effici ciuem Romanum.* Vlpianus in Corpore, titulo 1. §. 8. *Censu manumittebantur olim qui iustrials censu Roma, iussu dominorum, inter ciues Romanos censum profitebatur.*

Varij manumissionum modi.

Manumissio fiebat aut censu,

Sed de hac manumissione Noster non potest intelligi, nam censores qui Pompeio & Crasso 11. Coll. creati fuerant, censum non habuerunt, vt Cicero testari videtur lib. 4. ad Att. ep. scripta Claudio & Donitio Coll. vno penè anno ante eadem Clodij: *Non enim puto te de lustro, quod iam desperatum est, quereve.* neque vero, etiam si ea dies censui habendo dicta fuisset, tamen haberi censu potuisset postdicte necis Clodij, propter turbas quæ ob eam eadem exiterunt, at postdicte serui Milonis libertate donati sunt. Alconius prefatione tradit obiectum fuisse. *Milonem postero die duodecim seruos, qui maxime operam manassent, manumississe.* quare ad alterâ manumissionis formam transeamus.

Testamento manumittebantur. Boëthius: *Illæ etiam pars faciendi liberi est, si quis (suprema voluntate in testamento serie feruam suum liberum scripserit.* De qua vide tit. 4. lib. 4o. Pandect. de manumissis testamento, & quæ quæ causa modum protulimus. Constat enim Tullium hoc loco huius manumissionis nullam facere mentionem, absurdum enim simus, si tum temporis Milonem testamentum fecisse dicamus. Restat igitur vt vindicta fuerint manumissi.

aut testamenti,

Vindicta his ritibus peragebatur. Qui manu mittendus erat, id est, qui libertate donandus capite raso ad Prætorum vel ad Consulium ibat. Dominus qui eum deduxerat, seruum manu tenens, manumissionis causas exponere: eas si probaret magistratus, seruum bis terve manu in faciem percuti iubebat, vt ille fe seruilis conditionis atque adeo colaphis expositum esse meminisset, mox virgula quadam caput tangebatur, & a lictore festuacum in eius dorsum iactari iubebatur, vigesimâ exigebatur, & cum dominus eum circumuegisset, è manu dimittebat, & liber à Prætorum pronuntiabatur in templo Feroniæ, pileum & coronam sumebat: singula nobis probanda sunt.

Capite raso. Nonnius Marcellus : Qui liberi fiebant, ea caussa calui erant, quod tempore seruitutis videbantur effugere, ut naufragio liberati solent. vbi notanda est peculiaris ratio cur raderentur, ad imitationem videlicet nauatarum qui periculo tempestatis euaserant, quem ritum expofimus in Caeliana, inter cetera proferentes Petronium in fatyrico: Ergo illi qui sunt, qui nocte ad Lunam radebantur: pestimo medijs fidius exem-
 pio. audio enim non licere ciuizum mortalium in naue neque ungues, neque capillos deponere, nisi cum pelago ventus irascitur. Item : Notauit sibi ad Lunam tonsorem intemptiuo inherentem ministerio, execratifque omen quod imitaretur naufragiorum vltimum votum in cubile relictu est. vnde & explicabam illud Iuuen. - gaudet ibi vertice raso Garrula securi narrare periculanaua.

Capitis raso in manu-
 fione.

Adde Lucianum de his qui mercede conuinit. Οὐ παρρηγος οὐδ' οὐδ' ἀμειλιος ἐπιχρονος ἀντιος κρηδίοφ ταναρίας πῶς, ἔχ' οὐπείαια παρῆλορον διχρούων, οἰοί εἰσι οἱ σπῆς τοῖς ἰερῶν ἀφροσύνης τῆς κηφῆας, σὺν αἰμα πῶλα παῖς παυμῆας, ἔχ' ἄρας, ἔχ' ἀραρῆταια, ἔχ' ὄβελ-
 λας, ἔχ' ἰσῶν κλασῆς, ἔχ' πῶδῶν ἰπποκῶνιστος διεξίον-
 τας. Non perfuntiorie & negligenter ipsos audiebant, quasi naufragium & insperatam salutem nar-
 rarent, qualesij sunt qui ad templa capite raso simul multi fluctus, proclama, promontoria, iacturas, velorum scissions, gubernaculorum scissions commemorant. Quod non solum ad Iuuenalem, sed etiam ad Nonnum, atque ad rem nostram mirè facere videatur. Laudat Nonnius Plautum actu 1. versu vltimo.

Confules ma-
 numittentibant.

Vt ego hic hodie raso capite calujs capiam pileum. Titus Linius libro 34. agens de triumpho Flaminini. Prebuerunt speciem triumpho capisibus rasis, qui seruitute exempti fuerant. Sed hic mos ex dicendis etiam de alapa & pileo fiet illustrior.

Cōsules, aut praetores manumittentibant. de Consulibus liquet vel ex prima missione facta per vindictam. Linius libro 2. Plutarchus & alij. Vlpianus de officio Cons. Consules & seorsum singuli manumittunt. Adde Cassiodorum lib. 6. variarium in formula Consulatus. idque alternis mensibus videntur fecisse, prout faeces obtingent, de qua factum alternatione, ne repetere cogamur, vide Pisonianam §. 3. Nota 8. Ammianus Marcellinus libro 22. de Iuliano Augusto Consule. Maeritino ludos edente Circeis, manumittendis ex more indultis per admissionum proximum ipse lege agi dixerat, ut solebat, statimque admonitus iurisdictionem eo die ad alteram pertinere, ut errato obnoxiam Decembris auroram & ipse mutauit. vnde & prior Consul ipse Calendis Ianuariis à vindicta & manumissionum suum magistratum solebat aufpicari: eo fortasse consilio mos inductus, ut offenderet re magistratum gerere. Claudianus quarto Honorij Consularu.

Aspice, mox latum sinuit liçtore tribunal, Te fastos inuenit quater, solemnia ludit Omnia libertas, deductum vindicte morem Lex celebrat, famulusque iugo laxatur herili. Deductum vindicte morem, id est vindictam, quæ à Vindice, siue Vindicio qui Brutorum, & aliorum de reducendis Tarquinis coniurationem detexerat, nomen accepit. Linius lib. 2. Pecunia ex arario, libertas & ciuitas data, ille primum dicitur vindicta liberatus. quidam vindicta, quoque nomen tractum ab illo putant, Vindicio ipsi nomen fuisse. Alij tamen à vindicando nomen deducit,

Vindictæ no-
 men.

quod in libertatem vindicentur, id est afferant. Sed quid, si hoc etiam verbum ab eodem Vindicio proflexerit? De Pratore etiam liquet. Iulianus D. de manumissis vindicta, lege An apud. Et in Pratura, & Consulatu meo quosdam è seruis meis vindicta liberaui, & quibusdam Praetoribus consulentibus me, idem suasi. & Vlpianus: Ego cum in villa cum Pratore fuisset, passus sum apud eum manumitti, est i Floris presentia non esset. Item Caius: Non est omnino necesse pro tribunalibus manumittere, itaque plerumque seruis in transitu manumitti solent, cum aut lauandis, aut gestandis, aut ludorum gratia prodierint Praetor, aut Proconsul aut legatus Caesaris. Persius fatyra 5.

Vindicta postquam meus à Pratore recessi. & alibi passim. Dominus coram magistratu manu seruum tenebat. Festus supplète lacunas Scalligeri partum ex Pauli verbis, patim ex propriis coniecturis. Manumittens modo caput, modo membrum aliud manu tenes, & dicit. Hunc hominem liberum esse volo, & pro eo auri x. soluit, ut prorsum digrediar, efficiatur iuris sui, dum his verbis hominem liberum mittit. quæ manu prehensio signum erat potestatis, & dominij. hinc illa solemnis manus iniectione. Ouidius:

Et dicam mea sunt iniiciamque manus. 10. Æneid. Iniecere manum parca, telisque sacrarunt Euan dri. Hinc illæ loquendi formulæ in manu est, in mani. In manu esse, quid?

Terra autem in manibus nostris. vide interpretes. hinc ille mos ex iure manu conferum vocandi, qui pulchre explicatur à Gellio lib. noct. Attic. vigesimo cap. 9. cum de qua re disceptabatur in iure presentis, siue ager, siue quid aliud esset, cum aduersario simul manus prenderet, &c. Ex hoc opinor manus apprehendendæ ritu vindex, siue affector hæretis est vocatus. quam vocem Paulus Leopardus lib. 6. emendationum c. 9. ter apud Artianum in dissertationibus Epicteti notauit. primus locus est lib. 4. cap. 24. Τι λέγει οὗτος ἄνθρωπος ὁραζοῦντις ἐπὶ τοῖν ἄντρ' ἐπιπέδῳ διδοῖς. Quid hæretis? quis illi qui te in seruitutem agit? quem eis dui vindicem? secundus ex eiusdem lib. cap. 26. καὶ λέγει οὗτος ἄνθρωπος ἔχῃ ἡμίονο, ὃς δέκεν ἡδ' ὅπ' εἰκοσῆταις, ἔσθ' φορῆνον τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὅπ' ἡρετῆσι δίδωε. τῆν γὰρ ἔσθ' ἢ τοῖς ἀληθῆσι δίδωεταί. Et dic, cum te singulis diebus exerceas, te non philosophari, quod nomen insolens & odiosum, sed vindicem suum manumissorem qui te in libertatem afferat, exhibere, id enim demum est vera libertas. Tertius ex eodem capite. λέγει οὗτ' αἱ ἀληθῆσι δίδωε. ἔχ' εἰν ἔσθ' ἡμίονου τὸν κειραῖς, μηδ' ἀπῆρῶν, μηδ' ἐπὶ πῶν κερῆσι δίδωε τὸ σῶντις ἔχει τῆς δουλείας ἡλίερος. Duo igitur certum, ὃ serue, & fugitiuus ne sis dominorum suorum, nec recuses, nec audeas vindicem dare. cum tot haberes signa & indicia seruitutis. Vbi interpretes, nec Artianum, nec seipsum, opinor, intelligens primo loco suætuosum, altero pensionarium, tertio tributarium vertit. Cæterum vt meam fidem in citatis auctoribus agnoscas, hæc vt securius proferrem, totum Artiani librum tertium ad vmbilicū euolui: nec primum aut tertium memini me inuenire. Sed ad rem. Clarè Tertullianus aduetus fuit Valentianos. Quem & cruceum appellant, & Lyricorum, & Carpiſſen. Epiphanius in eisdem, ἔχ' οὖρα. ἔχ' ἄνθη τῶν ἔχ' κερῆσι. Charisius. Vindicta κερῆσι. vide infra 75. ad illa, non iniustus vindicis.

Manumiffio- Manumiffionis cauffas exponere, quas magi-
 nis cauffas gistratus expenderit. Vlpian. 2. de manum. vind.
 exponebat. *Illud in cauffis probandis meminiffe Iudices oportet,
 ut non ex luxuria, fed ex affectu descendentes cauffas
 probent: neque enim delictis, fed affectionibus
 dediffe inflam liberatam legem Atram Sextiam
 credendum est.* adde Dionysium Halicarn. lib. 5.
 Serui caput bisterve percutiebatur. quo Iuvenalis
 fat. 4. videtur alludere.

-pulsandum veritice raso

Serui manu- Præbebis quandoque caput.
 mittendi ca- Immo & tergum, vt innuit Claudianus 4. Hono-
 puitur. rij consuluatu.

-famulusque ingo laxatus herili

Ducitur, & grato remeate securior idem.
 Tristis conditio pulsata fronte recedit,
 In cinem tribuere gena, tergoque remouit
 Verbera promissi solis iniuria voti, &c.

Isidorus lib. 9. orig. cap. 4. *Quando manumitte-
 bant alapa percussos circumagebant.* Basiliius Ma-
 gnum oratione proreptica ad baptismum: *ἵππου
 ἔριπται τῶν τελευταίων τῶν δούλων παλιῶν καὶ τῶν
 μὲ τῶν αὐτῶν ἀπαλλαγῶν κερδίζου; An
 alapam, exiremam seruorum percussioem, ut post-
 ea contumelias eximantur, accepisti? Atque hæc
 sunt alapæ quas Iustinianus C. de emancip. In-
 iniuria rapismata appellat, & Nouella 81. *ἡ τῆς ἀ-
 φηγοῦ τῆς πηλαῖς καὶ τῆς καλυψίδος LEGIS
 ACTIONES* δουλικῆς καὶ μὲ ὄφρου, ἔριπται τῶν
 ἀπαλλαγῶν αὐτῶν τῶν παύτων δευτέρῳ. Emancipati-
 onis actio dudum quidem, & per eas que nunc
 nuncupantur LEGIS ACTIONES facta cum
 iniuriis & alapis liberabat eos huiusmodi vinculis,
 quo loco profert Dionysius Gothofredus Cornu-
 turum Perfij scholasticum: *Quoties manumitte-
 bant eos alapa percussos circumagebant. Quas alapa-
 pas non domini, sed licitoris manu inflictas fuisse
 constare videtur ex Ambrosio epist. 2. Liberras
 quam manumissus accipit, & palma licitoris dona-
 tus adquirat.* Licitor virgula quadam caput tange-
 bat. Boëtius in Topica: *Vindicta verò est vir-
 gula quedam, quam licitor manumittendi serui
 capiti imponens, eundem seruum in libertatem
 vindicabat, dicens quedam verba solemnia: atque
 idè illa virgula vindicta vocabatur.* Horatius 2.
 fat. 6.*

-quem ter vindicta, quaterque

Imposita haud unquam misera formidine priuet.
 Vbi Acron vetus interpres, Isidorus 9. Orig.
 cap. 4. Cornutus in Perfij fat. 5. & alij consu-
 lantur.

Festuca in eum iactabat licitor. Perfius fat. 5.
 Non in festuca licitor quam iactas ineptus.

Ineptum licitorem appellat: vt etiam Plutarchus
 huius moris nullam ait constare rationem: *ἵνα
 ἔ δουκὶ καυτῶν γέλοια τῶν ἀεσταυμάτων. Nonnulla
 etiam videntur fieri plane ridicula que imperantur.
 vtitur exemplo: Ποῦναι εἰ οἷς αἰ εἰς ἑλευθε-
 εἶα ἀφαιρῶνται, ἑσθῶς αὐτῶν ληθῶν ἐπικαλλοῦσι τοῖς
 ἐπιμασι. Romani verò quibus libertatem conce-
 dunt, iis tenuem festucam in corpus immittunt.*

Prætor ab eo qui manumittebatur, vel potius
 ab manumittente vigesimam exigebat. quod
 Scaligero acceptum referre debes, qui me do-
 cuit. Ex lege Manlia, de qua Liuuius lib. 7. Cn.
 Manlius Consul: *Legem nouo exemplo ad Su-
 rium in castris tributum de vicefima eorum qui
 manumitterentur, tulit. Parves quia ea lege haud
 paruum vestigal inopi arario additum esset, au-*

ctores frære. è quibus intelligas Festi fragmen-
 tum pro eo auri x... id est manumittens pro man-
 umittente vicefima soluit. Epictetus apud
 Artianum: *ὁ δούλος εὐδὴν ἐν γαστρὶ ἀφιδῶναι ἵκεῖν
 οὐκ εἶναι; Διὰ τὴν; & δουκὶ ὅτι τῶν ἱκεσιῶν ἐπιμαῖ
 δουκὶ ἀφαιρῶν; Seruus statim appetit libertate donari.
 Quamobrem? putatis quia vicefimarum
 exaltioribus argentum dare desiderat? sic libro tertio
 cap. 26. item libro 2. ἔ ἐκελεῶ αὐτῶν δούλων ὀφεί-
 λει. & ἵψινυ debes dare vicefimam. Fatetur Scaliger
 se non videre, quam summa definienda
 sit. Nos, non quid intactum relinquat nostra curio-
 sitas, suspicionibus indagemus. Etiam si Romani
 seruos libertate donari iustis de caussis
 permitterent, nemini tamen id concedebat qui non
 centum, H.S. opinor, vel ex domini libertate,
 vel ex peculio suo possideret, ne ciuitas
 pauperibus ciuibus, & capitecentis oppleretur.
 Vlpianus: *Serui qui in peculio centum habebent,
 aut quibus eas facultates domini impartirent, si eos
 domini in censum ciuium à censoribus adscribi in-
 bebent, libertatem consequerentur.* Eandem probabile
 fuerit in vindicta requisitam fuisse posses-
 sionum rationem, cum nihilo feciis, ac si feci
 fuissent, ius ciuitatis obtinerent. quorum cen-
 tum sestertiorum vicefima pars efficit quinque
 sestertia, quam illi videntur in ærario contulisse.
 Notandum porò è fragmento illi Festi vicefima
 non quauis pecunia, sed auro fuisse perfolutam.
 idem alibi: *Puri, probi, profani, sui auri dicitur
 in manumissione sacrorum caussa.* ex quibus
 puri significat, quod in vsu spurco non fuerit, probi
 quod rectè excoctum purgatumque sit, profani quod
 sacrum non sit, & quod omni religione solutum sit,
 sui quod alienum non sit. quæ verba de hac ipsa
 ciuili manumissione & vindicta intelligo, non de
 nescio qua liberatione à sacris in qua explicanda
 multa Scaliger intreat, verissima quidem illa,
 sed quæ vim verbis inferre videatur. quare quod
 ait *sacrorum caussa*, id non arbitror ad manumissionem,
 sed ad priora, puri, probi, profani verba
 esse referendum. hanc autem vicefimam soluisse
 videntur non ipsi prætori, sed quibusdam vicefi-
 marum Quæstoribus quos Epictetus ἱκεσιῶν su-
 perius, id est vicefimariorum nominauit: vbi quod
 ait *δούλων ἀφαιρῶν*, id non de argento speciatim,
 sed de quauis pecunia dictum interpretor. Hoc
 aurum in sacratis ærarium referebant. Liuuius
 libro 27. *Aurum vicefimarium quod in sanctiore
 arario ad vltimos casus seruetur, promi placuit.
 Prompta ad quatuor millia pondo auri.* E quibus
 illa Festi verba *sacrorum caussa* possis explicare, vt
 videlicet in sacrum ærarium referatur. Meritò
 autem ad vltimos casus seruari placuit, vt quoniam
 ex adeptione libertatis cortogatum fuisset,
 non nisi ad defensionem libertatis erogaretur.
 Dominus seruum circumagebat. Perfius fat. 5.*

-heu steriles veri, quos vna Quiritem

Vertigo facit: hic Dama est non tressis agas
 Vappa & lippu, & in tenui farragine mendax,
 Verterit hunc dominum, momento turbis exit
 Marcus Dama, papa! &c.

Artianus lib. 2. verbis Epicteti: *ὅτινα οὐ σὲ δὴ πῶς ἐπὶ
 κρατηρῶν ἢ αὐτῶν δούλων δὴ ἐπιλοῦναι; ἵπτικον. τῶν ἵπτικῶν ἢ
 αὐτῶν δούλων ἐπὶ κρατηρῶν. ἀλλ' οὐ δούλ; νεῖ. ἔ ἐκελεῶ αὐτῶν
 αὐτῶν ὀφείλει. τί οὐδ'; ὁ τῶν πῶν οὐ γέροντι ἑλευ-
 θεος; Cum quis apud Prætorem seruus suum
 conuerterit, nihilne fecit? fecit sanè. Quid? seruum
 suum conuerterit ante prætorum, nihilne*

inicosora.

Autrum vice-

simarium in

facratione æ-

ratio seruati.

Dominus seruum circum-

agebat.

Iniuria ra-
pismata.

Lictor virgula
caput tan-
gebat.

Festuca in li-
ctor in serui
iaciebat.

Vicesima per-
soluta.

aliud? ita sane? Quid illud tandem? debet etiam vicissimam illius persolvere: Quid igitur in quem ista collata sunt nam liber enasi? Appianus 4. bell. ciuil. Iub finem de Labone patre Lucifconfuliti Labeonis post Augusti victoriam de Bruto & Cassio reportatam: Τὸν περὶ τούτων τῶν ἡγίων λαβόντων, ἔχ' μετρίους αὐτῶν, ὁ δὲ ἔως τῶν Ρωμαίων ἑλευθεροῦν, ἐπιπροσώπων εἶδος ἔθηκε, καὶ τὸν στρατῷ ὑπέροξε. Eiusdemque est seruis dextra presentium circumteggit, ut mos est Romanis liberos facientibus: mōxque gladium ei dedit & iugulum praeiuit.

Circumactū ē manu dimittebat.

Circumactum ē manu dimittebat. Planum est vel ex ipso manumissionis nomine: quod omnes testantur, sed clarissimè Isidorus libro 9. cap. 4. Apud veteres exim quando manus mittebant, alapa percussos circumagebant, & liberos confirmabant. vnde & manumissi dicti, eo quod de manu mittebantur.

Tum liber à pratore pronuntiabatur.

Tum demum liber à Pratore pronuntiabatur. suprà Boetius: Seruum in libertatem vindicabat dicens quaedam verba solemnia. Hermogenianus D. de manum. tinc. Manumisso per liciores hodie Domino vacante expediri solet. & verba solemnia, licet non dicantur, ut dicta accipiuntur. Domini solemnia verba fuerunt, ut vidimus apud Festum: Hunc hominem liberum esse volo. Quae autem solemnia Pratoris essent, ostendunt his verbis I. C. Graeci: Βεβήκητ' ἢ βέβηκεν αὐτῆς ὁ ἀρχὸν ἢ ὁ πραιτωρ πλὴν τῶ ἐλευθερωθῆντος κερδῶν ἰσότητος φασίοντες, φασὶν τὸν παρὸντα ἀφ' ὧντος εἶναι ἑλευθερον, καὶ πολιτὴν Ρωμαίων. Vindicta est virgula qua Consul aut Prator manumittendis caput percutebant, dicentes, Dicimus hunc hominem presentem liberum esse & cinem Romanum. Latine tamen pro his verbis, πολιτὴν Ρωμαίων, videntur ita protulisse IVRE QVIRITIVM. Seneca lib. 3. nat. Quæst. Hæc res officio non è IVRE QVIRITIVM LIBERV. sed è iure nature.

Necdam tamen planè liber putabatur, nisi ædem Feroniæ petisset, vbi cum aliquandiu sedisset pileum & coronam capebat. De Feronia Seruius 8. Aeneidos: Feronia mater. nymphea Campaniæ. Hæc etiam Libertorum Dea est, in cuius templo raso capite pileum accipiebant. Dixi sedisse. testis est hic versus quem in templo Feroniæ, quod Terracinæ cultum fuit, incisum fuisse testatur Cerdanus Noiter: BENE MERITI SERVI SEDEANT SVRGANT LIBERI. Inde est quod ait Liuius lib. 22. Inter prodigia procuranda statuum fuisse, ut libertine mulieres Feronia Dea pro facultatibus donum darent.

Manumissi sedebant in templo Feroniæ.

De pileo res est notissima. Plautus citatus: Ut ego hic hodie raso capite calicem accipiam pileum.

Pileum ferebant.

Persius Sat. 5. Hæc mæra libertas, hanc nobis pilea donant. Appianus in Mithridaticis de Prusia Rege Bithyniæ: Γερσους δ' ἀλόντες ἀπόπητος τοῖς Ρωμαίοις στρατηγὸς ἦν ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἀμπαρχέμενος, ὁ κλεῖστον πέποιον, καὶ ἐπὶ τῶν ἑλευθερωθῆντων ἔχων ἰταλικὰ, καὶ κρητικὰ ἑλευθερωθῆντων, καὶ πλὴν ἐπισημῶν, ὅτι ὅσοι τῶν στρατιῶν τῶν ἐκ διαφόρων ἑλευθερωθῆντων. ἄρχος ἂν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ βροχῶν, ἐπιτραχίλ' ἀπὸ τοῦ ἑθν. Ρωμαίων τῶν ῥίμειον, Ρωμαίων εἶμι λέγοντος. Capto autem Persico dicitur Romanis togatus occurrit, & calceatus more Italico, pileatusque, raso capite, quo cultus utuntur qui ex testamento libertatem accipiunt, illiberali aliquoq; facie, & pusillâ staturâ ad eos accedens Latine dixit, Populi Romani libertus sum.

Item 2. ciuiliu de percussoribus Iulij: Εὐνοδὲ ἰσμου βασιλῆα καὶ τῶν ἑθνῶν ἀεὶ καὶ πᾶσι τοῖς ἐπὶ δεξιῶν ὄψεσι σύμβολον ἢ εὐνοδοῦτος. Circuebant vociferantes se Regem & tyrannum sustulisse, & aliquid pileum iusta pondentem ferebat, symbolum libertatis. Plutarchus in Tito Flaminio: Εἶπε ἐπὶ τοῖς οὐκ ἔχοντι, ὅτι καὶ ἐλευθερωθῆντι, ἐξ ἑτάμου πᾶσι κεφαλῆς, καὶ πᾶσι φορέει. Mos est seruis, cum in libertatem afferuntur, radi capita, & pileos gerere. Et ut alios sexcentos prætermittam, Dio Chrysostomus in fine orationis prioris De seruitute & libertate: Δεῖ τῶν ἑλευθερίας τοιαῦτα ὑπέχειν σύμβολα, καὶ βαδίζον πᾶσι ἔσθια ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Oportet libertatis talia esse symbola, & ingredi pileum habentem in capite.

De corona manumissorum ritus est obscurior, eam tamen ante paucos annos notis in parraphram Nonni Poëta à nobis editam ostendimus. Tertullianus de corona Militis: Corona & libertas secularis, sed tu iam redemptus es à Christo, & quidem magnè: seruum alienum quomodo seculum manumittet? est libertas videtur. Sed & seruitus videatur. omnia imaginaria in seculo, & nihil veri. nam & tunc liber homini eras redemptus à Christo: & nunc seruis es Christi, licet manumissus ab homine. si veram patres seculi libertatem, ut & coronam conignes, reddisisti seruitutem hominis quam putas libertatem: amittis libertatem Christi, quam putas seruitutem. Nonnus cap. 8. in Ioannem vet. 95.

Et de cuius vestris elatus aduoluit aduoluit Titè ἐλευθερίας κέρμα τῶν ἐπὶ πηλῆσι. Quod si seruitutem vestris cervicibus olim Filium, ingenia texens de fionde coronans Depulerit.

Licet hæc coronandi libertos consuetudo moribus Romanis antiquior fuisse videatur. Simonides apud Dionem Chrysofostomum in Corinth.

Ελλὰς ἑλευθερίας ἀμφοτέρω στραῶν. Græcia libertatis circumposuit coronam. Thucydides libro quarto: οἱ μὲν ἑταροῦσάντων τῶ καὶ ἑταρῶν πειλῆσαι, ὡς ἑλευθερωθῆναι. Hi verò & coronati sunt, & templa adierunt, ut in libertatem vindicari.

Q miseram togam, calceos & anulum, quem Tertullianus libro de resurrectione carnis cap. 57. tribuit vindicta liberatis: Oro te si famulum tuum libertate mutaueris, quia eadem caro atque anima permanebunt, quæ flagellis & compediibus, & stigmatibus obnoxie retro fuerant, idcirco illis eadem pati oportebit: non opinor. atquin & vestis albe nitore, & annuli aurei honore, & patroni nomine, & tribu mensiæque honoratur. De toga & calceis suprà citatus Appianus, vbi Prusias describitur: εἰς τὴν Ρωμαίων ἀμπαρχέμενος ὁ καλοῦσιν τῶν ἑθνῶν, καὶ ἀσπασίμων ἔχων ἰταλικὰ. Veste indutius Romana, quam togam appellat, & calceos habens Italico. Alias enim vestes feruorum fuisse, alias liberorū, iam fusè in Pioniana ostendimus.

Quod spectat ad annulos aureos non est quòd eos omnibus concessos fuisse arbitremur. Nam Dio equalis Tertullianum loquens de Mena Pompeij liberto qui Augustum detecerat. Cæsar, inquit, διακτυλίε τῶν χροῦν ἐκαστος καὶ ἐπὶ τῶν ἰσπανίων τέλος ἐπέχελε. τὸ δὲ δὴ τῶν διακτυλίων τῶν δὲ ἔστιν. οὐδεὶ τῶν πάλαι Ρωμαίων, οὐχ ὅτι τῶν δουλευσάντων ποτὲ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐλευθερῶν ἔχον στραβύτων, διακτυλίε χροῦσι, πλὴν τῶν τῶ βουλευσάντων, καὶ τῶν ἰσπανίων, καὶ ἑθῶν, ὡς τῶν ἰσπανίων, καὶ δὴ ἀπὸ τῶν N iiii

Corona manumissorum.

Ius annulorū aureorum.

πῶς ἐλευθεύεις, οἷς ἔχει βαλπίδος ἢ κατ' ἰλιουδίας, ἰπ-
 πῶνον τὴν ἀναμύθησιν ἰδύου. Annulis aureis orna-
 uit, & in ordinem equeſtre tranſcripſit. quod au-
 tem ſpectat ad annulos, ita ſe res habet. nemini ve-
 terum Romanorum, non ſolum iis qui ſeruitutem
 aliquando ſeruerant, ſed ne iis quidem qui in in-
 genuis familiaris fuerant educati, annulis auri vi-
 licebat: vt iam diximus, niſi Paribus aut equiti-
 bus: & eam ob cauſam, iis libertinis, qui non ſola
 libertate. ſed etiam Senatu aut equeſtri ordine di-
 gni videntur, auri annulis vi conſeſſum eſt. Sic
 Antonio Muſæ qui Auguſtum ſanarat conceſ-
 ſum fuiſſe Dio teſtatur lib. 53. Καὶ χρυσοῖς ἀναμύ-
 θησιν (ἀπλωθεῖς ἢ ἰω) χρῆμα. Etiam annulis au-
 reis vti. libertinus enim erat. Sic Galba liberto
 qui ipſi de imperio nuntiabat, dedit annulum
 aureum: τῷ δ' ἀπλωθεῖν ἀναμύθησιν τὴν χρυσοῦ
 ἰδύου, &c. vt ait Plutarchus in Galba. & hæc qui-
 dem traditione annulorum, non ſolum liberti
 dicebantur, ſed etiam in ingenuitate aſſerti.
 Suetonius in Auguſto cap. 74. Valerius Meſſa-
 la tradit, neminem vnquam libertorum adhibi-
 tum ab eo cæna, excepto Meua, ſed aſſerto in in-
 genuitate. Vide Iuriſconſultos D. De iure au-
 reorum annulorum. Sed forteſſe annulus iſte, de
 quo Tertullianus, non ex eorum numero fuit,
 quos digiti gerebant, ad equeſtris ordinis iudi-
 cium: ſed ſigillaris, quo ſignum tabellis impri-
 mebant: & hoc ſymbolo oſtendebatur libertinos
 fieri teſtabiles: poſſeque aut ipſos teſtari, aut aliis
 teſtantibus adhiberi. Verum hæc iam ſpectant ad
 effecta vindictæ, ad que iam pridè feſtinat oratio.

Effecta vindictæ poſſunt ad hæc capita reuo-
 cari. Ius ciuitatis, ac tribus, teſſeræ frumentariæ,
 prænominis, immunitatis à quaſtione, teſtamenti
 faciendi obtineant. Quod liquidius intelligeſi
 ſi aduertas ex Iſidoro, lib. 9. Iuſtiniano i. inſt. cap.
 de Libertinis, & aliis auctoribus, tria fuiſſe liber-
 tinorum genera. hic poſtremus: Libertinorum au-
 tem ſtatus triperitus antè fuerat. Nam, qui ma-
 numittebantur, modò maiorem & iuſtam liber-
 tatem, & conſequebantur, & fiebant ciues Roma-
 ni: modò minorem. & Latini ex lege Iunia No-
 bana fiebant: modò inferiorem & fiebant ex lege
 Alia Sentia deditur. Et primi quidem ius per-
 ſectum teſtandi obtinebant. Saluianus ſub perſo-
 na Timothei ad Eccleſiam Catholicam libro 3.
 In viſu ſiquidem quotidiano eſt, vt ſerui, eſſi non
 optime, certè non improba ſeruitutis, Romana à
 dominis libertate donentur: in qua ſcilicet & pro-
 prietatem peculii capiunt, & ius teſtamentarium
 conſequentur: ita vt & viucentes cui volunt res
 ſuas tradant, & morientes donatione tranſcribant.
 Subdit de Latinis Iunianis: Quid eſt aliud quàm
 ſeruituti addicere, quos non viſ aliquid quaſi in-
 genuos poſſidere? more ergo illorum vteris, qui ſeruos
 ſuos non bene de ſe meritis, quia ciuitate Romana
 indignos iudicant, iugo Latine libertatis addicunt:
 quos ſcilicet iubent quidem ſub libertorum titulo
 agere viucentes, ſed nolunt quicquam habere mo-
 rientes. negato enim iis vltima voluntatis arbitrio,
 etiam que ſuperſtitis habent, morientes donare non
 poſſunt. Ita ergo & tu religioſos filios tuos, quaſi La-
 tinus iubes eſſe liberos: vt viuant ſcilicet quaſi in-
 genui, & moriantur vt ſerui, & iuri fratrum ſuo-
 rum, quaſi per vinculum Latine libertatis adſtri-
 cti, etiam ſi videatur arbitrio ſui eſſe dum viuunt,
 quaſi ſub illorum poſiti poteſtate moriantur.

Dedititiorum Iuſtinianum poſſimam conditionem,

appellat, quippe quæ parum diſtaret à ſeruitute,
 & C. de dedititiis libertate tollenda, vanum liber-
 tatis nomen. Dedititij liberti dicti ſunt ij, qui Libertini de-
 dicitij. cum manumiffi eſſent, nullum tamen ius aliud
 aut beneficium obtinebant, quàm ne ſeruirent,
 aut ſeruilibus pœnis ſubderentur, à magiſtrati-
 bus, honoribus, immò & ſuffragijs excluſi, inſtar
 eorum qui victi aut mox vincendi fe dedunt vi-
 ctoribus, quales fuerunt vt plurimum ſtigmatiæ
 & inuſti. Iſidorus 9. orig. Quidam poſtea à do-
 minis manumiffi propter ſuppliciorum notas quas
 manifeſtè perpeſſi ſunt, ad dignitatem ciuitatis Ro-
 manorum non peruenerunt. Atque hæc libertas
 adeo tenuis fuit, vt ne eadem quidem veſte cum
 ingenuis vterentur. Tertull. de Pallio: Enimue-
 ro iam dudum cenſoria intentionis epiſcynio diſper-
 ſo, quantum denotatur paſſiuitas eſſet, libertinos in
 queſtribus, ſubuerbuſtoſ in liberalibus, dedititios
 in ingenuis, rupices in urbanis, paganos in mili-
 taribus?

Atque hi tres fuerunt libertatis modi: quam-
 quam, vt ait Iuſtinianus I. de Libert. A primis
 vrbis canabulis, vna aique ſimplex libertas, com-
 petebat. id eſt eadem quam habebat manumiffor.
 Per quam videlicet habebat ius Romana ciui-
 tatis. Qui primus fuit vindictæ effectus, qui cæ-
 teros omnes continebat. & notat Noſter Lælius
 Biſciola libertinos Iunianos ante Tiberium Au-
 guſtum non fuiſſe.

Vindicta datum fuiſſe ius ciuitatis liquet ex
 Liuji 2. Premium iudici pecunia ex arario, liber-
 tas & ciuitas data. ille primùm dicitur vindictâ
 liberatus, quidam vindictæ quoque nomen ab illo
 tractum putant: Vindicio ipſi nomen fuiſſe: poſt
 illum ſeruatum, vt, qui ita liberati eſſent, in ci-
 uitate accepti viderentur. Liuio ſuffragantur
 omnes, vnde & apud Plutarchum in Publicola
 vindicta: ἡ πατριὰς ἀπλωθεῖς, perfectiſſima &
 abſolutiſſima manumiffio nominatur. Auguſtus
 tamen, vt auctor eſt Tranquillus cap. 4. Seruos
 non contentus multis difficultatibus à libertate iu-
 ſta remouiffe: cum & de numero, & de condi-
 tione, ac differentiis eorum, qui manumitterentur eu-
 riorè, cauiffe, hoc quoque adiecit: ne vindicti vn-
 quam ioriuſque quis vllò libertatis genere ciuita-
 tem adipiſceretur. Sed non eſt operæ pretium om-
 nia iura ciuium Romanorum exponere, fatiſ
 fuerit ea breuiter attingere, que ab auctoribus
 manumiffionis effecta numerantur.

In tribum cenſebantur manumiffi, non ſolum
 vindicta, ſed etiam teſtamento aut cenſu, quod
 Dionyſius 4. antiq. reſert ad Seruij Tullij inſti-
 tutum: Ο ἢ Τύλιος ἔχει τῶν ἐλευθερωθέντων τῶν θε-
 ραπότων, ἐὼς μὴ δέλωσι οἷς τὰς ταυτῶν πόλεις ἀπίναί,
 μετέγειν τῶν ἰσοπολιτῶν ἐκείνων. Ἐπιτρεψας ἦν ἄμα
 τοῖς ἀλλοῖς ἀπὸν ἐλευθεῖται, ἔχει οὐτὴν πατριῶσιν τῶν
 οὐδῶς: οἷς οὐλλὰ κατέταξεν αὐτοῦ τὰς καὶ πόλιν τετραγὰς
 ἑσραχῶσας, ἐς αἷς ἔχει μίσην τὸν καὶ νῦν ἔχοντων πα-
 τριῶσιν διετίλιαν. At Tullius ius libertate do-
 natus, ſi in patriam redire ſuam noluiſſent, inſiſte
 participes eſſe ciuitatis. concedens enim eandem cum
 aliis libertatem, eorum etiam bona cenſeri voluit,
 & eos in quatuor tribus vrbianis referri, in quibus
 ad noſtram etatem cenſeri perſeuerant. Plutarchus
 tamen in Valerio Publicola ius ciuitatis ſeruius
 ait libertinis fuiſſe conceſſum, de Vindicio ſic
 loquens, quem Valerius: Ε-ἰνὸντα πρῶτον ἀπ-
 λωθεῖν αἰθῆρον ἐπὶ τῷ Ραίμῳ ἰδύου πολιτίου, ἔχει
 ἔργον ἡρώον ἢ βούλοιο φερεῖα περιεμαθῆναι τῶν δ.

Libertini Ro-
 mani.

Libertini La-
 tini Iuniani.

In tribum re-
 ferrebanur li-
 bertini.

ἀλλοῖς ἀπειλευθῆσσι ὅψ' ἐπὶ τῷ πάλω ῥήτων ἰστοῖσι
Ἰησοῦ δὲ μακροτέρῳ ἔδωκεν ἄριστον. Primum illum li-
bertinum decrevit ius habere Romana civitatis, &
ferre suffragium in quacunq[ue] curia voluisset al-
lectum. Aliis verò libertinis, serò & multis post
annis ius suffragij dedit Appius, infimam plebem
sibi concilians. Quod ait de Appio non memini
me legere alibi: opinor eum fuisse Appium Clau-
dium Decemvirum, & eam legem in decemvir-
ratu latam, atque fortasse duodecim tabulis fuisse
contentam. restatur enim Lilius lib. 3. cum
summè fuisse popularem: Adeoque novum sibi
ingenium induerat, ut plebicola repente, omnisque
agræ popularis captator evaderet. Porro liberti-
norum tribus fuerunt vrbane Saburana, Exqui-

lina, Palatina, Collina. Lilius lib. 5. dec. 5. In qua-
tuor urbanas tribus descripti erant libertini. dubito
an à Rege Servio, vel voluit Halicarnassens, an à
Fabio, de quo Lilius lib. 9. extremo: Fabius simul
concordiâ cassis, simul ne humiliorum in manu
comitia essent, omnem forensē urbem excretam
in quatuor tribus conecit, vrbansque eas appella-
vit, adeoque eam acceptam gratis animis servit,
ut Maximi cognomen quod tot victoriis non pe-
pererat, hac ordinum temperatione pareret. Postea
tamen ut narrat libro quinto dec. 5. citato Clau-
dio & Tiberio Graccho Censoribus in vnam Ex-
quilinam coniecti sunt: Eò descessum est, ut ex
quatuor urbanis tribubus vnam palam in atrio li-
bertatis sortirentur, in quam omnes, qui servitutem
servissent, coniecissent. Exquilina fors exiit: in ea
Tiberius Gracchus pronuntiavit Libertinos omnes
cenferi placere. Secutis tamen temporibus in aliis
tribubus locum videntur habuisse. Persius:

Libertate opus est, non hac, qua ut quisque
Velina

Publium emeruit.

Velina, inquit, quæ non fuit inter vrbanas, è quo
etiam intelligis Libertinos acquisivisse.

Ius prænominis. Ius prænominis. Idem paulo pòst:

-Hic Dama est non tresfis agasfo

Vappa, & lippus & in tenui farragine mendax,
Vertere hænc dominus: momento turbidus exit
Marcus Dama, pape! Marco spondente recusus
Credere tu nummos? Marco sub indice palles.
Marcus dixit, ita est, has signa Marce tabellis.

Hinc est quæ Tiresias Horatiant prænit:

Quinte puta aut Publi, gaudent animine molles
Auricula.

vnde & Iuvenali: Habere tria nomina. idem est
atque liberum esse. Quod spectat ad libertino-
rum nomen, notandum quod tradit Varro extre-
mum penè verbis lib. 7. de lingua Latina: No-
minantur à libertinis orti publici servi, Romani,
qui manumissi antequam sub magistratus nomina,
qui eos liberarunt, succedere coeperant.

Tesseram denique manumissi ad petendum
frumentum è publico obtinebant. Persius eod-
dem loco:

-ut quisque Velina

Publii emeruit, scabiosum tesserula far
Possidet. heu steriles veri quos una Quiritem
Vertigo facit.

Hinc Dionysius citatus in caussis: Τὸν δημοσίως
διδύμων σίτην λαμβάνοντι: κτ' ἄλλα. Frumentum
publicè datum quos mensibus accipientes. Ex quo
colligis morem vii fuisse ingenius ad hanc fru-
mentationem accedere, idque visum fuisse inde-
corum.

Tribus vrbane
libertino-
rum.

Ius præno-
minis.

Tessera fru-
mentaria.

NE DOLOREM FERFERE.] Ne si in
servitute manerent quætionii siue tormentis sub-
derentur, à quibus fuerunt per manumissionem
liberati. Noster pro Rabirio perd. reo. 16. An
verò servus nostros horum suppliciorum omnium
meu, dominorum benignitas una vindicta libera-
bit: nos à verberibus, ab unco, à crucis denique
terrore, neque res gesta, neque acta atus, neque no-
stri honores vindicabunt. Idem de Atheniensibus
Demosthenes in Timotheum: Ἡρώλου ἀπὸν σπείρε
τῷ διατητῆ εἰ ἐπ' οὐλος εἰς ὁ Αἰσείων ἀπὸς, κτ' ἄλλα
ἀπὸν εἰ τῷ ἀπὸς δέματι τῶν ἐλεῖων δίδνας. Roga-
bam eum coram arbitro, utrum servus ipsius ad-
huc esset Aeschion, cuiusque postulabam in sua cu-
te probationem exhibere.

NE TORMENTIS COG.] Huc spectat
quod ait Vlpianus D. De quaest. l. 1. §. 13. Si ser-
vus ad hoc erit manumissus, ne torqueatur: dum-
modo in caput domini non torqueatur: posse enim
torqueri D. Pius rescripsit. Vide Cælianam 68.

QUID OPVS EST TORTORE.] Vlpia-
nus refert rescriptum Hadriani in hæc verba D.
de quaest. l. 1. Ad tormenta servorum ita demum
veniri oportet, cum suspectus est reus, & aliis argu-
mentis, ita probationi admodum, ut sola confessio
servorum deesse videatur.

EQUULEO.] De equuleo multi multa
traxerunt, vt Sigonius lib. 3. de iudiciis cap. 18. &
Baronius ad 22. Ianuarij in Martyrologio Ro-
mano. Et omnium fuisse Antonio Gallonio
Baronij insistentis vestigiiis libro de tormen-
tis Martyrum cap. 3. operæpretium fuerit pauca
de multis excerpere. Equuleus fuit lignum tor-
torium; quo cochleis quibusdam & fiduculis reo-
rum membra curarent, modò extenderent ad
extorquendam veritatem. Citatur ab omnibus
Pomponius apud Nonnium: Et ubi insiliit in
cochleatum equuleum, ibi tolium torror. Sed hæc
duo verba solutum & insilire. cogitationem meam
ad torquendam veritatem. Citatur ab omnibus

Equuleus
quid?

Equi lignei
in quos tiro-
nes discabant
insilire.

Regum pueri
in arietibus
discabant equi-
tate.

Regum pueri
in arietibus
discabant equi-
tate.

Accersit propius Tritonia, corpus
Adscensori ouium similis, puerilibus annis
Molliculo, quales Regum de sanguine nati.
Eadem videtur esse Nonni sententia de Pha-
thonte puero sic loquentis lib. 38.

Πληξαι κρητακλον λυγρις τετακτον ἰμάθηλω
Αριτις παύρησι τοῖς ἰνιθαικν χαλκοῖς.
Lorum conficiens tenuis de vimine terno
Implexi lora imposuisti sua quatuor agnis.
Sed ad institutum redamus, à quo defleximus
occasione equuleorum ligneorum, in quos sole-

12.

Immunitas à
quætionie.

118.

119.

120.

121.

122.

123.

124.

125.

bant tirones inflire : quos probabile est fuisse cochlearos, & pedibus rotarum subiectos fuisse lapsus, ut eos tolutim & volubiler torquerent tirones, & in quamcunque partem conuerterent, quare cochlearum probationem malim ab ipso fieri, quam à veterum testimonio accedere. utar verbis Sigonij, *Equuleum catastra fuit lignea cochleara ad intendendum ac remittendum apta, atque ad torquendos homines, ut facti verities eliciterent, in-stituta.* Quæ intenso & remisso fieri commo-dius non potuit, quam adminiculo cochlearum. Tergeti ille tormenti genus describere, ad quem teremitio. non enim probat Baronius tùm quòd equuleum catastram appellari, tùm quòd fiducias putare esse funiculos illos quibus deliga-bantur, & extendebantur equuleo, tùm denique quòd equuleum à compedibus crassis, quibus rei in carcere positi diuaticatis cruribus detine-bantur, haud quaquam distinxerit.

Atque ut primùm de postremo dicamus : et si hæc pedum diuaticatio non semper ad equuleum referatur, sitque quoddam genus vinculo-rum, aliquando tamen de ipsa ad equuleum exten-sione debet intelligi. Compedes crassas fuisse lique videtur ex Eusebio libro 5. histor. cap. 1. verba epistolæ Lugdunensium referente : *καταρριζήσαντο δὲ τὸν περὶ τὴν κολοσσίων ὑπὸ τῆ Χειρὸς διὰ τῆς τῆ μακαρίων ὑποουπῆς, ἕτερος μηχαναὶ οὐ διαβάλλος ἰσχυρὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἐρκτῶν ἐν τῷ σκότειν καὶ τῷ χαλεπώτατῳ χρόνῳ συλλελαίας, καὶ καὶ ἐν τῷ ξύλῳ διαπέσει τῆ πῶλον οὐ πῆμπον διαπινοῦσθαι προπικια.* Absumptis ope Christi per martyrum patientiam omnibus tyrannicis torture instrumentis, aliis machinas in carcere diabolus excogitavit, in tenebris & loco terribissimo claudens, & extensiones pedum ad quintum foramen. Difertè Aristophanes in Equitibus :

Ὅμοιοι σ' ἐπέλου πιπύσου, ἢ ξύλου.
vbi interpres, Πενταπέφυκον, πῆντι ὅπως ἔχοντι, δι' οὗ οἱ τὴ πόδες, καὶ αἱ χεῖρες καὶ οὐ πρῶτα ἀειβάλλειτο.

Instit ligari quinquefore te machina.

Quinquefore, id est, quinque habente foramina, in que pedes, manus, & collum immittebantur.

Eusebius tamen in libro 6. cap. 39. de Origene loquens, videtur intelligendus de equuleo, cum difertè à pœnis vinculo-rum distinguit : *καὶ τὴν ὑπὸ ἀσπίδῳ κλειῶν καὶ μηχανῶν ἐρκτῆς πινυῖσθαι, qua in crate ferrea & carceris fundo perpressus est. Subdit : καὶ οἱ ἐπὶ πέντεσιν ἡμέρεσιν τοῦ πόδαυ ὑπὸ πέτρας τῷ κολοσσίῳ ξύλου περὶ τῶν δεισμάτων, καὶ πνεύσῃ ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τῆ ἔλθῶν ἰσχυρὴν δύναμιν καρτερῶς βιάσθαι.* Et quemadmodum per multos dies pedibus ad quatuor cruciatorij ligni internalla diuaticatis, & intentati ignis minus, & alia quæcum-que ab inimicis inferebantur, fortiter pertulit. Hoc inquam de equuleo videtur intelligendum, tùm propter ignis cuius facit mentionem, tùm quòd καλλασίῳ ξύλου appellet. de quo difertè Sozomenus libro 5. histor. cap. 20. apud quem Sallustius præfectus Prætorio Iuliani; *ἔνε δὲ πικρὰν οὐκ ἔσθαι πρὸς αἰσθῶν, Θεόδωρος δὲ ὄνομα αὐτοῦ, τῷ βασανιστικῷ ξύλῳ προσέφησεν* * οὐ δὲ ἐπὶ πολὺ τοῖς ἰσχυρῶσιν ἀνθρώποισιν, οὐκ ἠπίθῃ τῷ βασανιστῶν, οὐδὲ τὸν ὑπερῶν ἐπιπέσειεν. *Iuuenem primùm adducens, (Theodoro nomen fuit) ad lignum tortorium alligauit: ille vero diu multumque vngulis sulcatus, non superatus est tormentis, neque præfecto supplicauit. Quare deceptus videtur Baronius, quòd Eusebium ip-sum non adiecit interpretatione contentus Sic*

Sigonius de-fensus contra Baronium.

Machina quinque foraminum.

Equulei foramina.

enim reddidit interpres : *pedes in compedes ligneos intrusi.* Hui compedes ligneos ! saltem Latine. Idem Eusebius libro 8. cap. 10. epistolam Phileæ martyris refert in hæc verba : *Ἦτοι δὲ οἱ καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἐπὶ τῷ ξύλῳ κλειῶν διὰ τῶν πινυῶν ὅταν διαπεταῖσθαι ἀμφοὶ τῷ πόδι, ὡς καὶ ἀειβάλλει ὁ πῶλον ἐπὶ τῷ ξύλῳ ὑπὸ τοῦ ἑταῦ, καὶ διαπινοῦσθαι διὰ τῶ ἵαυλα καὶ τῶ πρῶτα ἀπὸ τῶ πικρῶν καθ' ὅσον τῷ σώματι ἔχῃ. contentus est Baronius huiusmodi verbis : *Post verbera in compedibus ligneis positi erant & pedes: aliter ab altero ad quartum foramen distenti districtique adeo, ut necessariò supini iacerent, nec possent propter plagarum vulnera recens toto corpori inflire, se vilo modo commouere.* Sed longè aliam mentem Phileas videtur habuisse, vult enim Sanctos martyres adèd fuisse cruci-atos, ut distractis articulationi dissolutisque mem-brorum commissuris, postquam iam laxati fuif-sent funes & remissi surgere non possent, sed fu-pini & eodem situ corporis quo ad quartum fo-ramen extensi fuerant, iacere cogentur. vito de verbo ad verbum : *Erant vero post tormenta nonnulli in ligno iacentes, pedibus ad quartum us-que foramen extensis, adeò ut ex necessitate in equuleo supini iacerent.* Hactenus clarè quæ sequuntur corrupta sunt. Putem vnâ vocem deesse, & alteram glossama esse quæ in textum irrepserit, ac proinde legendum, *Μὲν δὲ μακαρίων [αἰσθητικῶν] διὰ τῶ ἵαυλα καὶ ἀπὸ τῶ πικρῶν καθ' ὅσον τῷ σώματι ἔχῃ. Non valens surgere, propterea quòd sulcos è vulneribus toto corpori inflitiss haberent.* Hanc verò fuisse auctoris sententiam liquet è verbis, quæ proximè sequuntur, *Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν τῷ σώματι ἐκινῶτο ὑπὸ τῶ βασανιστῶ ἀδρόμῳ συμβαλλῶν, διησπύσθη τῶν ὀφθαλμῶν τῶσ ἐσπύσθησ τοῖσ ἔρῶσιν παρ' ὅρους.* Alij verò ad rauimentibus iacentes afflicti conferto tormento-rum concursu, & grauius ipsis tormentis spectacu-lum intuentibus prebebant. Et vt tollat omnem dubitationem, his enarratis eos testatur in carcerem fuisse coniectos, postquam iam supplicia perpessi fuerant : *Τούτων ὑποὺς ἔχοντες οἱ μὲν ἐκα-πέθνησαν τῶσ βασανιστῶ τῆ καρτερία κατὰ ἡμέρας τῶ τῆ ἀπίστατοι. οἱ δὲ ἠμῶν κινῶν ἐν τῷ ἀσπύσθησιν συλλελαίῳ ὄρωσιν, καὶ οὐ ποδὸν αἱ ἡμέρας τῶσ ἀλγῶν ἐπιπέσειεν ἐπιπνοῦσθαι. His ita se habentibus alij tormentis immoriebantur, sua constanti aduersario pudorem inferentes, alij feminoribus & in carcerem inclusi post non multos dies pre dolore extremum vitam obibant. E quibus, opinor, satis apparet Equuleum machinam fuisse è ligno compactam, multis foraminibus instructam, per quæ foramina funes quosdam reorum corporibus strictè im-plexos immitterent, & pedes manûsq; modo ad primum, aut secundum, modo ad tertium, quar-tum, quintum foramen extenderent, magis aut minus pro iudicis arbitratu, luxatis interdum la-quidè**

Phileas ex-plicatus.

Equuleus extendit. Phileas epistola citata : οἱ μὲν δὲ ὄπισθον τῶ χροῖ ἐδύναντο, ἐπὶ τῷ ξύλῳ ἐκινῶντο καὶ μακρῶσιν τῶν δεξιῶν τῶν μάλος. Manibus à tergo religatis ligno appensis, & machinis quibusdam se-cundum omnia membra distenti. Quod autem equuleus distentus officium commissuras cum do-

lore distraxerit, probant ex Hymno Prudentij de S. Vincentio, ubi tyrannus imperat:

*Vinctum rotoris brachis
Sursum ac deorsum extendite,
Compago donec ossisum
Diuisa membrarum crescet.*

Et de sancto Romano:

*Miserum putatis, quod rotoris pendeo
Exertis vlnis, quod reuellantur pedes,
Compago neruis quod sonat crepantibus.*

E quibus aduertis eos qui equuleo torquerentur, manus ad tergum retortas habuisse, illi videlicet stipiti alligatos qui in medio equuleo extendebatur, vt mox docebimus. adde S. Hieronymum epist. 49. *Cum equuleus corpus extenderet & sordidas fetore carceris manus post tergum vincula cobiberent.*

Neque solum equulens extendebat, sed etiam in partem posteriorem curuabat, vnde propriè factum vt tormentum diceretur. Ammianus à Baronio citatus lib. 16. prope finem : *Innocentes tortoribus exposuit multos, aut sub equuleo cepit incuruis lib. 18. Quamquam incuruis sub equuleo staret, pertinacis negabat instantiâ. curuabatur, inquam, sed supinus & oculis ad cælum conuersis.* Hieronymus epist. 49. de muliere septies idâ. *Oculis quos tantum toror alligare non poterat, suspexit ad cælum.* Item : *Soluantur membra compagibus, illa oculos ad cælum tendit.*

Secundo, non placet Baronio equuleum catastam nominari. Sed res est parui momenti. & cum ipse 16. Martij catastam de compede lignea feruorum, de cratibus ferreis, de suggestu è lignis compacto super quem torquerentur martyres, dictam esse fateatur, non video cur non possit etiam equuleo conuenire. cum præsertim locus ille Prudentij quem citat, huic interpretationi fauere videatur, de Romano. Nam cum inuisisset Asclepiades Sanctum Martyrem:

*Euiserandum corpus equuleo eminus
Perdere, & vincis vinculisque crescere.*

Ita exclamauit:

*Audite cuncti, clamo longè, & predico,
Emitto vocem de catasta celsor.*

E quibus etiam aduertis eos aliquando pependisse dum torquerentur. supra Phileas *Πεισώξιδος ἑσπέρων.* Ad lignum pendeabant. Prudentius loco citato:

*Scindunt vrimque milites terrerrimi
At ucrone hulco pensilis lauis viri.*

Equuleum igitur fuleris quibusdam impositum nunc mensa instar in longum protendebant, nunc instar crucis subgebant. vnde & Prudentius noxiam stipitem appellat:

Iuber amoueri noxiam stipitem.

Denique negat Baronium fiduculas fuisse neruos siue funes, quibus homines ad equuleum alligarent: mauiusque esse vngulas illas ferreas, quibus tortores reorum latera sulcabant. Præter auctoritate Isidori lib. 5. cap. 17. *Vngula dicta quod effodiunt: hæc & fiducula, quia iis rei in equuleo torquentur, sui fides inueniatur.* Addit vir eruditus dictas videri vel à findendo, quasi finduculas, vel à fodiendo & fodicando, quasi foduculas, quod iis reorum latera fodientur, aut etiam findentur. Sed feram eius verba, *His imprimis ad stipulatur Prudentius hymno 10. peristeph. in Romano, cum quis vocat fiduculas eisdem vngulis dicat. sunt hæc verba Asclepiadis Iudicis:*

uenti istum carnisæx

*In os loquentis, lingue maxillas manuum,
Sulcisque acutos & fiduculas transferat:*

Et paul' post per fiduculas Asclepiadem intellexisse vngulis, quæ mox auctor subdit, declarat his versibus:

*Implet inbentis dicta listor improbius,
Charaxat ambus vngulis scribentibus
Genas, cruentis & secat faciem notis.*

Sed penes lectorem esto iudicium. Ego certè etiam concederem vngulas Prudentij & Isidoriæuo fiduculas fuisse dictas (quamquam nihil admodum conuincit): non possem tamen de vngulis illis ferreis explicare, quæ de fiduculis scriptores classici & antiqui prodiderunt. vt Valerius Maximus lib. 3. cap. 3. de Theodoro: *Rupit ergo verbera, fiduculas laxauit, soluit equuleum, laminas extinxit prius, quam esset vt tyrannidis conficiis indicaret.* Quintilianus declam. vltima: *Ideo enim equuleos moneram arisfex senex, tenebam fiduculas ratione sauita, vt leniter sedibus suis remota compago per singulos artus membra laxaret.* Ex quibus vides fiduculas vsui fuisse, non vt latera fodirent & sulcarent, sed vt equuleum contenderent, & artuum commissuras equulei contemione laxarent. omitto Suetonium in Tiberio, qui fiduculas pro paruis fidibus vsurpat, vt nec ipse Baronius diffiteretur. Gregorius certè Nazianzenus priore in Iulianum: *Πυλοισιν ται κηλας ἰθλιζον κρηγας ὄσαν αυτων κληας τῆ ἰση διατριμωτο, & τωσαν τῆς σφισσεῆς τῆς ἀρεθῆ τῆς, αυραῖν ἀρεθῆ ὄσαν ἀρεθῆς.* Tibia terebantur ad ossa ipsa vinculis, usque firmissimis, & tenuissimis, cum reticulo in altum tolleretur. Quid quod vngulæ illæ bifidæ videntur nouitium fuisse inuentum in Christianis, nec vllam huius hominis ante Traiani tempora reperias mentionem, cum frequenter stimulos, fiduculas, laminas, ignes, & alia quæstionum instrumenta scriptores appellent? Quid quod nec extendi potuit corpus, aut alligari sine funibus & fidibus, quas nisi fiducularum nomine appellent, mirum est ab auctoribus omnino reiecti? Sed hæc dicta sint, non tam quod velim Baronium virum longè doctissimum reprehendere, quam Sigonium de litteris etiam bene meritum defendere. Tantum illud dico: Mirus est planè, Baronium: mirior tamen fuerat si minus Græcorum scriptorum interpretibus credidisset.

Idem describit equuleum hoc pacto, vt fuerit *Erectus stipes validus & cochlearis, qui transferensum habeat lignum, quod intendatur ac remittatur, ad quod ligata membra dispendantur, tortoris arbitrio.* Sed iam nos superius ostendimus, quid nobis tum de cochleâ, tum de ipsâ machinâ probabile videatur.

Homines autem ad equuleum deligatos, vt extorquerent vtricitatem variis modis insuper cruciabant. nam & flagris lacerabant, & vngulis latera sulcabant, & candentes laminas, picem liquida, tædas ardentes admouebant, & ignem sub pedibus pendientium excitabant, & stimulis pungebant, & carptim vellicebant, de singulis pauca dicemus. De his Lucretius:

Verbera, carnisfices, robur, pax, lumina, tædas.

Et Plautus in Asinaria sc. perisida.

*Scapularum confidentia, virtute armorum freti,
Aduersum stimulos, laminas, crudisque, compedeque, &c.*

Equuleus of-fium commif-furas cum do-lore distra-hebat.

Corpus in posteriorem partem curuabat.

Equuleus catasta.

Fiducula.

Vbi sine dubio per *crucis*, equales ipfos intelligit: nam ostendit Leonidas se hæc omnia tormenta iam esse expertum.

De verberibus in quæstione Fabius declam. 18. *At tu, pro nefas! verberibus, ignibus, & tota crudelitatis arte scrutariis rem, de qua non deberes interrogare seruos, de qua vernilium quoque corporum patientiam petulanter excuteret. Et, Excudit omnem immanitatem, filium ideo torquere ut scias an innocens torqueatur. unicum pater ignibus verberibusque interrogas? &c. & sequenti decl. Verbera ignisque animam pariter vocemque eliserunt. Prudentius peristeph. hymno 1.*

*Ille virgas & secures & bisulcas ungulas
Vltro fortis expetebat.*

Item:

Verberum post vim crepantium, post catenas igneas. Et:

*Audias, nec tortor adstat, eiulatus flebiles,
Scinditur per flagra corpus, nec flagellum cernitur.*

Crescit & sensus ipse vinculis latentibus.

De ungulis iam secures: Prudentius in Eulalia:

*Nec mora, carnifices gemini
Lancea pectora dilacerant,
Et latus ungula virgineura
Pulsat utrimque, & ad ossa secat
Eulalia numerantem notas.*

Idem in Romano:

*-sponse nudas offerens
Cofus bisulcis exarandis ungulis.*

Idem longè pulcherrimè:

*Scindunt utrumque milites terribili
Mucrone bisulco pensilis latus viri,
Sulcant per artus longa tractis vulnera,
Obliqua relictis, relictâ transversis secant,
Et iam recoctis pectus albet osibus.*

Idem in Hippolyto:

*Ungula fixa canis cofas in cratribus altis
Pandere secessus & lacereare iecur.*

Ammianus 14. *Sulcatis lateribus, mortisque metu*

admoto. atque has ungulas Græci ὄνυχας & ἀμυμητεια nominantur: Sozomenus lib. 5. historię,

Ἐπὶ τοῦ τοῦ ὄνυχου ἀμυμητεια, οὐχ ἠπίθου τὴν βασάνον.

Ungulis aut multumque percussis, non superatus est tormentis. Phileas apud Eusebium lib. 8. hist. c. 10. Ὁτ' ἐξάτ' τοῦ ποσειπὸς ἐπὶ τὴν πλευρῶν μοῖρα, ἀλλὰ καὶ τὴν γαστήρ, καὶ κεφαλὴν, καὶ στήθεσιν τοῦ ἀμυμητεια βιάσθη.

Non solum ut homicidis latera, sed venter, crura, gena ungulis sulcabantur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

Atque hos vngularum sulcos ἰνυλά τὰ ἰσθμῶν φωνάζει appellat. sed putidum sit omnia quæ dici possunt de vngulis huc conglobate, cum præsertim, vt prædicimus, novitium in Christianos inuentum esse videatur.

*Non laceratio vnlificas,
Cræte tenuis, nec arata cuius,
Flamma sed vndique lampadibus
In lœtera, stomachumque furit.*

Et de Sancto Vincentio:

*Tunc denique cunctatus diu
Decernit extrema omnium
Igni, grabato, & laminis
Exercetur questio.*

Lugdunenensis clerus apud Eusebium lib. 5. cap. 1.

Ὁπότ' ἡ μὲν εἴρη εἰς τὸ πῦρ ἵσταται ἡμῶν, τὸ πῦρ αὐτῶν χαλεκῆς κενδῆς διαπύρεος ὁμοειδῶν τοῖς πρὸς ἑαυτοῦ τοῖς κίλιον τοῖς οὐρανῶν ἰσθμῶν. Postquam tortores quod ipsi facerent, reliqui nihil habebant, ad postremum æreas squamas ignis mollissimis quibusque corporis partibus applicabant. Profert Baronius & Cyprianum lib. de lapsis. Nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret. Et Augustinum epist. 59. ad Marcellinum: Non extendente equuleo, non sulcantis ungulis, non vrentibus flammis, &c. Martyrologium Romanum passim, vt 30. Decembris: Primum equuleo suspenso, deinde sustibus graniter mactati, postea vngulis abrasit, & laterum exustione assati. Hispanus Cornelius apud Senecam libro 2. controu. 6. Assidue tormenta variantur, accenduntur extincti ignes. Iunius Gallio: Instabat tyrannus: Torque illa pars etiam potest subici in ignes, in illa parte iam exaruit cruor: seca, verbera, oculos lancina. Papyrius Fabianus: Extincti sanguine refouebantur ignes. Immo vt grauior doloris morsus existeret, vngulis etiam candentibus latera fodicabant. Prudentius de S. Vincentio:

-Et stridentibus

Laniatur uncis denud.

Videntur etiam nonnumquam in quæstionibus tunica molesta cruciati, de qua Iuuenalis Sat.

Ansi quod liceat tunica punire molesta.

quam Seneca epist. 14. graphicè describit: *Illam Tunicamptanicam alimentis ignium & illisam & intexam. lella.*

Et cum non semper mortem afferrent, potuerunt quæstionibus adhiberi. Tertullianus libro ad martyres: *Iam & ad ignes quidam se auctorauerunt, vt certum spatium in tunica ardente conficerent.*

Stimulis etiam pungebant & lancinabant. vt paulò antè Plautus: *Aduersum stimulos, laminas*

crucifigite. Qui videtur à Seneca tribularia nuncupari. 3. de ira. Torsera: per omnia qua in reum natura tristissima sunt, fideculis, tribularibus, & equuleo, igne, vltis suo.

Carptum miseris vellicabant forcipibus etiam Vellicatio.

fortasse candentibus. M. Tullius in paradoxis de Artilio Regulo: *Cum corpus eius carperetur, carpi certe ipse non posuit.*

Omitto & alia genera quæstionum, vt cippos quos toti corpori apprimiebant, taxillos quibus digiti comprimuntur, cuneos qui mediis tibiis compressis magna vi adiguntur, cothurnos vel solea candenti iussultos, clauis que suffixos, vel, vt etiamnum apud aliquos vsu receptum est, oleo resinæque feruente oppletos, funiculos siue fideculas nodosas fronti & temporibus adstrictas, pœnalem illam apud milites machinam, quam vulgo *astrapade* appellant, sic dictam opinor à Græco ἀστράβη, quod ea corpus curuetur, item illam Sinenstem tabulam rotundam, & latè, quæ vt auctor est Noller: *Traigautius suis reum Sini-*

catum

Verbera.

Ungula.

ἰσθμῶν.
ἀμυμητεια.

Candentes a
pinnæ.

Vltima carni-
ficina.

carum commentariis, collo inferitur, & ita circumfruitur, ut nec cibum capere possint, nec orimanum admouere. Omitto etiam illud mantile quod in fauces immitterit, & cum aliqua conuulsione intestinorum extrahitur. neque enim existimo calamum hic diutius esse torquendum, cum duo Ciceronis quaestiones vel solo, vel penè solo equaleo & membrorum extensione exercitæ fuisse videantur. Adde tamen Aristophanem in Ranis :

Καὶ πῶς βασιζῶσι
Πᾶσι σφόδρα, ἐκ κλίμακας
Δόσαι, κριμαίας, ὑψηλὰ μαστῶν, ἴσταν, ἑστῆσαν, ἑστῆσι τὴν πύξιν οὐρανὸν ἔχοντες,
Πλῆθος ἐπιπέδεις, πάντα πάλλα κελῶ σφόδρα
Μὴ πῶς πέτοι, μὴ ἴσταν πύξιν.
At quomodo rem quaram ex ipso?
Omni modo
Scale alliga, suspende, loris perdoma,
Cede, rase, torque, nardibus acetum ingere,
Lateres admoie, & omnia tenta; solummodo
Ne porro, neu recenti gitis feri.

Synelius ep. 58. Ἀπομα κολαστικῶν δεγμάτων ἡδὺν ἔχοντα. Horrenda ad carnificinam instrumentorum genera ac formos. his verbis enumerat, δακτυλίδια, ἔχοντα σφόδρα, ἐκ κλίμακας, ἔχοντα πύξιν οὐρανὸν ἔχοντες, ἔχοντα πύξιν οὐρανὸν ἔχοντες. Digitalis, pedum distortorium, prelum & nasi pressorium, & auribus, ac labris distrahendis forcipes. Sed, ut in re tam auctera nonnihil elegantius adferamus, nota est Nabidis Tyranni Lacedæmoniorum Apega de libro Polybij 13. Κατὰ σκευάσμα δὲ καὶ τὴν κελύφα, ἢ κελύφα τῶν πύξιν ἔχοντων. ἢ δὲ ἄλλαν γυμναστικῶν, τελευτῆσαι ἡμετέριον, καὶ δὲ τὴν μερῶν εἰς ὁμοίτητα τὴν Nabidis γυμναστικῶν ἀπομακρύνον, &c. Idem Nabidis machinam quoque, si tanten machina est dicenda, tales struxerat. Simulacrum muliebri erat pretiosis vestibus adornatum forma similitudine Nabidis

uxorem arte eximia referens. Quoties civium aliquos tyrannus ad se vocabat, ut pecunias eos emungeret, principio longa oratione, eaque perbenigna ipso compellabatur: periculum quod regioni & urbi etiam ab Archæis imminerebat, ob oculos ponebat: quantum stipendiariorum numerum salutis ipsorum causâ aleret, significabat, quantum in sacris procurandis aut publicis negotiis sumptus faceret. Eiusmodi sermonibus si qui audiebant, commoverentur, ad desinatâ exequenda hoc illi factus erat. Sin aliqui essent, qui pecunias perdere recusantes, iussi capessere distiterent, in hac tum verba Tyrannus erant: Equidem fortassis, quod cupio, persuadere tibi non valeo: Apegam verò hanc illi nomen Nabidis comix habebat) prout sibi persuaseram. Καὶ τὸτ' ἔλεγε, ἔχοντες, ὁ κελύφα σφόδρα ἔχοντες ἰσταν. ἢ δὲ ἄλλαν ἔχοντες ἰσταν. ἢ δὲ ἄλλαν ἔχοντες ἰσταν. ἢ δὲ ἄλλαν ἔχοντες ἰσταν. ἢ δὲ ἄλλαν ἔχοντες ἰσταν. Simul hac ille dicebat, & statim aderat simulacrum, de quo sumus locuti. Tum autem Tyrannus ubi de sede sua mulierem excitaasset, per speciem comitatis dexteram prebendens, utraque manu collocutorem amplectebatur, ac paulatim ad pectus admovebat. Erant autem illi cubiti & brachia ferreis clavis plena, quos vestis occultabat. Similiter etiam in mammis infixos habuit clavos. Quando igitur brachia impresserat dorso mulieris, mox organis quibusdam attractum intendebat, & paulatim ad mammam adducens eum, qui premebatur, omne genus voces coegebat edere.

A X I O M A.

Facti in equaleo quæstio est, iuris in iudicio.

A R G V M E N T V M.

Probat auctoritate Catonis, quod superius assumpserat, reprehendendum potius Milonem esse, quod parum amplis præmiis affecterit servos, quàm quod eos manuiferis, & exaggerato eorum beneficio Milonis gratitudinem ostendit.

DIXIT enim hic idem, qui omnia semper constanter, & fortiter, M. LIX. Cato: dixitque in turbulenta concione, quæ tamen huius auctoritate placata est: non libertate solùm, sed etiam omnibus præmiis dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent. quòd enim præmium satis magnum est tam benevolis, tam bonis, tam fidelibus servis, propter quos vivit, etsi id quidem non tanti est, quàm quòd propter eosdem non sanguine, & vulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculòsque fatiauit. quos nisi manuiferisset, tormentis etiam dedendi fuerunt conseruatores domini, vitores sceleris, defensores necis? Hic verò nihil habet in his malis, quòd minùs molestè ferat, quàm, etiam si quid ipsi accidat, esse tamen illis meritum præmium persolutum.

EXPLANATIO.

DIXIT ENIM.] Auctoritate Catonis rem confirmat, & tum à Catonis gravitate, tum à loco & tempore suam probationem exaggerat. & ex eo maximè quòd dicens Milonis servos omni esse præmio dignissimos concionem turbulentam.

tam placarat, quæ profecto placata non fuisset, nisi Catoni dicenti credidisset.

IN TURBULENTA CONCIONE.] Aconius in præfatione: Inter primos & Qu. Pompeius, & C. Sallustius, & T. Annianus Plancus Trib. pleb. inimicissimas conciones de Milone habebant, iniudiosas etiam de Cicerone, qui Antonem tanto studio

Apega Nabidis.

defenderet. Cuius autem concionem, & quo die Cato sua auctoritate placauerit, adhuc quaerendum est.

QVOD ENIM.] probat ratione quod asumpserat.

Nullum satis est premium seruis qui domino vitam seruarunt.

Sed seruis Milonis domino vitam seruarunt.

Ergo, &c.

PROPTER QVOS.] Per quos, quorum opera vita Miloni seruata est.

ET SI QV IDEM.] Non tanti aestimat Milo vitam suam a seruis suis esse seruatum, quam quod Clodij crudelitatem sua morte non expleuit & satiauit. Et si enim vir fortis & magnanimus mortem contemnit, magnopere tamen cauet ab inimicis suis interfici, ne ipsos sua morte oblectet.

QVOS NISI.] Nisi Milo seruis suos libertate donasset, quaestioni dedendi fuerunt. Si quidem, vt nos docet Afconius in praefatione, cum Pompeius, Summa celeritate praesidium comparasset, postulauerunt apud eum familiam Milonis, i.e. Fauste Vxoris eius exhibendam, duo adolescentuli qui Appij Claudij ambo appellabatur, qui erant C. Claudij filij, qui frater fuerat Clodij, & ob id patris sui mortem velut auctore fratre persequerantur. Eandem Fauste & Miloni famulantes postularunt duo Valerij Nepotes, & Leo, & L. Herennius Balbus.

DEFENSORES.] Prohibitores & propulsores necis, quam Miloni Clodius infererat.

HIC VERBUM.] Quia superius sic egerat, vt negaret satis amplum praemium seruis Milonis esse persolutum, ne Milonem ingrati animi acculare videatur, gratitudinem Milonis ostendit, ex eo quod praemia iis dederit, quam pro ratione temporis poterat, amplissima, sequae, licet damnetur, consolaturus sit videns aliquod praemium eorum meritis esse persolutum.

NOTAE.

1. SEMPER CONSTANter.] vel in pueritia: adferamus Plutarchi locum in eius vita, ne vulgaria respuere videamur. Poppedius Silo petierat a Catone puero, vt Oxalos ius ciuitatis petentes apud Luuium Drusum auunculum suum adiuuaret, & iam Caepio frater Catonis annuerat: Μη

Catonis constantia.

επιτηροῦν δὲ τὸν Κατίωνα, ἀλλὰ τὴν σιωπὴν καὶ τὴν σεβασίαν ἀπολαύσας ἀπολυτῶν τὴν δόξαν, ἀρετῶν αὐτῶν ὁ Πρωταίσιος ἐστὶν θυμῶν, οἷς ἀφίσταν, ὁμολοῦνται ἐκείνου, ὁ μὲν ἐπὶ ἔρασαν. ἅμα τῆ τε φωνῆ τεραστία καὶ ὁμῶν, καὶ τῆς κατὰ ἀπρτυκίαν τὸ σῶμα πολλὰ καὶ ἐστὶν τῆς δι' ἰδὸς κρεδίων, ὅτι δὲ πολλὰ καὶ ἐν τῷ δεκαπύρῳ ὁ Κλέων ἀδικητικῶν, καὶ ἄλλων, καταβύθους αὐτῶν ὁ Πρωταίσιος ἰσχυρὰ σέβει τὸν εἰλικὸν ἔστιν. Οὐκ ἐπισημαίει τῆς ἰταλίας ὁ πῦρ οὐτὶς ἐστὶν. εἰ δ' αὖτ' ἐστὶν, ἡμῶν καὶ ὁ δῖος ἄριστος καὶ ἐπὶ δὲ δῖον ἡλίαν. Cuius nihil Cato loqueretur, sed silentio & vultu se petitionem asseruari ostenderet, extollens enim Poppedius ad fenestram, quasi demissurus, iubebat annuere, aut se proiecturum esse dicebat, simul asseruere voce venit, & manibus sublatum corpus frequenter super fenestram concitans, postquam verò longo tempore Cato perseveranti inrepidus, deponens eum Poppedius amicis presentibus submissa voce dixit. O felicem Italiam huius pueritiam, si iam vir esset, ne unum quidem, vt arbitror, obmereremus in comitiis populi Romani suffragium. Quorsum ista

tam multis? inquit. quod tibi displicet, forsitan alius non improbat.

HVIUS AVCTORITATE PLACATA EST.] Huc vulgo referunt interpretes illud primi Aeneidos:

Ac veluis magno in populo cum sepe coorta est Seditio, &c.

Possent multa huiusmodi exempla proferri. Luciano in vita Demonactis: Σέδιση δὲ πρὸς Ἀθηναίων καὶ ἀπὸ τῶν ἀπληθῶν. Seditio Athenis concitata venit in concionem, solaque sui praesentia, silentium imposuit. & ille cum eos iam in melius mutatos aduerteret, ne verbo quidem facto discessit. Philostratus in vita Apollonij Tyanei (qui sibi quinquennale silentium indixerat) lib. 1. cap. 11. Cum Aspenderis in summa fame cum tacidis & facibus ad cremandas Magistruas aedes concurrerent: Μισογράφη τὴν εἰς τὴν μετρίαν τὸν Ἀππολλωνίου, καὶ ἐνεύοντο αἱ καὶ ἀκούσαι. εἰ δ' ὁ μόνος ἰσχύσας ἐπὶ ἀπληθῶν τῆς σέβει αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς ἔδατο ἐπὶ τῶν βασιλῶν τῶν αὐτοῦ. Conuersus ad circumstantes Apollonium, vt magistratus excusationes audiret nitibus admonuit, illi autem reuerentiam viri, & quodam quasi horrore percussis non modò siluerunt, verum etiam ignem quem ferebant, in proximam aram deposuerunt. Vide locus planè dignus qui consulatur. Libet exemplum ἐφ' ἡλικίᾳ impij scriptoris producere: Florentia superiore seculo in duas distracta fuerat factiones, quam altera Fratreschi, altera Arabiati, Pagolantonij Soderini, qui factionis alterius Princeps fuerat, aedes oppugnari conuolant, at cum iam propè abesset incendium, Franciscus Pagolantonij frater, tum Volateranus Episcopus, postea Cardinalis in episcopali spectatans insula, grassantibus occurrit, eosque vel solâ praesentia, vel partâ meritis auctoritate, vel oris ipsius maiestate sic placauit, vt quieti domum quisque suam secesserit. Tacitus primo annalium de Druso Tiberij filio qui missus fuerat, vt Pannonicam seditionem compesceret: Stabat Drusus silentium manu poscens: illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus trunculentis strepere: τῶν μὲν ἰσὺς Καίσαρος trepidare. Item: D. Iulius seditionem verbo uno compescit, Quirites vocando, qui sacramentum eius detrahebant. Dinus Augustus vultu & aspectu Aethiacas legiones exterruit. Plurimum tamen huiusmodi turbæ non solâ grauium virorum praesentia, sed etiam oratione mitigantur. vnde Maro:

Ille regis dictis animos & temperat iras.

Hesiodus in Theogn. cum dixisset de Musa Calliope:

Ἡ δὲ καὶ βασίλειον αἰμ' ἀδελφῶν ἐπιδή.

Calliope Augustos reges comitatur euages.

Subiecit versu 85.

Τὸν δὲ ἴσ' ἐν σέματος καὶ μελίχρα. εἰ δὲν λαοὶ

Ἐν τῆς ἐς αὐτὸν ἔρῳ διακρίνομε θείμας

Ἰδεῖν δίκην ὁ δ' ἀσπαλέως ἀρετῶν

Ἀλλὰ τὴ καὶ καὶ καὶ ἰσχυρῶν κατεπίσασε.

Mellens ore fluit sermo, populi que frequentes Intendunt oculos in eam, dum iudicat, æquam Iustitia cervos librans examine lancem,

Ille regis dictis animos sedatque tumultum.

Seditiones for la magnorum virorum praesentia com- pressa.

Eloquentia seditiones placat.

à quo non abluat Perſius Sat.

Ergo ubi commota fernet plebecula bile,
Fert animus calide feciſſe ſilentia turbe
Maieſtate manus, quid deinde loquere? Quirites,
Hoc puto non iſtium eſt: illud bene, rectum illud.

Plutarchus in præceptis politiciis, tùm multa habet in hanc ſententiam, tùm iſtud: Τὸν ὡδὸ δὴ λόγος οὐ φασι πῶς ὄππῃς κ' αὐτῶν, δῖμος δὲ καὶ πόλις ἐκ τῶν ὡππῶν ἀγῆν δὲν ἡλίκα. *Lupum aiunt auribus non tendendum: at populus & cimitra vel maximè auribus ducendus eſt.* Atque adeo turbulentam hanc concionem Cato oratione ſua placavit: quamquam ſola tam grauis viſ præſentia vim non mediocrem obtinebat. *Quante enim maieſtatis id fuit, quod refert Valerius lib. 2. cap. 5. Eodem ludos Florales, quos Mæſtius Aedilis faciebat, ſpectante, populus ut nimis nudaretur poſtulare erubuit: quod cum ex Fauonio amiciffimo ſibi vna ſedente cognouiſſet, diſceſcit è theatro, ne præſentia ſua ſtæſtaci conſuetudinem impediret, quem abeuntem ingenti plauſu populus proſecutus, priſcum morem locuſum in cœnam reuocauit, conſeſſus ſe plus maieſtatis illi vni tribuere, quam vniuerſo ſibi vindicare.* Quid deinde quod refert M. Tullius 4. ad Attic. epilt. 14. *Tribunus candidati irarunt ſe arbitrio Catonis petiturus. apud eum H. S. quinquena depoſuerunt, ut qui à Catone damnatus eſſet, id perderet & competitoribus tribueretur, &c.* Subdit: *Tota comitia perſcribam: qua ſi, ut putantur, gratuita fuerint, plus vnus Cato poterit, quam omnes quidem Iudices. quod factum tradit Plutarchus, & vnum qui largitionem fecerat iudicio Catonis eſſe damnatum: AM' ἐαίτιος ἡδὲ ἰπυαίς τε περὶ αὐτοῦ πῶς ἐφῆλταν, καὶ δουλοῦντες, ἀεὶ ἰλον τοῦ πρῆβωτος. Sed ceteri candidati laudantes & admirationati habentes Catonis aqumtatem, multam impoſitam remiſerunt.* Atque, vt liquidius videas quanta fuerit Catonis auctoritas, teſtis eſt idem Plutarchus in eius vita: Πρῆτες ἡδὲ δίκη πρὶ μαρτυρίας ἡμῶς ἐσεμῶντος, ἐπῆντο πρὸς τοῦς δικαστῶς, ὡς ἐν μαρτυρωπῇ πρῆβῶζεν, οὐδὲ Κἀτωνί, καλῶς ἔχει. πολλοῖς δ' ἠδὲ πρὶ τῶν ἀπίστων καὶ παρεδῆξαν, ὡς πρὸς ἐπ' παρῆμα πρὶ λέγειν, ὅτι αὐτοῦ ἡδὲ οὐδὲ Κἀτωνος λέγοντες πρῆβῶν ἔσιν. *Oratorem certum quadam æſtione vnico teſte producto, dixiſſe iudicibus, vnico teſti, ne Catoni quidem eſſe credendum. & multos iam de rebus incredibilibus & fidem excedentibus promerby loco dicere, id probabile non eſſe ne ſi Cato quidem ipſe diceret.* Hinc illud fatyrici Sat. 3.

-Habeat iam Roma pudorem
Tertius è cœlo cecidit Cato.
Vide Senecam paſſim & Plinium Iuniozem ep. 12. lib. 3. *Quem tamen C. Caſar ita reprehendit ut laudet, deſcribit enim eos quibus obuius fuerat, cum caput ebrjy retexiſſent, erubuiſſe, deinde adicit, Putares non ab illis Catonem, ſed illos à Catone depreſſos, potuſtine plus auctoritatis tribuis Catoni, quam ſi ebruius quoque tam venerabilis erat.* Verùmne retulerit Cælar non inquirò, cum ſanè Tullius ait impudenter in Anticatoze &

non ſemel eſſe mentitum. & Plutarchus cum ex eodem libro, ſine Cælaris aut libri nomine, calumniam aliam protuliſſet, adiecit: Οὐτως οὐ τῶ ξίσι μῶτοι, ἀλλὰ καὶ τῶ χαρτεῖον τὸν ἀπίστωνος καὶ ἀπίστωνος ὁπίστων. *lego, τὸ ἀπίστωνος καὶ ἀπίστωνος ἐπίστωνος ἔχει.* Ita non ſolum eludio, ſed etiam ſtylo ſe impunitatem & immunitatem à reddenda ratione habere credebat. Sed quicquid ſit, lucentia eſt vel ab hoſte, huius, de qua loquimur, auctoritatis extorta confeſſio, vt mirum non ſit ſeditiones ab eo fuiſſe placatas. Quod etiam reſtaur Plutarchus aliàs obtigiſſe: Εὐθὺς αὖτὸς ἐπὶ τὸ βῆμα τῶ Κἀτωνος παρελθόντος ἀπὸ τοῦ παραστάτης ἔβωον, ἔβλακ-ερίμωις, ἔβλαλοι. ὡς ἐπρῆται ἀπὸ τοῦ βῆματος ἀπῆλθες, αὐτῶν δ' αὐτίκως ἐξῆλθοντα τῶ πλάθει καὶ παρεπρεμῶν μοῖς ἐπακρίθου τῶν ἑυκόλων. ἐπῆντο αἰσῶς τῶ ἡδὲ ἰπυαῖος καὶ παρῶν πρὸς τῶς ἀφῆες, ἐὺθροε ἐκράπτο τῶ δουλοῦ, καὶ τῶ χαρτεῖον ἔπῆντο. ἰπῶν δὲ τῶ πρῆβῶν καὶ ἡδὲ ἰπυαῖος ἀκούωντες, παρῆντο πρὸς διλῶν τῶν παρῶν. *Mane igitur Catone ad roſtra reſtaur conferriſs irruentes vociferabantur, conuſtiabantur, lapides iaciebant, adeo ut omnes è roſtris proſugerint: ipſe verò multitudinem depulſus, & in varias partes circumlatus vix roſtra apprehenderit. Inde ſurgens vultus audacia, ſtatim tumultum ſuperauit, clamorèmq; ſedauit. Diſtis autem qua temporis conueniebant, & quietè auditis, turbulentam ſeditionem omnino diſſoluit. Sed nihil eſt quod magis Catonis auctoritatem oſtendat, quam quod Lucanus libro 1. eum etiam Diis ipſis opponit verſu 226.*

-Quis iuſtius inducit arms
Scire nefas, magno ſe iudice quiſque ſuetur
Victrix cauſis Deis placuit, ſed victa Catoni.
QVOD ENIM PRÆMIUM.] Hoc loco inſtituo poſſet quaerſtio quam Seneca libro 3. de beneficiis à capite decimo octauo ad dareſtimum fuſè traſtat, AN BENEFICIUM TRARE SERVVS DOMINO POSSIT. Sed ad eum te remitto ad Valerium libro 6. cap. 8. ad Aprianum libro 4. de bellis ciuilibus, Dionem libro 47. turſus ad Senecam epilt. 47. & alios paſſim.

NON TANTI EST QVAM QVOD, &c.] Philo contra Flaccum: Διπλοῦ ἐδεδῆχμῶνος καλῶν τὸ ἡδὲ ἴπῶν γαλακτοῦ πρὸς ἐξῆν ἑνδομῶντος, ὃ καὶ ἀνῆντο πρῆβῶν ἔσιν τῶς ἀδὲ ἐπῶντο. *Dimplex malum recipiens, ut cum ſuccubuerit, ab inimicis inſultantibus rideatur, quod prudentibus ipſa morte deterius eſt.* Publius Mimus: *Bis emori eſt alterius arbitrio mori.*

AXIOMATA.

Seruſunt omni præmio digni qui domiis caput deſcenderint.
Nullum præmium ſatis magnum eſt beneuolii, bonis, fidelibus feruis.
Non tanti eſt viuere, quam non ſanguine & vulneribus ſuis inimico mentem oculiſque fatiare.

Catonis auctoritas.

111. Fidelitas ſeruatorum.

114. Miferum eſt mori arbitrio inimici.

Confutat quæstiones quæ habitæ fuerant contra Milonem, ostendens neque contra Clodium dicentibus fidem esse adhibendam, ex eoque concludens multò minùs credendum esse contra Milonem, quòd in gratiam Clodij facile mentiri potuissent.

LX. **S**ED quæstiones vrgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio Libertatis. quibùsnam de seruis? rogas? de P. Clodij. quis eos postulat? Appius. Quis produxit? Appius. vnde? ab Appio. Dij boni, quid potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominum, nisi de incestu, vt fuit in Clodium. proximè deos accessit Clodius, propiùs quàm tum, cum ad ipsos penetrat: cuius de morte tanquam de ceremoniis violatis quæritur. Sed tamen maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, non quia non posset verum inueniri, sed quia videbatur indignum esse, & domini morte ipsa tristius. in reum de seruis accusatoris cum quæritur, verum inueniri potest?

EXPLANATIO.

SED QUÆSTIONES.] Cùm accusatores Milonis & Faustæ familiam ad quæstionem postulassent, Milo seruorum præcipuos manu misit, ne illi quæstioni subderentur. quare Appius Clodius, cum Milonis seruos non impetrasset, de Clodij seruis habuit quæstionem in atrio Libertatis, id est, in aula quadam porticibus circumdata ante eadem Libertatis.

QUIBUSNAM.] Hinc infirmatur fides quæstionis, quod & essent serui Clodij, & è domo accusatoris producerentur, & ipse accusator haberet quæstionem. vtur autem subiectione, vt Appij nomen crebriùs repetitum magis in auditorum animis infigatur, & absurdum quæstionis modus appareat. postea Epiphonema subiungit eodem penè modo quo 2. Agraria 22.

DE P. CLODII.] Hinc seruorum fides eleuatur, quòd facilè in Clodij gratiam mentiri poterint, & quòd accusator qui eos produxit, facilè corrupterit. familiam siue seruos postulare, est petere vt subiciantur quæstioni. producere est exhibere: et quod maximam corruptelæ suspicionem adfert est è domo sua productos exhibere.

DIJ BONI.] Epiphonema ironicum.

DE SERVIS.] Si præfagire aut liceret, aut liberet, hæc verba, *De seruis, &c. morte ipsa tristius. tollerem ex hoc loco, & ita sententiam conneckerem. Quid potest agi seuerius? in reum de seruis accusatoris.* Et ea verba ad sect. 8. transferrem hoc pacto: *Hoc quod tormentis inuenire vis id fatemur. De seruis nulla quæstio est, &c. morte ipsa tristius. Manu verò cur miserit.* Hoc enim pacto clarissima esset mens auctoris, quæ, vt legitur, non parum est inuoluta. Sed quoniam ventustatis auctoritatem nouellis huiusmodi coniecturis antepono, me quoque modo expedire conabor. videtur hunc facere syllogismum.

Si quæstio de seruis contra dominum haberi non debet, multò minùs debet haberi contra eius inimicos.

Sed quæstio de seruis contra dominum haberi non debet.

Ergo neque contra inimicos. Subsumit.

Atqui Milo fuit Clodii inimicus.

Ergo de seruis Clodij quæstio haberi non debuit contra Milonem.

Sequela propositionis ostèditur hoc syllogismo.

Præcipuus finis quæstionum est, vt per eos pupi veritas inueniri.

Sed contra dominos veritas inueniri potest, non potest contra inimicos.

Ergo multò minùs habenda est quæstio contra dominorum inimicos, quàm contra ipsos dominos.

Iam quod allumperat, nimium contra dominos de seruis quæstionem habendam non esse, probat duplici ratione. altera ab ipsa lege arcessitur: altera ex eo quòd indignum ellet & morte ipsa tristius dominorum vitam, famam & fortunas seruorum arbitrio & testimonio permitti.

VT FUIT IN CLODII.] Duobus modis res posset explicari, vt hæc verba vel ad incestum, vel ad quæstionem referantur. si ad incestum, sensus erit. *Nulla quæstio est de seruis in dominum nisi de incestu, vt aliquando contra Clodium de ancillis habitæ est, cum eum accusaret Lucullus incestus cum sorore sua commissi.* Sin malis ad quæstionem referre, sic explicabis: *de seruis nulla quæstio est in dominos, quemadmodum de nece Clodij vos habuistis, quærentes à seruis an Clodius infidias fecisset: nisi in sola causa incestus, tunc enim quæstio de seruis haberi potest in domini caput: cum ad vnius flagity probationem, nemo præter domesticos testis esse possit.* Magis adlubescit ad incestum referre: quòd ille sensus magis cum sequentibus coherere videatur.

PROXIME AD DEOS.] Petrus victorius lib. 19. Variarum c. 20. legit ex M. S. & Prisciano proxime Deos, extrita præpositione. res est parui momenti. Iocus autem in eò consistit. Clodius mortuos proximè accessit ad Deos, quia de eius morte quæsitum est ab ipsius seruis, tanquam de ceremoniis violatis. & hoc pacto propiùs accessit, quàm tū, cum ad opertū Bonæ Deæ penetravit P. Clodius cum veste muliebri. habitu tibicinæ domi C. Cælaris Cōsulis, cum in ea domo pro populo fieret, & Bonæ Deæ sacrificia celebrarentur tum à Vestalibus, tum à Pompeia Cælaris Cōsulis vxore, tum ab aliis matronis primariis, exclusò mariti consortio, per manus seruulæ seruatus & eductus fuerat. res erat insigni infamia. accusatus tunc violatæ religionis, quòd ituprum Pompeiæ in ipis Bonæ Deæ puluinatibus inferre voluisset: producti

multi testes varias eius libidines, stupra, flagitia protulerunt. inter ceteros Lucullus cum Clodia foror fuerit testatus est, & ancillas quasdam testes produxit. Iocatur itaq. M. Tullius P. Clodium proximè ad Deos accessisse, quia quemadmodum cum illas Bonæ Deæ ceremonias violavit, habitæ sunt de ancillis Clodie contra dominam actiones, ita & de eius morte quasi de ceremoniis violatis quaesitum est.

CVM AD IPSOS PENETRARAT.] cum in opertum Bonæ Deæ solis mulieribus patens & maribus interdictum ingressus est.

VERVM INVENIRI POTEST.] Extorqueri veritatis confessio.

NOTÆ.

IN ATRIO.] Libertas inter ceteros Deos etiam suum numen obtinebat: quæ ædes habuit in monte Aventino, vt auctor est Victor. de cuius Antio Thomas Dempster palatiomenis in Rosinum, Marilianus libro 5. topographiæ cap. secundo, aliique tractarunt. Lulius decadis tertii libro quarto loquens de Volombis qui ob egregie nauatam contra Pænos operam libertatem acceperant: *Pileati, aut lanæ albæ velatis capibus volones epulati sunt (Beneficij) accubantes alij, alijque stantes, qui simul ministrabant, vescebanturque: dignitas res visis, id simulacrū celebrari eius diei Gracchus (Tiberius) postquam Romam rediit, pingit ubet in adæ Libertatis, quam pater eius in Aventino ex multatitia pecunia faciendam curauit, dedicauitque. Postea eodem lib. 4. dec. quarta. Atrium Libertatis & villa publica ab eisdem (Sexto Aelio Pæto, & C. Cornelio Cethego Censoribus) refectis amplificataque. Et tandem ab Asinio Pollione fuit instauratum, vt auctor est Traquillus in Augusto c. 29. Multaque à multis extructa sunt, &c. ab Asinio Pollione atrium Libertatis. Videtur autè hoc atrium Libertatis fuisse ingens aula ante Libertatis ædem porticibus & peristylis circumdata. qualis à Marone describitur 3. diuini operis:*

Illos porticibus Rex accipiebat in amplis, Aulæ in medio libans in pocula Bacchi.

Aulam autem atrium fuisse supra iam ostendimus §. 13. In hoc atrio Libertatis videntur tabulæ censoriæ, quibus census populi Romani continebatur, aliquando fuisse seruatae: Lulius lib. 3. dec. quinta de C. Clodio Pulchro, & Tib. Sæponio Graccho Censoribus, quibus à Rutilio Tribunoplebis dies dicta perduellionis fuerat ad populum: Censores exempto in atrium Libertatis ascendunt, & ibi finguntis tabellis publicis, clausique tabulario, & dimissis seruis publicis, negarunt se prius quicquid publici negotij geltrors, quam iudicium populi de se factum esset. Postea tamen tabulæ publicæ ab atrio Libertatis ad ædem nympharum translatae sunt. infra 74. *Edem nympharum incendiis, vt memoriam publicæ refectionis tabulis publicis inpressam extingueret. Vide. Nec mirum est ibi seruatae fuisse tabulas censors, cum eo loci præcipuus, quasdam censuræ functiones exercuisse videatur. libro 5. decadis proximè citatæ de iisdem censoribus: Postremo eo descensum est, vt ex quatuor urbanis tribubus vnânam palam in atrio Libertatis sortirentur, in quam omnes qui seruitutem seruissent, conicerent. Aduertit Dempsterus in hoc atrio Bibliothecam fuisse. Ouidius lib. 3. tristium eleg. 1.*
Nec me, que doctis patuerunt prima libellis
Atria Libertas tangere passa sua est.

Tomus II.

Dedicationis huius templi & atrij dies in Idus Apriles incidebat. Ouid. 4. Fast.

Occupat Aprileis Idus cognomine Victor
Impieter, hac illis sunt data templa die.

Hac quoque, mi fallor, populo dignissima nostro
Atria Libertas capis habere ius.

VNDÈ AB APPIO.] Mentio quaestionis fitem eleuat, quia Appius seruatus & apud se habuerat, & è domo sua produxerat. Vlpianus D. de quaest. refert rescriptum DD. fratrum, ad quaestionem non esse pronocandos eos, quos ac. hator de domo sua produxit. Antiphon de nece Herodis: *Ἰμα δ' ὕμια ἐπιστάδι σῆπ, ἢ τ' εἰς αὐτὸν πλῆθει μαζες τῆς βασιλείας, θεοί: πάντες σὺν οἱ βασιλεῖς ὕμια κίτριον ὅτι αὐτοῖσι κατὰ τὴν χρεῖαν. ἐπὶ τούτοις ἄντις ὄντι ἢ ἀφ' οὐρα ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν χρεῖαν τὸ ἄριστον οἱ αὐτοῖσι κατὰ τὴν χρεῖαν.* Neminem vestrum ignorare arbitror, quid si apud eos quorum causa quaestione agitur, y fuerint qui traduntur quaestioni, ea dicturi sint quae ipsis grata fore videantur. Hoc enim ipsis utile est, praesertim si non adfuerint iy contra quos mentiantur.

DE SERVIS NULLA QVESTIO EST IN DOMINVM.] Pro Deciatoro 3. Cum more maiorum de seruo in dominum ne tormentis quidem queri liceat: in qua quaestione dolor veram viderem elucere posset etiam ab iniuito: exortus est seruus qui quem in equale appellare non posset, cum accusari soluitur. Tacitus tamen secundo annualium id non ad morem maiorum, sed ad S. C. refert: *Quia veteri S. C. quaestio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris reperitor Tiberius, mancipari publicos aitori publico iubet. scilicet vt in Libonem ex seruis saluo S. C. quaeretur.* Id tamen iam ab Augusto fuerat factitatum, si fides habetur Dionii lib. 55. vt ante me Lipsius aduertit: *Ὅτι δ' ἐν ἐξῶν τῷ δόλῳ ἐξ ἀπώτου βασιλεῖος ναυ, ἐκλευστο ὄπκις αὐτοῖς κατὰ τὴν χρεῖαν τῶ ἀριστοῖ αὐτῶν, ἢ δ' αὐτοῖσι ποσειπιδία, ὅπως ἀλλήλους σὺ χρεῖαν ὄντι ἐξ ἐπὶ κῆται. Quia verò fas non erat de seruo in caput domini quaestionem habere, iustis, quoties necessitas incumbere, eos aitori publico, vel sibi ipsi venundari, vt cum iam ad reum non pertinerent, de iis quaeretur. Sed Tacitus & Dionie antiquior, & haec eludendi iuris calliditas ab Augusti moribus videtur penitus aliena. quod ius etiam secuti I. C. vel maximè comprobantur Vlpianus D. de quaest. l. i. D. Antoninus, & D. Hadrianus Seruio Sabino rescripserunt cum serui pariter cum domino aurum & argentum exportasse dicerentur, non esse de domino interrogandos. Ne quidem si vltro aliquid dixerint obesse domino. & §. 15. Item Severus Spicio Antonigeno ita scripsit. Cum quaestio de seruis contra dominos neque haberi debeat, neque si facta sit dicturi sententiam consilium instruat: multò minùs indicia seruorum contra dominos admittenda sunt. Vide Marcianum lege Diuas. Immo Paulus l. 1. vnius, §. Seruus, commentum illud Tiberij ostendit vim nullam habuisse: *Seruus in capite eius domini, à quo distractus est, cuiusque aliquando seruauit, in memoriam prioris domini interrogari non potest. Quare satis vituperari non potest Caligula qui super cetera flagitia, laudabilem hunc morem leuiter à Tiberio tentatum pessundare penitè que profugare conatus est, vt auctor est Suidas: καὶ δουλοκρασίαν τομωθῆται ἰπὸ τῆς ἐπιτοῦ τῶν δεσποτῶν ἐπὶ πρὸ αὐτοῦ εἰδὸν πεινιμῆλιον. κατὰ τὴν δὲ δὲτὴν συμφερέα κατὰ τὸν σὺν οὐρανῶν τῶν τῶν ἐπιτοῦ τῶν μαγῶν τῶν.**

Quod ius elatus Tiberius.

Vel ipse Augustus.

Caligula penitus sustulit.

Atrium Libertatis.

είας ὑποβλήσονται τῶν δεσπότων. *Servorum domina-
tione instituit, lege lata ut iis dominos accusare li-
ceret, si quod eorum peccatum vidissent: & ex eo
magna calamitas orbem terrarum invasit, cum
seruis magnis suppliciiis dominos subicerent. Sed
Caij successor Claudius, auctore Dione lib. 6. Ev-
τυχή τις τῆς τοῖς δουλοφύτοις καὶ τῶν ἐλευθερωσάντων αὐ-
τῶν, καὶ παρτίων ἰσὺ αὐτῶν αἰτιασάντων καὶ λαοφόνων, ἵκανί-
κτισθαι, καὶ εὐεῖον τὰ τῶν αὐτῶν καταδίκης αὐτῶν ἐπέλασται, καὶ
περὶ τῆς καὶ ἀποφύγει, μὴ τῶν αὐτῶν καὶ τῶν δεσπο-
τυσάντων αὐτῶν βοηθεῖν, εἰ δὲ μὴ, ἐτρέψαι τὸ δικαίον
αὐτῶν ἰσότητος καταλείπειν. Cūm quidam Tribunus ap-
pellasset, contra eum à quo manumissus fuerat, &
in caput eius servum postulasset, atque adeo impe-
trasset, indignatus est, & tūm eum tūm socios pu-
nivit. & insuper edixit, ne quis auxilium ferret
eis, qui contra dominos aliquā moliverent, & qui
opem tulisset, is ius altos accusandi amitteret. Qua-
re sapienter Scaurus, ne viam huic flagitio aper-
ret, ut auctor est Plutarchus opusculo de vtilitate
ex inimicis percipienda: Σκῶντες ἰχθῆες ἢ τῶ
δορυτοῦ καὶ καταρῆσις. οὐκ ἔστιν οὐδὲ τῶ δουλοπτοῦ περὶ τῆς
δικῆς ἵκετ' ἑστὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἔχον τ' ἐλευθέρων τῶν λαοφόνων
καί τῶν αὐτῶν. οἱ δ' ἔτι εἰσὶν εἰρηπῆ· ἀλλὰ πολλοὶ τῶν
αὐτῶν ἀπίστῆσι περὶ τῶν δεσπότην. loco versifionis
afferam verba Valetij lib. 6. cap. 5. ut alterutrius
errorem aduertas. nam Plutarchus ut vales Scau-
rum auctorem, Domitium reum facit. Valerius
contra post Ciceronem oratione pro Deiotaro
§. 31. Cn. Domitius Tribunus plebis M. Scaurum
principem civitatis in iudicium populi devocavit,
&c. Servius Scauri ad eum noctu peruenit, instru-
ctum se eius accusationem multis & gravibus do-
mini criminibus promittens, &c. duci enim ad Scau-
rum iussit, &c. Lucius Crassus, ut idem testatur:
Cn. Carbonis nomen infesto animo, ut potest inimi-
cissimum sibi detulerat: sed tamen scrinium eius à
seruo illatum ad se, complura continens, quibus
facile opprimi posset, ut erat, signatum, cum seruo
catenato ad eum remisit. Sylla cūm Sulpitium
Rufum in villa latentem, à seruo proditum com-
perisset, manumissum parricidam, ut fides edicti
sui extaret, precipitari protinus è saxo Tarpeio,
cum illi scelere parto pileo iussit, victor alioquin
insolens, hoc imperio iussissimus. Hæc ille. epi-
tome Liviāna lib. 77. refert & Appianus 4. ciui-
lume, Brutum Patreñsibus edixisse, ut pecunias
suas in medium proferrent, statuto in eos vlti-
mo supplicio qui non protulissent: Θεσπέσιον δὲ
τὸν δεσπότην ἐπιβλήσασθαι χρεῖσιν καὶ ψαῖμα, καὶ πικρῶν τε λα-
χῶν τὸ χρεῖσιν εἰδείσθαι. ἀρρωσίων δ' ἀπαίτων, ὁ μὴ
δεσπότης ἰσότητος, ὁ δὲ κείνου κατὰ πεισίστουσιν τὸν ἕν ἑ-
περὶ, βοῶσα οὐ τῶν τῶ χρεῖσιν καὶ ψαῖμα, οἱ δ' εὐκείνους οὐδ'
ἀπειθαρχήσῃ τῶν μὴ πλεῖστον χρεῖσιν αὐτοῦσιν, τὸν δὲ χρεῖ-
ψαῖμα. καὶ ὁ βροῦτος τὸν μὴ πλεῖστον ἀπέδρασε τῆς σωτηρίας,
καὶ τῶν κατὰ τὸν μῦθον, καὶ κατὰ τὴν ἀποφύγειν ἀπα-
θείς ἀπὸ τῶν χρεῖσιν βροῦτος, τὸν δ' οὐκ ἔβλεψεν, ἀλλ'
πλεῖστον τὸν περὶ κατὰ τὴν ἀποφύγειν τῶν δεσπότην ἐκρί-
μασι. Servius autem quidam aurum à domino ab-
ditum prodidit, & centurioni ad id misso indica-
vit. Quinque omnes domestici ducerentur, domi-
nus siluit, mater verò illius, ut eum servaret, se-
quebatur clamans à se aurum absconditum: ser-
vus super ea re non interrogatus, alteram mentiri,
alterum aurum celsa convegit. Brutus laudatè
tūm inveniēti patienti, tum matris pietate, ambos
cum auro dimisit incolentes: in Serum qui prater
equum heris injudias struxerat, in crucem egit.*

Claudius re-
stituit.

Exempla eo-
rum qui ser-
vos contra
dominos non
audierunt.

incastum, vel quasi cestu Veneris non concilia-
tum, de quo Veneris cestu Homerus liad.
Nonnus in Dionysiacis consulantur, vel quod incestus vi-
zonæ siue castus virginales qui soluebantur à ma-
ritis, iussit & legitime non soluerentur. Quidius: Incestus vi-
de?

*Cui mea virginitas ausibus libata fuissest,
Castisque fallaci zona venisseta manu.*
Festus incestum dici ait, quasi ἀνεκτός, insanabi-
le, nullo tempore expiandum, quemadmodum
Plato in Phædone peccata in ἰσότητα & ἀλάτα δι-
stinxit, quæ omnia ἀνεκτῶν genera à Marone nu-
merantur 6. Æneidos: ἀνεκτῶν.

*Si quibus inuisi fratres
Pulsarisque parens aut frans innoxia clienti,
Vendit hic auro patriam. &c.*
Hic thalamum inuisi nata, &c.
Tullius certè, ni fallor, incestus nomine præter
concubitum cum affinibus aut consanguinibus,
etiam sacilegium cum Vestalibus, aut cum aliis
in loco sacro, per ducitionem, parricidium & alia
comprehendit, quibus in flagitiis licebat de seruis
in dominos habere questionem.

Marcianus D. de quæst. I. Si quis. *Si quis vi-
duam vel alij nuptiam cognatam, cum qua nuptias
contrahere non potest, corruperit, in insulam de-
portandus est: quia duplex crimen est: & ince-
stum, quia cognatam violavit contra fas: & ad-
ulterium, quia stuprum adiungit, denique in hoc casu
serui in personam domini torquentur. Valerius
libro 6. M. Antonius, &c. incesti reus agebatur,
cuius in iudicio accusatores seruum in questionem
perseverantissimè postulabant, quod ab eo, cum ad
stuprum iret, laternam prelatam contenderent. cur
autem in causâ incestus necesse sit ferus in tes-
timonium adhibere, ea videtur casus, quam
profert Fabius decl. penult. quia id flagitium tam
occulte peragitur, ut ne domestici quidem tri-
cruenter agnoscat, nec aliter notum esse possit,
niſi à domesticis manarit auctoribus. Sed quid
prohibet eius verba adducere? Video cur adule-
ria proferantur in fabulas, explicatur per misiste-
ria, per confisos habent inconſulta gaudia, pars vol-
uptatis videtur esse iudicatio. facinus verò incesti
cui fas est: ut illud humane mentis capiat audacia,
circundatur undique nox profunda, densior caligo
tenebrarum, quod nocentes suis quoque oculis vix
fatentur, non seruo, non creditur ancilla. Quid in-
ternuntis, quid opus est mimiseris? sufficit ani-
mus duorum, explicat omne filius matrem se-
cretum. Et tamen quod iudicio recentiore iure videtur
fuisse sublata. Vlpianus D. de quæst. In incesto ser-
uorum tormenta cessant: quia & lex Julia cessat de
adulteriis. Papiniana D. Ad legem Juliam de a-
dulteriis mediam viam videtur tenuisse. l. 35. §. 8.
De seruis questionem in dominos incesti postulatos,
ita demum habendam respondi, si per adulterium
incestum esse contractum dicatur.*

In incestu
serui postu-
latur in qua-
stionem.

Frequenter etiam incestus pro flagitio quo non
solum pudicitia, sed etiam religio violatur, ut de
Vestalibus. Liviū lib. 4. Posthūmia virgo Vestalis
de incestu causam dixit, crimine innoxia, ob sus-
spectionem propter cultum amœniores ingenium-
que liberius, quàm virginem decet, parum abhor-
rens famam. Ampliatam, deinde absolutam pro
collegij sententiâ, Pontifex Maximus abſtinere iocis
colique sanctè potius, quàm scitè iussit. Tranquil-
lus in Domitiano cap. 8. Incesta Vestalium
Virginum, &c. variè ac severè coercuit. Alconius
orat. in Ant. & Catil. Fabia virgo Vestalis caus-

sam incesti dixerat. Epitome Liviiana lib. 3. doc. 7. Emilia, Licia & Marcia Virgines Vestales incesti damnatae sunt, idque incestum quem admodum commissum, &c. Iuuenalis sat. 4.

Incestus, cum quo nuper vitata iacebat

Sanguine adhuc viuis terram subitima sacerdos. Immo incestus de quo facile iogio. Horatius in Arte: Aut triste bidental Monerit incestus.

Claudian. 3. de rapto. Quis incestuimus aras! De crimine maiestatis Modestinus D. ad legem Iuliam maiest. l. famosi. Serui quoque deferentes audiuntur, & quidem dominos suos, & liberti patrones. Aliae etiam causae referuntur quibus seruis in dominum interrogati possit. D. de quest. l. Extraord. vide Imp. Severus & Antoninus. C. de quest. l. 1. Quaestiones de seruis contra dominos haberi non oportet exceptis adulterij criminibus, item fraudati census accusationibus, & crimine maiestatis quod ad salutem Principis pertinet. vide. Ammianus lib. 27. Mancipia squallore diuturno mercenaria in domini caput ad usque ultimum lacerabit exitium: quod in stupri quaestione fieri veterere clementissima leges.

VI. VT FUIT GLODIUM.] Glodium vtroque se incestus genere obligat. nam & cum fore re stuprum admiserat, & ingressus fuerat domum Caeris, vt Pompeius cum Vestalibus sacris operam danti in operto, & ipsi Bonae Deae puluinaribus stuprum inferret. de Bona Dea tritum est. de fore re Plutarchus in Cicerone. Cicero ipse pro domo flur., de haruspicum responsis, infra §. 74. & alibi passim, vt non sit operae pretium diuitiis harere.

PROXIME AD DEOS.] Pro Ligatio 39. Homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quam salute hominibus danda.

TAN QUAM DE CERIMONIIS.] Vides hoc loco sacrilegium incestus nomine contineri, & in eo crimine etiam de seruis habitam fuisse quaestionem. Festus: Cerimoniarum causam alij ad oppido Cere dictam existimant: alij ad caritate diem indicant. Sed Scaligerum audiamus: Cere veteri lingua sanctum, à quo cerimonia, vt à sanctus sanctimonia. & mysticum erat nomen Iani Cerus Manus in carmine saluari. quamvis & Creator bonus exponatur à quibusdam veteribus. nonnulli à Cere Cerimonias. propterea glossarium. Cerimonia δυνάμει. libenter à cere deduxerim, quod in suis illis cerimoniis cere plurimum vterentur. vide Iuuenalis sat. 10.

Propter quia fas est genua incertare Deorum. Prudentius lib. 2. contra Symmachum: - gustauerat inter

Vagitus de farre mola, saxa illius ceris Vidorat, vnguentoque Lares humescere nigros.

Quia nimirum vota sua idolorum genibus cere affigebant, & quasi glutinabant. Philostratus: αὐτὸ (τὸ ἀγαλμα) ἔχορον, & ἢ δια. οὐ ἀλείφοντες τὴν ἐπιπέτραν, ἀλλὰ τὴν ὄψαν: ἔκινδ ἔραν τὴν εἴδω. Huius simulacri formam tempus, & iungentes & vota sigillantes mutauerunt. Vide Turnebum lib. 1. aduerfarioum cap. 17. & libro 30. cap. 19. Aulus Gellius lib. 4. cap. 9. vt religiones à relinquendo, ita cerimonias à cavendo, deducit.

VIII. VERVM INVENIRI.] Eleganter, quasi vngulis illis praecordia timarentur, vt inde veritatem extraheret. D. Hieronymus epist. 49. de muliere septies: At: Cum linauis carnes vngula cruenta pulsaret, & sulcatis lateribus dolor quare-

ret veritatem, sed omnium pulcherrime Synecus epist. 44. ἀλλὰ ἢ δειπτεται, ἢ γρηυεσται, ἢ τὸ πλεονεξο διαγορησται. δευτὴν ἐξελχόμενος ἀποστειλεται, καὶ πῖσις αὐτοῦ ἐν γαστρὶ ἐπιβληθήσεται, καὶ ἀποστειλεται ἐκ τῆς γαστρὸς αὐτοῦ. ἀπὸ τῆς ἀφ' ἧς οὐκ ἔστιν ἔκκρισις. Sed & vincietur, & suspendetur, & latera fodietur. Mirifici enim ad convincendam simulationem sunt carnicifera, & vngues quidam ab illis excogitati sunt, eadem vti praediti, qua scientiarum ratiocinationes ad syllogismos. unde quicquid praesulentibus iis elicium fuerit, id ipsum certissima veritas est. Nec abluat Demosthenes contra Oncorem: Τῶν μαρτυρημάτων ἢ ἢ πῶς οὐ πάλω μορπεύεται ἰδὲ δὲ, δὴ λαν ἢ βασιλεὺς τῶν οὐδένων πῶς τὴν ἀλλήλοισιν οὐκ ἔστιν ἀλλὰ τὰ εἰς βασιλεὺς εἶναι. Tertium nonnulli falsitatis compertis sunt: seruorum vero in quaestione datorum, nulli unquam deprehensit qui mentis fuerint in quaestione. Quod ad modum loquendi spectat, vide Ammianus lib. 27. Diuus Pius rescriptis posse de seruis haberi quaestionem in pecuniaria causa, si aliter veritas inueniri non possit.

INDIGNVM.] Non solum indignum, sed etiam periculosum, neque enim, vt ait Paulus D. de quest. l. vnus. §. seruo, oportet salutem dominorum, seruorum arbitrio committi, Xenophon de Atheniensium Rep. ἡν ἄνθρωπος ἢ ἀφροντα ἢ ἀπρόσφορος. Necessè est vt domini à seruis odio habeantur. Aristoteles 2. polit. cap. 7. δουλοὶ ἀπὸ ἀφροσύνης, ἢ τῆς ἰσχυρῆς ἐπιθυμίας τῆς κωλύει, ἢ κωλύει τὴν ζῴντις σπουδαίους ἢ μισοῦσι. Serui licentiam nati contumeliosè se gerunt, & audent se dominis cōparare, si artibus teneantur, infundantur & odernat. Philo contra Flaccum: χαλιπὸν δ' οὐδ' οὐτως, ὅς ἐσ' ἰλασίων κρείτους, ἢ αἰετὸς ἰσχυρότερος ποτὴ ἡσυχασίως, malim ἡσυχασίως, ἢ ἀφροσύνης. Nihil autem est molestius quam maiores ab inferioribus, & magistratus accusari à subditis, haud secus quam si heres postuletur à vernis suis, aut empti mancipia. Tanto sane id indignius, quod vt ait Theognis v. 235.

Οὐ ποτὶ δουλοὶ κείδω ἑσθία πύουκε
Ἄλλ' αἰεὶ ἀλιπὸν, κείδω γὰρ ἄσθον ἔργα.
Non seruile caput relictum est, sed in ima reflexum, Ceruicem inflexam seruis habere solet.

Plato sexto de legibus: Τῆς οὐδ' ἴσως δουλος, οὐδ' ἐπιπέτρα, οὐδ' ἢ ποτὶ τῶν ἡμῶν δὴ τὸν νοῦν καταπέθει. ὁ ἢ σφραγιστὴς ἢ ἡμῶν τῶν πτωχῶν, ἢ ἀπερὸν αὐτῶν τῶν Διὸς ἀφροσύνης, ὅς

Ἡμῶν γὰρ τὴν ἐπιπέτραν ἐκρούμε Ζεὺς Ἀπὸ δ' αὐτῶν, οὐδ' ἢ δὴ κ' ἐπιπέτρα ἴσως ἔλασθ.
Mentis enim medium Diuum pater eripit illis Quos adigit fortuna iugum seruille subire.

MORTE IPSA TRISTIVS.] Franciscus Modius epist. 39. hunc locum duobus illis illustrat. veteri Epitaphio Homonae. Nec pro me queror, hoc morte est mihi tristius ipsa, Mavor Arimeo coniugis ille mei.

Plato in Axiocho: Τὸ δ' ἀπὸ τῆς ἐπιπέτρας, ἢ ἐπιπέτρας μείων ἔργα. Repulsam vero à morte mortibus peiorera. Idem non domini morte ipsa tristius, sed dominis morte ipsa tristius legendum esse contendit. quam lectionem Ianus Grutterus mirè probat, & manuscripto Colonici confirmat.

A X I O M A T A.

De seruis nulla quaestio est in dominum nisi de incestu. De seruis in dominem quae indignum est, & morte ipsa tristius.

Quaestio-
verum
inuenitur.

IX.

Petieulofum
seruis domi-
norum salutē
committet.

VII.
Cerimonias.

VIII.

Postquam questionis fidem eleuauit ex eo quod serui vel contra dominum, vel contra inimicum domini torquerentur, eandem confutat à modo quo habita est, seruis ab ipso accusatore detentis, & centesimo die productis.

LXI.

AGE verò, quæ erat, aut qualis quæstio? heus vbi Rufcio, vbi Casca? Clodius in fidiis fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: sperata libertas. quid hac quæstione certius? subito arrepti in quæstione tamen separantur à cæteris, & in arcas coniciuntur, ne quis cum iis colloqui possit: hi centum dies penes accusatorem cum fuissent, ab eo ipso accusatore producti sunt, quid hac quæstione dici potest inregrius? quid incorruptius?

EXPLANATIO.

AGE.] Quæstionis habitæ modum describit, vt ex ea doceat verum non potuisse inueniri.

HEUS VBI.] Locus corruptus est, legit Lambinus, *Heus tu Rufcio, verbi causa, causis mentiaris*, nec improbanda est planè lectio, quam ipse testatur in antiquis Codicibus inueniri. *heus, vbi responso, vbi causa?* quasi interrogasset Appius seruos: *Heus tu, quid respondes? penes quem insidiarum causa confisit? penes Clodium an Milonem?* vide Grutterum.

CLODIUS INSIDIAS.] Et hoc contra quæstionis morem, quam qui habebat, nullum debebat suggerere nominatum: deinde fas non erat minis aut promissis ad hoc potius, quam illud dicendum, eos qui torquebantur, impellere.

SVBITO ARREPTI.] Probat quæstionem fidem non esse adhibendam, quod habita fuerit contra morem aliarum: in aliis enim quæstionibus, seruis etiam illis qui subito & ex improviso in quæstionem abripiuntur antequam meditari potuerint quid respondeant, facultas non fit cum villo colloquendi, ne aut præmissis propositis illiciantur ad mendacium, aut comminationibus absterreantur à dicenda veritate. at isti cum penes Appium manserint centum dies, fuerintque ab ipso accusatore producti, nullo negotio corrumpti potuerunt.

QVID HAC.] Ironia.

NOTÆ.

I. CLODIUS INSIDIAS FECIT MILONI.] Vlpianus D. de quæst. lib. 1. *Qui quæstionem habiturus est, non debet specialiter interrogare an Lucium Titium homicidium fecerit, sed generaliter quis id fecerit. alterum enim magis iuguerentis, quam requirentis videtur. & ita D. Transianu respicit.*

II. CERTA CRUX.] Bene libertati crucem opponit, & eam seruis intentat. Crux enim seruilis supplicium. Vide Lipsium libello singulari de Cruce, & alios passim.

III. IN ARCAS CONICIUNTUR.] Arca videtur fuisse catasta siue machina cui seruos alligabât. Tertullianus ad Martyres de Regulo: *Maligni hostibus reddi, & in arca genus stipitibus undique extrinsecus clauis transfixis tot cruceis sensit. Festus: Robur quoque in carcere dicitur is locus, quo præcipitur malefactorum genus, quod ante arcis robustissis includebatur.* Plautus Pœnulo, scena *Quis pulsat.*
-quos ego iam detruam ad molas

Inde porrò ad puteum, atque ad robustum codicem. Valer. lib. 6. c. 3. de Giacchis: Quin etiã familiares eorum, ne quis Resp. inimici amicum esse veller, de robore præcipitatis sunt. Lilius lib. 38. At enim quod ex bonis redigi non possit, ex corpore & tergo per vexationem & contumelias Luc. Scipionis exituros inimicos, vt in carcere inter fures nocturnos & latrones vir clarissimus intercludatur, & in robore ac tenebris expiret, deinde nudus ante carcerem proiciatur. Enumerat Plautus multa genera vinculorum Afrinaria, sc. Perfidia. -compedesque

Neruos, catenas, carceres, numellas pedicas, boias. Nervi. Tria sunt quæ explanatione egerè videantur. *nerui, numella, boia.* nam compedes, catenas, carceres, pedicas nemo non intelligit. *nerui* fuerunt funes quidam à neruis animalium torti quibus captorum tibias numellis alligabant, de quibus Tertullianus lib. De cultu feminarum: *Nescio an manu spatulio circumdari solita, in dextris catene stupescere sustineat, nescio an cruu de perisclio in neruum se patiat arari.* Numella autem, vt auctor est Nonnius Marcellus, *Machina lignea ad discerniendos noxios paratum, quo & collum & pedes immittunt.* quæ machina, vt teor, à Prudentio in Vincentio describitur:

Lignoque plantas inserit diuaticis cruribus. Numella. & paulò post: *Duplexque morsu stipitis Ruptis caneris dispilis.*

E quibus vides numellas fuisse machinam, vel ex asseribus, vel è stipiticibus compactam, quibusdam, vt cum Prudentius loquitur, cauernulis perforatâ, quibus distractas & diuaticatas noxiorum tibias, & caput ad genua repandum immitteret. de quibus videntur intelligenda quæ §. 58. Nota equimleo, de Martyribus Lugdunensibus, & fortassè de Origene referuntur. *ταῖς ἐπὶ τῶν ἔξλων διατῶσιν ἢ ποδῶν ἐπὶ πῦλινον διατῶσιν ἢ τῶν ποδῶν.* Pedum in ligno diuaticationes ad quintum foramen extensorum. vide. Lucianus in Toxari: *ἐπιπέσει ποικίλων ἔξλων, & ποικίλῶν ἔξλων, εἴν εἰδὸς χαλεπὴ ἐπιπέσει, & ἢ τῶν ποδῶν οὐδ' ἀποτίθειν τὰ σκέλη διατῶσιν, ἐπὶ τῶν ἔξλων ἐπιπέσει κλεισίμια.* Iam igitur subagrotabat, & malè habebat, vt par est eam habere qui humi dormit, nec non è tibias ligno inclusas potest extendere. Parum adest, quin ad has numellas referam illud Horat. 2. sat. 7.

Quid refert tui virgins, ferroque necaris
Auctoratus eas, an turpi clausus in arca
Quo te demisit peccati conscia herilis
Contractum genibus tangas caput.

Sed hoc de domesticis arcis potest intelligi, in quas se abscondere poterunt. Appianus 4. ciuiliū: *ἰσθμῶν δ' ἀπληθεῖς αὐτῶν ἰσθμῶν φιλίμων, οὐκ ἀσκήτως λαμπρῶν ἐπὶ τῶν μισσητῶν ἐπὶ εἰσῆς ἔχοντες*

ἐν λυγρῶν, ἀπὸ σθένος ἐν χρεμάτων ἢ βίβλιον ἔχειεν
 φορακῶν, ἔντοκός ἐστι μετὰ τῶν ἀσπίδων. *Interim*
 verò *Philemon libertum*, cūm domum splendidam
 possideret, medio domus in arcam abdidit, cuiusmodi
 arcas ferreas habent ad librorum & pecuniarum
 custodiam, & nocēti vitruis, donec pax fuit consti-
 tuta. Interdum verò noxios arcis exemptos ad
 crates vel ligneas, vel etiam ferreas catenis alli-
 gabant. *Lucianus* vbi supra : Τῆς μὲ γὰρ νικίεος ὁ
 κλοῖος ἄρκος, ἣ ἢ ἔτερος γὰρ πεπενηθῆν, εἰς ὃ πῶν νικτα
 ἔδει ὅλον καταδέδιδου. Interdum facta erat cratis & ul-
 tera manus impedita, at nocēti oportebat totum deli-
 gari. Item *Demetrius* : Πολλὰ ἱκετεύουσ τὸν δεσποτῆ-
 λαεὺς, ἕξιμαστω πῶρ ἄπτε πλοσίοι τῶ ἀντιπῆλον, ἣ ἕσπ
 τῶ ἀπτε κλοισὶ δέδιδου. *Milius* precibus vix tandem
 a custode carceris impetrauit, ut iuxta *Antiphilum*
 & sub eadem crate vinciretur. *Mox* : Εἰς γὰρ τὴν δε-
 μῶναι, ἢ οἰδ' ὅταν ῥήσῃς ἐνπερὶσας, ἣ συμμῆταις πολλοῖς
 πῶν δεσποτῶν ἀπερλαβῶν ἀπτερεῖς τε πῶν ἀλίσσῃ, ἢ ἔδ-
 λιστο ἔξῃ, τῶ κλοισὶ ἐν ἀπτεῖν διαφρασίον. *Vnus* igitur
 vincitorum, limā nescio unde comparatā, mul-
 tisque vincitorum in conspirationis societatem assum-
 ptu, catenam, quā ordine ligabuntur, cratribus in
 ipsam connexis, dissecuit.

Boia. Boie, ut auctor est *Festus* : Id est genus vinculo-
 rum, tam lignee quam ferree dicuntur. *Pruden-*
tius praefatione in *Λυζουαρίων*.
Attista boius colla liber erigit.
 Et peristephanon hymno primo.
 Carcer illicata davis colla boiis impedit.

quæ boiæ siue colli vincula videntur etiam crates
 à *Maximo Tyrio* nominari felicissima concione,
 vbi de fucata sceleratorum felicitate, & vera eo-
 rum misera loquens, ait. Ὡς εἰς ταμί' ἀπ' ἔργου
 ἔκαστος πῶν βίαν, τὸν μὲ γῆραιον τῶν ἐν πῶν πεδῶν
 δεσποτῆρι χαλκῶν ἐκκαθαρίζων ἀδελφῶν ἐσθραμῶν
 ἐν ἀπτερεῖ μυχῶ, πλοσῶ μὲ τῶν σπῶν σίδερον πειλο-
 κληθῆναι, θασεῖ τῶ κλοισὶ πῶν ἀρχῆν, ἣ κῆ πῶν γε-
 ροῖν ἀπτερεθῶν δεσπῶ ἀρχῆν, ῥοπῶνται, ἣ ἀρχαῖον,
 ἣ ῥιπῶνθῶναι, ἣ σενῶνται, ἕσπ τῶ γρεῖν ἣ ἔδου ἐκμῆσας
 πῶν ἰαυτῆς ἔνδοι ἐδυοῖμα, μηχανοῖθων, μεδουοῖ-
 των ἔλοσι ἐν τῶ δεσποτῆρι, ἣ ἀδελφῶν αἰσῶμ, ἣ γα-
 ρεῖθῶνθῶν, ἣ ἀπτερεθῶνθῶν, ἣ μετ' ἠέμα ἐκασ-
 τῶν ἐκκαθῶν διαδῶν ἐκαστας, ἣ μετῶν πῶν παρῶ-
 των ἐκκαθῶν. Ὡς ἀκούσῃ αἰ παρῶ ἐκασ-
 τῶν δεσποτῆρι οἰ-
 μῶνθῶν ἐμῶν ἣ ἔδῃ, ἣ σῶν ἣ πῶνθῶν. *Has* crates *Ari-*
stophanes in *Pluto* nominavit, nisi si fortasse *nu-*
mellas ipsas intelligit.

Ὡ πῶν ταῦν ἣ κῶνθῶν ἢ ἀπτερεῖ; meliùs τῶ πῶν.
 O verbera, o crates opem haud ferres mibi?
 Interpretes, κῶνθῶν τῶ δεσπῶ ἔθῃ ἔξῶνθῶν. οἰ οἰ μὲ κλοισὶ
 δουλοῖσῶν. οἰ τῶ κῶνθῶν. *Cyrus* verò vinculum est *li-*
gneum, quod alij cratem, alij calium appellant.
Mox : Εἰς ταμί' ἣ κῶνθῶν πῶν τῶν δεσπῶν ἀπτερεθῶν
 κῶνθῶν, δεσπῶν ἀπτερεθῶνθῶν τῶ τῶ πῶν πῶν πῶν
 κῶνθῶν, ἣ τῶ μετῶνθῶν ἐκκαθῶν διαδῶν. *Dicitur* κῶνθῶν,
 quòd vincit incutiarum cogentur, & duobus modis
 simul cruciarentur, cūm & collum comprimerentur.
 nec ullo modo possent se erigere.

<i>A consequentibus sine facti vestigiis probat Milonem insidiatorem non fuisse.</i>	ab ipsa Milonis conscientia quæ elucet. 62. 63. à	{ celeritate reditus. ingressu in urbem ardente Curia. magnitudine animi.	{ à securitate qua se tradidit	{ Populo Romano. Senatui. Præfidiis militum. ipsi Pompeia.	
					auctoritate Senatus qui causam probavit.
	opinionem & sermonibus	{ inimicorum Milonis, qui Milonem cædis conscium iactabant bellum civile excitaturum. 64. vel imperitorum, qui cum Milonem sceleris conscium putarent, eum putabant in exilium abiturum non au- sum ad urbem accedere. 64.			
			à magnitudine animi	{ magna vim armorum	{ in villa Otriculana. in omnibus Urbis angu- portis. in domo Palatina. 65. & malleolos ad urbis incendium comparatos. 65.
	{ qua contempnit sparsos de se ru- mores, quasi iam haberet				
		{ nec formidavit suspi- ciones Põ- peij, qua oblata oc- sione Pom- peij	{ diligentiam laudat. 66. suspiciones	{ à necessitate excusat.	{ non timori. sed cautioni.
	{ exemplo vnus quæ falsa comper- ta est, cum Milo ad necandum Pompeiu sicam gestare diceretur.				
		{ à sensu ipsius Pompeij qui legem tulit, qua	{ vt Cicero sentit Milonem absolui oportere. vt omnes consententur, li- cerent	{ diluit	{ explicacione si- nis cuius gratia exercitum cõ- traxit Põpeius.
	{ significacione beneuolentiæ Milonis				
		{ in ipsum Pom- peium	{ à rebus antè gestis in gratiam Pom- peij. 70. à Pompeij benefi- ciis in Milonem, per prosopopæiam Milonis.		

ARGUMENTVM.

A consequentibus & ipsius Milonis conscientia & securitate qua in urbem regressus est, probat insidias eius consilio non fuisse factas.

QUOD si nondum satis cernitis, cum res ipsa tot, tam claris argumen-^{LXI.} tis, signisque luceat, pura mente atque integra Milonem, nullo scelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conscientia exanimatum Romam reuertisse: recordamini per Deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius? qui ingressus in forum ardente curia? quæ magnitudo animi? qui vultus? quæ oratio? Neque verò se populo solum, sed etiam senatui tradidit: neque senatui modò, sed etiam publicis præsidii & armis: neque his tantum, verum etiam eius potestati, cui senatus totam Rempublicam, omnem Italiæ pubem, cuncta populi Romani arma commiserat. cui se nunquam profectò tradidisset, nisi causæ suæ cõsideret, præsertim omnia audienti, magna metuenti, multa suspicanti, nonnulla credenti.

EXPLANATIO.

QUOD SI.] Aduerte quemadmodum omnia argumenta vndiquaque corradat, ab antecedentibus, id est, à facultate & voluntate cum Clodij, tum Milonis, suspicionem insidiarum in Clodium conuerterat, idem effecerat à circumstantiis rei gerendæ à loco, à tempore, à circuitu: restabat vt à consequentibus idem comprobaret, & argumenta quæ à quæstionibus pòst habitus ducebantur, dissolueret: quod vbi perficit, à consequentibus & potissimum à reditu & securitate Milonis coniecturæ suæ probationem accersit, vt nullum non lapidem mouere videatur.

NULLO SCELERE IMBVTVM.] Quo fuisse imbutus si de insidiis cogitasset.

ROMAM REVERTISSE.] Milo enim, vt auctor est Pedianus in præfatione, *Invidia aduersariorum recreatus, nocte ea redierat Romam, qua incensa erat curia, petebatque nihilò deterius consultatum.* Postdie quàm cædes facta est, curia deflagrauit, vt idem auctor est, quare non tanta fuit celeritas reuersionis, quanta iactatur.

ARDENTE CURIA.] Cùm, vt notat idem Asconius, *Populus duce Sexto Clodio scriba corpus P. Clodij in Curiam intulit, cremauitque subselliis & tribunalibus, & mensis, & codicibus librarium, quo igne & ipsi quoque Curia flagrauit, & item Porcia basilica, quæ erat ei iuncta, ambusta est.*

QUI VULTVS.] Index animi & conscientie.

NEQUE VERO.] Milo se populo, Senatui, Pompeio minimè tradidisset, nisi causæ suæ confideret, nullòque scelere fuisse imbutus.

Sed Milo se tradidit populo, Senatui, ipsi Pompeio.

Ergo causæ suæ confidebat, nec villo scelere erat imbutus.

quod argumentum per gradationem oratoriam tractat, quam figuram rarò magni scriptores vsurpant, non quòd non sit bellissima, sed quòd nimis lucere & eminere, iminò nescio quam affectationem redolere videatur, exempla tamen in Notis adferemus.

PUBLICIS PRÆSIDIIS.] Non quòd eodie quo reuersus est Milo iam essent in vrbe delecti milites, & in foro ad Reip. præsidium collocati, aut ipse Pompeius iam potestatem haberet factò SC. vt videret ne quid Resp. detrimenti caperet. nam inter incendium Curie & illud SC. multi dies effluerant, & facti fuerant alij ex aliis Interreges, vt Asconius in præfatione demonstrat. Sed dicitur iis præsidii & Pompeio se tradidisse, quòd ex vrbe non discesserit, & voluntario exilio iudicium declinauerit, etiam si Pompeius summa cum celeritate præsidium compararet.

OMNEM ITALIÆ PVBEM.] Asconius: *Factum erat SC. vt Interrex, & Tribunus plebis, & Cn. Pompeius qui Proconsul ad urbem erat, viderent ne quid detrimenti Resp. caperet, delectus autem Pompeius tota Italia haberet.*

OMNIA AVDIENTI.] Quæ fuerint illa, proximis sectionibus fusè narrabitur.

MAGNA METVENTI.] Legit Modina. *& magna intuenti.*

NOTÆ.

CVM RES IPSA TOT, TAM CLARIS ARGUMENTIS SIGNISQUE LUCEAT.] Antiphon de Choreuta: *Τὸ ἐπὶ λόγῳ ἴδιον ἔστιν ἀποδείξιον, & τοῖς λόγοις τοῦ μαρτυροῦντος ἰσοροσώμενος, & τοῖς μαρτυροῦντος τὴν ἔργα, & τακτικῶν ἢ ἄλλων ἢ ἔργων.* Orationem vobis probabilem exhibeo, & testes orationi adscriptantes, & rem ipsam testibus, & signa ex ipsis rebus.

VULTVS.] Vultum esse animi indicem initio Pisonianæ iam ostendimus, adde 3. Tuscul. 55. de Socrate: *Iure autem erat semper idem vultus, quum mentis à qua is fingitur nulla feret mutatio.* Lib. 3. de orat. §. 221. *Animi est enim omnis actio, & imago animi vultus est, indices oculi.* Quod iidem penè verbis repetit in B.uto. §. 60. *Vt imago est animi vultus, sic indices oculi.* Nonnius Marcellus: *Vultus & facies hoc distant. Vultus est voluntas que promotus animi in facie ostenditur: facies ipsa oris species.* Sallust. Catil. *Prosus in facie vultuque vecordia inerat.* Lucilius sat. lib. 1. *Vultus item ut facies, &c.* Sidonius quadam epistola,

ἐκπύου ἐπιζητάτα. *Quem in Rebus publicis usum habent carnisifices, ut legum veluti manus sint, idem uniuerse nature officium præstant vindices Diræ. Demones quidam ex piandis f. cleribus præsumt, eandem in animis hominum arem exercentes quam in sordidis vestibus fullones habent. Quid si quis vestibus sensus inesser, quid eas demum facturas arbitraris, cum & calceus subsiguntur, & nitro perficiantur, & omni ratione depectantur? quantis verò cum cruciatibus veteres sordes & insitras penitis maculis elutum iri? & alia in hanc sententiam. Vide planè Philostratum de vita Apollonij libro septimo, cap. item 7. exeunte, Plutarchum de sera numinis vindicta, Iuuenalem sat. 13. & alios passim. ego hic finio, & ne Polyanthea, ne Stobæum, à quibus mihi consultò temperaui,*

-ne me Crispini serinia lippii
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

II. **NE QVÆ TIMEANT QUI NIHIL COM-
MISERINT.]** Vt in gratiam cum Stobæo redeamus, dictum est Biantis : *ερωτῆσαι τι αὐ εἰν τῶν κτ' τῶν βίαι ἄφορον, εἴπειν ἔδειν ποιηθήσεται. Rogatus quid sit in vita vacuum timere, respondit, Bona conscientia. Sed non solum timoris vacuitatem, verum etiam bonam spem parere consuetum Aristoteles g. Ethic. cap. 4. Ταῖς εὐπεραγῶν ἐπιπραπίς αὐ ἡδονῆς, καὶ τὸν ὑλλοθύται ἡλεῖται ἀγαθῶν. αὖ γὰρ ταῦτα ἡδέονα. Rectè factorum iucunda est recordatio & spes bona futuri, quod verò tale est mira facultate conditur. Iterum cap. 7. ἡδονα δὲ καὶ τῶ μὲ πέφυκτος ἢ ἐπιθυρία. ἰσὺς γὰρ ὑλλοθύται ἢ ἡλιος, τὸ δὲ ψυχοθῶν ἢ ἡλιος. Incunda verò est presentis quidem operatio, spes autem futuri, præteriti verò recordatio. Quod à viri magistro didicerat, apud quem Cephalus verbis proximè citatis è libro primo de Rep. ista subnecit: *Χαρίωντος γὰρ τοι, ἀ Σωκράτη, τὸτ' ἄνευτος ἐπιπύ, ὅτι οὐ ἀπὸ θανάτου ἐξ ὅπου τὸν βίαι διαβάτω, Πλευκὴ δὲ καθῆκε ἀπόλλυσα γρηγορότερον σκουραῖς ἡλεῖται, ἢ ὑλλοθῆσθαι θανάτου γράμας κωβήσθαι. Eleganter enim, ὁ Socrates, Pindarius hæc ait, *Quod qui vitam iuste & pie traxerit, Dulcis ei cor alens, senectutis nutrit spes comitatur, qua maximè mortalium versatiles mentes gubernat. Nec deturüs Euripides epistola quadam ad Archelaum : Τὸ γὰρ σαυῆος ἄν τ' ἐπὶ τοῖς τοῖς παρὼς, καὶ σοι τῶν πεποιμένη ἀεὶ ὑβήεις, οὐκ ἔωρον οὐτ' ἄκωια, οὐτ' ἀπὸ λωπῆς, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τότου γὰρ οὐ διασπαχῆας ἀθῶνας παρὼτες. Conscientia verò acceptorum iis qui acceperunt, & tibi qui beneficiis conuulisti semper maneret, non parua possessio paruisque fructus, sed valens vel in mediis adversitatibus voluptates exhibere. Vide Plutarchum ποτὶ Διογένηα in fine vbi cum alia multa, tum illud Diogenis αὐτὸν ἀγασσὶς οὐκ ἔα ποτὶ ἡλέειν ἐστῶν ἡλέειν, Nunquid vir bonus omnem diem festum arbitratur?***

III. **ET POENAM SEMPER.]** Edictis primâ notiam satis hoc potest intelligi, nunc è Plutarcho alioquò exemplâ libemus. *Beissus patrem occiderat : γὰρ ἰδὼν τὴν νεοαία τὴν ἀλχη τοῦ αὐτὸς καθέσθαι, ἐπὶ τοῖς νεοαίαι διαφρονεῖ. Hirundinum nidulum hactè dicit, & pullos interfecit. Rogatus cur id faceret. Οὐδ' εἰπά, αὐοὶ πάλα ἡ καταρατὸν ἐστὼν φασίδος, ἐπὶ καὶ ἑστῶν οὐκ ἀπαινοῖται τὸν πατέρα. Nunquid enim ait, iam pridem falsò me accusant, quasi patrem occiderim? & hoc iudicio detectus, parricidij conuictus & punitus est. φασίαι ἅπαντες εἰδὼς ποτὸν κτ' τῶν ὑποκειν ἔδειξ' ἄλαβερότην ἐαυτοῦ ἄσπ' Ἐπεδοῦν, ἔτα καθύψωθον, πῶς γὰρ κερῆας, εἰ τὸ ἡλιος ἐστῶν τῶν ἡλεῖται, Ἐγὼ σοι*

BONE CON-
SCIENTIÆ FRU-
CTUS & LECU-
TITAS.

ALIAE CON-
SCIENTIÆ CEN-
PIA.

τόποι ἀπὸ α. Apollodorum ferunt in somnis vidisse se excoaratum de corui, & cor è lebre subclamans, Ego tibi horum causa sui, vide locum opusculo de sera numinis vindicta, De Hipparcho, Ptolemæo Cerano, & Paulania. Inter cetera τὸ μὲ σώματι, ἢ καλοῦσθαι λέγουσι, ἢ κωλύειν διαφρονεῖ ἢ αὐτὸ σωθῆναι, ἢ ὡς κληῖται κολασθῆναι ἕκαστος ἢ αὐτὸς τικτῶνται. Corpore quidem multifactorum quisque supplicio destinatus suam crucem exportat, at improbitas tormentum sibi ex seipsa fabricat & machinatur. Item: *εργατὸν ἕκαστος ἀδύλοτος τὴν δικαί, ἐπὶ τὸ γλυκὺ δὲ ἐδικίας, ἀσπρη δέ κληψ ἐκαστος ἔδειξθαι. Vt quisque peccauerit, punitur, & iniustus in iustitiam, ut hancum esca cooperatam, deuorant. Sed vt nostros quoque attingam, Chrysofotomus in epistola à Romanos in morali homilia 12. habet de bona & mala conscientia longè pulcherrima, vbi mala conscientia cum gladiatoribus differētissimè comparatur.*

DEFENSIONIS CONSTANTIAM.] Non abudict locus ille Demosthenis de falsa legatione: *Τί ποτ' οὐκ ἐπὶ τὸ ἀποποι, ἢ οἱ δὲ ἀλλοτρίωται τῶν πῶν τῶν ἐ τῆ πλεῖ, καὶ ἀίρεσι φερέσθαι ἵνα καὶ ἀποματῶται πῶντα ἐαυτὸν, ἐπὶ ἄνευτος μίαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν πῶντα ἰτῶνται, ὅτι πολλοὺς ἰσοῦσι ἔσθαι, ἐπὶ πάμποιο ἀδείξει, τὸ σῶμα δὲ καὶ πρὸς ἐκαστὸν τῶν αὐτῶν, ὅτι παρα- αἰετῶν τῶν θρασύτητα τῶν σῶνται, τῶν ἀπερφεῖται τῶν γλώσσας, ἐπερφεῖται τὸ σῶμα, ἀίρεσι, παρὰ τῶνται. Quid igitur caussa est cur imprudentissimi omnium qui in urbe versantur, & altissima voce loquentes, à me qui minimè omnium sum audax, cuique nemo vocis claritate concedit, tanto intervallo superantur? quod firma est veritas, infirmisque mendacium. factorum conscientia eorum retinuit audentiam, hoc linguam præpedit, fauces obiuuat, angit & strangulat, silentium indicit. Subdit paucis ininterictis : Ταῦτα γὰρ αὐτὸν ἀνώγει πρὸς ἀκούσθαι, ἐπὶ δούλει κῶ τῶν βρωμάτων σῶνται. ἰσὺς σῶσθαι αὐτοῖς ποτῶν ἢ δόξαι, ἰσὺς ἀπαινοῖται γὰρ αὐτοῖς τὸ σῶμα δὲ κῶ.* Horum sibi factorum conscientia, horum verborum seruu. nec quid his responderet mens quicquam fugerebat, ex iis enim conscientia emicabat. Chrysofotomus in epistolam ad Romanos homilia 12. *Ὀχ' ἔσθαι ἢ ἐπὶ τῶν ἀνευτοῖς, ἐπὶ οἱ γὰρ ἡδοναθῶν λακπει, ἐπὶ ἐπὶ πολλὰς ἐπὶ τῶν πρὸς ἀκούσθαι ἡλεῖται σῶμα ἡλεῖται, οἱ δὲ ἡδοναθῶν κῶ τῶν ἀποποι τῶν μετ' ἀίρεσις ἐπὶ ἄσπ' οὐκ ἔστι. Nonne vides in iudiciis, eos qui iniurias accepimus vultu explicato cum magna verborum libertate securè loquentes? eos verò qui intulerint deiectos cum pudore & panore? Noster pro Glucio: Oculi omnium Iudicum non in Scamandrum, sed in Oppianicum coniciebantur: timor eiu perturbatio, superius incertusque vultus, crebra coloris mutatio, que erant antea suspiciosa, hæc aperta ac manifesta faciebant.*

17.

Orationis
constantia si-
gnum bonæ
conscientiæ.

v.
Opinati.

OPINIONES.] Quid sit opinio, vide in Vatiniana §. 2. Adverte tantum hoc loco non esse nudas animi cogitationes, sed earum etiam significationem externam. Tranquillus Octauio cap. 51. *Quidam verò cognitiõe cum Emilio Aliano Cordubensi inter cetera crimina vel maximè obiceretur, quòd malè opinari de Cesare soleret : conuersus ad accusatorem, commoetòque similis : Velim, inquit, hoc mihi probes : faciam scias Alianum & me linguam habere : plura enim de eo loquar. Eodem sensu Philipp. 2. §. 7. Omne autem crimen tuum est quòd de te in his literis non malè existimem. vide locum. Iustinus libro duodecimo de Alexandro: *Hortatur milites**

suis scribere, variorem habituros occasionem propter militiam remotiorem. datos fasces epistolarum ad se tacite deferri iubet: ex quibus cognito de se singulorum iudicio, in unam cohortem eos qui de Rege durius opinati fuerant, conturbavit, aut consumpsit eos, aut in ultimis terris in colonias distribuiturus. Rursum Tranquillus libro citato cap. 67. *Cosmum servum gravissimè de se opinantem non ultra quam compediibus coercuit.* in Caligula 27. *Serra disse-*

de suo munere opinatos, vel quid nunquam per Genium suum desiderasset.

A X I O M A T A.

Magna vis est conscientia, & magna in utramque partem, &c.
 Cùm de facto vel iure quæritur, sapiens Iudex considerat facti rationem, præsentiam animi, defensionis constantiam.
 Non solum inimici malè de foribus viris loquuntur, & existimant, sed etiam imperiti.

A R G V M E N T V M.

Pergit rationes exponere, cur tum inimici Milonis, tum imperiti eum non putarent Romanam esse rediturum, ut inde quod frustrati sunt opinione sua, conscientia Milonis magis eluceat.

SI VE enim illud animo irato, ac percito fecisset, ut incensus odio strucidaret inimicum, arbitrabantur eum tanti mortem P. Clodij putasse, ut æquo animo patria careret, cùm sanguine inimici expleisset odium suum: siue etiam illius morte patriam liberare voluisset, non dubitaturum fortem virum, quin cùm suo periculo salutem Reip. attulisset, cederet æquo animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipse servasset. Multi etiam Catilinam, atque illa portenta loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ faciet. miseris interdum civis optimè de Republica meritos: in quibus homines non modò res præclarissimas obliuiscuntur, sed etiam nefarias suscipiuntur.

LXIV.

EXPLANATIO.

SI VE ENIM.] Exponit priùs quàm opinionem de Milone rerum imperiti concepissent, quorum ratiocinatio potest hoc dilemmate comprehendendi.

Milo Clodium occidit, vel ut odium suum expleat, vel ut Remp. ab eius tyrannide liberaret.

Sed siue hac siue illa causa occiderit non est Romanus rediturus.

Ergo non redibit.

Assumptionem probat apposita ad utrumque membrum ratione, petita tum à natura odij, tum à fortitudine Milonis, qui patriam suis commodis præferbat.

TRUCIDARET INIMICVM.] Milo Clodium occideret.

FORTEM VIRVM.] Prudenter hanc Milonis laudem, vel ex opinione imperitorum interferit, tum ut benevolentiam caperet, tum vt ostendat ad eò claram Milonis esse virtutem, vt nota sit etiam imperitis. vbi etiam atque etiam adverte singulorum verborum energiam. *Suo periculo salutem Reip. &c. cederet legibus, &c.* sed tu, vt dixi attendè considera, vereor enim meis verbis eloquentiæ saporem obtundere.

CEDERET.] In exilium iret, & legibus hoc pacto pareret, quæ prohibent eum in vrbe remanere qui ciuem occiderit.

MULTI.] Hactenus de imperitorum sermonibus, nunc ostendit quos de Milone rumores sparserint eius inimici. Multi, inquit, dicebant Milonem id esse facturum, quod fecerat Catilina, qui portentoso quodam scelere & monstruosa infamia status patriæ bellum indixit, & eiectus

è ciuitate *Quoniam quidem circumuentus, inquit, ab inimicis præceptis agor, incendium meum ruina extinguiam.* vt refert Sallustius.

ERUMPET.] Non eo sensu, opinor, dicitur erupturus Milo quo noster de Catilina: *Discessit, abiit, euasit, erupit:* sed sensus est. Milo erumpet in lucem, suaque consilia proferens patriæ bellum indicet, eaque palàm faciet, quæ iam pridem molitur.

OCCUPABIT.] Aliquam vrbem munitam inuadet, ex qua patriæ bellum possit inferre.

MISEROS.] Commodè & suo loco locum morale interferit, tum vt auditores illa varietate delectet, tum vt iudicium animos leuiter tracler & afficiat erga Milonem: tum vt hac lamentatione verè & ex animo loqui videatur.

NOTÆ.

ANIMO PERCITO] Ad eòdem faciendam instigato, & vt explicat Nonnius perculso. Plautus in Amphitruone:

Delirat uxor, atrà bili percita est.

Totus autem hic locus ex Andocidæ oratione de Mysteriis videtur expressus qui ipso exordio suam innocentiam hinc ostendit, quod se cùm fugere posset iudicio se voluntarius obtulisset. eius verba sunt pauca de multis. *ὁ πόσις ἢ μετέπειτα μυστήρια ἀδικῶν, κατακτανῶν, δίκην ἐστὶν ἐν ὑμῶν μέσσοις τιμωρῶν ἔχειν τῶν ἀδικῶν, οἷον ἐστὶν ἐν αὐτοῖς μετὰ αὐτῶν ἔχειν, ἐν ᾧ κατὰ νόμον ἀδικῶν.* Quotcumque verò nullam se fecisse iniuriam rati sublitterunt, & vos debetis de ipsèdem eandem opinione habere, quam ipsi de seipsis habuerunt, nec eos admitti facinorosi dånare. *Μοχ* vt hic Tullius imperitos, ita ille suos ini-

micos loquentes inducit: *ἐπ' ἀλέων οἱ ἔχθρη, ἀς ἀείψ' ἰγὼ, οὐτ' αἰ ἑσπεύειν αὖτις, εὐχόμεναί τε φεύγειν.* Τί γὰρ αἰ γ' βουλευόμενος Α. δειδώς ἀγῶνα προύπων ἑσπεύοις; Dixerint inimici, necnon remansuram fuisse, sed fugituros. Quid enim sibi volens Andocides hoc iudicium subeat? &c.

dicere hoc est, tuum corpus in frustra committitur. Huc referri possunt & illa D. Laurentij ad Tyranum verba apud Prudentium:

*Tunc ille, coctum est desورا,
Et experimentum cape
Sit crudum, an affum suauis.*

II. **SANGVINE INIMICI EXPLESSET ODIVM.]** Supra 59. *Nov sanguine & vulneribus suis crudelissimos inimici mentem, oculosque satiatuit.* quem loquendi modum Noster passim vsurpat. Maro 2. *Æneidos.*

*-tamen & sumpsisse merentis
Laudabor pœnas, animûmque expleffe iunabit.*
5. *Iunonis grauis ira, & inextinguibile pectus,*
7. *-odijs haud exstinguita quiescit.*

Quæ loquendi ratio ab ipsa odij natura profiuit, qui enim alium pessimè odertunt, eius expectent carnis satura. Achilles Hectori 22. *Iliados v. 346.*

Et ictus ille Ciceronis de Antonio, qui habetur lib. 10. ad famil. epist. ad Trebonium 28. *Quàm vellem ad illius pulcherrimas epulas me labibus Martiis inuitasses; reliquiarum nihil haberemus, ac nunc cum his tantum negotij est, ut vestrum illud disium in Rempp. beneficium nonnullum habeat querelam.* Sic etiam vt suum in garrulos odium ostenderet: *Ἀλέξει σακχαροῦς ἄσπιτον ἑσπευόμενον ἐξαρταίω, ἐκείων δ' ἐκείων, τῖ αἰ ἄσπα ἐάνοι, ὁ Ἀλέξει, Σαρμηλοῦς ἔπει, πορυγῶνός.* *Alexis à quibusdam loquacibus ob veracitatem irrisus, rogatusne quid incandissimè manducaret, garrulos, inquit, fixos.*

*Αἰ γὰρ ποῖς αὐτοῖς με ὕβρις ἐξ ὀνόματος αὐτοῖν
Ὡς ἀπὸ ταυρῶν κρέα ἐβόημι, δασὰ ἢ ἔοργας.
Atque utinam nudis laniatos dentibus artus
Manducare queam (tantæ est iniuria) crudos.*
4. *Iliados v. 35.*

IV. **SVO PERICVLO.]** Bene facit periculi mentionem, vt virtutem Milonis magis ostendat, ita Pindarus in Olympijs, Ode 5. strophe 1.

*-ἀχιθῆται δ' ἀρετῇ
Οὔτε παρ' ἀνθρώπων, οὐτ' ἐν τοσούτοις χεῖρας
Τίμας πλοῦσι ἢ κίμηνται, κἀλὸν εἶπε ποικιλῆ.
-que sine periculo sunt virtutes.*

111.
Labor & periculum gloriae patet.

*Neque apud homines, neque in manibus cauis
Sunt honorata, multi verò faciunt mentionem, si
quid pulchrum cum labore perfectam est.*

Euripidis Heraclidis:

*Foris γὰρ οἱ κλέπτουσιν ἑλλήνας πατήρ.
Est namque, ut aiunt, Glorie pater labor.
& alibi apud Stobæum, sermone περὶ πολιτείας.
Οὐδὲν γὰρ ὄν βασιλευσὶ ἐλλήνων ἀγῶν
Ἄλλ' οἱ πόνοι πικρὸς πῶς εὐδοξίας.*

Seneca epistola quadam. *Sicut illum sine gloria vincit, qui sine periculo vincitur.*

CEDERT A EQVO ANIMO LEGIBVS.] Legibus cedendum diuina quadam eloquentia probat. Plato in Critone sub finem, vbi leges ipsas ita loquentes inducit. *ἢ οὕτως εἰ σπεῖος ὡςτις ἀλλάξαι σε ὄν κενρῖς τε ἡ πᾶσις, ἢ τὸν ἀλλόν σπερῖνον ἀπὸ πᾶτων πῶσπερ ὄν παπῖς ἡ κινεῖται, ἢ ἀμῶπτερ, ἢ ἐκ μίξοις κᾶς; ἢ παρ' ἑτοῖς ἢ παρ' ἀνθρώποις πῶς νόμοι ἔχουσι; ἢ σέβειται δέ, ἢ μᾶλλον ἐπικέει, ἢ διαπύου πατεῖται χερσῶν πῶσος ἢ πατεῖται; ἢ ἢ πῶσος ἢ περεῖ αἰ ἀ κηκοῖς; ἢ πᾶσος, ἢ τῆ σπερῖτη σπερῖται νόμοις ἀρῶτα; ἢ τῆ πῶσους, ἢ τῆ Νείδος, ἢ τῆ εἰς πολλοῖς ἀγῶν πρὸσδοκῶν καὶ ἀποδοκῶν κενρῖτα πῶστα, ἢ τῆ δεικνῶν αὐτοῖς ἔχει; ἢ τῆ σπερῖται; ἢ αἰ ἀρχαῖται; οὐδὲ ληκίτοι πῶσ τᾶξιν; &c. οἱ δὲ ἄσπι- δου εἰ εὐχ' ὅσον οὐτ' ἄλλοις, οὐτ' ἄλλοις; πῶσ ἢ τῶν ἢ ἢ πῶσ πῶσους. Tullius est ita sapientia vt ignores patriam & matrem & patrem & maioribus omnibus pretiosorem, augustiorem, sanctiorem & maioris cuiusdam sortis pretio & reuerentia, & apud Deos & apud prudentes homines esse colendam atque venerandam; irateque aded patriæ & exan- descendi potius cedendum, & quasi assendum quam ipsi patri; & ipsi persuadendum, aut quicquid imperari faciendum; & quicquid nos pari voluerit, patendum; patienterque acquiescendum, licet graui impo- fuerit: sed subeunda verbera seu vincula. seu ad bellum ubi vulnera sua accepturius, presentemque aded mortem proficiscendum: hec omnia facienda, & a quum iustitiamque ita postulat. Nimirum nec cedendum aut declinandum, neque statio est deservenda, &c. Vtm autem inferre, neque patri, neque patri fas est, multo profecto minus patriæ?*

Summi odij signum velle crudas inimici carnes manducare, sanguinemque bibere.

*Ὡς ἄν βούλοιο Πείραιος, Πείραιός τῶ πᾶσος,
Ἄλλοις τῆ Τεγῶς, τὸ γ' κιν γόλον ἐς κᾶσις.
Crudum manduces Priamiu, Priamiq; sitinnos
Troianisq; alios, sic tandem expleueris iram.*

Priorem versus à Labone latinice donatum ridet Cornutus, sed nec ego potui meliùs, & vellem ipse vno versus elegantius protulisset. Xenophon lib. 3. Graecianorum: *οὐδέ μ' ἀπὸ δῶσιν κρύπτειν, τὸ μὲ οὐχ ἰδέναι αἰ γὰρ ἄμῶν ἰδέειν αὐτοῖν.*

Cum non possent quin eos libenter, crudos etiam manducarent. quam crudelitatem Nero cum per se exercere non posset, conatus est per alium ex- promere. Tranquillus cap. 37. *Creditur etiam polyphago cuidam Ægyptij generis, crudam carnem, & quicquid daretur, mandere assuetus, concupisse viros homines laniandos absternendusque obicere.* Exempla poterant exhiberi, vt de Tentyreis apud Iuuenalem sat. 15. de Tydeo apud Statium 8. Thebaidos & aliis. sed tu vide. Atque ex hac odiorum immanitate fortasse factum fuerit cur à culina ad pugnam metaphorà ducceretur. Theophrastus in characteribus de famigatione. *τᾶυτὰ γὰρ λέγουσιν περὶ τῶν ὤμων, ἢ πολλὰ τὸν ζωὸν γυρῶντα.* Eadem enim de praelio ab omnibus narraui: magnum nimirum ea pugna factum esse *fæctum.* & Comicus ipso initio Militis gloriosi. *Nam ego hanc macheram mihi corsolari volo,
Ne lamentetur, nève animum despondeat,
Quia se iam pridem feriatum gessitum,
Que misera gellu factum facere ex hostibus.*

Tractum vt notant Lambinus in eum locum, & Muretus lib. 3. var. lect. cap. 9. à fortioribus, vt quoniam facrimina, & istia. *E carnis minutissime affectus feri solent, diceretur machera gessire hostes ita minutatim concidere, vt ex eis facrimine fieri posse.* Ait Sophanes, vt Lambinus & Casaubonus notant, ideum vsurpat, sed nec locum citant, & aliquid mutant in verbis auctoris, quæ sic habentur in Equitibus.

*Πειραματὰ ἔκ σου σκᾶσῶσιν.
Fartum ex te faciam.*

Vbi Scholiastes: *Πειραματὰ τὰ ἀπὸ τῶν μαρτύρων περὶ τὸ σκᾶσῶσιν τῶν κρῖων. ὁ γ' βούλομαι λέγειν τοιούτῳ ἔτι κτ' ἄλλοις σου κᾶν τὸ σκᾶσα. Fartum dicitur carnes à coctus circumabscissis. Quod autem vult*

IV.
Cedendum patriæ.

longiorem, inquires, orationem, & sine delectu, sed ubi cuncta eminent quia possit haberi delectus? plura profertem, sed lassatus magis quam fatiatus abstituto.

v.
Erumpere
bellum.

ERVMPET.] Pro Sextio 9. *Cum illa coniuratio ex latebris atque ex tenebris erupisset, palamque armata volitaret. & alibi frequenter, translatio ducta videtur ab apostematibus cum humores noxii diu collecti tandem erumpunt, sic bella ciuilia quæ elædētis consiliis diu conflata sunt, rupto vt ita dicam tumore se expromunt. sic Valerius lib. 2. *Mors Drusi iam pridem tumescens bellum excitauit Italicum.* Maro 1. Georg. de Sole:*

-illo etiam cecos insurre tumulum

Insidias, fraudemque & operata tumescere bella Admonet.

RES PRÆCLARISSIMAS OBLIVISCENTVR.] Non abludivit illud comici Pœnulo, scen. Age tu.

Si quid bene facias, leuior plama est gratia. Si quid peccatum est, plumbem iras gerunt.

AXIOMATA.

Nonnulli æquo animo patia carent, cum sanguine inimici expletur odium suum.

Vel cum capitis periculo salus Reip. est adserenda.

Cedendum æquo animo legibus.

In ciuibus optime de Rep. meritis homines interdum non modo res præclarissimas obliuiscuntur, sed etiam nefarias suspiciuntur.

ARGUMENTVM.

Concludit superius argumentum, & enumerat ea crimina, quæ in Milonem etiam postquam reuersus est, congesta sunt, quasi se ille ad bellum ciuile, & vrbis incendium compararet, ex quorum criminum falsitate Milonis innocentiam, tot inimicorum calumniis appetitam magis illustrat.

ERGO illa falsa fuerunt, quæ certè vera extitissent, si Milo admisisset LXV. aliquid, quod non posset honestè verèque defendere. Quid, quæ postea sunt in eum congesta? quæ quemuis etiam mediocrium delictorum conscientia perculissent, vt sustinuit, dij immortales! sustinuit? immò verò vt contempsit, ac pro nihilo putauit! quæ neque maximo animo nocens, neque innocens, nisi fortissimus vir, negligere potuisset. scutorum, gladiatorum, frenorum, sparorum, pilorumque etiam multitudo deprehendi posse iudicabatur: nullum in vrbe vicum, nullam angiportum esse dicebant, in quo Miloni non esset conducta domus: arma in villam Ocriculanam deuecta Tiberi: domus in cliuo Capitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad vrbis incendia comparatorum. Hæc non delata solùm, sed pænè credita: nec anterepudiata sunt, quàm quæ sita.

EXPLANATIO.

ERGO ILLA.] Vide qua ratione syllogismum tractarit, qui fieri poterat hoc pacto.

Si Milo sibi sceleris conscius fuisset, non reuersus fuisset in urbem, sed ea fecisset quæ & imperiis suspicabantur, & inimici iactabant in vulgus.

Atqui Milo reuersus est in urbem, nec ea fecit quæ iactabantur.

Ergo nullus sibi sceleris conscius fuit. Propositio postremis verbis continetur. *quæ certè vera, &c. verèque defendere.* Assumptio eiusque probationes ab illis verbis. §. 63. *An verò oblitus, &c.* ad illa §. 65. *Ergo illa falsa fuerunt* extenditur. at §. 62. & 63. partim conclusio, partim aliqua propositio nis lemina clauduntur.

QVI D.] Altera pars de criminibus quæ post reditum congesta sunt.

QVÆ QVAMVIS.] Emendat Lambinus: *Quæ quemuis etiam mediocrium delictorum conscientiam perculissent.* Verùm vt Andreæ Schotti libro 3. notorum Ciceronianorum, cap. 13. verbis utat. *Quidni Latine dixerim criminum aliquem conscientiam percelli, non secus atque ira furis ac furore agitari. quare legit, & membris, & tueretur hanc lectionem. Quæ postea sunt in eius con-*

gesta, quæ quemuis etiam mediocrium delictorum conscientiam perculissent, vt sustinuit, Dij immortales! Sed in his libenter non tritor: nec video quid opus sit à vulgata lectione discedere, quidni enim liceat hunc locum sine vlla mutatione sic explicare. *Crimina tam atrocitate congesta sunt in Milonem, vt ea sua atrocitate percellere & tertere potuerint conscientiam Milonis, si delictorum quantumvis mediocrium conscientiam habuisset.* Atque hæc dicta sunt non in contumeliam doctorum virorum, sed, vt videas quantum litteris emolumenti parere potuerint, si aciem illam ingenij sui ad res maioris momenti ab his emendationum apicibus traducere voluissent.

VT SVSTINUIT.] Orationem triplici figura illustrat interrogatione, exclamatione correctione. quod diceret, quanquam lapsus sum verbo, quasi dico sustinuit?

QVÆ NEQVÆ.] Aduerte antithesim pulcherrimam.

SCVTORVM.] Enumerat varia armorum genera quæ Milo tanquam bellum ciuile concitaturus esset, dicebatur iam sibi comparasse. de quibus vide Notas.

FRENORVM, SPARORVM.] Monet Lambinus vocem *frenorum* commodam non

videri, ideoque delendam. *sparrorum* etiam in quibusdani exemplaribus desesse. ego neutram autem inducere, nec tamen legero *framearum*, loco *franorum*. quæ vox margini passim adscribitur.

NVLIVM ANGIPORTVM.] Vicium angustiorum quo tanquam compendio ex vno vico in alium commeatur, in quo Milo domum non conduxisset, vt in eam arma comportaret, quibus ad delendam & incendendam urbem vte- retur.

MALLEORVM.] Vide Notas.

DELATA.] Ad Cn. Pompeium.

REPVDIATA.] Fides eis denegata.

NOTÆ.

I. Correctio- nis oratoriz exempla.

SVSTINUIT.] Aufonius in gratiarum actio- ne. *Quisenim locus est, aut dies qui non me hu- mans aut similibus gratulationis admoveat? admoveat autem? id inertiam significationis ignava! quis, in- quam, locus est qui non beneficiis tuis agitet, inflam- met? Crebro noster, vt libro 5. ad Attic. epist. 4. O Provincia! Provincia! Etiã hinc tibi curan- dus est? curandus autem? Pro Sextio 53. Illo, in- quam, ipso die, die dico? immò horã atque etiam puncto temporis eodem tibi Reique publica pern- iciosa, Gabinio & Pisoni provincia rogata est.*

II. Scutum à Græco scuto.

SCVTORVM.] Scuti & clypei diuersitatem ostendit Lipsius de militia Romana lib. 3. dialo- go 2. tantum aduertit nomen à Græco scuto videti deductum, quòd taurorum pellicibus & coris te- gerentur. Virgilius 10. *Æneidos: Cùm pelvis toties obeat circumdata tauri. & alibi passim, ne morer. Turpilius apud Non- nium vlt. pat. genere masculino.*

Scutus.

*Quia non minus res hominem, quàm scutus tegit. Abs te non fuerit optima Turnebi verba exci- bere è libro 11. aduers. cap. 27. vbi landamit Li- uium lib. 8. Clypeis autem Romani vsi sunt. deinde postquam facti sunt stipendiarij, scuta pro clypeis fecere. Subiungit: Sed & Linius lib. 1. primæ classis imperatum dicit esse clypeum cum galea, ocreis, loricas secundæ pro clypeo scutum, & præter lo- ricam eadem omnia. vbi Dionysius Halicarnass. lib. 4. antiq. Rom. pro clypeo à scuto. Græcè scri- bit, pro scuto scuto. Igitur clypeus rotundus erat, vt Virgilio auctore intelligi potest 3. *Æneidos.**

Argolici clypei aut Phœbea lampadis instar. vnde & passim orbis clypei nominatur. 2. -clypeique sub orbe teguntur.

Scuti & clypei diuersitas.

pergit. Scutum formæ oblongæ maiusque cly- peo. Itaque pro clypeo secundæ classis datum, quod sine lorica essent, vt scutum & clypei & lo- ricæ loco esset, & totum corpus protegeret. 3. *Æneid. -scutis præter ita corpora longis.*

hinc & scutoi Græci vocant, quod refert similitu- dinem forium, quæ longiores quàm latiores solent esse. Sed Lipsius consulatur: neque enim operæ fuerit hic notare, quæ sit inter hæc duo & partim, ac lidem, certam, peltamque distinctio.

III. Gladij.

GLADIORVM.] De gladiis ibidem Lipsius. aduertit milites non solum gladium habuisse, sed etiam pugionem, vt nunc vsu receptum est. Ioseph. lib. 3. de excidio, cap. 6. *οἱ δὲ πλῆθος ἐπέβητε τὰς οὐροὺς αὐτῶν, ἡ μάχη ἐβλήθη δὲ ὑποτέρῳ θῆναι. μακρῶν τε καὶ ἀπλοῦ τοῦ ἀκροῦ ξίφους πολλῶν, τοῦ δὲ ἐπιβλήθην ἀπλοῦς οὐ πλῆθος ἔβη. Pedes lorice armati &*

gladios utrimque gestantes, longiorem quidem illum ad sinistrum laeu; nam qui ad dextrum est palmi, sine duodecim digitorum mensuram non excedit. Varia porò fuerunt genera gladiorum, enses, sica, machæra, spatæ, lingule, pugiones, climacule. quæ à Gellio numerantur cap. 25. lib. 10. Noct. Attic. vide etiam Alexandrum lib. 6. Genalium dierum, & Tranquillum interpretem. & nos ad Philipp. 2. §. 20.

IV Framæ.

FRAMEARVM.] Vereor vt hoc vocabulum sit in peregrinitatem redigendum, cùm xpo Tul- lij, ante cognitos Germanos, vix dum in vsu fuisse videatur. Cornelius Tacitus de moribus Germa- norum. *Rari gladiis aut maioribus lanceis utuntur. halsus, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angu- sto & breui ferro, sed ita acri, & ad vsam habili, vt eodem telo, prout ratio poscit, vel eminus vel comminus pugnent.* Iuuenalis sat. 3.

Et Martij frameam, & Cirrhas spicula vauit. Glossæ Græcolatinæ. *Ροπαῖον, framea, gladium.* Sed neutrum bene, vt arbitror. Framæ enim gladium fuisse disertis verbis negat Tacitus, & innuit ne quidem fuisse romphæam. nam frameas ait fuisse halsus breuioribus. at Linius dec. 4. lib. 1. romphæam ita describit: *Thracas romphæa ingen- tis & ipsa longitudinis inter adiectos vindique ram- mos impediēbant.* Adde quod romphæa Thracum fuit, framea Germanorum, vt Romanorum Pila, Gela Gallorum, & Maffagetarum, fassilla Macedo- num, lancea Hispanorum, acinacis Medorum, gladius Lacedæmoniorum, salarica Saguntino- rum, sagaris Persarum, Teutonum catææ, securis Amazonum, &c.

SPARORVM.] Nonnius de genere armo- rum. *Sparus telum agreste.* Virg. *Agrestisque manus armat sparus.* Vatro Meleagris.

V. Sparus.

Aut ille ceruum qui volatilem curvens Sparo secutus tragulæ traiecit. Sic enim malo tum viuis doctis, quàm volabile & traiecit. Sisenia hist. lib. 3. *Sparus ac Lancea eminus peteret hostes.* Paulus ex Festo: *Sparus minimi generis iacula, à spargendo dicta.* Lucilius.

Tum spara, tum murices portantur, tragula porro.

Sic enim vt legam facit tum ratio quantitatis, non murices. tum Nonnius idem citans, tum Feltus ipse alibi. *Rumex, genus teli simile spari Gallici.* Rumex. vbi & hoc ipsum protulerat, vt liquet è relictiis scripturæ veltigis, citato facile inducor vt credam hos esse quos loco citato Gellius *rumigestios* appellat statim post spari mentionem. Qui tam- en hanc vocem è textu Ciceronis explodunt, suam videntur habere rationem. nam si de bello cogitasset, nõ sparus sibi, sed tela militaria com- parasset. nam vt ait Marcellus: *Sparus lancea, le- go spari & lancea tela sunt non militaria.* Sallu- stius Catilinæ bello: *Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militariibus armis instructa: ceteri, vt quosque casus armarant, sparus aut lanceus, alij præcurus sudes portabant.*

Lancea.

PILORVM.] Vide Pison. §. 38. & præcipuè Lipsium de Militia Romana, lib. 3. dial. 4.

VI. Angiportus.

ANGIPORTVM.] Angiportus auctore Festo: *iter compendiarium in oppido: eo quod sit angustus portus, id est aditus ad portum.* Vereor vt Paulus hunc locum mutilando corruerit. notat tamen Festus alibi. *Portum in duodecim pro domo pos- situm omnes fere consentiant.* CVI TESTI-

VII. Angiportus.

MONIVM DEFVERVNT, IIS TERTIIS DIEBVS OB PORTVM QVAVGLATVM ITO. Cùm autem noſter in ſingulis angiportus aëdes fuiſſe conductus, per angiporta ſine angiportus, non ipſos anguſtos & compendioſos tili- tus quibus à vico ad vicum comme- tur, intelligit, ſed ipſos domorum ordines qui ſunt interiecti, & hinc inde illis viarum anguſtis finiuntur. ita Plautus in Pſeudolo Sc. Minus malum.

Habui numerum ſedulo, hoc eſt ſextum à porta proximum Angiportum, in id angiportum me deuortu iuſſeras.

Quotumas adis dixerit id ego admodum in- cerio ſcio.

Commodum autem in angiportis locum ad in- fidias, & vrbs incēdium fingebant à Milone fuiſſe delectum, quia angiportus fuerunt vicis oc- cultiores & tegendis armis, eruptionique faciendæ aptiores. Plautus Moſtell. Sc. *Qui homo.*

Abij illa per angiportum, ad hortum noſtrum clanculum.

Oſtrum quod in angiportu eſt, horti pateſceti fores Eaque eduxi omnem legionem, &c.

Et ob has latebras in angiportis videtur verſatæ præcipue meretrices. Catullus:

At nunc in truiſis & angiportis Glubit magnanimos Remi nepotes.

Vlpianus D. De verb. ſignif. 59. *Portus appellatus eſt conchluſus locus, quo importantur merces, & inde exportantur. Eaque nihilominus ſtatio eſt con- cluſa, atque munita. inde angiportum dictum eſt.*

VIII.

OTRICVLANAM.] Immo Oriculum, vt notam Lambinus & Fabricius. Strabo libro 5. Κατ' ὄπισθ' ὠρ τῶν Φλευρίας εἰ τ' Ὀρικόλων οὐκί: τῶ Τιβέρι. Iuxta viam Flaminiam Oriculi ad Tibe- rim. Stephanus: Ὀρικόλα πάλις Τιβέριον. Oricu- la vrbs Tyrrhenorum, &c.

MALLEOLORVM.] Ammianus l. 20. *Fa- cēſque cum tadis & malleolis ad exurendum inmi- nens vulnus undique conſulabant.* Quos lib. 23. accuratè deſcribit: *Malleoli autem, ſcilicet genus ſig- nificantur hac ſpecie. Sagitta eſt canna inter ſpiculum & arundinem multiſido ferro coagmentata, qua in muliebris coli formam qua venitur linea ſtamina concuauit ventre ſubſiſter, & pluriſariam pa- tens, atque in alneo ipſo. legitim: in alio ipſa ignem cum aliquo ſuſcipit alimento. & ſic immiſſiſſa lentius arcu inualido (icē enim rapiore extinguitur) ſi haſerit viſquam tenaciter cremat, aquique conſper- ſa acrioris excitat & ſus inuenditur, nec remedio ullo quam ſuperieſto puluere conſopitur. Nonnius de genere annorum aliter videtur deſcribere: *Malleoli manipuli ſpartei pice conſecti, qui incoſti aut in muro, aut in teſtudinē iaciuntur.* Siſenna hiſtor. lib. 4. *De quibus parim malleolis, parim faſces ſarmentorum incenſos ſupra vallum frequen- tes iaciebant.* Gloſſarium: *malleolis, πυρὶς βόλα.* quod instrumentum, vt Bonifacius Vulcanus me- docuit, Heſychius ἀστρος appellat: ἀστρος ἀστὴρ περὶ τοῦ αἵετός ἐστι τὸ ἐξ ἄστρου πικρὸν καὶ θύριον ἐς πυρὸς ἀπὸ τοῦ αἵετος, καὶ ἐξ αἵετος ἵππου τὸ πικρὸν χυμὸν. ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλοις λίθοις, καὶ ἕνεσσι βύλλοις, καὶ πικρῶν βόλων. Malleolus vas rotundum, quod inſuſa pice, ſulphure, & ſuſpici ingeſtis iaciebant. & quacuſque ſerebatur, vrebatur quicquid occurreret, eſt etiam lapidis genus, & li- gni acidi, pice allici. De his etiam ignibus intelli-*

Malleoli de- ſcriptio.

genus & Dio lib. 55. Τὸ δὲ δῖον σπὸς ἐξ ἱλαίου- 120 τῶ ἀνύρεσος τὰ κληρονομία τῶν θυρατῆα αὐτοῦ, δῖονος ἴου πύρ ὅταν μὲν ἐξοστῆται, ἢ ἐκὼν κατὰ τὸ σπ- 125 δου. & ὁ δῖος πύρ ἐν τῶ Τίβερι πολλὰ ἐπιβάλλει, καὶ τὴν αἰετὸν λῶσιν, &c. Populo multis precibus obſecrante Auguſtum vt filium reuocaret, reſpondit ignem aque potius eſſe miſcendam, quam tam ab exilio reuocandam, & populus multos ignes in Ti- berim iniecit, neque tamen quicuſque tum impe- trauit. Cur autem hos ignes Græcos vulgus ap- pellet, ea videtur eſſe ratio vel quod Græci contra Troiam inuenerint, ad quos nullæ oculos alluſerit Homerus, dum Vulcanum cum Xantho pug- nare, & ignes in medijs aquis ardere fabulatur, Iliados 6. à verſu 330. ad 382. quos ignes Iola Iu- no reſpreſerit. cuius nomine multi terram intel- ligunt. Theodoretus de curat. Græc. affect. tertia oratione: Πλεῖστοι γὰρ ὁ Χυρονίαν τῶν πῦρ σπυρ- 385 ρῆσιν ἐν Ἡερ. Plutarchus enim Chironem terram Iunonem nominauit. Plutarchi verba reſert Eu- ſebius lib. tertio præp. Euangelicæ cap. primo, ex opusculo de Dædalis apud Platæas. vide. vel Græci dicti ſunt, quòd sulphur Græcum eorum tem- peraturæ miſceatur. de quorum conſeſione vi- de quæ Albertus Magnus, Ioānes Baptiſta Por- ta, Cardanus de ſubtilitate, Iulius Cæſar Scaliger exercitatione decima tertia in eundem, Iacobus Vvekecius exiſ, & alij litteris prodiderunt. vt iam fabuloſa non arbitretur quæ à varijs traduntur de ignibus qui aqua magis inardescant, & ſola iniectione pulueris extingui poſſe videantur, quæ ille illud eſt apud Antigonum in mirabilium narra- tionum congeit hiltoria c.lxxxii. & Plinium libro 2. cap. c.vi. Falgrat in Phæſide mons Chi- 390 mæra, & quidem immortalis diebus & noctibus flam- ma. ignem eius accendi aqua, extingui vero terræ aut ſano Guidius Cteſias tradit. Dio lib. 4. ignem Apolloniæ deſcribit, qui ſeris τὰ πύρ ἐπιρροῖς πῦρ ἰμπερὶς ἰναιέτι καὶ ἰς ὄρει: ἐξ αἵετου. imbrium effuſioni- bus augetur, & in alium attollitur. Vide. mmd & mihi illud incendium ex cauſa naturali pro- uenire potuit, de quo Tacitus decimo tertio an- nualium: *Ciuitas Iubonum ſocia nobis malo impro- 395 uifo aſſiſta eſt, nam ignes terra editi villas, arua, vicos paſſim corripiebant, ſerebanturq. in ipſa con- dita nuper colonia mania, neque extingui poterant non ſi imbres caderent, non ſi fluminalibus aquis, aut quo alio humore niterentur, donec inopia remedij, & vrâ cladis, agreſtes quidem eminus ſaxa iacere, dein deſidentibus flammis propius ſug greſſi, icē ſuſtinent aliiſque verberibus vt ſeras abſterrebant: poſtremò regmina corpori direpta inuicium, quanto magis pro- 400 fana, & viſu polluta, tanto magis oppreſſura ignes. Hæc, inquam fabulis non aſcribo, cùm ars natu- ræ imitatio hæc inuenite potuerit temperari qualitatibus, quo ignem in medijs aquis feruaret. fabuloſus eſt oleum illud quod ex ingenti verme exprimi Cteſias reſert apud Phocidum: καὶ τὸ ἱκανὸν 405 ἐσθλὸς αὐτοῦ, ἐξ ἄστου τῶ βλακῆ τῶν λίθων. ἀλλ' οὐ δὲ ἐξ ἰππὸς αὐτοῦ ἕρπει. πῶ τ' εἰ ἕλαος, ἀς πύρ, εἰ ὅ ἀπ- 410 χῶν, ἀπ' αἵετος καὶ κατὰ λῆρας ἕλαος καὶ ζῶν, καὶ ἀπὸ οὐκ ἐπι- 415 νουτοῦ εἰ μὴ αὐτὸ πύρ καὶ τὸ πύρ. Oleum autem, ad- hibitis cuſtodibus, ad ſobum Indorum Regem mit- tunt. alij enim id habere non licet. oleum hoc id cui ſuperfuſum fuerit, accendit, & ignis paſſiter annua- 420 liaque comburit: ſolòque luto & eo quidem craſſo extinguitur.*

Ignes Græci.

Occasione rumorum qui fuerant de Milone dissipati, suspiciones & metus Pompeij diluit, & ne eius animum iam satis à causâ Milonis alienum exulceret, miro artificio tractat, & suspitionum causas emollit.

LXVI. **L**AVDABAM equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij, sed dicam, vt sentio, Iudices, nimis multa audire coguntur, neque aliter facere possunt ij, quibus tota commissa est Respub. quin etiam audientus sit Popa Licinius nescio quis de Circo maximo, seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos esse, de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse: deinde postea se gladio percussum esse ab vno de illis, ne indicaret. Pompeio in hortos nunciauit. arcessor in primis. de amicorum sententia rem defert ad Senatum: non poteram in illius mei, patriæque custodis tanta suspicione non metu exanimari: sed mirabar tamen credi Popæ: ebriosorum confessionem seruorum audiri: vulnus in latere, quod acu punctum videretur, pro ictu gladiatoris probari.

EXPLANATIO.

LAVDABAM.] Aduerte Oratoris prudentiam, quod in his suspitionibus leui & beneuola interpretatione virtuti dari potuit, id tribuit ipsi Pompeio: quod vituperari, id excusat à necessitate, neque Pompeio peculiare esse dicit, sed iis omnibus commune quibus tota Respub. commissa est.

POPA LICINIVS.] Alconius rem ita declarat: Prius etiam quam Pompeius ter Consul. (legerim tert. Coss. id est, tertio vel tertium Coss. de qua locutione Gellius habet elegantem hystoriam) Priusquam Pompeius tert. Coss. crearetur tres Tribuni Qu. Pompeius Rufus, C. Sallustius Crispus, L. Munatius Plancus cum cotidianis conuentionibus suis magnam inuidiam Miloni propter Clodium excitant, produxerant ad populum Cn. Pompeium, & ab eo quaesierant, num ab eo delatum esset, illud quoque indicium, suæ vitæ insidiari Milonem. Responderat Pompeius Liciniam quendam de plebe sacrificorum, qui solitus esset familias purgare, ad se detulisse seruos quosdam Milonis, itémque liberos comparatos esse ad eadem suam, nomina quoque seruorum edidisse, ad Milonem misisse vt eos in potestate sua haberet, à Milone responsum esse ex iis seruis, quos nominasset, partim neminem se vnquam habuisse, partim manusisse, deinde cum Liciniam apud se haberet, Lucium quendam de plebe ad corrumperendum indicem verisse, qua re cognita in vincula eum publica esse coniectum. Quæ res si contingit ante tertium Pompeij consulatum, vt iste refert, iam Ciceronis excusatio vix locum obtinebit, nisi fortasse dicatur totam Rempub. etiam tum fuisse commissam, quia iam tum decreuerat Senatus, vt cum interrege & Tribunis plebis Pompeius, qui tum Proconsul ad urbem erat, daret operâ ne quid Resp. detrimenti caperet.

DE CIRCO.] Hic Licinius ad Circum maximum popinam videtur habuisse, & ibi vinum vendidisse.

SERuos MILONIS.] Suspicio Euclammum & Birriam gladiatores intelligi. nam eos qui

sunt nominati, partim libertate donauerat, vt vidimus, & probabile est hos duos, cum Milo duodecim seruos qui maxime operam nauassent, manumisit, non fuisse prætermisissos.

IN HORTOS.] Ad quos Pompeius secesserat. Pedianus præfat. In hortis manebat, idque ipse ipsum in superioribus, circa quos etiam magnanimus multum excusabat. Lego, ita me Critica iuuet: Idque ipsum in superioribus circa quos etiam magna manus militum excubabat.

ARCESSOR IN PRIMIS.] A Pompeio mecû & cum aliis amicis suis deliberaturo, quomodo se gerere deberet. aduerte rursum quàm prudenter mentionem suæ cum Pompeio familiaritatis intererat; & eandem ob causam meminuit Pompeij meritorum tum in letum in vniuersam Rempub. quòd nisi præmitteret, maleuolus fuisse videretur in Pompeium: siquidem, vt ait Virgilius, amantes immatura timent, quare antequam dicat se miratum, fuisse fidem huiusmodi suspitionibus adhiberi, & familiaritatis, & beneficiorum Pompeij meminuit, & se fuisse metu exanimatum confitetur.

CREDI POPÆ.] Sacrificulo vilissimo, & abiectissimo.

EBRIOSORVM.] Fuluius mauult ebriorum. Lambinus ex antiquis Codicibus censet esse delendam: quod mihi quoque aridet; hæc enim circumstantia fidem potius addebat eorum testimoniiis, quàm detrahebat.

QVOD ACV PUNCTVM.] Propter suam paruitatem.

GLADIATORIS.] Quales fuerunt Euclammus & Birrias: & eam ob causam hos duos reor fuisse delatos. Hinc autem indicium refellit, quia leuem plagam, vt verbis vtat P. Victorij, in corporis parte non opportuna letho, vel potius notam in summa cute descriptam, verisimile non erat à robusto seruo, ad eademque faciendam delecto, impositam, sed ab eo auctore mendacij ad fidem faciendam descriptam.

PROBARI.] Ita malui quàm vulgatum putari cum Gruttero, Modio, & alijs viis eruditis.

NOTÆ.

1. POPA.] Alconius: De plebe sacris oram, qui solitus esset famulus purgare. nos prius de nomine popa, deinde de familiarum purgationibus disseremus. Popa fuit sacrorum administer. Macro. Georg.

Popa.

Inter cunctantes cecidit moribunda ministros. Suetonius in Caligula cap. 32. Admotæ altaribus victima, succinctus poparum habitu, clavo altæ malleo, culturarium mactavit. E quo intelligis inter sacrorum ministros, alios fuisse qui culturarij, alios qui popa dicerentur, quorum popa impacto in frontem malleo victimas mactarent, culturarij easdem ictu malleo iam stupefactas iugularent, & sacrum cruorem de iugulo demitterent. Adrianus Turnebus aduers. libro decimo octauo, capit. quinto rationem reddit cur dixerit succinctum. Popa, inquit, qui victimis immobilabant, alio corpore nudo ab umbrilico ad pedes, inuoluti erant veste que limus dicebatur. Propertius libro quarto eleg. tertiâ:

Succinctus popa.

Illâ dies horis eadem denantat ignis
Succinctique calent ad noua lucra popæ.

Limus.

legit ille noua sacra. Scuiuis in 12. Æneidos: Limus est vestis, qua ab umbrilico vsque ad pedes teguntur pudenda poparum. Videtur etiam fuisse laureati sacris operantes. Prudentius lib. priore in Symmachum:

Laurigerosque Deum templis adflare ministros.
Et apotheci aduersus Iudæos:
Flamen & ipse suos miratur vertice laurus Cedere.

Popana.

Videntur autem huiusmodi popæ panes quos popana dicebant altaribus oblatos, & quædam hostiarum intestina domum retulisse, vnde & huiusmodi liba popakorion nomen accepit. Iulianus in Misopogone: Τῶν δ' ἕστος ἰδία ὑδῶν εἰς τὰ δειπνα, & τὰς ἱερῆς τοῦ Μαιουῶν ἡρώματ' ἀποκλιωτής, ἑστῶ δ' ὑμῶν ἀντοῦς ἕως σπυραιος τῆς πόλεως ἐὺδὲς δὲι, αὐτ' ἰδία πῶς πλιτωῖ, οὐτὲ ἰσπῆς κοίρη μόνος δὲ ἰερῆς, δὴ, ἡμα, διχρότερον λῶ ἀπὸ τῆς πλῆθος τῶν ἀεσπρεσιῶν τῶν θηρῶν παρ' ὑμῶν ἰκέαδ' ἀπῆνας μαεδὰς ἱερῆς. τοῖς αὐτοῖς ἡ ἱερῆσι οἱ θεοὶ κελοκαροδία πηδῶν αὐτῶν, & ἀρετῆς ἐπιτηδῶσι ἀεσπρεσιῶν, & λειψυρεῖσι ἐσίσι τὰ εἰκοτα. Cum vniuersisque vestrum priuatum ad cenam & festiuitates Mantua pecunias insumpserit, nemo tamen pro vobis ipsis, & pro salute ciuitatis sacrificat, neque cuius priuatum, neque ciuitas publice. Solus verò sacerdos, quem, opinor, æquiuu fuerat à multitudine eorum, qua à vobis offeruntur, parces habentem domum discedere. Sacerdotibus enim Divinorum probitate & virtutis studio volunt honorari, is quoque conuenientia publice exhiberi. Halicanallessus 2. antiquit. Rom. Εγὼ γὰρ γὰρ ἐξαιρέτως ἐὺ ἱερῆσι εἰδίας δειπνα πρῶτον ἰδία, & τραπεζῆς ἑλλήνας ἀρχαίους, & κραιῖς ἑ, πικρῶσις κραιῖσις ἀδῶσι μᾶλλον, & πῶπαν, & ἑῖας, & καρπῶν πῶν ἀ ἰερῆς, & ἀλλ' ἐ πῶπαν λιτῶν & ἐ δῶπαν, &c. Ego in sacris adibus appositas Diis cenam spectans, in mensis lignis operis attingi, in canistris & tabellis fictilibus farina placentas, & popana, & far, & frugum quarundam priuatum, & alia huiusmodi vilia & parabilia. Iuuenalis:

-vili popano placabis Osirim.

Glossarium: Popa παλακῶς, & πῶπαν. Item: popa

εἰς τῆς, popas εἰς τῆς. popasigitur placentas appellat, siue liba, vt opinor, pinguiora. onomasticum G. L. Popa λίτος, ex quo factum arbitror, vt non solum viliores illi sacrorum ministri, sed etiam cupedarij & placentarij popæ dicerentur, & quia multa liba, multas etiam hostiarum particulas domum referebant. ne id periret, postea vendebant & iidem erant œnopola. qualis fuit hic Noster Licinius popa, apud quem ferui Milonis ebrii facti fuisse dicuntur. atque hic etiam ex causa ganæ & illa computationum gurgustia poparum nomen habuerunt. Hinc obiter explico Perisium Sat. 6.

-illi tremas omento popa venter.

Popa, vt dixi, vel cupedarius significat, vel libum siue placentam pinguiorem. vno coluche. popa igitur venter, est venter qui instar coci cupedarij, multos cibos & pingues coquat assidue, vel qui instar popæ siue placentæ pinguis, multa pinguedine faciarur. Quod spectat ad formam huiusmodi popas vmbilicatas fuisse tradit Polybius lib. 6. multis distinctis vmbilicis. Clemens Alexandrinus in proreptico, hic πῶπαν πλῆρωσας, ἐμπαρῶν alter appellans. De purgatione familiaræ Festum intelligo: Euerriator, &c. Nam ex uerbo eius purgatio quedam domus, ex quo mortuus ad sepulchrum ferendus est, quo fit per euerriatorem certo genere scoparum adhibito, ab extra verendo dicitur. Huiusmodi popas Athenis inuenio μεστάρης fuisse nominatos. Suidas: Πειστηραγος ὁ πειστηραγος τῶν ἱσῆς, & τῶν οὐκλήσις & τῶν πλῆθ. Πειστηραχος qui purgat domum. & concionem, & μεστῶν urbem. ἱσρος δ' ἐὺ τῶν Ἀλκιδῶν, πεισῶν, τῆς, ἀεσπρεσιῶν, τὰ κειδῶσα, & οἱ τὰ ἱερῆς ἐκδιέσποντες πειστηραγος. Ister verò in Atticis μεστῶν, inquit, nominantur purgamenta, & qui templa purgant, μεστῶν. Aristophanes Concionantibus sub initium:

Euerriator, euerria.

O μεστῶν πειστηρῶν καὶ τῶν γαλλῶν.
vide interpretem. legem, & μεστῶν. Atticè vocandi casu.

Purgator circumferre te selem decet.
Neque selem solum in huiusmodi purgationibus circumferrebant, sed etiam scyllum & cautulum. Theophrastus in Characteribus de superstitione: καὶ ἱερῆς καλέσας σκύλλῃ ἢ σκύλλα καλέσας αὐτὸν πεικασθῶς. Piatricibus adscitis se scyllum aut cautuli circumlamine purgari. Quem ritum ibidem Casaubonus illustrat. Sed hæc Athenis. Romæ purgationes vt plurimum, factas fuisse reor vel accensis tædis sulphuratis, vel aquæ adspersione. Iuuenalis Sat. 2.

In purgationibus selem, scyllum, cautulum circumferrebant.

-Cuperent lustrari, si qua darentur
Sulphura cum tædis, & si foret humidis lauribus,
de quo ritu, ne temerè, vide Iuuenalis in hunc versum, & Maronis interpretes in illum G. Æneidos:

Idem ter socios pura circumtulit unda.
Spargens rore lensi & ramo felicitis olivæ,
Lustravitque viros. -

Aqua lustratilis.

Quæ lustratio præfectum fiebat in funeribus. Pol-
lux libro 8. cap. 8. καὶ οἱ ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὸν πῶ πειστηραγος ἀφικνούμενοι ἱερῆσις ἱεροδῶσι τῶ ἑστῶν πειστηραγος. τῶ δὲ πειστηρῶν ἐὺ εἰδίας κραιῖσις ἑ ἄλλος εἰδίας κραιῖσις ἀδῶσι. τὸ δ' ἰσρατοῖς ἑκαλεῖτο ἀδῶσι. Et qui ad lugentis domum veniebant egredientes purgabantur aqua circumadpersi. Ea verò propostæ erat in ἀδῶσι. vnde sicili ex alia domo altata. sicilie verò silid

vocabatur ἀδύσιον, quasi irrigatorium. Hæc Pol-
lux. Licinius igitur fuit ex eo genere poparum
qui familias & domos funere quopiam familiari
funestas tæta, ovis, sulphure, exueris, aquæ cir-
cumlatione purgabant. quod officium vt apud
Latinos, sic etiam apud Græcos probat̃ fuisse li-
quet ex Demosthenis oratione de corona, in qua
extrema Glaucotheam siue Empusam Æschinis
matrem huiusmodi patricem fuisse exprobrauit.
Porcam etiam immolabant. Festus Pompeius:

Præsentanea
porca.

Præsentanea porca dicitur, vt ait Veranius, que fami-
lie purgandæ causâ Cerei immolatur. quod
pars quedam eius sacrificij, sit in conspectu mortui
eius, cuius funus instituitur. Tullius 2. de legibus.
Victorio emendandæ menda que irrepserant. Nâ
priusquam in os iniecit gleba est. locus ille, ubi cre-
mentum est corpus, nihil habet religionis; iniecit̃
glebâ tum is & humatus est, & gleba vocatur. ac
tùm denique multa religio iura complectitur.
Itaque in eo qui in nauis necatus, deinde in mare
proiectus esset, decreuit P. Mutius familiam pu-
ram: quod os supra terram non extaret, porcæ
heredi esse. Cotra censet habendas triduum ferias,
& porco fœmina piaculum pati: si in mari mor-
tuis esset, eadem præter piaculum & ferias. Vtuo
libro 3. de vita pop. Rom. apud Nonnium: Quod
humatus non sit heredi porca præcidanea suscipien-
da Telluri, & Cerei, aliter familia pura non est.
Ex quo præter superiores illas emendationes Vi-
ctorij, libenter legerim in Tullio, porcæ heredi
esse suscipiendam, vel machandam, vel faciendam,
vel quid eiusmodi. Vide Gellium lib. 4. cap. 6. Pos-
tremo popano quodam siue facimine in fami-
liis purgandis: vnde & purgator familia meritò
Popæ nomen obtinebat. Paulus ex Festo: Silice-
nium erat genus faciminis quo stetu familia pur-
gatur. Sed de his hæc tenus.

II.

NESCIO QVIS DE CIRCO.] Magna
huiusmodi superstitionum seges in Circo. No-
ster 1. de diuinatione in fine versus huiusmodi
laudat:

In circo po-
pæ & huius-
modi.

Non vicanos haru'ssices non de circo astrologos,
Non Iliados concitatores, nõ interpretes somnium.
Non enim sunt ij aut scientia, aut arte diuini.
Sed superstiuosi vates impudenteque harioi.
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas im-
perat.

Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant
viam.

Iuuenalis Sat. 6.

-Spatium Instrabit vtrumque
Metarum, & sortes ducet frontemque ma-
numque
Prebebit vati crebrum poppy'sma roganti.

Item:

Plebeium in circo positum est & in aggere fatum.
Id est, in circo frequens est harioiulus qui dicat fatum
plebeis. Inquò popinæ circa theatta & circos.
Plautus prologo Pænuli:

Dum ludi sunt in popinam pedisequi
Irruptionem facite, nunc dum occasio est,
Nunc dum scribilibus æstant, occurrite.

III.

EBRIOS FACTOS, SIBI CONFESSOS.]

Ebricitatem, vt ait Lyricus 1. carminum:

-Consequitur cœcum amor sui
Arcanisque fides prodiga perlucidior vitro.

Et alibi,

Quid non ebrietas designat? operta recludit.

Hinc prouerbium, In vino veritas. Athenæus lib. In vino ve-

2. Dipnosoph. καὶ τὸ νικητῆρι Διονυσίου τοῦ τῆς ἑπίτας.

ἃ δὲ ἐν τῇ πόλει λέγουσιν ὅτι τὸ ἀληθῆς λέγουσιν. Et nice-
terium Bacchi siue victorie præmium est trisus; &
eos enim ex tripode loqui dicimus, qui dicunt veri-
tatem. Vnde frequenter in Rhetoricis Orator
maiorum vi fidem adhiberi dicit, quæ vel impruden-
tia, vel ebrietas expellerit. Theocritus
ἐπιλλίου 29.

Οἶνος, ὃ οἶλε πῦρ, κ' ἄρματα ἔχ' ἀλάδαια.

Καί τις ἐξ ἑκείνων ἀλάδαια λέγειναι.

Vinum, ὃ chara puer, vt proverbio dicitur, &
Veritas.

Nos quoque ebrios oportet veraces esse.

Ifacius Tzetzes in Lycophronem: Οἱ οἰνοδέπτες
τὰ τῶ λομπασοῦ ἀπὸ τῆς κεραιουσι. ὅθεν ἔχ' ἀλαδῆς
ἐπος, Οἶνος ἃ δὲ ἀρματα δὲ πῦρ. Ebrj secreta
cogitationis enuntiant, vnde & Alcæus ait,
Vinum seminiu's speculum.

CREDI POPÆ.] Vti videlicet egestas impe-
rat. Dio in Troicis: Τοῖς δὲ τῶ πτωχοῦ οὐδὲν φασὶ
ὑπὲρ λέγειν, ἢ μάρτυρας οὐδέ τις ἀρδῆνα ἕκαστον κτή-
σει τοῦ ἄλλοῦ ἄδικος. οὐδὲ τὸς ἰππῶνας τὸς παρ' αὐτῶν ἀπὸ-
δέρουσι, ἀς ἀληθεῖς ἵππο ἃ δὲ τῶ πτωχοῦ ἐπος
ἀλάδαια λέγουσι. Sane mendicos qui nunc viuunt, nihil
sani ferunt dicere, neque vllum illorum quempiam
testem aliqua in re adhiberit, neque laudes ab illis
profectas accipiunt, vt veras: nouit enim quod om-
nia adulescentes dicant conuulsi necessitate. Eam ob
rem fidem popæ detrahit.

IV.

QUOD ACV PVNCIVM.] Commodè profert
Victorius Lyliam pro reo vulnens consulto im-
positi: οὐδὲ εἰς τὰτο ἐπαυδῆσαι κενὸν ὡστὲ ἔτι αἰχμη-
ται πρὸς αὐτῶν ἴππῶνας τῶ πτωχοῦ, ἔχ' ἀλάδαια πρὸς
ἐβριος, ἔχ' ἀλάδαια πρὸς ἀπὸ τῶν δακτύλων, &c. Hic
autem eò perditâ impudentia pronectus est, vt non
erubescat inuores sine contusionem vulnens appellare,
& in lecto decumbens & simulans malè se habere.
Addi possit & Demosthenis contra Ercotium:
Οὗτος δὲ ἐμὲ μὲν Μενηκλέους τῶ πατρὸς ἀπὸ τῶν ἀρχι-
κτονος ἐπιβουλέων ἔχ' ἐξ ἀπλορίας ἔχ' λειψῶσαι κληρῶς
συμβουλέων, ἐπιπυμὸν τῶ κροδῶν αὐτῶ πρὸς αὐτῶν, ἔχ' ὁ
πρὸς αὐτῶν, εἰς Ἀρσῶν πᾶσαν με σπυρκαλοπο, ὡς
εὐχαρίστησιν τῶς πέλειας. ἔχ' εἰ μὲν εὐδῶ διαιεῖς ἐσπερὸς (σπερὸς
ὅν οὐ τοῖο τῶ σπῶν τοῦ ἄλλοῦ δειρῶν ἐπιπυμὸν τῶ κροα-
λῶ) αὐτῶ σπερ τῶ ἐξ Ἀσίου πᾶσαν βουλεύδ ἴππῶ τῶ
ἀλάδαια πᾶτος, &c. Hic mihi cum Menecle hominum
omnium architecto insidiati, cum ex rixa & con-
uicio mihi plagas imposuisset, scisso capite vulnera-
tus in Areopagum me citauit, quasi me eiectionis è
ciuitate. Et nisi Eubhydicus medicus (ad quem illi
primò accesserant, rogantes vt caput discinderet) ipse
apud Areopagium dixisset veritatem. &c. Nota Pi-
sistrati artes ex Herodoto lib. 1. historiæ: Note
technæ Tarquinij in Gabios, Zopyri in Babylo-
nios, Simonis in Troianos apud 1 rypiodorum:
sed omitto. Plutarchus in Dione de Sôside quo-
dam planè videndus.

V.

ARGUMENTVM.

Pergit breuiter & velut in transcurso calumniis exponere, quæ in Milonem ab inimicis iactate sunt, ut eum tanquam sediciosam & turbulentum apud Pompeium suspectum redderent, & apud plebem in inuidiam adducerent.

VERVMTAMEN, vt intelligo, cauebat magis Pompeius, quàm timebat, L X V I I.
non ea solùm quæ timenda erant, sed omnia, ne aliquid vos timeretis. Oppugnata domus C. Cæsaris clarissimi & fortissimi viri per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamen audiebatur. non poteram Cn. Pompeium præstantissima virtute ciuem, timidum suspicari: diligentiam, tota Republica suscepta nimiam nullam putabam. Frequentissimo Senatu nuper in Capitolio Senator inuentus est, qui Milonem cum telo esse diceret, nudauit se in sanctissimo templo, quoniam vita talis & ciuis, & viri fidem non faciebat, nisi, eo tacente, res ipsa loqueretur. omnia falsa, atque infidiosè ficta comperta sunt.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

VERVMTAMEN.] Lenitate verbi Pompeij metus & suspiciones emollic. Cùm Pompeius Licinij popæ delationem audiebat, & ad Senatum deferebat, non tam timebat Milonem, aut de eius fide & beneuolentia dubitabat, quàm ostendebat se nihil quantumuis minimum, & ne lenissimam quidem suspitionis aut rumoris auram negligere, quæ ad securitatem Reipub. pertineret. aduerte lusum in verbis: cauebat, timebat, omnia, aliquid, timenda time- retis, & quanto artificio Pompeij providentiam & curam ostendat.

OPPVGNATA.] A Milonianis. inter Cæsarem & Milonem similitatem fuisse, vel hinc constat quòd cum bellis ciuilibus factus dictator omnes exules edicto reuocasset, solùm Milonem nominatim exceperit.

CELEBRI LOCO.] Frequenti, πολυαριθμόσπευ. in sacra via.

NON POTERAM.] Vide quantà causæ fiducia, magis conetur excusare Pompeij timorem, quàm à Milone suspiciones amoliri.

FREQUENTISSIMO.] Alia calumnia, quæ Milonem apud Pompeium in suspicionem adduceret. Asconius præfatione: Proximo Senatu P. Cornificius ferrum Milonem intra tunicam habere ad femur alligatum dixerat. postularat ut femur videret, & ille sine morâ tunicam leuaret. tum M. Cicero exclamauerat omnia illi similia crimina esse, quæ in Milonem dicerentur.

IN SANCTISSIMO TEMPIO.] Capitolio, loco inaugurato.

VITA.] Duplici modo potest intelligi, vel enim sensus est. quoniam vita Cnei Pompeij cui infidiæ fieri à Milone dicebantur, tanti erat momenti, adeoque salutem Reipubl. continebat, vt satis magna cautio adhiberi non posset. vel, quòd magis arriter, quoniam vita Milonis, & pristina consuetudo fidem non faciebat, vt innoxius crederetur, &c.

OMNIA.] Conclusio & suspicionum refutatio.

CAUEBAT MAGIS QUAM TIMEBAT.] Eleganter Plutarchus ad Ducem imperitum: *Διδίκασι οἱ βασιλεῖς ἄσπερ τὸν ἀρχαῖον, οἱ δὲ πύσαντι τὸν ἀρχαῖον. Timent Reges pro subditis, subditos verò tyranni.* Item: *Επαμεινώνδας εὖν ἐν τῆσσι πύσιν ἀεικνύσας τὸν Θεβαίων ῥητόρων, τῶν ἐφ' ὧσιν τὰ ἔσχατα καὶ τὰ πύσιν, γάρτοι λίγων καὶ ἀρχισυνῆ, ὅπως ἐξῆ πῆς ἄλλοις μεθύων καὶ καθυμένει. Epaminondas cum in festiuitatem quamdam & compotationes Thebani deflaxissent, solus armamentarium & muros obibat, dicens se sobrium esse & vigilare, vt alij somno & vino vacare possent. Quo in genere laudabile fuit Perfarum institutum. eodem auctore: *Οὐδὲ τὸν Περσῶν βασιλεῖς ἔνα τὸν κατωμασπὸν ἔχοντες πύσιν τῶν πύσιν, ὡς ἐὼν ἐπίσταν λίγων ἀσπερ αὐτῶν, αἰάσας, ὃ βασιλεῖ, καὶ θεινῆζε ἀσπιδώτων, ὡς οὐ θεινῆζον ὃ Μεσοπερσῶν καὶ τῶν κτλ. Rex autem Persarum vnum è cubiculariis habebat ad id constitutum, vt mane ingressus sic ad eum loqueretur. Surge ὃ Rex, & eorum curam habe, que tibi Mesormasdes commendauit. Quæ sit autem inter cauere, & timere distinctio liquet ex epist. Cicer. ad D. Brutum 20. libri ad familiares vdecim: *Quòd mihi precipis vt caueam ne timendo magis timere cogar, & sapienter, & amicissimè precipis. Sed velim tibi persuades cum te constet excellere hoc genere virtutis, vt nunquam extimescas, nunquam perturbare: me huic tua virtuti proximè accedere. Quamobrem neque metuum quicquam, & cauebo omnia.* Philippica 12. §. 24. *Nemo me minus timidus, nemo cauior.***

Sollicitudo principum.

Timere, cauere.

TAM CELEBRI.] De hac voce vide Cælianam 34. De domo Cæsaris Tranquillus in Iulio cap. 46. *Habitauit primo in Saburra modicis adibus: post autem pontificatum maximum in sacra via, domo publica.* Locus vterque celebris: sed iam cum Cæsar pontificatum adeptus relictiis adibus saburrans in sacra via habitabat. de cuius viæ celebritate Tullius pro Plancio: *Equidem Sæcæ vix si quando ut fit, uisitor in turba, non illum accuso celebritas. qui est in summa sacra via, cum ego ad Fabianum fornem impellor. Et secunda Vermina §. decima*

nona: *Videt ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem.* Quæ spectant, vt notat Alconius, ad presentium multitudinem, & qualitatem frequentis loci. Item: *Formix Fabianus arcus est iuxta regiam, in via sacra.* Seneca consolat. ad Marciam cap. 16. *Æquestri insidens statua, in sacra via, celebrissimo loco, Clodia exprobrat iuuenibus nostris, pulvinum ascendentibus, in ea illos vrbe sic ingredi, in qua etiam faminas equo donauimus.* Ad hanc celebritatem spectat, quod ea triumphorum pompæ ducerentur. Horatius:

Intactus aut Britannus vt descendere

Sacra cathenium via.

Atque haud scio an propter hanc loci frequentiam, viam sacram Iosephus libro septimo de excidio theatrum nominarit: *Ἐπιμυον τὸν ἑπιμυον δὴ τῶν θεῶν διὰ τὸν ἀντικεινὸν ἀνακλιθεῖν, ἵππος εἰς τοὺς παραδόντων δὲ δὴν ἵππων.* Duxerunt triumphum per theatra inuehentes, vt populo facilius esset spectaculum. Propertius:

Stantiâque in plasmum tota theatra fremant.

Magis tamen inducor, vt credam plebem temporaria sibi theatra in ipsa sacra via fecisse, vt triumpho pompam inde spectaret: ob eandem celebritatem sacra quot mensibus per eam transuehebant. vide Varronem & Festum Pompeium. Multæ autem huius celebritatis causæ fuerunt. vna frequentes ambulationes. Horatius epod. ode 4.

Vidisse sacram metiente te viam

Cum bis ter vinarum toga.

Propertius lib. 2. cl. 23.

Cui sæpe immundo sacra conteritur via sacra.

Secunda quòd in eadem via fructus & alia humifmodi venderentur. vt liquet ex Varrone, Ouidio, Propertio, Priapeis, vt alij notauerunt.

Tertia esse potest quòd, forum Romanum ex vna parte, ex alia forum Cæsaris, aliquot post

Ciceronem annis ædificatum attingeret. de foro Romano Plinius lib. 19. cap. 2. *Cæsar distat totum forum Romanum intexit, viamque sacram ab domo sua ad clunum vsque Copiolinum.* De foro Cæsaris Ouidius lib. 3. trist. eleg. 1.

hæc sunt fora Cæsaris, inquit,

Hæc est à sacris quæ via nomen habet.

Quarta, quòd in eadem parte foti, & in ipso aditu sacra via iuxta ac cum Fabianum puteal Libonis esset in comitio, vbi frequentes litigatores consisterent. Cur autem sacra dicta sit, varias tum Varro, tum Festus rationes attulerunt. adde & istam quòd ædes publicæ fuit int, quibus tum Rex sacrificus, tum Pontifex ipse maximus habitarent. de domo Regis sacrorum Festus: *Ne eatenus quidem, vt vulgus opinatur, sacra appellanda est à Regia ad domum Regis sacrificuli, sed etiam à Regis domo, ad sacellum Sirensis, alias Strenia, & rursus à Regia vsque in arcem.* Pontificis maximi domum publicam fuisse, præter laudatum Suetonium testatur etiam Dio libro 54. apud quem Augustus domum suam in Palatio publicam effecit pontificatum adeptus, quia *τὸ ἀρχαῖα ἐν κοινῷ πατρὸς εἶδεν ἔχειν. omnino Pontificem Maximum oportebat in publico habitare.* Item lib. 55. *Ὁ δὲ Ἀυτοκράτωρ τὴν εἰς αὐτὸν οἰκοδομήσαντες, ἰδουσίαν πέποις, εἰ πὲρ διὰ τὴν οὐρανοῦ τὴν παρὰ τοῦ ἱεροῦ οἰκισθῆναι, εἰ πὲρ ἐπὶ ἀρχαῖος ἦν, ἵπ' ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς ἀμα, & ἐπὶ τοῖς κοινῶς οἰκοῖν.* Augustus enim domum adificasset, eam totam publicauit, siue quòd plebs stipem contulisset, siue quòd erat Pontifex maximus, vt in propriis simul & publicis aedibus habitaret.

AXIOMATA.

Vir fortis cauet magis, quàm timet.
Diligentiam tota Reipub. suscepta, nimiam nullam putare debemus.

ARGUMENTVM.

Per apostrophem à iudicibus ad Cneium Pompeium se conuertit, vt euellat sinistras illas de Milone suspiciones, quæ aliè in eius animo insederant. ac primo si Milo adeo timeatur, miram ait videri eius animi magnitudinem.

LXVIII.

QVÒD si tamen metuitur etiam nunc Milo, non hoc iam Clodianum crimen timemus, sed tuas Cn. Pompei (te enim iam appello ea voce, vt me audire possis) tuas, inquam, suspiciones perhorrescimus. Si Milonem times, si hunc de tua vita nefariè aut nunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas, si Italiæ delectus, vt nonnulli conquisitores tui dicitant, si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ, si vigiliæ, si delecta iuuentus, quæ tuum corpus domumque custodit, contra Milonis impetum armata est, atque illa omnia in hunc vnum instituta, parata, intenta sunt: magna in hoc certè vis, & incredibilis animus, & non vnus viri vires, atque opes iudicantur, si quidem in hunc vnum & præstantissimus dux electus, & tota Respublica armata est.

EXPLANATIO.

ETIAM VNDC.] Postèa quàm tot iam suspiciones diluit, & te ipsa ostendit nullas à se insidias factas esse Pompeio.

CLODIANVM CRIMEN.] Quod obiicitur de cæde Clodij: tam iustè enim occisus est Clodius vt nihil sit Miloni metuendum.

SED TVAS.] Tacitè obiicit quæ causa esse possit, cur Milo quamuis innocens, tamen aduer-

fatiorum

fartiorum calumniis opprimatur. quia nimirum verendum est ne facile damnetur Milo in gratiam Pompeij, qui suspicabatur sibi fieri insidias à Milone, ac proinde erat ab eius caussa alienus.

EA VOCE.] Tam clara, & elata, vt me è Rostri dicentem exaudire possis sedens, ex ipso vestibulo ararij. vt notat Afconius.

SI ITALIAE DELECTVS.] Si militum conscriptio, qua fit ex omni Italia.

CONQUISITORES TVI.] Qui tuo nomine & auctoritate milites conquirunt, & ad te deducunt nomen daturus, & in tua verba iuratos.

CAPITOLINAE COHORTES.] In arce Capitolina ad vrbs praesidium collocatae.

NON VNVS.] Vel quòd Milo tantae sit fortitudinis, vt vnus multorum exercituum vires continere videatur: vel quòd indicetur Milo multis amicis abundare. prior explicatione magis arridet, quia subnectit: *Siquidem in hunc vnum, &c.*

PRÆSTANTISSIMVS DVX.] Cn. ipse Pompeius, qui de tribus orbis terrarum partibus triumphauit.

NOTÆ.

CONQUISITORES.] Vulgò commissarij, qui alterius nomine milites conquirunt confcribendos. Liius lib. 1. dec. 3. *Qui duo populi delectus acerbitate confternati, retentis conquisitoribus, meum deflectionis praebuerant.* Nolter de Prouincijs consularibus. *Exercitus noster illo su-*

Conquisito- res.

perbissimo delectu, & durissima collectus omnis interit. Græcis ἀδελφοποιῆσαι & φιλολογοῦναι. Alciphron: ἀδελφοῦν δ' ἐν Πενεσιῶσι. *Asiaticæ è Pireo conquirunt.* Hanc notam debes Guillelmo Eudæo.

CAPITOLINAE COHORTES.] Cum ali- quod vrbi discrimen immineret, praesidium in montibus stangebant. Dio lib. 37. de Ianiculo: Πάλλω τὸ ἀρχαῖον πελάγιον τῆ πόλεως περισκεῖντων, φοβούμενοι μὴ περὶ ἑκκλησιάζονται σφῶν ἐξ' ἑνὸς λόγου, ἐπιστάται τις τῆ πόλεως, τὸν Λαϊκόλορον καταλαβόντις, ἐπέμψω μὴ πάντες ἅμα ἡσυχίασθαι, ἀλλὰ ἅπαντες ἀπὸ τῆ πόλεως τὸ ἕρπειον ἐκείνο ἐν διαδρομῇ εὐλατῆσαι, ἕξ ἑκάστο ἕως ἡδὴ ἡ ἑκκλησία μὴ ἐδραῖετο. ἐπέτε δὲ διακριθῆσθαι ἕκαστος, τότε σιμῶν ἐθρησίτο, ἕξ οἱ εὐλατῆσαι ἀπὸ λαοποιοτο. οὗ δὲ ἕξω μὴ εὐλατῆσαι τὸ ἕρπειον ἐκείνο, οὐδὲν ἔπ' ἔχουσι πείσθησθαι. *Quum antiquitus multi hostes circum Romam habitarent, veruti Romani, ne dum ipsi comitia centuriata agerent, hostes per insidias urbem aggredirentur, Ianiculum occupantes, statuerunt non omnes simul ire in suffragia, sed vt semper aliqui armati per successionem eum locum custodirent. In Ianiculo igitur, quamdiu concio durabat custodia agebatur: quum autem soluenda iam erat concio, signum à Ianiculo remouebatur, custodesque discedebant. Non autem licebat custodijs ab arce remotis quicquam amplius stare. Vide secundam Philippicam 14. qua de re Iuuenalis Sat. 8.*

11. Praesidia in montibus. Vexillum in comitijs.

Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ Municipalis eques galeatum ponit vbique Praesidium atonitius, & in omni gente laborat, vel monte.

ARGVMENTVM.

Reddit rationem cur Pompeius delectum habuerit, deinde offendit qua ratione se purgaturus esset Milo, & calumnijs confutaturus, nisi Pompeius animum haberet tam sinisteri suspitionibus occupatum, vt Milonem ne ad conspectum quidem, & colloquium admitteret.

LXIX.

SED quis non intelligit omnes tibi Reipubl. partes ægras & labantes, vt eas his armis sanares & confirmares, esse commissas? Quòd si Miloni locus datus esset, probasset profectò tibi ipsi, neminem vnquam hominem homini cariorem fuisse, quàm te sibi: nullum se vnquam periculum pro tua dignitate fugisse: cum illa ipsa teterima peste sæpissimè pro tua gloria contendisse: tribunatum suum ad salutem meam, quæ tibi carissima fuisset, consilijs tuis gubernatum: se à te postea defensum in periculo capitis, adiutum in petitione præturæ: duos se habere semper amicissimos sperasse, te tuo beneficio, me suo. quæ si non probaret: si tibi ita penitus infedisset ista suspicio, nullo vt euelli modò posset, si denique Italia à delectu, vrbs ab armis, sine Milonis clade nunquam esset conquietura: næ iste haud dubitans cefsisset patria, is, qui ita natus est, & ita consuevit. te, Magne, tamen attestaretur, quod nunc etiam facit.

EXPLANATIO.

SED QVIS.] Vera ratio cur militem conscriberet Pompeius ea fuit, vt ille omnibus Reipub. partibus prouideret, vt morum iudicio- Tomus II.

rùmque corruptelam, qua veluti morbo intestino vexatur Respub. sanaret, ambitionem cœr- ceret, luxum compesceret, libidines ciuim refrenaret, & præsentim Reipub. partes labantes sine ruinam imminantes, à lapsu & ruina sustineret, te-

Q

pressis eorum furoribus qui iam pridem clandestinis conspirationibus Rempub. inuadere, eique libertatem eripere moliantur: non autem habuit delectum, quemadmodum vulgo iactatur, vt se vel Rempub. contra Milonis impetum defenderet. Vide vt paria paribus respondeant: *Ægrus sanarus, labantes confirmares.*

QVOD SI.] Si tu, Cn. Pompei, Milonem voluisses ad colloquium tuum admittere. Narrat Africanus ex Qu. Pompeij Tribun. plebis concione: *Cum Milo pridie, id est, septimo Calend. Feb. venire ad Pompeium in hortis eius voluisset, Pompeium ei per hominem propinquum misisset nuntium, ne ad se veniret.*

TERRIMA PESTE.] P. Clodio, qui pestifera inftar funestabat Remp.

AD SALVTEM.] prudentem sanè. Pompeius, cum cuncto Cicetone Clodij tum infidiis, tum contumeliis pereteret, Cicetone curavit Milonis operam reuocari, vt ipsius Clodianis furoribus opponeret. Noster autem hoc loco suam reuocationis mentionem inducit. Et iis verbis exponit, vt non Pompeio beneficium Milonis imputaret, sed suam ipsius gratitudinem offendere videatur.

DEFENSVM.] Cum vt dixit supra 41. *Primo in Milone et reo ad populum, de vi accusante P. Clodio in Cn. Pompeium pro Milone decem impetum factus est.*

IN PERICULO CAPITIS.] Cum de Milone in exilium mittendo, si damnatus esset, ageretur. quo facto fuisse Milo capite diminutus.

DVOS SE HABERE.] Dixit Milo se semper sperauisse fore, vt ego & tu in eius amicitia maneremus. tu quidem, quod beneficia tua tueri velles, neque committere, vt eum quem tot beneficiis deuinxeras, subita mutatione voluntatis offenderes. Ego verò, quia tot me beneficiis obligauit, vt videri non posse ab eius amicitia discedere. non videri Milo hæc diciturus vt sua in Cicetone beneficia penè alieno loco predicaret. Sed Ciceroni tantum fuit gratum animum exhibere, vt vel importunde mentionem iniecerit. nisi fortasse sic argumentari voluit.

Qui beneficium conseruit, non minus amare debet, quam qui accepit.

Sed Cicero qui à me beneficium accepit, me multum amat, nec quicquam mali suspicatur.

Ergo tu, qui mihi conuulisti, multum amare debes, nec quicquam mali de me suspicari.

ISTA SUSPICIO.] Infidiarum quas Milo dicitur tibi moliri. legit Gruterus, *inhæsisset ista suspicio*, non video cur *inhæsisset* repudiare debeamus.

CLADE.] exilio, & damnatione.

QUI ITA NATVS EST, ET ITA CONSVETIT.] Supple, vt comoda patrie propriis commodis anteponat. apostrophe.

ATTESTARETVR.] Lambinus emendat, *antefaretur*. & sic exponit. *Significat autem hoc loco antefari, prehensa auricula infirma monere.* Fuluius autem Vrsinus, sic explicat, vt Milo discedens, Pompeium antefaretur, (quod vulgo dicitur proferri, quod antiquis in vsu hoc non puto fuisse) se illius superuacaneis suspicionibus iniuriâ cariturum patria, non suo aliquo crimine, aut fæda committendi sceleris conscientia. Quandoquidem ille ad colloquium tuumiple non admittitur.

PARTES ÆGRAS.] Non sãd magni scriptores motum aut sanitatem statui politico tribuerunt: pauca libemus. Demosthenes de falsa legatione: *Εγώ δέ, οὐκ ἴδουκα εἰ Φίλιππος ἔστι, ἀλλ' εἰ τῆς πόλεως τῆσσι τὸ πῶς ἀκούωμαι μωρεῖ, & πικρῶς, & εἰς φόβου καὶ Φιλίππου, αὐτὰ πρὸς ἡμᾶς ὑμαίνου.* Ego verò non vereor si Philippus vinit, sed

si in ciuitate mortuum est odium in eos qui faciunt iniuriam. Neque me terret Philippus, si nostra sania sunt. Vide actionem primam in Verrem 5. Themistius oratione nonâ: *Ἄρα καθ' ἑκάστην κῆμ τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς, & γὰρ οὐκ ἔστι λαμπρὸς ἐστὶ παρὰ τῶν γῶν τιταῶν, ἀσπὴρ σθένος τὰ ἔξωθεν ἰσχυροῖσι βήμα ὄψουσι, ἰσορροφίῳ ἐν τοῖς βαθεῖσι περὶ τὸ ὑψηλῶτατο πρὸς ἀπὸ σπῆλαι.* Cum paullatim

Romanum imperium esset constitutum, & in vniuersum orbem serenitas quadam & tranquillitas propagata, non secus atque in corpore exercituum sano ac vegeto, turpium quiddam intus occulitur, & circa nobilissimam partem paullatim capere erumpere. Appianus secundo ciuilium de hoc ipso Pompeij Consulatur: *Ο δὲ Πικρῶς δικαίως ἔπειθε τὸ τ' ἀλλων ἀμαρτυριῶν, & ἀλάτεια δουλοφροσύνης ἐγκαταρῶν. ἰδὼν δὲ ἐπὶ τῶν ἀπὸ τοῦτο τὰ κοινὰ ἀξίωματα, ἐν πάτερ, & τῶν ἰσχυρῶν πρῶτος.* Pompeius iudicia instituit iam de aliis peccatis, tum maxime de iis, qui populi suffragia corrumperebant. videbatur enim inde incipere agrotare Rep. & in hoc celere habitura medicinam. Varro lib. 1. de vita pop. Rom. à Nonnio citatus: *Distractione ciuium elanguescit bonum proprium ciuitatis, atque agrotare incipit & consensere.* Demosthenes de falsa legatione: *Νόσθια δὲ, ἃ ἀφ' ἑστὸς ἀδυναμί, κερπίσθηκεν εἰς τῶν ἑλλᾶδων, & χαλεπῶν.* Morbus enim, Atheniensis, Graciam, & is quidem difficilis inuasi. Item: *καὶ οὐδ' ἑταυρῶ ἔσταν, ἀλλ' εἰς Ἀρκάδιαν ἰσθμῶν περὶ αὐτῶν & ἔσταν τῶν πτωχῶν.* Neque ibi stetit, sed Arcadiam inuadens ibi omnis sus deque veritit. Mox: *Βαδίζον γὰρ κινῶν & δὴ εἰς ἰσθμῶν τὸ νόσθια ἔσταν.* Huc illuc in orbem incedens progressus est hic morbus, &c. Huc flecti potest & illud Varronis lib. 3. de vita Pop. Rom. *Quo facilius animaduertatur, per omnes articulos populi, hanc mali gangranam sanguinolentiam permeasse.* Dio Chrylostomus in Cōcione orat. 47. *Οὐδὲ δὲ γέρον οὐδὲν, οὐτ' ἐφ' ἑστὸν παρ' ἡμῶν ἔσταν τὸ νόσθια.* Neque enim quicquam factum est, neque nascitur apud vos hic morbus.

COMMISSAS.] Signanter, aliud enim esse permittere, aliud committere. Noster pro Clientio: *Cogitare tantum sibi à populo Romano esse permillum, quantum commissum & creditum sit.* Permittitur, id quod soli arbitrio relinquatur. committitur quod alicuius fidei traditur, vt non solo suo arbitrio rem administret, sed prout ratio & fides exegerit: vt ille comperum aliquo saltem modo habeat rei gestæ reddendam esse rationem. Permitteretur Repub. si fieret decretum huiusmodi: *Pompeius Rep. ad libitum videretur, eiusque formam suo arbitratu conuerteret.* Committitur hoc vericulo, *Videat Pompeius nec quid Resp. detrimenti capiat, pro Fonteio 30. Vt commissus sit fidei, permissus potestati.*

PRO TVA GLORIA.] Quam Clodius omnibus conuictis conturbat. erepto è vinculis Tigra-ne, & aliis contumeliosis petulantet illatis. vide Plutarchum, Dionem & alios.

Rerum publicarum motu,

II.

Committere. Permittere.

III.

IV. Administratio Reipub.

GVERNATIVM.] Nouum non est Rempub. cum nauis, populum cum fluctibus, seditiones cum procellis, magistratus cum nauis, remigibus & gubernatibus comparare. De fluctibus concionum supra §. 5. de procellis Pisonianam 21. Cæli inã 591. & alibi de gubernatoribus. Demetrius Phalereus Πειρί ἑρμηνείας εὐκριν ἀλλήλων στρατηγῶν, κυβερνήτων λιμνηχοῦ. πωτιτε γὰρ οὗτοι ἀρχόντες εἰσι. ἀστράβεις αὐτῶ ἱεῖν ἢ ὁ πόν στρατηγῶν κυβερνήτων λέγων πῆς πόλεως, ἢ ἀνακαλιῶ ὁ πόν κυβερνήτων ἀρχοντα τῆς νῆος. Similes sunt inuicem Magistratus gubernator, auriga. omnes enim isti sunt imperatores. Secure igitur loquetur, & qui magistratus urbis gubernatorem, & qui gubernatores magistratum urbis appellari.

V. Candidatos aduuar.

ADIVTVM IN PETITIONE.] Candidatos multis rationibus adiuuabant: Vel enim eos populo in seipis commendabant: vel eos prehensantes stipabant, & pariter populo supplicabant: vel adibant præfecturas & municipia, vel aliquid huiusmodi faciebant. de quibus multa Quintus Cicero De petitione consulat. Proprie verò & signanter petitionem appellat, vnde & Petitores. Horatius 3. carminum:

-hic generosior Descendat in campum Petitor.

VI. Beneficia.

TE TVO BENEFICIO.] Vide Cælianam §. 7. vbi rationes ostendimus, cur homines plerumque magis ament eos quos beneficiis affecerint, quàm à quibus beneficia acceperint. Addam Philippum Commineum qui ex ipso Ludouico XI. Francorum Rege se audiisse testatur: Satius esse in aula magnis principum beneficiis obligari, quàm eorum amicitiam magnis obsequiis demereri. sèque enixius eos amare quos ipse magnis sibi meritis deuinxerit, quàm eos qui suis beneficiis ipsius gratiam occupant. Hæc ille extremis penè verbis libri 3. commentariorum. Vnde concludit: *Ainsi en vous estats y a bien à faire à vivre en ce monde.*

VII. Antestari.

ATTESTARETVR.] Attestari, vel antestari dicebantur ij, qui cum in ius quempiam vocant, præsentem apprehensâ auriculâ monebant, vt meminissent eum in ius vocatum, & cum opus esset id testarentur. Horatius lib. 1. Sat. 9.

-casu venit obuius illi Aduersarius. & Quid tu turpissime? magna Exclamas voce, & licet antestari: ego verò Oppono auriculâ, rapit in ius clamor utrimque. In quem locum Acron: Denuntiantes enim litem presentes quosdam habebant antestatos, coram quibus iudicij denuntiatio fiebat. Plautus Curculio ne Sc. Phædrome:

Ambula in ius. MIL. Non eo. PHI. Licet antestari? MIL. Non licet.

Vide in Pænuolo Sc. Fuit hodie. Idem in Perfa Sc. Nisi ego.

SAT. Age, ambula in ius leno. DOR. Quid me in ius vocas?

SAT. Illi ad Prætorum dicam. Ted ego in ius voco.

DOR. Nonne antestaris? SAT. Tu an ego causâ, carnis fex

Cuiquam mortali libero aureis ateram?

Hinc intelligas quænam sint apud Clementem Alexandrinum 3. Itroniatum: αἰτῶ ἄνω ἑμὴ ἀυαῖς. Plinius libro vndecimo cap. 37. Est in aure mens

Aurem velle-1c.

illud Maronis intelligas: Cum cauerem Reges & prælia, Cynthium aurem

Vellit, & admonuit.

Seneca libro 3. de beneficiis: Dabo, non quia dignus es, sed quia promisi: nec tanquam munus dabo, sed verba mea redimam, & aurem mihi pernellam. Muretus lib. 12. variarum lect. cap. 5. vidisse se ait

Veteres nummos aereos in quibus viri duo insculpti erant, quorum vnus alteri aurem vellebat, in orbem autem scriptum erat ΜΝΗΜΟΝΕΥΕ. Ex lege duodecim tabularum, vt notant Acron & Porphyrio. quam hic posterior sic habet: Si vis vocationi testamini, igitur rem capito antestari. Et Turnebus lib. decimo tertio aduers. cap. vigesimo septimo εὐσεβοπάπος emendat: Si in ius vocat, ni sit, antestatis manum iniicito, aurem antestati capito. Glossa: antestor, μαρτυρομαι. Tamen vt notat Valerius lib. 2. de Institutis: Quo matronale decus verecundie munimento iurius esset, in ius vocanti matronam, corpus eius attingere non permiserunt, vt iniolata manus aliene tactu stola relinqueretur. Sed hunc locum Turnebus, Budæus & Horatij Plautique interpretes iam occupat. hi porro, quos attestati fuerant, videntur κλητῆρες ab Aristophane nominari in Vespis:

Καὶ κλητῆρες μου, προσκαλύψαι σ' ὄσους ἢ Πέρι πῶν ἀρεσθῆνῶν, βλάπῆν πῶν φορητῶν Κλητῆρ' ἔχουσι χαίρειν ὅντα στυγία. Quicumque me rides, te ad adules citans Accuso damni meritis nostris dari Vocator ecce Cherephon iste est mihi.

Interpres: Κλητῆρ. πῶτ' ἔστ' ἡντὶ ἐκ τῶν δικασίων καλοῦντι ὁμῶς πῶν. testem. id est apparitorum qui ad iudicium vocat. dixerat prius: στυγίαι δ' ἢ λῆξι ἢ πῶν μαρτυρῶν. ait Turnebus antestari dictum, quasi antestari, vel quasi circumtestari, testari circumstantes vt ambre, ambedere.

ARGVMENTVM.

Occasione sumpta à superioribus, amicè monet Pompeium ne vanis & incertis suspitionibus Milonem amicum fidelissimum alienes: ne si eum modò damnari pariat, postmodum eius fidem & benevolentiam requirat.

VIDE quàm sit varia vitæ, commutabilisque ratio, quàm vaga volubilisque fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates. Erit, erit illud profectò tempus, & illucefcet aliquando ille

LXX.

dies, cum tu salutaribus, vt spero, rebus tuis, sed fortasse motu aliquo communium temporum immutatus (qui quam crebro accidat, exper- ti debemus scire) & amicissimi benevolentiam, & grauissimi hominis fi- dem, & vnus post homines natos fortissimi viri magnitudinem ani- mi desideres.

EXPLANATIO.

V I D E.] Fortunæ inconstantiam & infideli- tatem amicorum proponit, vt fidem Milo- nis & amicitiam ostendat pluris esse faciendam.

AD TEMPVS ARTÆ.] Tempori seruiens, in rebus prosperis adulescentes, in aduersis recedentes.

TIMIDITATES.] Hoc addit, vt magis deinde commendetur Milonis animi magnitudo.

SALVTARIBVS.] Fuluius Vrsinus, post Ant. Augustinum pro salutaribus legit saluis. idque se facere dicit: Non modò melius quam in vulgatis, sed etiam necessariò: nunquam enim memini me legisse (salutare) nisi in caussa & utilitate salutis. incidi postea in librum M. S. qui Ant. Augustini coniecturam confirmaret. Hæc ille, & sanè facile fieri potuit, vt pro SALV IS REBVS, impruden- tis librarius scripserit S ALV T A R I B V S, & alius deinde nimis prudens nancam & hiulcam sententiam ratus REBVS adiecerit. sed rem in medium relinquo, tantùm aduerte boni omnis causâ hoc à iulio adhiberi. fuisse enim odiosa & inauspicata oratio, si calamitatem denuntiaffet Pompeio.

COMMVNIVM TEMPORVM.] Quasi diceret. tam bene stabilitæ sunt omnes Pompeij rationes, vt imitari non possint nisi cum ipsa rebus.

EXPERTI.] Ego præsertim qui eiectus sum è ciuitate.

ET AMICISIMIS.] Singula singulis re- spondent, benevolentia simulationi, fides infide- litati, timiditati & fugæ animi magnitudo.

NOTÆ.

V I D E.] De vitæ humanæ varia commutabi- lique ratione, non est animus huc multa cumulare: cum Musæus apud Clementem Alex- andrinum initio quinti stromatum, Homerus 6. Iliados, Nonnus tertio Dionysiacum. cum fo- liis autumnò defluentibus, Mimnermus cum iis- dem vere nascentibus compararit. Hic pos- tremus:

Vita humana. *Ἡμεῖς δ' οἶά τε φύλλα εὐνέει πολυαἰθέριος ὄψης
Ἦεος, &c.
Flores nos instar foliorum tempora veris
Producunt.*

Cui adtipulatur Quintius Smyrnæus libro 14. versu 206. Horatus etiam cum vmbra. Iobus comparationem vtramque coniunxit: *Folium quod vento rapitur, &] ubi velut vmbra, & nun- quam in eodem statu permanet.* Sophocles Vly- ses in Aiace:

*Ὅρῳ δ' ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πάλῳ
Ἐἶδον ὀσπίσθ' ἑωῖον, ἢ κοῦλον οἰκιά.
Nil aliud esse video mortales, nisi
Phantasma, quousque viuimus, & vmbra
leuem.*

Homo vira-
bra.

Sed religio fuerit, quamquam ad alia festinan- ti, vulgatū illud è Pindaro præterite ode 8. Pyth.

-ὦ δ' ἰλήψ

*Βροτῶν τὸ τετραπλῆ αἰζήτησ, οὐτὼ
Δὲ κ' πτωχὴ χαλεπὴ ὑποστρέ-
ψα γράμα σποσσημένοι.
Ἐπιμειρο, τί δὲ πρ; τί δ' οὐ πρ;
Σικαῖ εἴρη αὐθραπει. ἀλλ' ὅπως ἀγλα
Διόδοτος ἔλεθρ,
Λακκασιῖ ἐπὶσι εἴργος αἰδ' ἰαῖ,
Καὶ μακρὸς αἰὼν.*

Sed breui mortalium oblectatio crescit; itidem ve- rō & cadit in terram, in sauiso consilio concessa. Dies vnus sunt homines. Quid est aliquis? quid vni nullus? vmbra somnium homines. Sed quā lux a Ioue data accesserit, splendidum est lumen hominum & suauis vita. Quem in locum Interpres: Τετράς ἰδῳ γὰρ ἔην ἐπιπρ, ἔπ πρ οὐτρ. τετράς δ' ὅπ' αἰδὲς δ' αὐ πῶ μεταπῶσσι τ' ἀγλαματων. *Max enim dicere licet esse aliquem, max esse nullum, propter dubiam vi- tæ commutabilitatem rationem.* Et Plutarchus lon- ge pulcherrimè: Σικαῖ εἴρη αὐθραπος ὀφραπικῶς σπ- *Vita somniū est.*

δ' εἰ δ' οἰλοσῆχος ἰδ' ὀσπρ' χημπαῖως, σπ' τ' ἀθραπῶν ἐστ. βίον ἰδύλωσι. π' δ' οἰαῖ ἀδυνάσει; τὸ δ' ταυτὴς ἔταρ οὐδ' ἀν ἐαρεσῶν πρ ἔπρας δυνάσει σφάδ. Emphati- cè planè & artificiosè hyperbolè vsus, vitam huma- nam descripsit. quid enim vmbra infirmius? at eius somnium aliud nemo possit describere. quo libro de vitæ mutabilitate pulcherrima, vt illud Menædri:

*Τὸ δὲ κροθαλασὸν τὸν λήγῳν, ἀθροπος εἶ
Ὁὶ ματθολῶ δ' αἰθῶν σφῆ: ὕψος δ' ἄλλῳ
Ταπειότητι, ζῶν οὐδὲν λαμβάνει.
Hæc tota demum summa sermone est: Homo est. Quod non facilius animal vllum extollitur Subiòque adimtum rursus à summo cadit.*

Item libro de tranquillitate animi hanc eandem vitæ varietatem graphicè depingit. *Διτὰί τριε ἑ- κασὸν ἡμῶν ἡδῶν ὄντων παραλαμβάνουσι, καὶ κατ' ἐξῆς τῳ μείζον, καὶ δυνάει*
*Ἐγὼ ἴδων χθονίη τε, καὶ Ἡλιῶν παρῶσπε,
Ἄδων δ' αἰμαστόσα, καὶ Ἀρμυνίη ἰμαῶσπε,
Καλλίψω τ' Αἰγροῦ τε, Θούσα τε, Δελαιν τε
Νυμῆτι τ' ἑ. ἔασι, μελάκαπῶ: τ' Ἀσπιδία.*

Hos versus Empedoclis, quod eorum tota vis & lepore, in Græcis vocibus consistat, non asim in Iatium transcribere. huc etiam præcæuit Hesio- dus in diebus 61.

*Ἄλλοστι μετῶν πῆλιν ἡμῶν, ἄλλοστι μετῆρ.
Est mater quandoque dies, quandoque nouerca.*

Apollonius 1. Argon. *Πῦματι γὰρ τ' εἰδὴλα θεοὶ θνητῶσι ἴμισιν.
Incertos casus Dydant mortalibus agris.*

Theocritus eid. 17. ver. 4. *Οἱ θνητοὶ πλὴν ἡμῶν, τὸ δ' αἰετοὶ καὶ ἑσπεῖμῆς.
Mortales sumus, & quidā lux crastina vol' τε
Nescimus.* Sed hic vte contrahamus,

ne in Stobæum aut Polyanthorum scriptores impingat oratio. huiusmodi enim sententiis pleni sunt libri, adeò vt ipse Iupiter facilius arbitretur

*-in totidem classem conuertere nymphas.
quā præstare, vt
-certius incerta pericula lustrat. Enneid. 9. Æneidos.*

Vide præter citatos Sophoclem Oedipo in Colonis. Hippocratem epist.ad Demagetum, Phalaridem epist.38.ad Demotelem, Plinium procmo libro 7. Maximum Tyrium vigesima concione. Clementem Alexandrinum tertio stromatum ex Homero, Platone, Empedocle, Sibylla, & aliis. vide alios passim, quo factum est vt præfens vita mórifene an fomnium dicendum esset aliqui dubitarent. Euripides apud Platonem in Gorgia, & Laërtium in Pyrrhone:

Τίς δ' ἄνδρα τὸ ζῆλον μὴ ἔχει κατὰ δούλιον
τὸ κρηττόν; ἢ ζῆλον νεφέλαις βεβητός;

Quis nouit utrum uiuere sit ipsum mori,
Mortemque uitam credat humanum genus?

Socrates in Gorgia apud Platonem: Εγω δὲ ἢ ἡκουσα τῶν σοφῶν, ὅτι νῦν ἡμῶν πειθαρχῶ, ἕτεροι δὲ ἔτι ἡμῶν νόμοι. Ego sanè à sapientibus quibusdam audiui nos nunc esse mortuos, & corpus esse nostrum sepulchrum. Clemens Alexandrinus loco citato: Πυθαγόρας δὲ ἕτερον τῶν ἐν Γοργίᾳ Σωκράτους ἑπισημαίνει ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς νεφέλης ὀριζομένης, ὅτι καὶ ἐν δόξῃ τοῦτος. Pythagoras à Socrate in Gorgia non dissentit, cum ait mors est quæcumque vigilantes uidebimus, quæcumque dormientes, somnium. Sed adhibeamus etiam solatium. Lucianus in Demonactis vita: Τῆν περὶ δούλιον καὶ ἐπὶ εὐνοῦν καθήκοντα ἀπολαύων ἔλαγα μάλα τ' εἶπαι, καὶ διώκοντα αὐτῷ ἀναγκάζει τῶν περὶ τὸ εἶδωλον, εἰ μὴ οὐκ αὐτῷ ὅτις πῶς ἀδράστους ἀναγκάζει μὴδὲν ποῦσθαι περὶ δικαιοσύνης, ἐπιπλάττει δ' ἑκείνου ἐπιδοσκῶντος τὴν ἀπορροῦν, οὐδ' ὅτι εἴχε πῦρ, οὐρα, ἴππιον πρῶτον, εἴτ' ἔρη, ἀγροίαν, ἄνους ἀδύρηντα παρὲν νομίζετο μὴδὲν ὄντων πῆδον ἀμύλων. Cuidam filium lucenti, & in tenebras se abidenti accedens dixit se magnum esse, & posse si-ly umbram ab inferis excitare, si tantum tres homines qui nullum unquam luxisset, ipsi nominauer, cumque is diu dubitans neminem huiusmodi reperire potuisset, Ne, in homo ridiculus, inquit, qui neminem uident lucis expertem, intolerabilia te ferre arbitreris. Quo genere solatii longè antè Democritus Xerxis coniugem lugentis dolorem absterferat: vt refert Iulianus Augustus epist. 38. ad Amerium.

VAGA VOLVIBILIS QVE FORTVNA.]

Campus etiam superiore latior, in quem tamen non libet excurrere. vide dicta in Pilonianam de fortuna rota. legationem Scytharum apud Curtium, Appianum 4. ciuiliu, Valerium, &c. Vnus Philo lib. Quod Deus sit immutabilis. hoc loco suffecerit: Ρατα ἢ οὐρανὸν ἢ αἶθρα ἢ κρηττο κλοουμένη ἢ πνεύσασθον, ὅσπερ τῶν θαλασπέδων, τὸ τὴν μὴ ἀέροις, τῆν δὲ ἐπὶ ἀέροις πνεύσασθον, ἡμῶν δὲ ὡς ἀκρόλο λόγος ὁ δόξος, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀδράστου ὀνομάζουσι τὸ μῦθον. Totius orbis habitabilis nōne sua dēque turbatus & concussus, vt nauis iactata marinis fluctibus, nunc secundis uentis, nunc aduersis utitur? nam uerbum diuinum circum choreas ducit, quod uulgius hominum fortunam appellat.

INFIDELITATES IN AMICIS.]

Aiux Sophocleus: - τῶν πολλοῖν ὅτι
Βεβητὸν ἀπὸς ἐδ' ἱπταρίας λιμῶν.
- permulsi enim
Sodalitatis portus infidelis est.
Plutarchus μετ' ἑλλησθηρίας ex Menandro:
- φεβῶν οὐτ' ἄσπρηκτῶν
Αγαθὸν ἔκαστος, ἰσὺν ἔχει φίλον αἰσῶν.
Συμὰ γὰρ εἶναι ὄππας αἰ πολλὰς φιλίας.
- Apponit lucro

Quicunque amici nauis est umbram leuem.

Reuera enim umbra sunt amicitie multe. Huiusmodi infidelitatem Phalaris in amicis suis agnouerat. Sic enim scribit epist. 34. ad Pollucem: Εγω δ' ἐδ' ἀδράστους ἢ δὲ εὐδρόμους πάντας ἀδράστους. ἡσῆσι δὲ οὐτὲ παρ' ἄλλοις ποῖν, οὐτ' ἐ φίλοις βεβητῶν εἶναι. δι' αὐτῶν πολλοῦς ὄππας τῶν ἀσπρηκτῶν ἱπταρίας ἐδ' ἑκείνῳ τῶν μὴ ἀδράστους βίου ἀεριστῶντες ἑσπρηκτῶν, ἕτεροι δὲ ἀδράστους νεφέλαις ἐδ' ἀδράστους. μαῦλοι δὲ ἑσπρηκτῶν ἑκείνῳ ἀσπρηκτῶν συναρπαστῶν ἀδ' καὶ συνουσιῶν ἱπταρίας, ἢ τοῖς γὰρ οὐκ ἀδράστους. Ego uero contra Fides amicorum omnium hominum congestissimam fugio, uisūque tum infida.

Fidem enim nec in ceteris nec in amicis firmam ac solidam inueni. Quare cum omnia miseriarum plena esse uideam, quamuis desertam Libya solitudinem, & feris patentes Nisimidum habitaciones consuetudinibus uitæque inter homines antependenda censeo. Minore enim periculo inter leones omnēque serpentinum genus, quam cum huius seculi mortalibus habitare, somniumque capere possim. Huiusmodi perfidiam amicorum expertus Timone fide penitus ab hominum consortio segregauit: ΟΥ αὐτίκῃ κέρως ἕτεροις χαρίζομαι, ἀλλ' ὡς γρηγορῶ πρὸς τὸν ὁ καθ' ἑαυτὸν κλειστός τὸ ἦπαρ, φίλοις εἶναι αὐτῶν, καὶ ἱπταρίας ὄππας ἐπὶ εὐνοίαις τῶν ἑσῶν αὐτῶν χαρίζεσθαι τῇ θεῶι. Non advertebat se coruis & lupis gratificari, sed cum tot uultures iecur miseri lacerarent, eos amicos & socios esse credebat, quasi per beneuolentiam erga ipsum incunctè uorarent, &c. ait Lucianus in Timone, quem tu confule, & Plutarchum in Antonio, qui uoluit Timonis uicem ἀδράστους imitari iure autem hanc infidelitatem execrati sunt, eorum quorum vt ait Plautus Truculento actu 1. Sc. Ad fores

In melle sunt lingue sitæ, atque orationes
Lactique: corda in felle sunt sita, atque acerbo aceto.

Elinguis dicta dulcia dantis, corde amare facitis. Iure, inquam: nam vt ait magnus scriptor 3. Ethic. cap. 3. Οταν ὡς τῶν ὀκείνων, (videlicet ἀσπρηκτῶν φίλοις εἶναι, vt præmiserat,) ἀσπρηκτῶν ἀπατητῶν, διώκων ἑκατέρῳ τῶν ἀπατητῶν, ἕτεροι δὲ τῶν νόμῶν κλειστόν ὄππας ἑσπρηκτῶν ἰπταρίας. Tum illius simulatione fuerit in fraudem inductus, istum est de illo queri qui deceperit, & quidem iniustus quàm de eis qui pecuniam adulerarint, quanto circa rem pretiosorem maleficiū uersatur. Adde quod, vt ait Theognis postremo suorum distichorum:

Ἐχθρὸν μὲν χαλεπὸν ἕτερον δὲ ἑσπρηκτῶν
- κύρην· εἰλοὶ δ' εἰλα ἑσπρηκτῶν.
Hostem difficile est in fraudem inducere: amicū
Contra perfacile est illaqueare dolis.

Critias oratione contra Theramenem apud Xenophontem 2. Rerum Græcarum: Τῶν οὐτῶν μὲν διπλοῦντος ἀσπρηκτῶν, ὅσπερ χαλεπότερον φαίνεται ἑσπρηκτῶν τῶν ἀσπρηκτῶν. ποῖν τῶν δ' ἑσπρηκτῶν, ὅσπερ πολλοῦ μὲν ἀδράστους καὶ ἀσπρηκτῶν αἰσῶν, καὶ περὶ γίνονται. ὅτι δ' ἀσπρηκτῶν λαμβάνουσι, ποῖν τῶν ἑσπρηκτῶν ποῖν τῶν οὐκ αἰσῶν, οὐτ' ἀσπρηκτῶν τῶν λαμπῶν. Tanto deterior est proditio quàm bellum, quod difficile est a latente, quàm a manifeste sibi cauere. Tanto odiosior, quod homines, cum hostes fuerint, inter se paciscuntur, fidelesque fiunt, at quem in perfidia deprehenderint, cum eo neque ratū esse habent, nisi quicquam, neque paciscuntur in futurum. Vide in fine libri 7. de Cyri minoris expeditione longè pulcherrima. Themistius in Balañista sub fine: ἑσπρηκτῶν δὲ μαζοῦς μὲν δὲ ἀσπρηκτῶν ἀσπρηκτῶν, ἀλλ' αὐτῶν

Vita præfens sine mors sua vitæ.

Vt. Fortuna uolubilitas.

ἔτι ἢ κακία σφείδω μίμνῃ καὶ φαυλότῃ ἕσπετον ἔχον. ἢ γὰρ
 ἂν οἱ μάλιστα ἰσοπέταστα φιλακτικῶν (λίγω ὃ τὸ ἄκρον καὶ τὸ
 ὀπίκλιον τῆ δυνάμει) τὸ αὐτὸ μάλα καταχρησάται, εἰς τὸ
 ἴσον διασώζονται. Nulla magis ab hominum socie-
 tate abhorret malitia, quam perfidia & infidelitas.
 Quippe qua unicum vitium sit adversus quod nul-
 lam cautionem, ac provisionem comparare possumus.
 Quod enim solum presidium habemus, insuran-
 dum dico ac Deorum invocacionem, hoc ipso maxi-
 me, ut facilius lateat, abutitur: Et alia in hanc
 sententiam. Propter hanc infidelitatem Mommus
 apud Lucianum de hæretibus: Ἐπὶ τῷ ἀδελφῶν δὲ
 σφὲρ ἐμῶν καὶ τῷ ἀρχιτελευτα ἐπίπλεξι τὸν Θεῶν
 δὴ πρὸς μηδὲ θυελάς ἐπινοῦσι αὐτῶ καὶ τὸ τερον, αἰ ἀνα-
 πιπυῖσσι, γυῖαμα γήρυτα ἀπισσι, ἢ βούλατι καὶ ὀπι-
 ρῖσι. Hoc in nomine quærebatur, & Vulcanus
 eius artificem obiurgabat, quod non ipsi fenestras in
 pectore fecisset, ut eis apertis, omnibus nota fierent
 que volebat aut cogitabat.

III. Ad Tempus.] De his amicis temporis
 Phocylides ver. 86.

Μηδὲ παραζώοις κἀλας πιπέδω ἰπύοις
 Παλλοὶ δὲ ποπος καὶ βραύοις ἴσι ἰπύοις
 Καθὼν δωπύοις ἴπην κοίτας τὰ ἔραον.
 Assmatores parasitos ne tibi faxis.
 Sunt etenim multi focj potibus cibique
 Tempore adulantes fatient abdomen ut esca.

Vnde versu 45. sapienter monuerat,
 Μηδὲ ὀπὲρ τοῦ ποπὸς πολύτοις καὶ γὰρ ἔστιν ἀμείβοις.
 Nec sub lege loci sumas melleve colorem
 Ut polyrum hærens scopulis.

Melius sanè quam Theophrastus v. 215.

Πολυτῶδες νοῦν ἔχῃ πολυπλόκω, ὅς ποτε πύρρῃ
 Τῇ σερσομῶσις τίος ἰδίῳ ἰδύα.
 Ut polyrum scopulis implexis, sume colorem,
 Et mæta scopulos tingit, ut ille color.

Sed putidum sit tam vulgaria conquerere. vide
 eundem, v. 73. 77. &c. 115. 643.

IV. SIMVLATIONES.] Antistoteles physic. cito-
 ταστοῦ. Plutarcho θεῖαμ ἰουῖα. Themis-
 tius ἑσπεριον appellat orat. de amicitia: καὶ εὖ
 τῆδὲ τῇ ἐπιείκῃ πολλὰ καὶ περικλά θνητά ἐυδαίμονα φι-
 λίας ἰμῶσι. ἡδονὰ δὲ πὸ παῖτων ἐσθουλοσται τὸ καὶ
 ἀμείβοις, ὁ καλίπται ἕσπε τὸν τοῦ ἀπράπτου ἕσπερι-
 ος. Et in hac venatione multa & diuersa belline
 beatam amicitiam imitantur. Præcipuè verò insi-
 diosissimum illud, & immanisissimum, quod ab ho-
 minibus simulatio nominatur. Et idè fortasse
 quod externa species sæpè amicitiam mentiatur,
 vixque possit magna animi contentione simulatio
 deprehendi, dixit Empedocles apud Plu-
 tarchum:

Τὴν αὐτὴν ἄρεον, ἡδὲ ἔμμεται ἄσπε τῆσιν.
 Quam tu non oculis, sed sola mente videbis.

Vide quæ tum à Plutarcho, tum à Maximo Ty-
 rio Antistotele 4. Ethic. de veræ & simulatæ amicitia
 distinctione dicantur: non hic moror, contentus
 vno loco Lucilij apud Nonnium:

Cocus non curat caudam insignem esse illa dum
 pinguis fiet,
 Sic animum amici quarunt. parasiti autem di-
 uitiis.

Vide Athenæum lib. 6. penè integro.

V. IN PERICVLIS VVGÆ PROXIMO-
 RV M.] Theophrastus ver. 85.

Τῶν δὲ φίλων εἰ κἀπὸ πῆ ἢ με δεῖν ἔχοντα
 Αὐτῶν ἀπορίδας οἱ δὲ ἴσπερ εἰδύλαι.
 Hic δὲ πὸ μοι ποδῶν (ἂ πάλαι γήρυται ἀδελ)

Πολλοὶ ἀπορίδοι εἰ, οἱ ὄπτοι ἐσθ.
 Si quis amicorum vident me claudibus actum,
 Cernice auerſa nec vult adſpicere.
 Sin tibi fors, ut fit, meliorem afflauerit avaram,
 Tum tibi amicitie, tum tibi crebra salus.
 Vide iterum versu 925.
 Hic ἡδὲ πλοῦτις πολλοὶ φίλοι, ἢ ἂ πῆμα
 Πάωι.
 vertit Cuius:
 Si fueris felix multos numerabis amicos,
 Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Petronius in satyrico:
 Cùm fortuna manet vultum seruias amici,
 Cùm cecidit, turpi vertitis ora fugā.
 Dixit autem noster fugas non amicorum, sed prox-
 imorum, quia tardius solent periculum subuenire:
 Εἰ γὰρ περὶ καὶ χεῖρα ἕχουσι ἀλλὰ γήρυται.
 Γάτοις ἀζωσσι ἕσπε, ζῶσσι δὲ μοι.
 Si quis opem casus, si res exegerit, ecce
 Vicini accurrunt sine veste, in veste propinqui.

ait Hesiodus in operibus versu 342. Sed nihil eēt
 in eo genere festiuum quàm Timon Luciani, no-
 tum eēt oraculum redditum duobus adoleſcenti-
 bus, quorum alter profugerat, alter dum graffa-
 tores propulſerat, amicum imprudens occiderat.
 alter responſum,
 Αὐδὲ εἰ φίλῃ θήσπερσι παρῶν πύλοισι ἐσθὺδεις
 Οὐ σὲ θαυμάσωσι, περὶ ἴσπερ ἴσπερ ἴσπερ.
 Tuſocium p̄ſens liquis in turbine leti
 Non responsa dabo, templo procul esto profanus.

Alteri:
 Ἐκτιναις τῶν ἔσπερ ἁμῶν, οὐ ἂ ἰάσπερ
 Λίμα, πύλοισι δὲ χεῖρας καθαρῶτερος ἢ πύλοισι ἔσπε.
 Macſſis focium dum protigis, haud tibi sanguis
 Aſperſit maculam, manus haud tibi purior ante.
 Auctor Ælianus lib. 3. Variæ historiæ c. 4. 4. Nota
 etiam elegans fabella Ἐσπε, verbis elegis ſcrip-
 ta ab Auieno. Duo viatores in viſam inciderāt,
 alter viſa vira quercum inſcenderat, alter depre-
 henſus cohibito ſpiritu mortuum ſimulauit:

Τὴν οὐδὲν κρέδωνs quamvis ieiuna, cadaver
 Deſerit, & luſtris conditur vſa ſuis.
 Sed cum ſecuri paulatim in verba rediſſent,
 Liberio iuſto qui ſunt ante fugax:
 Dic fodes quidnam trepidi tibi reuoluit vſa,
 Nam ſecreta tui nullique verba deſit.
 Magna quidem monuit: tamen hæc quoque ma-
 ximè iuſtit
 Quæ miſero ſemper ſunt facienda mihi.
 Ne facilè alterius repetas conſortia, dixit,
 Ruſſus ab inſanā ne capiare fera.

Finio cum Seneca epiſt. 9. Florentis amicorum
 turba circumſeder: circa euerſos ingens ſolitudō eſt
 & inde amici ſingulis, ubi probantur: hæc re iſta
 tot exempla ſunt aliorum metu relingentiū, alio-
 rum metu prodentium.

TIMIDITATES.] Et hoc ſignum amicitia
 ſimulatæ. Μῖνον γὰρ περὶ τῶν ἐσθὺδῶν ἕσπε, ὡς ἂν
 αὐτοῦ εἰς καθαρῶς ἔσπε, οὐ πλοῦτον τῆσιν, οὐ πύ-
 ρου δὲ δεῖ, οὐ βασιλεία ἐκπλήρηται, οὐ δὲ ἀσέλιον φυ-
 λάπτει, οὐ φῆρες δύνανται, οὐ θνητοὶ ἔσπε, οὐ
 πύρ, οὐ κρημῶν, οὐ θαλάττει, οὐ ἕλιος, οὐ βεῖρος. ἀλλὰ ἂν
 καὶ τὰ ἀπὸ αὐτοῦ ἐσπερῶτα, καὶ τὰ δεῖν ἐσπερῶτα.
 καὶ τὰ εὐβέγε ἐσπερῶτα, καὶ τὰ χελεπὸ ὀυκοκῶτα.
 ποταμοὶ πάντες περὶ μοι, χεῖρῶν τλαστωμένοι, ὅρε
 εὐδελῶτα. πῦρ τῶν θεῶν, πάντων ἀπὸ θεῶν, πάντων
 κρατῶν, &c. Solus verus humanarum amor, cum alicuius
 animo purè inſederit, non diuſtus reuenerit, non ty-

Simulationes
 amicorum.

Fugas amico-
 rum in aduer-
 ſis.

VI.

ranvū reformidat. non Regem metuit, non iudicium
cauet, mortem non fugit. Nulla ei bellina terribilis,
non ignis, non præcipitium, non mare, non gla-
dius, non laqueus. Sed & impossibilia sunt illi ma-
ximè possibilia, terribilia maximè expugnabilia,
horrenda expeditissima, difficilia facilissima. Omnes
flumy transibiles, procella nauigabiles, montes pla-
nissimi, vbique confidit, omnia contemnit, omnia
superat, &c. Dixerat prius: ο δ' ἔπειτ' οὐδ' αὖτις οὐ-

Amoris liber-
tas.

τος παλαμὶ ἀσ' ἀνέγκη τῶ δέει. ἢ ἐστὶ γένηα γαίεσσι, ἢ
δέουσ' ἐλευθεροῦ, ἢ πρὸς Σπάρτης αὐτὸς ἐλευθερώσειεν.
Amor nulli rei tam inimicus est quam necessitati
& timori, estque res superba, & vult libera, &
ipsa Sparcia liberior. Vide & Critobulus in Xe-
nophontis conuiuio Critiam amans: καὶ δ' πο-
ροῖσιν ἀσ' ἔπειτ' ἐλευθεροῦ, ἢ ἀπαιτοῦσιν. ἢ κ' ἀδύνατον ἂν
ἀσ' ἐλευθεροῦ ἦτορ, ἢ κ' ἀδύνατον ζῆλον. Etenim labo-
rarem facilius ipsi quam quiescerem, & pericula-
ter ipsius causa incurdus, quam viuerem extra
omne periculum constitutum. Ut autem intelligas
eadem amicitia suo modo conuenire, addit Tyri-
us: ο ἴσως γινώσκεις τῶν ἔργων, ἢ ἔρεβες τὸ ὁμοίον ἀσ' ἴσως
τοῦ αἵματος ἔστιν, καὶ ἀσ' ἀναγκαστικὸν αὐτοῦ δουρα-
δῶν. Amor amicitia est impetus & appetitus simi-
lis ad simile exilientis natura, & viri misericordiam
appetens. Vide Plutarchum in erotico, Platonem
in symposio, Phadro & alibi. Tyrium quatuor
conconibus, & alios passim.

Amor quid?

MOTV ALIQVO COMMVNIVM TEM-
PORVM.]

Scilicet ut fuluam spectatur in ignibus aurum.
Tempore si duro est inspicienda fides.
aut vt ait alter:

Amicus certus, in hinc re incerta cernitur.
& alij passim in hac sententiam. Sapienter tam-
en Plutarchus de discretionem adulatoris & ami-
ci: ἀσ' ἀπαιτοῦσιν ὅ τῶν ἔργων ἢ ἀσ' ἴσως
τοῦ αἵματος ἔστιν, καὶ ἀσ' ἀναγκαστικὸν αὐτοῦ δουρα-
δῶν. On δὲ ἴσως μαλίστα παρρησιασθῶν, &c.
Respondendum est Euripidi dicenti,
Quid opus amicis si mihi numen fauet?
opus esse maximè iis qui libere loquantur.

Amicus cer-
tus in re in-
certa certus.

Vide magnum Senecam libro de beneficiis sex-
to, à capite 24. ad 34. rem ex professo & subtiliter
disputantem.

EXPERTI DEBEMVS SCIRE] Eodem
penè modo Cræsus apud Herodotum libro primo
: Τὰ δὲ μοι παθόντα τὰ ἴδινα ἀχρόιστα ἠσπί-
ματα γέροντι. Adversitates que mihi ingræte conti-
gerunt me docuerunt, vel nocumenta mihi fuerunt
documenta, vt eandem feruemus παράγοισιν. Dicit
igitur noster. Experti debemus scire. Quasi se-
ipsum stultitiæ accuset, qui amicorum infidelitatem
non antè perpexerit, quam in exilium mitteretur.
Subobscurè tamen ne videatur exprobrare
Pompeio, à quo destitutus fuerat, illud idem
quod sub Alpheni nomine Catullus exprobrauit.
Videtur autè alludere ad illud 20. Iliados, v. 197.

Εὖ τ' ἔπειτ' ἴσως, καὶ αὐτὸς ἴσως ἔμωτο
ἔπειτ' ἠχρόστα παθόντα, ὅ τ' ἴδινα ἀχρόιστα ἠσπί-
ματα γέροντι.
Turba te immiscens procul hinc abiste, prius
quam

Experientia
stultorum
magistra.

Durum aliquid subeat, docet experientia stul-
tos.

Poft quem Hesiodus in operibus, v. 215.

δὴ καὶ δ' ἀσ' ὄφρα ἴσως ἔσται
Εἰς τίλος ἔλθουσα, παθὼν δὲ τὰ νίπτος ἔσται.
-ad finem veniens iniuria detumescit
Cedit iustitia, docet experientia stultos.

Æschines epist. 5. α δ' ἴσως παθὼν ἐπιδαχθῆναι, τὰ τὰ
σὲ δὲ τὰ παθὼν εὐλόγηται σοφία, καὶ οὐχ ὠσπερ οἱ ἄ-
σους πῖρα διασπείδουσιν. Quæ enim patiens doctus
sum, ea sapientia cauet, priusquam patiatur, &
non stulti experientia doctus. Nec ablutit Fabius
ille Liviianus libro 2. deced. 3. Nec euentus modò
hoc docet (stultorum) iste magister, sed eadem ratio
est, quæ fuit futuræ quæ, donec res eadem maneant,
immutabilis est. Æschylus Agamemnone, παθὼν
μαθόντα. Claudianus lib. in Eutropium 2. pulcher-
rimè rem expresse.

-nec iam reuocabile damnum

Euentu solido verum didicere magistro.
Quod etiam illustat eleganti fictione.

Namque ferunt geminos vno de semine fratres
Iapetionidas generis primordia nostri
Disimili finxisse manu. Quoscumque Prom-
theus

Excoluit, multumque innexuit æthera limo,
Hi longè ventura notant, dubijsque parati
Cæsis occurrunt fabro meliore politi.
Deteriore luto casus quos edidit auctor,
Quem meritiò Gray perhibent Epimethea vates,
Et nihil ætherei sparsit per membra vigoris,
Hi pecudum ritu non impendunt vitant,
Nec res ante vident. Acceptà clade querantur
Et serò transacta gemunt.

Et sanè in amicitia præfertiūm stultum est expe-
rientiam oppetiri. Plutarchus de adulate re
amico : ὁσπερ νίπτος γὰρ τὸν φίλον ἔχειν σὲ τὸς
γένοιαι ἠδούκεσθαι, καὶ κατὰ τὸς γένοιαι ἐλεγεῖσθαι,
&c. Vt nummum, sic amicum ad necessitates
habere oportet. iam ante probatum, non qui in ipsa
necessitate approbetur. hoc Plutarchus. cui non ab-
necessitate periclitandus.

simile est illud in Lælio : Est igitur prudentis
sustinere, vt currum, sic impetum beneuolentia,
quo utamur quasi aquis ventatis sic amicitiiis: ali-
qua parte periclitatis moribus amicorum.

POST HOMINES NATOS.] Tractum ex
illis Lucillij:

Samnis spurcus homo, vita illa dignus locoque
Cum Pacidiano componer, optimus longè
Post homines natos gladiator qui fuit vnus.
Noster pro domo sua. Quis prouinciam homini
post homines natos turpissimo, &c. vndecima etiam
Philippica hoc eodem pacto locutum esse notat
P. Victorius, cui debetur hæc nota.

II.

A X I O M A T A.

Varia vitæ commutabilisque ratio, vaga volubilisque
fortuna.
Vite inconstantiam qui non prævident, saltem experti
debent cognoscere.

Q. iiii

Elenat suspiciones Pompeij, immò ostendit nihil eum de Milone temerè suspicari, quia cum ipsi potestas esset facta etiam sine iudicio Milonis expellendi, cum expulisset, si Milonem vim illaturum fuisse Iudicibus credidisset.

LXXI.

Q V A N Q V A M quis hoc credat, Cn. Pompeium iuris publici, moris maiorum, rei denique publicæ peritissimum, cum senatus ei commiserit, vt videret ne quid Respublica detrimenti caperet (quo vno versiculo fati armati semper Consules fuerunt, etiam nullis armis datis) hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consiliis vindicandis, qui vel iudicia ipsa tolleret? satis iudicatum est à Pompeio, falso ista conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, vt ego sentio, Milonem absolui oporteret, vt omnes consentirent, liceret.

EXPLANATIO.

Q V A N Q V A M.] Correctio Rhetorica, vt neget Pompeium quicquã suspicari, quod probat.

Si Pompeius Milonem suspicaretur vim facturum Iudicis eum ante iudicium expelleret.

Sed non expellit. Ergo non suspicatur.

Probat sequelam maioris hoc pacto.

Potest etiam sine iudicio Milonem expellere.

Ergo expelleret.

probat antecedens.

Cui Senatus Consilio committitur vt videat ne quid Resp. detrimenti capiat, is potest sine iudicio expellere.

Sed factum est S. C. vt videat Pompeius ne quid Resp. detrimenti capiat.

Ergo potest sine iudicio Milonem expellere.

Q V E R S I C V L O.] Verborum breui formulæ potest vnâ linâ contineri.

H V N C.] Cn. Pompeium cui Senatus etiam permisit, vt delectum haberet, & exercitum conficeret.

Etiamsi permittitur non esset habere delectum, tamen vi Senatus illius consulti posset expellere.

Sed Pompeio nominatim permittitur est habere delectum.

Ergo multo magis potest expellere.

I N E I S.] Milonis consiliis & conatibus infringendis, quem suspicaretur velle vim iudicis inferre.

FALSO ISTA CONFERRI IN MILONEM.] Falso iactari vulgi sermonibus Pompeium de Milone finitè suspicari, aut etiam Milonem vim iudicio parere.

Q V I LEGEM T V L I T.] Vt de cæde Clodij quareretur.

O P O R T E R E T.] Propter causæ æquitatem.

L I C E R E T.] Propter potestatem Iudicibus Pompeij lege concessam.

NOTÆ.

I. P E R I T I S S I M V M.] Quanta fuerit in Pompeio peritia rei militaris, videri potest in Manilianâ 28. & pro Cornelio Balbo 9. 15. nunc eundem ab peritia Reip. commendat. de cuius necessitate vide Platonem in Lyfide, in Alcibiade prior, libris de Rep. & alibi. Nos vno Xenophonte contenti sumus initio libro tertij memorabilium:

Αἰσθὴν ἐν τῷ τοῖς ἄλλοις, τῷ βασιλεύοντι ἐν τῇ πόλει στρατι-

γενεῖ, ἧζὸν τίπο ἰαθεῖν, ἀμειψοῖται ἀπὸ τῆς ἀρετῆς οὗτος ἄλλο τῷ πάλαιος (καὶ οὐκ οἶμαι τοῦ ὑμετέρου) οὐκ ἐστὶν αἰδέσθαι τοὺς ἑβραλοῖσι καὶ μεμνηθῆναι ἀδελφωποικίται. Turpe est, ὃ ἀδολεσcentem, eum qui vult ad capeffendos magistratus accedere, oblatum descendit facultatem negligere. Et is iure à Rep. mulctetur, multo magis, quam qui statuaria artis ignarus, status faciendus redenerit, quod tum alius probat, tum inductione pulcherrimâ. Εἰ παρὰ πειρασμῶν οἱ ἀδελφοὶ τοῖς καλλίστοις ἰδύλοισι πείσονται, οὐκ αἰδουμένων ἐξ ἑαυτῶν εἰσὶν. καὶ γὰρ ἐν πόσει, ἐν ἀνηρωτικῶν ἰατρικῶν τοῖς εἴδησι, πότα καλλίστα πείσονται, καὶ ἐν τῶν οἰκονομῶν τοῖς πάλαιος, οὐκ αἰδουμένων πεισονται, καὶ ἐν γαλιμαρῶσι, οὐκ αἰδουμένων πεισονται. In omni negotio iis maxime parere volunt mortales, quos existimant ceteris meliores. Etenim in morbo, quem medicina peritissimū putant, ei maxime obediunt. Et in navigatione, & in agricultura, quem navigationis & agriculturæ callentissimum arburantur. Sed nihil in eo genere festiuus, quàm quod idem refert initio libri sequentis: ἡ ἀρετὴ τῶν ἑδωδύμων, ἕρπαι ἀπὸ πειρασμῶν τῶν πάλαιος, καὶ οὐκ αἰδέσθαι τοὺς ἑβραλοῖσι καὶ μεμνηθῆναι ἀδελφωποικίται. Evidēdemonstrat, οὐκ αἰδέσθαι τοὺς ἑβραλοῖσι καὶ μεμνηθῆναι ἀδελφωποικίται, οὐκ αἰδέσθαι τοὺς ἑβραλοῖσι καὶ μεμνηθῆναι ἀδελφωποικίται, οὐκ αἰδέσθαι τοὺς ἑβραλοῖσι καὶ μεμνηθῆναι ἀδελφωποικίται. Peritia Reip. quam necesse fatia.

Peritia rei militaris.

Navem si possat sibi peronatus arator Luciferi radis, exclamet Melicerta perisso Frontem de rebui.

Quantò magis id in tractanda Repub. cauendum ne quis ad eius gubernacula iuris & moris maiorum imperitus accedat? nam, vt præclatè Theologus apologeticus: *οὐτὶ μοι φησὶν τῶν πρὸς τοῖς ἀρχαῖς, ἃ ὁπότεν ὀφειλῆται, ἀφ' ἑρμῆτος ἀξίον, τὸ ποιεῖν τὰ πρὸς τῶν ἄλλων, ἢ πικρὰ ὄντα.* *Ista mihi videtur esse ars artium & scientia scientiarum, hominem gubernare, qui præ cæteris animantibus moribus & vita variis atque diuersis est.* Quare mirari satis non possum cur Aristoteles 5. polit. cap. 9. inter cæteras, quas enumerat, magistratuum conditiones scientiam non requirat. *Τέτα δὲ πρῶτον ἔχειν τὰς μέλλοντας ἀξίον τῆς κρείσσης ἀρχῆς σέβειν ἢ φιλεῖν ποῖς τῶν κατὰ νόμον πολιτῶν, ἕπειτα δὲ μάλιστα τὸ ἔργον τῆς ἀρχῆς. δεύτερον δ' ἀξιότιον, ἢ διακεκολλημένον ἐξέσθαι πολιτικῆς ποῖς τῶν πολιτῶν.* *Tribus rebus instructos esse oportet eos, qui primarius magistratibus suscituri sunt, prima est amor erga presentem Reip. statum, deinde maxima potestas eorum operum qua sunt in eo magistratu exequenda. Tertia virtus & iustitia in vnaquaque Reip. forma erga Reip. Nisi si fortè nomine potestatis etiam penitiam comprehendit, nam quod ignores efficere non possis, aut etiam nomine virtutis & iustitiae, bonos enim, vt ait Plato tertio de legibus: Σοφούς τε ἀγαθόντων, ἀφ' ἧς, τὸ λυγρόν, κατὰ χρηματικῶν, καὶ τοῖς ὀφειλοῦσι, ἢ τοῖς ἀρχαῖς ἀξιότιον, ὁ δὲ ἕκαστος. Sapientes appellare debemus, etiam si, vt est in proverbio, neque legere, neque na-*

tare sciunt: iisque tanquam prudentibus, magistratus mandandi sunt.
 QVO VNO VERSICULO.] Vna linea. Senatus enim consultu in tabulis referebant. Valerius lib. 2. *Veteribus Senatusconsultis T. littera subscribi solebat: eaque nota significabatur illa Trib. quoque censuisse.* Sed putidum sit exempla conquirere, hinc illud quòd cum Druso Tribunitia potestas decreta est. *Quintus Haerius cum S. C. aureis litteris iugenda in curia censuisset, deridiculo fuit senex sædisime adulationis tantum infamiae vsurus. auctor Tacitus 3. annalium.*

NVLIS ARMIS DATIS.] Quid igitur illo S. C. versiculo consulis arma non dabatur? at Sallustius in Catilina. *Quod plerumque in atroci negotio solet, Senatus decreuit, DARENT OPERAM CONSULES, NE QUID RESP. DETRIMENTI CAPERET. Ea potestas per Senatum more Romano magistratui maxima permissitur, exercitum parare, bellum gerere, coëcere modis omnibus socios atque ciues, ac mi militiæque imperium atque iudicium summum habere. aliter sine populi iussu nulli earum rerum Consulium est.*

A X I O M A T A .

Iudicium non est expectandum in eius consiliis vindicandis, qui vel iudicia ijs tollit.
 Qui instituit quæstionem, ostendit licere reum absolueret.

A R G V M E N T V M .

Postquam diluit suspiciones Pompeij, ait præsidia qua Pompeius in foro posuerat, non esse posita contra Milonem, sed potius ad reprimendam Clodianorum audaciam, vt Iudices prout sentirent, liberè indicarent.

QVOD verò illo loco atque in illis publicorum præsidiorum copiis circumfusus fedet, satis declarat, se non terrorem inferre vobis (quid enim illo minùs dignum, quàm cogere, vt vos eum condemnetis, in quem animaduertere ipse, & more maiorum, & suo iure posset?) sed præsidio esse: vt intelligatis, contra hesternam concionem illam licere vobis quòd sentiat is liberè iudicare.

E X P L A N A T I O .

QVOD VER Ò.] Pompeius satis ostendit se non terrorem inferre vobis, aut iudicij libertatem impedire, dum militibus circumdatus fedet in vestibulo ararj. Alconius præfat. *Eunibus ad tabellam ferendam postero die iudicibus, qui fuit ad III. Id. April. clausa fuerunt tota vrbe taberna, præsidia in foro & circa omnes fori adus Pompeius disposuit, ipse pro arario, vt pridie consedit septus deleta manu militum.*

QVID ENIM.] Hac parenthesi probat Pompeium milites non habuisse, vt iudicibus terrorem inferret, aut metu sententiam damnationis extorqueret ab indignitate rei, quia planè tyrannicum est, cogere iudices vt eum damnent, quem comperint innocentem. cum præsertim non ad explendum odium suum, sed ad solam iudicium contumeliam id facturus esse videretur. quippe qui etiam sine iudicio Milonem posset occidere, nam S. C. permillum fuit coëcere modis omnibus socios æquè eius, domi militiæque imperium atque iudicium summum habere. quare fuisset gratis malus & improbus si vim iudicis afferre voluisset. quod

est planè indignum Pompeio.

CONTRA HESTERNAM CONCIONEM.] Alconius præfat. *Primo die datus erat in Milonem testis Casinius Schola qui se cum P. Clodio fuisse, cum is occisus esset, dixit, atrocitatemque rei facta quam maximè potuit, auxit, quem cum interrogare M. Marcellus cepisset, tanto tumultu Clodiana multitudinis circumstantis exterritus est, vt vim ultimam timens in tribunal à Domitio reciperetur. Quam ed causam M. Marcellus, & ipse Milo à Domitio præsidium implorauerunt. Sedebat eo tempore Cn. Pompeius ad ararium, perturbatisque erat eodem illo clamore, itaque Domitio promissit se postero die cum præsidio descensurum, itaque fecit. quam tamè ait Tullius hesternam, videtur duobus ante diebus contigisse. subdit enim Pedianus: Quare terrens Clodiani, fidentibus testium per biduum audiri passus sunt. sed veri potissimum credes? Alconione, an Ciceroni qui interfuit?*

N O T A E .

CIRCUMFVSVS.] 1. Æneidos. *Irrunus densis & circumundamur armis.*

Quidius 14. Metamorph.

-ne possit adire

Cursus equi fecit, circumfususque satellites.

11.

COGERE VT VOS EVM CONDEMNEM-
TIS.] Talis indignitas à Iosepho describitur lib.
4. de excidio, cap. decimo nono. Quid prohibet
ipla verba representare? οἱ δὲ ἴδον διαμαρτυρίας τὸ
φρονεῖν αὐτῶν, ἀφαιρούτο διασπείρα ἔργιστος. Zelotæ
verò iam eadem simplicem assistentes, quadam
iudiciorum & tribunalium simulacra sumpserunt.
Cùm itaque Zachariam è primoribus synedrio
stitissent iudicandum: φέρονται δὲ οἱ ἐβδευροῦντα τὸ
κρηνοῦντα τῶν φόνου ἀπολόσεως, ἃς αὐτὸν ἐπελήγοντο
τεθνήσκειν, ἀλλ' οὐκ ἦν τῆς αἰτίας σίσις αὐτῷ λαβεῖν πῶς ἐπιμα-
φῶν, ἢ ἴσθαι ἢ βῶν τῶν ἑλλωτῶν σπῆς πῶς ἀπὸ λῆσι, ἃς πῆτων
ἢ τῶν ἀγῶν ἀκτῆσι ἐπὶ τοῖς διασπῆσι, ὡς αὐτὸν σιωπῆσι πῶς ἐ-
ρωπῆσι τῆς ἐβδευροῦντος αὐτῆς ἔργιστος. εἰς ἃ τῶν πολλαῶν τῶν
σπῆσι σπῆσι τῶν ἐπὶ τῶν διασπῆσι τῶν Ζαχαρίων,
ἃς πῆτων ἐπιμαφῶντος ἐπῆσις ἃς παρ' αὐτῶν πῶς ἕτον
ἔργισ, ἃς ἐβδευροῦντος πῶς ἕτον, &c. Iudices septua-
ginta reum absolunt, & cum ipso mori, quam ca-
pitalem de eo sententiam ferre maluerunt. Ad ab-
solutiorem igitur zelotarum clamor exortus est, om-
nèsque indignatione fremebant in Iudices, quasi ne-
scent per ludibrium indicandi potestatem sibi esse
commissam. Duo igitur ex audacissimis impetu facti
Zachariam in medio templo contrucidant, & per-
iocum habes etiam à nobis, inquit, calculum &
absolutionem firmiorem. Hinc autem ostenditur
rei indignitas, quia ius hoc pacto iniustæ cædi præ-
textitur, at vt ait Plutarchus opusc. de discretionem
adulatoris & amici, immò Plato 2. de Rep. ἐξῆτι

ἀδικία δευρὶν δίκην εἶναι αὐτῶν. δευρὶν αὐτὸ τὸ πῶς
ἀδικία πῶς τελειοπῆσι ἀδικίας, ἃς ἀφαιρέσει, ἀλλ'
ἰατῶν τὸν αὐτὸν ἀδικῶντα πῶς ἕτον, ἃς ἀφαιρέσει, ἀλλ'
σπουδαῖα εἰς δίκην αὐτῶν. Extrema iniustitia est
iustum videri cum non sis. Et igitur, qui perfecte
iniustus est iniustitia absolutissima concedendum, id
est, nec auferendum, sed sinendum vt iniustissime
vivens maximam iniustitia gloriam consequatur.
Quid? quòd, vt ait Auctorcles 5. Ethic. cap. 4.
ὁ δικαστὴς βουλεται εἶναι δίκην ἑμισυζῆσι; Index vul. esse
iustum vivens. Quàm igitur indignum fuerit eum
iniustitia & violentia fieri admittitrum?

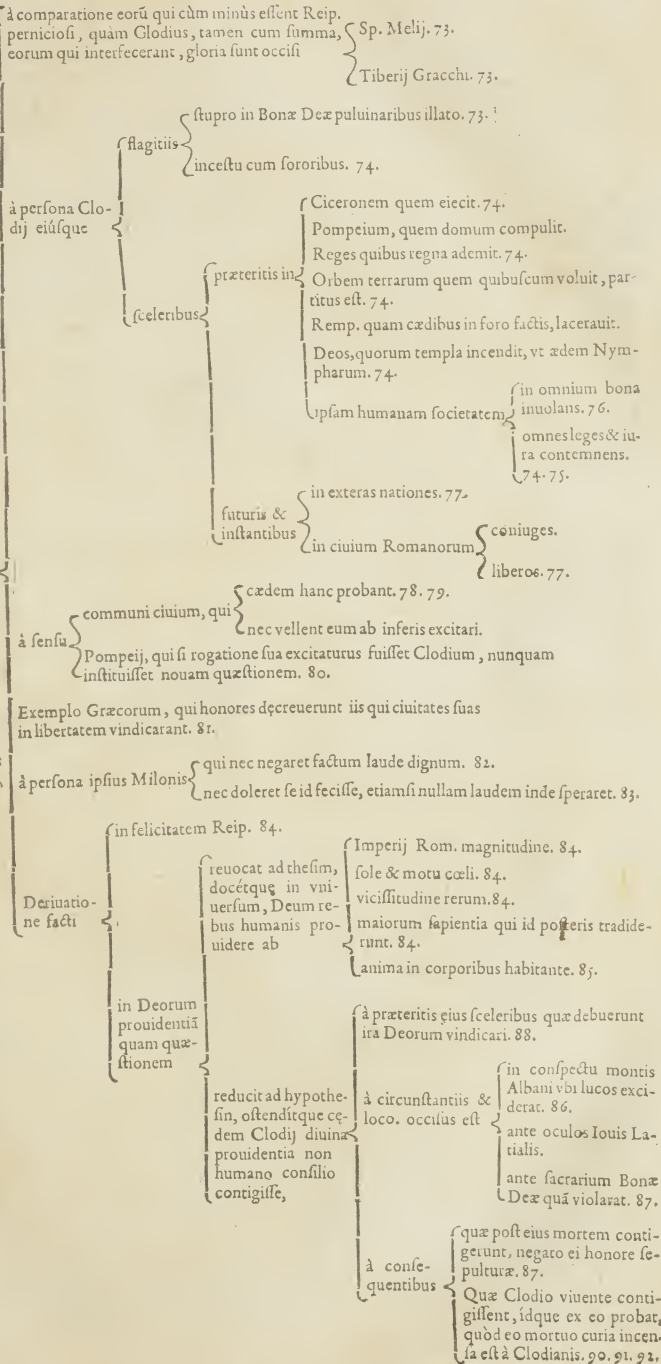
111.

CONCIONE M.] Notat Aulus Gellius ex Ver-
rio libro 8. noct. Auric. cap. 7. Concionem tria si-
gnificare. hanc suggestumque unde verba fierent:
vtem suggestumque cæcum populi absentis: item ora-
tionem quæ ad populum diceretur. Facile
fuerit ex hac quâ oratione singulorum exempla
deponere: sed non moramur: miramur quid
doctos viros impulerit, vt vbiq; concionem pro
concione referberent. liquet enim primo & se-
cundo sensu concionem esse Græcorum ἐκκλησία,
ac proinde quemadmodum ἐκκλησία à verbo ἐκ-
κλην, ita concio à conciendo, id est conuocando
profluxit.

AXIOMATA.

Indignum est cogere vt Iudices eum condemnent in
quem animaduertere tuo ipse iure possis.
Magistratus providere debet, vt Iudices intelligant,
sibi licere contra populares insanias, quod sentiant libe-
rè iudicare.

Posterior pars confirmatiois ex abundantia à 73. ad 93. Quae probat Clodium etiam in soliditate Miloni non fuisse, tamen occidit cum summa Milonis gloria potuisse.

Hactenus probavit P. Clodium iure casum à Milone, quòd liceat insidiatorem & latronem occidere: nunc ex superabundanti idem ostendit ex eo, quòd cædes Clodij perniciosi civis utilis Reip. fuerit. & primò Hala Seruisij & Scipionis Naficae proposita exempla, qui Spurius Melius, & Tiberium Gracchum non solum impunè & sine cuiusquam invidia, sed etiam magna cum gloria sustulerunt.

LXXII. **N**EC verò me, Iudices, Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamque vestri sensus ignarus atque expertus, ut nesciam quid de morte Clodij sentiat. de qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impunè Miloni palàm clamare, atque mentiri gloriosè liceret: Occidi, occidi non Sp. Melium, qui annonà leuandà, iacturisque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi: non Tiberium Gracchum, qui collegæ magistratum perditionem abrogauit: quorum interfectores impleverunt orbem terrarum nominis sui gloria: sed cum (auderet enim dicere, cum patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus sanctissimis nobilissimæ fœminæ comprehenderunt.

EXPLANATIO.

NEC VERÒ.] Superiùs 68. dixerat se Clodianum crimen non timere, sed Pompeij suspiciones perhorrescere: eaque occasione diluit eiusdem suspiciones: nunc rediens ad propositum, breuem adfert huius rei rationem, petitam ab ipso sensu Iudicum, qui Clodij cædem factam esse ad utilitatem Reip. sentiebant. miro tamen artificio enumeratis Clodij sceleribus inducit Iudices, ut id de morte Clodij sentiant etiam inuiti, quod illos sentire dicit.

CLODIANVM CRIMEN.] Quod de nece Clodij ab aduersariis obiicitur.

NECTAM SVMDemens.] Callidè dementiæ tribuit nescire quam voluptatem Iudices de Clodij cæde perceperint, & eam quantopere internis animi sensibus probent, ut quandam iudicibus religionem moueat, si aliter ipsi priuatim erga Clodij cædem affecti sint, quàm alios affectos esse scierint, simulque vereantur dementiæ notam, si nescierint eundem esse sensum cæterorum, & ab omnibus Clodij cædem approbari.

DILVERE CRIMEN.] Ostendere Clodium iure casum esse, quia licet insidiatorem & latronem occidere.

MENTIRI GLORIOSE.] Gloriam cum mendacio se Clodium necem intulisse, non ut vim vi propulset, vitamque suam tueretur, sed ut Rempublicam, à turbulenti perniciosique civis furoribus, & impudente pernicie liberaret. Guillelmus legèdum putat *metiri gloriosè*. viderit ipse rationem.

OCCIDI.] Propopœcia Milonis, non solum fatentis cædem, sed etiam de ea gloriantis.

NON SPVR. MELIVM.] Comparatione Melij & Tiberij Gracchi cum Clodio sui facti gloriam exaggerat, ideòque illorum scelera excusat verborum leuitate, ut eorum comparatione maiora & atrociora Clodij scelera videantur.

ANNOA LEVANDA.] Fame auertenda quæ populum opprimebat.

IACTVRISQVE REI FAM.] Largitionibus quas de suis ipsius bonis faciebat.

IN SVSPICIONEM.] Immò verò, Lucius Minutius Præfectus annonæ. *Rem compertam ad Senatam referret, tela in domum Melij conferrit, eumque conciones domi habere, ac non dubia regni consilia esse: tempus agenda rei nondum stare, cætera iam conuenisse, & tribunos mercede temptat ad proferendam libertatem.* Epitome: *Cum fame populus Romanus laboraret, Sp. Melius eques Romanus frumentum populo suâ impensâ largitus est, ob id factum conciliata sibi plebe regnum affectans, à C. Seruilio Hala Magistro Equitum in suis Quintij Cincinnati Dictatoris occisus est. T. Minucius iudex boue auratâ donatus est.* vide quàm selectis verbis facti atrocitas à Tulio mitigetur.

NON TIBERIVM.] Qui contra voluntatem Senatus legem Agrariam, *Ne quis ex publico agro plusquam decem iugera possideret, in eum furorem exarsit, ut M. Octavio Collegæ, causam diversa partis defendenti potestatem lege lata abrogaret.* Epitome libro 58. item: *Cum iterum Tribuni plebis creari vellet Gracchus, auctore P. Cornelio Nafica, in Capitolio à primatibus occisus est, iustus primùm fragmentis subcelliorum, & inter alios, qui in eadem seditione occisi erant, insepultus & in flumen proiectus.*

QVORVM INTERFECTORES.] Hala Seruilius Melij, Nafica Gracchi interfectores.

LIBERASSET.] A Clodij tyrannide.

NEFARIVM STVPRVM.] Quod Pompeiz Cæsaris vxori voluit inferre.

IN PVLVINARIBVS SANCTISSIMIS.] Quibus Bonæ Dæ simulachrum magna cum religione colendum exhibetur.

MVLIERES NOBILISSIMÆ.] Vestales, & aliæ matronæ primariæ.

NOTÆ.

ANNOA LEVANDA.] Anno ab V. C. trecentesimo decimo quinto eam annonæ penuriam narrat Liuius contigisse: quo anno

multi

multi ex plebe spe amissa, potius quam ut cruciaren-
tur trahendo animam, capitibus obvoluissis se in Ti-
berim præcipitauerunt, v. que addo

Πάντες ἢ σαρξὶ ἢ ψυχῇ δουλοῦν βέλτερον,
Αὐτὸ δ' ἔχθιστον θανάτου, ἢ πόντον ἐπιπέσει.

Omne quidem letivum est odio roboratibus ægris,
At fame præcunctis miserum est occumbere fato.

Quare mirum non est si permulti fame impelle-
nte ad extrema descendierint: ut illæ mulieres
Samaritanæ 4. Regum cap. 6. quæ ex conducto
filios suos edere decreuerant: sed alterius filio
mactato altera suum noluit exhibere. ut illa Ma-
ria Elefari, quæ infansulo vesici sustinuit. Iose-
phus de excidio lib. 6. cap. 20. v. illi Vspij qui
centurie per scelus occiso, *Ed ad extremum
inopie venire, ut infirmisimos suorum, mex sorte
dúctos vescerentur.* Tacitus in Agricola, circa an-
num nongentesimum. *Tanta penuria bladi, &
aliorum alimentorum omnium inualuit, in Lorha-
ringia & Allatia, ut quod auditu est horribile, homo
homine vesici cogeretur.* Richerus Senonensis. De
Cambisij exercitu Herodoti in Thalia. De
Sguntinis & Cantabris Iuuenalis fat. 15. & Pe-
tronius satyrico extremo: *Saguntini oppressi ab
Annibale humanas edere carnes, &c. Peisaii idem
fecerunt in ultima fame, nec quicquam aliud in
hæc epulatione captabant, nisi ne esurirent. cum
esse Numantia à Scipione capta, inuentæ sunt ma-
tres quæ liberorum suorum teneret semel in sinu
corporis.* Quid? quod, ut ait Sofimus, historiarius
6. Alarico Romam infestante. *Εἰς ποσὸν τῶν ἡλθὼν
ἢ πάλιν γεννηθείς, ὅς' ἰλιπύτης, ἢ ἀδρυπῆτος ἀπέβη
σωμάτων τοιαύτων ἐοικῶς ἐπὶ τῆ ἰπποδρόμῳ ἀέσειται.*

PRETIUM PONE CARNI HUMANÆ. *Ex penurie
deuenit ciuitas, ut sperantes humanis carnibus
vesci, huiusmodi in circo vocemiserint.* PRETIUM,
&c. Nec sanè minoris horroris duxetim, quod
refert Plutarchus in Demetrio, quod Athenas ob-
sidente tanta fame vrbem oppressit, ut qui-
busdam patre & filio vna sedentibus dicatur: *ὡς
τὸ ἔσπερον μοι περὶ ὀσπῆται, πῶς δ' ἐς εἶδος, ἀσπα-
δίματι ἀγοστῆσιν διακρίσασθαι πῶς ἂν.* *Murem
mortuum è in laqueari decidisse, eos verò ut viderunt,
exultantes ambos inter se de eo certasse.* Neque ta-
cendum quod referunt gesta Trebitorum M. S.
Cùm Popo Archiepiscopus magnam pecunie
vim in pauperes tempore famis erogaret, *Vna
omnes coperunt voce clamare, sibi numeris opus non
esse, &c. quia sicut ipse nosset, modius vnus fru-
menti appenderetur solidis viginti quinque. quibus
ille respondit, aliud quid sibi præ manibus non esse,
&c. Si, inquit, ad presens aliud quid dare nobis
non habes, da saltem de pinguibus equis tuis, ut vel
ad modicum compescatur esuries quibus edulio car-
nis, at ille, &c. primum dedit suum, deinde aliorum.
non equidem omnium, sed eorum tantum quos ad
hoc pietatis opus sua potuit exhortatione instigare
qui laniati & desorati sunt. vide Fabium declam.
12. huiusmodi famem Pythia. Phigalensis fue-
rat comminata, ut testatur Paufanias in Arca-
dicis.*

*Καὶ σ' ἀλλοτρώει δίσαι τὰ καὶ ἢ πικροδύπλω.
Alterutro faciet vesici, natioque vorare.*

fic anno M C X L V I. apud Lingonas, fame sæ-
uiente, quidam homines occidisse, & eorum carnes
cottas vendidisseprehendissent, apud Siebertum in
Chronico, v. ait Oppianus 3. Halieut. v. 197.

*Ἦς οὐδὲν λιμὸς χαλεπότες, οὐδὲ βαρύτερος,
Tomus II.*

Γατέως, ἢ κρατίος ἢ αὐτῶν τῆσιν ἀπὸ τῆς
καὶ χαλεπὸν δεσπονα πᾶσις, οὐ ποτὶ διασώσῃ
ἀνθρώπων, πολλοὺς ἢ περὶ σφοδράτα τόπος
ἔτε ἐπὶ τῶν αἰώνων, ἢ ἀγοστὴν ἰσχυρῆσιν.

*Vt sane adeo scelera ita fames, nec ventre proteruo
Quicquam detentus, qui sanum exercet in omnes
Imperium Rex diffidit, nunquam quoque tribus
Oblitus, multos deiectos mente subiegit
In noxam, sedo deturbauitque pudore.*

LACTVRIS QVE REI FAMILIARIS.] I I.
Laetitia & naufragium rei familiaris.
Arenauli ducta translatio. ita 2. de finibus. *Fi-
cere iacturam rei familiaris.* epist. ad famil. lib. 1.
epist. 9. *Naufragium rei familiaris, duodecima
Philipp. 19. Mæ bona donare se dixit Pessiso Vr-
binati, qui ex naufragio luculentis patrimoniis ad hæc
Antoniana saxa proiectus est.* pro Sextio 18. *Co-
dem alluit: Ne styllæ illo eribus alieni in fieto ad
columnas adhaeresceret, in tributatus portum con-
fugerat.* Horatius fat. 3. lib. 2.

*-postquam omnis res mea Ianam
Ad medium fracta est, aliena negotia curo
Excussus propriis.* Pellus fat. 5.

*-dum rem propriam rkmore sinistro
Limen ad obsecrum frangam.*

Galenus propterea: τῶ σῖμα μάλιστα ταλαιῶν πᾶ-
σι πολλοὺς οἴους γεννηθῶν, ἢ πῶς τὰ κέρη κτ' ἀνασπᾶσθαι.
Cùm in vita maiora multis domibus, quàm in sca-
phis in mari contingant naufragia.

COLLEGA MAGISTRATVM.] I II.
Operæ pretium rem gestam ex Appiano libere
ciuium atcessere. M. Octavius intercedebat
legibus Gracchanis. Tiberius Gracchus lege lata
Collegæ suo tribunatum abrogauit. Tis peroræ
φυλῆς ἐπιπέσει κερῶσιν τῆσ ἀρχῆσ τοῦ Οκταυῖου ἀπὸ τῆ
δου, ἐπ' ἡρατῆσ σπῆς αὐτοῦ ὁ Γεράκος, ἰδίωτὸ ματοδιδά-
σκων ἐπὶ τῶσ ἡσθῶσ ἢ πᾶσ ἄλλῃσ ἡσθῶσ. οὐδὲν ἢ ποτὶ γε-
λῶν ποτὶ ἢ ταλαιῶντα, ἢ πᾶσ ἐπιπέσει εἰς τὸ αὐτὸ πᾶ-
σῶν πᾶν σπῆσ τῶσ ἐπιπέσει, ἢ πᾶσ ἐπιπέσει τῶσ
κέρησ ἡμᾶσ ἐπιπέσει. ὁ ἢ Γεράκος ἀδῆσ ἐσ ἡσθῶσ τῶ
δῖμου ποτὶ μαλιστα κερῶσ τῶσ τοῦ Οκταυῖου λιπαρῶσ
εἰς ἐκεῖνα, κα ἡσθῶσ ὀσπῆται, ἢ ἡσθῶσ τῶσ ἡσθῶσ πᾶ-
σῶσ σπῆσ. &c. αὐ ἢ ἐπιπέσει ἡσθῶσ τῶσ ἡσθῶσ ἢ τῶ
Οκταυῖου αὐτῆσ ἰδίωτῆσ ἡσθῶσ διαλαδῶσ ἀπὸ τῶσ ἡσθῶ-
σῶσ. Cùm prima tribus suffragio suo iussisset Octa-
nium magistratus se abdicare, versus ad eum Gra-
chus orabat ut ab incepto desisteret. quo persistente
in proposito, ceterarum colligebat suffragia. Erant
tunc tribus triginta quinque. harum decem & se-
ptem irritatis animis iam conspirarant: quibus se ac-
cessisset decima octaua, ratam legē effecisset. Rursum
igitur Gracchus coram populo collegæ periculo proxi-
mū obsecrat, ne rem piam & Italæ vniuersis utilissi-
mā interurbare pergat, &c. Quæ cū nihil siceret,
ad suffragia reuersus est. Ita Octavianus abrogato sibi
magistratu, continuo proripuit se clam è medio. In
eo genere notabile est, quod ait Dio lib. 46. de
Publico Titio, qui P. Seruilio Casca magistratum
abrogauerat. *ἰπιδῶσ τὸ ἢ Τίτιος καὶ ἐσ μακρὰ ἐπιπέσει
ἡσθῶσ, τὸ ἡσθῶσ τῶσ ἀρχῆσ τῶσ τῶσ ἡσθῶσ. οὐδῆσ ἢ ἐσ
ὀσπῆτῶσ τῶσ ἡσθῶσ σπῆσ τῶσ πᾶσ κατὰ τῶσ ἀποπῆσ τῶσ
ἀλλὰ ἡσθῶσ ἢ ὀσπῆτῶσ ἐπὶ τῶ τῶσ κατὰ τῶσ ἀσπῶσ
ἐπιπέσει, τῶσ δ' ὁ Γεράκος ἐπὶ τῶ τῶσ Οκταυῖου κερῶ-
σῶσ ἀπὸ τῶσ ἀρχῆσ τῶσ ἐπιπέσει, ὀσπῆτῶσ τῶσ τῶσ Φλακῶσ
ἀπὸ τῶσ ἀρχῆσ, κα ἐσ μακρὰ ἀπὸ τῶσ. Titius hand
multo post diem suum obiit: idque, quod an-
tiquitus iam notatum fuerat, suo exemplo fir-
mavit. *Animaduersum enim est neminem, ab ini-
tio Urbis ad ea usque tempora, qui Collegas**

I I.
Laetitia & naufragium rei familiaris.

I II.
Tib. Octauio collegæ tri-
bunatum ple-
bis abroga-
uit.

Miseræ & ex-
tremæ famis
exempla.

suum magistratus deiecisset, ipsum annum super-
 nixisse. sic Brutus cum Collatino consulatum abra-
 gasset, statim occidit: Gracchus cum Octavianum de-
 posuisset cæsus est: Cinnæ Helvius cum Marullus
 Flaviusque magistratu exturbasset, mox ipse in-
 teriit. Quod autem Tribunatum plebis magistratu
 appellat, id facit ex usu, quamvis si proprie loqui
 volumus, Plutarchus magistratum non alie testa-
 tur in quaest. Romanis 81.

IV.
 Pulvinar.

IN PVLVINARIBVS.] Philippica se-
 cunda 93. de Cæsare: Quam ut haberet pulvi-
 nar, simulacrum, fastigium. & sequenti §. Qua-
 res, placeatne mihi, pulvinar esse, fastigium, flammim.
 ad qua te remitto.

V.
 Vestales ex
 prima nobi-
 litate capi so-
 litæ.

NOBILISSIMÆ.] Virgines Vestales. No-
 ster de Harusp. resp. 38. de hoc ipso Bonæ Deæ
 sacrificio. Fit per Virgines Vestales, fit pro pop.
 Rom. fit in ea domo qua est in imperio, fit incredi-
 bili carinonia, fit ei Deæ, cuius ne nomen quidem
 viros scire fas est. Has autem Vestales non nisi
 nobilibus & ex honestis, immò primariis familiis
 capiebant. Gellius lib. 1. cap. 12. ex Labæone An-
 tistio, captam fuisse negat, Cuius parentes, alter
 ambone seruicitium seruierunt, aut in negotiis sor-
 didis diuersantur. Præterea Capito Atreius scri-
 ptum reliquit. Neque eius legendam filiam qui do-
 micilium in Italia non haberet. Adde vt ne lege
 quidem permitteute, ad libetinos & ignobiles
 potuerit id sacerdotium peruenire. Dio libro 55.

Επίδω τ' οὐ βλάβος οἱ καὶν ἐυχαῖες τῶν θυγατέρας ἐς
 τῶν δ' ἑστῶν ἐστρατιῶν ἰππιδότων, ἐπιμαρτυροῦν δὲ ἡ ἀπο-
 κλιούσων χρησθησῶν ἐπέδω. ἢ ὁ δὲ κληροῦ ἀπῶν, ἐπι
 πλείους ἡμερισθησῶν ἐδ τῶ σωματικῶν καὶ ἐστῶν τῶν πη-

τῶν οὐδ' ἐστῶν, οὐδ' ὠνο τοῖ δὲ τῶν πη ἀπιδόσθ.
 Quam nobiles agrè suas filias in collegium Vesta-
 lium darent, lex lata est ut eo sacerdotio uti etiam
 libertinis virginibus liceret. eoque quum presens de
 eo discerentur, in Senatu sorte lectæ præsentibus
 earum patribus, nulla tamen tunc in id sacerdo-
 tium cooptata. Quod autem spectat ad eam forti-
 tionem Gellius loco citato: Papiam legem inue-
 nimus, qua cæmetur, ut Pontificis maximi arbitriu
 Virgines è populo viginti legantur, sortitiõque
 in concione ex eo numero fiat, sed ea sortitiõ ex lege
 Papiæ non necessaria nunc videri solet. nam si quis
 honesto loco natus adeat Pontificem Maximum, at-
 que offerat ad sacerdotium filiam suam, cuius dan-
 taxat salus religionum obseruationibus, ratio ha-
 beri possit, gratia Populi legis per se ratum fit. Sed
 hæc parum ad rem. A quibus autem Vestalibus
 fuerit comprehensus noiter Clodius, non liquet.
 Inuenio inidem penè temporibus Vestalem
 fuisse Fonteiam. Cicero pro M. Fonteio 36.
 Fabiam Terentiam Ciceronis forem Alconius
 agnoscit orat. in toga candida contra C. An-
 tonium & L. Catilinam competitors. Liciniam
 ex Plutarcho initio vitæ Marci Crassi, quam
 inuuit orator pro Murena 75. Si Virgo Vestalis
 huic propinqua & necessaria locum suum gladi-
 atoribus concepit.

A X I O M A T A .

In Democratia siue statu populari, qui minus amplecti
 plebem putantur, in suspitionem incidunt regi appe-
 tendi.

Nefas est collegæ magistratum per seditionem abro-
 galre.

A R G V M E N T V M .

Pergit Milo scelere Clodianorum seriem euoluere: ut etiam si insidiator non fuisse
 dicatur, tamen iure cæsus esse videatur.

LXXIV.

EV M, cuius supplicio Senatus solemnes religiones expiandas sæpe cen-
 suit: eum, quem cum fore germana nefarium stuprum fecisse L. Lu-
 cullus iuratus se, quæstionibus habitis, dixit comperisse: eum, qui ciuem,
 quem Senatus, quem populus, quem omnes gentes vrbs ac vitæ ciuim
 conferuatorem iudicabant, seruorum armis exterminauit: eum, qui regna
 dedit, ademit, orbem terrarum quibuscum voluit, partitus est: eum, qui
 pluribus cædibus in foro factis, singulari virtute & gloria ciuem domum vi
 & armis compulit: eum, cui nihil vnquam nefas fuit, nec in facinore, nec
 in libidine: eum, qui ædem Nympharum incendit, vt memoriam publicæ
 refectionis tabulis publicis impressam exstingueret.

EXPLANATIO.

EV M.] Senatus censuit Clodium esse plestè-
 dum, vt eius supplicio expiantur eæ reli-
 giones, quas ille scelere violauit. 1. Religiones
 Bonæ Deæ. 2. Ludos eiusdem scelere pollutos,
 cum videlicet, vt dicitur de Harusp. responsis 23.
 Matris Magnæ ludos serui fecerunt, serui specta-
 uerunt, tota demum nim cæteri cum ludos fa-
 galestia fuerunt. vbi e. vire iubent, Clodius
 cerent, seruos de cauea e. altera lib. eos cecit.
 in alteram seruos immittit, ex à liberis remoue-
 Itaque qui ante voce præcænis à liberis remoue-
 buntur, Clody ludis non vore, seu manis lib. vore

se segregant. vide fusè. Tertio religiones pol-
 luit cum Brogitato tradidit Pessinuntem. ibi-
 dem 28. Sed non inueni quando Senatus has
 religiones Clodij scelere violatos eiusdem sus-
 plicio censuerit expiandas. de S. C. vide §. 8.

CUM SORORE.] Clodia minima trium
 Clodij fororum Luc. Lucullo nupta. germana,
 non consobrina, in cuius stupro minus fuisse
 flagitij.

QUÆSTIONIBUS HABITIS.] De Clo-
 diæ ancillis.

CIUEM.] Me ipsum, Ciceronem qui gladios
 in Reipub. perneciam districtos è coniuratorum
 manibus extorseram.

REGNA DEDIT.] Brogitato de harusp. resp. 29. Tu etiam Regem Deiotarium appellari cum Brogitato iubes. sed alter est Rex, iudicio Senatûs per nos: pecunia Brogitarius per te appellatus. pro Sextio 56. Appellari Reges à populo, qui id nunquã ne à Senatu quidem postulassent.

ADEMIT.] Vt Ptolemæo Cypriorum Regi, de quo nihil cogitante. nihil suspicante, eisdem operi suffragantibus ferentibus, est rogatum, ut sedens cum purpura & sceptro, & illis insignibus regis præconi publico subiceretur. pro Sextio 57. &c. vide 66.

ORBEM.] Vide Sextianam 66. Qui locum orbis terræ iam non erat alicui definitum? &c. Cum videlicet Pisoni Macedonia, Syria Gabinio fuit attributa.

PLURIBVS CÆDIBVS.] Cùm videlicet post creptum è vinculis Tigranem, Pompeium contumelias affecit, in eius amicos impetum fecit, fregit fasces Gabinij Consulis, & bona dedicavit, ut auctor est Dio libro 58. & Noster in Pisonem 28. non enim de illis cædibus in foro factis intelligam, quibus Fabricius, Q. Cicero, Sextius, occisis multis magnum discrimen adlerunt, ut narratur in Sextiana 75. &c. ea ratio est: quòd istas cædes hic factas tradit, antequam Pompeius foro careret, & ianua fe priuatique parietibus contineret. CIVEM.] Pompeium.

EVM QVI NIHIL.] Qui tanta impunitate, per omnia facinora faciendis cædibus, diripiendis civium bonis, & omni iniustitiæ genere gratifatus est, tanta impudentia in omnium libidinum cæno volutavit, vt nihil illi nefas, nihil illicitum esse videretur. De harusp. resp. 59. Quid que in singulos ciues quos necavit? Socios, quos diripuit? Imperatores, quos prodidit? exercitus, quos tentavit? Quid verò? ea quanta sunt, qua in seipsum scelera, qua in suos edidit? quis minis unquam percipit hostium castris, quam ille omnibus corporis sui partibus? Que verbis unquam in sinuine publico, tam vulgata omnibus, quam ipsius atas fuit? quis unquam nepos tam liberè est cum scortis, quam hic cum favoribus volutatus? &c.

ÆDEM NYMPHARVM.] Ibidem 57. Earum templum inflammavit Deorum, quarum ope, etiam aliis incendius submuenitur.

MEMORIAM PVBLICAM.] Id Sexto Clodio tribuitur in Cæliana Clodij scribæ, & omnif scelerum administro. 78. Qui ades sacras, qui census populi Rom. qui memoriam publicam suis manibus incendit. Lambinus, publicam improbâs, publica legendam arbitrat. parum refert. tãtum nota hanc memoriam publicam fuisse tabulas censorias, quæ censum populi Romani singulis lustris habitum, numerum civium, ætatem, & diuitias continerent: quæ tabulæ alias alio loco, quo Ciceronis in æde Nympharum feruari conseruant. vide Notas.

NOTÆ.

I. Nefarium.

NEFARIUM.] Incestum D. de Concub. l. I. Si quis in patroni fuit concubinatus, deinde filij esse cepit, vel nepotis, vel contra: non puro tam rectò facere, quia propter nefaria est huiusmodi concubinatio. Iustinianus l. De nuptiis: A quarundam nuptiis abstinendum est: inter eas enim personas que parientum liberorumque locum inter se obtinent, contrahi nuptia non possunt: veluti inter patrem & filium,

vel avum & neptem, vel matrem & filium, vel avum & nepotem, & vsque in infinitum. & si tales persone inter se coierint: nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. dictæ opinor nefaria, quòd hæ nuptie legitima confarreatione iniuri non possent. Nonnus: Nefary proprietatem lib. primo de vita pop. Rom. Varro patefecit, à farræ quod adoremus est quo scelerati viri non debeant. Halicarnassicus lib. 2. δὲ ἀλώω θ̄ τῶν ἱερῶν οἱ παλαιὸν ῥαίμεις, Ρωμαϊκῆ σέσηρεια ἀεὶ ἀκαθάρτου τῆς ῥήκας, ὅτι τῆς κοινῆς τῆς εὐχῆς. Antiqui sacras nuptias Romano nomine farracia nuncupabant, propter participationem farris, sed de confarreatione alibi dictum. Quòd autem ille sacras nuptias appellat, hinc intelligis cur Noster non solum incestum cum sore, sed etiam sacrilegum adulterium cum Pompeia nefarium nominarit. Vel nefarium quasi nefandis, ne nominandum quidem ob turpitudinem. Dio Chrysoft. orat. 4. de regno: ἀβύρτην ἢ ἀνομιῶν αἰσθητικῶν. Infandum, & innominatum turpitudinum.

QVI REGNA DEDIT.] Id quoque ad maiestatem S. P. Q. R. pertinuit, vt regna daret, & Reges appellaret, cuius rei multa exempla sunt. vide Vatiniam 5. 29. Appianus Alexandrinus Proœmio suæ historiar: Ἀρμενίας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἢ ἐκ ἀρχῆς οἱ εἶς ἐστὶν κοινὸν αὐτοῖς ἢ αὐτοῖς ἐπιδακρυοῖσι τὰς βασιλῆας. Armeniam maiorem. Cui quidem Romani non dominantur, quoad tributorum exactionem: sed Reges iis institunt.

ADEMIT.] De Ptolemæo Cypriorum Rege debet intelligi, quod factum omnes historici Romanis moribus indignum censuerunt. Sext. Rufus in breuiario: Cyprus famosa diuicias paupertatem populi Romani, ut occuparetur, sollicitauit, &c. ita vt ius eius Insule auariis, quam insulis, sumis assecuti. vide. Ammianus lib. 14. id factum ait: Ptolemæo Rege fœderato nobis & socio, ob ararum nostri angustias suo sine ulla culpa proscripti, quibus verbis duo contra veritatem attexuit. Cicero pro Sextio 57. rei indignitatem, quantum potest exaggerans, tamen ait: Erat Rex si non socius, at non hostis. Alij aliam, quam ararij angustias, profectionis illius causam attulerunt. vt Dio libro 58. & Appianus 2. bellorum ciuilium, quamuis etiam iste nonnihill contra veritatem interfereere videatur, dum ait Catonis expeditionem obtigisse, hoc ipso anno, solius Pompeij consultatu, post mortem Clodij: Κάτωρ ἢ ἐκρήπιστο ἵνα οὐκ ἔπαυθ̄ ἐοχλείη Κύπρον ἀρξῆσθαι Πτολεμαίου βασιλείας, ἰσχυροτέρων οὐκ ἔπειτα Κλωδίου, ὅτι οἱ περὶ ἀλόνη καὶ ληστῆς ὁ Πτολεμαῖος ἐκλύτῃ καὶ ἀνεφάρκῃ δὴ τὰ λατὰ ἐκπαύσει. Cato quidem iussus fuerat, ne praesens Clodio negotium exhiberet, Cyprium eripere Regi Ptolemæo, lege olim perlata à Clodio, quòd cùm captus fuisset Clodius à piratis, Ptolemæus prætenacitate duo tantum miserat talenta. Sed hæc non refello: credit is, qui nunquam fuerint M. Tullij lectione versatus. De hoc regno non omitant illud Ammiani loco citato. Tanta autem, tamque multiplici fertilitate abundat verum omnium eadem Cyprus, ut nullius externi indigens administrati indigenis viribus à fundamento ipso carina ad supremos vsque carbassos edificet onerariam namem, omnibusque armamentis instructâ mari committat.

ORBEM TERRARVM.] Imperium Romanum. quod ob magnitudinem orbem terrarum nominabant. hinc Poëta magnus:

Imperium Oceano, famam qui terminet aëtris

II.

III. Regnum Cypri ademptum Ptolemæo.

Cypri fecunditas.

IV.

Imperium Rom. cur dicitur orbis terrarum, cuiusque magnitudo.

Imperium terris, animos aequabilis Olympo. Petronius. Orbem iam totum victor Romanus habebat. Claudius Mamertinus panegyrico Maximiani: Vos veni qui imperium non terre, sed caeli regionibus terminatis. ...

Omnia sub pedibus, qua sol vltimque recurrens respicit Oceanum vltimque regique videbant. Et eam ob causam, vtr auctor est Dio lib. 43. Cæsari honoris causa decretum est: Αρμάτιν τὴν ὠκεὸν ἐπὶ τῶν κεντρικῶν ἀπὸ πηγῶν τοῦ Διὸς ἰδρυμένον, ἢ ἐπὶ εἰσέτα ἅπλων τῆς οἰκουμένης χαλεπῶ ἐπιβιβασθέναι, ...

Non enim sufficit illis ad aurovam Euphrates, ad Septentrionem Ister, ad Austrum Libya usque ad inhabitabiles regiones penetrata, Gades ad solis occasum, sed vltira Oceanum alium orbem quaesierunt. Vltimus etiam promouit Traianus. Tacitus lib. 11. annalium: Exin ventum Elephantinis ac Syenem claustralem Romani Imperii, quoad nunc Rubrum ad mare patet. Incertus apud Sidam. Ρωμαῖον ἀρτὸν αὐτῆς τῆς Αυστραλίας, ἢ Παραρτίου, ἢ Μακροδῶνον ἢ περὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἰστροπικῆς πύξεως ταύτης ἀεὶς ἕως εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Εὐρωπῆς ἐπιβασίας, ἢ Νείλου καταπράκτου, ἢ ἰσθμῶν Μακρόν. Imperium Romanum veteribus Assyrio, Persico, Macedonico longe praececlit, limites sibi constituens ad ortum solis Indos & Rubrum mare, Nilum, Catahrbachum & Meioridem paludē. Traianus enim trans Euphratem fecerat tres provincias, sed Adianus, Auctore Aelio Spartiano: Omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit, exemplo ut dicebat Catonis qui Macedonas liberos pronuntiauit, quia teneri non poterant. Appianus loco citato; Αρβύλαια μετέωρα, quae sunt trans Euphratem, ἢ Ρωμαῖον μὴ εἰς ἀφ᾿ ἑαυτῶν εἰς θεῶν κομισθῆναι, αὐτοὶ δ' αὐτοῖς ἀποδεικνύοντες τὸν βασιλεῦς, Maiorem Armeniam, cui Romani non imperant quidem ad vestigia colligenda, sed Reges ipsorum instituant. Nec omitendum illud ibidem: ὅλους τε δὲ δι' ἐκεῖνα τὰ κράτη τῆς Βαλτικῆς ἰστροπίας, ἀρξέντες ἰδρυμένοι γαλλοὶν, ἢ τῶν ἀρξέντων ἐπιπέου ἔκτερον ἐπὶ βαρβαρικῶν ἰστροπικῶν ἢ ἀπερῆτων ἰστροπικῶν εἶδη ἐν Ρωμαῖον περὶ σπουδαίους τοὺς ἰσθμῶν ταῦτες ἐπιποιεῖς οἶται, ἢ οὐ διεξέωσαν βασιλικά ἀφ᾿ ἑαυτῶν ἀπὸ τῶν χερσῶν ἰστροπικῶν. In summa, vtr sunt prudentes, contenti maximis regionibus omnium optimis, malunt his excolere, quam imperium in infinitum proferre ad gentes barbaras, inopes, & nihil lucri afferentes. Quorum aliquot ego vidi in Urbem legatos venisse, vtr se suosque populares dederent: nec receptos ab Imperatore, vtr inuites. Quare si proprie loqui velimus, non quidem totū orbem terrarum possidebant, sed maximam & optimam partem orbis cogniti, licet aliquam Americā totūque noui orbis notiam habuissent videātur. Hieronymus in caput 2. ad Corinthios. Sed & alios mundos, de quibus & Clemens in epistola sua ita scribit: Oceanus, & mundi qui trans eum sunt. Origenes primo mei archi, capite tertio Rufino interprete: Meminit sane Clemens Apostolorum discipulus, etiam eorum quos ἀπίσθοι Graeci nominant, atque illas partes orbis terrae, ad quas neque nostrorum quisquam accedere potest, neque ex illis, qui ibi sunt, quisquam transire ad nos, quos & ipsos mundos appellauit, cum ait: Oceanus intransibilis est hominibus, & hi qui trans ipsius sunt mundi, qui his eidem dominatoris Dei distictionibus gubernantur.

An Romani habuerint noticiam noui orbis.

TABVLIS PVBLICIS.] Varia fuerunt genera tabularum publicarum, fuerunt tabulae censoriae quae censum populi Romani continebant. Halicarnassus lib. 1. antiquit. Ταῦν κληρωθῆναι πεντακτῶν ἑκατοντάτων facit mentionem. quae tabulae nescio quo pacto ad priuatis feruatas fuisset significat, ἀ διαδέχεται τοῖς πατρὶ πατρὶς, ἢ περὶ πολλοῦ ποσῶν τοῖς μεθ' αὐτῶν ἰστροπικῶν, ὅσπῃς ἰστροπικῶν πατρὶς διαδύται. Quas accipit filius à patre, & magnopere studet posteris suis tanquam patria sacra tradere. Sed hæc quæ cum Ciceroe consentiant, videntur eruditi. Tabulae etiam publicæ fuerant in Aede Lucinæ, Iuuentæ, Libitinae. Siquidem in Aede Lucina recens natorū, in Iuuentæ eorum qui togam

V. Varia tabularum publicarum generes.

virilem sumpserant, in Libitina nomina sortitorum fercabantur. Testimonium Halicarnasici re-
 tullimus pro Sextio 14.4. cum de toga virili fufus
 ageremus. vt mirum fit quod scribit Iulius Capi-
 tolinus in Marco Philofopho : *Liberales cauffas*
ita munivit, ut primus iuberet apud Praefectos ararij
Saturni unumquemque cuiusmodi natos liberos profi-
tereri intra tricesimū diem impofito nomine, &c. Nifi
 fit forte cum prius ea in templo Lucinae feruarentur,
 à Marco ad ararium Saturni translata funt.
 Suspicio etiam nomina libertorum in templo Fe-
 roniae fuisse feruata. (Sed fufpicor, non affirmo)
 aut etiam apud vicifimarum exaebores. vide fu-
 pra de manumiffione. Habebant & alterius generis
 publicas tabulas quas acta populi Romani dice-
 bantur ex Iulij Cæfaris primū confulis institu-
 to. Tranquillus in Iulio : *Iniio honore primus om-*
nium instituit, ut tam Senatui quàm populi diurna
acta conficerentur, & publicarentur. Tacitus lib.
 13. annalium : *Cum ex dignitate populi Romani re-*
portum fit res illustres annalibus, talia (loquitur de
fundamentis & trabibus amphitheatri) diurnis
urbis actis mandare. In Vatinius 34. *Hac omnia*
foci sine diligentia C. Memmij publicis tabulis esse
notata atque testata. Pro Sextio 129. de Senatū
 actis : *Idque ipsum tabulis publicis mandaretur, ad*
memoriam posteritatis temporis sempiternam. Nomi-
 na etiam externorum legatorum in publicas tabu-
 las referabant. Plutarchus in quaest. Romanis,
 probl. 43. *Διὰ τί οἱ πρεσβυόντες εἰς Ρώμην ὁπότερου*
ἐπιπύ τῷ Κεῖνῳ τὰς βασιλείας ἀπογράφοντες ἀπὸ τῶν
ἐπιπέδων τῶν ταβουλῶν. Quare qui legati unde-unde
Romam mittuntur, ad Saturni adem se conferentes scri-
buntur apud praefectos ararij ? Ibidem locationes
 vectigalium, redemptions operum publicorum,
 aliq̄ue tum magistratum & cesorum praecipue,
 tum etiam priuatorum contractus publicis tabu-
 lis mandati feruabantur, vt ait Plutarchus praec-
 edente problemate. *Διὰ τί τῶν τῷ Κεῖνῳ τὰς χειρῶνται*
πεμπλῶν τῶν δημοσίων χειρῶνται, αἶμα βὴ τὴν φυλακτικῶν τῶν

ἐπιπέδων ? Cur ad Saturni veniuntur, & ad arariū
pecuniarum publicarum, & ad tabularium contra-
ctuum. Harum tabularum cura penes quaestores
 ararij. Tacitus 15. annalium : *Dem Princeps cu-*
ram tabularum publicarum à quaestoribus ad pre-
fectos transtulit, variè habitū ac sepe immutata eius
rei forma. Nam Augustus permisit Senatui dili-
gere Praefectos. Dein ambitus suffragiorum suspecto
sorte ducebatur ex numero Praetorum qui praesentem.
Neque id diu mansit, quia sortis deerrabat ad parum
idoneos. Tunc Claudius Quaestores rursum impo-
suit, usque ne metu offensionum segnitus consulere
extra ordinem honores permisit. Sed deest robur
atais eum primū magistratum capeffentibus. Igitur
Nero Praetura perfunctos & experientia proba-
tos diligit. Hac ille, quae variè Lipsius illustrat ex
Tranquillo, Dione & Plinio Iunior. Atque hi
tabularum publicarum custodes Cæcellarij dicti.
 Suidas : *Καὶ καλεῖται οἱς τὰ ἀρχαία ἐπιπέδων ἐπιπέδων*
καὶ τῶν ἀπὸ τῶν βασιλευσίων ἐπιπέδων ἐπιπέδων. Cæcellarij,
 quibus commissi erant archiorum, ne qui vellens
 temerè possent eos accedere. Hinc Tertullianus
 de pallio. Cancellos non adoro. id est archia siue
 populi tabularia. Maro :

Penes quos fuerit cura tabularum publicarum.
 Cancellarij.

Insanumque forum aut populi tabularia vidit.
 Tabulae etiam publicae appellari possunt Senatu-
 consulto. Liuius lib. 3. agens de Lucij Valerij,
 & M. Horatij consulatu, qui primi post decem-
 viros eum magistratum inierunt. *Institutum etiā*
ab iisdem Consulibus, vt Senatū consulta in aedem
Cereris ad Aediles plebis deferrentur, quae ante ar-
bitrio Consulū suppressiebantur, vitabanturque.
 Noster tamen pro P. Sylla Liuiū videtur esse cō-
 trarius §. 42. *Quid deinde? quid feci? cum scirem*
ita iudicium in tabulis publicis relatum, vt ille
tabula primatū tamen custodiā, more maiorum con-
tinerentur, non occultari, non contini domi, sed de-
scribi ab omnibus statim librariis, didique passim &
peruulgari, atque in pop. Romano imperari. diuisi
soti Italiae, diuisi in omnes prouincias, &c.

ARGUMENTVM.

Idem, quod superius tractat argumentum, multis Clodij sceleribus in unum conglobatis, ac praesertim eius insanam cupiditatem exagitat, qua omnium ciuium bonis & possessionibus inhiabat.

EVM denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessio- **LXXV.**
 Enum termini, qui non calumniā litium, non iniustus vindiciis ac sacra-
 mentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat: qui
 non solum Etruscos (eos enim penitus contempserat) sed hunc P. Varium
 virum fortissimum atque optimum ciuem, iudicem nostrum pellere pos-
 sessionibus, armis castrisque conatus est: qui cum architectis & decempe-
 dis villas multorum hortosque peragrabat: qui Ianiculo & Alpibus spem
 possessionum terminabat suarum: qui cum ab equite Rom. splendidissimo
 & forti viro, T. Pacanio non impetrasset vt insulam in lacu Precio
 venderet, repente lintribus in eam insulam materiam, calcem, caementa,
 atque arenam conuenit: dominoque trans ripam inspectante, non dubita-
 uit aedificium exstruere in alieno.

EXPLANATIO.

EVM] Eum occidi, qui sic omnes leges, & legum interpretationes, siue ius civile contempserat, ut in bona ciuium & possessiones inuaderet, nullamque sibi possessionum limitem & finem præscriberet.

QVI NON CALVMNIA.] Tanta impunitate grassabatur, vt palam & hostilem in modum in alienos fundos inuolaret, & nõ solum absque iustitia, sed etiam absque omni iustitiæ simulatione se gereret: non per calumniã & sycophantiam, non per iniustas vindicias, non per iniqua sacramenta, sed palam & apertã iniustitiã in alienas possessiones inuaderet.

CALVMNIA LITIVM.] Litibus per calumniã & sycophantiam intentis.

VINDICIIS.] Controuersis, rebus quæ in controuersiam adductur.

SACRAMENTIS.] Pecuniã à litigantibus depositã. vide Notas.

NON SOLVM ETRVSCOS.] Quos omni impunitate populatus fuerat, & suis latrociniiis vexauerat.

SED HVNC P. VARIVM.] Lambinus: *Erat hic locus sedẽ contaminatum, in quo pro P. Varium, impressum erat Cn. Pompeium, quæ lectio pugnat cum historia, & ratione & veritate. atque hanc emendationem Fr. Fabricio refert acceptam ex V.C. elicitam.*

CVM ARCHITECTIS.] Ad ædificandum in alieno.

DECEMPEDIS.] Mensuris pedum denum, ad metiendos agros, sibi que, quantum vellet, vindicandos.

QVI IANICVLO.] Qui tam vesanam agri propagandi spem animo conceperat, vt sibi nullos alios possessionum suarum limites præscriberet, quam ex vna parte Ianiculum montem penè in ipso pomerio situm, & ipsi propemodum Urbis mœnibus imminerent, ex alia parte Alpes, quibus montibus ipsa Italia terminatur.

SPLENDIDISSIMO.] Alij legunt, *splendido & forti viro M. Pacanio*, quod magis aridet: nam & equitum præcipui splendidi dicebantur, & *Pacanius* videtur magis Romanum. De lacu Pretio nihil dum potui comperire. Franciscus Modius ep. 45. legit, in lacu Perelio ex omnibus, vt ait, manuscriptis.

CVM LINTREBV S.] Nonnius: *lintres, naues fluminales.*

MATERIAM.] Lapidem, marmora, ligna.

ATQVE ARMA.] aliã, arenam.

DOMINOQVE.] Pacanio.

NOTÆ.

1. NVLLA LEX ERAT, NVLLVM CIVILE IVS.] Per legem, duodecim tabulas intelligit, quas alibi *fontem omni iuris* appellat.

Lxx. Pomponius D. de origine iuris:] *His legibus latis, caput, vt naturaliter enenire solet, vt interpretatio desideraret prudentium auctoritate necessariã esse disputationem fori. hac disputatio & hoc ius, quod sine scripto venit, compositum à prudentibus propria parte aliqua non appellatur, vt cetera partes iuris sui nominibus designantur, datis propriis no-*

minibus ceteris partibus, sed communi nomine appellatur ius civile. Item: *Eodem penè tempore tria hæc iura nata sunt: leges duodecim tabularum: ex his fluere cepit ius civile: ex istdem legis actiones composita sunt. & aliquantõ pdst: In ciuitate nostra, aut iure, id est, lege constituitur: aut est proprium ius civile, quod sine scripto in sola prudentium interpretatione consistit, aut sunt legis actiones, quæ formam agendi continent.* Cicero pro Cecinna 70. *Nam qui ius civile commendandum putat, is vincula reuellit non modò iudiciorum, sed etiam utilitatis vitæque communis, qui autem interpretes iuris viuperat, si imperitos iuris esse dicit, de hominibus non de iure civili detrahit. vide fusè.*

NULLI POSSESS. TERMINI.] Themistius De pace ad Valentem *οὐχ ἕως τῶν αἰῶν τῶν πλείους ἐπιρροαῖς μέγας οὐδὲν, οὐδ' ὀδὸς οὐδ' ἰσ, οὐδ' αἰ πλάτος εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. εἰς τὸ οὐ πῶποτε ὀδὸς ἐστὶν ἡ δὴ ἔστι, οὐδ' ἐστὶν τῆ. Nulli possessionum termini sunt iis qui semper plura desiderant, nullus finis, non etiam si dixeris mare Atlanticum. Quibus enim non est in animo, ne iis quidam in terra limes est constitutus.*

CALVMNIA.] Nonnius: *Calumnia est maligna & mendax infamatio. Calumnia rursus caliditas. M. Tullius de Rep. libro 2. Vt Carneadi respondeatis, qui sæpe optimas causas calumnia ingenij ludificari solet.* Turnebus lib. 5. aduerf. cap. vltimo hoc sensu posteriore illa Lælij verba libri 8. ad familiares intelligit. *Scito Sempromium Rufum, mel ac delicias tuas, calumnians maximo planctu tulisse. vbi ille: Id mihi videtur esse calumniesum quiddam & astutum dolosumque excogitare, & afferre & obtinere fortasse, quod tum fecit Rufus qui accusatorum suum postulanis lege Plotia, vt hoc extraordinario reo causam non diceret. Martianus Capella lib. 4. de Dialectica: Illicque versipellis studij calumnians propositio, etiam Socrates sibi Platoni quos amplitudinem mancipasse. Iactabat pro Sextio 75. Cum omni mora, ludificatione, calumnia Senatus auctoritas impediretur. Prudentius à uap. 178. 179.*

Sentio quam contra moueat pellacia litem, Quo dente obtinens spinosa calumnia pugnet, Næque lacefito vocet ad certamina verò. Vlpus Syllanus apud Flauium Vopiscum in Aureliano: *Meministis P. C. me in hoc ordine sæpe dixisse iam tum cum primùm nuntiatum est Marcocomanos erupisse, consulenda Sibylla decreta, utendum Apollinis beneficis: recessisse verò quosdam, & cum ingenti calumnia recessisse, cum adulando dicerent tantam Principis esse virtutem vt opus non sit Deos consuli, proinde quasi & ipse vir magnus non Deos colat.*

INIVSTIS VINDICIIS.] Lucilius etiam, ni fallor, vindicias & sacramenta coniunxit apud Festum.

Nemo hic vindicias, neque sacramenta veterur, quæ lectio magis videtur ad antiquæ scripturæ apices accedere, quam vt Turnebus emendat.

Nemo hic vindicias neque sacra aut numina veterur. Aut Scaliger:

Nemo hic vindicias, numè, neque sacra veterur. Adde Arnobium lib. 4. aduerf. gentes de quinq; Minerus agens. *Quis quaesitor? quis arbiter? cuius cervicibus tantis erit, qui inter personas huiusmodi aut vindicias iustas dare, aut sacramenta coeterur pronuntiare non iusta? Alconius 3 Verina: Ls vindiciarum est, cum litigatur de ea re apud P. a-*

11.

111.
Calumnia.

torem cuius incertum est quis debeat esse possessor, & ideo qui eam tenet, satis dat pro præde litis vindictiarum adversario suo quo illi satisfaciatur. Quid sit autem Vindicia, Festus explicat, his verbis, Vindiciae appellantur res ea de quibus controversia est, quod potius dicitur ius, quia fit inter eos, qui contendunt. Glossarium: Vindigeste, emendat, & iure quidem Bonifacius Vulcanius: Vindicia, τὸ ἐμπόριον ἀποδοτέον ἀεσθωατα. Res quo in controversia versantur, pergit Festus: De quo verbo Cincius sic ait: Vindicia olim dicebantur ille quae ex fundo sumpta in ius allata erant. Quibus suffragatur Gellius libro 20. Noct. Attic. cap. 9. De qua re disputabatur in iure presenti, siue ager, siue quid aliud est, cum adversario simul manus prenderet: in ea re in omnibus vindicare, id est, vindicia correptione manus in re, atque in loco presenti, apud prætorem ex XII. tabulis fiebat, in quibus ita scriptum est. Si quis in iure manus conferunt. Sed postquam propagatis Italia finibus, datis Iurisdictionibus, negotiis occupati, pacificè vindictiarum dicendarum causa longinquas res gravabantur, institutum est contra duodecim tabulis ratio sensus, ut litigantes non ex iure apud Prætorem manus conferrent, sed ex iure manus conferunt vocarent: id est, alter alterum ex iure ad conferendam manus in rem, de qua ageretur, vocaret, atque profecti simul in agrum, de quo litigabatur, terra aliquid ex eo uti unam glebam in ius in verba ad Prætorem deferrent, & in ea gleba tanquam in toto agro vindicaretur. Ab hac manu confectione factum, ut quemadmodum notant glossæ κρηστία, vindicia, dicebantur. Item: κρηστία, liberale iudicium, κρηστία, quae est ἐν κρηστία, assertor. κρηστία, vindicta, adsertio, κρηστία, adsertor, vindex. Ovidius De remedio libro 1. assertionem vindictæ coniungit:

Publicus assertor vitium suppressa lenabo
Peciora, vindictæ quisque faveo sua.

Clemens Alexandrinus §. stromatum hanc vocem vsurpat: καὶ τὴν περὶ τὸν Ποσειδῶν ἐστὶ τὸν διαδουλοῦντος ἄνθρωπον τὴν ἐν τῷ εἰρηλίῳ, τὸ δὲ διαγραφοῦντος εἰνεῖα ζῶντα ἔσθια, κρηστία, τὴν δὲ τὸν νότον ἐμπόριον. Et quæ apud Romanos in testamentis instituta sunt, illud in iure est & libra, manuum confectiones, & aurium prehensionis. Hinc apud Latinos: Secundum aliquem dicere vindictam, id est, alium litem, siue rem controversam adiudicare. Cato apud Festum: Prætores secundum populum vindictam dicunt. Hinc Liuius libro tertio vindictam appellat secundum libertatem, & secuitur de Appio Decemviro & Virginia sic agens. Appius: Marco Claudio clienti negotium dedit, ut virginem in servitutem affereret, neque cederet secundum libertatem postulanti vindictam. Mox: Lege ab ipso lata vindictas det secundum libertatem. Item: Verginium viderit de filia, ubi venerit, quid agat: hoc tantum sciat, si ipse huius vindictis cesserit, conditionem filie querendam esse, me vindicantem sponsam in libertatem, vita citius deserat, quam fides. Denique: Decrenisse vindictam secundum servitutem.

SACRAMENTIS.] Res etiam nota: explicanda tamen. ne quid pueri desiderent. Varro libro quinto de lingua Latina: Ea pecunia que in iudicium venit in litibus, Sacramentum a sacro. qui petebat, & qui inficiabatur de alius rebus, uterque quingentos aris ad pontem ponebant. Legunt alij & opinor, bene: Quingentos aris ad pontificem dependebant: de alius rebus item certo alio legitimo

numero assium. Qui iudicio vicerat, suum sacramentum a sacro auferebat: victi ad ararium redibat. Quisnam autem esset numerus ille legitimus. Festus explanat: Sacramentum a significat, quod pœna nomine penditur, siue eo quis interrogatur, siue contenditur. id in aliis rebus quinquaginta assium est, in aliis rebus quingentorum inter eos qui iudicio inter se contenderent. Mox: Sacramenti autem nomine, id est, dici capitur, quod & propter arary inopiam, & sacrorum publicorum multitudinem consumebatur id in rebus divinis. Hinc intelligas, quid sit iustum sacramentum apud Ciceronem 1. de orat. 22. Vindicantemque ornati homines in dicendo, & graves. Quibuscum tibi iusto sacramento contendere non liceret. Videlicet, legitimum numerum assium: ubi vides rursum vindicandi verbum cum sacramento coniungi, cum proximè ante dixisset: aut te ex iure manus conferunt vocarent. pro Cecinna 97. Cum Aretina mulieris libertatem defenderet, & Cotta decemviris religionem iniicisset non posse sacramentum nostrum iustum iudicari, &c. re quaestita, & deliberata sacramentum nostrum iustum indicaverunt. Alio sensu quam superius, nam ibi iustum sacramentum vocatur legitimum numerus assium, hic lis siue causâ iuste intenta iustum sacramentum nominatur.

DECEMPEDIS.] Horatius:

Metara primula opacam
Porticus excipiebat ardon.

Sic dicta regula, quòd decem pedes contineret. eadem pertica C. Catoni in Diis

regula Perso Sat. 4. ille

Pertica que nostros metara est impia agellos.

Hic, rectum discerni ubi inter Curva subit, vel cum fallit pede regula varo. Silivius autem Ambianus hoc loco non tam prolixè decem pedes longâ, quàm pro ipso agri mensore siue decempedatore sumi decempedam arbitratur. profert Ciceronem Philipp. 13. Si coloniarum & municipiorum sine villa dubitatione hostis est, quid tandem huius censetur vobis? quam ille ad explendas egestates latrocinijs sui concipiunt: quam iam peritus metator & callidus decempeda sans saxa diuiserat.

DOMINIQUE TRANS RIPAM IN SPECTANTE.] Pathos ab aspectu, ut illud Palantius 10. Æneidos:

Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta,
Victoremque ferant morientia lumina Truisti.

Et primo Æneidos naufragium exaggerat, quod nauim vnam Æneid:

Ipsius ante oculos in vertice pontus
In puppim ferit, &c.

Sophocles Antigone:
Αγείτε τὸ μισθόν, ὅτι κατ' ἔμελλε ἀπὸ τῆς Παισίνης θύραξ ἀναίτια τὸν νεώτιον.
Agite, scelestam dicitis, ante oculos statim Mortem operat vitium præsentis viro.
Pro Sextio 59. Vinius, ut auunt, est, & videns cum victu ac vestitu suo publicatus.

EXTRERE IN ALIENO.] Huius facinoris iniustitiam declarat pœna legibus constituta. D. De adquir. rerum dominio. l. Adeo. §. ex diuerso si quis in alieno solo sua materia edificauerit, illius sit edificium cuius & solum est. Et, si scit alienum solum esse, siue voluntate amissit proprietatem materia intelligitur, itaque neque diruto quidem edificio vindicatio eius materia competet, &c. alieno.

Hæc Caius, cui suffragatur etiam Vlpianus D. de rei vindicatione: *Redemptores qui suis cementa faciunt eorum, in quorum solo adificiant.* & alibi sæpè. Citatur & Iustinianus in *μοιριαις* à Petro Gregorio Tholosano quondam Academiæ Muscipontanæ Decano: *ὁ ἐν ἀλλοτρίῳ ἰδῶν κτίζων, ἢ οὐτις οὐκ, ἢ ἀλλοτρίῳ ἰσχυρῶς ἐκπέπρωτος διαποτίσας, οὐδὲ τὰ διαποτίματα λαμβάνων.* *Qui in alieno solo vel edificat, vel plantat, vel serit, vel aliud quid operis facit, eius dominio excedit, nec sumptus à se factus recuperato.* Hanc tamen pœnam euadunt qui bona fide extruunt in alieno. Caius D.

de adquirendo rer. dom. l. *Ex diuerso.* & qui mobile ædificium extruxerint. Scæuola eodem titulo l. *Titius horreum frumentarium nouum ex tabulis ligneis factum mobile in Sej prædio posuit: quaritur vter horrei dominus sit. respondi secundum quæ proponerentur non esse factum Sej.*

AXIOMATA.

Cupidis & auaris nulla lex, nullum ciuile ius, nulli possessionum termini.
Graue est & indignum, quemquam domino insperante extruere in alieno.

ARGVMENTVM.

Tyrannicas Clodij pecuniarum exactiones, & impietatem, qua etiam in fratrem suum Appium, & sororem grassatus est, subnectit.

LXXVI.

QVI huic T. Furfanio, cui viro, Dij immortales! (quid enim de muliercula Sanctia? quid de adolescente Apronio dico? quorum vtrique mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio dicere, si sibi pecuniam quantam poposcerat non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum: qua inuidia huic esset tali viro conflagrandum? qui Appium fratrem hominem mihi coniunctum fidelissimâ gratiâ, absentem de possessione fundi deiecit: qui parietem sic per vestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundamenta, vt sororem non modò vestibulo priuaret, sed omni aditu, & limine.

EXPLANATIO.

QVI HVIC.] pergit Milo. Occidi Clodium qui ausus est Furfanio dicere, &c. Guillelmo Vairio non aridet hoc nomen: legiturque *M. Fanio.* Sed nescio cuius codicis auctoritate nitatur. res est parui momenti: notandum loquendi modus *cui viro, Dij immortales!* qua exclamatione Clodij impudentiam, & dicti atrocitatem exaggerat.

QVID ENIM.] Nolo de mulierculis & adolescentibus loqui, quos fe putauit Clodius impudè, vel propter sexum, vel propter ætatem posse contemnere. liquidus patebit eius audacia, si contumeliæ quibus fortes viros affecit, in medium profertantur.

SANCTIA?] alij legunt, Sentia. Andreas Schottus noster nomen, *Scantia*, vt Romanum agnoscit, reliqua duo in peregrinitatem redacta Hispaniæ transcribit. vt etiam legit *Aponio*, non, vt habetur in vulgatis, *Apronio*. Vairius etiam legit, *Africanio*, quod sanè nomen notius est vulgo. sed rem in medium relinquo, nec operæpretium facturus videor, si enucleandis litterarum apicibus, tricas, & apinas inuoluerò.

QUA INVIDIA.] Qua mortui hominis illatione futurum esset, vt Furfanius quasi cædis auctor haberetur, & ita vel iudicio afflictus in exilium iret, vel saltem criminis infamia, inuidia ciuium, & odio deflagraret.

APPIVM FRATREM.] Appium Clodium, qui paulò pòst Censor fuit cum L. Pisone. fuerunt & alij duo Appij, de quibus præfatio: *Duo adolescentuli, qui Appij Clodij ambo appellabantur, qui erant C. Claudij filij, qui frater fuerat Clodij, & ob id illi parui sui nomen, velut auctore fra-*

tre persequabantur. quibus intelligis, cur Appium secum fidelissimâ gratiâ coniunctum appellet, ne scilicet, quod præ se ferebant adolescentes Appij, auctore Appio fratre accusationem Milonis suscepisse videantur. porro & fratrem Clodij, & absentem ait fuisse cum de sua possessione deiectus est, vt his duobus adiectis tacitoris indignitatem ostendat.

IN VESTIBULO SORORIS.] Non in ipsi ædibus sororis, neque in parte ædium, sed loco ante ianuum domus vacuo, per quem à via aditus accessusque ad ædes est.

SORORIS.] Tres habuit sorores Clodius. vnam Clodium illam Quadrantariam Metelli Celeris vxorem, de qua pluribus in Cæliana. alteram Terentiam, quæ nupsit Qu. Marcio Regi. tertiam & natu minimam Clodium, cuius incestum cum fratre Clodio L. Lucullus eius maritus iuratus dixit se quæstionibus habitis comperisse. Iam dubium est cuius sororis vestibulum intelligat, mihi non liquet. facillè crediderim Quadrantariam fuisse, quippe quæ non longè à fratri Clodij & Ciceronis ædibus habitaret. ita fortasse, vt Clodij domus ex vna parte Ciceronis, ex altera Quadrantariæ domum attingeret: certè Clodium Ciceroni fuisse vicinam auctor est Plutarchus. eundem Ciceronem Clodio fuisse vicinum ista testatur de Harusp. resp. 33. *Quid habes mea domus religiosi, est quod insupriti & sacrilegi parietem tangit?*

AC LVIMINE.] alij legunt *limine*, mihi dubium est, quid potissimum sequar. nam *aditu & limine*, videtur esse *πυλαρις*. & si limine prohiberet Clodium sororem, faceret contra pietatem, posset tamen fe legum indulgentia defendere, quæ id minimè prohibebant. vt dicitur in Notis.

NOTE.

CVI VIRO, DII IMMORTALES!]

In admiratione, vt Catullus:
Magnis, Iuppiter! & laboriosis.

Item:

Dij magni horribilem & sacrum libellum.

Et:

Sed tum maſta virum mittens que verba locuta es

Iuppiter, vt tristi lumina ſapè manu.

Aristophanes primis verbis Pluti:

Ὡς ἀγλαῖον ἀεγέμεν ἔσθι, ὃ Ζεὺς ἔδωκε, Διὸς ἠὲ πόσιον τρυφῆς ἐπινοῦντε Διόποτο.

Prò Iupiter & Di, quàm dura est provincia
Si quis hero deſpicienti ſeruus ſeruiat.

**MORTVVM SE IN EIVS DOMVM IL-
LATVRVM.**] Expofui rationem cur id minaretur Clodius: nimirum vt Furſanius cædis auctor videretur, atque huc inuidia deſlagraret. nam quod aliqui proferunt ex D. De Relig. & ſumpt. fun. *Is qui inultu mortuum in alienum locum, aut tollere id quod inultu, aut loci pretium preſtare cogitur per in factam actionem.* Hoc, inquam, non videtur ad Ciceronem attinere. Ratio enim iniuriæ propter quam in eum competit actio, non petitur ab inuidia, qua ei deſlagrandum eſſet, in cuius domum mortuus il-

latus eſt. Sed ex eo quòd locus mortui illatione fiat religioſus: neque fas ſit corpus effodere aut eruere. vide ibidem Vlpianum l. *Ossa.* Quo titulo ſexcentis videtur inferendi verbum cadaveribus conuenire.

DVCERE.] I. *Aeneidos:*

-pars ducere muros.

AC LVMI NE.] Dixi licuiſſe nonnunquam officere luminibus vicini. quod ſe facturum Clodio Noſter comminatur de Haruſp. reſp. 33. *Quid habet mea domus religioſi, niſi quod impuri & ſacrilegi parietem tangit? Itaque ne quis meorum imprudens introſpicere poſſit tuam domum, ac te ſacra illa tua facientem videre, tollam alius teſtum, non vt ego te deſpiciam, ſed ne tu aſſiciam urbem eam, quam delere voluiſti.* Quando autem officere luminibus liceret, quando non liceret, non eſt præſentis aut otij, aut inſtituti diſquire. vide I. C. D. *De ſeruitutibus præd. urb.* Item: *De ſeruit. præd. ruſt.* Caius: *Urbanorum prædiorum intra talia ſunt, alius tollendi, & officiendi luminibus vicini, aut non extollendi.* Nera-tius: *Ruſticorum prædiorum ſeruitutes ſunt, licere alius tollere, & officere prætorio vicini, &c.* Re-prehendit itaque Clodium Orator, quòd luminibus ſororis offerret, cuius ius non haberet: aut ſi haberet, quod id fecerit contra fratrem pietatem. Victorious tamen & alij malunt, *ſimise,* quos tu Conſule.

ARGVMENTVM.

Hactenus ſclerum Clodianorum ſeriem contexuit: nunc ea pericula recenset qua Reipublicæ cernicibus à Clodio ſuperſtite imminebant. quedam tamen interſerit de patientia ciuium, vt Clodij furor & impotentia magis appareat.

QVAM QVAM hæc quidem iam tolerabilia videbantur: etſi æqualiter in Rempub. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in ſuos irruerat: ſed neſcio quomodo iam vſu obduruerat & percullerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ verò aderant iam, & impendebant, quonam modò ea aut depellere potuiſſetis, aut ferre, imperium ſi ille nactus eſſet? Omitto ſocios, exterarum nationes, reges, retrarchas (vota enim feceratis, vt in eos ſe potiùs mitteret, quàm in veſtras poſſeſſiones, veſtra teſta, veſtras pecunias) pecunias dico? à liberis mediis fidius, à coniugibus veſtris nunquam ille effrenatus ſuas libidines cohibuiſſet. Fingi hæc putatis, quæ patent, quæ nota omnibus, quæ tenentur, ſeruorum exercitus illum in vrbe conſcripturum fuiſſe, per quos totam Rempublicam reſque priuatas omnium poſſideret.

EXPLANATIO.

QVAM QVAM.] Hæc Tullius iam videtur in ſua perſona loqui finita proſopopœia: quali diceret leuia ſunt hæc & tolerabilia, quæ fecit Clodius, ſi cum ſurcis cladibus, quæ ab eo ſuperſtite fluxiſſent, comparentur.

ETSI ÆQVABILITER.] Sine vilo discrimine. repetitio dictorum vt alius in iudicium animis eius improbitatem deſogat.

IN LONGINQVOS.] Id non de ſanguine & familia, ſed de locorum diſtantia debet intelligi, ne bis idem dixiſſe videatur. In remotos, & vicinos.

PERCALLVERAT.] Tranſlatio à manibus & pedibus, quibus aſſiduitate laboris obdureſcentibus callus obducitur.

QVÆ VERÒ.] Optimè quidam diſtinguunt: *Quonam modo ea aut depellere potuiſſetis, aut ferre, imperium ſi ille nactus eſſet?* Quali dicat, hæc tenus eius furias & inſaniam non legibus aut iudiciis depuliſti, ſed veſtra patientia pertuliſti. at verò quæ iam impendebant, niſi fuiſſet occiſus, nec depellere potuiſſetis, nec veſtra patientia ſuſtineret. atque ita penitus oppreſſa fuiſſet libertas.

IMPERIVM SI ILLE NACTVS ESSET.] Si præturam, iis Conſulibus qui ipſi reſta-

stere nec vellent, nec possent obtinisset. Nactus, vt pro Sextio: *Fuit profecto quædam illa Reipub. fortuna fatalis, ut ille cæcui atque amens Tribunus plebis nancisceretur. Quid dicam Consules? hocce- ne ut appellem nomine, &c.*

OMITTO 'SOCIOS.] Quos Clodius omni scelere violasset.

VOTA ENIM.] Quod summæ calamitatis est indicium. cum re veluti desperata, ad sola vota decurritur. adde quòd, si summæ desperationis signum est, non posse socios & fœderatos defendere, longè deterius est vota facere, vt in eos se clades nobis impendens conuertat. totum hunc locum Lambinus ita recensuit: *Quoniam modo ea aut depellere potuissis; aut ferre; imperium si ille nactus esset. Omitto socios, exteris nationes, Reges, Terrarchas (vota enim feceratis vt in eos se potius immitteret, quàm in vestras possessiones) à vestris tectis, vestris pecuniis; vestra tecta, vestras pecunias dico, à liberis mediis fiduis, & à coniugibus vestris nunquam ille effrenatas suas libidines cohibuisset. legit Modius: vota enim faceratis, &c.*

FINGI HÆC PVLTATIS.] Vtget Iudices; & eadem rei pluribus verbis insiluit, ad consensum vel ab inuitis extorquendum. vt supra: *An verò, Iudices, vos soli ignoratis, vos hospites in hac urbe versamini? vestra peregrinatur aures, neque in hoc pernegato cinsitatis sermone versamini?* Cuius vim & ardorem orationis vt intelligas, operæpretium fuerit cum Gallicis Vairij verbis loquentem inducere, vt Gallicis Latina componens videas quantum tandem interfit. Superiorem locum ita vertit: *Ejtes-vous, M. estieus, seuls ignorants, seuls étrangers en cette ville, seuls qui ayez les oreilles bouchées, seuls qui n'entendiez pas les bruits qui sont si communs en cette ville.* Hunc sic interpretatur: *Pensis-vous que ce soient contes? c'est chose evidente & notoire à tout le monde, &c.* sed tu ipse expendito.

NOTÆ.

I. **V S V.]** Vulgatum est vsu facilius omnia tolerari. Hippocrates aphor. 50. §. 2. *Τὸ ὅτι πολλοῦ χρόνου πικρῶτα, καὶ ἢ χροῖο τοῦ ἀπιωδῶν ἵσσαν ἐπιχλεῖν εἰσθε.* *Qua longi temporis vsu recepta sunt, etiam si insuetis peiora sint, minorem tamen solent molestiam exhibere.* vnde præclarum illud præceptum Pythagoræ apud Plutarchum de præceptis sanictis: *Ελοῦ βίη τὸν κράτην, ἢ δούλῳ δὲ αὐτὸν ἢ πικρῶτα τρώσει.* *Elige eam vitam que est optima, incundam eam consuetudine faciet.*

II. **PERCALLVERAT.]** Nazarius Panegyrico Constantini: *Nihil profecto grauius, nihil miserius Roma doluisti, quamvis recondita altè magis gemeres, & ingestos quotidie luctus callo quodam obdurata patientie sustineres.* Atrianus lib. 4. cap. 18. dissertationum Epicteti: *Τυλεύτου λοιπὸν, & τὸ ἀρ- ῥήστωκα βεβαῖοι τῷ εὐαγγελίῳ.* *De cætero occallescit, & auaritiam confirmat infirmitas.*

III. **ADERANT IAM.]** Quo viciniora sunt pericula, eo maiore terrore incutiunt, vt notat Aristoteles in Rhet. Euripides Hecuba: *Ἡξῶν δὲ Ὀδυσσεὺς ἔσσην ἅν' ἄν Πάριον ἀπὸ τῶν σπῆν ἀπὸ μακρῶν, &c.* *Tanquam iam accedes Vlisses Mammisque suis pullus auelles.*

Vnde qui minatur, se iam iam id facturos esse denuntiant. Stratophanes apud Plautum Truulento Scena 8.

- *Etiam scelus viri minitare? quem ego Offitum iam, iam, iam concipulabo. Quid tibi huc venio est?*

Quid tibi hanc aditio est? Quid tibi hanc notio est, inquam?

Vide Pisonianam 94.

TETRARCHAS.] Vide Vatinianam §. 89.

VOTA ENIM FECERATIS.] Non ablu- dit locus ille Demosthenis 3. Philipp. *Αὐτὸς ἔμωρ τὰυτῶν ἔργων ἐπὶ ἐν ἡμῶν ἀρχαῖσι, & τοῖς αὐτοῖς χρόνοις ὁ σπῆν ἡμῶν χαλῶσι ἐμῶν καὶ ἐννοῦσιν, ἐπιχρεῖται καὶ ἐν ἡμῶν ἡσθῆσι. καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπὶ τῶν. Sed tamen hæc videntes Greci patiuntur, & eodem modo, vt mihi videtur, quo solent homines grandinem spectare, volentes facere ne circa se cadat. prohibere verò nemo conatur.*

MEDIUS FIDIVS.] Vide Sextianam 20. Pisonianam 33. pro Marcello 10.

EFFRENATAS EIUS LIBIDINES.] Eas Bassilius Magnus epistola de latitè solitaria vitæ ad Theologum: *ἀμαρτανία καὶ ἐπιθυμία πῶς ἀποστασις irretentia siue effrenatas cupiditates, & amoris insanos appellat.* Philo libro primo allegoriarum idem genus translationis vsurpat: *Ὅτις δὲ ἡμῶν ἀφῆλκῃ, & ἀγαθῆν ὁ δούλιος, & ἢ ἐπιθυμία, & τὸν ἡλιθίον, λίγῳ δὲ τὸν λογιστὸν, τῆ βίη τῆς ἐπιθυμίας, & τῆς ἐπιθυμίας, ἐπιθυμίας δὲ πῶς ἡ ἀ- ἔμωρ τὸν ἡμῶν, ἀδικία ἀκρα.* *Cum igitur habenas detrectarit, & more lasciuientia equi inbas, vt sic loquar, exerexit ira & cupiditas, & aurigam, rationem intelligo, imperio violentia deorsum traxerit, & subiugarit, utraque verò cupiditas habenas accepit, summa fit iniustitia.* Vide quæ diximus in Pisonem 69. Sic suos sensus voluptarios omnes excitauit, sic ad illius hanc orationem adhibuit, &c. Eodem genere translationis etiam infra vtetur: *Furores, quos nullis iam legibus, nullis iudiciis frenare poteramus.* Vides vtrobique cupiditates cum equo effici & inueniliter exultante comparari: quo in genere Platonis in Phædro triumphat oratio: *Τὰ ἀφῆλκῃ ἐπιθυμίας ὁ δούλιος ὁ πῶς ἀδικίας περιπέτῃ τὰ δὲ ἄλλα μῦθοι. βεβῆσι δὲ τῶν ἐπιθυμίας ἡμῶν, ἐπὶ τῶν ἡμῶν τῆ ἐπιθυμίας, ἡμῶν ἡ πῶς ἀδικίας ἐπὶ τῶν ἡμῶν, &c.* *Deorum currius aequali libratione habentis obtemperantes, facile feruntur, nisi sollester versetur ab agitatoribus.* Per alterum equum rationem, per alterum animam partem inferiorem intelligit. sed aedeatur, ne sit opus integram paginam describere. Iliados 5.

Θυμὸν δὲ ἐπὶ τῶν εἰλον δαίμωνις ἀνάγκη. Interpretatur Eustathius: *δαίμωνις τῆ ἀνάγκη ὡσεὶ καὶ ἴσσοι χαλῶν.* *Dominans necessitate vs equum freno.*

AXIOMATA.

Frequenter ipso malorum vsu obdurescit & percallat patientia. Vota facienda sunt, vt se potius in externos quàm In nostras possessiones sceleratorum furor immittat.

Ab affluetis non fit passio.

Ira & cupiditas cū equis, ratio cum auriga comparatur.

ARGUMENTVM.

Iteratò per prosopopœiam Milo eadem confitens inducitur : eúmque probat impunè posse confiteri, ex sensu totius ciuitatis, & lætissima, quam omnes ex Clodij nece perceperunt.

QVAMOBREM si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, Adeste LXXVIII. quæso, atque audite, ciues : P. Clodium interfeci : eius furiores, quos nullis iam legibus, nullis iudiciis frænare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus vestris repuli : per me vnum, vt ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent : enimuerò timendum quonam modo id factum ferret ciuitas? nunc enim quis est, qui non probet? qui non laudet? qui non vnum post hominum memoriam, T. Annium plurimum Reipublicæ profuisse; maxima lætitia populum Romanum, cunctam Italiam, nationes omnes affecisse, & dicat, & sentiat? Nequeo vetera illa populi Romani, quanta fuerint gaudia iudicare : multas tamen iam summorum Imperatorum clarissimas victorias ætas nostra vidit, quam nulla neque tam diuturnam attulit læticiam, nec tantam.

EXPLANATIO.

QVAMOBREM.] Hic est syllogismus. Milo potuit non solum impunè, sed etiam cum magna sua gloria confiteri, quod omnes approbant.

Sed Clodij necem omnes approbant. Ergo potuit eam non solum impunè, sed etiam magna sua gloria confiteri.

CRVENTVM.] Stillantem & Clodij sanguine manantem.

NULLIS LEGIBVS.] Impedire ne in perniciem ciuitatis erumperent. NULLIS IUDICIIS, coercere, & punire postquam eruperant.

ACERVICIBVS.] Translato à gladio & securi reorum ceruicibus imminente.

PER ME VNVM.] Extincto Clodio, qui pernicii iuri, cuiusque, inuadens aliena: æquitati, iudicia corumpens; legibus, eas vel abrogans, vel apertè contemnens; libertati, nos ipsos seruis nostris addicens, legemque ferre proponens, vt libertini, qui non nisi in tribus vrbanis suffragium ferebant, possent in iusticiis quoque tribubus, quæ propriæ ingenuorum sunt, setre, pudori & modestiæ, impudentissimè quoduis scelus admittens; pudicitia, & se ipsum omnium libidini prostituens, & aliorum pudicitiam expugnans, adferebat.

PER ME VNVM EFFECTVM EST.] Sustuli duas voces effectum est, cum Gruttero ex M. S.

ENIMVERO.] Conclusio est syllogismi: postquam ad assumptionem delabitur.

NVNC ENIM.] assumptio. in qua vide quo pacto sensum crescat oratio, probet, laudet, &c.

NE QVEO.] Dixerat proximè vnum Milonem post hominum memoriam plurimum Reipubl. profuisse. reddit rationem, cur orationem suam, ad hominum qui tum vivebant memoriam restrinxerit, nec dixerit post conditam vrbem eum plurimum Reipubl. profuisse. Non possum, inquit, de patrum & aurorem memoria loqui, quia non possum iudicare quanta fuerint illa populi Romani gaudia, cum vel liberatus est à periculis verbi causa, cum Galli qui & vr-

bem incenderant, & Capitolium obsidebant, fuerunt à Camillo superati, cum Annibal à Scipione deuictus est, cum alter Scipio Carthaginem Numantiàmque deleuit, vel cum fines Reipub. sunt propagati, vt cum L. Scipio Asiam, P. Æmilius Macedoniam imperio adiecit. multas clarissimas victorias ætas nostra vidit, vt Luculli de Tigrane & Mithridate, Crassi de Spartaco & seruis, Pompeij de Domitio, Sertorio, Piratis, Mithridate, Cæsaris de Gallis & Germanis, quæ victoriæ non tantum populo Romano, quantum Clodij cædes à Milone patrata, gaudium attulerunt. Hæc Tullius. aliud tamen artificio miro insinuat. nimirum Victoriæ quas ætas nostra vidit inferiores non fuerunt antiquis illis victoriis Camillorum, Paulorum, Scipionum, quare non minorem videntur populo Romano læticiam peperisse, atque adeo cædis è Publij Clodij acceptior fuit bonis omnibus, quam omnes omnium ætatum & Imperatorum victoriæ.

NOTÆ.

ADESTE.] Videtur hæc fuisse formula, quæ præcones plebem conuocabant. ad quam Catullus alludit:

-Adeste hendecasyllabi quot estis

Omnes vndique, quotquot estis omnes.

Et Seneca act. 1. Medæ:

Adeste : adeste sceleris vltices Dea.

Alias tamen vt §. 44. iam ex Varrone ostendimus, aliam etiam dicendi formulam vsurpabant. vt, *Quirites, sit ad consentionem.*

NULLIS LEGIBVS, NULL IUDICIIS.] Iure legibus iudicia connectit, tum quòd leges ad futurum, ad præteritum iudicia referuntur, vt Aristoteles, Cicero passim & alij prodiderunt. tum leges iudiciis, legibus iudicia roborantur, ne fas vt sit has ab illis diuellere. & quidem Demosthenes contra Midiam leges sine iudiciis vni habere nullam sic ostendit : H δὲ τῶν νόμων ἔχεις τις τῶν ἀπὸ θεῶν ἢ ἀπὸ ἀνθρώπων ἀναγκάων, ἀποστρέφουσαν τὰς ἀποστορῶν βουλομένων, οὐ γὰρ ἔμμεται τὸ παρακίνα τῶν ἐπιτιμῶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τίς οὖν ἀπό τῶν θεῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἔστι βέβαιον ὅτι οὐκ ἔστι παρα-

Legum & iudiciorum connectio.

ἡγοῦντο δὲ τῶν ἑαυτοῦ δόξων ὡς νόμων τὰ ἴδια ἢ τὰ ἄλλοι, ἃ ἴσως τῶν νόμων. Leges verò quæ vis tandem est? an si quis vestrum iniuriam passus in-
 clamari, ipse accurreret, & aderunt auxilium præ-
 bitura? nequaquam. Quenam igitur vis earum
 est? Si vos, Iudices, eas confirmetis, & eas sua au-
 thoritate munitis præbueritis auxilium imploran-
 ti, igitur, & per vos leges, & vos per leges vim &
 auctoritatem obtinetis. Quod postremum oratio-
 ne contra Aristogitonem fuscæ & eleganter ostendit
 ad leges referens τὰ δὲ θεοῦ ἢ ἀνθρώπων, quod
 iudiciorum locus hominum affluentiâ redundet. Vi-
 de Sextianam.

III. IUS, ÆQUITAS.] Ius scriptum, æquitas
 qua scriptoris mens inquiritur, non verba nuda
 ponderantur. I. de Orat. At in hoc genere pueri
 apud magistros exercentur omnes, cum in eiusmodi
 casibus alias scriptum, alias æquitatem defendere
 docentur. pro Cecinna 64. Ceteri ad istam ora-
 tionem decurrunt, cum se in casibus putant habere
 æquum & bonum quod defendant. Si contrâ verbis
 & literis, & ut dici solet, summo iure contenditur,
 solent eiusmodi iniquitati boni & æqui nomen, di-
 gnitatēque opponere. tum illud quod dicitur VTI
 LINGVA NVNCVPASSIT irridet: tum au-
 cupia verborum & literarum tendiculas ad inui-
 diam vocant, tum vociferantur ex æquo & bono,
 non ex callido versutiq̃ue iure rem iudicari oportere.
 scriptum sequi calumniatoris esse, boni iudicis
 voluntatem scriptoris auctoritatēque defendere.
 Eadem Tullius passim & alij I. C. sed hæc suffi-

ciunt, vt intelligas quæ sit inter ius & æquitatem
 distinctio.

LEGES, LIBERTAS.] Bene legibus liber-
 tatem coniungit, nam, vt ait in Cluentiana: Hoc
 fundamentum libertatis, hic fons æquitatis. Et
 mox: Legum denique idcirco omnes serui sumus,
 vt liberi esse possimus. 1 v. Leges funda-
 mentum li-
 bertatis.

PVDOR PVDICITIA.] Philippica 2. §. 12.
 Ad eone pudore cum pudicitia perdidisti. Iure al-
 terum alteri connectit. Verecundia enim siue pu-
 dor, vt dicitur in Partitionibus 79. Custos virtus-
 tum omnium. Sed pudicitia præsertim & castita-
 tis. Propertius lib. 2. cl. 6.

Nam nihil inuita tristis custodia prodest: Pudor pudici-
 tiaz cultus.
 Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est.
 Vide dicta pro Cælio §. 7. hæc porro omnia,
 quæ dicit in ciuitate mansisse, possunt ad pudorem
 & iustitiam reuocari. de quibus Protagoras
 Platonius ita fabulatur: Ζεὺς οὐδὲ θεῶν μετὰ
 τῶν ἄλλων ἴσως ἢ ἰσὺς οὐκ ἔπειτα πᾶν, Ἐμὲ μὲν πᾶσι
 ἀνθρώποις αἰδῶντι ἃ δὲ καλὰ, ἴσα ἔτι πολλοὺς κίεμας τῆ
 ἀπειλῆς οὐδίας συναγορῶν. Iupiter metuens ne genus
 humanum funditus interiret, Mercurium misit qui
 ad homines pudorem & iustitiam deduceret, vt es-
 sent ornatus & vincula ciuitatum, amicitio se-
 questres.

AXIOMA.

Sceleratorum furores, quos nullis legibus, nullis iudi-
 ciis frenare possumus, vi & ferro sunt à Reipub. ceruici-
 bus repellendi.

ARGVMENTVM.

Postquam mala descripsit quibus cades Clodij Reipub. liberauit, bona, quæ speranda erant,
 enumerat, suum ipsius odium in Clodium iudicibus impetrens, & ita se excusans quod in
 eum acrius inuehatur.

MANDATE hoc memoriæ, Iudices: spero multa vos liberòsque
 vestros in Republica bona esse visuros. in his singulis ita semper
 existimabitis, viuo P. Clodio, nihil horum vos visuros fuisse. in spem ma-
 ximam, & quemadmodum confido, verissimum adducti sumus, hunc ip-
 sum annum, hoc summo viro Consule, concussa hominum licentiâ, cu-
 piditatis fractis, legibus & iudiciis constitutis, salutarem ciuitati fore.
 Num quis igitur est tam demens, qui hoc P. Clodio viuo contingere
 potuisse arbitretur? Quid? ea, quæ tenetis priuata, atque vestra, domi-
 nante homine furioso quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent?
 Non timeo, Iudices, ne odio inimicitarum mearum inflammatus liben-
 tius hæc in illum euomere videar, quàm veriùs. etenim etsi præcipuum
 esse debebat, tamen ita communis erat omnium ille hostis, vt in com-
 muni odio pænè æqualiter versaretur odium meum. Non potest dici sa-
 tis, nec cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quantum exitij fuerit.

EXPLANATIO.

MANDATE.] Mementote eorum quæ
 vobis nunc prædico, vt cum illa euene-
 rint, me vera prædixisse videatis. facit deinde
 mentionem liberorum, partim vt eos leuiter pa-
 ternæ pietatis sensu titillet, partim vt utilitatem
 Clodianæ necis exaggeret, quæ non solum in
 eos qui tum florebant, sed etiam in posteros

redundatura videbatur.

IN HIS.] Quia Clodius superstes otio &
 tranquillitati publicæ suis seditionibus obsti-
 tisset.

HOC SUMMO VIRO.] Cn. Pompeio.
 CONCUSSA.] Lambinus legit, compressa,
 quod magis arridet.

CVPIDITATIBVS.] Auaritiam, libidinem,
 & maximè honorum cupiditatem intelligit, qui-
 bus

*Eloqueret, quæ rēta malis & quæ bona dicta
Euomeret, si quid vellet, inique locaret.
Terentius Hecyra actu 3, scena 5.
Atque in eam hoc omne, quod mihi agre est
euomam.*

AXIOMATA.

Compressâ hominum licentiâ, cupiditatibus fractis,
legibus & iudiciis constitutis, salus adfertur Reipub.
Dominante homine furioso ciuis ius perpetuæ pos-
sessionis habere non possunt.

ARGUMENTVM.

*Aliam rationem adfert cur non dubitaturus fuerit Milo necem Clodij confiteri: quia
videlicet ea nex tanta voluptate Iudices, & bonos omnes affecerat, eum ut nemo vellet, si
qua ratione fieri posset, vitæ restituere, & ab inferis excitare.*

LXXX.

QVIN sic attendite, Iudices, nempe hæc est quæstio de interitu P. Clodij, fingite animis (liberæ enim sunt cogitationes nostræ, & quæ volunt, sic intuentur, vt ea cernimus, quæ videmus) fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ, si possim efficere vt Milonem absoluatis. sed ita, si P. Clodius reuixerit. Quid vultu extimuiſtis? quonam modo ille vos viuus affecerat, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid? si ipse Cn. Pompeius, qui ea virtute, ac sapientia est, vt ea potuerit semper, quæ nemo præter illum: si is, inquam, potuisset, vt quæstionem de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare, vtrum putatis facturum fuisse? etiam si propter amicitiam vellet illum ab inferis reuocare, propter Rempub. non fecisset. Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis: & de eius nece lata quæstio est, qui si eadem lege reuiuiscere posset, lata lex nunquam esset. Huius ergo interfecto non esset etiam confitendo ab iis impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauisset?

EXPLANATIO.

QVIN S[ic].] Videtur huiusmodi facere syllogisum.

Non dubitaret Milo id à se factum esse confiteri, quod neque vos, neque Pompeius infectum esse velletis.

Sed non velletis infectam esse cadem Clodij, eumque ad vitam redire.

Ergo Milo non dubitaret cadem à se factam confiteri.

Aduerte elegantiam singularem, attentionem renouat: *Quin sic attendite* eum Clodium occisum esse in memoriam reducit: *Nempe hæc, &c.* eius deinde vitam & excitationem ab inferis imaginari iubet, demum sententiam naturalem interferit. *Libera enim, &c.* Quæ rerum varietas auditorum animos mirificè oblectat.

L I B E R Æ E N I M.] Cogitatio nostra, quicquid volumus sibi fingit, nullisque rerum aut temporum limitibus & terminis continetur. & tam clarè quodcumque imaginatio fixerit, & quasi in tabella depinxeit, intuetur, quàm videmus ea quæ oculis subiecta sunt.

V T E A C E R N I M V S Q V Æ V I D E M V S.] Legit Guillelmus ex Basilicano codice, *vt ea cernamus quæ non videmus.*

Q V I D V V L T V.] Eleganter & opportunè iudicum imaginationem interpellat, quasi eos sola commemoratione vitæ Clodij quodam horrore conculserit.

Ille vos admodum terreret visus, qui mortuum inani cogitatione percussit.

Sed Clodius vos mortuus inani cogitatione percussit.

Ergo, &c.

Q V I D S I.] Iam à sensu Pompeij idem ducit argumentum, qui Clodium nollet ab inferis excitare, etiam si posset. Gruterus legit non: *ea virtute & sapientia est: sed, ea virtute ac fortuna est.* è duobus codicibus manu exaratis.

P R O P T E R A M I C I T I A M.] Quia non ita pridem in gratiam redierant Clodius & Pompeius.

E I V S I G I T V R.] Epiphonema per antithesim.

H V I V S E R G O.] Locus obscurior. Lambinus è codice Saxonico, & Prisciano lib. 8. sic emendat: *Huius ergo interfecto, si esset, in confitendo ab ipse pœnam timeret, quos liberauisset.* & exponit: *Huius igitur videlicet Clodij, si Milo interfecto, id est, si Milo Clodium interfecisset: ab ipse quos liberauisset? qui Iudices sedent, in confitendo, cum confiteretur Clodium à se esse interfectum, pœnam timeret? Proinde quasi dicat: Cùm talis sit Clodius qualem supra descripsi, & cùm eum reuiuiscere nolitis, si eum ab inferis excitare possitis: si Milo esset eius interfecto, in confitendo cùm Milo confiteretur se Clodium interfecisse, an tunc à vobis quos liberauisset pœnam metuere deberet? hæc è Lambino visum est verbatim exscribere.*

N O T Æ.

F I N G I T E A N I M I S.] Ita Plato 9. de Re-
publ. Πλάτων τῶν κατὰ νότον ἰδὲ καὶ θείων περικλυτῶν

ὃ πλοκευόλου, ἡ εἰρήνη δὲ θείων ἔργων καταλάσκει, καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ δυνάμει μετὰ ἀνδρείου, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλα πῶτα παύσι. Δειπὸν ἀλάστον, ἔσθην, τὸ ἔρπον ἕως δ' ἰπιδὸν ἐπιλαττοῦσθε κλεῖον καὶ πῶτα τοῖς ὑπὸν λόγους πηλαδῶν, &c. *Finge itaque finguram unam bestia varia, & capita in orbem multa habentia partim bestiarum domesticarum, partim agrestium, quæ & permittari & producere ex se hæc omnia possit. Noui pictoris artificium narras, tamen cum ad fingendum sermo quam cera facilius sit, fingatur. Vide locum fusè. Chrysofotomus oratione 13. ad Corinth. Βουλεδὶ τοῦ πησκα εἰς οὐσὶν ἀράρντις ἑσπερὸν ἰδὸν ἡ οὐκὸν πῶτα πελτιταις Πηῦλου ἰσπεκιδὸν πηῦν ἰπιδῶν πῶτα λαμπερῆτες ἀν τῶν βασιλικῶν ἐκίωται, &c. *Vultis tabulam in medium preferentes vobis depingamus Pauli conuersationem? Proponatur igitur tabula imperatoris imaginibus longe illustrior, &c.**

II.

VT EA POTVERIT.] Non abluat Latinus Pacatus panegyctico Theodosij: *Neque enim quia se divina mortalibus dedignantur fieri, idcirco quæ visa non fuerint dubitamus factis, cum facta videamus, quæ dubitauerimus esse faciendæ. A quibus fortunam tuam, Imperator, expendit, quisquis id de te tantum, quod fieri potest, credit. Sed hæc animaduertere tria ad hanc euocationem necessaria, potestatem, sapientiam, v. voluntatem, vt euocare possit, sciat & velit Pompeius: quod sancti Patres Athenagoras, Tertullianus, alique in Deo locum habere demonstrant. Sed nõ est opus quæ vel ipsi, vel Epiphanius in Anchorato & alibi, Augustinus libris de Ciuitate Dei alique profertur huc afferre. temperare tamen mihi non possum quin proferam illa è Tertulliano longè pulcherrima: *Dies moritur in noctem, & tenebris vsquequoque sepelitur. funestatur mundi honor, omnis substantia denigratur. Sordent, silent, stupent cuncta: ubique iustitium est, quies verum: ita lux amissa lugetur: & tamen rursus cum suo cultu, cum dote, cum sole, eadem & integra, & tota vniuerso orbi renouiscit, interficiens mortem suam noctem, resurgens sepulchrum suam tenebris, hebes sibimet existens, donec & nox renouiscat, cum suo & illa suggesta, redaccendantur enim & stellarum r. x. d. quos matutina succensio exinlexerat. Reducantur & siderum absentia quæ temporaria disimectio exenerat, redonantur: & specula lune, quæ menstruus numerus attriuerat. Renouuntur hyemes & æstates, & verna, & autumnus cum iuis viribus, moribus, fructibus, quippe etiam terra de celo disciplina est, arbores vestire post strolia: flores denud colorare, her-**

Resurrectio mortuorum.

bas rursus imponere, exhibere eadem quæ absumpta sint semina: nec prius exhibere quam absumpta. mira ratio: de frigiditate seruatrix: vt reddat, intercipit: vt custodiat, perdit: vt integret, vitiat: vt etiam ampliet, prius decoquit: Si quidem vberiora & cultiora restituit, quam exterminauit. Reuera somore, interit, & iniuria vsurã, & lucro damno, semel dixerim vniuersa conditio recidua est. Quodcumque conuerteris, fuit: quodcumque amiseris, nihil non iterum est, omnia in statum redeunt, cum abscesserint: omnia incipiunt, cum deserint. ideo finimtur vt fiant: nihil deperit nisi in salutem. Totus igitur hic ordo renouibilis verum, restatit est resurrectionis mortuorum. Hui! tam multa, tam parum ad rem! tantumne, iniquis abs te tua est otij tibi? Parum ad rem fateor, fed tanti mihi fuit ad has amonitates ad recto cursu defltere.

Quod autem ait Noster de potentia Cn. Pompeij videtur locum Isocratis præ oculis habuisse oratione ad Philippum: *Σοὶ δ' οὐδὲν τῶν ποιῶτων ὄντων γαλεπὸν ὄρα γὰρ σὺ τῶν πῶτα ἄλλοις δοξαζῶντων ἀίεσπον εἶναι ἢ πηρὸν ἴσθης, πηλὰ διαπεραλῶν, &c. Tibi autem nihil eiusmodi difficile est, quem multa perfecisse videam, quæ aliis contra stem & opinionem esse viderentur. Dio Chryfotomus orat. tertia de Regno: *Τῶν ἄσπ τῶν ἡλίου ἀσπρίων ἐκείνους ἔστι ἰσπερτατος, ἢ μηδὲ τ' ἐστὼν ἐπὶ τῶν ἡλίου ἔσθην ἀνῶν, ἢ γὰρ ἴσθης καὶ τὰ ἀδύατα δοξαζῶν τῶν πηρῶν δυνάτι. Omnium qui sub sole viuunt hominum ille longè potentissimus est, neque minorem fere quam Dy, habet potentiam, ita vt illi in manu sit quæ impossibilia sunt, facere possibilia. Nec fortasse longè alio sensu Æschylus in Prometheus:**

Δειπὸν δὲ εἰπεῖν καὶ ἀνεύχοντες πέτυμα.

Bonum explicare res inexplicabiles.

Post quem Antiochianus in Equitibus: *καὶ τῶν ἀνεύχων πέτυμα εὐμνησῶν περὶ τῶν. Etiam ex impossibilibus faciendi visus faciles expediens.*

Post vtrumque Nazianzenus oratione habita in 190. Episcoporum presentia: *Ὅσα ἐκ τῶν ἀπίων εἶδη ἔστιν δοξαζῶν τῶν ἀσπρίων. Cum ex rebus inextricabilibus facilitatem negotiis dare volueris.*

AXIOMATA.

Libera sunt cogitationes nostræ, & quæ volunt sic inuentur, vt ea certimus quæ videmus
 In magno timore animos viuus afficeret, qui mortuos inuani cogitatione percellit.

ARGUMENTVM.

Græcorum exemplis, qui maximos honores libertatis publicæ assertoribus detulerunt, ostendit causse fuisse nihil cur Milo dissimularet aut negaret factum, si non læcessibus Clodia necem iertulisset.

GRÆCI homines Deorum honores tribuunt iis viris, qui tyrannos LXXXI. necauerunt. quæ ego vidi Athenis? quæ aliis in vrbibus Græciæ? quæ res diuinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ Carmina? propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriam consecrantur. vos tanti conueruam suam populi, tanti sceleris vltorem, non modò honoribus nullis afficitis, sed ad supplicium rapi etiam patiemin? Confite-

retur, confiteretur, inquam, si fecisset, & magno animo, & libenter, se fecisse libertatis omnium causa: quod certe ei non confitendum modò fuisset, verum etiam prædicandum.

EXPLANATIO.

G RÆ CI HOMINES.] Talis est syllogismus. *Miiori dignus est honore qui Rempub. Romanam liberavit, quam qui Græcia civitates. Sed Græci homines divinos honores tribuunt iis, qui suas civitates liberarunt.*

Ergo maior honore dignus est Milo, qui cede Clodij Remp. Romanam liberavit.

QVÆ EGO VIDI ATHENSIS.] Quos & quantos honores Harmodio & Aristogitonis, vidi delatos, qui Hipparcho Pisistrati filio necè intuere. ut?

QVÆ RES DIVINAS.] Quas festiuitates: quæ sacrificia?

VOS TANTI.] Complexio est, quæ propositionem etiam complectitur. *Vos*, inquit, *Milonem tanti*, tam potentis, tam latè dominantis *conservatorum populi*, qui Clodij cæde populam à feruitutis iugo vindicavit, *tanti sceleris*, tot seditionum & turbarum, quibus Clodius laceravit Rempub. *ultorem*, non modò nullis honoribus afficietis, sed etiam in exilium, quod erat supplicium in homicidas constitutum, eici patiemini?

CONFITERETVR.] Quid hoc est si fecisset? an quia negat Orator Milonem fuisse *ἀνομιχίας* fecerunt *ἀνομίαν* Milonis, &c. an sensus est. si fecisset infidias, & ex destinata necem intulisset?

NOTÆ.

1. **G RÆ CI HOMINES.]** Plutarchus in Arato: Σικωνίησι τῶν ἑλλήνων πειρώτων ἀσπίδι οὐκ ἔστι, ἢ σπῆρα τὴν πολέμου δύναμις, ἢ καὶ ἴσχυς μεγάλῃ καὶ Ἀργείων, ἢ ὅταν αὐτὸ δύναται. Sicoryn locum eminentem & conspicuum eligentes Arato, ut conditoris & servatoris urbis iusta solerunt: qui locus ad nostram aetatem Arateum nominatur: & ei sacrificia quadam faciunt. Pausanias Corinthiacis regibus Ἀργεῖται appellat. Quin etiã in ipsa scena theatri ei statuum excitavit, ut idem refert ibidè: Τὸ θεῶν τοῦ ἑσπέρου ἀπὸ τῆς ἀπὸ πάλιν ὠλοδουμένου τὸν οὐ τῆς σελῆς πηπιουδῶν αἰδῆς, ἀσπίδι ἔχοντα Ἀργεῖται εἶπεν εἶναι τὸν Κλέινος. Theatro vero sub arce constructo, viri clypeati statuam in scena positam, scuto armatâ, dicunt esse Arati, qui Clinia filius fuit, similitudinè expressam. Polybius 8. Καὶ τὸ θεῶν αὐτῶν, ἢ πῶς ἠραῖος ἐκείνου, ἢ σὺν ἑσπέρου ἴσα πῶς αἰώνιος αἰκίη κωκυλῶ. Nam & sacrificia, & cultum herouibus debitum ei decreverunt, & ut verbo expediã, quicquid ad memoriam defuncti æternitati consecrandum facit. Eidem etiam Olympiæ, ut Pausanias scribit Heliaci, Corinthij statuum egerant. A Syracusanis, ut scio Plutarchus, his verbis defuncto Timoleonti funus indictum est: Οὐδὲ μὲν τῶν Συρακῶν Τημοκλῆον Τημοκλέου Κορίνθου παῖδα, ἀπὸ τῆς ἀσπίδος ἑσπέρου αἰδῆς εἰς τὸν αἰῶνα ἔχοντα ἀγῶσι μελοῖς, ἢ πῶς, ἢ μουσικῶς, &c. Populus Syracusanus Timoleontem Timodemii filium Corinthium istum effere funere ducentis mnis æstimate, & in omne posterum tempus honorat certaminibus musicis, equestribus, gymnasticis, &c. Cum Pelopidas olim patriæ suæ liberator, in pugna contra Alexandrum Pheræum cecidisset: ex τῆς πόλεως, ὅς ἀπὸ τῆς ὄψις ταῦτα, παρῆσαν αἰ τ' ἀργεῖα, ἢ μετ' αὐτῶν ἔρχονται πῶς δὲ: ἢ ἱεραῖος πῶς τ' ἑσπέρου τῶν σάματος.

τῆς πῶς, ἢ σπῆρας, ἢ πῶς ἰσχυρῶς ἐπιφύεσσι. Ex urbibus postquam hæc nutrita sunt, adfuerunt magistratus, & cum ipsis adolescentes, pueri & sacerdotes, ut corpus exciperent, trophæa, coronas, & armaturas aureas adferentes, ut auctor est Plutarchus in eius vita.. Brasidæ etiam liberatori Græciæ: οἱ Ἀμφοπολίται πειρώσαντες αὐτὸ τὸ μνηστῆρ, ὅς ἠραῖος τ' ἐκείνου, ἢ πῶς ἀδελφῶν ἀγῶνας, ἢ ἱεραῖος δύναται. Amphopolitæ, septo eius monumento, tanquam heroi sacra fecerunt, & ei, honoris causâ, stata sacrificia cum certaminibus tribuerunt. verba sunt Thucydides lib. 5.

ATHENSIS.] De Athenarum nomine vide dicta in Sextianam 43 Quoniam verò peculiarem Athenarum facit mentionem, de honorib. Harmodio & Aristogitonis delatus pauca dicemus. de quibus Herodotus lib. 5. Thucydides lib. 6. Plato in Symposio Aristoteles 5. polit. c. 10. Pausanias in Atticis, & alij passim. item Simonides apud Eustathium in Iliadem §. Iis omnium mortalium primis statuas publicè postas fuisse significat Plinius lib. 34. cap. 4. & apud Plutarchum de adulateore & amico: Αἱ πῶς παρὰ Διοκλεῖς ἐπιφύεσσι ὄσος, πῶς γὰρ κίς ἀείροι, ἐκείνοι, ἢ πῶς τ' ἐκαστοῦ αἰῶνα Ἀδύμῳ παρὰ Ἀριστοῦ ἢ Ἀριστοῦ τοῦ εἰδῶτος. Antiphon, cum apud Dionysium quaesito incidisset, quodnam es optimum esset. illud inquit, ex quo Athenienses Harmodij & Aristogitonis statuas fecerunt. Quod dictum Diogeni Cynico tribuit Laërtius. Id etiam honoris causâ concessum est, ut eorum posteri ab oneribus publicis essent immunes. Quam ob causam legem tulerat Leptines: Μῶντα εἶναι ἀλλὰ ὅλη τ' αἰς Ἀριστοῦ ἢ Ἀριστοῦ τοῦ εἰδῶτος. Ne quis præter Harmodij & Aristogitonis posteros esset immunitis. De qua lege vide Demosthenem. Gellius lib. 9. cap. 2. Noct. Att. Herodem Atticum ita loquentem inducit: Μαῖορες αὐτεμ μετ' Αθηνησιέσσι nomina iuuenium foris innotis Harmodij & Aristogitonis, &c. ne vnaquam servus indere liceret, decreto publico sanxerunt; quoniam nefas ducerent nomina libertati patria deuota, servili contagio pollui. Sed honores huiusmodi nondum humanæ dignitatis apicem excelesserant. Scribit tamen Orator: Res diuinas talibus institutas viris. Valerius Maximus lib. 2. ex eunte, narrat eorum effigies Æneas à Xerxe Rege Athenis, eâ vrbe deuictâ, in Persidè esse translatas: Longo deinde interiecto tempore Seleucus in pristinam selem reportandas curavit. Rhodij quoque eam vrbi suæ appulsas, cum in hostium publicè inuinitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerunt. Adde quod, ut auctor est Demosthenes de falsa legat. En ἀσπίς τῆς ἱεραῖος ἐπὶ πῶς δύναται, ἀπὸ δὲ τῆς χρηστῶν καινῶν πηπιουδῶν, ἢ ἀπὸ τῆς, ἢ πῶς τῆς ἰσχυρῶς ἢ τῆς δύναται. In omnibus sacris & sacrificiis, libationum & craterum participes fecistis, & cantatis, & colitis eodem honore quo herous, & Deos immortales. Atque hi sunt cantus, illa carmina de quibus proxima Nota dicendum est.

QVOS CANTVS? QVÆ CARMINA?] Aristophanes Acharnensibus act. 4. sc. 3. Οὐδέποτε πόλεμος εἶκαδ' ἑσπέρου ὄσος Οὐδέ πῶς ἔκει ποτὶ τὸν Ἀρμῶνδον ἔσπασται Σικιπτακλήνῃσι, ἢ τῆς πῶς αἰῶς ἔσπ.

11.

Nunquam ego Mariem domum recipiam,
Neque apud me unquam Harmodium cures,
Simul accubemus, quia vinofus vir est.

Vbi Scholiales: Εν τῷ τῶν τῶν πῶσι βῆσι, ἦδον π
μελες Ἀρμόδιου καλοῦντο. οὗ ἢ ἀρχῆ, ῥιπαῖα Ἀρμό-
διου π το πῶντας. ἦδον δ' αὐτὸ εἰς Ἀναδίου ἢ Ἀ-
ειροίτηα. In conportationibus congressibus, cantaba-
bant canticum quoddam Harmodij nuncupatum,
cuius principium tale fuit. Carissime Harmodie
non utique mortuus es. cantabant verò in laudem
Harmodij & Aristogitonis. Citat idem Scholia-
stes in Vespis eundem Aristophanem quadam
fabula παραδί inscripta, cuius iacturam fecerunt
Musæ inter cætera temporum naufragia:

Ο μὲν ἦδον Ἀδωνίτα λόρον σπῆσι μῆρῖβιν,

Ο δ' αὐτὸν λῶλακῆσ' Ἀρμόδιον κῆρος.

Canebat alter Admeti sermonem ad myrium, *
Alter ipsum coquebat Harmodij melos.

Quid sit λῶλακῆν κῆρος. non intelligo, libenter
legerim ἑξῆσθεζιν κῆρος. cachinnabatur, siue ca-
chinnans cantabat. Harum porro coniuualium
cantonum tria genera numerantur. Athenæus
6. Deipnosophist. Σῶλια δὲ καλοῦνται, οὐ κατὰ τῆς
μελοποιίας πρόσεχοντι σκολιῆς λῶ λῆρεσι ἢ τῶ ἐπιταῖς
ἀειδιμαῖς εἶναι σκολία. ἀλλὰ τῶν ἡμῶν ἔντων, ὅς
φασι Ἀρτέμιον ὁ Κασπείριος ἐπὶ Δουτέρῳ βιβλίῳ ῥη-
στος, ἐπὶ οἷς τῶ πλεῖ τῶς μουσικῆς λῶ ἀβόδινα, αἶν τῶ
μὲν σπῆσθιν λῶ, δὲ δὲ πῶντας φέρον ἴαμος λῶ. τὸ δὲ
δουτέρῳ ὁ δὲ πῶντες ἡδὲ ἦδον, οὐ μὲν ἀλλὰ γὰ κατὰ
πῆα πειροδῶν ἕξ ἑσποδῶν· πεῖται δὲ λῶ τῶ ὅτι πῶσι
πῆρῖν ἔχον, οὐ κατῆρῖν ἢ ἐπὶ πῶντες, ἀλλ' οἱ σμικτοὶ
ἀεικωῖτες εἶναι μοῖοι, καὶ κατὰ τὸν πῶν εἰ τύχηεν
ὄπτε. διδορ δ' ἐς ἀπίχον πῶ μῶρον περὶ πῶλλα ἔχον
τὸ μὲν ἄμα μὲν ἕξ ἑσποδῶν, ἀλλ' ὅπου ἔπυρην
εἶναι, σκολιὸν ὀκλίθῃ. Scolia verò nuncupantur
non ob rationem & modum eorum versuum, qui pro-
fecto est scoliis, siue inequalis, totiusque & fle-
xuosus. nam quod in pangendis Carminibus ac can-
tionibus modulationibus tenuissimè est, scoliis dici-
tur. verùm cum tria genera sine, ut scribit Ar-
temion Cassandreu libro secundo de usis carminum
scoliorum, que in hominum cæcis ac conuulsi-
canuntur, & primum quidem quod ab omnibus
cantari solemne fuit: alterum quod omnes certè
canebant, verùm cæcis quoadam ut alius alij
succederet, seruiso omnium conuulsiuini ordine:
tertium cuius participes non omnes erant, sed quod
ab iis solis recitabatur, qui eruditionis haberentur,
& qui loco certo quedam accubissent: qua-
propter quia extra ordinem id fieret, neque simul
ab omnibus, neque à proximis contineretur ac deinceps
canebatur, ut alia scoliis appellatum hoc est.
Sed distinctiōis & differentiæ Plutarchus in coniu-
ualibus quaest. problemate i. tria hæc canticorum
genera numerans, primum Pæanem, alterum
Aiacum, tertium Scolium appellat. quid prohi-
bet eius verba producere? Εἴρωται ἦδον ἦδον φέδων
τῶ Θεῷ καλοῖς ἀπῶντας, μᾶ φωνῆ Παιαρίζοντες, Δου-
τέρῳ δ' ἐπὶ ἕξ ἑσποδῶν μουσικῆς περὶ ἀβόδινας, λῶ ἀ-
ειροίτη ἴαμος δὲ τῶ φέρον τὸν ἑξῆσθεζιν, ἐξ ἄλω. ἐπὶ δὲ
τῶ τῶ λῶρεσι πειροδῶν, ἢ ὁ μὲν πῶσι δὲ κῆρος ἑλ-
κῆρε, καὶ ἦδον ἀρμολογῶντες, τῶν δ' ἀμῶσθων οὐ σπῆσι-
μῶρον σκολιὸν ὀκλίθῃ τῶ μὲν καλοῖς μὲν ἦδον. Pri-
mum quidem omnes simul una voce Deo Pæanem
concinabant: Deinde verò consequenter & deinceps
myrio unicuique tradita, quam cantionem Afacum,
& eo quod qui myrium acceperat, canebatur, ἀπὸ τῶ

ἄνω ὁ ἔχον, nominabant. post hæc lyra circumfer-
batur, quam eruditi quisque cariebat, & can-
bat adspirans, imperitis verò non recipientibus sco-
lium vocabantur, tanquam non continent, neque fa-
cile. Legimus, ἢ ἦδον ἢ μῶρον κῆρος, nam illud ἢ
μῶριδῶν non aridet. Hæc ille, ex quo emendes
Scholiastam Aristophanem in Vespas: Διειροδῶν
δὲ εἰ τῶ μελ ῥιπαῖα ἀφῶνται. ὅτι τῶ ἦδον ἢ ὀκλί-
τῶ ἦδ, ἕδον πῶντων ἀβόδιον καδ' ἐκ ἕξ ἑσποδῶν, lege φέ-
δων. τὸ δὲ καδ' ἦα ἕξ ἑσποδῶν τῶ ἦδον τῶν σμικτοῦ
πῶν, οἷς ἔπυρην τῶ πῆρῖν ὁ δὲ καλοῖται δὲ τῶ πῆρῖν
σκολίῳ. Dicantur libro de musicis agonibus, tria
cantonum genera recenset. quorum unum ab om-
nibus caneretur: alterum à singulis deinceps & con-
sequenter, tertium à peritissimis quibusque secun-
dum ordinem: quod propter ordinem scoliom nom-
minabant. Suidas tamen retinet veterem lectionem.
Adfert Plutarchus & aliam nominis rationem:
Ὅτι ἢ ἀπὸ τῶ ἦδον ἢ ἕξ ἑσποδῶν σμικτοῦ ἰδῶν, ἀλλ'
εἰδοθῆ δὲ τῶ σκολιῶ τῶ κῆρος πειροδῶν σκολία ἐ-
κίρητο. Quia non consequenter conuulsi lyra tra-
debatur, sed quibusdam interiectis, ob flexuosum
lyra circumuulsum scolia dicebantur. Aristophanes
in Ranis, cum scoliom fecisset mentionem,
hæc adiecit:

Εἰσελάτῃ πε τὸ λῆρον, τῶ τοι πὶ δῆ
Λύρες ὀπ' ἔσθῃσι καὶ σῖρ ὅτι τῶ ὄρακας
Ἄδῃ κροτάπῃ

Lyram adferat quis. Sed quid opus huic est lyra?
Vbi illa crepitans testulæ?

Interpres: ἀπὸ τῶ λῆρος ὄρακας πῆρῖν λαμβῶνται,
ἢ ὅτι ἀπὸ τῶ λῆρος πῶν δ' ἀπῶνται. Lyra defectis tes-
tulæ quidem accipiens, sonum edebat, sed planè
insulsam. Alij tamen non solum tertium hoc can-
tionis genus, sed etiam illud alterum, cum myr-
tus in manus traderetur, σκολίῳ nominabant,
quamvis fieri potest, vt etiam cum myrto lyra
traderetur. Plutarchus loco proximè laudato:
Ἄλλοι δὲ φασὶ τῶ μῶρον ὁ καθῆρῖς βαδίζον, ἀλλὰ
καδ' ἕκαστο ἐπὶ κῆρος διαβείδου. τὸν ἢ σπῆσθιν ἄ-
εικῶτα τῶ σπῆσθῖν τῶ δουτέρῳ κῆρος ἀπῶνται. ὀκλί-
θῃ δὲ τῶ σπῆσθῖν τῶ πῆρῖν. ἔπῃ τῶ δουτέρῳ κῆρος
τῶ δουτέρῳ, ἢ τῶ πῶντες ἢ πῶντας (ὡς εἶκοι) τῶ
πῶντες, σκολιὸν ἀνοκῶν. Alij verò dicunt myrium
non deinceps, sed ad singulos pro lectiorum ratione
fuisse circumlatam. nam quis primo modulatus
fuerat eum: ad primum secundi lecti, ilium rursus
ad primum tertij misisse existimant. deinde secun-
dum secundo, & hæc varietas, flexusque circuitio,
ut videtur, scoliom esse nominata. Certè Aristoxe-
nus & Phyllis musicus apud eundem Scholia-
sten myrtum etiam in scolio circumlatam fuisse
prodidit: Ὅτι ἐπὶ τῶ γῆρας μετ' ἴαμος πῶν-
τας πολλὰ κῆρος πῆρῖντες περὶ μέρῃ ἕξ ἑσποδῶν
καδ' ἕκαστος ἦδον γῆρας καὶ ἑρῶντα σμικτοῦ. ἢ δὲ πε-
ροδῶν σκολία ἔρχοντο δὲ τῶ δουτέρῳ τῶ κῆρος. οἱ δὲ
φασὶ ὅτι ἕξ ἑσποδῶν λῶ τῶ κῆρος ἀφῶνται ὅς τῶ σμικτοῦ
ἄνω, ἄφῶντες κῆρος ἢ μῶριδῶν λαβοῖτα σπῆσι τῶ
ἄνω. In nuptiis multos lectos circa unam men-
sam ponentes, singulis suo quisque ord. n. myrium te-
nens modulabantur, quibus sententias amatoris
que contentus: atque hic circuitio flexuosus erat
ob mensuram possumus. Alij dicunt moris fuisse,
vt qui canere posset in conuulsi, is lauri aut myr-
ti ramiu capiens, ad eum modularetur. Liben-
ter sustulerim particulam negantem ὡ, vt leg-
gatur ἢ δὲ ἀφῶνται. Certè receptam fuisse myrium

Scolium

Harmodij
melos.

Scolium

Ad myrium
cantata sco-
lia.

Pæan.

Afacum.

ad scolij cautionem liquet ex ipso Aristophane, versu citato , Ο ἰσὸς ἦν Ἀδίουτου περὶ μουθιλιῶ. *Hic quidem canebat Admeti sermonem ad myr- tenn. Quem in Vespis Scolium appellat:*

Ἀδίουτου λ' ἄρον, ἢ τῆσι, μαθὼν τὸν ἀγαθὸν εἶδος
Τούτῳ τὴ λέξις σοφίῃ.

*Admeti historiam doctus amice, inde bonos ames
Illi hæc recenset solius.*

Totam autem scolium Harmodij habetur apud Athenæum libro 15. deipnosoph. cuius initium hoc habetur:

Ἐν μέρτι κλαδὶ τὸ ξίφος φέρειτο
Ὡς Ἀρμόδιος ἔξ Ἀεστερείου, &c.
*In myrti ramo gladium gestabo
Ut Harmodius & Aristogiton, &c.*

Sed vt dicta in summam colligamus, neque diu- tius hic moremur, hinc intelliges qui fuerint illi cantus, quæ carmina in eorum laudem qui Athenas in libertatem vindicant. Carmina fue- runt illud scolium : Cantus fiebant non solum assa voce, sed etiam modulata, id est, lyrae modulationibus temperata, qua lyra transuer- sim per menfas deferrebat cum ramis aut myrteis, aut laureis : myrteis, quòd Harmo- dius & Aristogiton gladium suum myrti frondi- bus absconderant ; laureis, fortasse quia laurus erat Apollini modulationum præfidi dedicata. Hinc etiam illustrabis illum locum initio prime Tulculanæ : *Themistoclesque aliquot ante an- nos, quum in epulis recuñaret lyram, est habitus indolitor.* Item illud Plutarchi in apoph. Et συ- νοπιρ λυρὰς περιτρανιθίης, ἀμυζοῦθῶν τῶν ἄλλων ἱερε- ξῆς ἔξ ἀδύτων, ὡπτις (ὁ Γέλων) τὸ ἴππην εἰσαγαγεῖ κελουσε, ἰλαστῶς ἔξ ἰαθῶς ἀποδιδόντι ἔσ' ὡπτις. Cum in epulis lyra circumferretur, ceteris modulanti- bus & cantantibus, ipse equum adduci iubens, in eum celeriter & facile insiluit. Quod etiam re- fert Idorus Pelusiota. Adde ne quid de horum scolorum more desideres, ea & inter scyphos cantata fuisse, & a coronatis. Plutarchus con- iungit. l. i. probl. i. ἂν δὲ μὲν δ' ἴππος τὸ κελού- μινυ κακίᾳ, κρατῆρες ἐν ἴππο περιτρανιθίου, ἔσ' ἐτραῶν ἐλαμυζοῦθῶν. Cantat enim fortasse ea que scolia vo- cantur, cratere in medio posito, coronisque distri- butis. Sed ex iis quæ passim è Plutarcho retu- limus, Qu. Sept. Florentis Christiani vel insciantia vel obsecantiam miraberis, qui scolorum etymon ait Plutarchum loco citato deducere: *Quia cani solerent ab hominibus iam ebrietate tortiosis.* Cuius etymi nullum inuenias in opti- mo illo scriptore vestigium. Melius alij recen- tiores, qui nec suam opinionem affinxerunt an- tiquis auctoribus, & scolia vocata putauerunt, quòd quidam in illis versus, tanquam in orbem reperiri flectantur, vt appareat ex scolio Harmo- dij. Interpres Aristophanis in Vespis etiam a- liunde deriuat, in illum versum :

— τὰ σκολιὰ ὅπως δέξῃ κηλῶς.

alium cantandi morem sic explanat : Ἀρχαῖον ἔθος ἰσχυρόν ἐστιν. *Antiqui moris sunt, vt cano-*

rent epulantes. Mox : Κεῖ δ' ὁ δὲ ἀρχαῖος ὄρατος ἂ μοθίλιω κατῆρον ἦν Ἀδίουτου περὶ μουθιλιῶ. Ζηλοῦσθε μὴ ἀ- ρχοῖς οὐ ἤσθε. καὶ ἐστὶ τούτου ὁ ἰσὸς λέγειτο, ἰδίου οὐχ ὡς ἢ τῆσι ἀπῆτι καὶ ἱερεξῶ ὁ δὲ ξίφος περὶ τὸ σκολίου τὴ ὄπτις. κακίως ἐπιδίδου πάλιν ὁ ἰσὸς λέγειτο. διὰ τὸ πάλιν αὐτὸ ἀποστρέφοντας εἶδεν καὶ ἄλγην τὴ μὴ σκολιὰ εἶρητος διὰ τῶν δουκίλιω. Νὰν πρῶ- τῆς λυρῆς αὐτὴ myrtinus tenens, quantum vole- bat ex Simonidis aut Seschophori versibus concine- bat. deinde cui visum fuerat lyram tradebat, non vt ordo conuulsiuunt exiebat. at ille qui lyram à primo accepit, persequi batur. rursusque tra- debat, cui videbatur. Quod igitur omnes ex im- pressio canerent, ob difficultatem scolia nomi- nantur. Ex quo Suidam intelligis : Παιγμῖα, Ἀρ- μόδιου μῦθος, ὅτι τῶν δουκίλιω : τὰ δ' ἰσὶς Ἀρμόδιου καὶ τῶν ἰσὶς ἔσ'. Proserbinum Harmodij canis, de rebus avariis & dissimilibus : nam carmina in Har- modij laudem sunt huiusmodi. Propter dictam modò rationem, non vob propter sensus aut verborum obscuritatem, vt liquet ex ipso scolio & Plutarcho : Ἐπι τῆς καὶ τὰ σκολιὰ φασὶ οὐ ἴδους ἀσύντην εἶναι πεπιτυκῶν ἀποπῶς. *Quando- quidem scolia dicunt genus non esse carminis obscu- ri.* Atque hæc de Harmodio satis.

Thrafsybulus etiam Athenas à triginta viro- rum dominatu liberauit ; sed nullos huiusmodi honores ei tributos fuisse comperio. sepulchrum tantum habuit loco honorato. Pausanias Atti- cis cùm dixisset : Καὶ γὰρ οὐ μόνον ἔστι, ἰσὸν διο- νίσου τῶ Ἐλευθερίας τὸ ἔργον ἀπὸ τῶν ἴππος κηλῶν, οὐ καὶ τῶν ἰσὶς ἰσὶς ἰσὶς. *Ædes est non magna, in quam singulis annis stans diebus deferunt Bacchi Liberatoris simulacrum.* Subiecit : Τῶν ἰσὶς, Θεο- σκούλου μὲν ἀεστῶς, &c. ἐπ' αὐτῶν Πευκκίως τῶ καὶ Χακείου ἔξ φορῶτος. Sepulchrum primum est Thrafsybuli, deinceps verò Periclii, Chabrie & Phormionis. Simulachrum Bacchi Liberatoris eo fortasse deferrebat in memoriam recupera- tæ per Thrafsybulum libertatis. Amilius Probus in i hrasybulo : *Hinc corona data est à populo facta è duabus virgulis oleaginis, que, quòd amor cinium, non vix expresserat, nullam habuit inui- diam, magneque fuit gloria, qua corona conten- tus, neque amplius requisivit, neque quæquam se honore antecessisse existimauit.*

A D IMMORTALITATEM.] In scolio Harmodij apud Athenæum lib. 15. hæc habentur : φίληθ' Ἀρμόδι' οὐπω τῆς ἰσὶς Νύκτις δ' ἐν ἰσὶς ἰσὶς φασὶ εἶναι, &c. *Charissime Harmodi nondum extinctus es.*
In fortunatorum insulis te aiunt esse.

Item :
Αἰὶ σπῶν κλοςίκατος κατ' αἰῶν.
Semper eorum gloria erit per terrans.

A X I O M A.

Qui id non negat ex quo nihil petit nisi vt ignosca- tur, non debuit id facere ex quo etiam præmia lausis sunt petenda.

IV.

ARGUMENTVM.

*Probationi superiorum insistit: quia qui fatetur se hominem occidisse suæ ipsius salutis expediende causâ, non est negaturus id se fecisse propter commodam reip. si veritas patere-
retur. tum pergit idem probare dilemmate.*

ETENIM si id non negat, ex quo nihil petit, nisi vt ignoscatur, du-
bitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis essent petenda? nisi LXXXII.
verò gratius putat esse vobis, sui se capitis, quàm vestri defensorem fuisse:
cùm præsertim in ea confessione, si grati esse velletis, honores assequere-
tur amplissimos: sin factum vobis non probaretur (quanquam quî poterat
salus sua cuique non probari) sed tamen si minùs fortissimi viri virtus ciui-
bus grata cecidisset, magno animo constantique cederet ex ingrata ciuita-
te. nam quid esset ingratius, quàm lætari cæteros, lugere eum solum, pro-
pter quem cæteri lætarentur?

EXPLANATIO.

ETENIM.] *Qui fatetur se occidisse Clodium
vt vitam suam defenderet, non dubitaret id à
se factum consisteri, vt Remp. liberaret.*

*Sed Milo fatetur se occidisse Clodium vt vitam
suam defenderet.*

*Ergo non dubitaret fateri id à se factum vt Remp.
liberaret.*

Propositio sic ostenditur.

*Qui fatetur id se fecisse ex quo nihil mercedis
sperat, multò magis id fateretur ex quo præmia
laudis essent petenda.*

*Sed id fatetur se fecisse ex quo nihil mercedis
sperat.*

*Ergo multò magis id fateretur ex quo præmia
laudis essent petenda.*

Nihil autem sperare potuit mercedis ex eo quòd
Clodium occiderat, vitæ tuende causâ, sibi enim
salutique propriæ, non patriæ commodis
feruebat.

MAGNO ANIMO, ET LIBENTER.] Ianus
Grutterus ex vno M. S. legit, & libenter, sine
dabio concinnius.

SVI SE CAPITIS QUAM VESTRI ORDINIS.] Commodè idem Grutterus. Vox, in-
quit, ordinis, non est in Coloniensi, & verè
abundat, neque enim Iudicum ordinem intelli-
git tantum, quamvis eos alloquatur, sed per eos
ceterosque populum Romanum.

IN EA CONFESSIOE.] Necis illatæ
Clodio, vt Remp. defenderet.

C ECIDISSET.] Accidisset, contigisset, sed
aduerte quàm commodè suòque loco cadendi
verbum vsurpet.

MAGNO ANIMO CONSTANTIQUE]
Absque vlla facti penitentia.

EX INGRATA.] Quæ necem suæ salutis caus-
fâ illatam Clodio, non probaret, nec liberatori
suo gratiam haberet.

NOTE.

P RÆMIA LAVDIS.] Marcellus D. de Re-
ligiosis & sumptibus funerum: *Minimi ma-
iores legendum putauerunt, eum qui ad patriam
delendam, & ad parentes & liberos interficiendos
venerit: quem si filius patrem, aut pater filium
occidisset, sine scelere, etiam premio adficiendum
omnes constituerunt.* Hæc ille, quod olim duos
nobiles de Falkenstein fecisse notat in eandem
legem Dionysius Gothofredus. Iure igitur Milo
premiu laudis expectare debuit, si Clodio, qui
patriam delere moliebatur, communis salutis
causâ necem intulisset.

SALVS SVA.] Notum illud è Cicerone de
legibus. **SALVS POPVLI SVPREMA LEX
ESTO.**

AXIOMATA.

*Non potest salus sua cuique non probari.
Nihil est ingratus quàm lætari cæteros, lugere eum
solum propter quem cæteri lætentur.*

ARGUMENTVM.

*Probat Milonem, etiamsi nulla præmia laudis è facti confessione sperasset, tamen nega-
turum non fuisse: quia viri fortes in rectè factis, non præmia sectantur, sed ipsa rectè fac-
ta, etiamsi periculis & laboribus coniuncta sint.*

QVAM QUAM hoc animo semper omnes fuimus in patriæ prodito- LXXXIII.
ribus opprimendis, vt quoniam nostra futura esset gloria, pericu-
lum quoque, & inuidiam nostram putaremus. nam quæ mihi contribuenda
laus esset ipsi, cùm tantum in consulatu meo pro vobis ac liberis ve-
stris ausus essem, si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis

me esse aufurum arbitraret? quæ mulier sceleratum, ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum non timeret? Proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnius Rempub. defendit, is vir verè putandus est. Populi grati est præmiis afficere, benè meritos de Republica ciues: viri fortis, ne suppliciiis quidem moueri, vt fortiter fecisse pœniteat.

EXPLANATIO.

QVANQVAM.] Superius huiusmodi dilemmainceperat.

Vel speraret premia ex confessione facti, vel non speraret.

Sed siue sperasset, siue non sperasset, non dubitasset factum confiteri.

Ergo nullo modo dubitauisset confiteri.

Prior pars assumptionis est plana. nemo enim dubitat id futuri ex quo honores affecuturus est amplissimos. posterior sic probatur.

Qui virtutem ipsam, non virtutis premia sectatur, et etiam si premia non sperat, tamen quod cum virtute gesserit non dubitat confiteri.

Sed vir fortis virtutem ipsam, non virtutis premia, sectatur.

Ergo etiam si virtutis premia non sperat, tamen quod præclare gesserit non dubitat confiteri.

Milo est vir fortis.

Ergo eadem præclare factam non dubitasset confiteri.

Priorum assumptionem hic explanat, ceteras argumentationis huiusce partes silentio inuoluit.

QVANQVAM.] Dici vix potest, ad quid particula hæc aduerfatia referatur, fortasse ad illa superiora. fateretur enim, &c. honores assequeretur amplissimos. quoniam in rectè factis id non spectatur, si Clodium propter Reimp. interemit, vel ad illa propinquiora magno constantique animo, &c. quali diceret, quoniam non est magne constantie huiusmodi ingræta ciuitatis animo ferre: quia vir fortis non propter gratitudinem ciuium, aut mercedem, sed propter ipsam virtutis honestatem operatur, neque suo sine frustratur, etiam si sua virtus minus grata ceciderit ingræta ciuitati.

OMNES FVIMVS.] Libenter legerem homines fuimus, vt se & Milonem intelligat. neque enim vniuersè verum est omnes qui patriæ proditores opprimunt, omnem inuidiam & periculum sibi deposcere, tamen nihil mutò, quod abhorream ab omni specie demulceat.

IN RECONS LATV.] Cùm L. Catilinam & ceteros coniuratos oppressi, commodè verò facit liberorum mentionem, vt paternæ pietatis sensu iudicum animos demulceat.

QVE MULIER.] Argumentum à contrariis viri, mulier, periculum non timeret, proposita morte, &c.

POPVLI GRATI.] Alia antithesis longè pulcherima, præmiis, suppliciiis, qua moralis sententia continetur.

NOTÆ.

1. Periculum & sumptus cõmendat virtutem.

QVANQVAM HOC.] Plutarchus in Arato qui vt Corinthum in libertatem vindicaret, aditum sibi in Acrocorinthum sexaginta talentis patetfieri cauerat. *Tis èv ad duvvaçnis èv*

σωμαγονίστου ἐπὶ τῶν τῆν μαγαλοφύλακῶν ἀειδῶν, ἀντιφώνησεν ἑαυτῶν τοσούτων κηδεύων τῆν κοινῶν, ἔτι τὰ πινυμένα δίκου τα πῶν κτεμάτων ἑσποδῶν, ὅπως περὶ παλαιῶν νυκτῶν εἰς τὸν πελαγίον διαγαγίστην σφειπὸς Ἰσχυρῶς ἀέχουεν λαβὼν τῶν ἐπιπέδων τῶ κληρῶν παρ' αὐτῶν, ἀλλο ὃ κληρῶν. *Quis non miretur & etiam nunc faneat illius viri virtutis, qui tantum periculum tantis impensis sibi comparavit? & pretiosissima queque suarum fortunarum oppugnauit, vt nobis introductus ad hostes cum vis de capite dimicaret, spem honestatis ab ipsis pignori accipiens, aliud verò nihil. Et meritò quidem. nam, vt ait Pindarus in Olympiis, Ode 5.*

Αἰεὶ δ' αἰμὲ ἀμείψου πέτες ἐξ ἀπά.

-ἢν τῆ μαρίαντα σφειπ.

Εὐχρη κινδύων κερδίζουμένην.

Semper circa virtutes labor & sumptus pugnat in opus periculo circumdandum. sicut contra, quòd ex Ode sequenti meminim me alibi proferre.

-ἀκίδηται δ' ἀμείψου

Ὅτι παρ' ἀειδῶν, οὐτ' ἐν γαυρῶ κηδεύσ

Τίμαι. πινυδὶ ὃ μα-

-μαρίαντα, κληρῶν εἰ π ποιάδῃ.

Que sine periculo sunt virtutes, neque apud viros, neque in nauibus profundis honorate sunt. multi verò meminere si quid pulchrum cum labora perfectum est. Fortitudo enim in periculis vltro pro honestate appetendis elucet. Philosophus 3. Ethic. Nicom. cap. 7. *Ανδρῶν μὲν τὸ φοβερῶ ἀδραπέυοντα ἔτι δυνάμειαν ἑσποδῶν ἐπὶ κληρῶν, ἔτι ἀειδῶν τὸ μα. Viri fortis est, ea qua terribilia sunt homini, & apparent sufferre quia honestum est, & turpe non sufferre. & capite 9. ὁ δυνατός ἐπὶ τῶν πρῶταυτων λυσιπείῃ ἐπὶ ἀειδῶν, ἔτι ἀειδῶν ἑσποδῶν ἐπὶ αὐτῶν ὅτι κληρῶν, ἢ ὅτι ἀειδῶν τὸ μα. Mors & vulnera viro fortis etiam inuito pariant dolore: ea tamen perfect quia honestum est, aut quia turpe est non perferre. & sanè, vt ait octauo polit. cap. tertio. τὸ ἑσπῶν πινυτῶν τὸ ἑσπῶν ἢ πινυτῶν ἀμείψου τοῖς μαγαλοφύλακῶν ἔτι τοῖς ἰσχυρῶν. Suam ubique vilitatem sectari minime decet magnanimos, & liberos. Hinc etiam Milo ille ipse laudatur in Sextiana 86. Et tu hoc loco laudas Milonem, & inre laudas. Quem enim unquam virum tam immortalis virtutis prædium vidimus, qui nullo premio proposito, præter hoc, quod iam contritum ac contemptum putatur, indicium bonorum, omnia pericula, summos labores, grauissimas contentiones, inimicitiasque suscepit?*

INVIDIA.] Hinc illi veteris Poëtæ versus qui pro Sextio referuntur. 102.

-est labor

Pericla magna, multe insidie sunt bonis.

Sed te id quod multi inuideant, multique expectant,

Insidie sit postulare consequi,

Si tu laborem nulla cura afferas

Nullum.

VIR VERE.] Verè fortis & generosus: sicut contra plerumque hominis nomine denotatur imbecillitas naturæ. *Vir à virtute, homo ab humo.*

11.

111.

neque id solum apud Latinos, sed etiam apud Græcos, Hebræos, totumque passim Orientem, אדם virum significat, אדם הומוס hominem, cuius posterioris אדם non est in promptu: dicitur vel quasi אדם הומוס, quod faciē in cælum habeat conuersam, vel ut maluit Plato, quasi אדם הומוס, quod ea quæ vidit consideret. Hebræi duo nomina habent quæ fragilitatem naturæ demonstrant, totidem quæ fortitudinem &

robur. fragilitatem אדם ab אדם id est terra. אדם ita dictus, quod omnibus doloribus sit obnoxius à radice אדם doluit, infirmatus est. Robur & fortitudinem significant ista אדם quod est ipsa radix, & גבר à radice גבר roboro, fortifico, supero. Neque attinet huc adferre Chaldaicæ, Syriacæ, aut Arabicæ, quod Hebræis ad amussim respondeant. vt hæc tabella indicabit.

Hebraicè אדם	Chaldaicè אדם	Syriacè אדם	Arabicè آدم
Hebraicè אנוש	Chaldaicè אנוש	Syriacè انسان	Arabicè انسان
Hebraicè איש	Chaldaicè איש	Syriacè رجل	Arabicè رجل
Hebraicè גבר	Chaldaicè גבר	Syriacè جبار	Arabicè جبار

A X I O M A T A.

Quorum futura est gloria periculum quoque & iniuria suam esse putent
Nulla ei contribuenda laus est, qui, id quod conatur

sine maximis suis dimicationibus se esse ausurum arbitratur.

Proposita iniuria, morte, pena qui nihilo segnitus temp. defendit, is vir vetè putandus est

Populi grati est præmia afficere bene meritis de Republicis: viri fortis ne supplicii quidem moueri, vt fortiter fecisse patenteat.

A R G V M E N T V M.

Conclusio dilemmate ait utilitatem quæ ex Clodij necē in Remp. redundauit, non consiliis Milonis, qui non Reip. prodesse, sed solum vitam suam Clodij insidias appetitam defendere cogitauit, sed diuine prouidentia esse tribuendam. neminemque id negare posse docet, præter atheos, quorum absurditatem multis rationibus demonstrat.

QUAMOBREM vteretur eadem confessione T. Annius, qua Ahala, LXXXIV. qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmetipsi: & si grata Respublica esset, lætaretur: si ingrata, tamen in graui fortuna, conscientia suâ niteretur. Sed huius beneficij gratiam, Iudices, fortuna populi Romani, & vestra felicitas, & Dij immortales sibi deberi putant. Nec verò quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam vim cælestem existimat, numenve diuinum, quem neque imperij vestri magnitudo, neque sol ille, nec cæli, signorumque motus, nec vicissitudines rerum, atque ordines mouent, neque id, quod maximum est, maiorum sapientia, qui sacra, qui ceremonias, qui auspicia & ipsi sanctissimè coluerunt, & nobis suis posteris prodiderunt.

E X P L A N A T I O.

QUAMOBREM.] Conclusio dilemmatis quæ pluribus exemplis roboratur.

QUÆ H A L A.] Scruilius, qui magister equitum, Spurium Melium noua molientem, & L. Quinto Dictatori sistere se recusantem occidit. qua N a s i c a, qui Tiberium Gracchum turbas excitantem legibus agrariis. qua O p i m i u s, qui C. Gracchum Tiberij fratrem Iudicia à Patribus ad Equites transferentem, & alia turbantem. qua M a r i u s, qui Saturninum occupato Capitolio noua molientem iussit interfici. qua n o s m e t i p s i, qui Cethegum, Lentulum, & alios coniuratos iussimus in carcere iugulari.

LÆTARETUR.] Gauderet fructum & præmia Respublicæ suæ virtuti.

SI I N G R A T A.] Si Respub. ipsius virtute liberata gratiam non referret, ipsum rei præclarè, & cum virtute gestæ conscientia consolaretur.

SE D H V I V S.] Milo sibi non petit vllum præmium quod Clodium occiderit, id enim se suæ salutis non Reipub. causa fecisse confitetur: Fortunæ Publicæ & Diis ipsis gratiæ sunt agenda, qui vno & eodem factò non solum saluti Milonis, sed etiam Reip. consulum esse voluerunt.

NE C V E R B.] Nemo putabit huius facti gloriam alteri quam Deo esse tribuendam, nisi atheus.

NI S I Q V I.] Lambinus legit ex MS. Nisi qui nullam vim esse ducit numenve diuinum. Cui ad stipulatur Ianus Gruterus trium codicum auctoritate fretus.

QVEM.] Adfert rationes quibus probari potest esse Deum, quæque poterant atheos illos à suo errore & impietate deducere. Prima est *Imperij Romani magnitudo*. quod sine diuina prouidentia non poterat adeo propagari, quodque videbatur eam amplitudinem esse consequutum, propter Romanorum religionem: Ergo Deus est qui ita suos cultores munerat.

NEQVE SOL.] Altera ratio est cæli motus, rerum vicissitudo, discors elementorum concordia, & cætera huiusmodi quæ coherere non possent, nisi ea Deus aliquis temperaret.

MAIORVM SAPIENTIA.] Tertia ratio petitur à maiorum auctoritate, qui numen aliquod esse crediderunt, religiones instituerunt, & sanctissime coluerunt.

NOTÆ.

I. Fortuæ.

FORTVNA POP. ROM.] De hac Dea & consuetudine loquendi multa superius §. de hac eadem Ouidius in fastis mense Maio.

Nec te pretereo populi Fortuna potentis

Publica, cui templum luco sequente datum est.

Vide quæ noster Andreas Schottus nodis Ciceronianis notauit. Cur autem hic Felicitatem à Fortuna distinxerit, rationem ab Augustino poteris accipere cap. 18. lib. 4. de Ciuit. *Felicitas illa est, quam boni habent precedentibus meritis.*

Fortuna verò que dicitur bona, sine ullo examine meritorum, fortunæ accidit hominibus & bonis & malis, unde etiam Fortuna nominatur. sed iam hæc loco citato discussimus, vbi & felicitatem à Luculo consecratam fuisse ostendimus.

Tantum religio potuit suadere Deorum.

Mihi tamen religio fuerit Philemonis Comici versus longè pulcherrimos præterite, quippe qui Clementi Alexandrino & aliis Patribus vehementer arriserint.

Οὐκ ἔστι ἡμῖν οὐδὲ μὲν τὴν θεόν.

Οὐκ ἔστι, ἀλλ' ἂν τρωτόμαυοι, ὁ γόνιμος

ὡς ἴπυξ, ἡ δὲ φωνὴ φωνοζοριούτυς τὴν.

Fortuna nobis nulla dominatur Deus,

Nulla dominatur, sed quod incertum velis

Cuique casus, quisque Fortunam vocat.

II.

NISI QVI NULLAM VIM.] Præclare Maximus Tyrus prima concione. *Εἰ δ' ἄθεον το*

ὡς τὸ βέλτερον αἰῶνι δὶο που ἂν φρονέουσιν, & τυπινόν,

& ἀσπίδος ἦρος, & πεδανωμῶν μὲ τῆς φωνῆς μίτε,

ἕξασπιτι μόνον μὲ τῶν ἀκούων, ἀπικτιμωίνον δ' τῶν ἡυχῶν,

ἀλογοῦ, & ἀραῖον, & ἀκαρτῶν, πὲς ἀδμοῦς λίον, ὡς βοῖς

ἀκίχου, ὡς ὄφεις ἀπίτες, & πνεῦσ τὸ το ὀμοῦς τὸ φῶς

πύσιν τὸ δῆλον. Ἰμαρ γὰρ οὐχ ἑκάντες, & ἄλγιστοι ἀκαρτες,

καὶ ἀφίλων αὐτῶ τὸ ἀγαθόν, ὡς λιναῖοις, καὶ ἀπερ-

δῆσι τὸ ὀμοσπῆς, ὡς Διουκρίτος, καὶ ἀπᾶλλα ἕρε τῶν

φύσιν, ὡς Στράτων. καὶ δὲ φῶς τῶν ἡρώων, ὡς Ἐπικούρου,

καὶ ἡμ ὄϊα εὖς, ὡς Διοκρίτες, καὶ ἀγροῖν π ἑρε, ὡς

Πρωταγόρας. Si verò post homines natos duo trësse

fuerunt, vilissimum hominum genus. sine Deo, sine

sensu, oculis errans, auribus deceptus, animo exalta,

sine ratione, sterile, infæcundum. ut leo sine ira, bos

sine cornibus, avis sine penna, ab hoc nihil scilicet homi-

num genere diuinitatè intelliges: sicut enim vel

volentes, & loquuntur inniti, sine bonum ab illa se-

uixeris, ut Leucippus, sine passionibus obnoxiam

sinceris, ut Democritus, sine naturarum mutari, ut

Straton. sine voluptatem affinxeris, ut Epicurus, si-

ne penitus negaris, ut Diagoras, siue te naturam

eius ignorare dixeris, ut Protagoras, &c. Quare

meritò præceptor eius Plato dicebat decimo de Legibus, quo penè toto cõtra atheos disputatur:

θεοῦ μὲν ἂν τὸ ἀθεῖα πικρὸν καὶ ἴστω ἀν ἡ τῶν τῶν τῶν δόξαν περὶ θεῶν, ὡς ἡ ἐστὶν, διὰ τῆς αἰτίας τῆς ἡμεῶν μίσησιν ἐκ τῶν τῶν τῶν ἀθεῖασι. Dicere autem nomi-

nem enquam, qui à pueritia hanc de Diis, quod non sint, opinionem sumpserit, aduenientem vsque in sententiâ perstitisse. E Christianis Amobius ad-

uersus Gentes lib. 2. pulcherrimè. Quæ summius est hominum, cui non cum istius Principis notione

diem prima natiuitatis intrauerit, qui non sit inge-

nitium, non affixum, immò ipsi penè in genitalibus matris non impressum, non insitum esse Regem

& dominum, cunctiorum quæcumque sunt moderatorum? ipsa denique hiscere si animantia muta

tuissent, si in linguarum nostrarum facilitatem solui, imò si arbores, glebe, saxa, sensu animata

vitali vocis sonitum quirent, & verborum articulos integrare, ita non duce naturâ, & magistrâ,

non incorrupta simplicitatis fide, & intelligente esse Deum, & cunctiorum dominum solum esse clamerent? Aded vt illi ipsi qui vocati sunt Athei

ne videantur quidem Deos penitus sustulisse: si Athenagoræ apologia pro Christianis fidem habemus. Διαγόρας δ' ἂν εὐκταῖος ἀποστατῶν καὶ αὐτῶν ἂν ἡμῶν καὶ ἡμῶν ἢ Ορφεὸς εἰς ἡμῶν καταπίπτει λόγῳ,

& τὰ ἐκ ελευθῆρι, & τὸ τὸ καθ' ἑαυτὸν διακρίσει κρι-

ει. & τὸ τὸ Ἡρακλείου, ἡ καὶ γυβύλας ἴστω, κατακίπορτ ἑόασι, &c. Diagora Athenienses non im-

meritò à Atheismi crimine intulerunt, quòd non modò arcanos Orphei sermones in medium protulisset,

sed etiam quod Cereris Eleusina & Cabirorum mysteria publicasset, fregissetque Herculis simulacrum ad coquendos pisciculos. Causam autem

profert Hefychius Illustrius quæ Diagoram induxit, vt Deos adeò contempneret. Διαγόρας ἐπι-

κλήθη ἀθεός, ὅτι ὀμώσθησεν ἐκ ἀπιστίας ὑπ' αὐτοῦ ἐς δὲ περὶ αὐτῶν ὄψθ' ὄμοιους, ὅτ' αὐτὸς ἐπίστω, & ἡμῶν καὶ ἡ κληθῆσθαι αὐτοῦ, μὴδὲν ἂν ὄσσει ἐπιθεῖσθαι αὐτῶν ἐλευθῆριαν. Diagora Athenæ cognoscendo diuinum

fuit, quod eiusdem artis professor accusatus pœanis, quem ipse fecerat furto subrepti, ille se non subripuisse iurauit, & pœanis post diebus eo recitato, ei bene successit. Bion, vt idem refert, Deos, quos sanus negauerat, ægrotus esse concessit. de quo verus non illepidi.

Μυεῖς δ' ὅς ἀθάλα πνος μισθὸν τὸ δῆλον εἶπες, ὡς τὸν δῆλον ἴπτος ἴπτος βίων δῆλον νομίζεις.

Demens quis velisit aliquo pretio Deos esse, Tanquam Dii sint, cum Bion videretur.

Theodorus etiam vocatus est Atheus, tamen vt opusculo περὶ ἀθεῖαμ, ait Plutarchus, κακῶς ἄθεος ἔλεγε τὴν λέξιν, πὲς λέγειν ὀρέγοντες αὐτῶ τὴν εἰρησ, & δὲ ἀθεῖα πὲς ἀθεοῦ ὄμοιους. Cum autem diceretur, ab

auditoribus dicebat sinistra sumi sermones, quos ipse dextra manu exhiberet. Porò mirum non fuerit oratorem post quàm Deorum fecit mentionem, cum in diuinitatis probatione ver-

satur, Deum dicere nomine veritatis. Si quidem diuinitas probari non potest, quoniam isdem argu-

mentis diuinitatis vnitas comprobetur. Tertulianus de testî monio animæ. Hinc ergo, tibi anima

de conscientia suspetti, domi ac foris nullo iridente, vel prohibente predicare, Deus videt omnia & Deo commendo, & Deus reddet, & Deus

inter vos iudicabit, unde hoc tibi non Christianus? atque hoc plerumque & vitta Cereris redimita, & pallio Saturni coccinata, & Deæ Isis lineatis in

ipsis denique templis Deum Iudicem imploras, sub

Vix vllisunt
atheci.

Athei,

Verus Deus.

*Aesculapius stans, Iunonem in aere exorans, Mineruam calcium furuis galeam * formis, & neminem de presentibus Deum contestaris, in tuo foro aliunde Iudicem appellas, in tuis templis alium Deum psteris. O testimonium veritatis, non sum Machaon, conabor tamen adferre medicinam, lego, sub Aesculapio stas, Iunonem in aere exornas, Mineruam calcium furuis, galeam formas, ut ita legerem persuasit Seneca libro de Superstitione, apud Augustinum libro sexto de Ciuitate Dei, cap. decimo. facta de sacris Ifidis & Osiridis mentione : Tolerabile est, inquit, semel in anno insanire, in Capitolium perueni, pudebit publicata dementia, quod sibi uanis furor attribuit officij, alius numina Deo subicit, alius horas Iouis nuntiat, alius licitor est, alius uictor, qui uano motu brachiorum imitatur uigentem. Sunt quae Iunoni ac Mineruæ capillos disponant, longè à templo, non tantum à simulachro stantes, digitos mouent ornatum modo, sunt quæ speculum teneant, &c. è postremis uerbis intelligis illa, Iunonem in aere exornas. è primis uides cur legerim furuis, non furuis. Mineruam calcium, est, ni fallor, phæcaium pedi simulachri inducere, vel saltem longè à statu Mineruæ gestulationibus quibuldam calcantem imitari. nam phæcaius calciaua fuisse graecanica Deorum simulachra liquet à Iuuenale sat. 3.*

Phæcaium.

Phæcaianorum uetera ornamenta Deorum. Quod ut de Mineruâ Athenienfium Deâ potissimum intelligam, iubet Appianus 4. ciuilium. apud quem Antonius Alexandriæ existens : & σόλων εἶχε πτερόωντων Ελληνικῶν ἀπὶ τῆς πατρῆος, & ἑσθῆς αὐτῶν ἑλευθέρων, ὃ δὲ Ἀθῆναιῶν ἔχουσι ἰσθῆς, & Ἀλεξάνδρειων, & καλοῦσι εὐαγγοῖς. Et uestem Graecam habebat quadrangulam, pro Romanâ, & calceos Atticos, quibus Aitici & Alexandrini sacerdotes ueniunt, candidos, quos uocant phæcaia. uides duarum litterarum mutatio furuis & formis, pro furuis & formas, quantum tenebrarum inuenerat. quo fit, ut priuquam hinc discedam sollicitare non uereat, & illum Seneca citati locum, alius numina Deo subicit. ut vel idem sit atque, parua Deorum signa ad Iouis pedes deponere, vel potius legatur, lumina, & idem sit atque cereos & candelas ad simulachri pedes accendere. ne sim longior, utrumque uia confirmabit auctoritas Ammiani Marcellini lib. 22. agentis de Daphnâ Antiocheni incendio. Aesculapius philosophus, &c. cum uisendi gratiâ Iuliani ad id suburbium uenisset, Dea Caelestis argenteum breuis signum, quocunque ibat secum solitus asserre, ante pedes statuis simulachri (Iouis Olympij) sublimis, accensisque cereis ex usu, cessit, &c. Sed de fumo, quod aiunt, ad flammam, & de furno ad carbonariam. quare ad institutum redeamus. Tertullianus idem de resurrectione carnis initio : Quaedam enim & naturâ nota sunt, ut immortalitas anima penes plures, & Deus nosster penes omnes, & cetera. ut, & conscientia populi constantis Deum Deorum : utar & reliquis communibus sensibus qui Deum iudicem pradicant, Deus uidet, & Deo commendo. Vide apud Minutium Felicem omnium penè philosophorum de uinitate Dei sententias, nos ex aliis magni nominis scriptoribus pauca libabimus. E Barbaris philosophis antiquissimi & maximi fueiūt Aesculapius & Mercurius Trismegistus. hic in Pimandro ea parte dialogi quæ Nou' inferibitur, tum

multas alias rationes adfert, tum hæc ait : καὶ ὁ μίαν φύσιν, & μία ζῶν, & μία ὕλη, &c. εἰς οὐδὲν ὁμοίαν. Et enim una est anima, una uita, una materia, &c. igitur unus Deus. Item : καὶ τὸ ἴδιόν κοινὸν ἡμετέρας ἕνα εἶναι, & τὸ ἄλλοτὸν ἕνα, & πᾶσι δὲ ἴσῳ ἕνα, & θεοῦ τῆς μίας, ὡς τοῦ ὅτι τὸ θεῖον πᾶσι εἶναι, & ἴσῳ. Cùm unum mundum esse fatearis, unumque Solem, Lunam item unam, atque unicam diuinitatem, ipsius Deum quomodo esse ais ? Ille in definitionibus ad Ammonem Regem : ἀρξομαι τὸ σὺ λέγον ἕνα τὸ θεῖον ὁμοιωσάμενος τῶν πᾶσι ἴσῳ διαστῶν, & πιστῶν & πιστῶν, & πεισθῶν, & πᾶσι ὅσα τὸ ἕνα, & ἕνα ὅσα τὰ πᾶσι. τῶν πᾶσι τῶν δὲ τὸ σπέρμα ἐν ἑστῇ, & ἐν ἑστῇ. Sermone hinc auspicabor, Deum omnium dominum, factorem, patrem ac septium implorans, ac omnia unius existentia, & unum omnia existentem. nam omnium plenitudo unum est, & in uno. Item : οὐδὲν ὁδὸν θεοῦ αὐτοῦ οὐκ ἔδεικται, ὅσα τὸν θεῖον μίαν ἀκτῖνα τὸ θεῖον. Nihil omnino potest quisquam sine demum, sine Deorum aduersus unum radum Dei.

Philosophorum de Deo uinitate sententia.

Apud Græcos Pythagoras Italicæ, Thales Ionicae philosophiæ principes extiterunt, ut ostendunt Augustinus & Laërtius. Pythagoræ uerba Iustinus Martyr adfert exhortatione ad Græcos. ὁ δὲ θεὸς εἷς. ὡς ποτὶ δὲ οὐχ ὅς τις καταροῖσι, ἕκαστος πᾶσι διακοσμηστος, ἀλλ' εἰς αὐτῶν ὄλεος εἰς ἅμα τῶν κικλῶ ὀπτασάμενος πᾶσι τῶν ἡμετέρας ἕνα, χρῆσις ἐστὶν τὸ ἕνα εἶναι, & ἕνα ὅσα τὰ πᾶσι. ἀρχὴ τῶν πάντων, ἕν, ἐν εὐεπιῶ φασὶν ἕν, πᾶσι πατὴρ, τοῖς δὲ ἡμετέρας τὸ ἕνα, κῶλον ἐπὶ πᾶσι χῆσις. οὐτο μὲ οὐδ' ὁ Πυθαγόρας. Deus unus est. Ipse uerò, non, ut quidam existimant, est extra mundum, sed in seipso, uitaliter, in toto circulo, considerans omnes generationes, temperies omnium seculorum, suarum uirtutum & operum effector. principium omnium, unum, in cælo luminare & omnium pater, mens & animatio uniuersi, motus omnium seculorum. hæcenus Pythagoras. πατὴρ, τοῖς δὲ ἡμετέρας, an eum quædam aura sanctissima Trinitatis afflauerat ? sed nihil assero. De Thalete Athenagoras apologia pro Christianis : Πρῶτος Θεὸς εἷς θεός, εἰς οἱ τὸ ἀκίνητον ἀκινήτως ὑποκινῶντας, εἰς θεὸς, εἰς δὲ αἰετας, εἰς ἡρωας, ἀλλὰ θεὸν μὲ, τὸ θεῖον τῶ κοινῶν ἡμῶν. δειματός ἐστι οὐσίας τοῦ ἡμετέρας, ἡμετέρας τῶν κεραιμετέρας ἡμετέρας τὸ ἀπὸ πάντων. Primus Thales diuidit, ut qui in eius doctrina uersati sunt, memoria tradiderunt, in Deum, in demonas, in heroes, sed Deum quidem mentem mundi arbitrat. Demonas uerò substantias quasdam rationales intelligit, & Heroes hominum animas à corporibus separatas. Sic enim lego, cùm antè legeretur τὰ ἀκίνητα διακινῶντας, ἀκινήτως, & εἶναι pro ἡμῶν. Atque illi quidam philosophiæ Principes disertis uerbis animi sui sensum protulerant : secuti philosophi, tempore & popularibus erroribus seruentes, ænigmaticè loqui maluerunt. de Pythagoreis idem Athenagoras : Λόγος τὸ ἕν ὄλεος, uox corrupta quæ pro nomine philosophi nescio cuius irrepsit, ὁ δὲ ἀρξομαι ἀρξομαι τῶν πάντων, ὁ δὲ σὺ μίαν τὸν ἀρξομαι πᾶσι πᾶσι τὸ ἕνα, lege πᾶσι πᾶσι τὸ ἕνα τῶν πάντων. εἰ δὲ ἡμετέρας μὲ ἀειβῶν ὁ δὲ εἰς χεῖ τῶν Πυθαγορείων ὁ πᾶσι κτὸς τῶ ἀντὶ τῶν πάντων ἀειβῶν, & τῶν ἀμῶν τῶν ἀμῶν λόγος, σῆμα δὲ ἡμῶν παρῶντος ὁ ἀντὶ, ὡς εἶναι, ὡς εἶναι, εἰς. ἐν τῶ θεῖον ὁ μίαν τὸ ἕνα τῶν ἀμῶν ἀμῶν. Lysis uerò & Opp. aliter ineffabilem numerum Deum esse definit, alter eam distantiam quæ maximis numerorum proximum excedit. Si uerò, secundum Pythagoreos, maximus numerorum est denarius, quippe qui quatuordecim

Dei uitas.
Mercurius Trismegistus.

Omnes arithmeticas, tum harmonicis rationes complectitur, huic vero proximus est nouenarius, Deus est monas, id est vnus. vno enim maximum numerorum sibi proximum excedit. E philosophis Ionicis familiam duxerunt Plato & Aristoteles. Vterque Dei agnouit vnitatem, & fortasse etiam Plato trinitatem, vt videre est ep. 2. 6. 13. sed verius, ne si Deum vnum prædicaret, eodem quo magister ipse Socrates supplicio plecteretur, statuit vel nihil de vnitae Dei in lucem edere, vel rerum veritatem ænigmatum quibusdam integumentis inuoluere. Sic enim epistola 2. Φρακτορ δὲ σοὶ δι' αἰ γυμῶν, ἵνα ἀπὸ τῆς ἀλλοτρίου τῆς τοῦ ἑ γῆς ἐκ πύργου πάθη, ὁ ἀσάρευς ἰα γῆρ. φῆ δὲ ἔχει, πλεὶ τὸν πῶτον βασιλεῖα τῶντα ἔθ, ἔθ κτινοῦ ἔθες. πῶτα, ἔθ ἑλίους ἀπὸν ἀπὸ πω. ἔθ κτινοῦ ἀπὸ πω. ἔθ ἔθ τῆς ἀπὸ πω. ἔθ τῶντα πλεὶ τῆς πῶτα. Tibi per ænigmata dicendum est, vt sibi terrarum vel maris hæc tabella quoquam deuenierit, legens non intelligat, sic enim se res habet. circa omnium Regem, & eius causa sunt vniuersa, & ille causa est omnium honoris. secunda circa secunda, tertia circa tertia. & aliquid dicitur. διὰ τῶν ὁ δὲ ἰσὺ πλεὶ τῶντα γέγραφα. οὐδὲ ἔθ πλ. ἔθ ἑλίους ἀπὸν οὐδὲ ἔθες τῆς γῆς ἰσὺ ἑλίους Σαφά τῶν ἔθ κτινοῦ ἔθ νέου γῆρ ἰσὺ. Hæc ob causam de his nihil scripsi, neque vllum Platonis scriptum extat aut extabit. Quæ verò nunc dicuntur sunt egregij Socratis, cum ad huc iuuenis esset. O Plato, Plato! Vt quæ ad eum mori miserum est? sed, vt omittam quæ dicuntur in Timæo, & alibi passim. Quid est illud quæso epist. 6. τὸ πῶτον ἔθ ἑλίους τῶν τῶντα ἔθ ἔθ ἑλίους, ἔθ ἑλίους, ἔθ αἰτῆ πατῆρ κτινοῦ ἑλίους, &c. Omnium Deum rectorem & existentium & futurorum, & Rectoris & causa Patrem dominum iurantes Aristoteles & ipse probat primæ intelligentiæ, siue motoris vnitatem 8. Phisic. & cap. vltimo 11. metaphisicorum quod in hæc verba concludit.

Ὅτι ἀγαθὸν τελικαῖον, ἔθ κτινοῦ ἔθ. Non bona res multo domini, Rex vnicus esto. Sed suo more obscurius, nec mihi fati liquet verum formam primi mobilis, informantem intelligat. præsentis non est otij rem in omnibus philosophorum pulpitis ventilatam expendere. nunc videamus verum Poëtæ liberiùs & liquidius animi sui sensum expromperint. Iustinus libro de monarchia Dei, Clemens Alexandrinus quinto Stromatum, Eusebius lib. 13. præparat. Euangelicæ, & alij multa Poëtaram testimonia conglobarunt, nos pauca de multis. Aristobolus Peripateticus apud Eusebium citat hos Orphei verius.

Ἐἰς ἑὸν ἀποτέλες, αἰτῆ δὲ ἑὸν πῶτα τελέτης. Vnus perfectus per se est, per quem omnia fiunt. Οὐδὲ τίς ἑὸν ἔθες. Nec quisiuam est alius. Sed dubitari potest vtrum germana Orphei poësis ad nos vsque peruenierit. quæ enim ex Orptheo citantur etiam à sanctis Patribus Onomacrito tribuuntur. Clemens primo Stromatum. Ονομακρίτης ὁ Ἀθηνῶν οὐ τῆς ἑὸς φερέθια πῶτα ἔθες λέγεται εἶναι. Onomacritus Atheniensis cuius esse dicuntur ea poemata, quæ Orptheo tribuuntur. Xenophanes Colophonius. Ἐἰς θεὸς ἔθ τελέτης ἔθ ἀπὸ πῶτα ἑλίους. Οὐ πῶτα ἔθ κτινοῦ ἑλίους, οὐδὲ ἑλίους. Maximus est superis Deus & mortalibus vnus, Non animo est hominum similis, nec corpore similitudinem. Parmenides:

Πολλὰ μάλ' ἀπὸ ἀλόγοιτο ἀπὸ, ἔθ ἀπὸ ἑλίους, ἔθ Μούσης, ἑλίους γῆ. ἔθ ἀπὸ πῶτα, ἔθ ἀπὸ πῶτα. Ingenium, nullo perituro tempore, solus, Vniuentum. stabile, haud concussum motibus vllis.

Vide interim quàm ἑλίους, Aristoteles Parmenidis orationem à Deo & auctore naturæ vno & immobili ad naturam ipsam detorserit. Pergit Clemens: ὁ δὲ ἔθ Σοκράτης, ἀπὸ ἑλίους, ὁ πῶτα ἑλίους πῶτα ἑλίους, ἔθ τῆς ἑλίους ἑλίους ἔθ ἑλίους, ἀπὸ πῶτα ἑλίους τῶντα ἑλίους. Ἐἰς τῶν ἀλλοτρίων, εἰς ἔθ θεῶν, Οὐ οὐδὲν τῶντα, ἔθ γῆρας ἑλίους, Πῶτα τῆς ἑλίους πῶτα ἑλίους ἑλίους. Θεῶν ἔθ πολλοῦ καρδία πῶτα ἑλίους, ἔθ ἑλίους πῶτα πῶτα πῶτα, Θεῶν ἑλίους ἑλίους ἑλίους ἑλίους, ἔθ ἑλίους ἑλίους, ἔθ ἑλίους ἑλίους. vnus vnus est verè Deus

Qui fecit orbis ætheris, vastum solum Poniq̄ue fluctus atque ventorum impetus. Hominionibus cordis errore ebrj Vanum doloris statuumus solatium Simulacra Diuum, ex are, vel saxo, vel ex Auro vel ebore.

Statius 4. Thebaidos: Et triplicis mundi summum quem scire nefasti, Ipsum sed taceo.

Quem in versum auctor est Lucetius ex Pythagoræ, Platonis, & Tagetis ipsius, Perfarum & Magorum sententiâ Deum esse quandam ineffabilem, cuius nomen sciri non posset, maiorem & superiorem iis Diis qui in templis colerentur, de quo Valerius Soranus apud Augustinûm à Varone explicatus:

Iupiter omnipotens Regum, rerumque, Deumque Progenitor, genitrixque simul, Deus vnus, & omnis.

IMPERII VESTRI MAGNITUDO.] III. Quia nimirum siue diuina providentia coaluisse Imperij Romanum potuit tanta imperij magnitudo, de Harusp. mani magni relp. 19. Nec numero Hispanos, nec robore Gallos, tuos, nec calliditate Pænos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso eius gentis ac terra domestico nativogue sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione, atque hac vna sapientia quod Deorum immortalium numine omnia, regi gubernariq̄ue perpeximus, omnes gentes nationesq̄ue superanimus. hinc ostendit eorum numine totum imperium esse natum, autem & retentum. ad stipulatur Augustinus lib. 5. de Ciuitate, quamuis id virtutibus magis, quàm religioni tribuit.

SOL ILLE.] I. Iucetius lib. 5. An quia sol idem sub terris ille renascens Sol. Anticipat calum radiis accedere tentans?

Addit ille, vel quòd intento digito solem ostenderet, vel amplificandi causa. quemadmodum, vt notat Turnebus, Plautus in Mosellaria scen. Iuppiter supremus ait:

Ita ille faxit Iuppiter, videlicet vel qui illic est in cælo, vel præpotens Deus. Amphitryo-n scen. 1. Quod ille faciat Iuppiter. Curcollione scen. 1.

Nec me ille Iuxit Iuppiter. Iure autem à sole probationem diuinitatis accersit, cum sit omnium rerum spectabilium longè pulcherrimus. vnde factum est vt ab omnibus prope gentibus Deus crederetur. de quo Eliculapius ad Ammonem: Μῖσος γὰρ ἔθεται ἑλίους

φωτὸν ἢ ἄπνοτον. ἢ κατὰ τὸν νότον ἀναδὸν τὸ πρὸς ἡμᾶς
ἐφ' ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ ἀναδιδόντες ἐπὶ ἡμᾶς, ἢ ἡμᾶς ἀ-
ναδιδόντες ἐπὶ ἡμᾶς. ἢ ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ
ἀναδιδόντες. *Meditatio namque confidens mundum or-
tiona cingit: & boni aurige instar omnem mundi
cursum in seipsum firmat & alligat: ne temerè se-
rariatur. sunt autem habere vita, anima, spiritus, im-
mortalitas. vide placet. Seleni Egyptios pro Deo
coluisse tradit Porphyrius apud Eusebium lib. 3.
de prepar. Evang. & lib. primo ex Theophrasto:*

Ταῦτα τὰ φανερὰ οἱ ἄνθρωποι τῆς ζωῆς ἀξιοῦντο, ἢ
τὰ πνεύσας ἀπὸ τοῦ ἡλίου αὐτοῖς τὰς πνεύσας. τούτοις γὰρ ἢ
τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες ἢ τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες ἢ
τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Hoc sacrificii Deorum numina ap-
parentium venerant, inique honoris causâ ignem
consecrantes. his enim & ignem immortalem ser-
vabant in templis, quod usi sit quam sensilimus.
De Phœnicibus ibidem Sanchoniaton Beryten-
tis Philone Bibliointerprete. Φοινίκιοι δὲ ἡλίου & Σελήνης
& ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Naturales vero Solem, Lunam, & cate-
ribus planetis, & ceteros Deos agnoscabant. De Pæoni-
bus Maximus Tyrtus in concione. Πάντες οἱ
ἄνθρωποι τὸν ἡλίου & τὸν ἡμᾶς ἀναδιδόντες ἀναδιδόντες
ἀναδιδόντες. *Peones quidem Solem adorant, at
Solis simulacrum Pœonicam est discus parvum lon-
ge perniciter impugnum. De Persis res notissima, aïos
omito. Tertullianus apologeticus cap. 16. Alij
plane humanius & verisimilium Solem credunt Deū
nostram. ad Persas, si fortè, deputabimur, licet Solē
non in linteo depictum adoremus, habentes ipsum
ubique in suo clypeo. Denique inde suspicio, quod in-
notuerit nos ad orientis regionem precari, sed & ple-
rique vestrum, assiduitate aliquando & caelestia
adorandi, ad solis ortum labia vibranti. De Græcis
anticuis Plato in Cttatylō. Φανερὸν μοι οἱ ἀστέρες
τῆς ἀστρονομίας τῆς μετὰ τὸν ἡλίου, τούτοις μοῖνοι θεοὺς ἡ-
μῶν, οἱ ἀστέρες τῶν περὶ τὸν ἡλίου, ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ
ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ ἡμᾶς ἀναδιδόντες. ἢ ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *videntur mihi primi mortales
esse in cœlo incolerunt hos Deos sibi arbitrati
fuisse, ut etiam nunc plerique barbarorum, solem,
& lunam, & terram & astra & caelum. Cum igitur
hæc omnia viderent semper currentia, ab hæc
currentia natura, & a venbo dñi Deos nominasse.
Sua inter suo more Xenophon a sole diuinam in
hominem benevolentiam comprobavit quarto me-
morabiliū. Τὸ δὲ ἡλίου ἐπιπέδον ἐν χειμῶνι τρέποντος,
αεθροῦται τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Temporibus autem
sole variatis.******

Multis populi pro Deo habitus.

Temporibus autem sole variatis.

ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Ergo si, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Quod autem cum manifestum sit non po-
tuisse nos suâ errore nec alium, nec frigora si repente ve-
nerunt, tam paulatim ad nos accedat sol, tamque paula-
tium à nobis recedit, ut in videretur contrariis nos late-
re. Ego quidem, ait Euthydemus, hoc nunc cogito
ne non sit aliquod Diis opus, præteritum ut de homi-
nibus curam habeant, quæ libenter protuli, quod
tum alij, tum impudens Cicero 2. de natura Deorum,
& Theodoretus de providentiâ ex hoc fonte
suas rationes hauriile videantur. Plato enim decimo
de legibus de motu solis dimittentem videtur
agnoscere. ἀλλοῦ τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Quod Deus invisibilis manifestissimum sit. vbi hæc:
Εἰ δὲ θεὸς ἀντιπρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Melius est hanc animam sine in-
curru solem habens, in nebula locum omnibus, siue ex-
trinfecus, siue quo alio modo aut loco, Deum arbi-
trari. Vide Mercurium Trismegistum cap. 5. Py-
mandi, vbi probat: ὅτι ἀπὸ τοῦ θεοῦ φανερὰ τὰς ἡμέρας
ἔστιν. *Quod Deus invisibilis manifestissimum sit. vbi hæc:
Εἰ δὲ θεὸς ἀντιπρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Sol siderum
rex & prin-
ceps.******

ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Quod si ipsum interius considera-
solem: considera lunc cursum: considera astrorum or-
dinem. Quis hanc observat ordinem? omnis enim or-
do numero & loco circumscribitur. Sol Deus ma-
ximus est eorum, qui in celo sunt, Deorum: cui om-
nes cedunt Diij caelestes, tanquam Regi & potenti. Et
hic tantus, terra & mari maior, patitur supra se ha-
bere stellas ipse minoras, sua munus obvenies. Quom-
enam erubescens, aut quem reformidans? & c. Quis
vincit? & modum & cursum magnitudinem deter-
minavit? & cap. 12. εἰ δὲ θεὸς ἀντιπρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *Quod si ipsum se
clarè desideris, ordinem mundi conspice &
ordinis concinnitatem, considera, & c. Aliis referendis
superfedeo, factis esse ratus hos veteris philoso-
phie fontes de ætatis illius Indicasse. vide Theo-
philum Antiochenum lib. 2. ad Autolycum. Diorem
Chrysofomum fusè orat. 3. de Regno circa
medium. Hinc Astrologus Latinus li. 1. cæli motu,
stellarum cursum & ordinem admirans, ita
concludit.**

Ac mihi tam præsens ratio non vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine veni
Atque ipsum esse Deum, & c. vide.

MAIORVM SAPIENTIA.] Eodem argumento,
vt firmissimum vtiqum, 2. & 3. de natura Deorū,
tum oratione de Haruspicum responsis. & sanè
semper periculosissimum visum, ait Plutarchus in
amatoris: τὸ ἀξιωματικὸν ἐπισημαίνον ἀξιοῦντο ἡμεῖς. *Immobilia movere circa eam principiorum quæ de Diis
concepimus. ἀπὸ τῶν ἡμεῖς ἀναδιδόντες, ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες,
ἢ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀναδιδόντες. *In religione
non facile re-
cedendum à
maioribus.**

Temporibus autem sole variatis. *In religione non facile re-
cedendum à maioribus.*

Temporibus autem sole variatis. *In religione non facile re-
cedendum à maioribus.*

Et basis communis posita ad pietatem, si vel in uno turbetur & fluctuet eius status & firmamentum caduca redditur omnibus & suspecta. Huc spectant & illa Platonis in Timæo, quæ à Theodoro, Eusebio & aliis Patribus referuntur. Nisi ὅ τ' ἀλλοιωθὴ δαιμόνων ἐπιπέτῃ, ἢ γυνῶνα τ' ἠγαστο μάλιστα πιστέον ὅ τ' αἰρῆσισι ἴμεσθῶν, ὡς γοῖσι μὲ θεῶν ἐσῶν ὡς ἐφασι, σπασῶς ὅ τ' ἐκλυτῶν σπασῶσι εἰδῶσι. ἀφῶια-τορῶν θεῶν πιστῶν ἀπιστῶν, κἀπὸ αὐτῶν ἰκῶν ἢ ἀεργῶν ἀποδῖξῶν ἀβροσι, ἀλλ' ὡς εἰκότα φασι, ὅτι παρὰ γὰρ ἐν, ἰπυθῶσι τῷ νόμῳ πιστεύει. De cæteris verò demonibus loqui, aut eorum generationem cognoscere, id verò nostras vires excedit. Iis itaque credendum est qui ea nobis tradiderunt ipsi à Diis progeniti, ut eiant, cum liquidò suos progenitores agnoscant. Quare fieri non potest, ut fidem Deorum filius denegemus, etiamsi sine verisimilibus aut necessariis demonstrationibus loquantur, sed tanquam iis qui se domestica renuntiare dicunt, secundùm legem credendum est. Pulcherrimè verò Dio Chrysostomus oratione quæ Olympica, siue de Dei cognitione inscribitur. καὶ πολλά μαρτύρια τ' ἄλλοις ἐκ εἰρήνης καταμαρτυροῦσι ἢ ἀμελλῶτα τὸν πρῶτον αὐτῶν

ἢ παλαιότητας, ἃ τ' οὐ μακρὰ οὐδ' ἕξω τῷ θεῷ διακρίνει, ἀλλ' ἐν ἀπὸ εἰσῶν παρὸκάτις ἐκείνῳ ἢ σπασῶν γόμῳ παρὰ τὸν πῶν, ἢ ἐδῶατο μίχρη πλοῖος ἀξιώε-ται ἰδῶν. ἀλλοιωθὴ τ' ἢ ξυῶσι, ἢ ἰσῶν εἰλαφότις πει ἀυ-τιῶ, lego πει ἰσῶν, ἃ τ' διὰ πειλά ἀμπίδου παρὰ τῶν θεῶν ἢ ἀγῶσι, ὡς ἄσπασι, ὡς ἄσπασι, ἢ ἄσπασι, ἢ ἄσπασι ἢ σπασῶσι, νυκτῶσι τ' ἢ ἰσῶσι, ἢ ἰσῶσι, ἢ ἰσῶσι. Plurima sunt huius veritatis testimonia, quæ dormire non sinebant, aut negligenter oscitari antiquissimos quo- que, ut pote qui non procul, neque extra diuinam naturam essent positi, sed in illa media quodammodo infiri & inolefcentes, omnique modo ei adhaerentes, non potuerunt diuinis illius naturæ intelligentiam cavere, cum præsertim rationem & intelligentiam de ea sortiti essent, ut pote splendore vniuersæ circumdati diuinarum magnarumque visionum, cæli & astrorum, solis & lune, noctis & diei, &c.

AXIOMATA.

In graui fortuna boni conscientia rectè factorum nituntur.
Sol, cæli signotumque motus, & vicissitudines rerum Deum esse testantur.

ARGUMENTVM.

Deum esse probat argumento ab humana anima petito: tum is respondet, qui Deum non credant quia non vident, & omnem veritatem solis corporis sensibus metuntur: Postremo regressus ad propositum asserit Clodij necem diuinæ providentiæ esse tribuendam.

LXXXV.

EST, est profectò illa vis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quiddam quod vigeat & sentiat, & non inest in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu: nisi fortè idcirco esse non putant, quia non apparet, nec cernitur: perinde quasi nostram ipsam mentem, qua sapimus, qua prouidemus, qua hæc ipsa agimus ac dicimus, videre, aut planè qualis, aut ubi sit, sentire possimus. Ea vis, ea est igitur, quæ sæpe in credibiles huic vrbi felicitates, atque opes attulit: quæ illam perniciem extinxit ac sustulit. cui primùm mentem iniecit, vt vi irritare, ferròque laessere fortissimum virum auderet, vincereturque ab eo, quem si vicisset, habiturus esset impunitatem & licentiam sempiternam.

EXPLANATIO.

EST, EST.] Ex actionibus & motibus corporis agnosimus vim quandam & animam corpori præesse que causa sit illorum motuum & actionum.

Sed in tota natura præclarior est motus, & mirabiliores actiones.

Ergo debemus vim quandam agnoscere, quæ causa sit illarum actionum.

Sed illa vis est Deus.

Ergo ex motu celorum & natura actionibus debemus Deum agnoscere.

NISI FORTÈ.] Altera pars paragraphi, qua obiectionem confutat hoc syllogismo.

Anima humana eiusque actiones non magis apparent quàm Deus & Dei actiones.

Sed propterea non negamus esse animam, quia animam oculis non videmus.

Ergo neque debemus negare Deum, quia Deum oculis non videmus.

vel clariùs hoc pacto.

Non clariores sunt actiones animæ quàm Dei.

Sed animam non apparentem per se, ex suis actionibus agnosimus.

Ergo etiam Deum non apparentem per se, ex eius actionibus debemus agnoscere.

EA VIS.] Illud numen diuinum.

ILLAM PERNICIEM.] Clodium quia suis sceleribus Reip. perniciem adferebat.

CVI.] Clodio.

FORTISS. VIRVM.] Milonem, id est, diuina prouidentia factum est, vt Clodium insidias poneret Miloni, eo consilio vt Clodius à Milone vinceretur: idque probat diuina prouidentia factum: quia si Clodius vicisset, tota reliqua vita licentiam & impunitatem habuisset.

SEMPITERNAM.] Tota vita.

NOTÆ.

NEQUE IN HIS.] Xenophon i. memorabilium eadem ratione Diuinitatè ostendit.

Σὺ δ' αὖτε τοῖς θεοῖς μὲν π λουκῆς ἕχρη; (ἐράτη γυνῶν, ἢ ἀπο- χριτοῦ μα) ἀλλ' ὅτι εἰ οὐδ' αὖτε οὐδ' εἰσι σε βίβλος εἶναι; ἢ τὰ πῶτα, εἰδῶς ὅτι τῆς τ' ἐμῆς ἐκ τῶ σῶματι, ἢ πᾶσι

L.

ex se mobile : Aristoteles Stagiritis entelechiam primam naturalis corporis & organica, quod habile aptumque sit vitam accipere : ἐτελέχεια verò αὐτῷ appellavit. At Clearchus animam esse ait harmoniam quatuor elementorum. Anaximenes, Anaximander, Anaxagoras & Archelaus aeriam dixerunt animam naturam esse : Stoici spirituales substantiam que maxima calidi pariter constaret. Parmenides, Hippasus & Heraclitus igneam nunciarunt : Heraclides verò luciformem. Epicurus Neoclis filius commixtionem quarundam qualitatum : igne videlicet, aëria ac spirituales : quartæque præterea cuiusdam que certum nomen non habeat. Empedocles commixtam, inquit, ex ætheria aëriaque substantia. Critias ex sanguine & humido eam constare inquit : Alij porro alia delirantes contraria attulerunt. Quod spectat ad Empedoclem videtur dubius fluctuasse, & nunc in hac, nunc in illa fuisse sententia. Tullius 1. Tuscul. 19. Empedocles animam esse censet, cordi suffusum sanguinem. hinc ille apud Tertullianum versus Orphei, vt ait, vel Empedoclis :

Namq; hominis sanguis circumcardialis est sensus, quem arbitror his verbis fuisse conceptum.

Ἡ ψυχή δ' αἰθέριον πύλαις περιέρχεται αἵμα. Immo, si credimus Aristotelis, animam ē quatuor elementis consuit esse conflatam : quod nititur his eius verbis comprobare, οὐρα δὲ καὶ ἕκαστον ἄνωθεν εὐπέτοι οὐτοῖσιν ἐκείνων.

Γαίη μὲν δὲ γαῖαν ἐπιπέδω, ὕδατι δ' ὕδωρ, αἰθέρι δ' αἰθέρα θύον, ἀέρα πύλαις πύλαις αἰθήλων Σπερμὰ δὲ σπερμὰ γίνεσθαι τὰ πύλαις λυγρῆς, vniuersumquodque etiam elementorum animam esse sic dicens.

Nos terraterras, undā cognoscimus undam, Æthere diuinum sic æthera & ignibus ignes. Dulcis enim amor, & his vristi hinc videtur.

Sed nota est fides Aristotelis in referendis aliorū sententiis. Quid quod eandem absurditatem Platonem conatur affingere ? τοὺ ἄνθρωπον ἀπὸ τῶ Τριμύου Πλάτωνος τῶν ἄνωθεν οὐ τὰ σπέρματα πύλαις γινώσκονται δὲ οὕτως οἴομαι. Eodem etiam modo Plato in Timæo animam ait ex elementis esse conflatam, quia similis simili cognoscitur. Galenus tamen lib. 7. de decretis Hippocratis & Platonis, tam Platonis quam Empedoclis verba singulorum sensuum instrumentis accommodat. Λιπαρώσεως δὲ ὕπτως. τῶ μὲν δὲ γυναικῶν ἡ αἰθέραιον, εὐρα ἕρῳ δ' ἀπὸ τὸ γυναικῶν οὐτὸς ἐκ τοῖς αἰθέραις, τῶ δ' αἰθέραις δὲ τῶν ἄνωθεν, δ' αἰθέραις, καὶ τῶν δὲ τῶν αἰθέραις γυναικῶν ἡ ἰσὴν αἰθέραις περὶ αἰθέραις ἀποκαλεῖται, καὶ μὲν δὲ τῶν ἄνωθεν ὕψος, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος ὅτι τὸ γυναικῶν αἶμα αἰθέραις γίνεται. Semimus reuera terrestri sensu tactibus terrestrem instans in rebus naturam : lucidissimum qui est visus, lucidam : non secus etiam aëreo auditus sensu, proprias aëris affectiones dignoscimus : quemadmodum gustatum, qui humidus natura spongiosissime est, succorum qualitates nobis innotescunt. vide Carpætarium in caput 12. Alcinoi de doctrina Platonis. Tertull. lib. de anima, in quibusdam à Theodoretio dissentit. Nec illos dico solos qui eam de manifestis corporalibus effingunt, vt Hipparchus & Heraclitus ex igni, vt Hippo & Thales ex aqua, vt Empedocles & Critias ex sanguine, vt Epicurus ex atomis, si & atomi corporulentas de cœru suo cogunt : vt Critolaus & peripateticus eius ex nescio qua quinta substantia, si & illa corpus quia corpora includit, sed etiam Stoicos allego, qui spiritum predi-cantes animam penè nobiscum, qua proxima inter se

status & spiritus, tamen corpus animā facile persistēdebunt. Deniq; Zeno confisum spiritum animā definiens. Galenus fluctuante ille quidē multis locis. sed tamen, vt se nihil plus, quam alios scire ostendeter; 2. de prædictione ex pulvisibus, cuius verba diu quæsitā in ipso fonte repetire non potui, nos ea prout in nullis deducta sunt, in medium profertemus. Hæcenus, inquit, dubitari, quæ esse anime substantia, nunc atate & rerum usu sapiēior, ausim affirmare, eam nihil aliud esse quam temperamentum. Hæc ille, quibus nihil vel absurdius, vel proclitius ad atheismum. fed omnem absurditatem superat illud quod refert Tertull. libro de animā. Nec dubitat credo Hicenses iam natis animā superducent ex aëri frigidi pulvis, quia & ipsum vocabulum anime penes Græcos de refrigeratione respondet.

Atque vtinā scriptor ille & grauitissim, & Christianus suos errores nō habuisset. Sed libro citato suos nœuos latè explicat, quorū summā hanc facit. Definimus animā Dei statu natam, immortalē, corporalem, effigiatā, &c. vides quomodo vera falsis immisceat, contra Platonē, quem quod animā penitus incorporatē dixerit : Omnium hæreticorum condimentum appellat. Quinetiā iam sua fuerat animæ suos colores appingere. Proinde & proprietatis omni corpori adheret : quem igitur alium animā estimabis colorem, quam aëriam & lucidam? non vt aër sit ipsa substantia eius, etsi hoc Anesidemo visum est & Anaximeni, prout secundum quosdam & Heraclito : nec vt lumen, etsi hoc placuit Pontico Heraclidi. Quin etiā Theodorus quidā in epitome que Clementis Alexandrini verbis annectitur. καὶ ἂν ἀγγελοῖσιν σώματα εἶναι, ὁ θεὸς τῶν ζωῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχή σώματα ὁρῶν Ἀποστόλου, Σπέρματα δὲ ἡ σῶματα ἡ ψυχῆν, ἐξ ἐκείνου δ' εὐαίσθητον μετακίνητον. πῶς δὲ καὶ αἰ καὶ αὐτὸς ἡ ψυχή σωμάτια ἐκείνου) ἢν σῶματα ἴσους. Et angeli corpora sunt. videtur enim, sed etiā animas est corpus. Siquidem Ap-

stolus : seminatur enim corpus animale, resurgit verò corpus spiritus. Quomodo verò cruciata sententiæ, si corpora non sunt? Sed ignofici possit antiquis, qui nondū res fidei penitus enucleatas habuerunt. vt & Arnobio libro 2. aduersus gentes, qui animas quod plerique mala sint, Deus autem mali auctor esse nō possit, negat à Deo fuisse procreatas, ille ritique : Non esse animas longè ab hæretibus mortuis & fauibus conseruatas : possunt tamen longæ summi principismunere ac beneficio fieri : si modo illum tenent ac mediantur agnoscere. Antiquis inquam cespitantibus ignofici possit at Bodino, & Vorfio Caluinitar, ceterisque rei Christianæ peltibus animam verā quātitate præditā, ac proinde patribile esse contentendibus, non ipsa quidem bona venia possit ignoficere, quāuis mirum nō est hanc Vorfio infamā excidisse, qui vt appetere profiteatur atheismum hauitū de cenosis Caluin lacunis, cæelum his vocibus in cællare non vretur. pag. 240. Videtur esse paradoxū Deum sic omnis quantitatatis expertē esse, vt totus substantialiter sit in re qualibet etiā minimā, & paginā sequenti de animā dīfferēs. Hac enim essentia diffundi : non potest, nisi quatenus per partes porrigitur, & continuatur : id quod sine quantitate et dimensūsi fieri nō potest. Vnde etiā Bodinus animā corporeā facit, & verā quātitate præditā.

VBI SIT.] Plutarchus de placitis Philosoph. & ex eo Theodoretus de natura hominis, & Eusebius lib. 15. de præp. πύλαις τῶν ἀνωθεν, de principali, siue præcipua animi portione & mente. Πλάτων, ἀπὸ καὶ τῶν, εὐ εἴλη τῶν καὶ ἄλλων. Σπέρματα δὲ μεσοσφιῶν Ἐξουστὰτος πύλαις ἡ ἀνωθεν ἡ ἀπὸ καὶ τῶν, καὶ ἀπὸ καὶ τῶν

Αἰὲς ἠεὶ φίλος ἐστί τῷ ἐλευθεροῦν καὶ εἰς τῆς ἐπὶ βίας. Παρδία δ' ἔστι ἐπὶ τῷ θώρακι. Ἐπιθυμία δ' ἐστὶν ἡ ὄρεσις τῶν κατὰ τὴν καρδίαν διαφόρων, ἐστὶ τῷ αἰσθητικῷ κοίτῃ δ' ἐστὶν ἐπὶ τῷ πνευματικῷ ἑπιθυμία δ' ἐστὶ τῷ ἀμαρτίας. οἱ δ' ἐστὶν ἡ πνευματικὴ ὄρεσις. οἱ δ' ἐστὶν ἡ διαφραγματικὴ ἰσχύς, ἡ ἰσχύς τῆς ἀποκαθάρσεως. Πιθύματα δ' ἐστὶν τῷ διαφραγματικῷ. Πιθύματα δ' ἐστὶν τῷ διαφραγματικῷ. Πιθύματα δ' ἐστὶν τῷ διαφραγματικῷ. Πιθύματα δ' ἐστὶν τῷ διαφραγματικῷ.

Sedes animi, siue principis secundum philosophos.

oculis videtur habuisse Nazarius panegyrici Constantini: Speñat enim nos ex al. or. i. ter Deus, & quomius humana mentes profundos gerant cogitationum recessus, insinuat tamen sese totam seruata lege coram seruatura diuinitus, nec fieri potest, ut cum spiritum quem diuinitus cum tot commoda quibus alimur, diuinitus nobis nunc impertriat, terrarum se curis abdicauerit, nec inter eorum vias d' iudicet, quorum vias aut gubernat. Illa igitur vis, illa maiestas fandi ac nefandi discrimina- trix, quæ omnia mensuram momenta penditur librat, eximiam, illa nefariam illius tyranniam flegit amentiam.

INCREDIBLES HVC VRBI FELICITATES.] Vide Plutarchum opusculo De fortuna Romanorum.

v l

MENTEM INEBIT.] Vide infrâ 89. Iſocrates libro ad Philippum Macedonem ἐπιτεῖς, Demoſthenes Philippica 1. ἐλασίω, dixit, quod Noster inuicere, vt etiam notauit Petrus Victorius. Iſocrates: Οἷμα δὲ σὺ καὶ ἄλλοις ἔν τε πρῶτοι οἱ θεοὶ καὶ τῷ ἀνθρώπων δικαιοσύνη. οὐ δὲ ἀπογοῖσαι, οὐδὲ εἴ τι ἀγαθόν, οὐτε τι κακόν γινώσκουσι τῷ αἰσθητικῷ αἰσθητικῷ, ἀλλ' ἐξ ἄλλοις πνευματικῶν ἰσχυρῶν ἐπιθυμία, ὅτε δ' ἀλλοίω καὶ ἐξ ἄλλοις πνευματικῶν ἰσχυρῶν. Arbitror enim te non ignorare quo pacto Diſ res humanas administrant. Non enim ipsi coram vel prosteris, vel aduersis in rebus hominibus se conficiendo prebet, aut contrahendo manibus: sed eam mentem dant singulis, vt vel claudibus vltro citroque se afficiant, vel communes utilitates in medium afferant, mutatione officiorum. Ita quidem Hieronymus Wolphius, qui fortasse diuinit magis quàm intelligit. Vereor equidem, vt viti docti critica purgini tribuendum putent, led tamen penè necessitas cogit, vt sic emendem: Οὐ δὲ ἀπογοῖσαι οὐτε τι ἀγαθόν, οὐτε τι κακόν γινώσκουσι καὶ τῷ αἰσθητικῷ αἰσθητικῷ, &c. vt sensus sit: Neque enim cum hominibus secum versantibus per se manus admovent, siue ad felicitatem, siue ad cladem inferendum. fed eam singulis mentem iniiciunt, vt nobis per nos inuicem bonum unumquodque coningat. Vique aded vna particula μετὰ quæ alienum in locum itreperat suo ordini quasi postliminio restituta toti sententiæ non parum lucis inuexit. Proximè dixerat Iſocrates, quod huic loco non malè quadrare videatur, consilia & eam mentem τῷ δαιμονίῳ ὑπεταλάει, καὶ ἐμοῦ φερετοί, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐκείνου καὶ ὑποτάσει, καὶ ἐμοῦ φερετοί, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐκείνου καὶ ὑποτάσει, καὶ ἐμοῦ φερετοί, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐκείνου καὶ ὑποτάσει, καὶ ἐμοῦ φερετοί, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐκείνου καὶ ὑποτάσει.

v ii.

SEMPITERNAM.] Exposui totâ vitâ. sic Horatiu:

Seruiet æternum, qui paruo nesciet vii.

AXIOMATA.

Non in his corporibus atque in hæc inbecillitate nostra, inest quiddam quod viget & sentiat, & non inest in hoc tanto natura, & tam præclaro motu.

Ideico Deum negare non debemus, quia non appareret, nec cernitur: perinde quasi nostram mentem, quæ sapimus, quæ prouidemus, videre possumus.

Epicurus & Stoici omnes in toto corde. Diogenes in aperiato ventriculo cordis qui est spiritalis. Empedocles in sanguinis ventriculo. alij in membranula que cor ambit. alij in diaphragmate renum, recentiores quidam aiunt illud à capite ad diaphragma pertinere. Pythagoras quod quidem vitale est circa cor. quod verò rationis compos & intelligens circa caput. lege ex Theodoro. Παρδία δ' ἐστὶν ἡ ὄρεσις τῶν κατὰ τὴν καρδίαν διαφόρων, ἐστὶ τῷ αἰσθητικῷ κοίτῃ δ' ἐστὶν ἐπὶ τῷ πνευματικῷ ἑπιθυμία δ' ἐστὶ τῷ ἀμαρτίας. οἱ δ' ἐστὶν ἡ πνευματικὴ ὄρεσις. οἱ δ' ἐστὶν ἡ διαφραγματικὴ ἰσχύς, ἡ ἰσχύς τῆς ἀποκαθάρσεως. Πιθύματα δ' ἐστὶν τῷ διαφραγματικῷ.

Ἡ δὲ τῆς ἀ' ἀπογοῖσαι ἐλασίω, Ἡ δὲ τῆς ἀ' ἀπογοῖσαι ἐλασίω, Ἡ δὲ τῆς ἀ' ἀπογοῖσαι ἐλασίω, Ἡ δὲ τῆς ἀ' ἀπογοῖσαι ἐλασίω, Ἡ δὲ τῆς ἀ' ἀπογοῖσαι ἐλασίω, Ἡ δὲ τῆς ἀ' ἀπογοῖσαι ἐλασίω, Ἡ δὲ τῆς ἀ' ἀπογοῖσαι ἐλασίω.

So facile se extrinquit animus, animam, mentem, intelligentiam cæterâque animæ facultates virtute quidem diuersas, sed re ipsa animam toto corpore diffusam pro varietate organorum varias aiunt exercere functiones. vtat exemplo eiusdem Tertulliani, quo illud Pythagoræ dictum ostenditur. Considera potentissimam Archimedis miniscentiam, organum hydraulicum dico, tota membra, tot partes, tot compagine, tot itinera vocant, tot compendia sonorum, tot commercia odororum, tot acies tibrarum, & vna moles erunt omnia. sic & spiritui qui illic de tormento aque anhelat, non ideo separabitur in partes, quia per parvas administratur, substantia quidem solidius, opera verò diuisus, non longè hoc extoluntur est à Siratone, & Anaximandro & Heraclito: nam & ipsi unitatem anime inuentur, quæ in totius corpus diffusa, & ubique ipsa. velut flatus in calamo per cauernas, ita per sensualia variis modis emicet, non tam concisa, quàm dispensata. Eadem igitur vis in ecore, vt dicunt medici, vel in corde, vt peripatetici malunt, vitæ principium, in cerebro propter densum vicinitatem mens sine intelligentia censetur. sed ne futor ultra crepidam.

E A V I S E S T I G I T V R.] Hunc locum pre

v.

Offendit diuini consilij fuisse, ut Clodius eo positissimum loco neceretur, cuius religiones & sanctitatem omni sacrilegio violarat, oratione per apostrophem ad ipsas aras, & religiones conuersa.

LXXXVI. **N**ON est humano consilio, ne mediocri quidem, Iudices, Deorum immortalium curâ res illa perfecta: religiones, me hercule, ipsæ, cum illam belluam cadere viderunt, commouisse se videntur, & ius in illo suum retinuisse. vos enim Albani tumuli, atque luci, vos, inquam, imploro atque obtestor, vósque Albanorum obrutæ aræ, sacrorum populi Romani sociæ & æquales, quas ille præceps amentia cæsis prostratisque sanctissimis lucis, substructionum insanis molibus oppresserat: vestræ tum aræ, vestræ religiones vigerunt, vestra vis valuit, quam ille omni scelere polluerat: túque ex tuo edito monte Latialis, sancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, finesque sæpe omni nefario stupro & scelere macularat, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti: vobis illæ, vobis vestro in conspectu seræ, sed iustæ tamen, & debitæ pœnæ solutæ sunt.

EXPLANATIO.

NON EST.] Cædes Clodio, non est humano consilio, aut ipsius Clodij qui Miloni fecit insidias, aut Milonis qui Clodium interemit, illata, sed insigni Dei prouidentia qui videntes voluntatem, quam de occidendo Milone Clodius conceperat, ita causarum & occasionum seriem disposuit, ut Clodius eo loco poneret insidias, & occideretur à Milone, quo loco multa sacrilegia perpetrarat.

RELIGIONES.] Ædes, aræ, cærimoniarum illis in locis institutæ.

ILLAM BELLUAM.] Clodium monstrum ex omnium scelerum colluione concretum, & omnium non bipedum solùm, sed etiam quadrupedum nequissimum.

IUS IN ILLO SVVM.] Ius fumendæ de Clodio vindictæ retinuisse quam vindictam adeo distulerant, ut iure suo cessisse videri possent.

VOS ENIM.] Eleganti apostrophe, ad ipsas religiones tanquam sensu vitali animatas orationem conuertit, & opportunè quidem, quippe cum insinuet, eas sensum habuisse cum Clodius occisus est, quasi dicat cum sensum habueritis necis Clodianæ, non dubito vos, ut animatas ratione mea compellare.

ALBANI TVMVLII.] Colliculi, & loci eminentes, aris, sacellis, vel aliquo sepimine consecrati.

LVCI.] Nemora densa & opacata, religionibus mancipata.

SAC. POP. ROM. SOCIÆ.] Quæ ab Ænea institutis ritibus & cærimonijs celebrantur, eademque coluntur sanctitate.

ILLE.] P. Clodius, ut villæ suæ insanas substructiones excitaret, lucos religiosos & intactos exciderat, & aras ipsas superstructis ædificijs oppreserat.

VESTRÆ TVM ARÆ.] Non video quid hoc sit, superius dixerat.] *Vósque Albanorum obruta aræ. nunc subnebit: vestra tum aræ, vestra religiones vigerunt.* ut nescio quas aratum

Albanarum aras dicere videatur. quidam tres has voces *vestra tum aræ*, penitus inducunt, quis prohibet rescribere! *vestra tum, vestra religiones, vel vestra tum ille, vestra religiones vigerunt.*

EX TVO EDITO MONTE.] Monte Albano tibi consecrato.

LATIARIS.] Cui quotannis sacra fiunt à septem & quadraginta Latinorum ciuitatibus cum populo Romano communia.

LACVS.] Notus est in Annalium monumentis lucus ille Albanus, quare non video quid non nullus impulerit, ut lucos rescriberent. cum præsertim subdat *nemora*, & bis idem dicturus fuisse videatur.

FINEIS QVE.] An confinia lucorum & lacuum intelligit: viderint periti.

OCVLOS APERVISTI.] Qui pœnam adeo distuleras, ut in eis sceleribus cõnuere videreris.

VOBIS.] Iouem & alios religionum præfides Deos complectitur.

NOTÆ.

COMMOUISSE.] Exempla congeri possent religionum quæ se commouerunt pœnam à sacrilegis exigentes. Suetonius in Caligula c. 57. *Future cædis multa prodigia exiuerunt: Olympiæ simulacrum Iouis, quod dissolui transferrique Romanis placuerat, tantùm cachinnum repente edidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint.* Sed ne in singulis hæreamus.

ALBANI TVMVLII.] Huiusmodi religiones in campis fuisse quæ se iter facientibus offerrent, ostendit Apuleius initio primi Floridurum. *Neque enim iustus religiosam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca frondibus inumbrata, aut quercum cornibus onerata, aut fagus pollibus coronata, vel etiam colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cæspes libamine humigatus, vel lapis virgine delibutus.* Maximus Tyrius 38. concione. *Ναὺται δὲ ἀλλόθεν πίπτει ἀβέστεραι εἰσὶ καὶ Σαρὰ φύουσι. εὐτυχοὶ δὲ πρὸς πρὸς ἡμᾶς Παιὰ πρᾶ, ἐλάττω ἀπὸ τῆς ἑσπέρου,*

ἢ ἄλλοι βασι. ἔχοντες δὲ διότισι πρῶτον, τίς αὐτοῖς
 ἐστὶν οὐκ ἔστιν αὐτοῦσι οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, ἔπειτα
 δ' Ἀρτέμιδος πρὸς τὰ κτήνη, ἔχοντες δὲ καὶ τὰ κτήνη, ἔχοντες δὲ
 Λευκάδας. Nautæ in scopulo qui non marinis insu-
 bus attingitur, gubernacula marina deponunt, sic
 pastorum aliqui Panem honorat, pinum altam ipse
 consecrandam eligens aut profundam cavernam, &
 agricola Bacchum venerantur, stolonem suis radi-
 cibus nixam in horto fontem, agræse simulacrum.
 Sacra Diane fientes aquarum, caue splenica,
 prata florida. Præsentis non est otij singula seor-
 tim expendere. tantum nota stiptices, aras, lapi-
 des, arbores in tumulis potissimum fuisse religio-
 sè consecratos, ut eminent magis, quemad-
 modum solemus cruces in tumulis & collibus e-
 ditionibus consecrare. Prudentius lib. posteriore
 in Symmachum:

*Sanguinis Hæcæorei populum probo tempore
 longo*

*Non multos coluisse Deos, paucisque sacellis
 Contentum paucis possisse in collibus aris.*

Quamquam fieri potest, ut tumulorum nomine
 non solum colliculos clementi iugo surgentes,
 sed etiam editum illum Albanorum montem in-
 telligat. Virgilius 12. Æneidos:

*At Iano ex summo, qui nunc Albanus habetur,
 (Tum neque nomen erat, neque honor, aut glo-
 ria monti)*

Prospectans tumulo, &c.

AT QVE LVCI.] Constat de sexcentis locis
 tumulorum aliorum lucos fuisse silvas opas-
 cas & memorofas Deorum numini consecratos
 vel per antiphrasim quod minimè lucerent, vel
 quod arbores sacras non solum vittis & tæniis,
 sed etiam lucernis & cereis decorarent. Pruden-
 tius libro posteriore aduersus Symmachum:

*Et quæ summicæ arbor vitæta lucernæ
 Sernabat, cadit vlticæ succisâ bipennis.*

Sanctus grammaticorum antiphrasim
 explodit, & à Fabio lib. 1. cap. 6. irrideri di-
 citur quæ talia comminifcuntur. Eriamne à contra-
 riis aliqua sinemus irabi? ut lucus, quia umbra
 opacum parum luceat, & lucus quia sit longissimè
 ab iustis? & Dis quia minimè diues. Hæc Fabius.
 Subdit Sædus: Lucum ab Etrusca voce deductum
 existimo. Etrusca enim esse nomina Varro in Ori-
 gimibus asserit, Luceres & Lucomones. Est porro
 Etrusca vox Lucà, cum accentu in vltima ut
 Talmudistæ aiunt, idem quod senex, siue Sena-
 tor. Et de antiquitate lucorum & illorum religio-
 ne pleni sunt Poëtarum libri Lucanus lib. 3.

Lucus erat longo nunquam violatus ab auro, &c.

17. SACRORVM POPVLI ROMANI SOCIÆ ET ÆQUALIS.] Huic fortasse loco lux
 affulget ex luenalet:

*Iamque lucus suberant, vbi quamquam diruta
 feruat*

*Ignem Troianum, & Vestam colit Alba mi-
 norem.*

Sed cum Noster religiones Albanas sacrorum
 populi Romani socias & æquales appellet, ille Ve-
 stam minorem, malo de feriis Latinis explicare,
 quæ Latinis fuerunt cum populo Romano com-
 munes à Tarquinio superbo institute. Halicarnas-
 seus libro quarto: Τό ποτ' ἦν ἀπὸ θεῶν ἔδωκεν
 ἑστῆσαι τοῖς Λατίνοις πάλιν συνιέναι, ἀπὸ τῆς οὐρανίας
 κλήσεως, ὅθεν ὑψιπλὸν ὁ τῆς Ἀλφειῶν ποταμῶν, ἐν ᾧ πε-
 ντηκῆτες τ' αἶε πρὸς τὸν ἀγρῶν, ἔχοντες δὲ ἐν
 ἑστῆσαι τοῖς ἀπὸ θεῶν ἔδωκεν τῆς συνιέναι καὶ αἰετῶν

καὶ ἄλλοι βασι. ἔχοντες δὲ διότισι πρῶτον, τίς αὐτοῖς
 ἐστὶν οὐκ ἔστιν αὐτοῦσι οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, ἔπειτα
 δ' Ἀρτέμιδος πρὸς τὰ κτήνη, ἔχοντες δὲ καὶ τὰ κτήνη, ἔχοντες δὲ
 Λευκάδας. Nautæ in scopulo qui non marinis insu-
 bus attingitur, gubernacula marina deponunt, sic
 pastorum aliqui Panem honorat, pinum altam ipse
 consecrandam eligens aut profundam cavernam, &
 agricola Bacchum venerantur, stolonem suis radi-
 cibus nixam in horto fontem, agræse simulacrum.
 Sacra Diane fientes aquarum, caue splenica,
 prata florida. Præsentis non est otij singula seor-
 tim expendere. tantum nota stiptices, aras, lapi-
 des, arbores in tumulis potissimum fuisse religio-
 sè consecratos, ut eminent magis, quemad-
 modum solemus cruces in tumulis & collibus e-
 ditionibus consecrare. Prudentius lib. posteriore
 in Symmachum:

Feriz Lati-

Præfectus V-
bis feris La-
tinis.

taurum mastratum, & in frustra disceptum singulis civitatibus divisisse. Cicero de suo consulatu:

Tu quoque loco tumulis Albanis in monte nivalis

Lustrasti, & lecto multastis lacte Latinas.

Ricuis feriari Latinarum.

Halicarnassus 2. antiquitatis: Ταυτας παρ ιδρυται τα εχ ταυς οσιας μελες παρ καδ' ηκασι χρινον τελευσο Ρωμαιου Λατινας κελουωτας, εχ θερεσην τις ταυτας αι ιασχερσιου παρ ηρων πελωις, αι ιωδ οιωτις, αι δε περεις, αι δε χαλακτος η ιωστρον, αι δε ομιωτις η πούτας πελαιδου σφωις. ινδς δε παυεου κοιωις παρ πασην δουριδου κηρος ερεση ποπυλωδω λαμβασει. Συ ιση δ' εαφ' ταυτοι εχ ταυ ηρωιαντα παρ ηρωι ερεση Ρωμαιου. Ηας ηειας εχ sacrificia Latinarum nomine ad nostratō a-tatem faciunt Romani, & ex urbisque sacro-rum sunt participes ad ea conserunt alia quidem agnos, alie cafesos, certam alie lactis mensuram, alia aliquod huiusmodi placentie genus. Vno vero tauo communiter pro omnibus immolato, consuetu-tiam singula referunt partem. Sacrificanti vero pro omnibus, & principes sacrorum sunt Romani. Ne-que referit quod, ut mox videbimus, ediles dicantur iis sacrificiis praefuisse. praeterant enim ad ludorū & sacrificiorum apparatus: ac Contules ipsi, si Tullium intelligo, lustrationes, libationes, & sacra faciebant. Iudem feris etiam hominem immolabant. Porphyrius apud Eusebium lib. 4. praeparat. Euang. Α.χ. ηη ηε νωδ ηε αζωοις κη πω ιμελλω τελην ηη τη Λασιαιου Διου ιερη σακ' οβωλον αι θρωπις: Sed etiamnum quis ignorat in magna Urbe Latiaris Iouis festo hominem iugulari. Quod sancti Patres frequenter gentilibus expi obiantur. Minutius Felix in Octauio: Quia ipse Iupiter vester: modò imberbis lustratur. modò barbarus locatur: & cùm Ammon dicitur labet cornua, & cùm Capitolinus, tunc gerit fulmina, & cùm Phœ-retrius non auditur. Quid hoc est quato? non au-ditur. Quid si legentes non auditur, id est, tam raro deferuntur ad illum opima spolia, ut penitus non audiri videretur: sed viderint docti, non ad rem, idem paulò pòt: Romani Gracum, & Gracam, Galium & Gallam, sacrifici vinentes obruere: hodieque ab ipis Latiaris Iupiter homicidium colitur. Laetantius lib. 1. de falsa rel. cap. 21. Latiaris Iu-piter etiamnum sanguine colitur humano, ante omnes Theophilus Antiochenus libro 3. ad Antio-lycum: Διες ηδ Λατενειου Διου τις αμιατος ανθρωπιου. Iouis Latiaris humanam sanguinem sicuti-entis. Tatianus ad Gracos: Ειωαν δε περ Ρωμαιωις παρ Λαπαειου Διου λεθους ανθρωπιου, εχ τις απο των ανδρεκαπων αμιας τικαθωων. Invenimus apud Ro-manos Ionem Latravem cruore hominum & san-guine pro homicidium suo se oblectantem. Dubitare quis possit utrum tam dira sacrificia iam vigerint ævo Ciceronis, vix adducor ut credam. Primò quòd omnes antiqui rem adeo diram obstinato silentio fupprecessint: & ipse Dionysius huius religionis cetermonias & ritus adeo diligenter enucleans nihil insinuarit eiusmodi. Secun-dò, quòd Tullius hanc immanitatem grausimè à Gallis exprobravit pro M. Fonteio 21. Postremò his quicquam sanctum ac religiosum videri potest, qui etiam si quando aliquo metu adducti deos placandos esse arbitrantur, humanis hostias eorum aras ac templa funestant: ut ne religionem quidem colere possint, nisi eam ipsam prius scelere violaverint. Quis enim ignorat eos usque ad hanc diem reme-re illam immanem ac barbaram consuetudinem hominum immolatorum? Quæ qua fronte dixit-

set, situm Romani humanas hostias immolassent. Tertio, quòd si quid huiusmodi contingeret, id tanquam rarum ac penè inauditum notarent hi-storici. Dio lib. 43. Αλλοι δε δσο ανδρες εχ ερεση παρ ηερερσιες εραρσασου. εχ το ιωδ αι πορ τα εχ ιωπιου. ουτ η δε Σελουα εχρεπον, ουτ αλλοη ταυτοι λογον εχρη-ντη. εν δ' ουδω τω Αρειω πωδω πεει: τα ταυ Περνει-κων, εχ πεεις το ιερειος το Αρειω ιυδισμου. Αλυ δυο viri quodam sacrificii ritu iugulati sunt. cuius rei causam reddere non possum. neque enim aut Sibyl-la usserat, aut aliud eiusmodi extabat oraculum. Et hi quidem in campo Martio tum à Pontificibus, tum à flameis Martialis sunt immolati. Quid? quòd Plutarchus in quaestionibus Romanis causam inquirat, cur cùm audissent Bletonefios Bar-baros hominem immolare, eorum magistratus prænā impetratis daturus accieverint, competo-que id antiqua lege fieri, dimiserint illos quidem, sed de caetero uterint homines immolare. ipsi vero non multis ante annis Galium & Gallam, Græcum & Græcam viuos in boatio foro defode-runt. hanc adfert ra. ionem: Τους μ' εστι εχ τωιω ταυτε περ θρωπις ε καταστην εσωμοις, αυτις δε περιεργην τε εη των Σιβυλλων ιωπιου. Quis id lege & ex con-suetudine faceret, peccare arbitrabatur, ipsi ve-rò id fecerunt iusti Sibyllis oraculis. E quibus videri possit nondum consuetudine receptum fuisse, ut homines immolarent. Quare subduccit ratio-um us sic exiit mo, nondum homines ævo Ci-ceronis & libera Repub. fuisse Latiar Ioui ma-culatos, quamvis iam tum feris Latinis ludos fecisse, gadiatōres edidisse, bestiarior, id est, homi-nes qui cum bestiis pugnarent, in amphithea-trum, produxisset viderentur, quorum ludorum so-limnitaibus, & sacrificiis tres dies eximebant, Dionysius libro 6. sub finem: Εφορσαστο δε η θρω-πιας αι αδωδιαι της θρωπις η βουλη χαερσελευς ου ταυς πεεις παρ δριμου διαραγας, περειδτη μια ημερας της καλουωρας Λατινας ιερηυς δδου εουμας. πω ιωδ περ τωι ανιωροσσι της βασικιοις Ταρκινιου, κε δ' αν ρεθ-νοι εικαστο Τιρρηνιου. πω δ' ερεση το δριμου περειν-του εηη των βασικιων εαδελων ελεμειση πω παρ ην ιωπι-ου. αις η πειν περιουτιου της κοσμιου των ανθρωπων ηνκα. Decreuit Senatui ut sacrificia Diis fierent in gratiarum adtionem ob reconciliatam plebem patri-ciiis, addens unum diem feris Latinis adhabis, primum diem Tarquinius eo tempore consecravit, quo Tyrrenos superavit, alterum plebs adiecerat electis Regibus, & liberata Reipub. constituta, tertius accessit ob reditum eorum qui in sacrum mō-tem secesserant. Successu deinde temporis videtur fuisse, sed dies feriati, ut è Festo voce Oscillum non obicem è potest intelligi. Ludos autem factos fuisse, & ab Ædilibus editosidem testatur verbis quæ proximè subsecuntur: Τλω δε περιερασις, εχ πω επιμικειαν των εσ αυτωις ηρωων δυων τε εχ αει-ηωναν, οι η δριμαρχου ιωπιητας περιερασοις, οι πω τω κρησεου κωις ερητη: ηλειςτα, ασητη εδωις, κορμηδιν τε εσπ της βουλις περιερα, εχ δρινω διερατινω, εχ της αλλοις εσπιουαις, ης ειρηοι οι βασικιις. Praefecturam autem & procuratorem eorum, qua hie feris fiant, sacrificiorum & certaminum Tribunosum plebis administri suscepunt, qui nunc adilitiam obtinent potestatem, ut superius dixi, ornatique sunt à Senatu praetexta, sella curuli, & aliis orna-mentis, quæ quondam Reges habuerunt. Lapsu deinde temporis, ut videtur, èò deuentum est, ut ex iis qui ad bestias damnati fuerant, eligeretur vnus, quem sacrificij ritu Latinis feris immola-

Virum ea su-persitio iam viguerit ævo Ciceronis,

Procuratio sacrificiorum penes Ædiles curules.

Homo im-molatus fe-ris Latinis.

rent. Tertullianus apologet. cap. 9. Ecce in illa religiosissima urbe Aeneidarum piorum. est Iupiter quidam quem ludis suis humano proluit sanguine. Sed bestiariorum, inquit, opinor hoc minus, quam hominis. Quæres; quâdonam in hominis hircus in ferias Latinas irrepserit. Mihi non liquet. suspicor tamen paulò post deicitas Gallias id contigisse. nam, vt multis exemplis compertum est, Romam deicituram à se gentium sacra transferebant. Quamuis hæc hominum macratio fortasse non in Albanis tumulis, sed in ipsa Vrbe fiebat. Tertullianus Scorpiaco: Latio in hodiernum Ioui media in Vrbe humanus sanguis inguatur. idque iuxta arcem fide auguraculum. Varro lib. 4. de lingua Latina: Collis Latialis ferticipos in vico mustellario summo apud Turaculum. legit Scalgier auguraculum. Et fortasse frustra laborauimus, nec solebat ille bestiariorum victimarum ritu à victimariis immolari: sed fœlemne fuit, vt aliquis è sceleratis & damnatis ante aram Iouis Latialis cum fetis, vel cum gladiatoribus ad necem & sine missione pugnaret. vnde & id factum, Latiali in munere, id est, in ludo & certamine, non in sacrificio tradit Prudentius libro in Symmachum priore:

Fundatur humanus Latiali in munere sanguis,
Confessusque ille spectantium soluit ad aram
Pluionis fera, vota sua.

tamen quæ proximè sequuntur, eam eadem à victimariis, & quidem secepta sine mystico cultello factam fuisse demonstrant:

-quid sanctius ara

Qui bibit egestum per mystica vela cruorem?

Oscilla.

Quod ad cæteros ritus atinet, oscillis quibusdam corpora sua pendulo impetu per ærem librabant, & lac bibebant: quod videretur, verba sunt Festi Pompeii, calum posse adiri per oscillationem, velut imaginem quandam vite humane, in qua altissima ad infimum, interdum infima ad summum efferuntur. atque ideo memoriam quoque redintegrari initio accepta vite per motus cunarum lactisque alimentum, quia per eos dies feriarum, & oscillis moueantur, & lactata potione utantur. Quid autem propriè sit oscilla vide Maronis interceptes ad illum versum:

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

Postremo, vt obiter id notem, hæc ferie statæ non fuerunt, sed conceptiua. Varro libro 5 de lingua Latina: Latina ferie dies conceptiua, dictus à Latinis populis, quibus ex Albano monte ex sacris carnem pe ere fuit ius cum Romanis.

v.

T v o .] Tibi consecrato. Maximus Tyrtius trigesima octaua concione: Επιφανους δὲ τῆς διῆς ἀγάλμασι οἱ ἄσπετος ἀσθρατος κερταὶ ὄρασι. Primi mortales Iouis simulachra montium fastigia nuncuparunt. Item: Ἰους κατὰ μέγιστον, τῆς Διὸς, ἢ ὄρασι, τῆς ἡγάλας. Mons Cappadocibus est, & Deus, & inramentum, & simulachrum. Hinc Poëtæ frequenter Deos aiunt in montium fastigijs habitare. vt,

Ζεὺ πάτερ Ἰδῶν ἀσθρα, κἀδνα. ἰδυστ.

Iuppiter ex Ida Pater Optime maximè regnans.

8. Æneidos:

Hoc nemus, hunc, inquit, nemoros, vertice coltam
Quis Deus incertum est, habitat Deus. Arcades ipsam
Credunt se vidisse Ionem.

Herodotus prima Musa de Persis: Οἱ δὲ τοῦ Ἰου-
ζαῖος διῆ ἔστι τῆς ἡλιότατος τῶν εἰρήνων ἀσθραβαν-
της ἑστῆς ἕξαισι τῶν κωλοῦ παῖτα τῶ ἀγροῦ διὰ τῶ-

Colles Ioui consecrati.

μόριος. Alij verò solent Ioui ad altissimorum montium fastigia ascendentes sacra facere, totum cæli circulum Iouem appellant.

EDITO COLLE.] Albano. quem Virgilius versu citato altum tumulum. Dionysius, ὀβελῶν ἡφαλῶν appellat. Strabo libro 5. postquam Aricinæ Dianæ lucum descripsit: πλῆστον δ' ἐστὶ τῶν ἡαβελῶν πύργος τῆς Ἀλβανῶν ὄβελος περὶ ἑσθραβαν τῆς Ἀρτικμισίου, τῆ τῶν περὶ αὐτὸ ὄβελος, καὶ ἐπ' ἡφαλῶν ὄβελος, τῆ ἐρδῶν ἰκαυῶν. Hic locus proximus est mons Albanus, longè editior Lucentium Diana, & cæteris iuxta supercilis, licet alta sint, & in rectum sufficienter exurgant. Atque hæc supercilia esse reor, quæ Noster paulò ante Albanostumulus nominauit.

VI.

Albanus mons.

LATIALIS.] Festo, Ciceroni, Lactantio, Latialis. Minutio Fælicij, & vt quidam legunt, Iulio Firmico, Latiaris, Λατιαρῶν. Dionysio & Tatiano, Porphyrio, Λατιαρῶν, Λατιαρῶν Theophilo. Festus, Osciella. Latium Rex, quod pralio quod est Iupitet Latialis. Prudentius lib. in Symmachum priore Iouem Laicalem non videtur à Plutone distinguere. Tertullianus in Scorpiaco Latium Iouem appellat. Lucanus:

Et residens celsa Latialis Iuppiter Alba.

SANCTE IVPITER.] Interpretatur Hali-
carnassæ libro 4. Διὸς ἁγίου, ἢ Ρωμαίου Σακτυ Iupitet Sancti
καλῶσι Iouis fidelis, quem Romani Sanctum appel-
lant. Quod videlicet fidei datam & fœdus inter Romanos & Latinos ictum faciunt. 12. Æneidos:

VII.

Iupitet Latialis.

VIII.

Iupitet Sancti.

Et pater omnipotens qui fœdera fulmine sancit.

Sanctio autem ea pars legum dicitur, quæ pœnæ & supplicia in transgressores constituta continent. Macrobius Sat. 10. lib. 3. Sanctæ leges, quæ pœnâ pœnâ sanctione corrumpi vetantur. & vt è ruderibus Festi rimatur Scalgier. Sanctum dicitur: Cum pœnâ multæve sit impossit id violari. Bene autem hoc loco Iouem sanctum appellat, quia pœnâ à suis violatoribus exigebat. Siquidem, vt è dictis colligi potest: Sanctum illud vocatur quod non licet impune violare: vt Sanctæ leges: Sancti Tribunipolis, qui non poterant impune cædi: Sancti muri, quos non licebat impune transilire. vel Sanctus Iupiter, quia Rempub. Clodij nece expiarat, & illam cladem extinxerat: quo pacto Hercules Sanctus dictus fuit, quod Diomedem, Hercules Busridem, & huiusmodi terrarum pestes è medio sustulisset. Propertius libro quarto elegia secunda:

Hanc, quoniam manibus purgatum sanxerat orbem,

Sic Sanctum Tatia conspexere Chæres.

LACVS.] Reponunt alij lacus, non aridit, ne lacus memora bis idem dixisse videatur, quod Euripides apud Aristophanem in Æichylo iure reprehendit. Sed hanc vocem nescio quo fato, etiam nonnulli Virgilio sustulerunt. 9. Æneidos:

Atque lacus, qui post Alba cognomine dicitur Albani.

Tres autem eo tractu fuerunt lacus, vnus Nemotensis Dianæ sacer, quæ nunc crediderim speculum Dianæ nominari, alter lacus Iuturnæ, tertius Albanus cæteris duobus longè maior: quos Propertius lib. 3. & 21. hoc disticho complexus est:

Albanisque lacus Sorij Nemorensis ab onda,
Poiæque Pollucis Nympha salubris equo.

Iacus Albanus.

IX.

Iacus Albanus.

Vide Strabonem libro 5. de lacu Albano. Cic. de diuinatione. Liuium lib. 3. Plutarchum in Camillo, & alios passim. Cur igitur lucos reponunt? an quòd lacus sacros, Diis esse non putarent? at Seneca refragatur epist. 41. *Columnarum aquarum fontes & stagna quedam vel opacitas, vel immensa altitudo sacrauit.* Sed vide quæ in Tacitum 14. annalium Iustus Lipsius annotauit. Item quæ Sofimus libro 1. de lacu Venereis Aphacitidis, & alij de alijs tradunt. nobis satis erit vnum ex Sorione libro de miraculis fluuiorum, fontium & lacuum adducere: *Εν Λυδία ἔστι λίμνη, Τάλα μὲν καλοῦσιν, ἰσχυρὰ δὲ ὄψα νεκρῶν. In Lydia lacus est, dictus Tala, Nymphis consecratus.* Pergit, sed parco Græcis: *Fert ingentem vim arundinum: & inter eos medius est calamus, quem incola Regem appellant, amūque sacrificijs & Festis venerantur. His perfectis, statim atque in ripa symphonie concentus auditus est, omnes calami choreas agunt, & Rex cum ipsis saltitans ad littus accedit.* Epitidus, inquit, *ὅτι τῆς ἰσθμῆς χυτρε συμωνίης ἄκρῃ, παύσει εἰ κελαμεν χορεύουσι. καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν χορεύων, προερίπτεται ἔπι τῷ ἕρῃ. Incola vero eum vitis & tenui redimitum dimittunt, precati ut in annuis sequentem denno possint accedere.* Hæc ille ex Ifigono.

Lacus Tala miraculum.

x.

O C V L O S A P E R V I S T I .] Sicut contra dicitur nonnunquam, in sceleribus coniuere. vide Cælianam 59. De oculo Iouis & Iustitiæ pleni sunt libri. Hesiodus:

Oculus iusti.

Πᾶσι ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμῶς, ἃ πᾶντε γούσας. Omnia despicens oculus Iouis, omnia noscens.
Menander Comicus apud Clementem 5. Stromatum:
Μηδὲ βελόνης ἔναμι, ἐπιδοῦναι, Πάμφιλι, Ὁ δὲ θεὸς βλέπει σε, ἀλλοτρίον παρῶν. Desiderare Pamphile, vel acutim caue.
Nam te propinquum respicit presens Deus.
Diphilus ibidem citatus:
Ἐστὶ Δίκης ὀφθαλμὸς ὅς τε πᾶσι δ' ὀρεῖ.

Qui cuncta cernant Iustitia oculos habet.
Pindarus:
Ζεὺς ὀφθαλμῶν ὁς ἀπαντα δέχεται.
Iupiter omnipotens qui omnia videt.

Hinc Latini:
Nec Saturnius est hæc oculis pater adspicit æquis.
Respicium oculis superi mortalia iustis.
& alia sexcenta. Dionysius apud Theophilum:
Ὁ τῆς Δίκης ὀφθαλμῶς ὅς δι' ἰσχυρῶν βλέπων.
S E R Æ S E D I V S T Æ .] Hinc adagium:
Ὁ Ζεὺς κεφαλῆς χεῖρας εἰς τὰ διεστέρας.
Serius veniit ipse membranas Dens.

XI.

Quod Suidas sic exponit: *Ἐπὶ τῶν πρὸτ' αἰσθησῶν ἔσθ' ἂν ἀσάφισι καλῶν ἢ κακῶν. ὅτι ἐν ἀσέβητα φασὶ τὰ πᾶσι, ἀλλὰ τὸν Δία εἰς διασέβης πρὸς ἀποχρητέων, καὶ πρὸτ' ἰπέριον.* De iis qui mercedem recipiunt rerum a se bene vel malè gestarum. Dicebant enim non omnia temere fieri sine diuina providentia. Sed Iouem hominum actiones in membranas referre, & tandem exigere rationem. Lento enim gradu, vt cum Valerio loquar lib. 1. cap. 2. ad vindictam sui diuina procedit: *tarditatemque supplicij grauitate compensat.* Sed nihil moror, vide Plutarchum de sera numinis vindicta. Statius 4. Theb.

Sera numinis vindicta.

-mouet & caelestia quondam

Corda dolor, lentoque irrepunt agmine pæne.
Commodissimè verò hoc loco profert Syluius vir euditus; a Fabio lib. 6. de amphibologia laudari acutum Oratoris responsum, quod cum obiceret Miloni accusator in argumentum factarum Clodio insidiarum, quod Bouillas ante horam nonam diuenerisset, vt exspectaret dum Clodius à villa sua exiret, & idemdem interrogaret quo tempore Clodius occisus esset, respondit SERO.

A X I O M A T A .

Deus aliquando aperit oculos ad scelera punienda.
Etiã seræ, iustæ tamen à sceleratis pœna exiguntur.

A R G V M E N T V M .

Duo alia demonstrat diuina vindictæ vestigia: alterum, quòd ante facellam Bonæ Deæ, quam nefario stupro violatâr occisus est: alterum, quòd ab ipsis suis factiõnu satellitibus legitimo sepulture honore priuatus.

LXXXVII.

N I S I fortè hoc etiam casu factum esse dicimus, vt ante ipsum sacrum Bonæ Deæ, quod est in fundo T. Sextij Galli in primis honesti & ornati adolescentis, ante ipsam, inquam, Bonam Deam, cum prælium commisisset, primum illud vulnus acceperit, quo terriberrimam mortem obiret: vt non absolutus iudicio illo nefario videretur, sed hanc insignem pœnam reseruat. Nec verò non eadem ira Deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiam, vt sine imaginibus, sine cantu, sine ludis, sine exsequiis, sine lamentis, sine laudationibus, sine funere, oblitus cruore & luco, spoliatus illius supremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici solent, ambureretur, etiam abiectus. non fuisse credo fas clarissimorum virorum formas illi terribimo parricidæ aliquid decoris asserre, neque vlllo in loco potius mortem eius lacerari, quam in quo vita esset damnata.

EXPLANATIO.

NISI FORTE.] Ironia: serid ita loqueretur. Etiam si cætera fortuitò facta fuisset dicere, tamen negare non possemus, id certò diuinæ providentiæ sacrilegium vlciferentis consilio contigisse, vt ante ipsum sacellum Bonæ Deæ, cuius in opertum penetrarat, illaturus stuprum Pompeiæ Cæsaris vxori, ante ipsam, inquam, Bonam Deam, Birria gladiator humerum Clodij romphæa traiecerit, eique primam plagam inflixerit.

TERRIMAM MORTEM OBIRET.] Multis vulneribus confectus. aduerte artificium: cum de cæde, vt de Milonis factò loqueretur, orationem summo studio leniebat. 29. *Fecerunt id serui Milonis, &c. quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset.* Hic, cum de eadem, vt de supplicio sacrilegii eius illato loquitur, eam atrocitate verborum exaggerat: vt diuinam providentiam iustitiámque commendat.

IVDICIO ILLO.] Cùm iudicibus pecunia & nocturnum pactioe corruptis absolutus est, cùm causam diceret de religionibus Bonæ Deæ nefariè violatis.

INSIGNEM.] Notabilem ob circumstantiam loci: vt ante eius sacellum pœnas lucret, cuius religiones polluerat.

NEC VRO NON.] Altera pars: qua diuinam providentiam probat, ex eo quòd fuerit solemnè exequiarum honore priuatus.

EIVS SATELLITIBVS.] Sext. Clodio, T. Munatio Planco, & cæteris factiosorum principibus.

SINE IMAGINIBVS.] Maiorum, quæ in funeribus pheretro præferri consueverunt.

SINE CANTV.] Tibiarum & tubarum, cum quibus funeris pompa proceditur.

SINE LVDIS.] Munere gladiatorum bustuariorum, ad mortui manes placandos.

SINE EXEQVIIS.] Sine comitatu eorum qui funus exequuntur.

SINE LAMENTIS.] Præficarum, ante pheretrum lamentantium, & pectus plangentium.

SINE LAVDATIONE.] Oratione funebri, quæ fieri solet in foro.

SINE VNERE.] Hoc, opinor, verbo summam facit omnium dictorum: vel peculiariter ipsam cadaueris facibus & funalibus stipati elationem intelligit.

OBIVS CRVORE ET LVTO.] Non lotus, & vinctus, vt fieri solet.

SPOLIATVS.] Vide quibus, quàmque selectis verbis Clodianorum immanitatem expendat: partim vt eos in inuidiam adducat, partim & potissimum vt diuinam providentiam ostendat, quæ Clodium, etiam per factionis suæ satellites & principios, tam leuè depuniuerit. *Spoliatum* dicit, quod atrocius est quam priuari. addit *illius*, ob emphasim, *Supremi*, vt denotet, nihil esse reliqui, quo illa honoris iactura faciarur. Addit, *quam concedere etiam inimici solent*. Multò minus amici negassent, nisi eos occulta quædam diuinæ providentiæ vis impulisset.

AMBVERETVR.] Non penitus vteretur, sed circumueteretur, & semicrudus relinquetur.

ETIAM ABIECTVS.] Nocturnis canibus

laniædus. vel ambureretur postquam eiecitus fuisset è domo, non depositus ad ianuum, & deinde elatus.

CLARISS. VIRORV. FORMAS.] Imagines maiorum Clodij, qui tam clari fuerunt, vt pater, auus, proauus, atauus gesserint consulatum. pro Cælio 33.

PARRICIDÆ.] Qui tot homines liberos occiderat, tot se criminibus capitalibus obligarat, me priuatum, quem Patrem patriæ Senatus appellauit, omni scelere vexauerat.

MORTEM EIVS.] Cadauer eius non decubabat alio loco laniani, & canibus obici, quàm in ipsa Curia, vbi Senatus eius supplicii religiones expiandas sæpè censuerat, eùmque sexcentis Senatusconsultis confixerat. vide quæ diximus superius. 74.

NOTÆ.

HIC omittemus, quæ fusiùs antè tractata de imaginibus, exequiis, laudatione, lotione, & vinctioe mortuorum. Vide Notas in §. 34. huius ipsius orationis. de epulis ludificis funebribus, Vatinianam 30. 31. 32.

SACRAMENTVM BONÆ DEÆ.] De more Censorinus præfatione libri De die natali: *Itaque cum perseperant fruges antequam vescerentur, Diis libare instituerunt: & cum agros atque vrbes Deorum munere possiderent, paruem quandam templis sacellisque, vbi eos colerent, discanturunt.* Bacchilides:

Εἰδυας τὸν νοῦν ἐπ' ἀγροῦ τὸν δ' αἰθνε.

Hoc templum Eudemus proprio sacranit in agro.

Propertius libro 2.

Atque ibi raris feræ inculto iura sacello.

Sacella agraria.

Plinius Iunior lib. 9. epist. ad Muttium: *Aruspici monui rescindienda est mihi ades Cereris in prædiis, in melius & in minus.* Hæc Petrus Coluius annotauit in Apuleium. ad illa verba apologiæ prioris: *Iste verò nec Diis rurationis, qui eum pascunt ac vestiunt, segetes vllas, aut vitis, aut gregis primitias impartitur, nullum in villa eius delubrum situm, nullus locus, aut lectus consecratus.* Quanta autem fuerit seges illorum rurationis Deorū operæ fuerit pretium videre tum apud alios, tum apud Augustinum lib. 4. de Ciuit. c. 8. *Nec agrorum munus vni alicui Deo committendum arbitrati sunt, sed rura Deæ Rustina, iuga montium Deo Iugatino: col-*

Rustina. Iugatinus. Collatina. Valtina. Scia.

libus Deam Collatinam: vallibus Valloniam prescerunt. Item: Sara frumenta, quam diu sub terra essent præpositam voluerit habere Deam Segetem: cum verò iam super terram essent, & segetem facerent, Deam Segetiam: frumentis verò collectis acque resconditis, vt tuò seruarentur, Deam Tutulinam præposuerunt. Et paucis interiectis: *Præfecerunt ergo Proserpinam frumentis germanantibus: geniculis nodisque culmosam, Deam Nodotum, & inuolutæ folliculorum Deam Volutinam: cùm folliculi pascerent, vt spica exeat, Deam Patelonam: cùm segetes nouis aristis equantur, quia ceteræ a quare hostie dixerunt, Deam Hostilianam: florentibus frumentis, Deam Floram: lactescentibus, Deam Lacturciam: matrescentibus, Deam Maturiam: cùm runcantur, id est, à terra auferuntur, Deam Runcinam.*

Proserpina. Nodotus. Volutina. Patelena. Hostiliana. Flora. Lacturcia. Matura. Runcina.

IVDICIO ILLO NEFARIO.] vide Notas in Pisonianam. 95. Nonnius, *Nefary p oprietatem lib. 1.* Nefastus.

de vita pop. Rom. Varro patefecit: à farre quod ad-
doverunt eiq. quo scelerati vti non debeant.

SINE CANTU.] Consuetudo ducta iam in-
de ab heroicis temporibus. 24. Iliados versu 720.
de funere Hectoris:

Τριπέπτε δὲ λελύθη θύρα, πρὸς δὲ ἔστη ἀνδρός
Θηλώων ἢ φρεσὶ οἱ τὸ εὐροκαστὸν ἀνδρῶν
οἱ ἰὼν εἰς ἄρπυιῶν, ἐπὶ δὲ ἄραρχον ἱμαῖων.
- Tum deinde foro componitur Hector
Cantores circum statuantur, carmine luctum
Qui præcant: tristes funestâ voce, querelus
Excipiunt mæsta Iliades, planctūque sequuntur.

Plato septimo de legibus: χοροὶ πῶς ἐξῶν μι-
μουσθεὶς φθεῖν· ἄν οἱ περὶ τὸς πλευήστους μιμού-
μενοι. Κατακίπτε μὲν αὖτε πομπῶσι τῶν τελευτήσαν-
των, Choros cantorem aliunde conductos. quales sunt
ij qui ad mortuorum funera conducunt. Carica
quadam musa funera prosequentes. De Iudais Io-
sephus tertio belli Iudaici narrat ipfius Iosephi
morte Hierosolymis nuntiât, tantum fuisse luctum:
ὡς ἐπὶ τοιαυτῶν ἰσθμῶν ἀπὸ διακρίτων τῶν
ὀλοφύρων ἐὰν τῶν πολλῶν ἀπέστινεν ἀπὸ τοῦ ἄλλο-
τῶν οἱ ἄρῶν ἐξήρχον αὐτοῖς. Ut ad trigessimam diem
lamenta non cessarent in urbe, muliique tibicines
sibi prætituros in luctu, mercede conducerent. vnde
& Evangelistam intelligas. Lucianus de luctu
mortuum ita loquente inducit: Τι δὲ με ὁ
κακοῦτος ὡμῶν ὄψεαι, ἔχῃ ἀφῆς τὴν ἀλώδην αὐτῆς περιε-
παῖ, ἔχῃ ἢ ἱμακῶν περὶ τοῦ θρῶνός ἐκείνης; Quid ve-
rô mihi lamentatio vestra prodest, & planctus ad ti-
biam, aut mulierum luctus immoderatus? Equi-
bus notabis rationem cur tibia adhiberent: ni-
mirum ut ipsi tibicines lamentandi plangendi-
que modum præficerent. Næcias autem can-
tabant ad tibiam, de quibus vide Festum, Non-
nium, Acronem, & Porphyrium Horatij veteres
interpretes, & recentioribus Scaligerum, Alexan-
drium, Tiraquellum, Kirchmannum, & alios pas-
sim. Putidum fuerit post tantos viros in his næ-
ciis, & vt aiebat Cato, mortualibus glossari im-
morari. Satis erit vnus Papinius 6. Thebaidos de
funere Archemori:

Cum signum luctus cornu graue mugit aduico
Tibia, cui teneros suetum producere manes,
Lege Phrygum mæstâ, Pelopem monstrasse fe-
rebant
Exequiale sacrum, carmenq. minoribus umbris
Vtile, quo geminis Niobe consumpta phævris
Squalida bissems Sipples deduxerat urnas.
Sed hunc postremum locum statueram prætere-
re, quod iam esset ab aliis passim recentiorib. oc-
cupatus. Gellius lib. 20. Noct. Attic. cap. 2. Notat
ex Capitonis Atteij coniectaneis: Siticines ap-
pellatos, qui apud sitos canere soliti essent: hoc est viua
functos & sepultos. Eoq.que habuisse proprium genu-
s nabe à caterorum tubicinum proprietate differens:
quas scicistas vulgus dicit, qui rebus locuti sunt.
scimmitas.

SINE LAMENTIS.] Lucianus de luctu: κατὰ
μετρηθῆναι πῶς θρῶνῶν σοφιστῶν, πολλὰς συνελθόντων
πυλαίας συμφόρας, παρὸς αὐτοῦ ἵστῶν ἢ ἰσχυρῶν τῶν ἄ-
ρῶν καταπαρόντων, ἐπὶ αὐτῶν ἐκείνων ἔχῃ τῶν ἀ-
ρχῶν ἔχῃ τῶν ἀρχῶν. Et cum aliquem lamentationis ar-
tíficera, qui multas collegerit veterum calamitates,
accorioris, eo tanquam socio & administro sue stul-
titiæ utuntur, utinamque ille prænervit ad numerum
lamentantes. Hæcille. Hinc vt ait Varro lib. 6. de
lingua Latina: Quæ præficeretur ancillis quemad-

modum lamentarentur, præficia est dicta. Eas Hely-
chius Kæthia appellat. Καθηα θρῶν ἢ μενοεισ, αἱ
τῶν νεοτῶν τῶ θρῶν παρὰ πᾶσι τῶν ἄρῶν ἔχῃ τῶ
καθῆναι καλαμάρωντο δὲ αἱ ἀπὸ Κæθια ζωακῆαι. Cathia.
Cathia lamentatrices iugice, que mortuos ad sepul-
chra & exequias cum luctu prosequuntur. Alij mul-
ti testes poterant accedere. Sed ne te morer in his
quæ iam alij notarunt, lamentationum huiusmo-
di morem vide apud Homerum 24. Iliados, & Se-
necâ in Troade. Bassilus orat. mei ἐυχραστίας prio-
ρε, Σὺ δὲ ὄδοις πρὸ πρὸς τὸ κατὰ τὸν οὐρανὸν παρὰ
θρῶνῶν. ἔχῃ πᾶσι ὁσίων ὁσίων ὁσίων τῶν θρῶν ὁσίων.
Tu cantionibus quibusdam ad mæstiam
compositis lamentaris, & carmine lugubri tum ip-
sim animam liquefere facies. Non solemus au-
tem voce & euclatu lamentabantur, sed etiam ca-
pillis leidebant, caput parietibus allidebant,
&c. Luctus apud Nonnum:

Mercede que conductæ sient alieno in funere
præficia

Multo & capillos scindunt & clamant magis.
Lucianus de luctu: οἰμαγῶν αἱ ἐν τοῖσις ἔχῃ κακοῦτος
ζωακῆαι ἔχῃ πρὸς τῶν παρὰ θρῶν, ἔχῃ τῶν κατὰ θρῶν, ἔχῃ
αὐτοῦ θρῶν κῶν, ἔχῃ τῶν θρῶν παρὰ κῶν. καὶ περὶ τῶν
ἐκείνων κατὰ θρῶν, ἔχῃ τῶν θρῶν, ἔχῃ τῶν θρῶν, ἔχῃ
καὶ τῶν θρῶν ἀφῆς τῶν θρῶν, ἔχῃ. Ad hæc
lamenta & euclatu mulierum, & lacryma ab om-
nibus verberum præficia, & pectora plinctu percussa,
& crines lacerati, & gena cruenta, & vestis scin-
ditur, & pulsus capiti adpergitur, &c. & caput
paruimento audivit. Ad hæc etiam lamenta spec-
tat, quod aliquot diebus à cibis & epulis abstin-
nerent. Apuleius de asino lib. 2. Abi, inquit, faris,
qui in domo funesta, cenas & partes requirit, in qua
tot iugis iam diebus, ne fumus quidem visus est ul-
lus. Lucianus loco sæpè citato: καὶ περὶ τῶν ἀφῆς
κατὰ τῶν θρῶν, ἔχῃ τῶν θρῶν, ἔχῃ τῶν θρῶν, ἔχῃ
τῶν θρῶν, ἔχῃ τῶν θρῶν, ἔχῃ τῶν θρῶν, ἔχῃ τῶν θρῶν,
&c. Et adsunt vicini, & demortui parentes con-
solantur. & edere persuadent, non hercle molestè
neque inuitis, sed iam trium dierum fame deficien-
tibus. Item: Εἰ δὲ καὶ τὸ πρὸς τὸν κῆρον διαζωοῦται,
τῶ τὸ τῶ θρῶν, ἔχῃ τῶ θρῶν, ἔχῃ τῶ θρῶν, ἔχῃ τῶ θρῶν,
&c. Si verò omnino luge-
re statuisti, huius ipsius causa oportet à cibis non
abstinere, vt ad magnitudinem luctus vires suppetant.
Vide.

Lugendi mos.

Abstinentia ciborum in luctu.

SINE LAVDATIONIBVS.] Duplex fuit
ista funebrius laudatio: altera gravis & seria, que
fiebat in foro maiorum imaginibus in medio col-
locatis: altera inanis & fruola, que præficia præ-
eunte ad tibiam caneretur. De priorè facis supèr-
que dictum §. 34 ex Dionysio, Diodoro, Polybio
& aliis: de posteriore pauca dicamus. Aurelius
nescio quis apud Varonem lib. 6. de lingua Lat.
hunc morem ostendit: Præficia, vt Aurelius scri-
bit, mulier ab luctu que conduceretur, que ante
domum mortui laudes eius caneret. Næuius ibi-
dem citatus:

Hæc quidem hercle opinor præficia est. nam
mortuos conlaudat.

Varro lib. 4. de vita populi Romani, vt eius ver-
bis apud Nonnium corrupta Scaliger emendat,
& lacera conglutnat: Ibi à muliere, que optima
voce esset, Pergama laudari: deinde namam can-
tari solitam ad tibiam & fides eorum qui ludis troicis
cursuissent, hæc mulier olim vocata præficia vsque
ad secundam Punicam bellum. Plautus Truculentus:

Augurum

Cathia.

Lugendi mos.

Abstinentia ciborum in luctu.

Vl.

Laudatio mortuorum duplex.

Næmia ad-
bias cantat

Tibicines in
funeribus.

Næmia.

Præficia.

Argutum cinem mihi habeam pro profica,
Quæ alios collaudat, ea se verò non potest.
Huc ipebat & illud Ciceronis 2. de legibus: Ho-
noratorum virorum laudes in concione memoran-
tur, easque etiam cantus ad iudicium prosequatur,
cui nomen nenia, quo vocabulo etiam Greco can-
tuum lugubres vocantur. Præficam viri docti Funera-
ram dici vulerunt 9. Æneidos:

- nec te tua funera mater
Produxit, pressive oculos aut vulnera laui.
Atque inde epitaphium vetus emendat:
Nemo me lacrymis decoret, neque funera fletu
Faxit. -

Legunt, funera fletum Faxit.
OBLIVUS CRVORE ET LVTO.] De
his superius 34. adde ad addituendum hunc mo-
rem in Græciâ duas auctoritates à Petro Victo-
rio prolatas ex Euripide. altera est ex Hecuba
post moitem Phloxenæ:

Σὸ δ' αὖ λαβὼσα τήχος ἀρχαία λάσει
Βάλας ἑλισσάμενος πεινίας ἄνδρος.
Ὡς πύδης λουτρῶν τῆς περυσίας ἑλὼδ
Νυμφῶν τ' αἰμῶν, παρθένας τ' ἀπαρθένων
Λοῦσαι.
Tis serua quondam vasculum acceptum manns
Aquis marinis adser oppletum huc citò,
Natum ut lauacro penitus extremo meam
Hec! virginem nec virginem, & nuptiam lauem
Innuptiam.

Altera est ex Phœnissis de Menecce demortuo:
- ἐγὼ δ' ἄρα ματα-
σελῶν ἀδελφῶν χάριαι Ἰουασσι, ὅπως
Λύση σερδῶντι τ' κ' ἔτ' ἴντι πύδ' ἱμῶν.
Venio rogatum sella seclis ut soror
Incastra natum morte defunctum laues
Pondatque.

CONCEDERE ETIAM INIMICI SOLENT.]
Sic Æneas Lauso 10. Æneidos:
- ἰτένε παρεμῶν

Manibus, & cineris (si qua est cura) remitto.
Quod libenter concedebant: hoc enim indicium
erat victoriæ. Plutarchus in Nicia: Κατὰ νόμον ἦν
ἢ σπυρίδιαι ἢ δὲ κωμῶν οὐκ ἐκείνῳ λαβόντι ἀεί-
ψεν ἀπολαύσει τῶν νικῶν, ἢ τῶν ἰσχυρῶν τῶν
πορῶντος ἢ ἐν δέσμοις ἔδ. νικῶν γὰρ τῶν κρατιωτάτων,

καὶ κρατῶν δὲ τῶν αἰτιώτων, ὡς κατέβη ἐν δὲ κωμῶν,
ἢ δὲ ὅπως αἰσῶν ὑπῆρξε μάλλον σερδῶν τοῦ ἰσχυροῦ
ἢ τῶν ἀδελφῶν, ἢ κωμῶν ἀπὸ τοῦ δὲ τῶν περὶ τῶν.
Quadam lege & consuetudine videbantur, qui de
recipiendis mortuis pepigissent, à se victoriam abdi-
care, ne scilicet que erat iis erigere trophæum qui impe-
trassent, eos enim victores esse dicebant qui mortuos
obtinuerent: non autem victores qui peterent, ut qui
armis recipere non possent. nihil tamen minus, ni-
bilo tamen minus ille victoria cedere eiusque glo-
ria maluit facere iacturam, quam committere ut
duo ciues sine sepultura remaneret. Alexander
nuntiata Darij morte: Ad corpus demortui peru-
ueniens, tam indignam illo fastigio mortem lacry-
mis profectus est, dempraque sibi oblamyde cor-
pus illius contexit, atque regio ornatum cultu ad
matrem Sisygambis patrio regiòque more sepe-
landum, atque regis maiorum tumulis inferendum mi-
sit. Curtius libro 5.

PARRICIDA.] Festus: Parricida non vti-
que is qui parentem occidisset, dicebatur, sed qui-
libet cuiusque hominem. Quod probat lege Numæ
Pompilij: SI QVIS HOMINEM LIBERVM
DOLO SCIENS MORTI DVIT, PARRI-
CA ESTO. Sed hoc à nobis alibi fufius expli-
catum. vide §. 18.

MORTEM LACERARI.] Id est, cadauer,
funus Virgilio:

- aut que nunc artus amulsque membra
Et funus lacerum rellus habes.
Id autem lacerandi verbum cadaueribus frequen-
ter attribui lippis & tonforibus compertum est.
Catullus in nuptiis Pelei & Thetidos:
Pro quo dilaceranda feris dabor, alitibusque
Prada, nec micca tumulabor mortua terra.
Maro 6. Æneidos:
Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora.

AXIOMATA.

Qui corruptis iudicibus absoluit, non absolutus vi-
detur, sed ad insignem penam referuatur.
Et equas & supremi dici celebritatem concedere etiam
inimici solent.
Nullo alio in loco mors sceleratorum lacerari debet,
quam ubi vita damnata est.

ARGVMENTVM.

Postquam ostendit Clodij cadem non humano consilio, sed diuina providentia contriggisse,
enumerat clades quibus ille Remp. viuis afflixerat, ut liquidius poterat, à quantis eadem
periculis Clodij nece fuerit liberata.

DVRA mihi medius fidius iam fortuna pop. Rom. & crudelis videba-
tur, quæ tot annos illum in hanc Remp. insultare videret, & pateretur.
polluerat stupro sanctissimas religiones: Senatûs grauissima decreta perfre-
gerat: pecuniâ sepalam à iudicibus redemerat: vexarat in Tribunatu Senatû:
omnium ordinum consensus pro salute Reip. gesta resciderat: me patriâ ex-
pulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam ve-
xauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magistratum, priuato-
rumque cædes effecerat: domum mei fratris incenderat: vastatarum Hetruriam:
multos sedibus, ac fortunis eiecerat, instabat, vrgebat, capere eius amentiam
ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterantur: incidebantur iâ domi leges,
quæ nos nostris feruis addicerent: nihil erat cuiusquam, quod quidem ille
adamasset, quod non hoc anno suum fore putaret.

VII.
Mor lauandi
mortuos.

VIII.
Sepulturam
concedere
etiam inimici
solent.

IX.
Parricida.

X.

LXXXVIII.

EXPLANATIO.

DVRA MIHI.] Transiit enumeranda scelerata Clodij, quasi velit fortunam populi Romani accusare. siue potius excusare, quæ tandem passa fuerit eum in Rempublicam impune grassari. Vt si dicar, Hactenus accusavi Fortunam publicæ patientiam, quæ tandem scelera Clodij tolerauit: at nunc eandem excuso: & retrocho orationem meam quia loco & tempore conuenienti pœnas expetit tarditatem supplicij grauitate compensans.

POLLERAT STVPRO.] Ingressus fuerat in habitu fidiçinæ domum Cæsarîs Consulîs. vbi Virgines Vestales pro populo Bonæ Deæ sacra faciebant, vt in ipsis Bonæ Deæ puluinaribus Pompeiæ Cæsarîs vxorî suprum inferret.

SENATVS.] Qui censuerat eius supplicio solemnnes religiones expandas: & de sacilego eius stupro instituendam esse quæstionem: quas tamen ille pœnas euasit, iudicibus pecunia palam & impudentissimè corruptis.

VEXARAT.] Me expulso, cuius Senatus protectionem susceperat, & vestem mutandam censuerat: sed iusserunt Consules pacione prouinciarum à Clodio Tribuno plebis impulsu, vt Senatus ad vestitum rediret, & lugubrem deponeret.

OMNIVM.] Reiciendar gesta in meo Consulatu, eo prætextu me euiciens à ciuitate, quod Cethegum, Lentulum, & alios coniuratos iusseram in carcere iugulari. quod tamen feceram ex auctoritate Senatûs, conspirantibus equitibus & plebeis.

BONA DIRIPVERAT.] pro domo 62. Domus in Palatio, villa in Tusculano, altera ad alterum Consulem transferebatur, &c. columnæ marmoreæ ex ædibus meis, inspettante populo Romano ad sacrum Consulîs portabantur: in fundum autem vicini Consulîs, non modo instrumentum aut ornamenta ville, sed etiam arbores transferebantur: cum ipsa villa non præda cupiditate (quid enim erat præda? sed odio & crudelitate funditus euerteretur, domus ardebat in Palatio, non fortuito, sed oblato incendio.

LIBEROS, CONVICEM.] Ibidem 59. Quid enim vos vxor mea misera violat? quam vexauistis, raptauistis, omni crudelitate lacerauistis. Quid mea filia? &c. vide.

CN. POMPEIO.] Superius 18. Comprehenfus est in templo Castoris seruus P. Clodij quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. Vide ibidem de Nece Papirij, & Tigrane.

MAGISTRATVVM.] Vide Sextianam 76. 77. an tamen magistratûs occiderit non liquet. certè Qu. Fabricium, M. Cispium, & P. Sextium Tribuno plebis ferro appetiuit. de Sextio 79. 80. de priuatis 77. vide etiam hanc ipsam orationem 38.

DOMVM MEI FRATRIS.] Ad Atticum lib. 4. epist. 3. Quinti fratris domus primò fracta coniectu lapidum ex arca nostra, deinde inflammata insu Clodij, inspectante Vrbe, coniectis ignibus, &c. vide.

VASTARAT ETRVRIAM.] Suprà 26. **M**VLTO SEDIBVS.] Vt Marc. Pacanium, Scantium & Apronium. supra 75. 76.

INSTAT.] Pessitebat & pernitebatur, alios è possessionibus suis expellere.

CAPERE.] Ianiculo & Alpibus spem possessionum terminabat suarum, & regna dederat, ademerat, orbem terrarum quibuscum voluerat, partitus fuerat.

INCIDEBANTVR.] Leges ab ipso in partitura sua promulgandæ, in ars insculpebantur, quæ maiorem auctoritatem feruis nostris, quàm nobis ipsis concederet, & ita nos feruis propriis manciparent. quod autem ait *incidebantur*, id eius insolentiam ostendit, qui iam incidi leges & insculpi iubebat, quasi præuideret earum rationem impediri non posse.

NIHI ERAT.] Omnium ciuium bonis inhiabat, & eam spe & cogitatione denouarat, & eam tantum nobis fruenda reliquisset, quæ præ fastidio habere non uoluisset.

HOC ANNO.] Quo præturam fuisset adeptus. **N**OTÆ.

CRVDELIS.] Deos suos crudelitatis accusabant si quid præter voluntatem obtigisset.

vt Virgilius 2. Æneidos. *Quem non incussam amens hominumque Deorumque.* Item:

-verùm inclementia Diuum

Has euerit opes.

Libro primo:

Quid natum toties crudelis tu quoque falsis Ludis imaginibus.

Tu quoque, perinde atque cæteri Dij, ecloga 5.

Et complexa suis corpus miserabile nati

Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater.

Tibullus elegia quarta libri primi:

Crudeles Diui! serpens nouus exiit arnos,

Forma non ullam fata dederat moram.

Sic apud Homerum nescio quis:

Ζῆν πάτερ οὐ πρὸς αὐτῷ ἀνάσσειν ἄλλοις.

Iuppiter hand vllus Diuum inclementior est te.

His crudelitatis accusationibus inuidiam se ferre Diis putabant. Lucianus lib. 2.

Diuisere Deos, & nullis desunt aris

Inuidiam factura parens.

Pedo Albinouanus consolatione ad Liuiam de morte Diuisi:

Diique latent templis, neque iniqua ad funera vultum Inuidiam Diis facebant.

Præbent, nec possunt thura ferenda vego.

Obscurus delubra tenent: pudet aræ silentium

Aspicere, inuidia, quam meruere, metu.

Valerius libro secundo de Massiliensibus: *Quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit? Papinius 3. sylvarum ad vxorem:*

-Superique potentes

Inuidiam metuere tuam.

Tertullianus aduersus Psychicos:

Cum super celum & aret annus, nudipedalia denuntiantur, Magistratus purpuras ponunt, fasces retrò auertunt, precem indigent, hostiam instaurant. Apud quasdam verò colonias præterea annuo ritu sacris veluti & cinere conuersi idolis suis inuidiam supplicij obiciunt; balnea & tabernacula in nonam vsque clauduntur. vni in publico ignis apud aras, aque nec in Lanicibus. Nimisticum credo institutum.

VIDERET.] Quidam hanc vocem è textu sustulerunt: quia Fortunæ non conuenit videre.

Pacuius apud Cornificium l. 2. ad Herennium:

Fortunam insanam esse, & cæcam, & brutam Fortuna cæca.

perhibent philosophi,

Saxoque instare globoso prædicant volutati.

Idco quæ saxum fors impulserit, eò cadere sortitum autumant.

Cacata ob eam rem esse iterant, quia nihil cer-
nat quò sese applicet.

Piutarchus opusc. τὴν πύλην λυθροῦ-
σιν, ἀπὸ πύλης περικειμένης αὐτῇ. πῶ δ' οὐ μέγα οὖν,
ὅταν ὄσπερ ἑμμετα πλὴν ἐλευθρίας ἐλαττωτὶς αὐτῆς, τῆ
βίου πύλην ἰσχυροῦν λευκαῖσιν; Quam cacata
vituperamus, ut caeci in ipsam incidentes. Quodni
verò? siquidem mentem ut oculos obtancantes nobis
ipfis, cacata vite manu dextricem assumimus? Crates
Thebanus in tabula: Η δὲ γυνὴ ὀκνητὴ τῆς ἐπι-
μῆς ἔσπερ πύλην ἔχει μαινομένη τις εἶνεα δεκάτου, καὶ ἰσχυ-
ρῆα ἐπὶ λίθου πρὸς σφαιρίων; Καλεῖται ὄσπερ, ἔστι, πύλη.
ἔστι δὲ οὐ μόνον πύλην, ἀλλὰ καὶ μαινομένην καὶ κερῆν. Illa
verò mulier quanam est furenti & caeca similis, in-
sistensque lapidi glorioso? Vocatur, inquit, Fortuna.
Est verò non solum caeca, sed etiam infans & surda.

III.
Belli indicen-
di modus.

INDIXERAT.] Hoc verbum usurpat, ut
quasi iustum & appetum bellum intulisse videat-
ur: factum fecialium iure. de quo Arnobius lib.
2. Cùm paratè bella signum monstratis ex arce,
aut fecialia iura tractatis? per clarigationem repe-
tenti in Prytaneo κέρως autem leges fuerunt in lapi-
dem incise, ut iidem Suidas & Harpocration tra-
diderunt: κέρως ἑστὶν Ἀπολλόδωτος ἐν τῆς μετ' ἐπὶ
ἐξῆς ἰσχυραῖσιν πρὸς νῆσους. εἶνε δ' αὐτῶν λίθους
ὄρθους ἰσῶτας, &c. Curbes ait Apollodorus habuisse leges
inscriptas, fuisse autem lapides erectos.

IV.

INSTABAT, VRGEBAT, &c.] In re si-
mili magnificè se oratio Gregorij Nazianzeni
circumspicit: Ὄσπερ, δ' ἐπαύτως κινουμένου πολέμου αἰ
τῆ ἡδὴ φερόμενοι, αἰ δ' ἐπιπέσεισσι, αἰ δ' ἡ μάλοισι,
ταῖς δ' ἴα καὶ καὶ κινουμένη, ἡδὴ ἡρεμῆται τῶν τυχευ-
σιν. αἰ βούλει δ' ἄσπερ κερῶσιν, τῆ δὲ ἡδὴ κερῶσιν,
τῆ δὲ σπυ ἰδαίεσσι, ἰσχυρῆ αὐ καὶ τῶντα ἰπλάθ τῶ
κέρως ἰσῶσῶσσι. οὐτω κέρως τῆ δὲ ἡδὴ παρλω-
μῆτο, τῆ δ' ὄσπερ ἔσπερ τῶν ἰπλάθ, καὶ τῶν κατ' ἡμῶν
ἐπιλάθ. Quemadmodum cùm draco monetur, a-
lia squama iam horrescunt, alia super priores rur-
sum horrescunt, alia mox horrescunt, neque fieri
potest ut relique non moueantur, etiamsi ad tem-
pus conquiescant. Aut si lubet, quemadmodum sul-
mine iam alia sunt occupata, alia eius halitu præ-
ferantur, dum malo roborato, illis quoque perua-
ferit. Sic ille iam alia scelera admiserat, alia spe
& minis descriperat, & animo desinarat.

V.

CAPERE.] Græcis γερῆν continere. Virgil.
Nec te Troia capit.
Cùm Alexander Eucephalum domuisset, ut au-
ctor est Plutarchus: Ὁ δὲ πατήρ ἔχει διακρίσιν π λῆζα-
ται, καὶ κερῶσιν αὐτῶ πλὴν κερῶσιν φιλίκαται, ὄσπερ πῶ,
φαίνα, ἔστι πὲρ σπῆσιν βασιλείας ἰσῶν, Μακεδονία, δ' οὐ σπ
γερῆ. Pater verò etiam illacrymassè fertur, & de-
scendentis caput osculatus dixisse. Fili, quare tibi
regnum, æquale Macedonia te non capit. Demo-
sthenes 3. Milippica: Ὁ δὲ π ἑπιλάθ, ὄσπερ ἡ βασιλεία
εἶνε πλὴν κερῶσιν καὶ τῶν τῶν τῶν. Neque Græcia,

Capere.

neque barbara regiones hominis insatiabilem cupi-
ditatem, capere possunt. Agathias lib. 2. ἡθροῖα:
Βασιλεία Δαριῶν, ὄσπερ τῶν ἰσῶν ἰσῶν: ἰσῶν καὶ ἰσῶ-
σιν. Reges Darium, ut videtur. Alia magnitudo
non capiebat. Rursum Demosthenes in Miciam:
Η πόλις αὐτῶ ὄσπερ γερῆν. Urbem enim non capit. Qui
locus cum isto nostro conferri possit.

INCIDEBAT VR.] Dixi leges fuisse tabu-
lis æreis insulptas. Constat è sexcentis auctori-
bus, & est il, quo iam supra diximus de duodecim
tabulis §. 9. quas omnes sed unum æreas fuisse tra-
diderunt, excepto Pomponio I. C. qui cboras
fuisse testatur. Vide etiam pauca qua dicuntur in
Philipp. 2. §. 77. Athenienses tamen leges Solo-
nis non in æs sed in lignum incidunt. Vide Sui-
dam in ἀσῶσιν & κέρως. Harpocration ἄσῶσιν. οἱ ἰσῶν.
Σολῶντος νῆσιν ἑστὶν ἰσῶν ἑστὶν ἰσῶν γερῶσιν. Leges
Solonis lignis erant æxibus inscripta. Non δ' ὄσπερ
ἰσῶν Πηλοῖσιν, &c. περιέγραψιν τῶν ἰσῶν, διασῶσιν δ'
ἐν τῶ Πρυτανεῖσιν γερῶσιν. Erant autem, ut ait
Polemone, figura quadrangula. Servantur autem Scri-
pti in Prytaneo κέρως autem leges fuerunt in lapi-
dem incise, ut iidem Suidas & Harpocration tra-
diderunt: κέρως ἑστὶν Ἀπολλόδωτος ἐν τῆς μετ' ἐπὶ
ἐξῆς ἰσχυραῖσιν πρὸς νῆσους. εἶνε δ' αὐτῶν λίθους
ὄρθους ἰσῶτας, &c. Curbes ait Apollodorus habuisse leges
inscriptas, fuisse autem lapides erectos.

vr.
Leges æs
incisæ.

NOS NOSTRIS SERVIS ADDIC-
RENT.] Tradit Alconius: Inter leges P. Clodij
quis ferre proposuerat, eam quoque fuisse qua li-
bertini qui non plusquam in tribus. lege in tribu-
bus urbanis, vèl in tribu Exquilina suffragium
ferebant, possent in rusticis quoque tribubus, & a
proprie ingeniorum sunt, feris. Quanti autem
momenti res ea fuerit, quantalque turbas Clodij
fuerit excitaturus, hinc liquere potest, quòd
ut scribit Lilius libro 9. exeunte. Fabius Ru-
tilianus Cenfor: Simul concordia causa, simul
ne humillimorum in manus comitia essent, omnem
forentem turbam excretam in quatuor tribus
secit, urbanisq; eas appellavit, adeoque eam rem
acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cogno-
menem, quod tot vicioris non pepererat, hac or-
dinum temperatione pareret. Nec aliam ob causam
belli socialis incendium exarxit, quam quòd
nouu ciues, id est, Itali cecens adscripti in ciui-
tatem, volebant in omnibus tribubus habere suf-
fragium. Vide Appianum primo de bellis ciuili-
bus. Addicere autem quid fit, iam supra dixi-
mus verbum esse receptum in auctoribus, cùm
res mancipatur ei qui plus obtulerit. Vide Phi-
lipp. 2. §. 41. Venatu neque addita.

VII.

ARGUMENTVM.

Ostendit quàm facile futurum esset Clodio in pretura lacerare Rempub. è quo concludit
quod superius assumpserat, non sine diuino consilio contigisse, ut & Clodius Miloni faceret
insidias, & ab eodem Milone neci tradcretur.

OSTABAT eius cogitationibus nemo præter Milonem, illum ipsum LXXXIX.
qui poterat obitare. Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quasi
deuinctum arbitrabantur: Cæsaris potentiam, suam potentiam esse dice-
bat, bonorum animos etiam in meo casu contempserat: Milo vnus vrge-
bat. Hic Dij immortales: ut supra dixi, mentem dederunt illi perdito ac
furioso, ut huic faceret insidias: aliter perire pestis illa non potuit. nunquam

illum Respubl. suo iure esset vltā. Senatus, credo Prætozem tum circum- scripsisset. ne cùm solebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, ali- quid profecerat.

EXPLANATIO.

OBSERVAT.] Nemo obuiam ibat quo mi- nus suas illas vexandæ Reipub. molitiones ad exitum perduceret.

PRÆTER ILLVM MILONEM.] de Harusp. resp. 6. Etenim vt Qu. ille Scipio natus mihi videtur, ad interitum exitumque Carthaginis, &c. sic Titus Annius ad illam pestem comprimendam, extinguendam, funditus delendam natus esse vide- tur, & quasi diuino munere donatus Reip.

CN. POMPEI.] Addit rationem cur solus Milo posset obstare: quia ni mirum, Principes ciuitatis, quique plurimum auctoritatis & virium obtine- bant Pompeius & Cæsar, eius cogitationibus non obtulissent. quia tamē periculum erat ne Orator eos offenderet, si in gratiam Clodij eos futuros diceret patriæ proditores, loquitur non ex sua, sed ex Clodij mente: *Arbitratur, dicebat, contem- pserat, &c.* Nō omiserim hunc locum Iano Grut- tero ita legendum videri: *Ipsam illum qui poterat obstrare, nouo reditu, &c.* Ita Colonienfis, inquit, & Verdensis, neque verò aliter aut legendum, aut interpungendum. *Cn. Pompeium*, quem vulgati adiciunt, nominare de industria omisit vitandæ inuidiæ causâ. & sanè in Palatinis aliquot repe- rias vel *Cn. Pompeij*, vel Cnei tantum, vt appareat additum à librariis. Hæc Grutterus.

NOVO REDITU.] Suprà 21. & reconciliatam fuisse gratiam & occasionem ostēdimus. quidam emendant *sibi deuinctum*, sed Antiquo. videtur enim hac particula *quasi* suam orationem lenire hoc sensu: Pompeium nouo reditu in gratiam, ita quodammodo deuinctum, ligatum & irretitum putabat, vt se perinde atque homines vinculis constricti commouere non posset.

IN MEO CASU.] In meo exilio.

VRGEBAT.] Terrebatur, immincebat à tergo, & incutebat formidinem.

HIC.] In hoc extremo Reip. discrimine, cùm is esset rerum status, Dij immortales in eam mentem Clodium impulerunt, vt factis insidiis ferro lacefferet Milonem, vel præuissim Clodij voluntatem sic ad fixæ providentiæ finem direxerunt, vt ex eius scelere Reipub. salutem & imperij conseruationem elicerent.

ALITER.] Quam si Clodius insidias Miloni posuisset.

PESTIS ILLA.] Clodius.

EVM CIRCUMSCRIPTISSET.] Eius poten- tiam, quasi circumscriptis cancellis & termi- nis limitasset.

NE CVM SOLEBAT.] Ne tū quidem Senatus potuit Clodij priuati furores & potentiam certis finibus continere, cùm solebat magistratus coër- cere, eorum que potentiam limitare: quod iam nō potest. adeo enim nunc hebescit Senatus aucto- ritas, vt nec magistratum, nec priuatorum inio- lentiam refrenare possit.

NOTÆ.

I. MENTEM DEDERVNT.] Bonam & malam mentem à Diis hominibus dari putabant: usque suorum factorum causam plerumque tri-

buebant. vt Iliados v. versu 358. Paris Antegoriti:

Οἶδα ἔξ ἀλλοτρῶν μῦθον ἀμείνονα τοῦ θεοῦ νῆπιον.

Εἰ δ' ἔπειν δὴ πῶτον ἀπὸ σπουδῆς ἀγορεύεις.

Ἐξ ἄρα δὴ τοῦ πῆματός σοὶ σθένος ἄλγεος ἐπιπέ.

Tu sermoneum alium meliorem in mente voluitas.

Sin autem ex animo verèq. hac verba profundis,

Euertere tuam nunc demum numina mentem.

Sic Agamemnon lib. 19. versu 86. sui erroris cul- pam in Deos refundit:

- ἔγω δ' ἔκ ἀπὸς εἶνα,

Ἀλλὰ Ζεὺς ἔξ ἄλλοτρῶν, ἔξ ἠείσοιτος ἔφηντις

Οἱ τί μοι ἴη ἀγορεύειν ἔκβαλον ἄγορον ἄγνυ.

- ego non causa, sed ipse

Jupiter & Parca, & Furia que nube vagantur.

Dum loquerer diram misere in pectora noxam.

De qua hominum impietate Iupiter ipse querens inducitur I. Odyssæ ver. 133.

Ω πατρίστον δῖνον θεῶν βροτοῖσι κείνοισι!

Ἐξ ἡμῶν γὰρ εἶσι καὶ ἔμμελα, οἱ δὲ ἔξ ἀπὸ

Σειῶν ἀπειθῆσαντες ἔσθ' ἄμεν δὴ γ' ἔχροντο.

Prò superis en accusat homo caelestia Diuinit

Numina, & à nobis nasci mala fatatur. at ipse

Stultitia præter fatum mala plurima sufficit.

Aliàs bonam mentem à Deo immitti idem Poë- ta testatur Iliados 9. versu 217.

Καὶ νῦ καὶ ἔφρανον πηδὲ καλοῖσιν ἦμας Ἀχαιοὶ

Εἰ μὴ σὺ θεοὶ δῖν' Ἀγαμέμνονι πύτνην ἔμεν

Ἀυτῷ κτυπησάμεν, ὅπως ἔσμεν ἄρα Ἀχαιοὶ.

Quintiam hanc sufficit ipsas incendia præpes

Atridae, si non hanc mentem Iuno dedisset

Sponte sua prudenter, ad pugna accendere Graios.

Idem alibi ter aut quater:

Τῶ δ' ἄρ' ἐπὶ θεοὶ δῖν'ε θεὰ γλυκύματις Ἀθήνη.

Huic etiam immittit mentem Tritonia Pallas.

Eadem Minerua tercio Odyssæ versu 26.

Τηλέμαχος ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐπὶ θεοῖσι σῆσι γένοιε,

Ἄλλα δὲ ἔξ ἄλλοτρῶν ἔσθ' ἐπιπέτῃ.

Telemache ipse aliud per te sub pectore volues,

Subicitet Damon aliud.

Alia multa exempla sunt, vt 6. Iliados versu 233.

Εἶθ' ἔσθ' τὴ Γλαύκῳ Κρονίδης σθένος ἔδωκε Ζεὺς.

Hic Glauco eripuit mentem Saturnius ipse.

Et in fragmentis Archilochi:

Τῶς δ' ἀφροσύνησιν θυμὸν, Γλαύκῳ πῶ λαπέπτε

Θνητῆς, ὅσκιον Ζεὺς ἰδὲ πύρην ἀγοῖ.

Ex Homero Odyll. 6.

Τῶς δὲ νῆος ἔην ἐπιθροῖτον ἀφροσύνην

Οἷον ἔπ' ἠέρας ἀγοῖσιν πατήρ ἀφροῦν τὴ δῖαν τὴ.

Quos Tullius ita vertit:

Tales sunt hominum mentes, qualis pater ipse

Juppiter auctiferus lustrauit lumine terras.

Nec Homerus solum, sed etiam alij passim men- tem à Diis iniicit, & sceleratis quidē malam men- tem, furorem, amentiam tradiderunt. vide Pilo- nianam 4 6. de Harusp. resp. & alibi passim. vsque adeo verum putarunt illud Tragicis:

Οπτα δ' ὁ δαίμων ἀδείει παραμυ κατὰ

Τὸν τοῦ ἔσθ' αὐτὸς περὶ τῆ.

Homini scelerato cum Deus nullam parat,

Primium furore peccus instigat graui.

Impiè, si Deum ad scelus impellere, & vt voluit Caluinus peccati auctorem esse vouerunt: cuius impietatis infamia viderint Minifelli quomodo possint magistrū, immo & Deū suum vindicare:

Hominem in Deum culpa suam impiè reicitur.

Bona mentia à Deo.

fed ne chartam hanc tam dira mephtis incefset. fuffitū mutuemur ē ſeptem Sapientum ꝛoniuio, in quo Plutarchus Anacharſim ita loquentem inducit: Οὐκ ἀξίον ἔσθαι δουλεύειν εἰ τῷ κελύκει φωνήεντι θεοῦ γράμμαι. Ἄρχε γὰρ ἄρχαντο τὸ σῶμα, θεοῦ δὲ ἡ ψυχή. Ἐκαστὸς τῶν σώματων πολλὰς ἰδὲ ἔχει κινήσεις ἔχει, τὴν δὲ πλείους καὶ καλίστην ἔσθαι ψυχῆς, οὗτως αὖ πολλὰ ἡ ψυχή τὰ ἰδὲ ἔχει κινήσεις κινουμένη καὶ πάλιν, τὰ δὲ τῶν θεῶν παρὰ τὴν γῆν καταπύθειεν καὶ τῆς τῶν ἑαυτῶν ἢ βουλοῖτο πύθειν ἄβυσσον ἐν πρυτανείῳ οὐκ. *Mirum non est, si pulcherrima quæque diuino consilio peraguntur. anime enim instrumentum est corpus, Dei verò anima. Et quemadmodum corpus multo à seipso motu habet, plurimos verò & pulcherrimos ab anima: ita vice versa anima partim quædam suo ipsius motu facit, partim Deo videnti, omnium instrumentorum convenientissimum præbet, ut, quamcumque in partem voluerit, eam dirigere possit & conuertere. Quæ sequuntur corrupta sunt, nec succurrit modo medicina. Sed præ cæteris Ethnicis Maximus Tyrius eleganter ostendit. quomodo liberæ hominum actiones ad diuinæ prouidentię finem deseruiant: nec tamen Deus sit auctor peccati. sic ille 3. concione: Εὐνοίας τῶν ἐρωσῶν ἐν θεοῦ ἀφ᾽ αὐτῶν κίβητον ἀρχαίαι καθ᾽ ἑαυτὰν τὸ ἀεὶ ἔχουσαι παρὰ τοῖς ἐπιθυμοῖς, καὶ ἀσπασίας ἐπιθυμῶν, ἀνέκαστον ἑαυτῶν τὸ πλῆθος τῶν βέλους τιμωροῦν, ἔπειτα ἔστι τῆρον διαδεδουλωτὸν τῶν ἀρχῶν κινεῖ τὸ πᾶν, &c. καὶ αὖ τῶν πρυτανῶν ἡδὲ τῶν θεῶν, ἄρχαν δὲ τῶν λογισμῶν τῶν ἀθροιστικῶν, τῶν δὲ τῶν ἀθροιστικῶν δεστὸν ἔσθαι, vel aliquid humilimodi, ἀπὸ τῶν ἡμεῶν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς εἰμαρμένης. Et si cui ἔτι συστήτετε ἐναντίον θεῶν, τότε καὶ στρατηγῶν ἡδὲ τῶν θεῶν, στρατίας δὲ τῶν ἑαυτῶν, ὁπλιτικῶν δὲ τῶν ἀθροιστικῶν, αὐθιχῶν δὲ τῶν εἰμαρτικῶν, ὁπλῶν δὲ τῶν ἐπιτοίας, πλειῶν δὲ τῶν συμφορῶν, συμφορῶν δὲ τῶν λογισμῶν, ἀεστῶν δὲ τῶν ἀρχῶν, ἡπίας δὲ τῶν μαθησιακῶν, ἰσοπικῶν δὲ τῶν πρυτανῶν τῶν ἐν τῆς παρὰ τῶν ἐπιτοίας τῶν ἀρχῶν, &c. Vidistine unquam naves in terram subduci, aut ingentes saxorum moles impelli? quod variis instrumentorum motibus conuersionibusque fieri solet. quorum singula singulis vim addunt aliquam, atque inimicem ita mouentur, ut vniuersum pondus promoueant. Ita statuatur ipsum artificem esse Deum, machinas rationes humanas, humanam rursus artem que nos ad fatale decretum trahit. Quod si magis etiam perspicuam similitudinem requiris, fingere Deum esse ducem, militiam vitam nostram, militiam hominem, resseram fatum, arma facultates homini concessus, inimicos calamitates, socios belli rationem, victoriam virtutem, cladem improbitatem,*

Liberæ hominum actiones ad diuinæ prouidentię finem deseruiant.

tem, diuinationem verò esse eam artem quæ ex apparatu presentis futura conicitur. Hæc ex Daniclis Heinſij versione. Neque tamen Deus peccati caussa dicendus est: OT γὰρ θεὸς αἰτία τῶν αἰσθητῶν κακῶν. Neque enim fas est in Deum mali causam referre. Quod & exponit & probat longè pulcherrimè. Notat autem Petrus Victorius lib. 7. var. lect. cap. 5. hanc loquenti formam familiarè fuisse magnis auctoribus, vt Virgilius 3. Georg.

Et mentem Venus ipsa dedit. Tit. Liuiο libro 6. vbi Manium plebis animos contra Patres inflammantem inducit: Dijs prohibeant hæc: sed nunquam propter me de celo descendunt: vobis deinde mentes oportet vt prohibeatis, sicut mihi dederunt armato, rogatoque, vt vos à barbaris hostibus, à superbis de eenderem ciuibus. Addi possit & dec. 3. lib. 10. vbi Aldrubaal ait: Raro simul hominibus bonam fortunam; bonamque mentem dari. Et Sctipio Maior Africanus apud eundem decad. 4. lib. 8. Hisque gratias agam quod mihi & huc ipso die, & sæpe aliis egregiè Reip. gerende mentem facultatemque dederunt.

CIRCUMSCRIBISSIT.] Vide Philippicam secundam §. 42. Intercessio neglecta, sus tributum sublatum, circumscriptus à Senatu esset Antonius. Eodem sensu lib. 7. ad Attic. Si forte Tribunus plebis Senatum impediens, aut populum incitans notatus, aut Senatus Consulto circumscriptus, aut sublatu, aut expulsus sit. Cæsar lib. 1. de bello ciuili: Inuiriūm inimicorum in eripendis legionibus predicat, crudelitatem & insolentiam in circumscribendis Tribunis plebis. Circumscribere igitur est magistratus potestatem Senatus Consulto certis finibus limitare. Hæc alluste auctor epistole ad Cictavianum: Cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficij tui scelerate circumscribis Senatum. Tatianus ad Grecos: Τὰ δὲ τῶν υατέρας τοῦ τῶν ἀρχῶν ἐπινοίας ἔχοντι εἰ λαμβάνοι μετρητῶν. Vtinam verò pertinax incredulitas vestra tandem circumscriberetur.

CVM SOLEBAT.] Quanta fuerit tum Senatus auctoritas, cum Clodius causam de incestu dixit, & qua grauitate in ipsa causâ Clodij C. Pilonem, & Fulium Tribunalium compresserit, liquet ex lib. 1. ad Atticum epist. decimâ: Senatus vocatur, cum decerneretur frequenter Senatu contrè pugnantè Pilonem, ad pedes omnium sigillatim accedente Clodio, vt Consules populū cohortarentur ad rogationem accipiendum, &c. Vide, quomodo tamen nihil in Clodio profecerit, si que fuerit absolutus narratur epist. 13.

ARGUMENTVM.

Pergit ostendere Clodium impudè vexaturum penitissque delictorum fuisse Remp. si Miloni necem intulisset, & clades exaggerat que ab eius furoribus imminabant.

AN Consules in Pratore coërcendo fortes fuissent? primùm, Milone x. C. occiso, habuisset suos Consules: deinde quis in eo Pratore Consul fortis esset, per quem Tribunalium, virum Consularem crudelissimè necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cū reliquis legib. Clodianis, seruos nostros, libertos suos fecisset. postremò, nisi eum Dijs immortales in eam mentem impulsissent, vt homo esse cernatur fortissimum virum conaretur occidere, hoc die Remp. nullam haberetis.

EXPLANATIO.

AN CONSULES.] An Hypsæus & Scipio Consules in Clodio Prætorē coercendo & reprimendo fortes fuissent.

PRIMUM HABUISSET.] Quibus in petitione consularis ita fauebat, tota ut comitia suis, ut dicere solebat, humeris sustineret: *Quibus si non adiuantibus, at coniuuantibus certe, sperasset se posse Rempub. cludere in illis suis cogitatis furoribus, cuius illi conatus, ut ille ratioeinabatur, nec si possent, reprimere uellent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si uellent forsasse uix possent, frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam uetustate audaciam.* suprâ 32.

VIrum CONSULAREM.] me ipsum. Lambinius & Vrsinus emendant *vexatum*, pro *neatum*. idque, ut ait Lambinus & Codice Saxónico, Cicero enim vir Consularis non neatus est à Clodio, sed crudelissimè vexatus & eiectus è ciuitate. si placet retinere veterem lectionem, vel atrocitate uerbi rem exaggerat, vel Q. Metellum Celerem virum consularem intelligit, qui factio- ne Clodij ueneno sublatu est. ut dicitur in Cæliana 59.60. sed posterior minus aridet, neque enim fortis Consul fuisse, sed caui & prouidentis ueneficiis Clodij se opponere.

LEGE NOVA.] Nouam appellat, quia nulum post homines natos extabat tam iniuste legis exemplum. inuentam ait apud Clodium, & contentam forsasse illo librario quod dicebatur *Sextus Clodius* è domo tanquam palladium sustulisse. vide 33.

SERUOS.] Seruos nostros sua lege libertate donasset, & eorum ipse patronus extitisset.

HOMO EFFOEMINATUS.] Clodius fortissimum virum. Milonem. uide antithesim. *effoeminatus fortissimum, homo uirum.*

NOTÆ.

I. N ECATVM.] Necare, interimere, occidere, frequenter idem est atque tertere, vexare,

affligere. terrere ut infrâ 94. *Me quidem exanimant & interimunt hæc uoces Milonis.* Vexare & damnum inferre, ut apud Horatium:

-pol me occidistis amici.

Epod. 14.

Caridæ Mecenas occidis sapè rogando.

Plautus Amphit. Sc. *Dij uostram.*

Tum uerò uxor uitio, supro dedecore me plena enicat.

Necare.

Quicquid enim molestum erat id sibi mortem esse dicebant: ut apud Æschylum:

Α υιοι υιαιτος υβδ' υιδ' ακουειν.

Heu mihi mors est ista audire.

Citatur & Epicharmi fragmentum: *Αι' εδωκ' υδοις υι, απυδαισι.* Si manducantem illum uideat, moriarius. Pacuuius à Nonnio laudatus:

Quid est? nam me exanimasti prologo tuo.

Hanc autem locum Franciscus Robortellus lib. 2. emendationum cap. 44. ita emendat: *Per quem Tribunalum & virum Consularem crudelissimè necatum esse meminisset.* Et ita declarat: *Atqui Consules Clodium coercere non potuissent, per quem antiè meminissent crudelissimè necatum Tribunalum, id est, Sextium, quem multis uulneribus confossum, seminecem reliquit, & virum Consularem, id est, Milonem ipsum, cui eo anno petenti Consulatum, & semel renunciato Consuli fecerat insidias Clodius, prior ut perimeret. In quem non incommodè Sigonius: Ex quo, inquit, apparet Robortelli sententia, Tribunalum Sextium necatum à Clodio dici, qui tantum uulneratus est: Milonem necatum à Clodio, quem Milo nullo uulnere accepto necauit: eundem Milonem Consularem appellari, qui iudè & oreiens Consulatum uidit. Sed parum refert hos gladiatores committere. Grutterus ita legit: Per quem Tribunalum uirtutem Consularem crudelissimè vexatum esse meminisset: oppressisset omnia, teneret, possideret, lege non à qua est, &c. Præclara, inquit, hæc castigatio debita Turingico libro, nec non Colonienli atque Verdenli. & uerò uirtute extat in aliquot Palatinis. Cæterum oratio plenior, planiorque foret uoce repetitâ, *oppressisset omnia, omnia teneret.**

ARGUMENTVM.

Etiannum probat, quid mali Clodius illaturus fuerit Reipub. si Prætoram adeptus fuisset aut Consulatum: ex eo quod factionem habebat tam audacem, ut post Clodij mortem Curiam incenderit: & hac occasione deplorat Senatûs incendium.

XCI.

AN ille Prætor, ille uerò Consul, si modò hæc templa, atque ipsa mœnia stare, eo uiuo, tamdiu, & Consulatum eius exspectare potuissent, ille denique uiuus, mali nihil fecisset, qui mortuus, vno ex suis satellitibus Sex. Clodius duce, curiam incenderit? quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab uniuerso populo Romano concessam vni ordini inflam- mari, excindi, funestari? neque id fieri à multitudine imperita, (quamquam esset miserum id ipsum) sed ab vno, qui cum tantum ausus sit vltor pro mortuo, quid significet pro uiuo non esset ausus? In curiam potissimum abiicit, ut eam mortuus incenderet, quam uiuus euerterat.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

ANILLE.] Qui satellites & sui furoris ad-
ministratos adeo turbulentes adsciverat, ut unus
eorum Curiam ausus fuerit post mortem eius incen-
dere, is si vivus, Prætor, Consul fuisset, magnam
Reip. cladem intulisset.

Sed Clodius huiusmodi furoris sui ministratos
adsciverat.

Ergo si vivus, Prætor, Consul fuisset, magnam
Reip. cladem intulisset.

Propositio subdetur: assumptio & complexio his
verbis, an ille, &c. curiam incendere, continetur.
quo argumento demonstrat Clodianorum furo-
rem, & impotentem audaciam.

CONSVLATVM EIVS.] Annum consu-
larem videlicet alterum & quadragesimum. his
porro verbis ἐπισημασμένους ostendit Clodij auda-
ciam, qui vno præturæ suæ anno Remp. penitus
fustulisset.

CVRIAM INCENDERIT.] Alconius præ-
fatione. Populum duce Sextio Clodio scriba corpus
P. Clodij in curiam intulit, cremavitque subsellium
& tribunalibus, & mensis & codicibus librario-
rum, quo igne & ipsa quoque Curia flagrauit,
& item Porcia basilica, que erat ei iuncta, am-
busta est.

QVO QVID.] Hac occasione ad deploran-
dum incendium curiæ & iniuriam in Clodianos
acerbè concitandam delabitur.

TEMPLVM SANCTITATIS.] A multis
curiæ laudibus in vium coniectis facti atrocita-
tem exaggerat, à loci ipsius sanctitate, hic ali-
quis pueriliter disertus ædificij amplitudinem,
magnificentiam, marmora, columnas, purpu-
ras, bases, stylobata, cymatia, encarpas, sug-
grundas, & cætera huiusmodi artificum nomina
à fabricis ambitiosè conquereret, Vitruvium com-
pilarer, Apuleium, Plinium vtrumque, Sido-
nium, quotquot aliquam huiusmodi descriptio-
nem, vel obiter attigerunt, studiosè evolveret,
& verba solis nota fabricis murariis, quasi floscu-
los in orationem intruderet. qua oratione nihil
pueriliter, frigidius, insullius, sed Quando rectius
hic qui nil molitur ineptè? huius rei te monitum
volui, mi lector, ne te recentior ita logopedalia
in huiusmodi puerilitatis scopulos impingat.

TEMPLVM SANCTITATIS.] Locum in-
auguratum in quo non solum homines sanctissi-
mi & integerrimi sententias dicunt pro Rep. sed
etiam ipsa sanctitas domicilium collocat.

AMPLITVDINIS] Maiestatem vt tot Reges,
quot Senatores esse videantur.

MENTIS.] Sapientia & prudentiæ. Consilij
publici, in quo ad Reip. salutem excubatur.

ARAM.] Refugium & asyllum.

FNESTARI.] Cadaveris illatione incestari.

NEQVE.] Non negat omnibò plebem ignes
in Curiam intulisse: sed ait incendium illud obla-
tum non fuisse temerè, sed certo & destinato
consilio Sexti Clodij qui multitudinem incitavit.
quod longè est indignius. nunquam enim id aus-
us fuisset nisi multos coniuratos audaces & fecer-
atos haberet in sua fœdatione.

QVI CVM.] Argumentum à minori ad ma-
ius: quæ propositio syllogismi.

QVAM VIVVS EVERTERAT.] Qui Senatûs
auctoritatem per seditiones deleverat.

SAPELLITIBVS.] Armigeris, stipatoribus.
gloffæ. satellites, δούλοὶ ἐστ. satellitium, δούλοφόν-
ια. Noster,

I.
Satelles.

Cum Iouis alrisoni subito pennata satelles.
quam Virgilius: Iouis armigerum, Horatius
ministrum fulminis alitem, nominavit.
Quidius 14. Metamorph.

-ne posses adire

Cursus equi fecit, circumfusisque satelles.

SANCTITATIS.] Quanta sanctitas, & mo-
rum integritas Senatorum, patet è culpis ob quas
è Senatu deiecti sunt. Fabricius Censor P. Corne-
lium Rufinum Senatu movit, quòd decem argenti
pondo facti haberet, vt ait Epitome Liuiana lib. 4.
decad. 2. ὁ κείνου ἄξιός τις βούησ ἡ ὑπολιτὰ πάλ-
ιαντος γυναικὰ τῆς Πυρρῆς πατρὸς. Cato eum Senatu
movit, qui suam ipsius coniugem coram filia fuerat
ofculatus. Plutarchus in præceptis coniugalibus.
Immo & Domitianus: Ἐπεκρίθη ἡ αὐτοῦ πιαυτὴ ἀξιο-
λογοῦ. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁμοίωσι ἐκ τῶν σέθενδων, ἐπὶ
ἀρχαίῳ. Fecit aliquid, vt Censor, memoria dignum.
Cecilium enim Rufinum Senatu movit, quod falsa-
ret. Xiphilinus ex Dione.

II.
Sanctitas Se-
natus.

AMPLITVDINIS.] Maiestatem & amplitu-
dinem Senatûs ostendit Cines, quem ait Plutar-
chus: διὰ λόγῳ ἐλθόντα τοῖς ἀείροις, τὰ τ' ἄλλ' αὖ τῷ
Πύρρῳ ἔχουσι, ἡ ἴσιν αὐτὸς ἡ εὐκλαπὶς αὐτῷ βασιλείῳ
πάλιν αὐτῶν ἐρεῖν. Cum optimo quoque collo-
catus, tum alia Pyrrho retulisse, tum illud, Senatu-
m sibi multorum Regum confessum videri. Nos-
ter Verrina Sexta 25. Rex denique, Equus est qui
Senatorem populi Romani telio ac domo non inni-
ret, &c. vide quanta esset vel solius nominis au-
thoritas. Spartianus in Adriano: Senatus fasti-
gium in tantum exulit diffidè faciens Senato-
rem, vt cum Tatianum ex præfècto patris, orna-
mentis Consularibus præditum faceret Senatorem,
nihil se amplius habere, quod in eum conferri possit
ostenderit.

III.
Senatus mul-
torum regum
confessus.

PORTVM OMNIVM GENTIVM.] Plu-
tarchus de fortuna Rom. tum multa habet in
hanc sententiam, tum illud: τῶν μεγίστων ἐκ ἀδρα-
πῆς ἡρώων, ἡ ἡρακλειῶν κτ' ἵππας ἡλιωνόων, ἡ
εὐμετεσιβίων, &c. τῆς Ρώμης ἰσχυρῶ ἀξίον λαβούσης,
ἡ ἀδραπυβίων τῶν ἐν ἰδρίῳ ἡ δημοῖς ἐκ αὐτῆς, τῶν
ἀ' ἡλλοθούλων ἡ διατετιῶν βασιλείῳ ἡρακλειῶν, ἡ ἑ-
ρῶν τῶν μέγιστων ἐκ ἀρῆλειων, &c. Cum maxima que-
que humane ditiones & dominatus à fortuna pelle-
rentur & circumferrentur, &c. Rome robur &
augmentum recipiente, & nationes & populos ex-
teriorumque Regum ditiones sibi colligante, maxima
queque stabilitatem & securitatem adeptæ sunt.
Noster 2. de officiis; Regnum, populorum, natio-
num, portus erat & refugium Senatûs. Nostri au-
tem magistratum Imperatoris que ex una hac re
maximam laudem capere studebant, si provincias,
si socios, equitate & fide defendissent. Itaque il-
lud patrociniis orbis verius, quàm imperium po-
terat nominari. Polybius lib. 6. Ἐπὶ τῆς ἰδίας ἡ
πολις τῶν κτ' πάλιν ἡ Πυλίας διαλύσιος, ἡ ἰππικῶν ἡ
βοηθίας, ἡ εὐκλαπῆς περὶ δειπῆς, ἡ πῶν πῶν ἰππικῶν
ἐκ τῆς εὐκλαπῆς. Si quis priuatus, vel civitas quæpiã
ex iis que in Italia sunt, concelatione aliqua, vel re-
prehensione, vel auxilio, vel custodia indigeat, ho-
rum omnium procuratio est genes Senatûm.

IV.
Senatus per-
tus omnium
gentium.

INFLAMMARI.] &c. Rem gestam narrat

Dio lib. 40. Το γδ σωμα τῶ Κλοδίου ἀερόμενοι ἐς τὸ βουλευτήσιον, ἐσώθησαν ἐν ἐπιπέδῳ, ἐν ᾧ ἦτο πύργος ἐκ τῶν βαρῶν ἐπίσσωπτος, ἐκρυπτοὶ ἐν ὀκίνοισι, ἐν τῷ σωμαδεῖσιον. εὐπω τε εὐχὴ ἐμῇ πῶς, οἷα πῦρ τῶν ἄλλοις ἕκαστοιὰ κατακαύσασαι, ἀλλ' ἐν σπασίσειος αὐτὸ ἔσπεύω. ἄστ' ἐν πῶς ἐσάτω τὸ πειθεῖσθαι ἐν αὐτῷ τῇ ἀρρεφῇ, πυρῶν δὲ ἐπὶ τῷ βουλευτῆσι πεισῶν ἐν σπασίσει ἔν τῶ οὐκίαν πῶς τῷ Μιλονος καταλίξαι ἐπιχειροῦσι. *Corpus Clodij in curiam illatum ibi collocarunt, & post hæc rogum e subselliis excitantes, & illum & curiam cremaverunt. Idque factum ex conditio, non impetu aliquo ut fieri solet in multitudine concitatis. Adæd ut*

nono die epulum in foro, fumante adhuc Curia celebrarint, & insuper Milonis domum incendere conati sint. Vides cur factum dicatur non à multitudine imperitæ, quia non repente concitata, sed prudens sciensque id effecerat. Facti rationem adfert Appianus 2. ciuilium: ἐν τῷ βουλευτήσιον ἐκρυπτοί, ἐν τῷ ἐπιπέδῳ βουλευτῆσιον ἔν τῷ ἐν οὐκίαν τῶν πῶς δὲ πειθεῖσθαι. lege τῶν βουλευτῶν. In curiam intulerunt siue in ipsius, quod genere Senatorio esset, honorem, siue in consumeliam Senatûs, quod ista neglexeret.

ARGUMENTVM.

Breui epiphonemate, querelam eorum exagitat, qui nomine Appie via tragedias excitabant. deinde ceteras turbas & seditiones à Clodianis excitatas exponens, fortunam Cælij & constantiam in causa Milonis predicat.

XCII.

ET sunt, qui de via Appia querantur, taceant de curia? Ecquando ab eo spirante forum potuisset defendi, cuius non restiterit cadaveri curia? Excitate, excitate eum, si potestis, ab inferis: frangeris imperum viui, cuius vix sustineris furias insepulti? nisi verò sustinuistis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerunt, cum falcibus ad Castoris, cum gladiis toto foro volitarunt. Cædi vidistis populum Romanum, concione gladiis disturbari, cum audiretur silentio M. Cælius Tribunus plebis vir fortissimus, & in suscepta causa firmissimus, & bonorum voluntati, & auctoritati Senatûs deditus, & in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singulari, diuina, & incredibili fide.

EXPLANATIO.

ET SVNT.] Quam indignum est Clodianos queri & miras tragedias excitare, quod Clodius in Appia via, id est, in monumentis maiorum suorum, occisus fuerit, quod interim de incendio curiæ non querantur.

EXCITATE.] Concessione ironica Iudices hortatur, vt vitam Clodio reddant, si possint, & videant an possint eius viuētis furoribus obstarè.

CVM FALCIBVS.] Scio falces etiam inter cætera armorum genera censerì. malim tamen cum facibus, id est cum tædis ardentibus, vt Curia ignem immitterent.

CVM FASCIBVS.] Vel cum malleolis ad incendium comparatis, vel cum fascibus consularibus è templo Libitinæ petitis, quos Clodianus ad Hypsæum & Scipionem competitors Titi Annij derulerunt: vt ipsos consules crearent, eum deiecerent consulatu.

VOLITARVT.] Hæc vox licentiam quandam & Clodiauorum impunitatem ostendit.

CÆDI.] Verbis vidistis, & populum Rom. vtiitur, quia longè atrocius est & indignius, & populum à seditionibus & feruis agrestibus ac barbaris, & spectante Senatu pulsari. simul vt ostendat omnem multitudinem, quæ quidem erat ciuium, causæ Milonis fauere: cum Cælium silentio auditum fuisse testatur.

COELIVS.] Cum Pompeius leges tulisset de instituenda noua questione, vt auctor est Pedianus: *Hæ legibus obistere M. Cælium Tribunum plebis studiosissimum Milonis conatus est, quia & pri-*

nilegium diceret in Milonem ferri, & indicia precipitari, & cum pertinacius legem Cælii vituperaret, eo processit ira Pompeius, vt diceret si coactus esset, armis se Remp. defensurum. de eodem etiam illud: Cecilius, lege Cælii, Tribunus plebis, & Manilius Cumanus collega eius ereptum è domo triumuirum seruum Miloni reddiderunt, quam alia operam Miloni nauauerit, mihi compertum non est: colligi tamen potest eum frequentes ad populum habuisse de cæde Clodij conciones.

Sed pedem hic figamus. tota confirmatio potest ad duo enthymemata reuocari. alterum est, Clodius insidias fecit, Ergo iure casus est. alterum. Clodius fuit perniciosus Reip.

Ergo premio dignus est qui Clodium interuenit. Prioris enthymematis antecedens à trigesimo secundo numero ad tertium et quadragesimum continetur. hoc est à pædo.

Is fecit insidiam cui bono fuit alterum perire, qui alterum oderat, cum ipse cuius esset natura violentus, qui sperat impunitatem, & se occisurum esse prædixit, & rescitit quando se via daturus esset inimicus, & iter ingressus est cum esset causa remanendi, & loco sibi commodo pugnauit, & habuit secum milites expeditos: sicut contra is non fecit insidias cui omnia fuerunt contraria, & nullis se firmis aut questionibus conuincitur, & post illatum inimico necem reuersus est, nullo metu nulla conscientia turbatus.

Sed talis fuit Clodius, Miloni fuerunt omnia contraria.

Ergo Clodius fecit insidias, Milo non fecit. Clodio bono fuit Milonem perire, non Miloni.

Clodium, à §. 32. ad 35. Clodius Milonem ode-
rat, non Clodium Milo. 36. Clodius fuit natura
violentus, Milo à vi semper abhorruit. à 37. ad
44. speravit Clodium impunitatem, non Milo.
44. Clodius se occisurum esse prædixit. 45. rescit
quando fe vir daturus esset, Milo non con-
tra. 46. 47. 48. Clodius iter ingressus est cum
esset causa remanendi, Milo cum esset necessi-
tas exeundi. 49. 50. 51. Clodius in loco sibi com-
modo pugnavit, Milo incommodo. 54. Clodius
comites habuit ad pugnam expeditos, Milo con-
tra. 55. Milo nullis testimoniis aut questionibus
convincitur. à 58. ad 61. Idem Milo post illatam
Clodio eadem reuersus est nullo metu, nulla
conscientia turbatus, cum tamen de illo varii ru-
mores in vulgus spargerentur. à 62. ad 69. cæte-
ris numeris ad tertium & septuagesimum cona-
tur Orator suspiciones & metus Pompeij leni-
re, è re Milonis esse ratus si Pompeius ab eius
causa non abhorreret. Scio tamen assignari non
posse certam singulis rationibus & argumentis
sedem, quod ea nonnunquam artificiosè per-
misceat. Alterum enchyrama commodius for-
tasse concipitur hoc syllogismo.

*Credendum est neganti factum, quod libenter
predicaret, si veritati id pareretur.*

*Sed Milo negat se ex certo & destinato consilio
intulisse Clodio necem, quod, si posset, libenter præ-
dicaret.*

Ergo Miloni neganti credendum est.
Propositionem omisit orator enchyramate cõ-
tentus: cuius antecedens duas partes complecti-
tur. prior, quod Milo negat se Clodio ex certo &
destinato consilio necem intulisse: sed planum id erat
ex toto orationis decursu, ac proinde proba-
tione non indigebat. posterior pars duo rursus
inuoluit. alterum quod Milo libenter Clodij ca-
dem sibi, ut proprio consilio factam arrogaret,
alterum quod de ea non posset gloriari.

Probat illud superius hoc syllogismo.
*Id quisque sibi libenter arrogat, ex quo laudem
& premium expectat.*

*Sed Milo ex cade Clodij mercedem & præ-
mium expectaret, si eã diceret suo consilio contigisse.*

Ergo eam sibi libenter arrogaret.
Assumptio sic ostenditur. Mercedem & lau-
dem expectat ex ade cuius perniciosi qui eam discere
potest suo consilio contigisse.

Sed Clodius fuit cuius perniciosus.
*Ergo Milo ex cade Clodij laudem & premium
expectaret, si eam dicere posset suo consilio contigisse.*
Posterius membrum, quod, videlicet non possit
Milo de Clodij necè gloriari, sic probatur.

*Nemo potest de eo gloriari quod non est humano
consilio, sed diuina prouidentia tribuendum.*

*Sed Clodij cades non est humano consilio, sed di-
uine prouidentia tribuenda.*

Ergo Milo non potest de Clodij cade gloriari.
Posterior hic syllogismus ab illis 84. verbis. *Sed
huius beneficij, &c.* ad hunc 92. continetur: ille
superior §. 74. & cæteris ad 84. explicatur. At-
que hæc habebamus quæ de confirmationis hu-
ius artificij diceremus.

NOTÆ.

I. **D**E VIA APPIA.] Hanc fusè descrip-
simus in Cæliana, de curia superius, & Pi-
sonianam §. 32. Nota 2.

CADAVERI.] A cadendo vulgo deriuant. 17.
Græcis πῶμα à verbo πῶει.

EXCITATE.] Non absumilis est illa ironia de
provinciis Consularibus 12. *Retinete igitur in pro-
uincia durius eum, qui de sociis cum hostibus, de
civibus cum sociis facit pacis.* & alibi fre-
quenter, vt eo loco ostendimus.

FURIAS INSEPVLTÆ.] Eas opinor mor-
tui furias ait, quas Græci ἀλάστρας & πνευματίας
appellant. Synesius epist. 44. *Τῶν Αἰμαλίου ὃς
ἀλάστρας δὲδωκεν, εἰ δὲζῶντων ἡμῶν, ἐκταμῶσθαι τῶν
πνευματίων.* Veitit Petauus Noster, *Æmyly*
quippe *ultrices furias perhorrescimus, ne contagiæ
tuæ idem in nobis piaculum exprimat.* Mato 4.
diuini operis huc allufit:

*Omibus umbra locis adero, dabis improbe præ-
niam.*

Antiphon accusatore eius qui sui defendenti
causã eadem à se factam esse dicebat: *ὅτι ὃς
ἀποκτείνῃ τοὺς ἐχθρούς ὧν ἐστὶν ἰδούσας αὐτῷ, οὐκ ἔστιν οὐδὲ
πρωσίας ἀποκτείνῃ τῶν τῶν ἀδικούντων δουλοπικῶν.*
Mortuus enim primatus iis quæ à Deo acceptat,
Dei ultionem relinquit furiarum iram. Ibidem:
*Τῶ ἀποκτείνῃ οὐ πρωσίας, δεινὴ ἀδικούντων ἔχθρα
τοῦ τῶν ἀδικούντων πνευματίας.* Nisi pro mor-
tuis ultionem sumpserimus, graues diras habebi-
mus, furias mortuorum. Rursus Maro:

Et Diræ ultrices, & Diæ morientis Elise.

Benè autem addit *insepultis*, quia credebant in-
sepultorum animas non admitti in manium con-
fortia, vt insinuat Maro 6. *Æneidos*, & Plu-
tarchus libro 9. *lympos*. quæst. 5. de anima El-
penoris. *ὅτι τοῦ ἄποκτείνοντος τῶν ἀδικούντων τῶν κατὰ
τὴν φύσιν τοῦ νεκροῦ.* Nondum premixta manibus in
inferos receptis, cadauera insepulcorum. Tertullianus
libro de anima: *Credendum est insepulcorum non autè
ad inferos redigi, quàm iusta perceperint, secun-
dum Homericum Patroclum, iunius in somnis ab
Achille flagrantem: quòd non alias adire portas
inferorum posset, argentibus cum longè animabus
sepulcorum.* Vide 23. *Iliados*. Furie igitur & um-
bræ insepulcorum ad Inferos non receptæ vagari
credebantur, & viuos territare.

CVM FASCIBVS.] Hic locus variè conci-
pitur, legitur: *Qui cum fascibus ad Curiam con-* V.
Fasces electi
Libitinæ de-
Prompii.

currerunt: cum fascibus ad Castoris. Item: *Cum
fascibus ad Castoris.* Crediderim germanam han-
esse lectionem. *Qui cum fascibus ad Curiam
concurrerunt, cum fascibus ad Castoris, &c.* Nam &
Curia Clodianorum fascibus deflagrauit: & mul-
tudo, vt iam vidimus in præfatione Asconij:
*Fasces ex lecto Libitinae raptos artulus ad dominum
Scipionis & Hypsæi, deinde ad horum Cn. Pom-
peij, clamantem eum modò Consulè, modò Di-
ctatorem.* Faciles crediderim hos fasces, ad
templum Castoris, quod in foro fuit iuxta co-
mitium, primò fuisse delatos à Clodianis flagi-
tantibus vt illo ipso & loci & temporis vestigio
Consules crearentur, qui de Milone penas exi-
gerent. Deinde, cum candidati fasces sibi per
ignitionem datos non admitterent, eos ad Sci-
pionem & Hypsæum, Milonis competitors, tan-
dem ad Cn. Pompeium detulerunt. Cæte-
rum obiter notandus est ritus (cuius haud fa-
cilè dixerim an vilius alibi extet vestigium) fas-
ces consulares, cum Resp. Consules non habe-
ret, ad puluinar fuisse lectum Veneris Libitinæ
perlatos, cuiusque quasi custodiæ mandatos, vt
cum noui consules facti essent, inde prome-

rentur. De fascibus nonnihil dictum est in Sextianam §. 17. Sed hæc omnia trita sunt, ut & cuius compertum est Consulibus fascès fuisse duodecim, sex Prætoribus, duos legatis, eam provincias obtinerent: Illud fortasse rarius, quod notatum à viris eruditis, Prætores in urbe cum essent, duos duntaxat habuisse. Plautus Epidico actu l. sc. item l.

TH. *Atenim unum à Prætura tua Epidico abest.*

EPID. *Quid iam? TH. scias.*

Lictores duo, duo viminei ascès virgarum. - Censorinus libro de die Natali exeunte. *M. Ple-torius Tribunus plebis scitum tulit, in quo scriptum est, PRÆTOR VRBANVS QVI NVNC EST, QUIQVE POSTHAC EVAT, DVO LICTORES APVD SE HABETO, ISQVE SVPREMVM AD SOLIS OCCASVM IVS INTER CIVIS DICITO.* Vnde intelligas illud M. Ciceronis 2. agraria de Duumviris Capuanis. *Cum ceteris in colonis duumviri appellentur, hi se Prætores appellari volebant, &c.* Deinde antebant lictores, non cum bacillis, sed ut hic Prætoribus antecunt, cum fascibus duobus.

VOLITARE.] Alibi notavimus hoc verbo impunitatem denotari. Vide Sextianam §. 1. *Alacres latòsque volitare. §. 95. Hi quoque etiam nunc volitant, ut videtis: nec dum vos de vobis aliquid timebitis, illi unquam de se peririmescent.* In

Pisonem 8. *Ludo facere, & pro exercitum volitare passus est.*

CONCIONEM GLADIIS DISTVRBARI.] Post eadem Cælij melior, etiam flagites contigisse narrat Appianus 2. ciuit. lib. 1. *ὁ τῶν ἄλλων ἐπὶ τὸ σάκος, οὐκ ἔστι Μιλωνος ἐπὶ ἐπιλοῖ ἐρευνάτωρ, ἀλλὰ τὸν ἐπιπύρρα ἀναζητῶν ἀπο-εἰμῶν ἔξῃον, καὶ ἀλλοῖσι ὄσοι ταῖς ἰδίῃσι, καὶ ὁρῶ-ζῆσι ἀπο χειρῶν διακοοι.* Magna etiam edita est aliorum flagites, Clælianus non amplius Milonis amicos vestigantibus, sed cum cruciantibus, qui primus occurerat, sive civem, sive peregrinum, & eos maxime qui veste aut annulis aureis eminebant. Idque ait factum in M. Cælij concione: & Tribunus plebis, putà T. Munatio Planco, & Q. Pompeio reliquam plebem, quæ Milonis largitionibus corrupta non fuerat, ad disturbandam illam mercenariam M. Cælij concionem hortantibus. *Καὶ οὕτως ἦ δὲ καὶ Μιλωνος φίλων ἰδιῶντος διακῶντι ἀναζητῶν.* Cecilius & Milo in veste servili fugerunt. *Quæ si vera sunt, mireor quid sit, quod Orator rem tam atrocem & indignam, tam leuiter & quasi cursim pertrinxerit. Nisi fortasse sibi consultò temperavit, quia videbat obici sibi posse, non fuisse verum illum populum, sed fecem plebis mercenariæ largitionibus à Milone corruptam.*

Peroratio ad captandam misericordiam comparata.

f Milonis quem eo venia di- gniore esse dicit, quo mi- nus eam im- plorat à §. 93. ad 99.	ab animi magnitudine qua patriæ salutem suis commodis anteponit. 94. 104.	à simili sue comparatione gladiatorum, quorum	}	timidos & supplices odimus,				
				fortes & generosos seruare cupimus. 93.				
				à spe frustrata pro suis meritis in	}	Senatum.		
						Equites. Ciceronem.		
				ab amore ciuium quos sibi demeruit	}	improbos muneribus & ludis.		
						bonos meritis in Remp. 96.		
				à caussis cur Milo euentum rei securus expectet.	}	conscientiâ rectè factorum. 97. &c.		
						gloriâ, quam ob necatum Clodium iam est adeptus. 97. 98.		
				f	tanto maiore dolore à Milone diuellitur, quo magis est eius diuina virtus. 99.	ne irasci quidem poterit iis, à quibus damnatione Milonis tantum vulnus acceperit. 99.	}	deposcit cladem in suum ipsius caput conuerti. 99.
								nihil studij laborisque prætermisit pro Milone. 100.
implorat	}	Iudices. 100.						
		milites. 101.						
Merita commemorat	}	in se collata						
		} à Milone. à Iudicibus. sua in Remp. 103.						
queritur	}	se nihil habiturum, quod respondeat						
		} à fratri. liberis. se nihil obtinere posse } à iudicibus sibi coniunctissimis. in causa salutari Reip.						
omnes suos dolores ex oppressione Catilinæ redundare. 103.								
dolorem quem ex damnatione Milonis perciperet, comparatione cæterorum dolorum exaggerat. 103.								
exterarum gentium, quæ libenter excipient Milonem si fuerit expulsus. 106.								

PERORATIO.

ARGUMENTVM.

Peroratio duas partes complectitur. alterâ Milonem excusat, quod nec sordidatus esset, nec se ad Iudicum pedes submitteret, aut misericordiam imploraret, alterâ ipse Iudicum misericordiam exposcit. Et nunc quidem exemplo gladiatorum docet Milonem tanto esse misericordia digniorem, quanto minus eam implorat.

XCIII. **S**ED iam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. Quid restat? nisi ut orem, obtesterque vos, Iudices, ut eam misericordiam tribuatis fortissimo viro, quam ipse non implorat, ego autem, repugnante hoc, & imploro, & exposco. Nolite, si in vestro omnium fletu nullam lacrymam aspexistis Milonis, si vultum semper eundem, si vocem, si orationem stabilem, ac non mutatam videtis, hoc minus ei parcere: atque haud scio, an multo etiam sit adiuuandus magis. Etenim si in gladiatoriiis pugnis, & infimi generis hominum conditione atque fortuna, timidos & supplices, & ut viuere liceat obsecrantes, etiam odisse solemus: fortes & animosos, & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus: eorumque nos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam efflagitant: quanto hoc magis in fortissimis ciuibus facere debemus?

EXPLANATIO.

SED IAM.] Satis multa de causa diximus, cum Milonem insidias non necesse ostendimus. qui erat status & cardo nostrae quaestionis. extra causam etiam nimis fortasse multa. cum probauimus Milonem dignum premio futurum fuisse, si nullis insidiis appetitus, sed solo patriae liberandae studio compulsus Clodium perniciosum ciuem, pestem patriae, Reip. procellam e Rep. sustulisset: quod non erat posicum in quaestione.

QUID IAM.] Iustitiâ causae probatâ nihil restat, nisi ut vos orem atque obtester, ut Miloni qui pra magnitudine animi iudicij exitum non pertimescit, neque vestram misericordiam exposcit, ne gratia potius quam aequitate causae absolutus fuisse videatur, ei, inquam, vos misericordiam tribuatis.

NOLITE.] Quoniam nihil magis nocuit Miloni quam ipsa eius siue constantia, siue audacia, ut nec capillum submitteret, nec sordidatus fuerit, nec se ad iudicum pedes abiecerit, nec iudices, ut misererentur, obsecraret, idque nimium quantum Iudicum animos offenderat, & exulcerarat, idem multus est Orator in hac offensione lenienda.

ETENIM.] Non minus est constantia ciuis egregij, quam gladiatoris tribuendum.

Sed gladiatoris vitam petenti irascimur, mortem aduenti ignoscimus.

Ergo & ciui adeoque Miloni vitam & salutem petenti irasci deberemus, non postulanti ignoscere.

INFIMI.] Gladiatores enim vel ferui fuerunt, vel ob scelera ad ludum damnati, vel bello capti, vel denique pauperes qui lucri causa se ad ludum gladiatorium auctorabant. quomodo autem

spectator gladiatores aut seruaret, aut iuberet interfici, dicitur in Notis.

NOTAE.

NOLITE.] Iam aliâ dictum est de Plutarcho causam dictam fuisse, *ὡς τὸ τῶν Μιλωνος ἐυδαιμονίας καὶ ἀσφάλειας παρρησιασθεῖς τῶ ἀγῶνι, καὶ κίβητι ὄψιν, καὶ μετα ἀβίης ἰδίῳ φασὶ ἀπαξιδάσαντες. ὁ δὲ οὐχ ἔπειτα δοκίμους αὐτῶ ἡσίδου πῆς κατὰ δίκην. Ipse Milone confidenter & fortiter sistente se iudicio, neque uolente aut capillum submittere, aut vestem sordidam induere.*

INFIMI GENERIS.] Scio vix quicquam addi posse doctissimis Lipsij commentariis, quibus omnem gladiatoriae pugnae rationem explanat, quaedam tamen ad hunc locum scitu necessaria non patitur instituti nostri ratio praeterire. Infimi generis ait Orator fuisse gladiatores, pauperes videlicet qui seipfos ad gladium auctorabant. Tatianus ad Graecos: *Ἀγρία πῆς ἰσχυροὶ δὲ τῶ κούπια ἑαυτοῖς εἰς τὸ φοβεθῆναι παρρησιασθεῖς, καὶ παλεῖ τῆ ἑαυτοῖς ὁ πατῆρ. ὁ δὲ πλεῖστον ἀντιπῆς τὸς φοβούσους. Sunt qui propter luxuriam sectantur otium, sique vendendos praebent ad eadem. hic se uendunt pauper, diues emit occisores. Immo quod magis miretis, Athenæus lib. 4. Euphorionis Chalcidensis uerbis testatur. *Παρά τῶς Ρωμαῖος ἀσπιδάου πῆς τῶς τῶς ἀποψῆεν βουλομένοισ τῶ κερδίῳ ἀποκοπῆς πλεῖς, ὅς τῶς κηρῶν ὡς τῶς νομίσαντες τῶ ἀδίκῳ. Apud Romanos proponi duo sesteria iis qui uoluerint ceruices suas securi subiicere, ea conditione ut merces ipsorum hereditibus tribuantur. Seruos eos, ut plurimum fuisse liquet ex feruis ipsius Milonis, qui gladiatores ab ipso Tullio nominantur. Testes Eudamus & Byrthia, à quibus Clodius occisus est. testis bel-**

11. Gladiatores infimi generis & conditionis.

AXIOMATA.

Sæpe, qui misericordiam minùs implorat, multo adiuuandus est magis.

Timidos & supplices, & vt viuere liceat offerentes, etiam odisse solemus: fortes & animosos & se acriter morti offerentes feruere cupimus: eosque nos magis miseret qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam efflagitant.

ARGUMENTVM.

Inducta Milonis oratione, eiusdem non solum fortitudinem & constantiam, sed etiam singularem amorem patrie demonstrat: quibus se vocibus examinari dicit Orator, vt illa timoris comparatione animi magnitudo magis eluceat.

XCIV.

ME quidem, Iudices, exanimant, & interimunt hæ voces Milonis, quas audio assiduè, & quibus intersum quotidie: Valeant, inquit, valeant ciues mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati: stet hæc vrbs præclara, mihi que patria carissima, quoquo modo merita de me erit: tranquilla Repub. ciues mei (quoniam mihi cum illis non licet) sine me ipsi, sed per me tamen, perfruantur: ego cedam atque abibo. si mihi Republica bona frui non licuerit, at carebo mala: & quam primùm tetigero bene moratam & liberam ciuitatem, in ea conuiescam.

EXPLANATIO.

ME QVIDEM.] Equidem, diffiteri non possum: videtur eius generositas modum communem excedere: nec eam in illius casu seruare possum constantiam, quam ille in capitis sui periculo seruat: sed eius voces illius fortitudinis indices me exanimant, & vt ita loquat, eancant formidine.

VALEANT.] Hac veluti salutatione ostendit æquo se animo à patria discedere: sint incolumes, nullius egeant adminiculo, & veluti columna, vt se ipsos possint in statu sustinere: sint florentes, firmi sint & robusti veluti in flore ætatis: sint beati, omnibus opibus, omni voluptate circumfluant, vides quo modo paulatim adscendat oratio: incisisque distincta seipsam faciliùs euoluit, quod animum nõ magnopere sollicitù ostendit.

QVOQVO MODO.] Sive me ob Clodij necem vt partidam damnarit: sive ob vim vt repulsam, vt innocentem absoluierit, sive ob partam necem Clodij Reip. salutem, vt innocentem præmiis & honoribus affecerit.

TRANQVILLA REP.] Nullis seditionum procellis iactata, extincto Clodio qui illos fluctus & tempestates suis factionibus in Rep. concitabat.

PER ME.] Qui illam pestem, illum Reip. turbinem oppressit.

SIMILI.] Si eiciò: è ciuitate, postquam extincto Clodio, vitium ex ea sublatum est, eaque ex deformi & malo, in pulcherrimum & optimù statum euasit, at carebo mala Rep. qualis tùm erat, cùm eam viuens Clodius seditionum fluctibus concitabat.

BENE MORATAM.] Bonis moribus & legibus institutam.

IN EA CONVIESCAM.] Ibi ponam domicilium rerum mearum.

NOTÆ.

1.

ME QVIDEM.] Vide §. 90. non ab similibus est versus Aristophanis Acharnens.

Τῆς αὐτῆς ἀντιθέσεως, ἡ διαστάσις ἴσῃς.

Hoc anno mortuus sum & distortus vident.

Terentianus Pamphilus in Andria, actus 4. sc. 1. Charinum importunè interpellantem sic obiurgat: *Cur me enecus? hoc audi.*

Sagaritius Plautinus in Persa sc. 1.

- ab odio me enicui.

Id est verbis importunus & ingratis aures meas obtundis, vt liquet ex response Oxili:

Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus sis.

Sed vulgo, cum aliquid ingratum & præter voluntatem audimus: *vous me faites mourir.* Dio Chrysostomus Isthmiis: *Ἐπαλάσθη ἡ τῶ θεοῦ πείνη καὶ, conservatur & exanimatur timore.*

VALEANT.] Sumitur aliquandò in malam partem, vt apud Tullium: *Valeat, valeat Epicurus.* Valere.

Cum videlicet à nobis aliquem cum fastidio dimittimus: frequentius in bonam, vt hoc loco. ita etiam Græci, *ἀγαθὰ χεῖρα.* & quod aliàs protulimus è Phalaride ad Messenios: *ἐπιβουλή.* πρὸς ἑρῆμωθε ἀπὸ πλάτῳ παρὲς αὐτῶν ἐχορὶ ἀγαθῶν ἡ κακῶν. καὶ ἀγροῦται ὅτι περὶ τὸ χεῖρα χεῖρα πᾶσι. Valere. cùm autem verbum, *valete,* & in bonam & in malam partem capiatur. scitote in malam esse scriptum. Hic autem in bonam, vt nemini dubium esse potest ex iis quæ proximè sequuntur, quibus omnia proprie boni omnium salutationum genera comprehendit: *ὑγῆναι, χεῖρα, εὐδαιμονίαν, ἰσὺστέραν,* &c. de quibus Lucianus habet imprimis curiosà apologia de lapsu in salutatione. & interpres Aristophanis in nubibus ad illum versum,

Πρωτὰ μὲν χεῖρα Ἀθηνῶνισσι ἡ τοῖς σομαχέσσι.

Primum Atheniensibus saluti & sociis omnibus. Præter hanc vocem vsu receptam, Πλάτων ἠρώται, inquit, ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπιστολῶν τὸ εὐσεβῆσαι περὶ θεῶν, οἱ δὲ Περικλέους τὸ ὑγῆναι. Plato quidè initio epistolarum, verbum bene rem gerere, vel beatum esse præscripsit, Pythagorei verò **VALEARE.** Porro illud *sint beati,* idem est atque sint opulenti, vel voluptatibus & omnium rerum abundantia circumfluant. Athenæus libro 6. Τιμαῖος ἐστὶν αὐτῶν εὐδαιμονίησι ἢ Κεραιδίου πάλιν ἐς πᾶσι δὲ τὸν μωροῦ δόξαι: ἡ τὸν ἀνοικῆτα. Timæus Corinthium ait tam beatum fuisse, ut quadringenta &

sexaginta servorum millia possiderent. Vide Platonem epist. 7. ὁ πῦρτι λαγυδύς αὐτὸν εὐδαιμον, &c. de luxu Siculo. Varro lib. 4. Dives, à duo quis ut Deus nihil indigere videtur. Beatus qui bona possidet, & is opulentus ab ope, cui ex opime.

SINE ME.] Seneca epist. 86. Aut Scipio Roma, malim, Aut Scipioni Roma deesse debebat, aut Roma libertas. Nihil, inquit, volo derogare legibus, nihil institutis, æquum inter omnes civis ius sit. vivere sine me beneficio meo patria, causa tibi libertatis sui. Ero & argumentum. Ex eo si plius, quam tibi expedit, creui.

BENEFICENTIAM.] Plutarchus de fuga: Τὸ δὲ ἀλλὸν αἰεὶτο παρὰ γρη῏α τῶν Πυθαγορείων, Ελοῦ

βίον αἰετον, ἰδὲ αὐτὸν ἢ παρὰ θεῶν κέρσει, κἀπὶ τῷ σακκῶν ὄντι κὲ χηνημον. Ελοῦ πόλιν τῷ αἰετῷ, παρὰ θεῶν δὲ αὐτῷ ὁ γρη῏ς τέρσει. Pulchrum enim illud Pythagoreorum præceptum. Elige vitam optimam, eam facies consuetudo iucundam, hic & sapiens & utile est: Elige urbem optimam & iucundissimam, eam tempus patrium efficitur.

A X I O M A T A.

Charam debemus habere patriam, quoquo modo merita de nobis erit
Si Repub. bona frui non licuerit, optandum ut malâ carcamus.

A R G V M E N T V M.

Per exclamationem oratoriam indignatione plenam Milo cum spei sue vanitatem ostendit, tum, si damnetur, iudicij illius ingratorum civium, suæque damnationis indignitatem exaggerat.

O FRUSTRÀ, inquit, suscepti mei labores: ô spes fallaces: ô cogitationes inanes meæ. ego cum Trib. pleb. Repub. oppressa me Senatui dedissem, quem extinctum acceperam, equitibus Romanis, quorum vires erant debiles, bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant, mihi vniquam bonorum præsidium defuturum putarem? Ego cum te (mecum enim sæpissimè loquitur) patriæ reddidissem, mihi non futurum in patria putarem locum? Vbi nunc Senatus est, quem fecuti sumus? vbi equites Rom. illi, illi, inquit, tui? vbi studia municipiorum? vbi Italiæ voces? vbi denique tua, M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, vox & defensio? mihi ne ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opulari?

EXPLANATIO.

O FRUSTRÀ.] Prò quàm inutiles fuerint illi labores, quos pro Rep. toleravi!

O SPES FALLACES.] Quas de gratitudine civium meorum conceperam.

E G O C V M.] Cum in tribunatu meo, qui secutus est Clodij Tribunatum, me Senatus dignitatis, quam superioris anni seditionibus amisit, defendende tradidissem, qui sic extinctus penitissimè deletus fuerat, vt eum consules Piso & Gabinius suis ipsius decretis parère prohiberent: Equitibus Romanis quorum vires ita debiles erant, vt Gabinius Luc. Lamiam nobilissimum equitem ausus fuerit in concione relegare pro Ciceronis salute deprecantem: bonis viris, qui sic oppressi fuerant armis illorum servorum, quos P. Clodius palàm pro Aurelio tribunali conscriptos contra Remp. armauerat, vt iam nihil auctoritatis obtinerent: eum inquam me totum dedissem, omnemque in meo tribunatu operam eò contulissem, vt Senatui suum splendorem, equestri ordini suas vires, bonis omnibus suam auctoritatem restituerem, mihi ne poteram suspicari, illorum præsidium, quos tanto studio defenderam, defuturum.

C V M T E.] M. Tulli, Patria reddidissem, emphasis in verbo, vt nõ tam emissus ex vrbe, quàm & sinu gremioque patriæ retinentis per vim abre-

pus & avulsus esse videatur.

QVEM SECVTI SVMVS.] Cuius in omni vita & administrandæ Reipub. ratione ego & tu semper auctoritati paruiimus.

T V I.] Quos in consulatu tuo cum Senatu ita coniunxeras, vt admodum confirmati iam efficerent tertium corpus civitatis. vide Notas.

V B I S T V D I A M V N I C I P I O R V M.] Aquibus, hortante Cn. Pompeio, missi sunt Romam permulti, quæ M. Tulli, in patriam reuocarent.

I T A L I Æ V O C E S.] Ferendo de te suffragio, quasi diceret, Quam cito illa Senatus, equitum, municipiorum, totius Italiæ studia mutata sunt!

M O R T I M E O B T V L I.] Qui pro tua salute Clodio me opposui, qui eam ob causam meam vitam appetebat, & cum servus, tum gladiatores armauerat.

N O T Æ.

O FRUSTRÀ SUSCEPTI LABORES.] Poëtæ sic exprimit. Iuuenalis sat. 7.

-tennique in pulvere sulcos

Ducimus, & litus sterili versamus aratro.
Naso:

Non profecturus litorea bobus aras.

& alij passim. huc quadrare possit & illud Maronis in Bucolicis:

Atque idem iungat vulpes & mulgeas hædos,

& illud dictum Demoneædis apud Lucianum in eius vita, in impericos philosophos duos qui frustra & infulse disputabant. Οὐ δεκνὸν ἡμῖν, ὦ φίλοι, ὃ ἢ ἔπειθε τῶντων ἡμῶν ἀμείλιχον, δ' ἂν αὐτῶν κἀκοῖνον καταπνῆσαι; Non videtur vobis, amici horum aliter hœdum mulgere, aliter cribrum supponere? quamquam, vt id obiter dicam, Sanctus Xaucerius falsum ostendit aliquando fuisse hoc proeuerbium. Quis vetat eius verba producere è libro 2. epist. 3. In hac insula Ambomo rem vidi incredibilem, & ante hoc tempus inauditam, &c. Caprum, inquam, quid lacte suo paruos alentem hœdos: ubere enim quod prope genitalia unicum habet, tantum lactis reddebat quotidie, quantum scutella capere potest. Ego ipse rem perspexi his oculis, neque enim aliter vi crederem adduci potuissem.

Mulgere hœdos.

Capere lac hœdos.

II. O SPES FALLACES.] Præclare noster initio tertij de Oratore. O fallacem hominum spem fragilemque fortunam, & inanes nostras contentiones: quæ in medio spatio sæpe frangantur & corrumpunt, & ante in ipso cursu obveniuntur, quàm conspiciere poterunt. sic à Synesio ἐπιπλάω, à Luciano, αἰετὶ χροσῶ ἐπιπλάω ἐλπίδες οὐδὲν ἄλλο, ἢ φῶσαι πῦρ ἐπιχρῶσαι, antea ille spes aliud nihil quàm auratis quidam folles. ab Aristotele apud Laërtium, ἐχρηστέες ἐλπίων, vigilantis insonnium nominantur. vide Notas nostras in Vaticanianam 21. Nonnus lib. 38. ἀπειπλίον ἐλπίδα βόσκων, fallacem spem pascens. Sophocles Antigone:

πλῆθ' ἠελκῶδες ἐλπίς, &c. Ἀπὸ τῆς χουροῖαν τρώπων.
- multum errans spes, &c.

Fallacia mente leuium amorum.

Nec abludivit à citatis versus ille Euripidis, quem mihi Stobæus suggestit.

Πολλ' ἐλπίδες ψυδῆσι αἰ ἔλεγοι βροτοῖς.
Rationis experti sæpe spes fallit viros.
vnde & à Quinto Smyrnaeo lib. 8. vers. 10. auræ euaniadæ comparatur.

Ἀλλ' οἱ ἐλπῶν ἢ ἔγω ἐλαχίστους αὐτῶν
Μακροῖσι. κῆρτι δ' ἄλλα ἔχον ἰσχυροῖσι
Πολλοὶ ἐλπίδι ἀσπῶσι ἴσῳσι κινῶσιν.
Illum spes auræ volucrisque similitima vento

Spes fallaces.

Excitat. adstantes ridebant irrita Parca
Corde volutantem.

Nec alio longè sensu Plato in Timæo: Εὐμεδία ἐν-
πνευμαζῶν αἰδῶσθαι τ' ἀλίγω, καὶ ἐπιχρηστέῳ περὶ ἔρωσι.
Fraudi obnoxiam, & quæ facile tum à sensu rati-
onis experte, tum ab amore omnium aggressore in-
frandem inducitur, appellat. & Iucianum πῆρὶ τῶν
μυθῶν οὐκ ἄποσι ἀδ imitationem Cebetis tabulam
delineans spem ita depingit. Παιετα βουδοῦσα δ' αὐ-
τῶν ἢ ἐλπίς εὐσεβέσσωσι καὶ αὐτῶν, καὶ πικρία ἀμαρτωλοῦν
ἐπιχρῶσαι, σπῆδ' εὐκατακλιμαῖον τῆ ἐπίδῳ. εὐπῆ-
δον δ' ἢ ἢ ἐλπίς αἰδ' ἐπὶ πῆδῳ. διαδὲξάμεθα δ' αὐτῶν
ἄλλ' αἰ γυναικῆς ἀπατῶ καὶ δουλεία περὶ δῶσῳ τῶ πο-
νῆ, ὃ ἢ πολλὰ τ' ἄλλοι καταρῶσῳσι, πλεοντῶν ἔχρη-
στῶσῳ αὐτῶν τῶ γῶσῳ, &c. Suscipiens illum Spes
& ipsa formosa, & variis induit vestibus cum in-
troducatur ipso ingressu attonitum. Deinde Spes sem-
per præcedat, excipiens autem illum alia mulie-
res Fraks & Seruius tradant labori. Is autem cum
miserum diu multumque exercuerit, tandem Se-
netuti tradat in manus.

TVI.] Plinius libro 33. cap. 2. M. Cicero
demum stabilivit equestre nomen in consulatu suo
ei Senatam concilians, ex eo se ordine promotum
esse celebrans, & eius vires peculiari populari-
tate querens: ab illo tempore planè hoc tertium
corpus in Repub. factum est: capitique adici
Senatus Populique Rom. Equester ordo. Sed hæc
iam alibi. addi etiam potest ea ratio, quod to-
tus hic ordo incredibili quodam amore Tul-
lium fuerit prosecutus: nam vt testatur Plutar-
chus in eius vita, antequam in exilium mittere-
tur: ὄλιγον δὴν σῶματι τῶ τῶν ἰσχυρῶν ἐλπίδες συ-
μετῆσῳ πῶ ἰδῶτα, καὶ θῆμαισῳ ἐκ ἐλαπίσῳ νῆσῳ πα-
ρηλακοῦσῳ κομῶσῳσι τῆ πικρῶσῳσῳσῳσι. Patum absit
quin uniuersus ordo vestem cum eo mutauerit, &
non patiores vicenis millibus iunioris, sequēban-
tur promisso capillo unâ supplicantes.

III. Cicero eque-
stite nomen
stabilivit.

MUNICIPIO RVM.] Vide Festum, Sigon-
ium. & alios passim.

Spes fallaces.

A X I O M A

ARGUMENTVM.

Occurrit inuidiæ quam poterat hæc apud Iudices libera ingrati ciuium animi exprobra-
tio concitare: & bonorum fiduciam & benevolentiam laudans, eorum timorem excusat; id
enim Miloni non parum fraudi fuisset, si putassent Iudices bonorum animos esse à caussa
Miloni alienos.

XCVI.

NEC verò hæc, Iudices, vt ego nunc, flens, sed hoc eodem loquitur
vultu, quo videtis: negat in grâti ciuibus fecisse, quæ fecerit: timi-
dis & omnia circumspicientibus pericula, non negat. Plebem, & infimam
multitudinem, quæ, P. Clodio duce, fortunis vestris imminebat, eam,
quo tutior esset vita vestra, se fecisse commemorat, vt non modò
virtute flecteret, sed etiam tribus suis patrimonii deliniret: nec timer,
ne, cum plebem muneribus placarit, vos non conciliari meritis in
Republicam singularibus: Senatûs erga se benevolentiam temporibus
his ipsis sæpè esse perspectam, vestras verò, & vestrarum ordinum
occursationes, studia, sermones, quemcumque cuiusmodi fortuna de-
derit, secum se ablatum esse dicit. Meminit etiam sibi vocem præco-
nis modò defuisse, quam minimè desiderari: populi verò cunctis

fuffragiis, quòd vnum cupierit, se consulẽm declaratum. nunc denique, si hæc arma contra se sint futura, sibi facinoris suspicionem, non facti crimen ob stare.

EXPLANATIO.

NEC VER ò.] Hæc interfecit de Milonis constantia, vt hac occasione transeat ad laudandam bonorum erga Milonem beneuolentiam, quasi ad perspecto bonorum studio accersat Milo suum illud solatium & constantiam.

QUO VIDE TIS.] Eum constanter & sine vlla animi perturbatione iudicio nunc adesse.

NEGAT ENIM] Causa constantiæ Milonis est, bene & apud gratos ciues beneficium suum esse collocatum. negat enim se illa quæ pro salute Reip. fecit, in ciuium ingratorum gratiam fecisse, sed ea se fecisse dicit in gratiam bonorum, qui licet aliquo terrore Clodianæ factionis à referenda gratia retardentur, tamen beneficij sunt memores, & ipsum non mediocri beneuolentia prosequuntur.

PLEBEM.] Eorum quos Pub. Clodij furor rapinis & incendijs, & omnibus exitijs publicis paup. inique ab eo tanquam duce latronum immisisti, iam vestis bonis inhiantes omnium fortunæ expectatione deuorant, eam, inquam, plebem, vt tuior esset vna vestra, neque homines illi perditu, rapinarum cupiditate, vos occiderent, se fecisse commemorat Milo, vt non solum suæ virtutis admiratione flecteret, sed etiam, frusto panis in fauces obiecto, eorum rabiem & famem titium patrimoniorum largitionibus mitigaret.

TRIBVS PATRIMONIIS.] Alconius: Puto iam supra esse dictum Milonem ex familia fuisse Papia, deinde adoptatum fuisse à C. Annio suo materno, tertium patrimonium videtur significare matris. aliud enim quod fuerit non inuenio. Sed non video quomodo possimus patrimonium matris, & aui materni distinguere: nisi fortasse sit illud quod Milonis mater à sua ipsius matre acceperat. hæc autem vt videtur, vel largitionibus, vel ludorum editionibus impenderat, ob quas largitiones, vt ait Alconius, Milo postero die factus reus amicitis apud Manlium Torquatum absens damnatus est. Sed aduerte quem adferat colorem Orator: largitionem palam à Milonianis factam esse constabat: eo consilio factam esse dicit, vt plebis diuitum fortunæ inhiantis famem hac largitione facians, diuites à direptione, Reip. ab exitio liberaret.

NEC TIME T.] Locus obscurior, qui si verbo singularibus dispungatur, ibique finiatur periculosus. sic poterit explicari. nec timet Milo, ne illæ largitiones vobis non sint gratissimæ, vosque hoc pacto conciliari meritis in Reip. singularibus, cum ita plebem vestris fortunis imminentem muneribus placarit, & à vobis auerterit.

SENATVS.] Supple, dicit, temporibus his ipsis, quibus in iudicium vocatur. Ostendit ad inductionem omnium ordinum beneuolentiam in Milonem. cuius rei conscientiam secum ablaturum se esse dicit, id est hanc recordationem, & beneuolentiæ testimonium sibi futurum esse solatio, si in exilium mittatur. atque hic quidem Lambinus sectionem 96. finierat, nobis commodius visum est ÷ tribus duas conflare.

MEMIN I T.] Meminit quoties habita sunt

Tomus II.

comitia, se ciuium suffragio consulẽm esse factum, idque tantum sibi deesset, quòd non fuerit præconis voce proclamatus.

SI HÆC ARMA.] Quæ Pompeius in foro disposuit, contra se sint futura, sibi ipsi nullius facti conscius est, quo vel Pompeium vel Remp. offenderit, sed tantum id obfurorem sibi intelligit, quòd aliqui suspicantur eum aliquid vel contra Pompeij vitam, vel contra Reip. salutem nefariè moliri.

NOTÆ.

FLENS.] Nimirum, fluebat Orator Veribus semper lacrymis, semperq; paratis In statione sua.

Quod etiam Demostheni Æschines obiecit contra Ctesiphontem:

Ὅστι κλάει ἃ ἴσῃν, ἢ ἄλλοι γελῶσι.

Hic slet facilius, quam alij vident.

NEGAT.] Reduplicatio eiusdem verbi in fine & in principio. vt Galenus in proreptico. Οὐκ ἰδῶ σοι εἶ ἔχει, ἔχῃ τῷ ἀδελφῷ πύστα, ἔχῃ σοι ἔχῃ κλέει: ἔχῃ σοι κλέπτου, διακίπτου κλέπτου. ἄντων ἔχῃ ἔχῃ ἀγαθῷ κοινῷ ἔχει. Domus quidem tua bene habet, & omnes serui, & equi & canes, & prædia, & quacunque possides bene sunt constituta. Te autem ipsum curatio bona non habet. Pro Sextio 6. Ademit Albino sociari nomen mors filia, sed caritatem illius necessitudinis & beneuolentiam non ademit. Poeta:

Multa super Priamo rogans, super Hectoris multa. Iuuenalis:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Pro Marcello 17. Vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam: gladium vagina vacuam in urbe non vidimus. vbi vide Notas.

TRIBVS SVIS PATRIMONIIS.] Nar-
rat Pedianus præfatione eum populo gratum fuisse: Propter effusam largitiones, imperis quoque ludorum scnicorum, ac gladiatorij muneris maximas. De aliis sumptibus & impensis ludorum à Milone factis, etiam ante Clodij cædem in ipsa petitione consulatus, Nostr lib. 3. ad Q. fratrem epist. 9. Angit vnus Milo, sed velim sinem offerat consulatus: in quo enitar non minus, quam sum enisus in nostro: trique istine, quod facis adiuuabis. De quo cætera (nisi planè vis eripuerit) rectè sunt: de re familiaris timeo: ÷ ἔχῃ μάλιστα καὶ ἑλευθέρως, quis ludos H.S. ccccjooo comparat, &c. Q. antè autè essent illæ ludorum impensa, alibi vt opinor, ostendimus. vide Cyprianum De cleomofyna, vbi diabolum ita loquentem inducit: Munera mihi quam pretiosa, quam grandia, quam nimio & longo labore quaesita sumptuosissimis apparatibus comparant, rebus suis vel obligatis in muneris comparatione, vel venditis, & nisi editio honeste successerit, conuicijs ac sibilis euincuntur, & favore populari nonnunquam pene lapidantur. Quos tales

III. Milonis largitiones.

Munerum impense.

munerarios Christe demomstrat: Quare mirum non est si præter illa tria patrimonio Milo etiã a alieno immane constarit, de quo Plinius lib. 36. c. 15. Ipsam Milonem scilicet inter præcipua animi humani ducos.

Milonis a alienum.

Gloria est amplissimum virtutis premium.

Hanc accepit Milo. Ergo, &c.

Maiorem posterioris syllogismi probat ab effectis.

NOTÆ.

I. NON TAM PRÆMIA.] Seneca cap. i. lib. i. de beneficiis videtur hunc locum præ oculis habuisse: Hoc est magni animi & boni proprium est, non fructum beneficiorum sequi, sed ipsa. Et Claudianus panegyrum de Malli Theodori consulatu sic auspicatur:

Ipsa quidem virtus sibi, solâque latè Fortune secunda nitet, nec fasces ullis Erigitur, plausivæ petit clarescere vulgi. Nil opis externa cupiens, nil indaga laudis, Divitiis animosa suis, immotâque cunctis Casibus ex alta mortalita despicit arce. Hanc tamen inuitam blandè vestigat, & vitro Ambit honor.

Nec sanè multum abludit illud Lyrici:

Virtus repulsa nescia sordide Intaminatis fulget honoribus, Nec sumis aut ponit secures Arbitrio popularis auro.

Plautus Amph. Actu 2. Sc. 2.

-Virtus premium est optimum, virtus omnibus Rebus anteit profecto.-

Sed non est quod in eo diuitiis immoremur. Hoc enim ipsum est, quod theologia naturalis Genius tractat decem libris de Rep. cum enim libro secundo quæstionem hanc posuisset: Sitne inferior infans pauper, infans, cruciatus, iniustus voluptatibus, honoribus, omnibus fortuna bonis affluente, qui iniusta faciens non homines solum, sed etiam Deum latere possit: Εὐχῆν δὲ ἀδικία δίκην δίκων εἶναι μὲ ὄντα. δίκτον οὐδὲ τῶν πλείων ἀδικοῦ τῶν τιμωρῶν τῶν ἀδικίας, ἔξ ἢ ἀκαρτέων, ἀλλ' ἰατῆρ τὰ μέγιστα ἀδικουμένων τῶν μετῶν δίκων αὐτῶν παρσιτεῖ ἀκίαν ἢ δίκαιοσύνην. Extrema enim iniustitia est infans videri, nec esse. Tribuenda igitur est perfectè iniusto perfectissima iniustitia nec ei deneganda: sed finendum, ut cum iniustissime vixerit, iustissimum esse videatur. Hanc inquam quæstionem cum libro secundo præuisset, ad eam toto opere collineat, & libro decimo tandem ita concludit: Πειρώσει αὐτῆν (τῆν ἰουστῆν) τὴν δίκην, ἢ τῆν ἄνθρωπον τὸν ἴσον δικαίον: ἰὰ τὴν μὲν, ἔξ ὅσων ποῦντα δικαίως τῶν ἀδίκων κινῶν. Ipsa iuste viuendum est, sine Gygis annulum habeat, sine non habeat. & præter hunc annulum etiam Orci galeam. Quare laudari non potest M. Brutus, qui cum tota vita mirabilis fuisset, mortem sibi conficiuit: ἀπολοῖσθαι γὰρ δὲ τὸν Ἡρόκληον, ut refert Dio libro 47.

Ὁ δακρυῶν ἀπὸ τῆς λήξης ἀρ' ἔξ ἄλλων, ἐξ ὧν Ἐ ἀπὲρον ἴκονται, οὐ δὲ ἀπ' ἐξ ἡδονῆς τυχῶν. Inclamans illud Herculis dictum, O misera virtus, nomen es vanum: aſt ego Vt opus colebam: seruibas casibus. Quomquam sic viuatur:

quis enim virtutem amplectitur ipsam Præmia si tollas, probus laudatur, & alget. vtaut Iuuenalis Sat. i. Pulchrè verò Seneca epist. 81. Virtutum omnium pretium in ipsis est. non enim exercentur ad præmium. Rectè facti, fecisse merces est. Maximus & Antonius Monachi citant Theologum: Αὐθός ἀπὸ τῆς ἴσας ἔξ ἀπὸ τῆς μείων, ἀπὸ τῶν καλῶν μόνον βλάπτουσιν. Virtus ut virtus maneat, præmium non requirit, sed solam spectat honesta-

tem, Quæ verba desumpta sunt ex oratione, Ep. 8. τῶν πρ'. ἐπιπέποιον πομπῶν. Nihil tamen minus, vt aduertit Dio Chrysolomus in Rhodiaca: οὐδὲς ἀξίωται τῶν πολλῶν, ἔτι μὲν εἴματα καλῶν εἶναι μέντοι αὐτῶν προσεχθῆναι, μάλιστα δὲ εἰδέναι. Nemo ex vulgo eligit, vt quicquid honestum putat esse, id solum factum ab ipso sit, nemo autem sciat.

PERICVLIS PATRIAM LIBERARE.] Aristoteles in politiciis valdè deprecatur gloriæ dilectum ἁπλοῦς, qui suis periculis, sola gloria contentus, nullo suo emolumento constituit patriam liberare. aitque, οὐ γὰρ εἶναι δὲ αὐτῶν ἡγήσασθαι τολμάει. Facile non est hanc animi inductionem multis insidare. Εκείνος δὲ μὴ ἐλπίσιν ἐπαύτηται ἐπὶ διουσίῳ, οὐτως ἔχει φάσκει, ἀὲ ὅπου ἔσται αἱ διαπραττόμεναι, ἔσται, ἰεραὶ αὐτῶν ποσὶν καὶ μεταρῶν τῶν ἀξίωτος. ἀπὸ εἰ μικρῶν ἐπιβλέπει τῆς γῆς ἐξ ὅσων συμβαίνει τιμωρῶνται, ὅσων κριὰς ἔχειν αὐτῶν τὸν διατάσει. Ille enim cum parua manu aduersus Dionysium se contulit, cum hoc animo se esse diceret, vt quoquo progredi posset, eatenus actionem susceptam peracere satis haberet: verbi gratiâ si statim vt terram illam leuiter attigisset, sibi aliquo casu moriendum esset, hanc mortem vt honestam & præclaram se æquo animo laturum. Sed melius Noster, qui virum fortem & bonum ne gloria quidem impelli dicit ad patriam periculis liberandam: sed conscientia virtutis esse contentum.

GLORIAM.] Philosophus 4. etic. cap. 3. H ἀξία, λίγαται ἀπὸ τῆς πᾶσι ἀξία. μέγιστος δὲ τὸτ' ἀξία δὲ τῶν δίκων ἀπὸ τῆς ἀποτιμῆς, ἔξ ὧν μάλιστα ποιστῶν εἰ ἔξ ἀξίωματι, ἔξ τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιβλέπει δίκων. ποιστῶν δὲ ἢ πῶν. Dignitas dicitur ratione externorum bonorum. Maximum verò illud tractemus quod Diis tribuimus, & quadam maxime appetunt qui sunt in dignitate constituti, quodque rerum pulcherrimam esse premium. Illud autem est honor. Neque solum gloriam & honorem, virtutis premium, fed etiam vmbra & imaginem nominant.

Tullius in fine primæ Tusculanæ: Esti nihil in se habeat gloria cur expectatur, tamen virtutem tanquam vmbra sequitur. Seneca epist. 59. Gloria vmbra virtutis est: etiam iniustus comitabitur, sed quemadmodum aliquando vmbra anteceperit, aliquando ante nos est, visendamque se præbet. aliquando in aersu est, maiorque, quò ferior, ubi iniustitia secessit. Eleganter Marcus Tullius duplicem gloriam agnoscit initio tertie Tusculanæ alteram solidam, & velut eminentem effigiem virtutis, quæ in contentiente bonorum laude consistit, alteram foetilem & populatam, quæ verè illius solidæque gloriæ sit imago. Sed quid vetat ipsum audire? Consectaturque, inquit, nullam eminentem effigiem virtutis, sed aduibratam imaginem gloriæ. Est enim gloria solida quedam res & expressa, non aduibrata: eaque est contentiens laus bonorum, incorrupta vox bene sentimentum de excellentem virtute. Ea gloria popularis veluti resonat tanquam imago gloriæ, quæ quia rectè factorem plerumque comit est, non est bonis viris repudianda. Illam vt reor expressam, non aduibratam intelligit Pindarus ode 7. Nemcotum:

Τῶν περὶ ἀπὸ τῆς εἰς τὸν ἔξ ἀπὸ τῶν κλητῶν ἐπιπέποιον αὐτῶν. Πομπῶν δὲ ἀπὸ τῶν ἰσῶν οὐκ οἶται.

Aque vt fluxus ad amicum virum adducens, gloriam veram cantabo, conueniens verè boni merces illa. Notum illud Virtutis & Honoris templum à Marcello constructum. Vide Pitoniarum §. 57.

Virtus ipsa sibi præcium.

II.

III.

Gloria & honor virtutis præcium.

Gloria virtutis vmbra.

Gloria da-plex.

num. 3. Dio Chrysoſtomus Rhodiaca: καὶ μὲν αὐτὸς ἀέρις τῆς ἀεθλίας, τὸ μὲν δὲ τὸ σώματος ἀσκήσαντα πρὸ οὐρανοῦ, καὶ εἰς τὸν κάτασπιναν τοῖς αἰσθητοῖς ἀλλ' ἔχει τὴν ἀεθλίαν ἕως τοῦ αἵματος, ἢς ἀδ εἶται τῆς, τῆς ἀδ ἐξαρθίου. Digna virtutis merces, non una cum corpore nomen perire, neque in eadem conditione esse cum his qui nunquam sunt nati, sed vestigium quoddam relinqui & signum (ut ita quis dicat) strenuitatis.

IV.

BREVITATEM VITÆ.] Vt etiam de breuitate vitæ aliquid ista Nota decerpit, pauca felicitatis in hanc sententiam. Notum est illud Xerxis ex Herodoto in Polymnia: ὅς δ' ὄρα παρὰ τοῦ ὄντος ἕλκυστος ἔσται πᾶσι τοῖς ἀποκλυμαίνουσιν, πᾶσις δὲ τῶν ἀκρίτων ἕως τῆς ἀβυσσοῦς περὶ αὐτῆς ἀνθρώπων. ἐπιπῶν δὲ ἱεῖς ἐὺ τοῦ ἐκαστοῦ καὶ δὲ τῶν ἰδίων. Vt vero vidit totum Hælesponium nauibus cooperum, & omnia passum littora & Abydenorum campos vitæ referens, hic se beatum prædicauit Xerxes: deinde illacrymatus est. Rogatus ab Artabano cur id faceret: ὁ δ' εἶπε, ἐπιπῶν γὰρ ἀποκλυμαίνου κατὰ πᾶσι, ἢς ἀεθλίας τῆς ὁπίας ἀνθρώπων εἶναι, εἰς τὴν γὰρ ἰσχυρὰ πᾶσι τοῖς ὀδῶν ἐξ ἀκαρπῶν ἔτος παύσει. Mihi, inquit, consideranti venit in mentem misereri humanam vitæ breuitatē, siquidem ex his tam multis ad centesimum annum superstes erit nemo. Notum illud etiam aphorismorum exordium. ἡ γὰρ μακρὰ, ὁ βίος βραχύς. ars longa, vita breuis. vnde passim homines ἰσοπέσοι, ἀκάρπιοι πόλις ἀφέντι, &c. nominantur. Sed vel longissima vita defecit eū, qui voluerit omnes auctoritates de breuitate vitæ decerpere: prælati videre ad quem annum vitam putari posse propagari. Censorinus de die natali: Inter ipsos Astrologos, qui in stellarum signorumque ratione verum scrutantur, nequaquam etiā consentiunt. Epigenes in centum duodecim annis longissimam vitam constituit. Berofus etiam in centum sedecim. Alij ad centum viginti annos produci posse, quidam etiam vltra crediderunt. Trebellius Pollio in Claudio: Doctissimi mathematicorum cælum & viginti annos homini ad viuendum datos iudicant, nequæ amplius cuiquam initiā esse concessum: etiam illud addentes Mojen solum, Dei, ut Iudaorum libri loquuntur, familiarem CXXXV. annos vixisse: qui cum quereretur quod iuuenis interiret, responsum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus esse victurum. Nec sanè facillè sic quempiam fenore reperire. Plinius lib. 11. cap. 37. de corde: Ageri id per singulos annos in homine, & binæ drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: ab eo detrabi tantundem, & ideo non viuere hominem, vltra centesimum annum defectu cordis, Ægyptij existimant. Aulonius ex Hesiodo:

Vitæ breuitatis.

Vita longissima in quor annos possit propagari.

Exempla vitæ longissimæ.

Ter denos deciesque nosem super exit in annos Longa senescendum quos implet vita virorum. Sed de spatii vitæ longissimis vide quæ Censorinus de die natali, Plinius lib. 7. cap. 48. Lucianus in uaxpocēsis exquisitissima prodiderunt. Superioribus ceteris seculis repperunt tradunt quemdam Ioannem de Temporibus dictum, qui 361. vitæ annos expleuit. obiit imperante Conrado 2. anno Domini M c x l. cū iam sub Carolo Magno militasset. de quo Fulgostus lib. 8. c. 14.

vocatque Ioannem Tampus. immo vt refert ibidem Fulgostus, Scribit Guido Bonatus astronomus ingenius doctrina, Salutis anno ducentesimo vigesimo tertio supra mille, hominem à se visum, nomine Richardum, qui se cum Carolo Magno stipendia fecisse dicit, & iam quadringentesimum annum vixerat. Sed sic fides penes auctores. Eumenius Panegyrico Cōstantini: Vidisti enim, credo, Constantine, Apollinem tuam coronatæ victoriam, coronatū tibi laureis offerentem, que tricenarium simulæ seruit omem annorum. Hic est humanarum muererit atatum, que tibi vique debentur vltra Pyliam senectitatem.

POSTERITATIS MEMORIA CONSOLARETVR.] PRO Sextio 47. Nesciebam vitæ breuem esse carsum, gloria sempiternum? Item 143. Cognemus denique, corpus virorum fortium magnorū nque hominum esse mortale, animi vero mortuus & virtutis gloriam sempiternam. Vbi vide Notas. Multa etiam habet oratione pro Archia Poëta à §. 23. in hanc sententiam. Maro 9. Æneidos:

-breue & irreparabile tempus Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis Hoc viriuis opus. Sallustius in Catil. Quo mihi rectius esse videtur, ingeny quàm virium opibus gloriam querere: & quoniam vitæ ipsa, qua fruimur, breuis est, memoriarum nostri quam maxime longam efficere. Noster in fine orationis pro C. Rabirio perduellionis reo: Exiguū nobis vitæ curriculum natura circumfressi: immensum gloria. Lysias funebri oratione exti emis propè verbis, ἔγω γὰρ οὐδ' αὐτῶν δὲ μακαρίων τῶν δαιμόνων ἔχων, ἕως μὲν πῦρος ἀφ' ἄπυτων οὐρα κείνητος ἐπὶ οὐρανῶν, εἰ τις ἐπιπέδη διαπύου σὺ γὰρ οὐρανὸν ἀεικέλιον ἀνέμῳ δὴ τῶν ἀέτων αὐτῶν κατέπιπται. Ego verd eos & beatos prædico, ob mortem & inuidio, isque solis mortalium nasci bonum fuisse existimo, qui quoniam mortalia corpora sortiti sunt, immortalem virtutis suæ memoriam reliquerunt. Lesbonax in Proreptico: Ἀπὸ δὴ τῶν σώματος ἀεικέλιον οὐρανὸν ἐπιπέδη. Pric mortali corpore immortale relinquunt monumentum.

MORTVI VIVEREMVS.] Libianus Chria de dicto Ifoctatis: τίς πάρος τῶν οἰκουμένων τὸ τέλος ἔχων, καὶ τὴν ἀθανάσιον ἔχων, ἢς ἀδ εἶται τῆς τῶν ἑβν. In totum orbem terrarum proclat gloriam suam, atque mortuus etiam non finitus, vt ita loquar, vitam.

CVIVS GRADIBVS] Hinc illud Lytici: Virtus recludens immortis mori Cælum, negata tentat iter via Noster in paradoxis: Quibus tandem Romulus gradibus ascendit in cælum? isne que isti bona appellant? an rebus gestis atque virtutibus?

A X I O M A T A .

Fortes & sapientes viti non tam præmia sequi solent rectè factorum, quàm ipsa rectè facta. Nihil est prætabilius viro quàm periculis patriam liberare, &c. Gloria ex omnibus præmiis virtutis est amplissimum, &c. vide.

V.

Vita breuis gloria sempiterna.

VI.

VII.

ARGUMENTVM.

Redit ad profopopœiam Milonis. Ciuam sensum de nece Clodij, Hetruria gratitudinem, omnium gentium lætitiã prædicantis, sibiq̃ ipsi partem hoc factõ gloriã gratulantis.

DE me, inquit, semper populus Romanus, semper omnes gentes loquentur, nulla vnquam obmutescet vetustas: quin hoc tempore ipso, cùm omnes à tuis inimicis faces inuidiæ meæ subiiciuntur, tamen omni in hominum cœtu gratis agendis, & gratulationibus habendis, & omni sermone celebratur. Omitto Hetruriæ festos, & actos, & institutos dies: centesima lux est hæc ab interitu P. Clodij: &, opinor, vltra quàm fines imperij populi Romani sunt, non solum fama iam de illo, sed etiam lætitiã peragrauit. Quamobrem vbi corpus hoc sit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus terris & iam versatur, & semper habitabit nominis mei gloria. Hæc tu mecum sæpè his absentibus: sed iisdem audientibus, hæc ego tecum, Milo.

EXPLANATIO.

DE ME.] Hoc meum factum. Hanc eadem Clodij non solum populus Romanus, sed etiam exterae gentes æternã memoriã prædicabunt.

A SVIS INIMICIS.] Quid prohibet Lambinum producere? qui locum emendat, & *tuis* non *suis*, legendum affirmat, *libris omnibus inuitis*. Sunt enim verba Milonis cum Cicerone loquentis, fuit autem prolapsio facilis à littera T ad S. *Inuidia meæ* autem sunt dandi casus: regunturque à verbo *subiiciuntur*; vt sit hæc sententia, Cùm inimici tui omnibus modis inuidiam meam augent. Hoc est enim faces subiciere inuidiæ per translationem sumptam ab iis, qui facibus subiectis ignem aut flammam augent, vel qui facibus materia subiectis flammam excitant & ignem accendunt. Et sanè hanc esse mentem Oratoris liquere videtur ex illis 103. *Omnes in me meoq̃que redundant ex illo fonte dolores*. vt suo loco dicemus. Hoc ipso, inquit, tempore, cùm inimici tui, qui te ex vrbe eieciant, dolentque te meis actionibus fuisse patriæ restitutum, meam inuidiam augent, & arrepta cædis Clodij occasione, tuam illam restitutionem exilio meo volut vlcisci, hoc, inquam, ipso tempore omni in hominum cœtu celebratur, qui & mihi gratias agunt, quod communem omnium bonorum hostem occiderim, & sibi Reique publicæ gratulantur, quod à tot cladibus fuerit liberata.

OMITTO HETRURIAE.] Hetruriam populatus fuerat Clodius. quare statim atque fama de eius cæde audita est, publica festiuitate Hetrufci sibi ipsis gratulati sunt. Hos autem festos dies, non solum actos ait Orator, sed etiam institutos, quasi cautum fuerit, vt in posterum quotannis idem festi dies agerentur.

ET OPINOR VLTURA.] Legit Lambinus, ex antiquis codicibus, & *opinor altera, vltra*. occisus est autem Clodius XII. Calendis Februarij, vt vidimus in narratione, acta Milonis caussa 111. Idus Aprilis, vt ait Pedianus, vide Notas.

VLTURA QVAM FINES.] Vltra Euphratem ad ortum, vltra Oceanum ad occasum, vltra

Siemem & Meroen ad meridiem, vltra Rhenum ad Septentrionem.

VBI CORPVS.] Non laboro si me mansurus in ciuitate, an verò in exilium abiturus.

HIS ABSENTIBVS.] Iudicibus, hic finit profopopœiam, & illam priorem Perorationis partem de Milonis constantia.

NOTÆ.

NVLLA VNQVAM OBMYTESCET VETVSTAS.] Eodem penè flectu Catullus epigr. LXXIX.

-nam te omnia secla

Noscent, & qui sis fama loquetur anim.

Maro:

Nulla dies vnquam memori vos eximet ano.

Rursum Catullus elegia ad Mallium:

Ne fugiens seclis obliuiscensibus aras,

Illius hoc cæca nocte regat studium.

pro Marcello 9. *Neque vlla vnquam atas de tuis laudibus conticescet.*

FACES INVIDIÆ.] Orator 4. Tusc. 16. *Inuidia non in eo qui inuidet solum dicitur, sed etiam cui inuidetur*. Opus non est priorem significationem verbis ostendere: posteriore epist. I. lib. I. ad famil. *Vt rebus in summam inuidiam adductis ita versamur*. pro Rab. Posth. 46. *Nam in eum cui misericordia opitulari debent, inuidia quæstia est*. vtroque sensu cum incendio comparatur: priore, videlicet in eo qui inuidet. Cyprianus de zelo & liuore: *Tanto inuidus in maius incendium liuoris ignibus inardescit*. Nasa 2. Metamorph. Fab. 12.

-lenique miserissima tate

Liquitur, vt glacies incerto faucia sole,

Felsisque bonis aliter non vritur Herfes,

Quam cum spinosis ignis supponitur herbis

Quæ neque dunt flammam, lenique tepore cremantur.

Posteriore sensu in eo videlicet cui inuidetur, Noster supra 76. *Mortuum se in eius domum illaturum: quã inuidiã huius esset tali viro consiligrandum*. & alibi passim. quibus exemplis vides inuidiam, idem esse atque offensivam, vel potius, vt dialecticè loquar, offensivam obiectam, siue res

II.
Inuidia.

quæ inuidetur. Apuleius apologiâ primâ: *Aggredior enim ad crimen magia, qua ingenti tumultu ad inuidiam mei accensus, frustrata expectatione omnium per nescio quas aniles fabulas deflagraui.*

III.
Gratulari.

GRATIAS AGENDIS, ET GRATULATIONIBUS HABENDIS.] Gratulari nonnunquam idem est atque gratias agere, ut notat Marcellus. Nævius: *Is qui sursum ad cælum extulit suas res Ammulus gratulabatur Divis.* Afranius: *Quod saluus venis melius est gratulari Divis.* Videtur tamen hæc esse distinctio quod Hetrusci gratias agebant propter suum mundum & beneficium sibi ipsis à Milone collatum: gratulabantur Miloni propter gloriam quam fuerat nece Clodij consecutus, nam, ut ait Agretius in Orthographiâ: *Latina est de rebus nostris, gratulatio de alienis.* Quamquam, ut dixi sæpè, confunditur. glossæ. *ὕχαισις, gratias ago, gratulor. ὑχαισις, gratificatio, gratulatio, gratiarum actio.*

IV.
Celebrare.

CELEBRAMVR.] Celebrare proprie est frequenter. Tacitus 16. annalium: *Soranum celebra-*

*uerat, id est, frequenter auerat, pro Cælio 34. Ideo viam munivi, ut eam tu alienis viris conuata celebrares, vide Notas. Celebrari itaque est hoc loco frequenter laudari, & crebro in ore hominum versari, siue, ut aiebat Ennius, *vinum volitare per ora hominum.**

V L T R A.] Ianus Grutterus vir eruditus de Cicerone bene meritus, legit è variis MM. SS. *Et opinor altera, qua fines imperij populi Romani sunt, nec dubitandum, ait de integritate. qua, id est, quam longè, Horatis:*

-ò qua sol habitabiles

Illustrat oras maxime principum.

Quibus porro finibus imperium populi Romani fuerit limitatum, vide Iupia 74. Quod spectat ad imitationem magis poëtice panegyristes Constantini: *Equidem scio gaudentium studia nunc iam in toto orbe florescere, quacumque fama ultra naturam, qua finitur discursus volucres mutata, & plusquam mille vocibus sonora percrebuit, ut omnium nationum gratulationibus consecratur.*

ARGVMENTVM.

Miloni respondens Orator cum animi sui dolorem ostendit, tum antequam Iudicum misericordiam impleret, eorum sibi beneuolentiam commemoratione suæ in illos gratitudinis aucupatur.

XCIX. **T**E quidem, quòd isto animo es, satis laudare non possum: sed quò est illa magis diuina virtus, eo maiore à te dolore diuellor. Nec verò si mihi eriperis, reliqua est illa tamen ad consolandum querela, ut his irasci possim, à quibus tantum vulnus accepero. non enim inimici mei te mihi eripient, sed amicissimi: non malè aliquando de me meriti, sed semper optimè. Nullum vnquam, Iudices, mihi tantum dolorem inuretis (etsi quis potest esse tantus?) sed ne hunc quidem ipsum, ut obliuiscar, quanti me semper feceritis. quæ si vos cepit obliuio, aut si in me aliquid offendistis, cur non id meo capite potiùs luitur, quàm Milonis? Præclare enim vixero, si quid mihi acciderit priùs, quàm hoc tantum mali videro.

EXPLANATIO.

T E QV IDEM.] Tuam illam animi constantiam, qua exilium cæterosque fortunæ casus contemnis, nec quicquam præter virtutis honestatem desideras, & gloriâ quam tibi cædes Clodij peperit, contentus est, satis laudare non possum.

D O L O R E.] Quia videbat facilè non esse, ut erga Milonem, qui non dignabatur se ad pedes Iudicum abicere, aut villo modo pro se deprecari, Iudicum misericordiam obtineret, eam non Miloni, sed sibi ipsi imploraturus est Orator, id è quò doloris sui facit mentionem: quasi Milonis damnatio non tam Miloni, quàm sibi ipsi malo futura videatur.

N E C V E R Ò.] Diuino propè artificio in Iudicum beneuolentiam illabitur, dum aliud agere videtur, & queri quòd nihil habiturus sit in ea clade solatij. hoc sensu. Qui ab aliis cladem acceperunt, solent isis irasci, & vicisci, & ita dolorem suum mitigare: sed ne illud quidem relinquitur, ut is irasci possim à quibus tantum vulnus accepero, quare nihil mihi supererit solatij. Quòd au-

tem is irasci non possit, probat commemoratione sui in eos amoris, & gratitudinis.

N V L L V M V N Q V A M.] Quòd fieri solet in magna sollicitudine, & dolore: nunc ad hos, nunc ad illos se conuertit, quasi stabile solùm inuenire non possit, in quo consistat oratio. quare ad Iudices à Milone, à Iudicibus ad Milonem, à Milone rursus ad Iudices, tum ad centuriones, ad patriam ipsam ad exteras rationes, ad animata & inanimata conuertitur.

E T S I QV I P O T E S T.] Oratoria correctio. Quamquam lapsus sum verbo dum dixi nullum mihi tantum dolorem inustum iri: quasi verò vllus alius dolor enuere mihi possit, qui possit cum præsentis comparari.

Q V A N T I M E.] Commodè suæ apud Iudices existimationis & auctoritatis refractionem, non solum ut suæ gratitudinis specimen exhibeat, sed etiam ut plus momenti & auctoritatis comparet orationi suæ.

S I I N M E A L I Q V I D O F F E N D I S T I S.] Inuenistis ignotum priùs, quòd nunc vobis displicet.

C V R Ñ O N.] Prudenter insinuat, Miloni, si

damnatus fuerit, non Clodij cædem, sed Cicero- nis ipsius familiaritatem obfuturam: quasi ideo solum in inuidiam vocetur Milo, quod Cicero- nem ab exilio reuocarit. Equidem huius perora- tionis artificium mirari magis eloquium possim, quam verbis ostendere: deinde videndum est ne qui fustius explicare velit, is eloquentiæ Tullianæ saporem insulsis paraphrasibus obundat.

NOTÆ.

I. Virtus à Deo procedit.

DIVINA VIRTUS.] pro Cælio §. 39. ostendimus virtutem diuinam dici ob duas potissimum rationes. Alteram quod virtus à solo Deo proueniat. Præter dicta probat hanc sententiam Theophilus libro 2. ad Autolyum auctoritate Simonidis: Οὐ περὶ ἀνθρώπων ἀρετῶν λόγος, οὐ πόλις, οὐ βροτῶν, θεὸς ὁ παυρῆτης. Nemo sine Diis virtutem adipiscitur, non ciuitas, non homo, Deus omnium auctor. Item Euripidis:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν γὰρ εὖ ἀφ' αὐτοῦ θεοῦ.
Mortalibus nil sine Deo conceditur.

II. AD CONSOLANDVM.] Iram & querelam esse solatio vel hinc liquet, quod, vt ait Homerus decimo quarto Iliados,

-πλὴν γλοκίων μάλατος καταλειθεύουσιν

Ανδρῶν ἐν τῆσδ' ἰσθμῶν ἀίεταται-

Dulcor effuso quod melle in peſtora gliscit.

Cuius rei inquit Philosophus rationem i. Rhet. cap. 11. καὶ τὸ ἄρρηκτον ἴδιον. Et irasci iucundum. Et citato Homeri versu huius delectationis causam in spem vindictæ refundit: Οὐδέ τις θ' ἄρρηκτου τῶ ἀδωκῆτος θανούσης πικρῆς τῆσιν. Nemo enim iis quos ulcisci non potest, irascitur. Et pauld post: Οἱ δ' ἄρρηκτοῦ ἀντιλυποῦνται ἀνὰ σφελήτους καὶ πικρῶν ἔμῳ, ἐλπίσιν οἱ δὲ γαίεσσι. Qui irascuntur, incredibile in modum dolent, si non ulciscuntur, sperantes autem gaudent. Ad stipulatur & Plato in Philebo, & in ira, versum Homericum laudans, agnoscit, Ἡθρῶς ἐν λύπῃσιν οὐκ ἴσται ἀκαταλύσιμος. Voluptates doloribus immixtus. Quod & exemplo tragædiarum illustrat, in quibus spectatores tum maximè lætantur, cum maximè ad dolorem & lacrymas excitantur. & ita concludit: Μίλων ὅ γ' οὐκ ἔλπεσεν ἡμῶν, ἐν τῆσδ' ἰσθμῶν καὶ τῆσδ' ἀρετῶν ἰσθμῶν, ἀλλὰ ἐν τῆσδ' ἰσθμῶν ἐπιπέσει τραγῳδία καὶ κωμῳδία λύπῃσιν ἰσθμῶν ἀκαταλύσιμος. Significat vobis hac oratio in lamentationibus & tragædiis non

Ira delectat. cur?

dramaticis solum, sed etiam in vniuersa vita humane tragædia dolores voluptatibus esse permixtos. Tribus his sapientiæ antistitibus Plutarchus & Seneca refragantur. Hic lib. 2. de ira cap. 32. Αἰσῆς ἰρα ἔχει ἀσκήσιον ἢ ἀπὸ δόξης καὶ πλὴν τῆσδ' ἰσθμῶν, ἀλλὰ τῶ δὲ κρῖνον σὺν ἀσκήσιον. ὁ δὲ θυμὸς ἐκρίπτεται μάλλον οἷς ἀπὸ δόξης ἢ ἀπὸ δόξης οἱ δὲ ἀπὸ κρῖνων τῶσδ'. Cum Ingen- tibus flere ac lamentari permittitur, cum lacrymis magnam partem doloris emittunt. at ira ventisatur magis iis que faciunt & loquuntur irati. Sed nec Senecæ ratio quidquam habet momenti, cum à voluptate transfiliat ad honestatem, ac proinde, vt cum Logicis loquar, committat fallaciam accidē- tis: nec Plutarchus videtur à superioribus disside- re. non enim iram & spem vltionis negat esse iucundam: sed ait eam clamoribus & querelis magis incendi. Quamuis qui re vlticis non possunt, verbis vltiscuntur, & hausum esse iniuria dolorem querelis egerentes, & illos, vt ita loquar, iracundia fumos exhalant. vnde & nutrices suos pufiones prolapfos & flentes cōsolatur quadam specie vindictæ lapides percutiunt in quos illi im- pegerunt. Quantam autem vltio pariat volupta- tem, testatur illud Pacuuium:

Dij me, etsi perdunt, tamen esse adiutum ex- pectant,
Quod priusquam intereo spatium vltiscendū donant.

MEO CAPITE LVITVR.] 19. Odyss. ver- su 91. Penelope ancillam ita compellat: Πάτωσ' ἀσφαλιῆ, κίων ἀδελῆς, οὐτὶ με λήθεις Ἐδούσα μὲν ἔργον ὅσῃ κερατῆ ἀκαταλύσιμος. Non audax petulantiq. canis me impune latebis, Quod capite ipsa laus facturus molita sceleratum. Apuleius 3. de asino: Si quid aduersi tuum caput respicit, id omne protinus meo luatur sanguine. He- rodotus libro primo: Γὰρ ὡς γὰρ ἀσπίς ἐστιν ἡ τῆσδ' ἰσθμῶν, ὅ γ' ἴδιον ἐκείνῃ κερατῆ ἀκαταλύσιμος σίβη. Priora enim & ego ipse designant, & meo capite luo.

AXIOMA.

Querela interdum consolatur, & ira in eos à quibus dolorem accipimus.

ARGVMENTVM.

Cum superius damnato Milone solatij sibi nihil superfuturum esse dixisset: nunc eo vno se consolatur, quod nullam officij aut studij partem omiserit, qua sui amoris significatione Iudicum animos magis inflamat.

NUNC me vna consolatio sustentat, quod tibi, ô T. Anni, nullum à c. me amoris, nullum studij, nullum pietatis officium defuit. Ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum sæpè corpus, & vitam obici armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te supplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuo- rum temporum contuli: hoc denique ipso die, si qua vis est parata, si qua dimicatio capitis futura, depono. Quid iam restat? quid habeo, quod dicam, quod faciam pro tuis in me meritis? nisi vt eam fortunam, quæ- cunque erit tua, eam meam? Non reculo, non abnuo: vosque obsecro,

Iudices, ut vestra beneficia, quæ in me contulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdem exitio occasura esse iubeatis.

EXPLANATIO.

N V X c.] Vide quomodo sensim crescat oratio. amoris, qui maior est simplici benevolentia. *study*, quod est amoris quidam ardor, & vehementior animi applicatio. *pietatis*, quæ paternæ benevolentie continet sanctitatem.

E G O I N I M I C I P O T E N T I V M.] Alconius præfat. *Tanta tamen constantia ac fides fuit Ciceronis, ut non populi de se alienatione, non Cn. Pompeij suspicionibus, &c. non armis qua palam in Milonem sumpta erant, deterreri potuerit ad defensionem eius, cum posset omne periculum suum, & offensionem inimicæ multitudinis declinare, redimersitiam Cn. Pompeij animum, si paulum ex studio defensionis remisisset.* Omisi quædam de industria, quæ in libris corrupta sunt, ne explanationi tenebræ offunderent. Sic enim legitur: *Non Cn. Pompeij suspicionibus, non periculo futurum, ut sibi dies ad populum diceretur, non armis, &c. legerim; non periculo futurum, ut sibi dies ad populum diceretur, non armis, &c. nam ut idem præmittit: Dixerunt quoque diem Cicero Plancium ostendebat.*

A R M I S.] Se Clodianorum armis obiecit, tum in petitione Cōsulatūs cūm adesset Miloni candidato, quo tempore Clodiani cum Milonianis penè singulis diebus manus conferebant, tum etiam post mortem Clodij, cūm habitæ sunt turbulentissimæ conciones.

E G O M E.] Ego ad multorum genua accidens pro te supplicavi.

B O N A.] Tibi communicavi omnes fortunas meas, utiis tuo arbitrari ad defensionem tuæ salutis & capitis vterere.

S I Q V A V I S.] Si Clodiani cūm te absolutum senferint, vim inferre conantur, *deposco*, peto ut in caput meum conuertatur.

Q V I D.] Insinuat te in exilium cum Milone esse abiturum, ut qui tanto studio fuerat in patriam reuocatus, hoc pacto Iudices incitet ad Milonem retinendum.

Q V A I N M E C O N T V L I S T I S.] Cūm me tanto studio patriæ reddidistis.

I V B E A T I S.] Quidam legunt, *videatis*, & sanè diceretur *occidere iubeatis*, quàm *occasura esse iubeatis*, nihil tamen ausim innouare.

NOTÆ.

I.
Consolatio à
rectè factis.

C O N S O L A T I O.] A conscientia rectè factorum, ut frequenter. lib. 14. ad Attic. epist. vnde dicitur: *Verum his magna consolatio, conscientia maximæ & clarissimi facti.* Ad familiares lib. 7. epist. 3. *Vacare culpa magnum est solatium: presertim cūm habeam duas res quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam.* Nec immeritò. nam, ut alibi diximus ex Euripide: *Αγαυὸν ἔστω δὲ τὸ δικαιοσύνης ἠδὲ καὶ μακίαν.* Hoc scy sciens est etiam in aduersis voluptates præbere. vide quæ superius §. 63. num. 2. ex Aristotele, Platone, Pindaro, & alijs protulimus.

Sic Carthæta Euandri exiliū cōsolatur 1. Fastorū:

Nec meritis pœnam pateris, sed numinis iram.

Est aliquid magnis crimen abesse malis, &c.

I N I M I C I A S P O T E N T I V M.] vide Vatinianam §. 11. nu. 1. Seneca de providentia cap. 3.

Inimicitia potentium graves sunt: opponatur simul Pompeio, Casari, & Crasso.

D I M I C A T I O C A P I T I S.] Contentio. metaphora vel à gladiatorum pugnis ducta, vel à micatione digitorum. micant enim utrimque gladiatores armis, cūm in se inuicem insurgentes gladios sibi vibratos intentant. Lilius libro 1. de Curiationum & Horationum certamine, cūm dixisset: *Cum tergemini agunt Reges, ut pro suis quisque patriæ dimiceret ferro.* quasi se ipsū explicans adiecit: *ut primò statim concursu increpue arma,*

micant: & que fulser glady, horror ingens spectantes perstrinxit. micantes, id est, vibrantes, siue vibrati & crispati, pugiles etiam dicuntur dimicare, tum opinor, cūm certamen intiri utrimq. micant, siue exultant. vnde & glossæ dimicationem *ἀντικατάστασις* appellant, quàm *ἀντικατάστασις*, hoc versu Poëta expressit:

Constitit in digitos extemplo arreclusus uterque.

Quamuis non solum pugnae apparatus & præluua significat, sed etiam ipsam pugnam & pugilatum eadem glossæ. *Dimicatio*, *ἀντικατάστασις, μάχη, πύκτισσις.* Potest etiam transferri à micatione digitorum, quam Græci *ἀντικατάστασις* appellant. De qua Nonnus in Ioannem cap. 19.

ἀντικατάστασις χεῖρες ἀφέντες, ἐκείνη ἀντικατάστασις.

Et Capurnius ecloga 2.

Et nunc alter nos magis ut distinguere cantus

Positis, tor quisque manus iactate micantes.

Nec mora decernunt digitis.

Sic enim vir doctus emendat, nō discernunt. Varro Parmenone à Marcello laudatus: *Micandum erit cūm Græco virum ego ilibus numerum, an ille meum sequatur.* Glossæ, *micare κατὰ χεῖρας.* Notat alicubi Marcellus micare solitos digitis & in autione, siue cūm licitarentur: ut de venditione carniū est in edicto Aproniani Præfecti verbis: *Consuetudine micandi summotā.* quò Cicero 2. de finibus allusisse videatur: Sed vide quæ diximus in eam quæ est de prouinciis Consulariis §. 9. *Dexteram tendens non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & empta & emenda esse clamaret.* Non dissimulabo tamen Ianum Gruterum è codice Erfurdienis sic edidisse. *Si qua diminutio capitis.* de qua diminutione dictum est frequenter.

O C C A S V R A E S S E I V B E A T I S.] Eadem

Syntaxi Porcius Latro declamatione in Catilinam: *Nihil erit impedimento, quin hostem Respub. crudelissimam atque infestissimam summis suppliciiis, summis cruciatibus muliandum, ac mactandam esse iubeatis.*

A X I O M A T A.

Magna est consolatio amicis non defuisse.

Qua cūque amicorum fortuna fuerit, nostram decere debemus.

ARGUMENTVM.

Quasi suam operam perdidisset, nec potuisset Milonem, ut sibi ipsi consuleret lacrymis mouere, alio se conuertit, & Iudicum, deinde centurionum & militum, qui erant pro templis omnibus positi, misericordiam implorat, ne tam fortem virum exterminari patiantur.

HIS lacrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi: exilium ibi esse putat, ubi virtuti non sit locus: mortem naturæ finem esse, non pœnam. Sed hic ea mente natus est. quid vos, Iudices? quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis? ipsum eiicietis? & erit dignior locus in terris ullus, qui hanc virtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? Vos, vos appello fortissimi viri, qui multum pro Republica sanguinem effudistis: vos in viri, & in cuius inuicti appello periculo, centuriones, vósque milites: vobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsentibus, hæc tanta virtus ex hac vrbe expelletur? exterminabitur? eiicietur?

EXPLANATIO.

HIS LACRYMIS.] Retractatio oratoria. Sed frustra conor Milonem lacrymis mouere, ut sibi ipsi consulat, ut ad Iudicum pedes se abiciat, ut pro se ipso deprecetur.

EXILIVM.] Dnas rationes adfert è moralis philosophia petitas, cur Milo neque mortem, neque exilium pertimescat. Alteram, quòd vbiunque terrarum virtuti studere possit, nec eius exercitatione quicquam habeat antiquius. Alteram, quòd mors pœnæ loco non sit habenda. quippe quæ sit omnibus oppetenda.

SIT HIC EA.] Sed esto: Milo sit adeo fortis & constans, ut neque mortem, neque exilium perhorrescat, idèone debet in exilium expelli?

ET ERIT DIGNIOR.] Eleganter, non ait, Et erit dignior vllus cuius qui remaneat in ciuitate quàm Milo. Sed erit dignior vllus locus qui fruatur virtute Milonis, quàm patria, in qua natus est. longè maiore cum emphasi, non ait hunc virtute præditum, sed hanc virtutem in abstracto, vt loquuntur.

PROCREARIT.] Paulò antè. *Sit hic ea mente qua natus est.* vt obique insinuat virtutem non tam doceri, quàm ex ipsis naturæ fontibus hauriri. vide Notas.

VOS, VOS.] Commodè, facta fortitudinis mentione, ad milites & centuriones, eorum fidem & auxilium implorans conuertit. quo enim quisque fortior est, eo impensius fortibus & generosis fauere consuevit. Aduerte hîc artificium singulare. milites, qui contra Milonem positi putabantur, ita compellat, quasi ad id tantum conscripti essent, vt Milonem à periculo liberarent. Quamuis fortasse cùm fortissimos viros appellat, non tam ipsos milites, quàm & tirones adhuc erant, necdum pro patria sanguinem effuderant, quàm Iudices, & circumstantes emeritos, & variis bellicis exercitiis appellat.

HÆC TANTA VIRTVS.] Milo vir adeo fortis, adeo generosus.

NOTÆ.

SERTVS.] Hanc vocem Lambinus, Victorius, Grutterus & alij fultulerunt. non is ego sum Tomus II.

qui à tantis viris facilè dissentiam: non est tamen magnis scriptoribus insolens animi robur cum vallo quodam & propugnaculo armisque comparare. Horatius:

Ille robur & as triplex

Circa pectus erat, qui singilem truci

Commissit pelago ratem.

Nostræ paradoxo 2. *Animus ipse, qui tot virtutum presidio munitus, tantòque comitatu circumseptus, cùm corpus eius carperetur, carpi certi ipse non potuit.* paradoxo 4. *Sapientis animus, &c. virtutibus denique omnibus, vt manibus septus.* Gregorius Nazianzenus Epitaphio Basilij: *ἦν δ' ὀδύνη πρὸς τὴν αἰνία τῆς δαδίας πικρὸς ὄνους, ἡ πρὸς τὸν αἰῶνα.* Nobis verò ab iis nulla iactura qui mentem densam & septam habebimus. Seneca epist. 103. *Quid est fortitudo? munimentum humana imbecillitatis inexpugnabile: quod qui circumdedit sibi, securus in hac viae obsidione perdurat.* Accius apud Ciceronem i. de diuinatione:

Præm vide ne quem tu esse hebetem deputes atque ac pecus,

Is sapientia munitum pectus egregium gerat.

EXILIVM.] Hoc ipsum videtur innuere

Carmenta primo Falstorum:

Omne solum forti patria est, vt piscibus aquor,

Vt volucris vacho quicquid in orbe patet.

Post Euripidem:

Απὸς ἰδὸν ἀπὸ αἰῶνος πατριος,

Απὸς δὲ τῶν ἀπὸ δὲ τῶν αἰῶν πατριος.

Aquila volanti est omnis aër peritius,

Omnisque tellus patria est forti viro.

Plutarchus opusculo de fuga: *Πατρις δὲ γίνεται πᾶσα ἢ πᾶσι θυσιῶν ἀπὸ τῶν ἁγίων καὶ ἰσχυρῶν καὶ ἰσχυρῶν πατριος ἢ τῶν τοῦ πατριος, καὶ πατριος τῶν πατριος. ἔστι δὲ πατριος. Patria verò continentis sit vrbis omni homini qui vti dixerit, & radices habuerit, quæ ubique vimere & nutrire & cuiusque loco adnasci possint. Ante hos omnes Democritus: *Ἄνδρες σὺν πᾶσι τῶν πατριος ἢ ἀγαθὸς πατριος ὁ ἕκαστος κόσμος.* *Vir sapiens patria est mundus vniuersus.* Philo de nobilitate: *Αἰσχος ἢ ἢ πᾶσι πᾶσι καὶ αἰσχος, ὅτι πατριος ἀπὸ τῶν ἁγίων ἢ τῶν αἰῶν ἀπὸ τῶν αἰῶν ἀπὸ τῶν αἰῶν. Omnis improbus domo & ciuitate**

Omne solum
forti patria
est.

prinatus esse censendus est, cum virtutis exul sit, vere sapientium virorum patrie.

III. MORTEM NAT.] Eadem mens fuit Anaxagoræ apud Lærtium, qui ab Atheniensibus morte damnatus, εἶπεν, ὅτι ἀεὶ κἀκείνους κἀκούει παλαιὰ ἢ

Mors naturæ finis est, non pœna.

φύσις κατὰ φύσιν. Et illos, inquit, & me iam pridem natura morte damnauit? Et Socratis apud eundem qui Περὶ τῶν εἰρησίων διαταγῶν σου κατὰ νόμον Ἀστυνοῦ κἀκείνους, οὐκ ἔστι φύσις. Dicenti cuidam Athenienses te morte damnarunt, & eos, inquit, natura. Gorgias Apologia Palamedis: Θάνατος μὲν δὲ ἢ φύσις φασὶν εἶναι ψυχῶν πάντων κατὰ φύσιν τοῦ θνήσκου ἢ τῶν ἀνθρώπων. μετὰ δὲ τῆς ἀπηναιχίας δὲ τῆς πύσης ἀκούσιος ἔστι, ὅτι τὰς μὲν ἀπηναιχίας ἀκούσιος, ἢ μετὰ θνήσκου μαρτυρῶν, καὶ τῆς ἀκούσιος ἐπιπύσης βίαιος ἀκούσιος. Omnes enim natura aperto calculo morti addixit, cum primum in lucem editi sunt. at de honore & infamia mihi periculum incumbit, verum mihi iuste moriendum sit, an cum maximis probris turpissimâque causa violenter moriendum.

IV. QVA NATVS EST.] Magna fuit olim questio, & ab omnibus propè Philosophis ventilata, nascereturne virtus nobiscum, an à magistris doceretur, vide Plutarchum quodam opusculo id ex professo tractantem, & Platonem in Memone, qui suam disputationem ita cōcludit: Ἀρετὴ ἢ εἰς οὐτὴ φύσει, οὐτὴ διδακτοῦ, ἀλλὰ θεῶν μοίρα παρὰ φύσιν ἢ ἀκούσιος τοῦ εἶναι ἀπὸ πύσης. Virtus neque natura, neque disciplina acquiritur, sed diuina quadam sorte contingit iis qui eam adepti sunt. Sic enim interpretor rarus verba αὐτοῦ ἢ δὲ textu Platonis esse penitus aliena. Protagoras tamen virtutem doceri posse demonstrat, eique Socrates acquiescit. Aristoteles virtutis adeptionem, non naturæ, sed consuetudini tribuit, eamque docet

Innasciturne virtus an acquiritur?

ἢ θανάτου, tanquam θανάτου nominari. melius, vt opinor, Philo, Clemens Alexandrinus, Augustinus, Tertullianus, Plutarchus, de quibus pro Cælio ad Sectionem vndecimam Nota vltima, qui ad virtutis consecutionem, naturam, disciplinam & exercitationem requirunt. addenda esset & illa δὲ αὐτῶν Platonis, sed hanc diuinam sortem, & Dei interni doctoris instinctum arbitror disciplinæ nomine contineri: licet, si propriè loqui volumus, doctrina ad magistrum, disciplina ad discipulum referatur.

MEMORIAM MILONIS.] Nescio an ad hunc locum Poëta respexerit:

-quamuis, heu nefas!

Virtutem incolumem odimus Sublatam ex oculis quarimus inuidi?

quo loco etiam virtus, pro viro virtute prædico sumitur, vt mox: hanc virtutem excipiet. &, hac tanta virtus expelletur. Tacitus 15. annalium: Trucidatis tot insignibus viris ad postremum Nero virtutem ipsam excindere concupiuit, interfecto Ba-reta Sorano & Thrasea Pato. Vide pro Marcello §. 10. Tanta auctoritas. Lysias in Theomestum: Τί δὲ ἀπὸ τῶν ἀδικησάντων ἀκούσιος, ἢ τιθῆναι ἐκ τῶν ἔχθρων, ἀπὸ τῶν ἔχθρων τῶν πύσης ἀκούσιος, οὐ τῆς ἀρετῆς τὴν μουσίαν ἀκούσιος τῆς ἀδικησάντων ἀκούσιος τῆς δὲ τῶν κακίως, ἀκούσιος τῶν πύσης. Quid enim eo molestius audiri potest, quam si ab inimicis interfectus, à liberis suis concipis esse dicatur, cuius virtutis monumenta in templis nostris, isorum verò ignauia in templis hostium visuntur. Quod non multum abludit ab Oratoris sententiâ.

ΑΧΙΟΜΑΤΑ.

Exilium ibi est, vbi virtuti non est locus. Mors naturæ finis est, non pœna.

ΑΡΓΥΜΕΝΤΥΜ.

A personarum, & causse circumstantiis suam miseriam exaggeras, & animos Iudicum ad misericordiam grauius inflammas.

CII. Me miserum, ô me infelicem, reuocare tu me in patriam, Milo, potuisti per hos, ego te in patria per eosdem retinere non potero? Quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Qu. frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille seruasset? at in qua causa non potuisse? quæ est grata gentibus. à quibus non potuisti? ab iis qui maximè P. Clodij morte acquirunt. quo deprecante? me.

EXPLANATIO.

ME MISERVM.] Orator actionibus Milonis fuerat bonorum omnium suffragio patriæ restitutus: hinc igitur suam calamitatem deplorat, quòd per eosdem Milonem non possit in patria retinere.

QVID RESPONDEBO.] Etsi primo aspectu videri possit frigida commemoratio liberorum, eâ tamen in perorationibus liberetur vsurpat, vt in Cæliana 79. Iudices enim facit suorum liberum meminisse, qua recitatione leniter titillati faciliùs erga reum molliantur.

QVID TIBI.] Apostrophe. Quid tibi, Q. Frater, respondebo è Gallis redeunti, in quibus nunc versaris legatus Iulij Cæsaris, qui nunc eam obti-

net prouinciam. CONSORTI MÆCVM.] Qui cum particeps fueris illius cladis & calamitatis, quæ mihi in exilium acto per Clodium illata est, consors etiam & particeps fuisti & singularis illius benefactor, quo me Milo in patriam reuocauit: ac proinde grauius feres casum Milonis.

ME NON POTUISSE.] Prudèter, beneficij per Milonem à Iudicibus & omnibus bonis accepti facit mentionem, tum vt suam calamitatē deplorat, qui se Miloni gratum exhibere non possit eiq. gratiam referret: tum vt Iudices hac beneficij cō-memorazione sibi magis deuinciat: tum denique, vt eos prouocat ad conferendum nouum beneficium, vt vetus illud nouo merito tueantur.

AT IN QVA.] Iampridem præclaram subiectionem aduertis. Milonis autem causam gratam gentibus esse dicit. quia, vt superius dictum est 98. *Vtra quam fines imperij Romani sunt non solum fama de Clodij cæde, sed etiam latius peragratur.*

AC QVIERVNT.] Securi facti sunt. magnam oblationem perciperent, quasi summam votorum suorum fuerint adepti.

QVO DEPRECANTE? ME.] Aduerte loquendi rationem: *Respondeo me non potuisse Milonis salutem tueri, deprecante me. diceret alius: me deprecantem.* Sed non est quoddam semper magnorum auctorum scripta ad Priscianum, vel Depaupterij calculos exigamus, cum præsertim nosse se satis ipsa sui nominis maiestate defendat.

NOTÆ.

I. **R**EVOCARE.] Eodem è fonte miserationem accersit, pro Sextio 14.6. *A ego in hac urbe esse possum his pulsus qui me huius urbis compotem fecerunt?* Et sanè miserum est is non posse referre gratiam à quibus beneficium accepit. Talis est apud Curtium lib. 5. Darij morientis querela. ad quem cum venisset Polystratus Alexandri miles: *Deficiens aquam poposcit, quam alantam postquam bibit, Polystrato qui eam tulerat:*

Miserum est non posse gratiam referre.

Quisquis es mortalium, inquit, hoc tibi extremum vineris calamitatis genus accidit, vt pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam, ac referat Alexander, &c. Verùm alia ratione Noster etiam miserationem inflammat, quoddam non solum à Milone distrahat, sed etiam animaduerat suam apud bonos gratiam frigere, de quibus omnia sibi amicique promiserat. Illustris est locus pro Plancio: *Memini enim, memini, neque unquam obliuiscar noctis illius, cum tibi vigilanti, asidenti, mærenti, vana quædam miser atque inania falsa spe inductum, pollicebat me si essem in patriam restitutus, præsentem tibi gratiam relaturum: sin autem vitam tibi fors ademisset, aut vis aliqua maior reditum peremisset, hos, hos (quos enim ego tum alios animo intuebar?) omnia tibi illorum laborum premia pro me persoluiros. vide.*

II.

QVID RESP. LIBERIS MEIS.] Libenter in perorationibus facit fratrum, parentum, & liberum mentionem: quod quia in Milone supplicationem aspernante, facere non potuit, in sua ipsius persona facit, quasi non Miloni, sed sibi ipsi Iudicum misericordiam imploret. quo in genere, vbi reorum & causæ conditio pateretur, quantus fuerit artifex ostendit in Oratore: *Nec verò miserationem solum meus Iudicum permanenda est, qua nos ita dolenter uti solemus, vt puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus, vt alii in causa excitato reo nobili, sublato etiam puero paruo, plangere & lamentatione complectemur formam.* Vide perorationem Fonteianæ, matris eiusdemque sororis com-

Commemoratio liberorum ad miserationem vitulæ.

memoratio, quantam in animis miserationem inflammet pro Murena tum matris memoria dolorem incendit, tum illud de C. Murena fratre, qui tum Prætor Galliam obtinebat: *Quo antea C. Murenam, fratrem suum adspicit? qui huius dolor? qui illius meror erit? que viri sine lamentatio?* &c. Rursum pro Murena: *Si huic, huic misero puero, vestro ac liberorum ceptorum supplicis, &c.* pro Sylla: *Hic vosorat, Iudices, parum vt se aliquando si non integra fortuna, at afflicta, patri suo gratulari sinatis.* Huic misero notiora sunt iudiciorum itinera quàm disciplinarum. Ne morer vide perorationes Plancianæ, & Sextianæ. hoc autem ideo fit, quoddam animi Iudicum blanda liberorum tum reipsum, tum suorum recordatione, iucundo pietatis sensu leniter tentati, facilius deinde e gra tum molliantur. nam vt notat Aristoteles. 2. Rhet. cap. 8. ad misericordiam sunt procliuiores: *ὅτι ἐπιφύσει γενναιοῦς, καὶ τὸ πῶν ἢ γενναίους.* Præclatè Magus 10. *Æneidos:*

*Per patrios manes & spes surgentis Iuli
Te precor hanc animam serues natoque patrique.*

III.

QVO DEPRECANTE? ME.] Huiusmodi casuum mutationes crebras reperire possis apud optimum quemque scriptorem. vt bis apud Xenophontem quarto *Κύρου πύθιας.* *Επινοήσας δὲ οἱ αὐτὸν πύθια ἔσθαι τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ὅτι τῶν Περσῶν ἰσχυρὸν ἔσθαι, ἠπείθετο δὲ εἶναι, φόβος δὲ πολὺς εἶναι ἐπὶ τῷ στρατοῦ, οἱ τὴν ἐπιμαχίαν αὐτῶν ὡς ἀδύνατον ἔχοντες, τῶν Ἀσσυρίων ἔδωκεν, καὶ οἱ τῶν κελῶν εἶναι ἀποκρίνω.* Cogitantes quantis *Assyriorum affectu fuisent iniuriis, eorumque principem esse desuntam, eos esse villos, multum in exercitu terrorem, facios animo despondere, hac vis cogitantibus visum est vile rebellare.* *ἐπινοήσας, τῶν Ἀσσυρίων.*

Item: *O δὲ τῶν βασιλέων ἐπὶ θῆραν αὐτὸν περὶ καλῶς, καὶ αἰεὶ αὐτῶν ἐπιφύσει ἀκατάτος, ὡς πολλὸν κρείσσον αὐτῶ ἰππικῶν ἡρώδης εἶναι, ὁ αὐτὸν ὡς εὐχὴ πειθίζεα.* Is verò qui nunc regnat eum ad venationem inuitans, eique permittens ut quantum posset venaretur, quippe qui se equitem ipso longè meliorem putaret, iste ut cum amico venabatur. *O βασιλεὺς καλῶς.* Rex inuitans. pro βασιλέων καλῶς. Rege inuitante. Antenor Homericus *Iliados* γ'. versu 210.

*Ἐπίπτον ὑπὸ Μενέλαος ὑπερέχον ἑυρέας ὄμους,
Ἄμφω δ' ἐξ ὀνόμαζο γενεάτῳ τῆς Ἰουδαίας.
Stantibus his humeros supra Menelaus habebat,
Sed venerabilior Laertius, ambo sedentes.*

Et alibi:

*-ὁ δ' ἀρχαῖος πεπειθὸς
Πῖσσα δ' ἐξ ὀνόμαζο
-ille inba splendore superbus
Illum genas ferunt rapidi.*

Vide Plutarchum opusculo de *Heneti* poeti qui alia plura congeffit. Sed vanus sim, si veim idem in Latinis ostendere: cum Nonnius Marcellus id iam exhaurerit.

ARGUMENTVM.

Iudicum misericordiam implorat, & suam rursus calamitatem ostendit, partim à causâ & fonte sui doloris, partim ab eiusdem acerbitate: quam voto quodam inexpectato mirum in modum exaggerat.

CIII. **Q**UODNAM concepi tantum scelus? aut quod in me tantum facinus admisi, Iudices, cum illa indicia communis exitij indagavi, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosque redundant è fonte illo dolores. Quid me reducem esse voluistis? an ut inspectante me, expellerentur ij, per quos essem restitutus? Nolite, obsecro vos, pati, mihi acerbiorum reditum esse, quam fuerit ille ipse discessus. Nam qui possum putare me restitutum esse, si distrahor ab iis, per quos restitutus sum? Utinam Dij immortales fecissent (pace tua patria dixerim: metuo enim ne sceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) ut P. Clodius non modò viueret, sed etiam Prætor, Consul, Dictator esset, antequam hoc spectaculum viderem.

EXPLANATIO.

QUODNAM.] Obiter perstringit Catilinæ coniurationem suis consiliis oppressam: ut ideo Milonem in inuidiam vocari demonstret. Quasi dicat: Dolo angor, quia Milo in periculum capitis adducitur, in periculum adducitur, quia omnes ab inimicis meis faces inuidiæ eius subiciuntur, siue quia inimici mei eius inuidiam augent, augent eius inuidiam, quia me ille in patriam reuocauit: reuocauit, quia eiectus fueram factionibus Clodij: eiectus sum, quia coniurationem extinxeram. Ergo à primo ad vltimum his doloribus angor, quia coniurationem oppressi. & ita omnes in me meosque redundant è fonte illo dolores. Quem motum ut vehementius inflammet, interrogationem oratoriâ usurpat, iaceret enim & frigida esset Oratio, fluida loqueretur: *Nulum mihi videor admisisse scelus, nullam in me facinus admisisse cum indicia, &c.* addidit illa, quam vocem si omisisset, totum orationis aculeum perdidisset.

INDICIA.] Quomodo litteras à coniuratis ad Catilinam, & Allobroges datas indagauerit & protulerit in Senatu, ipse fusè & discretè narrat tertia in Catilinam.

COMMVNIS EXITII.] Vulturcius indicauit, se habere mandata ad Catilinâ, ut ad Urbem quamprimum cum exercitu accederet: id autem eo consilio, ut cum vrbem omnibus ex paribus, quemadmodum descriptum distributumque erat, incendissent, cedèntque infinitam ciuium fecissent, præsto esset illi, qui & fugientes exciperet, & se cum his vrbanis ducibus conungeret.

EXTINXI.] Vix coheret oratio, neque enim video quid sit indicia coniurationis siue exitij communis extinguere. quare fortasse aliquid desit, ut protuli: cum illam flammam coniurationis extinxi. Sed antiquitatis reuerentia facit, ut nihil ausim innouare.

EX ILLO FONTE DOLORIS.] Scio nostro non semel heroici clausulas excidisse, sed tamen accommodatior lamentis erit numerus, si, ut alij codices habent, verbi in hanc seriem digerantur, *redundant è fonte illo dolores.*

QUID ME.] Quid me comitiis centuriatis magno totius Italiæ censens, vestris suffragiis in patriam reuocatis? causam subiicit penitus inuidiosam, & ad motum idoneam.

DISCESSVS.] exilium.

DISTRAHOR.] diuellor.

VTINAM.] A comparatione sui doloris magnitudinem ostendit, quem maiorem esse dicit, quam futurus fuerit ille dolor, què percepisset, si Clodius ad Præturam, Cōsulatam, Dictaturâ fuisset euectus, quia tamen res incredibilis videri poterat, non indicandi modo vitur, sed optandi: quo magis magis que inflammatur oratio.

PACE TVA.] quam vim habeat & illa patriæ cōpellatio, & veniæ petitiō sentire magis possum quam explicare. certè & magnam in se misericordiam concitat, & non minorem in Clodium inuidiam.

NOTÆ.

QUODNAM.] Longè maiore cum apparatu pro Sextio 145. *Quod tantum est in me scelus? quid tamopere deliqui illo, illo die, cum ad vos indicia, litteras, confessiones communis exitij detuli? cum parui vobis? At si sceleratum est amare patriam, pertuli penarum satis: euerisa domus est, fortuna vexata, dissipati liberi, raptata coniux, &c.* vide fusè.

INDAGAVI.] Metaphora ducta à venatoriis canibus quæ odorantur ferarum vestigia. lib. 2. in Verrem 133. *Acutissimè tota provincia quid cuique esset necesse indagare & odorari.* Varro lib. 4. de lingua Latina venatoribus ipsis tribuit: *Vestigator à vestigijs ferarum quas indagatur.* Festus: *Etiam canes indagatores sagaces sunt appellati.* Vide Pisonianam §. 83. lib. 6. ad Atticum ep. 4. cum dixisset: *Illud præterea iustitiam ad te scribam, tu sagacius odorabere.* Subdit epistola sequenti scribens iterum nescio quid secretius: *hoc tu indaga, ut soles.*

EXTINXI.] Pro Cælio 70. *Que lex sedata illa flamma consularis mei fumantes reliquias coniurationis extinxit.* Vbi protulimus Themistium orat. 6. *ὡς τὴν φλόγα σέβου τὴν Σουδρικῶν. ἢ Σεϋθῆϊκῶν φλόγα extinxerit.*

ET.

INSPECTANTE ME.] Amphitruon apud Euripidem in Hercule eodem penè argumento misericordiam mouet:

Μία δὲ τῶν δὲ γαίην ἀεὶ, ἰερὸν ἔσθαι, κτήν ἢ μὴ, τὸ δ' ἀδελφίας πάλιν πάρος, ὡς καὶ τῶν εἰσδιδούσων ἀσπίον Δία, Ἐυφράζωμαι, ἢ κελώωμαι μάλιστα Πάρος τι πετιέα.

Vnum hoc precamur pace quod fiat tua Hanc ut misellam, neque des leibo prius, Quam filios cum morte luctantes diu Videamus animam fundere, & matrem, & patris

Clamare patrem. -

Eodem penè sensu nollet Noster ab exilio fuilse reuocatus, ne ad hoc redisse videatur, ut amici inspectante peellerentur. Huiusmodi pathos habetur 12. Æneidos:

An fratris miseri letham ut crudele videres?

Huc refertur potest Caligulae immanitas, qui, vt ait Suetonius in eius vita cap. 27. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat, quorum vni valetudinem excusanti, lethum misit & Capione eam ad rem adesse iussit. Πυθουδου τ' αὐτῷ ἐν μισοῖ γὰ οἱ ἐπιπέτοι, ἀσπίον ἐξ ἢ ἀκρίων σφκλιώα. Et inquit rogantem an saltem conuincere permitteret, iugulari imperauit. Dio lib. 59.

PACE TUA.] Solemnis formula cum verbi inuidiam deprecamur. vt 3, de legibus: Pace tua dixerim. 3, de officiis. Pace vel Quirini, vel Romuli dixerim, pro Marcello: & hoc pace dicam tua. Q. Catulus 1. de nat. Deorum: Pace mihi liceat caelestes dicere vestra. Petronius in Sat. Pace vestra liceat dixisse, primi omnium eloquentiam perdidistis. Naso lib. 3. de Ponto elegia prima:

Pace tua, si pax ulla est tua, Poutica tellus Finitimum rapido quam teris hostis equo, Pace tua dixisse velim. -

ARGUMENTVM.

Redit ad commendationem Milonis, & occasione è superioribus sumpta in exclamationem erumpens, eumque rursus loquentem inducens miratur eius tum fortitudinem, tum patria charitatem, atque inde ait Milonem in patria retinendum.

ODII inmortales fortem, & à vobis, Iudices, conseruandum virum! Minimè, minimè, inquit, immo verò pœnas illi debitas licet: nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. Hiccine vir patriæ natus, vsquam nisi in patria morietur? aut, si fortè pro patria, huius vos animi monumenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulchrum esse patiemi? hunc suâ quisquam sententiâ ex hac vrbe expellet, quem omnes vrbes expulsam à vobis ad se vocabunt?

EXPLANATIO.

ODII.] Solent vt plurimum oratores post expositionem rei mirabilis, cum demum in exclamationem erumpere: Noster quasi admiratione percitus antequirit, & prius exclamat quam aperit exclamandi rationem.

CONSERVANDVM.] Non eiciendum è ciuitate.

MINIMÈ.] Hæc superioribus respondent: vti nam P. Clodium, Prator, Consul, Dictator esset, ad quod Ciceronis votum Milo fortasse remidebat, aut alio nutu significabat id se non optare, quasi diceret. Absit, & illud à Rep. malum Deus auertat, immò verò Clodium occisus fuerit, vt occisus est, & debitas scelerum pœnas luit: nos subeamus pœnas non debitas, sed inpositas propter factum aut præclarum, aut certe necessarium.

HICCINE.] Aduerte præclaram antichesim, natus, morietur, patriæ, nisi in patria, patriæ natum dicit, quia hoc responso ciuium salutem, anteponebat suæ: eique vel cum capitis sui periculo consultum fuisse gaudebat.

AVT, SI FORTE.] locus obcurtus. Videtur Fuluius Vrsinus aliquam libentem attulisse, sic interpungens: Hiccine vir patriæ natum vsquam nisi in patria morietur, aut, si fortè pro patria, huius vos, &c. Quæ verba sic interpretor, Hiccine vir patriæ natum alibi quam in patria morietur, aut, si fortè pro patria, id est, aut si fortè, quod patriam à Clodio vexatâ & penè excisam defendent, in exiliū ibit, & extra patriam morietur, huiusve vos ans-

Tomus II.

mi monumenta retinebitis. id est, huiusve vos animi magnitudinem litterarum monumentis mandata & consignata consecrabitur hominum memoriæ sempiternæ, & eundem nec saltem permittetis in Italia sepeliri. Aduerte petitionis modestiam misericordiæ mouendæ aptissimam. non petit vt in Italia viuat, sed vt in Italia sepeliatur Milo. quæ sepulchri religio magnam vim habet & sanctitatem.

HVNC SVV.] Quisquamne Iudicium erit adeo crudelis, vt ausit in eum damnationis & exilij ferre sententiam.

NOTÆ.

VIRO PATRIÆ NATVS.] Notum est illud ex libro 1. de officiis: Non nobis solam natum sumus, oriūque nostri partem patriam vendicant, partem parentes, partem amici. Sed vide quæ dicuntur pro Marcello. 26. Sed tum id audiam si tibi solum videres, aut si tibi etiam soli natus esses. Habe interim è dissertationibus Epicteti lib. 1. cap. 16.

Ο Θείος ποιωντων φύσει τῶ λογικῷ ζῴου κατασκευασθῆναι, ἢ ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν ἰδιῶν ἀγαθῶν διανοητικῶν πυρρῶν, εἰ μὴ τῆς τοῦ κοινῆ ἀφίλιον περιπέριστα. Ἡ δὲ Δεῖν naturam rationis compositem finxit, vt proprium bonum assequi non possit, nisi ad communem utilitatem referatur. Et libro secundo cap. 18. Τίς οὐδ' ἰσχυρῶς πολλοὶ μὲν ἔχον ἰδίᾳ συμφέρον, καὶ ἀμνηστὸς βουλεύονται ἀπὸ ἀπολαύσει. ἀλλ' ὅσπερ εἰς τὸ χεῖρ ἢ οὐτὶς λογικῶν εἶρη, ἢ παιδικῶν δόξων τῆς λογικῆς κατασκευῆς οὐδέποτε ἀπὸ αἰδώς ἀρῆται, ἢ ἀπὸ φόβου.

Homo non sibi sed patriæ natus.

ἢ ἰπτανελέτης ὅπ' τὸ ἄλλο. διὰ τὸ καλῶς λέγουσι οἱ φιλόσοφοι, ὅτι εἰ σπεύδῃ οὐ καλῶς ἐξ ἀγαθοῦ τὴν ἰσομετα, πῦρ ἴσθαι ἀπὸ τῶν ποταμῶν, ἢ τῶν ἀποβλάπτειν, ἢ τῶν περὶ ὄρους, αἰθαλοῦσιν ἢ ἄπὸ τῆς τῶν ὄλων διατάξεως τὸτ' ἀποπέμπεται. κακῶς τερον δὲ τὸ ἄλλο τῶ μέτροι, ἢ ἢ πολλοῖς τῶ πολλῶν. *Quid igitur civis proficietur? Se nihil habere primum utile, de nulla re consultare, tanquam à communitate separatum. Sed quemadmodum si manus aut pes rationem haberent, obsequerenturque sue nature compoti rationis, nihil ex-peterent aut desiderarent, nisi ad totum referentes. Et eam ob rem sapienter aiunt philosophi, virum bonum, si futura prævideret, cooperatum morbo, morti & mutilationi suis, cum sentiret id ab uni-versi ordine sibi esse distributum. totum enim patri, & civi civitas antecellit.*

II. VS QVAM NISI IN PATRIA MORI- TVR.] Miserum putabant extra patriam mori-vnde pathos illud magni artificis:

Sternitur in solis alieno vulnere, caelumque Adspicit, & dulces moriens reminiscitur Argos.
Hinc Petronius humanæ conditionis fragilitatem & miseriam offendit, quòd è tribus Principibus duo extra patriam perierint:
Crassum Paribus habet, Libyco iacet aquore Magnus,
Tertius ingratam perfudit sanguine Romam.

Miserum pu- tabant extra patriam mo- ri.

Sed præclare Anaxagoras apud Laërtium: Περί τῶν ἀπὸ τῆς πατρίδος ἐξέρχονται, ὅτι οὐκ ὁμοίαι εἰσὶν ἢ ἐν αἰσῶν κατὰ φύσιν. Ad eum qui se extra patriam mori graviter & iniquo ferebat animo. *Vndoqueque, inquit, equalis est ad inferos descensu. Quod non aliis tantum, sed etiam sibi ipsi dictum voluit. lib. 1. Tusculanarum quaestionum: Praclare Anaxagoras qui cum Lampfici moveretur, querentibus amicis velle sine Clazomenas in patriam, si quid ei accidisset, auferri; Nihil necesse est, inquit, vndique enim ad inferos tantundem via est. Melius sanè quam Ulysses Homericus, qui mortem in patria immortalitati extra patriam præferebat. Causa autem vel è præcipuo cur libenter homines in sua quisque patria moriantur, ea est, ut possint in ea sepeliri, & maiorum suorum tumulis inferri, vnde & modò à sepultura miserationem acceret. Et Æneas Virgilianus causam cur in patria vivere expetere esse innuit, maiorum suorum reliquias. 4. diuini operis:*

Me si fata meis parerentur ducere vitam Auspicis & sponte mea componere curas, Urbem Troianam primum, duloſque meorum Reliquia colerem, &c.

Sic Mezentius lib. 10. petit cum filio sepeliri: *Et me consertum nati concede sepulcro.*

Sic apud Sophoclem in Electra pædagogus ossa Orestis referre se simulat, vt maiorum tumulis inferantur. Sic Germanicus, Lucius, & Caius Augusti nepotes in patriam longo itinere referunt, vt sexcentos omitterent. sic Iupiter in patriam referri iubet Sarpedonem:

Εὐδαίε παρμόσιον κἀσθραπὸν τί ἔσαι τί Τύμβων τί σὺν ἡ τῶ τὸ γῆρας ἕσθ' ἀμύνων.

III. NVLLVM SEPVLCRVM.] A sepulchri religione & petitionis modestia miserationem auget. pro Sylla: *Non iam de vita P. Sylla, Indices, sed de sepultura contenditur, vira erepta est superiore iudicio: nunc ne corpus eiusdem, laboramus.*

Idem pathos, quamuis alia in re 7. Æneidos: *Dus sedem exiguum patriis, litisque rogatus Innocuum & cunctis vnda inque auratumque patientem.*

Quod ad sepulcrum attinet, eo maiorem eius pe- Sепulcrum religio, tatio misericordiam excitat, quo miserius crede- batur carere sepultura. vnde & ille Thyestæ preces apud Ennium:

Neque sepulchrum, quo recipiatur, habeat portum corporis Vbi remissa humana vita corpus requiescat à malis.

Et illæ Hecctoris ad Achillem, Turni Virgiliani & Mezentij, aliorumq. preces, vt victores interem- ptorum corporum humo regi patiantur. Hinc illa naufragantium consuetudo, de qua Synesius epist. 4. Καρπῆες τῆς ἀπατάδας χερσῶν αἰετῶν πύλας καταπέ- δεύουσιν ἄπο πηλίου νηὸς ἢ ἕξει ποιότητα, φέρον δὲ π- μὲν ὁπάσιον, πὸν ἐκ ναυαγίου κέρων ἐ γῶ σπερσῶν ἢ κερδίας νόμοις ἂν εἰσεται εἰρήσεται, με οὐ γὰρ μικρὸν τι μὲν ἀπὸ τῆς ἀπάδας τῶ χερσῶν τῶν πολλῶν ἀλλοιοῦ. Pro- clamat aliquis, vt omnes quicquid habent auri collo appendant: quod iam olim vsu receptum est, ex consilio, quòd qui naufragio periret ei oporteat iuxta persolui: nam qui in eum incidere, & lucrum inuenierit, Adraſteæ leges vorebitur, nisi aliquid ei tribuerit, à quo tanto plura fuerit consecutus. Sed præsertim, vt iam monuimus, in patria sua sepe- liri, maiorumque suorum monumentis inferri cu- piebant. vnde & illud Lycurgi contra Leocra- tem: Ποία δ' ἄλλοια διερχῶν ἀπὸ τῶν ἐλευσῶν; πύργου ἢ τῶν σπερσῶν, ἢ ἀλλ' οὐδ' ἕνεσπερσῶν, εὐδ' ἐς ἐλευσῶν ἐβάρη τις πατρίδος ἀμύνης παρῶν τὸ καλὸν αὐ- τῶ: μέγας παρῶν. *Quenam atas illius insè misere- rebitur? Senectusne? Sed ne quidem sensu proeclta iam & confecta atate à iuuenibus nutriti, ne in li- bero quidem patriæ solo sepeliri concessi, quantum in ipso fuit. Euripides Phœnissis:*

Θάλασσαν δὲ μὰ τὸν Πάριον, ἐν ὅσῳ σῆμα, Ἐν γῆ παρῶν, ἢ πῶν θουλοῦσιν ἡ Παρῶν, αἰετῶν, αἰετῶν δὲ γὰρ πύργου Χρονὸς παρῶν, κὶ ἐδμοῖς ἀπάλαπ. *Sepelite quæso me, parens, tuncque ò soror, Humo in paternæ, civitas per vos mihi Placata fiat hætenus. Patriæ meæ Vt condar in tellure, si regno excidi.*

Carullus ad Mallium: *Quem nunc tam longè, non inter nota sepulcra, Nec prope cognatos compositum cinerum. Sed Troia obscæna, Troia infelice sepulcra Detinet à nostro terra aliena solo.*

OMNES VRBES EXPVLSVM, &c.] Dio Chrysoſtomus Corinthiaca: Οἱ τῶν ἡφ' ὑμῶν ἐκ- παρῶν τῶν τῶν ἀσμενῶν καταδύχωνται, οὐ μόνον, ἀλλ' ἢ καλῶν, ἢ διαπρασσομένων, ἢ πτωχῶν τῶν τ' ἀλλοιοῦ χερσῶν, ἢ δὲ, ἢ τῆ τῶν ἐνοίων ἀπάλαπ. *Cum ex- pulsam à vobis omnes libentes excipiant, nec id solum, sed etiam iniuient, & legatos mittant, & honoribus eum cum aliis, tum etiam imaginum consecratione prosequantur.*

Sepulcrum religio,

IV.

A X I O M A T A .

Fortes viri sunt conferuandi Reipub. Vt patriæ natus non debet è patria expelli. Non est expellendus quem omnes vrbes expulsam ad se vocabunt.

ARGUMENTVM.

Mirus dicendi artifex ita concludit quasi non tam suam aut Milonis vicem quam patria doleat, si vel ingrata eum eiecerit, vel misera amiserit: ac postremò monet, offensionem Pompeij non esse timendam si reum absoluerint: qui vnus scrupulus poterat in Iudicum animis residere.

O TERRAM illam beatam, quæ hunc virum exceperit: hanc ingratham, si eiecerit: miseram, si amiserit. Sed finis sit. neque enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi vetat. vos oro obtestorque, Iudices, vt in sententiis ferendis, quod sentietis, id audeatis. Vestram virtutem, iustitiam, fidem (mihî credite) is maximè probabit, qui, in Iudicibus legendis, optimum & sapientissimum quemque legit.

EXPLANATIO.

O TERRAM.] Tantæ virtutis est Milo, vt ei ciuitati, quæ ipsum exulantem exceperit, inuidendum esse videatur.

HANC INGRATAM.] O Romam immemorem & ingratham, si post tot beneficia Milonem consuatore suum, Clodij domitorem eiecerit. miseram, si talem virum, patriæ præsidium amiserit.

SED FINIS SIT.] Acuta perorationis conclusio, quasi non possit ipse lacrymis fatiari, sed tantum finiat vt voluntati Milonis obsequatur: qui tam fortis & constans, vt non solum non fletet ipse, sed etiam alios in sua causa suòq; ipsius periculo flere prohiberet: quod absolui vellet non tam misericordia Iudicum, quam causæ ipsius æquitate.

VOS ORO.] Miro ingenio & artificio, postquam Iudices ad fletus vsque permouit, eos hortatur, vt in ferenda sententia non lacrymis, sed virtuti, iustitiæ, fidei suæ obsequantur, neque offensionem Pompeij perhorrescant, aut Clodianorum seditionibus deterreantur.

PROBAT.] Cn. Pompeius qui delegit è florentissimis ordinibus ipsa iuniora, & vt narrat Asconius, Creatus erat Cn. Domitium Anobar-

bus Questor, aliorum quoque Iudicum, qui de eare iudicarent. Pompeium tales proposuit, vt nunquam neque clariores viros, neque sanctiores propositos esse constaret. Atque hæc de explanatione orationis omnium: quot sunt quotque fuerit, & quot post aliis erunt in annis, pulcherrima.

NOTÆ.

PRÆ LACRYMIS.] Pro Plancio: *Plura ne dicam, tua me etiam lacryme impediunt, vestraque, Iudices, non solum mee.* Pro Rabinio Posthumo: *Iam indicat vos hominum fletu, quam sis charus vobis, & me dolor debilitat, includitque vocem.* Et sanè quanta vi tum sibi lacrymas eliquerit, tum ab aliis expresserit, ipse testatur in Oratore: *Quid ego de miserationibus loquar? quibus ego sum vsus pluribus, quid etiam si plures dicebamur, perorationem mihi tamen omnes relinquebant. in quo vt videret excellere non ingenio, sed dolore assequabar.* Et paulò post: *Sed, vt supra dixi, nulla me ingenij, sed magna vis animi inflammata, vt me ipse non teneam: nec vnquam is, qui audiret, incenderetur, nisi ardens ad eum perueniret oratio.*

OPTIMUM ET SAPIENTISSIMUM.] Suprà 23. *Qui hac iustè sapienterque disceperit.* vide.

EVENTVS.

PERACTA utrimque causâ, verba sunt Asconij Pediani, singuli quinos accusator & reus Senatores, totidem Equites & Tribunos ariarios reiecerunt. ita vt vnus & quinquaginta sententias tulerint. Senatores condemnauerunt XII, absoluerunt VI, Equites condemnauerunt XIII, absoluerunt IIII, Tribuni ararij condemnauerunt XIII, absoluerunt III. Hæc Pedianus. dubium tamen esse non potest, quin error in Notas numerorum irrepserit. Si enim vnus & quinquaginta fuerint, oportet è singulis ordinibus septem & decem fuisse. quare fortasse sic legendum fuerit. Senatores condemnauerunt XI, absoluerunt VI, &c. Tribuni ararij condemnauerunt XII, absoluerunt IV. sed quis possit hæc diuinare? Pergit. *Videbantur non ignorasse Indices inscio Milone, initio vulneratum esse Clodium: sed compererat postquam vulneratum esset iussu Milonis occisum: fuerunt qui crederent M. Casonis sententia eum esse absolutum. qua de re Velleius libro 2. M. Cæso palam latè absoluit sententia. quam si maiusculis tulisset, non defuissent qui sequerentur exemplum, probarèntque eum eum occisum, quo nemo perniciosior Reipub. neque bonus inimicior vixerat. Sic igitur damnatus Milo, vt addit Pedianus, in exilium Massiliam intra paucos dies profectus est.* Bona

eius propter alieni aris magnitudinem semuncia venierunt. Quæ autem illa si erit aris alieni magnitudo sic explicat Plinius lib. 36. cap. 15. *Milonem sesteriaz septingentes aris alieni debuisse inter prodigia animi humani ducio. Septingentes, inquit, id est decies septies centena, & quinquagena coronatorum millia, si summam ad Būdæi calculos exigamus. viderit Hotomannus. Cicero qui circumstantium militum armis perterritus, non ea qua solitus erat constantia dixisset, maiore cum otio scripsit hanc orationem, & Miloni exulanti misit, cui Milo (auctore Dione libro 40.) eleganti ioco respondit, seram eius eloquentiam carpens: ὅτι ἐν τύχη αὐτῷ ἐγένετο τὸ μὴ ταῦτ' οὔτω ἢ ἐν τῷ δικαστικῷ λεχθῆναι. οὐ γὰρ αὖ ποιάτας ἐν τῇ Μασσαλίᾳ, ἐν ἧ ἔστ' φυγῶν τῶν τεύχων ἐδίειν, εἰσὶν πὶ τοιοῦτον ἀπελελήχτο. Sibi prosperè & feliciter contigisse, ut eiusmodi in Iudicio habita non fuerit oratio: se enim Massilie, ubi exulabat, murenas tam bonas comesturum non fuisse, si Tullius talem orationem habuisset. Sed nos seriò dicamus, nisi hæc sedata perturbatione, meditatio scripta fuisset oratio, vix habituram fuisse Romam, quo suos oratores omnibus omnium gentium scriptoribus anteferet.*

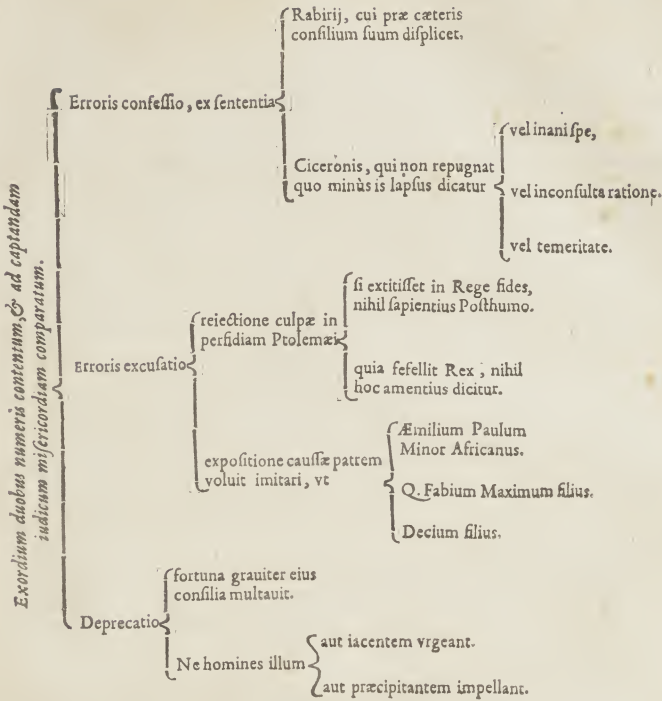
I N
M. TVLLII CICERONIS
ORATIONEM
PRO C. RABIRIO POSTHVMO
P R Æ F A T I O.

PTOLEMÆVS Auletes Alexandriae Rex ob crudelitatem & auaritiam regno pulsus à ciuibus Romam venit, & auxilium petiit à Senatu. Itum cum eo fœdus, reductioque Lentulo Ciliciae Proconsuli Senatus auctoritate mandata est. Verùm consultis Sibylla oraculis, inuenerunt Decemuiui Regem Ægypti dolosis artibus aliquando Romam esse venturum: si auxilium peteret, fœdus cum eo facerent, ne tamen eum reducerent cum exercitu. Quare Lentulus Regis reducendi prouinciam, quam & auctoritate Senatus & sorte habebat, interposita religione sine ulla dubitatione deposuit. Nihil secius Rex instabat, multique Senatores, incertum an eius pecunia corrupti eo propendebant, ut sine armis per legatos reduceretur, sed obfistentibus partim Alexandriae legatis, partim principibus ciuitatis, Pompeio, Crasso, Lentulo eam legationem per amicos magna ambitione captantibus, cum nihil impetraret, à C. Rabirio Posthumo Equite Romano pecunias mutuas accepit, siue ut, quod iactabatur, corrumperet Senatum, siue ut subornaret sicarios qui legatos Alexandrinorum & Dionem principem legationis occiderent, de quibus in Caliana & apud Dionem libro 39. siue ut, quod postea docuit euentus, Gabinium Syriae Proconsulem magnis præmiis ad opem sibi ferendam alliceret. Gabinius, ut dicitur in Pisoniana, tribuit se mercenarium comitem Regi, signa contulit cum Alexandrinis, cepit Alexandriam, Ptolemæum restituit in Regnum Ægypti, reiecto Archelao, quem sibi Regem acciuerant. Reuocatus è prouincia Gabinius, accusante C. Memmio, defendente Cicero, qui sequestre Pompeio paucis antè diebus in gratiam redierat, lege Iulia repetundarum damnatus est. eaque lis decem talentum millibus (quam summam à Rege accepisse dicebatur) est aestimata. Sed cum is nec prædes dedisset, nec tantum ex eius bonis, quanta summa litis fuerat, redigi potuisset, diem dixit Memmius accusator C. Rabirio Posthumo eo nomine quod quodam legis Iuliae capite cautum esset, ut si nec prædes dedisset is cui lis fuisset aestimata, nec summa litis ex eius bonis publicatis colligi potuisset, tum demum inquireretur in eum ad quem ea pecunia peruenerat. Eaque causa non erat separata à priore, sed quasi quadam appendicula causae iudicatae atque damnatae, isque reus ex prima illa damnatione redundabat. Prima

igitur quæstio in eo versatur: An Rabirius teneatur eo capite legis, QUO EA PECUNIA PERVENERIT, affirmat Memmius, negat Cicero. Genus orationis est tenue & remissum, nonnullis tamen locis altius assurgit. Maiestatis tamen crimen obiectum Rabirio dicit Tranquillus, quod Ptolemæum secutus est. Referens, inquit, maiorum temporibus Rabirio Postumo Ptolemæum Alexandriam crediti seruandi causâ secuto maiestatis crimen apud Iudices motum. Sed, ut notat Turnebus, illud maiestatis crimen accessiuncula quædam & appendicula iudicij potius est, quàm summa quæstio causæque cardo.

TABVLA GENERALIS ORATIONIS
Pro C. Rabirio Posthumo.

Exordium, 1. 2.		
Narratio, 3. 4. 5.		
Contentio à §. 6. ad 41. distributa in partes tres.	Prima pars propriè spectat ad quæstionem à §. 6. ad 19. An Rabirius	accusari debeat eo capite legis quo accusatur.
	2. confutatio aliorum criminum quæ minus ad causam pertinent. à 19. ad 37.	an alio debeat accusari?
	3. confirmatio primæ partis à 37. ad 41.	
Peroratio à §. 41.		

M. TVLLII CICERONIS
ORATIO
PRO C. RABIRIO POSTHUMO.
EXORDIVM.

SI quis est, Iudices, qui C. Rabirium, quod suæ fortunæ fundatas præsertim, atque optimè constitutas opes potestati regniæ, libidinisque commiserit, reprehendum putet; adscribat ad iudicium suum non modò meam, sed huius etiam ipsius, qui commisit, sententiam: neque enim cuiquam eius consilium vehementius, quàm ipsi displicet. Quanquam hoc plerumque facimus, ut consilia euentis ponderemus, & cui benè quid processerit, multum illum providisse, cui secus nihil sensisse dicamus. Si extitisset in rege fides, nihil sapientius Posthumo: quia sefellit rex, nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil esse videatur, nisi diuinare, sapientis.

II. Sed tamen si quis est, Iudices, qui illam Posthumi, siue inane[m] spem, siue inconsultam rationem, siue (vt grauiissimo verbo utar) temeritatem vituperandam putet, ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, vt, cum ab ipsa fortuna crudelissimè videat huius consilia esse multata, ne quid ad eas ruinas, quibus hic oppressus est, addendum acerbitat[is] putet. Satis est, homines imprudentia lapsos non erigere: vrgere, verò iacentes, aut præcipitantes impellere, certè est inhumanum: præsertim, Iudices, cum sit hoc generi hominum propè natura datum vti qua in familia laus aliqua fortè floruerit, hanc ferè qui sunt eius stirpis, quod sermo hominum ad memoriam patrum virtute celebretur, cupidissimè persequantur. Siquidem non modò in gloria rei militaris Paullum Scipio, aut Maximum filius, sed etiam in deuotione vitæ, & in ipso genere mortis imitatus est P. Decium filius. Sint igitur similia, Iudices, parua magna.

NOTÆ.

I. **SI QVIS.]** Muretus lib. 13. cap. 5. var. lect. Testatur in duobus manuscriptis ita se scriptu[m] reperisse. *Si quis est, Iudices, qui C. Rabirium, quod suas fortunas funditus atque optimè constituit, &c.* Nihil tamen mutandum videtur, cum neque in Codicibus Grutteri, neque in veteribus editionibus extet vlla varietas, & eodem sensu fundatissimam familiam dixerit pro domo sua §. 96. *Desteni coniugis misera discidium, liberorum carissimorum solitudinem, fratris absentis amantissimi atque optimi casum, subitas fundatissima familia ruinas.*

CONSILIA EVENTIS PONDEREMVS.] LOCUS à Plauto videtur expressus. Pseud. sc. *Dij. Centum doctum hominum consilia sola hæc aduincit Dea*

Fortuna: atque hoc verum est: proinde ut quisque fortunam vitetur, Ita præcellit; atque exinde sapere eum omnes dicimus, Bene ubi quod consilium discimus accidisse, hominem catum Eum esse declaramus: stultum autem cui vertit male, &c.

Præclarè tamen Herodotus lib. 7. in oratione Artabani: *Τὸ δὲ εὖ βουλευόμεν κέρδος μέγιστον εὐείκειο ἴδι. εἰ δὲ καὶ ἀκαταβουλίας τι βίαιες, βεβουλευται δὲ οὐδὲν ἴσον εὖ, ἢ ὡς αὐτὰ εἰ ἴσος τῆς τύχης τὸ βούλευμα. ὁ δὲ βουλευσαμένης αἰσθῶς, εἰ οἱ ἢ τύχη ἐπιπέσσει, εὐρημα εὐρηκεῖ, ἢ ὡς οἱ οὐδὲν οἱ κερδῶς βεβουλευται.* Bonum consilium maximum lucrum esse reperio. Si quid enim aduersi euenerit, nihilo minus tamen bene consultum est, sed consilium est à fortuna superatum. At qui malè consuluit, si fortuna consiliis obsecundet, fortunatum quidem ille fuit, nihilo tamen scilicet malè consuluit. Vide dicta in Pisonem §8. *Non euenit, sed saltis cuiusque fortunam ponderari.* Plinius libro 5. epist. 21. *Est omnino iniquum sed vsu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout malè vel prosperè cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur, inde plerumque eadem facta, modò diligentia, modò vanitatis, modò libertatis, modò furoris nomen accipiunt.* Sic, vt refert Dio lib. 45. historix Rom. Octauium cum Iulij Cæsaris hereditatem adulesc, *Τότε δὲ ἀεθροῦς τὸ πρῶτον, καὶ μετὰ τὸ ἀπεπεικῆσαι ἰδοῦν, ἔστειρον δὲ ἔκ τε τῶν ἐπιτυχῶν, καὶ δὲ ὅν ἐπιπεσῆσαν, καὶ ἀδύρεια ἐνομα*

II. Consilia cuius non ponderanda.

ἀεθροῦς κήματα. πολλά δὲ εἶδη πρὸς αὐτὸν ἐπιπεσῆσαν, καὶ ἔστειρον, ὅτι ἐπιτυχῶς αὐτῶν ἰδόντων, ἐβουλεύει ἔργον, καὶ ἔπειτα ἀρετὰ πρὸς ἀεθροῦς, κωμῶν, ὅτι καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν, ὄφειλον. Videbatur eo tempore temerariè nonnullis, nimisque audacter agere: sed post, quia fortunâ prospera vsus rem præclarè gesserat, fortitudinis titulum inuenit. Iam enim vsu receptum est, vt qui rem aliquam non rectè aggressi, tamen feliciter persequunt, optimo consilio vsi existimantur: alij contra stultissime culpentur, cum re optimè deliberata, vici compotes facti non sunt. Et libro 46. Οἱ δὲ εὖ ἀεθροῦς ἐ βούλοιο, καὶ φιλοπονηδὲς ἐνομασῆσαν. οἱ δὲ δὲ πῶς αὐτῶν καὶ περὶ αὐτῶν τὴν παρῆχθαι καὶ ἀλιπίου ἐνομασῆσαν. Quidus res bene successerat, et prudentes & Reip. amantes censebantur, Quibus malè, et patriæ hostes & exitiales pestes vocabantur.

DIVINARE SAPIENTIS.] Cornelius Nepos Attici vita. *Si tantum enim prudentem dicam, minus quam debeam prædicem, cum ille potius diuinus fuerit; si diuinitio appellanda est perpetua naturalis bonitas, &c.* Item paulò post agens de epistolis Cicetonis Atticum: *Quæ qui legat non multum desideret historiam contextum eorum temporum, sic enim omnia de studij principum, vitiis ducum, mutationibus Reip. prescripta sunt, et nihil in his non appareat: & facile existimari possit prudentiam esse diuinationem. Non enim Cicero ea solum qua vix se acciderunt, futura prædixit, sed etiam qua nunc vsu veniunt, cecinit ut vates.*

III. Prudentia diuinitio.

POSTUMI.] Postumus vocatus est, vt aduertit Turnebus libro 10. aduers. cap. 23. quod post mortem patris Curtij siue Curtij natus sit, infra §. 4. patrem suam nunquam viderat. Solebant enim omnes sic appellari, qui post mortem patris nascebantur. Testes sunt Iurif. consulti tit. de liber. & postum. testis Plautus in Aulul. se. *velim te arbitrari.*

Post mediam ætatem qui duxit uxorem domum Si eam fortè senex animum grauidam fecerit Quid dubitas quin puero sit nomen Postumus? Secundus vsus non constat suis numeris, & legendus.

Si eam fortè senex animum prægnantem fecerit. Alij sine aspiratione scribunt Postumus, quasi postremus, alij aspirant, & hanc adferunt nominis rationem, quod is postumus dicitur qui post humationem patris fit natus. Vide Gellium libro 2. cap. 16. notæ Atticarum, & Virgilij interpretes

terpretes ad illum versum 6. Æneidos.

*Sylvius Albanum nomen, tua postuma proles,
Quem tibi longæuo serum Lavinia coniux
Educet, &c.*

Sed imprimis nostrum Ludovicum de la Cerda de hoc nomine fusè & eruditè suo more disserentem. Nos ad alia properamus.

CONSILIA ESSE MULTATA.] Etsi, ut videbimus pro Marcello 7. *In consiliis casus non admittitur*, plerumque tamen mala consilia à fortuna mutantur. οὐ γὰρ ὁ ἀπείρονος καὶ Πινδαρος, inquit Plutarchus opusculo de Fortuna Romanorum, οὐδ' ἴδοντες ἐπίστυσα πινδαρίοι, ἀλλὰ μάλλον Εὐνοίαν καὶ Πρωτοῦ ἀδελφὴν, καὶ Προμηθεῖας θυγάτηρ, ὡς Ἰσοκράτης ἄλλωθεν. Non enim surda secundum Pindarum, nec geminum versans gubernaculum, sed Eunomia (bonarum legum) & Smele soror, Prometheus (i. Providentia) filia, ut eius stemma deducit Alcman.

PUBL. DECIVM.] Vide Sextianam 48. primâ Tusculanâ: Cùm Latinis decertans pater Decius, cum Heiruscis filius, etiam cum Pyrrho nepos se hostium telis obiectissent.

PARVA MAGNIS.] Mato 4. Georg.
Si parva licet componere magnis.

Herodotus Euterpe: *ὡς εἶπαι σικερά τῶντα μνηστοὶ συνελάθον. Ἐτὲ βᾶρ πᾶρνα μᾶγνις comparatus.* Rursum Maro:

- Sic parvis componere magna solebam.

Corippus Paneg. Anaktelij.

- Si fas componere magnis

Parva datur.

Artifides hymno Herculis: *Εοικε γὰρ καὶ τῶν Λακεδαιμονίων πόλις ἰκάν περ Ἡρακλείου Ἰσπιδου, ὡς μνηστοὶ μνησθῆναι εἰσέπον. Quin etiam Spartana civitas, ut parva magnis conferam, Herculis videtur imaginem quandam referre. Vide Bisfolam nostrum lib. 6. subsecularum cap. 8. exeunte.*

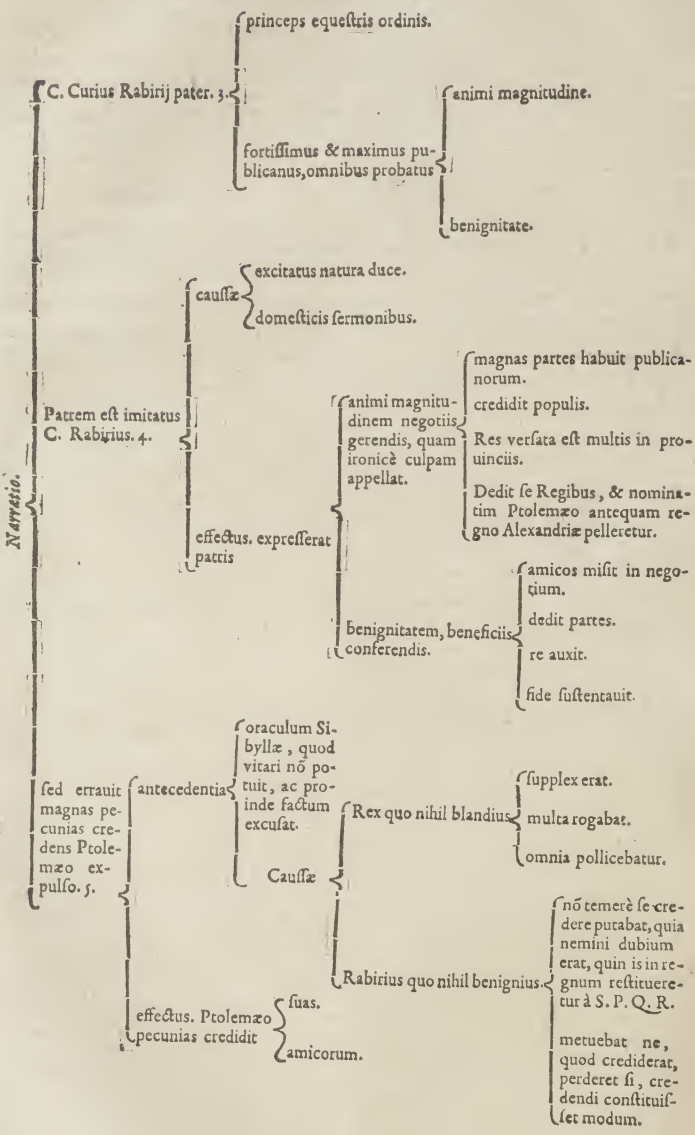
A X I O M A T A.

Hoc plerumque facimus ut consilia eventus ponderemus, &c.

Nonnunquam ab ipsa fortuna stulta consilia mutantur.

Vigere iacentes & præcipitantes impellere, ceterè est inhumanum.

Hoc hominum generi propè naturâ datum, ut qui in familia laus aliqua fortè floruerit, hanc ferè cupidissimè persequantur.

111.

FVIT enim pueris nobis, huius pater C. Curius princeps ordinis eque-
stris, fortissimus, & maximus publicanus: cuius in negotiis gerendis,
magnitudinem animi non tam homines probassent, nisi in eodem beni-
gnitas incredibilis fuisset: vt in augenda re non avaritiæ prædam, sed in-
strumentum bonitati quærere videretur.

IV.

Hoc ille natus, quamvis patrem suum nunquam viderat, tamen natura
ipsa duce, quæ plurimum valet, & assiduis domesticorum sermonibus in
paternæ culpæ similitudinem deductus est. Multa gessit: multa contraxit:
magnas partes habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouin-
ciis eius versata res est: dedit se etiam regibus: huic ipsi Alexandrino gran-
dem iam antea pecuniam credidit. Nec interea locupletare amicos vn-
quam suos destitit, mittere in negotium, dare partes, augere, fide susten-
tare: quid multa? cum magnitudine animi, tum liberalitate, vitam patris
& consuetudinem expresserat. pulsus interea regno Ptolemæus, dolosis
consiliis (vt dixit Sibylla, sensit Posthumus) Romam venit: huic egenti,
& roganti hic infælix pecuniam credidit: nec tum primum, nam re-
gnanti crediderat absens: nec temerè se credere putabat, quod erat ne-
mini dubium, quin is in regnum restitueretur à Senatu populoque Rom.

V.

In dando autem, & credendo processit longius: nec suam solùm pec-
uniam credidit, sed etiam amicorum, stultè, quis negat? aut quis iam
non admonet, quod malè cecidit? bene consultum putares. Id est diffi-
cile, quod cum spe magna sis ingressus, id non exequi vsque ad extremum.
Supplex erat rex, multa rogabat, omnia pollicebatur: vt iam metuere
Posthumus cogere, ne quod crediderat perderet, si credendi consti-
tuisset modum. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius, vt magis
pœniteret cœpisse, quàm liceret desistere.

NOTÆ.

I.
Princeps iu-
uentutis.

PRINCEPS ORDINIS EQUESTRIIS.] Qui videlicet in primâ primæ classis centu-
riâ primus omnium equitum capiebatur, & in
transfusione equitum primus omnium trabeatus
& equum manu ducens ad censorem procedebat.
Vide Vatinianam ad §. 24. vbi de principe
iuuentutis differebamus. & in Pisonem 64. Elius
Clamix præstantissimus equestris ordinis, eodem,
opinor, sensu, quo Curius hic princeps
equitum dicitur.

II.
Publicani.

PUBLICANVS.] Publicani qui vectigalia
publica tractabant. Vide orat. de Prouinc. Con-
sular. 10. ij ex equestri ordine pro Cn. Plancio
23. *Adiungam, si vis, id quod tu etiam huic ob-
esse putas, patrem publicanum. Qui ordo quanto
adiumento sit in honore quis nescit? flos enim equi-
tatis Romanorum, ornamentum ciuitatis, firma-
mentum Reipub. publicanorum ordine continetur.*
Item: *Erat pater is qui est princeps iam diu publi-
canorum.*

III.
Dicitur in-
strumentum
bonitatis.

INSTRUMENTVM BONITATI.] Synesius
de Regno: Τα ἴδι δουλεία τῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ ὀργάν-
ου καλῆν ἔδος Ἀριστοτέλει, ἢ Πλάτωνι, τοῖς ἡσίοις ἡγά-
μοσι, ἀπονοεῖται οὕτω καλῶς οὐ μόνον, ἢ ἠρεταῖς. τῷ-
τα ἢ τῷ ἀσέβει πέποι, ἢ ὁσὶ γὰ ἀπὸ πύτων ῥυακίς
ἐλασσοῦ ἰβήκων, οὗτοι τῶ ἀμείνοτος αὐτῶν ἀσπασ-
οῦς ἰβήκων, οὗτοι τῶ χίρην καταπέλασον, ἀλλ' ἔργα-
Τομος II.

νεῖ ἀγαθῶν, τῶν δ' ἀγαθῶν, τῶν δ' ἢ πῶς τοῦ ἡσ-
μοῦ ἔστι αὐτῶν ἡσμοτικῶν, &c. Nam exten-
na bona que instrumentalia ab Aristotele & Plato-
ne ducibus meis appellari consueuerunt, nihil d' se-
cūis vitii quàm virtutibus inferiunt: propterea
& ambo illi, & qui ab iis Philosophia riuuli pro-
manarunt, neque meliori ipsa appellationis dignas
sunt, neque deteriori prorsus addicendum esse iudica-
runt, sed instrumentalia vocant, que nunc boni,
nunc mali rationem habeant, pro corum, qui vni-
tur, affectu diuersis ea coloribus depingentes. vide
locum.

NATURA IPSA DVCE.] Nimirum, vt ait
Poëta nescio quis

Natura sequitur semina quisque sue.
Et Gregorius Nazianzenus epist. ad Eudoxium
Rhetorem: Νύκτωρ ἡ Αἰθιοπία παλαιῖς, ὡς ἂν ἔρα-
γὶ φησι, ἢ ἐχθροῦ ἔχον. Ἐπιδαῦ φησὶν εἰς ἑβλῶν οἰ-
νῶν, ἀπὸς πύγος ἀγαθῶν. ἀγαθῶν δ' τὸν ἦσαν ἔδου
ἀπὸ πύγος ἀμείνοτος ἔχου πύγος ἔργων, ἢ ἀπὸ πύ-
γος πύγος τῶν ἡσίοις. ὅτι δ' πύγος ἔχου ἔχου ἢ
ἀπὸ πύγος πύγος, ὡς τῶ πύγος, ἢ ὡς πύγος
ἢ ἀπὸ πύγος πύγος, ὡς τῶ πύγος, ἢ ὡς πύγος
ἢ ἀπὸ πύγος πύγος. Athenis vetus lex erat, cæque meo
iudicio præclarissime constituta, vt adolescentes, cum
pubertatis annos attingissent, ad artes ducerentur. duce-
rentur autem ad hunc modum. Cuiuslibet artis instru-
menta publicè proponebantur, atq; adolescentes ad ea
adducebantur. Quocumq; autem delectari quæmas
Z ij

XV.

contigisset, ad idque accurreret, huius quoque artem edocebatur: Quid videlicet ea ut plurimum rectè succedant, que natura duce aggredimur: ac contra ea, que inuisa naturâ suscipimur, spem frustrari soleant. In hanc sententiam multa congeri possent, sed non est instituta breuitatis.

V. IN PATERNÆ CVLPAE.] Culpam appellat negotiationem & publicorum vectigalium tractationem, non ex suâ, sed ex aduersariorum sententiâ qui id vnum Posthumo crimini dabant, quod magno animo multa cõtraxerit, maximâque publicanorum parteis tractauerit.

V I. Partes. MAGNAS PARTEIS.] Mox: *Mittere in negotium, dare parteis.* In Vatinius 29. *Erogari sine pecuniis ex arario tuis legibus? Eripuerisne parteis illo tempore carissimas, partim à Cesare, partim à publicanis?* Id est, *Curationes quasdam, munera, negotia, administrationes.* Vt interpretatur Turnebus libro Aduersar. 21. cap. 11. sic in Gallia dicuntur, *Partisans du sel*, redemptores vectigalium publicorum quæ ex sale colliguntur. Muretus tamen mauult legere ex manuscripto Glorierij, *multas partes habuit publicorum.*

V II. Sustainere. SUSTENTARE.] Legunt *re augere, fide sustainere.* Vox in negotiationibus vsitata. De prouinc. Consular. §. 12. *Quid? qui se etiam nunc subsidiis parimonij aut amicorum liberalitate sustentant.* &c. vide.

V III. DEDIT SE REGIBVS.] Turnebus libro 10. Aduersar. cap. 23. *Dedit se Regibus, est, imperit, permisit, ut in Oratore ut se Crasso daret, genisque loquendi est & elegans & forense, & è populi sumptum sermone.*

SIBYLLA.] Hieronymus in Iouinianum libro 1. *Quid referam Sibyllas Erythraeam sique Cumanam, & octo reliquas, Nam Varro decem fuisse autumat, quarum insigne virginitas est, & virginitatis premium diuinatio. Quod si Eolici genere sermonis Sibylla θεοκόωη appellatur, rectè consilium Dei sola scribitur nosse virginitas.* Sed vide Augustinum de Ciuitate, Lactantium Firmianum, & alios, nihil est quod in singulari iisque perspicuis immoremur.

X. QVOD MALE CECIDIT.] Optimè sibi prudentissimèque consuluisse videbatur Posthumus, quamuis non successerit, nec euentus consilio responderit. Iegebatur Antonius Augustinus: *Quod malè cecidit, id si bene, bene consultum putares.* Id est, si bene cecidisset, bene consultum putares, pene ad verbum ex Demosthene Olythiaci prima, vt notat Fuluius Vrsipus.

AXIOMATA.

Animi magnitudo non valde probatur, nisi benignitas accesserit.

In augenda re non avaritiæ prædam, sed instrumenti bonitati querere debemus.

Natura plurimum valet.

Re perfecta quis iam non admonet?

Sæpe quod malè cecidit, bene consultum est.

Id est difficile quod cum spe magna sis aggressus non persequi vsque ad extremum.

Sæpe quod credidimus perdimus, si credendi constituamus modum.

Sæpe magis pœnitet cepisse, quàm liceat desistere.

Prima pars confirmationis a numero 6. ad 19.

<p>Neque dam- nari debet Ra- birius eo ca- pite legis Iu- liæ, <i>Quo ea pecunia perue- nerit</i>: quia nec ei officit</p>	<p>crimen quo dicitur Senatus pecunia Rabirij à Rege Ptolemæo fuisse corruptus. nam</p>	<p>nec verum est crimen.</p>	<p>1. factæ sunt syn- graphæ in Albano Pompeij, cum ille iam Roma profec- tus esset.</p>								
				<p>Nec Gabinij dam- natio, quod pro- batur</p>	<p>neque obiici debuit à L. Memmio.</p>	<p>1. quia nec de- buit cum dabat pecuniam, que- rere, quò ille qui accipiebat cõsumeret, nec potuit suspica- ri, quia</p>	<p>2. non latroni, sed Regi creditit.</p>				
								<p>Et quidquid sit de criminis veritate Rabirij causâ se- iuncta est à Senatu. quod probat</p>	<p>interpretatione le- gis. 8.</p>	<p>2. à simili eius qui vendit gladium. 7.</p>	<p>3. non Regi ini- mico pop. Rom.</p>
<p>Rabirius causam dicere cogitur</p>	<p>ex tabulis priuato- rum.</p>	<p>ex testimoniis ci- uitatum.</p>	<p>nulla appellatione.</p>								
				<p>Lex de repetundis non ligat Equites Rom. sed magistratus.</p>	<p>fidem erga equestrem ordinem.</p>	<p>constantiam quia iam quibusdam id tentantibus restiterunt.</p>	<p>1. dicto Glaucix qui populum monebat, ne ius suum minui pateretur. 14.</p>				
								<p>Neque pati debet Se- natus, vt equites ea lege iudicentur qua sunt so- luti, vt seruet</p>	<p>constantiam quia iam quibusdam id tentantibus restiterunt.</p>	<p>2. Testificatione benevolentix ad fidem fa- ciendam. 15.</p>	<p>3. Exemplo vsterum Equitum, qui Druso in re minoris momenti acriter restiterunt. 16.</p>
<p>Neque equites vt ius ordinis sui minuatur, quod probat</p>	<p>4. à malis secutus. 17.</p>	<p>5. à minori ad maius. 18.</p>	<p>1. dicto Glaucix qui populum monebat, ne ius suum minui pateretur. 14.</p>								

VI. **H**INC primum exoritur crimen illud: Senatum corruptum esse dicunt. **H**O Dij immortales, hæc est illa exoptata iudiciorum seueritas? corruptores nostri causam dicunt, nos qui corrupti sumus, non dicimus. Quid ergo? Senatum defendam hoc loco, Iudices? omni equidem loco debeo: ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tempore, nec cum Posthumi causa res ista coniuncta est. Quanquam ad sumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumque regium suppeditata pecunia à Posthumo est, factæque syngraphæ sunt in Albano Cn. Pompeij, cum ille Roma profectus esset, tamen non debuit is, qui dabat, quod ille, qui accipiebat, consumeret, quærere. Non enim latroni, sed regi credidit, nec regi inimico populi Rom. sed ei, cuius reditum consuli datum à Senatu videbat, nec ei regi qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei quicum fœdus ferri in Capitolio viderat.

VII. Quod si creditor in culpa sit, non qui improbè credita pecunia vsus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, & vendidit, nos is qui illo gladio ciuem aliquem interemit. Quamobrem neque tu, C. Memmi, hoc facere debes, vt Senatum, cuius auctoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia versari velis, neque id quod non agitur, defendere. Posthumi enim causa, quæcunque est, seiuncta à Senatu est. Quod si item à Gabinio seiunctam ostendero, certè quod dicas, nihil habebis. Est enim hæc causa, *Quò ea pecunia peruenerit*, quasi quædam appendicula causæ iudicæ, atque damnatæ.

NOTÆ.

I. **SENATVM CORRVTVM.]** Epistolâ 2. lib. 2. ad fratrem: *Creditores verò Regis apertè pecunias suppeditant contra Lentulum.* Epistolâ 3. ad Lentulum. *Ammonius Regis legatus apertè pecuniam nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cum tu aderas, agebatur. Regis causâ si qui sunt qui velint, qui pauci sunt, omnes rem ad Pompeium deferri volunt. Senatus religionis calumniam, non religione sed malevolentia, & illius regis largitionis inuidia comprobat.* E quibus intelligit Posthumum creditorem ad corrupendos Senatores suppeditasse pecuniâ, quod Memmius obiecit, nec tam Cicero refutat obiectionem quam eludit.

II. **ILLA EXOPTATA IVD. SEVERITAS.]** Pompeius exoptatam diu iudiciorum seueritatem retulit tertio suo consulatu. de cuius legibus iudiciariis diximus pro Milone §. 1. *Veterem morem iudiciorum minimè vident.* Eo autem ipso ante videtur accusati fuisse tum Gabinius, De repetundis, tum Posthumus præsentis actione: Manutius argumento epistolæ primæ ad Lentulum refragatur his verbis. *Atque hoc loco sædam Appiani negligentiam dissimulare non possum, quòs Gabinium Pompeio tertium consule de maiestate damnatum putat. In quo dupliciter peccat primum temporis, deinde criminis inscientia. Nam Gabinius biennio antè Pompeij tertium consulatum Domitio & Appio Consulibus, non de maiestate, sed de repetundis damnatus est. utrumque docet Dionis historia: cui si fides abrogatur, ipse certè non reselletur Cicero: quo ego præsertim in rebus illius atate gestis locupletiorum testem non quaero. Is in epistola 16. ad Atticum lib. 4. & in epistola 4. ad Quintum*

fratrem libro 3. prorsus patefacit ad seque[n]tias Appiani. Hæc Manutius: verum vt Gabiniû non lege ma-

iestatis, vt tradit Appianus in Syriacis, sed repetundarum damnatum fuisse fateamur, de tempore Appiano potius assentior. Nam ex hac ipsâ oratione 13. Gabinium Pompeio Consule damnatum esse conitabit. Senatus fides, cum saepe antè, tum in hac ipsâ causâ neper est cognita. Nam cum optimo & præstantissimo Consule Cn. Pompeio de hac ipsâ questione referrent, existerent nonnullæ, sed perpaucæ tamen acerbe sententiæ, &c. Atqui non primo consulatu Pompeij causam dixit Gabinius, cum multis antè annis Consul fuerit Pompeius, quàm Gabinius Syriam obrineret: Non item secundo Crassi & Pompeij consulatu, quo tempore Gabinius nondum è provincia decesserat, nec antè decessit quàm Crassus successor ei mitteretur, vt tradit Iosephus libro 14. antiq. cap. 11. Ergo de repetundis causam dixit tertio Pompeij consulatu, cuius damnationi Posthumi causa tanquam appendicula litis annexa est. idque paucis post diebus, vt liquet ex hac ipsâ oratione 34. 35. 36.

Quod spectat ad Manutij rationes nihil euincunt: Nam in illis epistolis Ciceronis agitur de absolutione Gabinj, quo tempore erat adhuc Cicero Gabinio inimicus: de eius damnatione ne verbum quidem. Neque sanè consequens est, vt, si Domitio & Appio Consulibus de maiestate causam dixerit, absolutusq; est, iisdem Consulibus causam dixerit, fueritque damnatus de repetundis. Cum præsertim aliis quoque iudiciis fuerit absolutus. Cicero ad fratrem: *Gabinum absolutus est: omnino nihil accusatore Lentulo. Subscriptoribusque eius insanius: nihil illo consilio surdidus, &c. Est omnino tam grauis fama hoc iudi-*

Leges iudiciariæ populi.

Appianus de senfus contra Manutium.

cium, ut videatur reliquū iudiciū periturus, & maxime de pecuniis repetundis. Iterum accusatus à Memmio, & absolutus, auctore Valerio Maximo lib. 8. cap. 1. *Vt Lælius Tribunus plebis approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet. Nō igitur necesse est, vt eodem anno de repetundis damnatus fuerit, quo anno de maiestate fuerit absolutus. Atenim id Dio testatur? Ipsum lib. 39. audiamus. Postquam egit de reductione Ptolemæi per Gabinium; καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ἔπαυσε, ἐπὶ τῷτο ἰ Γαβίνιος, οὐ γὰρ ἐλάω δὲ διὰ τὸν Πομπηίου, καὶ διὰ τὴν γαβινία. Postea causam dixit eam ob rem Gabinium, non tamen damnatum est propter Pompeium, & pecuniam. Paulò post: Ἀδελφὲ δὲ καὶ ἐπὶ ἰστέρι παρὶ, ἢ δὲ ἀλλοίον ἢ μισοίαι ἐν τῷ αἰγῶνι μισοίαις ἦσαν, κριθεὶς ἐλάω. Rursus verò tum ob alia crimina, tum quòd ex provincia quater milites sequestrium, eoque amplius compilasset in iudicium pertractus damnatus est. Quæ quamquam eodem loco narret, non indicat tamen eodem anno contigisse.*

Pisonem 50. *Ille si non accerrimè fureret, auderet quam provinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum & auctoritate Senatus & sorte haberet, interposità religione, sine ulla dubitatione deposuisset, eam sibi tum adiscere, &c. epist. 1. ad Lentulum: Hortensij & mea & Luculli sententia cedit religione de exercitu. (tenevi enim res alter non potest) sed ex illo S. C. quod te referente factum est, tibi decernit vt Regem reducas: quod commodò rem facere possis: vt exercituum religio tollat, te auctorem Senatus retineat. Epist. 5. Alexandria causa quæ nobis adhuc integra est: nihil enim tibi detraxit Senatus, nisi id quod per eandem religionem dari alteri non potest. Et epist. 7. S. C. nullum extat quo reductio Regis Alexandrini tibi adempta sit, eaque quæ de ea scripta est, auctoritas, vt ne quis omnino Regem reduceret, tantam vim habet, vt magis iratorum hominum studium, quam constantis Senatus consilium esse videatur. Infra 21. Ad P. Lentuli clarissimum viri auctoritatem à Senatu profectam, & consilio certo & sse non dubià Româ contenderat.*

Reditus Ptolemæi Lentulo mandatus.

III. AD SUMPŦVM ITINERIS.] Ptolemæus cum videret Sibyllinis versibus prohiberi ne cum exercitu reduceretur in regnum, nec obtinere possêt à Senatu, vt saltem Pompeius cum duobus lictoribus ad res componendas, seque restituendum Alexandriam mitteretur, Ephesum se recepit relicto Ammonio legato: & vt hic ostendit Cicero, pecuniam à Postumo mutuatiã ad sumpŦum itineris accepit: factis in Albanâ Cn. Pompeij villa syngraphis, quibus se Postumo Rex obligaret.

IV. SYNGRAPH. Æ.] Vide Philippicam 2. §. 80. Syngrapha HS. centes.

V. REDITVM CONSULI DATVM.] Imò: Consuli mandatum. Cum Ptolemæus Romam venisset factum est S. C. referente Consule P. Lentulo, vt fortirentur Consules Lentulus ipse & Metellus Nepos, vter eorum Regem reduceret, id est, vt si reduceret, cui Cilicia provincia sorte obtigisset. obuenit Lentulo: sed res aditis libris Sibyllinis & interposità religione discussa est. In

FOEDVS FIERI IN CAPITOLIO.] Ad hunc morem alluŦit Poëta 8. Æneidos: *Nec non inter se posito certamine Reges Armati Iouis ante aram paterâsq; tenentes, Stabant, & cesà iungebant fœdera porcâ.*

VI. Fœdera icta in Capitolio.

Neque verò solum in Capitolio fœdera faciebant, sed etiam fœderum tabulas ibidem asseruabant. Appianus in Syriacis de fœdere inter Antiochum & Romanos icto: *Τὰυτὰ ἐπιγεγραμμένοι τῷ ἐν τῷ Καπιτώλιῳ ἐν δὲ πρὸς ἑλλησῶν, οὐ καὶ τῶν ἄλλων συνθηκῶν αἰ ἀποθήσαν. Cum hæc scripŦissent, & in Capitolium in tabulas aeneas retulissent, ubi & alia fœdera ponuntur.*

A XIOMATA.

Indignum est corruptores causam dicere, eos qui corrupti sunt, non dicere. Si creditor in culpa sit, non is qui est improbè credita pecunia vsus: damnatur is qui fabricatus gladium est, non is qui illo gladio cuiem aliquem interemit.

SVNT lites æstimatæ A. Gabinio, nec prædes dati, nec ex eius bonis VIII. Squanta summa litium fuisset, à populo recipi, lex æqua est. iubet lex Iulia persequi ab iis, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus sit, peruenierit. Si est hoc nouum in lege Iulia sicuti multa sunt seuerius scripta, quàm in antiquis legibus, & sanctiùs iudicata: sanè etiam consuetudo huius generis iudiciorum noua sit.

Sin hoc totidem verbis translatum caput est, quot fuit, non modò in IX. Cornelia, sed etiam antè in lege Seruilia, per Deos immortales, quid agimus, Iudices? aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in Rempub. inducimus? Erat enim hæc consuetudo nota vobis quidem omnibus: sed si vsus magister est optimus, mihi debet esse notissima. Accusauit de pecuniis repetundis: iudex sedi, prætor quæsiui, defendi plurimos, nulla pars, quæ aliquam facultatem discendi afferre posset non mea fuit. Ita contendendo neminem vinquam, *Quò ea pecunia peruenisset*, causam dixisse, qui in æstimandis litibus appellatus non esset: in litibus autem nemo appellabatur, nisi ex testium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum.

X. Itaque in ferendis litibus adesse solebant, qui aliquid de se verebantur: & cum erant appellati, si videbatur, statim contradicere solebant: sin eius temporis recentem inuidiam pertimuerant, respondebant postea. Quod cum fecissent, permulti saepe vicerunt. Hoc vero nouum est, & ante hoc tempus omnino inauditum. In litibus Posthumi nomen est nusquam. In litibus dico? non modò vos iidem in A. Gabinium Iudices sedistis. Num quis testis Posthumum appellauit? testis autem? num accusator? num denique toto illo iudicio Posthumi nomen audistis? non igitur reus ex ea causa, quae iudicata est, redundat Posthumus, sed est arreptus vnus eques Rom. de pecuniis repetundis reus. Quibus tabulis? quae in iudicio à Gabinio recitatae non sunt. Quo teste? à quo tum appellatus nusquam est. Qua appellatione litium? in qua Posthumi mentio facta nulla est. Qua lege? qua non tenetur.

NOTÆ.

I. SVNT LITES ÆSTIMATÆ.] Post damnationem de repetundis, litem Iudices æstimabant: id est, certam à reo pecuniam exigebant, quæ focus expilatis, ad resarciendam iacturam redderetur. Verrinà de legat. quaest. & præturâ vrbana: His nominibus solis Cn. Dolabella LLS ad tricies item esse æstimatam. De supplicis 127. Non ex litibus æstimatis tuis pecuniam vult domum, sed ex tua calamitate cineri argue ost. b. u. filij sui solatium vult aliquid reportare. Velleius lio.

Lites æstimatio. 2. Cato Consularis M. Catonis nepos, Africani sororis filius repetundarum ex M. asdonia damnatus est, cum lis eius lv. mill. æstimaretur. Et alibi frequenter. Cui lis æstimata fuerat, vel prædes siue fideiussores dare iubebatur, vel eius bona hæstæ publicæ subieciuntur, vt ex iis tantum redigeretur quanti lis fuerat æstimata. Quod sine sic quidem æstimatæ litis summa redigi potuisset, tum demum inquirebatur in eos ad quos subrepta è prouincialibus pecunia peruenerat. Infrâ 37. Itaque si aut prædes delisset Gabinium, aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, populus recepisset, quamuis magna ad Posthumum ab eo pecunia peruenerat, non redigeretur. Verrina de Præturâ vrbana 96. Recita de litibus æstimatis Cn. Dolabellæ Prætoris, pecuniâ que populo Romano redactâ. Dixit post damnationem lites æstimari. pro Cluentio 116. Itaque & maiestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis de pecuniis repetundis lites essent æstimatæ, & hoc quorundam fieri videmus, & reo damnato de pecuniis repetundis, ad quos peruenerat pecuniam in litibus æstimandis statutam sit, eos illi Iudices absoluant, quod cum sit, non iudicia rescinduntur, sed hoc statuitur æstimationem litium non esse iudicium.

II. PRÆDES DATI.] Dicitur alibi prædes & vades sponsores fuisse siue fideiussores, qui pro altero suam fidem obligabant, sed vades in causâ capitali, prædes in lire nummatâ. Aufonium:

Quis subit in penam capitali iudicio? vas.

Quis cum lre fuerit nummaria quis dabitur? prædes.

In Verrem de Præturâ vrb. 115. Pro præde litis vinarum usum suum accepisset, &c. Multa irrogata aut æstimatâ lite prædes exigebantur, quos si

reus non dabat, in vincula ducebatur. Decretum Tribunorum apud Gellium lib. 7. Noct. Attic. cap. 19. Si L. Cornelius Scipio Asiaticus Collegæ arbitratur prædes dabit, collega ne eum in vincula prædes ducat intercedemus: si eius arbitratur prædes non dabit, quo minus collega sua potestate utatur, non intercedemus. Valerius autem Antias dixit, Neque multam irrogatam Scipioni, seu damnatum eum pecuniâ ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret in carcerem duci captum, atque ita intercedente Græcho exemptum. Vide Lium & alios. Verrinà de Præturâ vrb. 150. Nam quid argumentamur, quo ipsa pecunia peruenerit? fecit ipse iudicium, &c. opere addito, prædibus acceptis, &c. Etiam citra iudicium prædes. Epil. 17. lib. 2. ad fam. l. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecunia publica, vt & mihi & populo cautum sit, sine velle periculo.

A POPULO RECIPI.] Hunc locum corruptum esse testantur omnes. Lambinus emendat: à populo recepta. Cuius paratilis ad legem Iuliam repetund. legendum putat: Nec ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, pecunia seruata. Muretus è manuscripto Ciofanij: Nec prædes dati, nec ex eius bonis, quanta summa litium fuit, seruari potest. Turneb. lib. 10. Aduerfariorum cap. 23. se in veteri exemplari reperisse testatur, Nec ex bonis populi seruati. Idque sic explicat, quasi populi, quibus condemnatus fuit Gabinus, ante eius furti & peculatu perditum recuperata litium æstimatione seruati sint: vel potius vt significet Quorundam lites quidem æstimatas fuisse Gabinio, sed cum is prædes non dedisset, populus eius peculatu perditos, ex eius bonis non fuisse seruatos, nec recuperasse quod Gabiniij furtis amiserat. At pro Flacco, addit Turnebus, ludi seruari dicuntur, quorum elocata sunt publicanis vectigalia, & populo Romano seruata. Itaque non sunt liberi dimissi Iudici: sed serui facti vt sint in ditione & vectigalibus populi Romani. Si cui tamen Lambini emendatio magis arridet, niti poterit §. 37. infra. Tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, populus recepisset, vbi vide Notas.

LEX IVLIA.] Lucius Piso Tribunus plebis legem primus de pecuniis repetundis Censorio & Manlio Consulibus tulit, vt dicitur in Bruto 106. & 2. de officiis: Nondum centum & decem anni sunt, cum de pecuniis repetundis à L. Pisonè lita est

Populi seruari.

IV.

Leges de re-
perundis.

lex, nulla antea cum fuisset. At vero postea tot leges & proxima quaque duriores: tot res, tot damnati, tantum Italicum bellum propter indiciorum metum excitatum: tanta sublatis legibus & iudiciis expulatio direptionisque sociorum, ut impbecillitate aliorum, non nostra virtute valeamus. Trium facit Orator hoc loco mentionem, Seruiliæ, Cornelie, Julie, Seruiliam, Iuliam, C. Seruilius Glaucias, de qua in Verrem de Prætorâ verbanâ § 6. Corneliam Luc. Cornelius Sylla, Iuliam Cæsar primò Consulatus: in qua multa seuerius scripta quàm in antiquis legibus, sanctiùque iudicata, quia proxima quaque duriores, nouùmque id fuit de rationibus non solum referendum ætariis: sed etiam relinquendis in Proinciâ, de quo in Pisonem G. legit Muretus è duobus manuscriptis: Si est hoc nouum in lege Iulia, sicut multa sunt, seuerius scripta, quàm in antiquis legibus & sanctiùs, inducatur sanè etiam consuetudo butim generis iudiciorum noua.

V. S. MAGISTER EST OPTIMVS.]
Vfus Sapientiæ pater apud Afranium, vt refert Gellius lib. 13. Noct. Attic. cap. 8.
Vfus me genuit, mater peperit Memoria
Zephus vocant me Gray, vos Sapientiâ.
ACCVSAVI.] Accusauit C. Verrem: quibus in causis iudex sedet, res est tenuior quàm vt extet in historia vestigium: defendit M. Fonteium, Luc. Flaccum, M. Scarium, A. Gabinium de repetundis. Prætor quasiuit in Manilium & C. Licinium Marcum. De hoc Valerius lib. 9. c. 12. C. Licinius M acer, vir Prætorius, Calui pater repetundarum reus, dum sententia dicerentur in Manianum consensit. Siquidem cum M. Cicero- nem, qui id iudicium cogebat, præteritam ponentem vidisset, misti ad eum qui diceret se non damnatum, sed reum perisse: nec sua bona basta posse subici. Ac protinus sudario quod forte in manu habebat, ore & faciebus coartans, incluso spiritu panam morte præcurrit: qua cognita vt Cicero de eo nihil pronuntiauit. Aliter narrat Plutarchus, eum sibi suæque gratiæ præsentem, barbam rasisse, candidam veltem sumpsisse, damnatione contemptâ domum rediisse, lectulum petiisse, in eoque dolore extinctum fuisse. De Manilio idem Plutarchus, ex quo nonnulla retulimus in Vatinium 33. Vt adesse die trigesimo.

PRÆTOR QUÆSIVI.] Vide Vatinianum 18. Quæstione consilioque delecto. Milonianam 13. Hanc verò questionem.

QUIBUS TABVLIS? QUÆ.] Subiectio. cui simillima de Harusp. resp. 33. Tu meam domum religiosam facere potuisti? Qua mente? qua

inueneras. Qua manu? qua disturbare. Qua voce? qua incendi inseras. Qua lege? quam ne in illa quidem impunitate tua scriperas. Quo puluinaris? quod supparas. Quo simulacro? quod creptum ex meretricis sepulcro in Imperatoris monumento collocarum. Demofthenes de fallâ legat. Ητις δ' Ηλιδι κλέπτοντες τὰ κειτὰ πνευ; Καὶ μάλα εἰκόσι γα. Εστιν ἔθ' ὅστις μεταξὺ αὐτοῦ τοῦ ἄρον τοῦ καταλιγεῖται τοῦ δήμου; αὐτὸς εἰς τὴν δέ; ἢ πτω ὅτ' ἰδ' ΟΛΩΝΤΕΣ, τοῦτο τοῖ πνευ ἀλλοι; Εργὸν ἰδοῖ σέου. Αρ' οὐκ ἀπὸ τοῦτο ἀπὸ πηλοῦ ΟΛΩΝΤΕΣ ἢ οὐ. Τί οὐκ; Μετάρητις ἐκ οἰκδοῖ εἰαι πτω κλέπτεται ἢ περὶ κλεῖοντα τὰ κειτὰ; ἀλλοι; ἢ πέρητις. Τίς οὐκ αἰσπος αὐτοῦ τοῦ πῶτον τοῦ συμβεβηκότων ἀσθενῶν; οὐδ' εἰς. Αλλ' ἂ πτω ἢ πῆτις εἰσι οἱ τὰ πηλοκωτὰ ἢ ποιητὰ ἀδραμῆτις; οἱ ἰουδῆσσις αὐτῶν ἀφ' ἑρῆσιν εἰαι τῶ διλιππο εἶναι ἢ εἰαι σεσσεργεῖδου. An quidam in Helide peculatus se allegarunt? Omnino probabilis est fuisse. An vero quisquam eorum auctor, ad intorve fuit abroganti status popularis? Nullus. Quid? fueruntne Olympo inuolamti alij quidam tales? Equidem opinor. Nunquid per istos perit Olympicus? Non. Quid igitur? Menaris nonne putatis aliquem fuisse peccatorem, & ex arario suscipientem? Non aliter fieri potest, & palam factum est. Quis igitur, ibi auctor fuit rerum que illic acciderunt? Nemo horum. Quales igitur qui sunt, qui tanta facinora designent? Quis se dignos esse putant qui Philippi hospites & amici appellerent. Contra Androtonem: διὲν δ' ἔπειτο (ὁ νομοδότης) μὴδὲ ἀπιτεροῖσι τῶ δήμου τρυφῆ, αἰετὸ κασοῖ δουάτω. πῶς οὐκ ἔσαι αὐτο; καὶ πῶς αἰ ὀδοῖ δῶ διὰ τοῦ νεμῶν ὄπι τοῦ ἰδικηκῶτος οἰοῖ τῆς κλεῖσις. ἔφῃσσι ἢ σπαιτο πῆσιν εἰς ἀπυγα, ἢ χελιυς δ' ὁ κῆρδωοῖ ἀδινῆσπερ εἰ; τῶς εἰ χελιοῖ ἴσησιν. τῶτο πῆσι οἰσισσι ὄδοῖσιν. φεῖν ἢ τῶτο; χεῖρου. Κατωμμεκ σπαιτοῖ ἢ πῆτις ἄν ἐκ ἐπὶ χελιες ἐσπαισι; ἀδινῆσ κλεῖσις σπῆσι; διαπῆτω ἢ οἱ κηδῶσιν εἰσι. οὐδ' ἔπειτι ἐκῶσι τῶτο; ἢ χεῖρου. κατωμμεκ ἢ τῶτο; ἐκῶσιν. &c. Equum autem esse censui ne cui pro sua cuiusque facultate exigende pænz ius negaretur. Id autem fieri qui potuit? si multas vias per leges muniret ad facinorosos innuendos. Veluti in furto: firmus es, & teipso fietus? abduc in carcerem: sed mille drachmis periclitaris. infirmior es? Nouemiris indica: ipsi facient. Id quoque formidas? accusa. Non tibi fias? pauperior es, quàm qui mille drachmas soluis? Furti age apud arbitrum, & extra periculum eris. Neutrurn horum placeat? accusa. Etiam hoc reformidas? defer. &c. Sequor Hieronymi Wolphij versionem.

Subiectionis
oratoria ca. 2.
Pla.

V.
VI.
VII.
VIII.

AXIOMA.

Vfus magister est opimus,

HIC iam, Iudices, vestri consilij res est, vestræ sapientiæ. Quid deceat vos, non quantum liceat, vobis spectare debetis. Si enim quid liceat queritis: potestis tollere è ciuitate, quem vultis. Tabella est, quæ dat potestatem, occultat eadem libidinem, cuius conscientiam, nihil est, quod quisquam timeat, si non pertimescat suam. Vbi est igitur sapientia iudicis? in hoc, vt non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permissum meminerit solum, sed etiam quatenus commissum sit.

Datur tibi tabella iudicij. qua lege? Iulia de pecuniis repetundis. quo XII

de reo? de equite Rom. At iste ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Posthumum, quod in Gabinium iudex esses: nihil Gabinio datum, cum in eum lites aestimarentur. At nunc audio. Reus igitur Posthumus est ea lege, qua non modò ipse, sed totus etiam ordo solutus, ac liber est.

XIII. Hic ego nunc non vos prius implorabo Equites Rom. quorum ius iudicio tentatur, quam vos Senatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cum sæpè antè, tum in hac ipsa causa nuper est cognita. Nam cum optimo & præstantissimo Consule Cn. Pompeio, de hac ipsa quæstione referente existerent nonnullæ, sed perpaucæ tamen acerbæ sententiæ, quæ censerent, ut Tribuni, ut præfecti, ut scribæ, ut comites omnes magistratum lege hac tenerentur: vos, vos, inquam, ipsi, & Senatus frequens restitit: & quamquam tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculum, tempus illud exarserat, tamen cum odium non restingeretis, huic ordini ignem nouum subiici non fuistis. Hoc animo igitur Senatus.

XIV. Quid vos, Equites Rom. quid tandem estis acturi? Glaucia solebat homo impurus, sed tamen acutus, populum monere, ut cum lex aliqua recitaretur, primum versum attenderet si esset Dictator, Consul, Prætor, magister equitum, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere: sin autem, *Quicumque post hanc legem*: videret nequa noua quæstione alligaretur.

XV. Nunc vos, Equites Rom. videte. Scitis me ortum è vobis omnia semper sensisse pro vobis: nihil horum sine magna cura, & summa charitate vestri ordinis loquor: alius alios homines, & ordines, ego vos semper complexus sum; moneo, & prædico, integra re causæque denuntio, omnes homines Deosque testor, dum potestis, dum licet, prouidete, ne durior vobis conditionem statuatis, ordinique vestro, quam ferri possit. Serpet hoc malum (mihi credite) longiùs, quam putatis.

XVI. Potentissimo, & nobilissimo Tribun. pleb. M. Druso vnã in Equestrem ordinem quæstionem ferenti, *Si quis ob rem iudicatam pecuniam cepisset*, apertè Equites Romani restiterunt: quid? hoc licere volebant? minimè: neque solùm hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, sed etiam nefarium arbitrabantur. attamen ita disputabant, eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam conditionem vitæ secuti. Delectat amplissimus ciuitatis gradus, sella curulis, fasces, imperia prouinciæ, sacerdotia, triumphus, denique imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita.

XVII. Est simul etiam sollicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidem metus. nos ista nunquam contempsimus (ita enim disputabant) sed hanc vitam quietam, atque otiosam secuti sumus. Quæ quoniam honore caret, careat etiam molestia. Tam es tu iudex, quam ego Senator: ita est: sed tu istud petiisti, ego hoc cogor: quare aut iudicij mihi non esse liceat, aut legem lege Senatoria non timere.

XVIII. Hoc vos, Equites Romani, ius à patribus acceptum amittetis? moneo ne faciatis: rapiuntur homines in hæc iudicia ex omni non modò inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi cauetis. Si iam vobis nunciaretur in Senatu sententias dici, ut his legibus teneremini, concurrentium ad curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra: vos Senatus liberos

hac lege esse voluit, populus nunquam alligavit: soluti huc conuenistis, ne constricti discedatis: caute, nam si Posthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec Praefectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam se modo defendant posthac, qui vestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his causis implicati?

N O T A E.

HIC IAM, IVDICES.] Quid prohibet integram sectionem 159. orationis pro Cluentio exhibere? Est enim sapientis Iudicis meminisse se hominem, cogitare tantum sibi a populo Romano esse permissum, quantum commissum sit & creditum, & non solum sibi potestatem datam, verum etiam fidem habitam esse meminisse: posse, quem oderit, absolueri: quem non oderit condemnare: & semper non quid ipse velit, sed quid lex & religio cogat, cogitare: animaduertere qua lege reus citeatur, de quo reo cognoscat, qua res in questione versetur. Cum hac sententia videnda, tum vero illud est hominis magni, Iudicis, atque sapientis, cum illam iudicandi causam tabellam sumpsit, reputare se non esse solum, neque sibi quodcuq; concupierit licere: sed habere in consilio legem, religionem, aequitatem, fidem: libidinem autem, odium, inuidiam, metum, cupiditatisque omnes amouere: maximeque affirmare conscientiam mentis suae, quam ab Diis immortalibus accepimus, quae a nobis dinelli non potest: qua si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vita nobis erit, sine ullo metu, & summa cum honestate viuemus. Nec alienus est locus Demosthenis de falsallegatione: ΟΥ ΔΕ ΙΙ ΚΡΥΒΕΙΝ ΕΙΣΙ Η ΑΓΡΟΣ ΛΗΘΙ ΤΩΝ ΘΕΩΝ, ΑΛΛΑ ΕΨΑΤΟ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΩΝ ΕΙΣΑΙ Ο ΠΙΣΤΕΙ ΤΩΝ ΨΕΥΔΕΣ, ΤΟ ΚΡΥΒΕΙΝ ΑΓΡΕΣΙΣ ΕΙΔΗ. ΔΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙ ΤΑΥΤΩ ΙΑ ΟΥΔΕΙΣ ΕΙΣΤΥΝ ΤΩΝ ΙΑΥΤΩΝ ΚΑΤΑΧΕΙΡΑΙΝΟΝ ΟΥΜΩΝ, ΟΙ ΔΕΙΟΙ ΑΨΕΙΟΥΝΤΑΙ, Ψ ΤΟ ΘΕΜΙΟΝ ΤΩΝ ΜΑΤΕΡΩΝ ΔΙΧΑΜΑ ΑΓΡΟΠΟΙΟΥΝ. ΠΕΡΨ ΑΝ ΚΡΕΙΤΤΟΝ ΕΣΤΙΝ ΕΝΕΣΤΕΡΟΝ ΤΑΙΣ ΑΓΡΑΔΑΙΣ ΕΙΛΠΙΣ ΤΟΙΣ ΠΙΣΤΟΙΣ ΕΨΑΥΤΩ ΤΑ ΔΙΧΑΜΑ ΖΩΝΤΙΑ ΠΕΡΙΠΟΙΟΥΝΤΑΙ, Η ΤΙΣ ΑΨΑΙΤΩ, Ψ ΑΔΙΛΩΝ ΖΩΝΤΙΣ ΤΥΤΟΙΣ ΚΑΤΑΔΙΔΩΝ. Non enim si occulta suffragia sunt latebunt Deos: sed & hoc vidit & omnium rectissime prouidit legislator, ut clam suffragia ferrentur. Cur? ut nemo reorum sciret quis ei esset gratificatus: sed Dijs scirent, & numen cum qui iniqua pronuntiaisset. A quibus praestabilius est, si uoluerit sibi & liberis, iusta quae sunt pronuntiaando spem bonam referuare, quam obsequiam, & incertam gratiam sistorum captare, &c.

TABELLA.] Pro Plancio 16. Populo grata est tabella qua fontes aperit hominum, mentes tegit: dantque eam liberatam et uide uelint faciant, promittant quod rogentur. Vide Sextianam 103. Tabella licentiam. Plinius lib. 3. epist. 20. Est enim periculum ne tacitis suffragijs impudentia obrepat. Nam quoto cuique sedat honestatis cura secreti, quae palam multi famam, conscientiam pauci verentur? Et lib. 4. epist. 25. Tantum licentiae prauis ingenijs adiciit illa fiducia: Quis enim sciet: poposcit tabellam, stylam accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. De tabellis vide Pilonianam 96. An ego expectem dum de te quinque & septuaginta tabella diribeantur. Et Milonianam 15. Nec uobis tam salutarem hunc in indicando literam, quam illam trisitem dedidit. De uernis siue stulis in quas coniciebantur, vide Vatinianam 34. Vrnas deleuerit. De conscientia Milan. 63.

ILLO, IN QUIT, CAPIT. Turnebus lib. 10. Aduers. cap. 23. Sententia est, inquit, si modo ista

corrupta non sunt. Eo capite tenetur Posthumus, quod in Gabinium Iudex fueris. Nam iidem Iudices in repetundarum erant questione, & iudicij appendice. Iudicabas autem cum Gabinio nihil esset datum, pecuniisque non conciliaisset, ut ipse dicebat. Nam ex affirmatione litium, redundat reus Posthumus, ad quem pecunia peruenit, qua de bonis Gabinij non potuit redigi. Verum opus fuerit alio interprete, qui e verbis Turnebi sensum eliciat, quare Muretum audiamus lib. 17. Variarum lect. cap. 5. Quae autem subiciam & in vulgatis libris & in veteribus corrupta sunt, utrorumque scripturam proponam; tum, quid mihi videatur aperiam. Lambinus igitur ita edidit: Illo, inquit, capite quod erat in Posthumum, quod in Gabinium iudex esses, nihil Gabinio datum, cum in eum lites affirmarentur. Quibus ex verbis non meliorem sententiam extuderit in consilio, quam ex fabricantium somniis. Libri veteres hoc modo, Illo, inquit, capite quod in posterum. Puto verba illa, quod in posterum, esse principium eius capitis ex lege Iulij, quo accusator Posthumum teneri dicebat, & propterea grandiusculis, ut fit literis scribi oportere. Sequitur in iidem libris: Quom in Gabinio iudex esses, nihil Rabirio datum, nihilque ei lites affirmarentur. Puto legendum: Quom in Gabinium iudex esses, nihil de Rabirio auditum: nihil, quom ei lites affirmarentur. Haec ingeniosè Muretus: e quibus facile cui libet fuerit Oratoris mentè ostendere.

VI. TRIBUNI, UT PRAEFECTI, UT SCRIBAE, UT COMITES.] De Tribunis militum in Pisonem 88. De praefectis pro Marcello 7. De Scribis in Pisonem 61.

GLAVCIA HOMO IMPRVS.] De huius impuritate illud suffecerit ex tertio de Oratore. 163. Et quoniam hac uel summa laus est in uerbis transferendis, ut sensum feriat id quod translatum sit, fingenda est omnis turpido earum rerum, ad quas eorum animos qui audiant, trahet similitudo. Nolo morte dici Africani castratam esse Remp. nolo steretic curia dici Glauciam, quamuis sit simile, tamen est in utraque deformis cogitatio simili uadina.

SED TAMEN ACVTVS.] Noster in Bruto: Longe autem post homines natos improbissimus C. Seruilius Glaucia, sed peracutus & callidus cum primisque ridiculus. Is ex summis & fortuna & uita sordibus in Praetura Consul factus esset, si rationem eius haberi licere indicatum esset. Nam & plebem tenebat, & equestrem ordinem beneficio legis deuinxerat. Is Praetor eodè die quo Saturninus Tribunus uocatus Mario & Flacco Consulibus publicè est interfectus, homo simillimus Atheniensis Hyberbeli, cuius inaprobiteram veteres Atticorum comediae notauerunt.

EQUITES ROM. VIDETE: SCITIS, &c.] Pro Milone 95. Vbi Equites Romani illi, illi, inquit, tui? Vbi retulimus hunc Plinij locum lib. 33. cap. 22. Marcus Cicero demum stabiluit equestre nomen in Consulatu suo, ei Senatuum concilians, ex eo se ordine proeuctum esse celebrans, eiusque uires peculiari popularitate quarens. Vide.

Virtus & sapientia Iudicis.

Tabellae licentia.

III.

v. Glaucia homo impurus.

VI.

VII.

VIII. MARCO DRUSO.] Vide planè Cluentianam 153. 154. vbi dicit inter ceteros C. Flautium Puffonem, Cn. Titinnium, C. Mecænatem apertissimè repugnasse.

IX. DELECTAT AMPLISSIMVS.] Pro Cluentio 150. Quis unquã hoc Senator acrusuit, vt eum alioiorem gradum dignitatis populi Romani esset cõsecutus, eo se putaret easdem legum conditionibus vti non oportere? Quàm multa sunt commoda quibus caremus? quàm multa honesta ac difficilia que subimus? Atque hæc omnia tamen honoris & amplitudinis cõmodis compensantur. Conuerte nunc ad equestrem ordinem easdem vires condiciones, non

Onera Senatorij ordinis. Putant enim minus multo sibi laqueos legum, & conditionum & iudiciorum propósitos esse oportere, qui in summum locum ciuitatis aut non potuerunt ascendere, aut non petierunt. Porro vt de oneribus ordinis Senatorij pauca dicamus, ea possunt ad tria capita reuocari, ad labores, ad legum iudiciorum pericula, ad tributa. De labore Ouidius:

Curia reſtat, clauis mensura coacta est, Impar erat nostris viribus illud onus.

Cogebantur venire in Senatoribus pignoris ablati. Primã Philippica 11. Quis v. quam tanto damno Senatorem cogit? aut quid est ultra pignus, aut multã? vbi vide Notas. Nonnunquam vnus Senator diem dicendo eximebat, vt auctor est Ateius Capito apud Gellium lib. 4. c. 10. Erat enim is Senatori vt sententiam rogatus diceret ante quicquid vellet alius rei, & quoad vellet. Vide Plutarchum in Cæsare & Catone Vticensi. Neque antè discedebant quàm Senatus dimitteretur. Iulius Capitolinus in M. Antonino: Neque unquam recessit de curiã nisi Consul dixisset. Nihil vos moramur P. C. Quo in genere Euphormio criticis subodorandum relinquit qua parte curiæ matella poneretur. Legibus etiam quibusdam tenebantur Senatores, à quibus ceteri ordines erant liberi, vt legibus de iudicio corrupto, & de repetundis, quod vel ex hoc loco patet, & ex Cluentiana 148. vbi & hæc verba legis de iudicio corrupto referuntur. Deque eius capite quarto qui Tribunus militum legionibus quatuor primus, qui Questor, Tribunus plebis, qui magistratum habuerit, qui v. in Senatu sententiam dixerit, Qui coit, coierit, conuenit, conuenerit, quo quis iudicio publico condemnaretur. De legibus repetundarum accipio verba Dionis lib. 49. Τὸ δὲ πρὸς αὐτῶν ἡμέρας ὄχι μὲν εἴθετο ἀντίνα τῶν ἐκ τῶν γερουσιᾶν στασιωτῶν δὲ λατρεῖα χρεῖσθαι, ἔχουσαν οἱ τὴν ἐκ τῶν αὐτῶν τῶν αἰτίων ὄντων ἀποδοτέον, ἔχουσαν δὲ τὸ ἐπιπλεῖσθαι τοῖς κακοῦργεῖν ἐθέλον. Sub idem tempus paulò ante bellum Antonio & Cleopatræ indictum ab Augusto, S. C. factum est ne cui Senatori dies ob furtum diceretur, & statum ij quibus, huiusmodi lites illatae fuerant, liberati sunt, cum quibusdam in posterum data est furtorij impunitas. De tributis Dio lib. 46. Ἐπιπλεῖ δὲ πολλοὶ οἱ γεωμετρῶν ἐκ τὸν πόλεμον ἐθέοντες, πᾶσι τὸν πλεονέκτην καὶ εὐεστὸν τῶν ἀπορροχῶν ὀπίσθιν ἐπιδοῦναι, οἱ δὲ δὲ βουλευταῖς, ἔχουσαν πλεονέκτην καὶ ἔχουσαν κερμίδος τὸν πόλεον οἰκονομῶν, ὅπως ἂν αὐτοὶ ἐκλυτῶντο, ἢ ὄχι οὐκ οὐκ ἔχουσαν. Ac quoniam multis ad bellum gerendum pecunias opus habebant, vnusquisque vigesimam quintam suorum bonorum partem in commune consulit: Senatores præterea quater nos obolos. in singulis regulas earum adium, quas in vrbe vel suas, vel conductitias habebant, persoluerunt. Expolui regulam κερμίδος, cum

Cogebantur venire in Senatorum.

Legibus quibusdam tenebantur Senatores, quibus alij ordines erant solui.

Tributa maiora pendebant, quam reliqui.

quod nomen id sonet, tum fretus auctoritate Ciceronis epistolâ ad Cæsarem Iunioiorem à Nonnio citatâ de hoc ipso loquētis: In singulas regulas impostis sexcentis confici posse. Atque propter hæc tributa multi opibus exhausti Senatorem eiuabant. idem Dio lib. 54. Ἐπιπλεῖ τὸ ὄχι ἀπορροχῶν δὲ καὶ μετὰ τὸ πλεονέκτην αὐτοῖς ὄντων, δὲ τὸν πόλεμον πᾶσι περὶ τὸν πλεονέκτην ἐπιδοῦναι, οἱ δὲ δὲ βουλευταῖς ἔχουσαν ἔχουσαν καὶ ἔχουσαν κερμίδος τὸν πόλεον οἰκονομῶν, ὅπως ἂν αὐτοὶ ἐκλυτῶντο, ἢ ὄχι οὐκ οὐκ ἔχουσαν. Expolui regulam κερμίδος, cum

initio Senatoribus census definitus esset quadringenta sestertia, quoniam multi bellis mestibus patrum facultates auerserant, progressu autem temporis ac locupletioribus factis hominibus usque ad decies auctus fuisset, nemo iam inueniri potuit qui sione sua Senator esse veller: sed fure filij etiam nepotisque Senatorum, qui sine reuera inopes, sine propter maiorum calamitates animis fracti, non modò non affestarent Senatoriam dignitatem, sed eam quoque adscripti in Senatorum numerum eiuarent. Hæc Dio, è quibus coniciat & quanta iam olim Senatoribus fuerint imposta tributa, & qua calumniã Sotimus libro 2. Constantino Magno huius impositionis crimen impergerit. Quod ipsebat ad Senatorij ordinis commoda hinc numerantur: amplissimum cruciatibus gradus sella curulis, iuges, imperia, prouincie, sacerdotia, triumphj, imago ipsa ad posteritatis memoriam prædita, pro Cluentio 154. Quodque permulta essent ornamenta, quibus eam mitigare molestiam possent: locus, auctoritas, domi splendor, apud exteras nationes nomen & gratia, toga prætexta, sella curulis, insignia, fasces, exercitius, imperia, prouincie. Non quidem quòd statim atque in Senatum erant allecti fellam curulem, fasces, & imaginis prodendæ us obtinerent: sed quòd Senatoribus omnibus & quidem solis liceret petere magistratus, quibus illa ornamenta fuerunt annexa. De fascebus ceterisque magistratum insignibus vide Sextianam 17. De imaginibus Pison. 1. de iure imaginis prodendæ Pison. 2. homini nouo.

Commoda Senatorij ordinis.

TV ISTVD PETIISTI: EGO HOC COGOR.] Filijs Equitum Romanorum si & censum & ætatem Senatoriam habebant, licebat vel in Senatum venire, vel in equestri ordine permanere, vt Atticus & Mæcenat fecerunt, cum ad summa omnia adipiscere possent. At verò Senatoribus, equitibus, Tribunis ætatis liberum non fuit à iudicijs abstinere, si Iudices fuerant electi: imò certum ordinem & locum iudicandi videntur habuisse, pro domo 85. Quis in memm locum iudicandi subdidit?

X.

AXIOMATA.

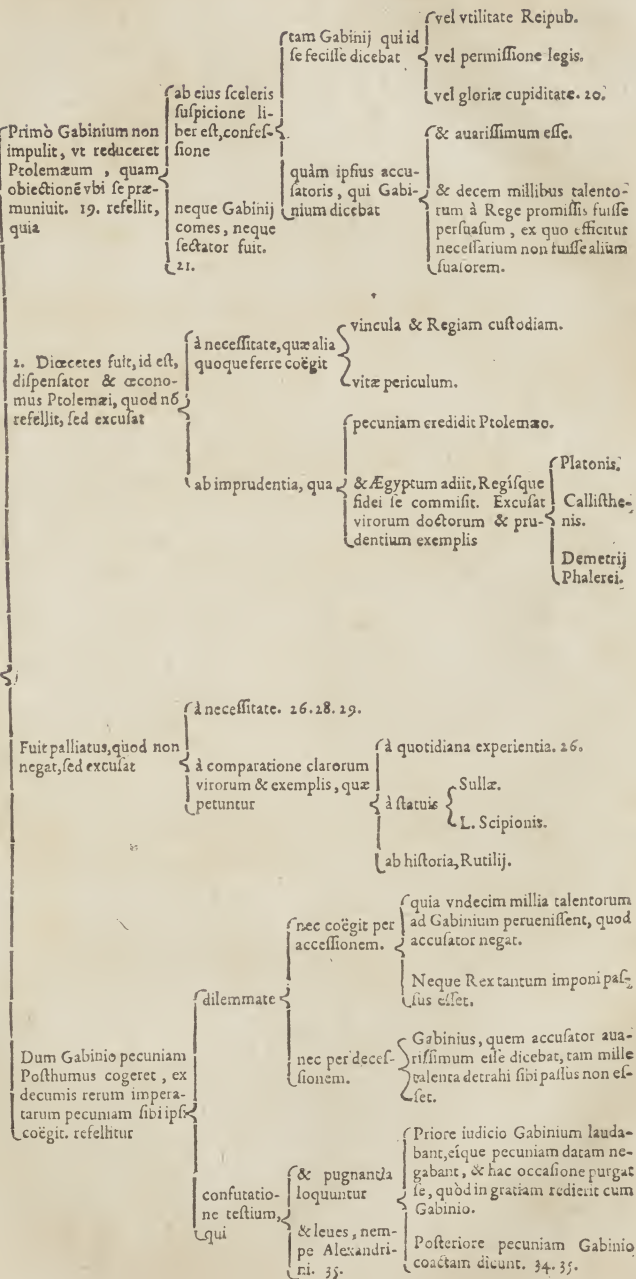
Quid deceat nos, non quantum liceat nobis spectare debemus.

Alterius conscientiam nihil est quod soliquam timeat, si non perimeat suam.

In hoc est sapientia iudicis, vt non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permistum sit meminerit solum, sed etiam quatenus commisit.

E paruis initijs serpit malum longius quam pœtetur. Qui honore caret, caret etiam molestiã.

2. Pars confutationis, à num. 19. ad 37. comprehensa, qua consulantur nonnulla crimina, que non tam ad causam pertinent, quàm ex credità temere pecunia redundant.

XIX. **T**V, inquit, Gabinium vt Regem reduceret, impulisti. Non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere: quem enim ex tantis inimicitiiis receptum in gratiam, summo studio, defenderim, hunc afflictum violare non debeo: quocum stante, si me Cn. Pompeij auctori-
 tas in gratiam non reduxisset, nunc iam ipsius fortuna reduceret.

XX. Sed tamen, cum ita dicis, Posthumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam: si defensionem Gabinij fidem non habes, obliuiscerisne etiam accusationis tuæ? Gabinius se id fecisse dicebat Reipub. causa, quod classem Archelai timeret, quod mare refertum fore prædonum putaret. Lege etiam id sibi licuisse dicebat. Tu inimicus negas: ignosco, & eò magis quòd est contra illud iudicatum. Redeo igitur ad crimen, & accusationem tuam.

NOTÆ.

I. **G**ABINIVM VT REGEM REDVCERET, IMPVLISTI.] Epist. I. ad Lentulum: *Hammonius Regis legati aperte pecuniâ nos oppugnat. res agitur per eosdem creditores per quos cum tu aduersus agebatur.* Epistola 2. lib. 2. ad Qu. Fratrem: *Creditores Regis aperte pecuniâ suppeditant contra Lentulum.* E quibus colligi potest Posthulum creditorem Gabinio auctorem fuisse, vt reduceret Ptolemaum.

II. **I**PSIVS FORTVNA REDVCERET.] Achilles Tatius lib. 3. de amoribus Clitophontis & Leucippæ: *ΕΙΛΟΣ ΠΟΛΛΑΙΣ ΣΙΛΙΑΣ ΠΕΣΕΞΑΝΙ. Η ΞΘ ΨΥΧΗ ΜΑΛΑΧΡΕΙΤΑ ΣΦΕΤΙ ΠΛΩ ΑΝ ΗΚΟΥΣΕ ΛΙΤΗΣ, ΣΩΠΤΕΙΣΑΙ ΧΨ ΜΑΧΙΝ ΤΗ ΤΩ ΠΑΪΔΙ ΑΥΡΑΪΑΝ ΤΩΝ ΗΪΚΩΝ, ΩΣ ΟΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΛΥΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΔΕΛΩΝ ΣΥΛΛΕΓΕΙ.* *Benevolentiam autem misericordia sapienter inuenio gignit. Animum enim eorum quos audit merore delimitus, & malorum auditione in eundem fere sensum pertrahit, existitiam in misericordiam, misericordiam verò in benevolentiam commutat.* Sequor Nicolai Bonui-
 tij versionem.

Misericordia beneuolentiâ parit.

III. **C**LASSEM ARCHELAI.] De Archelao eiusque fortunâ pauca diximus oratione de Pro-
 uinciis Consularibus, §. 9. cum de Ariobarzane diceremus. Alexandrini Regem suum Ptolemaum Auletem eiecerunt cumque is tres liberos haberet, Berenicen natu maiorem, Cleopatram minorem, & Ptolemaum adhuc puerum, regnum ad Berenicen detulerunt. Ea Zeleucum in regni torique societatem acciuit, & eo mox

occiso Archelaum, qui vt reditum Regis impedi-
 ret classem parauit. Gabinius eum reducens, *Εγχερατὴς τῆς Αἰγύπτου παρεχόμενα ἰσχύιστο, ἔχ τῷ Πτολεμαίῳ ἀντιπῶ παρέδουκ. καὶ ὁ ἰδὼ πλῶ τῆ δουρατῆς, ἔχ τῶν ἡθῶν τῶν σφῆτος ἔχ πλοσσηπῆτος, ἀ τε ἔχ χημιαπὼν πολλὰν δούδωος ἀπέκταν.* *Ægyptum primâ impres-
 sione redegit in potestatem, eamque tradidit Ptolemao. Isium filiam, tum alios primores & opu-
 lentissimum quemque cum pecuniis egeret intere-
 mit.* Dio Cassius libro 39. Accusatus Gabinius eum colorem suo facto prætexuit, quòd id se fecisse diceret Reipub. causâ, quòd videret Archelai classem Syriæ prouinciæ, quam ipse ad-
 ministrandam susceperat, imminere, periculûm-
 que esse ne vel Archelaus Syriam repente inua-
 deret, vel saltem mare piratis redderet infestum, & in terram exscendens è Syriâ prædas auer-
 teret. Et sanè Syria tum latrociniiis infesta fuit. Nam Gabinius Ptolemaum reducens, vt aucto-
 r est idem Dio, τῶ ἀγῶ ἰδῶ ἔς ἰπίτα κτο τοῖς λαχοῖς ἔπ ἔχ μάλλον ἰξῆδωαν. *Prouinciam cui præ-
 fectus erat magis adhuc tradidit expilandam la-
 tronibus.* Idigitur se fecisse dicebat, & lege sibi licuisse contendebat, vt Archelaum prouinciæ suæ imminentem in ipsâ Ægypto occuparet.

AXIOMATA.

Quem ex inimicitiiis receptum in gratiam summo studio defenderis, eum neas est afflictum violare.
 Nonnunquam nos iniuicorum calamitas cum iis in gratiam reducit.

XXI. **Q**UID vociferabare decem millia talentum Gabinio esse promissa? huic videlicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, vt tu vis, auarissimum exoraret, sestertium bis millies, & quadringenties, ne magno opere contemneret. Gabinius illud quoquo consilio fecit, fecit ceret suo: quæcunque mens illa fuit, Gabinij fuit. Siue ille, vt ipse dicebat, gloriam: siue, vt tu vis, pecuniam quæsiuit, quæsiuit sibi. Num Gabinij comes vel sectator? negat. Non enim ab Gabinij, cuius ad negotium non erat, sed ad P. Lenuli, clariss. viri auctoritatem à Senatu profectam, & consilio certo, & spe non dubia, Romam contendebat.

NOTÆ.

DECEM MILLIA TALENTVM.] Vides hoc loco talenta Græcorum ad Romanorum festeria reuocari, quæ res, vt plinior fiat, de talento & festerio pauca dicemus.

Statuendum primò quod eleganter tradit Manutius in epist. 17. lib. 2. ad familiares, Romanos vndecim numerorum notas habuisse, quas primùm quinto loco variarunt, deinde decimo, mox quinquagesimo, tum centesimo, quingentesimo, millesimo, quinquies millesimo, decies millesimo, quinquages millesimo, centies millesimo: mutato numeri signo quoties numerus à quinario ad duplum, & rursus à duplo ad quinarium perueniret.

Prima nota fuit I. vnus, vsque ad quatuor iterata I. II. III. IIII.

Secunda V. in quinario primùm numero variata, & cum notis vnicatis ad denarium procedens V. VI. VII. VIII. VIII.

Tertia X. decem in duplo quinario mutationem recipiens, & adiectis vnus & quinarij signis ad quinquagenarium procedens X. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. Mox vicenarius duplici denario notatus XX. ad tricenarium XXX. ad tricenario ad quadragenarium XXXX. ab eo rursus ad quinquagenarium eodem modo promouetur.

Quarta L. quinquagenarij nota, iisdem vnitatibus quinaris & denaris ad centum progrediens.

Quinta C. centum duplicato quinquagenario, & quatuor superiorum notarum promotionibus ad quingenta procedens.

Sexta D. & hæc quadrupli ratione.

Septima M. mille habita dupli ratione.

Octaua mutatio fuit 1000, quinque millia, & hæc quinquapli ratione feruatâ.

Nona à quincuplo in duplum 10000. decem millia.

Decima à duplo in quincuplum 100000. quinquaginta millia.

Vndecima & vltima à quincuplo in duplum 1000000. centum millia.

Neque vltra notarum mutatio progressa est. Non enim veteres, vt ait Plinius, vltra numerabant: aut si numerandum erat easdem notas repetebant, verbi causâ CCCXXX. CCCXXX. ducenta millia. CCCXXX. CCCXXX. CCCXXX. trecenta millia, quater si quadringenta millia, quinquies si quingenta millia. & ita deinceps. Horum non pauca Manutius.

In progressibus autem numerorum ne molestum esset toties vnitates, quinaris, aut denaris replicare, numeros minores compendij causâ è maioribus subtrahebant, ita vt minores ante scripti subtractionem, post scripti additionem indicarent. Longum erat octodecim aut nouedecim scribentibus, post denarium X. quinque alias aut quatuor notas apponere XVIII. octodecim, XVIII. nouedecim: quare vnitatem aut binarium è vicenario subtrahebant XII. octodecim, XIX. nouedecim, XL. quadraginta, XLIV. qua-

draginta quatuor, atque vt scribebant ita plerumque loquebantur, XIII. duodeuiginti, XIX. vndeuiginti, XXIX. duodeviginti, XXXIX. vndetriginta. Eodem modo duo asses cum semisse dicebantur per subtractionem; festerius nummus, vel absoluitè festerius, quasi tertius dempro semisse, ac proinde festerius duos asses cum semisse continebat.

Statuendum secundò assen, nummum ac festerium duobus modis considerari posse. alter tanquam abstractum à materiâ, & mensuram sue canonem rei nummarie, & quasi ideam valoris animo conceptam, ex qua nummi bigati, quadrigati, victoriat, ceteræque monetarum species æstimationem capiebant, quæ mensura siue regula constans erat & perpetua, licet ipsæ monetarum species pretium & æstimationem aliquando mutarent. Altero modo spectari assen, nummum & festerium tanquam concretum cum materia, quo pacto variis & variis pretiis potuit æstimari. Quemadmodum in Galliâ solidus semper duodecim denariis gallicis, francus siue libra viginti solidis, aureus gallicus tribus libris siue sexaginta solidis, in Lotharingia grossus sedecim Lotharingicis denariis, francus grossus duodecim, aureus Lotharingicus francis quatuor semper æstimantur, neque quatenus sunt communis æstimationis mensura mutari possunt, licet ipsa materia, specielque monetæ, & metalli pondus hominum æstimatione varientur, eademque species in modò pluris, modò minoris æstimetur.

Ab asse manabat omnis computationis nummarie progressio. Assis autem nomen pro quouis solido siue toto capitur, vnde heres ex asse qui integram hereditatem adibat, & locum obtinet in toto patrimonio, in fundis & ceteris eiusmodi. Secundò assis nomen reperitur pro mensurâ ponderum, & valoris in re nummaria. Priori modo nihil habebat definitum: nam siue maior, siue minor, siue quæcunque tandem esset hereditas, totum illud patrimonium assen vocabant. Posteriore modo erat certa & definita regula, siue mensura qua rerum pondus & pretium examinabant. Et quidem in ponderibus frequentius libra dicebatur, in æstimatione rei nummarie assis nomen retinebat.

Hunc assen in duodecim partes diuidebant. Galenus libro de cognitione & curatione peccatorum solatium fusè describens: Περιέχουσιν τὸ αἶμα τὸ δὲ αἷμα ἰσχυρὰ τὸν χροῖον. Προσπίπτειν ἐστὶν τὸ ἐν δώδεκα μέρεσιν ἐπιγράφειν. Τοῦτον αὖ τὸ ἀεὶ μὲν ὡς ἡμισυαῖτον ἐπιγράφεται. Καὶ τὸ ἡμισυ ἔχει, καὶ διαιρεῖται, καὶ τρίτατον, καὶ ἕτερον τὸ ἐπὶ δώδεκα μέρεσιν, ἀπὸ οὗ μὲν ἔχει μὲν αὐτὸν ἀρχὴ τῶν ἰσχυρῶν τμήματων. Hunc verò numerum vt vilissimum elegerunt. Etenim & medietatem, & trientem, & quadrantem, & sextam, & duodecimam partem. Sequitur sed corruptè, vt opinor: Τοῦτον αὖ αἶμα ἡμισυαῖτον ὡς ἡμισυαῖτον ἐπιγράφεται τὸν δώδεκα μέρεσιν, ἢ ὡς ἡμισυαῖτον τὸν ὅλον δίδρακτον. lego, ἢ ὡς ἡμισυαῖτον μὲν τὸν ἕτερον τὸν ὅλον ἡμισυαῖτον δίδρακτον. Hæc verò vigesimoquaternarius vt magnum repudiarunt: moderatum autem duodenarium esse rati totius diei tempus

Assis & festerij duplex cōsideratio.

Ratio numerarij apud antiquos.

Assis diuisio.

in totidem partes diuiserunt. Οτι δὲ κρισίον ἔστι τῆ ποιότηρ τοῦ τῆ πείρα βασιλευσως αὐτῶ, ἄλλοι τ πολλοί, καὶ Ρωμαῖοι γῶνται πῶ εὐσας ἀπασιν ἕτας διαπίδνται, διαρωσῶσι δ' εἰς δάδκα μέρη καὶ πῶ, &c. locus iterum corruptus. Emenda, Οτι δὲ γῶσιμόν ἔστι, τῆ ποιότηρ τοῦ, τῆ πείρα βασιλευσως αὐτῶ, ἄλλοι τ πολλοί καὶ Ρωμαῖοι γῶνται, πῶ εὐσας ἀπασιν ἕτας διαπίδνται διαρωσῶσι εἰς δάδκα μέρη καὶ πῶ ἔσ τῆ σῆα καθῶνται τ καὶ μέτρον εἰς δάδκα οἰκίας πῶονται πᾶ ἀλίτω. Quia verò vtilis est huiusmodi diuisio, tum alij multi, tum Romani experientia docti eam usurpant, omnem substantiam cum testamenta faciunt in partes duodecim diuidentes: & mensurant ponderumque quibus homines viuunt, in partes duodecim distributa sunt quamplurima. Ob eam commoditatem annus in duodecim menses, dies in horas duodecim, nox in totidem horas est distributa. vbi breuiter obseruare possis mensibus lunaribus dies triginta feuat ad numerum duodecim tertertiā p'ortione contineri. Quam ad rem elegās habetur apud Laërtium & Athenæum epigrammation Cleobuli:

Ἔστι ἡ πατήρ, πῶν δὲ δὲ δάδκα, πῶ δὲ ἐνάτω
 Πᾶσι δὲ τριηκοντῆ διαδίκα εἶδος ἔχουσι.
 Αἱ μὲρ λυφῶ ἕτασι ἰδῶν, αἱ δ' αὐτῶ μιλαναι
 Ἀδῶνται δὲ τὸ αὐτῶ ἀποδῶνδῶσαι ἀπασιν.
 Ἔστι vnus genitor, proles duodena: sed horum
 Cuius triginta nata sunt dispare forma.
 Ha gaudent niueis, at fuscis vultibus illa.
 Atque immortales cum sint moriuntur ad vnā.
 Ἔστι δ' ἡιωτός. Ἔστι autem annus, inquit Laërtius.

Iam affem ex Varrone libro 4. de lingua Latinā in suas partes digeramus.

1. Vncia duodecima pars affis, quæ affem in duodecim partes æquales diuidebat.
2. Dextans, duæ vnciæ, sexta pars affis.
3. Quadrans, siue teruncius tres vnciæ, quarta pars affis. Antea trinuncius vocatus à tribus vnciis. Plinius lib. 33. cap. 3.
4. Triens, quatuor vnciæ, tertia pars affis.
5. Quincunx, quinque vnciæ. non fuit propriè pars affis, quia affem æqualiter haudquam diuidebat. Sed duo quincunces & vnus sextans affem faciebant.
6. Semis, quasi femias, media pars affis.
7. Septunx, septem vnciæ.
8. Bes, octo vnciæ, siue duo trientes.
7. Dodrans nouem vnciæ, siue tres quadrantes.
10. Dextans, decem vnciæ, siue decunx.
11. Deunx, vndecim vnciæ. Iuuenalis:

Vnciolam Procleius habet, sed Gilo deuncem. Posterioris tamen à septunce ad deuncem partes affis propriè non fuerunt, quod mediam affis partem excederent. Iam vncia dicitur quasi vna duodecima, sextans, quadrans, triens, semis, à numero partium inter se æqualium quæ affe continentur. Quincunx, & septunx à multitudine vnciarum: cæteræ appellationes per subtractionem ex affe. Varro 4. de lingua: A duodecim vnā demptā vnciā, deunx: dextans dempto sextante: dodrans dempto quadrante, bes, ut olim des dempto triente. Quod Rhemianus Fannius Patrimon, si e, v alij malunt, Pricianus his viciosis expressit:

Vncia nam libra si decet, dixere deuncem.

At si sextante retrahas, erit ille decunx, &c. Dodrante reliquus vocitant, quadrante retracto, Cùmque triens defit, bessem dixere priores. Idem septunce dempto quincunxque vocarunt. Post hac semisis solidi pars maxima fertur.

Nam quæ dimidium superat, pars esse negatur. Hanc affis diuisionem non solum in re nummaria, sed etiam in agris diuidendis, hereditariabilve cernendis agnoscent Iurisconsulti. Iulianus D. De euicthombus l. minor, fundum ita diuilit: Si à me bessem fundi emeris, à Titio trientem, deinde partem dimidiam fundi à te quis petierit, siquidem ex besse quem à me acceperas, semis petitus fuerit, Titius non tenebitur. Si verò triens quem Titius tibi tradiderat, & sextans ex besse quem à me acceperas, petitus fuerit, Titius quidem pro triente, ego pro sextante euicthionem tibi praestabimus. Hunc locum integrum protuli, quia in fundi diuisione non pauca affis diuisionis complectitur.

Affis diuisio in agris.

Potest tamen vt notat Petrus Gregorius olim vniuersitatis Mussipontanæ Decanus, & Iurisprudencia professor libro 42. syntagmatis iuris cap. 32. Potuit, inquam testator: Ex arbitrio totam diuidere hereditatem, & ex affe facere dipondium, id est, in viginti quatuor partes & quasi semencias. Immo semenciam ipsam potuit in partes longè minuitiores diuidere, & quasi concerpere. Exemplum sit in librâ siue affe ponderali, quem vbi per semisses, trientes, quadrantes, sextantes vsque ad vnciam diuiserant, rursus in varias minutâsqe particulas vnciam diuidebant. Vnciâ ponderali quæ duodecima pars fuit libræ Romanæ continebantur:

- 2 semuncia.
- 3 duellæ.
- 4 siliqti.
- 6 sextulæ.
- 8 drachmæ.
- 24 scrupula.
- 80 libellæ.
- 160 fembellæ.

Vnciæ ponderalis diuisio.

De cæteris videbitur infra eum de partibus libræ Atticæ differemus. libellas in drachmâ decem numeravi, cum idem videatur esse libella quod as argenteus, qui decima pars fuit drachmæ, siue denarij ex argento conflati. Varro libro quarto de lingua Latinâ: Veteres numerum cum paruam pecuniolam significabant, hoc verbo vtebantur. Plautus Pseudolo:

Tibi libellam argenti nunquam credam.

Libella.

Pro Roscio Comædo II. Hic nisi planum facit HS 1000 ad libellam sibi deleri, causam perdit. Verrina de Iurisdic. Siciliensi 26. Et quis Volcatio se suâ sponte venisset, vnam libellam dedisset? Quibus locis, opinor, libella fuit minima quædam argenteæ monetæ species, quæ affem vnum æreum æstimatione æquabat, erâtque decima pars denarij, ac proinde huiusmodi libellæ decem vnâ drachinâ continebantur.

Sembella dicta fuit, quasi semilibella, teste Varone. Solebant enim antiqui in huiusmodi compositionibus syllabas elidere, vt sesterius, quasi semisesterius, sembella, quasi semilibella, semisigna in Codice Theodosiano, pro semisiliqua.

Ænigma de anno.

Affis partes.

Huiusmodi porro nomina non in ponderibus solum, sed etiam in cæteris mensibus locum videntur habuisse. Exemplum sit in siciliquo, quem Fannius in ponderibus agnoscit:

Drachmam si gemines, aderit quem dicier, audis Siciliquus.

Plinius pro mensurâ longitudinis & latitudinis vsurpat libro 13. cap. 15. de mensis cedrinis, vel, ut alij malunt, citrinis agens: *Magnitudo amplissima adhuc fuit vnus communis ex orbibus dimidiatis duobus, à Rege Mauritanie Ptolemao, quatuor pedum & semipedis per medium ambitum, crassitudine quadrantalî, &c. Item à Nomio Tiberij Casaris liberto cognomen trahentis, tribus sicilicis infra quatuor pedes, totidemque infra semipedem crassitudinis. Quæ in re non omittendum videtur Tiberio principi mensuram quatuor pedes sextante & sicilico excedentem, totâ verò crassitudine sesuncioli, operimento lamina vestitam fuisse. Ut igitur hunc locum concludamus, as Romanus fuit quarumlibet rerum mensura, longitudinis, latitudinis, profunditatis, grauitatis, æstimationis nummaria, rerum solidarum & liquidarum. Et in eo fuerunt 2. semisses, 3. trientes, 4. quadrantes, 6. sextantes, 12. vnciæ, 24. semunciæ, 36. duellæ, 48. sicilici, 72. sextulæ, 98. drachmæ, 188. scrupula, 960. libellæ, 1920. sembellæ. Etsi non ignoro Volusium Metianum aliter libellam explicare. Est autem libella sestertij decima pars, teruncius quadragesima, quæ duæ partes iunctæ octauam sestertij, id est, semissem efficiunt. Sed opinor legendum, denarij decima pars, teruncius quadragesima. Cùm enim singuli asses quatuor teruncios, id est, quater ternas vncias haberent, & denarius asses denos colligeret, constat teruncium quadragesimam esse partem drachmæ siue denarij.*

As in re nummaria. As in re nummaria triplex fuit pro diuersitate metallorum, è quibus nummi feriebantur. æreus, qui dictus fuit as absolutè, argenteus, aureus metallorum inter se proportionem seruata. Et quidem cum plura sint æris genera. Ductile & caldarium: è quibus ductile, quia fragile est, & ductile simul, caldario longè profusere. Cùmque rursus ductile in duas species diuidatur, coronarium & regulare, & regulare coronario præferatur, operæpretium est proportionem æris ad argentum non à quouis esse sumere, sed à solo regulari. Plinius libro 34. cap. 8. *In Cypro coronarium, & regulare est, vtrumque ductile. Item: Caldarium funditur tantum, malleis fragile, quibus regulare obsequitur, ab aliis ductile appellatum, quale omne Cyprum est. Paulò post: Omne enim purgatis diligentius igni vitium excollisique regulare est. Quare periosque nummos æreos videmus ex ære primæ notæ, id est, ex ductili & rubro, quod nostri rufetam, quasi æris florem & rosam appellant, esse percussos. Ab hoc igitur ære primario reliqui æris æstimationem & proportionem cum argento capiamus.*

Plinius lioto 33. cap. 3. *Argentum signatur est anno urbis D L X X X V. Qu. Ogulnio & C. Fabio Consulibus quinque annis ante primam bellam Punicam. Et placuit denarius pro decem libris æris, quinarius pro quinque, sestertium pro duodecim & semisse. libra autem pon-*

duæ æris imminutum bello Punico primo, cum impensis Respub. non sufficeret, constitutumque ut asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque partes scilicet lucri dissolutumque as alterum. Ergo ita diminutum est pondus denarij, vt hi recentiores, dextantem, id est, duas vncias siue sextam superiorum partem pondere continerent. Postea Annibale urgente, qu. Fabio Dictatore vncias facti. Et ita primi illius denarij pondus duodecim Fabianos denarios colligebat: Mox lego Papyrii semunciæ facti. Et ita Papyrianus denarius vigesima quarta pars fuit primi denarij. Cùm autem, vt post videbimus, denarij qui post legem Papyriam ad Traianum vsque percussifunt, ad Atticæ drachmæ pondus accesserint, denarius illè primus viginti quatuor argenti drachmas, id est, tres vncias continebat. Nam, vt sæpè dicendum est,

Vncia sit drachmis bis quattuor. inquit Fannius:

Vnciaque in libra pars est quæ mensis in anno.

Cùmque tres argenti vnciæ decem regularis æris libris, id est, centum & viginti vnciis permutarentur, si centum & viginti per tria diuiseris, inuenies vnciam argenti quadraginta regularis æris vncias æstimatam fuisse, atque ita æs ad argentum 1. ad 40. proportionem habuisse, vt pro vnâ argenti librâ quadraginta æris puri libræ penderentur, ac proinde quadraginta æreis assibus æstimabatur as argenteus.

As argenteus quadraginta æreis æstimatus.

Quod ad æs caldarium spectat illud in glossis nomicis, inuenies, vt infra dicemus, ad argentum 1. ad 120. rationem habuisse, immò illud æs inferioris etiam notæ fuit. quod 1. ad 125. cum argento proportionem habuit, vt notat Sauiotus ex l. 2. lib. 10. C. Theodos. 4. 21. De collatione æris. Sed mensuram & æstimationem assis argentei à regulari summus. quod vt vocatur, ita fuit regula cæterorum.

Aurum cum argento comparatum Herodotus temporibus proportionem habuit 1. ad 11½. Darius Hytaspis apud Herodotum libro tertio: *Τὸ χρυσίου τετρακλις αὐτῶν τοῦ ἀργύρου, Αὐρῦν 1. ad 13. proportione æstimatum* exegit. Auri ad argentum proportionem deuenit, vt in singulas auri libras denæ tantum argenti libræ penderentur, in eoque diutius stetit auri ad argentum collatio, vt infra probabitur, vbi de æstimatione pondo tam auri quàm argenti differemus: & ab hac 1. ad 10. analogiæ æstimatio assis aurei manauit, vt videlicet as aureus denos asses argenteos, quadringenos æreos pretio contineret. Et quamuis factus deinde temporibus æ metalorum inter se proportio mutata fuerit, eadem tamen assis, vt est mensura & canon rei nummaria, æstimatione permansit.

Auri ad argentum proportio.

1	as siue æreus.
40	argenteus.
400	aureus.

Et ita centissis quem argenteum nummum infra vocabimus, centum asses æreos, duos asses argenteos cum semisse numerabat: quo pacto sestertius argenteus etiam dici

Siciliquus.

As varius.

As in re nummaria.

As ductile. As caldarium.

As coronarium.

Argentii ad æs proportio.

potuisset. sic æreus millies repetitus habebat ad assem aureum proportionem sestertiam: pondo tamen dicebatur ea summa, quæ, si vitum ita fuisset, sestertius aureus vocari potuisset.

Ab asse dicebatur sestertius, qui duos asses cum semisse continebat. à sestertio nummo summas pecuniarias computabant, & quemadmodum numerando promotionibus vendicim, ab vitate in quincuplum, à quincuplo ad duplum, rursus à duplo ad quincuplum progressi notas variabant, ita à sestertio ad sestertij quadruplum, à quadruplo ad sestertium, rursus à sestertio ad quadruplum, & ita deinceps computationem summæ pecuniariæ promouebant. Et quamvis, vix aut ne vix quidem summas ad assem redigebant, tamen perspicuitatis causâ, tabulam progressionis per assem operæpretium fuerit exhibere, antequam veniamus ad progressionem per sestertios.

Tabula progressionis per assem.

1	as.
2½	sestertius, siue nummus.
10	denarius.
25	denarius nummus.
100	centullis.
250	aureus.
1000	pondo.
2500	sestertium.
10000	pondo auri.
25000	sestertium auri.

Tabula progressionis per sestertios.

1	sestertius, siue nummus.
4	denarius.
10	denarius nummus.
40	centullis, siue argenteus.
100	aureus.
400	pondo.
1000	sestertium.
4000	pondo auri.
10000	sestertium auri.
40000	
100000	
400000	Census equestris.
1000000	Decies.

Has autem progressionem per numeros sestertios & quadruplos commoditatis causâ faciebant. Nam quaternarius numerus, quique ex eo per quaternarios quantumlibet in se replicato nascuntur. numeri sunt ad diuisionem aptissimi, & per partes medias proportionales, vt loquuntur, vsque ad vitate bifariam diuiduntur, vt quater quatuor sunt sedecim, quater quatuor quater sunt sexaginta quatuor, quæ sic bifariam ad vitate vsque diuiduntur 64.32. 16. 8. 4. 2. 1. Rursus numerus ad quaternarium sestertius, id est, sexqui alteram proportionem habens rotundus est & absolutus, vt 4. 10. 8. 20. 16. 40. 32. 80. 64. 160. & ita deinceps. Adde quod in sestertiâ & quadruplâ progressionem alterni numeri decuplo se semper excedunt, vt 1. 10. 4. 40. 10. 100. 40. 400. 100. 1000. & ita de cæteris. Vnde varia genera denariorum emergunt, & eadem assum summa respectu superioris & inferioris di-

ci potuit denarius, vt denarius absolutè denos asses continet, & decies centullis siue argenteo continetur, denarius nummus denos nummos siue sestertios, & decies in aureo replicatur. Quare aliud videtur fuisse denarius argentei, aliud denarius aurei, aliud denarius aureus, denarius argentei fuit denarius absolutè dictus, qui & denos asses habebat, & decima pars erat vitus argentei, denarius nummus dici potuit, denarius aurei, quod aurei decima pars esset. Sit igitur hic denariorum indiculus.

10	denarius, siue denarius argentei.
25	denarius nummus, siue denarius aurei.
100	denarius argenteus, vel etiam nummus argenteus.
250	denarius aureus.

Sic pondo decem argenteos, sestertium item denos aureos continebat.

Iam vt ad dictorum probationem nummi denarii que pretium examinemus, & à notis ad incognita, à certis ad dubia, à concessis ad controuersâ veniamus, contentium omnes sestertium duobus assibus cum semisse æstimari, quod ex Varrone, Plinio, Volusio, Metiano & Prisciano probatur viri doctissimi: *Est enim*, inquit Varro, *veteris consuetudinis vt retro era diceretur, ita vt semis tertium, semis quartus pronuntiarent. Absemisestertius sestertius dicitur.* Hæc Varro. Videlicet imitatione Græcorum, qui duo talenta cum semisse his verbis expriment *ἑξήκοντα, talentum sestertium*, vt aduertit Suidas. Idem porro fuit nummus & sestertius. Id ex eo liquet quod & nummus & sestertius quarta pars esset drachmæ, siue denarij: Siquidem quinque & septuaginta drachmæ non solum trecentis nummis, sed etiam trecentis sestertiis æstimantur. De sestertiis Tranquillus in Iulio cap. 83. *Populo hortos circa Tiberim publicè, & viritum trecentos sestertios legauit.* Eam summam Plutarchus in Antonio septuaginta quinque drachmas appellat, & in apophthegmatis Augusti: *Ἀποδοῦναι βουλόμενος τὸ κατὰ κράτος τῷ Καίσαρι ἕξ ἑκατὸν δραχμὰς ἑβδομήκοντα πέντε.* Reddere volens id quod à Cesare testamento legatum fuerat, quinque & septuaginta drachmas viritum. Quem numerum si per quatuor duxeris, inuenies 75. drachmis, siue denariis trecentos sestertios contineri.

De nummis idem Tranquillus eodem libro cap. 38. *Populo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, trecentos nummos quos pollicentium olim erat, viritum diuisit, & hoc amplius centenos pro morâ.* Dio libro 43. *Τὸ τὸ δῶρον λαμβάνειν εἰσάγει, καὶ ἵσταν ἕξ ἑκατὸν πταχμῶν ἢ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα αὐτῶν. Καὶ τῶν ἑξ ἑκατῶν πταχμῶν ἕξ ἑκατὸν τὰ τὸ ἑβδομήκοντα καὶ πέντε δραχμῶν, αἱ ἑβδομήκοντα, καὶ ἑπτάς πέντε καὶ εἴκοσι, πέντε δὲ δὲ σπυρίωνος πταχμῶν ἑκατὸν δὴν ἔδωκεν.* Populo splendendum dedit epulum, & frumentum extraordinarium oleumque adiecit: & plebi de publico frumentum accipienti quinque & septuaginta drachmas, quas ante promiserat. & in super alias virginit quinque, militibus autem solida quinque drachmarum millia diuisit. E quibus aduertis non solum eandem æstimationem esse nummi & sestertij, sed etiam sestertium nummum quartam esse partem drachmæ, siue, vt Romano more loquamur, denarij.

Nummus id quod sestertius.

Quod spectat ad quinquies mille drachmas à Cæsare militibus donatiui nomine distributas, si singulis drachmis quatuor nummos attribueris, efficiunt vicena millia nummorum, vnde Tranquillum emendes loco proximè citato. *Veteranis legionibus præde nomine in pedes singulos super bina sestertia, quæ initio civilis tumultus numerauerat, in equites vicena quaterna millia nummum dedit.* Turbatus est ordo verborum, sic restituo. *Veteranis legionibus (super bina sestertia, quæ initio civilis tumultus in pedes singulos numerauerat, in equites quaterna) vicena millia nummum dedit.*

Denarius, vt nomen ipsum sonat, denos asses, ac proinde quatuor sestertios continebat. Idque tum è iam dictis patere potest, tum ex aliis sextentis, & præsertim Cicerone frumentariâ in Verrem 188. *Frumenti modios singulos cum aratoribus denariis ternis aestimauit.* & 189. *Iste pro tritici modis singulis ternos ab aratoribus denarios exegit.* & 194. *Diuodenos sestertios exegisti.* Ergo duodeni sestertij faciunt ternos denarios, ac proinde denarius quaternis sestertiis aestimatur. & clariùs 195. *Cum tibi Senatus ex arario pecuniam promississet, & singulos tibi denarios adnumerasset, quos tu pro singulis modis aratoribus solueres, quid facere debuisti? Mox 196. arator ita Verrem alloquitur. Quid ergo à me tibi nummorum dari potest, cum Senatus tibi quaternos H.S. dederit? Respondet Verres. 197. Quaternos H.S. quos mihi Senatus decreuit, & ex arario dedit, ego habeo, & in cistram transferam ex fisco.*

Denarius nummus, vt ipsa vox indicat, denos nummos habuit, id est denos HS, ac proinde asses quinque & viginti. Etiam sportula videtur fuisse, de qua Iuuenalis sat. 10.

Defossa in loculis quos sportula fecit amicos. Cum enim priùs patroni clientes suos ad cenam rectam, vt loquebantur, adhiberent, cibos clientibus molestia vitandæ causâ, diuidere ceperunt. Iuuenalis sat. 3.

Nonne vides quanio celebratur sportula fumo? Centum coniuue, sequitur sua quemque culina. Ammianus libro 14. vt Tranquillum & alios omittam, Cum autem interuallata temporibus coniuua longa & noxia ceperint appellari, vel distributio solennium sportularum. Deinde vt se parandorum ciborum molestiâ liberarent, centum quadrantes, id est asses viginti quinque, siue decem nummos sestertios clientibus dederunt. Iuuenalis sat. 1.

Sed cum summus honos finito computet anno Sportula quid referat, quantum rationibus addat, Quid facient comites quibus hinc toga, calceus hinc est, Et panis fumusque domi. Densissima centum Quadrantes lectica petit, &c.

Martialis lib. 3. epist. 7. *Centum miscelli iam valete quadrantes, Anteambulonis congiarium lasi, &c. Regis superbi sportula recesserunt.*

Lib. 10. epist. 75. *Sportula nos iunxit quadrantibus arida centum.* Et lib. 1. epist. 60.

Dat Baiana mihi quadrantes sportula centum. Dicta sportula, quod cibi in paruis sportis, id est in paruis corbibus è sparto contextis ponerentur. Sed vide ibi Raderum nostrum Martialis

eruditum interpretem, tum locis citatis, tum lib. 8. epist. 50.

Promissa est nobis sportula, recta data est.

Centussis ipso nomine satis indicat se centum assibus, id est quadraginta sestertiis aestimari. erâtque assis argentei sestertius, vnde, quemadmodum sestertius æris nummus absolute dicebatur, ita centussis dictus videtur fuisse nummus argenteus. Dicit etiam potuit denarius tam respectu denarij quem decies continebat, quam respectu vnus pondo argenti quo decies continebatur, quo posito sequetur Christum Dominum à Iuda venditum fuisse triginta centussibus.

Aureus habuit viginti quinque denarios. Dio lib. 55. *ἄρδρα ἴσθ' ἂν ἐστὶ τὸ ἑκατόν, καὶ πᾶσι πέντε ἔσσονται δραχμαὶ δισκοῦλον κ' τὸ ἑπτάκιον οὐκίον. Aureum more patrio nummum quinquæ & viginti drachmas pendente appellat.* Idem autem esse pretium drachmæ & denarij paulò post dicitur.

Xiphilinus Dionis abbreviator in M. Antonino Philosopho. *Ἐκδοὶ δ' ἐστὶ τῶν Ρωμαίων ἕως τοῦ δισκοῦ διὰ τὸν ἀριθμὸν, ἵνα δὲ ἡ χρυσίου πρὸς οὐσίᾳ ἐστὶ τὸ δέκατον λάβων, περιεπιλήξωτο διμυδίασθ' ἕκαστ' ἂν ἄνθρωπος, ἵνα κ' τῶν πέντε αὐτὴ διακασίαι δραχμῆς αὐτοῖς κλητέον, ὅσων οὐκίον περιεπιλήξωτο.* Ad urbem accedens ad Quirites habens conciones, cum ipsi dicenti se diu adquisisse populus acclamasset octo, idque etiam manibus indicaret, vt totidem aureos congiarij nomine acciperet, subtrixit, & ipse etiam octo subiicit, deinde decenas singulis drachmas diuisit, quantum nunquam prius acceperant. Iam si ducenta per octonarium diuiseris, inuenies viginti quinque drachmas singulis aureis attributas.

Pondo aequalis aestimationis fuit cum minâ Pondo Atticâ, mina centum drachmas colligebat, drachma Attica idem valuit quod Romanus denarius, vt paulò post in animo est ostendere: ergo pondo centum denarios, id est asses mille, siue quadringentos sestertios continebat.

Sestertium fuit dipondium cum semisse, ac Sestertium, proinde mille sestertios faciebat. Tamen Georgius Agricola, Franciscus Horomanus, aliique viri docti, nullam inter sestertios & sestertia distinctionem esse contendunt, tum quòd Varro, Plinius, Volustus, Priscianus, nullam huius diuersitatis fecerint mentionem, tum quòd sestertius & sestertium eadè nota scriberentur, tum quòd quæcunque de sestertio, quod magnum vocamus, dicuntur, ea de sestertio nummo possunt explicari, tum denique quod sestertia nonnunquam pro mediocri summâ ponantur, vt apud Martialem,

Mutua viginti sestertia foris rogabam, Quæ vel donanti non graue munus erant.

Hæ fuerunt causæ viris eruditus cur à regiâ viâ discederent: sed esto, Plinius & alij diuersitatis huius non meminerint, ij tamen sestertium pro mille sestertiis frequenter vsurpant, verbi causâ Plinius lib. 7. cap. 39. *Quippe cum iam apud maiores Roscius histrio sestertia quingenta illius meritis prodatur, quod de minoribus illis sestertiis nummis intelligi non potest.* cum Roscius, vt auctor est Macrobius libro 3. Saturn. cap. 14. *Mercedem diurnam de publico mille denarios, sine gregalibus solus acceperit.* Id est quatuor sestertio

Centussis.

Aureus.

Sestertium.

Denarius HS quatuor aestimatur.

Denarius nummus.

Sportula.

tiorum nummum millia, siue quatuor sestertia. ergo si vno anno cxxv. diebus in scenam produebatur, potuit mereri quingenta sestertia, vel saltem, vt ait Cicero pro Roscio Comedo 23. trecenta millia HS. imò §. proximè sequenti duplicat numerum. *Decem his annis proximis sexages honestissimè consequi potuit.* quæ summa in singulos annos efficeret sexcenta sestertia, siue sexcenta millia nummum sestertium, id est centum quinquaginta denariorum millia, vt è dicendis infra constabit.

Sestertium autem non mediocrem esse summam liquet ex Iuuenale sat. 1.

Ecquando vberior vitiorum copia? quando

Maior auaritia patuit sinu? alicquando

Hos animos? neque enim localis comitantibus

itur

Ad casum tabula, postâ sed luditur arcâ.

Prelia quanta illic dispensatore videbis

Armigero? simplèxque furor sestertia centum

Sumere & horrenti tunicam non reddere seruo?

Vides sestertia centum summam esse tantam, vt non possit oculis contineri. at si esset idem sestertium & sestertius, centum illa sestertia efficerent vnum duntaxat aureum Romanum, id est, viginti quinque denarios. Satyra 7.

Hos inter sumptus sestertia Quintiliano

Vt multum duo sufficiens.

vbi ridiculum est interpretari duos nummos sestertios, id est asses quinque. Nam cum paulò post de grammaticorum mercede dixisset,

Minus est autem quàm Rhetoris ara.

Subiecit:

-Et cum se verterit annus

Accipe victori populus quod posulat aurum.

vbi Scholiastes: *Vt in theatro solent petere quinque aureos, nam non licebat amplius dare.* Iulius Capitolinus in Marco: *Temperavit scenicas donationes, iubens vt quinos aureos scenici acciperent: ita tamen vt nullus editor decem aureos egrederetur.* quare quod ait Seneca de histrione ep. 81. *Quinque modios accipit, & quinque denarios.* aut Lucianus in Icaromenippo: *χαλόν ἀδρόμων ἐπὶ ἀργυρίων ἐστὶ τὸ ἀγῶνα κινεῖσθαι.* Ridiculus homuncio septem denariis ad certamen conductus, id est de mercede diurna, non de præmio victoribus dato debet intelligi. Tam si duo sestertia Rhetori data superant mercedem grammatico datam, id est quinque aureos, & quinque aurei continent quingentos nummos sestertios, palàm est magna diuersitatem esse inter sestertios & sestertia. Tranquillus in Iulio cap. 38. *Bina sestertia qua initio ciuili tumultus numerauerat.* Inunc, & contende binos tantum sestertios, id est asses quinque militibus viticim à Cæsare fuisse distributos. Continebat autem mille sestertios. Iuuenalis sat 4.

-nullum sex millibus emit

Æquantem sanè paribus sestertia libris.

Id est emit nullum sex millibus nummum qui sex libras pendebat, & numero librarum æquabat sestertia. Noster frumentaria 117. *Si quis villicus ex suo fundo, cui sestertia dena merces esset, excisis arboribus ac venditis, demptis regulis, instrumento pecore abalienato, domino xx. millia nummum pro x. miserit, sibi alia præterea centum consercet, primo dominus ignarus incommodi sui gaudet, villicoque delectetur, quod tantò sibi plus*

mercedis ex fundo receptum sit, deinde, &c. vbi quod priore loco dena sestertia dixerat, posteriore dena millia nummum appellat.

Esti autem veteres sestertium vtrumque eadem notâ signauerint LLS, vel HS, quibus indicatur vel duos asses cum femisse, vel duo pondo cum femisse sestertio contineri, facillè tamen fuit diuersitatem agnoscere. Et quidem in primo & quarto casu facillimum: aliud est enim dicere, *numerati sunt deni sestertij, aliud numerata sunt dena sestertia.* aliud habeo decem sestertios, aliud habeo decem sestertia. Adde quod in secundo casu duas syllabas in vnam per syncopem contrahant, cum volebant indicare sestertios, non contrahebant significantes sestertia, vt centum sestertium millia significabant centies mille sestertios. In cæteris casibus ad vitandam æquiuocationem plerumque nummos addebant, cum de sestertis minoribus loquerentur. vt *consistit ea res ternis sestertis nummis.* vel ex antecedentibus & consequentibus facillè intelligebatur de quibus sestertis faceret mentionem. vt *Verrinâ frumentaria 188. Cum ex SC. & ex legibus frumentum ei in cellam sumere liceret, idque Senatus ita astimasset, quaternis LL tritici modium, binis hordei: iste numero ad summam tritici modios singulos cum aratoribus denariis ternis astimauit.* Quid? quod cum ad mille sestertia peruenerant, aliter numerabant sestertios nummos, aliter sestertia. sed vt infra videbitur non dicebant mille sestertia, sed decies, quam summam explicabant per decies centena millia sestertiorum nummorum. ita cum leges HS cxx. cccccc. interpretare sestertios: adde vt etiam si pecuniæ nota LLS vtriusque vna & eadem esset, eam tamen appositus numerus satis superque distingueret. Quid? quod cum de sestertis maioribus agebant super numerum lineam transfuersam ducebant, vt epist. §. lib. 1. ad Atticum: *Luc. Cincio LLS XX CD constitui me curaturum Idibus Februarij.* id est viginti sestertia, & insuper quadringentos sestertios. nam epistolâ sequenti ita numerum eundem expressit. *L. Cincio LLS. cccccc. cccccc. pro signis Megaricis, vt tu ad me scripseras curavi.* Quid si olim inter vtriusque sestertij distinctio fuit, quam deinde librariorum ignorantia confuderit? Mili certè probabile est minoris sestertij notam fuisse HS, quæ duabus monadibus transfuersâ lineâ coniunctis duos asses indicaret: Notam sestertij maioris fuisse LLS, quæ duabus primis literis libras duas, posteriore scilicet denotaret. Quod spectat ad locum Martialis non video cur viginti sestertia mutua, id est aureos Romanos ducentos rogare non potuerit, neque sanè homini opulento ducentorum aureorum munus donanti admodum græue futurum erat.

Pondo auri quaternis HS millibus æstimauit. Quod paulò post quam aureus nummus percussus est aurum argento decuplâ proportionem præcelleret. Livijs libro 38. *Ætolis postulabantibus: Pro argento si aurum dare mallet, darent, conuenit: dum pro argenteis decem aureus nummus valeret.* Hinc fortasse Plinij locus ille celebris emendari possit, lib. 33. cap. 3. *Aureus nummus post aurum LXXI. percussus est, quam argenteus. Itant scrupulorum valeret sestertius vicenis, quod efficit in libras ratione sestertiorum qui tunc erant,*

Pondo auri.

sestertius DCCCC. Hæc verba vix satis possunt explicari. Nam cum in pondo siue libra sint centum drachmæ, vel saltem, vt infra dicemus, sex & nonaginta, & terni in singulis drachmis scrupuli, habebis in libras singulas sexies mille, vel saltem quinquies mille septingentos sexaginta sestertios. Ludouicus Sauotus vir eruditus lib. de pondere & pretio antiquorum numismatum, parte 3. in huius loci explicatione fusè confutat Portium, Hotomannum, Pancirolam, Vilalpandum & imprimis burdouicam Scaligeri insulicatè ostendit, ipse vt aliquid extricet, procedit nouos sestertios communibus longè grauiores, ad eò vt grauiores illi sestertij communes $6\frac{2}{3}$ continerent, si libram sex & nonaginta drachmis æstimemus, at si centum drachmis æstimare velis pondo Romanum, in vno illo grauiore sestertio, quem fingit, sestertij communes $6\frac{2}{3}$ colligetur. Verùm cum, vt ex Plinio discimus ibidem,

Argentum signatum sit anno urbis D I O L X X X V.

Q. Fabio Consule, quinque annis ante primum bellum

Punicum, & aureus nummus post annum

L X I I. percussus sit quam argenteus. id est anno ab

vibe condita 547. ab eo tempore quo aureus percussus est ad seculum Plinianum, non videtur tanta ponderum in feriendis nummis facta fuisse mutatio. Ego certè, vt infra dicam, denarios & quinarios M. Aquilij, M. Metelli, M. Fonteij, Pompeij Magni, P. Crassi, M. Cato-

nis ab erudito viro P. Ioanne Baptistâ Machoro nostræ Societatis mihi communicatos diligenter examians, eosque cum Augustorum primorum denariis conferens, nihil inueni discriminis quod momenti alicuius esse videatur. Quare non inuiti fortasse misis numerum Plinianum mutauerim. & pro *DCCCC*. nongentos, inuersis tantisper notis reposuerim *IOOIO* sena millia: quo pacto cæteris notis iisdè manèntibus, sed tantisper inuersis, e penultimum in *I* mutabitur. Sed quidquid sit de lectione & emendatione nostrâ, habemus ex hoc loco scrupulû auri valuisse sestertius vicenis: sestertij porò viceni faciunt quinque denarios siue drachmas, drachmæ quinquæ sunt scrupuli quindecim: nam vt ait Rheimmius Palæmon,

In scrupulis ternis drachma est, quo pondere doctis

Argentii faciliè signatur pondus Athenis.

Ergo quo tempore primum nummus aureus percussus est, vnus auri scrupulus quindecim argenti scrupulis æstimabatur: ac proinde auri pondo, quindecim argenti pondo, siue sena sestertia continebat. Paulò pòst tamen deuentum est ad illam auri & argenti decuplam proportionem, de qua inter Senatum Romanum & Ætolos cõuenit. Nam subdit Plinius: *Post hæc placuit XL.M. signari ex auri libris, paulatimque principes imminuere pondus, minutissimum verò ad XLV.M.* Hoc iterum corquet, & in varias partes distrahit omnes scriptores de re nummatâ, & præsertim Iosephum Scaligerum in ablutissimas quasque absurditates impingit, vt ibidem aduertit Sauotus 3. parte, cap. 10. Ego prætermisiss aliorum opinionibus, quas idem eruditè confutat, ne ipsius quidem Sauotii sententiam possum probate qui hæc verba, *placuit XL.M. signari ex auri libris.* ita exponit, vt litera *M* significet *minime*, vel *minus*, id est, vt interpretatur, paulò *minus*.

Verùm cum satis ostendat Plinius se præcisè loqui, vt loquendum fuit examinatori auri pretiû, hæc explicatio non ardet. Superiùs enim, vt præcisè loqueretur, adiecit *ratione sestertiorum qui tunc erant.* quamuis, vt superiùs probauit, ab æuo Ciceronis ad æuum Plinij, nihil penè fuisse ex denarij & sestertij pondere deminutum. Quare, quod pace doctissimorum virorum dictum velim, notam *M*. in *X*. muto hoc sensu, *placuit quadraginta denarios signari ex auri libris.* Id est quadraginta denarios aureos. Ex quo sequetur præcisè auri ad argentum decuplam fuisse proportionem, paulò pòst quàm denarius aureus percussus est. si enim auri pondo quadraginta aureis æstimabatur, aureus centum sestertis nummis, argenti pondo quadringentis sestertis, id est quaternis aureis permutabatur, necesse est eam inter argenti & auri pondo fuisse proportionem, quæ est inter 4. & 40. id est *I*. ad *IO*. quam Iulius Pollux lib. 9. cap. 6. Zonaras in annalibus, aliq; frequenter agnoscunt. & sandè eodem ipso capite aureum denarium Plinius vocarat. *Proximum scelus fecit qui primus ex auro denarium signauit.*

Neque rara est notæ *X* in *M* mutatio, (vt notant critici) libratorum vel ignoracione, vel incuriâ.

Ex hac decuplâ auri ad argentum proportione factum est, vt decem argenti pondo vnus auri pondo æstimacione pensarentur, & quatuor sestertia pondo auri nomen obtinerent. Non ignoro fecit temporibus hanc auri ad argentum mutatam esse rationè. quod verbis citatus Plinius apertè testatur: *Paulatimque principes imminuere pondus: minutissimum verò ad XLV.X.* siue quodd aurum rarius erat, siue quòd principes leuiiores auri denarios feriebant, vt in singulas auri libras aureos quinque lucro apponerent. Nam si pondo argenti quatuor aureis, pondo auri quadraginta quinque aureis Romanis æstimetur, argentum eam habebit ad aurum proportionem quam *I*. ad *II*. Immo Plinius lib. 19. cap. 1. de lino byssino agens, *Quaternis*, inquit, *denariis scrupula eius permutata quondam, vt auri reperio.* Quaterni denarij duodecim argenti scrupulos colligit, ergo vnus auri scrupulum aliquando duodecim argenti scrupulis fuit æstimatum. sicut contra Iulius Cæsar, vt ait Tranquillus in eius vitâ, cap. 54. *In Gallia sua templaque Auri quando Deum donû referat expilauit, urbes diruit sapius ob prædam quàm ob delictum: vnde factum vt*

auro abundaret, ternis,que nullibus nummum in libras promercale per Italiam prouinciisque diuideret. Id est vt argentum eam ad aurum rationè haberet quam *I*. ad $7\frac{1}{2}$, vt reperies si recta millia nûmûm per quadringentos diuiseris. Sed quâuis, vt initio de sestertio monebamus, si materiam spectes, eius æstimatio fuerit subinde variata, prout magis vel minus abundaret, tamen auri pondo quatenus consideratur tanquam canon siue mensura ei nummarie, sibi semper & vbique constabat, & quadraginta denarios aureos, decem argenti pondo, quatuor sestertia colligebat.

Sestertium auti duo auri pondo cum semisse

faciebat, id est centum aureos, viginti quinque

argenti pondo, decem sestertia, ducentos quin-

quaginta denarios, sequentes duæ progressionès

nomen haudquaquam habuerunt.

Census equestris dicebantur quadringenta

Census eque-

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

stris.

sestertia. Iuuenalis satyra 14.

Pone duos equites, fac altera quadringenta.

Vide quæ diximus ad Sextianam 110. cum de ornamentis equestris ordinis ageremus.

Decies.

Decies habebat duos equestres ordines cum semisse, & dicebatur passim Decies, sine adiecto, vel decies centena, decies centena millia, decies centena millia sestertium. Decies centena. Horatius lib. 1. sat. 3.

- Decies centena dedisses.

Iuuenalis sat. 6.

- Et ritu decies centena dabuntur

Antiquo.

Martialis lib. 2. epigr. 69.

Illæ, illæ dimes mortuæ est Secundilla, Centena decies quæ sibi dedit dotis.

Decies centena millia. Martialis lib. 1. ep. 104.

Si dederis superi decies mihi millia centum.

Nostr in Verrem de prætura urbana 28. narrat, Dionem L.L.S decies centena millia numerasse ut causam certissimam obtineret. Iego undecies, vel Verriinâ de iurisdictione Siciliensi, legendum Decies, ut alteruter ex alterutro locus corrigatur §. 20. Undecies Q. Dionem, quod hereditas est obtulisset, nullam aliam ob causam perdidisse. Capitolinus in Vero. Omne autem conuiuium alimatum dicitur sexages centenis millibus sestertium. & alibi frequenter. Ceterum antequam ad Græcorum talenta trãeamus, aduertè sestertium auri, quod denis HS millibus. siue ducentis quinquaginta denariis æstimauimus aliquando follem nominari. Glossæ nomica, prout à Petauio nostro citantur in Sanctum Epiphanium, & à Ludouico Sauoro 3. parte de ponderibus & pietto antiquorum numismatum cap. 13. Φόλλος τὰς δίδυμοις ἔστι λεγόμενος, ἢ βαλάντιον, ἢ ληνὶ ὃ δίδυμία δινάσιμα πηλοῦσι, πῶς ἔστι λίτρας πέντε ἢ οὐγγίαις ἑξήκοντες ἑκάστον δινάσιον λίτρας αἰ. ἢ οὐγγίαις γ'. Follis pondus est, qui etiam dicitur crumenæ, continent ducentos quinquaginta denarios. Quæ sequuntur sunt satis obscura. sic interpretatur viri docti.

Hoc est libra æris trecentas dinodécim, & sex uncias, quippe cum unusquisque denarius, habeat libram unam & tres uncias. Et quibus colligunt argentum æri comparatum t. ad 120. proportionem habuisse, id est unam argenti libram centum & viginti libris æris æstimationem fuisse. nam cum denarius ex argenteo factus vnus drachmæ pondus haberet, erat octaua pars vnciæ, siquidem, vt ait Fannius Palamon.

Vncia fit drachmis bis quatuor.

Et si libram cum tribus vnciis, siue quod idem est vncias quindécim in drachmas resoluertis, inuenies centum viginti drachmas æris quæ vnâ argenti drachmâ æstimantur; sed hæc, vt supra monui, intelligenda teor de ære inferioris notæ siue caldario, non autem de regulari, quod proportionem habuit ad argentum tanquã t. ad 40.

Næque veidò solum sestertium auri follem vocabant, sed etiam ipsum nummum sestertium. Verus Scholiastes in arithmetica epigrammata Metrodori laudatus à Claudio Salmasio. οὐ τὴν μόνον, εἰ ἀποδυναμικὴ πᾶσι μονάδων, οὐδ' αἰ λεγαμένη τὰς 50 αἰ. Neque numeratotes diuidunt monadas, neque enim rationes supputant folles. Lampridius in Helogabalo: A talentum scenicos vocant, cum & camelopardios, & libram bubula carnis haberet in sorte: & unum centum aureos, & mille argen-

teos, & centum folles auri. Casaubonus in eum locum folis non follis legendum esse contendit, & ait esse verbum purum putum originis Hebraica חבב illis idem ac ἔπι ponderare. quam vocem etiam ab Arabibus vsurpatam esse tradit pro quadrante. Sed ni fallor nugatur Casaubonus. Latini enim saccos auri, & folles auri eadem significatione dixerunt, qua nos dicimus vernaculè bursam aureorum. Martialis lib. 10. epigr. 64.

Anteambulones & rogatulos inter

Centum quadrantes plumbeos die toto, Cum corpus una quindécim granes horâ Fermentis auri visor auferat saccos.

Vnde faci è crediderim, si propiè loquamur, follem æris fuisse bursam plenam centum quadrantibus: follem argenti totidem argenteis, follim auri centum item aureis crumenam plenam fuisse. Idem enim fuisse crumenam siue bursam & follem liquet è Iuuenale 14.

Grande operæpretium est vt tenso folle reuertis Inde domum postis, tumidique superbus aluta Océani monstris & iuuenes vidisse marinos.

Atque inde vel ad sestertium nummum, vel ad assem follis nomen videtur redundasse. scio & aliter follem accipi, vt in glossis nomicis. ἔστι ὃ ἔστι τὸν φόλλο διὰ τὸ εἶναι ποσόντων. ἀπὸ τῆς δὴ 50 λίτρας λίτρας ἀρχόμενος εἰς ἑκάτω ἄσητον, ἢ τὴν ἀξίαν, ἢ τὴν ἀποδύμενον πᾶσι ἀποδυναμικῶσι. Est & aliu. follis diversam habens quantitatē. Nam à drachis auri libris incipiens in octo procedit, in octo eorum facultates & dimittis à quibus folles ex guntur. Sed hæc & alias follis acceptiones lubens omitto, quòd parum huc spectare videantur

Iam vt ad Græcorum computationem veniamus, talentum, quatenus mensura fuit ponderum & supputationis rei nummarie, duplex fuit. Alterum minimum quædæ, & tanquam assis Romanorum, à quo ceteræ nascuntur: alterum summa quedam mensura, & velut complementum ceterarum. De priore Homerus 23. Iliados.

Ἐκπύθη δὲ ἀσπὴν πολυκέρων ἄγλα ἀΐδλα. Θικὴ χυμῶνα ἀργύρου πρῶτοντα ἕρξ' εἰδύα. Καὶ πέπυθ' ἀπὸ πύθου δυνάμειοικαιούτοιο. Τῷ πρῶτῳ. ἄπὸρ σὺ τῷ διὰ τὴν ἰσπὴν ἔδουκ, ἔξῃτ' ἀδμύτην, βῆρεος κίονον χίονουσι. Αὐτὰρ τῷ πέπυθ' ἄπὸρ τ' ἐστὶ θικὴ δέθου κλήν, πῶσιν αἰνέτα κηρῶδου, κικῶδ' ἔτ' ἀπύτῃ τῷ ὃ τὴν πύθου θῆν δὴν χυμῶσι τῶν αὐτῶ. Principio primis equitum sua premia ponit. Primo serua datur operum haud ignara Minerva.

Binorumque tripus, vicenorumque metrorum. Indoniam proponit equam, grauidamque secundo.

Cuius conceptio sumerunt visera mulo. Tertio item pulchro fulgentem ex ære lebeta, Experimentique foci, mensuramque capacem Quatuor. At quarto dedit auri vix talenta.

Quod talentum nihil aliud videtur fuisse quam vnus oboli pondus, vt pro m. è dicitur.

De posteriore Fannius Palamon, siue Priscianus lib. 0. de ponderibus & mensuris.

Quod summis doctis perhibetur vendis Athenis. Nam nihil est ubolue minus, manuse talenta.

Sit igitur, vt in Romano HS fecimus, ista in Græcorum talentis progressio.

Saccus.

Græcorum res nummaria.

Talentum.

Follis.

- 1 obolus.
- 2 scrupulum siue gramma.
- 6 drachma siue olce.
- 8 sextula.
- 12 siciliquus.
- 16 duella.
- 48 vncia.
- 60 cyathus.
- 150 acetabulum.
- 450 libra Attica.
- 600 mna.
- 3600 talentum.

Obolus. Obolus & pro pondere sumitur, & pro certo genere numismatis: dictus obolus quod ὀβολός, id est veru impressum haberet.

Scrupulum. Scrupulum, siue scrupulus duobus obolis continetur. Fannius loco citato.

Semioboli duplum est obolus, quem pondere dis- plo

Gramma vocant, nostri scrupulum dixere priores. Paulò post:

Grammata dicta, quod hac viginti quatuor in se

Vncia habet. tot enim formis vox Græca notatur

Horis, quot mundus peragit nostræque diem- que.

Drachma. Drachma, vt ait Plinius lib. 21. cap. postremo. Sex obolis pondere efficit. Fannius.

In scrupulis ternis drachmam, quo pondere doctis

Argentis facilis signatur pondus Athenis.

Sextula. Sextula drachmam vnam & vnum scrupulum, id est quatuor scrupula, siue obolos octo complectitur: siciliquus duas drachmas, id est octo obolos duodecim; duella duas sextulas, id est octo scrupula, sedecim obolos habet.

Siciliquus. Drachmam si gemines, aderit quem dicier audis

Siciliquus : drachma scrupuli si adiectio fiet, Sextula tunc feritur. nam sex his vncia constat.

Sextula cum dupla est nostri dixere duellam.

Duella. Vncia 48. obolos, & octo drachmas habet: nam vt subditur,

Vncia fit drachmis bis quattuor.

Cyathus. Cyathus & acetabulum propriè fuerunt mensura liquidorum, tamen ad pondera transferuntur. Plinius loco citato. Cyathus pendet per se

drachmas decem, id est obolos sexaginta. Cum acetabuli mensura dicitur, significat hemine quartam partem, id est drachmas xxv. lego significat mine quartam partem. siquidem vt proximè subdit, Mina, quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum. quod si centum per viginti quinque diuiseris, inuenies acetabuli mensuram quater minâ contineri.

Libra Attica. Libra Attica septuaginta quinque drachmas, id est quadringentos & quinquaginta obolos habet. Fannius loco citato,

Ter quinque hanc denique drachmis, Et ter vicenis tradunt expleret vnam.

De minâ siue minâ iam liquet è Plinio, adstipulatur & Palæmon.

Ter quinque hanc denique drachmis, Et ter vicenis tradunt expleret vnam.

De minâ siue minâ iam liquet è Plinio, adstipulatur & Palæmon.

Ter quinque hanc denique drachmis, Et ter vicenis tradunt expleret vnam.

De minâ siue minâ iam liquet è Plinio, adstipulatur & Palæmon.

Ter quinque hanc denique drachmis, Et ter vicenis tradunt expleret vnam.

De minâ siue minâ iam liquet è Plinio, adstipulatur & Palæmon.

Ter quinque hanc denique drachmis, Et ter vicenis tradunt expleret vnam.

De minâ siue minâ iam liquet è Plinio, adstipulatur & Palæmon.

lus, gramma, drachma, acetabulum, nam libra Attica 450 obolos, 225 grammata, 75 drachmas, 3 acetabula continebat. sextula, siciliquus, duella, vncia Romanorum ponderum nomina fuerunt, nec ad diuisionem Atticæ libræ propriè pertinebant: alioquin si Atticam libram per eas mensuras diuiseris, inuenies librâ Atticâ sextulas 56 $\frac{1}{2}$, siciliquos 37 $\frac{1}{2}$, duellas 28 $\frac{1}{4}$, vncias 9 $\frac{1}{4}$ contineri. Cyathus item libram Atticam non diuidebat æqualiter, nam si 75 drachmas per cyathos, id est per 10 drachmas distribuatur, singulis libris 7 $\frac{1}{2}$ cyathi colligentur. Sit igitur ista libræ digestio.

- 1 obolus.
- 2 scrupulum.
- 6 drachma.
- 150 acetabulum.
- 450 libra.

Partes autem omnes libræ minam in partes æquales diuiserunt, quibus adiectus est cyathus, qui decima pars fuit minæ, & decies continebat drachmam decies minâ continebatur. Atque hæcenus de ponderibus Atticis, nunc ad rem numariam veniamus.

Ante Solonem mina fuit certa pecuniæ summa, quæ tribus & septuaginta drachmis argenteis æstimabatur, atque ad eò duabus drachmis minor erat quàm libra: postè centum drachmis cæpit æstimari. Plutarchus in Solone : καὶ τοὶ Μῖνα.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

καὶ τὴν ἀμὰ πέντε ἡμισυβίβω τὴν τε μίσθον ἰσχυροῦς, ἀλλὰ τὸ καὶ μεταστῆται κοινῶς ἀναπέσει τὸν πέντε πέντε, ἢ ἑξαπέντε ὀνομάσει τὸ ἑξαπέντε μῖνα ἔσται.

Est pecunia ratio, ut ad alendum exercitum, & cibaria dentari militibus comparanda, nonaginta sunt talenta numeranda, & paulo amplius. id est nonaginta duo. Subdit: Δίε μὲν ταύτῃ παλαιῶν περὶ τρεῖς τοιαύτας εἰκοσιεὶς τῶν κούμω μᾶλλον τῶν ἐξου. τραπώσας ἢ δισχιλίους, τοσαῦτα ἔπερα ἴνα δίετα ἕκαστος τῶν μύλων ὁ τραπώσας δραχμῶν σπορῆσιν λαμβάνει. τοῖς δὲ ἰπποῦσι δισκοῖσι οὖσιν, ἐν τετρακόντα δραχμῶν ἕκαστος λαμβάνει τῶν μύλων δίδυμα τοιαύτα. Decem celeribus nauibus vicena mine in nauem singulis mensibus, quadraginta talenta: militum duobus milibus totidem alia, ut decem singuli drachmas in mensē pro cibariis accipiant: Equitibus ducentis numero, si tricenā drachmas in mensē accipiant singuli, duodecim talenta. Iam si decem nauibus in mensē distribuas minas viginti, ducentā minā quot mensibus pendetur, quem 200. minarum numerum si per duodecim menses anni multiplicaueris, efficietur bis mille quadringentā minā, quas si per quadraginta diuiseris, & ad talenta reuocaris, sicut minā sexaginta singulis talentis attributā. Rursum si binis peditem millibus denas in capita drachmas mensuras dederis, viginti drachmarum millia quot mensibus, ac proinde ducenta quadraginta millia quot annis erogabuntur: quem numerum drachmarum si per quadraginta talentum numerum diuiseris, inuenies sex drachmarum millia singulis talentis collecta. Itidem equitibus ducentis numero, si tricenā drachmas in mensē accipiant singuli sicut sex drachmarum millia menstrua, cumque ad hunc sumptum talenta quotannis duodecim requirantur, talentum vnū quot mensibus erit pendendum, ac proinde talentum sex drachmarum millia continebit, non modō vt est certam mensura ponderum, sed etiam vt est certa summa numerorum.

Obolus sexta pars drachmæ.

Obolus sexta pars fuit drachmæ non solum in ponderibus, vt iam supra Plinii verbis ostensum est, sed etiam in æstimatione rei nummarie. Quod vt alios tacem sic probari potest ex Aristophane in Vespis. Iudices Athenis tres obolos pro mercede diurnā referebant. Bdelycleon filius patre m Philocleone, iudicis efflicitum deditum, ab hac infania ad procuracionem rei familiaris abducere conatur, hac inter cæteras ratione.

-ὅστις ἀπὸ ὑμῶν

Τρεῖς ἑλδρ τῶν σμυῖας, τὸ πρῶτον οὐ κερμῆται, αὐτὸν δὲ ὄφειν τὸ σμικροτέρων, δραχμῶν καὶ ὄσπερ ἑλδρ.

-quicunque vestrum

Posterior venerit signo, triobolum non feret. Ipse vero fert patrocini mercedem, drachmam, & si posterior venerit.

Drachma meices Orazorum.

vbi interpres: ἐλαύωσαν δὲ οἱ ῥήτορες δραχμῶν ὅτι σμικρότερον. Accipiebant enim Rhetores drachmam cum patrociniabantur. Iam prius inter cætera iudiciorum commoda hoc retulerit Philocleon.

Ὅστις εἴδῃ ἴω τὸν μύλον ἔχων, κ' ἄπειτ' εἰσπῶν δ' ἄμα πάλιν

Αποπύονται διὰ τ' ἄργυρον. ἐν ἑσπῶτα μὲν ἢ δυοδραχμῶν καὶ ἀποπύονται, καὶ τὸ πῶδ' ἀλείφει, & σεσοκίψασα φίλον, καὶ παπύζουσ' ἄμα τῇ γλώττῃ τὸ πρῶτον ὀκκαλαίματα.

Cum domum redeo mercedem habens, deinde venientem omnes simul Saluam propter argentum. Et primum quidem me filia

Lamæ, & pedes ungit, & caput demittens osculatur,

Et ablandiens simul linguâ triobolum decerpit. Osculâs, inquit, triobolum linguâ decerpit, quia, vt notat Calaubonus Commentario ad Theophrasti Characteres; Mos olim fuit Athenis hominum vilium atque abiectorum qui in foro venales habebant, vt quas pecunias ex venditione mercium suarum colligerent, eas in os & buccam conderent: maximè, credo, cum esset turba emptumentium: tum enim ne tempus sibi aperendâ claudendâque crumenâ periret, vt quicquid accipiebant nummorum, id statim in os coniciebant. Theophrastus meî ἀποπύων. καὶ τὸν τίκου, vel vt emendat Calaubonus, τοῖς χαλκοῖς ἐκ τῆ ἑμπερῆματος εἰς τὴν γνάθον ὀκλίσει. Et areos ex venditione in maxillam colligere. quod ille probat testimoniis Alexidis & Aristophanis, vt infra referentur. Philocleon igitur patris & tenax veritus ne sibi è iudicis redeunti triobolum, quam operæ nauaræ mercedem acceperat, alicuius mantularij dolo auferretur, eam pecuniolam in buccâ referere. Tres autem obolos medium drachmæ fuisse paulò pòst ostendit. Vbi narrat Philocleon quomodo deceptus fuerit à Lysistrato, qui cum ipso iudicaret, & drachmam iudicii diurni mercedem cum eo partendam acceperat.

Αἴμα γὰρ τοῖ μ' εἰργάσαστο Λυσίστρατος Ὁ σκαπῆλας, δραχμῶν μετ' αὐτοῦ ἀερίων λαβὼν Ἐλδρὶ δεικνυμένῃ μὲ ἐπὶ τοῖς ἰχθύσιν. Καπὶτ' ἰπποκῆς ἡεῖς λυπῆδας μαι κερῆων, κ' ἄρα ὄσκαλ'. ἰσολοῖ δὲ ὄφελος λαβῆν. Κατὰ βελυζοῖς, ὄσπερ ὠβὸς ἕξτεσσα. Se gessit in me postime Lysistratus Conuitiator, drachma cui mecum fuit, Interque pisces subdole partitus est. Deditque ternas mugilum squamas mihi, Ego ratus obolos proinis buccæ indidi, Odor excitauit nauisam, illas exprosi.

E quibus facile animaduertis tres obolos mediâ drachmæ partem esse, ac proinde vnâ drachmâ sex obolos contineri: quos etiâ argenteos fuisse, & tenues admodum hinc colligere possis, quòd eorum loco squamæ mugilum subici potuerint. Obolum rursus in decem calchos diuidebant, id est ærea numismata, quorum decem vno obolo æstimarentur. Et in ponderibus quidem id planum est à Plinio lib. 21. cap. vltimo: Drachma Attica, &c. sex obolos pondere efficit. obolus decem chalcos. Sic Phidolus Concionatibus apud Chalcid Aristophanem: πολλῶν δὲ βίσημυ Μισῶν ἀπὸ τῶν τῶν γνάθων χαλκοῖν ἔχων. -vni venditiis

Abini ego plenam areis buccam ferens. Theophrastus πρὸς ἀποπύων. χαλκοῖς ὀκλίσει, areis colligere. Qui chalcidicebantur etiam oboli ærati, καλλυβοῖ, σλαμ, κραπυταλλοῖ, vt apud Aristophanem frequenter. Quare quod dixit Fannius.

Nam nihil est obolus minus, maiusve talento. non ita capiendum est quasi obolum non vltiâ diuiserint. nam & is ipse semiobolum agnoscit, & Theophrastus loco citato. καὶ τῶν δραχμῶν τίκων πρὶα ἡμιόβωλον τῶς ἡμῖερος ἀεζῆσθαι. Pro vsurâ drachma cuiusque ternos semiobolos in diem exigere. Et Homerus lib. 22. minimum illud talentum quod obolum pendere putamus, rursus in duo femitalenta diuisit, vt Romani vnciam in duas semuncias.

Αυτίερ οὐδ' ὄβου θήλα μέγα δὲ πόνυ δηρῶ,
Νηπιλάτων δ' ἄρ' ἔχουσι λιστὴν ἔθικαν.

Propōit magnūmq; bovem, pingūmq; secundo,

Auri postremo proponit semitalentum.

Quamvis, vt verum fatear, credideim minimum istud talentum non tantum vnius oboli argentei, sed drachmæ pondus habuisse: alioquin, cum auri ad argentum proportio tunc esset quasi 1. ad 11. id est pro vnâ auri librâ vndecim argenti libræ penderentur, auri semitalentum vnâ argenti drachmâ ne quidem æstimari potuisset: neque animū inducere possim vt credam, tam tenuē præmium vel extremū propositum fuisse.

Teruncius quadrans.

Chalcus autem minimus fuit æcorum apud Atticos, sicut quadrans sine teruncius apud Romanos. Plutarchus in Cicerone, quo loco reddit rationem cur Clodia quadrantaria diceretur. τὸ δ' ἀπὸ τῶν τῶ χάλκου νομίσματος κοινὰ ἐστὶν ἔχαστων. Minusissimum autem nummum æreum quadrantem vocabant. Dicitur quadrans quod esset quarta pars assis, dicitur teruncius quod tres vncias, id est tres assis duodecimas partes haberet. Fuit tamen maior chalcō Atticorum, & vnus teruncius vnum chalcum cum semisse continebat. Nam cum drachma sex obolos efficeret, obolus decem chalcos, sexaginta chalcī fuerunt in denario: cūque as quatuor quadrantes sine teruncijs haberet, quadrantiū tantum teruncij fuerunt in denario. Huiusmodi chalcos intelligit Plinius dum denarij sexagesimas appellat, vt lib. 29. cap. 1. Etiam quarundam sexagesima denarij imperata est. & cap. 3. Pinei corticis anabius sexagesimis denariorum. Et Hero lib. De pneumaticis § δ' ἀσπυρίων ὑπερὰ τὸ δυνάμιον, ἐκ τῶν δ' ἄσπυρίων ο' ἀρ' ἔχουσι. Sexaginta æcorum fuit denarius, centum autem denariorum argenteus. Intelligo pondō argenteum, quod vt suprâ ostēdimus, millenos asses, quadringenos sestertios, centenos denarios colligebat. Pollux tamen libro 9. cap. 4. ο' ἰσὺ τοῖς ἑσάδε ἐκτὸς χάλκου εἶχε. Obolus autem chalcos octo colligebat. Sed Plinio magis assentior, cum Pollux chalcī pretium incerto admodum augmēto collegerit, ex eo quod Philemon sex chalcos πεπρωμένον appellet. Hæc enim appellatio præcisâ non est, & quadrare potest, sine obolus octo chalcis, siue decem æstimetur.

Iam vt talentum Atticum ad Romana HS reuocemus, Gellius lib. 3. noct. Attic. cap. 17. Aristotelem quoque traditum, inquit, libros pauculos Speusippi philosophi post mortem eius emisse talentis Atticis tribus. Ea summa fuit nummi nostri HS duo & septuaginta. Item libro 5. cap. 2. Equus Alexandri Regis & capite & nomine Bucephalus fuit. empuram Chares scripsit talentis XIII. eris nostri summa est CCCXII. Athenæus lib. 4. Dipnosophist. ο' δ' Παρθενακίδης, ὡς οὐκ κτισίας, δὲ Δίονος ἐν τοῖς Περσικοῖς, ἑδωκεν αὐτ' ἀδ' αὐτὸν ἰσοῦσι πεπρωμένον, δὲ ἀδελφῆς τοῖς τοῖς δόμισιν πλεονα τραπεζαία. Πρωτὸς δ' πὺ τὸν Ἰταλικὸν νόμισματος ἐν μνησίον θαλασσίους πηπρωμένον. Rex Persarum, vt ait Ctesias & Diodorus in Persici, epulabatur cum quindæcim hominum millibus. Et insimebantur in cœnâ talentis quadringenta. Ea summa est Italico numerum nannum vicies & quater centena millia.

Iam si prioribus duobus locis numerum HS per numerum talentorum diuiseris, inuenies in vtroque talentorum numerum quater, & vicies se-

stertiorum numero comprehendi. Ergo talentum quatuor & viginti sestertia continet, id est sexies mille denarios. posteriore loco si numerum Italicorum numimatum, id est vicies & quater centena millia per numerum talentorum quadringentorum diuiseris, inuenies singulis talentis sena millia denariorum attributa: id est vicies & quater mille sestertios, siue quatuor & viginti magna sestertia. Cūque, vt diximus, HS contineat duo pondo cum semisse, vi viginti quatuor & semissem illius numeri, id est duodecim adieceris, sexaginta pondo in talento reperies, vt facillè sit in æstimatione talenti, vique ad HS nummum deuenire, vt indicat subiecta tabula.

Talentum.

- 6 pondo auri.
- 24 sestertia.
- 60 pondo.
- 240 auri.
- 600 centussles.
- 2400 denarij nummi.
- 6000 denarij.
- 24000 sestertij.
- 60000 asses.

Quare cum ex dâcis talentum Atticum sexaginta minas, sena drachmarum millia colligeret, hinc liquido patet pondo Romanum Atticæ minæ, denarium drachmâ æquari, atque ita quaterenos sestertios vnâ drachmâ fuisse comprehensos. quod etiam ex alijs auctoribus inter se collatis competum est. Gellius libro 3. cap. 17. Platonem ait: Τρεῖς Philolæ Pythagoricî libros decem millibus denarijū mercatur. Lærtius in Platone: Λίβρα πῦς, ἂν ἔσθ' ἑ Σάτυρος, ἢν δῶται ἰππείδης εἰς Σικελίαν, ἀπὸ τοῦ τοῖα βιβλία Πυθαγορεῖα περὶ φιλολαῖ μὲν ἑκατόν. Ainit quidam ex quibus Satyrus est, Dionem illum scripsisse in Siciliam vt tres libros Pythagoricos sibi emeret à Philolæo centum minis. Centum minæ sunt decem drachmarum millia, ergo idem est drachma, quod denarius. Sic, vt iam diximus, vbi Tranquillus habet treceos sestertios, eam summam quinque & septuaginta drachmas Dio & Plutarchus appellant. Et congiarium, quod populo datum est à Cæsarē confectis bellis ciuilibus æstimatur à Tranquillo quadringentis sestertijs, à Dionem centum drachmis, minâ vnâ ab Appiano: cæterorum verba iam antè retulimus: nunc audi Appianum. Ἐπὶ τῷ ἑρταύτῳ δίδωμι τὰ ὑπερβόλαια πῦς ἑσάββατον ἑκατόση ἢ αὐτὰ πεντακταχίαις δραχμαῖς ἑκατό, κοροθὺ δ' αὐτὸ τὸ δικάσιον, δὲ χιλιάχην δὲ ἰσπταχῶν τὸ ἑν δικάσιον, δὲ πῦς δυνάμιον ἑξήσθ' ἑκατὸ δικάσιον. In triumpho distribuit etiam plura quàm promiserat, milij quidem vsque ad quinque millia drachmarum Atticarum, centurioni duplum, Tribuno militum & equitum præfecto rursum alterum tantum, minam autem Atticam singulis plebeis. Adde Dionem libro 46. de Octauij Cæsaris militibus ita differentem. οἱ στρατιώται τὸ ἀργύριον ἑκάστον. Παισικὸν πῦτος δὲ πῦς, τὸ ἑδῶν αὐτὸ πῦτος ἀπὸ τῶν πεπρωμένους στρατιώταις, ὅταν αὐτὸς τὸ πῦτος μὲν ἑκατόν ἀδελφῶν τῶν δικάσιον δὲ πεπρωμένους δραχμαῖς αὐτοῦ ἑκάστον ἑκάστον. Milites pecuniam acceperunt. Id nonnulli perperâ interpretati, putauerunt semper omnibus omnino exercitijs urbans, quoties in urbē armatī accesserunt bis mille quingentis drachmas necessariū numerandus. Hæc

Drachma Attica, idem quod denarius Romanus.

Talentum Atticum viginti sestertia continet.

occasione subdit grauem in exercitu Seueri seditionē excitatam fuisse: de qua Ælius Spartianus in Seuero. *Sed cum in Senatu esset, milites per seditionem dena millia poposcuerunt à Senatu, exemplo eorum qui Augustum Octavianum Romanam deduxerant, tantumque acceperant. Quem numerum sestertiorum, si per numerum drachmarum diuiseris, inuenies singulis drachmis quateros sestertios attributos. Ac proinde drachma Attica Romanis affibus decem æstimabitur, mina centum Romanis denariis.*

Restat ut has dicendi formulas, decies, centies, millies, ad Græcorum drachmas & talenta reuocemus. Plutarchus in Antonio: *Τὸν εἰλον πρὶ μισιάδας ἀέλουτος πέντε καὶ εἴκοσι δολύμια (πέντε Ρωμαίων δίκαις καλύμια) τὸ δ' ἐπιτόριον θαυμαστότατον, καὶ ἴσα δίκαις τὸ πλῆθος αὐτῶν, καταβλήντων ἐν μιστῶ τὸ ἀργύριον, ἠρώτηται περὶ αὐτῶν ὅτι διὰ τῶν εἰν, τὸ δ' ἐπιτόριον φησάτωτος, οἷς ὁ καλύμια δολύμια, συμβέβηθ' αὐτῶ τῶν κεραιώντων ὁ Ἀργύριον, Ἐργὸ πλείον ὄμω, ἔρη, τὸ δίκαις εἶναι. πέντε ἢ μικρὸν ἔστιν ὄσα ἄλλο πρὸς αὐτῶ τῶν πόντων. Amicorum ossidam ducenta quinquaginta millia drachmarum, dari iussit. Eam summam Romani Decies appellant, cum autem miraretur procurator, & ut ei summæ magnitudinem ostenderet, pecuniam in medio posuisset, accedens rogauit quid illud esset, respondente procuratore id esse quod ipse dari iussisset, coniectans eius malignitatem Antonius, Ego, inquit, decies plus esse arbitrabar: hoc autem parum est. quare alterum tantum adidicio. Inignis liberalitas, nisi ut auctor est Xiphilinus Dione, idem quod in Decies fecit Antonius, Nero in Ducentis quinquaginta myriadibus, id est in centies præstitisset. Sed in viam redeamus: summa quam Romani decies appellat, efficit viginti quinque drachmarum myriadas, eandem luminam si redegeris in sestertios, efficiunt decies in centena millia: hos sestertios, si facta per quatuor diuisione ad denarios reuocaris, erunt viginti quinque denariorum myriades, siue ut Romano more loquar, vices & quinques milleni denarij. Ergo idem est*

Decies.

- 1 talentum.
- 10 talenta
- 100
- 1000
- 10000

drachma quod denarius, & facit sestertios quaternos.

CENTIES. Seneca consolatione ad Heluiam **Centies.** cap. 10. de Apicio loquens. *Cum sestertium militem in culinam congestisset, &c. ere alieno oppressus rationes suas tunc primum coactus inessexit. Superfuturum sibi HS centies computauit, & velut ultimâ fame victurus, si sestertio centies centeno milieno vixisset, veneno vitam finiuit. Quanta luxuria erat ei, cui HS centies egestas fuit? Martialis in absumptis dissentit, conuenit de reliquis, lib. 3. ep. 22.*

Deleues, Apici, his trecentis ventri, Sed adhuc supererat centies tibi laxum, Cum tu granatum non famem & sitim ferres, Summâ venenum potione duxisti.

Nihil est. Apici, tibi gustus factum.

Dio libro 57. Eadem penè narrans tacet quantum absumperit, reliquis sic exponit: *Βραβὸν ὅτι διακόσιαι καὶ πενήκοντα μισιάδας ἦν μετῶν. Cognouit sibi ducentas & quinquaginta myriadas adhuc superesse. Id est bis in millies & quingentes mille drachmæ, quarum singulas si in quaternos nummos dissolueris, inuenies centies centena millia HS. Et eadem ratione aucto in decuplum numero MILLIES bis mille quingentas drachmarum myriadas continebit. de quo Tranquillus in Tiberio cap. 48. *Proposito milies sestertium gratuitè in trienniū tempus. Dio lib. 58. καὶ διζήκεις, καὶ πενήκοντος μισιάδας τῶν δυνάστον ἴδουκεν, ὡς αὐτῶν ἕως ἀσπρῶν βυλευτῶν ἀπέκη τις δουρῶν ἢ πρὸς ἑπτα ἑκατὸν ἐκατὸν δολύμια. Et bis millenas quingenas drachmarum myriadas publicè dedit, ut eas viri Senatorij sine usurâ indigentibus in triennium maturo darent. Quare bis millies & quadragies erunt sexies millenæ drachmarū myriades: & si singulis talentis sexies millenas drachmas attribuas, habebis vnam talentorum myriadem, id est decem millia talentorum. Aut si bis millies & quadragies centena sestertia, per viginti quatuor diuiseris, nascetur numerus talentorum, id est dena millia. Sit igitur hic talentorum cum HS collatorum indiculus.**

Millies.

- 24 sestertia.
- 240 HS.
- 2400 HS, siue vices & quater HS.
- 24000 HS, siue ducenties & quadragies.
- 240000 HS, siue bis millies & quadringentes.

Duo sunt quæ dictis de talenti ad Romanos numerum diuisione resurgati videantur. Alterum, quod ut scribit Plinius libro 35. cap. 11. *Talentum Atticum XVI taxat M. Varro.* Alterum quod ut auctor est Lilius libro 34. in Quintij triumpho. *Signati argenti octoginta quatuor millia fuero Atticorum. Tetradrachmam vocant, trium ferè denarium in singulis argenti est pondus.* Verùm Plinij locus omnium iudicio corruptus est: & ita legit Budæus *Talentum Atticum X. VI taxat M. Varro.* quæ emendatio ad Plinij marginem adscribitur. ut nota X. significet denarios. VI sexies millenos, more antiquo. Solebant enim veteres super numeros lineam transfersam ducere, ut eos in totidem millia replicarent, quot erant vnitates. Quo pacto aded non officit nostræ opinioni, ut eam mirum in modum illustret. Quod ad Liliuum spectat, vel loquitur de drachmis, ut tunc erant, quo tempore Græci totasse, inopia bellorūque dispen-

diis oppressi quadrantem è legitimo tetradrachmæ ponderè detraxerant, vel loco corruptus est, & scripserat Lilius *IV ferè denariorum, libratius notam V dissoluit in duas vnitates: ex quo rursus alias libratius integrè scriptis trium pene denariorum.*

Cæterum ut Hebræorum numerum breuiter attingam, *sielus viginti obolos habet, ut dicitur Exodi cap. 30. v. 13. Leuitici 27. v. 25. Numerorum 3. v. 47. Ezechielis 45. v. 12. si viginti obolos, ergo drachmas tres, obolos duos qui vnum scrupulum efficiunt. Iosephus tamen libro 3. antiquitatum, cap. 10. ὁ σίκλος, inquit, ὀνομαζέσθαι ὄν, Ἀπὸ τῶν ἑξήκοντα δραχμῶν τριώνων. Siclii Hebræorum nummi, Atticis drachmas quatuor colligit. Si quatuor drachmas, ergo viginti quatuor obolos. Equidem non is ego sum qui contra diuinam scripturam, velim, non dicâ Iosephi, sed scriptoris vilius auctoritatē defendere, eam tamen fieri potest sine detrimento veritatis,*

Siclii Hebræorum.

graves auctores scripturæ conciliare malo, quam in diuinam scripturam armare, cum præsertim videamus Nouatores huius ætatis, idè potissimum Machabæorum libris, aliisque hagiographis fidem derogare, quod vt cauilantur, multa sint in iis historice veritati contraria, quæ videlicet Liuius, Halicarnasseo, cæterisque profanis non vsquequaque suffragantur, vt qui sectatis armæ de manibus extorquere velit, non qualis occasiunculas de profanis obrectandi, quasi à Scripturâ sacrâ dissentiant, aucupari debeat, sed potius profanos conciliare scripturæ, quantum veritas ipsa patietur. nescio enim quo pacto profana facis blandius in animum irrepunt, & sacris perique fidem libentibus adhibent, si profanorum auctoritas accesserit. Dicamus igitur Iosephum cum in gratiam Græcorum scriberet Iudaicum scilum cum drachmis Atticis comparasse, & scilum drachmis quatuor, id est viginti quatuor obolis Atticis æstimasse: Mosem autem non intellexisse obolos Atticos, qui fortasse nulli adhuc erant viuente Mose, sed obolos quosdam Iudaicos Atticis grandiores, & quasi spiritu prophætico quorundam errorem præuideret, monuisse se loqui iuxta mensuram templi, & de pondere sanctuarij, non de ponderibus aut mensuris aliarum gentium. Quod autem Hebræi dicunt כִּכָּרִים videntur Interpretes Septuaginta, & Hieronymus obolum reddidisse, quod nullum aliud monetæ nomen haberent, quæ propiis ad græcæ Hebræicæ pretium accederet. Ad certè de ponderibus Atticorum intelligi non potest illud Ezechielis: *Siclus autem viginti obolos habet. Porro viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli mnam faciunt.* Mna enim Attica centum drachmas, ac proinde sexcentos obolos Atticos continebat. Hæc autem mna cuius Ezechiel facit mentionem sexaginta siclos habet, in singulis autem siclis vicini oboli, ergo in minâ reperientur oboli mille ducenti. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri aliud etiam scilorum genus agnoscit. *ἐν ὅλοις δύοσται ἐπὶ ἑξήκοσις, ἢ ἑπτακόσιον ἄρτακα.* Siclus autem valet obolus Atticus septem cum dimidio.

- Hactenus de talento & sestertio, prout considerantur abstractè ab omni concretionē materiæ, suntque certus canon & mensura rei nummarie, & veluti quædam æstimationis idea quæ semper eadem, & inuariatâ permanit: quamuis si materiam & ipsam monetæ speciem ipsecet, idem nummus tam apud Romanos quam apud Græcos variis & variis pretiis fuerit æstimatus. Variis enim modis mutari potuit æstimatio nummorum.
1. Si manente eodem pondere & materiæ qualitate pretium augeatur.
 2. Si pretium & materiæ puritas maneat, pondus minuat, verbi causâ si aurei priores consisterent, & minuto pondere è quatuor aureis veteribus recentes quinque feriantur.
 3. Si deturatur qualitas materiæ, & metallum vilius pretiosiori misceatur.
 4. Si eodem pretio manente, pondus simul & puritas materiæ deteratur.
 5. Si pondere simul & qualitate minutis æstimatio augeatur.
 6. Si vilius metallum, in pretiosioris locum succedat, vel quæuis alia materia. Quibus omnibus modis augeatur nummorum æstimatio, &

lucratu vel princeps, vel Respublica. Totidem etiam modis minui potuit monetæ pretium, vel ad priorem & iustam æstimationem reuocari, vt nihil sit æstimatio nummorum incertius. Nam in Romana Rep. denarij pondus ita minutum est, vt tandem ad senentiã deuenerit: Æstimatio etiam nuni variata, immò aucta quamuis pondere diminuto. Plinius lib. 33. cap. 3. *Annibale urgente Q. Fabio Maximo Dictatore, asses unciales facti: placuitque denarium sedecim assibus permulari, quinarium octonis, sestertium quaternis.* Imò vnus eisdem denarius in aliis rebus & contractibus pluris in aliis minoris æstimabatur, etsi enim in solutione æris alieni, in retum emptione cateuisque contractibus, denarius aliquando pro sedecim assibus poneretur, *In militari tamen stipendio denarius pro decem assibus datus.* Tamen videtur denarius ad antiquam æstimationem rediisse, vt pro denis assibus vnus argenteus penderetur: non ita tamen, opinor, vt simul & semel è denarij æstimatione seni asses tollerentur, sed sensim sine sensu, vt primò denarius quatuordecim assibus fuerit æstimatus, postquam exactus est Annibal & Resp. respirauit ab illo belli Punici incendio, deinde paucis post annis ad duodecim assium valorem perueniret, in qua æstimatio fuit denarius æuo Polybij, qui floruit circa tertium bellum Punicum: *Ἡμισσάριον*, inquit ille libro 2. *ἴσον ἐστὶ τῷ τριπτασι ἕξασ ἑταλοῦ.* Semis hoc autem est quarta pars oboli. Ergo tempore Polybij vnus obolus asses duos continebat: obolus autem drachmæ sexta pars fuit, idem porro fuit drachma quod denarius, atque adeò denarius sex obolos, ac proinde asses duodecim effecit. Vix tamen quiquam sibi persuaferit, hanc æstimationem denarij sibi semper in libera Rep. consituisse. immò mihi probabilius inter cætera legis nummarie capita, quæ à Mario Gratidiano perlata est, id quoque cautum fuisse, vt denarius ad pristinum denorum assium æstimationem reuocaretur. Quod inuitt Orator officiorum 3. *Nec nosser quidem Gratidiano officio boni viri sanctum est, tunc cum prætor esset, collegiisque prætorum tribunis plebis adhibuissent, vt res nummaria de comosarij sententiã constitueretur. Iactabatur enim temporibus illis nummus, sic vt nemo posset scire quid haberet. Conscripterunt communiter edictum cum panæ, atque iudicio, constitueruntque vt omnes simul in rostra post meridiem descenderent, & ceteri quidem alius alio. Marius à subsellij in Rostra celsa, idque quod communiter compositum fuerat solus edixit. Et ea res, si quævis, ei magno honori fuit: omnibus enim vicis statim factæ, & ad eas ibi: & cerei. Qua lege non solum de pondere aut puritate materiæ, sed etiam de æstimatione totius rei nummarie videtur aliquid constitutum fuisse. Variatus etiam nummus admixtione metalli vilioris. Plinius loco citato: *Linus Dri. sus in tribunatu plebis obliuam pariem aris: argenti miscuit.* Id quoque videtur Marius Gratidiano lege nūmanâ sultulisse. *Miscentur ara iussu moneta, &c. Igitur ars facta denarios probare, cum in cuncta lege plebi, vt Mario Gratidiano vicatim totas status dicauerit. Qua eadem lege videtur constitutum fuisse, vt ex vna argenti librâ LXXXIV. denarij ferirentur, id est è singulis argenti vncijs septem tantum denarij, ac proinde denarius drachmam & 1/2 pondere contineret. Quamuis vt supe-**

Denarij æstimatio.

Lex Maria nummaria.

Variatus nummus admixtione metalli.

Quot modis mutari possit æstimatio nummorum.

rius visum est æuo Plinij drachma denarij argentei pondus haberet, id est è singulis argenti vncias octo præcisè denarij ferirentur. Quod viros doctos induxit, vt crederent vncias antiquas & drachmas minores fuisse drachmis & vncias hodiernis, cum experientiâ constet denarios consulares, immò etiam Augustatos vsque ad Neronem hodiernis drachmis vix vnam esse grauiores: quos tamen antiquis drachmis fuisse leuiotes constare videtur ex Plinio libro 33. cap. 9. *Alij è pondere subtrahunt, cum sit iustum LXXXIV. è libris signari.* Verùm cum Plinius hoc loco iustum denarij pondus quæsiuerit, & libro 21. cap. postremo cum de ponderibus exactè tractaret etiam ex professo, argenteo denario drachmam Atticam æquarit. *Drachma Attica (ferè enim medica obseruatione medici vntur) denarij argentei habet pondus. Eadem sex obolos pondere efficit, obolus decem chalcas.* vbi sine dubio iustum drachmæ pondus inquirens, illud indicare non potuit nisi cum iusto denarij pondere comparasset, ex eo sequitur quemadmodum librâ Romanâ sex & nonaginta drachmas pendebat, ita iusto pondere ex vnâ argenti librâ sex & nonaginta denarios fuisse signatos. Quare necesse est vt in alterorum locum ex oscitatione librarij mendum irrepserit, cumque illa verba *denarij argentei habet pondus.* careant omni mendii suspitione, satis est vt in altero loco pro LXXXIV. legamus LXXXVI. Quo pacto ex singulis argenti vncias octoni denarij ferirentur, & singuli denarij drachmam pendebunt, si iusto pondere signentur, id est pondere per legem Papyriam constituto: qua lege, vt suprâ vidimus *semunciales asses facti*, id est ad vigesimam vsque partem deminuti, adeò vt vnus eorum denariorum, qui ante bellum Punicum primum percussus fuit, contineret viginti quatuor Papyria lege percussos, atque adeò si consulares post legem Papyriam percussus vnâ drachmam pendebant, denarij quo primum tempore percussus fuit, quatuor & viginti drachmas Atticas, id est tres vncias Romanas pendebant, quo tempore *placuit denarius pro decem libris aris.* Bello Punico primo, *constitutum vt asses sextantario pondere ferirentur.* Id est è duodecim superioris denarij partibus decem detractæ sunt, vt isto posteriori duas tantum prioris duodecimas contineret, sextâque pars esset ad priorem illum comparatus. Ergo nummus bello Punico primo percussus quatuor drachmas pendit. Bello Punico secundo, *Quo Fabio Maximo Dictatore ex sextantario factus est vncialis*, id est mediâ parte diminutum est pondus denarij, atque adeò duas drachmas pondere efficit. *Moxy lege Papyria semunciales asses facti*, atque ita denarius ad drachmæ pondus perductus est, cæptisque drachmæ Atticæ pretio ætimari. Quo in pondere & ætimatione permansit, vt esset iustum nonaginta sex è libris signari. quemadmodum libra Romana sex & nonaginta drachmas Atticas continebat. Quia tamen mihi Attica centum drachmarum fuit, Romani permodicum è iusto denarij pondere detrahentes, vt faciliùs monetam Romanam ad Atticam ætimationem reuocarent, cæperunt ex argenti librâ centum denarios ex argenti librâ signare, vt in singulis li-

bras quatuor denarios lucro apponerent, magno emolumento Reip. nec tanto priuatorum detrimento ex ponderis minutione, quanto commodo ex facilitate commercij.

Habui penes me aliquot argenteos, quorum plerique omnes, præsertim consulares denarij notam adscriptam habent X. aut etiam lineâ transversâ. Horum alij Augustorum primorum imagines eminenti cælatura expressas habent, alij effigiem Romæ galeatam, duabus alis & galeâ surgentibus cum inscriptione ROMA, in averso numismate bigæ aut quadrigæ, quibus effigies Victoriæ aurigantis, & nonnunquam coronam lauream portigentis insitit, in aliis etiam triremes. Atque vt de cæteris tacemus vnus est rarissimus ex alterâ parte Romæ effigiem habens eminentem, ex alterâ eandem insculptam, quæ applicata ceræ molli eandem Romæ effigiem relinquit expressam. Alius habet hinc effigiem coronatam, inde bigas & Victoriâ cum inscriptione M. AQVIL. & inferius ROMA. Alius hinc effigiem Romæ cum diademate, & circinnis implexis, inde clypeum laureâ corona circumdatû, immisâ inter clypeum & coronam inscriptione M. METELLVS. P. F. Alius hinc duo capita diademate redimita, stellis duabus vertici singulorum imminutis, inde triremem cum inscriptione M. FONTEI. Alius hinc caput habet galeatum fugientibus inscriptionis apicibus, inde mulier paludato Imperatori palmam tradit, & vanescitibus cæteris literis ista pars inscriptionis apparet AGNVS IMP. quem proinde suspicor esse Pompeij Magni cui Iudæa palmam tradat. Alius ex alia parte venustum faciem habet, semigaleatam, deiectâ superiore galeæ parte, & ex inferiori capillis & laureâ coronâ erumpentibus cum inscriptione S. C. in averso nummo vir equum manu duccens expressus est, quo vt opinor, equi publici ad censorem deductio notatur, cum inscriptione P. CRASSVS M. F. HI & denarij inscriptionem habent, & sunt inter se æquales, quantum fieri potuit, nisi si quid ex aliquibus vetustas exedit, & vnus drachmæ hodiernæ pondus habent, vnde colligas viginti aut etiam pluribus superioribus seculis drachmæ & vnciæ pondus non esse mutatum, & hodiernam medicorum libram antiquæ libræ penitus adæquari. Alij inscriptionem denarij non habent, & mediæ drachmæ examine libratur, ex quo apparet eos fuisse quinarios. Plerique sunt Augustorum, vetustissimus effigiem habet non innuentam cum inscriptione M. CATO PRO. PR. ex alterâ parte mulier alata, sedens, cum inscriptione, quantum ex fugientibus apicibus colligi potest, VICTORIA. Et quibus apparet cum esse victoriatum, qui eo ipso anno quo & P. Clodius Tribunus plebis & Marcus Cato Proprætor fuit, percussus est Pinius lib. 33. cap. 3. *Qui nunc victoriatum appellatur lege Clodiâ percussus est. antea enim hic nummus ex Illyrico aduentu mercis loco habebatur, est autem signatus Victoriâ & inde nomen.* Augustæ etiam denarij, qui in manus meas inciderunt, ad extrema Neronis tæpota plerique omnes vnus drachmæ pondus habent, diminuta est tamen argenti puritas aliorum metallorû inmixtione, initio corruptionis à triumviris sumpto. Plinius lib. 33. cap. 9. *Miscuit denario triumviris Antonius seruum.* A quo tempore non solum videtur detracta fuisse quantitas materiæ, sed

Quot ex singulis argenti libris denarij ferirentur.

Victoriatum.

etiam aucta æstimatio denarij, vterum, quem admodum Polybijj tempore contigerat, pro vno denario asses duodecim penderent. quod Iustus Lipsius probat in electis, & commentariis ad librum primum Annalium Taciti eo argumento, quod vt inquit ex Suetonio in Domit. cap. 7. clarum *Aureum Romanum militis stipendium fuisse in menses. ac si aureus, ergo non plus xxv. denariis, ex quo infert: Abi nunc ad mensurarios, & reduco denos in diem asses, ita vt mensis dies habeat triginta* ad denarios xxv. reperies. denarium ipsum planissime valuisse duodecim asses. Quid ergo miraris si milites pro denis assibus denarium petant, vt quinque scilicet denarios in mensem faciant luro? Inde conciliat sibi Tacitum, qui cum dixisset: *Denis in diebus assibus animam & corpus æstimari.* Subiecit: *Nec aliud lenamentum, quam si certis legibus militia iniretur, vt singulos denarios mereant, &c.* Sed quoniam hæc Lipsij vno Suetonij loco necitur prout ab ipso emendatus est, nec ea lectio à viris doctis excepta est tanto orchestræ consensu, quanto ipse sperabat: neque vt admittatur ea lectio, vllam tamen Tranquillus facit aut mensis, aut anni mentionem, aliunde argumenta querenda sunt. Dio libro 54. de Augusto loquens. τὸ βουλευτικὸν τῶν αὐτῶν, &c. ἐς τῆν αἰῶνα μισθὸν αὐτῶν οὐδὲν ἔσται. *Censum Senatorum ad viginti quinque drachmarum myriadam promouit.* Si singulas drachmas siue denarios decem assibus æstimes, viginti quinque myriades efficiunt HS. decies, vt supra ostendimus. atqui, vt auctor est Tranquillus in Augusto cap. 1. *Senatorum sensus ampliat: ac pro octingenorum milium summa HS. duodecies taxauit, supplementique non habentibus.* Duodecies præcisè erunt viginti quinque denariorum myriades, si singuli denarij duodecim assibus æstimantur. Athenæus libro Dipnos. de lege Fannia sumptuariâ loquens: *Ἐπίνοστος ἂν ὁ νόμος τῶν αἰσίων τῶν ἑσθῶν τῶν οὐρανῶν, καὶ τῶν ἀγῶν, καὶ τῶν πύργων. τῶν δὲ τῶν αἰσίων ἂν ὁ νόμος ὁ δὲ τῶν ἀγῶν τῶν αἰσίων δὲ τῶν πύργων.* Prohibebat lex plures externos ternis imitari, nundinis verò quinos permittebat. Hoc autem ter in mense fiebat. plurius autem duabus drachmis cum semisse opsonari non permisit. Dux drachmæ cum semisse sunt 25. asses, si denarium denis assibus æstimemus, triginta verò si duodecim. ac ille duodecim assibus singulos æstimauit. Nam Macrobius 3. Saturnal. de lege Licinia loquens, *qua paucis mistatis in plerisque cum Fannia congruit.* vtiple restatur cap. 17. *Legis Licinia summa*, inquit, vt *Calendis, nonis, nundinis Romanis cu: que in dies singulos triginta duntaxat asses edundi causâ consumere liceret.* Gellius libro 2. cap. 24. *Lex Fannia lata est qua ludis Romanis, item ludis plebeis & Saturnalibus & aliis quibusdam diebus in singulos dies centenos aris insani concessit. decemque aliis diebus.* Macrobius & Athenæus cogunt vt pro Xque legamus: *Iligne aliis diebus in singulis mensibus tricenos: ceteris autem diebus omnibus denos.* Ergo Athenæus drachnam siue denarium duodenis assibus æstimauit.

Restat vt de sestertij totiusque ei nummarie ad nostram pecuniam reductione pauca dicamus. Sed vt Theologi in prædestinatione,

Physici in alchimiâ, Logici in insolubilibus, Geometræ in circuli quadraturâ, duplicatione cubi, anguli lineæve cuiuslibet in æquales partes quotassibet diuisione, Mechanici in perpetui motûs inquisitione defudant, neque tamen hilum proficiunt, sed quo se magis extricare volunt, eò se magis intricant, ita Critici nodum hunc Gordium cum expedire non possent, noui Alexandri stricto fetro repente seculerunt. Atque vt in illis quæstionibus, vnicus propè singularum difficultatum nodus est, quo soluto facillimum esset omnes tricas expedire, sic in æstimatione rei nummarie qui vel assis vel sestertij proportionem cum solidis nostratibus comperitam haberet, is ad æstimationem & pretium nummi tum Romani, tum Attici facillimè deueniret.

Nonnulli denarij Romani pondus quàm iustissimis fieri potest momentis examinant, & cum in antiquis scriptoribus legût aliquid verbi causâ mille sestertiis nummis, vel quoddam est ducentis quinquaginta denariis ventisse, ducentas & quinquaginta huiusmodi monetæ formas intelligunt, quæ & denarij X. notam adscriptam habent, & denarij nuncupantur: & cum quinquaginta denarios duorum aurei gallici quadranteorum pondus ad libellam æquare compererint, ducentos illos & quinquaginta denarios Romanos centum aurei gallici quadrantis æstimandos esse contendunt. Sed cum (vt supra docuimus) sestertius & denarius duobus modis spectari possint, vel quatenus cum materiâ concretæ, arbitrato principis aut magistratûs, aut etiam tacito mercatorum consensu, iuxta rerum indigentiam variis & variis pretiis æstimantur, & nonnunquam pondere vel materiæ puritate minuuntur, vel quatenus à materiâ abstracti sunt certus canon & regula æstimationis rei nummarie, qui ex solâ materiâ antiquæ computationis cum nostratibus summis comparationem inquirendam putat:

-nihil plus explicet, ac si

Inanire parer certa ratione modoque.

Neque enim ex tam incerto mutabilique principio possis ad certam & stabilem veri cognitionem deuenire: ac proinde necesse est non materiâ denarij cum materiâ nostro nummi, sed pretium cum pretio, vel potius ideam, siue canonem æstimationis antiquæ, cum æstimationis hodiernæ canone comparare. Verbi causâ, Si quis Iapon aut Sina equum in Gallia legeret Gallicis aureis mille æstimatum fuisse, i que Gallicum auream quem solarem vel potius scutatum solidum vocamus, ad aurei Sinenis aut Iaponici pondus expenderet, & equum mille scutatis aureis illi solari similibus venisse crederet, cum aurei Gallici canon siue idea sit sexaginta solidorum, solaris autem septuaginta & octo solidis æstimari solet, is in singulos aureos decem & octo solidis, in totam summam trecentis ipsis aureis falleretur. Quare non solum noscendus est canon aurei Gallici, sed etiam habenda regula communis quæ æstimationem pecuniæ, cum Gallicæ, tum Iaponicæ metiatur. Et quoniam Hispanici cum Iaponibus & Gallicis habent commercium, non poterit commodius Gallicus aureus ad Iaponicum reuocari, quàm si vterque ad Hispanicam aut Lusitanicam

Antiquæ monetæ ad recentem reduci.

Denarius sub eorum Ciceronis assibus 12. æstimatus.

pecuniam, tanquam ad regulam utriusque communem exigatur. Cùm igitur in antiquis nummis neque facile veteris æstimationis canonem, neque omninò regulam veteri recentique nummo communem inuenire possimus, in his vnum certò scio me nihil certò scire. Quemadmodum tamen Mathematici circulum quadrat, cubum duplicant, angulum lineamve quamvis etiam in partes impares dissecant mechanicè, quæ mathematicè præstare non possunt, ita & nos, ne nihil omninò dixisse videamur, æstimationem antiqui denarii pingui saltem mineruâ compertam habere poterimus, si aurei Gallici quadrante æstimationem cum denario Romano, qualitatem metalli cum qualitate, pondus cum pòdere conferamus. Ego multorum denarium Consularium pondus & qualitatem diligenter inquirens, inueni pleròque eorum vnius drachmæ nostratis pondus habere, eorumque duos cum semisse vnum aurei Gallici quadrantem argenteum penitus adæquare, sed materiam in his esse longè puriorem, adèò vt solidis quatuor in singulas vncias consularis denarii materia plus recens quadrat.

1	sestertius,
4	denarius.
10	denarius nummus.
40	centussis.
100	aureus Romanus.
400	pondo.
1000	sestertium.
4000	pondo auri.
10000	sestertium auri, siue follis.
40000	
100000	
400000	Census equestris.
1000000	Decies.

tis argentum ab artificibus peritis, quorum interest, æstimetur. Cùm igitur Gallicus quadrans æstimatione communi sedecim solidis permutetur, duo denarii cum semisse, seu quod idem est, denarius nummus septemdecim ferè solidos valebit. Quia tamen si iusto pretio æstimetur aurei Gallici quadrans, vt ipsum nomen indicat, quindecim tantum erit solidorù, denarius nummus iustà æstimatione sexdecim plus minus solidos Gallicos continebit. Et quoniam denarius modò decem, modò duodecim, imò etiam sedecim assium fuit, neque quando aut quamdiu ea pretij varietas obuenerit, certò possimus habere compertum, si certitudinem habere non possimus saltem commoditatis, & vt sic loquar, rotunditatis rationem habeamus. Quod facilius inueniri non potest, quàm si denarius nummus, quatenus & canon & mensura rei nummarie aurei quadranti siue quindecim solidis penitus quadrat. sic enim sestertius nummus vni solidò Gallico cum semisse, denarius sex solidis æquabitur, vnde facile erit reliquas summas tum Romanas, tum Atticas æstimare.

1½	solidus.
6	solidi.
15	solidi, aurei quadrans.
60	aureus Gallicus.
2½	aurei Gallici, i. pistollæ Hispanicæ.
10	aurei.
25	aurei. 10. pistolla Hispanicæ.
100	aurei.
250	aurei, 100. pistollæ.
1000	aurei.
2500	aurei.
10000	aurei.
25000	aureorum Gallicorum.

Hinc summas per aduerbia computabant, atque vt eodem modo progrediamur à quadruplo ad sestertium.

Decies.
quadrages.
centies.
quadringenties.
millies.
quater millies.
decies millies.
quadrages millies.
centies millies.
quadringenties millies.

25	millia aureorum Gallic.
100	millia.
250.	M.
1000	M. vulgo dicimus vnum millionem.
2	milliones cum quingentis millibus.
decem	milliones.
25.	milliones.
centum	milliones.
250	milliones.
mille	milliones.

Quod si talentum viginti quatuor habeat sestertia, singula autem sestertia vicenis quinque aureis Gallicis æstimantur, si 24. per 25. duxeris inuenies singulis talentis sexcentos Gallicos aureos contineri. Cùmque sexaginta mna talento contineantur, si 600. per 60. diuiseris singulis minis 10. aurei Gallici colligentur: decem autem aurei efficiunt solidos 600. Quare cum singulis minis 100. drachmæ numerentur, si numerum solidorum per numerum drachmarum 600. per 100. diuiseris, habebis solidos sex singulis drachmis attributos. Drachma verò sex obolos habet, ergo idem est obolus apud Atticos quod solidus apud Gallos.

AVCTORITATEM A SENATV PROFECTAM.] Vide supra 6. Cuius reditum Consuli mndatum à Senatu videbat. legendum potèò vide-

tur Romæ contenderat. Non vt in vulgatis Romanis contenderat. Nam antequam in urbem accederet Ptolemæus, nihil adhuc de eius reductione decreuerat Senatus, ac proinde nulla Lentulo data fuerat eius reduendi auctoritas. Sed cum videret rem variis altercationibus trahi, & Senatus consulto, quo mandata fuerat eius reductio illi Consuli cui in sortitione prouinciarum Cilicia contigisset, obiecto nomine religionis derogatum iri, relicto Hammonio legato, ipse Romæ profectus est certo consilio, vt ad Lentulum cui Cilicia obuenerat, contenderet, ab eoque reduceretur in regnum, sed cum id à Gabinio qui tum Syriam Proconsul obtinebat, se facilius imperatorum videret, mutato consilio se contulit ad Gabinium, à quo & reductionem inpetrauit.

AT Diocetes fuit regius, & quidem in custodia etiam fuit regia, & xxii. Vita eius oblata poenae est. Multa praeterea quae libido Regis, quae necessitas coegit ferre, pertulit. Quare omnium rerum vna reprehensio est, quod regnum intrarit, quod potestati se Regis commiserit. Verum si quaerimus, stultè. Quid enim stultius, quam Equitem Rom. ex hac vrbe, huius inquam Reipub. ciuem, quae est vna maximè, & fuit semper libera, venire in eum locum vbi parendum alteri & seruendum sit?

Sed ego in hoc tandem Posthumum non ignoscam, homini mediocri-ter docto, qui videam sapientiss. homines esse lapsos? virum vnum totius Graeciae facilè doctissimum, Platonem, iniquitate Dionysij Siciliae Tyranni, cui se illi commiserat, in maximis periculis infidiisque esse verfatum accepimus: Callisthenem doctum hominem, comitem Magni Alexandri ab Alexandro necatum: Demetrium & ex Repub. Athenis, quam optimè digesserat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus vocitatus est, in eodem isto Aegypti regno aspide ad corpus admota, vita esse priuatum.

Planè confiteor, fieri nihil posse dementius, quam scientem in eum locum venire, vbi libertatem sis perditurus. Sed huius istius facti stultitiam, maior iam superior stultitia defendit. Quae facit, vt hoc stultissimum facinus, quod in regnum venerit, quod Regi se commiserit, sapienter factum esse videatur. Siquidem tam semper stulti, quam serò sapientis est, cum stultitia sua impeditus sit quoquomodo possit expedire.

Quamobrem illud maneat, & fixum sit, quod neque mutari potest: in quo æqui sperasse Posthumum dicunt, peccasse iniqui, ipse etiam insanisse se confiteretur, quod suam, quod amicorum pecuniam Regi crediderit cum tanto fortunarum suarum periculo. Hoc quidem semel suscepto, atque contracto, perpetienda illa fuerunt, vt se aliquando ad suos vindicaret.

NOTÆ.

I. AT DIOCETES.] Διοκῆτις, œconomus, dispensator, administrator rei familiaris.

II. REGNUM INTRARIT.] Notum illud Sophocleum quod Pompeius pugnâ Pharsalicâ victus, cum ad hoc ipsum Aegypti regnum, ad huius ipsius filium se conferret, vsurpauit:

Ὅστις δ' αἶε τὸ κράτος ἐμπροσθέντος
Κείνου ἐστὶ δουλός, καὶ ἐν ἐπιθέσει μάλιν.
Etenim tyranni quisquis ingreditur lares
Est seruus eius, liber est accesserit.

III. DOCTRINA PLATONIS.] De Platonis doctrinâ immensa esset oratio: hunc Deum philosophorum crebro Noster appellat. elegans epigramma eius tumulo adscriptum, quod ita definit:

Εἰ δὲ πῶς αἶε πᾶσι πῶν σοφίας μέγαν ἔχων ἔπινοος,
Ὅστις ἔχει καλέσει, εἰ, εὐδονος οὐχ ἔπιπυ.
Si quæquam ad magnos sapientia vexit honores,
Hic citra inuidiam plurimum honoris habet.

IV. IN MAXIMIS PERICULIS.] Ter ad Siciliam nauigauit, vt auctores sunt Plutarchus & Laërtius, hic in eius vitâ, ille in Dione, ter in vitæ periculum adductus. Primb ad Dionysium senioem, qui indignatus in Platonem quod dixe-

rat, οὐ μακάριος αἶε ὁ πῶν δικαίων, ἀβλίος δ' ὁ πῶν ἀδικῶν εἶνε. Infortunum vitam esse felicem, iniustorum miseram, inquit Plutarchus, & alia quadam eiusmodi, eum primò voluit occidere, deinde mutato consilio ad Insulam Aeginam deduci iussit, vt ibi venderetur: Ἀποπέμψαι δ' αὐτόν, inquit Laërtius, πρὸ πύλου παρὰ τὴν Ἀντικίαν ὁ Κυρηναιὸς εἶσατο μὲν (εἰ δὲ πελαγοῖτα) καὶ ἀπέπλεται Ἀδριακῆ περὶ τὸν ἰσθμὸν, οἱ δ' ἐδύον τὰ ῥόγια ἐξ ἑπιμύλας. ὁ δὲ ἢ ἀποπέμψαιτο, εἶπεν ἢ μάλιστα ἄκροισι ἀξίους εἶναι Πλάτωνος κἀδὲδου. Aderat fortè Anniceris Cyrenaiensis: is eum viginti minis, siue vt alij volunt, triginta redemit, remisitque Athenas ad amicos. Illi ex templo pecuniam Anniceridi remisissent. Sed hanc ille omnino accipere noluit, asserens non eos solos dignos, quibus Plato cura esset. Secundo accessit ad Siciliam siue accessit à Dionysio Iuniore, vt ait Plutarchus, siue (vt Laërtius) postulaturus à Dionysio terram, atque homines qui iuxta constitutam ab eo Rempub. viuerent. Quo tempore, vt verbis vtar Plinij libro 7. cap. 30. Platonis sapientia antistiti Dionysij tyranni, alius sauitia superbaque natus vitiatam nauem misit obuiam: ipse quadrigis albis egredientem in litore excepit. Immo si audis Aelianum libro quarto variz historie cap. 18. Ἀνιστάθη αὐτὸς ὅππ τὸ ἄμμα ὁ πῶς Διονύσιος, αὐτὸς μὲν ἰωιστῶν, παρὲς ἑαυτοῦ δὲ περιπέμψατος

Platonis in Siciliam trina profectio, cuiusque periculo.

τιν Αειρας. Eum deduxit in curru Dionysius Iu-
nior, ipse aurigans cum Platone Aristonis filium in
quadrigis sedere voluisset. Nihil tam secius pau-
lo post, ut scribit Laertius, in suspicionē vocatus,
quasi Dionem ad liberandam insulam excita-
set, magnum vitæ diæmnenem adiit. Sed Architas
Pythagoreus scriptâ ad Dionysium epistolâ pur-
gavit illum à suspicionē, atque ereptum Athē-
nas remisit, vel falcem, vel malur Plutarchus, post
erectum Dionem in arce, honoris prætextu, ha-
bitare iustus est, ut ibi, tanquam in liberâ cultodi-
diā servaretur, donec exorto in Siciliâ bello li-
ber dimissus est: Quod sanè verius est, vel ipso
Platone teste epist. 7. ubi fusè ista describit. Parco
Græcis contentus Marcilij Ficini versione: Cum
verò ne abirem machinaretur, collocaus me in ar-
ce, &c. Dionysio persuasi ut me abire permitteret.
Convenerat autem inter nos, ut cum pax facta esset
ex bello, quod tunc in Sicilia erat, statimque illi
turibus confirmatus, Dio reuocaretur, atque ego si-
mul accederem. Qua professione tantum abest,
ut fuerit Architæ Tarentini precibus à periculo
liberatus, ut ipse potius ita loquatur. Ego enim
illum ante discessum meum, nonnullisque aliis Ta-
rentinis in Dionysij familiaritatem adduxeram.

De tertiâ protectione suoque periculo ita lo-
quitur: Profectus denique sum tertio sub Servatio-
re. Id enim revera consecutus sum. Nam rursus
feliciter sum servatus. Atque horum post Deum
Dionysio habeo gratiam, quoniam cum plerique me
interficere cuperent, restitit ipse, pariēque aliquam
quodis suis meis in rebus exhibuit. Quare quod ait
Noster de iniquitate Dionysij, vel id ad superio-
rem Dionysium est referendum, vel fatendum
Platonem grato animo beneficium Dionysij Iu-
nioris exaggerare dicendo: cum revera etiam fuerit
iniquus. Nam, ut fatetur Plato, ille patimonia-
rium Dionis eiecit per eius procuratores vevit
atingi, fructūque ad Dionem mitti, contra fi-
dem Platoni datam. Subdit: Habitabam equidem,
ne quid deesset incommodi in ipsis que circa ades
erant, hortis, unde ne ianitor quidem nisi iubente
Dionysio egredi permisset. Item: Post hac autem
ego & Dionysius ita vivimus, ut ego quidem sem-
per extra spectarem, quasi auis quedam alicunde
cupienti evolare: ille verò assidue quo pacto me co-
hiberet, machinaretur, &c. Paulo post: Habita-
bam deinde extra arcem inter milites mercede con-
ductus. Advenies verò me & alij quidam, & mini-
strorum aliqui Athenienses patriâ, significarunt ca-
lumnias aduersum me inter milites fuisse diffusas.
Præterea quosdam comminatos esse, sicubi me nan-
ciscantur, interfectorios. Excogito igitur evasione
eiusmodi. Mitto Tarentum ad Architam aliisque
amicos, significans in quo essem discrimine constitu-
tus. Illi verò occasionem quandam legationis patriæ
nomine excogitantes, Salmiscum eorum unum, una
cum nauis ordinis triginta remorum mittunt. Qui
veniens ad Dionysium rogavit, ut me omnino pro-
voluntate meâ saluam abire permitteret. Ille au-
tem assensus me dimisit communitum præbens. Hæc
ipse: è quibus agnoscat errores Laërtij.

CALLISTHENEM.] De morte Callisthenis
værij variâ tradiderunt. Plutarchus in Alexandro.
Parco Græcis: Eum dicitur alij insu Alexan-
dræ fuisse patibulo affixum: alij in vinculis esse
morbo extintum: Chæres scribit eum de consilij
sententiâ, presente etiam Aristotele fuisse damna-
tum, sed cum præcipuis evasisset, tandem pedicu-

lari morbo obisse. Curtius lib. 8. Callisthenes quoque
ante tortus interit libri consilij in caput Regis in-
noxius. Iustinus libro 12. interfectum etiam esse
testatur. Laërtius in Aristotele: *Ἐπι τοῦ ἀλε-* Mors Calli-
sthenis.
xandro insitutum satis diu visus est navasse ope-
ram, eumque sibi devinxisse, commendato illi co-
gnato Callisthene Olympio, Athenas concessit. Eius
audacius quam par erat alloquentem Regem, &
minimè illi obsequentem, ab ipso increpitum asse-
runt versu admonente, ni talia loqui desisteret, ma-
turè periturum. Quod & factum est. Versus autem
sic habet,

Ἠνώμας δὲ τὸν τίρας ἴσται, εἰ ἀρτίως.

Qualiam tu loqueris, veror sis, nate, superstes.

Namque Hermolao in Alexandrum circumdanti
socius fuisse deprehensus, cauea ferreâ circumdanti,
padore atque squalore oblitus leoni postremo obie-
ctus est, sique excessit è vitâ. Seneca controuer-
sita prima ipsi Alexandri manu necatum esse tes-
tatur: Nam cum se Deum vellet videri & vul-
neratus esse, viso sanguine eius philosophus mirari
se dixerat, quòd non esset:

Ἰχθὺς οὐκ ἐστὶν τὸν μακάριον δεικν.

Ichor diuino qualis de corpore manat.

Ille se ab hac urbanitate laqueâ vindicauit.

DEMETRIUM.] Fuit Phanostрати filius, di-
scipulus Theophrasti, Phaleræ dicitur à Phalero
pouitu Atticâ. Nobilis fuit ex Repub. Athenensi,
cui præfuit annos decem: ad cuius claritudinem
spectant illæ statuæ quibus donatus est. Plinius
lib. 34. cap. 6. Nullique arbitror plures statuæ di-
catur, quam Phalereo Demetrio Athenis, siquidem
cæcæ. statere, quas mox lauerant, nondum
anno hunc numerum dierum excedente. Clarus
etiam Diogenes Laërtius: *Ἐκείνου ἕνεκα τὸν ἀλλοτρίαν*
ἔφακται ὄρεσι τῶν τελευταίων, &c. ἐν τῷ δὲ τελευταίῳ
ἡλικίᾳ πέντε τῶν ἡμετέρων. Demetrius
Phalæcius.

*Æreis statuis honora-
tus est trecentis sexaginta, &c. ne trecentis qui-
dem diebus elapsis. Tanto studio colebatur. Idem
Rempub. Atheniensem digesserat: Namque &
redditis & adificijs ciuitatem auxit. ut ait
idem Laërtius. Fuisse doctrinâ clarum testatur
ea multitudo librorum quos in lucem emisit.
Superfuit, duo duntaxat pulcherissimi τὸ εἰ ἰκτι-
νίστα, Verùm cum apud Athenienses clarissimus es-
set, & ipse tamen ab eâ, que cunctâ consensit, in-
uidiâ tentatus est. Quippe insidias passus à quibus-
dam, mortis sententiam absens excepit. Non tamen
eius corpore potius sunt. Verim ipsius desicientes
imagines, erugine ex industria prædatis, alias qui-
dem vendiderunt, alias submerserunt, alias in ma-
rulis consulerunt. Quippe & hoc fertur. Una au-
tem sola in arce seruata est. Ad Ptolemæum Sote-
rem, vel ut alij malunt, Philadelphum profectus
est, eique auctor fuit, ut nobilem illam biblio-
thecam conferret, & è Iudæâ inaptuamque viros
accerneret, à quibus diuina scriptura Græcè ver-
teretur. Qua de re, ut alios omittam, fusè Iose-
phus cap. 2. lib. 12. antiqui. Iudæarum. Cùm
autem, ut Hermippus ait apud Laërtium, Soteri
consuluisse, et filijs quos ex Euydicæ suscep-
set, sed eo quem ex Beronice genuerat, diade-
ma tradidisset, ab hoc ipso post patris mortem
custodiæ datus, alpine ad corpus admodò vitâ
priuatus est. Quod ipsectat ad statuas, earum nu-
merum exaggerat Dio Chrysofostomus orat. Co-
rinthiacâ, atque, ἀλλοτρίων τῶν Φαλαγγίων τῶν τελευταίων
ἀδελφείων ἢ γλῶσσι τῶν Ἀδελφῶν καὶ τῶν ἄλλων*

v.

*ἀντιπρὸς τῆς ἀπονομίας. Demetrii Phaleri quin-
gentas & mille statuas ab Atheniensibus uno & eod-
dem die esse sublatas. Concludamus hunc locum
verbis Ciceronis 3. de legibus 14. Phalerem ille
Demetrius mirabiliter doctrinam ex umbraculis
eruditorum otioque, non modò in solem atque pul-
uerem, sed in ipsum discrimen aciemque perduxit,
&c. Qui verò utraque re excelleret, ut ei doctrina
studii & regendâ civitate princeps esset, quis faci-
lè præter hunc inveniri potest?*

VII. *ÆQUI SPERASSE.] Simile est illud exor-
dium Verrinæ de signis: Venio nunc ad istius,
quemadmodum ipse appellat, studium; ut amici*

*cuius, morbum & insaniam; ut Siculi, latrocinium:
ego quo nomine appellem nescio. Rem vobis propo-
nam: vos eam suo, non nominis pondere pendite.*

MUTARI FACTVM.] Vide Pisonianam VIII.
59. Præterita mutare non possumus.

A X I O M A T A.

Fieri nihil potest dementius quàm scientem in eum
locum venire, ubi libertatem sis perditurus.

Tam semper stulti, quàm serò sapientis est, cum stul-
ticia sua impeditus sit, quoquomodo possit, se expe-
dire.

Quod factum est mutari non potest.

ITAQUE obicias licet, quàm voles sæpè, palliatum fuisse, aliqua ha- XXVI.
buisset non Romani hominis insignia. quoties eorum quippiam di-
ces, toties vnum dices atque illud, temerè, hunc pecuniam Regi credi-
diffe: suas fortunas atque famam libidini regiæ commisisse. Fecerat teme-
rè, fateor: mutari factum iam nullo modo poterat: aut pallium sumen-
dum Alexandriæ, ut & Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abi-
iciendæ, si togam retinuisset. Deliciarum causa, & voluptatis, non mo-
dò ciues Rom. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam Senatores
summo loco natos, non in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in ce-
leberrimo oppido cum mitella sæpè videmus.

Chlamydatum illum L. Syllam Imperatorem: L. verò Scipionis, qui XXVII.
bellum in Asia gessit, Antiochumque deiecit, non solum cum chlamy-
de, sed etiam cum crepidis in Capitolio statuam videris. Quorum im-
punitas fuit non modò à iudicio, sed etiam à sermone. Facilius certè P.
Rutilium Rufum necessitatis excusatio defendet. Qui cum à Mithridate
Mitylenis oppressus esset, crudelitatem Regis in togatos vestitus muta-
tione vitavit. Ergò ille P. Rutilius, qui documentum fuit hominibus
nostris virtutis, antiquitatis, prudentiæ, Consularis homo, foccos habuit
& pallium! nec verò ideò id homini tum quisquam, sed temporì assi-
gnandum putavit, Posthumo crimen vestitus afferret is, in quo spes fuit
posse se aliquando ad fortunas suas peruenire?

Nam ut ventum est Alexandriam ad Auletem, Iudices, hæc vna ra- XXVIII.
tio à Rege proposita Posthumo est servandæ pecuniæ, si curationem &
quasi dispensationem regiam suscepisset: id autem facere non poterat, ni-
si Diæcetes: hoc enim nomine vitur, qui à Rege esset constitutus. Odi-
osum negotium Posthumo videbatur: sed erat nulla omnino recusatio:
molestum etiam nomen ipsum, sed res habebat nomen hoc apud illos,
non hic imposuerat. Oderat vestitum etiam illum, sed sine eo nec nomen
illud poterat, nec munus tueri. Ergo aderat vis (ut ait Poëta ille noster)
quæ summas frangit infirmatque opes.

Moreretur, inquires: nam id sequitur. Fecisset certè, si sine maximo XXIX.
dedecore, tam impeditis suis rebus, potuisset emori. Nolite igitur for-
tunam conuertere in culpam: neque Regis iniuriam, huius crimen puta-
re: nec consilium ex necessitate, nec voluntatem ex vi interpretari. Nisi
eos fortè etiam qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quip-
piam coacti faciant, quàm liberè, vituperandos putes. Nemo nostrum
ignorat, etiam si experti non sumus, consuetudinem regiam. Regum au-
tem hæc sunt imperia: animaduerte, & dicto pare. Et præter cogitatum si

querare, & illa minx, Si te secundo lumine hic offendero, moriere. Quæ non vt delectemur solùm, legere & spectare debemus, sed vt cauere etiam & effugere discamus.

NOTÆ.

PALLIUM.] Pallij & togæ distinctio à materia, forma, vsu. Pallij materia videtur vt plurimum vilis constitit. Tertull. de pallio cap. 1. Prius etiam ad simplicem spectata telam eius. quamvis nihil affirmo. nam vt crassiorem fuisse philosophici pallij pannum fatear, id tamen non potest Asiaticis illis delitiis conuenire. Et sanè hic locus melius de ipsa formâ, de rugis, & sinibus potest intelligi: eum iam prouimus in Cæliana II. Annus erat vnus ad cobibendum brachium togâ confisutus. De his rugis Macrobius lib. 3. cap. 23. de Hortensio loquens: Togam corpori sic applicabat, vt rugas non forte, sed industria locatas arifex: nodus adringeret, & sinus ex composito desuens modum lateris ambiret. Atenim, inquit Tertullianus, nullæ in pallio rugæ: Nihil de tabularum fide laborat, &c. Toga rotunda fuit, pallium quadrangulum. Fabius lib. II. cap. 3.

Toga & pallij distinctio.

Ipsam togam rotundam esse, & apertè casam velim. Aliter enim multis modis fiet enormis. Quam ideo Tertullianus pallium rees appellat cap. 1. Tunicam longorem cinctu arbitrarie suspendit, & pallij iam teretis redundantiâ tabulata congregatione fulcitis. Halicarnassus lib. 3. antiquit. Rom. togam pictam appellat: Πικροκόλον περιερωσ πικροκόλον, ἢ αὐτὸ τὸ ἐν Περσῶν ἐπέεσσι οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ περὶ ἀγῶνι ἐν τῷ ἡμίπαι, καθάπερ ἐκείνη λέω, ἀλλ' αὐτοκλειστοί. τὴ δὲ ποικίλη πῶν ἀμφιασπύται Ρωμαῖοι ὡς πόρας. Ἐλλῶες δὲ πῆθεν καλοῦσι. Amiculum purpureum varium, qualia gerebant Lydonem & Persarum Reges, nisi quod figurâ quadrangulum non erat, vt illa, sed semiorbiculatum. Huiusmodi autem vestimenta Romani togas appellant, Greci leuon. Pallium igitur quadrangulum. Sic Antonius palliatus 5. de bellis ciuilibus ab Apiano describitur: Ἐν ἑμῶν περὶ ἀγῶνι ἔργῳ, ἢ ὑποδύμα ἁπλοῦν. Habitum quadrangularem habens & foccos Atticos. Tertullianus de pallio c. 1. In viris autem pallij extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus, ab vitroque laterum regebus, & cornicibus circumstructus in fibula rogebus humoris acquiescebat. & cap. vltimo: Omnis liberalitatis studiorum quatuor meâ angulis regitur. Quod sic interpretatur Claudius Salmasius: Angulum in veste vocant partem extremam vestis, vbi aperta est, quæ in acumen desinit, tam in imâ vestimenti orâ, quàm in summâ. Vestes igitur quæ circa imas oras aperte non erant, sed vndique concluse & commissæ, huiusmodi angulos nullos habent, & rotundæ propterea dictæ sunt, Grecis κυκλοπαις, &c. Rotundis contrarie quadratæ. Eæ ab summo ad imum aperte, vnde quatuor angulos habuisse necesse est. duos in ima orâ, duos in summâ. hinc quadrangule dicebantur. Tale pallium Græcorum fuit. Imò & Hebræorum, Deuteron. cap. 22. Funiculus in sinibus facies, per quatuor angulos pallij tui. Quod ad vsum spectat, pallium propriè Græcorum fuit, toga Romanorum. Plinius lib. 4. epist. II. de Valerio Liciniano: Idem cum Græco pallio amictus intrasset. carent enim toga iure quibus aqua & qui meridietum est, postquam se composuit circum, pectique habitum suum. Latine, in-

quit, declamaturus sum, &c. Tranquillus in Claudio cap. 15. Peregrinitatis reum, orâ inter aduocatos contentione, togatissime an palliatum dicere casam oporteret, quasi aequitate integram ostentans, mutare habitum sepius, & prout accusaretur, defendereturque insit. De cæteris vsibus videt extrema verba Tertulliani de pallio, & dicta à nobis in Vatinium. 31.

CVM MITELLA.] Bene delitiis & voluptatibus mitellam adiungit. fuit enim mitra tegumentum capitis virorum mollium aut etiam fœminarum. antiquus Poëta de mulieribus: Copa Syriaca caput Græuâ redimita mitella. Iuuenalis 3.

11.

Ite quibus grata est pictâ lupa barbara mitrâ: Catullus de Aniadna:

Non fiano reitens sublimem vertice mitram. Moschus:

Τὴν ὡς χρυσοπλεκὸς ἀπέστει κελύκη ὑίρα. Mitra. Hanc intexta auro circumdedit vndique mitra. Lucretius 4.

Et bene parta patrum fiant anademata mitræ. Quate viris probrosum fuit gestare mitram 4. Æneidos:

At nunc ille Paris cum semiuirio comitatu Mæoniâ mentium mitrâ crinêmq; madentem Subnixus.

9. Æneidos: Et tunica manicæ & habent redimicula mitræ. Claudianus Paneg. 1. Stiliconis ad hanc mollietiam alludit:

Hic vitâ velatus Arabs. Inter Deos vni Baccho Deorum delicatissimo mitram tribuebant. Propertius lib. 4. eleg. 2.

Cinge caput mitrâ, speciem iurador facchi. Et Iuno apud Lucianum Libero mollietiam obiciens: mitra τὴν κελύκη ἀνὰ δὲ δούλοισ. mitrâ comam redimitum. Sed vide nostrum Lælium Biscoliam horis subiectis lib. 17. cap. 13.

CHLYMYDE.] Ammonius in differentiis: Χλῆμις ἢ χλῆμα διαφέρει, καθ' ὃ δια πολλὰ ἀπὸ διαφερίδιμος ἐστὶν ἡ ἑσθημῆσι καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς. Ἡ ὡς χλῆμα ἱραϊκῶν φόρουα. χλῆμις δὲ Μακεδονικὸν ἐστὶν ἑξᾶκοστα ἐπὶ τὸν Τροϊκῶν ἐνομαστῆα Σαπφῶσι. ἂν τὸ δὲ μέγιστον τῆς χλῆμιδος. Διαφέρειν οὖν ἐν τῷ ἡμίπαι. ἢ ὡς δὲ χλῆμα ἐστὶν, περὶ ἀγῶνι ἰατρικῆ, ἢ δὲ χλῆμις ἐστὶν τῆς ποίησις τῆς ἑσθημῆσι. Chlamys & Chlamys.

111.

Chlona differunt, vt multis ostendit Didymus secundo in Iliadem commentario. Nam Chlona quidem heroicum est indumentum, chlamys Macedonicum, sexcentis post Troianum bellum annis à Sapphone sic vocata. ipsa enim chlamys facie mentionem. Differre etiam dicit figurâ. Chlona enim indumentum est quadrangulum, chlamys autem ad extremam oram infimè corrugatur. Vide Notas nostras in Pisonem 31. vbi chlamydem à paludamento distinguimus, & hoc Græcorum Imperatorum vestem fuisse dicimus, illam Romanorum.

CREPIDIS.] Gellius lib. 15. cap. 20. Omnia ferme id genus quibus plantarum calcas tantum infimè teguntur, cætera prope nuda & teretibus habens unctâ sunt, soleis dixerunt, nonnunquam voce Græcâ crepidulus. Mox: Crepidas & crepidu-

114.

læ primâ syllabâ correptâ, id genus calceamentum appellauerunt, quod Græci *κρηπίδας* vocant. Fuit autem crepidæ calceamentum militare. vnde Seruius in illud octauæ Aenideas,

Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis, ait fuisse, *Thyrsæ* calceamenta quosdam crepidas quas primo habuere Senatores, post equites Romani, mox milites. vnde & Agamemnoni & Telemacho tribuantur:

Κρηπίδων δ' ὕψιστά λειμῶνισσι ἱσθεοτο καλὰ πέδιλα.

Pulchra pedum crassis reliquit vincula plantis.

Verum siid calceamentum Romani milites habuerunt, non vnde cur in Scipionibus & Antonio notetur, quasi singulare. De Scipione Asiatico hic, de Africano Liius decadis 3. lib. 9. Dicebat cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio, libellis etiam palestræque operam dare.

De Antonio Appianus 5. ciuiliū: καὶ σολῶν εἶδος παράγων, Βαλβωικῶν ἀπὸ τῆς πατρῴου, & ἑσπέρια καὶ αὐτῶν λευκῶν Ἀθηνῶν, ἃ ἔχουσιν ἕξασιν ἰστίαις & Ἀλφειῶν, & χαλκοῦ ἐκαστόν. Et vestem habebat quadrangulam, Græcam loco Romanæ, & solem albam Atticam, cuiusmodi solei Atheniensium & Alexandrinorum sacerdotes viuuntur, & vocant phœcasia. Quare dicendum est inter caligas siue sandalia militum Romanorum, & Græcorum crepidas aliquid fuisse discriminis. Quod cuiusmodi sit, non faciliè dixerim. Nam vtrumque calcemeti genus pedibus subligabatur. vnde & ἑσπέρια τὰ καλὴν ferreis clavis erant suppalæa.

Iosephus de excidio lib. 6. cap. 7. de Iuliano centione: τὰ ἃ ἐσπέρια παρὰ τὴν περικεφαλαίαν ἔχουσιν ἕξασιν ἰστίαις, ἃ παρὰ τὴν ἄλλοις φραπατοῖς ἔχουσιν. Caligas frequentibus & acutis clavis suppalæa habens vt & ceteri milites. Hinc illud Iuuenalis:

Cùm duo crura habeas offendere tot caligatos.

Crepidæ, saltem Tyrrhenicæ lignæ fuerunt. Pollux lib. 7. cap. 22. Τυρρηνικὰ τὸ ἐξ ὕλης ξύλων, παραδύκλων, οἱ δὲ ἰστίαις ἐσπέρια. σαρδάλιον ἢ δὲ. ὑπέσθη δὲ αὐτῷ φειδίας τῶν Ἀθηνῶν, ἐγὼ δὲ αὐτῷ Τυρρηνικὰ. Tyrrhenica, calceamentum ligneum, qualium digitorum altitudine, loris autem inaurata: erat enim sandalium, hoc Minerviam induit Phidius, & hæc vocabant Tyrrhenica. Huiusmodi opinor fuerunt solex muliebres παραδύκλοι, frequenter inauratæ vt alibi dictum: cùm crepidæ militares demissiores fuerint, ne in conflictu milites frequenter cessarent. Adde quod, vt ex Gellio vidimus solex siue crepidæ Romanorum teretibus habebant vincatæ fuerunt, at vincula Græcarum crepidarum videntur fuisse latiora. vnde & Plinius anfas appellat libro 35. cap. 10. de Apelle: Idem perfecta opera proponebat in pergulâ transuentibus, atque post ipsam tabulam laicis vitia que notarentur, auscultabat. vulgum diligentiore iudicem, quàm se præferens. Feruntque à sorore reprehensum quod in crepidis una intus pauciores fecisset anfas. Eodem postero die superbo emendatione pristina admonitionis cauillante circa crura, indignam prospexisse, denuntiantem, non supra crepidam sator iudicaret, quod & ipsum in proverbium venit.

In CAPITOLIO.] Magnorum virosum

statuas in templis erigebant. Dio lib. 43. agens de honoribus Cæsari decretis: καὶ ἐν τοῖς πλείστοις τῆς καστῆς τοῖς ἐν τῇ Ρώμῃ πλείστοις ἀδελφοῖς παρὰ αὐτῶν εἶδαι ἐπίκουρας. Et in urbibus & in omnibus Romæ templis statuam eius aliquam collocari iussit, vt ceteros omittam. narrat Liius lib. 38.

Maiorem Africanum, Prohibuisse statuas sibi in comitio, in rostris, in curiâ, in Capitolio, in cellâ Iouis poni. prohibuisse ne decerneretur vt imago sua triumphali ornata è templo Iouis optimi max. exiret. Quod ptolemum à populo non impetrauit. Valerius libro 8. cap. 16. Imaginem in cellâ Iouis opt. max. positam habet, que quotiescunque murus aliquod Cornelie gentis celebrandum est, inde petitur, vniique illi instar atrij capitulium est, tam hercle quàm curia superioris Antonis effigies ad eius generis officia expromitur.

PRV. RVTLIVM.] Vide Pisonianam 95. MITHRIDATE.] De hoc Valerius lib. 9. cap. 2. Pna epistola octoginta militia ciuium Romanorum in Asia per vrbes negotiandi gratiâ dispersa interemit. Immo, vt ait Plutarchus in Syria: διέπραξε μυριάδας ἑνὴν καὶ πέντε ἑκατομυριάδων. Centum quinquaginta ciuium Romanorum militia, qui in Asia versabantur, vno die occidi iussit. Vnde pro lege Maniliâ 7. Cùm ergo Rutilius tum temporis exularet Mitylenis veitem mutaui, vt mortem euaderet.

Soccus.] Calceos Græcicos humiliores: nonnunquam etiam inauratos. Plautus Bacchidibus actu 2. scen. 3.

NICOBOLVS. Sed diuine est istic Theoiimus? CHRYSALVS. Etiam rogus?

Qui soccis habeat auro suppalæum solum. Tertullianus de idololatia cap. 8. Soccus & baxa quotidie deaurantur. Seneca libro 2. de beneficiis cap. 12. Cesar dedit vitam Pompeio Peno, si dicit qui non auferat: deinde absoluto & agenti gratias porrexit osculandum sinistram pedem. Quis excusant eum, negant id insolentia causâ factum: aiunt socculum auratum, immo aureum margaritis distinctum offendere eum voluisse.

AVLETEM.] Ptolemæum sic dictum ἀπὸ τῆς ἀυλῆς, à tibis, quod tibarum cantu impediò delesteretur. Dio Chrysostrorus oratione ad Alexandrinos: ὁ ἀπὸ κραπίδος ὕψιστὸς περὶ αὐλῶν ἡρόσαιο, & υἱὸν τῶν σερρατῶν. Rex vester circa tibarum cantum erat occupatus, & hinc vni attendebat. Item: ἐκείνος ἀπὸ αὐλῶν, ὅστις δὲ οὐροῦ υἱὸς τῶν πέντε ἀποπάπει. Ille quidem canens tibia, vos autem saltantes ciuitatem perdidistis.

VIS.] Eutripides Helena: Διόντῃ αὐλῶν οὐδὲ ἵσσει σκίον. Necessitate, vni nihil maiorem habet. Simile illud quod Menandro tribuitur: τὸ τῆς ἀρχικῆς παύσας δουλοῦται τῶν. Sibi canens subigit protinus necessitas.

Item: τὸ τῆς ἀείδουσας πῶν ἀπὸ τοῦ ἑστῶτος. Ad multa cogit nos necessitas inuadit.

AXIOMATA.

Vis summas frangit, infirmatque opes. Non debemus fortunam conuertere in culpam.

Statuæ clarorum virosum in templis.

VI. VII.

Mithridatis crudelitas.

VIII.

Socci.

Ptolemæus cur Auletes dictus.

X. Vis & necessitas.

Crepidæ.

Tyrrhenica.

Crepidæ Romana à Græcis diuersa.

V.

- xxx. **A**T ex hoc ipso crimen exoritur. Ait enim, dum Gabinio pecuniam Posthumus cogeret ex decumis Imperatorum, pecuniam sibi coëgisse. Non intelligo, hoc quale sit: utrum accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centesimæ: an decessionem de summa fecerit. Si accessionem: undecim millia talentum ad Gabinium peruenerunt. At non modò abs te decem millia obiecta sunt, sed etiam ab his æstimata.
- xxxI. Addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentum accessionem esse factam, aut in tanta mercede hominis, ut vis, auarissimi, mille talentum decessionem esse concessam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo: nec Regis, imponere tantum pati suis. Aderunt testes, Legati Alexandrini. Hi nihil in Gabinium dixerunt: Imò hi Gabinium laudauerunt. Vbi ergo ille mos? vbi consuetudo iudiciorum? vbi exempla? solétne is dicere in eum qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, non dixerit?
- xxxII. Age, si is qui non dixit, solet: etiámne is solet, qui laudauit? iisdem testibus, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet? Et ait etiam meus familiaris & necessarius, eandem causam Alexandrinis fuisse, cur laudarent Gabinium, quæ mihi fuerit, cur eundem defenderem. Mihi, C. Memmi, causa defendendi Gabinij fuit reconciliatio gratiæ. Neque me verò pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere.
- xxxIII. Nam si me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendisse: causam, & illum & me vehementer ignoras. Neque enim Pompeius me, sua causa, quicquam facere voluisset inuitum: neque ego, cui omnium ciuium libertas charissima fuisset, meam proiecissem. Quamdiu inimicissimus Gabinio fui, non amicissimus mihi non Pompeius fuit. Nec postea quam illius auctoritate eam dedi veniam quam debui, quicquam simulaui, ne cum mea perfidia illi etiam ipsi facerem, cui beneficium dedissem. Nam non redeundo in gratiam cum inimico, non violabam Pompeium: si per eum reductus insidiosè redissem, me scilicet maxime, sed proximè illum quoque fefellissem.
- xxxIV. At de me omittamus. Ad Alexandrinos istos reuertamur. Quod habent os? quam audaciam? modò, vobis inspectantibus, in iudicio Gabinij tertio quoque verbo excitabantur. Negabant pecuniam Gabinio datam. Recitabatur identidem Pompeij testimonium: Regem ad se scripsisse, nullam pecuniam Gabinio, nisi in rem militarem, datam. Non est, inquit, tum Alexandrinis testibus creditum. Quid? postea creditum? non. Quamobrem? quia nunc aiunt, quod tum negabant.
- xxxV. Quid ergo? ista conditio est testium, ut quibus creditum non sit negantibus, iisdem credatur dicentibus? At, si verum tum, cum verissima fronte dixerunt, nunc mentiuntur: si tunc mentiti sunt, doceant nos verum. Quid vultis? sileant. Dicere audiebamus, Alexandriam nunc cognoscimus: illinc omnes præstigiæ, illinc, inquam, omnes fallaciæ: omnia denique ab his nummorum argumenta nata sunt. Nec mihi longius quicquam est, Iudices, quàm videre hominum vultus.
- xxxVI. Dixerunt hic modò nobiscum ad hæc subfelliæ, quibus superciliis re-
nuentes

nūentes huic decem millium crimini: iam noctis infulsitatem Græcorum. Humeris gestum agebant. Tum temporis, credo, causa, nunc scilicet tern- pures nullum est. Vbi semel quis peierauerit, ei credi postea, etiamsi per plu- res deos iuret, non oportet. Præsertim, iudices, cum in his iudiciis ne lo- cus quidem nouo testi soleat esse: ob eamque causam iidem Iudices reti- neantur, qui fuerint de reo: vt his nota sint omnia, neque quid fingi no- ui possit.

NOTÆ.

EX DECVMIS IMPERATORVM. Id est, ex decumis pecuniæ quam Ptolemæus colligi ab Ægyptiis imperauerat. Obiiciebatur enim Posthumo, quod ad ipsum mille talenta peruenissent, siue quod Posthumus dum pecunias à Ptolemæo imperatas cogebat, decimam earum partem interuertisset. Ex quo inferebatur eum te- neti eo capite legis Iulie QVO EA PECVNIA PERVENIT. Quæ interuersio pecuniæ duobus modis fieri poterat, vel per accessionē, vel per de- cessionem. Per accessionē, si collegisset dena mil- lia talentum danda Gabinio, deinde altera mille coëgisset, quæ ipse in suos vsus conuerteret. Per de- cessionē siue deductionem, si Posthumus dena duntaxat talentum millia coëgisset, sed ita vt ex pecuniis illis imperatis dena duntaxat talentum millia cederet Gabinio, ipse reliqua mille talenta sibi vindicaret. Accessionis exempla sunt Vertrinâ 117. 118. Nec numerorum accessionem cogebatur ar- ator dare, nec ternas quinquagesimas frumenti ad- dere, &c. Quid porro iste sibi quinquagesima, quæ numerorum accessiones voluit? quam acces- sionem ibidem corollarium numerorum appellat.

Accessio.

Deductio.

DE DEDUCTIONE EADEM FRUMENTARIÆ 180. Ex omni pecuniâ, quam aratoribus soluere debuisti, certis no- minibus deductiones fieri solebant, &c. 181. Scribe nomine de tota pecuniâ binæ quinquagesimæ detra- hebantur. Quis tibi hoc concessit que Lex? que Sena- tus auctoritas? que porro equitas vt tantam pecu- niam scriba tuus auferret, siue de aratorum bonis, siue de populi Romani vectigalibus?

11.

MORTALES INIMICITIAS. Qui Cæ- cilius Metellus apud Liuium 40. Vulgatum illud quia verum erat in prouerbium venit, Amicitias immortales, mortales inimicitias debere esse. Vide Erasmus in adagijs.

Malum con- silium consul- tori pessimum.

111.

ME SCILICET MAXIME. Tale illud Hesiodi: ΟΙ ΑΥΤΟΙΣ ΕΧΘΡΟΙΣ ΤΙΣΙΝ ΑΥΤΟΝ ΑΛΛΟ ΚΑΙΟ ΤΙΣΙΝ Η Α ΚΑΙΟ ΒΟΥΛΗ ΤΩ ΕΚΛΟΥΣΑΤΙ ΚΑΚΙΩΝ. Ipse sibi damno est alius qui damna parabat, Consiliumque malum res pessima consultiort. Seneca ep. 81. Minimum ex nequitia leuissimum- que in alios redundat: quod pessimum ex illa est, & vt ita dicam spississimum, domi remanet, & premis habentis. quemadmodum Atrius noster dicere sole- bat: malitia maximam partem veneni sui bibit. Illud venenum quod serpentes in alienam perniciens proferunt, siue sua continent. Non est huic simile. Hoc habentibus pessimum est.

11V.

QVO D HABENT OS. In Pisonem 53. Nihil incolunt domum præter os illud pristinum tuum re- tulisti. & 63. Os tuum ferrem Senatus conuictio verberari uoluit. vide vt obique Notas.

QVID POSTEA CREDITVM. J Totus hic locus corruptus est, sic emendant viri eruditi.

Quid? postea creditur? creditur. Quamobrem? quia nunc aiunt quod tunc negabant. Max: A: si verum dixerunt tum, cum verissimâ fronte dixerant, nunc mentiuntur: si tunc mentiri sunt, doceant nos verum. Quid multa? aut sileant, aut verum dicant. Audiebamus Alexandriam, nunc cognoscimus. Illinc omnes prestigia, illinc, inquam, omnes fallacia: omnia denique ab his mimorum argumenta nata sunt.

ALEXANDRIAM. J De Alexandriamouum leuitate non pauca diximus in Pisonem 41. Dedit se mercenarium comi. om. Regi Alexandrino. Scriptor Græcus, qui librum composuit εν ειρηνη των τριετων αυτων, cuius insulam barbari interpretis versionem profert Salmastius in Vopisci Saturnini de Alexandriamouibus ita loquitur: Cuius neque iudicia, neque priuata iudicia Regi possunt. Sed penè per ipsam rem omnis hominū natura stare videtur. Dicere voluit, vt interpretatur Salmastius: Hoc vni Alexandria præter cæteras vrbes peculiare contigisse ac precipuum, quod in tantâ hominum collusionē ac consensionem rerum non re- fectam administrationem, & publicorum ordinem iudiciorum staret: sed per ipsam rerum naturam for- nitio magis, quam bono more ac regimine subsiste- ret. Hadrianus apud Vopiscum in Saturnino Ægyptiorum gentem appellat, leuem, pendulam, & ad omnia fama momenta volucentem. Trebel- lius in Emiliano: Et hoc familiare est populo Ægyptiorum, vt vel furiosi ac dementes de leuibz quibusque ad summæ Reip. pericula perducantur. Sæpè illi ob neglectas salutationes, locum in balneis non concessum, carnem & olera sequestrata, calcemata seruilia & cætera talia vsque ad summum Reip. periculum seditionis, itant armauentur contra eos exercitus, perueniunt. Philo in Flaccum: Οταν δ' Alexandrino- rum leuitas.

Philo Alexandrino- rum leuitas.

ο αρχων απορησιν το δουλοικον κρατιον, αι ελευθεροι ιππο- κους εδωδε δελευσιζειν, η μαλιστα των εν μακρον η η τυ- ροι των πουλοικων αερισθησασθαι. εδ εις το Αλυπτικον τα αεργητα οιστην ενα βεργητα τον επιδουλοισ εν εδδε εκου- οει απεισι μαχλας. Cum magistratus ssem abierit populi in officio continens, subditos ingem excutere necesse est: maxime si sita sit à natura comparati, vt paruis & leuibz, de causis irriterentur. In quibus pri- mum locum obtinent Ægypti, ex minima scintilla magnum seditionis incendium soliti ventitare. Quæ, vt narrat Tacitus i. hist. Ægyptum copiasq. quibus coërceretur, iam inde à D. Augusto Equites Ro- mani obtinent loco Regum. Ita vsum expedire pro- uinciâ aditu difficilem, annonæ faciendum, supersti- tione ac lasciniâ discordæ ac mobilis, insciam legum, ignarum magistratum domi reuere. Nâ, vt ait 2. annaliū: Augustus inter alia dominationis arcana, vetuis nisi permisso, ingredi Senatoribus, aut Equi- tibz. Romanis illis tribus seposuit Ægyptum. Tollo particulâ aut, Lipsio quantumlibet refragante, eo sensu vt Augustus equitibus illis tribus seposuerit Ægyptum, id est, iis nominatim administranda peumiserit. Nam Tiberius Alexander qui primo

historiarum dicitur *Aegyptum* rexisse, *Illyris* eques *Romanus* 15. annalium nominatur. Eadem *Tranquillus* in *Augusto*, & *Dio* libro 51. Vbi & addit, οὐδ' ἔχοντες βουλόμεν ἐ τῷ Ρωμαίῳ ἔργον. Neque ipsis *Roma* *Seniores* esse permisit.

Talis fuit & *Xenophon* quidam, & *Scymnus* *Tarentinus*, & *Philippides* *Syracusanus*, & *Nymphodorus*. OMNES FALLACIÆ.] Quod spectat ad *Aegyptiorum* fraudes & fallacias eos Theocritus & fallacios concinnatos appellat *Eidyllio* 15.

VII.

VI.

PRÆSTIGIÆ. Præstigia dici videntur quasi præstigia, quod spectatorum oculos præstringant quibusdam effectibus. De quibus fufius tractarem nisi totum hunc locum vir doctissimus *Julius Cæsar Bullingerus* occupasset libro primo de *Theatro*, à cap. 36. ad 42. & potissimum cap. 41. vbi de acetabulariis, qui proptèr præstigiatores. *Seneca* epist. 45. Præstigiatorum acetabula, & calculi, in quibus ludant ipsa delectat. *Sextus Empiricus*: καθότι οἱ ἡσιόποικτοι παρ τῶν θεοποιῶν ὄψαι ἐ δ' ὄψουσαι καθότι οἱ ῥήτορες δὲ παυροῦσαι παρ τῶν διακρίτων διαίσεις ἀμαυροῦσαι τῶ νόμῳ εὐκαταποῦσαι. Vt acetabularij spectantium oculos agilitate manus suffragantur ac illudant, ita & *Rhetores* suis cavillationibus ludicum animis tenebras suffundentes suffragantur legi calculos suos. *Gregorius Nazianzenus* Epitaphio *Magni Athanasij* de sinceritate veteris *Ecclesiæ* loquens: Ταυτὶ ἔω, inquit, ἡσίοτι τε ποῖεν τῶ ἔργῳ κατεπίουσαι τῷ τέρει τῆς μαθησίας, & καταρῆσαι τῶν θεατῶν πιστεύειν ἐ ἀδελφωτικῆς λογιστικῆς, καὶ πρὸς θεοῦ λήγειν πλὴν ἐ ἀκούειν κροισίτης & πειροῦν. Idem erat calculis ludere fallentibus oculos celeritate transpositionis, aut omnimodis effeminatis ratiocinationibus insultare spectatoribus, & de Deo dicere vel audire aliquid novum & curiosum. *Stidas*: Παρολογοῖ εἶσι οἱ ἡσιόποικτοι, ἡσιόλογοι γὰρ οἱ πλανώμενοι, καὶ ἀπὸ τούτων, ὡς περ οἱ ἡσιόλογοι τῶν ὀφθαλμῶν τῷ τέρει τῆς μαθησίας τῶν ἡσίων ἀπὸ πάντες παυροῦσαι. Psephologi sunt acetabularij, psephologici qui descripiunt plani, quemadmodum acetabularij oculos celeritate transpositionis calculorum decipientes suffragantur. Sunt & alia præstigiatorum genera, vt cum, vt ait *Plutarchus* in apoph. ταῖς ἐπι καταπίουσαι οἱ θαυμαστοί. gladios denorant præstigiatores. *Apuleius* 1. de asino: Circulatorum adpexi equetrem spatam præcinitam microne infesto denorasse. vt cum *Xenophon* quidam præstigiator apud *Athenam* lib. 1. πρὸς αὐτοῦμα τῶν ἐπι ἀπρόβουσαι. ignem spontaneum excitabat. Hæc pauca de multis doctissimo viro conglobatis. *Aegyptios* autem & potissimum *Alexandrinus* infignes præstigiatores fuisse significat *Julius Capitolinus* in *Vero*: Adduxerat secum & tibicinas & fiducinas, & histriones, scurrasque mimarios, & præstigiatores, & omnia mancipiorum genera, quorum *Syria* & *Alexandria* facitur voluptare. Hinc est quod *Proteum* illum de quo *Poëta* alter 4. *Odysj*.

Præstigia.

ὡδὲς κατέργος
Δαεῖται τὸν ἔντα, παρέρπων Ἀγροπῆσι
Οἷα περὶ ἕξ ἀπύτος κροταφῶν ἀδρεῖ ἔπασθῶ
Ἀλλὰ λυοῖ ἰσχυροῖ, καὶ πῆρνια, ταῖς ἐρεοῖ.
-Nemo trucidat
Intro viatorem subiens de more Canopi:
Vt prius è purâ consulti fraude solebant
Ludere rixantes mala ludicra, semper iudeo
Inter se similes.

Aegyptiorum fallaciae.

De his *Seneca* ep. 51. Voluptates precipue ex turba & inanisimam habe, luxuriosam more quos phileus *Aegyptij* vocant: in hoc nos amplectentur, vt strangulerent. atque hoc est παρέρπων Ἀγροπῆσι.

MIMORVM.] Ita legendum, non mimorum. Suprà *Capitolinus* *Scherras* mimarios. De iisdem *Alexandrinis* *Philo* in *Flaccum* ferè initio: Πάθος ἂν εἴη ὀππιδουὸς γλασκωκίας, καὶ δευκασιῶν διαβολαῖς, καὶ βλασφημία. Ὑβάνη multitudo sudet garrulitas, & delectatur concivis atque calumniis. Item: καὶ πικροῦς ἐμῶν καὶ γελῶν διδασκαλίας χροῖον τῶ ἔα τοῖς ἀρχαῖς ἐυεῖας ἐπιδείκνυται, βεβηδὸς ἰδὸ ὄντις τὰ καλὰ σπουδαῖα, τὰ δ' ἐπιτῆ καυσαῖον ὄψουται, καὶ σπυροῖται. *Mimorum* & *Indiciorum* poetis sibi magistros adhibentes, sum ad res turpes ingenium ostendebant, ad honestas artes hebetes & tardi, ad contrarias promptissimi & apprimè dociles. Et paulò ultra medium: Δειοὶ γὰρ εἰσι καὶ καλακίας, καὶ γροπῆς, καὶ ὑποκρίσεις, παρεσκευασμένοι ἰδὸ τῶν λόγῳ, ἀειμῶν δὲ ἔσονται καὶ ἀγλαῖας πάντα φέουται. Sunt enim magni præstigiatorum, assentationum, simulationumque artifices, & semper in promptis verba habent adulationis, efficiunt ore, ad omnia turbanda miscendaque faciles. Item: οἱ πλείους Ἀγροπῆσι, πινεῖς σπυριμα, κροκοδιλον καὶ ἀπῆδον τῶ ἡσίοτων ἀσυνμῶν οἰὸν τὸν ἰδὸν καὶ δουρῶν ἐ πῆς ἡσίοτων. Perique *Aegyptij*, malum germent, aspidem & crocodilorum venenis & trahunt in anima. Vide fusè. De eorumdem scurrilitate *Herodianus* lib. 4. Πεσοκαστὸς πῆς εἶτας εἰσοκαμμοῖτες, ἡσίο ὄψουσαι ὑποκροῦσαι καὶ πῆρνια, ἀπῆρῆποντες εἰς τὸν ἔσ' ἔρῆτες πολλὰ, χροῖοντα ἰδὸ αὐτοῖς δουκῶτα, λυπηγὸς δὲ πῆς σκροῦσι. τῶν γὰρ τοῦτων καὶ ἐ ἰδὸντα ὅσα ἐλέγχει τῶν ἀμαρτυριῶν ἢ ἀλύθειαν. Sunt enim homines suapte natura dicaces, atque ad describendum illudendumque maximè facti, iactantes in optimum quemque & potissimum diçteria quedam, & quidem, vt ipsi putant, festina, vt autem videntur isti, in quos dicuntur, longè grauisima, quippe huiusmodi iocorum vel maximè illa permouent, quibus delicti veritus arguitur. Ab *Alexandrinis* igitur omnia mimorum argumenta nata esse dicit *Orator*, quod illi sua malignitate, fallacia, assentatione, simulatione, scurrilitate poetis mimorum materiam exhiberent. Quid sit autem natus, & quæ inter mimum & fabulam distinctio, vide ad illa verba *Cælianæ* 65. *Mimi ergo est iam exitus non fabule, &c.*

VIII.

Alexandrinorum scurrilitas & malignitas.

S V P E R C I L I I S.] Vide *Sextianam* 19. *Pisonianam* 14.

IX.

INSVLSITATEM.] Infulsi dicuntur homines infecti, quibus, vt ait *Catullus*, -Nulla venustas
Nulla in tam magno corpore mica salis.

X.

Alexandri præstigiatorum.

Παῖτα δὲ γινώσκουσι περὶ τῶν οὐδ' ἐπὶ γῆμα
Ἐρπετῶ γίνονται ἡ ὕδαρ, & διακρίσεις τῶν.
Alter 4. *Georg*.
Omnia transformat sese in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluuiumque
liquentem.

Hunc, inquam, *Proteum* *Aegyptium* præstigiatores fuisse, eamque artem exercuisse viri docti tradiderunt, quam exercuit *Cratichthes* *Philiatus*, ὅς περ τῆ ἑσπῆ αὐτοῦμα τῶν αἰθῆρας, καὶ ἀλλ' ἐτ' ἡσίοτο φασματῶν, δὲ ἄν ἐπὶ τῶν ἡσίοτων διαίσεις ἔω δὲ τῶν οὐδ' καὶ πῆς ἀπρόβουσαι, καὶ χροῖοντα ὁ *Tagetius*, καὶ *Φιλιππῆδης* ὁ *Συρακουσῶν*, καὶ *Νυμφιδῶν*. Qui spontaneum ignem excitabat, aliisque miracula per artem faciebat, quibus hominum animi extra se raperentur.

Sicut contra Lucretius de specie eleganti:

-χαίρω ἴα, tota merens sal.

xi.
Humero gestum agere indecorum.

HUMERVS GESTVM AGEbant.] De hoc gestu multa eleganter noster Ludouicus Cresolius libro 2. Vacationum autumnalium §. 13. Quem gestum Gregorius 2. in Iulianum ita reprehendit: Οὐδένος ἰδέει μοι στυγίον ὄντα χερσῶν, ἀνωτῶ ἀπὸ πηχῆς, αἰσὶ πολλοῖσιν, ἐξ ἀποκρίσεσιν. Nullius boni mihi signum videbatur esse collum mobile, humeri subsultim micantes, & quasi in fornicem curuati. Demosthenes apud Libanium à Cresolio laudatum ἀφραπὸς τῶν ὀμων εἰσὶν ἔστιν. Mouere humerum indecorè consueuerat. Eam maculam vir generosæ mentis & laboriosæ ferro & contentione exuffit. Nam acutum è lacunari gladium suspendit sic humeris imminentem, vt si quando sese vltra quàm par esset commoueret, acie vulneraretur, quo fiebat vt vulneris reformatione se in statu quodam honesto contineret. Theodoretus sermo. 7. de proud. Vt viderunt diuitem summus pedum digitis incedere, leoninum iucari, τῆς κερκίτης τὸς ὀμων ἐκρίεσθαι, hinc inde humeros circumferre. Fabius lib. 11. cap. 5. Humorum raro decens alleuatio atque contrallio est. Breuiatur enim ceruix. & gestum quemdam humilem atque seruilem, & quasi fraudulentum facit, cum

se in habitum adulationis, admirationis, metus fingunt.

xii.

GESTVM AGEbant.] Propriè. nam, vt auctor est Varro lib. 5. de ling. Dicimus AGIT GESTVM TRAGOEDVS. Noster pro Quintio 77. Homini, Qu. Roscio. pro amicis familiaribus dixi: Mihi videri ore durissimo esse qui presente eo gestum agere conaretur. & 2. de Oratore §. 233. Soleo sæpè mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum, presente Roscio. quis enim sese commouere potest, cuius ille vitia non videat. pro Qu. Roscio 24. Si hos questus recipere posses, nonne eodem tempore & gestum & animam ageres? paululum deflexit 3. de Orat. 100. Nunquam agis huic versus Roscius eo gestu, quo potest.

PERAVERIT.] Laërtius in Aristotele: Ερωτῆς τί περιεργατὸν κίεδος τὸς ψευδοφίλους, ἴτασ, Περικίριον. ἴτασ, λίγιστον ἀληθινὰ μὴ πιστεύειν. Rogatus quid lucrentur mentientes, vt inquit, cum dicent veritatem eis non credatur.

xiii.
Peritium.

A XIOMATA.

Mortales inimicitia semper in amicitia esse debent. Qui aliquid infidose facit, is scilicet se maxime fallit. Vbi semel quis pertrauit, ei credi postea etiam Deo licet, non oportet.

Tertia pars consuetudinis à 37. ad 41. qua reditur ad primam illam questionem, & ostenditur accusandum non esse Rabirium eo capite legis Iulie, Quo ea pecunia peruenit.

à consuetudine iudicandi. 37.

cæteri qui hoc iudicio damnantur

non propriis iudiciis, sed in reum factis condemnari solent.

Et ij soli damnantur, ad quos illa pecunia, quam præcipuus ille reus iniuste accepit, pervenerit. Neque damnantur, nisi cum

nec prædes dederit ille præcipuus.

nec tantum ex eius bonis publicatis redigi & confici potuerit, quantis fuit æstimata.

Rabirius non solum proprio iudicio accusatur, sed etiam contrario illi priori quo damnatus est Gabinius. nam

Gabinius damnatus est, quod pecuniam à Rege accepit.

Rabirius accusatur, quod dederit pecuniam Regi, nec receperit.

Si pecuniam non accepit à Rege Gabinius, iniuste damnatus est, neque damnari debet Rabirius.

Si Gabinius à Rege pecuniam accepit, Rabirius creditam pecuniam à Rege non recepit: tantum abest, ut è pecuniis à Gabinio iniuste acceptis, quidquam ad eum pervenerit.

à reeditione eorum quæ dicebantur.

Posthumus habet pecuniam, sed celat. 38. contra.

Si nihil habuisset unquam, tamen si quaesisset, cur is diffimularer se habere; causa non esset.

Ergo nunc multò minus causam habet, cur diffimulet, cum

& accepit duo copiosa patrimonia

C. Curij patris naturalis.

C. Rabitij patris adoptivi.

& rem bonis, & honestis rationibus auxerit.

Dominatus est Alexandriae ac proinde pecunias habet. imò

- 1. in superbissimo dominatu fuit.
- 2. pertulit ipse custodiam.
- 3. vidit in vinculis familiares suos.
- 4. mors ob oculos sæpè versata est.
- 5. nudus atque egens ad extremum fugit è regno.

permutata cum aliis mercibus pecunia est. 40. quod refellit, nuda expositione

Originis, unde sermones isti manarunt.

ex loco, siue cataplo Putcolano.

ex vectorum ostentatione.

ex maleuolorum sermonibus.

Veritatis rei. Posthumus nihil penitus habet, sed Cæsaris liberalitate sustentatur. 41.

Lites, quò ea pecunia peruenierit, non suis propriis iudiciis, sed in reum XXXVII. factis condemnari solent. Itaq; si aut prædes dedisset Gabinus, aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, populus recepisset: quamuis magna ad Posthumum ab eo pecunia peruenisset, non redigeretur: vt intelligi facile possit, quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planum factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. Nunc verò quid agitur? vbi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum, præposterumve dici, aut excogitari potest?

Accusatur is qui non abstulit à Rege, sicut Gabinus iudicatus est, sed XXXVIII. qui maximam Regi pecuniam credit. Ergo is Gabinio dedit, qui non huic reddidit. Iam cedo, cum is, qui pecuniam Posthumus debuit, non huic, sed Gabinio dederit: condemnato Gabinio, vtrum illi eam pecuniam reddidit, an etiam nunc debet? At habet, & celat (sunt enim qui ita loquantur.) Quod genus tandem est istud ostentationis, & gloriæ? si nihil habuisset vnquam, tamen, si quæsisset, cur is dissimularet habere, causa non esset. Qui verò duo lauta, & copiosa patrimonia accepisset, remque præterea bonis & honestis rationibus auxisset: quid esset tandem causæ, cur existimari vellet nihil habere?

An, cum credebat inductus vsuris, id agebat, vt haberet quamplurimum? postea quàm exegit quod crediderat, vt existimaretur egere, nouum genus hoc gloriæ concupiscit? Dominatus est enim, inquit, Alexandria. Immò verò in superbissimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiam: vidit in vinculis familiares suos: mors ob oculos sæpè verlatà est: nudus atque egens ad extremum fugit è regno.

At permutata aliunde pecunia est: ductæ naues Posthumi Puteolis sunt: XL. auditæ visæque merces. Fallaces quidem, & fucosæ, chartis, & linteis, & vitro delatæ: quibus cum multæ naues refertæ fuissent, vna non patuit parua, & arctata. Quid amplius? ille Puteolanus sermo illius temporis, vectorumque cursus, atque ostentatio, tum subinuisum apud maleuolos Posthumi nomen, propter opinionem pecuniæ nescio quam, æstatem vnã complures aures referit istis sermonibus.

NOTÆ.

POPVLVS RECEPISSET.] Eodem genere loquendi suprâ 8. Sunt lites astimare Aulo Gabinio, nec prædes dari, nec ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, à populo recepta. Legunt aliqui redacta, & hæc adegisset. Nihil mutò. Nam recipere idem esse potest atque recuperare, vnde & recuperatores dicti Iudices. Hunc locum satis intrinsecum vt enodes, statuenda videtur emendatio Lambini: Itaque si aut prædes dedisset Gabinus, aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, populus recepisset, quamuis magna ad Posthumum ab eo pecunia peruenisset, non redigeretur, vt intelligi facile possit quod ex ea pecunia, quam cepit is qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planum factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. Mens est oratoris ostendere Aicandinos testes contra Posthumum non esse audiendos. Quia lites, quibus quaeritur QVO EA PECVNIA PERVENERIT, non propriis iudiciis sed in reum factis condemnari solent. Suprà 89. Est enim hæc causâ QVO EA PECV-

NIAM PERVENERIT, quasi quædam appendicula causæ iudicialis, atque damnatae, &c. Inbet lex Iulia persequi ab iis, ad quos ea pecunia, quam is cepit, qui damnatus sit, peruenit, &c. Ita contendendo neminem vnquam, quo ea pecunia peruenisset, causam dixisse qui in astimandis litibus appellatus non esset. In litibus autem nemo appellabatur, nisi ex testium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum. Ex quò efficitur hic syllogismus argumento à minori.

Si in litibus quò ea pecunia peruenierit, non audiuntur alij testes, nec alia iudicia proferuntur, sed statim iis testibus & iudiciis que in reum, qui vel Rempub. deperculatus esse, vel provinciam expulsa conuincitur, multò minùs audiendus est contra eum ad quem pecunia dicitur peruenisse, ille testis qui pro reo illo primario dixit, eumque priore iudicio laudauit.

Sed Alexandrini legati pro Gabinio repetundarum reo dixerunt, eumque iudicio priore laudauerunt. Ergo non sunt audiendi contra Posthumum accusatum eo capite legis QVO EA PECVNIA PERVENERIT.

Probat autem lites, QVO EA PECUNIA PERVENERIT, non suis propriis iudiciis aut testibus decidi solere, à consequenti: Quia in eos ad quos ea pecunia peruenit non inquiritur alio fine, nisi vt damnum resarciatur, & pecunia peculata vel rapinis expilata restituatur. Idque eo iudicio cõstat, quod si is qui peculatus aut reperit dorum damnatus est, prædes populo daret aut fideiussores, siue fideiussores locupletes, qui se tantum soluturos esse præstarent, quanti his fuerat æstimata, aut si tantum ex eius bonis redigi potuisset, nihil repeteretur ab eo ad quem pecunia furto sublata peruenerat.

Quod autem ait *populus* recepisset, signum est prædes publicos fuisse datos, qui populo cauerent, periculúmque Reipub. præstarent. fuerunt enim alij publici prædes, alij priuati. De priuatis in Verrem de prætura vrbana 115. *Pro præde litis vindictarum cum satis accepisset, sponsonem faceret, ita de hereditate certaret.* Vbi Alconius non paucis præmissis: *Prædes ergo dicuntur satisfidatores locupletes, pro re de qua apud iudicem litis est: ne inuere qui tenet diffidens causa possessionem faciat, recta dissipet, excidat arbores, & culta deserat.* Ibidem 142. *Prædibus ac prædiis populo cautum est.* In iudicio verò reperit dorum *populus* pecuniam dicebatur redigere. Ibidem 96. *De libidinis est: matris Cn. Dolabella prætori, pecuniâ q. populo Romano redacta.* Quod videlicet *populus Romanus* è bonis damnatorum publicatis eam summam colligeret, quæ litis æstimationem explebat, & quidem si pecunia per vim & iniuriam ablata fuerat à Sociis, ea ad dominos priores redibat: vt videre est passim in Verriis: si cum scelere data, cù scelere accepta fuerat, referebatur in ærarium, & iam propria populi Romani fiebat. Exemplum est apud Plinium Iuniorum lib. 2. epist. 11. de datione Marij Prisci differentè. *Martianus vnius equiis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisse.* Erat enim falsibus casus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere, &c. *Censuit sepingentia millia que accepit Marius, ærario inferenda: Mario vrbe Italiæque interdicensum, Martiano hoc amplius Africâ.* In huiusmodi itaque causis populus dicebatur pecuniam recipere, siue redigere, prædesque publici, qui populo cauebant. Festus Pompeius: *Præs est qui populo se obligat, interrogatusque à magistratu si præ sit, ille respondet. Præs. Varro 4. de lingua: Prædia dicta, item vt prædes à præstando, quod ea pignori data publicè mancupes fidem præsent. lego, quod per ea pignori data. lib. sequenti: Itaque præ qui à magistratu interrogatus in publicum vt præster. A quo et cum respondet dicitur præ.*

II. DVO LAVTA PATRIMONIA.] Alterum à C. Curio siue Curtio patre, alterum à C. Rabirio qui ipsum adoptauit. infrâ 45. *Tunc es Curij filius; C. Rabirij iudicio & volumate filius?*
 III. AT PERMVTATA.] Dicebat aduersarius Posthumum quidem pecunias non habere, sed iis pecuniis quas habuerat merces sibi comparasse: legendum videtur, *At permvtata aliunde pecunia est: ducta naves Posthumi: Puteolis sunt audia vsaque merces, fallaces quidem & fucosæ, chartis & linteis & vitro celata, quibus cum multe naves conferte fuissent, una non paruit parua. Cataplys ille Puteolanus, sermo illius temporis, &c.* Quid fit autem cataplys explicat Raderus nofter ad illud Martialis lib. 12. epist. 75.

Cum tibi Niliacus portet crystallâ cataplys, Accipe de circo pocula Flaminio.

Cataplys, inquit, Niliacus nihil est aliud quàm nauigatio Ægyptiorum. Vlpianus de officio pronconsulis. *Sed & quas Greci ἐμδύμιος, siue ἔμδύμιον obseruare.* Sidonius: *Si tum cataplys arserit.* Aufonius: *- Toto tibi nauigat orbo cataplys.* Quod ad totum hunc locum spectat, operæpretium fuerit audire Turnebum 10. Aduers. cap. 23. *Sed & pro vitio libentius nitro quidam legunt: quod hoc genus mercis, vt charta & linteæ afferri ex Ægypto solebat. Sed vitio cur ratineam facit Martialis, qui ex Ægypto in Lemnatis calycum vitreorum ostendit hanc mercem solitam afferri.*

Aspicis ingenium Nils: quibus addere plura. Dum cupit, ab quoribus perdidit auctior opus. Ducta inquit, naves Posthumi, Puteolis sicuti audia vsaque merces, fallaces quidem & fucosæ, chartis, linteis & vitro celata. Dicit ductas in Ægyptum naves Posthumi fuisse, Puteolis, quod erat emporiũ Romanorum, visas & auditas merces, sed fucosæ merces vitro & linteis esse Puteolis celatas ad crimen pecunie dissimulandum. Quibus cum multe naves referte fuissent, una non paruit parua aræta, id est, referta & plena pecuniâ.

CHARTIS ET LINTEIS, ET VITRO.] Hæ maximè merces Alexandriâ deferrebatur. Flauius Vopiscus in Firmo, qui fuit Zenobie amicus & socius, qui Alexandriam Ægyptiorum incitatus furore peruasit, & quem Aurelianus soliti virtutum suarum felicitate contriuit. De huius diuitiis multa dicuntur. Nam & vitres quadratus bitumine alique medicamentis insertis induxisse perhibetur, & tantum habuisse de chartis, vt publice sæpè diceret exercitum se alere posse papyro & glutino. D. Adrianus apud eundem in Saturnino de Ægyptiis: *Alij vitrum constant, ab aliis charta conficitur, alij lymbiones sunt.* Ita legunt viri docti non lymbiones, vt in vulgatis. Gloriæ λυβιον, linteator, linteator. De chartis Ægyptiacis vide Plinium lib. 13. c. 11. De lino & linteis Trebellius Pollio in Gallienis: *Cum è nutritum esset Ægypti delinisse dixisse ferunt. Quid sine ligno Ægyptio esse non possumus? Cum autem vastatam Asia ele mentorum concursibus, & Scytharum inquisitionibus, comperisset. Quid inquit, sine aphronitris esse non possumus? perdit à Galliâ aruisse ac dicit: iste perhibetur. Non sine trabente sagis intra Respublica est? De vitris Strabo lib. 16. Ηλιοσα δ' ἐστὶ τῆς Ἀλεξάνδρειας πλεῖστ' ὑπερβαρῶν ἐπιπέπαι καὶ ἐστὶ Ἀλυπῶν καὶ λιπῶν γὰρ, ἢ καὶ ἄλλ' οἷον τῆς πελοποννησιακῆς πολυτιμῆς κατὰ σπουδὴν ἀποπταῖ ἰδύων.* Audius verò

Vitræ. Hinc calices allasfontes in citatâ epistola Adriani: *Calices tibi allasfontes vesiculosos transmissi, quos mihi sacerdos templi obrulit, tibi & sorori meæ specialiter dedicatos.* Iulius Capitolinus in Verò. *Donatos etiam calices singulis per singulas potiones, murrinis & crystallinis Alexandrinos quoties bibitum est.* Non on distimulabo tamen etiam nitrum huic loco belle conuenire. Nam Strabo lib. 17. Ægyptum describès: *τὰ δὲ Μουμιακῶς, inquit, Nitrum. ἐστὶ δὲ οὐκ ἴσως, τὰ πλείω νιτροῦ ἔχουσι, καὶ τοὺς νιτροῦς τε. Super Memophemphim due sunt nitri fodine magnam nitri habentes copia. & præfectura nitricis, quam præfecturam etiam in Ægypti descriptione Plinius agnoscit lib. 5. cap. 9.* ВЕСТОН V.M.] Vide Sextianam §. 45. *Si id veltiores negarent.*

Prædes.

Cataplys.

iv.

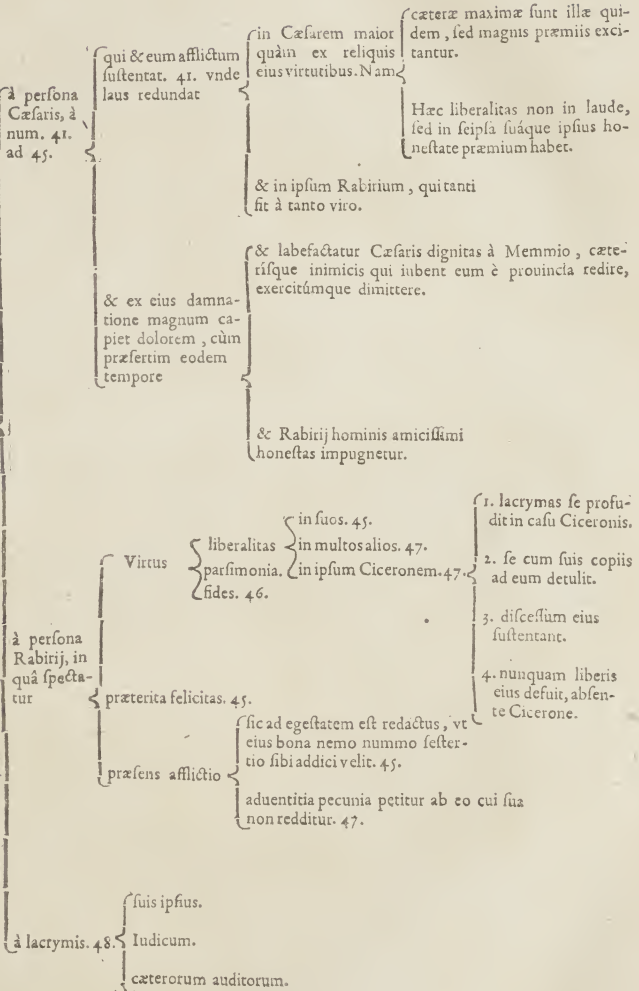
Charta Ægyptia.

Linteæ Ægyptia.

Vitræ.

v.

Peroratio à S. 41. Tota ad implorandam Iudicum
 misericordiam comparata.

XLII. **V**ERVM autem, Iudices, si scire vultis, nisi C. Cæsaris summa in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas extitisset, nos hunc Posthumum iam pridem in foro non haberemus. Ille onera multorum huius amicorum excepit vnus: multi homines necessarij secundis Posthumi rebus descripta sustinuerunt, nunc eius afflictis fortunis vniuersa sustinet. Vmbra Equitis Rom. & imaginem videtis, Iudices, vnus amici conseruatam auxilio & fide. Nihil huic eripi potest, præter hoc simulachrum pristinae dignitatis, quod Cæsar solus tuetur, & sustinet: Quæ quidē in miserimis rebus, huic tamen tribuenda est maxima. Nisi verò hoc mediocri virtute effici potest, vt tantus ille vir tanti ducat hunc, & afflictum præsertim, & absentem, & in tanta fortuna sua, vt aliena respicere magnum sit: tanta oppugnatione maximarum rerum, quas gerit, atque gessit, vt vel obliuisci aliorum non sit mirum: vel si meminerit, oblitum esse facile possit probare.

XLII. Multas equidem C. Cæsaris virtutes, magnas incredibilisque cognoui. Sed sunt cæteræ maioribus quasi theatris propositæ, & penè populares: Castris locum capere, exercitum instruere, expugnare vrbes, aciem hostium profigare: hanc vim frigorum, hyememque, quam nos vix huius vrbis tectis sustinemus, excipere, his ipsis diebus hostem persequi: tum, cum etiam feræ latibulis se tegant, atque omnia bella iure gentium conquiescant. Sunt ea quidem magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmiis ad memoriam hominum sempiternam. Quo minus admirandum est, eum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit.

XLIII. Hæc mira laus est, quæ non poëtarum carminibus, non annalium monumentis celebratur, sed prudentium iudicio expenditur. Equitum Romanorum veterem amicum suum, studiosum, amantem, obseruatem sui, non libidine, non turpibus impensis cupiditatum, atque iacturis, sed experientia patrimonij amplificandi, labentem excepit, corruere non fuit, fulsit & sustinuit, re, fortuna, fide, hodièque sustinet: nec amicum pendentem corruere patitur: nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mentis quasi luminibus officit altitudo fortunæ & gloriæ.

XLIV. Sint sanè illa magna, quæ reuera magna sunt: de iudicio animi mei, vt volet, quisque sentiat. Ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna, liberalitatem in suos, memoriam amicitia, reliquis virtutibus omnibus antepono. Quam quidem vos Iudices, in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac præpotentibus viris, non modò non aspernari, ac refutare, sed complecti etiam, & augere debetis: & eò magis, quòd videtis, hos quasi sumptos dies ad labefactandam illius dignitatem: ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facile restituat. Amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit: nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari.

N O T Æ.

I. **I**N FORO NON HABEREMVS.] Infrâ §. vltimâ. Hic vos aliud nihil orat, nisi vt rellis oculis hanc vrhem sibi inueneri, atque in foro vestigium facere liceat. Qui enim honestatem perdebant, siue, vt barbari loquuntur, bancam ruptam faciebant, ij foro cedere dicebantur. Græcis

ἡξιστοί, vt apud Aristophanem in Achamensibus, ἀναισχύντοι.

NECESSARIJ.] Græci eodem sensu dicunt ἀναγκαῖοι. Dio oratione Troianâ: καταπίπτουσιν τὸν ἀσπέρα, & πάλιν καταπίπτουσιν, & πάλιν τὸν ἀναγκαῖοι. Cùm vnum, patriam, omnes necessarios reliquisset, & ita frequenter vt alibi pluribus exemplis ostendimus.

III.
Multi amici
secundis re-
bus, pauci ad-
uerſis.

SECVNDIS POSTVMI REBVS.] Notum illud ex Seneca epist. 9. *Florentes amicorum turba circumſidet, circa enervos mira ſollicitudo eſt, & inde amici fugiunt ubi probantur.* Vide Sextianam 69. *Ex quo intellectum eſt mihi abſenti creſciſſe amicos, in ea preſertim fortuna, in qua nonnulli etiam quos eſſe putaveram, non erant.* Milonianam 70. *Vide quam ſit varia vite commutabiliſque ratio, quam vaga volubiliſque fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quam ad tempus aptæ ſimulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates.* Hinc igitur Cæſarem laudat Orator, quod iſtius Poſthumi rebus iudicauerit, cum reliqui amici fugiebant. Nam ut ait antiquus Poëta:

Amicus certus in re incerta certior.

Quare ſapienter monebat Demetrius Phalerens apud Diogenem Laërtium: *Τῶν φίλων ὅταν εἶναι ἀγάθῃ περιπέτῃ νόθους ἀποκαταστῆναι ἴσως ἀπονομιεῖται ἄνομιμα. Vi amici ad res secundas rogati, ultra ad res aduersas accederent.* Deſertita autem onera ſunt diuiſa, atque in partes diſtributa, ut alius aliam oneris partem ſuſtineret.

IV.
Picturæ &
p'altices in-
uentio.

VMBRAM EQVITIS ROMANI ET IMAGINEM.] Vno verbo Græci πικρατίας appellat. ut Plato 9. de Repub. *ὁδὲ πικρατίας ἐστὶ ἢ πῶς ἄλλω ἰδῶν αἰὲν τὴν οὐρανίαν οὐδὲ γὰρ αἰδῶν δῖν.* Neque vera eſt aliorum, cum à diuſa diſceſſeris, volutpat, neque pura, ſed vmbra quædam & imago. Paulo poſt eandem volutpatem, ἡδὺλα τῆς ἀληθείας ἰδῶν δὲ πικρατίας νόθους, *ſola vera volutpatem & adumbratas imagines appellat.* Nec immerito: magna enim vmbra & pictura neceſſitudo. Picturam enim, ut ait Plinius libro 35. cap. 3. *Inuentam eſſe tradunt omnes vmbra hominis lineis circumductâ.* Quemadmodum etiam, ut idem ait cap. 12. *platiſce. Inuenta eſt à Dibutiade Sicyonio Corinthi, filia operâ, quæ captâ amore inuenit illo abſente peregrè, vmbra ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumſcriptis, quibus pater eiuſ impreſſa argillâ typum fecit.* Verum etiam ſi iam dictis ſuperſedem potuerit, ſine interpretationis detrimento, placeat tamen rem eandem Athenagore verbis explicare: *Πικρατίας ἢ εὐρηθῆναι ἐπὶ Σαυρίας, ἰσχυρὴ ἐν ἡλίῳ περιχρῆſαστος, χειραγωγὸς ἄλλο κρατῆτονος, ἐπιπικρὸν λελεικὸν νόθον οὐκ ἀπὸ εἰδῆς, ἢ γὰρ ἰσὺς ἐδουλήθητος. ἀπὸ δὲ τῆς κάρου ἢ κινεπλάστου εὐρήθη. Ερωτικὸς γὰρ πρὸς ἑρρωπὴν περικρατῆσαν ἄνθρωπον ὡς ἐν τῷ πρὶν οὐκ ἐβίβει ὁ πατήρ ἰδὲν ἀπαραλλάκτου οὐδὲ τῆς ἐπιπέτου (κίρτου ἀπὸ ἡνναξίτου) αἰχμῶν τῶν περιχρῆſαστων, πικρῶ ἀπεδουλήθητος. ὁ πῶτος ἐπὶ τῆς τῆς ἐπὶ Κορήθου πικρατίας. Cuius ſcìographia inuenta fuerit à Saurya, cum iſ equum ad ſolem circumſcripiſſet, pictura verò à Cratone, cum iſ in tabula alba vmbraſ viri & mulieris inuēſſet, à puelle autem ceroplastice inuenta eſt: nam cum adoleſcentem adamaret, eiuſ dormientis vmbraſ figurâ circumſcripiſſet. deinde pater letatus expreſſa ſimilitudine, ut lutum ſubigebat, circumſcriptionem ſcalpens lutu impleuit. Eaſ figurâ ad hodiernam diem Corinthi ſeruantur.*

QVÆ QVIDEM.] Exiſtimandum eſt Rabirium, etiam ſi maximis calamitatibus conſiſtetur, tamen plurimum habere dignitatis: neque enim ſine ſummâ virtute C. Cæſari addeò placuiſſet. quod ſubditur tantâ oppugnatione emendant eruditi tanta occupatione, quod nihi probatur.

V.

MAIORIBVS THEATRIS.] Non abſimile eſt illud Plinianum lib. 3. epist. 16. de Atriâ Partivore. *Præclarum quidem illud eiſdem ſeruum ſtringere, perſodere pectus, extrahere pugionem, porrigere martio, addere vocem immortalem ac pene diuinam, Pace non dolet. Sed tamen iſta facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo minus eſt ſine premio æternitati, ſine premio gloriæ abſcedere lacrimas, aperire luctum, amſiſque vultu matrem eſſe agere.* E quibus aliſſique concludit, alia eſt clariora, alia maiora.

CASTRIS LOCVM CAPERE.] Ea laus Imperatoris non vltima. Statius 5. ſyluacum Protreptico ad Criſpium.

*Bolanus iuris iuga quærere comoda caſtris:
Metari Bolanus agros.*

Tibullus Pancegytico Meſſalæ.
*Nam te non alius belli tenet aptiſſis artes,
Qua decet iutam caſtris producere foſſam:
Qualiter aduerſus hoſtiſ deſigere cernos:
Quæmve locum deſto melius ſit claudere vallo,
Fontibus ut dulces erumpat terra liquores,
Ut faciſſique tuis aditus ſit, & arduus hoſtiſ.*
Vegetius lib. 3. cap. 8. *In ſtandis caſtris non ſufficit locum bonum legere, niſi talis ſit ut aliter eo non poſſit melior inueniri: ne vtilior prætermiſſis à nobis, & ab aduerſariis occupati, apporet incommo- dum.*

INSTRVERE EXERCITVM.] Inſtrueret armis & comœatu, vel aciem dirigere. Tibullus ibidem:

*Iam ſimul audacis vniunt certamina Martiſ,
Aduerſique parant acies concurrere ſignis,
Tunc tibi non deſit facièm componere pugna,
Seu ſit opus quadam aciem conſiſtere in agmè,
Reſtus ut æquatiſ decurrat frontibus ordo,
Seu libeat duplicem, ſeu iunictum cernere Mar-tem,*

*Dexter vti laſum teneat, dextrumque ſiniſter
Miles, ſiſque duplex gemini victoria caſus,
Eodem ſenſu inſtruita tui ſiſte parte pericli.*
Suauis etiam belli certamina magna meri
Per campos inſtruita tui ſiſte parte pericli.

MAGNIS EXCITATA SVNT PRÆMII S.] Nazianzenus oratione quæ οὐπατικῶνος inſcribitur. *Αυδῶν δὲ ἰσχυρῶν, τῶν αἰσθητῶν, αἰσθῆς τὸ κερὶ εἰδὲ ſεβῆσται. Virtus, ut virtus maneat, nullis premiis debet excitari, ſed vnam ſpectare honeſtatem.* Vide Milonianam 97.

FVLSIT AC SVSIVIT.] Suprà 4. *Dare partes, re auerere, ſide ſuſtinerare.* De prouinciis Conſularibus 12. *Quid? qui ſe etiam huic patri- monij, aut aliorum liberalitate ſuſtinent.*

ACIEM PRÆSTRINGIT.] In Vatium 25. *Cuius dignitas & ſplendor præſtringeſbat, credo, oculos Vatiny.*

AD LABEFACIENDAM HOMINIS DIGNITATEM.] Non conſtat quid aduerſarij tum temporis moliti ſint contra Cæſaris dignitatem: niſi forte illud eſt, quod tradit Appianus 2. bellorum ciuiliū. *ὁ δὲ Π. ἠπίσθους θῆκας ἀπέστειλεν τὸν αἰλῶν ἀμαρτανῶν, ἢ καλῶς ἀδελφῶν δὲ δεικ- σινοῦ. ἰθὺς δὲ ἐν πόλει αὐτῶν ποσὶν ἠκούσθαι ἀφ᾽ ἑαυτῶν, ἐν τῷ τῷ τῷ πῶς ἰσχυρῶν παρῶν, νεκρῶν τε θείων ἠπὸ τῆς ἐαυτῶν τῶ ἀφ᾽ ἑαυτῶν τῶν ἑαυτῶν τῶν πῶς ἐπιπέτου πῶν ἐπὶ λῶντας, ἢ ἰδὲ ὁ γνησὸς ἀλιγοῦσιν ἰπῶν ἐξοσιν, ἐπὸ δὲ ὁ κελῶν τῶν ἑπιπέτου ἠπατο. Τῶν αὖθις τῶν κελῶν τῶν ἐς εἶδεν ἢ ἰσχυρῶν αὐτῶν τῶ κελῶν τῶν πῶν τῶ*

V.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

ἡοῖς ἀπολαύειν, &c. Pompeias verò iudicia proposuit cum de aliis criminibus, tum præcipuè de mulierum corruptelis ac lationibus. Videbatur enim ei ex hoc ceu fonte nasci mala publica, & proinde hoc curato secuturam sanitatem celerem: tulitque legem ut ex eo tempore, quo ipse primùm consul fuerat, usque in præsentem consulatum, liceret ab iis qui magistratus gesserant, rationem actorum ex-peti. Erat autem id tempus annorum penè viginti, quod & Cæsaris consulatum complectebatur. Id factum Cæsariani interpretabantur, in patroni sui fuggillationem ac contumeliam, dum tam longè reperiuntur elapsa tempora.

XIII. HONESTATE SPOLIATVM.] De provincis Consularibus II. Non solum bona sed etiam honestatem miseri deprædiderunt. ubi vide Notas. Adde pro Roscio Amerino 14. Si hanc eam rem priuatim Sext. Roscius mandauisset, ut cum Chry-sogono transigeret atque decideret, inque eam rem fidem suam si quid opus esse putaret, interponeret: ille qui sese facturum recepiisset, nonne si ex eo ne-

gatio tantulum in rem suam conuertisset, damnatus per arbitrum & rem restitueret, & honestatem omnem amitteret? E quibus satis intelligis, quid sit honestate spoliari, & cur homines locupletes quique faciliatores, siue fideiuliores esse possunt, honestos homines, vulgo dicamus.

POSSE SPERET RECUPERARI.] Gorgias Leontinus apologia Palamedis. Βίος ἂν ὀφθαλμοῖς ἴσται ἰσχυρῶς. ἡμεῖς δὲ τὸ ἀποβέβηκεν, πνεύματι δὲ πικρῶν, ἢ τῶν παρὰ τὴν φύσιν ἀδύνατον ἐστὶν, ὁ δὲ μισθὸς ἀποβέβηκεν ἐκ ἐν ἐπὶ τῶν πιν. Vita vitalis ei esse non potest, qui fide & honestate spoliatus est. Qui enim pecunias amiserit, qui regno ceciderit, qui à patria fuerit eiectus, ad meliorem vite conditionem reuocari potest, at qui fidem amisit, eam recuperare non potest.

AXIOMA.

Animi aciem præstringit splendor nominis, & mentis quasi luminibus offert altitudo fortunæ.

XLV. SATIS multa hominibus non iniquis hæc esse debent: Nimis etiam multa vobis, quos æquissimos esse confidimus. Sed, ut omnium vel suspitioni, vel malevolentis, vel crudelitati satisfiat, occultat pecuniam Posthumus, latent regis diuitis, æquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Posthumi nummo sestertio sibi addici velit? Sed, miserum me: quanto hæc dixi cum dolore! Hem, Posthume, tunc es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & voluntate filius, natura fororis filius? tunc ille in omnes tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit? qui nihil profudisti? nihil vllam in libidinem contulisti? tua, Posthume, nummo sestertio à me addicuntur?

XLVI. O meum miserum, acerbumque præconium! At hoc etiam optat miser, ut condemnetur à vobis: ita bona vaneant, ut solidum suum cuique soluatur. Nihil iam aliud nisi fidem curat: nec vos huic, si iam obliuisci vestræ mansuetudinis volueritis, quicquã præterea potestis eripere. Quod, Iudices, ne faciatis, oro obtestorque vos, atque eò magis, si aduentitia pecunia petetur ab eo, cui sua non redditur. Nam in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia quæsitæ est.

XLVII. Sed iam, quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti, Posthume, reddam etiam lachrymas, quas debeo. Quas quidem ego tuas in meo casu plurimas vidi. Versaris ante oculos luctuosa nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copiis ad me detulisti. Tu comitibus, tu præsidio, tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud postulabat, discessum illum sustentasti: tu nunquam meis, me absente, liberis, nunquam coniugi meæ defuisti. Possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ: Quod sæpe audiui patri tuo, qui id fecisset, magno adiumento in iudicio capitis fuisse.

XLVIII. Sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. Iam indicat tot hominum fletus, quàm sis charus tuis: & me dolor debilitat, includitque vocem. Vos obsecro, Iudices, ut huic optumo viro, quo nemo melior vnquam fuit, nomen Equitis Rom. & vsuramhuius lucis, & vestrum conspectum ne eripiatis. Hic vos aliud nihil orat, nisi ut reëtis oculis hanc urbem sibi intueri, atque in hoc foro vestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi vnus amici opes subuenissent.

N O T Æ.

I.

EX TANTO POPULO.] Paucis antè annis lustrum conditum fuerat à C. Lentulo & L. Gellio censoribus, quo, vt ait Epitome Liuiana decadis to.lib.8. *Censa sunt ciuium capita cccc. millia.* Neque, vt alibi monuimus, audiendum est Plutarchus in Cæsare, qui duas tantum & triginta ciuium Romanorum myriadas agnoscit. *Πρωτοῦρον πλῆθος αὐτῶν τεσσάρων δυνῶν, ἔξ τεταράκοντα μυριάδων, ἕξ τεταρίσσιαι αἰ πένται πεντηκῆσσιαι. ταλιγρό- πτω ἡ γὰρσι ἀπὸ πρῶτου συμφορῆν, ἔξ ποσῶν τοῦ ἀπὸ πάλαιος ποῦ δυνάου νέεσσι. Confectis bellis ciuilibus condito lustrò pro superioris lustris trecentis & viginti ciuium millibus, censa sunt omnino centum & quinquaginta ciuium millia. Tantam inuexerat cladem bellum ciuile, tantamque ciuitatis partem consumpsit.* Non, inquam, audiendum est, cum post Lentuli & Gellij censuram nullum ante bella ciuilia lustrum conditum fuisse videatur, & Tranquillus in Iulio cap. 41. hoc trecentorum & viginti millium numero non ciues omnes, sed eos tantum qui frumentum accipiebant è publico comprehendat. *Ex viginti trecentisque millibus accipiuntur frumentum è publico, ad centum quinquaginta retrahit.*

II.

NVMMO SESTERTIO.] Hic, vt obiter id dicam, monendum est lector ea quæ de talenti æstimatione suprâ diximus, didici s. 12. Vati- nianæ non esse contraria. hic enim talentum drachmis argenteis æstimamus: ibi cum de auri Iudaici pensione loqueremur, & propemodum constaret id tribui penam non argento, sed auro fuisse perfolutum, putauimus drachmarum aurearum habendam esse rationem. Cùmque fere semper auri ad argentum proportio 1. ad 10. rationem excefferit, ita loqui placuit, quasi pro senis argentearum drachmarum millibus, aureæ quingentæ, id est, pro 10 ½ drachmis argenti, vna auri drachma penderetur.

III.

CVRII FILIUS.] Suprà 3. *Fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius.* Ternebus & Lambinus vtrobique non *Curiam*, sed *Curium*, legendum esse contendunt, sed suam coniecturam nullius scriptoris auctoritate confirmant. Pro C. Rabirio perduellionis reo 7. *Propinquus C. Rabirij iudicio clarissimo C. Curtiu pro virtute sua est honestissime liberatus, &c. An de sororis filio diligentius respondendum est? quem ab hoc necatum esse dixisti, cum ad iudicij moram familiaris funeris excusatio quæreretur? Quid enim est tam verisimile quam chariorem huius sororis maritum, quam sororis filium fuisse? atque ita chariorem, vt alter vitâ crudelissime priuaretur, cum alteri prolato iudicij in biduum quæreretur?* E quibus tria habes ad hunc locum spectantia. vnum legendum C. Curtij, alterum Posthumi matrem, C. Curtij uxorem, fororem fuisse C. illius Rabirij qui perduellionis accusatus, & à Cicerone defensus est. Tertium, orbis fuit C. Rabirius, & Postumum vt suæ solitudini tubeniret adoptauit. indicatur eius orbis ea tem oratione 3. *Vnius hominis senectus, infirmitas solitudineque renata est.* Videtur autem hunc fuisse quem lib. 9. ad Atticum epist. 2. Posthumum Curium appellat. *Posthumus Curtius venit nihil nisi classes loquens, & exercitus.* Muretus tamen 17. variat. cap. 5. *Curium* legendum esse contendit.

PRÆCONIVM.] Alludit ad morem. pro Quintio 49. *Cuius verò bonus venierunt, cuius non modo illa amplissima fortuna, sed etiam virtus vestitusque necessarius sub præcone cum dedecore subiectus est, & 50. Cuius bona ex editio possidentur, huius omnis fama & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur: huic ne perire quidem certè tacite obscurèque conceditur: cui magistri sunt & domini constituuntur, qui qua lege & qua conditione percat pronuntiat: de quo homine præconis vox prædicat, & pretium conficit, huic acerbissimum vino videntique sanus indicitur.* E quibus vides eorum qui fidem & honestatem amittunt, bona sub præconio venisse: libello etiam celeberrimis in locis propositos, quibus indicaretur quanto illa pretio addicerentur emptoribus. Quod si periculum erat ne tantum eis ius reddi posset, quanta esset summa æris alieni, addicebantur nummo festertio, ea conditione vt emptor debitoris bona possideret, sed fe creditoribus satisfacturum esse sponderet. Pedianus de Milone: *Bona eius propter æris alieni magnitudinem semina- cia venierunt.*

IN IVDICIO CAPITIS.] De hoc iudicio oratione pro C. Rabirio perduellionis reo. 7. *An de peculatu factò, an de tabulario incendio longa oratio est expromenda? quo in crimine propinquus C. Rabirij iudicio clarissimo C. Curtius pro virtute sua est honestissime liberatus.*

BONITATIS.] Liberalitatis vt proximè dixerat. ita pro Quintio 41. *Restat vt aut summa negligentia tibi obstitit, aut vnica liberalitas. si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, videbimus.* Suprà 3. *Vt in augenda re non auaritia prædam, sed instrumentum bonitatis quærere videatur.*

VSVRAM HVIVS LVCIIS.] Vide orationem de prouinciis consularibus 12. vbi diximus dici eos quibus honestas & fides erepta sit, è numero vitiorum exturbari, infamia mortuos amandari, iugulari, trucidari, secari, vsuram lucis amittere. Adde pro Quintio 44. *At sine summo scelere P. Quintium, propinquum tuum iugulare non poter. & 74. Vnus fuit affinis, socius, necessarius, Sextus Nauis: qui cum ipse vltro deberet, quasi eximio premio sceleris exposito, cupidissime contenderet, vt per se affluendum atque euersum propinquum suum non modo honeste partis bonis, verum etiam communis luce priuaret. Vel fortasse vsuram lucis dicuntur amittere, què d. obarati se abscondant, & deitefcent lucem fugientes.* Vide Platoniam 12. *foris esse Gabinium.* vbi & hos lucifugas vesperaliones dici notauimus.

RECTIS OCVLIS.] Herodotus lib. 1. historiarum: *Ναὺν τι πρῶτον ἡς γὰρ ἔμαυον ἔς τὴν ἀσπίδα ἔξ ἀγρῆς ἀντιέτοιμα σκεπτόμεν; κείνος ὡς τις πρῶν πηλὴν ἦσθαι δέξω ὄμμα;* Nunc ergo quibus oculis me oportet in forum & è foro euntem apparere? qualis ciuibus videbor? Accius Enigonæ apud Iestum v. *Perceat.*

Quibus oculis quisque nostram poterit illorum intui
Vultus, quos iam ab armis anni porcent?
 Achilles Tattus lib. 5. de Clitophontis & Leucippes amouibus: *Πρῶτον δὲ ἴδου σκεπτόμεν τὴν μάχην, ἡδὲ καὶ ἄπο τῆς ἀγρῆς ἐξέρχῃ;* Quo vultu patrem intueri poterò, cum præsertim iam turpiter fugerim? Pro domo sua. 110. *Quem quibus oculis*

iv. Damnatorem bona vendita.

v. An de peculatu factò, an de tabulario incendio longa oratio est expromenda?

vi. Bonitas, liberalitas.

vii. Priuati luce qui honestatem amitterent.

adspicere audeas, satis mirari non possum. Demosthenes pro Cresiphonte: Τίσι δ' ὀφθαλμοῖς, ποσὶ Διὶς, ἐωρώνω αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν ἀφ' ἧς τοὺς ἀφικνωμένους, εἰ τὰ μὲν ἀεὶ ἔσονται, &c. *Quibus oculis, per Deos immortales, vidissemus homines in urbem venientes, sine negotiis, &c.* Dinarchus priorē oratione contra Aristogitonem: Πῶς οὐρανὸς ἢ πῶσι ὀφθαλμοῖς σέθεν ἔγχετον τὰ τὰ ἀπὸ τῆς ἑσθῆς; *Quibus oculis, aut quibus oculis horum unumquemque spectabimus?* Basilii Magni homilia contra faceratores: Ποῖος ὀφθαλμοῖς τὸν Λεποῦῶρος σερσίδω, ὁ ποτὶς αὐτοῖς ἦεν γαλοῦνός τις ὁπίσθια. *Quibus oculis reliquos intuebor, apud eos in perfidia suspicionem adductus?* Rursum Dinarchus oratione contra Demosthenem: Τί γὰρ ἐωρώνω, ὁ Ἀδριαῖνος, ποσὶ τὸν Περικλέους, ἔχοντες οὐ τὸ δὲ θεοῖς, ἐὰν (ὃ μὲν ἦναι) περιουσίῃσι ἐὰν τῆς τὰ τε γοντίας; τίσι ὀφθαλμοῖς ἔσονται ἡμῶν τὴν πατρίαν ἔσται οὐκ ἀπὸ τῆς ἑσθῆς παύσονται; &c. *Quid enim dicemus, Athenenses, ad eos qui circumstant, egressi prae-*

rio, si, quod absit, istius praestigii fueritis decepti? quibus quisque vestrum oculis domum reversus patrios lares audebit intueri? &c. Nec longè alio fortallè sensu Euripides Oreste:

-- τίνα αἴτων

Λέω σε: σὺ γὰρ; τίσι; ἐπὶ πρῶτον ἴδους
Θάμης, γέγοντος ἰματων εὐζῶν κέρας;

-- que faciem teget

Caligonestram? quare se obdendet mihi
Nubes, videre ne sensis vultum queam?

Minus aptè quàm superiores, Longus Sophista lib. 2. Paltoralium: Ποῖος πῶν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐξ τῆς μητρός. *Quibus pedibus patrem & matrem adibo?* Minus aptè, inquam, cùm pudor & verecundia non in pedibus, sed in oculis & vultu sedem habeat.

A X I O M A.

Frequenter in eos, quibus misericordia opitulari debet, queritur invidia.

I N
M. TVLLII CICERONIS
ORATIONEM
PRO M. MARCELLO

P R Æ F A T I O.

MARCELLVS, statim atque cum Servio Sulpitio Consulatum inuit, contendit ut Iulio Casari cum imperio Gallias obtinenti ante expletum prorogati Pompeio & Crasso Coss. imperij quinquennium, successor primo quoque tempore mitteretur, isque exercitum statim dimitteret, quod vrgeri non distitit toto consulari. Cælius lib. 8. ep. fam. ad Cic.

Eo que demum acerbioris progressus est, ut cum Casar Nouocomum urbem in Alpibus sitam Latij iure donasset, cuius annui magistratus ciui tatus Romanæ ius obtinerent (idem enim erat ius Latij.) Quendam Nouocomensem, qui magistratum eo in oppido gesserat, ac proinde ciuis Romanus censebatur, leues ob causas virgis laceratum abs se dimiserit, addita verborum contumelia, ut illam secum peregrinitatis tesseram referret, & Casari vestigia plagarum ostenderet. Quare post pugnam Pharsalicam, cum nec veller extrema belli ciuili persequi, cuius inuitus susceperat, & humilis animi duceret, vel fortasse timeret, salutem vitæque suam Casari victori committere: medium quoddam consilium cepit, nec Romam reuersus est, Appian. 2. ciuil. Pluc. in Cæsare.

ut Cicero, nec in Africam se contulit ad bellum ibi renouandum, ut Cato, sed secessit Myrilenas, vbi reliquam ætatem agere decreuerat. At posteaquam Casar confecto bello Africano triumphans urbem ingressus, tertium cum M. Lepido inuit consularium, effecit Senatus ut cum à Lucio Pisone mentio esset facta de Marcello, & cum C. Marcellus Marci frater, idemque vir consularis se ad Casaris pedes abiesset, cunctus consurgeret, & ad Casarem supplex accederet. Tum Casar commemoratis offensionibus, & accusatâ acerbitate Marcelli (sic enim appellabat,) repente præter spem dixit, se Senatui roganti de Marcello, ne hominis quidem causa negaturum, seque auctoritatem illius ordinis dignitatẽque Reip. suis vel doloribus, vel suspitioni us anteferre, grauisima enim querela se nescio quid atrocissimum suscipiari prius ostenderat. Ciceroni ita pulcher visus est hic dies, ut speciem aliquam sibi visus sit videre quasi reuiuiscens Reip. Itaque, cum prius statuisset, non inertia, sed desiderio pristinae dignitatis, in perpetuum tacere, mutato consilio, fractusque Casaris magnitudine animi & Senatũs officio, gratias egit Casari, & hanc habuit orationem. Quæ, quoniam Casaris oratio duo capita continebat, alterum de doloribus suis, & acerbitate Marcelli, alterum de suspitionibus insidiarum, duas etiam partes complectitur. Priore Casari gratias agit, quod doloribus suis anteposuerit Remp. Marcellum ignouerit, animum vicerit, iracundiam temperavit. posteriore diluit illas suspiciones, ostenditque nullas insidias vitæ Casari comparari. Verum Lib. 4. ad fam. ep. 7. Seneca c6. fol. ad Heluiam c. 9. Lib. 4. ad fam. ep. 4.

Seruius Sul-
picius lib. 4.
ad famil.
epist. 11.

Marcellus, cum iam rediret Athenis, à P. Magio Chilone familiari suo pugione percussus est, & duo vulnera accepit, è quibus diem suum obiit, & Magius supplicij metu seipsum interemit. non caruit suspitione oppressi Marcelli Casar: de quo Cicero ad Att cum libro decimotertio, epist. decima. Misit enim Brutus ad me per litteras, purgat Cæsarem de interitu Marcelli: in quem, ne si infidiis quidem ille int. itectus esset, caderet vlla suspicio. Nunc verò, cum de Magio constet, nonne furor eius omnem causam sustinet? Planè quid sit non intelligo, &c. Sed ut ad orationem redeamus.

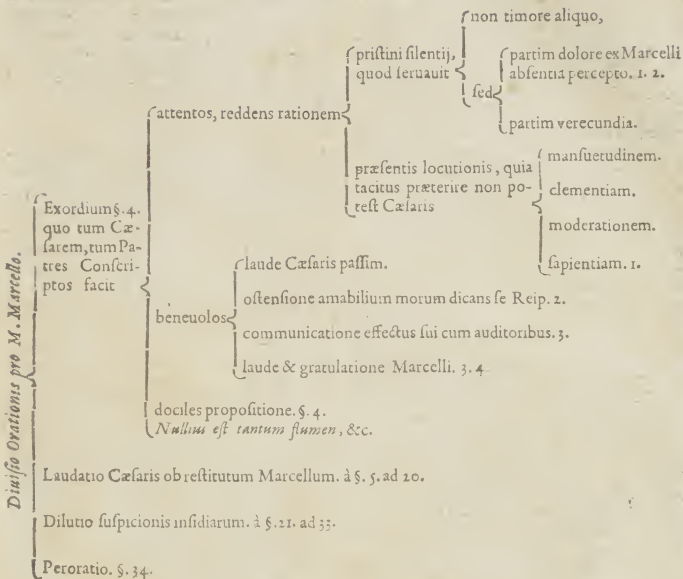
Accuratioer erit eius diuisio, si d. cas exordium duobus primis numeris, narrationem, vel potiùs quandam narrationis vmbra tertio, confirmationis partem priorem de doloribus, numero quarto ad vicefimum primum, posteriorem de suspitionibus à vicefimo primo ad quartum & trigesimum, perorationem denique postremis duobus paragraphis contineri.

Status quaestionis duplex est: alter est comparatus: fueritne Casar maiorem tot victorius, quam concessa Marcello venia laudem consecutus; alter vtrum infidias vereri debeat Casar, & incolumitati sua contra aduersariorum impetus providere. Quoad priorem illam quaestionem, genus causae est demonstratiuum: quoad posteriorem, ad deliberationem reuocatur. Forma sic character orationis, mediocrius est, floridus, elegans concinnus, & ex subtilis sublimisque permixtione temperatus.

Ceterum antequam ad interpretationem veniam opera me praerium facturum arburor, siè magno Seneca quadam in Marcelli laudem praemisero.

SENECA CONSOLATIONE AD HELVIAM,
CAP. NONO.

BRUTVS in eo libro, quem de virtute composuit, ait se vidisse Marcellum Mitylenis exsulantem, & quantum modò natura hominis pateretur, beatissimè viuentem, neque vnquam bonarum artium cupidiorè quàm illo tempore. Itaque adiicit visum sibi se magis in exilium ire, qui sine illo restitutus esset, quàm illum in exilio relinquere. O fortunatiorem Marcellum eo tempore, quo exilium suum Bruto approbavit, quàm quo populo Rom. consulatum quantus vir ille fuit, qui effecit, ut aliquis exul sibi videretur, quod ab exule recederet: qui in admirationem sui adduxit hominem, etiam Catoni suo mirandum? Idem Brutus ait, C. Cæsarem Mitylenas praeteruectum, quia non sustineret videre deformatum virum. Ili quidem redditum impetrauit Senatus, publicis precibus, tam sollicitus ac mæstus ut omnes illo die Bruti habere animum viderentur, & non pro Marcello, sed pro se deprecari, ne exules essent, si sine illo fuissent: sed plus multo consecutus est, quo die illum exulem Brutus relinquere non potuit, Cæsar videre. contigit enim illi testimoniù vtriusque. Brutus sine Marcello reuerti se doluit: Cæsar erubuit, Num dubitas. quin ille tantus vir sic ad tolerandum aequo animo exilium se ipse adhortatus sit? quod patria carere, non est miserum. Ita te disciplinis imbuisisti, ut scires omnem locum sapienti viro patriam esse, quid porò hic qui te expulit, non ipse per annos decem continuos patriam caruit? propagandi sine dubio Imperij causa: sed nempe caruit: nunc ecce trahit Iam ad se Africa resurgentis belli minis plena, trahit Hispania, quæ fractas & afflictas partes refouet, trahit Ægyptus infida, totus denique orbis, qui ad occasionem concussis imperij intentus est. cui primum rei occurret? cui parti se opponet? Aget illum per omnes terras victoria sua. illum suspiciant & colant gentes: tu viuere Bruto miratore contentus.

M. TVLLII CICERONIS
ORATIO
PRO MARCO MARCELLO.

ARGVMENTVM.

Reddit Orator rationem cur, & tacuerit hæcenus in Senatu, & nunc ad dicendum surrexit: Quia nimirum Cæsaris mansuetudo extorserat, ut de ipsius laude loqueretur.

DIVTVRNI silentij, P. C. quo eram his temporibus vsus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim verecundia, finem hodiernus dies attulit, idémque initium, quæ vellem, quæque sentirem, meo pristino more dicendi. Tantam enim mansuetudinem, tam inusitatam, inauditamque clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapientiam, ac parè diuinam tactus nullo modo præterire possum.

EXPLANATIO.

DIUTURNI.] Hodie destiti tacere: diuturnum silentium appellat, quod diu durauerat: uidelicet ex quo post pugnam Pharsalicam, Romam reuersus est: quo tempore licet in Senatum iret, tamen nihil inquam ad hunc diem dixit, non inertia aliqua, sed desiderio pristinae dignitatis: cum uideret suam auctoritatem tanti non fieri, quanti habita fuisset ante bella ciuilia.

HIS TEMPORIBVS.] Hoc anno quid pugna Pharsalica iam effluxit. ait *his temporibus, non hoc tempore*, quia tempora calamitatem aliquam, aut certe periculum indicant. ut illud Manilianæ, *Omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putauit*. Tempora igitur Reipub. appellat, tempus bellorum ciuilium, ut quasi in ambiguo ludere uideatur. Volunt aliqui Oratorem de industria hanc amphibologiam sectari, ut & iterum & tertio in eadem sectione. ut cum dixit *partim uerecundia*, non solum quod uereretur apud Cæsarem dicere contra quem arma susceperat, sed etiam quod puderet ipsum deformatæ Reipub. & Senatus dominatione unius oppressi. item cum ait, *Tantum in summa potestate rerum omnium modum*, ubi uerba, *rerum omnium*, si ad modum referantur, Cæsarem non mediocriter commendat, si ad potestatem, eius tyrannidem & nimiam potentiam carpunt. Sed non doleo me esse paulo tardio-rem, ne possim uel ausim tam subtiliter & e- uolueat ista disquirere. Neque sane facili inducor, ut credam aut tam scurilem fuisse Cicero- nem, ut Cæsarem in Senatu palam haberet ludi- brio, & uictus inequitare uictoris ceruicibus, aut Cæsarem tam uoculos fuisse uerbis ut ista non perentia fecerit, si uel minimum iritionis & am- phibologiae redolerent.

NON TIMORE ALIQUO.] Non quod timere-rem Cæsarem meis uerbis offendere: sciebam enim tantam eius esse clementiam, ut mihi, quæ- cumque sentirem, dicere liberè permitteret. Re- uerua tamen, quæ sentiebat, dicere non audebat, ut ipse confitetur epist. 3. ad Marcellum lib. 4. ad familia es. *Dicere fortasse quæ sentis, non licet: tacere plane licet, &c.*

PARTIM DOLORE.] Vel luctu meorum qui bello ciuili perierant, uel dolore & pœnitentia, quod contra Cæsarem tam benignum & hu- manum uerbum, adhaerent Cm. Pompeio.

IDEM QVÆ.] Dies, inuium, antichefis sine- m silentij, inuicem diuendi.

PRISTINO MORE.] Ut solebam prius. pri- stinum enim auctore Festo quasi pristinum.

TANTAM.] Reddit facti sui rationem, ut epi- stola 4. lib. 4. ad familiares, *Fregit hui meum con- silium & Cæsaris magnitudinis animi, & Senatus offi- cium, &c.* uide.

MANSUETUDINEM.] Vide quomodo sensum se cumulat oratio. primo ponit mansue- tudinem, id est tractabilitatem quandam animi & lenitatem: deinde clementiam, quam Glossæ xi. l. u. ap. in app. lant, eo quod ut opinio mantue- tudo non nocet, clementia pro iniuriis benefi- cia etiam largiatur. tertio modum in summa po- testate & felicitate, quæ nonnunquam sapientum etiam animos fatigat. Quarto sapientiam & eam diuinam, quæ uelut uirtutum est fastigium.

TACITVS.] Glossæ, *tacitus, ἡσυχία*, est enim nomen non aduerbium, quatum minutiarum te

monere uolui, ne etiam doctorum uicorum usu te in solæcismi scopulum impingeret. uidi enim quosdam non impeitos, qui belle se loqui puta- rent, cum dixissent se Tacitids aliquid præterire. Atque interim nota proprietate uerborum. in- itio *silentium* dicebat, cum intermissum pristinu- morem dicendi ostenderet: nunc ait *tacitum* de clementia Cæsaris, quia ne loqui quidem adhuc de ea cæperat. Cornelius Fronto: *Silet cuius lo- quentis sermo comprimitur, ab ipsa significatione liere S: Tacet qui ne loqui quidem cepit.*

NOTÆ.

DIUTURNI SILENTII.] Eumenus Pa- negy. Constantij, *Stimili, Cæsar, post diu- turrum silentium, sola esset uincenda trepidatio, qua rudimenta quadam uocis meæ rursus experior, haud immerito me ultra quam æuis, & quantula- cunq; studiij mei ferret opinio, perturbari cōsistere.*

HODIERNVS DIE S.] Quid hoc est quæ- huius diei dies? tamen hæc loquendi forma non oratori solùm, sed etiam cæteris Latinis uisitata.

-Græco fonte cadit parè detorta.-

Dinarchus in Demosthenem: *Και ἡ τήμερον ἡμέρα, ἃ ἡ ἡμέρα ἐκείνη πάλιν ἡσυχία τῆ πόλεως καταστάσει.* Et *hodiernus dies, & uesra* sententia multum secu- ritatis adferet ciuitati. Demosthenes oratione pro Rhodiis: *Καὶ ἡμερῆς τῆς τήμερον ἡμέρας πρότερος ἢ τῆ τῆς ἡμέρας.* Et *vespera* ad hodiernum diem bellum uerbis eam ob causam non fuit. utrumque laudat Budæus. Addi posset idem Dinarchus contra Demosthenem: *Ἀκούσθητι τῶν κριῶν, ὃ ἄδελφοί, τῶν ἡμερῶν ἐν τῆ τήμερον ἡμέρα γὰρ πῶν ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν.* Omnes mortales audient, quid hodierno die iudica- tis. Item: *Ὅτι μετὰ τῶν ἡμερῶν ἐν τῆ τήμερον ἡμέρα δὲ ἡμερῶν.* Non de paruis aut futilibus rebus hodierno die iudicaris. Clemens Romanus de rebus gestis S. Petri: *Ὅτι οὐ γὰρ ἐσθ, φησὶ, ἐσθ, ὅτι μετὰ τῶν ἡμερῶν τῆ τήμερον ἡμέρα. Ητοι multæ! mag- nam me tibi latissimam hodierno die allaturum arbi- trabar. Idem aliquando pōst: *Τῆ τήμερον solūm dixit, ὡς δὲ κατὰ τὸν τῶν ἡμερῶν, τῶν ἡμερῶν βα- πτιζῶν.* Nihil prohibet ipsam, ὃ Domine, hodierno die baptizari. *MOX: διακρίνομεν τῶν ἡμερῶν ἐν τῆ τήμερον ἡμέρα βαπτισῶν.* Hodierno die perseueremus in ieiunio, & cras baptizabitur. eodem pene flexu Gallis, ce iourday, immò quòd miretis, nonnun- quam, le tour d'aujourd'hui, quasi dicerent, *dies hodierni diei, ἡμέρα τῆ τήμερον ἡμέρας*, Italis non solūm *hog gi*, sed etiam *hog gi di*.*

MODVM.] Eodem planè sensu 10. diuini operis, *Nescia mens hominum facti fore sique futura, Et seruae modum rebus sublata secundis.*

Tacitus hist lib. 2. *Instita mortalibus natura recente aliorum felicitate ægris oculis introrsicere, modicumque fortunæ a nullis magis exigere, quàm quos in aquo uidere.* Lilius dec. 5. lib. 1. *Modum im- ponere secundis rebus, nec nimis credere serenitati presentis fortuna, præstatis hominis & merito felicit est.* quod aliter, atque aliter expr. sit. ut dec. 3. lib. 10. *Aidubal in Senatu de pace agens: Raro simul horamibus homam fortunam bonamque mente dari. Populum Romanum inuictum esse, quòd in secundis rebus sapere & consulere meminere. & Scipio Maior legatis Antiochi dec 4. lib. 2. *Romani ex his quæ in Deorum immortalium potestate erant, ea habemus quæ Diis dederunt, animos quæ nostra mentes sunt, eosque in omni fortuna æquissimos, gerimusque, neq; eos secunda re extulerunt, nec aduerse minuerunt.**

II. Hodiernus dies.

III. Modus fortuna serua- dus.

Et legati Scytharum Alexandro. *Impone felicitati tuae frangas, facilius illam reges, quem modum quia seruauit Cæsar, meritò laudantur. Nam ut ait Sallustius in Catilina. Quippe secunda res sapientium animos fatigant. Sed hæc pluribus in Pisonem cum de rebus secundarum insolentia dice-remus. Et non solum in rebus secundis, sed etiam notis modus seruandus est, nam ut Pythagoras aiebat:*

*μείον δ' ἐμ' ἢ πᾶν ἀείρω.
-in re modus optimus ornari.*

IV.
Sapientia di-
uina.

AC PENE DIVINAM.] Nescio quis apud Stobæum, *πᾶσι θεῶν ἡ σοφία, ἣ ἐν ἀδύνατον ἤνυσεν ἔστιν.* Apud Deum est sapientia, nec humana res est. Pindarus Olymp. Ode nona, Epodo 9.

Ἀγαθὸν ἢ καὶ σοφὸν καὶ δίκαιον ἀδύνατον ἔστιν ἰσοῦν.
Boni verò & sapientes secundum Deum viri sunt. & Ode vndecima, Antitrophe 1.

Ex Deo δ' αἰὲρ σοφίας ἀδύνατον ἀεγείσθαι.
Ex Deo verò vir sapientibus floret semper precordiis.

Plato Socratis apologia. Τοῦ ἡνδραίου, ὃ ἀδύνατον ἀδύνατον, τῶ ἔργῳ ἐδέξαστο σοφίας εἶναι, ἣ ἐν τῷ ἡνδραίου πᾶσι καὶ λίγῳ ὅτι ἡ ἀδύνατον σοφία ὀλίγου πᾶσι ἐστὶν ἢ οὐδέν.

Alienum non est, Athenienses, Deum reuera & simpliciter esse sapientem, & id dicere pro oraculum, humanam omnem sapientiam aut parui, aut nullius esse momenti. vnde & Alcchylus Agamemnone Iouem

Τὸν θεοῦ ἐστὶν ὁδὸν ἐδιδάμαται.

Mortales in viam sapientie deducunt appellat.

A X I O M A.

Modus in summa potestate rerum omnium laudandus est.

ARGUMENTVM.

Comparatione preteriti doloris, quem ex Marci Marcelli à se distracti separatione per- ceperat, presentis felicitatis & lætitiæ, quam ex eiusdem restitutione capit, magnitudinem ostendit.

II.

Mⁱenim Marcello vobis, P. C. reique pub. reddito, non solum il- lius, sed meam etiam vocem, & auctoritatem & vobis, & Reipub. conseruatam, ac restitutam puto. Dolebam enim, P. C. ac vehementer angebar, cum viderem virum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam versari me in nostro veteri curriculo, illo æmulo, atque imitatore studiorum, ac laborum meorum quasi quodam socio à me, & comite distracto. Ergo, & mihi meæ pristinæ vitæ consuetudinem, C. Cæsar, interclusam aperuisti, & his omnibus ad bene de omni Rep. speran- dum quasi signum aliquid sustulisti.

EXPLANATIO.

M^{ENIM}.] Reddit facti rationem, cur non possit Cæsaris laudes tacitus prætere. Quia, inquit, videns Marcellum vobis expetentibus, & patriæ reposcitur redditum, & ab exilio reuocatum, à me obtinere & impetrare non possum, quin in gratiarum actiones erumpam, ratus meam pariter vocem in dicenda sententia, & pondus in persuadendo, siue ἀπολογία gløsse Philoxeni, & vobis & Reip. restitutam, & veluti postliminio reuocatum, quod iam pridem habebam in votis.

REDDITO.] Aduerte proprietatem verbo- rum: *Restituitur cupiens, redditur cupientibus. redditur & restituitur cupiens cupientibus.* ut notat Donatus in Eunuchum, & in Hecyram Marcellum redditum ait, vt patrum & patriæ desiderium ostendat, quo Marcelli reditum expete- bant, cum tamen ipse mallet in exilio remanere: restitutam aut vocem sibi cupienti, vt suam con- sulendi patriæ commodis voluntatem significet: & suam vocem cum Marcello exulasse dicit; restitui enim est ab exilio reuocari, quasi dicat, mea vox quæ cum Marcello exule læctenus exulauerat, est patriæ restituta.

DOLEBAM.] Reddit rationem sui doloris: quia videbat Marcellum à se separatam atque

distractum, quam exaggerat à virtute & excel- lentia Marcelli. *virum talem*, à causa distractio- nis illius, quæ cum eadem esset in utroque non debebat alterum ab altero separare.

ANGEBAR.] Tanto dolore excruciebar, vt me dolor quodammodo strangularet, nec me pa- teretur vocem à faucibus obstructis emittere.

QUI IN EADEM.] Qui vt ego feceram, in bellis ciuilibus contra Cæsarem arma tulisset, & secutus fuisset Pompeium, non in eadem esse for- tuna, sed eum adhuc exulare, cum ego iam essem patriæ restitutus.

NEC MIHI.] Nec mihi in animum inducere poteram, aut omnino fieri posse arbitrabar, vt meo pristino more versarer in Rep. & Senatu, in foro, causis agendis, dicenda sententia, &c. Post- quam Marcellus qui iussem, atque ego studiis deditus erat, & mecum dicendi exercitatione certabat, à me distractus & distractus est.

IN VESTRO.] Alij, quod malim, legunt in nostro veteri curriculo, oratio traducitur à ludis Circensibus, quibus curus solebant agitari.

ÆMULO ATQUE IMITATORE.] Æmu- lo vocat Marcellum, quia eloquentia cum Cice- rone certabat, imitatore verò quia Cicero paulò erat ætate prorector, priuicue attinge- rat Rempub. atque adeò præberat exem- plum Marcello vitæ politicæ, & eloquentiæ non

tamen ait imitatore[m] eloquentiæ, sed studio- rum meorum, quia odiosa fuisse[m] eloquentiæ iactatio.

INTERCLVSAM APERVISTI.] Translatum à via siue itinere quod flumine intercluditur, quemadmodum orationibus post reditum suos inimicos ait reditum suum fluminis sanguine intercludere voluisse.

QVASI SIGNVM.] Quemadmodum signa, vexilla & aquilæ atcè sublata præferuntur in spem victoriæ.

NOTÆ.

I. Angor.

ANGEBAR.] Festus: Angor est animi vel corporis cruciatus propriè à Græco ανγκων, legunt alij ανγκων, id est strangulatione dictus, quia nimirum dolor quodammodo præfocet, nec liberum voci exitum permittit. Pœta II. Aeneid. Et via vix tandem voci laxata dolore est.

Naso: Strangulat inclusus dolor atque exastuat intus, Cogitur & vires multiplicare suas. Glossæ Philoxeni. Angis, θλιვის, περιχαρει, ανγκω, πηξω. Angor apud Marcellum anxietudo. Accius: Persuasis maror, anxietudo, error, dolor. Item: Vbi cura est, ibi anxietudo, acerba ibi cuncta. sic M. Tullius de Rep. lib. 2. Anxietudo prona ad invidiam, & moriens semperque ipsa se sollicitans.

II. Fas.

FAS.] Græcis etiam φαται eodem sensu, id est diuini possibile. Plato Socratis apologia. Eμὲ δὲ οὐδὲν βλάψαι οὐτὴ Μίλατος, οὐτὴ Ἀνυτος. οὐδὲ γὰρ αὐτὸ δύνανται. οὐ γὰρ ἄνθρωπος φαταιν εἶναι ἀμεινότερον ἀπὸ θεῶν βλάψαται. Mihi enim nullum adferet nocumentum aut Melius, aut Anytus: neque enim nocere possint, neque enim arbitror fas esse deterioribus nocumentum adferre meliori. Æschylus in Agamemnone vtrumque coniunxit.

Ἄλξασ' ἐπὶ τὸ δεινότερον, ἢ δίκης ἐπιπύ. Effata que possibile, & fas est dicere.

III. Ducere.

DUCEBAM.] Festus: Disco, cum pro puto ponitur ex Græco deducitur, quod illi dicunt δοκῶ.

IV. Versari.

VERSARI.] Versari in aliqua re est assiduum esse, immorari, frequenter reperiri: qui dicendi modus etiam à Græco fonte manauit, vt notat Budæus. Aristoteles 7. Polit. Δια τὸ πλεῖστον ὄργαζεν ἢ τὸ ἐν κληίδου πῶς τὸ πλεῖστον ἕξει. Propter ea quod in foro & in urbe versetur totum illud hominum genus. Plutarchus in Pompeio. οὐτοι παρ' αἰείας κληιδουμένων ἐν ἀγορῇ ἄγαν ἢ φέρον ἐκλαίβου. Hunc contra dignitatem in foro versantem agens & circumferens Clodius, & in Phocione. Αντίχρονος δ' ἄλλῃ τῶν ἐπιδοτόν πε κληιδίδου πλεῖστον πύκναια, ἢ συκοφαντίῳ. Ei nescio quis aduersarius est eorum qui calumniari solent, & in foro iudiciisque versari. Ilocrates de permutatione, Οὐτὴ γὰρ πλεῖστον ἀρετῆς κληιδουμένων, οὐτὴ πλεῖστον φιλοσοφίας διακλειδίων, Neque eorum qui aut in iudiciis versantur, aut in philosophia morantur. Synæsius: ἐν κλέους ἢ χαμπλείους κληιδίδας. In alea populiisque versamus. Sed hæc potius verbo Latino volentari respondeant, propius accedit ἀναστρέφειν. Plato 8. de Repub. Ανδρώπων χαμπλειδίωντων δαπάνου τὸ θυγῆς, οὐδὲν ἦπὸν ἐμύνηται τὴν ἢ ἀναστρέφειν ἐν μύσῳ. Hominiibus mortis aut exilij dampnatis nibilo secius manentibus, & in medio versantibus. Iliados I.

Γατρός χωρῆσθαι κτ' μετὰρ σφραγίδου.

Iraus patris versari in sedibus aliis. CURRICULO.] Vel circum intelligit & spatium ipsum in quo ludis Circensibus currus Curriculum, agitabant, cui adstipulabitur Glossarium, τῶνδ' Ἰσθμίων, curriculum, & fortasse Lyricus.

Sunt quos curriculum puluerem Olympicum Collegisse iuuat.

Vel potius ipsum cursum, vt Priscianus explicat libro 6. his verbis. Adde autem cognatio est currus ad cursum, quod diminutiuum currus curriculum pro cursu accipitur. Cicero pro Marcello: Nec fas esse ducebam versari me in vetere nostro curriculo. Noster in Catone Maiore: Hæ sunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis: in his desudans atque elaborans corporis vires non magnopere desidero. In Bruto 22. Nam mihi, Brute, in te intuenti crebro venit in mentem vereri. Eodem nam curriculum aliquando sit habitura tua & naturalis admirabilis, & exquisita doctrinæ, & singularis industria. Quod autem locutionis curriculum siue stadium appellat, id à Lycophonis Casandra videtur mutatus.

Εγὼ δ' ἄχαρον βραχίδου κληίδου γάτος Ανεμὸν λοζῶν ἐν δεξιόδοξ ἔπιπύ. Πρωτῶν ἀρετῶν νόστος, ὡς πλεῖστον δεσμῶν. Venti Iosephus Scaliger, Ego at solutis carcerum repagulis Verborum obibo flexuosos iramites Primum propulsans oppidum, vt curfor celer.

Eumenius Paneg. Constantij facta diuturni silentij mentione, subdit: Sed cum & me ex illo vetere curriculo, aut inter adyta palatij vestri alia quedam sermonis arcani ratio dimouerit, &c. Quod si ad actiones politicas & administrationem Reipub. nomen curculi referamus, id ex Aristophane desumptum videri possit in Equitibus, vbi Cleon ita populum compellans inducitur.

Αρεῖ ἀπὸ τῶν βραχίδων ἐμὲ τὴν ἢ τῶνδ' Ἰνα δ' εἰ πικρῶν ἢ ἰσπύ. Dimitte me à carceribus atque istum simul Vt demereui gratiam ex quo tuam Possimus.

ÆMULO ATQVE IMITATORE.] INCERTVM SCRIPTO Panegyrico Constantini, sine amulandi fiducia, cupidus imitandi. Scio non defuturos qui Tullium hoc loco carpant, quasi vel frigeat eius oratio, vel redundet. Frigeat si æmulatio ab imitatione distinguitur, cum enim pluri sit æmulari quàm imitari, non debuit subssequi quod minorem habet eneriagram: redundet si non distinguitur: quibus vt respondeamus, diuersitatem agnoscimus. hunc locum profert & explanat Nonnius his verbis: Æmulatio ab imitatione hoc distat: quod imitatio simplex est, & liuorem non admittit: æmulatio autem habet imitandi studium, sed cum malitia operatione, liquidius veritisque dixisset, hoc pacto. Habet imitandi studium, sed cum cupiditate victorie, vel saltem equalitatis. Sic enim explicat Ammonius in differentiis: Ζῆλος γὰρ ὄντι ἢ δὲ ἐπιθυμία ἐμύνης γινώσκῃ δικαιοῦς πρὸς καλοῦ. Φθόνος δὲ ἐκακότης πῶς ἄλλῃς ἢ περὶ ὁμοίων, ἢ ἢ οὐ. Zelus enim sine æmulatio est cum cupiditate alicuius quod bonum videretur: inuidia verò est inuor quidam bonorū, quæ non nobis ipsis, sed aliis insunt. Hinc æmulatio duplex videtur existere. bona si admiratione, mala & illiberalis si ex inuidia ad imitationem acceditur.

VI. Æmulatio imitatio.

Velleius libro secundo: *Alij amulatio ingenia, & nunc inuidia, nunc admiratio ad imitationem accendi: naturaque quod summo studio petium est, ascendit in summum, difficultisque in perfecto mora est: naturaliterque, quod procedere non potest, recedit: & ut primo ad consequendos, quos priores diximus, accendimur: ita ubi aut prateriri, aut aequari eos non posse desperamus, studium cum spe senescit, & quod assequi non potest, sequi desinit.* Quate sapienter Hesiodus initio operum:

Ὅτε ἀγα μύθων ἕλω ἱεῖδων ἦδ' ὄν' ὀπί γυῖαν
Εἰδὸν δ' ἄν' τῶν ὠφ' κεν ἐπιθυσοῖεν τήσδε,

Εἰ δ' ὀπιωσύνθῃ, δῖα δ' ἀδύνατον ἔχουσιν.
Ἡ ὠφ' δὲ πολὺν τι κερδὸν ἔχει ὁ θιάσος. &c.

Rixarum haud unum genus est, duo quippe feruntur

In terra: quarum prudens laudauerit unam, Altera culpanda est, pariēque in utramque recedunt.

Hanc sequitur bellūmq; malum & contentio crescit, &c.

Contra bona: H τὴν δὲ ἀπῆλαυοῖς φ' ὅμως ὀπί ἔργον ἔχεται.

Ille vel ignavo stimulos sub pectore vertit. Est etiam hæc diuersitas, quod imitatio semper, æmulationi non semper in eodem genere veter.

Priorum gloriam Lucretius æmulatur, nec tamen eos sibi proposuit imitandos:

Auis Pieridum peragro loca, nullius ante Trita solo, inuati integros accedere fontes Atque haurire, inuicique nomos decerpere flores, Insignemque meo capiti petere inde coronam, Unde prius nulli velarunt tempora Musa.

Et Virgilius: Tentanda via est, qua me quoque possim Tollere humo, viciorque virum solitare per ora.

Item: Inuati ire iugis qua nulla priorum Castellam molli dinertitur orbita eliuo.

Cæterus Poetas æmulans Papinius, sequitur Magonem, & solum imitatur:

Vine diu, nec tre dininam Æneida tenta, Sed longè sequere, & vestigia semper adora.

Potuit igitur Ciceronem æmulari Marcellus, si quam Tullius eloquentiæ sibi gloriam & auctoritatem pepererat, ad eandem ipse, vel eloquentiæ, vel quibuscunque aliis artibus niteretur: imitari non potuit, nisi in iisdem studiis, & eodem curriculo versaretur.

Duplex est etiam imitationis acceptio: imitari est sequi & alterum in exemplum sibi proponere: quo sensu passim dicitur ars naturam imitari. Horatius:

& molles imitabitur ære capillos.

Deinde imitari est opus ad eandem quam prototypus & exemplar habet, perfectionem adducere. Hinc illud Plutarchi de fortuna Alexandri: Δύοις Ἀλέξανδρον ὁ ὠδὸν φιλοπτεῦσιν ἀνίστατο, ὁ δὲ Ἀπὸ τῶν ἀνίστατο. Cùm duo sine Alexandri, Alexander Philippi fuit inuincibilis, Apellis autem, imitabilis. Et illa nobilis Pictoris inscriptio:

Μυμνηστέον τῆς ἦσαν ἢ μιμήσασθαι.

Vtramque Maro complexus est 6. Æneidos: & non imitabile fulmen

Ære & cornipedum cursu simularet equorum, &c.

Cùm prius dixisset: Dum flammæ Iouis & sonitus imitatur olympi.

Æmulatione sine imitatione.

Si priore sensu dicatur Marcellus imitator, frigida erit oratio: minus enim est imitari quam æmulari. Plinius Junior epist. 30. lib. 7. ad Genitorem: *Licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de vitrone Heluidi, orationi Demosthenis & Medii conferes, quam fave, cùm componerem illos habui in manibus, non ut æmularem (improbum enim ac penè furiosum) sed tamen imitarem & sequerem, quantum aut diuersitas ingeniorum, maximi, & minimi, aut causa dissimilitudo patereretur.*

Posteriore sensu aptius capietur, cùm Marcellus non solum meis studiis sua æquare cetera, & ad eandem mecum gloriam peruenire: sed etiam perfectissimè imitaretur, & iam eandem gloriam obtineret. Dio 40. Οτι Μάρκελλος ὁ Μάρκος, & ὁ Ρούθος ὁ Σουλπίκιος, ὁ ὠφ' δὲ τῶν τῶν ἰσῶν ἐπιθυσοῖεν, ὁ δὲ δὲ τῶν τῶν λόγων διωκεῖν ἐπιθυσοῖεν. *M. Marcellus & Sulpicius Rufus alter ob Irisprudenciam, alter ob eloquentiam adepti sunt Consulatum. Iustus Lipsius, cuius viri apud me tanta est auctoritas, ut penè inter antiquos & classicos censeatur, lib. de Constantia 2. cap. 2. horti æmulationem describens: Inspec hanc naturam purpuram, hanc sanguinem, hoc ebur, hanc niuem, hanc flammam, hoc aurum: & tot colores, quos artificij cuique penicillo æmulari fas. æmulari, sed non imitari.*

Quod autem Tullius æmulo sublato sua pristina studia languere testatur, ratio peti debet ex eo quod, ut supra Velleius, alit æmulatio ingenia, &c. Themistius oratione Consulari: Ἐπιθυσοῖεν ἀδύνατον ἔχει ὁ θιάσος ἀμύλας διασχεῖται, σωτοῦ πῶσον ἀδύνατον, ὅσα δ' ἀδύνατον φιλονομίας, τῶν τῶν ἐξουσιῶν, καὶ ἄλλων ἐπιπύλασσι κῆρας καὶ ἀγῶνι τῶν τῶν ἀντιπῶσιν, ἐπιθυσοῖεν ὅσα δ' ἀδύνατον ἔχει τῶν τῶν ἐπιπύλασσι κῆρας καὶ ἀγῶνι τῶν τῶν ἀντιπῶσιν, ἐπιθυσοῖεν ὅσα δ' ἀδύνατον ἔχει τῶν τῶν ἐπιπύλασσι κῆρας καὶ ἀγῶνι τῶν τῶν ἀντιπῶσιν. *Ita natura comparatum est ut homo quicquid per æmulationem agit, id contentius & enixius exequatur, in iis que sine æmulatione fiunt, languescat. Quod enim aduersarius non habet, id oscitantem & negligentiam inducit. Sæpius enim anima ad laborem æmulatione & victorie studio semper excitatur. Cato Censorius apud Plutarchum in eius vita: Οὐδὲν ἔργον, τῶν τῶν ὀφείλων ἰσῶν, τῶν τῶν ὀφείλων καὶ μαγῶν, τῶν τῶν ἀπὸ τῶν ὀφείλων καὶ μαγῶν τῶν τῶν ἀπὸ τῶν ὀφείλων καὶ μαγῶν ἀπὸ τῶν ὀφείλων τῶν τῶν ἀπὸ τῶν ὀφείλων καὶ μαγῶν. Ita dicebat fore ut Roma maximè floureret, si illustres & clari virtutis primatum obscurioribus non dimitterent, plebeij verò cum nobilibus & claris de virtute certarent. Lycurgus, ut idem auctor est in Agesilao: Εὐκαὶ ὑπεκαυμα τῆς ἀπὸ τῶν ὀφείλων εἰς τῶν πολιτικῶν τῶν εὐκαυμα, καὶ φιλονομίας. Visum est incensurum immittere in Republicam honoris & contentionis desiderium. Nec fortasse alia mens fuit Agamemnonis, cùm Ulysses & Achilles inter se verbis dissiderent:*

*Διὰ δ' ἀπὸ τῶν Ἀγαμέμνονος
Καίρε τῶν ὄν' ἀεὶσις Ἀγαῶν ἀνεύροτο.
- Gracorum primos regnator Atrides
Gaudebat sæua inter se contendere rixa.*

Quantum enim æmulatio siue in re politica, siue militari vim obtineat, exemplo fuerit Themistocles, ut cæteros omittam, de quo Plutarchus in præceptis politicis: Θεμιστοκλῆς ἀπὸ τῶν τῶν πολιτικῶν διαπορεύσας ἀπὸ τῶν τῶν πύλων, καὶ τῶν τῶν ἰσῶν, ἀρχῶν καὶ δὲ τῶν τῶν πύλων καὶ τῶν τῶν ἰσῶν.

συνίδει, ὅς ἐν τῷ ἰσθμῷ αὐτὸν τὸ Μιλτιάδου πρῶτον. Themistocles cum statisset ad Rempub. accedere, à computationibus & tempestatibus conuiniis semet abduxit, vigilans uerò & sobrius & serius cogitationibus intentus suis necessariis dicebat, me dormire non sinit Miltiadidis tropaeum. Et illi duo Centuriones T. Pulio & L. Varenius ex legione Qu. Ciceronis de quibus Cæsar libro quinto de bello Gallico: *Is perpetuus inter se controuersus habebant, uer alteri anteferretur, omnibusque annis de loco summis simultatibus contendebant. ex iis Pulio cum acerrimè ad munitiones pugnaretur. Qu. d. dubitas, inquit, Varene? aut quem locum probanda uirtutis tua expellit? Hic*

dies, hic dies de nostris controuersis iudicabit. Narrat deinde quomodo extra munitiones processerint, atque ambo incolumes compluribus interfectis summa cum laude sese intra munitiones receperint, & narrationem ita concludit. Sic fortuna in contentione, & certamine utrumque uersauit, ut alter alteri inimicus auxilio salutisque esset, neque diiudicari posset uer utri uirtute anteferendus uideretur.

A X I O M A.

Qui in eadem causa fuerunt, pat est eos in eadem esse fortuna.

A R G V M E N T V M.

Narrat qua animi magnitudine Cæsar ignoscens Marcello Patrum animos ad bene de tota Repub. sperandum crexerit: & quanta tum ad Marcellum gloria ex hoc Cæsar's Indictio, tum ad omnes lætitia peruenerit.

III. **I**NTELLECTVM est enim mihi quidem in multis, & maximè in me ipso, sed paulò antè omnibus, cum M. Marcellum Senatui populòque Romano & Reipubl. concessisti, commemoratis præsertim etiam offensionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatèque Reipubl. tuis vel doloribus, vel suspicionibus anteferre. Ille quidem fructum omnis antea vitæ hodierno die maximum cepit, cum summo consensu Senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo & maximo. ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Est uerò fortunatus ille, cuius ex salute non minor pæne ad omnes, quàm ad illum ventura sit, lætitia peruenerit.

E X P L A N A T I O.

INTELLECTVM.] Monet Victorius libro 18. cap. 6. & multis exponit sua coniecturæ rationem legendum, *intellectum est mihi quidem, &c. sed paulò antè omnibus*, ut particula in delectur, & τὸ omnibus, non ad in multis, sed ad mihi quidem, referatur hac sententia. Ego quidem iam pridem animaduerteram tum in me ipso, tum in aliis multis, siue tum me ipsius, tum multorum aliorum exemplo, quibus ignoueras, te Rempub. tuis vel doloribus, vel suspicionibus anteferre: sed paulò antè, cum Marcello acerbissimo tibi aduersario ignouisti, tam clara tuæ benignitatis signa præbuiti, ut omnes planè id intelligant, neque quisquam amplius possit de tua clementia dubitare. *Nam si, uerba sunt Victorij, ut nunc passim legitur, legeretur, quis non uideat sententiam illam ueram futuram non fuisse? neque enim cum ignouit Marcello, omnibus ignouit: restabat enim Qu. Ligarius & alij plures, quibus adhuc Cæsar uehementer iratus erat.*

COMMEMORATIS.] Facta primo loco acerbitatis illius mentione, qua tibi imperium ante tempus abrogare conatus est, & ciuem No-uocensem uirgis in tuam contumeliam cæsum ad te remisit, ut tibi iniustas plagarum uicibus ostenderet.

DOLORIBVS.] Iræ quam ob istas Marcelli contumelias iam pridem animo conceperas.

SUSPICIONIBVS.] Cum diceres te uereri, ne hæc tua in Marcellum humanitas, alios ad insidiandum tuæ vitæ incenderet: cum uiderent se etiam detectis insidiis veniam impetraturos.

ILLE QUIDEM.] Videtur huiusmodi syllogismum contexere.

Multò maior laus est in dato beneficio, quàm in accepto.

Sed Marcellus in accepto beneficio magnam gloriam adeptus est.

Ergo tu in dato longè maiorem.

Complexio, ut facilis, subicitur. propositio illis, *ex quo &c. tanta sit gloria*, assumptio, *ille quidem, &c. & maximo*. continetur. Marcellus, inquit, fructum & mercedem amplissimam hodierno die recepit, rerum à se gestarum, & uirtutum, quas totà vitâ exercuit: cum & Senatus tanti fecit Marcelli uirtutem, ut C. Marcello deprecante, repente confurrexerit, & ad Cæsar's pedes pro Marcello supplicem accesserit: & Cæsar, quamuis ob acceptas iniurias grauitè accensus, eum tanti æstimauit, ut dignitati Reipubl. satis consultum non putarit, nisi Marcellum Senatibus nomine totius Reipubl. supplicatibus redderet.

IN DATO.] Argumentum à relatis: id autem honori fuit Marcello qui fuerit dignus hoc beneficio iudicatus.

EST UERE.] alias uerò. Notat Victorius

libro 21. cap. 12. var. lect. fortunatos à Tulio vocari, quos Græci *εὐδαίμονες* appellant: & hoc loco *εὐδαίμονες* non in vfu virtutum, sed in ipsa rerum externarum abundantia, & in gloria collati. *M. Tullius*, inquit, *consuetudinem loquendi secutus est, cum in conuentu multorum verba faceret, & non philosophorum more disputaret, vt in oratione pro Marcello cum inquit, Est verò fortunatus, &c.*

VENTURA.] Cùm nuntium acceperit Mitylenis, vbi nunc exulat.

NOTÆ.

I. INTELECTVM.] Intelligitur aliquid argumentis, animaduertitur sensibus presenti animo ventibus: plerumque enim aduertimus rem aliquam oculis, at quouis sensu corporis sine animi intentione. Ergo plus est animaduersum quàm intellectum. Verba sunt Afconij 2. Verrina.

II. FRVCTVM.] Delectationem, iucunditatem, mercedem, præmium, pro Sextio 68. Piso ille, gener meus, cui fructus pietatis sue, neque à me, neque à populo Romano ferre licuit. Et alibi passim. Censorinus de die Natali. Cùm ex te tuæque amicitia, honorem, dignitatem, decum atque presidium, cuncta denique VITÆ PRÆMIA recipiam, nefas arbitror, si diem tuum qui te mihi in lucem edidit, meo illo proprio negligentius celebrauero: ille enim mihi vitam, hic FRVCTVM VITÆ atque ornamentum pepererunt. Plinius Iunior libro 1. epist. 8. Præterea meminimus, quanto maiore animo hone-

statis fructus in conscientia, quàm in fama repantur. Sequi enim gloria, non appeti debet: nec si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus pulchrum est. Et epist. 1. lib. 5. Tuli fructum non conscientia modo, verùm etiam fama.

IUDICIO TVO.] Seneca libro primo de beneficiis cap. 15. Crispus Pustienus solebat dicere quorundam se iudicium malle quàm beneficium. quorundam beneficium malle quàm beneficium. & subiciebat exemplis, malo dabat D. Augusti iudicium, malo Clodij beneficium. Ego verò nullus puo expetendum esse beneficium, cuius vile iudicium est. Quid ergo? non erat accipiendum à Clodio, quod dabatur? erat, sed sicut à fortuna, quam scires statim posse malam fieri. Xenophon oratione de laudibus Agesilai: ΟΙ *μεγιστα ἔχοντες ἄνθρωποι, οὗτοι αἰεὶ ἰδίαις ἕκαστοι τῶν ἐπιπέται, καὶ δὲ καὶ ἐν ἐπιπέται, καὶ δὲ ἐν ἀφαιρέσει τῶν ἀγαθῶν αἰεὶ ἐπὶ τῶν κακῶν ἰδίαις ἕκαστοι.* Qui gratis beneficiis afficiuntur, si semper iucunde benefactori inferunt, tam quia beneficium acceperunt, tum quia vltro digni habiti sunt qui gratia depositum custodirent.

III. Iudicium & beneficium.

AXIOMATA.

Dehemus Reipub. dignitatem priuatis, vel doloribus, vel suspicionibus antefere.

Magna in dato beneficio laus est, cum in accepto magna est gloria.

Est verè fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum ventura sit, latitina peruenit.

ARGVMENTVM.

Reddit rationem cur tanta ad omnes ex salute Marcelli latitina peruenierit. deinde ad laudem Cæsaris dilabens incipit ostendere quantam ille restituo Marcello gloriam fuerit consecutus, quod factum omnibus eius victoriis anteposit.

IV. QVOD ei quidem meritò, atque optimo iure contigit, quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut vilo genere laudis præstantior? Nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tanta vis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his esse laudem ampliorem, quàm eam, quam hodierno die consecutus es.

EXPLANATIO.

QVOD EI.] Nobilibus, probis, optimarum artium studio addictis, innocentibus conseruatis & in dignitatem pristinam restituitis, omnes boni meritò gratulantur.

Sed talis est M. Marcellus.

Ergo meritò, &c.

maior vt facilis subiectetur.

LAVDIS.] Virtutis quæ gloriam & laudem parit.

NULLIVS.] Ad prædicandas Cæsaris laudes & gratiarum actionem delabitur: & primo, quia adeptam præfenti facto gloriam volebat Orator cæteris rebus ab eo gestis præ-

ferre, præmunionem adhibet, ne eorum gloriam verbis deterere videatur.

FLVMEN INGENII.] Vbertas & copia, quæ fontis scantientis, aut fluminis perenniter manantis instar exhausti non possit, sed quo plura dixerit, eo plura vsque & vsque excogitet. addit vim & copiam dicendi, quæ propria est Oratorum, & scribendis, quæ pertinet ad historicos & poëtas.

QVÆ NON DICAM.] Quæ non dicam augere aut ornare oratione, sed enumerare aut consequi possit.

HOC PACE DICAM TVA.] Ne in malam partem iuterpreteris, quasi velim tuas res gestas oratione mea deterere, & contemnere.

HODIERNO DIE.] Quo M. Marcellum Senatoribus pro ipsius salute deprecantibus, & toti Reipub. reddidisti, oblitus iniuriarum quas à Marcello acceperas.

NOTÆ.

I. Nobilitas v. d.?

NOBILITATE.] Vnde Romani suam nobilitatem accedentem planum est è dictis alibi, cum de iure imaginum & fumosis imaginibus diceamus. Quod ius imaginis posteris tradende cum à magnis atibus curulis peteretur, liquet è multorum Marcellorum Consulatum, nobilissimam fuisse hanc familiam: quorum primus M. Claudius Marcellus gessit cum Tito Valerio Consulatum anno ab V. C. 422. vt auctor est Sigonius. vel 424. eodem opinor anno Alexander Macedo diem obiit extremum ex Chronologia Genebrardi. Sed ne plura de hoc in consularibus dicatur Marcellus ille, qui ter Consul fuerat, de quo Cicero in Pisonem 44. & vt ait ibidem Afconius: *Naufugio ad ipsam Africanam perit, paulò ante cœptis bellum Punicum tertium. Idem cum statua sibi ac patri, iemque suo posset, in monumento sui ad honoris & virtutis speciem subscripsit. HI MARCELLI NOBILES COSS. AVVS QVINQVIES, PATER SEMEL. Itaque neque mentitus est, & apud imperatores patri sui splendorem auxit. Adcò vt Tranquillus in Tiberio cap. 1. claritudinem huius familiæ, quantumvis plebeie, non minore quam Appia Clodia fuisse testetur. Paritrix gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est ex Ronis, oppido Sabinorum. Atqui pro Cœlio 33. ex eo patritiæ gentis Claudiæ nobilitas ostenditur, quòd P. Clodij pater, patruus, auus, proauus, atarus gesserint Consulatum. Cæterum quæ de primo illo Marcello Consule dicta sunt, iis Plutarchus in Marcello refutatur, qui illum quinquies Consulem tradit omnium primum id nominis habuisse: Μάρκον δὲ Κλαύδιον τὸν παντὶς ὀνομασμένον, Μάρκον ἰδίῳ ᾧ ἦν ἡλιθία λέγουσι, κληθέντα δὲ τὸν ἄπὸ τῆς εἰρημίας τοῦ Μάρκελλον, εἰρημὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐστὶν Ποσειδώνιος. M. Claudium enim qui quinquies Consul fuit, Marci filium fuisse tradunt, & primum in familia, vt ait Posidonius, qui Marcelli, quasi Martij cognomen acceperit. Sed tanti non est grauisissimi scriptoris auctoritas, vt Luitio libro 8. decad. 1. Fastis Cassiodori, & Siculis, qui illum Valerij collegam, quinquies Consulis auum, vt Sigonio placet, vno consensu Marcellum appellent.*

Marcellorum nobilitas.

NULLIVS EST.] Nazarius Panegyrico Constantini: *Quis, inquam, aspirare laudes suas valeat equiparandi magis esse, quam gratia nos tacendi? Quis tam potens fandi, cuius copia tam larga, tam felix, que cum virtutes attritaue-rit, non aut circumuenta numero desperato exitu stupet, aut obterat magnitudinem, aut splendore obsolefacta tantum minoris habeat, quantum ex rerum luce collegerit? Sed quantò tenus & simplicidus Noster.*

IV.

FLUMEN INGENI.] Flumen, fontem, fluentia, torrentem ingenij & orationis, frequenter reperias apud optimum quemque scriptorem. Noster ait: *Veniens autem flumen orationis fundens Aristoteles. Iuuenalis Sat. 10.*

v. Flumen elo. queat.

Ingenio sed uterque peri Orator, utrumque Largus & exundans leibo dedit ingenij fons. Mox:

*-quem mirabantur Athene
Torrentem, & magni moderantem siena theatri.
Hinc illud Aeschini oratione μετὰ περὶ εὐθείας
ridentis in Demosthene eloquentiæ iactantiam:
Πρώτος δὲ τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἱστορησέναι. Ἐβερ-
τες ἱερμονίον fontes habere se ἰσχυράται. Eadem
translatione Demosthenes in Philippicis: Τὸ πρῶτον
ἵστορησέναι πολλοῦ πρώτου καὶ πρώτου. Tunc igitur
Typhane copioso orationis aestu contra nos
fluente. Citat Antiophanis Interpres: locus mihi
non succurrit, veceor, vt illud proferre voluerit
ex oratione de corona: Τὸ πρῶτον ἰσχυρὸν τὸ
πρώτον ἱστορησέναι, καὶ πολλοῦ πρώτου καὶ πρώτου
ἐστὶν. Tunc igitur ego Pythoni perulenter irruenti,
& copioso aestu verborum contra vos fluenti
non cessi. Cratinus ab eodem interprete lau-
datus:*

*Αὐτὸς ἄπολλον τῶν ἐπὶ τῶν βασιλευσίων,
Κεῖνον ἢ πηγάς ἀναδιδόμενον ἑστῆα
Ἰαλοῦς ἐν ἀφύρῳ πᾶσι ἐπιπέσει σοί
Εἰ μὴ γὰρ ἐπέθετο τις ἰσὺν τὸ σῶμα,
Ἀταρτα τῶν κατὰ τὴν πηγήν.
O Rex Apollo carminum, immo fluminum
Fontes resulant, & que torrentes habet
Duodecim, & ipsam guttur Iliissus replet,
Quid fabor? euenit nisi quis os obstruxerit
Carminibus omnia hæc inundabat suis.*

Aristophanes in Equitibus:
*Εἶτα Κρατίου μνησθῆναι, ὅς περ ἦν βέλτερος πῶ-
τερον
Διὰ τῶν ἀρετῶν πηδῶν ἔφη, & τῆς εἰσεως παρ-
οῦρον.
Ἐφῆκε τὰς δεξιὰς, & τὰς πλατανοῦς, καὶ τὸν ἔρως
σποδοπέλας.
Deinde Cratini memor est, qui quondam mul-
ta laudis abundans
Per aperios campos sinistabat, & à propria sede
remissus,
Rapiebat quercus, platanos, atque omnes radi-
cibus hostes.*

Ioannes Stobæus sermone 34. qui περὶ ἀδολε-
χίας inferiōitur: Θεοκρίτος Ἀναξίμενος λέγειν ἰδιόλο-
γος, ἀρχαῖος, εἶπε, λέγειν ἰδίῳ παλαιῶς, τοῦ δὲ σαλα-
γμῆς. Theocritus, cum Anaximenes orationem
habituus esset. incipit, inquit, verborum quidem
flumen, mentis autem gutta. Quò allusit Cle-
mens 1. strom. πρῶτος ἀπὸ τῶν βλαστῶν, ὡς δὲ σα-
λαγμῆς. lege ex Stobæo, vbi δὲ σαλαγμῆς, vt Fe-
dericus Sylburgius aduertit: nec fortasse erra-
uerit qui descripserit ἀπὸ τῶν. **Flumen reuera**

II. OPTIMARVM ARTIVM STVDIIS.] Seneca Consolat. ad Heluiam cap. 9. de hoc ipso Marcello: *Beatissime viuente, neque unquam honorum artium cupidioris fuisse. Item: Ita te disciplina imbeuit, vt scires omnem locum sapientia viro patriam esse. De eius eloquentia superioris sectione. Quia autem proprie sunt bonæ artes dictum in Vatinianâ.*

III. Laus.

LAVDIS.] 9. Aeneidos: *Quid tibi nunc, venerande puer, pro laudibus istis, &c.*
pro Sextio 5. *Quibus initiis ac fundamentis hæc tanta summis in rebus laudes excitata sunt.*

verborum, sed mentis gutta. Nec abludit Horatius lib. 4. Carm. ode 2.

Monte decurrens velut amnis, imbres.

Quens super notus alvere ripas

Fermet, immensisque ruit profundo

Pindarus ore.

Immò & ipse Pindarus non infrequenter, suam Poësim conferens, aut cum rore quo virtutes irrigentur, aut cum fluente, vt §. Pyth. strophe 4.

Μεγάλα δ' ἀρίστα

Δεῖσι μάλα καὶ

Ραυδοῖσι πο

κῶμι δ' ἄσπορῶ-

μασσι ἀροῖσσι περ.

Magnam verò virtutem Rore molli irrigatam & hymnorum suffusionibus audiunt. Et 7. Nemeorum epodo tertio:

Τόσους ὡς ῥοῦ φίλον ἐς ἀδρ' ἄγων

Κλεῖο, ἐπιπυῖεν αἰγίσω.

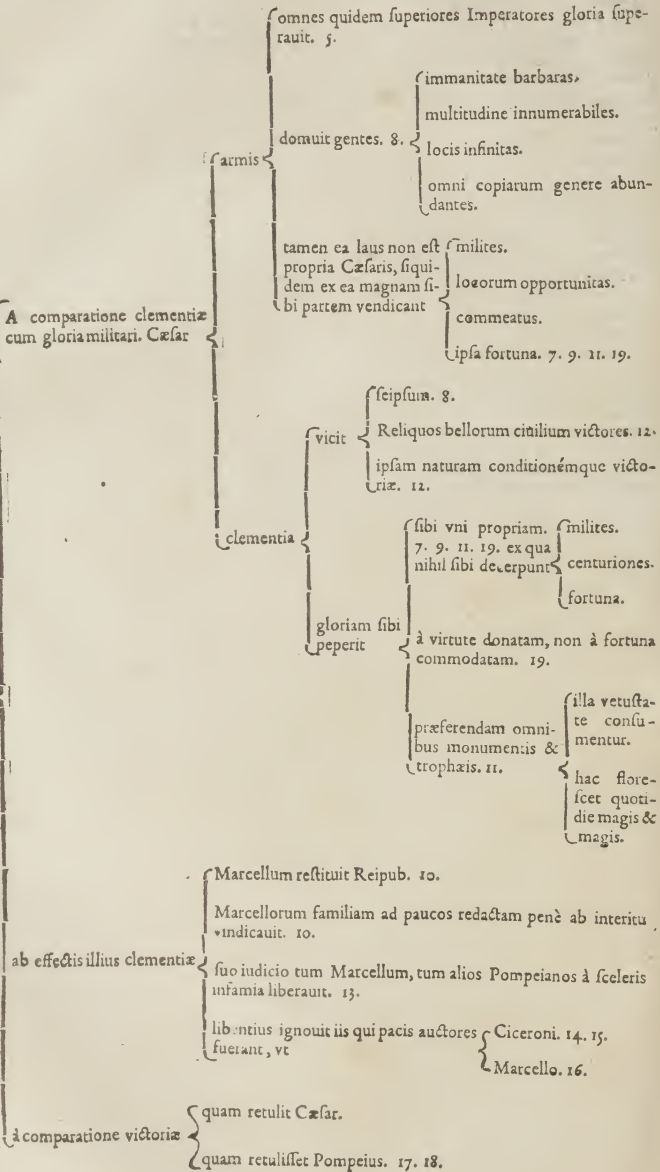
Aque ut fluxum amicum ad virum agens

Gloriam veram laudabo. Vides vnde similitudines deduxerit. Sed quando Pindari fecimus mentionem, religio fuerit illud Cicero-

nis elogium, Pindari verbis à Fabio conceptum præterire: *Non enim pluuies, ut ait Pindarus, aquas colligit, sed vino gurgire exundat, dono quodam providentiæ genitus, in quo totas vires suæ eloquentiæ experiretur.* Libanius laudatione Theophrasti: *Δακρυόλης τῷ ῥύματι τῶν τῶ Θερπίτι*

λόγων, καὶ ῥύματι διὰ θάλλον τῶν τέχων. Qui fluxum orationis Theophrasti pingebatur, & dictis artem carpebat. Dio Chrysofomus Tarfica prior: *Ἀπρου καὶ παλῶ ἀρῆται τὸν λόγον, ὡσπερ πὶ ῥέματα ἀέθωνος ἐσὶ ἀπὸ ἰατρικαλλισμῶν.* Denique & copiosum emittet sermonem, tanquam flumen abundans in ipso conclusum. Martianus Capella libro 4. Post Platonis aureum flumen, atque Aristotelicam facultatem. Hieronymus tomo tertio epistola 1. Titum Linium lacteo eloquentiæ fonte manantem appellat. Et commentarius in Habacuc per flumina, quibus Deus irascitur, eloquentiam secularem, & maximè hæreticorum intelligit. Fabius libro primo cap. 1. Pindarum ait Lyricorum longè Principem: *Beatissima rerum verborumque copia, & veluti quoddam eloquentiæ flumine.* Rursum Hieronymus præmio libri secundi comment ad Galatas, Hilatium Lugdunentem: *Latina eloquentiæ Rhodanum appellat, audaciùs fortasse nisi ad Hilarij sedem alluderet.* Flumen itaque ingenij siue potiùs eloquentiæ ab ingenio, quasi à suo fonte profluens nominatur. quod Plato in Timæo eleganter expressit: *Τὸ δὲ λόγων γένμα ἔξω ῥέον, καὶ ὑπερπεπυῖεν φρονήσει καλλίστη, καὶ ἀριστῶτα πᾶσι τῶν ναυκτῶν.* Orationis fluxum ex:tra fluens est serpens prudentiæ, omnium fluxuum optatus est & pulcherrimus. Vnde ῥήματα, quasi ῥέματα, vide eundem in Cratylō. & in definitionibus φωνῆ ῥέματα δὲ δὲ ῥέματος ἀπὸ ἡρωϊσίου.

Laudatio clementie Caesaris ob Marcellum Reipub. restitutum. § 5. ad 20.

ARGUMENTVM.

Bellicæ Cesaris laudes à variis circumstantiis per præmunitionem exaggerat, ut deinde laudem elementie & magnitudinis animi, qua Marcello peperit, iis omnibus bello parvis laudibus anteponat.

SOLEO sæpè ante oculos ponere, idque libenter crebris vsurpare sermonibus, omnes nostrorum Imperatorum, omnes exterarum gentium, potentissimorumque populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri: nec verò dissimulissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari, quam tuis, non dicam cursibus, sed victoriis illustratæ sunt.

EXPLANATIO.

SOLEO.] Insinuat se primo in Cesaris beneuolentiam, dum ait se & frequenter de eius laudibus cogitare, & libenter de iis habere sermonem.

NOSTRORVM IMPERATORVM.] quales fuerunt Scipiones, Papirij, Pauli, Marij, Pompeij.

EXTERARVM GENTIVM.] vt Lacedæmoniorum, Atheniensium, Carthaginensium, qui præ cæteris gentibus belli gloriâ flourunt.

REGVM.] vt Cyri, Alexandri, Pyrrhi, Mithridatis: Neminem, inquam horum fuisse, qui cum tam acerbis aduersariis, quam tu cum Gallis, Germanis, ipso etiam Pompeio omnium ante se Imperatorum fortissimo tanta contentionum magnitudine certauit: qui toties prælio confixerit, vt tu quinquages: qui tam varias orbis regiones armis lustrauerit, vt tu Galliam, Germaniæ partem, Britanniam, Lusitaniam, Hispaniam, Italiam, Macedoniam, Ægyptum, Pontum, Africam tuis victoriis lustrati: qui tanta celeritate bella confecerit, vt tu qui nouem annis Galliam domuisti, tribus annis bella ciuilia, & Alexandrinum conficisti: qui tam dissimilia bella suscepit, vt tu qui bella ciuilia & externa ad exitum perduxisti.

NEC.] Cesaris victorias à celeritate exaggerat.

ILLVSTRATÆ SVNT.] aliâ illustratæ, nihil muto.

NOTÆ.

RES GESTAS.] Operæpretium fuenit res à Cesare gestas uo intuitu spectandas exhibere. Velleus de bello Gallico: Caesaris cccc. milia hostium à Cesare caesa sunt, plura capta. non dubium quin eorum in numerum irrepserit, repone: Amplius uccc. milia hostium, &c. Appianus in Celticis: Μυσίαν τε ἃ ἀδρῶν ἀγρόν, ἐν τοῖς δίκαια ἔπαισι, ἐν οἷς ἱερατῆρασι, ἐς χεῖρας ἔλθον, εἰ περ εἰς τὸ ἄγρῳ παρὰ τῶν παρεκκοσῶν πάλιν καὶ τὸ πῶν ἑκατὸν ἰσθῶντων, ἑκατὸν δὲ ἐ τῶ πῶν κατεδύοντο, ἴθνη δὲ παρακίπα, καὶ πόλει ἐσθῆ ἑκταλοσίας, πῶν ἰσθῶντων τῶν, πῶν δὲ σεσηπλημαδῶντι ἐσπῶνται. Romani illo decennio, quo Cesar Gallias obtinuit, cum amplius quadragies centenis homi-

I. Res gestæ Cesaris.

Quot mortales Cesar occidit.

num immanium milibus, si velimus omniam summam facere, manus conulerunt. è quibus decies centena milia ceperunt, totidem in ipso conflictu ceciderunt populos quadringentos, urbes supra octingentas in potestate redegerunt: quarum alie defecerant, alie imperio tum primis adiectæ. Plutarchus in Cesare consulendus, qui & eum Fabius, Scipionibus, Metellis, Syllæ, Mario, Lucullis, ipsi etiam Pompeio præferendum ait, & eadem dicit quæ Appianus, nisi quòd in hostium numero dissentit: Μυσίαν δὲ παρακίπα, οὗ τῶν ἐσθῆντων ἑκατὸν ἰσθῶντων, ἑκατὸν δὲ ἐ τῶ πῶν κατεδύοντο, ἴθνη δὲ παρακίπα, καὶ πόλει ἐσθῆ ἑκταλοσίας, πῶν ἰσθῶντων τῶν, πῶν δὲ σεσηπλημαδῶντι ἐσπῶνται. Cum tricis centenis hominum milibus manu conferta, decies centena milia cepit, totidem interemit.

CONTENTIONVM MAGNITVDINE.] Pro Murena 34. pugna summa contentione pugnatu. Vbi vides contentionem esse perseuerantiam, & quandam in suscepto opere constantiam, cum æquali vtrique fortitudine pugnantibus. -neque his fuga nota, neque illis. -οὐδ' ἔπειτα κινῶντ' ἄλλοιο φόβου.

II. Contentio Cesariano-rum.

Quanta autem Cesarianorum siue constantia, siue perucacia fuerit in virgendis operibus, quæ susceperant sexcenta apud historicos exempla sunt. vnicum è Plutarcho suffecerit. Pompeij castra Cesar obfidebat in magna rerum omnium penuria: Ρίζα πρὸ κόποτις καὶ γαλακτα ἐρῶντες, σεσηπῆντο. καὶ πῶν καὶ διαπλάσωντες ἔσθῆντων ἀπῆντων, καὶ τῶν σεσηπῆντων τῶν περὶ τῶν ἐσθῆντων ἐκατόντες ἑκατόντες εἶναι, καὶ διδρῆσῶν ἐπῆλθοντες ἀσῆντων ἀπῆντων ἐκπῆρ ἔβη, οὗ πῶντων ποληροσῶντες τῶν Πομπηίων. ὁ ἄλλῳ τῶν Πομπηίων οὐτὲ τῶν ἐπῆντων, οὐτὲ τῶν ἀγρῶν εἰς τῶντων ἐκπῆρῶντες πῶν τῶν πῶντων. ἰσθῶντων ἃ οἱ στραπῶντων, πῶν ἀγρῶντων καὶ πῶν ἀπῆντων τῶν πομπηίων, ἀσῆντων τῶντων ἐπῆλθοντες Radicem quandam comminiam & lacte subsub. Etam comedebant, confectisque ex ea panes ad primas hostium castris accorruentes intra castra cece-runt, cum huiusmodi verbis, se quamdam terra eiusmodi radices pareret, ab obfisione Pompeij non desituros. Pompeius verò neque panes, neque sermones palam proferri permisit. Milites enim animum deprehendissent, immunitatem & darditium hostium quâsi belluarum extimescentes.

NUMERO PRÆLIORVM.] Plinius lib. 7. cap. 25. Signis collatis quinquages dimicauit. Cesar quatuordecies dimicauerat, nam præter ciuiles victorias

III. Cesar quatuordecies conflixit.

undecies C. & XCII. millia hominum occisa ab eo, non equidem in gloria posuerim tantam etiam coactam humani generis iniuriam: quod ita esse confessus est ipse bellorum ciuilium stragem non prodo.

IV. CELERITATE CONFICIENDI.] Quanta celeritate bella confecerit exponit Plutarchus cum alieno anni tempore per Cebennam Aruernæ montem traduxit exercitum, & cum Vercingetorigem cum trecentis hominum millibus ad Alexiam tam celeriter superauit, ut prius redeuntem cum spoliis aduertente obfessi, quam profectum scient, & pars Cæsarianorum quæ in obsidione remanerat, primum victoriæ sui Imperatoris nuntium, non nisi ex obfessorum lamentis accepserint: Οὐτως ἐξήκει τὴν πόλιν διώκει, ὡς αὐτὸν εἰδόντων ἢ ὄντων ἠδ' αἰσῶν. Tam celeriter ingens ille exercitus, somnij cuiusdam aut phantasmatis instar enauit. Quid quod hac celeritate Pompeium in Italia sine exercitu residens, & nihil tale cogitantem oppressit? Sed nihil magis eam in bellis conficiendis celeritatem ostendit, quam quod ipse de Pharnace rescriptis: VENI, VIDI, VICI. Lucanus lib. 3.

- Sed Cæsar in omnia præcepit

Nil actum credens, cum quid superesset agendum Instat atrox.

V. DISSIMILITVDINE BELLORVM.] Paulò antè numero prælorum. quæ sit autem inter bellum & prælium distinctio, Marcellus explicat, quod prælia partes sint belli, hoc est in bello

congressiones. Lucilius lib. 26. Vt populus Romanus victus vi & superatus prælis sæpè est multis: bello verò nunquam, in quo sunt omnia. Virgilius lib. undecimo:

Infanem fugiens media inter prælia belli.

Hinc fortasse quispian Lucanum non immeritò reprehendat, quòd in ipso statim limine pugnam Pharsalicam bellum nominarit:

Bella per Amathios plusquam ciuilia campos.

ILLVSTRATÆ SVNT.] Emendant quidam Critici *lustratae sunt*. Id est, *obite*, Gloffiæ *lustrat*, *περίγειται*. Item, *lustrato*, *περιελαίω*. Sic octauo diuini operis:

Lustrat Auentini montem.

Apage istam emendandi pruriginem. Mamertinus Genethliaco Maximiani: *Illum modò Syria viderat, iam Pannonia susceperat; Tu modò Gallie oppida illustraueris, iam summas arces Monaci Herulis præterieras*. Statius 2. Achillicos vel etiam 4. vel alij distinguere maluerunt:

- Vos hospitio me, recta, piumque

Illustrate lauem.

id est, *visite*, ut interpretatur Britannicus. Sidonius epist. 2. lib. 2. *Cum me meus Heecadius illustrat, pile vacamus*. id est, cum ad me venit, cum me inuisit. Eumenius Panegyri. Constantini eodem sensu illustrare dixit. *Quæ certè omnia sunt præsentia tuâ (lege præsentia tua) mænera. Quæcumque enim loca frequentissimè tuum numen illustrat, in his & hominibus omnia, & mæneribus, & mæneribus augetur*.

Lustrare
Illustrare.

ARGVMENTVM.

Postquam ad id quod dicturus erat se præemuniit, bellicam virtutem extenuat, si cum clementia laude comparetur: ex eo maximè capite, quòd non sit propria Imperatoris, sed bellorum eneruus, tum à militum virtute, tum à locorum situ, immò & ab ipsa fortuna dependeat.

VI. QVÆ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea vix cuiusquam mens, aut cogitatio capere possit, amens sim: sed tamen sunt alia maiora. Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque de trahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint Imperatorum, & certè in armis, militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus, multum iuuant. maximam verò partem quasi suo iure fortuna sibi vendicat, & quidquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum.

EXPLANATIO.

QVÆ QVÆ IDEM.] Nisi res à te gestas, C. Cæsar, tam magnas esse fatear, ut earum magnitudo nullus possit animo comprehendi, ostendam meisum mentem non habere. (alludit in his verbis, *mens, amens sim*;) sed tamen virtutes animi debent longè bellicis laudibus præferri.

NAM BELLICAS.] Iam aggreditur bellicas laudes extenuare dicendo, ita tamen ut non ex suo, sed ex aliorum sensu loqui videatur. prudenter id sanè: ne in Cæsaris offensionem incurtat: nulla enim re facilius alios offendimus, quam si studia, quibus addicti sunt, aut contempnamus, aut oratione deteramus. Solent, inquit, nonnulli, extenuare verbis bellicas laudes, easque dicere non

esse ducum proprias, sed maximam earum partem militibus esse tribuendam.

ET CERTE.] Iam quasi fidentiùs animi sui sensum expromit, adfertque rationes cur bellicæ laudes haudquaquam Imperatorum propriæ videantur. Quia, inquit, reuera, ut prosperi bellorum exitus consequantur, non sufficit Imperatoris prudentia, sed præterea requiritur, ut milites habeat generosos, ut locus sit ad bellum opportunus, ut præter legionarios milites, habeat etiam auxilia sociorum, ut classes habeat ad comportandum frumentum. ut suppeditetur commeatus ad alendum exercitum.

MAXIMAM PARTEM.] Rei militaris siue bellicæ laudis fortuna, quasi iure vindictiarum, aut indicio petitorio apud Prætozem ageret, suam esse ait.

NOTÆ.

I. Pyrrhus aquila.

COMMUNICARE CVM MILITIBVS.] PYRRHVS: Αιτις απο των Ηπειρωτων στρατηγικων. Δι' υμεις, ελεγε, εστις ειμι. πεις γδ ου μιλω των υμεινους οπλων, οσην αποπειρας επιμολυθους; Cum ab Epitro Aquila diceretur. Ita sane, inquit, per vos ego sum aquila: nam quomodo non essem, vestris armis, tanquam alis subuectus? Themistius oratione απει εδν παραλοποι απο τις ΟΥΔΑΛΕΥΟΣ, de iis qui affecti sunt infortunio sub Valente, multus est in hoc argumento: Παλλοι των επλων εν τω αμεινισμω. χωρις γδ της εξουσιαι και δυναμιωτες αιτιας, η τε πλλα κη εη της παλειαις προπατ των απειρας ου μωον λογαροι, εη στρατηγοι, εη ταξιμαχοι, αλλα εη των οπλατων εκαστοι, εη των επλων, εη στρατω ιμς, εη τοξοις αυτινωιταις ηε επι τη νικη φιλοτιμια. Nam ut externam causam omittam, eamque que propriis autorehem ipsum spectat Deum, a quo plerumque belli vicissitudines, & quasi momenta librantur, non modo centuriones, aut duces, atque ordinum prescelti, sed & armatorum militum qui bet atque equitum, fundibularius etiam ac sagittarius aliquid sibi de victoris gloria atque honore decerpunt. Item: Τω υδ νικω ειμα κοινω στρατω υδ της στρατηγης, εη της στρατιωτικης η η βουλη εη της σπουδης, εη της ανωδοριαι.

Milites causa victoria.

Concedamus sane ducibus ac militibus, imo si libet, pistoribus ac caloniibus communem esse victoriam. Sequor terribilissimam & dignam cedro Petruj nostri venionem. In quo notabis hunc non minus artificiosè quam Tullium, sed fortasse asensatiorè magis, uti pramunitione, ne Valentis gloriam militare verbis extenuare videatur: partam enim victoriam propriam reuera fuisse Imperatori ait, fed quasi per concessionem orationem largitur, eam cum militibus fuisse communem. Nec sanè minus eleganter Heliodorus Aethiop. 9. suum Hidaipem ita depradecat. Γολαιωος τ' εμπεριον ηδης, η ιεκτης ολιγοτην πεδουκ. το υδ υδ ερητο, το δε φλαατροτοι δεμιασαν εη το υδ ηουεις ειτα στρατιωτικη, το δε ηδον της εουης γεωμιας. Et hostes populari nouit, & supplicium miserere natus est, hoc quidem fortitudini, illud clementie assignans, & hoc opus manus militaris, illud proprium sue ipsius mentis esse existimans. quare venissimum illud,

Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit Maenia.

Ex eodem fonte nata est nefcio cuius apud Euripidem in Andromache conuulsi:

ΟΙ μοι καδ' Ελλεδ' ος κακας νοιζεταις, Οπις ηεπειμα πολλωιων εσιπι στρατοι, ΟΥ των πτωιωτων τ' εγγροι ηρωιωτων πεδδ, ΑΜ ε στρατηγς τωδ θουκνηι ανρωια, Ος ες μετ' ελλαν μωειαν, πεδδον δεξυ, Οδδω απλον δεδω ενος εχει απλω λογαρ. Pro Graia tellus quam malas leges habet, Stant inter tropæa quando victis hostibus Haudquamquam ad ipsos gloria auctores redit: Sed imperator gloriam solus refert, Mille inter vnus qui vibrans hastam, nihil Plus quam vnus efficiens celebratur magis.

Polyzenus lib. 4. stratagematum, in Philippj frat. Μιλων εδπειν εε ες δια τον λοζαν οκτωπο, η ος δια των επλων. των υδ γδ κωνοιει επι τωδ στρατωμας η α' αυτοι μενω μετιναι. Magis sibi placebat his quo-

rum verbis adeptus erat victoriam, quam que armis in suam potestatem redegerit. Horum enim pariem sibi vendicare milites existimabant: at illa ad suam vnus laudem pertinere.

AUXILIA SOCIORVM.] Vt ait Varro lib. 4. Appellatur ab auxiliis cum accesserint, qui adiuu- mento essent, alienigena. Festus: Auxilia dicuntur in bello socij Romanorum exterarum nationum, dicti ex Greco vocabulo αυξηνς, quod nos dicimus rerum crescentium auctorem.

I I. Auxilia.

CLASSES.] Festus: Classes clypeatas antiqui dixerunt, quos nunc exercitus vocamus. Item: Classis prociñctis exercitus instructus. Hinc lexilla Numæ Pompeij, quam idem refert in Opima: CVIVS AVSPICIO CLASSE PROCIÑCTA OPIMA SPOLIATA CAPIVNTVR, IOVI FERETRIO DARIER OPORTEAT, &c. Hinc & illa populi Romani in clasfibus quinque distributo militaribus, aliàs tamen pro nuali exercitu & multitudine nauium. Græcis απλεις. vtrumque potest hinc loco quadrare: posterius tamen magis ardet, quod commeatibus siue annonæ ad alendum exercitum fubficiat mentionem ad quam deuehendam clasfibus, id est, nauium multitudine necessaria. vide Vegetium lib. 3. cap. 3. de commeatu pabuli frumentique non paucadicentem.

II I. Classis clypeata.

Classis procincta.

FORTUNA SIBI VENDICAT.] Monui translationem à vindictis & iure petitorio ductam videri. de quo pro Milone 75. Non calumniam litium, non iniustis vindictis. Cæsar ipse lib. 6. Belli Gallici: Multum cum in omnibus rebus, est in re militari potest fortuna. Hinc illud est apud Vegetium axioma lib. 3. cap. 26. Aut inopinans, aut inperueniens, aut terrore melius est hostem domare, quam pralio: in quo amplius solet fortuna potestatis habere, quam virtus. Themistius orat. 9. paulò antè laudata: Δουιν οπτοι χωρις, εις ος α' πεδδεις ηων διαρωιωταις, παλειων τωδ εη επλων, της υδ εη ηων τα απλω, το δε παλειων οδδω ηη των πεδδω αυρισωποστω. ηδη γαρ παη ηη υδ' οππωι περμλιτωτη της εις νικη βωβωα εη πεδδ, &c. το τιλος αλλοκοτοι εη πιπστω, οση εη ηη α' ακαλοντοι εη ηη της αυσιου περσικουεις αμριβουον εινα ποσεν της ηηης δδδεν εη, η ηη ηη υουικε κατηρωιω το ηηαπστω. Cum duo sint tempora, in que actiones nostre diuiduntur, belli scilicet & pacis, hac quidem magna ex parte in nobis est posita, bellum vero etiam fortunam sibi vendicare cernimus. Iam enim quibusdam, qui ad obtinendam victoriam fiducia ac spei certissima nihil pratormississent, &c. minime consentaneus exitus respondit. Ita fit ut cum melioribus apparatibus consequens ac congruus accidit, dubium sit virum id fortuna munere concessum sit, an ab eius qui vicis ingenio sit ac prudentia facinus profectum. Sed preffius ad Nostrum Cornelius Nepos in Thralybu: Iure suo nonnulla ab Imperatore miles, plurima vero fortuna vendicat, seque his plus valuisse quam Ducis prudentiam, verè potest predicare. Quare non immeritò, vt auctor est Aelianus Var. hist. lib. 13. c. 43. Τιμωθος εηλε η ηηζω αιτια ειαι, Τιμωθος δ' εδπειν. εη εη ζοζαροι δε εαδω δεπτα ειπρωι αυτοι επι της εκλιαις, ειτα εδδ' της κεραιης αηρωρωτο εσπαι η ηηζω εκουσσε εις κατη τον απλων. Timotheus dicebat fortunam omnium successuum causam esse, Timotheum ipsum nullius rei, & pitores cum in tabernaculo dormientem pingebant, fortuna verò stans eius capitis imminebat, vrbes in nassum grabens. Et Nicias apud

IV. Fortuna in bello dominatur.

Timothi ficitias.

Plutarchum in eius vita, τὴ σελήτι κερπεύει, ὡς εἰ-
 κὰς εἰς οὐρανὸν αὐτὸ σπείρει ἢ διπλάσι, ἢ ἀφ' αὐτῶ ἀβί-
 οητος ταὶ τελευταί, ἀλλ' αὐ παρεχόμεν τὴ τύχη, καὶ κα-
 πέροντο εἰς τὸ δεῖον. Item Plutarchus in Politicis:
 Τιμολέων ὁ τοῦ ἐν Συκίλια καταλύου τυραννίδας, Αὐ-
 τοκράτης ἐγείρει ἰδίῳ οὐρα. *Timoleon ille qui tyranni-
 tidem ἐν Sicilia sustulit, Casus fortunam excitavit.*
 Idem in vitâ Sulla ea de re fusè dissociens est
 consulendus.

Quæ hæc vera sint, sapienter tamen monet
 Vegetius prologo libri 3. *Qui secundus optat
 eventus, dimicet arte, non casu.* Si quidem ut ha-
 bet Synesius de Regno: καὶ σπουδαίως ἠξήσῃτο ὡς

εὐτυχίας ἀρετῇ, καὶ ἔπιπονος ἤνεκατο μακαριότητι τοῦ
 ἀθροῦτος, ὡς πρὸς ἀπομιμῆσιν τοῦ τυχεῖος ἀφ' αὐτῶ ἐπιβί-
 οητος καὶ μαρτυρήσῃ. Sæpe felicitati virtus antecedit,
 & laus homines ad beatitudinis prædicationem de-
 duxit, tanquam virtutem paderet agnitis vir-
 tibus non suffragari. Menander apud Sto-
 bæum:

Ὁς πῶτον εὐφροσύνη σπουδαίως Τύχῃ.
Fortuna sociam fert opem prudentibus.

DV CIR SVM.] Forasse non ineptè quis
 rescripserit dicit sum, ut ad vindictiarum formu-
 lam alludere videatur: *Ex iure Quiritium meum
 esse aio.* de quo oratione pro Murcna.

ARGVMENTVM.

Postquam ostendit bellicas laudes non esse proprias Cæsaribus, sed milites & Fortunam in
 victoriarum societatem admitti, eiusdem clementiam victoriis anteponit, quod neque mili-
 tes, neque ipsa Fortuna quicquam sibi à clementie laude decerpant.

VII. **A**T verò huius gloriæ, C. Cæsar, quam es paulò antè adeptus, so-
 cium habes neminem: totum hoc quantumcumque est, quod cer-
 tē maximum est, totum est, inquam, tuum. nihil tibi ex ista laude Cen-
 turio, nihil Præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam
 illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna, in istius se societatem gloriæ
 non offert. tibi cedit, tuam esse totam & propriam fatetur. numquam
 enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus ad-
 mittitur.

EXPLANATIO.

AT VERØ.] Sic colligit.
*Maiores est laus tibi propria, quàm que
 cum aliis communis est.*

*Sed laus quam tot victoriis adeptus es, cum mi-
 licibus & Fortuna communis est, ea verò quam tibi,
 Marcellum in gratiam recipienti, clementia tua
 peperit, tibi propria est.*

*Ergo maior laus est clementie tuæ, quàm vi-
 ctoriarum tuarum.*

Propositio ut facilis reticeretur: assumptionis pars
 prior superiore paragrapho, posterior prælenti,
 complexio numero 4. tamen hoc affirmo, con-
 tinetur.

PAVLÒ ANTE.] Cum Mª Marcellum Se-
 natoribus & Reipub. reddidisti.

NIHIL SIBI.] Expositio oratoria, qua per
 inductionem explicatur quod prius dixerat, so-
 cium habes neminem, quod autem antè decerpit, vi-
 detur esse translatio ab iis qui flores ex alterius
 corona vellunt & detrahunt, ut flores, quos inde
 decerpserint, capiti suo in se onant.

ILLA IPSA.] Quæ maximam partem sibi
 vendicat in te militari.

NUNQUAM ENIM.] Rationem adfert cur
 fortuna sibi nihil ex clementiæ laude decerpit:
 hoc veluti syllogismo:

*Si fortuna in huius gloriæ societatem se offerret,
 temeritas cum sapientia commisceretur, & in consi-
 lium casus admisteretur.*

*Sed nunquam temeritas cum sapientia commi-
 scetur, aut in consilium casus admittitur.*

*Ergo fortuna in huius gloria societatem se non
 offert.*

Propositio subicitur, ut nota, & eo facilè intel-
 ligi potest, quod clementiæ laus ad sapientiam
 pertinet, casus & temeritas ad fortunam. Assump-
 tio & complexio expressè sunt.

ADMITTITVR.] Tanquam à Ianitore &
 Atrienſi, qui pio varietate eorum qui veniebant,
 eos solebant vel in vestibulo relinquere & ex-
 cludere, vel in atrium aut etiam in interiores
 domus partes admittere. vide Notas.

NOTÆ.

NIHIL SIBI.] Themistius περὶ τῶν ἐπιγυ-
 κητων, videtur hunc locum pice oculis ha-
 buisse. Πεὶς τί πῶτον ἀρετῶν, καὶ πῶτον ἔργων ἰκαρο-
 δίκου, ἢ νόου σοῦ καὶ μακάριον σου, καὶ ἁλῶν ἐν τῷ μά-
 λω, καὶ σοφίᾳ καὶ πῶτον ἰσομοῦς διανοητέου, ὡς σοφίᾳ καὶ
 νοητικῶν ἀρετῶν ταῦτα περὶ οὐκ ἐ δει σοὶ τὰς παραγέτας,
 δὲ τῶ ἱερῶν, ἡ δὲ καὶ κατὰ διὰ τῶν ἀρετῶν σου, καὶ ἑαυτοῦ
 ἀρετῶν καὶ βελτιώσεων ἢ γὰρ ἔστιν ἕξαισι ἕκαστα ἐπιβ-
 ῆσιν, ἀλλὰ μὲν τῶν αὐτῶν τῶ ἡ δὲ καὶ ἀφ' αὐτῶν. *Quid
 igitur spectabam? aut quodnam opus præsolubam,
 quod tuum vnius, & maximè tuum esset, nec ab ul-
 lo altero potius quàm à te profectum? aut que tan-
 dem præconia meduabar, que ad te vnum pertinere
 viderentur? ea nempe ad que promerenda, nec le-*

Clementie
 laus & tri
 bellicæ.

tecum periculi participes fuerunt : seruare autem victos ex natu tuo ac voluntate dependet. Idem in animo habuit Ammianus libro 21. extremo. sed more suo sensum obscurius expressit. Id Ephesius quoque Heraclitus asserens monet, & ab inuictibus & ignavis euentus variane fortuna, superuacuos aliquoties viros fuisse praestantes: illud verò eminere inter precipuas laudes, cum potestis in gradu velut sub iugum missa nocendis satientisque cupiditate & irascendi, in arce victoris animi tropaeum erexit gloriosum.

insignem capiti detrahunt. Horatius sacra decima lib. 1.

-nec ego illi detrabere ausim

Harentem capiti multa cum laude coronam.

Cum igitur Noster loquitur in persona obtrudatorum rei militaris, vitur verbo detrahendi: quasi dicant nihil penitus laudis Imperatoribus esse tribuendum, totamque coronam carpant atque detrahant. cum autem in sua persona loquitur, & spectat rei veritatem, non ait totam Imperatorum gloriam a militibus & fortuna carpi atque detrahi, sed quosdam veluti fusculos, ex corona decerpere atque libari. Inre autem cum de militaris gloria materia loquitur, eam coronam appellat, tum ob coronas ciuicas, obfationales, gramineas, & caeteras fortibus viris donatas, tum quod scriptores corone nomen eo sensu frequenter vsurpent. Sic Paulus Christianos suam coronam appellat: sic Phalaris epist. 40. filium Paucrolam: Euiio d' ad nōn κεραι λωv τō xπi σφετοv βεβαιε σιφασ, i tñs τōν πολέων εγώσ αξία σερτάν εουθεν. Fueris verò nobis pulchrior & conuenientior corona, si dignos parentum voto spiritus gerere compertus fueris. Septimius Florens libro de corona extremo de Michra milite: Cum iniatur in sstelao in castris verè tenebrarum, coronam interposito gladio sibi oblatam, quasi munus martyri debinc capiti suo accommodatam, monetur obuia manu capite depellere, & in humerum, si fortè, transferre dicens Michram esse coronam suam, atque exinde nunquam coronatur: id quod in signum habet approbationem sui, sicuti tentatus fuerit de sacramento, statimque creditur Michra miles si detecerit coronam, si eam in Deo suo esse dixerit. Ex hac loquendi consuetudine manauerit illud Pythagoræ Praeceptum, εταπεινωσθε τωv σπείρωv. coronam non carpere. id est, non detrahete laudibus alienis.

II. Centurio.

CENTURIO.] Varro lib. 4. de lingua Latina: Centuria qua sub vno centurione sunt: quorum centenarius iustus numerus. Vegetius lib. 2. cap. 3. Erant etiam centuriones qui singula centuria curabant: qui nunc centenarii nominantur. Eisdem vocabant, vt auctor est Polybius lib. 6. Ταξ δ' ἡγεμόνας κενταρίας & πεζιφόρους. Centuriones & ordinum duces, de appellatione etiam Festus: Centurionius autem quis nunc centurio. Sed vide dicta pro Milone 2. Lipsium, & Valtrium nostrum, vtumque commentariis illis eruditissimis de re militari, Godeschalchum Steuechium commentariis in Flauum Vegetium, & alios passim.

III. Praefectus legionis.

III. Praefectus.] Alij fuerunt Praefecti legionis, alij Praefecti castrorum, Praefecti fabrorum, de quibus Vegetius lib. 2. c. 9. 10. 11. Et quidem c. 9. Proprius autem Index erat, Praefectus legionis, habens comitium primi ordinis dignitatem, qui absente legato, tanquam vicarius ipse, potestatem maximam retinebat. Tribuni vel centuriones caeterisque milites eius praeccepta seruabant. Atque haud scio an ille fuerit, quem Praefectum annonae nominabant, nam, vt subdit: Equi vestes & annonae ad curam ipsius pertinebant, cap. 10. Erat etiam castrorum Praefectus licet inferior dignitate, occupatus tamen non mediocribus causis, ad quem castrorum positio, vallis & fossae destinatio pertinebat. cap. sequenti: Index erat proprius Praefectus fabrorum. Primum etiam decurionem Equitum, siue turmarum Praefectum vocatum inuenimus. frequentius tamen auxiliariorum duces Praefecti nuncupantur. Polybius lib. 6. κεντορ δ' εστι & ζευωνό γελιαφόρος, & στροπεύζων, & καστρα. τὸν δ' ἐπιμαχόρου οἱ Πεζιφόροι. Et habet Tribuni potestatem multae dicende, pignoris capiendi, virgus ac fustibus cadendis: idem ius est Praefectis in socios. Glossæ Philoxeni Praefectos etiam cohortis, id est, opinor, centuriones agnoscunt. omitto prudens alia praefectorum genera. nam in materia doctissimorum virorum commentariis iam pridem occupata, summa sequi fastidia verum suffecerit. nec enucleandum reor quos hoc loco Praefectos intelligat Orator: certè viti dicti Praefectos legionis in vetere Rep. non agnouerunt. de cohorte, & turma vide Milonianam 2. & laudatos Valtrium & Lipsium.

Praefectus annonae.

Praefectus castrorum.

Praefectus fabrorum.

Praefectus turmarum, &c.

Praefectus cohortium.

IV. Carpere, decerpere.

IV. DECERPIT.] Carpere & decerpere proprie de floribus dici videtur. vt in Sextiana omnes dicendi fusculos carpere & delibare. Glossæ Philoxeni. Decerpi. ἀποδέχεται, ἀποδηεί. Catullus: Idem cum tenetis carpus deslorit vngui. Horatius Sat. 3. lib. 2. de Polemone: Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas. Merito verò Noster vitur verbis, detrabere & decerpere, ad coronam spectantibus. supra nonnullos laudes bellicos detrabere ducibus dixit, id est, veluti quandam coronam carpere, & detrahere. vt C. Manilius apud Tit. Liuium lib. 38. Curram triumphalem me concondere prohibens, coronam

DOMINA FORTVNA.] Fortuna ab aliis hera, ab aliis Domina nominatur. Heram appellat Pyrrhus Ennianus apud Tullium. i. de officiis:

Vosne velit an me regnare hera, quidve ferat Sors Viriute experimatur.

Et Plautus Mercat. fc. Diuom atque. Diuom atque hominum qua spectatrix, atque hera eadem es hominibus.

Eandem secularium sortium dominam. Tertullianus appellat de pallio cap. 1. nec sanè immeritò. quia, vt auctor est Plato 4. de legibus: Θεὸς δ' παύται, & ἐστὶ Θεὸς τύχη, & χειρὸς πάντων τῶν ἀνθρώπων παύται. Deus quidem omnia, & cum Deo Fortuna, & occasio res omnes humanas gubernant. & eam ob rem, vt notat Galenus, siue quis alius auctor proptetici, & πωδάλιν ἔδοσαν ἐν θεῶν ἔχει αὐτῶν. gubernaculum in manu ei tribuerant. Menander apud Stobæum:

Πῶ τῶν τίς εἶνος ἢ τύχη εἰς τὸν Θεῶν. Fortuna cunctis vna dominatur Deis.

Demothenes de corona: οὐτὰ τῆς τύχης κέρως λῶ, ἀλλ' ἰκύνει πάντων. Neque ego Fortuna dominus eram, sed illa omnium dominatur.

NVNQVAM ENIM TEMERITAS CVM SAPIENTIA.] Agrætius: Temeritas sine consilio dicitur: audacia post consilium. Sed quid opus hoc loco grammaticis? philosophum audiamus in Menone: τὰ δ' ἀπὸ τύχης γινώσκω, & ἀπὸ ἀρετῆς ἡγεμονία γίνεται. & ἀπὸ ἀρετῆς ἡγεμονία ἐστὶ τὸ εὖ ποιεῖν, δὴ τὸ πάντα. δὴ εἰ ἀρετῆς & ὁπσιων. Quæ enim à Fortuna proueniunt, non humano ductu proueniunt. Quæ verò ad melius humano ductu dirigiuntur, diu

VI. Fortuna heraria.

Fortuna domina.

VI. Temeritas.

Coronam carpere, & detrahere.

hac sunt, vera opinio, & Scientia.

VII.
Admissio.

IN CONSILIVM CASVS ADMITTITVR.] Translatio ducta videtur à Ianicoribus qui diverso ordine amicos admittebant. Seneca 6. de Beneficiis cap. 33. *Non sunt isti amici qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admisiones digeruntur.* Alius Lampridius in Alexandro Seuero admissionales appellat huiusmodi atenienses, quorum erat amicos admittere: *Cum amicis iam familiariter vixit, ut communis esset et sepe confessus, iret & ad conuiuia eorum: aliquos autem haberet quotidianos etiam non vocatos: saluaretur verò quasi vnus de Senatoribus patente velo, admissionalibus remotis.* Fuitque illud in Imperatorum palatiis officium. Flavius Vopiscus in Aureliano: *Acholy qui magister admissonum Valeriani Principis fuit.* Seneca de Clementia: *Sallustium & Cocceios, & Dentios & totam cohortem primæ admisionis, ex aduersariorum castris conscripsit.* Hec refert Lipsius commentariis ad Tacitum libro 6. annalium. addit Suetonium Vespas. cap. 14. & Plinium libro 33. ad quos

Admissio-
les.

te remitto. Quòd autem casum in consiliis admitti negat dissentit in suo Satyrico Petronius: *Non multum oportet consilio credere, quia suam habet fortuna rationem.* Et nescio quis apud Stobæum:

Αλλ' ἔστιν ἐ' καλῶς π βουλευμένοις

Ταυτὸ υαποιν-

Peropportuna ad consultandum curia

Est casus ipse.

Nec longè abest illud Paterculi libro secundo de Varo. *Praualebant iam fata consilii, omnemque animi eius aciem presirinxerant.* Quippe ita se res habet, ut plerumque qui fortunam mutaturus est, consilia corrumpat, efficiatque, quod miserimum est, ut quod accidit, etiam merito accidisse videatur, & casus in culpam transeat.

AXIOMATA.

Humanarum rerum domina fortuna.

Fortuna in gloriæ clementiâ partæ societatem se non offert.

N inquam temeritas com sapientia commisceatur, nec in consilium casus admittitur.

ARGVMENTVM.

Redit ad res à Casare gestas, ut earum comparatione virtutem eius & clementiam, quæ M. Marcello ignouit, magis exaggeret.

VIII.

DOMVISTI gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: sed tamen ea vicisti, quæ & naturam, & conditionem, ut vinci possent, habebant. nulla est enim tanta vis, quæ non ferro ac viribus debilitari, frangique possit. verùm animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modò extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem; hæc qui faciat, non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico.

EXPLANATIO.

DOMVISTI GENTES.] Subiugasti, & inlitar equorum iniecto freno domuisti, Gallos, Germanos, Britannos, Ponticos, Ægyptios, Lusitanos: ut taceam Mauros & alias gentes, quæ bello ciuili se Pompeianis adiunxerant.

IMMANITATE BARBARAS.] Non solum immani corporum magnitudine terribiles, sed etiam animo, & moribus tam immanes, ut etiam humanas victimas immolarent.

MULTITUDINE INNUMERABILES.] Adèb vt in totis Galliis quadringentos populos domueris, & vndecies centena & nonaginta duo millia hominum occideris, præter belli ciuilis strages.

LOCIS INFINITAS.] Vt non solum Europam, Asiam. Africam domueris, aut Rhenum transfessus fueris, sed etiam in Oceano Britanniam hæctenus Romanis incognitam, & pendè inauisita, quasi nouum terrarum orbem inueneris.

ABUNDANTES.] Gallos præsertim, & Alexandrinos qui cæteras gentes omnium rerum abundantia superabant.

SED TAMEN.] Videtur sic argumentari.

Fortior est qui se quàm qui fortissima vicis Mænia.

Sed Marcello ignoscens te ipsum vicisti.

Ergo fortior tunc fuisti, quàm cum fortissimas gentes & mænia superasti.

TANTA VIS.] In vulgatis legitur, *Tanta vis, tanta copia.* Stultus duas posteriores voces post Fr. Modium epist. 131. Extritibus, ut ait, codicibus manu exaratis.

VERVM.] Diuina quædam res est, & omni gloria militari diuiniore, animum suum vincere, sibi que ipsi tantum imperare, ut aduersarius venia tribuatur.

ADVERSARIVM.] Verbi lenitate Marcelli acerbicatem, & Cæsaris offensionem emollit. Est enim, si proprie loquamur, hostis in bello & armis, inimicus in pace & togâ, aduersarius in iudiciis, & foro. minus autem est esse aduersarium quàm inimicum. nam verbi causa, in omnibus penè iudiciis & litibus alicuius momenti aduersarius Ciceronis fuit Hortensius, inimicus verò nunquam. Ideo Noster addit *nobilitate, ingenio, virtute præstantem*, quasi non odus inter se Cæsar & Marcellus, sed quâdam æmulatione ob nobilitatis, ingenij, & virtutis similitudinem dissidentem.

HÆC QUI FACIAT.] ἠ' ἀκαλόγητος, siue oratio non coherent, eam dicere debuisset. *animus vincere, &c.* diuina quadam res est: dixit *animum vincere, &c.* haec qui faciat. sed haec ἀκαλόγητος, magnis vitis interdum permittitur.

NOTÆ.

DOMVS IT.] Translatum ab equorum dormitoribus, vt 12. Æneidos.

Ni frenum accipere, ac victi parere fatentur.

Et libro 1.

In utraque dedit gentes frenare superbas.

Frenare est manifestare, domare, mitigare. Prudentius lib. o postiorum in Symmachum:

*Immanes quondam populi feritate subacta
Edomiti iam triste fremant, iterumque ferinos
In mores redeant, atque ad sua priscarecurrant.*

Idem in Laurentio:

*Reges superbos vicerat,
Populisque frenis presserat,
Nunc monstruosis dolis
Imponis imperij iugum.
Hæc sola deerat gloria
Vrbis togata insignibus
Feritate capta gentium,
Domaræ ut spiritum Ionem.*

Horatius:

*Indomitam audent
Refrenare licentiam.*

Nec absumile est illud Æschyli Agamemnoæ.

*Τὸνδ᾽ Ἴα ἰα μείζων Ἰφιτίαν
Αναξ᾽ Ἀπ᾽ ἑδνῶν.
Regnator istud Illo immittens iugum
Generatus Atreo.*

Et in fine:

*--- τὸ δὲ μὴ πικρῶς
Ζεῖξω βαρεῖας οὐκ μὴ σεσηπότερον
Κεῖθ᾽ οὐ πάλιν. ἀλλ᾽ ὁ δισσίδι: κατὰ
λίμιν βαρύνει μάχαιάν τε ὀπ᾽ ἰεταί.*

vertit Interpretes,

*- verum minus morigerum
Haud subiungam grauius, quemadmodum su-
niferum
Lasciuientem pullum. Sed morsosa & irata
Fames domestica mollem & delicatum visitabit,
Martialis lib. 6. ep. 76.*

Grande iugum domita Dacis cervice recepit.

IMMANITAS.] Vel ob corporis magnitudinem, vel ob animi ferocitatem. Festus: *immanis, magnus vel ferus.* magnus vt 6. Æneidos.

- poluitorque immania templa.
Vatro libro 5. de lingua Lat. Immanis verborum accedit numerus. & alij passim. ferus siue non bonus. Macrobius 1. Saturnal. *Lanuvij manè pro bono dicunt: sicut apud nos quoque contrarium est immane, vt immanis bellum, &c.* Accius apud Marcellum: *Prima ex immani vitium ad mansuetum applicans.* Item: *Phrygiam minorem esse immanem Græciam.* Cicero 1. de Inuentione. *Ex feris atque immanibus, mites reddidit & mansuetos.* quid autem esset illa immanitas supercioribus verbis ostenderit.

Gallorū magnitudo.

Vtroque sensu Galli dici potuerunt immanes. nam & corporis magnitudo passim ab auctoribus celebratur, & motum immanitas. de magnitudine corporis, vt 1. cæcilius omittam Strabo lib. 4. *Τὸν δὲ βίαι πρὸς ἡμᾶς τὸ σωμάτων ἐπὶ μεγαλύτεν ἔστι τὸ δὲ*

το πλάθει. Vt in eis partim ex corporis magnitudine, partim ex hominum multitudine. Ammianus lib. 15. *Celsioris stature & candidi penè Galli sunt omnes & tutili, luminumque toruitate terribiles, &c.* Pausanias Phocicis. *εἰσὶ δὲ ἄλλοι οἱ ἐν τῇ ἡμετέρῃ πατρὶς, ὡς καλεῖται ἡμᾶς τὸν ἄφροντα.* Gallicæ ceteros mortales longè proceritate corporis antecellunt.

De motum immanitate Mela, Liiuius, Tullius, & alij passim. de Gallis illud è Strabone successerit: *Πεσοσι δὲ τῆ διανοια, ἢ τὸ βραχυρον, ἢ τὸ ἑλευστο, ὁ τοῖς ἀποσβόεσι ἔδ. ἐαν πινακαλιθεὶ σπείρον, τὸ ἴσπὸ ἑμάρις ἀπότος πὺς κροσσὸς τ πολυμάχῳ ἔπαπται ἕν τ᾽ ἀναχθῶν τ ἑσπῶν, καὶ αὐτῶν τ προσαπὸ κλιθεῖν ἕσπῶν τοῖς ἀποσπυλαῖσι.* Inest verò animis barbaries quedam, & immanitas, qualis ad Septentriones possitis genibus inesse consuevit, vt excedentes è pralio cernicibus equorum, hostium capita suspendant, eaque domum delata, vt sint spectaculo, postibus assignat. Sic Boij, cum Posthumium cum duabus legionibus oppressissent, **Caput ducis,** verba sunt Liiij dec. 3. lib. 3. **Præcisum Boij ouantes, templo quod sanctissimum est apud eos, intulere: purgato inde capite, vt mos iis est caluarium auro celarene. à lque sacrum vas iis erat,** quo solemnibus libarent: **postulumque idem sacerdoti esset, ac templi antistrubus.** Strabo ibidem: *Τὰς δὲ τῶν ἐσθλοῶν κροθῆας καὶ οὐκ ἑτῶν δεικ. οἱ τῶν βῆσι, ἢ οἱ δὲ σπῆσι ἰσπῶν τει ἰσπῶν ἀπολυσεωὶ ἑξυλῶ.* Illastrum autem virorum capita cedrinis condientes odoribus, peregrinis ostentabant, nec equali auri pondere redimi sustinebant. Subdit de humanis apud Gallos sacrificiis. Immanes etiam dicuntur qui victu ferino vitam agitant. Tales fuisse Gallos multa carne vescentes tradit Pofidonius Stoeicus apud Athenæum libro quarto: *Πεσοσίεου τὸ πύπτα ἔσθδης, λευκῶδης δὲ τῶν κροθ. ἀνετίεας αἰσῶν τῶν ἐλα μῶλῃ, ἢ ἀποδύκωντι.* **Eas carnes ort admoneunt mundè quidem, sed more leonino utraq; manu tollentes, & mordentes.** Quales fuisse Germanos à Cælare deuictos auctor est Appianus in Celticis: *Καὶ πρὸς οὖαισι ἕσπον Σαλατ. ἢ τῶν ἔχωντ μὲν πᾶ ἀπειᾶ πρὸν, ἢ ἐπαρσι βύλων.* **Ei frigus perinde ac calorem ferebant, & in penuria feno vescebantur, & equi ligno.** De Britannis, ad quos etiam Cæsar cum mille, vt auctor est Athenæus, nauium classe penetrarat, **Bunduica Britannorum Regina,** apud Xiphilinum ex Dione, *ἵκον δὲ δὴ πῶσ δὲ πᾶ αὐτῆ ἢ βίβλα σῆ τῶν ἑσπ, πῆ δὲ χρωδῆ, ἕσπῶν, πῶ δὲ ἕσπῶν, οἷον, πῶ δὲ δὲ ἑσπ οἷα.* **Nobis omnis quidem herba & radix cibis est, omnis succus, oleum, omnis aqua, vinum, omnis arbor, domus, uide & illa Romanos negabat viros esse dicendis:** *Ἀφρόντιος ὕδρα δὲ πρὸ δὲ λευκῶδης, ἕσπῶν πρὸ δὲ ἰδιῶν τῶν οἷον ἕσπῶν πῶν πῶν τῶν, μῶν ἀλεφῶδης, καὶ αὐκῶν καί μῶν οἷον.* **Aqua calida lauantes, conditis cibis vescentes, merum bibentes, vnguentis delibutos, molliorem cubantes.** Quia nimium hæc erant à Britannorum moribus aliena. Quod ad motum immanitatem & feritatem spectat exemplo fuerint quæ ibidem referuntur. *Τὰς γυναῖκας τῶν ἐναπρῆσι τῶν Ρομαίων*) γυναῖκες ἐκείνας ἢ τῶν τῆ ἰσπῶν ἀπὸν πῶν πῶν, ἢ τῶν οἷον σπῶν ἀποσβῆσπῶν, οἷον οἷς ἢ ἕσπῶν οἷον αὐτῶν οἷον πῶ, ἢ μῶν πῶν πῶν οἷον ἕσπῶν δὴ πῶν τῶν πῶν οἷον κτ᾽ οἷον ἀπῶν ἑσπ.

Mulieres Romanorum pulcherrimas nudas suspenderunt, mammæ amputatas, ipsarum otibus assignant. vt comedentes siss viderent: & postea palis acutis per totum corpus secundum longitudinem transfixerunt. hæc ille. **Nunc mirari libet Christiana religio quantum**
E e iij

Gallorum feritas.

quibusque volentibus fas esset ingredi, epulisque frui comparatis, & continuo subministratis.

ANIMVM.] Animus hoc loco idem atque animus. Græcis. Interpres Aristophanus in illum Ranarum versiculum,

Καὶ μὲν σέβει ἰσχυρὰ πλεῖστα θυμῷ καὶ κέρει.
Et non ad iram visera incendat dolor.

Θ υἱὸς γὰρ ἔστι, inquit, ζῆσιν τῷ πνεύματι καρδίας αἰματός ἐστι ὄρεϊν ἀπληρώτως κινηθῆναι, ἢ ὄρεϊν ἀσφραγῆσαι, κατὰ τὸ ὄρεϊν ἀσφραγῆσαι, καὶ αὐτὸ ὄρεϊν εἶναι παλαιῶσι ἀπὸ πνεύματος, γὰρ αὐτὸ ὄρεϊν ἀσφραγῆσαι, ὄρεϊν δ' ἐπιθυμία πνεύματος τὸ ἀδικητικὸν φθώματος, ἢ ἄπειρα καὶ ἀσφραγῆσαι τὸ ἀληθινῶς. Ὁ μῦθος est sanguinis circa cor bullit ito ex vindictæ cupiditate permotus, ira incipiens: κατὰ est ira vindictæ tempus observans, melius ira in veritatem reposita, γὰρ αὐτὸ ἰσχυρῶς, ira verò & desiderium vindictæ, & ultionis in eum qui videtur iniuriam intulisse, aut tristitia cum opinione contemptus.

VII. VINCEBÆ.] Vide infra n. de iracundia mox dicitur.

VIII. ADVERSARIVM.] Hostem. ita Æschylus initio Agamemnonis.

Δέσποιν' ἴδ' ἔπεσ' ἐπὶ Πριάμου Μίγας ἀπ' ἡλίου Μυθῆκος ἀείξ' ἠδ' Ἀργείωνος, &c.
Στόλο' ἀείξ' ἄλλοις ἄλλοις
Της δ' ἀπὸ χροῶτος Ἥσαρ.

Iam decimus annus hic est, cum Priami magnus adversarius Menelaus Rex, & Agamemnon classem Argivorum mille navium ab hac regione duxerunt. vbi Interpres, ἀπὸ πνεύματος τὸ ἰσχυρῶς, ἀπὸ πνεύματος τὸ ἰσχυρῶς. Adversarius pro inimico, mallem dixisset, hoste à contentionibus qua in libris originibus.

IX. SIMILITVM DEO IVDICO.] Pro Ligario. 38. Homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quam salute hominibus danda, nihil habet nec fortuna tua minus quam vt possis: nec natura sua melius, quam vt velis conservare quampulcherrimos. Plinius libro 2. cap. 7 Deus est mortalibus iuuare mortalem. M. Antoninus Philosophus epist. ad Faustinam apud Vulcatium Gallicanum in Audio Cassio. Non enim quicquam est quod Imperatorem Romanum melius commendat, gentibus quam clementia. Hec Casarem Deum fecit: hac Augustum consecravit: hac patrem tuum in primis Py nomine ornavit. Themistius in Philadelphus: Οὐδέποτε ὁ κενὸς ἀλάστος, καὶ ἐπ' ὀλίγοις, τὸ φῶς δ' ἀπαραχρῆστος, καὶ ἐπ' ἀπαιτοῖς, καὶ ἐπὶ σέβει τὸ δῶρον ὁμοιωθῆναι, τὸ σέβει ἀσφραγῆσαι τοῦ εὐδαιμονίου ἐπιγυμνασίου. Videtur vt fulmen verò videtur & in paucos: lux autem undaqueque & in omnes emanat. non licet ergo iis qui benevolentiam erga homines contempserunt, similitudinem cum Deo habere. Item: Μόνος δ' ὀκείνο ἐξῆτος ἀπ' ἡρώτος εἰ, οὐδέποτε, ἐπ' ἕκαστος ἔχειν, καὶ ἐπ' ἕκαστον ὀκείνο ὁμοιωθῆναι ἀσφραγῆσαι. καὶ τὸ πνεύματι ἔστι, καὶ ἐπ' ἕκαστον ὀκείνο ὁμοιωθῆναι. καὶ οὐχ ὅσον ἄλλοις ἐπιπληθύνοντες καὶ ἀσφραγῆσαι φιλανθρωπίαι. ἀδὲ ἢ ἐπ' ἕκαστον. Τεῖχος ὄντων, οἷοι οὗτος διαφέροντος ὄντων, ἀπὸ πνεύματος πνεύματος, καὶ οὐχ ὅσον ἄλλοις ἐπιπληθύνοντες καὶ ἀσφραγῆσαι φιλανθρωπίαι. ἀδὲ ἢ ἐπ' ἕκαστον. Τεῖχος ὄντων, οἷοι οὗτος διαφέροντος ὄντων, ἀπὸ πνεύματος πνεύματος, καὶ οὐχ ὅσον ἄλλοις ἐπιπληθύνοντες καὶ ἀσφραγῆσαι φιλανθρωπίαι.

Similitvm deo iudico. Pro Ligario. 38. Homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quam salute hominibus danda, nihil habet nec fortuna tua minus quam vt possis: nec natura sua melius, quam vt velis conservare quampulcherrimos. Plinius libro 2. cap. 7 Deus est mortalibus iuuare mortalem. M. Antoninus Philosophus epist. ad Faustinam apud Vulcatium Gallicanum in Audio Cassio. Non enim quicquam est quod Imperatorem Romanum melius commendat, gentibus quam clementia. Hec Casarem Deum fecit: hac Augustum consecravit: hac patrem tuum in primis Py nomine ornavit. Themistius in Philadelphus: Οὐδέποτε ὁ κενὸς ἀλάστος, καὶ ἐπ' ὀλίγοις, τὸ φῶς δ' ἀπαραχρῆστος, καὶ ἐπ' ἀπαιτοῖς, καὶ ἐπὶ σέβει τὸ δῶρον ὁμοιωθῆναι, τὸ σέβει ἀσφραγῆσαι τοῦ εὐδαιμονίου ἐπιγυμνασίου. Videtur vt fulmen verò videtur & in paucos: lux autem undaqueque & in omnes emanat. non licet ergo iis qui benevolentiam erga homines contempserunt, similitudinem cum Deo habere. Item: Μόνος δ' ὀκείνο ἐξῆτος ἀπ' ἡρώτος εἰ, οὐδέποτε, ἐπ' ἕκαστος ἔχειν, καὶ ἐπ' ἕκαστον ὀκείνο ὁμοιωθῆναι ἀσφραγῆσαι. καὶ τὸ πνεύματι ἔστι, καὶ ἐπ' ἕκαστον ὀκείνο ὁμοιωθῆναι. καὶ οὐχ ὅσον ἄλλοις ἐπιπληθύνοντες καὶ ἀσφραγῆσαι φιλανθρωπίαι. ἀδὲ ἢ ἐπ' ἕκαστον. Τεῖχος ὄντων, οἷοι οὗτος διαφέροντος ὄντων, ἀπὸ πνεύματος πνεύματος, καὶ οὐχ ὅσον ἄλλοις ἐπιπληθύνοντες καὶ ἀσφραγῆσαι φιλανθρωπίαι.

quam nefas est aliter verò predicari, quam antegressi humanitate. sic verò animaduerie. Cum tris sint qua in Deo eximia extant, aeterna vita, praesentia potentia, beneficentia erga homines, sine vllis intermissione. hoc tantum verò quòd postremo loco dictum est, Rex ad similitudinem cum Deo pertinere potest. Synepus de Regno: οὗτος δὲ αὐτὸν ἴσχυρὸν ἐστὶν τοῦτο ὅτι καὶ ἀσφραγῆσαι τὸν δῶρον ὁμοιωθῆναι, τὸ σέβει ἀσφραγῆσαι τοῦ εὐδαιμονίου ἐπιγυμνασίου. Videtur vt fulmen verò videtur & in paucos: lux autem undaqueque & in omnes emanat. non licet ergo iis qui benevolentiam erga homines contempserunt, similitudinem cum Deo habere. Item: Μόνος δ' ὀκείνο ἐξῆτος ἀπ' ἡρώτος εἰ, οὐδέποτε, ἐπ' ἕκαστος ἔχειν, καὶ ἐπ' ἕκαστον ὀκείνο ὁμοιωθῆναι ἀσφραγῆσαι. καὶ τὸ πνεύματι ἔστι, καὶ ἐπ' ἕκαστον ὀκείνο ὁμοιωθῆναι. καὶ οὐχ ὅσον ἄλλοις ἐπιπληθύνοντες καὶ ἀσφραγῆσαι φιλανθρωπίαι. ἀδὲ ἢ ἐπ' ἕκαστον. Τεῖχος ὄντων, οἷοι οὗτος διαφέροντος ὄντων, ἀπὸ πνεύματος πνεύματος, καὶ οὐχ ὅσον ἄλλοις ἐπιπληθύνοντες καὶ ἀσφραγῆσαι φιλανθρωπίαι.

▼ I. Anianus.
Duo. ὄρεϊν κατὰ γὰρ.

Dei vera imitatio.

Clementia diuinū quiddam.

Pergit in comparatione virtutis militaris : & clementie laudem tum ab iracundia , tum à victorie natura & conditione demonstrat.

IX. **I**TAQVE, C. Cæsar, bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem, non solum nostris, sed penè omnium gentium litteris, atque linguis, neque vlla vsquam ætas de tuis laudibus conticescet. Sed tamen eiusmodi res, nescio quomodo, etiam dum audiuntur, aut dum leguntur, obstrepi clamore mitum videntur, & tubarum sono. At verò cum aliquid clementer, mansuetè, iustè, moderatè, sapienter factum, in iracundia præsertim, quæ est inimica consilio, & in victoria, quæ naturâ insolens & superba est, aut audimus, aut legimus, quo studio incendimur, non modò in gestis rebus, sed etiam in fictis? vt eos sæpe quos nunquam vidimus, diligamus.

EXPLANATIO.

ITAQVE.] Gloria militaris, quam adeptus es tot bellorum & civilium, & externorum victoriis celebrabitur, non solum ab oratoribus historicis & Poëtis Latinis, sed etiam à Græcis & Barbaris: neque de tuis laudibus vlla vquam obmutescet vetustas. Quidam critici legere malunt *linguis atque litteris*, quam *litteris atque linguis*, quòd is ordo verborum magis ipsorum auribus arrideat. nihil mutò.

SED TAMEN.] Tamen laus illa militaris, quia non propria imperatoris, sed militibus communis est, etiam dum auditur, ab Oratoribus celebrata, aut legitur in Poëtis & historicis, non perfectè & integ:è intelligitur, quasi oratori dicenti, aut lectori poemata & historias recitanti, militum clamor, & tubarum clangor obstreperet, & auditionem impediret.

AT VERO.] Clementiæ laudes ab iracundia nature, sic exaggerat.

Magnum quiddam est, & summopere laudandum, rem inimicam rationi, consilio & ratione moderari.

Sed iracundia est inimica rationi.

Ergo magnum quiddam & summopere laudandum iracundiam moderari.

Subiungit:

Clementia iracundiam moderatur.

Ergo, &c.

Eodem modo colligit à natura victoria.

Magnum est sibi moderari in re qua natura est insolens & superba.

Sed victoria natura est insolens & superba.

Ergo magnum est sibi in victoria moderari.

Tantumque abest, vt clementiæ laudibus obstreparur, vt potius omnes faucant & incendiantur, non solum in veis laudibus, sed etiam in fictis & fabulosis.

* N O T Æ.

I. **O**MNIV GENTIUM.] Hieronymus epist. 8. tom. i. ad Demetriadem de virginitate seruanda: *Omniumque gentium litteris atque linguis in Ecclesijs Agnes vita laudata est.* in Miloniana 98. *De me, inquit, semper populum*

Romanus, semper omnes gentes loquentur, nulla vquam obmutescet vetustas. vide Notas.

OBSTREPI CLAMORE.] Propè abest vt huc traham illud Lyrici 2. *carminum, Odei.*

Iam nunc minaci murmure conuulsim

Perstringis aures, iam litui strepunt:

Iam sulgor armorum fugaces

Terret equos, equitumque vultus.

Audire magnos iam videor auces

Non indecore puluere sordidas &c.

in historia bellorum civilium scripta ab Asinio Pollione. Petronius de bello ciuili.

Iam si agor armorum trepidantes personat aures. Valerius lib. 8. cap. 15. *Iam qua in Cn. Pompeium, & ampla & noua coniecta sunt, hinc assensione, amoris, illinc fremitu inuidia litterarum monumentis obstrepuntur.*

IUSTITIA.] Mirum videri possit cur Martelli restituito, siue condonatio iniuriæ, iustitiæ tribuatur. cum magister ipsius Plato in Critone multis confirmet iniustum esse referre iniuriam, & tandem ita concludat. *Οὐτ' ἀεὶ ἀπαιδεῖται: Νῆ, οὐτ' ἔχρησται πείνη ἐν δόξῃ ἀδράστῳ. οὐδ' αἰ ἐποικῶ παρρησῶ ἀπαιδῶ. Neque igitur vicissim iniuriam referre oportet, neque nullè facere cuiquam mortaliem, quodcumque damnum ab ipsis acceperit. Ratio est. ἐπιβή γὰρ οὐδ' αὐτὸς δὲ ἀδικεῖν. quandoquidem nullo pacto iniuste faciendum est. Maximus Tyrus Platoniorum, vt mihi saltem videtur, discretissimus orationem habet, *mei τοῦ εἰς τὴν ἀδικίαν οὐκ ἀπαιδεῖται, ἀν referenda sit iniuria.* Vbi tum alia multa habet, tum illud pulcherrimum. *ἐπιβή γὰρ ἐπὶ ἀδικίας ποῦς ἀδικίας ἐπιβήσῃ δ' ὁ πικρὸς τοῦ ποῦ παρρησῶ πῆ ἀδικῶτες, ὁ γὰρ ὅσ' ἀμαθίας ἐπὶ τὸ ἀδικεῖν ἐνδῶν ἔχει τὴν δίκην ἐκ τοῦ ποῦ. ὁ δ' ἰμπερίῳ ποῦ ἐπιβήσῃ ἐκ τοῦ ἐμοῦ τὸ ἀδικεῖν, ἀδικεῖται ἀδικία τὸ ἐπιβήσῃ. Si quis est iniustus ad iniustitiam excessus, qui vltiscitur, eo qui prior fecit iniuriam est iniustus. Ille enim ex ignoracione ad iniuriam progressus, delicti sui primum in infamia habet: at qui iniuriam reddit, cum ex simili iniustitiam acceperit, illius infamiam in se deriuat.**

IRACUNDIA.] Plutarchus opusculo *περὶ ἀδίκων ἀρετῆς* explicat quid sit iracundia his verbis, *Τεῖα ταῦτ' ὄφρα περὶ τῶν ἀδικῶν ἐπιβήσῃ, διώσῃ, πάθος, ἔστιν. ἢ μὲν οὐκ ἀδικεῖται ἀπὸ τοῦ ἀδικεῖν, οἷον ἐργασίας, ἀδικημάτων, διαβάλλουτος, τὸ δὲ πάθος ἀδικίας περὶ*

11.

111. Iniustum est referre iniuriam.

14.

ἢ τὴν τῆς δουλείας, εἰς ὅσον, ἀνάσσει, ἀδύς, ὄρατος. ἢ ὅ
ἐξείς ἰσχύς ἐξ ἡραπαύου, τῆς περὶ τὸ ἀλεγεινὸν δουλείας
ἔστις ἡσυχία, ἡσυχία δὲ αὐτοῦ, ἀπὲρ δ' αὐτὸς κληθεὶς
ἔσθ' ἡ δόξα περὶ βασιλείῃ τὸ πάθος. *Tria hæc di-
cunt inesse animæ, potentiam, passionem, habitum.*
potentia est velut principium & materia passionis,
veluti iracundia, verecundia, audacia. Passio verò
motus quidam est potentie, ut ira, audacia, pudor,
habitus verò vis & preparatio quadam potentie in
parte hominis rationis experte, è consuetudine pro-
genita malitia quidem si male, virtus verò si bene
magisterio rationis passio gubernetur. Scio me non
vsquequaque sensum attingisse, sed hic propriè lo-
qui non patitur.

-- patrij sermonis egestas.

V
Ira habet ali-
quid rationis.

INIMICA CONSILIO.] Eam tamen philo-
sophus libro 7. Ethic. Nicomach. cap. 6. testa-
torum aliquid habere rationis. Εἰς τὴν οὖν ἀκούειν
ἢ τὴν τῆς δόξης, περὶ τὸν δὲ ἐκαστὸν οὖν τῶν δια-
κότων, εἰ περὶ ἀκούσει παρὰ τὸ λεγόμενον, ἐκδύσει, ἢ δ'
ἀποστρέψει τῆς ἀρετῆς, ἢ ὅτι οὐκ ἔστιν ἀβλαβὴς, εἰ
εἴλω, ἢ μὴ οὐκ ἔστιν, ἀλακτοῦσι. ὅπως ὁ θυμὸς διὰ
δυσκοιῆτις ἢ τῶν ὀντα ὄρατ' ἀπὲρ τῶν ἡμεῶν. *Vide-
tur quidem ira rationem audire, sed perperam au-
dire. quemadmodum serus celeres, qui priusquam
totum quod dicunt audierint, excurrunt; deinde
in executione peccant, aut canes, qui priusquam
considerauerint, sint amici necne, quidquid insonne-
rit, allitrant. Ita ira præ calore & celeritate cum
imperio vixit ad expectandam ultionem.*

VI
Victoria in-
solens.

VICTORIA QUÆ NATURA INSO-
LENS EST ET SUPERBA.] Valerius lib. 5.
in fine capituli primi. *victoria insolentissimos spiri-
tus appellat. Talis fuit Brenna victoris insolentia,
cùm Romanis mille pondo auri fe redimētibus,
vt auctor Lilius libro 5. Additus ab insolente Gal-
lo ponderi gladius, aud. itaque intoleranda Romanis
vox. VÆ VICTIUS esse. Talis vt refert Sotimus
lib. 5. Alarici Roman obsidentis, qui ἰπιδὸς εἰς τὸν
περὶ τῆς εἰρήνης ἐλλυδάσει λόγους, ἐρχοῦτο ἰνικιστὶ ἐπὶ-
κίνα πάντος ἀλαζονίᾳ βαρβαρικῆς. εἴλετο δὲ ἢ ἄλλως
ἀποστρέψει τῆς πελορίας εἰ μὴ τὸν χρυσὸν ἀπαιτῆ εἶναι
ἢ πάλιν ἔχει, ἢ τὸν ἀγρὸν λαβῶν. αὐτῆς τῶν οὖν ὅσα ἐπὶ
ἐπιπλοῦς ἴσχει κ' τῶν πόνων, ἢ εἰ τὸν βαρβαρίους ἐ-
κίνας εἰπόντος ὅ τῶν ἀπὸ τῶν οὖν, εἰ τῶν λαβῶν
τῆς λαπῆς εἰ τῶν οὖν τῶν πάλιν ἡραπαύουσι; ἢ τῶν ἡ-
ραπῶν ἀπαιτῆτο. *Poliquam in sermones de pace in-**

eunda venerunt, verbis vsus est que omnem barba-
ricam insolentiam superarent. Dicebas enim se
prius ab obsidione non destitutum, quam omne an-
rum & argentum, quod in urbe erat, accepisset. Ad
hæc quidquid in supellectile totius urbis esset inuen-
tum, & præterea serui barbari. Dicenti verò è le-
gatis uni, si hæc acceperis, quid civitati relinques?
animas respondit. Talis insolentia Sexti Pompeij
victoris cum Augustus vna ætate bis fecisset
naufragium, vt auctor est Dio libro 48. verba
sunt Appiani 5. ciuilium: φεπὶ δ' αὐτῶν ἔσθ' ἡ δ'
χρυσουδῶν, ἢ τῶν πῶν τῶν αὐτοκράτορις χλαμύ-
δε ἐκ κοινῆς ἐς κοινῆς ματαγ' ἀπὸ ἰσσοιούδῶν ἢ ἔξ
τῶν Πλακιδῶν. *Tradunt cum his victoribus insolentem
solemne imperatoribus paludamentum puni-
ci coloris in cæruleum mutasse, tanquam à Ne-
prio fuisse in filium adoptatum. Quam immodè
nostri Cæsaris in victoria Pharsalica insepultos
ciues relinquentis insolentiam grauitur infecta-
tur. Lucanus lib. 7.*

Ac ne laia furens scelerum spectacula perdat
Invidet igitè rogi miseris, caligine nocenti
Ingerit Emathiam, non illum Pannus humator
Consulis, & Lybicâ successa lampade Camma
Compellant, hominum ritus vt serues in hostes,
Sed meminit nondum satiata cadibus ira
Cines esse suos, &c.

Præclarè Plato i. de legibus: Παιδεία δὲ αὐτῶν ἰσχύς
ἢ ἰσχύς, ἢ ἢ εἰσὶ ἀπιδυδῶν. πολλοὶ δὲ ὑβριστῆρες
διὰ πάλιν ἰσχύς ἡμιδῶν, μάλιστα ἀλλοῦν ἡμιδῶν δὲ
ὑβρίσιν ἀπιδυδῶν, ἢ παιδεία δὲ οὐδὲ πῶποτε ἡμιδῶν
Καθ' ἡμῶν ἡμιδῶν ἀπιδυδῶν πολλὰ δὲ τοιαῦτα ἡμιδῶν
ἡμιδῶν τῶν ἢ ἡμιδῶν Bona igitur & modesta institutio
parit victoriam, victoria verò interdum insolentiam.
Multi enim insolentiores ob victorias belli-
cis effecti, propter insolentiam in calamitates in-
numeras inciderunt. Et institutio quidem nunquam
facta est Cadmia (vnius diei) victorie verò multe
huiusmodi hominibus & hæc tunc contigerunt, & in
posteriorum contingunt.

AXIOMATA.

Iracundia est inimica consilio:
Victoria naturâ insolens est & superba;
Frequentè euenit vt eos, quos nunquam vidimus, di-
ligamus.

ARGVMENTVM.

Cæsari gratulatur, eumque summis omnium studiis prosequendum ait, tum quod nobilissi-
mam Marcellorum familiam ab interitu vindicavit, tum quod reliquos omnes ad bene de re-
cuperanda pristina dignitate & libertate sperandum exerexit.

TE verò, quem præsentem intuemur, cuius mentem, sensusque, & X.
Tos cernimus, vt quidquid belli fortuna reliquum Reipub. fecerit,
id esse saluum velis, quibus laudibus efferemus? quibus studiis prosequemur?
qua beneuolentia complectemur? parietes medijs fidius, C. Cæs-
sar, vt mihi videtur, huius curiæ tibi gratias agere gestiunt, quòd breui
tempore futura sit illa auctoritas in his maiorum suorum, & suis sedi-
bus. Equidem cùm C. Marcelli, viri optimi, & commemorabili pietate,
ac virtute præditi, lachrymas modò vobiscum viderem, omnium Marcellorum
meum pectus memoria effodit. quibus tu etiam mortuus, M. Mar-

cello conferuato, dignitatem suam reddidisti, nobilissimamque familiam, iam ad paucos redactam pænè ab interitu vindicasti.

EXPLANATIO.

TE VERÒ.] Multò magis eum amare debemus, cuius præsentis clementiam experimur, quàm eorum quorum in historiis vel fabulis clementia celebratur.

Sed eos multùm amamus, quorum in historiis vel fabulis clementia celebratur.

Ergo te, cuius præsentis clementiam experimur, multò magis amare debemus.

Propositiõ subiectetur: assumptio superiore paragrapho, conclusio præsentis continetur.

CVIVS MENTEM.] Qui tam certis argumentis ostendis te illorum salutis & incolumitati consulere qui superferuerunt è strage bellorum ciuiliũ, vt tuam illam mentem & voluntatem, non argumentis & rationibus colligete, sed ipsis, vt ita dicam, corporis oculis intueri videamur.

SENSVS QVE ET OS.] Lege sensusque eos, id est tales.

QVIBVS LAVDIBVS EFFEREMVS.] Vereor vt his verbis Cæarem obliquè carpat. duplici enim sensu potest intelligi, nam & qui laudantur, laudius efferi dicuntur: & qui præeuntibus Præcificis mortuorum laudes cantantibus, ad sepulcrum efferuntur. Sic aliquot pòst annis, post obitum Hirtij & Panfæ consulum, Cicero, *in isto amore. Pompeianarum partium Casijem Octauium laudandum & tollendum censibat; cùm aliud diceret, aliud intelligis vellet* verba sunt Vellej. & sanè multa noua & inusitata honoris prætextu, nec tam per adulationem quàm ad Cæsaris fugillationem decreta fuisse narrat Dio libro 44. sicut & illud ambiguum est quibus studij prosequemur? nam & qui Cæsarem odio prosequerantur, id studio Pompeianarum partium tacebant, ne tamè Cæsaris animum offenderat, addit citra amphilogiam, *qua beneuolentia complectemur?*

PARIE TES.] Ab effectis clementiam Cæsaris laudat, per prosopopœiam ipsius curiæ Cæsari gratias agere gentiitis: Tanta, inquit, tuæ humanitatis lux oborta est, tanta recuperandæ libertatis spes affulsit, vt parietes huius curiæ tibi gratias agere gestiant, quòd per tuam clementiam, & hæ sedes breui tempore suam obtenturæ sint pristinam dignitatem, & hi qui in Senatu sedent, eandem auctoritatem sunt recepturi, quàm maiores ipsorum obtinebant. atque hic est prior effectus clementiæ Cæsaris, quòd *Senatoribus omnibus ad bene de omni Rep. sperandum, quasi signum aliquod sustulerit.* Vel potius sic intellige. Parietes huius curiæ tibi gratias agere gestiant, quòd Marcellus ille vir summæ auctoritatis breui tempore futurus sit in his sedibus maiorum suorum, & suis, id est in Senatu, vbi tùm Maiores Marcelli, tùm Marcellus ipse magnâ auctoritate dixerunt sententias. auctoritas metonymicè pro Senatu: e magnæ auctoritas.

E QVIDEM.] Alter effectus clementiæ, quòd nobilissimam Marcellorum familiam ab interitu vindicant.

C. MARCELLI.] Fratris, de quo epist. 4. lib. 4. ad Famil. qui cùm à L. Pisone mentio facta

esset de Marcello in Senatu ad Cæsaris pedes supplex accessit, & fratris sui reditum est deprecatus.

MEMORIA EFFODIT.] Percussit mihi animù adeò, vt clarissimorum virorù memoria, qui tam bene meriti sunt de Rep. magnopere me commoueret, & pectus quasi telo doloris confossum ad misericordiã excitaret. legunt alij *perfodit.*

CONSERVATO.] Patrie restituito.

AD PAUCOS.] Vixit perieris viliũ Marcellum, præter hunc Marcum, & duos Caios, alterum Marci fratrem, alterum patrieilem: qui omnes contines fuerant paulo ante bella ciuilia.

NOTÆ.

SENSVS QVE ET OS CERNIMVS.] Eumenius Paneg. Constantini: *Nos amen qui mistissimos sensus tuos intuemur, nihil enim est tam perspicuum, quàm sa pectore tuo bonum, &c.*

BELLI FORTVNA.] Pyrrhus Ennianus apud Tullium.

Quorum virum belli fortuna pepercit Eorundem me liberatis par. ere certum est.

PARIE TES.] Auctor Paneg. Constantino dicti: *Tecta ipsi. vt audio, quomodo & altitudo culminum videbatur atoll. quacumque mentium tardo molimine curru inuehebatur.* Nec abiudit Cl. Mammertinus Genethiaco Maxumian Augusti.

Vt verò limine egressi per mediam urbem simul uehebamini, tecta ipsa, vt audio, penè commouerunt, &c. Item: *Ipsa etiam gentium Domina Roma immodico propinquitatis vestra elata gaudio, vésque è speculis suorum montium prospicere conata, quo se vultibus vestris propius expleret, ad intendendum cominus propiù accessit.* Melius opinor, Noster, qui huiusmodi hyperbole vti supinat nò in narratione, sed in motu, quasi animus lætitiã delibutus, & quasi ebrius, verum non possèet ad liquidum intueri, sed parietes ipsos exilientes & lætitiã gestiites sibi videre videretur. Chrysolomus de terra motu, *Στοιχειοί τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ. Hodie parietes etiam vocem emittunt.* Cæterùm notabis aliud esse parietes, aliud muros, aliud mœnia. parietes quibus domus à se inuicem, & in eadem domo cubacula diuiduntur. muri vel publici, vel priuati: priuati sunt ædificiorum priuatorum, qui vicum attingunt: publici vel templorum, vel vrbium: mœnia propriè sunt vrbium munimenta & sepimina.

Ammonius in differentiis: *Τῶν ἐν τῇ γῆ διαφοροῦσα, τῶν δ' ἐν τῇ πόλει. τῶν δ' ἐν τῇ οὐρανῷ. Mœnia & parietes differunt, mœnia enim sunt vrbium, parietes verò domorum.* Attilularum Helychius ex Homero. nec solum τῶν οὐρανῷ dicitur paties, sed etiam τῶν γῆς. quamuis ἄλλο sensu, & pro quouis admuniculo, vt iam alibi monuimus, Nonnus vsurpat cap. 6. paraphrasis in Ioannem.

ὅτι, ἕκαστος ἐπέσθητο γῆν τε καὶ οὐρανῷ

Κικλιῶν ἐν γῆ ἔσθητο ἑστ' ὀπισθὸν οὐρανόθεν.

- vicino pariete sulci

Ordine quisque suo mensa vridante tacebant.

Loquitur de illis quinque millibus qui in sæno recubabant, & in Dionysiacis.

καὶ πέντε ἑκατομμύρια ἕλκοντες ἐν τῷ οὐρανῷ

- vicino pariete sulci

Ordine quisque suo mensa vridante tacebant.

Loquitur de illis quinque millibus qui in sæno recubabant, & in Dionysiacis.

καὶ πέντε ἑκατομμύρια ἕλκοντες ἐν τῷ οὐρανῷ

- vicino pariete sulci

Ordine quisque suo mensa vridante tacebant.

Loquitur de illis quinque millibus qui in sæno recubabant, & in Dionysiacis.

καὶ πέντε ἑκατομμύρια ἕλκοντες ἐν τῷ οὐρανῷ

- vicino pariete sulci

Ordine quisque suo mensa vridante tacebant.

Loquitur de illis quinque millibus qui in sæno recubabant, & in Dionysiacis.

καὶ πέντε ἑκατομμύρια ἕλκοντες ἐν τῷ οὐρανῷ

- vicino pariete sulci

Ορδον ὑπὸν ἰαυον δὸν δρῶν ἰσῆι μς.
Sublimisq; elephans vicino pariete fultus
Ad quercum erebit carpebat munera somni.

Portius Latio hunc locum præ oculis videtur habuisse. Putate denique ciues omnes ob retentam vitam ac libertatem suam, Penates publicos pro conseruatis focus atque aris, parietes urbis pro tetero genero vastitatis propulsato, ferme incredibili gaudio exultaueros.

IV. Medius fidius.

MEDIUS FIDIVS.] Vide Sextianam 20. vbi retulimus de hac iurifurandi forma varias Grammaticorum sententias, & in Pisonem 33. quædam ex historia libauimus. Monendus est tamen hic obiter lector, me tum secutum fuisse Gelenij versionem, cum vulgata Dionysij Halicarnastei editio nullam faciat Medij fidij mentionem: Εὐμῶν ἐκ τῶ δαίμονος, ὡς ἀπαπὶ ἰδέειν, ἡσυχῶν τῆλει τῶ δα, Μῆδον ὄνομα. & ἄλλῶν ἐπὶ κλη-
ται. A loci Genio compressa, vt vulgo visum est, filius addit nomine Modium, Fabidium cognomine. Non putauit tamen temerarium esse quòd ita Gelenius edidisset, cum præsertim ad Lapi marginem ea vox adscripta reperitur, neque probabile sit vllum Modij Fabidij nomine à Curibus fuisse cultum, diuinique honoribus maclatum, cum nullum apud Romanos numen & religionem inueniret.

VI. Vt mihi videntur.] Seneca Rhetor suafotis prima. Virgilius ait de nauibus

Credu innare renulsis Cycladas.
Non dicit hoc fieri, sed videri. Propitis auribus auditur, quamuis incredibile est quòd excusatur, autè quam dicitur. Philipp. 2. 57. Oceanus, medius fidius, vix videtur tot res tam disparatas, tam distantibus in locis postas tam citò absorbere potuisse.

VII. Gestire.

GESTIVR.] Id est gestulicus quibusdam faciliioribus, letitiae indicibus conceptum gratias agendi desiderium expromunt, vt explicant partim Marcellus, partim Priscianus. vulgo, ils frillent de faire cela. Virgilius 1. Georg.

Et studio incessum videas gestire lauandi.
Sic dictum videtur, quòd animus, vt ita loquar, per gestus foras se egerat & exliat. Catullus in nuptis Pelei.

Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci Nil metuum sperare, nihil promittere curari.
Noctei in Cæliana: Prægestit animus iam videre primùm laustos iuuenes, &c. Lucilius lib. 30. apud Nonnium:

Quanto haurire animus musarum: è fontibus gestit.

quæ gestulientis animi trepidatio à Poëta luculentè describitur:

VII.

Μετῶν κἀποστῆς πόλις, ἐ γὰρ τὸ ὄνομα.
TANTA AUCTORITAS.] Tropus frequens vt pro Milone 101. Hæc tanta virtus ex hac urbe expelletur. Id est, Milo tanta viriute præditus. Horat.

Virtus Scipiada & magni sapientia Lely.
Id est, Fortis Scipio, & Lelius sapiens.
Item: Narratur & prisci Catonis

Sepe mero caluisse virtus.

Homerus 4. Iliados & alibi: Βίη γενναίου.
Robur Herculeum. Id est, Robustus Hercules.

Pindarus Olympiorum ode 8. Strophe 3.

Ὀδὸν ἀπὸ τῶν τῶ δαίμονος ἡ γὰρ ἰατ' ἀδρόπωτον
Πεγαίῳ ὡς αἰθῶρ.
Virtutem verò immisit & gaudia hominibus
Prometheus reuerentia. id est,

Prometheus reuerendus.

ad eò noua non est illa religiosorum, Italorum præsertim appellatio, qua suos illi sacerdotes còpellant. Illa igitur auctoritas, idem erit, atque Marcellus ille tantà auctoritate præditus. per se ditum in Senatu 12. Vbi nobis hæc auctoritas tanta tamdiu latuit? Plinius Iunior panegyrico Traianum videtur etiam hunc locum imitatus. Musa quidem illa & animà carentia, sentire tamen & lauari videtur, quòd niteant, quòd frequerentur, quòd aliquando cœperint esse domini non seruientis.

Nobilissimam.] Vide §. 4. Notar.

VIII.

ARGVMENTVM.

Rursus ad causam efficientem regressus, ostendit hoc clementie factum proprium esse Cæsaris: neque villos esse comites qui sibi quicquam ex eà laude decerpant: dein te gloriam bellicæ virtutis cum clementie laude confert: & hanc illi sic anteposit vt gloriam militarem occasuram esse dicit, nisi clementie gloriâ fulciatur.

HVNC tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones. hæc enim res vnus est propria Cæsaris: cæteræ ducete gestæ, magnæ illæ quidem, sed tamen multo magnòque comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta est, vt trophæis, monumentisque tuis, non vlla vnquam allatura sit finem ætas. nihil enim est opere, aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consummat verustas. at verò hæc tua iustitia, & lenitas animi florescet quotidie magis, ita, vt quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus.

XI.

EXPLANATIO.

HVNC TV.] Laus propria & singularis vulgari & communi cum aliis est præferenda.

Sed laus clementie propria est & singularis, laus bellicæ communitis cum multis.

Ergo laus clementie est bellicæ laudi præferenda.

MAXIMIS ET INNVMERAB.] Supplicationibus decem quindecim & viginti quæ tibi in

Galliis agenti frequenter à Senatu decretæ sunt. præter varios honores, qui tibi post deuictum Pompeium delati sunt à Senatu. vide Dionem, Trauquillum, alios.

HÆC ENIM RES.] Adumptio syllogismi.

QVÆ QVIDI M.] His verbis proposito continetur, obicitur illa quod sed tamen continetur. quæ probati potest hunc veluti syllogismo.

Preferenda est gloria qua quotidie florescit magis & magis, illique vetustate consumitur.

Sed laus clementia & uni propria florescit quotidie magis & magis, laus virtutis bellicae vetustate consumitur.

Ergo laus clementia est laus bellica preferenda.

Hic tarpem maculam subesse putat Victorius, & dubitari non posse, quin ita legendum sit: *Ut nonnulla trophæis monumentisque tuis allatura sit finem ætas*, quam, vt ait, opinionem confirmant verba quæ sequuntur. ad stipulatur Lambinus, sed pace tantorum virorum: si ita legatur non video quomodo coherere possit oratio. Quid enim illud est, *Laus tua clementia tanta est, vt trophæis tuis & laudi bellicæ allatura sit finem ætas?* quasi verò si clemens non fuisset Cæsar, immortalæ virtutis bellicæ gloriam fuerit habiturus. quare sic interpretor. Laus tuæ clementiæ tanta est, vt trophæis monumentisque tuis nulla vnquam allatura sit finem ætas, immortalitate ex illis clementiæ tuæ laudibus in gloriam bellicam redundante: quæ clementia si abesset, ætas trophæis monumentisque tuis finem adferret. quia nihil est opere, aut manufactum. &c. Trophæis: arcubus triumphalibus, monumentis, templis.

CONFICIAT.] Violentia, vt fulminibus, imbribus, tremore, &c.

CONSUMAT.] Paulatim & sensim sine sensu carpat, & decerat. quamvis etiam nonnunquam dicitur aliquid celeriter consumi, vt 2. Philipp. 57.

HÆC TVA IUSTITIA.] Qua nolunt sceleris aduerrere in eos qui aliqua quidem culpa tenebantur erroris humani, dum secuti sunt bella ciuilia: sed tamen à scelere liberati erant.

LENITAS] Qua pepercit eis, in quos licet scelere non tenerentur, tamen iure victoriæ animaduerrere potuissent.

FLORESCIT.] Clarior in diebus euadet, vt quantum vetustas trophæis & monumentis tibi erectis detrahet & deminuet, tantum eadem vetustas adferat laudibus tuæ clementiæ, & laudes tuas bellicas efficiat clariore.

NOTÆ.

GRATULATIONIBVS.] Quæ gratulationes Cæsari decretae sint à Senatu etiam ante bella ciuilia tradit ipse, libro 2. de bello Gallico extremis verbis: *Ob eas, ue res ex litteris Cæsaris, dies xv. supplicatio decreta est, quod ante id tempus acciderat nulli.* Et libro 4. item ex eunte: *His rebus gestis ex litteris Cæsaris dierum viginti supplicatio à Senatu decreta est, quod iterum libro 7. sibi contigisse testatur.* Quæ item confectis bellis ciuilibus, videre est apud Dionem libro 43. *Τεσσαράκοντά τις ἡδὲ ἡμέρας ἐπὶ τῆς εἰρήνης αὐτῆς ἔγνωσαν.* Dies quadraginta ob partem ab eo victoriam supplicationem ei decreuerunt. *Ἀρμὰ τίς τι αὐτῆς ἐπὶ τῆς Καπιτωλίου ἀπὸ παραίτησιν τῶ Διὸς θεοῦ, ἡ ἐπὶ εἰρήνῃ αὐτῆς τῆς οὐρανῶν ἐπιτε-*

Honore Cæsari decreti.

καθῶς ἐπιμαρτυροῦντα, ἐπὶ ἡμέρας ἑξήν. Sellæ curulem ei in Capitolio & cætera ad posteritatis memoriam constituta, quibus vt Enniamus vsurpem: *Edificant nomen.*

TROPHÆIS.] Vide Piñonianam 92. MONUMENTIS QVE.] Monumenta sunt arcus, pyramides & cætera ad posteritatis memoriam constituta, quibus vt Enniamus vsurpem: *Edificant nomen.* De trophæis Cæsaris nominatim vide infra 29. & 2. Philipp. 98.

MANUFACTVM.] Artefactum Aristoteles libro 4. de partibus animalium: *ἡ δὲ χεὶρ ἐστὶν εἴνα οὐχ ἔν εργασι, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς ἔστι τὸ ἀσπείρον ὄργανον, περὶ ὄργανον. τὸ αὐτὸ πλείους διουσιῶν δεξιάδων τέχνης, τὸ ἐπὶ πλείω τῶν ὄργανων χεῖρισται τῶ χεῖρα ἀπὸ δουλείας ἢ οὐσίας. Manus verò non videtur vnum esse instrumentum, sed multa. Est enim tanquam instrumentum ante cætera instrumenta. homini itaque multarum artium capaci, manum ad plurima instrumenta vtilem natura concessit. hinc frequenter ars ipsa manus vocatur, vt primo Æncidos:*

Quale manus addunt ebori decus. Martialis lib. 9. ep. 40.

Pocula Mentoreæ nobilitata manus. alias manus dicitur ipsum artefactum. Propertius lib. 3. eleg. 20.

Aut certe tabule capient mea lumina picthe, Sine eboræ exalta, seu magis ære manus. Glossæ χειρὸς αὐτῶν manufactus, χειρὸς τῆς ὀψίφης. Poëtæ etiam dicitur χειρὸς αὐτῶν.

FLORESCIT QVOTIDIE MAGIS.] Ennius:

Ergo postquam magisque viri nunc gloria claret, nec alio sensu Lyricus:

Crescit ornatio velut arbor æno Fama Marcelli.

Eoque propius ad Ciceronem accedit, quod ille gloriam cum arbore confert, hic cum arbore florescente, vt & 5. Tusculana. *Vera gloria radices agit atque etiam propagatur.* Sic florem fama dixit Labinius mimus apud Macrobius.

Fortuna immoderata in bono atque in malo Si tibi erat libitum litterarum laudibus Floris cacumen nostræ fama frangere. Cur cum vigebam membris præuidentibus, Satisfacere populo & tali cum poteram viro Non flexibile me concurrastis vt carperes? Plinius Iunior Panegyrico: *Arcu enim & statuas, aris etiam templaque demolitur & obscurat obliuio, negligit, carpitque posteritas: contra contemptor ambitionis, & infinita potestatis domitor ac frenator animus, ipsa vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minimè necesse est.*

AXIOMATA.

Nihil est opere aut manufactum quod non aliquando consumat vetustas. Laus iustitiæ & clementiæ florescit quotidie magis ac magis.

II, III.

IV Manufactum manus.

V.

ARGUMENTVM.

Cæsarem non solum Mario & Sylla, cæterisque bellorum ciuiliū victoribus antepōnit, sed eum inuictum esse demonstrat, ex eo quod sua clementia & equitate animi ipsius victoriæ naturam conditionemque superari: & ea victis concesserit quæ iure victoriæ auferre potuisset.

ET cæteros quidem omnes victores bellorum ciuiliū iam antè æquitate & misericordia vicerat, hodierno verò die teipsum vicisti. Vereor, vt hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. ipsam victoriā vicisse vidēris, cū ea ipsa, quæ illa erat adepta victis remisisti. nam cū ipsius victoriæ conditione iure omnes victi occidissēmus, clementiæ tuæ iudicio conseruati sumus. rectè igitur vnus inuictus es, à quo etiam ipsius victoriæ conditio, visque deuicta est.

XII.

EXPLANATIO.

ET CÆTEROS.] Cæsar victor omnibus ignouerat qui nullis ipsius obstricti beneficiis Pompeium secuti fuissent, ut tantum punitis qui vel ab ipso defecerant, vel qui iam antè capti & seruati rursus ad Pompeium redierant. quæ clementiâ reliquos victores bellorum ciuiliū superauit.

TE IPSVM VICISTI.] Ostendisti maiorem clementiam & animi æquitatem quàm antè ostenderas: vel animum vicisti, & odium tuum superasti quo contra Marcellum exarseras.

VEREOR.] Vitur præmuniōne: ne auditores offendat acumen orationis & subtilitas, quia videlicet periculum erat ne frigida videretur oratio.

IPSAM.] Hic est syllogismus.

Inuictus est qui ipsius victoriæ conditionem vincit.

Sed tu ipsius victoriæ conditionem naturamque vicisti.

Ergo inuictus es.

Probat assumptionem.

Qui ea, quæ victoriæ adepta est, victis remittit, is vincit conditionem ipsius victoriæ.

Sed ea, quæ adepta fuerat victoriæ, victis remisisti.

Ergo vicisti ipsam victoriā.

Probat hanc secundam assumptionem.

Id iuris adepta fuerat victoriæ, vt posses victis occidere.

Sed id victis remisisti.

Ergo quæ adepta fuerat victoriæ ea victis remisisti.

CLEMENTIÆ TVÆ IUDICIO.] Superius iustitiam cum animi lenitate coniunxerat, vt & Cæsarem laudet, & Marcellum haudquaquam sceleris alicuius damnare videatur.

NOTÆ.

VICTORES.] Cicero Bruto. *Vincēbamur à victa Græcia.* Maro 2. *Aeneidos.*

Quondam etiam victis redi: in præcordia virtus
Victorisque cadunt Danaï.

Manilius proæmio lib. 3.

Tom. II.

- Et victam qua vicerat urbem.

Rutilius 1. *Itinerarij de Iudæis, siue potius Christianis quos ille Iudæos arbitratur.*

Victoresque suos natio victa premit.

Velleius de Cicerone. *Effecit ne quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur.* Valerius libro 1. cap. 1. de C. Fabio. *Vitruccium armorum perinde ac victor rediit.*

NON PERINDE.] Non pauci Grammatici dicunt vt, negare post verba timoris. quorum auctoritas Lambinus videtur impulisse, vt ita rescriberet. *Vereor vt hoc quod dicam, proinde intelligi, &c.* Id refellit Franciscus Sanctius Brogenis paradoxo primo, laudans Cicer. 2. de legib. *Quæ circa vereor committere, vt non bene prouisa principia ponantur.* Sed nihil agit exemplum cū negatio, Non ad **BENE PROUISA**, non ad verbum referri videatur. Commodius citat 2. Tull. *Et tamen vereor vt hoc quod à tam multis, & tot locis perferatur, natura non patiatur.* Idem Attic. lib. 7. *Si manet vereor vt exercitum firmum habere non possit.* Plautus Bacchid. *Mætu vt hodie ne possim emoluerier.* Cæsar lib. 5. Gall. *Veritus si ex Hybernis fuga similem profectionem fecisset, vt hostium impetum sustinere non posset.* Quintil. lib. 8. c. 3. *Vereor vt non iam ferat quisquam.*

13.

IPSAM VICTORIAM VICISSE.] Eodem flexu Valerius lib. 9. cap. 3. de Ira: *Quoties victoriæ victrix, congratulationem eius in Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimam partem omittebam, in Appio totam fuga postponendam reddidit.* Seneca epist. 9. de Stilpone Megarensi. *Ipsam hostis suæ victoriā vicisti.* Nostræ Diuinatione: *Si tacent, satis dicunt. Quem in locum Alconius Pedianus: Tale est illud, Cū tacent clamant. Prima in Catilina: Et victoriā ipsam vicisse videris. Et, Philosophandum est, etiam si non philosophandum. Hac hoc loco nec oxymora, nec cacozela iudicanda sunt. Aut enim inferioribus, aut suprapositis leniuntur, vt est illud, Vereor vt hoc quod dicam, perinde intelligi possit auditu, atque ego ipse cogitans sentio. hæc Alconius. Dio Chrylostomus: *in duabus videri videtur à duobus videri. Beatior reseritis ipsa beatitate.* Sed premissis ad hunc locum Panegyrites Constantini: *At iste victor non modò hostium, sed etiam victoriæ suæ, quicquid militum bello superfluit, tibi patria reseruat.**

111:

Ff ij

ARGUMENTVM.

Ostendit clementiam illam Cæsaris non Marcello soli, sed iis omnibus, qui secuti fuerant Pompeium, esse profuturam, qui hoc iudicio ab omni sceleris & hostilitatis infamâ liberantur.

XIII.

ATQVE hoc C. Cæsaris iudicium, P. C. quàm latè pateat, attendite: Omnes enim, qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reipub. mi-fero, funestòque compulsì, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus. nam, cùm M. Marcellum, deprecantibus vobis, Reipub. conseruauit, memet mihi, & item Reipub. nullo deprecante, reliquos amplissimos viros, & sibi ipsis, & patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipso in confesso videtis: non ille hostes induxit in curiam, sed iudicauit, à plerisque ignoratione potiùs, & falso atque inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitate ciuile bellum esse susceptum.

EXPLANATIO.

IVDICIUM.] Quo iudicio Cæsar Marcellum publicæ quietis hostem non putauit, aut indignum qui Reip. redderetur quàm latè pateat, siue ad quàm multos ab hostilitatis infamâ vindicandos redundet, attendite.

AD ILLA ARMA.] Ferenda contra Cæsarem pro Pompeio. sic autem probat.

Quos Cæsar Reipub. reddidit, eos à sceleris aut hostilitatis infamâ suo iudicio liberauit.

Sed meipsum, Marcellum & alios multos Reip. reddidit.

Ego nos à sceleris infamâ suo iudicio liberauit.

Probat maiorem, quia nolisset in Curiam, siue Senatam Cæsar publicæ quietis & tranquillitatis hostes, ac proinde Reip. pestes inducere.

FATO.] Ad fatum Reip. refert bellum ciuile, ne in ciuium culpam recidere videatur.

ERRORIS HVMANI.] Quo vt homines in fraudem inducti sumus rati Cælarem aliquid cõtra Reipub. moliri, cùm tamen spectaret aliud nihil quàm vt suam Reique publicæ dignitatem contra aduersariorum conatus defenderet.

A SCELERE.] A suspitione cupiditatis aut crudelitatis.

HOC IPSO IN CONCESSV.] In curiâ siue in Senatu, vbi Senatores sedent dicturi suam quiete de Rep. sententiam.

NON ILLE.] Cæsar non restituit eos & patriæ & Senatoriæ dignitati, quos iudicabat esse hostes, siue suos priuatum, siue Reip.

IGNORATIONE.] Quod ignorarent optimam esse Cæsaris voluntatem, & falsò atque inaniter metuerent, ne Cæsar ideò nollet exercitum dimittere, quo faciliùs deinde Rempub. occuparet.

NOTÆ.

FATO.] Quid sit propriè fatum initio 2. Philippicæ sustis explicatur. Ciuiles discordias non suis consiliis, sed fato plerumque tribuebant. sic, vt alibi dictum, Agamemnon Iliados τ. dif-

cordiæ inter se & Achillem causam in Iouem & fatum refundit.

- ἴργ' εἰ' ἐν αἰπὸς εἶμι.

Allo Zeti, & iustis, & necessitatibus ientis,

Oi ti moi ein arara epeon eudomon aron a tau.

- ego non cassi, sed ille

Impieter & fatum, & furia que nocte vagantur,

Qui mihi dum loquerer misere in pectora noxam.

Horatius Epodo 7. de hisipis bellis ciuilibus.

Furoræ cæcis? an rapit vis acrior?

An culpa? responsum date.

Tacent & ora pallor albus inficit,

Mentisque percussa stupent.

Sic est: acerba fata Romanos agunt,

Scelusque fraternæ necis.

Bellorum ciuilibus auocitas.

Quia nimirum vel in fata, vel in Dei vindictam bella ciuilia referebant, quòd tanta sit eorum atrocitas, vt tantum scelus in hominis mentem cadere, nisi furis & fatis impellentibus, haudquaquam videatur. Pulchrè Nazianzenus priore in Iulianum, horum bellorum dititatem expressit. τὴν Ρωμαϊκὴν ἀρχὴν οὕτως ὑπερῶς πέποιθε ἀπὸ πλεονεξίας ἐκρυβὴν γένεως. ὃ τὸ πικρὸν τὸν ἔξωθεν πολέμου πολλὰ σπουδὴν ἔχει, & εὐχαιρῶς περὶ ὅσων τὰς εἰκείας διακινῶν σφραγὶς, τὴν ἀλλοτρίων σπουδότηρον. Videre erat Romanum imperium omnibus bellis ciuilibus expeditum: qua bellis externis longè magis fugienda sunt & metienda, quàm ierribilius est suas, quàm alienas carnes deuorare. Et Herodes Orator de Politia. Ομοιοῦνται γὰρ πόλις τὸν ἀλλοτρίων ποιοῦντες μέρησι εἴται, & οὐδὲ εἰρήνη τὸν ἀμείνων. ἴσθ' ἰδὸς τοι μετρίον τὸν πόλεμον ἢ τὸν ἐσθ' ἀλλοτρίων, ὅσων ὁ πόλις τὴν εἰρήνην. Ἐπεὶ γὰρ τὸ ἐξωτερικὸν πλεῖον, τὴν πατρίδα συνῶντες ἀπὸ θνήσκουσιν, ἔθ' ἢ τὴν πολιτικὴν. Διαδέξασθε ἰαυταίς. Apud omnes in confesso est bellum tantò reliquis malis esse peius, quàm pax bonis antecellit, tanto autem intervallo bellum superat sedito, quanto bellum pacem. In bello enim externo patriam seruantes moriuntur, in ciuili autem sibi ipsis mortem inferentes.

NESCIO QVO.] Philipp. 2. Quoniam meo fato, P. C. fieri dicam. 2. Aeneidos.

Hic mihi nescio quod trepido malè numer amicum

Confusam eripuit mentem.

11.

Quod perinde est atque si diceret, *Nescio cuius Dei voluntas*. singulis enim Diis sua facta tribuebant, vt 4. *Aeneidos*.

Hoc si facta locum possunt, hic terminus habet factis lunonis iniqua.

II. COMPULS. AD bellorum ciuiliu[m] culpam à suis ciuibus deprecandam, videtur hoc loco philosphorum quorundam opinionem amplecti, qui vt scribit Orator lib. 2. *Mentem hominis voluntate libera spoliata[m] facti necessitate denunciant*. de quibus adspirante Deo, pluribus ægenu[m] initio secundæ Philippicæ.

IV. ERRORIS HUMANI. Humanum errorem & inscitiam magni Philosphi variis imaginibus ostendunt. vt Plato initio sexti de Rep. mortales ait tanquam in spelunca clausos nihil præter umbras & statuarum imagines iuueri, quas tamen illi per summum errorem, & spirare & loqui existiment: Locum Platone dignissimum non profero, ne sim vel longior si totum protulero, vel audacior, immò in ipsam Suadam contumeliosus, si vel vnam voculam detraxero, consulatur. Cebes in tabula. *Οὐκ εἶναι, πᾶσι πῶς πῶς ἄλλοι τῶν κρείσσων κτ' ἢ τὸν πᾶσι τῶν, καὶ ἐν εἰσπορευτοῦ ὁ ἄλλος, ἐὶ οὐ κρείσσει γὰρ πηλαστικῶν τῶν ἄλλων, καὶ πηλαστικῶν οὐκ εἶναι, καὶ τὴν χεῖρ ἔχουσα πηλαστικῶν ὁ ἄλλος, ἀλλὰ τὴν ἔχει αὐτῆ, ἐὶ ἄνω. Αὐτῆ κρείσσει, ἐποῖ, ἢ πᾶσι τὸν ἀδρότητα πηλαστικῶν. Ἔτι, πὶ ἄλλων αὐτῆ, τὸν εἰσπορευτοῦ εἰς τὸν κῆρον πῶς τὴν εὐαὐτίαν διδάσκει. ἄνω ἢ τὴν ἔχει τὸ πᾶσι, ἀλλοῖ, ἔχει, ἢ ἄλλοι. εἰτα πῶς πᾶσι τὸν πηλαστικῶν εἰς ἢ κῆρον. πῶς πᾶσι τὸν πᾶσι τὸν ἀλλοῖ, ἢ οὐ; πᾶσι τὸν πᾶσι, ἔφα, ἀλλ' οἱ εἰ πᾶσι, οἱ ἄλλοι. Videntur, inquit, iuxta portam solum positum, quæ turba ingreditur, cui mulier insidet filio vultu, arguaturque specie, & manu poculum quoddam tenens? Video, inquam, sed quæ ea est? Impositura, inquit, qui omnes homines seducit. Ecquid agit ea? Ius qui in vitam ingrediuntur, facultatem suam propinat. Quæ verò est illa pota? Error, inquit, & ignorantia. Quid tum? hæc pota veniunt in vitam. Num ergo omnes errorem bibunt? omnes bibunt, inquit, sed alij plus, alij minus. Menander apud Stobæum:*

-- Βίους ἀδρότητα πᾶσιν.
-- Vita hominibus est error.

Inter cætera Numina, quæ hominem è matris utero prodeuntem excipiunt, contrariòque nisi ad se trahunt.

Νηυστῆ τ' ἰεῖσσι, μαλακιστῆ τ' Ἀσπίδα.
Et veritas amabilis, & atros fructus pariens Obferitas, ab Empedocle numerantur. Erroris hu-

manifestos aperit Orator initio tertix Tusculana: *Sunt enim ingenis nostri sensus innata virtutum: quæ si adolere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. nunc autem simul atque eduti in lusem & suscepi sensus, in omni continuo prauitate, & in summa opinionum peruersitate versantur, vt penè cum lacte nutriti errorem suscepisse videamur. Cum verò parentibus redditi, demum magistri traditi sumus, tunc ita variis imbuimur erroribus, vt variatū veritas & opinioni confirmate natura ipsa cedat. accedunt etiam Poëta, &c. Cuius erroris facilitas & veritatis inueniendæ difficultas ostendi potest è variis philosphorum de veritate sententiis, multas proferet Orator in Academicis, multas Laërtius in Pyrrhone, omnes Seneca epist. 88. *Andi quantum mali faciat nimia subtilitas, & quàm infesta veritati sit. Protagoras ait de omni re in vtramque partem disputari posse ex æquo: & de hac ipsa an omnis res in vtramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait ex his que videntur esse, nihil magis esse, quàm non esse: Parmenides ait ex his que videntur, nihil esse in vniuersum. Zeno Eleates omnia negotia de negotio deiecit, ait nihil esse: Circa eadem feri Pyrrhonicæ & Alegaricæ, & Erettricæ, & Academicæ, qui nouam induxerunt sectam, nihil scire, quare merito, vt auctor est Tullius lib. 1. Acad. dicebat. Democritus in profundo veritatem esse demersam. eius verba sunt apud Laërtium: Αἴτιον δ' οὐδὲν ἰδῶν. καὶ βεβαῖον ἢ ἀλόγιστον. Per causam nihil scimus: nam veritas in profundo. Xenophanes ibidem.**

Καὶ τὸ βεβαῖον οὐκ εἶναι αἰετῶ ἰδῶν, οὐδ' ἢ πᾶσι εἶναι Εἰδῶν.

Nec liquidum quisquam nouit, neque nosse valebit.

De hac Scepticorum inscitia Minutius in Octauio consulendus, & Atrnolius libro 2. aduersus gentes, tum alia multa, tum hoc imprimis. *Potest inquam scire, in medio hac positus atque in sensibus constituta communibus, quibus causis mergamur in somnos, quibus ouigilemus, quibus modis fiant insomnia, quibus visa, immò, quod ambigit in Theæthetò Plato, vigilemus aliquando, an ipsum vigilare quod dicitur, somni perpetui sit portio? Equid agere videmur insomnium cum videre nos dicimus.*

AXIOMA

Nonnunquam qui culpa tenentur erroris humani, tamen à scelere liberantur.

ARGUMENTVM.

Data occasione purgat se quòd secutus fuerit Pompeium, quamuis semper abhorruerit à bellis ciuilibus, vt inde Casarem, qui sibi tam facillè ignouit, ab iisdem bellis probet fuisse alienum.

QVO quidem in bello semper de pace agendum, audiendumque esse putavi, sempèrque dolui, non modò pacem, sed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari. Neque enim ego illa, nec vlla vnquam secutus sum arma ciuilia, sempèrque mea consilia pacis, & togæ socia, non belli, atque armorum fuerunt. hominem sum secutus priuato officio, non publico: tantumque apud me grati animi fidelis

XIV.

memoria valuit, vt nulla non modò cupiditate, sed ne spequidem, prudens & sciens tanquam ad interitum ruerem voluntarium.

EXPLANATIO.

QVO QUIDEM.] In bello ciuili Pompeiano semper agendum esse putari missis vltro ad Cæsarem de pace legatis, & audiendum susceptis benignè legatis, qui de pace nobiscum acturi à Cæsare mitterentur. alij legunt *audendum*, quòd videlicet tanta pericula de pace agentibus apud Pompeium imminerent, vt audentis esset & prædicens animi, pacis facere mentionem. sed prior ille sensus, vt est simplicior, ita & illustrior.

CIVIVM.] Videtur ipsum Cæsarem intelligere, qui vt ipse testatur sæpe legatos ad Pompeium misit, qui pacem vno nomine flagitarent: qui tamen re infecta dimissi sunt.

NEQUE ENIM.] Reddit rationem cur semper abhorruerit à bellis ciuilibus.

Qui sic instituit vita sue rationes, vt eiu consilia pacis & toga sociæ sint, is abhorret à bellis ciuilibus.

Sed tales sunt vita mea rationes.

Ergo abhorruerit à bellis ciuilibus.

Assumptio plana est: quia Orator non tam armis, quam in foro iudicijque florebat.

НОМНЕМ.] Pompeium sum secutus propter beneficia quibus me deuinxerat, non quòd causæ ipsius fauerem, sed quòd personam ipsam diligenter, propter singulare beneficium, quo me Clodij factionibus eiecitur in patriam reuocauit. Priuatum officium appellat memoriam beneficiorum, quibus ipse priuatum obstrictus erat Pompeio: publicum, ipsam causam & belli susceptionem de publica Senatûs sententia.

CVPIDITATE.] Ambitione aut avaritia, desiderio opprimendæ Reipub. & magistratus aut diuitias pro Reipub. clades & naufragia consequendi.

SPE.] Consequendæ victoriæ, aut retinendæ pristinæ dignitatis.

PRVDENS ET SCIENS.] Cùm & ipse meo ipsius iudicio, & aliorum relationibus admonitus de futuro belli ciuilis exitu minimè dubitarem.

NOTÆ.

DE PACE AGENDVM.] Quantopere paci studuerit, liquet ex Velleio lib. 2. Curio: *Saluberrimas & coalescentis conditiones pacis, quibus & Cæsar iustissimo animo postulabat, & Pompeius æquo recipiebat, discussis ac rursus, vnicè carente Cicerone concordia publica.* Plutarchus in Cicerone: *εις τὴν πόλιν ἔπαυμένων, ἢ δὴ ἦ ἀνεπαύων, ἀπὸ τῶν ἀνεπαύων ἀφικόμενοι ἐν τῇ τοῦ ἐπιπέδιου πόλει. Ἐπεὶ οὖν τῆ βουλῆ ἡμερῶν ζουμένων εὐτὶ ἀριστερῶν, ἢ δὴ αὖ ἐν τῇ περὶ κωλύοντων καὶ περὶ ἀριστερῶν, συμμαχίας ἡμερῶν. In urbem ingressus est, iam rebus, quasi quadam inflammatione tumescens, & erumpentibus in bellum ciuile. In Senatu igitur, citra ipsi triumphus decerneretur. Lucandius, inquit, sequat Cæsarem triumphantem conditionibus pacis coalescentibus. Ipse tum toto pendè libro 7. & 8. epist. ad Atticum, tùm præcipiè epist. 14. lib. 7. *Egredere ad pacem hortari non desino, quia vel in-**

Cicero euit concordie publicæ.

ista utilior est, quàm iustissimum bellum. ibidem epist. 5. *Pace opus est. Ex victoria cum multa mala, tum certè tyrannus existet.* Et lib. 6. ad famil. ep. 6. *Causa belli orta est. Quid ego præferam aut monitorum, aut querelarum, cum vel iniquissimam pacem iustissimo bello anteferrem? Ficta est auctoritas mea, non tam à Pompeio (nam is mouebatur) quàm ab iis qui ducè Pompeio fieri peropportunans, & rebus domesticis & cupiditatibus suis illius belli victoriam fore putabant.*

AVDIENDVM QVE.] Legunt quidam *audendumque*, vt rem fuisse periculi plenam ostendat apud Pompeium facere pacis mentionem, ac proinde ad id opus fuisse audacia. vnde & subdit in ipso bello eadem se, cum *periculis sui periculo sensisset.* Nihil in nouo, inuuit enim Pompeianos à pace tam alienos fuisse, vt nec legatos Cæsaris audirent, nec vllam mentionem pacis admitterent. Nam vt Cæsar ipse testatur lib. 3. de bello ciuili. Legatum de pace Pompeius interpellauit, & loqui plura prohibuit. *Quid mihi, inquit, aut vna aut ciuitate opus est, quàm beneficio Cæsaris habere videbor, cuius rei opinio tolli non poterit, nisi cum in Italiam, ex qua profectus sum, reductus existimabor bello perfectò.* Subdit: *Tum Labienus, Desinit ergo de compositione loqui. Nam nobis nisi Cæsaris capite relato, pax esse non potest.* Quod etiam ad Atticum Cicero sæpe testatur, vt libro octauo epist. 1. *Inuisti in eam causam descendendo, in qua neque pacis, neque victoriæ ratio quasi sit unquam.* Non minùs tamen Cæsarem quàm Pompeium à pacis conditionibus alienum fuisse, sed per simulationem vltro citroque missis fuisse legatos apparet à Plutarcho in Cæsare: *Ἐπεὶ δὲ εἰς Πόσειδον Κέλσωνα, Πιστῶν δὲ ἰσοδότης ἦν ἕκαστος. Πομπηίου ἀποπέμψας ἀδελφῶν ἡμερῶν, ἡμερῶν Κέλσων: γαστρίων ἀπὸ τῆν. Cæsari in urbem regresso suadebat Piso socer, vt legatos de pace mitteret ad Pompeium, & Isauricum vterò in gratiam Cæsaris assuaserit. Et de Cicerone libro 9. epist. 15. *Pompeius Magium de pace misit, & tamen oppugnatur.* Vide epistolam vndecimam ad Tironem.*

16. Et Cæsar & Pompeius pacis conditionibus alieni.

FLAGITANTIVM.] Commodè, ciues enim non solum pacem postulabant, sed etiam pro suo iure flagitabant, hæc enim vis est in verbo, initio tertij de Oratore. *Admonitum venimus te, non flagitatum.* Pro Quinto 13. *Tametsi causis postulat, tamen quia postulat, non flagitat, prateribit.* Libro 5. ad familiars 19. *Communicatio consilij tali tempore, quasi quedam admonitio videtur esse officij, vel potius effluuiatio ad eorum societatem, vel periculi, vel laboris.* Epistola ad Varonem quæ libris Academicis præfigitur. *Et si manus flagitare quamuis quis offenderit, ne populus quidem solet nisi concitatus: tamen ego expellatone promissum moueo, vt admeam te, non vt flagitem. Misi autem ad te quatuor admonitores, non nimis verecundos. Nosti enim profecto os adulescentiarum Academia. Ecce igitur media exciitatos misi: qui metuo ne te forte flagitent: Ego autem mandauit vt rogarent.*

111. Admonere & flagitare.

REPVDIARI.] Translatio ducta à diuortijs siue diffidijs, vide Philipp. 2. s. 59. Iustinus Martyr

17.

apologia pro Christianis ad Senatum agens de quadam muliere Christiana matrici Ethnicis flagitiis infensa : Τὸ λέγειν καὶ εἶναι παρὸν δὲ οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν. Cum dedisset id quod repudium vos appellatis, separata est, οὐ χωρὶς ἀπὸ τῆς δυνάμεως τῆς ἰαυῆς ἀξιώσει. flagitans ut suas res sibi habere liceret.

V. PACIS ET TOGÆ.] In Pisonem 73. Non dixit hanc togam qua sum amictus: nec arma, scutum & gladium unius Imperatoris, sed, quod pacis est insigne & otii toga: contra autem arma tumultus atque belli: more positurum locutus, hoc intelligi voluit, bellum ac tumultum paci atque otio concessurum.

VII. PRIVATO OFFICIO, NON PUBLICO.] An quod Pompeij caullam improbare? non opinor. pro Ligatio 19. Principum dignitas erat penè par: non par fortasse eorum qui sequebantur. Causam ium dubi, quod erat aliquid in utraque parte, quod probari posset, nunc melior certè ea indicanda est, quam etiam Diu adiuverunt. Quod imitatus est Lucanus i. Pharfal.

Quis iustus induit arma
Scire nefas: magno se Iudice, quisque tueritur
Pars victrix placuit, superis, sed victa Catoni.
Noster eleganter de Cæsare 7. ad Attic. epist. 3. Causam solum illa causa non habet: ceteris rebus abundat. Vbi sine dubio causam Pompeij causam Cæsaris anteponit epist. 19. Ad manendum hys, lectores, imponidi & negligentes duces: ad fugam hortatur amicitia Cn. causam bonorum: turpitudò coniungendi cum tyranno, qui quidem incertum est Phalarim ne, an Pisistratum sit imitaturus. Libro sequenti epist. 3. Cum merita Pompeij summa erga salutem meam, familiaritasque que mihi cum eo est, tum ipsa Reipub. causa me adducit, ut mihi vel consilium meum cum illius consilio, vel fortuna coniungenda esse videatur. Epist. 9. Sed obsecra te, quid hoc miseris, quam alterum plausum in fœdissimâ causâ querere, alterum offensiones in optima? Quomodo nihilo fecidus verè dicat se hominem secutum esse privato officio non publico, liquet ex epist. 6. lib. 9. Cum hocce igitur, inquit, esse vis? Beneficium sequor, mihi crede, non causam, ut in Milone, sed habitens. Causa igitur non bona est? imò optima. sed agitur, (memento) fœdissimè.

VII. GRATI ANIMI FID. MEM.] Id etiam è multis liquet. Ego pro Pompeio libenter emori possum, facio plures omnium hominum meminem: sed non stram in eo iudicio spem de salute Reipub. italib. 8. ad Attic. epist. 2. & epist. 4. lib. 9. Si quis apud Homerum cum ei & mater & Dea dixisset,

Αὐτίκα γὰρ τοὶ ἔπειτα μὲν Ἐκταξέ πατρός ἔτοιμας.
Matri na respondit:
Αὐτίκα πάλαι ἔπειτα μὲν ἄρ ἔπειτα ἰπτάξου
Καταπόλε ἰπτάξου.

Ciceronis gratitudo. Quid si non iusto solum, sed etiam ducatur. Adde tali viro, talem causam agenti. Ego verò hæc officia mercanda vix puto. Epist. 6. lib. 10. Beneficio vincitur, ingratus esse non possum. Licet non nunquam in eo vacillat. ut libro 8. epist. 7. Quod enim meum laudus & memorandum dicit, male quod dixerim me cum Pompeio vincti, quam cum istis vincere. Ego verò malo, sed cum illo Pompeio qui tum erat, aut qui mihi esse videbatur. Sed hanc dubitationem, quomodo tandem abiecerit, & qua loquendi libertate, qua constantia

suam erga Pompeium fidem ostenderit, patet ex epistola 21. libri 9. & colloquio ipsum cum Cæsare post fugam Pompeij iterum in Italia potente. Cæsar cum rogans, ut Senatui interesset, dixerat: Veni igitur, & age de pace. Mòne inquam arbitraris? An tibi, inquit, ego perscrubam? Sic, inquam, agam, Senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitum in Graciam transportari, multaque, inquam, de Cn. deplorabo. Tum ille, Ego verò ista dici nolo. Ita scribam, inquam, Sed e. nolo adesse, quod aut tibi dicendum est, multaque que nullo modo possem flere, si adessen: aut non veniendum, &c. Merito autem se beneficiorum Pompeij memorem fuisse prædicat: quod Cæsar eos maximi faceret qui se Pompeio gratos & beneficiorum memores præbissent. Dio libro 41. Τὸ δὲ δὴ φάρμακον ἀποδοῦναι ὅτι καὶ ἀποδοῦναι τῷ Πομπηίῳ, καὶ τὰ τε συγχαίρειν, καὶ οἷς ἐπιπέσειν, καὶ τὰ ἀξιώσειν, οὐτ' ἔπειτα ἐπεκίς ἐσθλῆς, καὶ ἀποδοῦναι καὶ αὐτὸ τὸ ἄνευ ἡμῶν, ὅτι καὶ ποιεῖται καὶ ἀποδοῦναι τῷ συγχαίρειν ἑξῆς. Pharnacem causantem se Pompeio non esse optulatum, idè quæ ignosci suis actionibus postulantem, non modo nulla humanitate profectus est, sed id quoque vitio ei dedit, quod impius in benefactorem suum fuisse. Vide.

NE SPE QUIDEM.] Quanta providentia Noster futuras clades longè antè prouiderit, & omnem victoriæ spem abiecerit, ex iisdem epistolis ad Atticum videre est. ut epist. 13. lib. 7. & 21. Quod queris hic quid agatur: tota Capua & omnis hic delectus iacet, desperata res est. libro 10. epist. 2. Fortunæ sunt committenda omnia, sine spe conamur vlla, melius si quid acciderit, mirabimur. ut adeo mirum non sit quod, ut habet Plutarchus: Μὲν τὸ πῶς ἦπας Νορίου ἀπὸ πάντων ἐπὶ τῷ γένει ἰαυῆς ἔχει. ἰσθὰ δὲ δεινὸν ἐν τῷ ἡρωτικῷ τῷ Πομπηίῳ λελεῖσθαι. καλὸς ἀξίωσιν παρῆεις, εὐ καλῶς ἰπτακώσθαι. Post victoriam Pharfalicam dicente Nonnio spes bonas fouendas esse, septem enim adhuc aquilis in castris Pompeij superesse. bene, inquit, hortareris, si cum gracculus pugneremus. Libro 9. epist. ad familiarit. epist. 5. ad Vattonem: Sequitur enim sumus non spem, sed officium. reliquimus autem non officium, sed desperationem. Itaque verecundiores sumus quam qui se domo non commiserunt: saniores quam qui amisiss opibus domum non reuerterunt.

PRVDENS ET SCIENS.] Velleus libro 2. Vir antiquus & gravis Pompeij partes laudare magis; prudens sequeretur Cæsaris: & illa gloriosa, hæc terribiliora duceret. Cur igitur prudentia tribuit Orator quod secutus fuerit Pompeium? Vel quod verè prudentis sit, verè que seipsum amantis, non seuire temporis suisque commodis, sed viam spectare dignitatem. Sic libro 9. ad Attic. epist. 21. postquam suum illud cum Cæsare colloquium explicauit, quo præ se tulerat et veram honestatem vel Cæsaris offensionibus, vel suis periculis antefere, subdit: Credo igitur hunc me non amare. At ego me amant: quod mihi inapudum vix non venit. Vel aliud est prudens facere, aliud prudentem. Mirè Tendentium in eo luscè actù primo Eunuchise. i.

Et tader, & amore ardeo, & prudens, sciens, Vinus, vidensque pereo: nec quid agam scio.
Vbi Donatus:
Prudens est qui intelligentiâ suâ aliquid sentit.
Sciens qui alienius iudicio rem cognoscit.
F F iij

VII.

IX. Prudenter facere, prudentem facere.

Ergo prudens per sese, sciens per alios.
Idem Terentius heautontim. acti 4. sc. 1.
-certè scio

Prudens & sciens.

Te inscientem, atque imprudentem dicere ac facere omnia

Tot peccata in hac re ostendis.

Cælius ad Cic. epist. 16. Etiam atque etiam, mi Cicero, cogita ne te tuus, ne omnes funditus evertas: ne te sciens prudensque eò demeritas, unde exitum vides nullum esse. Apuleius apologia prior: Ille quicquid agit, in aegritudine facit, ignorans peccat: at tu miser, prudens & sciens delinquis, tanta vis morbi te instigat. Tranquillus in Claudio cap. 2. de Luc. Domitio à Cæsare Corfinij obfesso: In desperatione rerum mortem timore appetitam se expavit, ut hystium venenum pœnitentiâ eumneris, medicumque manumiserit, qui idem sibi prudens ac sciens minus noxium temperasset. Faciebat igitur prudens & sciens Orator, qui cum & suâ ipsius intelligentiâ & aliorum iudicio imminente Pompeianis partibus cladem cognosceret, nihilo fecidus sequebatur Pompeium: id impudenter fortasse qui nec Pompeio nec Reipub. futuris vsui, septimum & liberos suos in apertum periculum permovebat. Eumius 6. Annalium a Macrobio citatus:

-Audite parumper

Vt pro Romano populo prognarier armis
Certando prudens animam de corpore mitto.

x.

AD INTERITVM.] Id sæpè testatur ad Atticum, vt libro 9. epist. 14. Nunquam enim illius victoria socius esse volui, calamitatis mallem fuisse. 18. Hunc exire cupimus, quâ spe reditus? mihi quidem nunquam in mentem venit. 22. Nec mehercule hoc facio Reipub. causâ; quam funditus deletam puto: sed ne quis me puer ingratum in eum, qui me leuauit iis incommodis, quibus idem affecerat. Libro 10. epist. 7. de Cæsare loquens: Istum enim victorem magis relinquendum puto, quam victum, & confidentem magis quam diffidentem rebus suis. Sic enim commodè Lambinus emendat. lib 11. epist. 6. De Pompey exitu mihi dubium nunquam fuit. Tanta enim desperatio rerum eius, omnium Regum & populorum animos occuparat, vt quocumque venisset, hoc putarem futurum. Atque hæc ille scribebat ad Titum Pomponium, cui sic fidebat, vt ei tanquam sibi ipsi

loqueretur. Ne à Dione Cassio te in fraudem patiaris induci, qui nostro nonnullam vrlabem adspergat, cum dicit non solâ causâ se iustitiâ, sed etiam spe victoriæ, ad Pompeium se contulisse: Et ne eius constantiam laudare cogatur, ne Cæsaris quidem congressum expectasse fingit: Ο Κικέρων μὴδ' εἰς ἡμῶν τῶν Καίσαρος, ἐξ ὧν ἄλλος τὸν Πομπηίου, ὅτι οὐ τὴν δόξαν πρὸς τὸν Πόμπηιον, καὶ τὸν Πλάτωνα κρητικῶν τὰ ἀποδείξων. Cicero sique in conspectum Cæsaris veniens, ad Pompeium, tanquam & iustiore causâ bellum gerentem, & victorem futurum concessit: Plutarchus aliam causâ adfert cur se contulisset ad Pompeium: Τρεββάνου δὲ ἰσχυροῦ τῶν Καίσαρος ἐπιπέρας γράψαντος ἐπιστολῶν, ὅτι Καίσαρος ἴστυ δὲν ἡλθὲν ἰδὲν ἄλλον ἔχοντα μὴ αὐτῶν, ὅτι τῶν ἑλλήνων ὑπέχετο, εἰ δ' ἀπαδὸν αὐτῶν εἰς τὴν ἑλλάδα βασιλεύει, καὶ εἰς ἰσθμῶν ἰσχυρὰ ἀγείν, ἐκ τῶν αὐτῶν τῶν ἰσθμῶν. Σαυμαῖος δὲ Κικέρων ἐπὶ Καίσαρος αὐτῶν καὶ ἑσπέρη, ἀποκρίσας ὅτις ἐπέμψεν, ὅτι οὐδὲν ἄλλῳ ἄλλῳ τῶν πρεσβυτέρων. Cum Trebbianus quidam vnus è Cæsaris familiaribus ad eum scripisset, Cæsari videri impris, mis omnium, vt Cicero se ipsi coniungeret, rerumque omnium & sui particeps esset, sin autem ob ingrauescentem ætatem refugeret, vt iis in Graciam longè ab vtroque quieturus concederet, miratus Cicero quòd Casar ipsi sua manu non scripisset, iratus respondit nihil se rebus à se antè gestis indignum esse facturum. En igitur factum pulcherrimum non honestati & gratitudini, sed puerili eudam iracundiæ tribuendum. Credere auctori grausissimo nisi libro nono ad Atticum & honorificentissima Cæsaris ipsius ad Ciceronem epistola, & modè aulicissima Ciceronis ad Cæsarem responsio præ manibus habetur. Libro 6. epistola ad familiares epist. 6. Suscepim bellum est, quiescente me, depulsum ex Italia, manente me quoad potui: sed valuit apud me plus pudor meus quàm timor: veritus sum deesse Pompey saluti, cum ille aliquando non desuisset meâ. Itaque vel officio, vel samâ bonorum, vel pudore victus, vt in fabulâ Amphiarai, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.

A X I O M A.

Valere debet apud nos grati animi fidelis memoria.

ARGVMENTVM.

Pergit ostendere se semper fuisse pacis auctorem, & ex Cæsaris victoris in se clementia concludit Cæsarem pacis etiam cupidum fuisse, & abhorruisse à bellis ciuilibus.

xv.

QVOD quidem meum consilium minimè obscurum fuit. nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, & in ipso eadem etiam cum capitis mei periculo sensi. Ex quo nemo erit tam iniustus rerum æstimator, qui dubitet, quæ Cæsaris voluntas de bello fuerit: cum pacis auctores conseruandos statim censuerit, cæteris fuerit irator. Atque id minùs mirum videretur fortasse tum, cum esset incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui verò victor, pacis auctores diligit, is, profectò declarat, maluisse se non dimicare, quàm vincere.

Cicero de-
fensus con-
tra Dionem
& Plutarchum.

EXPLANATIO.

QVOD QVIDEM.] Eo bello quod inter Cæsarem & Pompeium exarfit, nunquam dissimulavi me pacis esse studiosum.

IN HOC ORDINE.] In Senat., cum mihi ex Cilicia Provincia redeunti Senatus extra Urbem datus est, ut in eo de triumpho meo ageretur.

INTEGRA RE.] Nondum confatis bellis civilibus: cum necdum Cæsar Rubiconem fluvium, Prouincia suæ limitem, cum armis transisset: cum liberum adhuc esset Senatus iis conditionibus acquiescere, quas ille postulabat: nimirum ut nec exercitum dimitteret, & eius absentis ratio comitiis Consularibus haberetur.

MVLTA DE PACE.] Non tam egi de triumpho meo, quam de pace inter Cæsarem & Pompeium retineudâ.

IN IPSO BELLO.] Siue cum adhuc essem in Italiâ, Cæsar Pompeium obsidente Brundisij, siue cum ad Pompeium, qui Dyrrachium se receperat, transissem, siue post pugnam Pharfalicam, semper de pace agendum esse sentii, licet inde viderem, me Pompeij offensionem incurere, & ipse filius Pompeij me ab armis victo Pompeio cedentem penè occidit.

Ex QVO.] Conclusio huius syllogismi.

Is pacis fuit studiosus, qui pra cæteris conseruauit pacis auctores.

Sed Cæsar pra cæteris conseruauit me pacis auctorem.

Ergo pacis studiosus fuit. Atque ut ostendat illud studium pacis non inde profectum esse quòd metueret euentus bellorum ciuiliu, sed quòd parceret ciuibus, nec vellet Reipub. damnium inferre, hinc eius laudem exaggerat, quòd non solum in ipso bello dubius de euentu, sed etiam victor & securus eos, qui pacis fuerant auctores, dilexerit.

CÆTERIS.] Qui ab admittendis pacis conditionibus fuerant alieni.

IRATOR.] Subirasus, subinfectus. hac voce vsus est, ne Cæsarem aut vindictæ, aut crudelitatis inuicem videatur.

ATQVE ID.] Hæc eius benignitas erga pacis auctores minus laudanda esset.

ANCEPS.] Dubia vtram in partem se conuerteret: cum ab vtraque parte capi adhuc posset.

NOTÆ.

IN HOC ORDINE.] Quod iam ante dicebamus è Plutarcho: Εν τῷ αὐτῷ τῆ βουλῆς, ἀπορροῦσαν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχῆς. In Senatu, cum triumphus ei decerneretur, libentius se Cæsarem triumphantem secuturum esse dixit, pace

constituta. Triumphaturis autem dabatur Senatus extra portas, in quo belli gesti rationes, & triumphus causas exponerent.

CVM CAPITIS MEI PERICVLO.] Periculum fuisse agere de pace ex epist. 6. lib. 9. ad Atticum ostenditur: Video tibi placere me periculum de pace suscipere: in quo non extrinseco periculum. Cum enim tot impendant, cur non honestissimo depacisci velim? Sed veror ne Pompeio quid oneris imponam

Μὰ ὡς Γοργίου κρητὸν δὲ τοῦ πάρος. intorqueat. Mirandum enim in modum Cneius Noster Sullani regni similitudinem concupiscit. Sed maius capitis periculum incurrit, cum post pugnam Pharfalicam Catone suum ipsi exercitum offerente: διαδοῦχος τῷ ἀρχῆν ὁ κληρονομήσει, verba sunt Plutarchi in Cicrone, καὶ ὅλας εὐχὰς πρὸς στρατιώται, παρ' οὐδὲν ἄλλου ἀμεγέθους, Περικίου τῆς γένου, καὶ τῶν φίλων περὶ οὐδὲν ἀποκαλοῦσται, καὶ τὰ εἶδη ἀναμύθητον, εἰ μὴ κάποι εἰσὶ, μὴν ἀφείλετο, καὶ ἀλώμενον αὐτῷ ἐν τῷ στρατοῦ. Imperium reuiciscens Cicero, & omnino veniens cum cæteris militare, parum absuit quin occideretur, Pompeio filio & amicis eum appellantiu proditorum, & gladiis educentibus, nisi Cato obstitens, vix eum erpulsisset, & è castris transulisset.

INIUSTVS RERVVM ÆSTIMATOR.] Demosthenes primâ Olynthiacâ: καὶ ἕκαστος δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀδελφοὶ, δικῆος λογιστὴς τῶν παρ' ἐμῶν τῶν ἡμῶν ὑπογεγραμμένων, καταστάς, καὶ ἄρ' ἢ ἐξέπειν ὡς δεῖ, πρὸς ὧν, ὅλας μεγάλων αὐτῶν ἔχειν ἁπλοῦς εἰκότως. Et mihi sanè videtur, Athenienses, quibus iustus eorum que nobis Deorum munera concessa sunt, æstimator, etiamsi multi non habeant, ut oportet, iure maximam iis gratiam habiturus. Seneca Troade act. 3.

-Est quidem iniustus dolor Rerum æstimator.-

ANCEPS FORTVNA BELLI.] 4. Æneidos: Anceps fortuna belli.

Ergo anceps pugna fuerat fortuna.- Seneca Thebaidæ: Fortuna belli semper ancipiti in loco est.

Rursum 10. Æneidos: Anceps pugna diu.

Varro apud Marcellum: Quo se coniceret Pompeius, ut ancipiti vigeretur bello. Iustinus libro 2. Belli certamen anceps, premia victoriæ nulla, damna manifesta. Anceps autem dictum videtur, quasi ἀμφιπέδις, quòd duas veluti ansas habeat quibus capi & retineri possit, vnde fortuna belli anceps, quòd ab vtraque parte capi possit, & quafi in medio sit constituta.

A XI O M A T A.

Dubitari non potest quæ fuerit eius voluntas de bello qui pacis auctores conseruandos putat, cæteris est itator.

Incertus est exitus & anceps fortuna belli. Plerumque præstat non dimicare quam vincere.

I.

II.

III. Inustus rerum æstimator.

IV. Anceps fortuna belli.

ARGUMENTVM.

Ostendit etiam Marcellum de pace semper agendum putasse: eiusque consilij rationem exquirens, quod videlicet Pompeij victoris ferocitatem extimesceret, hinc Cæsaris clementiam exaggerat.

XVI. **A**TQUE huius quidem rei M. Marcello sum testis. nostri enim sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi, cum insolentiam certorum hominum, tum etiam ipsius victoriæ ferocitatem extimescentem? Quæ gratior tua liberalitas, C. Cæsar, nobis, qui illa vidimus, debet esse. non enim iam causæ sunt inter se, sed victoriæ comparandæ.

EXPLANATIO.

HVIVS QVIDEM.] Marcellum testari possum eadem sensisse de pace, quæ ego sentirem.

NOSTRI.] Reddit rationem cur testis esse possit: quia, inquit, nostri sensus congruebant, & erat eadem utriusque sententia, quare mihi animi sui sensum faciliè communicabat.

QUOTIES.] Quoties mihi dixit se pacem expetere, quòd victoriam Pompeij vereretur, videretque Cn. Domitium, Lentulum, Scipionem & alios huiusmodi minari Cæsarianis, & iam quasi partâ victoriæ de honoribus, & Cæsaris summo Pontificatu contendere.

QVO GRATIOR.] Comparatione insolentiam & ferocitatis Pompeianorum, Cæsaris moderationem in victoria commendat. quia contraria contrariis opposita magis elucefcunt.

QUI ILLA VIDIMVS.] Qui illam certorum hominum insolentiam vidimus, & minas Pompeianorum audiimus.

NON ENIM.] Iam, inquit, querendum non est Cæsaris an Pompeius causam habuerit iustiorum, sed uter moderatius vsurus fuerit victoriâ.

NOTÆ.

I. Congruere.

CONGRUEBANT.] Festus: *Congruere dictum est à gruibus quæ non fere segregantur sine cum volant, sine cum pascuntur.* Alier Ioannes Saraberienfis libro 1. de nugis curialium cap. 13. de auspiciis differens: *Gruis semper adfert quod expedit, unde & grueri verbum anti-*

quum, à quo congruere quod proficit, & ingruere contra quod officit. Unde illud,
- Bis vitibus ingruit imber.

INSOLENTIAM.] De hac certorum hominum insolentia Plutarchus in Pompeio: sed parco Græcis, & præstat rem à fonte arcescere. Cæsar 3. de bello ciuili: *Iamque inter se palam de præmiis & sacerdotiis contendebant, in annosque consulatum definebant. alij domos bonaque eorum qui in castris erant Cæsaris, petebant.* Item: *Iam de sacerdotio Cæsaris Domitius, Scipio, Spintherque Lentulus quotidianis contentionibus ad grauisimas verborum contumelias palam descenderunt, nec quibus rationibus superare possent, sed quemadmodum vii victoria debebant cogitabant.* Pergit: *τὴν ἀναρὰν ἔχοντων τῶν πλεονῶν, ut Plutarchus appellat, amentiam & leuitatem describere.* In castris Pompeij videre licuit triclinia strata, magnum argenti pondus expositum, recentibus cespitibus tabernacula constrata. Lucij etiam Lentuli & nonnullorum tabernacula protecta hedera; multa præterea, quæ nimiam luxuriam, & fiduciam victoriæ designarent. ut facile existimari præferet nihil eos de euentu eius dici timuisse, quin non necessariis conquirerent voluptates. Arque hi miserimo ac potentissimo exercitui Cæsaris luxuriam obiciebant, cui semper omnia ad necessarium usum defuissent.

CERTORVM HOMINVM.] Certos homines appellant, quos nominare aut odiosum, ut hoc loco, aut non necesse. vt i. Æneidos:

- equidem per lititora certos
Dimittam.

vt iam notauimus pro Sextio 41.

ARGUMENTVM.

Ostendit Cæsarem lenius & moderatius usum fuisse victoriâ, quàm vsurus fuerat Cn. Pompeius, vt victoris humanitatem magis commendat.

XVII. **V**IDIMVS tuam victoriam præliorum exitu terminatam: gladium vagina vacuum in vrbe non vidimus. quos amisimus ciues, eos Martis vis perculit, non ira victoriæ: vt dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conseruat quos potest. Alterius verò partis, nihil amplius dicam, quàm id, quòd omnes verebamur, nimis iracundam futuram fuisse victoriam.

EXPLANATIO.

V I D I M V S.] Vidimus tantam animi tui moderationem, vt solo prælicæ ram exitu, non autem vsu potestatis, quam adeptus fueras victoriâ, non oppressione Reip. non pœnis & suppliciiis inimicorum victori fuisse videaris.

G L A D I V M.] Euaginatam ad necem ciuibus, qui cõtra te pro Pompeio steterant, inferendam.

V A G I N A V A C V V M.] At per enalagen vt videtur. non enim propriè gladius vaguâ, sed vagina gladio vacuatur.

Q V O S.] Ciues qui bellis ciuilibus sunt occisi, ij in ipsa acie sue conflictu ceciderunt, non autem iussu Cæsaris victoris & odium suum inimicorum sanguine explentis, sunt interempti.

M A R T I S V I S P E R C V L I T.] Belli & prælij impetus euicit.

N O N I R A V I C T O R I Æ.] Alias victoris. **V T D V B I T A R E.]** Ad hunc syllogisum reuocari potest oratio.

Qui ex acie conseruat quos potest, libenter occisos ad vitam reuocaret.

Sed Cæsar victor ciues, quos potest, ex acie conseruat.

Ergo libenter occisos ad vitam reuocaret. Aduerte qua arte leniat & mitiget orationem: cum de ciuium clade loqueretur, non ait, eos Cæsar occidit armatus, sed eos Marti vis perculit. cum de ciuium conseruatione, id non tribuit Victoriæ, sed ipsi Cæsari. immò, partis Pompeianæ & iracundam & ferocem ait futuram fuisse victoriâ: quasi Cæsar suâ clementiâ, ipsius victoriæ naturam conditionemque vicisset, quam vincere non potuisset Pompeius.

N O T Æ.

V I D I M V S.] Elegans repetitio. vt in Sextiana 6. *Ademit Albino Socris nomen mors filia, sed caritatem illius necessitudinis & benevolentiam non ademit.* pro Milone 96. *Negat enim se, negat ingratis ciuibus fecisse, quæ fecit: timidus & omnia circumspicientibus non negat.* Plinius lib. 3. ep. 16. *Potestis enim efficere vt malè moriar: ne moriar, non potestis.* Quod ad rem spectat. Incertus Panegyristes Constantini hunc locum præ oculis videtur habuisse: *Constantinus victoriæ licentiam sine præly terminauit: gladios ne in eorum quidem sanguine distringi passus est, quos ad supplicia poscebant.* Romam alloquitur.

M A R T I S V I S.] Mars metonymicè pro bello, vt etiam pueris notum. vt 6. *Æneidos:*

M ariemque accendere cantu.

Libro 2. *Et cæco Marte resistunt.*

Mauortem etiam dixerunt Poëtæ. vt Propertius libro 2. eleg. 27.

Cùm Mauors dubia miscet utrimque manus.

Mauors, inquit Cicero 2. & 3. de natura Deorum. *quod magna uocatur, Mamers* lingua Osca, vt auctor Festus Pompeius:

P E R C V L I T.] Quid sit percollere scitè explicat Passeratius ad illa uerba Catulli de Nuptiis Pelei.

Cùm teres excelso coaceruatum agere bustum

Excipiet teneros percussit virginis artus.

Percussa, inquit, prostrata. Ennius apud Macro-

bium:

Percollant magnas quercus, excinditur ilex.

Apud Priscianum:

Omnes mortales victores cordibus uinis Latanes, uino curatos, somnus repente In campo passim mollissimus perculit acris.

Varro Parmenone apud Nonium:

Alius teneram abiecit solus percellit.

A B I N F E R I S E X C I T A R E T.] Frequentissima locutio, vt pro Cælio 33. *Aliquis mihi ab inferis excitandus est.* Vide Notas in Sextianam 130. *ab inferis excitaret.*

N I M I S I R A C V N D A M.] Plutarchus tamen commendat futuræ victoriæ lenitatem: *ἔπι τοὺς ῥωμαίους ἀπὸ παρρησίας ἀπέβη, καὶ διὰ τὴν παύσιν τοῦ ἰσχυροῦ ῥωμαίου, ἐπὶ πολλοῦ ἢ περὶ τοῦ μὲν ἰσχυροῦ. Postquam uerò in Senatu secundum Catonis sententiam decretum est, ciuium neminem extra aciem occidere, nec urbem diripere Romano parentem imperio, magis etiam Pompeij pars dilecta est.* Tamen ob certo hominum insolentiam prudentiores iram victoriæ metuebant. Noster lib. 9. ad Att. epist. 4. *Bellum crudele & exitiosum suscipi à Pompeio intelligebam. Melioris medicus: fidius ciuis & viri putabam quous supplicio affici, quàm illi crudelitati non solum præesse, uerum etiâ interesse.* Epist. 6. *Mirandum in modum Cneus noster Sullani regni similitudinem concupuit. eisdus οὐ ληγα. Nihil ille minus obscure tulit. Cùm hocne cogitur, inquires, esse vis, beneficium sequor, mihi crede, non causam, vt in Milone, sed hæntem. Causa igitur non bona est: immò optima, sed agetur, (memoro) scdissimè. Primum consilium est suffocare urbem & Italiam fame: deinde agros uastare, uere, pecuniis loquelum non abstinere.* Epist. 11. *Si enim nihil præter fugam quæreret, fugissem libentissimè: Sed genus belli crudelissimi & maximi, quod nondam uident homines quale futurum sit, perhorru. Quæ minæ municipiis? quæ nominatim uiris bonis? Quæ denique omnibus qui remansissent? Quàm crebro illud. Sulla potuit, ego non potero?* Epist. sequenti: *Crasipes qui prudentia potuit atterere sermones minaces, inimicos optimatum, municipiorum hostes, merus proscriptioes, meros Sullas. Sed hæc antè quàm Pompeius cederet ex Italia, & fieret illad S. C. in Catonis sententiam. Multis tamen iudiciis postea constitit nimis iracundam futuram fuisse victoriâ lib. 11. ad Attic. ep. 6. Me discessisse ab armis nunquam pœnituit. Tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barbaris gentibus conianctio, vt non nominatim, sed generatim proscriptio esset informata: vt iam omnium iudicio constitutum esset, omnium uerstrum bona prædam esse illius victoriæ. Vestrum planè dico: nunquam enim de teipso nisi crudelissimè cogitatum est: quare uoluntatis meæ nunquam pœniebit. Cæsar 3. de bello ciuili, si quis ei in sua causâ credendum arbitrat, ita scribit. Post victoriâ Dyrhachinam, Luc. Domitius in consilio dixit, placere sibi bello confecto, ternas tabellas dari, ad iudicandum iis, qui ordinis essent Senatorij, bellō. unâ cum ipsis interfuisent sententiâ, de singulis ferrent, qui Roma remansissent, qui que inter præsidia Pompeij non fuissent, neq. operam in re militari præstissem: unam fore tabellâ, qui liberandos omni periculo censerent: alteram qui captis damnarent, tertiam, qui pecuniâ multarent. Postremò omne: aut de honoribus suis, aut de præmis pecuniis, aut de persequendis inimicis agebant: nec quib. rationibus superare possent, sed quemadmodum uictoria vis deberet, cogitabant.*

I.
II.
III.
Mars.
Mauors.
Mamers.
Percellere.

IV.
V.

Ab antecedentibus futuræ Pompeianorum victoriæ crudelitatem ostendit, diuinæque providentiæ tribuendum ait, quod Cæsar, non autem Pompeius victoriam fuerit consecutus.

XVIII.

VIDAM enim non modò armatis, sed interdum etiam otiosis minabantur: nec quid quisque sensisset, sed vbi fuisset, cogitandum esse dicebant: vt mihi quidem videantur Dij immortales, etiam si pœnas à populo Romano ob aliquod delictum expetierunt, qui ciuile bellum tantum, & tam luctuosum excitauerunt, vel placati iam, vel etiam fatiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam victoris, & sapientiam contulisse.

EXPLANATIO.

VIDAM.] Domitius & alij dicebant in hostium numero habendos esse non eos solum qui Cæsarem secuti fuissent arma contra Pompeium, sed etiam eos qui neutrum secuti fuissent, nec vllam partem bellorum ciuilium attingissent.

Nec.] Dicebant etiam non habendam esse rationem quâ quisque fuisset erga Pompeium, sed loci in quo fuisset, vt videlicet hostium ioco ducerentur, qui remansissent in Vrbe, aut quancunque tandem occasione à Pompeij castris abfuissent.

Vt mihi.] E dictis ostendit diuinâ providentiâ contigisse, vt Cæsar obtineret victoriam, quia Pompeiani victores maiorem Reip. eadem intulissent, idque signum esse dixit Deos esse placatos, & finem imponi bellis ciuilibus.

Ad clementiam.] Qui etiam hostibus in potestatem redactis ignosceret.

Et sapientiam.] Quis hostes ab otiosis dignosceret, nec, vt Pompeiani, putaret eandem vtorumque esse rationem.

NOTÆ.

I.

VIDAM.] Suetonius in Nerone cap. 2. de Domitio: Consultauit Cn. Pompeio de medijs ac neutrum partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos. Id tamen verbum immanis sanè & atrocius ipsi Pompeio videtur etiam excidisse. Plutarchus in eius vita: κελαιδους ἀπαυτος ἐπιθου αὐτῷ τὴν ἀπὸ βουλῆς, ἃ ἠσποιστῶν ὅτι καὶ ταῦτ' ἠρῶσταν τὴν ἀπολευθῆντα πρὸς θεῶν ἰστίαν ἀπίστη τῶν πόντων. Cum inisset vt se omnes Senatores sequerentur, addidissetque, se qui remansissent in Cæsarianorum numero habiturum sub vesperam Vrberem reliquit. Et quod modò dicebamus ex epit. ii. lib. 9. ad Attic. Quæ mina municipijs: quæ nominatis viris bonis? Quæ denique omnibus qui remansissent? Immodò, vt ait Polyænus lib. 8. stratagematum: καὶ τὸς Πρωτῶν ἕλεος, ἃ τῶν ἠμετέρων ἐπεσθῆναι τοῖς ἀδικησῶσι, ἃ τῶν δικῶν ἡρώστων κατ' ἴσσην τῶν ἐπὶ τῶν πνευματικῶν. Cæsar cum edixisset Pompeius, se hostium numero habiturum esse eos qui remansissent, contra edixit eos amicos numero habiturum, perinde vt eos qui cum ipso bello fuerant inisset.

II. Bellum ciuile.

CIVILE BELLVM.] Immodò plusquam ciuile, nec ma è Lucanus ita sui operis initio non nauit, neutrum tamen inter Cæsarem Socerum, &

generum Pompeium, cuiusmodi bella non solum ciuilia, sed plusquam ciuilia & intestina nūcupantur. Glossæ Philoxeni bellum ciuile ἐμφύλιος πόλεμος. Item: Intestinum bellum, πόλεμος ἡμετέριον αὐτῶν, bellum in eo cognatos, necessarios, affines. Noluit tamen Orator, bellum intestinum dicere, sed orationem molliuit, ne Cæsari vel dolorem reficere affinitatis commemoracione, vel impietatem exprobraret: vt Pompeium aliquando perstrinxit, interrogantem, vbi est gener tuus Cicero? respondens: est cum facero tuo. vt refert Macrobius.

Bellum intestinum.

III.

TANTVM.] Non possum mihi temperare quia verba L. Flori adscribam lib. 4. c. 2. Cæsaris furor atque Pompey Vrberem, Italiam, Gentes, Nationes, totum deniq. qua patebat imperium, quodam quasi diluio & cum inflammatione corripuit, aded vt non rectè tantum ciuile dicatur, ac ne sociale quidè, sed nec externum, sed potius commune quoddam ex omnib. & plus quam bellum. Quippe si duces adspiciamus, totus Senatus in partibus: si exercitus, hinc XXI. legiones, inde XVIII. flos omnis & robur Italici sanguinis. Si auxilia sociorum, hinc Gallici Germanicique delectus: inde Deiotarus, Ariobarzanes, Tarchon. Dimotus Corinthibus, omne Thracie, Cappadocie, Cilicie, Macedonia, Græcia, Italia, totisque vobus Orientis. Si moram belli, quatuor anni, & pro clade verum breue tempus. Si locum & spatium vbi cõmissum est, intra Italiam inde, se in Galliam, Hispaniamq. deflexit. reuersumque ab occasu totis viribus in Epiro Thessaliâque cõsedit. hinc in Aegyptum subito transfudit, inde respexit Asiam, Africa incubuit. postremo in Hispaniam remigravit, & ibi aliquando defecit. Plutarchus in Cæsare cladem ita docuit: Τεσσαρὶν μυριάστων ἀπὸ τῶν ἀπεναντίας ἢ περὶ τὰς ἑκατὸν τὰ μὲν ἑξήκοντα ἔσταντο αἱ αἰετοὶ περὶ τὴν ἑξήκοντα ἢ ἑπτάς ἀπεναντίας συνεστῆναι, καὶ τοσοῦτον ἀλλοτὸς τῶν δυνάμειν. Habito censu pro trecentis viginti millibus, quæ prius erant, censa sunt centum & quinquaginta millia. Tantùm bellum ciuile cladis inuexerat, & tot ciuium capita absumperat. Quid si exteris illo communi orbis incendio inuolutos numeremus? Quâvis fortasse Plutarchus cladis magnitudinem verbis non æquauit. siquidem, vt ait epitome Liniæ decad. io. lib. 8. à C. Lentulo, & L. Gellio Censoribus, quatuordecim videlicet annis ante finem belli ciuilis, Lustrum conditum est. censa sunt ciuium capita CCCCL. millia. & decade 12. lib. 5. de censu Cæsaris ex Africa redeuntis. Consumit egit, quo censa sunt ciuium capita CL. millia. Igitur ex Lulio bello ciuili trecenta ciuium millia perierunt. Quid si ad horum

Bellum ciuile Pompeianum.

numerum

numerum accedant & ij qui paulò pòst sub Cn. & Sexto Pompeis in Hispania ceciderunt: vt meritò poëta nobilis exclamet:

*Quis non Latino sanguine pinguis
Campus, sepulchris impia praelia
Testatur, auditumque Medis
Hesperia sonitum ruinae? &c.*

Suetonius in Iulio cap. 41. quoad numerum Plutarcho suffragatur, sed nullam lustrum aut census facit mentionem. *Ex viginti trecentisque milibus accipientium frumentum de publico, ad centum quinquaginta retraxit.* Concilient eruditi: nos nec possimus, & ad alia properamus.

IV. TAM LVCTVOSVM.] Hinc est quod Flaccus & bellum lugubre, & Italiam eo bello luctuosam appellat Ode 1. lib. 2. Carm.

*Qui gurges, aut que flumina lugubris
Ignara belli. Quod mare Daunia
Non decolorauere cederet?
Que caret ora crurore nostrò?*

VI. Bellum ciuile quam luctuosum.

Ode 6. lib. 3. *Hesperia mala luctuosa.*
Et meritò: nam si Poëta πάλαιον δακρυόεντα bellum luctuosum frequenter appellat, id longè magis de bellis ciuilibus dicendum fuit, & de hoc præsertim, quod adeo luctuosum fuit, vt antequam collatis signis in Pharfalia dimicarent, ab utroque partium duce lacrymas expresserit. Appianus 2. ciuiliū. και θασσι αυτοι εξαπτοι ε δακρυόεντα. & utrumque fleuisse tradunt. Immo milites ipsi, vt auctor est Dio lib. 41. antequam concurrerent: και ει δακρυα ε δηλων επον. Et in la-εργυμα & in lamentationem inciderunt. Vide patheticam ibi descriptionem.

VII. EXCITAUERUNT.] Notandum illud è Suetonij Iulio cap. 32. Cæsar ad Rubiconem fluum imperij sui limitem peruenerat: Cunctantem ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo sedens repente apparuit, arundine canens ad quem audiendum cum patres: plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos & anatores, rapta ab vno tuba profuisset ad flumen: & ingens spiritus classicum exorsus perterritus ad alteram ripam. Tunc Cæsar, Eatur, inquit, quo Deorum quisquis amictor iniquitas vocat. Iacta alea est. Appianus nullam quidem facit ostentum mentionem, eum tamen tamquam diuino instinctum afflatu transiisse dicit, cum nefcio quid dixisset, ε δει πει υδουε. Omitto poëticas Lucani & Petronij fisiones.

VIII. DELICTVM.] Quod delictum populus Romanus bellis ciuilibus expiarit, variè à variis disputatur. Horatius poëtice ad iram Iunonis ob Iugurtham deuictum, & deletam prius Carthagineam, refert Ode 1. lib. 2. Carm.

*Iuno & Deorum quisquis amictor
Afris inultà cesserat impiens
Tellure victorum nepotes
Retulit infernas Iugurtha.*
Et lib. 3. Ode 6. ad facilegia & impudicitiam.
*Dij multa neglecti dederunt
Hesperia mala luctuosa.*

Vide. Item:
*Fœcunda culpa secula, nuptias
Primum inquinauere & genus & domo.*

*Hoc fonte derivata clades
In patriam populūmq; fluxit.*
Ode 7. epodon ad Romuli patricidium:
*Sic est: acerba fura Romanos agunt
Scelūsq; fraternæ necis.*
*Ex quo immerentis fluxit ad terras Remi
Sacer nepotibus eror.*

Belliciuialis causæ.

Appianus initio bellorum ciuiliū ad Tiberij Gracchi necem: Σικος δὲ οὐδὲν ποτὶ περικλυθὲν ἐὶ δικαιοσύνην, οὐδὲ οὐδὲν ἐπιφύλον πάλω καὶ Τιβέριος Γεγραγὸς δὴμαρχὸν ἐὶ νόμοις ἐστέρησεν ἐὰ πρὸς ἀπόλητον, &c. & ἐν ἀρχῆσιν ἐπὶ αὐτοῖς ἐπὶ τῶν δὲ τῶ μόνον. Gladius vero nonidum illatus fuerat in conuentionem, nec ciuis interemptus antequam Tiberius Gracchus Tribuni plebis leges ferens in seditione occisus esset, &c. & ob hoc piaculum perpetuis discordiis & seditionibus est excipiatum. Dionysius Halicarnassensis lib. 8. refert ad Sullanorum iniustitiam, qui liberos proscriptorum ab honoribus & Rep. submouerunt: τῶν πατέρων τῶν ἐπικηρῶ θάπται ἐπὶ Σύλλᾳ πατέρων ἀεὶ ἐλέησθαι ποτὶ ἰστίαια τῶν πατέρων ἀφ' ἧς, ἐὶ βουλοῖς μετέχει, καὶ δὲ ὄν ἰδιωκόσιν αὐτῶν γέγονον, ὅτι ἐπὶ τῶν τ' αὐτῶν τῶν ἐπιμαροῦσθαι οὐδὲν ἔργον ἰδίως ἐπιδεδέξαμεν. τῶν γὰρ δίκην δὲ ἐκείνοις αὐτῶν γέγονον οὐδὲ ἰστίαια παρεκλούσθη, δὲ ἡ δὲ ἐν μετέσθαι τ' ἀντιμαροῦσθαι ἐὶς ταπεινότητα πῶς αὐτῶν, ἐὶ οὐδὲ ἔπος τὸ ἔξ αὐτῶν, ἐπὶ καὶ ἐπὶ γυναικάς ἐπιλείπεται. *Qui proscriptorum à Sylla liberos curia publicisque patria honoribus, quantum rerum potius sunt, prohibuerunt, nisi sunt rem inuidiosam apud homines, & Deorum indignatione dignam facere.* Quapropter precedente tempore non eis seruiri diuinam ultionem, ex altissimo fastigio sic dicenti, vt ne genus quidem eorum, nisi per famulas deductum supersit. Plutarchus, Dio & alij in κακοποιήσις, siue malam Reip. administrationem bellum ciuile retulerunt. vide Lucanum libro primo à versu 170. inter cetera.

*Hinc rapis fœces populo, scelerque fauoris
Ipse sui populus, lethalisque ambitus urbs
Annua venali referens certamina campo.*
Adcò vt diuina providentia bellis ciuilibus non solùm ambitum & luxum puniuisse, sed etiam imperij saluti consuluisse videatur. Plutarchus in Cæsare: Πολλοὶ δὲ ἴσθαι οἱ ἐὶ λήγον ἐν αἰῶνι πῶς ὡς ἦν, πάλω καὶ μοιμαρχίας ἀνεκίσθησαν πῶς πολυτιμίας, ἐὶ τὸ φαρμακὸν τῶτο γέλωτος τῶ ἀρχοπατοῦ τῶν ἰατρῶν μαρτύριον σεσησέμεντος, καὶ ἀδολοχῶς τῶν Πομπηίων. Multi erant qui palam dicere iam audebant, Rempublicam sanari non posse, nisi in viuis potestatem deueniret. Hoc autem remedium recipiendum Medicorum lenissimo exhibente, Pompeium videlicet innuebant. Sed præclarè Cratippus Philosophus Mitylenis, eùm Pompeus à Pharfalia fugiens, de diuina providentia quereretur, nec tamen negaret, ἐπὶ τῶν ἀξίωσθαι ἡδὴ μοιμαρχίας ἰδὲ δὲ πῶς κακοποιήσις. Rempub. ob malam administrationem monarchia iam indigere respondit: Νῶς, δὲ Ρωμαίους, ἐὶ τῶν τεκνωθῶν πῶς ὡς ἦν ἐπὶ βέλτοι αὐτῶ τῶ πύχρῳ καὶ μετῶ ἰστίαια κραταῖος; Quomodo, δὲ Pompei, ἐὶ quo signo persuadebitur, futurum fuisse, vt tu meliùs, quam Cæsar fortunà victor uterere. Hæc Plutarchus in Pompeio. nec abludivit Orator à dicto Cratippi Deum aienis, Omnem spem salutis ad clementiam victoris & sapientiam consilisse.

Redit ad id quod à numero septimo instituerat dicere, & concludit laudem, quam Cæsar ignoscens Pompeianis adeptus fuerat, non fortune, sed virtuti Cæsaris esse tribuendam.

XIX. **QVARE** gaude tuo isto tam excellenti bono, & fruire cum fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasque sapienti. cætera cum tua recordaberis, etsi persæpe virtuti, tamen plerumque felicitati tuæ congratulaberis: de nobis, quos in Repub. tecum simul saluos esse voluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficiis, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modo summa bona, sed nimirum audebo vel sola dicere. tantus enim splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilij dignitas, vt hæc à virtute donata, cætera à fortuna commodata esse videantur.

EXPLANATIO.

QVARE GAUDE.] Cùm non solum te fortuna ad victoriam prouexerit, sed etiam Dei providentia te victorem esse voluerit, quod sciret te victoria & potestate benignè & sapienter vsurum, est sane quod gaudeas isto bono, quod & excellens est, quippe qui prælatu fueris Pompeio, & tuum reuera ac proprium, nec felicitati solum tributum tuæ, sed etiam virtuti, clementiæ; & sapientiæ qua cæteros antecellit.

FRVIRE CVM FORTVNA.] Quia superius res bellicas aliquantulum verbis depreleserat, quod ex eis multum fortuna libaret, nunc eandem commendat, ne fortunam qua Cæsar omnia summa fuerat consecutus, dicendo deterere videatur, quasi diceret. Quod superius dixi bellicas laudes à quibusdam extenuari, quod ex iis multum tibi fortuna decerpit, non ideo dixi, quod tuam, C. Cæsar, felicitatem contemnerem. immò eam magnifico, sed etiam virtutem, animi magnitudinem, & clementiam antepone: tunc horum vt fruas delecterisque fortuna tua & gloria militari, sed tamen fructum clementiæ tuæ rebus bellicis & ipsi victoriæ anteponas: quia ex natura & moribus maximus est fructus iucunditasque sapienti.

CÆTERA.] Cùm recordabere Gallias subactas, Rhenum ponte commissum, Oceanum tuis nauibus transmissum, victum Pompeium, Catonem, Iuliam cæterasque victorias etsi persæpe virtuti gratulaberis, cum eorum multa ad optatum exitum consilio, vigilantia, fortitudine perduxeris, plerumque tamen & multo sæpius acceptas fortunæ victorias referes, quæ consecutus non fuisset, si fortuna tuis conatibus defuisset.

DE NOBIS.] De me, Marcello, Bruto cæteris omnibus qui Pompeium secuti sumus, quibus ignouisti, quoties cogitabis, toties de incredibili liberalitate tua, qua nos, etsi victoriæ iure occidere poteras, seruasti, toties de singulari sapientia tua, qua iudicasti à plerisque ignoratione potius, & falso atque, inani metu, quam crudelitate aut cupiditate bellum ciuile esse susceptum, cogitabis.

IN REP.] Clementiam Cæsaris ostendit, qui

non solum Pompeianis lucis vsuram, sed etiam ciuitatis ius & Reipubl. concesserat, vt cum eo Repub. & libertate fruerentur, quamquam, vt ait alicubi Noster, dominante Cæsare non tam libertas, quam quadam libertatis umbra remanebat.

QVÆ NON.] Vt clementiæ Cæsarianæ laudem exaggeret recurrit ad Stoicorum paradoxum. Felicitatem, diuitias, gloriam, victorias, cætera huiusmodi fortunæ munera verè bona non esse, sed *ἀδύοξα*, quippe quibus bene vel malè quis vti possit, sed solam virtutem posse bonam nominari. quia tamen id erat præter vulgi opinionem vitur verbo *audendi*. quasi diceret, non verebor id effatum pronuntiare, quantumuis vulgi dissidentis opinio refragetur.

TANTA.] Probat suum illud paradoxum hac ratione.

Illud est verè bonum quod à virtute donat in homini est, non à fortuna commodatum.

Sed magnitudo animi, clementiæ, sapientiæ à virtute donatæ sunt, felicitas, diuitiæ, gloriæ, victoriæ sunt à virtute commodatæ.

Ergo illa, non hæc verè bona censenda sunt.

Propositionis probatio obscure verbis, *Virtute, fortuna, donata, commodata*, inuoluitur. nam quæ commodantur, ea repeti possunt, quæ donata, ea tanquam propria, & mancipio possidemus.

NOTÆ.

Tvo.] Ad distinctionem bonorum fortunæ. Seneca epistola 8. *Quantum dissertissimorum versum inter mimos iacet: quam multum Publij non excaletatis, sed cothurnatis dicenda sunt, &c.*

Alienum est omne quicquid optando venit. Hunc versum à te dici non paulò meliùs & adstricuius memini. Fortuna non sunt nostra.

Non est tuum fortuna quod fecit tuum. Illud etiam num meliùs dictum à te non præteribo.

Dari bonum quod potest, auferri potest. Sed hic morandum non est, cum hoc ipsum Epicætes, tanquam principium præmittat, & ad illud tanquam ad scopum vitæ collinet.

quidem & vires beatum te facere possunt, nihil horum non patitur vicissitatem. Quarendum est ergo quod non fiat in dies deteriori, cui non possit obstarī, quo nil melius possit optari. Quid est hoc? animum, sed hic rectus, bonus, magnus. Quid aliud voces hunc quam Deum in humano corpore respirantem? &c. Hanc sententiam Lipsius libro 2. manuductionis ad Stoicam philosophiam multis rationibus, & Brachmanum, Cynicorum, Platonis, Scripturæ, Patrum auctoritate cōfirmat. vnicam Tullius rationem attingit: quod honestas à virtute donata, cætera à fortuna commodata esse videantur. Neque opus est alias rationes expendere: quippe cum ipse Seneca multas disputationes inter Stoicos cæterósque philosophos non in rebus ipsis, sed in-voculis quibusdam positas esse fateatur. lib. 2. de beneficiis cap. 55. *A consuetudine quedam que dicimus abhorrent, deinde aliã viã ad consuetudinem redeunt. Negamus iniuriam accipere sapientem: & tamen qui illum pugno percussit, iniuriarum damnabitur. Negamus rem stulti esse, & tamen eum qui rem aliquam stulto surripuerit, furti condemnabimus. Insanire omnes stultos dicimus, nec tamen omnes curamus elleboro. His ipsis quos vocamus insanos, suffragium & iurisdictiōnem committimus. Sed hæc hæctenus.*

VII.

A VIRTUTE DONATA.] Publ. Syrus in fragmentis: *Homo vite commodatus, non donatus est.* A virtute donata ait que quasi propria, & vt sic loquar, iure mancipij possidemus, adeo vt nobis inuitis eripi non possint. Epicætetus in Enchir. cap. I. *Τὸν ὄντων τὴν μὴ ἔχειν ἢ ἡμῶν, τὰ εἰ ἢ ἐφ' ἡμῶν. ἐφ' ἡμῶν ἡμῶν ὑποληψίμεθα, ἔσθ' ἐστιν, ἢ ἐκλήματα, ἢ ἐνὶ λόγῳ, ὅσα ἡμῖν ἔργα ἢ ἐν ἡμῶν δὲ τὸ σῶμα, ἢ κτῆσις, δέξασθαι, ἀφ' αὐτῶν. ἢ ἐνὶ λόγῳ ὅσα οὐχ ἡμῖν ἔργα.* Res quedam in potestate nostra sunt, quedam non sunt. In nostra potestate est opinio, appetitio, desiderium, auersatio, & vt vno complectar verbo, qualibet nostre actiones. Nostri arbitrij non sunt, corpus, pecunia, gloria, imperia, ad summam, ea que ipsi non agimus, omnia. Et quo infert capite sequenti: *καὶ τὰ μὴ ἐφ' ἡμῶν ἔχειν ἢ ὅσα ἐλευθερία, ἀκλήματα, ὁ παρεμπίθετα.* Ea que in nostra potestate sunt, libera sunt natura sua, nec prohiberi, aut impediri possunt.

Nostra sunt ea que à nostra libertate dependent.

VIII.

CÆTERA.] Que ab Academicis & Peripateticis bona corporis, aut fortunæ, à Stoicis ἀδιάφορα, indifferentia, media nominantur. Ita tamen, vt re contententur, quibusdam verborum superstitionibus dissiderent. Negabant fanitatem, diuitias, gloriam esse bona, commoda esse non negabant. Seneca epist. 87. *Alia est commodorum conditio, alia bonorum, commodum est quod plus vsus habet quam molestia: bonum est simpliciter, & ab omni parte innoxium.* Orator 4. de finibus: *Res quas nos bonas dicimus, Zeno concessit, vt haberentur apte, habiles, & ad naturam accommodata, faterique capit sapienter commodum esse si ea quoque habeat.* Rursum Seneca epist. 74. *Bona illa sunt vera, que ratio dat: cætera opinione bona sunt.* Itaque commoda vocentur, & vt nostra lingua loquar, producta. 92. *Commoda sunt in vita*

Bona commoda.

& incommoda, utraque extra nos. Id est, non in nostra potestate, extra animum.

A FORTUNA COMMODATA.] Quid sit commodare explicant Isidorus, Beda, Agræcius: *Commodamus que redduntur eadem, vt equum, seruum, vestem, mutuo damus que non redduntur eadem, vt numism, criticum vinum, & similia.* Paulus D. de rebus creditis: *Mutuum damus re-*

ix. Commod. re.

cepturi non eandem speciem, quam dedimus, alioqui commodatum erit, aut depositum. E quibus elicias rationem cur fortuita nequaquam in bonis censéantur, quia nimirum non transferunt in nos dominium, sed reddenda sunt cum primùm nostra res tuas à nobis, quasi commodatas exegerit. Seneca epist. 72. *Omnia autem, quibus vulgus imbiat, vltro citroque flunt: nihil dat fortuna mancipio.* Epicætetus in Enchir. cap. 15. *Μὴ ἐπιτέθειται ἐπὶ ἀνεύροισι τίς τις, ἐπὶ ἀπόλοισι αὐτῶν, ἀλλ' ἀπέθεκα. τὸ περὶ ἡὸν ἀπίθεται; ἀπέθεκα. τὸ χειρὶν ἀφ' ἑρῆθης οὐκοῦν ἢ ἑστ' ἀπέθεκα. Αἰδῶ καὶ οὐδ' ἀσεβήσω. Τὶ δὲ τοῦ μὴ εἶναι τίος σε ὁ δὴ ἀπ' ἡμεῶν; μὴ γὰρ εἰ ἀπὸ θεῶν, ὡς ἀλλοτρίου αὐτῶ ἐπιταύει, ὡς τῶ παρορθεῖν οἱ περὶ εἶναι. Nunquam te quicquam perdidisse dicio, sed reddidisse. Filiolus obit? reddidit est. Prædium est ereptum? Id quoque est reddidit. At improbus est qui eripuit. Quid id tuæ refert, per quem is qui dederat, abs te reperietur? Sed quamdiu concesserit, tanquam alienum, id curato vt capta non viator. Quare sapienter in Cebetis tabula Genius monet, eos qui diuitias & felicitatem à fortuna commodatum acceperint, καὶ γινώσκον ὁμοίως τῶν κακῶν τραπέζιτους. malos mensarios non imitari, tur. καὶ ἢ δὲ δικαίως, ὅστις μὴ λάβοι τὸ ἀγρίων παρὰ τοῦ ἀδρόσπου, γυμνασίου, ἢ ἰδιοϋνοῦσιον εἶναι ὅταν εἰ ἀπεπαιτῶνται, ἀγαπητῶν, ἢ δὲ καὶ εἰσῆται περὶ εἶναι, οὐ μνημονοῦντες, ἐπὶ ἐπὶ τῶν ἰλασθῆναι τὸ δίκαιον, ἐφ' ὃ εὐδὲν καλῶν τῶν εἰδῶν πάλιν κομῶμεθα. Nam mali nummularij accepta ab aliis pecunia gaudent, tanquam suã, eadẽque repetita indignantur, atque iniuriam sibi factam putant: oblitum nimirum ea conditione apud se fuisse depositam, vt absque ullo impedimento à creditore reciperetur. Ita, τοιαῦτα ἔχει ὅστις ἢ τῶν, ὡς τὸ ἀδίκως ἀρραβῶν. Ea est fortuna natura, vt que dederit, eripiat. Quo fortasse respererit frequens illa Christi Domini hortatio, vt referet Clemens 1. Stromatum, & Cassianus: *Ἦτέ γινώσκετε δικαίως τραπέζιτου.* Estote boni nummularij. Vt cum nescio quo dicere possimus: *Laudo mamentem: si celes quætas Pennas, reliquo que dedit, & mea Virtute me inuoluo, quorũque Pauperem sue dote quæro.* Verè nam, vt ait ille mimus: *Leuis est fortuna, citò reposita que dedit.**

Bona fortuna non donantur, sed commodata.

AXIOMATA.

Ex moribus maximus est fructus iucunditãque sapienti. Tantus est splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilij dignitas, vt hæc à virtute donata, cætera à fortuna commodata esse videantur.

ARGUMENTVM.

Priorem orationis partem concludit, Cæsarem hortans ne bonos ciues qui errore quodam humano lapsi fuerant, sequentes Pompeium, conseruare, & in patriam reuocare desistat.

NOLI igitur in conseruandis bonis viris defatigari, non cupiditate xx. præsertim, aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stultia fortasse, certè non improba, & specie quâdam Reipub. non enim tua vlla culpa est, si te aliqui timuerunt: contraque summa laus, quòd plerique minimè timendum fuisse senserunt.

EXPLANATIO.

NOLI Igitur.] Cùm in liberalitate & clemètia tantum sit dignitatis, vt honores, iniuria, victoriæ, triumphj, si cum illis animi bonis conseruantur, bona ne censeantur quidem, noli ab insita illa tuâ benignitate desistere. Cùm præsertim ij qui secuti sunt Pompeium, boni sint viri, nec odio tui aut quadam malicia & improbitate bellum illud contra te susceperint: sed partim opinione officij, quòd obligari se putarent ad sequendum Pompeium, cui multis beneficiis erant obligati, partim specie quadam Reip. cùm putarent bellum à Pompeio pro defendendâ libertate & tuendis patriæ legibus esse susceptum.

STULTA FORTASSE.] Cauet Cæsaris offensionem, si honestum dicat fuisse sequi Pompeium: eos tamè qui secuti fuerant, excusât, quia ignorantia potius & falso atque inani metu, quàm crudelitate aut cupiditate ciuile bellum susceperant.

NON ENIM.] Multos dixerat specie Reip. fuisse lapsos, id est, secutos fuisse Pompeium, quòd Remp. à Cæsare impugnari putarent, à Pompeio defendi, quod licet aperte non dicat quia tamen intelligi facillè potuit, & esse Cæsari odiosum, Cæsarem prudenter excusât: ac si clariùs dicat: Multi Pompeio adhæserunt specie Reip. nam & Senatus & Consules, & cæteri penè magistratus cum Pompeio sentiebant, tæque tanquam aduersarij Reip. & inuaforem Imperij metuebant. In quo licet eos excusum qui ita senserunt, non tamè dico illud tuâ culpâ contigisse. Non enim tua culpa est si te aliqui timuerunt, cùm enim nonum iam annum abesses à Senatu, multi nescientes quid de Rep. sentirent, ac proinde te metuebant.

CONTRA QVE.] Signum est te optimum ciuem fuisse, quòd etiam abhens, & Romæ tuorum inimicorum insidiis in inuidiam vocatus, tamè multis persuaseris te minimè timendum esse, nihilque aliud quæsisse bellis ciuilibus, quàm vt ciuibus libertas oppressa Pompeianorum factione, Tribunis plebis ius intercedendi, spendor suus Reipub. redderetur. Libet hic tantisper in vestigio consistere. Pro restitutione Marcelli Cæsari gratias acturus, propositi laudem, quam hoc factò adeptus fuerat Cæsar, maiorem & illustriorem fuisse, laude bellica & omnibus eius victoriis ac triumphis. Ne tamen eius gloriam militarem verbis extenuare videatur §. 5. res ab eo gestas omnium prius Regum, populorum, Imperatorum victoriis anteposit. deinde §. 6. rationes adfert cur multi gloriæ militari detrahant, & quia periculû erat ne Cæsarem huic arti deditum offenderet, quid ipse sentiat nõ expromit, loquens ex aliorum sententia. §. 7. ostendit causas ob quas nonnulli rebbellicis detrahant, in clemètia & victoria sui lo-

cum non habere: quam artis bellicæ & clemètiæ comparationem tractat vsque ad 12. §. Vbi Cæsarem ait non solum vicisse cæteros bellorum ciuiliu victores, sed etiam naturam & conditionem ipsius victoriæ. à §. 13. ad 19. lenitatem Cæsaris hinc exaggerat, quòd ipse semper abhorruerit à bello ciuili, & faciliùs iis qui pacis auctores fuerant, quàm cæteris, indulserit. §. 19. redit ad comparationem gloriæ militaris & clemètiæ, eamque concludit Stoico paradoxo: *Id solum bonum esse, quod à nostra vna voluntate dependet, quod à virtute donatur, non quod à fortuna commodat.* Tandem exhortatione concludit, vt Cæsar benè mereri de bonis ciuibus perfereret, & ne quem in animis a ditorum exulceratis stimulum relinquat, ita Pompeianas partes excusât, vt præcipuam tamen laudem in Cæsare denuet.

NOTÆ.

DEFATIGARI.] Videri possit ἀναλασίζω. I. *Fatigatus* nam vt scribit Seruius ad illud 8. Æneidos: *Fatigatus* Fessus.

- Ter fessus velle resedit.
Corpore fatigatum dicimus, animo verò fessum.
Frustrâ est, nam & ibi Hercules corpore magis quàm animo fessus describitur, & frequenter etiam dicitur animus fatigari. vt apud Propertium lib. 2. eleg. 20.

Quidve mea de fraude Deos insana fatigas?
CVPIDITATE.] τῆ πλεονεξία, quæ habendi & aliena rapiendi cupiditas solet esse mater iniustitiæ. Catullus de Nuptiis Pelei & Thetædos: *Cupiditas*

Sed postquam cellus scelero est imbuta nefando,
Iustitiamque omnes cupida de mente fugauerunt.
Sed hic non moramur.

OPINIO NË.] Quid sit opinio, iam exposuimus in Vatinianam. III.

OFFICIÏ.] Infrâ 30. *Multi dubitabant quid optimum esset, multi quid sibi expediret, multi quid deceret, nonnulli etiam quid liceret.* Officiû autè ab efficiendo dictum, quòd Græci ἀεχθίον, efficiûs dicerent. De quo Tullius 1. de officiis, vbi aliud officium κατὰ τὴν ἡμετέραν appellat, D. Item Ambrosius 1. de officiis cap. 9. 10. 11. consulatur. Donatus in Adelphi. *Officiû dicitur, quasi efficiûm ab efficiendo, quod vnicuique persona congruit.* Officiûm] E quibus & ex Augustini Duthi sententiâ Franciscus Sanctius refellit Grammaticorum antiphrasim, quâ dictum officium dicitur ab efficiendo, quod nemini officiat vel nocet.

SPECIE QVADAM REIP.] Vide orationem pro Deiorato §. 10. V.

AXIOMATA.

Non oportet in conseruandis bonis viris defatigari. In bellis ciuilibus non semper culpa ducis est, si eum aliqui timent, contraque summa laus quòd plerique minimè timendum putant.

Dilatatio suspitionis insidiarum. à 21. ad 33.	insinuatione & simulatione timoris. 21.	
	partium enumeratione. 22. non insidiantur	} aut Cæsariani, } aut Pompeiani.
	à sceleris atrocitate quam in quemquam cadere probabile non est. 23.	
	hortatione ad suspicionem digressionem obruendam, vt Cæsar seipsum conseruet	} à necessitate publica, vt Reipub. vul- neribus medeatur. 24. 25. 26. &c. } à gloriæ studio, quam Cæsar stabilem non habebit, nisi ante mortem rectè ordinauerit Rempub. 26. 27. ad 33.
	obsecratione. 33.	
	pollicitatione excubiarum & custodiæ. 33.	

A R G V M E N T V M.

Altera pars est orationis, qua suspiciones insidiarum miro artificio confutat. Et primo quidem ita se insinuat, Cæsarique suspitioni blanditur, vt eam magis exaggerare videatur.

XXI. **N**VNC verò venio ad grauissimam querelam, & atrocissimam suspitionem tuam: quæ non tibi ipsi magis, quàm cum omnibus ciuibus, tum maximè nobis, qui à te conseruati sumus, prouidenda est. quam etsi spero esse falsam, nunquam tamen verbis extenuabo. tua enim cautio, nostra cautio est: vt si in alterutro peccandum sit, malim videri nimis timidus, quàm parum prudens.

EXPLANATIO.

NVNC VERÒ.] Iam antè monuimus orationem qua Cæsar Marcellum restituit, in partes fuisse distributam duas. Altera fuit accusatio Marcelli & veniæ concessio: cùm accusata eius acerbitate, præter spem dixit se Senatui roganti de Marcellone hominis quidem causâ negaturum. Altera fuit querela, cùm aiens se toto decursu bellorum ciuiliū eam vnam vincendi rationem habuisse, vt se misericordia & liberalitate munitet, sibi tamen in pace insidias comparari. Orator iam priori parti respondit laudans Cæsaris clementiam: nunc ad posteriorem delabitur.

GRAVISSIMAM QUERELAM.] Conquestionem insidiarum, quæ etsi nulla causâ subicit, tamen grauissimis verbis expressa est. Vel potius, querelam magni momenti & minime negligendam.

ET ATROCISSIMAM SVSP.] De te atrocissima, & parricidio Cæsaris Patris Patriæ, vel atrocissimam appellat, quasi crudam & acerbam, quam Cæsar in animo auertere & concoquere haudquaquam potuisset.

NON TIBI IPSI MAGIS.] Mirè se insinuat: hanc suspitionem sibi ipsi & aliis ciuibus ex æquo cum Cæsare impertiens. Insidias, inquit, quas tibi parati suspicaris, non tibi ipsi magis, quàm mihi & reliquis cauendæ sunt.

QUI A TE CONSERVATI SVMVS.] Qui cùm secuti fuerimus Pompeium, patriæ restituti sumus, cùm iure victoriæ posses in nos aduertere.

QUAM ETSI.] Quam suspicionem, etsi credo nullam causam subesse, nunquam tamen verbis eleuabo: nec efficiam vt insidiarum securus minus vitæ tuæ caueas.

TVA ENIM.] Reddit rationem cur Cæsaris suspicionem non eleuet. quia qui suspicatur sibi fieri insidias magis sibi cauet: & optandum est, vt Cæsar sibi diligenter caueat, cuius vitæ Reipub. totius & singulorum ciuium incolumitas continetur. atque ad eò qui Cæsari cauet suæ ipsius & totius Reipub. salutis cauet.

NIMIS TIMIDVS.] In augenda suspitione.

QUAM PARVM PRVDENS.] In minuenda.

NOTÆ.

I. Querela.

QUERELA M.] Signanter, nam Querela causam non habet, querimonia habet. Cornelius Fronto. Glossæ Philoxeni. Querimonia iuribus. Querela iuribus uariis. In contrarium tamen sexcenta exempla sunt. ut pro Sextio: Repudiatis bonorum querelis. Item: Consulimus querela esse debuit. in Pisonem: Tamne sentis que sit hominum querela frontis tua? ut mihi frequenter suspectæ sint istæ Grammaticorum argutiæ.

II.

ATROCISSIMAM VSP. Quid sit atrox expositum est pro Milone 21. Quid suspicio in Vatinium 2.

III. Providere.

PROVIDENDA EST.] Terentius Andria actu 1. sc. 3.

Que si non astu prouidentur, me & horum pessumdabunt.

Vbi Donatus: Prouisio rerum duas significaciones habet, prouidentis enim nobis tam bonum quam malum. Malum sicut quis eminus ueniens, telum prouidit, atque sic cauit. Ergo hic prouidentur, cauentur, uitantur. Eodem sensu dixit Prospicere Eunuchus, act. 4. sc. 6.

-quod cauere possis, stultum admittere est.

Malo ego nos prospicere quam hunc uicisci accipia iniuria.

Item Donatus: Prouidere ne fiat, id est prospicere & cauere, ab eo quod præcedit id quod sequitur.

IV. Sperare.

SPERO.] Credo. Id quoque Terentianum Eunuchus, act. 1. sc. 2.

Me somnias, me expectes, de me cogites,

Me speres.

Id est interprete Donato.

Me credus idem facere, id est de te cogitare.

Pauld post:

Nam me eius spero fratrem propemdiuam

Iam reperisse adolefcentem admodum nobilem.

Item actu 5. sc. 5.

Spero me habere qui hunc meo excruciem modo, 4. ad Attic. epist. 2. Qui mihi pennus incidierant, nolunt e. u. renasci, sed ut spero, iam renascuntur.

V. Diffidentia firmum propugnaculum.

EXTENSA VO.] Infrã: Angreamus sanè suspicionem tuam, simul enim auzebimus & diligentiã. Quia uidelicet huiusmodi suspicio & diffidentia, firmissimum est non singulorũ modo, sed etiam Reip. propugnaculum. Demosthenes

Philippica 2. Est τὸν αὐτῶν, ἢ δὲ ἔξω τῶν παροῦστων ἐννοεῖται τῆς πόλεως ὡς φυλακῆς, ἢ ὡς ποσειδῶνος ἡρακλειώματος, ἢ πύργου, ἢ πύργου, ἢ τὰ ἄλλα ὅσα τιμωρῶνται. ἢ τῶν αὐτῶν ἢ τῶν ἀπεναντίας ἡρακλειώματος, ἢ ἀπεναντίας πολλῶν ποσειδῶντων. ἢ δὲ πὺν αὐτῶν ἢ εὐσιπῶν ἢ φρονησῶντων ἢ αὐτῶν κίεταται φυλακῆσι, ἢ πᾶσι ὡς οὐκ ἀγαθῶν ἢ ὡς ποσειδῶνος, ἡλικίαι ἢ τοῖς ἀλλοθῶσι ποσειδῶντος τῶν ἐπιτοῶν. Τὶ οὐκ ἔστι ποῦτο ἢ ἀπεναντίας τῶν αὐτῶν φυλακῆσι, τῶν αὐτῶν ἀπεναντίας. Multa igitur, inquam, omne genus ad defensionem & saluam urbem inuenta sunt, uerbi causa, aggeres, muri, fossa, & alia id genus. Et ea quidem manu facta sunt magnisque sunt impensis, unum uero commune propugnaculum in se ipsa prudentiã natura habet, quod omnibus quidem bonum est & salutare, maxime uero plebi aduersus tyrannos. Quid porro illud? diffidentia. hanc seruato, hanc amplectimini. Polyænus Præfat. lib. 7. Itratag. Ἀπειρὸν δὲ φυλακῆσιν, ἢ ἀγαθῶν ἢ ποσειδῶνος αὐτοῖς ἀπεναντίας. Mirum & inexpressabile aduersus eos propugnaculum sic diffidentia.

CAUTIO.] Bene in Glossis. Cautio ἀσφάλεια v. l. est enim cautio ratio quaruis tuitionis ac securitatis. hinc scripturæ quibus creditor redditur securus dicuntur cautiones: de quibus Seneca lib. 7. de beneficiis eleganter. Video istis diplomata & syngraphas, & cautiones, uacua habendi: simulacra, umbras quasdam auaritiæ laborantis, per quas decipiant animum inanum opinionem gaudentem. S. Ambrosius libro 1. de Sacramentis, cap. 2. Memor esto sermonis tui, & nunquam excidas tæe series cautionis, si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, &c. ita cautione conuincere, & aliquantũ post: Qui pecuniam debet, semper cautionem suam considerat. Nunc autẽ transfertur ad uitæ tuendã rationem.

Cautio.

NIMIS TIMIDVS.] Notum illud 4. diuini. operis ubi Dido amans:

V. l. Amor tua timet.

Omnia tua timere describitur. nam ut ait, ille

Res est solliciti plena timoris amor.

Claudius Mamertinus gratiarum actione pro Consulatu. Quod ad te atinet cuncta iam à custodia tua arma remoueres, sed quando hoc potes persuadere militibus? anxia est fidelium diligentia. maximo amori, maxime timor iunctus est.

A XIOMATA.

Principis cautio subditorum cautio est. Præstat uideri nimis timidum, quam minus prudentem.

ARGUMENTVM.

Diluit suspicionem insidiarum à partium enumeratione, quod neque Cesarianorum, neque Pompeianorum ullus uelit insidias comparare.

SED quisnam est iste tam demens? de tuisne? tamen qui magis sunt numero, quam quibus tu in salutem insperantibus reddidisti? an ex eo numero, qui vnã tecum fuerunt? non est credibilis tantus in vllò furor, ut quo duce, omnia summa sic adeptus, huius uitam non anteponat suã. At, si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est, ne quid inimici, qui? omnes enim qui fuerunt, aut suã pertinaciã uitam amiserunt, aut tuã misericordiã retinuerunt: ut, aut nulli supersint de inimicis, aut qui superfuerunt, amicissimi sint.

XXII.

EXPLANATIO.

S E D.] Est quedam veluti correctio. Dixerat Smalle se nimis timidum, quam parum prudentem videri: nunc retractat orationem. Quamquam quid vereor ne desideretur in me prudentia, si nullam putauerim adhibendam esse cautionem, ubi nihil penitus est metuendum? Quis enim est adeo mente captus, ad eod consiliorum omnium præceptis & deuiis, qui vitæ tuæ velit, aut etiam possit insidiari?

D E T V I S N E.] An ex eorum numero qui tuis auspiciis, tuoque ductu bellum gesserunt contra Cn. Pompeium.

T A M E T S I.] Alia correctio. Quamquam lapsus sum verbo qui tuos dixi. ut eos hac appellatione à Pompeianis distinguerem. Iam enim omnes qui Pompeium sequebantur ad eod te diligunt, tuamque illam clementiam, quâ ipsis salutem suam reddidisti, tantâ benevolentia profsequuntur, ut non minus sint Cæsariani, quam illi ipsi, qui tuas partes amplexi fuerant contra Pompeium.

S A L. I N S T. R E D D.] Nota singularum vocum energiam. *Salutem* dixit, quia salus dicitur ex periculo, quod omnium Pompeianorû ceruicibus imminerebat. addit *Insuperantibus*, quia salus eod gratior est, quod magis præter spem euenerit: simul magnitudinem liberalitatis & beneficij declarat, quia plus adepti fuerant à Cæsare, quam sperare auderent, vel etiam cogitare. Denique subdit *reddidisti*, non *reliquisti*, quia vitam quodammodo iam amiserant, id est, in tantum periculum prouexerant, ut iam amississe viderentur, nisi eam Cæsar insperantibus reddidisset.

A N X I O S.] Postquam seipsum reprehendit qui Cæsarianos à Pompeianis distinxerit. aptius verbum reponit, quasi dicat, quoniam lapsus sum verbo, retracto orationem mean: nec amplius interrogo *quis de tuis*, sed quis ex eorum numero qui te fecerit sunt contra Pompeium, ad eod demens fit, ut insidias vitæ tuæ moliantur.

N O N E S T.] Reddit rationem cur nihil sit à Cæsarianis metuendum. Atque aduerte singularem Oratoris prudentiam. Ne Pompeianos in inuidiam vocet ipse Pompeianus, & Cæsaris suspicionem magis etiam confirmet, ita se gerit ut non tam de ipsis, quam de Cæsarianis laborare videatur. quasi tam alienum ducat à Pompeianis insidias fieri, ut id in mentem Cæsaris venire vix ipse suspicetur. Quo artificio duo maxime consequitur. nam & vlcus Cæsaris leniter tractat eius suspensionem leniter refellens, & eoque tantillum obsecundans, & infixum aculeum latenter euellit. dum ne aduertere quidem, aut vix aduertere videtur, quod insidiarum Cæsar à Pompeianis extimecat.

O M N I A S V M M A.] Cùm ad magistratus, honores & dignitatem peruenerit, quæ prius Pompeiani ferè soli obtinebant. Nam principes ciuitatis & optimates penè omnes secuti fuerant Pompeium: & Cæsar confectis bellis ciuilibus suos ad magistratus & splendorem prouexit: cùm eorum non pauci filij eorum essent, quos Sulla prospicerat, ac proinde ante bellum ciuile magistratus petere prohiberentur, & excluderentur Senatu.

N O N A N T E P. S V A E.] Ex abundantia, cùm

dicere satis esset, *ut tibi insidiatur.*

A T S I T V I.] Miro artificio redit ad illum lapsum, quem correxerat. nam cùm superius dixisset nomine Cæsarianorum, omnes omnino ciues, etiam qui in vtrâque parte prius fuissent, contineri, & ab iis qui Cæsarem secuti fuerant, insidiarum suspicionem remouisset, quasi ab vniuersis remoueret, subiungit. *S i t u i n i h i l c o g i t a n t e s c e l e r i s.* quasi iam non possit Orator alios ab aliis dignoscere.

O M N E S.] Argumentatur à diuisione.

Neque mortui, neque amici quicquam machinantur contra salutem tuam.

Sed qui tibi erant inimici, aut mortui sunt, aut tibi iam sunt amici.

Ergo nihil machinantur contra salutem tuam qui tibi fuerunt inimici.

Proposito plana est, assumptio duabus partibus continetur. Prior pars alia probatione non egebat, quâ ut meminisset Cæsar Catonis, Afranij, Labieni, Scipionis, Pompeij Iunioris, qui cùm obstinato animo post necem Pompeij bellum in Africa, & Hispania renouassent, vel in acie ceciderunt, vel propria manu sunt interempti. Alterius partis probatio reuocari potest ad hunc syllogismum.

Qui vitam tuâ misericordiâ retinuerunt, ij tibi sunt amici tui.

Sed è partibus Pompeianis omnes superstites vitam tuâ misericordiâ retinuerunt.

Supererat tamen adhuc, ut Ligarium & ceteros omittam, Sextus Pompeius, qui victus à Cæsare in Insulas se abstruserat, & Iunior Labienus qui ad Parthos confugerat; qui postmodum bellum magna mole renouarunt; Sextus ab Augusto deuictus, trucidatus ab Antonio, Labienus à Ventidio superatus. Sed cùm lateret, nulla adhuc ad Cæsarem & Romanos eorum fama manarat: ut iure dici poterint omnes inimici Cæsaris, aut eius beneficio viuere, aut suâ ipsorum petitiua cecidisse.

NOTÆ.

I N S P E R A N T I B V S.] Ab insperato beneficium auget, quia magis nos oblectant ea quæ præter spem euenerint. Testes Philocrates Naxia, Philippides Comicus, Diagoras Rhodius, & illa Romana mater, quæ cùm filium præter spem è pugna Cannensi incolumem videret, *Copia atque turba & quasi ruinâ incidentis inopinatis gaudij oppressa exanimataque est.* Gellius libro 3. Noct. Attic. ista collegit. Cuius ea ratio esse potest: quod felicitatis spes aliquid de incunctiditate & fructu longè ante præcerpat: at si quid prosperi præter spem & opinionem euenerit, integram & illibatam adferat voluptatem, quæ eod maior esse debet, quod minus ex ea libatum est. Adde quod tùm ad voluptatem, tùm ad dolorem ipso vsu & experientia animo callus quidam obducitur. Quare cùm spes animum diu lætauerit, obducto ad sensum illum incunctiditatis callo, minus ex ipsius rei speratæ adceptione percipitur voluptatis.

Prudenter verò Orator hinc beneficium Cæsaris exaggerat. Nam eod maius beneficium existit, quod maior indigentia, & rerum omnium desperatione præcesserit. Aristoteles 2. Rhet. cap. 7. *ὅτι ὁ χαίρει καὶ τὸ λιὸν ὁ ἄχαρι λέγειται χαίρει ἄσπον-*

ἰεὶν δουλοῦ μὴ ἀπὶ πρὸς, καὶ ἴτα πὶ αὐτῷ τῷ ἑκου-
ραστῷ, ἀλλ' ἴν' ὀκνήσῃ. μεγάλη δ' εἴ ἢ σπῖδεξ ἄ-
εθῶν ἢ μεγάλων δὲ χαλεπῶν ἢ δὲ χρεῖς τοιούτοις, ἢ μά-
νος, ἢ σπῖτος, ἢ μάλα. Effo vero gratia, secundum
quam qui habet dicitur gratiam facere indigenti,
non compensatione alicuius, neque ut aliquid gra-
tiam facienti tribuatur, sed ut aliquid illi qui re-
cipit. Magna vero, si aut eorum qui valde indi-
gent, aut rerum magnarum & difficilium: aut in
ocasionibus talibus, aut solus, aut primus, aut
maximè. hæc ille, quæ, ut fatear, indigent Delio
nator. Panegyristes Constanti i: Ἰγνοῖσσι

omnibus, & vitam, quam desperaverant, reddi-
disti. Euripides Oedipo:

Ἐκ τῶν αἰλλῶν ἢ χρεῖς μίζων βροτῆς
φασίτη μάλλον, ἢ τὸ ἀεσοδικώδητον.
Plerumque non sperata delectant magis
Quam qua sibi anteccepit expectatio.

AXIOMA.

Non est credibilis tantus in vilo furor, ut quo dice
summa omnia sit adeptus, huius vitam non antepo-
nat suæ.

ARGUMENTVM.

Quoniam insidiarum dilutio Ciceronem ipsum suspectum facere posuit, ita se gerit, ut
non tam verbis suspicionem Cæsaris eleuare, quam augere videatur: idque, ut ait, quod
Reip. salus à Cæsaris vnus salute dependeat.

SED tamen, cum in animis hominum tantæ latebræ sint, & tanti re- xxiii.
cessus, augeamus sane suspicionem tuam. simul enim augebimus &
diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Re-
pub. tam nihil vnquam nec de suâ, nec de communi salute cogitans, qui
non intelligat tua salute contineri suam? & ex vnus tui, vitam pendere
omnium? Equidem de te dies noctesque, ut debeo, cogitans, casus
duntaxat humanos, & incertos euentus valetudinis, & naturæ commu-
nis fragilitatem extimesco: doleoque, cum Respubl. immortalis esse de-
beat, eam in vnus mortalis anima consistere. si verò ad humanos casus,
incertosque euentus valetudinis, sceleris etiam accedat, insidiarumque
consensio: quem deum, etiam si cupiat, opitulari posse Reip. credamus?

EXPLANATIO.

SED TAMEN.] Vide oratoris prudentiam, quæ se totum ad Cæsaris suspicionem fingit & accommodat, ut tamen dum eam augendam ait, eo ipso probet esse minuendam. Augeamus, inquit, suspicionem tuam. cur? si reuera augere voluisset, protulisset indicia, quibus aliquo saltem modo insidiæ & tacita conspiratio probari potuisset. at quam adfert rationem? Cum, inquit, in animo hominum tanta latebra sint, & tanti recessus. Quò argumento probatur aliud nihil quàm sustinendum esse iudicium, nec facile in alteram partem suspitione vergendum, nisi latens in animo cogitatio quibusdam indicis, si non certis & manifestis, tenuibus saltem & probabilibus foras eruperit.

DILIGENTIAM.] Cautionem in vitandis insidiis.

NAM.] Rationem adfert cur, cautio augenda videatur, hoc syllogismo:

Oportet diligentiam augeri in eiu vita conseruanda, cuius salute Reip. salus continetur. Sed in tua salute Reip. salus continetur.

Ergo oportet augere diligentiam in tua vita conseruanda.

Subiunctur propositio: assumptio illa interrogatione. Nam quis, &c. pendere omnium, complexio duobus verbis, augebimus diligentiam, haberur.

EQVIVEM.] Obscure, & quasi per cuniculos redit ad dilationem suspitionis, & dum ani-

mi sui sensum expromit, tacite significat quid sentiant vniversi. Ego sanè, inquit, non vereor insidias hominum, sed duntaxat casus humanos fragilitatèque naturæ, & cum intelligo vitam tuam tanti esse momenti, doleo te non esse immortalem. quod idem à cæteris timeri tantum non iam ostenderat. ex quo efficitur neminem eius vitæ insidiari, cuius omnes mortem extimescunt.

IN VNIVS.] Eius salutem vnus hominis vita contineri.

NOTÆ.

TANTÆ LATEBRÆ.] Aurea illa epistola ad Quintum fratrem prima numero & dignitate. Multis enim simulationum inuolacris tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur vnus cuiusque natura: fons oculi, vultus, per sepe mentiuntur, oratio verò sepius. Græci ut huiusmodi cogitationum latebras exprimant περιφραση dicunt, & frequentius βωσσοδμίον. Odyll. ε'. 66. βωσσοδμίον. Καὶ ὃ ερησι βωσσοδμίον. Odyll. δ'. 676. Μύθων αὐτ' ἰακτῆρες ἐπὶ ερησι βωσσοδμίον. Sermonum quos proci intus in animo struebant. Eustathius, Οἷκ' ἴν' τὸ βωσσοδμίον τις ἐπικρυμμένως βουλῆς. ἴν' ἴν' παρὰ τὸ τὸ βύσσον, ἴνι δὲ περιφραση λέγεται τὸ ἐν βύσσει διαλογίζεσθαι, &c. Conuenit βωσσοδμίον consiliis occultis, quod dictum est à profundo, ut & περιφραση idem est, atque in profundo ratiocinari. Dixerat prius,

Πολλὰ δὲ μετ' ἐραδίη περιφραση γίνομται.

Latebræ ani-
mi.

περιφραση.

Momus fenestras in humano pectore requirebat.

vide eundem Eustathium Iliados a. versu 481.
 Vnde Momus apud Lucianum de haeresibus, cum omnia sua artefacta Vulcanus Deorum subiceret exanimi. *Ἐπὶ τῷ αἰθράπου τῷ ἐυήμελατο, ἃ τὰ ἀρχιτέκτονα ἐπίταλῆε τὸν Ἡρακλεον, διότι μὴ ἔχουσι θυελάς ἐπιπύσαν ἄλπη κτ' τὸ σέβην, ὡς αἰπτ-ταδιστῶν γυνώεια γίνεσθαι ἀπαν ἃ βούλεται ἔπιπυροι, ἔχουσι θυελάς τῷ ἀκρωτίει.* Illud in hominis fabrica reprehendit, & Vulcanum eius artificem obiurgavit, quod non etiam fenestras in eius pectore fecisset: ut is apertis constaret omnibus quid quisque vellet, aut cogitaret, mentireturne, an diceret veritatem. Quam fenestram si Brutus habuisset, facilius eius insidias cauere potuisset, de quo Plutarchus in Bruto. *Ἀβήκεται καὶ οὗτος ὅτι σπυροὶν ἄκουσεν κωὺν λέγοντος, εἰπὺν περὶ τῶν φίλων, οὗτος ὁ παρὶς ἐκ οἴδου μὲν βούλεται, πῶς δ' ὁ βούλεται σπόμενα βούλεται.* Casarem autem cum primum eum loquentem audiuit, i amicis suis ita dixisse. *Quid sibi velit hic adolescens nescio. Quicquid autem vult, vehementer vult.*

II. Pectoris latebris.

L. A T E B R A E.] A feris videtur deriuata translatio. Glossa Philoxeni, *σολαίς, lastrum, latebra, latibulum.* Cyprianus de lapsis. *Deus omnium mentes, voluntatisque conceptas in ipsis adhuc clausi pectoris latebris intueitur.* Nazarius paneg. Constantini: *Nec opera mentiam rimari necesse est: extat in vultu cuiusque hilaritatis publice decus. Non enim se capri exundantis latitiae magnitudo, sed designata pectorum latebras, ita nulla & candida foris promittit, ut intelligatur non ingentior esse quam verior.* Marcellus Palingenius libro 1.

-imas cordis penetrare latebras.

III. Recessus animi.

R E C E S S V S.] Nazarius panegy. Constantini. *Speclat enim nos ex alto rerum arbiter Deus, & quamuis humana mentes profundos gerans cogitationum recessus, insinuat tamen festotant seruaturationa diuinitas.* Nec ineleganter Lucretius lib. 1. de nat. rerum, *adytum cordis appellat:*

Ex adyto tanquam cordis responsa dedere.

Perfius sat. 2.

Compositum inu fasque animi sanctisque recessus

Mentis, & incolitum generoso pectus honesto.

Theocritus Eidylio 29.

Κηὼ μὲν τὰ ὀρνῶν ἔρθε κτατ' ὁ μωχῶ.

Et ego ea dicam qua reposita sunt in animi recessu.

Porcius Latro Declam. in Catilinam: *Diximus enim superius ingenij Catilina miros atque occultissimos esse recessus, nec qui cognosci seu perlustari facillime possent.* Noster R. P. Ludouicus Magnus terribilissimus poeta, meus in studiis humanioribus praecipit, qui que mihi primus hanc edendarum commentariorum mentem iniecit, psalmo 93.

Permeat arcani Dominus penetrabilia cordis, Et varios animi flexus variisque recessus.

Q V E M D E V M.] Non ab simile illud J. Aeneidos: *non si mihi Iupiter auctor*
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere calo.
 Quod ait Seruius de consuetudine dictum: *Non si Iouem auctorem habeam, hoc faciat.* cum rem desperatam ostenderent. Quia tamen id minus pium videbatur, orationem molliuit Apollonius libro 4. Argon.

Οὐδ' αὖ Πάριος, εἴ μιν ἄλλος ἄμε ἀδοίειν ἔφρασεσσι.

Non etiam Paon, si fas est dicere, vulnus Curavit.

Eumenius panegy. Constantij. *Quis hoc unquam iuuenum, etiam si coram voluisset affari, Deus ante vos principes persuadere potuisset quod nunc vidimus, & videmus, &c.* Telemacho Homero dicenti 3. Odyssea.

-ἀρῆ μ' ἔχει, ἢ αὖ ἔμοι γα

Ἐλπίδῃ τ' ἀχρόντ', οὐδ' εἰ θεοί, ὡς ἔβλεπον.

--superco nec ista

Speranti euentiant, non si Deus ipse sit auctor.

Respondet Minerua dicti illius impietatem emendans.

Ρεῖα θεῖς γ' ἔβλεπον ἔπι πλοθεῖ αἰδέσθαι.

Perfacile est superis etiam seruare remotos.

O P I T V L A R I.] Iouis proprie fuit opitulari, vnde Iupiter, quasi iuuans pater, & vt auctor est Opitulati. Festus: *Opitulus Iupiter & opitulator dictus est, quasi opis dator.*

I M M O R T A L I S.] Credebant immortalem fore Remp. cum ceterarum gentium regna essent petitura. vnde nobilis Poeta 1. Aeneidos, Iouem ita loquentem inducit.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono Imperium sine fine dedi.

At ipse in sua persona 2. Georgicon.

Non res Romana periturae regna,

hinc rem aeternam huiusmodi verbis explicabat.

Dum domus Evae Capitolis immobile saxum

Accolet, Imperiumque Pater Romanus habebit.

&c. -dum Capitolium

Scandet cum tacita virgine Pontifex.

In hac autem immortalitate Capitolij potissimum meminerant, quia in eius consecratione Terminus & Iuuentas non addixerant, id est noluerant Ioui cedere de Capitolio, quod putabant aternitatem vrbis sempiterna iuuentute florentis, & magnitudinem imperij nullis terminis contenti portendere. qua de re Linius, Plinius, Augustinus, omnes pene. Vide 2. Philipp. §. 40.

A X I O M A T A.

In animis hominum magna latebrae sunt, & magni recessus.

Qui auget suspicionem insidiarum, auget & diligentiam.

Nonnunquam vnus Principis vita totius Reip. salus continetur.

Incerti sunt euentus valetudinis.

Dolendum est Remp. quae immortalis esse debet in vnus mortalis anima consistere.

IV.

v.

VI. Roma immortalis.

ARGUMENTVM.

E precedentibus bellorum civilium calamitatibus, & remediis que ab vno Cæsare spectari poterant, ostendit quantum Reipub. conferat summam in eius vita tuenda cautionem adhibere.

OMNIA sunt excitanda tibi, C. Cæsar, vni, quæ iacere sentis belli XXIV.
 ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atque prostrata: constituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda soboles: omnia, quæ dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus vincienda sunt. Non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoque animorum ardore, & armorum, quin quassata Respublica, quicumque belli euentus fuisset, multa perderet, & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ: multaque vterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem nunc tibi omnia belli vulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest.

EXPLANATIO.

OMNIA.] Tu solus, Cæsar, potes omnibus Reip. morbis subuenire, & quasi è ruinis nouum Reip. ædificium excitare. Ne tamen Cæsar Reip. percussisse, & prostrauisse dicatur, has ruinas excusat, & à conditione ac natura belli, & necessitate. Notanda allegoria à ruinis ædificiorum deducta.

CONSTITVENDA.] Enumerat clades belli, quibus necesse fuit adferre medicinam.

1. Iudicia nullum in ciuitate locum obtinebant, quod silerent leges inter arma.

2. Fides argentariorum, siue mensuriorum defluerat, adeò vt suos nummos redhibere vix possent, qui pecuniam suam fide publica, & apud argentarios publicos occupant.

3. Omnes passim in libidinem effusi alienis nuptiis insidiabantur.

4. Vix vli legitimum matrimonium contrahabant, aut liberostollebant, sed vel partus abigebant, vel in lucem editos exponebant.

Quinto denique omnis disciplina diffluerat: quibus tot tantisque malis ab vno Cæsare remedium potuit adhiberi.

CONSTITVENDA IVDICIA.] Quæstio- nestum pecuniariæ, tum capitalis.

REVOCA NDA FIDES.] Agendum vt iam pecunia publicis nummulariis possit tutè committi, & reddatur pecunia fœnori occupata.

COMPR. LIBID.] Quæ veluti ruptis pudicitia repagulis, eruptionem fecerunt, sunt instar ferarum coercendæ, & ad legum claustra reuocandæ.

PROPAGANDA SOBOLES.] Procreandi liberi, & tollendi, vt quemadmodum palmites è vite propagantur, & in terram defossi radices agunt, ita ciues à ciuibus generentur.

OMNIA.] Eleganti translatione vititur. leges enim sunt vincula quibus mores & disciplina continentur.

NON FVIT.] Iterum belli ciuilis clades ad ipsius belli naturam, non ad Cæsaris & Pompeij crudelitatem aut insolentiam refert: ne huiusmodi strages enumerans culpam in Cæsarem conferre videatur.

QVICVNQVE.] Vteruis ducum victoriam retulisset: siue Cæsar victor fuisset, siue Pompeius.

MVLT A PERDERET.] Commodè, vt incommoda belli ciuilis ostendat dignitatem cum stabilitate & incolumitate coniungit: quia duo illa sunt, quæ politicum hominem oportet inueniri. In quibus duobus, cum Respub. vulnus accepit, magnam ciuile bellum Reipub. perniciem inuenit.

MVLT AQVE.] Cæsar & Pompeius multa facerent in bello, quæ in pace non solum non fecissent ipsi, sed etiam ab aliis fieri prohibuissent.

QVÆ QVIDEM.] Minor siue assumptio syllogismi.

Nemo illius vite insidiatur, qui solus mederi potest Reip. vlnneribus.

Sed solus potes mederi Reip. vlnneribus.

Ergo nemo tue vite insidiatur.

Atque hunc syllogismum facit, cum tamen aliud agere, immò suspicionem insidiarum augere videatur. syllogismi propositio & complexio mitè implexa, & vt magis lateat inuoluta superiore paragrapho, præsentis minor & eius probatio disertè continetur. Nam dum ait neminem esse tam imperitum qui non sentiat Cæsaris salute contineri suam, scique nihil præter euentus valeditudinis timere, satis maiorem & conclusionem insinuat.

NOTÆ.

PERCVLSA.] Nouum non est Reip. clades cum ruinis ædificiorum comparare. pro Sextio §. In ruinis euerse, atque afflicte Reip. P. Sextii tribunatus est à fortuna ipsa collocatus. Vide 2. Philipp. §. 32. Labanem Reipub. fulcire cuporetis.

CONSTITVENDA IVDICIA.] Quæ II.
 bellis ciuilibus sublata sunt: nam, vt ait ille: Iudicia per Cæsarem cõ-
Non ex iure manu confertum, sed magis ferro stituta.
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt so-
lida vi.

Vide Milonianam vbi dictum est, *leges inter arma silere.* Pulchre in Sextiana 91. *Vim volumus extinguere, ius valeat necesse est: id est, Iudicia, quibus omne ius continetur. Iudicia displicent, aut*

nulla sunt? *Vis dominetur, necesse est.* Cæsar autem confectis bellis ciuilibus, *Iudicia ad duo genera Iudicium redegit, equestris ordinis, ac Senatorij: Tribunus avarius quod erat tertium, sustulit.* ut auctor est Tranquillus in Iulio cap. 41. vide Dionem lib. 43.

III.
Fides menfariorum.
REVOCANDA FIDES.] Exposui de fide menfariorum publicorum: quod tempore bellorum ciuiliu multi foro cederent, vel, ut cum vulgaribus Iureconsultis loquar, facerent *bancam ruptam*: aut etiam quod nonnumquam victores nouas tabulas proponerent, id est debitoribus à creditoribus liberarent: ideoque pauci argentarij fidei numerus audent committere, quã fidei labefactionem Lucanus lib. 1. non solum inter effectus belli ciuilis, sed etiam inter causas numerant.

Hinc usura vorax, auidumque in tempore fœnus

Et concessa fides, & multis utile bellum.

Nec Petronius ablutit: & Sallustius orat. 1. de Rep. ordinat, non solum in Castris Pompeij, sed etiam apud ipsum Cæsaarem dicit fuisse debitoribus. *Tanta vis creditorum impendebat, sed ob eandem causam immane dictum est, quanti & quã multi mortales postea ad Pompeium discesserint: eoque per omne tempus belli quasi sacro atque inspoliato fano debitoribus usi.* Hec autem nummulatorum fides publica dicebatur. D. De rebus auct. Iud. possid. l. 4. §. In bonis. *Quis pecunias apud mensuram, fidem publicam secuti deposuerunt.* Noster pro lege Manilia: *Hac fides atque hæc ratio pecuniarum.* Bene autem dixit: *Renocanda fides, quod argentarij labefacta fide, cum vel soluendo non erant, foro cedere, aut etiam fugere dicerentur.* Cedere Iuuenalis sat. 11.

Hi plerumque gradus: conducta pecunia priumum,

Et coram dominis consumitur. Inde ubi panium

Nescio quid superest, & pallet fœnoris auctor,
Qui vertere solium? Baias, & ad ostrea currant.

Cedere namque foro, iam non est deterius, quã Esquilias a feruenti migrare saburrã.

Fugere. Plautus in Persa actû 3. sc. 3.

Murum quin tibi ego crederem, ut idem faceres mihi,

Quod partim nostri faciunt argentarij,

Vbi quid credideris, citius extemplo à foro

Fugitur quã ex porta ludis cum emissus est lepus.

Noster secundo officiorum. *Quamobrem ne sit as alienum quod Resp. nocent, providendum est. Si hoc non fuerit ut locupletes suum perdant, debitoribus lucentur alienum. Nec enim vlla res vehementius Remp. continet quã fides, que esse nulla potest, nisi erit necessaria solutio rerum creditorum.* Quomodo autem Cæsar fidem reuocarit tradit Suetonius cap. 42. *De pecuniis mutuis dissecta nouarum tabularum expectatione, qua crebro mouebatur, decreuit tandem ut debitoribus creditoribus satis facerent, per æstimationem possessionum, quanti quasque ante civile bellum comparassent, deducto summe aris alieni, si quid usura nomine numeratum, aut per scriptum fuisset: qua conditione quarta pars fere crediti deberbat.* Adcõd vt Seruij Galbæ qui pro Pompeio spoponderat, suis impensis

fidem exoluerit. Valerius Maximus libro 6. cap. 2. *Ipse illud mansuetudine mitius pectus as alienum Pompeij ex suo fisco solui iussit.*

COMPRIMENDÆ LIBIDINES.] Hoc ipsum est, quod serid monet Sallustius de Rep. ordinandã. *Neque quisquam te ad crudeliter pœnas, aut acerba iudicia inuocat, quibus ciuitas vastatur magis, quã corrigitur, sed ut priuas artes malisue libidinis ab inueniunt prohibeas.* Ea verò clementia erit consultusse ne immeritò ciues patriã expellerentur, retinuisse ab stultitiã & falsis voluptatibus, pacem concordiamque stabilituisse: non si flagitijs obsecutus, delicta perpessus præsens gaudium cum mox futuro malo concesserit. Et sanè Lucanus, Petronius, & alij, vt iam vidimus, maximam bellorum ciuiliu partem, ad luxum & libidinem reuoluerunt.

PROPAGANDA.] Sumpta ab arboribus & plantis translatio: quam etiam Tertullianus vsurpat De pallio cap. 2. *Runcare atque rursusare consulti, vt inda velut ex surculis & propaginibus, populi de populis, vrbes de vrbeb; per vbique orbis pangeantur.* Frequenter, vt alios omittam, Lucetius lib. 1.

Effici vt cupide generatim secla propagent.

Item:

Propagare genus possint vitãque tueri.

Lib. 5.

Vt propagando possint procudere secla.

Item:

Nec potuisse propagando procudere prolem.

libenter in vtroque legerim producere. Vsq; adeo, vt Tertullianus non solum corpora putauerit, sed etiam animas alias, eo alius per traducere propagari, lib. de anima: *Anima vicius surculus quidã ex matrice Adam in propaginem deducta, & genitalibus, femine foucis commendata cum sua paraturã pullulabit.* Ex quo plantumuis falsum opinante, tamen intelligis qui hominis generatio cum aiborum propagine conferratur, de plantarum propagatione Cato de re rusticã, cap. 51. & 133. *Arboribus ab terra pelli qui nati erunt, eos in terram deprimito, excolito vti radicem capere possint: inde ubi tempus erit effodito, seritòque reitè.* Columella lib. de arboribus cap. 7. *Propagationum genera tria sunt in usu maximè: vnum quo virga eduta à matre sulco committitur: alterum quo ipsa mater prosteritur, atque in plures palos per suas virgines diuiditur. Tertium quo vitis scinditur in duas vel tres partes, si diuersis ordinibus diducenda est.* A primo, vt opinor, genere propagatur à plantis, ad hominum generationem translatio. Quam plantarum productionem *Hispani propagandas* Theophrastus libris de historia plantarum eleganter appellat: & auctor Geoponiarum à Cerdano citatus in illud 2. Georg.

Siluarumque alia curuos propaginis arcus Expectant.

Propagationem plantarum explicaturus ad hominis productionem translationem accessit: alij contra, vt ille Tragicus apud Fabium lib. 9.

Ione propagatus est, vt perhibent, Tantalus.

Ex Tantalò Pelops, ex Pelopè autem satus

Atrous, qui nostrum porrò propagat genus.

Hinc factum videtur, vt puerorum nascentium fata defossis in terram, aut etiam propagatis plantarum surculis exquirerent. vnde & Virgilij pater futuram

uare principis ingressum in publicum, insidere vias examina infantium, futurisque populus solebat, labor parentibus erat ostentare parvulus, impotensque cernicibus, adulantia verba blandisque voces edocere. Ibidem congiarium ab alimentis manifestè distinguit. Magnum quiddam est educandi incitamentum tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum. Mox: Nihil magis in tua liberalitate laudauerim, quam quòd congiarium das de tuo, alimenta de tuo. & nullam congiario culpam, nullam alimentis crudeliterum redemisti.

Alimenta.

Quod spectat ad alimenta, ea postullum concessit tergeminis ait Dionysius lib. 3. facta Horatiorum inentione: *Εστὶ δὲ ἕξ ὅσων πατρὶς οὐτοῖς δι' ἑαυτῶν κληροῖται τὸ πατρὸς, ὅς ἂν αὐτὸς ἔζηῶνται, πῦλον δὲ δέξεται ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ μεμεῖσθεῖσιν ὁ κληροῖται οἱ κληροῖται τοῦ πατρὸς πῦλον δὲ τὸ δούλων τῶν ἑσῶν τῶν πατρὸς ἕξ ἑκατὸν ἀνέχει ἑαυτῶν.* Est verò lex apud eos ex eo casu sancta, qua ad nostram etatem veniunt, honorem & gloriam immortalem illis viris tribuens, inbens ut quibus trigemini nati fuerint, iis ad pubertatem usque cibi de publico tribuantur. Huc alluserit Iuuenalis sat. 3. indignans in eos qui trigeminorum parentes contemnerent.

Sed tua nunc Mylea parat licet, et pueros tres
In gremium patris fundat simul, ipse loquaci
Gaudebit mudo, vixidem thoraca iubebit
Adferri, &c.

Ius hereditatis cuiuslibet aduocato.

Ius etiam cuiuslibet hereditatis cernendæ videntur habuisse qui tres liberos procreassent. Iud elicitur ex Dione lib. 55. vbi cum aliqua de iure trium liberorum quæ nunc in exemplatibus desiderantur, præmississet, proximè post lacunam subdit: *Καὶ οὐτὸς δὲ ἀπὸ τῶν πατρῶν, ἀλλὰ δὲ διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἢ αὐτῶν τῶν αὐτῶν τῶν ἀποβῶντων. Non modò homines, sed Diij quoque hæc consequuntur, ut quod iis mortens aliquis legauit, accipiant. Huc spectat illud Tertuliani libro de Monogamia: Aliud est si & apud Christum legibus Iulius agi credunt, & existimant cæcibes & orbos ex testamento Dei solidum non posse capere. Adde quæ innox à Tacito proferuntur. Cuiusmodi præmia videntur aucta fuisse pro numero liberorum. Martialis lib. 11.*

Ius tibi natorum vel septem, Zoile, detur.
Ius in spectaculis honestioris loci Martialis lib. 5. epist. 43.

Ius loci honestioris in spectaculis.

Sedere in equitum liceat an tibi scammis
Videbo Didyme: non licet maritorum.
Imò, vt iam supra vidimus ex Dione, cæcibes videntur penitus exclusi fuisse à publicis spectaculis. Magistratus & prouinciæ. Tacitus libro 15. annalium. Percrebuerat ea tempestate prauissimus mos, cum propinquis comitis aut sorte prouinciariam, plerique orbis sitis adoptionibus adsciscerent filios, præiurisque & prouinciæ inter patres sortiti statim emittent manu quos adoptauerant. Mox: Factum ex eo Senatufconsultum ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici inueneret, ac ne usarpandis quidem hereditatibus prodesset. Clemens Alexandrinus 2. stromatum lib. hinc: *Οἱ τὸν νομοθετοῦν ἐκ ἐμπροσθεν τοῦ νομοθετοῦ ἀπὸ τοῦ καὶ γαμμοῦ μετῴναι.* Legislatores cæcilibus maximos quoque magistratus petere non permittunt. Adde quod refert Gellius libro 2. cap. 15. Noct. Atticarum: Capite sepismo legis Iulia prior ex Consulibus fasces sumendi potestas sit, non qui plures annos natus

Ius ad magistratus & prouincias.

est, sed qui plures liberos quàm collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit. Sed si par utrique numerus liberorum est, maritus aut qui in numero maritorum est, præfertur. Si verò ambobus & mariti & patres totidem liberorum sunt, tum ille pristinus honor instauratur, & qui maior natu est, prior fasces sumit. Cur autem tot præmiis ciues excitarat, tradid incertus Pancegriffes Maximiani & Constantini. Leges hæc quæ multa cæcibes notauerunt, parentes præmiis honorarunt, verè dicuntur esse fundamenta Reip. quia seminariū iuuentutis, & quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitijs ministrarunt. Quæ consuetudo à Persis, vt videtur, proflexerat. Herodotus libro primo: *Αρκεζαδὴν δὲ αὐτὸν ἀποβῶντων, καὶ τὸ μαζῶν αὐτῶν ἀγαθὸν, ὅς αὐτὸν πολλοὺς ἀποβῶντων παῖδας. τῶ δὲ τῶν ἀπαισῶν ἀποβῶντων δὲ δὲ ἀποβῶντων ὁ βασιλεὺς αὐτῶν παῖδες. τὸ πολλὸν δὲ ἡγήσασθαι ἰσχυρῶν αὐτῶν.* Secundum bellicam fortitudinem potior ducitur numerosa sobolis procreatio: & illi qui quamplurimos liberos ediderit, huic Rex munera quotannis mittit. In multitudine autem positum esse robur existimant, aut à Lacedæmonius. Aristoteles libro secundo Politicorum, cap. 9. *Βῆ δὲ ἀπὸ τῶν νόμων τὸ δὲ ἡλικίᾳ τῶν αὐτῶν ἀποβῶντων. τὸ δὲ τῶν ἀπαισῶν ἀποβῶντων παῖδας. Est enim lex apud eos, si quis tres liberos procrearit, eum vacationem habere præstidij, & custodia vrbis, si quatuor, eum ab omnibus publicis numeribus immunum esse.*

FLUXERUNT.] Poeta.
Ex illo fluere ac retro sublapsa referri.
Lucret. lib. 2.

-minus rem quamque videmus,
Et quasi longinquo fluere omnia ceruimus auro.
Ex oculisque vetustatem subducere nostris.

LEGIBUS VINCIENDA.] Eleganter; ius enim & lex sunt vincula pro Cluentio. Hoc enim vinculum est huius dignitatis, quæ finitur in Republico Cæcina. Qui ius civile contemnendam putat, is vincula venellit non modò iudiciorum, sed etiam vitularum, quasque communis. Quare non erarit fortasse qui nomen legis, non à legendo, vt voluit M. Tullius, sed à ligando deduxerit, & Græcè νόμος, quasi νόμος. hinc est fortasse, quod Orpheus in hymnis legem naturæ sigillum appellat.

vili. Fluere.

ix. Ius & legis vincula.

Οὐκ ἔστιν Νόμος ἀποβῶντων, σπερματὶ δὲ δὲ δὲ
Πῦλον τ' εὐχῆς, ὅς ἂν αὐτῶν τῶν ἀποβῶντων.
Aetheream legem sentit qua sidera cæco
Iustum natura, ponti, terraque sigillum.

Notum est enim à Catilinaria 3. litteras sigillatas etiam lino quod sigillum cõtineret fuisse vinctas. Signum cognouit. nos lincum incidimus: legimus, hinc legum cæcena in Sextiana: compedes à Solone nominantur.

Καὶ δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀποβῶντων παῖδας.
Inuictos durâ compeða sepe premis.
BELLI VVLNERA.] Valerius libro 2. cap. 3. de bellis ciuilibus agens. Piger, redèque per vulnera Reip. ulterius procedere. & lib. 6. cap. 2. Obduita iam vetustis cicatricibus bellorum ciuiliū vastissima vulnera.

MEDERI.] Sallustius ad Cæsarem de Republica ordinanda. Namque aut tu mederi potes, aut omitienda est cura omnibus. Quod Cato prius censerat de Cn. Pompeio. Lucanus 2. Pharsal. de Syllâ victore.

xi.

Confutatus dictum Caesaris, eumque demonstrat nec patriæ, nec gloriæ, ac proinde ne sibi quidem ipsi satis diu vixisse.

XXVI.

CREDO: sed tum id audirem, si tibi soli viueres, aut si tibi etiam Rempubl. res tuæ gestæ complexæ sint, tantum abes à perfectione maximorum operum, vt fundamenta, quæ cogitas, nondum ieceris. Hic, tu, modum tuæ vitæ, non salute Reip. sed æquitate animi definies? quid, si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimum, quamuis sis sapiens, non negabis. Parùmne igitur, inquires, gloriam magnam relinquemus? immò verò aliis, quamuis multis, satis, tibi vni parum. quidquid enim est, quamuis amplum sit, id certè parum est tum, cum est aliquid amplius.

EXPLANATIO.

CREDO.] Videtur Cæsaris propositionem distinguere, vel potiùs absolutè negare hoc syllogismo.

Is satis sibi non vixit, qui neque gloria, neque Reip. satis vixit.

Sed tu neque gloriæ, neque Reip. satis vixisti.

Ergo nec tibi.

Propositio plana est ex eo, quòd non nobis solis nati sumus, nec solis nobis viuimus, sed multò magis patriæ, ergo non possunt rationes nostras priuatas à rationibus & commodis patriæ segregare, ac proinde nobis satis non viuimus, si Reip. parùm. Altera pars de gloria infrà §. 28. fusiùs probatur: quia vita nostra dicenda non est quæ anima & spiritui continetur, sed ea quæ vigebit memoriâ seculorum omnium.

ID AVDIREM.] Concederem, verbis tuis acquiescerem.

NVNC QV O.] Postquam à natura ipsa, quæ nos ad utilitatem Reipub. procreauit, Cæsarem ostendit satis non vixisse, idem demonstrat, à rebus quas Cæsar inchoarat, nec dum tamen ad exitum perduxerat. Cùm eas, inquit, res gesseris, quæ vniuersam Reimp. complexæ sunt, & ad commune bonum redundant, non est quòd eas perfectas arbitreris, priusquam stabiliueris totam Reimp. tantùm enim abes ab earum perfectione, vt nondum solida fundamenta iecisse videaris. atque hæc est probatio alterius partis assumptionis.

HIC TV.] Epichirema. Cum Reip. salus à tua salute dependeat, non debes existimare te satis tibi vixisse, idq. ex eo inferre quòd mortem non timeas, sed eam expectes summa animi æquitate: sed is qui patriæ satis non vixit, satis non vixisse absolutè dicendus est.

QVID SI.] Ad probationem alterius partis assumptionis delabitur *Cæsarem gloria satis non vixisse.*

PARVMNE.] Occurrit tacitæ obiectioni, ne cùm Cæsarem gloriæ parùm vixisse dicit, res ab eo gestas extenuare videatur, & mirâ pudentiâ ex eo ipso, quòd non satis magnam gloriam Cæsar adhuc consecutus fuerit, eius dignitatem & excellentiam mirè exaggerat. Aduerte præclarâ antithesim, *aliis, tibi, multis, vni, satis, parum.*

QVIC QV I D.] Ea gloria satis esset aliis, quia nemo præter te maiorem ea quam adeptus es,

potest gloriam sibi comparare: Tibi verò satis non est cuius est tanta virtus, tam generosa indoles, tanta felicitas, vt ad longè maiorem gloriam possis peruenire. Ita quidem dicere potuisset, sed longè pressius sententiâ concludit.

NOTÆ.

ID AVDIREM.] Audire apud veteres nunquam obsequium, siue consensum excludit. Pacuutus apud Nonnium: *Magis audiendum, quàm auscultandum censeo.* Cæcilius: *Audire ignoti quod imperans soleo, non auscultare.* Rectè tamen monet Donatus in Eunuchum act. 2. sc. 2. *Audio idem esse atque libenter admitto, & consensu.* pro Sextio 133. *Illo ad eos, à quibus audiebatur, quo: idie aliquid de me sibi adferebat.*

TIBI SOLI NATVS.] Ex Platone epist. ad Architam Tarentinum: *Ἐκαστος ἑμῶν ἐν αἰσῶν μόνον ζῆται. ἀλλὰ τὸ ἄριστον ἡμῶν τὸ εἶναι τὴν πατριῶς μετέξῃ τὸ δὲ ποι ἡνωμένους, τὸ δὲ οἱ ἀλλήλοις φίλοι, πολλὰ δὲ ἐπεὶ χριστὸς δίδωσι, τοῖς δὲ βίον καταμαρτυροῦσι.* venit M. Tullius libro 1. de officiis: *Non nobis solum nati sumus, ortuque nostri partem patriæ vendicamus, partem parentes, partem amici.* hæc Tullius, addit: *Multum verò occasiones & tempora decerpimus, in que hominum vita incidit.* Secundo de finibus: *Eademque ratio facit hominem hominum appetentem, cùmque huius natura, & vsu & sermone congruentem, vt profectus à charitate domesticorum ac suorum, curras longius & se implicet primùm ciuium, deinde omnium mortalium societate, atque vs ad Architam scripsit Plato, non sibi se soli nati meminerit, sed patriæ, sed suis, vt perexigua pars ipsi relinquatur.* Hinc est quòd Aristoteles hominem animal politicum, id est non sibi soli, sed patriæ & hominum societati natum appellat lib. 1. politic. cap. 2. *Πολιτικὸν δὲ αἰσθητικὸν ζωὸν πέσει μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐν αἰσῶν. Ἡμο πολιτικὸν ἐστὶν ἀνὴρ μάγισ quam vlla apis, aut vllum animal gregarium, vnde & infert lib. 8. cap. 1. οὐ γὰρ τοῖς αὐτῶ αὐτῶ πτα ἢ πολλοῦ, ἀλλὰ παντός ἢ πλείους. μάγισ δὲ ἔσσης ἢ πλείους.* Non existimandum est quemquam ciuium suimetipsum esse, sed omnes cimitatiis. pars est enim vnusquisque ciuitatis. Sic nescio quis apud Ioannem Sarcerberensem lib. 1. de nugis curialiū cap. 5. *Non sibi, sed toti gentium se crediti orbis.*

11. Non nobis solum aut sumus.

FUNDAMENTA.] Vt ratum est actiones politicas cum ædificio, earum initia cum fundamentis ædi-

ficij comparare.in Pison. 9. Ergo his fundamentis
positis consulatus tui. Philipp. 4. Hodierno enim
die, Quirites, ne adhuc mediocrem rem actam ar-
bitremini, fundamenta sunt iacta reliquiarum
actionum. Orator Græcus Olynth. 2. ἀσπίς ἢ
οἰκίας οἴκας ἢ σπλοῖον, ἢ τὰ ἔλλατ τῶν τοιούτων τὰ
χρῆματα ἰσχυρότερα ἔσονται, ἢ τὰ πλεονεκτήματα
ἀρχαῖς, ἢ τὰ ἐπιδοκίμας ἀλλοθῆς, ἢ διότις ἔσονται
δοκίμας. Quædam enim domus, nauticæ & castero-
rum id genus fundamenta firmissima esse oportet,
sic actionum principia & suppositiones par est veras
esse & iustas. Alio flexu Euripides, sed non minùs
elegantè vsurpat.

Ὅταν ἡ κρισις καὶ καταβολὴ τῆς ψυχῆς
ὀρθῶς ἀσφάλει διαταχθῆται πῶς ἐπινοῖται.

Cum iacta fundamenta non fuerint bene
Generis, necesse est miseria natos premat.

Vbi ἔπιδοκίμας Latino sacere respondet. Augu-
stus apud Suetonium 28. volens Imperium deponere.
Itaque hi saluam ac sospitem Kemp. sistere
in sua fede licet, atque eius rei fructum percipere
quem peto, ut optimi status auctori dicar, &
mories ut ferax in mecum spem mansura in vestigio
suo. funda nosta Reip. que iecero. Ocellus
Lucanus nobis Pythagora discipulus, per quem
cum Aristoteles multum profecit, non ausus
est tamquam eum nominare. καὶ ἐπὶ τῆς προῆτης ἡ
αἰσθητικὴ οἰκονομία μεγάλη συνεργασίη πρὸς τὸ κέρως
ἢ κέρως τὸ ὅλον ἔργον σωτηριατικῶν. οἷον ἐπὶ τῆς οἰκονο-
μίας οἰκίας καταβολῆς. ἐπὶ ἡ ναυπηγίᾳ τῆς οἰκίας. ἐπὶ ἡ
συναγωγῆς ἢ μελοποιίας τῆς οἰκίας ἢ λιξίς. οὗτος
καὶ ἐπὶ πολιτικῆς οἰκονομίας τῆς ἢ κληρονομου-
μένης οἰκίας καταβολῆς ἢ συναγωγῆς, καὶ οἰκίας συμβαλλο-
ται. Atque v. primarium quidem partium prime
structure ad vniuersum opus bene aut malè com-
plendum plurimum faciunt: verbi gratia ad do-
mum edificandam fundamenta iactus, ad nauem
struendam carina fabrica, ad exercendam con-
tentationis & musicæ artem, contentio vocis ac ré-
missio: sic Reip. bene vel malè instituenda fami-
liarum constitutio, concordia & conuenientia ma-
gnopere utilis est. Plato dialogo qui Politicus,
sive de Regno inscribitur: Οἰκονομίας δὲ τὰ ἐπὶ
τῆς τοιαύτης πολιτικῆς ὅσα συμβαίνει γινώσκοντες καὶ
ὅσα συμβαλλοῦνται, τοιαύτης τῆς κρηπίδος κατασκευῆς δι-
τῆς, τῆς ἢ κληρονομίας, ἢ ἢ καὶ μετ' ὀψιμίαις ἀπο-
ποιήσεως τῆς ἀρχῆς. Miramur in huiusmodi rebus
publicis quæcumque eueniunt mala, & deinceps
euenient, tali fundamentum ipsis supposito, secundum
leges motumque maiorum, & cum scientia suas
actiones exequentes.

17. ÆQUITATE ANIMI.] Æquitas animi vide-

tur esse tranquillitas quedam & tenor animi ad
omnem fortunam euentum ita comparati, ut ne-
que aduersis se demittat, & obrui se patiatur, ne-
que rebus secundis insoleat, qualis fuit in So-
crate quem eodem temper vultu tuille tradunt,
quemcunque casum fors obtulisset, ut potius ne
semper in gentiliū exemptio hæcænis in S.

Animi æqui-
tas.

P. N. Ignatio, de cuius animi tranquillitate
Mafæus, Ribadeneira, Orlandinus aliique plura
dixerunt. Vtar optimis Iacobi Bidermanni ver-
bis. Ægrè olim in lectulo iacebat, cum mouit
fortè medicus ne tristis se cogitatione confunderet.
Collegit animum, subductisque calculis, conside-
rare cepit, vllane re inquietari posset. Reperit vni-
cam: & quid, si quo inquit, infortunio Societas la-
besacta corrueret? Ea se vna clade hæcenus sensit
commotum iri, ut intra quartam hora partem si
precari contigisset ad animi quietem rediturus sibi
videretur, etiamsi in vmbra modum ea vinceret,
dum ne quam ipse causam præbisset. Eam virtu-
tem Arrianus dissertationibus Epicteti modò
ἐὐχεται, modò ἐπαίσιον appellat, sed operæpre-
tium non est hic diutius immorari, cum Seneca
librum ex professo de animi tranquillitate
conscripterit. Plutarchus etiam τῆς ἐὐθυμίας con-
sulat. Notet prima Tusculana cum multa de
Theramene ad mortem eunte dixisset, subiecit:
Lusit vir egregius extremo spiritui, cum iam præ-
cordis concepim mortem contineret, &c. Quis
hanc animi maximam æquitatem, in ipsa morte lau-
da. et, si mortem malum indicaret? Vide Plutar-
chum de Phocione morti destinato, de Socrate
Platonem & Xenophontem. hanc virtutem Lyricus
ita describit.

Sancti Igna-
tij animi æ-
quitas.

Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem: non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Latitia.

2. Carm. Ode 3. Rursus Ode 10.
Rebus angustis animosus, atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turvida vela.

AXIOMATA.

Non nobis solis vivimus.
Multum abest à perfectione summorum operum qui
fundamenta nondum iecerit.
Gloria quæ aliis quamuis multis factis est, vni viro
forti & generoso parum est.
Quicquid est quamuis amplum sit id ceterè parum est,
cum est aliquid amplius.

ARGVMENTVM.

Oste dit res hæcenus à Cæsare gestas admiratione quidem esse dignissimas, solide tamen
laudi nihil habere, nisi diuini vitam propagans rebus incapis manum adhibuerit ex-
tremam.

QVOD si reum tuarum immortalium, C. Cæsar, hic exitus futurus
fuit, vti cuiusdam aduersariis, Kemp. in eo statu relinques, in quo
nunc est: vnde quæso, ne tua diuina virtus admirationis plus sit habitura,
quàm gloriæ. si quidem gloria est illustis, at peruagata multorum, &
magnorum vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus homi-
num fama meritorum. Hæc igitur tibi reliqua pars est: hic restat actus:

XXVII.

in hoc elaborandum est, vt Remp. constituas, eaque tu in primis compo- sita, summa tranquillitate & otio perfruare. tum te, si voles, cum & pa- triae, quod debes, solucris, & naturam ipsam expleueris satietate viuendi, satis diu vixisse dicito.

EXPLANATIO.

QUOD S.I.] Si bello ciuili suscepto nihil aliud spectabas quam vt Pompeium cæro- rōque aduersarios armis superares. Si nolebas tuā victoriā Remp. auaritia, ambitione, cæterisque vitis pessundatam constituere & ordinare, omnibus quidem eris admirationi tanquam bonus & industrius Imperator, vix vllam tamen viri boni, & bene de Rep. menti famam, & solidam gloriam obtinebis.

S. QVINTUS M.] Definitione probat illam propo- sitionem.

Gloria est illustris, & peruagata multorum fama meritum.

Sed nondam huiusmodi famam adeptus es.

Ergo neque gloriam.

Propositio discretè ponitur: assumptionem vt odiosam silentio inuoluit, conclusionem verbis emoluit, non enim omnem omnino Cæsari glori- am detrahit, sed res ab eo gestas plus admiratio- nis habere dicit quam gloria.

HÆC IGITUR.] Assumptionem quam præ- terierat, per ambages, & quasi cuniculos quo- dam insinuat, non negans Cæsarem bene de Rep. meritum esse, sed eum adhortans vt in posterum mereatur.

HIC RESTAT ACTVS.] Translatio ducta à fabulis, quibus non raro tum acta humana, tum actiones politicae conferuntur.

VT REMP. CONST.] Ordines, & in me- liorem statum redigas: & in ea postquam omnes bellorum ciuilium tempestates & procellas feda- ueris, quietè viuas, eaque pace & otio, quod ci- uibus adferes, tu ipse perfruaris.

VT M.] Postea, cum ea quæ restant absolue- ris, cum Remp. constitueris, cum diu in Rep. tranquilla & quæta viuens, vt conuiuia satur, na- turam viuendo expleueris, licebit tibi dicere satis te diu vixisse.

NOTÆ.

I. **R**ERV M TVARVM IMMORT.] Immor- talitate dignarum. Siquidem, vt ait ille, *Virtus recludens immeritis mors Cælum, negata tenet iter via.*

II. **D**IVINA VIRTVS.] Vide quæ diximus in Sextianam. *Diuinum illum virum atque ex iis- dem, quibus nos radicibus narum.* & in Cælianam: *Hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis in- structum atque ornatum puo.*

III. **G**LORIA.] Gloriam alij aliter definiunt. Ci- cero 2. De inuentione: *Gloria est frequens de ali- quo fama cum laude.* Quod alij dicunt: *Clarum cum laude notitiam.* Aristoteles 1. Rhetor. cap. 5. *Εὐδοκία δὲ ἐστὶν ἡ τῶν πάντων ἀπολαύσις ἀπολαύσις αὐτοῦ, ἢ τοιοῦτον τι ἔχειν ὃ πάντες ἀρέσκονται, ἢ οἱ πολλοί, ἢ οἱ ἀγαθοί, ἢ οἱ φρονίμοι.* *Gloria est ab omnibus bonis excipimari, aut aliquod huiusmodi habere cuius om- nes, aut plerique, aut boni, aut prudentes sint app- etem es.* Sed meliùs, ni fallor, Cicero & gloria

naturam expressit, & omnes eius formas breui diuisione complexus est: & veram solidamque gloriam, quam alij claritatem appellant, ab inani & fucata separauit.

ILLVSTRIS.] Seneca epist. 102. claritatem à gloria distinguit. *Quid intersit inter claritatem & gloriam dicam, Gloria multiorum iudicis constat, claritas bonorum.* Noster dum illustrem ait, requirit etiam in gloria claritatem: vt ἐυδοκία, siue εὐλακία ab inani gloria simulachro distin- guat. Philo de Noë, εἰς ὅσοις ἐκ εὐδοκίας, ἀλλ' εὐ- κληρῆς, τὸν μὴ καλακίᾳ τοῦτοῦδεσθον, ἀλλὰ βέλτερον ἔργον ἀληθείᾳ κατὰ τοῦδεσθον ἔπιτυον. *Sapienter verò non glo- riosus, sed clari nominis, fructusque laude non adulterata per adulationem, sed stabilita per veri- tatem.* Plato in Protagora Prodicum superstitio- sè verba captantem inducens: *Εὐδοκίαν δὲ τὴν ὅτι περὶ πάντων ἀκούοντες ἀπὸν ἀπάτης ἐπινοῦσιν δὲ ἐκ λόγου πολλὰς πλεῖς δόξας ψευδοῦσιν.* *Claritatem obtinere est in animis audientium sine fallacia, laudari verò consistit in sermone hominum sape contra suam opinionem mentientium.* Plutar- chus quæst. Rom. 13. *Διὰ τί τῶν ἡρώδων ἀνὰ τὴν δού- ροσι ἀγαυῶν τῆ κερδοῦ; Πότερον ἐπὶ λαμπρότη δόξῃ, ἢ περὶ αὐτῆς, ἢ ἀκατησίᾳ αὐτῶν;* *Cur honori sacra- ciumus aperto capite? An quia gloria illustris est, & conspicua, & aperta?*

PERVAGATA.] Hinc est quod homines glo- riam adepti per ora vitium volitare dicuntur ab Ennio.

Nemo me lacrymis decoret, neque funera fletu Faxit: cur? voluto vitium per ora virum.

Item à Marone:

Tenanda via est, quæ me quoque possim

Tollere humo, victorque virum volitare per ora.

Hinc Aristoteles citatus dixit *ὅτι πάντων, ab omni- bus.* Noster pro Milone: *Omnibus in terris, et- iam versatur & semper habitabit nominis mei gloria.* Atque hinc Seneca epist. 102. gloriam, vt ostendimus à claritate distinguit. *Gloriam quo- que, inquit, latius fusam inteligo: consensu enim multorum exigit. Diuersa horum conditio est & illius. Quare? quia si de me bene vir bonus sentit, eodem loco sum quo si omnes boni idem sentient. Omnes enim si me cognoverint, idem sentient. Par illis idemque iudicium est: æquè verò insistitur ab his qui dissidere non possunt. Ita pro eo est ac si om- nes idem sentiant: quia aliud sentire non possunt. Ad gloriam & famam non est satis vnius opinio. illic idem potest vnius sententia, quod omnium: quia omnium si perrogetur vna erit: hic diuersa dissimilium iudicia sunt, dissimiles affectus. Du- bia omnia inuenias, leuia. suspècta.* Illustris est ille locus Dionis Chryostomi oratione de Ho- mero, qua illius famam longè latèque perua- gatam ostendit. *Καὶ παρ' Ἰδίου ἀνδρα ἔσται τῷ Οὐμένῳ μίσην μετακατόντη ἀντὶ τοῦ, εἰς τῷ σκετῆ- ρου διαλεχτῆν τι ἢ ἐπιπῶ. ἄρα ἢ Ἰδὸν τῷ μὲ ἔσται τῷ περ' ἑμῶν, πολλὰ δὲ τῷ ὀδύσται. παρ' ἢ ἀρκτος οὐ ἐσται τῷ αὐτῶν. τῷ ἢ Περάσιον τῷ αὐτῶν, ἢ τῷ Ἀσθενεργεῶν, ἢ Ἐγέριον ὀδύσται ἢ ὀδύσται, ἢ τῷ Ἀρχίλειον τῷ ἢ Ἐκτοσε ἀρέσκεις, ἢ ἀμύριον ἔχειται.*

IV. Gloria & claritas dist. iunctio.

V. Gloria debet esse diffusa & late vagari.

Et apud Indos cani aiunt Homeri poësem translatam in suam ipsorum linguam & vocem. Itaque Indi sidera quidem apud nos nota non cernunt: vrfus enim apud eos aiunt non videri: Casium autem Priami & Andromaches, & Iulium Hectoris atque lamentationum, & Achilli atque Hectoris fortitudinis, non sunt in experti. Quæ propagatio & peruagatio famæ, si ad claritatem & vnius virti boni iudicium accesserit, non dubium est bonum bono cumulari.

tan vicus domus esse colonia. & c. 2. H' d' ès παρόρων καμώων κοινοία τίλειος πόλις. Consians è multis vicis perfecta communitas ciuitas nominatur. Primus igitur gloriæ gradus est multorum & magnorum in suos domesticos fama meritorum: Secundus & longè diuinior est de suis ciuibus bene mereri. Aristoteles 1. Ethic. Nicomach. c. 2. ἀγαπῶν τὸν αὐτὸν ἐν τῷ αὐτῷ, ἡ δὲ τῶν ἄλλων ἐν τῷ ἑαυτοῦ. Optandum est enim vel vni & soli prodesse, pulchrius verò & diuinius genti & ciuitati. At tertius gloriæ gradus est vniuersum genus hominū suis beneficiis obligare. Tales fuerunt Hercules, Liber, Ceres, Osiris & alij, qui ob merita in vniuersos homines collata diuinos honores sunt adepti. de quibus, ne morer, tum alij passim, tum Diodorus Siculus adeatur.

V I. M V L T O R V M.] Bene multorum, quia gloria laudem inuoluit: laus verò nō tribuitur vni actioni, sed ipsi virtuti, quæ repetentis & repetitis actionibus generatur. Aristoteles 1. Ethic. c. 12. & 1. Rhetor. cap. 10. Ἔστ' αἰ ἵππικος λόγος ἡμετέραν ἰαγὰτος ἀρετῆς, &c. τὸ δ' ἰδιώτων τῶν ἔργων ἔστι. Est verò laus quæ virtutis magnitudinem ostendit. Encotium verò est actionum. Tā δ' ἂν ἔργα σμικρὰ τῆς ἡρώος εἴησι, ἐπὶ ἰσχυροῦσι καὶ καὶ περὶ ἀρετῆς, ἢ περὶ αὐτοῦ εἴησι τοῦ αὐτοῦ. Opera verò signa sunt habitus: quandoquidem etiam laudauerunt eum, qui nullam virtutis actionem edidisset, si arbitrarerem eum esse eiusmodi. Quandoquidem igitur, vt ait idem philosophus 2. Ethic. c. 2. ἔτε τῶν ἑαυτῶν ὑπογράτων αἰ ἔχεις γίνονται. è similibus actionibus habitus generantur. μια δὲ χαλκίδων ἑαρ οὐ πείθῃ, οὐδ' ἰκέ ἡμέρα. vna enim hirundo non facit ver, aut vnus dies. vt dixerat cap. 7. lib. 1. vnicus actus certum acquisitæ virtutis iudicium esse non potest: quare necesse est gloriam esse non vnius, sed multorum famam meritorum.

MERITORVM.] Philofophus 1. Rhet. cap. 5. Τιμὴ δὲ ἔστι ἀπὸ σμικρῶν ὑπογράτων ἔρεος. πρῶτον δὲ δεικνύει αὐτὸ ἐν μακρῶσι οἰ ὑπογράτων ὄντων. ὅθ' ἔτι ἀπὸ πικρῶν καὶ οἰ δυνάμεως ὑπογράτων. Honor signum est potestatis bene merendi. honorantur autem iure & potissimum qui alios beneficiis affecerint. nihil tamen scius honoratur, & qui potest bene mereri. Item cap. 9. Ἀγαπῶν δὲ οὐκ ἴσχυιόν ἑαυτῷ. ἀρετὴ δὲ ἔστι αὐτῷ δυνάμει, ὅς δὲ ἐστὶ ποικίλη ἀρετῶν, καὶ ὑπερκατὰ καὶ δυνάμει ὑπογράτων πολλῶν καὶ ὑπερκατὰ καὶ τῶν αὐτῶν πατῆρα, &c. Quod enim bonum est laudabile. Virtus autem facultas est, vt videtur, exhibitrix conseruatrixque honorum, & facultas conferendi beneficia multa & magna, & omnia circa quidvis. Subdit: Ἀγαπῶν αὐτὸν ἡρώος εἴησι ἀρετῆς τῆς τοῖς ἄλλοις χρησιμότητος, ἢ ἔστι ἢ ἀρετὴ δυνάμει ὑπογράτων. δὲ τὸ τὸ τὸ δεικνύει καὶ ἀδρότερος μακρῶσι πρῶτον. ἢ ἔτι ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ, ἢ δ' ἐν τῷ καὶ ἡρώος ἔστι αὐτοῖς. Necesse est vt maxima sint ea virtutes quæ sunt alius vtilissima, siquidem virtus est facultas beneficiandi. & eam ob rem iustos & fortes maximè honorant. Altera enim harum virtutum in bello, altera ipsis vilis est. Hinc Poëta magnos ob gloriæ partæ æternitatem in Elyfio collocauit: Inuenias aut qui vitam excoluere per artes, Quisque sui memoris alios fecere merendo, Philippica prima: Ea autem est gloria laus rectè factorum, magnorumque in Rempub. meritorum, quæ cum optimi cuiusque, cum etiam multitudinis testimonio comprobatur.

V II. ET MAGNORVM.] Parum enim meritum non est vt plurimum, magne virtutis iudiciū, at vt ex Aristotele visum est: εἰσι ἵππικος ὁ λόγος ἡμετέραν ἰαγὰτος τῆς ἀρετῆς. Laus est quæ virtutis magnitudinem ostendit. & vt idem ait 1. Rhet. c. 9. virtus est δυνάμει ὑπογράτων πολλῶν καὶ ὑπερκατὰ. potestas quadam conferendi multa & magna beneficia. Nonnunquã tamen, vt idem notat cap. 5. Πολλοὶ δὲ ἰαγὰ δυνάμει τῆς αὐτῶν ἰαγὰ, ἔτι οἰ τῶν καὶ οἰ ἡρώος εἴησι. Multi ob res quæ videntur parue honores consequuntur, sed causa sunt locus & occasio.

HIC RESTA CTVS.] Talis est illa hortatio epistolæ in fine epistolæ. ad Qu. Fratrem: Illud te ad extremum & oro & hortor, vt tanquam poëta boni & actoris indueris solent, sic tu in extrema parte & conclusionis maneris ac negotij tui diligentissimus sis, vt hic certius annus imperij tui, tanquam tertius actus perfectissimus, atque ornatusissimus iussisse videatur. Commodè: siquidem cum actionibus & fabulis conferre solent politicas actiones. vnde Augustus apud Dionem libro 56. cum morte lucians: κερῶν δὲ δὲ ἡ πᾶσι ποτὸ αὐτῶν (τῶν φίλων) ὁμοίως τοῖς θελοῦσι τοῖς αἰσῶσι, ὅς καὶ ὅτι ἰσχυρὸς πῆσι αἰσῶσι, καὶ πᾶσι τῶν τῶν τῶν ἀφῆστων βίον διέσωσε. Verfionem supplebit Tranquillus in Octauio cap. 99. Et amicos admissos percunctatus, Equid iis videretur primum visa commisso transgressisse, ad se & clausulam.

V III. VEL IN SVOS.] Quidam legunt, vel in suos ciues, non placet, ne bis idem dixisse videatur. Idem enim est in suos ciues, & in patriam conferre beneficia. In suos igitur est in suos domesticos, affines, consanguineos, vt tres honoris gradus ostendat. primum in domesticos, quæ gloria est hominis, vt homo est. Alterum in patriam & ciuitatem: quæ gloria est hominis non, iam vt homo est, sed vt ciuis, & pars aliqua ciuitatis: Tertia in omne hominum genus: quæ est heroum & Deorum. Primum gloriæ genus adeo vulgare est, vt id ne Cyclopius quidem Poëta nobilis deneget: quamvis nullum inter se habentem ciuitatis aut societatis humanæ confortum. Odyssi.

Δότε κερῶν καὶ τῶν ἑαυτῶν ἡρώος κερῶν. Hinc illud Aristidis Orat. funebri in Eteonem: OT δὲ δὲ εἰσι οἱ λουστῆν, οὐδ' ἐπὶ ὑδαμῶνι ὅτῳ ἡρώος ἢ πῆσι αἰσῶσι ἔργα περὶ αὐτοῦ, οὐδ' εἰ πῆσι μακρὸν χρόνος ἀπλευσε, ἢ αἰ δὲ ἀποκατέον ἰαγὰσιν αἰ. Vitæ fabula & actus extremum.

Τίμῃ δ' οὐτ' ἀρετῆς βουλήσονται, οὐτε δέουσι, &c. - δυνάμει δὲ ἡρώος. Παιδῶν δ' ἀλόγων, οὐδ' ἀλόγων ἀλόγων. His neque consilium nec sunt communia iura, &c. Quisque suæ uxori & nativis dat iura, nec unquam Consulere in medium norunt. - Qua de re consulendum Aristoteles 1. polit. cap. 1. vbi dicit singulas domos initio singulas fuisse Respub. & vicos è domibus, è vicis vbes fuisse propagatas. Εἰκει ἢ κῆρα ἀποικία εἰσὶς εἴησι. V ide-

Laus. Encotium.

V I.

V III.

Tres gradus gloriæ.

Virtus est facultas beneficii.

x.

δρῶσι. ἀλλ' ἠελίου τότῃ ἰσχυρῶς ἔχειν, ὅστις τῶν δόξασιν ἄνωγ' ἢ βίου μαίεσθ' ἐπὶ τοῖς καλλίστοις ἔστιται. ἔστι, ὡς πρὸς τοὺς τοῦ βίου ἀκούειν ἔπι, ἔστι κατὰ πλοῦτον τὸ δ' ἔργον. Non est quod vitæ cupidissimus aut molestissime multitudine, vel longi senectutis fructu, quales quidem homines percipiunt, felicitatem metiamur potius, quam cum eo præclarissimè actum putemus, qui concessum sibi vitæ spatium in res optimas insumpserit, ac tanquam poetâ quispiam, nondum satiatâ auditoribus. Et spectatoribus fabulam absoluerit. Seneca epist. 77. iam alibi citatus: Quomodo fabula sic vitæ: non quamdiu sed quam bene acta sit, refert. Nihil ad rem pertinet quo loco definit, quocunque volēs definire: tantum bonam clausulam impone. Noster in Catone Maiore: Quæ sunt igitur voluptates corporum. ut auditoriatis præmissis comparanda? quibus qui splendide vixi sunt, ij mihi videntur, fabulam ætatis peregerisse, nec tanquam in exercitiâ histriones in extremo actu corruisse. Vide ibidem §. 70. Neque sapienti vsque ad Plaudium vivendum. & extremis penè verbis, Senectus autem peractio ætatis est, tanquam fabulæ: cuius defatigationem fugere debemus, præsertim adiuventâ satietate. Teles Pythagoricus: Δὴ ὡσαύτῃ τὸν ἀγαθὸν ἑκκριτῶς, ἢ πᾶσι πεινῆσι ἀπὸ τῆς σαρξὸς τῆς ἀγῶνις, ἢ γὰρ ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀδρα εἶπε τὴν πενίαν ἢ πύχην. καὶ τὸ αὐτὸ φησὶ ἐν Βίῳ, ὡσαύτῃ πεινῆσι ὅτι ὡς ἀποπρολογεῖν, ὅτι ὑπερολογεῖν πεινῆσι σαρξὸς. ἢ ὅτι ὡς βασιλεὺς, ὅτι ἀ' ἀλίτου. Oportet ut bonum histrionem, quamcunque personam poetâ imponerit, eam agere concinne, ita & vitæ bonum quamcunque personam imposuerit fortuna. Ea enim. ut ait Bion inlar poetica, nunc prima, nunc tertias partes, nunc Regis, nunc mendici personam imponit.

x1.

EXPLEVERIS SATIETATE.] Hinc illud est quod monent tanquam è conuiuio saturnum discedere. Lucretius lib. 3.

Cur non ut plenus vitæ conuiuina recedis?
Item:
Sed quia semper abest quod aues, præsentia tenuis,
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita,
Et nec opinanti mors ad caput adstitit ante
Quam satur ac plenus posis discedere rerum.

Horatius sat. prima exeunte:
Inde sic ut raro qui se vixisse beatum
Dicat & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, ut i conuiuina satur, reperire queamus.

Sed ut subtilissimè, ita elegantissimè Dio Chryso-
stomus, cum mundum domi pulcherinæ & cœ-
naculari similem esse dixisset, addit: Πραγματικῶς τὸν
ἀνθρώπου εἰς αὐτὸν ἐρῶντος, ἕως τῆς βασιλείας τῶν
θεῶν κεκαλυμμένον ἐπ' ἐπιθυμίας πικρῆς τῆς διουλι καμ-
μαρῆς ἀπαιτῶν ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν. ἑπιθυμίας δ'
αὐτῶν ἀλλ' ἐπιθυμίας, καὶ δὲ τῶν ἐπιθυμίας. Advenire homines
in mundum hunc, tanquam ad diem festum à Deo-
rum Rege inuasiatos, ad conuiuia & dapes splendidas, omnibus finituros bonis. Recumbere autem a-
liis alibi sicut in cœnis. Fusè autem delectro hu-

ius conuiuij apparatu, & collatione facta cum
nostris epulis ait: διακομιδὰ δὲ τῶν δεγῶν οἶα δὲ
νεωπίας οὐκ ἐστὶν τῶν θεῶν, ὡς ἀμπεροφῆται κατὰ δ'
ἰδίαν. Ministrare Horas ut minimis natu Deo-
rum, bene vestitus, adflectūque pulchris. Et post
non pauca: Μένου παίδου δὲ καὶ ἀπὸ οἴνου, κατὰ τὸν
πρὸς αὐτοῖς, ἀλλ' ἐπ' ἄδου. ἄνω γὰρ ἐστὶν ἰσάστου
τὸ πῶμα χαρίζεσθαι τῶν θεῶν, ὡς ἐπ' ἄδου τὸν ἕκαστου
πρὸς τοῖς θεοῖς ἀ' ἐπιθυμίας ἐρεσσεύει, τὸν ὡς ἀφῆνα, τῶν δ'
θεῶν εἶναι. οὐνοῦ ἕκαστου δ' αὐτῶν τῶν ὡς νοῦν, τῶν δ'
ἀκράτεια. τῶν ὡς οὐδ' ἐπιθυμίας τὸν ἀφῆνα ἐπιθυμίας ἔ-
χει, &c. Inebriari vero eos non à vino, sicut apud
nos, sed à voluptate, hunc enim potum in conuiuio
præberi à Diis, ad redarguendos vniuersis que
mores. Dies autem adstræ pincernas: alterum
masculum, alterum faminam. Nominari autem
apud eos alterum Intellectum, alterum Incontinen-
tiam. Prudentes ergo masculum habere poic-
latores, &c. τῶν δ' ἀκράτεια τῆς ὡς πλείους ἀ-
κράτεια τῶν ἰδιῶν ἔχει, ἡ δὲ σικκρὸν σφοδρῶς πα-
ρεσιμύσσει. Porro mentionem plurimum quide-
m infundere meram voluptatem, & ne modicum
quidem temperantia admiscere. Et aliquando post
ostendit quemadmodum alij nullis voluptatibus
explet, inuicti extrudantur ex huius vitæ conuiuio,
alij vt faturi conuiuia, sponte discedant, cum
naturam expleuerint satietate vini: καὶ ὅτι
αὐτῶν εἰς τὸν ὡς αὐτοῖς ἔχει τῶν ἀπο-
λοουσιῶν ἑλλοκται ἢ σὺν τῶν ἔχει τῶν ἐπιθυμίας
τῶν κεκρατῶν καὶ ἐπιθυμίας, οὐδὲ εἰδὸς οὐτὶ ὅτι
περὶ τοῦ, οὐδὲ ὅπως ἐπιθυμίας. καὶ τῶν τῶν
καὶ ἡ ἐπιθυμίας. οἱ δὲ ἐστὶν τῶν ἀπολαύσεως τοῖς ἑαυ-
τῶν πῶν ἀπολαύσεως, ἐπιθυμίας τῶν τῶν, καὶ δὲ
τῶν ἔχει τῶν, οἱ οὐδὲ ἐπιθυμίας. Et quando
abstinendum fuerit belliones & incontinentes à pe-
dissequis seruantur & trahuntur, cum doloribus &
egritudinibus clamantes & plorantes, nihilque
scientes neque qua præterierint, neque quomodo
conuiuio sint excepti, etiam si quis illorum animo ma-
neat. Illi autem recti & non titubantes suis ipso-
rum pedibus abeunt, saluantes amicos, hilares &
lati, vt quis se nulla in re indecorè gesserunt. Hæc
ille in Charidemo. vide Tullium libro de Senec-
tute sub finem. Lucanus 3. Pharisæi de India:
Quique suas struxere pyras, viisque calentes
Conscendere rogos. Pro quanta est gloria genti
Inicisse manum fati, vitæque repletos,
Quod superest, donasse Deis.
Vide Synefium priore Ægyptiaca exeunte, & ubi
vita humana, & cum fabulâ theatrai, cum
conuiuio comparatur.

AXIOMATA.

Gloria est illustriis & peruagata multorum, & mag-
notum vel in suos, vel in patriam, vel in omne ge-
us hominum fama meritorium.
Qui & patria, quod debet, soluerit, & naturam ipsam
expleuerit sanitate viuendi, dicere potest se satis diu
vixisse.

Vita conuiu-
tium.

ARGUMENTVM.

Postquam ostendit Cæsarem neque patriæ, neque gloria satis diu vixisse, eum ne sibi quidem & naturæ satis vixisse, tum ab ipsa vitæ breuitate, tum ab æternitatis comparatione demonstrat: quæ æternitate vitam dicis esse metiendam.

QUID enim omninò hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum? XXVIII.
 quod cum venerit, omnis voluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit. quamquam iste tuus animus nunquam his angustiis, quas natura nobis ad viuendum dedit, contentus fuit, semperque immortalitatis amore flagrauit. Nec verò hæc tua vita dicenda est, quæ corpore, & spiritu continetur: illa, inquam, illa vita est tua, Cæsar, quæ vigebit memoriâ sæculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur. huic tu inferuias, huic te ostentes oportet, quæ quidem, quæ miretur iam pridem multa habet: nunc, etiam quæ laudet, expectat.

EXPLANATIO.

QUID EST.] Operæ pretium est hoc loco videre integrum Cæsaris syllogismum & eius refutationem. Cæsar à diuisione sic concluserat sibi mortem non esse metiendam.

Si mors metienda non est qui & sibi & gloria satis vixit.

Sed ego & mihi & gloria satis vixi.

Ergo, &c.

Respondet Orator inficians maiorem, & negans illam Cæsaris diuisionem esse suis omnibus partibus & numeris absolutam, atque perfectam: vnum aien in ea membrum requirit, hoc pacto.

Ei mors metienda non est qui sibi, gloria, patriæ satis vixit.

Sed ego mihi, gloria, patriæ satis vixi.

Ergo, &c.

Quo posito propositionem concedit, & quoniam maiorem siue assumptionem ita complectam, & tribus illis partibus implicatam facile non fuit dissoluere, eam in suas partes & veluti membra discerptam eneruat. Et hæc tenus quidem eum ostendit nondum factis aut gloriæ, aut patriæ vixisse, nunc eundem ostendit ne sibi quidem & naturæ satis diu vixisse.

ENIM.] Aduerte vim huius particulæ. Non est casualis hoc loco, nec reddit superiùs dictorum rationem. ineptè siquidem diceret, *Te satis diu vixisse dico quia nihil est diu in quo est aliquid extremum.* Quare transitioni potiùs & refutationi inseruit, vt aliquid huiusmodi subaudiendum esse videatur, *Quamquam etiam quod debes, patriæ solus, & naturam ipsam explestes satietate viuendi, nondum tamen dicendum fuerat te satis diu vixisse. Quid est enim omninò hoc ipsum diu, &c.*

DIV.] Mens est.

Nihil est diu quod habet extremum.

Sed vita humana habet extremum.

Ergo vita humana non est diu,

ac proinde nunquam dicere possumus nos factis diu vixisse.

QVOD CVM.] Probat maiorem à natura extrinsecis, quia cum illud extremum venerit, nihil

postea futurum est, vt quicquid præcesserit pro somnio, aut potiùs pro nihilo habeatur.

QVAM QVAM.] Alia ratione demonstrat præsentis vitæ breuitatem: nimirum vt cum æternitate, finitum cum infinito comparetur. Hoc tamen ita prudenter agit, vt non id probare, sed excellentem Cæsaris animum laudare, immò superiorem de breuitate vitæ orationem retractare videatur. Quamquam, inquit, causæ nihil fuit, cur breuitatem & angustias vitæ præsentem ostenderem: sed cum semper ipsam æternitatem spectaueris probandum est te nondum æternitatis satis vixisse, nisi Rempub. bellis ciuilibus deformatam ordinaris.

HIS ANGVSTIIS.] Hac breuitate vitæ.

ILL A.] Hunc videtur syllogismum con-textere.

Seruiendum est vera vitæ.

Sed vera vitæ dicenda est fame & nominis æternitas, non ea quæ corpore & spiritu continetur.

Ergo seruiendum est æternitati, non ei vitæ quæ corpore & spiritu continetur.

Aduerte singularem Oratoris prudentiam, & quomodo ad id quod dissimulabat se facere la-tenter, & quasi per cuniculos deueniret. Con-questus fuerat Cæsar insidias suæ vitæ comparari. Responderat Orator nolle se extenuare hanc suspicionem, & malle se nimis timidum videri, quam parum prudentem, vt hac specie beneuolentia in animum Cæsaris irrepens, maiorem apud eum fidem obtineret: & quadam specie libertatis eius dictum resellerat, sed tam blandis rationibus, vt eundem quem reprehendebat, laudaret magis, & quasi nescienti palpum obtruderet: Nunc iis præstructis Cæsarem hortatur, vt tantam præsentis vitæ curam non habeat, sed æternitati potiùs inferuiat. Quasi aperte diceret. Nimis timidus es Cæsar, qui queraris insidias tibi fieri. non enim vitæ præteriti seruiendum est, sed virtuti, clementiæ, salutis Reipub. quam æternitas gloriæ consequetur.

INTVEBITVR.] Aliàs & commodiùs me-bitur seruiabit, proteget, defendet.

HVIC.] Hanc nominis immortalitatem studeas acquirere. huic tanto studio tanto mentis

ardore seruias opofteret, vt feruos illos qui suum obsequium dominis ostentant, & ab iis videri volunt, imiteris.

QVÆ QVIDEM.] Magnas quidem res bello gessisti, quas posteritas omnis tanquam à bono profectas Imperator mirabitur: sed adhuc in te desideratur, vt stabilitas Rempublic. bellis civilibus labefactam: idque posteritas & æternitas exspectat, vt res tuæ gestæ sint apud posteros, non solum admirationi, verum etiam gloriæ.

NOTÆ.

I. ENIM.] Pro Sextio 45. Vnum enim mihi restabat illud, &c.

II. DIV.] Noster de Senectute: Ille vult diu vivere, hic diu vixit. Quamquam, ô Dii boni! quid est in hominis vita DIV? Da enim supremum tempus, expelletemius Tartesorum Regis ætatem. Fuit enim, vt scriptum video, Arganibonius quidam Gadib. qui octoginta regnavit annis, centum & viginti vixit. Sed mihi ne diuivnum quidem quidquam videretur, in quo est aliquid extremum: cum enim id aduenit, tunc illud, quod præterit, effluxit: tantum remanet quod virtute & rectè factis consecutus sis. Vide. Tale est illud Mezentij 10. Æneidos:

Rhebe diu (res si qua diu mortalibus vlla est) Viximus.

Eleganter Noster i. Tusc. Quæ verò ætas longa est, aut quid omnino homini longum? nonne modò pueros, modò adulescentes, in cursu à tergo insequens, nec opinantes affectata est senectus? sed quia ultra nihil habemus, hoc longum dicimus. Optime autem hoc loco postquam non vixisse satis Cæsarem ostendit, cum ne diu quidem vixisse demonstrat, aliud est enim satis, aliud diu vivere. Seneca epist. 93. Non vt diu vivamus curandum est, sed vt satis. nam vs diu vivas fato opus est, vt satis animo. Et epist. 49. cum dixisset: Punctum est quod vivimus & adhuc pancto minus: sed hoc minimum specie quadam longioris spatij natura divisit.

Diu vivere.

Adiecit, posse fieri vt qui diu vixit, parum vixerit. Aliud tamen est ipsi diu vixisse, aliud diu fuisse: & quidem multos diu vivere negat, quos diu esse concedit. epist. 93. Octoginta annis vixit, immo octoginta annis fuit. Tale fuit Similis epitaphium de quo Xiphilinus in Adriano: Τὸ πῶν ἄριστον ἀρχὴν ἀκούει τὸ ἔλαβε, & λαβὴν ἔχοντος: μόλις τ' ἀπέθανε: ὃ ἀρχὴν ἔσχετο ἔπειτα τὴν τὰ λοιπὰ τοῦ βίου διήμαξα. καὶ ἐπὶ ταῦτ' ἠνέκα αὐτῷ τὸ ἰπὶ γράψαι ἔπαινε. Σικελίας ἡδὲ ἑταυρωθεὶς βίον ἡδὲ ἴππῳ ποσει, ζήσαντες ἔπειτα ἔπειτα. Præfectorum pratorio tunc iniustus accepit, eaque deinde cessit. & in agro reliquos septem vitæ suæ annos quietus exegit, & sepulchro suo inscripsit: HIC IACET SIMILIS, QUI TOT FUIT ANNOS, SEPTEM VERÒ VIXIT.

Satie vivere.

Hanc opinor distinctionem esse βίου, & τοῦ ζῆν, à Seneca accepit. epist. 12. Sic ordinandum est dies omnis, tanquam cogat agmen & consummet, atque expleat vitam. Pachuius qui Syriam vsu suam fecit, cum vino & illis succineis epulis se sepelisset, quasi sibi parentaret sic in cubiliolum ferebatur à cæna, vt inter plausus exoletorum hoc ad symphoniam caneretur, Βεβίκα, Βεβίκα, nullo se non die extulit. Hoc quod ille ex mala conscientia faciebat, nos ex bona faciamus, & in somnum iuri lazi hilarisque dicamus,

Vixi, & quem dederat cui sum fortuna, peregi. Hinc est quòd multos diu fuisse concedit, qui diu vivere potuissent, si virtuti sibi que vixissent. Sed, vt queritur epist. i. Magna vixi pari sollicitar malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. Quia de re idem toto libro de breuitate vitæ consulendum. Noster autem & ab ipsa vitæ humanæ natura quæ & præterit, & quanta fuerit habet extremum, quod excipit æternitas ostendit eam diu nequaquam consistere.

ALIQUID EXTREMUM.] Eodem reuolui videtur argumentum Lucretij lib. 3. de de nat. rerum exeunte:

Proinde licet quot vis viuendo condere secla: Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit: Nec minus ille dix iam non erit, ex hodierno Lumine qui finem vitæ ferit, & ille Mensibus atque annis qui multis occidit ante. Præmiterat: Temporis æterni mentionem

- In quo sit mortalibus omnis Ætus post mortem qua restat cumque manenda.

Nulla igitur vita diu esse potest, quia non minùs diu mortuus erit, qui vitam ad multos annos produxerit, quàm qui eundem vitæ diem & primum habuerit & extremum. qui cum venerit, omnis vita pro nihilo est habenda, quia postea nulla futura sit, & vtramque vitam eadem excipiet æternitas. quò referri possit & illud i. Tusc. Apud Hypanim fluvium qui ab Europa parte in Pontum infuit, Aristoteles ab bestiola quasdam nasci, que vnum diem vivunt. Ex his igitur hora octava quæ moritur est, præcæta ætate moritur est: quæ verò occidente sole decepta: eo magis si etiam solstitiali die. Confer nostram longissimam ætatem cum æternitate, in eadem propemodum breuitate, quæ illa bestiola reperitur. Locus Aristotelis est libro 5. hystoie animalium cap. 19. sub finem: Ζῆν ἔχοντος πύτατος ἡμέρας δεικνύει καταρροσθίου δὲ τὸ ἥλιου ἀπὸ μαζαρίων, & ἀπὸ δουλοῦ ἀποθνήσκον, βίου ἡμέρας μίαν, ἢ δύο & κλίεται ἑβδόμενον. Vixit & voluit ad usque speram. Sole vergente marcescit, occidente moritur, vnicum diem vivens, unde & Ephemerion nuncupatur. Plinius lib. 11. cap. 36. Henserebion appellat: quam etiam appellationem homo sortitus est à vitæ breuitate.

Nihil est diu quod habet exitum.

Bestiole eo die vixit tcs.

VOLUPTAS PRÆTERITA PRO NIHILO EST.] Plutarchus opusculo Περὶ τοῦ Εἶναι & Δεισέως comparas humanæ vitæ breuitatem cum æternitate diuina, vitam hominis ac proinde voluptatem ex eo quod præterat, pro nihilo esse demonstrat commodè ad Ciceronem: Ἡμεῖς ἡμῶν ὅντων τοῦ εἶναι μέγιστον οὐδὲν: ἀλλὰ πᾶσι θνητοῖς φύσει ὃ μισθὸς ζῆσαντος ἔστι τὸ πρῶτον ὄραμα παρῆρας & θνητοῦ ἀμείβεσθαι, & εἰς βίον αὐτῶν. ὃ δὲ πᾶσι διαφόροις ἡμέραις λαβέσθαι βελούθους, ὡσπερ ἰ σπόδ' ἐκ τοῦ εἰσέχειν ἰδιώτες τῶν πικρῶν εἰς ταυτὸ & συναρῶν διαφόρων ἀπὸλλυσι τὸ πλεονεμέσθαι ὄραμα τοῦ πρῶτου μεταβάτων ἑκάστου πῶν ὄραμα εἰσέχειται ὁ λόγος ἀπόρων ἀποσπᾶντων, τῆ ἢ εἰς τὸ γινώσκον αὐτῶν, τῆ δὲ εἰς τὸ φρονεῖν ὄραμα, ὡς δὲ τὸ λαβέσθαι μόνον, ὡς δὲ ὄραμα ὄραμα διωκόμενος, legit Xylander ex Eusebio πῶν πρῶτου μεταβάτων, sed πρῶτον & μετακῶν & ita venit. Reuera enim essentia nos nequaquam sumus participes: sed vniuersa mortalium natura in medio ortus & interitus versans, speciem opinionumque obscuram, & instabilem sui præbet. Quòd si animum intendas vt intellectu eam comprehendere

possis, quem admodum aquam si complectaris vehementius, sit ut comprimendo ea & in se conducendo diffuset ac pereat: sic uniuscuiusque persifusionibus & mutationibus obnoxia rei nimis evidentem perceptionem dum scilicet ratio, aberrat vel ad ortum eius vel ad interitum, nihil arripere quod permaneat aut sit reuera cum possit. Profert deinde Heraclitum, qui hominem cum praterfluente fluuiio comparabat. & addit: *Αλλ' οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῦ μὲν ζωῆς ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῦ θάνατος, &c.* εἰς τὴν αὐτὴν ἀκμῆν ἡρώδης ἕρπυς, ἔστι δὲ ὁ βίος εἰς τὴν ἀκμῆσιν, καὶ ὁ πῦρ εἰς τὴν ψῆν, εἰς δὲ τὴν πῦρ τὸ ψῆσιν. ὁ πῦρ εἰς τὴν ἀκμῆν, ὁ δὲ ἀκμῆν εἰς τὴν ἀκμῆν ἀπὸ τῆς ἀκμῆς. Sed non ridiculi sumus qui unam metuamus mortem, toties iam mortui, toties morientes, &c. Interit vir factio sene, at vir factus erat intererunt iuuenne, at puer in iuuenem, infans in puerum desierat. Et qui heri fuit mortuus est in hodiernum, in crastinum moritur hodiernum. Quem locum frequenter tractat Seneca. vt epist. 1. In hoc fallitur quod mortem prospicimus. magna pars eius iam prateriit. Quicquid ætatis retro est, morstenet. 24. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vite, & tunc quoque cum crescimus vita decreuit, infantiam amissimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam: vsque ad hesternam quicquid transiit temporis, perit. hunc ipsum quem agimus diem, cum morte diuidimus. quam in rem commodè profert hunc versum Lucilij:

Mors non una venit, sed qua rapit, vltima mors est.

Vide 57. & 70. hinc Plutarchus. eodem loco quicquid cum tempore praterit & transfuit pro nihilo esse tradit, quippe quod habeat aliquid extremum: *Ὁ δὲ τὸ πρὸς τὴν ἀκμῆν καὶ τὸ πρὸς τὸν θάνατον, καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀκμῆν καὶ τὸ πρὸς τὸν θάνατον, ἔστι τὸ αὐτὸ, &c.* Vbi di. iur deinde & prius, erit & fuit, faciemur illud non esse. Quod videlicet, vt verbis vtat Censorini præfens tempus, Neque aliud esse videatur quàm transacti futurique coniunctio, adeo porro instabile vt ibidem sit nunquam, sed quoque transcurrit, à futuro decerpit, & apponit praterito. Et eam ob rem Plato initio Timæi quicquid oritur & praterit penitus nihil esse contendit: *Διαιρητὸν τὰ δὲ, τὸ πρὸς τὴν ἀκμῆν καὶ τὸ πρὸς τὸν θάνατον, καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀκμῆν καὶ τὸ πρὸς τὸν θάνατον.* Diuidenda sunt ista, quid sit quod semper existat & ortum non habeat, Item quid ortum sit, & nunquam existat. Mox: *Γενέσθαι δὲ ἀπὸ τοῦ οὐδένος, ἢ τὸς ἀπὸ τοῦ οὐδένος.* Quod nascitur & interit, sed reuera nunquam existit. Quo sensu capiendæ fuerint nonnullorum & Seneca epist. 88. philosophorum sententiæ: Si Protagora credo nihil rerum natura est nisi dubium, si Nauisphani hoc vnum certum est nihil esse certi. Si Parmenidi nihil est pra-

ter vnum. Quibus verbis magnus ille Philosophus voluit aliud nihil quàm vnum Deum verè existere, cætera quæ orirentur & interirent pro nihilo duenda:

-ὁ ἦν τὸν αὐτὸ καὶ ἀδύνατον ἔσθαι

Μόνον.

Existit solum finis, que & originis expert.

Quod si de cæteris rebus dicendum est, maximè voluptati conueniet quæ non solum praterita, sed etiam prateriens pro nihilo duenda fuerit, quippe quæ naturam aliam non habeat, quàm generationem quandam & motionem. Plato in Philebo: *Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῦ ἀκμῆν, ὡς αὐτὸς ἔστιν αὐτὸς, οὐδὲν δ' ἔστι τὸ πρὸς τὴν ἀκμῆν, ἔστι δὲ τὸ πρὸς τὴν ἀκμῆν.* Et quid si de voluptate fando accepimus eam generationem esse, eius verò naturam & substantiam omnino non existere? id fusè probat. Refragatur Aristoteles 10. Ethic. cap. 4. led

Non nostrum inter vos tantas componere lites: hoc loco dicendum esset nonnihil de æternitate, cuius comparatione temporis mutabiles ostenditur. sed, vide Platonem in Timæo, Aristotelem in Physicis, Boëtium de cons. Plutarchum loco citato. Marullus eleganter lib. r. hymn.

Tu senium totis ecludis prouida regnis Perpetuæque adamante ligas fugientia secla.

Anfractus aui varios, venieratque lapsis

Intermixta legens præfenti inclusa fideli.

Diuersisque dies obtutu colligis vxo.

Ipsi eadem pars, totum eadem: sine fine, sine ortu,

Tota ortus, finisque aquè, discrimine nullo

Tota teres, nullaque tui non consona parte.

Vtinam acrem illam vim ingenij non in amoribus, aut nugis gentiliū perdidisset.

HIS ANGVSTIIS.] Poëta 4. Georg.

- Quamuis angustis terminus aui

Excipiat.

Sed de his angustis & spatiis vite longissimis. vide dicta pro Milone 16. & 97. Marcellus Palingenius in Carico:

- Miser, ab! miser, adspice quàm sit

Incertus, velox, angustis terminus aui.

POSTERITAS ALET.] Instar plantæ:

Quam mulcent aura, nutrit sol, educat imber.

Horatius:

Crescit occulto velut arbor euo

Fama Marcelli.

AXIOMATA.

Nihil est diu in quo est aliquid extremum, &c. Magnas angustias natura nobis ad viuendum dedit. Immortalitatis amore flagrandum. Non est vita dicenda quæ corpore & spiritu continetur.

ARGVMENTVM.

Redit ad propositum ostendens res à Cesare gestas nisi Remp. stabilierit, plus admiratio-nis, quàm solide laudis apud posteros esse habituras.

OBSTUPESCENT posteri certè imperia, prouincias, Rhenum, xxix. Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles victorias, monumenta, munera, triumphos audientes, & legentes tuos, sed nisi hæc vrbs stabilita tuis consiliis, & institutis erit, vagabitur modò nomen

tuum longè, atque latè : sedem quidem stabilem, & domicilium certum non habebit.

EXPLANATIO.

OBSTUPESCENT.] Res à Cæsare gestas enumerans eas ostendit admirationi futuras.

IMPERIA.] Tum vrbanos, tum prouinciales magistratus. vrbanos Ædilitatem, Præturam, Consulatus tres, Dictaturam perpetuam. Prouinciales, Propræturam, & P. oconsulatum.

PROVINCIAS.] Lusitaniam siue vltiorem Hispaniam, quam ex Prætura sortitus es, vtramque Galliam cum Illyrico, quas ex Consulatu obtinuisti lege Vatinia, Hispaniam, Græciam, Macedoniam, Ægyptum, Pontum, Africam, quas tuis victoriis obiisti.

RHENVM.] Quem primus omnium Romanorum & ponte commisisisti, & cum exercitu transisti.

OCEANVM.] Occidentalem, in quem primus omnium cum classe mille nauium ad Britanniam nauigasti.

NILVM.] In quo Ptolemæum Regem superasti.

PVGNAS INNUMERABILES.] Quinquaginta quibus collatis signis dimicasti.

INCRED. VICTORIAS.] Quæ tuæ virtuti obsecundante fortuna præter hominum opinionem acciderunt. qualis illa fuit, qua Vercen- torigem cum trecentis hominum millibus ad Alexiam superasti.

MONUMENTA.] Constructas vias, arcus triumphales, aras, templa tuæ virtuti consecrata ad inemoriam sempiternam.

MVNERA.] Epulas & viscerationes populo Romano exhibitas, venationes, ludos scenicos & theatrales, & cætera id genus.

TRIVMPHOS.] Quinque. Gallicum, Ponticum, Alexandrinum, Africum, Hispaniensem. hæc inquam omnia mirabuntur posteris, immo obstupescunt, dum vel audient ab Oratoribus, vel legent in historicis & poetis.

SED NISI.] Nisi constitutis iudiciis, reuocata fide, libidinibus compressis, propagata fobole, omnibus quæ delapsa fluxerunt, legum seueritate vincitis, Rempublicam ordinaueris, omnè- que reliquias pristinæ diffensionis tua virtute restinxeris, tua gloria huc illuc instabilis & incerta vagabitur, sed domicilium certum non habebit in quo solidè conuiescat.

NOTÆ.

I. **IMPERIA.]** Illud præ cæteris in Cæsare mirum fuit, quod & vtramque Galliam cum Illyrico coniunxit lege Vatinia, & decem ei legati decreti fuerint à Senatu, & Imperium ad annos decem propagatum. De quibus Cicero passim & Dio, Lilius, Plutarchus cæteri historici consuluntur.

II. **RHENVM, OCEANVM.]** De his tum alij passim, tum Cæsar ipse libro 4. de bello Gallico. per Oceanum autem non quoduis mare, sed vniversam illam aquarum congregationem intelligit, è qua cæteri marium sinus in medias terras erumpunt, quæq. terras vnuersas ambitu

suo complectitur. de qua, vt alios omitam, Plato in Phædone, in Cratyllo, Timæo, Critia siue Atlhantico. Euripides Oreste:

Η Πόντου, Ωκεανὸν δὲ
Τὰς εἰρηκτας ἐξ ἰσθμῶν.
ἐκλήστω κυκλιᾷ θύια.

Aut Pontum, quem Oceanus Taurinum caput habens deuoluens vlnis circuit terram. Ioannes Tzetzes Chiliade 8.

Ωκεανὸς πῖς ἄλλως εἰσὶν κυκλιᾷ τῶν εἰκουσθῆναι
Ο Πτολεμαῖος δ' αὐτὸν πᾶσι κυκλωσὶν εὐ λέγει,
Ἐὼς δὲ καὶ ἐκυκλωσὶν τὸ μῆος πρὸς τὸν Νίτον.
Oceanus aliis quidam circuit orbem terrarum.
A. Ptolemæus omnem circuire non dicit.

Sed esse partem quandam, qua non ambiatur ad meridietem.

Sed neque attinet ista disquirere, neque opus est confutare Ptolemæi sententiam post Magallani, & aliorum trium navigationem, qui toto terrarum orbe circumactio ad eundem ex quo soluerant portum redierunt.

MONUMENTA.] De monumentis, templis, statuis solitis in honorem maiorum viro- rum, & maxime Proconfulum excitari, non pauca diximus in Pisonem §. 25. Quod ipse stat ad Cæsarem, nominatim auctor est I tranquillus in Iulio cap. 76. ei decreta fuisse *Templa, aras, simulachra iuxta Deos, puluar,* &c. Vide Dio- nem libro 45. vbi inter cætera decretum fuisse tradit: *Ἀρὰ π. π. αὐτῷ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀντιστοιχοῦσι τῷ Διὶ ἰδρυθῆναι, καὶ ὅτι εἰκόνα αὐτοῦ πῖς διακομί- νη χαλκοῦ ἐπιθεσθῆναι, καὶ θύω ἐξορτῆ ὅτι κινηθεὶς ἔσθ, τὸτ' εὐνοια αὐτῷ ἐπὶ τῷ Καπιτωλίῳ αὐτῷ τῷ Καπί- λου καθεῖσθαι.* *Tensam quendam ipsi in Capitolio è Iouis regione constituit, & ipsam super orbis terrarum effigiem aream collocari cum inscriptione Herois, eiusque nomen Capitolio pro nomine Ca- tulus inscribi, &c.* Huc etiam pertinet quod *πῖρον αὐτῷ ἐπὶ τῷ πτωλεμαῖῳ συνήσθη ἔδοσαν.* *Sepulchrum ei intra pomerium extruere concesserunt.* Quid sit autem propriè monumentum, ostendit Florentinus I. C. ff. De Relig. & sumpeibus fuen- nerum. *Monumentum generaliter res est memo- ria causa in posterum prodita. In qua si corpus vel reliquia inferantur, fiet sepulchrum: si vci id nihil eorum inferatur, erit monumentum memoriae causa factum, quod Græci κειροθῆοιο appellant.* Vide Philippicam 2. §. 98. de aliis Cæsaris monu- mentis.

Monumenta Cæsarii.

MVNERA.] Munus propriè est exhibitio gladiatorum, quæ tum à Cicerone, tum à Sym- macho, & aliis ludorum editio nominatur. Idem Symmachus passim *functionem* appellat. vnde & gladiatorum editor Munerarius vocatur. vide Lipsium 1. Saturn. cap. 7. De muneribus gladiatoriis Cæsaris Tranquillus c. 34. *Munere in foro depugnant Furius Leptinus stripe prætoris. & Q. Calpurnius Senator quondam aëthorque cassiarum.* Quod Dio libro 43. aliq. testantur. Hic tamen nomine muneris arbitror venationes, ludos theatrales, Circeñses, Athletas gymnicos, & cætera ludorum genera contineri, de quibus idem scriptores locis citatis, immò congiarium populo donatum, epulùm ac viscerationem, & duo illa

Oceanus.

III.

Monumenta Cæsarii.

Monumen- tum quid?

Munus.

illa prandia contineri. Tranquillus cap. 38. *Pompeio præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, trecentos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, virisim dimisit: & hoc amplius centenos pro mora. Item: Abiecit epulum ac viscerationem, & post Hispanicam victoriam, duo prandia. Nam cum prius parçè, neque pro liberalitate sua præ-*

bitum indicaret, quinto post die aliud largissimum præbuit.

TRIVMPHOS.] Vide eisdem. Velleius libro secundo: *Quinque egit triumphos. Gallici apparatus ex Cipro, Pontici ex acanibo, Alexandrini testudine, Asiæ ebore, Hispaniensis argento rasilii constitit.*

ARGVMENTVM.

Offendit gloriam bellis civilibus à Cæsare partam, solidam & stabilem non futuram, ex eo quòd alij aliter de iniustitia causse iudicabunt: tum hortatur ut seruiens iudicio posterorum, in salutem Reipub. incumbat: quod eius factum posterì communi omnium mortalium suffragio comprobabunt.

ERIT inter eos etiam, qui nascuntur, sicut inter nos, fuit magna diffensio, cum alij laudibus ad cælum res tuas gestas efferent, alij fortasse aliquid requirent, idque vel maximum, nisi belli civilis incendium salute patriæ restitueris: ut illud fati fuisse videatur, hoc consilij. Serui igitur iis etiam iudicibus, qui multis post seculis de te iudicabunt, & quidem haud scio, an incorruptius, quam nos. Nam, & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine invidia iudicabunt. Id autem si tunc ad te, ut quidam falsò putant, non pertinebit, nec certè pertinet, te esse talem, ut tuas laudes obscuratura nulla vnquam sit obliuio.

EXPLANATIO.

ERIT.] Non omnes posterì tuæ gloriæ velificabuntur, sed alij aliter de rebus à te bello gestis sentient: cum alij te summo opere laudabunt, & iustam bellorum civilium causam habuisse contendunt: alij non item, sed aient te non seruandæ Reipub. sed ambitionis causâ bellum Pompeio intulisse, nisi reipâ stabileris Rêp. & hanc suspensionem salute patriæ absterferis: leuioribus tamen verbis hunc animi sui sensum inuoluit, cauens Cæsarem offendere. non enim ait te vituperabunt, sed aliquid requirent, addit fortasse quo magis oratio molliatur: non ait hominum suspensionem de tua ambitione, sed belli civilis incendium, ut huiusmodi suspensionem magis ad ipsius belli naturam, quam ad Cæsaris mores deriuat.

VT ILLVD.] Magnam gloriam consequeris si stabileris Reip. Posterì enim causam bellorum civilium non tibi, sed fato, ac Reip. salutem tribuent tuo consilio atque prudentiâ. Potest & aliter explicari. Nisi belli civilis incendium salute patriæ restinxeris, posteritas non referet ad tuam laudem tuas victorias, sed eas tribuet fato & felicitati tuæ, suæ fortunæ, quæ cum cæca sit, nonnunquam impiis & sceleratis aspirat: Quod autem vnum laudabile est, virtus, consilium, certa animi industrio tibi detrahet, contendetque tibi felicitatem quidem in superandis hostibus adfuisse, sed virtutem & consilium in ordinanda stabilendâque Rep. defuisse.

SERVI.] Hortatur ut gloriæ ad posteròs propagandæ diligenter incumbat. imò diligentius posterorum iudicis quam videntium inferuat: quia posterì incorruptius iudicabunt.

NAM, ET.] Reddit rationem cur posterì

incorruptius sint iudicaturi.

Incorruptius indicat qui nec amore, nec cupiditate, nec odio, neque invidia corruptus est.

Sed posterì neque amore, neque cupiditate, nec odio, aut invidia corrupti erunt.

Ergo incorruptius iudicabunt.

ID AVTEM.] Cæsar animam putabat esse mortalem, ut videre est apud Sallustium. Quare Noster tacitè obiectioni prudenter occurrit, quasi dicat.

Atenim dices, Si anima cum corpore extinguitur, ad me post mortem aliorum iudicia non pertinebunt.

Sed anima cum corpore extinguitur.

Ergo post mortem aliorum iudicia ad me non pertinebunt.

Ac proinde mihi seruiendum non est iudicio posterorum. Respondet acutè, etiam si verus esset ille syllogismus, fallum tamen esse quod ex conclusione subsuntur. Sed seruiendum esse iudicio posterorum, etiam si sensus omnis morte extingueretur, nec quicquam ad nos post mortem pertineret. Quia saltem ad nos pertinet, dum huius vitæ fruimur vsura, tales nos gerere, ut propter virtutes æterna nos gloria dignos præbeamus.

NOTÆ.

ERIT.] Eandem adhibet rationem politicissimi scriptor Ioceras oratione ad Philippû, ut antè me notauit Petrus Victorius. De Alcibiade qui excitato belli civilis incendio & perturbato totius Græciæ statu reditum in patriam extorserat: *Εκείνος ὡς οὐδὲν τῆλε κούτων αὐτὸς ἡδούμηνος κατὰ τὸν αἶμα τὸν πόλεμον, ἀναγὰς ὡς δόξας τὴν γῆν, οὐ μὲν ἴππῶν: ὡδὲν ἔσ' ὁ πῦρ ἴππῶν. Ille quidem tantorum auctor effectus in urbem rediit, magnam quidem gloriam adeptus, sed quæ non omnibus probatur.*

duces: multi dubitabant, quid optimum esset: multi, quid sibi expediret: multi, quid deceret: nonnulli etiam, quidliceret. Perfuncta Respub. est hoc misero fatalique bello: vicit is, qui non fortuna inflammaret odium suum, sed bonitate leniret. neque omnes, quibus iratus esset, eosdem etiam exilio, aut morte dignos iudicaret.

EXPLANATIO.

DIVERSÆ.] Exponit statum belli civilis, *diversæ*, inquit, *voluntates civium fuerunt*, cum alij Cæsari fauerent, alij Pompeio. *distraheque sententia*, cum alij causam Cæsaris, alij Pompeij censerent esse iustiorum.

NON ENIM.] Difficile fuerit expedire cur hanc particulam enim adiecerit, nisi hoc sensu. adeo verum est diversas voluntates civium fuisse distractaque sententias, vt etiam arma sumperint, & ea dissenso in apertum bellum eruperit, quo pacto causâ per effectum ostenditur.

ERAT AVTEM.] Causam adfert cur Romani seiplos in duas partes distraherint. quia videlicet erat obicitas quædam, nec facile fuit iudicare, vter causam haberet iustiorum: tanta enim erat utriusque ducis Cæsaris & Pompeij claritas, tam illustri virtus, vt quodammodo civium oculos præfringeret, nec eos sineret causæ iusticiam ad liquidum intueri. quo factum est, vt aliter alij iudicaret.

MULTI DUBITABANT.] Expolitio oratoria, qua obscuritatem illam exponit: à quadruplici partitione officij, ab optimo & perfectissimo. ab utili, à decoro, à licito. Multi dubitant quod esset perfectissimum, partem Pompeij an Cæsaris plus conferrent ad bene beatæque viuentium: multi quid tum suis domesticis, tum ipsius Reip. rationibus magis expediret & conduceret: multi quid ipsi esset decorum, magisque è sua ipsorum dignitate: Nonnulli denique dubitabant quid sibiliceret, tum ne fraudem & culpam admitterent alterum ducem deferendo: tum quia cum altero sic coniunctas habebant vitæ suæ rationes, vt nullo modo possent ab eo separari.

PERFUNCTA.] Liberata est Respub. bello civili, quod non tam hominum scelere & prauitate, quam fatorum ipsorum necessitate exarserat.

VICIT.] Vicit Iulius Cæsar vir mitissimus & clementissimus, qui felicitate victoriæ non ad vlciscendas iniurias, non ad expromendum in suos hostes odium, sed ad exercendam in victos clementiam vteretur.

NOTÆ.

STVDII.] Affectibus, & vt barbarè loquimur, partialitatibus. Pro Roscio Amerino: *Qua vt fierent, idcirco pugnatum esse arbitror, melque in eo studio partium fuisse confiteor.* In Verrem libro 1. *Quali verò id cupiditate defendenda nobilitatis, aut studio partium fecerit.* Notum illud Maronis 2. *Æneidos:*

Scinditur incertum studia in contraria vulgus. Sidonius Apollinatis libro 7. ep. 7.

Fremit populus per diversa studia diuisus.

Symmachus lib. 8. ep. 7. *diuisis in studia partibus.* Nec alio sensu Horatius:

*Castor gaudet equis, omo prognatus eodem
Pugnis. Quot capium sensus, totidem studiorum
Milla.*

CASTRIS.] Castra dici voluerunt grammatici, *quia ibi castraretur libido: quia nunquam his mulier interesset.* Alij dicta volunt, *quia vt castra & oppida munitentur.* Maro 7. *Æneidos:*

Primâsq; in litore sedes

Castorum in morem, pinnis atque agere cingit. Castra. Hic notabis obiter castrorum voce non solum metaciones illas & περιβολάς, in terra fieri solitas, sed etiam classes & nautica contineri, vt Seruius aduertit in illud 4. *Æneidos:*

Faces in castra tulissent.

Iam dixerat lib. 3.

Dat clarum è pioppi signum, nos castra mouemus.

Et Ascanius libro 5.

Sic aser equo turbata petiuit Castra,

Attius apud Nonium:

Aur naues vrens castra maclabo in mare.

OBSCVRITAS.] Lucanus 1. Pharsal.

Quis iustis induxit arma

Scire nefas: magno se iudice quisque tuetur.

Pars victrix placuit superis, sed vincta Catoni.

Ipsè Cato quandam obscuritatem non quidem in causâ, sed in diuino iudicio & belli successu agnoui: Πάλω, ἴση, πειρὴ τῆ δειᾶ πλειονήτας ἔδουσαν, εἰ Πομπήιος ἐπὶ οἷς οὐδὲν, ἐπὶ δὲ δεινὸν ἔατο γέννη, ἀντίστοιχόν οὐδὲν, τὸν ἔπαινον παρὰ τὴν δουλειᾶν αὐτῶν, ἀεθλοῦται τὸ ἐπισημαίνω. *Multum, inquit, errorem, & obscuritatem esse circa diuina, si Pompeium iis rebus, quibus nihil sani iustine faciebatur olim fortunatissimum, in iis quibus patriam seruare cupiebatur, fortuna dereliquit.* Plutarchus in Catone.

PERFUNCTA.] Perfungi dicitur in vitamque partem, vt epist. 9. ad Lentulum: *Vt mihi tam multa pro se perpeffo, atque perfuncto concederet.* Perfungi. Dixerat iam epist. præcedente: *Quæ enim propofita fuerant nobis cum & honoribus amplissimis, & laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in Repub. capeffenda, ea sublata tota.*

FATALIQUE BELLO.] Bella ciuilia non tam hominum voluntati, quam fato & cuidam necessitati tribuebant, vt iam ostendimus §. 13. adeo vt vel ex hoc capite ad probandam fati necessitatem arcesserit. Astrologus Latinus 4. astronomicon: *Ecce patrem nati perimant, natisque parentes, Mutuæque armati cocunt in vulnere fratres, Non nostrum hoc bellum est. coguntur tanta moneri, Inque suas ferri pœnas, lacorandaque membra.* Vide supra §. 13.

A X I O M A.

Non foctunâ inflammandum odium, sed bonitate leniendum.

ARGUMENTVM.

Ex eo quod victoriâ Cæsarîs, sublata in diiudicandis officiis obscuritate, fracta sit & sublata omnis animorum dissensio, concludit Cæsarî ab insidiis non esse metuendum.

ARMÀ ab aliis posita, ab aliis erepta sunt. ingratus est, iniustusque civis, XX XII. qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: vt etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, quàm qui in causa animâ profudit. quæ enim pertinacia est quibusdam, eadem aliis constantia videri potest.

EXPLANATIO.

ARMÀ.] Ita sedata est illa dissensio, bellumq. civile restitutum, ut alij eius statim post pugnam Pharsalicam sua sponte ab armis discesserint, alij qui maluerant belli reliquias persequi, & instauraturi bellum in Africam nauigare, coacti fuerint arma deponere, atque ipsos Cæsarîs victoriæ humanitati submittere: alij qui pertinaciores fuerunt, vel in acie ceciderunt, vel sibi ipsis necem consciscerunt, ne in manus & potestatem Cæsarîs deuenirent. Sed neque morti, neque quibus arma vel sponte posita, vel è manibus per vim extorta sunt, insidias tibi moliantur. Nihil ignitur metuendum.

Ita quidem clarè dicere poterit, sed quoniam vt iam aduertimus, ita diluit suspiciõnem, vt eam magis augere videatur. obscurus concludit: neque inferi neminem esse qui insidias parat, sed si quis sit eiusmodi non iniustum esse & sceleratam.

ARMATVM.] Argumentum à coniugatis, elegantis translatio, armatum, hostilem.

VT ETIAM.] Victorius lib. 16. cap. 21. legit, animam non profudit. hoc sensu: *Vt si fuerint quidam Cæsarî inimici, ac valde causse ipsius dignitateque infensi, quorum alteri in prælio occisi sint, alteri autem venia impetrata viuant: nec tamen placati illi reconciliatiq. tanto beneficio sint, dicat magis ferendus qui in pugna ceciderunt, quàm qui in causâ quam tantopere probarent, defendenda animam non proiecerint.*

QVÆ ENIM.] Victorius: Dissoluit ac refellit quod aliquis opponere potuisset. Non retè ipsum anteponere animi obstinationem, pertinaciãque placabiliori nature. & que fortuna virtutiq. Cæsarîs cesserit. negat enim ipsum suo veròque nomine hanc rem appellare, nec esse illam pertinaciã vocandam, cum finis eorum non malus vitiosusque foret. Hæc ex mente Victorij. Sed frigida obiectioni non multo melior esset responsio, & (quod Demonax apud Lucianum de duobus philosophis, altero insulsè interrogante, altero nihil ad rem respondente dicebat) alter mulgeret hircum, alter cribrum supponeret. Quid enim ineptius quàm obicere. Pertinaces ij fuerunt, qui stantes à Pompeio in acie ceciderunt. Ij verò placabilioris fuerunt naturæ, qui in fidem Cæsarîs recepti, & armorum periculo liberati, animum tamen retinent armatum, eumque oderunt à quo vitam acceperunt: & huic obiectioni quàm frigida responsio: sed tu pendende. Legit Franciscus Modius epist. 131. ex manuscriptis, vt ait, vetustissimis: *Arma ab aliis posita, ab aliis erepta sunt: ingratus est iniustusque civis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut iam ille sit melior, qui in acie cecidit, quàm qui in causâ animam profudit.* Et, videlicet, inquit, quàm sint omnia clara

hoc modo, quàm nihil habeant difficultatis. Hæc Modius: ne tamen cogamur à vulgatis succedere, sic interpretor. Obiectioni videtur occurrere.

Credibile est eos vita Cæsarîs victoris insidias moliri, qui bellum prius intulerunt.

Sed Pompeiani bellum intulerunt.

Ergo credibile est eos vita Cæsarîs victoris insidias moliri. Respondet alio syllogismo.

Non est credibile quemquam adeo esse sceleratam, vt id aduersus sit cui nullam possit honestatis speciem prætexere. Sed qui bellum intulerunt id honestè facere potuerunt, & probabilem adferre sui facti rationem. Erat enim obscuritas, erat certamen inter clarissimos duces, &c. Si quis autem adhuc tibi insidietur, nullum poterit huiusmodi colorem facti suo prætexere. Non enim superest Pompeius duo ille clarissimos, quem sequantur, cuiusque auctoritatem suis consiliis obtendant: & sublata est obscuritas postquam Dij de causâ iudicauerunt, & ei victoriã contulerunt qui non odio inflammaret odium suum. Quod autem Pompeiani probabilem adferre potuerint facti sui rationem, probat à partium enumeratione. Quinque possunt Pompeianorum genera animo cogitari. Primum est eorum qui sponte ab armis discesserunt, antequam vltima necessitas vgeret. vt ego qui victo Pompeio Italiam repetij, Marcellus qui fecisset Mitylenas. Secundum genus est eorum quibus arma erepta sunt & extorta de manibus, vt illæ Pretrej & Afranij legiones Hispanienses, quæ interclusis comœtibus compulsæ sunt se dedere victori, & hæc duo genera possunt officium & honestatem prætexere. Alij obfirmatiore animo ad mortem in partibus & suscepta causâ perstiterunt, qui rursus in genera duo sunt distributi. Alterum eorum qui in acie ceciderunt, vt in præliis Pharsalico & duobus Africanis. Alterum eorum qui tam firmi in causa manserunt, vt cum hostium manus euasissent, animam in ea profuderint proiecerintque, id est, mortem sibi ipsis consciscerint, ne à partibus & causâ semel suscepta discedere cogèrentur, vt Scipio & Cato Vticensis. Quæ duo hominum genera præter officium & honestatem, possunt etiã constantiæ colorem obtendere. Quamquam probabilior est eorum ratio qui in acie ceciderunt, quippe qui citra controuersiam, omnium iudicio constantes habeantur: at verò qui sibi necem intulerunt, non ab omnibus æquè laudantur. Id enim ego in Catone ad constantiam retuli, quod Cæsar in duobus Anticato nibus suis pertinaciæ putauit esse tribuendum. Quintum denique genus animo fingi potest, eorum qui armorum periculo liberati, animum tamen retinerent armatum, & venia Cæsarî impetrata in suum benefactorum & conseruatorum insidias pararēt. Sed cãm

nulla sit species honestatis, qua factum suum fu-
care possint & colorare, neque quisquam ingra-
tum se & iniustum esse velit palam profiteri, non
est credibilis tantus in vilo furor, vt consuatori
suo necat infidias.

Tantummodo in praesidiis erati, animi vero à caus-
sa abhorrebant. Pro Deiotaro: Quam nemini in il-
la causa concedere?

PROFVDIT.] Proprie liquidorum est pro-
fusio. Videtur allusum ad Empedoclis sententiam:
Εὐχὴ δ' εὐθρότου πλεῖστον πνευμένην αἶμα.
Quippe anima est fufus circum praecordia san-
guis.

111.

NOTÆ.

I. INGRATVS INIVSTVS QVÆ.] Certissi-
mum est gratitudinem ad iustitiam proprie di-
ctam haudquaquam pertinere, ac proinde aduer-
sus ingratos non dari actionem. Seneca de benefi-
ciis cap. 6. libri 3. Excepta Macedonum gente, (imò
Medorum, vt bene Muretus emendat) non est in
vlla data aduersus ingratum actio. Medorum, in-
quam, siue Persarum, de quibus Xenophon i. de
Cyri institutione: Διαγορευτὸν δ' οὐχ ἠέμεν ἀχαι-
στῆς, καὶ δὲ ἀπὸ γυναικῶν ἰσὺν χάριν ἀποδιδόναι, καὶ
ἀποδιδόναι δὲ κελύχων καὶ ὑπὸν ἰσχυρῶν. Datur actio
non postrema in ingratos, & quem referre gratiam
posse, nec tamen referre cognouerint, eum grauitur
plectunt. Cur igitur ingratus vocatur iniustus?
Quia, opinor, quemadmodum,

Ingrati animi
vitiū sine
iniustitia.

Η δίκαιων πολλοῦσι πᾶς ἀτιμῶσι.
Iustitia in sese virtutes continet omnes.
ita iniustitia latè sumpta omnes animæ pestes
complectitur, ingratus autem faciliè per omnium
scelerum abrupta deuoluitur. Xenophon ibidem:
Οἴοντα γὰρ πῶς ἀχαιστῶν καὶ πειθῶς ἢ μάστιγα ἀμ-
λώεις ἔχοντα, καὶ πειροτάτοι, καὶ πιστάτα, καὶ εὐλογοῦ-
ντα δὲ δοκῶν μάστιγα τῆ ἀχαιστῆς ἢ ἀγαπητοῦ. καὶ γὰρ ἀντὶ
μυθῶν δοκῶν εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ ἀγρὰ ἄρμων. Arbi-
trantur enim ingratum & circa Deos maximè, &
circa patriam, & parentes, & amicos esse negligem-
tem. comitari verò videtur ingrati animi vitium
impudentia. hæc autem ad omnem turpitudinem
videtur esse dux certissima.

II.
Causa.

IN CAUSSA.] Partibus, factione. Nolter ad
Atticum lib. 7. Solam causam illa causa non ha-
bet: cæteris rebus abundat. Pro Ligario: Quotus
enim istud quisque fecisset, vt à quibus paribus in
dissensione ciuili non esset receptus. estque etiam
cum crudelitate eiecitus, ad eas ipsas rediret? Ma-
gni cuiusdam animi atque eius viri est, quem de
suscepta causa propositaque sententia nulla consu-
melia, nulla vis, nullum periculum posset depellere.
Item: Languidiore, credo, studio in causa fuistis.

Hinc Maro i. Æneidos:
- Mene Iliacis occumbere campis
Non potuisse, tuæque animam hanc effundere
dextra?
Et Seneca actu i. Thebaidos:
Effundere hanc cum morie luctantem diis
Animam.

PERTINACIA.] Pertinacia est quidam constan-
tantiæ excessus, siue pernicacia quædam & ani-
mi obfirmatio, de qua Nolter i. de officiis: Illud
odiosum est quod in hac elatione & magnitudine
animi facillimè pertinacia & nimia cupiditas prin-
cipatus inascitur, &c. Difficile est autem, cum
prestare omnibus concupieris, seruare aequitate,
que est iustitia maxime propria, &c. Estque illa:

114.

- εἰς ἀμωπὴν καμάχη
Ἄρεος ἀδερσοῦσι κατηρήθη ἑπὶ τῆ.
Ἡτ' ἀλῆθη ἀπὸ σπέρτου κορυοσπῆτου, ἀντὶ τῆ ἰππῆται
Οὐκ ἐστὶ ἰσχυρῆς καὶ ἐπὶ ἡδονῆς βάλειν.

Pertinacia,
contumacia.

- contentio demens
Insatiabiliter, Martis germana, comèsque.
Parua quidem primo, mox sese atrollit in auris,
Ingressurisque solo & caput inter sidera condit.

Vt scribit Homerus quarto Iliados. ad quam
etiam referas illa quæ huius orationis exordio
retulimus ex operibus Hesiodi:

Η ἀπὸ γὰρ πλεῖστον τὸ κατὰ, καὶ ἄπειν ὀδεύει.
Auger enim lites, & Martis bella cruenti.
Quam idem Hesiodus Theogonia filiam Noctis
esse fabulatur. Νύξ ἐλοθ, &c.

Γρηγορ' οὐλοῦσθον, καὶ ἔπειτα κατηρῆσθον.

Ad quem versum respiciens Orator 3. de natura
Deorum Senectutem & Pertinaciam Erebo &
Noctē satos tradit.

AXIOMATA.

Ingratus est iniustusque ciuis qui armorum periculo
liberatus, animum tamen retinet armatum.
Quæ pertinacia est quibusdam, eadem aliis constantiæ
videri potest.

ARGVMENTVM.

Concludit hunc locum de insidiis. primùm omnibus bonis Cæsaris salutem esse curæ. Deinde
Cæsarem hortatur, vt ipse suæ vitæ salutisque tuende cautionem adhibeat. Denique suo & alio-
rum nomine vigilas & excubias Cæsari pollicetur.

SED quia iam omnis fracta dissensio est armis, & exstincta æquitate vi-
storis: restat, vt omnes vnum velint, qui modò habent aliquid non so-
lùm sapietia, sed etiam sanitatis: quia, nisi te, C. Cæsar, saluo, & in ista senten-
tia, qua cum antea, tum hodie vel maximè vsus es, manente, salui esse non
possumus. Quare omnes te, qui hæc salua esse volumus, & hortamur, & ob-
secramus, vt vitæ, vt salutis tuæ Consulas: omnesque tibi (vt pro aliis etiam
loquar, quod de me ipse sentio) quoniam subesse aliquid putas, quod ca-
uendum sit, non modò excubias, & custodias, sed etiam laterum nostrorum
oppositus, & corporum pollicemur.

XXXIII.

EXPLANATIO.

S E D.] Quoniam Cæsar primùm armis compressit illam diffusionem, iis qui dissidebant partim extinctis, partim distractis & separatis: & tam clementer victoria vsus est, vt omnes seditionis reliquias oppræssit, restat vt ad Cæsaris salutem seruandam conspirent vniuersi, qui modò habent aliquid non solum sapientie, qua consulunt Reip. sed etiam sanitatis, qua propriæ salutis priuatique rationibus insistent. id est, qui modò non sunt infani ad eoque mente capti, vt in exitum ruant voluntarium.

H O D I E.] Cùm M. Marcellum Senatui & Reip. reddidisti.

HÆC S A L V A.] Rempub. saluam & incolumem volumus.

S V B E S S E.] Quoniam latere aliquid periculi, & insidias occultas parari contra salutem tuam existimas. Notant aliqui tractam esse metaphoram ab ulcere latente quod ὑποβόλον Græci dicunt, nempe cum cicatrix obducta est, sed intorsum materies purulenta.

EXCUBIAS ET CVSTODIAS.] Excubias noctu, custodias interdiu. vt videre est in Glossis Philoxeni.

OPPOSITVS.] Oppositiones. Pollicemur nos tuum corpus ita stipuratos, vt si quisquam tibi manus inferre voluerit, per nostrum latum tu petaris.

NOTÆ.

SANITATIS.] Pulchrè noster 4. Tuscul. quaest. Vt corporis est temperatio, cum ea congruunt inter se, & quibus constamus: sanitas sic animi dicitur, cum eius iudicia opinionisque concordant. Equæ est animi virtus, quam alij ipsam temperantiam dicunt esse, alij obtemperantem temperantiam præceptis, & eam subsequenter, nec habentem villam speciem suam: sed siue hoc, siue illud sit, in solo esse sapiente. Quomodo igitur hoc loco separat Orator sapientiam à sanitate? Quia nimirum sanitas omnibus absoluta numeris cadit in solum sapientem: Est autem, vt ibidem subdit, quadam animi sanitas, qua in insipientem etiam cadat, cum curatione medicorum perturbatio mentis auferatur. Expressius etiam 3. Tuscul. ineunte quid sit sanitas, explicatur. Sanitatem animorum positam in tranquillitate quadam, constantique censent, his rebus mentem vacuam appellauerunt insanam, propterea quòd in perturbato animo sicut in corpore sanitas esse non potest. Merito autem qui Cæsaris vitæ insidiantur, eos negat habere quicquam sanitatis, quia vt diximus pro Sextio multi sunt, Qui propter insitum animi furorem discordis ciuium, ac seditione pascantur, sed hic non morantur.

OBSECRAMVS.] Per sacra rogamus. Turnebus aduers. lib. 18. cap. 25. Si quis obsecro dixerat, cum quem alloquebatur obstringere, obligareque quodam sacramento & iureiurando videbatur: & si ea persona erat, cui pudorem deberet, cuique omnia libere in vtramque partem esse

vellet, vt eam religione solueret, subiciebat Resecro, quo verbo obsecrationem soluebat. Plautus in Aulularia, sc. Dixi tibi.

-nunc te obsecro,
Fac mentionem cuius amiculo mater mea,
Resecroque mater, quod dudum obsecraueram.
Etiam qui obsecratur, ne religione ea obligaretur, Resecro dicere solebat Plautus in Persa sc. i. το obsecro, σο resecro, &c. Hic autem nulla Cæsarem resecratione soluit, quasi cum ad tuendam vitam velit perpetua religione obligare.

EXCUBIAS ET CVSTODIAS.] Hoc mihi reuocant in mentem dictum Antistij Labeonis apud Dionem libro 54. Αἰσχρον ἐστὶ βυλῆ γρηγορεῖν, ὡς ἔχων εἰς τὸν Αἰσχρον ἐκ διαφόρων εὐσεβῶν σπαῖς ἕως, κατ' ἀποκρίναι παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων ἰδῶν, ἢ π. Πλῆρον, ἃ οὐ δύναται ἄλλο περιελατῆσαι. In Senatu mentione illata, conuenire vt Augustum ipsi per ordinem singulis custodirent, neque contra dicere ausus, neque assentiri sustinens, sterere se & excubiis pro eo agendus inhabilis esse dixit. Quod autem in explanatione diximus excubiis, proprie dici nocturnas custodias, etsi Seruius refragetur, multis tamen probari potest auctoribus, & sanè excubare, nihil est aliud quam extra cubare. Propertius eleg. 4. lib. 4.

Romulus excubiis decreuit in otia solui,
Atque intermissa castra silere tuba, &c.
Omnia prebebant somnos, sed Iupiter vnus
Decreuit pœnis inuigilare tuis.
Dixerat iam eleg. 1. eiusdem libri.
Nec mille excubie, nec te signata inuabunt
Limina, persuasæ fallere rima sat est.
Horat. lib. 3.

Inclusam Danaen turris abena
Robustaque fores, & vigilum canum
Tristes excubie numerant satis
Nocturnis ab adulteris.

Veteres glossæ: excubiium ἐκνοκτωσις. Et sanè idem esse excubias cum vigilis indicant illa 4. Æneid. -vigilantque sacrauerat ignem,
Excubias diuim eternas.

LATERVM NOSTRORVM.] Vide quæ diximus in Ligarianam, cuius latus ille mucro petebat.

POLLICEM VR.] Pro Cælio ad illa verba, Vltro se offerre soleant, operam nuuare, testimonium polliceri. Iam dixisse videor verbum polliceri frequenter cum particula vltro coniungi, quod apprimè quadrat huic loco. Vltro enim Orator Cæsari custodias offerebat. Notant etiam Varro, Verius & Festus spondere esse dictum quod sponte sua, id est voluntate promittatur. Apud Iuriconsullos autem sponso stipulationis coniungitur, pollicitatio solius offerentis est promissio. Quod ad rem spectat. Dio lib. 44. δευεσι τῶν δὲ τῶν ἰσπῶν, ἃ ἐστὶν βυλευτῶν ἰδῶν. Decretum est ex equitibus & Senatoribus satellitium. Ipse tamen, πωσι τῶν βυλευτῶν, ἃ πωσι τῶν ἰσπῶν τῆς ἰδῶς πωσι ἰδῶν, ἃ τῶν δὲ τῶν πωσι δευεσι πωσατέλοισι. Satellitio Senatorum ac equium recusato etiam corporis sui stipuratos à se remouit.

A X I O M A.

Concordiam amant qui habent aliquid non solum sapientie, sed etiam sanitatis.

i. Sanitas.

ii. Obsecrate.

III.

Excubiæ.

iv.

v. Polliceri.

Redit ad propositum gratias agens de Marcello in patriam reuocato, duâsq; reddit rationes cur cæteris tacentibus ipse potissimum omnium nomine ad dicendum surrexerit.

XXXIV. **S**ED, vt vnde est orsa, in eodem terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus, C. Cæsar, maiores etiam habemus. nam omnes idem sentiunt: quòd ex omnium precibus, & lacrymis sentire potuisti. sed quia non est altantibus omnibus necesse dicere: à me certè dici volunt: cui necesse est quodammodo, & quod volunt, & quòd Marco Marcello à te huic ordini, populòque Rom. & Reipublicæ reddito, præcipuè id à me fieri debere intelligo. nam lætari omneis, non vt de vnus solùm, sed vt de communi omnium salute, sentio.

XXXV. **Q**UOD autem summæ benevolentia est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, vt vix C. Marcello, optimo, & amantissimo fratri, præter eum quidem, cederem nemini, cum id sollicitudine, cura, labore tamdiu præstiterim, quamdiu est de illius salute dubitatum: certè hoc tempore, magnis curis, molestiis, doloribus liberatus, præstare debeo. Itaque, C. Cæsar, sic tibi gratias ago, vt omnibus me rebus te non conseruato solùm, sed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me vnum merita, quod fieri iam non posse arbitrabar, maximus hoc tuo factò, cumulus accefferit.

EXPLANATIO.

SED.] Sed vt, absolutis iis quæ de insidiarum suspitione dicenda fuerant, ad tuum illud beneficium quo Marcellum Reip. reddidisti, redeamus.

MAXIMAS.] Non ego solùm, sed & cæteri omnes Patres Conscripti, maximas tibi gratias agimus, verbo, maiores etiam habemus animo & voluntate, quarum magnitudo distis explicari non potest.

NAM OMNES.] Reddit rationem, cur etiam si solus loquatur, solus tamen gratias non agat.

PRECIBVS ET LAC.] Cum mentione Marcelli facta à Lucio Pifone, & C. Marcello ad tuos pedes se abiiciente, cunctus Senatus confurrexit, & ad te supplex accessit.

CVI NECESSE.] Aliis quidem necesse non est orationem habere: mihi tamen ipsi duas ob causas dicendi necessitas incumbit. Altera est omnium Senatuum voluntas qui mihi suas vices legarunt, à meque non ab alio dici voluerunt: Altera est mens in Marcellum, qui Reip. restitutus est, peculiaris amor. Alij enim vt de communi salute lætantur: Ego verò peculiarem habeo lætandi rationem, quippe qui non solùm bonum & vilem Reip. ciuem, sed etiam singularem amicum videam mihi tuâ benevolentia restitutum.

NOTÆ.

VNDE.] Reddito ad propositum Oratoribus familiaris, aliquot exempla subnectâ. Isteus de hereditate Dicæogenis. *παλι ν' ἰταύειν ὄνει ἀπὸ πάλιν. Rursum eoruenior vnde discesseram.* Themistius Gratiarum actione. *ἀλλὰ πῶς δὲ εἴρησεν*

πυλῆ: δ' εἰ δὲ, εἰς τῶκε, πῶς ἀπὸ πάλιν. Sed vnde huc digressus sum, oportet enim, vt videatur, eodem reuereri. & alij frequenter, ne sit opus exempla conglobare.

CVRIS, MOLESTIIS, DOLORIBVS.] Operæpretium fuerit ex lib. 4. Tuscul. quæst. ista distinguere. *Angor est ægritudo premens. luctus ægritudo ex eius qui carus fuerit interitu acerbo. Ad æror ægritudo flebilis. ærumma ægritudo laboriosa. Dolor ægritudo vnicans. lamentatio, ægritudo cui eiulatu. Sollicitudo, ægritudo cum cogitatione. Molestia, ægritudo permanens. Afflictatio, ægritudo cum vexatione corporis. Desperatio, ægritudo sine vlla rerum expectatione meliorum. Crederem curam & sollicitudinem eandem esse ægritudinē, sed cum hoc ipso, quem explanamus, loco alteram ab altera separarit, dicamus sanè curam ægritudinem esse mali remedium anxie inquirentem. Idem 3. Tuscul. ita dolorem à labore discriminarat. Interest aliquid inter laborem & dolorem. Sunt finitima omnino, sed tamen differunt aliquid. Labor est functio quadâ vel animi, vel corporis grauioris operis & muneris: dolor autem, motus asper in corpore à sensibus alienis. Vbi sanè non video cur Græci, quasi verborum inopibus, tam acriter inequiter, quòd dolorem à labore non distinxerint, & industrios homines amantes doloris appellent. Græcis enim dolor est λῶπη, siue ἀλγος, labor, πῶς, siue μαχθός, & laboriosos non amantes doloris, sed φιλοπῶσις amantes laboris appellant. In quorum lingua, vt obiter id notem, id per mihi semper visum fuit, quòd ἀπὸ τῶ πῶς ἐ μὲχθου πονηρὸς, ἐ μαχθούεις, ad improbitatem, ἀπὸ τῆ ἀνομιῆς, à studio ἀνομιῆς ad virtutem traduxerint.*

II.
Angor.
Luctus.
Mæror.
Ærumma.
Dolor.
Lamentatio.
Molestia.
Afflictatio.
Desperatio.

Labris & doloris distinctio.

EVENTVS.

CICERO ad pristinum dicendi morem excitatus, M. Marcellum patriam repetens Athenis occisus à D. Magio Chilone, Cæsar paulò post coniuratorum insidiis appetitus.

FINIS.

I N

M. TVLLII CICERONIS
ORATIONEM
PRO Q. LIGARIO

P R Æ F A T I O.

VINTVS Tubero, vt inquit Pomponius D. De origine iuris Ofilio operam dedit: fuit autè patritius, & tranfiit à cauffis agendis ad ius ciuile, maximè poftquàm Q. Ligarium accufauit, nec obtinuit apud Cæfarem. Is eft Q. Ligarius qui cùm Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem applicare non permisit, nec aquam haurire, quo nomine eum accufauit, & Cicero defendit. extat eius oratio fatis pulcherrima, lege. Sanè pulcherrima, quæ infcribitur pro Q. Ligario. Tubero doctiffimus quidem habitus eft iuris publici & priuati, & complures vtriuſque operis libros reliquit: fermone etiam antiquo vſus affectauit ſcribere: & ideo parum libri eius grati habentur. *Hæc ille: è quibus non ſolum argumentũ & occaſionem huius defenſionis agnoſcas, ſed etiam quo filo contexta fuerit accuſatio Tuberonis. Adde Plutarchum in Ciceroe, qui plurimùm hanc orationem commendat, eiufque argumentum adfert, vt conſtat ex eius verbis infra, cùm ad locum de pugna Pharfalica diſſeremus. Cæſar ipſe i. de bello ciuili. Tubero cùm in Africam veniſſet inuenit in Prouincia cum imperio Accium Varum, qui &c. in Africam peruenerat, atque eam ſua ſponte vacuam occupauerat, &c. Is venientem Vticam cum nauibus Tuberonem portuatque oppido prohibet, neque affectum valetudine filium exponere in terram patitur, ſed ſublatis ancoris eo loco excedere cogit. Ex hoc factò naſcitur accuſatio Tuberonis, qua Ligarium accuſauit tam inflammato in Cæſarem odio fuiſſe, vt etiam contra voluntatem Senatus Africam retinuerit, vt inde Cæſari bellum inferret, & Luc. Tuberonem cum imperio venientem, inde cum crudelitate eiecerit. Defendit Cicero: & Ligarium quidem in Africa fuiſſe conſitetur, ſed eius quam Tuberonis cauſſam oſtendit fuiſſe meliorem, & Ligarium à neceſſitate excuſat, & pœnam à Cæſaris clementia deprecatur. Hæc autem oratio quantopere Attico ſinceriffimo eloquentia Tulliana cenſori cæterisque magnis viris arriferit, liquet ex libro 13. ad Atticum epiſt. 12. Ligarianam præclare vendidiſti. Poſthac quicquid ſcripſero tibi præconium deferam. Et epiſt. 19. Ligarianam, vt video, præclare auctoritas tua commendauit. Scripſit enim ad me Balbus ac Oppius, mirificè ſe probare, ob eamque cauſſam ad Cæſarem eam ſe oratiunculam miſiſſe.*

*Generalis oratio pro Q. Ligario diuisa.
Item peculiarium exordij & narrationis.*

Exordium §. 1. quo mira ironia totiusque voluntatis simulatione

{ fingit se obiecti criminis atrocitate terri, ut deinde maiorem ostendat fiduciam.

{ culpam quasi iniurus & coactus fatetur.

{ in accusatorem inuidiosè retorquet.

Narratio §. 2. 3.

{ profectio. 2. Venit in Africam non contra Cæsarem, sed

{ cum nulla adhuc esset belli suspicio.

{ legatus Confidij Proconsulis.

{ venit cum suo Proconsule.

{ in prouincia se gessit moderatè.

remansio post discessum Proconsulis

{ ante aduentum Vari præfuit illi prouinciæ

{ à Proconsule præfectus.

{ à prouincialibus expetitus excitato bello contra Cæsarem

{ domum spectans nullo se negotio implicari passus est.

{ Varo Imperium accipienti cessit, & eius aduentu conqueuit.

Confirmatio §. 4. ad 18.

{ Varo Prouinciam obtinente in Africa remansit

{ non voluntate quia maluisset, sed necessitate

{ Romæ esse quam Vitiæ.

{ Viuere cū fratribus, quam cum Varo.

Peroratio à 18. ad finem.

M. TVLLII CICERONIS
ORATIO
PRO Q. LIGARIO
EXORDIVM.

ARGVMENTVM.

Ab ironia & dissimulatione totius voluntatis orditur ad minuendam attentionem quam Cæsar accusatori præstiterat, & tum significatione amabilium morum, tum prædicatione clementiæ Cæsaris in eius benevolentiam quasi per cuniculos irrepit.

NOVVM crimen, C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse, idque C. Pansa præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaque quò me vertam nescio, paratus enim veneram, cum tu id neque per te scires, neque audire aliunde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat: confitendum est, ut opinor: præsertim cum meus necessarius C. Pansa fecerit, ut id iam integrum non esset: omisissaque controverfia omnis oratio ad misericordiam tuam conferenda est, qua plurimi sunt conferuati: cum à te non liberationem culpæ, sed errati veniam impetrauissent: Habes igitur Tubero quod est accusatori maximè optandum, confitentem reum: sed tamen hoc ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua te Tubero, qua virum omni laude dignum patrem tuum. Itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarij vllam culpam reprehendatis.

EXPLANATIO.

NOVVM CRIMEN.] Georgius Trapezuntius eos cæcos esse scribit, qui hoc loco ironiam vident: Magis videlicet se lyncæum putavit quàm Fabius aut Martianus, qui hinc agnoscent non solum ironiam, sed etiam ironiam longè pulcherrimam: Alij hæc verba, *Nouum crimen, C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum*, ex ipsa Tuberonis oratione deprompta putant, quæ Cicero falsè derideat, initio suæ defensionis vsutrans.

C. PANSÆ.] Hic est C. Vibius Pansa, qui post eam Hirtio Consul fuit: quem & ingenio & eloquentiæ studio floruisse, vel ex eo constat, quod eo ipso tempore apud Ciceronem declamabant, quos ipse proinde *discipulos & præsertatos grandes* appellat.

ITAQVE QVO ME VERTAM.] ἀπορία, siue dubitatio ironica.

AD HOMINIS MISERI SALVTEM.] A factò suo benevolentiam captat, quod miseris opituleret.

DILIGENTIA INIMICI.] Perstat in ironia. Quoniam Tubero accusator tam fuit sagax ut omnibus vestigijs odoratus fuerit cuius occultum, idque in lucem protraxerit confitendum est, cum præsertim Pansa iam confessus fuerit, ut mihi iam non sit integrum.

OMISSAQVE CONTROVERFIA.] Status quæstionis explicatur ad docilitatem captandam. omisssa quæstione, fuit in Africa Ligarius, an non fuerit, Cæsaris misericordiam implorat, & hinc occasione sumpta clementiam laudat, ut Cæsaris gratiam aucupetur, & elegantia apostrophe crimè retorqueat in ipsos Tuberones.

CÆTERVM.] Quoniam Fabius Oratorem suum instituens, hac imprimis orationem præ oculis videtur habuisse. Eam, quantum fieri poterit, libet eiusdem Fabij verbis exponere. Is igitur lib. 4. cap. 1. Inminuenda quadam, inquit, & lenuanda, & quasi contemnenda esse consentio, ad remittendam intentionem Iudicis, quam adversario præstat, ut fecit pro Ligario Cicero. Quid enim agebat aliud ironia illa, quam ut Cæsar minus se in rem tanquam non novam intenderet? Quid pro Cælio, quam ut res expectatione minor videretur? Aliquantò pôst: Non tamen hæc, quia possunt bene aliquando fieri, passim faciendæ sunt, sed quæntes præceptum vicerit ratio, quomodo & similitudine, dum brevis, & translatione, atque aliis tropis, quæ omnia cauti illi ac diligentes prohibent, vicinur interim, nisi cui diuina illa pro Ligario ironia, de qua paulò antè dixeram, displicet. Item libro 9. cap. 2. Nec in personis tantum, sed & in rebus versatur hæc contraria dicendi, quam qua intelligi velis, ratio, ut totum pro Q. Ligario protremium. Immo etiã lib. 11. cap. 3. quo gestu corporis sit pronuntiandum totum hoc exordium multis exponit. Optime autem manus à sinistra parte incipit, in dextra deponitur sed ut deponere non ut ferire videatur, quanquam & in fine, interim cadit, ut citò tamen redeat, & nonnunquam reslit, vel negantibus nobis, vel admirantibus. Hic veteres artifices illud rectè adcecerant, ut manus cum sensu & inciperet & deponeret. Alioquin enim aut ante vocem erit gestus, aut post vocem, quod est utrumque deformis. In illo lapsi nimis subtilitate sunt, quòd intervallum motus tria verba esse voluerunt, quod nec obseruatur, nec fieri potest, sed illi quasi mensuram tarditatis celeritatique aliquam esse voluerunt. Nec immeritò, ne aut diutius otiosa esset manus, aut, quod multi faciunt, attentionem continuo motu conciderent. Aliud est quod & fit frequentius & magis fultit. Sunt quædam latentis sermonis percussiones, & quasi aliqui pedes, ad quos plurimorum gestus cadit, ut sit vnus motus NOVVM CRIMEN: alter, C. CÆSAR: tertius, ET ANTE HUNC DIEM: quartus, INAVDITVM: deinde, PROPINQVVS MEVS: &, AD TE Q. TVBERO DETVLIT. unde id quoque fuit vitium, ut Iuvenis cum scriberet gestu præmodulatis orationem sic componant, quomodo casura manus sit. Inde & illud vitium, ut gestus qui in fine dexter esse debet, in sinistrã frequenter desinat. Melius illud, cum sint in sermone omni brevia quedam membra, ad quæ si necesse sit, recipere spiritum liceat, ad hæc gestum disponere, ut puta: NOVVM CRIMEN C. CÆSAR, habet per se finem quandam suum, quia sequitur coniunctio. Deinde, ET ANTE HUNC DIEM INAVDITVM, satis circumscriptum est. Ad hæc accommodanda manus est, idque dum irrumpit, erit prima & composita actio, ut ubi iam calor eam concitauerit, etiam gestus cum ipsa orationis celeritate crebrescit. hæc non piguit adscribere, quæ viro magno placuit scribere.

NOTE.

1.
Caius.

CAI.] Titus Probus epitome Valerij Maximi lib. 10. Caius, siue Caios à gaudio parentum dictos affirmat. Plurarchus quæstionibus Romanis 31. prænomen Caij quasi dominum vel patremfamilias interpretari videtur. Διὰ τὴν τῆς ἑξ-

αὐτοῦ εἰσαγωγῆς λέγει τὴν ἑξῆς αἰτίαν, ὅτι οὐδὲν γὰρ ἴσθηται αἴτιον. Propter quid sponsam adducentes dicere iubent, ubi tu Caius, ego Cælia? vide rationes.

CÆSAR.] Spartianus in Aelio Vero: Cæsarem vel ab elephanto, qui lingua Maurorum casar dicitur, in prælo casò, eum qui primus sic appellatus est, doctissimi viri & eruditissimi pulant dictum, vel quia non ortu matris, ventre casò sit natus, vel quòd cum magnis crinibus sit utero parentis effusus, vel quòd oculis castis, & ultra humanum morem videretur. Scitius mautil id cognomen à lingua Punicâ deducere. Cæsar, vel quòd casò maris: ventre natus est, vel quòd cuius eius in Africa manus propria occidit elephantem, cui casar dicitur Pannonum lingua. Quid si libet ab Hetruscâ lingua derivare? Aælur enim apud Hetruscos Deum significabat, ut narrat Dio libro 56. & Tranquillus in Augusto, cap. 97. his verbis. Ictu fulminis ex inscriptione statue eius prima nominis litera effluxit. Responsum est centum selos dies posthac viturum, quem numerum C, litera notaret, futurumque ut inter Deos referretur, quod cæsar, id est reliqua pars è Cæsaris nomine, Hetruscâ lingua Deus vocaretur. Vide Casaubenum in primum caput Tranquilli.

PROPINQVVS MEVS.] Infrà 8. Laudem adolescentis propinqui existimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. Et 21. Necessitates quæ mihi sunt cum L. Tuberone: domi vna eruditi, militia contubernales, post affines. E quibus suspicor Luc. Tuberonem Quinti patrem coniugem è gente Tullia duxisse, ex quo Ciceroni affinitas illa contracta sit, & ita Quintum Tuberonem conanguineum fuisse Ciceroni.

TVBERO.] De Tuberonem gente infrà 17.

IN AFRICA FVISSE.] Ne hanc quidem clausulam prætermisit Fabius lib. 9. cap. 4. Versum in oratione fieri multò satissimum est totum, sicut etiam in parte, de orme vitique si pars posterior in clausula apprehendatur, ac rursus prior in ingreßu. Nam quod est contra sepe etiam decet, quia & cludit interim optime prima pars versus, dum intra pauca syllabas, præcipue senarij atque octonarij. IN AFRICA FVISSE. initium senarij est, primum pro Q. Ligario caput cludit. Paulò pôst: Cludit amphibrachus Q. Ligario in Africâ fuisse, si non eum malum esse bacchium.

FAMILIARITATE QVÆ EST EI TECVM.] Libro 6. ad familiare epist. 10. Principem tamen habuimus Pansam, cui studiosissimum, metus cupidum: qui valet apud illum non minus auctoritate quàm gratiã.

MISER I.] Miser non solum pro infelice & afflictò, sed etiam pro innocente. Vide 2. Philipp. §. 83. §. 6. Terentius Adelphis actu 2. sc. 2.

Obsecro populares ferre misero atque innocenti auxilium.

CONFITENTEM REVM.] Fabius lib. 9. cap. 2. Non procul autem absunt ab hac simulatione tres inter se similes: Confessio nihil nocitura, qualis est HABES IGITVR, TVBERO, QVOD EST ACCVSATORI MAXIME OPTANDVM, CONFITENTEM REVM. Et confessio, cum aliquid etiam iniquum videtur causse fiducia pari, &c. Tertia, confessio, &c. Non solum autem confitetur, sed etiam retorquet argumentum in Tuberonem, quòd ipse quoque in eadem parte fuerit, & fecutus fuerit Cn. Pompeium. Fabius lib. 8. cap. 5. postquam

postquam de epiphonemate disseruit. Vocatur aliquid & clausula, quæ si est quod conclusionem dicitur, & rectè & quibusdam in partibus necessaria est. QVARE PRIVS DE FACTO VESTRO FATEAMINI NECESSÈ EST, QVAM LIGARIO CVLPAM VLLAM REPREHENDATIS. Et rursum lib. 3, cap. 1. hunc locum ita dicitur. Sermonem à personâ Iudicis aversum, qui ἀποσπῶν dicitur, quidam in totum à præmio submouent, nonnullâ quidem in hanc persuasionem ratione ducti. Nam prorsus esse hoc magis secundum naturam consentaneum est, ut eos alloquamur potissimum, quos consiliare nobis studemus. Interim tamen & est hoc præmio necessarium, sensus aliquis & is acrior fit, atque vehementior ad personam directus alterius. Quod si accidat, quo iure, aut quâ tamâ superstitione prohibemur dare per hanc figuram sententiæ virus? Neque enim istud scriptores artium, quia non liceat, sed quia non putant vile, vetant. Ita si vincet virtutis, propter eandem causam facere debemus, propter quam vetamur. Et Demosthenes autem ad Æschinam orationem in præmio conuertit. Et M. Tullius cum pro aliis quibusdam, ad quos visum est, cum pro Ligario ad Tiberonem. Nani erat multo futura languidior, si esset aliter figura

ta. Quod facilis cognosceret, si quis illam totam partem vehementissimum cuius hæc forma est, HABES IGITUR, TVBERO, &c. conuertat ad Iudicem. Tum enim verè auctoris videatur oratio, & languescat vis omnis dicentibus nobis: HABES IGITUR TVBERO, QVOD EST ACCVSATORI MAXIME OPTANDVM. Illo enim modo proficit atque instruit, hoc tantum indicasset. Victorius lib. 21. var. lect. cap. 2. hunc locum ubi protulit, addit. Eandem autem ratio fuit Orestis, qui & ipse matrem necasse cōfitebatur, nec in certamen de ea cum aduersario veniebat. Cùm igitur apud Æschylum in Eumenidibus fuit ipse, sceleris eius ultrices primò Orestem interrogasset, an, quod forebat, matrem interfecisset, à seque id scilicet ille affirmasset, nec se posse villo modo id negare: Dea illa quasi exultantes, quantumque lætus facissent ostendentes addiderunt.

Εν δὲ τῷ δὲν τῶν τοῦ παλαιούτου.

Hæc una tandem est lucis: lucrarum trium.

A X I O M A.

Accusatori maximè optandum est, ut habeat confidentem reum.

NARRATIO.

A R G V M E N T V M.

Narrat Orator quemadmodum Ligarius iuexit in Africam præfuerit provincie, venienti Accio Varo cesserit, nihilque susceperis contra Cæsaris dignitatem.

II,

Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum C. Confidio profectus est: quæ in legatione & sociis & ciuibus ita se probavit, ut decedens Confidius provincia, satisfacere hominibus non posset, si quenquam alium provincie præfecisset. Itaque Q. Ligarius cum diu recusans nihil profecisset, provinciam accepit inuitus: cui sic præfuit in pace, ut & ciuibus & sociis gratissima esset eius integritas, & fides. bellum subito exarsit: quod qui erant in Africa, antè audierunt geri, quam parari: quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primo salutis, post etiam studij sui quærebant aliquem ducem, tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. Interim P. Actius Varus, qui Prætor Africam obtinuerat, Vticam venit. ad eum statim concursus est, atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, si illud imperium esse potuit, quod ad priuatum clamore multitudinis imperitæ nullo publico consilio deferebatur. Itaque Ligarius qui omne tale negotium cuperet effugere, paulum aduentu Vari conqueiuit.

EXPLANATIO.

QVINT. IGITUR.] Non est hic necesse plurius demonstrare, quemadmodum breuiter, perspicue, probabiliter res à Ligario in Africa gestas narrauerit. Tantum hic aduerte quam prudenter singulas facti circumstantias, quibus Ligarius, culpa liberari potuit, exequatur. Profectum esse dicit, cum esset adhuc nulla belli suspicio, ne eo consilio profectus putetur, ut ex Africa, tanquam ex provinciarum arce, Cæsari bellum inferret. Dicitur præfectus legatus, ut ostendat honestam fuisse proficiscendi rationem. Dicitur in ea legatione se & ciuibus &

fociis probasse: partim ad eius commendationem, partim ad reddendam rationem, cur à negotiatoribus Romanis, & sociis fuerit ad gubernandam provinciam expetitus. Monet autem Ianus Gruterus legendum, cum C. Confidio profectus est, vocemque Consule, siue Proconsule à libraribus interiectam, nec in prima editione, nec in plenisque manuscriptis extare.

QVA IN LEGATIONE.] In legatione Africana Ligarius ita se gessit, ita se integrum & continentem præstitit, ita suam virtutem præfuit ciuibus Romanis, qui in Africa negotio. Et tunc versabantur, ita sociis acceptum. Et tunc Confidio decedens ex illa provincia in Vticam venit.

& focis non posset, si quæstori aliisve legatis ad-
ministrandam provinciam suo loco transdidisset:
quia omnes Ligarium sibi præfici nominatim ex-
petebant. Hoc autem addit ut probabilius red-
datur quod sequetur, illum nulla cupiditate in-
ductum fuisse, sed potius iniunctum accepisse pro-
vinciam.

CVI SIC PRÆVIIT.] Hoc ipsum est quod
Paulo post addet: in provincia pacatissima ita se
gessit, ut ei pacem esse expediret.

BELLUM SVBITO EXARSIT.] Bellum
ciuile inter Cæsarem & Pompeium, incendij
cuiusdam instar prius erupit, quam potuerit præ-
uideri. & hæcenus quidem ad perspicuitatem
narrationis propriis verbis expresserit, nunc trans-
lationem vsurpat, quæ non solum non officiat
claritati, sed etiam orationem magis illustret.

QVO AVDITO.] Afri cum bellum ciuile con-
flatum audiissent, partim belli gerendi studio, par-
tim cæco timore, qui non permittebat iis videre
nihil esse à Cæsaris clementia metuendum, primo
quærebant duce-n, cuius auspiciis salutem
suiam tuerentur, post etiam duce-m quæsierunt
suz factionis, ut non solum se defenderent, sed
etiam bellum inferrent.

ACCIVS VARVS.] Qui amissis ad Auximum
cohortibus fugiens in Africam peruenerat, ut
scribit Cæsar i. de bello ciuili.

SI ILLVD IMPERIVM.] Correctio ora-
toria, ut comparatione cupiditatis Vari, Ligarij,
moderatio magis eluceat. Monet Gruterus in
membris extare, statim arripuit imperium.

CONQVIEVIT.] Non amplius sollicitatus
ad suscipiendam curam provincie. Porro narra-
tionem hanc ita Quintilianus expendit lib. 4. cap.
2. in narratione. *Argumentabimur nunquam, ar-
gumentum ponemus aliquando, quod facit pro Q.
Ligario Cicero, cum dicit sic eum provincia præ-
fuisse, ut illi pacem esse expediret, inferemus expo-
sitionem & breuem, cum res posset, defensionem, &
rationem factorum. Neque enim narrandum est
tanquam testi, sed tanquam patrono. Rei ordo per
se talis est: Q. Ligarius legatus in Africam cum
C. Confidio profectus est. Quid ergo M. Tullius?
Q. enim, inquit Ligarius, cum esset adhuc nulla
belli suspicio, legatus in Africam, cum C. Confidio
profectus est. Alibi: Non modò vllum ad bellum,
sed ne ad minimam quidem suspensionem belli. Et
cum esset indicanti satis: Q. Ligarius nullo se impli-
cari negotio passus est. adiecit: Domum spectans &
ad suos redire cupiens. Ita quod exponebat, & ra-
tione fecit credibile, & affectus quoque impleuit.
Quo magis miror eos qui non putant vitandum in
narratione affectibus: qui si hoc dicunt non diu, ne-
que ut in epulog, mecum sentiunt. Sunt enim effu-
gienda ea more. Ceterum, cur ego iudicem nolim,
cum eum doceo, etiam moueri?*

NOTÆ.

- I. **LEGATVS.]** Vide Vatinianam 35. De provin-
ciis Consul. 28. & 41. fuscæ, & Pisonianam 88.
II. **PROVINCIA PRÆFECISSET.]** Procon-
sules aut etiam Prætores, si ante successoris ad-

uentum è provinciâ discederent, Quæstorem aut
vnum è legatis cum imperio relinquebant. ita ta-
men ut contumeliæ loco duceretur si legatum
quæstori præponerent. libro 2. ad famil. epist. 18.
Q. Thermum hortatur ut decedens præficiat pot-
tius provincie quæstorem quam legatum. *Offendi
graves te suscepturum inimicitias, si adolescens po-
tens & nobilitas à te ignominia affectus esset, & hercle
sine dubio erit ignominia. habes enim nominem hon-
noris gradus superiorem. Ille autem, ut omitam no-
bilitatem, hoc ipso vincit viros optimos, hominesq;
innocentissimos legatos tuos, quod & quæstor veli, &
quæstor tuus, &c. Paulo post: Curegote te sibi in-
cidere in terrores tribunitios, præsertim cum sine cui-
usquam reprehensione legatis quæstorem potius an-
teferret? Et epist. 15. idem se fecisse testatur. Ego de
provincia decedens quæstorem Cælium præposui pro-
vincia. Puerum, inquit: At quæstorem, at nobilitatem
adulescentem, ut omnium fere exemplo: neque erat
superiore honore vllum, quem præficerem, &c. Eadem
6. ad Atticum epist. 6. Nos provincia præfecimus
Cælium, &c. Nam præter fratrem nemo erat, quem
sine contumeliâ quæstori, nobili præsertim, antefere-
rem, &c. Pompeius eo robore vir, his radicibus Q.
Cælium sine sorte delegit, Cæsar Antonium, Ego
sorte datum offenderem, aut etiam inquirerem in
eum quem reliquissim. Cum igitur sine ignomi-
niâ non toleret quæstori legatus anteferti, ac pro-
inde videri posset Ligarius legatus ambitiosè pro-
vinciam Africam impetrasse, quæstore reiecto,
huic suspicioni prudenter occurrit, aiens Ligarij
integritate & innocentia ita sibi provincialium
amorem conciliasse, ut decedens è provinciâ
Confidius satisfacere hominibus non posset, si
quemquam alium provincie præficeret.*

BELLUM SVBITO EXARSIT.] Transla-
tio frequens ut apud Homerum.

Αυγίς γάρ οἱ πρὶ τῶονος πολέμου δὲ δῆ.

Te circum exarsit diu violentia belli.

Virg. 7. Æneid. — quibus Itala iam tunc

Floruerit terra arma viris, quibus arserit armis.
Pro Marcello 30. Nisi belli ciuilibus incendium pa-
tria salute restinxeris. Adfert Siluius lib. 26. Cum
hostis alienigena in Italia esset, & Annibal hostis, &
cuncta bello arderent. Lib. 28. Sub cuius vulgatum
iam famam, non dubitabant totam Hispaniam ar-
suram bello. Lib. 35. Quoniam bellum ingens in pro-
vincia exarsisset. Porro quàm subito ciuile bellum
exarserit, testantur omnes historici, Cæsarem aic-
tes, ne expectatis quidem Transalpinis legionibus
cum quinque peditum millibus transisse Rubico-
nem, *ἰσχυροὶ ἄνω πταρσάβου, ἔ, αὐ τοσδὴν βο-
λόων, &c. Irruere repente in perturbatos, & non
expectantes volentem.* ait Plutarchus in Pompeio,
vide eundem in Cæsare, Dionem, Appianum.

STVDII.] Cupiditatis, siue *επιζητίας*, pro Mar-
cello 31. Diversa voluntates ciuium fuerunt distra-
ctæque sententia. non enim consilij solum & studij,
sed armis etiam & castris dissidebamur. legit autem
Gruterus ex omnibus manuscriptoris. *Primò
salutis post etiam studij sui quærebant aliquem du-
cem. sublata voce causâ, quæ posteriores in-
uixerant.*

ARGUMENTVM.

Ostendit in Ligario nullum signum fuisse alienæ à Cesare voluntatis, siue cum in Africam legatus profectus est, siue cum eam rexit post Confidij discessum, siue postquam bellum exarxit, & Varus contra Casarem Africam occupauit.

AD HVC, C. Cæsar, Q. Ligarius omni culpa vacat. domo est egressus non modò nullum ad bellum, sed ne ad minimam quidem suspitionem belli. Legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, vt ei pacem esse expediret. Profectio certè, animum tuum non debet offendere. num igitur remansio? multò minùs. nam profectio voluntatem habuit non turpem, remansio etiam necessitatem honestam. Ergo hæc duo tempora carent crimine: vnum, cum est legatus profectus: alterum, cum efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est. Tertium est tempus, quo post aduentum Vari in Africa restitit. quod si est criminofum, necessitatis crimen est, non voluntatis. An ille si potuisset illinc vllò modo euadere, Vticæ quàm Romæ? cum P. Actio, quàm cum concordissimis fratribus: cum alienis esse, quàm cum suis maluisset? Cum ipsa legatio plena desiderij, ac sollicitudinis fuisset, propter incredibilem quendam fratrum amorem: hic æquo animo esse potuit, belli dissidio distractus à fratribus?

III.

EXPLANATIO.

AD HVC.] Poterat quidem totus hic paragraphus ad confirmationem reuocari, non enim hic propriè narrat, sed ex narratis contendit nullam in Ligario culpam fuisse: à me tamen Fabij aliorumque maiorum auctoritas extorsit, vt hunc paragraphum narrationi assignarè. Fabius 4. institutionum cap. 2. *Interim expediet expositionis breui interfectione distinguere. Audistis que acta sunt, accipite nunc que insequuntur. Rescietur enim iudex priorum sine, & se velut ad nouum rursus initium preparabit. Si tamen adhibitis his quoque artibus in longum exierit ordo rerum, erit non inutilis in extrema parte communitio, quod Cicero etiam in breui narratione facit.* AD HVC, CÆSAR, Q. LIGARIUS OMNI CVLPA VACAT.

DOMO EST EGRESSVS.] Roma profectus est legatus in Africam.

VT EI PACEM EXPEDIRET.] Ex præteritis ostendit nullam fuisse causam, cur Ligarius belli ciuilibus desiderio teneretur, quia nimium pacis artibus ciuium Romanorum & sociorum sibi gratiam collegerat, vt ad conferuandum hunc fauorem, ei pacè esse expediret: cum enim ij soli bellum ciuile desiderant, qui aut iniurijs affecti contumeliam à se propulsare volunt, aut propter metum pænæ peccatorum suorum conscij nouos motus conuersionesque Reip. quaerunt, aut propter insitum quendam animi furorem, discordijs ciuium ac seditione pascuntur, aut denique propter implicationem rei familiaris, communi incendio malunt, quàm suo deflagrare, meritò Ligarius qui nullum nec in fama, nec in vita, nec in natura, nec in re familiari vulnus acceperat, à bellis ciuilibus abhorrebat.

PROFECTIO CERTE.] Solent oratores statum quaestionis narrationi subiungere. Et hic videtur esse seuinctio eorum que non pertinent ad quaestionem. Quasi dicat, non est quaestio de

Tom. II.

profectione, aut remansione, priusquam bellum ciuile erumperet: sed status est quaestionis vtrum sit puniendus Ligarius, propterea quòd in Africa remanserit post Vari aduentum, cum iam bellum ciuile exarxit.

PROFECTIO VOLVNTATEM HABVIT NON TURPEM.] Quia non turpe est velle legatum in prouinciam proficisci.

REMANSTO ETIAM NECESSITATEM HONESTAM.] Quia honestum est ita virtutem suam hominibus probare, vt ad regendam prouinciam quis expetatur, & ei præficiatur etiam inuitus.

NECESSITATIS CRIMEN EST.] Quia sic bello deprehensus est, vt non potuerit à partibus discedere.

V TICÆ QVAM ROMÆ.] Legebatur Vtica potius quàm Rome, sed particulam potius Franciscus Modius extrudit in maximam malam crucem.

CONCORDISSIMIS FRATRIBVS.] Duos fratres habuit, vt in peroratione videbitur.

NOTÆ.

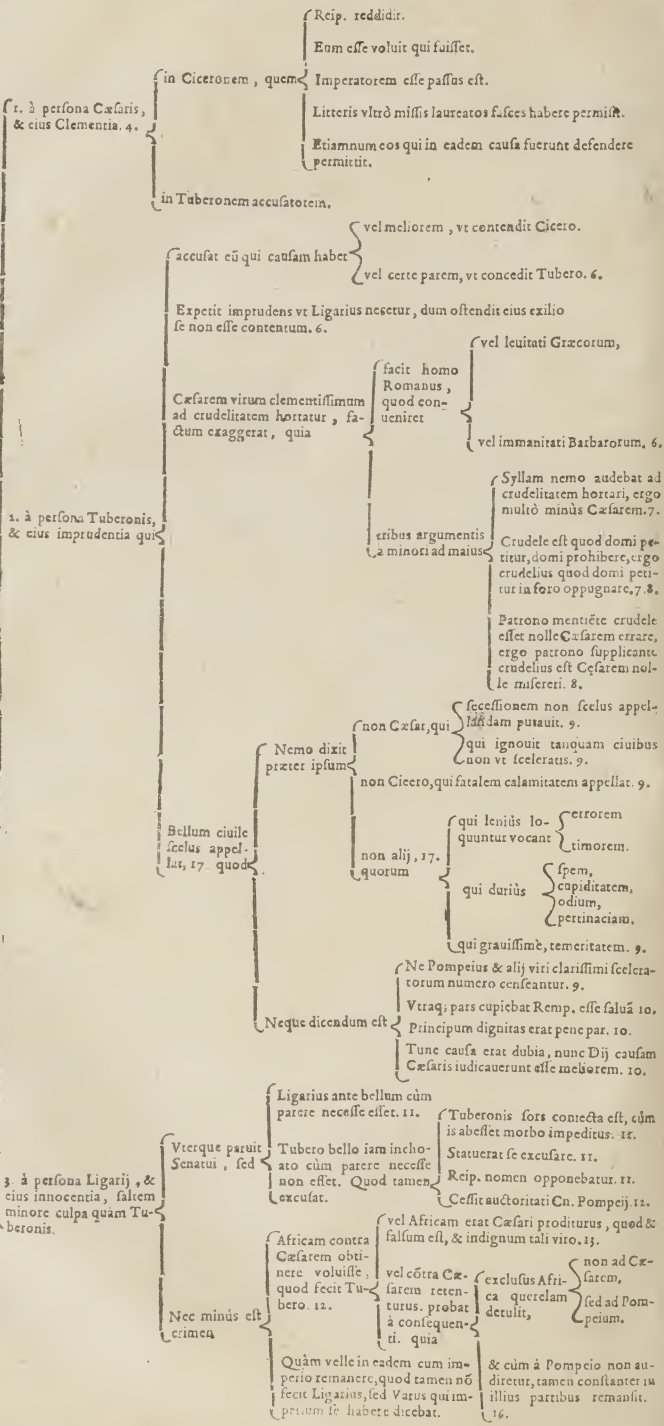
PACEM ESSE.] De bono pacis 2. Philipp. §. 96. Quibus pacem esse expediat, quibus de causis ciuiles discordiæ contenterent. videre poteris in Sextiana 98. 99.

NECESSITATEM.] A necessitate frequenter excusat, vt pro Rabirio Posthumo 28. Ergo aderat vis, qua (vt ait Poëta ille noster) summus frangit infirmatque opes. 29. Nolite igitur fortunam conuerrere in culpam: neque Regis iniuriam huius crimen putare: nec consilium ex necessitate, nec voluntatem ex vi interpretari. 1. Philipp. Sed hoc ignoscant Dy immortales velim, & populo Romano qui id non probat, & huic ordini qui decreuit inuitus. quare ira, ignorantia, & quidquid officit libertati, minuit rationem iniuriæ. vide Sextianam 16. de Prouincijs Consul. 4. 2.

I I.
excusat.

K K ij

Confirmatio à num. 6. ad 29. Ducitur à tribus capitibus.

ARGUMENTVM.

Antequam Ligarij culpam excuset, seipsum in grauiore culpa fuisse confitetur. tum ut specie libertatis Cæsari blandiatur: tum ut maiorem ostendat in suscepta causa fiduciam, tum denique ut citra offensionem Tuberonum crimen in ipsos retorqueat, ostendatque Ligarij causam meliorem esse quam Tuberonum.

NVLLVM igitur habes, Cæsar, adhuc in Ligario signum alienæ à te I V
voluntatis. cuius ego causam, animaduerte, quaeso, qua fide defendam, cum prodo meam. O clementiam admirabilem, atque omnium laude, prædicatione, literis, monumentisque decorandam! M. Cicero apud te defendit alium in ea voluntate non fuisse, in qua seipsum confitetur fuisse: nec tuas tacitas cogitationes extimescit: nec, quid tibi de alio audienti, de seipso occurrat, reformidat. Vide quàm non reformidem, vide quanta lux liberalitatis & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me, antequam vidit, Reipub. reddidit: qui ad me ex Ægypto literas misit, ut essem idem, qui fuisset, qui cum ipse imperator in toto imperio populi Romani vnus esset, me alterum passus est: à quo hoc ipso C. Pansa mihi nuncium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putavi: qui mihi tum denique se salutem putauit reddere, si eam nullis spoliata ornamentis redderet. Vide quaeso, Tubero, ut qui de meo facto non dubitem, de Ligarij non audeam confiteri. Atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, ignosceret. Cuius ego industriæ gloriæque faueo, vel propter propinquam cognationem, vel quòd eius ingenio studissique delector, vel quòd laudem adolescentis propinqui exultimo etiam ad meum aliquem fructum redundare.

EXPLANATIO.

NVLLVM.] Est conclusio syllogismi à partium enumeratione.

Qui neque in profensione, neque in remansione, sine ante, sine post Vari aduentum, quicquam fecit contra Cæsarem, is nullum signum dedit aliena à Cæsare voluntatis.

Sed Ligarius neque in profensione in Africam, neque in remansione, &c. quicquam fecit contra Cæsarem.

Ergo Ligarius nullum signum dedit aliena à Cæsare voluntatis.

CVM PRODO MEAM.] Cum ego qui Ligarium excuso, fateor me in culpa fuisse.

O CLEMENTIAM.] Exclamatio ex admiratione. Videtur autem hæc esse diuersitas, quòd laus iudicio bonorum virorum, laudatio siue prædicatio sermonibus, literarum historiis & annalibus, monumenta lapidum & cæterorum huiusmodi inscriptionibus continentur.

M. CICERO.] Prudenter orationem transfert ad tertiam personam: quasi non ipse tantum id dicturus sit, sed clementiam tam insignis Cæsaris, & fiducia Ciceronis consignanda sit mo-

numentis omnium annalium. & in hac prædicatione clementiæ, tanquam in oratione Cæsari gratissima non nihil commoratur.

SUSCEPTO BELLO.] Singulorum verborum pondus examina, & aduerte quot circumstantiis suum factum exaggeret, ut hinc Cæsaris lenitas liquidius appareat.

GESTO ETIAM MAGNA EX PARTE.] Cum iam Cæsar totam Italiam obtineret, exercitus Hispanienses redegit in potestatem, Pompeium Brundisio expulisset, &c.

REIP. REDDIDIT.] Permisit in patriam redire victo in Pharsalia Cn. Pompeio.

VT ESSEM IDEM.] Ut retinerem eundem gradum statumque dignitatis quem prius obtinebam.

IMPERATOR.] Quod nomen ob res in Citiçia bene gestas ante biennium obtinueram cum fascibus laureatis.

HOC IPSO C. PANSA.] Qui prope me sedet inter Ligarij patronos.

VIDE QUÆSO.] Conuertit se ad Tuberonem, & causam redditur cur superiora dixerit, nec Cæsari assensus fuisse videatur.

NOTÆ.

I. SVSCEPTO BELLO.] Figura est, vt notat Fabius lib. 9. cap. 2. *Quam Cornificium licentiam vocat, Græci μαρτυρία.* Sed hæc μαρτυρία cum vera est & sincera, figura non est. *Quid enim minus figuratum quam vera libertas? Sed frequenter sub hac facie laet: adulatio.* Nam Cicero cum dicit pro Ligario: *Susccepto bello, Cæsar, gesto iam ex parte magna, &c. non solum ad utilitatem Ligarij respicit, sed magis laudare victoris clementiam non potest.* In illa verò sententia: *Quid autem aliud egimus, Tubero, nisi vt quod hic potest, nos possemus? admirabiliter vtriusq; partis facit bonam causam, sed hoc eum demeretur, cuius mala fuerat.*

II. APVD QVEM.] Idem Fabius eodem loco qui totus est de figuris sententiarum. *Ceterum etiam interrogandi seipsos, & respondens sibi solent esse non ingrata vices, vt Cicero pro Ligario: APVD QVEM, &c. vt illud apud Terentium Phormione actu. l. sc. 4.*

Quod cum audierit, quod eum remedium inueniam iracundus?

Loquarne? incendam, taceam? instigem, purge, &c. ne? lateam laenam.

& alia exempla infinita tum apud Oratores, tum apud Poetas. ¶

III. CICERO IMPERATOR.

IMPERATOR.] M. Tullius Ciliciæ Proconsul ob res bello præclare gestas Imperatoris nomen, fasces laureatos, supplicationem suo nomine decretam obtinuit à Senatu. De quibus supra libro 15. ad familiares epist. ad Senatum, & ad Catonem, libro 6. ad Atticum, & alibi passim. Cum certissima spe triumphi decessit de provincia, Epistola decima ad Tironem. *Ego ad urbem accessi pridie nonas Ianuarij, obuiam mihi sic proditum est, vt nihil fieri poterit ornatum. Sed incidi in ipsam flammam ciuilijs discordiæ, vel potius belli: cui cum cupevem mederi, & vt arbitror possem, cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte sunt qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. Quare triumphij dilata spes est, non tamen penitus abiecta, retentumque à Tullio nomen Imperatoris & fasces laureati. De nomine Imperatoris etiam post initia belli ciuilijs retento, constat ex epistolis Balbi, Pompeij, Antonij, Cæsaris ipsius quæ habentur inter epistolas ad Atticum libris 8. 9. 10. & ex responcionibus Ciceronis ad Cæsarem & Pompeium. De fascibus laureatis idem lib. 8. ad Atticum ep. 3. qua exponit rationes in vtramq; partem factiue sit sequi Pompeium, an in Italia remanere. *Age iam, his compedes, fasces, inquit, laureatos efferre ex Italia quam molestum est? Hos lictores post pugnam Pharsalicam ne dimisit quidem, cum ab armis discessit, & in Italiam rediit victo Pompeio. lib. vndecimo ad Att.**

Ciceronis fasces laureati.

epist. 6. B. *Unde usq; iacere in omnes partes est molestum. Propius accedere, vt suades, quomodo sine licitoribus, quos populus dedit, possum? qui mihi incolumi admi non possunt, quos ego modo paulisper cum bacillis in urbem conieci, ad oppidum accedenti, ne quis impetus militum fieret.* Et epist. sequenti. *Factum igitur, vt scripsisti, istis placere, isdem istis licitoribus me vti, quod concessum Sesto sit, cui non puto suos esse concessos, sed ab ipso datos. Audio enim eum ea S. C. improbare, quæ post discessum Tribunorum facta sunt. Quare poteris, si vult sibi constare, nostros lictores comprobare.* Et verò paulò post, vt ex hoc loco patet, eos comprobauit. De Imperatoris appellatione plura diximus in Pisonem 88. 44. De fascibus laureatis nonnulla eadem oratione 53.

IV. NULLIS SPOLIATAM ORNAMENTIS.] Lib. II. ad Attic. ep. 6. de Oppio, & alijs Cæsaris amicis loquens. *Sic enim recipiunt, Cæsari non modo de conseruandâ, sed etiam de augenda mea dignitate cure fore: meque hortantur vt magno animo sim, vt omnia summa sperem.* Ea respondent, confirmant. Quod etiam præstitit cumulatè. Cumque primùm sibi in Italiam redeunti obuiam prodeuntem adspexit, descendit ex equo, eum amicè complexus est, solus cum solo loquens ambulauit, vt narrat Plutarchus in Cicero. Quo congressu illi accidisse videtur quod narrat Macrobius 2. Saturn. cap. 3. *In Cæsarem quoque mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit. Nam primùm post victoriam Cæsaris interrogatus cur in electione partis errasset, respondit: Præcinctura me deceptit. Iocatus in Cæsarem qui ita togâ praeingebatur, vt trahendo laciniam velut mollis incederet.*

Humanitas Cæsaris in Cicero.

V. VIDE QVÆSO.] Fabius lib. 5. cap. 10. differens de argumentis, & comparatione hæc refert exempla. *Ex maiore pro Cecinnâ; qui exercitus armatos mouit, is aduocationem togatorum non videtur mouisse? Ex faciliore in Clogium & Cyronem: Ad videri an facile fieri tu poteris, cum is factus non sit cui tu concessisti. Ex difficiliore: Vide quæso Tubero, vt qui de meo facto non dubitem, de Ligarij andeã confiteri. & ibi. An sperandi Ligario causa non sit, cum mihi apud te locus sit etiam pro altero deprecandi. Quare non fortasse errauerit, qui particulâ negatiuam sustulerit, legeritque audeam confiteri.*

VI. PROPINQVAM COGNATIONEM.] Natus videtur Qu. Tubero ex matre consanguinea Ciceronis. infra: *Necessitudines que mihi sunt cum L. Tubero: domi vna eruditi, militia consubernalis, post affines &c. vide supra §. 1.*

AXIOMA.

Eius propinquorum ad nostrum aliquem fructum redundat.

ARGVMENTVM.

Ligarij culpam eleuat à persona Tuberonis, qui alteri crimini vertebat, quod ipse admiserrat, secutus causam & partes Cn. Pompeij.

V. SED hoc quæro, quis putet fuisse crimen, esse in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipse in eadem Africa esse voluit, & prohibitum se à Ligario queritur, & certè contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim tuus ille, Tubero, districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? ma-

nus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Nimis vrgeo, commoueri videtur adolefcens: ad me reuertar, iisdem in armis fui. quid autem aliud egimus, Tubero? nisi vt quod hic potest, nos possemus?

EXPLANATIO.

IN EADEM AFRICA.] Fabius libro II. I. cap. 1. Potest euenire vt in alijs reprehendenda sint, que ipsi fecerimus, vt obicit Tubero Qu. Ligario, quod in Africa fuerit, & ambitus quidam damnati recuperanda dignitatis gratia, reos eiusdem criminis deculerunt, vt in scho- liis luxuriantem patrem luxuriosus ipse iuuenis ac- cusat. Id quam decenter fieri possit equidem non in- ueniam, nisi aliquid reperitur quo intersit, persona, atas, tempus, caussa, locus, animus. Tubero inue- nem se patri helisse, illum à Senatu missum non ad bellum, sed ad frumentum coemendum ait, vt pri- mum licuerit à partibus recessisse Ligarium & perse- nerasse, & non pro Cn. Pompeio, inter quem & Cæsarem dignitatis fuerit contentio, cum saluam uterque Rempu. uellet, sed pro Tubra atque Afris inimicissimis populo Romano stetisse. Ea autem ex ipsa Tuberonis accusatione sumpta sunt, quæ Quintilian tempore supererat, vt ipse testatur lib. 10. cap. 1.

NOTÆ.

QVID ENIM TUBERO.] Hic est ce- lebris ille locus, quem toties Fabius expendit. vt lib. 8. cap. 4. Potest adscribi amplificationi congeries quoque uerborum ac sententiarum idem significantiuum, nam etiamsi non per gradus ascen- dant, tamen uelut acero quodam alienantur. Quid enim Tubero, &c. Quod amplificandi genus Euripides apud Aristophanem in Ranis festiue ridet:

Δις περὶ τὴν ἴμην ἴππιν ὁ σφόδρ' ἄλγος.
Ἦκυ δ' εἰς γλῶσσοι καὶ κωτέρηρια.
Ἦκυ δ' ἄ παρὶν ἔπ τῶ κωτέρηρια.
Νῦν τὸν Δι' ὄρασι εἰ πε ἴππιν γέροντι,
Χρῆσον οὐ μάκτραν εἰ δὲ βούλην, κέρδοπον.
Bis idem nobis dixit sapiens Eschylus.

Venio enim ad terram, inquit, & accedo postliminio.

Ast uenio idem est quod accedo postliminio. Ita per Ionem, atque si quis vicino dixerit Accommoda tu matrem, vel si libet, arcam parariam.

Eam tamen uerborum congeriem frequenter v- surpat non Tullius solum, quem insulsi quidam uerbosiores putant, sed etiam ipse ille Demo- sthenes, cuius castigatissima eloquentia nihil de- trahi posse fatentur omnes. vt primâ Olynthiacâ: Περὶ ἀσθενείας, καὶ ἀσθενείας τοῖς ἀσθενέσιν. De- siderabit & negatis immorabitur. Ἀθῆν δὲ ἐδιδουμή- ναι καὶ λογισθῆναι. Operapretium est cogitare & re- putare. Olynth. 2. Νῦν ὡς ἐπισκοπεῖ τὰς τοῖς κα- τὰ δεινῶν. αὐτὸ δὲ ἐπιπέσειαι διὰ τὸν πόλεμον καὶ τὸ πᾶσι τῶν ἀνθρώπων. Nunc uerò his rebus tenebras of- fundit felicitas euentorum. Prosperitates enim ma- gnâ vim habent ad obedienda & inambranda huiusmodi opprobria. Olynth. 3. Τίνα δ' ἄ γέρον, ἢ τίνα χυθῆν, ἢ ἀδέρφες Ἀθηναῖοι, τὸ σπένοντες βελτίον ἔσονται; ἢ τίτε εἰ δὲ ἀσθενέετε εἰ μὴ νῦν. Quod enim tempus, aut quam occasiõnem. Athenienses, pre-

senti meliorem quæretis? aut quando que oportet facietis, si nunc non facietis? Talis uel fortasse etiam elegantior coaceruatio uerborum pro Milone 33. An uerò Iudices, uos soli ignoratis, uos hostites in hac vrbe uersamini, uestra peregrinantur aures, neque in hoc persuagato ciuitatis sermone uersantur? Alia exempla corasit Gellius libro 13. Noct. Attic. cap. 23. vt Catonis oratione de decem ho- minibus cum Thermum accusauit: Tuum nefar- ium facinus peiore facinore operis postulas: succi- dias humanæ facis, decem funera facis, decem ca- pita libera interficis, decem hominibus uitam eri- pis, indictâ causâ, inindicatis, indemnatis. Item oratione pro Rhodiensibus: Scio solere plerisque hominibus in rebus secundis, atque prolixis, atque prosperis, animum excellere, atque superbiam, at- que ferocitatem auferere. Orat. contra Sergium Galbam: Multa me dehortata sunt huc prodeire, anni, atas, uox, uires, senectus. Sed antè omnes apud Homerum eiusdem rei atque sententiæ lu- culenta exaggeratio est:

Ἐκπρῆξ δ' ἐν βελίον ὕπαρξ Ζεὺς, ἔκ τε κοῖνης,
Ἐκ τ' ἀδ' ἰουκταῖσι, καὶ δ' αἰματόν, ἔκ τε κωδίκου.
Hæstora de iaculis eduxit Iupiter, & de Puluere, de cede, & de sanguine, deque tu- multu.

Item alio in uersu:

Ἰουναῖα τε μάχαι τε φόνοι τ' ἀδ' ἰουκταῖσι τε.
Prelia, consiliũ, strages, cædæque uirorum.
Nam cum ista omnia utrobique multa & conti- nua nomina, nihil plus demonstrant quam præli- um: huius tamen rei varia facies delectabiliter ac decorè multis uariisque uerbis depicta est, &c. Nec illa quidem huiusmodi significatiõnis repetitiõ ignaua & frigida uideri debet:

Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ δῖαίοντες τε μῶσεν τε Ἦρπον.
Telemachoque proci mortem futũmque pa- rabant.

quod uis idem dixerit, δῖαίοντες καὶ μῶσεν. Indigna- tus enim moliente tam acerba, tamque iniusta ne- cis, mirandâ mortis iteratione deserta est. Hæc & alia Gellius.

Secundò Fabius lib. 8. cap. 5. Genus transla- tionis aduertit. Precipueque ex his oriur mira sub- limitas, que audacie proximi periculo translatiõ- nis atollitur, cina rebus sensu carentibus actum quemdam & animos damus, qualis est - Pontem indignatus Araxes.

& illa Ciceronis. Quis enim? &c. Qui sensus ar- morum tuorum? Duplicatur interius hoc uirum apud Virgilium,

- Ferrumque armare ueneno.

Nam & ueneno armare, & ferrum armare trans- latio est. Quo in genere translationis si quisquam alius Homerus excellit. Aristoteles 3. Rethoric. cap. 11. Ἀπὸ δὲ τῶν ἀμειψιῶν τῶν πρῶτων, ὅσα ἐσπ- ραῖνται σπουδαίην. Dico ante oculos ea ponere, quæcum- que agentia significant. καὶ ὡς κίχρητος Οὐκείης πη- λαροῦ τῶ τῶ ἀλυσσῆ ἐκλυζα λήγον διὰ τῆς μεταφορῆς. & παρὶ δὲ τὸ ἀπὸ τῆς πρῶτης εὐδοκίᾳ. Et ut vsus est Homerus multis in locis, Inanimata animata di- cendo per translationem. In omnibus autem ener-

gica & quasi agens locutio laudatur. Profert exempla. Primum est ex 11. Odyss.

Αἶψα δὲ δάμωδ' ἔτε κολιόθετο λῆες ἀμείβει.
Voluitur ad erram cum nullo petra pudore.

Alterum ex 13. Iliad.

- Εὐχὰς ἔσπετο πέκος οἴσος.
- Longaque fugitata voluit

Afflicta. - Libro 11.

Ἐν γαῖν ἰσῶτο διλασίωφρα χροῖς ἀμυ.
In terra stabant saturari optantia carne.

Libro 15.

Αἶγμα δὲ σέρπει δίονοιο κομώωτο.
At cadem sitens traiecit pectora culpis.

Quæ verba non infeliciter transfert Latinus

Pectra, vt,

Et duplici squamâ lorica fidelis & aura.
- At perfidus ensis

Frangitur, in mediòque ardentem deserit ictu.
- Et summum degustat vulnere corpus.

Seneca Thebaide:

- Clude vaginâ impium

Ensem, ac trementem, iamque cupientem excusis
Hastam solo defige.

Tertio, vt notat Fabius libro 9. cap. 2. Figuratum quoties non sciscitandi gratiâ assumitur, sed instans: Quid enim tuus ille? &c.

Quarto, vt eodem capite subditur. Aversus quoque à iudice sermo, qui dicitur ἀποσσοῖ, mirè mouet, siue aduersariis inuadimus. Quid enim tuus &c. sine ad inuocationem aliquam conuertimur, &c. Addi possent & alia figuræ, vt ille emphasis. Quid, cuius, qui, polyproton & anaphora, & alia, vt mirum non sit Casarem non potuisse fulmen hoc orationis tam multiplici figurâ vibratum contortumque sustinere. Plutarchus in Cicerone plura, quæ libet exscribere: Λίγησι δὲ

χὶ Κόιντω Λιγαίου δίκλω φέρωντος, ὃ τὸν Κάουσεος

πλευρῶν εἰς ἕρποντι, χὶ Κικίριον ἄνω βασάνωτος, ἰππῶν

πῶν τὸν Κάουσεος σπείν τὸν οἴλου, Τὶ καλῶς διὰ χροῖον

Κικίριον αἰκοῦσσι λέρωντι, ἐπὶ πάλα κέρπιτι πο-

νεθεῖς αἰρεῖ, χὶ πλευρῶν εἰς ἐπὶ δ' ἀξέσθωτος ληγεῖ ὁ Κε-

πέρων, ὅτε ἡς κενεῖται θυβανει ἀπτε πῶν τε σικίλος, ἐν

τῷ χροῖον θυβανει εἰ λόρος. πολλὰ δὲ ἴθιαι χροῖος ἐπὶ

τῷ σπρωτῶν τὸν Καίτηος, πῶν τε δὲ τῆς ἄγρης πρεπύμα-

νον προπῆς κατὰ πῶν ἴθιαι. Τίλος δὲ τῶν κτ' Φαρόλου

ἀμωβῶν τὸν ἴθιαιος ἀγριαῖα, ἐκπῶν χροῖον πιαχθῆ-

ναι τῷ σπρωτῶν, χὶ τῆς χροῖος ἐκβαλῆν ἴθιαι πῶν χροῖ-

μαπῆσι. τὸν γὰρ ἀθροῦν ἀπῶν τε αἰτίας βεβια-

σείτος. Αἰνυτ ὅτι, Ligario causam dicente, quod

contra Casarem arma tulisset, & Cicero defendente,

Casarem familiaribus suis ita dixisse: Quid

prohibet loquentem post alicuius temporis silentium

audire Ciceronem, quandoquidem iam pridem im-

probis vir & hostis Ligarius est indicatus? Post-

quam verò factò initio supra modum mouebat Or-

ator, & motu variis gratiâque sermonis ipsi succedebat oratio, Casaris vultus ainit ita variis coloribus mutatus fuisse, vt facile varias animi aff-

fectiones mutationesque ostenderet: tandem verò cum ille dicendo Pharsalicam pugnam attigisset, hunc pra motu extra se raptum corpore colobruis-

se, & quosdam libellos manu deiecit. Et ita Ligarium coalitus absoluit.

II.

IN ACIE PHARSALICA.] Thessalia sunt Pharsalici campi, inquit Solinus cap. 14. in quibus ciuilium bellorum detonerunt procelle. De hac pugna vt omittam Lucanum 7. Appianum 2. de bellis ciuilibus, Dionem lib. 41. Plutarchum in

Casare & Pompeio, aliòsque passim, ita Florus lib. 4. cap. 2. Philippicis campis urbis imperij, generis humani fata commissis sunt. Nunquam ullo loco tantum virum populus Romanus, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius milia hinc & illinc, preter auxilia Regum & Senatus.

GLADIVS.] Gladius, quasi cladius à clade dictus, vt volunt Grammatici. Varia fuerunt genera gladiorum, vt etiam nunc ensis & pugio. Iosephus libro 3. de excidio cap. 6. Οἱ ἰσὼν πρὸς ἑῶν. Gladius. ἐξή τε περὶ εὐδῶν χὶ μακροσφοροῦ τις ἀμωβῶντος. μακρὸν τε εἰ δὲ ὑπὲρ τὸ λατὸν εἶδος πολλῶν, τὸ δὲ κτ' εὐδῶν πρῶτον οὐ πλέον ἔχει ἕως. Pedes utrimque gladii ut gestant. longiorum quidem illum ad sinistram latus: nam qui ad dextram est, palmi mensuram non excedit. Polybius lib. 6. Gladium Hispaniensem ita describit: Αἰμα δὲ το σπῆρι μα-

III.

Gladius Hispaniensis.

μακρῶν, πῶν τῶν δὲ περὶ τὸν εὐδῶν εἶρε μωβῶν. κελύψη δὲ αὐ το ἰσὼν κλῶ, ἔχει δ' αὐτὰ κῆνταμα διαφορῶν, χὶ κρῆσιον ἄν' ἑ ἀμωβῶν τῶν μαρῶν εἶσαι δὲ τὸν ἐσά- λισον αὐτῶν ἴσρηον χὶ μῶνιμον εἶσαι. Vna cum scuto gladium, quem fert ad dextrum semur. Appellant Hispaniensem, habetque mucronem excimum, & ictum utrimque validum, quoniam lamina eius firma est & stabilis. Dissentit, vt vides, Polybius à Iosepho. Nam alter dextro lateri gladium Hispaniensem, alter sinistro gladium, dextro applicat pugionem. Sed id diversitati temporis videtur esse tribuendum: quamuis Iosephi ævo equites hunc accingendi ad dextrum latus gladij morem retinerent, vt ipse ibidem constat: τῆς ἰππῶν μακρῶν ἰσὼν ἐκ εὐδῶν μακρῶν. Equitibus gladius est ad dextrum oblongus. Immo & milites Prætoriani longè post Iosephi tempora hunc morem habuerunt, vt viri docti è columnis Traiani & Antonini probant, & Claudius Salmastus in Spartiani Seuerum hunc Ioannis Antiochensis

Gladius dextræ latus Prætorius.

περὶ ἀρχαιολογίας locum profert: Ἐπὶ εὐλαχῆ δὲ εὐ- σπικῆ τὸ χροῖον, ἔρη, ἡ δὲ τῷ ἀσπρωτῶ ἰσῶν τὸ εἶον

διαζῶντος, ἀλλ' ἐν τῷ εὐδῶν. Tum Seuerus, ad Imperatoris, inquit, custodiam constituti gladium non ad sinistram, sed ad dexterum latus accingunt. Pedestris gladius breuior fuit, longior equestris

contra morem hodiernum. Dionysius lib. 8. Τῶς ἰππῶν εἶδος μακροσφῶν εἶσι πῶνιαι. Equestribus longioribus gladiis ferientes. Dio Chrysoströmus in Boryth. Παρῆσος δὲ μῶνισον μῶνιλον τὸν ἰπ- πῶν. Accinctus erat longiore gladio ex illis equestribus. Contra gladius Hispanicus, qui proprie

peditem & maximè veltum fuit, erat breuior, & vt ait Liuius lib. 7. ad propiorem habilis pugnam.

Libro 37. Cum comminus venerant, gladiis à veltibus trucidabantur. Hic miles tripedalem parmam

habet: & in dextera hastas quibus eminus vitur: gladio Hispaniensis est cinctus. Quòd si pede collato

pugnandum est, translatis in laenam hastis stringit gladium. Sed de gladio præfatum Hispaniensis vide Liphsum libro 3. Dialogo 3. Valtrinum lib. item 3. cap. 12.

CVIVS LATVS.] Vide pro Sextio 90. Aliquo presidio caput & ceruces ac latera theur. Magnus Poëta,

Per turicam squalentem auro latus haurit aperitum.

Et Tibullus cum pulcherrimè dicere potuisset: Hastara in nostro pectore tela gerit.

Maluit: Hastara in nostro tela gerit latere.

Gladius dextræ latus Prætorius.

Gladius dextræ latus Prætorius.

IV.

Pugna Pharsalica.

ILLE MUCRO PETEBAT.] Mucro, vt scribit Seruius in 11. Æneidos est cuiuslibet telii acumen, vt.

-Stat ferri acies mucrone corusco

Stricta, parata neci.

Dicitur à longitudine, vt auctor est Isidorus cap. 6. lib. 18. quia Græci μακρόν longum appellant. frequenter tamen pro toto gladio mucronem vsurpant, vt 12. Æneidos:

Mortalis mucro, glacies ceu fuitilis iclu

Distulit.

Propertius lib. 2. eleg. 25.

Sed tamen obfistam, scribitur rubigine mucro

Ferrens, & paruo spē liquore silex.

OCVLI.] Huiusmodi ardoris exemplum est in Liuii libro 7. Samnites cūm quæretur quænam prima caussa tam obfistatos mouisset in fugam, oculos sibi Romanorum ardere visos aciebant, vesanosque vultus & furentia ora: inde plus quàm ex alia vlla re terroris ortum. Talis ferri ardor Turni cūm se ad pugnam accingeret. 12. Æneidos:

-Totòque ardentis ab ore

Scintilla abstint: oculis micat acribus ignis.

Papinius 11. Theb. de Eteocle & Polynice:

-Cosunt sine more, sine arte,

Tantum animis, iraque, atque ignescencia cernunt

Per galeas odia, & vultus rimantur acerbo

Lumine.

Talis Agamemnon vel extra pugnam iratus describitur:

-Μίνος δὲ μῆγα ἔφθες ἀμυγμάλων

Πηπλων. ὄφθ δὲ οἱ πνεύλαμπεύωντι ἰκτύων.

-Tumidas exarist in iras,

Et similes flammis oculi fulsere cruentis.

Talis Hector 12. Iliadis extremo:

-πυρὶ δ' ὄφθ δαδῆεν.

-ardebant lumina flammis.

Et 13. ad finem vergente:

Αφισπῆδὲ δὲ πρὸς ὄφθαι ἰκτύων. τὸ δὲ οἱ ὄφθαι λαμπεύωντι βλοσυρῶντι ἰσθ' ὄφθαι ἀμφοδὲ πύλας

Συμφερόντων κρατῆρας πύλας μαρμαίφωσιν

Εκπερσ.

Dentibus horrendum stridet, cui lumina cornus Sena supercilij fulgent, galea ardua circum Tempora concutitur dum fulminat Hector in armis.

Neque opinor aliud fuit illa nubes aurea & ignita Achillis caput obvoluens, quàm ardor oculorum. 18. Iliados.

Ηἰόζοι δ' ἔκπληστο ἔπι ἴδον ἀφῆματον πύρ

Δεντὸν ἰσθ' κεφαλῆς μεγαθύμου Πηλεΐωνος

Δαυόφρον' τὸ δ' ἴδον δὲ ἀπλακῆς Ἀθῶν.

Turbati aurige, postquam de vertice magni

Æacida vndantes viderunt surgere flammam,

Cæcia quam Pallas succenderat.

Nonnus etiam libro 48. Dionys. verfu 372.

-Οὐδ' αὖτις γόλο κωμῆντο δαίμων

Καὶ φούρος ἀπὸ δόξης ἀκρόασι' ἐν ὄπασιν.

-Irarum iurgenti fluebat æstis

Senaque crudeles iaculantur lumina flammam.

NIMIS VRGEO.] Fabius libro 9. cap. 2. Est alia non quidem reuicentia, que sit imperfecti sermōnis, sed tamen præcisã velut, ante legitimum finem oratio, vt illa: Nimis vrgeo, commoueri videtur adolefcens.

QVID AVTEM ALIVD.] Specie libertatis adulatur, & vt iam è Fabio notauimus: Admirabiliter vtriusque partii facit bonam causam, sed hoc cum demeretur cuius mala fuerat. Maquam certè Cæsaris causam fuisse plerique omnes & Cicero ipse testatur. vnde epistolam ad Atticum. 3. de officiis: Ipse autem sacer in ore semper versus Græcos Euripidis de Phœnisiis habebat, quos dicam vt potero, inconditè fortasse, sed tamen vt res possit intelligi.

Nam si violandum est ius, regnandi gratiã Violandum est: aliis rebus pietatem colas. Græcos protulit Tranquillus in Iulio cap. 30.

Εἰς τὸ δ' ἀδικεῖν ἔξω, νεγείδης πῆς

Καίριον ἀδικεῖν. τ' ἄλλα δ' ἐπιπέδον ἔξω.

Quamuis autem verã libertate carent adulatores, eam tamen nonnunquam adumbrant, & reprehensione in rebus tantùm leuioribus vtunt, vt eleganter ostendit Plutarchus opusculo de discernendo amico ab adulatore: ἄσπερ εἰ πε

ἀδράτου ἑρμῆα καὶ εὐέλγας ἔχοντος, ἰατρικῶν σκελετῶν τὰς τεύχας τίθει καὶ τὸν οὐρανὸν, οὕτως οἱ κολακῆς τὸ πῆρσιπας ἄσπερ τὸ μὴ κλυτὸν ἑρμῆα, μηδ' ἀλαρωτῆς σπερ σπερσερον. Vt si quis hominis tubercula vel ulcera fistulosa habentis medico scalpello pilos vel vngues fecet, sic adulatores libertatem in eas res adhibent, quæ nullam partium tristitiam vel dolorem. Item: Καθ' ἑστὸν τὸν ἀκρατον ἄλλους βρονδῶσιν

σπερ τὸ κἀνειος, ἀδ ἑμῆσιν σπερσελλορτες ἀπῶ, κομῆν πῆσῶσι τὸ πῶ φαρμακῶν δαῖμασι ἀδοῖσιν τὸ ὄφθαι ἀσπ' ὄφθαι σπερ τῶ κἀδῆας ἰσθ' ἀπῶ μῆτος, οὕτως τῶ πῆρσιπας ὄφθαι μῆγα βρονδῶσιν σπερ τῶ κολακῆας οὕτως οἱ πῆρσιπας, δ' αὐτῶν κολακῆας τῶ πῆρσιπας. Quemadmodum merum, quod alias contra cicurtam est remedium, si quis cicuta immisceat, reddet vni veneni omni remedio superioris, quod præ calore celeriter ad cor deferatur, ita scelerati cūm libertatem præsentem aduersus adulationem remedium esse norint, per ipsam dicendũ libertatem adulantur.

Hic c.] Alibi notauimus hic honoris causã frequenter vsurpari, vt apud Persium:

At pulchrum est digito monstrari, & dicier hic est.

6. Æneidos:

Hic vir hic est, tibi quem promissi sapinus tuis

Augustus Cæsar.

v.

Mucro:

vii.

viii.

ix.

x.

xi.

xii.

xiii.

xiiii.

xv.

xvi.

xvii.

xviii.

xix.

xx.

xxi.

xxii.

xxiii.

xxiiii.

xxv.

xxvi.

xxvii.

xxviii.

xxix.

xxx.

vii.

viii.

Adulatio specie libertatis.

Iniusta Cæsaris ambitio.

ix.

ARGVMENTVM.

Taberonym imprudentiam ostendit, quod cum ipsi Cæsaris clementia conseruati fuissent, eundem nihilominus ad crudelitatē acuerent.

QVORVM igitur impunitas, Cæsar, tuæ clementiæ laus est, eorum ipsorum ad crudelitatē te acuet oratio? Atque in hac causã non-nihil equidem Tubero etiam tuam, sed multò magis patris tui prudē-

tiam desidero: quòd homo cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc causæ quod esset, non viderit. nam si vidisset, quouis profectò, quàm isto modo, à te agi maluisset. arguis fatentem: non est satis. accusas eum, qui causam habet, aut, vt ego dico, meliorem, quàm tu: aut, vt tu vis, parem. Hæc non modò mirabilia sunt, sed prodigiis similia, quæ dicam: non habet eam vim ista accusatio, vt Qu. Ligarius condemnatur, sed vt necetur. hoc egit ciuis Romanus ante te nemo. externi isti mores vsque ad sanguinem incitare solent odium aut leuium Græcorum, aut immanium barbarorum. nam quid aliud agis? Romæ ne sit? vt domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Broccho auunculo suo, ne cum eius filio consobrino suo, ne nobiscum viuat? ne sit in patria? num est? num potest magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. non tu ergo hunc patria priuare, qua caret, sed vita vis.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

QVORVM IGITVR.] Hunc locum sic expendit Fabius libro 8. cap. 5. *Enthymema quoque est omne quod mente concipimus, proprie tamen dicitur quod est sententia ex contrariis, propterea quod eminere videtur inter cetera, vt Homerus poëta, urbs Roma. De hoc in argumentis satis dictum est. Non semper autem ad probationem adhibetur, sed aliquando ad ornatum. Quorum igitur impunitas, Cesar, tua clementia laus est, eorum te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio? Non quia sic ratio dissimilis, sed quia iam per alia, vt id iniustum appareret, effectum erat. Est addita in clausula est epiphonematis modo, non tam probatio, quàm extrema quasi insultatio.*

PRVDENTIAM.] Bene magis prudentiam in patre seniore, quàm in filio adolescente desiderat. quia prudentia in adolescentiam vix cadit. Vide Cœlianam 76. *Non loquor de sapientiâ qua non cadit in hanc ætatem.*

INCITARE SOLENT ODIVM.] Tradit Læmbinus se in quatuor libris veteribus scriptum legisse: *Incitari solent odio. càmque lætionem sic exponit. Externi, inquit Cicero, isti mores. hoc est non Romani, sed externorum populorum, vt aut leuium Græcorum, aut immanium barbarorum, solent odio aliquo suscepto, aut penitus infesto ad sanguinem petendum incitari, &c. Mox ita refellit vulgatâ lætionem: Non mores incitant odium, sed contra odium mores incitare solet, &c. At Franciscus Modius ep. 87. Nouantiquarum ita legit: Admirabilia hæc, sed prodigy simile quod dicam. Non habet eam vim ista accusatio, vt Qu. Ligarius condemnatur, sed vt necetur. Hoc egit ciuis Romanus ante te nemo. Externi isti sunt mores, vsque ad sanguinem incitari odio, aut leuium Græcorum, aut immanium barbarorum. Quomodo elegantissima, inquit, erit locutio: præ vulgata certè auro contrâ æstimanda. & tamen tota à libris manuscriptis, nisi quòd verbum, solent, quod in quibusdam codicibus in menda cubabat, delendum censui. At Grutterus, & fortasse omnium optimè legendum putat: Externi isti sunt mores: vsque ad sanguinem incitari solet odium, aut leuium Græcorum, aut immanium barbarorum.*

ARGVIS FATENTEM.] Vlpianus D. de verbis. signific. leg. 197. *Indicasse est detulisse, arguisse, accusasse, & conuicisse.* pro Cæcina 2. Non dubitauit id ipsum, quod arguitur, confiteri. Hinc iocus Plauti in Pseudolo:

Ecquid argutus est?

Malorum facinorum sepiusimè.

EXTERNI MORES.] Notum est legibus Valenti & Porciis virgas, & secures à corpore ciuium Romanorum amotas fuisse. & eam ob rem externos esse mores dicit vsque ad sanguinem incitari: vt leues Græci, ipsique adeo Athenienses necauerunt Socratem & Phocionem, vt immanes barbari, verbi causâ, Carthaginenses Imperatores suos cruci affigebant, si malo euentu, quantum bono consilio res gessissent, cuiusmodi apud Liuium & Polybium exempla sunt: vt Persæ qui vel morti additos cune spoliabant, vt Cambyses illum iudicem pecunia corruptum ex Herodoto, aut etiam grauius supplicium irrogabant, quod apud Plutarchum in Artaxerxe fusè describitur.

LEVIUM GRÆCORVM.] De nomine Græcæ vide Pisonianam §. 37. Not. 4. De Græcorum leuitate passim. Noster vt pro Sextio §. 141. *Athenienses, homines Græcos, longè à nostrorum hominum grauitate disiuictos.* Vide orationem pro Flacco. & de Prouinciis Consularibus 15. *Constabat enim Græcum hominem ac leuem in ipsâ prouincia, quasi triumphasse.*

IMMANIUM BARBARORVM.] De Barbarorum nomine adi Milonianam. 26. *Seruos agreste: & barbaros.* Immanitatem barbaris etiam tribuit pro Marcello 8. *Donnuisti gentes immanitate barbaras.* Vbi expostuimus quid sit immanitas.

T. BROCCO.] Notat Fuluius Ursinus Brocchus Furæ familiæ cognomen esse in argenteo denario, in quo L. FVRIVS CN. F. BROCCVS descriptus est. Nomen autem inditum videtur à corporis vitiò, vt Strabones, Partii, Silones, Valgi, & alia eiusmodi. Plinius lib. 11. cap. 37. *Labra à quibus Brocces Labæones disti.* Atque haud scio an iidem sint cum Broncis, de quibus Nonius Marcellus: *Bronci sunt proditio*

ore & dentibus prominentibus. Lucilius Satyra. lib. 3.

Broncus ouas lanium, dente aduerso eminulo, hic est

Rhinoceros.

VI.

CONSOBRINO SVO.] Paulus D. De gradibus & affinibus. l. Iuriconsultus. Eodem, inquit, gradu sunt & illi qui vocantur fratres patruales, amitini amitina; consobrini consobrime. hi autem sunt qui ex fratribus vel sororibus nascuntur. Quod quidam ita distinxerunt, ut eos quidem qui ex fratribus nati sunt, fratres patruales: ex fratre autem & sorore amitinos, amitinas: eos verò & eas qui quæ ex sororibus nati nateæ sunt, consobrinos, consobrinas, quasi consobrinos; sed plerique hos omnes consobrinos vocant,

Consobrini, amitini.

sicut Trebatius. Quod etiam testatur Nonius Marcellus vltimis verbis librorum suorum. Quod autem ait Paulus omnes hos consobrinos vocari, id fieri per abusionem ex Theophilo notat Brillionius: *Κυβέας δ' κωνοβρίνοι λίγαντι οί τε θυρεών δ'ος ἀδελφών πατρύων.* Iam auunculus, ut ibidem Paulus I. C. affirmat, & Festus Pompeius, est matris frater. vnde colligas Ligarij matrem fuisse Brocchi sororem, eiusque filium non fuisse propriè Ligarij consobrimum, sed amitinum.

AXIOMATA.

Crudelitas est arguere fatentem. Non est accusandus qui causam habet meliorem, quàm accusator, aut certè parem.

ARGUMENTVM.

Imprudenciam Tuberonum crudelitate implicatam exaggerat, quod iis verbis Cæsarem ad crudelitatem accenderent, quibus ne apud Syllam quidem vti licuisset.

AT istud ne apud eum quidem Dictatorem, qui omnes quos oede- VII. rat, morte mulctabat, quisquam egit isto modo. ipse iubebat occidi, nullo postulante: præmiis etiam inuitabat. quæ tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis post, quem tu nunc crudelem esse vis; vindicata est. Ego verò istud non postulo, inquires. ita mehercle existimo, Tubero. Noui enim te, noui patrem, noui domum, noménque vestrum: studia denique generis ac familiæ vestræ, virtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atque optimarum, nota sunt mihi omnia. Itaque, certò scio, vos non petere sanguinem: sed parum attenditis. res enim eò spectat, ut ea pœna, in qua adhuc Qu. Ligarius sit, non videamini esse contenti. quæ est igitur alia præter mortem? si enim in exilio est, sicuti est, quid amplius postulatis? an, ne ignoscatur? hoc verò multò acerbius, multoque est grauius, quod nos domi petimus precibus & lacrymis prostrati ad pedes, non tam nostræ causæ fidentes, quàm huius humanitati, id ne impetremus, pugnabis: & in nostrum fletum irruptes: & nos iacentes ad pedes supplicum voce prohibebis?

EXPLANATIO.

AT ISTVD.] At ne Syllam quidem illum crudelissimum quisquam ad crudelitatem acuit, hortatúsque est ut suos inimicos occideret, ipse sua sponte, nullius impulsu proscriptos iubebat occidi.

PRÆMIIS ETIAM INVITABAT.] Proponebat iis præmia qui quemquam è proscriptis de medio sustulissent.

QUÆ TAMEN.] Esti non tanta fuit proscriptiois Sullanæ crudelitas, ut Sylla ad libidinem aliorum proscriptos occideret, tamen ea crudelitas ab hoc ipso Cæsare, quem tu crudelem esse vis, vindicata est, damnatis iis, estu præmiis inuitati ad Sullam proscriptorum capita detulissent.

ALIQVOT ANNIS POST.] Octodecim annis post Syllæ proscriptionem. Nam facta est proscriptio annò ab Vrbe Condita DCLXXII. Cn. Papirio Catbone, C. Mario C. F. Coll.

ex omnium, penè scriptorum sententia. at auctor est Dio hanc Sullanæ proscriptiois crudelitatem à C. Cæsare vindicatam fuisse L. Iulio Cæsare & C. Figulo Coll. quorum Consulatus incidit in annum Urbis DCCXC. aut, ut alij volunt, DCCXCI.

EGO VERÒ.] Commodè Tuberonem respondentem inducit. Ego verò non peto à Cæsare, ut sit crudelis, & Q. Ligarius occidat. & vitandæ offensionis causa, Tuberonis responsionem admittit, sed docet eum per imprudenciam parum attendere, quid agat Ligarium accusans.

PROSTRATI AD PEDES.] Cæsaris.

IN NOSTRVM FLETVM IRRVPTES.] Nobis cum fletu Ligarij salutem à Cæsare postulanti bus importune te ingeres & obtrudes, &c.

N O T Æ.

DICTATOREM.] De crudelitate Syllæ, qui victis Marianis partibus dictaturam inuasit, multoſque profcripfit, & duorum talentorum præmio inuitat qui profcriptos occiderent, Plutarchus in Sylla, Velleius lib. 2. Appianus 1. ciuiliū, Lucanus libro 1. Florus libro 3. & alij non pauca tradiderunt. Velleius: *A deo Sulla diſtū: ſi ſuit bellator & victor, ut dum vincit iuſſiſſimo lenior, poſt victoriam audito fuerit crudelior.* Florus cædēs enumerat: *Minus eſt quod apud Sacripotum & apud Collinam portæ ſeptuaginta amplius milia Sylla concidit: bellum erat. Quatuor milia deſerunt interminis ciuium in villæ publicæ interſici iuſſu.* Inuind ſex milia, vt ſcribit Plutarchus, pergit Florus: *Quis autem illos poteſt computare, quos in urbe paſſim, quiſquis voluit, occidit? donec admonente Furſidio, P' uere aliquos debere, ut eſſent quibus imperarens: propoſita eſt ingens illa tabula, & ex ipſo equeſtris ordinis flore ac Senatus duo milia electi qui mori iuberentur. Noui generis editum. Piget poſt hoc referre ludibrio habita fata Carbonis, fata Soraui prætoris, atque Venuleij: Babum ſine ferro, ritu ferarum, inter manus laniatum: Marium ducis ipſius fratrem, apud Catuli ſepulchrum oculis, manibus, cruribusque deſoſis, ſeruatum aliquando ut per ſua membra moreretur.* De quo poſtremo tum alia Lucanus, tum iſtud:

*Auulſa cecidere manus, exertiæque lingua
Palpiat, & muto uacuum ferit æira motu.
Hic aures, alium ſpiramina naris adunca
Amputat, ille canis emoluit ſedibus orbes,
Ultimæque effodit ſpectatæ lumina membris.*

Neque ſolùm factis, ſed etiam verbis ſuæ crudelitatis atrocitatem exprompit. Appianus: *καὶ λόγον εἶπεν. ἐδείξεν γυρῶν ἀστυκίοντα ὑπὸ τῶν, ὁ δὲ δὲ αὐτῷ, ἔσεν, τὸ ἄγαστρον ὑαδὴν τὸν χειρῶν τὸν ἔσθρα, ὡς δὲ αὐτῷ δὲ ἰδύκιστο, ἵνα καὶ πολλὰς ἀρῶν τὸν χειρῶν ἔκαυσε. καὶ τὸ τοῖς δὲ ἰπλοῦς πνεῦμα τὸ πέρι τε, malim τὸ πέρι τοῖς καὶ δὲ δὲ δὲ δὲ.* Et fabulam dixit. *Pediculi agricolæ arantem mordebant, ille verò bis, inquit, ararum diſſiſſo, tuniculam purgauit, cum nihil feciſſis morderetur, ne ſapius ab opere ceſſaret, eam combuſit. Et ego ſic qui victi ſunt fuerim auctor, ne me reuicti eandem vice ad ignis adhibendi neceſſitatem compellant. Quod autem ait Noſter nullo poſſulante; id per auxerim dictum videri poteſt: nam, vt ait Plutarchus obtinuit ab eo Catilina, vt fratrem quem ipſe ſua manu non ita pridem occiderat, celandi criminis cauſâ in profcriptorum tabulam referret. Appianus: Τὸν ἰχθῆν αὐτῶν αἰελοῦτα βουλεύται ὑδὲ ἐπιεικότερα, ὑπὸ τῶν δὲ ἱερὸν καὶ δὲ αὐτῷ, ἀπὸ δὲ τῶν καὶ οὐκ ἔστιν ἱερὸν ἀπολοῦν ἢ ἔξαιρέσει, &c. ἵα τὸν ἀπέθανε ἰδιότῳ. ποσὸν τὸν καὶ τῶν τῶν ἀδὲ τῶν πικρῶν ἢ πικρῶν. ὅν γὰρ εἶπον ἱπποκρίτης ὡς τῆ ἀρῶν τὸν ἀρῶν ἀποδοῦναι, ἔπῃ ἢ λόγον, εἰ πε αὐτῶν τῶν χειρῶν τῶν ἔσθρα. Ex inimicis cum Senatores non agnita, equites bis mille ſexcentos necauitſet, ſeipſum magiſtratum abdicauit. Tanum in hoc viro fuit vel audacie, vel fortuna. Quem etiam aiunt in concione dixiſſe, eum magiſtratum deponeret, ſe rerum à ſe geſturrum, ſi quis exigeret, redditurum eſſe. rationem.*

OMNES QVOS ODERAT.] Qui cum

primùm viſo Mario filio in urbem ingreſſus non dubitauit dicere in concione, τὸν ἰχθῆν ὡς δὲ αὐτῷ ἐξ ἄνθρωπων καὶ οὐκ ἔστιν ἱερὸν ἀποδοῦναι. inimicorum ſe nemini purſurum, ſed affecturum eos extremis calamitatibus. vt ſcribit Appianus.

PRÆMIIS ETIAM INUITABAT.] Appianus: Οὐτος δὲ δὲ αὐτῷ οὐδὲ ἐλάσσει δὲ αὐτῷ πρὸς ἀλά, ἢ γὰρ τῶν ἀνακρίσει, ἢ μὲν ἵματα τῶν ἀλά, ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἀλά, ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἀλά. Hic enim primus capitalis profcriptionis inuitor eſt habitus, qui & præmia percufforibus profcriptorum, & eorum iudicibus, & ſupplicia occultantibus, adſcripſit. Plutarchus in Sulla: Περὶ γὰρ δὲ τῶν αὐτῶν ἀλά, ἢ δὲ αὐτῶν τῶν ἀλά, ἢ δὲ αὐτῶν τῶν ἀλά, ἢ δὲ αὐτῶν τῶν ἀλά, ἢ δὲ αὐτῶν τῶν ἀλά. Adſcripſit ei qui recepiſſet, & ſeruaſſet profcriptum, multam ſe humanitatis capitalem ſancire. Nec fraures vel filium, vel parentes excepit. Percuſſori præmium cædis duo talenta, etiamſi ſeruus dominum, etiamſi patrem filius interemiſſet.

VINDICAVIT.] Cæſar factus Ædilis, vt auctor eſt Tranquillus cap. 11. In exercenda de ſicariis quaſtione, eos quoque ſcarioorum numero habuit, qui profcriptione ob relata ciuium Romanorum capita, pecunias ex arario acceptant, quamquam exceptis Cornelis legibus. Ad Dio lib. 37. cui magis aſſentior, Cæſarem quidem hoc iudicium præ ceteris inſtruxiſſe dicit, non autem exercuiſſe eam quaſtione. Οἱ τὸν Λουκρήτιος ἐκ τῶν τῶν Σιδῶν πρὸς τῶν ἀλά, καὶ ἔπειθ τῶν ἀλά, ἢ δὲ αὐτῶν τῶν ἀλά, ἢ δὲ αὐτῶν τῶν ἀλά, ἢ δὲ αὐτῶν τῶν ἀλά. Nam & iſi qui ex mandato Sulle Licretium occiderat, & alius quidam mulierum à Sulla profcriptorum percuffor, homicidiorum cauſâ in iua vocati, ſupplicioque affecti ſunt, præ ceteris id I. Cæſare agente.

STVDIA GENERIS AC FAMILIÆ VESTIÆ.] Genus eſt ipſa gens, familia pars generis ab aliis cognomine diſtincta. Gens fuit Æliorum, familia Tuberonum. Alia gens in varias familias fuit deſcripta. vt Petrorum, Lamiarum, Tuberonum. vt ceteras familias omittam, Tube ones virtute & potiffimum diuitiarum contemptu, humanitate ſiue literis illis, quas humaniores appellant, doctrinâ ſiue philoſophiâ flourerunt. De diuitiarum contemptu Valerius libro quarto cap. 3. *Curij & Fabij Qu. Tuberonem cognomine Catelium diſpulum fuiſſe, merito quis exiſtimauerit: cui conſulatum gerenti cum Ætolorum gens omnis uſus vaſa argentea magno pondere, exquisitâ arte fabricata per legatos miſiſſet, qui ſuperiori tempore gratulandâ cauſâ ad eum profecti reuertentibus ſcititia ſe in eiuſ mensâ vaſa viſiſſe, monitos ne continentis, quaſi paupertati ſuccurrendum putarent, cum ſuis ſarcinis abire iuſiſt. & capite ſequenti: Quid Æliâ familia quomo locuples? ſexdecim eodem tempore Æly fuerunt, quibus una domuncula fuerat eodem loci, quo nunc ſunt Mariana monumenta: & vni in agro Veiente fundus, minis multos cultores conſiderans, quam dominos habebat. Inque maximo circo Flamino ſpectaculi locus: que quidem loca*

Syllæ crudelitas.

III.

Sylla præmia profcripſit in qui profcriptos occiderant.

IV.

Cæſar Sulle crudelitatem vindicauit.

V.

Genſ. Ælii.

Æliorum continecia.

loca ob virtutem publicè donata possidebant. Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit, quàm Paulus Perse Rege deuictò, Q. Ælio Tuberoni genero suo quinq; pondo argenti ex præda donaret. Tuberonem quendam inter historiæ scriptores laudat Gellius cap. 3. lib. 6. & cap. 18. lib. 10. noctium Atticarum. Noster hic Tubero doctissimus iuris publici & privati, à Pomponio celebratur. Qu. Ælius Tubero Pauli nepos, videtur omnium Romanorum primus, vel inter primos, quo tempore Polybius & Panætius Romanam venerunt, animum ad philosophiam appulisse. Nota est historia ex oratione pro Murena 75. Fuit eodem ex studio vir eruditus apud patres nostros, & honestus homo & nobilis Q. Tubero. Is, cum epulum Q. Maximus Africanus patri sui nomine populo Romano daret, rogatus est à Maximo ut triclinium sterueret, cum esset Tubero eiusdem

Africanus sororis filius. Atque ille homo eruditissimus ac Stoicus, stravit pelliculis hædinis lectulos Punicanos, & exposuit vasâ Samia, &c. Huius in morte celebranda grauior tulit populus Romanus hanc peruersam sapientiam Tuberonis. Itaque homo in egerimus, cuius optimus, cum esset L. Pauli nepos, P. Africanus, ut dixi, sororis filius, his hædinis pelliculis prætura deiectus est. Seneca epist. 95. Tuberonis ligneos lectulos, cum in publicum steruerentur, hædinoque pro stragulis pelles, & ante ipsius Iouis cellam propostia conuuisi vasa scitilia, quid aliud est quàm paupertatem in Capitolio consecrare? ut nullum aliud saluum eius habeam, quo illum Catonibus inseram, hoc parum credimus? Censura fuit illa, non cæna, &c. omnium illorum aurum argentumque factum est, & milies constitutum, ac omnibus seculis Tuberonis scitilia durabunt.

ARGUMENTVM.

Inuehitur in Tuberonem, quòd Ciceronem ceterosque Ligarij necessarios pro Ligarij salute Cæsari supplicare prohiberet, & quasi in istorum sctum irrumpens Cæsarem ad crudelitatem auerit.

SI cum hoc domi faceremus, quod & fecimus, & ut spero non frustra fecimus, tu derepentè irrupisses, & clamare cœpisses, C. Cæsar, caue ignoscas, caue te fratrum pro fratris salute obsecrantium misereatur: nonne omnem humanitatem exuisses: quanto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te foro oppugnari: & in tali miseria multorum, perfugium misericordiæ tollere. Dicam planè, C. Cæsar, quod sentio, Si in hac tanta tua fortuna, lenitas tanta non esset, quantam tu per te, per te, inquam, obtines, (intelligo quid loquar) acerbissimo luctu redundaret ista victoria: quàm multi enim essent de victoribus, qui te crudelem esse vellent: cum etiam de victis reperiantur quàm multi, qui cum à te nemini ignosci vellent, impedirent clementiam tuam: cum etiam hi quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? Quòd si probare Cæsari possemus in Africa Ligarium omninò non fuisse, si honesto & misericordi mendacio saluti cui calamitose esse vellemus, tamen hominis non esset, in tanto discrimine & periculo cuius, refellere & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius, eius certè non esset, qui in eadem causa & fortuna fuisset. Sed tamen aliud est errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. Tum diceres, Caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? Caue ignoscas. Hæc nec hominis, nec ad hominem vox est. qua qui apud te, C. Cæsar, vteretur, suam citius abiciet humanitatem, quàm extorquebit tuam.

VIII.

EXPLANATIO.

SI CVM.] Argumentum à minori ad maius per fictionem, siue *periphrasim*.

Crudelis esse Ligarius, si cum domi Cæsaris pro Ligario supplicamus, ipse in nostris sctis irrumpet, & nos supplicare, Cæsarem misereri prohiberet.

Ergo longè est crudelior, qui quod domi facimus, id in foro oppugnat, & publicè Cæsarem misereri prohibet, nos Cæsari pro Ligarij salute supplicare.

ET UT SPERO NON FRVSTRA FECIMVS.] Non frustra domum Cæsaris profecti sumus, nosque supplices, pro inco-lumitate Ligarij ad Cæsaris pedes abieciimus, eum enim sic oratione mea placatum esse confido, ut breui veniam Ligatio daturus esse videatur. Hoc autem prudenter interuenit ad misericordiam commouendam, dum iam commotam esse supponit. Turpe enim est homini clementi misericordiam luctu miserorum & supplicatione susceptam, aduersarij hortatione deponere.

CAVE IGNOSCAS.] Vulgo legitur C. Cæsar, cave credas, cave ignoscas. Nos Iani Grutteri auctoritate freti duas voculas abieciimus, & sanè iam ante Grutterum commodè, &c.

CAVE CREDAS, CAVE IGNOSCAS.] Commodè notat Lambinus has voces cave credas, nullis in libris manuscriptis comparere hoc loco. Et verò, inquit, sine dubio hic inanes & superuacaneæ sunt, &c. Qui non vult, inquit Cicero, aliquem alterius misereri, hac oratione vitur, cave ignoscas. Qui non vult aliquem errare, ita loquitur, cave credas. hæc vox potest ad hominem vsurpari, quia nemo est tam oculatus aut prudens, quin aliquando errare aut falli possit. At illa altera, cave ignoscas, non ad hominem, sed ad barbarum, aut ad immanem aliquem Cycloperm quadrat. hic igitur de misericordiâ sermo habetur. Non ita feliciter autem proximè Lambinus vocem domi delendum esse contendit. Petierat enim domi Cicero vt Cæsar ignosceret, quèd in foro oppugnabat Tubero. Quod ait de domi supplicasse, rem ita narrat scribens ad Q. Ligarium lib. 6. ad famil. epist. 14. Cum ad sexium Cal. intercalareis priores rogatus fratrum tuorum venissem mane ad Cæsarem, atque omnem adeundi & conueniendi illius indignitatem & molestiam pertulissim: cum fratres & propinqui tui accerent ad pedes, & ego essem locutus que causa, que tempus tum postulabat: non solum ex oratione Cæsaris, que sanè mollis & liberalis fuit: sed etiam ex oculis & vultu, & multis preterea signis, que facilius perspicere potui, quam scribere, hanc in opinionem discessi, vt mihi tua falsis dubia non esset.

MISERERE TVR.] Pro miserere, vt legit Pricæianus libro 8.

MISERIA MVLTORVM.] Pompeianorum, qui cùm nondum patria sunt restituti, spem omnem inculmatitatis in voce Cæsaris misericordia posuerunt, quod per fugium tollis eum ad crudelitatem accendens.

DICAM PLANE.] Secundum argumentum à minori ad maius.

Si de vicijs reperiuntur qui te crudelem esse vult, multo plures de vicijs tuis te ad crudelitatem excitarent, nisi per te natura quadam inclinatione summam clementiam obtineres.

Sed Ligarius vnus è vicijs tuis te esse crudelem.

Ergo multi de vicijs tuis te ad crudelitatem excitarent, nisi tu per te summam clementiam obtineres.

Quod argumentum, vtpote efficax ad Cæsarem leniendum, & retorquendam in Tuberonem inuidiam expositione oratoria tractat, & in eo diuinitis immutat.

INTELLIGO QVID LOQVAT.] Notat Fabius lib. 8. cap. 3. que actus quam esse speciei: alteram, que plus significat quam dicit, vt Demissum lapsi per funem. alteram, que etiam id quod non dicit, que posita est in voce aut omnino suppressa, aut etiam abscessa. Supprimuntur vox vt fecit pro Ligario Cicero. & hoc exëplo prolato. Tacuit enim, inquit, illud, quod nihilominus accipimus, non desse homines, qui ad crudelitatem eum impellerent. Abscinditur per ἀποκόμιον.

QVOD SI PROBARE.] Tertium argumentum à minori ad maius.

Si crudelis esset, qui, si pro Ligarij salute mentirer, velleat conuincere meum mendacium, multo crudelior es, qui mihi culpam Ligarij conficenti, & pro

eo supplicanti repugnat.

Sed illud.

Ergo & hoc, &c.

NOTÆ.

DE REPENTE.] Aduerbium Turpilio, Ennio, Afranio, Varroni, Accio, Terentio, Nonio, cæteris lingua Latinæ antistitibus, vsitatum. vide exempla quæ à Nonio Marcello referuntur. Vt & illud antiqui poetæ apud Tullium lib. 1. de diuinatione.

Sed quid oculis rapere visa est de repente ardentibus?

MISERERE TVR.] Nonius Marcellus. Miseretur pro miseret. Turpilius Epiclor.

Quam matris, nunc patris me miseretur magis, Pacuuius,

At accepisti me isto cum verbo, miseretur tui.

HONESTO ET MISERICORDI MENDACIO.] Magni scriptores putauerunt nonnunquam honestum esse mendacium, vt Xenophon 4. memorat. Τι καὶ ἔστι τὸ σωφρονεῖν, ἐν τῷ φρονεῖν ἐπὶ τὸ ἀδύνατον ἔχειν τὸ ἀπίστευτον. ἡμετέροις οὐκ ἐπιτρέψεται, καὶ τὸ ψεύδης τὸ τοῦ πωροῦ τὸ ἀδύνατον τὸν φρονεῖν, ἄλλοτε δὲ τὸ ἀπίστευτον τὸ τοῦ φρονεῖν, ἀλλὰ τὸ σωφρονεῖν, ἐν τῷ φρονεῖν τὸ ἀπίστευτον. Quid igitur, inquit Socrates, si quis belli dux videns exercitum animo concidisse, mentiens dicat auxiliaries accedere, & hoc mendacio desperationem militibus excutiat, ad vtrū huiusmodi frivolum referemus? ut instituit, vt arbitror, inquit Eurhythemus. Plato 2. de Rep. distinguit duo genera mendacij, siue potius falsitatis. Quorum alterum animo, verbis alterum continetur. Τὸ ψεύδης, inquit, ἐστὶ τὸ ψυχῆ ἀγνοία τὸ τὸ ἠνευκίαι. ἐν τῷ γὰρ οὗτος λόγος ἡλικία τῶ ἐν τῷ ψυχῆ ἐστὶ πᾶσιματος. καὶ ὅτερον γένος, ἐστὶ δὲ τοῦ ἀγαπᾶν ψεύδης. Falsitas siue mendacium, est ignoratio qua illius qui fallitur, animo continetur. Quandoquidem id falsum siue mendacium quod est in verbis, illius quod est in animo, similitudinem est, & posterius, & idolum non omnino expressum mendacij. Quod ad prius illud falsitatis genus attinet. Τὸ γὰρ οὗ ἀδύνατον. ψεύδης (ἢ ἀπὲρ τῷ φρονεῖν) πάρις ἐστὶ καὶ ἀδύνατον μωροῦ. Verum mendacium (si ita loqui fas est) omnes & Divi & homines execrantur. In verbis tamen nonnunquam vile esse mendacium tum ibidem testatur, tum initio libri sequentis. Τὸ ἐν τῷ φρονεῖν τὸ ψεύδης, ἀδύνατον ἔστι γένος, οὗ ἐστὶ ἀγαπᾶν ἑαυτῶν. Reuera Divi quidem inuisile est mendacium, vile autem hominibus tanquam aliqua medicina. vnde quoniam priuatis mendacio interdicit, magistratibus tamen ob vtilitatem publicam putat fas esse mentiri. parco Græcis. Hoc medicamentum, inquit, publicis medicis concedendum, priuatis autem hominibus minimè attingendum est. Igitur Reip. administrantibus præcipiè si quibus aliis mentiri licet, vel hostium, vel ciuium causâ ad communem civitatis vtilitatem. Reliquis autem ad mendacio abstinendum est. Certè Chryostomus Raab meretricis laudat mendacium. Πᾶσι τῶν οὐκ ὀνομασθῆναι τῶ ἀνθρώπων, ἐ οὐ τὸν εὐσεβῆ τὸ ψεύδης. οὐδὲ ποτὶ ἄλλο ἔσθ' ἰσχυρὸν τὸ τὸ ψεύδης πεινεῖται, καὶ ἀπὸ πεινᾶς ἐκδύνηται ἀλλήθεν. Δὲ τὸ τοῦ οὐκ ὀνομασθῆναι τῶ ἀνθρώπων, ἐστὶν ἀρετὴ τῶ ἀνθρώπου, καὶ πάσι ἀμελοποιεῖται, καὶ τὸ τῶ ἰσχυρία τὸ ψεύδης καὶ ἀμελοποιεῖται, &c. Prius veritatem adificat, atque ita mendacium inducit. Nequam enim mendacium ex se creditur, nisi præueniēs veritatem ostenderit: propterea qui probabiliter mentiantur, prius vera fatentur, atque omnibus manifesta, deinde mendacium inducunt ac dubium.

De repente.

Miseretur.

Mendacium an licitum.

Orat. de rep.

Tum exposito Raab mendacio ὁ καλῶς λέγειται, inquit, ὁ καλῶς λέγειται ὁ σαρδηνίτης τῶ θεῶ, ἀλλ' οὐ φοιτῶντος πλὴν εὐσεβείας! O bonum mendacium, ὁ bonum dolium, diuina non tradentem, sed pietatem custodientem! Nec alia videtur mens fuisse Origenis & Cassiani. Nihil tamen fecius Augustinus, & quotquot post Augustinum floruerunt, mendacium quoduis quocunque sine prolatum semper

dixerunt esse contra naturam, quod etiam Scholastici Theologi cum Diuo Thoma 2. 2. quest. 103. probant, quia cum indita sit homini locutio quasi quædam imago cogitationis internæ, contra naturam est sicubi imago ab archetypo differat. Eavidetur esse mens Mercurij Trimegisti in Pimandro cap. 12. ὁ λόγος τῶν εἰρηαι τῶν θεῶ, ὁ λόγος τῶν εἰρηαι τῶν θεῶ. Oratio est imago mentis, & mens Dei.

ARGUMENTVM.

Inuehitur in Tiberonem, quòd cum ipse Pompeianus fuerit, nihilo tamen fecius Ligarij Pompeiani factum scelus appellet.

AC primus aditus & postulatio Tiberonis hæc, vt opinor, fuit: velle a se de Q. Ligarij scelere dicere. non dubito quin admiratus sis, vel quòd de nullo alio quisquam, vel quòd is qui in eadem causâ fuisset, vel quidnam noui facinoris afferret. Scelus tu illud vocas, Tuberò? cur? isto enim nomine illa adhuc causâ caruit. alij errorem appellant, alij timorem. qui durus, spes, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui grauissimè, temeritatem: scelus præter te adhuc nemo. Ac mihi quidem, si proprium & verum nomen nostri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse videtur, & improuidas hominum mentes occupasse: vt nemo mirari debeat humana consilia diuinâ necessitate esse superata. Liceat esse miseros, quanquam hoc victore esse non possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris verò crimine, furoris, parricidij, liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis aliis carere. quando hoc quisquam ex te, Cæsar, audiuit? aut tua quid aliud arma voluerunt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, nisi vt suum ius tueretur, dignitatem tuam? Quid? tu cum pacem esse cupiebas, idne agebas, vt tibi cum sceleratis, an vt cum bonis ciuibus conueniret?

IX.

EXPLANATIO.

AC PRIMVS.] In ipso orationis exordio, cùm ea quæ dicturus erat proponeret Tuberò, & quasi quendam scopum orationi suæ præfigeret, dixit velle se de Q. Ligarij scelere dicere.

POSTULATIO.] Postulationem dicit pro propositione, inquit Franciscus Syluius, aut *propositio*, non *postulatio* legi debet.

NON DVBITO.] Prudentem ex causâ fiducia ipsum Cæsaris sensum testem appellat.

CAVSSA.] Pars & factio Pompeij.

ALII ERROREM APPELLANT.] Quòd multi specie quadam Reip. iustitiæque decepti Pompeij causam putauerint, causâ Cæsaris esse meliorem.

ALII TIMOREM.] Quòd multi timuerint ne Cæsaris potentia in tyrannidem erumperet, publicamque libertatem opprimeret.

QUI DVBITVS.] Qui aspernis contra Pompeianos loquuntur, *spem* appellant, quòd Pompeianorum multi sperauerint fore, vt oppresso Cæsare, ipsi ad honores & magistratus peruenirent.

CVPIDITATEM.] Studium erga Pompeianas

partes cum aliqua animi perturbatione coniunctum.

ODIVM.] Cæsaris, quale videtur fuisse M. Bibuli ob dissensionem & similitates in consultatu.

PERTINACIAM.] Obstinationem animi & pernicitatem in causâ suscepta.

QVI GRAVIS SIME.] Loquuntur, TEMERITATEM appellant, id est, inconsultam bellum gerendi voluntatem.

FATALIS QVEDAM.] Mihi videtur bellum civile, tantum, tamque luctuosum non hominum consiliis, sed fatali cuidam necessitati & diuinæ voluntati, quæ potentior est humanis consiliis, esse tribuendum.

QVANQVAM HOC VICTORE.] Aliquis obicere poterit. Quid, M. Tulli? Pompeianos miseros appellas, quòd penes Cæsarem fuerit victoria? Cupis Pompeium esse victorem? quare ne animum Cæsaris offendas, explicat quo sensu miseros appellet: nec se de superstitibus loqui, quos Cæsar omni misera liberavit, sed de mortuis, qui eo ipso miseri dicendi sunt, quòd iam experiri non possint ea bona quibus deinceps per Cæsaris clementiam Respub. restituatur.

QUI OCCIDERUNT.] Qui in acie ceciderunt, vel aliis belli civilis casibus consumpti sunt.

CONTUMELIAM.] Quae tibi inferebatur ab inimicis.

SVVM IVS.] Quod ius habebat exercitus in Gallis remanendi, & sub Caesare militandi, quoad tempus lege Trebonia sibi prorogatum fuisset elapsum. cum enim M. Marcellus retulit ad Senatum, vt ante tempus successor Caesari mitteretur, violauit & ius militum & Caesaris dignitatem. vide Notas.

NOTAE.

I. CAVSAS.] Partes Pompeij. vide infra 16. & pro Marcello 32.

II. ERROREM APPELLANT.] Vide pro Marcello 13. Omnes enim qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reipub. misero funestoque compulsi, & si aliqua culpa tenemur erroris humani, & si felere ceride liberati sumus. Item: Non ille hostes induxit in Curiam, sed iudicauit a plebisque ignoratione potius, & falso atque inani metu, quam cupiditate cinile bellum esse constitutum.

III. PERTINACIAM.] Vide pro Marcello 32. Quae enim pertinacia est quibusdam, eadem constantia aliis potest videri.

IV. TEMERITATEM.] Quae sit inter temeritatem & audaciam distinctio, dictum est in Pisonē §. 39.

V. DIVINA NECESSITATE.] Vide pro Marcello 18. & sanè ad id videtur alludere quod narrat Tranquillus in Iulio cap. 32. cum Caesari ad Rubiconem flumen, qui eius prouinciae finis erat, paulum contiuisset. Cantantem ostentum tale facturus est. Quisdam eximia magnitudine & forma, in proximo sedens repente apparuit arundine canens: ad quem auscendum cum prater pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos & anatores, capti ab uno tuba, profiliuit ad flumen, & ingenti spiritu clasticum exortus perterriti ad alteram ripam. Tum Caesari Eatur (inquirit) quo Deorum ostenta & inimicorum iniquitas vocat: iacta est alea. Et sanè à Luciano praecipua civilis belli causa fuisse dicitur:

Inuidis factorum series, summisque negatum
Stare diu, nimioque graues sub pondere lapsus.
Hunc autem locum de humanis consiliis diuinâ necessitate superat Marcellus Palingenius in Cancro praec oculis videtur habuisse.

Quippe humana parum prodest prudentia,
quando
Decernunt aliter superi: frustra que laborat
Qui rem cumque parat diis aduersantibus vltima.

VI. MISEROS.] Mortuos miseros vocabant Tertullianus de testimonio animae. Cum alicuius defuncti recordari misellum vocas eum. Sic Homerus δούλων vsurpat vs Odyss. λ.

Σίνω τι μοι χεῖρα πολίης ἐπιδὴν διαλάσσει
Ἀνδρῶν δούλων, ἢ ἰσοψύχοισι ποδῖδινα.

Item:

Ταῦτά μοι, ὦ δούλω, πλεῖστον ἔστιν ἔργω.
Pone mihi cani monumentum in litore ponti
Mortali misero quem postera luceat atrox.
Ista tibi miser efficiam.

VII. CONTUMELIAM PROPVLSARE.] Hoc praetextu Caesari bellum civile concitauit. Nam

vt ait Hirtius 8. de bello Gallico M. Marcellus Consul, cum impugnaret Caesaris dignitatem, contra legem Pompeij & Crassi, retulerat ante tempus de Caesaris prouinciis. Id est, retulerat ad Senatum vt Caesari è Gallis, quantum partem beneficio populi Romani, partem beneficio Senatûs obtinuerat, reuocaretur, nondum expleto quinquennio, quod eius imperio prorogatum fuerat Pompeio & Crasso Consulibus. Id tamen non perfecit M. Marcellus. Sententisq; dictis, discessionem faciente Marcello, qui sibi omnem dignitatem ex Caesaris inuidiâ quarebat, Senatus frequens in alia omnia transit. Suetonius cap. 18. Retulit ad Senatum vt ei succederetur ante tempus, quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebis scito Pompeius posteo abrogasset, &c. Nec contentus Marcellus prouincias Caesari & priuilegium eripere, retulit etiam vt colonis, quos rogatione Vatiniâ Nouumcomuns deduxisset, ciuitas admitteretur, quod per ambitionem & ultra praescriptum data esset. Id etiam contumeliam adiecit quod Nouocomensem ciuem, ὁ Μυησολος ἰδ' ὄρεσι τῶν Κασσῶπος ἰβήλων πέλασσι. In contumeliam Caesaris virgini cecidit. Quae sequuntur paulo post corrupta sunt. lego, Ἀγῶν τῶν ἄνδρῶν τῶν ἐν τῷ ἑσθίῳ συμβολῶν, ἢ ἐβρεν ἄνω τῶν σκέλων, ἢ δευξυῖα τῶν κείων. Hanc esse dicens hospitalitatis tesseram, easque plagas secum auferre iussit, & Caesari ostendere. Anno sequenti, vt scribit Hirtius C. Marcello, Lucio Lentulo Consulibus. Fit deinde S. C. vt ad bellum Parthicum legio una à Cn. Pompeio, altera à C. Caesare mitteretur. Neque obscurè hæc duæ legiones vni Caesari detrahuntur, &c. Quare cum rursus de eo ante quinquennium expletum reuocando ageretur, recessit Caesari ad Pompeium, vt ipse narrat libro primo de bello civili: Sibi semper Reipub. primam fuisse dignitatem, vitæque potiorera, doluisse se quod populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque semel in imperio in urbem retraheretur, cuius absentis rationem haberi proximis comitiis populis iussisset, tamen hæc honoris iacturam sui Reipub. causâ aequo animo tulisse: cum literas ad Senatum miserit, vt omnes ab exercitibus discederent, ne id quidem impetrasset: totâ I. aliâ delectis haberi, retineri legiones duas, qua ab se simulatione Parthici belli sint abactas, ciuitatem esse in armis: quoniam hæc omnia nisi ad suam perniciem pertinere? Habebat Caesar & alium praetextum. de quo tum alij, tum Suetonius 30. 31. Caesari ipse frequenter & Cic. 2. Philipp. 53. Quam caussam dementissimi sui consilij & facti assererat, nisi quod intercessio neglecta, ius tribunitium sublatum, circumscriptionis à Senatu esset Antonius? Atque hi quidem praetextus Caesari fuerunt. Veras causas indagat Tranquillus cap. 30. & alij passim, quos tu consule. Caesari 1. de bello civili, dicit, Se non maleficij causâ ex prouinciâ egressum, sed uti se à contumeliis inimicorum defenderet, vt Tribunus plebis eâ re ex ciuitate expulsus ad suam dignitatem restitueret, vt se & populum Romanum paucorum factione oppressum in libertatem vindicaret.

PACEM ESSE CVPIEBAS.] Caesari semper videri voluit pacis esse studiosus. Cicero ep. 11. ad Tironem. Feruntur omnino conditiones ab illo, vt Pompeius eat in Hispaniam, dilectus qui

Contumeliam quibus Caesari ad bellum excitatis.

Cæsaris pacis sunt habitus & præsidia nostra dimittantur: se vltiore Galliam Domitio, citiore Confidio Noniano (his enim obtigerunt) traditurus: ad Consulatus petitionem se venturum, neque iam velle absente se rationem haberi sui, se presentem triumphum petiturum. Cæsar ipse ante pugnam Pharsalicam, & vt ipse narrat 3. de bello ciuili: Exercitum cum militari more ad pugnam cohortaretur, suæque in eum perpetui temporis officia

predicaret, in primis commemorauit testibus se militibus vti posse, quanto studio pacem petisset, quæ per Vatinius in colloquiis, quæ per Appium Clodium cum Scipione egiisset, quibus modis ad Oricum cum Libone de mittendis legatis contendiisset: neque se vnquam abuti militari sanguine, neque Remp. alterutro exercitu priuare voluisse. Sed vt alia taceam, vide planè epistolam ipsius Cæsaris ad Oppium Cornelium, quæ habetur lib. 9. ad Attic. 8.

ARGUMENTVM.

Pergit refellere dictum Tuberonis, qui Ligarij scelus vocabat, eiusque nomine Pompeij partes infames faciebat.

MHI verò, Cæsar, tua in me maxima merita, tanta certè non videntur, si me vt sceleratum à te conseruatum putarem. quomodo autem tu de Republica benemeritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse voluisses? Secessionem tu illam existimauisti Cæsar initio, non bellum: non hostile odium, sed ciuile dissidium: vtrisque cupientibus Rempubliam saluam: sed partim consiliis, partim studiis, à communi utilitate aberrantibus. Principum dignitas erat pænè par: non par fortasse eorum, qui sequebantur: caussa tum dubia, quòd erat aliquid in vtraque parte, quod probari posset. nunc melior certè ea iudicanda est, quam etiam dii adiuuerunt: cognita verò clementia tua, quis non eam victoriam prober, in qua occiderit nemo, nisi armatus?

EXPLANATIO.

MHI VERÒ.] Si me sceleratum esse credidisses, mihi que tanquam scelerato vitam & incolumitatem dedisses, non tanti facerem beneficium tuum, quia etsi vitam tuo beneficio acceptam referrem, tamen quadam labe & sceleris infamia tuo iudicio contracta nomini meo penitus insideret: nunc autem maius est tuum in me beneficium, quia me non solum mortis periculo, sed etiam sceleris infamia liberauit.

QUOMODO AUTEM.] Nouo argumento confirmat Pompeianos iudicio Cæsaris ab omni sceleris labe fuisse purgatos.

Qui vult de Repub. bene mereri, non vult illos incolumi esse dignitate, quos indicat esse sceleratos. Sed Cæsar & voluit de Repub. bene mereri, & Pompeianos incolumem habere dignitatem.

Ergo non iudicauit Pompeianos esse sceleratos.

SECSSIONEM.] Belli ciuili causam à Cæsare remouet, vt eum hoc ipso ad clementiam & lenitatem inclinet, quòd eum dicit abhoruisse semper ab armis & bello ciuili. Cùm Rubiconem fluium transiisti, non eo animo veniebas vt Pompeio bellum inferres, & cùm Pompeium & Consules vrbe profectos ausisti, initio tibi persuadere non poteras rem ad bellum esse venturam, sed putabas esse secessionem, qualis olim obtigerat, cùm plebs in sacrum montem secessit propter Patriciorum iniurias.

VTRISQUE CUPIENTIBVS.] Tam Cæsar quam Pompeius Rempub. suis factis obtinebant: & quidem Pompeius Senatus auctoritatem bonorumque consensum propugnabat, Cæsar autem eam sui consilij causam adferebat,

nisi quod intercessio neglecta, ius tribunitium sublatum, circumscriptus esset Antonius: vt plebem contra Optimatum iniurias tueri videretur.

PRINCIPVM DIGNITAS.] Cæsaris & Pompeij.

NOTÆ.

INCOLVMI DIGNITATE.] Quid sit dignitas vide De Prouincijs Coss. 35. Eam dignitatem, quam in ciuitate sibi proposuit videt. Quid incolumitas pro Sextio 14. 6. Meisum incolumem videbit.

SECSSIONEM TV ILLAM.] Ad veteres illas secessiones alludit, quibus olim plebs Patricijs offensa secessit ab Vrbe, & vel Sacrum montem vel Ianiculum occupauit. de quibus multa Lilius & Dionysius. Quem compendia delectant Florum adeat libro primo exeunte. Notandum in hoc genere quod narrat Lilius libro 7. sub finem. Exercitus à Consule defecerat, electoque sibi ducit Tito Quintio, conuulsis signis, infesto agmine ad lapidem octauum viæ, quæ post Appia dicta est, peruenerat: *Isentique confestim ad Vrberem, ni venire contra exercitum, Dictatorémque aduersus se M. Valerium Corinum dictum audissent, & Magistrum Equitum L. Amilium Mamercum. Vbi primum in conspectum venium est, arma signaque agnouere: ex templo omnibus memoris patriæ iras permulsi. Nondum erant iam fortes ad sanguinem ciuilem: nec præter externa, nouerant bella: vltimæque rabies secessio ab suis habebatur.* Vide locum & fragmenta Cornelius de maiestate apud Alconium.

111. DISSIDIVM.] Idem atque secessio. vt apud Lucretium lib. 1.
Dissidio potis est seungi seque gregari.
 Lib. 2.
Conciliis & dissidiis exercita crebris.
 Catullus,
Sed fratris miseri flebile dissidium.
 Plautus Pseudolo,
Harum voluptatum omnium
Distractio, dissidium, vasticies venit.
 Scribitur & *dissidium*, vt à Grecis *δίσσιον* dicuntur. vide 2. Philipp. 32.

IV. PRINCIPVM DIGNITAS.] Maior, sine dubio in Pompeio, quàm in Cæsare dignitas, & vt ait Lucanus 1. Pharsalic.
Nec coiere pares.
 Pompeius siquidem,
—stat magni nominis umbrâ,
—sed non in Cæsare tantum
Nomen erat, nec fama Ducis.

Quod si dignitas magistratibus, rebus gestis, triumphis, opinione virtutis æstimatur, his omnibus penè rebus Pompeius Cæsarem superabat: Cæsar enim in Hispania Remp. bene gesserat, Gallias subegerat, in Britanniam nauigarat, Rhenum traiecerat: Cn. Pompeius prius Imperator quàm miles Italiam, Galliam, Siciliam, Africâ, Hispaniam, Asiam vniuersam suis victoriis illustrarat, omnia denique bella folus prompedom confecerat, Cæsar vnicum adhuc gesserat consulatum, treis Cn. Pompeius, Proconsul Cæsar, sed iam etate prouectior, Pompeius antequam per ætatem Senator esse possit. Adde quòd tertius consulatus vni Pompeio extra ordinem mandatus est, adde bellum Præticum, bellum Mitridaticum, annonæ præfecturam extra ordinem ei commissam: nondum triumphauerat Cæsar initio belli ciuilib, Cn. Pompeius treis orbis terrarum partes tribus triumphis deuinxerat. Quod ad virtutis opinionem spectat, hinc etiam maior dignitas fuit in Cn. Pompeio. Nam vt Cæsaris impudicitiam, libidines, luxum prætereamus, quorum flagitiorum vix vllum fuit in Cn. vestigium. In Gallia, vt narrat Tranquillus cap. 54. *fana templaque Deum donis reuera expulauit, urbes diruit sepulchra ob prædam quam ob delictum.* Quid? quòd ne à Capitolio quidem sibi temperauit? In primo consulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantundem inauratis aris reposuit. Pompeius adeò Deorum suorum templa non violauit, vt victor ne Hierosolymitani quidem templi thesauros attingeret, quantumuis ipse à Iudæorum religione distideret. Iosephum audiamus lib. antiquit. 14. cap. 8. *ὁ πῶν δὲ περὶ τὴν τῆς ἱερῆς, ἢ καὶ τοῦ ἱεροῦ, ἢ ἀποδείων, ἢ ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ἀμάρτυρος, καὶ τοῦ δὲ πῶν ἐν τοῖς θεοῦ πατρὸς ἱερῶν ἔργων ἔργων εἰς δύο ἄλληλους τελευτῶν, ὁ δὲ τοῦ ἀεὶ ἀμάρτυρος, ἀλλὰ καὶ πῶν τῆς μετὰ αὐτὸν ἀεὶ ἀμάρτυρος ἔργων.* Cum intus essent ex auro mensa, & candelabrum & pocula, & odoramentorum magna copia, præterea in thesauris sacre pecunie circiter talentorum duo millia, nihil horum præ pietate attingit, sed huc quoque suis similis fuit, & nihil commisit indignum ceteris suis virtutibus. Vide Dionem lib. 41. *Πομπῆιος μὲν οὐδὲν ἀδράστηον ἔδειξε, καὶ οὐδὲν ἢ καὶ σέθεν πῶν τῶν ἐν τῶν ἱερῶν, ἢ ἐπὶ τῶν ἐκόντων τῶν πατρῶν, ἢ ἐπὶ τῶν ἀεὶ ἀμάρτυρος, εἰς τὴν πῶν τῶν ἐκόντων, τῶν δὲ οὐδὲν ἔδειξε, εἰ καὶ ἀκαταπῶν ἄρχει, ἢ καὶ οὐδὲν ἐπιπῶν, τῶν τῶν πῶν αὐτῶν ἐαυτῶν*

Pompeius & Cæsar inter se comparati.

debit. Pompeius quidem nulli mortalium secundus, Cæsar autem etiam primus omnium esse cupiebat. alter & volentibus honorari, & volentibus præesse, & amari studebat. Alter cura nihil erat, si & inuitis præses, & odio habentibus imperaret, & honores sibi ipse tribuebat. Quare assentioni potius oratoris, quàm veritati tribuendum videtur, quòd pene parem in vtroque dixerit fuisse dignitatem.

NON PAR FORTASSE.] Velleius libro 2. *Alterius Ducis causâ melior videbatur: alterius firmior. hic omnia speciosa: illic valentia. Pompeiū Senatus auctoritas: Cæsarem milium armatus fiducia. Consules, Senatūque causæ non Pompeio, summam imperij detulerant.* Libro 7. ad Attic. epist. 2. *Verumtamen hac video cum homine audacissimo paratissimoque negotium esse. Omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione ignominiaque dignos illac facere: omnem ferè iuuentutem, omnem illam urbanam ac perditam plebem, tribunos valentes, addito C. Crasso, omnes qui ere alieno premantur; quos plures esse intelligo, quàm putaram. Causam solū illa causâ non habet, ceteris rebus abundat.*

CAVSSA TVM DVBIA.] Lucanus primo Pharsal.

—quis insitius induit arma
 Scire nefas, magno se iudice quisque tænetur,
 Vixit causa Deis placuit, sed victa Catoni.
 Fabius libro 5. cap. 11. *Positur à quibusdam, & quidem in parte primâ Deorum auctoritas, quæ est ex responsis, vt Socratem esse sapientissimum. Id rarum est, tamen vitur eo Cicero, in libro De haruspicum responsis, & in concione contra Catilinam, cum signum Ionis columnæ impositum populo ostendit, & pro Ligario, cum causam C. Cæsaris meliorem, quia *Dij hoc iudicauerint, confiteatur.* Sed hoc Tullius ait ad Cæsarem demerendum, Lucanus sententiæ acumen sectari maluit, quàm rei veritatem. Cæteri autem etiam Cæsarium assentiones, malam Cæsaris fuisse causam non diffidentur. Satis sit vnus Velleius. *Vir antiquus & gravis Pompeij partes laudaret magis, prudens sequeretur Cæsaris, & illa gloriosa, hec terribiliora duceret.* Ciceronem tamen libentibus cum amico loquentem audiamus. lib. 7. ad Atticum epist. 11. *O hominem amentem & miserum, qui ne umbram quidem unquam τῶ καλῶν viderit! Atque hæc ait omnia facere se dignitatis causâ. Vbi est autem dignitas, nisi vbi honestas? &c. Vnam mehercule tecum apriationem in illo Lucretio vno sole malim, quàm omnia istiusmodi regna: vel potius mori milies, quàm semel istiusmodi quicquam cogitare. Quid si tu velis? inquis. Age quis est cui velle non liceat? Sed ego hoc ipsum velle miserum esse duco, quàm in crucem tolli. vna res est eâ miserius, adipisci quod ita vuleris. Porro, vt notat Fabius libro 5. cap. 14. Enthymema est: *Ex consequentiis quod habet propositionem, coniuñctamque ei protinus probationem.***

v. Cæsari qui improbi.

vii.

Causa Cæsaris mai.

vii.

πρωτοκλήτου) τὸν ὃ λοιπὸν τὸν τότε ἐστὶν ἀπικλε-
 μέσους αὐτῶ ἀφαικν, εἰπὸν ὅτι οὐδὲν δὲ ἠδύκατον οἱ
 τὰ τῆ Πομπηίου φίλα ὄριον ἄλλο ἰσχυράτων, ἀνδρῶν
 εὐεργεσίαν παρ' ἐαυτοῦ ἔχοντες. Ex Senatu & equestri
 ordine quoruncumque prius in potestatem redactis vi-
 tam concesserat, eos interemit, nisi si quos amici
 eius ab eo petiissent (unum enim singulis eorum
 conferuare permisit.) Reliquos autem, qui tum pri-
 mum ei bellum inferebant dimisit incolumes, nul-
 lam ab eis dicens sibi factam iniuriam, qui nullis
 ab eo beneficiis acceptis Pompei amici partes præ-
 tulerant. Et post victoriam Africanam, auctore

Dione libro 45. Aftanium & Faustum Sullam,
 Αρτίου δὲ Καίσαρ, ὅς ἐξ ἀίχμαλώτων ἀπίσπαξε. τὸν ὃ
 δὲ Κρόστω τοῦ Λοῦκου. πρὸς δὲ ἡβῶν οἱ ἔντα, &c.
 ἕτεροι δὲ κρῖνα ἀπικτεν. Indulēt causā tanquam
 captiuos ingulauit. Lucium verò Cæsarem quam-
 uis sibi consanguinitate coniunctum postea clam
 interemit. Vide ibidem quàm multos alios, πρὸ-
 τε δὲ πρὸς ἀναί διαίτην. Καὶ τὸν τότε τὸν γεματῶν
 ὅτι ἐκ τοῦ ἀποβήματος τῶ Σουλτανος κλητοῖς ἕρπον,
 τῶν τῶ χυλοῦ, τῶν αἰαχρῶναι. &c. Ocullo quodam-
 modo sustulit. Etsi tunc omnes literas in arcibus
 Scipionis scriinis inuentas, nec lectas combusserat.

Quos bello
 ciuili captos
 occiderit Ca-
 sar.

ARGUMENTVM.

Haecenus ostendit bellum ciuile non partium scelere, sed quadam diuina necessitate fuisse commotum, nunc à thesi ad hypothesim delapsus, ostendit Ligarium scelere nihil admisisse, & si scelus fuit minorem eius fuisse culpam quam Tuberonis, qui tamen ipse etiam à scelere fuit alienus.

SED vt omittam communem causam, veniamus ad nostram. vtrum standem existimas facilius fuisse, Tubero, Ligarium ex Africa exire, an vos in Africam non venire? Poteramús-ne, inquires, cum Senatus censuisset? si me consulis, nullo modo, sed tamen Ligarium Senatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere Senatui necesse erat: vos tunc paruistis, cum paruit nemo, qui noluit. Reprehendo igitur? minime verò. neque enim licuit aliter vestro generi, nomini, familiae, disciplinae. sed hoc non concedo, vt quibus rebus gloriemini in vobis, eisdem in aliis reprehendatis. Tuberonis fors coniecta est, ex S. C. cum ipse non adesset, morbo etiam impediretur, statuerat se excusare. Hæc ego noui propter omnes necessitudines quæ mihi sunt cum L. Tubero-ne. Domi vnà eruditi, militiæ contubernales, post affines, in omni denique vita familiares, magnum etiam vinculum, quod iisdem semper studiis vsi sumus. Scio igitur Tuberonem domi manere voluisse: sed ita quidam agebant, ita Reipublicæ sanctissimum nomen opponebant: vt, etiam si aliter sentiret, verborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset.

XI.

EXPLANATIO.

SED VT.] Vt omiſſa communi omnium Pompeianorum causa, veniamus ad causam Ligarij, quæ est propria huius questionis. legunt quidam Ligaria, & an vobis.
 SENATVS.] Senatus idem qui L. Tuberonem patrem tuum misit in Africam, vt eam prouinciam obtineret, idem inquam Senatus Q. Ligarium legauerat, eumque iusserat in Africam legatum C. Confidio proficisci.
 ATQUE ILLE.] Ligarium profectus in Africam est, cum esset adhuc nulla belli suspicio, quo tempore tantam auctoritatem Senatus obtinebat, vt ei parere necesse esset: Vos autem eo tempore profecti estis, quo iam plurimum auctoritatis Senatus amiserat, refugiumque erat ad Cæsarem cui parere Senatui renuisent.
 REPREHENDO IGITUR.] Vos Senatui paruisse. facit autem hunc syllogismum.
 Non est reprehendendus in eo Ligarius, quod à se factum Tubero gloriatur.

Sed gloriatur Tubero se & patrem suum Senatui paruisse.
 Ergo non est reprehendus Ligarius, quod Senatui paruerit.
 TUBERONIS SORS.] Prudenter excusatur Tuberonem, tum vt vitetur offensio, tum vt efficacius excusetur Ligarius.
 SORS CONJECTA.] Nomen Tuberonis in vnam coniectum est, vt inde sorte euceretur, sique eam prouinciam obtineret, quæ ipsi sorte obtigisset: cum ipse non adesset, ac proinde neque ambiret eam prouinciam.
 PROPTER OMNES.] Grutterus. Nouatores, inquit, induxerant, propter communes necessitudines. sed contra vetustis impressos, & manuscriptos, vt dudum indicauit Victorius lib. 21. cap. 9. Vt & paulo post idem Grutterus, legit agebant, non agebant. Prudenter autem quæ ipsi cum Tuberone necessitudinis rationes fuerint, hic declarat, tum ad vitandam eius offensionem, tum vt minus eis odio, aut quauis alia cupiditate eum accusare videatur.

VT ETIAMSI.] Etiam si sentiret sibi non esse proficiscendum in Africam, tam grauibus tamen verbis ei mandabatur Africa prouincia, vt necessarium pareret, & quasi verborum ponderi succumberet.

NOTÆ.

I. SENATVS IDEM LEGAVERAT.] Senatus fuit prouincias, siue Consulares, siue Prætorias decernere, & eligere qui in eas cum imperio mitterentur, vt ex ea quæ est De prouinciis consularibus constat. Idem Senatus legatos Prætoribus & Proconsulibus dabat, vt vidimus in Vatinius 35. Ne hoc quidem Senatus relinquere, quod nullus unquam ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur. Item: Quis legatos unquam ausi sunt sine S. C. vide etiam Sextianam 33. Nota 1.

II. CONTUBERNALES.] Vegetius libro 2. de re militari cap. 13. Ipse centuria in contubernia diuise sunt: vt decem militibus sub vno papillone dentibus vnus præfesset decanus qui caput contubernij nominatur. Etymon nominis explicatum ad illa verba Cælianæ 73. In Africam profectus est Q. Pompeio Consuli contubernales. Quo vero bello Cicero meruit stipendia, docet Plutarchus. καὶ πᾶσι χάρις καὶ χάρις ἀπὸ τοῦ Σύλλα καὶ τῶν Μαρκεῶν πόλεμον. Meruit & aliquantisper sub Sylla bello Marcis. Hoc autem militiæ contubernium ad consiliandas necessitudines plurimum habere momenti, clarius est quam vt probandum esse videatur.

III. AFFINES.] Vxorem Tuberonis è genere Tullia fuisse iam constare potest è dictis, & colligitur è libro 13. ad Attic. epist. 20. De vxore Tuberonis & pruiniga, neque possum iam abdere, (est enim res perculgata) neque Tuberone volo descendere, est enim mirifica φιλοτιμία.

IV. MAGNUM ETIAM VINCVLVM.] Proximè dixerat se vna cum Tubero fuisse eruditum, nunc iisdem studiis vsum affirmat. quod verumque ad conglutinandas amicitias plurimùm valet. Vnde inter cæteras rationes, quibus persuadet Fabius lib. 1. instituit. orat. cap. 2. pueros potius ad scholas publicas esse mittendos, quam priuati litteris imbuendos: Mitto, inquit, amicitias, quæ ad senectutem vsque firmissima durant, religiosam quandam necessitudine imbuere. Neque enim est sanctius sacris iisdem, quam studiis initiari. Quod ad alterum spectat, quamuis, vt est in proverbio,

καὶ κλεψαῖς κλεψίμῳ εὐνοίῃ, καὶ τίκτοι τίκτωρ, καὶ πονεὶ πονεῖσθ' ἑαυτῆ, καὶ ἀνοδὸς ἀνοδίω.
Et figulus figulo, & fabro faber innidet, odit Mendicis mendicum, odi que poetæ etiam.

Tamen negari non potest magnum esse vinculum amicitie similitudinem studiorum. Quot quatenus intelligendum sit susce explicatur in Cæliana 54. Quæ propter hæc ipsa studia diligebat. vide Aristotelem 2. Rhetor. cap. 4.

V. SORS CONIECTA.] De sortitione prouinciarum initio orationis De prouinc. Consular. & nonnulli infra §. 13. vbi & verba S. C. quo

missus in Africam Tubero, referentur. Nunc explicare suffecerit, quo sensu fors Tuberonis coniecta dicatur. Quod nimium eorum qui sortiebantur, nomina in vnam coniecerunt, eaque concussa miscerentur, inde ad vitandam omnem fallaciam manu pueri extraherentur, & sortico educerentur. De Siracusanis Vetrina de Sorsis coniectio. Iurisdictione Siciliensis. Inbet ille legem sibi recitari: recitatur: in qua scriptum erit, vt quot essent renuntiari, tot in hydriam sortes coniecerentur: cuius nomen exisset, vt is haberet id sacerdotium. L. iuius lib. 30. Prætorum prouincia in sortem coniecta. Verba S. C. apud Cælium libro 8. ad famil. epist. 8. Tum deinde proximi cuiusque collegij, qui prætores fuissent, neque in prouincias projecti essent, in sortem coniecerunt. E quibus aduertis hanc coniectionem tum ipsis sortibus, tum personis, tum rebus conuenire. Dicebatur etiam fors deici aut demitti, vt bene aduertit noster Cerdanus 5. Æneidos.

-deiciamque area sortem

Acceptis galea.

Cæsar 1. ciuil. sortes deiciuntur. Tranquillas in Nerone cap. 21. Sine mora nomen suum in albo profectum citharedorum iussu adscribi, sorticulaque in vnam cum cæteris demissa intravit ordine suo. Homero ἰαβάλῃς lib. 7. Iliad. κληῖται. ἢ δ' ἔδωκεν κληῖται Ἀγαμέμνονος Ἀπείδειο.

Initiunt sortem in galeam maioris Atride.

Has sortes in vna siue galea quæiebant. Idem 23. Iliad.

Κληῖται δ' ἐν κληῖται χαλκῶν πάλῃς ἐλάτῃς.

Accepta sortes galea versantur abiena.

Statius 6. Thebaidos:

Et iam sortibus Proteus versarat athena Caside.

Vide Cerdanum nostrum ad 6. Æneidos.

Nec verò hæc sine sorte data, sine iudice sedes, Quasi or Minos vnam mouer.

Pueri manu extrahabant. Tibullus lib. 1. eleg. 1.

Nil sacris pueri sortes ter sustulit.

Noster 2. de diuinat. sortibus Prænelis, quas ait: Perfracto saxo sortes erupisse in robore insculptis præscarum literarum notis. de his, inquam, sortibus Orator: Quid igitur in his potest esse certi, quæ fortuna monstra, pueri manu miscentur atque educuntur?

REIPVBLICÆ SANCTISSIMUM NOMEN.] Quam vim habebat apud Tuberone Reip. nomen, hinc patet, quod vt ait, Tuberonei generi, nomini, familie, discipline à Reip. rationibus discedere non licebat. quod vel ab vno discere poterimus. Plinius lib. 10. cap. 18. In capite Prætoris Urbani L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedis Picus Martius, ita placidè vt manu comprehenderetur. Respondere vites exitium imperia portendi si dimitteretur: aut si examinaretur, Prætori. Ille autem protinus concepsit, nec malitè post impleuit prodigium.

AXIOMA.

Magnus est amicitie vinculum studiorum similitudo.

ARGUMENTVM.

Narrat Tuberonis profectioem in Africam, eiusque exclusionem, & causam exponit cur excanduerint in Ligarium Tuberoes: quia magni refererat ad causam, ut Caesar intelligeret eos in adornanda hac accusatione non iniurie Caesaris, sed privata similitatis habere rationem.

CESSIT auctoritati amplissimi viri, vel potius paruit. Vnà est profectus cum iis, quorum erat vna causa. tardiùs iter fecit. Itaque in Africam venit iam occupatam. hinc in Ligarium crimen oritur, vel ira potiùs. nam si crimen est prohibere illum voluisse, non minùs magnum est, vos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc vrbe[m] gerendum obtinere voluisse, quàm aliquem se maluisse. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit. Varus imperium se habere dicebat. fasces certè habebat.

XII.

EXPLANATIO.

CESSIT.] Obsequutus & Tubero voluntati Cn. Pompeij, de quo paulò pòst. *Accepte iniuria querelam ad quem desulisti? Nempe ad eum cuius auctoritatem secuti in societatem belli veneratis, &c. venistis ad Pompeium.*

VEL POTIVS PARUIT.] Oratoria correctio, qua verbum priore significantius ponitur, & eundi in Africam necessitas magis explicatur.

VNA EST PROPECTVS CVM IIS.] Eodem tempore quo reliqui Prætores ad obtinendas reliquas imperij Romani prouincias, iussu Pompeij & Senatùs exhibant paludati, votis priùs in Capitolio nuncupatis, ipse etiam Tubero Roma profectus est.

ITAQVE.] Propter hanc itineris tarditatem in Africam venit, in qua iam alius imperium acceperat. Atque hæc est causa cur Ligarium accuserent Tuberoes, vel potiùs in illum iram suam effundant, cum nulla sit ratio criminandi.

NAM SI CRIMEN EST PROHIBERE ILLVM VOLVISSE.] Si crimini datur Ligario, quòd voluerit vos Africa prohibere, nec potum intrare permiserit. Legit Grutterus ex duobus Palatinis. *Nam si crimen est vllum, voluisse: in duobus tamen aliis extare dicit. Nam si crimen est, illud voluisse.* Quod spectat ad vulgatam lectionem, tam ipse quàm Franciscus Modius Nouantiq. ep. 87. testantur vocem *prohibere* in suis codicibus manu exaratis non comparere. hic igitur esto sensus: si crimen est voluisse, si voluntas pro facto reputatur, si non modò exitus rerum, sed etiam hominum consilia sunt vindicanda, non minùs magnum est crimen vos Africam contra Cæsarem obtinere, quàm aliquem se maluisse eandem prouinciam obtinere, nec vobis ad eam venientibus voluisse concedere.

SE MALVISSE.] Legebatur priùs, *se imperatorem esse maluisse*: sed duas voces vt superfluas inducendas putauit, tum quòd glossema redoleant, tum quòd teste Gruttero, neque in quinque Palatinis, neque in S. Victoris aut Lambini M. S. neque in duobus Colonien[s]ibus compareant.

ATQVE IS TAMEN ALIQUIS.] Qui maluit prouinciam Africam obtinere, quàm cedere

L. Tuberoni, non fuit Ligarius. Varus dicebat se esse Præto[re]m illius prouincie. & etiamsi legitimum non esset illud imperium, tamen habebat fasces & lictores, quæ sunt legitime potestatis insignia.

NOTÆ.

AUCTORITATI AMPLISSIMI.] Bene auctoritatem amplitudini coniungit. Nam, vt definitur 2. de inuent. *Amplitudo est potentia aut maiestatis, aut aliquarum copiarum magna abundantia.* 2. de Oratore. *Maiestas est amplitudo ac dignitas ciuitatis.* 1. Philipp. 33. *Num huiusce cum pro salute Reip. tanta gestisses, fortune te, num amplitudinis, num claritatis, num glorie pœnitebat? & alibi frequenter.*

i.

Amplitudo.

SI CRIMEN EST VLLVM VOLVISSE.] Vide Milonianam 19. *Nisi forte quia perfecta res non est, non fuit punienda: perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus vindicentur.*

ii.

NON MINVS MAGNUM.] Vel subintellegendum *crimen*: vel, si hic loquendi modus minus magnum non aridet, cum satis fuerit dixisse *minus*, illud *magnum* interpretemur, quo sensu Cratinus vsurpat apud Clementem stromate 6.

iii.

Magnum;

Tò δ' ἀπὸ κραιώους ἢ ἀπὸ ἀζήτου κραιώου μίγα.
At negatis super inuenibus gloriari, magnum est.
Volens exprimitur illud Homericum.

Ὁὐχ ὅσα κραιώουσι ἢ ἀπὸ ἐχθρῶν ἐν γένεσσιν.
Insultare nefas crudelis morte peremptis.

Odyll. τ'. versu 91.

Παύτως θαρσαλίη κούρῃ ἀδ' ἄνδρῶν, οὐ πη λήθεις
Ἐκδοσε μίγα τ' ἔρον, ὃ σ' ἀποδῆναι ἀσμελέεις.
Diva canis, non me latuisse interrita, patrans,
Magnum opus: hoc capite ipsa lues.

AFRICAM ARCEM.] Quid sit arx & vnde nomen acceperit, diximus in Sextianam §. 85. Vocat Africam prouinciarum arcem, quòd esset aptissima bello Romanis inferendo: vnde videlicet tria illa bella Punica eruperant, & vbi oim floruerat illa Carthago,

iv.

-studius asperrima belli.
De qua 2. Agraria 86. *Tres solum vrbes in terris omnibus Carthaginem, Corinthum, Capuam sustinerunt posse imperij grauitatem ac nomen sustinere. Deleta Carthago est, quòd cum hominum copiis,*

tum ipsa natura ac loco, succinctis portibus, armata muris, excurrere ex Africa, imminere Italiae, & fructuosissimis insulis populi Rom. videbatur. E quibus vides cur Africam provinciarum aciem appellet.

v.

V A R V S.] Hanc Tuberonis eiectionem ipse Cæsar i. de bello civili Varo adscribit, non Ligario. Africam sorte Tubero obtinere debebat, &c. Tubero cum in Africam venisset, invenit in provincia cum imperio Altiuum Varum, qui ad Auximum, &c. amicis cohortibus, proximo ex fuga in Africam peremerat, atque eum sua sponte vacuam occupaverat, delectisque habitis duas legiones effecerat, hominum & locorum noticia, & ajs eius provincie nullius aditus ad ea conanda, quod paucis ante annis ex prætura eam provinciam obrinuerat. Hic venientem Viticam cum nauibus Tuberonem portu, atque oppido prohibet. Neque affectum valetudine solum exponere in terram patitur, sed subtilis anchoras excedere eo loco cogit.

v i.

Prætores in Vrbe duos tantum fasces habuerant.

F A S C E S.] Notum est Dictatorem quatuor & viginti fasces habuisse, Consullem duodecim, Prætozem in provinciis sex, vnde ἑξαπλοῦς ἄρσας vocat Appianus, quod sex secures habent fascesibus alligatas. Sed non petinde notum Prætoribus in Vrbe duos tantum fasces fuisse prælatos. Quod tamen innuit Plautus Epidico actu i. sc. i.

Th. Atenim unum à prætura tua, Epidice, abest. Ep. Quidnam? Th. seis.

Litores duo, duo viminei fasces virgarum.

Vbi, quamvis in comœdia palliata, tamen ad Romanum morem alludit. Censorinus libro de die Natali exeunte. M. Pleiorum Tribunus plebis

scitum tulit, in quo scriptum est, PRÆTOR VRBANVS QVI NVNC EST, QUIQVE POSTHAC EVAT DVO LICTORES APVD SE HABETO. ISQVE SVPREMV M AD SOLIS OCCASVM IVS INTER CIVES DICITO. Hinc etiam intellegas illud 2. Agraria §. 92. de Duumviris Capuanis. Hi se Prætores appellari volebant, &c. Deinde antebant lictores, non cum bacillis, sed ut hic Prætoribus antebant, cum fascibus duobus. Erant hostia maiores in foro constituta, quæ ab his Prætoribus, sicut à nobis Consulibus de consilij sententia probate ad præconem & ad tribunem immolabantur. Lo- Sec in provin-
cus Appiani, cuius initio fecimus mentionem ciis.
habetur in Syriacis: Καὶ κρατῶν ἐπὶ τῆς κρατίᾳ πει-
εῖται πρὸς τοὺς ἀποστολῆς ἐξ ἀποστολῆς, ὅτι τῶν κρα-
των δύο δὲ ἐξ ἀποστολῆς, ἡ δὲ ἀποστολῆς ἐστὶν ἐπὶ τῆς
καὶ βασιλῆς) κρατῶν, το ἴσως τὸς ἀποστολῆς ἐπὶ ἐπὶ
τοῖς τῶν κρατῶν, ἡ τὰ κείσθαι πρὸς τῶν. Prætores
senis securibus ornatos mittebant cum exercitu, qui
Consulibus duodecim secures, totidemque fasces ha-
bentibus, ut olim Reges habuerunt, dimidiatum
Consulium dignitatem habent, & dimidiata potesta-
tis insignia. De Dictatoribus Dionysius libro 10.
agens de Q. Cincinnato ex agris & stua dictatu-
ram evocato. Ἰππῆς τὴν αὐτῶν ἐδαφῆς κεισομυθῆς
ὑπερεπὶ ἀποστολῆς, ἡ πλοῦς ἀμα τῶν βῆδῆς εἰκοσι-
πέντεσ ἀποστολῆς, ἡδὲ τὸς τὸ ἀδύρῆς, ἡ τὰ ἀλλο-
πρὸς τῶν, ἀς ἀποστολῆς ἡ τῶν βασιλῶν ἐκεκομῆς ἀρ-
χῆ, ἀποστολῆς. Oblati sunt ei equi decoris ornati
phaleris, assistere iussit quatuor & viginti lictores
fasces securisque totidem gestantibus: oblata item
vestis purpurea, & reliqua, quibus olim regia pote-
stas ornabatur, dignitatis insignia. Dictator
quatuor &
viginti.

ARGVMENTVM.

Demonstrat querelam Tuberonum nullius apud Cæsarem esse momenti, quod querebantur se in Africam receptos non fuisse, cum tamen eam si recepti fuissent, non fuerint Cæsari tradituri, sed conservaturi Cn. Pompeio.

XIII.

SED quoquo modo sese illud habet, hæc querela vestra, Tubero, quid valet? recepti in provinciam non sumus. quid si essetis? Cæsarisne eam tradituri fuissetis? an contra eum retenturi? Vide quid licentiæ, Cæsar, nobis tua liberalitas det, vel potius audaciæ. si responderit Tubero, Africam, quò Senatus eum forsque miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse: non dubitabo apud ipsum te, cuius id eum facere interfuit, grauiissimis verbis eius consilium reprehendere. non enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiam probata: sed iam hoc totum omitto, non tam vt ne offendam tuas patientissimas aures, quàm ne Tubero, quod nunquam cogitavit, facturus fuisse videatur.

EXPLANATIO.

SED QVOQVO.] Quintilianus lib. 5. cap. 13. Artificia est inuenire in actione aduersarij, que inter semetipsa pugnent, aut pugnare videantur, que aliquando ex rebus ipsis manifesta sunt, ut in causis Cæliana, Clodia aurum se Cælio commodaſse dicit, quod signum magna familiaritatis est: venenum sibi paratum, quod summi ody argumentum est. Tubero Ligarium accusat, quod is in Africa fuerit, & queritur quòd ab eo ipse in Africam non sit admissus.

QVID SI ESSETIS.] A consequentibus

ostendit nullam esse causam, cur se Africa exclusos fuisse apud Cæsarem queratur, quia si in Africam recepti fuissent, non defecissent à Pompeio, sed potius inde Cæsarem oppugnassent. VIDE QVID LICENTIÆ.] Figura quæ à Latinis licentia, à Græcis παρρησία vocatur: vt iam §. 4. superius ostendimus. QVIVS ID FACERE INTERFUIT.] Ad cuius emolumentum spectabat, vt eam provinciam haberet in potestate, & inde Pompeianus excluderet, qui victo acie Pharsalica Pompeio bellum in Africa renouauerunt, ducibus Catone & Metello Scipione.

EIVS CONSILIVM.] Tradende Cæsari provinciam, quam à Senatu contra Cæsarem acceperat.

NON ENIM.] Causam reddit cur etiam audiente Cæsare reprehensus sit consilium Tuberonis : quia videlicet Cæsar, etsi libenter Africam in potestate habuisset, non tamen probasset proditorem & perfidiam eius qui provinciam à Pompeianis acceptam ipsi tradidisset.

SED IAM.] Omitto reprehensionem perfidiae Tuberonis, quia reuera perfidus non fuit Pompeio, & si generatim perfidiam accusarem, putaret aliquis eum Africam Cæsari traditum fuisse, quod ille nunquam facere cogitavit.

NOTÆ.

QUERELA.] Hoc inter querelam & quærimonium interelle dicunt, quod querimonia cuiusquam habet, querela non habet. Quod si verum esset, querela non hic loco commodissime conueniret: sed, ut alibi monuimus, aliter visum magnis auctoribus. Notat Plasserius ad illum versum Propertij eleg. 17. lib. 1.

Tu tamen in melius sanas conuertere querelas. Querela pro minis & malis verbis vsurpati, quod etiam hic potest locum habere. Idem Propertius lib. 1. eleg. 6.

- illa minatur

Quæ solet irato tristis amica viro.

His ego non horam possum durare querelis.

Catullus Nuptiis:

Hæc huc aduentate, meas audite querelas.

SENATUS EVM SORSQVE MISERAT.] Quia videlicet ex S. C. sortitus fuerat provinciam. Verba S. C. etiamnum extant 8. epistola M. Cælij ad Ciceronem. Itemque Senatus placeve in Ciliciam provinciam, & in octo reliquis provinciis, quas Pratorij pro prætore obtinerent, eos qui Pratores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro Pratore mitti oporteret: eos sortitò in provincias mitti placere, &c. Cui S. C. etsi Tribumplebis intercesserunt, tamen perscripta est auctoritas. vide locum. Moris autem fuit ut Prætores tunc vrbani iurisdictiones vel sortuerent, vel inter se compararent, id est, inter se pacifcerentur, & transigerent quam quisque obtineret. Actione 1. in Verrem: Cum Pratores designati sortirentur, & M. Metello obrigisset, ut is de pecuniis repetundis quaereret, nuntiatur mihi, tantam isti gratulationem esse factam, ut is domum quoque pueros mitteret, qui uxori sue nuntiarent. Epist. 10. lib. 1. ad Attic. Provincias Pratores nondum sortiti sunt. Epistola 9. ad Lentulum: Appius in sermonibus antea dicebat: postea dixit etiam in Senatu palam, si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega provinciam: si curiata lex non esset, se pariturum cum collega, &c. legitur pariturum, item pacturum: & quod Linius passim vsurpat, comparaturum. Sed in tanta segete superuacaneum sit ambitiosus exempla corradere.

NEC SI TIBI EA RES GRATA FVISSET, ESSET ETIAM PROBATA.] Aliud est amare, siue gratum habere, aliud probare. Ouid. 1. Trist.

Sepe fidem aduersis etiam laudavit in armis.

Inque suis amat hanc Cæsar, in hoste probat.

Item:

Sed tamen in duris remanentem rebus amicum

Quamlibet iniussu Cæsari in hoste probat.

Hanc certe fidem idem Augustus quantopere probauerit etiam in hostibus, illud indicio est, quod, ut scribit Suetonius in eius vita cap. 17. Bononiensibus quoque publicè, quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit coniuuandi cum tota Italia pro partibus suis. Et cap. 27. Tutum Iunium Philopomenem, quod patrum suum proscriptionem celasse olim dicebatur, æquestri dignitate decorauit. Plutarchus in Romulo: Οὐ μόνον αὐτῷ, ἀλλ' ἕτεραν, Ἀρπύριος ἔην ἀποδοῦναι τῷ φιλεῖν, ἀποδοῦναι δὲ ἰσοῖν. οὐδ' αὖ καὶ σὺν ἑπὶ τοῖς ἑταίροις τῷ Θεαρίδῃ Ρωμαίων ἐν τῷ περὶ ἑσθλοῦ, ἀποδοῦναι τῷ ἰσοῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῷ πατρὶ ἐπὶ ἑταίροις πῶν περὶ τῶν ἀποδοῦναι αὐτῶν, ἀποδοῦναι τοῖς ἑταίροις αὐτοῦ ἑταίροις ἀποδοῦναι. τῶν δὲ ἑταίρων ἔτι καὶ βασιλεῖς ἀγαποῦντες, ἐξ ἑταίρων τῶν ἑταίρων, ὅπως πρὸς αὐτὸν. Non vnus sanè dixit Antigonus, prodentes amare se, odisse cùm prodiderint: neque de Rhymitalce Thrace Cæsar, amare se proditorem, proditorem odisse: sed eo ferè in sceleratos animo sunt illi qui eorum operam requirunt, ut veneno & felle quarundam bestiarum, qui opus habent. Quippe operam eorum, dum ex vsu est, amplectuntur, execrantur scelus ubi voto potiti sunt. Subdit historiam de Tarpeta, quæ arcem Tatio prodiderat, de qua Propertius lib. 4. eleg. 4.

Proditores odio habentur ab omnibus.

At Tattius (neque enim sceleri dedit hostis honorem)

Nube, ait, & regni scande cubile mei.

Dixit, & ingestsu comitum superobruit armis.

Hæc Virgo, officitis deo erat apta tuus.

Flauus Vopiscus in Aureliano, Tyana Heraclammonis prodicione capta: Heraclammonem proditorem patriæ suæ sapiens visor occidit: & cùm milites iuxta illud dictum, quo canem se reliquerunt apud Tyaneos negar, euerisionem vrbis exposcerent, respondit iis, Canem, inquit, negant in hac urbe me relicturnm, canes omnes occidite. Ipse Aurelianus Mallio Chiloni in hac verba descripsit. Occidi passus sum, cuius quasi beneficio Tyanam recepi. Ego verò proditorem amare non potui, & liberem tuli, quod cum milites occiderunt: neque enim mihi fidem seruare potuisset, qui patriæ non perperit. Sic Antiochiâ captâ Mareades patriæ suæ proditor, à Perlis viuis exustus est, ut scribit Ammianus lib. 23. Quippe proditores (verba sunt Taciti 1. annal.) citius iis, quos anteponunt, iniussu sunt. Agis Iunior apud Plutarchum: τῷ ἀποδοῦναι περὶ τῶν ἀποδοῦναι τῶν ἑταίρων ἀποδοῦναι, ἢ ἐπὶ πρὸς τοῖς ἀλλοτρίοις, τῷ ἀποδοῦναι τοῖς ἑταίροις. Iussu ab Ephorus milites dare proditori, respondit se non daturum alienos, et qui suos prodidisset. Ptolemæus apud Arrianum lib. 3. de expeditione Alexandri, Bello Darij proditore capto, præmisit qui Alexandrum rogarent, quomodo proditorem in conspectum suum vellet adduci. Καὶ Ἀλέξανδρος ἑταίρων ἀποδοῦναι, οὐτως ἀποδοῦναι, ἢ ἐπὶ πρὸς τοῖς ἀλλοτρίοις, τῷ ἀποδοῦναι τοῖς ἑταίροις. Iussu ab Ephorus milites dare proditori, respondit se non daturum alienos, et qui suos prodidisset. Ptolemæus apud Arrianum lib. 3. de expeditione Alexandri, Bello Darij proditore capto, præmisit qui Alexandrum rogarent, quomodo proditorem in conspectum suum vellet adduci. Καὶ Ἀλέξανδρος ἑταίρων ἀποδοῦναι, οὐτως ἀποδοῦναι, ἢ ἐπὶ πρὸς τοῖς ἀλλοτρίοις, τῷ ἀποδοῦναι τοῖς ἑταίροις. Iussu ab Ephorus milites dare proditori, respondit se non daturum alienos, et qui suos prodidisset. Ptolemæus apud Arrianum lib. 3. de expeditione Alexandri, Bello Darij proditore capto, præmisit qui Alexandrum rogarent, quomodo proditorem in conspectum suum vellet adduci. Καὶ Ἀλέξανδρος ἑταίρων ἀποδοῦναι, οὐτως ἀποδοῦναι, ἢ ἐπὶ πρὸς τοῖς ἀλλοτρίοις, τῷ ἀποδοῦναι τοῖς ἑταίροις.

Sortitio prætorum & provinciarum.

ab Alexandro impetranda causa factum. Alexander autem emi τοῖς ἀεικλιεῖσι ἐκείνων ἀντι-
 Eum ob hoc responsum insit virgis cedi, & per
 præconem pronuntari, quæ ipse ob violatam fi-
 dem Bello exprobrauit. Β' οὐκ εἶ δὲ οὐδ' αὖτε ἰκιδίαι
 ἀποπύματα εἰς Βέρετα ἕρτα δασυοειδής. Biffus igitur
 ita virgis laceratus ad Bactramittitur morte ple-

Etendus. Sed vide Demosthenem de Corona; &
 dicta in Sextianam 33. Vatin. 18. Pison. 24.

AXIOMA.

Non si cupiam res grata est, eadem est etiam
 probata.

ARGUMENTVM.

A posteriori colligit Tubero, si fuissent in Africam recepti, inde contra Cæsarem bel-
 lum fuisse gesturos, quod exclusi provincia querelam detulerunt non ad Cæsarem, sed ad
 Pompeium.

XIV.

VENIEBATIS igitur in Africam provinciam vnam ex omnibus huic
 victoriæ maximè infestam, in qua erat rex potentissimus, inimicus
 huic causæ, aliena voluntas, conuentus firmi atque magni. Quæro quid
 facturi fuissetis? quanquam quid facturi fueritis non dubitem, cum vi-
 deam, quid feceritis: prohibiti estis in provincia vestra pedem pone-
 re, & prohibiti, ut perhibetis, summa cum iniuria. quomodo id tulistis?
 acceptæ iniuriæ querelam ad quem detulistis? nempe ad eum, cuius au-
 thoritatem secuti in societatem belli veneratis. quod si Cæsaris causa in
 provinciam veniebatis, ad eum profectò exclusi provincia venissetis. Ve-
 nistis ad Pompeium. quæ est ergo apud Cæsarem querela? cum eum ac-
 cuseris, à quo queramini vos prohibitos contra Cæsarem bellum gerere?
 Atque in hoc quidem vel cum mendacio si vultis, gloriari per me licet:
 vos provinciam fuisse Cæsari tradituros etiam, si à Varo & quibusdam
 aliis prohibiti non essetis. ego autem confitebor esse culpam Ligarij qui
 vos tantæ laudis occasione priuauerit.

EXPLANATIO.

VENIEBATIS.] Tu cum L. Tuberone pa-
 tre tuo, veniebatis in Africam, quæ præ
 cæteris omnibus provinciis poterat victoriam
 Cæsaris impedire: ubi erat Iuba Rex Numidiæ,
 inimicus partibus Cæsaris, & fauens Cn. Pom-
 peio.

ALIENA VOLUNTAS.] Libenter vnam vo-
 calum interfererem: aliena sociorum voluntas.
 Neque enim videntur hæ voces ad Iubam, sed ad
 socios & stipendiarios esse referendæ.

CONVENTUS FIRMI.] Vrbes ad ius di-
 cendum constitutæ, ad quas ciues Romani ne-
 gotia gerentes in Africa, solebant conuenire.

PROHIBITI.] Varia est huius loci lectio.
 alij: Prohibiti estis in provincia vestra pedem po-
 nere, & prohibiti summa cum iniuria. alij: Pone-
 re, ut perhibetis summa. Alij, quod Gruttero mag-
 nis aridet: ponere, & prohibiti, ut perhibetis, sum-
 ma cum iniuria. Quod autem spectat ad illa ver-
 ba, pedem ponere, ea videntur ex oratione Q. Tu-
 beronis ad eius inuidiam repetita: quod his voci-
 bus significetur aliquid dominium ex formula
 possessionis inuendæ.

QUOMODO ID TULISTIS?] Videtur
 hunc facere syllogismum.

Cæsaris causis non veniebat in Africam, qui ex-
 clusus Africa querelam detulit ad Pompeium.

Sed Tubero exclusus Africa querelam detulit ad
 Pompeium.

Ergo non Cæsaris causa Tubero in Africam ve-
 niebat.

CUM EVM ACCUSERIS.] Q. Ligarium.

VOS PROVINCIAM.] Vulgata est lectio,
 & quam ne Grutterus quidem & Lambinus solli-
 citant. Vos provinciam fuisse Cæsari tradituros,
 etiamsi à Varo, & quibusdam aliis prohibiti essetis.
 Per me licet, gloriemini, vos, si pedem in pro-
 vincia pedem posuissetis, tanto studio in causam
 Cæsaris incubituros fuisse, et Africam Cæsari
 fueritis tradituri, inuito etiam Accio Varo, qui
 provinciam illam occuparat.

NOTÆ.

REX POTENTISSIMVS.] Quam potens
 fuerit Iuba Rex Numidiæ, videri potest ex
 eo quod scribit Plutarchus in Catone Vicensi:
 Res erant Scipionis & Vari malo in loco, ob dissen-
 sionem & distractionem. Ἐποδοίσις δὲ διασπαστικὴ
 τῶν ἰσθμῶν, ἐν ἀσπιδὶ ὅσα ἐκπύματα ποταμῶν, ἃ ὀ-
 κρῶ, διὰ πλοῦτος δὲ δύσχει. Assensantium, aique
 obseruantium Iubam: cuius ob opes & vires intole-
 rabile erat supercilium, & fastus: ut pote qui cum
 progressurus primo esset cum Catone. ἡσυχία δὲ τῶν
 ἰσθμῶν ἔπειτα τῶν Σικελιωτῶν ἃ τῶν Καπρωτῶν, Sellam suam
 mediani possiderit, inter Scipionem & Catonem.
 Quod ut vidit Cato, aegris τῶν ἰσθμῶν ὑπὸ τῶν
 ἐμὶ δὲ πρῶτῶν, αἰσὶν λαμβάνων τὸν Σικελίωτα. Transpo-
 suit ad alterum latus sellam suam, medianique
 Scipionem accepit, quamvis inimicum, qui ediderat
 etiam.

etiam in ipsam scriptam probis & contumeliosis referunt. Quæ non iniuncta fore putari, etiam si quædam ad rem non aded pertinerent. Ad eius etiã potentiam ipectat, quod ait Hirtius in libro de Africano. *Adversarius copie, equitatus infansus, legionis regis quatuor, Scipionis legiones decem: elephantum ex. classeque complures* & illud Suetonij c. 66. *Cum expectatio aduentus Iuba terribilis esset.* vide locum. Hinc etiam refertur potest illud Hirtij. *Cum Scipio sagula purpurea ante Regis adven- tum vis solutus esset, dicitur Iuba cum eo egisse, non oportere illam eodem vii vestitu, acque ipse vteretur. Ita- que factum est, ut Scipio ad album cæstitum sese fertur: & Iuba homini superbisimo, inertissimòque obtemperaret.* Ita videlicet erat potens ut & partibus Iulianis terrori fuerit, & Scipionem Pompeianæ causæ principem dicto audientem habuerit. Lucanus lib. 4.

*-Libyæa gentes extremæque mundi,
Signa suam comitatu Iubam non sustulit ulli
Terra fuit domino: qua sunt longissima regna,
&c. vide.*

II. Iuba Cæsaris inimicus.

INIMICVS HVIC CAVSSÆ.] Cæsar 2. de bello ciuili. *Huius & paternum hospitium cum Pompeio, & simulas cum Turone intercedebant: quod Tribunus plebis legem promulgauerat, qua lege regnum Iuba publicauerat.* Imo & cum ipso Cæsare, Tri- quillus in Iulto 71. *Masintham nobilem iuuenem, cum aduersus Hiempsalem Regem tam enixe defendisset, ut Iube Regis filio in altercatione barbaram inuaserit, stipendiarium quoque pronuntiatum, & abstrahentibus statim eripuit, occultantique apud se diu. Merito igitur Iuba partibus erat inimicus, quas ille inimicitias crudelibus est persecutus. Nã delectis legionibus duabus Curionis, militum reliquias, quæ se Varo dediderant suam esse predicans predam, iussit interfici: Cum Varus suam fidem ab eo ladi quereretur, neque resistere auderet. ut nar- rant Dio, & ipse Cæsar lib. 2. de bello ciuili ex-*

cunte. Lucanus lib. 4.

*Nec solum studiis ciuilibus arma parabat,
Primatæ scã bella dicit Iuba concutu ire.*

*Hunc quoque, quo superos humana; postulat anno,
Legem tribunitiã solio depellere auorum
Curio tentat, Libyamque au'erre tyranno,
Dum regnum te, Roma, facit. Memor ille doloris
Hoc bellum sciprii finitum putat esse retenti.*

HVIC CAVSSÆ.] Causa pro partibus siue factione. vide quæ infra dicentur §. 16.

FIRMI CONVENTVS.] Conuentus, au- ctore Festo, vno modo dicitur, cum à magistratu- bus iudicij causa populus congregatur. Theophilus ait esse τὸν ἄρον πῶς ἐστὶν ἡ δίκην ἐπινοῦν ἄρον, ἐν ᾧ οἱ τι δέονται, ἢ ἐ δίκας ὄντως αὐτίκως ἐ τῆς ἐπαγγελίας. dictum etiam forum. Festus: *Is qui pronuntia præst, forum agere dicitur, cum ciuitates vocat, & de controuersis eorum cognoscit.* Hinc 5. *Æneidos.*

Indiciteque forum & Patribus dat iura vocatis.

Et sanè forum & conuentum idem esse, ex ipso

Tullio liquet. Nam lib 3. ad familiares ep. 8. ita scribit ad Appium Pulchrum. *An mihi de te nihil dictum esse unquam putis? Ne hoc quidem, quod cum me Laodiceam venire voluisses, Taurum ipse transisti? quod isdem diebus meus conuentus erat Apameæ. Sinnadus, Philomeli, ius Tarji? Quod sic expressit lib. 5. ad Attic. ep. 16. Appius, ut audiuit nos venire, in vltimam prouinciam se coniecit, Tarsum vsque. Ibi forum agit. Et epist. 17. Appius noster, cum me aduentare videret, profectus est Tarsum vsque. Ibi forum agit, cum ego sum in prouincia. Vide Plinium lib. 3. cap. 1. oppida & regiones assignantem singulis Hispaniæ conuentibus. Hinc etiam intelligas quot scribit Cæsar singulis penè libris se ad agendos conuentus in Citeriorem Galliam reduisse.*

PEDEM PONERE.] Vide 2. Philipp. 36. *Quid erat in terris ubi in tuo pedem poneret?*

ARGVMENTVM.

Constantiam Tiberonis in causâ Pompeiana commendat, & exaggerat, ut inde demonstret, eius querelam apud Cæsarem nihil habere momenti.

SEDO vide quæso, Cæsar, constantiam ornatissimi viri L. Tiberonis: quam Segeo, quamuis ipse probarem, ut probò, tamen non commemorarem, nisi à te cognouissem in primis eam virtutem solere laudari. Quæ fuit igitur vnquam in vilo homine tanta constantia? constantiam dico? nescio an melius patientiam possem dicere. Quotus enim istud quisque fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili non esset receptus, essetq; etiam cum crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atque eius viri est, quem de suscepta causa propositaque sententia, nulla contumelia, nulla vis, nullum periculum posset depellere. Ut enim cætera paria Tiberoni cum Varo fuissent, honos, nobilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquam fuerunt: hoc certè præcipuum Tiberonis fuit, quod iusto cum imperio, ex S. C. in prouinciam suam venerat. hinc prohibitus non ad Cæsarem, ne iratus: non domum, ne iners: non in aliquam regionem, ne condemnare causam illam, quam secutus esset, videretur; in Macedoniam in Cn. Pompeij castra venit, in eam ipsam causam, à qua erat reiectus cum iniuria.

EXPLANATIO.

SED VIDE QVÆSO.] Hæc sunt perspicua: Sacerthe tantum Oratoris prudentiam, & quam bellè eum laudet, & demereatur, quem refellit.

PATIENTIAM.] Ut liquidius appareat cur verbum correxit, videndum quæ sit inter patientiam & constantiam, siue perseverantiam distinctio. Auctor ad Herennium libro 2. *Patientia est honestatis aut utilitatis causâ verum arduum ac difficile voluntaria ac diuturna possessio. Perseverantia est in ratione bene considerata stabilis & perpetua mansio.*

QVOTVS.] Quam pauci de multis, ad Pompeium redissent, ut rediit Tubero. Grutterus legit, *ut à quibus in dissensione civili, &c. ciecta voce paribus*, sed cum proximè sequatur, *ad eas ipsas rediret*, putavi retinendam.

CVM CRVDELITATE.] Pompeianorum, qui Ligarium ægotantem in terram exscendere, & aquam haurire prohibuerunt.

VT ENIM CÆTERA.] Comparatione Vari & Tuberonis, inri iam qua Tubero Africa exclusus est, amplificat. Ac vide nobilis Oratoris artificium singulare. Querebantur Tuberones illatam sibi iniuriam, & verbis etiam exaggerabant. Orator ex ipsa iniuriæ inagnitudine querelam eorum ostendit nullus apud Cæsarem esse momenti.

NOTÆ.

I.
Retractatio
verbi.

CONSTANTIA. CONSTANTIAM DICO.] Repetitio cum verbi retractatione ut pulcherrima ita Ciceroni frequentissima, cuius aliquot exempla libasse mihi videor ad Sextianam 53. *Illo, inquam, ipso die, die dico? imò hora at-*

que etiam puncto temporis. Pro Rabirio Posthumo 10. Num quis testis Posthumum appellavit? Testis autem? Num accusator? & 2. Philippica sanè pulcherrimè 36. Qui tunc inde rediit, aut qualis? prius in ultimam Galliam ex Ægypto quam domum? Quæ autem erat domus? suam enim quisque domum tum obtinebat, neque erat usquam tua. Domum dico? Quid erat in terris, &c.

CVM CRVDELITATE.] Iam antè ex Pomponio D. de origine iuris. *Infirmum Tuberonem applicare non permisit, nec aquam haurire. ex Cæsare, Tuberonem portu atque oppido prohibet, neque affectum valetudine filium exponere patitur.*

NOBILITAS.] Nobilissima fuit gens Æliorum, quippe quæ ab ipsis Ælæstygionum Regibus originem suam repetebat, ut alibi ex Horatio lib. 3. caum. ode 17. memini me probare.

Ælii vetusto nobilitate ab Lamo, &c.

QVÆ, ut iam supra vidimus, cum Paulis & Scipionibus affinitatem contraxerat, per Q. Ælium Tuberonem illum Stoicum, qui P. Æmilij filiam, sororem minoris Africani duxit uxorem. Gens autem Accia videtur diu fuisse obscurior, donec per Augustum Cæsarem, qui ex Accia M. Accij Balbi filia natus erat, ad claritatem emerit.

IUSTO CVM IMPERIO.] Hic mireris quid Plutarchum induxerit, ut scriberet Varum à Pompeio in Africam missum fuisse. *Ὁὐκ ἐν Ἄμω, inquit, lege ἄκλιον, ὅς τῷ τῶν Πομπηίου Ἰσχυρῶν ἀπὸ δὲ δεισιδῶν ὀργισθῆναι. Accium Varum, qui Africa præfectus fuerat à Pompeio. Sed ne sine necessitate scriptorem grauiissimum deseraimus, dici potest Varum quidem alienam prouinciam occupasse, sed postea delectis legionibus Curionis, iussu Senatus & Pompeij, iusto cum imperio præfuisse.*

ARGVMENTVM.

Et etiam argumento Constantiam Tuberonis ostendit, quòd cum Pompeius eius querela non moueretur, ille tamen nihilo fecius in causa permansit: deinde urget acri dilemmate, demonstratque ei neque de priuatis, neque de publicis iniuriis fuisse conquerendum.

XVI.

QUID? cum ista res nihil commouisset eius animum, ad quem ueneratis: languidiore, credo, studio in causa fuistis? tantummodò in præfidiis eratis? animi verò à causa abhorrebant? an, ut fit in ciuilibus bellis (nec in vobis magis, quam in reliquis) omnes vincendi studio tenebamur? Pacis equidem semper auctor fui, sed tum serò: erat enim amentis, cum aciem videres, pacem cogitare. Omnes, inquam, vincere volebamus: tu certè præcipuè, qui in eum locum venisses, ubi tibi esset pereundum, nisi vicisses, quanquam, ut nunc se res habet, non dubito quin hinc salutem anteponas illi victoriæ. Hæc ego non dicerem, Tubero, si aut vos constantiæ vestræ, aut Cæsarem beneficij sui pœniteret. Nunc quæro vtrum vestras iniurias, an Reipub. persequamini? si Reipub. quid de vestra in ea causa perseverantia respondebitis? si vestras, videte ne erretis, qui Cæsarem vestris inimicis iratum fore putetis, cum ignouent suis.

11.

111.
Nobilitas Æliorum.

EXPLANATIO.

QUID? CVM.] Quid? cum vos vestram ad Pompeium querelam detulissetis, vobis per summam iniuriam depulso ex Africa diceretis fuisse, nec ille vestris que elis moueretur, ea res nullo modo vos deterruit à causâ Pompeij, nec ardorem animi restinxit, languidorumque reddidit.

CREDO.] Ironia, quasi verò, inquit, languidiore fueritis animo, in præsidia vos contuleritis nolentes cum Cæsarianis acie configere, animi vestri abhorruerint à causâ Pompeij.

AN VTI FIT.] Aduerte quibus, ut sic loquar effuciis fucum faciat, & Tiberonem offendat sine offensione: dum sibi quodammodo pugnatia loquitur. Primum, omnium hominum consuetudine receptum ait expetere victoriam belli ciuiliis, nec id desiderium Tiberoni magis, quam quibusuis aliis conuenire. Secundò, id se quoque voluisse testatur, ut id minore cum infensione tribuat Tiberoni. Tertio, Tiberonem præ cæteris expetiisse victoriam, quia in eum locum venerat, tam ardentem Pompeij partes, adiuuerat, ut sibi pereundum putaret Cæsaris, quem tam grauer offenderat, iussu, nisi Pompeiani victoriam reculissent.

QUANTUM.] Prudenter vitat Cæsaris offensionem, & lenit quod Tiberoni obiecerat. *Quantum ut nunc se vos habet, victore Cæsare qui tibi vitam concessit, non dubio quin hanc salutem à Cæsare victore acceptam, anteponas illi victorie, aut Cæsarem beneficij sui, quo vobis ignouit, quam de Cæsare reforme expetebas.*

HÆC EGO.] Non id obiecerem vobis, si aut vos constantia vestra, qua adhæsistis Pompeio, aut Cæsarem beneficij sui, quo vobis ignouit, pariteret.

NUNC QUÆRO.] Dilemma, quod perspicuum est.

NOTÆ.

I. LANGVIDIORE, CREDO.] Verbum ironiæ passim inseruiens. Vide Sextianam 84. Nota 3. & §. 134. n. 9. de Prouinciis Consulatiarius §. 29. Nota 3. pro Deiotaro 16.

ARGUMENTVM.

Concludit confirmationem, ad idque redit, quod initio dixerat omissa facti controuersia omnem orationem ad misericordiam Cæsaris esse conferendam.

ITA QVE num tibi videor, Cæsar, in causâ Ligarij occupatus esse? num de eius factò dicere? quicquid dixi, ad vnam summam referri volo, vel humanitatis, vel clementiæ, vel misericordiæ tuæ. Causâs, Cæsar, egi multas, & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certè nunquam hoc modo, *Ignoscite, Iudices, errauit, lapsus est, non putauit: si vnquam posthac. ad parentem sic agi solet: ad iudices, Non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictum crimen.* Dic te, Cæsar, de factò Ligarij iudicem esse: quibus in præsidiiis fuerit, quære. taceo. ne hæc quidem colloquio, quæ fortasse valerent etiam apud iudicem, legatus bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo non acerbus fuit, tamen si totus esset studio tuus. ad iudicem sic agi solet. Sed ego ad parentem lo-

IN CAUSSA.] In partibus belli ciuiliis, ut iam notauimus pro Marcello 32. Solent enim in diffensione ciuili suis quisque partibus iustitiam causâs prætere. nam ut ait Propertius:

*Frangit & atollit vires in milite cassi,
Qua nisi iussa subest, excutit arma pudor.*

Ouidius Metam.

Et causâque valet, causâsque iuentibus armis.
Lucanus lib. 1.

Viltrix causâ Diis placuit, sed victa Catoni.

PACIS EQVIDEM SEMPER AVCTOR.] Vide Notas in orat. pro Marcello §. 14. *De pace semper agendam, audiendumque putauit.*

CVM ACIEM VIDERES.] Talis fuit præpostera Musonij sapientia, de qua Tacitus 3. hist. exeunte. *Miseruit se legatis Musonius Rufus, equestris ordinis, studium Philosophiæ, & placita Stoicorum amulatus, cepit atque permixtus manipulis bona pacis, & belli discrimina differens armatos monere. Id plerisque ludibrio, pluribus sædo, nec deerant qui propellerent, proculcaruntque, nisi admonitu modestissimi cuiusque, & alii ministrantibus omisisset intempertiam sapientiam. tunc enim non solum silent leges inter arma, sed etiam spernitur orator bonus. Acies autem testibus Vegetio, Iñdoro, Festo, est exercitus ad pugnam instructus. 1. Georg.*

*Ergo inter sese paribus concurrere signis,
Romanas acies iterum videre Philippi.*

Tibullus ad Messalam.
Aduersique parant acies concurrere signis.

Propertius lib. 4. eleg. 2.

*Vidi ego labentes acies, & tela caduca,
Atque hostes turpi terga dedisse fugæ.*

Et elegia 4.

*Commisiss acies ego possum soluere. nupta
Vos medium palla fœdus inite mea.*

Etiam pro exercitu nauali ad pugnam instructo. Propertius eodem lib. eleg. 6.

*Tandem acies geminos Nereus lunarat in arcum,
Armorum & radius picta tremebat aqua.*

AXIOMATA.

Amentis est cum aciem videas, pacem cogitare.
Non facile irascetur aliorum iniuriis, qui ignouerit suis.

quor, Erravi, temerè feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, ut ignoscas oro. si nemo impetravit, arroganter peto: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti.

EXPLANATIO.

I T A Q U E.] Suam in defendendo Ligario diligentiam extenuat ad maiorem commendationem clementiæ Cæsaris, quæ accuratam criminis depulsionem non desiderat.

N U M D E E I V S F A C T O.] Quintilianus libro 5. cap. 13. *Deprecatio quidem, quæ est sine ulla specie defensionis rara admodum, & apud eos solos iudices qui nulla certa pronuntiandi forma tenentur, &c.* Et libro 7. cap. 4. de hoc ipso loco differens. *In Senatu verò & apud populum & apud principem, & ubicunque intris clementia est, habet locum deprecatio. vide.*

V E L H U M. V E L C L E M. V E L M I S.] Hæc videtur inter has voces esse diversitas, quod exerceatur humanitas in quosvis homines promiscuè, clementia in subditos, misericordia in afflictos, vel humanitas in subveniendi miseris ex infirmitatis humanæ recordatione, clementia in non irascendo, misericordia in compatiendo.

D U M T E.] Dum in vrbe commoratus es, & in foro iudicijque versatus es, ut hac ratione tibi patefaceres aditum ad honores & magistratus.

Q U I B V S I N P R Æ S I D I I S.] Quas vrbes, quæ castra contra te defenderit.

N E H Æ C Q U I D E M.] Præterito oratoria, qua simulans se nolle colligere, quæ ad demonstrandam Ligarij innocentiam faciebant, ea colligit & dicta iam superius per ἀνακρίματα coarceuat.

E R R A V I.] Commodè ad ciendos affectus, ipsum Ligarium pro se deprecantem inducit, nam ut scribit Fabius libro 6. cap. 1. *His præcipuè locis viles sunt προσφορὰ, id est scite alienarum personarum orationes, quales litigatorum decent vel patronum, &c.* Ex personis quoque trahitur affectus. *Non enim audire iudex videtur aliena mala desentes, sed sensum ac vocem auribus accipere miserorum, quorum etiam misericordiam lacrymas monet: quantumque essent mi-*

serabilia si ea dicerent ipsi, tantò sunt quodam sua portione ad efficiendum potentiora, cum velut ipsorum ore dicuntur.

N O T Æ.

E T Q U I D E M T E C U M.] Cæsar etiam inter Oratores in foro versatus est. Fabius libro 10. *C. verò Cæsar si tantum foro vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur. Tanta in eo vis est, id acumen, ea coniectio, ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat.* Sed Atticum Ciceronianum libro de claris Oratoribus loquentem audiamus. *Splendidam quandam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu: forma etiam magnifica & generosa quodammodo.* Vide Tranquillum in Iulio cap. 55, 56. Plutarchus in Cæsare: *Λίγην ἢ ἡ φυσικὴ πρὸς λόγους πλεονεξία ὁ Κæσαρ ἀφίση, ἢ διαπαντὶ φιλοτιμώματα πῶς εἴησι, ὡς τὰ δευτέρῃ μὲν ἀδελφῆος ἔχει.* *Aliant Cæsarem optimè ad oratoriam facultatem à natura fuisse comparatum, quàm impensissimè excoluit, adeò ut sine controuersia secundum in oratoribus locum obtineret.* Item: *ὁ ὃ Ρώμῃ πολλὰ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ περὶ τῆς σωτηρίας ἡτῶ χάρις ἔδεικται.* *In Vrbe verò multa eius in defensionibus gratia resplenduit. pro Deiotaro 7. Tuum est, Cæsar, qui pro multis sæpe dixisti.*

S I V N Q U A M.] Ex Plauto, Casina, actu 5. scen. 4.

Si unquam posthac aut amasso Casinam, aut

occepso modo,

Nedum ut eam amasso, si ego unquam adeò

posthac tale admisero,

Nulla causâ est, quin pendentem uxor virginis

verberet.

Terentius Eunuchò actu 5. sc. 2.

unam hanc noxiam

Mitte, si aliam unquam admisero, occidito.

Et in Phormione actu 1. sc. 2.

Nunc omitte quasò hunc: caterùm

Post hac si quisquam, nihil precor-

Cæsaris eloquentia.

Peroratio tota ad implorandum Cæsaris clementiam comparata.
 a persona

Ciceronis ipsius, qui cùm in eadem causa fuisset, tamen audebat pro Ligario deprecari. 18.

amicorum Cæsaris, qui } & pro Ligario supplicant.
 } & iustas habent supplicandi causas. 18.

Sabinorum fortissimorum virorum,
 quibus grata erit salus Ligarij. 19.

Brochorum } auunculi. 19.
 } consobrini. 19.
 } totius gentis.

Ligiorum fratrum } pietate.
 } meritis in Remp.

Populi vniuersi, cui grata erit Ligarij salus.

Cæsaris ipsius } priore facto. salute
 } danda M. Marcello,
 } natura, siue voluntate,
 } fortuna, siue facultate.

PERORATIO.

ARGUMENTVM.

Deprecatores adhibiturus pro Q. Ligario mira insinuatione Cæsaris beneuolentiam aucupatur, & quasi deprecatores adhibere nolit, ostendit tamen Cæsaris amicos causas habere iustissimas pro Ligario deprecandi.

AN sperandi Ligario causa non sit, cùm mihi apud te locus sit e- XVIII.
 Atiam pro altero deprecandi? Quanquam neque in hac oratione spes est posita causæ: nec in eorum studiis qui à te pro Ligario petunt tui necessarij. Vidi enim, & cognoui quid maximè spectares cùm pro alicuius salute multi laborent: causas apud te rogantium gratiores esse, quàm preces: neque spectare quàm tuus esset necessarius is, qui te oraret: sed quàm illius, pro quo laboraret. Itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, vt mihi beatiore illi esse videantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quàm tu ipse, qui illis tam multa concedis. Sed video tamen apud te causas, vt dixi, rogantium valere plus, quàm preces: ab iisque te moueri maximè quorum iustissimum dolorem videas in petendo.

EXPLANATIO.

AN SPERANDI.] Iam antè notauimus ex Fabio lib. 5. cap. 10. argumentum esse à comparatis ex difficiliore deductum : & sanè difficilius fuit Ciceroni, qui Pompeianus fuerat pro altero Pompeiano deprecari, quàm alterum veniam sperare à Cæsaris clementia. Quod mirè facit ad Cæsarem leniendum : neque enim contentaneum erat, vt gloriam lenitate collectam mortum asperitate effunderet, aut Ligario seuerum se præberet, qui se Ciceroni tam faciliem præbuisset.

QUANQVAM.] Mirum Oratoris artificium, in sua deprecatione, aliorumue Cæsaris amicorum spem causæ postam negat, vt Cæsar incautus his quodammodo deprecationum tendiculis capiatur, & sequè, vt sic loquatur, in plagas induat, priusquam ea præuiderit.

GRATIORES ESSE QVAM PRECES.] Victorius libro 24. cap. 8. *Vultus*, inquit, in illis antiquioribus pro *preces* legitur. quod mirificè probò. Significat enim Cicero, cum aliquid aliquibus Cæsar rogatu aliorum concederet, magis solum ipsum spectare quàm iustam causam haberent pro illo laborandi, quàm qui potissimum illi forent, qui rogarent. Quod probi atque humani viri certum indicium est : qui enim necessariis suisque omnia concedunt, quamuis ambitione quadam ducti rogent : alienis autem pro suorum salute laborantibus, res etiam iustas negant, laudari non possunt. Cæsar igitur contra se gerebat : neque vultus ipsorum respiciebat, indeque iudicabat concedendumne, an non concedendum foret : sed æquitatem postulati, officiaque rogantium animaduertebat, non multum considerata persona eorum qui peterent, &c.

ITAQVE TRIBVIS.] Commodè Cæsaris in amicos suos indulgentiam commendat, vt insinuet se Cæsari, eique persuadeat hanc liberalitatis laudem seruare, & magisac magis esse liberalem.

NOTÆ.

1. CAVSSAS ENIM ROG.] Id ipsum in epistolis sæpe testatur, vt ad famil. libro 6.

ARGVMENTVM.

Sabinorum T. Brochi, Ligariorum fratrum nomine Casaris clementiam implorat.

XIX. IN Quinto Ligario conseruando multis tu quidem gratum facies necessariis tuis : sed hoc quæso considera, quod soles. possum fortissimos viros Sabinos, tibi probatissimos, totumque agrum Sabinum florem Italiæ, robur Reipub. proponere. nosti optimè homines. animaduerte horum omnium mœstitiam, & dolorem. huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas, squaloremque ipsius & filij vides. quid de fratribus dicam? noli, Cæsar, putare de vnus capite nos agere. aut tres Ligarij retinendi in ciuitate sunt, aut tres ex ciuitate exterminandi : quoduis exilium his est optatius, quàm patria, quàm domus, quàm Dijs penates, vno illo exulante. Si fraternè, si piè, si cum dolore faciunt, moueant te horum lacrymæ, moueat pictas, moueat germanitas, valeat tua vox illa, quæ vicit : te enim dicere audiebamus, Nos, omnes aduersarios putare, nisi qui nobiscum essent : te, omnes, qui contra te non essent, tuos.

epist. 6. *Cedis multorum iustis & officio incensis, non inanibus aut ambitiosis voluntatibus. in qua vehementer eum consensiens Hætruria mouebit.* & epistola 12. *Valent tamen apud Cæsarem, non tam ambitiose rogationes, quàm necessuri.e, quæ quia Cimber habebat, plus valuit, quàm pro vno alio valere potuisset.*

BEATIORES.] Imò *Beatius est magis dare quàm accipere.* vt Christus Dominus crebris solēbat vsurpare sermonibus, vnde, vt ait Aristoteles 4. Ethicorum cap. 3. *Magnanimus est δὲς ἐὺσπεῖν, εὐεργατῶν ἢ ἀειμαρτυροῦ, τὸ μὲν γὰρ εὐεργατῶν, τὸ δὲ εὐσπεῖν ἀειμαρτυροῦ.* Talis est vt beneficia tribuat, accipiens autem erubescat. Alterum enim est superioris, inferioris alterum. & beneficiis affectus plus reddat quàm accepērit. Seneca lib. 1. de beneficiis cap. 1. *Malim non recipere beneficia, quàm non dare.* Plutarchus opusculo An oporteat philosophum cum viris principibus versari. *Καὶ τὸς ἑπίκουρος τὴν ἀγαθὴν ἐν τῷ βανδύτῳ τῆς ἀσυχίας, ὁμοίαν ἐστὶν ἀλλήλων κινήσει καὶ κινήσει, πρὸς ἄλλους, τῷ ἐν πάθει, τὸ ἐν πείθει, οὐ μόνον ἐκ τῆς τοῦ ἀλλοῦ καὶ ἴδιου ἐπιπέσει. χαρῆς γὰρ οὐδὲν οὕτως γίνεσθαι ὅταν, ὡς χάρις.* Atqui Epicurus felicitatem in profundissima quiete, tanquam in portu tranquillo & quieto constituens beneficium dare, non solum honestius, quàm accipere, sed etiam incandius esse dicit. Nil enim ita parit delectationem, vt gratia. Non potui assequi leporem allusionis *χαρῆς χάρις*, fortasse verti posset: *Nihil enim est gratius, quàm gratia.* Pergit *Ἀλλὰ σὸς ἐστὶν ὁ πῦρ χάριτος τὸ δῖονατὲ ἀγαθὸς Ἀγαθὸς καὶ εὐεργατῶν, καὶ ὁ ἀγαθὸς. τὸ γὰρ ἀγαθὸν μόνον καὶ τὸ χάρις ἐν τῷ δῖονατὲ πῦρ χάρις πλείον ὅτι καὶ εὐεργατῶν. διὸ τῷ πάθει οὐ ἀειμαρτυροῦ πῦρ καὶ, ἀλλὰ ἀγαθὸν ἐστὶν πῦρ. Sed sapiens erat qui *Gratis* nomina imposuit, *Aglaïa, Euphrosynen & Thalia.* Exultatio enim & lætitia maior est, & purior in eo qui beneficia largitur. & eam ob rem plerique acceptis beneficiis erubescunt, datis exultant. Et Seneca libro 1. de beneficiis cap. 3. *Charitas pingi ait, Ided videntur quia promerentium vultus insulares sunt, quales solent esse qui dant vel accipiunt beneficia.**

11. Beatius est dare beneficium, quam accipere.

EXPLANATIO.

CONSIDERA, QVOD SOLES.] Non tam personas rogantium, quam rogandi causas expendito. interim tamen laudat Sabinos, vt aliquid non solum caussæ, sed etiam personis ipsis tribuatur.

HVIUS T. BROCHI.] Qui adest iudicio Ligarij aduocatus in veste squalida & lordida.

QVID DE FRATRIBVS.] Ligarij. Aduerte crebram repetitionem motui ac commodatam, quam, quam, quam, si. si. si, moueat, moueat, moueat.

GERMANITAS.] Fraternalis amor.

VALEAT TVA VOX ILLA QVÆ VICIT.] Locum hinc habet tua illa vox quæ tibi cepit victoriam: nam & ciues & focij hac clementiæ tuæ specie deliniti tuas partes libertatis amplexi sunt: & Dissimulatores, etiam si pœnas à populo Romano ob aliquid delictum expectauerint, qui civile bellum tantum & tam luctuosum excitauerunt, vel placati iam, vel etiam fatiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam victoris & sapientiam contulisse videntur, qui non fortuna inflammaret odium suum, sed bonitate leniret, vt dicitur pro Marcello partim §. 18. partim 32.

NOTÆ.

FORTISSIMOS VIROS SABINOS.] Marco 2. Georgicon de laudibus Italiæ.

Hac gens acre virum Marsos, pubemque Sabellam

Affluentemq; malo Ligurem, Volscoque verusis Extulit.

Quanquam Sabelli non propriè Sabini fuerunt, sed coloni à Sabinis ad Opicos deducti, è Sabinorum filiis, quos ipsi Marti consecrarant. Strabo libro 5. τοὺς ἡνωμένους τῆτι πρὸς τὰς ἀγροὺς ἐπισημασμένους ἀνδραγαθίας δ' ἔσταν αὐτοὺς ἀντιγράψαντες. Eo anno editos filios Marti nuncuparunt, cumque hi virilem aetatem attingissent, eos in coloniam miserunt. Neque verò illi Marti quidem filios suos, se autem ipsos Libero aut Veneri dicarunt, sed præ cæteris Italiæ populis bellicis laudibus floruerunt. Plutarchus in Romulo. Οἱ δὲ Σαβίνοι πολλοὶ δὲ ἦσαν καὶ πολυκακοκλίμας δ' ἔφικον ἀπειρήσιος, οὗς σπουδαίως αὐτοὺς μέγα φοροῦσι, καὶ καὶ ἐκείνων Λακεδαιμονίων ἀποποιεῖσθαι οὖσι. Sabini verò hominum multitudine & bellicis virtutibus florebat, vicis non muratis habitabant, ei par erat eos magnos spiritus habere, nihilque formidare cum essent Lacedæmoniorum coloni. Auctor est tamen Dionys. libro 2. antiq. Rom. non omnes fuisse purè Lacedæmonios: οἱ γὰρ δ' οὐκ ὀλίγους τινὰς παλαιῶν τῶν Σαβίνοις ἡλώθησαν, καὶ διὰ τούτων πολλὰ τῶν ἰσχυρίων εἶναι Λακεδαιμονίαν. καὶ κατὰ τὸ πρὸ φιλοπαθείης τῆς καὶ τὸ λιτοδίατον, καὶ τὸ πρὸς πάντα τὰ ἔργα τῶν βίης ἐκλυεῖν. Quosdam Lacedæmone profectos sedes cum Sabinis conuenxisset: ideoque multa apud eos esse instituta Laconica, præcipue quantum ad belli studia, frugalitatem, vitæque in rebus omnibus duriciem attinet. Et lib. 6. oratione Iunij Bruti in Sacro monte habita. Σαβίνοις δὲ σπουδαίως τῶν κακοκλίμων, οὗς διὰ ταῦτα οὐ ποιεῖ τῶν σπουδαίων σφῆς ἡὺς ἂν ἀγῶν ποικίληται ἡμῶν βουθέσθαι κακίην διακυβερνῆσαι πρὸς ἑσῶν;

Sabinorum origo & fortitudo. Sabini isti gens tanta, cui semper contentum fuit vobiscum de principatu, cuius auxilio factum est ne amplius vobiscum de iuris equalitate contendat? Quid? quòd quartam Italiæ regionem, ubi erant Sabini, gentium vel fortissimarum appellat Plinius lib. 3. cap. 12. Quid? quòd, vt auctor est Strabo lib. 5. Ἐστὶ καὶ παλαιότατος ἦθος οἱ Σαβίνοι καὶ οὐτόθι οὖτος, &c. τῶν δ' ἀρχαίωντα τελευτῶν αὐτοὺς περὶ αἰσχύνης ἀδελφείας καὶ τῆς ἀλλήλων ἀρετῆς, ἀφ' ἧς ἀπὸ πολλοῦ κέρους σφῆς τῶν παρῆντων χεῖρον. φησὶ δ' οὐκ ἀρῆσθαι ἐκείνοις, Παλαιὸς αἰδίδωσι τῶν κλιτύων ποτὶ σφῆσιν, οἷα τῶν ἔθνεος τούτου ἐκτισθῆναι κείνην. Antiquissima gens est Sabinorum, indigenarum nimirum, &c. Vetusitatem eorum licet sumere pro argumento fortitudinis ac virtutis eorum, qua freti ad hoc usque tempus perdurarunt. Fabius historia scriptor, inquit, cum demum Romanos sensisset dimittis, cum eam gentem sibi subiecissent. Quid denique quòd ob illam bellicam virtutem se Marte esse Enyaliō, quem Quincium vocabant, ortos esse finxerunt? Siquidem puella quædam in Enyaliō templum ingressa, ἰδύμενος αὐτὸν τῶν δαίμωνος, οὗς ἀπέσταν ἰδύκει, ἡνωμένους, τῆς τῆς πᾶσιν. Μίθους ὄνομα, θαλάσσιον ἐπικλήσιν. fortasse, vt alibi dictum, Μίθους ὄνομα, εἰδὸς ἐπὶ κλησίν. οὗς ἀνδραγαθίας μαρτύριον τῶν κατ' ἐξ ἑσῶν, ἀλλὰ δαίμωνιον ἔχει, καὶ τὰ πολέμου πᾶσιν γίνεται λαμβάνεισθαι. A loci Genio compressa, vt vulgo visum est, filium edidit nomine Modium (Medium) Fabidium (Fidium) cognomine. is virilem aetatem ingressus & forma supra hominem fuit, & in re militari longè clarissimus euasit. Κατὰ τὰ κλημῶνα Κύριος, οὗς αὐτὸς τῶν ἰσχυρίων, οὗ τῶ δαίμωνος, καὶ οὗ ἡρώδου αὐτοῦ λόγος εἶχε, τῶνομα τῆς πλείης δαίμωνος. οὗ δ' ἔπειτα χεῖροισι ἐπὶ τὸ αἰχμῆς. Κύριος δὲ οἱ Σαβίνοι τὰ αἰχμῆς κλησίν. Cures condidit, imposto urbi nomine, vt quidam putant, à Genio cuius dicebatur filius: aut ab hasta, vt malant alij. haec is enim Sabini Cures appellat. Ita Dionysius 2. Antiqu. Rom. ex Varrone. Hanc porò bellicam virtutem, tum à natura, tum à disciplina & institutione ducebant. vt Luuius lib. 1. Numam ait instructum fuisse, non tam peregrinis artibus, quam disciplina teretica ac tristi veterum Sabinorum, quo genere nullum quondam incorruptum fuit. hinc passim, duri, tristes, teretici, rigidi, seueri, horridi. Nolter in Vatinium 37. Seuerissimum hominum Sabinorum.

Sabinorum origo & fortitudo.

SABINOS.] Plinius lib. 3. cap. 12. Sabini, vt quidam existimauerunt, à religione & Deorum cultu Sabiniotum Seuini appellati. ἀπὸ τοῦ Σεβίνου, inquit Festus Pompeius. καὶ τῶν δὲ Πιέριους, inquit Dionys. Halicarn. loco citato, τὸ ἔθνος τῶν Σαβίνοιον ἔθνη τελευτῶν ἐπὶ τῶν Σαβίνοι τῶν δαίμωνος ἐπιχρησίν. τῶν δὲ τῶν Σαβίνοι κατὰ πᾶσαν Μίθους κλησίν. Διὰ, At Porcius Cato nomen Sabinis inpositum ait: δὲ Sabino Sangi filio: Sangium verò istum fuisse regionis genium, & à nonnullis Diuum Fidium appellari. Silius Italicus lib. 8. Sabini, & latè pars Sangium voce canebant Auctorem genis: pars laudes ore ferebant Sabini, qui de patrio cognomine primus Dixisset populos, magna ditone, Sabinos. FLOREM ITALIÆ.] Florem robori coniungit. vt 3. Philipp. §. 13. Est enim ille flos Italiæ, flos illud firmamentum Imperij Romani, illud ornamentum dignitatis. 1. Oratore 34. Versarique in optimorum ciuium vel flore, vel robore. 8. Accidos: -ò M aonia delesta iuuentibus

II. Sabiniotum nomen. II. flos.

Flos veterum, virtusque virum.-
vbi vide Cerdanum nostrum eius interpretem.
Lucanus 2. Pharsal.

Tunc flos Hesperia, Latij iam sola iuventus
Conciat.

IV. NOSTI OPTIME HOMINES.] Boni ni-
mirum est imperatoris suos milites nosse. Siqui-
dem, vt ait Synesius libro de Regno: Τεχνίτης
ἐστὶν ὁ βραβύς πολέμου, ὁ ἀσπὶς ὁ αὐτοτόμος τῶν ὑπο-
δικαστῶν, ἐκείνους τ' αὐτὸν καλεῖται ἀγνοεῖ τῆς τέ-
χνης τὰ ἔργα, ὁ τὴν βαλλίαν πῶς ἐπισησεται χερσὶν αὐ-
τοῦ ἀσπίδος ὄργανον αὐτὸν γινώσκων. Rex artifex
est bellorum, vt sutor calcorum, & ille qui-
dem ridiculus, cum artis suae instrumenta non no-
uet, & rex qui tandem sciet vti militibus, instru-
mentis, quae ipse non nouit? Quo in genere mirum,
quod refert Plinius libro 7. cap. 24. Cyrus Rex
omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit.
Mirum, inquam, sed verocet vt aliquid affinxerit
veritati: Nam Xenophon, qui libris de Cyri in-
stitutione, notam historice veritatem, quam boni
imperatoris formam suis omnibus partibus abso-
lutam expressit, libro 5. exeunte, scribit eum re-
tulisse non quidem omnium militum, sed πάντες ὁ
αὐτῶν ὄργανον ὀνόματα; Eorum qui sub ipso ordine
ducebant, nomina. Subdit Xenophon rationem
cur hanc militum notitiam imperatori tantopere
putaret Cyrus expedire. καὶ ὅτι τὰ πῦμα δὲ περὶ τῶν
βέλωντο σφύρασι αὐτῶν ἔδωκεν εἶναι ὀνομασίαν ἑκάστου
ἑστέρας. Et cum aliquem honorare volebat, sibi con-
uenire putabat, vt eum nomine appellaret. Ἐδοκίμα-
σεν αὐτῶν οἱ γινώσκοντες ὀνομασίαν ἑστέρας, καὶ τὸ αἰ-
σχρὸν πειρώμενος, ὅσα δὲ μάλιστ' ὀνόμαζεν, καὶ τὸ αἰ-
σχρὸν πειρῆν μάλιστ' ἀποθνήσκοντες ἀπὸ γέλαστος. Putabat
autem eos qui se Imperatoris suo notos esse putant,
& magis expetere se aliquid praclarè gerentes vi-
deri, & promptiore animo se à malis abstinere.

Imperator
debet nosse
suos milites.

Ἡλίθιον δὲ καὶ τὸτο εὐπρεπὲς εἶναι ὅπως βούλοιντο π
σφραγίσαι, οὐτο σφραγίσαι, ἀσπρὶς ἐστέρας ἢ τῶν
σφραγίσαι ἑστέρας, ἢ τῶν σφραγίσαι ἑστέρας. οὐτο
δὲ σφραγίσαι ἑστέρας ἀλλήλους π ὅσα ἀπὸ τῶν ἑστέρας
αὐτῶν, καὶ οὐδέ τις σφραγίσαι π σφραγίσαι. καὶ πᾶσι τῶν ἐσ-
τέρας εἶναι, καὶ οὐδέ τις τῶν αὐτῶν οὐτ' ἀσπρὶς, οὐτ' ἐσ-
τέρας ὀνομασίαν, διὰ τὸ εὐμ πολλοὺς αἰσπρὶς ἔχειν. Διὰ
τῶν δὲ αὐτῶν πᾶσι ὀνομασίαν ὅπως σφραγίσαι.
Stultum verò etiam hoc illi esse videbatur, cum

vellet aliquid fieri sic precipere, vt aiqui in fa-
milia sua precipiunt. Eat aliquis ad aquam,
aliquis ligna findat. Sic enim cum iubetur, alter
alterum intueri videbatur ipsi, & nemo manda-
tum exequi, & in omnes culpam reuici putabat,
& neminem aut pudore suffundis, aut timore per-
celli, quòd singuli cum multis accensentur. Eam ob
rem omnes nominabat, cum aliquid preciperet.
Certè Tharcon II. Aeneidos:

-variis instigat vocibus alas

Nomine quemque vocans, refectique in praelia
pulsu.

Post Furium Bibaculum, vt notat Macrobius:
Nomine quemque ciens ditorum tempus adesse
Admonet.

Et apud Sallustium in Catilina laudatur M. Pe-
treius, legatus Antonij, quòd plerisque ipsos milites,
sallique eorum nonerat. Item: Ipse equo cir-
cuiens, vnumquemque nominans appellat, hortatur,
rogat.

TIT. BROCHI.] Vide suprà §. 6.

SQUALOREMQVE.] De squalore & fordibus
reorum in Pisonem vltima §.

DII PENATES.] Vide Milonianam §. 39.

NOS OMNES ADVERSARIOS.] Cæsar
ipse lib. 1. de bello ciuili: Pompeium discedens ab
Urbe in Senatu dixerat, eodem se habiturum lo-
co qui Rome fuisset, & qui in castris Cesaris
fuissent. Sed verocet vt hæc Cæsar vero affinxerit,
idque tribuerit Pompeio, imò Pompeianis om-
nibus, quod vni Domitio fuerat tribuendum.
Is enim, vt auctor est Tranquillus in Nerone, capite
2. Consultante Cn. Pompeio de medijs ac neu-
tram partem sequentibus, solum censuit hostium
numero habendos. Imò, vt ait Plutarchus in Pompeio,
antequam Pompeius Roma discederet, factum
est S. C. in Catonis sententiam, Multa Pa-
mosque eius peregrinas ciuitates, unde dispartitum
est moscos Romanis. Ne quis ciuis Romanus, nisi in
acie occideretur, neque oppidum subditum populo
Romano diriperetur, quantumuis Pompeiano-
rum crudelitate Cæsar verbis exaggeret. Etli
noster ad Atticum libro II. epist. 6. idem quod
Cæsar affirmat. Omnes enim qui in Italia reman-
serant, hostium numero habebantur.

v.
VI.
VII.
VIII.

ARGUMENTVM.

In eodem adhuc argumento versatur, & Ligario veniam impetrare contendit, tum in
gratiam amicorum pro ipso Cesaris supplicantium, tum quod Ligarius nunquam fuerit à re-
bus Cesaris alienus.

XX.

VIDES NE igitur hunc splendorem omnem, hanc Brochorum do-
mum, hunc L. Martium, C. Cæsetium, L. Cornificium, hosce om-
nes equites Rom. qui adfuit veste mutata, non solum notos tibi, verum
etiam probatos viros, qui tecum fuerunt? Atque his maximè irasceba-
mur, & hos requirebamus, & his nonnulli minabantur. Conferua igitur
tuis suos: vt quemadmodum cætera, quæ dicta sunt à te, sic hoc verissi-
mum reperiat. Quòd si penitus perspicere posses concordiam Ligario-
rum, omnes fratres tecum iudicares fuisse. An potest quisquam dubi-
tare quin si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia fuisset
futurus, in qua fratres fuerunt? Quis est, qui horum consensum conspi-

rantem, & pænè conflatum, in hac propè æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc non sentiat, quiduis priùs futurum fuisse, quàm vt hi fratres diuersas sententias, fortunâsq; sequerentur? Voluntate igitur omnes tecum fuerunt, tempestate abreptus est vnus: qui si consilio id fecisset, esset eorum similis, quos tu tamen saluos esse voluisti.

EXPLANATIO.

VIDE SNE.] Proponit Ligarij necessarios, & eorum gratia conatur Cæsarem ad misericordiam inflectere. *Splendorem* ponit pro splendidis equitibus Romanis.

HANC BROCHORVM DOMVM.] T. Brochum eiusque filium Ligarij consobrinum.

LVC. CORNICIFICVM.] Alias *L. Cornificium*, vide Notas.

HIS MAXIME.] Nos Pompeiani his maxime ita scēbamur, quod Cæsarem sequerentur, & hos desiderabamus quærentes eos abesse, & his nonnulli minabantur, forsattē Domitius, Lentulus, & Fannius lib. II. ad Attic. epist. 6. *Me discēssisse ab armis nunquam pœnituit, tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barbaris coniunctio, vt non nominatim, sed generatim proscriptio esset informata, vt iam omnium iudicio constitutum esset omnium vestrũ bona prædam esse illius victoriam. Vestrum planè dico, nunquam enim de te ipso nisi crudelissime cogitatum est. & infra: De Fannio consuler te? perniciosa loquebatur de mansione tua. L. verò Lentulus Hortensij domum sibi & Cæsaris hortos, & Baias desponderat, &c.*

CONSERVA IGITVR.] Conserua illis qui tecum fuerunt, Ligarius necessarium suum vt reperiat verum, quod dixisti te omnes, qui contra te non essent, tuos putare. Ligarius enim animo & voluntate contra te non fuit, sed coactus est in Africa remanere. Quod probat hoc syllogismo.

Si Ligarius in Italia esse potuisset in isdem partibus futurus erat, in quibus fratres fuerunt.

Sed fratres in tuis partibus fuerunt.

Ergo & ille fuisset in tuis partibus, si in Italia esse potuisset.

Sequela propositionis expolitione ostenditur, & oratoriâ quadam fiducia, qua rem, vt omnibus compertam, supponit probatione non indigere.

TEMPESTATE ABREPTVS.] Ligarius distractus est à fratribus, & quasi quadam belli ciuili tempestate in diuersam partem euectus.

NOTÆ.

I. HVC SPLENDOREM.] Exposui hos Equites Romanos splendidos. Splendore enim fuit equestris ordinis, vt maiestas populi, Senatũs auctoritas. De Prouinc. Consularibus §. II. nota 6. docuimus Equitum alios splendidos, alios illustres, alios insignes dictos fuisse.

LVC. MARTIVM.] Non arbitror hunc esse L. Martium Philippum, Catonis focerum, Augusti vitricum: ille enim & Senator erat & Consularis: hic qui Ligario fuit aduocatus inter equites Romanos videtur à Cicerone numerati. duplex autem fuit gens Martiorum, altera patri-

cia, altera plebeia. De vtraque vide Ioannem Glandorpium onomastico Romano.

L. CÆSETIUM.] Hic est, opinor, Luc. Cæsetius de quo Tranquillus in Iulio cap. 79. qui cum Epidio Marullo paulò post factus est Tribunus plebis, & cum eodem tribunicia potestate priuatus, quod coronam lauream candida fascia præligatam statum Cæsaris impostam detraissent, & hominem qui imposuerat in vincula duci iussissent. vt præter Tranquillum scribunt Dio, Plutarchus, Appianus, omnes. Eum Tranquillus & epitome Cæsetium Flauum, Valerius Maximus, vt videtur, Cæsetium Rufum, Appianus, sed perperam Σίτιος, Dio L. Cæsitium Flaccum, Plutarchus Flauum appellat. Abs re non fuerit ex Valerio Maximo libro 5. cap. 7. hoc referre. *Non iam Cæsetij speciosa Equitis Romani fors patria, sed par indulgentia, quia Cæsare omnium iam externorum & domesticorum hostium victore, cum abdicare filium suum inberetur, quod is Tribunus plebis cum Marullo collega, inuidiam ei tanquam regnum affertanti fecerat: in hunc modum respondere sustinuit. Celeriter tu misit, Cæsar omnes filios meos eripes, quàm ex his ego vnum notã pellam meã. Habebat autem duos patretea optime indolis filios, quibus Cæsar se incrementa benigne dignitatis largiturum pollicebatur. Hic autem filius, quamuis Romani filius factus est Senator (neque enim aliter Tribunus plebis fieri potuisset, vt liquet è Tranquillo vita Augusti cap. 2. In locum Tribunus plebis fortè demortui candidatum se ostendit, quamuis patricius, necdum Senator.) De eius morte Appianus 3. ciuiliũ. parco Græciis. Rufus verò Fulvia uxoris Antonij vicinũ, cum insulam haberet pulcherrimam, prius quidem eam vendere mulieri noluerat, tunc cum vltro donaret, tamen proscriptus est. Caput cum ad Antonium referretur, ad se pertinere negans misit ad uxorem. Illa non in foro, sed ante insulam id propinxi insit. Vide Valerium libro 9. cap. 5. qui hunc Rufum Cæsetium appellat, subditque: *Superba de Senatore, impotens de occiso confessio.**

L. CORNICIFICVM.] Scio Cornificium & in partibus Cæsaris fuisse, & apud eum non mediocrem auctoritatem habuisse. Plutarchus in Cæsare: *ὡς δὲ αὐτὸν διαβολὴ καὶ δολαβέλλα μισοῦ, καὶ ἡ Δουλοῦς εὐλαχρῆσια, καὶ μέγιστος Ἀντωνίου, καὶ Κορνηφίου τῆς Πομπηίας σκενοεργῶν οὐσίας, καὶ μαθητικῶν, ὡς ἔργου ἐκ οὐρα.* Ei crimini dabatur & Dolabelle furor, & Amintij auaritia, & ebricitas Antonius, & Cornificium conuulsans, curiosè perscrutans & exhaerens domum Pompeij, & ebricitas transmutans, quasi non sufficeret. Ita vertere malui cum Budæo & Stephano, τῆς Πομπηίας σκενοεργῶν οὐσίας, quàm cum interprete Scriptor Pompeij. Sæctor enim Pompeij fuit non Cornificius, sed Antonius ex 2. Philipp. Non puto tamen hic legendum *Cornificium*, cum quod eo tempore Cornificius adesse Ligano non potuerit. (Asit-

cam enim tum obtinebat, vt constat ex epist. 21. libri 12. ad familiares) tum quod alij legant L. Corfidium opae veterum Codicum adiuti. & hunc fortasse Κορδίδιον Plutarchus appellat. Imò hoc nomen penitus obliterandum est, vt iam olim Tullius præceperat libro 13. ad Attic. epist. 42. *Brutus mihi T. Ligary verbis nuntiat, quod appelleretur L. Corfidius in oratione Ligariana. Erratum esse meum, sed, vt aiunt, uenit uerbum ἀνορθωτικόν. Sciebam Corfidium pernecessarium Ligariorum, sed eum video ante esse mortuum. Da igitur quæso negotium Pharnaci, Antio. Salsitio, vt id nomen ex omnibus libris tollatur.* Hic autem fortasse fuerit ille Corfidius matertera Vatonis maritus, de quo rem notatu dignissimam refert ipse Varro apud Plinium libro 7. cap. 52. *Rome quoque Corfidium matertera sua maritum funere locato reuixisse. & locorem funeris ab eo elatum.* Addit quod opæ fuerit pretium, vel ultra propositam breuitatem appone e. *E duobus fratribus æqualetris ordinis Corfidio maiori acciisse, vt uideretur exiprasse, apertoque testamento recitatum heredem minorem iurari inluisse. Interim eum, qui uidebatur eximilius, plaudando concussisse misteria & narrasse se fratre se uenisse, commendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea, quo in loco defodisset aurum, nullo confcio, & rogasse ut in funebribus, qua comparasset, essetretur. Hoc eo narrante fratris domestici propter annuntianere ex animatum illum: & aurum, ubi dixerat, reperitum est.*

Vlyfles Odyff. χ'. uersu 107.
 Μίντω ἀκούσας ἀλλῶ, μύστω δ' ἐπύθει φίλοιο,
 ὡς εἰ ἀγαθὰ κίχουτο. δουλκίην δὲ μιστὸν ἔβη.
*Mentor pelle malum: chari focique memento,
 Qua sibi promeritus. sumus ambo aequalibus
 annis.*

Idem Odyff. ζ'. uersu 22.
 Ἡ οἱ δουλκίην μὲν ἔλω, κίχαστο δὲ δουκῶν.
Hic equalis: erat, pariter gratissima menti.
 Et eam ob rem Helena δουλκίην ἔρατινῶν, etatis æqualitatem amabilem appellat Iliados γ'. Siquidem, vt est in paræmia quæ refertur ab Aristotele libro 1. Rhet. cap. 11. *Ἡλικὸν ἢ ἀπὸ τῆς ἡλικίας. Æqualem equalis delectat.* - Theognis.

Πάτρυν δὲ τιμῶσιν ἰμῶν, ἰστί, οἱ τὸ κατ' αὐτὸν
 ὀνειδιστὸν ἴσασιν, οἱ τὸ παλαιὸν πρῶτον.
*Omnesi sese uenerantur, amantique uicissim,
 Vicini, æquales uiribus, atque senes.*
 Plutarchus de adulatore & amico refert hos senatus.

Γέρον γέρον τὴ γὰρ πᾶν ἠδίστω ἔχει,
 Πᾶσι παρ' ἡ, &c.
*Seni senilis lingua incundissima est,
 Puerique puero, &c.*
 Neque solum in ætate, sed etiam quibusuis in rebus αἰσθητῶν τῶν φιλοπότου ἀμύτης, & αἰσθητικῶν εὐλόγησι. Concordia mater est equalitas. vt est in prouerbio. Pulchre locata apud Euripidem Phæmilis.

ἰσότητι πρῶτον, ὁ δὲ οἱ οὐδὲ φίλος,
 Πόλις τε παλαιά, ξὶ ἐμάχου τε ἐμμάχου
 Σωθεῖ τὸ γὰρ ἴσον νομιμὸν ἀδρανοῦς ἔσθ.
*Equalitatem colere, quæ semper solet
 Amicum amico iungere, urbes urbibus,
 Sociisque socios; namque conuincantem est
 Æquale legi.*

Plutarchus in Solone: Αἰγάτην δὲ καὶ τὸν περὶ αὐτῶν
 περὶ τοῦτον ἀσπείρει εἰρήνην οἷς τὸ ἴσον πόλεμον οὐ
 πρῶτον, καὶ ποῖα κτλ ἀπεκαὶ ἀπέκαται, καὶ ποῖα ἀκτιμῶν. τὸν
 μὲν ἀγῆν καὶ ἀγῆτῶν, τὸν δὲ ἀγῆτῶν καὶ ἀγῆτῶν τὸ ἴσον ἔχον
 ἀσπείρειν οἷς. Vox etiam dicitur eius, quam ante
 miserat in ore populi fuisse equalitatem belli auctorem non esse, tam locupletibus, quam inopibus placuisse: quod equalitatem illi dignitate ac uirtute, hi mensura & numero se affecuturos esse sperarent. Finio cum Marone 9. Æneid.
 Tu uerò, mea quem spatii propioribus atas
 Insequitur, uenerande puer, iam peccore toto
 Accitio, & comitem casu complector in omnes,
 quod Nolter ait, fortunatissime sequerentur.

Equalitas mater concordia.

V. VESTE MUTATA.] De vestis mutatione uide Sextianam §. 17. Nota 4. Pilonianam 17. Nota 1.

VI. QVISQVAM DVBITARE POTEST.] Hoc artificij oratorij genus expendimus pro Milone 33. *An uerò, iudices, uos soli ignoratis? uos hostes in hac urbe uersumini? uestra peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur?*

VII. ÆQUALITATE.] Eandem opinor, tribus Ligariis ætatem fuisse significat, quæ ætatis æqualitas uel firmissimum est amicitie uinculum. Homerus certe Odyff. 6. Telemachum ita Pilsistato loquentem inducit. uersu 196.

Ἐννὺ δὲ διαματόν ἰσότητος ἔσθαι,
 Ἐκ πατρὸς ἢ ἐκ μητρός, ἀπὸ καὶ οὐκ ἀλλοτρίων ἰσότης.
 Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ἴσου οὐκ ἔστιν ἰσότης ἀπὸ τοῦ ἴσου.
*Hospitio penitus deuincti ab amore paterno
 Gestimus: mea te spatii propioribus atas
 Insequitur: nos hac etiam uia iungit amore.
 Arctius.*

Æqualitas ætatis amicitias conciliat.

ARGUMENTVM.

Ex abundantia etiam si Q. Ligarius animum à Cesare alienum habuisset, certoque consilio bellum intulisset, ei tamen parcendum esse contendit, recordatione quaesturæ quam olim T. Ligarius totum contulerat ad Caesaris dignitatem.

XXI. SED ierit ad bellum, dissenserit non à te solum, uerum etiam à fratribus, hi te orant tui. Equidem cum tuis omnibus negotiis interessem, memoria teneo, qualis tum T. Ligarius quaestor urbanus fuerit erga te, & dignitatem tuam. sed parum est me hoc meminisse: spero etiam te, (qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui) te aliquid de huius quaestoris officio cogitantem, etiam

de aliis quibusdam quæstoribus reminiscentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc diuinabar) nisi vt tui eum studiosum, & bonum virum iudicares: nunc à te supplex fratris salutem petit. quam huius admonitus officio cum vtrisque his dederis, tres fratres optimos & integerrimos, non solum tibi ipsos, neque his tot ac talibus viris, neque nobis necessariis, sed etiam Reipublicæ condonaueris.

EXPLANATIO.

S E D I E R I T.] Concessio *in ætatis.* Esto, inquit, faciamus Q. Ligarium sic à tua causa abhorruisse, vt certo consilio animique inductione profectus in Africam fuerit ad bellum tibi inferendum: tamen eum condonare debes eorum precibus qui tui semper fuerunt.

E Q V I D E M C V M.] Videtur T. Ligarius eo tempore Quæstor vrbanus fuisse, L. Martio Philippo, & C. Cornelio Lentulo Marcellino Consulibus, quo tempore, vt dicitur de Prouincijs Consularibus 28. in gratiam Cæsaribus relatum est de stipendio exercitus, & Cæsare intererat omnibus Cæsaribus consulis, communicatione videlicet litterarum vtròque citroque missarum, &, vt ibidem dicitur, non decreuit solum, sed etiam vt reliqui decernerent, laborauit: multa dissentientibus respondit, scribendo assuit. Tum videtur Ligarius Quæstor vrbanus, qui præerat aratio, Cæsaribus causam summo studio complexus, cum alij quæstores repugnant, vt innui videtur his verbis, *etiam de alijs quibusdam quæstoribus reminiscentem recordari*, vt videlicet horum comparatione T. Ligarij beneficium magis eluceat.

H I C I G I T V R.] Quoniam maius est beneficium, quod non propter mercedem, sed ex mera beneuolentia tribuitur, ostendit T. Ligarium tum nihil aliud spectasse, nisi vt virtutem & beneuolentiam Cæsarum probaret: neque enim præfagiebatur fore vt bellum ciuile exaretur, vinceretur Pompeius, Cæsar victoriam obtineret, Q. Ligarius ipse frater apud Cæsarem victorem accusaretur Tuberonem, ipse pro fratre deprecaretur, & in mercedem beneficij salutem fratris reciperet.

Q V A M H V I V S.] T. Ligarij pietas & officium non erit quidem causa, cur tu Qu. Ligario parcas, sed tamen te admonebit, & quasi in memoriam reuocabit vt ei vitam condones, quod præter cætera bona priuata, etiam ad tuum & Reip. commodum redundabit: dum tu & amicis fidelissimum accipies, & egregium ciuem recuperabis Resp.

NOTE.

I. Q V A S T O R V R B A N V S.] De Quæstoribus non nihil in Pisonem §. 2. Duo primùm quæstores fuerunt, mox duo additi, deinde duplicatus numerus vt essent octo. Post lege Sullæ viginti creati, vt refert Tacitus II. annalium. Post à Cæsare Dictatore quadraginta, vt auctor est Dio lib. 43. Postquam creati fuerant sortiebantur inter se prouincias, pro Murena, in Vatinium. Duo quibus ea fors obuenerat in Vrbe remanebant, & curam habebant ararij. Ij Quæstores Vrbanj dicebantur. Sortiebantur etiam Quæstores Vrbanj vter vtri Consulium adesset, suumque

vterque Consulem sequebatur, si illi exacto magistratu in prouincias exissent, vt P. Sextius Quæstor Vrbanus adfuit C. Antonio, & eundem in Macedoniam secutus est. vide Sextianã §. 8. 13.

O B L I V I S C I N I H I L S O L E S N I S I I N I V R I A S.] Fabius lib. 6. cap. 4. *Ne tamen iudicium Marci hominis eruditissimi subtraham, Seria partitur in tria genera, honorificum, contumeliosum, medium. & honorifici ponit exemplum Ciceronis, &c. Qui nihil oblitisci soles nisi iniurias. Et contumeliosum, quod Attico scripsit de Pompeio & Cæsare. Habeo quem fugam, quem sequar, non habeo, & medij quod à prodisuati vocat, & est cum ita dixit, neque grauem mortem accidere forti viro, neque immaturam consulari, neque miseram sapienti. Quod ad rem attinet elegans est epigramma Macedonij consularis lib. 1. Antholog. cap. 51.*

111

*Μνήμην τῶν ἀδικημάτων ἔχεις, ἃ σὲ εἰς ἔχθρας
Μνήμην τοῖς ἀδικητοῖς, ἃ εἰς εὐχάριστα εἶσι.*
Memoria & oblitio multum saluete, in operibus quidem bonis memoria, in malis autem oblitio, & verè nam, vt scribit Publius Syrus,

Iniuriarum oblitio.

Iniuriarum remedium est oblitio.
Quam proinde meritò Themistocles expecebat. Nam vt scribitur 2. de Oratore, cum ei quidam promitteret artem se memoriz traditurum, effecturumque vt omnia meminisset, respõdissè dicitur: *Gratius sibi illum esse facturum, si se oblitisci, quæ uellet, quam si meminisse docuisset.* Et sanè difficilis res est iniuriarum oblitio, Cum, vt scribit Seneca cap. 1. lib. 1. de beneficiis, *ita natura comparatum sit, vt alius iniurie quam merita descendant, & illa citò desinant, hæc tenax memoria custodiat.* Vbi ne te morer, vide quæ refert Lipsius ex Herodiano, Plauto, Tacito, Dione, sanè pulcherrima.

A N I M I, I N G E N I I.] Seneca epist. II. *In quo quantum esset animi, quantum ingenij, quantum iam etiam profectus sermo primus ostendit. & alibi passim. Quæ sit autem inter animum & ingenium distinctio fusè differemus 2. Philipp. §. 33.*

111.

N I H I L E G I T A L I V D.] Præclare Seneca libro 1. de beneficiis cap. 1. *Demus beneficia, non fœneremus. dignum est decipi, qui de recipiendo cogitauit, cum daret, &c. Hoc & magni animi & boni proprium est, non fructum beneficiorum sequi, sed ipsa, &c. Nam, vt idem ait lib. 6. cap. 12. Ille qui totus ad se spectat, eo loco mihi est, quo qui pecori suo hybernium & astinum pabulum proficit: eo loco quo qui captiuos suos, vt commodius ueneant, pascit, & opimos boues saginat ac defricat: quo lanista, qui familiarum suam summã curã exerceat atque ornât. multum, vt ait Cleanthes, à beneficio distat negotiatio, &c. vide passim.*

111.

A X I O M A.

Nihil oportet oblitisci præter iniurias.

ARGUMENTVM.

Cæsarem hortatur ad ignoscendum Ligario, ab antecedenti facto, à pop. Rom. voluntate, à laude clementiæ, à natura Cæsaris proclini ad clementiam & lenitatem.

XXII.

Fac igitur quod de homine nobilissimo & clarissimo M. Marcello restituito fecisti nuper in curia, nunc idem in foro de optimis, & huic omni frequentiae probatissimis fratribus. Ut concessisti illum Senatui, sic da hunc populo: cuius voluntatem carissimam semper habuisti. Et, si ille dies tibi gloriosissimus, populo Romano gratissimus fuit: noli obsecro dubitare, C. Cæsar, similem illi gloriæ laudem quam sæpissimè quaerere nihil est enim tam populare, quàm bonitas, nulla de virtutibus tuis plurimis, nec gravior, nec admirabilior misericordiâ est. homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quàm salutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quàm ut possis: nec natura tua melius, quàm ut velis conseruare quamplurimos. Longiorem orationem causa forsitan postulat, tua certè natura breuiore. Quare cum vtilius esse arbitrer teipsum quàm me, aut quemquam loqui tecum, finem iam faciâ: tantum teipsum admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

Fac igitur.] Paucis antè diebus Cæsar M. Marcellum restituerat Reip. & ab exilio reuocarat. commodè igitur huius rei memoriam renouat Orator, vt Cæsar ad lenitatem & misericordiam magis excitetur.

Ille dies.] Quo tu M. Marcellum patriæ restituens summam tibi peperisti laudem clementiæ, atque hinc spe laudis & gloriæ Cæsarem ad misericordiam inflectit. Ac vide quàm paucis quàm multa complectatur. Proponit exemplum lenitatis Cæsaris in Marcellum, vt Cæsar secum ipse certet, caueatque collectam hoc factò Senatus populique Romani charitatem amittere. Ostendit eum iam clementia sua magnam esse gloriam adeptum, vt eius augendæ studio magis inflammetur, & spe gloriæ quæ fructus virtutis est, stimuletur. Addit homines ad Deos nulla re propius accedere, quàm salutem hominibus dando: quia videbat Cæsarem quodam immortalitatis studio teneri, & diuinos quosdam honores, vt Lupercos, vt statuas in omnibus templis, vt Flamines à Senatu decretos libenter admittere. Iam demonstrat, in Cæsaris manu siue potestate positum esse, vt salutem & incolumitatem multis impertiat: atque adeo nihil aliud restare, nisi vt Cæsar naturæ suæ ad lenitatem & misericordiam propensæ obsecundet, & bene de humano genere mereatur.

Longiorem.] Clausula totius orationis per summam clementiæ Cæsaris commendationem, quæ etiam nullo impellente aut hortante se exprimat, & vltro miseris soleat occurrere.

Tantum te admonebo.] Vnum illud te velim cogitare, cum sententiam feres, si Ligario absenti salutem dederis, his omnibus Ligariis, Brochis, aliisque præsentibus, & huius iudicij euentum expectantibus te daturum. Ligariis præsertim qui sponte in exilium discedent, nisi frater ipsorum fuerit ab exilio reuocatus.

Nobilissimo.] De Marcellorum nobilitate dictum pro Marcello §. 42. De claussimæ appellatione pro Milone 17. eadem oratione de curia disputatum.

Homines enim ad Deos.] Commodè citat Fulvius V. siue Strabonem lib. 10. Et id est in his et in aliis quibus uariis muuicibus deus est per uocatur. Nam & illud bene dictum est homines iam maxime Deos imitari cum beneficia tribuant. Adde potuisset nobilem illum Seytharum ad Alexand. um legationem ex Curtio lib. 7. Denique si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non suaripere. Sin autem homo es, id quod es, semper esse te cogita. Plinius lib. 2. cap. 7. Deus est mortali uiuare mortalem. Claudianus 4. Honorij Consulatu circa medium:

Sic pius imprimis. nam cum vincamur ab omni

Munere, sola Deos aequat clementia nobis.

Dio Chrysostomus orat. 2. de Regibus: Μαλιστα χαίρειντα δωρηταίς, οὐδ' εὖν ἔργατο τὰς τῶν θεῶν εὐσπας. Maxime gaudentem beneficiis, quod proximè ad Deos accedit. Nazianzenus oratione de amore pauperum. Γίνε τὸ ἐνχαίρειν τοῖς πτωχοῖς τοῦ μωυσαίου. οὐδὲν δ' αὐτοῦ οὐ τὸ εὖ πτεῖν, ἀδωροτὸ εἶναι τοῦ. Esto misero Deum Dei misericordiam imitando. Nihil enim tam ex Deo habet mortalis quàm vt beneficia largiatur. Marcus Antoninus epistola ad Faustinum: Non enim quicquam est quod Imperatorem Romanum melius commendat gentibus quàm clementia. hac Cæsarem Deum fecit, hac Augustum consecrauit, hac patrem tuum imprimis Pij nomine ornauit. Vide orationem pro Marcello §. 3. Nota postrema.

Nihil habet nec fortuna tua.] Fabius lib. 8. cap. 5. de generibus sententiarum disserens, notat acriorem fieri sententiâ: Translatione à communi ad proprium. Nam cum sic rebus

t.

ii.

Nullus est... præstet Deus... accipias... quàm clementia.

iii.

videtur, nocere facile est, prodesse difficile. Vobiscum
 melius apud Senecam ipsa Medea dicit:

Servare potui: perdere an possum rogas?
 Vertit ad personam Cicero: Nihil habet Cæsar,
 nec fortuna tua maius, quàm ut possis: nec na-
 tura melius, quàm ut velis servare quampluri-
 mos. Ita que erant rerum propria, fecit ho-
 minibus.

NATURA TVA BREVIOREM.] PRO
 Deiotaro 40. Non dobeo, C. Cæsar, quod fieri so-
 let in tantis periculis, tentare quoniam modo di-

cendo misericordiam tuam commovere possim. Ni-
 hil opus est, occurrere ipsa solet supplicibus & cala-
 mitosis nullius oratione evocata.

AXIOMATA.

Nihil est tam populare quàm bonitas.
 Homines ad Deum nulla re propius accedunt, quàm
 salutem hominibus dando.

Nihil habere potest, nec fortuna nostra maius, quàm
 ut possimus; nec natura melius, quàm ut velimus con-
 servare quamplurimos.

IV.

E V E N T V S.

ABSOLUTVS, ut iam dictum est, Q. Ligarius oratione ne quidem absoluta.
 In eum tamen ingratus fuit à quo salutem acceperat. De quo Plutarchus in
 Bruto: ἡ δὲ τις Γάιος Λιγάρειος τῶν Πομπηίου φίλων, ὃν ἔπι τῷτο κατηρηθὲντα Κῆ-
 σαρ ἀπέλυσεν. οὗτος οὐχ ἦς ἀφειθὴ δίκης χάριν ἔχων, ἀλλὰ δὲ ἡὸ σκινδύνευσεν, ἀρχιλιῷ
 βαρυνόμενος, ἐχθρὸς ἡὸ Κῆσαρι, τῶν δὲ παρὶ Βρούτου ἐν τοῖς μάλιχα συνήθης. παρὸς τῶτον
 ἀσθενεῖσθα Βρούτος εἰσελθὼν, ἡὸ Λιγάρει, εἶπει, ἐν οἷα καμῶ νοσεῖς; κακείνος εὐχὴ εἰς ἀλγῶνα
 ἀφαισασῶς, ἡὸ λαβόμενος αὐτὸ τῆς δεξιῶς, Ἀλλ' εἶ π, φησὶν, ἡὸ Βρούτε, σεαυτὸ φρονῶς ἀξίον,
 ἡὸ γῶνα. Erat quidam Q. Ligarius Pompeij amicus, quem eo nomine accusatum exemerat
 Cæsar noxæ. Hic non quod ab iudicio liberatus fuisset, gratiam Cæsari tribuens, sed pro-
 pter quam vocatus in periculum fuerat, dominationem perosus, ei insensus erat, Bruto au-
 tem imprimis familiaris. Hunc Brutus iniufens egrotum, cùm socios coniurationis in
 Cæsarem quaereret, Quali, inquit, tempore, Ligari, egrotas? Ille statim cubito innixus,
 arreptâ dexterâ eius, At ego, inquit, si quid te, Brute, dignum cogitas, valeo.

F I N I S.

I N
 M. TVLLII CICERONIS
 ORATIONEM
 PRO REGE DEIOTARO
 PRÆFATIO.

DEIOTARVS Tetrarches Gallogræcia penè totius, quod ei neque legibus, neque moribus concessum esse ceteri Tetrarchia contendebant, sine dubio autem Rex Armenia Minoris ab Senatu appellatus, bello civili secutus est Cn. Pompeium, cum eo fugit ex acie Pharsalica, & paulò post in Tetrarchiam suam se recepit. Casare Alexandrinum bellum gerente Cn. Domitij, quem Asia præfecerat Cæsar, exercitum suis tectis & copiis sustentavit, & Ephesum, auctioribus factis, pecuniam misit ad eum qui Cæsar nomine eam colligebat. Cæsari post Alexandrinum bellum contra Pharnacem venienti, cum fines Gallogræcia propius, obviam iuit Deiotarus, & ut scribit Hirtius de bello Alexandrino, depositis regiis insignibus, neque tantum privato vestitu, sed etiam reorum habitu, supplex ad Cæsarem venit oratum, ut sibi ignosceret, quod in ea parte positus terrarum, quæ nulla præsidia Cæsaris habuisset, exercitibus imperiisque in Cn. Pompeij castris fuisset: neque enim se iudicem debuisse esse controuersarum populi Rom. sed parere præsentibus imperiis. Contra quem Cæsar, cum plurima sua commemorasset officia, quæ Consul ei decretis publicis tribuisset: cumque defensionem eius nullam posse excusationem eius imprudentiæ recipere coarguisset: quod homo tantæ prudentiæ ac diligentiæ scire potuisset, quis Urbem, Italiamque teneret, ubi Senatus populisque Romanus, ubi Resp. esset: quis deinde post L. Lentulum, C. Marcellum Consul esset: sed tamen se concedere id factum superioribus suis beneficiis, veteri hospicio atque amicitia, dignitati ætati que hominis, precibus eorum qui frequentes concurrissent, hospites atque amici Deiotari ad deprecandum: de controuersis Tetrarcharum postea se cogniturum esse dixit: regium vestitum ei restituit. Legionem autem, quam ex genere ciuium suorum Deiotarus natura disciplinæque Romana constitutam habebat, equitatumque omnem ad bellum gerendum adducere iussit. *Is confecto bello Pontico, per Gallogræciam Bithyniamque in Asiam iter faciens, in Trocinorum sive Trocinorum Tetrarchia Mithridatem Pergamenum collocauit, Deiotaro Gallogræcia parte multato, & Armeniam abstulit à Senatu datam, ut dicitur 2. Philipp. & 2. de Diuinatione. Confectis omnibus bellis civilibus, Secundarius Deiotari ge-*

ner, nescio quam ob causam socero infensus, Castorem filium suum Romam misit, ut nepos avum in discrimen capitis adduceret. Is, ut ait Orator, Phidippum Deiotari medicum, qui cum Regis legatis Romam accesserat, mercede corrupit, & subornavit ad accusandum Deiotarum, quasi Cæsarem è bello Pontico redeuntem interficere domi suæ voluisset. Prima igitur causarum conflictio hæc est,

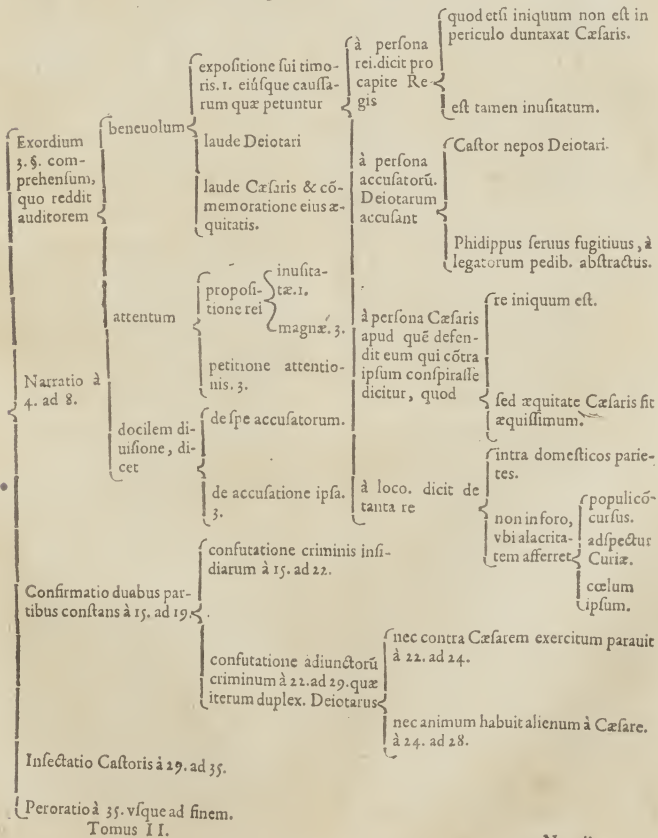
Deiotarus Cæsarem voluit occidere.

Deiotarus Cæsarem noluit occidere.

Status questionis. Vtrum Deiotarus Cæsarem voluerit occidere.

Firmamentum accusatoris duplex: quòd ipse Phidippus insidiarum conscius fuisse, & quòd Deiotarus animum haberet à Cæsaris partibus alienum. Opposita ratio petitur tum à natura, moribus, & rebus gestis Deiotari, tum ab improbabilibus adiectis, quibus ipsum crimen contextitur. Causæ genus est iudiciale, questio an sit, dicendi character is est quem ipse significat Orator epistola ad Dolabellam.

Cicero lib. 9. ad famil. epist. 12. Oratiunculam pro Deiotaro, quam requirebas, habebam mecum, quod non putaram. Itaque eam tibi misi, quam velim sic legas ut causam tenuem & inopem, nec scriptioe magno-pere dignam. Sed ego hospiti veteri & amico munusculum mittere volui leuidente, crasso filo, cuiusmodi ipsius solent esse munera.

M. TVLLII CICERONIS
ORATIO
PRO REGE DEIOTARO.
ARGVMENTVM.

Orationis exordio causas sui timoris exponit, ut & Cæsarem sibi conciliet, & accusatores in inuidiam adducat. Prima petitur à causse gravitate, & persona Deiotari.

I.

CVM in omnibus causis grauioribus, C. Cæsar, initio dicendi commoueri solcam vehementiùs, quàm videret vel vsus, vel ætas mea postulare: tum in hac causa ita me multa perturbant, vt quantum mea fides studij mihi afferat ad salutem Regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. Primum dico pro capite fortunisque Regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo, tamen est ita inusitatum Regem capitis reum esse, vt ante hoc tempus non sit auditum. deinde eum Regem, quem ornare antè cuncto cum Senatu solebamus, pro perpetuis eius in nostram Rempublicam meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere.

EXPLANATIO.

CVM IN OMNIBVS.] Pro Cluentio §1. *Semper equidem magno cum metu incipio dicere. Quotiescunque dico, toties mihi videor in iudicium venire, non iudicij solum, sed etiam virtutis atque officij mei: ne aut id profiteri videar quod non possim implere, quod est impudentia: aut id non efficere quod possim, quod est aut perfidia, aut negligentia.*

VEL VSVS.] Quantus Cicero fuerit vsus & exercitatio dicendi, videri potest tum ex iis quæ ipse scribit in Bruto, tum ex iis quæ adoleiscens adhuc de se proficitur Diuinatione in Verrem §. 41. *Ego qui sicut omnes sciunt in foro iudicijque ita verser, vt eiusdem ætatis aut nemo, aut pauci plures cassus defenderint, &c. Tamen ita mihi Deos propitios velim, vt cum illius diei mihi venit in mentem, quo die citato reo, mihi dicendum sit, non solum commoueor animo, sed etiam toto corpore perhorresco. vide rationes.*

VEL ÆTAS MEA.] Natus est Cicero, vt auctor est Gellius libro 15. noct. Atticar. cap. 28. *Q. Capione & Q. Serrano Consulibus ante diem III. Nonis Ianuarij, qui annus fuit ab Vrbe Condita DCXLV. Hanc orationem habuit post bellum Hispaniense, vt ex peroratione constat, vbi meminit litterarum Tarracone missarum, quibus nullus est à Cæsare Deiotarum bene sperare. Iam, vt scribit Velleius, Cæsar ex Hispania: Cum mense Octobri in urbem venisset, Idibus Martiis*

interemptus est. Quo temporis intervallo necesse est habitam hanc orationem fuisse quanto vel saltem quarto Cæsaris Consulatu. Qui duo Cæsaris consulatus cum in annum vrbs DCCLX. & DCCLX. incidere, Cicero cum egit causam Deiotari agebat annum ferè sexagesimum secundum.

PRIMUM DICO.] Exponit timoris sui causas, prima sumitur ex thesi generali.

Timendi causam habet qui dicit pro capite, fortunisque Regis.

Sed ego dico pro capite fortunisque Regis.

Ergo timendi causam habeo.

Propositio probatur ab inusitato.

Timendi causam habet, qui facit aliquid inusitatum, & ante hunc diem inauditum.

Sed qui dicit pro capite Regis, facit aliquid inusitatum, & ante hunc diem inauditum.

Ergo timendi causam habet, qui dicit pro capite Regis.

QVOD ET SI.] Prudenter vitat offensionem Cæsaris, ne de inusitata & inaudita quæstione cõquerens, Cæsarem huius quæstionis disceptatorè iniquitatis accusare videatur. Iniquum quidem esset, inquit, Regem in alterius cuiusvis periculo reum fieri: sed tua vita tanti est momenti, tantiq; refert Reip. te conseruari, vt in tuo vnus periculo non sit iniquum etiam Reges capitis reos fieri, si probabile sit eos insidias capiti tuo fuisse molitos.

DEINDE EVM REGEM.] A thesi ad hypothefin delabitur, estque altera timendi causa

petita rursus ab inusitato, per antithesin, quæ potest eodem pacto ad syllogismum reuocari.

NOTÆ.

COMMOVERI.] Eodem pacto Demosthenes se πῶτον ἀποδάσκων, omnium orationum inaudacissimum, esse profiteretur. *mei παρρησιεύει.* Luc. Crassus l. de Orat. *Et Egidem & in vobis animaduertere soleo, & in meipso sepe sume expior, ut exalbescam in principis dicendi, & tota mente atque omnibus artibus contremiscam.* Adolescentulus verò sic initio accusationis exanimatus sum, ut hoc summum beneficium *Q* Maximo debuerm, quod continuo consilium dederit. *simul ac fractum ac debilitatum metu viderit.* Cuius timoris Antonius ibidem duas causas reddit sanè pulcherrimas. Porcium Latronem, vt paulò post videbimus, scribit Seneca Rhetor, quadam causa vsque eò esse confusum, ut à solæcismo inciperet. Vide aliorum exempla quæ retulimus ad Cælianam 19. *fortasse, ut soleo, commouebor.* ad eò vt quo quis ad dicendum ineptior, eò esse soleat audacior. Attianus libro 30. *Horum, inquit, obstinatione libertatem temeritas, constantiam audacia precepit, eloquentiam inanis quadam imitatorum fluentia loquendi.* Et Lucianus Rhetorum præceptore suum illum Pseudorhetorem instituens. *ὁπὸν ἄν οἴσων ἔχοντα ἐὸ δῖα οὐκ ἐστὶν τῶν πορῶν.* Quæ oporteat secum domo adferre ad iter eloquentiæ suscipiendum viatica. *Καὶ εἰς τῶντων, inquit, τὸ μὲν οὐκ ἐστὶν ἀναδύον, ἔτι τὰ δραστέα ἐπὶ τούτοις, ἃ ἂν εἴη ἢ πλῆρες ἢ ἀναμωπῆται. αἰδῶ δὲ ἢ ἐπιεικέων ἢ κατεστῶτων, ἢ ἐργασίαν, οἷός τι ἀπὸ λιστῆ.* Adfer igitur præcipuum quidem ignorantiam. Ad hæc audaciam, confidentiam, impudentiam, vsecundiam, modestiam, & vrborem domi relinque.

MEAE FIDES.] Fides in patrono maxime requiritur, vt iam alibi memini me notare, & sanè clientela & fides idem fuit apud antiquos, & in fide alicuius esse, idem atque esse in clientela. & Gellius lib. 5. noct. Attic. cap. 13. Constat ait ex motibus pop. Rom. *Primum in xia parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæque nostræ creditos; secundum eos proximum locum clientes habere, qui sese in fidem patrociniūque nostrum dederunt: tum in tertio loco esse hostipes: postea esse cognatos affinesque.* Adfert auctoritatem Catonis Censorij: *Maiores sanctius habuere defendi pupillos quam clientes non fallere: aduersus cognatos proclitente testatur: testimonium aduersum clientem nemo dicit.* Vnde inter maxima quoque scelera censetur:

Pulsatusve parens, aut fraus innexa clienti.

PRO CAPITE FORTUNISQUE.] Etiam alibi notauimus in huiusmodi locutionibus non degenerare orationem: plerūque esse de fortunis, quam de capite dicere. Quod verum est tantum in minima capitis minutione, aut etiam in media. Paulus D. de Capite minutis. *Capitis deminutionis tria genera sunt, maxima, media, minima.* Tria enim sunt quæ habemus, libertatem, ciuitatem, familiam. Igitur cum omnia hæc amittimus, hoc est libertatem & ciuitatem & familiam, maximam esse capitis deminutionem: cum verò amittimus ciuitatem, libertatem retinemus: mediam esse capitis deminutionem: cum & libertas

& ciuitas retinetur, familia tantum mutatur, minimam tantum capitis deminutionem constat. De capite igitur fortunisque Deiotarus dimicabat, quia si fuisset conuictus statum fortasse mutasset, & è Rege factus fuisset priuatus: quæ videtur esse quadam capitis minutio: vel etiam ciuitatem perdidisset, in exilium actus: quod minus est quam fortunam omnes amittere, multi enim exules secum fortunam suas auferrebat: vt constat de C. Antonio, qui exulans in Cephallenia non solum eam insulam sibi suis pecuniis comparauit, sed etiam vrhem in ea condidit. Cum igitur dicit Orator, pro capite fortunisque, auget vim orationis: quia non omnis qui capite minuitur, etiam fortunam suas amittit. Nonnunquam tamen causa capitis dicitur causa omnium atrocissima, & capite damnari, & ad mortem damnari Vlpianus D. de iniusto, rupto, &c. lege si quis. §. Sed etli. *Capite damnatus, vel ad bestias, vel ad gladium, vel alia pœna qua vitam adimit.* Quidam Iurisconsulti existimant etiam minutionem existimationis posse dici capitis minutionem. Nam capitis minutio est status permutatio, vt dicitur I. lib. 1. cap. 16. siue vt interpretatur Theophilus *ἢ ἀεριστος καταστάτος ἐὰν ἀπὸ.* At vt scribit Callistratus D. de variis & extraord. l. cognitionum. *Existimatio est dignitatis illæ status, legibus ac moribus comprobatus, qui ex auctoritate nostræ auctoritate legum aut minuitur, aut consumitur.* Minuitur existimatio quoties manente libertate circa statum dignitatis pœna plebium: scilicet cum relegatur quis, vel cum ordine mouetur, vel cum prohibetur honoribus publicis fungi. Nihilominus tamen, vt dicitur I. lib. 1. cap. 16. *Quibus dignitas magis, quam status permutatur, capitis non minuitur, & id eò à Senatus motus capite non minui constat.*

INVSITATVM REGEM CAPITIS REVM ESS E.] Inusitatum quidem hætenus: at hoc Cæsaris exemplo multi postea de Regibus etiam iudicantur. Nam Antonius, vt auctor est Dio libro 49. Regem Iudææ, τὸν Ἀντιόχον ἐπιστάτην, σαυρὸν προσδόντος (ὁ μὲν αἰὶς οὐκ ἔσπευσε ὑπὸ τὸν Ρωμαίων ἐπιπέσει) & ὡς τὸ πρὸς ἀπὸστασίν. Antigonus cruci alligatum (quo supplicio nullus unquam Rex à Romanis erat affectus) flagris accidit, ac deinde ingulauit. De quo Plutarchus in Antonio, Iosephus lib. 15. antiq. & alij consulantur. Idem Antonius, vt scribit Dio libro laudato, Artaxem Regem Armeniæ: ἔδρον ἀγροῦς ἀλόντι. αἰσθὸν δὲ, ὡς ἴσταν, τὸ βασιλῆα αὐτοῦ, χειρὶσιν ὀδοντῆς ἐπέβη. Argenteis catenis vinxit, quia nimirum turpe erat, eum qui Rex fuisset, ferreis in catenis haberi. Augustus etiam de Tiridate & Phraate iudicauit, vt idem Dio scribit lib. 54. exunte. Sed eos omittit: tum quod non erat causa capitis: tum quod Senatus communi partium consensu controuersiarum iudex electus, eam curam Augusto transfuserat. Ab eodem Augusto, vt dicitur lib. 55. Ἡρόδης ὁ Παλαιστίνος, ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν λαβὼν, ὑπὸ τῶν Ἀλπεῖν ὑπὲρ ὄντων, ἃ τὸ μέγιστον ἀγρὸς αὐτῶν ἠδμονώθη. Herodes Palaestinus à fratribus accusatus, trans Alpes est relegatus, ac pars eius ditionis in publicum redacta. Immo scribit Strabo lib. 16. non eum solum, sed etiam fratres in iudicij capitis vocatos: Οὐ μὲν τοῖς ὑπὸ γῆρας οἱ παῖδες, ἀλλ' ὡς αἰπῶς ἐβλήοντο, ἃ ὁ πρὸς ἐπιπέσει διέπλησεν παρὰ τοῖς Ἀλλόβοις Ἐθάρτας λαβὼν εἰκαστοῖ, οἱ δὲ στρατῶνα πολλὰ γὰρ ἐβένοντο ἔχοντες, πρὸς ἀρχῆς ἀποδοθέντες ἐστρατῶ.

Multi Reges in iudicium capitis vocati apud Romanos.

filii (Herodis Magni) res non feliciter ceſerunt: ſed res facti, alter apud Gallos & Allobroges in exilio vitam exegit: reliqui agrè multis obſequiis reditum impetrarunt, & ſuam uterque tetarchiam. Omitto patrem Herodem, quoties vel cauſam dixerit, vel etiam filios accuſant, Auguſto diſceptatore, aut iudicibus ab eo delegatis. Vide Joſephum antiq. Iud. lib. 16. cap. 7. 14. 17. lib. 17. cap. 7. & alibi. Tibertius apud Dionem lib. 57. Archelaum Cappadociæ Regem: *Μετ' ἡμᾶς οὐκ ἔστιν ἄλλος τις, ἢ τῆς τρεῖς αἰσίου: ἧς ἡ παρὲς δοκῶν, οὐ μόνον ἄλλοι, αἰόντα, ἀλλὰ ἡ δεινὸς περὶ ἡμῶντα. Inſimulatum quaſi nonis rebus ſtuderet, evocavit Romam, ac Senatus iudicio tradidit: hominem non modo ſenectute extrema, ſed podagra etiam affli-*

ctum vehementi. Ab eodem Tiberio Agrippa Herodis nepos idem, in vincula coniectus eſt, & à Caio Cæſare poſtè liberatus.

ORNARE ANTEA.] De Haruſp. reſponſis 29. Atque hunc tamen Deiotarum ſape à Senatu regali nomine dignum exiſtimatum, clarifſimorum imperatorum teſtimoniis ornatum, tu etiam Regem appellari cum Brogitaro inbeſ. Quod autem ait de perpetuis eius in Remp. meritis, ita ibidem: *Quem unum habemus in orbe terrarum fidelifſimum huic imperio atque amantiſſimum noſtri nominis.*

ATROCISSIMUM.] Proprietatem huius vocis iudicamus pro Milone §. 21. *Quamvis atrociter uuliſſet, vos tamen fortiter eſſe iudicatos.*

ARGUMENTVM.

Exponit tres alias timoris ſui rationes, quarum due petuntur ab accuſatorum perſona: crudelitate Caſtoris: indignitate Phidippi fugitiui. Tertia à perſona iudicis, Cæſaris videlicet, cognofcentis de eo qui contra ipſam Cæſarem dicitur inſidias comparafſe.

- II. **A**CCEDIT, vt accuſatorum alterius crudelitate, alterius indignitate Aperturber. Crudelis Caſtor, ne dicam ſcleratum & impium: qui nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit, adoleſcentiæ que ſuæ terrorem intulerit ei, cuius ſenectutem tueri & tegere debeat: commendationemque incuntis ætatis ab impietate & ſcelere duxerit: aui ſeruum corruptum præmiis, ad accuſandum dominum impulerit, & à Legatorum pedibus abduxerit. Fugitiui autem dominum accuſantis, & dominum abſentem, & dominum amicifſimum noſtræ Reip. quum os videbam, quum verba audiebam, non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quàm de fortunis communibus extimeſcebam. Nam quum more maiorum de ſeruo in dominum ne tormentis quidem quæri liceat, in qua quæſtione dolor veram vocem elicere poſſit etiam ab inuito, exortus eſt ſeruus, qui quem in equuleo appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. Perturbat me, C. Cæſar, etiam illud interdum: quod tamen, quum te penitus recognoui, timere deſino: re enim iniquum eſt, ſed tua ſapientia fit æquifſimum. Nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam conſilium facinoris inifſe arguère, ſi per ſeipſum conſideres, graue eſt. Nemo enim ferè eſt, qui ſui periculi iudex, non ſibi ſe æquiores quàm reo præbeat. Sed tua, C. Cæſar, præſtans ſingularifque natura hunc mihi metum minuit, non enim tam timeo quid tu de Rege Deiotaro, quàm intelligo quid de te cæteros velis iudicare.

EXPLANATIO.

ACCEDIT.] Præter duas illas timoris mei cauſas iam à me allatas, me etiam perturbat Caſtoris auum in diſcrimen vocantis, cuiſque ſanguinem expetentis crudelitas, & Phidippi fugitiui dominum ſuum accuſantis indignitas. Et primo quidem crudelitas Caſtoris ex oppoſitis oſtenditur, *Nepos auum; adoleſcentia ſenectutem: in diſcrimen capitis adduxerit, tueri ac tegere: commendationem à ſcelere, &c. ſeruum ad accuſandum dominum impulerit, &c.*

FUGITIVI.] Quarta timoris cauſa. Phidippi ſerui Deiotarum dominum ſuum accuſan-

tis indignitas, & periculum impendens fortunis communibus. Quam rem variis facti circumſtantiis exaggerat. 1. Quòd eſſet fugitiuus.

2. Quòd à legatorum pedibus abſtractus.

3. Quòd accuſet dominum fugitiuus, qui ne cõtra alienum quidem aut obſcurum audiri debuifſet.

4. Quòd dominum abſentem. 5. Quòd amicifſimum Regem Reip. 6. Quòd impudenter accuſet. 7. A conſequenti ſiue periculo, ne ſerui paſſim eum imitentur, & impunè dominos accuſent. 8. A comparatis hoc euthymemate.

Indignum eſt de ſeruis contra dominos tormentis inquirere, in qua quæſtione dolor veram vocem

elicere potest, etiam ab inuito.

Ergo multo indignius de seruo soluo contra dominum inquirere.

PERTVRBAT ME.] Quinta timendi causa à persona Iudicis.

Dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam consilium facinoris misse arguere, graue est.

Sed dico apud te de facinore, contra cuius vitam consilium facinoris misse Deiotarum arguitur.

Ergo mihi graue est apud te dicere pro Deiotaro. Probat maiorem illam propositionem, quia nemo ferè est qui sui periculi iudex, non sibi se equiorem quam reo præbeat. Quia tamen hæc causa Cæsarem potuit offendere, quasi dicatur Cæsar iniquum le iudicem Deiotaro præbitorum fuisse, id Orator prudenter emollit à Cæsaris sapientia & æquitate. Cæsaremque specie laudationis obiter hortatur, vt id faciat, quod de se volet alios iudicare.

NOTÆ.

ALTERIVS CRVDELITATE.] Solent Oratores ad accusationis fidem eleuandam accusatorum crudelitatem & immanitatem ostendere. vt pro Quinto S. Næuij, pro Rabirio Labieni, pro Ligatio Tuberonis.

ALTERIVS INDIGNITATE.] In accusationibus admittendis spectanda est etiam accusatorum dignitas vel indignitas. vnde, vt ait Vlpianus, D. de accusat. & inscript. *Is qui iudicio publico damnatus est, ius accusandi non habet, nisi liberorum vel patronorum suorum mortem, vel rem suam exequatur. Sed & calumniâ notatis ius accusandi ademptum est. Item his qui cum bestis depugnandi causa in arenam introrisi sunt, i quibus artem ludicram vel lenocinium fecerint, &c. Nonnulli, inquit Hermogenianus eodem, propter paupertatem, vt sunt qui minus quam quinquaginta aureos habent. Multo minus serui contra dominos audiendi. Vnde rescriptum Arcadij & Honorij C. de his qui accusare non possunt. Si quis ex familiaribus vel ex seruis cuiuslibet domus cuiuscunque criminis delator atque accusator emerferit, eius existimationem caput atque fortunam periturus, cuius familiaritati vel domino inhaerit: ante exhibitionem testium atque examinationem iudicij, in ipsa expositione criminum atque accusationis exordio ultore gladio feriat. Vocem enim fuscantem amputari oportet potius quam audiri. maiestatis autem tantum crimen excipimus. Quod ne quidem excepit Tacitus, auctore Vopisco, nec Traianus, auctore Plinio, vt ibi notat Gothefredus. Vlpianus D. de officio præfedi vrbs. Quod autem dictum est vt seruos de dominis querentes Præfectus audiat, sic accipiemus, non accusantes dominos (hoc enim nequaquam seruo permittendum est, nisi ex causis receptis) sed si verecundè expostulerit; si scruittiam, si duritiam, si famem qua eos premant: si obscœnitatem in quam eos compulerint vel compellant, apud Præfectum Vrbi exponant. quod allusit Terentius Phormione, actû 2. sc. 1.*

Seruum hominem causam orare leges non sinunt: Neque testimonij dictio est.

IMPVVM.] Vide Vat. §. II. Not. 4. Cælianam §. 4. n. 3.

CRVDELIS CASTOR.] Operæpretium facturus videor, si ad huius loci explicationem

Bernardi Martini Diuionensis viri doctissimi verba exscripsero. Is igitur lib. 1. variarum lectionum cap. sexto. Pro Rege Deiotaro dicitur Orator, inquit, cum in attentionis potius, & commiserationis conciliationem, quam in quodvis aliud Rhetoricorum artificiorum genus, totius causæ statum videret inclinandum, quibusufque potest modis in captanda Cæsaris beneuolentia, eloquentiæ suæ vires exercet, idque præsertim contendit efficere, vt imminuta aduersariorum auctoritate & fide, & concitato in eos odio, Deiotarum facilius iudicij laqueis eximere, eumque ab omni criminis suspitione & labe vindicare possit. Itaque statim Castorem periculose illius accusationis auctorem aggreditur, & cum in odium non leue adductus ait. CRVDELIS CASTOR, &c. Quia vibrantium aculeorum sequela nihil potuit afferri vehementius, nihilque in Castorem acerbius dici, quam eum adolescentiæ primordia tam infaustus inauspicatusque aibus ducere. Quæ ratione Theseus quoque apud Senecam, cum à pessima vxore circumuentus crederet Hippolytum nefarium illud facinus, quo de insimulabatur, moliti ausum, aliquot primùm verbis in integerrimi adolescentis habitum, mores, victum, & vultum inuectus, hoc tandem epiphonemate & filij scelus exaggerare, & seipsum ad iram excitare conatur,

-Siluarum incolæ

Ille efferatus, castus, intactus, nudus,

Mihi te reseruas? à meo primùm toro,

Et scelere tanto placuit ordiri virum?

Sic & Plato Eutyphronem, ait eum videri sibi à la-ribus & focis, &c. initium peccandi in Remp. fecisse, qui Socratem audeat accusare, & contumelias afflicere. Αρ' ιστιος μη δικησιν ἀγγελοι χαρουν γων τω πάλιν, εὐ ἐπιχειρῶν, ὃ Σωκράτης, ἂν δικησιν.

CVM OS VIDEBAM.] Impudentiam. in Pisonem 63. *Os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluit. vide eandem orationem §. 51. 53.*

DE SERVO IN DOMINVM.] Pro Milone 60. *Maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, non quia non posset verum inueniri, sed quia videbatur indignum esse, & dominis ipsa morte tristius.*

ELICERE.] Quid est dolor veram vocem elicere potest etiam ab inuito? cum elicendi verbum aliquid lenitatis & blanditiarum, quam violentiæ & doloris importare videatur. tamen 2. de natura Deorum, *elici idem est atque extundi. lapidum consilium atque tritu elici ignem videmus.* Elicio autem, vt notant Grammatici, ab antiquo lacio, *lacio, inquit Festus, decipiendi inducit. Lax etenim frax est.* Porro vt nosser elicere veram vocem. ita Claudianus de quarto Honorij consulatu.

Nec legitur dubijs qui libris addere sinem Instior, aut mersum tenebris educere verum.

EQVLEO.] De hoc & aliis tormentorum generibus fusè tractatum pro Milone 58. *Facili enim in equuleo quæstio est, iuris in iudicio.*

A XIOMATA.

Impium est adolescentiæ nostræ terrorem iis inferre, quorum senectutem tuen debemus.

Commendationem incutus ætatis ab impietate & scele: & ducere non oportet.

De ieruo in dominum nec tormentis quidè quæri licet. Nemo ferè est qui sui periculi iudex, non sibi se æquiores quam reo præbeat.

ARGVMENTVM.

Exponit sextam timoris sui causam petitam à loco: quòd non in foro, sed intra priuatos parietes hanc habeat orationem: deinde ad leniendum timorem, Cæsaris æquitatem & diligentiam implorat, orationemque partitur ad perspicuitatem.

MOVEOR etiam loci ipsius insolentia, quòd tantam causam, quanta nulla vnquam in disceptatione versata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conuentum, & eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent. In tuis oculis, in tuo ore, vultuque acquiesco: te vnum intueor: ad te vnum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinendæ veritatis grauissima sunt, ad motum animi, & omnem impetum dicendi contentionemque, leuiores. Hanc enim, C. Cæsar, causam si in foro dicerem, eodem audiente & disceptante te, quantam mihi alacritatem Pop. Romani concursus afferret? Quis enim ciuis ei Regi non faueret, cuius omnem ætatem in Pop. Romani bellis consumptam esse meminisset? Spectarem cunam, intuerer forum, cælum denique testarer ipsum. Sic, quum & Deorum immortalium, & Populi Romani & Senatus beneficia in Regem Deiotarum recorderer, nullo modo mihi deesse posset oratio. quæ quoniam angustiora parietes faciunt, actiõque causæ maximè debilitatur loco: tuum est, Cæsar, qui pro multis sæpe dixisti, quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre, quòd facilius tum æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequam de accusatone ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam, qui quum videantur neque ingenio, neque vsu, atque exercitatione rerum valere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe & cogitatione veniunt.

EXPLANATIO.

MOVEOR.] Id etiam me perturbat quod præter consuetudinem Deiotari causam defendo non in loco parenti, pro Rostri: sed intra domesticos parietes Cæsaris, quòd populus Romanus ad audiendam causam non admittitur.

TANTAM CAUSSAM.] De fortunis & capite Regis, causam in disceptatione versari dicit de qua disceptatur, siue litigatur. Spes autem obtinendæ veritatis, est spes obtinendæ causæ, siue referendæ de accusatoribus victoriæ, comperta rei, de qua controuertitur, veritate, quam ostendere facilius quidem fuit apud vnum Cæsarem, qui acti præditus ingenio, nouerat falsum à vero discernere, quam apud multitudinem imperitam, quæ frequenter Oratorum præstigiis in fraudem inducitur, nec certo veritatis examine potest rationum momenta ponderare.

DISCEPTANTE.] Iudicante, cognoscente de causa. Commodè autem & quasi aliud agens, rationemque exponens cur alacrius diceret in foro, quam intra priuatos Cæsaris parietes, meritotum Deiotari in populum Rom. & vicissim populi Senatûsque Romani beneficiorum in Deiotarum inculcat mentionem. hoc enim pacto reo beneuolentiam aucupatur.

CONSUMPTAM.] Propriè: nam consumi dicitur quod paulatim capitur & deficit, & in ali-

quam rem impenditur: consumpta igitur vita Deiotari, quia longo temporis spatio pro imperio Romano bella gessit.

SPECTAREM CVRIAM.] Aduerte quam concinnè singula singulis, curia Senatû, forum populo Romano, cælum ipsum Diis respondeat.

QUÆ QVONIAM.] Post sui timoris expositionem ad remedium recurrit, nimirum ad Cæsaris diligentiam, & æquitatem, diligentiam vt se præbeat attentum, & singulas rationes consideret; æquitatem vt clementia sua & benignitate subleuet Oratorem.

PRO MULTIS SÆPE DIXISTI.] Cæsar, antequam præturam gereret inter Oratores magna dicendi gloria in foro iudicijsque versatus est. Mens autem hæc est Oratoris: Quoniam dicens inter domesticos parietes, non possum eam alacritatem adhibere, eoque motus excitare, quos possem, si in foro haberetur oratio: Tuæ sunt partes, C. Cæsar, qui pro multis sæpe dixisti, quid nunc mihi animi sit, ex tuo sensu iudicare, & cogitare quid tibi animi esset, si tantam causam non in foro, sed intra priuatos parietes, perorare deberes, eamque mihi æquitatem & diligentiam præstare, quam tibi ipsi velles exhiberi.

SED ANTEQVAM.] Orationis diuisio.
ACCVSATORVM.] Castoris, & Phidippi medici, fugitiui à legatorum pedibus abstracti.

NOTÆ.

INSOLENTIA.] Quid sit insolens, quid insolentia, vide pro Sextio §. 119. hæc excutiri posset in locum communem,

Excitat auditor studium.

Sed hoc non est institutz breuitatis. Vide dialogum de causis corruptæ eloquentiæ.

DISCEPTATIONE.] Quid sit disceptatio constat ex Partitionibus oratoris §. 10. *Aut auscultator est modò qui audit, aut disceptator, id est, rei sententiæque moderator: ita ut aut delectetur, aut statuat aliquid: statui autem aut de præteritis ut iudex, aut de futuris ut Senator.*

COELVM DENIQUE IPSVM.] Quia nimirum sub dio perorabant. ut diximus ad illa verba Cælianæ 67. *Alia fori vis est, alia triclinij: alia subjelliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicum comesatorumque conspectus: lux denique alia longè est solis & lechnorum.* Unde & Athenis Iudices ἡλιασῶν, iudicare, ἐλιαζῆν. Seneca Rhetor præfat. lib. 4. scribit: *Declamatorie virtutis Latroem Porcium unicum exemplum cura pro eo in Hispania Rustico Porcio propinquo suo diceret, usque eo esse confisus ut à solæcismo inciperet: nec ante potuisse confirmari telum ac parietes desiderantem, quam impetrauit ut iudicium ex foro in basilicam transferretur. Usque eo ingenia in scholasticis exercitatoribus delicatè nutriuntur, ut clamorem, silentium, risum, cælum denique pati nesciant.* Idem præfatione epitomæ lib. 3. idem promodum affirmat. ad. Huc spectat quod Valerius Maximus lib. 8. cap. 1. scribit de L. Pilone. *Namque per idipsum tempus, quo tristes de eo sententia ferebantur, repentina vis nimbi incidit, cumque prostratus humi pedes iudicum oscularetur, os suum cæno replent.* & illud Plinij lib. 19. cap. 1. *Marcellus Octavia sorore Augusti genitus, in edilitate sua, aumculo x1. Consule Calend. Augusti,*

vel's forum inumbravit, ut salubrius litigantes confiterent: quantum mutatis moribus Cætonis Cæsarj, qui sternendum quoque forum muricibus cerserat.

PRO MULTIS SÆPE DIXISTI.] Suetonius cap. 55. *Post accusationem Dolabellæ haud dubiè præcipuis patronis annumeratus est.* Vide Li-garianam 17. *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem recum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum.* Qua occasione, si operis suscepti breuitatisque destinatz ratio pateretur, ostenderem maximis quibusque Imperatoribus & principibus vitis summam eloquentiæ semper habitam fuisse. vide eundem Tranquillum in Augusto, Tiberio, Caio, Claudio. Sed de his qui vnà cum Cicerone in Rep. flourerunt, illud Platarchi in Crasso successerit. Παιδεία ὅτις περὶ τὸ λόγον, μάλιστα δὲ τὸ ῥητορικὸν ἔχει ἰσχυρὰ εἰς πολλοὺς ἄνθρωπους. ἔστι δὲ ἡρώδης δειὸς εἰπῆς ὡς τοῖς μέγιστοις Ῥωμαῖοις, ἐπιμαλῆς ἔστι πόνυ τὸν ἐπιφανεστάτους ὑψηλῶν. οὐδὲ μὲν δὲ οὗτο δὲ αὐτὸ παρὰ μὲν οὐδὲ οὐδὲ αὐτὸ εὐνοῦντο ἡρώδης, οὐδὲ ἡ ἀπαρχήσιμος ἦλθεν. ἀλλὰ ἔτι Πομπηίου πολλὰ μὲν ἐκινῶντος, ἔτι Καίσαρος ἡγεμονίας, ἔτι Κικέρωνος ἐκείνου ἀναλασῆναι τὴν αὐτοῦ ῥητορίαν, ἔτι δὲ τὸ τοῦ αὐτοῦ ἡρώδης, ὡς ἐπιμαλῆς, ἔτι εὐνοῦντος. Ex literarum studio artem oratoriam, & eam que publico usui esse posset, potissimum exercuit. Et cum inter eloquentissimos oratores Romanos dicendi facultate polleteret, sedulitate & labore quosuis ad eloquentiam arduissimos superabat. Nullam enim aium causam fuisse adeo tenuem & lenem, ad quam imparatus accederet. Sed Pompeio frequenter & Cæsare, ac Cicerone ad dicendum surgere venientibus, ipse ab-soluebat defensionem. *Qua de causis imprimis gratus fuit, tanquam sollicitus, & ad succurrendum promptus.*

AXIOMA.

In conuentu & frequentia oratorum studia nitii so-lent.

udicia sub
Dio exercita.

Narratio ab 4. ad 8. duabus partibus continetur.

Expositione rerum quibus compulsi sunt accusatores. sciebant

- 1. Cæsarem iratum Regi Deiotaro fuisse.
- 2. Deiotarum à Cæsare affectum incommodis, & ægni parte multatum.
- 3. Cæsarem sibi amicum esse cognorant.
- 4. Cùm apud ipsum Cæsarem de Cæsaris periculo dicerent, fore putabant vt in exulcerato animo facile fictum crimen insideret.

Quæ cùm inficiari non posset Orator, miro artificio

Cæsarem fallendum.
 exiis aduersarios in inuidiam adducit, quasi occasionem inde arripuerint, ad innocentiam Regis opprimendâ.
 Cæsaris fidem, & constantiam implorat. & reconciliationem gratiæ in memoriam reducit.
 Inimicitias priores eleuat.

Expositione rerum à Deiotaro gestarum bello civili. Tulit arma contra Cæsarem. vtitur

Exculatione

Senatui parendum putauit

cùm eum Senatus Regem appellasset. cùm illum ordinem ab adolescentia grauissimum sanctissimûmq; dixisset.
 iisdem rebus inductus est homo longinquus & alienigena. quibus ij qui erant in media Rep. versati.

deceptus est rumoribus cùm ab omnibus nuntiaretur

Senatus auctoritate arma sumpta. Magistratibus Remp. defendendam datâ. Consules ex Italia profugisse omnësq; Consulares. Cæsarem æquas conditiones proponere. Nihil audierat eorum quæ pro Cæsare faciebant studere concordiz. conspuratione certorum hominum impugnari.

Cessit auctoritati Pompeij, eumque bello civili sequutus est,

quem sequebantur principes ciuitatis. in quem Dij & homines omnia ornamenta congefserant. quem Cæsar ipse multis rebus ornat.
 qui cæteros omnes ante Cæsarem rebus gestis superabat. quem ipse Deiotarus sequutus fuerat bellis iustis, eum etiam bello civili sequutus est, vel rogatus vt amicus. vel accersitus vt socius. vel euocatus vt qui Senatui parere didicisset.

compensatione.

- 1. Cum primùm potuit ab armis discessit.
- 2. Cæsari Alexandrinum bellum gerenti opem tulit.
- 3. Cn. Domitij exercitum sustentauit.
- 4. Semel, iterum, tertio pecuniam Cæsari misit, etiam facta bonorum suorum auctione.
- 5. Corpus suum periculo obiecit, & contra Pharnacem pro Cæsare dimicauit.
- 6. Hæc ob merita eum Cæsar Regem nominauit.

Venit ad societate non victoria, sed periculi.

NARRATIO.

ARGUMENTVM.

Exponit & eleuat dicendo causas, cur accusatores Deiotari aliquid se à Cæsare contra Deiotarum impetraturos esse considerent.

IRATVM te Regi Deiotaro fuisse non erant nescij: affectum illum quibusdam incommodis & detrimentis propter offensionem animi tui meminuerant: téque cùm huic iratum, tum sibi amicum cognouerant: quúmque apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, vt in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. Quamobrem hoc nos primum metu, C. Cæsar, per fidem & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram, non tam in bellis & in præliis, quàm in promissis & fide firmiorem. Tu illius domum inire, tu vetus hospitium renouare voluisti: te eius Dij Penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari Regis aræ focique viderunt. Cùm facile exorari, Cæsar, tum semel exorari soles. Nemo vnquam te placauit inimicus, qui vllas resedisse in te simularis reliquias senserit. Quanquam cui sunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ? Nunquam tu illum accusauisti vt hostem, sed vt amici officio parum functum, quòd propensior in Cn. Pompeij amicitiam fuisset, quàm in tuam: cui tamen ipsi regi veniam te daturum fuisse dicebas, si tum auxilia Pompeio, vel si etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis vsus esset. Itaque cùm maximis eum rebus liberares, perparuam amicitie culpam relinquebas. Itaque non solum in eum non animaduertisti, sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, regem reliquisti.

EXPLANATIO.

IRATVM TE REGI.] 2. Philipp. §. 79. *Quis enim cuiquam inimicior, quàm Deiotaro Cæsar? æquè atque huic ordini, vt equestri, vt Asiaticis, vt omnibus quibus Remp. populi Romani gratiam esse sentiebat, &c.*

DETRIMENTIS.] Iactura Tetrarchiæ Troginorum, & Armenia minore esse multatum, quòd bello ciuili adhæssisset Cn. Pompeio, pecuniam ei fuisse imperatam, &c. de quibus loco citato 2. Philippicæ.

QVAMOBREM.] Obsecratio siue obtestatio pulcherrima.

TVILLIUS.] Refrigit memoriam beneficiorum Cæsaris in Deiotarum, vt eum ad seruandam constantiam hortetur, idque facilis vt impetret, Deorum & religionum facit mentionem.

CVM FACILE.] Non solum facile placari soles, sed etiam semel placari, quia sic omnem penitus ex animo acceptæ iniuriæ memoriam obliteras, vt nihil iracundiæ resideat, nec sit iterum placandum.

QVAMQVAM CUI.] Post obsecrationem qua Cæsarem Deiotaro placare conatus est, quasi se ipsum reprehendens retexensque orationem iurâ, negat vllas inter Cæsarem & Deiotarum inimi-

citias contigisse, sed Cæsarem de Deiotaro amicè & moderatè esse conquestum.

FILIVM.] Deiotarum Iuniorem. de quo Philipp. II. sub finem.

EXCVSATIONE ÆTATIS.] Si ipse non interfuisset bello, causatus ætatem armis inutilem.

NOTÆ.

DETRIMENTIS.] Lib. 2. de Diuinatione. *Cæsarem eodem tempore & hostem & hospitem vidit. Quid hoc tristius? Is cùm ei Troginorum Tetrarchiam eripisset, & assese suo Pergameno nescio cui dedisset, eisdemque detraxisset Armeniam à Senatu datam, cùmque ab eo magnificētissimo hosp. suo exceptus esset, spoliatum reliquit & hospitem & Regem.*

DEXTERAM.] Linius libro 1. agens de Numma Pompilio. *Fides solemne instituit. ad id sacrarium Flamines bigis curru arcuato vehi iussit, manūque ad digitos vsque inuoluta rem diuinam facere. significans fides tutandam, sedemque eius etiam in dextris sacratam esse. Plinius lib. II. cap. 37. Aliis etiam partibus inest religio, vt dextra, qua in osculis appetitur, in fide porrigitur.*

VETVS HOSPITIUM.] Vide Sextianam §. 10. *hospitij publici.*

DII PENATES.] Pro Milone 39. *Cùm do-*

IV.

I.

II.

III.

IV.

num ac Deos Penates, illo oppugnante defenderet. ubi multas de Penatibus atulimus veterum sententias.

V. ARÆ FOCI QVE.] De aris & focis diximus ad §. 90. Sextianæ. & iterum dicemus in Philippicam 2. §. 63. Notis 6.7.

In exulcerato animo faciliè si sum crimem infidet. Non oportet habere dexteram in bellis & in præliis quam in promissis & fide, firmiorem.
Vir clemens cum faciliè exorari, tum semel exorari solet.
Si quem placuit inimicus, in eo non debent simultatum reliquæ residere.

A R G V M E N T V M .

Hæc est altera pars narrationis, qua demonstrat Deiotarum bello civili, non odio Cæsaris, sed errore communi lapsum adhæsisse Cn. Pompeio.

V. **N**EQVE enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Is rex, quem Senatus hoc nomine sæpe honorificentissimis decretis appellauisset, quique illum ordinem ab adolescentia grauissimum sanctissimumque duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus & alienigena, quibus nos in media Republica nati semperque versati. Quum audisset Senatûs consentientis autoritate arma sumpta: Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, nobis Imperatoribus Rempub. defendendam datam: mouebatur animo, vt vir huic imperio amicissimus, de salute Populi Romani extimescebat, in qua etiam suam inclusam esse videbat: in summo tamen timore quiescendum sibi esse arbitrabatur. Maximè verò perturbatus est, vt audiuit Consulares (sic enim nunciabatur) cunctum Senatum, totam Italiam esse effusam: talibus enim nuntiis & rumoribus patebat ad Orientem via, nec vlli veri subsequerantur, nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiæ & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam, quæ cum ita essent, tamen vsque eò se tenuit, quoad à Cn. Pompeio ad eum legati literæque venerunt.

E X P L A N A T I O .

NEQVE ENIM ILLE.] Reddit rationem cur Cæsar non grauius excanduerit in Deiotarum, & hac occasione ad propriam huius causæ narrationem delabitur.

IS REX QVEM SENATVS.] Rex appellatus fuisse videtur Cæsaris & Bibuli consulatu. Hirtius de bello Alexandrino: *Contra quem Cæsar, cum plurima sua commemorasset officia, que consul ei decretis publicis tribuisset.* Commodè autem Deiotarum excusat, errore communi lapsus aiens, & lapsus cum Senatu, cuius auctoritatem plurimi faciebat.

CONSVLIVS.] L. Lentulo, C. Marcello, qui eo anno Consules fuerunt, quo bellum civile conflatum est. Res autem sic ab ipso Cæsare libro primo de bello civili exponitur. *Decurritur ad illud extremum atque vltimum S.C. quo nisi penè in ipso Urbis incendio, atque desperatione omnium salutis, latrorum audacia, nunquam antè discessum est: dent operam Consules, Prætores, Tribuni plebis, quique Proconsules sunt ad Urbem, ne quid Respub. detrimenti capiat.* Malè autem quibusdam exemplaribus extat *notis imperatoribus: legendum nobis imperatoribus.* Cicero enim cum Ciliciam prouinciam obtineret, ob res præclare gestas appellatus est imperator, & è prouincia decedens incidit in ipsam flammam belli ciuils, eique vt reliquibus Proconsulibus qui ad Urbem

aderant, à Senatu mandatum vt videret ne quid Resp. detrimenti pateretur.

OMNESQVE CONSVLARES.] Dubium non est plerisque Consulares hæsisse Pompeio: nonnulli tamen, vt ipse Cicero, Seruius Sulpitius, & alij, in Italia substituerunt. Nuntiatum fuisse dicit omnes exiisse, quia id plurimum fauebat causæ Deiotari: indicat falsum fuisse rumorem. ne Cæsaris animum offendat, si ipsius partes ab omnibus viris consularibus damnatae fuisse videantur. At Philippica 2. §. 43. *cladem belli ciuils exaggerans, ait Consules ex Italia expulsos fuisse, cumque his Cn. Pompeium, qui imperij Romani lumen ac decus fuit: omnes Consulares qui per valetudinem exequi fugam illam clademque potuissent: Prætores, Prætorios, Tribunos plebis, magnam partem Senatûs, omnem sobolem inuentis, vnòque verbo Remp. expulsam, atque exterminatam sedibus suis.*

NIHIL ILLE DE CONDITIONIBVS.] Ostendit Cæsar initio belli ciuils, ad omnia se descendere paratum, atque omnia pati Respub. causa: proficiscatur Pompeius in suas prouincias: ipsi exercitus dimittantur: discedant in Italia omnes ab armis: motus è ciuitate tollatur: libera ciuitas atque omnis Resp. Senatui populòq. Romano permittatur. vt scribit Cæsar lib. 1. de bello ciuili.

NIHIL DE CONSP. AVD. CERT. HOMINVM.] Marcellorum, Lentulorum, Domitij, Scipionis, Catonis.

NOTÆ.

I.

REX QUEM SENATVS.] Reges appellabantur à Senatu. Lucanus lib. 5. Pharfal. *Tuus Sadalen, fortisque Cotym, fidumque per arma*
Deiotarum, & gelide dominum Rascipolin oræ
Collaudant: Libyamque iubent auctore Senatu
Sceptrafero parere Iuba. prò tristia fati!
Et tibi non fide gentis dignissime regno
Fortune Ptolemæ pudor, criménque Deorum
Cingere Pelleo pressos diademate crines
Permissum est: Jauum in populos puer accipis
ensem.

Vide Sextianam §. 57. Nota 1. vt & diximus quæ munera Regibus à Senatu mitterentur.

Reges appellabantur à Senatu.

IMPERATORI BV.S.] Vide Pisonianam §. 38. Nota 6. & §. 54. Nota 2.

II.

REMP. DEFENDENDAM DATAM.] Vide pro Milone 71. *Cùm Senatus ei commiserit, ut videret, ne quid Regis, detrimenti caperet: quo vno versiculo satis armati sepeper consules fuerunt, etiam nullis armis datis.*

III.

CUNCTVM SENATVM.] Ita rem exposuit Lucanus 5. Pharfal.

IV. Senatus pro Pompeio.

-docuit populos venerabilis ordo

Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.

& ibidem Lentulus Consul:

-mærentia testis

Caesar habet, vacuisque domos legesque silentes, Clausaque iustitio tristi fora: Curia solos Illa videt Patres, plena quos Urbe fugauit, Ordine de tanto quisquis non exultat, hic est.

ARGVMENTVM.

Commodè narrationi breuem & liberam veniæ postulationem, & Pompeij laudationem interferit.

IGNOSCE, ignosce, Cæsar, si eius viri authoritati Rex Deiotarus cessit, quem nos omnes sequuti sumus, in quem quum Dij atque homines omnia ornamenta congesissent, tum tu ipse plurima & maxima, neque enim si tuæ res gestæ cæterorum laudibus obscuritatem attulerunt, idcirco Cn. Pompeij memoriam amissimus. Quantum nomen eius fuerit, quantæ opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores Pop. Rom. quanti tui, quis ignorat? Tanto ille superiores vicerat gloria, quanto tu omnibus præstitisti. Itaque Cn. Pompeij bella, victorias, triumphos, consulatus, admirantes numerabamus, tuos enumerare non possumus.

VI.

EXPLANATIO.

IGNOSCE.] Repetitio verbi loco aptissima ad incutiendam vim orationi. Est autem argumentum à comparatis.

Si ignovisti cuiusvis qui contra te secuti sunt Pompeianis, multo magis Deiotaro debes ignoscere. Sed ignovisti cuiusvis.

Ergo multo magis Deiotaro.

Quod argumentum roborat à persona Pompeij, in quem & homines & Dij, & ipse etiam Cæsar omnia ornamenta congesserant. Homines cùm ei extraordinaria imperia & honores detulerunt, Dij cùm eius consilia secundis fortunæ flatibus ad optatos exitus prouexerunt, Cæsar ipse, cùm legem Manilianam suavit, contenditque vt extra ordinem ad bellum Mithridaticum mitteretur.

NEQUE ENIM.] Παρρησία, qua dum hostem Cæsar laudat, ei tamē adulatur specie libertatis.

OMNI GENERE BELLORVM.] EXTERNORUM, ciuiliu, maritimorum, terrestriu. SUPERIORES.] Scipiones, Paulos, Fabios, Marcellos, Marios, &c.

CN. POMP. BELLA.] Ciuile Sullanum, Gallicum, Africanum, Sertorianum, Piticum, Mithridaticum, &c. quibus singulis obtinuit victorias.

TRIVMPOS.] Pro Cornelio Balbo 9. *Tot habet triumphos quot oræ sunt partisque terrarum: tot victorias bellicas, quot sunt in rerum natura genera bellorum.*

CONSVLATVS.] Tres gessit consulatus, Tomus II.

duos primos cum M. Crasso, tertium solus accepit, collegam tamen sibi adsciuit Q. Metellum Scipionem.

TVO S.] De bellis & victoriis Cæsaris passim historici: nec sanè facile enumerari possunt, illud in præsentia dixisse suffecerit, è Plinio lib. 7. cap. 35. *Signis collatis quinquagies dimicauit. Quingue egit triumphos, verba sunt Velleij libro 2. Gallicis apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore. Hispanici argento rasili conficitis. Quinque gessit etiam consulatus, primum cum M. Bibulo, alterum cum Serulio Ilaurico, tertium cum M. Emilio Lepido, quartum solus, quintum cum M. Antonio.*

NOTÆ.

IGNOSCE.] Dixi esse παρρησία, de qua vide Ligarianam §. 4. Nota 1. §. 5. n. 8.

I.

QVANTVM NOMEN.] Lucanus lib. 1. de bello ciuili pulcherrima comparatione Pompeij nomen & auctoritatem exprimit.

II.

-stat magni nominis vmbra

Qualis frugifero quercus sublimis in agro Excuias veteres populi, sacrasque gestans Dona ducum: nec iam validis radicibus hærens Pondere fixa suo est: nudosque per æthera ramos Effundens, erusco non frondibus efficit vmbra. Sed quamuis primo inter casura sub Euro, Tot circum sylua firmo se robore tollant, Sola tamen colitur. Sed non in Casare tantum Nomen erat, nec fama disci: sed necesse virtuti Stare loco, solisque pudor non vincere bello.

Quantum fuit nomen Pompeij.

Et libro 9. clarum & venerabile nomen
 Gentibus, & nomen nostrum quod proderat urbi.
 Quod ad eius victorias spectat, putidum sit in iis
 diutius immorari, cum pleni sint auctores quot-
 quot Romanam historiam attigerunt. vnum il-
 lud Plinij satis esto lib. 7. cap. 26. *Ad decus im-
 perij Romani, non solum ad viri vnius pertinet,
 vltimam provinciarum accepisse, eandemque me-
 diam patriam reddidisse. Sed vide ipsum Cicero-
 nem tum alibi frequenter, tum pro lege Mani-
 lia, & pro Cornelio Balbo. Valerius Maximus li-
 bro 9. cap. vltimo rerum Pompeij summam ita
 colligit. Eques Romanus Proconsul in Hispaniam
 adversus Sertorium pari imperio cum Pio Metello
 principe ciuitatis missus est. Nonnum vltimum hono-
 rem auspicatus bis triumphauit. Initia magistratuum
 a summo imperio cepit. Tertium consularum decre-
 to Senatus solus gessit. De Mithridate & Tigrane,
 de multis praterea Regibus & gentibus, plurimisq;
 ciuitatibus & pradonibus vnum duxit triumphum.*

Victoria
 Pompeij.

ARGUMENTVM.

*Aliis circumstantiis ostendit Deiotarum non odio Caesaris, sed officio adductum fuisse ad
 partes Cn. Pompeij.*

VII.

AD eum igitur Rex Deiotarus venit hoc misero fatalique bello,
 quem ante iustis, hostilibusque bellis adiuuerat: quo cum erat non
 hospitio solum, verum etiam familiaritate coniunctus: & venit vel ro-
 gatus, vt amicus: vel accersitus, vt socius: vel euocatus, vt is qui Senatui
 parere didicisset: postremo venit, vt ad fugientem, non vt ad insequen-
 tem, id est ad periculi, non ad victoriae societatem. Itaque Pharsalico
 praelio facto, a Pompeio discessit: spem infinitam persequi noluit: vel
 officio, si quid debuerat: vel errori, si quid nescierat, satisfactum esse
 duxit: domum se contulit, teque Alexandrinum bellum gerente, vt utilita-
 tibus tuis paruit. Ille exercitum Cn. Domitij amplissimi viri, suis rebus
 & copiis sustentauit: ille Ephesum ad eum quem tu ex tuis fidelissimum
 & probatissimum omnibus delegisti, pecuniam misit: ille iterum,
 ille tertio auctionibus factis, pecuniam dedit, qua ad bellum vte-
 reris: ille corpus suum periculo obiecit, tecumque in acie contra Phar-
 nacem fuit, tuumque hostem esse duxit suum. Quae quidem a te in eam
 partem accepta sunt, C. Caesar, vt eum amplissimo Regis honore & no-
 mine affeceris.

EXPLANATIO.

AD EVM.] Prima excusatio Deiotari est,
 quod fuerit perturbatus variis rumoribus,
 & in errorem inductus. Altera, auctoritas Pom-
 peij inuitantis. Tertia quam nunc exequitur, est
 fatalis quaedam necessitas, quae incidit, & im-
 prouidas hominum mentes occupauit, vt nemo
 mirari debeat humana consilia diuina neces-
 sitate esse superata. Quarta excusatio ducitur ab
 antecedentibus, quia cum prius Pompeium
 iustis hostilibusque bellis adiuuisset, eum dese-
 rendum non putauit, vt superiora beneficia no-
 uo beneficio cumularet. Quinta, quod fuerit
 inuitatus, vel accersitus, vel euocatus. vbi ad-
 uerte verborum differentiam. Inuitantur amici,
 cum aequale ius est vtriusque. accersuntur socij,
 qui ex foedere debent sibi inuicem auxilio venire.
 Euocantur a superioribus, ij qui ex officio debent
 obtemperare.

POSTREMO VENIT.] Quinta excusatio,
 quod auxilio venit Deiotarus potius vt conso-
 laretur Pompeium ex Italia fugientem, cum pri-

mum vrbe relicta se Brundisium contulisset, &
 cum ibi obsideretur a Caesare in Thessaliam nau-
 igasset, non autem venire vt Caesari bellum in-
 ferret.

ITAQUE PHARSALICO.] A consequenti-
 bus excusat Deiotarum, quod citò ab armis
 discesserit, statim atque vel officio satisfactum
 putauit, vel suum errorem agnouit: & Caesarem
 deinde adiuerit.

PHARSALICO PRAELIO FACTO.]
 Pompeio acie Pharsalica superato, reuersus est
 ad suam Tetrarchiam, nec voluit spem instau-
 randi belli persequi, quae infinita erat, id est si-
 nem & exitum non habebat.

TEQUE ALEXANDRINVM.] Epitome
 lib. cxii. Cn. Pompeius acie victus apud Pharsa-
 liam, cum Aegyptium petisset, iussu Ptolemai Re-
 gis pupilli, auctore Theodoro praetore, cuius apud
 Regem maxima erat auctoritas, & Photino, occisus
 est ab Achilla, cui delegatum id facinus erat in
 nauicula, antequam in terram exiret, &c. Ce-
 sar post tertium diem insecutus, cum ei Theodorus
 caput Pompeij, & anulum obtulisset, insensus est

et illaerymanis, sine periculo Alexandriam cum multitudine intravit. Caesar Dictator creatus Cleopatram in regnum Aegypti reduxit, & inferentis bellum iisdem auctoribus Ptolemeum, quibus Ptolemeum interfecerat, cum maximo suo discrimine vicit. Ptolemeus dum fugit, in Nilo navicula submersus. quo tempore Deiotarus Caesari & pecunias & auxilia fuffulfit.

ILLE EXERCITIVM.] Post pugnam Pharsalicam Cn. Domitius Calpurnius Asiæ finitimisque provinciis præfectus est à Caesare.

QVEM TV EX TVIS FIDELISSIMVM.] Cælius Secundus Q. Fufium Calenum hic interpretatur: vnde id accepit non liquet: libenter de Sexto Caesare interpreter, qui Syriæ post pugnam Pharsalicam præfectus est. sed viderint erudit.

AVCTIONIBVS FACTIS.] Deiotarus suam supellestem hæstæ subiecit, & publica auctione addixit plus offerenti, vt pecuniam ex auctione redactam tibi summitteret.

CONTRA PHARNACEM.] Regem Pontii, filium Mithridatis, qui occasione belli ciuili Armeniam occuparat.

TVVMQVE HOSTEM.] Imò Deiotari potius quàm Cæsaris hostis fuit Pharnaces. Nam, vt scribit auctor libri de bello Alexandrino, Rex Deiotarus ad Domitium Calpurnium, cui Caesar Asiæ finitimisque provincias administrandas transfuderat, venit oratum ne Armeniam minore regnum suum, nève Cappadociam, regnum Ariobarzani possideri, vexarique pateretur à Pharnace: quo malo nisi liberarentur, imperata sibi facere, pecuniamque promissam Caesari non posse persolvere. inde bellum ortum, Domitius superatus: sed paulò post Caesar VENIT, VIDIT, VICIT.

REGIS HONORE.] Hirtius de bello Alexandrino: Cum propius Pontum, sineque Galligræcia Caesar accersisset, Deiotarus, &c. depositis regis insignibus, neque tantum primato vestitus, sed etiam roborum habitu supplex ad Caesarem venit eratus, vt sibi ignosceret, &c. regium vestitum ei reuocavit. Legionem autem quam ex genere ciuium suorum Deiotarus natura disciplinæ nostræ constitutam habebat, equitatumque omnem ad bellum gerendum adducere iussit.

NOTÆ.

I. MISERO FATALIQVE.] Vide pro Marcello 18. pro Ligario 9.

II. IVSTIS, HOSTILIBVSQVE.] Iustis, legitime indictis. de qua indicatione vide 2. Philipp. §. 1. Nota 4. & Sext. 57. Nullis repetitis rebus. Hostile autem bellum appellat ad distinctionem belli ciuili. Nam, vt notat Paulus ex Festo, Hostis apud antiquos peregrinus dicebatur.

III. EVOCATVS.] Dio lib. 45. Το πύρ ἠνοκίται ἢ ἐνοκίτων ὄσκησι, οἷς ἀπεκλήθητι ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅτι προσέφη τῶν στρατῶν ἢ αὐτῶν ἐκείνους ἀπεκλήθητι, ὀνομασίῃ. Evocatum manū, quos aliquis ἀπεκλήθητι, Græcè, quasi reuocatus, quòd defuncti militi iterum ad eam reuocatur, dixerit. De quibus multa eruditè Liplius dialogo 8. libri 1. de militia Romana. Donatus in Eunuchum euocationem ait proprie dici, vbi dux alloquitur cines. Quis Remp. saluam esse vultis me sequimini. vnde Virgilius ait 7. Aeneidos, -desuetæque bello

Agmina in arma vocat subito, ferrumque reuocant.

Cæsar lib. 3. ciuili. Evocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiariis superiorum exercituum ad eum conuenerant. Id est ex iis qui beneficia & promotiones ab ipso Pompeio habebant, nam tales scilicet magis obstricti, vt interpretatur Liplius, qui & notat eos in legionem non spatos & descriptos, sed sub vno vexillo habitos, cæterorum immunes nisi propulandi hostis fuisse. sed ad factis est huic loco quòd Orator ad huiusmodi euocatos alluuisse videatur. Agrætius: Aduocatum, daturum patrocinium: inuocatum, præstaturum auxilium: emicatum, præbiturum obsequium. Quo sensu fortasse noster vsurpat, quasi Deiotarus non tam auxilij, quàm obsequij causa Pompeium accesserit.

PHARSALICO.] Vide Ligarianam §. in acie Pharsalica.

FIDELISSIMVM.] Dio lib. 47. ἤρχε ὁ πύρ Σόφρα Σίλετος. εὐθὺς δὲ ἐν τέρμῃ, ἐν αὐτῶν αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ αὐτῶν τὰ τῆδε ἐν τῶν ἐν τῶν Αἰγύπτῳ, ἐν τῶν Φαρνάκου ἑλάνη ἐπιπέσει. Nam cum Syria Sextus Iulius præerat: quem Quæstorem & propinquum suum Caesar in sua ex Aegypto contra Pharnacem expeditione omnibus iis regionibus præfecerat. At Ephesus est in Asia, non in Syria: fateor. Sed facti potest vt eum Cæsar ei quoque negotio, id est Ephesæ pecuniæ præfecerit. Certè Fufius Calenus tempore belli Alexandrini Achaia præerat: à quo Cæsar quosdam milites euocauit, vt ipse scribit lib. 3. de bello ciuili. eumque diu post necem Pompeij in Græcia subsistisse obsidione Megaræ districtum, auctore est Dio lib. 42. Μεγαρέτης ὁ ἐν αὐτῶν, πολλῶν δὲ ὕστερον χρόνῳ τὰ ἔξω, τὰ δὲ ἐν αὐτῶν ἦλθον. Megarenses autem etiamnum (audita clade Pompeij) restiterunt, ac multo post parum vi, parum profusione rapti sunt à Caleno, vt tunc temporis Caesare Alexandrinum bellum gerente Ephesi esse non poterit, quamuis paulò post Patras dicatur se contulisse.

A POMPEIO DISCESSIT.] Secundo de Diuinatione: Fugit è pralio cum Pompeio: graue tempus. Discessit ab eo: luctuosa res. Caesarem eodem tempore & hostem & hospitem vidit: quid hoc tristis? Is cum ei Troginorum Tetrarchiam eripisset, & affleat suo Purgameno nescio cui decessisset, eidemque detraxisset Armeniam à Senatu datam: cumque ab eo magnificentissimo hospitio acceptus esset, spoliatum reliquit & hospitem & Regem. Narrat Plutarchus Pompeium fugientem posttridie in nauem oneratam ciuiumdam Peucej mercatoris cum duobus Lentulis & Faonio receptum fuisse. καὶ ὑποπύρ ὕστερον ἰδόντες ἀπὸ τῶν ἀμυδαίων Διονόταρον τὸν βασιλεὺς ἀπελαμβάνουσι. Et paulò post Regem Deiotarum videntes ex terra ad ipsos properantem, eum quoque accipiunt. Quando autem à Pompeio discesserit, non liquet. suspicor eum ex insula Cypro, cum inde versus Aegyptum solueret Pompeius, ad suam Tetrarchiam rediisse.

AMPLISSIMI VIRI.] Nomen est magnæ dignitatis. Domitius autem Calpurnius Consularis fuit, & cum Valerio Messala gesserat consulatum, anno Vrbs d e c.

AVCTIONIBVS.] Vide secundam Philipp. §. 62. Nota 3.

EVOCATUS:

*Prior pars confirmationis ab 8. ad 21. confutatur
crimen insularum.*

1. à persona Deiotari. 8.

1. nec tam sceleratus est vt hospitem in conspectu Penatium necare voluerit.

2. Nec tam importunus vt voluerit omnium gentium, & omnis memoriæ lumen extinguere.

3. Nec tam ferox vt victorem orbis terrarum non extimuerit.

4. Nec tam ingratus vt voluerit in eum tyrannus inueniri, à quo Rex fuerat appellatus.

5. Nec tam demens vt contra se vnum voluerit excitare

omnes Reges.

omnes liberos populos.

omnes socios.

omnes prouincias.

ab ipso crimine, &c. quod

neque aptè ad suspicionem mouendam confictum est. cum enim testis ab accusatore productus medicus esset, suspiciosus erat dicere sibi mandatum fuisse vt Cæsarem veneno occideret. 17. 18. quia fieri potuit

occultius,

impunius.

Iouem hospitem celare non potuisset.

homines fortasse celauisset.

neque probabiliter dicitur, quia si insidias posuisset

insidiatores, non nisi re perfecta dimississet.

saltem ad vnam aut duas horas retinuisset.

si insidiæ non processissent vno loco, ad alium facile transulisset. 21.

ab ipsa Deiotari & seruorum conscientia

nulla trepidatio.

nulli tumultus.

nihil nisi moderatè & quietè.

nihil nisi ex hominis sanctissimi disciplinâ.

A R G V M E N T V M.

Confutat crimen insidiarum à persona Deiotari, eiusque tum probitate, tum etiam prudentia.

IS igitur non modò à te periculo liberatus, sed etiam honore amplissimo ornatus, arguitur dõmi te suæ interficere voluisse: quod tu, nisi eum furiosissimum iudicas, suspicari profectò non potes. Vt enim omit-tam, cuius tanti sceleris fuerit, in conspectu Deorum Penatium necare hospitem: cuius tantæ importunitatis, omnium gentium, atque omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere: cuius tantæ ferocitatis, victo-rem orbis terrarum non extimescere: cuius tam inhumani & ingrati ani-mi, à quo Rex appellatus esset, in eum Tyrannum inueniri: vt hæc omit-tam, cuius tanti furoris fuit, omnes reges (quorum multi erant finitimi) omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia denique omnium arma contra se vnum excitare? quoniam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum clarissimo filio, distractus esset, tanto sce-lere non modò perfecto, sed etiam cogitato? At, credo, hæc homo in-consultus & temerarius non videbat: quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquam hoc loco Deiotarum non tam ingenio & prudentia, quàm fide & religione vitæ defendendum puto. Nota tibi est, C. Cæsar, hominis probitas, noti mores, nota constantia, cui porrò, qui modò populi Romani nomen audiuit, Deiotari probitas, integritas, gra-uitas, virtus, fides non sit audita? Quod igitur facinus nec in hominem imprudentem cadere possit, propter metum præsentis exitij, nec in fa-cinorosum, nisi esset idem amentissimus, id vos & à viro optimo, & ab homine minimè stulto cogitatum esse confingitis.

VIII.

EXPLANATIO.

IS I G I T V R.] Constitutio causæ, quasi dicat: Status quæstionis hic est, Vtrum Deio-tarus Cæsarem interficere voluerit, eique struxerit insidias.

QU O D T V.] Primum argumentum petitum à persona Regis Deiotari, atque ab improbabili. quòd crimen, quod fingitur, personæ haudqua-quam conueniat, quasi dicat,

Non est probabile crimen in Deiotaro, quod ne-mini potest nisi furiosissimo conuenire.

Sed insidiarum Cæsari positarum crimen nemini potest nisi furiosissimo conuenire.

Ergo non est probabile illud crimen in Deio-taro.

VT ENIM.] Præteritione oratoria multa arg-umenta coaceruat ad probationem assumptio-nis, quæ reus non est singillatim ad syllogismi formam reuocare. Primum petitur à religione Deorum Penatium, & hospitij: secundum à Cæ-saris ipsius dignitate: tertium à Cæsaris fortuna & felicitate: quartum à Cæsaris beneficiis in Deiotarum, & gratitudine Deiotari, quintum denique à periculo Deiotari, si Cæsari, necesse intulisset. quod postremum argumentum per partium enu-merationem exaggerat.

MU L T I E R A N T F I N I T I M I.] Vt Sada-lus Thraciæ Rex, Cotys, Rascipolis; Ariobar-zanes Cappadociæ. Tarcondimotus partus cu-
Tomus II.

iusdam Ciliciæ, Mithridates Pergamenus, cui Cæsar Armeniæ minoris regnum tradiderat. Item Ariarates Ariobarzani frater.

DI S T R A C T V S.] Diuisus ab aliorum Reg-um societate & amicitia.

AT, C R E D O.] Occupatio oratoria. Sed ob-iciens temerarium & inconsultum esse Deio-tarum: ac proinde facillè potuisse induci, vt vel cum tanto periculo Cæsarem vellet occidere. Hanc obiectionem refellit à Deiotari prudentia: quòd probationi propositionis argumenti prin-cipalis inseruit: si enim & probus & prudens est Deiotarus, non est probabile crimen in eo, quod non potest nisi furiosissimo conuenire.

QU I S C O N S I D E R A T I O R I L L O.] Ad-uerte singulorum verborum proprietatem. con-sideratus qui nihil agit temerè, nihil inconsulto, sed omnia quæ facturus est, reuocat ad calculum, singularumque circumstantiarum momenta per-pendit: tectus qui versutè sua consilia tegit, & occultat, vel potius qui omnes casus præuidet, seque quasi quodam clypeo tegit & armat con-tra ictus imminentes. prudens qui eligit media aptè ad finem tendentia.

QU A N Q U A M H O C L O C O.] Oratoria corre-ctio causæ accommodata: quia calliditas & ver-sutia Deiotari, cum facere suspectum poterat, ait se Deiotarum à religione potius & probitate de-fendere.

QU O D I G I T V R.] Complexio syllogismi.

NOTÆ.

I. IN CONSPECTU DEORVM PENATIVM.] Lyticus Latinus, *Illum & parentis crediderim sui Fregisse cervicem, & penetralia Sparfisse nocturno cruore Hospitia.*

Vide pro Cælio 51. de Diis Penatibus, pro Sextio 30. pro Milone 39.

FVRORIS.] Furoris & insanie distinctionem attulimus pro Milone 14.

TEMERARIVS.] Vide Pisonianam 39. Nota 5. Sextianam §. 134. n. 4.

QVIS TECTOR, QVIS PRVDENTIOR.] Vel ipso Cæsare teste, qui ut scribit auctor belli Alexandrini, Deiotaro post pugnam excusanti quod secutus fuisset Cn. Pompeium, respondit *defensionem eius, nullam posse excusationem eius imprudentia recipere, quod homo tanta prudentia ac diligencia scire potuisset, &c.*

ARGVMENTVM.

Crimen insidiarum confutat ab ipsis facti circumstantiis, idque crimen non modò non probabiliter, sed ne suspiciosè quidem confictum esse confirmat.

IX.

AT quàm non modò non credibiliter, sed ne suspiciosè quidem. QUUM, inquit, in castellum Luceium venisses, & domum Regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidam in quo erant ea composita, quibus te Rex munerare constituerat. huc te è balneo priusquam accumberes, ducere volebat: ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Ego me hercule, C. Cæsar, initio, quum est ad me ista causa delata, Phidippum medicum seruum regium, qui cum Legatis missus esset, ab isto ipso adolescente existimaui esse corruptum, hac suspitione sum percussus: medicum indicem subornabit, finget videlicet aliquod crimen veneni: etsi à veritate longè, tamen à consuetudine criminandi non multùm res abhorrebat. Quid ait medicus? nihil de veneno, at id fieri potuit: primò occultius in potione, vel in cibo: deinde etiam impuniùs fit, quod quum est factum, negari potest. Si palàm te interemisset, omnium in se gentium non solùm odia, sed etiam arma conuertisset: si veneno, Iouis illius quidem Hospitalis numen nunquam celare potuisset, homines verò fortasse celauisset, quod igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit, id tibi, & medico callido, & seruo, ut putabat, fideli, non credidit: de armis, de ferro, de insidiis celare te noluit?

EXPLANATIO.

AT QUAM.] Transito ad ipsas facti circumstantias.

CVM, INQVIT, IN CASTELLVM LUCEIVM VENISSES.] Narratio accusatoris. Puteanus & ex eo Gruterus legunt *voluissis*, id est venire vel ire voluissis, aut vt vitatius dicitur, cum in castellum Luceium cogitares. Nam quod mox narrat, (verba sunt Gruteri) actum fuit antequam Cæsar Luceium venisset, vt liquet ex alio huius pagine loco: *In posterum, inquit, diem distulit, vt cum in castellum Luceium ventum esset, ibi cogitata perficeret.* Sequitur ergo id actum fuisse in domo Deiotari, ad quam Cæsar in Luceium proficiscens diuerterat. Quod autem hic nonnulli *venisses*, exponunt *ires*, vel *præfissis* *ereris*, duriusculum est, neque in Cicerone præsertim admittendam. Hæc ille. Vereor tamen vt illud *voluissis*, at huc sit durius quam vt Cicero triserit, & libenter legerem, paucioribus certe mutatis *venires*, id est *ires*, vt pro Ligario 11. *Vtrum tandem existimas facilius fuisse, Tu-*

bero, Ligarium ex Africa exire, an vos in Africam non venire? Sicut contra vt notat Donatus in Adelphos Terentij *ire pro venire*, vt

Nec verò Alcidem me sum latatus euntem

Accepisse lacus.

cætera perspicua sunt.

EN CRIMEN.] Epiphonema per indignationem.

EGO MEHERCVLE.] Prima criminis circumstantia, qua ostendit crimen probabiliter non esse confictum, quia si Cæsarem Deiotarus occidere voluisset, consiliumque suum seruo medico credidisset, veneno potius quam ferro rem transigere maluisset.

CVM AD ME.] Cùm primùm rogatus sum vt hanc causam susciperem, & Deiotarum insidiarum reum defenderem.

MEDICVM.] Philippum siue Phidippum medicum Deiotari Castor instruet & producet testem à se subornatum, monitumque quibus circumstantiis crimen suum vestire debeat, vt probabile videatur. Sedet hæc & quæ sequuntur difficultatis nihil habent. quæ possunt ad hunc

fylogiftum reuocatis.

Si Cafarem Deiotarum necare voluiffet, occultius eum iutiisque veneno per medicum cui fidebat, quam ferro per milites necauiffet.

Sed noluit eum veneno per medicum, cxi fidebat, necare.

Ergo noluit illum omnino necare.

NOTÆ.

I. Baluce ante epulas.

BALNEO PRIVSQUAM ACCVMBERES.] Solitos veteres ad balnea ire priuquam mensis accumbent, liquet & Vatiniana 31. Cui de balneis exeunti, prater te, toga pulla unquam data est? cum tot millia hominum accumbent: cum ipse epula dominus *Quintus Arrius Albatu* esset, &c. Plutarchus in Pompeio: imi & *καρὸς ἐπὶ δεῖπνου, & παρεκείσθην ἐν τῷ περὶ πύλων, ἰδὼν ἑ φάσιος ἐκείτῳ ἀποτίει τὸν Πομπόιον ἀρῶντον αὐτὸ ἀπολοῦσιν, περὶ δεῖπνου, & ἰσχυροῦσιν, & συνελθεῖν.* Cuius tempus cœne instaret, parasset autem ex presentibus copias nauclerus, (post pugnam Pharfalicam) cernens Pompeium Fauonii seruorum inopia semetipsum lauantes, accurrit abluisque & unxit eum. Iam autē dixerat: *Τῶμος αἰὲρ ἰσχυροῦσιν δὲ μὲν αὐτῷ, & πνευμαλάξας τὸν Πομπόιον ἐπὶ δεῖπνον ἀπόσιτα, λαοκράτους, ἰκίπει τὸν γαστέρον λαβόδροσος. ὃ δὲ παύλῳδον ὑπερπικρίας, ἰπποῦ διαρθεῖσιν τὸ δεῖπνον αὐτῷ, ἀλλο δὲ μηδὲ πνεύματι.* *Hypsiu* vir Consularis, (imò non consularis, sed qui eo ipso anno cum Scipione & Milone petierat consulatum) qui in iudicium erat vocatus, cum expectasset Pompeium & balneo ad canam euntem, accidit supplex genibus eius, at illo preterit hunc contumeliosè, nihil eum dicens agere aliud quam quòd coniunium suum corrumperet. Idem in Bruto: *ἔδν δὲ ὑπερπικρίας, φάσιος ἰκί λαοκράτους.* Cum iam accubissent accepit Fauonii locum, & alibi frequenter.

II. Accubitus.

ACCVMBERES.] De lectulis discubitoriis & accubandi more fusè tractauimus in Pisonem 67. *Graci stipati, quini in lectulis.* i. *Aeneidos, -ius dai epulis accumbere diuim.* Conueniunt stròque super discumbitur ostro. Conuenerit toris iusti discumbere pictis.

Lucanus 10.

Discubuerit toris Reges, maiorque potestas Caesar.

III.

SVBORNABIT.] Instruet ad falsum. pro Cluentio 163. *A. Biennium quemdam Cauponem de via Latina, subornatis, qui sibi à Cluentio seruissius eius in taberna sua manus allatas esse dicat.* Pro Roscio Comedo 51. *Falsum subornauit testem Roscium Cluuium.* Paulus D. de accusat. & inscript. l. 9. *Alij accusare non possunt, propter suspicionem calumnia: ut illi qui falsum testimonium subornati dixerunt.* Rursum noster pro Cæcinnia 71. *Et fictus testis subornari solet, & interponi falsa tabula.* Neque solum testes, sed etiam accusatores dicuntur subornati, in Vatinium 3. *Es confessus à te accusatores instructos esse & subornatos.*

Subornatus testis.

IV.

IOVIS ILLIVS QVIDEM HOSPITALIS.] De hoc i. *Aeneidos.*

Iupiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur. Iupiter hospitalis.

Quid. 10. Metam.

Ante fores horum stabat Iouis hospitibus ara. Nolter de finibus lib. 3. §. 66. *Atque etiam Iouem cum optimum maximum dicimus, cumque eundem salutarem, hospitalem, hospitiatorem, hoc intelligi volumus salutem hominum in eius esse tutela.* Lib. 2. ad fratrem, epist. 11. *Sed non faciam, ut illum offendam ne imploret fidem Iouis hospitalis.* Fuertunt autem & alij Dij hospitales. vt *Venus hospitalis.* de qua pro Cælio 52. *Vetrina de signis 48. Apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia: iste continuo vt vidit, non ambauit illud insigne Penatium, hospitaliumque Deorum, ex hospitali mensa tollere.* Sed vide quæ diximus in Pisonem §. 85. Nota 4. *Hunc autem fortasse locum Orator ex Lycurgo contra Leocratem fuerit imitatus: Τῶς πῆ αἰ θεοῦτος πολλοὶ ἦδν ἱερατικόντις, & διὰ δούλους οὐ μόνον τῶν παρῆγον κινδύων ἀπλήθους, ἀλλὰ & τὸν ἀλλοτῶν ἰσχυροῦσιν τῶν ἀδικιωμάτων τῶν κατὰ τῶν θεῶν οὐτ' αὖ ἑμπορίας τις λέγει, οὐτ' αὖ ἐμπεροῦ τῶν ἀπ' αὐτῶν πωλεῖται. ἀλλ' εἰ μὲν αὐτοῖ, οἱ πάντες γὰ, & τὸ ἴσος ἀπὸ τὸ εὖ ἐμπροσθεῖς μεγάλας ἀπυρῶσας μεταπέτε.* Multi quidem homines decipere & celare poterunt, nisi solum à presentibus sunt periculis liberati, sed etiam in posterum tempus admisforum scelera sunt impunitatem consecuti. Deos verò neque peccatis quisquam celare poterit, neque supplicium quod ab ipsis irrogatur enadere. Quod si non ille ipse quis fraudem admisserit, & certè liberi omnique peritur posteritas in magnas calamitates incidet. Menander apud Iustinum lib. de Monarchia Dei sanè pulcherrimè.

Venus hospitalis.

Dij hospitales.

Μὴδὲ θεῶντος ἠνάμει ἐπιδοῦσιν, Πάμφιλε, ὃ δὲ θεὸς βλάπτει, καὶ κληρονομαρεῖται. *Οὐ ἔργου ἔδραυ δεῖσθαι, οὐκ ἀδίκους δὲ μὲν.* Tertius versus non constat: quid si ita scriperat Menander. *Ἐργου δεῖσθαι ἰδοῦσθαι, ἀδίκους δὲ μὲν.* *Nec ausu ligamen, Pamphile, alienum expectas. Nam te videt, qui semper est presens Deus, Pietate gaudens, non iniquis actibus.* Elegans est apud Iocelinum Monachum narratio cap. 23. vitæ S. Patricij. Is paulò postquam monasticam vitam amplexus esset, gulæ cupiditate victus, tentationique luxuriantibus in dolio carnes absconderat. Nondum à loco longius recessit, & ecce quidam habens oculos ante è, & retro coram eo adstitt: quem intuens Patricius oculatum modo tam miraculofo, imò monstrofo, mirabatur, & quis esset, aut quid oculi ante è & retro fixi pratererent (porterent) sciscitabatur. Cui ille, *Minister Dei sum ego, oculisque in fronte fixis, qua in conspectu sum, video, ac obrutibus in occipite, positus intueor, monachum in dolio carnes occultantem, ut satisfaciât ventri suo. Hac dixit & continuo disparuit.*

Μὴδὲ θεῶντος ἠνάμει ἐπιδοῦσιν, Πάμφιλε, ὃ δὲ θεὸς βλάπτει, καὶ κληρονομαρεῖται.

Οὐ ἔργου ἔδραυ δεῖσθαι, οὐκ ἀδίκους δὲ μὲν.

Tertius versus non constat: quid si ita scriperat Menander.

Ἐργου δεῖσθαι ἰδοῦσθαι, ἀδίκους δὲ μὲν.

Nec ausu ligamen, Pamphile, alienum expectas.

Nam te videt, qui semper est presens Deus,

Pietate gaudens, non iniquis actibus.

Elegans est apud Iocelinum Monachum narratio cap. 23. vitæ S. Patricij. Is paulò postquam monasticam vitam amplexus esset, gulæ cupiditate victus, tentationique luxuriantibus in dolio carnes absconderat. Nondum à loco longius recessit, & ecce quidam habens oculos ante è, & retro coram eo adstitt: quem intuens Patricius oculatum modo tam miraculofo, imò monstrofo, mirabatur, & quis esset, aut quid oculi ante è & retro fixi pratererent (porterent) sciscitabatur. Cui ille, *Minister Dei sum ego, oculisque in fronte fixis, qua in conspectu sum, video, ac obrutibus in occipite, positus intueor, monachum in dolio carnes occultantem, ut satisfaciât ventri suo. Hac dixit & continuo disparuit.*

A X I O M A T A.

Impunius fit quod cum est factum negari potest. Qui peccant, homines fortasse celabunt, Deum celare non possunt.

Aliis criminis circūstantiis examinat, & ex iis factum crimen esse demonstrat.

XI. **A**T quàm festiuè crimen contexitur. Tua te, inquit, eadem quæ semper, fortuna seruauit, negauisti tum te inspicere uelle. Quid postea? an Deiotarus te illo tempore non perfecta, continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? At eodem te, quum cœnauisses, reditum dixeras: itaque fecisti, horam unam aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? Quum in conuiuio comiter & iucundè fuisses, tum illuc iuisti, ut dixeras, quo in loco Deiotarum talem erga te cognouisti, qualis rex Attalus in P. A.fricanum fuit: cui magnificentissima dona, ut scriptum legimus, usque ad Numantiam misit ex Asia, quæ Africanus inspectante exercitu accepit. Quod quum præsens Deiotarus regio & animo & more fecisset, tu in cubiculum discessisti.

EXPLANATIO.

AT QUAM.] Quàm ridiculè & improbabiler accusatio Phidippi componitur, & sequentia præcedentibus atextuntur, & quasi per se non coherencia nouis mendaciis alluuntur.

TUA TE, INQUIT.] Ait accusator te à presenti necis periculo liberatum fuisse ab ipsa fortuna, quæ te à multis aliis periculis liberauit.

NEGASTI TVM.] Hæc ab illis superioribus pendet. Cum, inquit, in Castellum Luc. uenisses, & domum Regis hospitii tui diuertisses, locus erat quidam in quo erant ea composita, quibus Rex te munere constituerat, huc te à balneo prius quàm accumbere ducere uolebat. ibi enim erant armati qui te interficerent in eo ipso loco collocati, &c. negauisti tum te inspicere uelle, munera uidelicet, & hoc pacti insidias euasisti.

QUID POSTEA.] Confutat hanc accusatorem, ex eo quoddam facile fuisset Deiotaro milites per unam aut alteram horam eo loco retinere, ut uenientem post cœnam ad inspicienda munera Cæsarem occiderent.

RE NON PERFECTA.] Cæsare non interfecto, quia Cæsar eò non iuerat, an statim Deiotarus iussit abire milites in insidiis collocatos: omnia perspicua sunt.

ITAQUE FECISTI.] Cœnatus ad inspicenda munera te contulisti, ut ante cœnam te facturum esse promiseras.

MAGNUM FUIT.] Difficile fuit & operosum.

QVO IN LOCO.] Deiotari liberalitatem & magnificentiam commendat. ex comparatione Attali Regis Pergamæni. de quo uide Notas.

P. AFRICANVM.] P. Cornelium Scipionem Æmilianum, siue minorem Africanum, qui Carthaginem Numantiàmque deleuit.

NOTÆ.

I. **C**RIMEN CONTEXITVR.] Componitur, concinnatur, fallaciis mendacisque compingitur. Eo enim sensu suendi texendique

uermum frequenter usurpant. Nonius. Suelam dici uoluerunt asturiam, quasi subtilem telam. unde & Plautus Casina,

Possisne uenire clam me suelisi tuis

Præripere Casinam uxorem proinde ut postulas?

idem Captiueis,

Quando ego te exemplis excrucianero pessimis,

Ai que ob suelasi tuas te morti misero.

uel potius à similitudine suentium, ut explicat Festus Pompeius. Homerus odys. 7. uersu 112.

Εὐάετος γὰρ σπινυρὰς ῥάπιδον ἀμφίπλοον

Παυτὸν δίδουσι.

Illi namque nouem suimiu mala multa per annos Fraudibus omnimodis.

Item Iliados 7. uersu 420.

Μύθε, τίς ἔσθ' ἢ Τηλεμάχου διασπότης ἢ

Ράπιδος ἢ δ' ἰκίμενος ἕκαστα θεῶν, οἷον ἀεθρὸς Ζεὺς

Μεγάρης; οἷον δ' ὄσιν κατὰ ῥάπιδον ἀλλ' ἄλλοιον.

Infelix, quid Telemacho morienteque necesseque Confusus? hand suspexere cure est cui Iuppiter ipse

Testis adest? nec suis suere est mala matrua nobis.

Phocylides.

Μήτε δόλους ῥάπιδον, μήδ' αἰσὺν γέσσε μαίνων.

Ne sine mente dolos, neu sanguine pollue dextram.

Quo sensu neetere dolos. fraudem innectere clienti, dixit Virgilius. Ex eodem lanificio ducta & illa translatio. Odys. 1. uersu 137.

Οἱ δὲ γάμοι ἀνδρῶν, ἔρω δὲ δόλοις πλοῦτος ὦ.

Hi thalamos ambire meos, ego neetere fraudes.

Sed frequentius etiam dicunt ordiri & contexere, ἔρπειν. Plautus in Pseudolo, actu 1. sc. 4.

Neque exordiri primum, unde occipias, habes,

Neque ad detexendam telam certos terminos.

Homerus Iliad. 7. uersu 187.

Τὼ δ' ἄδ' ἀπὸ τῶν δόλων πικρὸν δόλον ἄλλοιον ὕφασαν.

Dum uedite, uisitas iterum contexitur illi Fraudem.

Odys. 4. uersu 356.

Ω μοι ἔρω κὺν τις μοι ὑβάνθη δόλον ἄλλοιον.

Hei mihi ne quisquam pergat mihi texere fraudem. Odys. 2. uersu 412.

—πᾶντες ἢ δόλους δὲ κύντες ὑβάνθη

ὄσιν μετ' ἄλλοιον.

— ego consilium uersutus & omnes Texodolos, tanquam de uita & sanguine certas.

Suelaz. Suetefu. dcs.

Contexere fraudes.

Et alibi frequenter *ἡμῶν ὁραίνει*, vt bis Odyss. d. versu 678. & 739. Item Odyss. v. versu 303. & 386. E quibus intelligas quid sit apud Ciceronem crimen contexere. Claudianus de 4. Honorij consulatu:

Nulla nobilium cades, non crimina vulgo Texuntur.

II. FORTUNA.] De fortuna Cæsaris, quantumque ille fortunæ suæ consideret, plura diximus in Marcellina, ad quæ te remitto.

III. RE NON PERFECTA.] Eodem sensu 2. Philipp. §. 19. *Hanc rem in Cilicia ad ostium fluminis Cydni confecerat. id est occiderat*, sic apud Græcos frequenter *πέλειμα ἔργον γήνηται. interfici*.

IV. CONTINVO DIMISIT EXERCITVM.] Ex Eunucho Terentij actu 4. sc. 7. Vbi Thralo qui suos seruulos instat aciei gloriosius instruxerat, re non succedente, neque perfecta,

Iam dimisso exercitum.

inquit, de quo eruditus Victorius lib. 15. variarum lect. cap. 6. Multum autem, vt optinet, hoc valuit ad falsum illud crimen explodendum : & ni fallor, ritum mouit : quæ ratio in iudicio quoque adhibetur, ac fructum fert : tanquam enim Deiotarus nullus consilij homo esset, ac similis Thraloni, qui postquam Itacum insidiæ non successerint, non potuerit retentis in armis insidiatoribus, efficere quod destinasset, Cæsar post cœnam ad eas balneas veniente.

V. MAGNUM EVIT.] Difficile, arduum. ita etiam Græci, fed addunt *ἔργον*. vnus Homerus huc loco suffecerit. Iliados, versu 302.

*ὁ δὲ χαριώδους καὶ χεῖρ
Τυδείδης, μέγα ἔργον, ὃ οὐδὲν ἄλλο φέρεται
ὄνειν νῦν βροτοῖσι τίς. ὃ δὲ μὲν βία πύλλετο εἶος.*

*Armanit saxi Diomedes fragmine dextram:
Magnum opus : haud illud gemini ceruice sub-
irent,*

Vt nunc sunt homines: solui facile ille librabat.

Eodem sensu Iliados λ. versu 733.
*Ἀλλὰ σπιν ἀσπίεσσι φαῖν μέγα ἔργον Ἄργιος.
Ἄντ' εἰδεβатар μuros excindere magnis
Μαῖρτις opus.*

Iliados μ. versu 415.
*Ἀργῆσι δ' ἐπίρωτες ἐκπύονατο φάλαγγας
Τεγῆος ἔπιδον, μέγα δὲ σπιν εἰνετο ἔργον.
Ἄργιυι parte ex alia munire phalangas.
Pergebant muros intra, magnūque videbat
Esse opus.*

Magnum pro arduo, sive difficili.

Iliados ν. versu 366.
*Ἐπὶ Τεγῆος ἀέκοντος ὁπιστεύου τις Ἀχαιῶν
- promiserat ille*

Magnum opus, inuitos Troia depellere Graios.

& alibi frequenter. vt Iliados π. versu 208.

VI. ATTALVS IN P. AFRICANVM.] Dissentit Lilius à Cicerone lib. 58. Scipio amplissima munera sibi ab Antiocho Rege Syria missa, cum celare aliis Imperatoribus Regum munera mos esset: pro tribunali accepturum se esse dixit : eaque omnia referre quaestorem in publicis tabulis insit : ex iis viris fortibus munera se daturum.

v. l.

VII. REGIO ET ANIMO ET MORE.] Liberaliter vel potius magnificè, βασιλικῶς. Plutarchus: *Ἐπὶ δὲ λαφύοντι Πάτρῃ ὁ Ἀλέξανδρος ἤρῳτι πρὸς αὐτῷ χεῖροσιν. Βασιλικῶς, ἔπιν. ἀεζουσιδουμὴ δὲ, μὴ π' ἄλλο λέγει, Πάτρῃ, ἔπιν, ἔπιν ἐν τῷ βασιλικῶς. Carium à se Porum rogabat Alexander qualiter illo uteretur, Regiè, inquit. Interrogante rursum eequid aliud disceres, omnia, inquit, insunt in voce REGIE.*

VII. Regius animus.

ARGVMENTVM.

Deiotarum ostendit nihil de insidiis cogitasse, ex eo quod nihil eo die factum fuerit cum tumultu, nullumque perturbationis existerit in cuiusquam vultu vestigium: & alia quaedam adiecta confutat.

OBSEURO, C. Cæsar, repete temporis illius memoriam, pone illum ante oculos diem: vultus hominum te intuentium, atque admirantium recordare, num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderatè, nisi quietè, nisi ex hominis grauisissimi, & sanctissimi disciplina? Quid igitur causæ excogitari potest, cur te lotum voluerit, cœnatum noluerit occidere? In posterum, inquit, diem distulit: vt quum in castellum Luceium ventum esset, ibi cogitata perficeret. Non video causam loci mutandi: sed tamen acta res criminose est. Quum, inquit, vomere post cœnam velle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erant insidiæ: at te eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. Dij te perdant, fugitiue: ita non modò nequam & improbus, sed etiam fatuus, & amens es: quid? ille signa ænea in insidiis posuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non possent?

XI.

EXPLANATIO.

OBSEURO.] *Qui de insidiis & cæde magnorum virorum cogitant, ipsa scelerum suorum conscientia iactati, omnia perturbatè agunt,*

*& cum tumultu, fronte, oculis, toto denique vultu significant animi sui furorem.
Sed nihil huiusmodi fuit vel in Deiotaro, vel in eius domesticis.
Ergo Deiotarus de insidiis non cogitauit.*

QVID IGITUR.] Aliud argumentum. *Si Deiotarus Cæsarem voluisset occidere, tam facile postquam ante cœnam rem transigisset. Sed non occidit post cœnam. Ergo neque ante cœnam voluit occidere.*
 L A V T V M.] E balneis exeuntem. suprâ. Huc est à balneo, priusquam accumberes, ducere volebat, &c.

I N P O S T E R V M.] Nodus, vt suprâ dictum est, haud parum perplexus & intricatus, quia iam superius dixit: *Cum, inquit, in castellum Luceianum venisses*: quo loco, vt me tricus exoluecem, secutus sum coniecturam Puteani, in *castellum Luceium voluisses*, vel legendum monui *venires*, id est, ites proficere. Ne tamē in scripturam temerè grassati videamur: Dicamus fieri posse vt castellum Luceium fuerit regis Deiotari planè vicinum, & in ipso suburbio constitutum. vt Cæsar ad Regiam accedens ad castellum quidem accesserit, sed non fuerit ibi moratus, quòd eum Deiotarus in Regiam eo deduxerit: postridie autem inuitarit ad conuiuium in castello Luceio celebrandum.

C O G I T A P E R F I C I R E T.] Te occideres, vt animo destinaret.

C V M, I N Q V I T, V O M E R E.] Videtur aliquid deesse. fortasse aliquid eiusmodi: *Sed quare cur postridie, cum in castellum Luceium ventum est, rem, vii statuerat, non perfecit? cum, inquit, vomere, &c.*

E A D E M T V A F O R T V N A.] Quæ te pridie seruauerat.

D I I T E P E R D A N T.] Execratio, legunt alij *perdunt*, alij *perdunt*, nihil moror istam nouitatem. At ita loquuntur Comici. Quid tum? id eam Ciceroem antiquarium faciemus?

I T A N O N M O D O N E Q V A M E T I M P R O B V S.] Qui in dominum tuum tam nefariè mentiaris.

S E D E T I A M F A T V V S E T A M E N S.] Qui tam incredibilia confingas, vt nulla in his venisimilitudo appareat.

NOTÆ.

V L T V S.] Qui sermo quidam tacitus mentis est, vt dicitur in Pilonem §. 1. vide Sextianam §. 17. n. 11. §. 106. n. 2. & alibi. sic etiam pro Milone 62. ex vultu Milonis & oratione eum pura mente atque integra nullo scelere imbutum fuisse demonstrat, tanquam è quibusdam impressis facti vestigiis.

I N T E N T I V M A T Q V E A D M I R A N T I V M.] Eodem sensu §. 41. Manilianæ. *Sicut aliquem non ex hac urbe missum, sed de cælo delapsam intuentur.* Et epist. 1. lib. 1. ad Q. Fratrem: *Nam Graci quidem sic te ita vinentem intuebuntur, vt quendam ex annularum memoria, aut etiam de cælo diuinum hominem esse in proximam delapsum putent.* Cuius verbi significationem mirè poeta nobilis expressit 2. Georg.

Nec varios inbiant pulchra restudine postes.
 id est cum admiratione intuentur, & 7. Æneidos excurrente.

Illam omnis cœlis agrisque effusa iuuentus, Turbæque miratur magnum & prospicit euntem
 Attonitis inbians animis.

Homeius bis Illados 4.
 Λαί δ' αὖθις ἑπιπέτο τὴ δ' ἰδὲ πρῶτ' ἦν.

Speſtabant populi mirabanturque tuentes.
 & tum Odyl. 1. tum alibi.
 Οἰσπολίω δ' ἄρα τῶν ῥε γέρονι κἀπύρου Ἀθύω.
 Τὸν δ' ἕξα πύρου λαοὶ ἐπὶ γέλοιον θύωτο.
 Hinc Pallas Charitum dios efflavit honores.
 Speſtantis populi hunc admirabantur euntem.
 & alibi passim, vt Odyl. 8. versu 459.
 Θάυμαστον δ' ὄδυσσας ἐὶ φθθακροῖον ὄρατο.
 Illa tuens oculis admirabat Vlyſſem.
 L A V T V M.] Suprà: è balneo priusquam accumberes. Adde temporibus heroicis iam tum eam lauandi priusquam accumberent consuetudinè viguisse. sed in Nestoris conuiuium Odyl. 7.
 Πυλάμαχον λούσαν κἀν Περικλῆον.

Laut Telemachus Polycaste pulchra. & Vlyſſem Odyl. 8.
 -θωαὶ δ' ἄρα ἐξ ἔργων ἰδὲ γέροντι.
 -Inuenit ancilabz inferreque olivo.

& alibi passim. Noster de Cæsare hōmōiātm, lib. 13. ad Attic. epist. postrema. Post horum VIII. in balneum: dum audiuit de Mamurra, vultum non mutauit. unctus est, accubuit. iuuantū egerat. itaque & edis & bibit ἄδῶς, & iucunde. opiparè certè & apparatè. Quòd autem ait Cæsarem vomere, siue vomere agere voluisse: caue ebrietati potiùs, quàm medicinæ tribuendum putes. Nam vt scribit Suetonius in eius vita cap. 55. *Vini parcissimam ne inimici quidem negauerunt.* Verbum *M. Catonis est*, VNUM EX OMNIBVS CÆSAREM AD EVERTENDUM REMP. SOBRIVM ACCESSISSÈ. Esti idem Cato, vt narat Plutarchus in eius vita, cum in Senatu cum Cæsare contenderet, in causa Cætiline, allatas ad Cæsarem litteras à se inspectas ei reddiderit, dicens, *Καὶ τὴν ἰαχόσιν.* Capse ebric. erant autem à Seruilla sorore Catonis amatorè sciapte. Tranquillus: *Nam circa vitium C. Oppius adeò indifferenter docet, vt quondam ab hospite conditum oleum pro viridi appositum aspernanibus ceteris, solum etiam largius dicit appetisse, ne hospitem aut negligentiam, aut rusticitatis videretur arguere.* Plutarchus: *ἔβριον ὀυαλεῖν ἄλιος, περὶ τὴν πρὸ ἀσπαραγῶν, ἔβριον αὖτ' ἰλαῖν καταχάρων, αὖτις ἰδ' ἀσπῆς ἰδαζυ. τοῖς ἴδ' εἰδὸς ἀσπαραγῶν ἰπταλλέει.* Hospite Valerio Leone asparagum apponente, atque olei loco vinentem affundente, ipse simpliciter comedit, & fastidientes amicos increpuit.

D I I T E P E R D A N T.] Formula execrationis apud comicos receptissima: atque vtinam altera ei similis non adeò frequens esset inter Christianos. Terentius Phormione actu 4. sc. 4.

Vt te quidem omnes Di Deaque, superi, inferi Malis exemplis perdant.
 & ita passim Plautus, vt non sit opus immorari, aut aliam lectonem inuitis etiam libris obrudere.

S I G N A Æ N E A.] Nota, vt obiter dicam, Δαδάλου ἀγαθματα, *Dadalus signa.* de quibus Plato in Menone sub finem: *Ταῦτα ἔαυτ' ἰδὲ καὶ δαδάλου, ἀποδιδέσθαι, ἔχ' ἀπ' ἑωυτοῦ. ἰὰ δ' ἰδεδεῖσθαι, περὶ ἑωυτοῦ.* Illa si reuincta fuerint, discedunt atque aufugiunt: si vincula sint, consistunt. Vide Aristotelem 1. Politic. & Zenobium centuria 4. Plato Comicus apud Tzetzen,

Τὰ Δαδάλου πάντα κτεπέδα δακί, Βλάσι τὴ τ' ἀγαθματα.
 Omnes moueri Dadali statuas putes Atque inuerti.

Inacti.
 Admirari.

111.
 Mos
 ante com
 uium.
 11.
 V.

ARGUMENTVM.

Ex conſequentiæ demonſtrat falſum eſſe quod aiebat Philippus medicus, ſe conſcium inſidiarum fuiſſe, quia Deiotarus eum Romam non miſiſſet, ſi tantum ſcelus ei credidiſſet.

HABES crimina inſidiarum: nihil enim dixit amplius. Horum, inquit, eram conſcius. quid tum? ita demens ille erat, vt eum, quem conſcium tanti ſcleris habebat, à ſe dimitteret? Romam etiam mitteret, vbi & inimiciſſimum ſciret eſſe nepotem ſuum, & C. Cæſarem, cui feciſſet inſidias: præſertim cùm is vnus eſſet, qui poſſet de abſente ſe vindicare? Et fratres meos, inquit, quòd erant conſcij, in vincula coniecit. Quum igitur eos vinciret quos ſecum habebat, te ſolum Romam mittebat, qui eadem ſcires, quæ illos ſcire dicis? XII.

EXPLANATIO.

HABES.] Perſpicuitatis & docilitatis cauſſa ſignificat quid hæcenus tractauerit, vt auditor fatigatus quaſi viator interiungat, & ad ea quæ reſtant reſumptis, vt ita loquar, viribus, ſe accingat.

HORVM, INQUIT.] Pulchrè demonſtrat Phidippum inſidiarum conſcium non fuiſſe.

Deiotarus ſi quemquam magni ſcleris conſcium haberet, abſ ſe nollet dimittere: maximè autem caueret eum Romam mittere.

Sed abſ ſe dimiſit, & quidem Romam miſit Philippum medicum.

Ergo Philippus medicum conſcium non habebat.

NEPOTEM SVVM.] Caſtorem filium Secundarij & filiz Deiotari.

CVM IS VNVS ESSET.] Cùm Cæſar vnus eſſet, cuius poteſtas totam Rempub. atque ad eò terrarum orbem ita complecteretur, vt ei facile eſſet & expeditum etiam in abſentes animaduertere, quocunq; illi terrarum angulo ſe abſcondiſſent. quanquam ſcio pleroſque hæc verba, non de Cæſare, ſed de Phidippo medico explicare.

ET FRATRES.] Aliud argumentum petitum ex dicto Philippi, quo confirmatur propoſitio

ſuperioris ſyllogiſmi.

Qui in vincula dicitur conieciſſe fratres Philippi, propterea quòd conſcij eſſent, is ſi Philippum ipſum conſcium habuiſſet, eum abſ ſe non dimitteret.

Sed hoc.

Ergo illud.

NOTÆ.

HABES.] Donatus in Eunuchum, actu 3. ſc. 1. *Habes, intelligis, quòd enim tenemus corpore, habemus animo: quòdque item animo habemus, intelligimus.* Plautus Perſa:

Vehiculum argenti miſer eieci: neque quam-obrem eieci habeo.

Lucilius apud Nonium:

Habes rem omnem, timeo ne accuſer.

Terentius Heautontim.

Habes omnem rem, pergam quo cæpi, hoc iter.

DE ABSENTE SE VINDICARE.] Notum illud:

An neſcis longas Regibus eſſe manus?

Quam in rem habet elegantiffima & ſuauiſſima auctor libri de mundo ad Alexandrum, Regum Perſidis faciens mentionem, qui cùm à Regia ſua pedem non diſcederent, potentia totam, quàm lata eſt, Aſiam obtinebant.

posterior pars confirmationis.

Deiotarus contra Cæsarem exercitum non comparavit. §. 23.

Nunquam eas copias habuit quibus inferre bellum populo Romano posset. 22. Sed

quibus fines suos ab excursions hostium & latrocinii tueretur.

& imperatoribus nostris auxilia mitteret.

Nunc postquam regni parte multatus est, exiguas copias tueri vix potest.

fictam esse Cælij causam sciebat.

Nec est verisimile quod additur. 23.

ad Cælium copias missas.

Cælium magnum hominem esse non putabat.

contemnebat Cæliū, } vel quod eum nosset.
} vel quod non nosset.

Qui mittebantur ire noluisse.

Qui ire noluerant in vincula coniectos.

Bello Alexandrino, cum Cæsar obsideretur. 14.

pecuniam dedit.

exercitum aluit.

quem Asiæ præfecerat Cæsar ei nulla in re defuit.

Bello Pontico Cæsari contra Pharnacem proficiscenti. 14.

non solum hospitium dedit,

sed etiam ad periculum præsto fuit.

Nec animo à Cæsare fuit alieno à §. 14. 15. postquam à Pompeio discessit. probatur

Bello Africano cum graues de Cæsare rumores spargerentur, bona auctionatus est, ut ei pecuniam submitteret.

versum quendam protulisse in odiū Cæsaris. nam

mansuetus Deiotarus.

versus immanis.

falsum quod dicitur

aduersis de Cæsare rumoribus in cōuiuio saltasse. nam

Deiotarus,

& iam senex.

& magis deditus

& ab adolescentia frugalis.

exercitationi armorū, præsertim equitationi, quod per ætate iam facere vix potest.

quàm saltationi.

Ebrietatis comes extrema saltatio.

ARGUMENTVM.

Obiectum fuerat Deiotaro, quòd & exercitum magnum contra Cæsarem comparasset, & quòd auxilium Cæsari mittere iussisset equites malos misisset: utrique accusationi respondet Orator.

RELIQUA pars accusationis duplex fuit: vna Regem semper in specu- XII: lis fuisse, quum à te animo esset alieno: altera, exercitum eum contra te magnum comparasse. De exercitu dicam breuiter, vt cætera. Nunquam eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum Populo Romano posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium, & latrociniiis tueretur, & Imperatoribus nostris auxilia mitteret: atque antea quidem maiores copias alere poterat: nunc exiguas vix tueri potest. At misit ad Cælium nescio quem: sed eos quos misit, quòd ire noluerunt, in vincula coniecit. Non quæro quàm verisimile sit, aut non habuisse Regem quos mitteret, aut eos quos misisset, non paruisse: aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent, eos vincetos potius quàm necatos fuisse. Sed tamen quum ad Cælium mittebat, vt rùm causam illam victam esse nesciebat: an Cælium istum magnum hominem putabat, quem profecto is qui optimè nostros homines nouit, vel quia non nosset, vel quia nosset, contemneret? Addidit etiam illud, Equites non optimos misisse tibi: veteres credo, Cæsar, nihil ad tuum equitatum: sed misit ex iis quos habuit, electos. Ait etiam nescio quem ex eo numero feruum iudicatum, non arbitror, non audiui: sed in eo, etiam si accidisset, culpam Regis nullam fuisse arbitrari.

EXPLANATIO.

RELIQUA.] Propositio non quidem totius orationis, sed vnius & alterius criminis, perspicuitati mirum in modum inferuiens. Promittit etiam breuitatem ad vitandum tædium.

NON QUAM.] Inficias ire non potuit Orator exercitum à Deiotaro fuisse conscriptum: Sed negat id eò comparatum fuisse vt Cæsari bellum inferret, causamque alio deriuat, quasi eo tantum sine milites collegisset, vt vel ipsi Cæsari & Imperatoribus populi Romani auxilium mitteret, vel fines Gallogræciæ à latrociniiis tueretur. Hunc autem exercitum, quem accusator obiecerat, videtur scripsisse. id enim fecit cum iam regio Armeniæ & Gallogræciæ parte fuisset à Cæsare mulctatus, vt indicant verba quæ proximè sequuntur: hanc autem mulctam Hirtius de bello Alexandrino significat non ante confectum id bellum contigisse.

ATQUE ANTEA QUIDEM.] Cum adhuc Armeniæ regnum, & totam penè Gallogræciam Tetrarchiæ nomine obtineret, maiores copias alere poterat: nunc, postquam Armenia & Gallogræciæ parte mulctatus est, exiguas tueri vix potest. Est autem, vt vides, argumentum à minori ad maius.

Si integris viribus nunquam potuit exercitum comparare, vt populo Rom. bellum inferret, sed tantum, vt vel Imperatoribus nostris auxilia mitteret, vel fines suos ab hostium incursionibus tueretur, multo minus id potest postquam magna regionum suorum parte mulctatus est.

Sed hoc.

Ergo & illud.

AT MISIT.] Addebat accusator confirmationis causa ex eo liquere exercitum à Deiotaro contra Cæsarem fuisse comparatum, quòd ille milites ad Cælium Pompeianum misisset: sed illos quòd ire noluerunt in vincula fuisse coniectos. Quod Orator tribus capitibus reprehendit, & præterea duplici dilemmate. Vnum est,

Si ad Cælium misit, id fecit, vel quia partes Pompeij vitæ esse nesciebat, vel quia Cælium magnum esse virum putabat.

Sed nec ignorabat vitæ esse partes Pompeij, nec Cælium magnum esse virum putabat.

Ergo non misit.

Alterum dilemma in probationem prioris assumitur.

Vel nonerat Cælium, vel non nouerat.

Sed siue nouerit, siue non, eum contempsit.

Ergo Cælium magnum virum non putauit.

ADDIDIT.] Duas obiectiones quasi collarium addit & refutat.

VETERES CREDO.] Credo fuisse dudum collectos, & pro ratione gentis bene exercitatos.

NIHIL AD TVM EQUITATVM.] Fa-teor equidem turmas à Deiotaro missas cum tuo equitatu non posse comparari.

NOTÆ.

IN SPECVLIS.] Infrà 25. At eo tempore, inquit, ipso Nicæam Ephesumque mittebat, quos rumores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrent. Quibus aduertis cum qui de principibus curiosius inquitat, & rumores quoluis aucupetur, reprehendi quasi sit animo alieno. Pulchrè Titullianus Apologetico, cap. 35. Cui autem opus

est perorari super *Cæsaris salute*, nisi à quo aliquid aduersus illam cogitatur, vel opatur? *Aut post illam speratur, & sustinetur?* non enim ea mente de *charis* consulitur, quia de dominis. Ita & *Leptidæ* obiectum fuisse scribit *Cornelius Tacitus* lib. 3. annelium, *questum per Chaldaeos in domum Cæsaris.*

11. AD COELIVM NESCIQVEM.] *Legit Lambinus: ad Cæcilium*, quoniam *lectionem* extare testatur *Grutterus*, in aliquot *Palatinis*: & sanè *historiæ fides* exigit vt *Cæcilium* legamus, nisi velimus eum *perperam* ab *Oratore* fuisse nominatum: quasi sic eum contemneret, vt ne nomen quidem *Q. Cæcilij Bassi* compertum haberet. Vel quia *proderat causæ* *Deiotari* à quo contemptum illum fuisse dicit hac ipsa §. vel quia *Cæsari* gratum fore videbatur has *Pompeiani* belli reliquias ad eò contemni. De hoc *Epitome Liuiana* libro 127. *Bellum in Syria Cæcilus Bassus eques Rom. Pompeianarum partium excitauit, & relicto à legione Sextio Cæsare, quæ ad Bassum transferat, occisioque.* Quæ *filius & disertus* à *Dione* referuntur libro 47. De eodem videndus & *Strabo* libro 16. *Nostr Philipp.* 11. §. 32. *Est Q. Cæcilij Bassi priuati illum quidem, sed fortis & præclari viri robustus & victor exercitus.* Vnus, quod sciam, *dissentit Appianus* libro 4. *cinilium.*

Vnius, inquit, *legionis*, *ἐπιπέλειαν αὐτῆ ἐπιτήρησιν* ἢ *Καταλιος Βασίς*, τὸ δ' ἀξίωμα ἐστὶν νεαρία αὐτῆ καὶ σπαρὲς αὐτῆ, Σίξτος Ἰούλιος. *Curam commiserat Cæsar Cæcilio Basso, honos fuit penes Sextum Iulium adolescentem, gentilem ipsius Cæsaris.* Conuenit tamen eum *Dione* eum à *Sextio Mucro*, & *Minutio Crispo* fuisse obsessum, donec paulò post *Cæsaris* necem *Cassius* traduxit ad se horum trium legiones. Eam certè *Pompeianum* fuisse indicant quæ proximè sequuntur. *Virum cassam illam victam nesciebat?* id est partes *Cn. Pompeij.*

CONTEMNERET.] Non erat maximæ dignitatis *Cæcilius Bassus*, sed tantummodò eques; auctoribus *Liuii* & *Dione*, & priuatus auctore *Cicerone.*

SERVVM IVDICATVM.] *Seruos* ab armis quàm longissimè remouebant. vnde & illud pro *Sextio* 34. *Isdem* *Consulibus inspectantibus seruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine Collegiorum*, &c. Et in *Pisonem* 11. *Pro Aurelio tribunali ne conuiente quidem te, quod ipsum esset scieus, sed etiam hilarioribus oculis, quam solius eras, inueniente, delectus seruorum habebatur ab eo qui nihil sibi unquam nec facere, nec pati turpe esse dixit.* Vide dicta in eadem *Pisonianam* §. 23. n. 6.

ARGVMENTVM.

Hactenus de exercitu contra Cæsarem comparato nunc queritur vtrum Deiotarus animum habuerit à Cæsare alienum.

XIV.

ALIENO autem à te animo fuit, quomodo? sperauit, credo, difficiles tibi *Alexandriæ* fore exitus, propter regionis naturam, & fluminis. At eò ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit, quem *Asiæ* præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi victori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiam, atque ad aciem præsto fuit. Sequurum est bellum *Africanum*, graues de te rumores qui etiam furiosum illum *Cælium* excitauerunt. Quotum erga te *Rex* animo fuit, qui auctonatus sit, seseque expoliare maluerit, quam tibi pecuniam non subministrare?

EXPLANATIO.

ALIENO.] *Aduersarius* vt probabile faceret crimen *insidiarum*, probare nitetur animum *Deiotari* fuisse semper à *Cælaris* rationibus alienum. hic igitur ponitur *accusatoris* obiectio.

QVOMODO?] *Conferuatio* per ironiam. Quasi verò *Cæsare* bellum *Alexandrinum* gerente, *Deiotarus* animum à *Cæsare* profectus fuerit alienum, eum iam tutum esse crederet odium illud aperte profiteri, quod speraret non posse euadere, salutemque tuam expedire propter naturam regionis, & *Nili*, qui intercluserat tuum exercitum.

AT EO IPSO TEMPORE.] Quo *Cæsar* *Alexandrinum* bellum gerebat, & magnis premebatur angustiis. est autem argumentum à repugnantiis.

Qui pecuniam subministrat & exercitum alicuius alit, is non habet animum alienum.

Sed *Deiotarus* & *Cæsari* pecuniam dedit, & aluit eius exercitum.

Ergo *Deiotarus* non habuit animum à *Cæsaris* rationibus alienum.

QVEM ASIÆ PRÆF.] *Intelligit Cn. Domitium Caluinium* cui *Cæsar* *Asiam* suamque provincias administrandas transfuderat. vt scribit *Hirtius* lib. de bello *Alex.*

TIBI VICTORI.] *Cæsar* victor e bello *Alexandrino* per *Gallgræciam* transfuit, & contra *Pharnacem* arma conuertens legionem (verba sunt *Hirtij* lib. citato) quam ex generis ciuium suorum *Deiotarus* natura disciplinæque nostra constitutam habebat, equitatumque omnem ad bellum gerendum adducere iussit.

SECVTVM EST BELLVM AFRICANVM.] Quod tu parat de *Pharnace* victoriâ, paucos dies in *Italia* moratus, *Iturbæ* *Numidæ* *Regi* *Scipioni* & *Catoni* qui magnis exercitibus *Africam* occupauerant, intulisti.

GRAVES DE TE RVMORES SPARSI.] *Monet Grutterus* sparsi non extare in aliquot *Palatinis*, & rectius subaudiri potuisse. Qui autem rumores sparsi fuerint, dicitur in *Notis.*

FVRIOSVM ILLVM.] Hinc etiam colligas legendum esse *Cæcilium* ex eo quèd, vt auctor est *Dio*, *Cæcilij Bassi* aduersus de *Cæsare* rumoribus fuit ad parandas copias excitatus.

Quòd si mordicè *Calium* retinere velis (quod me auctore non facies) dices fuisse Cælium illũ Vincianum, de quo *Hirtius* de bello Alexandrino, Cæsar, victo *Pharname*, duas legiones cum *Calio Vinciano* in *Ponto* reliquit. quem aduectis de Cæsare res in Africa gerente rumoribus excitatum, Pompeianas partes amplexum fuisse, poterit quis suspicari.

QUO TVM ERGA TE REX ANIMO FUIT:] Idem quod supra argumentum à repugnantibus: non fuisse Deiotarum à Cæsaris partibus alienũ, quia eo ipso tempore quo graues de Cæsare tumores spargebantur, ipse pecuniam Cæsari fugerebat. Quo tempore qui firmi non sunt & stabiles, etiam ex amicis sui inimici.

ACTI ONATVS SIT.] Bona sua hastæ pæconisque subiecit, ad conflandam pecuniam quæ tibi mitteretur.

SESEQVE EXPOLIARE.] Suam supellectilem vt cæmque auctionari & licitatoribus addicere. Monet *Grutterus*, verba, & filium suum, vulgatis editionibus intermixta, vix comparere in villo manuscripto.

NOTE.

PROPTER REGIONIS NATVRAM ET FLVMINIS.] *Pharum* intelligit, quæ tum à *Strabone* libro 17. tum ab ipso Cæsare extremis penè verbis lib. 3. de bello ciuili, tum à *Dione* & aliis historicis fusè describitur. *Polyhistor* cap. 45. Nam *Alexandria* insidioso accessu aditur, fallacibus maris cæco mari, tribusque tantum canalibus admittit nauigantes. Iisdem verbis quibus *Plinius* lib. 5. cap. 31. descripuerat. *Ammianus* lib. 22. etiam fallaces & insidiosos accessus appellat. Præter has angustias etiam *Dio* *potamũ*, & *liuonũ* & *diarochas* agnoscit lib. 42. vt mirum non sit difficiles exitus Cæsari fuisse, cuius difficultatis descriptione *Lucani* *Pharfallica* terminantur.

-via nulla salutis,

Non fuga, non virtus, vix spes quoque mortis honeste.

Non acio fusa, nec magne stragis acerno
Vincendus tunc Cæsar erat: sed sanguine nullo
Captus forte loci pendet, dubiis sine timet,
Operæcine mori.

Tranquillus in *Julio* cap. 64. *Alexandria* circa oppugnationem *Pontis*, eruptione hostium subita compressus in scapham, pluribus eodem precipitantibus cum desiliisset in mare, nando per c. c. passus euasit ad proximam nauem, elata laua, ne libelli, qui senebat madesceret: paludamentum mordicus trahens ne spolio potiretur hostis. *Florus* tamen & *Dio* lib. 42. relictum in fluctibus paludamentum affirmant: Τὸ δ' ἐδωκε αὐτῷ εἰ δι' ἠπιότητος λα-

ARGVMENTVM.

Confutat aduersarij crimen, Deiotarum aduersus de Cæsare rumoribus ad se perlati, verisim quendam quo suum odium ostenderet, præ leuitia protulisse.

AT eo (inquit) tempore ipso Nicæam, Ephesumque mittebat, qui ru- xv. Amores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrent. Itaque quum esset ei nunciatum, Domitium naufragio periisse, te in castello circumfideri, de Domitio dixit versum Græcum eadem sententia, qua etiam nos habebimus Latinum,

εἰς τὴν, ἀπὸ τῶν τριπύλων, ὃ ἔστιν τῆς πρώτης πύλης, ἀνεκλύμασθαι, ὡς ἐξ ἄποιο ἰκκίον ἠρηκῆτος. At paludamentum portis Ægyptij, trophæo id quod de fugatis tum hostibus stauerant, appendebunt, tanquam ipsum ducent cepissent. De rumoribus eo tempore sparsis breuiter *Hirtius*: *Alexandriaque* cum periculo magno, tum etiam maiore periculi fama dimicabat.

GRAVES DE TE RVMORES.] *Dio* libro 47. Πῶς τε τὸ Καίσαρος πολλά καὶ δεινὰ ἐκ τῆς Ἀφρικῆς κηρύσσεται. Multis res aduersæ Cæsaris ex Africa nuntiabantur. Quibus rebus excitatus fuit *Cæcilius Bassus*, & alios ad instaurandum in Syria bellum, fictis etiam nuntiis atrocioribus, excitauit: Καὶ οὕτω μὲν πάντα χροιάματα πᾶσα συνῆκασσι, ὡς καὶ περὶ τῶν Σικυονίων οἱ παρεβόηται, καὶ ἔξ ἄποιο τῶν τε Καίσαρος ἐκ τῆ Ἀφρικῆς ἠγῶσθαι, καὶ ἀποκλίνειν διηγήσασθαι, καὶ ἐκείνῳ πᾶσι ἡγῶσι τῆς Σικυονίας ἀπεστειλέσθαι ἔλεγε. Deinde ex *Literis*, quæ à *Scipione* sibi missus fingebat, reuelat Cæsarem in Africa vicium interuisse, sibi que imperium Syriae mandatum.

Huiusmodi verò rumores non sine causa sparsos fuisse, indicio est, quòd vt scribit *Appianus*, *Scipionis* equites ducibus *Labieno* & *Petreio*, ἀνεκλήθη τῶν Καίσαρος περὶ τοῦ καὶ ἀπεστειλέσθαι ὡς καὶ περὶ τῶν Σικυονίων. *Cæsarianos* insigmi victoria superarunt, & fufos persequabantur petulantiter & contemptim. ὃ ἢ *Petreios*, ὡς ἀκριβῶς ἐγράψα λαθῶν πᾶσι, καὶ μήποτε ὅτι βούλεται, δίδωμι τὸ ἔργον. ἔπιπαι τις αὐτοῖ, καὶ ἀειλούμεθα πᾶσι νικῶν, τῶν αὐτοκράτορας ἡμῶν Σικυονία. *Petreium* verò contentum presenti experimento virtutis militum, & ratus se posse quando libet vincere, cecinit recepti, dicens proximis, Non est fraudandus Imperator noster *Scipio* laude victoriae.

ACTI ONATVS SIT.] Vide 2. *Philipp.* §. 62. Nota 3.

PECVNIAM NON SVBMINISTRARE.] *Dio* lib. 42. de hoc ipso tempore: Ἐς πᾶσι Ἰταλίαις ἐπέλειπε, πολλά καὶ ὅτι πᾶσι ἀποστειλέσαι χροιάματα, περὶ πάντων, ὡς περὶ καὶ αὐτῶν, ἐκλήθη. τῶ τ' ἔξ ἄποιο τῆς τῶ Πεμπηφί ἀποστειλέσθαι, ἐπέλειπε. ὡς τὸ ἦ καὶ ἄλλο ἔξ ἄποιο ἀποστειλέσθαι πᾶσα, ἦτοι. In Italiani nungunt, magna vi pecuniam vndique quibuscumque titulis confecta, veluti autè ab ipso quoque factam fuerat. Partim enim eam pecuniam, qua *Pompeio* prius promissa fuerat, exigebat, partim alius obentis causis alias imperabat, &c. Item: Τὸ τριπύλων εἶναι, χροιάματα ἀπὸ ἐξ ἡμετέρο, ὃδο τ' εἶναι λέγοντα τὰ τῆς διωτασίας παρεστειλέσθαι, καὶ ἐκλύμασθαι, καὶ ἐπαυροῦνται, τριπύλων καὶ χροιάματα, καὶ τῶν τ' ἀλλῶν συνειρημένα. Vtique summatim dicam, ideo pecuniam conficiendæ intentus erat, quòd duas res esse predicaret quibus & quareretur, & conferuaretur, & augetetur potentia, milites nimirum ac pecuniam: & alteram per alteram consistere.

II.

III.

IV.

XV.

Pereant amici, dum vnà inimici intercitant.

Quod ille, si esset tibi inimicissimus, nunquam tamen dixisset: ipse enim mansuetus, versus immanis. Quis autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? Tibi porò inimicus cur esset, à quo quum vel interfici belli lege potuisset, Regem & se & filium suum constitutos esse meminisset.

EXPLANATIO.

A T E O.] Deiotarum non amore Cæsaris, sed metu fuisse compulsum, vt ei pecuniam summitteret, inde probabat accusator, quòd eo ipso tempore rumores omnes de Cæsare sollicitè colligebat, eo videlicet fine, vt ei non amplius subministraret pecuniam, si quid aduersi contigisset. Quod cum fortasse refellere non posset Orator, dissimulat, & alia confutatione obruit, & quod in accusatione improbabilissimum fuit, id apprehendit, videlicet Deiotarum, cum circumclideri Cæsarem audisset, verum quendam immanem suæ malevolentiae indicem protulisse.

N I C E A M.] Vrbem Bithyniæ.

E P H E S V M.] Vrbem Asiæ minoris.

D O M I T I V M N A V F R A G I O.] Cn. Domitium post deicium Pharnacem, vt res orientis componeret, aliquandiu substituisse scribit Dio lib. 42. *τὸ λοιπὸν τῷ Διοτάρῳ καταστάσασθαι κλειστός. Reliquis rebus constituendis Domitio præfello.* Non diu tamen ibi moratum fuisse, vel ex eo constat, quòd Africano bello interfuit. Hirtius, *C. Rebilo Proconsule cum tribus ad Thapsum legionibus, & Cn. Domitio cum duabus Thifidris, vbi Considium præerat, ad obsidendum relictiis, &c.* Quare cum in Africam proficisceretur, nuntiatum est eum perisse naufragio.

T E I N C A S T E L L O C I R C V M S I D E R I.] Cæsarem in castris fuisse circumfessum non differtur Hirtius de bello Africo, quæuis omnia in laudem Cæsaris suo more conuertat.

Q U O D I L L E.] A moribus & natura Deiotari probat verum, qui fingebatur, ab eo non fuisse prolatum.

V E R S V S I M M A N I S.] Indicans mores immanes, & planè belluinus. humanitas enim requirit, vt inimicum seruare, quàm amicum perdere malimus: at contrà, cui tribuitur hic versus, is inimicum interire mauult, quàm amicum seruari.

Q V I A V T E M.] A repugnantibus: quia cum eadem causa esset Cæsaris & Deiotari, qui amicus erat Domitijs, non poterat esse Cæsaris inimicus, & contrà.

T I B I P O R R O.] A beneficijs Cæsaris in Deiotarum, breuiter ostendit eum non fuisse Cæsari infensum.

N O T Æ.

N I C E A M.] Diuersæ fuerunt vrbes hoc nomine. Vna, quam Massilienses condiderunt, in Gallia, quam tamen Strabo lib. 4. mauult Italiæ adscribere. Idem lib. 14. Nicæam ab Alexandro in India conditam agnoscit. libro 9. Nicæam in Locride, lib. 12. *Νικαία ἡμετροπόλις τῆς Βιθυνίας. Νικαία Βιθυνία metropolis.* de qua sine dubio Noster est intelligendus. Tum quòd

est Gallogræciæ propinqua: tum quòd ad eam ex omnibus terræ partibus, ob loci situm, multi mortales appellerent, propter quam situs opportunitatem ad eam primum illud Concilium fuit à Constantino Magno conuocatum.

E P H E S V M.] Ephesus vrbs est in Asia minore clarissima, vt ait Polyhistor. Celebris etiam conuentu. Plinius lib. 5. cap. 25. postquam egit de conuentu Smyrnao, *Ephesum verò alterum lumen Asiæ remotiores conueniunt, &c.* Strabo lib. 14. *ἡ ὅτι πόλις τῆς αἰεὶ τὰ ἄλλα εὐκλεῖα τῶν τόπων ἀέθεται καὶ ἐκείνῳ ἡμέραν, ἡμπερὶ οὗσα μέγιστον τῶν καὶ τῶν Ἀσίων τῶν ἔντες τῶ Τρωέσῳ. Vrbs ipsa ob opportunitatem locorum ad alia res, quotidianè augetur, ἐστὶν ἐμπορίων Ἀσιᾶς ἐορμὴ quæ sunt intra Ταύρον maximum. Merito igitur eod. missile dicitur Deiotarus, ad rumores de bello Africo rebûsq; Cæsaris colligendos.*

V E R S V M G R A E C V M.] Monet Victorius lib. 1. var. lect. cap. 9. hunc versum esse apud Plutarchum in commentario, quo disputat de discrimine adulteris & amici: neque enim se vlllo modo probare dicit sententiam eam.

- Ἐπίστω φίλος αὐτῷ ἔσθω.

Quare nolle vt assentatorem tollat iacturam facere amici. Idem igitur paucis his Grecis verbis, quod pluribus illis Latinis significatur. sed ad Victorium, atque adeò ipsum Plutarchum.

I P S E E N I M M A N S V E T V S.] Imò, si Plutarchum audimus, immanissimus omnium mortalium, aled vt libello de contradiciõibus Stoicorum: *Αγρία ἔργα καὶ βάρβαρα, καὶ ζαλευτὰ συνjunxerit. & paulò post: Τῷ Γόργῳ Διότηεροσσιὸν χερύσσωτος ἄμοιον τοῦ θεοῦ, ἐς παλαιὸν ἀπὸ παιδῶν γεροσσιῶν, ἐνὶ βελούχῳ τῶν ἀγρίων ἀπεκλιπὴν, καὶ τὸν οἶκον, ἀπαιτῶν ἐκείνους ἀπὸσραξῆν, ὡσπερ ἀμπελοῦ βλαστὸς ἀποπιπὸν καὶ κελούσῳ, ἵνα εἰς ὁ λυθῶν ἐργῶν ἥσῳτα καὶ μῆλα.* Gallogræco Deiotaro facit Chryrippus Deum similem, qui cum plures liberos haberet, vni volens relinquere & regnum & domum, omnes illos iugulauit, tanquam vitis palmites ressecans luxuriamque castigans, vt qui superest robustus & magnus euadat. Quæ si vera sunt, qua fronte Deiotari mansuetudinem commendat Orator? Qua fronte hominem grauissimum & sanctissimum appellat? Si liberis omnes interemit, quomodo Castor eiusque parens adhuc superstitis? Quomodo Noster Castori crudelitatem obiecit, qui nepos auum capitis arcesseret? Fateor tamen post necem Cæsaris Secundarium Castoris patrem eiusque matrem necatam fuisse iussu Deiotari. Strabo libro 12. *Γοργῶν τὸ τῷ Καστρῶν βασιλεῖον, τῷ Σαυκονδωέει, καὶ ὁ γαμβρῶν ὄντα τῶν ἀπὸσραξῆς Διότηρος, καὶ τῶν θυγατρῶν τῶν ἰαυῶν. τὸ ὅτι θεοσσιῶν ἀπαιτῶν, καὶ ἀθροῦσῳ τὸ ἀπὸσραξῆς τῆς κατινίας. Γοργῶν regis Castoris, qui filius fuit Secundarij, quem ibi & uxorem eius filiam suam Deiotari trucidauit, castrumque diruit, & maximam pagi partem euasit. Certè inimicitias inter*

Deiotarum & Castoris patrem, illius generum fuisse, & ab eodem Secundario Castorem impulsum fuisse, vt Deiotarum in discrimen capitis adducerent, constabit ex iis quæ sequuntur: *Sed quamvis ingratis & impiè necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non scilo crimine insectari, non expectere vitam, non capitis arcessere.* Quod si cum

Filius ante diem patrius inquiris in annos, summa cum patris gloria nonnunquam potest interfici, non video cur Secundarij cædes immanitati potius Deiotari, quam iustitiæ tribuenda videatur. Sed quoniã plures à Deiotaro necatos ait Plutarchus, facillè crediderim, cum similè ob causam alteri genero Brogitaro necem intulisse: quòd videlicet & Sacerdotium Matris Magnæ Pessinuntia, & nomen Regis inuasisset, P. Clo-

dio tam nefarij scelers administro. Vide orat. de Haruspicum responsis §. 28. Quòd si, vt voluit Plutarchus, vt vnum Deiotarum minorem & regni & patrimonij relinqueret heredem, est digna tanto fecleri merces vlciscente morte persoluta: vt cum Abramo Genesis 15. *potuerit, infelix pater: Et ecce verus scilicet tuus heres meus erit.* Siquidem (vt auctor est Dio lib. 49.) M. Antonius, *δυνασταί, Αιυατά & ἄλλοι κτλ. ἔχοντες τὸ Διοτορεῖον ἔσθον, ἔδωκε. Αὐτῶν τε, quamvis Deiotari scriba fuisset, dedit Galatiam principatum.* Sed iam antè Castor nepos quidem, sed, quod miserius est, inimicus, Deiotaro successerat. Idem Dio lib. 48. *Κάσσιος τὸ πῦρ ἦν τῶν τῶν, ἔχον τὸ Διοτορεῖον ἀγρὸν ἐν τῇ Γαλατῖα πᾶσι τοῖς Ἰουδαῖς.* Castori etiam cuidam Atrali & Deiotaro in Gallogracia defunctorum, duo tradita est.

ARGUMENTVM.

Addebat accusator Deiotarum auditu de Cæsare sinistris rumoribus lætitiã gestientem, esse se obruisse, in conuiuioque nudum saltasse. id Cicero confutat, tum à moribus & frugalitate, tum etiam ab ætate Deiotari.

QUID deinde furcifer, quò progreditur? ait hac lætitiã Deiotarum elatum, vino se obruisse, in conuiuioque nudum saltauisse. Quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarum saltantem quisquam, aut ebrium vidit vnquam? omnes sunt in illo regiæ virtutes, quod te, Cæsar, ignorare non arbitror, sed præcipuè singularis & admiranda frugalitas, & si hoc verbo scio laudari Reges non solere. Frugi hominem dici, non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt Regiæ laudes. illa priuata est. Vt volet quisque accipiat, ego tamen frugalitatem, id est modestiam & temperantiam, virtutem esse maximam iudico: hæc in illo est ab ineunte ætate, tum à cuncta Asia, tum à magistratibus legatisque nostris, tum ab Equitibus Romanis qui in Asia negotiati sunt, perspecta & cognita. Multis ille quidem gradibus officiorum erga Rempublicam nostram ad hoc regium nomen ascendit: sed tamen quicquid à bellis Pop. Rom. vacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesque iungebat: vt non solùm Tetrarcha nobilis, sed optimus pater familiã, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. Qui igitur adolescens nondum tanta gloria præditus, nihil vnquam nisi feuerissimè & grauissimè fecerit, is ea existimatione, eaque ætate, saltauit?

EXPLANATIO.

QUID DEINDE.] Oratoria sustentatio, qua suspensus auditorum animus sustinetur.
FURCIFER.] Phidippus seruus Deiotari fugitiuus & dominum accusans, dignusque proinde qui crucem suam ferat, & in ea figatur, aut furcam, ignominia causa, per viciniam circumferat.

HÆC LÆTITIA.] Quam ex nuntio de rebus Cæsaris aduersis perceperat.

DEIOTARVM SALTANTEM.] Confutatio criminis à moribus Deiotari.

Nemo saltat sobrius & frugalis.

Sed Deiotarus & sobrius est & frugalis.

Tom. II.

Ergo non saltauit Deiotarus.

Deest propositio quòd facillè potuerit intelligi, complexio præponitur, sequitur assumptio.

FORTEM.] Periculis pro honestate obeundis.

IUSTVM.] Ius suum cuique tribuendo.

SEVERVM.] Rigidum & ita tenacem iustitiæ, vt nullis aut precibus, aut pretio molliatur.

GRAVEM.] Firmissimè & constantem à leuitate alienum, vt nec secundis rebus efferatur, nec aduersis deprimitur.

MAGNANIMVM.] Magno animo & excelso, & virtutibus exaggerato præditum, tantòque animi robore septum, vt nihil in rebus humanis magnum existimet.

LARGVM, BENEFICVM, LIBERALEM.]

Hæc videntur esse propemodum synonyma. 2. de Officiis. Duo sunt genera largorum: quorum alteri prodigi dicuntur, alteri liberales. Ita tamen possumus verbi causa distinguere, ut largitas quidem & liberalitas consistant in usu pecuniæ: sed largitas sit quodammodo effusio, liberalitas restrictior. Beneficus autem dicatur, qui quocumque modo siue opera, siue consilio aliorum commodis inferuit.

Vt homo qui erranti comiter monstrat viam, Quæsit lumen de suo lumine accendat, facit: Vt nihilominus ipsi luceat, cum illi accenderit.

ILLA PRIVATA EST.] Laus frugalitatis & temperantiæ, magis ad hominem spectat per se consideratam, quam ad Regem: qui quatenus Rex est nisi virtutibus florere debet, quæ ad aliorum commodum redundant.

HÆC IN ILLO.] Alterum argumentum ab atate.

Qui ab insuente atate frugalis fuit & modestus, ea exactus non est saltator & dissolutus.

Sed Deiotarius ab insuente atate frugalis & modestus fuit.

Ergo Deiotarius exactus iam atate non est saltator & dissolutus.

A CUNCTA ASIA.] Asiam minorem intelligit, quæ ut dicitur pro Flacco, constat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia.

MAGISTRATIBVS.] Proconsulibus, Prætoribus, Quæstoribus, aliisque provinciarum præsidibus.

AB EQVITIBVS ROMANIS.] Publicanis & aliis negotia gerentibus, siue mercaturam & rem pecuniariam exercentibus, quorum plerique omnes erant ex ordine equestris.

AD HOC REGIVM.] Hoc consecutus est vt Rex appellaretur à Senatu.

SED TAMEN.] Ab antea facta vita sic argumentatur.

Qui & regenda familie, & agricultura, & rei pecuniarie primam atatem addixit, is in senectute non factus est saltator.

Sed Deiotarius regende familie, agricultura primam atatem addixit.

Ergo in senectute non est factus saltator.

EXACTE ATATE.] Iam decrepita & prope exacta.

NOTÆ.

FURCIFER.] Furfiferi dicti, quòd crucem humeris portantes ad supplicium ducerentur. Plutarchus de ferâ numinis vindictâ. Τῶ μὲ σὺμασι πῶν πολεμολογῶν ἕκαστος, πῶν κακούργων εὐφροὶ τῶ ἑαυτοῦ σωζέειν. ἢ ὃ κακίαι πῶν κακοῦργῶν ἴσ' αὐτῶν ἕκαστος ἔξ αὐτῶν τιτανύεται, &c. Et corpore quidem quisque malefactorum suam effert crucem, malitia verò cruciatum quemque in se & ex se fabricatur. Attemidorus libro 2. cap. 61. Βασίλειον πῶν τῶν δαιμόνων ἔθνηται. κακούργῶ μὲ ἰδοῦσι σωζέειν αὐτῶ σπουδαίον. εἰς τὸ ἢ ὃ σωζέει διατάτω, ἢ ὃ μίλλον σερσηδῶσαι, σερσηδῶσαι αὐτῶν βασιλείῃ. Ferre aliquem Deorum inferiorum, malefice quidem id videntur crucem prodicit, similis enim est crux morti, & qui in eâ figendus est, prius eam portat. Atque hac ex consuetudine Christus Dominus in Scripturæ diuinæ oraculis suam sibi crucem dicitur extulisse. vide Interpretes & Iustum Lipsium lib. 2. de Cruce, cap. 5. Plutarchus in quæst. Romanis adfert aliam rationem. Διὰ τὴν τῶν ἀπηνανθάνοντων ἐπὶ κλοπῆς, ἢ δουλικῶς πῶν ἄλλων

Furfiferi qui?

ἀμνηστία φαρδύς τῶν κλοπῶν. Cur furti aut alius similis delicti damnatos furciferos appellant? ἢ ἢ ἢ τῶν τῶν πῶν παλαιῶν ἐπιμηλείας τῶν κλοπῶν ἔσθ' ὃ ὃ ἰδοῦσιν. Ἐς ἰδὴ καταργῶν πῶν μαχρῆσαν ἐκείνου διαπολεῖ ἕξουσι, ὃ τῶν ἀμαρτίας ἰδοῦσιν ἀφάρθον διὰ τῆς σωτηρίας, ἢ τῆς γενεῆς ἰδοῦσιν ἕξουσι πῶν ἐξουσίαν, ὅπως ἀποσῶν αὐτῶν, ἢ εὐλαστῶντο σῶς τῶν ληστῶν, τὸ ὃ ἕξουσι ἢ αὐτῶν μὲ σπείζα, Ρωμαῖοι δ' ἐκκεῖν ἰδοῦσιν. Διὰ ἢ ἐκκεῖν ὅ τῶ πικρῶν κλοπῶν. Nōne hoc quoque vetusta accuratiorum argumentum est? Qui enim à seruo suo nequiter quid factum esse temperisset, cogebat eum duplex lignum quod curribus subitis solet (furficam Romanis appellant) per viciniam circumgestare, in conspectu hominum, ut ab eo sibi portò cauendum esse scirent. Itaque à furca gestatione dicebatur furcifer. Furficer igitur dicitur quisvis dignus patibulo, quo sensu eleganter dicunt Germani, ein Galgen vogel.

IN CONVIVIŌVE NV DVM SALTAVISSE.] In Pisonem 22. Cum collega tui domui cantu & cymbalis personares, cumque ipse nudus in conuiuio saltaret. In conuiuio pro Murenâ 13. Nemo enim ferè saltat sobrius, nisi forte insanit: neque in solitudine, neque in conuiuio moderato, atque benéfico. Tempestiu conuiuij, amoeni loci, multarum deliciarum comes est extrema felicitas. Hom. 1. Odyss.

Μολπή τ' ὄρχησθαι. τί γάρ τ' ἰσάδωματα δακτύς. Quem verum non possum melius explicare quàm vulgari proeuibio. Apres la danse vient la danse. Vlysses 14. Odyss. versu 463.

Nemo sobrius.

--οἶνος γδ αἰσῶν

Ἥλιος, ὅς δ' ἔειπεν πολὺ σέβειν ἐφ' ἡμῶν αἰετοί, Καὶ δ' ἀπλοῦ γὰ ἀσπί, καὶ τ' ὄρχησθαι ἀπλοῦ, Καὶ π' ἔπεισ σερσηδῶσαι τ' ἀρῶντο ἀμνηστῶν. Vinu enim inebri tribuens canitibusque, iocosisque, Prudentemque inbet molles agitare choros, Verbiisque (qua melius fuerat reticere) profari.

Huc spectantur Anacharis apud Aristotelem posterioribus analyticis & Laërtium, qui ἐρωτησῶντες εἰ εἶναι ἐς Σκύθους ἀλλοί, εἶπεν, ἀλλ' οὐδ' ἀμπελοῖ. Rogatus esse utine tibi apud Scythias, respondit, Atqui ne quidem sunt vitis. Obiter illud ex Polyæno libro 5. stragatum exemplum proferamus. Agathocles Syracusanorum primores noua moliri audierat: victis Carthaginensibus magnificam ob victoriam epulas celebravit, ad eaque quingentos sibi maximè suspectos inuitavit. Αὐτῶν δ' ἑκάστη μεθύοντων ἐκ μίσους παρεβῶν κροσσῶν ἐπέδωκε Ταχρῶν τῶν πειθαρχῶν ὄψιος κληροῦν, ἐκείνησιν, ὡς ἔσπευτε. ἀδ' ὄψ ἡδὲν ἐδοῦσιν, ἢ κρότος ἐκ πῶν πῶν ἰδ' ὃ τῶ κροσσῶ τῶ ἰδοῦσιν ἐπὶ ἑξῆσιν τῶ σμυπῶν, ἐς κεκμηκῶς πῶν ἰδοῦσιν ἀλλ' ἀξῶν, ἐκυκλάσσαντο τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν κλητῶν κλητοῖ. χηλοῖ δ' εἶπεν σερσηδῶσαι δὲ ἕξουσι αὐτῶ τῶν τῶν ἀπὸ σερσηδῶν, τῶν κλητῶν κλητοῖ. Ipse conuiuio iam vino obruitus tibia cecinit, cibariam pulsauit, saltauit Laurentinâ effocuit illud inuicem, ad ὃ in omnes prælatitia tumultuantes applaudebant. In ipso verò flagrantis volucrias tempore, inuicem fatigauit vestimenta mutaturus exiit ἐ conuiuio. Multa autem milites triclinium virorum circumdederunt, mille verò gladiis eductis, bini singulos adorti, omnes conuiuas contrucidauerunt.

NVDVM.] De nuditate pluribus egimus in Cælianam §. 11. Vt exercitatione ludique campestris innicati videremur. & in Pisonem §. 18. Cum illa saltatrice tonsa. vbi de Pantonum nuditate.

QVÆ CRVX.] Notat Iustus Lipsius libro 1. de Cruce cap. 12. crucem olim fuisse seruorum supplicium. Iuuenalis sat 6.

111.

117.

Pone crucem sermo.

Seruus quidam apud Plautum Milite gloriofo. Noli imitari, scio crucem futuram tibi sepulchrum.

Crux ferule supplicium.

Ibi maiores mei siti sunt, pater, auus, proauus, abauus.

Idque supplicij genus decretum fugitiuis. Valerius lib. 2. de Luc. Calpurnio : Cruce dignissimis fugitiuis trophæa de se statuere concesserant. & de Africano Superiore. Granius in Romanos, quam in Latinos transfugas animaduerit. hos enim tanquam patria fugitiuis crucibus affixit : illos autem, tanquam perfidos socios, securi percussit. Sic Auguitus apud Dionem lib. 54. deuicto Sexto Pompeio : Το δὲ δεδολευκὸς τοῖς δεσπόταις αὐτοῦ τιμωρεῖται τοὺς πεδῶν. οἱ δὲ τῶν μισθῶν ἐξέλαστο, ἀνεκόλοπιζέτο. Seruiciis dominis reddita ad prænam : quorum domini non extarent, cruci sunt fixa. Porro, ut scribit Donatus in Hæantonem. Fugitiui propriè serui. unde in edicto Adilium Cæsarium titulus est seruorum fugitiuorum. Si quis fugitiuus, erroue, noxiuè solutus non sit.

v. Frugalitas.

FRUGALITAS.] Lib. 3. Tuscul. quæst. 16. Eamque virtutem σωφροσύνη vocant, quam soleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare: nonnuncquam etiam modestiam: sed haud scio an rectè ea virtus frugalitas appellari possit. Itè §. 17. Eius enim videtur esse proprium motus animi appetentis regere & sedare, semperque aduersantem libidini, moderatam in omni re seruare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur. Frugalitas ut opinor à fruge: quoniam melius è terra oritur.

v i. Homo fugi.

FRUGI HOMINEM.] Plautus Casina actu 1. sc. 5. Perbone frugi hominem iam pridem esse arbitror. Pseudolo actu 1. sc. 5. Cupis me esse nequam, tamen ero frugi bone. Comica hominis fugi descriptio Bacchidibus, scen. Hunc hominem.

Nullus frugi esse potest homo nisi qui bene & male facere tenet. Improbis cum inuoluptus sit, harpages, suribus furetur quod queat. Versipellem frugi conuenit esse hominem, pellus cui sapi, &c. Si frugi est, Herculem fecit ex patre, decumam partem ei Dedit, sibi nonem abstulit. Horatius sat. 7. lib. 2.

Amicum.

Mancipium domino & frugi. E quibus videas hanc laudem seruis potiùs quam Regibus conuenire. Sic epistola 6. lib. 5. ad famul. Decius librarius Sextij homo frugi, epistola 6. ad Brutum Glaucum medicus Pantæ, modestus homo & frugi, pro Cluentio 47. Quidam Diogenes: Seruus non incallidus, sed ipsa vis rei declarauit, frugi atque integer. Nichilominus tamen etiam liberis & ingenuis tributum. Testis ille L. Pifo frugi, de quo pro M. Fonteio 29. Qui tanta virtute atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam neminem posses, solus tamen frugi nominaretur: quem cum in concionem Gracchus vocari iuberet, & viator quæreret quem Pisonem? quid erant plures: cogis me, inquit, dicere inimicum meum, frugi. De hac voce Donatus in Eunuchum actu 4. scen. 7. Frugi, vitilis & necessarius, à frugibus, que quod his foliatur, dicta sunt. inde fructus & frumentum.

Fruis autem est vesici, à frumine qua est summa pars gula, &c. Addit in Phormionem actu 2. sc. 2. Frumentum dicitur tractus gula, qua cibis in aluum demittitur.

FORTEM.] Pulchrè Menander apud Stobæum:

vii.

Κεῖνον γὰρ βασιλεὺς τῆ γῆ ἀδελφεὶα κρατῶν
Τὰ δ' ὅτ' ἐστὶν δίκαια διαπραῖν κρείων.
Eximia res est Rex antestans robore
Seruans iudicij iuris sanctioniam.

Vnde & Pyrrhus apud Plutarchum rogatus ab vno filiorum suorum, ὃ πρὶ καταλείπει τὴν βασιλείαν, cuienam relictuus regnum esset? respondit, ἐς αὐτῶν πλὴν μάχεσθαι ὠμότερον ἔχῃ. Et qui vestrum acutissimum habuerit gladium. id est fortissimum. Sed ne in singulis hæreamus. Virtutes Regi necessarias Plato sic enumerat, agens de Perlarum Regis institutione: Δὲ ἕνα δ' ἡγοῦμαι ἐπιόν, τὸν πρῶτον περὶ λαμβάνουσαν οἱ ἐκείνου βασιλείας παρὰ διοργανῶ οὐκ ἔστι. Εἰ δ' αὖτ' ἄλλοι γὰρ ἐκ Περσῶν οἱ ἀγροὶ δέξασθαι ἐπὶ ἀλλοτρίαις. ὅτι σφοδρῶς, καὶ ὁ δικαιοτάτης, καὶ ὁ σωφρονέτατης, καὶ ὁ ἀνδρείοτατης. ἀνὸ δ' ἔτι μακρῶν τῆ διδύκει πλὴν ζωῶσθε τῶν δεξιάων, (ἔσθ' ὅτ' οὗτο δῖον δεξιῶν) διδύκει δ' ἔτι τὰ βασιλεία, ὃ δ' δικαιοτάτης ἀλλοτρίων διὰ πρῶτος τῶν βίω. ὃ δ' σφοδρῶτατος μὴ δ' ὅσοι μὴ ἀρχαῖος τῶν ἰδίων ἀνὸ ἐλευθέρους εἶται ἰδιότητος, καὶ ὅτις βασιλεία ἀρχῶν σφοδρῶτος ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ὁ δουλεύων. ὃ δ' ἀνδρείοτατος ἀφοδοῖ ἀλλὰ περὶ σπουδῶν, ἔται δὲ ἰσοσφῶν, φθῆλυ ὄντα. Anno verò quatuordecimo postquam Regie videlicet.

suscipiunt hi, quos regios pedagogos appellant. Sunt ij profecti ex omnibus Persis etate vigentes electi precipueque quatuor, sapientissimus, iustissimus, temperatissimus, atque fortissimus. Quorum primus magiam Zoroastri Oromasi filij docet: est autem illa Deorum cultus: atque idem tradit instituta regia. Iustissimus admonet ut in omni vita sit verax. Temperatissimus ne vlla cupiditate superetur, ut liber viuere consuescat, ac reuera Rex, imperans illis ante omnia que in vltis fuerint. Fortissimus denique impaudum illum & intrepidum reddit, ne quando quidpiam metuens seruis fiat. Apollonium Tyaneus apud Philostratum in eius vita lib. 5. c. 10. βασιλῆα δίκαιον τῆ καὶ ἡρώων, καὶ σωφρονα, καὶ πολὺν κροσσῶν ἀξίον, καὶ κατὰ κράτος. Regem iustum, generosum, temperantem, ornatum cantie, & patrem verum desiderat. Dio Chrysofomus orat. 1. de regno, postquam Basileian in throno sedentem & maiestate plenam descriptit, hos ei stipatores adsignat: ἢ τὴν γῆν, σοὶ δ' ἀσπερὸς τὸν μέγαν τῆ πρῶτον, ἐν δεξιῶν, καὶ κειμένον δίκην, πλείονος δὲ καὶ φανερῶτατος δαμπτου ἔχοντος. καὶ δ' αὐτοῦ Εὐνομία πρῶτος οὐσία, καὶ μικρὸν διαφέρεται τὸ ἔχοντος. ἐκ τῶν δὲ ὅτι δάπτει μέγιστος γωνί σφοδρῶς ἀγρία, καὶ ἀλφειὸς ἑπαιθῶν, καὶ μὴ δ' ἄσφαλτος. Εἰρηλίω κληῖται αὐτοῦ. ὃ δ' ἰσχυρὸς οἷος ἰσχυρῶν τῆ βασιλείας, παρ' αὐτὸ τὰ σκεπῆσθαι ἔμπεδῶν ἰσχυρῶν ἀνδρῶν, πολλῶν καὶ μεγαλόφρων, ὅτιος τῆ κληῖται Νίμος. ὃ δ' αὐτῶν καὶ ἄλλοις ὄντος κληῖται. συμβολοὶ καὶ παρὰ δεξῶν, &c. Hæc quidem, respondit Mercurius Herculi, que nos acri & miti vultu adspicit à dextris, sedetque Iustitia est, maxima sane pulcherrimæque plenæque pulchritudine. Circa eam autem est Ennomia profusus illi similis, nec admodum inferior pulchritudine. Porro in altera parte que sedet mulier oppido speciosa, & delicatè vestiti, & lætè subridens eam vocant Pacem. Illæ autem qui præpe Basileam consistit ante ipsum sceptrum vir fortis & canus, & magnanimus, appellatur Nemos, id est Lex, idem etiam Logos Orthos, id est lætæ ratio vocatur, consiliarius & assessor, &c. Vide illum quatuor ora-

tionibus, Aristotelem, Xenophontem, Synefium, Themistium, & alios passim.

VIII. Frugalitas virtus maxima.

VIRTUTEM ESSE MAXIMAM.] Lib. 4. Tufcul. quaest. §. 36. Ex quo intelligitur qualis ille sit quem tu moderatum, aliis modertum & temperantem, aliis constantem continentemque diximus, nonnunquam hac eadem vocabula ad frugalitatis nomen, tanquam ad caput referre volumus. Quod nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquam illud ita permulgatum esset, ut iam proserby locum obtineret, Hominem frugi omnia recte facere, quod idem cum Stoici de sapiente dicunt, nimis admirabiliter nimsisque magnifice dicere videntur.

IX. NEGOTIATI.] Vide Sextianam §. 97. Nota 7. Pisonianam §. 55. n. 1.

X. Tetrarchia Galatiz.

TETRARCHA NOBILIS. De Tetrarchis Vat. §. 29. n. 4. Quod nominatim spectat ad Tetrarchiam Deiotari Strabo lib. 12. Τετάρτη δ' ὄρησι ἐστὶν ἑμωλόπων, ἣ κατ' ἄλλ' οὐδὲν ἑλλησπόντων, ἕκαστα δὴν ἴσται εἰς τετραρετα μωδίας, τετραρχίαν ἐκείνην ἐκαλίον, τετραρχίαν ἔχουσαν ἰσθμῶν, ἣ θηκεσὶν ἴσται, ἣ σραπεύλακα ἴσται. Ἐστὶ τῶ τετραρχῆ τριακισμῶν. Ἐσραπεύλακα ἣ δ' ἴσται ἣ τῶν δώδεκα τετραρχῶν βουλῆ, ἀσδρετὶ ἴσται τετακισμοί. συνήροτο ἣ εἰς τὸν κερουβησι Δρωακίαιται. τὰ ἴσται ἴσται, ἣ βουλῆ ἕκαστη, τὰ δ' ἄλλα οἱ τετραρχῆ, ἣ οἱ δικαστῆ. Πάλαι ἴσται ἴσται τῆς ἣ διατάξας, καδ' ἴσται δ' εἰς ἴσται, εἰτ' εἰς ἴσται ἴσται, εἰτ' εἰς ἴσται ἴσται. Cum autem sint tres gentes Gallogræcorum eadem viuentes lingua, & aliis quoque in rebus nihil differentes, quamvis earum in quatuor diuiserunt partes, & Tetrarchiam nominauerunt, quæ suam haberet Tetrarchiam: & iudicem unum, unum exercitus præfectū Tetrarcha subditos, ac duos præfectorum vicarios. Duodecim Tetrarchiarum concilium viri erant trecenti. ἣ conueniebant in locum, cui nomen Drynæmeto. ἣ de eade indicabant, reliqua Tetrarche ac iudices. Quondam ergo ita erat constituta Galatia. Nostra etate in trium, deinde duorum, eadem viuis venit potestatem Deiotari.

XI. Regesagricola.

DILIGENTISSIMVS AGRICOLA.] Nemo iure mirabitur laudati Regem quod fuerit bonus agricola, qui antiquorum mores animo perpexerit. Nam, ut ait Plinius: De cultura agrī præcipere principale fuit etiam apud externos. Siquidem & Reges fecere, Hiero, Philometor, Attalus, Archelæus: & duces Xenophon & Pæmus etiam

Magi: cui quidem tantum honorem Senatus noster habuit Carthagine capta, ut enim Regulis Africa bibliothecas donaret, vniuersis duodeviginti volumina censeret in Latinam linguam transferenda, cum iam M. Cato præcepta condidisset. Eadem testantur Columella, & Varro, vterque cap. 1. de re rustica. addit Varro de Magonis libris. Hofce ipsos vtiliter ad sex libros redegit Diophanes in Bithynia, & misit Deiotaro Regi. Nolter Catone maiore, §. 59. ait Xenophonti nihil tam regale videri quam studium agrī colendi. Refertque ex eodem historiam Cyri minoris, qui sua manu arborum ordines descriperat, & in quincuncem direxerat. Et vt omittam Laërtem illum Ithacæ Regulum, quem Homerus lenientem desiderium, quod capiebat è filio, colentem agrum, & eum stercorantem facit, norum est Diocletianum imperio se abdicasse, vt agriculturæ se reique hortensii liberius applicaret.

PECVARIVS.] Varro libro 2. de re rustica cap. 1. De antiquis, illustrissimus quisque pastor erar, vt ostendit Græca & Latina lingua, & veteres Poëta qui alios vocant πολύριος, alios πολυλόου, alios πολυβάτας, qui ipsæ pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, vt Argis Atreus, quam sibi Thyestem subduxe queritur: vt in Colchide Aëta ad cuius arietis pellem profectū regio genere dicuntur Argonautæ, vt in Libya Hesperidas, vnde aurea mala, &c. Et certè Regum pueros vt plurimum pastores olim fuisse, testatur Paris & Ganymedes. Generatim Homerus Odyss. 7. v. 222.

Ανδρὶ δέμας εἰκῆα νῆγ ἐπιζώπτες μάλω Παναπάρω οἶοι τε ἐσάκτων πῶδες ἔσαν.

Pastori pecudum similis, pueroque tenello, Qualis progenies regum est pubentibus annis.

Nec immerito sanè his quasi rudimentis instruebant, vt ποιῶδες λαόν his velut rudimentis euaderent. vnde & Plato in Politico Regem vμετα ἣ προτὸν ἀγέλας ἀνθρώπων, pastorem & nutritorem humani gregis appellat. vide planissimè.

A X I O M A T A.

Frugi hominem dici non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæc sunt Regis laudes. Maxima virtus frugalitas,

Inſcriptio Caſtoris accuſatoris à 17. ad 21. quem in odium & iniuriam adducit.

ab impudentia	in bello contra Cæſarem	} equitando ſe iactabat, & concurſus faciebat. nemini in illa cauſa ſtudio & cupiditate concedebat. 17.
	tam obſtinatè bellum geſſit, vt Ciceronis auctoritati nõ acquieuerit, ſuadentis arma deponere 17. cuius tamen fuerat	
	nunc accuſat Deiotarum.	in Cilicia miles. in Græcia commilito.
à felicitate Caſtoris cum calamitate Deiotari collata. 18.	felix Caſtor qui	} non ſolum impunitatem adeptus eſt. ſed etiam habet accuſandi licentiam.
	calamitoſus Deiotarus, qui accuſatur	
		ab eo qui in iſdem caſtris fuit; & apud Cæſarem. & à nepote.
ab impietate & crudelitate	non eſt ſua felicitate, ſine aui ſui calamitate contentus. 18.	
	ingratus eſt in eum qui familiam Caſtoris abiectam & obſcuram è tenebris in lucem vocauit. 18.	
	crudelis eſt, nec humano modo inimicitias exercet.	} fiſto crimine inſectatur. vitam expetit, & capitis accerſit.
à ſerui corruptione. 30. 31. 32. quam exaggerat	à periculo communi. 19.	Domitius Scauro inimico ſeruum remiſit. Caſtor ab aui ſui legatis abſtraxit.
	à comparatione Domitij. 19.	Domitius incorruptum audire noluit. Caſtor corruptus & magnis pecuniis induxit.
	non ſemel corruptus. 19.	Domitius adiutorem ſeruum contra dominum repudiauit. Caſtor ſeruum domini accuſatorem adhibuit.
ab inſigni calumnia, qua dicebat à Bleſamio Deiotari legato Cæſarem tyrannum vocari. eam abſtergit	à Cæſaris clementia. 20.	
	à perſona Bleſamij qui cum viuat in regno, non niſi crudeliſſimum tyrannum vocaret.	} vnica eſt inter multas aliorum. non inuidetur eius ſtatui, cuius tropæis non inuidetur.
	ab excuſatione ſtatue Cæſaris inter Reges poſitæ	
	à ratione cur minus Cæſari plaudatur.	Cæſar ipſe non deſiderat.
	id non oritur ex odio populi in Cæſarem, ſed	} plauſus nonnunquam obſtupfactis hominibus admiratione compreſſus eſt. fortaſſe prætermittitur, quia nihil vulgare Cæſare dignum videtur.

Postquam Deiotarum purgavit, aculeum orationis in Castorem conuertit, in eumque acriter inuehitur, quod cum fuisset etiam ipse Cæsar hostis acerrimus, non dubitabat tamen animum suum, ob bellum Cæsari illatum, in periculum corporis vocare.

XVII.

IMITARI potius Castor, aui tui mores disciplinamque debebas, quam optimo & clarissimo viro fugitivi ore maledicere. Quod si saltatorem auum habuisses, neque eum virum, vnde pudoris pudicitiaque exempla peterent: tamen hoc maledictum minimè in illam ætatem conueniret. Quibus ille studiis ab incunte ætate se imbuerat non saltandi, sed benè vt armis, optimè vt equis vteretur: ea tamen illum cuncta iam ætate exacta defecerant. Itaque Deiotarum quum plures in equum sustulissent, quod hæere in eo senex posset, admirari solebamus, hic verò adolescens, qui meus in Cilicia miles, in Græcia commilito fuit, quum in illo nostro exercitu equitaret cum suis delectis equitibus, quos vnà cum eo ad Pompeium pater miserat, quos concursus facere solebat: quàm se iactare? quàm se ostentare? quàm nemini in illa causa studio & cupiditate concedere? Quum verò, exercitu amisso, ego, qui pacis author semper fui, post Pharsalicum autem prælium suasor fuisset armorum non deponendorum, sed abiiciendorum, hunc ad meam autoritatem non potui adducere, quod & ipse ardebat studio ipsius belli, & patri satisfaciendum esse arbitrabatur.

EXPLANATIO.

IMITARI.] Satius erat, ò Castor, vt imitæris virtutem & frugalitatem Regis Deiotari aui tui, quàm vt Philippi medici ore illi malediceret, & ea crimina in eum confingeres.

QUOD SI SALTATOREM.] Ab ætate siue senectute Deiotari demonstrat accusationis falsitatem.

Etiam si saltator fuisset in iuuentute, tamen iam ei saltationis crimen non conueniret.

Sed non fuit saltator in iuuentute.

Ergo nunc, cum iam est ætate prouectus, multò minùs ei conuenit saltatio.

Probat eius senectuti saltationem non conuenire à minori ad maius.

Quia vix iam equitare potest, & mirantur omnes quòd in equo bereve possit.

Ergo multò minùs saltare.

HIC VERÒ ADOL.] Castorem in inuidiam adducit, à studio & iactatione qua secutus fuerat Pompeium. Fuit autem in Cilicia miles Ciceronis, cum Cicero Proconsul Ciliciam provinciam obtineret, in Græcia commilito, quia & Castor & Cicero bello ciuili eundem ducem haberent Cn. Pompeium.

PATER.] Secundarius, gener Regis Deiotari.

IN ILLA CAUSSA.] Pompeianorum.

CUM VERÒ EXERCITV AMISSO.] Cæsar 3. de bello ciuili. *Ex Pompeiano exercitu circiter milia quindecim occidisse videbantur: sed in deditionem venerunt amplius milia xxiv.*

EGO QUI PACIS.] Vide pro Marcello 14. secunda Philipp. 17.

HUNC AD MEAM.] Castori persuadere non potui, vt meam auctoritatem & tum consilium, tum exemplum secutus à perseguendis belli reliquis desisteret, tum quòd ille magno studio & animi ardo e statuerat ad exitum belli aleam experiri, tum quòd patri se facis esse facturum non putaret, si à bello discederet.

NOTÆ.

IMITARI.] Maximam vim habent exempla domestica, vt vidimus pro Sextio §. 50. n. 2. Cum, vt dicitur pro Rabirio Posthumo §. 2. sic hoc generi hominum propè natura datum, vt quia in familia laus aliqua fortè floruerit, hanc ferè qui sunt eius stirpis, quòd sermo hominum ad memoriam prodendam patrum virtute celebretur, cupidissime persequantur. Vnde illa Agamemnonis obiurgatio 4. Iliados.

ἢ μοι Τυδίδος ἢ δὲ Διόδοτος ἢ Ἰστιάδου

Τι μᾶλλον ἢ τὸ δὲ ἀνθρώπων πάλαιος γενέσθαι;

Ὁ δὲ Τυδίδης ἢ ἄλλο εἶδος ἠλικούτων ἄνδρ.

Ἀλλὰ πολλὸν σὺν φίλοις ἰστέον δούλω μαχάδου.

Hei mihi progenies Tydei maioris potentis,

Quid metuis? tæque ex acie subducere tentas?

At non sic genitor Tydeus trepidare solebat,

Sed longè ante alios diuro contendere Marre.

OPTIMO ET CLARISSIMO.] Vide orationem pro Milone §. 17.

PUDORIS PUDICITIÆQUE.] Vide Sextianam §. 73. Nota 3. *Profligatissimum hostem pudoris & pudicitie.* Philipp. 2. §. 12. n. 1. *Adeone pudorem cum pudicitia perdidisti? & alibi.* Porro quomodo pudicitia iacturam sensim secuta fuerit pudoris amisso, narrat Chrysipus apud On-

Maiores
imitatio.

11.

111.

genem lib. 4. contra Celiū: Πρώτοι δὲ ἐξ ἑξ ἑτοίμοις ἔσονται πικρὰν δόξαν αἰ ἐπὶ ταύταις ἡμετέροις ταυτὰ τοῖς θελοῦσιν. ἐστὶ ὕψους κατὰ τριτάτου ἀπὸ τῆς οὐρανόθεν, ἣ καὶ τὸν ἵσμον αὐτὸν ἐπιπροσέδραμι εἰσὶν αἱ τὰ πάλαι, ἔξω ἥσαν αὐτῶν, καλίνοιο δὲ τῆς διαστροφῆς γινώσκοντες ὄντας ἐπιτοκισσῶν, ἣ εἰς τὰς πέλας ἀειλάουσιν. Primum extra urbes & personate meretricibus certa fugiunt mercede prosternebant se libidini volentium accedere. Deinde una cum pudore deposuerunt personam, foris tamen manserunt arcentibus legibus: proterendo disciplina in dies depravatiorē intra urbes penetrare ausa sunt. Unde explicari possit illud Genesis 38. de Thamar, quæ mutato habitu sedit in vincto iuneris, &c. Quam cum videret Iudas suspicatus esse meretricem: opernerat enim vultum suum ne agnosceretur. Pudorem autem à pudicitia Cyrus ita distinguebat, apud Xenophontem lib. 8. de Cyri institutione: Δίττοι δ' αἰδῶ δὲ παρρησίας τῆς δόξης αὐτῶν ἀδωδέωσι τὰ ἐν τῷ σωφροσύνῃ οὐ γορτυσῶν, τὸν δὲ σωφροσύνην δὲ τὰ ἐν ἀρετῇ. Quod verescendi palam turpia fugiant, temperantes autem & pudici etiam quæ clam sunt inhonesta.

Pudoris & pudicitie obnoctio.

Cum fuerit multis exactis orientibus hora. & lib. 1. eleg. 3. Namque ubi longa moa consumpsisti tempora noctis Languidus exactis heu mihi sideribus. In Vericem de legatione ac pictura urbana. §. 48. Latronem ex longo errore & fuga grandiam, & iam ad parietedum vicinam, temporibus exactis fugisse Delum, atque ibi Apollinem Dianamque peperisse. 1. Aeneidos, Omnes ut scilum meritis pro talibus annos Exigat.

IV. MALEDICTVM.] Vide Cælianam §. 6. Nota 5. Aliud est maledicere, aliud accersere.

V. OPTIME UT EQVIS VTERETVR.] Prima fuit regionum puerozum institutio ut bene equos vterentur, adeo vt ab ipsis crepundiis ouis dolo imposti dicerent equitare: quare vt iam pro Milone §. 8. verbi paulo antè citato, quidam legunt ἀπὸ τῶν οὐδῶν.

Studium rei equestris in regum filius.

Αἰδέει ἡμέας εὐνοῖα γὰρ ἐπιπέσει βέλων Παναποδῶν οὐτὶ τὸ ἀέλιον πῦθρῃ βασί. Scantori pecudum formam assimilata puellio Premolli, quales pueri de regibus orti. Plato de Perfarum Regibus Alcibiade priore, ἠπίδαυ δ' ἐπίτοις γενεταῖς οἱ πατέρη, ὁπὲ τὸν ἵππου, ἣ ὅτι τὸν πάτην διαθεταλῶσι φαυτώ. Cum ad septimum ætatis annum peruenierint, ad equos & equestris artis magistros proficiscuntur. Huc etiam referri possit quod Agefilus, vt est apud Plutarchum, κακῶς τῆς παιδείας οὐκ ἐλάμαον πελοδικῶς ἀπὸ τῆς παιδείας, οἰκοι αὐτῶν πατέρη. Cum paruis pueris in arundine longa equitans, ludebat.

VI. ÆTATE EXACTA.] Frequenter, ætatem, tempora, horas, sidera, menles exigere. vt 1. Georgicon, Totum & ille dies & qui nascetur ab illo Exactum ad mensēm pluuia uentisque carebit. Propertius lib. 3. eleg. 10.

Sed frequentissimè exactam ætatem dicunt, id est peractam, decuriam, ad finem perductam Plautus Pænulo act. 3. ic. 3.

Malo si quid benefactus, id beneficium interit, Bono si quid malefactus, ætatem exigit.

1. Tuscūl. quart. §. 94. Eorum autem, qui exacta aetate moriuntur, iustitia laudatur. Vectina de supplicis §. 21. Pater exacta aetate & adolecenti filio aduendi ad illum miserum possessorem nunquam esse factam. Iam Deiotarum exactam fuisse senectutis, ex eo constat, quod viginti antè annis, Pompeio in Mithridatem bellum gerente: ἀντίτασθῶ Ἰδαρίας, μαθηματῶ τὸν Κάρωνα, ἀριστῶτατος ἀνδρῶν, περὶ τῆς τοῦ πῦθρῃ βολοῦδου, ἣ τὸν οἶκον. Deiotarus iam grauis annis accitus Cætonem vt liberos suos & domum eius fidei committeret, inquit Plutarchus in Cætone, & in M.

Crasſo. Εἰπὼν δὲ ἡ βασιλία δούσησθῃ, πῶς δὲ οὐτῶν Deiotari ἑτοίμοις ἦσαν, κτήνοντα δὲ νῆαν πολλήν, ἑπιπροσέδραμι εἰσπῶν, νεκτός, δὲ βασιλείῃ δουλεύοντες ὄρουσι ἐπεσομένῃ ἀρῆσθῃ Γαλατίας δὲ Ἰδαρίας, ἀπὸ οὐδ' αὐτοῖς, εἴπω, ἀ ἀουτομάτωρ, ὡς οἴω, πῶς ἰδαν ὁπὲ Παρθοῖς ἐλαύσεις. καὶ οἱ δὲ Κερωτος ἐξέροισι τῆ ἑνὶ περὶ γαλατίας, ἀριστῶτατος δὲ πῶς οὐδὲν ἢ ἐξ ἡλικίας. Cum reperisset Regem Deiotarum qui iam planè senex urbem nouam condebat, disſe inceſsit, ac Duodecima, inquit, hora, ὁ Rex edificare exordis? Cui Galata ridens, Atqui neque tu aut, Imperator, admodum matutinus contendis in Parthos. Excesserat autem Crasſus aunum sexagesimum, facie autem apparebat senior, quam ætate. Quæ octo saltem annis ante hanc orationem, vt eum meritis Dio Cassius lib. 47. quo tempore Bruto auxiliatus est ἀρῆσθῃν extrema senectutis confectum fuisse dicat.

HÆRERE IN EO.] Sic Horatius, Hære ingenius puer.

VII.

ARGVMENTVM.

Castorem & patrem eius in inuidiam adducit, crudelitatem insectatur, quoque magis rem exaggeret crimen ad publicam perniciem traducit, eoque demonstrat omnia societatis humanæ iura violari.

FOELIX ista domus, quæ non impunitatem solum adepta fit, sed XVIII. habet etiam accusandi licentiam, calamitosus Deiotarus, qui ab eo, qui in iisdem castris fuerit, non modò apud te, sed etiam à suis accusatur. Vos vestrà secundâ fortunâ, Castor, non potestis sine propinquo- rum calamitate esse contenti. Sint sanè inimicitia, quæ esse non debe- bant: Rex enim Deiotarus vestram familiam abiectam & obscuram è te- nebris in lucem vocauit. Quis tuum patrem anteà, qui esset, quàm cuius gener esset, audiuit? Sed quamuis ingratè & impiè necessitudinis no-

ARGUMENTVM.

A consequenti demonstrat quanta ex illa serui corruptela vniuerso hominum generi pestis impendat.

NAM ista corruptela serui, si non modò impunita fuerit, sed etiam à tanta auctoritate approbata, nulli parietes nostram salutem, nullæ leges, nulla iura custodient. vbi enim id, quod intus est, atque nostrum, impunè euolare potest, contraque nos pugnare, sit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. O tempora, ô mores! Domitius ille quem nos pueri Consulem, Censorem, Pontificem Maximum vidimus, quum Tribunus plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi vocauisset, Scaurique seruus ad eum clam domum venisset, & crimina in dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iussit, ad Scaurumque deduci. Vide, quid interfuit: etsi iniquè Castorem cum Domitio comparo: sed tamen ille inimico seruum remisit, tu ab auo abduxisti: ille in corruptum audire noluit, tu corruptifiti: ille adiutorem seruum contra dominum repudiauit, tu etiam accusatorem adhibuisti. At semel iste est corruptus à vobis? nonne quum esset productus testis, & quum tecum fuisset, refugit ad Legatos? nonne etiam ad hunc Cn. Domitium venit? nonne audiente hoc Seru. Sulpitio clarissimo viro, qui tum casu apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato, optimo adolescente, se à te corruptum, tuis promissis in fraudem impulsus esse confessus est? Quæ est ista tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? Idcirco in hanc urbem venisti, vt huius urbis iura & exempla corrumperes? domesticaque tua inhumanitate, nostræ ciuitatis humanitatem inquinares?

XIX.

EXPLANATIO.

NAM ISTA.] Dixerat eum qui seruum corrupit, bellum omnibus familiis indicere. probat.

Qui seruum corrupit, id agit vt nulli parietes nostram salutem, nulla leges, nulla iura custodiant.

Ergo omnibus familiis bellum indicit.

A TANTA AUCT.] Quanta est auctoritas Cæsaris, qui nisi pœnas à Castore sui sceleris exegerit, serui corruptelam videbitur approbare.

ID QVOD INTVS EST.] Serui, qui nobiscum in eadem domo versantur.

O TEMPORA.] Commodum hîc attexit exclamationem exemplum Domitij prolaturus, quasi diceret, ô tempora! ô mores! quantum degenerastis à moribus antiquis?

CN. DOMITIVS.] Anobarbus.

M. SCAVRVM.] Qui sexies princeps Senatus lectus fuit à Censoribus.

IN IUDICIUM POP.] Afconius in orat. pro Scauro: Cn. Domitius qui Consul fuit cum Casto, cum esset Tribunus plebis iratus Scauro, quod eum in augurum collegium non cooptauerat, diem ei dixit ad populum, & nullam irrogauit, quæ eius opera sacra multa pop. Romani diminuta esse diceret. Crimini dabat sacra publica populi Romani Penatium, quæ Laniny ferent, opera eius

Tom. II.

minus rectè castæque feri. Quo crimine absolutus est Scaurus quidem, sed ita vt à tribus tribubus damnaretur à xxxii. absolueretur, & in ea pauca puncta inter damnationem & absolutionem interessent. Vide antithesim Castoris & Domitij, quæ perspicua.

AT SEMEL.] Serui corruptelam exaggerat ex eo, quod fuerit iterata.

CN. DOMITIUM.] Eo tempore florebat duo Cn. Domitij, Caluinus vir Consularis, & Anobarbus L. filius adolescens. Vter hic fuerit, mihi non liquet. Legati autem fuerunt Deiotari Regis Hieras, Blefanius, & Antigonus, à quibus Castor Phidippum eiusdem Deiotari seruum abduxerat, eique persuaserat vt dominum suum accusaret.

NOTÆ.

CORRUPTELA.] Quid sit seruum corrumpere scribit Vlpianus D. de seruo corrupto lib. I. Sine ergo bonum seruum fecerit malum, sine malum fecerit deteriore, corrupisse videbitur. Quod Iusticonsulturnotant tam ad corpus quàm ad animum pertinere. Eodem sensu Græci *Ναερτίπην* vsurpant. vt Iliados ó.

t.
Corruptela
seruorum.

*Μαυρόθυμος, σέβας δὲ, δίδωσεν. ἢ νύ τι αὐτός
οὐκ ἔσται ἀκούσιος ἕως εἰς ἀπώλωνα, εἰ οὐδὲν.*

*O insane, excors, corruptus es. an tibi frustra
Auris ad auditum est? perit tibi mensque pra-*

dorque?

Qq

διεφθίρειν.

Sic Plato frequenter Apologia Socratis διεφθίρειν βήτιος περιών opponit. verbi causa, Μὲν εἰ ἐὸ τῆ ἐκκαλοῦ δὲ ἀκαλοῦσι διεφθίρειν πὲρ ἡσώτες, ἢ κακίαν βήτιος ποιούνη ἀπονοῖσι. *Ecoquid non Oratores in concionibus corrumpunt iuniores, an & illi omnes faciunt meliores?*

II. Domus tutissimum cuiusque refugium.

NULLI PARIETES.] Vide §. 109. orationis pro domo sua. D. Ad S. C. Silavianum l. 1. Item: *de damno infecto* l. 4. §. 5. Caius *De in ius vocando*, l. 18. *Domus tutissimum cuiusque refugium atque receptaculum.* Quam ad rem plura congestimus ad §. 22. Vatiniarum. Nota 5.

III.

CN. DOMITIVS.] Plutarchus, ut iam pro Milone monuimus 60. hanc historiam peruerit, & Scaurum accusatorem, reum Domitium fuisse testatur. Sed Valerius lib. 6. cap. 5. adtipulatur

Ciceroni. sed hoc addit: *Continuò & suis viribus obferatis, & indicis ore clauso, duci eum ad Scaurum insir.* Subditque exemplum L. Crassi, qui Cn. Carbonis nomen infecto animo, utpote inimicissimum sibi detulerat. Sed tamen scrinium eius à seruo allatum ad se, complura continens, quibus facile opprimi posset, ut erat signatum, cum seruo catenato ad eum remisit.

AD IUDICIUM POPULI.] Vide Pisonianam §. 94. Nota 2.

IV.

AXIOMA.

Vbi quod inens est atque nostrum impune euolare potest, contraque nos pugnat, fit in dominatu sciuitus, in seruitute dominatus.

ARGUMENTVM.

Quaedam crimina, & quasdam accusationis appendiculas confutat.

XX.

AT quàm acurè collecta crimina? Blefamius inquit (eius enim nomine Optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad Regem, inquit, scribere solebat, te in inuidia esse: tyrannum existimari: statuà inter Reges posita animos hominum vehementer offensos; plaudi tibi non folere. Nonne intelligis, Cæsar, ex vrbanis maleuolorum fermunculis hæc ab istis esse collecta? Blefamius Tyrannum Cæsarem scriberet? multorum enim ciuium capita viderat: multos iussu Cæsaris vexatos, verberatos, necatos: multas afflictas & euerfas domos: armatis militibus refertum forum: quæ semper in ciuili victoria sensimus, ea te victore non vidimus. Solus, inquam es, C. Cæsar, cuius in victoria ceciderit nemo nisi armatus: & quem nos liberi in summa Reipub. libertate nati, non modò non Tyrannum, sed etiam clementissimum in victoria videmus ducem: is Blefamio, qui viuit in regno, tyrannus videri potest. Nam de statua quis queritur, vna præsertim, quum tam multas videat: Valde enim inuidendum est eius statuæ, cuius trophæis non inuidemus. Nam si locus affert inuidiam, nullus locus est ad statuam quidem Rostris clarior. De plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus vnquam à te est, & nonnunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est, & fortasse eò prætermisus, quia nihil vulgare te dignum videri potest.

EXPLANATIO.

AT QUAM ACUTE.] Ironia. Stolidè enim crimen, quod sequitur, collegerat accusator, quasi in animo habuisset non Deiotaro nocere, sed ipsum Cæsarem tyrannidis exprobratione grauius offendere.

STATVA.] In Capitolio septem Regum statuæ fuerunt, & inter eas statuæ L. Bruti strictum gladium tenentis. inter eas etiam Cæsari statuæ fuit excitata, quod animos hominum vehementer offendit, ratos illius ambitionem iam in apertam tyrannidem erumpere. Quod aiebat accusator à Blefamiō legato scriptum fuisse ad Deiotarum.

PLAUDI TIBI NON SOLERE.] Populum Romanum sic esse tibi offensum, ut tibi ad

spectacula venienti nemo assurgat, nemo plaudat, ut plaudi solet iis ciuibus qui à populo Romano magnifunt.

NONNE INTELLIGIS.] Confutat crimen hoc syllogismo.

Is Blefamio, qui viuit in regno; tyrannus videri non potest, qui nobis in libertate natus tyrannus non videtur.

Sed Cæsar nobis, qui in libertate natus sumus, tyrannus esse non videtur.

Ergo Cæsar Blefamio, qui viuit in regno, tyrannus videri non potest.

Assumptionem probat à clementia Cæsaris, & remotione factorum tyrannicorum quibus tyrannis ipsa continetur.

MULTORVM ENIM CIOIVM.] Ironia pulcherrima.

NAM DE STATVA.] Difficile est vim eius orationis explicare. Nam si sensus est, De statua quis queritur? vna præsertim, cum eodem loco statuas alias octo videat: parum habet roboris. neque enim singuli reges plures vnâ statuas habuerunt, ac proinde etiam vnâ duntaxat statuam habeat Cæsar, & ab appetendi regni suspitione non liberatur. Si sensus est: De statua quis queritur? vna præsertim, cum tam multas videat aliis claris ciuibus excitatas, ne sic quidem solida videri potest ratio. Neque enim statua ipsæ, sed locus inuidiam mouebat, ac præter Cæsarem & Iunium Brutum nemo statuas inter Reges obtinebat. Si denique mens est Oratoris: vnâ præsertim, cum tam multas videat tibi toto imperio Romano excitatas, ea ratio videtur magis ad augendam, quam ad minuendam inuidiam pertinere. Et sane videtur esse germana huius loci sententia, propter ea quæ sequuntur. Valde enim inuidendum est eius statua cuius tropheis non inuidemus, sic enim nescio quo modo vt inuidia quasi inuidiæ accessione minuatur. Qui enim ad summam peruenit, ei tanquam extra omnem aleam posito de cætero non inuidetur.

NAM SI LOCVS.] Eludit magis quam confutat obiectionem, per fallaciam, vloquentur, accidentis: non enim inuidebatur illi statua, quod esset claro & omnibus conspicuo loco posita, sed quod inter Reges: at Orator ita refellit, quod propter solam loci claritatem statua Cæsaris in inuidiam vocaretur. Elegans etiam, sed tam perspicua vt interpretatione non indigeat, & responso de plausu.

NOTÆ.

I.
Statua Cæsaris inter Reges.

STATVA INTER REGES.] Tranquillus Statuam inter Reges positam vnâ de præcipuis causis fuisse dicit quibus inuidia Cæsari conflata est, cap. 76. Hæc autem Regum statua in Capitolio. Plutarchus in Bruto. Ἰούνης Βρότος ὃν ἀνίστανται καὶ Κατωτέρω χαλκοῦ οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι μισοὶ πῶς βίασσαν, ἰσχυραίνοντες ἕφεος, ὡς βίβαιοι τε καὶ ἀδύνατοι Ταρκυνίου. Iunius Brutus cui prisci Romani in Capitolio mediam inter Reges posuere statuam, ex are, quæ strictum tenet enses, quo fortissimi regno Tarquinios expulisset. De hac Cæsaris statua Xylander interpretatur Dionem lib. 44. Δίφρος τὸ ἐπιχρῶτος ἢ σάλη, ἢ ποτὶ οἱ βασιλεῖς ἐκίχλυτο. Additum est, inquit Xylander, vt sella aurata vteretur: statuaq; ei posita est qualis Regibus quondam. Sed viderit eruditi. libentiùs legerim solh. vt sella aurata & vestis, vt olim Reges, vteretur. Idem lib. 43. meminit Scalerius statua in Capitolio positæ, decretum à Senatu aiens, arma τὴ π αὐτὴ ἐπὶ τῆ Κατωτέρω ἀπασσοῦσαν τῆ Διὶ ἰδρυθῆναι, ἢ ἐπὶ εὐνά αὐτοῦ τῆς νεομυθίας χαλκοῦ ἐπιβάσει. ἢ χαλκῶ ἔσονται, Ἡμῶσις ἔσται. Vt curius ipsi aduersum Ionem spectans in Capitolio collocaretur. ipsius quoque area statua super imaginem orbis ter-

rarum poneretur, cum hac inscriptione, SEMIDEVS EST. Sed illa non inter Reges, vt videtur: ac proinde etiam alteram habuit in Capitolio: de qua Tranquillus lib. 1. cap. 80. Subscripsit quidam L. Bruti statua, VT INAM VIVERES: item ipsius Cæsaris statua: BRVTVS, QVIA REGES EIECIT, CONSVL PRIMVS FACTVS EST. HIC QVIA CONSVLES EIECIT, REX POSTREMO FACTVS EST. Bruti autem & Cæsaris statua vicina fuerunt. Dio 43. Ἄλλω τὴ πνε εὐνά ἐς τὸ πρὸ Κεῖνι γὰρ ὄρω αἰετῶ ἑστῆσαντες, ἢ ἄλλω ἐπὶ τὸ Κατωτέρω ποτὶ τῶς βασιλευσεναι ποτὶ ἐπὶ τῆ Ῥώμῃ ἀνίστανται. Καὶ μοι θαυμάσι τῆς σωτηρίας ἐκφρατα. ὅσοι δὲ ἀμα αὐτοῦ (ἐπὶ ἢ ἐκείνους, ὅσων ἢ τῆ γε Βρότος τῆ πῶς Ταρκυνίου καταλύσασθ) οὐκ ἔστι, ποτὶ πῶς τῆς Κεῖνους ἔσονται. Aliamque imaginem cum inscriptione DEI INVICTI in foro Quirini posuerunt: aliamque iterum in Capitolio iuxta Reges, qui quondam Rome regnaverant. Ac mihi fortissimum istum casum admirari sibi, quod cum esset oculo statua, septem posita Regibus, & vnâ Bruto, ei qui Tarquinios euerit, iuxta Bruti statuam, posita est Cæsaris statua.

PLAVDI TRIBI.] De plausu & acclamationibus theatralibus. Vide Sextianam §. 95. n. 5. Item 105. Nota 6. & §. 117. n. 6. Pisonianam §. 5. n. 6.

MILITIBVS REFERTVM FORVM.] Confectis bellis ciuilibus, vt scribit Appianus lib. 2. Σπίρας ὄσοι στρατῆρες αὐτοῦ ὁ πῶς πάλαι ἐπὶ ἑσσηματωρακοῦ ἀπέσθη τῆς σουλαις, ἢ καὶ τῆς δημοτίας ἐστῆσαι ἐπιβάειτο μῆνη. Cohortes etiam pretoriaris quibus bellorum tempore pro satellitio usus fuerant, amouit à sui custodia, contentus solis apparitoribus publicis. Paternulus de Hirtio & Pansa: Semper prædixerant Cæsari vt principatum armis questum, armis teneret. quibus ille respondit, mori se quam timeri malle. vide Plutarchum & Appianum & Dionem lib. 44.

TAM MULTAS VIDEAT.] Dio libro 44. Καὶ ἐς τὰς πόλεις τῆς τε γαοῖς, τῆς ἐπὶ τῆ Ῥώμῃ πάντων ἀδελφῶν τα πνε αὐτὴ εἶνα ὀκλήσασθαι. ἢ ὅτι γε τῶ βίβαιοτος ἴσθ, τὸν ἢ ὡς τῶς πόλις σπασίωτος, τὸν ἢ ὡς τῶς πόλις ὁκ πολιτῆας ἐκφραδῶν καὶ τῶς σπασίω, πῶν ὅτι τῶς ποιούσις νεομυθίαν ἰδρυσασθαι. Decretum est vt in omnibus urbibus, omnibusque Rome templis eius statua poneretur: in ipsi Rostris duas ei statuas collocarunt: cinica vnâ, alteram obsidionalis corona insignem, quasi eius ab interitis, & urbem ab obsidione liberasset. E quibus vides cur hic Orator peculiarem Rostrorum faciat mentionem: repugnant enim cum tyrannum existimari, qui tanquam vrbs & ciuium seruatori statua ponuntur.

TROPHÆIS.] Vide Pisonianam §. 92. Nota 1. 2. §. 59. n. 5.

ROSTRIS.] Locus fuit in foro Romano, quod ἑσσηας Græci appellant. Vide Vatinianam §. 24. n. 1.

16

III.
Cæsaris clemencia.

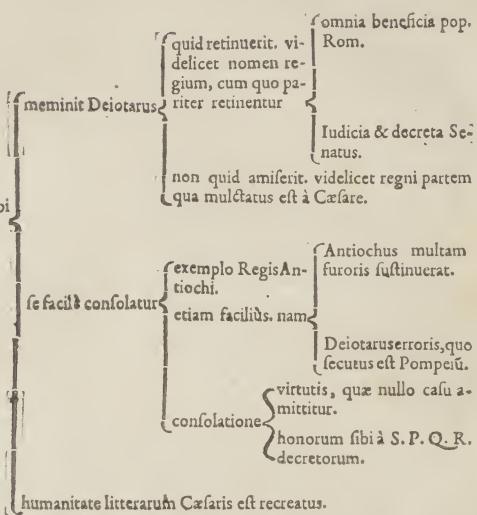
IV.
Statua.

V.

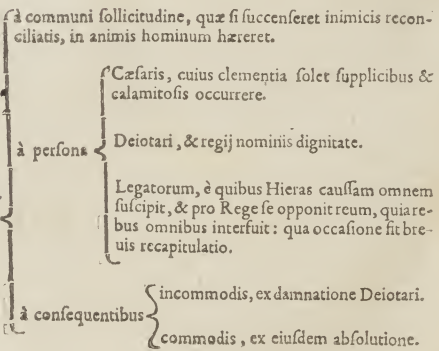
VI.

Peroratio à S. 21. qua duo obinere contendit.

1. Ne Cæsar succensere sibi Deiotarum suspicetur.

2. Ne ipse Cæsar Deiotaro succenseat, eumque condemnet

ARGUMENTVM.

Prior pars perorationis, qua, ut viam sibi sternat ad captandam misericordiam, demonstrat causam nihil esse cur Deiotarus ob creptam sibi Armeniam & Gallogræcia partem Cæsari succenseat.

N I H I L à me arbitror prætermisum, sed aliquid ad extremam causæ partem referuatum. Id autem aliquid est, te vt planè Deiotaro reconciliet oratio mea : non enim iam metuo, ne tu illi succenseas : illud vereor, ne tibi illum succensere aliquid suspicère : quod abest longissimè, mihi crede, Cæsar, quid enim retineat per te, meminit, non quid amiserit : neque se à te multatum arbitratur, sed quum existimaret à multis tibi multa esse tribuenda, quò minùs à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, non recusauit. Etenim si Antiochus Magnus ille Rex Asiæ, quum posteaquàm à Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iussus esset, omnémque hanc Asiam, quæ est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benignè sibi à Populo Romano esse factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur : potest multò faciliùs se Deiotarus consolari : ille enim furoris multam sustinuerat, hic erroris.

XXI.

EXPLANATIO.

N I H I L A M E.] Omnia mihi videor accusatorum crimina diluissè, neque quicquam prætermisissè eorum quæ ad causam pertinerent, sed aliquid dicendum seruasse, quod videbatur perorationi meliùs, quàm cæteris orationis partibus conuenire. Meritò autem apud Cæsarem Rhetorum præceptionibus penitus inbitum artem profiteatur, quod tamen ipsum est contra artem, & Rhetorum scita, qui iubent artem dissimulari : & ita miro modo, quo magis eam ostentat, eò magis dissimulat, & paulatim in Cæsaris animum irrepit.

Q U I D E N I M.] Meminit se tuo beneficio, Tetrarchiam Gallogræciæ, quam ei iure victorix adimere poterat, & nomen regum retinere : non autem meminit sibi ademptam fuisse Armeniam, & Gallogræciæ partem, exercitum indiditum, pecuniam imperatam, quòd bello ciuili secutus fuisset Pompeium. Neque id sibi multæ nomine impostum fuisse arbitratur, sed cum te videret pecuniis & regnis egere, quibus eos qui te secuti fuerant muneratè, libenter passus est, vt ea sumeres quæ tuis partibus tribuisti.

E T E N I M S I A N T I O C H V S.] Pro Sextio 58. *Antiochum illum magnam maiores nostri magna belli contentione, terra marique superatum intra montem Taurum regnare iusserunt, &c.*

A S C I P I O N E.] A L. Scipione Asiatico fratre maioris Africani.

T A V R O T E N V S R E G N A R E I V S S V S E S T.] Totà cis Taurum Asia multatus est, vt regnum suum citra eum montem non extenderet.

H A N C A S I A M.] Pro Sextio 58. *Asiam qua illum multauerunt, Attalo vt is regnaret in ea, condonauerunt.* postea tamen eiusdem Attali testamento facta est populi Romani prouincia.

Tom. II.

N I M I S M A G N A P R O C V R.] Nimiùm magnis curis & sollicitudinibus quas ei tam ampli regni administratio pariebat. Est autem vt vides argumentum à minori ad maius tractatum pulcherrimè.

I L L E E N I M.] Antiochus furoris multam sustinuerat, siue multabatur in pœnam furoris, quòd ipse furiosus populo Romano nulla prouocatus iniuria bellum intulisset : H I C D e i o t a r u s E R R O R I S, quo secutus est Pompeium, existimans eius causam esse meliorem, lapsusque non cupiditate aut prauitate aliqua ; sed opinione officij, stulta fortasse, certè non improba, & specie quadam Reip.

NOTÆ.

M V L T A T V M.] Alij *multatum*, alij etiam *Multa*. II. *Æneidos* :

-Crudeli multatam morte Camillam.

Vbi *multatum* legendum esse contendit. Festus : *Multam* oscè dici putant pœnam quandam. *M. Varro* ait pœnam esse, sed pecuniariam de qua subtiliter in lib. 1. *questionum episcoparum* refert. *Maximam multam dixerunt trium milium & viginti asium, quia non licebat quondam plurius triginta bobus & duabus ouibus quemquam multari, astimabaturque bos centum asibus, ouis decussibus.* Varro de lingua Latina lib. 5. *Multa pecunia qua à magistratu dicta, vt exigi possit ob peccatum, quòd singule dicuntur appellata esse multa, quòd olim vnum dicebant multa.* Itaque cum in dolium aut culleum addunt rustici prima urna addita dicunt etiam nunc multa. Scaliger existimat *multare*, idem esse atque *numerare*, vnde & multa nomen accepit. quòd pecunia multatitia numeretur. Ponitur etiam multa pro quouis supplicio. Catullus.

Nec priùs à fesso scedent corpore sensus

Q iij

Quam sanam à diis exposcit prodita multam,
Quare facta virum multantes vindice pœna.
Vide quæ diximus pro Milone 37. Multam irrogat.

II. MULTIS MVLTA DEBERES.] Huc spectant quæ narrat Dio libro 43. στρατοὶ ἢ παραστρατοὶ, ταῖσι ἢ παραστρατοῖσι ἀπεδύχθησαν. πολλοὶς δὲ δὴ πολλά ἐπισημαῖος ἐκ ἔχειν ὅπως στραῖς ἄλλας ἀμείψαται. Praetores quatuordecim, quadraginta Quaestores facti sunt. Aliam enim Cæsar rationem sequendi ea qua multis multa promiserat, nullam habebat. Et eandem ob causam tam multos allegit in Senatum, ὅτε ἐξ ἀποκοπίου τὸ κριθῆναι αὐτῶν ἔβουδου. Aded ut summa Senatorum nongentorum fuerit. Et extremis eiusdem libri verbis: Πολλοὶς εὐεργεσίαν ἐβουδου διὰ τὸ πῶν ποσῶν αὐταῖς, ἐξ δὲ τῆς ἰσοσυμῶν ἀπιδύχου τὸ πῶν ποσῶν. Deq. ita, ἐξ ἡς τὸς ἰπῶν αὐτῶν ἀλυσθῶν ὅτε ἰπῶν ἀπιδύχου. Cum plurimis beneficia deberet, huiusmodi magistratibus ac sacerdotiis collatis eis satisfecit: itaque quindecim auguribus unum, septemviris epulorum tres adiecit.

III. ANTIOCHVS ILLE MAGNVS.] Plures fuerunt Antiochi Syriae Reges à Seleuco progeniti. Primus fuit ille qui Nouercam Stratoniceam adamauit, de quo Plutarchus in Demetrio, Appianus in Syriacis, Iulianus in Misopogone, cognomento Σελῆος. Secundus Antiochus Deus cognomine δῆμος ἡρώδουτος ἑσὸ Μιλλῶν γένουτος ὁρῶντι, inquit Appianus. Antiochi Dei nepos, fuit hic Magnus, cuius meminit Orator. Huius filius Antiochus Ἐπιφανῆς, siue Illustris, de quo plura in libris Machabæorum. Huius regnum Antiochus Eupator filius excepit. Secuti sunt alij tres Antiochi, Gypsus, Cicysenus, Pius, de quibus singulis consule citatum Appianum de bellis Syriacis. Quod ad Magni cognomen attinet, ita scribit Appianus eum Parthiam, Mediam, alijsq; prouincijs, quæ post Seleucum Nicanorem primum Syriae Regem à progenitoribus suis defecerant, armis recepit: ἐκτελεσθῆναι ἢ τοῖς γυροῖσι, ἐξ

τῆ δ' αὐτῆς ἀποστομῆς. elatus tum successibus, tum cognomine. Iam dixerat, ἐξ πολλὰ δ' ἔσται, ἐξ Μῆγας Ἀπῖοτος ὀπλησῆς. Post multas res gestas Alagonia cognominatus. Eodem libro: ἐλίζου τὸ πῶν ὧν, ἐξ ἡς ἰσῶδου, ἐξ ἡς ἀπῶντι μαχῆς, ἐξ ἡς ἀλλοστῶν γῆ, τῶν αὐτῶν ἰπῶν ἢ παραστρατοῖς, βασιλεῖος, ἐξ μῶντος ἔραν ἀπῶντι, ἐξ ἡς Μανθῶντων, ἐξ βασιλεῖος αὐτῶν μαχῆς τὸ ἡρώδου κερταῖος, ἐξ ὀπῶντι Μῆγας κερταῖος ἡμέρας μῶν. πῶν τὸ ὄριον μῶν τὸ ἴπῶν ἐξ τοῖς ἰπῶν, μῶν βασιλεῖος Ἀπῖοτος ἐξ Μῆγας. Numero longè impares pauci multos primo impetu primoque congressu in terra aliena tam multas gentes, apparatusque regnum, auxiliarium virtutem, Macedonum gloriam, ipsamque Regem latissimè regnauerunt, cognomine quoque Magnum vno die superauerunt: Et illud crebris vsterpabunt sermonibus, EVIT REX ANTIOCHVS MAGNVS.

REGNI TERMINIS.] Iusserat eum Scipio, inquit Appianus, & Lilius lib. 7. deced. 4. eum Europa abstinere, Ἀσίανque omni, quæ cis Taurum est decedere. ἐξ ὅπως ὄρι τῶν ὄριων. iuxta praefribendos terminos. Id ratum habuit Senatus, & decreuit, ὅπως δὲ Ἀπῖοτος τῶν ἀπῶντι ἑσὸ ἀπῶντι ἡρώδουτος ἡρώδου τῆ, ἐξ Συρῶντων. Ut Antiocho termini duo regni essent promontoria Calycadnum & Sarpidonum. Quod ἰσῶντι ad eius regni magnitudinem vltra Taurum, cùm, vt iam diximus ex Appiano, & Plutarchus ait: τῶν Ἀπῶντι ὄριον ἐξ Νιχῶν ὄριον Σελῆος ὄριον, ἐξ ἡρώδου ὄριον, ἀπῶντι ἡρώδουτος ἀπῶντι. Propemodum Asiam, quibus similibus eam Seleucus Nicanor tenuit, à principio omnem sua diuioni subiecerit, magnam necesse est fuisse regni procuracionem. ἡρώδου δὲ ἡρώδου, inquit Appianus, ἐπὶ ποσῶν ἡρώδου ἀπῶντι Σελῆος ἡρώδου. A Phrygia terminis Indum vsque Seleuco parebant omnia.

IV.

AXIOMA.

Qui affliguntur meminisse debent quid ex priore fortuna retineant, non quod amiserint.

ARGVMENTVM.

Offendit Deiotarum facile se retento nomine Regis & honoribus sibi à Pop. Rom. decretis, nec sententia Cæsaris dimittis, & virtutis suæ conscientia consolari: ac proinde tibi esse cur Cæsari succenseat.

XXII.

OMNIA tu Deiotaro, Cæsar, tribuisti, quum & ipsi, & filio nomen Regium concessisti. Hoc nomine retento atque conseruato, nullum beneficium Populi Romani, nullum iudicium de se Senatûs immittutum putat, magno animo & erecto est, nec vnquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. Multa se arbitratur & peperisse antè factis, & habere in animo atque virtute, quæ nullo modo possit amittere. Quæ enim fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta possit iniuria omnium Imperatorum de Deiotaro decreta delere? Ab omnibus enim est ornatus, qui, postquam in castris esse potuit per ætatem, in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria, bella gesserunt. Senatûs verò iudicia de illo tam multa, tamque honorifica, quæ publicis Populi Romani literis monumentisque consignata sunt, quæ vnquam vetustas obruet? aut quæ tanta delebit obliuio? Quid de virtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, constantia? quæ omnes docti atque sapientes summa:

quidam etiam sola bona esse dixerunt : hisque non modò ad bonè, sed etiam ad beatè viuendum contentam virtutem esse. Hæc ille reputans, & dies & noctes cogitans, non modò tibi non succenset (esset enim non solùm ingratus, sed etiam amens) verùm omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ.

EXPLANATIO.

OMNIA.] Nullum ex eius ornamentis abstulisti, eam permisisisti ut nomen Regis quod & ipse & filius Deiotarus iunior auctoritate Senatus acceperant, etiam post bellum civile retinerent.

MULTA SE.] Ideò fortunæ non succumbit, quia nouit se multa habere in quæ fortuna nihil iuris habeat: non enim gloriam & honores à Senatu populòque Romano sibi decretos, quos sibi rebus gestis peperit, non habitus virtutum, quos sibi frequentibus actionibus comparauit, vilo fortunæ casu potest amittere. legit Modius *antefactis*.

OMNIVM IMPERAT.] Vt Syllæ, Murenæ, Pompeij, Luculli, qui contra Mithridatem bella gesserunt, opibusque Deiotari sunt adiuti.

SENATVS VERÒ.] Senatusconsulta in eius honorem facta quæ in tabulis publicas relata, & in arario aut in Capitolio collocata sunt ad memoriam futuri temporis sempiternam, nulla temporis verustate, nulla poterunt obliuione deleri.

QVID DE VIRTUTE.] Multò magis etiam se virtutum suarum, quàm honorum sibi decretorum consideratione consolatur, & dolorem abstergit, quem ob amissam Armeniam, & Gallogræciæ partem acceperat.

OMNES DOCTI.] Vt Plato, Aristoteles & alij, qui eam tria bonorum genera describant, & vnum iucundum, alterum vile, tertium honestum appellent, cæteris duobus honestum anteponunt, idque summum vocant, comparatione cæterorum.

QVIDAM ETIAM SOLA.] Vt Stoici, qui iucundum & vile Boni nomine non dignantur, sed hanc appellationem soli virtuti & honesto aiunt conuenire.

NOTÆ.

ET FILIO.] Philipp. II. §. 33. *Deiotari Regis & patri & filij, & magnus, & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenij indolet, summa virtus.*

OMNIVM IMPERATORVM DE DEIOTARO DECRETA.] Ibidem: *Quid de patre dicam? cuius benevolentia in Pop. Rom. est ipsius aequalis atati: qui non solùm socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, verùm etiam dux copiarum suarum. Quæ de illo viro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quæ ornate, quàm honorificè, quàm grauiser etiam dux copiarum predicauerunt? Quid de Cn. Pompeio loquar? qui vnum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum, verèque beneuolum, vnum fidelem Pop. Rom. indicabat. Euisus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimisque prouinciis: ab eodem Rege adiuti sumus & equitatus & pedestribus copiis. Iam horum Imperatorum Pompeius in omnibus prouinciis quæ numerantur, Sylla & Lucullus in earum plerisque, Murena in Cappadocia, Ponto, Phrygia, in Syria Bibulus, in Cilicia Cicero & Seruilius.*

PER ÆTATEM.] Ætas militaris, more Romano, fuit ab anno decimo septimo. Tubero apud Gellium: *Seruius ab anno decimo septimo, quòd idoneos iam esse Reipub. arbitrabatur, milites scripsit. Atque istud mansit, vt notat I. ipsius. Et in Punico secundo bello, cùm necessitas violasset decretum, Vt Tribuniplebis (Liuij verba lib. 25.) ad populum ferrent, vt qui minores annis septem & decem sacramentum dixissent, iis proinde stipendia procederent, ac si septem ac decem annorum, aut maiores milites facti essent. vide dialogum 2. lib. 1. de Militia Romana.*

PUBLICIS POPVLI ROM. LITTERIS.] Tabulæ publicæ videntur intelligi, de quibus egimus in Pisonem §. 6. Nota 1. & pro Milone §. 74. Nota postrema. *Vt memoriam publicæ refectionis tabulis publicis impressam extingueret.*

SOLA BONA.] Vide quæ diximus pro Marcello ad §. 19. *Quæ non modò summa bona, sed nimirum audebo vel sola dicere.*

AXIOMATA.

Vit magno & erecto animo nunquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. Nullo fortunæ casu virtus amittitur. Virtus vel summum, vel etiam solum est bonum.

ARGVMENTVM.

Deiotarum Cæsaris litteris confirmatum, & bene sperare iussum demonstrat, æquo animo rerum suarum ferre iacturam, nec Cæsari, quod ab eo multatus fuerit, irasci.

QVO quidem animo quum antea fuerit, tum non dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Blefamo dedisti, se magis etiam erexerit, ab omni sollicitudine abstraxerit. Iubes enim eum bonè sperare, & bono esse animo: quod scio te non frustra scribere solere: memini enim iisdem ferè verbis ad me te scribere, meque tuis literis bonè sperare non frustra esse iussum.

11.

III.
Ætas militaris.

1V.

v.

EXPLANATIO.

QVO CVM ANIMO.] Cùm semper res humanas earumque iacturam contempserit, dolorémque ex ea perceptum lenierit consideratione suæ virtutis, &c.

TARRACONE.] Vrbe Hispaniæ, vbi tum Cæsar agebat, occupatus bello contra Cneium & Sextum Pompeios, Magni Pompeii filios.

HVIC BLESAMIO.] Legato Regis Deiotari, qui præfens esse huius iudicii finem expectans. Prudenter autem hinc illarum litterarum mentionem interferit, vt Cæsarem admoneat sui promissi.

MEMINI ENIM.] Hoc ipsum tempus significat, de quo in Ligatiana. *Ad me ex Ægypto litteras misit, vt essem idem qui fuisset, &c. C. Pansa nuntium ferente, &c.*

NON FRVSTRA ESSE IVSVM.] Cùm non solum patriæ fucrim restitutus post pugnam Pharsalicam, sed ita restitutus, vt nulla ornamenta pristinæ dignitatis amiserim.

NOTÆ.

I.
TARRACO.

TARRACONE.] Vrbs est Citerioris Hispaniæ, de qua Plinius lib. 3. cap. 3. *Regio Cossentana, flumen Subi, colonia Tarraco Scipionum oris, sicut Carthago Pænorum.* Ibi autem Cæsar de iudicis Pompeiis videtur habuisse conuentus, & variarum gentium legationes excepisse. Nam, vt scribit Polyhistor cap. 36. *Capri est prouincia Tarracensis.* Sed Strabonem libro 3. loquentem audiamus: *Μεταξὺ δὲ τῶν αὐτῶν Ἰβηρῶν ἐκτετατῶν, ἢ τῶν ἀκρῶν τῆς Πυρραῖος, ἐστὶν ἡ Ἰδρυτὰ καὶ ἀσπίματι αὐτῶν Πορμίου, αὐτὰ Ταρακὸν ἐστὶ πόλις, ἀλιμῶος δὲ, ὃ καλεῖται ἡ Ἰδρυτὶς, ἢ κατεκαυραμένη τῆς ἀπὸ τοῦ ἰκαμῶος, ἢ εὐχῆ ἡπὸν εὐαδῆροσσι γυνὴ τῆς Καραβῆνος. αὐτῆς δὲ τῆς τῶν ἰκαμῶων ἐπιδημίας εὐφροῦς ἔχει, ἢ ἐστὶν ὡσπερ ἡμπερὶ πόλις, οὐ τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰβη-*

eos iunon, ἀλλὰ ἢ τῆς ἀπὸ τοῦ τῆς πυρραῖος. Inter Iberi ostia & Pyrenes extrema, vbi sunt Pompeii trophæa, prima vrbs est Tarracou, portu quidem carens, sed in sinu condita, & aliis satis instructis rebus, nunc non paucioribus quàm Carthago frequentata viris. Commodè enim sita est ad Præfectorum itinera. estque metropolis non tantum intra Iberum sita Hispaniæ, sed & magnæ partis eius quæ extra est.

EXERIT.] Suprà: *Magno animo & erecto est.* & Virgilius 9. *Æneidos.*

Latiniæque semunt, anivōisque ad sidera tollūt. Quod vel ad constantiam & animi magnitudinem, vel ad lætitiā & spem potest pertinere, pro Fonteio 23. erectum opponit humili & demisso. Sic existimatis eos hic sagatos, braccatosque versari animo demisso atque humili, vt solent ij qui affectu iniuriis, ad opem iudicum supplices inferioresque confugiunt? nihil minus. Hi contrā vagantur lati atque erecti, &c. De senectute 75. Legiones nostras in vni saepe locum profectus alacri animo & erecto vnde se nunquam redituras arbutarentur. & alibi frequenter. Animum igitur erigere est supra res humanas, & quasi supra fortunæ tempestates & procellas atollere, &

Edita doctrinā sapientum templa serent. eumque virtutibus contra res aduersas exaggerat, quasi iam peruenit.

Οὐλύμπιός δ' ἔστι φασὶ τῶν ἑδῶν ἀσπίδος αὐτῆς Ἐκκαμῶος. οὐτ' ἀλιμῶος πινάσεται, οὐδὲ ποτ' ὄμβρος ἀνεύεται οὐτὴ γλῶσσι ἐπιπλάσεται. ἀλλὰ μὲν ἀεὶ τῆν Πινάσεται ἀπὸ τοῦ ἰκαμῶος, καὶ αὐτὸ δ' ἐστὶν ἐξ οὐρα ἀγρῶν. Ad sedes superum securas, culmen Olympi, Quod non concutitur ventis, non imbre rigatur, Non nime conspersum candet: sed lucidum æthere Innubi polus, & splendor circumfusus ambit.

Odyss. ζ. versu 42.

Erectus igitur animus Deiotari, & ab omni sollicitudine abstractus, & super omnes fortunæ procellas elatus.

ARGVMENTVM.

Posterior pars perorationis qua Cæsarem pro Deiotaro deprecatur, eiusque clementiam leniter implorat.

XXIV.

LABORO equidem Regis Deiotari caussa, quo cum mihi amicitiam Resp. conciliauit, hospitium voluntas vtriusque coniunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam verò necessitudinem magna eius officia in me, & in exercitum meum, effecerunt. Sed cùm de illo laboro, tum de multis amplissimis viris, quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficium tuum in dubium vocari, nec hæere in animis hominum sollicitudinem sempiternam, nec accidere, vt quisquam te timere incipiat eorum, qui semel à te sint liberati timore. Non debeo, C. Cæsar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare quònam modo dicens misericordiam tuam commouere possim: nihil opus est: occurrere ipsa solet supplicibus, & calamitosis, nullius oratione euocata. Propono tibi duos Reges, & id animo contemplate quod oculis non potes: dabis profectò misericordiæ, quod iracundiæ negauisti. Multa sunt tuæ clementiæ monumenta, sed maximè eorum incolumitates, quibus salutem dedisti: quæ si in priuatis gloriosa sunt, multò magis commemora-

buntur in Regibus. Semper Regum nomen in hac ciuitate sanctum fuit: fociorum verò Regum & amicorum, sanctissimum: quod nomen hi Reges ne amitterent, te victore, timuerunt: retentum verò, & à te confirmatum posteris etiam suis tradituros esse confido.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

LABORO.] Commodè causas suæ cum Deiotaro coniunctionis exponit, quòd vt ait pro Ligario: *Causis apud Cæsarem rogantium gratiores essent, quàm preces, &c.* Et epist. 12. lib. 6. ad famil. *Valent apud Cæsarem non tam ambitiosa rogationes quàm necessaria.* Aduerte autem gradationem pulcherrimam, *amicitiam resp. conciliant.* quia vt ipse de se proficitur de prouinc. Consul. 25. 2. 4. ardebat incredibili amore patriæ, & nemini poterat esse bene de Rep. merenti non amicis. *hospitium voluntas vtriusque coniunxit.* quia ex mutuo consensu sibi dederant tesseram hospitalem. *familiaritatem consuecudo attulit.* quia & amici & hospites esse poterant, etiam si consuetudinem victus inter se non haberent, familiaritas autem vsu mutuo & vitæ consuetudine continetur. Necessitudinem autem magna Deiotari beneficia effecerant, quia sibi deuinxerat Tullium, vt ad referendam gratiam ille vicissim officia necessarid conferre deberet.

EXERCITVM MEVM.] Quem tunc habui cum Cilicium prouinciam obtinerem.

SED CVM.] Prudenter hanc causam à priuatis Deiotari rationibus ad communes tradunt, vt plus auctoritatis habeat oratio.

QUIBUS SEMEL.] Quibus oportet tam absolutè veniam esse concessam, vt non sit opus eam iterare: nec vitæ aduerfariis tuis à te conferuatam in dubium vocari, quasi tu non eam ex animo, sed ex clementiæ simulatione concesseris.

NON DEBEO.] Prudenter Cæsaris clementiam commendat, & eam imploraturum se negans præteritione oratoria, vel maximè implorat.

OCVRRERE.] Præuenire supplicantium vota, precibus obuiam ire, nec expectare dum rogetur.

DVOS REGES.] Deiotaros patrem & filium: videtur solus pater accusatus fuisse. filium tamen appellat, vt magis duorum quàm vnus misericordia moueatur: vel quia Cæsari filius erat acceptior, idèò causam vtriusque coniungit.

DABIS PROFECTO.] Misericordia te vinci patieris, qui te non passus es iracundia superari.

MVLTASVNT.] Argumentum à minori ad maius hoc enthymemate tractatum, *Gloriosum est salutem dare priuatis.*

Ergo multò gloriosius salutem dare Regibus.

SEMPER.] Aliud argumentum ab antecedentibus.

Illis iam ante conseruasti regium nomen, cum illud timere amittere.

Ergo per te iterum seruari debes, & ad eorum posteros peruenire.

REGVM NOMEN.] Commodiùs sine dubio *Regum nomen*, quàm *regium* vt edidit Aldus Manutius, cui propterea grauitur insultat, & iuueniliter exultat Franciscus Robortellus cap. 43. Sed cauendum est ne & ipse in id vitium incidam, quod in aliis reprehendo.

HOSPITIUM.] Vide Sextianam §. 10. n. 3. **FAMILIARITATEM.]** Vide quæ diximus ad Milonianam 21. *Non enim mea gratia familiaritatis continetur, quæ latè patere non possunt, propterea quòd consuetudines victus non possunt esse cum multis.* hinc ille *αλοσ υδρωσ, modius salis.* cuius prouerbij facit Aristoteles mentionē. Sic apud Æschinem & Demosthenem: *πὸ εὐχας πὸ πρᾶξις & vbi sal? vbi mensa?* quia familiaritates victus consuetudine maximè continentur. Origenes lib. 2. contra Celsum: *καὶ οὐκ ἔστιν ἡ ὀ Πάριος Ἰαμβοποδῶν τὸν Ἀντιόχου μὲν ἄλλας, ἢ πρᾶξιαν σωθῆκας ἀπὸ τῶν αὐτῶν, ἐπὶ πρᾶξι αὐτῶν. Οὐκ ἂν ἐσοπίδης μάχα, ἔλας τὴ ἢ πρᾶξιαν.* Et Parus ille *Iamborum* scriptor Archilochus exprobrans *Lycamba* violatum fœdus, quod sal & mensa conciliauerat, sic eum alloquitur: *Sacramentum irritasti magnus, salēmq; & mensam.*

NECESSITVDINEM.] Vide quæ supra diximus §. 18. Nota 2. & in Vatinius §. 18. n. 7.

SEMEL.] Suprà §. 4. *Cum facile exorari, Cæsar, tum semel exorari soles.* Semel autem est quod vulgo dicimus, *une bonne fois pour toutes.* vt apud Martialem lib. 12. epist. 56.

Ægrota vno desies aut sapius anno, Nec tibi, sed nobis hoc, Polycarme, nocet. Nam quoties sergis, stotera possis amicos: Sit pudor: ægrota iam, Polycarme, semel.

II. ÆNEIDOS:] *Procurbit moriens, & humum semel ore mordis.*

Nec alio longè sensu dixisse videtur Homerus Odyss. μ. versu 350.

Βούλομ ἀπαξ σπέρνυμα χερσὶν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσω. *Malo semel sinitus aduianis amittere vitam.*

Thucydides lib. 1. *ἀπαξ πρὸς ἀπᾶσι τοῖς βελτιωτέροις, cum semel de omnibus deliberassent.* quod Scholiastes exponit *πῶπιλας, omnino.* Ex quo & Henricus Stephanus explicat, *semel exorari.*

MISERICORDIAM.] Dicebant Stoici Sapientes, *ἐλεμώσις τε ἡ εἶνα, συγγνώμη τ' ἔστιν κενὸν ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν νόμον ἐπιβαλλόμεσ ἁλιόσις.* *Misericordes non esse, veniētiq; nulli dare, neque enim prætermittere consuetudinem à lege pœnas.* Seneca lib. 2. De clementia cap. 5. *Clementiam mansuetudinēque omni boni præstabant, misericordiam autem vitabant.* Est enim vitium pusilli animi, ad speciem alienorum malorum succidentis, &c. *Misericordia non causam, sed fortunam spectat: clementia rationi accedit.* Sed præclare Augustinus de Ciuit. lib. 9. cap. 5. *Misericordiam Stoicorum est solere culpæ: sed longè melius & humanius, & piouum sensibus accommodatius Cicero in Cæsaris laude locutus est, vbi ait: Nulla de viriuitibus tuis, nec admirabilior, nec gratior misericordiâ est.* Clemens Alexandrinus 4. Strom. ο. δ' ἔλεος οὐκ ἔστι πῶν εὐλοσοῦσαν ἐπιβαλλόμεσ, ἀλλ' ἡ ἀποστροφὴ ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν νόμον ἐπιβαλλόμεσ, καὶ τὸ πρὸς τὸν νόμον ἐπιβαλλόμεσ, ἀλλ' ἡ ἀποστροφὴ ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν νόμον ἐπιβαλλόμεσ, ἀλλ' ἡ ἀποστροφὴ ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν νόμον ἐπιβαλλόμεσ.

v.
11.

111.

112.

Semel.

v.
Misericordiâ sine vitium.

Imò virtus?

conseruunt, egritudo ex alienis malis: sed magis diuinum quiddam est, sicut propheta loquuntur. misericordiam enim, inquit, volo, non sacrificium. vide Lipsium lib. 3. mand. ad Stoic. cap. 19.

VI. **INCOLUMITAS.** INCOLUMITAS est saluus tua atque integra conseruatio. Incolumes dicuntur, qui non sunt damnati. Pro Plancio 12. *M. Scium qui ne equestrem quidem splendorem incolumem à calamitate iudicij retinere potuisset.* Pro Cornelio Balbo 28. *Multi etiam superiore memoria ciues Romani sua uoluntate indemnati & incolumes, his rebus relictiis alias se in ciuitates contulerunt.* Vide quæ diximus ad Sextianam §. 146. Nota 2.

VII. **CLEMENTIA.**] Huius virtutis variæ definitiones à Seneca referuntur lib. 2. de Clementia

cap. 3. Prima est: *Clementia est temperantia animi in potestate uolens.* Altera: *Clementia est lenitas superioris aduersus inferiorem in constituendis pœnis.* Inclinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda. Quarta: *Clementia est moderatio aliquid ex merita ac debita pœna remittens.* Clementia quid?

A X I O M A T A .

Amiticitiam resp. concilat: hospicium uoluntas inuicia coniungit: familiaritatem consuetudo adfert, necessitudine officia efficitur.
Beneficium in dubium uocari non debet, nec quisquam timere, qui semel fuerit liberatus timore.
Vera misericordia occurrere ipsa solet supplicibus & calamitosus nullus oratione euocatur.
Dandum misericordia, quod iracundia negatur.
Regium nomen sanctum est.

A R G V M E N T V M .

A persona legatorum & accusatorum crudelitate Cæsaris misericordiam implorat.

XXV. **CORPORA** verò sua pro salute Regum suorum hi legati tibi regij tradunt, Hieras, & Blesamius, & Antigonus, tibi nobisque omnibus iam diu noti: eadè que fide & uirtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera legatus est ad te missus: tum Regum amicissimi, tum tibi etiam, ut spero probati. Exquire de Blesamio, nunquid ad Regem contra dignitatem tuam scripserit. Hieras quidem causam omnem suscipit, & criminibus illis pro Rege se supponit reum: memoriam tuam implorat, qua uales plurimum. Negat unquam se à te in Deiotari Terrarchia pedem discessisse: in primis finibus tibi se præsto fuisse dicit, usque ad ultimos profectum: quum è balneo exisses, tecum se fuisse: quum illa munera inspexisses cœnatus: quum in cubiculo recubisses: eandemque auiditatem tibi se præbuisse postridie. Quamobrem si quid eorum quæ obiecta sunt, cogitatum sit, non recusat, quin id facinus suum iudices. Quocirca, C. Cæsar, uelim existimes, hodierno die sententiam tuam, aut cum summo dedecore miseriam pestem importaturam esse Regibus, aut incolumem famam cum salute: quorum alterum optare illorum crudelitatis est: alterum conseruare, clementiæ tuæ.

EXPLANATIO.

CORPORA VERÒ.] Se uades exhibent pro Deiotaro, & tanta fide sunt erga suos Reges, ut eorum loco parati sint mortem oppetere.

DORYLAUS.] Cur cum à cæteris segregarit non liquet: nisi quia fortasse iam perfunctus erat munere legationis, & aderat iudicio tanquam priuatus.

EXQUIRE DE BLESAMIO.] Esti monet alicubi Cicero recapitulationem dicentium alicubi magis quam reo conuenire, quia crimina ipsa breuitate relinquunt quandam in animo iudicis aculeum: consutationes nouitem: aliquando tamen vincit ratio præceptum, & ἀειδίδια οὐκ ὕβρις vitilis est reo. ut hic quoniam totum firmitermentum orationis Phidippi serui testimonio nitetur, operæ fuit pretium claros viros & probatos opponere seruo & fugiuo.

TERRARCHIA.] Gallogræciæ. Cætera perspicua sunt ex antea dictis.

QUORVM ALTERVM.] Ad Castoris & Phidippi crudelitatem pertinet pestem & calamitatem Deiotarum optare: qui sunt aded crudeles ut Castor Deiotari nepos auum, Phidippus seruus dominum non dubitauerit in discrimen capitis adducere.

NOTÆ.

SUPPONIT REVM.] Supponere se & in alterius locum venire: unde gladiatores suppositiui, qui pro aliis ueniunt in arenam. Martialis,

Hermes suppositiuus sibi ipsi.
Plautus festiue Epidico, sc. *Rem tibi: Men' piaculare oportet fieri ob stultitiam tuam? Succidanea. Ut mentem tergum stultitia tua subdas succidaneum.*

Quem uerbum profert Gellius lib. 4. Not. Attic. cap. 6. & *Succidanea*, inquit, *hostia dicuntur à litera per morem compositi uocabuli in i litteram commutata, nam quasi succidanea appellata: quoniam si primus hostis litatum non erat, alio post*

eadem ducte hostia cadebantur, que quasi prioribus iam caesis, luendi piaculi gratia subdebantur & succidebantur: ob id succidantur nominatè literà i, tractim pronuntiatà. vult, opinor, dictas succidantur, vel quòd in alterius locum succederent, vel quòd pro altera caderentur. Is igitur dicitur se pro altero supponere, qui alterius vices gerit, operamque vicariam pro altero supponit, vt dicitur pro Roscio Americo §. 111. Itaque mandati constitutum est iudicium non minus turpe quam furti: credo propterea quòd quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his opere vestrae vicaria fides amicorum supponitur: quam qui laedit, oppugnat omnium communè praesidium, & quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem.

Supponere.

11.

MEMORIAM TVAM.] Pro Ligario §. 21. Oblivisci nihil soles nisi iniurias. Philipp. 2. Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, litteratura. Placet historiam elegantem, si non vt necessariam, saltem vt bellam appèdicularum attexere. Causam dicebat, inquit Seneca lib. de Beneficiis cap. 24. apud D. Julium ex veteranis quiddam paulo violentior adversus vicinos suos, & causa premebatur. Meministi, inquit, Imperator, in Hispania talum te torisille, circa Suconem? Cùm Caesar meminisse se dixisset: Meministi quoque, inquit, sub quadam a bore minimum umbram spargente, cùm velles residere, feruentissimo sole, & esset asperimus locus in quo sub rupibus acutis, vnica illa arbor eruperat, quandam ex commilitonibus penulam suam subitit anille? Cùm dixisset Caesar, Quidni meminerim? & quidem siti confectus, quia impeditus ire ad fontem proximum non poteram, repetere manibus volebam, nisi commilito, homo fortis ac strenuus, aquam mihi in galea sua attulisset. Potes ergo, inquit, Imperator, agnoscere illum hominem aut illam galeam? Caesar ait se non posse galeam agnoscere: hominem pulchre posse: & adiecit puto hoc iratus quòd se à cognitione media ad veterem fabulam adduceret: Tu utique ille non es. Merito, inquit, Caesar, me non agnoscis. nam, cùm hoc factum est, integer etiam. postea ad Mundam in acie oculus

mihì effollis est, & in capite lecta ossa. nec galeam illam si videres, agnosceres. machæra enim Hispanica diuisa est. Vtunt illi exhiberi negotium Caesar, & agellos in quibus vicinalis via causarix ac litiuum fuerat, militi suo donauit. Quid ergo non repeteret beneficium ab Imperatore, cuius memoriam multitudo rerum confuderat? At quoniam scammata transilire cepimus, aliquot memorie foelicis exempla referamus. Taceo Cyrum, Cineam, Michridatem, Luc. Scipionem, Hortensium. Charmidas, inquit Plinius lib. 7. cap. 23. vbi viri docti legendum putant, Carneades que quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo representauit. Seneca Rhetor praefatione controuersiarum. Memoria est res ex omnibus paribus animi maximè delicata & fragilis in quam primò senectus incurrit. Hanc aliquando in me floruisse vt non tantum ad usum sufficeret, sed in miraculum vsque procederet, non nego. Nam & duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta reddebam: & ab his qui ad audiendum preceptorem nostrum conuenerant, singulos versus à singulis dantes, cùm plures quam ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vsque ad primum recitabam. Nec ad complectenda tantum que vellem velox erat mihi memoria: sed etiam ad continenda que acceperat. Muretus lib. 3. var. lect. cap. 1. rem miram & incredibilem refert de quodam adolescente Corfisco, cui ipse ad fatigationem verba Græca, Latina, Barbara, significantia, nihil significantia dictauerat. ò dumtoris exiuit exorlus loqui plane omnia eodem ordine, nusquam prope insitens, nusquam hæsitans, nobis, inquit, stupentibus reddidit. deinde ab vltimo incipiens sursum versus peruenit ad primum. rursus ita vt primum, tertium, & quintum ac sic deinceps omnia diceret, quo denique quisque voluerat ordine, sine vilo errore, omnia referebat. dicebatque se triginta sex millia nominum eodem modo recitare posse. vide locum, & mirare.

Memoriae felices exempla.

HODIERNO DIE.] Vide pro Marcello §. 1. & 2. Philipp. §. 94. n. 3.

111.

EVENTVS ORATIONIS.

VIDE TVR Caesar sententiam distulisse, dum, vt statuerat, primo quoque tempore proficisceretur in Orientem: certè non fuit absolutus, vt constat è 2. Philipp. §. 79. Quis enim cuiquam inimicior quam Deiotaro Caesar? &c. à quo vno nec praesens, nec absens quicquam equi bonive impetrauit, &c. At ille nunquam (semper enim absente affuit Deiotaro) quicquam sibi, quod nos pro illo postularemus, equum dixit videri.

FINIS.

I N
M. TVLLII CICERONIS
ORATIONEM
PRIMAM PHILIPPICAM
P R Æ F A T I O.

POST Iul. Caesaris necem videns Orator oppressam armis Antonij Remp. desperata libertate statuerat in Graciam proficisci ea mente vt rediret ad Cal. Ianuarias, quibus Hirtius & Pansa designati Consules, magistratum inirent, cum, vt ipse Cornificio scribit, illum Etesia, quasi boni ciues, relinquente Remp. profecti noluerunt, Austérque aduersus maximo flatu ad Leuc. petram, vnae conscenderat, quod est agri Rhegini promontorium, reuicit. Ibi cum à multis audisset res conuenturas, & Antonium repudiatis malis suaforibus ad auctoritatem Senatus esse rediturum, mutata profectiois voluntate, venis remisque in patriam omnifestatione properauit. Ad urbem accessit pridie Calendas Septembres, magnoque concursu totius ciuitatis, tanquam amantissimus Reip. ciuis, & publica libertatis assertor, exceptus est. Calendis Senatum conuocauit Antonius, & nominatim iussit adesse Ciceronem. Ille, siue quòd reuera langueret de via, siue quòd Antonij meueret insidias, non adfuit, absentiaque sua causam morbi pratexuit. Enimvero sic Antonius exarsit, vt elatus ira minatus fuerit se sabros, qui solo domum Ciceronis equarent, esse missurum. Postridie venit Tullius, Antonius non venit, Dolabella, qui Consul à Cesare destinatus, post eius necem Consulares fasces inuasferat, Senatum praesedit. Orator in summa reliquorum seruitute liber vnus fuit, & primo quidem exposuit consilium profectiois & reuersionis suae, deinde de hosterna Antonij iniuria conquestus, & ad eius in Remp. scelera delapsus sic est in eum inuectus, vt ille non ferret, sed omnem vinolentum suum furorem in Ciceronem effunderet. Hanc porrò, caeterasque deinceps in Antonium orationes Philippicas inscripsit, ad imitationem Demosthenis, qui suas in Philippum Macedonem conciones Philippicas nominauit. Plutarchus in Cic. *Ἡ δὲ τῆς Δημοσθένους λόγων ἐρωτηθεὶς τίνα δοκοῖν χεῖριστον εἶναι, τὸν μέγιστον, εἶπε. καὶ τοὶ πρὸς τῶν παρῶν ἀρχόντων Δημοσθένειον, ὅτι φησὶται φωνῆ τῆς Κικέρωνος, ὡς παρὰ τὴν ἐταίρων ἔθηκεν ὡς ἐπιτολῆν, ὡς ἄλλας, ἐμαχρὸς τῆς λόγων ἀπηνυσάσθαι τὸν Δημοσθένειον. τῆς δὲ μερῶν ἐξ ἡμετέρας ἐπιτολῶν, οἷς πολλὰ γὰρ χεῖρη παρὰ τῆς αἰδοῦς, καὶ ὅτι παρὰ οἷς μέγιστα τῆς ἰδίων ἐσπουδασε λόγων, τοὺς κατὰ Ἀντωνίου, Φιλιππηκοῦς ἐπέγραψεν, ἀμνημονοῦσι.* De orationibus Demosthenis rogatus quam maximè probaret, Longissimam, respondit. Li-

cet nonnulli, qui se Demosthenis simulant æmulos, arripiant dictum Ciceronis, quòd in epistola ad quosdam amicos scripta posuerit, in orationibus interdum indormire Demosthenem: immemores quantis & quàm insignibus laudibus illum passim extollat, & quòd orationes in quibus præcæteris suis elaborauit, appellauerit Philippicas.

M. ANNAEI SENECAE

SVASORIA VI,

Deliberat Cicero, an Antonium deprecetur.

QUATERIVS. Sciant posteri, potuisse Antonio seruire Rempubli-
cam, non potuisse Ciceronem. Laudandus erit tibi Antonius: in hac
causa etiam Ciceronem verba deficient. Crede mihi, cum diligenter
te custodieris, faciet tamen Antonius quod Cicero tacere non possit.
Si intelligis Cicero, non dicit, Rogat vt viuas: sed, Rogat vt seruias.
quemadmodum autem hunc Senatam intrare poteris exhaustum crudeliter, reple-
tum turpiter? Intrare autem tu Senatam voles, in quo non Cn. Pompeium visurus
es, non M. Catonem, non Lucullos, non Hortensium, non Lentulam atque Mar-
cellum: non tuos, inquam, Coss. Hirtium & Pansam? Cicero, quid in alieno sæ-
culo tibi? Iam nostra peracta sunt. M. Cato solus maximum viuendi moriendiq;
exemplum, mori maluit quàm rogare: nec erat Antoniũ rogaturus, & illas vsque
ad vitium diem puras à ciuili sanguine manus, in se infestas, acerrimè armauit:
Scipio cum gladium poni iussus foret, dicitur abdidisse se, quærentibus qui in
nauem transferant militibus imperatorem: Imperator, inquit, benè se habet.
Victus vocem victoris emisit. Vetat, inquit, Milo rogari iudices. vir clarissimus
nunc & Antonium rogat. **PORCII LATRONIS.** Ergo loquitur imperator Cicero,
vt non timeat Antonius: loquatur vnquam Antonius, vt Cicero timeat? Ciuilibus
sanguinis Syllana sitis in ciuitatem redit, & ad triumphalem hastam pro vestrigali-
bus ciuium Romanorum mortes locantur. Iniusta bella albo Pharsalica, ac Mun-
densis Mutinensisque ruina vincitur, consularia capita auro rependuntur. Tuis
verbis Cicero vtendum est: O tempora, ô mores! videbis ardentis crudelitate si-
mul ac superbia oculos: videbis illum non hominis, sed belli ciuilibus vultum: vide-
bis illas fauces, per quas Cn. Pompeij bona transferunt; illa latera, illam totius
corporis gladiatoriam firmitatem: videbis illum pro tribunali loco, quem magister
equitum cum raptaretur, præerat, vomitu feedauerat. Supplex accidens genibus
deprecaberis, & ore, cui se debet salus publica, humilia in adulationem verba sub-
mitteres? Pudeat Verrem quoque, quia proscripius fortius perit. **CYRI MARYLLI
ÆSERINI.** Occurrat tibi Cato tuus, cuius à te laudata mors est. Quicquam ergo
tanti putas, vt vitam Antonio debeas? **CÆSTII PII.** Si ad desiderium populi re-
spicis Cicero, quandoque perieris, parum vixisti: si ad res gestas, satis vixisti: si
ad iniurias fortunæ & præsentem Reipublicæ statum, nimium diu vixisti: si ad me-
moriæ operum tuorum, semper victurus es. **POMPEII STOLONIS.** Scias licet, tibi
non expedire viuere, si Antonius permittit vt viuas. Tacebis ergo proseribente
Antonio: & Rempublicam laniente? & ne genus quidem tuus liber erit? Malo
populus Romanus mortuum Ciceronem, quàm viuum desideret. **TRIARI.** Quæ
Charybdis est tam vorax? Charybdin dixi? quæ si fuit, animal vnum fuit. Vix me-
diusfidius Oceanus tot res tamque diuersas vno tempore absorbere potuisset. Huic
tu scæuienti putas Ciceronem posse subduci? **ARBELII FVSCI.** Ab armis ad arma
discurritur: foris victores, domi trucidamur. dum in sanguine intestinis hostis in-
cubat, quis non hoc populi Romani statu, Ciceronem vt viuat, cogi putat? Rogab-
is Cicero turpiter Antonium, frustra? Non te ignobilis tumulus absconder:
idem virtutis tuæ qui finis est immortalium: humanorum operum custos me-

moriamur, quæ manfuri vita perpetua est, in omnia te sæcula facratum dabit. Nihil aliud intercidet, quàm corpus fragilitatis caducæ, morbis obnoxium, casibus expositum, proscriptioibus obiectum. Animus verò diuina origine haustus, cui nec senectus vlla, nec mors, onerosi corporis vinculis exsolutus, ad sedes suas & cognata sidera recurret. Et tamen si ad ætatem, annorumque, nunquam obseruatum viris fortibus, numerum respicimus, sexaginta supergressus es: nec potes videri non nimis vixisse, qui moreris Reipublicæ superstes. Vidimus furentia toto orbe ciuilia arma, & post Italicas Pharfalicæque acies Romanum sanguinem hausit Ægyptus: quid indignamur in Ciceronem Antonio licere? Sic in Pompeium Alexandrino licuit. An non occiduntur, qui ad indignos confugiunt? CORNELII HISPANI. Proscriptus est ille, qui tuam sententiam secutus est: tota tabula tuæ morti proluditur: alter fratrem proscribi, alter auunculum patitur: quid habes spei? Vt Cicero periret, tot patricidia facta sunt. Repete, age, tot patrocina, tot clientelas, & maximum beneficiorum tuorum teipsum: iam intelliges Ciceronem in mortem cogi posse, in preces non posse. ARGENTARIII. Explicantur triumuiralis regni delicata conuiuia, & popina tributo gentium instruitur: ipse vino & somno marcidus deficienteis oculos ad capita proscriptorum leuat. Iam ad ista non satis est dicere, ô hominem nequam.

DIVISIO. LATRO sic hanc diuisit omnem suam vitam: Etiam si impetrares vitam ab Antonio, non est tanti rogare: deinde impetrare non potes. In priore illa parte posuit: Turpe esset cuilibet Romano, nedum Ciceroni, vitam rogare. Hoc loco omnium, qui vltro mortem apprehendissent, exempla posuit: deinde inutilis illi sua vita futura proponitur, morte grauior, detracta libertate. Hic omnem acerbitatem seruitutis futuræ descripsit: deinde non futurum fidei impetratæ beneficiû. Hic cum dixisset, Aliquid erit quod Antonium offendat, aut factum tuum, aut dictum, aut silentium, aut vultus: adiecit sententiam: Haud enim placiturus es. ALBVCIVS aliter diuisit, primam partem fecit, moriendum esse Ciceroni, etiam si nemo proscriberet. hæc insectatio temporum fuit. deinde moriendum est: ille enim se sua sponte conficeret, quia moriendum esset, etiam si mori noluisse: graues odiorum causas esse: maximam causam proscriptionis ipsum esse Ciceronem. Et ex solus declamatoribus tentauit dicere, non vnum illi esse Antonium infestû. Hoc loco dixit illam sententiam: Si cui ex triumuiris non es inuisus, grauis es. Et illa sententia valde excepta est: Roga Cicero, exora vnum, vt tribus seruias. CÆSTIVS sic diuisit: Mori tibi vtile est, honestum est, necesse est, vt illibata dignitatis consummes vitam. Hic illam sententiam dixit audacem: Vt numereris cum Catone, qui seruire nec Antonio quidem nondum domino potuit. MARCELVVS hunc sensum de Catone melius: Vsq; eone omnia cum fortuna populi Romani conuersa sunt, vt aliquis deliberet, vtrum fatiis sit viuere cum Antonio, an mori cum Catone? Sed ad diuisionem Cæstij reuertamur. Dixit vtile esse, ne etiam cruciatus corporis pateretur: non simplici illum modò periturum, si in Antonij manus incidisset. & in hac parte cum descripsisset contumelias insultantium Ciceroni, & verbera & tormenta, dixit illam multum laudatam sententiam: Tu me hercules Cicero, cum veneris ad Antonium, mortem rogabis. VARIVS GEMINVS sic diuisit: Hortarer te, si alterutrum vtiq; faciendum esset, aut moriendum, aut rogandum, vt moreris potius, quàm rogares. & omnia complexus est, quæ à ceteris dicta erant: sed addidit & tertium: adhortatus est illum ad fugam, illic esse M. Brutum, illic C. Cassium, illic Sex. Pompeium. Et adiecit illam sententiam, quam CASSIVS SEVERVS vnicè mirabatur: Quid deficiemus? & Respub. suos triumuiros habet. Deinde etiam quas petere posset regiones, percurrit: Siciliam dixit vindicatam esse ab illo, Ciliciam à Proconsule egregiè administratam, familiares studiis eius & Achaiam & Asiam, Deiotari regnum obligatum beneficiis, Ægyptum & habere beneficij memoriam, & agere perfidæ pœnitentiam: sed maximè illum in Asiam & Macedoniam hortatus est in Cassij & in Brutici castra. Item CASSIUS SEVERVS aiebat, alios declamasse, VARIVM GEMINVM vnum consiliu dedisse.

Alteram partem pauci declamauerunt, nemo aufusest Ciceronem ad deprecandum Antonium hortari: bene de Ciceronis animo iudicauerunt. GEMINVS VARIVS declamauit alteram quoq; partem. & ait: Spero Ciceroni meo persuasurû vt velit viuere, quod grãdia loquitur, & dicit: Mors nec immatura cõsulari, nec misera

sapienti, non mouet me: idiotam perit. Ego belle mores hominis noui: faciet, rogabit. nam quod ad seruitutem pertinet, non recusabit; iam collum tritum habet, & Pompeius illum, & Cæsar subiecerunt. Veteranum mancipium videtis, & complura alia dixit scurrilia, vt illos erat. Diuisit sic, vt diceret, non turpiter rogaturum, non frustra rogaturum. In priori parte illud posuit, non esse turpe, ciuem victorem rogari à victo: hic quam multi rogassent C. Cæsarem, hic & Ligarium. deinde iniquum esse quidem, Ciceronem satisfacere, qui prior illum proseripsisset, qui & iudicasset ab eo semper nasci satisfactionem, ac dato rogari. Deinde non pro vita illum, sed pro Republica rogaturum: satis illum sibi vixisse, Reipublicæ parum. In sequenti parte dixit, exorari solere inimicos, ipsum exoratum à Vatinio. C. quoque Verri assuisse, facilius exorari Antonium posse: qui cum tertius esset, ne quis tribus hanc tam speciosam clementiæ occasionem præteriret; fortasse irasci Antonium, qui ne tanti quidem putasset illum quem rogaret. Fuga quàm periculosa esset, cum descripsisset, adiecit: Quocumque peruenisset, seruiendum illi esse: ferendam aut Cassij violentiam, aut Bruti superbiam, aut Pompeij stultitiam. Quando in hanc suafortiam incidimus, non alienum puto, indicare quomodo quisque se historicis aduersus memoriam Ciceronis gesserit. Namque Cicero nec tam timidus fuerit vt rogaret Antonium, nec tam stultus vt exorari posse speraret, nemo dubitat, excepto ASINIO POLLIONE, qui infestissimus famæ Ciceronis permanit, & is etiã occasionem scholasticis dedit. Solent enim scholastici declamatores ponere.

HISTORICORVM DE CICERONE ELOGIA.

Deliberat Cicero, an promittente salutem Antonio, orationes suas comburat.

HÆc ineptè ficta cuilibet videri potest. Pollio vult illam veram videri: ita enim dixit in illa oratione, quam pro Lamia dedit. ASINII POLLIONIS. Itaque nunquam periceret; nec mora fuit quin eiuraret, suas esse, quas cupidissimè effuderat orationes in Antonium; multiplicésque numero & accuratiùs scriptas illis contrarias edere, ac vel ipse palàm pro concione recitare, pollicebatur: ceteraq; his alia sordidiora multo: vt tibi facilè liqueret, hoc totum ad eò falsum esse, vt ne ipse quidem Pollio in historiis suis ponere ausus sit. Huic certè actioni eius pro Lamia qui interfuerunt, negant eum hæc dixisse (nec enim mentiri sub virorù conscientia sustinebat) sed postea composuisse. Nolo autem vos iuuenes mei contristari, quod à declamatoribus ad historicos transeo: satisfaciam vobis, & fortasse efficiam vt his sententiis lectis solidis, & verum habentibus, recedatis æquiores. Hoc si tamen recta via consequi non potero, decipere vos cogar, veluti salutarem pueris daturus porionem absinthiari poculi. Liuius ad eò de restationis consilium habuisse Ciceronem non dicit, vt neget tempus habuisse. Ita enim ait. LIVII. M. Cicero sub aduentum triumuirorum cesserat vrbe, pro certo habens id quod erat, non magis Antonio cripi se, quàm Cæsari Cassium & Brutum posse: primò in Tusculanum fugit: inde transuersis itineribus in Formianum, vt ab Caieta nauim conscensurus, proficiscitur. Vnde aliquoties in altum prouectum cum modò ventu aduersi retulissent, modò ipse iactationem nauis cæco volente fluctu pati non posset, tædium tandem eum & fugæ & vitæ cepit. regressusque ad superiorem villam, quæ paulò plus mille passibus à mari abest, Moriar, inquit, in patria sæpe seruata. Satis constat, seruos fortiter fidelitèrque paratos fuisse ad dimicandum: ipsum deponi læticiam, & quietos pati, quod fors iniqua cogeret, iussisse: Prominenti ex lætica, præbentique immotam ceruicem, caput præcisum est. Nec satis stolidæ crudelitati militum fuit. manus quoque scripsisse in Antonium aliquid exprobrantes, præciderunt. Ita relatum caput ad Antonium, iussuque eius inter duas manus in Rostris positum, vbi ille Consul, vbi sæpe consularis, vbi eo ipso anno aduersus Antonium, quanta nulla vnquam humana vox, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat: vix attollentes lætymis oculos homines intueri trucidata membra eius poterant. Bassus Aufidius, & ipse nihil de animo Ciceronis dubitauit, quin fortiter se mori non præbuerit tantùm, sed obtulerit. AVFIDIJ BASSI. Cicero paulum remoto velo postquam armatos vidit: Ego verò confiso, ait: accede, veterane, & si hoc saltem potes rectè facere,

incide ceruicem. Trementi deinde, dubitantique: Quid si ad me, inquit, primùm venissetis? Cremutius Cordus & ipse ait, Ciceronem cum cogitasset, utrùmne Brutum, an Cassium, an Sextum Pompeium peteret, omnia illi displicuisse, præter mortem. CREMVTII CORDI. Quibus visis lætus Antonius, cum peractam proscriptiõnem suam dixisset esse: quippe non satiatum modò cædendis ciuibus, sed defectus quoque: iussit pro rostris exponi. Itaque quo sæpius ille ingenti circumfusus turba processerat, quæ paulò antè coluerat piis concionibus, quibus multorum capita seruauerat, tum per artus suos lætus aliter ac solitus erat, à ciuibus suis conspectus est, prætendens capiti, orique eius impensa sanie; breuè antè princeps fenatus, Romanique nominis titulus, tum pretium interfectoris sui. Præcipuè tamen soluit pectora omnium in lacrymas gemitusque, visa ad caput eius deligata manus dextera, diuinæ eloquentiæ ministra: ceterorumque cædes priuatos lucus excitauerunt, illa vna communem. BRVTIDII NIGRI. Elapsus interim altera parte villæ Cicerò, lectica per agros ferebatur. sed vt vidit appropinquare notum sibi militem, Popilium nomine, memor defensum à se, lætiore vultu aspexit. ac ille, victoribus id ipsum imputaturus, occupat facinus, caputque decisum, nihil in vltimo sine vitæ facientis, quod alterutram in partem posset notari, Antonio portat; oblitus se paulò antè defensum ab illo. Et hic voluit positi in rostris capitis miserabilem faciem describere, sed magnitudine rei obrutus est. Item BRVTIDII NIGRI. Vt verò, iussu Antonij inter duas manus positum in rostris caput conspectum est, quo toties auditum erat loco, dato gemitu & fletu maximi viri inferiæ, nec vt solet, ita depositi in rostris corporis concio audiuit, sed ipsa narrauit. Nulla non pars fori aliquo actionis in clytæ signata vestigio erat. Nemo non aliquod eius in se meritum fatebatur: hoc certè publicum beneficium palàm erat, illam milerrimi temporis seruitutem ac aleam delatam in Antonium. Quoties magni alicuius mors ab historicis narrata est, toties ferè totius consummatio vitæ, & quasi funebris laudatio redditur. hoc semel atque iterum à Thucydide factum, idem in paucissimis personis vsurpatum à Sallustio; Liius benignius omnibus magnis viris præstitit. Sequentes historici multo id effusius fecerunt. Ciceroni hoc, vt Græco verbo vtat, *ἠγάπη* Liius reddidit. T. LIIII. Vixit tres & sexaginta annos: vt, si vis affuisset, ne immatura quidem mors videri possit; ingenium & operibus & præmiis operum felix: ipse fortunæ diu prosperæ, & in longo tenore felicitatis, magnis interim ictus vulneribus, exilio, ruina partium pro quibus steterat, filiarum morte, exitu tam tristi atque acerbo, omnium aduersorum nihil vt viro dignum erat, tulit, præter mortem. quæ verè æstimati minus indigna videri potuit, quod à victore inimico nil crudelius passurus erat, quàm quod eiusiudè fortunæ compos ipse fecisset. Si quis tamen virtutibus vitia pensarit, vir magnus, acer, memorabilis fuit, & in cuius laudes sequendas Cicerone laudatore opus fuerit. Vt est natura candidissimus omnium magnorum ingeniorum æstimator T. Liius, plenissimum testimonium Ciceroni reddidit. Cordi Cremutij non est operæ deferre etiam reddidit Ciceroni laudationem. Nihil enim in ipsa Cicerone dignum est: ac ne hoc quidem, quod pænè maximum est, tolerabile est. CREMVTII CORDI. Priuatas enim similitates deponendas interdum putabat, publicas nunquam. Vides credendam eius non solum magnitudinem virtutum, sed multitudinem quoque conspiciendam. AVFIDIII BASSI. Sic M. Cicero decessit, vir natus ad Reipub. salutem: quæ diu defensa & administrata, in senectute demum è manibus eius elabatur, non ipsius vitio læsa, quod nihil in salute eius aliud illi, quàm si caruisset Antonio, placuit. Vixit sexaginta & tres annos, ita vt semper aut peteret alterum, aut inuicem peteretur: nullamque rem rarius, quàm diem illum, quo nullius interesset ipsum mori, vidit. Pollio quoque Afinius, qui Verrem Ciceronis reum fortissimè morientem tradidit, Ciceronis mortem solus ex omnibus malignè narrat; testimonium tamen, quamuis inuitus, plenum ei reddit. ASIINII POLLIONIS. Huius ergo viri tot tantisque operibus mansuris in omne æuum, prædicare de ingenio atque industria superuacuum est. Natura autem pariter atque fortuna obsecuta est. Ei quidem facies decora ad senectutem, prosperaq; permansit valetudo: tum pax diutina, cuius instructus erat artibus, contigit. namque à prisca severitate iudicis exacti, maximorum noxiorum multitudo prouenit, quos obstrictos patrocinio incolumes plerosque habebat. Iam felicissima consulatus ei fors petendi & gerendi, magna munera, Deum consilio, industriâque, vtinam moderatiùs secundas res, & fortiùs aduersas ferre potuisset. namque vitæque cum venerant ei, mutari eas non posse rebatur.

Inde sunt inuidiæ tempestates coortæ graues in eum, certiorque inimicis aggrediendi fiducia: maiore enim similitates appetebat animo, quàm gerebat. Sed quando mortalium nulli virtus perfecta contigit, qua maior pars vitæ atque ingenij stetit, ea iudicandum de homine est. Atque ego ne miserandi quidem exitus eum fuisse iudicarem, nisi ipse tam miseram mortem putasset. Affirmare vobis possum, nihil esse in historiis eius hoc, quem retuli, loco disertius: vt mihi tunc non laudasse Ciceronem, sed certasse cum Cicerone videatur. Nec hoc deterrendi causa dico, ne historias eius legere concupiscatis: concupiscite, & pœnas Ciceroni dabit. Nemo tamen ex tot disertissimis viris melius Ciceronis mortem deplorauit, quàm Cornelius Seuerus. CORNELII SEVERI.

*Oraque magnanimum spirantia pene virorum
In vestris iacere suis: sed enim abstulit omnis,
Tanquam sola foret, rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia Consulis acta,
Iurataque manus, deprensâque fœdera noxa,
Patriciumque nefus: est tunc & pœna Cethegi,
Deiectusque redit votis Carilina nefandis.
Quid fauor aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerunt? sacris exalta quid artibus ætas?
Abstulit vna dies aut decus, ictâque luctu
Conticuit Latæ tristis facundia lingue
Vnica sollicitis quondam tutela salutisque,
Egregium semper patriæ caput: ille senatus
Vindex, ille fori, legum ritusque, togæque.
Publica vox eius æternum obtulit armis.
Informes vultus, sparsâque cruore nefando
Canicem, sacrâque manus, operumque ministras
Tantorum, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit omans: nec lubrica fata, deosque
Respexit. nullo luet hoc Antonius æuo.
Hæc nec in Aemathio mitis victoria Perse,
Nec te dire Syphax, non fecit in hoste Philippo.
Inque triumphato Indibria cuncta Iugurtha
Asuerant; nostraque cadens ferus Hannibal ira,
Membra tamen stygias tulit inuoluta sub umbras.*

Non laudabo municipem nostrum bono versu, ex quo hic multo melior Cornelij Seueri processit: *Conticuit Latæ tristis facundia lingue.*

SEXTILIUS ENA fuit homo ingeniosus magis quàm eruditus, inæqualis poëta, & pœne quibusdam locis talis, quales esse Cicero Cordubenses poëtas ait, pingue quiddam sonantes atque peregrinum. Is hanc ipsam proscriptionem recitaturus in domo Messalæ Coruini, POLLIONEM ASINIUM aduocauerat: & in principio hunc versum non sine assensu recitauit:

Deslendus Cicero est, Latæque silentia lingue.

Pollio Asinius non æquo animo tulit, & ait: Messala, tu quid tibi liberum sit in domo tua, videris: ego istum auditurus non sum, cui mutus videor. atque ita confluxerit, ne interesset recitationi eorum: quod Cornelium scio, cui non æquè displicuisse hunc versum, quàm Pollioni, apparet: quod meliorem quidem, sed non dissimilem illi & ipse composuit. Si hic desiero, scio futurum vt vos desinatis eo loco legere, quo ego à scholasticis recessi. Ergo vt librum velitis vsque ad vmbilicum reuoluere, adiciam suasoriam proximæ similem.

SVASORIA VII.

Deliberat Cicero, an scripta sua comburat, promittente Antonio incolumitatem, si fecisset.

Q. ATERIVS. Non feres Antonium: intolerabilis in malo ingenio felicitas est: nihilque cupientes magis accendit, quàm prosperæ turpitudinis con-

scientia. Difficile est. Non ferēs, inquam, & iterum irritare inimicum in mortem tuam cupies. Quod ad me quidem pertinet multum à Cicerone absum: tamen non tædēt tantum me vitæ meæ, sed pudet: ne propter hoc quidem pertinet multum à Cicerone. Ingenium tuum amas, quod illud Antonius plus odit quàm te. Remittere ait se tibi vt viuas: commentus, quemadmodum eripiat etiam quo vixeris. Crudelior est pactio Antonij, quàm proscriptio. Ingenium erat, in quod nihil iuris haberet triumuiralia arma. Commentus est Antonius, quemadmodum quod non poterat cum Cicerone proscribere, tolleret per Ciceronem. Hortaret te Cicero, vt vitam magni æstimares, si libertas suum in ciuitate haberet locum, si suum in libertate eloquentia, si non ciuium ceruicibus luderetur. Nunc vt scias nihil melius esse quàm mori, vitam tibi Antonius promittit: pendet nefariæ proscriptionis tabula: tot Prætorij, tot Consulares, tot equestris ordinis viri perire: nemo relinquitur, nisi qui seruire possit. Nescio an hoc tempore viuere velis Cicero: nemo est cum quo velis. Meritò Hercules illo tempore vixisti, quo Cæsar vltro te rogauit vt viueres sine vlla pactione: quo tempore non quidem stabat Respublica, sed in bonis principis sinum ceciderat. CÆSTII PII. Nunquid opinio me fefellit? intellexit Antonius, saluis eloquentiæ monumentis, non posse Ciceronem mori. ad pactionem vocaris: qua pactione melior in te pars tui petitur. Accommoda mihi paulisper eloquentiam. Ciceronem periturum rogo. Si te audissent Cæsar & Pompeius, neque inissent turpem societatem, neque diremissent: si vti vnquam consilio tuo voluissent: neque Pompeius Cæsarem, neque Cæsar Pompeium deseruisset. Quid consulatum salutarem vrbi, quid exilium consulatum honestius, quid prouocatam inter initia adolescentiæ libertatem tyrocinij tuis Syllanum potentiam, quid Antonium auulsum, quid Catilinam Reipublicæ redditum? Ignosce Cicero, si diu ista narrauero. Forsitan hac die nouissimo audientur. Si occidetur Cicero, iacebit inter Pompeium patrem filiumque: & Afranium Petreiumque, Q. Catulum, M. Antonium illum indignum hoc successore generis. Si seruat, viuet inter Ventidios & Canicios & Saxas. Ita dubium est, an satius sit cum illis iacere, an cum his viuere? Pro vno homine iactura publica pacisceris. Scio omne pretium iniquum esse, quod ille constituit: nemo tanti emit Ciceronis vitam, quanti vendit Antonius. Si hanc tibi pactionem ferret, Viues, sed eruentur oculi tibi: viues, sed debilitabuntur pedes: etiam si in alia damna corporis præstares patientiam, excessisses tamen linguam. Vbi est sacra illa vox tua? Mori enim naturæ finis est, non pœna. hoc tibi vni non liquet? At videris Antonio persuasisse. Assere te potius libertati, & vnum erimen inimico adice. Fac Antonium moriendo nocentiorum. P. ASPRENATIS. Vt Antonius Ciceroni parcat, Cicero ipse eloquentiam suam animaduertet. Quid autem tibi sub hac pactione promittitur? Vt Cn. Pompeius & M. Cato, & ille antiquus restitueretur Reipublicæ Senatus, dignissimus apud quem Cicero loqueretur? Multos victuros animi sui contemptus oppressit: multos perituros parati ad pereundum animi ipsa admiratio eripuit: & causa illis viuendi fuit, fortiter mori. Permite te populo Romano contra Antonium. Si scripta combusseris, Antonius paucos annos tibi promittit: at si non combusseris, populum Romanum omnes. POMPEII SILONIS. Quale est vt perdamus eloquentiam Ciceronis, fidem sequamur Antonij? misericordiam tuam istam vocas, supplicium summum ingenio Ciceronis? Credamus Antonio: Cicero, si bene illi pecunias crediderunt feneratorum, si bene pacem Brutus & Cassius. hominem & vitio naturæ, & licentia temporum insanientem, inter scenicos amores ciuili sanguine luxuriantem: hominem, qui creditoribus suis oppignorauit Rempublicam, cuius gulæ duorum principum bona, Cæsaris & Pompeij, non potuerunt satisfacere. Tuis vtat Cicero verbis: Cara est cuiquam salus, quam aut dare, aut eripere potest Antonius? Non est tanti seruare Ciceronem, vt seruatum Antonio debeam. TRIARI. Compulsus aliquando populus Romanus in eam necessitatem est, vt nihil haberet præter Iouem obsessum & Camillum exulem: nullum tamen fuit Camilli opus maius, quàm quod indignum putauit viro, salutem pactioni debere. O grauem vitam, etiam si sine pretio daretur. Antonius hostis à Republica iudicatus, nunc hostem Rempublicam iudicat. Lepidus, ne quis putet illum malè Antonio collegam placuisse, alienæ sæmpet dementiæ accessio, vtriusque

collegæ mancipium, noster dominus. ARGENTARIUM. Nihil Antonio credendum est. mentior: quid enim iste non potest, qui occidere Ciceronem potest? qui feruare, nisi erudeliùs, quàm occidebat, non potest? Ignoscentem tibi illum putas, qui ingenio tuo irascitur? ab hoc tu speras vitam, cui nondum verba tua exciderunt? Vt corpus quod fragile & caducum est, feruetur, pereat ingenium quod æternum est: ego mirabar, si non supplicio crudelior esset Antonij venia. P. Scipionem à maioribus suis defecissent generosa mors in numerum Scipionum reposuit. Mortem tibi remittit, ut id pereat quod solum in te immortale est. Qualis est passio? Aufertur Ciceroni ingenium sine vita: promittuntur obliuione nominis tui pauci seruitutis anni. Non ille te viuere vult, sed facere ingenij tui superstitem. Viue, ut Cicero audiatur Lepidum, Cicero audiatur Antonium, nemo Ciceronem? Pati poteris, ut quod in te optimum habes, ante te efferas. Sine durare post te ingenium tuum, perpetuam Antonij proscriptionem. ARELLI FVSCI. Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu vsus litteris, honor summæ eloquentiæ pretium erit: quamdiu Reipublicæ aut fortuna steterit, aut memoria durauerit, admirabile posteris vigebit ingenium, & vno proscriptus sæculo proscribes Antonium omnibus. Crede mihi, vilissima pars tui est, quæ tibi vel eripi, vel donari potest. Ille verus est Cicero, quem proscribi Antonius non putat, nisi à Cicerone posse. Non ille tibi remittit proscriptionem, sed tolli desiderat suam. Si fidem deceperit Antonius, morieris: si præstitit, seruies. Quod ad me attinet, fallere malo. Per te M. Tulli, per quatuor & sexaginta annos pulchrè actos, per salutarem Reipublicæ consulatum, per æternam si pateris ingenij tui memoriam, per Rempublicam, quæ, ne quid te putes carum relinquere, ante te perit, oro & obtestor, ne moriaris, confessus quod nolueris mori.

HIVS suaforiæ alteram partem neminem scio declamasse: omnes pro libris Ciceronis solliciti fuerunt, nemo pro ipso, cum ad eam illa pars non sit mala, ut Cicero, si hæc conditio ei lata fuisset, deliberaturus non fuerit. Itaque hanc suaforiam nemo declamauit efficacius quàm S I L O P O M P E I V S. non enim ad illa speciosa se contulit, ad quæ CÆSTIVS: qui dixit, hoc grauius esse supplicium quàm mortem, & id eò hoc Antonium eligere; breuem esse vitam homini, multò magis senem. ita memoriæ consulendum, quæ magnis viris æternitatem promitteret. non qualibet mercede vitam redimendam: & has condiciones intolerabiles esse. omnia potius subeunda, quàm monumenta ingenij sui ipsum exurere. Iniuriam illum facturum populo Romano, cuius linguam in tantum extulisset, ut insolentis Græciæ studia tantò antecederet eloquentia, quantò fortuna: iniuriam facturum generi humano. pœnitentiam illum acturum tam care spiritus empti, cum in seruitute senescendum fuisset. in hoc vnum eloquentia vtendum, ut laudaret Antonium: Malè cum illi ait, dare vitam, eripi ingenium. S I L O P O M P E I V S sic egit, vt diceret, Antonium non pacisci, sed illudere: non esse illam conditionem, sed contumeliã. combustis enim libris, nihilominus occisurum. non esse tam stultum Antonium, ut putaret ad rem pertinere, libros à Cicerone comburi, cuius scripta per totum orbem celebrarentur, & hoc petere eum quod posset ipse facere: nisi fortè nõ esset in scripta Ciceronis is qui esset in Ciceronem. Quare nihil aliud eum agere, quàm vt ille Cicero multa fortiter de mortis contemptu locutus, ad turpes condiciones perductus occideretur. Antonium illi non vitam cum conditione promittere, sed mortem sub infamia querere. Itaque quod turpiter postea passurus esset, nunc illum fortiter debere pati. Et hæc suaforia insignita est. Dixit enim sententiam Cacozelei generis humillimo & sordidissimo, quod detracta aut adiectione syllabæ facit sensum. Prò facinus indignum. peribit ergo quod Cicero scripsit, manebit quod Antonius proscriptus? Apud Cæstium Prætozem declamabat hanc suaforiam S V R D I N V S, ingeniosus adulescens, à quo Græcæ fabulæ eleganter in Latinum sermonem conuersæ sunt. Solebat dulces sententias dicere, frequentius tamen prædulces & infractas. In hac suaforia cum iusiurandum bellis sensibus prioribus complexus esset, adiecit: Ita te legam. CÆSTIVS, homo nasutissimus, dissimulauit exaudisse se, vt adulescentem ornatum quasi imprudens obiurgaret: Quid dixisti quid? ita te fruam. Erat autem Cæstius nullius quidem ingenij, Ciceroni etiam infestus: quod illi non impunè cessit. nam cum M. Tullius filius Ciceronis Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit præter vrbaniatam, cenabat apud eum Cæstius. M. Tullio & natura memoriam dempererat, & ebrietas, si quid ex ea supererat, subducebat: subinde interrogabat, Quis ille vocaretur qui in imo

M. TVLLII CICERONIS
ORATIO
IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA PRIMA.

ARGVMENTVM.

*M. Tullius post necem C. Caesaris statuerat in Græciam proficisci, cùmque iam ad Leu-
copetram, quod est promontorium agri Rhegini, prouectus esset, subitò mutata voluntate
redierat. Id homines inconstantie tribuebant, quare prudenter Orator ut auctoritatem con-
ciliet orationi suæ, hanc leuitatis opinionem deprecatur, & tum profectiõis, tum reuersiõis
suæ consilium exponit: & nunc quidem reddis profectiõis suæ rationem.*

ANTE QVAM de Repub. Patres Conscripti, dicam ea, quæ I.
dicenda hoc tempore arbitror, exponam vobis breuiter
consilium & profectiõis, & reuersiõis meæ. Ego, cùm
sperarem aliquando ad vestrum consilium, auctoritatẽm-
que Rempub. esse reuocatam, manendum mihi statue-
bam, quati in vigilia quadam consulari, ac senatoria. nec verò vsquam
discedebam, nec a Repub. deiiciebam oculos ex eo die, quo in ædem Tel-
luris conuocati sumus: in quo templo, quantum in me fuit, ieci funda-
menta pacis, Atheniensiumque renouaui vetus exemplum, Græcum
etiam verbum vsurpauì, quod tum in sedandis discordiis vsurpauerat ci-
uitas illa: atque omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna
delendam censui.

Præclara tum oratio M. Antonij, egregia etiam voluntas, pax deni- II.
que per eum, & per liberos eius cum præstantissimis ciuibus confirmata
est. Atque his principiis reliqua consentiebant. ad deliberationes eas,
quas habebat domi de Repub. principes ciuitatis adhibebat, ad hunc or-
dinem res optimas deferebat: nihil tum, nisi quod erat notum omnibus,
in C. Cæsaris commentariis reperiëbatur: summa constantia ad ea quæ
quæsita erant, respondebat.

NUM qui exules restituti? num aiebat, præterea neminem. Num im- III.
munitates datæ? nullæ, respondebat. Assentiri etiam nos Seru. Sulpitio
clarissimo viro voluit, nequa tabula post Idus Martias vllius decreti Cæ-
saris aut beneficij figeretur. Multa prætereo, eaque præclara: ad singu-
lare enim M. Antonij factum festinat oratio. Dictaturam, quæ vim iam
regiæ potestatis obsederat, funditus ex Repub. sustulit. de qua, ne senten-
tias quidem diximus. scriptum Senatusconsultum, quod fieri vellet, attu-
lit. quo recitato auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eique am-
plissimis verbis per Senatusconsultum gratias egimus.

IV.

LVX quædam videbatur oblata, non modò regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnùmque pignus ab eo Reipublicatum, se liberam ciuitatem esse velle, cum Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset, propter perpetuam Dictaturam recentem memoriam funditus ex Reipublica sustulisset. Liberatus cædis periculo paucis post diebus Senatus, vincus impactus est fugitio illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. Atque hæc omnia communiter cum collega, alia porro propria Dolabellæ: quæ nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia.

V.

NAM, cum serperet in vrbe infinitum malum, idque manaret in dies latius, iidemque bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturam effecerant, & quotidie magis magisque perditii homines, cum sui similibus seruis, tectis, ac templis vrbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolabellæ, cum in audaces sceleratòsque seruos, tum in impuros & nefarios liberos, talisque uersio illius execratæ columnæ, vt mirum mihi videatur, tam valde reliquum tempus ab illo vno die dissenfisse.

VI.

ECCE enim Calend. Iunij, quibus vt adessemus, edixerat: mutata omnia, nihil per Senatum, multa & magna per se ipsum, & absente populo, & inuito. Consules designati se audere negabant in Senatum venire: patriæ liberatores vrbe carebant: ea, cuius à eruicibus iugum feruile deiecerant: quos tamen ipsi Consules & in concionibus & in omni sermone laudabant. Veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissimè cauerat, non ad conseruationem earum rerum, quas habebant, sed ad spem nouarum prædarum incitabantur. Quæ, cum audire mallem, quam videre, haberemque ius legationis liberum, ea mente discessi, vt adessem Kalend. Ianuariis, quod initium Senatus cogendi fore videbatur.

EXPLANATIO.

ANTEQVAM.] Monent Rhetores in genere deliberatio plerumque non requiri exordium, quòd penè semper qui audiunt, satis sint ad audiendum parati. Hic igitur Orator exordium omittit sola dicendorum propositione, siue orationis diuisione contentus. duo, inquit, agam hac oratione. primò exponam consilium professionis meæ, secundò agam de rebus ad viuendam Remp. spectantibus.

EGO CVM SPERAREM.] Initium narrationis, siue expositionis consiliorum suorum. Initio, inquit, statim post Idus Martias Cæsare de viuis sublato, cum putarem Reip. administrationem Senatui esse restitutam, quæ tyrannide Cæsaris erepta fuerat illi ordini, mihi in Vrbe manendum esse stantebam, vt ego auctoritate consulari & Senatoria, tanquam in vigilia quadam positus, Reip. saluti inuigilans excubarem, & Reip. semper intentus oculos aliò non deflectebam.

EX EODIE] Ex decimoquinto Calendas Aprilis, siue tertio post Idus Maias, vt constat à secunda Philipp. §. 76. *Cum ceteri Consulares irent ac redirent, in sententia mansi: neque se illo die, neque postero vidi, &c. Post diem tertium vni in eadem Telluris, & quidem inuitum, cum omnes aditus armati obsiderent.*

ATHENIENSIVMQUE.] Qui eiectis triginta tyrannis, in libertatem à Thrasybulo vin-

dicati, præteritas iniurias obliuione sempiterna delendas esse statuerunt, vt dicitur in Notis.

GRÆCVM ETIAM VERBUM.] Id verbum quod Cicero tum vsurpauit fuit, vel *διουσία*, vel *μνησθησέμεν*, de quo vide Notas.

2. PER LIBEROS ELVS.] Per Antonium, quem M. Antonius ex prima sua coniuge Fadia M. Fadij Bambalio filia susceperat. infra 31. *Reip. vni paruulus filius in Capitolium à remissis pacis obses fuit.* Percussores enim Cæsaris Antonij Consulis, & M. Lepidi magistri equitum metu in Capitolium confugerant. Senatus in eadem Telluris conuocatus: præclaram orationem habuit Antonius, & imprimis Cicero persuasit vt omnem memoriam discordiarum sempiterna obliuione deleterent. inuitantur percussores vt ad Senatum veniant, & in commune de summa Rep. deliberent, sed cum sibi adhuc metuerent, nec auderent à Capitolio descendere, filium suum obidem in Capitolium misit M. Antonius.

AD HVC ORDINEM.] Ad Senatum. hic autem exponit quàm præclare initio se gesserit Antonius, vt hinc liqueat quam habuerit causam remanendi in Vrbe Tullius, & quanta spes tum affulserit constituendæ Reip.

3. VNVM AIEBAT.] Videtur intelligere Sextum Clodium, de quo ipse Antonius epistola quadam ad Ciceronem, quæ habetur lib. 14. ad Atticum. *A Cæsare petij vt Sext. Clodium restitueret: impetravi, &c. quæ fuissem refererem 2. Philipp. §. 7. Paulò post autem mutatus in dete-*

rius, immunitates vendidit, exules reuocauit, syngraphas nomine Cæsaris supposuit, multaque alia scelera designauit, de quibus 2. Philipp. à §. 78. ad 85.

SERVIO SYLPITIO.] De hoc S. C. item de dictatura sublata. vide quæ dicimus 2. Philipp. 77.

4. LIBERATVS CÆDIS PERICVLO.] Senius quidam, quem Epitome Liiij Chama-cem, Valerius Maximus Herophilum, Amatium Appianus appellat, cum se Marij septies Consul- is filium esse simularet, multas, adhuc viuo Cæ- sare, turbas in Vrbe & tota Italia concitaret: & à Cæsare in exilium eiec-tus audita eius nece rediit in Vrbe[m], plebè[m]que denuo concitauit, & iam in Senatus vniuersi necem erat intentus, cum ab Antonio Consule primum in vincula coniectus, deinde etiam morte punitus est.

CVM COLLEGA.] Cn. Cornelio Dolabella, qui Consul in locum Cæsaris mortis suffectus est, de quo infra §1.

NI SI COLLEGA ABVVISSET.] Nisi Antonius Dolabella collega in Consulatu, ab- fuisset, qui mese Aprilis atque Maio veterano- rum colonias peragrauit, de qua peragratiōe 2. Philipp. 84. 85. &c.

5. NAM CVM SERPERET.] Cum seditiō magis & magis cresceret, & se latius in dies dif- funderet, cum infima multitudo, vt scribit Tran- quillus in D. Iulio cap. 85. Cæsari demortuo solidam columnam prope viginti pedum in foro statuisset, scripsissetque PARENTI PATRIÆ, apud eam longo tempore perseuerare, vota sus- cipere, controuersias quidam interposito per Cæsarem iurcurandam distrahere perseueraret, Dolabella Consul euerit illam columnam, eos, qui feruiliis erant conditionis, in crucem egit, li- beros de saxo Tarpeio deiecit, aream in qua ste- terat columna sternendam locauit. Eadem autem illa infima multitudo sepulturam Cæsaris infelpultam effecerat, quia corpus eius pro Ro- stus positum, rapuerat, & in forum tumultuariè deculerat, ibique extructo è septis, subfelliis, & tribunalius rogo combusserat, &c. De quibus Philipp. 2. §. 76.

6. CALENDÆ IVNII.] Deceuerat Sen- atus, vt Consul es Calendaris Iuniis de Cæsaris actis, cum consilio cognoscerent, vt dicitur 2. Philipp. 84. addit §. 91. 92. Calendis Iuniis, cum in Senatū, vt erat constitutum, venire vellemus, metu perterriti repente diffingimus. At iste, qui Senatus non egeret, neque desiderauit quemquam & potius discessu nostro letatus est, statim illa mirabi- lia facinorosa effecit: qui chirographa Cæsaris defen- disse[m] lucri sui causa: is leges Cæsaris easque pra- claras, vt Rempub. concutere possit, eneriit, &c.

CONSVLES DESIGNATI.] Hirtius & Pansa.

PATRIÆ LIBERATORES.] M. Brutus, Decimus Brutus, C. Cassius, & alij qui nece Cæ- saris patriam à seruituti iugo liberant.

IPSI CONSVLES.] Antonius & Dola- bella.

VETERANI QVI APPELLABANTVR.] Cæsariani milites, quibus post emerita stipendia cauerat Senatus, vt in agros sibi assignatos emo- lumenta, siue commoda militiæ percepturi primo quoque tempore mitterentur. Ait, qui ap- pellabantur, vel quia non putat & nomine &

commodis veteranorum dignos esse, qui Cæsaris auspiciis tulerant arma contra Rempub. vel quia multi nondum emeritis stipendiis, tamen pro veteranis se gerebant.

NOTÆ.

P. C. Vide Philippicam 2. §. 1. N. 2. IN VIGILIA.] Notum illud, Οὐ γὰρ πανόχορον εὐδαν βυλιτόρον ἀσθε- Ω λαοί τ' ὀππτερόεσσαν ἔχ' ἡ παρὰ μέγιστα. Non debet totam somno tradere noctem Consiliis stectens populos, tamque ardua curans. Sed vide quæ diximus ad illa verba Sextianæ 99. Vt vigilandum sit iis qui sibi gubernacula Respub. depoposcerunt.

IN ÆDEM TELLVRIS.] Cur Antonius eò Senatū conuocauit, scribit his verbis Appia- nus. Διαγράμματα περὶ τῆς ἀιτηρῆσθετο Ἀντωνίου τῶ βυ- λωὺ ἐν τῆσθενοῖσθε ἐπ' ἑσθεὶς πῆσθε ἐπ' ἑσθεὶς τῆσθε Γενεσθε ἑσθε ἑσθε μάλιστα ἐπ' ἑσθε ἑσθε Ἀντωνίου. εὐτε ἑσθε ἑσθε το βου- λωτῆσθε ἑσθε ἑσθε ἑσθε, κατὰ τοῖσθε το βου- λωτῆσθε ἑσθε ἑσθε ἑσθε. Legebatur adhuc notum editum Antonij Senatū in ædem Telluris conuocantis ante lucem, quod ea adus propinqua esset adibus ipsius. Neque enim Curiam adire audebat, subiectam Capitolio, quod gladiatorum opem ferrent coniuuatis.

ATHENIENSIVMQVE.] Spartani Duce Lyfandro Atheniensium opes attriuerant: Cum multi (verba sunt Iulio lib. 5.) delendum Athe- nienfium nomen vrbe[m]que incendio consumendam censerent, negarunt se Spartani ex duobus Græciæ oculis, alterum eriuuros, pacem polliciti si demissa Pireæus versus marii brachia deicerent: nauisque, quæ reliquæ forent traderent: resque publica ex semetipsis triginta retores acciperes. Hi triginta retores facti tyranni miseram vrbi reliquias cadi- bus & rapinis exhauriunt, ciues passim in exilium eiec-ti: Thraybulus exulibus collectis Phylem Atticæ castellum occupat, bellum infert triginta rectoribus, eos superat, & vt pacis victimas truci- cidat: Populus, quem emigrare iusserant, in vrbe[m] reuocatur. Atque ita per multa membra ciuitas dispersa, in vnum tandem corpus redigitur: & ne qua dissensio ex anteculis nasceretur, omnes iure- iurando obstringuntur discordiam obliuionem fore.

GRÆCVM ETIAM VERBUM.] Quod Græcum verbum vsurpat Orator,

Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est. Beroaldus Annotat. cap. 61. se reperisse ait hoc verbum à Græcis dici ἀμνηστία. idque probat Pauli Orosij & Flauij Vopiscij testimonio. Vopiscus in Aureliano. Amnestia etiam sub eo delictorum pu- blicorum decreta est, de exemplo Atheniensium: cuius rei etiam Tullius in Philippicis meminit. Oro- sius lib. 7. de Claudio Augusto: Illam præclaram & famosam Atheniensium Amnestiam quam quidam Romæ inducere Iulio Cæsare interfecto Sena- tus Cicerone suadente tentauerat, &c. Addere potuisset Æmiliū Probum in Thraybulo, Plutar- chum præceptis politici, vbi το ἀμνηστία το τῆσθε ἀμνηστία appellat. & in Cicerone, Επιστολῶσθε ὀβλι- πον Ἀθηναιοσθε μνηστῆσθε ἀμνηστία τῶσθε ἐπ' ἑσθε Κεῖσθε ἑσθε. Induxit Patres, vt Athenienfium exem- plo omnium sub Cæsare actorum decernerent obliuionem. Appianum 2. de bellis ciuilibus. κη- κῆσθε τῶσθε ἀμνηστία ἑσθε ἑσθε τῶσθε. Cicero multa

I.

III. Senatus in æde Telluris.

IV Atheniensium lex de iniuriarum obliuione.

V.

Amnestia.

in laudem anonestia, sine oblivionis iniuriarum differuit, hos, inquam, & alios scriptores Be-roaldus in suam sententiam trahere potuisset. At Dio Cassi in lib. 4.4. in persona Ciceronis non auctoritas nomen, sed verbum *μισοκακίην* usurpat. Quis prohibet eius orationem exhibere. *Εκείνοι πινυω (δ' ἴσῳ) ὁ πῶς τις ἐστὶν καταπράττει τὸς, καὶ ἐκ τούτου ἐκ τῶν Λακωνικῶν καταπινακίζοντες, καὶ ἄλλοι τῶν δημοκρατῶν πολλοὶ προεβήθησαν, οὐ μόνον ἀπαλλάττοντες τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν καὶ δημοκρατῶν τῶν τὸ συμβεβηκότων σφίσι, πολλοὶ τῶν καὶ δευτέρου οὐκ ὄντων, ἐπιδικάζοντες, καὶ μηδὲν τοιαύτου καθ' αὐτῶν ἰσχυροῦσθαι ποτὶ, αὐτὸς μισοκακίαν ἔτιναι Αθηναίους, (de re nota loquor) olim discordiis civilibus agitari, atque hinc belio à Lacedaemoniis attriti, subique civium potentiorum tyrannidem reddidit, non ante exitium suis calamitatibus inveniunt, quam pacificatione composita, memoriam omnium malorum, quae ipsi passi erant plurima à se inimicem ac gravissimam, abolerent, itane iniuriarum acceptam non modò iure persequi, sed ne meminerit quidem ulli liceret. Subdit Dio: κτερόν μὲν τούτῳ εἶπὼν, ἔπειτα τῷ γελοῖον μνῆσαι μνηρῶν μισοκακίαν ἠγορεύσασθαι. Hinc oratione Cicero Senatibus permouit, ut Senatusconsultum faceret, ne quis accepte ab alio iniuria in posterum meminisset. Et sanè hoc ipsum verbum *μισοκακίαν*, civitas Atheniensium in sedandis discordiis usurpauerat, ut eruditè probat Muretus libro 2. variat. lect. cap. 15 Laudat Xenophontem libro 2. Graecanic. *Καὶ ἐμπόστος ὄρεος ἢ ἀλλοὺ μὴ μισοκακίαν ἔπῃ καὶ γὰρ ὁμοῦ τὸ πολιτευόντων, καὶ τοῖς ὄρεοις ἕμμενοι ὁ δῆμος.* Aichinem orat. de Corona: *Νῦν ὅς ἐστιναι μὲν κατὰ κράτος συμβάσαν, ἵστανται τῷ πόλει, τῷ καλλίστῳ ἐκ παλαιῆς ἡμέρας φρονεῖσθῆναι, μὴ μισοκακίαν.* Aristophanem,*

Ἐξ ὅσῳ. Belli pacisque & omnium aliarum rerum dominam, à qua consiliorum saltiorumque rationem reposcere non licebit. Item: *Ἐλευσίαν μὲν βασιλευσὶν ὄρεας ἴσῳ δέουσι, maiorem regia potestatem.* Rustum: *τῶν ἰσότητων ἀρχῶν, æqualem tyranica potestatem.* *ἔστ' ὅς αἰετὸν πυρανὸν ἢ δικτατορίαν.* *Eleitina quaedam tyrannidis esse dictatorialia potestatis.* Ait: *quæ vim iam regie potestatis obederat, ut indicantiquius eum magistratum Dictatorum clementia & facilitate fuisse civilem, sed Sulla & Caesaris potentia in odium venisse.* Dionys. eodem libro: *οὐδένα γὰρ ἐκ τῶν ἰσῶν περιελθῆναι, ὅς ἐν ἰσῶν αὐτῇ καὶ πολιτικῶν ἐξήγαγον.* Nusquam enim in omni historia proditum reperimus aliquem in hoc magistratu se gefuisse immodestè vel inciviliter. *Οσοι τῶν ἰσῶν ἐτυρον ἡλευσίαν ἀπὸ τῶν ἀντικακίαν, καὶ τῷ ἀσφατῷ καλῶντι ἢ ἡγῶν δόμοις ἰσῶν περιουτο. ὅτε ἀπῆται πνευματικῶν τῶν αὐτῶν δέξαν ἴπῃ μια βασιλευσὶ πινυὶ ἔπῃ ἀνιστοκῶς, καὶ πλειυταῖα σωπείας ἔλαπτι.* Omnes quoque totam potestatem acceperant, inciviliter, ut quæ primæ Dictatoris similis præsterunt, ut hoc omnium esset opinio Dictatorem esse unicuique civisque insanabilis mali remedium, & extremam hanc salutis spem reliquam esse. *Τετρακοσίων δυξοῦσῶν ἐπὼν ἀπὸ τῆς Τίτου Λαρκίου δικτατορίας διελάθη καὶ ἰσῶν τὴν ἀπῆσαν εὐθρότης διεπῆρτὸν ἀπὸ τῆς Κορνηλίου Σύλλας παρῶς τῷ ὁμοῦ ἀπὸ τῆς χρησποδοῦ. ὅτε τὸ τῷ ἀσφατῷ ἀδιδῆσαι Ρωμαίους ὅτι ἄλλοις ἀπῆται χερόν ἡγῶσῶν, ὅτι πυρανὸν ἔπῃ ἢ τῷ δικτατορίας ἀρχῶν. Ἐλαψῆς à Dictatura T. Luryi annis circiter quadringentis, odiosus res visus est omnium mortalium iudicio, quando L. Cornelius Sulla primus acer & crudelitè quæ ea visus est, ut tunc primus sentirent Romani, quod superioribus temporibus ignoraverant, Dictaturam esse tyrannidem.*

Dictatura potestas

Primum Dictatorum moderato.

x.

x i.

Pseudomaj eius.

x i i.

Quod verbu Graecum Cicero vsurpat in ade Telluris.

v i. Libens.

v i i. Principes civitatis.

v i i i. CLARISSIMO VIRO.]

i x.

Μὴ μισοκακίαν εἰς ὃ φιλοῦν καταλάβεις. Addit Muretus. Sed quid coniecturis, ut in re dubia vitetur? triplex iusurandum fuit, quo se compositis rebus obstrinxerunt Athenienses, vnum commune totius civitatis, quod in hæc verba conceptum est. *οὐ μισοκακίαν τῶν πολιτῶν οὐδ' ἄνθι, πᾶσι τῶν τρεῖσῶν, καὶ τῷ ἑαδῶ, οὐδ' ἐπὶ τῶν ἀπ' ἑθελὶ ἐκδύνας δίδουσι τῷ ἀρχῶ ἵς ἑξῆς.* Alterum Senatibus. *οὐδ' ἄλλοις ἰσῶν, οὐδ' ἀπῆται γὰρ ἐπῆ τῶν ἀσφατῶν ἐπῆ τῶν ἀσφατῶν ἕξῃσιν ὄρεας, πᾶσι τῶν φειραντων.* Tertium eorum quores iudicabant. *οὐ μισοκακίαν, οὐδ' ἄλλοις ἰσῶσιν. ἠγορεύουσι ὅς καὶ τῶν κριθῶσιν γέμοις.* Hæc è Mureto, quæ ille ex Andocide oratione de mytheris.

PER LIBEROS EIVS.] Imò per vnum filium, ut omnes historici tradiderunt: sed liberos numero multitudinis pro vnicò filio, aut etiam filia Latini scriptores libenter vsurpant, ut ex Gellio & Iulioconsultis notauimus Orat. de Provinc. Consul. §. 35.

PRINCIPES CIVITATIS.] Pro Sextio 97. *Horum, (optimum) qui voluntati, commodis, opinionum in gubernanda Rep. seruiunt, defensores optimatiorum, ipsique optimates gravissimi, & clarissimi civis nominantur, & principes civitatis.*

CLARISSIMO VIRO.] Vide orationem pro Milone §. 17.

DICTATURAM.] Vide infra 71. Dicitur autem vim regie potestatis obfideisse, quemadmodum cum Dionysius lib. 5. potestatem appellat, *πᾶσιον τι καὶ εἰρήνας, ἀ παντὸς ἄλλοι ἀσφατῶν κωείαν, αὐτοκατέρεα, καὶ ἀντιπύδουον ὅς ἀ βίλιτῆς καὶ*

LVX QVÆ DAM.] Salus. vide quæ diximus in Pisonem 34. *Quis dies post obitum occasumque nostrum Reip. primus illuxit.*

VNCVS IMPACTVS EST FVGITIVO.] De Pseudomatio vide Appianum initio libro 3. de bellis civilibus. *summa libabo. Αματινῶν καὶ Ψευδοματίων, Μαρίν ὅς ἀσφατῶν ἰσῶν ἐπῆ, καὶ δὴ Μαρίων ἀσφατῶν ἐπῆ τῷ δῆμῳ. γρηγορέουσι καὶ καὶ τῷ τῶν ἀσφατῶν ἐπῆ τῷ Καίσαρι, ἀσφατῶν καὶ Μαρίων ἐπῆ τῶν πᾶσι, καὶ βίλιτῆς ἐπῆ τῶν πᾶσι, καὶ χεῖρα ἀσφατῶν ἀπὸ τῶν ἐπῆ, καὶ φερέρεα καὶ αἰ τῶν ἀσφατῶν.* Erat Amatius quidam Pseudomarius, qui se Matri nepotem esse simulabat, & eo nomine erat apud plebem gratiosus. Is quoniam hac simulatione effecerat, ut videretur non alienus à cognatione Cesaris, præ caeteris agrè ferens eius obitum, aram ubi crematus esset posuit: *stipendisque manu audacium terrori percussoribus fuit.* Antonius Consul *εὐλαμῶσιν καὶ κτήνῃ τῶν Αματίων χεῖρας ἔλας, μάλα ἀσφατῶν.* Comprehendit Amatius: *moxque indicta causa interfecit per insignem audaciam.* Vide quæ dicemus Philipp. 2. ad illa verba §. 14. arma ipse cepit.

VNCVS.] Vno trahebantur in carcerem. Iuuenalis sat. 10. *Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum Cretatumque bouem, Scianus ducitur vno Spectandum.* Vnde & illud Lampridij in Commodo. *Corpus eius ut vno trahebatur, atque in Tiberim mitteretur, Senatus & populus posulavit.* Nec aliud videtur allussisse Lycius Latinus libro 1. Carm. Qdè 31.

Vncus.

Vnde & illud Lampridij in Commodo.

Corpus eius ut vno trahebatur, atque in Tiberim mitteretur, Senatus & populus posulavit.

Te semper anteit sana necessitas,
Clausos trabales, & cuneos manus
Gestans athena: nec severus
Vncus abest, liquidumque plumbum.

Vncus.

Rurfus Iuvenalis sat. 13.

- & nigri carceris vncum.

Quid in Ibin.

Carnificisque manū populo plaudente traheris,
Infixūque tuis osibus vncus eris.

Propertius lib. 4. eleg. 1.

Et bene cum flexum mento discusseris vncum,
Nil eris hoc; rostro te premet ansa suo.

BVSTVM.] Vide 2. Philipp. §. 90.

XIII.
XIV.

INSEPVLTAM SEPVLTVRAM.] Percus
Victorius lib. 10. var. lect. cap. 12. plura refert
exempla huius locutionis, ut illud antiqui Tragic
apud Ciceroem 3. de Orator.

Qua tempestate Paris Helenam iniuriis iunxit
nuptiis.

Euripides Helena.

Ἰὼ Γενία πάλιν δὲ ἔργ' ἀσέβη' ὀλλυσι.

Idem Hippolyto.

Ἰὼ Πότμου ἀποτμοῦ.

Sophocles Aiace flagellifero.

Ἐξήτων ἀσέβη' ἴδεν, κοῦκ' ὀπίσσω.

Idem Electra,

Μαίνεσθαι δ' ὄψ' ἠδούης Μήτηρ ἀμύσσω.

Nolui Latinam interpretationem attexere, quod
compositionis leporem Latina lingua refugiat,
neque plura exempla libere, quod nosler L.elius
Bisicola prima parte horarum lubsecuarum libro
4. cap. 13. plena manu congeslerit. Ianus Grut-
terus in sepultam sepulcrarum refecerant. Ita, inquit,
Liliensis Codex, melius omnino vulgato effe-
cerant. instauratum enim funus Cæsari. Est autem
hic imitatio Græcorum πάρος ἀπφορ, quod extat
apud Euripidem Phœnissis.

XV.

ILLIUS EXECRATÆ COLUMNÆ.] In-
fima multitudo post Cæsaris necem, ut scribit
Tranquillus in Iulio cap. 83. Solidam columnam
prope viginti pedum marmoris Numidici in foro
statuit, scripturūque PARENTI PATRIÆ. Apud
eandem longo tempore sacrificare, vota suscipere,
controversias quasdam interposito per Cæsarem in-
veivando distrabere persequebantur. Vocat execra-
tam, quod, ut opinor, Dolabella priusquam eam
eveteret, refecerat, & omni religione liberauit.
Quid sit autem refecrare, siue obsecrare tradit
Vertius apud Festum: Refecrare, solvere religione,
ut cum rem populam comitis ornaverat, ut eo peri-
culo liberaretur, iubebat magistratum eum refeca-
re. Columna autem Cæsari, vel ut Deo, vel ut
mortuo potuit excitari. De sepulchro Archime-
dis Noster §. Tuscul. quæst. Animaduerti colu-
mellam non multum è dumis eminentem: in qua
inerat sphaera figura & cylindri. Homerus fre-
quenter, ut Odyl. μ. versu 14.

Columna se-
pulchris im-
posita.

Τίμβον χεῖραν τις ἐπὶ σὺλῳ ἔβρωπες.
Aggesto busto super erectæque columna.

Iliados 6. vers. 434.

Αλλ' ὄστε σὺλῳ ἰβῆναι ἔμπεδον, ἢτ' ἐπὶ τίμβῳ
Αἰγέες εἰσὶν κεί, &c.

Firma columina manet veluti bustoque superstat.

Iliados 6.

Ἐνδὲ δὲ παρῳσοῖσι καὶ σὶγκοῖσι τὴν ἔπυα τῆ

Τίμβῳ τῆ σὺλῳ τῆ. τὸ δὲ χεῖρας ἐπὶ ταύτων.

Hic illum ornabant socij fratresque sepulcrum

(Qui funis debetur honor) busto atque cu-
lumna.

Tomus II.

Vide Xiphilinum in Domitiano, & alios passim.
De columnis Deorum numini consecratis, que-
dam proculimus in Nonni paraphrasin cap. 10.
quæ operæpretium fuerit excerpere. Clemeus
Alexandrinus lib. 1. stromatum exone. περὶ γέν
ἀρχιθεῶν τὰς τῶν ἀγαλακτων ῥέσεις, κίονας ἰσων τῶ
οἱ παλαιοὶ ἔστω, πάντες, ὡς ἐπιδείκνυται τὸ θεοῦ. χε-
φει μου ὁ πῶν σοφωδία πείσως.

Καλλίστη κληθεῖς ἵουλιανῶδης βασιλείης
Ἡρας Ἀργείης, ἢ τεύματα ἢ θυσιῶσι
Πρωτὴ ἱερουσιων τῆς κίονα μακρὴ ἀνόσως.

Columnæ
Deorum.

Αλλὰ δὲ ὁ πῶν ἑυρῳπῶν πείσως ἰσῳη τὸ ἐπὶ δὲ θεοῖς
ἀγαλμα ἀπὸ δῶνος κίονα εἶναι διὰ τῶν δὲ
Ὅφες θεῶν ἀρετῶν ἀρετῶν τῆς κρεῖσσῳσῳμῳ.
Ἐπὶ δὲ ἐν ζῳδῳ, δὲ κίονας ἑυρῳπῳ.

Primsquam igitur antiqui statuas accuratè nosset
effingere, erectis columnas ut Deorum simulacra
venerabantur. Scribit enim auctor Phoroidis,
Callithoe excelsi clauem que gestat Olympi,
Iunonis que velleribus festivaque corona
Regina ornauit sublimem prima columnam.
Sed & qui Europæam scripsit, auctor est statuam
Apollinis Delphici columnam fuisse his verbis,
Vt Phæbo decimas, sacra ut donaria templi
Figamus suspenso tholo, celsaque columnæ.

Sanchuniaton Berytensis, Philone Biblio inter-
prete apud Eusebii primo prepar. Euang. Phœ-
nices σῳλας τῆς ἐπὶ ἑυρῳπῳδῳ ἀρετῳσῳ ἢ οὐόματος ἀνοπῳ.
Columnas & bacillos Deorum nomine consecravit.
Omitto statuam Veneris Paphiæ, quam Corne-
lius Tacitus, Maximus Tyrius, & alij columnam
pallatim in angulum definentem fuisse prodid-
erunt. Quod ad Cæsaris columnam attinet,
Græci scriptores eius non meminerunt, atam
passim appellant. Dio 44. Βορῳν δὲ πῳα ἢ τῶ τῶ
πῳσῳς χεῖρας ἰδρουσῳδῳμῳ, &c. θῳητ' ἑπ' αὐτῶ, δὲ
περὶ δῳδῳ τῶ κασῳρῳ. ὡς ἑ διῳπῳ χεῖρας. Atam au-
tem multitudine eo loco, quo regis fuerat, extraxit,
&c. sacrificarūque apud eam, & primitias offerre Ara Cæsari.
Cæsari, tanquam Deo, instituit. Appianus 3. ciui-
lium, Βορῳν ἰδρουσῳδῳμῳ τῆ πῳρῳ.

SERVILE IVGVM.] Ita frequenter. Seneca
Hercul. fur.
Cur ergo Regi seruis & patitur iugum.

XVI.
Iugum serui-
tutis.

Propertius lib. 8. el. 5.
Dum licet iniusto subtrahere colla iugo.
Frequentius etiam Græci. Theognis.
Ἄλδ' ἐπὶθα δῳμῳ κῳεσῳροῖν τῳδῳ ἢ κῳγῳσῳ
Ὅφῳ, δὲ ζῳγῳλῳ δῳσοροῖν ἀμῳρῳπῳδῳ.
Calcibus insulsa populo, stimulisque negantem
Percute: coge grami subdere colla iugo.

Item:
Οὐ πῳτῳ τῳς χεῖρῳσιον ἰσῳν ζῳρῳδῳ ἀρῳγῳα θῳσο
Δύσοφορῳ.-
Non ego seruilis subdam demittens ab hoste
Colla iugo.- Oppianus 2. de venat.
Αὐτῳτῳ δὲ γ' οὐ πῳρῳ ἑυλῳν ζῳρῳ.
At non sero seruilis iugum.

Quod Nonnus 15. 27. & 33. Dionysiac 15 vsur-
pat, & Pindarus Ode 2. Pyth. Epodo 4.

VETERANI.] Vide 2. Philipp. §. 49.

XVII.
XVIII.

AVDIRE MALLEM QVAM VIDERE.]
Quia nimirum,
Sognis irritant animos demissa per aurem
Quam qua sunt oculis accepta fidelibus.

Vide Cælianam 59. Miloniam 38.

IVS LEGATIONIS LIBERÆ.] Vide ora-
tionem de Prouincis Consulibus.

XIX.

A R G V M E N T V M.

Exponit consilium reuersionis suæ.

- VII. **E**XPOSVI, P. C. profectiois consilium: nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cùm Brundisium, itérque illud, quod tritum in Græciam est, non sine causâ vitauissem, Kalend. Sextilibus veni Syracusas, quòd ab vrbe ea transmissio in Græciam laudabatur. quæ tamen mihi vrbs coniunctissima plus vna me nocte cupiens retinere, non potuit: veritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspitionis aliquid afferret, si essem commoratus. Cùm autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, venti detulissent, ab eo loco conscendi, vt transmitterem: nec ita multum profectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, vnde conscenderam.
- VIII. Cùmque intempesta nox esset, mansissémque in villa P. Valerij comitis & familiaris mei, postridièque apud eundem ventum expectans manerem, municipes Rhegini complures ad me venerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primùm accipio M. Antonij concionem: quæ ita mihi placuit, vt ea lecta de reuersione primùm cœperim cogitare. nec ita multo post, edictum Bruti adfertur & Cassij. quod quidem mihi, fortassè quòd eos etiam plus Reipubl. quàm familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis videbatur. Addebant prætercà (sit enim plerumque, vt ij, qui boni quid volunt adferre, affingant aliquid, quo faciant, id, quod nuntiant, lætius) rem conuenturam: Kalend. Sextilibus Senatum frequentem fote: Antonium, repudiatis malis suaforibus, remisissis Galliis prouinciis ad auctoritatem Senatus esse rediturum.
- IX. Tum verò, tanta sum cupiditate incensus ad reditum, vt mihi nulli neque remi, neque venti satisfacerent: non quo me ad tempus occurrurum non putarem, sed ne tardiùs, quàm cuperem, Reipublicæ gratularer. Atque ego celeriter Veliam deuectus Brutum vidi, quanto meo dolore, non dico: turpe mihi ipsi videbatur, in eam vrbe me audere reuerti, ex qua Brutus cederet: & ibi velle tuto esse, vbi ille non posset. Neque verò illum similiter atque ipse eram, commotum esse vidi. erectus enim maximi ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur.
- X. Ex quo primùm cognouit, quæ Kalend. Sextilibus in Senatu fuisset L. Pisonis oratio: qui quamquam parum erat (id enim ipsum à Bruto audieram) à quibus debuerat adiutus, tamen & Bruti testimonio (quo quid potest esse grauius?) & omnium prædicatione, quos postcà vidi, magnam mihi videbatur gloriam consecutus. Hunc igitur vt sequerer properaui, quem præsentem non sunt secuti: non vt proficerem aliquid (neque enim sperabam id, neque præstare poteram) sed vt, si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere videbantur præter naturam etiam, præterque fatum) huius diei vocem testem Reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se voluntatis.

EXPLANATIO.

EXPOSITI.] Sequentio dictorum à dicendis ad afferendam lucem & perspicuitatem orationi.

CVM BRVNDVSIVM.] Brundisium vrbs est in extremis Calabriae finibus, vnde commodus in Graeciam & Epirum traiectus: Brundisium tamen orator vitauit, non sine causa. Sed cur vitauerit, non liquet, nisi fortasse quòd veteranorum, qui in colonias tota Campania & Appulia transcripti fuerant, vim & infidias metuebat.

CALENDIS SEXTILIBVS.] Primo die mensis, qui paulò post Ciceronem dictus est Augustus.

VRBS MIHI CONIUNCTISSIMA.] Magna fuit omnium Scitilæ vrbum cum Cicerone coniunctio, ex quo cum sibi contra C. Verrem in patrum adiuuerat.

AUSTRO.] Sive Notus, vnde meridionali, qui nauigantibus ex Italia ad Graeciam est contrarius.

ACCIPIO M. ANTONII CONC.] Ex ore eius exceptam, & celesiter notis compendiaris ita consignatam, vt notarij manus dicentis verba facile sequeretur. Quæ autem illa M. Antonij concio fuerit, diuinare non possum: constat tamen eam fuisse de componenda Rep.

EDICTVM BRVTI AFFECTVR ET CASSII.] De hoc edicto nihil aliud occurrit, nisi illud Antonij cuidam edicto videri fuisse contrarium. lib. 16. ad Attic. epist. 7. *Antonij edictum legi à Bruto: & horum contra: scriptum proclari. Sed quid ista edicta valeant, aut quòd spectent, plane non video. Volleus Brutum & Cassium aut restatos edictis libenter se in perpetuo exilio victuros, dum Resp. constaret concordari, nec ullam belli civilis prauituros materiam.*

REM CONVENTVRAM.] Fors vt Antonio cum Cæsaris percuissoribus conueniret, & componeretur ciuili discordia.

REMISIS GALLIIS.] Gallia Transalpina Numantio Planco, Cisalpina Decimo Plæco obuenerat. Eas provincias Antonius ad se transferre conabatur, vnde & paulò post ciuile bellum exarsit, & Brutus Mutinæ obsessus ab Antonio. Nuntiatum autem fuerat Ciceroni Antonium iam de obtinendis Galliis non cogitare, sed remissis Galliis obtemperaturum Senatui, & ad eius auctoritatem, à qua discesserat, esse rediturum. Vnde & magna componendæ Reip. spes affluerat.

MALIS VSASORIBVS.] Caphone, Saxa, Cotyla, Mustela, Tamisio, & aliis eiusmodi furoris Antoniani satellitibus. de quibus frequentem habet Orator mentionem.

AD TEMPVS OCCVRSVRVM.] Non ided festinabam quod putarem me interesse posse Senatui, qui cogendus fuit Calendis Sextilibus: hunc enim nuntium aliquot diebus post Calendarum acceperam: sed vt quam primùm, cui putabam moderatione M. Antonij pacem & concordiam contigisse, gratularer.

BRVTVM VIDI.] Cum in cenis ob Cæsaris necem veteranorum animis Bruto & Cassio vitæ periculum immineret, Senatus vt eos præfenti

periculo subduceret, his duobus annonæ curam mandauit, & quòd Prætores erant, decreuit vt legibus soluerentur, si ab vrbe plus quàm decem dies abfuissent. Brutum Velæ vidit Cicero magno suo cum dolore, quòd vir vnicè amas Rempub. non auderet in vrbe subsistere.

PVLCHERRIMI FACTI.] Reip. à dominatione Cæsaris liberate.

L. PISONIS ORATIO.] Quænam hæc fuerit Lucij Pisonis oratio habita Calendis Sextilibus in Senatu non satis constat: id constat vni eam fuisse libertinam, vide infra 14. 15. & Philipp. 5. §. 19. *At ille homo vehemens & violentus, qui hanc consuetudinem libere dicendi excluderet, fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Pisonis triginia diebus ante me, &c. Ex quibus merito dubites de fide Appiani qui lib. 3. de bellis ciuilibus L. Pisonem Antonio patrocinantem, & Ciceroni repugnantem inducit.*

A QVIBVS DEBERAT.] Obiter perstringit quosdam Consulares qui Antonij metu non ausi fuerant liberam dicere sententiam, ne Antonium offenderent.

PRÆTER NATVRAM, PRÆTERQVE FATVM.] Vide Notas.

NOTÆ.

BRVNDVSIVM.] Vide secundam Philipp. § 51.

CAL. SEXTILIBVS.] Vide Sextianam 131.

AD LEUCOPETRAM.] Libro 16. ad Atticum epist. 7. *Octauo Id. Sext. cum à Leucopetra profectum (inde enim tramitabam) studia circiter ccc. processissem, recessi sum auctore vehemens ad eandem Leucopetram. Ibi cum ventum expectarem (erat enim villa Valerij nostri, vt familiariter essem & libenter) Rhegini quidam illustres homines eò venerunt Roma sanè recentes: in his Bruti nostri hospes, qui Brutum Neapoli reliquissent: Hæc afferebant, edictum Bruti & Cassij, & foro frequentem Senatum Calendarum: à Bruto & Cassio literas missas ad Consulares & Prætorios: vt adessent, rogare. Summam spem nuntiabant fore vt Antonius cederet, res conueniret, nostri Romanum redirent. Addebant etiam me desiderari: subaccessiri.*

AGRI RHEGINI.] Rhegium vt scribunt tum alij passim, tum Thucydides lib. 4. cit. *Ἰσραπίου τῆς Ἰταλίας, Ἰταλία προμονητηρίου, ἢ τῆς ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, Ἰταλία διουλίω, quæ Siciliam ab Italia determinant, eum vt dicitur 3. Antidos.*

-venit medio vi pontus, & vndis Hesperium Siculo lato ah'icidi.

Ἐπιτομὴ τῆς Περικίου, inquit Scraho libro 6. αἰ. ὅς ἐστι φωνὴ Ῥηγίους, ἀπὸ τοῦ Ῥηγίου μέγιστος τῆς γῆρας πύργου. ἀπὸ τῆς Ῥηγίας δὲ ἀπὸ τῆς ἡπείρου τῶν Σιροῦ καὶ Σισυροῦ, ἔλαιον τῆς κρήνης ἐκείνης, ἀπὸ τοῦ Περικίου κληρονομία. Nomen Rhegio esse ait Aeschylus, ab eo quòd isti accidit regioni. Terra enim montibus Siciliam à continente abruptam cum alijs tum ille affirmauit: & nomen ἀπὸ τοῦ Ῥηγίου, quod est rumpi, deducendum videtur. Idem paulò post de Leucopetra. ἡμῶν δὲ τῶν Περικίου ἐκείνη ὄρεϊς ἔστι Λευκοπέτρα κληρονομία ἀπὸ τῆς γῆρας, ἢ πύργου τῆς Ἰταλίας τῆς ἡπείρου. Ἰταλία ἀπὸ τῆς ἡπείρου ὄρεϊς. A Rhegio versus ortum solis si nauigatur ad L. Stadis, peruenitur ad Leucopetram, id est album saxum, à colore sic denomi-

I.
II.
III.
IV.
Rhegium.

natum, in quod desinere montem Appenninum aiunt.

v. CONSCENDI.] Vox nautica, ut videtur. Conficere. Plautus Bacchidib. sc. Ibo ad Pirum. Postquam aurum abstulimus, in nauem conscendimus.

Virg. 1. Aeneidos, Bis denis Phrygiam conscendi nauibus aquor. Frequenter etiam Graeci, ut 2. Iliados.

πολλὰς αἰ ἔς νηῶν ἐκνήδατο πέλαγο. Ἰσχυρῶς ἀείροις ἰβάνω ἐκνήδατο πέλαγο. -vnaquaque frequentia

Nave adscedebant pugnaes A. cades armis. Odyss. 4. Ἴω ἐς πατρίδ' Ἰλίου κλέωσσι ἔπι οἴκωσσι πόντον. -conscendere, ut oris

v t. Nox intempcāta.

Sistas te patriis subus, maris aquora sulcans. INTEMPESTA NOX.] Virgilius I. Georg. Illic ut perhibent aut intempesta files nox Semper, & obrita densantur nocte tenebrae. 3. Aeneidos.

Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat. In quem locum Senius; Intempesta, quasi intempestina, inactiosa, carens actibus per quos tempora dignoscimus. Sed vide Varronem libro 5. & 6. de lingua Latina, Macrobiū lib. 1. Saturnal. Cenforium de die natali. Is ego referendis eō superfideo libentiū, quod sciam consignata esse Calpino, & apud Maronis interpretes facile reperi.

vii. Rem conuenturam.

Profert Ianus Gruterus Liuiū libro 30. Ac spem facere se priu vltro citroque agianibus, rem conuenturans.

viii. Velia.

VELIAM DEVECTVS.] Eadem epist. xvi. Cal. Septimb. cum venissem Veliam, Brutus ausidit. Erat enim cum suis nauibus apud Valetens flumini, circa Veliam milliā passuum III. Pedibus ad me stavit. Qui immortales! quam valde ille rediit, vel potius reuersione mea letatum effudit illa omnia qua sauerat? &c. Addit: Maxime autem dolebat me Calendis Sextid. in Senatu non fuisse: Pisonem ferebat in calum. Se autem letari, quod effugissem duas maximas vituperationes, &c. quas tu vide. Subdit: Reuersionis has speciosa causas habes: iustus illas quidem & magnas: sed nulla iustior, quam quod tu idem aliis litteris: PROVIDE SI CUI QUID DEBETVR, VT SIT VNDE PAR PARI RESPONDEATVR. MIRIFICA ENIM ὁμοῖα PROPTER METVM ARMORVM. In freto medio hanc epistolam legi, ut quid possem providere, in mentem mihi non veniret, nisi quod praesens me ipse defenderem. Veliam autem quasi ἴλιαν a stagnis & labuchis dictam, ait Haliarnassus lib. 1. antiquit. Rom. Σανῶντες γὰρ τὸ πῶς ἄρχαιε Ελλήνων αἰς τὰ πολλὰ ἀπεροῦνται τῶν θῶματα, ἵπποσσι αἰ ἀρχαῖ ἀπὶ φανήντων ἰσχύοντο τὴν οὐτο ἡλιαν ἰνὶ ταῖσι γρηγομαῖσι. ἴτω αἰ τὸ ὅσσον Γ ἡπίπαις ἔπι ἴλιαν ὁρῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀρχαῖαις, ὁσὲν ἔβην, ἔβ ἄναξ, ἔβ φοκος, ἔβ ἔβηρ, ἔβ πολλὰ πιαῖα. Mortis enim erat antiquis Graecis, ut plurimum nominibus à vocali incopris syllabam οΥ una littera scriptam praeponere. Erat autem inslar Γ ἀνάβω τελλῖς super vltima retiam coniuncti, ut Helena, &c.

ix. Humanitus accidisset.

HUMANITVS ACCIDISSET.] Bene humanitus, quia nimirum homo omnibus calamitatibus obnoxius p̄s ἀνὴρ ἑμπερας, inquit So-

lon apud Herodotum. Plautus prologo Captiuorum, sed hic non moror.

Emmēro Dio nos quasi pilas homines habent. PRAETER NATVRAM PRAETERQUE FATVM.] Hunc locum explicat Gellius lib. 13. No. Attic. cap. 1. An utrumque idem valere voluerit fatum & naturam, & duas res αὐτῶν ἰσοῖς ἰσχυρῶσσι, ποσῶσιν ἔσιν. An verò distinctis separarique, ut alios casus natuua ferre videatur, alios fatum, considerandum equidem puto. Atque id maxime requirendum, quia ratione dixerit accidere multa humanius posse, praeter fatum, quando sic ratio & ordo, & inseparabilis quaedam facti necessitas constituitur, ut omnia intra fatum claudenda sint, nisi illud sane Homeri fecimus est.

Μη δὲ τὰ μῦθεσσι δέμον ἄλιος ἐισαφίκα. Ne praeter fatum accessus Plutoni ad ades. Nihil autem dubium est quin violentiam & inopinatam mortem significauerit: qua quidem potest recte videri accidere praeter naturam. Sed cur id quoque genus mortis extra fatum posuerit, nequo operis huius est explorare, neque temporis. Ita quidem Gellius: sed instituti nostri ratio postulat, ut quod ille omisit, nobis pro modulo rimandum esse videatur.

E philosophis, ut dicemus in 2. Phillipicam, nota prima, quidam omnia penitus, atque adeo humanas actiones fani necessitate deuinctas, alij planè liberae & solutas esse censuerunt, quam posteriore tententiam Homerus, Cicero, Virgilius videntur amplexi, ut ea fato tribuerent quae necessaria causillarum connexionē eueniunt: quae autem humana voluntate & opera contingunt, ea fati necessitate absoluerent. Diserte primo Odyssae Iupiter in concilio Deorum.

ὦ τοι κού. ἄσθ ἠὲ τῶν θεοτῶν ἀπόπτωσσι ἐξ ἡλίωσσι γὰρ φασὶ καὶ ἡμῶσσι, οἱ ἕξ ἔσονται Σῶσις ἀπῶσσι καὶ μῆτεσσι ἀπὸ τῶσσι. Ἄσθ ἔξ ἡλίωσσι τῶσσι ἄλιος ἀπῶσσι τῶσσι ἀλογοσσι καλεῖται, &c. O superi! accipiant mortales nemina Diuum. A nobis etenim dicunt male surgere: at ipsi Praeter fata suis vitis hausere dolores. Ut praeter fatum Aegistis sibi innox Atrida Responsum uxorem, &c.

Qua praeter fatum eueniunt.

Cur autem praeter fatum, ipse subdit, quia videlicet misso ad Aegistum Mercurio non solum id fieri prohibuerat, sed etiam, si fid faceret, pœnam fuerat comminatus. Quo etiam sensu versus à Gellio laudatus debet explicari. Iliados'. Ἄλιος, τίς ὁ ἦν διὰ πάντων κλυῖος Ἀπὸ Ἀχαιῶσσι πολλοῖσι ἰδὸν μάχησσι, ὅσσι ἄμα κρητοσσι ἔσφιλητες ἀδυνατοσσι. Ἄλλ' ἀταρητοσσι, ὅτῃ καὶ συμπελοσσια ἀπῶσσι Μη δὲ τὰ μῦθεσσι δέμον ἄλιος ἐισαφίκα. Aenea, quis te amantem Deus ne subegis Aesidem contra, & belli certamen obire, Quis te fortior est & diuis charior ipsi. Sed discede procul, quoties eris obuius illi Ne praeter fatum subes Plutonis ad ades.

Passim denique ea quae praeter fatum euentura fuisse dicit, ea libens vel hominum, vel Deorum actionibus tribuuntur. ut initio eiusdem libri, Διόσσω μὲν ἔξ πῶσσι ἄλιος ἀπῶσσι τῶσσι. Poemico praeter fatum ut p̄sania uertat. Iliados 6.

AN NON SÆPE] Cogi possunt Senatores cum frequens non est Senatus.

Sed saepe minus frequens fuit Senatus quam hesternò die.

Ergo saepe magis cogendi fuerunt quàm hesternò die.

Non sunt alias tam acerbi cœcti.

Ergo nequo hesternò die cogi debuerunt.

AN EA RES.] Cùm agitur res non magni momenti, non sunt acerbi cogendi Senatores.

Sed hesternò die res agebatur non magni momenti.

Ergo hesternò die cogi non debuerunt acerbe Senatores.

ANNIBAL, CREDO.] Magnum videlicet Reip. periculum imminēbat, quod illi communi consilio propulandum esset, nullius excusationem Consul deberet admittere. Sicut cùm Annibal ad tertium ab Vrbe Roma lapidem super Anienem castra posuit, ipse verò cum duobus milibus equitum, vsque ad portam Capenam, ut urbis situm exploraret, obsequitur.

AUT DE PACE PYRRHI.] Epitome Liuij lib. 13. Cyneas legatus à Pyrrho ad Senatum missus perit, ut componende pacis causa Rex in Urbem reciperetur. De qua re cùm ad frequentiorem Senatum referri placuisset, Appius Claudius qui propter inuoluntatem oculorum iamdiu à consilio publicis abstinerat, venit in Curiam, & Sententia sua obtinuit, ut id Pyrrho negaretur. Epitome libro 26.

NON PIGNORIBVS.] Consules nonnunquam à Senatoribus pignora quædam auferēbant, ut videlicet Senator ea pignora perderet, qui Consuli aliquid iubenti obtemperare noluisset.

PUBLICÆ AEDIFICATAM.] In Pisonem 52. Ate consequentibus diebus in ea ipsa domo, quæ me expuleras, quam expularis, quam incenderas, Pontifices, Consules, Prætores, collocauerunt: militque, quod ante me nemini, pecunia publica aedificandam domum censuerunt. Et enucleatius de Harusp. resp. 15. 16. domum suam diuino & humano iure munitam esse demonstrat. Quæ primum aedificatur ex auctoritate Senatûs pecuniâ publicâ. deinde contra vim nefariam huius gladiatoris, Clodij, tot Senatusconsultis munita atquo septa est. Primum negotium iisdem magistratibus est datum anno superiore ut curarent, ut sine vi mihi aedificare liceret, quibus in maximis periculis uniuersa Respub. commendari solet: deinde cùm ille saxis & ignibus & ferro vastitatem meam adhibere intulisset, decreuit Senatus eos qui id fecissent, lege de vi, quæ est in eos, qui uniuersam Rempub. oppugnassent, teneri, &c. qui meam domum violassent, contra Rempub. esse facturum. Nego vlla de opere publico, de monumento, de templo, tot Senatûs extare consulta, quot de mea domo, quam Senatus unam, post hanc Urbem constitutam, ex arario aedificandam, à Pontificibus liberandam, à magistratibus defendendam, à iudicibus puniendam putaret. E quibus vides impotentiam Antonij qui se fabros ad eam domum disturbendam missurum esse minatus est.

QVID EST ULTRA PIGNVS AVT MULTAM.] An Senatores parere Consuli reuocantes, grauius à Consule puniuntur, quàm si vel pignus ab iis auferatur, quod ipsi amittant nisi se praestiterint Consuli dicto audientes, vel pecuniaria multa irogetur.

QVI SI SCISSET.] Transfido ad querelam de Repub.

NOTÆ.

ANNIBAL, CREDO.] Imò non solum fuit ad portas, sed etiam in Urbem hastam immisit. Plinius lib. 34. Et aded discrimen omne sublatum, ut Annibalis etiam stans in tribus locis visantur in Vrbe, cuius intra muros filius hostium emisit hastam.

DE PYRRHI PACE.] Nolter de Senectute. Ad Appij Claudij senectutem accedebat etiã ut cæcus esset: tamen is cùm sententia Senatûs inclinaret ad pacem, & Sædus faciendum cum Pyrrho, non dubitant dicere illa quæ versibus perfectus est Ennius.

Quo vobis mentes recte quæ stare solebant Antebac, dementi sese flexere ruina?

Vide locum, Plutarchum in Pyrrho, & Epitomen Liuianam.

DE SUPPLICATIONIBVS.] De supplicationibus multis locis egimus ut pro Cornelio Balbo 61. C. Caesarem Senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierum, & aliis locis quæ citabimus infra §. 13.

NON PIGNORIBVS.] Paulb post. Quis autem unquam tanto damno Senatorum cogit? aut quid est ultra pignus aut vultam? Non solum autem his pignoriibus Senatores cogebant, Senatui interesse, sed etiam aliis rebus cœcecebant, & in officio continebant. Tertio de Oratore §. 4. Hic cùm homini & vehementi & diserto, & imprimis forti ad resistendum. Philippo (Consuli) quasi quasdam verborum faces admonisset, non tulle ille & grauius exarsit, pignoriibusque ablati Crassam instituit coercere. Quo quidem ipso in loco multa à Crassa diuinitus dicta referebantur, cùm sibi illum Coriulem esse negaret, cui Senator ipse non esset. An ita cuius omnem auctoritatem vniuersi ordinis propugnare putares, eamque in conspectu populi Romani consideres, me his pignoriibus existimas posse teneri? Non tibi illa sunt cadenda, si Crassam vis coercere: hac est excidenda lingua, quæ vel enulsa spiritu ipso libidinem tuam libertas mea resurabit. Sed, ut ad Ciceroem & Antonium redeamus, rem gestam ita describit Plutarchus: Τὸ δ' ἀπεργάζεσθαι τὴν ἀποκαταστάσιν τῆς πόλεως, ἢ ἀποκαταστάσιν τῆς πόλεως, ἀλλὰ κατὰ κληρῶν, καὶ λαοῦ ἔχον ἐκ τῆς πόλεως ἀποκαταστάσιν. ἰσοκρίτης δ' τὸ ἐλευθέρως ἐπιτελεῖν εἶναι ὁδοῦ, ἐκ πρὸς τῶν ἰσχυρῶν ἢ μάλιστα ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως. Ἀντωνίου δ' ἀποκαταστάσιν τῆς πόλεως, ἢ ἀποκαταστάσιν τῆς πόλεως, ἀλλὰ κατὰ κληρῶν, καὶ λαοῦ ἔχον ἐκ τῆς πόλεως ἀποκαταστάσιν.

Postidiam Senatûm habente Antonio, & ipsum accersente, non venit in Senatum, sed decubuit, laxuere se ex via cassianis. Apparbat reuera formidinem subesse insidiarum ex suspitione quadam & delato in itinere ad eum iudicio. At Antonius tulit acerbe eam calumniam, ac militibus missis imperauit ut adducerent eum, aut domum incenderent. Sed cùm intercederent frequentes deprecationesque, pignoriibus tantummodo capti cœuenit. Hæc ille: quæ sanè non video quomodo Cicero consentiant. Neque enim, etsi hesternam iniuriam Antonij, quantum potest, exaggerat, vllam aut militum ab Antonio missorum, aut

i.
ii.
iv.
Pignoriibus coacti Senat. toties.

inflammationis ædium militibus demandatæ, aut captorum pignorum facit mentionem. Sed tantammodò queritur quòd comminatus fuerit Antonius se publicis fœbis & operis disturbaturum esse domum ipsius. Neque pignora à se capta fuisse dicit, sed queritur Antonium disturba-

tionem ædium comminatum fuisse, cum alij Senatores qui Consuli parere renuerint, non grauilis quàm aut pignorum acceptione, aut multæ irrogatione plectantur.

INTEMPERANTER.] Intemperantia non solum in libidine, sed etiam in ira, vide Vatin. §. 1.

ARGVMENTVM.

Queritur supplicationes, pridie quàm haberet hanc orationem, Iulio Cæsari mortuo fuisse decretas.

AN me censetis, P. C. quod vos inuiti secuti estis, decreturum fuisse, XIII.
aut parentalia cum supplicationibus miscerentur? ut inexpiabiles religiones in Rempublicam inducerentur? ut decernerentur supplicationes mortuo? nihil dico cui: fuerit ille L. Brutus, qui, & ipse regio dominatu Rempublicam liberauit, & ad similem virtutem, & simile factum stirpem iam prope in quingentesimum annum propagauit: adduci tamen non possem, ut quemquam mortuum coniungerem cum Deorum immortalium religione: ut cuius sepulchrum vsquam exstet, vbi parentetur, ei publicè supplicetur. Ego verò eam sententiam dixissem, Patres Conscripti, ut me aduersus populum Romanum, si quis accidisset grauior Reipublicæ casus, si bellum, si morbus, si fames, facillè possem defendere. quæ partim iam sunt, partim timeo ne impendant. Sed hoc ignoscant Dij immortales velim, & populo Romano, qui id non probat, & huic ordini, qui decreuit inuitus.

EXPLANATIO.

AN ME CENSETIS.] Si hesternò die adfuissem, putatisne me ad eò timidum futurum fuisse, ut pro parçalibus & iustis, quæ mortuis fieri solent, supplicationes in honorem mortui Cæsaris decernerem. Quia tamen id Senatus vniuersus decreuerat, eum à necessitate excusat ne totum ordinem reprehendere videatur.

INEXPIABILES RELIGIONES.] Quæ nullis sacrificiis, nulla instauratione possent expiari: quibus adeò Dij offenderentur, ut placari vix possent.

NIHIL DICO, CUI.] Prætermisso oratoria qua mirum in modum rei atrocitatem exaggerat.

Si nemo mortuus iungi debet cum Deorum immortalium religione, multo minùs afficiendus est honoribus diuinis tyrannus.

Sed hoc. Ergo & illud.

Subsumit: *Atqui Cæsar fuit tyrannus.*

Ergo non est afficiendus honoribus diuinis.

Prudenter sumit exemplum à Iunio Bruto qui Tarquinium eiusque liberos eiecerat, asserueratque libertatem Reip. ut ex hac oppositione patriæ liberatoris, & publicæ libertatis oppressoris indignitas illius S. C. magis eluceat.

STIRPEM.] M. Brutum, & D. Brutum, qui præcipui duces fuerunt conspirationis, & necis Cæsari inferendæ.

IN PROPE QVINGENTESIMVM.] Eiecti sunt Reges anno ab Vrbe condita cccxliv. ut probabilissima est omnium sententia: habita est hæc oratio anno ab V. C. dccx. vel ut alij supputant dccix. Si igitur alterum numerum

ab altero subduxeris, erunt anni cdlxiv. vel cdlxiii. Iunius Brutus stirpem suam dicitur ad simile factum in annum prope quingentesimum propagasse, qua posteros reliquit qui anno, post quadringentesimo sexagesimo quarto virtutem eius imitarentur, & Remp. à Cæsaris dominatu liberarent, quemadmodum ipse Tarquinios eiecerat, & Vrbem à feruitibus iugo vindicauit.

UT CUIVS SEPVLCHRVM NVS QVAM EXTET.] Videtur legendum *ut cuius sepulchrum vsquam exstet vbi parentetur, ei publicè supplicetur.* quasi dicat ei non esse supplicandum, honorisque diuinis tribuendos, qui mortuus fuerit & alicubi sepultus, ad cuius sepulchrum debeant iusta persolui.

EGO VERÒ.] Ego tam liberè huic impietati restituissem, repugnansque ne mortuo supplicationes decernerentur, ut si pestis aut bellum aut fames accidisset, popululique Romanus, huius calamitatis causam in Senatum, & violatas ab eo religiones refunderet, facillè possem me defendere, & demonstrare et has publicas clades mea culpa non contigisse.

NOTÆ.

PARENTALIA.] Noster 2. de legibus §4. I.
Februuario mense, qui tunc extremus anni mensis erat, mortuis parentari voluerunt. quod tamen D. Brutus, ut scriptum à Sisenna est, Decembri facere solebat. Tertullianus De testimonio animæ: *Voces porò securos si quando extra portam cum obsonis & matris tibi potius parentans ad busta recedis, aut à bustis dilator redis.* Plinius Parentalia.

Faba exhibita parentalibus.

lib. 18. cap. 11. *Quin & prisce ritu fabacia sua religionis Diis in sacro est, prenalens palmentari cibo, & hebetare sensus existimata, insomnia quoque facere. ob hæc Pythagorica quoque sententia damnata, ut alij tradidere: quoniam mortuorum anima sint in ea. Qua de causa parentando visque assumitur. Festus: Fabam nec tangere, nec nominare Diæ Flaminis licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus iacitur Laruis, & parentalibus adhibetur sacrificiis, & in flore eius lactus lactera apparere videntur. Equibus apparet parentalia esse sacrificia quædam & epulas in mortuorum memoriis celebratas, dicta parentalia, quod id officij genus mortuis parentibus exhibetur.*

II.

CVM SUPPLICATIONIBVS.] De variis supplicationum generibus, vide quæ notauimus in Orationem pro Cornelio Balbo 61. *C. Cæsarem Senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierum nouo. De Prouinciis Consulalibus 26. Supplicationem quindecim dierum decreuit sententiâ meâ. Sed de numero dierum plura in Pisonem 45. Quatenus autem liceret aut nefas esset supplicationes mortuis decernere, fusè tractauimus, & hunc ipsum locum exposuimus in Vatinius ad illa verba §. 30. Dicete supplicationes illas non probasse.*

III.

STIREM.] Tamen Dionysij Halicarnass. lib. 5. antiq. Rom. *ὁ δὲ δὲ Βρότος, &c. πινύτης τελευτῆς ἐπιταξίαι, ἡμεῖς οὐτ' ἀρρήτα καταλιπών, οὐτὲ ὄψιδας, ἀσ οὐ πῶν Ρωμαίων σφραγίστα. Ἐπιταξίαις γὰρ ἐφοσν. Et Brutus quidem hunc vite finem sortitus est, nullam prolem aut masculam, aut femellam relinquens, ut qui res Romanas clarissimè examinarunt, litteris prædiderunt. Cuius rei illud iudicium certissimum esse dicit: ὅτι πῶν πατριῶν γένουα ὀκνησὶν ἴσθαι, ὅτι ἀπ' ὀκνησὶν ἰσθαιὸν δέχοντες τῆς οὐκίας εἶναι, ἰσθαιὸν τε δὲ Βροῦτοι πῶντες ἴσθαι ἀποβούλι, δὲ τῆς ἐσχάτης καταλιπών, ἀπ' τῆς δὲ πατριῶν καταλιπών νόμος οὐκ, ἀπ' ἐνομοῦν τε δὲ διουαρξίας. Quod ille erat patricius, ut qui ex ea gente dicebant oriundos, Iunij & Bruti, omnes erant plebey, cõsque magistrat-*

Brutorum familia an à L. Bruto propagata.

us gesserunt, quos per legem licebat gerere plebeij, adulteros nimirum & tribunatus. Sed & fieri potuit ut Iunia gens à patriciis ad plebem transfuerit, & scribit Plutarchus id eis qui ob Cæsaris necem Bruti erant infensi, fuisse iactatum, & Luc. Bruto tertium fuisse filium, à quo stirps fuerit propagata, auctore Posidonio, qui & addebat. *Τὸν γὰρ τῶν αὐτῶν ἐν τῆς οὐκίας γένουστων ἐπιταξίαι ἀνδρῶν ἀπαρτίειν οὐκίας πρὸς τὸν ἀδελφάντη τῶ Βροῦτου τῶν ἐπιταξίαι τῆς ἰδίας. Nonnullos etiam equalium suorum, qui ex ea gente erant, clarorum uirorum, representasse facie Bruti statnam.*

SEPVLCRVM VSQVAM EXTET.] Hanc lectionem confirmat Ianus Grutterus ex Codice Mauritiano & S. Victoris. Additque tangi mortem Romanum. Diis enim supplicabant, vt Romulo, cuius nusquã sepulchrum: at uiris illustribus ad sepulchrum cuiusque parentabant. Sic pro Flacco 95. *Cuius damnatione sepulchrum L. Catiline floribus ornatum: horum audacissimum ac domesticorum hostium conuentu epulis quo celebratum: iusta Catiline facta sunt. Quam potestis L. Lentulo, qui vos in complexu liberorum coniungumque uestrorum trucidatos incendio patrie sepelire conatus est, matrem uictimam gratiorem, quam si L. Flacci sanguine illum nefarium in uos omnes odium suturaueritis? Licemus igitur Lentulo, parentemque Cerego, &c.*

SI MORBUS.] Id est pestis, quæ nihil aliud est quàm morbus epidemicus, vt medici loquuntur, vide orationem de prouinciis Consulalibus §. 5. N. 5. Quod autem ait ea mala partim iam esse, partim se metuet: ne impendant, eo ipso tempore imminere illi ovis δὲ ὁ λυμὸς ἐσ' αὐτῆς πάσθ, ἀρ εἰπῆς, τῆ ἰσθαιὸν ἰσθαι. Dio libro 45. *Hec omnia prodigia pestis uehementis exceptis per totam ferè Italiam. Hoc ipso anno ereptum est bellum Mutinense, vt omittam alia bella ciuilia, biennio post ingens fames mare Siculum Sexto Pompeio, Ionium Cn. Domitio obtinente. vt scribit Dio libro 48. ἐπὶ τῆ πῶ ἀμῶσθ ἐσθῶν πολλῶ ἐσ τῶ ἀσθαι ἐσθῶ. Et fame multis in urbe perierunt.*

Morbis.

ARGVMENTVM.

Pollicetur libertatem in dicenda sententia, & queritur de cæterorum Consulalium similitate, qui non ausi fuerant sequi Luc. Pisonem, qui utilissimam Reip. sententiam dixerat absente Cicero.

XIV.

QVID? de reliquis Reipub. malis? licètne dicere? mihi verò licet, & semper licebit, dignitatem tueri, mortem contemnere. potestas modò ueniendi in hunc locum sit: dicendi periculum non recuso. Atque utinam, P. C. Kalend. Sextilibus adesse potuisssem: non quò profici potuerit aliquid, sed ne vnus modò consularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Repub. inueniretur. Qua quidem ex re, magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi Romani beneficiis vsos L. Pisonem, ducem optimæ sententiæ non secutos, idcircone nos populus Romanus Consules fecit, vt in altissimo, amplissimòque gradu dignitatis locati Rempub. pro nihilo haberemus? non modò uoce nemo L. Pisoni consularis, sed ne uultu quidem assensus est.

XV.

Quanam (malum) est ista uoluntaria seruitus? fuerit quædam necessaria. nec ego hoc ab omnibus iis desidero, qui sententiam loco consulari

dicunt. alia caussa est eorum, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum vocem requiro. quos quidem deleo in suspicionem populo Rom. venire, non modò metus, quod ipsum esset turpe, sed alium alia de caussa deesse dignitati suæ. Quare primùm maximas gratias & habeo, & ago L. Pisoni, qui non quid efficere posset in Repub. cogitavit, sed quid ipse facere deberet. deinde à vobis, P. C. peto, vt, etiamsi sequi minùs audebitis orationem, atque auctoritatem meam, benignè me tamen, vt fecistis adhuc, audiatis.

EXPLANATIO.

QUID DE RELIQUIS.] Antonius armis Senatus libertatem opprèsserat, & ita omnes aditus obsepèbat, vt nisi, quos ipse vellet, ad Senatum venire non possent: eam ob rem Orator dicendi libertatem pollicetur, nec se periculo deterreri ait dummodo liceat ad Senatum accedere.

IN HUNC LOCUM.] In cellam Concordiæ. ibi enim habitam fuisse hanc orationem liquet ex Philipp. 5. §. 19.

ATQUE VTI NAM.] Calendis Sextilibus Senatuum coëgerat Antonius, cumque res quasdam Reip. perniciosas proponeret, cæteri Consulares metu perterriti non resisterunt: vnus Luc. Piso, qui socer fuerat Cæsaris, magna dicendi libertate dixit sententiam Reip. salutarem, grauitèr insectans tyrannidem Antonij: nihil tamen profecit, quia cæteri non ausi sunt eius libertatem imitari: hoc est igitur quod queritur Orator, & præ cæteris carpit Consulares, quia cum præ cæteris dignitate eminent, debebāt præ cæteris ad Reip. salutem excubare.

VNUS MODO CONSULARIS.] Luc. Piso.

HOMINES AMPLISSIMIS.] Consulares tum erant L. Piso, Seruius Sulpicius, Luc. Cæsar, C. Marcellus, Fufius Calenus, Seruilius Isauricus, P. Vatinius. Horum plerosque reprehendit: quorundam tamen silentio ignoscit, vt Luc. Cæsaris, qui cum esset auunculus Antonij, potuit consanguinitatem silentio suo prætere.

ALIUM ALIA DE CAUSSA.] Innuitt oblique quosdam esse qui Antonio conuiueant, quod etiam ipsi publicæ libertatis opprimendæ & inuadendæ tyrannidis studio teneantur.

NOTE.

LOCO CONSULARI.] Aduerte non omnes fuisse consulares qui sententiam loco consulari dicebant. Quibusdam enim honoris & præmij causa concessum, vt sententiam diceret loco vel consulari, vel prætorio, quamuis aut consules aut prætores non fuissent. Vide Vatinianam 16. *Tertium scilicet ex illo obfesso atque affi-*

L.
Locus Consularis & Prætorius dicitur sententiæ.

cto tribunatu, consularem auctoritatem hominem adolefcentem esse consecutum. Pro Cornelio Balbo 57. *Obiectum est etiam quod in tribum Crustianam peruenerit: quod hic affectus est legis de ambitu premio minùs inuidioso, quam qui legum præmiis præteritam sententiam & præteritam togam consequuntur.* Philippica 5. §. 46. *Senctet Senatufconsultum his verbis esse concipiendum, Senatus placere C. Cæsarem C. F. Pontificem, Proprietorem, Senatorem esse, sententiæque loco Prætorio dicere.* Imò S. C. factum esse tradit Appianus 3. de bellis ciuilibus. vt posset τὴν γρηγορῶς ἰσθρῖον ἐν τοῖς ἀσπασίς ἴδου. iam tum dicere sententiam inter Consulares. & C. Carbonem M. Cottæ accusatorem, & quædam ἀσπασίς, καὶ τὴν μαρτυροῦντα μόνον ἰσθρῖον. Honoribus Consularibus, et si duntaxat fuerat Tribunus plebis, affecerunt.

FACERE DEBERENT.] Simile est illud Arrhiani lib. 2. disert. Epict. cap. 7. ἢ γὰρ κἀγὼ ἔπι ἢ πικρῶς διλογεῖται τῇ Γερμανῆ ἔξοικιστῆρ τὸ πλεῖον τῶν ἐπιβίων, καὶ τὸν εἰπὼν τε ὅτι ἀσπασίς αὐτῆ Δουλιανὸς. καλὸν εἶλο, φησὶ, ἢ ἐκείνος αὐτῆ ἀφίλκτου, ἢ ἰσθρὸν καὶ πικρῶ. *Bene illa mulier mittere volens Gratilla exulanti quod residuum erat mensuræ pensionis, ei qui dixerat, acqui auferet ista Domitianus, malo, inquit, vt ille auferat, quam vt ego non omittam.* Nec etiam alienum fuit hic referre Heluidij Prisci constantiam, qui vt Piso in dicenda sententia, non considerabat, quid efficere posset, sed quid facere deberet, vt narrat idem Arrhianus lib. 1. disert. cap. 2. & narrationem ita concludit. *Τὸ οὐδ' ἀφίλκτος Πείσιος ἔε ἄτις π' δ' ἄσπασίς ἢ περὶ τὸν τὸν ἰσθρῖον; π' δ' ἄλλο ἢ διασπασίς, ἐὼ αὐτῆ ἐν ποσὶν; ἢ τὸν ἄλλοις ἢ κἀγὼ παρ' ἐξόικιστῆ ἔσχεται.* *Quid igitur Priscus profecit cum vnus esset? quid profecit purpura vestimento? quid enim aliud, quam splendet in seipso vt purpura, & aliis honestum est exemplum?*

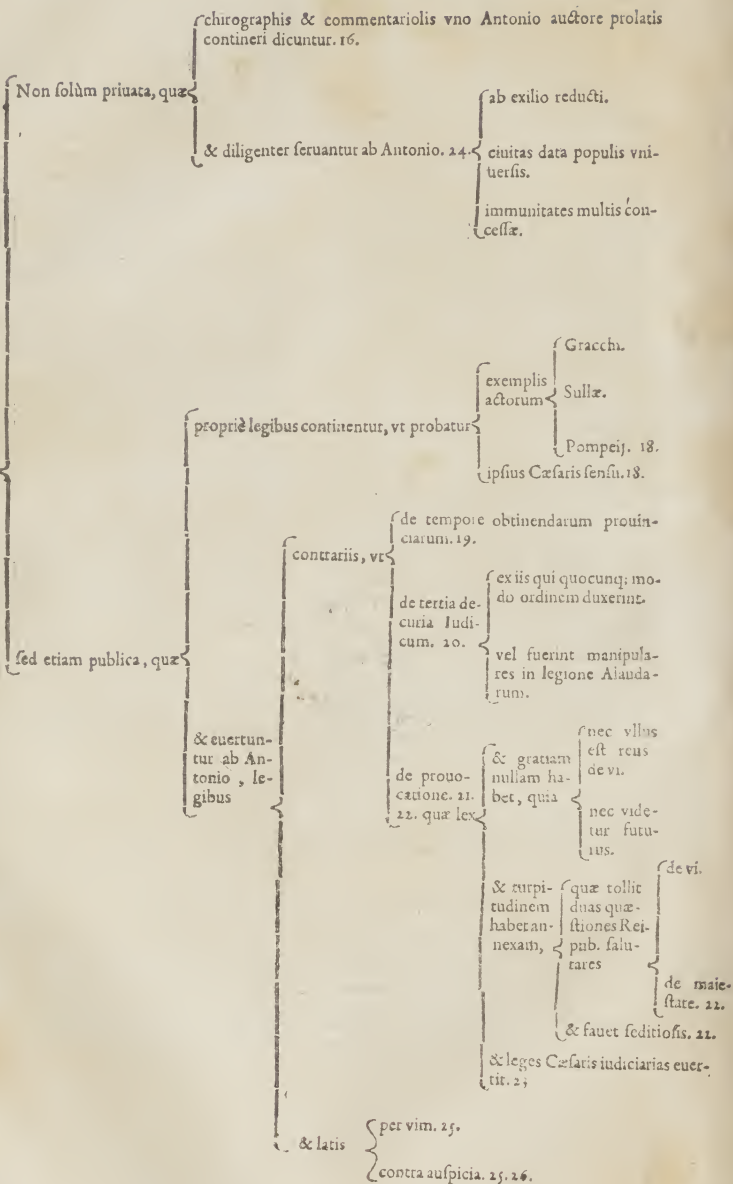
AXIOMATA.

Licet & semper licebit dignitatem tuam, mortem contemnere.

Non idèò tribuuntur honores, vt in altissimo gradu dignitatis locati Remp. pro nihilo habeamus.

Non semper quid efficere possumus cogitandum, sed quid ipsi facere debeamus.

Sententia. *Acta Caesaris esse seruanda.*

ARGUMENTVM.

Dicit suam sententiam: Nimirum acta Cæsaris esse seruanda. Deinde docet acta Cæsaris legibus potius quam chirographis & commentariolis contineri.

P R I M V M igitur acta Cæsaris seruanda cenſeo : non quo probem: XVI.
quis enim id quidem poteſt? ſed quia rationem habendam maximè
arbitror pacis, atque otij. Vellem adeſſet Antonius, modo ſine aduoca-
tis: ſed, vt opinor, licet ei minùs valere: quod mihi heri per illum non
licebat. doceret me vel potiùs vos, P. C. quemadmodum ipſe Cæsaris
acta defenderet. An in commentariolis, & chirographis, & libellis ſe vno
auctore prolatis: ne prolatis quidem, ſed tantummodò dictis. acta Cæ-
ſaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iuſſa, perpetuâſque
leges eſſe voluit, pro nihilo habebuntur?

Equidem ſic exiſtimo, nihil tam eſſe in actis Cæsaris, quàm leges XVII.
Cæsaris. an, ſi cui quid ille promiſit, id erit fixum? quod idem non fa-
cere potuit, vt multis multa promiſſa non fecit. quæ tamen multò plura
reperita ſunt illo mortuo, quàm viuo beneficia per omnes annos tribu-
ta, & data: ſed ea non muto, non moueo, ſummo etiam ſtudio præ-
clara illius acta defendo. pecunia vtinam ad Opis maneret, cruenta illa
quidem: ſed his temporibus, cum iis, quorum eſt, non redditur, ne-
ceſſaria. quamquam ea quoque ſit effuſa, ſi ita in actis fuit.

Ecquid eſt, quod tam propriè dici poſſit actum eius, qui togatus in XVIII.
Repub. cum poteſtate, imperiòque verſatus ſit, quàm lex? quære acta
Gracchi: leges Sempronix proferentur. quære Sullæ, Corneliæ. quid?
Cn. Pompeij tertius conſulatus in quibus actis conſiſtit? nempe in legi-
bus. à Cæsare ipſo ſi quæreres, quidnam egiſſet in vrbe & in toga: leges
multas reſponderet ſe & præclaras tuliſſe: chirographa verò aut mu-
taret, aut non daret: aut ſi dediſſet, non iſta res in actis ſuis duceret. Sed
ea ipſa concedo: quibuſdam in rebus etiam conuiuco: in maximis verò
rebus, id eſt, legibus, acta Cæsaris diſſolui, ferendum non puto.

EXPLANATIO.

16. **P** R I M V M.] Poſt necem Cæsaris relatum
eſt ad Senatũ de reſcindendis actis Cæsaris:
& multi quidem nihil eorum quæ Cæſar
egiſſet ratum habendum eſſe cenſebant. Quia
tamen multis primariis ciuibus prouinciis, ma-
giſtratus, alia beneficia conceſſerat, verendũ
que fuit ne reſciſſis huiuſmodi actis noua belli
ciuilis occaſio naſceretur, viſum eſt Reip. ratio-
nibus expedire, vt Cæsaris acta ſeruarentur, ſi que
magiſtratus & prouinciis obtinerent quibus Cæ-
ſar eas conceſſerat. Calpurnia Cæsaris coniu-
x audita mariti nece, eius libellos & chirographa
cum magna pecuniæ vi detulit ad Antonium,
verita ne coniurati in bona Cæsaris inuolarent,
eâque ſiſco addicerent, & Antonius Faberium
Cæsaris amanuentem ad ſe pellexit, qui Cæsaris
ſyngraphas & commentarios adulteraret ipſius
arbitratu. Et ita nomine Cæsaris aliis alia dona-
uit, veſtigales prouinciis liberauit, immunitates
diuiſit, exules reuocauit, omnem denique lace-
rauit Remp. vnum Cæsaris nomen ſingulis faci-
noribus prætexens, quaſi Cæſar, dum viueret,

ea facere decreuiſſet, & in ſuos commentarios
retuliſſet, vt tradunt Dio, Plutarchus, Appianus.
Hoc igitur eſt quod Cicero reprehendit, huiuſ-
modi ſyngraphas acta Cæsaris vocari & ſeruari,
leges à Cæsare perlatas contrariis legibus ab An-
tonio violari.

NON QVO EA PROBEM.] Imò quaſdam
Cæsaris leges maximè probat, vt §. 19. legem de
prouinciis. Verũ etſi rem ipſam probet, non
probat tamen legis auctorem, quippe qui non
legitimus erat magiſtratus, ſed Remp. tyrannicè
inuaſerat.

VELLEM ADESSET ANTONIVS.] Vel-
lem Senatui intereſſet. Videtur autem eſſe ver-
bum iudiciale. ad ſe enim dicitur reus, cum va-
dimonio ſe ſiſtit.

MODO SINE ADVOCATIS.] Ea tamen
conditione vellem adeſſe Antonium, vt nullos
ſecum milites adduceret, qui ſuam illi præſentiã
& auxilium commodarent, vt fieri ſolet in iudi-
ciis, cum partibus litigantibus præſentiam ſuam
commodant aduocati.

SED VT OPINOR.] Licet ei excuſatione
vti valetudinis, quo minùs ad Senatũ acce-

dat, qua excusatione mihi ut per illum hesternodie non licebat. Cum enim ad illum misissem me non posse Senatui interesse, quod languerem de via, ille Senatu audiente dixit se domum meam venturum esse cum fabris ad eam diruendam.

AN IN COMMENTARIOLIS.] In minutis schedulis, siue ephemeridibus ad seruandam memoriam scriptis, & manuscriptionibus Cæsaris acta vini & auctoritatem obtinebunt, nihili fient autem ea quæ Cæsar in tabulis æneas iussit insculpi, tanquam leges populi Romani suffragio receptas & comprobatas. At inuidiosè populi iussa perpetuèque leges esse uoluit. quòd uidelicet populum non tam rogaret, quàm ad recipiendas leges iussu compelleret.

17. AN SI CVL.] An si iussu Cæsaris alicui promissit, id erit fixum necessitatiq̄ue seruandum, quòd ne ipse quidem Cæsar, dum uiuere, seruare potuit. Tam multis enim tam multa promissit, ut seruare non potuerit omnia quæ promiserat. Alij legunt, non Quod idem facere non potuit, sed quod idem non facere potuit. Quasi dicat, Ipse Cæsar, si uiuere, non seruasset omnia sua promissa, potuissetq̄ue nõ facere promissum, ut multis multa promissa non fecit. Quare igitur nos post Cæsaris necem, eius omnia promissa faciemus?

QUÆ TAMEN.] Innuat Cæsaris libellos adulteratos fuisse à M. Antonio, quia post Cæsaris necem multo plura promissa, eius nomine prolata sunt, quàm ille uiuus per triennium, quo reum potitus est, beneficia tribuisset.

SED EA NON MVTO.] Siue falsa sint, siue falsa, quæ nomine Cæsaris ab Antonio profertur, ea seruanda esse censeo pacis & concordie causâ. Vnum est tamen quod mihi in his præcipuum intus dolorem: uidelicet ingens illa pecunia ex ærario deprompta, & horum actorum prætextu variis largitionibus dissipata.

PECUNIAM VTINAM.] Philipp. 2. §. 78. Vbi est septies millies sestertium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opus, patebat? funesta illius quidem pecunie, sed tamen, si iis, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tribus possit vindicare. Tu autem quadringentes sestertium, quod Idibus Martiis debuisti, quoniam modo ante Calendas Apriles debere desisti?

OPIS.] Ærarium fuit in æde Opis & Saturni. Cuentam vocat illam pecuniam, quasi vi, & non sine multorum sanguine extortam.

QUANQUAM EA.] Non queror eam pecuniam esse Antonij largitionibus efusam atque dissipatam, si in commentariolis & chirographis scriptum fuit ut effunderetur.

18. ECQUID EST.] Probat exemplis leges propriè actorum nomine contineri. Res est perpicua. dicte leges Sempronie à Sempronio Græco, Cornelie à Cornelio Sulla. Solebant enim leges non à prænomine aut cognomine, sed ab ipso nomine nuncupari. Quanquam ut aliàs ostendimus, quoties tria fuerunt vocabula, primum proprium fuit personæ, secundum gentis, tertium familiaris.

NOTÆ.

P A C I S.] Boni Senatoris esse paci & ciuium concordie prouidere, iam ostendimus de

provinciis Consularibus §. 37. *Fungitur officio boni Senatoris.* Vide etiam pro Sextio 98. *Quid est igitur propositum his Reip. gubernatoribus quod intueri, & quod cursum summi dirigere debeant? id quod est præstantissimum, maximèque optabile omnibus sanis, & bonis, & beatis: CVM DIGNITATE OTIUM.*

SINE ADVOCATIS.] Monui hanc vocem à iudiciis esse translata. Vide Cælianam o. *Causam de pecuniis repetundis Catilina dixit: mecum eras hic: illi ne aduocatus quidem venit inquam.* Quæ verò occasione militare præsidium sibi comparauerit Antonius, etiam ex Senatus auctoritate, dicemus in Philippicam secundam §. 14. *Arma ipse ceperis.*

CHIROGRAPHIS.] Quid Inter chirographum & syngrapham interfit, videbimus ex Alconio 2. Philipp. §. 80.

IN ÆS INCIDIT.] In æs incidebantur leges, fœdera, Senatusconsulta. Vide 1. Metaniorphoseos.

Ærea prima sacra est ætas, quæ vindice nullo, Sponte sua, sine lege solum reuelumque colebat. Pœna metusque aberant, nec verba minantia fixo

Ære ligabantur, nec supplex turba timebat Iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.

3. in Catilinam §. 19. *Et simulacra Deorum immortalium depulsa sunt, & statua veterum hominum deiecta, & legum ara liquefacta.* Et leges duodecim tabularum in æs incisus fuisse scribit Liuius. *Halicarnassensis* τῆς αἰτίας ἡ ἀρχαίας ἀντιπ. *Cinæas in columnas ærea incidissent. Iterum: eis δώδεκα ἡρακλείου πτακῆς, in tabulas æreas duodecim, &c. Fœdus cum Latinis idem. In columna ænea post Rostra incisum atque perscriptum fuisse scribit Orator pro Cornelio 54. De S. C. res etiam nota est: Sed obiter illud notandum ex Dionysio Hancarn. libro 3. καὶ κενὴ τῆς αἰτίας οὐκ ἔπειτα, ἀλλ' ἢ ἀρτίως ἡρακλείου πτακῆς ἐπιπέταται, ἢ αὐτὴν ἐκ τῆς ἐκείνου διατάσσεται. ἢ τῆς αἰτίας τῶν βασιλέων εἰς ἀσπίδος δημοσίαν ἀδίστη ἡρόντου ἀδ' εἰς ἱερὸν τοῦ Γαίου Παμπίου, &c. Nondum enim [in Numæ & Anco Marcio] in ipsa erant columna ærea; sed in quernis tabulis incidebantur tam leges, quàm sacrorum ritus: quæ tabula post ætulos Reges rursum in publicum usum reuocata sunt per summum Pontificem C. Papyrium.*

AD OPIS.] Vide Philipp. §. 28. *Maximæ ære alieno ad ædem Opis liberafisti.* Porro in æde Opis & Saturni fuit ærarium: de quo plura diximus in Pisonem §. 37. *ærarium exhauseras.*

HIS TEMPORIBVS.] Quantæ his temporibus fuerint angustie ærarij, liquet à Dione lib. 46. *Ἐπειδὴ ὁ πῶλον χρηματικὸν ἐστὶν τὸ πῆλον ἰδιότητος, πῶλον τὸ πῆλον ἢ εἰς τὸν τῶν ἀγαθῶν οὐσίαν οὐσίαν ἐπιπέταται, οἱ δὲ βουλευταὶ ἢ τῶν ἀγαθῶν οὐσίαν καὶ ἐκείνῃ κορυφαία τῶν ἐν τῇ πόλει οὐκ ἔστιν, ὅπως ἂν αὐτῷ ἐκτελεσθῶν, ἢ ἄλλων οὐσίαν ἀδικῶν.* Cùm autem multis pecuniis ad bellum gerendum indigerent, omnes quintiam & vigesimam bonorum suorum partem contribuerunt: Senatores autem etiam rarj quando quatuor obolos in singulis regulas adiam, quas vel maximam, ipsi in Vrbe possidebant, vel alienas habitabant. Τοσούτῳ δὲ ἀχρηματία τὸ δημοσίον τῶν ἄλλων, ὅσα μὲν οὐκ πωρηγέει, καὶ ἐν τῷ κερφῶ οὐκ ἔστιν ὅπως γινώσκου, ἐπιπέταται, ἢ ἢ βραχέων πῶν ὅσας ἐντα.

Tanta enim tum temporis erant ærarij angustia, ut ne

II.

III.

IV.

Leges & fœdera in æs incisa.

Initio etiam in tabulis quæras.

V.

VI.

Angustie 2. partem contribuerunt: Senatores autem etiam rarj quando quatuor obolos in singulis regulas adiam, quas vel maximam, ipsi in Vrbe possidebant, vel alienas habitabant.

ut ne publicas quidem solemnitates que in idem-
 pus inciderant, celebrarint passis quibusdam ex-
 ceptis, religionis causa. Et paulo post Triumviri
 publice proposuerunt nomina mille & quadringentarum
 mulierum ditiorum, quæ bona sua proficerentur, & in
 sumptus belli contra Brutum & Cassium gerendi conferrent,
 Triumvirorum arbitratu. Et paulo post, ut scribit Appianus lib.
 5. ciuiliam. *Χρημάτων ἐν ἑνὶ τῷ, αὐτοῦ δὲ διαπραγμα-
 τῆς ἰσθίον, ἐπὶ τῷ τῷ ἀγαπῶν τῷ κεντρῶν
 τῷ ἰσθῶν τῷ ἡμῶν τῷ πῶν, ἔ, εἰκοσι δ' ἑξαμῶν
 ἀποστῆναι ἐπὶ τῷ πῶν τῷ τῷ καὶ ἔ, Βεσῶν, ἰσθί-
 πον ἔ, ἔ, μῆτρῶν τῷ ἐν διαστάσει π καπνοῦ ἀπο-
 σῆναι.* Cum pecunie ad bellum cum Sexto Pompeio
 gerendum, non suppetere, propositum est edi-
 ctum, ut qui seruos haberent pro singulis medium
 aurei in bellum Bruto Cassioque inferendum im-
 posset, conferrent: item ut qui hereditatem aliquam
 adissent, aliquam eius partem contribuerent. vnde
 & orta feditio popularis.

VII. LEGES SEMPRONIAE.] Variæ fuerunt leges
 Semproniarum à Tiberio & Caio Sempronii
 Gracchis latæ, vt Agraria, Frumentaria, Iudi-

ciaria. de quibus Epitome, Plutarchus in Grac-
 chis, Appianus i. ciuiliam, Cicero passim.

CORNELIÆ.] Vt omittam alias leges Cor-
 nelias, *Cornelius Sulla*, inquit Pomponius D. de
 origine iuris, *questiones publicas constituit, veluti
 de falso, de parricidio, de sicariis, de iniuriis, &c.*

CN. POMPEII.] Pompeius inito tertio
 Consulatu, ut scribit Pedianus, *Post diem ter-
 tium de legibus nouis ferendis retulit. Duas ex
 S. C. promulgauit. Alteram de vi, qua nomi-
 natim eadem in Appia via sacram, & incendium
 Curie, & domum M. Lepidi Interregis oppugna-
 tum comprehendit, alteram de ambitu, penam
 grauiorem, & formam iudiciorum breuiorem.*
 Atque haud scio an ea sit lex, quam vocat Appi-
 anus *mei de eodictis & de eodictis.*

A X I O M A T A .

Ratio maximè habenda pacis, atque otii.
 Nihil est quod tam propriè dici possit actum eius,
 qui rogatus in Rep. cum potestate imperioque versatus
 sit, quam lex.

A R G V M E N T V M .

*Demonstrat leges, que propriè acta Cæsaris dici debuerunt, ab Antonio contrariè
 legibus eueriti. Et nunc quidem agit de lege Iulia, quæ obtinendæ prouincias tempus limita-
 bat, deinde de legibus iudicariis.*

QVÆ lex melior, vtilior, optima etiam Repub. sæpius flagitata,
 quàm ne Prætoriarum prouinciarum plus quàm annum, nève plus quàm
 biennium Consulares obtinerentur? Hac lege sublata, videntur ne vo-
 bis acta Cæsaris seruari? quid? ea lege, quæ promulgata est de tertia de-
 curia, nonne omnes iudicariæ leges Cæsaris dissoluuntur? & vos acta Cæ-
 saris defenditis, qui leges eius euertitis? nisi fortè, si quid memoriæ causa
 retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quamuis iniqum & inutile
 sit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Cæ-
 saris non habebitur.

At, quæ est ista tertia decuria? Centurionum, inquit. quid? isti ordini
 iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeiâ, Aurelia non patebat? Censuræ
 præfinitur, inquit, non Centurioni quidem solùm, sed equiti etiam
 Romano. itaque viri fortissimi atque honestissimi, qui ordines duxe-
 runt, res & iudicant, & iudicauerunt. Non quæro, inquit, istos: qui-
 cumque ordinem duxit, iudicet. At si feratis. Quicumque equo me-
 ruisset, quod est laudatius, nemini probaretis. In iudice enim spectari
 & fortuna debet, & dignitas. Non quæro, inquit, ista: addo etiam iu-
 dices manipulares ex legione Alaudarum. aliter enim nostri negant posse
 se saluos esse. O contumeliosum honorem iis, quos ad iudicandum nec
 opinantes vocatis. hic enim est legis iudex, vt ijs res in tertia decuria iudi-
 cent, qui liberè iudicare non audeant. in quo quantus est error, dij im-
 mortales, eorum, qui istam legem excogitauerint? vt enim quisque for-
 didissimus videbitur, ita libentissimè seueritate iudicandi sordes suas eluet:
 laborabitque, vt honestis decuriis potiùs dignus videatur, quàm in turpem
 iure coniectus.

EXPLANATIO.

19. **QVÆ LEX.]** Nullum certum tempus erat obtinendis provinciis constitutum, sed alij per triennium, alij per quinquennium, alij per vnum duntaxat annum eas obtinebant. Cæsar ipse sub initia belli civilis, cum iussus est à Senatu exercitum dimittere, iam annum nonum agebat in provincia. quo temporis spatio vires suas ita stabilivit, vt patriæ bellum intulerit, dominationem inuaserit, & plus potuerit quàm vniuersa Resp. Quare factus dictator, metuens in aliis quod in se ipso fuerat expertus, legem tulit, *Ne Prætorie provincia plusquam annum, ne plusquam biennium Consulares obviuerentur.* Antonius submisit duos Tribunosplesbis, qui hanc legem optimam & vtilissimam Reip. duabus contrariis legibus abrogarent. Philipp. 5. §. 7. *Tribunoplebis tulerunt de provinciis contra acta Cæsaris, ille biennij, hic sexennij.* Id est, opinor, legem tulerunt vt provinciæ prætorie biennium, Consulares sexennium possent obtineri, contrâ ac definitum fuerat lege Iulia de provinciis.

QVID EA LEGE.] Indices Cæsar in classes duas, siue decurias descripsit: Tertiam Iudicum decuriam adiecit Antonius ex iis qui ordines duxissent, & manipularibus militibus legionis Alaudarum collectam, qua adiectione Cæsaris legem euertit.

NI SI FORTE.] Nisi forte si quid Cæsar reulit in commentariolum, siue vt vulgè dicimus, in memoriale, ne illius obliuisceretur, id debet inter Cæsaris acta numerari, non numerabuntur autem leges quæ comitiis Centuriatis à Cæsare perlatæ, & populi suffragio comprobatæ sunt.

20. **AT QVÆ EST.]** Hanc Antonij legem ex eo reprehendit, quod antiquis legibus addiderit aliud nihil, quàm vt in iudicibus legendis tolleretur omne discumari, non numerabuntur autem leges quæ comitiis Centuriatis à Cæsare perlatæ, & populi suffragio comprobatæ sunt. Iam enim legibus Pompeia & Aurelia in iudices eligi poterant qui ordines duxissent, & qui equo publico meruissent, si adesse fortuna, siue census conueniens, & splendor quidam & dignitas virtutibus rebûsque præclarè gestis comparata. At Antonius hoc discrimen auferbat, sanctiatis vt quicunque centurio fuisset, quacunque tandem fortuna aut vitæ splendore vel obscuritate vtoretur, is posset in iudicum album referri. Neque solum centurionibus quibusvis aditum patere voluit ad iudicum collegium, sed etiam militibus manipularibus & gregariis qui in legione Alaudarum meruissent.

QVID ISTI ORDINI.] Nónne ante legem Antoniam in Iudices seligebantur Centuriones ex lege Iulia, Pompeia, Aurelia?

CENSVS PRÆF.] Respondet Antonius. Fateor iam antè ex illis legibus in Iudices fuisse selectos qui ordinem duxissent: tamen est aliqua diuersitas inter veteres illas leges, & hanc recentem Antoniam. quia veteribus illis legibus designabatur, quantum quisque deberet habere in censu ad hoc vt Iudex eligeretur. hac autè posteriore lege Iudices eliguntur quicunque ordines duxerint, aut equo meruerint, nulla census habita ratione.

ALAUDARVM.] Nomen est legionis veteranoꝝ nobilissimæ, quæ & in Gallis multa

meruit stipendia, & à vocabulo etiam Gallico nomen accepit.

ALITER ENIM.] Respondet Antonius, nisi ex centurionibus & manipularibus Alaudarum instituat tercia iudicum decuria, & iudices inopia & egestate perditæ meorum familiarium causas discerent, certum est eos damnatum iri, & eam ob causam tertiam hanc decuriam adieci, quæ meos familiares absolueret.

O CONTVMELIOSVM.] Respondet Orator per exclamationem, docetque iis ipsis contumeliam inferri, qui in tertiam iudicum decuriam alleguntur, eo veluti elogio quod liberè iudicare non audeant, & damnare sceleratos.

LEGIS INDEX.] Titulus & quasi rubrica siue inscriptio.

IN QVO QVANTVS.] Valde spe sua frustrati sunt Antonij familiares, qui scelera suorum conscientia pressi, metuentesque iudicium auctores fuerint Antonio, vt hanc tertiam iudicum decuriam reliquis duabus adiungeret, rati tam impuris sordidisque iudicibus fore vt iudiciorum laqueos euaderent. Vt enim quisque sordidissimus erit, ita fenerissimus erit in iudicando, ratus se hac ratione elucere posse contumeliam, qua in tertiam iudicum decuriam reiectus est lege Antonij.

NOTÆ.

P R O V I N C I Æ.] De provinciis tum Prætoris, tum Consularibus, vide dicta orat. de provinciis Consular.

TERTIA DECURIA.] Iulius Cæsar, vt scribit Tranquillus in Iulio cap. 41. *Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis ac Senatorij: Tribunos ærarijs, quod erat tertium, sustulit.* Antonius tertiam decuriam adiecit, non quidem ex tribunis ærarijs, sed ex iis qui quocunque modo ordines duxissent, aut etiam manipulares fuissent in legione Alaudarum. vt constat ex isto loco. Postea D. Augustus, vt scribit idem Tranquillus cap. 32. *Ad tres iudicum decurias quarum adduxit.* vbi vide Casaubonum. Caius etiam Caligula, *vt leuior labor iudicantibus foret, ad quatuor priores quintam decuriam addidit.* Idem Tranquillus cap. 16. vide Cornel. Vitellium cap. 20.

CENTURIATIS.] Varia fuerunt comitia, tributa, curiata, centuriata. Vide Pisonianam §. 11. Nota 4.

CENTVRIONVM.] De Centurionibus alijsque ordinum ductoribus egimus pro Milone §. 3. Nota 1. in Pisonem, & alibi. Sed præcipuè Lipsius libro 3. de Militia Romana dialogo 8. consulatur.

POMPEIA, AVRELIA.] Pompeia lex iudiciaria lata à Cn. Pompeio tertium Consule, Aurelia item iudiciaria lata ab L. Aurelio Cotta, de qua Velleius lib. 2. *Cotta indicandi munus, quod C. Gracchus ademptum Senatoribus ad Equites. Nulla ab illis ad Senatum transfulerant, æqualiter inter vtrumque ordinem partitus est.*

FORTISSIMI ATQVE HONESTISSIMI.] Quid sit honestas dictum pro Sextio §. 109. & potissimum oratione de Prouinc. Consularibus ad illa verba §. vndecimæ. *Non solum bona, sed etiam honestatem deperderunt.*

II. Decurie Iudicum.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

EQVO MERVISS ET.] De equo publico & privato non attinet plura dicere, quod Iustus Lipsius libro primo de Militia Romana, dialogo 5. totam hanc difficultatem exhausterit, ad quem refero, & ad Valtinum nostrum libris de re militari Rom. tantum aduerte hunc locum intelligendum videri de iis qui equo publico mererentur, neque enim videtur laudatus equo privato merere, quam ordines ducere.

Equus publicus & priuatus.

Non potest ad hæc sumi iudex ex turba selectorum, quem censu in album, & equestris hereditas misit, & Plautum Rudensē sc. Exi.

De Senatu Cyrenensi quemuis opulentum arbitrum.

MANIPULARES.] Subsignanos milites intelligit qui erant in manipulis, ad distinctionem velutum qui proprios manipulos non habebant. vide Lipsium libro 2. de Militia Romana, dialogo 2.

X.

EX LEGIONE ALAUDARVM.] Quæ milites legio contineret, dictum pro Milone § 3. N. 1. De Alaudis ita Suetonius in Julio cap. 24. *Ad legiones quas à Repub. acceperat, alias priuato sumptu addidit: vnam etiam ex Transalpinis conscriptam, vocabulo quoque Gallico (Alauda enim appellabatur) quam disciplina cultusque Romano institutam & ornatum, postea vniuersam ciuitate donauit.* Vbi Casaubonus aduertit eam legionem nouam, galearum cristis insignem militari lasciuia fuisse Alaudam de aris nomine, sicut Plinius tradit, appellatam, sicut Cares olim eandem ob causam galli gallinæque sunt vocitati. Plutarchus in Artaxe: *Τὸ κέρως ἀλαυδοειδὲς ἢ Πέρσων δὴ τῶν λόφους, ἢ καὶ τῶν τὰ κείνη, ποσειδάωνος.* Cares gallos gallinæcos propter cristas quibus ornant galeas, appellabant Persæ. Sed vide Casaubonum loco citato, & Plinium libro II, cap. 37.

XI.

VIII.

QVOD EST LAVDATIVS?] Quid igitur? laudatus equo merere, quam ordines ducere? Ita videtur: nam primpili centurio, qui & primus centurio, & duæ legionis vocabatur, & LIX. reliquis centurionibus aquilæque præerat, præmij loco solebat ad dignitatem equestrem promoueri. Martialis,

Laudatus equo merere, quam ordines ducere.

Sospite me sospes laetas reueheris ad vrbes, Et referes pili prelia clarus eques.
Ouidius 3. Amorum, eleg. 7. de æmulo suo in amore.

Ecce recens diues parto per vulnera censu, Praefertur nobis sanguine factus eques.

Item:

Lena manus cui nunc serum male conuenit auris Scuta tulit.

Ostendit equitem ab insigni & æmulo aureo. denique clarissimè ad primum pilum hæc referit eum indignatiuncula.

Difeste qui sapitis non hæc, que scimus inertes, Sed trepidas acies & fera bella sequi.

Præque bono versis primum deducite pilum.
Hæc Lipsius libro 2. de Militia Romana, dialogo 8. & dialogo sequenti, equites pars penè loco & dignitate cum tribunis militum fuisse testatur.

IX.

IN IVDICE.] De his pauca pro Sextio §. 2. Not. 3. Adde Senecam libro 3. de Beneficiis cap. 8.

In iudice & fortuna spectari debet, & dignitas. Laborandum vt honesto loco potius digni videamur, quam in turpem iure coniciti.

A X I O M A T A.

A R G V M E N T V M.

Inuehitur in legem Antoniam de prouocatione, ostenditque ea leges Cesaris iudicialis euersti.

ALTERA promulgata lex est, vt & de vi, & de maiestate damnati, ad populum prouocent, si velint. hæc vtrum tandem lex est, an legum omnium dissolutio? quis est hodie, cuius interfit istam legem manere? nemo reus est legibus illis: nemo est, quem futurum putemus. armis enim gesta, nunquam profectò in iudicium vocabuntur. At res popularis. vtinam quidem velletis aliquid esse populare. omnes enim iam ciues de Reipub. salute, vna & mente, & voce consentiunt. Quæ est igitur ista cupiditas legis eius ferendæ quæ turpitudinem summam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quam qui maiestatem populi Romani per vim minuerit, eum damnatum iudicio, ad eam ipsam vim reuerti, propter quam sit iure damnatus?

XXI.

Sed quid plura de lege disputo? quasi verò id agatur, vt quisquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omninò vnquam istis legibus reus fiat. Quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo condemnato obici se multitudini conductæ velit? aut iudex, qui reum damnato audeat, vt ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? Non igitur prouocatio ista lege datur: sed duæ maximè, salutare leges,

XXII.

pecunia multare voluerit, primato ligare magistratum, ad populi iudicium prouocare, neque magistratus interim fas esse pœnas ab eo exigere quoad populum de eo tulisset suffragium. Hanc prouocationem videntur Decemviri duodecim tabulis sustulisse: Lilius libro 3. Appius accusavit Virginio, Arreptus à viatore. Prouoco, inquit. Audita vox una vindex libertatis ex eo missa ore, quo vindicis nuper ab libertate dicta erant, silentium fecit. Et dum pro se quisque Deos tandem esse, & non negligere humana fremunt: & superbia crudelitate estis ferus, non leues tamen venire pœnas: prouocare. qui prouocationem sustulisset, &c. Quam prouocationem Valerius, qui eo ipso anno quo Decemviri magistratum abdicarunt, restituit: & quinquagesimo post anno M. Valerius Consul, vt scribit idem Lilius libro 10. de prouocatione legem tulit diligentius sanctans. Tertiò ea tum post Reges exactos, lata est semper à familia eadem. Porcia tamen lex sola pro tergo ciniui lata videtur: quid graui pœna, si quis verberasset, necessitue ciniem Romanum, sanxit. Valeria lex, cum cum qui prouocasset virgis cedi, securique necari vetuisset: si quis aduersus ea fecisset, nihil vltra quàm improbi factum adiecit: id (qui tum pudor hominum erat) visum credo vinculum satis validum legis: nunc vix seruo ita minetur quisquam. Quid est igitur, quod Orator in Antonio re-

prehenditeam legem, vt damnati de vi & de maiestate possent, si vellent, ad populi iudicium prouocare? Dicerem prouocationem à L. Sulla à populi rationibus alieno fuisse sublata, vt Tribunitia potestas ab eodem est diminuta, nisi multis post Sullam annis C. Rabirius perduellionis damnatus à duumviris ad populum prouocasset. Nolter pro eodem §. 12. Hic popalaris à duumviris iniussu vestro non iudicari de cive Romano, sed indicta causa ciniem Romanum capitis condemnari cœgit. Tranquillus in Iulio cap. 12. Subornauit etiam qui C. Rabirio perduellionis diem diceret, &c. ac sorte index in reum ductum, tam cupidè condemnauit, vt ad populum prouocanti nihil aque ac iudicis acerbitas profuerit. Quare arbitror Iulium ipsum Casarem rerum potitum damnatis de vi & de maiestate prouocationem ad populum sustulisse: nisi velimus id factum fuisse lege Pompeia, instituta de cæde Clodij & de Cuius incendio noua questione, qua multi tum de maiestate, tum de vi damnati ad populum non prouocarunt.

A X I O M A T A.

Armis gesta in iudicium vocari facile non debent. Nihil turpius quam qui maiestatem populi per vim minuent, cum damnatum iudicio ad eam ipsam vim reuertit, propter quam sit iure damnatus.

A R G V M E N T V M.

Docet ridiculum esse eos qui Cæsaris acta defendunt, & seruanda putans, Cæsaris leges non defendere.

DE exilio reduci à mortuo: ciuitas data non solùm singulis, sed etiam nationibus & prouinciis vniuersis à mortuo: immunitatibus infinitis sublata vestigialia à mortuo. Ergo hæc, vno, verùm optimo auctore, domo prolata defendimus: eas leges, quas ipse vobis inspectantibus recitauit, pronuntiauit, tulit, quibus latis gloriabatur, iisque legibus Remp. contineri putabat. de Prouinciis, de iudiciis, eas, inquam, Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris, euertendas putamus?

XXIV.

EXPLANATIO.

DE EXILIO REDUCTI.] Sextus Clodius, & alij exules sunt ab exilio reuocati nomine Cæsaris mortui, quasi viuis Cæsar eos ab exilio reducere voluisset.

CIVITAS DATA.] Vt Siculis vniuersis. libro 14. ad Atticarum epist. 12. Ecce autem Antonius accepta grandi pecunia fixit legem à Dictatore comitiis latam, qua Siculi cines Romani, cuius rei vno illo mentio nulla. quem locum fufius referemus & explicabimus 2. Philipp. §. 78.

IMMUNITATIBVS.] 2. Philipp. §. 81. At quàm cæca auaritia est? nuper fixa tabula est qua ciuitates locupletissima Cretensium vestigialibus liberantur, statimque ne post M. Bruttium Proconsulem sit Creta prouincia. Quod spectat ad repetitionem eiusdem vocis in fine toties inculcatam, exempla quædam referemus 1. Philipp. §. 44.

ERGONÆC.] Hæc esse Cæsaris acta cre-

Tom. II.

demus & seruabimus cum ea solus Antonius domo protulerit, solisque testetur, Cæsarem illa, dum viueret, animo destinasse, & in commentarios suos retulisse. Vocat optimum virum per ironiam, cum significare velit auarissimum & fallacissimum.

VERVM OPTIMO.] Aliis viro optimo.

DE Prouinciis.] De limitando tempore, quo prouincie obtinerentur.

NOTÆ.

AMORTVO.] Inde dicti Orcini, siue Charonite. Plutarchus in Antonio. Παρλαραον οὐ ἰσχυροῦ, πολλοὶ δὲ ἀρχοντας ἀπὸ δίκης, πολλοὶ δὲ βουλευτικῆ, αἰοῦσι ὃ καὶ καταρτιζομένους, καὶ καταρτιζομένους ἔλθουσιν, οἱ δὲ πάντα τὰ Κίονος δόξαντα. διὰ τούτους ἀπαιτῶσι ἐπινοήσαντες, Χαρονίους ἐκάλεσαν. Interferens quos ei visum est, multos magistratus delisit, multos in Senatum allegit, aliquos etiam reduxit exules, & custodia soluit, tanquam ea decreuisset Cæsar.

T t ij

Vnde omnes populus Rom. per ludibrium Charonitas appellabat. *ἰνὲ λήθωνος γῆς, εἰς τὴν οὐκ ἔστιν ἔκβασις ἀπομνηστῶν ποταμῶν.* Cum enim arguebantur, ad mortui consuebant commentarios. Eandem ob causam à I. C. Orcini liberti appellatur, qui testamento manumissi sunt, quasi testatoris ad Orcum demissi liberti. D. de legit. tutor. l. 3. & alibi frequenter. vide Schardium Lexico iuris ex Brissonio.

CIVITAS DATA.] Quid sit ciuitas, exponi-

mus pro Sextio 91. & alibi. datam autem nonnunquam fuisse ciuitatem gentibus vniuersis constat ex lege Julia, qua lege ciuitas est Sociis & Latinis data. pro Cornelio Balbo 21.

A MORTVO.] Talis est illa repetitio Sapphus ποῖτις apud Hephætionem.

Οὐκ οἶς γὰρ πρὸς σὶν ἴδ' ἀ γάμος, οἷς ἀέρο

Βικτελιε. ἔχεις ὃ παρθεῖον, ἀδ' ἀέρο.

Felix gener, tibi nuptiæ ut optasti

Consuevit fieri: habetque puellam, quam optasti.

ARGVMENTVM.

Antonius post mortem Cæsaris quasdam leges promulgauit, quasi Cæsar dum viuebat eas ferre animo destinasset: aliàs ne promulgauit quidem, sed eas seruandas proposuit. quasi Cæsar eas tulisset: & tum intercessiones tribunorum, tum auspicia neglexit: & hoc est de quo maxime queritur Orator.

XXV.

AT de iis tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possimus: de iis, quæ iam perlatæ dicuntur, ne illud quidem licuit. illæ enim nulla promulgatione latæ sunt ante quàm scriptæ. Querunt quid sit, cur aut ego, aut quisquam vestrum, P. C. bonis Tribunis plebis leges malas metuat. paratos habemus qui intercedant, paratos qui Rempub. religionem defendant. vacui metu esse debemus. Quas tu mihi intercessionem, inquis? quas religionem? eas scilicet, quibus Reipub. salus continetur. Negligimus ista, & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsiidiis multis in locis collocabuntur.

XXVI.

Quid tum? quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi videbitis, cedo illa legitima. *Consules populum iure rogauerunt.* hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi? *populisque iure sciuit.* qui populus? isne qui exclusus est? quo iure? an eo, quod vi, & armis omne sublatum est? Atque hæc dico de futuris, quod est amicorum, ante dicere ea, quæ vitari possint: quæ si facta non erunt, refelletur oratio mea. Loquor de legibus promulgatis, de quibus est integrum vobis: demonstro vitia, tollite. denuntio. vim, arma: remouete.

EXPLANATIO.

AT DE IIS.] Ita quidem Reip. libertatem oppressit Antonius, vt impedire non possimus, quo minus leges Cæsaris nomine promulgatæ ferantur: tamen de iis queri possumus, cum quid in illis contineatur compertum habeamus: At verò de illis legibus, quas à Cæsare viuentem perlatas fuisse mentitus est, ne queri quidem potuimus, cum eæ recipiendæ fuerint, priusquam intelligeremus quid continerent. illæ enim sine ulla promulgatione populo Romano impostæ sunt, ante quàm scriptæ essent.

QUÆRUNT QUID SIT.] Querunt nonnulli quid sit, cur cum tam boni Tribunus plebis sint in Reipub. nos qui Remp. saluam esse volumus, malas leges Antonij metuamus: cum enim Tribunus plebis ament Remp. suis intercessionibus & obnuntiationibus, poterunt impedire quo minus malæ leges perferantur.

QUAS TV MIHI.] Per dialogismum inducit Antonium irridentem eos, qui vel intercessionibus, vel obnuntiationibus Tribunorum plebis volebant malas leges impedire.

QUAS RELIGIONES?] Quæ auspicia, quæ religiose seruabantur à maioribus nostris. Sicutuli è textu verbum, *nomina*, cum Gruterò & Ferrario, Palatinis codicibus.

EAS SCILICET.] Responso ad interrogationem Antonij. Dicit autem Reip. salutem his intercessionibus & religionibus contineri, quia obstabatur legum multitudini, quibus resp. facile perfundatur.

NEGLIGIMVS ISTA.] Loquitur Antonius.

FORVM SEPIETVR.] Philipp. 5. §. 9. *Primum omnes fori aditus ita sunt septi, vt etiam si nemo obstaret armatus, tamen nisi septis reuulsis introiri in forum nullo modo posset.* Sic verò erant disposita præsidia, vt quomodo aditus hostium prohibetur castris & aggeribus, ita ab ingressione fori populam Tribunusque plebis propulsari videret.

IN ÆS INCIDI VIDEBITIS.] Gruterus edidit, *videbitis*, & secutus sum, inquit, Guillelmium, qui istud repererat in fragmento Coloniensi, atque libro S. Victoris: neque aliter Palatinus secundus: vulgo erat, *inhibebitis*. Minus rectè: non enim Senatus id iussurus erat, neque

expectaturus Antonius iussum Senatus, quod ipsum omnino produnt & præcedentia, & sequentia.

C E D O I L L A .] Et hoc loco malui sequi Muretum quam vulgatam lectionem, quæ sic habebat: *Credo, illa legitima* CONSULES POPULVM IURE ROGAVERVNT. *hoccine à maiori- bus acceptum ius rogandi?*

I S N E Q V I E X C L U S V S E S T .] Iste populus eam legem sciuit, & suffragio suo comprobavit, qui septis & militum prædiis sic exclusus est, ut non potuerit ad forum accedere.

A T Q V E E G O .] Videtur esse quædam veluti concessio. Non est, Antoni, quod mihi irascaris: non enim reprehendo præterita: non accuso te quod hætenus auspicia & intercessionem neglexeris, quæ leges quæ iam perlatæ sunt, tuleris par vim, & foro militibus occupato. Hæc, inquam, præterita non reprehendo, ne tibi videar inimicus, si quod factum est, & infectum esse nequit, obiecim: sed loquor de futuris, ut obviam eatur: in quo non modo non sum tibi inimicus, sed etiam fungor amici officio, prædicens ea quæ vitari possunt. Loquor de legibus iam promulgatis quidem, sed nondum perlatas, de quibus est integrum vobis: Tu enim & Dolebellæ potestis populum iure rogare, si intercedatur aut obnuñtiabitur, intercessionibus & auspiciis parere, nullam populo Romano vim adhibere. Demonstro periculum esse ne vicio ferantur: ex leges, neglectis auspiciis & religionibus: vos tollite vitium, & tum auspiciis, tum intercessionibus parere: denuntio futurum ut dispositus in foro militibus populo Romano vis inferatur: vos arma remouete: Id si feceritis, referletur oratio mea, dicoque in vanum timuisse, aut cum non tumerem invidiosè finxisse. Videtis è duabus lectionibus, quod est amicorum, & quod est angurum posteriori anteferre.

NOTÆ.

I. **L**ATÆ SVNT ANTE QVAM SCRIPTÆ.] Philipp. 5 §.7. Tribumplebis tulerunt de provinciis contra acta Casaris, ille biennij, iste sexennij. Num etiam hanc legem populus Rom. accepit? Quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata, quam scripta? nonne autè factum vidimus, quam futurum quisquam est suspicatus? ubi lex Cecilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pæne recentis lege Iunia & Licinia?

II. **S**ALTEM.] Vide Milonianam §. 6. Nota 5.
III. **I**NTERCESSIONES.] Vide Sextianam 77. Ex pertinacia aut constantia intercessoris oritur sepe seditio. Milonianam 14. Reliqua auctoritas Senatus empia intercessione sublata est. Secundam

Philipp. 42. *Intercessio neglecta, ius tribuniciam, &c.*

RELIGIONES.] De auspiciis vide Milonianam 44. *Ad illa augusta censoriarum auspicia veniebat.* De auspicio religionem Pisonianam 11. *Bystum legum omnium ac religionum.* Cur autem auspicio religionibus & Tribunorum plebis intercessionibus dicat salutem Reip. contineri, id causæ esse puto quod legum multitudinem prohibebant, unde & in Pisonem 9. lex Alia & Fusia *propugnacula murique tranquillitatis atque orij nominantur.* Legum autem multitudine & nonitate turbas in Rep. concitari diximus in Sextianam 55. ad illa verba, *legum multitudinem.* & in Pisonianam 9. *Centum prope annos legem Aliam & Fusiam teneramus.*

N I M I S A N T I Q V A E T V I L T A .] Frequenter ista coniungit, ut Seneca de beneficiis lib. 16. c. 16. *Infrumta & antiqua est que nescit matrimonium vocari vniu adulterium.* Socrates Aristophanicus in nebulis: *καὶ πῶς ἔμαρξεν, ἔξέστην ἔλεν, ἔξ βακχισίλων.* In quem locum interpres *Κερίαν ἔλεον, Saturnalia redolens, ἦν ἀρξάντες ἀνδραίας ὀδοδωε. quasi antiquam simplicitatem redolens.* Et post idē Comicus: *Ὅχι δὲ δῖός, σὺ πῶτι κελεῖται ἄν; Νῦν hunc docebis Saturnus existens,* quod interpretatur idem Scholiastes, *ἀγλαῖος, ἕλεος, reddiditque rationem cur antiqui & stulti βακχισίλων nominentur.* *Ἐγυπτῆς τε mortalium vetustissimos esse credebant.* *ἡκεῖσι ἔξου δὲ βακχισίλων ἦν ἀρξάντες ἦσαν οἱ Παρθιάριος.* *Auduit & agnouit Rex vetustiores esse Paphlagonas.* nam cum duos infanctulos mutis nutricibus duabus alienos tradidisset, illi vocem bec primam omnium ediderunt. *Παρ ἀπαῖς ἦ ὁ ἀπὸς ἕλεν λέγειται.* apud Paphlagonas autem panis bec nominatur. Unde creditam hanc esse antiquissimam gentem, quippe quæ suas voces non ex hominum instituto, sed ex ipsius naturæ fontibus hausisset. *Σωδωτος εἰ εἶπε πῶ λέγει, βακχισίλων. ἐπι δὲ οἱ Ἀρκαδῆς ἀεθροσίλων ἐλέγοντο.* Per compositionem autem beccelismi vocem usurpat, quia Arcades Projeloni, id est antelunares, dicebantur. Statius,

-Lunaque priores Arcades.

Naso, *Arcades & luna gens erat illa prior.* Rursum Aristophanes rem stolidam & simplicem ita dicitur.

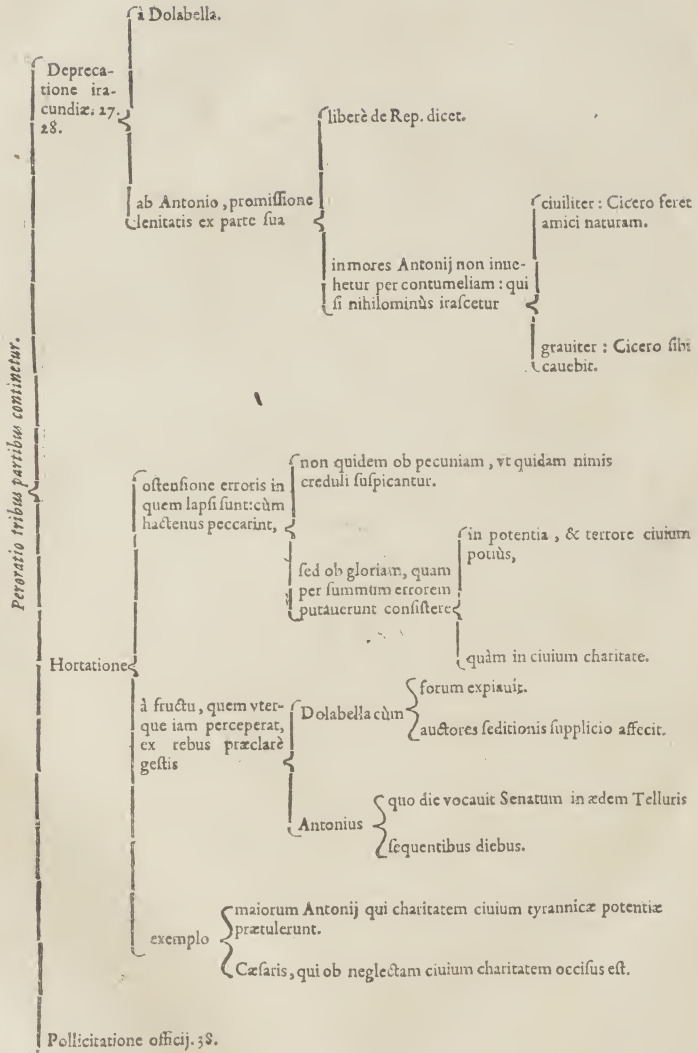
Ἀρχαία ἦ δὲ διπλοῖα, ἔξ παλίων ἀέλουσα.

R O G A V E R V N T .] Vide Milonianam 37. *multam irrogarat.*

Q V O I V R E P A N E O Q V O D V I , &c.] De oppositione vis & ius vis Sextianam 91. *Atque inter hanc viam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam interest quam ius atque vis.*

AXIOMA.

Ius vi & armis tollitur.

PERORATIO.

ARGUMENTVM.

Iracundiam Antonij & Dolabellæ deprecatur, proferturque se ita dicturum esse de Republica, ut tamen in mores Antonij per contumeliam nihil dicat.

IRASCI te quidem mihi, Dolabella, pro Repub. dicenti non oportebit. XXVII.
 Iquamquam quidem te id facturum non arbitror: noui facilitatem tuam. Collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi videtur: mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum, & auunculi sui consulatum si imitaretur, fortunatior videretur: sed eum iracundum audio factum. Video autem quàm sit odiosum habere iratum eundem, & armatum, cum tanta præsertim gladiatorum sit impunitas: sed proponam ius, ut opinor, æquum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. Ego, si quid in vitam eius, aut in mores cum contumelia dixerò, quo minus mihi inimicissimus sit, non recusabo. si consuetudinem meam, quam semper in Repub. habui, tenuero, id est, si liberè, quæ sentiam, de Rep. dixerò: primùm deprecor ne irascatur: deinde, si hoc non impetro, peto, ut sic irascatur, ut ciui. armis vtatur, si ita necesse est, ut dicit, sui defendendi causa, iis qui pro Rep. quæ ipsis visa erunt, dixerint, ista arma ne noceant. Quid hac postulatione dici potest æquius?

Quod si, ut à quibusdam mihi eius familiaribus dictum est, omnis eum, XXVIII.
 quæ habetur contra voluntatem eius oratio, grauius offendit, etiamsi nullainest contumelia: feremus amici naturam. sed iidem illi ita mecum. Non idem tibi aduersario Cæsaris licebit, quod Pisoni focero. & simul admonent quiddam, quod cauebimus: nec erit iustior P. C. in Senatum non veniendi morbi causa, quàm mortis.

EXPLANATIO.

COLLEGAM TVVM.] M. Antonium collegam tuum in consulatu, aiunt iracundum esse factum ex quo Consul factus est, vel potius ex quo post necem Cæsaris successit in eius dominatum, & nactus est occasionem habendi circa se præsidium militare. Aduerte verò ad arduas orationis. *Collegam tuam aiunt, &c. sed eum audio iracundum esse factum.*

NE GRAVIUS QUIPPIAM DICAM.] Ne dicam illum esse miserrimum, qui per sceius opprimit Reip. libertatem, & factus esse in crucem agi, quàm ad tyrannidem peruenire.

A VORVM.] M. Antonij Oratori, qui Consul fuit cum A. Postumio Albino anno Urbis 654. aui paterni. Quis autem maternus auus fuerit, querendum. Mater Antonij fuit & Cæsarem familia. Cæsares duo Consules fuerunt tempore belli Italici, Sext. Iulius Cæsar cum L. Marcio Philippo, & L. Iulius Cæsar cum P. Rutilio Lupo, Sextus anno Urbis 662. Luc. anno proximè sequenti, ut in re dubia, nec ullis quod sciam testata veterum monumentis, facilis crediderim, Luc. Cæsarem auunculum & Iuliam matrem Antonij, Lucij Iulij Cæsaris liberos fuisse, quod plerumque liberi patrum suorum prænomina retinerent.

A VVNCVLI.] Lucij Cæsaris qui cum C. Marcio Figulo Consul fuit anno 689. id est proximè ante Ciceronem. Nullam C. Antonij, qui Antonij patruus fuit, facit mentionem, quia is ex consulatu damnatus est. *Que sequuntur plerumque sunt perspicua.*

DEINDE SI HOC.] Si non impetro ab Antonio, ut mihi pro Rep. liberè quæ sentiam dicenti non irascatur, peto ut in armis non vtatur ad me interficiendum, quæ ad sui corporis custodiam accepisse se dicit.

SED IIDEM.] Familiares Antonij ita mecum loquuntur. Non est quòd tibi persuadeas, M. Tulli, te impunè laturum si liberè animi tui sensus exprompseris, conquestusque fueris de Repub. ex eo quod L. Pilo Calendis Sextilibus impunè de Antonio conquestus est: Non enim tibi (qui bello ciuili secutus es Pompeium contra Cæsarem) idem licebit quod Pisoni qui Cæsaris focer fuit. Sic, inquam, mecum loquuntur Antonij familiares, simulque admonent ut caueam, ne si liberis locutus fuero, mihi nex inferatur. *Quod cauebimus, & si propter morbum licet abesse à Senatu, non minus ob mortis periculum, domi me continebo.*

NOTÆ.

κλῶ τὸ σώματος αἰήτης, ἔτι περὶ τὸ δόμου λαβῶν, πρῶτος ἔβητο Στρατηγῶν κωρύκας. Præsidium corporis à populo petit: quod cum impetrasset, Tyrannus Syracusanorum maximus euasit.

IV. Postulatio.

POSTULATIONE.] Commodè. Donatus in Andriam. Petimus precariò, postcimus imperiosè, postulamus iure. Agætius: Postulatur aliquid honestè, postcitur improbè.

V. Contumelia.

CONTUMELIA.] Τῶς. quid sit autem ὑβέρων definit Aristoteles lib. 2. Rhet. cap. 21. Ἐστὶ δὲ ὑβέρς τὸ ἀράειν ἐ λίκην, ἰδὲ εἰς ἀρχὴν καὶ τὸ πρόγον, καὶ ἴνα π ῥήσιν ὑπὲρ τῶ δόμων, ἀλλ' ὅπως ἴδῃ. οἱ δὲ αἰσχροῖσι τινὲς εὐβέρων, ἀλλὰ πρῶτον ἐβύτη. Est enim contumelia facere & ea dicere, quæ pudorem afferunt patienti, non ut qui contumeliam facit aliquid consequatur, sed ut percipiat voluptatem. Etenim reserentes non faciunt contumeliam, sed vitiosissimi. Vires δ' ἔργῃ & ἀντιπῶν in contumelia: quem loquendi modum vsurpat Antonius, ut eius verba 3. Philipp. §. 21. referuntur. Nulla est contumelia quam facit agens, nec timor quem derisus inimicus. Quod et si reprehenditur à Tullio Quid est porò facere contumeliam? quis sic loquitur? Habet tamen magnos auctores. ut Plautum Afinatia actù 2. sc. 4.

Τῆ contumeliam alteri facias, tibi non dicatur? Terentius Eunuchò actù 5. sc. 2.

-- Non te dignum, Chærea, fecisti. Nam si ego digna hac contumelia sim maxime: at tu indignus qui faceres tamen.

A XI O M A T A.

Odiolum est habere iratum eundem & armatum. Ferenda amicorum natura.

ARGVMENTVM.

Amicè mones Dolabellam, & ex fructu rerum gestarum ad meliorem frugem hortatur.

XXIX.

SEd per deos immortales, te enim intuens, Dolabella, qui es mihi charissimus, non possum de vtriusque vestrùm errore reticere. Credo enim vos homines nobites, magna quædam spectantes, non pecuniam, ut quidam nimis crudeli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoque, clarissimoque contempta est, non opes violentas, & populo Rom. minimè ferendam potentiam, sed charitatem civium, & gloriam concupisse. est autem gloria, laus rectè factorum, magnorùmque in Rempublicam meritorum, quæ cum optimi cuiusque, tum etiam multitudinis testimonio comprobetur.

XXX.

Dicere, Dolabella, qui rectè factorum fructus esset, nisi te præter ceteros paulisper esse expertum viderem. Quem potes recordari in vita tibi illuxisse diem lætiorē, quàm cum expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus sceleris pœna affectis, vrbe incendio, & cædis metu liberata, te domum recepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ studia tum laudi, & gratulationi tuæ se non obtulerunt? Quin mihi etiam, quo auctore, te in iis rebus vti arbitrabantur, & gratias boni viri agebant, & tuo nomine gratulabantur. Recordare quæso, Dolabella, consensum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti propter quas tibi fuerant offensi, significarunt se beneficio nouo memoriam veteris doloris abiecisse. Hanc

tu potuisti Dolabella (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, requo animo potuisti tantam dignitatem deponere ?

EXPLANATIO.

S ED PER DEOS.] Exclamatio ex intimo Animi dolore erumpens. Res autem à Consulibus contra Remp. gestas, errori tribuit vt eas excuset. qui cum magna quædam spectarent, vt erant nobiles & generosi, gloriæque expectent, per præcipitia & abrupta potius, quam virtutis recto tramite peruenire voluerunt.

NON OPES VIOLENTAS.] Non tyrannidem, vt fecit Cæsar.

EXPIATO FORO.] Euerfione illius excratæ columnæ, quam inuicta multitudo in busto Cæsaris excitauit, & dissipato concursu illorum impiorum qui diuinis honores mortuo tribuebant, principibus & auctoribus illius sceleris, siue factionis ea pœna affectis, vt liberi deiicerentur de saxo Tarpeio, serui vero in cruceum agerentur, domum rediisti.

QUIN MIHI.] Extat epistola Ciceronis ad Dolabellam lib. 14. ad Atticum, vbi hæc verba. Neminem conueni, &c. quin omnes cum te summis laudibus ad cælum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. Negant enim se dubitare, quin tu meis preceptis & consiliis obtemperans præstantissimum te cistem & singularem consulem præbeas, &c. vide plures in hanc sententiam.

RECORDARE.] Recordare quanto consensu spectatores qui ad theatrum conuenerant, tibi venienti applauserint, suumque erga te amorem declararint.

EARVM REVM OBLITI.] Cornelius Dolabella triennio ante Tribunatum plebis adeptus, nouas tabulas proposuerat, & magnas turbas in Repub. concitauerat, quare apud bonos viros grauius offenderat, vt videbitur in Notis. cuius offensiois oblitus erat populus, & ob euerfionem columnæ nouo beneficio veterem illius malefici memoriam abiecerat. Legit autem Gruterus offensi ex 4. M. S. non insens.

HANC TV.] Adcõne cuiuspius oblitus fuisti, vt collectam hoc facto populi gratiam & dignitatem rebus postea contra Rempub. gestis effunderes.

NOTÆ.

AMBITIO.] NON PECVNIAM.] Non absimilis locus Sallustij bello Catilinario. Sed primo magis ambitio, quam auaritia animos hominum exercebat: quod tamen vitium proprius virtutem erat. Nam gloriã, honorem, imperium, bonus, ignauus, aequè sibi exoptant: sed ille verà viã vitatur: hic, quia bona artes defunt, dolis atque fallacijs contendit. Auaritia pecunia studium habet, quam nemo sapiens concupiscit. Ea quasi venenis malis imbuta, corpus animiisque virilem effeminat: semper infinita, insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur.

AUARITIA.]

GLORIA.] Vide dicta pro Marcello 27. Gloria est illustis ac peruagata multorum & magnorum, vel in suis, vel in pariam, vel in omne genus hominum fama meritum.

TVM OPT. CVMVSQVE, TVM ET. MVLT.] Alibi notauimus bonos & multos fre-

quenter opponi, vt apud Terentium Prologo Eunuchi.

Si quisquam est qui placere se studeat bonis, Quam plurimis, & minime multos ledere In his poëta hic nomen proficitur suum.

Sic etiam apud Græcos οὐ πολλοί, vt memini aliquid innotare. vide Nonium.

ILLVXISSE DIEM.] Vide Pisonianam 34. Qui dies post obitum occasinque nostrum Reipub. primus illuxit.

EXPIATO.] Vide Pisonianam 16. Amè quidem etiam pœnas expectis, quibus conuulatorum manes mortuorum expiaretis. & 85. Tua scelerata immortalis in nostris milites expianentur. Vere ipsam diximus ad §. 5.

EARVM REVM OBLITI.] De his rebus fusè Dio libro 42. Summa delibò. Dolabella cum grauius obaratus esset, exemplo P. Clodij tranfuit ad plebeios, factisque Tribunus plebis statuit nouas tabulas proponere, vt hoc pacto seipsum quoque nominibus expediret. Obfistebat eius conatus Luc. Trebellius Tribunus plebis: hinc seditio grauis exorta. τῷ δὲ τῶν ἐκ τῶν πολλῶν ἦν ἀνομάστῳ, ὃς ἀπὸ πολλῶν ἐπῆρξε τῶν ἀνεπιεικῶν. Hinc turmultu ingens exiebat, armaque omnibus locis frequenter conspiciebantur. Glificente discordia Antonius magister equitum post pugnam Pharfalicam in Italiam remissus, contra vtrumque confluuit tertiam factionem, Paulo post tamen adiunxit se Dolabellæ, deinde ab eo desciuuit, & clam fouit Trebellium. οὐκ ἔστιν ἄν' ἑυμάχοντο, ἢ τὴν τῶν πόλεων τῶν ἀπεργεζῆται ἀπεριπλάμβανον, ἢ εὐνοίαι ἢ ἡμετέρας ἐπινοίας. Ἐπεὶ ἢ τῶν ἡμετέρων ἐστὶ τῶν ἐπινοίῶν τῶν ἀνεπιεικῶν ἀποκομισθῆσαι. Illi verò pugnantibus. ac loca Vrhis opportunissima alter alterius profugandi causa occurrabant. Inde cadibus ac incendiis eo modo grassatus est, vt sacra aliquando à Vestalibus efferrentur. Quibus incommodis permotus Senatus iterum Antonio custodiam Vrhis, idque accuratius quam ante, mandauit. Cùm iam tota ferè Vrhis militibus esset referta, non tamen hi motus considerunt. οὐδὲ δολαβίλλαι ἀπογοῶν οὐδὲ ῥαίσις πῶς αὐτὸν καὶ αὐτὸν μῆνα πικρὰν ἐπινοίῶν δὲ εἴσας ἀπελλίθαι, ὡς ἢ οὐνοσ ἐκ τῶν ἀεὶ ὄψεσιν. Ἦδη γὰρ πῆσι, ἢ πῶς καὶ οὐκ ἔσται ἡγεμονία τῶν ὄψεσιν ἡγεμονία. Dolabella enim desperatione veniit à Cæsare impetranda adductus id iam agebat, vt magno quodam facinore exhibito periret, ex quo sempiternam nominis sui memoriam relinqueret. quippe reperiri sunt nonnulli, qui fame cupiditate pestimas res agere animam inducerent. Quid plura? cùm legem de nouis tabulis ferre obfistatibus pertenderet Antonius: τῶν τῶν σῶσις τῶν ὄψεσιν ἐπινοίαι, καὶ πῆσι, ἢ πῶς τῶν πῆσι ἡγεμονία τῶν ὄψεσιν καὶ ἐπινοίαι. οὐδὲ τῶν ἡγεμονία τῶν ὄψεσιν καὶ ἐπινοίαι, ἀλλ' οὐκ ἀλλοίαι ἀπελλίθαι τῶν ὄψεσιν, τῶν ὄψεσιν οὐ καὶ ἐπινοίαι ἡγεμονία. Tabulas legum discidit, nonnullòque ne sic quidem tumultuandi finem facientes de Capitolio præcipitauerit. Neque tamen ita seditiosis modum factus est: sed quo plures ex seditiosis peribant, tantò plura reliqui miscebar. Hæc dum in Vrbe gerebantur, ex improbitate Cæsar accessit, seditiõnem sedauit, præteritis

Dolabellæ seditiõnes.

IV.

V.

VI.

ignovit, ipsum Dolabellam non solum in familiaritatem recepit, sed etiam postea profecturus ad bellum Parthicum, Consulens suo loco destinavit. atque haec illa sunt, ob quae optimus quisque graviter offensus fuerat Dolabellae. Omnes tamen earum rerum oblitri, significaverunt se novo beneficio, id est aerae eversione & expiatione fori, memoriam veteris doloris abiecerunt.

AXIOMATA.

Pecunia semper ab amplissimo quoque, clarissimoque contempta est.

Est gloria laus recte factorum magnorumque in Reip. meritum: quae cum optimi cuiusque, tum etiam multitudinis iudicio comprobatur.

Novo beneficio a memoria veteris doloris abiecitur.

ARGUMENTVM.

Ad Antonium absentem conuertit orationem, eique reuocat in mentem res illas, quae post necem C. Caesaris gessit pro Rep. & salute communi.

XXXI.

TV autem, M. Antoni, absentem appello, vnum illum diem, quo in aede Telluris Senatus fuit, non omnibus iis mensibus, quibus te quidam multum à me dissentientes beatum putant, anteponis? quae fuit oratio de concordia? quanto metu veterani, quanta sollicitudine ciuitas tum à te liberata est? collegam tuum depositis inimicitibus, oblitum auspiorum à te ipso augure populi Romani nuntiatorum, illo primum die collegam tibi esse voluisti: tuus paruus filius in Capitolium à te missus pacis obsecrator fuit.

XXXII.

QVO Senatus die laetior? qui populus Romanus? qui quidem nulla in concione vnquam frequentior fuit. tum denique liberati per viros fortissimos videbamur: quia vt illi voluerant, libertatem pax consecuebatur. Proximo, altero, tertio, denique reliquis consecutis diebus non intermittebas quasi donum aliquod quotidie adferre Reipub. maximum autem illud, quod dictaturae nomen sustulisti. haec iniusta est à te, à te, inquam, mortuo Caesari nota ad ignominiam sempiternam. Vt enim propter vnus M. Manlij scelus, decreto gentis Manliae neminem patricium M. Manlium vocari licet: sic tu propter vnus dictatoris odium, nomen dictatoris funditus sustulisti.

XXXIII.

NVM huiusce, cum pro salute Reipub. tanta gessisses, fortunae te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriae poenitebat? Vnde igitur subitò tanta ista mutatio? non possum adduci, vt suspicer te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur: credere non est necesse. nihil enim vnquam in te fordium, nihil humile cognoui, quanquam solent domesticum deprauare nonnunquam, sed noui firmitatem tuam: atque vti nam vt culpam, sic etiam suspicionem vitare potuisses. Illud magis vereor, ne ignorans verum iter gloriae, gloriosum putes, plus te vnum posse, quam omnes, & metui à ciuibus tuis, quam diligere malis. Quod si ita putas, totam ignoras viam gloriae. Charum esse ciuem, bene de Republ. mereri, laudari, coli, diligere, gloriosum est. metui verò, & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. Quod videmus etiam in fabula, ipsi illi, qui, *Oderint dum metuant*, dixerit, perniciosum fuisse.

EXPLANATIO.

TE AVTEM.] Haecenus alloquutus sum Dolabellam praesentem: nunc ad te M. Antoni, quamuis ad Senatum non venisti, conuerto orationem meam.

VNUM ILLVM DIEM.] Tertio post

necem C. Caesaris die, Consul Antonius Senatum in aede Telluris conuocauit, ibique praecclare consuluit concordiae ciuium.

OMNIBVS IIS MENSIBVS.] Aprili, Maio, Iunio, Quintili, Sextili quibus tu mensibus impunè lacerauisti Reip.

QUANTO METV VETERANI.] Qui metuebant

metuebant ne iterum abriperentur in noua bel-
la ciuilia.

TVM COLLEGAM.] Dolabellam. Do-
labella, vt iam diximus, Tribunus plebis, legem
de nouis tabulis ferens, cum Trebellio magnas
urbas excitat, & Antonius magister Equitum
tertiam conflauit factionem, vnde frequentes
cuium cædes existerunt, & grauis inter eos si-
multas exorta est. Quare habenti comitia Ca-
sati, vt, quoniam ad bellum Parthicum profi-
cisceretur, Dolabellam Consuleni subrogaret,
obstitit cæsius post Cæsaris necem, concordia
publicæ causa, eundem Dolabellam, quem ob-
iunctatione sua vitiosum fecerat, sibi collegam
adsciuit, & filium suum ex Fadia Bambaloni
filia susceptum in Capitolium misit, vt is esset
obses pacis & publicæ concordia, vt coniurati
eo pignore accepto securius è Capitolio descen-
derent.

PER VIROS FORTISS.] Brutos, Cas-
sium & cæteros coniuratos qui Cæsari necem
intulerunt.

DICTATURÆ.] Cæsar interfecto Pompeio
dictaturam perpetuam inuasit, eoque nomine
solus vniuersam Rempub. obtinebat. Post eius
necem, ne quis in posterum, magistratus illius
prætextu tyrannidem occuparet, M. Antonius
legem tulit, ne quis Dictator amplius crearetur,
& vt illud nomen penitus è Rep. tolleretur.
Quod Cæsaris demortui memoriæ ignominio-
sum fuisse dicit Orator.

VNIUS M. MANLI.] Qui cum Reip.
dominatum inuadere conaretur de saxo Tarpeio
deiectus est, eaque notatus ignominia, vt in
odium illius sceleris, nemo de patricia Man-
liorum gente Marci prænomen in posterum ob-
tineret.

NEM. PATRIT. M. MANLIUM.] Delet
Ferrarius *Manlium*: Guillelmus transponit tan-
tùm, *Neminem patrum Manlium, Marcum
vocari licet.*

VNDE Igitur.] Querit rationem cur
ita mutatus fuerit Antonius, adeoque à pristina
mente desecuit. Cùmque dux potissimum mu-
tationis huius causæ videri possint, auaritia &
ambitio, siue potius studium gloriæ: priorem il-
lam causam quæ abieciorem animum ostendit,
miro artificio tractat Orator, aiens id quidem à
multis iactari, verisimile tamen id non esse, nec
auaritiam sordidam & abiectum vitium Antonij
motibus conuenire. Posteriores causam ait
sibi credibilem, & magisque Antonij naturæ
congruentem videri: in eo tamen illum errare
dicit, quod cùm gloriæ studio teneatur pro vera
germanaque gloria, tyrannicam quandam po-
testatem, & fuciatam gloriæ simulacrum, iua-
nemque dignitatis vmbra aucupetur.

IPSI ILLI.] Atque, cui illa verba tribuun-
tur, vide Notas.

NOTE.

IN ÆDE TELLVRIS.] Vide initium hu-
ius orationis. De inimicitis Antonij & Do-
labellæ, de ementitis auspiciis ab Antonio, de cæ-
teris ad hanc rem spectantibus secunda Philipp.
67. 68. 69.

PACIS OBSES.] Quid sit obses dictum ad
illa verba Cæliane 78. *Habes à M. Cælio Resti-
iudices, duas accusationes vel obsides periculi, vel
pignora voluntatis.*

DICTATURÆ NOMEN.] Dionysius li-
bro 5. *επειτα δ' αὐτῷ πόντου διατάξαι τὴν εὐ-
πίου ἰστορίας τὸ κλεινὸν καὶ διαπύθειον ἐπ' ἑλίου, τὰ τε
δικαῖα καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας, ὡς ἐπ' αὐτῷ δεῖται. τὰ δὲ
ἀπίστιστα, καὶ τὰς ἀδικασίας τῶν δικαίων, καὶ τὰς
ἀδικῶν ἰδικίας οἱ Ρωμαῖοι κλεινόν. εἰ τι, ὡς πάλαι γρά-
φοισι, διὰ τὴν πότιν δημοσίῳ ἀδίκησσι. Dictator
appellatus, sine à potestate imperandi & edicendi
quodlibet, tum alius aequa & iusta pro suo arbi-
trio prescribendi: mandata enim iustique & in-
iusti prescriptioes edita Romani vocant: siue, vt
quidam malunt, quod iura à collega dictus sit, id
est nominatus. Quod ad sublatam lege Anto-
nia nomen dictaturæ spectat, pauca dicemus. 2.
Philipp. §. 97.*

MARC. MANLIUM.] Eadem ignominia
notatus est ipse M. Antonius, siquidem post
pugnam Actiacam. *Τὸς τε ἑαυτῶν ἐπ' ἡττηθέντο
μαρὰ δόλωσαν, καὶ τὸ πρὸς Μάρκον ποσειδωνίας ὑπὸν
μολῶν τῶν εὐχρησῶν αὐτῷ εἶνα. Dies eius natalis ve-
fusius indicatus, & edito cautum ne quis ex ea
familia Marci prænomen ferret, inquit Dio li-
bro 51.*

**NIHILENEM VNQVAM IN TESOR-
RIDVM.]** Quam non fuerit Antonius fordis-
sus, sed potius liberalis liquet è Plutarcho in
eius vita. vnum aut alterum exemplum refer-
remus. Iuuenis adhuc, etiam si prætextatus de-
coxerat, & grande æs alienum conflauerat, ta-
men τὸν φίλον πρὸ μαιεύδους δαίλουτος πάντες καὶ ἐπ' ἑ-
κασι δόξῳα (τὰτα Ρωμαῖοι δίκης κλεινόν) τὸ δ' ἐπ' ἑ-
σέσῳου δαμιάσαντες, καὶ ἴνα δίκην τὸ πλείους αὐτῷ, κα-
ταβλήσῃτες ἐν μέσῳ τῷ ἀγῶνι, ἡσάπιστος παρὶν δ, π
δὲ τὰτα εἶν. τὸ δ' ὀσέσῳου εἰσαντες, ὡς ἑ κλεινῶ-
σῃς δόξῳα. συμβαίνει αὐτῷ τὴν κλεινοῦσῃαν ὁ Αἰτι-
νιος, ἰσὸν πλείον ἠμεῖς, ἑπῆ, τὸ δίκης ἴνα. τὸτα ὅ
μαρὰ εἶν. ὡς ἄλλο σέσῳας αὐτῷ πῶσῳου. *Amico
cuiusdam decies H.S. iusserat dari, obspescens dis-
pensatore, & quò summe magnitudinem ei offen-
dentes, argentum in medio proponente, transiens,
quid hoc esset, rogauit. Vbi respondit dispensa-
tor, id quod donari iusserat, malignitatem eius
conticiens, Antonius, Ego verò, maiorem sum-
mam, inquit, esse decies putavi. hoc exiguum
est. Itaque alterum tantum adice. Multa alia
eius liberalitatis exempla inuenire poterunt, qui
magis erunt curiosi. Idem iam rerum potius,
Ardens Mæzentes eiken ἰδαρχετον μαρὰ, πρὸ ἐν, ἑ
λίγῳα, δέπῳν ἰσδοῦσῳου. *Hominis Magnæssij
domum dedit coquo, vt aiunt, quod vnius can-
apparatu placuisset. Sic Henricus VIII. Ang-
liæ Rex coquam ad summos honores euexit,
quod nefrendem bene coxisset: liberalius sanè
quàm Venceslaus Rex Boëmæ, qui coquam
veru transfixum torrerit iussit, quòd non satis ad
ipsum palatum prandium parasset, vnarnat Flori-
mondus Remondus de hæresi lib. 4. cap. 3.**

IGNORANS VERVM ITER GLORIÆ.]
Initio 3. Tusculane querit plerisque confes-
tati, Nullam eminentem effigiem virtutis, sed
adumbratam imaginem gloriæ. Est enim gloria,
solida quedam res & expressa, non admirata.
Est consentiens laus bonorum, incorrupta & bene
iudicantium de eccellente virtute, ea virtuti reso-

III.
D: Actoris
nomen, vide.

IV.

Antonij libe-
ralitas,

VI.
Gloria solida,
Gloria vani.

nat, tanquam imago gloriæ. quæ quia rectè factorum plerumque comes est, non est à bonis viris repudianda. Illa autem quæ se eius imitricem esse vult, temporaria atque inconsiderata, & plerumque peccatorum vitiorumque laudatrix fama popularis, simulatione honestatis formam eius, pulchritudinemque corrupti: quæ cecitate homines, cum quedam præclara etiam cuperent, eaque nescirent nec ubi, nec qualia essent, funditus alij euerterunt suas ciuitates, alij ipsi occiderunt: atque hi quidem optima parentes, non tam voluntate, quàm cursu errore falluntur.

VII. ILLI IPSI.] Primo de Officiis 97. Sed tum seruare illud poetæ dicimus, quod deceat, cum id quod quaque persona dignum est, & sic & dicitur, vt si Facius aut Minus diceret: Oderint dum metuant. aut Natis sepulchrum est ipse parens, indecorum videretur, quòd eos fuisse iustus accepimus, et Atreò dicente plausu excitantur. Est enim digna personâ oratio. Seneca de Ira libro primo sub finem: Quid ergo? non aliqua vox ab iratis emittitur quæ magno emissæ videantur animo veram ignorantibus magnitudinem? qualis illæ dira & abominanda: ODERINT DVM METVANT. Sullano scias

seculo scriptam. E quibus intelligas non ab Ennio, vt olim putauit, sed ab alio poetâ, Accio fortasse, qui Sullanis temporibus florebat, scriptam fuisse. Pergit Seneca: Nescio vtrum sibi peius optauerit, vt odio esset an vt timori. occurrit illi futurum vt execrentur, insidiantur, opprimant. Quid adiciat? Diu illi malefaciant, adeò reperit dignum odio remedium. ODERINT. Quid? dum pareant? non. dum probent? non. Quid ergo? DVM TIMEANT. Sic nec amari quidem vellem. Magno hoc dictum spiritum putas? falleris, nec enim magnitudo ista est, sed immannitas. Non est quòd credas irascensium verbis: quorum strepitus magni, minaces sunt: intus mens panidissima.

AXIOMATA.

Licet quod cuique libet, loquatur: credere non est necesse.

Nihil est tam sanctum quod non soleant domestici deprauare nonnunquam.

Multi vt culpam, sic etiam suspicionem vitare non possunt.

Carum esse ciuem, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligi gloriosum est. metu velle, & in odio esse inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum.

ARGUMENTVM.

Antonium exemplo aui sui cohortatur ad patriæ charitatem, & rursus Cæsaris exemplo eundem ab opprimenda Reip. libertate deterret.

V TINAM, Antoni, auum tuum meminisses: de quo tamen multa XXXIV. vaudisti ex me, eaque sæpissimè. Putasne illum immortalitatem mereri voluisse, vt propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat vita, illa secunda fortuna, libertate esse parem cæteris, principem dignitate. Itaque, vt omittam res aui tui prosperas, acerbissimum eius diem supremum malim, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissimè est interfectus.

Sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Cæsaris efficere hoc XXXV. non potest, vt malis charus esse, quàm metui, nihil cuiusquam proficiet, nec valebit oratio. quem qui beatum fuisse putant, miserrimi ipsi sunt. Beatus est nemo, qui ea lege viuuit, vt non modò impunè, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. Quare flecte te, quæso, & maiores tuos respice, atque ita gubernâ Rempub. vt natum te esse ciues tui gaudeant: sine quo nec beatus, nec clarus, nec auctus quisquam esse potestate potest.

EXPLANATIO.

34. V TINAM, ANTONI.] Hactenus ostendit errorem Antonij, qui pro vera gloria falsam & tyrannicam amplectitur: nunc eundem hortaturus, vt solidam sectetur gloriam adducit domesticum exemplum aui ipsius M. Antonij Oratoris.

PVTASNE.] Amorem ciuium suorum tantifaciebat, sic abhorrebat à tyrannica potentia impotentique dominatu, vt immortalis esse nollet, si immortalitati id malum annexum fuisset, vt ipse ciuibus suis odio eadet ac timori, & tum

demum se vitam viuere vitalem, prosperisquæ fortunæ flatibus vti putaret, cum se videbat libertate cæteris ciuibus suis parem, principem & omnium excellentissimum vitæ splendore & dignitate.

RES AVI TVI PROSPERAS.] Consultatum, censuram, reliquos honores à populo mandatos, famam eloquentiæ, auctoritatem senatoriam, res præclare gestas, &c.

ACERBISSIMVM.] Marcus Antonius Orator iussu Cinnæ confosus est. tertio de Oratore §. 10. Iam M. Antony in his ipsi Reip. in quibus ille Rempub. constantissimè Consul defenderat,

queque censor imperatoris manibus ornarat, positum caput illud fuit, à quo erant multorum civium capita servata. Id contigit anno V. bis condita 666. Luc. Cornelio Cinna, C. Octavio Consulibus.

L. CINNÆ DOMINATVM.] Cùm civitas ita data esset Italicis, vt in octo tribus noui ciues contribuerentur, ne potentia eorum & multitudo veterum civium potentiam frangeret, Luc. Cinna Consul legem tulit de admittendis nouis ciuibus in omnes tribus: sed altero Consule Cn. Octavio resistente non sine suorum strage primùm seruos vocavit ad pileum, deinde ex vrbe cessit, eique Luc. Merula Flamen Dialis in consulatum à Senatu suffectus est. Cinna Nolam contendit, & ab exercitu qui circa Nolam erat receptus, adscio in partes Mario, rediit in Vr- bem, in eaque sui dominatus est, vt Octavius, Antoniũ, Merulam, Catulum, aliõsque principes ciuitatis occiderit, quantumque continuis gesserit consulatus, donec tandem quarto Consulatu à suis militibus contrucidatus tot civium suorum strages expiauit. Vide Plutarchum in Marco, Epitomen, Velleium, Appianum.

33. EXITVS C. CÆSARIS.] Nex illata C. Cæsari, qui cùm victis Pompeianis partibus patriæ libertatem oppressisset, metuēque mal- leret à ciuibus quàm diligi, quinto post confectum Hispaniense bellum mense à Bruto Cassio cæte- ritique coniuratis in Senatu ad statuan Cn. Pom- peij est interemptus.

NEC CLARVS.] Edidit Grutterus: *Nec beatus, nec clarus, nec vultus quisquam esse omni potestate potest.* Ex fide Codicis Vatican. vnde Muræus legendum arbitrat. *Nec autem, Ple- ræque editiones habent: nec clarus esse quis- quam potest.* Vide Turnebum lib. 13. aduers. cap. 2. vbi legit, *Nec autem esse quisquam omni potest potestate.*

NOTÆ.

1. AVDISTI EX ME.] Videtur hoc loco id Annu, quod Antonius paulò post Ciceroni obiecit 2. Philipp. §. 3. *Arenis te in disciplinam meam tradideras (nam ita dixisti) domum meam ventituras. Natus si id fecisses, melius famæ, melius pudiciæ tue consulisses.* vbi vide Notas, & in Cælianam §. 3. *Hoc dicam, hinc à patre continuo ad me esse deductum.*

21. IMMORTALITATEM MERERI.] Acci- pere, habere, obtinere. Monet Hieronymus Ferrarius, vir sanè doctus hanc merendi signifi- cationem, vix apud viros auctores præter quàm apud Ciceronem & Plautum reperiri. Quid no- cebit eius exempla producere? Plautus Stichò scen. 1.

--neque ille mereat Persarum sibi

Montes, qui esse perhibent aurei, istud ut facias, quod tu metuis.-

Id est, interprete Lambino, Neque ille velit mon- tes aureos pro mercede sibi dari, vt istud, quod tu metuis, facias. Bacchidibus.

Quem quidem ego vt non exorciam alicuius tantum auri non meream.

Menæchmis, Neque hodie vt te non perdam, meream Deũs diuitis tibi.

Noster 2. de finibus 74. *Quid enim mereri velis Tomus II.*

iam, cùm magistratum inieris & in concionem ad- scenderis (est enim tibi edicendum, que sis obser- uaturus in iure dicendo, & fortasse etiam, si tibi erit visum, aliquid de maioribus tuis, & de te ipso dicas, more maiorum) quid merearis igitur vt te dicas in eo magistratu, omnia voluipratis causa fa- cturum esse, te que nihil feceris in vita nisi volu- pratis causa? 1. de natura Deorum 64. *Quid enim mereas vt Epicureus esse desinas?* Id est quid enim mercedis loco vis accipere, si ab Epicuro desce- neris. Profert & alium locum Ferrarius ex Ver- rina de signis 135. *Quid arbitramini Rheginos, qui iam usas Romani, merevi velle vt ab eis mar- morea Venus illa ne auferatur?* Sed iam, opinor, alio sensu, nisi si legendum putamus mereri nolle, quantam mercedem accipere nolle? Si quis à Rheginis marmoream Venerem emere vellet, quod illius preciam non recusarent? Certè Do- natas ad illa Terentij verba And. actũ 2. sc. 1.

Ego, Charine, nequiquam officium esse liberi puto,

Cum is nihil promereat, postulari id gratia apponi sibi.

Mereri, inquit, est aliquid mercedis pro labore, sumere, &c.

A QVO.] Imò non à Cinna, sed iussu Marij M. Antonium Oratorem interfectum esse plerique tradiderunt. Appianus 1. ciuiliũ, & Plutarchus in Mario Antonium narrat in pau- pens cuiusdam domo latitasse, & à Mæor, inquit Appianus, *ἰνὴ τῆς οὐκείης, ἰσὶ ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐκκεῖθεν ἐκ τῆς ἐπιτοῦ.* Marius hoc audito pro- latitia procurvis ipse paraturus facinus, sed ab amicis retentus Tribunum militum Annum eo misit cum globo militum, præcepitque vt pro- pter caput Antoni ad se referret. Cùmque diu milites facundia sic leniisset, vt nemo auderet violentas ipsi manus inferre, Annius *ἔκρινε τὸν ἀρτοῖον ἐπιτοῦ οὐκείου ἐν, & τὴν κερὰν ἐπιτοῦ τῶ Μυρί.* Antonium inter orandum consecit, præci- sũmque caput Mario misit. Florus lib. 3. cap. 21. *Octavij Consulis caput pro Rujris expontur, An- tonij Consulavis in ipsis Marij mensis.* Quomodo igitur id Cinna rebit Orator, quod alij Mario tribuerunt? Quia nimirum, vt scribit Velleius lib. 2. *M. Antonius principi ciuitatis atque elo- quentia, gladius militum quos ipsos facundia suã moratus fuerat, iussu Marij Cinnaque confectus est.* Et Orator quod facinus vti que commune fuerat, in alterum refundit, quod Cinna sine controuersia ciuis nefarius omnium iudicio fuisset, Marius ob res bello Cimbrico gestas, & olim confensuratur patriæ dictus esset, & adhuc in populi Romani vitibus hæret.

ANTONIUS ORATOR à MARIO, AN- TONY SULLA NECA- TUS.

2. CARVS ESSE QVAM METVI.] Vide 2. Philipp. 95. *Caritas & beneuolentia ciuium se- ptis oportet esse, non armis.* Palchre Claudianus Panegyri de quarto Honorij consulatu.

Qui terret, plus ipse timos, fors ista tyrannis Conuenit: immedant claris, fortesque trucidant, Muniti gladiis viuunt, sep. huj. venenit Ancipites habeant arcus, trepidique minentur. Tu ciuam patrẽmque geris: tu consule cunctis Non tibi.-

Iam antè dixerat, Non sic exorbis, non circumstantia pila, Quam tutatur amor: non extorquebis auarũ: Hoc alterna fides, hoc simplex gratia donat.

Antonium simul & Dolabellam hortaturus ad capeſſendam Rempub. oſtendit ciues qui ipſorum conatibus aduerſantur, libertatemque patriæ tuentur, eſſe populo Romano chariſſimos.

XXXVI. **E**T populi quidem Romani iudicia multa ambo habetis, quibus vos non fatis moueri permoleſtè fero. Quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuium? quid populi verſus? quid Pompeij ſtatuis plauſus infiniti? quid duobus Tribunis plebis qui vobis aduerſantur? parùmne hæc ſignificant, incredibiliter conſentientem populi Romani vniuerſi voluntatem. Quid Apollinaribus ludis plauſus, vel teſtimonia potiùs, & iudicia populi Romani vobis parua eſſe videbantur? O beatos illos, qui, cum a deſſe ipſis propter vim armorum, non licebat, aderant tamen, & in medullis populi Romani, ac viſceribus hærebant. niſi fortè Accio tum plaudi & ſexageſimo poſt anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui ſuis ludis ita caruit, vt in illo apparatiſſimo ſpectaculo ſtudium populus Rom. tribuerit abſenti, deſiderium liberatoris ſui perpetuo plauſu, & clamore lenierit.

XXXVII. Equidem iſum, qui iſtos plauſus, cum popularibus ciuibus tribuerentur, ſemper contempſerim: idèmq; cum à ſummis, medijs, infimis, cum denique ab vniuerſis hoc idem ſit, cumque ij, qui ante ſequi populi conſenſum ſolebant, fugiunt: non plauſum illum, ſed iudicium puto. Sin hæc leuiora vobis videntur, quæ ſunt grauiffima: non etiam hoc contemnitis, quòd ſenſiſtis tam caram populo Romano vitam A. Hircij fuiſſe? fatis erat enim probatum illum eſſe populo Romano, vt eſt: iucundum amicis, in quo vincit omnes: charum ſuis, quibus eſt ipſe chariſſimus: tantam tamen ſolicitudinem bonorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certè in nullo. Quid igitur? hoc vos per deos immortales quale ſit non interpretamini? quid eos de veſtra vita cogitare cenſetis, quibus eorum, quos ſperant Reip. conſulturos, vita tam chara ſit?

EXPLANATIO.

36. **ET POPVLI.]** Ex multis iudicijs, tu, o Dolabella & collega tuus M. Antonius, cognoscere poteſtis, quanti faciat populus Romanus eos qui tuendam patriæ libertatem ſuſceperint, quibus doleo vos non fatis ad amplectendam optimam quamque Reip. partem excitari.

QVID ENIM.] Quid enim aliud ij qui ad ſpectandos gladiatorum ludos in amphitheatrum conuenerant, ſignificare voluerunt, quam ſibi libertatis publicæ vindices eſſe iucundos, qui magnis clamoribus exceperunt eos qui ad ludos veniebant, prout eos vel libertatis ſtudioſos, vel oppreſſores eſſe cognouerant?

QVID POPVLI VERSVS.] Quos populus Romanus identidem cantitabat in eorum laudem qui nece Cæſaris à Reip. ceruicibus iugum ſeruile deiecerant, aut in eorum contumeliam qui publicam libertatem rursus opprimere cupiebant. Ferrarius legit, *Quid populi concurſus?*

QVID POMPEII STATVIS.] Ad eò popu-

lus Romanus amore priſtinæ libertatis exarſerat, vt videns Pompeij ſtatuis iis applauderet, & ipſi Pompeio gratularetur.

QVID DVOBVS TRIBVNIS.] Tiberio Canutio, & Luc. Nouio Aſprenati: quorum Aſprenas aduerſatus eſt Dolabellæ Aſiam prouinciam ad ſe transferre cupienti, Canutius Cæſarem Octavianum produxit in concionem contra M. Antonium. vide Notas.

QVID APOLLINARIBVS LVDIS.] Brutus poſt necem Cæſaris metu veteranorum, & infimæ multitudinis ex vrbe ſe ſubduxerat, & cum Prætor Vibanus eſſet, deberetque ludos Apollinares ad quintum Nonas quintiles celebrare. his ludis eius loco præſedit C. Antonius, populùſque Romanus plauſu frequenti ſignificauit ſe magno Bruti abſentis deſiderio teneri, eumque ſibi eſſe chariſſimum.

O BEATOS.] Brutum, Caſſium, cæterosque C. Cæſari necem intulerunt, qui cum veteranorum metu abeſſe ab Vrbe cogerebantur, ita tamen populo Romano erant chari, vt eius viſceribus hæreere viderentur.

NISI FORTE.] Niſi fortè cum illis ludis

plauderetur, Accio poeta, cuius tragedia nomine Terent exhibebatur laudi, eique sexagesimo anno, postquam scripta est ea tragedia, palmam dari putabatis, non Bruto ludorum editori. legit Gruterus ex Codice Palatino: *Plaudi sexagesimo post anno, & palmam dari non putabatis Bruto.*

DESIDERIVM LIBERATORIS SVI.] Dolorem quem ex absentia Bruti, à quo, morte Cæsaris, in libertatem fuerat affectus, capiebat.

37. EQVIDEM IS SVM.] Legunt alij, & fortasse meliùs: *Equidem is sum, qui istos plausus, cum popularibus tribuerentur, semper contempserim.* Id est, nunquam plausus, cum hominibus populares auras, & gratiam aucupantibus tribuuntur, magnificandis putavi.

ANTE SEQVI POPVLI CONSENSVM.] Idem ego, qui semper contempsi plausus illos, qui ab infimâ multitudine spe laigtionis corrupta hominibus leuibs & popularibus tribuuntur. ego, inquam, idem plausus qui à Senatu, populo, equestri ordine, qui à summis, à medijs, ab infimis exhibentur, semper magnificandis putavi, & huiusmodi plausus non inanes esse auctor, sed esse certissima iudicia existimationis, quam populus vniuersus concepit de illorum virtute, quibus applauditur. Cum præferim ij qui pitis aucupabantur plausus populares, iam refugiant illum populi consensum, nec ausunt theatro se committere, veriti ne sibilis explodantur.

VITAM AVLI HIRTII.] A. Hirtius Consul designatus in annum sequentem, eo penè ipso tempore, quo habita est hæc oratio, in morbum inciderat, à quo vix conuuluit ante Calendas Ianuarij, quibus cum Panfa inuit consulatum. Et cum quidem saltem ad mensum Maium valuisset certò colligitur è multis epistolis libri 15. ad Atticum. Ad libro 12. ad familiares epistola 21. post 1111. Calendas Ianuarias data. *Hirtius*, inquit, *nosset tardius conualescit.* Ostendit igitur populus Rom. charam sibi vitam A. Hirtij ægrotantis fuisse, vocis, opinor, pro eius salute & incolumitate susceptis, vt quondam pro Cn. Pompeij valetudine susceperat.

NOTÆ.

GLADIATORIBVS.] Per gladiatores ipsos Gladiatorios ludos, siue munus ipsum intelligit. Vide quæ diximus pro Sextio §. 135. *Dicit se non gladiatore, sed vnum gladiatorem dare, & totam adulationem in munus hoc transulisse.* Innumerabiles autem ciues dicit, quia vt eadem oratione dicitur §. 24. Gladiatorium munus, id spectaculi genus est, quod omni frequentia atque omni genere hominum celebratur, & quo multitudo maximè delectatur. De clamoribus vide Sextianam 121. Nota 6.

SIGNIFICANT.] Videtur esse vox theatralis, quam pro Sextio frequenter vsurpat. vt §. 95. *Populi iudicijs atque omni significatione florabant.* 125. *Hæc populi Romani tanta significatione, sine ulla varietate vniuersi.* Vide quæ diximus ad §. 127. *Eos omni populi Romani significatione desorari.*

DVOBVS TRIBVNIS.] Duo Tribuni-
Tom. II

plebis Antonij & Dolabella conatibus obstitere, cum enim Dolabella sibi Syriam & bellum Parthicum mandari à populo peteret, *ὁ Ἀρτίμιος τὸν Δολλαβῆαν ἀπέσπασεν τὴν ἐξουσίαν.* *Obstitit autem Asprenas*, vt ait Appianus libro 3. Id autem fuisse videtur Alprenas ille Nonius arctius Octauiano Cæsari iunctus, de quo Tranquillus in Augusto 56. & Seneca Rhetor non semel.

Alter fuit Tiberius Canutius, qui Octavianum Cæsarem primus omnium produxit in concionem, & *πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν καὶ τὸν Ἀντωνίου*, prior pro concione inuictus est in Antonium, vt scribit Appianus libro 3. de quo etiam Dio 45. Octavius Tribunatum plebis petebat, *καλοῦσθαι δ' ἑσθὲ τῶν μετὰ τὸν Ἀντωνίου, οὐκ ἴστανται ἀλλὰ Τίβερτον Καννυτίου διημερεύοντα ἀναστῆσαι, ἕτερον τὸν δούλον τῶ Ἰωάνη ἰσχυρῶς.* *Prohibitus ab Antonio, ne sic quidem quiescit, sed Tiberio Cannutio persistat, vt se in concionem produceret.* Vnde secuta est tanta offensio, vt in concione dicere ausus sit Antonium, *Canutium apud eos sibi locum querere, quibus se saluo locus in ciuitate esse non possent.* verba sunt Ciceronis ad Cornificium libro 12. ad famul. epist. 23. Immemor tamen fuit beneficij Cæsar: siquidem capta Perusia, vt scribit Dio libro 48. *ἐπὶ τῆν βίωσιν τὸν τῷ Καίσαρι, τῷ ἀσπέρῳ ἀποσπῶναι ἀρχόντις ἐπιπέσει περὶ καίσαρι, ἢ βουλεσται, ἀλλοί τε ἢ Καννυτίου, &c. ἰσχυρῶς.* c. d. equites Senatoris que, cum alij cum T. etiam Cannutius, &c. ad aras superiori Cæsari sacratam adducti & mactari sunt. Velleius libro 2. *Hæc sunt tempora, quibus M. Tullius continuus actionibus aternas Antonij memoria inuicit notas. sed hic fulgentissimo & caelesti ore, at Tribunus Cannutius continua rabie lacerabat Antonium.*

APOLLINARIJBVS LYDIS.] De his ludis fuscè tractabimus 2. Philipp. §. 21.

PLAVSVS.] De plausu theatrali frequenter egimus cum nostro Cicerone. vt pro Sextio §. 105. *His in theatro plauderetur.* 115. *Theatralis gladiatorisq; confessus dicuntur omnino solere, leuitate nonnullorum, emptos plausus, & exiles & raros excusare.* Ibidem: *Plausum, immortalitatem, sibiulum, mortem viderinecessè est.* Vide etiam §. 117. 124.

ACCIO.] Dixi Terentium Accij tragediam Apollinaribus actam fuisse. Cicero libro 16. ad Attic. epist. 2. *Delectari mihi Terentio videbatur, & habere maiorem Accio quam Antonio gratiam.* Mihi autem, quo laetiora sunt, eo plus stomachi & molestie est, populum Romanum manus suas, non in defendenda Rep. sed in laudando consumere. & epist. 5. *Tuas iam litteras Brutum expectabat, cui quidem ego non nouum attuleram de Terentio Accij: ille Brutum putabat. Sed tamen vromoris nescio quid assauerat, commissione Gracorum frequentiam non fuisse.*

PALMAM DARE.] Palma signum victoriæ. §. *Æneidos.*

Et palma pretium victoribus. Plutarchus libro 8. conuualium quæstionum hanc proponit: *Διὰ τὴν τῶν ἰσθμῶν ἀγῶνιν ἄλλοις ἀλλοῖς ἔχει στεφανοῖ, τὸν δ' ὀνεικάζει πάντας.* *Cur in sacris certaminibus aliud aliam habet coronam, sed palmam vniuersa.* Cuius ille rei multas adferre rationes, quas ne in hac quidem breuitate velim prætere. Vna est quam ipse non probat. *Ὅτι καὶ τῶν ποσειδῶν οἱ τῶν ἰσθμῶν τῶν εὐλύων, ὅσων*

Gladiatorios.

Significatio- nes theatralis.

III.

vj

v. Plausus thea- tralis.

vj

vij

Palma pretiũ victoribus,

πίπτεισιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς συμπερίχου ἀγῶνι ἐξ ἀνάγκης
 παρατλήσιον ἢ πικρὴν φάσκοντες. Non mihi verum
 dicere videntur qui equalitatem foliorum, quasi
 sibi repugnantium & concurrentium aiunt quan-
 dam certaminis & pugna similitudinem adum-
 brare. At ipse caulam esse perennem folio-
 rum viriditatem, quam victoriæ gloria debet
 imitari. Οὐτὲρ γὰρ δύνειω, οὐτ' ἐλάειω, οὐτ' ἄλλο
 τί τῶν αὐτῶν φύλλοισιν λαζοῦσιν, ἐραδίω δὲ τῶν τε εὐ-
 λα διατηρεῖω, ἀλλὰ τοῖς αἰσθητοῖς ἀπορίτοις, ἐπι-
 γινῶσιν ὅτι αἰσθητοῦσι, ὡς περὶ πάλαι, ἔγχετο αὐτῷ Ζῆνι
 διαδύσει. Neque enim ficum, aut oliuam, aut
 aliam quamvis arborem earum que folia non amit-
 tere dicuntur, videmus iisdem semper foliis esse
 vestitam: sed aliis defluentibus, aliis supernascenti-
 bus, urbium instar unaqueque arbor viuens
 persequatur. εἰ γὰρ εὐθείη ὄδῳ ἀποβάλλων ἀπὸ αὐτῆς
 τῶν οὐδ' ἄλλων βλάστῶν ἀεινούσας ἔσται. Palma verò
 nihil amittens eorum que ipsi innata fuerint,
 semper frondet. Item: φοινίκος ἕξ ὄνο καὶ ἀρῶν
 ὀπιθῆσι βυρὸν μίξιν, οὐ ἔστω δαλιόσθρον ἀδίδου,ν,
 ἀλλὰ κυρῆτι σέλις ἴσταντιοι, ὡς περὶ ἀδιδουῶν
 τῶν βλαστῶσιν. Palma lignum si pondere desuper
 impositio presserit, non infernè tritum cedit, sed
 curuatur in contrarium quasi resistens vim infe-
 renti. Has ob causas palmæ dantur victoribus.
 Notæ gladiatorum palmæ. pro Roscio Ameri-
 rino 17. Plurimarum palmarum vetus ac nobilis
 gladiator. Notæ oratorum de quibus nos fusè
 in Cælianam 18. & 46. Palmæ etiam datæ hi-
 strionibus & poetis. De palma datæ poetis intel-
 ligendus Maro 3. Georg. *Primus Idmæas referam tibi, Mantua, palma.*
 Propertius lib. 4. eleg. 1.

-libris est data palma meis.
 Et paulò post cùm dixisset,
At tu singe elegos, fallax opus. hec tua castra Poëtarum.
 Scribat ut exemplo cætera turba tuo, &c.
 Subicit:
Nam tibi victrices, quasunque labore parasti,
Eludes palmas una puella tuas.
 Terentius prologo Phormionis de quodam ma-
 ledico poetâ.
Is sibi responsum hoc habeat: In medio omnibus
Palmarum esse possitam, qui artem tractant mu-
sicam.
 meiregus, inquit Donatus, pro qui comedias
 scribunt. De palma hitionum Plautus prologo
 Amphitruonis.
Nunc hoc me orare à vobis iussit Iupiter, Histrionum.
Vt conquistiores singuli in subscella
Eant, per rotam caeam spectatoribus
Si cui fauiores delegatos viderint,
Vt his in cauea pignus capiantur roge.
 Sive etiam qui ambissent palmam histrionibus,
 Sive qui ipsi ambissent, seu per internuntium,
 Sive adeo adles perfidioso cui dunt,
 Sirempse legem iussit esse Iupiter,
 Quasi magistratum sibi alterive ambinerit.
 E quibus vides palmas non solum datas histrioni-
 bus fuisse, sed etiam datas Ædilium iudicio. Rur-
 sum prologo Prænuli.
Quòdque ad ludorum curatores attingit,
Ne palma detur cuiquam artificis iniuria, &c.
 APPARATISSIMO SPECTACULO.]
 De horum ludorum apparatu vide 2. Philipp.
 §. 21.

Palmæ gla-
 diatorum.
 Oratorum.

ARGUMENTVM.

Brevis totius orationis conclusio ad relinquentiam in animis auditorum benevolentiam comparata.

CERI, P. C. reuersionis meæ fructum: quoniam ea dixi, vt quicun-
 que casus consecutus esset, exstaret conscientie meæ testimonium:
 & sum à vobis benignè, ac diligenter auditus. Quæ potestas, si mihi sæ-
 pius sine meo, vestroque periculo fiet, vtar si minus, quantum potero,
 non tam mihi me, quam Reipub. referuabo. Mihi ferè satis est, quòd vixi,
 vel ad ætatem, vel ad gloriam: huic si quid accesserit, non tam mihi, quam
 vobis, rei que publicæ accesserit.

EXPLANATIO.

CERI.] Duas rationes exponit, cur gaudeat
 se ex instituta professione in Græciam re-
 diisse, fructumque ex illa reuersione perceperit.
 Altera est quòd liberè locutus esset, suamque
 voluntatem reffarus fuerit in Remp. vt quicun-
 que tandem euentus consecuturus sit, omni
 posteritati prodar se pro vitibus aduersatum
 fuisse eorum furori qui publicam libertatem
 perditum ibant. Altera quòd fuerit à Senatu
 benignè ac diligenter auditus, in qua & suam
 gratitudinem ostendit, & breui Senatorum laude
 in eorum benevolentiam pedetentim ir-
 reptit.
 QUÆ POTESTAS.] Officium suum Reip.

pollicetur: si, inquit, mihi potestas fiet sæpius
 de Rep. dicendi, ea potestate vtar, veniamque in
 Senatum: Sin autem Antonius armatis militi-
 bus Senatum obsederit, mihi que struxerit insi-
 dias, in Senatum non accedam, sed mihi dili-
 genter cauebo, non timore mortis, sed amore
 Reip. quæ meis consiliis restitui poterit, cùm ar-
 ma extorta fuerint de manibus Antonij.
 MIHI FERÈ SATIS.] Reddit rationem
 cur se non sibi, sed Reip. conseruare velit, quia
 nihil habet in vita, quod sui ipsius causâ ma-
 gnopere desideret: quippe qui iam annos duos
 & sexaginta viuendo exegerit, & tum eloquen-
 tia, tum decursis honoribus, tum etiam rebus
 gestis fuerit consecutus, vt iam nihil superfit,
 quod ipsi in vita expectandum esse videatur.

NOTÆ.

MIHI FERRE SATIS.] Epistola: ad Plan- cum. *Mibi maxima cura est, non mea quidem vita, cui satisfeci vel atate, vel factis, vel (si quid etiam hoc ad rem pertinet) gloria: sed me patria sollicitas: imprimisque, mi Plance,*

expectatio consulatus tui, &c. Cestius Declamator apud Senecam: Si ad desiderium populi respicias, Cicero, quodcumque perierit, parum vixisti: si ad res gestas, satis vixisti: si ad iniurias fortuna, & presentem Resp. statum, nimium diu vixisti: si ad memoriam operum tuorum, semper victurus es.

EVENTVS ORATIONIS.

Philipp. 5. §. 19. 20. *Locus sum de Rep. minus equidem liberè quàm mea consuetudo: liberius tamen, quàm pericula, minaque postulabant. At ille homo vehemens & violentus, qui hanc consuetudinem liberè dicendi excluserat, &c. inimicitias mihi denuntiavit: adesse in Senatu iussit ad XIII. Cal. Octob. Ipse interea decem & septem dies de me in Tiburtino Scipionis declamavit, &c. Cùm is dies, quo me adesse iusserat, venisset, tum verò agmine quadrato in adem Concordiæ venit, atque in me absentem orationem ore impurissimo enomuit. Quo die, si per amicos mihi cupienti in Senatum venire licuisset, cadis innotum fecisset à me, sic enim statuerat. Cùm autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei fidem cadendi nisi defatigatio, & satietas attulisset.*

FINIS.

I N
M. TVLLII CICERONIS
ORATIONEM
IN M. ANTONIVM
PHILIPPICAM SECVNDAM.

P R A E F A T I O.

HOMERVS & Archilochus, duo Græca pœtes antistites, sic omnibus ingenij laudibus floruerunt, vt in operibus, quorum ipsi uictores inuentoresque fuerant, securis omnibus asequendi desperationem iniecerint: neque aut quos imitarentur ipsi, aut qui ipsos imitari possent, tot interlapsis annorum millibus potuerunt inuenire. Suum enim vterque dicendi genus & inchoauerat, & ad summam perfectionem adduxerat. Id inter similes diuersissimum fuit, quòd alter non solum deos & homines, sed mare, terram, equos, arbores, ocreas militum, habenas equorum, omnia denique vel tenuissima prolixè laudauit: vnum vituperauit Thersiten: sed eam ob causam vituperauit, quòd is effrenata quadam dicendi libertate ἀμετροῦς ἀκρίτως, Græcia principes palàm carperet, clam laceraret, in conuiujs roderet, in circulis vellicaret. Alter omnibus planè mortalibus genuinum dentem impressit, & vt liberiùs in alios inueheretur, à se suâque ipsius ignauia reprehensionem excorsus, sibi, quòd abiecto clypeo fugisset ex acie, sempiternas infamiae notas inussit. Constat ceteros ad vnum pœtas ne comparari quidem cum his duobus vel ingenio, vel eloquentiâ potuisse: sed vter eorum præstiterit, non perinde constat. Sunt qui Homero palmam tribuant: sunt qui Archilochum vel ex oraculis antependendum putent. Felicior Homerus, cuius pœsis ad posteros incolumis peruenerit: Callidior Archilochus, qui eam elegerit scribendi materiam, in qua se magis eloquentiae vis exprimeret, & profunderet vniuersam. Sive enim auditores, sive loquentem, sive rem ipsam orationi subiectam consideres, id hominibus ab ipsa natura datum inuenies, vt cum alios vituperant, disertum, cum laudant, vel assentari, sic opiosè dixerint, vel si moderatè, infantes esse videantur. Et ambitionem quidem scriptoris, inquit Tacitus, facillè auerferis. obtrectatio, & liuor pronis auribus accipiuntur: Quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Et verò si cuique in sua arte credendum est, quis cum Demosthene τῆς ἡ' ἀπορίας δυνάμειος τῆς ἀνορίας τῶν λέγων μέγιστος χυεῖος, auditores oratorum faciendæ maximam partem dominos esse refragetur, vt quo quis auditoribus fuerit acceptior: eo non solum disertior, sed etiam eloquentior censeatur?

Iam cum excellentiæ studio vel abiectissimus quisque teneatur, idque tam alias in ipsa natura radices egerit, ut nulla ratione possit euelli, plerique, cum suis virtutibus excellere non possint, aliorum vitiis eminere desiderant: eam ob rem alienas laudes, ad quas ipsi præsertim præ angustius animi adspirare non possunt, adulationi, vituperationes & contumelias, tum eloquentiæ, tum veritati libenter assignant. Quid? quod plerique sibi aliorum comparatione blandiuntur, & tantum de sua gloria detractum putant, quantum ad alienas laudes accesserit. Quid? quod aliorum magnitudinem exiguitate sua metiuntur, & quod assequi se posse desperant, id nec ab aliis fieri posse ducunt, ne se quoquam inferiores esse fateantur. Quod si ita natura comparati sumus, ut aliorum laudes auribus respuere, contumelias & probra libenter audire soleamus; si quisque facundus & eloquens ita videtur, ut eius orationem auditor exceperit, qui suam eloquentiam laudibus alienis impendunt, quod id faciunt vberius, eò videntur, tanquam in adulationis scopulum impacti, grauius non veritatis solum, sed etiam eloquentiæ facere naufragium: Qui autem in aliorum infamiam suæ vela Orationis expandunt, obsecundantibus, ut ita loquar, benevolentiaë fauoniis, prouecti, in auditorum animis, tanquam in tranquillo portu, placide conquiscent. Iam si ipsum spectemus Oratorem, quis non intelligit eum nunquam eloquentiorem esse, quam cum incensus ipse suos auditores inflammat? Calor est quidem omnis affectus, sed cum iracundiâ peccus exarserit, tum ex verbis irati conflatur incendium. Hinc illa verborum tonitrua, hinc orationis fulmina, quæ tum demum violenter & vibratè feruntur, cum altercatione quadam & conflictu flammæ eliserint. Cum autem, ut aiunt philosophi, virtus in mediocritate consistat, & ad centrum honestatis & rationis vnica destinatione collineet, peccatum excessu defectuque diuidatur, & à rationis scopo multifariam aberret, qui aliquid rectè factum esse defendit, eum necesse est exiguis admodum terminis contineri: qui peccatum accusat, segetem orationis habet vberimam. Qui alterum accusat, plagam imponit; qui defendit, adhibet medicinam: ut igitur citius & facilius vel grauißimum vulnus infligitur, quam tumor & contusio vel leuissima sanatur, ita facilius est accusare reum, quam tueri. Quod si obsidetur patronus, obsidet accusator, cum latiore campum habeat obfessoris industria, quam obfessi, quod alter manium premitur angustius, alter potest, ut lubuerit, impunè spatari: si maiorem sibi parit gloriam qui castris hostem exiit, quam qui sua castra defendit, quod quaesiti nouitas assuetudine seruati magis feriat oculos & liquidius appareat, quis non videt patronum, & cum maioribus difficultatibus plerumque luctari, & minorem eloquentiæ fructum ex defensione decerpere? ut in ipsis etiam defensionibus vix vnquam Orator feliciter assurgat, nisi cum orationem à patrociniõ rei ad accusatoris insectationem inflectit. Laudatur imprimis Cluentiana: Eius vel præcipua laus accusatione Sæsiæ continetur. Miloniana cæteris antefertur: nisi frequenter inueheretur in Clodium, langueret plerisque locis oratio. Si quid vnquam potuit Orator, vel potius si nihil vnquam dicendo potuit, tamen, cum pro domo sua diceret, facundum se fuisse non immeritò gloriatur: Totus est in accusatione Clodij. Quid Sextiana? unde suos illos dicendi flosculos carpit atque delibet? Ex insectatione Clodij, Pisonis, Gabini, Serrani, Vatini, cæterorum. Vbi frequentius, quam in Verrinis, eloquentiæ Tullianæ vis enituit? E quibus fontibus ad hominum commendationem latius manauit? vbi fulmen vibratius, aut abundantius flamen orationis? Neque tamen priuatus dolor, aut iniuria redundans in vniversam Remp. sed expilatio sociorum & vexatio Sicilia cœgerat eum ad accusandum Verrem descendere. At in Phi-

lippicis & priuatas persequitur iniurias, & causam suscipit vniuersæ Reip. & eam nactus est causam, vt in maxima segete criminum, oratio deesse non possit, vt cum ceteros reliquis orationibus superarit, hac oratione secum ipse certare, sequi ipsum vincere multorum eruditorum iudicio censeatur.

M. ANTONIVS Consul, vt antè dictum est, cum post Iulij Cæsaris necem Armis oppressisset Remp. dicendique libertatem penitus à Curia sustulisset, Superiore Ciceronis oratione grauitè offensus in Tiburtinam Metelli Scipionis villam secesserat, ibique per otium decem & septem dies commentatus orationem, quàm potuit, acerbissimam, rediit in Vrbe, Senatam vocauit ad x i i i. Calendas Octobris, & in Ciceronem absentem grauitè inuectus est. Respondet hac oratione Cicero, & tum eius crimina refellit, tum aduersarium iam inde à prætextæ puerili vsque ad consulatum excutiens, eius nomini sempiternas infamiæ maculas adspexit. Totius autem orationis hæc potest fieri diuisio.

}	Exordium. 102.
	Purgatio Ciceronis. à 3. ad 30.
	Insectatio Antonij. à 30. ad 95.
	Peroratio à 95. ad 100.

Velleius Paterculus libro 2.

NIHIL tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæsar aliquem pro- scribere coactus est, aut ab vilo Cicero proscrip- tus est, abscessitque scelere An- tonij vox publica est, cum eius salutem nemo defendisset, qui per tot annos & publicam ciuitatis & priuatam ciuium defenderat. Nihil tamen egisti M. Antoni (co- git enim excedere propositi formam operis erumpens animo ac pectore indignatio) Nihil, inquam, egisti, necedem celestissimi oris & clarissimi capitis abscessi nu- merando, auctoramentoque funebri ad conseruatoris quondam Reipub. tantique Cos. irritando necem. Rapiuisti tu M. Ciceroni lucem sollicitam, & ætatem seni- lem, & vitam inferiorem te principe, quàm sub te Triumuiro mortem: famam ve- rùm, gloriàmque factorum atque dictorum adèd non abstulisti, vt auxeris. Viuit, viuetque per omnium seculorum memoriam. Dùmque hoc vel fortè, vel prou- dentiâ, vel vtrumque constitutum rerum naturæ corpus, quod ille penè solus Ro- manorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentiâ illuminauit, manebit incolome, comitem æui sui laudem Ciceronis trahet: omnisque posteritas illius in te scripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur, citiùsque in mundo genus hominum, quàm *illius nomen* cadet.

Iuuenalis sat. 10.

*Eloquium ac famam Demosthenis ac Ciceronis
Incipit optare, & totis quinquatribus optat
Quisquis adhuc vno parram colit arte Mineruam:
Quem sequitur custos angustæ vernula capse.
Eloquio sed vterque perit Orator, vtrumque
Largus & exundans letho dedit ingenij fons.
Ingenio manus est & ceruix cesa: nec vnquam
Sanguine caudidici maduèrunt Rostra pusilli.
O fortunatam natam me Consule Romam,
Antoni gladius potuit contemnere: si sic
Omnia dixisset. Ridenda poemata malo
Quàm te conspicua diuina Philippica fama
Volueris à prima qua proxima.--*

M. TVLLII CICERONIS
ORATIO
IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA SECVNDA.

Exordium §. 2. contentum, quo comparat	sibi ipsi	auctoritatem	à tempore quo gessit Rep. annis viginti.
			ab odio improborum.
			à iudicio Senatus. <i>Qui ordo.</i>
	benevolentiam		generosa sui fiducia. <i>Mibi & pro me, &c.</i>
			significatione clementiae. <i>Pœnarum illi plura.</i>
			amore Reip. <i>A me Reip. causâ lacepsivi.</i>
	Antonio	despectum	modestia. <i>Mediocritate ingenij.</i>
			quid despiciere possit Antonius.
			contra Antonium dicere.
		odium à comparatione cum	Catilina.
			Clodio.
Auditoribus			attentionem, quid plenus? quid verius?
			docilitatem, proponens se de amicitia violatâ pauca dicturum.

ARGVMENTVM.

Inquit causis cur Antonius inimicitias ipsi denunciatis, & aliis remotis eam fuisse concludit, quod Antonius improbis se commendatiorem fore putauerit, si Cicero fuisse inimicus.

VONAM meo fato, P. C. fieri dicam, ut nemo his annis viginti Reip. hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? Nec verò necesse est quemquam à me nominari vobis, cum ipsi recordemini. mihi pœnarum illi plus quam optarem, dederunt: te miror, Antoni, quorum facta

imitere, eorum exitus non perhorrescere. Atque hoc in aliis minus mirabar: nemo illorum inimicus mihi fuit voluntarius. Omnes à me Reipub. causa laceffiti: tu ne verbo quidem violatus, vt audacior quàm L. Catilina, furiosior quàm P. Clodius viderere, vltro maledictis me laceffisti: tuamque à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauisti.

EXPLANATIO.

Q V O N A M.] Exordium ex abrupto per dubitationem, quo causas inquiri, cur ex quo tempore Remp. penitus ingressus est, & adeptus est Consulatum, nemo Remp. turbare & ciuitatis statum conuellerè conatus fuerit, qui non palam professus fuerit se nominatim esse Ciceronis inimicum.

M I N I P O E N A R V M.] Commode initio humanitatis & clementie ipsecim exhibet: quas autem Reip. & Ciceroni pœnas exoluerunt, palam est, ex eorum temporum historiis. Catilina contra patriam signa inferens à Petronio C. Antonij legato victus, multis telis confossus & inter eorumque actuos inuentus est. P. Clodius in Appia via à ferus Milonis oculis est.

O M N E S A M E R E I P. C A V S S A L A C E S S I T I.] Id oratorij pagis quàm verè dictum videtur ad cumulandam Anton. inuidiam. Priùs enim Catilina coniuratus in domum M. Porcij Leccæ conuocatus statuerat interficere Ciceronem, quàm in eum Cicero inueheretur in Senatu. Clodius autem laceffens à Cicerone, cum Cicero testis in Clodium de pollutis religionibus productus est. de quo vide Plutarchum in Cicerone, & Ciceronem ipsum lib. ad Atticum primò.

N O T A E.

F A T O.] Quid sit factum videri poterit è variis definitionibus quæ à grauib. scriptoribus profulerunt. Boëtius Commentatis in topica Ciceronis ad illa verba. Ex hoc genere causarum ex aternitate pendentiũ factum à Stoicis neltitur. ita scribit. Factum enim dicunt esse precedentium causarum subsequentiũque perplexionem quamdam & satene more continentiam. & lib. 4. de consolatione Philosophiæ prosã 6. Providentia est ipsa illa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit. Factum verò inherens rebus mobilibus, dispositio per quam providentia suis quæque neltit ordinibus. Subdit aliquantò post. Hac actus etiam fortunãque hominum indissolubili causarum connexionone constringit: quæ cum ab immobilis providentia proficiantur exordis ipsas quoque immutabiles necesse est esse. Augustinus lib. 5. de ciuit. cap. 8. fatum appellat, omnium connexionem seriẽque causarum, quæ fit omne quod fit. Chrysippus apud Gellium lib. 6. noct. Attic. cap. 2. Eĩ κωνόβηλον esse dicit φυσικό συνέχον πάντων ὄλων ἐξ αἰδίου τῶν ἰστέων τῆς ἰστέως ἰσχυροδυνάμει, & κατὰ τὸ αὐτὸ εἶναι ἀπεχόμενον εἰσὶν τῆς πρώτης συντάξεως. Fatum est, (ita vertit Gellius) sempiterna quadam, & indeclinabili: series rerum & catena, voluens semetipsa sese, & implicans per

aternos consequentia ordines: ex quibus apta conexaque est. Plutarchus lib. 1. de placitis ex Stoicorum sententia, τῶν εἰμαρτέων συμπλοκῶν αἰτίων παραγωγή. complexionem causarum ordinatam, fatum, appellat aut εἰμῶν αἰσῶν, τῶν ἔσει, τῶν ἐξ ἑν ἡ ἐπινοῶν ἀποστέλων. Seriem causarum, hoc est, ordinationem, & colligationem inexplicabilem. Idem opusculo de fato ex variis Platonis locis varias, fati definitiones continnat. Τύπον ἀσέβητος ὁ Πλάτων ἐν τῷ θαύρῳ λόγῳ, Θεσιός τ' Ἀδελφῆναι δὲ, &c. ἐν τῷ τῷ Τιμαῖῳ, νόμος, οὗ ἐπ' εὐ πάντες εἴσονται ἡ δὲ ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν συχῶν αἰσῶν δὲ τῆς πολιτικῆς ἀγαθῆς διοικήσεως κέρως λαχέστος λόγῳ ἐπὶ εἴσει τῶν εἰμαρτέων, οὗ παραμῆς, ἀλλὰ θεολογικῆς τὸ ἀίσιον αὐτῷ ἀποφανόμενος. Factum primis lineamentis adnstravit Plato tum in Phaedro dicens lex Adrastia, &c. tum in Timæo, leges, quæ in vniuersitatis naturam Deus animabus immortalibus dixit. Decimo verò libro de Rep. factum Lachesis puella quæ Necessitas est filia, dicit esse rationem. E quibus addit Plutarchus. Ἔστω δὲ τῶν θαύρων λόγῳ ὅς τ' εἰμαρτέων λόγῳ θεῶν ἀπεχόμετος δὲ αἰτίων αἰσῶν πέντων. Ἔστω δὲ ἐν τῷ Τιμαῖῳ, νόμος ἀκλόουτος τῆς τῶν πάντων εἴσεως, καὶ ὃν διεξέρχεται πάντα τὰ γινόμενα. Sicut in Phaedro factum dici possit ratio diuina quam prætergredi nemo possit per causam quæ non potest impediri. Sicut autem in Timæo lex vniuersi naturam sequens secundum quam omnia quæ fiunt gubernantur. Hanc porò diuinam rationem siue legem æternam, quam fatum vocant, Deum esse voluerunt, Aristoteles, siue quis alius est auctor libri demundo ad Alexandrum sub finem. Οἷμα δὲ ἡ τῶν αἰδίων ἐν αἰῶσι τῶν κινήσεων αἰδίων πέντων, αἰσῶν αἰσῶντων εἴσεως ὄντα. εἰμαρτέων δὲ δὲ τὸ εἶρην καὶ χαρῆν ἀκαλόουτος. εἰμαρτέων δὲ δὲ τὸ πνευματικῶν πάντων, ἡ μὲν δὲ ἐν τῶν εἴσει αἰσῶντων ὄντων. καὶ μάλιστα ἰδὸν ἀπὸ τῶν κινουμένων. ἵδυσαν δὲ ἀπὸ τῆς ἐξῆσου δυναμῆος. ἀδελφῆναι δὲ αὐτῶν ἔσσει, αἰσῶν ἰστέων. Factum est Factum est Deum. Latinis superledeo, quòd & qui Græcè sciunt Latina non requirant, & qui nesciunt, iis singularum appellationum vis & ratio non possit expediri. Tantùm nota vt fatum à fando, sic vt notat Plutarchus libro de fato, εἰμαρτέων περὶ αἰσῶντων ὄντων εἰσεῶν. Seneca lib. 2. natur. quæst. cap. 45. Vis illum fatum vocare? non errabis. Hic est ex quo suspensa sunt omnia, & causa causarum. Vis illum providentiam dicere? rectè dices. Est enim cuius consilio huic mundo prouideret, vt inconcussus eat, & ælius suos explicet. Iam si fatum Deum ipsum esse dicamus, vix poterimus fatum à diuino decreto & ipsa providentia primæque rerum omnium causã distinguere. Plotinus Enneade 3. lib. 10. cap. 2. Causam, inquit, hanc primam per omnia se diffundere, nequa mouere solim, verum etiam singula facere arbitrantur. Quam quidem & fatum vocant, fatum

1. Providentia. Fatum.

Fari varie de Antionis.

Factum est Factum est Deum.

fatum existimantes causam potentissimam cuncta mouentem, non modo cetera quocumque sunt, sed cogitationes quoque nostras ex ipsis motionibus proficisci: non aliter quam in animali partem singula mouentur, non quidem à seipsis, sed ab eo quod in quolibet animali obrinet principatum. *Ally* præterea totius mundi circuitum omnia complectentem, motique singula facientem, atque habitibus configurationibusque stellarum tam errantium, quam non errantium mutuis peragentem fatum iudicant. Et prædictionibus per cælestia sacris fieti singula inde fieri arbitrantur. Posset insuper aliquis aliqua quadam ratione describere fatem, dicens id esse complexionem mutuum causarum, seriemque connexam desuper emanantem: per quam posteriora semper prioribus obsecundant: atque hæc ipsa posteriora in præcedentia reflectantur, utpote que per ipsa fiant, & absque ipsis effici nequeant: quo efficiatur ut antecedentibus semper sequentia seruiant. Qui

primam causam fatum esse volunt, nisi eam solam esse causam omnipium actionum, aut necessitatem humanis actionibus inferre dicant, nihil dicunt quod merito possit improbari. Qui fatum autq̄ cæli motu stellarumque constitutionibus contineri ab Angustino 5. de Ciuitate, Basilio homilia 6. in Hexameron, Ambrosio, Epiphano, Eusebio, aliisque passim confutantur: si nihil aliud contendunt quam cælestia corpora quosdam habere influxus in res è materiâ constatas, è quibus indirecè, et uiunt, redundare possit in humanas actiones, ita tamen ut voluntati libertas sua seruetur, & sapiens astris dominetur, adfideliores habebunt Theologos post D. Thomam 1. p. q. 115. art. 4. & 1. 2. q. 9. art. 5. *At qui introducunt causarum seriem sempiternam, ut cum Oratore loquar*, de fato, eorum nonnulli mentem hominis voluntate libera spoliata fati necessitate deuincunt. In qua sententia Democritum, Heraclitum, Empedoclem, Aristotelem fuisse dicunt. Altera sententia fuit, eorum quibus uiderentur, sine ullo fato esse animorum motus uoluntarij. Tertia fuit Chryssippi, qui tantum arbitretur honoratius se medium ferens, quàm & necessitatem improbare, & nihil uellet sine præpositis causis euenire, aptissimam cylindri & turbinis similitudinem adferebat, que moueri incipere nisi pulsa non possunt, id autem cum accidit suapte natura, quod superest & cylindrum uolui & uersari turbinem putat. ut igitur, inquit, qui protrusit cylindrum dedit ei principium motionis, uolubilitatem autem non dedit: sic uisum obiectum imprimeat illud quidem, & quasi signabit in animo suam speciem, sed assensus nostra erit in potestate, eaque, quemadmodum in cylindro dictum est, extrinsecus pulsa, quod reliquum est, suapte uis & natura mouebitur. Vide Gellium libro 6. cap. 2. *Que* Chryssippi sententia, si sano sensu intelligatur, nihil habet ueræ Theologiæ contrarium, cum & uoluntas ab intelligentia, intelligentia à sensu, sensus ab obiecto exteriori moueatur, & ista causarum series ex sempiterna illa diuina prouidentie dispositione contexta sit. Quo sensu uerius quam Lætius astronomus exclamare poterimus.

Fata regunt orbem, certâ stant omnia lege,
Lætiusque per certos signantur tempora cursum.

Tom. II.

Nascentes morimur, sinisque ab origine pendet, &c.

Plutarcho etiam dicitur εἰσαφῆς, siue fatum esse *Factum animæ mundi.* *εἰσαφῆς ἢ τὸ κόσμου ἵσχυρὸν περὶ τὰ διακρινόμενα, ἢ τὴν τῶν ἀστροῦ ἰσχύρα, ἢ εἰς τὸν πλάσματος νομοῦ ἰσχύρα, ἢ περὶ τὸ εἰς τὸν ἐπιπέδον τῶν πᾶσι ζωῶν ἵσχυρα. ἢ ἢ τὸ ἀπὸ τῶν κλάδων περὶ τὸν ἄνθρωπον, ἢ ἢ μετὰ τῶν ἀστροῦ, ἢ κατὰ τὸν αἶμα τῶν ἀστροῦ.* *Vniuersa mundi anima trifariam distributa, in partem stellarum non errantium, in partem errantium ut putatur. In eam que sub celo est circa terras, harum suprema Clotho, media Atropos, infima Lachesis nominatur. Paulò aliter auctor aurei libelli de mundo ad Alexandrum. Τὰ τὴν πᾶσι τῶν μὲλεσ, ἢ τὴν ἀστροῦ εἰς τὸ ὄψις τῶν ἡμέρων. Τρεῖς μὲν γὰρ αἱ μὲλεσ κτὶ τὸν χρόνον μιμησαίμεναι. ἡμεῖς δὲ ἀστροῦ τὸ εἶ ἕξῃσθαι μόνον, τὸ δὲ μῆλον, τὸ δὲ περὶ τὸν ἄνθρωπον, τὴν κτῆν τὸ γὰρ χρόνον, ἡμεῖς τὸν μῆλον ἄστροῦ. ἐπὶ τὸ περὶ τὸν πᾶσι ἀστροῦ ἵσχυρ. κτῆ δὲ τὸ μῆλον ἄστροῦ. εἰς πᾶσι γὰρ ἢ κτῆ, ἡμεῖς τὸν ἄνθρωπον. κτῆ δὲ τὸ εἰς τὸν κλάδον, ἐπιμνησασθαι τὴν κτῆ κλάδου εἰς τὸν οἶκον, &c. τῶν δὲ τὸ περὶ τὸν αἶμα τὴν πᾶσι τὸν αἶμα τῶν ἀστροῦ.* *Que de Parca. Parca est suo iactantur, in idem quodammodo referuntur. Siquidem tres enumerantur pro ratione temporum distributa. Pensum enim fusi modò perfectum, modò futurum, modò uersatur. Disposita sunt per tempora, ut præterito una adscribitur, que Atropos dicitur, quoniam præterita omnia immutabilia sunt. Futuro Lachesis: omnia enim naturali terminantur exitu. Instanti Clotho, quippe que conficiat, & sua cuique neat. Hæc autem nihil aliud sunt nisi Deus. Hinc Parca fatalia nentes, frequenter apud Poetas post Homerum, ut Odyss. 7.*

Πείσεται ἀπὸ τοῦ ἀστροῦ κλάδων τὴν βῆσιν
Τετραδὸν ἐπίπῃσι λίην ὅτι ἄν τῆς ἡμέρας.
*Ille feret quos Parca grauis fatumque laboros
Nascenti uenit, dum matris profusa laboros*
Absre fortasse non fuerit Platoniam fabellam attere ex decimo de Repub. libro. Is describit Ἀνάκτων ἀστροῦ, fusiūm Necessitatis. *Ὁ δὲ τῶν μὲν ἡλικῶν τὴν ἢ τὸ ἀκέραιον εἶναι ἔξ ἀδάμωτος, τὸ δὲ ἀποδιδοῦσιν κτῆ τὴν τῶν ἢ ἄλλων ζωῶν.* *Cuius quidem fusiūm & cuius ex adamante: uerticillum uerò ex hoc aliisque generibus mixtum. Sequar Marcilij Ficini uersionem. Nomine uerticilli orbem cælestem intelligit. id enim ait ex aliis uerticillis alio in aliud inclusis esse compositum. ἐκ τῶν δὲ εἶναι τὸν ζῦμα τῶν ἀστροῦ. Ὅτιο esse hæc omnia uerticilla, ut cælum sphaeras octo, alias aliis insertas complectitur. Addit: ἐπὶ τῶν κίρκων ἀπὸ τῶν ἀστροῦ ἐκαστὴν ἐκαστὴν Σειρήνας ἐπιμνησασθαι, τῶν δὲ τῶν ἡμέρων ἀπὸ τῶν ἀστροῦ, ὅτι πᾶσι δὲ ὅτιο εἶναι τῶν ἀστροῦ ἐκαστὴν. Superne præterea cuiuslibet circulo habere Sirenen una cuius globo delatam, uocem unam, tonum unum uidelicet emittentem. Vnam tamen harmoniam ex omnibus octo concinere. Quarum Sirenum concentu cælestium motuum ordinem & temperiem adumbrat, quibus hominum fata respondere uoluerunt. Subdit: Ἀλλὰ δὲ ἐκαστὴν πᾶσι τῶν ἀστροῦ, ἐπὶ τῶν ἡμέρων, ἐπὶ τῶν κίρκων, Μοῖσαι λευχόμενοι, σέμεται ὅτι τῶν κίρκων ἐκαστὴν, Λαχέσι τὴν κτῆ κλάδον, ἢ Ἀστροῦ, ἢ κτῆ τὸ ἀστροῦ τῶν Σειρήνων ἀμῶντων, Λαχέσι γὰρ τὴν γὰρ ἐπὶ τῶν ἀστροῦ τῶν ἀστροῦ, ἢ τῶν ἀστροῦ τῶν ἀστροῦ, κτῆ τὸ μῆλον.*

Quatenus verum dicant philosophi de fato differens.

At fatum uoluntati necessitatem impositum.

Fatum Neq̄ cessitatis.

Sitener.

Alia autem vos Necessitatis filius aequali inuicem interuallo in throno sedere, Parcas vestibus albis, capite coronato, Lachesis, Clotho, Atropos, quae ad Sirenum harmoniam canant, Lachesis quidem praeterita, praesentia Clotho, Atropos uero futura. Secundum Aristotelem, Atropos praeterita, Lachesis uero futura. Concinnunt igitur Parca Sirembus, id est, fata stellarum motioni. unde & uersus Orpho,

Μοῖσ' δὲ, πῶς μοῖσ' στυγερὸν ἔντε.

Fatidica atque omnis certissima nuntia fati.

Constellatōnes.

Quod, ve putabant, hominum fata pendebant ex illa constellatione, sub qua quisque nasceretur, quasi diuinum numen in caelo sua decreta conscripserit. cuiusmodi exemplum praeter naturae ordinem refert Zonaræ tertio tomo Annalium, quandam Iudicem Antiochia, eo ipso die quo in Perside Iulianus animam orco deuotam exhalauit, αὐτοῦ κλημ ἄστρου οὐ ἐγγυρὸν διασαδου χάσματι ἐκτεπύσας ἀγροντα, ΣΗΜΕΡΟΝ ΕΝ ΠΕΡΣΙΔΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΑΝΑΙΡΕΤΑΙ. Vidisse congeriem astrorum litteras exprimentem in hanc sententiam, HODIE IN PERSIDE IULIANVS OCCIDITVR.

PATRES CONSCRIPTI.] Plutarchus in Romulo : Τοῦ ἐς εὐκλήτην τριουχίας οἱ εἰς ἔξοδον αἰδέας ἰχθυόσας κληθῶσι. αὐτοὶ δὲ Ρωμαῖοι πατέρες συγγρομῆνους, τῷ μίθρῳ ἢ ἀξίωμα καὶ τιμῇ, ἠκιστὰ δὲ ἐδύον ἔργων ἡρώδων τῶν ὀνοματων. Εν ἀρχῇ δὲ οὐκ πατέρες αὐτοῖς μόνον, ὑπερὸν δὲ πολλῶν ἀεροσωλαμειανούων, πατέρες συγγρομῆνους αεροσφαιρευτων. Eos qui in Senatu censentur, externi quidem duces appellant, ipsi uero Romani Patres Conscriptos, nomine quod plurimum dignitatis & honoris, inuidia minimum habes. atque initio quidem Patres duntaxat, postea uero pluribus in Senatum allebisti Patres Conscriptos nominauerunt. Liius libro 2. Ceditu Regis diminutionem Patrum numerum, primoribus equestris gradus lectis ad trecentorum formam expleuit. traditumque inde feritur, ut in Senatum uocarentur qui Patres quique Conscripti essent. Conscriptos uidelicet in nouum Senatum appellabant.

HIS ANNIS VLE. C. I.] Qui fluxerunt ab ipsius consulatu ad Cæsaris eadem. Quoniam autem Cicero's orationes explicanti necessaria est huius chronologiae cognitio, pretium operæ fuerit per Consules horum annorum seriem contexere.

- Anno Urbis Condite 690. M. Tullius Cicero.
- 691. D. Iunius Silanus.
- 692. M. Puppis Calpurnianus.
- 693. Q. Metellus Celer.
- 694. C. Iulius Cæsar.
- 695. L. Calpurnius Piso.
- 696. P. Lentulus Spinther.
- 697. C. Cornelius Lentulus Marcellinus.
- 698. Cn. Pompeius Magnus I.
- 699. App. Clodius Pulcher.
- 700. Cn. Domitius Caluinus.
- 701. Cn. Pompeius Magnus III.
- 702. M. Claudius Marcellus.
- 703. L. Æmilius Paulus.
- 704. Luc. Cornelius Lentulus.
- 705. C. Iulius Cæsar II.
- 706. Q. Fufius Calenus.
- 707. C. Iulius Cæsar III.
- 708. C. Iulius Cæsar IV.
- 709. C. Iulius Cæsar V.

- C. Antonius.
- Luc. Murena.
- M. Valerius Messala.
- Luc. Afranius.
- M. Calpurnius Bibulus.
- Aul. Gabinius.
- Q. Metellus Nepos.
- L. Marcus Philippus.
- M. Licinius Crassus II.
- L. Domitius Ænobarbus.
- M. Valerius Messala.
- P. Seruius Sulpicius Rufus.
- C. Claudius Marcellus.
- C. Claudius Marcellus.
- P. Seruius Isauricus.
- P. Vatinius.
- M. Æmilius Lepidus.
- M. Antonius.

Quo anno occiso Cæsari Idibus Martij P. Cornelius Dolabella Consul in reliquum annum suffectus est. Alij Chronologi Tullij consulatum anno ab V. C. sexcentesimo nonagesimo primo assignant.

14. Belli indi-
cæio.

INDEXERIT.] Ad solemnem indicendi belli ritum videtur alludere. De quo Dio Cocceius libro 50. Τῆ δὲ Κλεισσορα τῶν πέλιων ἀπικριε ἐπισηδαυ. καὶ πᾶσι τὴν χαλαμῆδας, ὡς καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶ ὅτις μαθητοροτο, καὶ αὐτοῦ τὸ ἡλυσιον ἐλδόντες, πᾶσι τὰ ἀεροπολλίμα, καὶ τὸ νομζούδων, διὰ τὸ Κασσας, ὡς καὶ ἐπισηδου, ἐπιπικου. Cleopatra bellum manifeste indixerunt, ac quasi id iam in manibus esset, saga ipsi sumplerunt, &

ad eadem Bellona progressi sunt, ibique Cæsar, tanquam Fecialis, omnia, quae antequam bellum iniretur, fieri Romano more consueuerant, iussu eorum peregit. Vide enucleatiùs apud Maronem 7. Æneidos. Mos erat Hesperio in Latio, &c. Gellius libro 16. Noct. Attic. cap. 4. Cincius in libro tertio de re militari Fecialei populi Romani bellum indicens hostibus, telumque in agru eorum iacientem, hisce uerbis uis scriptis: Quod populus Hermundulus, hominesque populi Hermunduli, aduersu populum Romanum bellum fecero, deliquerunt: quodque populus Romanus, cum populo Hermundulo, hominibusque Hermundulic

bellum iussit, ob eam rem ego populūque Romanū populo Hermundulo, hominibūque Hermundulis bellum indico, faciōque.

ΕΟΡΥΜ ΕΧΙΤΥΣ.] Dio libro 45. Cicero- nem ita loquentem inducit, facta prius Cinnae mentione. Καὶ ἦτο ἢ Ἀνατολῆς τῆς ἀνατολῆς, ὅτι τὴ ἕρρα αὐτῷ ἰουδαίος, ἢ τοῦ τῶν ἰουδαίων ἀνατολῆς. Et hoc in Antonio miror, quod casius facta imitetur, eius exitum non perhorrescat. Nazianzenus orat. de modestiā in disserendo. Ἄν οὐ μὲν τῶν ἀποδόμων, ἢ καὶ ἰσχυρῶν ἰουδαίων, καὶ τὸ τέλος δὲ ἰουδαίων. Quorum audaciam fugiamus, neque desperationem imitemur, neque exitum sortiamur. Hieronymus epistola ad Cresiphontem aduersus Pelagium: Nec fieri potest vt diuersus sit eorum exitus, quorum est vna sententia. Plutarchus in Pompeio de lege Gabina, & mittendo contra Piratas Pompeio disserens. Καὶ τῶν τῆς ἀπάτης ἀπειρῶν ἀποδομῶν, ὅτι Πομπηίου ἑλθόντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τῶν ἰουδαίων ἀποδομῶν. Et aliter et consulis Pompeio dicens, fore vt quis Romulum imitetur, eundem enim illo exitum sortiaturo, a plebe prope modum occisus est.

v. Quorū facta imitatur, eorum exitus perhorrescere debemus.

AVDACIOR QUAM L. CATILINA.] De moribus & audacia Catilinæ Cicero quatuor Catilinaris, & oratione contra Antonium & Catilinam in toga candida, Porcius Latro declamatione quadam. Dio, Plutarchus, Appianus, alij passim. vno Sallustio contenti sumus. Luc. Catilina nobili genere natus, fuit magna vi & animi & corporis. Huic ab adolescentia bella intestina, cades, rapina, discordia civilis grata fuisse: itaque iuuentutem suam exerceat. corpus patiens inedia, algoris, vigilia, supra quā cuiquam credibile est. Animus audax, subdolis, varius, cuiuslibet rei simulator ac dissimulior, alens appetens, sui profusus: ardens in cupiditatibus, satis eloquentia, sapientia parum, vastus animus, immoderata, incredibilia, nimis alta semper cupiebat. de furore Clodij nihil attinet dicere.

AXIOMATA.

Quorum fata imitere, eorum exitus debes perhorrescere. Nonnulli suam à vitis bonis alienationem, commedationi sibi apud impios & gloriæ fore putent.

ARGUMENTVM

Quod aggressus erat superiori sectione clarius & enucleatius ostendit, nullam inimicitias denuntiandi causam aliam fuisse, quam vt certo argumento probares improbis ciuibus se Reip. bellum intulisse.

QVID putem? contemptum me? non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij, quid despicere possit Antonius. An in senatu facillimè de me detrahi posse credidit? qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ Reip. testimonium multis, mihi vni conseruatæ dedit. An decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est. quid enim plenius, quid vberius, quā mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profectò est: non existimauit sui similibus probari posse se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus. Cui prius quā de cæteris rebus respondeo, de amicitia, quā à me violatam esse criminatus, quod ego grauissimum crimen iudico, pauca dicam.

II.

EXPLANATIO.

QVID PUTEM?] Dubitatio rhetorica, & subiectio, qua singulas causas inquirat, vt à constitutione reliquarum possit ad veram deuenire. Ex autem causæ quatuor subesse potuerunt. 1. Contemptus Cicerois aduersarij. 2. Auditorum benevolentia in Antonium, odium in Ciceronem, quæ si fuissent, Antonij fiduciam exaggerare potuissent. 3. Quædam æmulatio dicendi. 4. Studium probandi odij sui contra Remp.

NON VIDEO.] Primam causam confutat, peritam à contemptu. Confutat autem inductione, & remotione causarum quæ ipsum Antonio despicabilem facere potuissent. In vita, in

privata ratione viuendi, & domesticis officiis. In gratia, auctoritate & benevolentia ciuium, quā sibi labore, industria, benevolentia, humiliorum patrocinio aliisque virtutibus compararat. nec in rebus gestis, in administratione Reipub. rebūque præclare gestis in quaestura Siciliensi, in ædilitate curuli, prætura vrbana, consulatu; proconsulatu Ciliciæ prouinciæ. mediocritate ingenij, cuius modestissimè facit mentionem, vt conciliatis animis pauld post liberius, & cum minore inuidia demonstret eloquentiæ fiduciam. Notant autem nonnulli inductionem hanc suis partibus absolutam non esse, quod vnum membrum, videlicet familiaritatem veram & germanam contemptus causam omiserit, id fucum suis au-

ditoribus faciendum. Hæc enim novitas vni- ca fuit quam in Ciceroe deſpicere potuit Antonius.

AN IN SENATV.] Secundam cauſam proponit, & reſellit ab honoribus quos Senatus ipſi decreuerat, epiſt. ad familiares 4. libro 15. quæ eſt ad Catonem. *Tu idem mihi ſupplicationem decreuiſti rogato, non ut multis, Repub. bene geſtâ, ſed, ut nemini, conſeruatâ.* Vide infra 9. Philippicâ 14. §. 24. *Mihi conſulti ſupplicatio, nullis av miſis ſumptis, non ob eadem hoſtium, ſed ob conſervationem civium, nono & inſtatâio genere decreta eſt.*

AN DECERTAV.] Tertia cauſa proponitur & removetur. Beneficium mihi contulerit, ſi mecum in eloquentiâ certamen deſcenderit. quod probat à facultate. Nihil, inquit, plenus & vberius quàm mihi, qui non ſum ad eò dicendi rudis & imperitus, & pro me, qui & vitam innocenter exegi, multâque res præclarè geſſi quas facile eſt ornare dicendo, & contra Antonium dicere maleſciberis & flagitiis inquinatum, cui maledicere faciliffimum eſt.

ILLVD PROFACTO EST.] Remotis aliis, ſubdit rationem cur Antonius ipſi bellum indixerit: nimirum ut apud improbos ciues ſuâque ſimiles fidem faceret, ſe non ſimulatè, ſed verè & ex animo Reip. bellum indicare.

NOTÆ.

I. **VITA]** In Vatinius 8. *Scilicet aſpera natura: difficiliſ aditus: grauis vultus: ſuperba reſponſa: inſolens vita: nemo humanitatem meam, nemo conſuetudinem, nemo conſilium, nemo auxilium requirebat.* vide Notas.

II. **CLARISSIMIS.]** Vide Milonianam §. 17.
III. **BENE GESTÆ REIP.]** De hac loquendi formula diximus in Piſ. §. 97. n. 9.

IV. **ET MIHI ET PRO ME.]** Duplex hoc loco videtur ἀλαζονεία contineri, mihi eloquentiæ, pro me rerum geſtarum iactatio. De poſt- eriore genere §. 8. diſtulerimus: nunc pauca videndum eloquentiæ ſuam & dicendi vber- tatem inſolenter aliquando iactauerit. Plutar- chus comparatione Ciceronis & Demoſthenis, in hoc genere Latinum grauitè reprehendit: *Τελευτών δ' οὐ τὰ ἴσθια, καὶ πρὸς ἀρετῆς κλονίον, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον ἔπαινε τὸν εὐκαίμωνος καὶ αὐτοῦ καὶ μαχημαίνοντος, ὡς περὶ ἰσχυράτων, καὶ ἀναζητούντων τοῖς σοφιστικῶς θαυμαστάκουσίνουσι, οὐ τὸν Ρωμαίων ὁμιλίαν ἀρετῶν ἀξιοῦν, καὶ ὀρθοῦν.*

Cicero iactator eloquen- tia.

Βεβηθὸς ὁρμητικῶς ὁμιλίαν ἀπὸ πηλοῦ. Ἰσχυρὸν μὲν γὰρ διὰ λόγον τὸν πολυταύμων ἀνακείων, ἀραπαρὴν δ' ἀρετῆς, καὶ λιγυρὸν πῶς ἀπὸ τοῦ λόγου ὀβριμῶς. Tandem non opera ſolunt, & rei à ſe geſtatas, ſed etiam orationes à ſe dictas ſcriptasve dilaudat, quaſi ſe apud Iſocratem aut Anaximenem Sophiſtas venditaret, non quocumque ſteteret, aut etiam cor- rigere populum Romanum vellent.

Armatium aduerſis hoſtibus viſque grauem. Eum enim qui ad Remp. accedit, eloquentia mun- titum eſſe oportet, at lenis & aſperis animi eſt glo- riam que ex dicendo promerit amare, & quaſi li- gurire. Quod crimen ſi verum eſt, meritò ſanè reprehendendus, imò exhibendus fuerit Ora- tor. Primum, ut auctor eſt Themiftius ora- tione ſigida: Οὐδὲν οὐτως ἀεικλισμα φορτικόν, ὡς ὁ

καὶ ἰαυτὸν ἔπαινος, καὶ πῶς τε, ἐπὶ μιῆς λέξ, ἡ καὶ ἀλλοιὸν ἐπαινοῦσιν ἐπὶ τῷ ῥητορὶ καὶ ἀληθείας αὐτοῦ ἐπιβόλοισ. καὶ ἐπὶ τῷ γὰρ καὶ ῥητορικῶς ἐπιβόλοισιν, οὐ- δὲν ἔβλεπον ἔπαινεν ἀλλ' ἢ τὸν αὐτοῦτον, καὶ τὰ κρι- μίνα, καὶ τὰ ῥητορὶ, καὶ τῶν ἰσχυρῶν, καὶ τῶν ῥητορῶν. ἀπ- κραιότε δ' αὖτὸς ἐπὶ τῷ ἀλαζονείῳ, καὶ ἔτις ἐστὶ τὸ κο- μῆσι. ἀλλ' οὐδὲν ὅτι πρὸς ἀλάζονας, καὶ ἔτις πρὸς πολ- λὴν ταύτην, ὡς τὸ ἀρετῶν, καὶ ἰσχυρῶν ὀργάνων τ- ἰκῶν καὶ ἰσχυρῶν, καὶ πολυτάμων, καὶ κρι- μίνων. Nec eſt auditur res ad eò vlla intolerabilis ut ſui ipſius commendatio, preſertimque eruditionis nomine, de qua laudantibus alii erubere con- uenit eos, qui verè illius compotes ſint. Etenim cum homine quaſiſi deſito verſari eſt quidem in- gratum, qui nihil aliud laudare velit, præterquam diuitias aut cymbia, atque pocula, aut purpuram, aut ornamenta aurea. Sed & miles aliquis glorio- ſus radium adferat, cuiusmodi induci in comediâ ſolet. Sed nihil aequè falſtadium & nauſeam parit, atque admirando extollere, & impensè extollere ſoleriam ſuam, & acumen ingenij, docilitatem- que, & eruditionis copiam, atque memoriam. Nos Fabium libro 11. præſatione de Tullio loquen- tem audiamus. Eloquentiam quidem cum ple- niſſimam diuerſe partis aduocatis concederet, ſibi nunquam in agendo immodicè arrogauit. Illius ſunt enim (pro Archia) ſi quid eſt in me ingenij, quod ſentio quàm ſit exiguum. Et (pro Quintio) Nam quo minus ingenio poſſum, ſubſidium mihi diligentiâ comparavi. Quin etiam contra Q. Cæcili- um de accuſatore in Verrem conſtituendo, quam- vis in hoc quoque multum eſſet momenti, vter ad agendum magis idoneus veniret, dicendi tamen ſaculatatem, magis illi deraxit, quàm arrogauit ſibi: ſæpe non conſecutum, ſed omnia ſe ceſſiſe, ut poſſet eam conſequi dixit. In epiſtola aliquando familiariter apud amicos, nonnunquam in dialo- gis alienâ tamen perſona, verum de eloquentia ſua dixit. Sed quid tam inſolens vel in epiſtolis, vel etiam in dialogis, quàm iuſtè τούτων πῶς τε, καὶ μεγαλοπραγματοῦς ὁ Διμαθῶντες. Firmiſſimum in eo genere & magnificentiſſimum Demoſthenis ut eum & moderatior ipſo De- molhenc.

Ingenij & eloquentia iactatio odia.

Cicero in iactanda elo- quentia mo- deratus.

& moderatior ipſo De- molhenc.

ΝΙΣΙ ΜΙΗ ΕΣΣΕΤ ΙΝΙΜΙCΥS.] Fortiſſe præ oculis habuerit illum Lyſiac locuna apologya Mantihet. καὶ τὰ μὲν ἴδια αὐτοῦ δὴ ἰκνεμα- πτεῖ καὶ τῶν κτανῶν καὶ μέγιστον ἔρως τινε κινεματ- τεῖ καὶ τῶν κτανῶν ὀπτικῶν, ὅτι τῶν κτανῶν ὅσοι πρὸς κῶβους ἢ πῶς τε, ἢ μετὰ τὰς πῶς τε αὐτοῦ ἀλαζονείας

Fortiſſe præ oculis habuerit illum Lyſiac locuna apologya Mantihet. καὶ τὰ μὲν ἴδια αὐτοῦ δὴ ἰκνεμα- πτεῖ καὶ τῶν κτανῶν καὶ μέγιστον ἔρως τινε κινεματ- τεῖ καὶ τῶν κτανῶν ὀπτικῶν, ὅτι τῶν κτανῶν ὅσοι πρὸς κῶβους ἢ πῶς τε, ἢ μετὰ τὰς πῶς τε αὐτοῦ ἀλαζονείας

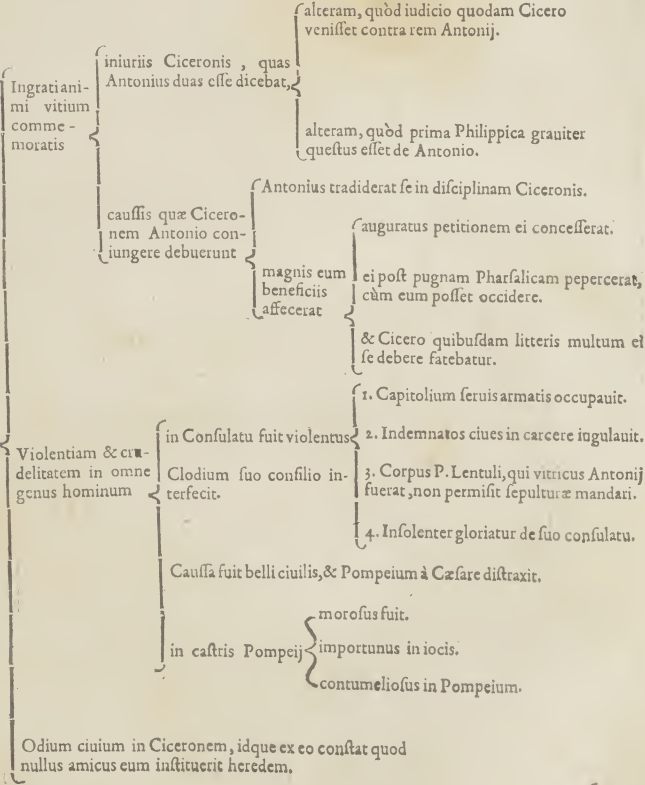
πρῶτον τὰς διαπειθεὶς πειθόμενοι, πῶτος αὐτοῖς ἔλε-
 γον μοι διαδόχοι ὄντας, ἔπειτα πῶτος πρὸς ἑμὲ λόγου
 ποιούσας, ἔπειτα ψευδοῦσας. καὶ τοὶ δὴλον ὅτι εἰ τῶν ἑστῶν
 ἐπιθυμοῦσιν, ἢ ἀπὸ πτωχῶν γυναικῶν ἔχοντες τῆς ἐμοῦ.
*A*que hac mea vita primata est. de rebus autem in
 Repub. gestis maximum arbitror argumentum esse
 mee probitatis, quòd ex iuuenibus quotquot aleæ,
 ebrietati, ceteris huiusmodi voluptatibus & intem-

perantia vacant, eos mihi videbitis esse inimicos,
 plurimàque de me spargere mendacia. Atqui pa-
 lam est, non ita mecum se gesturos fuisse, si iisdem
 studiis tenerer.

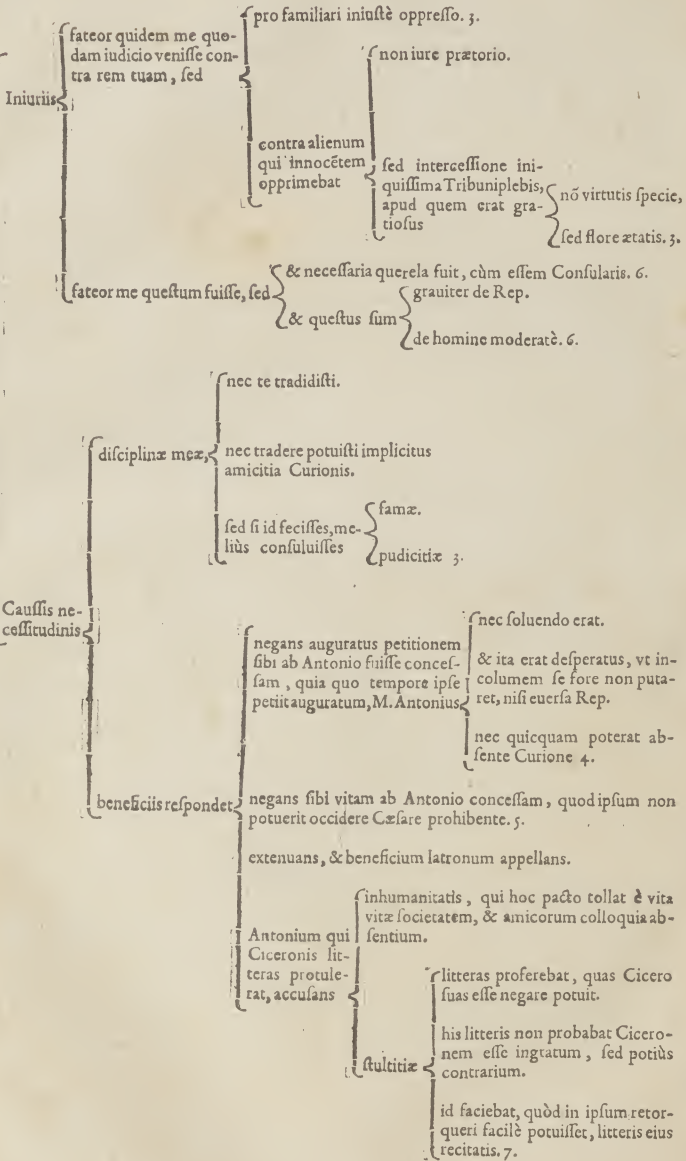
AXIOMA.

Improbi existimant sui familibus probari se non posse,
 nisi bonis fuerint inimici.

Summa Orationis Antonij in Ciceronem cui tria potissimum obiecerat.

Obicitur vitæ superiore tabula digestimus, Antonius M. Tullio ingratum animus, commemoratis Ciceronis iniuriis, & causis necessitudinis qua inter utrumque intercedebant. Respondet Orator.

ARGUMENTVM.

Primum amicitia violata crimen confutat, reddique rationem cur causam cuiusdam sui familiaris contra Q. Fadium Bambalionem M. Antony socerum defendendam suscepit.

CONTRA rem suam me nescio quando venisse, questus est. An ego^{num III.} venirem contra alienum pro familiari & necessario? non venirem contra gratiam, non virtutis spe, sed ætatis flore collectam? non venirem contra iniuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non iure Prætorio? Sed hoc idcirco commemoratum à te puto, vt te infimo ordini commendares: cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos, nepotes Q. Fadij libertini hominis fuisse. At enim te in disciplinam meam tradideras: nam ita dixisti: domum meam ventitaras. Næ tu, si id fecisses, meliùs famæ, meliùs pudicitiaæ tuæ consuluisses: sed neque fecisti, nec, si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset.

EXPLANATIO.

CONTRA REM.] Res est obscurior, nec vllis veterum testata monumentis, ac proinde suspitionibus indaganda. Multas vxores habuit Antonius, quarum prima fuit Q. Fadij Bambalionis hominis libertini, sed admodum optulenti filia, de qua tertia Philippica. *Tua coniugis, bona famina, locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater est, homo nullo numero. Nihil illo contemptum, qui propter h. sistantiam lingua, stuporemque cordis cognonem ex contumelia traxerit.* Bambalio, vt erat diuissimus, alius dabat partes, alios mittebat in negotia, cum aliis alia contrahebat. Quidam Ciceronis familiaris ei pecuniariam litem intendit. Bambalio cum suæ causæ si ex formula & edicto Prætoris ageretur, diffideret, à quodam Tribunoplebis per M. Antonium generum suum impetrauit, vt is illi iudicio intercederet, iuberetque dictum proferri, quoad alij iudices in Bambalionem propensiores constituerentur, vel totius iudicij mutari rationem. Actor obtinende causæ spe deiectus, nisi quempiam magni nominis oratorem adhiberet, ad Ciceronem confugit. Cicero familiare suum defendit, contra hanc iniquæ intercessionis iniuriam, eiq; causam egit, etiam illa formula qua Tribunus plebis agi vulerat, vt quantumvis mutato iudicio, & iniquis conditionibus, ille ius suum obtineret. Hoc igitur factò querebatur Antonius, amicitiam à Cicerone fuisse violatam. Negat Orator, & illius sui patrocinijs res ostendit fuisse rationes. 1. quòd ille familiaris esset, alienus Bambalio. 2. quòd ille obiueretur gratià M. Antonij. 3. quòd contra omnem iuris formam, intercessione Tribunoplebis, prohibe. etur consuetis formulis suum expecti.

REM SVAM.] Commodum suum, quia socii sui Bambalionis hereditatem erat aditurus, ac proinde eius omne detrimentum rei que familiaris iactura in ipsum Antonium redundabat.

CONTRA GRATIAM.] Contra iniuriam quam Tribunus plebis intercessione sua, familiari meo inferbat, in gratiam Antonij, qui apud multos erat gratiosus; eamque gratiam non virtutis specie, sed impudiciâ & pulchritudine collegerat. Quidam virtutis specie splendorem virtutis,

& pulchritudinem intelligit: libentius interpretat prætextum simulationemque virtutis, quasi eam gratiam non solum sine virtute, sed etiam sine virtutis simulatione collegerit, ætatis flore quam prostituebat libidini improborum.

QVAM ISTI.] Antonius obtinuit, vt familiari meo fieret iniuria, non quidem iure prætorio, & iudicij formulâ secundum Prætoris editum constitutâ, sed iniquissimâ Tribunoplebis intercessione, qui contra ius factique iudicium discussit.

S E D H O C.] Sarcasmos per ironiam, quasi Antonius crimen illud obiecerit, non tam vexandi Ciceronis causâ, quam commemorandæ afinitatis, quam ipse cum homine libertino contraxerat.

A T E N I M.] Antonius vt violatæ amicitiaæ crimen exaggeraret, dixerat se Ciceroni in disciplinam se tradidisse, ac proinde à Cicerone oppugnari minime omnium deuide. Negat Tullius, & obiter impudiciæ crimen impingit.

NOTÆ.

V E N I S S E.] Notat Manutius esse iudiciale verbum. Octaua Philippica. *Negat se illum amicum esse debere, cum suo esset magno beneficio venisse enim contra se.* pro Q. Roscio. *Quid Venire inditu, Satrii, qui contra hunc venis e visumus aliter?* ciale verbum.

lib. 2. in Verrem. *Si de luteris corruptis contravenis.* Et pro Murena. *Si turpe existimaste aduocato, illum ipsum, contra quem veneris, causâ cadere.*

ÆTATIS FLORE.] Humana vita frequenter cum flore comparatur ob breuitatem.

Aufonius:

Collige virgo rosas, & dum tu colligis istas

Tu memor esto cuius sic properare tuum.

Vnde & Maro Pallanem II. Æneidos, Eurylum 9. in ipso ætatis flore, siue adulescentia necatos cum floribus marcescentibus sentissimè comparauit. Pulchre Plinius præfat. libri 21. *Natura flores odoreque in diem gignit, magna admonitione hominum, que spectatis sume florent celerissimè marcescere.* Frequenter tamen cum florem ætatis appellant, aliquid subindican obsecam, vt hoc loco. Philo Iudæus lib. de profugis. *Αυλας οὐδὲ μαλακίας, ἢ ἠσπιόδους σέβας, ἢ τὸ τῆς ἀειότητος εἶπευ.*

ἡλικία, &c. *Impudica vel prostituta, vel trivialis scemina, vel etatis florem vili venditiās.* Achilles Tattius lib. 1. Μὴ, σέως ἑσάν, καελίης, μή πώ μοι δούλος ᾄη, καὶ δὲ τὸ ἄδουσε σέω κρεμύ τῆς ἡλικίας ἀπλάσσε, σέως ἢ πῶς ἄλλοις, ἢ τὸ ἔτι τὸ γαμου τὸ ἀνύμνια, μαερίνη τῶν ἡλικίω. Μὴ πρὸς δ' ἑς ἡμῶρον πρῶτον ἔβδον ἀμειου κρεμύ. *Ne te, per Deos, o Charicles, in servitutem tradas, neque florem etatis tue ante tempus perditum eas. Ad alia enim que in nuptiis mala sunt, illud quoque accedit, quod etatis vigorem faciunt marcescere. Noli venustiam rolan inmensio agricola colligendam prabere.* Naso Metamorphi.

Etatis breve var & primos carpere flores. Lucretius lib. 4.

--flore fruuntur *Etatis.--* Apuleius Apologia. *Venit igitur ad eam noua nuptia, securā & intrepida, pudore desfoliato, flore exoleto, flammeo obsoleto.* Hieronymus Epist. ad Domnionem. *Vt florem etatis non negligat, ut comedant & bibant, & balneas adeant, munditias appetant, unguenta non spernant.* Tibullus lib. 1. eleg. 8.

At tu dum primi floret tibi temporis etas, Vtere, non tarde labitur illa pene.

Liuius 1.8. *Florem etatis eius fructum aduentitium credidi ratus pellicere adolescentem sermone incesto est conatus.* Nomen etiam gratiæ eodem traducitur, vt iam exposuimus in Cælianā, aliam ineant gratiam. Euripides Ioue, Κρατῖδι χάριν σέως ἑσων. *Veneri gratiam faciens.* Vide notium Lælium Bificolam virum sanè eruditum horar. subcensu. lib. 4. cap. 15. ex quo sumpta quæ sequuntur.

Suidas in voce Γάρις Λατῖνῶν. *χάρις ἔστιν ἢ κρείων τὸ ἰουονῶν ἐν λῆξῳ. Gratiā faciē siue gratificari propriè dicitur in coitu.* Scholiastes Pindari ad illa verba 2. Pyth. *Αἰὼ δ' οἱ χάρις πῶν τῶν γόνων ἄφρονας.* *Sine gratiis verò ipsi parum edidit superbiam.* Ὀσπρ Θεοπαμπος, inquit, εἰ Μυθῶ ἐστὶ τὴν λογιστῶν λῆξοντα πᾶρ ἡμῶν τῶν λῆξων χάρις ἔστι τὸν ἀδικητῶν. Καὶ ἀεὶ ἄφρονας ἐστὶ πῶν ἐν μεταφορῶν. Πολλὸν ἢ ἄδη τῶν σῶντων αὐτῶν ὄλησις χάρις ὁ δῶν. *Vt Theopompus in Medo Lycabætuū dicentem indicit, apud me valde priuè gratiam exhibent equalibus. Et Aristophanes in Equitibus per translationem. Multis enim iam persuadentibus ipsi, vt paucis gratiam exhiberet.* Vt non sit, inquit, Lælius, mihi difficile credere, huc alluisse Ciceronem Græcarum consuetudinum obseruantissimum, cūm dixit quæstu corporis gratiam alicuius colligere.

III. INTERCESSORIS INIQVISSIMI.] Iniquissimum vocat intercessorem, vel quod ea intercessio Tribunitiam potestatem excederet, vel quod iniuriam ei faceret, quem nō patiebatur ius suum experiri. Non potuisse autem Tribunū plebis intercedere quo minùs reus causam diceret, insinuari videtur in Vatiniāna. Postulatū sine sis lege Licinia & Iunia? edixistine C. Memmii Prator ex ea lege, vt adesse die trigesimo? cūm is dies venisset, fecerisne quod in hac Rep. non modò factum ante nunquam est, sed in omni memoria sit inaudium? appellarisne Tribunū plebis ne causam dices? leuius dixi? (quamquam ad esse & noui, & non ferendum, j) sed appellarisne nominatim pestem illius anni, furiam patriæ, tempestatem Reip. Clodium? Qui tamen cūm iure, cūm more, cūm potestate iudicium impedire non posset, redit ad illam vim, & furorem suum. E quo loco, nisi fortallè

oratoriè rem exaggerat, intelligi facilè possit hoc Q. Fadij iudicium post Tribunatum Clodij reditūmque Ciceronis ab exilio contigisse. Certe è nouo proximè sequenti, eo videlicet ipso quo reuocatus est Tullius, vt dicitur in Sextiana. *Ecce tibi Cōsul, Prator, Tribunū plebis noua noui generis edita proponunt: ne rem adsit, nec cietur, ne quaeratur, ne mentionem omnino cuiquam iudicium, aut indiciorum facere liceat.* Non quidem vt iudicium omnino discerent, sed vt in aliud tempus proferrent, vt constat è Dione.

IV. IURE PRÆTORIO.] Papinianus D. de iustitia & iure. *Ius autem civile est quod ex legibus, plebiscitis, Senatūconsultis, decretis principum, auctoritate prudentum venit.* Ius Prætorium est quod Prætores introduxerunt, adiuvandi, vel suppleudi, vel colligendi iuris ciuili gratiā propter utilitatem publicam: quod & honorarium dicitur ad honorem Prætorum sic nomenatum. Subdit proximè eodem titulo Marcianus. *Nam est ipsum ius honorarium: vna vox est iuris ciuili.*

INFIMO ORDINI.] Varij fuerunt ordines, in quos ciuitas Romana describeretur. Prima diuisio fuit, in Senatū populūque Romanū. quibus postmodum quæstior ordo accessit, vt ait Plinius lib. 33. cap. 2. Alia delectipio fuit in patritios & plebem, vt fusè ostendimus pro Milone 4. *amplissimum ordinum.* Plebem iursus in tribunos ararios, scribas, mercatores, & negotiatores, argentarios & feneratoros, artifices & epifices, turbanū forensē, libertinos & magistratuum apparitos diuidebat. de quibus fusè Sigonius lib. 2. de antiquo iure ciuili Romanorum ad cap. 7. ad 15. ait etiam in assiduos & capite censos. de quibus nos loco citato Miloniarū. Infimus autem vocatur ordo libertinorum, quod suffragiorum iure careret, saltem in quatuor tantum tribubus vibanis ferent suffragium, quòd in militiam ordinatè non adficerentur nisi difficillimis Reip. temporibus, quòd ad magistratus & curiam aditum non haberent. vt euidè probat Sigonius eiusdem libri cap. 14. Libertini autem ij dicebantur, qui in libertatem asserti fuerant è seruitute: quamvis antiquius ij non libertini, sed liberti dicerentur, cūm libertini nomen in eorum filiis hæteret. Tranquillus in Claudio 24.

Etiā Appium Cæcum conseruor, generis sui prauitorem libertinorum filios in Senatū allegisse docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos non ipsos qui manus intrerent, sed ingenno ex his procreatos.

DOMVM MEAM VENTITARAS.] De more. Auctor de oratoribus & causis corruptæ eloquentiæ. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui ioro & eloquentia parabatur, imbutus iam de mejsicâ disciplinâ, ferretur honestis studiis, deducebatur à patre vel à propinquis ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. Hunc scētari, hunc prosequi, bonis omnibus dictionibus interesse, siue in iudiciis, siue in concionibus assuecebat. Plinius Iunior lib. 8. ep. *Erant autem antiquius institutum, vt à maioribus natu non arribus modo, verum etiam oculis disceremus, qua faciendā nos ipsi ac per vices quosdam tradendā minoribus haberemus.* Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, &c. Inde honores petiuri assistebant curia foribus, & consilij publici spectatores antequam consortes erant. Suis cuique parens promagistro, aut cui parens non erat, maximus quisque &

Gratia.

Tribunū plebis non potuit in pcedere ne reus causā diceret.

I. V. Ius Prætorium

V. Varij ordines populi.

Libertinorū ordo omnium infimus.

VI.

Mos deducendi adolescentulos ad viros graues sumpta viliū toga.

vetustissimus pro parente. Ad eò vt ne forensia quidem auspicari stipendia, & ad dicendum prodire liceret sine auctore. Idem libro 2. epist. 14. At Hercule ante memoriam meam (maiores natu ita dicere solebant) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari prodicente. Tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc refractis pudoris & reuerentia claustris omnia patent omnibus: nec inducuntur, sed irrumpunt. Neque solum vt foro se aut militiæ pararent, sed etiam vt mores componerent, ad maiores natu ventitabant. Persius sat. 5.

Cum primùm pauco custos mihi purpura cessit,
Bullaque succinctis laribus donata pependit, &c.
Me tibi suppositi, teneros tu suscipis annos
Socratico, Cornute, sinu. Tunc fallere solers
Apposita intortos ostendit regula mores,
Et premitur ratione animus, vincique laborat,
Arctisicemque tuo ducit sub pollice vultum.

Et quibus intelligas huiusmodi vitæ magistratos sumptâ virili togâ primùm adscitos fuisse, vt in Cæliana: *Vt huic virilem togam dedit, &c. hoc di-*

cam hunc à patre continuò ad me esse deductum. vide initium lib. de amicitia.

MELIUS FAMÆ, MELIUS PUDICITIÆ.] Bene famam pudicitia coniungit: vt etiam Maro

4. *Extinctus pudor, & qua sola fidera adibam
Fama prior. Item:
- & oblitus famæ melioris amantus.*

Sicut contra impuri amores, vt cum Pistocletæ Plautino loquar Paechidibus sc. 1.

Animum fodicant, bona dissimulant, facta & famam sauciant.
Lucretius 4.

Languent officia, atque egrotat fama vacillans.
Hinc mulieres famosæ, quo in genere lepidius illud 2. de Orat. Cùm Q. Opimius Consularis, qui adolescentulus male audisset, festiuo homini Egilio, qui videretur mollior, nec esset, dixisset:

- quid tu Egilia mea?

Quin ad me accedis cùm in a colu & lana?

- non pol (inquit) audeo.

Nam me ad famosus vetuit mater accedere.

ARGUMENTVM.

Antonius vt ingratum fuisse Ciceronem ostenderet, commemorabat sua in illum beneficia, ac primò dixerat se cùm augur fieri posset, idque sacerdotium præcipere Ciceroni, ab auguratus petitione, in illius gratiam destitisse. Id confutat Orator.

AVGURATVS petitionem mihi te concessisse dixisti. O incredibilem **IV.**
audaciam! ô impudentiam prædicandam! Quo enim tempore me augurem à toto collegio expetiturum Cn. Pompeius & Q. Hortensius nominauerunt: neque enim licebat à pluribus nominari: nec tu soluendo eras, nec te vilo modo, nisi euerfa Repub. fore incolumem putabas. Poteras autem eo tempore auguratum petere, cùm in Italia Curio non esset? aut tum cùm es factus, vnam tribum sine Curione ferre potuisses? cuius etiam familiares de vi condemnati sunt, quòd tui nimis studiosi fuissent.

EXPLANATIO.

AVGURATVS PETITIONEM.] Dixisti ad auguratus petitionem omisisse in mei gratiam, ne videlicet si tu meus fuisses competitor, ego repulsam ferrem.

O INC.] Exclamatio in audaciam & impudentiam Antonij, ex eo quod eo tempore se auguratus petitionem concessisse alteri dicat, quo ipse ad eò gratiâ non valebat, vt oppressus ære alieno diutius stare locumque tenere in ciuitate non posset.

QVO ENIM TEMPORE.] Anno, vt videtur, vrbis septingentesimo Cn. Domitio Caluino, & M. Valerio Messala Consulibus, quo tempore Tullius P. Crasso M. filio à Parthis deleto, augur in eius locum suffectus est.

A TOTO COLLEGIO.] Augurum omnium in mandando sibi sacerdotio benevolentiam exponit, vt appareat causæ sibi nihil esse cur Auguratum Antonio referat acceptum. siquidem eum facillè consequi potuisset, etiam si competitorum habuisset Antonium. A toto dicit se collegio expetiturum, id est, à quatuordecim auguribus,

qui in collegio superfuertunt post mortem P. Crassi: à Cn. Pompeio & Q. Hortensio nominatum, quod ipsi perhonorificum fuit. Erant enim illi duo facillè principes ciuitatis, addit, neque enim licebat à pluribus nominari, innuens tam prolixam fuisse augurum voluntatem, vt si licitum fuisset, fuerit à toto collegio nominandus.

Nec tv.] Hactenus ostendit sibi ad auguratum facillè viam patuisse, nunc duas causas ostendit quæ ad idem sacerdotium Antonio adiutum obstruebant. Altera fuit æs alienum, altera Curionis absentia. è quibus elicere possis hunc syllogismum.

Impudentia est cùm ipse non poteris augur fieri, dicere te auguratus petitionem ei concessisse qui expetebatur à toto collegio.

Sed tu qui auguratum fieri non poteris auguratus petitionem, mihi, qui expetebatur à toto collegio, te concessisse dixisti.

Ergo impudens fuisti.

AVT TVM.] A consequenti probat eum auguratus candidatum fieri non potuisse absente Curione, quia postea, cùm augur factus est, id sacerdotium adeptus est per Curionem. qui

VIT.
Libidinis & impudicitis famam faciant.

tantopere studuit Antonio auguratum petenti, ut eius familiares de vi damnati fuerint, quodd seditionem in comitiis concitassent.

NOTÆ.

P. **AVGURATVS.]** De auguribus multa dicta sunt pro Milone 4.4. cum de augustis centuriarum auspiciis diceremus. vide Plutarchum in Romulo & Halicarnasseum libro 2. & alios passim. Tantum aduerte in huiusmodi sacerdotiorum petitione, cum plures essent candidati, magnum beneficium fuisse si gratiosus competitor, petitionem alteri concederet. Sic Caelus summum pontificatum cum Cæsare & Iuauico petens, *αεγορηθηεν μισον ἀποστρεψαι τον κάισαρα ητις εις ομνίας εστι ποιοεις ζευσαν.* *Misit qui magna pecunia vi Cæsari persuaderent, ut is à petitione desisteret.* ut narrat Plutarchus in Cæsare, ex quo etiam liquet quo tempore Noster adeptus fuerit auguratum. *Γινεται δ̄ η̄ των Ιερων, ο̄ς ᾱο ζου. εις Ρωμαιον κλησιν, εῑτι κ̄ ε̄ροσση τον κ̄ισαρα τ̄ω ε̄ Παρθων ᾱω̄ π̄λυτω π̄λω.* *Etsiam in eorum sacerdotum collegium adoptatus est, quos augures appellant Romani, loco Crassi Iunioris, cum se apud Parthos mortem obiisset.*

II. **COLLEGIUM.]** Tres faciunt Collegium, ut ex Neratio scribit Marcellus D. de verb. signif. l. 85. Et sanè initio tres tantum augures fuerunt, post sex, deinde nouem, post quindecim. Lilius libro 10. *Quemadmodum ad quatuor augurum numerum, nisi morte duorum, id redigi collegium poterit, non inuenio: cum inter augures constet imparum numerum debere esse, ut tres antiqua tribu Ramneses, Tuscises, Luceres, summaeque augurem habeant: aut si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent: sicut multiplicati sunt, cum ad quatuor quinque adiecti nouem numerum, ut terni in singulis essent, expleuerunt.* Vbi per imparum numerum intelligi videtur omnis numerus, siue par, siue impar, qui in partes tres æqualiter diuidatur. Post ut dicitur in epitome lib. 89. *Sylla Dictator, &c. Pontificum, Augurumque collegium ampliauit, ut essent quindecim.* Quod ait Dio extremis verbis libro 33. de Cæsare loquens. *Es τ̄ων τριτωκιδεκα ῑρα, & is τ̄ων ῑρα κ̄δυμβω̄ς η̄εις ῑτις ῑτις ᾱεγομηδ̄εις.* *Ad quindecim viros unum, & ad septem viros viros alios adiunxit.* Id non de auguribus, sed de quindecim viros librorum Sibyllinorum custodibus à Cornelio Sulla institutis cum primùm eos seruant decemum, & de septem viros epulonum intelligi.

TRES AUGURES.] Quemadmodum ad quatuor augurum numerum, nisi morte duorum, id redigi collegium poterit, non inuenio: cum inter augures constet imparum numerum debere esse, ut tres antiqua tribu Ramneses, Tuscises, Luceres, summaeque augurem habeant: aut si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent: sicut multiplicati sunt, cum ad quatuor quinque adiecti nouem numerum, ut terni in singulis essent, expleuerunt.

QUATUOR.] Quemadmodum ad quatuor augurum numerum, nisi morte duorum, id redigi collegium poterit, non inuenio: cum inter augures constet imparum numerum debere esse, ut tres antiqua tribu Ramneses, Tuscises, Luceres, summaeque augurem habeant: aut si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent: sicut multiplicati sunt, cum ad quatuor quinque adiecti nouem numerum, ut terni in singulis essent, expleuerunt.

NOUENI.] Quemadmodum ad quatuor augurum numerum, nisi morte duorum, id redigi collegium poterit, non inuenio: cum inter augures constet imparum numerum debere esse, ut tres antiqua tribu Ramneses, Tuscises, Luceres, summaeque augurem habeant: aut si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent: sicut multiplicati sunt, cum ad quatuor quinque adiecti nouem numerum, ut terni in singulis essent, expleuerunt.

QUINDECIM.] Quemadmodum ad quatuor augurum numerum, nisi morte duorum, id redigi collegium poterit, non inuenio: cum inter augures constet imparum numerum debere esse, ut tres antiqua tribu Ramneses, Tuscises, Luceres, summaeque augurem habeant: aut si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent: sicut multiplicati sunt, cum ad quatuor quinque adiecti nouem numerum, ut terni in singulis essent, expleuerunt.

NOMINAVERUNT.] Nominatio sua in collegium cooptauit. Philipp. 13. de Sexto Pompeio loquens: *in primis patrum auguratum locum: in quem ego eum, ut quod à patre accepi, filio reddam, meà nominatione cooptabo.* Initio libri de claris oratoribus de Hortensio, *Inuenit talia auguris dignitatem nostri collegij diminutam dolebam: qua in cogitatione. & cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis mea fecerat, & inauguratam ab eodem: ex quo augurum institutus in parentis eum loco colere debebam.* Aduerte non solum cum augur in defuncti locum subrogandus esset, sed etiam certo & solemnè die nominatio fuisse à singulis quos dignissimos eo sacerdotio iudicant. Plinius su-

III. **NOMINATIO AUGURUM.]** Nominatio sua in collegium cooptauit. Philipp. 13. de Sexto Pompeio loquens: *in primis patrum auguratum locum: in quem ego eum, ut quod à patre accepi, filio reddam, meà nominatione cooptabo.* Initio libri de claris oratoribus de Hortensio, *Inuenit talia auguris dignitatem nostri collegij diminutam dolebam: qua in cogitatione. & cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis mea fecerat, & inauguratam ab eodem: ex quo augurum institutus in parentis eum loco colere debebam.* Aduerte non solum cum augur in defuncti locum subrogandus esset, sed etiam certo & solemnè die nominatio fuisse à singulis quos dignissimos eo sacerdotio iudicant. Plinius su-

nior epistolâ r. lib. 2. loquens de Virgino Ruffo. *Hic illo die quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio indicant, me semper nominabat.* Et libro 4. epist. 8. *Gratularis quod acceperim auguratum, &c. Mibi versò illud etiam gratulatione dignum videtur, quod successit Iulio Frontonio principi viro, qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret. Quod nunc euenit ita comprobatur, ut non fortissimum videretur.*

NEC TV SOLVENDO ERAS.] Sextij pater decoxerat. intrâ 30. Ipse festertium auxgries æris alieni contraxerat. vel vt narrat Plutarchus: *ὁ λυια ευρι δ̄ παρ̄ ἡλίου ᾱω̄ς ᾱω̄ζα π̄τωκον δ̄ διακοσων ταλαιτων.* *Es alienum graue & prater eamem ipsi conflatum esse denuntior & quinquaginta talentorum.* Qui autem soluendo non erant, non poterat ad sacerdotia promoueri, lege iam inde à Romulo repetitâ, qui sacerdotes eligi volebat, *ζευματα η̄τε ᾱοιας ε̄ροστας ᾱεστω̄.* *qui sufficientes facultates possiderent.* atque adeo candidati profectebantur, id est reddebant rationem & facultatum suarum, & æris alieni, vt diximus pro Sextio.

CVM IN ITALIA CVRIO NON ESSET.] In Asia fuit Curio Domitio Caluino, & M. Valerius Meilala Consulibus, eoque ipso anno reuersus est cum Milo pereret Consulatum. Epistola 6. lib. 2. ad Curionem. *Cum appropinquare iam adueniuo putarero, & te iam ex Asia Romam versus profectum esse conieci.* Videtur autem in Asia, cum impetio fuisse, epist. 5. *Gratulor, vel quia non vides ea que nos, vel quod excesso & illustri loco sita sit lana tua in plurimorum & sociorum & ciuium conspectu: que ad nos nec obscuro, nec vario sermone, sed & clarissima & una omnium voce perferitur.* Videtur autem quæstor fuisse, is enim erat primus magistratus, & aditus ad ceteros honores.

VNAM TRIBVM.] Nota locutio. Pro Sextio: *Tribum suam non tulit, palatinam denique, per quam omnes illa pestes vexare populum Romanum dicebantur, perdidit.* Sed quid tribus ad auguratum, cum is è duorum augurum nominatione penderet? Variis modis pro diuersitate temporum sacerdotis collata sunt. Quicquid tertio Marij consulatu, vt ait Velleius lib. 2. *Cn. Domitius Tribus plebis legem tulit, ut sacerdotes, quos antea collega sufficiebant, populus crearet.* Id ille fecit, vt aduertit Tranquillus in Nerone cap.

2. Pontificibus offensior, quod alium quam se in patris sui locum cooptasset. De hac lege notet ep. 4. ad Brutum. *Existimo omninò absentium rationem sacerdotum comitiis posse haberi. Nam etiam factum est antea. C. enim Arius cum in Cappadocia esset, lege Domitii factus est augur: nec, quominus id postea liceat, vlla lex sanxit.* Hanc legem L. Sylla Dictator abrogauit, renouauit Tit. Labienus Consulibus Cicero & Antonio. Dio 77. *Cum Labienus de Pontificibus creandis rogationem tulisset, Casar autem plebem demeretur, iterum plebs contra Sylla legem, Domitij legem renouauit atque introduxit.* Parco Græcis contentum Verilem Xylanari versione. Quod ita reor populi suffragiis fuisse permillum, vt necesse esset eum qui pontificatum vel auguratum adepturus erat, à duobus vel pontificibus vel auguribus no-

IV. Qui soluendo non erant, inter sacerdotes nominandi non habebant.

VI. Tribus fere.

Sacerdotes à collegio suffecti.

Deinde per populum creati.

minari. Neque enim Cæsar adhuc adolefcens, & plebeculæ quàm optimatibus iucundior, nominationem hanc contra Catulum & Seruilium Ifauricum cõpõterius obtinere faciẽ potuiffet, nifi Domitia lege fuiffet ita fancitum. Noster orat. 2. in Rullum §. 18. *Ne hoc quidem vidit maiores nostros tam fuisse populares, ut quia per populum creari fas non erat, propter religionem sacrorum, in eo tamen propter amplitudinem sacerdotij (Pontificatus maximi) voluerint populo supplicari, atque hoc idem de cæteris sacerdotiis Cn. Domitius Tribunus plebis, vir clarissimus tulit, quia populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi vocaretur, ab ea parte qui esset factus, is à collegio cooperaretur.* Secuta est lex Iulia de sacerdotiis à Julio Cæsare lata, ut videtur, in primo consulatu. de qua noster ad Brutum epist. 4. *Est etiam in lege Julia, que lex est de sacerdotiis proxima, his verbis, QVI PETIT CIVISVE RATIO HABEBITVR. aperte indicat posse rationem haberi etiam non presentis. Cuius, opinor, ea vis fuit ut sacerdotes nominandi quidem, & cooptandi sibi collegas ius haberent, sed eorum tamen nominatio rata non esset, nisi populi suffragium & consensus accederet.* Philipp. 3. *Reliqua populus Romanus in ea familia, quam vidit amplissimam, persequetur. Imprimis patrum auguratus locum: in quem ego sum, ut quod à patre accepi filio reddam, meâ nominatione cooptabo. Vtrum igitur augurem Iouis optimi maximi, cuius interpretes internuntisque constituti sumus, vtrum populus Romanus libentius fancies, Pompeium an Antonium? Atque aded sibi non repugnat, cum in adptione auguratus*

& nominationis & suffragij, siue tribuum facti mentionem.

SINE CVRION.] Plutarchus in Antonio: *Καὶ ὡς Ἰσχυρὸς φίλος ἐκ ὑπαρκῶν θεσποῦνον τὰ Καίσιρος Ἀντωνίου ἀετιογράτω. Καὶ μὲν γὰρ ἦν ἅπλοσ τὸ λίγρον ἐκ τοῦ ἀλλοῦ ἔχον ἰσχυρὸν, ἡρώδης δὲ ἐδραῖστος ἀπειθεῖς, ἀφ' οὗ καὶ σὺν Ἰσχυρῷ, ἀμαρτυροῦσιν ἐπὶ τοῖς Ἀντωνίω. Ἐἴτα τῶν ἰσχυρῶν ἰσχυρῶν, οὐδ' αὐτοῦ ἐξ ἡδύων. Curio amicus Antonij Casaris studens à se præduxit Antonium. Cùmque propter eloquentiam magna apud populum auctoritate polleteret, magnâque, suppeditante sumptus Casare, largitiones faceret, Antonium ad Tribunatum plebis, deinde ad auguratum etiam promovit. Factus est igitur augur eo ipso anno quo Tribunus plebis, id est Luc. Cornelio Lentulo & C. Claudio Marcello Consulibus quadriennio post Ciceronem. vel potius sub finem anni præcedens cùm iam Marcellus & Lentulus essent Consules designati. Hirtius supplemento commentariorum de bello Gallico. Cæsar Hibernis peractis contra confuetudinem in Italiam quam maxime iuvenibus est profectus, ut municipia & colonias appellaret, quibus M. Antonij questoris sui commendaauerat sacerdotij petitionem. Contendebat enim gratia cum libenter pro homine sibi ceniuntissimo, quem pauld ante præmiserat ad petitionem, tum acriter contra factionem & potentiam paucorum, qui M. Antonij repulsâ Casaris decedentis conuellere gratiam cupiebant. Hunc est augurem factum prius quàm Italiam attingeret, in iunere audierat, &c. Subdit: Insolenter aduersarij sui gloriarentur L. Lentulum & C. Marcellum Consules creatos, qui omnem honorem & dignitatem Casaris sibi holerent.*

VII. Quando an- gŕ factus Antonius.

ARGVMENTVM.

Offendit se ingratum non fuisse, nec immemorem illius beneficij quod Antonius exprobrabat: & primo quidem negat id beneficium esse dicendum, quod ipsam Antonius post pugnam Pharsalicam Brundusij non occiderit.

AT beneficio sum tuo vsus: quo? quanquam illud ipsum quod com- memoras, semper præ me tuli. Malui me tibi debere confiteri, quàm cuiquam minùs prudenti non satis gratus videri. Sed quo beneficio? quod me Brundusij non occideris? quem ipse victor, qui tibi, ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, saluum esse voluiffet, in Italiam ire iussisset, eum ut tu occideres, fac potuiffet. Quod est aliud, P. C. beneficium latronum, nisi ut commemorare possint, iis se dedisse vitam, quibus non ademerint? Quod si esset beneficium, nunquam ij qui illum interfecerunt à quo erant conseruari, quos tu ipse viros clarissimos soles appellare, tantam essent gloriam consecuti. Quale autem beneficium est, quod te abstinueris nefario scelere? quâ in re non tam iucundum mihi videri debuit, non interfectum à te, quàm miserum, id te impunè facere potuiffet.

EXPLANATIO.

[**A**T BENEFICIO.] Obiectio Antonij. Ingratus es, ô Cicero, qui contra rem meam veneris, qui magnum à me beneficium acceperas. Hoc autem ita confutat ut primò neget beneficium fuisse, deinde factum suum defendat.

QVO?] Interrogatio per dissimulationem, quasi beneficium illud ignoret, vel potius ut hac sustentatione suspendat animos auditorum.
 QUANQUAM.] Correctio ad temperandam dissimulationem, ne si absoluit beneficium acceptum dissimulet, ingratus esse videatur.
 SEMPER PRÆ ME TULI.] Ut Philippicâ

primâ. *Pauca querar de hesternâ M. Antonij iniuriâ, cui sum amicus, idque nonnullo eius officio debere etiam pra me semper tuli.*

MALVI.] Subiicit facti sui rationem, & quia negaturus erat esse beneficium, periculûmque erat, ne ingratus videretur; se ad futuram orationem præmunit, ostenditque se tam gratum fuisse, ut illi etiam se obligatum esse fateretur, à quo reuera beneficium non acciperet.

SED QVO BENEF.] Redit ad propositam interrogationem. Sequitur subiectio. Illud videlicet est beneficium quod commemoras, quod me deuictò Pompcio redeuntem non occideris.

QVEM IPSE VICTOR.] Probat non fuisse beneficium quòd se Antonius à Ciceronis cade temperavit.

Non est beneficium ei vitam relinquere, quem non poterat occidere.

Sed me non poterat occidere.

Ergo non fuit beneficium.

Propositio, cùm facile potuerit intelligi, meritò subicitur. Assumptio probatur, quia Cæsar non luerat occidi Ciceronem. Complexio non expressâ est, atque ad eò tota argumentatio epichiremate continetur. Cæsar autem victor detulerat Antonio principatum, quia cùm Dictaturam iniussit, & quasi per latrocinium inuassit, Antonium magistrum equitum nominat.

FAC POT.] Ex abundantia concedit Antonium sibi necem inferre potuisse, & nihilominus beneficium extenuat odiosâ latronum comparatione.

QVOD SI.] Breui epichiremate duo argumenta complectitur. Alterum est à consequentibus.

Si esset beneficium eos seruare qui sine scelere occidi non possunt, nunquam Brutus & Cassius qui Cæsarem interfecerunt, à quo erant conseruati, tantam essent gloriam consecuti.

Sed magnam gloriam sunt consecuti.

Ergo non est beneficium.

ALTERUM petitur ab ipsius Antonij testimonio.

Si esset beneficium, Brutum & Cassium non appelleret viros clarissimos.

Sed eos viros clarissimos appellat.

Ergo non est beneficium.

QVA IN RE.] Concludit per indignationem & miserationem tantum Antonio homini nequissimo licentiæ fuisse, ut ciues præstantissimos impunè potuerit occidere.

NOTÆ.

NON SATIS GRATVS.] De gratitudine vide Sextianam §. II. N. 6. de Prouinc. Consular. 44. Commodè referri possit ad hunc locum dictum Mnesilochi Plautini Bacchidibus, actû 3. sc. 2.

Gratitudo.

Nam pol quidem meo animo ingrato homine nihil impensum st.

Malefactorum amitti satius, quam relinqui beneficium.

Nimio prestat impendiosum te, quam ingratum dicier.

Illum laudabunt boni, hoc etiam ipsi culpabunt mali.

II.

BRVNDVSII NON OCCIDERIS.] Plu-

tarchus in Cicerone : Γενούσης τῆς Κτ' Θέρμης ὀν μαχρῆς, ἢς οὐ μεταρὰ δ' ἀβήστιας, ἢ Παιμπίου ευζάντου, ὃ μὲ Κατὰ κτ' σράττιμα συγγὼς εἰ Δυρρὰχῶν, ἢ ἔσλο ἔχον μαχρῆς, ἐκείνου ἠΐου σράττινῆς κτ' νομῆς, ἢ τὸ τῆς σραττίας ἀξίωμα σφύρησται. Διουδούβιος δ' τὴν ἀφ' ἡμῶ ὀ Κικέρων, ἢ ἑλκῆς φέρων τὸ σφραττιῶδες, παρ' οὐδὲν ἄλλῃν ἀιμαρῶδῆμα. Παιμπίου τὸν νῆς, ἢ τὸν οὐδὲν σφραττιῶν ἀντὶ ἀποκλιμῶστων, ἢ τὰ ἕξιν σφραττιῶν, εἰ μὴ Κάπτον μιστῆς μελῆς ἀφείκτο, ἢ διώλεσκε αὐτὸν ἔκ τῆ σφραττιῶν. κατὰρ δ' εἰς Βρεττανίον ἀπόδοθε δὴρεθε, καὶ σάρα περὶ ἄλλῃν βερεδύστα δὴ τὰς εἰ Ἀσιῆς ἢ πρὸ Αἰγυπτῶν εσθλῆς. Post pugnam verò Pharsalicam, cui propter corporis infirmitatem non interfuit, Pompeio fugiente, Cato magnam exercituum magnâque classem habens Dyrrachij posuabat ut is secundum leges & consularem gradum imperium susciperet. Quod ille repudiâs, omninoque à persequendis belli reliquiis abhorrens, promodum nihil absuit quin necaretur, Pompeio Iuniorè & amicis proditorem eum vocantibus, gladiosque stringentibus, nisi Cato se interponens vix eum subduxisset, & à castris transfuisset. Appellatus verò Brundisium, ibi moratus est Cæsarem expectans in Asia & Aegypto cumstantem, ibi variis occupationibus distrahendum. Cæsar autem, ut narrat idem Plutarchus in Antonio, Μετὰ τὴν νίκην Δικτατορῆς ἀπορροῦσθαι αὐτὸς μὲν ἰδίους Γουμπῶν. Αντῶνῆς δ' ἰδιωτῶν, ἢ lege ἰσπερεν ἰδιώτης, εἰς Πάριον ἔπιμψεν. Post victoriam Dictator creatus ipse quidem persecutus est Pompeium. Antonium verò Magistrum equitum nominans Romam ire iussit. Quod Cicero inuidiosè principatum latronum appellat, quia contra leges ei Cæsar hunc honorem concesserat. Dio libro 42. Οὐ Κἀσάρ τὴν Δικτατορῆαν παρεχόμενος, ἐκείνῃ τῆς ἰσπίως ἄν, ἐκείνη, ἢ τὸν Ἀντωνίον μὲν δ' ἰσπαρῶντα ἰσπαρῶν παρεχόμενος. ἢ εἰπτο τῆς ὀ ἰσπίως, ἐκείνῃ τὸν οὐδὲν σφραττιῶν ἀποδοθετὰ ἀποκλιμῶστων κτ' ἕξινῃ σφραττιῶν τὸν ἑλκῆς, ἢ ἔχον ἰσπαρῶν. εἰ δ' ἐκείνη μὲν ἔλετο ἐπὶ τῆς πολῆς ἀελήστωσ, αὐτὸς δ' ἂν Δικτατορῆς εἰς διαυτῆς περὶ πάντα πάρετα ληθῶσιν γόντῆς, μετ' ὅ τῆ ἰσπαρῶν ἀποκρορῶσθῆμα. Cæsar quamvis extra Italiam erat, statim Dictaturam accepit, Magistro Equitum assumpto Antonio, qui Prætor nondum fuerat (ei autem magistratus Consul posthabebatur) summopere reclamantibus anguribus, non licere Magistro Equitum ultra sextimum mensum magistratum tenere. Verùm hi multo rifu excepit sunt, quòd cum contra omnium maiorum instituta Dictatori annum imperium statuisent, de Magistro Equitum accuratam rationem inire velent. Secutus sum Xylandri versionem, nisi quòd illa verba, ἢ εἰπτο τῆς ὀ ἰσπίως, perpetrâ, ut videtur, ita reddiderat. Ique ab hoc magistratus Consul deinde factus est. Quid autem Ciceroni & Antonio, ὃ diuersis partibus à pugna Pharsalica in Italiam appulsis, intercesserit negotij, constat ex ipso Cicerone. Epistola 6. lib. 11. ad Atticum: In oppido aliquo mallem residissey, quoad accerferer. minus sermoneis subsistere: minus accepissem doloris: ipsum hoc me non angeret. Brundisij iacere in omnes partes esse molestum. Propius accedere, ut suades, quomodo sine licentibus, quos populus dedit, possim? qui mihi incolumi adimi non possunt, quos ego modo paulisper bacillis in turbam conici ad oppidum accedens, ne quis impetus militum fieret. Et epistola sequenti: Ad nos misit Antonius exemplum Cæsaris ad se licentiarum.

Ciceroni acta post pugnam Pharsalicam.

literarum, in quibus erat se audivisse Catonem & Luc. Metellum in Italiam venisse, Roma ut essent palam: id sibi non placere ne qui motu ex eo ferent: prohiberique omnes Italia, nisi quorum ipse causam cognovisset, deque eo vehementius erat scriptum. Itaque Antonius petebat à me per literas ut sibi ignoscere: facere se non posse quin his literis pariter: tum ad eum misi Luc. Lamiam qui demonstraret illum Dolabella dixisse, ut ad me scriberet, ut in Italiam quamprimum venire: cuius literis venisse: tum illi edixit ita ut me exciperet, & Lalius nominat: quod sane nollem: Poteras enim sine nomine re ipsa excipi. Pro Ligario. Apud quem igitur hoc dico? Nempe apud eam qui cum hoc sciret, tamen me anequam vidit, Reip. reddidit? qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idem qui fuisset: qui cum ipse imperator in toto imperio populi Romani unus esset, esse me alterum passus est: à quo hoc ipso C. Pansa mihi nuntium perferente concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putavi, &c. E quibus patet, & quomodo de Cæsaris voluntate in Italiam venerit, & cur eum Antonius non potuerit occidere.

FAC POTUISSE.] Sed esto: potueris me occidere. Ita Virgilius 4. Aeneidos.

Quis me autem (sae velle) sinet, rarisúsque superbis

Irrisam accipiet?

Lib. 14. ad Attic. epist. 16. Nam liberalibus quis potuit in Senatum non venire? Facid potuisse aliquo modo: num etiam cum venissemus liberè posuimus sententiam dicere? Infà to. de hac ipsa re loquens. Sed fac te dedisse mihi, quod non admissi: meque à te habere vitam, quia à te non sit erepta.

BENEFICIUM LATRONVM.] Saluianus libro 8. de gubernatione Dei: Latrones quidem hoc proverbio uti solent, ut quibus non auferant vitam, dedisse se dicant. Xenophon libro 2. de expeditione Cyri Iunioris. Menon Thessa-

lus θεωρητίας καταλεβη εἶπτε περὶ ἡμῶν ἀφικατο, ἐν ἡρώδους αἰτῶν ἐν ἀπολετην αὐτοῖ. Beneficij locum numerabat, si quis ab ipso discederet, quod eum in potestate habens, non occidisset. In eandem penè sententiam Seneca libro 2. de beneficiis cap. 12. Cæsari dedit vitam Pompeio Penno, si dat qui non aufert. Et cap. 20. Brutus à Cæsare: Vitam accipere debuit: ob hoc tamen non habere illum parentis loco, qui in suis dandi beneficii iniuria venerat. Non enim servauit is qui non interfecit, nec beneficium dedit, sed missionem. Plinius libro 16. cap. 42. Hinc ciuica corona meritis virtutis insignie clarissimum: postquam ciuilium bellorum profano, meritum capit videri, ciuem non occidere.

ERANT CONSERVATI.] Inter eos qui Cæsari necem intulerant, præter Brutum & Cassium factionis duces Pompeiani Cecilius, Bucolianus, Rubrius Rex, Q. Ligarius, M. Spurius, Seruius Galba, Sext. Nato, Pontius Aquila numerantur ab Appiano 2. bellorum ciuilium, qui omnes Pompeiani fuerant, & à Cæsare seruati. Cæteros omitto, de Bruto Plutarchus. Ἀρχαῖος ὁ Καῖσαρ ἐν ἀμύκων τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ ἐν ἀποστομῶν πρὸς ἑαυτὸν ἡμίσητο ὁ τῆς μάχης, μὴ κτίνετο Βρούτου, ἀλλὰ φείδεται, ἐν παρρησίᾳ ἢ ἰκοσιῶς ἄρει, εἰ δ' ἀπομαρτυροῦντο πρὸς τὸν εὐλαβῆν, ἐὰν ἐν βιάσει. Cæsarem aiunt eius curam non abiecisse, sed iis ducibus qui circa ipsum pugna intererant, præcepisse ne Brutum occiderent, sed ei parcerent, & si quidem se voluntariè traderet, eum adducerent, sin repugnaret, neque se capi sineret, eum relinquerent, nec vim inferrent.

AXIOMATA.

Præstat aliis debere confiteri, etiam si nihil debeas, quam cuiquam minus prudenti non satis gratum videri.

Quod est aliud beneficium latronum, nisi vt gloriari possint, iis se dedisse vitam, quibus non ademerint. Non est beneficium, si te abstineas à netario lælere.

ARGUMENTVM.

Postquam rationibus eicit beneficium non fuisse, quod ab Antonio non occisus est, ex abundantia concedit fuisse beneficium, & hoc etiam concesso ingratum se non fuisse demonstrat, quod amicitiam nullo pacto violarit.

SED sit beneficium; quandoquidem inuis à latrone accipi nullum Spotuit; in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reipub. queri non debui, ne de te ingratus viderer? at in illa querela misera quidem & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me Senatus populúsque Rom. collocauit, necessaria: quid est dictum à me cum contumelia? quid non moderatè? quid non amicè? quod quidem cuius temperantiæ fuit, de M. Antonio querentem, abstinere maledictò? præsertim cum tu reliquias Reipub. dissipauisses: cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent venalia: cum leges eas quæ nunquam promulgatæ essent, & de te, & à te latas confiterè: cum auspicia augur, intercessionem Consul sustulisses: cum esses fœdissimè stipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes, vino lustrisque confectus. At ego, tanquam mihi cum M. Crasso contentio esset, quo cum multæ & magnæ fuerunt, non cum vno gladiatore nequissimo, de Reipub.

III.
Fac.

IV.
Beneficium
latronum.

VI.

grauiter querens, de homine nihil dixi. Ita que hodie perficiam, vt intelligat, quantum à me beneficium tum acceperit.

EXPLANATIO.

SED SIT.] Concessio de mercedibus longè contumeliosior, quàm si omnino fuisse beneficium negauisset, dum eam adfert concessionis suæ rationem, quòd maius à latrone beneficium accipi non possit.

AN DE INT.] Tres causas adfert, propter quas sine ingrati animi notâ queri poterit. 1. quia querebatur non de iniuriis sibi priuatim illatis, sed de interitû Reip. 2. quia querela fuit nisi necessaria. 3. quia fuit moderata, & sine contumeliis.

PRO HOC GRADV.] Consulari dignitate, quæ mihi querelæ necessitate imponit, tum ne ex mea dissimulatione & silentio aliquid calamitatis in Remp. redundet, tum ne ingratus videar si Reip. desim, à qua fuerim in hoc dignitatis gradu collocatus. **Q**uantam autem adhibuerit moderationem, videndum 1. Philipp. §. 27. 33. &c. Hic aduerte aculeum orationis, cum suam ipsius temperantiam quasi miratur, quod de Antonio querens abstinerit maledictio. vbi emphasis est in nomine *M. Antonio*, homine videlicet scelerato, & nefario, qui amplam maledicendi præbet materiam.

PRÆSENTIM.] Acerbè enumerat ea flagitia quæ Antonio obiici poterant, nisi ipse sibi temperasset. Reliquias autem Reipub. vocat eas pecunias quas Cæsar reliquerat in ærario publico, quæ videlicet supererant ex Cæsaris largitionibus. Quod strictum & moderatè dixerat Philippica 1. §. 17. *Pecunia vitium ad Opimam neres, cruenta illa quidem, sed his temporibus, cum iis, quorum est, non redditur, necessaria.* Apertius hac orat. 78. *Vbi est septies millies? quod est in tabulis que sunt ad Opimam, funesta illius quidem pecunia; sed tamen, que nos, si iis, quorum erat, non redderetur, à tribuitis posset vindicare.*

DOMI TVÆ.] Etiam vt infra dicitur 80. *In gynæceo, quo in loco plurima res venierunt.*

TVRPISS. MERCATV.] Infra 23. *Domus quaestuosissima est falsorum commentariorum & chirographorum officina, agrorum, oppidorum, immunitatum, veltigalium flagitiosissima nundina.* Item 78. *Neque solum singulis veniebant immunitates, sed etiam populis vniuersis: ciuitas non iam sigillatim, sed prouincis totis dabatur. Itaque si hæc manent, que stante Reipub. manere non possunt, prouincias vniuersas, P. C. perdidistis, neque veltigalia solum, sed etiam imperium populi Romani huius domesticis nundinis deminutum est.*

CVM LEGES.] Post mortem Cæsaris multas leges, quæ ne scriptæ quidem antè fuerant, nedum promulgatæ, vel tulit, vel per Tribunoplebis ferri curauit Antonius. quarum aliquæ ad ipsum Antonium pertinebant, contra legem Liciniam & Ebutiam. Quibus ferendis auspicia neglexit, & Tribunoplebis ad intercedendum prohibuit accedere. A persona facinoris atrocitatem exaggerat. longè enim est indignius ab augure quàm à cæteris auspicia con-

temni. Cùmque ad officium Consulis spectet præuidere ne tribuniciarum legum multitudo respublica turbetur, eaque legum multitudo solâ reliquorum Tribunoplebis intercessione tollatur, indignissimum est Consulem Tribunoplebis intercedendi facultatem adimere.

PVDICA IN DOMO.] Cn. Pompeij, infra 59. *Quid enim unquam domus illa videras nisi pudicum, nisi ex optimo more & sanctissima disciplina, &c. vide.*

CVM M. CRASSO.] Multas contentiones fuisse Cicero cum M. Licinio Crasso constat ex eius in Crassum diatribis, quæ à Plutarcho referuntur.

NOTÆ.

LATRONE.] *Latrones qui iniustum bellum Latro. Mosens. leg. hostes. D. de capt. & postliminio. item leg. Hostes. de verb. signif.*

PRO HOC GRADV.] Hoc ipsum est, quod queritur prima Philippica 14. *Qua quidem ex re magnum accipio dolorem, hominis amplissimæ populi Romani beneficii vos L. Pisonem ducentis optime sententia non secutos. Idcirco nos populus Romanus Consules fecit, vt in altissimo gradus dignitatis locati Remp. pro nihilo haberemus? &c. Philippica 6. *Quid enim non debeo vobis, Quirites? quem vos à se ortum hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? &c. Etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me vos esse voluistis, tam oblitus beneficii vestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excites, non inflammet, tantum vester isse consensu? Hæc igitur prior est ratio cur queri debuerit de interitu Reip. nimirum gratitudo, & recordatio beneficiorum quæ à populo Romano acceperat. altera est quam adfert Plinius libro 4. epist. 22. quia, vt in corporibus, sic in imperio grauisissimus est morbus, qui à capite diffunditur.**

TEMPERANTIÆ.] Vide Vat. 1. *Fuit paulò in te intemperantior fortasse quàm debui.*

MALEDICTO.] Pro Cælio 6. *Maledictio autem nihil habet propositi preter contumeliam, quæ si petulantius iactatur, consuetum: si facitius urbanitas nominatur.*

LEGES SAS.] Abs re non fuerit legum, quas tum per se, tum per alios & maximè per fratrem suum Luc. Antonium Tribunoplebis tulit Antonius hoc loco feriem contexere. atque vt taceam priuilegia de singulis exulibus reuocandis.

Prima fit de Siculis ciuitate donandis, de qua 14. ad Attic. epist. 12. *Scis quàm diligam Siculos, & quàm illam clientelam honestam iudicem. Multa illis Cæsar, neque me inuito, est Latinitas erat non ferenda. Veruntamen. Ecce autem Antonius accepta grandi pecuniâ, fixit legem à Dictatore committi latam, qua Siculi ciues Romani: cuius rei vix illo mentio nulla. Quibus postremis insinuat, eam legem, antequam promulgaretur, latam fuisse.*

Secunda fuit de Armenia Deiotaro reddenda, de qua infra 79. & epistola proximè laudatâ. *Quid? Deiotari nostri causâ non similis dignus ille quidem omni regno, sed non per Fulviam.*

1.

11.

112.

14.

Maledictum.

17.

Leges ab Antonio late.

Prima de Siculis ciuitate donandis.

2. De Armeniâ Deiotaro reddenda.

5. Agraria.

Tertia fuit agraria, de qua Philipp. 5. §. *Itic omnem Italiam moderato homini Luc. Antonio dividendam dedit. Quid? hanc legem populus Romanus accepit? Clarus Dio lib. 45. parco Græcis. Per Luc. Antonium fratrem suum tribunum plebis, promulgationem tulit de multis agris,isque etiam qui essent in paludibus Pontinis (cùm tamen ea nondum complanate, nedum agricultura apta essent) populo dividendis. Erant eo tempore tres fratres Antonij, gerebátque quilibet eorum aliquem magistratum, M. Consulatum, Luc. Tribunatum plebis, C. Præturam.*

4. De provinciis.

Quarta fuit de provinciis, Philipp. 5. §. 7. *Tribuni plebis legem tulerunt de provinciis contra acta Cæsaris, ille biennium, hic sexennium. Id est, alter eorum tribunorum legem tulit de M. Antonij sententia, vt Prætorie provincie biennium, alter vt Consulares sexennium tenerentur, cùm lege Cæsaris, vt dicitur primâ Philippicâ 19. cautum esset, Ne Prætorie provincie plus quam annum, néve plus quam biennium consulares obtinerentur.*

5. Iudiciaria.

Quinta fuit iudiciaria, quæ, vt dicitur prima Philipp. 19. 20. *Promulgata est de tertia decuria iudicæ, vt videlicet quicumque ordinem duxerat, iudicaret. de qua ibi, & Philipp. 5. fusissimè.*

6. De actis Cæsaris seruandis.

Sexta fuit de actis Cæsaris seruandis, Philippica 5.

7. De abolenda dictatura.

Septima de nomine dictaturæ tollendo, prima Philippica 3. *Dictaturam que vim iam regia potestatis obfederat, funditus ex Repub. sustulit. De qua ne sententias quidem diximus: scriptum S. C. quod fieri velles atulit. Quod S. C. etiam lege latâ fanciuit. Philipp. 5. §. Si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, déve dictatura in perpetuum tollenda, déve colonis in agros deducendis tulisse M. Antonium dicitur, easdem leges de in-teregro vt populum tenant, saluis auspiciis, ferri placet.*

Ex his autem legibus quædam ne promulgatæ quidem fuerunt. i. Philipp. *Ac de iis tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus, de iis quæ iam late dicuntur, ne illud quidem licuit, ille enim nulla promulgatione late sunt, antè quam scripte. Philipp. 5. §. 7. Tulerunt de pro-*

uincis contra acta Cæsaris ille biennium, hic sexennium: Num etiam hanc legem populus Romanus accepit? Quid? promulgata fuit? Quid? nonne antè lata quam scripta? nonne antè factum vidimus, quam futurum quisquam est suspicatus? ubi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pæne recentis lege Iunia & Licinia?

ET DE TE ET A TE LATAS.] Contra leges Liciniam & Æbutiam, de quibus Orator Lex Licinia. 2. agraria. *Leges veteres sunt, neque ea Consulares, si quid interesse hoc arbitrari, sed tribunicia, vobis maioribusque vestris vehementer grate atque iucunda. Licinia est lex, atque altera Æbutia, quæ non modò cum qui tulerit de aliqua curatione ac potestate, sed etiam collegas eius, cognatos, affines excipit, ne iis tribus curatione mandetur.*

AUSPICIA AVGVRA.] Philipp. 5. §. 8. 9. *Quam legem igitur se augur dicit tulisse, non modo tonante Ione, sed prope celesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? Quid? quòd cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nuntiatione vitiosum? nihilne ad auspicia boni augur arbitratu est pertinere?*

INTERCESSIONEM CONSVL.] Eadem Philippica §. 9. *Antonio leges perferente, Omnes fori aditus ita sunt septi, vt etiam si nemo obstaret armatus, tamen, nisi septis reuulsis, introiri in forum nullo modo posset, sic verò erant disposita præsidia, vt quomodo aditus hostium prohiberet castellis & aggeribus, ita ab ingresse fori populum, tribunisque plebis propulsari videres. Et ita dicitur intercessionem sustulisse, quia tribunos plebis, qui intercedere poterant, ab ingressu fori submouerat.*

A X I O M A T A.

Maius accipi à latrone beneficium nullum potest, quàm vt non occidat.

Non est de ferendo Rcipub. cura ne in priuatos ingrati videamur.

Etiam si nonnunquam querelæ sint necessariæ, nihil tamen dici debet cum contumelia, nihil non moderatè, nihil non amicè.

A R G V M E N T V M.

Antonius vt ostenderet amicitiam à Cicerone fuisse violatam, Ciceronis ad se literas protulerat, palamque recitabat: Cicero Antonium non solum stultitia, sed etiam inhumanitatis accusat, quòd literas huiusmodi produderit.

AT etiam literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit: homo & humanitatis expers, & vitæ communis ignarus. Quis enim vnquam, qui paulùm modò bonorum consuetudinem nosset, litteras ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium protulit, palamque recitauit? Quid est aliud, tollere è vita vitæ societatem, tollere amicorum colloquia absentium? quàm multa ioca solent esse in epistolis: quæ prolata si sint, inepta videantur? quàm multa seria, neque tamen vllò modo diuulganda? Sit hoc inhumanitatis tuæ: stultitiâ incredibilem videre. Quid habes, quod mihi opponas, homo diserte: vt Mustelæ Tameisio, & Tironi Numisio vidèris, qui cùm hoc ipso tempore stent cù gladiis

in conspectu Senatûs, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis, quomodo sis eo inter sicarios defensusus. Sed quid opponas tandem, si negem me vquam istas litteras ad te misisse? quo me teste conuincas? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam, quî possis? sunt enim librarij manu. Iam inuideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil sapere doceat. Quid est enim mihi, non dico oratoris, sed hominis, quàm id obicere aduersario, quod ille si verbo negarit, longius progredi non possit qui obiecerit? At ego non nego, tèque in isto ipso conuincio, non inhumanitatis solum, sed etiam amentia. Quod enim verbum in istis literis est non plenum humanitatis? officij? benevolentia? omne autem crimen tuum est, quod de te in his literis non malè existimem, quod scribebam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum virum, non tanquam ad sceleratum & latronem. At ego tuas litteras, etsi iure poteram à te laceffitus, tamen non proferam: quibus petis, vt tibi per me liceat quendam de exilio reducere, adiurâsque id te inuito me non esse facturum: idque à me impetras. quid enim me interponerem audaciae tuae? quàm neque auctoritas huius ordinis, neque existimatio populi Romani, neque leges vllæ possent coërcere? veruntamen quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? sed videlicet meam gratiam voluit esse, in quo ne ipsius quidem vlla esse poterat, lege lata.

EXPLANATIO.

A T ETIAM.] Hoc syllogismo inhumanitatis conuincit Antonium.

Humanitatis expertus est & vitæ communis ignarus, qui litteras ad se ab amico missas, offensione opposita proferri, palamque recitat.

Sed Antonius offensione interposita, litteras quas me sibi misisse diceret, protulit, palamque recitauit.

Ergo est & humanitatis expertus, & vitæ communis ignarus.

Primo assumptionem posuit, quæ probatione non indigebat, deinde complexionem, tertio propositionem subtexit, quia probationem aliquam requirebat. Probatur autem ab effectu, quia hoc pacto vitæ societas tolleretur, & ab incommodis quæ ex hac vel iocorum, vel feruorum prolatione sequerentur.

SIT HOC.] Transitio & dictorum à dicendis seiunctio.

QVID HABES.] Alter syllogismus, quo Antonium stulticia conuincit.

Stultus est qui id obicit aduersario, quod ille si verbo negarit, longius progredi non possit qui obiecerit.

Sed id obiecisti mihi, quod si verbo negarim, longius progredi non possis.

Ergo stultus es.

Propositio rursus argumentationis locum habet extremum: medium assumptio. Sed quid opponas tandem si negem me vquam istas litteras ad te dedisse? Primum complexionem ista breui comprehensa homo diserit. Et vt ironicè se loqui demonstraret, id ait Mustelæ Tamisio, & Numisio Tironi videti, qui & affectæ fuerunt Antonij &

principes gladiatorum alibi nominantur, qua occasione nunc breuem eorum insectationem interiecit. Ego quoque, inquit, te disertum putabo, si ostenderis aliquem colorem, quem eorum sceleris prætexas, & probes eos non esse sicarios.

QVO ME TESTE.] Probatio assumptionis à partium enumeratione.

Si conuincis possem vel testibus, vel chirographo conuincere.

Neuro conuincar. Ergo, &c.

AN CHIROGRAPHO.] An exhibere potes litteras me manu scriptas, aut saltem subscriptas?

IN QVO HABES.] Commodè hic obicit quod infra fusius exponet. 23. *Domus quæstiosissima est falsorum commentariorum & chirographorum officina, agrorum, oppidorum, immunitarum veltigalium flagitiosissima nudina.*

IAM INVIDEO.] Epiphonema quo superioris argumentationis conclusio citra ironiam repetita continetur, & egregio lepore exhilaratur oratio. Infrâ 30. *At quanta merces Rhetori data est? audite, audite, P. C. Reip. vulnera. Duo millia iugerum campi Leontini Sexto Clodio Rhetori assignasti, & quidem immunia, vt pro tanta mercede nihil sapere disceres.*

QVID ENIM EST.] Propositio secundi syllogismi.

AT EGO NON.] Tertium argumentum quod enthymemate explicatur.

Nullum verbum in illis literis est non plenum humanitatis, officij, benevolentia.

Ergo amens es qui eam criminandi mei causâ protulisti.

Vbi hæc propositio facillè potest intelligi. *Amens*

est qui alterius criminandi causa literis profert, in quibus nullum verbum est non plenum humanitatis, officij, benevolentia.

OMNE AUTEM CRIMEN.] Expositio planior Antonianæ dementiæ. omnis autem criminatio tua est, siue illud vnum in his literis criminatis.

EXΙΣΤΙΜΕΜ.] Loquar.

AT ΕΓΟ.] Concludit mentione litterarum quas de Sexti Clodij restitutione ad Ciceronem scripserat Antonius. Ex libro 14. ad Atticum loco item decimo quarto referitur hoc initio. Occupationibus est factum meis. vbi his verbis petit Antonius. A Cesare petij vt S. Clodium restituere: imperaui: Erat mihi in animo etiam tum sic vti beneficio eius, si tu concessisses: quo magis laboro, vt tua voluntate id per me facere nunc liceat. Scita concludit: Quid si non impetro, per me Clodio daturus non sum: vt intelligas quanti apud me auctoritas tua sit, atque eò te placabiliorem prabeas. Respondet Cicero epistola sequenti. Ego verò tibi istuc, mi Antoni, remitto, atque ita vt me à te, cum his verbis scripseris, liberalissimè & honorificentissimè tractatum existimem.

ADIVRAS.] Iuras in super.

SED VIDELICET.] Exponam hunc locum verbis Manutij: Videtur id voluisse ad me scribere de Sexto Clodio, vt eo mihi beneficio, tanquam permittente me, restitutus, plurimum Clodius deberet. Si hoc fecisset, sultic fecit. Tantum enim abest vt beneficium illud meum esset, vt nò ipsum quidem esse posset, lege iam à Cesare lata.

NOTÆ.

AMICORVM COLLOQVIA ABSENTIVM.] Notum est illud ex Anthologie libro primo:

Η φύσις ἔστιν ἐπίνοις θεσπέσια ἀγαπῶσα, τῶν ἀποδηκῶντων ὄργανα συντηχῆς. Τὸν κάλαμον, χαρτίου, τὸ μάλαν, τὰ χαρτίσματα χειρῆς, Σύμβολα τῆς ψυχῆς τῆς ὄψιν ἀφουδῆς. Organis queis scem absentes loquentur amici, Natura inuenit sedum amoris amans. Chartam, atramentum, calamus impressaque figuras

Afflicta mentis symbola missa procul.

Orator lib. 2. epist. 4. ad Curionem. Epistolarius genera multa esse non ignoras, sed vnum illud certissimum, cuius causa inuenta res ipsa est, vt certiores faceremus absentes, si quid esset, quodeos scire aut nostra, aut ipsorum interesset. Ac proinde eleganter Turpilius citatus ab Hieronymo ep. 1.

Sola res est qua homines absentes presentes facit. Et Libanius Sophista epistolam ita definit (Græca modo non occurrit: Latinis eò contentus) Epistola est congressus per literas absentis cum absente. Antiphances apud Athenæum lib. 10.

Ὅλημα γὰρ οὐδ' ἐστὶ φύσις ἐπισηλή, Βρίση δ' ἐστὶ αὐτῆς περὶ τὰ χαρτίματα, Ἀθῶνα δ' ὄψιν (πυρῆ) τοῖς ποίρω λαλεῖ Ὅτις βύβληται, ἔστις δ' αὖ τὸ χηρὸν τῆς ἀλλοτρίῃς Ἐστὶς ἀναρχήσκοντες ἢ ἀκούστων.

Epistole natura muliebris data est. Vtero illa factum litteras gestat graui Muta loquuntur literis, quibus volunt, Et si remotis: alius assistens prope,

Tomus II.

Tamen legentis verba non exaudies.

Theodoreus oratione 4. de providentia longè pulcherrimè. Διὰ πῶποτε τῆς ἐπισημῆς ὁπῶντις ἐμυκῶν ἀλλήλοις, ἔχῃ οὐ πολλῶν ἡμερῶν ὀδῶν ἀφαισκατῆς, ἔχῃ πολλοῦ πῶματος ἐν μισῷ διατηροῦντο ἔχρητες, περὶ πῶμα ἀνῆλθῃς διὰ χεῖρῶν τὰ τὰς ἐντομῶν κωμματα, ἔχῃ ἀρῆς γὰρ τὸ πῶμα τὸν ἄλλοτρίῃς τῶ λόγου, ἀνῆλθῃς ὅτι τῶ λόγου ἢ ἀξία, ἔχῃ ματὸ χειρῶν τῶν χεῖρῶν ἐλάσων ἐλάσων ἢ τῶ χεῖρῶν τῶ πῶμα, ἔχῃ τῶν σοφῶν τῶν σωθῆναι ἀφαισκατῆς ἐκείνου. Per hanc scribendis scientiam, quamvis absente, nobiscum inuicem conuersamur, & qui multorum diuini distamus, atque immensis mansionum spatij & interuallis seungimur ingeniorum concepta, & antiporum sententis nobis inuicem, seu per manus transmittimus, & lingua quidem que primarium orationis organum est, otiosa cessat, sermone autem dextera ancillatur, que calamo arreto quod nobis cum amico transgendum erat negotium calamo aut charta inscribit, & sermone vehiculum est non os, nec lingua, sed manus qua longi temporis vsu artem exercuit, & elementorum compositionem probe edocta est. Synecius epistola 137. Διὸ αὐτῶν ἢ ἐπισημῆς ἐπὶ τῶν λόγων ἐν τῶν περὶ τῶν παρῶν, περὶ χεῖρῶν ἐν ἀποσίῃ σαμῶν τῶν παρῶν, ἔχῃ τῶν δεικνῶν περὶ διὰ τῶν χεῖρῶν ἐπισημῆς τὸ ἐπισημῆς. Poteest epistola infelicibus amantibus esse solatio, prebens in absentia corporum opinionem presentia, & allocutionis mutua specie anime desiderium implens. Diuus Bassilius epistola quadam ad S. Ambrosium inter præcipua diuini prouidentie munera illud enumerat. ὅτι πλεονῶν ἡμῶν τῆς διπλῆς τῶ πῶμα διηρηθῆναι ἔδωκεν ἀλλήλοις σαμῶν τῶν διὰ τῆς ἐν τῶν χεῖρῶν περὶ τῶν παρῶν. Quod nos magna locorum intercapidine disunctos concessit coniungi colloquia litterarum. Et Diodorus Siculus lib. 12. Bibliothecæ Charondam laudat, quòd in sua Rep. litterarum, vel potius scribendi artem censuerit, cæteris omnibus disciplinis esse præferendam, tum ob alias, tum ob hanc præcipuè rationem. Διὰ γὰρ τῶν μῶν οἱ περὶ τῶν παρῶν τῶν ζωῶν διαμνησκόμενοι. οἱ δὲ μακρὰ τῶν πῶμα διηρηθῆναι, τῶν πλεονῶν ἀπῶν, ἀφαισκατῆς ἀφαισκατῆς διὰ τῶν χαρτῶν οὐκ ὀκνῶσι. Hæc sola efficiunt vt defunctorum memoria inter viuos perduret. his internuntijis que longissimis terrarum interuallis separati sumus, cum procul absentibus, tanquam cum præparatis sitis colloquia miscere.

Litterarum commoda.

Litteræ sunt amicorū colloquia absentium.

Enigma de litteris.

INEPTA.] Luc. Crassus lib. 2. de Oratore: Ego, mehercule, inquit, Caesar ex omnibus Latinis verbis huius verbi vim vel maximam semper prouisi. Ineptum quid?

Quem enim non ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum quod non sit aptus, idque in sermone nostri consuetudine perlatè patet. Nam qui aut tempus quod postulos non videt, aut plura loquitur, aut se ostendit, aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere, aut inconcinuus, aut melius est, is ineptus esse dicitur. Hoc vitio cumulata est eruditissima illa Græcorum natio: itaque quòd vim huius malis Græci non vident, nò nomen quidem ei vitio imposuerunt. vt enim quæras omnia, quomodo Græci ineptam appellent non reperies. Cælius Rhodiginus ac Budæus (vt Bificiola nostri verbis vtat horarum subsecuarum libro 2. cap. 21.)

Y iij

Græcis contra Ciceronem pugnant, neque possunt in animum inducere tam vberem ac diuitem verborum nationem vllis esse vocabulis orbatam. Ille igitur antiquarum lætionum lib. 7. cap. 8. hoc vult esse ἀπειρέσιος, ab ἀπειρος, quod inexpertum significat, ex quo ἀπειρέσιος, qui nullā sit boni aut pulchri experientiā, insolens, inquit, & ineptus. Budæus in commentariis linguæ Græcæ falsitatis accusat Ciceronem, cum ἀειμωτος id planè significet. & lib. 1. de alle præter duo allata nomina, tam putat esse significans ἀειμωτος, σκαυ, μαύρος, ἀνός, ἀπακός apud illos quàm apud nos ineptum. Sed Cælium & Budæum refellit idem Bisciola, & Franciscus Floridus apologia in linguæ Latine calumniatores, & imprimis noster Andreas Scotthus lib. de imitatione Ciceronis. ad quos lectorem remitto.

111. INTER SICARIOS.] Quid sit fica, quid sicarios dictum pro Milone §. Inter sicarios autem defendere, est eum defendere qui accusatus fuerit lege Cornelia de Sicariis, de qua titulus in Pandectis. Lege autem *Cornelia de sicariis & veneficiis*, vt ait ibi Marcianus, tenetur non solum qui hominem occiderit, cuiusue dolo malo incendium factum erit, sed etiam qui hominis occidendi furtime faciendi causa cum telo ambulauerit.

17. NIHIL SAPERE DOCUIT.] Infra 30. Vide Notam 5. Non abludivi Themistius oratione primā, quæ *βασιλική* inscribitur, ita loquens de Rhetoricā, siue artis Sophisticæ auditoribus: ἔχουσι πῶς ὁσόντου ἀναυδῶντες, μὴδὲ δ' ὁμῶς εἰσπαρήκτου ὁ δὲ δὲ πρὸς τῆς ἀφονίας, &c. *Piscibus quidem erunt magis elingues. Nihil tamen scicis marister exiget mercedem infantia.*

7. QUID ENIM EST MIMVS.] Lactantius lib. 3. cap. 29. *Turpe igitur est hominem ingeniosum dicere id, quod si nescies, probare non possit.*

pro Cælio 8. *Ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falsa responsa sint, erubescas.*

EXISTIMARE.] Loquat. Nazarius panegyricus Constantini: *Existimare quidem de principe nemini fas est.* Macrobius 2. Saturn. cap. 3. *Sirabone in adulationem Cesaris male existimante de Catonis peruicaciā, ait Augustus: Quisquis presentem statum ciuitatis commutari non vult, & cuius & vir bonus est. Loquendi modus Senecæ familiaris, vt notat Hæacius Casaubonus: sic legit libro 3. de Ira. Quid facilius Antigono quàm dios manipulares duci iubere, qui excubantes regio tabernaculo, faciebant quod homines & periculosissimè & libentissimè faciunt, vt de rege suo male existiment.* Epist. 31. *Nemo nouit Deum: multi de illo male existimant, & impunè.* Hieronymus contra Luciferianos: *Cogor de beato Lucifero secus quicquam, quàm & ipse meritum & mea humanitas postit, existimare.* id est loqui, sequitur enim, *Quid faciam? veritas os reserat, & inuitam linguam conscium ad eloquendum peccus impellit.* Est autem caussa pro effectu, vt idem Casaubonus alibi notat: nam existimatio pro sermone ponitur, quia ex ea, id est ἀπὸ τῆς πληροφορίας τῆς καρδίας sermo nascitur.

A X I O M A T A .

Qui vnquam, qui paulum modo bonorum consuetudinem nollet, literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita in medium protulit, palamque recitauit?

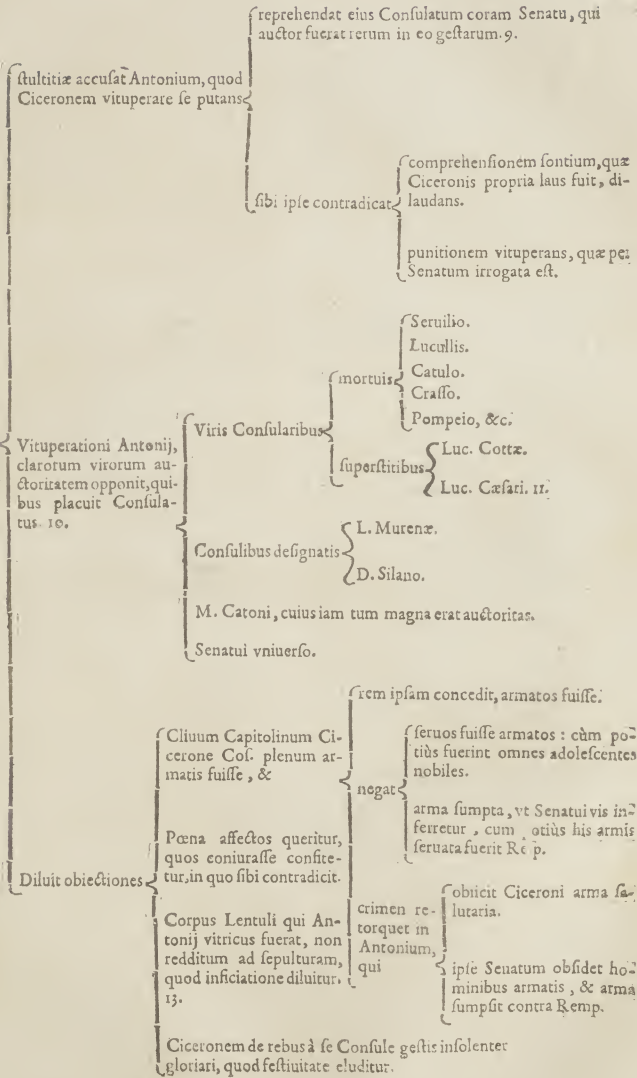
Litteræ mutæ sunt amicorum colloquia absentium.

Multi ioca solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse videantur.

Quidam magna mercede discipulos suos nihil sapere docent.

Non modò non Oratoris, sed ne hominis quidem est, id obicere aduersario, quod ille si verbo negarit, longius progredi non possit qui obiecerit.

Ciceronis Consulatum reprehenderit Antonius: Orator post breuem pramissionem hanc eius reprehensionem diluens

ARGUMENTVM.

Postquam respondit crimini de amicitia violata, ad reliquam orationem se pramunit, & auditores attentos, beneuolos, dociles sibi reddere conatur.

VIII. SED cum mihi, P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda sint : alterum peto à vobis, vt me pro me dicentem, benignè : alterum ipse efficiam, vt contra illum cum dicam, attentè, audiat. Simul illud oro, si meam cum in omni vita, tum in dicendo moderationem modestiamque cognoscitis, ne me hodie, cum isti, vt prouocauit, respondero, oblitum esse putetis mei. Non tractabo vt Consulem : ne ille quidem me vt Consulare. etsi ille nullo modo Consul, vel quod ita viuit, vel quod ita Rempublicam gerit, vel quod ita factus est : ego sine vlla controuersia Consularis.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

SED CVM.] Orationis diuiso. dicit pro se ad §. 29. contra Antonium reliqua oratione: vbi videri possit Rhetorum præcepta transgressus: illi enim aiunt pollicendam esse breuitatem, hic dicit se multa dicturum. Sed id certo iudicio facit, & eadem fiducia qua subdit se nec petere attentionem, sed effecturum vt cum contra Antonium dicit, attentè audiat. Cum enim ita natura comparatum sic, vt aliorum reprehensionem libenter audiamus, præsertim si sint alicuius dignitatis ac nominis, quo quis plura dicturus est, eo auidius auditur. & eò maiorem attentionem sibi conciliat, quò minus præ se fert eam se esse petiturum. Hac enim causæ fiducia satis ostendit se res magnas & infinitas esse dicturum, quæ vel ab iniuris & oscitantibus attentionem extorquant. At verò cum de seipso dicturus est, benignitatem auditorum implorat, ne si se effecturum esse promittat, vt pro se dicens benignè audiat, hac fiducia impudens esse videatur, nihil enim odiosius est auditu quam sui iactatio. Vides hac trimembri periodo quam prudenter docilitatem, beneuolentiam, attentionem aucupetur. Docilitatem: Sed cum mihi P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda sint, beneuolentiam: alterum peto à vobis, vt me pro me dicentem benignè, attentionem: alterum ipse efficiam, vt contra illum cum dicam, attentè audiat.

SIMVL ILLVD ORO.] Etsi qui alterum vituperat, attentè vt plurimum auditur, solet tamen apud auditores in odium vocari, quare prudenter Orator vt suspicionem à se de malignitatis auertat, moderationis in dicendo suæ pristinæ facit mentionem, & præ se fert se non sponte suâ, fed Antonij prouocatione ad hoc dicendi genus esse delapsum.

NON TRACT.] Redditarationem cur insectando Antonio nullam Consularis dignitatis rationem sit habiturus, ne petulantibus, quam par erat, in Consulem populi Romani inuectus fuisse videatur. Immò Antonium Consulem fuisse negat, tres ob causas, quas tu vide.

VEL QVOD ITA FACTVS EST.] Non suffragio populi, sed beneficio Cæsaris. Infrà §. 66. Iustus es renuntiari Consul, & quidem cum ipso.

PRO ME.] Pro se dicturus & breuitatem promittit, & beneuolentiam aucupatur, quia, vt ait Demolthenes pro Corona iplo exordio, οὐδὲς πῶτον ἀδραστὶς ἀκούσει, τῶν ἰσθ' ἀποδοῦναι δὲ τῶν κερταρίων ἀκούειν ἠδύναται, τοῖς ἰπτανούσῃσι δ' αὐτῶν ἀδύναται. Ita natura comparatum est vt conuicta & accusationes libenter audiamus, eos verò qui se laudant moleste feramus. Præclarè etiam Fabius Præfatione libr. II. In primis igitur omnis sui viciose iactatio est, eloquentia tamen in oratore præcipuè adferturque audientibus non fastidium modò, sed plurimumque etiam odium. Habus enim mens nostra naturâ sublime quiddam, & erectum, & impatiens superioris. Ideoque abiectos aut summittentes se libenter alleuimus, quia hoc facere tanquam superiores videmur: & quoties discessit emulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac despicere creditur, nec tam se maiores, quam reliquos minores facere. Indo inuidet humiliores (nam hoc vitium est eorum qui nec cedere volunt, nec possunt contedere) vident superiores, improbant boni. Subdit: Reprehensus est in hac parte non mediocriter Cicero. Dio libro 38. superfectio Græcis, quòd iam in Vatiniū prolata sint. Cicero acerbissimos sibi inimicos parauerat, dum semper præstantissimo cuique se præferre studebat, libertatèque dicendi in omnes immodica ad fastidiatem vsque veretur: quippe qui magis facundi ac præ reliquis diserti, quam boni viri nomen venabatur. His de causis, ad hæc quod gloriando ceteros omnes excederet, neminem sibi parem duceret, sed cogitationibus suis vt & in vita, omnes præ se contemneret, neque idem cum illo vix infestissimum sequeretur, oneri plerisque & molestia erat. Plutarchus in comparatione Ciceronis & Demolthenis. Eπὶ πάλιν αὐ τοῖς συγγραμμοῖς κερταδὴν ἔστι τὸν ἰσθ' ἡμετέρας ἐν ἀπειραχθῆσι τῶν αἰσ ἀποτὸ ἀπληθειῶν ἐγκύμων, ὅτι τούτων διότι περὶ ἕπρεν π μάλιστα. πάλιν αὐ εὐλαβῆ, & μέτρον ἢ δὲ κικίρωτος αὐ τοῖς λόγους ἀμετρία τῆς περὶ αὐτοῦ λόγους, ἀρραδίαν πινὰ κερταδῆν, βεῶντος αἰσ τὰ ὅλα ἔδει τῆ πείνην δὲ τῆ γλῶσση πινὰ ἑριαμῆκλῶ ἀπεικίαν διέβηλεν. Præterea ex scriptis vtriusque perspicua sobriè hunc & modestè suas ipsius laudes attingere, & quum id postularet maior usus: Cicero immodicus in orationibus suis laudum suarum prædicator ambitionem gloria nimiam arguit suam, dum clamat,

Odiōsa est sui iactatio.

Ciceronis in Clauia.

ARGUMENTVM.

Acturus de suo Consulatu, primum Antonij stultitiam ostendit, qui coram iis ipsis quorum consilio omnia gesserat, obiecitbas Consulatum, quem vnus vituperauit Clodius, ceteri mirè probauerunt.

XX.

VT igitur intelligeretis, qualem ipse se Consulẽm prò fiteretur, obiecit mihi Consulatum meum, qui Consulatus verbo meus, P. C. re vester fuit. quid enim ego constitui, quid gessi, quid egi, nisi ex huius ordinis consilio, auctoritate, sententia? Hæc tu, homo sapiens, non solum eloquens apud eos quorum consilio sapientiãq. gesta sunt, ausus es vituperare? Quis autem meum Consulatum præter te & P. Clodium, qui vituperaret, inuentus est? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum vtrique fatale.

EXPLANATIO.

VT Igitur.] Negauerat Antonium, quòd ita Rempub. gereret, esse Consulẽm, hinc atreptã occasione ad suum ipsius Consulatum commodè delabitur.

QVI CONSVLATVS.] Commodè Consulatus sui laudem Senati communicat ad inuidiam leniendam. Cùm enim, vt apud Xenophontem Agesilaus, suæ laudes si ab alio celebrentur, iucundissimum cuique sint acroama, contra nihil auditoribus esse molestius possit, quàm sui ipsius suarumque rerum importuna laudatio, prudentissimè Cicero suarum laudum molestiam auditorum laudibus temperauit, imò sibi nihil arrogat, maximam suæ laudis partem Senatoribus impertit, quos suorum consistorum facit auctores. In eoque sermone iucundissimo per synonymiam diutius immoratur. *Quid enim aliud constitui, quid gessi, quid egi. ter id ipsum. & rursum: Nisi ex huius ordinis consilio, auctoritate, sententia.* Quibus præterea efficit, vt Senatores è iudicibus partes fiant, & omnia sibi præstanda putent, quæ Cicero gessit in suo Consulatu. Constituire spectare videtur ad Senatusconsultum, quibus legum auctoritas non accedit, Gerere, ad oppressionem Catilinæ, Agere, ad leges à Cicerone Consule perlatas. Sic consilium est simplex rei faciendæ vel omittendæ suggestio, auctoritas aliquè grauior, sententiã quandam velut obtemperandi necessitatem imponit.

HIC TV, HOMO SAPIENS.] Vt sibi beneuolentiam quæ fuit, ita vicissim in inuidiam vocat Antonium, eiuque stultitiam ostendit, quòd ea vituperet in Senatu quæ Senatus auctoritate gesta fuerant. Et ironicè sapientem, non solum eloquentem appellat, maiore contemptu quàm fit stultissimum & infantissimum diceret, & aptius ad inuidiam concitandam. Neq. enim, minus intelligitur, & si aperè stultissimum dixisset hac verborum contumeliã, non nihil inuidiæ & indignationis in seipsum deriuasset: quæ nunc non iam in inuidios diducta, sed pleno velut alueo fluens tota in Antonium effunditur. Stultissimum autem est id aduersario crimini dare, quod iis conueniat quorum opus sit beneuolentiam aucupari.

QUIS AVTEM.] Aliam inuidiæ facem subicit: quòd vnus P. Clodius, quondam pernicio-

sus Reipub. cuius id vituperare sit ausus, quod nunc vituperat Antonius.

CVIVS QVIDEM.] Rem explicio optimis verbis Pauli Manutij: *Fato prescriptum videtur, vt qui uxorem Fuluiam ducant, omnes immaturè morte intereant. Sic primus eius vir Clodius à Milone, sic secundus Curio in Africa à Pompeianis occisus est: tertium te manet idem fatum.* Infrà. *Dum istis consiliis uteris, non potes, mihi crede, esse diuturnus. Etenim ista tua minime auarta conium nimium diu debet populo Romano certiam pensionem.* Id est, mortem tuam, cùm duas iam populo Romano satis maturè soluerit, vnã Clodij, alteram Curionis morte, &c.

NOTÆ.

SAPIENS NON SOLVM ELOQUENS.] Magna sapientiæ & eloquentiæ coniunctio. Vnde & testatur Orator initio librorum de inuentione: *Sapientiã sine eloquentia parum professe ciuitatibus: eloquentiam verò sine sapientia nimium obesse plerumque, professe nunquam.* & in Oratore sapientiam eloquentiæ fundamentum appellat, *Nihil enim est aliud eloquentia, inquit in partitionibus oratoriis, nisi copiosè loquens sapientia.*

APVD EOS.] Cauendum imprimis ne apud quos dicimus eos nostra offendat oratio. nobile exemplum est 2. de Oratore: *Puillus testis processit. Licet, inquit Philippus, rogare? Tum questitor properans, modo breuiter. Hic ille: non accusabis, perpusillum rogabo. Rident, sed sedebat index L. Aurifex breuior etiam quàm ipse testis. Omnis est risus in iudicem conuersus. visum est totum scurrile iudicium.* vide infrà §. 13.

VTRIQUE FATALIS.] Fatalis maritis suis Fuluiæ, quod eos & ambitione inflaret, & ad ciendas turbas excitaret. Plutarchus in Antonio: *Γάμοι παροργίζε, Φουλκίαν ἀγάπης τῆς Κλωδίου τῆς Συναργῆς ἀνοικητοσύνης, οὐ παραίτης οὐδ' οὐκ ἐκείνης φερονέως ἡμιμον, οὐδ' ἀνδρῶν ἰδιώτου χρητικῆν ἀξιοσύνην, ἀλλ' ἀφ' ἧς οὐκ ἀρξέται, ἢ ἐπατηγῆναι ἐπατηγῆν κοινῶν.* Neptis animus adiecit, ducens Fuluiam, quæ olim Clodio populari concionatori nupserat, mulierem neque lamificio, neque rei domesticæ delectatam, neque viro priuato imperare dignantem, sed magistratum obtinens præesse, & imperanti uolentem imperare. Ad eò vt in proscriptione triumui-

rati multos ipsa suo nomine proscripterit, ut referunt Dio, & Appianus, & tum ipsa tum Antonius Senatum ludibrio habuerint, ut auctor est Dio lib. 48. διέσωθη γὰρ οὐδὲν ἄλλα τὴν ἐπὶ τῶν βουλήν κελίῳ ἀπὸ τῆς τῶν στρατιωτῶν ὑποψιασῆαι γρηγοῦς ἀπολαύσειν. Eos ludibrio habuerunt, tum alius modis, tum Senatum Caligam vocantes, quod Senatores calceamentis militaribus uterentur. Et ipsa post victos Brutum & Cassium abente Antonio, bellum contra Caesarem Octavianum, qui in Italia redierat, excitavit. Quo bello, ut ibidem narrat Dio, Fulvia, ἢ ἕξις παρ' ἑσόντο, ἢ συνήμια τῆς στρατιῶτος ἰδίῳ. Et gladio accingebatur, & militibus reseram dabat. Hæc illa est Fulvia, quæ tam fedè insultat abscisso capiti Ciceronis. Idem Dio lib. 47. Η δὲ Φουλκίᾳ ἔς τὴν γῆ-

Fulvia viri-
ani fecim-
na.

ρῆς αὐτῆς, ἣν ἀποκαλεῖσθαι, ἐθέλατο, ἢ ἀπαρα-
ρήνῃ οἱ καὶ ἱεροπρεπῆτι ἐπὶ τὴν γῆρα ἀέθνη, ἢ τὸ
εἶμα αὐτῆς διέβατο, πῶς τὴν γλῶσσαν ἔδεικνυσε, ἢ πῶς
βιολῶν εἰς αὐτὴν τῶν κερῶν ἐκτὸς κατεκίπτεται, πε-
λὴ ἀμα ἢ μαεῖς ἀερίσταντο. Fulvia autem id
carpi arreptum, priusquam auferretur, insultat-
que amarulentis verbis & conspiciens genibus suis
impulsit: orique eius aperto linguam extraxit, &
acubus (quales secum comendi capitis causâ mu-
lieres ferunt) compinxit, additis crebris ac turpi-
bus approbriis, vtor Xylandri versione. Ut mirum
non sit turbulenta hanc mulierem Antonio dici
fatalem. Esi enim infans amor Cleopatæ æ
extremam ei pestem inuexit, it tamen Plutar-
chus Fulviæ refert acceptum: ὅτε Κλεοπάτρα δι-
δασκάλια Φουλκίᾳ τῆς Ἀντωνίου γυναικακράτειας ὀφεί-
λον, πῶς γρηγοῦς καὶ πηπεδαγωγῆς αὐτῆς ἀφ' ἑἰ-
ρησῆσαι γυναικῶν περὶ λαβοῦσιν αὐτοῦ. Ut merce-
dum Fulviæ, quod ancillari Antonium docuisset
famini, debuere Cleopatra, quæ planè cicurem &
velut à tirocinio institutum ad obtemperandum
famini accepit. Hæc Plutarchus. Neque tamen
uxorem solùm, sed etiam equum fatalem ha-
buisset creditus est Antonius. Placet rem ipsi
Gellij lib. 3. Noct. Attic. cap. 9. verbis exhibere,
Caius Bassus, item Iulius Mœstus, &c. Cn. Scium
quæpiam scribunt fuisse, eumque habuisse equum
natum Argis in terra Græcia, de quo fama con-
stans esset, tanquam de genere equorum progenitus
foret, quo Diomedes Thracis fuisset, quos Her-
cules, Diomedæ occiso, è Thraciâ Argos perdux-
isset: Eum equum fuisse, magnitudine inusitata,
cervicè arduâ, colore Phœnicæ, sterna & comanti
inba: in omnibusque aliis eorum laudibus quo-
cumque longè prestiffisse. Sed eundem equum tali
fuisse fato, sine fortunâ ferunt, ut quisquis habe-
ret eum possideretque, si cum omni domo, fami-
liâ, fortunisque omnibus suis ad internecionem
deperiret. Itaque primùm illum Cn. Scium do-
minum eius, à Marco Antonio, qui postea Trium-
vir Resipb. constituenda fuit capitis damnatum,
miserando supplicio affectum esse. Eodem tempo-
re Cornelium Dolabellam Consulè in Syriam
proficiscentem, famâ istius equi adductum Argos

diuertisse, cupidinèque habendi eius exariffisse, emi-
sseque eum LLS centum millibus. Sed ipsum quo-
que Dolabellam in Syriâ bello civili obessum (an
oppressum) atque interfesum fuisse. Mox eundem
equum, qui Dolabella fuerat, C. Cassium, qui Do-
labellam obfederat, adduxisse, &c. quem Cassium
postea satis notum est, vicibus Partibus & lege vicibus
partibus suscipio exercitus suo, miserâ morte arpe-
tiffisse. Deinde Antonium post interitum Cassij, par-
tâ victoriâ equum illum nobilem Cassij requiffisse
& cum eo potius esset, ipsum quoque postea vitium
atque desertum desestabil: exitio interfesse. Hinc
proverbiunt de hominibus calamitosos ortum, di-
que solitum: Ille homo habet equum Scianum.
Adfert & aliud proverbium in eandem sententiam:
Aurum Tolosanum. Nam cum oppidum
Tolosanum, in terrâ Gallia, Qu. Cæpio Consul di-
ripiffisset, multumque auri in eius oppidi templis
fuffisset, quisquis ei ea direptione aurum attigisset, mis-
sero cruciabilique exitu periret. De quo Iustinus
lib. 32. videatur. Fatalis etiam fuit illa nobilis
armilla, de quo Papinius 4. Thebaidos:
Sic eriphylæos aurum fatale penates
Inrupit.

Aurum Tolo-
santia.

Eam Harmonie, Iocasta, Argia, Etiphyle habue-
runt. Harmonie in serpentem mutata:
Illyricos longo sulcavit pectore campos.

Armilla Har-
mionies fata-
lis.

Notæ calamitates Iocasta, Argia miserè virum
Polynicem amisit. Euryphile viri Amphiarum
amisit, & ab Alcmaone filio est interempta, au-
rumque illud Apollini consecravit. Deinde, ut
auctor est Plutarchus opusculo de fera numinis
vindicta: Αἰεῖται τὸν θεοῦ ἀνεκτόν ἐπιπύθε κεί-
νον κελύειν, πῶς τεργίται δίδουσι: ἔστιται τῆ γυναι-
κὶ δάειν. ὁ δ' αὖτὸς αὐτῆς πῶς μετὰ διοργαδῆς ἔ-
πος αἰτίας, ὑπέλα τῶν οἰκίαν, ἢ πῶς ἐπὶ τῶ
κατεκίπτεται. Ariston ornatum Eriphyle, concedenti-
bus tyranni inde abreptum uxori dono dedit. filius
verò certam ob causam matri iratus domum in-
cendit, & omnes simul combussit. Quin etiam, ut
narrat Ephorus apud Athenæum, Onomarchus,
Phayllus, & Phalæxus templum Pythium expla-
rant, & inde armillam Eriphyles abstulerant,
inter alia templi donaria: Σιωπὴ δὲ τῆς γυναικὶ
ἔειπ ἱεροσῆτι. ἢ διακληρωθῆναι, ὁ δὲ ἐκείνην ὅσα κτ'
τῶν βίον, ἢ σιωπῆτι πληρῆς τὴν Εὐερέλλος ὄρηον [ἔλαβε]
ἢ δὲ αὐτῆς διαέρεται ἢ χωρὶς ὅσα τὸν τῆς ἑλπίαν, ἢ αὐ-
τῆ δὲ ἔξαδῆται νεώτερος πῶς Ἡπείρω το συλλεθῆσαι
ἢ τῶ αὐτῆς δυνατοῦ ἔδουλοισιν. Accidit, ut earum
uxores inter se contenderent. Duxiffique sortibus, ea
qua severis erat moribus, & plena quadam maie-
state, mundum Eriphyles. Quæ forma excellente
erâque ad adulteria proclivis, Helenes armillam
sortita est. Et altera quidem iuvenis Epirorici amo-
re succensa, cum ipso solus vertit, altera necem
marito sui machinata est.

A X I O M A T A.

Qui bonos accusat, se malum esse profiterur.
Cultus est qui rem apud eos, quorum consilio gesta
fuerit, vituperat.

Viros Consulares enumerat, qui Consulatum ipsius probauerunt, & gratissimam eorum auctoritatem, opponit calumniis & obreccionibus M. Antonij.

- X. **N**ON placet Marco Antonio Consulatus meus : at placuit Pub. Seruilio : vt eum primum nominem ex illius temporis Consularibus, qui proximè est mortuus. Placuit Qu. Catulo, cuius singularis semper in hac Republica viuet auctoritas. Placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Qu. Hortensio, C. Curioni, C. Pisoni, M. Glabroni, M. Lepido, L. Vulcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tum erant Consules designati : placuit idem quod Consularibus, M. Catoni, qui cum multa, vita excedens prouidit, tum quòd te Consulem non vidit. Maximè verò Consulatum meum Cn. Pompeius probauit, qui, vt me primum decedens ex Syria vidit, complexus & gratulans, meo beneficio patriam se visurum esse dixit. Sed quid singulos commemoro? frequentissimo Senatui sic placuit, vt esset nemo, qui mihi non vt parenti gratias ageret, qui non mihi vitam suam, liberos, fortunas, Rempublicam referret acceptam.

EXPLANATIO.

NON PLACET.] Postquam Antonium in inuidiam & cõtemptum adduxit, eum cum viris clarissimis & Consularibus componit.

AT PLACUIT PVB. SERVILIO.] Pub. Seruilius Vatia Isauricus hoc ipso anno diem obierat extrema senectute confectus, quo anno Cæsar est interceptus, vt auctor est Dio. Cum Appio Claudio Pulchro Consul fuerat, anno ab vrbe condita 675. sedecim annis ante Ciceronem, eo ipso anno quo Sulla dictaturâ se abdicauit.

PLACUIT QV. LVTATIO CATVLO.] Consul fuit anno proximè sequenti Seruiliij Consulatum. Ei Ciceronis Consulatus ita placuit, vt cum parentem patriæ nominarit in Pisonem 6. Tanta fuit auctoritatis, vt id ei contigerit quod narrat Cicero pro lege Manilia, 39. *Cum ex vobis quaereret si in vno Pompeio omnia poneretis, si quid ab eo factum esset, in quo spes essetis habituri, cepit magnum sua virtutis fructum ac dignitatis, cum omnes vnâ propè voce in eo ipso vos spem habituros esse dixistis.* Obiit secundo anno post Consulatum Ciceronis, vt scribit Dio.

DVOBVS LVCVLLIS.] Lucius Consul fuerat anno 680. Marcus anno 681. mortui sunt paulò ante bellum ciuile, vt ait Velleius. de anno non constat.

M. CRASSO.] M. Licinius Crassus Consul fuerat cum Pompeio anno 684 quo anno Cicero Verrem iudicio postulauit, septem annis ante suum Consulatum. Crassus in suspitionem coniurationis vocatus est, vt ait Dio, sed is rumor breui intercidit. Et eum probasse gesta Ciceronis ex eo constat, quòd cum fasciculum literarum ab ignoto quodam accepisset, & vnâ à quopiam coniurato sine nominis subscriptione missas aperuisset, eas detulit ad Ciceronem, vt auctor est Plutarchus. A Parthis occisus Cn. Domitio Caluino, & M. Valerio Messala Consulibus, vno anno ante quam Orator Milonem defenderet. Vi-

de epist. 13. lib. 1. ad Atticum, quantopere Crassus probauerit M. Tullij Consulatum.

QV. HORTENSIO.] Consul fuerat proximè post Crassum & Pompeium, sex annis ante Ciceronem, quorum, vt dicitur præfatione libri de claris Oratoribus, coniunctissimus fuit consiliorum omnium societate. Diem obiit extremum anno qui proximè bellum ciuile antecessit, vt indicat ibidem Noster his verbis, *Cum è Cilicia decedens Rhodum venissem, & eo mihi de Qu. Hortensij morte esset allatum, opinione omnium maiorem animo cepi dolorem, & clariùs eodem libro: Est autem L. Paulo, C. Marcello Consulibus, mortuus.*

C. CVRIONI.] C. Scribonius Curio cum Cn. Octauius Consul fuerat tredecim annis ante Ciceronem: eadem amantissimus pro quo etiam legationem ad Senatum Equestris ordinis nomine suscepit cum Qu. Hortensio. Obiit eodem anno quo Crassus, vt videbitur in notis.

M. LEPIDO.] Tres fuerunt M. Emilij Lepidi Cõsules sedecim annorum decursu ante M. Tullij Consulatum. vnus Qu. Lutatij Catuli collega: alter anno proximè sequenti cum D. Iunio Bruto: tertius cum L. Volcatio Tullo tribus annis ante Ciceronem. Primus superstes non fuit, sed Bruto & Lepido Consulibus dum patriæ bellum infert, à Catulo & Pompeio victus in Sardiniam fugit, ibique morbo extinguitur. De cæteris duobus non constat vt er superstes fuerit, & approbauerit Tullij Consulatum.

C. PISONI.] Calpurnius Piso, Consul fuit cum M. Acilio Glabrone, quatuor annis ante Ciceronem, quibus Consulibus Pompeius bellum piraticum, extrema hieme apparauit, inueniunt vere suscepit, media æstate confecit. Iure igitur pro M. Labroni rescribitur M. Glabroni. De Volcatio iam dictum est M. Lepidi fuisse Collegam.

C. FIGVLO.] C. Marcus Figulus cum L. Iulio Cæsare Consul fuit, eo ipso anno quo Cicero Consul est designatus. De obitu non constat. Iure autem hic miratur Paulus Manutius

omiffum effe P. Torquatum, quem earum rerum, quas in Confultatu pro patria falute gelfit, participem adiutorumque fibi præcipuum fuiffe fatetur in oratione pro Sulla. De Decio Iunio Silano, & Luc. Licinio Murena Confultibus defignatis, eorumque in Cicerone furdus nota res eft, quamuis de obitu nihil mihi compertum eft. Magna etiam mirari quis poffit præteritum fuiffe L. Gellium Publicolanum, qui Conful fuerat cum Cn. Cornelio Lentulo Clodiano, & vt dicitur in Pifone 6. Senatoribus audientibus, civicam coronam debere à Repub. dixit.

M. CATONI.] Pecuiliarem M. Porcij Catonis facit mentionem, etiam fi Confularis nõ effet, fed duntaxat quæftoris & defignatus Tribunus plebis: tum quia propter morum fanctitatem præcipua fuit eius auctoritas, tum quia præcipuus auctor fuit illius Senatusconfulti de coniuratis in carcere iugulandis.

VITA EXCEDENS.] Victis à Cæfare in Africâ, Iuba & Scipionis exercitibus, eorumque castris vno die expugnatis, Cato Vitæ fibi manus intulit violentas, vitamque finivit, ne in victoris manus deueniret, & videret oppreffam feruitute Remp. In omnibus publicis cladibus ponit Antonij Confulatam, quod is maximum Reip. vni inflixerat: quafi ob eam præcipue caufam fibi necem intulerit, vt fe ab ea calamitate fubduceret.

CN. POMPEIUS.] Separatam facit Pompeij mentionem, vel quia illuftrior eius quàm cæterorum fuit auctoritas, & ided agmen claudere debuit: vel quia Pompeius rebus à Cicerone geflis non interfuit, fed biennio pofl reuerfus eft ex Afia Syriacæ decedens M. Pupio Pifone & M. Valerio Mefala Confultibus.

SED QUID.] Poftquam fingulos Confulares enumerauit, quibus placuit ipfius Confulatus, feipfum reprehendit, & oftendit iudicium Senatus vniuerfi.

NOTÆ.

PROXIMÈ EST MORTVVS.] Cæfare quintum & Antonio Confultibus, vt auctor eft Dio, extrema fenctura diem claufit. Huius primo loco facit mentionem, vel quod effet eius memoria recentior quàm cæterorum, vel quod non mediocris effet eius auctoritas, vt eod non potefl quod oratione de prouincijs Confulatibus §. 1. verbis Valerij Maximi retulimus, eadem referit Dio, Οὗτος ἐστὶ τῶν Ρωμαίων τὸς τὰ πρῶτον ἀξιωματικοῦς ἡρώδης τῆς ἐπὶ τὴν ἀσπίδα πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπιπέσειν, &c. P. §. 1. que adeo qui tum erant Romani eos qui aliquâ dignitate præfarent, reuerbentur, eoque oderant qui vel in minimis rebus fuiffent imprudentes. vt eum qui Seruiliu prætereunte ex equo honoris caufâ non defenderat, non auditâ eius defenfione damnarint. Vide locum: plura non addemus, ne bis idem dixiffe videamur.

LVCLLIIS.] Lucius & Marcus fratres fuerunt, vt ex Plutarcho confat & Cicerone. Diem fuum obiit Lucullus Lucius Philippo & Marcellino Confultibus. Hunc enim oratione pro Sextio §. 8. appellat nulla mortis facta mentione: A Lucullo finimum viro atq. Imperatore pulfus. vt autem dicitur lib. 2. ad Q. Fratrem ep. 3. Ad quintum idus Februarij Sextius ab indice Cn. Nerio Pupiniâ de ambitu eft poffulatus, & eodem die à quodam M. Tullio de vi. Vt ea caufa non videatur peragi potuiffe ante Martij inuentem: quo tempore Luc. Luculli,

Tomus II.

tanquã adhuc fuperticis facie mentionem. Paulò pòt tamen excefiffet à vitâ, nã oratione de prouincijs Confularib. quam habitam fuiffe cõstat ante comitia Cõfularia, indicatur diem obiiffe 22. Vtinam Lucius etiam Lucullus velle videret. De Marco Lucullo nihil confat nifi eò Lucio fratri fupertitem fuiffe, vt ibidem indicatur; & tamen ante bellum civile vitam finiffet. Velleius lib. 2. Nunc propofito operi fua forma reddatur, fi prius grauulatus ero Q. Catulo, amobis Lucullis, Metelloque & Hortenjo, qui cum fine inuidia in Repub. floruffent, emiuiffentque fine periculo, quietâ aut certe non præcipitatâ, fatali ante initium bellorum civilium morie funti funt. Quanta autem Lucullorũ fuerit auctoritas, de Lucio Imperatore clariffimo dicendum non eft, de Marco oratione, de Harufp. refponfis 12. Quia tanta religio eft, qua non innoffris dubitationibus, atque in maximis fupertitionibus, vnius P. Seruili ac M. Luculli refponfo ac verbo liberemur.

L. VOLCATIO.] Superfes fuit initio belli ciuilib, & Cæfari fe adiunxit. lib. 8 ad Att. ep. 1. Nec me M. Lepidi, L. Volcatij, Seruij Sulpitij comitum paniret: quorum nemo nec fufflor eft quàm L. Domitium, nec inconfantior quàm Appius Claudius. Et Atticus fragmẽto quodam epiftolæ quæ habetur lib. 9. ep. 2. Si M. Lepidus & Luc. Volcatius remanent, manendamus puto. Et videtur, quantum in ipfo fuit pacis auctor fuiffe. Eodem lib. ep. 22. Etiam equidem Senatusconfulta facta quaedam iam puto: vti nam in Volcatij fenectiam.

C. CVRIONI.] Dixi C. Curionem eodẽ anno quo Cralfum de viuis effe fublatum. quia, vt vidimus, Cicero eo anno in P. Cralfi locũ aug fuffectus eft, cùm in Italia filius Curio non effet, qui non videtur plus anni fpatio abfuiffe: at eodem tempore Cicero pater mortuus eft. Ep. 2. ad Curionem: Graui reffe priuatus fum amoris Summi erga te mei, patre tuo clariffimo viro: qui cùm fui laudibus, tum verò te filio, fuperaffet omnium fortunam, fi ei contigiffet, vt anti te videret, quàm à vita difcederet. Quãtum autem illi placuerit Tullij Confulatus, confat ex ep. 15. lib. 1. ad Atticum: Sed heu tu, vidi fe Confulatam illius noffram, quẽ Curio antea ἀποδιδων vocabat, fi hic factus eris, fabulans ac minimum futuram?

M. CATONI.] Quãtum placuerit Catoni Tullij Confulatus iudicio eft, vt alios omittam, illud quod ait Plutar. in Cicerone: τὸν κριτικόν ὁπατῆρα ἕτους ἡε τῶ λυγρῶ μετὰ τὸν ἡνικαροῦς, & ἐπὶ τῶν αὐτῶ τῶν πῶτα μετὰ τὸν ἡνικαροῦς, ἀποδοροῦσα πῶτις πατῆρος. ὁ πατὴρ δὲ ἡνικαροῦς τῶν καδὸν πατῆρος, κατὰ τὸν αὐτῶ τῶν ἡνικαροῦς, & ἐπὶ τῶν αὐτῶ τῶν πατῆρος. Ciceronis Confulatam ita verbis extulit in comitione, vt honores illi omnium qui unquam fuerant maximos decrenerit, & patrem patrie nominarit. Huic enim primo videtur contigiffe, cùm eum ita Cato appellaffet in concione. Nam quanta fuerit Catonis auctoritas ex eo patet, quod eum adolefcentulum, antequam Remp. attingiffet, Pompeius & iam Confularis, & triumphalis, & Imperator verebatur, & obferuabat. Idem in Catone: Η Ρομπῆου ἀποδῆ δὲ αὐτῶ δὲ ἡνικαροῦς ἀποδοροῦς ὁπατῆρος, ἡνικαροῦς. Nemo dubitatat quin illud Pompeij fufdum erga Catonem obferuantiã magis effet, quàm amoris. Quid? quod cùm rem incredibilem indicare volebant in prouerbium abierat: Οἱ τῶ τῶ ἡνικαροῦς ἀποδοροῦς πατῆρος ἡνικαροῦς. Hoc quidem neque Catone decerne probabile eft.

116

117

C. Curionis patris mortis.

118

Cato præbuit Cic. Confulatam.

Catonis auctoritas.

Publ. Seruiliij mors & auctoritas.

Lucullorum morte.

111

Vt mirum non sit eius auctoritatem Consularibus adiungi. Quid autem moriens praeviderit, neque videre voluerit, ostendit Dio lib. 43. Τὸ δ' αὖ εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἐκείνου. πρὸς αὐτὸν δὲ τὸ ναυτικόν, διὰ τὴν ἑξ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπορίας, ὅτι τὰ αὐτὸν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ παρρησίᾳ φησὶν ἔχειν ἐπὶ δεινότητι τῶν ἀποβίων ὡς μεταβολῆς ὅτι γὰρ ἰσχυρὸν αὐτὸν δὲ ἐν πελάγεσσι τὸν ἀπαιτῶν τὸν λαόν, οὐκ ἀποβίων ὡς ἀποβίων. Filium iussit ad Caesarem ire. Rogante vero adolescente, Quid tu igitur istud non facis? respondit, Ego quidem in libertate & vivendi & loquendi libertas non possum tam subitâ rerum mutatione, servitutem in senectute addiscere. Tu vero in hoc rerum statu & genitum & educatum convenit eam consortem amplecti, quam tibi Deus obtulerit. Sed profecto ineptirem propositâ brevitatis oblitus.

Grandis si vellem moriuri verba Catonis

Dicere pluribus.

C. N. POMPEIUS.] Cùm res gestae sunt eas non admodum probavit Pompeius, de quo eo Tullius conquestus est epistolâ quaedam quae libro ad familiares quinto septima numeratur. Res eius gesti, quarum aliquam in tuis literis gratulatione expectavi, quam abs te praetermissam arbitror, quod verebare ne cuius animum offenderes. Sed scito ea, quae nos pro salute patriae gessimus orbiterne iudicio ac testimonio comprobari. Postea tamen in iis laudandis liberalior fuit. De officiis lib. 3. Mihi quidem vir abundans bellicis laudibus Cn. Pompeius, multum autem hoc tribuisti, ut diceret frustra se tertium triumphum deportaturum fuisse, nisi meo in Reipub. beneficio, ubi triumphare, esset habiturus. De eius auctoritate & obitu dicere non attinet.

ARGUMENTVM.

Hactenus de Consularibus mortuis, nunc ostendit Consulatum suum Luc. Cotta & Lucio Caesari, qui duo ex illius temporis Consularibus superstites erant, placuisse. & hinc arrepta occasione in Antonium insectatur, quod ad Caesarem auunculum suum nihil referret de Repub.

XI.

SED quoniam illis quos nominaui, tot ac talibus viris Respublica or̄bata est, veniamus ad eos, qui duo è Consulari numero reliqui sunt. L. Cotta vir summo ingenio, summâque prudentia, rebus iis gestis, quas tu reprehendis, supplicationem decrevit verbis amplissimis: eisque illi ipsi quos modò nominaui, Consulares Senatûsq. cunctus assensus est: qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini. Luc. Caesari auunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua gravitate sententiam dixit in fororis suae virum vitricum tuum? Hunc tu cùm auctorem & præceptorem omnium consiliorum, totiûsq. vitae debuisses habere, vitrici te similem, quàm auunculi maluisti. Huius ego alienus consiliis Consul vsus sum: tu sororis filius, ecquid ad eum vnquam de Republica retulisti? At ad quos refert, Dij immortales? Ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. Hodie non descendit Antonius: cur non? dat natalicia in hortis: cui? neminem nominabo: putate eum Phormioni alicui, tum Gnathoni, tum Ballioni. O fœditatem hominis flagitiosam! O impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam! Tu cùm principem Senatorem, ciuem singularem, tum propinquum habeas, ad eum de Repub. nihil referas: referas ad eos, qui domum suam nullam habent, tuam exhauriunt?

EXPLANATIO.

SED QUONIAM.] Transito ad viros cum deploracione publicæ calamitatis, ad augendam invidiam, quia sceleris Antonij bellum civile excitatum fuerat, & Respublica plerisque eorum bello ciuili amiserat.

LUC. COTTE.] Luc. Aurelius Cotta Consul fuit cum Torquato duobus annis ante Ciceronem. Huius etiam prudentiam celebrat Orator pro domo sua 68. *Vir prudentissimus & cum Reipub. tum mihi, tum etiam virtuti amicissimus Luc. Cotta.* pro Sextio 73. *Diffutavit etiam multa prudenter.* quo loco dicitur, *Principis rogatus sententiam Luc. Cotta.* Vnde liqueat quanta fue-

rit eius auctoritas.

VERBIS AMPLISSIMIS.] In eius verba videtur factum S. C. de quo 4. in Catilinam. §. 20. *Ceteris enim semper bene gesta, mihi vni conferuata Reip. gratulationem decreuistis.* & in Pison. 6. *Mihi rogato Senatus, non ut multis bene gesta, sed ut nemini consecrata Reip. singulari genere supplicationis Deorum immortalium templa patrefecit.*

L. CAESAR.] Consul fuerat cum C. Marcio Figulo proximè ante Ciceronem. De hoc oratione quarta in Catilinam. 13. *Nisi forte cupiamus Luc. Caesari vir fortissimus & amantissimus Reipub. crudelior nudius tertius est visus, cùm sororis suae famina lectissima virum presentem & audientem vitâ primandum esse dixit, cùm auum iussit*

IV.
V.

Consulis interfectum, filiumque eius impuberem legatum a patre missum in carcere, necatum esse dixit.

VITRICVM TVVM.] Virum matris tuæ, nam mater Antonij fuit Julia Lucij Cæsaris soror, quam post mortem Antonij patris P. Lentulus Sura duxit uxorem: Lentulus autem inter conuictos iussu Ciceronis est in carcere iugulatus.

HVC TV.] Digressio ad infectationem Antonij, ne dum se defendit Cicero aduersarium, interim respiret patiatur.

VITRICI.] Lentuli Suræ.

QVAM AVVNCVLLI.] L. Cæsaris.

HVIVS EGO.] Ex comparatione sui cum Antonio per opposita inuidiam magis inflammat.

AT AD QVOS REFERT.] Indignitatem exaggerat exclamatione: & ex eo quod spreto auunculi sui consiliis hominibus nequissimis familiariter vteretur, eosque ad consilium adhiberet.

DIES NATALES.] Per indignationem, quod eorum dies natales tanto strepitu celebrantur, vt etiam ad Senatus aures eorum fama dimanet.

HODIE NON DESCENDIT ANT.] Non venit in Senatuum. Aduerte dialogisimum pulcherrimum.

DAT NATALITIA IN HORTIS.] Dat conuiuium natalitium suorum aliquorum nomine, quorum natales hodie celebrantur.

PHORMIONI.] Parasiti, quales sunt Phormio & Gnatho apud Terentium, & lenonibus simili, busilli Ballioni qui apud Plautum inducitur.

O FORDITATEM.] Exclamatio per indignationem.

TV CVM.] Tu cum Luc. Cæsarem virum præstantissimum auunculum habeas, eum non consultas de rebus ad Reipub. salutem spectantibus: consultas autem nescio quos parasitos, qui iampridem sua bona deuorauerunt, nunc tua deuorant & ligiuntur.

NOTÆ.

V.
Supplicatio.

SVPPPLICATIONEM.] Vide dicta peroratione pro Cornelio Balbo ad illa verba 61. C. Cæsarem Senatui & genere supplicationem amplissimo ornauit.

I.
Quibus verbis supplicatio decreta Ciceroni.

VERBIS AMPLISSIMIS.] Tertiâ Catilinariâ 15. Atque etiam supplicatio Diis immortalibus pro singulari eorum merito meo, nomine decreta est. Quirites, quod mihi primo post hanc urbem conditam rogato contigit, & his decreta verbis est, QVOD VRBEM INCENDIIS, CÆDE CIVEI, ITALIAM BELLO LIBERASSEM.

III.

LVC. CÆSAR.] Duo Lucij Cæsares eodem tempore floruerunt, quorum alter bello ciuili Cæsari hæsit, alter Pompeio. Priorem Dio lib. 42. vrbis præfectum fuisse scribit post seditionem Trebellij, & Dolabellæ, quæ secuta est pugnam Pharsalicam. Alter post victoriam Africanam iussu Cæsaris occisus est. Dio 43. Lvc. Cæsarem propinquum suum, vltroque sibi supplicem factum, tamen quod toto bello contra se steterit, primam causam dicere iussit, eo consilio vt iudicio victum condemnasse videretur: verum cum eum suâ voce mortis addicere videretur, iudicio suspensio videret, & postea clam interemis. Quare hic locus de priore capiendus est, qui paulo post à triumuiris proscriptus, forore suâ, matre Antonij annitente incolumis euasit.

Tom. II,

VITRICI TE SIMILEM.] De moribus Lentuli Suræ vide quæ infra differemus §. 13.

HODIE NON DESCENDIT.] In forum, inquit Manurius, nam in collibus nobiliores habitabant. Probat hanc locutionem exemplis. vt Philipp. 8. Consul se cum prasidio descensurum esse dixit. Philippica 14. Scitis per his dies creberrimum fuisse sermonem, me cum fascibus descensurum fuisse. Ad Attic. libro 4. Cum sacrâ viâ descenderem. Ego verò hanc explanationem libens amplecterer, tum quòd magna sit apud me tanti viri auctoritas, tum quòd non habeam meliora. Sed Antonius non in collibus habitabat, verum in Caiinis, vbi domus erat Cn. Pompeij, auctor est P. Victor libello de vrbis regionibus, Plutarchus libro 2. Cum Pompeio quoque circa Misenum pax inita: qui haud absurdè cum in nauis Cæsaremque & Antonium cenâ exciperet, dixit: in Carinis suis se cenam dare. referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. Ne tamen nihil omnino dicamus, videtur hic eodem penè sensu dici descendere, quo §. 1. diuinationis in Qu. Cæciliam: Sibi nunc mutata voluntate ad accusandum descenderim. Et pro Cælio 2. Sic constituetis, Iudices, nec descensurum quemquam ad hanc accusationem fuisse. Eleganter Valla elegantiarum lib. 5. cap. 36. Descendo in prelium, descendo in forum, descendo in campum dicimus, non quia de loco superiore in inferiore descensimus, sed quia de loco iusto in locum discriminis: epinor, quòd qui in loco celsiore se tenet, pugnam detrectare existimatur, quem cum relinquit, & in locum æquum venit, atque descendit mentem se pugnam habere declarat. Ponit exemplum in Æneidos:

Infructos acie Tiberino in flumine Teucros, Tyrrhenamque marino totis descendere campis. Horatius lib. 3. carm.

-Hic generosior

Descendit in campum petitor.

Acies totis campis descendit in Martis aleam, candidatus siue petitor in campum Martium honoris & existimationis periculum subiturus, accusator in forum, Consul in curiam.

VII.

BALLIONI.] Ballio leno apud Plautum in Pseudolo. de quo Tullius pro Roscio Comædo 20. Nonne ab imis vnguibz vsque ad verticem summum (si quam coniectionem affert hominibus cæcicia corporis figura) ex fraude, fallacis, mendacis constare totus videtur qui idcirco capite & superciliis semper est rasis, ne ullum pilum viri boni habere dicatur. cuius personam præclare Roscius in scena tractare consuevit, neque tamen pro beneficio ei par gratiâ refertur. Nam Ballionem illum improbissimum & peruersissimum lenonem cum agit, agit Chæream. Personâ illa luteolenta, impura, inuisa in huius moribus, natura, cuiusque est expressa. Non absimilis autem locus Demosthenis 2. Philippica, quam alij Olynthicam secundam vocat: EI δὲ πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἀδελφὸς ἄλλως τῶ κατὰ ἀνάγκη ἀπραγμῶν τῶ βίου, & ἀδύλον, & καθόλου καὶ οὐ διατάκτως εἶπεν, ἀπεροφθαλμὸς & ἐκ οὐδένος εἶναι μῦθε τὸν τοιοῦτον. καὶ ταῦτ' ἐστὶν αὐτῶν εἶναι, ἀληθῆς δὲ κἀκαρτῆς & τοιοῦτος αἰσθητικῶς οἷος μαθηδέντος ὀφθαλμοῦ τῶ τοιαύτου, & ἐπὶ τῶν οὐκ ὀφείδους διὰς οὐλοῦσθαι. Si quis autem temperans aut aliter iustus est, qui quotidianam Philippi intemperantiam, ebrietatem & impietas saltationes ferre non possit, eum quidam aciebat contemni & nullo loco haberi. Reliquos autem

Ballio.

Zz ij

qui circa ipsum sunt esse latrones, assentatores, eiusmodi demique homines ut ebrii saltationes impuras exercent, quas piger apud vos nominare. Item: Πολύ τῶν θαυμασιωτῶν ἀσχηροῦ ὄντος, καὶ γὰρ ἰκκίον τὸν δημόσιον, ἢ τοῖσιν αὐτῶν μίσην γὰρ καὶ ἢ τοῖσιν αἰσχρῶν ἀσχημάτων, ὡς εἰς τὸν σωόντος

ποῖον ἔλικα τῶν θαυμάσιων, τοῖσιν ἀσχηρῶν, ἢ ἐπὶ αὐτῶν ἔχει. Praestigatoribus longè impurores, Calliam illum carnificem & huiusmodi homines ridicularios mimos & poetas turpium cantionum, quas in eos quibuscum versantur faciunt, ut rideantur: hos ille amat & circa se habet.

ARGUMENTVM.

Confutatur Orator quod Antonius obiecerat, perniciosum fuisse Consulatum Ciceronis, quod is Consul seruos armatos in Capitolino cliuo collocasset.

XII. **T**VVS videlicet salutaris Consulatus, perniciosus meus? Adeóne pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego Senatam illum, qui quondam florens orbi terrarum praesidebat, Consulebam, tu homines perditissimos cum gladiis collocasti? At etiam ausus es (quid autem est quod tu non audeas) cliuum Capitolinum dicere me Cos. plenum seruorum armatorum fuisse. Ut illa, credo, nefaria S. C. fierent, vim afferebam Senatui? O miser, siue illa tibi nota non sunt (nihil enim boni nosti) siue sunt, quod apud tales viros tam impudenter loquere. Quis enim eques Rom. quis praeter te adolescens nobilis, quis vllius ordinis, qui se ciuem esse meminisset: cum Senatus in hoc templo esset, in cliuo Capitolino non fuit? Quis nomen non dedit? quamquam nec scribae sufficere, nec tabulae nomina illorum capere potuerunt. Etenim cum homines nefarij de patriae parricidio confiterentur, consciorum iudiciis, sua manu, voce penè litterarum coacti se urbem inflammare, ciues trucidare, vastare Italiam, delere Rempub. consensisse; quis esset qui ad salutem communem defendendam non excitaretur: praesertim cum Senatus populúsque Rom. haberet ducem: qualis, si qui nunc essent, tibi idem quod illis accidit, contigisset.

EXPLANATIO.

TVVS VID.] Obiectio Antonij. **ADEÓNE.]** Huius obiectiois impudentiam & indignitatem demonstrat à contrario & comparatione sui rerumq. gestarum cum Antonio: & à loco ubi hæc dicebatur. Nam hæc dicebat Antonius in templo Concordiæ, ubi Cicero Senatus auctoritatem seruauerat eum consulens de Rep. Antonius hominibus armatis ibi collocatis eius libertatem oppresserat.

QVI QVONDAM FLORENS.] Pathos à præteritâ Senatûs dignitate, antequam tot Reip. lumina bello ciuili, sed potissimum icelere Antonij essent extincta. sublataque eius auctoritas & ad eos trãsata qui ciuili libertatem oppresserant.

ORBI TERR. PRÆSID.] Penes Senatam erat, decernere prouincias, Imperatores & legatos eligere. dispensare pecunias ex ærario, Sociorum & Regum controuersias dirimere, audire legatos, ipsos magistratus in officio continere, &c.

AT ETIAM.] Ratio cur Antonius diceret perniciosum fuisse Tullij Consulatum.

VT ILLA.] Confutatio rationis ironica, quam citra ironiam ad hunc syllogistimum reuocare possis.

Non est opus ut fiant S. C. salutaris Reip. vim adijerre Senatui.

Sed Senatus Consulta me Consule facta fuerunt salutaris Reipub.

Ergo, &c.

O MISER.] Seria refutatio per dilemma.

APVD TALES.] Senatores omni honore & reuerentiâ dignos, apud quos nisi pudenter non est loquendum.

QVIS ENIM.] Ab enumeratione eorum qui cum Senatus in æde Concordiæ haberetur, praesidij causâ conuenerant, ostendit impudentiam Antonij, qui cliuum Capitolinum plenum seruis armatis fuisse obiecerat.

ADOLESCENS NOBILIS.] Cuius maiores curulibus magistratibus essent perfundi.

VLLIUS ORDINIS.] Omnes ordines ad retinendam libertatem exarserant, ut dicitur orat. 4. in Catilinam §. 14. Equites, Tribuni ætarij, Scribae, omnis ingenuorum multitudo. 15. libertini homines, etiam serui 16. *Seruus est nemo, qui modò tolerabili conditione sit seruituti, qui non audaciam ciuicis perditiorum perhorrescat, qui non obstare cupiat, &c.*

ET ENIM CVM.] Adfert causam à periculo quod adibat Reipub. cur omnes ordines ad se fuerint ad deferendam Remp. excitati.

HOMINES NEFARII.] P. Læcilius Sura, C. Cornelius Cethegus, L. Statilius Pub. Gabinius, L. Cassius, M. Caparius P. Furius, Q. Manlius Chilo, P. Vmbrenus: qui nouem in vincula conieciti

sunt ob conurationem Catilinæ, vt narratur 3. in Catil. §. 14. 15. sed potissimum priores quatuor intelligit, qui præsentem in Senatu conuicti fuerunt, cum Senatus censuit. *Vt P. Lentulus, cum se Prætura abdicasset, tum in custodiam traderetur, Itemque vti C. Cethegus, Luc. Staiilius, L. Gabinius, qui omnes præfecti erant, in custodiam traderentur.*

CONSCIORVM INDICIIS.] Valturcij 3. Cat. §. 8. Legatorum Allobrogum. ibidem 7.

SVA MANV.] Eadem oratione. *Tabellus profertur iussimus, que à quoque dicebantur date. primum ostendimus Cethego. Signum cognouit, nos litum incidimus, legimus, erat scriptum ipsius manus, &c. Item: Introductus Staiilius, cognouit manum, & signum suum. Recitata sunt tabella in eandem fere sententiam: confessus est. Tum ostendi tabellam Lentulo, & quæsum cognoscerent signum, annuit. Item 12. Valturcius vero subito profert literas atque aperiri iubet, quas sibi à Lentulo ad Catilinam datas esse dicebat, atque ibi vehementissimè perturbatus Lentulus, tamen signum & manum suam cognouit. E quibus intelligis quæ fuerit illa vox literarum.*

VRBEM INFLAMMARE.] Sallustius in Catilinâ: *Negotia diuisa hoc modo dicebantur, Gabinius & Staiilius vti cum magna manu duodecimo simul opportuna loca urbis incenderent, quo rumulus facilius aditus ad Consulem, ceteroque quibus insidia parabantur fieret: Cethegus Ciceroni ianuam obsidero, eumque vt aggrediretur, alius autem alium. Sed filij familiarum, quorum ex nobilitate magna pars erat, parentes interficerent, simul cædæ & incendio percussis omnibus ad Catilinam erumperent.*

HABERET DVCEM.] Meisum Consulem, qualis si qui nunc esses, morte plecteretur ob maleficia tua in Remp. quemadmodum illi sunt in vinculis necati.

NOTÆ.

PVDOREM CVM PVDICITIA.] *Frequenter duas has voces conuertit. vt Verrina de supplicis 34. Quæ præsidia, quàm munera pudoris & pudicitia vi & audaciâ ceperit, quid motines dicere? pro Milone 79. Per me vnum effectum est vt ius, aequitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent. Vide Cælianam 7. Sextianam 73.*

ORBI TERRARVM PRÆSID.] *Quæ Senatûs esset potestas, vide pro Sextio 137. Nosse descriptionem ciuitatis, &c. in Vatinius 36. Eripueris Senatus provincia decernenda potestatem, Imperatoris diligenti iudicium, ararj dispensationem, &c. Pro Milone 91. Curiam appellat, Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, &c. vide Notas, è quibus satis apparet cur dicatur orbi terrarum præsidere.*

CLIVM CAPITOLINVM.] Vide infra 14. §.

SERVORVM ARMATORVM.] *Arma seruis non sunt permitenda. Notum illud ex libro 7. in Verrem. §. 7. Luc. Domitium Prætozem in Sicilia, cum aperiret ingens ad eum altaris esset, admiratam requisisse, quis eum percussisset. Cum audisset pastorem cuiusdam fuisse, eum ad se vocari iussisse:*

illum cupide ad Prætozem, quasi ad laudam atque ad premium accurrisset. Quassisse Domitium qui tandem bestiam percussisset: illum respondisse, venabulo. Statim deinde iussu Prætoris in cruce esse sublatum. Hinc Orator in Pisonem II. eum reprehendit, quòd à Clodio delectum seruorum haberi permisisset.

CREDO.] *Epithetas frequenter apud Oratorem. vide Sextianam §. 84. N. 3. & alibi.*

O MISERVVM TE.] *Infra 43. O miserum te si intelligis; misericorem si non intelligis.*

ADOLESCENS NOBILIS.] *Pro Milone. Adolescens nobilissimus, vocatur. Nobilis genere paterno, cuius auus fuit ille M. Antonius orator. Matrem habuit Iuliam, è Cæsarium familia, gente Iuliorum, quæ quàm nobilis fuerit, indicant Cæsaris verba quæ à Tranquillo in eius vita cap. 6. referuntur. Amicæ meæ Iulia maternum genus ab regibus ortum, paternum cum Diis immortalibus coniunctum est. nam ab Anco Marcio sunt Marci Reges, quo nomine fuit mater: à Venero Iulij cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctius Regum, qui plurimum inter homines pollent, & ceremonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt Reges. Quamuis cum nobilitas Romana non ab antiquitate; sed à curulibus magistratibus peteretur, videri potuit non admodum nobilis, quòd vt notant viri docti, ea gens serò ad magistratus emerferit.*

IN HOC TEMPO.] *Mox: Cùm in hac cæli Concordia, è Dijs immortalis, in qua me Consule salutaris sententia dicta sunt, quibus ad hanc diem viximus, homines cum glandis collocati stent.*

QVIS NOMEN NON DEDIT.] *Nomen dare dicuntur, qui in delectu in militum matriculam referuntur. Lilius libro 2. Delectique decreto nemo nomen dedit. Paulò pòst: Omissis certamine nomina dederit. Lib. 4. Cognitio vacantium militia munere post bellum differitur. Ita dabij quoque inclinant ad nomina danda. Libro 3. Cognoscendis causis eorum qui nomina non dedissent, bello perfecto se daturos tempus. Libro 6. Neque duci addictos tribuni sinebant, neque iuniores nomina dabant.*

VOCE PENE LITTERARVM.] *Apuleius apologia: Oro te, Maxime, si littere ita vt partim vocales dicuntur, etiam propriam vocem viderent parent: si verba ita, vt Poëta aiunt, pinnis apta vulgè volarent: Nõne cum primum epistolam istam Rufinus malâ fide exciperet, pauca legeret, multa & meliora sciens reticeret, nõne tunc cetera littera sciebat se detinere proclamasset? verba suppreffa de Rufini manibus foras euolissent? totius forum tumultu compleffent? &c. Certè, vt Euficiolæ nostri verbis utat lib. 6. Subsequiarum cap. 12. Mirabantur & nostro seculo idem papyrum loquentem, vt ipsi putabant, quòd à rerum Indicarum scriptoribus narraret. Quo in genere lepidæ est narratiuncula de illo puero, qui iussu heri fiscellam ficibus plenam ad herilem amicum deferens, partem ederat tui via, partem ei reddidat ad quem fuerat destinata. Et rem per litteras hero detectam admirans, paulò pòst cum eandem ferendarum sicquam accepisset provinciam, litteras ne quid illæ rescicerent in terram defodit, ficisque, vt rebatur, sine arbitris manducauit. Vide Richeomum Prædicatione animæ, Hermanum Hugonem præfatione libri de prima*

I. Pudor, Pudicitia.

II. Senatûs potestas.

IV. Arma seruis non permitenda.

V.

VI.

VII. Antonij nobilitas.

VIII.

IX. Nomen dare.

X.

Vox litterarum.

scribendi origine, & Angelinum Gazzum libro
Fiorum Hilariorum, & alios, & Hieronymum
Benzenen libro 2. nouæ noui cibus historia cap.
17. & in eum locum notas Urbani Caluctonis,
partim ex Gomara, partim ex Leticio non abfimi-
li referentem. Vnde & Nonnus quarto Διονύ-
σιακόν, πῶτον ἀρχαῖον σὺν ἑλίττας nominabat.
Quid vetat verfus pulcherrimos exhibere. v. 260.

Ἐλλάδι θογγέντι δ' ἑκδοσὴν δῖος κοῖζων Cadmus.
Γλάσσης ἔργα πλεῖστα ὀμόθροα. Συμφόρος δ'
Ἀρμωνίος σοφιστὸν ἱεὺς ἀζογα σόζογα μῦθα
Γραπὸν ἀσχηπτιο πῶτον τερνίσαιτο σὺνι,
Πάτεια διαπίσις διδακτικὸς ἔργα τέρως,
Αἰγυπῆος σοφίης μετακείστος, ἦμος Ἀζώωρ
Μίφροδος ἐναίσις ἑκαπτεπυλὸν φάσι Θούλω.
καὶ Ζαθίων ἀφίπτες ἀμολογῶντος γὰρ ἀβέλων
Χιεύς ὁ πεισοπέσιος χαρσίματ' ἰόθα χαρσίμων
Ἐρεθὸν ἀβύλα κυκλα.-
Grecia vocalis & prudentiamunera ferens

*Lingua instrumenta fecit concordia, cognata
verò
Consonantia ordinatim in non iuncta coniuncta
miscens
Scripturas vocalis typum expressit silentij,
Paterna diuina doctus mysteria artis
Ægyptia sapientia aduena, cum Agenor
Memphidis incolæ centum - portas - habentem
condet et Theben,
Et diuinorum ineffabile emalgens lac librorum
Manus retrograde characteres, obliquos signans
Scripsit curuos circulos.-*

AXIOMATA.

Qui pudicitiam perdidit, facile perdit & pu-
dorem.

Miseri sunt improbi, siue illis mala sua nota sunt,
siue non sunt.

Omnes debent ad salutem communem defendendam
excitati.

ARGUMENTVM.

*Pergit diluere quod de nece coniuratorum, & crudelitate Ciceronis Consulû obicit Anto-
nius, & ex eo ipso crimine sibi laudem, Antonio vituperationem deriuat.*

XIII.

AD sepulturam corpus vitrici sui negat à me datum. Hoc verò ne P.
Quidem Clodius dixit vnquam; quem, quia iure ei fui inimicus, do-
leo à te omnibus vitiis esse superatum. Quî autem tibi venit in mentem,
redigere in memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an
verebare, ne non putaremus, natura te potuisse tam improbum euade-
re, nisi accessisset etiam disciplina? Tam autem eras excors, vt tota in
oratione tua tecum ipse pugnares, vt non modò non cohærentia inter
se diceres, sed maximè disiuncta atque contraria, vt non tanta mecum,
quanta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuum fuisse in tanto scelere
fatebare, pœna affectum querebare. Ita quòd propriè meum est, lau-
dasti: quod totum est Senatus, reprehendisti. Nam comprehensio fon-
tium, meâ: animaduersionis; Senatus fuit. homo disertus non intelligit cum,
quem contra dicit, laudari à se: eos apud quos dicit, vituperari.

EXPLANATIO.

AD SEPVLT.] Obicit Antonius me aded
fuisse crudelem, vt cum Lentulum vitri-
cum suum, id est matris suæ maritum iussissem in
vinculis necari, corpus eius non reddiderim, vt se-
pulturæ mandaretur.

HOC VERÒ.] Impudentiam tam aperti
mendacij, non solum inficiatione, sed etiam in-
dignatione confutat, & in auctorem aculeum
orationis exerit, eo nomine quod Antonius ipsum
Clodium impudentiâ superat. Clodius enim
cum vndequeque crimina ad inuidiam consula-
rii Ciceronis conflandam corradere, veritus erat
huiusmodi mendacium confingere.

QUI AVTEM.] Alius orationis aculeus, à
P. Lentuli, apud quem educatus fuerat Anto-
nius, impuritate, à quo puer prauis moribus
imbutus est.

TAM AVTEM.] Antonij stulticiam de-

monstrat, quòd Ciceronem vituperare volens
laudauerit, Senatûque apud quem loqueba-
tur, quémque demereri oportebat, offenderit.

VITRICVM.] Lentulum Suram, matris tuæ
Iulix maritum, coniurationis conuictum fuisse,
& in vinculis ob coniurationem necatum fuisse
fatebare.

QVOD PROPRIE MEVM EST.] Dete-
ctionem coniurationis occultæ, comprehensio-
nem iudicum, & prolationem litterarum.

QVOD TOTVM EST SENATVS.] Sup-
plicium coniuratis irrogatum.

HOMO DISERTVS.] Hæc omnia colligi
possunt huiusmodi syllogismo.

*Stultus est & excors qui eum, contra quem di-
cit, laudat: eos apud quos dicit, vituperans.*

*Sed me ob comprehensorem fontium, laudasti:
Senatus ob animaduersionem vituperasti.*

Ergo, &c.

Ἡ τοῦ ἀρχαίου, ἢ νυκτιπέσι λυγίαις,
 ΠΑ. Ἢ εὐ κρατερός τι εἰς ἀτίας ἕξασ θεός
 Εἰδωδύου αὐτῶν γαλακτοπέσι πῶδύαις.
*Nec tu lacte capre catulos nutriueris unquam,
 Atque ouis, atque canis que tello gaudes & um-
 brâ.*

*Sic etenim tarâque forent & robore casti.
 Sed cerua, si forte datur, fac ut vbera sugant
 Nocturnave lupæ, aus caprea, ciensive leane.
 Sic namque euadent, fortes, rapidoque volabant
 Impete lactiferis similes nutritibus olim.*

NON TANTA MECVM.] Apuleius apo-
 logiâ. Recita, quæso, clarius ut omnes intelligant,

quantum lingua eius à manu discrepet, quantum-
 que minor illi sit mecum, quam secum dissenso.

POENA AFFECTVM.] Notum illud Ly-
 rici.

Culpam pana premit comes.

Item illud:

Ravò antecedentem sceleratum
 Deseruit pede poena claudo.

A X I O M A T A .

Multi natura imprebi euadunt, etiamsi natura non ac-
 cesserit.

Excordes sunt qui secum ipsi pugnant.

A R G V M E N T V M .

Regreditur ad crimen armatorum, qui in cliuo Capitolino fuerunt Cicerone consule dispo-
 siti, & Antonij stultitiam ostendit, qui cum Reip. perniciofa arma ipse cepisset, obiecit al-
 teri salutaria.

I AM illud cuius est, non dico audaciæ (cupit enim se audacem) sed
 quod minimè vult, stultitiæ, qua vincit omnes, Cliui Capitolini men-
 tionem facere? cum inter subsellia nostra versentur armati: cum in hac
 cella Concordiæ (Dij immortales) in qua me consule salutares senten-
 tiæ piætæ sunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladiis homines col-
 locati stent. Accusa Senaturn, accusa Equestrem ordinem, qui tum cum
 Senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confi-
 tere hunc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis circumfideri. Hæc tu
 non propter audaciam dicis tam impudenter, sed qui tantarum rerum
 repugnantiam non videas, nihil profectò sapias. Quid enim est demen-
 tius, quam cum Reipub. perniciofa arma ipse ceperis, obiecere alteri
 salutaria?

E X P L A N A T I O .

I AM ILLVD.] Quoniam alia sunt scelera, de
 quibus etiam frequenter improbi gloriantur,
 alia de quibus erubescunt, posterius vitiorum gen-
 us adscribit Orator M. Antonio. Audacia, cru-
 delitas, vltio, latrocinia, cætera huiusmodi, quæ
 vim aliquam & potestatem desiderant, homini-
 bus nefariis gloriandi segetem præbent. Stultitia,
 inuidia, & alia quæ vel à stupore mentis, vel ab
 animi prauitate manant, sunt pudori, & eam ob
 rem Orator Antonio non audaciæ, sed stultitiæ
 labem adspersit.

CLIVI CAP. FAC. MENTIONEM.] Dicere Cliuum Capitolinum armatis seruis plenum
 fuisse. Huius etiam obiectionis stultitiam ostendit.
 1. à loco: in quo duo spectanda sunt, videlicet Numen cui dedicatus hic locus, Concordiæ nimirum quæ maximè est ab armis & discordiis aliena, & res in eo prius gestæ, dictæ olim sententiæ Reipub. salutares, quibus duobus adiectis facti atrocitas, & stultitia criminis ostenditur.

ACCUSA SENATVM.] A comparatione hominum qui tam in vtriusque consulatu arma sumperunt stultitiam obiectionis ostendit: Cicerone Senatu, Equestri ordinis, omnium cliuium vltus est præsidio, Antonius barbarorum.

HÆC TV.] Nihil est dementius quam cum Reip. perniciofa arma ipse sumperis, obiecere alteri salutaria.

Sed id facis, Ergo nihil est te dementius.
 Propositio plana est, & conceptis verbis habetur. Assumptio duas habet partes, quædè Ciceronis arma salutaria Reip. fuerint, Antonij perniciofa. Vtraque pars satis iudicatur à personis, quæ pro vtroque arma sumperunt.

N O T A E .

NON DICO AVDACIÆ.] Simile est illud Varinianæ 19. Cogitarisue in illo tuo intolerabili, non regno, (nam id cupis audire) sed Latrocinio augur fieri in Q. Metelli locum.

CLIVI CAPITOLINI.] In monte Tarpeio tria potissimum fuerunt, quorum frequentem inuenias mentionem. Capitolium ipsum, siue templum Iouis opt. max. arx, Cliuus Capitolinus. Pub. Victor libello de vrbs Romæ regionibus, regione octaua. Edes Veiouis inter arcem & Capitolium prope Asylum. Matlianus libro 2. cap. 1. Diuidunt autem montem hunc in arcem & Capitolium: arcemque Aquilonem versus, tanquam firmiorem locum ædificant. Capitolium vero ad Tiberim locum naturâ munitum extruunt. Idem cap. 8. Cliuum Capitolinum vocabant antiqui locum & viam, qua in Capitolium ascendebatur, &c. Alij ad eam arcis partem que Auentinum respicit, vbi nunc S. Gregorij templum in Velabro est, fuisse affirmant: alij inter Saturni & Concordia templa, prope Senæ arcem, ad Sena-

VII.

XIV.

I.

II.

Arx. Capitolium.

Cliuus Capitolinus.

oris stabula. Arcus autem Senori ad radices Capitoli in fori Romani capite excitatus : sub quo transientes triumphaturi in Capitolium ascendebant. Fuit ergo Clivus Capitolinus ad forum Romanum sicut a Conforibus stratus, &c. Cornelius Tacitus Capitolium prisce temporibus varios habuisse aditus scribit, & hinc tam varia de Capitolino clivo nata sunt opiniones. De nomine Capitolij pro Sextio §. 28 Nota 3. de Arce pro Sextio §. 85. Nota 2. de Clivo Capitolino item pro Sextio §. 28. Nota 3.

III. **IN CÆLLA CONCORDIÆ.]** Deprehensis coniuratorum literis, vt narrat Plutarchus in Ciceroe, Βουλὴ ἀπορίσκει τὸ πρὸς Οὐεντίου ἱερῶν ἐξαρτῶν τὴν γράμματα, καὶ τὸν κλίμα τὸν διέκρουεν. Senatus in cællam Concordiæ conuocat, litteras recitauit, & indices audiuit. Vnde illud pro Sextio 26. Ergo eodem tempore Senatus in ade Concordiæ, quod ipsum tempus representabat memoriam consulti mei. Fuit autem hæc ades, illud Lucij Opimij, monumentum celeberrimum in foro. de quo eadem oratione 14 o. Marlianus lib. 3. cap. 11. In area Volcani templi Concordiæ adem Fuluius libertino patre natus trecentis tribus annis post Capitolij extruitionem, si populo ordinem Senatorium reconciliaisset, vouit. Extructum deinde ex condemnatorum feneratorum multatam pecunia in Palatinis radicibus, Opimius Consul postea restaurauit.

Cella concordiæ.

IV. **COLLOCATI STENT.]** In rebus atrocibus solet vna syllaba periodum terminare. vt pro Milone. Infidiatori verò & latroni, que potest afferri inuisa nexi Pro Ligatio 7. Ad ea arma profectus sum, que erant sumpta contra te. 11. Non tu ergo hinc patriâ primare, qua caret, sed vitâ vis. quæ clausula est, vt ait Pedianus in Diuinationem, de industria durior ad exprimendam sententiam.

V. **CVM SENATV COPVLATVS.]** Plinius libro 33. cap. 2. M. Cicero denum stabiluit equestris nomen in consulu suo ei Senatui concilians, &c. Quo ordinum coniunctio diu nõ itetit. Nam biennio post, vt dicitur lib. 1. ad Attic. ep. 16. penè distacta est Q. Metello Celere & Afranio Consulibus. Nos hic in Rep. infirmâ, miserâ, commutabilique versamur. Credo enim te audisse nostros equites penè à Senatu esse disunctos, qui primum illud valde grauer tulerunt, promulgatum S. C. fuisse, vt de iis qui ob iudicandum pecuniam accepissent, quæreretur. Paulò post : Ecce alia delicta Equitum vix ferende, que ego non solum tuli, sed etiam ornaui. Asiatici qui de Conforibus conduxerunt, questi sunt in Senatu esse cupiditate prolapsos, nimium magno conduxisse, & vt inducerentur locatio postmouerunt, &c. Summum erat periculum, ne, si nihil impetrasset, plane alienarentur à Senatu. Paulò post : Teor vt possum illam à me conglutinatam concordiam. Quo tempore res cõfecta non est, nec retineri diutius potuit ordinum inter se consensio. Epistola 13. vocauerat inertem, formi plenum, inoperitum, ἀνεργότατον. Pergit : Quomodo loquimur? facta S. C. de ambitu, de iudiciis, nulla lex perlata : exagitatus Senatus,

Sed ea coniunctio diu non itetit.

alienati equites Romani. Sic ille annus duo firmamenta Reip. per me vnum constituta euerit. Nam & Senatus auforitate abiecit, & ordinum concordiam disiunxit. Epistola 18. Vidi nostros publicanos facile a Senatu disijungi, quamquam a me non dinellerentur. Etiam apertius epist. 1. lib. sequentis. Nunc verò cum equitatus ille, quem ego in Clivo Capitolio, & signifero ac principe collocaram, Senatum deseruarit : nostri autem principes digito se cælum puenit attingere, si nulli barbari in piscinis sint, qui ad manum cedant : alij autem negligant : Nonne tibi satis prodesse videor, si perficere, vt nolint obesse, qui possunt?

AB ITHYRÆIS.] Barbaris ab Ithyra vrbe in Tauro monte. Videntur autem optimi iaculatores fuisse, & eam ob causam Maro in Georgicis, Ithyraos laxi torquentur in arcibus.

Vibius Sequester in nominibus gentium. Ithyraei Syrii vsu sagitta potus.

ARMA IPSE CEPERIS.] Inò à Senatu concessa, si credimus Appiano. Prima Philippica, postquam egit de sublatâ Dictatura. Liberatus cadis periculo paucis post diebus Senatus : vnicius impatiens est fugitiuus ille, qui in C. Marij nomen inuaserat. Hunc fugitiuum Epitome Chamaecem, Valerius Maximus Herophilum medicum equarium, Amatiuum vocat Appianus. Hic, vt auctor est Valerius, cum se Marij septies Consulis filium simularet, ita e cedulam plebem sibi conciliauit, vt eadem adhuc Cæsare eum multa municipia, & veteranorum Colonæ patronum adop. arent. Sed ab eo eiectus in exilium, cum in vrbem auditâ Cæsaris nece rediisset, Senatum trucidare volens ab Antonio comprehensus & necatus est. Enimuerò plebs in Antonium sic exarsit, vt in omnem eius necandi occasionem immineret, vt narrat Appianus initio tertij ciuiliū. Η βουλὴ πρὸς τὴν ἀποστασίαν αὐτοῦ διαπραξὸς ἐπιβουλεύουσα τὸν δῆμον, ἰδίωι θεουμένη πεισιπράδει πρὸ τῶ νόμου ἐν τῷ ἐκπραστικῷ ὄψει, καὶ ἐπιδημιουμένη τῶν τῶν ὄψ, οἷς εἰς τὸ αὐτὸ πᾶσι πρῶτος, εἰς τὴν πᾶσι πᾶσι ἀντὶ ἐκπραστικῶν, τῶν θεουμένων κατελεγε αἰσθητικῶν μὲν ἐς ἐξαιρέσιους, οἷς αὐτῶν ἴσθητικῶν ἐπιπᾶν, οἷς ὁμοίως αὐτὸν τῶν χρεῖς αὐτῶν. ἔβην ἃ ἐπὶ τῶν, ἀλλὰ πᾶσι λοχαγεῖς, αἷς ἰσθητικῶν τῶν ἐπιπᾶν, καὶ οἷς ἰσθητικῶν ἐν τῶν στρατιῶν τῶν ἐπὶ καίτοι. Senatus manifestè compertum habens Antony infidias à plebecula comparari, concessit vt excubias sibi constitueret & veteranis presentibus. Is porro, siue id vnum rebus ante gerendis spectauerat, siue occasionem fortè oblatam amplexus est, delectum stipratorum habuit, semper numerum augens vsque ad sena milia, non è militibus quos facile, si qua necessitas incuberet, alimdo se habiturum esse sperabat, sed omnes Centuriones, vt qui ordines ducere possent, & magnum vsu habuerent rei militaris, siu cognitos è bellis que Imperatore Casare gesserunt.

VI.

VIII.

Antonyus et stodes obtinuit à Senatu.

AXIOMATA.

Nemo stultus videri vult, multi cupiunt se audaces videri. Quid est dementiùs, quàm cum ipse contra Remp. perniciosa arma cepertis, obicere alteri salutaria?

ARGV-

ARGUMENTVM.

Antonius in vituperatione Consulatus Ciceronis etiam versum eiusdem de suo consulatu scriptum irriserat. Nunc Orator huic obiectioni respondet.

AT etiam quodam loco factus esse voluisti. quàm id te (Dij boni) XV.
 Anon decebat! in quo est tua culpa nonnulla. Aliquid enim falsi à
 mimæ vxore trahere potuisti. Cedant arma togæ. Quid? tum nonne
 cesserunt? At postea tuis armis cessit toga. Queramus igitur, vtrum me-
 lius fuerit, libertati populi Romani sceleratorum arma, an libertatem
 nostram armis tuis cedere. Nec verò tibi de versibus respondebo: tan-
 tum dicam breuiter, te neque illos, neque vllas omninò literas nosse, me
 nec Reip. nec amicis vnquam defuisse, & tamen omni genere monimen-
 torum meorum perfecisse horis succisuis, vt meæ vigilæ meæque literæ
 & iuuentuti vtilitatis, & nomini Romano laudis aliquid afferrent. Sed hæc
 non huius temporis: maiora videamus.

EXPLANATIO.

AT ETIAM.] Non satis tibi fuit Consula-
 tum meum vituperare, nisi versum à me
 scriptum de meo consulatu,

*Cedant arma togæ, concedat laurea laudi,
 tridere, & in eum iocari voluisses.*

QUAM I.D.] Antonij iocum ioco diluit. pri-
 mum in eius insulsiatate exclamās, deinde fami-
 liariter reprehendens, tertio caussam ridiculam
 afferens cur reprehendendus esse videatur.

TE NON DECEBAT.] Hominem humani-
 tatis ignarum, & omnis lepōris expertem.

NONNULLA.] Hanc vocem addit ad exten-
 tuandam accusationem, vt familiaritūs com-
 pellet.

ALIQVID.] Aliquid facietarum, lepōris, &
 festiuitatis discere potuisti, ab amicā tuā Cythe-
 ride ludia, quæcum tam familiariter, tam liberè
 viuis, vt vxor tua videri possit.

QUID? TUM.] Quid? in meo consulatu
 nonne arma Catilinæ quæ togæ cesserunt, cum
 ego togatus coniurationem oppressi?

AT POSTEA.] Anno decimoquarto post
 meum consulatum, bellum ciuile tuis nefariis in-
 tercessionibus concitasti, & Cæsarem contra patri-
 am armasti: quo tempore tuis armis cessit pax
 & tranquillitas Reip.

NEC VERÒ TIBI.] Quod me ob scriptos
 à me versum tanquam Græculum otiosum, & so-
 phistam irides, indigna est cui respondeatur,
 illa obiectio. respondet tamen breuiter, se ita
 animum ad pœsim, ad philosophiam, ad ceteras
 eruditionis partes appulisse, vt nec amicis suis,
 quorum commodis seruiebat, nec Reip. cuius sa-
 luti consulebat, defuerit, & suis omnimodæ litte-
 raturæ monumentis nomini Romano laudem
 pepererit, & vtilitatem iuuentuti.

HORIS SVCCISIVIS.] Quibus à foro &
 Senatu vacabam, à homines perdūes, quasi diceret,
 quod ait pro Archia pœta 13. *Quis tandem me
 reprehendat, aut quis mihi iuro succenscat, si quan-
 tum ceteris ad suas res obeundas, quantum ad
 festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias
 voluptates, & ad ipsam requiem animi & tempo-*

Tom. II.

*ris conceditur temporis: quantum alij tribuunt
 temporibus conuiuiis, quantum denique aleæ, quan-
 tum pile, tantum mihi eomet ad hæc studia reco-
 lenda sumptero? Scribitur autem succisuis, vel
 subcisuis, vel etiam subcisuis.*

NOTÆ.

FACETVS.] Vide Cælianam 67. *Quam vo-
 lens in conuiuiis faceri, dicaces, nonnunquam
 etiam ad vinum diserti sunt.*

SALIS.] Leporis, vt apud Catullum,
Qui tam denique habent salem ac leporem.

Item: *-nam nulla venustas,*

Nulla in tam magno est corpore mica salis.

AB VXORE MIMÆ.] Cytheride, siue Vol-
 lumnia, de qua infra dicendum. Ea verè vxor
 fuerit Antonij, an tantum amica, dubitari meritò
 possit. multas enim habuit vxores. Prima fuit
 Bambalionis filia, de qua dictum tertii sectione.
 Altera fuit C. Antonij filia, de qua infra 83.
Filiam eius, sororem tuam eiecisti, aliâ conditione Vxores
quæ sita & ante perspexit. vbi non optimè Lam- Antonij.
 binus emendat *vxorem tuam*, fuit enim illa verè
 soror patruelis Antonij. Quam autem conditio-
 nem quæserit Antonius, & ante perspexerit dubi-
 tati potest, Fuluiæne, quæ mortuo paucis ante
 mensibus Curione vidua relicta fuerat, an Cythe-
 ridis mimæ, non satis liquet. Statè cum, vt
 ex Plutarcho & Cicerone constat, statim post re-
 pudiatam Antoniam Italix oppida obiecit cum
 illa mimulâ, non videtur adhuc de Fuluiæ nuptiis
 cogitasse, ne recentè vxorem iis flagitiis offende-
 ret. Quare nihil obstat quominus illo Cytheri-
 dem, verè tum vxorem acceperit, vt loquitur
 Orator, à qua tamen paulò post fecit diuortium,
 & Puiuiam duxit vxorem: Deinde, vt societa-
 tem cum Cæsare Octauiano coalitam arcibus cõ-
 glutinaret, & Octauianum Cæsaris forem in ma-
 trimonium adiciuit, & postea repudiavit in gra-
 tiam Cleopatrx. Sed hæc post à contigerunt.
 De mimis infra. vide Cælianam 65. *Mimis ergo
 est iam exitus non fatuus.*

CEDANT ARMA TOGÆ.] Hunc & alios
 huiusmodi versiculos, vt ait Fabius libro 11. cap. 1.

Non desierunt carpere maligni. vide in Pisonent 72. 73. 74. Sallustius in Ciceronem 6. Etiamne aures nostras oratione tuo odio? Etiamne molestissimi verbis infestabere?

Versus Ciceronis,

Cedant arma toge, concedat laurea lingua. Quasi verò togatus & non armatus ea, qua gloria- ris, confeceris? Victorius lib. 5. Var. cap. 24. legit lingua, non laudi. Hunc autem versum reprehendebant, non quasi elegantiam carerent, vt putavit hoc loco Manutius, sed quasi arrogantem. Plutarchus, ἡ δὲ κικίρωνος ἐν τοῖς λόγους ἀμετρία τῆς μεγαλοπροσίας ἀκαταπέταστα κρηττορεῖ σπεῖς δόξης βούωντες οἱ τὸ σπλάγδι τὴν πικρότητα, καὶ τῆ γλῶσσαν τὴν θραυαυτικὴν ἐπιείκει δάδοντο. At Ciceronis immoderata de se loquendi consuetudo, intemperantem in eo gloria cupiditatem arguebat, cum exclamaret

Cedant arma toge, concedat laurea lingua.

v.

DE VERSIBVS.] M. Tullius, vt est apud Plutarchum, iam inde à pueritia, ἱππὸν πῶς σπευδόμενος ἐπὶ ποιητικῷ. Erat aliquo modo ad poësim propensior. Περίον δὲ τῶν λόγων, καὶ πικρὸν ὄντων ἀπομήμων τῶν ποιεῖ τῶν μακρῶν ἔσθξην, οὐ μόνον ἰσχυρῶς, ἀλλὰ καὶ πικρῶς ὁμιλεῖς θραυ Ρομαιῶν. Procedens aetate & maiore varietate huiusmodi menses exercens, visus est non solum Orator, sed etiam omnium Romanorum optimus poëta. Quamvis secutus temporibus, τῶν ποιητικῶν ἀπέχετο, καὶ ὅν ἐυνοῦν ἐπιχειροῦσθαι, πικρὰ πικρὸν ἀλλοῦ ἔσθξην ἔπειν συμβιβάζειν. Poësis eius, cum sequens aetate multos ad poësim idoneos promississet, facta est omnino ingloria & inhonorata. Cuius tamen vnus studio si se penitus tradidisset, posteris etiam fortasse palmam præripere potuisset. Si quidem Cæsare Remp. obtinente, iam annos sexaginta natus. Τῆ σπεῖς τῶν ποιητικῶν ἐυκαλεῖται πικρῶν ἔσθξην. ἀξίαται δὲ ἐπιλωρεῖσθαι σπεῖς τὸ ποιῶν τῶν νοκτῶν ἔπειν πικρῶν ποῖα. Facilitate, quam ad poësim habebat, ludens videbatur, dicitur enim cum ad aliquod eiusmodi dilaberetur, versus una nocte fuisse quingentos. Atque eam ob rem ab inimicis carpebatur, quasi posthabitis amicorum commodis, abiectaque Reip. curâ, quasi Græculus quidam, in eius vnus studium se penitus immergeret.

Cicero qualis poëta.

v.

OMNI GENERE MONVMENT.] Calenus inuectivâ contra Tullium apud Dionem lib. 46. Σοφιστὴς ἐστὶν πικρῶς, καὶ φιλόσοφος, καὶ ῥητορ, καὶ στρατηγὸς ἐν τα σκληροῖς. Et Sophistam, & Poëtam, & Philosophum, & Oratorem, & Historicum esse se simulat. Γενόμενος (verba sunt Plutarchi, ὁ σπεῖς ὁ Πλάτωνος ἀξία τῶ φιλομαθῆ καὶ φιλοσοφῶν οἷσι, οἷος ἐσπλάγδιον πικρῶν μαθημάτων, καὶ μηδὲν λόγων, μηδὲν ποιεῖται ἀπικρῶν ἔσθξην. Sic erat ab ipsa natura comparatum, vt Plato indoletm doctrinâ sapientieque cupidam requirit, adeo vt omnem doctrinam amplecteretur, neque vllum eruditionis genus posthaberet.

Cicero aptus ad omne genus disciplinae.

vii.

HORIS VOCI SIVIS.] Noster 2. de Oratore exeunte. Quid enim poterit dicere? Consulare se esse hominem & censorium? Eadem nostra causâ est. An aetatem afferet? quadriennio minor est. An se nescire? Qua ego sero, qua cursim arripui, qua succissis operis, vt aiunt, isse à puero, sum-

mo studio, summis doctioribus. Præfatione libri primi de legibus. Subsecivna quadam tempora incurrunt, qua ego perire non patior, vt si qui dies ad vestigandum dati sint, ad eorum numerum accommodentur qua scribimus. Vnde ducta sit translatio Turnebus è Julio Frontino demonstrat: sic enim ille. Subsecivum est quod à subsecante luca nomen accepit. Subsecivorum duo genera, vnum quod in extremis assignatorum finium nomen accepit: alterum quod in mediis assignationibus, & integris centuriis interuenit. Tranquillus in Domitiano cap. 9. Subsecivna que diuisis per veteranos agris carpsum superferunt, veteribus possessoribus vt viscaptia concessit. Et Varro lib. 1. de re rustica cap. 10. Ingeri parvissima dicitur scrupulum, id est decem pedes in longitudinem & latitudinem quadratum. Ab hoc principio maiores nonnunquam dicunt in subsecivum esse veterum agrum sextantem, aut quid aliud cum ad ingentem porcenerunt. Id habet scrupula cclxxviii, quantum ad. vide locum. Quemadmodum igitur cum agri veteranis militibus diuiduntur, illa tertâ portio successiva dicitur, quæ superest & domino vacans mediis assignationibus, & integris centuriis interuenit, ita in temporis distributione successivum dicitur tempus quod occupationibus certis vacans inter horas grauioribus attributis negotiis intercedit. Centuria autem est quadam agri dimensio. Varro ibidem. Centuria est quadrata in omnes quatuor partes, vt habeat latera longa pedum cxx cxx io. ha porro quatuor centuria coniuicta, vt sint in vtramque partem bina appellantur in agris diuisis virum publicè saltus.

Subsecivum

NOMINI ROM. LAVDIS ALIQUID AFFERENT.] Quantum eius lucubrationes nomini Romano laudis attulerint, paucis ostendit Velleius lib. 2. Vt vicia clarus, ita ingenio maximus, qui effecit, ne quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur. Testis etiam Apollonius ille Rhetor apud Plutarchum, qui cum Ciceronem adolecentem adhuc Græcè declamantem audisset, ceteris plaudentibus, ipse mente confusus & cogitabundus harebat. Αὐθιμῶν δὲ τῶ κικίρωνος, ἔστιν, Σεῖ δὲ κικίρων, ἰσχυρῶς, καὶ θυμωδῶς, τῶ σὶ εἰλ' ἀδοῖ οἰκτιρα τῶ πύζω, ὅσον ἀ μίνα τῶν αλλοῦν ἰάν ἀπλεῖπτα, καὶ τῶ τὰ Ρωμαῖος διὰ σου σπευδοῦσθαι, ποιεῖται τὰ καὶ λόγῳ. Grauius id fecerit Cicero, dixit, Te quidem, ὁ Cicero, laudo & admiror. Sed miser Gaudica fortunatum, evidens que sola nobis pulchra & honesta supererant, ea per te ad Romanos peruenisse, eruditionem & eloquentiâ. Sed quis Cæsare locupletior testis qui Anticatonē scribens, nō solum Pericli Tullium comparabat, vt scribit Plutarchus, sed etiam, vt narrat Plinius lib. 7. cap. 30. scipit eum, omnium triumphorum lauream adeptum maiorem, quanto plus est ingenij Romani terminos in tantum promouisse, quam imperij. vt merito exclamaret Silius lib. 8.

VIII. Ciceronis inter impio Romano magnam laudem attulerant.

Ille super Gangem super exauditus & Indos Implebit terras voce, & sarralia bella Fulmine compestet lingua, nec deinde relinquit Par decus elocuiquam sterare nepotum.

Cetera crimina Antonij in Ciceronem versantur

1. Auctor fuit Miloni Cicero ut Clodium occideret. refellitur

- à pari Tibi auctor non fui, cum voluisti Clodium occidere. ergo nec Miloni.
- ab impossibili, non potuit suspicari fore, ut eo die Clodium Miloni occurreret.
- à persona Milonis, qui hortatore non indigebat.
- ab antecedentibus. Nemo id dixit cum acta res est. ergo nunc probabile non est.

Causa fuit belli civilis, 17. ferens discordias inter Cæsarem & Pompeium, cui criminis respondet cum distinctione. 17.

- Conatus sum Pompeium à Cæsare disjungere, antequam Cæsar potentiam suam stabiliret.
- Postquam stabilivit, semper auctor fui concordiae, nec Pompeium contra Cæsarem excitavi, nisi duabus in rebus, quarum ad salutem Reip. pertinebant,
 - ne quinquennij imperium Cæsari prorogaretur.
 - ne comitiis Consularibus Cæsaris absentis ratio haberetur.

Irridet id criminis loco obiici, quod laudem potius adferrebat. 18. 21.

refellit, ex eo quod nemo in illa conurbatione nomen eius audivit, à comparatione

- nullius nomen latuit cum Cæsaris percussores fuerint } partim obscuri.
- Ergo multò minus nomen meum latere potuisset. } partim adolescentes. 18.

Auctor fuit necis Cæsaris

- à superuacuo. 19. & persona percussorum Cæsaris, qui
 - vel hortatore non egebat } cum alij domesticis exemplis incitarentur ad libertandam Rempublicam. } Brutus, Cassius, Halæ, Seruiliij
 - vel ita familiares erant Cæsari, ut nemo audeat eos ad necandum Cæsarem sollicitare, ut } Trebonius, Tillius Cimber.

ostendit futilia esse argumenta, quibus id probare volebat Antonius

- Brutus necato Cæsare potuit nominare Ciceronem, alia de causa, quam quod eius consilio Cæsarem occidisset.
- lætatus fuit Cicero, sed id bonis omnibus commune fuit.

Stultitiæ Antonium coarguit, qui pugnantia

- & loquatur. 20. } Brutum honoris causa nominans, quem constabat Cæsari necem sua manu attulisse.
- & faciat. 21. } Ciceronem vituperans, quem suspicabatur auctorem Bruto fuisse, ut Cæsarem occideret.
- ornans omnibus rebus Cæsaris percussores.
- Ciceronem ob leues suspiciones in inuidiam vocans.

reiecit ironice crimen in Antonium, qui ex nece Cæsaris magnas villitates perceperat. 23.

- non negat Orator. } sed iure se mortuū fuisse demonstrat, quod imminētia mala prævideret. 24

In castris Pompeij

- iocis usus est, sed } necessarii fuerunt ad honestam animi relaxationem. 26.
- & moderati, atque ut aiebat. Antonius mortuū temperati. } a causa finali, quia cum uterque quod optimum erat spectaret, voluntate à se inuicem non distabant. 25.

alienauit à se Pompeium, id refellit

- à repugnantibus } mecum familiariter & iucundè versabatur Pompeius.
- de me honorificè locutus est, etiam post pugnam Pharsalicam.

Nullus amicus Ciceronem fecit heredem. Refellit

- infratatione, H. S. ducenties acceptum hereditatibus retulit.
- Reiectione criminis in Antonium, qui ignotorum etiam hereditates inuaserat. 27.

Concludit irrisione Antonij, qui hæc tantum crimina colligere poterat

- multo labore.
- longo tempore.
- magna Rhetoris mercede. 28. 29.

ostendit suo consilio Clodium interfectum non fuisse, quod Antonius obiecerat.

XVI. **P.** Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. Quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro, inspectante populo Romano gladio stricto infecutus es? negotiumque transegißes, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset, iisque oppilatis impetum tuum compressisset? Sed quid ego? fauisse me tibi fateor, suavissime ne tu quidem dicis. At Miloni ne fauere quidem potui, prius enim rem transegit, quam quisquam eum facturum id suspicaretur. At ego suasi; scilicet is animus erat Milonis, ut prodesset Reip. sine fauore non posset. At lætatus sum: quid ergo? in tanta lætitiæ cunctæ ciuitatis me vnum tristem esse oportebat? quanquam de morte Clodij fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta: quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? quæsitum est tamen. Quod igitur, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis potest tu es inuentus qui diceres?

EXPLANATIO.

P. CLOD.] Obiectio Antonij.
QUIDNAM.] Purgatio sui contenta hoc syllogismo.

Si cum P. Clodium volebas occidere, tibi non suadebam, neque hortatus sum Milonem.

Sed tibi non suadebam, cum illum volebas occidere.

Ergo neque hortatus sum Milonem.

SITVM.] Paulò antè quàm Clodium occisus est. Pro Milone 41. *Nuper verò cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimamque adolescens nobilissimus Reip. partem fortissimè suscepisset, atque illam belluam iudicij laqueos delinquentem, iam irruentem teneret: qui locus, quod tempus illud, Diij immortales! fuit? cum ille fugiens in scalarum tenebris absidisset, magnum Miloni fuit conficere illam pestem, nullà suâ inuidiâ, Antonij verò maximâ gloriâ.*

OPPILATIS.] Compressis.

FAVISSE.] Plausu significasse tuum factum, siue potius conatum mihi probari. Prudenter autem huius rei meminit, non solùm ut crimen defendat, sed vt etiam in Antonium retorqueat. Cuius enim impudentiæ fuit, obicere alteri consilium patrati facinoris, quod ipse suâ manu non solùm consilio patrare voluerat Antonium.

SUSPICARETVR.] Cum nemo suspicari posse fore, vt Clodium & Milo eo die sibi in via Appia prope Bouillas occurrerent.

AT EGO SVASII.] Alio argumento probat se necandi Clodij consilium non dedisse, petito à persona Milonis qui suavoribus laudquaquam indigebat: idque huiusmodi causa tribuit eius amor in Remp. quod tribui potuerat eius audaciæ.

AT LÆTATVS.] Argumentatur à consequenti Antonij Ciceronem necandi Clodij fuisse suavorem, quod eius morte lætatus esset. Id confutat Orator, tãquam commune, & quod omnibus bonis, qui Clodij morte lætati sunt, conuenient.

QUANQUAM DE MORTE.] Occurrit tacite obiectioni, *Si omnes, vt dicis, Clodij morte lætati sunt, cur igitur Milo damnatus est?* Id accipere refert, non causâ Milonis, quæ fuit optima, sed institutioni nouæ quæstionis. de qua multis queritur pro Milone.

QUOD IGITVR.] Postremò diluit crimen necis Clodianæ à tempore quo obiectus est, quia cum recens esset nex Clodij, id nemo dixit, quod nunc tot annis, id est octauo post Clodij necem anno, criminatur Antonius.

NOTÆ.

TABERNÆ LIBRARIÆ.] Horatii lib. 1. sat. 4.

Taberna.

Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos. Taberna propriè & strictè dicitur locus tabulis clausus, vt notant Festus, & Iliodorus, quamuis, vt ait Vipianus de verb. significat. lib. 183. *Taberna appellatio declarat omne vile ad habitandum edificium.* vbi notat Godefredus reperiri tabernam argentariam. D. de contrahend. empt. l. 32. Lantonis: de orig. iuris l. 2. §. 24. ferriariam. D. de leg. l. 88. cafeariam D. si seruit. vindicet. Cauponium D. de inst. l. 15. infistoriam. de inst. l. 3. 18. Pistrinariam. D. de inst. l. 15. Purpurariam. D. de leg. l. 91.

IN TANTA LÆTITIA.] Boni eius est in publica lætitiâ gaudere, publicâscque gratulationes priuatis doloribus anteferre. quare malignè magis, & inimicè quàm merito Æschines obiecit Demostheni, quòd in publica lætitiâ ciuitatis post necem Philippi: *ἰσθδὺλος ἦν ἔσθ τῆς θυναγορῆς ἀπὲρ τῆς πῆλαροπικίας, πρὸς τῆς θῆρας ἔχων τὴν πρῶτον στρατηγικὴν, ἔχων δὲ τὴν ἰδίαν λαβὴν ἠλευσίται.* Septimo die post filia mortem, priusquam eluxisset, eique iusta soluisset, coronatus, & albam vestem assumens boues immolauit. quòd ille reprehendens mirè paratragediat oratione contra Ctesiphõtem. Quantò meliùs Æschinem carpit lætitiâ.

Lugendunon est in publica lætitiâ.

Demosthenes oratione de Corona : Τοιούτων ἄλλα πολιτίαι. (ἰσημίονα ἔσονται ἰσημίονα σοι πολιτίαι) δι' ἡμῶν ἐπιτροπῶν ἢ τῶν πατρίδων λαγῶν, βίον ἔχουσ, δεδιδώς ἔς τριμίον, ἔς αἰὲ ἀλαθρηπιδῶν ἀποδοχῶν, ἐπ' οἷς αὐτῶν συνήδεις ἀδυνατώ. ἀεὶ δὲ εἰ ἡ τύχη τῶν οἰ ἄλλων θρασύς ἂν ἦτο ἢ τῶν ἡμῶν. Hanc elegisti gerende Reipub. rationem (quando, ut id faceres, tibi venit in mentem) in qua, si qua patriæ felicitas contigeret, leporis vitam agebas, timens & tremens, & semper plagam expectans, in aliorum rebus aduersis audax & confidens ab omnibus videbare. Item: Καὶ ἔγωγε ἠδὲως ἀπὸ βίβλου διήμην, ἂν τῶν ἰσημίονων, ἔς ζῆλον, ἔς χροῖαν, ἔς ἰσημίον ἢ ἢ πόλις ἴαση, τῶν περὶ αὐτῶν ἔς σωωθῆσθαι τῶν πολλῶν, ἢ λυποῦσθαι ἔς σῆμα, ἔς ἀθανάσιον ἐπὶ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν οἴκῳ ἰσημίον. Et ego libenter Eschinem rogauerim, cum hæc fiebant, cum zelo, lætitiæ, laudibus plena ciuitas erat, vnum sacrificabat, & simul cum aliis letabatur, an tristis & gemens, & publicis commodis infestus domi sedebat. Subdit: Πῶς ἢ ἀποθῶναι πολλοὺς ἔσθ' ἴδμεν, εἰ ἴθ' οἷς ἔσθ' αὐτοῖς οἰ ἄλλων τῶν ἰσημίον ἔσθ' ἰσημίον. Quomodo dignus non est qui non vna morte pereat, si ob qua ceteri letabantur, ipse moreret cum videret?

111. LEGEBVS QVÆSTIO CONSTITVTA.]

De quæstionibus vide Milonianam 13. De quæstionibus eandem 22. Quibus autem legibus fuerit quæstio constituta patet ex Pomponio D. de origine iuris. Cornelius Sylla quæstiones publicas constituit, velus de falsis, de parricidio, de sciaris. Sed vide D. ad legem Corneliam de sciaris & veneficis.

NEMO IN ME DIXIT.] Imò pro Milone 48. Scitis, Iudices, fuisse qui in hacrogatione suadenda dicerent Alilonis manum eadem esse faciendam, consilio verò maioris alicuius. Atque videlicet latro-nem ac sciarium abiecti homines & perditis describent. Iacent suis testibus ij, qui Clodium negant eo die Romanam, nisi de Cyro audium esset, rediturum fuisse. Respirant, liberatus sum; Non vereor, ne, quod ne suspicari quidem poterim, videar id cogitasse. Sed vel temporis causâ mentitur, vel id dicit, quia reuera nemo id in ipsum dixerat nominatim, sed tantum personam obscure & suspiciose descriperat.

111.

A X I O M A T A .

Viri fortes, etiam sine suatore prodesse Reipub. possunt. In læticia communi vnum tristem esse: non oportet.

A R G V M E N T V M .

Diluitur quantum Antonij crimen, culpâ Ciceronis bellum ciuile natum esse: imò contrarium ostendit Orator, ad eò se causam bello ciuili non dedisse, ut potius quantum in ipso fuit, obstitit quo minus nasceretur.

QVOD verò dicere ausus es, idque multis verbis, opera mea Pompeium à Cæsaris amicitia esse disunctum, ob eamque causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. Ego M. Bibulo præstantissimo ciue, consule nullo prætermisi, quantum facere enititque potui, quin Pompeium à Cæsaris coniunctione auocarem: in quo Cæsar felicitior fuit. Ipse enim Pompeium à mea familiaritate disiunxit. Postea verò quàm se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudentis. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim, ea velim reprehendas, si potes. Vnum, ne quinquennij imperium Cæsari prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio haberetur: quorum si vtrumuis persuasissem, in has misérias nunquam incidissemus. Atque idem ego, cum iam omnes opes suas & Reipub. Pompeius ad Cæsarem detulisset: seròque eadem sentire cœpisset, quæ ego multò antè prouideram, inferrique patriæ bellum nefarium viderem, pacis, concordie, compositionis auctor esse non destiti. meaque illa vox est nota multis, Vtinam, Pompeij, cum Cæsare societatem, aut nunquam coisses, aut nunquam dimisisses. Fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. Hæc mea, M. Antoni, semper & de Pompeio, & de Reipub. consilia fuerunt: quæ si valuisent, Respublica stare: tu tuis flagitiis, egestate, infamia concidisses.

XVII.

EXPLANATIO.

QUOD VERB.] Quarta obiectio M. Antonij.

IN EO.] Responſio. Fateor, inquit, me ſuaſiſſe Pompeio vt à Cæſaris amicitia diſcederet. Sed tum ſuadebam cùm adhuc Cæſar ita non ſtabiliter ſuam potentiam, vt ab eius offenſione ciuiliũ armorum metus immineret. & eo conſilio ſuadebam ne Cæſar fictus amicitia Pompeij ad eũ potens euaderet, vt cùm vellet bellum patriæ poſſet inferre. At verò poſtquam ducta in matrimonium Iulia Cæſaris gener factus eſt Pompeius, nec ſuaedere auſus ſum, nec perſuadere Pompeio potuiſſem vt hanc ſocietatem diſſolueret. Duabus tamen occaſionibus conatus ſum ſuaedere Pompeio, ne Cæſarem ad nimiam potentiam promoueret, eũque contra Rempublicam armaret. Quod cum ille nihilominus eſſeſſet, tum aduertens iam tantam eſſe Cæſaris potentiam, vt facilè bellum ciuile poſſet excitare, & opprimere Rempublicam, ſemper pacis & compoſitionis auctor fui, ne, quod euenit armis Cæſaris, euerteteret reſp.

NON TOTA RE.] Huiusmodi enthymemate uſus fuerat Antonius.

Cicero Pompeium à Cæſaris amicitia diſiunxit.

Ergo culpa eius bellum ciuile natum eſt.

Diſtinguit antecedens (neque enim fortasſe ineptiam ſi perſpicuitatis cauſa diſputationum formulas vſurpem) Pompeium à Cæſaris amicitia, quantum in me fuit, diſiunxi; cùm prouidendum fuit, ne Cæſar ope Pompeij potentiam ſuam ſtabiliret contra Senatum & Remp. Concedo antecedens. Pompeium à Cæſaris amicitia diſiunxi, poſtquam Cæſar tantam potentiam adeptus eſt, vt periculum eſſet, ne ex eorum diſcordiis bellũ ciuile naſceretur, nego antecedens. Ergo, nego conſequentiam.

M. B. B. C. O. S. S.] Quindecim ab hinc annis quo tempore Marcus Bibulus cum Cæſare geſſit conſulatum.

FAMILIARITATE.] Signanter vbiq̃ue enim videri voluit Pompeium ſibi amicum fuiſſe, licet ſuſpicionibus quibusdam ſubortis deſerit eſſe familiaris, quo tempore ipſe Clodij factionibus eiectus eſt à ciuitate. Vide pro domo, 28. 29. pro Sextio, 41. in Piſonem 76. *M. Cn. Pompeius multis obſiſtentibus eius erga me ſtudio atque amori, ſemper dilexit, ſemper ſua coniunctione digniſſimum iudicauit, &c. Veſtre fraudes, veſtrum ſcelus, veſtra criminationes inſidiarum mearum, illius periculorum neſarie ſite, &c. effecerunt vt ego excluderem.* Id eſt eius ſermone & aditu prohiberet. vide locum. Has autem criminationes Vatinius tribuit orat. pro Sextio 133. Sed cùm Vatinius fuerit Cæſaris aduerſarius, ad cuiusque nutum ſe omninò conſinxerit, hic merito ipſi Cæſari acceptæ referuntur, quod Cæſar per Vatinium ſicis delationibus Pompeium à Ciceroſis familiaritate diſtraxerit.

POSTEA VERB.] Libet rem Velleij Patriculi verbis exponere. *Inter eum, Cæſarem videntur, Cn. Pompeium & M. Crasſum inita potentia ſocietas, que vrbi orbique terrarum, nec minis diuerſo quoque tempore ipſis exiſtibilis fuit. Hoc conſilium ſequendi Pompeius cauſam habuerat, vt ſandem acta in tranſmarinis prouinciis, quibus*

multi obreſcabant, per Cæſarem confirmarentur Conſulem. Cæſar autem, quòd animaduertebar ſe cedendo Pompeij gloria auſturum ſuam: & inuidia communis potentie in illum relegatà, confirmaturum vires ſus: Crasſus, vt quem principatum ſolus, aſſequi non poterat, auctoritate Pompeij, viribus teneret Cæſaris. Boni cuius igitur officio functus eſt Tullius, qui ſocietatem hanc tum primum coaleſcentem diſtrahere voluit, & Pompeium à Cæſaris amicitia diſiungere. Pergit. Affinitas etiam inter Cæſarem Pompeiumque contracta nuptiis, quippe filiam C. Cæſaris Cn. Magnus duxit uxorem. Quo tempore omnem diſſoluendæ huius amicitie cogitationem abiicit Orator, quia ſulti erat ſperare, ſuaedere impudentis.

VNUM NE QVINQVENNII.] Cæſari decreta in quinquennium, Gallia, inquit Velleius, de quo pluribus dictum orat. de Prouinc. Conſular. Quarto poſt anno Pompeius & Crasſus ſecundũ conſulatum inierunt, vt ſubdit aliquanto poſt idẽ Velleius. *Cæſari lege quam Pompeius ad populum tulit, propagata in idem ſpatium prouincia. Atque hoc eſt vnum tempus quo Cicero contra Cæſarẽ aliquid Pompeio ſuaſit, eum adhortans ne legem hanc à Trebonio Tribunoplebis ferri pateretur. Cæſare iam ſeptimum annum Gallias obtinente. Conſternatà P. Clodij cade Rep. (verba ſunt Tranquilli in Iulio cap. 26.) cùm Senatus vnum Conſulem, nominatiſque Cn. Pompeium fieri conſuiſſet, egit cum Tribunis plebis collegam ſe Pompeio deſtinantibus, id potiùs ad populum ferrent, vt abſenti ſibi & quandocunq̃ imperij tempus expleri ceſpiſſet, petitiõ ſecundi conſulatus daretur, ne eã cauſã maturum, & adhuc imperfecto bello decederet. Id non Cæſare, ſed ipſo Pompeio auctore narrat Dio lib. 40. ne Cæſar, ſi collega non fuiſſet Pompeij, omninò neglectus videri, iuſtãmq̃ iræ cauſam habere poſſet. Sed quocunq̃ue auctore factũ fuerit, hinc (vt ſubdit Tranquillus) exitia rerum extiterunt. *Quod vt adeptus eſt, aliora iam meditans, & ſpei plenus, nubium largitionis aut officiorum in quomquam genus publicè, priuatiſque omiſit, vt prudenter eam Cicero legem voluit impedire. His enim duabus legibus de prorogatione imperij, & petitione cõſulatus omnes opes & ſuas & populi Romani Pompeius ad Cæſarẽ deferebat. Sequenti anno M. Marcellus Conſul edito præſatus de ſumma ſe Rep. acturum, reſulit ad Senatum vt ei ſuccederetur ante tempus. Quo tempore id diſſuaſiſſe videtur Cicero, ne prætexus Cæſari daretur belli contra patriam inferendi: biennio poſt reuerſus eſt Cilicia quam vno anno Proconſul obtinuerat, cùm iam iam ciuile bellum, quod aliquot annis tumuerat, erumperet, pacis & compoſitionis auctor eſſe non deſtitit, vt omnes hiſtorici prodiderunt.**

NOTÆ.

M. BIBULUS PRÆST. CONSULE.] Suetonius in Iulio cap. 20. agens de Cæſaris conſulatu violenter geſto, poſtquam is Bibulum collegam è foro armis expulſiſſet. *Vnus eſt eo tempore omnia in Rep. & ad arbitrium adminiſtrauit: vt nonnulli urbanorum cùm quid per iocum teſtandi gratia ſignarent, non Cæſare & Bibulo, ſed Iulio & Cæſare actum ſcriberent, bis eundem, præponentes nomine atque cognomine: utque vulgò mox ferrentur hi verſus:*

I.
Cæſaris & Bibuli Conſulatus.

Non Bibulo quicquam nuper, sed Casare factum est.

Nam Bibulo fieri Consule nil memini.

Nunc vicissim Orator, ut Cæsarem vicissim ob Remp. ita gestam non fuisse Consulem indicet, videtur solum Bibulum Consulem nominare.

11.

POSTEA VERÒ.] Cicero in patriam reuocatus, & Pompeium & Cæsarem complexus est, Attici sui consilio, cui iam ante monenti, ut ipso initio cum Cæsar, Craffius & Pompeius societatem inierant, eamque Cæsar in tribus sibi coniunctissimis Consularibus esse voluit, ut dicitur orat. de provinc. Consularibus 41. obtemperare nouerat, quòd hanc coniunctionem videret esse contra Remp. lib. 7. ad Att. epist. 1. *Vide sine ut te auctore sim utrumque complexus? ac vellem à principio te audisse amicissimè monentem.*

Αλλ' ἴσως οὐ ποτε θυμῷ ἐπὶ τῶνδε ἔμεινεν.

Ἐπὶ οὐδὲν γὰρ οὐκ ἐπὶ τῶνδε.

Cicero Cæsare Sed aliquando tamen persuasisti, ut alterum complecterer, quia de me erat optimè meritis: alterum quia tantum valebat. Feci igitur. Itaque effeci omni obsequio, ut neutri illorum quisquam esset me charior. Hac enim cogitabamus, nec mihi coniuncto cum Pompeio fore necesse peccare in Remp. aliquando: nec cum Pompeio sententiæ pugnandum esse cum Cæsare: tanta erat illorum coniunctio. Nunc impendet, ut & tu ostendis, & ego video, summa inter eos contentio: me autem uterque numerat suum: nisi fortè simulat alter, &c. Quare ex eo tempore concordia causâ, quibus potius res, quæ modo non erumperent in apertam perniciem Reipub. Cæsarem ornauit. Pro Cornelio Balbo 61. C. Cæsarem Senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierum quindecim. Idem in angustiis ararj victorem exercitum stipendio affecit: Imperatori decem legatos decreuit, lege Sempronii succedendum non censuit. Harum ego sententiarum & principis & auctoris fui: neque me dissensionis meæ pristinæ putauit assentiri, quam presentibus Reipub. temporibus, & concordia conuenire. Pantagathus pro lege Sempronii legebat, lege Trebonia, sed auctores. Bis enim actum est de Cæsaris prouinciis, & prius quidem in Senatu lege Sempronii Philippo & Marcellino Consulibus, & tunc Cicero auctor fuit ut successor Cæsari non mitteretur: qua de re extat oratio de prouinciis Consularibus. Rursus actum est de prouinciis Cæsaris, & lex à Trebonio lata de prorogatione quinquennij, sed actum in concione non in Senatu, neque eodem anno, sed sequenti, Pompeio & Crasso Consulibus, neque legis huius auctor fuit Cicero, sed potius disuasor: eamque legem non magis probauit quam exilium sibi olim irrogatum. lib. 7. ad Attic. ep. 3. *De sua potentia dimittant homines hoc tempore periculum ciuitatis: nam si Respublica defenditur, cur ea Consule isto ipso defensa non esse puto legendum, cur ea Consule isto ab ipso defensa non est? Id est, si nunc Respublica à Pompeio defenditur, cur ea Consule Cæsare à Pompeio defensa non est? pergit. Cur ego in cuius causa Reipub. consistebat, defensus postero anno non sum? cur imperium illi, aut cur illo modo, prorogatus est? cur tantopere pugnatum est, ut de eius absentis ratione habenda decem Tribuni plebis ferrent? His ille rebu ista cenauit, ut nunc in vno ciue Respublica ad resistendum imbecilla sit, qua malleum tantus ei vires non dedisset, quam nunc tam*

valenti resisteret. Prudenter igitur faciendum putauit, quod monet Æschylus Aristophanem in Ranis:

*Ὅτ' ἄν' ἄλογοις αἰῶνος ἐν πόλει πρέσειν,
Μελίττα μὲν ἄλογοι μὲν πόλει πρέσειν.
Ἢν δ' ἄνευραὶ πρὶ τῆς ὀργῆς ἄνευρα ἴη.
Catalum leonis ciuitas ne nutriat,
Ita est, leonem nulla ciuitas alat.*

Quid si hunc aluerit, obsecundet moribus.

PACIS ET CONCORDIÆ.] Vide orationem pro Marcello 14. de pace agendam. Epistola 10. ad Titonem: Incidis in ipsam flammam ciuili discordiæ, vel potius belli: cui cum ciperem mederi & ut arbitror possem: cupiditate certorum hominum (nam ex utraque parte sunt qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. Et epistola sequenti declarat condiciones pacis à Cæsare propositas: Feruntur omnino conditiones ab illo, ut Pompeius est in Hispania: delictus qui sunt habitus & prædia nostra dimittantur: se ulteriorem

111.

Cicero paci & concordia studuit.

Gallicam Domitio, Citeriorem Considio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum: ad Consulatus petitionem se venturum: neque iam uelle absentis rationem haberi sui: sed presentem trinundinum petiturum. Haec quoque ut acciperentur conditiones, & Pompeius ire in Hispaniam auctor fuerat. Epistola ad Cæcinam, quæ est sexta libri sexti ad famul. Eundem in Hispaniam censui, quòd si fecisset, ciuile bellum nullam omnino fuisset. Rationem haberi absentis non tam pugnari ut non liceret, quam ut, quando ipso Consule pugnante populus iusserat, haberetur. Sic emendo non tam pugnari, ut non liceret, addita negatione cum vulgo legatur, ut liceret, & sic interpretor. Non tam pugnari, ut id priuilegium Cæsari non concederetur ab initio, quàm ut conferuaretur, postquam semel illi concessum fuerit, ne si eperetur illi priuilegium à populo concessum, offenderetur Cæsar, & inde prætextus belli ciuili nasceretur. Et sanè hoc priuilegium contra suam auctoritatem concessum Cæsari fuisse, præter superius dicta etiam declarat ep. 3. lib. 8. ad Att. *Nihil actum est à Pompeio nostro sapienter: nihil fortiter: iudato etiam nihil nisi contra consilium, auctoritatèque meam. Omitto illa vetera, quòd istum in Remp. ille alius, auxit, armavit, &c. Ille prouincia propagator: ille absentis in omnibus adiutor: idem etiam tertio Consulat, postquam esse defensor Reip. cepit, contendit ut decem tribuni plebis ferrent, ut absentis ratio haberetur. quod idem ipse sanxit lege quadam sua. Marcòque Marcello Consuli sinenti prouincias Gallia: Cal. Mart. restitit. Pergit ep. ad Cæcinam: Causa belli orta est: quid ego prætermisi aut monitorum, aut querelarum? cum vel iniquissimam pacem iustissimo bello amiserem.]*

MEAQVE ILLA VOX EST NOTA MULTIS.]

Eadem epistola ad Cæcinam: *Plurimi sunt testes, me & initio non conueneret, se cum Cæsare mansisset Pompeij, & postea ne seingeret. Coniunctione frangi Senatus opes, disunctione ciuile bellum excitari videbam: atque uterq. familiarissimè Cæsare, Pompeium faciebam plurimi: sed erat meum consilium cum fidele Pompeio, tum saluare utrique. Quæ præterea prouiderim prætereo. Quid autem prouiderit, præterit veritus Cæsaris offensioem, qui tum Remp. obtinebat, sed aperte lib. 7. ad Atticum ep. 6. Pace opus est. Ex victoria cum multa mala, tum certè tyrannus existit.*

112.

ARGUMENTVM.

Obiecerat Antonius Cæsarem fuisse consilio Ciceronis interemptum. hanc obiectiõnem primò irridet. deinde ostendit probabilem non esse ex eo quòd in illa societate nemo unquam ipsius nomen audiuerit.

XVIII.

SED hæc vetera : illud verò recens , Cæsarem meo consilio interfectum. Iam vereor , P. C. ne, quod turpissimum est, præuicatorum mihi apposuisse videar : qui me non solum meis laudibus ornaret , sed etiam alienis. Quis enim meum in ista societate gloriosissimi facti nomen audiuit? Cuius autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum? occultatum dico? cuius non statim diuulgatum? Citius dixerim iactasse se aliquos, vt fuisse in ista societate viderentur, eum consocij non fuissent : quàm vt se quisquam celari vellet, qui fuisset. Quàm verisimile porrò est, in tot hominibus partim obscuris, partim adolefcen- tibus neminem occultantibus, meum nomen latere potuisse?

EXPLANATIO.

SED HÆC.] Ordo rerum gestarum exigebat, vt priùs de castris Pompeij, quàm de necce Cæsaris loqueretur. Sed fortasse respondendo secutus est eum ordinem, quem Antonius obiiendo seruauit : & vt ostenderet Cicero- nem natura turbulenter esse, & seditionibus delectari, crimina per quinque personas digesse- rat, Ipsum Antonium cuius ille amicitiam viola- rat, Lentulum quem prætextu coniurationis Cõ- sul in carcere iugularat, P. Clodium quem suis cõsilijs manu Milonis occiderat: Cæsarem quem & à Pompeij coniunctiõne primò distaxerat, vnde ciuile bellum exarxit; deinde suo consilio Cõsul interfecerat, Brutum & Cassium suos necessarios ad eius necem impellens. Ipsum denique Pompeium cuius animum bello ciuili partim mœsticia, partim iocis alienarat. Ex quibus om- nibus colligebat Cicero- nem, qui neminem ama- ret, à nemine etiam amari, ad eò vt omnibus odio esset, nec à quoquam amicorum hæres scriberetur. Hæc igitur fuit causa cor ordine, tempore intermissio, omnia quæ ad personam Cæsaris per- tinebant oratione continerit.

ILLVD VERÒ.] Obiectio Antonij.

IAM VEREOR.] Obiectiõnis irrisio, quasi metuat ne sibi præuicatorum apposuisse videatur, id est, subornasse M. Antonium, qui accusa- tionis prætextu ipsum dilaudet, & colludat.

QUIS ENIM.] Probat huius facti suspicio- nem à se esse alienam.

Si fuisset consilius, verisimile non est in tot hominibus neminem occultantibus meum nomen late- re potuisse.

Sed in tot hominibus neminem occultantibus, nemo meum nomen audiuit.

Ergo non fui consilius necis Cæsari illate.

Maior propositio expressa est εἰρηνικῶς. Quam verisimile, &c. potuisse. Assumptio dicitur proba- tione etiam expressa. Quis enim, &c. audiuit? Conclusio pauculis illis, Sed etiam ornaret alienis?

OCCULTATVM DICÒ?] Correctio ver- bi, vt aliud magis proprium substituit.

IACTASSE SE ALIQVOS.] Vt C. Octa-

uium, & P. Lentulum Spintherem. Eos tamen non appellat, quia nec necesse fuit, nec voluit Lentulum amicissimi quondam sui filium of- fendere.

NOTÆ.

PRÆUICATOREM.] Apuleius apol. 2. Quæ omnia tam falsa, tam nihili, tam inania ostendam, ad eoque facile & sine vlla controuersia refutabo, vt, medijsfidius, verear, Maxime, quique in consilio estis, ne demissum, & suborna- tum à me accusatorem putetis, vt inuidiam meam reperta occasione palam vestigauerem. Cæterum de hoc crimine Antonij ita lib. 12. ad familiares epistolâ 2. scripta ad Cassium: Homo amens & perditus, multoq; nequior, quàm ille ipse, quem tu nequissimum occisum esse dixisti, cadis inuitium queris, nullamq; aliam ob causam me auertorem fuisse Cæsaris interficiendi criminatur, nisi vt in me veterani incitentur, quod ego periculum non extimesco, modò facti vestri gloriam cum mea laude communicet. Et epistola sequenti: Anger iuus amicus furorem in dies. primùm in statuâ quam posuit in Rostris, inscripsit, PARENTI OPTIME MERITO, vt non modò sicarij, sed iam etiam parricide iudicemini. Quid dico iudicemini? iudicemur potius. Vestri enim facti ille furiosus me principem dicit fuisse.

Cur Antoni- videri volu- rit Cæsarem necatum con- silio Cicero- nis?

IACTASSE SE ALIQVOS.] Idem scribit Diolib. 43. & Plutarchus in Cæsare: postero- ris verba sunt, Εἰς τοὺς δὲ κατὰ κράτος αὐτοῦς, ἃ κατὰ κράτος ἰουδαῖοι, ὡς καταπονήσαντες ἔργον, ὡς εἰρη- πικῶς τὸ πῦρ δόξαν. ἂν ἴδῃ τοὺς Ἰαίους Ὀκταῖοῦς ἃ Λάτ- τος Σπινθηρ. εὐπείθει οὐδὲ οὐδὲ τῆς ἀλαζονείας δὴλυ ἐβ- νησεν, καὶ Ἀντωνίου δὲ τὸ γένος Κλαύδιος ἀπειρηγ- νησεν, ἃ κατὰ τῆς δόξης, ἃ ἰὼ ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως, ἀπείθεια πᾶν ἄλλων. οὐδὲ γὰρ οἱ κατὰ κράτος αὐτοῦς τῆς ἀλαζονείας, ἀλλὰ τῆς βουλῆς οὐδὲν ἔλαβον. Nonnulli verò & cum ipsi Cæsaris percussoribus simul ad- scenderunt in Capitolium, seque cum illis miscue- runt, tanquam facti participes, eamque sibi gloriam arrogarunt. E quibus fuerunt C. Octavianus, & Len- tulus Spinther. aique hi quidem arrogantia sua postea pœnas dederunt, ab Antonio & Cæsare in-

12. Vanitas pu- nita.

more de medio sublari. Neque opinionis illius, ob quam necati sunt, fructum perceperunt, nemine fidem eorum dictis adhibente. Neque enim qui eos affecerunt supplicis, facti, sed voluntatis poenas ab eis exceperunt. Ipse certè Lentulus Spinther epistola quadam ad Ciceronem ait se consilij participem fuisse. Ea est epistola 14. lib. 12. ad familiares: Ego me de Repub. puto esse meritum, ut non provincia istius beneficium expectare debeam, sed

tantum, quantum Cassius & Bruti, non solum illius facti periculique societate, sed etiam huius temporis studio & virtute.

A X I O M A.

Turpissimum est prædicatorem nobis apponere, qui nos non solum propriis laudibus ornent, sed etiam onerent.

A R G V M E N T V M.

Singularum enumeratione demonstrat se necandi Cæsaris auctorem non fuisse, quòd alij vel peculiaribus causis, vel domesticis exemplis ad liberandam patriam impulsus nullius consilij indigerent, de alijs ne suspicari quidem potuerit id eos unquam esse facturos.

ET ENIM si auctores ad liberandam patriam desiderarentur illis auctoribus, Brutus ego impellerem; quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter etiam Ahalæ. Hi igitur his maioribus, ab alienis potiùs consilium peterent, quàm à suis? & foris potiùs quàm domi? Quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ non modò dominatum, sed ne potentiam quidem cuiusquam ferre potuit, me auctorem, credo, desideravit? qui etiam sine his clarissimis viris hanc rem in Cilicia ad ostium fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrariam, nauim appulisset. Cn. Domitium non patris interitus, clarissimi viri, non auunculi mors, non spoliatio dignitatis, ad recuperandam libertatem; sed mea auctoritas excitavit. An C. Trebonio ego persuasi, cui ne suadere quidem ausus essem? quo etiam maiorem ei Respub. gratiam debet, qui libertatem populi Romani vnus amicitia præposuit: depulsorquæ dominatus, quàm participes esse maluit. An L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quem ego magis fecisse illam rem sum admiratus, quàm facturum putavi. admiratus sum autem ob eam causam, quòd immemor beneficiorum, memor patriæ fuisset. Quid duos Seruilios, Cascas dicam, an Halas? & hos auctoritate mea censet excitatos potiùs, quàm charitate Reipublicæ? Longum est persequi cæteros, idque Reipub. præclarum fuisse tam multos, ipsis gloriosum.

EXPLANATIO.

ET ENIM.] Si M. Brutus, Decimus Brutus, C. Cassius, qui conspirationis in Cæsarem factæ principes & auctores fuerunt, eguissent alijs auctoribus & impulsoribus ad illud facinus designandum, non opus erat ut eos ipse hortarer, iisque tanti facinoris auctor essem, cum haberent domesticos hortatores & Maiorum suorum exempla. & uterque Brutus inter paternas maiorum suorum imagines in atrio domus suæ collocatas, viderent imaginem Luc. Bruti qui Tarquinios eiecit, & patriam ab eorum dominatione liberavit, M. Brutus etiam inter maternas maiorum imagines videret imaginem Halæ Seruiliij, qui sua manu occidit Spurium Melium, quiannon à levandâ, iacturisque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur in suspicionem venerat regni appetendi. Cassius haberet exempla maiorum suorum, è quibus ille fuit Cassius

qui filium suum legibus agrarijs populares auras aucupantem, cum in suspicionem venisset affectati regni dicitur interemisisse, & bona eius Cere-ri consensasse. vide Notas.

ME AVCTOREM, CREDO.] Ironia.

QVI ETIAM.] Cassius sine Brutis & alijs Cæsaris percussoribus hanc rem confecisset, id est, Cæsarem occidisset. vide Notas.

CN. DOMITIVM.] Cn. Domitium me auctore non egebat ad inferendam Cæsari necem satis excitatus interitu patris sui Luc. Domitij qui occubuit pugnâ Pharsalica, & auunculi sui M. Catonis Vticensis, qui Vticæ mortem sibi ipse conscivit, ne in Cæsaris victoris manus deueniret.

AN C. TREBONIO.] Non solum Trebonio non persuasi, sed ne ausus quidem fuisset ei suadere, ut Cæsarem occideret, quia videbam eum esse familiarissimum Cæsaris, ut dominatus etiam particeps esse posset, ob beneficia quibus Cæsa-

rem deumixerat. legem ferens de prorogando Cæsaris in Gallis imperio in quinquennium.

Alij legunt *Tillium*, Plutarchus Ματθίος. Aduerte prudentiam oratoris, vinolus erat naturâ suâ Cimber & temulentus. Neque Cicero facile hanc eî rem suasisset, aut credidisset secretum tanti momenti, mirumque fuit huiusmodi hominem à Bruto & Cassio in societatem conspirationis aduocari. Ait igitur Cicero: quem ego magis fecisse illam rem scisse illam rem sum admiratus, quam facturum putavi. Quo audito statim omnes hanc Oratoris admirationem ad Cimbrî temulentiam referebant, facillèq. acquiescebant Ciceroni. Quia tamen Cimbrum offendere minimè volebat, aliam adfert admirationis suæ rationem, quæ Cimbrum non modò non vituperat, sed etiam laudat, quòd patriæ libertatem priuatis commodis anteferebat.

Quid duos Seruilius? Seruilia gens nobilissima fuit, & in plures familias distributa. In ea fuerunt Capiones, ad quos Marcus Brutus maternam originem referebat, Prilci siue Cæsca, & Ahalæ, vt Geminus & alias Seruiliorum familias omittam, quæ minùs videntur ad eadem Cæsaris pertinere. Plutarchus non vnum Cæscam, sed duos fratres agnoscit: vides hoc loco etiam Ahalarum fieri mentionem. Vt non duo, sed quatuor Seruilij numeratur. Vt intelligendus sit Orator, quasi dicat: Quid duos Seruilius Cæsca dicam? quid inter duos Seruilius Ahalas? Sed hæc viderint eruditi. Hi autem omnes auctorem facti non desiderabat, cùm haberent domesticum exemplum illius Ahalæ Seruiliij, qui Spurium Melium noua molientem occidit.

LONGVM EST PERSE QVI CÆTEROS.] Vt Cecilium, Bucolianum, Rubrium Regem, Q. Ligarium, M. Spurium, Sextum Nafonem, Pontium Aquilam, qui ab Appiano numerantur. Addit Plutarchus in Bruto, Labeonem, Appianus & Suetonius, Sergium Galbam, Dio, Cornelium Cinnaum.

IDQVE REIPVB.] Variæ sunt huius loci lectiones. Editiones præcæ habent, Idque Reipub. præclarum fuisse, cum multo ipsi gloriofus est. Alij legunt: Tamen multo. Grutterus: Idque Reipub. præclarum, cum multo ipsius gloriofus est. Ferrarius: Præclarum fuisse cum multis, ipsum gloriofus est. Victorius: Fuisse tam multos, cum multo ipsi gloriofus est. Alij denique: Idque Reip. præclarum fuisse tam multos, ipsi gloriofum.

NOTÆ.

I. Lvc. BRVTI.] Plutarchus in Bruto primis verbis, Μαθρον δὲ Βερούτη σφεζονος λυ Τούνοιο Βερούτο, οὐ ἀβήσσητο ἐν Καπιτωλίω χαλκοῦ οὐ πέλας Ρωμαίων, ἕσαν πῶν βασιλῶν, ἐσπαρμένον ἕξφο, ἀς βασιλευσάντων καταλύσαντι Τερμυνοῦ. Vnus è M. Bruti progenitoribus erat Iunius Brutus, cuius statuam æream veteres Romani mediâ inter Reges stricto gladio posuerunt, vt qui fortissimè Tarquinios expulisset. Id tamen alij negarunt, vt Dio libro 43. Dionysius Halicarnassens lib. 3. his verbis, Ο μὲ δὲ Βερούτο, &c. τοιαύτης πλὴν οὐτὴ ἔργου, ἡμετέδ οὐτ' ἀρβήνα καταλύσαν, οὐτ' ἐθελον, ἀς οὐ πῶν Ρωμαίων σφεζάντων ἕξπακτίετο χράσαν. Et Bruius quidem tali fato concessit sobolem neque virilis, neque sequioris sexus relinquens, vt qui sagacius res Romanas in-

M. Bruti generus.

uestigiarunt, scripto tradiderunt. Cuius rei πικρῶς εἰσὶν διαποτικακτο, signum cui facile contradicere non possit, adferre se putat, Οτι πῶν πατριῶν ἕξφοῖς ἐκείνοις λυ, οὐ ἀ' ἀπ' ἐκείνους ἐαυτοῦς ἡγορητοσ οὐδὲσ οὐδὲσ, τοῦτο τὰ δὲ Βερούτι πῶντος ἕσαν ἐκείνῶν, καὶ πῶν ἀρχῶς μετῆσαν ἀς πῶν διουκροῖσ μετῆσαν ἕξφοσ εἰς ἀγορηνοῖσ τὰ δὲ δημαρχῶν. Quia ille fuit ex patriciis, at qui ex ea gente se ortos esse predicabant, Iunij & Bruti erant omnes plebes, eisque gesserunt honores quos lex permittit at plebei, vt adilitatem, & Tribunatum plebis. Quod, vt notat Plutarchus, illi dixerunt qui Bruto propter necem Cæsaris infensi in Augusti gratiam Bruti genus obsecrare cupiebant, quasi non à Lucio Bruto, sed à quodam eius æconomo familia Brutorum fuisset propagata. Neque sanè illud Halicarnassæi argumentum tam humum est, vt ei refutari nemo queat: fieri enim potuit, vt ea gens à patriciis ad plebem transiit, vt de gente Octauiæ tradit Suetonius in Augusto cap. 2. A Tarquinio Prisco Rege inter Romanas gentes abiecta in Senatum, mox à Seruio Tullio in patriciis transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magno intervallo per D. Iulium in patricium rediit. Ποσειδωνος δ' ἐπίσκοπος, inquit Plutarchus, πῶν μὲν ἐκπικροῖσ οὐτὴ ἀπολύδου πῶ Βερούτοσ πῶιδεσ, ἀς ἰσοκριτα. τῆσιν δὲ καταλύσαν τῶσ ποσ, ἀπ' οὐ πῶ ἕξφοσ ἔργῶν δῶν. Posidonius vero Philosophus, Bruti filius qui ad puberitatem peruenierat, fuisse ait, vt ab historicis traditur, nullū patris, inuemptos. Tertium verò relictum fuisse infantem à quo genus fuerit propagatum. Addebat & alterum signum: καὶ τῶν γὰρ καὶ δ' αὐτῶν ἐν πῶσ οὐδὲσ μαζοντοσ ἔσπαρῶν ἀδ' ἕσαν ἀναφῆρον ἐκείνοσ σφῶσ τὸν ἀδελφῶτα πῶ Βερούτο πῶ ἑμοῖοσ πῶ τῶ ἰδῶσ. Eorum qui ipsius tempore ex ea familia floruerunt, nonnullos quoad figuram & oris lineamenta ad similitudinem statue Bruti accedebant. His duobus Posidonij argumentis tertium addi posset peritum ex gentilitis Brutorum imaginibus, inter quas, vt vel ex hoc loco palam est, Lucij Bruti imago fuit, vel nemine refragante antequam Brutus Cæsari necem intulisset. Quod opponi possit maleuolorum, & Augusti gratiam aucupantium fermonibus.

IMAGINEM.] Hunc locum non de statua L. Bruti inter Reges in Capitolio posita, sed de eius effigie cerea in priuatis Brutorum atriis seruata intelligendum putavi. Statuas autem non in atrio, sed foris aut in ipso vestibulo collocabant. Ea potro fuisse videntur, si proprie loqui velimus, statuas inter & imagines distinctio, quòd statua è ligno, marmore, ære, auro, argento, aliâve solidâ materiâ fierent: imagines essent aut expressi è cera vultus, aut etiam pictura in tabulis delineata. Statua non omnibus passim, sed vbi ipsi patri familias viuenti, vel his qui sua virtute præcipuam familiæ claritudinem attulissent: imagines non nisi defunctis, sed quibusuis maioribus qui curulem gessissent magistratum. Vbi quis enim diem obierat, eius effigies exprimebatur è cera, quam post laudationem funebiem referebant in atrium, & inter gentilitias imagines collocabant. Vide dicta pro Milone 34. Quamuis Maro 7. Æneidos ad hanc ipsam consuetudinem alludens imaginem cum statuâ confuderit:

Quin etiam veterum effigies ex ordine anorum Antiqua ex cedro Italique Patèrque Sabinnus Vitisator, curuam seruam sub imagine falconis.

*Saturnusque senex, Ianique bifrontis imago
Vestibulo adstant, alique ab origine Reges
Marta qui ob patriam pugnando vulnera passi.*
Vestibulo, inquit, adstant, id est, stant ante vestibulum. Crediderim tamen has maiorum statuas non ad priorem ianam in ipso vico fuisse positas, sed intra vestibulum ad ianam interiorum, per quam ad vestibulo ad atrium transitus patebat. Iuuenalis Sat. 7.

*-Huius enim stat eurrus abeneus, alii
Quadrages in vestibulis, atque ipse feroci
Bellatore sedens curvatum hostile minatur
Emimus, & statâ medietur praelia lusâ.*

Nec Plinius alibi quàm in vestibulo, & ipsis foribus atrij videtur eas magnorum vitorum statuas collocare. Sic enim lib. 35. cap. 2. postquam imaginum atrij fecit mentionem: *Alia foris, & circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hostium spoliis, quæ nec emptori referingere liceret. triumphabantque etiam dominis mutatis ipse domus.* Quibus videtur iterum imaginem cum statuâ confundi, ut dum rem statuamus esse diuersam, operæ pretium non sit hæc nomina superstitione distinguere. Huiusmodi statuas Papinius 2. Thebaidos versu 215. Romanoꝝ mortem adumbrans, sed adumbrans, non exprimens in ipso atrio ponit: *-lato regalia cætu*

*Atria complentur: species est ceruere auroꝝ
Cominus, & viuis certantia vultibus ara.*

Tria igitur, ut dixi, fuerunt: etiam in domibus priuatis gentilitiarum imaginum genera. Alia fuerunt, è ligno, lapide, metallo, quæ in ipso vestibulo ponebantur: alia duo genera atrium occupabant. Eo discrimine quod imagines ceræ suis includerentur armariis: tabulæ pictæ quotidie patebant. Armariæ vero diebus festis tantum solebant aperiri, vel in publicâ totius ciuitatis, vel in priuatâ familiaris lætitiâ. De priuatâ lætitiâ Noster pro Sulla: *Domus erit credo exornata, aperientur maiorum imagines.* De publica Flavius Vopiscus in Florianio: *Tantum illud dico Senatores omnes cæ lætitiâ esse elatos, ut domibus suis omnes albas hostias caderent, imagines frequentes aperirent, albatu sederent, conuiuia sumptuosiora præberent.* Vtramque Triarius causam complexus est apud Senecâ controuersâ quæ ab aliis 21. ab aliis 22. numeratur: *Age hoc non est premium vnum omnium spectare cruceis &c. Inducit festum diem, aperiri iubet maiorum imagines, cum maximè regenda sunt. ob nuptias filix aperiri iubet, cum maximè regenda sunt ob luctum publicum, & supplicia de tam multis feruis exacta, quamuis aliter interpretari possis.*

Præter has imagines ceræ armatiis inclusas, alia ut diebus singulis spectari possint, depictæ erant in extimâ tabularum superficie, quibus illæ ceræ tegebantur. Plinius lib. 35. cap. 2. *Expressæ cerâ vultus singulis disponebantur armariis, ut essent imagines quæ comitarentur gentilitia funera, semperque aduentio totus aderat familia eius quæ vngquam fuerat populus, stemmata vero lineis discurrebant ad imagines pictas.* En discrimen, alios expressos cerâ vultus, alias imagines pictas appellat. Seneca de beneficiis lib. 3. c. 28. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familie sua longo ordine, et multis stemmatu illigata flexurus in parte primâ adium collocant.* Reor hæc imaginum stemmata is non ab similia fuisse, quas ab obres profapia vul-

gus appellat. vnde & ramos Perſius nominauit: *Stemmata quod Tuscorum milleſime ducis.* Stemma.
Stemma siue corona, vel quod atrium coronamenti cuiusdam instar, ambiret & circumdaret, vel quod gentilitiæ imagines coronis, quibusdam item depictis inclusa pingentur.

Atque hæc tria imaginum gentilitiarum genera Iuuenalis Sat. 8. videtur attingisse:

*Stemmata quid faciunt? quid prædesi, Pontice,
longo
Sanguine censerî? pictisque ostendere vultus
Maiorum?*

En imagines pictæ. Pergit ad statuas triumphales:

-Senætes in curribus Æmilianos, &c.

Paulo post:

*Quis fructus generis tabulâ in cære capaci
Coruinum? & post hæc multa deducere virgâ
Fumosos equitum cum dictator magistros.*

Quod de ceræ imaginibus libenter interpreter. Sed ibidem clarius:

*Tota licet veteres exornent undique cæra
Atria, nobilitas sola est æque unica virtus.*

His cærarum imaginum loculentis subiecta fuerunt alia thecæ, siue armariæ, quibus rerum à maioribus gestarum volumina clauderentur: quæ haud scio an Plinius nomine tablinorum intelligat. lib. 35. cap. 2. *Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum.* Tablina.

Laudat Lipsius Liuium lib. 4. 8. 10. Valerium lib. 4. cap. 4. Tacitum lib. 16. Tibullum ad Messalam:

*Nec tua maiorum contenta est gloria famâ,
Nec queris quid quaque index sub imagine
dicat.*

Verùm hi titulorum potius sine inscriptionum, & ut Tibullus appellat, indicum quàm codicum meminerunt. Hæc porro inscriptiones videntur stemmatum imaginibus pictis in tabulâ codicum armariis obiectâ fuisse subscriptæ. Ab his inscriptionibus Papinius in Hercule Surrentino scriptum limen appellat.

-Et scriptis viuentes limine cære.

Liuius lib. 4. *Refellit falsum imaginis titulum.*

ALTER ETIAM HALÆ.] M. Brutus. Plutarchus in eius vitâ: *Συγγρητὰ δὲ τῶν αὐτῶν ἀντιγράφων τὸ ἄλλο οὐκ ἄλλω Σοφιστῶν. Sernilia mater suum ad Halam Sernilium referbat.* Vide quæ sequuntur. Mihi parcendum Græcis. Epitome Liuiana: *Cum fame populus Romanus laboraret, Spurius Melius Eques Romanus frumentum populo suâ impensâ largitus est, & ob id factum conciliatâ sibi plebe regnum affectans à C. Sernilio Hala Magistro equitum iussu Quinti Cincinnati Dictatoris occisus est.* Immo non iussu Dictatoris, sed, ut narrat Liuius lib. 4. cum ad causam dicendam vocatus parere nolisset, capto, ut aiunt, in arenâ consilio, vociferantem affectum Hala Sernilium obruncat. Hala Sernilii.

Hinc autem illud etiam constat, quod in Vatinium probauimus 28. Mulieres cum matrimonio transirent in alias familias, fecum maiorum suorum imagines ad mariti domum detulisse, & in atrio mariti collocasse. Verba sunt Vatinianæ: *At nunc quidem C. Antonius hæc una re miseriam suam consolatur, quod imagines patris & fratris sui, fratrisque filiam non in familia, sed in carcere collocatas, audire maluit, quam videre.*

C. CASSIUS.] Sp. Cassium regni affectati crimine, ut auctor est Liuius lib. 2. *Vbi primū*

Statue in vestibulis.

Statue è lapide aut metallo.

Imagines ceræ. Tabulæ pictæ.

denique seruis suis, ut sibi venenum daret. Cum tergiversantem videret, Quid cunctaris, inquit, tanquam tua in potestate totum istud sit? Mortem rogo armatus. Tum ille promisi, & medicamentum innoxium bibendum illi dedit: quo cum sopitus esset, accessit ad filium eius. Tunc me, inquit, afferuari, dum ex eunzio intelligis an venenum patri tuo dederim. Vixit Domitius & servatus à Cesare est. Prior tamen illam seruis servauerat. Quod ad eius interitum spectat, ita Tranquillus loco citato: Acetique demum Pharsalica occubuit. Eius mors à Luciano lib. 7. describitur:

Mors tamen eminuis clarorum in strage viro-
rum

Pugnacis Domiti, quem clades fata per omnes
Ducebant. Nusquam Magni fortuna sine illo
Succubuit. Vultus toties à Cesare, salua
Libertate perit. Tunc, mille in vulnera latus
Labiatur, & venia gaudet caruisse secunda.

Cui etiam animam exhalanti, si Poeta credimus,
Cæsar insultat:

Viderat in crasso voluentem sanguine membra
Cæsar. Et increpitatus, iam Magni deseris
arma,

Successor Domiti, sine te iam bella geruntur.

Quæ si vera sunt Cn. Domitium facile patris in-
teritum contra Cæsarem potuit, excitare. At ipse
Cæsar 3. de bello civili: L. Domitius ex castris in
montem refugiens, cum vires eum lassitudine de-
fecissent, ab equitibus est interfectus.

NON AVVCVLI MORS.] Catonis Vti-
censis, qui frater erat Porciæ matris Domitij. Plu-

tarchus in Catone: κατὰ τὴν δὲ γωνίαν ὀρθῶς
ματ' ἀλλοτῶν Καπιτολίου, & Πορτίαν ἀδελφῆν. ὡς δὲ &
Σερβίλιον Καπίτου ὁμοιωτικῶς ἀδελφῆν. Relictus est or-
batus parentibus, cum Capione fratre & Porciâ so-
rore. Erat autem & Servilia Catonis soror uterina.
Nati ex Seculia Brutus, ex Porcia Cn. Domitius.
Eam enim Luc. Domitio nupsisse constat ex eo-
dem Plutarcho: Μόρον δὲ Λούκιον Διοῦρον Πορτίαν
συνηκουῖα τῇ ἀδελφῇ Καπίου ἔπειτα ἰὸν ἐκείνην. So-
li verò Luc. Domitio Porciæ sororis suæ vitro Ca-
ro persuasit, ut non cederet. De morte Catonis ple-
na sunt omnia monumenta.

C. TREBONIO.] De hoc vide Plutarchum
in Pompeio, Cæsare, Catone, Dionem, Appia-
num. Fecerat autem bello civili legatus Cæsaribus &
cum Decimo Bruto Massiliam obsederat. Et
metuò Cæsaris dominationis particeps erat, cu-
ius ipse auctor fuit, dum imperium Cæsaris in
Gallia lege latâ in quinquennium, vel saltem, ut
alij volunt, in triennium prorogavit.

LVC. TVLLIVS CIMBER.] Seneca lib.
3. de ira cap. 30. Vidit itaque stricte circa sellam
suam gladius commulitones suos, Cimbrum Til-
lium acerrimum paulò antè suarum partium de-
fensorem, alioque post Pompeium demum Pom-
peianos. Item ep. 83. De illa C. Cæsaribus eade, illius
dico qui superato Pompeio Rempub. tenuit, tam cre-
ditum est Tullio Cimbro, quàm C. Casio. Casius to-
ta vita aquam bibit. Tullius Cimber & nimius erat
in vino, & scordalus. In hanc rem iocatus est ipse.
Ego, inquit, quemquam feram, qui vinum ferre non
possim?

ARGVMENTVM.

Hactenus ostendit obiectionis falsitatem, nunc eius vanitatem demonstrat, quod & ratio-
ne parum probabili miseretur, & crimini dabit quod erat bonis omnibus commune, & repu-
gnantia loqueretur eos laudans qui Cæsarem occiderant, eos visuperans quos necis conscios
fuisse suspicabatur.

AT quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsa-
re interfecto, inquit, statim cruentum alè extollens Marcus Brutus pugio-
nem, Ciceronem nominatim exclamavit, atque ei recuperatam liberta-
tem est gratulatus. Cur mihi potissimum qui sciebam? Vide ne illa causa
fuerit appellandi mei, quod cum rem gessisset consimilem rebus ij quas ipse
gesseram, me potissimum testatus est se æmulum mearum laudum extitisse.
Tu autem omnium stultissime non intelligis, si id quod me arguis, vo-
luisse interfici Cæsarem, crimen sit: etiam lætatum esse morte Cæsaribus, cri-
men esse. Quid enim interest inter suaforem facti, & probatorem? Aut quid
refert, vtrum voluerim fieri, an gaudeam factum? Ecquis est igitur, exce-
ptis iis, qui illum regnare gaudebant: qui illud aut fieri noluerit, aut factum
improbarit? Omnes enim in culpa. Etenim omnes boni quantum in ipsis
fuit, Cæsarem occiderunt. Aliis consilium, aliis animus, aliis occasio defuit:
voluntas nemini. Sed stuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite. Sic
enim dixit M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugio-
nem tenens, Ciceronem exclamavit: ex quo intelligi debet cum conscium
fuisse. Ergo ego sceleratus appellor à te, quem tu suspicatum aliquid su-
spicaris: ille qui stillantem præ se pugionem tulit, is à te honoris causa
nominatur?

Mors L. Do-
mitij.

Cato aunnct-
lus Cn. Do-
mitij.

ix.

x.

viii.

xx.

EXPLANATIO.

AT QVEMADMODVM.] Ironicè hominem acutum appellat, quem paulò pòst stultissimum, imò pecudem, appellat.

CÆSARE INT.] Probatio Antonij. cuius ratio futilis est, quia Brutus Ciceronem inclamare potuit, etiamsi nihil ille de conspiratione contra Cæsarem facta sciuisset. Ergo non efficitur, ut si Brutus Ciceronem inclamauerit, Cicero quidquam de conspiratione rescuerit.

PVGIONEM.] Quo Cæsarem in Senatu ante Pompeij statum percussit.

VIDE NE ILLA.] Substituit probabiliorum rationem. Quia cum Brutus patriam liberasset, quemadmodum ego eandem in meo Consulatu à coniuratione Catilinæ liberaram, me potissimum sui in Rempubl. amoris testem esse voluit, quòd meam virtutem esset æmulatus.

TV AVTEM.] Altero argumento vanitatem obiectionis, quòd perspicuum est. Propositio verbis illis, Tu autem, &c. crimen esse. Eius probatio: Quid enim interest, &c. an gaudeam factum. Allumptio: Ecquis igitur, &c. factum improbarit. Complexio: Omnes igitur in culpa. Totius denique argumentationis confirmatio illis: Omnes enim, quantum, &c. voluntas nemini expressa est.

TE EXC. QVI ILLVM REGN. GAUDEBAS.] Legit Gruterus: Te excepto & iis qui cum regnare gaudebant. Ex Palatino secundo, Gemblacensi, Liliensi, & S. Victoris. Mutare nihil necesse est. Et sanè vehementior erit oratio si vnus Antonius in communi omnium mærore, & publica seruitute Cæsaris regno lætatus esse dicatur.

OMNES ENIM IN CVLPA.] Legit Lambinus & opinor necessàriò: Omnes ergo in culpâ.

SED STVPOREM.] Tertium argumentum, quo stultitiæ conuincit obiectionem M. Antonij, quòd pugnancia loqueretur. Brutum honoris causâ nominans, quem Cæsarianæ necis auctorem esse constabat, Ciceronem eo ipso nomine vituperans, qui tamen conuinci non poterat, sed leui coniectura suspectus erat, quasi Cæsari necem inferre voluisset.

NOTÆ.

CICER. NOMINATIM.] Non vnus Brutus si Dionem audiamus, sed etiam reliqui Cæsaris percussores. Calenus apud eundem lib. 4.6. Parco Græcis: Nam vt cætera transliam, misericordiâ salutèq; à Cæsare affectus, atque in patriciorum numerum relatus. Eum occidit non quidem sua manu. (Qui enim id faceret homo meticulosus, & examinatus) sed subornatis qui id facerent. Id autem me verè loqui ipsi percussores Cæsaris declarauerunt. Οτι γαυρ γυμνωσ τῖς ξιφάν

ἢ τῶ ἀρσενί τῶ δ' ἄρσενος, ἰσομασί αὐτῶν ἀνεξιχνίασιν νεφέας, εἰσπύρας, δ' κικλήων, ὄσπερ πάντες ἠκεύοντι. Cum in forum cum nudis gladiis procurrentes Ciceronem vobis audientibus nominatim subinde vocauerunt. Sed aliæ causæ esse potuerunt. Vnam adfert Orator, alteram tacet quæ poterat ipsum in inuidiam adducere. Quia nimirum, vt ait Plutarchus, Cæsare Rempub. obtinente, nihilominus Cicero: ἰσὺν δὲ τῆ πλῆν μῆριον. Maximam in urbe auctoritatem habebat. Appianus 4. ciuilium: κικλήων δὲ μὲν γάτων Καίσαρα ἰσούσιν, ὅσα γούσι ἀπ' ἀνικαζούσῳ μεταρῆα. Cicero qui post C. Cæsarem eò potentia peruenerat, quò potest orator peruenire. Et eam ob causam Ciceronem tanquam primarium eueni, & interfecto Cæsare totius Reipub. faciliè principem appellare potuerunt, etiamsi conspirationis particeps non fuisset.

ÆMVLVM.] Vide orationem pro Marcello 2. Illo amulo atque imitatore studiorum ac laborum meorum.

PVGIONEM.] Varia telorum, iaculorum, gladio-rumq; vocabula proferuntur à Gellio c.25. lib.10. Noct. Att. Hæstia, pilis, phalarica, semiphalarica, soliferrea, gesa, lancea, lancia, spira, ymige spira, falces, tragula, framae, mesancula, cactia, vomphæa, scorpis, scibones, sicilices, veruta, geses, fica, machera, spata, singula, pugiones, climachus. Adde re potuisset Sarissam, acilidem, sibynum, semispatium, chelidonicum gladium, secures, quos & Hispani, inquit Isidorus 17. Orig. c.6. ab vfu Francorum pro deriuationem franciscus vocant. De pugione ibidem: Pugio à pungendo & transigendo vocatur. Est enim gladius paruis, bis acutus, lateri adharens. Item & clunabulum dictum, quòd retigerit ad clunes. Alii dictum pugionem putant, vel quod pugno siue pugillo continetur, vel à pugnando. Percussores autem Cæsaris pugionibus vfos scribit Tranquillus cap.82. Vtque animaduertis vniquisq; se strictis pugionibus peti, roga caput obuoluit. & postremis libri verbis, Nonnulli semet eodem illo pugione quo Cæsarem violauerant, interemerunt. Dio tamè lib. 44. ξιφῶν gladios non pugiones iis attribuit ξιφῶν ἐν κλισίῳσιν ἀπὶ χαματιασίων πύλων ἐποικουμένητων. Gladius in scrinio loco libellorum importatus, Idem tamen aliquantò post gladiolum dixit: ἐπιπέσο τῶν κλισίων ὁ Ἀντόνιος, ἀεζ γὰρ χυρῶν ξιφίδῶν πῆλασ μαχαλῆσ ἐξείσι χυρῶσ, μάλα ἄρα, μάλα δὲ γὰρ σὶ πρὸσ γυνῆσιν ἐπιδουλοῦσ. Cassium Antonium an adhuc pugionem sub ala gestaret percussitatus est; nimirum, inquit ille, magnum admodum si tu quoque tyrannidem occupare cupueris. Quamquam Græci pugionem, non solum ξιφίδῶν, sed etiam ἐξείσῶν nominabant. Nam quod ait Tranquillus in Caligula cap. 49. Reperti sunt duo libelli diuerso titulo: alteri gladius, alteri pugio index erat, ambo notus & nomina continebant morti destinatorum. Quod ita reddidit Dio lib.59. ὅσῃ γὰρ βελχία αἰε δὲσ μεθῆσται, χυρῶν τῶν ξιφῶσ, τῶ δὲ ἐξείσῶν ἐποικουμένητων.

AXIOMATA.

Patum intorest inter suaforem facti & probatozem. Patum refert vtrum voluerimus aliquid fieri, an gaudeamus factum.

ii.

iiii.

Pugio.

ARGUMENTVM.

Vrget stuporem & stoliditatem Antonij, qui Cæsaris percussores omnibus rebus ornabat, & eos vituperabat quos suspicabatur aliquid, priusquam res gereveretur, de eorum consilijs audiisse, atque ita non constitueret quam vellet percussorum Cæsaris esse causam.

ESTO, sit in verbis tuis hic stupor : quanto in rebus sententiisque maior? Constitue hoc Consul aliquando, Brutorum, C. Cassij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum, quam velis esse causam. edormi crapulam, inquam, & exhalat. an faces admouendæ sunt, quæ te excitent tantæ causæ indormientem? Nunquàmne intelliges statuendum tibi esse, vtrum illi qui istam rem gesserunt, homicidij rei sint, an vindicæ libertatis? Attende enim paulisper, cogitationemque sobrij hominis punctum temporis suscipe. ego, qui sum illorum (vt ipse fateor) familiaris, vt à te arguor, socius, nego quicquam esse medium : confiteor eos, nisi liberatores populi Romani conseruatoresque Reipub. sint, plus quàm sicarios, plus quàm homicidas, plus etiam quàm parricidas esse. Siquidem est atrocius patriæ parentem, quàm suum occidere. Tu homo sapiens & considerate, quid dicis? Si parricidas, cur honoris causa à te sunt, & in hoc ordine, & apud populum Romanum semper appellati? Cur M. Brutus te referente, legibus est solutus, si ab vrbe plus quàm decem dies abfuisset? Cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? Cur prouinciæ Bruto & Cassio datæ? cur quæstores additi? cur legatorum numerus auctus? Atque hæc acta per te, non igitur homicidæ. sequitur vt liberatores, tuo iudicio sint: quandoquidem tertium nihil potest esse. Quid est? non conturbo te? Non enim fortasse satis, quæ distinctius dicuntur, intelligis. Sed tamen hæc est summa conclusionis meæ. Quoniam scelere à te liberati sunt: ab eodem te amplissimis præmiis dignissimos iudicatos. XXI.

EXPLANATIO.

ESTO.] Transficio. stupidum in verbis appellat, quòd Brutum honoris causâ nominans eodem nomine quo Brutum laudabat, vituperabat Ciceronem. Stupidum in rebus atque sententiis, quòd non videret tertium nihil esse: sed percussores aut omni scelere liberandos, aut grauissimi parricidij damnandos.

CONSUL.] Cuius est consulere Reipub. & rebus maximè quæ ad summam Reipub. spectant providere. Constitue tandem aliquando, quod iam pridem esse oportuit, ad liberandam impendentis belli ciuiliis metu Reipub. Constitue, inquam, vtrum eos tanquam homicidas & sicarios puniendos, an tanquam patriæ liberatores præmio dignos arbitrare. Hic autem de industria commoratur, & rem eandem variis verbis exponit, vt fieri solet stupidis, quibus res eadem inculcanda est, vt possit in cerebrum obtundi. Et, vt eius oscitantiam magis ostendat, non rogat vt in huius rei consideratione animum suum desigat, sed tantùm vt attendat paulisper, paulò post illam animi contentionem laxaturus, & puncto siue momento temporis sobrij hominis cogitationem, quasi alienam perso-

Tomus II.

nam suscipiat, primo quoque tempore ad se mórtesque suos, & pristinam illam socordiam rediturus.

HOMICIDII REI SINT.] Grutterus ex Palatino secundo & Mauriciano legit, *Homicida sint.*

FAMILIARIS.] In vitæ consuetudine.

SOCIUS.] In conspiratione.

TV HOMO SAPIENS.] Ironia.

TE REFERENTE.] Te Senarum Consulente, factum est Senatus Consultum, vt M. Brutus Prætor vrbano ea lege non teneretur, quæ vetat Prætores vrbanos plus quàm decem dies abesse ab Vrbe.

CVR LVDI.] Brutus & alij Cæsaris percussores patratâ eade veteranorum, & plebeculæ metu ex vrbe profugerant, & Senatus vt honestam fugæ prætextum daret Brutum, & Cassium annonæ præfecerat. Cùm autem Prætoris esset vrbani ludos Apollinares exhibere, eos C. Antonius Prætor absentis Bruti nomine magnifice suppeditatis à Bruto sumptibus celebravit.

PROVINCIAE CASSIO ET BRUTO DATÆ.] Cassio Syria, Bruto Macedonia. Hic autem est syllogismus.

Vel sunt parricida, vel patriæ liberatores.

Bbb ij

Non parricida.

Ergo patria liberatores.

Propositio probatur, quia est atrocior patrie parentem quam suum occidere. Assumptionis veritas demonstratur vel ex ipsius Antonij sententia.

Non sunt parricida tuo iudicio quos honores causa semper appellus, quibus dedisti provincias, &c.

Sed Brutum & Cassium honoris causa semper appellus, iis dedisti provincias, &c.

Ergo Brutum & Cassium tuo iudicio non sunt parricida.

QVID EST? Idem iterum atque iterum inculcat, ut aduersarium tanquam stupidum & barum dolos tractare videatur.

NOTÆ.

I. **STUPOR.]** Non acutissimum fuisse Antonij tradit Plutarchus in eius vita: Ηρόεις δὲ τὰ πλεῖστα τῶν γεγονότων, ὡς οὐτὸν ῥαθυμὸς ὢν, ὡς δὲ ἀπλότην περὶ τῶν πρὸς αὐτὸν. ἐλλείπει δὲ ἀπλότης τῶν ὕδατος, ἢ βραδεία ἢ αἰδέων. Ignorabat multa que fiebant, non iam ob negligentiam, quam ob simplicitatem iis credens qui cum ipso versabantur. Inerat enim moribus quedam simplicitas, & sensus tardus. Item: Γοῦλὸν δὲ Κλειόπτρα καὶ τὸν σπάρτακον τὸν στρατῶν διορῶν, ἢ βραδύων. ἔχρησται καὶ πούρω περὶ αὐτοῦ ἀειδῶντος ἰδίῃ κατὰ διαφέροντος. Videns autem Cleopatra Antonij dixerat militem & sordidum artificem redolere, verbatum eodem genere ad illum solute iam & intrepide.

II. **EDORMI CRAPULAM.]** De violentia Antonij infra: Vini exhalantis, non ingenij acendi causa declamatis. & tota §. Satis in presentia fuerit C. Antonij patrum non abfimilem temulentiam M. Caelij verbis exhibere: Namque ipsam offendunt temulento sopore prostrigatum, totis praeordijs stercentem, ructuosos spiritus geminare: praclarasque contubernales ab omnibus spondis transfusus incubare, & reliquis circumiacere passim: qua tum exanimata terrore, hostium aduentu percepto excitare Antonium conabantur: nomen inclamabant: frustra cervicibus tollebant: blandius alia ad aurem inuocabat, vehementius etiam nonnulla ferebat. quorum cuius omnium vocem tactumque noscitaret, proxima cuiusque collum amplexum petebat: nec dormire excitatus, nec, vigilare ebrius poterat: sed semisomno sopore inter manus centurionum concubinarumque iacebat. Refert & laudat Fabius lib. 4. instituit orat. c. a. subditque: Nihil his credibilis fingi, neque vehementius exprobari, neque manifestius ostendi potest.

III. **SOBRII HOMINIS.]** Νόστος. Vide Caelianam, & Pisonianam §. 22. nu. 1.

IV. **PUNCTVM TEMPORIS.]** In Vatinius 27. num. 4.

V. **SCICARIOS.]** Pro Milone §8. Sic quam à Catilina acceperat. vbi ex Iosepho diximus qui dicerentur sicarij.

VI. **PATRIÆ PARENTEM.]** Πατὴρ τ' αὐτὸν τὰς πατρίδας, inquit Dio lib. 43. πατρίδας, ἢ ἐστὶ τὰ κοινὰ τῆς πατρίδος. Caesarem patrem Patria nominat, & in numeris matrem insculpsit.

VII. **LEGIBVS EST SOLVTVS.]** Dio lib. 53. ἀλύπτου δὲ δὴ τῶν νόμων, ὡς ἦν τὰ Λατινικὰ ἰνίσταται λίγαι, ὡς ἐστὶν ἰδούσθαι αὐτὸν πρὸς ἀπείρους κοινῶς εἰσι. Legibus enim solutus est, ut ipsa verba Latina sonant, hoc est ab omni legum necessitate liberi sunt.

Quae verba Xylander, (opinor, ut se legibus interpretandi solutum ostenderet) ita verterat. Legibus enim solutus sunt Imperatores: quo ipso solo & ea quae retulimus, ac reliqua etiam omnia agendis licentia eis datur. Neque verò Dio repugnat Ciceroni aiens id ante mutatam Rem, nemini unquam Romano fuisse concessum. Nemo enim solutus ante fuerat legibus absolute & in omnibus rebus, sed tantum ab aliqua lege peculiari, ut

Scipio Aemilianus à legibus annalibus, Cæsar ea lege quae vetabat absentis rationem haberi in petitione Consulatus, Brutus ea lege quae Praetorem urbanum ab iure plus quam decem dies abesse prohibebat. Imò libera Rep. legibus facillimè fuisse solutos tradit Afconius in praefationem Corneliana: Promulgavitque legem qua auctoritatem Senatus minuet, ne quis, nisi per populum, legibus solueretur: quod antequo quoque iure erat cautum. Itaque in omnibus tum S. C. quibus tum aliquem legibus solui placebat, adici erat solutum, ut ea de re ad populum ferretur: sed paulatim ferri erat desertum, resque in in eam consuetudinem venerat, ut postremo ne adiecerit quidem de rogatione ad populum ferenda, eaque ipsa S. C. per pauculos admodum fiebant. Paulò post, cum eam legem non pertulisset: Tum Cornelius ita ferre rursus cepit, ne quis in Senatu legibus solueretur, nisi CC adsuisset, &c. eam talis inuisti optimatibus, qui vel pauci S. C. facere solebant. In aliis tamen rebus, ut dicemus §. 35. Senatuseonsultum non fiebat, si pauciores quadringentis aut saltem receptis adsuissent, et quibus videas quam faciliè etiam post legem Corneliam legibus soluerentur.

LVDI APOLLINARES.] Livi lib. 25. tradit tempore belli Punici secundi inuentum esse Martij vatis Carmen in hanc sententiam: Hostem Romani si expellere vultis vomitumque, ut gentinam venit longe, Apollini vouendos censo ludos, qui quotannis conser Apollini fiant, cum populus dederit ex publico partem: privati vti conferant pro se suisque. In ludis faciendis praerit Pratoris, qui ius populo plebique dabit summum. Decemviri Graeco ritu hostijs sacra faciant. Hac si restè faxeris, gaudebitis semper, fietque res vestra melior. Nam is diuus extinguit perduelles vestros, qui vestros campos pascent placide. Subdit Livi in scriptis ludis Sibyllinis: Conseruerunt Patres Apollini ludos vouendos faciendisque: & quando ludi facti essent, duodecim millia eris Pratori ad rem diuinam & duas hostias maiores dandas. (lege danda.) Alterum S. C. factum est, ut decemviri sacra Graeco ritu facerent: usque hostijs: Apollini bone aurata & capris duabus albis auratis, Lutonæ bone femina aurata. Ludos Prator in Circo maximo cum salturius esset, edixit vti populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret. Hac est origo ludorum Apollinarium victoria non valedudinis ergo, ut plerique tenent, votorum. Factisque populus coronatus spectauit: Matronae supplicauerunt. vulgò, apertis ianuis in propatulo epulati sunt: celebræque dies omni ceremoniarum genere fuit. Idem lib. 30. Ita abundauit Tiberis vti ludi Apollinaris, Circo inundato extra portam Collinam ad adem Erycinæ Venereis parati sint. Ceterum ludorum ipso die serenitate subiecta orat, pompa duci cepta ad portam Collinam, reuocata, deductaque in Circum est, cum decessisset inde aquam nuntiatum esset. Iacturamque populo,

Legibus solutus quid?

III

Ludorum Apollinarium origo.

& ludis celebritatem addidit sedes sua solemnem spectaculo reddita. Quo autem die celebrarentur, idem exponit lib. 37. Ludis Apollinaribus ad quintum Idus Quintiles celo sereno obscurata lux est, cum luna sub orbem solis subisset. Tam antè dixerat libro 27. Ludis Apollinares Qu, Fulvio, Appio Claudio Consulibus à P. Cornelio Sulla Praetore urbis primùm facti erant. Inde omnes deinceps Praetores urbani fecerant: sed in unum annum uocabant, dièque incertà faciebant. At aliquanto post, nimirum M. Marcello, Tito Quintio Crispino Consulibus: Pestilentia causa & supplicatum per compita tota urbe est, & P. Licinius Varus Praetor urbis legem ferre ad populum iussit, ut his ludi in perpetuum in statam diem uoueretur. Itaque ipse primus ita uouit, scilicetque ad tertium Nonas Quintiles. Is dies deinde solemniter seruatus. Hæc diuersis locis Litiuis, de quibus multa de ludis Apollinaribus colliguntur.

1. Institutos esse ex carmine Martiano, & inscriptis libris Sibyllinis.
2. Celebratos fuisse partim publicis sumptibus, partim stipe quam priuati conferebant.
3. Votos fuisse primò victoriæ causâ, deinde ualeitudinis, unde & Horatius l. Carm. Ode 24. *Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem Pestemque à populo, et principe Casare in Persus atque Britannos Vestra motus aget prece.*

4. His ludis Praetorem urbanum praefuisse.
5. A Decemuiris Graeco ritu facta sacra.
6. Certas uictimas Apollini & Dianæ fuisse immolatas.
7. In Circo maximo fuisse celebratos.
8. Pompam in Circo maximum fuisse deductam.
9. Matronas supplicauisse.
10. Populum spectasse coronatum, & apertis ianuis in propatulo folium epulari.
11. Diem his ludis solemnem fuisse tertium Nonas Quintiles, ita tamen vt non unico die fuerint absoluti, sed saltem ad quintum Idus Quintiles perdurarent.

12. Addi potest fuisse duos choros, alterum virginum, alterum puerorum, qui alternis Dianam & Apollinem celebrarent. Horatius Ode laudatâ:

*Dianam teneræ dicite uirgines,
Antonium pueri dicite Cynisium
Ictonamque.*

13. Addi etiam potest arbitrio Praetoris actas fuisse comædiæ, cuius rei indicio sunt tituli nonnullarum fabularum Terentij, gladiatores productos, exhibitæ uenationes, ut mox vel ex ipsâ M. Bruti munificentia constabit.

M. BRUTI HONORE CELEBRATI.] Plebs partim oratione funebri M. Antonij Consulibus, partim aspectu corporis Cæsaris tribus & viginti uulneribus confossis, partim tunicæ cruentæ & perfossæ concitata sic exarsit, ut Eluium Cinnam, uinum è percussoribus rata discerperit, cum ardentibus ludibus è Cæsaris rogo raptis ad percussoribus zedæ, eas concremata conuolarit, atam in medio foro Cæsari exerexit, atque adeo vix comprimipoterit quin Curiam, in qua percussus fuerat

rat Cæsar, incenderet. Et eam ob rem Brutus & Cassius, ceterique conspirationis particeps, ne vitam suam irritata plebi committerent, ex urbe cellerunt, lexque lata vt, quoniam Brutus erat Praetor urbanus, nec per leges plus quam decem dies abesse poterat ab urbe, legibus solueretur, etique fraudi non esset, si plus quam decem dies abfuisset. Brutus auctore Plutarcho: Πεσοδοχο τοῦ τῆς θύρας ἀξίον παρὸν ἰσχυρὸς αἰ ἐβουλετο στρατηγὸν παρῆσθαι. Expre-
stebatur praefens ludos dicitur, quos Praetor debebat exhibere. videlicet ludos Apollinares. Sentiens autem multos è veteranis qui sub Cæsare meruerant, ab eoque agros & colonias accepterant, ad insidias ipsi struendas paulatim in urbem influere, non ausus est ab Urbem accedere. Αὐτὸς ὁ δήμος ἴδοντο, καὶ παρῆσθαι ἐκείνου ἀποδείξαι πῶν χορηγῶντες ἐν περὶ τῶν. Ἐπειὰ τὸ ἰδὲ πῶν πῶν αὐτῶν οὐκ ἔλασθη μὲν ἐπὶ τῶν ἀποδείξαι, ἀλλὰ καὶ πῶν κατὰ τὴν ἀποδείξαι. ἐν τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τρυφῶν ἄνδρες νῆας πῶν κατὰ τῶν ἀποδείξαι. Sed populus spectauit eo absente, ipso sumptus liberaliter omnino & abundè subministrante. bestias enim plurimas cum coemisset, iussit nullam seruari, sed omnes consumi. & ex scænicis artificibus plurimos Naepolines descendens ipse coniecit. Quòd autem ait hos ludos incredibili M. Bruti honore celebratos, tradit Appianus Octavianum Cæsarem hunc Bruti honoribus non parum obtulisse. Eius uerba sunt 3. ciuiliū: θύας δὲ πλασασοῦσι, καὶ ἑλληνικῶν Βρυτο στρατηγῶν ὁπλοῦν Γάιος Αὐγόνιος ὁ ἀδελφὸς Αὐγόνιος ἐπέπαιλα τῶν Βρυτου τῆς στρατηγίας ὁπλοῦν ἀποδείξαι, παρῆσθαι τὸ ἰσχυρὸν αὐτοῦ δαξίμης, ἐν ἰσχυρὸν τῆς θύας τὸν δήμον ὀπλοῦν ἀποδείξαι κατὰ τῶν ἀποδείξαι Βρυτου. ὁ δὲ καὶ αὐτὸν ἀποδείξαι τὸ πῶν, ὅσην ἀρῆσθαι ἐκ τῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὸν τῆς φυλακῆς ἀποδείξαι νῆας τῆς φθόνου λαβῆναι. Cùm ludi appropinquarent, quos loco Bruti Praetoris urbani, editurus erat C. Antonius frater M. Antonij, qui & alia quæ ad Bruti praeturam spectabant, administrabat, & magnificè esset horum ludorum apparatus, spectare affulgeret fore, ut plebs his spectaculis delinuit Bruti in Urbem uenocaret. Cæsar ex alia parte populum demereri satagens, quicquid pecuniarum ex auctione bonorum corratare potius, semper minutatim principibus tribum dabat, ut us disiderent qui ad accipiendum priores accederent.

CVR PROVINCIÆ.] De prouinciis Bruto & Cassio datus Appianus adeatur, de bellis ciuilibus. & vide quæ dicentur infrâ §. 81. Nota 7.

CVR QUÆSTORES ADDITI.] Aliquando non vnus, sed plures quaestores. Plutarchus in Pompeio agens de bello piratico ipsi demandato: Ηγεμονικὴ δὲ ἐν στρατηγικῶν κατελέγηται ἀπὸ βουλῆς ἀφ᾽ ἑκαπταταῖς, ὅσην δὲ ταῖς παρῆσθαι. Vtriq; imperatores praetorsque fuerant electi sunt è Senatu, duoque Quaestores adfuerunt.

CVR LEGATORVM NUMERVS AVCTVS.] Honoris causâ auctor legatorum numerus. Vide Orat. de Prouinc. Consulibus 28. actum est de decem legatis. Vide etiam eandem Orat. 41.

AXIOMA.

Est atrocis patris parentem quæ n solum occidere.

85 riuus.

ix.

x.

x i.

xii.

Irridet obiectiōnis vanitatem, & haberi pro conscio conspirationis in Cæsarem non recusat.

XXII.

ITA QVE iam retexo orationem meam. Scribam ad illos, vt si qui forte, quod à te mihi obiectum est, quærent, sitne verum? ne cui negent. Etenim vereor ne aut celatum me, illis ipsis non honestum: aut inuitatum refugisse, mihi sit turpissimum. Quæ enim res vnquam, prò sancte Iupiter, non modò in hac vrbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quæ gloriosior? quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ? In huius me consilij societatem, tanquam in equum Troianum cum principibus includi non recuso. Ago etiam gratias, quoquo animo facis. Tanta enim res est, vt inuidiam istam, quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. Quid enim beatus illis, quos tu expulsos à te prædicas, & relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumane, qui illos, quò acceperint, non affari atque appetere videatur? qui homines tam agrestes, qui se, cum eos aspexerint, non maximum cepisse vitæ fructum putent? quæ verò tam immemor posteritas, quæ tam ingrata litera reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur? Tu verò adscribe me talem in numerum: sed vnã rem vereor: ne non probes: si enim affuissem, non solum Regem, sed regnum etiam de Repub. sustulisset: & si meus stylus ille fuisset (vt dicitur) mihi crede non solum vnum actum, sed totam fabulam confecissem.

EXPLANATIO.

ITA QVE.] Retracto quæ dixeram, me videlicet conspirationis illius conscium non fuisse. Videtur autem esse ironia, non enim ad Brutum & Cassium ea de re scribere decreuerat.

ETENIM VEREOR.] Vereor ne vel illis erimini vertatur, quod me sibi coniunctissimum tanta de re celarint, cum amicorum secreta debeant esse communia: vel mihi sit turpissimum propter timiditatem & ignauiam.

QUÆ COMMEND. HOM. MEM.] Legit Grutterus ex Palatinis & Mauritiano: *Qua commendatior erit hominum memoria sempiternæ.* Loquitur prius membrum de presentis, posterius de futuro. Ferrarius, Manutius, Lambinus vocem erit, abiecerant.

CVM PRINCIPIBUS INCLUDI NON RECUSO.] Idem Grutterus ex Palatinis, Liliensi, Mauritiano legit, & ni fallor eleganter: *In huius me consilij societatem, tanquam in equum Troianum includis? non recuso.* Malim, cum principibus includis? non recuso.

BEATUS ILLIS.] Bruto, Cassio, cæteris, qui periculi declinandi causa ex vrbe cesserunt, cum Antonius oratione funebri multitudinem in eos concitasset. Aduerte verò rationem amplificandi longè pulcherrimam, dum locis etiam desertis senium tribuit, quo Brutum & Cassium Româ pulsos affari, appetere, & ad te inuitare videantur.

SED VNAM REM.] Cùm me Cæsariana

necis accusabis, vna res minùs probabilem reddet orationem tuam: quia si fecissem conscius fuisset illis, vt te pariter occiderent, vt tu etiam qui post Cæsarem Reipub. libertatem oppressurus eras, de medio tollereres.

NOTÆ.

RETEXO.] Muto & corrigo. Sic epist. 14. lib. 11. ad familiares: *Die tuo natali victoria nunciata in multa secula videbamus Rempub. liberatam. Noui timores retexunt superiora.* Matius eadem epist. 28. *An quod adolescens præstiti, cum etiam errare cum excursionè possem: id nunc ætate præcipitata, commutem ac me ipse retexam?* Vbi Manutius: *Qui retexit, mutat quod iam fecit quasi malè factum.* Nafso. 1. do remedio amoris:

Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes,

Nec noua præteritum misa retexit opus.
Eodem translationis genere Græcis dicunt *μῦθος ὁραίων, texere verba*, siue orationem. Homerus Iliados, 7. versu 212.

ἀλλ' ὅτι δὴ μῦθος ἔμῃ μῦθος πᾶσιν ὄραίων.

Sed cum consilia, & copissent texere verba:

AVT CELATVM.] Veram rationem adfert Plutarchus cur Brutus & Cassius Ciceronem celauerint: *καὶ κικέρωνα, inquit in Bruto, ὅτι οὐκ ἔπιστας, ὅτι δὲ ἔσοιούμ' ἐπὶ καὶ σπέρων ὄντι παρ' αὐτοῖς, ἀπὸ μὲν ἑαυτοῦ, καὶ τῶν ἑσθίων τολμῶν ἐσθλῶν εἶναι, σπέρων ἑσθίων ἑσθλῶν ἑσθλῶν γε ἐσθλῶν ἐσθλῶν εἶναι, ὅτι πάντα ἑσθλῶν.*

Retexere.

II.

ἐξουσίαν ἀνάγει τοῖς λογαρίοις εἰς ἀκρὰν ἀσφάλειαν, ἀμ-
 βλυῖν πάλιν ἀκρῶς ἀπὸ τῆς ἀσφάλειας, τὰς αἰσθητικὰς.
 Et Cicerone cum plurimum & fidei & benevo-
 lentia apud eos obtineret, celauerunt, ne quod nat-
 ura timidior esset, & ex ipsa aetate senilem omnia
 casendi prudentiam traxisset, singula expendenda
 ad summam exigens securitatem alacritatis ipso-
 rum aciem, quae celeritatem requirebat, hebetaret
 & obrunderet. Eadem in Cicerone. Cur autem
 dicat vereri se ne celatum se ab ipsis, illis fit non
 honestū. Videri potest ex iis quae diximus in Cae-
 lianā 53. Si tam familiaris erat Clodia, &c. dixit
 profecto quod vellet aurum. Eleganter tamen Epi-
 ctetus apud Arrianum lib. 4. cap. 13. ostendit non
 esse indiscriminatio amicis secreta committenda,
 etiam si prius illi nobis animum suum detexer-
 int. Pauca delibo. Τι γὰρ εἰ σὺ κηδὸς μοι πιστευκὸς
 τῷ σταυρῷ, εἰ δὲ εἰ ἐπὶ κηδὸν πιστεύω, δέλεος μὲ ἀσφα-
 λῆτος εἶναι ἢ πῶτον εἰρήνην ἴδω σερῶν οὐδὲ πτοροπυθῶν,
 ἢ ἰδοὺ παρρησιᾶν μοι εὐνοῖα ἴδω, ἢ αὐθιγὲς εἰς τὸν
 ἕμῳ πῶτον, εἴτ' ἠγανάκτις ὅτι μὴ κατὰ σοὶ πῶτον τὸν
 ἕμῳ εἶναι. Σὺ γὰρ παρρησιᾶν ἴδεις τὸν πῶτον, &c.
 Quid verò si tu mihi rellē tua credidisti, tibi ve-
 rō rellē non possum credere, vis me hallucinari?
 Quemadmodum si ego firmum neque perforatum
 dolium haberem, & tu accedens vinum apud me
 deponeres, quod in meum dolium infunderes, deinde
 indignareris quod ego tibi vicissim meum vinum
 non committerem, atqui tu dolium habes perforatū.
 vide plura in hanc sententiam.

III.
 Equus Troia-
 nus.

IN EQUUM TROIANUM.] Videtur hæc
 locutio proverbum redolens, quod etiam nota-
 tur Chiliasæ. In eum autem equum Troianum
 Græci principes & fortissimos quosque He-
 roas, inclusos fuisse fabulantur Tryphiodorus
 Carmine de Troiæ excidio, Quintus Smyrnæus
 libro 12. Virgilius 2. Aeneidos, & alij passim post
 magistrum Odyssææ lib. 4. vbi ita loquitur Mela-
 nclaus.

Ἰατρὸν οὐκ εἶσθ' ἢ δὲ δὴ μὲν πῶτις αἰεὶς
 Ἀργείων.
 In equo polito vbi sedebamus omnes optimates
 Grecorum. & lib. 8.
 Ἄσπερ γὰρ ἡδ' ἀπὸ λαδῶν, ἐπὶ μὲν πῶτις ἀμυδιᾶν ἴσθ'
 Δουεῖ ποτ' ἰσθῶν ἰσθῶν, εἴτ' εἴ ποτ' πῶτις αἰεὶς
 Ἀργείων Τροίαν φόνον εἰ κἄρα εἴσθητες.
 Fatum erat ut caderet, postquam urbs in mœ-
 nibus altis
 Durateum texisset equum, qui clauserat omnes
 Primores Graios Troianis fata ferentes.

IV.

QUO QUO ANIMO.] Quo consilio vellet
 Antonius hanc Ciceroni inuidiam concitare, de-
 claratur epist. 2. lib. 12. ad familiares. Nullamque
 aliam ob causam me auctorem fuisse Caesaris in-
 ferendæ criminatur, nisi ut in me veterani in-
 cidentur.

V.

RELEGATOS.] Vide Sextianam §. 29. N. 3.
 §. 35. N. 3.

VI.

AFFARI ATQUE APPETERE.] Ad varios
 motus adhibet hanc amplificandæ rationem, vt
 Verinā vltimā ad miserandem. 170. Si hæc non
 ad cives Romanos, non ad aliquos amicos nostræ ci-
 vitatis, non ad eos qui populi Romani nomen au-
 dissent: denique si non ad homines, verum ad
 bestias, aut etiam, vt longius progrediar, si in ali-
 qua desertissima solitudine ad saxa & scopulos hæc
 conqueri & deplorare vellem: tamen omnia muta
 aique inanimata tantā, & tam indigna rerum atro-

itate commouerentur. Aut ad delectationem, vt
 pro Archia poeta. 19. Saxa & solitudines voci
 respondent, bestia sæpe immanes canis stultur.
 Ad admirationem indignationi mixtam. Pro
 Cornelio Balbo. 13. Verum enim inscientem vult-
 tis contra fœdera fecisse, an scientem? Si scien-
 tem: O nomen nostri imperij, &c. Vos denique
 mute regiones imploro, & sola terrarum ultima-
 rum. Vos maria, portus, insula, litorea, &c. vide
 fusè. Ad obstinationem, vt pro Milone. 86. Vos
 enim Albani tumuli atque luci, vos, inquam, im-
 pluro atque obtestor, vosque Albanorum obruta
 ara, Sacrorum populi Romani sociæ & æquales,
 quas ille præcepit amentia cæcis profanisque san-
 ctissimis lucis, subtractionem insanis molibus op-
 presserat: Vestra tum ara, vestra religiones value-
 runt. Hoc loco ad virtutis admirationem loca
 deserta Brutum & Cassium affari atque appetere
 dicuntur.

VITÆ
 FRUCTUS.

VITÆ FRUCTUM.] Loquendi modus fami-
 liaris Ciceroni, vt pro lege Manilia 59. de Q.
 Catulo. Quis cum ex vobis quaeretur, si in vno
 Cn. Pompeio omnia poneretur, si quid eo factum
 esset, in quo spem essetis habituri: cepit magnam
 suæ virtutis fructum ac dignitatis, cum omnes unā
 propè vocis in eo ipso vos spem habituros esse
 dixisset.

VIII.

NON SOLVM REGEM, SED REGNUM
 ETIAM.] Hoc est quod sæpè queritur, vt epi-
 stolā primā ad Cassium. Non regno, sed rege libe-
 rari videntur. Interfecto enim rege, regios omnes
 nutu tuentur. Neque verò id solum, sed etiam
 quæ ipse ille, si viseret, non faceret, ea nos quasi
 cogitata ab illo probamus: nec eiu quidem rei fi-
 nem video. Tabule figuntur, immunitates dan-
 tur: pecunia maxima describuntur: exules redu-
 cuntur: Senatus consulta falsa referantur: vt tan-
 tummodo odium illud hominis impuri, & seruici-
 is dolor depulsus esse videntur: Respublica iac-
 ceat in iis perturbacionibus, in quas cum ille con-
 ciecit. Et epistola 8. libri 14. ad Atticum: O Dii
 boni! visus tyrannus: tyrannus occidit. Esu inter-
 fecti morte letamur, cuius acta defendimus. Vide
 eodem libro epist. 10. & 16. Sublato enim tyranno,
 tyrannida manere video. Nam quæ ille facturus
 non fuit, ea fiunt. vide. Innuit autem cum Cæsare
 occidendum etiam fuisse Antonium.

IX.
 Fabula.

SI MEVS HIC STYLVS.] Si fuisset poë-
 ta illius fabulæ, quam Brutus & Cassius egerunt,
 &c. Fabula est liberatio Reip. Poëta Cicero, sty-
 lus consilium, actus vnus cædes Cæsaris, reliqui
 quatuor actus ad abfoluendam fabulam requisiti
 videntur esse cædes Lepidi & trium Antonio-
 rum, quos Cicero de medio sustulisset, quod iis
 stantibus non posset stare resp. Alia translatio,
 Item expressit epistolā ad Cassium 4. Vellem id
 S. Martius me ad vnam iniuitas; reliquiarum
 nihil fuisset, nunc nam reliqua vestra exerceret, &
 quidem præter cæteros me. Quod repetit libro 10.
 ad familiares epistola ad Trebonium, quæ est de-
 cima octaua. Et sanè, vt auctor est Plutarchus
 tum in Bruto, tum in Antonio, Cæsaris percus-
 sores Antonium pariter interiret decreuerant,
 nisi Brutus eorum consilium obtulisset. Dio libro
 43. idem de Lepido consilium inicum fuisse testa-
 tur. Quod spectat ad allegoriam simile est illud,
 apud Plutarchum in præceptis politici dictum
 Iphicratis. Βήπιον γὰρ εἴτ' ἢ πῶτον ἑσπασίτης, εἴ ποτε
 Bbb iiij

ἢ πῶς ἀναβῆναι. *Melior & altior aduersariorum, at mea fabula praestantior.* Et magis accedit etiam illud ex eodem opusculo libatum. Οἱ γὰρ Σκίπιονι βαρβαρίοντες ἀποκρίτω αὐτὸ ἀπετάσαντο τῶν παλαιῶν, πικρῶ δὲ λαίμοι τῶν ἐπιπέτρ. *Qui Scipioni inuidebant, eum altorem dicebant rerum à se gestarum, at amicum eius Laliū poetam.* Sed vide orationem pro Caelio 64. *Verum haec tota fabella veteris & plurimarum fabularum poetria, quàm est sine argumento?* Pro Macello 28. *Hac tibi reliqua pars est: hic restat altus, &c.* De Itylo nonnihil in Vatinius 5. §. opinor, cum de cedi-

cibus & tabellis ageremus. Addit verbum ambiguum de industria *confectissem.* quod non solum est absolueret, sed etiam occidere. *Confici* proprie dicebantur bestiae, cum in theatro multis ictibus necabantur. Hinc bestiarij *confectores* Suetonio & veteribus glossis, aut etiam *confectuarij*, & *confici*, ut pro Sextio iam ostendimus. Vide Scatrigum ad illos versus Manilij lib. 4. astronomican.

Sed pecorum membris media grassentur in urbe, Et laceros artus suspendant sive tabernae, Luxuriaque parent cadē, mortisque luventur.

ARGUMENTVM.

Postquam crimen Caesariane necis à se depulsi, illud ipsum in Antonium retorquet, probabilioribus argumentis quàm quae ille obiecerat.

XXIII.

QUANTO si interfici Cæsarem voluisse, crimen est, vide quæso, Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notissimum est: & ob eius consilij societatem, cum interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio vidimus seuocari. Ego autem (vide quàm tecum agam non inimicè) quòd bene cogitasti aliquando, laudo: quòd non indicasti, gratias ago: quòd non fecisti, ignosco: virum res illa quærebat. Quòd si te in iudicium quis adducat, vsurpetque illud Cassianum, *Cui bono fuerit*, vide quæso, ne hæreas: quanquam illud quidem fuit (vt tu dicebas) omnibus bono, qui vni seruire volebant: tibi tamen præcipuè, qui non modò non seruis, sed etiam regnas: qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberauisti: qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniam dissipauisti, ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt: cuius domus quæstuosissima est falsorum commentariorum & chirographorum officina: agrorum, oppidorum, immunitatum, vetigalium flagitiosissimæ nundinæ. Etenim quæ res egestati, & æri tuo alieno præter mortem Cæsaris subuenire potuisset? Nescio quid conturbatus esse videris: nunquid subtimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? libero te metu: nemo credet vnquam: non est tuum de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti clarissimos viros resp. auctores. Ego te dico tantum gaudere: fecisse non arguo. Respondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis respondendum est.

EXPLANATIO.

QUANTO.] Antonius cum Cæsari ex Hispania redeuntis viotis Pompeij liberis, Narbonem vsque obuiam progressus comitem habuit & contubernalem C. Trebonium. isque obliquè necandi Cæsaris mentionem iniecit. Antonius Trebonij consilio non acquieuit ille quidem, sed fideliter rem silentio suppressit, ne ad aures Cæsaris manaret. Cicero rem aliter interpretatus contendit, Antonio necandi Cæsaris voluntatem adfuisse, sed audaciam desuisse, & argumentatur ab antecedentibus.

Si crimen est voluisse interfici, puniendus is qui de necando Cæsare cogitauit.

Sed Antonius de necando Cæsare iam olim cogitauit.

Ergo puniendus.

Alterum argumentum à comitantibus.

Qui ob consilij de nece Cæsaris ante suscepti societatem, cum Cæsare occideretur, seuocatus est ab illo ipso quocum id consilium iniecerat, is Cæsarem voluit interfici.

Sed ob huius consilij societatem cum Cæsare occideretur, vidimus à Trebonio seuocari.

Ergo voluisti Cæsarem interfici.

Quæ argumenta etiam per se infirma sunt, tamen confidentiâ oratoris firmiora redduntur, dum ait id esse notissimum.

QUOD SI.] Tertium argumentum à consequentibus.

Cui bono fuit cades Cæsaris, is Cæsarem voluit interfici.

Sed tibi bono fuit cades Cæsaris.

Ergo voluisti Cæsarem interfici.

ILLUD CASSIANVM.] Propositionem

superioris syllogismi probat auctoritate L. Cassij, de quo Pedianus in Milonianam 32. Qui cum de homine occiso quaereret, quaerebat cui bono fuisset perire eum, de cuius nece quaeretur, & eum caedis auctorem fuisse iudicabat cui plurimum utilitatis illa nex attulisset. vide locum citatum Milonianam.

QUI VNI SERVIRE NOLEBANT.] Gruterus vocem uni tanquam aduentitiam explodit, quod nec in Palatinis, aut Mauricana, Coloniensi, aut Ferracij membranis apparet.

MAXIMO TE AERE ALIENO.] Infra 78. Totum quadragesimum HS, quod Idibus Martiis debuisti ante Calendam Aprilis debere desisti. Aere videlicet alieno, pecuniam quae ad eodem Opisteruabantur, perfoluto.

QUI PER EASDEM.] Ibidem 78. Vbi est septies milies sestertium, quod in tabulis quae sunt ad Opis patebat? Quanta autem vtraque summa fuerit, suo loco dicitur. Eam autem pecuniam dicitur per easdem tabulas dissipasse, quia tabulas adulterauerat, ne fartum illud extaret.

E DOMO CAESARIS.] Post Caesaris necem Calpurnia Caesaris coniux, verita ne vel Caesaris percussoribus, vel etiam Senatus invaderet, ingeniter pectinæ vim à domo Caesaris prolatam, id est tria circiter talentum millia deposuit apud Antonium. Et in his Caesaris commentarios, in quibus ipsius manu notata erant, quae Caesar facere decreuerat. Interim cum Senatus nihil de Caesaris actis mutandum censuisset, Antonius hanc occasionem rapiens Caesaris commentarios adulteravit, & agros, immunitates, vestigalia civitatis concessit, nihilque non vendidit cuius invenit emptorem. Atque hæc enumeratio probatio est assumptionis quam ætulinus superiore syllogismo.

NESCIO QUID.] Festiva compellatio, & quasi quædam consolatio Antonij, quem fingit se omni metu liberare. Reuera tamen magis pungit, magisque in odium adducit, quam si reuera eum illius facti conscium fuisse ostenderet.

RESPONDI.] Transitio & separatio dictorum à dicendis.

NOTÆ.

HOC CONSILIUM.] Itarem narrat Plutarchus in Antonio. Καὶ τὸν φίλον τὸν πατρὸς χαλεπήνενται ἐπὶ τῷ σέβει, ἐκείνηντο πρὸς τὸν Αντωνίου. τὸν δ' ἄλλον ἀπειθεύσαν τὸν ἀδελφόν, Τρεβόνιον ἀντίστη. ἔτα δὲ ὅς ἐν χεῖρον ἀπὸ τῶν ἐξ Ἰβηρίας ἐπαρτίων Κασσιῆ, ἢ Αντωνίου ἐκλυσιώσεν αὐτὸν ἐν συνεδροῖς, ἀφ' ἧς ἔγχετο ἀσέβεια πρὸς ἐμὴν ἐυλαβείαν. τὸν δ' ἔρεσσα πρὸς δὲ Νέβηδου ἢ π' Ἰσπερο, οὐ μὴν οὐδὲ σέβει Κασσιῆ κατεπέστη, ἀλλ' ἀπὸ τῶν χεῖρον τῶν Νέβου. Et cum ex amicis fidelissimum quemque ad id negotium eligens, deliberabat circa Antonium. Cuiusque ceteri vellent eum in consilij societatem admittere, repugnavit Trebonius. Dicebat enim quo tempore Casari ex Hispania redenti obviam serunt, sibi comitem & contubernalem fuisse M. Antonium, cuius animum cum ipse pedecentim, & cautè experiri voluisset, Antonium aiebat sensisse quidem quorsum ea decerentur, id tamen facinus aggredi noluisse, sed nihilo scilicet fideliter tacuisse, neque infidias ad Casarem detulisse. Nar-

bo autem est vrbs Gallie, vnde & Gallia Narbonensis, de qua Strabo lib. 2. ἀπὸ κρηθιδίος Γαλιαικῆς καλεῖται ἀναρχία, ἐξ ἧς ἐκείνη Μακεδονία τε ἔξ Ναρβῶν ἰδιώματι πόλεος ἐπαρτίεται. Gallium finis expanditur, in quo sita sunt diæ illustrissimæ vrbes, Massilia & Narbo. Et lib. 3. ἡ γὰρ αὐτὴ Ναρβῶν ἀρτίεται τῶν τῶ Απαιος ὁμοίων, ἐξ τῶν κίμων ἢ Ναρβῶνιδος, ἡσίων ἡσίων τῶν. Narbo supra Atacis fluminis ostia & lacum Narbonensem situm est, maximum eorum quæ ibi locorum sunt eorum. Colonia fuit populi Romani à Crasso oratore deducta. Cicero in Bruto. Voluit adolescens in Colonia Narbonensi, causæ popularis aliquid attingere, eamque coloniam, ut fecit, ipse deducere. Vide Aufonium in vrbiem enlembis.

Nec tu Marcie Narbo scilicet. -

TEA TREBONIO VIDIMVS SEVOCARI.] Plutarchus tamen in Cæsare. Ἀντωνίου δ' αὐτὸν πρὸς ἑρτα Κασσιῆ, ἐξ ἰβηρῶν ἐξ ὁμοειρητῶν βροῦτος Ἀλβῖος ἡμῶν ἐπιπέθεις ὁμοίαν ἡμῶν ἔχουσα. Antonium qui & Casari fidelis erat & robustus, extra curiam detinuit Brutus Albinus uticiens sermonem datæ operæ longiorem. Sed Plutarcho Plutarchum opponimus. Τρεβόνιος ἦ, inquit in Bruto, μετὰ τὸν βροῦτος Ἀντωνίου ἐπ' ἀπὸ τῶν ἡμῶν, ἐξ ὁμοειρητῶν ἐξ ὁμοειρητῶν. At Trebonius Antonium circa curia ianuarum sedentium in seculo sermone foris detinuit. Cui conceptis verbis adimplatur etiam Dio lib. 43. & Nolter lib. 10. ad familiares ep. 18. quæ est ad ipsum Trebonium. Quod verò à te viro optimo seductus est, iniquo beneficio adhuc vivit hæc pestis, interdam, quod vix mihi fas est, tibi subraisor. Idem Philipp. 13.

VRVM.] Fortis & generosum, vt fusè diximus pro Milone. adi. Homerus, Ἄνθρωπος ἦν εἰς εἶκος, ἐκαστὸν δὲ εἰς δύο. Este viri comites, animique ornate pudore. Nolter 2. de Diuinit. ex eodem.

Forte viri, & duos animo tolerare labores. Ridebitur fortasse quod addam: sed addam, vel vt rideatur, Maiores nostros, parta insigni victoriâ, barbam auream prolixam fidei finxille, opinor, vt hoc indicio se viros fuisse ostenderent. Franciscus Belcarius Pequillio commentatio rerum Gallicarum tertio. Caroli Burgundinosis corpus compositum, multis comitantibus Lotharingus Renatus pullatus, barbâ aureâ ad pubem propè demissa, veterum Heroum more, equitibus, quos Prelios, quasi magnis rebus gestis probatos, nostri appellant, qui barbam huiusmodi, parta memorabilis victoriâ, gestasse produntur, inuizit: manique sub umbellum inmisit, manum manibus preclendens: Multa nobis, inquit, damna vixus importasti, mortui immortalẽ animam Deu Opt. Max. vt ad se recipiat, precamur.

ILLVD CASIANVM.] Vide Milonianam 32. Itaque illud Casianum, CUI BONO FERIT, in his personis valeat. quo loco plura de L. Cassij seueritate.

AD AEDEM OPTI.] Ops est Terra, vt ait Varro lib. 4. de lingua Latina. Terra Ops, quod hic omne opus, & hac opus ad vinearum: & ideò dicitur Ops mater quod terra nutriet. Paulo post: Sabinorum linguam olent que Tatij Regis voto sunt Roma dedicata. Nam, vt annales dicunt, vocis Opi Floraque. Eius festiuitas tertio post Saturnalia die celebrata. Idem libro 5. Saturnalia dicta ab Saturno, quod eo die feria eius, & post

II.

III.

Veteres Galli barbam auream gerebã parta victoriâ.

IV.

V. Ops terra.

diem tertium Opalia Opis. Hanc Deam Tellurem, Dindymenem, matrem Idæam, Berecynthiam, Magnam Matrem, Matrem Deorum, alii etiam nominibus vocabantur. De qua pluribus agit Lucretius lib. 2. & ita concludit.

Hic si quis mare Neptunum, Cereique vocat.

*Constituet frigens, & Bacchi nomine abuti
Mauros, quam laticis proprium proferre vocamen:*

Concedamus ut hic terrarum ditissime orbem

Esse Deam matrem, dum re non sit tamen apse.

Et quidem sub variis nominibus et Deæ varia templa Romæ fuerunt dedicata. Sub nomine Opis ædem habuit in Capitolio. Livi libro 39. *Ædes Opis in Capitolio de celo facta erat.* Fuit & alia Opæ & Saturni communis, ut notat Victor Octava regione. *Ædes Opis & Saturni in vico iugario.* De qua Pomponius Lætus libello de antiquitatibus vrbis Romæ. *Sub Capitolio est parva Ecclesia ditura, que immet hospitali S. Marie de porticu, ibi fuit templum Saturni & Opis eius uxoris, in quo templo fuit ararium populi Romani.* At Matianus libro 2. cap. 4. Saturni templum agnoscit. *In eo loco ubi nunc Sancti Saluatoris sacellum est. Vbi adhuc hodie turris apparet, quam vocant in arario, & illic omnium primum fuit ararium publicum pop. Rom.* Quare dubitari merito possit, utram ædem Opæ dicere voluerit Orationator. Credat aliquis illam in Capitolio, quod nudæ ædem Opis appellat, nulla Saturni facta mentione. Probabilius tamen hæc verba de æde Opis & Saturni capientur, quod ibi fuerit publicum ararium, ex quo Antonius Quintus milies auerit.

Varia nomina Telluris.

Varia Opis templa.

VI.

FLAGITIOSISSIMÆ.] Sepius fit flagitium, vide in Pisonem §. 12. Nota 4. & pro Milone §. 14. Nihil enim necesse est omnino flagitia proferre.

VII.

NUNDINÆ.] Dionysius Halicarnass. lib. 7. *Αἱ δὲ ἀρχαῖαι Ῥωμαίων ἱερήοντα, αὐτὴ δὲ μάχη τὸν καθ' ἑαυτὴν χρόνον, δι' ἡμέρας εἰς αἰῶνα. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἕκ τῶν αρχῶν οἱ δημοτικοὶ εἰς πῶν πάλιν, καὶ τὰ ἀμείβετες ἐπιπολεῖτο τὸν αἰῶνα, καὶ πῶν δικαῖα περὶ ἀλλήλων ἰλάμβανον, καὶ τὰ κοινὰ ἔσαν ἵστα κείνου ἕξ τῶν νεοῖσι, καὶ ἵσα ἢ βουλὴ δὲ ἀπὸ τῶν αἰῶν. Ἡ δὲ αὐτὴ ἀμείβετο ἰσχυροῖσι πῶν καὶ ἵσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἵσα ἡμέρας ἀντιβριεῖ τε οἷσι τε πολλοὶ καὶ πῶντες, καὶ ἕχαρι δὲ ἰστέον. Νουνδῖνα αὖτεμ Ῥομα nono quoque die celebrabantur, ut nunc etiam. Iis nundinis plebs agrestis in urbem confluebat, venaliquæ permixtabat, & iure inter se agebat, & suffragia ferebat de negotiis publicis, de quibus vel leges ei permitterent arbitrium, vel Senatu ad eam referret: reliquis septem diebus intermedii vuri debebant, quod magna pars ob paupertatem operantur suis manibus. Quod ait de suffragio, refragantur Festus & Plinius lib. 18. cap. 3. hic: Comitina nundinis haberi non licebat, ne plebs rustica auocaretur. ille: Nundinas feriatum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici conuenirent, mercantibus vendendique causa: eumque nefastum, non si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores. Macrobius lib. 10. Saturn. cap. 16. auctores ita conciliat auctoritate C. Liciniani. At nundinas Iouis ferias esse: siquidem flaminica omnibus nundinis in Regia Ioui arietem solent immolare: sed lege Hortensia effectum, ut facta essent, uti rustici, qui nundinandas causa in urbem veniebant, lites componerent. Nefasto enim die Pratori sari*

Nundinæ.

Fastæne fuerint an nefastæ?

non licebat. Ergo qui ferias dicunt, a mendacis vindicantur, patrociniis veruissis: qui contra sentiunt, asstimata aratis, que legem sequuta est, vera deponunt. Subdit: Rustici scribit Romanos instituisse nundinas, ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerent, nono autem die intermissore ad mercatum legessis accipiendis Romam venirent: & ut scita atque consulta frequentiore populo referrentur, qua trinundino die propostia & singulis atque vniuersis facilis noscebantur, unde etiam mos tractus, ut leges trinundino die promulgarentur. Ea re etiam candidatis usus fuit, in comitum nundinis venire, & in colle consistere, unde coram possent ab vniuersis videri. Sed quicquid sit de aliis, ad rem nostram satis est, nundinas rerum emptioni & venditioni fuisse destinatas, unde & hoc loco nundinæ pro venditione ponuntur, quod sæpe videbis apud Ciceronem. Mithæus epistola quadam ad Gordianum tertium, quæ a Iulio Capitolino refertur. *Qui pepulere homines per quos antea velut in auctione positus nundinatus est, id est venditus. Refecit enim in hæc verba Gordianus. Nisi Di omnipotes Romanum iuerentur imperium, etiam nunc per emptos spadones velut in hastis positi venderemur.* Ammianus libro 14. *Bainæ, municipium, &c. refertum mercatoribus opulantis: ubi annua solemnitate prope Septembris mensis initium ad nundinas magna promissio fortunæ conuenit multitudine, ad commercanda que Indi mittunt & Seres, aliisque plurima vbi terra marique consueta.* Ad hunc mercatum etiam spectant illa Plinii lib. 23. cap. 1. *Vngues refecari nundinis Romanis tacenti atque à digito indice multorum pecunie religiosum est. lego: à digito tacenti atque indice, ut digitus pollicis proximus dictus sit index, quod eo intento res præsens indicatur, & tacens quod eo labiis admoto silētium indicitur.* Atque hæc quidem satis superque Ciceroni, Addamus tamen obiter religiosum fuisse, si quædo nundinæ in Calendas Ianuarias incidissent. Dio libro 40. ad annum ab Vrbe condita 701. *καὶ ἡ ἀρχὴ ἢ δὴ τῶν ἐνιαυτῶν ἀρχαῖα ἀρχὴν ἐκ αὐτῆς τῆς Ιανουαρίου νομίσθη ἔχειν, καὶ πῶν τ' ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῶν πτωχῶν πολεμῶν, καὶ ἐκ τῶν πτωχῶν λέγεσθαι ἡμεῶν, ἰδουμένων. Νουνδῖνα, quæ nono quoque die celebrabantur, ipsi Calendis Ianuariis æta sunt. Idque quasi non forte fortuna accidisset, sed prodigii rationem haberet, Romanos occurrir.* Et eam obrem anno 714. ut ipse narrat lib. 48. *ἡμέρας ἐμβόλιμος περὶ τὰ καθίσταται ἐπιλήθη, ἵνα μὴ ἡ νομίσματα τῶν ἐχθρῶν ἔπις πῶν ἀρχῶν πῶν δὴ τῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν λέγεσθαι ἡμεῶν, καὶ ὅτι αὐτοῖσι μὴ αὐτῶν, ὅπως ὁ χρόνος καὶ τῶν καίσι τῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν πολεμῶν. Dies una intercalata præter consuetudinem, ne Calendis Ianuariis insequentiis anni nundinæ essent (id enim antiquitus diligentissime curatum est) à deinde alia exempta dies, ut tempus ad Iulij Caesaris ordinationem conueniret. His quidem Cicero carere potuerat, quia tamen semel diffilure cæpi, habere & hanc mantiam siue abituarium ex Seneca epist. 86. Imò si ferus, non quotidie lauabantur. nam ut aiunt qui priscos mores Vrbs tradiderunt, brachia & erura quotidie abluant, que scilicet sordæ opere collegerant, ceterum totis nundinis lauabantur.*

Trinundinis.

Nundinæ dicuntur emptiones & venditiones.

Religiosum fuit vngues refecari nundinis.

Item religiosum si nundinæ in Cal. Ianuariis incidissent.

Nundinis lauabantur.

ÆRI TVO ALIENO.] Vide quæ dicimus infra §. 33. N. 1. Æs alienum filij. Seneca 5. de

beneficiis cap. 14. *As alienum habere dicitur, & qui aureos debet, & qui corinum forma publica percussum, quale apud Lacedaemonios fuit, quod usum numerate pecunie praestat.* Quia nimirum pecunia omnis olim aerea fuit, inquit Lipsius.

vox igitur retenta, est argentum & aurum successit. Plinius libro 33. cap. 3. *Sernius Rex primus signavit as. antea vniuersos Roma Timasura lit. signatum est nota peculium, unde & pecunia appellata.*

ARGUMENTVM.

Confutatis criminibus quae petebantur à persona Caesaris, nunc ea confutat quae ducuntur à persona Pompeij, & primò quidem causam refert illius maestitiae quam bello civili, praese tulerat in castris Cn. Pompeij.

CASTRA mihi Pompeij, atque omne illud tempus obiecisti; quo XXIV. quidem tempore, si (vt dixi) meum consilium auctoritasque valuisset, tu hodie egeres, nos liberi essemus, Respublica non tot duces & exercitus amisisset. Fateor enim me, cum ea quae acciderunt, praeviderem futura, tanta in maestitia fuisse, quanta caeteri optimi ciues, si idem praevidissent, fuissent. Dolebam, P. C. Rempub. quondam vestris meisque consiliis conseruatam, breui tempore esse perituram. Neque verò eram tam indoctus ignarusque rerum, vt frangerer animo, propter vitae cupiditatem: quae me manens conficeret angoribus: dimissa, molestiis omnibus liberaret. Illos ego praestantissimos viros, lumina Reip. videre volebam, tot Consulares, tot Praetorios. tot honestissimos Senatores: omnem praeterea florem nobilitatis ac iuuentutis, tum optimorum civium exercitus: qui si viverent, quamvis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum civibus bello civili utilior videbatur) Rempublicam hodie teneremus. Quae sententia si valuisset, ac non ij maximè, quorum ego vitae consulebam, spe victoriae elati obstitissent, vt alia omittam, tu certè nunquam in hoc ordine, vel potius nunquam in hac urbe mansisses.

EXPLANATIO.

CASTRA.] Obiectio Antonij, quam invidiosè exponit de industria. quasi nihil aliud obiecit Antonius quàm castra Pompeij, ac proinde omnes alios eo crimine comprehenderet, qui auspiciis Pompeij militauerant.

SI VT DIXI.] Suprà 17. *Hac mea, M. Antoni, semper & de Pompeio & de Rep. consilia fuerunt, quae si valuissent, Respublica staret, in suis flagitiis, gressate, infamia concidisset.*

NON TOT DVCES.] Duos Pompeios, & P. Scipionem, qui cum Imperatores essent, suisque auspiciis rem gererent, bello civili variis casibus ceciderunt. Praeter Luc. Domitium, Afranium, Catonem & alios de medio sublatos.

TOT EXERCITVS.] Tres, quorum vnus in Thessalia apud Pharsalum, alter in Africa apud Thapsum, tertius in Hispania apud Mundam delatus est. Primus Imperatoris habuit Cn. Pompeium, secundus P. Scipionem, tertius Cneium & Sextum liberos Pompeij.

FATEOR ENIM.] Obiectum crimen meritis agnoscit, ita tamen vt se bonorum omnium auctoritate sensuque tueantur, qui in eadem maestitia futuri fuerant, si idem praevidissent, quod ipse praevidebat. In quo non solum parem cum caeteris bonis suam causam facit, quod plus habuerit prudentiam.

DOLEBAM.] Reddit maestitiae suae rationem, quia videbat bello civili Remp. breui tempore perituram esse, quam olim Consul cum Senatu servauerat ab insidiis Caesaris.

NEQVE VERÒ.] Remouet alteram doloris sui rationem, quasi non amore Reip. sed mortis metu & vitae cupiditate maestus fuisset, allatis rationibus quae ipsum ad mortis contemptum inducere poterant.

ILLOS EGO.] Ab enumeratione omnium ordinum, ostendit quantum ex eorum interitu Respublica vulnus accepisset, & quantopere dolendum fuerit Remp. in illud deductam esse discrimen. Florem appellat nobilitatis & iuuentutis quia omnes propemodum nobiles adolescentes, praeter paucos qui se Caesari coniunxerant, fuerunt in castris Pompeij.

QVAE SENTENTIA.] Si admissa fuissent conditiones quae Caesar proponebat, si Pompeius iuisset in Hispaniam, & vterque dimississet exercitum. vide epistolam vndecimam ad Titonem.

II MAXIME.] Cn. Domitium, C. Lentulum, & alios principes ciuitatis Caesaris inimicos intelligit, qui spe victoriae elati pugnare cupiebant, & omnes conditiones pacis à Caesare propositas respuebant.

NOTÆ.

I. **CASTRÀ.]** Plutarchus in Cicerone tradit, *Quia unum autem reipublice Pompeianis Pompeianis nullum Ciceroni commisisse munus alicuius momenti.* additque: *Αἴτιος δ' ἴδιος αὐτῶν, ἢ ἀπολύτως ματαίωσθαι, φρασεῖσιν ἢ τῶν αὐτῶν Pompeianis παρακλήσεων, ἢ αἰσῶν: τὰ τελευτώματα δὲ πολέμου, ἢ τὸ παρεκκλίπειν τὴν ἄλγεα κρίσιν ἐπὶ τοῦ συναιρέου ἢ ἀπολύτως, ἀλλ' αὐτῶν τὸ ὄλεος αἰετῶν ἐστὶ τῶν στρατοπέδων, ἢ κυδραπέων, ἢ ἐπιπέδων ἢ περιγῶν γέφυρα κινδύνου.* Ipse verò causis erat, non insidians prorsus se quòd se ad Pompeium contulisset, vituperans omnem Pompeij apparatus, & ad eius consilia exulcerato animo sibi displicens, neque à disceriis facitque abstiniens in commilitones iaciendia: verum cum vultuosus ipse per castra incederet, aliis, eo nihil indignitibus risum excitabat.

II. **PRÆVIDEREM FUTURÀ.]** Quàm prudenter Orator bello civili futura prævidere, fusè ostendimus orat. per Marcello 14. *Tantumque cupit me grati animi fidelis memoria valuit, ut nulli non modo cupiditate, sed ne spe quidem, prudens & sciens, tanquam ad interitum vnum voluntarium.* Adde epist. 4. lib. 10. ad Attic. *Præclarè igitur conscientia sustinetor, cum cogito me de Republica aut meruisse optimè, cum potuerim: aut certè nunquam nisi diuine cogitasse: eaque ipsa tempestate eueriam esse Remp. quam ego quatuordecim annis ante prospexerim.* Libro 7. epist. 5. *Pace opus est ex victoria cum multa mala, tum certè tyrannus existeret.* Libro 10. epist. 5. *Regnandi contentio est, in qua prorsus est modestior Rex, & probior & integrior, & is qui nisi vincit nomen populi Romani deleatur necesse est: sin autem vincit, Sullanò more, exemplique vincet.* Iam quid de interitu Pompeij prædixerit, constat è multis, ut lib. 8. ad Attic. epist. 1. *Iniuitus in eam causam descendendo, in qua neque pax, neque victoria ratio quaesita est unquam: semper flagitiosa & calamitosa fuge.* Libro 11. epist. 6. *De Pompeij exitu mihi dubium nunquam fuit: tanta enim desperatio rerum eius omnium regum & populorum animos occuparat, ut quocunque venisset, hoc putarem futurum.* Quid? quod etiam Cæsaris exitum longè antè prospexit. Epist. 6. lib. 10. *Nullo enim modo posse video stare istum diuitis, quin ipse per se etià languentibus nobis concidat, quippe qui florentissimus ac novus septem diebus ipse illi egenti ac perditè multitudinì in odium acerbissimum venerit, qui duarum rerum simulationem tam citò amisserit, mansuetudinis in Metello, diuitiarum in avario. Item: Nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quod diximus: nec fallit, nec aliter accidit: Corruat iste necesse est aut per adversarios, aut ipse per se: qui quidem sibi est adversarius vnus acerrimus. Id spero vnus nobis fore: quanquam tempestas est nos de illa perpetua iam, non de hac exigua vita cogitare: sin quid acciderit maturius, haud sanè meà multum interfuerit, verum factum videam, an futurum esse multo ante viderim. Falsus est tamen aliquando, ut epistolà vndecimà ad Tironem. *Videtur si insaniet, posse opprimi, modo ut urbe salua.**

III. **TAM IGNARVS RERV.M.]** In eandem sententiam pro Sextio 47. *Tam eram rudis: tam expertus consilij, aut ingenij: nihil ipse legendo, qua-*

renòque cognoueram? nesciebam vitæ breuem esse cursum, gloria sempiternum? &c.

LYMINA REIP.] Vide Miloniam 21. *Delegit è florentissimis ordinibus ipsa Iunina.* Nonnus lib. 41. Dionys. verſu 366.

Τίλις Ἀύστριον ἑσπέρια φέβει Ρώμιν.
Αἴφωια σοβόλας supremæque Iumina Romæ.

FLOREM NOBILITATIS AC IVENTUTIS.] Non ab similibus est ille loquendi modus quem tātopere laudat Aristoteles 3. Rhet. cap. 10. *Τὸν δὲ μεταφορῶν τῶν ἰσχυρῶν, ἐνδοξομῶσιν μακρὰ ἀ ἐστὶ ἀναλογία. ἄσπερ Περικλῆς ἐπὶ τῶν γενητῶν τῶν ἀπολυτῶν ἐστὶ τῶν πάλαι, οὗτος φησὶν αἰετῶν ἐστὶν πολέων, ὡσπερ ἢ πρὸ τῶν ἐπὶ τῶν αἰματῶν ἔβλη.* Cum translationis genera sint quatuor, pulcherrima sunt quæ ex proportione ducuntur. Ut Pericles dicebat de inueniente bello extincta, eam disparuisse ex urbe, ut si quis ver ex anno demeret.

CONDITIONE PACIS.] De conditionibus quas proponerat Cæsar iam dictum. ex epist. 11. ad Tironem lib. 8. ad Atticum ep. 3. *Que conditio non accipienda fuit prius, quam relinquenda patria? Mala conditiones erant, fateor. Sed nunquid hoc peius? Ad recuperabit Rempublicam. Quando? aut quid nūc iam ssem est parati?*

OMNIS PAX CVM CIVIBVS BELLO CIVILI VTILIOR.] Herodotus octavo libro merito laudat Athenienses, quòd iustitia discordiæ vitandæ causà cesserint principatu, γῶντος ἐὶ καταστάσει περὶ τὰς ἀρχαίνας, ὡς ἀπολύτως ἢ ἰδιῶς ἐστὶν ἢ δὲ κοινῶς περὶ τὸν οὐνοσπορίων ποσῶν κακῶν ὄντων, ὅσα πολέων εἰσέλωσιν. Prope conspectum habentes si inter se Græciò principatu disiderent, fore ut Græcia funditus interiret. Seditio enim civilis bello quod conspirantibus animis geritur tanto peior est, quanto bellum pace deterius. Halicarnass. lib. 6. antiqui. *Πολύου δὲ πρὸς τὸν ἄλλον ἕξω οὐδὲν. ὃ δὲ πρὸς ἀλλήλων τὰ ἀνθρώπων, τὰ δὲ κρατήσωντα ἀδικεῖ. ἢ περὶ τῶν τῶν ἐπὶ τῶν φιλατῶν ἀπολύτων, τῶν δὲ τῶν φιλατῶν ἀδικεῖ.* Bello civili nihil deterius. In quo qui vincuntur, damnnum habent, qui vincunt ἢ faciunt iniuriam. Et inde nihil lucratur, quàm ut alij ab amicissimis perdantur, alij amicissimos perdant. Philipp. 13. ipso exordio. *Nec primatos feros, nec publicas leges, nec libertatis iura clara habere potest, quem discordiæ, quem cades civium, quem bellum civile delestat: eumque ex numero hominum esciendium, ex sinibus humana nature exterminandum puto.* Quam in sententiam alibi protulisse mihi videor illud Nestoris 9. Iliados:

*Ἀφρίτω, ἀφρίτω, ἀφρίτωσιν ὄντων ἀνθρώπων
Ὁσὶ πολλοὶ ἕστασι ἐπὶ δῆμιον ἐκείνοσιν.
Qui civile cupit bellum, sine gente videtur
Esse mihi, sine lege, lares nec habere paternos.*

SPÈ VICTORIÆ ELATI.] Iam pro Marcello retulimus illud ex epistola 6. lib. 6. *Causa belli orta est. Quid ego prætermissem aut monitorem aut querelarum, cum vel iniquissimam pacem iustissimo bello anteferrem? victa est auctoritas mea, non tam à Pompeio (nam si mouebatur) quam ab iis qui ducit Pompeio freti peropportunam & rebis domesticis, & cupiditibus suis illius belli victoriam fore putabant. Ipse Cæsar de Domitio, Scipione, Lentulo Spinthere, & aliis 3. de bello civili. Nec quibus rationibus superare possent, sed quemadmodum uti victoria deberent, cogitabant.*

TV NVNQVAM IN HOC ORDINE.] Meioris qua ingens Reip. felicitas verbis tenuibus explicatur.

Quàm prudenter Cicero belli civilis cladem prævidit.

Omnis est bello civili potior.

Pompeij spe victoræ elati.

Meioris qua ingens Reip. felicitas verbis tenuibus explicatur.

catum. Figura Homero vel imprimis usitata. vt Odyss. 3.

Τῶ κεν τις κείνων γε καὶ ἐπιλεάσειτο γάμοιο.

Sic thalami istorum cariant obliuia quendam.

Id est interficiantur omnes proci, qui Penelopes nuptias ambitiosè petunt. & lib. 14.

Ἄλλὰ τί γ' αἰ δὴα πείν τὰ πνα γὰρ ἐπιήξει

Ἀνδρῶν μνηστῶν οἱ τοι βίοντο κητέδοισι.

Non hæc auentura reor, verum ante procorum

Quendam condet hamus tua qui patrimoniam mandant.

Id est priusquam omnes proci internecone delectantur. Hoc etiam quadrare possit, & ille loquendi modus vndecimo Iliados, versu 160.

-- οἱ δ' αἰ δὴ γαῖα

Κεῖατο γ' ὁ ποτι πάλω φίλτροι ἢ ἀλόχηται.

--cellure iacebant.

Quo magis optabat vultur quam femina pacto.

Et illud Odyss. 1. de Cyclope,

Οὐδ' αἰ' ἔπειτ' ἰπτόρισ φανείς ἔσπινός' ἔσσιδα.

Quod Virgilius voluit imitari.

Nec visa facilius, nec dictis affabilis ulli.

AXIOMATA.

Non est quodd frangamur animo propter vite cupiditatem, quæ nos manens conficeret angoribus, demissa molestiis omnibus liberaret.

Omnia pax cum ciuibus bello ciuili vitior.

Sæpe nobis obstant ij ipsi, quorum commodis & saluti consulimus.

ARGVMENTVM.

Confutat quod obiecerat Antonius Pompeij voluntatem bello ciuili alienatam fuisse à Cicerone culpâ ipsius Ciceronis, qui suis dictis incessebat Pompeium, & ostendebat eius omnia consilia sibi displicere.

AT verò Cn. Pompeij voluntatem à me abalienat oratio mea. XXV.
 Ille quemquam plus dilexit? cum vlllo aut sermones, aut consilia contulit sæpius? quod quidem erat magnum, de summa Repub. dissentientes, in eadem consuetudine amicitia permanere: sed & ego, quid ille, & contra ille, quid ego sentirem & spectarem, videbat. Ego incolumitati ciuium primùm, vt postcà dignitati possemus, ille præfenti dignitati potius consulebat. quod autem habebat vterque quid sequeretur, idcirco tolerabilior erat nostra dissensio. Quid verò ille singularis vir ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui cum de Pharfalica fuga Paphum persecuti sunt, nunquam ab eo mentio de me nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij: cum me vidisse plus fateretur, se sperasse meliora. & eius viri nomine me infectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare? Sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti.

EXPLANATIO.

AT VERB.] Obiectio Antonij.
 AN ILLE.] Confutatio Ciceronis à contrario.

Non alienatus est à me qui me plus ceteris dilexit. Sed Pompeius plus me quam ceteros dilexit.

Ergo non est alienatus à me Pompeius.

CVM VILLO.] Assumptio probatur ab effectu, siue consequenti.

Is plus quam ceteri diligitur quo cum sermones & consilia sæpius quam cum ceteris conferuntur.

Sed Pompeius mecum sæpius sermones, & consilia sua contulit quam cum ceteris.

Ergo plus me quam ceteros dilexit.

QUOD QVIDEM.] Amplificat suam & Pompeij concordiam in amicitia, cum opinionibus inter se dissident.

S E D E T E G O.] Reddit rationem suæ concordia.

Cum habes vterque quod sequatur non dissident affectu, qui consiliis dissentiant.

Sed habebat vterque nostrum quod sequeretur.

E G O.] Exponit quid vterque spectarit. Ego vel iniustus conditionibus cum Cæsare pacem iniri cupiebam, sperans fore vt si præfens periculum declinauisset. Resp. paulo post recuperaret pristinam dignitatem. Pompeius malebat ad præ-

Tom. II.

sens consulere dignitati, nec vllas iniquas conditiones & maiestati pop. Romani indignas volebat admittere.

QUID VERÒ ILLE CONSULARIS VIR.] Minus est consularis quàm vt hæc vox possit huic loco conuenire. legunt alij singularis vir, quod placet. Probat autem ab effectu, vel potius à repugnant.

Honorificè de me loquebatur.

Ergo non erat alienatus.

SCIUNT QVI.] Faonum intelligit, & alios de quibus in Notis. Pugnâ Pharfalicâ, cum iam eius castra miles Cæfarianus inuaderet fugâ lapsus est. Quod ait eum fugientem ad vrbein Paphum nauigium appulisse, credat aliquis esse ἀναμνησιν ἀνορθωσια. Siquidem vt Dio, Plutarchus, Lucanus, & alij tradit ad Insulam Lesbum iuxta Mitylenem appulsus est, vt inde Corneliam vxorem abduceret. quamuis cum etiam Cypro nauem applicuerit, nihil videtur nouandum.

CVM ME VIDISSE PLVS.] Me prudentiorem fuisse in præuidendis malis quæ nata sunt è bellis ciuilibus: se autem sperauisse victoriam.

E T E I V S.] Epiphonema, seclor Pompeij fuit Antonius, quia vt infra 54. dicitur. Bona Cn. Pompeij Magni vocis acerbissima subiecta preconis. Expectantibus omnibus, quisnam esset tam

impius, tam demens, tam Diis hominibusque hostis, qui ad illud scelus seclionis audeat accedere, inuentus est nemo prater Antonium.

NOTÆ.

I. AT VERD.] Macrobius libro 2. Saturnariorum cap. 3. Pompeius Ciceronis faciliorem impatiens fuit. Cuius hac de eo dicta ferebantur. Ego verò quem fugiam habeo, quem sequar non habeo. Paulò post: Et cum donasset Pompeius transfugam ciuitate Romanâ. O hominem bellum! inquit, Gallis ciuitatem promittit alienam, qui nobis nostram non potest reddere. Proprie que merito videbatur dixisse Pompeius: Cupio ad hostes Cicero transire, et non timeat. Plura eius dicta referemus, cum de iocis differret. Dictum verò Pompeij elegantius ponitur apud Fabium libro 6. cap. 4. Transi ad Casarem, me timebis.

II. CVM VLO AVT SERMONES AVT CONSILIA.] Ennius Annali septimo laudatus à Gellio cap. 4. lib. 12. noct. Attic.

Amicus.

Hocce locutus vocat qui cum bene sape libenter Mensam, sermonisque suos, verumque suarum Comiter imperit, magnâ cum lapsa dies iam Parte fuisset, de paruis differens gerendis Consilio, endo foro lato, sanctoque Senatu: Cui res audacter magnas paruasque, iocumquo Eloquet, que tincta malis, & que bona dicta Emomeret, si quid vellet, intòque luceret: Quo cum multa volup, ac gaudia, clamque palamque.

III. INCOLUMITATI.] Pro Sextio 98. Quid est igitur proposuium his Reipub. gubernatoribus, quod intueri & quo cursum sanum dirigere debeant? id quod est presantissimum, maximeque optabile omnibus sanis & bonis, & beatis, CVM DIGNITATE OTIUM. Sed cum nonnumquam otium à dignitate dissideat, & alterutrum faciendâ iactura videatur, hinc magnæ dubitationes emergunt, verum vtri sit preferendum.

Salus populi suprema lex.

Et quamuis notum est illud axioma, siue notio communis, quam noster habet 3. de legibus. Salus populi suprema lex esto. Tamen vt non minus verè dicitur §. 100. Sextianæ, plerumque sit vt qui otium volunt etiam sine dignitate retinere, ipsi verumque amittant. Halicarnasseus libro 6. Άνοιας δ' εστιν εναι της ευφρονης οργωβου της ασυλλογικης καθορας. ἀρχητων δ' εἰς ἀμοιβήν τολώνων. εἰ δ' ἄλλοτριον τις διατίθει τὰ σωτηρία τῶν εὐφρονητερον νομιστων ἀελαςυτιεζ. Dementia est studio dignitatis incolumitatem contemnere. Nam cum optabile sit verumque simul adipisci, si alterutrum obtinere non valeas, salus est preferenda dignitati.

IV. PAPHUM.] Paphus duplex fuit in Insula Cypro. Strabo libro 14. Παφου Πάφος ονομα εν δει ε αυθις καθ της θαλασσης ιδρωδων υφορον ενχευσα, η ηεν αφρον της Πυθιας Αεθδινος. Antiqua Paphus decimo à mari stadio condita, portum habens & vetus Paphia Veneris templum. Εἰς ἡ Πά-

φος, κτίσμα Αγαθού, ης, η δει α εχουσα, η ηεν εδ εκποικισμένη. Δίχρη η ηεν η αυθις εχουσα της παλαιο Παφου, η ηεν ηεν οσα δια της εδου τωτης εατ ηεν επ τω πάλαι Πάφος εχουσα εμαθ ηωασην εκ των άλλων πλεον αυθις ηεν. Deinde Paphus ab Agathore condita portum habens, & templa bene constructa. Dispat à vetere Papho terrestri itinere stadiorum sexaginta: & per eam viam solemnis pompe decurrit ad veterem Paphum, viris simul & mulieribus ex aliis vrbibus eo conuenientibus. Iam dubium non est Pompeium è Pharsalia fugientem ad Cyprum nauae appulisse. Lucanus 8.

Tunc Cilicum liquere solum, Cyprouque citatas Immisere rates: nullas cui prætulit aris Vnde Diana memor Paphia, si numina nasci Credimus, aut quemquam fas est capisse Deorum.

quibus verbis non solum Cyprus, sed etiam vrbs Paphus indicatur. Plutarchus in Pompeio: Ως δ' οὐδ' εἰτα οεῦρον τις τῶν λιγυτων, εαχθις ἀπὲ Κύπρου, &c. Vt igitur sedit in Αγγυριον fugere, à Cypro vela faciens, &c. Quo tempore iam tum multi fugæ comites ad eum conueniant ad Pamphyliam. Εὐτωδω δ' αὐτῶ η τειρετες ηεν, inquit idem Plutarchus, ἀπλωσαν εκ Κιλικιας η τραπῶτες εμνηλινθη, η των ευκλαπητων τῶν ηεν ηεν ηεν πει αὐτῶ ηεν. Vbi quadam ei triremes occurrerunt ex Cilicia, & milites scribebantur, & ex Senatoribus rursus ad sexaginta circa ipsum erant. Lucanus loco proximè citato.

-Cilicum per litora primus

Paruâ puppe fugit: sequitur pars magna Senatus Ad prosugum collecta duces.

Cum autem primò ad Insulam Lesbum nauigauit, tres tantum, aut ad summum quatuor, comites habuit. Plutarchus: Αὐτοὶ αὖ ἕτα αμύοτηρη η φαόνιος. Ambo Lentuli erant, & Faonius. Και μηδὲ ἕτερον ἀπὲ της ιδουτες αμυδωδου δειότητη τον βαπλια, αὐολαμωδωσι. Et paulò post videntes à terra ad ipsos tendentem Deiotarum Regem, eum acceperunt. Hic autem obiter notandum est omen quod Paphi accepit Pompeius. Valerius Maximus lib. 1. cap. 5. Pompeius verò Magna in acie Pharsalica victus à Casare fugiâ quarens salutem, cursus in insulam Cyprum, vt aliquid in ea virium contraheret, classem direxit, appellensque ad oppidum Paphum, conspexit in litoris speciosum adipiscium & gubernatorem interrogauit, quod ei nomen esset: qui respondit κωκοαολια vocari: qua vox stem eius, quantulanque restabat, communiuit.

SECTOREM.] Vide infra §. 55. Nota 3.

AXIOMATA.

Eos diligimus quibuscum sermones & consilia confertimus.

Magnum est de summa re dissentientes in eadem consuetudine amicitie permanere.

Incolumitati priuam consulendum est, postea dignitati.

Cum habet uterque quod sequatur, tolerabilior est dissentia.

ARGUMENTVM.

Confutat tertium Antonij crimen, quod ducebatur à Castris Pompeij, reddiditque iocorum quibus tum usus est rationem.

NE iocis quidem respondebo, quibus me in castris vsum esse dixisti. Erant quidem illa castra plena curæ, veruntamen homines, quamuis in turbidis rebus sint: tamen, si modò homines sunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mœstitiam meam reprehendis, idem iocos: magno argumento est, me in vtroque fuisse moderatum.

EXPLANATIO.

NE IOCS.] Prætermisso. Quod spectat ad iocos quibus me in castris intempertive vsum esse dixisti, illud crimen indignum est responsione.

ERANT ILLA.] Tradit Cæsar, Plutarchus & alij, Pompeianos in castris ad eò victoriæ fuisse securos, vt non de bello gerendo, sed de disponendâ victoriâ cogitarent, alij tanquam bello iam confecto, primo quoque tempore reciduri ædes in vrbe conducerent, alij de sacerdotibus & magistratibus inter se certarent. In castris Pompeij, verba sunt Cæsaris, videre licuit triclinia strata, magnam argenti pondus expositum, recubentibus æspibus tabernacula constrata. Lucij etiam Lentuli, & nonnullorum tabernacula protecta viderâ. Multa præterea que nimiam luxuriam & victoriæ fiducia de designarent, vt facile existimari posset nihil eos de euentu eius diei timuisse, quin non necessarios conquiverent volu- ptates. Noster tamen ea castra plena curæ fuisse dicit, quòd ipse cæteris nimîa insolescentibus fiducia, plenus curæ fuerit, semperque de euentu belli timuerit, id tamen aperte non dicit, ne sibi præcipuum laudem arrogare, cæteris lenitatis notam iniungere videatur.

VERUNTAMEN.] Ab ipsâ hominis naturâ nonnunquam iocis animum relaxandum docet, ne animum tanquam arcus assidua contentione frangatur. Dicit tamen interdum, ne in huiusmodi iocis nimis effusus fuisse credatur.

QUOD AUTEM.] Acute ex ipsis Antonij criminibus demonstrat se, & in iocis & in seriis & animi mœrore fuisse moderatum, quia Antonius & mœrorem & iocos obicit, quæ duo nisi temperata, vt cæteris contrariis vltu venit, in vnâ & eadem personâ hæere non possunt.

NOTÆ.

I. **IOCS.]** Plutarchus in Cicerone iam antè laudatus. Αὐτὸς δὲ ἀρχαίως κελὼν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἢ σαυραπὲς ἢ ἑτέροις ἢ παρὶχου γέλωτα μὴ δύουθαι. Ipse quidem sine risu & mœstus obibat exercitum, aliis autem, cum minimè requirerent, ridendi materiam susceperat. Sed quid nocebit, si tum ipse, tum Macrobius vterque loco citato, nonnihil nobis horum facetiarum impertiat? Macrobius: Cum ad Pompeium venisset, dicentibus serò eum venisse, respondit: Minimè serò veni: nam nihil hic paratum vi-

Tomus II.

deo. In eo iocus fuit, quod tanquam ad epulas inuitatus responderit, orationemque à bello ad conuiuia traduxerit. Deinde interroganti Pompeio, ubi gener eius Dolabella esset, respondit: cum socero tuo. Elegans planè iocus, obscure criminis dabat Pompeius, quòd in aduersis partibus esset gener Ciceronis, quasi genero & socero non bene conueniret, ipse quasi aliud agens crimen retorfit, & Pompeio crimini vertit, quòd à Cæsare socero suo dissideret. Plutarchus: Διμήπου τὸν καὶ ἀδελφὸν εἰς τὴν ἡγεμονικὴν ἔργου τοῦ πολέμου, ἢ λέγοντες ὡς ὅπως τὸν πρόπον ἐστὶν ἢ σαυραπὲς, ἢ ἄλλῳ, ἢ ἑτέρῳ αὐτοῦ τὸν τῆς τῶν καὶ φιλαίταις; Cùm Domitius quendam usu militari non satis probatum ad ordines militiæ promouere veller, diceretque eum & probum esse & frugi, Cur igitur, inquit, eam non seruis, vt sit curator tuorum liberorum? Επειροῦντων δὲ πρὸς Θεοβάλου τὸν Λαβίου, ἐς ἃς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τικτοῦν ἕκαστος, ὡς οὐ παρεμυδιστοῦ Ροδίου τὸν σὸλον ἀποβάντους, ἄλικον, εἶπεν, ἀγαθὸν ἔστι, τὸ Γελαῖον ἔχει ἕκαστος; Quibusdam Theophranem Lesbium profectum fabrum laudantibus, quòd Rhodios amisit classe commodè consolatus esset, Quam bonum est, inquit, Græcum habere profectum? Κάισρος δὲ κεντρῶντος τὴν πᾶσις ἢ ἑτέροις πρὸς πελοποννησῶν αὐτοῦ Ἀντιῶν δὲ εἰπὼν πανωμιθῶ συνηθὶ εἶναι τὸν Κάισρος φίλος, ἀπὸ κρηματο, λέγει ἄντις Δυσσίου Κάισροι. Μαζέου δὲ πρὸς ἴκατος δὲ Ἰταλίας, ἢ λέγοντες ἐν Ρωμαίῳ ἐπιπέδῳ ἐπιτραπὴν ὡς πελοποννησῶν Πρωτίαις, εἶπὲν Ἐπικουρας, εἶπεν, ἴνα εὖτο πρὸς αὐτοῦ διαπέμθοις; Cùm Cæsari plurima ex animi sententiâ succederent, isque quodammodo iam ipso obsideret, Lentulo dicenti se comperisse Cæsaris amicos esse tristes, respondit, Dicis eos Cæsarem odisse. Marico autem quodam ex Italia veniente, dicentique Romæ famam esse Pompeium obsideri: Deinde, inquit, huc nauigasti vt esses testis oculatus? Μεντὶ δὲ τὸν εἶπεν, Νοτίου δὲ ἵπποτος ὅτι διὰ ἡγεσίας ἐπιπέδῳ ἔχει, ἐπὶ δὲ αὐτῷ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸ Πομπηίου λελεῖθαι. Καθὼς αὖ, εἶπεν, κεντρῶν, εἰ κολοῖς ἰππομιθῶ. Post cladem Pharfalicam, Nonnio dicente bene sperandum esse, quòd à Pompeij exercitu septem aquile superessent, Bene, inquit, hortaris, si cum graculis bellum gereremus. Λαβίου δὲ μαρτυρίας πρὸς ἰπποποννησῶν, ἢ λέγοντες ὡς διὰ παρεμυθῶν Πομπηίου, ἔωσεν, ἴδον, στρατηγικῶν πρὸς ἡγεμονίαν τῶν ἀποβάντους τὸν στρατοπέδῳ. Labieno diminatioibus nitente quasi in satis esset, vt penes Pompeium esset totius belli victoria; Vide licet, inquit, hoc vsi stratagemate modò castra amissimus.

Ccc ij

In turbidis rebus recreationi magis indulgendum.

IN TURBIDIS REBUS.] Sapienter Aristoteles cap. 3. lib. 8. polit. Μάλλον ἢ τὴν ἀργιλίας χροίον τῆς παιδείας. ὁ δὲ πονεὶν δὲ τὴν τῆς ἀποπύσεως ἢ τῆς παιδείας χάριν ἀποπύσεως ἔσται. τὸ δὲ ἀργίλει συμβαίνει ἐξ ἡνίκου καὶ συντυχίας. Διὰ τὸτο δὲ τῆς παιδείας εἰσπαράται, κηρυτὶ λαοκωμῶν τῆς ἡρώων, ὡς πεπονημένους φαρμακίους χάριν. ἀέρος δὲ ἢ πικρῶν κινῶν τῆς ψυχῆς, καὶ διὰ τῶν ἄβελων ἀκατακτάτων. Potius in negotiis quam occupacionibus ludo & iocis utendum est. Nam ei qui in labore versatur, requie opus est, & requietis causa ludus interponitur, negotiis gerere autem cum labore & contentione contentum est: idcirco ludus & iocis nobis adhibendum est, captatio & observatio eis utendi tempore, proinde quasi adhibeamus ea medicina faciente gratia. Talis enim animi agitatio remissio est, & requies ob voluptatem. Contra tamen dicere videtur Paulus Silentiarius libro 4. Antholog. cap. 32.

Δεῖ δὲ μὴ τὴν πῶν ἢ ἀδύραμα, μὴ τὴν πῶν
 Ἐν σπουδῇ, κατὰ δὲ τῆς ἰσχυρῶς τοῦ πῶν.
 Est importunus ludo labor, atque labori
 Ludus: sed fiant temperate quae suo.

III.

SI MODO HOMINES SUNT.] Notum est illud Philosophi tertio Ethicorum exiuncte. Ἐλλείποντες ἢ πλεονεχῆς, καὶ ἢ ἄλλο δὲ τῶν ἡμετέρων ὁ ὄντων. οὗ δὲ ἀδύραμα ἔστιν ἢ τῶν ἀκατακτάτων.

Qui in appetendis voluptatibus deficiat, minusque quam par est eis fini velint, haudquaquam multos reperiat. Neque enim humana est huiusmodi sensu vacuatis. Item: Εἰ δὲ τῶν ἡμετέρων ἔστιν ἰσὺς, μὴ δὲ διαφέρει ἕτερον ἰστέον ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἀδύραμα εἶναι. Si verò cui incundum nihil est, neque inter aliud, & aliud quicquam interest, malium adest ut homo dicendus sit. Quod non solum de voluptatibus quo tactu & gustu percipiuntur, sed etiam de aliis, & potissimum de iocis dicendum videtur. Idem enim penè est lepore atque humanitas, ut apud Tullium secundo de Oratore. Socratem, opinor, in hac ironia dissimulantiaque longè lepore & humanitate omnibus praestitisse. Qui tamen à iocis omnino studio alieni eos philosophus non immanes, sed duros & agrestes appellat. quarto Ethic. cap. 8. Οἱ δὲ μὴ ἀπὸ τῶν αἰσθητικῶν μὲν ἡλιόθεν, τοῖς τῶν ἀρετῶν ἀπολαύουσιν, ἀρετῶν, καὶ σκελετὸν ἀκούοντες εἶναι. At qui nihil ipsi iocantur, & iocantibus indignantur, agrestes & asperi videntur esse. Talis fuit Aglaïdes ille morosus apud Xenophontem libro 2. de Cyri institutione. de quo, ut in eum nescio quis festiudè, πῶρ, ὄμια, φατόν ἀπὸ τῶν ἐπιπέδων, ἢ ἡρώων ἔχοντες. Facilius opinor, ignem quis extrinverit, quam risum eduxerit. Sed qui eiusmodi immanitate sunt, ne hominum quidem loco censendi sunt. Praclare Crassus 2. de Oratore: Οἷον fructus est non contentio animi, sed relaxatio. Subdit: Lalius semper fere cum Scipione solitum rusticari, cōsque incredibiliter repuerascere esse solitos, cum riu ex urbe tanquam de vinculis evolutissent. Non audeo dicere de talibus viris, sed tamen ita solebat narrare Scaevola, conchus eos & umbilicos ad Caietam, & ad laurentium legere consueisse, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere: sic enim se res habet, ut quemadmodum volucres videmus procreationis atque utiliores suae causâ fingere & construere nidus, easdem autem cum aliqua effecerint, loquendi labori sui causâ passim ac liberè solutas

Immanitas.

Morellitas.

opere volitare: sic nostri animi foretibus negotiis, atque urbano opere desefsi, gessunt ac volitare cupiunt vacui cura atque labore, Mihi temperate nō possum, quin hic adferam Poëtae Gallici versus, longè pulcherrimos hymno ad Caiolum Lotharingum Cardinalem.

Animus multo.

Aufsi ne fiant tursioirs languir embesongné
 Sous le soucy public, ny povoir rensfongné
 Tousiours un triste front: il faut qu'on se défaische,
 Et que l'arc trop tendu quelquefois on délaïsche.
 Après un fâcheux soir vient un beau lendemain,
 Et le grand Jupiter de cete mesme main
 Dont il lance la foudre, il prend la pleine coupe,
 Et s'assied tout joyeux au milieu de la troupe.
 Après un froid Hyver un Printemps adoucy
 Renaisst avec ses fleurs, il nous fait vivre ainsi.

Pulchrè Gellius lib. 18. cap. 2. Noct. Atticarum, cuius verba furari maluit Macrobius libro 1. Saturnal. cap. 5. quàm mutuari. Sicut malitia Atheniis agitabatibus hilarè prorsum ac modestè: non, ut dicitur, remittens animam. Nam remittere, inquit, Adusonius animam, quasi amittere est: sed demulcentes eum paulum, atque laxantes incundis honestisque sermonum illecionibus. de quo sequenti nota.

ANIMIS RELAXANTUR.] Arcus similitudo ad vnum verbum contracta, quam fufius tractat Amasis apud Herodotum libro secundo ad finem vergente. Is negotii publicis ante meridiem diligenter & magna animi contentione tractatis, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ἑπῆρας τῆς κατὰ πῶν τῶν συμπίπται. Deinde porabat, & in compositores ditta iacebat. Monitus ab amicis quasi alienum id esse à regia dignitate, ita respondit. Τὰ τῶν οἱ κερταίον, ἰσὺς δὲ θῆρα τῶν ἡρώων, ἐκταύροισι, ἰσὺς δὲ ἡρώων, ἐκταύροισι. εἰ γὰρ δὲ πῶν πῶν πῶν ἡρώων ἐκταύροισι εἶναι, ἰσὺς δὲ τῶν ἡρώων ἰσὺς δὲ τῶν ἡρώων. Quj arcum possident, qui illo opus habent, intendunt; postquam autem usi sunt, remittunt. Nam si perpetuò intencus esset, frangeretur, ut cum opus esset, usi iam illo non possent. Talem & hominis conditionem esse: si aspidudè seria tractare, nec ullam partem ad lulum sibi intulere velit, fore ut sensim sine sensu aut mente capsum, aut stupidum evadat. Eadem arcus similitudine Ioannem Evangelistam vsum ferunt. In sylva quadam perdicem in suas manus sponte delapsam permulcens animum relaxabat. Accessit fortè venator, eumque compellans mirati fe dixit quid esset, cur etiam ij qui sanctitati opinione florebat, perinde ac ceteri mortales, huiusmodi ludis & animi remissionibus vterentur. Iussit ille ut venator lulum arcum intenderet, & longiorem de industria sermonem exoritur esse. Venator arcum remisit, rogatusque cur id faceret, Ne funis, inquit, assidua contentione frangatur, Tum Ioannes, Et mihi, inquit, relaxandus animus ne nimia contentio nervos eius elidat. Eandem similitudinem vsurpat Gregorius Nazianzenus oratione de suo reditu, rationem

IV.

Animus arcu comparatus.

Remissio arcum frangi.

reddens cur ad littus maris animi relaxandi causa se contulisset. Μαθηγορῶν φησὶ τὸ αὐτὸν ἀοὶ τινος μόνον, ἢ δὲ τῶν πικρῶν τῶν γλοτίων ἐκλυθεῖν, εἰ μάλιστα τινος δὲ πάλιν, ἢ μὴ ἀρχητος ἐστὶν αὐτῶν τῶν ἑστῶν μὴ ἀδύνατος ἐκ τῶν ἑστῶν, &c. Neque finis contentionis vim servat, si semper tendatur, sed necesse est ut aliquando ex annulis relaxetur, si rursus sit tendendus, neque futurus est inutilis sagittatori cum vitendi tempus advenierit. Hanc similitudinem trahit in contrarium Publius Mimus.

Remissio animum frangit, arcum intentio.

MOESTITIA.] Etiam hac mœstitie significatione ioci conjunditur. Noster 2. de orat. Me quidem hercule valdè sila movent stomachosa, & quasi submorosa ridicula. Non cum à moroso discuntur: tum enim non sal, sed natura videtur. In quo, ut mihi videtur, persalsum illud est apud Nævium. Quid ploras pater? Mirum ni canentem, condemnatum sum. Aliquantò post: Itaque imbuendus est is, qui iocose vult dicere, quasi naturâ quadam aptâ ad hæc genera, & moribus, ut ad cuiusque modi genus ridiculi, vultu etiam accommodetur: qui quidem quo severior est, ut in te, Crasse, hoc illa quoque, quæ dicitur, salstiora videri solent.

v. Mœstitia.

MODEBATUM] Ut omnia salia. Virtus est medium visiorum, & utrimque reductum.

VI.

Ita locandi dexteritas in aureâ illâ mediocritate consistit. Attitiores 4. Ethicorum. ὁ δὲ χαριεὶς ἢ ἐλευθερὸς οὐκ ἐξέει, ἀλλὰ γένεσθαι ἐκ τῶν τοιοῦτων ἢ οὐκ ὁ μὲν οὖν, εἴτ' ἐπιδήξει, εἴτ' ἐυπραπίδος λίβηται. ὁ δὲ βασιλευσθεῖς ἢ πῶν ἐπὶ τῷ γλοτίου, ἢ, εὐτε ἰαυτῶν, εὐτε τῶν ἄλλων ἀπὸ γλοτίου εἰ γέλωτα ποιοῖσι, ἢ, ποιοῦντα λίβηται ἢν οὐδὲν αὐτῶν ὁ χαριεὶς οἶσι, ἐν τῷ οὐδ' ἀδ ἀκροῦ. ὁ δὲ ἀρχος οἶσι τῶν ποιοῦντων ἰαυτῶν ἀρχος, οὐδὲν ἢ ἐκ τῶν ἀλλῶν, πᾶσι διοχεῖται. Graius & liberalis sic habeat quasi lex sit sibi ipsi. Talis est medius, siue dexter, siue Eutrapielus dicitur. Scurra verò à ridiculo vinci se patitur, neque aut à seipso, aut ab aliis abstinere, dummodo risum amcupetur, & ea dicit quorum nihil ingenium dicat, nonnulla verò que ne audiat quidem. Argrestis autem est ad huiusmodi conversationes inutilia: cum enim nihil conferat omnibus stomachatur.

Eutrapielia. Scurrilitas. Morofitas.

AXIOMA.

Homines quamvis in turbidis rebus sint, tamen si modò homines sùnt, interdum animi relaxantur.

ARGUMENTVM.

Postremum Antony crimen confutat, qui obiecerat Ciceronem ut neminem verè amabat, ita à nemine amari. idque ex eo constare dicebat, quòd nemo amicorum Ciceronem insisteret heredem: & crimen in Antonium retorquet, quòd in multorum etiam ignotorum hereditates inuasert.

HEREDITATES mihi negasti venire: Vtinam hoc tuum verum XXVII. crimen esset: plures amici mei & necessarii viverent. sed què istuc tibi venit in mentem? ego enim amplius H.S. ducenties acceptum hereditatibus retuli: quanquam in hoc genere fateor feliciorum esse te. me nemo, nisi amicus, fecit heredem: ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iungeretur. te is, quem tu vidisti nunquam, L. Rubrius Cassina fecit heredem: & quidem vide, quàm te amarit is, qui, albus aeternè fueris ignorans, fratris filium præterit, Q. Furij honestissimi equitis Romani, suique amicissimi, quem palàm heredem semper factitarat, ne nomen quidem perscripsit: te, quem nunquam viderat, aut certè nunquam salutauerat, fecit heredem. Velim mihi dicas, nisi molestum est, L. Turselius qua facie fuerit, qua statura, quo municipio, qua tribu: nihil scio, inquires, nisi quæ prædia habuerit. Igitur fratrem exheredans, te faciebat heredem? In multas præterè pecunias alienissimorum hominum vi eiectis veris heredibus, tanquam heres esset, inuasit. Quanquam hoc maximè admiratus sum, mentionem te hereditatum ausum facere, cum ipse hereditatem patris non adisses.

EXPLANATIO.

HEREDITATES.] Hac morum peruersitate & malignitate, quam me in te ipsum, in Lentulum vitricum tuum, in P. Clodium, in Cæsarem, in ipsum denique Pompeium exprompsisse dixisti, me civibus meis odio esse probare voluisti, adeò vt nemo eorum qui dura

viverent se mihi amicos esse simulabant, moriens & testamentum faciens se mihi verè amicum fuisse ostenderit, & me bonorum suorum scripserit heredem.

VTINAM.] Amabilium morum significatione crimen eludit, vitam amicorum propriis emolumentis, & rei familiaris compendiis antepones. Vtinà à nemino amicorū fuisset heres institutus;

plures enim amici mei viverent, vt mori non poterint quin me instituerent heredem.

SED QUI TIBI:] Inficiatur ctimen ipso facto, quod in tabulas accepti plus quam ducentes hereditarius acceptum retulisset. Ducentes autem, si summam hanc ad nummos Atticos reuocemus, erunt talenta octingenta triginta tria cum mnis viginti. si ad Gallicos, summam efficiunt quingentorum propè millium seuta-torum.

QUANQUAM.] Non contentus refutatione criminis, hinc etiam occasionem arripit grauius inuehendi, qui vel vi, vel fraude, vel blanditiis, vel denique subiectis falsis testamentis in multo-rum etiam ignotiorum hereditate: inuaserat.

CUM ILLO COMMODO.] Hereditatis ad-cundæ.

DOLOR.] Ex amici, qui me faciebat heredem, morte perceptus.

ET QUIDEM VIDET.] Ironia quæ grauius aliquid suspicandum relinquit. amor enim non fertur in incognitum: nec Rubrius amare po-tuit Antonium, quem penitus ignorabat. Qui-bus innuitur testamentum illud quod Antonium Rubrij faciebat heredem, adulteratum & subie-ctum fuisse.

PRÆTERIIT.] Non instituit heredem.

TE QUEM NUNQUAM VIDERAT AC NUN-QUAM SAL.] Legunt alij & eleganter quidem, si magis librorum fide quam suâ coniecturâ nite-rentur. Te, quem nunquam viderat, certe nun-quam salutauerat, fecit heredem.

VELIM.] Familiaris compellitur, & ironica, qua Antonium ob aditam Turfely ignoti here-ditatem in inuidiam adducit.

NOTÆ.

I. Ignominio-sum fuit in testamento amicorum præteritii.

HEREDITATES.] Ignominiosum fuit in amicorum testamentis præteritii, quod illud iudicio esset præteritos parum amari. Plutar-chus in Pompeio. Εὐδαμον ἢ μάλιτα Σύλλα οὐ πρὸς Πομπήϊον ἢ εὐφραῖαν εἶχε, πᾶς διαθήκευ αὐτῆ ἕκα-θεν. ἔτι γὰρ φίλος διαρῆν ἀποτιπὸν, ἔχ τὸν πατὴρ ἀποπέφυξεν ἀποτίπῳ, τὸν Πομπήϊον ὅλος παρήλασεν. ἠὲ δὲ τὸν πᾶτο μαρτίαν, ἔχ πολιτικῶς ἐκείνος. Ostendit verò maximè Sylla testamenti sui tabu-lis se beneuolum non esse Pompeio, aliis enim amicis dona legans, aliisque instituens filio suo tutores, Pompeium omnino præteritii. Quod ille tulit moderatè & ciuilitè. Hæc siquidem vox illa est, de qua scitè Nigrinus apud Lucianum. οὐ πῶν φησὶν οἱ Ῥωμαῖον πᾶσις ἀλλὰ οὐ σπερ ὄλον τὸν βίον σπερῖνται, τὸν δὲ πᾶς διαθήκευ. Romanos unam diuitiarum in vitâ suâ vocem veram emittere: Eam videlicet qua testamentis continentur. Vide Milo-nianam 49. Testamentum autem palam fecerat, & illum heredem, & me scripserat. Vbi tum alia multa, tum illud imprimis protulimus ex Ta-cito 3. annalium de testamento Asinij Salonini. Testamentum multo apud vulgum honore fuit, quia in magnis opibus, cum fermè cunctis proce-tes cum honore nomenauisset, Cesarem omisit, quod ciuilitè acceptum. Probrio igitur fuit præteritii, quod & obiicit Antonius Ciceroni, & Clodio noster exprobrauit ad Atticum libro primo, epist. 15. Quousque, inquit, hunc Regem fere-mus? Regem appellas, inquam, cum Rex tui men-

tionem nullam fecerit? Ille autem Regis heredita-tem spe denorat. Pro Sextio III. Te sororis si-lium Postumus, adolescens grauis, semel iudicio no-tauit, cum in magno numero tutorem liberis non instituit. Quibus videt dedecori fuisse non fol-lum vt heredem, sed etiam vt tutorem in testa-menti tabulis præteritii.

VTINAM.] Tale illud Pittaci apud Lucr-tium. Αἰδᾷ δὲ Κεγιστο Ἀδούτου χρεμάται, οὐ ἰδέξαστο, εἰπὸν ἕξει ἂν ἰούλατο διαπάρα. ἀπαιδὸς δὲ τὰ δὲ λ-εοῦ πλοῦσιπαιτος κληρονομημένα. Sed etiam Cra-sô pecunias ei largiente non recepit, dicens se dis-plo maiores habere quam optaret. Fratre enim sine liberis defuncto se factum fuisse heredem. In eos enim qui hereditates habere malunt quam amicos, aut propinquos superfites illud Hæfiodi ca-dere possit.

Νῆπιον οὐδ' ἴπασιν ὄσον πλοῖον ἤμισυ παῖτος.

Ab stulti! ignorant medium præcellere toti.

LL. DVCENTIES.] Quid sit sequestertium, cur duabus his litteris notetur, quomodo res iummaria per aduerbia numeretur, cum que ta-lentis Atticis aut Gallis aureis comparetur, fusè diximus oratione pro Rabirio Postumo. E qui-bus intelligere possis ducentes octingenta tri-ginta tria talenta Attica, & tertiam talenti par-tem, quingenta verò Gallicorum aureorum mil-lia contineri. Iam autem & Plutarchus scribit Ciceroni obuenerat, antequam Remp. attinge-ret. κληρονομία πρὸς εἰς ἕννα διαπάρα πω αὐχέϊσσι μενεί-δης. Quædam hereditas que nonaginta denariorum millia colligebat. Deinde multa alia sibi legata fuisse significat. Pro domo 85. Quis meorum amicorum, testamentum discessit meo fecit, qui mi-hi non idem tribuerit, quod si adesset. Omitto hereditatem Cyri architecti, quam ipse crepuit cum P. Clodio, vt dicitur pro Milone 49. vrbis iam antè laudatis. epistola 20. lib. 1. ad Atticum. Diodorus moriurus est: reliquit nobis HS. fortasse centos.

ALBUS ATERVE.] Adagium. Catullus.

Non nimium cupio, Cæsar, tibi velle placere,

Nec scire vitrum sis albus, an ater homo.

Vidi viros etuditos qui albus ætæne interpretæ-rentur, bonus malijus. sic M. Antonius de vita sua λευκὸν ἦθος, albos mores, id est bonos & com-modos. & alibi μέλαν ἦθος, malos mores. Ho-ratius.

-hic niger est, hinc tu, Romane, caueto.

Hinc illud Pythagoræ symbolum. μενείδης με-λανόρροον. non gustare melanurium. interpretante Plutarcho lib. de educatione liberorum. σὺ τ' ἐστὶ μὲν σὺν διατέθειται ἄλλοιαν ἀδραπίαν δὲ ἐκποθέσαι. Hoc est non conuersari cum hominibus, qui morum im-probitate sunt nigri. Addunt illud Amos 9. Nun-quid vt filij Æthiopiurum vos estis mihi filij Israël? In quæ verba sic Hieronymus. In omnibus scri-pturis Æthiopes dicuntur qui penitus in vitia de-merſi sunt. Notat Victorius libro 6. variar. cap. 23. parasitos à comicis attros induci. pro Cæ-cina. 27. Et argentarius Sextus Clodius, cui no-men est Phormio, nec minus niger, nec minus con-fidens quam ille Terentianus est Phormio. Alexis apud Athenæum lib. 6. deipnof.

Δύ ἑστ' Ναυσίνικη, μερσίπαι ἦσαν.

En sè τὸ κρινεῖν, ἔχ κληρονομηθένον

Οἱ κληρὸς ἡαῖς. δὲ τὸν ἐπὶ τὸν ἦθος.

Sunt genera, Nausicica, parasitum duo.

i. Non expe-tende ami-corum here-ditates,

II. Quas here-ditates adiecit Cicero.

IV.

Albus au-atei.

Atce quid

Vnum frequens communèque in comœdiis,
Nos dico nigros: alterum quaro genus.

HEREDITATEM PATRIS.] Paulò pòst:

Teneſne memoriâ, prætextatum te decoxiſſe. Patris,
inquier, iſta culpa eſt. Concedo. Etenim pietatis plena
deſenſo. Vide.

AXIOMA.

Non ſunt expetenda hereditates, quia cum illo com-
modo, ſi quod eſt, animi quidam dolor iungitur ex ami-
corum morte perceptus.

ARGUMENTVM.

Concludit confutationem Antonij cum eius irriſione, qui hæc ſuſilia multis diebus col-
legerat, diu ſe exercuerat, adhibuerat etiam magiſtrum, quo paratior ad dicendum accé-
deret.

HÆC vt colligeres, homo amentiffime, tot dies in aliena villa de- XXVII.
clamaſti? quamquàm tu quidem (vt tui familiariffimi diſtant)
vini exhalandi, non ingenij acuendi cauſa declamas. At verò adhibeo i-
oci cauſa magiſtrum ſuffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem, cui
conceſiſti, vt in te, quæ veller, diceret: falſum omnino hominem: ſed
materia facilis eſt, in te & in tuos dicta dicere. Vide autem quid inter-
ſit inter te & auum tuum. Ille ſenſim dicebat, quod cauſæ prodeſſet: tu
cuſſim dicis aliena.

EXPLANATIO.

HÆC TV.] Vt crimina contra me cõquireret
& colligeres, quod mihi obieciſti de amici-
tiâ violatâ, de Conſulatu crudeliter geſto, de nece
Clodij, de bello civili, de nece Cæſaris, de aliena-
tione Pompeij, & reliquorum amicorum, quom-
rum hereditates mihi negaſti contigille.

TOT DIES.] Philippica 5. §. 19. Adeſſe in
Senatu inſiſit ad XIII. Calend. Octob. ipſe inter-
ea decem & ſeptem dies de me in Tiburtino Sci-
pionis declamaſt. Siſim quarens, hæc enim ei
cauſa eſſe ſolet declamandi. Cùm in dies, quo me
adeſſe inſiſſet, veniſſet, tum verò agmine qua-
drato in eadem Concordia venit, atque in me ab-
ſente orationem oro impuriſſimo euomuit.

IN ALTERA VILLA.] Legunt in (aliena
villa) Scipionis videlicet, in Tiburtino Scipio-
nis. Epiſtola 2. lib. 12. ad famil. Cedem enim gla-
diator quarit, cuiſque initium ad XIII. Calendis
Octob. à me ſe facturum putauit. At quàm para-
tus venerat, cùm in villa Metelli complures dies
commentatus eſſet? Quæ autem in luſtris & in vi-
no commentatio potuit eſſe? Itaque omnibus eſt vi-
ſus, vt ad te antea ſcripſi, ſuo more vomere, non
dicere.

QUAMQUAM.] Bella & elegans corre-
ctio, quaſi non declamaſt Antonius, non vt cri-
mina conquireret, aut ſe ad dicendum pararet,
ſed vt exhalato vino ſitum quæteret ad biben-
dum denuò.

CUI CONCESSISTI.] Sexto Clodio. Le-
gunt nonnulli: Cui conceſiſti, vt non in te que
veller, diceret. Sed, in quem veller, diceret. Sed
fruftra ſunt. melior vulgata. Cui conceſiſti, vt in
te, que veller, diceret. Natus error ex ſcioli cu-
iſdam emendatione, qui ignarus mortum Anto-
nij, putabat eum, quod iracundior eſſet, dicte-
riorum non eſſe patientem. Quod longè ſecus
erat, vt in notis à Plutarcho referemus.

IN TE ET IN TVOS.] Qui vitis & ſordi-
bus abundatis, vt facile ſit in vos iocandi mate-
riam inuenire.

dicta dicere.] Scotthus tollit, dicta,
vel pro dicere, reſcribit inere.

AVVM TVVM.] M. illum Antonium Ora-
torum clariffimum.

NOTÆ.

DECLAMAſTI.] Nihil, opinor, prohibe-
bit Creſolij noſtri lib. 4. Theatri Rhet. cap.
6. verba exhibere, Inter præcipuas exercitationes,
quæ in ſcholis Sophiſtarum adhibebantur, ponuntur
declamationes. quas Plutarchus libro de audiendo
σοφιστικῶν μαθημάτων vocati, Dionyſius Halicarnaſſeus
in Methodo: ῥητορικὰ τῆ ἐπιπέδει τοῦ ἑπιπέ-
δει. Photius: ῥητορικῶν λόγων. Ariffides de Smyr-
na: ἀπομνημονεύματα διατριβῶν, & quaſi interpretans Pri-
ſcianus libro de præexerc. certamina Rhetorica. S.
Gregorius Nazianzen. ῥητορικὰ. Auſonius, falſus
lites quas ſcholis ferit. Auctor dialogi de Orator.
falſus controuerſias, & alio loco ſcenas ſcholaſtico-
rum. Nyſſenus: Ἐν ῥητορικῶν πρὶ ἡδυστικῶν ἐπιπέδει-
σιν. Ennodius lib. 1. ep. 1. dicendi ſimulacra. Eu-
menius Rhetor. Secreta ſtudioſorum exercitia. Ar-
biter: Controuerſiam vmbraſtantibus ſententiolis pi-
ctam. Gellius lib. 7. c. 3. Decuſus lubricos & ſimu-
lacra prætorum voluptaria. Vulgò nominatur, vt
Græcis ἐπιπέδει, ſic Latinis declamationes, & mul-
tæ eſt declamare. Hæc Creſolius. Huiuſmodi
porro declamationes ſerò ſunt in urbem receptæ.
Nam, vt ſcribit Gellius libro 15. Noct. Att. cap. 11.
C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſala Conſu-
libus, factum eſt ſenatusconſultum M. Pompo-
nii Prætoris referentem, VT IN VRBE NON ES-
SENT. Aliquot deinde annis poſt id S. C. Cn.
Domitius Aëobarbus, & Luc. Licinius Craſſus
Cenſores de coërcendis Rhetoribus Latinis edi-
xerunt. Vide ibidem, & apud Suetonium præfa-
tione libelli de claris Rhetoribus verba tum Se-
natusconſulti, tum editi Cenſorij. Paulatim ta-
men, inquit Suetonius, & ipſa vrilis honeſtæque
apparuit, multique eam præſidij cauſâ & gloria ap-
petuerunt. Adferit aliquantò poſt fragmentum epi-
ſtolæ Ciceronis ad M. Titinnium: Equidem me-

Declamatio
nes.

Quis primus
Latinè decla-
mavit.

moria teneo pueris nobis primùm Latinè dicere co-
pisse Luc. Plotium quemdam : ad quem cum fieret
concurfus , quòd studiosissimus quisque apud eum
exercebatur , dolebãt mihi idem non licere . Sed quod
non fecerat puer , fecit iam etate prouectus . Idem
Cicero ad Praturam vsque Gracè declamauit , Latinè
verò senior quoque , & quidem cum Hirrio &
Panfa , quos discipulos & grandes pretextatos voca-
bat . Cneum Pompeium quidam historici tradiderunt ,
sub ipsam ciuile bellum , quò facilis C. Curioni
promptissimo iuueni , causam Cesaris defendenti cõ-
tradiceret , repetisse declamandi consuetudinem . M.

Magni viri
qui declama-
runt.

Antonium , uen Augustum ne Mutinensi quidem
bello omisisse . Nero Cesar & primo imperij anno , pub-
licè quoque bis antea declamauit . Plerique autem
oratores etiam declamationes ediderunt . Quod spe-
ctat ad Rhetoricas illas , declamationes Ciceronis ,
notandum illud ex Seneca patre prafatione ad
librum primum contiouerfiarum . Omnes autem
magni in eloquentia nominis uideo audisse . Nec Ci-
ceronem quidem etas mihi eripuerat . sed bellorum
ciuiliam furor , qui tunc totum orbem peruagabatur ,
intra coloniam meam me continuit . Alioquin in illo
atriulo , in quo duos grandes pretextatos ait secum
declamare solitos , potui illud ingenium , quod solam
populus Romanus per imperio suo habuit cognosce-
re , & quod uulgo de alio dici solet , sed de illo proprie
debet , potui uiam uocem audire . Declamabat autem
Cicero , &c . Huiusmodi tamen declamationes ,
quamuis à tantis uiris usurpatas , nonnulli putaerint
nihil ad eloquentiam profuisse . Montanus
Votienus apud Senecam lib. 9. prafatione : *Qui
declamationem parat scribit , non ut uincat , sed ut
placeat : omnia itaque lenocinia conquiri , argumen-
tationes , quia molesta sunt , & minimum habent glo-
ris , relinquit : sententiis explicationibusque audientes
delinire contentus est . Cuius enim se approbare non
causam . Et alia multa in hanc sententiam . De his
ipsis Petronius : Nunc & rerum timore , sententiarum
uanisimo strepitu , hoc tantum proficiunt , ut
cum in forum uenerint , putent se in alium terra-
rum orbem delatos . Et ideo ego adulescentulos existimo
in scholis huiusmodi fieri , quum nihil ex eis que
in uita habentur , aut audiunt , aut uident ; sed prae-
tius cum catenis in litore stantes , &c . sed mollitos
uorborum globulos , & omnia dicta factaque , quasi
paparene & sejsamo sparsa . Qui inter hac nutriuntur
 , non magis sapere possunt , quam bene olere qui
 in culinã habitant . Pace uera liceat dixisse , primi
 omnium eloquentiam perdidistis . Exemplum ad-
 fert Seneca Rhetor loco proxime citato Porcij
 Latronis , quem cum in forum uenisset , ait : *Vsq̃ue
 potuisse confusum , ut à solacissimo inciperet , nec ante
 potuisse confirmari rectum ac parietes desiderantem ,
 quam impetrant ut iudicium ex foro in basilicam
 transferretur . Mihi temperare nõ possum (quam-
 quam fortasse iampidem abero) quin fabellam
 Cassij Seueri ex Seneca Rhetore prafatione lib.
 3. controuerf. proferam , vel ut rideatur . Memini
 me intrare scholas cum recitaturus essem in Milo-
 nem Castius : ex consuetudine sua miratus dicebat :
 Si Thrax essem , fufius essem : si pantomimus essem ,
 Batyllus essem : si equus , Melisio . Non continui bi-
 lem , exclamauit : Et si cloaca essem , magna essem , &c .
 Castius Ciceroni responfurus , mihi quod responderet ,
 non inuenit , &c . Inde libris Ciceroni Castio in foro
 satisfacere , subinde castius cum in ius ad Pratores
 uoco : & cum , quantum uolebam , iocorum conuicio-
 rumque effudissem , postulauit ut Prator nomen eius**

Eloquentia
ne profuit de-
clamations.

reciperet , lege inscripti maleficij . Tanta illi pertur-
batio fuit , ut aduocationem peteret . Deinde ad alie-
rum Pratores educi , et ingrati postulauit . Iam apud
Pratores Vrbanum curatorem ei petebam . Inter-
uenientibus amicis , qui ad hoc spectaculum concur-
rerant , & rogantibus dixi , Molestum me amplius
non futurum , si irasfate disferuorem esse Ciceronem ,
quãd se . Verum nec ut hoc faceret , vel seruo effici
potuit . Sed hæc non Rhetoricæ , sed Rhetorum
culpa : aut fortasse discipulorum , qui uel pueri ad-
modum , nec bonis literis tincti , nec iudicio satis
firmi ad Rhetoricas Scholas accedunt , ut ait Pe-
tronijs : Nimirum in his exercitationibus doctores
peccant , qui necesse habent cum insanientibus fure-
re . Subdit : *Quid ergo est ? parentes oburgatione
digni qui nolunt liberis suos iouerãt lege proficere ,
&c . Quod si parentum laborum gradus fieri , ut
studij iuuenes lectione semerã irrigauerunt , ut sa-
pientia præceptis animos compererent : ut uerba atro-
cia stylo effoderent , ut quod uellent imitari dijs au-
dirent , perfluaderent , sibi nihil esse magnificum ,
quod pueris placeret , iam illa grandis oratio haberet
maiestatis sue pondus . Nunc pueri in scholis lau-
dant , iuuenes ridetur in foro , & quod utroque turpi-
us est , quod quisque perperam dicit , in Senectute
confiteri non uult . Itaque qui ad ueram & germa-
nam eloquentiam paratur , non in flosculis car-
pendis & delibandis etatem exigit , sed*

-Dei primos uersibus annos

Meoniumque bibat felici pectore fontem .
Mox & Socratico plenus grege , mutat habenas
Liber , & inuicti quiescat Demosthenis arma , &c .
Grandis que indomiti Ciceronis uerba minetur .
Hic animum succinge bonis : sic flumine largo
Plenus , Petrio defundas pectore uerba .

VINI EXHALANDI .] Solent nonnun-
quam Oratores causas ridiculas adferre , ut aduer-
sarios in contemptum adducant . ut Demo-
sthenes pro Ctesiphonte : καὶ ἐπολεῖ δίκης ἐν πύ-
λαις , Αἰγῶν , τὴν λόγον ἐπὶ δίκῃς ἢ τὰ φασκεῖται βουλο-
μῆτος πεινῶντας , οὐκ ἀπειλάσθαι τὴν ὀργὴν , ἢ ἐπιθα-
ματος οὐδένως ἔχειν τιμωρίας . Et mihi quidam uide-
ris , & Alcibijs , his sermonibus uocis tue exerci-
tationis præbere , dum hanc causam suscepisti , non
iniuste factum iudicio persequi uoluisset .

RHETORE .] Sextus Clodius & Sicilia , in-
quit Tranquillus lib. de claris Rhet. Latina simul ,
Gracæque elegantia professor . Rhetor autem , ut
notat Noster Ctesolus , propriè dictus est Latinæ
eloquentiæ professor , cum qui Gracè doce-
bat Sophistes diceretur . D. de excusat . Grammati-
ci , Sophiste , Rhetores , &c . à uetula reuocantur habent .
Cod. de studiis lib. 8. Rom. Hæc requiritur audi-
torium specialiter nostrum , in his primum quos Ro-
mana eloquentia doctrina commendat , Oratores qui-
dem tres numero , Grammaticos uerò decem : in his
etiam qui faciendã Gracitatis polere noscuntur , quin-
que numero sint Sophiste , & Grammatici item de-
cem . Nihil tamen fecit tam Latinæ quam Græ-
cæ faciendæ doctores Rhetorum nomen habue-
runt . Noster i. de officiis . Hinc Rhetorum campus
de Marathonè , Salamine , Plateis . Suetonius Ves-
pas. 18 . Primum è sisco Latinis Gracis que Rhetori-
bus annua centena constituit . Cod. Theod. de med.
& pr. Rhetores Attice Romanæque doctrina . Et fan-
tæ uenit Rhetoras , tum Sophistas apud Gracos .
Chysofostomus agnoscit in cap. 2. primæ ad Co-
rinth. καὶ ἀσπείρας , & ἄπυρας , & φιλῶστας , & πολυἀσπί-
Et in cap. i. secundæ ad Thessal. καὶ τριτάτοι , & ἴσο

II.

III.

Rhetor so-
phista.

τοῖς, ὅς πεφικε, ὅς λοζοζήφοι πύτις. Quare idē Cre-
folius c. 2. lib. 1. Theatri Rhet. distinctionem inter
Rhetorem & Sophistam aliunde derivat. ut ῥήτορ,
cum quidem ad docendum refertur, sit politicus ve-
luti eloquentia professor, qui præcepta modò commu-
nia explicet: σοφιστὴς autem qui præterea plurimarum
artium scientiam complectatur. & dictionem mira-
bilibus exornet, omnibus luminibus pictam, flosculis
et copiâ redundantem. Id colligit ex Gregorio Na-
zianzeno, qui commendans Eudoxio Rhetori Ni-
cobulum adolescentem affinem suum: *Ἦ εἰμ, in-
quit, enim à nobis accipiens, τὸ κῶ ἰνπεικῶν ἐκον τῷ
πατρὶ χροῖοῦθμοσ, τὸ δὲ ἰνπεικῶν ἡῶν. Rhetoricam
quidem tantiam patri, Sophisticam autem nobis lar-
giturus.* Sed ad Cresfolium. Nobis enim, quod ad
rem præsentem spectat, pauca de multis libasse
suffecerit.

te in ore opprimi, quàm bona dicta teneret. Hac sci-
licet bona dicta quæ falsa sint. Nam ea dicta ap-
pellantur proprio iam nomine. Plautus Captivus
actu 3. sc. 1.

Dico unū ridiculum dictum de dictis melioribus
Quib. solent mensuales epulas ante adipiscier.
Idem Stichus sc. Quisiam.

Ibo intro ad libros, et discam de dictis melioribus.
Nonnunquam tamen bona dicta, alio sensu cap-
tuntur, ut in prologo Amphitruonis:

Verius profecto hoc petere me precario
A vobis iustis leniter dictis bonis.

Bonum di-
ctum.

Id est (interprete Lambino) blandis; sine contu-
melia verborum, sine maledictis. Sic Catullus ad
Furium & Aurelium:

Pauca & nuntiate mea puella
Non bona dicta.

Contra infesta dicta apud eundem de coma Be-
renices:

Non si me infestis dissepant sidera dictis.

Sed, ut ad lectionem receptam redeamus, dictum
dicere est etiam in Planciana. 85. Admonuisti etiam,
quòd in Creta fuisset, dictum aliquod in petitionem
tuam dici potuisse: me id perdidisti. Pter igitur nos-
trum est cupidior dicti? Egonē qui quod dici potuis,
non dixerim, an tu qui etiam ipse in te dixeris? I
nunc, & contende legendum dicta iacere.

Q U O D C A V S S E P R O D E S S E T.] Ipse

VI.

Antonius Orator apud Tullium secundo de Orato-
re, ita declarat suam dicendi rationem. *Mea
autem ratio in dicendo hæc esse solet, ut boni quod
habeat (causa) id amplectar, exornem, exagrem,
ibi commorer, ibi habitem, ibi hæream: à malo autem
vitiòque causa ita recedam, non ut id me defugere
appareat, sed ut totum bono illo ornando & augendo
dissimulatum obrutur.* Subdit: *Consistebitque me,
si que premat res vehementius, ita concedere solere,
ut non modò non abiecto, sed ne reiecto quidem scuto
fugere videar: sed adhibere quamdam in dicendo
speciem, atque pompam, & pugna similem fugam*

Antonij cio-
quentis.

*consistere verò in meo præsidio sic, ut non fugiendi
hostis, sed capiendi loci causa cessisse videar.* Et pau-
cis interiectis: *Non tam ut proximi causis elabora-
re soleo, quàm ut non obsum: non quoniam intendam sic
in utroque, sed tamen multo est turpis oratori no-
cuisse videri cause, quàm non profuisse.* Sed vide
plura in hac sententiam, & adde verba Ciceronis
in Bruto: *Omnia veniebant Antonio in mentem:
câque suo quaque loco, ubi plurimum proficere, &
valere possent, ut ab Imperatore equites, pedites, le-
uis armatura, sic ab illo in maximè opportunis ora-
tionis partibus collocabantur. Erat memoria sum-
ma, nulla meditationis suspitio, imparatus semper
aggredi ad dicendum videbatur, sed ita erat para-
tus, ut iudices illo dicente, nonnunquam viderentur
non satis parati ad cavendum fuisse. ut merito Lu-
lius Cæsar eum 2. de Orat. sic alloquitur: *Ego me-
hercule, inquit, Antoni, semper is fui, qui de se orato-
re sit predicarem vnam te in dicendo mihi videri
reissimum, propriumque hoc esse laudis tue, nihil
vquam à te esse dictum quod obesser est pro quo di-
cerem.* Hinc est igitur quod eum Noster sensim, id
est, cautè & circumspectè dixisse ait, quod causæ
prodesset.*

A X I O M A T A.

Materia facilis in homines sordidos & vitiosos dicta
dicere.

Bonus Orator sensum dicit, quod causæ profic, non cury
sim aliena.

IV. IN TE QVÆ VELLE.] Antonius auctore
Plutarcho multos quidem conituis appetebat:
H δὲ σφὶ τῆς πύτιδας ἔπει σπερὰ ἡῶν ὕβρις ἐκ αὐτῶ τὸ
φύμακον εἶρε. εἰς περὶ ἡῶν δὲ ἡῶν δὲ αὐτῶ ἡῶν. ὅς γὰρ
ἡῶν οὐχ ἡῶν, ἡ γελῶν ἡῶν, &c. At iocorum
& dicitiorum contumeliam in seipsa remedium habebat.
Lucebat enim vicissim dicitioris & contumelias
reponere. Neque minus gaudebat cum ridebatur,
quàm cum aliis ridebat. Quod Sext. Clodius
Siculus probè intelligens se à iocis & dicitioris
tum in Antonium, tum in Fulviam Antonij con-
iugem iaciendis non abstinebat. Tranquillus:
*Atque oculatus & dicitæ, par oculorum in amicitia
M. Antonij triumphari exitisse se aiebat. Eiusdem
vixorem Fulviam, cui altera bucca inflator erat, ac-
cumem sili tentare dixit: nec eo minus, in modò vel
magis ob hoc Antonio gratus. A quo mox Consule
ingens etiam congiurium accepit, ut ei in Philippicis
Cicero obiicit. Adhibes iocis causâ magistrum, &c.
cui concessisti ut in quem veller, diceret? &c.*

MATERIA FACILIS.] Propter turpitudinem
vitæ. Nam, ut dicitur 2. de Orat. *Locus & regio
quasi ridiculi turpitudinis & deformitatis quadam
continetur.* Hac enim videntur vel sola, vel maxime
quæ notant & designant turpitudinem aliquam
non turpiter. Quod addit non turpiter, sumptum
videtur ex Arist. 4. Eth. Nicomach. c. 8. H τὸ ἡῶν
ἡῶν πύτιδῶν δὲ ἡῶν, τὸ δὲ ἡῶν ἡῶν, ὅς αὐτῶ τὸ
ἡῶν ἡῶν δὲ ἡῶν ἡῶν. Ingeniis & erudi-
tibus à serulis & imperitiis ludo diuersus est: quod
etiam in antiquis nonisigne comædis elucet. In illis
enim ridiculum, est verborum obscenitas, in his
obscenii suspitio.

V. DICTA DICERET.] Monui hanc lectionem
Schotto non placere, at placuit Ciceroni 2. de
orat. *Ne quotiescumque poteris dictum dici, necesse
habeamus dicere.* Dictum autem dicere est notat-
ritibus, dire le mor. Quid sit autem dictum, quid di-
citas, eodem libro pulchrè explicatur. Cum duo
genera sint facietiarum, alterum equabiliter in omni
sermone fufum, alterum peracutum & breue, il-
la à veteribus superior, cassillatio: hac altera, dica-
citas nominata est. Subdit de Crasso: *Non enim fe-
rè quisquam reperietur, præter hunc, in utroque ge-
nere leporis excellens, & illo, quod in perpetuitate
sermonis, & hoc, quod in celeritate atque dicto est.*
*Nam hac perpetua contra Scauolam Curiana de-
fensio tota redundauit, hilaritate quadam & ioco,
dicta illa breuitas non habuit.* Item: *Dicere enim
aiunt Ennium flammam à sapientie facilius arden-*

Materia ridi-
culi.

Dictum di-
cere.

ARGUMENTVM.

Agit obiter de mercede Sexto Clodio Rhetori data, deinde confutationi criminum sineo imponens, viam sibi sternit ad infectationem Antony.

XXIX.

AT quanta merces Rhetori data est? Audite, audite, P. C. & cognoscite Reipub. vulnera. duo millia iugerum campi Leontini Sext. Clodio Rhetori assignasti, & quidem immunia, vt pro tanta mercede nihil sapere disceres: num etiam hoc homo audacissime ex Cæsaris commentariis? Sed dicam alio loco de Leontino agro, & de Campano, quos iste agros ereptos Reipubl. turpissimis possessoribus inquinauit. Iam enim, quoniam criminibus eius satis respondi, de ipso emendatore & correctore nostro quædam dicenda sunt. Nec enim omnia effundam: vt si sæpius decertandum sit, vt erit, semper nouus veniam. quàm facultatem militi multitudo istius vitiourum peccatorumque largitur.

EXPLANATIO.

AT QUANTA.] Commodè postquam Antonium insulsum oratorem esse, parumque in Rhetorica profecisse docuit, ad mercedem Rhetori datam delabitur.

AVDITE, AVDITE.] Renouat attentionem, vt in re magna, & modò ad Antonium, modò ad Senatores conuertit orationem, quasi dubius ad quos potissimum se conuertat, vt in sollicitudine, vel etiam in indignatione fieri confuevit. & profusam hanc largitionem Reipub. vulnus appellat, quòd ea facta non fuerit sine magno Reipub. dispendio.

DVO MILLIA.] Infrà. *Quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæc dux arationes in populi Romani patrimonio grandifere & fructuosæ ferebantur. Medico tria millia iugerum, quasi te sanum fecisset. Rhetori duo, quasi disertum facere potuisset.*

ET QVIDEM IMMVNIA.] Libera ab omni seruitute, decumis & aliis eiusmodi vectigalibus non obnoxia.

NUM ETIAM HOC.] Quemadmodum alia te ex Cæsaris commentariis te facere similitati. *Cuius domus quæstuosissima est falsorum sommentariorum & chirographorum officina, oppidorum, immunitatum, vectigalium, flagitiosissima nundina.* Suprà 23. Audacissimum vocat, quod id dicere non posset sine impudentissimo mendacio.

TURPISSIMIS POSSESSORIBVS.] Agrum Campanum compransoribus suis & collutoribus diuisit. Mimos & mimas in agro Campano collocauit. infrà.

EREPTOS REIP.] Cùm priùs in populi Romani patrimonio censeretur.

IAM ENIM.] Transitio ad infectationem M. Antonyj. superiùs 8. dixerat: *Et pro me aliquid, & in Antonium multa dicenda sunt.* Neque hîc se multa negat esse dicturum, sed quædam ait, vt ostendat sibi vberitatem dicendi materiam esse, vt cùm multa dixerit, plura superfint.

NOTÆ.

VVLNERA.] Infrà eodem sensu & eadem in re, *infrigi magnum Reip. vulnus putaba-*

mi. Eodem sensu Pindarus' Ode 4. Pythiorum epodo 12. *Reipub. vulnus* appellatis verbis,

*Χρόνῳ κενὸν ἄνευ γαίης παροξύνει
βλῆν ἄνευ στήθεσσι λίκου ἀμφοτερόν.
Ρά λιν ἴδη γὰρ πόλιν σέθεν
οὐκ ἐξ ἡμετέρεσσιν ἀλλ' ἐπὶ γαίης
αὐτῶν ἔσται θάλασσα
ἀλλ' ἴδεναι ἔσται.
Εἰ μὴ τοῖς ἀρχαίοισι κωκυρ-
νῆτερ ἔδοντα.*

Reipub. vulnera.

Oportet mollem manum admoventem os vulneris tractare. Facile enim urbem concutere etiam imbecillioribus, sed in sedem rursus collocare difficile sanè est repente, nisi Deum principibus gubernator fuerit. Vide dicta pro Sextio §. 17. Nota 8.

DVO MILLIA IUGERVM.] Cicero noster apud Dionem lib. 45. *Τὰ τε δὲ ὁ Σέξτος αὐτὸν ὁ Κλάδιος τῷ Θεοκλίῳ ἀπέδωκεν τὰ ἐν τῇ Λιοντίνῳ γὰρ ὁδόντων ἔκτατον.* Hæc enim ipsum Sextus Clodius dicitur, mercede bis mille iugerum que ipsi assignauit in agro Leontino. Videri possit perpetam interpretatus Dio Ciceronem. Nam Eustathius ad illa verba Iliados φ. de Marte à Minerua percusso loquens:

*Ἐπὶ δ' ἔπειτα πῆλεθρα παύον, ἰόνοντε δὲ χεῖρας.
Iugeribus septem incuit prolapsum & airo
Pulsore fecidit crines.*

Τὸ δὲ πῆλεθρον, inquit, ἵπαι ἀλλόθρον διάστημα ἔστι πένδων ἐκ τὸν ἵπαι πηχέων ἑξ. ἢ δυοῶν. Internatium est pedum centum sine sex & sexaginta cubitorum cum medio. Idem ὁ δὲ αὐτῶν λ.

OI δὲ εἰπὲν ἐ, δπ μέγεθ ἔσται αὐτῶν ἑξή. Aliqui dicunt iugerum esse sexcentam stadij partem. Italicum autem stadium, vt auctor est Censorinus de die natali, est pedum sexcentorum viginti quinque, Olympicum est pedum sexcentum, atque adeo plethrum, quod sexta pars stadij fuit, centum duntaxat pedes aut paulò amplius continebat. iugerum autem, si propriè & Latine loquamur, quadraginta supra ducentos pedes habebat. Varro libro 1. de re rustica: Iugerum vocant quod inuēti boues vno die exarare possunt. Versum dicunt centum pedes quoquo uersum quadratum. iugerum, quod quadratos duos actus habent. Actus quadratus, quis & latus est pedes CXX. & longus totidem. E quibus videri possit Dio non peritissimè πῆλεθρα pro iugeribus posuisse. Magnos tamen habet aucto-

II.
αλλόθρον.
Iugerum.

tes, & quibuscum ego libentius erraretum, quam cum istis ἀπὸ λόγου καὶ κωμωπίας, rem ad vivum refecerim. Livius lib. 6. inter leges à C. Licinio & L. Sextio Tribunis plebis promulgatas, vnam fuisse ait de modo agrorum, ne quis pliu quingenta agri ingera possideret. Quam legem Plutarchus in Camillo his verbis expressit, ἐλείποντο οἱ πρὸς κνήδα ἀλλήλων πεντακσίον πλείστα χόρα κληθεῖς, Herodotus lib. 2. de maxima omnium pyramidum: τῆ δὲ πνευμῶδ ἀπὸ τοῦ χόρου χύδου εἶσα ἐστὶ πτωχὸν πρὸς τὸ ἐπὶ πεπτοῦ κέντρον ἕκαστον ἑκάτω πείρα, τοῖσιν τετραγώνον. In pyramide hac extruenda annos viginti absumptos: cuius singula frontes (nam est figura quadrata) sunt octoniam plethrorum. Plinius lib. 36. cap. 12. de eadem, Amplissima octo ingera obinet soli. Quod si ne his quidem acquiescimus, quem Virgilius poterimus auctorem habere grauiorem, qui illos verus Ὀδυσσεύς λέγει. καὶ τίτων εἶδη γαίης ἱερικῆος ἰὸν κλισίῃσιν ἐκ δαπέδῳ ἢ ἀπὸ τῶν ἐντακτίσιν πλάτρου, &c.

Ita reddidit: Nec non & Tityon terra omniparentis aluminum Cernere erat, per tota noemem cuius ingera corpus.

III. A S S I G N A T I.] Proprie assignati dicuntur agri qui colonis diuiduntur. Brutus apud Ciceroem lib. 11. epist. ad famil. Equuliter aut forte agros legionibus assignari puto oportere.

IV. C A M P I L E O N T I N I.] Sext. Clodius Siculus fuit: Campus Leontinus in Sicilia dictus ab vrbē Leontino, cuius meminerunt Plinius & Ptolemæus: Is autem ager fuit Siciliae totius vberrius. M. Tullius Frumentaria in Verrem §. 47. Aeneas verò ager, qui solebat esse cultissimus, &c. quod caput est rei frumentariae, campus Leontinus, cuius antea species hac erat, ut cum obstrum vidisset, annonae caritatem non verecere: sic erat deformis atque horrida, ut in vberriam Siciliae parie Siciliam quareremus. labefactarat enim vehementer aratores iam superior annus, proximum verò sumultus euerterat. Iam si fuit vberriima Siciliae pars, facile vides quantum Antonius hac largitione Reipub. vulnus infixit. Nam, ut auctor est Polybius de Sicilia scribens, ἐργασίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ πεντακτίου πρὸς Ρώμην, Siciliαν vocant vrbis Romanae castram penariam. Noster Verrinâ de iurisdic. Siciliensi: Ille M. Cato sapiens callam penariam Reipub. nostrae, nutricea plebis Romanae, Siciliam nominavit. Nos verò experti sumus, Italico maximo difficillimòque bello, Siciliam nobis non pro penaria calla, sed pro vario illo maiorem vetere ac referto fuisse. Vide infra §. 85.

Campus Leontinus.

V. I M M U N I A.] Frumentaria 13. Foederatae civitates duae sunt, quarum decima venie non soleant, Marmertina, & Taurominitana: quinque praeterea sine foedere immunes civitates ac liberae, Centuripina, Halensia, Segestana, Haliceniensis, Panormitana: Praeterea omnis ager Siciliae civitatum decumanus est. Quare campus Leontinus immunis non erat, sed decumanus, & quod facile crediderim ex eo genere, quod proximè antè feribitur. Per paucos civitates sunt bello à maioribus nostris subactae: quarum ager cum esset publicus populi Romani factus, tamen illis est redditus. Is ager à censoribus locari sollet. Imò videtur remansisse publicus is ager, nec reddidit fuisse Leontinis tum ob vberitatem eximiam, tum quod infra perinde atque campanus, in populi Romani patrimonio censetur. Agros autem huiusmodi etiam in Sicilia quosdam referatos fuisse liquet ex 2. agraria §. 47. 48. A v-

Agri immunes.

CTIONIS PARS EA QUAE AD SICILIAM PERTINET. Nihil est in hac praevincia, quod aut in oppidis, aut in agris maiores nostri proprium nobis reliquerint, quin id venire iubeat. Quod partum recentis victoria maiores vobis in Sociorum et bibus ac finibus, & vinculum pacis, & monumentum belli reliquerunt, id vos ab illis acceptum. Hoc auctore vendetis? Vide §. 56. de agro Recentorio. E quibus videas etiam in Sicilia quosdam agros fuisse, nec eos omnes Siculis redditos ea conditione, ut fierent decumani: ac proinde locum è frumentaria laudatam de maxima parte, non de agris omnibus esse capiendum. Quae porro dicantur immunia, liquet ex agraria 3. §. 9. Optimo enim iure ea sunt profecto praedia, quae optima conditione sunt. Libera meliore iure sunt quam serva. Capite hoc omnia, quae serviebant, non servient. Soluta meliore in causa sunt, quam obligata. Eodem capite obligata omnia, si modo Syllana sunt, liberantur. Immunia Agri immunes. commodiore conditione sunt, quam illa quae pensitant. Ego Tusulanis pro aqua Crabra vevigal pendam, quia à municipio fundum accepi, si à Sylla mihi datus esset, Nulla lege non pendem. E quibus intelligis agros immunes eos esse, qui ab omni vevigalium pensitatione liberantur.

An omnes agri Siciliae fuerint decumani.

PRO TANTA MERCEDE.] De Rhetorum mercede fuscè noster, qui supra, Cresfolus: Ex quo visum est ista excerpte. & ad rem nostram traducere. Queritur Iudaealis Sat. 7. exiguam suo tempore fuisse mercedem.

V 1.

Hos inter sumptus festeria, Quintiliano Rhetorum merces. Ut multum, duo sufficiunt: res nulla minoris Constabit parvi quam silium. Duo festeria. Sed festeria duo, ut supputauimus oratione pro Rabbio Postumo, pecuniae nostras aureos efficiunt ferè quinquaginta: quam mercedem annuam pueri Rhetoribus pensitabant. Eum enim de annua mercede loqui colligitur ex iis que de Grammatici mercede subdantur.

Rhetorum merces. Duo festeria.

- Et cum se venterit annus Accipere victori populus postulat agrum. Minorem tamen summam Proclus Naukratites à dicipulis suis exigebat. Philostratus lib. 2. de Sophistis: ἐκαστὸν δὲ ἐργῶν ἑπὶ τὸν πεντακτίον ἑξήμιλον ἀποκρίσας τὸν ἀπὸ τοῦ χόρου. Et qui centum drachmas fessimel solusset, semper ardeat licebat. Ceteri drachmæ, si ad monetam Romanam reuocentur, erit quadringenti numi sestertij, qui si ad duo sestertia comparantur, tantum illius summæ quintam partem efficiunt. Iococrates in Sophistis, Pollicentur, inquit, adolescentibus felicitatem, τῆς αἰσῆς ἢ πέντη ἡμισυ τῶν σὺν τοῖς αἰσῆσι. quinque aut quinque minas pro mercede petentes Sic Eucrus Parius, ἰδὲ δὲ δασία πέντη ἡμισυ, quinque minas docebat, ut ait in apologia Socrates. Alij mercedem hanc duplicantem & cuius ἡμισυ, siue χιλίας δὲ ἐργῶν πεδέβαιαν. Vide exempla: nobis illud in praesentia suffecerit ex Plutarcho in vita Iococrati: ἀμειδίον ἢ ἑν ἡμετέροισιν πῶς ἂν ἀποδιδόντες ἀπὸ τοῦ χόρου πέντη ἡμισυ ἢ ἑκατὸν εἰς ἑκάστην, & ἕξ ἑκατὸν ἡμισυ, διακρίσει δὲ δισκοῖν ἢ ὅτι τὸ πικρότερον ἡμισυ ἢ ἀποκρίσειται, ὅτι πεπτοῦ ἡμισυ, ὅτι ἀποκρίσειται, ὅτι πεπτοῦ ἡμισυ, &c. Demosthenem autem: ad Iococratem cum is alius Rhetoricam profiteretur, magno discendi studio venisse, dixi, ἐγὼ σε mille drachmas, quas ille solum exigebat, dare non posse, sed ducentas se daturum, ut quintam artem partem addideret: illum autem respondisse, Non in fessita tribuimus artem, & Dr-

Rhetorum merces. Duo festeria. Centum drachmæ.

Quinque minæ.

Decem minæ siue mille drachmas.

mosphenes, sed ut pulchros pisces integros vendamus, &c. Dixit *αὐτὸς μόνος ἰσχυρῶς* fuit, quod nonnulli suam attem decuplo plus aestimarent. Gorgias enim, ut auctor est Diodorus Siculus lib. 12. Tandem in Sophisticâ excelluit, *ὡςτε μισθὸν λαμβάσκων περὶ τῶν μαθητῶν μισθὸν ἑκατόν.* ut à discipulis centum minas pro mercede acciperet. Laërtius de Protagora: *ἔπειτα πρὸς ἑκατόν ἰσχυρῶς ἔτατο μισθὸν ἑκατόν.* Primum in mercedem centum minas exegit. Fabius lib. 3. cap. 1. *A Protagora decem millibus denariorum didicisse artem quam edidit Euathlus dicitur.* Addam, vel ut rideatur, ex Gellio lib. 5. Noct. Attic. c. 10. *Dimidiūmque eius pecuniæ dedit iam tunc statim prius quam disceret, pergitque ut reliquum dimidium daret, quo primum die causam apud Iudices orasset & vicerit.* Is deinde cum à causis orâdis abstineret, diem ei dixit Protagoras, & *Disce,* inquit, *stultissime adolescens utroque id modo fore uti reddas quod peto; siue contra te pronuntiavim fueris, siue pro te. Nam si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicerò: si vero secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris.* Ad ea respondit Euathlus: *Disce tu quoque, magister sapientissime, utroque modo fieri uti non reddam quod peti: siue contra me pronuntiavim fuerit, siue pro me. Nam si Iudices pro causa meâ senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego vicerò: siue contra me pronuntiavim fuerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego non vicerò.* Eadem ab Apuleio initio libri 4. floridorum referuntur. Sed hæc narratiuncula me admonet, ut aliam eius generis subtexam, quam refert Chiliastes ex protegomenis in Hermogenis Rhetoricen, *Corax quidam primus Syracusis post mortem Hieronis instituit artem Rhetoricen mercede profiteri. Cum hoc adolescens quidam Tisias hæc lege pactus est, ut tum demum mercedem persolveret, ubi iam artem perdidicisset. Dein ubi iam arte cognita premium reddere cunctaretur, Corax in ius discipulum vocat. Ibi iuuenis huiusmodi dilemma proponit. Percunctanti quis esset artis finis, ubi Corax respondisset, Persuadere dicendo: Age, inquit, si persuasero iudicibus, me nihil debere, non reddam, quia vici causam: Sin minus persuasero non reddam, quia non perdidici artem. At Corax Tisia dilemma tanquam vitiosum & ἀνεπίτερον, in discipulum retorset ad hunc modum: Immo, inquit, si persuades, dabis, quia tenes artem, &*

debes ex pacto: sin minus, dabis, quia sententia iudicum damnatus. Quod commentum tam vaftrum iamque callidum ubi Iudices audissent, admirati versutiam adolescentis succlammarunt, καὶ κλέμεις καλῶν ὄντων. *Mali corus malum ouum.* Sunt qui narrent hoc succlammatum esse à corona circumflatum, cum alter alteri litem intenderet. Hæc Chiliastes, sed ut finiamus hanc notam *ἔξ ἡγέρων,* & sipe colatitia constructam, quantamcumque illi præceptionum & declamationum suarum mercedem exegerint, longè maiorem Antonius Rhetori suo largitus est. Vespasianus apud Tranquillum c. 18. *Primus è fisco Latinis Gracisque Rhetoribus annua centena constituit.* Id est, au eos Romanos mille, siue totidem pistollas Hispanicis.

NIHIL SAPERE.] Suprà 7. *Iam in iudeo magistro tuo qui te tanta mercede, quantam iam profiteram, nihil sapere docuit.* Nazianzenus ep. ad Eustochium Sophistam, quæ 55. numeratur: *Καὶ ἔτι ἐπιτοῦλα εὐσεβῆ πρὸς τὴν ἑκατόν, ἀπὸ τῶν ἑκατόν τῶν ἑκατόν, οἱ πῦρτος αὐτὸν ἀνὴρ, οἱ λόγους ἀκούσασθαι κακίως μάθων, ἔτι πῦρτος ἔτι ἀκούων. Ne vobis ipsis, ne iuuenibus sibi insidias comparate, qui profecto grauissima iniuria afficientur, si literarum studia colentes vitium addiscant, & quidem non sine mercede. Themistius in Basamite: Ἰσχυρῶς πρὸς τὴν αὐτοφύστην, μισθὸν αὐτὸν ὄντων ἰσχυρῶς ἔτατο ἑκατόν τῶν ἑκατόν.* Magis erunt multi quam pisces, nihilo tamen secius mercedem pro loquendi impotentia exiget magister.

SEMPER NOVVS.] Hunc locum explanans Petrus Victorius lib. 21. Variar. lect. c. 17. *Novum oratorem, inquit, Cicero quandoque appellavit eum, qui in simili vel potius eodem argumento, nona quadam antæque inaudita afferret, non qui prius auditus non foret. Profert & alium locum ex Bruto: Maxime verò perspicua est utriusque nostrum exercitatio paulò antè quam perterritum armis hoc studium, Brute, nostrum conticuit subito & obtuitur: cum lege Pompeia, ternis horis ad dicendum datis, ad causas simillimas inter se, vel potius eadem, nonis veniebamus quotidie. Item illud Dionysij Halicarnassei de Lysia: Οὐποὶ δὲ χαλεπὸς ὁ ἥπιος τῶν καὶ ἑκατόν τῶν λόγων. Hic autem singulari orationibus est novus Orator.*

AXIOMA.

Plerique magna mercede nihil sapere discunt.

Cetum minas

Euathlus discipulus Protagoræ.

Corax & Tisias.

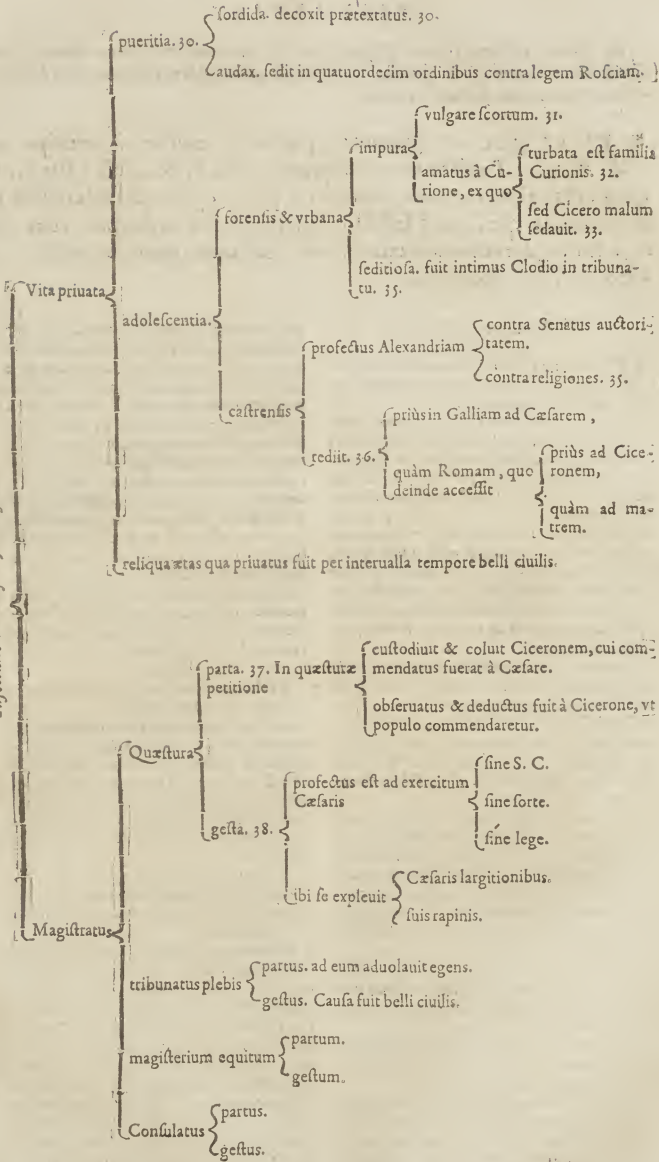
Mali corus mali ouum.

Merces pluribus constituta.

VII.

VIII.

Infectio Antonij à 30. ad finem.

ARGUMENTVM.

De Antonio dicturus à prima surgentis pueritia vitam suam orationem orditur, & infertur eius audaciam, quod cum decoxisset sedis in quatuordecim ordinibus, cum lege Roscia decoctores ex eo loco spectare prohiberet.

XXX. **V**ISNE igitur te inspiciamus à puero? sic opinor, à principio ordiamur. Tenésne memoria prætextatum te decoxisse? Patris, inquires, ista culpa. concedo, etenim est pietatis plena defensio: illud tamen audaciæ tuæ, quod sedisti in quatuordecim ordinibus: cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus: quamvis qui fortunæ vitio, non suo, decoxisset.

EXPLANATIO.

VISNE Igitur.] Communicatio Rhetorica, qua ordinem orationis fingit se arbitrio aduersarij committere.

TENESNE MEMORIA.] Primum Antonij crimen in pueritia susceptum, quod contra Rosciam legem, cum decoxisset, in quatuordecim ordinibus spectauerit. Sed hinc aduerte artificium singulare. Primit exprobrat illi fortunam, quod puer adhuc decoxerit, id est, ad tantam redactus fuerit inopiam, ut patrimonio cesserit, cum soluendo non esset. Quia tamen, ut notat Demosthenes, alteri obicere fortunæ calamitatem, quæ cuiilibet euenire potest, in eo non insistit, sed à fortunæ malis ad animi mala, id est, ad impietatem & audaciam Antonij traducit orationem.

PRÆTEXTATVM.] Cum nondum decimum quartum ætatis annum attigisses, sed adhuc indutus esses prætexta puerili.

DECOXISSE.] Cessisse bonis paternis, omnésque diuitias quasi succum perdidisse, instar arborum, quæ succum suum & humorem vitalem amittunt, & solis ardore decoquantur.

PATRIS, INQUIES.] Huic obiectioni meæ respondebis. Mea culpa non est, sed patris mei. Non enim ego, sed pater meus viuendo luxuriosè patrimonium abliguriuit, & tam grande æs alienum contraxit, ut bonis cedere coactus fuerim, cum non possem æs illud alienum dissoluere, fidemque meam à paternis creditoribus liberare.

CONCEDO.] Antonij defensionem admittit. Ne si, ut iam monui, actius in illud non morum, sed fortunæ crimen insittat, frigida videatur oratio.

PIETATIS.] Ironia, qua vehementius pungit & cruentat Antonium, quam si apertè responsionis illius impietatem exprobraret.

ILLVD TAMEN.] Lex Roscia theatralis à L. Roscio Othone Tribunoplæbis lata, ne quis spectaret in quatuordecim primis graduum ordinibus, qui proximè ad orchestram & podium accedebant, nisi si esset ingenuus ab ingenuo patre & censum equestrem, id est, quadringenta sestertia possideret. Iis autem ex Senatorio vel equestri ordine natis, qui siue suo, siue fortunæ

vitio decoxerant, neque iam censum equestrem obtinebant, peculiarem locum constituit. Ex hoc igitur capite Antonij carpit audaciam, quod legem Rosciam præfractè violarit, & sederit in quatuordecim cum decoxisset. Atque ut huius loci numerum paucis attingamus, vides hoc loco membra incisus mira concinnitate misceri, & tandem membrorum quatuor ambitu terminari, siue, ut loquitur noster in Oratore: *Omnia tanquam crepidine quadam comprehensione longiore sustineri. Visne igitur te inspiciamus à puero?* membrum est quod penè ad hexametri longitudinem accedens, duobus choriambis inceptum anapesto finitur. Sequitur incisum vno dichoræo contentum. *Sic opinor.* Sequuntur tria membra: quorum extrema duo sunt hexametro breuiora, medium paulò etiam longiùs, quàm versus heroicis extenditur:

A principio ordiamur.

Tenésne memoria prætextatum te decoxisse.

Patris, inquires, ista culpa est.

Excipit incisum, concedo, post membrum inchoatum à duobus anapestis, ut aures magis feriant & aduersarij mentem percellant, limitatum spondæo & dochimo, ut spondæo orationi pondus addat, dochimus aliquid amœnitatis impertiat. Tandem huic multiplici structuræ longior ambitus & circumscriptione verborum quasi fastigium imponitur.

Illud verò audacia tua

quòd sedisti in quatuordecim ordinibus,

cum esset lege Roscia certus locus decoctoribus constitutus,

quamvis quis fortunæ vitio non suo decoxisset.

Vides circumscriptionem hanc à duobus heroicis versu minoribus membris exorsam duobus grandioribus terminari, singula membra productas initio syllabas plures continuari, ut iis veluti cuidam fundamento insistant, vanè finiri, & hunc membrorum finem quasi quibuidam gradibus sensim ad culmen assurgere. *tua* iambus est qui minimum habet dignitatis, *ordinibus* præan primus aliquantò sublimior, si numerum syllabarum spectes, si mensuram non adeo grandis, *constitutus*, dichoræus iambo quidem & præane quidem grandior, nondum tamen sublimis, sed quadam amœnitatis temperatus. *Decoxisset*, dispondæus magnificus planè & grauis totam circumscriptionem sustentans.

NOTÆ.

APVERO.] Frequentes huiusmodi infestationes vel à pueritia, vel à toga purâ repetita. in Verrem de prætura urbana: *Primum illum actum istius vite turpissimus, & flagitiosissimum præteritum: nihil à me de pueritia sue flagitis audit: nihil de illa impura adolescentia sua: que qualis fuerit aut meministis, aut ex eo quem sui simillimum protulit, recognoscere potestis.* Libro 7. ad Attic. epist. 8. *Habebamus autem in manibus Antonij concionem, habitam X. Calend. Ianuar. in qua erat accusatio Pompeij usque à toga pura: querela de damnatis: terror armorum.* In Vatin. II. *At illud tenebrosissimum tempus ineuntis ætatis tua patiar latere: licet impone per me parietes in adolescentia perforetis, &c.* Sic Æschineus incipit à puero Demosthenes oratione de corona: *Πᾶς ἡδὲ ἐν. ἡμῶν πόλιος ἑδναίς ἐβράδε, &c.* Cùm puer, esses educatus es in multa egestate, &c. *Ἐμῆσι δὲ ἐς τὴν δούλιον ἐβράδε, ἡμῶν δὲ τὴν ἡμῶν, ἡμῶν δὲ τὴν ἡμῶν, &c.* Postquam autem in populare adscriptus es, quocumque tandem pacto (hoc enim in medio relinquo) Postquam adscriptus es. Sic Nazianzenus Iulianum stelitenticâ prioris. (verba omitto) sic Calenus Ciceronem apud Dionem initio libri 46. Sed nos aliò properemus.

PRÆTEXTATVM.] Qui nodum in serpo quærant dicere possent prætextatum ambigüè dici de industria. Prætextatus enim dici potest tam qui gerit prætextam, quàm qui est aperte impudicus, qua etiam Iuuenalis amphiphologia lufert. I.

Prætextatus.

-Et prætextatus adulter.

Et Sat. 2. de Amnicio quodam cunctis ephēbis molliore:

Sic prætextatos referunt Ariaxata mores.

Suetonius in Vespasiano. cap. 12. *Erat enim dicitur plurima, & sic scurrilis ac sordida, ut ne prætextatis quidem verbis abstineret.* Festus: *Prætextatum sermonem quidam putant dici (per antiphrasim videlicet) quòd prætextatis nefas sit obsceno verbo vri. Alij quòd nubentibus depositis prætextis à multitudine pueroꝝum obscena clamentur.* E quibus vides quàm gnauiter Paulus Festum corruperit, dum huius sententiam his verbis expressit, *Prætextatum appellabant sermonem quòs nihil obscenitatis haberet.* Prætextatus igitur eo sensu dici potuit Antonius, quòd primam pueritiã probris & infamia tradiderat. Sed quoniam, vt reor, de hac amphiphologia Tullius ne cogitauerit quidem, vt aliquid dicamus de prætexa puerili, placet ex Macrobio lib. 1. Saturnal. cap. 6. nonnihil excubere.

Tarquinius Priscus: *De Sabinis egit triumphum. Quo bello filium suum annos quatuordecim natum, quòd hostem manu percusserat, & pro concione laudauit, & bullâ aurâ prætextatâ que donauit: insigniens pueroꝝum ultra annos forsem præmis virilitatis & honoris.* Idem de Tarquinio Prisco refert Plinius cap. 1. lib. 35. naturalis historię, & Plutarchus in quæstionibus

Prætexa.

Romanis problemate rot. Pergit Macrobius: *Nam sicut prætexa magistratum, ita bulla gestamen erat triumphantium: quam in triumpho pro se gerebant, inclusit intra eam remediis, que crederent aduersus inuidiam valentissime.* Quod haud scio an significare voluerit Plinius lib. 28. cap. 4. *Fasces Imperatorum quoque, non solum infantiarum custos, qui Deus inter sacra Romana à Ve'ralibu colitur, & currus triumphantium sub his pendens defendit medicus inuidia, ubi eque eodem persere.*

Addit Macrobius ex alioꝝum sententia eundem Tarquinium Priscum instituisse: *Vt patricij bullâ aurâ cum toga, qui purpura prætextatur, virentur, duntaxat illi quorum patres curulem gesserant magistratum. Ceteris autem, vt prætexa tantum virentur, indultum: sed usque ad eos quorum patres equo stipendia iusta meruissent. Libertinis verò nullo iure vti prætextis licebat.* Addit & aliam causam cur postq̃ concessum fuerit, *Vt libertinorum quoque filij, quòs ex iusta duntaxat matrefamilias nati fuissent, togam prætextam & lorum in collo pro bulla decore gestarent.* Iuuenalis Sat. 5.

Lorum.

- Quis enim tam nudus ut illum

Bis sera? Errissem puero si contiger aurum, Vel nodum tantum, & signum de paupere loro.

Asconius in Verrem de prætura urbana. §. 152. *Simul cum prætexa etiam bulla suspendi in collo infantibus ingenus solet aurea, libertinis cortice, quasi bulisientis aqua sinus communiunt, pestiliferae puerile.* Adde, si placet, Plinium cap. 1. lib. 35. Et post alia tandem addit Macrobius ex alioꝝum sententia, *Herfiliam vnam è raptis Sabinis primam omnium liberos procreasse: Eamque quod primus esset in hostico procreatus Hostum Hostilium à matre vocitatum, & eandem à Romulo bullâ aurâ ac prætexâ insensibus honoratum. Is enim cùm raptas ad consolandum vocasset, spopondisse fertur, se eius infanti, qui p̃ nina sibi ciuem Romanum esset enixa, illustre munus daturam. Nonnulli credunt ingenus pueri auribum, vt*

Bulla cordis

instat.

quam insipientes ita demum se homines cogitant si corde præterent. Togam quoque prætextatam his addant, vt ex purpure rubore, ingenitatis pudore reuerentur. De bulla Festus Pompeius: *Bulla aurea insigne erat pueroꝝum prætextatorum, que dependebat eis à pectore, vt significaretur eam artem alterius regendam esse consilio.* Dicitur autem est à Græco sermone *βουλή*, quod

Cur data pue-

tis.

consilium dicitur Latine, vel quia eam partem corporis bulla contingat, id est pectus, in quo naturale manet consilium. Quod ad figuram bullæ spectat, dissentit à Macrobio Plutarchus: eam enim ille *cordis figuram* appellat, hic *quærens*, in quæstionibus. Romanis problemate rot. vbi de bullâ copiose: *ὄρε ἡδὲ τὸν δια τὴν αὐτὴν ποσειδῶν τὸν περὶ τὸν οὐρανὸν τὸν αὐτὸν, ὅτι τὸν δὲ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν.* Vide an illud etiam propter lunam gestens: apparet enim lunæ plena species, non spheræ, sed lentis aut disci speciei, & bulla digni videamur, cum Tullio finiamus, & ex Vetrina de Prætura vrbana cursim duo notemus. Alterum

Lentis aut disci specie, & bulla.

prætextam ingennitatis, bullam fortunæ indicium fuisse, alterum non pueros solum, sed etiam puellas ingenuas, usus fuisse veste prætexta. De priore cum dixisset §. 151. *Hic priore actione Qu. Hortensius pupillum Iunium venisse prætextatum in vestrum conspectum, & scitisse cum patris testimonium dicente questus est, & me populariter agere, atque invidiam commouere, quod puerum producerem, clamavit.* adiecit §. 152. *Neque te tam commovebat quod ille cum toga prætexta, quam quod sine bulla venerat. Vestitus enim nomen commovebat is, quem illi mos & ius ingennitatis dabant. Quod ornamentum pueritia pater dederat, iudicium atque insigne fortune, hoc ab isto prædone ereptum esse, graviter & acerbe homines ferebant.* Hunc autem pupillum Iunium Verres Prætor urbane per summam iniuriam bonis euerterat. unde merito suspicere pueros, qui in prætexta vel decoxerant, vel alio quomodo bonis paternis fuerant deuoluti, prætextam quidem retinuisse, sed bullæ ius amississe, quantumvis eorum maiores curulem gessissent magistraturam, & fortasse bullis scortis vobis fuisse. Quare non vacat quod Orator prætextatum potius quam bullatum decoxisse dicit Antonium. De posteriori, eadem Verrius §. 113. *Eripies igitur pupillam togam prætextatam? detrahes ornamenta non solum fortune, sed etiam ingennitatis? quas prætextas ipso nuptiarum die ponebant, & cum sola mutabant. Iam Festum laudauimus. Nubentibus depositis, prætextis à multitudine puerorum obscena clamantur. E quibus eruditè Guillelmus Budæus annotationibus prius in Pandectas locum illum Inst. tit. de iniuriis exponit: Sino quis matrem familias aut prætextatum, prætextatamque affectatus fuerit. Sed iamentum de prætexta puerili, tum de aliis prætextæ generibus nonnihil dictum ad §. 140. Sextianæ.*

Prætexta ingennitatis.

Bulla fortunæ fuit indicium.

Puellæ prætextatæ.

III.

Decoquere.

DECOXIT.] Lieb hoc loco Magni Budæi verba describere. Est, inquit, decoquere creditum non reddere, ære credito fraudate, vorato patrimonio creditoribus fidem non præstare, aut certè fidem suam obstructam per inopiam non liberare. Plinius lib. 33. cap. 10. *Dummodo notum sit cum qui primus accepit hoc cognomen Diuirs, decoxisse creditoribus suis.* Is fuit Crassus Diues, cuius Valerius Maximus lib. 6. cap. 11. facit mentionem. Sic Catullus:

Decoctoris amica Formians.

Decoquere enim est paulatim minuere. translatione ducta à multo cæterisque liquoribus qui decoctione minuuntur. Fabius lib. 2. cap. 4. *Mulum inde decoquere anni, multum ratio limabit, aliquid usu detoretur.* Lilius initio lib. 32. quem Budæus secundum de bello Macedonico librum appellat: *Carthaginenses eo anno argentum in stipendium impostum primum Romanis adnexerunt. Id quia probum non esse quæstores renuntiauerant, experientibusque pars quarta decocta erat, pecuniâ Rome mutâ sumptâ, interuentum argenti suppleuerunt.* Symmachus libro 9. *Senectus nihil decoquit firmitatis.* Persius Sat. 5.

Hunc alea decoquit.

Columella in principio lib. 11. *Restamen ipsa iam domo decoxit. Nec mox in tantum exuberat, ut & iacturam capitis amisi resistat, & quæstum resarcit.* Decoxit, inquit Budæus, id est, fugum facturam, quasi foras debitum non reddidit.

Plinius lib. 21. cap. 6. *Cracum sylvæstre optimum: ferere in Italia minime expedit, ad scrupula usque singula areis decoquentibus.* Id est, depositum non reddentibus. Hinc apud Florum in præfatione decoquere senes dicuntur, quod eorum vires paulatim carpantur, & humor radicalis, ut vocant, sensum ætate minuatur, vbi de populo Romano ita loquitur. *Inertuâ Cæsarum quasi consenuit atque decoxit.*

PATRIS INQVIES ISTA CVLPA EST.] Hic est ille M. Antonius Creticus tam dissolutus nepos, ut ne tabulas quidem rationum conficere crederetur. Cicero libro 3. in Verrem §. 60. *Audimus aliquem tabulas nunquam conficisse: que opinio hominum de Antonio falsa. Vbi Alconius: Hic est Mar. Antonius dissolutissimus curaor ora maritima, Creta mortuus, &c. quem Sallustium ait perdunde pecunia genitum, & vacuum à curis nisi infantibus.* Vt me Orator Antonio filio dissolutionem patris his verbis obiecit: **PATRIS, INQVIES, ISTA CVLPA EST.** Antonius pater fuit, *Antonius Creticus, vir, ut est apud Plutarchum, non ita quidem splendidus & illustris in Repub. εὐφρόμων δὲ καὶ ἄλλος, ἀλλὰς τὴν ἄρεάν τῶν μαθητῶν ἰδεδουδένος. Vir boni quidem & commedis moribus, tum potissimum in largiendo liberalis, ut ex uno eius factis facile cognosci potest. κερταυδὸς δὲ οὐ πάλᾳ, cum enim magnas diuitias haudquaquam possideret, & eam ob rem ab uxore liberalitatem exercere prohiberetur, contigit ut familiaris quidam ad eum pecuniam petens accederet. Deficiente pecuniâ, seruolo mandauit, ut aquam in vas argenteum infunderet, ad seque deserret. Quo allato quasi barbam rasurus mentium rigauit, & seruulum alio prætextu abs se dimisit. τῷ πῶ οὐκ ἔλεγε τὴν εὐνοίαν ἰδὼν καὶ τὸν κελύον. Amico vasculum dedit iubens, ut eo pro suo commodo vteretur. Cum autem quid eo vasculo factum esset diligenter inter domesticos quæreretur, uxorem grauius stomachari videns, & de singulis velle habere questionem, ἀμείλιχόν, ὑβριστικὸν ἔχει διαδένος. Factum confessus est rogans, ut illa sibi ignosceret. Hæc Plutarchus, paulò liberaliùs & benigniùs quam Orator, vult etiam ipse Antonius.*

SEDISTI.] Iam alibi, ni fallor, monui antiqui moris fuisse, ut starent in spectaculis, & Scipionem Nasicam theatri subsellia sustulisse, vel potius ipsum theatrum. καθήμενὸν δὲ σταθερ, inquit Appianus 1. ciuilium. Adde quod, ut testatur Valerius Maximus libro 2. de spectaculis: *Senatusconsulto cautum est ne quis in urbe propiusve passus mille subsellia posuisset, sedin sine ludo spectare veller, ut scilicet remissioni animorum inuicta standi virilitas propria Romana gentis nota esset.* Paulò post tamen mos sedendi reuocatus. Plutarchus in Sylla: *Εἴπονε ἀκρότην τῶν Συλλᾶ καὶ τοῦδὸν ἰσχυρὸν τὴν εὐνοίαν. Contigit ut iuxta Syllam sederet mulier facie honesta & liberali. Cuius moris apud Nasonem & alios multa vestigia. Lepidum illud apud Martialem lib. 5.*

*Sedere primo solitum in gradus semper
Tunc cum licebat occupare, M. annemus,
Bis excitatus, tæque transtulit castra,
Et inter ipsa panè certius sellus.*

IV. M. Antonius Creticus luc.

V. Antiqui non sedebant in spectaculis.

Postea sed-
runt.

Post Cæsiumque Luciumque confedit.
Illinc caculo proficiat caput cœli,
Oculoque ludos spectat indecens vno.
Et hinc miser deiectus in viam transiit,
Subsellioque semisultus extremo
Et malè receptus altero genu, iactat
Equiti sedere, Leotique se stare.

Aufonius ludo septem sapientum :

Lumbi sedendo oculique spectandum dolent.

Notum & illud Ciceronis in Labetium mimum
ex Macrobio 2. Saturnal. cap. 3. Cùm Laberius
in fine ludorum annulo aureo honoratus à Cesare
è vestigio in XIV. ordinibus ad spectandum trans-
iisset violato ordine : & cùm detractus esset eques
Roman. & cùm mimus remissus, aut Cicero pre-
tereunsi Labetio, & sedile querenti, Recepissim te
nis anguste sederem : simul & illum respiciens et
in nouum Senatoris iocatus, cuius numerum Ces-
sar supra fas auererat. Nec impune : respondit e-
rim Laberius : Mirum si anguste sedes, qui soles
duabus sellis sedere : exprobrata leuitate Cice-
ronis, qua immeritis optimis ciuis malè audiebat.

Procedente tempore, vt mollis decatiisque fe-
derent, à Caio Cæsare Caligula, vt auctor est
Dio : Τα πειρασάμενος τῶν βουλευτῶν, ὅπως μὴ
ἐπὶ γυναικῶν τῶν οὐκ ἴσως τῶν ἀσχητῶν τοῦτο ἴσχυ-
εῖτο, καὶ πλοῦσι τοῦ θεήλατου ὄψεσθαι ἐς τὰ θια-
στὰ ἐσθῆτι, ἢ αὐτὸ ἀλλοτρίως παραπράττειν ἐπιτρέ-
πει. Pulvis tunc primùm Senatoribus, ne nudis assere-
bus insiderent subiectis, & pilos Thessalico more in
theatra inferre eis concessum ne insolentia torque-
rentur. Senatoribus? immò & Equitibus. Iuue-
nalis Sat. 3.

Etiam subie-
ctis puluillis.

-Excet, inquit,

Si pudor est, & de puluillo surgat equestris
Cuius res legi non sufficit.

VI.

IN QUATUORDECIM ORDINIBUS.] Qua-
tuordecim gradus in teatro infimi & orchestræ
proximi Roscia lege fuerunt Equitibus destina-
ti, vteritumque ne quis plebeius huiusmodi gradus
occuparet. Vetus interpres Horatii ad illa epodi
verba in Mænam, siue Mænodorum libertum
Sexti Pompeii :

Sedilibusque magnis in primis eques
Othone contempto sedes.

Otho, inquit, quatuordecim gradus in teatro equi-
tis separarat, ex quibus primi tribuniciis pote-
statis vacarent. Hinc huiusmodi gradus modò e-
questris, modò quatuordecim, modò ordines
nominati. Equestris. Seneca 7. de beneficiis: E-
questris omnium equitum Romanorum sunt, in illis
tamen locus meus fit proprius quom occupauit. Hunc
locum profert Liphus, & alterum ex Suetonio in
Caligula, tertium ex Petronio. Notatque vt
primos illos gradus quatuordecim equestris, sic
reliquis popularia fuisse dictos. Tranquillus in
Claudio cap. 25. Germanorum legatis in orchestra
sedere permisit, simplicitate & fiducia eorum mo-
tus, quòd in popularia deducti cùm animaduertis-
sent Parthos & Armenios in Senatu sedentes ad e-
dem loca sponte transierant. Addit auctoritatem Vi-
piani & Callistrati.

Equestris.

Popularia.

Quatuorde-
cim gradus.

Dicit etiam quatuordecim, quòd in reuerà gra-
duum numerus esset Equiti definitus. Seneca,
quem eiusdem viri doctissimi fide tibi represen-
to. A mehercule multis quatuordecim gradus sunt
classis, non omnes curia admittit. Aduertit tamen
sub Augustis, ita excreuisse equestrum ordinem,

Tomus II.

vt non solum quatuordecim illos gradus, sed in-
terdum totam caucam occuparet. Calpurnius de
ludis Carini:

Venimus ad sedes, ubi pullà sordida veste
Inter femineis spectabat turba cathedras.
Nam quæcumque patent sub apertio libera cælo
Aut Eques, aut nisei loca complerere Tribuni.

Ordines. Martialis:

Et pueros eques ordines recepit.

Quare non displicet vulgata lectio: Sedisti in qua-
tuordecim ordinibus. etsi quidam vocem ordini-
bus obliterandam putarint.

Ordines.

LEG ROSCIA.] Theatrali quam tulit Luc.

Rosciius Otho Cicerone & Antonio Consulibus,
pro Murena 48. Luc. Otho, vir fortis,
meum necessarius, equestris ordini restituit non so-
lum dignitatem, sed etiam voluptatem. Itaque
lex hac que ad ludos pertinet, est omnium gra-
tissima, quòd honestissimo ordini cum splendore fru-
ctus quoque incrementis est restitutus. Plutarchus
in Cicerone: Τῶν ἰσχυρῶν ἀρετῶν ἐν τοῖς θιάστοις
ἀπαμύνησθαι τῶν πολλῶν, καὶ κατὰ τὸ δέουσα
ἀμύνη ἀρῆς τῶν ἀσχητῶν ἀπὸ τῶν ἰσχυ-
ρῶν ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων Μάρκος Οὐρανὸς γαρ-
γῶν, καὶ ἀνεῖναι ἰσθὰς ἀεικνίσαι διατ, καὶ ἔτι καὶ
τῶν ἰσχυρῶν ἕλασθαι. Cùm prius equites in teatro,
mixis multitudini & cum plebeis spectarent, vt
casus toleras, primus Marcus Otho Praetor in hono-
rem equestris ordinis Equites à reliquis ciuibus
diferentis, iisque proprium spectandi locum tri-
buit, quem ad hoc usque tempus eximium ha-
bent. Hoc loco nisi me Plutarchi reuerentia
prohiberet, censoriam virgulam apponerem,
& obiter tria notare. Primum Othonem
Roscia legis auctorem non Marci, sed Lucii
prænomen habuisse, vt patet vel ex ipso Cice-
rone. Alterum Roscium Othonem non vide-
ri primum fuisse qui equestris à popularibus
discreuerit, non enim primùm concessus hon-
nestissimo ordini, sed, vt auctor est Cicero, cum
splendore fructus quoque incrementis est restitu-
tus. Tertium est Othonem hunc dum legena
ferret theatrali, à Plutarcho Praetorem, à Li-
uio epitome 99. Tribunumplebis, ab Afconio
commentationibus in orationem pro C. Corne-
lio maiestatis reo Consulem nominari. Sed à Li-
uio standum: neque enim Afconij coherere po-
test oratio: qui verba Ciceronis, Quamdiu qui-
dem hoc animo erga vos plebs erit quo se ostendit es-
se, cum legem Aureliam, cum Rosciam non modò
accepit, sed etiam efflagitauit. de Roscia theatra-
li intelligit. Hui! Rosciam theatralem non modò
plebs accepit, sed etiam efflagitauit?

Lex Roscia.

-Credis Iudasa apella Non ego-

Quippe cui persuasum sit, quod Plutarchus re-
fert, plebem tam indignè tulisse hoc discrimen,
vt legis auctorem in theatrum venientem initio
sibilis exceptit, donè tandem à Cicerone Con-
sule placata indignationem in platum conuer-
terit. Plinius lib. 7. cap. 30. persequens gesta Cice-
ronis in Consulatu, eumque compellans: Te
suadente Roscio theatralis auctori legis ignoue-
runt, notatque se discriminis sedis æquo animo
tulissent. Quid? quod hanc legem Pedianus bien-
nio latam fuisse dicit ante quàm Cicero Cor-
nelium defenderet, id est, quatuor annis ante
Consulem Ciceronem? cui Plutarchus & Plinius
refragantur dum plebem Ciceronis Consulibus

D d d iij

oratione pro Roscio placatam fuisse testantur. Quid denique quod nemo fuit Roscius Consul eius temporibus, ut ex omnibus factis apparet? Neque etiam prætor videtur fuisse. Hæc enim lex vera fuit quæ etiam mutata Republica sub Augustis suam obtinuit auctoritatem, ut ex Horatio constat, luenale, Plutarcho: at Prætoris leges siue editæ non diuturniorem quam annum vim obtineant. Cicero in Verrem de Prætura urbana 109. *Qui plurimum tribuunt edito Prætoris, editum legem annuam dicunt esse. Tu edito plus complecteris quam lege. Si finem edito Prætoris afferant Calende Ianuarij, cur non initium quoque editi nascatur à Calendis Ianuarij?* Sed hæc satis. De cæteris Rosciæ legis capitibus, vide dicta pro Sextio 110. ad illa verba, *Cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit.* Aduerte tantum in hac lege nullam sexus aut ætatis, sed ordinis habitam fuisse rationem. Nam etiam post legem Rosciam viri cum mulieribus sessitarunt, ut ex Quidio liquet lib. 3. Amorum elegia 2. primo de arte, &c. Tristium elegia ad Augustum, & alii passim. Et Augustus apud Tranquillum cap. 44. *Militem secreuit à populo: maritis de plebe proprios ordines assignauit: prætextatis cuneum suum, & proximum pedagogis, &c.* Quare etiam prætextato Antonio per Rosciam legem in quatuordecim ordinibus sedere licuisset, nisi fuisset decoctor.

ritatis essent, catamidiari in amphitheatro & dimitti iussit. catamidiari xatruis dicitur, irridori, traduci, exhibitari, explodi. Simile ludibrii genus aiunt Budæus in Pandectas, & Gregorius Tolofanus lib. 22. Syntagm. iuris cap. 8. illud esse, *quo polygami afficiuntur, id est, qui multos uxoribus eodem tempore abutuntur, cum mitellati in scalario suggestu, lasciuientis plebecula scurrilitates obaudire coguntur. Mitvari id appellant.* Etiamnum infamia quædam decoctoribus irrogatur, cum nudato ano insidere lapidi coguntur, ut refert Guido Pappæus ex consuetudine Curiarum Lugdunensium & aliorum locorum. Huc etiam spectat galeri viridis nota, de qua pro Cælio 42. *Ne senore trucidetur.* Huc ille cophinus Bæotorum, de quo ibidem ex Nicolao Damasceno. Nec aliam fortasse ob causam decoctoribus zona adimitur in bonorum cessione, quam vt notentur eorum mores fluxi & dissoluti, quamuis Gregorius ibidem hanc zonæ solutionem citra infamiam fieri putet, nihilque aliud indicari velit, quam eos qui bonis cesserunt se omnibus omnino bonis exuisse. Pecuniam enim gestabant olim in zonis. C. Græcuch oratione habita cum è Sardinia rediit. *Itaque Quiritis cum Româ profectus sum, zona quam plenus argenti extuli, eas ex provincia inanes reuuli.* Hæc verba in noctibus Atticis lib. 15. cap. 12. referuntur. Spartianus in Nigro quasi inuitatum id refert. *Iussit ne in zonis milites ad bellum aureos vel argenteos numeros portarent, sed publicè commendarent, recepturi post prælia.* Contra Aurelianus quadam epistola apud Vopiscum: *Stipendium in baltheo non in popina habeat.* Hinc intelligas illud Matth. 10. ver. 9. *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.*

Legis & editi Prætorij distinctio.

Notæ in de. decoctor. Sessio in lapide.

Galerus viridis. Cophinus.

Zona ad. Pto.

Pecunia in zonis.

Matthæus explicatur.

VIII.

CERTVS LOCVS.] Meritò. Nam ut diximus in Sextiana 110. Roscius in assignandis locis non solius ordinis, sed etiam census & fortunæ putauit habendam esse rationem. Nullum tamen præterea extat huius rei vestigium: ac proinde hic locus notandus diligenter. Simile quid tamen Spartianus agens de constitutionibus Adriani. *Decoctores bonorum suorum, si sua aucto-*

Decoctoris catamidiati.

ARGVMENTVM.

Adolescentiam Antonij verbis inuadis, & cum cæteris impuritates in illo ætatis flore susceptas, tum præcipuè familiaritatem C. Curionis.

XXXI.

SVMPsISTI virilem, quam statim muliebrem togam reddidisti: priusmò vulgare scortum: certa flagitij merces, nec ea parua. Sed citò Curio interuenit: qui te à meretricio quæstu abduxit: & tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili & certo locauit. Nemo vnquam puer emptus libidinis causa tam fuit in domini potestate, quam tu in Curionis.

EXPLANATIO.

SVMPsISTI.] Cum annum ætatis tuæ sextum & decimum attigisti, posuisti prætextam puerilem, & togam puram sumpisti, ut ostenderes te non iam inter pueros, sed inter viros esse numerandum.

STATI.] Primo tirocinij forensis anno, ex quo pendet de reliqua vita iudicium.

MVLIEBREM TOGAM.] Monet Ianus Gruterus, muliebrem togam in omnibus codicibus suis reperiri, additque se totam illam vocem eradicaam malle, ut legatur: *Sumpisti virilem togam, quam statim muliebrem reddidisti.* & sanè vir togam videtur esse superflua, stolam contra

mentem Ciceronis, & facillè crediderim glossèma esse quod è margine in textum irreperit. *stolam* repudiavi, quamuis vulgatiorem, quod ea lectio coherere vix possit: togam retinui, ut Laminus & Ferrarius ediderunt, quod Ferrarius veteri codice Romano fulciatur. Quidquid sit de lectione, mens est Oratoris. Ita te in flagitijs & impuritate totis corporis vestigijs volutasti, vt virilem illam togam quæ te ad viriles animos gerendos hortari debuit, in muliebrem togam, qua induuntur meretrices, mutasse videare.

VVLGARE.] Omnium libidini prostitutum.

CVRIO.] Meritò C. Curionis consuetudinem obicit: Is enim fuit, ut verbis utar Velleij,

Ceas & caeseo vestitus squalida sepius stola.
Idem eadem.

Stola. Regnum reliquis sepius mendicis stola.
Frequentius stola est vestis muliebris. Varro
met. obsequio notus apud eundem.

Mulieres aliam cerneves cum stola holoferica.
Legunt alij holoporphry. quod magis aridet. An-
tonius enim Helio gabelus trecentis post Varro-
nem annis, Prima Romanorum holoferica veste
usus feruit, cum iam holoferica in usu essent, vt
auctor est in eius vita Lampidius. Et diu postea
Aurelianus apud Vopiscum, Cum ab eo uxor sua
peteres vt unico pallio blatteo serico videretur, ille
respondit, absit vt auro fila perferantur, libra enim
auri tunc libra serici fuit. Sed ad stola. Idem
Varro Eumeni,

Holoferica.

Partum venusta muliebris exornat stola.
Neque verò stola quancumlibet mulierum fuit,
sed duntaxat matronarum, & vt cum Tertullia-
no loquar, custos & index dignitatis. Sed quid
prohibet locum integrum exhibere? De pallio
cap. 4. Conuerte & ad faminas, habes spectare
quod Caccina Seuerus graniter Senatus impellit.

Stola matro-
narum.

MATRONA SINE STOLA IN PVBLICO. Deniq.
Lentuli Augurii consultus, que ita se ex aucto-
rasset pro stupro erat pœna. Quoniam quidem iu-
dices custodi que dignitatis habitus, vt lenociniij fa-
licitand: impedimenta festulo quedam desuefecerant.
At nunc in semetipsis lenocinando quò plan-
tatis adeantur, & stola, & supparum, & crepidu-
lum, & calceandrum, ipsas quoque iam lecticas
& sellas, queis in publico quoque demestice ac se-
creti habebantur, eieruere. Huc alludebat Calli-
gula: Liniam Augustam proauiam suam Vlyssens
stolatum identidem appellans. Apud Tranquillum
cap. 23. Huc Dio Chrysofomus orat. 1. de regno
citatus à Cerdano nostro, τὴν δὲ ἢ κατ' ἑρμηνεὺν τῆς
στολῆς. Stola quoque multis in partibus erat disrup-
ta. Sed clarissimè Latini Poëta. Tibullus lib. 1.
eleg. 6.

Sic modo casta doce, quamuis non vitia ligatos
Impediunt crimes, nec stola longa pedes.
Ouidius 3. de Ponto, eleg. 3. ad Maximum pend
Tibullum verbatim exprefsit.

Scriptissimu hac illis quarnam nec vitia pudicos
Attingit crimes, nec stola longa pedes.
Erat enim stola ad talos vsque demissa. Horatius
1. ferm. sat. 2.

Ad talos stola demissa & circumdata palla.
quasi quoddam velamen pudoris & honestatis,
vnde & stolatus pudor Martialis lib. 1. ep. 92.

Quis storalia vestit, & stolatum
Permissit meretricibus pudorem?

Siquidem, vt ait Horat. sat. laudata, tam honestè
stola totum matronæ corpus obtegebat, vt
Marone præter faciem nil cernere possit
Cetera, ni Casia est, demissa veste regentis.

Contra meretrix,
Altera nil obstat: Cois tibi penè videre est
Vt nudam.

Sed de hac nuditate & impudentia dictum alibi.
Ad Iuuenalem sat. 6. de Mefalina.

Et nigrum siano crimen abscondente galero
Intranit calidam veteri centone lupanar,
Et callam vacuum atque suam: tunc nudà pa-
pillis
Constitit auratis, titulum mentira Lyciscæ:
Ostendique sumum, generose Britannice, ven-
trem.

auratis, inquit, papillis, quia (vt notat Casaubo-
nus in Capitolini Verum) nonnullis corporis
partes ad maiorem speciem auri bracteolis decora-
bantur. Nonnullæ tamen matronæ pa-
um vi-
delicet pudicæ, datâ operâ stolatum sinus laxa-
bant, vt papillas ostenderent. Tibullus eleg. 6.
lib. 1. Delix maritum incautum sic alloquitur.

Nuditas me-
tricitum.

Nen iuuenes celebres multo sermone cauet,
Nève cubet laxo pectus aperta sinus.

At nunc, pro nefas! nobilissima quæque matro-
na impudentissimè omnes penè corporis partes
venditat. & hoc inter Christianos. Sed audiamus
magnum illum Chrysofomum in epistolâ pro-
rem ad Corinthios oratione 18. ἡ δὲ αὖτις ἢ τῆς
ἀνομιᾶτος αὐτῶν τῶν διακόλων οὐδεποτελεῖσθαι; τῆς
καλλωτισθῆναι σὸς ἀσχητοῦν γυναικῶς οὐχ ἢ ἢ
ματ' ἐπιουσι μὴνυδῶν; ἢ τῆς ἀπὸ τῆς πότῆς
ἐὶ δὲ ἐπὶ τῆς φιλονεικίᾳς, ἀποδίδου τῶν ἰσχυρῶν τῶν
παιδῶν ἀγνοῦσι σὺν γυναικῶν, ἢ ἐλάτῃς πεισῶν τῶν
πυρρῆς δαιμόνα ἐκείνῃσιν ἐποδῶν συμπορεύσθῃν ἄ-
πῶν. An non existimas cum auaris ipsum diabo-
lum accumbere? mulieres autem que ad intemp-
erantiam forme lenocinia conquirunt, non arbitra-
ris cum ipso misceri? Et quis huic orationi contra-
diceret? Quod si quis contentione amat, mulierum
que in huiusmodi sceleribus inuerecundè se ge-
runt, animam denudet, & omnino videbit malum
illum demonem eas arctissime circumplecti. Quod
si Patres vt austeriores & castiores auribus re-
spuunt, audiant vt Muhammedem in Alcorano.
Azoara 34. Mulieres itaque bone se curent ne lu-
naticum adspiciant, susque poplo regentes collum
& pectus, omnique suam pulchritudinem, nisi
quantum apparere necessitas cogit, celent omnibus,
speciemque pedum etiam eundo, nisi maritis suis,
&c. Cæterum, ne quid diffimulem, non pauca
eorum que à nobis de toga muliebris, & de stola
dicta sunt, viri doctissimi iam occupantur, vt
Budæus in Pandectas, Muretus hunc ipsum lo-
cum explanans, Domitius Calderinus, & duo So-
cietatis nostræ viri doctissimi. Cæda in Tertul-
lianum de Pallio, Lælius Bifciola horis fuscici-
nis lib. 4. cap. 5. qui hunc locum exponit, & fu-
sè, & eruditè, adde Rosinum & alios. Adde vi-
deri solas Senatorij ordinis matronas vsas fuisse
stolis. Plinius libro 33. cap. 3. de auro loquens.
Etiãque pedibus inditur, atque inter stola ple-
bemque hunc medium faminarum equestrem ordi-
nem facit.

Muliam edet
nec matro-
narum papil-
las nudari.

IN MATR. STABILI ET CERTO LOCAVIT
Maro 1. Æneidos.

Coniugio iungam stabili propriamque locabo.
Sed ibi de honesto matrimonio; hic Noster ho-
nesto verbo rem tempem valuit. vt lena apud
Plautum Cistellaria actu 1. sc. 1.

Hæc quidem castor, quotidie viro nubis, nu-
piti que hodie.

Nubis mox nocte, nunquam ego hanc viduam
cubare fini.

Nam si hac non nubat, lugubri mihi fame fa-
milia pereat.

Nubere;

Et Demosthenes pro Ctesiphonte, ἡ γὰρ οὐ
τίς ἀγνοῦσε τῆς γαμῆς, &c. γαμῆς. Mater
tua utens diurnis nuptiis. Hanc notam debes
P. Victorio libro 21. cap. 3. var. lect. Addit
Turnebus lib. 12. cap. 12. hæc verba accipi posse,
quasi de firmo certoque coniugio, nec diuortio for-
tasse ulla unquam dirimendo, dicerentur: Sed,

opinor, inquit, ita appellabant, velut quodam ordine stabilitatem & firmitatem matrimonio auguran-

tes, eam presertim nemo impudicus contrahat, nisi se permanentis & diuinitatis.

ARGVMENTVM.

Incommoda describit, quæ ex ista Curionis & Antonij familiaritate redundarunt in familiam Curionis, & adhibuit ab ipso Cicerone tantis malis remedium.

XXXII. **Q**VOTIES te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? cùm tu tamen nocte socia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas demitterere? quæ flagitia domus illa diutius ferre non potuit. Scisne me de rebus mihi notissimis dicere? Recordare tempus illud, cùm pater Curio mœrens iacebat in lecto: filius se ad pedes meos prosternens, lacrymans te mihi commendabat: orabat vt se contra suum patrem, si festertium sexagies peteret, defenderem, tantùm enim se pro te intercessisse dicebat. Ipse autem amore ardens confirmabat, quod desiderium tui dissidij ferre non posset, se in exilium iturum.

EXPLANATIO.

QVOTIES.] Cùm Curio pater videret tua familiaritate filij sui famam & mores labefactam, te frequenter eiecit ne limen intrares, & te excluso custodes apposuit ad ianuam, qui te si ingredi velles, excluderent, & aditu prohiberent. Langueret oratio si ita loqueretur, sed interrogatio vim iniecit orationi. *Quoties*, quasi diceret, tam multis vicibus, vt earum numerus inihi non possit.

CVM TV.] Commodè ad maiorem impudicitiam Antonij notandam, quibus artibus & fallacijs patris Curionis de filij sui fama & integritate solliciti vigilantiam elusegit.

NOCTE SOCIA.] Quæ pudorem tollit, quæ libidines & flagitia suis tenebris inuoluit.

HORTANTE LIBID.] Quæ te impellebat, vt in omnibus flagitijs te volutares, pudicitiamque tuam Curioni filio substernereres.

COGENTE MERCEDE.] Quam tibi dabat Curio filius, non hortante solum, sed etiam tibi vim inferente, vt te ab illis sordibus abstineres non posses. Aduerte quemadmodum sensim crescat oratio. nox socia est, hortatur libido, merces cogit.

PER TEGVLAS.] Per tectum Curionis tegulis coopertum in domum descenderes.

QUÆ FLAGIT.] Monet Ianus Grutterus legi in Codice Gemblacensi. *Quo flagitio domus illa diutius stare non potuit.* Non video quid necesse sit quicquam nouare.

SCISNE.] Opportunè ipsius Antonij conscientiam testatur, vt & ipse hac fiducia maiorem fidem inueniat, & aduersarium grauiore ictu percellat.

MOERENS.] Ob rei familiaris iacturam, filij impuritatem, & dedecus, quod intemperantiâ suâ filius totu familiæ inurebat, sic afficiebatur vt dolor animi in corpus redundaret, eumque lecto velut ægrotum affigeret.

FILIVS.] Curio adolescentis meis pedibus aduoluit mihi supplicabat, lacrymis vbertim manantibus ex amore, vt me interponerem, suamque ipsius causam susciperem, meaque auctori-

tate à patre Curione festertium sexagies impetrarem, quibus ille res alienum dissolueret. Dicebat enim eam sibi summam tuo nomine præstandam esse, quod pro te suam fidem obligasset. Ferrarius & Grutterus vocem *dicebat* è textu sustulerunt, & sanè facillè potest intelligi quamuis non exprimat. *Tantum enim se pro te intercessisse.* Id est, sua intercessione obtinuisse à fœneratoribus, vt tibi tantum darent, & apud te occuparent.

IPSE.] Curio filius cùm te efflictiim deperiret, quod ferre non posset sibi tuam congressionem patris sui potestate & imperio prohiberi, dicebat se in exilium esse iturum, vt vel te secum abduceret, & remotus à patris conspectu tua familiaritate frueretur, vel saltem si tui copiam habere non posset. vt abs te segregatus paulatim amorem deponeret.

NOTÆ.

QVOTIES TE PATER.] Plutarchus ita rem exponit: *ὄρλινα βαρὺ ἔ, πρὶ ἰλιαν ἀπὸ πινυλῆν πινυλῆαντα ἔ, διλοσιον τυλαπὸν, σὺν πῶ ἰλγυνοῦδῶ ἔ, κριόνας, ὁ πατὴρ αἰδοῦσθες ἰλγῶν τὸν Αντωνίον ἐκ τῆς οἰκίας.* *Magnum as alienum præter aratem contraxit ducentorum quinquaginta talentorum, intercedente Curione, id cùm sensisset pater, Antonium domo eiecit.*

1.
Æs alienum
Antonij.

CVSTODES.] Custodes qui matronas seruabant, ne adulteros admitterent. Sexcenta exempla sunt, vt apud Tibullum lib. 1. eleg. 2.

11.
Custoditum
triorum.

Nam posita est nostra custodia dura puella, Clauditur & durâ ianua firma serâ.

Item elogia 7. 9. & alibi frequenter. vnde & apud Horatium matrona dicitur *vallo circumdata*, quod illi sint

Custodes, lectica, cinifiones, parasite.

Iuuenalijs sat. 6.

Pone seram, cohibe. Sed quis custodiet ipsos Custodes.

Sed eleganter Naso, vtinam meliorem mentem habuisset.

Dura vir imposto tenera custode puella.

Nil agit, ingenio quaque tuendo suo est?

Si qua metu dempto casta est, ea denique casta est.

Qua, quia non liceat, non facit illa facit. Ut iam servaris bene corpus, adultera mens est:

Nec custodiri, nisi velis, vlla potest. Nec mentem servare poter: licet omnia claudas, Omnibus exclusis intus adulter eris.

Huiusmodi custodes frequentes in catenis fuerunt, ut ne latum quidem vnguem à ianua discederent. Tranquillus libro de claris Rhetoribus. Luc. Otacilius Pistoris servasse dicitur, atque etiam ostiarum veteri more in catena fuisse. Ovidius 1. Amorum, eleg. 6.

Ianitor insignem durâ religatè catenâ, Difficilem moto cardine pande forem.

Item:

Excute, sic nunquam durâ religere catenam, Nec tibi perpetuâ serva bibatur aqua.

Canes etiam adhibebant, & ad hunc morem Lyricus allusit 3. arm.

Inclusam Danaen turris athenae Robustaque fores, & vigilans canum Tristes excubie muniterat suis Nocturnis ab adulteris.

Tibullus lib. 2. eleg. 4.

-hinc clauim ianua sensit,

Es cepit custos liminis esse canis. Sed pressum si grande ferus, custodia victa est, Nec prohibent claves, & canis ipse rances.

Fibulæ etiam puerorum verenda constringebant, comædorum præsertim & cantorum, ne vlu venero vocem obtunderent, vt docent interpretes Iulienalis ad illius versus sat. 6.

Soluitur huius magno comædis fibula. - Si gaudet canis, nullius fibula durat Vocem vendentis peritoribus. -

Qua dere vident Martialem, & Raderum doctissimum interpretem, & Cornelium Celsum lib. 7. Sed hoc loco dicere mihi liceat. Nisi dominus custodierit castitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Quo in genere festiuum est quod refert Nicolaus Orlandinus libro quinto historiz Societatis I E s v. Petrus Faber & Antonius Araozius aulam Philippi secundi Hispaniarum Regis adiecerant, & tum primum in illud regnum Societatis nomen inuexerant. Quibusdã autem visum erat miraculi, quod cum omni genere sexiueque promiscuo tam versarentur innoxii. Nec dubitauerunt in media curia Melchior Canus bellè iocari, Patres Societatis I E s v herbam quandam secum solitos circumferre, qua vim haberet interrimenda libidinis: eoque velut antidoto tuto posse inter feminarum versari greges, & consentibus puellis aurem salua integritate præbere, &c. Ea vox, &c. sensim sparsa per curiam ad Principis pervenit aures. Qui rei audita curiosus investigator Ioannem de Zuniga (is erat ei velut morum magister ac custos) ad Patres misit sciscitatum quod herba genus illud esset, &c. Non negavit Araozius huius virtutis herbam se habere, & cum Ioannem aliquandiu suspensum responsi ambiguitate tenuisset, quo maiorem audiendi cupiditate accenderet. Hæc, inquit, herba communi sermone Timor Dei nuncupatur, &c. hocigitur principi, velim, narres, hoc fideliter referas.

NOCTE SOCIA.] Bene & eleganter Ovidius lib. 1. Amor. eleg. 6.

Nox & amor, vniûmq; nihil moderabile suadent,

Illa pudore vacat, liber amorque metu. Iam dixerat inter alia multa in hanc sententiam. Nec mora, venit amor: non umbras nocte volantes,

Non timeo stricte in mea fata manus. Plura etiam Tibullus lib. 1. eleg. 3. vt illud.

Nec vetat obscuro surgere nocte timor. Item:

Parcite luminibus seu vir, seu fœminis fias Obuia. celari vult sua facta Venus.

Et Plutarchus quæstionibus coniuualibus libro 3. problem. 6. περιελαμμε τῆς πόρνης, τὸ σκότος. Τενεbras velum libidinis ait, ἔξωθεν τῶν οὐρανῶν τὸ ἀδύσῳ, ἔξ τῶ ἀλάστον Σόφους ἱστοροῖ. Ab oculis repellere quod est verecundum, & ei qui est intemperans conferre audaciam. vnde & Sophocles in Thraciniis:

-σκότος
Κἂν αἰγὰ σέβας, ὅσπ' ἄρχωρ πύσ.
-nocte si loci facis

Inhonestâ, nulla ora suffundit pudor.

Libanus loco communi contra homicidam non multum ablusit à phraâ Tullianâ: πῶν νύκτι λατῶν οἷο τὸ πλῆγμα σῴεσθαι. Assumens noctem sciant & admittunt audaciam. Sed vide quæ iam diximus in Sextianam 22. Animum eius vultu, flagitia parietibus regebantur. Cœlianus 47. Huc vnus mulieris libidinem esse prolapsam, vt ea non modo solitudinem ac tenebras, atque hæc singulæ intemperantiam integumentis non querat, sed in turpissimis rebus frequentissimâ celebritate, & clarissima luce lateatur. De prouincis Consulatus libro 8. Lateant libidinis eius ille tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantiâ conuegebat. Milonianam 51. Neque mura solitudo indicasset, neque cæca nox ostendisset. E quibus facillè intelliges & turpitudines, ἰστανὰ περιπερὶ δῖδου. insino tartaro indigere. vt cum Philone loquar lib. de virtutibus, aut xlviii q̄do, ἔξ γυρῆ δακτυλῶν, vt loquitur Plato, Orei galatæ & Gygia annulo, aut vt Seneca, -Tartaro abscondi iuuit.

Aut si quid ultra tartarum est. - Quod non vnus Oedipus, sed omnes impuri & libidinosi meritò vsurpare possint.

HORTANTE LIBIDINE, COGENTE MERCED E.] Eleganter Persius hoc cupiditatum imperium declarat, sat. 5.

Te nihil impellit, nec quicquam extrinsecus intrat Quod nervus agitor: sed si intus & in icore ego Nascantur domini, qui tu impunitior exis Atque hic, quem ad frigiles scutica & metus vixit herilis.

Mox avaritiam & luxuriam loquentes inducit, quæ non solum hominem sicut laqueis implicatum hortantur, sed etiam cogunt. Vbi Casaubonus ad sigillaria nervosissima vult hæc referri, quæ per se immota verticillis quibusdam ac nervis mouentur. Laudat Platonem 1. legum: Τὰ πάθη ἐπὶ νῦν ἄνδρ' οὐδένα ἄ μὲν ἄνδρ' οὐδένα πνεῦστος ἀποδοῖ τε ἵκται, ἔξ ἀλλήλων ἀπέδοσαν, ἐλατῆρα ἕστα, ἰσὶ δαυπῆς ἀεζέσθαι. Passiones in nobis tanquam nervi quidam aut funes existentes, nos trahunt, & contra se inuicem trahunt ad contrarias actiones ipsæ inter se contraria. Exempla etiam refert ex M. An-

Nox tollit pudorem.

Custodes catenati.

Canes custodia.

Timor Dei vorus cultus castitatis.

Nervosissima.

tonino quibus, *ὅτι ἐπιταύθου* dixit pro cupiditatibus impelli. Sed his supersedeo. Moneo tamen obiter interpretes, ipsum libri titulum exponentes, non assequutos mentem Antonini fuisse, dum quos liberos *εἰς ταύθου*, inscripsit, transeulerunt de seipso, vel de vita sua, neque enim de seipso rebúsque à se gestis scribit, sed ad seipsum & de rebus & morum suorum formationem spectantibus, quasi sibi soli non aliis scriberet, quemadmodum Magnus ille Augustinus vnum è suis opusculis *soliloquium* nominavit.

V. SÈ AD PEDES MEOS PROSTERNENS.] Nota consuetudo. Tibullus lib. 1. eleg. 3.

— nunc me fuisse loquentem

Nunc pudet ad teneros prostravisse pedes.

VI. SESTERTIVM SEXAGIES.] Dixi ex Plutarcho fuisse, *ὀβολία πενήκοντα ἢ διακόσιαι τελευταιοῦ*. *Debitum ducentorum & quinquaginta talentorum.* Nunc vtrum inter se consentiant paucis videamus. Decies, vt pro Rabirio Posthumo fusè probauimus, efficiunt mille sestertia. ergo sexagies erunt sexies mille sestertia. Rursum si talentum ad nummos Romanos reuocemus, singulis talentis quatuor & viginti sestertia continentur, quare si sena illa sestertiorum millia, per viginti quatuor diuidamús, nascetur numerus talentorum ducenta quinquaginta: vt experienti patet. E quibus etiam confirmari possit, quod ibidem ostendimus talentum Atticum senis Romanorum denariorum millibus astinari. Licet Gellius libro 1. Noct. Attic. cap. 18. talentum pluris aestimare videatur. *Λαῖς μοι αἰ δεσχημα ἢ πάλαντι ποσός: hoc facit nūmms: nostratis denariūm decem millia.* Verum nõ de talento Attico & communi loquitur Gellius, sed de Æginæo; de quorum diuersitate Iulius Pollux lib. 9. cap. 6. *Τὸ μὲν Ἀττικὸν πάλαντι ἰσχυρηταῖς ἰδιωτοῖς δεσχημα Ἀττικὰς. τὸ δὲ Βαβυλωνίον ἰσχυρηταῖς. τὸ δὲ Ἀιγιναιῶν μολοαῖ. τὸ δὲ Συρακωνιτικὸν ἰσχυρηταῖς ἢ χελύς, ὡς ποσὸς τῆς Ἀττικῆς δεσχημα λοσησίον.* Atticum talentum sexies mille faciebat drachmas Atticas. Babylonium verò septies mille. Æginæum verò decem millia: Syrorum autem quingentas & mille, ad Attica scilicet drachma calculationem. Quòd si, vt alibi monuimus, decies ad nostratem pecuniam reuocetur, efficiet quinque & viginti scutatorum Gallicorum millia. Quare Antonius & decator, & pende puer tantum æ alienum conflauerat, vt centum & quinquaginta scutatorum Gallicorum millia deberet. Quòd sanè mirum videbitur, iis qui Romæ veteris opulentiam nostrá hac inopiá metiuntur.

Varia talentorum genera

Iste dolus malus etiam legibus erat vindicatus; vt tuela x 1. tabulis, & circumscriptio adolescentium lege Latoria, & sine lege iudicis, in quibus ex fide bona agitur. De hac lege Callidorus Plautinus in Pseudolo sc. 3.

Pery, an non tñm lex me perdidit quina vicenarius?

Metuunt credere omnes.

Verùm ea lex non omnem omninò filiisfamilias stipulandi contrahendí ve potestatem adimebat, sed iisduntaxat qui nondum ad quintum & vicessimum ætatis annum peruenerant. Quare, quantum ex hoc loco patet, iam tum Curio maior erat viginti quinque annis, vt cum Antonij creditoribus stipulari potuisset, iisque fidem suam obligare, quam post mortem parentum exolueret. Sed multis post annis, vt narrat Tacitus vñdecimo annalibus, Claudius Cæsar: *Lege lat. sanctam coërcuit, ne in mortem parentum pecunias filiisfamiliarum fanori darent.* Quæ lex paulò post contrarius moribus exoleuit, donec tandem Vespasianus Augustus, vt scribit Tranquillus cap. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, vt qua se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur, Nève filiorumfamilias feneratoribus exigendi crediti in unquam esset, hoc est, ne post patrum quidem mortem.* Atque hoc fuit Senatusconsultum illud Macedonianum, de quo peculiaris titulus in iure ciuili, cuius eodem titulo leg. 1. hæc ab Vipiano verba referuntur. *Cum inter ceteras sceleris causas Macedo, qua illi natura administrabat, etiam æ alienum adhibuisset, qui pecuniam, ne quid amplius diceretur, incertis nominibus crederet: placere ne cui qui filiofamilias mutuum pecuniam aedisset, etiam post mortem parentis eius, cuius in potestate fuisset, adio petitorique daretur, vt scirent qui pestimo exemplo feneratorum, nullius posse filiofamilias bonum nomen expectata patris morte fieri. Vbi pecuniam incerte nominibus credere, est ita generari vt non singulis annis aut vltra, aut cæto tempore caput exigatur, sed vt maneat dies solutionis incertus, in mortem videlicet patrum. Sed ne te morer adi iuriconsultos.*

S. C. Macedonianum.

VII. PRO TE INTERCESSISSE.] *Intercedere pro alio fideiussor apud creditorem dicitur, quia pro eo rogat vt deur ei tantò pecunia, vel illud quicquid est quo opus habet, quare quod iussu & rogatu ipsius factum datumve est, fide sua prestare cogitur.* Verba sunt Connani apud Scharidium in Lexico iuridico. Aut, vt ibidem ait Ciuiacius: *Intercedere est alienam obligationem accipere, id est se vel res suas obligare pro alio.* Cicero ad Atticum. Adscribit etiam & quasi calcas admonet intercessisse pro eis magnam pecuniam. Ita libro 6. epist. 1.

VIII. INTERCESSISSE.] Contra legem Latoria, vt videtur. Nam vt scribit Suetonius apud Priscianum libro 8. *Latoria vetat minorem annis viginti quinque stipulari.* Noster 3. officiorum:

IX. A'MORE ARDENS.] Ne híc quidem moror. Nota sunt illa: *Coridon ardebat Alexim, meus ignis Amintus, atque osibus implicat ignem. Est mollis flamma medullas.* & alia sexcenta. Habeto etiam pauca ex Græcis. Theocritus Pharmaceutria, v. 133

12.

— Ερας δ' ἀεγ ἢ λιπαράς

Πολύλας ἀφαισίο σίλας φλογεπέρας αἰδερ.

Ainoripna.

— Amoris

Sape est Vulcanico liparæ ardentior igni.

Oppianus initio 4. halieut. pulcherrima.

Συρόδλι ἔρας, ἀλωύπτα δ' αἰών, ἐλλιστὲ μὲ ὄποις εἰσίνθει, ἀδρυσε αἰ ὄτι πραδύλα δεσδυτικε, ἐκπύτων ἀδοκτος, ἀεὶ σέβη αἰ ὄτε δ' ἔλλα Μισρακι, ἀδωαινεῖς ἢ πνεῖς θυμυαῖς ὀμοκλή, Πραδύλων δ' ἄλωσι δ' ἀριστοῖσι μαιναῖς.

Vertit Laurentius Lippius.

Improbe Amor superas fallaci pectore diuos,

Incundus visu: sigis sub corde dolores:

Excipis incantos homines, velut alta procella,

Turbans accensos spiras sub mentibus ignes:

Tristitia feruentis depascis pectora eura.

Ea locuti tum aliis passim, tum imprimis Nonno familiaris, vt 32. Dionys.

--ὃ ὃ ὁμολογ

Θρησκόπει μαλασιν ἀπὸ ἐπιθυμίας ἰράτων.

-quando inter se versantur amantes

Crescit amor flammis semper maioribus ardens.

Sic autem Amor à Moscho Idyllio primo describitur.

Χρότη μὲ οὐ λουαίς, πνεῖ δ' εἰκότος. ὄμματά δ' αὖτ' ἀεμιλάει ἢ ελαρόντα. νεκρὰ φρένας, ἠδὲ λάλημα, &c.

Vertit Angelus Politianus.

Corpore non niuem, verum ignem imitatur, ocelli Acres, flammæoli, mala mens, suavisissima verba.

D I S S I D I I.] Dissidium, vt notat Simon Schardius in Lexico iuridico, inter virum & vxorem diuortium est. Terentius Andria.

Valeant qui inter nos dissidia querunt.

Τῆε Hecyra. Nihil mali est quod sit dissidio dignū. Papinianus ad legem Iuliam de adult. l. miles.

Quere an causam dissidii præstitisse videar. Tibullus lib. 1. el. 5.

Affer eram, & bene dissidium me ferre loquebar.

At mihi nunc longè gloria fortis abest.

Lambinus mauult legere *dissidi*: quod perinde est, nam, vt idem Schardius refert ex Briffonio

dissidium pro diuortio & repudio. l. 8. D. de captiuit. & postlim. l. 11. D. de adult. & apud Mart. lib. 10. ep. 41. de ea quæ à marito prætorè designato sumpuum futurorum metu diuerterat.

Mense nouo Iani veterem, Proculeia, maritum Deferis atque inbea res sibi habere suas.

& post:

Dissidium non est hoc, Proculeia, luorum est. Dissidiū à dissidendo, dissidiū à discindendo. Pla-

cet lectio Lambini: non enim separati sunt abs se inuicè Curio & Antonius, quòd inter se diffideat: sed metuebat Curio, quòd etiam euenit, ne pater nimiam hanc familiaritatem reglutinaret & diffinderet. Sic idem Lambinus passim apud Lucretium legendum esse contendit. vt lib. 1.

Nulla vi fores vsus enim que partibus eius

Dissidium parere, & nexu exoluere possent.

& longè post:

Dissidio potis est seungi si que gregari.

Libro 2.

Conciliis & dissidiis exercita crebris.

quo posteriore versu malim legere *dissidiis*. commodius enim atomi de quibus loquitur, dicentur inter se conciliare, & rursum à se diffidere quàm discindi & disseccari. Sed hæc fortasse sunt leuiora.

I N E X I L I V M.] Tale est Nafonis consilium 1. de remed. amoris.

x i.
Exilium amoris remedium.

Tu tamen & quamuis firmis retinere vinculis,

Iprocul & longas carpere perge vias.

Flebis, & occurret deserua nomen amica,

Stabit & in mediâ pes tibi sæpe via.

Sed quanto minus ire voles, magis ire memento:

Perfer & inuitos currere coge pedes, &c.

Quod etiam se fuisse tradit Propertius libro 3. eleg. 19.

Magnum iter ad doctas proficisci cogor Athenas,

Vt me longa graui soluat amore via.

Crescit enim asidue spectando cura puella:

Ipse alimenta sibi maxima præbet amor, &c.

Vnum erit auxilium mutatis, Cynthia, terris.

Quantum oculis animo tam procul ibit amor.

ARGVMENTVM.

Hactenus de amore Curionis, ære alieno, patris indignatione: nunc ostendit Orator quodnam ipse tantis malis adhibuerit remedium, patrique persuaserit vt præteritis mederetur, & futuris malis occurrens filium ab Antony congressione prohiberet.

QVO tempore ego quanta mala florentissimæ familiæ sedauim, vel potius sustuli? patri persuasi, vt æs alienum filij dissolueret: redimeret adolescentem summa spe & animi & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus, eumque non modò tua familiaritate, sed etiam congressione patri iure & potestate prohiberet. Hæc tu cum per me acta meminisses: nisi illis quos videmus, gladius confideres, maledictis me prouocare ausus esses?

XXXIII.

EXPLANATIO.

QVO TEMPE.] Alij legunt, quo ego tempore. parum refert. Liliensis & Mauritanus Codices teste Grutero habent, non sedaus, sed potius sustuli. Alij denique legunt tanta hoc pacto. Quo ego tempore tanta mala florentissima familia sedaus, vel potius sustuli. alij denique quanta cum nota admirationis. Quo ego tempore quanta mala florentissima familia sedaus, vel potius sustuli!

FLORENTISS. FAMILIÆ.] Quantopere flourerit Curionum familia, vel ex hoc liquet quod auus, pater, filius insignes oratores fuerunt.

SEDAVI.] Sedat qui malum lenit & mitigat, non tamen radices aut fibras euellit, tollit qui

ipfas mali causas auferit, & elementa penitus eradidit. Sedauit malum Orator, cum patri Curioni persuasit, vt æs alienum à filio contractum dissolueret; sustulit, cum eidem persuasit vt filium suum omni Antony congressione prohiberet: ex illa enim consuetudine tanquam à radice omnia familiaria mala pullulabant.

PATRI PERS.] Curioni patri persuasi vt illud sextertium sexages dissolueret, & filij sui fidem Antony creditoribus obligatam liberaret, & ita redimeret filium suum Curionem, qui nisi hoc ære alieno solueretur, libertatem omnem amiferat, nec poterat in vrbe consistere, aut forum rectis oculis intueri. Bene autem quòd nondum rem, sed spem tribuit adolescenti. Quæ sit

inter animam & ingenium distinctio, videbitur in Notis.

CONGRESSIONE.] Alloquio, & vel salutatione communi.

HÆC TV.] Cùm recordareris me fuisse sequefrem inter patrem & filium.

ILLIS GLADIIS.] Ithyæorum & aliorum barbarorum, qui sunt à te cum gladiis in cælla Concordiæ collocati.

NOTÆ.

I. *Æs alienum.*

ÆS ALIENVM FILII.] Æs alienum dictum, quod aliis debeat, *æsalienum filij*, quod filius illud deberet, sic apud Titum Lium libro 8. Cui cùm se C. Publius, ob æs alienum paternum nexum dedisset. Id est quod pater ipse Luc. Papyrio debebat. Cornelius Nepos vita Attici. Neque indulgent inueterasere eorum as alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. Quæ si bene inspexerimus, inquit Hadrianus Cardinalis, contraria esse verba significato reperiemus, & tamen dicendi talem esse modum, non rationem vllam fateri cogemur. Nam si æs alienum, quomodo meum? Si meum, quomodo alienum? Probat tamen multis exemplis, vt hoc ipso, & superiore, 23. *Qua res egestati, & eri alieno tuo, prater mortem Cæsaris subuenire potuisset?* Iabolenus D. de priuilegiis creditorum. leg. Paterfamilias. In omni ære alieno quod aut patris, aut filij fuerit. Paulus De in rem verso. l. si filiusfamil. *famns filij as alienum patris est.*

II. *Familia Curionum.*

FLORENTISSIMÆ FAMILIÆ.] Familia Curionum inter pauca summæ felicitatis exempla numeratur à Plinio libro 7. natur. hist. cap. 41. *Vna* feminarum in omni aeo Lampido Lacedæmonia reperitur, que Regis filia, Regis vxor, Regis mater fuit. *Vna* Phœnicia que filia, soror, mater Olympiæcarum. *Vna* familia Curionum, in qua tres continua serie Oratores existerunt. *Vna* Fabiorum, in qua tres continui principes Senatûs. Horum trium facit in Bruto Noster mentionem, sed patrem & auum parcius laudat. De auo cùm dixisset Atticus. *Curio fuit igitur eiusdem ætatis ferè sanè illustris Orator, cuius de ingenio ex orationibus eius existimari potest. Sunt enim & alia & pro Seruio Fulvio de incestu nobilis oratio.* Respondet: *Atqui hæc, inquam, de incestu laudata oratio puerilis est locis multis: de amore, de tormentis, de rumore loci sanè inanes, veruntamen nondum tritis nostrorum hominum auribus, nec erudita ciuitate tolerabiles.* Scripsit etiam alia nonnulla, & multa dixit & illustria, & in numero patronorum fuit, vt eum mirer cùm & vita suspeditauisset, & splendor ei non defuisset, consulem eum non fuisse. De patre tum alia multa, tum hoc. *Neminem ex iis quidem, qui aliquo in numero fuerunt, cognoui in omni genere honestarum artium tam inuolutum, tam rudem. Nihilum ille potam nouerat, nullum legerat Oratorem, nullam memoriam antiquitatis collegerat, non publicum ius, non priuatam & civile cognouerat, &c.*

III. *Redimere.*

REDIMERET.] S. Ambrosius libro de Tobia cap. 8. sic alloquitur filios debitoris. *Hoc melioris quod vestro pretio redimistis patrem, seruistite paternam emistis libertatem. Mori antiquo allusum: debitorès enim, si soluendo non erant, ipsi*

vinciebantur, & creditoribus addicebantur in seruicute, donec æs alienum dissoluerent. Halicarnassæus: *Οὐκ ἠμποροῦσαν ἐὰν τὰς ἑστέρας ἐὶ δυνάσους, ἀλλ' εἰς δεσποῦν τὴν πύλοσιν ἀνάγειν σάματι, ἢ ἀσπὴν ἀφ' ἡμετέρας οὐκ ἔχοντι.* Sibi in licentia non moderabantur feneratoros, sed debitorum corpora necabant, & quasi seruis venalibus vtebantur. Lium libro 2. *Ciuitas se cum ipsa discors intestino inter patres plebeinq; flagrabat odio, maxime propter nexos ob æs alienum, &c.* Clamabat quidam senex: *Duñtum se à credito non in seruicute, sed in ergastulam & carnisicam esse, &c.* Quæ confuctudo etiam duodecim tabulis firmata est. Legis verba in Noctibus Atticis libro 10. cap. 1. *Æris confesti, rebusq; iure iudicatis, triginta dies iusti sunt.* Post deinde manus inieccio esto, in iuu ducto, ni indicatum facit, aut qui pseudo iure vindicet, secum ducto, vincito aut seruo, aut compediabis, quindecim pondo, ne minue, aut si voles, maiore vincito, &c. Quæ lex diu post etiam seruata est. Lium libro 7. *Esti* viciore favore facto leuata usura erat, sorte ipsa obruebantur inopes, nexumq; ibant. Libro 8. agens de C. Petilij, Luc. Papyrij consulatu, quo anno Alexandriam in Ægypto proditum conditam. *Es*, inquit, anno plebi Romane alid intium libertatis factum est, quod necesse deseruit. Et post pñt: *Victum* eo die ob inopotentem iniuriam vniu ingens vinculum fides: in iuste Confules ferre ad populum, ne quis, nisi qui nexum meruisset, donec pœnam lueret in compediabis, aut in neruo teneretur: pecunia credita bona debitoris, non corpus obnoxium esset. Ita nexi soluti, caustimque in posterum ne necerentur. Sed horum multa & alia de crudelitate creditorum, vide Cælianam 42. *ne fenore trucidetur.* Sextianam §. 18. Not. 1. Nopis hoc loco suffecerit annotasse dicendi modum ex veteri necdendi obaratos consuetudine mansisse, vt qui soluebantur & liberabantur ære alieno redimi dicerentur, quasi libertatem amissam reciperent, quamuis æro Ciceronis obarati haudquaquam necerentur, antiquatâ videlicet lege duodecim tabularum. Sub Augustis tamen recruduit ista, siue legis seueritas, siue creditorum crudelitas, vt, pro ære alieno patrum, liberi creditoribus addicerentur in seruicute. Basilus Magnus homiliâ contra feneratoros. *Εἰδὸν ἡδὲ ἰλεονδὸν δίκαια, πῦδας ἐν κοδίβεισιν ἐπὶ χρεῶν πατρῶν ἰλιουβόλοισιν ἐπὶ σεραιθεοῖ. ἢ ἕξεισιν καταλιπὴν χρεῖματα πῆσ πῦσι & ἰσὶ σεραιοφίλῃ ἢ πῶν ἰσὶν. ἐν τῶτο διαπύγῃον αὐτοῖσ τὸ κῆμα πῆσ ἐν κοδίβεισιν.* Latina non apponam, quod hæc appinuit cum Ambrosio consentiant lib. de Tobia cap. 8. *Vidi* ego miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci, & teneri calamitatis heredes, qui non essent participes successione: & hoc tam inhumane flagitium non erubescere creditorem, &c. Agitur hasta de pretiis singulorum. Non immeritò hasta agitur, vbi caput quariur: Non immeritò ad auctionem perueniur, vbi fors petiur. Neque verò solum in viuos, sed etiam in mortuos seueiebant, eosq; necabant. Idem cap. decimo. *Quoties* vidi à feneratoribus teneri defunctos pro pignore, & negari tumultum dum sanus exposcitur, &c. Nihil interest, inter sanus & sanus, inter mortem & sortem. Perfonat funebrem vultatum feneratoris usura: nunc verò capite minutus e?

Libertati pro alieno pigntum.

quem conuenitis, uehementioribus tamen nexibus alligat, ne vincula vestra non sentiat, &c. Quoniam quod dixi aeno Ciceronis debitoribus non fuisse nexos, sed hunc necentem morem sub Angulstis recruduisse, fortasè verum non est. si quidem temporis belli Punici secundi nonnullus in vinculis fuisse constat. Lilius lib. 23. *Dilector M. Iunius, &c. descendit equo, dixitque: Qui capitale fraudem ausi, quisque pecunie iudicati in vinculis essent, qui eorum apud se milites fierent, eosnoxâ pecuniâque se exolui iussurum.* E quibus appareat iam tum antiquatam fuisse legem, quæ occasione Papyriani flagitij vtuerat neçi creditores.

IV. **A**DOLESCENTEM SVMMAM SPE.] Adolescentes atque etiam pueros *ἐπιεικούς*, & magna spe præditos esse iam offendimus ad illa verba Cicerianæ 2. *Habet excitationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis si voluit accusare: pietatis iribus. Si iussa est: necessitatis. Si sperant aliqui: pueritia.* Quod ætas de se nihil non speret, sempërque, vt illud Varronianum vsurpem, *specibus lætetur nouis, vnde & spes* *κωλυτικός* à Pindaro nominatur. Alio etiam sensu spes adolescentiæ tribuitur, quod homines vt plurimum de iis bene sperare soleant. sic Poëta lib. 6.

Spes adolescentiæ.

Per patrios manes & spem surgentis Iuli.
& de Marcello.
*Nec verò Ansonia quisquam de gente Latinis
In tantum spe collet anos.*
Noster pro Milone 41. *Nuper verò cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimamque adolefcens nobilissimus Reip. partem fortissimè suscepisset.* Sed vt in Curione hæreamus, sic illi Noster rescribit epist. 1. libri 2. *Tanta est expectatio vel animi, vel ingenij tui, vt ego te obsecrare, obtestari non dubitem, sic ad nos confirmatus reuertare, vt quam expectationem tui concupisti, hanc sustinere ac tueri possis.* Et epist. 3. *Summa scito in expectatione te esse, eaque à te expectari que à summa virtute summoque ingenio expectanda sunt.*

V. **ET ANIMI, ET INGENIJ.]** Quoniam & hic & in epist. distinctam animi & ingenij facti mentionem, videndum est quæ sit inter vtrumque distinctio, & vt tota res fiat liquidior, de animo, anima, mente, intelligentia, iudicio, ingenio, pauca dicemus.

Inter animum & animam esse aliqua diuersitas, vt patet è Lucretio lib. 3. de nat. rerum.
*Et magis est animus vitai claustra cõrens,
Et dominantior ad vitam quàm vis animai.*

Item:
*Hoc anima atque animus vincili sunt federe
semper.*
Nonnius Marcellus in differentiis: *Animus & anima hoc distant. Animus est quo sapiamus, anima qua viuimus.* Acc. Epigr.

Sapimus animo, fruimur anima, sine animo, animam est debilis.
Varro Andabatis. *In reliquo corpore ab hoc fonte diffusa est anima. Hinc animus ad intelligentiam tribuitur.* Quo sensu Platonici animum immortalem, mortalem animam esse voluerunt, quod animus semper sentiat, etiam cum è corporis vinculis euolant, anima non semper corporibus vitam impertiat.

Animus rursus in duas partes, & quasi formas distinguitur: altera generis, siue totius nomen re-

Animæ & animi distinctio.

Quo sensu dixerint Platonici animam mortalem, animum immortalem.

tinet, & animus dicitur, altera mens nominatur. Mentem autem animi partem esse demonstrant illæ loquendi rationes, quibus *mens animi* vocatur. Lucretius lib. 3.

Denique cur animi nunquam mens consiliūq; Mens animi. Gignitur in capite, aut pedibus, manibus sive?

Lib. 4.
*Nec ratione alia, cum somnus membra profundis
Mens animi vigilat, nisi quod simulacra la-*
cesunt. Lib. 6.

Perturbata animi mens in errore metuque.
Catullus.

*Nec potis est dulces nularum expromere fatuus
Mens animi: tantis fluctuat ipsa malis.*
Ante vtrumque Plautus Cistell.

*-nullam mentem animi habeo:
Vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.*

Aliâ animo tanquam pars distincta opponitur, vt sexto Æneidos.

*-magnam cui mentem animūque
Delius inspirat rates, aperique futura.*
Lucretius 6.

Mens animi.

At manet in vitâ quòvis mens animūque remansit.
Horatius lib. 1. ep. 14.

*- istuc mens animūque
Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra.*

Sic Homerus frequenter videtur mentem ab animo discriminare, *ἡ ψυχή, ἡ ἄνθρωπον.* Nam vt Græci mentem *νοῦς* ἀπὸ τοῦ νοῦν, ita *ψυχή* ἀπὸ τοῦ ψροῦν dixerunt. Quamuis, vt notat S. Thomas 2. 2. quæst. de magnanimitate Philosophus animum in parte sensitiua collocat. 3. de celo, textu 41. *ἢ τὴ τὸ λογικὸν ὅτι βούλησι γρηγοῦναι, ἢ ἐπὶ τῷ ἀλόγῳ ἢ ἐπιθυμία ἢ ὁ θυμὸς.* In parte rationis comote consilium est, & in parte rationis experte cupiditas & animus. id est, vt interpretatur S. Thomas, concupiscibilis & irascibilis. Sed iam alio sensu, vt patet, atque ad eò triplex erit animi acceptio. & quemadmodum in parte animæ quæ rationis est experte sensus & passio reperitur, passio rursus habet cupiditatem & iram, quæ vis etiam animus appellatur, sic in superiore parte quam animum appellant, duæ sunt vires, quarum altera in rerum cognitione versatur, altera circa res afficitur. Quæ sensus & imaginationem, vimque æstimationum moderatur, ea videtur propriè mēs appellari: quæ iram & cupiditatem in gyrum rationis coërcet, videtur animus nominari. Quamuis animus ad partem, vt vocant irascibilem, magis spectat, & cum sit quasi *ἐκ μετέωρον* inter cupiditatem & rationem constitutus, itatamen propriè à ratione. Si tum Aristotelem, tum imprimis Platonem audimus 4. de Repub. vbi, postquam animum in duas partes superiore & inferiore descripsit, τὸ θυμικόν, siue animum ait *ἐπὶ τῷ πῶς ἀρῆστὸν ὁμοῖον πᾶσι τὰ ὀρθὰ καὶ τὰ ἀνόμοια.* In seditione animæ pro ratione arma capere. Et paulo post: *καθῆσθαι ἐπὶ τῷ πᾶσι θυμικόν, ἢ ἀντιῶν πᾶσι ὀρθῶν, καὶ ἀνομοίων, ἐπιθυμιῶν, βουλομένων, οὕτω ἢ ἐπὶ τῷ πᾶσι πᾶσι τῶν ὀρθῶν καὶ ἀνομοίων: ἐπιθυμῶν: ἐπὶ τῷ λογικῷ ἔσθαι, ἢ ἐπὶ τῷ κατὰ τὸ πῶς ὀρθῶν διατάξαι.* Quemadmodum in vrbe eam conferuant tria hominum genera, mercatores, auxiliarij, Senatores, sic in anima tertium genus est puri irascibilis, quæ auxiliatur rationi, nisi si malè educatione corruptumtur, & eam ob rem ab Aristotele *θυμὸς* eos virtutis nominatur. Hicigitur summa animi spe præditus

Animus, siue ira auxiliatur rationi.

Tardi & he-
bates.

ἀσθενῆ τὰ ἐπιμαρτυρία ἔργων. ἀσθενῆ δ' ἔτι εἰ τὰ σκληρὰ βαδὸς δ' ἐκ ἐνι, ἔτι εἰ τὰ ὑγρά, ἵσθη δὲ τὸ σφραγισθῆναι, τὰ δὲ γρηγορὰ ἀμυδρὰ. ἐὰν δ' αἰεὶ πᾶσι τοῖσι ἐπ' ἀληθῶν συμπεπτώσιν ἢ ἴσθη στενωχέωσι, ἐὰν πυρὸς κρῶν ἢ τὸ ψυχρῶν, ἐπ' ἀποθέσει ἐκείτων, &c. Quando igitur densum alicuius est cor, quod sapientissimus poeta laudavit, vel cum lulentum, nec ex defecata cera, vel molle nimis, vel durum, mollis illa cera celeris quidem ad percipiendum efficit, sed eisdem obliuioſus: dura verò contra. Et qui densam & asperam, lapideamque vel terream, vel feculentam habent, obscura simulacrorum habent receptacula: obscura quoque qui duram: profunditas quippe non adest obscura præterea qui molliorem, nam ex confusione facili evanescentis: quod si præter hæc inuicem quoque congesta sint, ob regionis angustiam, siquidem exigua sit anima, obscuriora illis, &c. Paulò post columbarium in animo construit, & scientias tanquam in nidulos dispergit, sed nolo plura, ne

Quo plus sunt pota, plus sitiantur aque.

Non possum tamen illud præterire, quod initio dialogi illius dixit, de animi & ingenij coniunctione. Οἱ τ' ὄφρ' ἔστι, ἔτι ἀγνοῖ, ἔτι μνησῆς, ὅς τ' ἀλλὰ ἔτι αἰεὶ τὰ ὄφρα ὀφείλομαι εἶναι, ἔτι ἀποτρεφί-
σθηται, ὡς περ τὰ ἀερμαστὰ πλοῖα, ἔτι μακροτέρη, ἢ ἀδριεπτεῖ εὐνοῖα. οἱ τ' αὖ ἐκβεβήκει, ἢ ἴσθη τὸ ἀναπύσει αἰεὶ τὰ ἡδονῆς, ἔτι λήθης γή-
μωτος. Acuti sagacisque & memoriost & dociles, ut plurimum in iracundiam impetisque præcipites sunt: prouident enim atque rapiantur, quemadmodum sine retinaculis naves, & furiosis potius quam fortes existunt. Graues autem sepe, cum ad disciplinas se conferunt, segnes, torpentes, obliuioſi sunt. Quod ad ingenij signa spectat Aristoteles cap. 3. Physicogenomiaz. Εὐνοῖα σαρμῖα, σφῆ ὀφρῶτες, ἔτι ἀκαταῖτες, ἔτι ἐπιπικρὰ, οὐδ' ἀμυδρῶτες σφῆδῶς. τὰ περ τὰ ἀμυδρῶτες ἔτι στεγῶλον, ἴσθητες ἔτι τὰ περ τὸ σφραγισθῆναι, ἔτι ἴσθη τὰ περ τὰ ἀμυδρῶτες, ἔτι τὰ ἔκτα ἀσφραγισθῆναι. τὸ σῶμα λευκέρωτος, ἔτι ἐκδραεῖν. τὸ δερμάτιον λεπτόν. περιμάστιον μὴ λίαν σκληρὸν, μὴδὲ λίαν μέλαν, ὅμοια χαρῶτος, ὑγρόν. Ingeniosij signa. Caro humidior & mollior, non boni habitus, neque valde pinguis: que sunt circa musculos scapularum & collum macriora, & que circa faciem. & colligata que sunt circa musculos scapularum, & que sunt infernè, remissa bene soluta que sunt circa costas, & dorsum non carnosum, corpus album mixto rubore, & purum, cutis subtilis: pili non valde duri, nec valde nigri, oculus rarus, humidus.

REI FAMILIARIS.] Res familiaris, siue domesticæ sunt diuitiæ & facultates priuatæ. Noster lib. 1. ad famil. epist. 9. Neque Hercule in iis sibi rebus, que æquamquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessaria, tamen a me minimi putabantur, in meis damnis ex auctoritate Senatus resarciendis eam voluntatem, quam expe-
ctam, præstiterunt. Libro 4. ad Attic. epist. 3. Nos animo distantat rigemus, etiam magis quam cum florebamus; re familiari comminuti sumus. Cornelius Nepos Attici vitæ. Ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquid offerret rei familiaris, eodem magnam partem fortunarum trauit suarum. Item: Cum & rei familiaris tantum opera daret, quantum non indiligens deberet pater familiaris. & alij frequenter. Reim etiam impliciter dicunt pro diuitijs, vt Græci τὰ ἔργα. Horatius lib. 1. epist. 2.

Qui cupit, aut metuit, iuuat illum sic opus aut res,
Vt lippum pila tabula, fomenta podagram.
Et 2. ferm. fat. 5.
Et genus & virtus, nisi cum re, vilior algæ est.
Item:
Si cui præterea validus malè filius in re
Præclara sublatus aletur.-
Plautus Trinummo.
Probus est amator, qui relictis rebus rem perdis
suam. Iuuenalis fat. 3.
Hand facile emergunt quorum virtutibus obsas
Res angusta domi.-
Sed ne his inimicemur.

Facultates sunt diuitiæ, lib. 4. ad Attic. epist. 3. Quanti fratris tamen liberalitatis pro facultatibus nostris, ne omnino exhaustus essem, illo recusante, subsidij amicorum respondemus, sic vernaculè opulenus, vn homo bien aise, diuitia, les commoditez, quali facultates. Nomen, opinor, inde manauit, quod diuitiæ naturâ suâ sint ἀδιόροπος, iisque in vtramque partem vi possimus. Terentius Heautontimoroumeno.
Quid reliquis est quin habeat, que quidem in homino dicuntur bona? &c.
Diuitia, atque hæc perinde sunt, vt illius animus est qui ea possidet,
Qui vti scit, ei bona sunt: illi qui non vtiur rectè, mala.

PRO PATRIO IVRE ET POTESTATE.] De his affatim pro Cælio 17. Tabulas, qui in patris potestate est nullas conficit. Hoc loco fatis fuetit monuisse patriam potestatem duobus maximè contineri, quòd pater ius & dominium in libertatem liberorum suorum haberet, & vitæ necisque potestatem. Pro domo sua 77. Scilicet cum hoc iuris à maioribus proditum sit, vt nemo cuius Romanus aut libertatem, aut civitatem possit amittere, nisi ipse auctor factus sit, quod tu ipse potuisti in tua causâ discere. Credo enim, quanquam in illa adoptione legitime factum est nihil, tamen te esse interrogatum auctoritè esse, vt in re P. Fonticij vita necisque potestatem haberet, vt in filium. Quare si aut negasset aut tacuisset, si tamen id triginta curie iussissent, non id iussum esset ratum? Certè non. Quid ita? quia ius à maioribus nostris qui non fide & fallaciter populares, sed verè & sapienter fuerunt, ita comparatum est vt cuius Romanus libertatem nemo possit, iniustus amittere,

VII.

Transitio à maculis adolescentiæ ad reliquam vitam, quæ & attentio renouatur, & tandem lenitur promissione breuitatis, & animus ad reliquam orationem preparatur.

XXXIV. **S**ED iam stupra & flagitia omittamus, sunt quædam quæ honestè non possum dicere. Tu autem eò liberior, quòd ea in te admixisti, quæ à verecundo inimico audire non posses. Sed reliquum vitæ cursum vide-te, quem quidem celeriter perstringam. Ad hæc enim quæ in ciuili bello, in maximis Reipub. miseriis fecit, & ad ea quæ quotidie facit, festinat animus: quæ peto, vt quanquam multò notiora vobis, quàm mihi sunt: tamen, vt facitis attentè audiatis. Debet enim talibus in rebus excitare animos, non cognitio solùm rerum, sed etiam recordatio: & si incidamus oportet media, ne nimis serò ad extrema veniamus.

EXPLANATIO.

NOTE.

SED IAM.] Transitio, cui subicit rationem à studio vitandæ verborum obscœnitatis, sine qua non possit ea stupra & flagitia describere.

TV AYTEM.] Acutè Antonij libertatem & petulantiam in maledictis iactandis, non ad conscientiam fiduciam, sed contrà ad turpitudinem flagitiorum refert. Tu autem eò liberius & securius me prouocasti tuis maledictis, quòd non vereris ne à me maledicta regerantur; tam enim fœdæ sunt adolescentiæ tuæ sordes, vt tibi planè compertum sit me præ verecundia & pudore de iis nihil esse dicturum.

RELIVVM VITÆ CVRSVM.] Qui tuam puertiam & primum tirocinij forensis annum exceperit, quem paucis verbis, & quasi cursim attingam, neque singulis diutius immorabor.

AD EA.] Reddit rationem cur in multis Antonianæ vitæ partibus non moretur. Reliquas vitæ partes strictim attingo, non quod desit materia inuehendi in singulas, sed quia ad ciuile bellum festinat animus.

AD EA QUÆ QVOTIDIE FACIT.] Quæ quotidie faceret Antonius iam dixit §. 6. Cùm tu reliquias Reip. dissipauisses, cùm domi tua turpissimo mercatu omnia essent venalia, cùm leges eius, quæ nunquam promulgatæ essent, & de te & à te laras consistere, cùm auspicia augur, intercessionem consul sustulisses, cùm esses fœdissimè stipatus armatis, &c.

QUÆ PETO.] Iam renouatur ipsa attentionem aientis se de maximis Reip. miseriis esse dicturum, nunc eandem apertè petit: subditque petitionis suæ rationem.

ETSI INCIDAMVS OPORTET MEDIA.] Alij legunt *tametsi* reliquis seruatis: alij *etsi* incidamus, opinor, media. Nihil mutò.

INCIDAMVS.] Cursim perstringamus. **MEDIA** quæ inter tirocinium forense, siue togæ vitæ sumptionem & Tribunatum plebis intercesserunt, **NENIMIS SERO AD EXTREMA** quæ post illud tempus in bello ciuili fecit, & quotidie facit. **VENIAMVS.]**

SED IAM.] Libet pluscula è tertia Verrina §. 32. & 33. exhibere. Itaque primum actum illum istius vitæ turpissimum & flagitiosissimum prætermittam: nihil à me de puertie suæ flagitiis audiet: nihil de illa impura adolescentiæ sua, &c. Omnia præteribo quæ mihi turpia dictū videbuntur: neque solùm quid istum audire, verum etiam quid me deceat dicere, considerabo. Vos queso dare hoc, & concedite pudori meo, vt aliquam partem de istius impudentia reticere possim.

Et alia quæ ibi tractat vberius, vt ætas ferebat, hic incanescente, iam, vt ipse loquitur, oratione maturius & decosius. Solent autem etiam cæteri oratores hanc in verbis verecundiam ostendere, vt Demosthenes Olynthiaca 2. Ταυτοῖς ἀσπράτῃ, οἷος μισθούσης ὀφείδου ταυτα, δια ἐνδυνάοῦ οὐκ ὄκνησ ὑμᾶς ὀνομάσαι. Tales homines vt ebrj silent eiusmodi saltationes, quæ nunc verecundum apud vos nominare. De Corona: ἀλλὰ, γὰρ τὸν διαχρῆτον θεοῖς, ὀκνῶ μὴ πρὸς σου τὰ προσκοντα λέγειν, αὐτοῖς οὐ προσκονταῖς ἑμαυτῆ δόξῃ προσκοντα λέγειν, τὰ μὴ οὐκ ἴδω. Sed per Ionem & Deos omnes submissè, ne si orationem tuis flagitiis dignam habuero, ipse videat me indignos dixisse sermones. Hæc igitur omittam. Et sub finem orationis: Πολλοὶ τοίνυν ἔπει εἰπὼν ἔχον μετὶ αὐτῷ περὶ λέξῃ. οὐ γὰρ δὲ ἀδελφῶν προσοῖτ' αἰσχρὰ γὰρ καὶ ὀνειδῆ, πρὸς οἷμα δὲν ἐμπερὶ λέγειν, ἀλλ' ὅπου μὴ ἀισχρὸν ἔστι εἰπὼν ἔμμι. Cùm igitur alia multa de isto possim dicere, hæc omittam. Non enim quæcumque turpia, aut proba huic conuenire demonstrare possim, omnia mihi facillè dicenda reor, sed ea dumtaxat quæ mihi dicere non est inhonestum.

Æschines contrà Timarchum. Καὶ πάλῃ δ' ἀμνηστῆματα καὶ πῶτατος ἔβρεν ἔρω ἀλλοκα χροῖται ὑπὸ τῷ ἀσπράτῃ τούτῳ εἰς τὸ σῆμα τῷ Τιμαρχῷ, οἷος ἔρω, μὰ τὸν Δία τὸν Ὀλύμπιον, καὶ ἀπαιτούμεν προσοῖτ' οὐκ εἰπὼν. ἀ γὰρ αὐτὸς ἔργῳ πρὸς τὸν οὐ νόμισται, ταῦτ' ἔρω λόγῳ μόνον προσοῖτ' ἐν ὑμῶν εἰπὼν καὶ ἀδελφῶν καὶ ἑμῶν. Et tanta flagitia tantæque contumelias ab isto in Timarchi corpus admissas esse audiui. vt eas ego, mediusfidius apud vos verbis explicare non ausim. Quæ enim ille facere non verecundabatur, ea si verbo dumtaxat exposuero, mihi viuendum non putabo.

Vitandæ
borum ob-
scœnitatis.

Idem oratione contra Ctesiphontem: *Ἐπι δ' ἔου-
γραμωσάτω ἡ λήγου δὴ αὐτῶν πῶς πέφυκε; δευτὸς λέ-
γει, κακῶς βίωτας. οὐπο γὰρ κέρηται ἢ τῶ ἡμετέ-
ρῳ, ἢ περὶ πῶτα, ὅτε καὶ αὐτοὶ βουλεύονται λέγειν ἢ τῶ-
τε πείθεσθαι. ἴδου γὰρ πῶς ἴδον μισθώματα πῶρ τῶ
τῶν πλοκῶν ἄλλοι ἄλλαν σφῶν λέγοντες. ἐπιτα πὶ συμ-
βαίνει τῆ πόλει; οἱ μὲν λέγουσι καλοὶ, τὰ δ' ἔργα φου-
λα.* Circa prudentiam in dicenda sententia & di-
cendi facultate quomodo est comparatus? Sic ut
fortiter loquatur, nequiter vivat. Sic enim suo
corpore vititur, & suscipiendorum liberam ratio-

ne, ut dicere nolim, quæ ille in se admisit. Video
enim quosdam odio habitos, quid proximorum
turpitudinem nimis disertè declararent. Deinde
quid euenit civitati? peiora verba, mala opera.
Iscus de hereditate Dicæogenis: *Ἦν δὲ μῦθος
τῶ ἀπὸ καθυβύλου ἔσ τῶ τῆς εἰσοδῆτος ἱερῶ πῶτε
ἰσῶν, ἢ πῶτε ἰσκαυῶντος ἢ ἱερῶ ἀεθῶντος λέγειν, οὐ-
τε δ' αὖ πῶτε ἢ ἰσκαυῶντος. Ipsius matrem sedentem in
Lucine templo videbant omnes. & ea isti exprobrantem
quæ dicere erubescit, ille verò facere non eru-
bescebat.*

ARGUMENTVM.

De familiaritate Antonij cum P. Clodio Tribunoplebis, & professione Alexandriam
ad restituendum Ptolemaum ab Alexandrinis expulsam.

XXXV. **I**NTIMVS erat in tribunatu Clodio: qui sua erga me beneficia com-
memorat, eius omnium incendiorum fax, cuius etiam domi iam tum
quiddam molitus est, quid dicam, ipse optimè intelligit. Inde iter Ale-
xandriam, contra Senatus auctoritatem, contra religiones. Sed habebat
ducem Gabinium, quicum quidvis rectissimè facere posset.

EXPLANATIO.

INTIMVS.] Cùm P. Clodius gereret tribu-
natum plebis, tam familiaris illi erat Antonius,
ut non solum inter amicos vulgares in atrium
admitteretur sed in intima domus penetralia cum
maximè necessariis, & omnibus eius consiliis in-
teresset.

QVI SVL.] Videtur esse epichirema ductum
à repugnantibus, quod ita reuocari possit ad syl-
logismum.

*Non debet sua erga me beneficia predicare qui
se coniunxit meo inimico.*

Sed Antonius se coniunxit meo inimico.

*Ergo non debet sua erga me beneficia predi-
care.*

EVS OMNIVM.] Vel est allegoria, & in-
cendiorum nomine quasuis seditiones intelligit,
quarum omnium Antonius fuit administer, &
quasquidam incendiarius facem subiecit. vel lo-
quitur de incendiis à Clodio excitatis, quibus ip-
sa domus Ciceronis, ædes nympharum, & alia lo-
ca deflagarunt.

QVIDAM MOLITVS EST.] De stu-
pranda eius vxore, inquit Maunius. Dici posset
etiam iam tum Antonium conspirasse contra
Rempub. vt Pompeium reliquosque principes
ciuitatis occiderent, statumque imperij Romani
conuellerent. Sed Abramus sum non Oedi-
pus, & fortasse non est in eo magnopere laboran-
dum. Solent enim Oratores aliquando, etiam si
in re nihil subsit, suspiciosè loqui, & cùm pro-
bare nihil possunt, testari ipsam aduersariorum
conscientiam. Sic enim & aduersarios miè lan-
ciantur, nec alligantur mendacij.

IND E.] Post illam Clodij familiaritatem pro-
fectus est Alexandriam Ægypti, vt Ptolemaum
à ciuibus suis eiectum regno restitueret, contra
Senatus auctoritatem, quæ præscripta fuerat ne
quis omnino Ptolemaum reduceret cum exer-
citu, contra Rempub. quæ hac reductione graue
vulnus accipiebat, contra religiones, sibyllinum

oraculum, quod Romanas legiones ingredi Æ-
gyptum prohibebat. legunt quidam, *Inde itum
Alexandriam.* Nihil refert.

SED HABEBAT.] Sed sequebatur Aulum
Gabinium Syriæ Proconfulum, qui Ptolæmei pec-
cuniis inductus eum reducebat.

QVI SVL.] Ironia. Nam Gabinius damna-
tus fuerat maiestatis ob reductum Ptolemaum.

NOTÆ.

INTIMVS ERAT.] Plutarchus: *Ὁ δὲ βε-
βήχων μὲν πῶς ἔδωκεν τῷ Κλωδίου τῷ δραστήϊον, ἢ
βέλτατον ποὶ τῷ ἀμαρτῶν φορῆ πῶτα τὰ
πρῶτα πρὸς τὴν ἀποστασίαν αὐτοῦ. τὸ δὲ τῶ
μακρῶ ἐκείνου μᾶλλον ἡμίονος, &c. Paulisper Clodij
audacissimi illius temporis popularium furori Rem-
pub. perturbanti applicuit se: sed cito insaniam
Clodij peruersus, & timens Clodij inimicos in Gre-
ciam ex Italia nauigauit. Quis autem proprie di-
catur indicamus, videri potest ex Seneca lib. 6. de
beneficiis cap. 33. Non sunt isti amici qui agni-
ne magno ianuum pulsant, qui in primis & secun-
dis admisiones digeruntur. Et capite sequenti:
Apud nos primus omnium Gracchus, & mox Li-
nius Drusus instituerunt segregare turbam suam,
& alios in secretum recipere, alios cum pluribus,
alios cum vniuersis. Habuerunt itaque isti amicos
primos, habuerunt & secundos, neutros veros. Plinius
lib. 33. cap. 3. Fuit & alia Clodij principatu dif-
ferentia in solis his, quibus admisionem liberti eius
dedissent imaginem principis in annulo gerendi,
magna criminum occasione: quæ omnia salutaris
exortus Vespasiani principis aboleuit, aequaliter pu-
blicando principem. Ad hanc autem admisionum
varietatem diuersa vela obtendebant, vt amicos
prout magis vel minus intimi essent, in penetra-
lia sua admitteret. Lampridius in Alexandro: Sa-
lutareretur verò quasi vnus de Senatoribus patente
velo, admisionalibus remoris, aut solis iis qui mi-
nistri ad fores fuerant, cùm antea salutare principis
non liseret, quod eos videre non poterat. Gra-*

Intimi.

Admissionum
varietas.

tianus ex epistola Syluecij Papæ 23. quæst. 4. *Bellarius Patricius noster mandauit me ad se venire pacifice pro quibusdam ecclesiasticis dispositionibus in palatium principis, & ad primum & secundum velum retinuit omnem clerum & populum qui mecum ueniebat, & nullum permisit introire nisi me solum, & Vigiliam diaconum meam.* Atque haud scio an de huiusmodi velis debeat intelligi Theodosij & Valentiniiani rescriptum, C. Ne quis priuatus: *Ne quis vela regia suspendere, vel tutulum audeat sine præceptione Iudicis competentis, alienis rebus imponere.* Post hæc vela erat ostium domus interioris sine intinæ. Corippus lib. 3. in laudem Iustini minoris:

Verùm, ut contracto patuerunt intima uelo Ostia & aurati micuerunt acria tecti.

Intinæ itaque propriè dicitur, qui per intinum illud ostium admittitur, & ut cum Seneca loquar in *secretum recipitur.* Eadem etiam in aulis Principum seruator admissio diuersitas. vulgo: *Le grand concher, le petit concher du Roy.* Atque hinc familiarissimi quinque intimi dicuntur. Tacitus lib. 6. annalium: *Pater quoque Pompeiæ Macrinæ, illius frater, ac frater Pratoris, cuius damnatio infaret, seipsi interfecere. Datum erat crimini quòd Theophanem Mytlenæum proauum eorum Cn. Magnus inter intimos habuisset: quòdque defuncto Theophani caelestes honores Græca adulatione tribuerant.* Sed quoniam velorum fecimur mentionem, addamus & illud non solum princeps viros obtendit velum, ut intinæ cum familiaribus suis verarentur, sed etiam Grammaticos, ut illas suas præceptiones hac secreti specie magnificentius venditarent. S. Augustinus lib. 1. confessionum cap. 13. *Arenim vela pendit in liminibus grammaticorum, sed non illa magis honorem secreti, quàm regum mentis erroris significant.*

xi.

INCENDIORVM FAX.] B. Cyprianus ad Cornelium de hæreticis: *Neuianus fax & ignis ad. constanda seditionis incendia, turbo & tempestas ad facianda fidei naufragia.* Nec alio sensu Opinor, Paria ille Alexander fax patriæ dicitur. 7. *Æneidos:*

-Nec face tantum

Cyssaïs prægnans igneis enixa iugaleis.

Quamquam ad Hecubæ somnium refertur poetæ. *Vetus Poëta* i. de diuinatione:

Quia mater granida parere se ardentem facem Visa est in somnis Hecuba.

Quod portendebat:

Eum esse exitum Troiæ, pestem Pergamæ.

Item:

Adest, adest fax obuoluta sanguine atque incendio.

Multos annos latuit. Ciues ferre opem & resinguit.

Dicitur igitur Paris fax belli & ciuitatis, quòd bello Troiano causam præbuerit, fueritque ἀρχαίος, ut Græci loquuntur. Eodem modo fax incendiorm dicitur Antonius, quòd Clodium ad seditiones excitauit, & turbis incendiis quasi facem subiecerit. De incendiis Clodianis, etiam uocis proprietate seruata, frequenter Orator, ut pro domo sua 62. *Domus ardebat in palatio non fortuito, sed oblato incendio.* Pro Cælio 78. de Sexto Clodio satellite furoris Clodiani: *Qui ades fax, qui sensum populi Romani, qui memoriam*

publicam suis manibus incendit. Idem pro Milone 74. & 88. & alibi de Clodianis incendiis.

CONTRA SENATVS AVCTORITATEM.] Propriè. neque enim fecit Gabinus contra Senatufconsultum, sed contra Senatus auctoritatem. Epistola 7. ad Lentulum libri primi ad familiares: *Senatusconsultum nullum extat quo reductio Regis Alexandrini tibi adempta sit: eaque quæ de ea scripta est auctoritas, ut non quis omnino Regem rediret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum studium, quàm constantis Senatus consilium esse videatur.* Quare Gabinus sine Senatufconsulto quidem id fecit, sed contra Senatufconsultum non fecit. Fecit autem, ut dixi, contra Senatus auctoritatem. Magna quippe inter vtrumque diuersitas. Liiuius libro 4. *Si quis intercedat Senatufconsulto, auctoritate se fore contentum.* Cicero epist. 2. ad Lentulum: *De his rebus pridè quàm hac scripsi, Senatuf auctoritas grauissima intercesserat: cui cum Caro & Caminius intercessissent, tamen est perscripta.* Et Marcus Cælius lib. 8. epist. 8. refert aliquot Senatufconsultata, è quibus apparet eadem distinctio. *Senatufconsultum quòd tibi mihi factum est, auctoritateque perscripserunt.* sequuntur verba, *Si quis huic Senatufconsulto intercesserit, Senatuf placere auctoritatem perscribi.* quæ in altero S. C. iisdem planè verbis repetuntur, ut videas hanc formulam fuisse solemnem. Paulò post: *Si quis huic S. C. intercesserit, auctoritas perscriberetur.* Clarè Dio libro 45. *ΕΙ Δ' ΟΥΤ ΠΟΤΙ ΔΕ ΑΥΤΟΧΡΕΜ ΠΡΟΣ ΜΗ ΠΑΛΑΞΕΙΝ, ΟΥΤΕ Η ΧΡΕΙΑ ΤΙΣΟΣΤΙ ΕΓΓΛΟΙ, ΙΣΟΛΟΟΝΤΙ ΙΔΙΕΣ Η Η ΖΕ ΖΩΝΙΟΝ ΑΥΤΟΧΡΕΜΟ. ΟΥ ΙΩΟ ΤΟΙΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΣ ΠΑΡΕΚΙ ΧΥΡΑΙΟΝ ΙΝΑΡΧΑΝ, ΑΙΔ. ΑΥΤΟΧΡΕΜΟΣ ΤΙΣΙΝΕΤΟ. ΟΥΤΕΣ ΘΑΥΡΕΣ ΤΩ ΒΟΥΛΩ ΑΠΤΩΝ Η. ΤΩ Δ' ΑΥΤΟ ΤΩΤΟ ΚΑΙ ΕΠΟΤ' ΕΙΣ ΤΟΠΗ ΠΝΙ ΜΗ ΥΠΟΚΟΜΙΝΗ, Η ΗΜΕΡΑ ΜΗ ΚΑΘΗΚΟΥΣ, Ο ΚΑΙ Η ΟΥ ΝΟΜΙΜΟΝ ΠΑΡΕΓΧΕΜΑΤΕ ΚΑΤ' ΑΠΟΘΗΚΗ ΗΡΩΠΙΔΕΥΣ Η Ε ΔΕ ΑΠΟΘΗΚΕΙΟΝ ΠΝΩΝ ΔΙΑΡΧΕΩΝ, &c.* Vertit Xylander: *Quòd si quando casus fieret, ut non ico, quot opus erat, conueniret, consilium quidem ij Conditio capiebant, & quòd statuisent id perscriberetur: non ad S. C. tamen vim Senatufconsulti obinebat, sed ad hoc sicut. ita. Senatus dicebatur, quæ videlicet ostenderet, quæ fuisset sententia eorum, qui consilio interfuerant, Senatorum. Idemque hoc etiam cum obseruatum est, cum aut loco, aut tempore alioquo, aut nullo legitimo edicto uocati festinatò coissent, aut Tribuni aliqui plebis interfuisissent. Quis autem numerus ad S. C. requiretetur, potest in dubium vocari. Prudentius in Symmachum libro priore trecentos requirit.*

Sic consulta Patrum consistere Conscriporum

Non aliter licuit prius sub tempore, quàm se Tercentum sensisse patres legentur in vnum.

Numero id S. C. necessarius.

Pleures etiam Dio libro 54. de Augusto loquens:

καί τω βουλώ καταλέξατο. οράν Δ' οτι εκ αιδ οργησιν συνιλεγοντο, ηνικευστο το δωματιον & η ιλασθη & ττροκακισμος ηρησθη. ου δ' ΗΚΕΝ ΠΥΣ ΔΕ ΤΩ ΑΕΙΤΙ ΑΛΛΕΣ ΚΑΘΕΩΘΗ. Senatuf legit, & cum videret frequenter non conuenire Senatores, Senatufconsulia etiam à paucioribus quàm quadringentis Senatoribus, ut fieri possent, statuit, cum antea hunc numerum ad hoc ut rata essent, requirerent. Quare non errauerit fortasse, qui Prudentium non de prisca Republica & Consulium tempore, sed de primis Augustis explicabit, quo tempore Senatuf numerus à quadringentis ad trecentos contractus est. Quamuis fortasse etiam Augusti, ut Senatufcon-

111.

Senatusconsultum & Senatus auctoritas.

Conditio ad S. C. tamen sicut.

fulta vim obtinerent, in aliis rebus trecentis contenti erant, in aliis etiam plureis exigebant. Idem Dio libro 55. Τὸν τ' ἀειδαὶν τὸν ἐς πλὴν κέρωνι τῶν ἀγχιώτων ἀδελφῶν, καὶ ἕκαστον εἶδος αὐτῶν διανομοδότησι. Et numerum ad hoc ut Senatusconsultis rata fierent necessarium, secundum singulos eorum formas lege lata constituit. Hinc intelliges illud Sexti Pompeij : NUMERA SENATVM ait, quibus Senatori Consuli cum impedimento vult esse quò minus fiat S. C. postulatque, ut aut res quæ referantur, diuidantur, aut singuli consulantur, aut si tot non sint Senatores, quo numero liceat perscribi Senatusconsultum. Marcus Cælius epist. 11. ad Ciceronem : Renuntiatum nobis erat Hirrum diutius dicturum. prendimus eum : non modò, non fecit, sed cum de hostibus ageretur, & posset rem impedire, si, ut numeraretur, postularet, tacuit: tantum Catoni assensus est. Id est, cum de tuis supplicationibus ageretur, nobis renuntiatum erat fore, ut Hirrus diem dicendo eximeret: presensium eum, & magna animi contentione rogauimus, ut id ne faceret. Non modò nostris precibus acquieuit, & diem dicendo non extraxit; sed cum de hostibus à te profligatis ageretur, & posset impedire Senatusconsultum, si, ut Senatus numeraretur, postularet, tacuit, &c. Quæ explicanda censui ne te P. Manutij vici sanè doctissimi lapsus in fraudem induceret, qui ad illa verba, Posset rem impedire. Sic infert. Falsò igitur Cicero illud scripserat epist. 10. lib. 2. Victoriâ in ista appellatus sum. & illa, ut numeraretur, sic exponit. Vt ostenderetur quo casti hostes numero essent. Sed præterquam quod tam inhumanus non erat Cælius, ut Ciceroni quem plurimum amabat, & quasi alterum patrem obseruabat, mendacij crimen impingeret, si de hostium numero ageretur, non ut numeraretur, sed, ut numerarentur postulatset. Summa dictorum esto. ad S. C. faciendum quinque requirebantur.

1. Ut Senatores certo numero conuenirent, puta trecenti, vel etiam quadringenti.
2. Ut haberetur Senatus loco certo & legibus constituto.
3. Ut tempore non alieno.
4. Ut legitimo edito conuocaretur à Consule, cæterisque magistratibus, quibus ea fuit auctoritas.

5. Ut Tribuni plebis non intercederent. Harum quinque conditionum si vel vnica defuisset, Senatusconsultum non fiebat, nihilo tamen fecibus nonnunquam scribebatur, quid Patres censuissent, & id vocabatur Senatus auctoritas. Hic antequam finio, aduerto quibusdam in rebus pauciores trecentis necessarios fuisse ad S. C. faciendum. Docet enim Asconius in orationem pro C. Cornelio, Cornelium primò legem promulgasse, ne quis per Senatum lege solueretur : deinde tulisse ut tum denique de ea re S.

C. fieret, cum adessent in Senatu non minus ducentis.

[SED HABEBAT DVCEM GABINIUM.] Tradit contra Plutarchus Antonium fuisse Ducem Gabinio : Γαβίνιος ἐπὶ μείους παλάτιος Πτολεμαίου πιδόντος εἰς Ἀθήνας ἀμα ευμεγέλειον αὐτοῦ, καὶ πλὴν βασιλείας ἀγαθῶν, οἱ μὴ σκίσει τῶν ἡμετέων ἰσχυροῦσσι, καὶ Γαβίνιος δ' ὄχιος εἶχε τῷ Πτολεμαίῳ. καὶ τῷ ἑλιδεποδελείων κοινῶν τοῖς μείους παλάτιος. Αὐτῶν δὲ σπέρτων μεγάλων ἰσχυρῶν, ἔχ τῷ Πτολεμαίῳ χαρίζομεν δουλίῳ, σωτηρίῳ μὲν ἔσσι, αὐτοῦ μισθῶν ἐπὶ πλὴν σφραγῶν τῶν Γαβίνιος. Gabinium decem talentorum millibus sollicitante Ptolemao, ut simul cum ipso in Ægyptum expeditionem susciperet, & ipse regnum reciperet, legatorum & prefectorum plurimi repugnabant, & Gabinium quamuis tantâ mercede constructum ab eo bello quedam formido reuocabat. Antonius autem in omnes magnarum rerum occasiones intuentis, & Ptolemao roganti gratificans, ad hanc expeditionem Gabinium impulit, & concitauit. Cæterum postquam à Clodio discessit, antequam se Gabinio coniungeret, in Græcia fuerat aliquandiu commoratus. Sed Oratio tempus illud relinquunt intactum, vel studio breuitatis, vel quia quod in eo reprehenderet non habebat. hoc enim temporis spatio Antonius intermissa litterarum & eloquentiæ studia renouarat. Missus etiam à Gabinio fuerat in Iudæam, hostium arcem primus inuaserat, Antiochobulum cum filio ceperat, parâ militum manu ingentes Iudæorum copias conciderat. Id quoque prudens & sciens Tullius omittit. Paucisque perstringit profectionem in Ægyptum dixisse contentus ea profectio Senatus auctoritatem, Rempub. religiones fuisse violatas, dissimulatis rebus in Ægypto præclare gestis, quibus Antonius reliquerat suæ fortitudinis, prouidentia, humanitatis impressa vestigia. Nam cum equitatu præmissis, viarum angustias, atque adeo urbem Pelusium occuparat, & interuenerat ne Ptolemaus Ægyptiorum primores occideret, & ingenti prælio, circuiens hostes & à tergo inuadens, πλὴν νεκλῶ τοῖς κατὰ σῶμα περὶ τὴν εἰσοδῶν, ἔσσι, καὶ πρὸς ἑλθεῖν περιποιῶν, victoriam τῶν κατὰ ἀδουρσοῦς ueniebant expediens præmiis, ut par fuit militaribus donatum est : & Archelai, τὸ σῶμα πόντος ἕξουσιον, ἔσσι κατὰ σῶμα βασιλείῳ ἐκδουρσοῦ. demortui caput inuentum, & ornatum regiâ magnificentiâ sepeluit. Quare Noster quod inuidiosum erat, videlicet ipsam profectionem contra religiones & oracula susceptam infestatur, reliqua tacet quòd Antonius ex iis veluti fontibus ad hominum commendationem & militum beneuolentiam profluxerat, & allegoriâ suam orationem obfcurat, ne vel aperte damnet Gabinium quem olim maiestatis accusatum defenderat, vel inimicum laudare videatur.

Numerata Senatuum.

115.

ARGUMENTVM.

*De reditu Antonij ex Aegypto, profectioe in Galliam, aduentu in urbem, reconcilia-
tione cum ipſo Cicerone.*

XXXVI.

QVI tum inde reditus? aut qualis? prius in vltimam Galliam ex Aegypto, quam domum. Quæ autem erat domus? suam enim quisque domum tum obtinebat, nec erat vsquam tua. domum dico? quid erat in terris, vbi in tuo pedem poneres? præter vnum Misenum, quod cum sociis tanquam Sisaponem tenebas. Venisti è Gallia ad Quæsturam petendam. Aude dicere, te prius ad patrem tuum venisse, quam ad me. Acceperam iam antè Cæsaris litteras, vt mihi satis fieri pateret à te: itaque ne loqui quidem sum te passus de gratia.

EXPLANATIO.

QVI TVM.] Iure inuehitur in reditum Antonij, quòd ex Aegypto rediēs, non domum & necessarios suos inuiferit, sed profectus fuerit in vltimam Galliam ad Cæsarem. Quod profectò non fecisset, nisi desperatis vitæ suæ rationibus videret se in vrbe stare non posse, aut propter flagitia sic inuisum esse suis, vt ad matrem non auderet accedere.

**QVÆ AVTEM ERAT DOMVS?] Correc-
tio Rhetorica, quasi lapsus fuerit verbo. non enim domum habebat Antonius, sed in prætexta decoxerat, & paterna domo fuerat expulsius.**

SUAM ENIM.] Acriter reddit rationem cur Antonius domum non haberet. Si enim dixisset, tu enim decoxeras, & domus patris addicta fuerat creditoribus, veram quidem ille causam reddidisset. Sed longè vehementius, quibus verbis & memoria belli ciuiliis, quòd tam multos sedibus suis expulsi, refricatur, & inuidia quaritur Antonio, qui in tam multorum ciuium domos inuasit.

DOMVM DICO.] Alia correctio, ad augendam inopiam Antonij.

MISENUM.] *Maritimam villam in Baiano littore, inquit Manutius.*

TANQVAM SISAPONEM.] Idem: *Cum probro dictum, quasi civitatem vitis infamem & luxu perditam. Magis aridum Turneb. lib. 10. aduers. cap. 12. id referens, ad miniaria metalla Sisaponensium, quæ societates publicanorum exercebant: dicit enim Antonium non vnum possessorem Miseni fuisse, sed possessionis socios habuisse multos.*

AD PATREM TVVM.] Hic locus criticos haud parum exercuit, dum alij *matrem tuam*, alij *parentem tuam*, alij *patrum tuum*, alij denique *amatorem tuum* emendant. Vnum Biscoliam audiamus. *Non possum intelligere, quem hic Antonij patrem vocet: quidam imperitissime C. Cæsarem, qui postea Dictator fuit, accipiunt: sed is bellum gerebat in Gallia vnde nuper discesserat Antonius. Nec M. Antonium Creticis intelligi potest, à quo moriente puerulus fuerat relictus. Non L. Lentulus vitricus: nam eum in carcere Consul Cicero strangularat: & in hac tamen scriptura codices omnes, quos quidem mihi legere conegit, legi autem plurimos, consentiunt. Itaque existimo parentem tuam legi debere, vt matrem M. Antonij in-*

telligamus: Ea erat Iulia lectissima femina. Eadem sentiunt Manutius, Lambinus & Bucananus. & hi quidem duo negant paruum legi posse, quòd tum temporis C. Antonius Marci patruus exulare. Sed de damnatione & exilio C. Antonij postea disseremus. Amatorem tuum. est à coniectura Mureti lib. 18. variatum lect. cap. 6. id est, Curionem qui te efflictim adamabat. Primam illam lectionem parentem tuam cò libentibus amplector, quòd & plares ei suffragentur, & Ianus Grutterus asserat parentem tuam in manuscriptis melionibus inueniri.

ACCEPERAM.] Reddit rationem cur ipsam conuenerit Antonius, antequam domesticis & necessariis inuiferet: quia nimirum sciebat se cõmendatum esse literis Cæsaris, & faciliorem gratiæ reconciliationem fore sperabat, si primo quoque tempore satisfacisset Ciceroni. Cùm enim intimus fuisset Clodio, & eius omnium incendio- rum fax, Cicero nem inimicum Clodij violat. Petebat itaque per litteras Cæsaris à Cicerone, vt Antonio veniam petenti & satisfacienti concederet. Quibus litteris tantum tribuit Cicero, vt Antonium ad se venientem complexu exciperet, neque passus fuerit, vt de petendâ veniâ loqueretur.

NOTÆ.

IN VLTIMAM GALLIAM.] Quo tempore Gabinius Romam rediit Cæsar non solum in vltimis Gallijs erat, sed etiam toto disifos orbe Britannos adierat. Epistola prima lib. 3. ad Q. Fratrem. *Quid præterea? quid? etiam Gabinius ad IV. Calend. Octobris noctu in urbem introiuit: & hodie hora octauâ, cum edicto C. Alfi de maiestate cum adesse oporteret, concursu magno, & odio vniuersi populi penè afflictiis est.* Paulo post: *Ex Britannia Cæsar ad me Calend. Septembris dedit litteras, quas ego accepi ad IV. Calend. Octob. satis commodus de Britannicis rebus, &c.* Cæsar paulò ante æquinoctium in Galliam reuersus, & subdactis nauibus, concilio Gallorum Samarobrinx peracto, exercitum in hibernis partim in Morinis, partim in Neruiis, Eburonibus, confinio Treuitorum collocauit, vt ipse narrat lib. 5. de bello Gallico, ipse in Belgio viginti quinque millibus passuum à Bellouacis moratus est. Ad quem eo loci morantem aut fortasse Samarobrinx, aut apud Neruios agentem venit Antonius, non ausus

in urbem accedere, ob conscientiam professionis Alexandrinæ contra religiones susceptæ.

II. IN TVO PEDEM PONERES.] Pedem ponere est alicuius loci possessionem sibi vdicare. Vnde Philippica 3. §. 28. per translationem. *Hodierno die primum, P. C. longo intervallo in possessionem libertatis pedem ponimus.* Ductus, opinor, loquendi modus à veteri iudiciorum consuetudine, cum sebat moribus deductio. Id est, cum litigantes in rem præsentem, videlicet in eum agrum de quo lis erat, communi consilio veniebant, & ibi pedem ponebat is qui possissionem illius agri sibi vendicabat, & ab altero repetebat, & alter alterum vi quadam non vera, sed ficta & adumbrata repellabat, & qui repulsus erat, interdictum à Prætorè impetrabat, vt vnde deictus erat restitueretur. Hæc omnia constant ex oratione pro Cæcina §. 2. *Si facta vis non esset moribus, superior in possessione retinenda non fuisset.* 20. *Cum hoc noua litis genus tam malitiosè intenderet, placuit Cæcinæ de amicorum sententia, constituere quo die in rem præsentem veniret, & de fundo Cæcina moribus deducere.* Colloquuntur, dies ex utriusque commodo sumitur. 32. *Est hac res postea qua ab aduersario non negatur: Cæcinam, cum ad constitutam diem tempusque venisset, vt vis ad deducendo moribus fieret, pulsus prohibituque esse vi, coactis hominibus & armatis.* Pedis autem positionem ibi dictam fuisse patet è §. 31. *An verò illa defensio vobis preclara visa est? Non deiici, sed obtinere: non enim te sum passus in fundum egressi: sed armatos homines opposui, vt intelligeres si in fundo pedem posuisses, statim tibi esse pereundum.* Rursum 39. *Quid ergo? hoc EIECI EGO TE, NON DEIECI, quam habet vim? vt illa res reliqua ex parte differre videatur, vtrum, pedem cum intulero, atque in possessionem vestigiū fecero, tum expellat, atque deiiciat, &c.* Ad hanc consuetudinem alludit & epist. 2. lib. 13. ad Attic. *Nam quomodo nunc est, pedem vbi ponat in suo non habet.*

III. SISAPONEM.] Sisapo oppidum est in Hispania olim in conuentu Cordubensi, vt auctor est Plinius lib. 3. naturalis historie, cap. 1. Ibi, vt ex Turnebo diximus, miniariæ fodinæ. Plinius lib. 33. c. 7. *Iubaminium nasci & in Carmania tradit: Hermodenes & in Æthiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quam ex Hispania. Celeberrimum ex Sisapontensi regione in Batia.*

ARGVMENTVM.

Mutua inter se & Antonium beneficia commemorat, & studium Antonij quo satisfacere Cicero cupiebat pro suis in illum iniuriis, vt hinc etiam vel Antonij confessione constat illatas iniurias ab Antonio fuisse Cicero.

POSTEA sum custoditus à te, tu à me obseruatus in petitione Quæ-
sturæ. Quo quidem tempore P. Clodium, approbante populo Romano in foro es conatus occidere, cumque eam rem tua sponte conare, non impulsu meo: tamen ita prædicabas te non existimare, nisi illum interfecisses, vnquam mihi pro tuis in me iniuriis satis esse facturum. In quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, cum te vltro mihi idem illud deferentem nunquam sim adhortatus, quamquam si in eo perseuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quam ad meam gratiam.

*miniario metallo vtili: galei populi Romani, nullius res diligentiore custodia. Non licet ibi porficere, excoquique. Romam perferunt vena signata, ad dena millia fere pondo annua. Roma autem lavatur, in vendendo pretio lege statuto, ne modum excederet LXX. in libras. Vel, vt alij legunt, X. LXX. in libras. E quibus vides fexies centena denariorum millia ex illis fodinis aureo prouentu fuisse collecta: quæ non vnus publicanus, sed aliqua publicanorum societas redimebat. subdit enim: Sed adulteratur multis modis, vnde prada societati. Item: Hoc ergo adulteratur minimum in officinis sociorum. id est publicanorum, vt patet ex Vitruuio lib. 7. c. 9. *Id genus vena postea est inuentum Hispania regionibus, ex quarum metallis gleba portantur, & per publicanos Roma curantur. Ea autem officina sunt inter adem Flora & Quirini.* E quibus facillè vides cur Misenum tanquam Sisapontem habuerit, quia videlicet non vnus illud prædium possidebat, sed multos habebat focios illius possessionis suæ, quemadmodum miniaria Sisapontium metallum, non vnus, sed plures habebant publicani. Videtur autem fuisse adagium: non enim aliter M. Tullius hunc dicendi modum inde vsque ab Hispania petiit, cum ipse monuerit voraginem patrimonij, potius quam sylvam esse dicendam, ne voces longius accerfatis aliò transferamus. Quòd si nouos huic orationi sensus vellemus affingere, diceremus Misenam Antonij villam Sisapontensibus miniariis eo etiam similem esse, quod quemadmodum fodinæ miniariæ pestilentem auram exhalant, quapropter *Quæ minimum, inquit loco citato Plinius, in officinis potius, faciem laxis vesticis illigant, ne in respirando perniciosam puluerem trahant, & tamen vt per illas steterit, ita Antonij villula opposita esset ad ventum hortibilem atque pestilentem, id est, oppignata creditoribus &, vt loquuntur, hypothecata. Quidquid sit de mente Ciceronis, ab hac explanatione non abludit Catullus:**

*Furi, villula nostra non ad austrum
Flatus opposita est, nec ad Fauoni,
Nec sens Borea, aut Apeliota.
Verum ad millia quindecim acducentos,
Ouentum horribilem atque pestilentem!*

AVDE DICERE.] Simile est illud Licinij Calui in Vatinius apud Fabium lib. 9. cap. 2. *Perficia frontem, & diu te digniore qui prator fieres quam Catonem.*

EXPLANATIO.

POSTEA CULTVS.] Alij legunt, *custoditus*, & testatur Ianus Grutterus in vno Codice M. S. Palatino reperiti: idem tamen in altero Palatino, & in vno Ferrarij *cultus* agnoscit. Si legas, *Postea cultus sum à te*. sensus est, Domum meam ventitasti vt me coleres, & obsequium tuum mihi deferres: Si malis, *Postea custoditus sum à te*. Mens fuit Oratoris: Posteaquam Cæsaris litteris commendatus in gratiam meam receptus es, me comitatus es per vrberem, meumque latus stipulaisti, vt me contra vim & arma P. Clodij defenderes. vide Notas.

TV A ME OBSERVATVS.] Quibus hæc lectio non placuit, quòd Antonium adolescentem à Cicerone viro Consulari obseruandum fuisse non putare, hunc locum miserè lancinarunt. & alij quidem *aditus*, alij *comitatus*, alij *ornatum*, alij denique *subleuatus* legendum esse censuerunt. Nihil mutò, quòd *obseruari* dicerentur adolescentes à proceribus, qui in petitione magistratuum honoris & commendationis causâ deducebantur, vt in Notis ostendam.

PVB. CLODIVM.] Hoc ipsum est de quo in Milone 41. *Nuper vero cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauisimamque adolescens nobilissimus Reip. partem sortissimè suscepisset, atque illam bellum iudicij laqueos declinans, iam irretitam teneret, qui locus, quòd tempus illud, Dij immortales, fuit: cum se ille fugiens in Scholarum tenebras abdisisset, magnum Miloni fuit conficere illans pestem, nullâ suâ inuidiâ, Antonij verò maximâ gloriâ. Vide suprâ 16.*

PRO TVIS IN ME INVRIS.] Quas tu mihi intuleras, cùm eras intimus Clodio in tribunatu, eiusque omnium incendiorum fax.

REM ILLAM EGISSE.] Clodio necem intulisse.

SI IN EO PERSEVERARES.] Si constans esses in illo odio improborum.

NOTÆ.

tes annos propagauit, donec tandem post anheis quatuor à Milone occisus est. Vide epistolam 3. lib. 2. ad *Quantum Fratrem*, & *Dionem* lib. 39. Et sanè Ciceronem, cùm opus fuit, nobiles adolescentes adhibuisse ad sui corporis custodiam constat ex iis, quæ refert *Plutarchus* de ipsius consulatione, in Cæsare: *Πολοὶ τῶν Κικέρωνα φρουρούσαν τὴν νίαν ῥωμαίων τῶν ἑσπέρων ἐπιτοῶν. Multi adolescentium qui Ciceronem custodiebant, concursus facti invidos gladios intendant.* Et in Cicerone ipsius Clodij faciens mentionem: *Κικέρων δὲ ὑπὸ μὴ ἀπὸ τῆς ῥώης, ἔχ τὸν πνεὺ Καπλίαν ἀπερρώσθη, ὡς ἰσχυρὰ τοῦ περὶ τοῦ πᾶσι πνεύρου, ἔχ φιλίαν τῶ πᾶσι.* Cicerone autem erat amicus Clodij. Et eorum quæ circa *Catulinam* gessit, vsus fuerat *administro* promptissimo corporisq; custode. Quare Clodio vim parante, credendum est ei nobiles adolescentes non defuisse, qui prætextu deductionis honorarie eius latus stiparent & custodiant, ex equitibus præsertim, quem ille ordinem sibi arctissimè deinixerat. In his autem fuit M. Antonius.

OBSERVATVS.] Obseruatur etiam minor à maiore. Cic. lib. 7. ad familiares ep. 27. *Ego enim te in consulatione obseruaram.* Scribit autem ad Gallum. Fuit autem Gallus, (vt multis probat *Manutius*) *Publius* ille *Sextius*, qui *Quæstor* fuit *Consule* Cicerone, & ab eo post iudicio de vi defensus est, pro quo extat nobilis illa oratio. Igitur obseruatus est *Quæstor* à *Consule*, vt mirari non deas *Antonium* quæstura candidatū obseruatum fuisse à *Tullio* *Consulari*. *Est autem obseruare*, verba sunt *Manutij* *Epist.* citatâ, cùm ad aliquem honoris officijque causa sepe accedimus. Id quidem ille probat tum hoc loco, tum ep. 1. ad *Atticum*: *Obseruatur Luc. Domitium maximè.* Sed expressius exemplū est pro *Murena* 70. *Neque enim fieri potest, neque postulandum est à nobis, aut ab equitibus Romanis, vt suos necessarios candidatos seclerentur totos dies: à quibus si domus nostra celebratur, si interdum ad forum deducimur, si vno basilica spatio honestamur, diligenter obseruari videmur, & coli.* Qui legunt *subleuatus*, habent exemplum Cæsaris de *Lentulo* *Spinthere*, ita loquentis i. de bello ciuili. *In petitione consulationis ab eo erat subleuatus.*

QVO QUIDEM TEMPORE.] Narrat *Dio* lib. 39. *Clodium* in gratiam cum *Pompeio* rediisse, & contra *Marcellinum* & alios habuisse cõtionem: Cùm magna ex eo *Senatus* indignatio coariretur, *Clodium* rupto sermone plebem reliquit, contendensque in curiam, parum absuit quin periret. obuij enim facti *Senatores* arcuerunt: interimque ab equitibus circumdatus, discerpens vsque fuisse, nisi plebem inuclamasset. Non est tamen quòd existimes his rebus interfuisse *Antonium*. Rediit enim *Gabinus* ad 4. Cal. Octobris à *Pppio* & *Domitio* *Consulibus*, anno post secundum *M. Crafis* & *Pompeij* consulationem, at id periculum adit *Clodius*, cùm iidem *Craffus* & *Pompeius* consulationum pretebant, quibus *Consulibus* bellum *Alexandrinum* confectum est. At *Antonius* eo bello confecto *Clodium* voluit occidere. Apud *Dionem*, plebs *Clodium* defendit contra *Senatum* & equestrem ordinem. *Ibi multis cum igne accurrentibus, ipsos, sicut quam vim in Clodium fecissent, cum curia combusturis, Clodium cùm minimū ab interitu absuisset, seruatus est.* Hæc *Antonius* fecit, approbante populo Romano.

k. Colere.

CULTVS.] Colere dicimur Deum & parentes. *Græcis* οὐρανός, vnde οὐρανός, οὐρανός, & alia eiusmodi. Qui *custoditus* legunt, respiciunt tempus illud quò *Publius Clodius* restituto *Cicerone*, in insidias ei comparat, ad vimque confugit. Vide epist. 3. lib. 4. ad *Atticum*, vbi narrauit domum *Qu. Fratris* ante diem tertium *Non. Nouemb.* à *Clodianis* inflammatum fuisse. Ille, inquit, vehementer furere. Post hunc verò furorem nil nisi eadem inimicorum cogitare, vicatim ambire, seruis aperit spem libertatis ostendere. *Paulo* post: *Itaque ante diem tertium Idus Nouembres, cùm sacrâ viâ descenderem, insecutus est me cum suis: clamor, lapides, fustes, gladij: hæc improuisa omnia.* *Ciceronem* autem secum lateris sui custodes & stipatores (nobiles videlicet adolescentes, equitūque liberos) habuisse, qui ipsum contra *Clodij* vim defenderent, indicant quæ sequuntur. *Discessimus in vestibulum M. Terentij Damionis: qui erant mecum facile operas aditu prohibuerunt. Ipse occidit porcus. Sed ego diatâ curari incipio: chirurgia tædet.* Quæ etsi *C. Lentulo* & *Metello* *Nepote* *Consulibus* contigerunt: Tamen *Clodius* ad consequē-

Cicero custo- des sibi adhibebat.

II.

Obseruare.

III.

ARGVMENTVM.

Patris inuehitur in Quæsturam Antonij, deinde ad Tribunatum & bellum civile delabitur.

QVESTOR es factus: deinde continuò sine S. C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi. Id enim vnum in terris, egestatis, aris alieni, nequitæ, perditis vitæ rationibus per fugium esse ducebas, ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses (si hoc est explere, quod statim effundas) aduolasti egens ad Tribunatum, vt in eo magistratu, si posses, viri tui similis esses.

EXPLANATIO.

QVESTOR ES FACTVS.] Videretur factus fuisse Quæstor M. Marcello & Seruio Sulpicio Consulibus, anno exeunte: nam Quæsturam gessit in Gallia anno proximo sequenti, L. Emilio Paulo & C. Marcello Consulibus, vt Hirtius in supplemento testatur.

DEINDE CONTINVO.] Solebant Patres quas in provincias Quæstores annui mitterentur, deinde Quæstores inter se fortiebantur, vt in eam provinciam mitterentur, quæ cuique sorte obuenisset. aliquande tamen extra ordinem non Senatus aut sortis beneficio, sed populi suffragiis & lege perlatâ provinciam mandabantur Quæstoribus. Antonius vt primùm factus est Quæstor, nullâ interpositâ morâ, contra ius & morem maiorum, sine S. C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurrisset. Videbat enim se sic oppressum esse ære alieno, sic desperatæ & perditæ vitæ rationes, vt saluus esse non posset, nisi Cæsaris opibus & potentia fulciret, & sustentaret rei familiaris ruinas.

PERDITIS VITÆ RAT.] Nescio qui locum hunc ita concinnant, vt idem sit vbique casus egestatis, æri alieno, &c. Sed cum sine nouitate cohereat oratio, nihil mutamus. Sensus est tùm perditæ sorte & desperatæ vitæ rationes.

IBI.] In Gallia cùm te effusis Cæsaris donationibus expleuisses, multa etiam rapuisses, & provinciam expiallisses, & itam malè parta malè perdidisses, ad puerillam egestatem reductus Româ curriculo redisti ad petendum Tribunatum, vt rursum ab illa egestate posses emergere. Addit oratoriam correctionem quæ videri poterat non satis propriè locutus, si hoc est explere, quod statim effundas. Quod est dictum obscurius, nisi legatur, si hoc est explere, deorare, quod statim effundas.

SI POSSES, VIRI TUI SIMILIS ESSES.] Pro viri in libro Vaticano est virtutis, omnino mendose. Virici est in alio libro, quod placet, & de P. Lentulo intelligendum est. Ita quidem Fuluius Vrsinus. Sed cùm P. Lentulus Sura fuerit gentis Patriciæ, non potuit gessisse Tribunatum. Quare retinenda est communis lectio Viri, id est, C. Curionis, qui anno superiore, vel potius hoc ipso anno Tribunus plebis erat, magistratumque suum Cæsari addidit & emanciparat, ad eò vt nemo flagrantior faciem bello civili subiecerit. Dicitur vir Antonij, eadem mente quæ superius, 31. Sed ciro Curio interuenit qui te a meretricio questu abduxit, & tanquam solam dedisset, in matrimonio stabili & certo locauit. Addit si posses, quia difficile fuit Antonio Curionis similem euadere, quod neque animo, neque ingenio & eloquentia ad Cursionem adspiraret.

TOMUS II.

NOTÆ.

QVESTOR.] Quæstura, vt auctor est Vlpianus de officio Quæstoris: *Ingressus est, & quas primordium gerendorum honorum, sententiæ quo in Senatu dicende.* Cicero 3. Verrina §. 35. Quæstrum vocat. Principum magistratum gerendorum, & Reipub. administrandæ. Asconius in diuinationem ad illa verba, *Pecuniam publicam tu tractabu.* ita scribit: *Hæc erat prima Senatoris administratio, Quæstorem fieri, & in provincia curam gerere pecunie publicæ in usus diuersos erogandæ.* Unde videas cur Noster ab Quæstura potissimum auspiceretur, non hic solum, sed etiam Verrina tertia, pro Murena, pro Sextio, in Vatinius, in Pisonem, & alibi Vlpianus: *Et à genere querendæ Quæstores initio distos, & Iunius, & Trebatius, & Ene-stella scribunt.* Pomponius D. de origine iuris. *Cum ærarium populi autem esse cepisset, vt esset qui illi præsent consueturi sunt Quæstores, qui pecunia præessent, dicti ab eo quòd inquirenda & conservanda pecunia causa creati erant.* Quot autem fuerint ij Quæstores dicti à nobis Pisonem §. 2. Huic loco nos aduertisse suffecerit, alios fuisse Quæstores vrbanos, alios Provinciales. Noster in Verrem de Quæstura, legatione, Prætura vrbana, §. 11. *Prohemium istum in Quæstura pecuniam publicâ Cn. Carbone Consuli datam auertisse, quibus persuadecamus, istum alieno nomine à Quæstoribus vrbanis, quod priore actione didicistis, pecuniam abstulisse.* Erat autem Verres Quæstor Provincialis, ibidem 34. *Ne distincti tenè, pecunia attributa numerata est. Profectus est Quæstor in Provinciam. Venit expectatus in Galliam ad exercitum Consularem cum pecuniâ.* Subdit: *Auersâ publicâ Quæstor Consulens, exercitum, sortem provinciamq. deseruit.* Hæc autem fuit inter vtrosq. Quæstores diuersitas, quòd Quæstores vrbani, vt in eum locu docet Peditanus, ærarie curabant, eiusq. pecunias expensas & acceptus in tabulas publicas referre consueverant. Provinciales, vt iam diximus, in provincia curam gerebant pecunie publicæ in usus diuersos erogandæ. Sed de vtriusque generis officio Consule Alexandrum Neapolitanum lib. 2. Genialium dicitur c. 2. & alios passim.

SINE S. C. SINE SORTE, SINE LEGE.] In Verre de Quæst. legat. & Præ. vrbana 34. *Quæstor ex S. C. Provinciam sortitus es, obigit tibi Consularis, vt cum Consule Cn. Carbone esses, eamque Provinciam obisineres.* E quibus constat Senatam cùm de Provinciali Consulari. ageret lege Sempronîâ, statuisse etiâ qualdã ad Provincias Quæstores mitterentur, nõ tamen singulos Quæstores nominatim singulos assignasse Quæstoribus, sed eos inter se Provincias à Senatu decretas fuisse sortitos. Nonnunquam tamen extra sortem ex Senatusconsulto singulis Provincias assignabatur sui

Fff

Quæstores
ex S. C.

Quæstores
ex lege.

Extra ordi-
nem.

Quæstores. Vt Tiraquellus ad Alexandrum, & Sigonius lib. 2. de antiquo iure Provinciarum c. 3. Notant ex illis Tiri Liuij verbis lib. 30. *Latum, cuius ante legati, eo anno Quæstoris extra sortem ex S. C. opera vebatur,* &c. E quib. patet & S. C. & lege Quæstorib. Provincias obtigisse. Tertia obtinendæ provincie ratio fuit, vt Quæstor ad certam provinciam lege ad populum perlata mitteretur, vt vel ex hoc loco videtur liquere. Quemadmodum enim postquam Senatus provincias alias prætorias faciebat, alias consulares, tam demum Prætores, Consulêve eas sortiebantur, aut inter se comparabant, aliquando tamen extra ordinem populus Romanus eas suo suffragio mandabat, vt Pompeio bellum piraticum lege Gabinia, bellum Mithridaticum lege Manilia, Cæsari Galliam & Illyricum lege Vatinia, Pisoni Macedonia, Gabinio Syriam lege Clodia, ita ordinariè provincias à Senatu decretas sortiebantur Quæstores, nonnunquam tamen eas lege & populi suffragiis obtinebant. Quartus demum obtinendæ provincie modus fuit extra ordinem sine S. C. sine sorte, sine lege, ex sola magistratuum voluntate dependens, qui sibi Quæstores allegebant. Ad Atticum lib. 6. epist. 6. *Pompeius eo robore vir, his radicibus Qu. Cassium sine sorte delegit, Cæsar Antonium. ego, sorte datum offenderem?* Sed hoc, vt dixi, extra ordinem, idque Tullius meritò reprehendit, cum ne Reges quidem Quæstores sibi sine lege & populi voluntate suffragiis testatà delegerint. Vlpianus D. de officio Quæst. *Gracchanus denique Iunius lib. septimo de potestatibus etiam ipsum Romulum, & Numam Pompilium binos Quæstores habuisse, quos ipsi non suâ voce, sed populi suffragio crearent, refert.* Quamvis Tacitus 11. annalium contra Gracchanum. sentire videatur: *Sed Quæstores Regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex Curia ostendit ab Luc. Bruto repetita. Manisque Consulibus potestas eos diligendi, donec eum quoque honorem populi mandaret.* Fortasse tamen conciliari poterunt, si dicamus Regibus quidem & primis Consulibus potestatem deligendi Quæstores fuisse, quod apertè significat Tacitus, sed necessarium fuisse, vt hæc electio rata fieret populi suffragiis & lege curiata, quod innuit idem Tacitus quamvis paulò obsecutus. Gracchanum autem absolutè dixisse, *Quæstores non Regum voce, sed populi suffragio creati*, quòd rata non esset electio nisi populi suffragium accessisset. Quò inclinare videtur Græchius lib. 3. de comitiis: quem

Sigonius ita reprehendit: *Neque verò legem curiatam prætermisam in Antonio intelligere debemus, vt Græchius homini eruditissimo placuit, neque enim militare imperium quod lege curiata dabatur, illo modo in Quæstore requirebatur, quippe cui pecunia publica, non res militaris à populo Romano committebatur. Verùm id Cicero significauit, Antonium Cæsaris Quæstorem, neque à Senatu, quod ordinem, accedente sorte fiebat, neque à populo, quod fiebat extra ordinem, datum, sed ab ipso tantum Cæsare, vt Cassius à Pompeio fuerat, nono utrumque exemplo, esse allectum.* Priorem huius orationis partem non discuto, quantumvis Tacitus Græchij sententiam auctoritate sua fulcire videatur: posteriorem ad institutum mihi absumo, quæ non ineleganter mentem Ciceronis explanat.

VNUM IN TERRIS.] Hæc verba indicant raritatem. supra 36. *Quid erat in terra ubi in tua pedem poneret?* lib. 4. ad Attic. epist. 5. *Nemo enim in terra est mihi tam consentientibus sensibus.* Hæc vrsus oratione 27. *Etenim quod unquam in terra tantum fugitium extitisse auditum est?*

EGESTATIS.] Tranquillus in Iulio cap. 27. *Tum reorum aut oberatorum, aut prodige iuuentutis subsidium unicum ac promptissimum erat: nisi quos grauior criminum vel inopie, luxuriæve vis urgeret, quam vt subveniri posset à se: his planè palam bello civili opus esse dicebat.*

PERFUGIVM.] Infrà. *Habebat hoc omnino Cæsar: quem planè perditum are alieno, egeutemque, si eundem nequam hominem, audacemque cognouerat, hunc in familiaritatem libentissimè recipiebat.* Cælius ad Cic. epist. 14. hoc ipsum ante bellum civile præuiderat. *In hac discordia video Cn. Pompeium Senatum, qui que res iudicant secum habiturum: ad Cæsarem omnes, qui cum timore aut mala spe viuunt, accessuros: exercitum conferendum non esse.* Noster hoc ipso tempore ad Atticum lib. 7. epist. 3. ita rescriptit: *Veruntamen hoc video cum homine audacissimo paratissimèque negotium esse: omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione ignominiaque dignos illac facere: omnem fere iuuentutem, omnem illam urbanam ac perditam plebem, Tribunos valentes, addito C. Cassio: omnes qui ere alieno premantur, quos plures esse intelligo, quam prætarum. Causam solùm illa causa non habet: reliqua rebus abundat.*

AXIOMA.

Non est animum exptere, deiorare quod statim effundas.

III.

IV.

V.

Tribunatus plebis Antonij.

partus. 38. } aduolauit egens ad Tribunatum.
} vt similis esset Curionis.

à sine illius S. C. & Senatus voluntate, qui Rempub. labantem fulcire cupiebat. 39.

ab antecedentibus. 39. vendiderat & manciparat solum Tribunatum.

notatus est iudicio Senatus, & hostis iudicatus. 39. 40.

odio & execrationi erit apud posteros. 40. } expulsus

Consoles. reliqui magistratus. ipse Pompeius.

intercessit S. C. de summis Rep. exaggeratur

à consequentibus.

secutus est bellum civile, quo } interfecit

tres exercitus. clarissimi ciues.

afflicta Senatus auctoritas.

à simili } Seminis. Helenz.

ab adiunctis & impudentia Antonij, qui cum & vnus esset, & adolescens repudiavit

preces principum ciuitatis. monitiones maioru natu. actiones & auctoritatem Senatus vniuersi.

gestus à 39. ad 48.

non quod absens fuisset in reos relatus.

Licinium Lenticulam aleatorem. 45. nullam adferens restitutionis causam. 46.

non quod fuisset indicata causa iudicatum.

non quod vi fuisset oppressus.

Damnatos restituit in integrum

non quod iudicium fuisset corruptum.

non quod esset ciuis vtilis Reipub.

nullam fecit patru sui C. Antonij mentionem.

Conculcauit Italiam. 47. 48.

1. Vehabatur in effedo Tribunus plebis.

2. lictores laureati antecedebant

3. inter lictores aperta lectica nama portabatur, quam honesti municipales obuiam necessariò prodeuntes salutabant } non noto mimico nomine Cytheridis,

4. Sequebatur rheda cum leonibus. } sed honesto nomine Volumnis.

5. Comites nequissimi.

6. Reiecta mater mimam sequebatur.

Hactenus de flagitiis, egestate, rapinis Antonij, nunc inspectatur eiusdem Tribunalium, & primo quidem attentionem reueat, deinde illam eius intercessionem inuadit, ex qua bellum civile exarsit.

KXIX.

ACCIPITE nunc, quæso, non ea quæ ipse in se atque in domestique nostras, id est, nostram Rempub. impiè ac nefariè fecerit: ab huius enim scelere omnium malorum principium natum reperietis. Nam cum, L. Lentulo, C. Marcello Consulibus, Kalend. Ian. labentem & propè cadentem Rempub. fulcire cuperetis: ipsique C. Cæsari, si sana mente esset, consulere velletis: tum iste venditum atque mancipatum Tribunalium consilii vestris opposuit, ceruicisque suas ei subiecit sacuri, qua multi minoribus in peccatis occiderunt.

EXPLANATIO.

ACCIPITE.] Duplex attentionis concilianda ratio: altera si directè petar, altera si rerum de quibus dicturus est magnitudinem ostendat, doceatque quæ dicuntur ea non aliena esse, sed ad ipsos auditores pertinere. Vtramque rationem vsurpat. *Accipite nunc, quæso*, directà petitio. Sequitur, *quæ in nos fortunaque nostras, id est, nostram Remp.* quibus magnitudo rei ostenditur. Simul perspicuitatis causa dicenda, proponit, & iam dicta remouet ab iis quæ dicturus est.

IMPIE.] quasi in matrem, NEFARIE, quasi in Deos. *Omnes enim charitates patria una complectitur, vt dicitur in libris Officiorum.*

NAM CVM.] De Tribunalu plebis Antonij & initio bellorum ciuilium plura dicturus, iacit veluti narrationis suæ fundamentum, & chronologiam instituit, exposito nõ solum anno, sed etiam die quo Antonius occæpit suis intercessionibus turbare Rempub.

LABENTEM ET PROPE CAD.] Luc. Lentulus Consul ipfis Calendis Ianuariis retulerat ad Senatum de summa Rep. quæ Cæsaris factionibus ruina minabatur, & Patres his factionibus occurrentes labentem & propè cadentem Remp. fulcire cupiebant, id est, tantis malis remedium adhibere, ne Respublica, quæ instar cuiusdam ædificij vitium facere & ruinam minari videbatur, penitus corrueret, & affligeretur. Labi est sensim sine sensu deorsum ferri, cadere & lubido & cum tumultu procumbere. *Quidam, e veteribus, vt aiunt, codicibus legunt labentem, quod fortasse magis quadrat.* Est enim labare, grauiter concuti, & præsentem ruinam minari, vt videbimus in Notis. Et sanè quæ labuntur nullo amplius adminiculo sunt fulcienda, quæ labant autem. etiamnum fulciri possunt.

IPSIQUE C. CÆSARI.] Quoniam potuit Antonius causari se intercessisse Senatufconsulto, quod Cæsari cui fuerat Quæstor anno superiore iniuriam fieri videret (siquidem factum fuerat S. C. vt ante certam diem Cæsar, exercitum dimitteret, si non faceret, eum aduerfus Rempub. facturum videri) idcirco prudenter huic obiectio- ni noster occurrit, alens Senatum, C. Cæsari si sana mente esset, & Senatui obtemperare vellet, consulere voluisse.

TVM ISTE.] Cæsar Antonium magnis largitionibus sibi deuinxerat, eisque Tribunalium suum vendiderat, & quasi ære & librâ mæcipauerat Antonius, vt eo Tribunalu Cæsar, tanquam re propria abuteretur suo arbitratu. Tribunalium suum ita venditum consiliis Patrum opposuit Antonius cum decreto Senatus intercessit pro Tribunitia potestate, & eam ob rem sententiâ Senatus iudicatus est fecisse contra Rempub. quam ille Senatus ignominiam timere debet, quasi securum suis ceruicibus imminentem. Multi enim qui eam notam minores ob culpas contraxerant, penitus euerfi & afflicti corruerunt.

NOTÆ.

IMPIE AC NEFARIE.] Hæc verba frequenter cohærent. Exemplum sit in Verrem de Prætura urbana 6. *Multa enim & in Deos & in homines impiè nefarièque commisit.* Quem in locum Alconius: *Nefarium quod sacra polluit, sacre pio solita celebrari. ergo nefarium, sacrilegi.* Sed de nefario pro Milone 87. & alibi. *Pietas etiam, vt aduertit Paulus Manutius in prima verba epistolæ primæ ad familiares, Proprie conuenit in Deos, quibus omnia debemus: deinde in patriam atque in parentes, quorum charitas proximè ac edis ad Deos: tertio loco erga omnes propinquos: postremo erga optimè meritos, quos diligere vt propinquos, & colere parentum serè loco æquum est.* Singula probat exemplis percommotis ad quæ te remitto.

LVC. LENTULO, C. MARCELLO CONSULIBVS.] Duo breuiter hic sunt dicenda, alterum qui fuerint hi Consules: alterum quot. vrbis conditæ anno gesserint Consulatum. De priore, vt dicamus, Gens Cornelia duplex fuit, patritia & plebeia. Rursus gens Cornelia patritia, varias in familias fuit descripta. Nã alij didi sunt Scipiones, alij Syllæ, alij Cethegi, Cinnæ, Dolabellæ, Lentuli: familia Lentulorum in alias rursus familias est propagata. Fuerunt enim Lentuli Spintheres, Marcellini, Suræ siue Crutes. Lentulus Spinther Consul fuit cum Metello Nepote anno 696. ab Vrbe condita. Lentulus Marcellinus anno sequenti cum Marcio Philippo, Lentulus Sura vitricus Antonij qui inter coniuratos in carcere necatus est Consul fuerat cum Cn. Aufidio Orestæ, octo

annis Ciceronem. Iam cuius familia fuerit no-
ster hic Lentulus dubitatur. Videtur ad Sutas siue
Cruces pertinere. Hunc enim viri docti esse con-
tendunt, cuius meminit Cælius epistola 4. ad Ci-
ceronem, aiens: *P. Dolabellam quindecimvrum
factum. Hoc sibi non inuideo caruisse te pulcher-
rimo spectaculo, & Lentuli Cruiis repulsi vultum
non vidisse. At quis spe, quam certa opinione descen-
derat? quàm ipso diffidente Dolabellæ?* &c. Crede-
rem hunc Lentuli Sura filium esse, propter con-
sortium nominis. (Solent enim veteres eiusdem
familie, cognomena sua, eadem significa-
tionem seruata nonnunquam deflectere, vt alibi di-
ximus de Cæcis & Præcis, & Suetoniis à patre
Leni dictis Tranquillis.) Sic à Lentulo illo Sura
patre Lentulus Crus facit nomen accepit. Cer-
tè Dio P. filium appellat.

Quod ad C. Marcellum spectat, fuit è gente
Claudia: quæ gens, perinde vt Cornelia duplex
fuit, Suetonijs in Tiberio c. 1. *Patria gens Clau-
dia* (fuit enim & alia plebeia nec potentia minor,
nec dignitate) orta est ex Regill. oppido Sabinorum.
Patria in familias duas potissimas, Pulchrorum
& Neronom, Plebeia in duas itidem est propaga-
ta: quorum alij Afelli diuidentur, alij Marcel-
li. Marcellus autem fuisse plebeius constat ex eo-
rum Tribunatu. Litijs lib. 29. *Tribuni plebis cum
Prætorè & decem legatis profecti, Mar. Claudius
Marcellus, & M. Cincius Alimentius.* Tres autem
sub initium belli ciuilibus Marcelli floruerunt. M.
Marcellus pro quo extat Ciceronis oratio, Con-
sul fuit anno 702. anno sequenti gessit consulatû
C. Marcellus M. Marcelli Sobrinus *αἰνός*, siue
(vt rumq. enim fertur) *ἄλλοδός*, frater, inquit Dio,
siue potius frater patruelis, auctore Traquillo 29.
cap. lib. 1. *C. Marcellus qui fratri patrueli suo Mar-
co in Consulatu successerat.* Hic est qui Octauianum
Augusti sororem vxorem habuit, è qua natus ille
Marcellus deploratus sexto Æneidos. Tertius fuit
hic C. Marcellus, Marci frater, vt tum ex aliis
constat, tum colligitur ex Dione qui vtrumque
Marci filium appellat. Quoto vrbis condita an-
no hi duo Lentulus & Marcellus Consules fue-
runt, & bellum ciuile exarsit, non constat inter
auctores. Velleius hanc inuit chronologia suæ rati-
onem: *Lentulo & Marcello Consulibus, post vr-
bem conditam annis DCCIII. Et anno LXXIIX.
quàm tu M. Vmici Consulatum vires, bellum ciuile
exarsit.* Dio Cocceianus biennio scilicet anno ab
V. C. septingentesimo quinto assignat eorum
Consulatum.

LABANTEM.] Labare est nutare, vacillare, rui-
nam minari. 2. Æneidos.

-labat ariste crebro

Ianus, & emoti procumbunt cardine postes.

Et clarius 4.

*Solus hic inflexit sensus, animùmque labantem
Impulit.* - Hanc autem allegoriam liben-
ter vsurpat, vt de Haruspicum responsis 60. *Pro-
videte ne Reip. status commutetur. Etenim vix hac,
si vndique fulciamus, iam labefacta, vix, inquam,
sinnixa in omnium nostrum humeris coharebunt.*
Pro Sextio 5. *In grauissimis temporibus ciuitatis at-
que in ruinas euerfa, atque afflicta Reip. P. Sextij
tribunatus est à fortuna ipsa collocatus.*

MANCIPTVM.] In Cælaris dominio positum,
& abs te alienatum: Plus est autem mancipare
quàm vendere, quòd mancipatio certos certam-
que iuris formulam requirit, venditio non requi-

Tom. II.

rat. Noster Topicis ad Trebatium: *Finge mancipio
aliquem dedisse id quod mancipio dari non potest,
num idcirco id eius factum est qui accepit? aut num
is qui mancipio dedit ob eam rem se vlti re obliga-
uit?* Item: *Abalienatio est eiu rei que mancipij
est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter
quos ea iure ciuili fieri possunt. Quem in locum
Boetius: Mancipi res veteres appellabant, que ita
abalienantur, vt ea abalienatio per quandam nex-
us fieret solemnitate. Nexus verò est quædam Mancipare,
iuris nexu solemnitas, qua fiebat eomodo quem in
institutionibus Caius exponit, &c. Est autem manci-
pato imaginaria quædam venditio, quod ipsum ius
proprium Romanorum est ciuium. Eoque res ita a-
gitur. Adhibitis non minùs quàm quinque testibus
Romanis ciuibus puberibus, & præterea alio eiusdem
conditiois, qui libram aeneam tenent, qui appel-
latur libripens, is qui mancipium accipit, es te-
nens ita dicit: HVNC EGRO HOMINEM EX IV-
RE QVIRITIVM MEVM ESSE AIO. IS QVÆ
MIHI EMPVVS EST HOC ÆRE ÆNEA QVÆ LI-
BRÆ. Deinde ere percipit libram, indè que es dar
ei à quo mancipium accipit, quasi pretij loco. Qua-
cunque igitur res lege XII. tabularum aliter nisi
per hanc solemnitatem abalienari non poterat. Plin-
nius lib. 33. cap. 3. *Libralis, vnde etiam nunc libella
dicitur, & dipondus appendebatur assis. Quare æris
gravis pons dicta. Et adhuc expensa in rationibus
dicuntur: irem impendia & dependere. Quin & mil-
litum stipendiurum, hoc est stipis ponderande pen-
satores libripentes dicuntur. Quas consuetudine, in
his emptionibus que a mancipij sunt, etiam nunc libra
interponitur.* Verba autem legis XII. tabularum,
cuius meminit Boetius hæc erant, vt à Varrone 4.
de lingua Latina referuntur, *Porta Rauduscula,
quod arata fuit, es raudus diuim: ex eo in veteri-
bus mancipijs scriptum RAVDVSCVLO LI-
BRAM FERITO.* Ideò autem plus est mancipare,
quàm vendere, quia qui solum vendebat, nihil al-
liud quàm dominium & proprietatem rei à se in
emptorem transferebat, qui autem solemnibus il-
litis ritibus mancipio dabat, is mancipi siue empto-
ri periculum omne iudicij prætare debebat, vt si
res ea iudicio repeteretur auctor siue venditor,
emptorem omni dispendio liberaret. quòd tum
alij, tum Sigonius de antiquo iure ciuium Rom.
cap. II. notauit. Cicero pro Murena: *In his rebus
repetendis, que mancipi sunt, is periculum iudicij
prestare debet, qui se nexu obligauit.* Quare qui
simpliciter emebat, suo ipsius pericula rem emebat,
qui mancipio emebat periculo venditoris.
Plautus in Persa:*

Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur.

Mancipio neque promittet, neque quisquã dabit.

Respondet alter:

-Nihil mihi opus est litibus.

Nisi mancupio accipio, quod eo mihi opus

Mercimonio. Tox. Nihil pericli videtur, no

metuas,

Ne quis verò ex Arabis penitissima persequatur

eam. Eam ob rem in adoptionibus, vt

adoptati à patribus repeti non possent, es & li- Es & libra.

bram adhibebat. Traquillus in Augusto cap.

64. *Caium & Lucium adoptauit domi per assen &*

libram emptor à patre Agrippæ. & alibi frequenter.

Ad hanc domini proprietatem alluist Curius e-

pistola quadam ad Ciceronem, que lib. 7. ad fam.

29. numeratur. *Sunt enim rebus id iuris, & iuris id*

Atici nostri. Ergo fructus est iuris, mancipium illius.

Fff iij

Cui respondet noster epistola sequenti: *Atticum nostrum. Cuius quando proprium te esse scribere mancipio & nexi: memi autem usi & fructu: contentus isto sum. id enim cuiusque proprium est suo quisque finitur atque vitur. Lucretius lib. 3. de nat. rer.*

Utique mancipio nulli datur: omnibus usi. Post quem Antonius lib. 2. aduersus gentes: Usi & fructu illis est vita non mancipio tradita.

TRIB. CONSILII VTRISQUE PROPOSIT.] Res variè à variis describitur. Pretium operæ fuerit aliquorum verba proferre. Cæsar lib. 1. de bello ciuili videri vult. Cæsarum liberum non fuisse. Sic vocibus Consilii, terrore presentis exercitii, minis amicorum Pompeii plerique compulsi, inuiti, & coacti Scitoni sententiam sequuntur, ut ante certam diem: Cæsar exercitum dimittat: si non faciat, eum aduersus Remp. facturum videri. Intercedunt M. Antonius, Qu. Cassius Tribunus plebis. Refertur confessum de intercessione Tribunorum: dicuntur sententia graues. Ut quisque acerbissime crudelissimeque dixit, ita quam maxime ab inimicis Cæsaria collaudatur. Epitome Liiuiana lib. 109. Cum Senatusconsultum factum esset, ut successor Cæsari omnino mitteretur, M. Antonio & Qu. Cassio Tribunis plebis, quoniam intercesserunt id S. C. impediebant, urbe pulsus, mandatum à Senatu Consulibus & Cn. Pompeio, ut viderent ne quid Resp. detrimenti caperet. Quòd si, vt narrat Cæsar, Senatusconsultum illud vi fuit expressum, quo decretum est, vt ante certam diem Cæsar exercitum dimitteret, reprehendus non est Antonius, qui conatus est intercessione rem impedire. Sed veretur, vt Cæsar causam suam agat callidius quam verum, ne iniuste Consulibus & Pompeio bellum intulisse videatur. Dio Cassius rem aliter narrat, nec omnino culpa liberat intercessionem Antonij Satis erit breuitatis causâ Dionis lib. 4. verba Latina protulisse. Postquam egit de Cæsaris litteris per Curionem allatis, & in Senatu per Antonium recitatis, subiit: Cum sententia essent ferenda, ea non à singulari pronuntiate sunt (metuebant enim ne quis verecundiâ timore compulsi secus quam sententia diceret.) Sed in diuersis Curia partes discessimus est; ubi qui Pompeium (iure in suburbani: cum exercitum erat) ab armis iubent descendere, repertus est nemo: Cæsarem verò vniuersi præter M. quendam Cæcilium & Curionem eum qui litteras attulerat, &c. His ita decretis, tamen per Longinum Antoniumque effectum est, vt neque ea die, neque post die eius diei quocquam ratum haberetur. Id reliquis indignè ferentibus, lugubremque vestem sumentibus, cum ne sic quidem ratum fieret decretum, tamen ea sententia perferri est. E quibus vides magno totius ordinis consensu fuisse decretum, vt omnino Cæsar exercitum dimitteret. At Plutarchus in Pompeio, Cæsare, Antonio videtur omnem culpam in L. Lentulo transferre: Διχαυρήματα καὶ τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τῶν ἐπιεικῶν δόξαντες. Cum Cæsar eius que scripserat iusta & moderata petere videretur. Τέλος δὲ τοῦ ἰσχυροῦς ἐστὶ βούλη ἡρωικῶς, τὸ δὲ ἢ Ἀναί Πρωτόν ἀφῆκε τὰ στρατεύματα, &c. Tandem verò cum de duobus Patres rogarentur sententiam, censerentur vt Pompeius exercitum dimitteret, rursum an censerent vt Cæsar, cumque pauci iuberent Pompeium arma ponere, Cæsarem propere modum omnes, surgens Antonius rogauit. Εἰ δὲ καὶ ἢ Πρωτόν ὅμοι ἢ Κάτωρα τὰ ὅπλα καταβῆσαι, καὶ διδάματα ἀφῆκε. τῷ τῷ ἰδῆσαντο λαμψέως πῶ

νόμου ἀπειπίε, καὶ μὴ βούε ἰσχυροῦς τὸν Ἀναίον, ἡρώα ἐπιεικῆδεξ. Videretur, vt Pompeius & Cæsar arma ponerent, exercitumque dimitterent. Hanc sententiam omnes clarè amplexi sunt, & cum clamore laudantes Antonium, id ratum haberi flagitabant. Repugnantibus autem Consulibus, rursus alias conditiones modestas vt videbantur, proposuerunt amici Cæsaris, quibus restitit Cato: Καὶ Λέντιος ὄπισθεν ἔθηκε τὰς βουλὰς τὸν Ἀναίον. Et Lentulus Consul Curia eiecit Antonium. Quæ si vera sunt, & imprudentissime Cæsar ea prætermisit & impudentissime Tullius Antonio suam intercessionem obiecit. Sed fortasse Plutarchus & rem & personas, & tempora confuderit. Et enim quod in vita Cæsaris & Antonij Antonio tribuit, in vita Pompeij refert ad Curionem, qui anno superiore fuerat Tribunus plebis, volueratque vt vterque simul exercitum dimitteret, & vt narrat etiâ Appianus lib. 2. de bellis ciuilibus: Cum rogaret Curio eaqum inbeant ambos potestatem deponere, viginti duob. id non placuit, reuocens septuaginta omnis contentione ob commodum publicum in Curionis sententiam discesserant. Sed hæc, vt dixi, anno superiore. Hoc autem tempore, quo de nunc agitur, cum minaces litteras Cæsar ad Senatum misisset, siue per Curionem, vt voluit Dio & Appianus, siue potius per C. Fabium, vt Cæsar ipse tetragit, illis recitatis, magno totius ordinis consensu, conclusum est (inquit Appianus) denunciari bellam, iustissime esse succedere L. Domitium. Quæ verissima esse constare videtur ex epistola decima ad Tironem. Et enim non adiuit Cicero, cum hæc agebantur, tamen tertio post die ad vrbem accessit: Ego ad urbem accessi pridie Nonis Ian. Nec causa suberat vt mentiretur, eum & ad suum Libertum scriberet, & adhuc amicus esset tum Cæsaris, tum Antonij. Omnino inquit, & ipse Cæsar, amicum noster minaces ad Senatum & acerbis litteris miserat, & erat albus impudens, qui exercitum & prouinciam misit Senatu tenere: & Curio meus illum incitabat. Antonium quidem noster & Cassium nulla vi expulsi ad Cæsarem cum Curione profecerant.

SECVRI.] Periculo vel etiam supplicio, quia securi ceruices amputabant. Herodianus libro 8. occiso Maximino: Οὐδὲ βελτίος ἐστὶ ἀντὶς ἐκατόμια ἔδει, ἀρχαί τε πῶσι καὶ συκκλωτοί, ἀπὸ τοῦ ἀποπεισῶν τοῦ πῶσι καὶ ἐκαστὸν ἐπιεικῶν. Balbinus verò etiam ipse hecatombas immolauit, omnesque magistratus & Senatus, vt si excussissent securim suis ceruicibus imminerent. Elegans illud Iuliani lib. 4. Anthologia cap. 32. eis ἀρχὸν πῶσι καὶ πῶσι. cuius alibi meminimus me facere mentionem.

Hi non aliter videntur, nisi vt sicut est diximus, ad eos occidit, vt vides eum motus. Si pecces, rigidum cernes hic stare securim, At verò argentum sum modò, si sapias.

Dammatorum tamen capita non solum securi, sed etiam gladio demebant. Spartianus in Caracalla: In conspectu eius Papinianus securi percussus est, & à militibus occisus: quo facto percussori dixit: Gladio te exequi oportuit mentem iustum. E quibus colligitur vici etuditi maioris ignominia fuisse gladium, quam securim. et si Florus lib. 2. cap. 5. de Illyticis agens videtur innuere contrarium. Legatos quoque nostros ob ea que deliquerant, inuergentes nec gladio quidem, sed vt viderimus, securi percussimus.

120

Securis

Gladius.

ARGUMENTVM.

Intercessionem Antonij tribus argumentis vituperas. 1. à nota Senatūs. 2. ab audacia & impudentia M. Antonij. 3. à iudicio posterorum.

IN te, M. Antoni, id decreuit Senatus, & quidem incolumis: nondum ^{XL} tot luminaribus extinctis, quod in hostem togatum decerni est solitum more maiorum. Et tu apud Patres Conscriptos, contra me dicere ausus es, cum ab hoc ordine ego conseruator essem, tu hostis Reip. iudicatus? Commemoratio illius tui sceleris intermissa est, non memoria deleta. Dum genus hominum, dum pop. Romani nomen extabit (quod quidem erit, si per te licebit, sempiternum) tua illa pestifera intercessio nominabitur.

EXPLANATIO.

IN TE.] Suprà dixerat Antonium, cum intercessit, ceruices suas ei securi subiecisse, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. Nunc à consequentibus, & penà iudicio Senatūs inflicta Antonij peccatum exaggerat. Hanc autem notam à Senatus dignitate amplificat, qui tum erat incolumis, necdum Cato, Marcellos, Lentulos, Domitios, ceteraque illa lumina Reip. bellis ciuilibus amiserat. 2. amplificat quod in eo mos maiorum seruatus fuerit, eaque notatus fuerit ignominia, qua maiores notare consueuerant eos qui damnati & conuicti fuerant quasi perduelles in Reip.

ET TV.] Secundum argumentum ab impudentia M. Antonij, qui cum sibi conscius esset huius nota à Senatu sibi iniusta, ita tamen omnem pudorem abiecerat, vt non vereretur in ipso Senatu contra Ciceronem inuehi, quem sciebat patrem & conseruatorem Reip. à Senatu fuisse iudicatum, postquam Catilinæ coniurationem oppressit, & Reip. ab exito liberauit.

COMMÉMORATIO.] Tertium argumentum à consequenti ductum, ex infamia & iudicio posteritatis: quia nimirum etsi ad aliquod tempus intermissa fuerit illius sceleris commemoratio, tamen hoc factum litteris mandatur, hoc litteris proditur, neque vlla vnquam ætas de intercessione tam nefaria conticecet.

SI PER TE LICEBIT.] Nisi tu tuis sceleribus Rempub. euerteris.

NOTÆ.

Hostem iudicari.

IN HOSTEM TOGATVM.] Senatus nonnunquam decernebat, vt perturbatores Reip. in hostium numero haberentur. In Pisonem 35. *De me Senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententiæ principe, vt si quis impedisset reditum meum in hostium numero putaretur.* Vbi diximus Senatum nonnunquam ita decreta sua muniisse, vt adscriberet si quis intercesserit, se grauissimè laturum, vel intercessorem videri facturum contra Reip. vel eum in hostium numero habendum. Quæ eodem penè recidebant. Idem enim fuit videri fecisse contra Reip. atque in hostium numero censeri. Nam pro Sextio, de eodem illo S. C. facto in sententiâ Pompeij differens, ait additum: *Ne quis impedires, ne*

quis moram vllam faceret: Si quis aliter fecisset eum planè euerforem Reipub. fore, idque Senatum grauissimè laturum, & vt statim de eius facto referretur. Et epistolâ 8. Cælij ad Ciceronem hæc verba cuiusdam S. C. referuntur. *Qui impeditur eum Senatum existimare contra Reip. fecisse.* Sed vide Notas in Pisonianam loco citato. In ciues armatos idem etiam Senatus pronuntiabat. Sed superfedeo exemplis, cum multis Philippicis nihil aliud contendat Orator, quàm vt Antonius hostis iudicetur. Operæ tamen pretium fuerit ex Aldo Manutio libro de antiqua orthographia, & Petro Crinito lib. 12. de honesta disciplina cap. 5. edictum, quod in ponte Rubiconis legebatur, ex peruetustis monumentis attexere. *Insuper mandauit populo Romani Consul, Imperator, Tribunus, miles, ciuis, commilito armate, quisquis es, manipularis, centurio, turmarie, legionarie, hic sistito, vexillum finito, arma deponito: nec citra hunc antrum Rubiconem signa, arma, exercitum, comعاتmve traducito. Si quis hinc se in suum ergo aduersus præcepta ierit, secertur, adiudicatus esto hostis populi Romani, ac si contra patriam armatus lerit, penatibus de sacris penetralibus adspartauerit.*

DVM POP. ROM. NOMEN EXTABIT.] Credebant imperij Populique Romani nomen fore sempiternum. Quia nimirum edificando Capitolio, vt narrat Lilius libro 1. Tatquinius. *Vt libera à ceteris religionibus area esset, tota Iouis templique eius quod inedicaretur, exaugurare sana sacellaque statuit.* Subdit: *Cum omnium sacellorum exaugurationes admitterent aues, in Termini fano non addixere: idque omen auguriumque ita acceptum est, non moram Termini sedem, vniunque eum Deorum non euocatum sacratis sibi sinibus firma stabilisque cuncta portendere. Hoc perpetuitatis auspicio accepto, &c.* Furius Camillus apud eundem libro 5. exeuente. *Hic Capitolium est vbi quondam capite humano inuenio responsum est, coloco caput rerum summamque Imperij fore.* Hic cum augurato liberaretur Capitolium, Inuentas Terminiisque maximo gaudio patrum nostrorum moueri se non passi. Quod scilicet his auspiciis portendi putarent, neque terminos Imperij Romani motum iri, & eius inuentum perpetuam fore, atque proinde nomen populi Romani sempiternum. Hinc illud 1. Æneides.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono, Imperium sine fine dedi.

Sed in hunc locum præciarè D. Augustinus lib.

Fff iij

Imperium Romanum an æternum?

de verbis Domini, sermone 29. Fortè si vellemus hinc exagitare Virgilium, & insultare quare hoc dixerit in parvo tolleret nos, & diceret nobis, Et ego scio. Sed quid facerem qui Romanis verba vendebam, nisi hac adulatione aliquid promitterem quod falsum erat? & tamen & in hoc cantu sui quando dixi Imperium sine fine dedi. Iouem ipsorum induxi qui hoc diceret. Non ex persona mea dixi rem falsam, sed Ioui imposui falsitatis personam: sicut Deus falsus erat, ita mendax vates erat. Nam vultis nosse quia istu noueram alio loco, quando non Iouem lapidem induxi loquentem, sed ex persona mea locutus sum, dixi.

Non res Romana periturius regna. Videtur quia dixi peritura regna. Dixi peritura regna, non tacui. Peritura veritate non tacui: semper mansura adulatione promisi. Sed, vt quæ uolueram facillè nobis persuademus, idè plerique Ioui mentienti quàm Poëtæ vera dicenti credere maluerunt. Hinc Tibullus lib. 2. eleg. 5.

Romulus æterna nondum formauerat urbis Mœnia, consorti non habitanda Remo.

Urbs æterna. vt Ammianum, Claudianum & cæteros omitam. Ex hac etiam persuasione illud 9. Æneidos.

Nulla dies unquam memori vos eximet æno, Dum domus Æneæ Capitolii immobile saxum Accolet, Imperiūque pater Romanus habebit.

Horatius:

-dum Capitolium

Scandet cum tacita uirgine Pontifex. id est, dum populi Romani nomen extabit. Quamquam verissimum illud quod habet Lactantius de diuino præmio cap. 15. Romanum nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, sed diuinam quia futurum est) tollitur de terra. Magis incertum quod sequitur. Et imperium in Asiã reuertetur, ac rursum Oriens dominabitur, atque Occidens seruiet. tempore uidelicet Antichristi. Addit cap. 25. Fortasse quispiam nunc requirat, quando ista quæ diximus sint futura? Iam superioris ostendi, completis annorum sex millibus mutationem istam fieri oportere, & iam propinquare conclusionis extremæ diem. Videntur autem ea inducti fuisse ratione, qui hunc annorum modum rebus humanis definiendum putauerunt, quod hæc rerum vniuersitas sex diebus fuerit procreata, eamque rerum molitionem Sabbatum, siue requies exceperit; ita senis annorum millibus, qui sunt seni dies apud Deum permanfura videatur. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterina quæ præterit. Psalmo 89. Ad eod vt ab anno Christi millesimo iam sextus & postremus dies numeretur. Vidi, si superis placeat, qui partim ex diuinis, partim ex Sibyllinis oraculis coniecturam ducerent rerum vltimum finem imminere, & Romam quidem anno sæculi 948. perituram, Christum anno bis millesimo esse venturum. De interitu Romæ Sibylla.

Εγὼ δὲ Πάριον ἴψιον, δὲ Διόλου ἀδύλου, καὶ Σάμου ἀμυρος.

Roma ruet. Delus nunquam deleta patebit, Fiet arena Samos.

Hydaspes quoque, inquit Lactantius, qui fuit Medorum Rex antiquissimus, à quo annis quoque nomen accepit, qui nunc Hydaspes dicitur, admirabilis omnium sub interpretatione uaticinantis pueri ad memoriam posteris tradidit, sublatum iri ex

orbe Imperium noménque Romanum, multò antè præfatus quàm illa Troiana gens conderetur. De tempore Sibylla lib. 8.

Τρεῖς ἔ τριτακσίαι δὲ πέντε ἔκατον, δὲ ἄκτῳ Πληρωσείσιν δουράταισιν, ὅταν σοὶ δουροεὺς ἔξει Μόισες, διασώσει τὴν οὐνομα πρὸ πρόποσι.

Porro quater decies complebit, terque trecentos Annos, atque octo, cum te pertingere metam Tristia, fata, tuo completo nomine, cogent.

Hoc oraculum, si de excidio Romana ciuitatis intelligas, dicendum est hos nongentos quadraginta octo annos, non ab vrbe condita, sed à millesimo post Christi natiuitate anno, id est, ab initio sextæ dici numerandos: Sed fortasse illa,

-ἔ τας σοὶ δουροεὺς ἔξει Μόισες-

-infelix fatio cum parca subbit.

Exponenda sunt non de exito, sed de bellis ciuilibus quæ tum inter Sæuerum, Nigrum, Albinum coorta Remp. miserè lacerauerunt. De quibus & illud quod à Dione refertur in Tiberio. Neque parum mouit animos hominum oraculum quoddam pro Sibyllino habitum, nihil quidem ad istac, sed ad nostra tempora pertinens in hanc sententiam.

Τεὶς ἔ τριτακσίαισιν πεντηκονταίσιν ἑταυτοῖσιν Ρωμαίοις ἔμφοιοὶ ἐκεί τῆσιν, ἀ Σαβαθίσιν Ἀρεσῶσιν.

At post trecentum ter lapsis mensibus annos Urbem seditio manet intestina, furorūque Omnia vastabit Sybariticum.

Cuius prædictionis occasione, vt videtur, nescio quis planus (vt narrat Iulius Capitolinus in vita Marci, qui anno ab V. C. cxxxi. imperium suscepit.) De caprisi vrbe in campo Martio concinabundus ignem de caelo lapsurum, sinemque mundi adfore dixit, si ipse lapsus ex vrbe in circumuallatam reuerteret, cum statuto tempore decidisset, atque ex sinu ciconiam emisisset. Comprehenfus & ad M. Antonium perducus veniam impetrauit. Varro apud Cenforinum de die Natali. At fuisse Vettium Romæ in augurio non ignobilem, ingenio magno cuius docto in disputando parem. Eura se audisse dicentem: Si ita esset, vt traderent historici de Romuli urbis condendæ augurii, ac duodecim uulturis, quoniam centum viginti annos incolumis præterisset populus Romanus, ad mille & ducentos perueniturum. Quod augurium videtur euentus comproballe, dum anno ab Vrbe Condita 1209. Geisericus Romanū penè funditus deleuit, anno 1224. Odoacer Auguftulum interemit, & imperium Romæ penitus extinxit. Lucius Tarutius vt auctor est Cic. 2. de Diuinatione. Romam cum esset in iugo luna natam esse dicebat, nec eius fata canere ambabat. Dies ad vim stellarum & luna pertinebat? Fac in pueris referre ex qua affectione calis primum spiritum dixeris: num hoc in latere, aut in camomo, ex quibus urbs efflata est, potuit ualere? Atque adeo nihil certò colligi potest de tempore excidij Romanæ urbis, nec fortasse antè debetur, quàm maria ac terras, calumque, vt verbis utar Lucretij lib. 5.

Tres species tam dissimiles, tria talia texta, Vna dies dabit exitio, multoſque per annos Sustentata ruet moles ac machina mundi.

Quando autem id futurum sit. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ pater posuit in

Quando Roma sit peritura.

Interitus Romæ.

ſua poteſtate, inquit ipſe Chriſtus ad. i. Fruſtra igitur, inquit Auguſtinus, annos qui huic ſeculo remanent, computare ac deſino conamur, quum deo petiturus, hoc ſcire non eſſe noſtrum ex ore Veritatis audiamus.

Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab Aſcenſione Domini uſque ad eius ultimum aduentum completi poſſe diſixerunt. Sed iam euolutis hiſ annorum ſpatiis, res ipſa & tempus Veritatis pater contrarium perſuaſit. Alij, vt ad citata Lucretij verba notat Lambinus, mundum interitum eſſe tradiderunt: Cum ſeptem errantia ſidera in vnum ex XII. animalibus, que ſunt in circulo ſignifero (Græci ζώδια nominant) conuertit & conueniunt: idque per Deorum pugnam que deſcripta eſt ab Homero lib. Iliadoſu, ſignificari volumus.

Non nemo ſomniauit id futurum anno poſt Chriſtum natum M D X X I. ex anachroniſmo prophetici illius oraculi: VIDERUNT IN QVEM PVPER VENT: ſed iam mundus eo periculo deſectus eſt. Vide Camerarium centuria I. medietate.

Alij, vt iam ſuprà diximus à Laſtancio, mundi incendium exactis ſex annorum millibus ab orbe condito futurum eſſe crediderunt. Quòd ſi verum eſſet, & ſi, vt voluit doctiſſimus Noſter Petauus lib. 13. de Doctrina temporum, Chriſtus natus eſſet anno poſt orbem conditum 3984. hoc qui 1629. à natiuitate Chriſti numeratur, annum orbis 5613. ageremus, & trecenti octoginta ſeptem anni ad retum interitum ſuperelſent. Sed quoniam, vt ait idem Petauus libro 9. cap. 6. Annorum ab orbe condito ad hæc tempora numerus, neque certa ratione comperſus eſt, neque citra diuinationem ſignificationem poteſt comperiri, etiamſi de ſenis illis annorum millibus inter omnes conueniret, certus tamen annus ſtatui non poſſet. Hanc opinionem fulcire poſſet illa prophetia, que S. Malachie nomine circumferetur, in qua quibuſdam ænigmatum inuolucris Romanorum Pontificum à Cæleſtino ſecundo ad perfectionem Antichriſti ſeries conſtititur, cùmque ſexcentis ſuperioribus annis à Cæleſtino ſecundo ad Vrbanum VIII. cenſeantur 70. ab Vrbanum VIII. ad Petrum Romanum triginta tantum numerantur, & ita prophetia concluditur. *In perfectione extrema S. R. E. ſedebit Petrus Roma, qui paſces oues in multis tribulationibus, quibus tranſiſtis ciuitas ſepticidius diruetur, & index tremendus iudicabit populum ſuum.* Sed hoc opinor eſſe nouitium inuentum, quod ſuperiore ſeculo ſedente Vrbanum VII. Pontifice primum in lucem emerſit. Pontificibus enim qui uſque ad Vrbanum ſeptimum ſederunt, tam bellè quadrant nonnulla ænigmata, vt nihil poſſit eſſe concinnius. Verbi cauſa. Eugenius tertius, patria Ethruſcus oppido Montis Magni verbis illis deſcribitur. *Ex magnitudine montis.* Victor IV. Cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano illis. *Ex tetra carcere.* Lucius III. Luſenſis Cardinalis Oſtienſis. *Lux in oſio.* Et alia eiufmodi omni luce clariora. At verò qui ab Vrbanum VII. ad hæc tempora ſingula ænigmata ſuis Pontificibus applicaret, Oedipus reperet eſſe nemo. vt facile credam planum neſcio quem, vt iis que futura dicebat auctoritatem conciliaret, aliter repetiſſe, & ex euentu ſuas vaticinationes finiſſe. Quoniam tamen Vrbanus VIII. hiſ ver-

bis expreſſus eſt, *lilium & roſa.* omnibus votis expectandum eſt, vt roſa Britannica fineat fidei profeſſione, & ueneratione Romani Pontificis lilium Gallicum imitetur. Vix enim ſperari poteſt Pontifex dignior cui videre iſta contingunt. Alij putauerunt anno Chriſti milleſimo futurum.

- vt magni mœnia mundi

Expugnata darent labem præterſque ruinas,
vel potius vt orbis terrarum extremo incendio deſlagraret. Abbo Floriacenſis Abbas, qui tunc floſebat, quemque tibi repreſento fide doctiſſimi Baronij ad annum milleſimum. *De ſine quoque mundi coram populo ſermonem in Eccleſia Pariſorum adoleſcentulus audiui, quod ſtatim finito niſſe annorum numero Antichriſtum aduentos, & non multo poſt tempore uniuerſale iudicium ſuccederet.* Paulò poſt: *Nam ſama totum mundum impleuerat, quòd quando Annuntiatio Domini in paraſceue contigſſet, abſque vilo ſcriptulo ſinia ſeculi eſſet.* Atque hinc factum putat idem illuſtriſſimus ſcriptor, vt anno tertio poſt milleſimum Chriſtiani paſſim, quaſi periculo perfuncti Eccleſias incredibili magnificentia, vel inſtaurarent veteres, vel nouas excitant, cùm ſuperioribus annis huiusmodi ſubſtructiones imminente iam reum excidio ſuperæcaneas eſſe credidiſſent.

Alij anno poſt Chriſtum natum milleſimo ſexcentiſimo nonageſimo ſeptimo extremum iudicij diem fore crediderunt, quòd Sibylla libro I. Deum itade ſuo nomine loquentem induxerit.

*Εἰνα ζεμάματ' ἔχω, πρεσβυλλ' αὐτὸς εἰσ-τόει μα.
Αἰ τρεῖς αἰ ἀρετὰ δὲ ζεμάματ' ἔχουσι ἱερεῖ
Αἰ ληυαὶ ἢ τὰ ληυαὶ, ἢ εἰσὶν ἀφουα τὰ πύττα.
Τὸ δὲ πῦρ τοῦ εἰ' ἀειθροῦ ἕγχεται τὰς εἰσὶν δις ἑκτόν,
καὶ τρεῖς τοῖς ληυαῖς, οὐα ἢ ἰν' αἰ, &c.
Sunt elementa nouem ſyllaba, ſunt tetraſyllaba autem*

*(Percepe me) prime tres ſyllaba eſſiciuntur.
Ex binis omnes elementis. Cetera reſtant
In reliquis, quorum ſunt non uocalia quinque.
Totius numeri bis ſunt hecatontades oſto
Et ter tres decades cum ſeptem.*

Hoc nomen alij πένωτος, alij πένωται eſſe uolunt, alij alia conſingunt. Fortaſſe nihil eſt aliud quàm Latinè *mentis nomen*, ibi ſunt enim ſyllaba quatuor, litteræ nouem, quinque conſonantes. Et ſi verè Sibylla diuino inſtinctu ſpiritu fuit, non video quid impediatur quòd mĩns Deus Noëmo loquens, ſuumque nomen exponens ad futuram totius Eccleſiæ linguam reſpexerit. Alioquin ij, qui cùm Hebræicum nomen inuenire non poſſunt (carent enim Hebræi uocalibus) Græcum nomen indagant, in eadem difficultate verſantur, cùm ne Græcè quidem Noëmo Deus loqueretur. Neque verò neceſſe eſt vt hæc duæ uoces *mentis nomen*, præſatum numerum ſuis litteris comprehendant. Et fortaſſe nihil aliud Sibylla ſignificat, quàm cùm mille ſextum nonaginta ſeptem anni poſt Chriſtum natum efluierint, fore vt illud Iſaiz 30. vaticinium impleatur. *Ece nomen Domini ueniet de longinquo, ardens ſumor eius & grauis ad portandum: labia eius repleta ſunt indignatione, & lingua eius quaſi ignis demorans.* Et illud Malachie 13. *Et ducam tertiam partem per ignem, & uram eos ſicut uris*

argentum, & probabo eos sicut probatur aurum. Ipse vocabitur *nomem meum*. Sec. Sed hæc facilis imperitis dici possunt, quam probat viris cordatis & eruditis.

Alij non paulò liberaliores mundi finem expectant, eùm ex disparibus stellarum errantium motionibus magnus annus (quem vulgò Platonium appellant) fuerit evolutus. qui, vt auctor est Cicero secundo de natura Deorum, tum efficitur, cum solis & lune, & quinque orrarium ad eandem inier se comparationem, confectis omnium spatii est facta conuersio. *Quæ quàm longa sit magna questio est: esse verò certam & definitam necesse est.* De quo Censorinus de die Natali cap. 18. *Est præterea annus, quem Aristoteles maximum potiusquam maximum appellat: quem solis & lune vagariisque quinque stellarum orbes conficiunt, cum ad idem signum, vbi quondam simul fuerunt vna referuntur: cuius anni dies summa est cataclysmus, quem nostri diuisionem vocant, ætus autem epyrosee, quod est mundi incendium. Nam his alteris temporibus mundus tum exiguescere, tum exaugescere videtur. Hunc Aristarchus putauit esse annorum vertentium duum milium quadringentorum octingenta quatuor: Aræti Dyrrhachinus quinque millium quingentorum quingenta duorum: Heraclitus & Linus decem millium octingentorum: Dion decem millium octingentorum octingenta quatuor: Orpheus centum millium viginti: Cassandrus tricies centum millium: alij verò infinitum esse, nec vquam in se reuerti existimant. Clauui in cap. 1. Sphæræ Ioannis de Sacrobosco ex tabulis Alphonsi. Hoc autem spatium seu tempus 49000. annorum appellari soles annus Platonius. hoc enim intervallo sidera omnia ad eundem situm reditura assumant, vniuersi quidam volunt tunc omnia quæcumque in mundo sunt, eodem ordine esse reditura quo nunc cernantur. Subdit: Albatagnius verò vult istum motum absoluti spatii viginti trium millium septingentorum sexaginta annorum. Volunt igitur illi tum demum naturam renouatam iri, eùm sidera omnia peruenis omnibus spatiis ad eum statum punctumque redierit, in quo in prima sui molitione fuerunt constituta.*

Credat Iudæus appella: Non ego.

Alij denique definitum à Sibylla extremi iudicij tempus arbitrantur, quæ lib. 5. vbi Romanis, Ægyptiis, Gallis, Britannis ruina prædixit, Indos & Æthiops ita compellat.

Ἰνδοὶ δὲ τρεῖς ἔτη, καὶ Αἰθίοπαι μακάριστε.

Ἦντις δὲ τὸ πῦρ τρεῖς ἄβητος Αἰθιοκίρηντος

Ταύτης τ' ἐν δίδυμοῖς μύθοις ἐνεσθαι ἀμφιπέζην

Παρθένου Ἐρακλῆα, καὶ ἦλος ἀμυλὴ μετώπῳ

Πηλεΐδου Ζηνὸς περὶ πύργου ἡγεμονίῳ,

Ἐσθαι κρησπίδας μύθας ἀβήτους κτ' ἄλλων,

Ἀσπὸν δ' ἐν μακάριον κενὴ φῦτος, ὡς ἀπολλύει

Ἐν πύλῃ, καὶ σὺν αἰσῶν Ἰνδῶν γὰρ Αἰθιοπῶν τε.

Præstantes animi & Æthiopes, Indique pænet.

Cum perstringet enim Capricorni circulus axis

Taurus, & in geminis medio vertetur Olympo.

Et Virgo ascendens, & zona tellus amictu

Sol frontem ductor madidus peragrabit Olympi.

Adrore ingenti flagrabit ab æthere tellus,

Astrorumque nouum certamen surget, vt omnis

India & Æthiopia tellus considat in ignes.

Græci schismatici, vt mihi ceris auctoribus competunt, mundum duabus columnis sustineri putant, quarum altera Christo Domino, altera B.

Virginii sit dedicata. Harum singulas aiunt, pro se quamque patroni sui festiuitatibus ferari & subfidere: quare eùm ante quatuor annos secundum eorum menologium Resurrectio Domini in Annuntiationem Virginis incidisset, nihil expectabant aliud, nisi vt simul subducentibus se ambabus columnis, vniuersi machina laberetur.

Lepidum quod narrat Noster Iosephus à Costa hist. noui orbis, lib. 6. cap. 2. de Mexicanis. Illi seculum annis duobus & quinquaginta definiunt, & annos singulos in vnus rotæ ambitu vario colore depingunt. quibus evolutis, postremo seculi die, primis intendentibus se tenebris, omnem suam supellectilem asiligunt, committunt, dissipant, quasi hora mundi decretoria, sole in perpetuum Occidente, rebus ad exitum vergentibus, supellectile non finit amplius opus habituri. Quidam ex illa propheta Habacuc cap. 3. *Domine opus tuum in medio annorum,* &c. Interpretantur opus Dei esse generis humani reparationem, quæ in medio annorum factam esse contendunt, vt tum demum mundi finis ingruat, eùm tot anni post Christi vel natiuitatem, vel passionem fuerint elapsi, quot ab orbe condito ad reparatum effluerant. Fauet Paraphrasis Chaldaica. *Quid si non conuertantur, sed ipsi prouocauerint se ad iram, in medio annorum quibus dedisti eis vitam, tandem ita futurum est, vt notam facias potentiam tuam, וְבַר שָׁנָא דְּמַסְרָתָא לְחַרְתָּא עִלְמָא* In medio annorum quibus dixisti te renouaturum mundum vt vindictam summas de impiis qui transgressi sunt verbum tuum. Nihil tamen hinc certi colligitur. Nam præter quàm quod Septuaginta ita vterunt, *ἐν μέσῳ τῶν ζῴων ἀναστρέψεται, καὶ τὸ ἔσθῃ τὰ ἔτη τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ πνεῦμα τῶν κτηνῶν ἀναστρέψεται.* In medio duorum animalium cognoscetur: cum appropinquauerint anni, cognoscetur: cum alexerit tempus, demonstraberis. Textus Hebræicus sui verbis conceptus est, וְעַל קִרְבֵּי הַיָּם in medio annorum. Notat autem Arias Montanus dictionem, קִרְבֵּי significare arithmeticaum proportionem, vt res quæpiam in duas partes æquales diuidatur, sed idem esse atque inter & intra: atque ad eò in medio annorum nihil aliud esse, quàm certo tempore, quodcumque tandem illud sit, inter primam mundi creationem, & eius finem constituto. Lyranus quidem pro medio arithmetico, siue geometrico sumit, sed nota quosdam interpretari de Balthazare Rege, qui in medio annorum, id est, in virili ætate necatus est: ipse referre maualt ad annos destructionis & instaurationis templi. Alij interpretantur de Christo, non quòd in medio annorum mundi, sed quòd in medio annorum vitæ sitæ, opus quod dederat illi pater hoc fecerit, & pretioso sanguine suo scelerum nostrorum pœnas exoluerit.

Sed hunc locum præstat optimis Augustini verbis concludere lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 53. *Omnium, inquit, de hac re calculantiu digito, resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora qua pater pefuis in sua potestate. Vide Rabinum Elcha Ben Dauki de die Domini, siue de fine mundi, non ita pridem à Iacobo Gafarello Latinitate donatum.*

INTERCESSIO.] Vide Milonianam 14. Reliqua auctoritas Senatûs emptia intercessione sublata est. infra §. 42. pro Sextio.

ARGUMENTVM.

Ab etate Antonij, à dignitate Senatorij ordinis, à causa que Senatuum mouebat, ut de prouincijs Cæsaris decerneret, intercessionem reprehendit.

QUID cupidè à Senatu, quid temerè fiebat, cum tu vnus adolescens XLI.
vniuersum ordinem decernere de salute Reip. prohibuisti? neque
id semel, sed sæpius; neque tu tecum de Senatus auctoritate agi passus es.
Quid autem agebatur, nisi ne delere & euertere Remp. funditus velles?
cum te neque principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monendo,
neque frequens Senatus agendo, de vendita atque addicta sententia mo-
uere potuit? Tum illud multis antè tentatis, necessariò tibi vulnus inflit-
tum, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo. Tum contra
te dedit arma hic ordo Consulibus, reliquisque imperiis & potestatibus,
quæ non effugisses, nisi te ad arma Cæsaris contulisses.

EXPLANATIO.

QUID CUPIDE.] Vulgò dicitur, *quid cum passione?* Potuit autem Antonius hanc ex-
cultationem factò suo prætexere, quòd non op-
posuerit se Senatùs voluntati, sed cupiditatibus
& studiis certorum hominum, qui Cæsarem ode-
rant, & eius odio impulsì eum de prouincia re-
uocabant, aut potius detrahebant. Occurrit Tul-
lius id non cupidè, aut temerè factum à Senatu,
quod iusta causa Cæsaris reuocandi subesset. In-
telligitur enim Senatus consilia Cæsaris iam in
manifestam tyrannidem erumpere, nisi maturè
occurreretur, ac proinde non eum reuocabat, vt
odium suum expleret, sed vt labantem ac prope
cadentem fulciret Remp.

CVM TV.] Singulorum verborum mementa
perpende, vnus, adolescens, vniuersum ordinem,
&c. quibus quedam antithesis continetur, vnus,
vniuerso, adolescens, ordini. i. Senatui, addit de-
cernere de salute Reip. quia ex eo pendebat Reip.
salus vt Cæsar exercitum dimitteret, quo ille
exercitu fretus suam potentiam stabiliebat contra
Remp.

NEQVE ID SEMEL.] Aliud adiectum
quo Antonij scelus exaggerat, quod Antonius in
eo pertinax fuerit & obstinatus, ostenderitque se
non subitò nascentis cupiditatis impetu, sed
certa animi inductione Senatùsconsulto de pro-
uincijs intercedere, neque secum agi de Senatus
auctoritate, id est, ne voces quidem eorum ad-
miserit qui rogabant, ne se vnus Senatus aucto-
ritati opponeret.

QVID AVTEM.] Are ipsa quæ agebatur,
videlicet salute Reip. facti indignitatem ostendit,
ad maiorem acerbitatem non ait, quid autem
aliud agebatur, nisi vt conferuaretur resp. sed
orationem ad ipsum Antonium conuertit.

NEQVE FREQUENS SENATVS.] Mone-
nt Grutterus & Guillelmus se in aliquot M. S.
reperisse, *Neque Rom. eques aut Senatvm.* Sed
sine graui causa nolim à vulgata discedere.

VENDITA ATQVE ADDICTA.] Res ven-
duntur in priuatis etiam contractibus, addicuntur
auctionibus publicis. Atque adeò minis est
vendere quam addicere. vide Notas.

TVM ILLVD.] Redit ad notam Senatus,
qui in Antonium decreuit, quòd in hostem ro-
gatum decerni est solitum more maiorum. Id
est, decreuit eum contra Remp. facturum videri
si diutius Senatùsconsulto de prouincijs Cæsaris
obstitisset. Notat tamen id factum fuisse, &
multis rebus antè tentatis & necessariò, vt osten-
dat Senatùs lenitatem, qui ad huiusmodi pœ-
nam infligendam non descendisset, nisi necessi-
tate compulsus. Notat paucis ante Antonium id
vulnus inflitum fuisse, vt eò pœna grauior quò
inuitator appareret. Addit eorum quibus inflit-
tum est, incolumem fuisse neminem, ad exagger-
randam pœnæ grauitatem.

TVM CONTRA TE.] Epistola 10. ad Ti-
ronem. *Senatus Consulibus, Praetoribus, Tribu-
nisplesibus & nobis, qui Proconsules sumus, nego-
tium dederat vt curaremvs, ne quid resp. detri-
menti caperes.* Quo Senatùsconsulto (vt notat
Sallustius in Catilina) *Potestas per Senatvm more
Romano maxima permittitur, exercitum parare,
bellum gerere, coercere omnibus modis socios atque
cines, domi militiaque imperium & iudicium
summum habere.*

NOTÆ.

VNVS.] Immo, vt ait Cæsar, lib. 1. de bello
ciuili. *Intercedunt M. Antonium, Q. Cassium
Longinum Tribunisplesibus.* De intercessione vtrius-
que ad stipulatur Dio libro 41. innuit Appianus
lib. 2. de bellis ciuilibus. Plutarchus in Cæsare &
Antonio intercessionis solius Antonij facit men-
tionem, etsi fortasse data operâ ambiguitatem
orationis captauerit, *ne vnus Antonij.* Apud om-
nes tamen in confesso est, tam Cassium quam
Antonium se ad Cæsarem contulisse. Facile in-
ducitur, vt credam elationè dictum ad exaggeran-
dam intercessoris audaciam, si vnus intercessisse
videatur.

ADOLESCENS.] Iam erat adolescens An-
tonius Ciceronis & C. Antonij Consulatu, su-
prà 14. *Quis enim eques Romanus, quis præter se
adolescens nobilis, quis vllius ordinis, qui se cinem
meminisset, cum Senatu in hoc templo esset, in ci-
uico Capriculino non fuit?* At inter Consulatum Ci-

eronis & Antonij Tribunatura anni quatuordecim effluxerunt. Quaro mirum cuiuspiam videri possit Antonium adoleſcentem tam diu fuisse. Verum cum lege Cornelia annali annus trigessimus esset tribunatus plebis constitutus, potuit etiam tum adoleſcens vocari. Censorius de die natali: Vero quinque gradus atatis equaliter putat esse diuisos, vniquemque scilicet prater extremum; in annos quindecim. Itaque primo gradus vsque ad annum quinquagessimum, pueros dicit, quod sint puri, id est impubes; secundo ad trigessimum annum adoleſcentes ab aſcendendo sic nominatos: in tertio gradu qui erant vsque quinque & quadraginta annos iuuenes appellatos, eo quod tempore in re militari possent iurare: in quarto autem ad vsque sexagesimum annum seniores esse vocatos, quod tunc primum senescere corpus incipiat: inde vsque sine re vniuscuiusque quintum gradum factum, in quo qui essent, senes appellatos, quod ea etate corpus senio iam laboraret. Notat tamen doctissimus Manutius in epistola 1. lib. 2. ad Familiares, & pueros dici nonnunquam post annum decimum quintum, & adoleſcentes post tricesimum, & iuuenes ante tricesimum. Singulorum exempla proferemus. Octavianus Cæsar natus est Consulatu Ciceronis, vt Velleius & alij prodiderunt, ergo cum ex Apollonia rediit Cæsarisque Dictatoris nomen & hereditatem adiit, annum ætatis vndericesimum exceſſerat. Nihil tamen scieus puer à Tullio nominatur, epist. 7. lib. 11. Et adoleſcentiam vel puerum potius Cæsarem indices temere fecisse, qui tantam causam publicam priuato consilio suscepserit. Philippica 4. Laudo, laudo vos, Quirites, cum gratissimis animis prosequimini nomen clarissimi adoleſcentis, vel pueri potius. Immo puer absolute, lib. 10. epist. 28. ad Tribonium. Puer egregius Cæsar. Lib. 12. epist. 25. Antonium vultantem & nascentem conici in Cæsaris Octavianii plagas. puer enim egregius præsidium sibi primum, & nobis, deinde summe Reip. comparauit. Quid quod Solon apud Philonem libro de mundi officio, etiam completa tertia annorum hebdomade, eum qui quartam agetet puerum dixit? Sed nihil prohibet plures versus exhibere, quod & pulcherrimi sunt & faciunt ad institutum.

Adoleſcentes, Iuuenes, Seniores.

Senes.

Incipiet, pubem significat nō iam.
Ter septem attingens mēbris crescentibus, annos Gradus vitæ
Flos oriens verso menta colore teget. tis.
At puero quartus dat septenarius ingenis
Robur, virtutis datur quoque signa viri.
Quarto tempus erit vincti meminisse iugalis
Tempus natorum querere progeniem.
Ætas sexta viri iam perſicet vndeq; mentē
Moliri facinus, nec iuuenile volent.
Septem, octo hebdomades mentem linguamque
virentem
Perſiciant annis quætor atque decem.
Nota ætas est fortis adhuc, sed mollior esse
Virentem ad magnam linguamque mentemque
solet.

Ad decimam si quis vitans produxerit, illum
Non immaturo fenere parca rapit.

In septimo versu videtur legendum,
Τῆ δὲ τριάρτη πῦς εἰς ἑβδωμάδων ἔστιν αἰσῶς.

Tamen Henricus Stephanus edidit, πῦς πρὸς τὴν ἑβδωμάδων. Qui & in multis videtur parum horum versusum sensus attingisse. Neque feliciter interpretatus est Sigismundus Gelenius, vt operæ pretium me facturum putauerim, si paulò plures versus afferrem, & iis nouam interpretationem attexerem. Eodem penè recidit Hippocratica ætatum diuisio: sed parco Græcis Censorium auctoritate contentus. Hippocrates medicus in septem gradus atatem distribuit; sinem prima putauit septimum annum, secunde quatuordecimum, tertia duodetricesimum, quarta tricesimum quintum, quinta duo & quadragesimum, sexta quinquagesimum sextum, septima nonissimum annum vite humane. Sed quoniam paulò aliter eius verba sonant apud Philonem, ipsum audiamus. Εἰς ἀπρόσπου θύσει ἡπὶ αἰῶν ἀρεῶν, ἀς ἡλικίας καλῆς αἰῶν, πῦς δὲν, πῦς, αἰετικῶν, ἡ αἰ λυγρῆ. Καὶ πῦδος ἡπὶ ἔστιν ἄρχη ἡπὶ ἐπὶ ὀδύτων ἐκδοῦν, πῦς δὲ ἄρχη γυνῆς ἐκδοῦν, ἡπὶ αἰ, δὲ ἡπὶ. μετῆκῶν δὲ ἄρχη ἡπὶ αἰετικῶν, ἡς πῦς ἡπὶ. νεανίας δὲ ἄρχη αἰετικῶν ὅλα πῦ σῶμα πῦς ἐπὶ τῶν πῦτος ἡπὶ. ἀπὸ δὲ ἄρχη ἡπὶ δούτους πῦτος ἡπὶ, εἰς πῦτος ἡπὶ. πῦτος ἡπὶ δὲ ἄρχη πῦτος ἡπὶ ἡπὶ τῶν ἡπὶ. πῦτος ἡπὶ τῶν ἡπὶ. In hominis natura septem sunt tempora, quae ætates vocant, infans, adoleſcens, & cætera. Infans est ad septennium dum dentes emittit. Puer vsque genitura excretionem ad geminatum septennium. Adoleſcens vsque barba hirsutius ad annum ter septimum. Iuuenis vsque dum crescit totum corpus ad quater septimum. Vir vsque vnde quinquagesimum ad septies septimum. Senior vsque ad sextum supra quinquagesimum ad olliæ septimum. Quicquid verd deinceps sequitur ad septimum pertinet. Sed, vt ad institutum redeam, hi gradus ætatum apud bonos auctores non semper ad annum finiantur. Brutus enim eo ipso anno quo Præturam gerens Cæsarem percussit dictus adoleſcens Cornelio Nepoti in Attici vita. Sic Ad. Bruto vsus est, vt nullo ille adoleſcens equalis familiaris quam hoc sene vteretur: neque solum eum principem consilij habere, sed etiam in comitiæ. Prætura autem, vt constat de legibus annalibus, nō ante annum ætatis nonum & trigessimum conferebatur.

Ἡπὶ δὲ ἀνὴρ ἡπὶ ἔπὶ ἡπὶ ἔχρος ὀδύτων
Φύσις ἐκδοῦν ἀρεῶν ἐπὶ ἔπὶ ἔπὶ.
Τοῦ δὲ ἡπὶ ὄντι δὲ πῦτος διὸς ἡπὶ ἡπὶ
ἡπὶς ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν.
Ἡπὶ πῦτος ἡπὶ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν
Λαχρῶν πῦς ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν.
Ἡπὶ δὲ τριάρτη πῦς εἰς ἑβδωμάδων αἰσῶς
Ἡπὶ, οἱ τὸ ἀπὸς σῶμα ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν.
Πῦτος δὲ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν
Καὶ πῦδος ἡπὶ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν.
Ἡπὶ δὲ ἡπὶ πῦς πῦς ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν
Οὐδὲ ἡπὶ ἡπὶ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν.
Ἡπὶ δὲ ἡπὶ ἡπὶ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν
Οκτὸ δὲ ἀμφοτέρω, πῦτος ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν.
Ἡπὶ δὲ ἡπὶ ἡπὶ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν
Πῦς ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν.
Ἡπὶ δὲ ἡπὶ ἡπὶ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν
Οὐδὲ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν ἡπὶ αἰῶν.
Primum vbi septens dentes produxerit annis
Prodit adhuc, infans & sine pube puer.
Septenos vbi deinde Dens concesserit annos

VELLEIS.] Hoc verbum in legibus, Senatufconsultis, & edictis vlitatum. Macrobius 2. Saturnal. cap. 6. Lapidatus a populo Vatinus, cum gladinatorum munus ederet, obtinuerat vt adiles edicerent,

edicerent, ne quis in arenam nisi pomum misisse vellet. Forè in diebus Casellius consultus à quodam an nux pinea pomum esset, respondit, si in Vatinium misisse es, pomum est. Gellius lib. 13. Noct. Attic. cap. 14. In edicto Consulatum quo edicunt, quis dies comitiis censoriis futurus sit, scribitur ex vetere forma perpetui. NE QVIS MAGISTRATUS MINOR DE COELO SERVASSE VELIT. Valerius Maximus lib. 2. de Spectaculis. Senatusconsulto cautum est, ne quis in urbe propriusve passus mille, subsellia possuisse, sed in sine ludos spectare vellet.

PRINCIPES CIVITATIS.] Pro Sextio 9. fusè explicatur, qui sunt principes civitatis. Defensores optimatum, ipsique optimates gravissimi, & clarissimi ciues nominantur, & principes civitatis. vide.

VENEDITA ATQUE ADDICTA.] Suprà venditum & mancipatum. Atque ut ibi diximus id esse inter utramque distinctionem discimus, quòd venditio sit simplex contractus, qui etiam sine testibus & privatum inus possit, mancipatio autem & testes, & certam aevi formulam requirit: sic etiam in presenti dicendum est, additionem proprie dici in publica auctione, vel etiam in iudicio, cum sententia Prætoris res controuertitur & litigatoribus attribuitur, qui secundus additionis modus parum ad hunc locum videtur pertinere. De priore modo vide Iuriscōsultos D. de in diem additione, Antonium Augustinum lib. 2. emendat. cap. 3. Vallam lib. 5. elegant. cap. 28. Budæum, Alciatum, &c. E quibus constat rem addici cum in auctione publica plus offerenti, & ad pretium superioris licitatoris aliquid addicenti attribuitur. Exempla plurima adferri possent: ea libabo quæ non nihil habent elegantiz & leporis. Pro Cæcina 16. Adest ad tabulam: licetur Abutium. deterrantur emptores multi, partim gratia Cæsennæ, partim etiam pretio. Fundus addicitur Abutio: pecuniam argentaria promittit Abutium, &c. hac emptione facta pecunia soluitur à Cæsennia. Tranquillus in Iulio cap. 50. Ante alius dilexit M. Brui matrem Seruiliam, cui & prius suo consulari sexages H. S. margaritam mercatus est: & bello civili super alias donationes amplissima prædia ex auctionibus hæste minimo addidit. Cum quidam plerisque vultuatur mirantibus, facetissimè Cicero, Quò melius, inquit, emptum sciatis, Tertia deducta est: existimabatur enim Seruilia etiam filiam suam Tertiam Cæsari conciliare. Idem in Caio Caligula 88. Nota res est Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Caio præconem, ne prætorem virum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec licendi finem factum quoad XII. gladiatores H. S. monagis ignoranti addicerentur. id est ducentis viginti quinque milibus aureorum Gallicorum.

MULTIS REBUS ANTE TENTATIS.] Iure notat Orator multas res fuisse ante tentatas, ne quis Senatum putet temerè descendisse ad illud Senatusconsultum, quod, ut mox de Cæsare dicemus, erat extremum atque vltimum.

DEDIT ARMA.] Cæsar libro 1. de bello civili. Decurritur ad illud extremum atque vltimum Senatusconsultum, quo nisi penè in ipso urbis incendio, atque in desperatione omnium salutis, latro- rum audacià nunquam ante discessum est: Dent operam Consules, Prætores, Tribunus plebis, quique Consules, lege Proconsules sunt ad urbem, ne qui-

Res detrimenti capiat. Videtur autem Noster inter imperia & potestates ponere distinctionem, quòd Tribunus plebis potestatem haberent, imperium non haberent. Vide Sigonium lib. 1. de antiquo iure ciuili Romanorum cap. 20. vbi prædenter aduertit Dictatoris, Consulium, Decurritur, Tribunorumque militum Consulium, ac Prætorum, eorum denique omnium qui lictores cum fascibus habuerunt, non potestatem solum, sed etiam imperium exstitisse, Cætorum vero, & Aedilium & Tribunorum plebis, qui non lictores, sed viatorem duntaxat habuerunt, potestatem tantum fuisse. Atque ut Censores & Aediles omnitam, quibus, ut ex Cicrone & Cætare constat, mandata non fuerat Resp. iure Tribunus plebis dicitur habere potestatem, non imperium, quia vis eius magistratus sita non erat in imperando, sed in prohibendo. Plutarchus Catone Viceconsul. Το δ' ἵππεϊ ἢ ἕρπ' ἀεὶ τὸ κλάσει, ἔχει μάλλον, ἢ ἀεὶ τὸ ἀέθλιον, καὶ οὐ τὰς οἰ λατοὶ καὶ ἰα φησι ποιεῖν, τὰ μὲν δὲ οὐκ οὐκ ἀεὶ τὸ κλάσει εἶ. Potestatem enim in magistratus habet magis prohibendi, quam faciendi. Et si omnes reliquis præter vnum decernant, tamen eius qui non vult, neque sicut potestus vbetur.

TE AD ARMA CÆSARIS CONTULSISSE.] Res variè narratur. Noster epistola 10. ad Tironè suum, apud quem nulla suberat ratio mentiendi, negat expulso. Antonium quidem noster & Cassius nulla vi expulsi ad Cæsarem cum Curione profecti erant, postea quam Senatus, Consulibus, Prætoribus, Tribunus plebis, & nobis, qui Proconsules sumus, negotium dederat, ut curarem, ut quid Resp. detrimenti caperet. Affirmat & quaeritur Cæsar. Nec Tribunus plebis sui periculi deprecandi, neque etiam extremi iuris intercessionem retinendi, quod Luc. Sylla reliquerat, facultas tribuitur, sed de sua salute septimo die cogitare coguntur. Sed opinor, prætextus suis armis quaerenti causam. Senatus & Cōsulum præsertim violentiam in maus exaggerat. Adtipulatur tamen Lucanus.

Expulsi ancipiti discordes urbe Tribunos
Vltio iure minax iactans Curia Graecis.
Suetonius in neutram partem affricat, & sed prius sublatam Tribunorum intercessionem, ipsosque urbe celsis mentuimus. Et Graecis Plutarchus in Cæsare, non solum expulsum à Consulibus, sed etiam cum contumelias expulsum fuisse testatur, ἀετιπλοιοῦντος ἔχλασεν αἰτίους. Contumelias affe-ctos cum ignominia expulerunt. Dio cum Cicrone intulanti à Senatu fuisse notam narrat, non tamen expulso, sed tantum monitos ut discederent. Vbi enim intercessionem Antonij exposuit. Quis eius decreti auctores fuerant, inquit, statim Curia egressi, mutatæ veste in Curiam reuersi, de supplicis eorum qui se opposuerant, detestabere: qui cùm re percepta primùm resistissent, post territi cum aliis de causis, cum quòd Lentulus suassisset, ut urbe exirent prius quam sententia perferretur, multis verbis factis, obstinatèque cum Curione ac Cælio ad Cæsarem abire, non iam magni pendentes quòd essent ex Senatorum albo sublati. Appianus libro 2. Consules quoque Marcellus & Lentulus iusserunt hos Tribunos Senatum excedere, Antonium & Cassium Longinum, & forte quomvis sacrosancti violantur. Tum Antonius iratus à sella prostratus, magno clamore fidem hominum dūmq; inuocans, quòd nec potestas hætenus iniuolantur iurata sit, & auctores saluberrimum sententiarum

eiiciantur per contumeliam, quasi homicidio sepoluissent, aliòve scelere. His dictis furibundus excurrit, bella, cedes, proscriptiones, exilia, multationes, cenæ è tripodè vaticinans dirisque deuotens eos qui causâ essent tantorum malorum. Quare arbitrator Antonium & Cassium Tribunosplebis Consulium iussu ignominie causâ, è curia magnis Senatûs vniuersi conuictis expulsos fuisse, nulla vi tamen ex vrbe expulsos. Hi autem huiusmodi Senatus ignominia notati cum Curione

& M. Cæcilio (vt est apud Dionem, videtur autem legendum & M. Cælio, nam ipse Cæsar M. Rufum conuicio Lucij Lentuli Consulis fuisse correptum, M. autem Rufus is ipse est M. Cælius, pro quo Cicero extat oratio) hi, inquam, ita notati, vt scribunt Plutarchus & Appianus, èν τῷ αὐτῷ ἑσθρῶν μεροῦσι, ἐκ τῶν δὲ ἀνακτοῦν. Vehiculo meritorio fugientes, ferulicis habitu ad Cæsar's arma se contulerunt.

A R G V M E N T V M.

A consequenti & bello ciuili, quòd ex Antonij natum est intercessione, eius audaciam & scelus tribus sequentibus numeris exaggerat.

XLII.

TV, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Cæsari omnia perturbare cupienti causam belli contra patriam inferendi dedisti. Quid enim aliud ille dicebat? quam causam dementissimi sui consilij & facti afferebat, nisi quod intercessio neglecta, ius Tribunitium sublatum, circumscriptum à Senatu esset Antonius? Omitto quàm hæc falsa, quàm leuia, præfertim cum omninò causa nulla iusta cuiquam esse possit contra patriam arma capiendi. Sed nihil de Cæsare. Tibi certè confitendum est causam perniciosissimi belli in persona tua constitisse.

EXPLANATIO.

TV, TV, IN QVAM.] Verbi reduplicacione Antonium pungit, & quasi repetitis ictibus stimulat, quòd C. Cæsari quasi quidam autestignus fuerit, ad bellum patriæ inferendum. legunt aliqui, vt notat Lambinus, *ansam belli*, pro *causam belli*, quæ lectio mihi plurimùm aridet. Si enim Cæsar iam antè omnia turbare cupiebat, & tantummodò speciosum prætextum suo sceleri quærebat, non reipsa belli causa fuit expulso, & circumscripto M. Antonij, sed tantùm prætextus, & occasio, quam Cæsar oblatam arripuit, quasi ansam, ad bellum Reip. inferendum. Eam tamen causam videri volebat Cæsar, quasi non ambitione duceretur, sed intercessione Tribunitiæ & iura plebis Romanæ defenderet.

QUID ENIM.] Cæsaris ipsius auctoritate probat causam, vel saltem prætextum belli ciuilis in Antonij personâ constitisse: quòd ille nullam aliam causam suo facto prætereret, nihil causaretur aliud, quàm se arma sumpsisse, non contra patriam, sed contra quosdam factiosos, qui Tribunitiis intercessionibus non paruerant, eamque potestatem ad infimæ plebis patrocinium institutam de Rep. sustulerant, & Antonium circumscipserant, id est, eius potestatem minuerant, & quasi positis cancellis limitarant.

OMITTO QVAM.] Duo reprehendit. Nam & fallum erat quòd causabatur Cæsar, non enim intercessio neglecta, aut ius tribunitium sublatum erat, sed repressa impotentia Antonij. quæ causa fuit leuis ad bellum patriæ inferendum.

CONSTITISSE.] Aduerte prudentiam Oratoris, nondum dicit belli causam fuisse Antonium, sed causam in eius persona constitisse, quòd videlicet Cæsar eam causam suo facto prætereret, paulò post cum animos hominum commemoratione cladis accenderit, apertè dicit eum belli ciuilis causam fuisse.

NOTÆ.

PERTURBARE.] Eodem sensu Cæsar i. de bello ciuili. *Omnia permisceri mallent, quàm imperium exercitûsque dimittere.* Eodem sensu videtur dixisse Plutarchus in Gracchis. *Ὅτι γὰρ ἀπαρῶν ἐπὶ αὐτοῦ τῆς πολιτείας ἰσοζυγίος τῷ Τίτῳ, ἐξ ἡνείκεν τὴν ἀεζύματα ἠποῦσεν.* Tanguam agrorum diuisionem ad confusioem status totius ciuitatis Tiberium induceret, & omnia perturbaret. *Comicus:*

Ἡρατὴν, ἡ Ἐγύπτον, ἔξωβύνα τὴν Ἑλλάδα.

Sic fulgurabat, intonabat, Greciam

Miscebat.

CAVSSAM BELLII.] Lucanus i. Pharsal.

Ecce faces belli dubiaque in prælia menti

Vrgenteis addunt stimulos, cunctisque pudoris

Rumpunt fata moras. Instos fortuna laborat

Esse ducis motus, & causas inuenit armis.

Expulsi incipit discordat vrbe Tribunos

Visto iure minax iactatus Curia Gracchis.

Alij tamen, vt monui, malunt legere, *ansam belli*, Ansâ belli.

ansâ autem est per translationem occasio quæ auidè arripuit, vt res alia velut apprehendatur, sic pro Plancio. 84. *Si locus habet reprehensionis ansam aliquam, nescio cur seniores Nicæam putes, quàm Rhodum.* Pro Sextio. 22. *Denique etiam sermoneis ansu dabat, quibus reconditos eius sensus tenere possemus.* vbi & protulimus illud Eunapij in Chrysanthio. *ἔσπευσεν τοῖς λέγουσιν ἐπιδικάζειν. & primam quamque ansam apprehendens.*

INTERCESSIO NEGLECTA.] Iam videri potest è dictis superiore §. hoc ipsum esse quòd Cæsar causaretur, & maximè inferendi belli consilio prætereret. lib. i. de bello ciuili. *Referunt de intercessione Tribunorum: dicuntur sententia graues. Vt quisque acerbissimè, crudelissimèque dixit, ita quàm maximè ab inimicis Cæsaris collaudatur.* Item: *Nec Tribunosplebis sui periculis deprecandi, neque etiam extremi inris intercessionem retinendi,*

T

P

I

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

quod Luc. Sylla reliquerat, facultas tribuitur: sed de sua salute septimo die cogitare coguntur: quod illi turbulētissimi superioris temporis tribuniplex obduo denique mēse suarum actionum respicere, ac timere consueverant. Atque hanc vnam consilij iura causam attulit in illa militari concione, qua milites suos ad bellum ciuile suscipiendum hortatus est. ibidem in Nouum in Rep. introducendum exemplum queritur, ut tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, qua superioribus annis armis esset restituta. Syllam, nudatā omnibus rebus tribunitiā potestate, tamen intercessionem liberam reliquisse: Pompeium qui amissam restituisse videatur, dona etiam qua antiē habuerit, ademisse. Iure autem id causfabatur Cæsar, quod vellet causam suam videri populatē. Hic enim magnitatus creatus fuerat, vt infimæ plebis commoda contra patriciorum caterodimque magistraturam vim defenderet. vt videre est apud Halicarnasseum libro 6. Vt plebi sui magistratus essent sacrosancti, inquit Liuius libro 2. quibus auxiliij latio aduersus Consules esset. Multiplex autem fuit tribunitia intercessio, nam & intercedebant Senatusconsultis (vide Miloniam 14.) & legibus ferendis, vt passim videre est presertim apud Appianum libro primo de bellis ciuilibus: & triumphis. pro Cælio 34. Virgo illa Vestalis qua patrem complexa triumphansem ab inimico Tribunoplebis de curru deiecit passim non est. Et delectui militum. Dionysius Halicarnass. lib. 8. exeunte. Οἱ ὄπισθε ἔβα τῆς πλείους ἐν τῷ παρεκκλήσει πῶδῳ πῶν στρατηγῶν δίρεως ἰδῆσαι. ἐπειτα δὲ καὶ τῶν κρατιῶν ἐπίστω κατόπισθε, &c. ὁ δὲ κλάδων τῶν κατὰ παρεκκλήσει δὲ μισθῶν οὐδὲν ἔπαισιον, ἢ δὲ μισθῶν. οὐδὲν γὰρ εἶσι πῶν ἔβα τῆς πλείους οἱ τῶν δὲ μισθῶν κλάδων ἔχοντες ἰσχυροὶ καὶ κῆνοι. Consules extra urbem in campo adiacentes Consulares (Prætorias) sellas posuerunt. ibi militum delectum habuerunt, &c. Tribunus autem plebis qui intercedebat delectui, nihil amplius facere poterat. Nullius enim rei extra urbem Tribuniplex potestatem habent. profectio magistraturæ in Prouincijs, vt intercessit Craffo ad Parthos profectio Ateius Tribunuspl. & cum neque intercessio, neque diris & execrationibus quicquam profecisset, quas refert Plutarchus & alij, ἐπιχειροῦν δὲ, inquit Dio libro 39. ὁ ἄριστος ἐστὶν ἀπολαύσειν αὐτῶν ἐκείνων. Eum Ateius in carcerem conicere caputis est. Iudicis & questionibus instituendis supra 3. Non venire contra iniuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non iure prætorio. Sententia iudicum iam pronuntiatas, & earum executioni vt Tiberius Gracchus intercessit, ne L. Scipio damnatus peculatus in vincula duceretur. vide de Prouincijs Consulibus 19. Denique omnibus collegatum suorum actionibus, vt mox ex Dionysio libro 10. antiq. Rom. constabat. Cuius intercessionis ea vis fuit, vt vnus posset contra collegatum suorum omnium sententiam rem impedire, neque intercessionis suæ causam dare cogereur, vt pro Milone §. 14. nota postrema iam probauimus ex Plutarcho & Appiano.

Intercessio
Tribunitia,

Senatuscon-
sultis.

Legibus fe-
rendis.

Triumphis.

Delectui,

Profectio
magistraturæ.

Iudicis &
questionibus.

Executioni
prolatæ iam
sententia.

Actionibus
collegatum.

IV.
Tribuniplex
facto-
sancti.

iureiurando plebis, cum primū eam potestatem creauit, sacrosanctos esse. 2. lege Valerij Horatij lata post Truuiros exactos id iuris habuerunt. Vt qui Tribuniplex, Adilibus iudicibus, decemviris nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset: familia ad eadem Cereris Liberi, Liberæque venum irer. Quæ lex quemodo à superiore differat, vide Liuium loco citato. Videtur tamen Dionysius libro 6. vtramque confundere. 3. vt eum Tribuniplex haberet concionem non liceret interfecti. Vide Sextianam 79. Freus sanctitate Tribunatus, cum se non modo contra vim & feruum, sed etiam contra verba atque interfectionem legibus sacris esse armatum putaret, venit in templum Castoris. 4. Quandam etiam habuit certis in rebus iurisdictionem. Iuuenalis sat. 8.

Qui Tribuni-
plebis nocue-
rat, eius caput
sacrum Ioui,

Tribuno in-
terfecti nefas.

Tribunorum
Iurdictio.

Rara tamen merces qua cognouit Tribuni Non erant. Quam iurisdictionem non per se solum, sed etiam per Adiles exercebat. Dionysius Halicarnasseus libro 6. Insuper rogauerunt Senatū, vt ipsi per singulos annos binos e plebe viros eligere permitterent. Tū δὲ ἀναγκαστοὺς τοὺς δὲ μισθῶν, οὐκ ἂν δύναντο, καὶ δικαστῶν, καὶ ἀντιπροσέδρων ἐκείνων, ὑπονοῦνται. Quæ Tribunorumplebis, quibusque in rebus vi uellent, essent administrari, & lites eorum permitti iudicare, qui sacrorum & publicorum locorum, qui forensis annonæ curam haberent. Quod ubi etiam plebi concessum est à Senatu homines elegerunt. οἱ δὲ ἀρχαῖοι τῶν δὲ μισθῶν, καὶ μισθῶν καὶ δικαστῶν ἐκάλεσαν. Quos Tribunorumplebis ministros & collegas & iudices vocabant. Nunc autem eorum lingua, ab uno eorum operum quæ ipsi incumbunt. ἱερῶν ὅτι πᾶν ἐκαλεῖται. Adiles, quasi sacrorum adium curatores nuncupantur, in eoque potestas eorum consistit, vt alius, quemadmodum prius, videlicet Tribuniplex subseruiant, multa autem iis & magna commissa sunt, & ferè nullis in rebus suis similes, iis quæ Greci ἀποροῖο νόμο ἀπελλαντ. 5. Tribunij iuris fuit, vt nemo, qui Tribunoplebis non esset, ordinari posset actiones tribunicias impedire. Halicarnasseus libro 10. Οὐδὲν γὰρ πῶν ἀπαγορεύει ἄλλο τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἀποχρῆσιν ἢ κατὰ τοὺς πῶν ἄλλων πῶν ἔχοντι, ἀλλ' ἵπτερος δὲ μισθῶν ἐστί τῆ ἀρετῆς. Nihil enim eorum, que ab illo magistratu sunt, impedire aut prohibere cuiquam fas est, sed ea est alterius Tribuniplex auctoritas. Aded vt ipsi etiam Consules contra Tribunos frequenter aliorum Tribunorumplebis auxilium implorarent. Addit id cautum fuisse legibus creatis. Οὐτὲ δὲ ἀρχοὶ αὐτῶν ἰδιώτῃ συνιστοῦσιν δεξιῶν οὐδὲν αὐτῶν δὲ μισθῶν. Neque enim aut magistratus, aut priuato permittebantur quicquam facere aduersus Tribunoplebis. Dixi ordinari, quia, vt sequenti Nota dicendum est, Senatus Tribunus circumscribebat, aut penitus ab administratione Reip. submouebat. 6. Vt creato Dictatore cæteris magistratibus abrogatis, ipse magistratum retineret. Plutarchus in Antonio. ἢ δὲ δὲ μισθῶν δὲ μισθῶν πῶν δὲ ἄλλοις καταποσει πῶν δὲ κῆνοι πῶν δὲ μισθῶν ἀρετῆς. 7. Brutus oratione in Cæsare apud Appianum 2. de bellis ciuilibus, ὁ δὲ νόμος ἐστὶν ἀποροῦν, καὶ ὁ νόμος οὐδὲν ἐπιτάχου δικῆν οὐδὲν δὲ μισθῶν ἀποχρῆσιν. Lex & insuandam maiorem nostrorum Tribunoplebis, ne quidem iudicium intendere permittunt. 8. Vt Senatum posset conuocare. 9. Vt egiam præfertibus Consulibus in Senatu ius relationis

Ædiles ple-
beij minitii
Tribua.

Tribunusple-
bis nō potuit
ab alio magi-
stratu impe-
diri,

Creato Di-
ctatore non
cessabat.

Causam di-
cere non cog-
gebat.

Senatum cog-
uocabat. Ius
relationis
habebat.

IV.
Tribuniplex factio-
sancti.
Tom. II.

haberet. ut inique probauimus in Sextiana 26. *Linc. Mummius ad Senatum de Repub. retulit.* Et posterius quidem, quod ibi leniter attigimus, constat vel ex primis septimæ Philippicæ verbis. *Paruis de rebus, sed fortassis necessariis consulimur, P. C. de Appia via, & de Moneta Consul: de Luperco Tribunus plebis refert.* 10. Aliquod etiam in ipsos Consules ius habuerunt Tribunus plebis, si quando Consules Patribus Conscriptis obtemperare noluisse. Titus Livius lib. 4. hanc refert illius iuris originem, quod cum T. Quintius Cincinnatus & Cn. Iulius Mento. *Dictatorem dicere insti, in auctoritate Senatus Consules non essent.* Q. Seruilius Priscus summis honoribus egregie usus. *Vos, inquit, Tribunus plebis, quoniam ad extrema ventum est, Senatus appellat ut in tanto discrimine Reip. Dictatorem dicere Consules pro potestate vestra cogatis. Qua voce audita occasione oblatam rati Tribuni augere potestatis fecerunt, proque collegio pronuntiant placere Consules Senatui dicto audientes esse: si aduersus consensum amplissimi ordinis vltra tendant, in vincula se duci eos iussuros.* Consules ab Tribunis quam ab Senatu vicini maluerunt: proditum à Patribus summi imperij ius, datumque sub iugum Tribunitie potestati consulatum memorantes, siquidem cogi aliquid pro potestate ab Tribuno Consules, (& quod quid ulterius priuato timendum foret?) in vincula etiam duci possent. Quam frequenter autem Tribunus plebis ab his initiis auspicati ipsos etiam Consules in carcerem compergerint, dictum à nobis est in Vatinius 21. *Cum enim tu Consulem, de Bibulo loquitur, in vincula duceres, & à tabula Valeria collega tui mitti iuberent: feceris ante vestra pontem continuatis tribunalibus, per quem Consul populi Romani moderatissimus & constantissimus, sublato auxilio, exclusus amicus, ut perditiorum hominum iucitate, turpissimo miserrimoque spectaculo, non in carcerem, sed ad supplicium & ad necem duceretur? Huc addere & illud quod refert Epitome Liuiana, decadis sextæ, lib. 9. C. Atinius Labeo Tribunus plebis Q. Metellum Censuræ, à quo in Senatu legendo prateritus erat de saxo deici iussit. Quod nesci vos ceteri Tribunus plebis auxilio quam maxime fuerunt.* Sed id impotentia potius & furore hominis quam legitima potestate, & iure tribunitio factum. 11. Et si, ut modo dicemus, extra pomerium ordinariam potestatem haudquaquam habuerunt, tamen nonnunquam cum legatis missi sunt à Senatu, ut Proconsules in officio cõtinerent, eosque si Senatu obtemperare noluisse, comprehendi iuberent, ut oratione de prouincis Consularibus, §. 28. cum de decem legatis ageremus auctoritate Liuji lib. 9. & lib. 29. iam ostendimus. Atque hæc præcipua Tribunitij iuris capita fuerunt. Ob quæ non immerito Augusti mutata Rep. Tribunitiam potestatem sibi adsciscēbant, eamque sic in oculis ferebant, ut annuus principatus nõ aliunde quam ab indepta tribunitia potestate numerarent, ut testantur veteres inscriptiones, & Augustorum numismata. Alia Tribunorum plebis iura prætermitto, ut quod eorum esset diem ad populum dicere, denuntiare causæ dictionem, multam irrogare, actionem perduellionis intendere, de quibus partim pro Sextio 40. partim pro Milone 37. Tempus habentibus concionem perferbere, de quo pro C. Rabino perduellionis reo 6. Nunc

quoniam, Tite Labione, (is erat Tribunus plebis,) diligentia mea temporis angustia obstitisti, meque ex comparato & consueto statio defensionis in semibora curriculum coegisti, parebitur, & quod inquisitissimum est accusatoris conditioni, & quod miserrimum inimici potestati. Quoniam in hac præscriptione semihora, patroni mihi partes relquisti, Consul adomisti. Et quibus vides potuisse Tribunum non solum priuatis, sed etiam Consulibus ad populum dicendi temere circumferbere, & limitare. Sic cum Pompeius & Crassus peterent alterum Consulatum. *ὁ γὰρ Φαίριος, inquit Dio libro 39. μάλα ἀγαθὸν μὲν τῷ Τρεβόνι τοῖς ἀντιγράφοις, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ δούλου τῶν τῶν τῶν ἑαυτοῦ πειροχίας εἶπε βολῆν. ὁ δὲ Κράσων ἴσχυρ ἦν ἐν δὲ ἀγαθὸν δὲ μὲν τῶν τῶν, &c.* Faonius quidem cum vnam auttaxat horam ad contradicendam à Trebonio impetrasset, eam contritus de angustis temporis sibi concessi temere declamans: Cato autem obtinuit ut duas horas haberet concionem, &c. Omitto etiam Tribunus plebis id iuris fuisse videri, ut aliis magistratibus iustitium indiceret, & clauderet ærarium. Sic Tiberius Gracchus, ut est apud Plutarchum in eius vita, *Διαπραγματιοῦν τοὺς ἀλλοτρίας ἐκείνου χρηματιστῆς ἐξῆς ἐὰν τῶν τῶν νόμοιο διανεγῆν ἤντο. τῶν τῶν τῶν Κεῖνου γὰρ ὁσπερὶ δὲ ἴδιος ἐπιπέδων, ὅπως οἱ τῶν μὲν ἐκείνῳ ἐξ ἄλλῃ λαμβάνουσιν, μὴ εἰσφέρειν. ἢ τοῖς ἀποδίδουσι τῶν κρατῆρας ἑταῖρος ἐπιπέδων, ὅσα πᾶσι τῶν ἀποδίδουσι ἀφῆρας τῶν ἑαυτοῦ ἀποδοτικῶν οἰκονομῶν.* Edicto vetuit ceteros magistratus ius dicere priusquam lego Agraria latam esset suffragium. Et Saturni templum suo ipsius hyllo communiuit, ne Questores quicquam efferrent, aut inferrent in ærarium. Prætoribus verò, qui dicto audientes non essent, multam indixit, adeo ut omnes perterriti suam quisque administrationis partem omiserint. Ad ius etiam tribunitium pertinuit, ut bona improborum ciuium præcis & solennibus verbis Cereni consecrarent foculo posito in rostris adhibitoque tibicine. ut C. Atinius, bona Q. Metelli, qui enim ex Senatu Censor eiecerat, Cn. Lentuli Censoris alio Tribunus plebis, Gabinij Clodij, ipsius Clodij L. Mummius bona consecrarent: qui mos dictus ex nominibus veterum temporum exemplis, vide orat. pro domo fua 123. 124. 125. Item eos qui intercessionibus suis non parerent Dis deuouere. ut Crassum Ateius posito foculo, verbis etiam præcis & solennibus. Vide Plutarchum, Dionem, Appianum. Hæc, inquam, omitto, quod eorum non pauca ex abusu potius potestatis, & quadam tribunitij furoris in potentia, quam ex tribunitio iure prouenerint: illud omittre non possum quod indicat, quanta iam inde ab initio fuerit Tribunatus plebis sanctitas. *καὶ φαίλιος ἐπιπέδων* (loquitur C. Gracchus apud Plutarchum in eius vita) *καὶ Γενούσιος πῆρες ἀμαρτῶν λαοδιδόντες, καὶ Γάσων Βουτοσίων διὰ τῶν κρατῆρας, ὅτι ἀμαρτῶν περιουθῶν δὲ ἀρετῆς οὐκ ἐπέβησιν μόνος.* Et Phaliscis bellum insulerunt ob Genutium quendam Tribunum plebis conuulsis appetitum, & C. Butorium morte multarunt, quod Tribunus plebis per forum ambulans solus non assurrexerat. Ut merito tribunitia potestas, quamvis imperium non haberet, dicatur à Tacito 3. annal. *Summi fastigij vocabulum:* verba sunt, Tiberius famam moderacionis parat, quod ingruentes accusatores re-

Ius aliquod habuit in ipsos Consules,

Tempus a cionum iustabant,

Iustitium dicebantur.

Bona conscribantur.

Tribunus plebis est legatus missus extra Italiam.

Non parities suis intercessionibus deuouebant.

Alia iura Tribunatus.

Sacritas tribunatus.

preſerat, miſit litteras ad Senatũm, queis poteſtatem tribunitiam Druſo petebat. Ad ſummi ſalutiſqꝫ vocabulum Auguſtus reperit, ne Regiẽ aut Dictatoris nomen ad ſumere hac tamen appellatione aliqua cetera imperia præmereret.

CIRCUMSCRIPTVS. J Quatuor modis potuit Senatus magiſtratum coëcere, notã, circumſcriptione, remotione ab adminiſtratione Reip. expulſione à ciuitate. ad Atticum lib. 7. ep. 9. Ire autem ad arma aut hanc unam ob cauſam quod ratio eius non habentur: aut additiã cauſa, ſi forte Tribunus plebis Senatũm impediens, aut incitanti notatus, aut S. C. circumſcriptus, aut ſublatus, aut expulſus ſit, dicẽ ſe ſe expulſum ad illũm conſugerit. Quibus verbis ita diſunctis liquet hos quatuor modos eſſe diuerſos.

Notã coëctabat, vt cùm Senatusconſulti verbis addebat Senatus, ſe ſi quis rem impediẽt grauiter eſſe laturũ, cuius exempla protulimus quadageſimã §. aut idem veſtris mutatiõẽ aliõve factõ declarabat, vt contra Clodium factum eſt in cauſã Ciceronis, &c, vt refert Epitome Lijij decadii. lib. 5. Cum M. Catonis (lege C. Catonis) Tribuni plebis interfeſionibus comitia tollerentur, Senatus veſtem mutauit. Et hac ignominia Senatus affectus eſt M. Antonius, vt è Plutarcho conſtat, & Dione, &c ex alio Senatorum delictis. Neque ſolãm verbis, ſed etiam factõ notabant. vt anno V. C. 701. cùm Quintus Pompeius Rufus comitia conſularia pertinaciũ impediẽt. in N. A. ſτατοριον εἶπεν ἃ βουλῆς, καὶ πρὸς τὴν βουλὴν θυγατρὸς αὐτοῦ, ἃ θυγατρὸς, εἰς λυδῶν. Quamuis Tribunus plebis, Sullæque ex ſiſta nepos in carcerem iuſſu Senatũs abductũ eſt, inquit Dio lib. 40.

Circumſcriptione cùm Senatus magiſtratum poteſtatem certis finibus & cancellis limitabat, & quaſi exultantem & tripudiantem, extra que fines euagantem in girum reuocabat. Pro Milone 89. Senatũs, credo, Prætozem cum circumſcripſiſſet. Ne cùm ſolebat quidem hoc facere, in priuato eodem hoc aliquĩd proferat. vide Notas. Circumſcribete autem, ſiue περιγράψω, idem eſt quod coëcere, ſiue περιέχω, vt alios omittant, conſtat ex oratione priorẽ S. Greg. Nazianzenĩ contra Iulianũ. Θυναλὸν τὸ ἀπὸ ἀρχῆς τὸν ſταθὸν ἀνὰ δίκτυον ἑσθρανοῦ ἔκλειον, ὃ τοῖς ἀνὰ δίκτυον περικλυτὸς ἄνθρωποις, ἃ τὴν ἑαυτῶν κρητὸς περιέχουσιν. τὸ δὲ δίκτυον δὲ ἀπὸ βίας, ἃ διαδοξὸν ἔδωκεν, ὃς περὶ περιέχουσιν ἑαυτοῦ, ἃ συμπεριέχουσιν. ὃ τὸ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ, ἃ τὸν κῶλον περικλυτὸς διαστέλλει. Ei ſacrificanti ex ta crucem coronatam oſendunt, quod aliis quidem horrorem, deſperationem, noſtræque potentie ſenſum inchiſit: magiſtro autem erroris etiam audaciam, quaſi nos eſſemus circumſcripti & coëreſti. ſic enim crucem & circulum interpretati eſt ex tempore.

Remotione à Rep. Tranquillus in Iulio cap. 16. de Prætura Cæſaris, qui Cæſilio Metello Tribuno plebis turbulentiſſimas leges aduerſus collegarum interfeſiones ferenti, auctorem propugnatorũ que ſe perſuaſioniſimè præſtitit, donec ambo adminiſtratione Reip. decreto Patrum ſubmouerentur. Quæ etiam circumſcriptio Latinis dici poteſt. Græcis περιγράψω. 14. Philipp §. 19. Senatus in Capitolium: parata de circumſcribendo adoleſcente ſententia conſularis, id eſt de remouendo Cæſare à Rep. & exercitu. Alcines: Οὗτος οὐκ ἔστι βασιλεὺς, τοῖς ἑσθρανοῦ, ἀδὲς ἀπολαύων: περιγράφεται μὲν ἔκ τὸ πολιτικῆς, Quæ conſugiam Athenienſes? circumſcribetis me ex Republica? Cæſar 3. de bello ciuili. Senatusque Cæ-

limum ab Rep. remouendum cenſuit.

Expulſione denique, quemadmodum vel expulſi Expulſio: ſus eſt à Lentulo, vel expulſus uideri uoluit Antonius, quæ item circumſcriptio dici potuit. Eſt enim circumſcribere penitus auferre, & tollere de medio. Verrina tertia, §. 43. Illud tempus Syllanarum proſcriptionum ac rapinarum prætermiſſam, &c. Quamobrem hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circumſcriptio, legationis eius præclarum cognoſcite. Quo ſenũ etiam Tatianus ad Græcos. Μὴ δὲ ἂν ἴναρον εἰς φεροντοὺς μαῖας τῶν Σπυραίων βίαι, ἃ ρουαῖς μεταγράψωμεν. Poſt Inachus uerò, ſub Phoroneo uix tandem circumſcripta eſt uirga & bellium uite ratio. Vnde & Suidas μεταγράψωμεν in teipretatur ἀπακρίτως. Tranſlatio, inquit Budeus commentariis lingue Græcæ, eſt à fabris aut chirurgis, qui ea que ſerrã amputantur ſunt, prius circumſcribunt, & præcidunt. Nec alio ſenũ quàm hoc atrociffimo Cæſar accepit primo de bello ciuili orationem habens in Senatu, vt primũ Romam occupauit. Inuarias in eripendiis legionibus prædicat: crudelitatem & inſolentiam in circumſcribendis Tribunus plebis.

CONTRA PATRIAM. J Non eſt animus in patientem hunc locum excurrere: de patria Biſciola noſter multa congeſſit priorẽ parte horarum ſubceſuiarum, lib. 17. cap. 1. V nus in præſentia Platonis in Critone locus fuiffet. Damnatus erat in uinculis Socrates, hortabatur Crito vt fuga ſalutẽ expedit. Noluit ille, ne patriam, quæ uel inuiffet mortem inferabat, aliquo modo uiolaret: & ipſas Athenienſium leges ita ſecum loquentes inducit. An cùm nec ad patrem, nec ad dominum, ſi eum habeas, tibi ius ex æquo ſit, ut que ab illis patiari in eos referre poſſis, neque ſi uirgo hi te laceſſant, contra ſurgare, neque ſi te uerberent, uiciſſim uerberare, neque alia eiſmodi in eoſtentare liceat, contra patriam & leges tibi licebit? Adde ut ſi nos iudicantes id eſſe iuſtum, neſcicere te uelimus, tu uiciſſim nos leges & patriam pro uiribus tuis coneris occidere, dicifque te in his agendis iuſta facere, qui uirtutis curam tenera habere proſeris. Addit: καὶ οὐκ ἔστιν ἂν εἰς μάλλον ἀνακρίνειν, ἃ ἐπιτιμῶν τῶν πατρίδων χαλαπίνουσιν, ἃ πατρίδων. Colere am oportere magis, eique cedere, & rigidũ ſe gerentem blandiunt demulſore quàm patrem. & ſi quid inbeat, vel diſſuadere illi quantum liceat, uel facere & patientiſſimè ſuſtinere, quequid inſerit patientium: ac ſiue mandauerit uerberari te, ſiue in uincula comici, ſiue in prælium miſerit ad uulnera excipienda, mortẽque ſubueniam, obediendum eſt omnino, &c. Poſt pauca: καὶ ἢ μὴ τὸ τιτὸν εἶναι τοῦτο εἰδικέν, ὅτι τὸ ἀντιπρὸς ἑαυτῶν κτλ. ἢ οὐκ εἶναι τὸ τιτὸν εἶναι τοῦτο εἰδικέν, ὅτι τὸ ἀντιπρὸς ἑαυτῶν κτλ. Arque enim qui non patuerit tripliciter iniuriarũ cenſam, & quòd genitricibus nobis non obtemperat, & quòd nutriticibus non obſequitur, & quòd patrem nobis obedire, neque obedi, neque perſuadere nobis ſtudet, ſi quid minus uicẽ facere uideamur. Tandem addunt ſi ipſas auſus fuerit uiolare. Nos utique & uiceniẽ uis inſenſa erimus, ἃ οἱ ἡμεῖς εἶναι εἰδὸν οἱ εἰς ἀδυναμίαν, & in altera uita leges que illic ſunt noſtre ſerores, handquaquam te benignè recipient, ſcientes te nos pro uiribus diſperdere conatiſſiſſiſſi. Plura Græcẽ retulimus pro Milone 64. Caderet æquo animo legibus.

AXIOMA.

Omnino nulla iuſta cauſa cuiquam eſſe poteſt contra patriam arma capiendi.

Nota Senatus coërebanur magiſtratus.

Circumſcriptione.

Remotione à Rep.

VIC

Patriæ contra

A belli civilis gravitate, & fuga principum civitatis, qui metu armorum Cesaris Italiam reliquerunt, per enumerationem, id. Antonij intercessionem inspectatur.

XLIII.

O Miserum te, si hæc intelligis, miseriorum si non intelligis, hoc litteris mandari, hoc memoriæ prodi, huius rei ne posteritatem quidem omnium seculorum vnaquam immemorem fore! Consules ex Italia expulsos, cumque his Cn. Pompeium, quod imperij populi Romani decus ac lumen fuit, omnes consulares qui per valetudinem exequi cladem illam fugamque potuissent: Prætores, Prætorios, Tribunosplebis, magnam partem Senatus, omnem sobolem iuventutis, vno verbo Rempublicam expulsam atque exterminatam suis sedibus.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

O MISERVM TE.] Graui exclamatione Antonij intercessionem inuadit: & miserum appellat, si intelligit apud posteros infamem fore, propter dolores & conscientie stimulos qui eius animum fodiunt & eruant, & propter metum infamie quæ apud posteros consequetur: *Misericorem si non intelligit*, quia hæc est demum summa miseria, miserum esse tibi videti, sed omnem sensum amittere, & miseriam suam delectari: & in maximo errore vexari. Nam si suam miseriam intelligeret, posset ab ea se expedire, nunc autem cum non intelligat, in eaque sibi placeat, nunquam emerget.

HOC LITTERIS PRODI.] Expolitio qua res eadem variis modis effertur, vt plagam repetitis icibus vehementius infligat.

CONSULES.] L. Lentulum, C. Marcellum, ab enumeratione autem & plurium conglobatione belli civilis atrocitate exaggerat, ne vno vel altero verbo rem tantam exponens auditorum suorum aures præteruolet. Grutterus legit, *ex Italia excessos*, ex Codice Mauritiano, quod placet.

OMNES CONSULARES.] Seruilus Iulianus, Luc. Volcatius, Seruius Sulpitius alij fortasse Consulares videntur romanisse: quare ne mendacij se alliget Orator, in sinu eos per valetudinem exire cum Pompeio haudquaquam potuisse, quia fortasse illi valetudinem causati sunt ne Pompeium sequerentur.

EXEQUI VEGAM ILLAM.] A funcribus & exequi videtur petita translatio, quasi Consulibus & Pompeio fugientibus funere elata fuerit Resp.

PRÆTORES.] Et hoc elatoriâ dictum. Non enim omnes Prætores, aut Tribunosplebis exceleserant. Nam & M. Amilius Lepidus Prætor in vrbe mansit, qui & Cesarem dixit Dictatorem, vt omnes historici memoriæ prodiderunt, & L. Metellus Tribunosplebis, qui tum alius Cesaris actionibus intercessit, tum impeditæ conatus est, ne pecunias depromeret ex ærario.

VNO VERBO REMP.] Post enumerationem singulorum omnia coarctat, & vno verbo comprehendit.

O MISERVM.] Suprad. *O miserum, si te tibi illa nota non sunt (nihil enim boni nostri) siue sunt qui apud tales viros tam impudenter loquere.* Ea verb summa miseria est miserum esse, non cognoscere, sed miseriam suam amare, quo nihil miserius Iupiter Hesioidis potuit iustus comminari.

Τοι τ' ἀπὸ μὲν ἡμεῶν τῆμα, & ἀπὸ ἑστέων ἐκείνων, οἷον. Τοῖς δ' ἰγὼ ἀπὸ τῶν περὶ δόξας κερδῶν, ὃ καὶ ἀπορίας Τίποτος ἐστὶν ὅτι μὴ ἐν ἡμεῶν ἀποκαταστήσῃς. Sed dolor hinc ingens tibi erit cunctisq; futuris, His dabo namque malum, mihi quod iuratus es ignem, Ob quod gaudebunt cuncti proprium malum amantes.

Synefius de insomniis. *Τὸ τοῦ ἡκούσῃ ἀπὸ τῶν ἡμεῶν, μὴ δ' ἐκείνων κερδῶν περὶ τὸν. Hoc est malorum omnium postremum, non intelligere mala presentis.* Subdit rationem: *Τούτου γὰρ ὅτι μὴ ἀδύναται ἐπιθυμῶν ὁ ἀπὸ τοῦ ὀπίσθου τῶν ἐκείνων λυπῆται, οὐδ' ἔσται ἡμεῶν τῶν ἐκείνων. ἢ διὰ τὸ τοῦ ἀγαθῶν ἢ μεταβολῆς. ὃ δὲ τῶν ἐκείνων ὅτι ἀγαθῶν ἡμεῶν μὴ ἀγαθῶν. & ἐστὶν ὁ ἀπὸ τῶν ἐκείνων μὴ ἐκείνων. Hoc enim coram est proprium qui emergere nequaquam cupiunt: sicut callosa durities, quod dolorem nullum amplius parit irritationis ac salus memoriam nullam affert. ideo extrahendi è malis vim habet penitentia: quisqu' enim ea moleste fert in quibus versatur, inde se omni ope subducere nititur, &c. Seneca epistola 6. Et hoc ipsum argumentum est in melius translati animi, quod vitia sua, quæ adhuc ignorabat, videt. Et rursum epist. 28. Inuitum est saluus noxia peccati. Forgeti mihi hoc dixisse videtur Epicurus. Nam qui peccare se nescit, corrigi non vult. Deprehensas te oportet antequam emendes. Quidam vitia gloriantur. Tu existimas aliquid de remedio cogitare, qui mala sua virtutum loco numerant? idè quantum potes te ipsum coargue, inquire in te: accusatoria per nimis paribus iungere, deinde Iudicium, nonisime deprecatoris. Aliquando te offende. Nec abluisti illud ep. 33. Quare vitia sua nemo confitetur? quia etiam nunc in illis est. Somnium narrare vigilans est, & vitia sua confiteri sanitate indicius est.*

EXEQUI VEGAM.] Montii à Gruttero legi excessos. Virgilius. *Excitumur curfu.* id est expellimur, Terent. Phormione act. 4. sc. 2. *Vni me excitant, atque egrediar domo.* Id restat.

Miseria est suam miseriam non cogno-scere.

17 Excitete. Quatere.

Vel simpliciter *quatere*. Horatius 1. Carm. -non ego te, candidè Bassarum

Inuitum quatiam.

Terentius Eunuchò actù 2. sc. 3.

-*homo quatietur certe cum dono foras.*

Vbi Donatus. Non reicietur, sed quatietur. *Vide quàm contumeliosius dictum sit, quatietur foras, vel verberibus pelletur foras, non expulsiòne, sed detrusione.*

III. EXEQUII.] Lib. 9. ad Atticum epist. 14. de hac ipsa fuga Pompeij disserens: *Miseròs nos cur non omnes sciam illius executi sumus? Exequi vox funerum Cicero 1. Tusc. vertens illa Euripidis:*

Εξέλι μὴ ἴκασε πόλιος ποιοῦσθαι τοῖς ἄλλοις Δολοῦν, αἷς ἔσ' ἔργατα κέρει. Τὸ δ' αὖ δούρειν, ἔργον ἄπειρος δουρὸς Χαίρεντος, οὐκ ἔμελλεν ἀπὸ τῆς ἑλπίδος. *Nam nos decebat cõitu celebrantes domum Lugere, ubi esset aliquis in lucerò editum. Humana vita variis repantans mala. At qui labores morte finisset graues Omnes amicos laude & latra exequi.*

IV. TRIBUNUS PLEBIS.] Monui L. Metellum Tribunum plebis in vrbis seditione. Cæsar 1. de bello ciuili: *Subicitur etiam Luc. Metellus Tribunus plebis ab inimicis Cæsaris, qui hanc rem distrahbat, reliquisque res, quas cunquẽ agere instituerit, impeditar. Imo ne vnus quidem Tribunus plebis videtur fugam Consulũ executus, quantum colligi potest ex illis verbis lib. 8. ad Atticum ep. 23. Quod videtur non dubitare, si Consules transeant, quid nos facere oporteat: certe transeunt, vel quomodo nunc est, transeunt: sed memento præter Appium neminem esse ferẽ qui non iui habeat transeundis: Nam aut cum imperio sunt, ut Pompeium, ut Scipio, Afranius, Serenus, Fannius, Coponius, Sestius, ipsi Consules (quibus more maiorum concessum est vel omnes adire Provincias) aut legati sunt eorum. Sed nihil desidero. E quibus possis meritò lu-*

ficari reliquos etiam Tribunos plebis, cum Metello, vt Cæsaris actionibus & tum Antonij, tum Cassij Longini rogationibus intercederet, in Italia vel potius Romæ sublititisse fretos sanctitate Tribunatũ sui. Cũ præsertim Cæsar videtur vellet asserere tribunaticũ dignitatis, ideòque se bellum suscepisse iactaret, quòd à Senatu cum scriptus fuisset Antonius, neque Tribuni plebis more maiorum extra vrbem pernoscere possent, aut extra pomerium quicquam auctoritatis obtinerent. Halicarnalicus lib. 8. exeunte. Οὐδὲν γὰρ αἶψά τῶν ἔξω τῆς πόλεως οἱ τῶν δημοκρατικῶν ἔργων ἔνοσθαι, κείνοι. περὶ γὰρ τῶν δ' αὐτῶν τὸ κρῖνον τοῖς τιμῆσι, ἔχουσι δ' ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς πόλεως αὐτοῖς νόμος, ὅτι ἐν πόλει ἔνα κρῖνον ἐν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς πόλεως ἐθῆσι τῶν Διὸς θεῶν ἐπὶ τὸ ἄλλω ἔχει ἀκατάστατον. Nam Tribuni plebis nullius rei potestatem habent extra pomerium. Sed membris eorum potestas circumscribitur. Neque ipsi extra urbem pernoscere fas est, excepto uno tempore, quo magistratus omnes vrbis commune pro natione Latinorum ascendentes in montem Albanum Ioni sacrum faciunt. Et eam ob causam biennio post hanc orationem, vt Dio narrat lib. 46 P. Titio legem ferente, Pub. Serulio Calca Tribuno plebis potestas est abrogata. Επειδὴ περιπόνησε τὸν Κελευθὸν ὁ πρῶτος, αὐτὸν ἔχει τῶν πλῆθιν αὐτῶν ἐπιλαθῆναι, ἢ τὸ ἀγνοεῖν, αἷς περὶ τῶν πόλεως ἐπιθυμῶν ἐπιπέδω. Quoniam iuniorum Cæsarem ante suspectum habens, priusquam ille ad urbem accederet, discesserat, a magistratu depositus est eo præterea quod contra motum maiorum vrbis excessisset. Sed silent leges inter arma, neque se expectari fuerunt Cæsare in earum perniciem imminente, & sanè constat è Tullio lib. 7. ad Atticum epist. 22. nonnullos etiam Tribunos plebis tum temporis exiisse. M. Lepidum, Luc. Torquatorem, C. Cæsarium Trib. pleb. (y enim sunt nobiscum, id est, in Formiano) Philonis viscera ad vitam venocantur.

ARGUMENTVM.

Enumerationem cladum belli ciuili, & duplici comparatione Antonium magis & magis in odium adducit, quòd intercessione sua C. Cæsari omnia perturbare cupienti causam vel salutem prætextum dederit belli contra patriam inferendi.

VT igitur in feminibus est causa arborum & stirpium: sic huius lux XLIV. etuossissimi belli semen tu fuisti. Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit Antonius. Desideratis clarissimos ciues? eos quoque vobis eripuit Antonius. Auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius. omnia denique quæ postea vidimus, (Quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio: vt Helena Troianis, sic iste huic Reipub. causa belli, causa pestis atque exitij fuit.

EXPLANATIO.

VT IGIIVR.] Similitudo quæ non modò rem illustrat, sed etiam probationem corroborat. Quemadmodum, inquit, femina dicimus esse causam arborum ac stirpium, quòd ex iis in terram iactus stirpes & arbores oriantur, ita tu belli ciuili causa dicendus es, quia intercessio-

ne tua & fuga ad Cæsarem bellum ciuile confirmatum est.

DOLETIS.] Enumerationem cladum quæ bello ciuili contigerunt: qua scelus Antonij mirum in modum exaggerat. Numerum aduerte post periodum bimembrem, Vt igitur, &c. tu fuisti. membris propemodum æqualibus sex, solutus à sicque diuulsis euoluit orationem, laudem illustrat subie-

atione palcherrimâ, & alterna verba concludit non eodem solum numero, sed etiam eodem nomine Antony, vt non solum animos rei grauitate, sed etiam aurca vocis eiusdem repetitione percellat.

TRES EXERCITVS.] Primus populi Romani exercitus deletus à Cæsare, & interfectus est ad Philippos & Pharsalum in Thessalia, cui præerat ipse Cn. Pompeius. Secundus in Africa ad Thapsum, duce Scipione focero Pompeij; tertius ad Mundam in Hispania, ducibus Cneo & Sexto Pompeiis. Multas & ipse Cæsar clades per suos legatos accepit, quorum C. Curio, inquit Tranquillus cap. 36. in Africa perierit, (cum duabus legionibus & equitibus quingentis ex Cæsare) C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem: P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Calpurnius in Ponto exercitus miserunt. Ipse duo circiter millia militum prælio Dyrthachino, Mûdenii mille amiserat. Sed tres tantum clades enumerat Orator, quasi Cæsariani non in ciuium, sed in hostium numero censentur.

INTERFECIT ANTON.] Causa fuit illius belli, quo deleti sunt tres illi exercitus.

DESIDER. CLAR. CIV.] Pompeium, Scipionem, Domitium, cætera illa lamina Reip.

AUCTORITAS.] Senatus auctoritas penitus euerfa est, tum quòd ei non obtemperauerit Cæsar, exercitus quoque non dimisit, vt iusserat Senatus, tum quòd principes illius ordinis bello ciuili extincti fuerint, vt iam vix illius auctoritatis vestigiū superstit, quia non solum Vibem olim gubernabat, sed etiam orbiterrarum præsidebat.

OMNIA DENIQUE.] Post enumerationem partium, omnia velut in cumulum cœcatur, & vehemens illa parenthesi. (Quid autem mali non vidimus) magis rem amplificat, quàm si longam omnium calamitatum seriem contexeret. Vtut verbo videndi, quia

Senatus irritant animum demissa per aures, Quam qua sunt oculis subiecta fidelibus.

Et vt vincita oratione magis feriat, ea concludit quadrimembri circumscriptione verborum: vt eque pressius in memoria defigat frequentem adhibet dochimum, à quo temperandum fuerat, nisi illud causæ subsistet. nam dochimus, vt dicitur in Oratore, Quouis lo'o artus est, dum semel posuitur: iteratus aut continnatus numerum aperitum & nimis insignem facit.

VT HELLENA.] Altera comparatio, qua rem eandem magis & magis inculcat: & vt priorem à re naturali, ita posteriorem ab historia detrauat. hac enim varietate magis amœnatur oratio.

NOTÆ.

I. IN SEMINEBVS.] Totus hic locus è Demosthene de corona videtur expressus, vt iam alij aduerterunt. Operæ facturus videor pretium, si verba paulo latius excipiero. Τις οὐδ' οὐ τῶν συμπερησιωμένων ἀλλ' οὐδ' οὐ τῶν ἀποστραφέντων ἀδελφῶν; τίς οὐ τῶν κειμένων τῶν μαθημάτων καλῶς εἰρησῆ; οὐχ' ὅσοι τινὲς πῆλυι κίχρατι, ἀ ἀπὸ πρὸς Ἀθηνῶν, πεισθόντες, ὡς ἢ οὐδ' ἐπὶ πειλάτῃ πῆπυδοι ἢ Ἐλλῶς ἀδελφῶν. ἰδὲ ὑφ' ἑνὸς, ἀλλ' ἀπὸ πολλῶν ἔχ' ὑπερῶν τῶν παρ' ἑσθραῖς, ὃ ἤν' ἐστὶν οἶον. ἀν' ἑς οὐτίς ἔστιν, ὅς, εἰ μὴ μὲν ἐλαβεθῆσθε τῶν ἀδελφῶν εἰπὼν ἄρα, ἰδὲ ἀ' ὀκνησῶν ἕνεκα κοινῶν ἀλιτρίων τῶν κατὰ τῶν ἀποστραφέντων εἰπὼν ἢ

ἀποστραφέντων, τῶν κειμένων, ὃ δ' ἀπὸ πρὸς Ἀθηνῶν, οὐ τῶν πῆλυι κίχρατι ἀπὸς. Quis hæc cum illo comparauit? quis hos dedit prætextus? quis malorum quæ contigerunt causa fuit? nōne iste. Nolite igitur dicere, Iudices, cum uenientes quod ab uno homine tantas Græcia clades perpeffa est. Non ab uno, sed à multis, et sceleratis qui sunt apud singulos, ὀ τέρρα & Διῖ! Quorum iste vnus est. quem si sine cuiusquam respectu verum dicendum est, non dubitabo vocare communem pestem eorum quæ postea perierunt, hominum, locorum, ciuitatum. Nam qui semen, erit, is causa est malorum quæ deinde pullularunt.

Quod spectat ad imagines siue parabolas, monet L. emetrius Phalareus, si modum exceeferint esse vitiofas, ac promde eas in pauca verba esse contrahendas. Τῶν τὰ δὲ εἰκόνας ἐν ἔργῳ, ἀλλὰ ἀπεργάζεσθαι τὴν ἀρετὴν. τίς δὲ περὶ τῶν τοῦτοῦ ὄντος ἰσθῆς ἐὰν τῶν περὶ λόγους τῶν ἄλλων δὲ, οὐτ' ἀπὸ καλῆς οὐδ' ἀκαλῆς. Hæc enim nec iam similitudinum speciem habent, sed poeticearum comparationum. Huiusmodi autem comparationibus, neque facillè in soluta oratione, neque sine cautione plurimà vti oportet. Prudenter tamen Seneca ep. 59. Demetrium, vt videtur, tacitè reprehendit. Inuenio imagines, quibus si quis nos videret, & potius illas solus iudicaret esse concessas, neminem mihi videtur ex antiquis legisse, apud quos nondum captuabatur plausibilis oratio. Illi qui simpliciter & æmōnstrande rei causas eloquebantur, parabolas referri solent: quæ existimò necessarius, non ex eadem causa quæ potius, sed vt imbecillitatis nostræ adminicula sint, & vt discentium & audientem in rem præsentem adducant. Quo in genere maxime laudantur quæ paucis verbis tem in oculis cum aliqua verbanitate defingunt, vt ille Gallus testis in Pisonem (de quo 2. de Oratore) cum innumerabilem Magonis præsebo pe uisum dixisset datam, idque Scantus tenuitate Magij redargueret Erras, inquit, Scaure, Ego enim Magonis non confersisse dico sed longinquam nudum nives legeret, in ventrem ubi misse. & Marcus Cicero auus Oratoris dicebat, Nolite homines similes esse Syrorum venalium, vt quisque optime Græci ferret, ita esse nequissimum. Tale est illud Philipp. 13. §. 12. Ανὴς non reddet qui domus patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco, Pompeij seruus, libertus Cæsaris, agrj Luciani possessiones occupauit. In Vaticanum 4. Repente enim te, tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti. Demosthenes 3, Philipp. ἀλλ' ὅμως πῶθ' ὁρῶντες οἱ κελύεσθαι ἀλγυρίας, ἔχ' τοὶ αὐτοὶ σπότον. ὃς ἀπὸ τῶν χαλαρῶν, ἔμοι γὰρ δεικνύσθαι, ἐνδύθουμι καὶ καθ' ἑαυτὸν ἔσασθαι ἡμετέρας καλῶν δ' οὐδὲν ἐπιχειρῶν. Nihil tamen minus hæc videntes Græci tolerant, & eodem modo, quo qui grandinam, mihi videntur ista spectare: singuli orantes ne ad se veniat, sed nemo conatur auertere. Vide plures huiusmodi comparationes apud Aristotolem lib. 3. Rhet. cap. 10. & Plutarchum de præceptis politicis.

Nonnunquam diffundunt & dilatant huiusmodi parabolas, ut Catilin. §. 31. Quod si ex tanto latrocinio iste vnus tolleretur, videbitur fortasse ad breue quoddam tempus cura & metu esse releuati: periculum autem residebit, & erit inclusum penitus in venis, atque in visceribus Reipub. Vt scæpe homines agrj morbo graui, cum affu febrique intantur, si aquam gelidam biberint, primo releuari videntur: deinde multo grauius vehemensisque infestantur:

Imaginum, sic
similitudi-
num vñs a-
pud Orato-
res,

sic hic morbus qui est in Repub. reuoluitur istius pa-
netiò, vehementius viuis reliquis ingravescet. Pro
Sextio 24. Sed ira est, Iudices, vt sigladium paruo
pnero, &c. Demosthenes Olynth. 2. ὡσαύτ' ἔσ' ἐν τοῖς
ἐνώμασι ἡμῶν, ἅς ἐν αὐτῷ ἰππικῶν ἐστὶν ἢ περὶ οὐδὲν ἀπει-
θῆναι τῶν καθ' ἕκαστα σαφῶν, ἔπειτα δ' ἀβήρῳσθαι π
συμβῶ, πῶτα κινεῖται, καὶ ῥήματα, καὶ σφίμας, καὶ ἄλλα
πὶ τῶν σαφῶν σαφῶν ἢ οὕτω ἐπὶ τοῖς πολέμοις, καὶ τὸν
πυθῆναι, ἕως ἂν αὐτὸς πολέμοις, ἀφῆν τὸ κατὰ τοῖς
πολλοῖς ἐστὶν ἰππικῶν δ' ὁμοίως πάλιν συμπαρεῖ,
πῶτα ἐποικιστὴν ἐστὶν. Et enim in corporibus nostris,
dum valeas, nullum adeo sensum doloris afferunt
singulae partes labefactae: sicut in morbum incidereis,
omnis mouentur, siue tyrium sit, siue luxatum, siue
quid aliud vitiatum: sic & ciuitatibus, & tyrano-
rum dum quis bella gerit obscura vulgo mala
sunt: quando autem finitimum bellum conseritur,
omnia elucescunt. Item Philippica prima: ὡσαύτ' δ'
ἐν βαρβαρίαις πικρῶταίσι, οὕτω πικρῶταί φιλίππων. καὶ
ἄνθρωποι ὁ παλαιὸς αὐτῶν παλαιὸς ἔρχεται, καὶ νῦν ἄρῃ
πικρῶταί περὶ, ἕως ἂν εἰσὶν αἱ πόλεις, σεβασταλέων δὲ ἢ
ἐστὶν ἑκατόν τ' ἑξήκοντα, οὕτω ἰδὲ ἐστὶν. Καὶ ἡμῶν, ἕως
ὅτι Χερσονῆσος πύρρῃσι φιλίππων, ἐκείσιν βουδῆν ἡμῶν
ὅτι, ἕως δ' ἐπὶ πολέμοις, ἐκείσιν, ἕως δ' ἀλλοθι πού, συμ-
παρεῖσθαι αἰσὶν ἔρχεται, ἢ ἡρακλῆος ἕως ἂν ἑκείνου,
βεβούλωσθε δ' οὐδὲν αὐτοῖς συμπαρεῖσθαι τῶ πολέμοις.
Vt barbari pugiles amicae solent, ita vos bellum
geritis cum Philipo. Ex iis enim is qui istius est,
istius semper inheret, quòd si enim alibi verberes, il-
lud manum transferre: istum autem depellere, aut
contra intueri neque sibi, neque vult. Ita & vos, si
esse in Chersoneso Philippum auditis, illac mitten-
da esse auxilia decernitis. si in Pylis, illuc: si alibi
vsquam asseditamini sursum ac deorsum: ut eum
ut dicem milites sequimini: neque vllum vobis v-
tile de belli gerendi ratione consilium inuiti. &c. In
hoc genere Demades inter veteres illos Atticos
excellit, quantum ex eo fragmento orationis ἐπὶ
δωδεκάτησι apparet, quòd velut tabula superect è
naufragio: ὅστ' ἰσχυρὸς ἡμῶν διακρίσας ἡγεμονίαι
τῶν ἡμεῶν, αὐτὸ μὴ τῶν αἰτίων τῶ νόσημα τὸ κατὰ τῶν
ὁσίων, οὕτω διακρίσας ὁσίων τῶν ἡμεῶν, ἕως ἂν τοῖς
πῶς χρῆσθαι δικαίως ἢ παρακαλοῦσθαι. Neque enim
medicus perit curare potest agratos, nisi causam
morborum cognouerit, neque iudex sanctam & re-
ligiosam ferrè sententiam, nisi rationes & firma-
menta causae fuerit mente complexus. Item: ὡσαύτ'
ἢ τῶν ὀφθαλμῶν νόσος τῶν ὄψεσιν συζῆσαι καλῶς τὰ
ἡμποδῶν κείνην θεωρεῖν, οὕτως ἀδικῶς παρεῖσθαι λό-
γος αἰς τὰ πῶν δικαστῶν νόσους ἐν ἡμῶν ὀφθαλμοῖς
τῶν ἀδικῶν. Quomodo oculus mor-
bis visum confundens, ea quae incedunt ante pedes
prohibet intueri, sic oratio quae se inuenit in Iudicum
mentes insinuat, non patitur praeracundia, ut illi
videant veritatem. Sed redeamus ad Laetios, A.
Licinios Cæcina epistola ad Ciceronem, quae ha-
betur libro 6. ad fam. Quomodo modum igitur sca-
larium gradus si alios tollis, alios incidas, nonnullos
maie haerentes reliquias, ruinae periculum struas,
non aduersum pares: sic tui malis tum vultum,
tum fractum studium scribendi, quid dignum au-
ribus aut probabile potest adferre? Commodior ill-
la Titi Quintij Flamini comparatio apud Li-
uium lib. 35. Sic testudinem, ubi collecta in suum
regumen est, vitam ad omnes istius modum esse, ubi
exerit partes aliquas, quodcumque nudauit, obno-
xium atque infirmum habere, haud dissimiliter, vos,
Achaia, clausos undique mari, quae intra Pelopo-

nesi sunt terminos, ea & iungere vobis, & iuncta
ueri facile, simul audiatte plura amplectendis hinc
excedatis, nuda vobis omnia quae extra sunt, &
expofita ad omnes istius video. Nec inconcinuus
exercitum Antiochi conuiuio ex fuilla carne fru-
cto comparuit. Vide verba eodem libro exeu-
nt. Quae si cui displicent, eodem non video quid
illi possit placere. Fatendum est tamen pleraeq;
huiusmodi comparationes maiorem orationi cõ-
mittentem & leporem, quam impetum & dignita-
tem, vehementiam adferre, vt Demetrius Phale-
reus libro ἑπὶ ἰσημύλων aduertit. Αἱ παρεβολαὶ τῆ
δυνατοῦ ἐκ ἐπιπέδου δια τὸ μικρῶν, ὅσον τῶ, ὡσαύτ' δὲ
κλῶν ἡμῶν ἀπειρεῖ, ἀσθενέστερος ἐπὶ κατὰ ἐξέταται
κλῶν ἢ ἀκαρίεστα πρὸς τὸ τοῖς ἡμῶν, ἢ δὲ δυνα-
τος σφοδρῶν πὶ βολατοῦ, ἢ ἡμῶν, ἢ ἕλθον πικρῶ-
ταίσι ἕκκα. Comparationes ob longiudinem veb-
menti orationi non sunt idoneae. vt apud Xenophõ-
tem libro 1. de Cyri institutione, Quomodo modum
generosus canis inexpertus improvide in aprum fer-
ret. Eleganti enim & accuratum dicendi generis ap-
paret. at grauitas illa vehementis aliquid & concium
requirit, & cominus ferientis similis est. Nihilò tamẽ
feciùs si non solum ad expiendam rerum imagi-
num componantur, sed etiam probationis gra-
tiam vim habeant argumenti, non video cur eas ne-
cesse sit à vehementi illo genere dicendi exclu-
dere. Qualis est illa Ciceronis pro Sextio 45. 46.
Etenim si mihi in aliqua nauis, &c. aut illa Aisch-
ini contra Ctesiphontem: ταῦτ' αἰ δ' Ἀθῶναισι, ἢ
αἰσχυρῶν, εἰ ἐπὶ τῶν περὶ ἡμῶν πῶν ἐς Σαλαμίνας πορ-
μῶντας νόμον ἕδατε, ἕως περὶ αὐτῶν ἀκῶν εἰς τὸ πόρῃ
παλοῖσι ἀνατρέψα, πῶρ μὴ ἕξειται πάλιν περὶ ἡμῶν
ῥῆμα. ἕως μὲν αἰσχυρῶν εἰς τὸν ἑλλῶν σῶ-
μας, τὸν δὲ τῶν ἑλλῶν καὶ τῶν πόλεων αἰσχυ-
ρῶν, πῶν εἰστέ πάλιν ἀποδύνην τὰ κατὰ; Vos
autem, Athenienses, non videt, si in portiones quib;
Salaminem transfuehant, legem tulistis, ut si quis eo-
rum etiam inuitis transfuehendo nauisim euerit-
rit, ei ne liceat iterum esse portitorum. Ne quis te-
mere se gerat in Gracorum corpora, eum autem quib;
Graciam & urbem suam deique euerit, hanc sine-
ntis rursum gubernare Rempublicam? Aut illa De-
mosthenis pro Ctesiphonte: ὡσαύτ' αἰ ἐπὶ τῶν κῶν
εἰ, &c. quae verba nota proxime sequenti referentur.
Omitto Platonem ceterosque Philosophos,
qui penè toti sunt in huiusmodi parabolis, illu-
stretorem enim illi & concinnioremm quam veb-
mentioremm orationem facere maluerunt. Omitto
Sophistas, qui non tam eloquentiae vim, quam le-
nocinia quaesierunt. Omitto Sanctos Patres, qui
huiusmodi comparationibus abundat, in quo gene-
re praecipui fuerunt Basilus, Chylosotomus, An-
selmus. Sed omnibus anteponendus videtur vnus
Gregorius Nazianzenus, qui etiam mirã soletia
parabolas solum ad expiendam rerum imagi-
nem compositas ad vehementiam orationis vlur-
pat, cuiusmodi imaginibus duae contra Iulianum
orationes circumfluunt. vnã contenti sumus: ὡ-
σαύτ' ἢ εὐκαίριος κινουμένου εὐκαίριος αἰ δ' ἂν εἴη μὴ κινου-
μαι, καὶ ἡ κινουμένου πῶν πῶν κινουμένου. εἰ βούλει δὲ, ὡσαύτ'
κεραυῶν, τὰ εἰ δ' ἂν κατὰ τῶν τὰ δὲ κεραυῶν, ἢ
χερῶν αἰ ἢ τῶν ἐπιπέδῳ τῶ κατὰ δυνατοῦντας. οὕτω
κατὰ τῶν τῶ ἂν παρανομιῶν, τὰ αἰ ὑπερῶν, τῶ
ἰλατοῦ, ἢ τῶν κατὰ ἡμῶν ἀπειρεῖ. Quomodo modum
moro dracone, alia squama iam inhorrescunt, si-
perherresunt aliae, aliae mox cohorrescunt. Nec fieri

potest, ut alie non moueantur, quamuis ad id tempus quierint. Aut si manis, quemadmodum fulmine alia iam innoluntantur & occupantur, alia iam affructa inuoluntant, quoad gliscente malo ea quoque fulmine inuasit. Sic ille iam alia inuisse patratat, alia spe designabat, & minis contra nos intentatis.

EV. LVCTVOSISSIMI BELLI SEMEN.] Eadem tractatione Demosthenes oratione contra Timocratem: Οἱ δὲ σπέρμα θεῖ κατὰ ἄλλην ἐν τῇ πόλει, ὃ δ' ἄλλοις ἀδικεῖσι, τοιούτων σπέρμα ἔσται, ὃ δ' εἰ κώπο μὲ ἀκούσῃ. Nec rerum inuisimodi semen in urbe faciendum est, Iudices, etiamsi nondum pullularit. Et Gregorius Nazianzenus eadem oratione prole in Iulianum. Postquam de scripsit immanem illam crudelitatem, quam Arethuffi contra sacras virgines & Marcum exprompserat, culpam omnem in Iulianum refundens: Τὰ σπέρματα, inquit, τὰ βλασφάματα, ἃ τὰ πτωχάτα τὸ ναύριον. Seminis sunt germina & ventu naufragium. Iam aduerte præclatum illius ἀναποδοξία rationem. Postquam Antonium cum semine comparauit, iam metaphoricè semen appellat, sicut contra nonnunquam metaphorâ comparationem antecedit, aut etiam inter duas comparationes locum habet, vt apud Demosthenem pro Ctesiphonte, cùm dixisset: Τοῦτο τὸ ψήφισμα τὸν πότι τῇ πλείῃ ὀφειλόμεν κήδυνον, παρελθεῖν ἐπινοῦν, ὡσπερ νεφός. Hoc plephismata pericululum quod imminere debet urbi, tanquam nubem auertit. Paulò post adiecit: Εἰ δὲ οὐ σικμάς σικπῶς, ἢ γερμῶν μὴ μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ ἃ πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἰμεῖσθαι θέρομεν, τὴ γῆ πεινῆς ὡσπερ ἀν' ἡ τις ναυκληρον πῶν' ἐπὶ στροφέῃ σπέρματι, ἢ πῶσι κατὰ νεοῦσεντα τὸ πλοῖον, ὡθ' αἶε ὑπὸ πλάμβαι σπῆσθῆσαι, ἢ τὴ χειμῶνι γρησάμενον, ἢ πικροῦσιν αὐτῶ τῶν σκουῖων, ἢ συμπεδῶντων ὅλας τὰς ναυτῆρας ἐπιπῶσι. Αλλ' οὐτ' ἕκείνοι πῶν ναῦν, ὅσων ἐσὶ. ὡσπερ οὐδ' ἐστρατῆρων ἰσθῶ, οὐτὴ τῆ πύλας κίωνος ἰσθῶ, ἀλλ' ἕκαστοι πῶντων. Si verò fulmine quod accidit & tempestas, non solum nos, sed omnes Græcos superauit, quid faciendum fuit? ut si quis nauclerum, qui omnia ad salutem nauis effecerit, nauigiūmque rebus omnibus instruxerit, quibus seruatium illud iri sperabat, deinde tempestate deprehensum, detorsis remis & omnino confractis accipiet naufragij. Sed nauem non gubernabam, inquiet, ut nec ego rebus præeram, neque fortuna dominus eram, sed fortuna omnium dominabatur. ὡσπερ νεφός, comparatio, σικπῶς ἢ γερμῶν translatio, ὡσπερ ἀν', &c. comparatio. Atque hæc est parabolatum & metaphorarum coniunctio, quam in Homero Porphyrus aduertit, vt in initio Odyss. v.

Similitudines.

Κεῖθεν δὲ οἱ ἔδοθη ἰδᾶκτι.
Ὡς δὲ κίων ἀμειψῶν ἐπὶ σκυλάκων βεβῶσεν
Αὐτῷ ἀγρευτῶσ' ἰδᾶται, ἡμεῖσιν τὴ μαχῶσθαι.
Ὡς γὰρ τὸ ἔδοθη ἰδᾶκτι ἀμειψῶσιν κατὰ ἔργα.
- Animusque in pectore latrat
Ac veluti circum catulos canis incita latrat.
Ignotum adspiciens hominem atque in prelia sanit.
Sic insignis facinus præcordia latrant.
Vbi cùm alpeius videri posset dixisse animus latrat, quasi remedium adhibens allata comparatione reddidit translationis suæ rationem, mox quasi præmunitus & factus audacior, eandem denuo metaphoram vsurpat.

Quod autem bellum ciuile iustuosissimum nofter appellat, vide orationem pro Marcello §. 18. Ciuile bellum tantum & tam inlucosum excusa-

uerunt. Hoc autem epitheton & Homero familiarè, vt Iliados γ. Priamus Helenam sic allocuitur:

Ὁ τὶ μοι αἰπήτοισι θεοῖς νόμοι εἴποι τίσις,
Ὅ μοι ἔσθ' ἄριστος πόλιμον πολυδάκρυον Ἀχαιῶν.
Nec mihi tu causa, at superi mihi causa fuerunt,
Qui mihi Græcorum intulerint lacrymabile bellum.

Iliados §. - ἴνα συζήσῃς ἃ ἄλλοσ
Τρωῖν' ἐφ' ἵππεδάμοισι εἶρεν πῶν δακρυῶν Ἀχαιῶν.
-Vt & odesit alter
Troingenis inferre vix lacrymabile bellum.
& alibi frequenter: nec solum πῶν δακρυῶν, sed etiam δακρυόεντα frequenter appellat: vt Iliados ἴ, & §.

Τούχρον ἐπὶ πέλεμον ἐσπίστο δακρυόεντα.
Fortibus in bellum lacrymabile cingitur armis.
Sic alibi τοιούτως εἶσι. Item βίβλια συνείπτα.

DOLETI TRES EXERCITVS.] Hoc est exemplum illud subiectionis in Rhetorum exercitia celebre cum illo 2. Agraria §. 22. Quis legere tulit? Rullus. Quis maiorem partem populi suffragis priuauit? Rullus. Quis comitis presunt? Rullus. Quis tribus quas voluit vocauit, nullo custode sortitus? Quis decemviro quos voluit renouauit? Idem Rullus. Quem principem renouauit? Rullum. Vix mehercule seruis hoc eam fuis, non vobis omnium gentium dominus probaturum arbitrat. Ea est inter vtrumque exemplum diuersitas, quod ibi nomen Rulli nomen sine adiecto subiectione ad singulas interrogationes: hic præter Antonij nomen etiam alia voces adduntur, vt apud Demosthenem de falsa legatione: οὐ πῶν' οὐ πῶν' τὰ γράμματα & οὐ τὸ πῆ ἡφίστερα Ἀθηνῶν, ἢ τοῖς Ἀθηνῶναισιν συμμαχίαις ἴστα κηλεύουσι εἰρήλιω, οὐ πῶν' ὁσσοῖσθαι ἀποδοῦναι, οὐ τὸ πῆ ἡφίστερα τῶν ἀρχόντων ἔργων τῶν ἐπὶ τῶν πόλεσι, οὐ πῶν' οὐ φιλίππαισιν αὐτοῖς σπῆσθαι πῆμα, τοῖσι ἀρχῶσιν. οὐ τὸ πῆ ἡφίστερα οὐδ' αὐτοῖς μόνον ἐπιπῶσθαι φιλίππῶν & οὐ πῶν' δὲ οὐδ' ἐπιπῶσθαι ἰδῶ γροῦπῶσθαι. Hi verò dōmte præter scripta? Equidnon decretum Atheniensibus eorumque sociis pacem esse iubet? hi verò Ptolemaeus extra fœdera posuerunt. Nunquid decretum est vt magistratibus qui sunt in vrbibus iuramentum exigatur? hi ab iis quos misit Philippus exegerunt. Equid decretum non prohibet solus cum Philippo loqui? hi non cessarunt priuatum cum Philippo deridere. Vbi vox ὁσσοῖσθαι subiectione singulis interrogationibus, sed aliis & aliis uocibus annexetur. Paulò post est & aliud exemplum, vbi non singulis, sed alternis tantum membris, hæ duæ voces οὐδ' ἢε subduntur. Sed iam exemplum illud retulimus oratione pro Rabirio Postumo ad illa verba, Quibus rabulis? que &c.

TRES EXERCITVS.] Pugna Pharfalicâ, vt auctor est ipse Cæsar lib. 3. de bello ciuili: Ex Pompeiano exercitu circiter millia quadecim cecidisse videbantur. Sed in deditionem venerunt amplius millia XXIV. Appianus lib. 2. bellorum ciuiliū: Οἱ ὡδ' ἰταλιεντῶν ἐπὶ δρομυῶσιν ἀμφοῖν στρατηγῶν. Ἀπίων δὲ Πολλίων ἐπὶ Καίσαρος τῶν μαχῶν ἐκίνησεν στρατῶν ἑκατὸν ἑκατῶν ἀναχῆσθαι νεκροῖς ἐπὶ δρομῶν τῶν Πικετῶν. Qui rem exaggeerat dicitur viginti quinque millia Italici sanguinis cecidisse. Apianus Pollio, qui in illa pugna sub Cæsare legioni præfuit, scribit seia millia Pompeianorum inuenta fuisse caesa. Vt cõcilietur inter se Cæsar & Pollio facili crediderim Cæsarem omnium qui ceciderunt, tum

III.

IV.

Hactenus de intercessione: nunc de reliquis Antonij gestis in Tribunatu, & primo de damnatis quibusdam in integrum ab eo restitutus.

XLV.

RELIQUÆ partes Tribunatus principio similes: omnia perfecit, quæ Senatus, salua Repub. ne fieri possent, perfecerat: cuius tamen scelus in scelere cognoscite. Restituebat multos calamitosos: in his patrum nulla mentio. Si Scuerus, cur non in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto cæteros: Licinium Lenticulam de alea condemnatum collisorem suum restituit: quasi verò ludere cum condemnato non liceret: sed ut quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret.

EXPLANATIO.

RELIQUÆ.] Transito. quemadmodum Tribunatum suum à summo & nefario scelere fuerat auspicatus, & intercessione sua causam præbuerat bello ciuili, ita sceleratè & impiè reliquas magistratus sui partes exegit. Hæc autem intercessio facta fuerat Calendis Ianuariis, iniertat Tribunatum plebis iv. Idus Decembris, ac proinde vnius tantum & viginti dies ab initio magistratu ad illam intercessionem effluerant, ut ea actio meritis tribunatuarum actionum principium dicitur.

OMNIA PERFECIT.] Rescidit res iudicatas, damnatos restituit, exules reuocauit, omnia denique iura turbauit, quæ tam firmè munierat Senatus, ut stante Republica labefactari non possent.

CVIVS TAMEN.] Scelus in scelere dicit, quia scelus quidem fuit restituere damnatos, & res iudicatas rescindere, sed hoc scelere posito scelus aliud admisit patrum suum C. Antonium qui damnatus erat, beneficio suæ legis excludens. vel enim nullum omnino restituere debuit, vel non debuit patrum suum excludere, cuius tamen nullam fecit mentionem.

MULTOS CALAMITOSOS.] Grutterus: *Scriptus, inquit, Ferrarj vniu DAMNOSOS, quod placuit Guillelmo, & Plautus quidem ea voce vsus est in partem talem. alij damnatos.* Sed nihil mutocalamitas enim Ciceroni passim idem est atque damnatio.

PATRI.] C. Antonij Collega Ciceronis in Consulatu, qui accusatus à M. Cælio fuit, à Cicero defensus, à Iudicibus damnatus, quod expulauisset Macedoniam.

SI SEVERVS.] Dilemma. vbi verumuis dicit Antonium, manifesto scelere alligatur.

LICINIVM LENTICVLAM.] Ita vulgare passim editiones, quam lectionem etiam vno Palatino codici stabiliti faterur Ianus Grutterus, maule tamen cum altero Palatino & Mauritiano legere, **LEGINVM DENTICVLAM.** Parum id quidem refert, sed vel ideo quia parum refert, nihil nouemus, cum præsertim vulgatam confirmet Dionis auctoritas l. 45. vbi *Lenticulus* nominatur.

QVASI VERÒ.] Et hinc variæ sunt lectiones eorum, opinor, studio, qui critica quadam pruriginè proritati sibi tum demum placent, cum aliquam in veteres auctores nouitatem induxerint. Lam-

binus legit nimis fortasse de suo liberalis, *collisorem suum restituit, non ut luderet cum restituito, quasi verò ludere cum condemnato non liceret, sed ut. &c.* Bono sensu fateror, sed cum etiam sine his verbis stet sententia, quid opus fuit veteri receptæque lectioni, coniecturas nouas intexere? Legunt Scottus & Muretus: *Non quasi luderet cum condemnato.* Neutrum habeo præ manibus, nec dicere possum quibus rationibus inducti respiciunt veterem lectionem: nisi quia fortasse ratio sunt Lenticulam Antonia lege ab exilio fuisse reuocatum. Quod etsi Dio dicitur videatur, magis tamen placet expositio P. Manutij. *Restituit, inquit, an ut cum eo ludere posset: quasi verò ludere cum condemnato non liceret: quid enim impediret? nam Denticulam, quamquam lege non restituito, in vrbem tamen licebat, esse, Tribunum plebis Antonio.*

SED VT.] Insinuat Antonium fuisse pecuniis inductum ad legendam legem de restitutione Lenticulæ, vt videlicet *huius legis beneficio*, id est, pecuniis ob hanc legem ferendam acceptis, æs alienum dissolueret Antonius, quod ipse contraxerat, vt pecuniis mutuatis alea luderet, totumque illud mutuum ludendo perdiderat.

NOTÆ.

CALAMITOSOS.] condemnatos. pro Sylla 88. *Domus erit, credo, exornata, aperientur maiorum imagines, ipse ornatum ac vestitum reciperabit.* Omnia, Iudices, hac amissa sunt: omnia generis, nominis, honoris insignia atque ornamenta vniu iudicy calamitate occiderunt. & 91. *Quid enim erat mali quod huic spoliato honore, fama, fortunæ deesse videretur? aut cui noua calamitati locus vllius relictus esset? Vrger eadem fortuna, que cepit: reperit nouum marem: non patitur hominem calamitosum vno modo afflictum, vno in luctu perire.* Fuerat autem Sylla damnatus ambitus cum Antonio.

PATRI.] De iudicio & damnatione C. Antonij frequenter aliàs. vt in Vatinius 27. *Expecharisne dum C. Antonius reus factus esset: ut homo consularis exclusus, miser, puncto temporis spoliaretur beneficio & equitate legis suæ?* Pro M. Cælio 74. *Accusauit C. Antonium collegam meum, cui misero praclarum in Remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitari.* Qui in exitumne fuerit eiectus, an tantum æstimatâ lte ob expiatam prouinciam multatus, & ab honoribus &

11.

111.

bus & Reipub. administratione submotus, possit non immerito dubitari. Exulasse significant illa verba Vatiniara. 18. *At nunc quidem C. Antonium hac una re miseriam suam consolatur, quod imagines patris & fratris sui, fratrisque filiam non in familia, sed in carcere collocatas audire maluit, quam videre.* Contrà videri possit non exulasse verbis illis infrà §. 83. *Frequentissimo Senatu, sedente patreuo, hanc tibi esse cum Dolabella vdy causam ausus es dicere, quod ab eo sorori & uxori tue stuprum oblatum esse conperisset.*

III.

LICINIVM LENTICVLAM.] Tullius apud Dionem lib. 45. oratione contra Antonium: *Τὴν δὲ οὐδὲ πῦρτι ἐπὶ ἀσπίδι ἐσφύργει, ἢ ἐπὶ τῷ κείρατι, ἢ ἐπὶ τῷτα ἐν τῷ ζυμῶντι διὰ τῶν ἐκείνου ἀγαθῶν, καὶ ἐπικύρῃσι τῷ δέῃν· ἀλλὰ τὸν ἰδὼ συγκρούσας τῶν Λικινίου, τὸν ἐπὶ τῆς βίου βελτιούργιας ἐργασίᾳ ἐπαίρηται. Id vero neminem luter, quod cum multos in exilium missos non Cesare modo superstitio, sed desuñto etiam, ex libellis scilicet eius, in urbem reduxerit, patreuo suo non subuenerit, sed Lenticulam, quicum alea ludere solebat, propter vitæ nequissimam patriâ exterminatum restituerit. Duo sunt, quibus vique neque non assentior. Alterum Lenticulam patriâ exterminatum fuisse, alterum eundem ex Cæsaris commentariis, post*

eius mortem ab exilio rediisse: quibus duobus videtur Oratorem aperitè refragari.

DE ALEA.] Non est animus fusiùs hoc loco de alea tractare, tesseras à talis distinguere, ostendere quid sit iactus Veneris, quid in eo Iulio Hercules, quid senio, canis, afella, vulturius, quid tabula, pyrgus, finus, fritillus. Vide Ouidium (si tamen videre expedit) lib 3. de arte, lib. 2. tristitium eleg. ad Augustum. Vide interpretes Petrij an Sat. 3.

- Quid dexter senio ferret

Scire erat in votis: damnosa canicula quantum Raderet, angusta collo non fallit orce.

Idem Horatij, Iuuenalis, Martialis, & aliorum Poëtarum interpretes. Et quatuor Societatis nostræ viros sanè eruditos, Búciolam parte posteriori horarum successuarum, Raderum in Martialem. Deltio in Senecam, Iulium Cæsarem Bulingerum. Ex aliis item recentioribus Thomam Dempsterum Paralipomenis in Rosinum, Alexandrum ab Alexandro, & Tiraquellum interpretem. E veteribus B. Cyprianum libro in aleatores, Ambrosium lib. in Tobiam, Athenæum eiusque interpretem Casaubonum lib. 1. quædam etiam apud Senecam ἀποκαλυφθῆσαι, Pollucem libro 9. & alios passim.

ARGVMENTVM.

Reiectus aliis causis ostendit Antonium ideo legem de restituendo Lenticula tulisse, quod ipse deditus esset aleæ, neque putaret vllum crimen eo studio contineri.

QVAM tulisti rationem populo Romano, cur eum restitui oporteret? XLVI. Absentem, credo, in reos relatum, rem indicta causâ iudicatam: nullum fuisse de alea lege iudicium: vi oppressum, & armis. postremò, quod de patreuo tuo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptum? nihil horum. At vir bonus & Reipub. dignus: nihil id' quidem ad rem, ego tamen, quoniam condemnatum esse pro nihilo vis, si ita esset, ignoscerem, hominem omnium nequissimum, qui non dubitaret vel in foro alea ludere, hunc lege quæ est de alea condemnatum qui in integrum restituit, is non aperitissimè studium suum ipse proficitur?

EXPLANATIO.

QVAM TVLISTI.] Cùm rogatio ferebatur ad populum de restituendis damnatis, sub iici debebat ratio propter quam populus iudicium illud suo suffragio rescinderet: nullam autem subiecit M. Antonius.

ABSENTEM, CREDO.] Ironia, quâ omnes causas, quibus res iudicata rescindi potuit, complectitur. I. si absens in reos referretur, nec daretur ei spatium veniendi, sed que defendendi: si temerè nec auditis partibus reus damnaretur, si quæstio nulla lege esset constituta, si vi oppressus esset reus, si iudices pecuniâ corrupti reum damnauissent, sed causas eiusmodi atque ad restituendû Lenticulâ.

AT VIR BONVS.] Etiam si ex restituendi Lenticulæ causâ desuñtenti, potuit tamen quædam adumbrata ratio prætexi, nimirum ut restituendus diceretur, quia vir bonus erat, dignisque qui incolumis in Reipub. versaretur.

NIHIL ID QVIDEM AD REM.] Hunc locum sic explanat Manutius: *Quamuis bonus vir esset ac*

Reipub. dignus, quid tamen refert? non enim ideo restituendus. nam res iudicata rescindi non oportet. Maximum enim damnus nasceretur ex cõceptu legum & iudiciorum, quàm vtilitas Reip. ex vnius viti boni incolumitate. Veruntamen si ita esset, id est, si bonus ille vir esset, ac Republica dignus, ignoscerem, restituendum censerem, quoniam, condemnatum esse pro nihilo est: quoniam crimen ipsum aleæ, quo damnatus est, lenè ducitur.

HOMINEM.] Lenticulam hominem flagitiosissimum, adeoque impudentem, ut cùm cæteri aleatores captiue latebras, & in ganem se abstrudant, ipse non dubitaret luce, palam, & in foro alea ludere, hunc qui restituit, iudicium que de eo factum rescindit, ille manifestè se aleæ deditum esse proficitur.

NOTÆ.

ABSENTEM.] D. de pœnis l. 5. Vlpianus. *Absentem in criminibus non debere D. Traianus Iulio Frontoni rescripsit. Sed nec de suspiciõnibus. debere aliquem damnari D. Traianus A. Sistiõno*

Absens dam-
nari non de-
bet.

Seuero rescriptis. Satis enim esse impunitum ve-
linqui facinus nocentis, quam innocentem dam-
nari. Item D. de requirendis vel absent. D. Se-
ueri & Antonini Magni rescriptum est, ne quis
absens puniatur. Papinianus lib. 6. D. de publicis
iudiciis: Inter accusatorem & reum cognitione sus-
cepta, excusatio pro absente iustis rationibus ad-
mittitur. nec per triduum per singulos dies ter ci-
tatus reus damnetur, nec de accusatoris absentis
presente reo calumnia pronuntiatur. Quod ad
contumaces spectat Vlpianus l. citata de pœnis:
Aduersus contumaces verò qui neque denuntiatio-
nibus, neque edictis præsidium obtemperassent, etiam
absentes pronuntiar oportet, secundum morem pri-
uatorum iudiciorum.

Ii.
Inaudita caus-
sâ nemo dam-
nandus.

INDICTA CAUSA.] Notum illud Tragi-
ci poëta:

Quicumque statuit parte inaudita alterâ
Æquum licet statueris, iniustus fuit.

Neque enim, ut ait Marcianus D. De requirendis
vel absent. damn. l. i. Inaudita causâ, quemquam
damnari æquitas ratio non patitur. Festus apud
Lucam actorum 25. v. 16. Non est Romanis consue-
tudo damnare aliquem hominem, priusquam is qui
accusatur, presentes habeat accusatores, locumque
defendendi accipiat ad abluenda crimina. Alioquin,
vt inquit Iulianus apud Ammianum lib. 8. Equus
innocens erit, si accusasse sufficiat?

II.

NVLVM FVISSE DE ALEA LEGE IVD.] Id
ipsum insinuare videtur Beatus ille Chrysosto-
mus in priorem epistolam ad Corinthios, vbi
τοὺς ἑαυτῶν νομοθετοῦντες de gentiliu legiſlatoribus dif-
ſerens, τὸ κατὰ αὐτὸν, inquit, πάλιν τῆς παρ' αὐτῶν τι-
μωρίας εἶναι ἐκείνων, & οὐδέτερον τῶν πότων δικίον ἔδει-
κε ποτε παρ' ἐκείνων. Rursus aliam nullis apud eos
ſupplicitiis vindicatur, neque quifquam hætenus ob
reus eiſmodi apud eos poena multatus eſt. Hæc ille
homilia 12. paulò pòſt tamen leges & veteres,
& non paucas de alea referemus.

IV.

VI OPPRESSVM ET ARMIS.] Eo prætextu
videtur Cæſar reſtituiſſe non paucos, qui damna-
ti fuerant tertio Pompeij conſulatu. Noſter lib.
10. ad Atticum epistoſa 4. data ad xv. Cal. Maij
ſubid tempus quo Cæſar, pulſo Pompeio ex Ita-
lia victor ad urbem acceſſit, ita confirmat ſibi di-
xiſſe Curionem. In primis nihil eſſe certius, quam
vt omnes qui lege Pompeia condemnati eſſent, reſti-
tuerentur, itaque ſe in Sicilia eorum operâ uſurum.
Quid autem cauſe reſcindendis hiſ iudiciis Cæ-
ſar prætexeret, ipſe declarat apud Lucanum lib. 1.
-Quis caſtra timens

Iudiciis vis
non inferen-
da.

Nescit miſta foro? gladij cùm riſiſſe mirantes
Iudicium inſolitâ trepidum cinxere coronâ,
Atque auſo medijs perurupere milite leges,
Pompeiana reum clauserunt ſigna Milonem:
Tradunt tamen Dio & Appianus vnum ex om-
nibus Milonem non eſſe reſtitutum.

V.

PECVNIA IVDICIVM ESSE CORRVPTVM.]
Auaritiam à iudicibus debere eſſe penitus alienâ,
cauendùmque imprimis eſſe ne in Iudiciis pecu-
nia verſetur, multis oftendimus in Piſonem §. 87.
Hodiernæ tamen lucis feſtiuitas me admonet, ne
quod ſubiungam, prætereundum eſſe videatur ex
Ioanne Iouuiano hitoria S. Ludouici. Ludouici
Abbati Cluniaceni à quo mannoſ honorarioſ
duos, quorum ſinguli quingentis æſtima-
rentur libris, dono acceptat) aures patientiſſi-
mas diutiſſimè commodauit. Acceſſit deinde

Iudices pecu-
nia non cor-
rumpendi.

Iouuillanus, rogauit Regem vt animi ſui ſenſum
ſine ſûco exponeret. ille promiſit. Tum Iouuil-
lanus: Ecquid, inquit, ô Rex, hæſtere munere
delinitus Abbatem ſolito benigniùs audiſti? Ille
rem, vt erat, ingenuè conſeſſus eſt. Hic Iouuil-
lanus: Vide ſis igitur, vt legem feras ne tui con-
ſiliarij quiequam muneris admittant: eos enim
diligentiùs & prolixiùs audiunt, à quibus plus
acceperint: quod non Regis ſolùm, ſed etiam
totius Senatus ſuffragio comprobatur.

VI.

NIHIL ID QVIDEM AD REM.] Cur non
ad rem, cauſa redditur Verriâ de ſupplicitiis 13.
Perdita ciuitatis, deſeruit omnibus rebus, hos
ſolent exiuis extiales habere, vt damnati in in-
tegrum reſtituantur, vincti ſoluantur, exules re-
ducantur, res iudicata reſcindantur. Que cùm ac-
cidant, nemo eſt quin intelligat ruere illam Rem-
pub. Hæc vbi eſſentiam, nemo eſt qui vllam ſpem
ſalutis reliquam eſſe arbitretur. Atque hæc ſi-
cubi facta ſunt, facta ſunt, vt homines populares,
aut nobiles ſupplicio & exilio leuarentur, &c.

VII.

VEL IN FORO.] Latebras captabant cæ-
teri. Ammianus lib. 14. Ex turba verò inſima
ſortis & pauperima in tabernis aliqui perno-
ctant vinaris: nonnulli velabris umbraculorum
theatralium latent, que campanam imitatus la-
ſciniam Carulus in adilitate ſua ſuſcepit omnium
primus: aut pugnauerit aleis certant, turpi ſono
ſtraguloſi naribus introrſum rediçto ſpiritu concre-
pantes.

VIII.

LEGE QVÆ EST DE ALEA.] Peuple-
ctomenes Plautinus actu 1. fc. 3. legem talariam
appellat milite glorioſo.

Niſi herclî deſiegeritis talos, poſthac quemque
in tegulis
Videritis alienam, ego veſtra faciam latera
lorea.
Mibi quidem iam arbitri vicini ſunt, mea quid
ſiat domi, &c.
Atque adeò vt ne legi fraudem faciam ta-
laria,
Accuratore vt ſine talis domi agitent cogu-
uim.

Horatius 3. Carm. Ode 24.

-Nefci equo rudis.
Hæret ingenuus puer,
Venarique timer, ludere doctior
Sen Graco inbeas trocho:
Sen malis veriâ legibus alea.

Ad quas veteres leges videntur Ouidij verba per-
tinere lib. 2. Tiſtium, elegia ad Auguſtum:
Sunt alii ſcripti, quibus alea luditur, artes:
Hoc eſt ad veſtros non leue crimen arces.

Ex fuerunt Titia, Publicia, Cornelia firmatæ non
ſolùm Prætoris edicto, ſed etiam S. C. quibus le-
gibus non ſolùm aleâ ludere vetabatur, ſed etiam
facere ſponſionem. Paulus D. de Aleatoribus.
Senatuſ conſultum venit in pecuniâ ludere, præ-
Leges de a-
ter quam ſi quis ceret hæſtâ, vel pilo ſaciendo, vel lca.
curtendo, ſultando, luſtando, pugnando, quod virtutis
cauſa ſiat, Proximè ſubdiçitur verbis Marcianus: In
quibus rebus ex lege Titia, & Publicia & Corne-
lia, etiam ſponſionem facere licet: ſed ex aliis, vbi
pro virtute certamen non ſit, non licet. Vide C.
de aleatoribus & alearum uſu. Idem etiam prohibe-
tur iure canonic. 3. decretal. De vita & honeſta-
te clericorum. Ad aleis & tarillis non ludant, nec
eiſmodi rebus interſint.

Quibus autem pœnis eo scelere conuicti ple-
 terentur, non conuenit inter auctores. Dio ver-
 bis non ita pridem laudatis putat Lenticulam
 extenuatum parciū fuisse. Sed nec exulatum
 Lenticula, ut constat ex hoc ipso loco Ciceroni-
 s: neque huius pœnæ tam grauis extat aliud
 vestigium. Maiorem tamen alex quàm vel furti,
 vel plagij pœnam esse voluerunt. Afconius in
 diuinationem: *Alij dicunt quadruplatores esse eor-
 um reorum accusatores, qui quadrupli damnari
 soleant, ut alex aut pecunie grauioribus visuris iu-
 nerate, quàm pro consuetudine, aut eiusmodi u-
 liorum criminum.* Cato initio libri de re rusti-
 ca. *Maiores enim nostri sic habuerunt, & ita in
 legibus posuerunt, furem dupli condemnari, fœ-
 neratorem quadrupli: quanto peiorem existima-
 rant fœneratorem quàm furem, hinc licet existi-
 mari.*

Alias pœnas continet edictum Prætoris D. de
 aleatoribus. *Si quis cum apud quem alex lusum
 esse dicitur,erberauerit, damnatumve es dederit,
 siue quid eo tempore dolo eius substractum est, iu-
 dicium non dabo. In eum qui alex ludenda causis
 vim intulerit, vii quaque res erit animaduertiam.*
 Vbi tum alia exponit Vlpianus, tum illud addit:
*Hæc clausula pertinet ad animaduersionem eius,
 qui compulsus ludere, ut vel multa multetur, aut
 in latrocinia vel in vincula publica ducatur.*

Videntur etiam ipso iure esse infames, quam-
 uis nulla fiat eorum mentio D. de his qui nota-
 tur infamiâ. Innuit S. Ambrosius libro de To-
 bia cap. 21. *Habet & alex suas leges, quas fori
 iura non soluant. Notatur (& creâi potest) infam-
 iâ qui putauerit esse retinendum, & infamium
 sententia grauius, quàm censura iudicialis iniuri
 approbriat: quoniam qui apud Iudices damnantur,
 apud illos gloriosi sunt, qui apud illos laudantur,
 apud Iudices criminosi sunt.* Certè nunc
 multis locis infamiz causæ taxilli à Iudicis exi-
 guntur, quos si non exhibuerint colaphus illis
 impingitur. Quantæ esset infamiæ si Iudæorum
 instar iuberemur cum galericis gilius incedere?
 Vix minor est infamia talorum. In Codice re-
 scriptum est Iustiniani de Aleat. *Prohibemus ne
 sint equi lignes: & ut si quis ex hac occasione vin-
 catur, hoc ipse recuperet, domibus eorum publica-
 ris, ubi hæc reperitur, & c.* Quid autem sint
 equi lignei, & quod alex genus eodem titulo
 explicatur. Quibusdam autem ludis quos ibi-
 dem Iustinianus: *ισθβολοι, κωπιων, κινητικα, ζα-
 εις τῆς πόρτης, καὶ περὶ τοῦ τῶν, καὶ ἰσθμίου ἀπο τῆς
 καὶ ἐπιτοῦς* appellat, permittit exerceri. Subdit
 tamen: *liceat quidem diuoribus ad singulas com-
 misiones, seu ad singulos congressus aut vices, u-
 num assem, seu numisma, seu solidum deponere
 & ludere, cæteris autem longe minori pecunia.*
 Si plus lusum fuerit, neque repetitio datur, &
 solium repetatur. Curens verò ista præfides, de-
 cem librarum pœna impositâ si hanc legem con-
 temperint, vel contemni permiserint. Extat etiam
 Canon Apollolorum Decreti i. parte distinct.
 35. *Episcopus aut presbyter, aut diaconus alex at-
 que ebrietati deseruiens, aut desinat, aut certè
 damnetur. Sabatiorum aut leitor aut cantor simi-
 lia faciens, aut desinat, aut communionem pike-
 tur. Similiter & laicus.* Sed hæc iam præter in-
 stitutum. Ad veteres leges redeamus.

Apud antiquos Saturnalibus alexa permiffa
 Tomus II.

fuit: quò alludit Tranquillus in Augusto cap. 71.
*Alex rancorem nullo modo expavit: lustique sim-
 pliciter & palam, oblectamenti causa etiam se-
 nex: ac præter quam Decembri mense aliis quo-
 que festis, profestisque diebus.* Martialis libri 4.
 epigr. 14.

*Dum blandâ vagus alexâ December
 Incertis sonat hinc & hinc stritillio
 Et ludit rota nequire iusto.*

Lib. II. epigr. 7.
*Vinctis falciferi sonis diebus
 Regnator quibus imperat stritillio,
 Versu ludere non laborioso
 Permittis, puto, pileata Roma.*

Lib. 14. epigr. 1.
*Synthetibus dum gaudet eques, dominisque Se-
 mitis,*

*Dumque decem nostrum pilea sumpta Iouem.
 Nec timet Edilem moto spectare stritillo,
 Cum videat gelidos iam prope verna lacus.*

Nota, *Nec timet Edilem.* quia Edilis fuit in
 aleatores inquirere. idem Martialis libro 5. e-
 pigr. 126.

*Iam tristis nudibus puer relitissis
 Clamose renouatur à magistro,
 Et blando malè proditus stritillo
 Arcana modò rapta è popinâ
 Edilem timet vdu aleator.
 Saturnalia transire tota.*

Inde apud Senecam libro de vita beata cap. 7.
 ganæ dicuntur loca Edilem metuuntia.

Sed age, causas videamus cur effrenem a-
 leatorum furorem tot legum, ut cum veteri poë-
 ta loquar, habentis constrinxerint: neque enim
 est quòd semper à me criticani expectes, scio
 quàm id præstare non possim. Ad causas igitur
 veniamus.

Beatus ille Franciscus Borgia è Duce Gan-
 diensi tertius Societatis nostræ Præpositus Ge-
 neralis dicebat in ludo quatuor rerum fieri iac-
 turam, temporis, pecuniæ, deuotionis, frequen-
 ter etiam animæ & conscientiæ. De iactura deu-
 otionis antiqui ne cogitauerunt quidem, dum
 aleam prohiberent, cæteris iacturis moueri po-
 tuerunt.

Iacturæ ex
 alexa.

De temporis iactura Naso 2. tristium el. ad
 Augustum, vbi de talis, tessericis, aliisque alexæ ge-
 neribus differuit.

*Quique alij lusum (neque enim iam persequar
 omnes)*

Iactura rem-
 poris.

*Talia luduntur fumoso mense Decembri,
 &c.*

Et sanè inuentam alexam ad tempus fallendum
 scribit Herodotus libro 1. referens ex narratione
 Lydorum: *Επι Αποιοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ στρατηγικοῦ
 ἰσχυρῶς ἀπὸ τοῦ Λυδικοῦ πένου ἤθησαν, καὶ τὸν Λυδικοῦ
 τῆς αὐτῆς ἀναγωγῆς, καὶ δὲ, ἀπὸ οὐ ποιεῖται,
 ἀνεκὰ διέδοται. Αὐτὸν δὲ ἀλλο ἐπισημαντικῶς αὐτῶν.
 Ἐχρηστικῶς δὲ αὐτῶν τῶν κῶδων, καὶ τῶν ἀρα-
 γολῶν, καὶ τῆς σφαιρῆς, καὶ ἀλλῶν παλαιῶν παιχνιδῶν τῶν
 εἰδητῶν, καὶ τῶν ποσειῶν. Αὐτῶν Μακρίσῳ φίλο ἰσχυρῶς
 μαγνητῶν τοῦ Λυδικοῦ ἵσχυρῶς ἀναγωγῆς, &
 Lydos quidem precibus & supplicationibus va-
 cantes aliquod tempus excegisse: deinde verò,
 eum malum non cessare, remedium quaesisse.
 Et alium aliud excogitasse. Tunc igitur inuen-
 tas esse, talorum, astragalorum, sphaera, aliorum
 ludorum formas, restorum exceptis. Verit Vallæ, nec
 H h h ij*

quòd ludenci non affuissent, imagines gladio appetit, magna vis sanguinis ex ictu manavit, ipse de cælo tactus & in pulvere relictus eodem temporis & loci veligio.

IX.

IN INTEGRUM RESTITUIT.] In pristinum statum petinde ac si nulla damnatio contigisset, pro Clusio §. 98. *Qui causam de ambitu dixerunt: qui accusati sunt ab eis, qui erant ipsi ambitus condemnati: quos ego non idcirco esse arbitror in integrum restitutos, quid planum fecerint illos ob rem iudicandam pecuniam accepisse: sed quod iudicibus prebaverint, quòd in eodem genere, in quo ipsi offenderent, alios reprehenderent, se ad præmia legis venire oportere. Eodem sensu pro domo sua §6. Damnatique comitiis centuriatis,*

Restituito in integrum.

cùm in exilium profugissent, rursus ab eodem populo placato sunt in suam pristinum dignitatem restituti. Neque verò solum in damnatis, sed etiam in quibusvis rebus locum habet restitutio in integrum, pro Flacco 79. Prædia à nostris magistratibus in integrum restituta. & pro Cæmio actionum in Verrem §. 11. Siciliam iste per triennium ita vexavit ac perdidit, ut eis restitui in antiquum statum nullo modo possit.

AXIOMATA.

Restitueudas in integrum qui abens in reos relatus, & indicta causa damnatus, aut vi & armis oppressus est. Qui iuste damnatus sine causa in integrum restituit, is a reo dicitur illum proficere.

ARGUMENTVM.

Excursus reliqua gesta Tribunatus Antonij, vitur præmuntione, quòd nihil novi sit acturus, sed in re omnium sermonibus celebratissima versetur.

IN eodem verò Tribunatu, cum Cæsar in Hispaniam proficiscens, huic XLVII conculcandam Italiam tradidisset, quæ fuit eius peragratio itinerum? Iustratio municipiorum? Scio me in rebus celebratissimis sermone omnium versari: eaque quæ dico, dicturusque sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tum fuerunt, quàm mihi, qui non fui: notabo tamen singulas res, etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere vestræ scientiæ. Et enim quod vnquam in terris tantum flagitium exitisse auditum est? tantam turpitudinem? tantum dedecus?

EXPLANATIO.

IN EODEM.] Cæsar cum initio belli civilis sexagesimo die, ut narrat Plutarchus, sine sanguine, tota Italia potitus esset, Pompeium & Consules frustra per omnes moras, exitu prohibere conatus (verba sunt Suetonij cap. 34.) Romam iter conuerit, appellatisque de Reipub. Patribus, validissimos Pompeij copias, que sub tribus legatis M. Petreio, & Luc. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit, professus ante oculos suos, ire se ad exercitum sine duce, & inde veneraturum ad duces sine exercitu. Quo tempore, ne Pompeius rediens Italiam occuparet, Antonium exercitui & Italiæ præfecit: Noster autem inuidiosè, traditam ait Italiam conculcandam, id est, vexandam & expilandam.

QUÆ FUIT.] Quo fastu, qua superbiâ, quibus etiam nequitis Italiam peragravit, & omnia municipia obui?

SCIO ME.] Præmuntio, quòd de re omnibus comperta orationem sit habiturus.

MHI QVI NON FVI.] Aliquanto tempore substitit in Italia Cicero, postquam Cæsar in Hispaniam profectus est, ut constat ex litteris Cæsaris ad Ciceronem xv. Cal. Maij ex itinere datus, quibus eum rogat, ut ab omni contentione abist, nec nauiget ad Pompeium. Habentur libro decimo ad Atticum epist. 8. Substitit autem in Italia vsque ad æquinoctium. Eodem lib. epist. 18. Nunc quidem æquinoctium nos moratur: quod valdè perturbatum erat, id scilicet cras erit. Dæta sunt hæc litteræ xvii. Calendas Iunij, imò epistola sequenti scribit Tulliam suam peperisse xiv. Calendas Iunij, quo tempore adhuc in

Tom. II

Italia morabatur. E quibus videas eum in Italia fuisse quadraginta penè dies postquam Cæsar Italiam conculcandam Antonio tradidisset.

NOTABO.] Significabo potius, & obiter attingam, quàm explanabo.

ET ENIM.] Reddit rationem cur Antonij flagitia nemini sunt ignota, propter magnitudinem videlicet, quia res tam singularis non potest, non omnium sermone celebrari.

NOTÆ.

IN EODEM VERÒ.] Plutarchus in Antonio: *Αντιος ἰδὸν στρατεύουσι τῶν Ρωμαίων, Ἀντωνίου δὲ διωκόμενον τὸ στρατεύουσι τῶν Ἰταλίων ἰπποκρίτων. Lepido quidem Prætori Romam, Antonio verò Tribunopolebis exercitus Italiamque commisit.*

CONCULCANDAM.] Vexandam & quasi pedibus proterendam. ut pro Flacco 53. *Proterendum esse & conculcandum putauerunt.* & libro 8. ad Atticum epistola II. *Conculcari, inquam, miseram Italiam videbis, proxima astate ab usruisque municipij ex omni genere collectis.*

IVSTRATIO.] Iustrare est obire & peragere. §. de finibus §. 87. *Cur ipse Pythagoras & Ægyptum iustravit, & Persarum magos adijt? cur tantas regiones barbarorum pedibus obiit? tot maria transiit?* Et libro 4. Tuscul. quæstione §. 43. *Vltimas terras iustrasse Pythagoram, Democritum, Platonem accepimus.* Et alibi frequenter: nec infrequentius Maro, vt 4. Georg.

Avulque Riphæis nunquam viduata pruinis Iustrabat.

Hhh iij

3. *Aeneidos* :

*Anre & Trinacria lentandū remus in unda
Et salis Ausonij lustrandū nauibus aquor.*

Quamuis hoc verbum non solum obire, circumire, & peragrarē significat, sed etiam obeundo & peragrandō inspiciere significat: vt Antonius non solum peragrauit Italiam, sed etiam inspexit, & prouidit, vt esset in Cæsaris potestate. 1. *Aeneidos*:

-Et Libya lustrare extrema inbebo.

6. *-hic tota passim regione vagantur*

Aris in campis latis, atque omnia lustrant.

7. *Ecce furens animis aderat Tyrrinthium, omnemque*

*Accessum lustrans, huc ora ferebas & illuc
Dentibus insistentens. Ter totum fersidua ira*

Lustrat Auentini montem.

Lib. 9.

Lustrat equo muros, aditumque per auiā quarit.

Lib. 12.

-Solum densa in caligine Turnum

Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.

MUNICIPIORVM.] Vide dicta pro Sextio §. 97. num. 5. pro Cælio §. 4. num. 1. in Pisonem §. 51. num. 2.

CELEBRATISSIMIS.] Non laudatissimis, sed frequentatis hominum sermone. de qua celebrandi notione vide Sextianam §. 131. n. 9. Cælianam §. 34. n. 18.

FLAGITIUM.] Vide Milonianam §. 14. *Nihil enim necesse est omnium flagitia proferre.*

ARGVMENTVM.

Describit lustrationem Italiae, & flagitia, quorum vestigiis omnia municipia, praefecturas, colonias, totam denique Italiam Antonius impressit.

XLVIII.

VEHĒBATVR in essedo Trib. pleb. lictores laureati antecedeabant, inter quos aperta lecticâ mimā portabatur, quam ex oppidis municipales homines honesti obuiam necessariō prodeuntes, non verò illo & mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. sequebatur rheda cum lenonibus, comites nequissimi: reiecta mater amicam impuri filij tanquam nurum sequebatur. O miserâ mulieris fecunditatem calamitosam! Horum flagitiorum iste vestigiis omnia municipia, praefecturas, colonias, totam denique Italiam impressit.

EXPLANATIO.

VEHĒBATVR.] Aduerte vim singulorum verborum, quibus lustrationem Italiae eiusque turpitudinem exaggerat. *Vehēbatur* muliebri mollitie. *In essedo*, quod genus est barbarici vehiculi, & à moribus Romanis alieni. *Tribunus plebis*, qui pedibus deberet incedere, vt se magis popularem & conuentu facilem exhiberet. *Lictores antecedeabant*, quos habere Tribunus plebis ius non fuit, laureati ob expulsos Consules & Cn. Pompeium. *Inter quos lictores Citheris mimā portabatur*, quod est indignissimum meretriculam ornare his magistratus insignibus, & *apertâ lecticâ portabatur*, ad maiorem impudentiam. Cætera etiam suam emphasim habent, vt quod eam salutarē municipales homines honesti, quod non spontē, sed necessariō illi obuiam procederent.

NON VERÒ.] Illam mimam consalutabant non nomine Citheridis, quod erat verum illius mimæ nomen, sed appellabant Volumniam, vt non mimā & meretriculam, sed nobilissimam matronam à nobili & patricia gente Volumnia esse crederetur.

SEQUEBATVR RHEDA CVM LENONIBVS.] Ita Ferrarius, Vrsinus, alij passim, & hanc lectio-nem Gruterus Palatinorum auctoritate confirmat. Quidam legunt, *Sequebantur rhedam cum lenonibus comites nequissimi*. Victorius: *Sequebatur rheda cum lenonibus*, quod non displicet. Antonius enim, vt præter Ciceronem scribunt Plutarchus & Plinius vehiculis leones iunxit, & si quod ad tempus attinet, non nihil à Ciceroe dissentiant.

REIECTA MATER.] In extremum compulsa Iulia lectissima famina, mater Antonij. Fuluius Vrsinus in veteri codice repertum ait, *Rhedicula*, alij emendant *lectica*, sed ex nulla meliorem sensum elicere possis, quam ex communi lectione. Sequitur enim *amicam impuri filij*, id est, Citheridem amicam Antonij sequebatur, quæ verba ostendunt eum in extremo comitatu fuisse.

O MISERÆ.] Graui exclamatione Iulie matris miseriam deplorat, quæ nunquam eò venisset indignitatis, nisi Antonium peperisset.

HIS ILLE.] Epiphonemate narrationem concludit. Horum, inquit, flagitiorum in omnibus coloniis, municipiis, praefecturis, totâ denique Italiâ reliquit impressa vestigia. Aduerte nouam dicendi rationem, *vestigiis Italiam impressit*, quam vsurpasse videtur, vt in gratum illum & absonum vocalis hians confursum vitaret.

NOTÆ.

VEHĒBATVR ESSEDO.] Varia fuerunt vehiculorū genera: ea nunc obiter signabo, quæ venient in mætēm, currus, carri, carruca, cisia, carpenta, pilenta, rhedæ, lecticæ, liburni, plaustra, sarraca, esseda, bigæ, quadrigæ, hammamaxæ, tenfæ.

Curus, vt 12. *Aeneidos*:

-Ingenti mole Latinus

Quadringo vehitur curru.

Carra, inquit Nonius Marcellus, neutri generis *Carra*, esse cõluetudine persuasum est. Masc. *Sisenna* historiarum lib. 4. *Impedimenta conlocant omnia, construant carros, & sarraca crebra disponunt*. Varrò: *Gallica porta carros adiuuat vsque politos*.

Curus.

- Carrucæ.** Carruca. Tranquillus in Nerone cap. 30. *Nunquam carrucis minus mille iter fecisse traditur, saltem mularum argenteis, canusinatis multonibus, armillata & phalerata cum hamaxicorum turba atque cursorum.*
- Cistum.** Cistum vehiculi biroti genus, inquit Nonius, de quo infra. *Inde cistio celeriter ad urbem adductus domum venit.* vbi & de ploremo pauca dicemus.
- Ploremum.**
- Carpentum.** Carpentum videtur fuisse magistratum vehiculum. Flavius Vopiscus vita Aureliani: *Hilaribus quibus omnia festa & fieri debere scimus, & dici, impletis solemnibus vehiculo suo me, & iudiciali carpento Praefectum urbis accepit.* Fuit etiam vehiculum muliebri, lege Oppia feminis interdicta, de qua lege Linius lib. 34. *Tulerat eam C. Oppium Tribunum plebis, &c. ne qua mulier plus semuncia auri haberet: non vestimento versicolori uteretur, neui iuncto vehiculo in urbe oppidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa videretur.* Vbi Porcius Cato legis abrogationem distulans. *Quid honestum vehiculo distu, inquit, saltem seditioni pretenditur muliebri? ut auro & purpura fulgeamus, inquam, ut carpentis festis profectisque diebus, velut triumphantes de lege vitia & abrogata, & captis, & ereptis suffragis vestris per urbem vertemur.*
- Plaustrum.** Plaustra, Sarraca, harmamaxa fuerunt vehicularusticana de plaustris Virgilius i. Georg. *Tardaque Eleusine matris voluentia plaustra.* ii. Æneidos: *Nec plaustris cessant vestire gementibus ornos.*
- Plostellum.** Hinc plostella apud Horatium lib. 2. sat. *Adificare casas, plostello adiungere mures, Ludere par impar, equitare in arundine longa, Si quem alectes barbatus amentia vexet.* Est etiam Plauto vehiculum muliebri. Arcera lege xli. tabularum apud Gellium lib. 20. cap. 1. Noct. Attic. cap. 1. *Si morbus aurisque vitium esset, qui in ius vocabis, iumentum dato: si noles, arceram ne sternito.* Addit Gellius: *Arcera autem vocabatur plastrum rectum undique & munitum, &c.* De sarraco Iuuenalis sat. 3. *modo longa coruscata*
- Arcera.** Sarraco veniente abies, atque aiteia pinum Plaustra vehunt, nant alid, populoq; minantur, alibi: *cum se*
- Sarracum.** *Frigida circumagunt tardi sarraca Boote.*
- Couinus.** Couinus *κίπινος κούρινος*, inquit Glossarium. fuit autem Britannorum vehiculum, ut quidam volunt, sed verius Belgarum. Lucanus lib. 1. *Et docilis rector monstrati Belgæ couini.*
- Harmamaxa.** De harmamaxa Plautus: sed omitto, quod sit planè Græcum. Vehem etiam fœni appellat Plinius lib. 36. cap. 15. agens de cloacis at Tarquinio Prisco extructis. *Amplitudinem canis eam fecisse prodit, ut vehem fœni largè onustam transmitteret.*
- Trahæ.** Traham etiam appellat Maro in Georgicis, sed vis est cum eam inter vehicula censeamus.
- Bigæ.** Bigæ & quadrigæ a numero eorumque nomen habuerunt, in quibus non est morandum.
- Quadrigæ.**
- Pileatum.** Alia fuerunt sacra vehicula, ut pileatum & tensa. De pileato Festus Pompeius: *Pilentis & carpentis per urbem vehi matronis concessum est, quod cum aurum non reperiretur, ex voto quod Camillus voverat Apollini Delphico contulerunt.* Dixi sacra 8. Æneidos:
- casta ducebant sacra per urbem*
Pilentis matres in mollibus.
Dentia idem Festus: *Texantur ait vocari Simius Capito vehiculum, quo exiunt Deorum ludicris Circensibus in Circus ad puluinarum vehuntur. fuit & ex ebore, ut apud Tullium in Barbato, & ex argento.* Sed de tensis, siue thensis, vide nostrum Martium de Roa, virum eruditum lib. 6. singularium cap. 2.
- Arcuma, inquit Paulus ex Festo, genus plaustri est modici, quo homo gestari possit.*
- Hoc loco essedi, rhedæ, lethica meminit Orator. De lethica, sella, hexaphora, octaphora, liburno, nihil hinc dicam, quæ d eruditus Lipsius lib. 1. electorum cap. 19. rem & diligenter & eruditè tractauerit. Rheda Gallicum est vocabulum, & fortasse Gallicum vehiculum. Fabius lib. 1. cap. 9. *Plurima Gallica valuerunt, ut rheda ac petrorrum: quorum altera Cicero tamen, altera Horatius utitur.* lib. 1. satyr. 6.
- plures calones, atque caballi*
Pascendi ducebat petrorra.
- Petrorrum.** Porro rhedæ nomen ante Cicronem non temerè repetias. Varro tamen frequenter usurpat, ut epistola quadam ad Varronem à Nonio laudatâ. *Quod si tuam heri rhedam non habuisssem, varices haberem, & in Marcipore. Dixe Regi Medæam aertiam per aera in rheda anguibus.* Hinc epithedum. Fabius lib. 1. cap. 9. nomen è duabus vocibus compositum agnoscit. *Nam cum sit propositio eti Græca, Rheda Gallicum: nec Græcus tamen, nec Gallus videtur composito: Romani sumus ex alieno viroque fecerunt.*
- Essedum etiam fuit vehiculi genus Romanis incognitum, ut reor, antequam Cæsar in Britanniam nauigaret. Cæsar lib. 4. de bello Gallico. *At Barbari consilio Romanorum cognitio, premissis equitatu & essedariis (quo plerumque genere in preliis uti consueverant) reliquis copiis subsessuti nostros nauibus egredi prohibebant.* Item: *Genus hoc est ex essedis pugna: primo per omnes partes persequunt, & tela coniciunt, atque ipso terrore equorum, & strepitu rotarum ordines plerumque perturbant: & cum se inter equitum turmas insinauerint, ex essedis desiliunt, & pedes prestantur. Auriga interim paulatim è prelio excedunt, atque ita currus collocant, ut si illi à multitudine hostium premantur, expeditum ad suos receptum habeant. Ita mobilitatem equitum, stabilitatem peditum in preliis prestant: ac tantum usu quotidiano & exercitatione efficiunt, ut in declivi ac precipiti loco incitato equos sustinere, & breui moderari & flectere, & per remonem percurrere, & in iugo insistere, & inde se in currus celsissime recipere consueverint. Quibus rebus perturbatis nostris nouitate pugna, tempore opportunissimo Cæsar auxilium tulit. Atque propter hanc nouitatem sæpè locatur epistolis ad Trebatium libro 7. ad familiares. ut epist. 6. *Tu qui ceteris cauere didicisti in Britannia, ne ab essedariis decipiaris, caneto.* 7. *In Britannia nihil esse audio, neque auri, neque argenti. Id si ita est, essedum aliquod Iudeo rapies, & ad nos quamprimum recurras.* Epist. 10. *Sed tu in re militari multo es caucior quam aduocationibus, qui neque in Oceano natare uolueris studiosissimus homo natandi, neque spectare essedarios, quem antea ne andabatam quidem frandare poteramus.* Atque hæc quanquam Britannorum propriæ*

inquit, omnia proficiscetur. Sex autem quia duodecim nolui, nam licebat. Sed id magis tolerari potuit in Curione quam in Antonio. quia hic Tribunus plebis erat, qui licetores habere non potuit, vt iam vidimus de Plutarcho. lib. 10. ad Attic. ep. 17. *Melius quàm Collega noster Antonius: cuius inter licitores lectica mimia portatur.*

APERTA LECTICA.] Eruditus Lipsius duplicem ait lecticarum formam fuisse. *Alia*, inquit, *aperta, alia testata. Aperta formæ simplex, afferes aliquot compactæ, qui capere pulvinum oblongum possent, in quo homo singularis porrectus iacebat. Ad summam non aliud quàm modicum, quasi lectivum. Et vttramque lecticæ formam accuratè discriminat. Nihil tamen assert, quod ab inuitis extorqueat, vt fateatur duplicem eam fuisse. Potuit enim eadem lectica, modò velis obductis operiri, modò isdem subductis & collectis aperiri. Suetonius in Tito cap. x. Cùm inde lecticâ transferretur, suspensus dicitur dimosis plagulis caelum. Plagulæ autem quæ dicantur, patet è Nonio. *Plaga, grande linteam tegmen, quod nunc torale vel lecticariam sintonem dicimus.* Vela igitur dimouebant, & aperiebant lecticæ fenestram, si vellent caelum intueri: claudiebant si vel dormire vellent, vel aliud agere quod arbitros non desideraret. Iuuenalis:*

Namque facti somnum clausâ lecticâ fenestrâ.
HOMINES HONESTI.] Vide dicta pro Sextio §. 6. N. 4. & potissimum de prouinciis Consularibus §. 11. Nota item 4. *bonestatem miserè perdididerunt.*

NOTO ILLO, ET MIMICO NOMINE.] Notæ vel etiam nobiles dictæ meretrices & famosæ. vide Cælianam 31. *Res est omnis in hac causa nobis, iudices, cum Clodia muliere non solum nobili, sed etiam notâ. Notum autem illud & mimicum nomen fuit Cytheris, vt & Plutarchus testatur, & Cicero libro x. ad Atticum ep. 11. Hic tamen Cytheridem secum lecticâ aperta portat, alterâ uxorem, (bene Lipsius, alteram uxorem) septem præterea coniunctâ lecticâ amioarum: hæ sunt amicorum. vide quàm turpi lesto peramum.*

VOLUMINIAM.] Cytheris libera fuit P. Volunnij Eutræpeli, vt scribit Seruius in Eclogam decimam, & eadem à Voluminio adamata, vt colligitur ex epistola vltima, libri 9. ad familiares. *Accubueram hora nona cùm ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, Vbi? apud Voluminium Eutræpelum, & quidem supra me Atticium, infra Verrium, &c. Infra Eutræpelum Cytheris accubuit. Ad hunc amorem lib. 7. ep. 32. alludit scribens ad eundem Voluminium. Vt nihil sit tam aduocatum, quod non alicui venustum esse videatur. Voluminius autem familiaris fuit Antonio. Cornelius Nepos Attici vita. Atticus cùm Ciceronis intims familiaritate vteretur, amicissimus esset Bruto, non modò nihil is indulgit ad Antonium voluendum, sed è contrario familiares eius ex urbe profugientes, quantum potuit, tenuit: quibus rebus indignuerunt, adiuuit. Pub. verò Voluminius à tribu, vt plura à parente proficisci non poterint. Apud quem etiam latuit Triumvirali præscriptione. Idem Luc. Iulium Calpurnium, &c. in præscriptorum numerum à P. Voluminio præfecto fabricum Antonij absentem reatum expedit. E quibus agnoscis & coniunctionem Antonij*

cum Cytheride, & causam cur Cytheris Voluminia diceretur. Adde quòd gens Voluminia nobilissima fuit, & patricia, ex qua P. Volunnius Consul fuit anno post Reges exactos quarto & quinquagesimo, quo tempore solis patricis patebat aditus ad Consulatum, vt constat è Liiuio lib. 3. & factis Cassiodori. Ex eadem etiam gente fuit Voluminia vxor C. Cololani, de qua Liiuio lib. 2. & alij passim, vt meritò Cytheris ex hoc nomine gloriam quæserit.

RHEDA CVM LENONIBVS.] Monimus hanc vulgatiorem esse lectionem: legitamen à Victorio cum leonibus, quæ sanè emendatio, & si non è libris tamen ex historia magnam auctoritatem habet. Rhedas enim leonibus iunctas habuit Antonius. Non solum post victoriam Pharsalicam, sed etiam initio belli ciuili, cùm ei Cæsar Italiam pinum contra Pompeianos obtinendam tradidisset. Notet lib. 10. ad Atticum ep. 14. eo ipso tempore data quo Cæsar in Hispaniam. *Tu Antonij leones perimesis caue. nihil est illo homine inuidius. Non inficior tamen eodem ductos fuisse etiam cùm victor è Thessalia rediit. tunc enim Antonio fuerunt, vt auctor est Plutarchus, & notus est uerbo Ciceronis. Etiam leones curribus subiugati. Plinius lib. 8. naturalis historix cap. 16. Iugo subdidit eos, primisque Roma ad curram iunxit M. Antonium, & quidem ciuili bello, cùm dimicatum esset in Pharsalica campis, non sine quadam assensio temporum, generosis spiritus ingum subire illo prodigio significante: nam quòd ita uictus est cum mimia Cytheride supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Neque verò sunt hæc Ciceroni contraria, cur enim non potuit & ante & post pugnam Pharsalicam rhedas habere leonibus iunctas: vt immeritò Petrus Victorius lib. 16. cap. 3. hunc *νεκρονομίον, Negligentia illius scriptoris assignandum putet, qui in temporibus lapsus sit, vt in multis aliis rebus sepe peccat. Cùm præsertim noster lustrationem Italiae denuo repetitam ab Antonio victore narrans, eandem fuisse dicat cum superiore. Italiae rursus concursatio eadem comite mimia, quibus verbis satis ostenditur, etiam tum leones sub iugum missos fuisse quòd si pertendas leonibus omninò legendum, mihi sanè fuerit, tam singularis, tam insignis ad memoriam insolentia nullam fieri mentionem. Quid? quòd Alciatus emblemæ quarto, id etiam accidisse putat post obitum Ciceronis.**

Romanum postquam eloquium Cicerone perempto
Perdiderat patriæ pestis acerba sua,
Incendit curru victor, iunxitque leones,
Compulsi & durum colla subire iugum,
Magnanimos cepisse suis Antonius armis,
Ambage hac cupiens significare duces.
 Neque fortasse hallucinatus videri possit, vt suspicari meritò possumus, ex antiquis nummis ab Huberto Goltzio collectis, de quibus Lipsius lib. 2. epistolicoam quæstionem ep. 21. ad eundem Goltzium scriptâ. *Admonitus libro tuo euolebam antiquitates meas. Reperio nummum duorum inscriptionem (& uisisse pato Roma apud peritum harum rerum virum Nicolaum Florentinum. Antonii. IMP. A. XL. III. VIR. R. P. C. ad iunctâ leonis effigies erat. Hos leones vt subiugaret, fortasse exarauerat, id est, vngues illis den-*

1 v.
 Lectica aperta.
 Opera.

v.
 vi.
 vii.

viii.
 Antonij leones subiugati ante pugnam Pharsalicam.

Item post pugnam.

Aut etiã post mortem Ciceronis.

tēlque decusserat, sic Heliogabalus apud Lam-
pēdium, *Habuit leones & pardos exarmatos in
delictis, quos edoctos per mansuetarios subito ad se-
dendam & tertiam mensam iubebat accumbere,
ignorantibus cunctis quod exarmati essent, ad pa-
uorem & ridiculum excitandum. Idem, innoxii sibi
& leones.*

O MISERÆ MVL. FOECVND.] Apuleius
epologâ. O infelix veterum tuum, Pudentilla!
ô sterilitas liberis potior! ô infausi decem menses!

ô ingrati quatuordecim anni viduitatis! Viperâ,
ut audio, exeso matris vtero in lucem proserpit, at-
que ita pericidio gignitur. At enim tibi à filio, iam
adultero acerbiores morsu viuenti, & videnti offer-
runtur, &c.

MVNICIPIA, PRÆFECTVRAS, COLONIAS.]
Vide Pisonianam §. 51. N. 2.

AXIOMA.

Multis est sua fecunditas calamitose.

ARGVMENTVM.

Dicitur de rebus ab Antonio gestâ bello civili, præmunitionem adhibet, ne offendas ve-
teranos qui Cæsarem sequuti fuerant eodem bello, quorum animos incitare conabatur Anto-
nius contra Cæsaris interfectores, & ipsam Ciceronem.

XLIX. RELIQRORVM factorum eius, P. C. difficilis est sanè reprehensio, &
R Rubrica: versatus in bello est, saturavit se sanguine dissimillimorum
sui civium: fuit foelix, si potest vlla esse in scelere foelicitas. Sed quoniam
veteranis cautum esse volumus: quanquam dissimilis est militum causa, &
tua: illi secuti sunt: tu quæfisti ducem: tamen ne apud illos me in invidiam
voces, nihil de genere belli dicam.

EXPLANATIO.

RELIQRORVM.] Difficile est & periculo-
sum ea reprehendere, quæ fecit Antonius
bello civili, ne hæc reprehensio redundare videat-
ur in veteranos milites, qui in eadem causa fue-
runt.

SATURAVIT SE.] Homo sceleratus & ne-
farius optimos civis tam crudeliter necavit, ut
eorum quodammodo carnibus vesci, & sangui-
nem exorbere videretur.

FVIT FOELIX.] Eam partem sequutus est
penes quam mansit victoria: quod eius felicitati
partis tribuendum est, quàm vel prudentia in
parte eligenda, vel fortitudini in consequenda
victoria. Quanquam improprie loquor: nulla
enim potest esse in scelere felicitas.

SED QVONIAM.] Intricatio esse, nec optime
coherere videtur oratio. Est enim ἀνελοουδον,
nec illa particula quoniam, habet aliud membrum
quod sibi perspicue respondeat. Mens est Ora-
toris. Nihil de belli genere dicam, nec inuehar
in te, quod interfueris bello civili suscepto contra
Remp. Non, inquam, inuehar propter duas ra-
tiones: altera est, quoniam veteranis cautum esse
volumus, ne priuentur iis militiæ commodis, quæ
vel iam adepti sunt à Cæsare, vel breui adipiscen-
tur à Senatu: altera est, quia nolo committere, ut
tu me apud illos in invidiam voces, eorumque
animos contra me incites, quasi ego eorum com-
modis detrahendum putem. Quanquam, etiam si
in te inueherer, quod interfueris bello civili, non
tamen reprehenderentur à me veterani. Siquidē
alia tua est, alia veteranorum causa. Illi enim se-
quuti sunt Cæsarem ducem, qui ipsis datus fue-
rat à Senatu populogæ Romano: nec exami-
nare debuerunt causam, cur Cæsar Pompeio bel-
lum inferret: Tu autem cum & Tribunus plebis
esses, ac promde nullo sacramento militari obli-
gatus, tu sponte Ducem quæfisti.

NOTÆ.

L VERICA.] Lyricus Ode i. lib. 2. de hoc ipso
bello civili.

Periculosa plenum opus alea
Trahit & incedit per ignes,
Suppositos cineri doloso.

SATURAVIT SE SANGVINE.] Vatin. 6. Cum
per mensum nomen fortuna locupletum diripere, san-
guinem principum civitatis exorbere, crudelitatem
vestram, odiumque diciturum, quod in bonos iam
innocentium habeatis, saturare cuperitis. Sic Hierocles Iudici, à quo vigis cædebatur, crudelitatem
exprobravit. Περὶ πόρ τῶ ἀμην, inquit Suidas,
βέβηκε καὶ τοῦ τῶ γαίης ἀνεσπένθη τὸ ἀγέστω ἀμαλῆγων.
Κύκλωσ, τὰ πρὸ οἴων, ἐπὶ τοῦτο ἐδ' ἰσμία ἔπρη.
Manans sanguine caenam manum intingens Lu-
dæcem adpersit, simulque dixit,

Vina bibe, ô Cyclops, humanâ carne repletus.
Plinius lib. 15. naturalis historię cap. 22. de hoc
ipso Antonio. Quò faciliè intelligatur veteranis iam
sanguine civium, & tanto magis eum sitiens.

VETERANIS.] Vetus Glossarium. Veterani
παλαιστρατιῶται. Veterani sunt, inquit Cuiacius, Veterani.
qui militia honestè dimissi, & sacramento soluti
sunt. D. de veteranis. Honestè sacramento soluti
data immunitas, &c. Suidas: βετερίων πλεθρ. Πο-
μπεύοις ὁ ἀπολοῦσθαι τὸς στρατίαι. ἐπὶ εὐσεβείῳ τῷ ἰδιό-
λευον. Veteranus apud Romanos dicitur militia
solutus, in vice simum autem annum merebant.
Diocletianus & Maximianus Cod. Quando pro-
nuocare nõ est necesse, l. 9. Veterani qui in legione
vel vexillatione militantes post vice sima stipendia,
honestam vel causariam missionem consecuti sunt,
onerum vel munerum personalium vacationem
concessimus.

AXIOMATA.

Non potest in scelere vlla esse felicitas.
Aliud est sequi ducem, aliud querere.

ARGUMENTVM.

Prætermisiss illis que militia gessit M. Antonius, eius in Italiam reditum describit victo pugnâ Pharsalicâ Cn. Pompeio, ac primum de Antony beneficio tractat, qui cum Ciceronem ipsum victorie iure posset occidere, vitam ei concessit.

VICTOR è Thessalia Brundisium cum legionibus reuertisti. Ibi me non occidisti: magnum beneficium: potuisti enim, fateor; quamquam nemo erat eorum qui tunc tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere. Tanta enim est charitas patriæ, vt vestræ etiam legionibus sanctus essem, quòd eam à me seruatam esse meminissent. sed fac te dedisse mihi, quòd non ademisti, meque à te habere vitam, quia à te non sit erepta. Licuítne mihi per tuas contumelias hoc tuum beneficium sic tueri, vt tuebar: præsertim cum te hæc auditurum videres?

EXPLANATIO.

VICTOR.] Antonius multo præclarè gesserat bello civili si meliorè causam amplecti voluisset. Nam & exercitum (maiori audaciâ dicam, an periculo, an felicitate?) in Macedoniam traiecerat, Vibem Lissón ceperat, Cæsari cum paucis inter hostes deprehensio peropportunè subuenit, bis, fugientem Cæsarianorum aciem restituerat, causamque præbuerat victoriæ: tandem pugnâ Pharsalicâ dextero cornu præfectus Cn. Domicium occiderat: quare quæ in eius laudem redundare poterant, Cicero prætermittit, & ad eius in Italiam reditum delabatur.

ETHESSALIA.] Vbi prælium Pharsalicum commissum est, & victus Pompeius.

BRVNDVSIVM.] Italix vrbem ad mare Adriaticum sitam, vbi portus celeberrimus.

CVM LEGIONIBVS.] Cæsar victo ad Pharsalum Pompeio magnam exercitus sui partem in Italiam remisit, eique præfecit M. Antonium: ipse cum reliquis copiis instituit sequi Pompeiû fugientem. Cicero qui & inuitus bellum susceperat, & nullam videbat Pompeianis partibus spem superesse, auditi clade Pharsalica, cui propter aduerfam valetudinem non interfuit, statuit ab armis discedere, neque Catoni & Cn. Pompeio filio exercitum ei tradentibus, hortantibusque, vt præfesset, bellique extrema persequeretur acquirere, sed in Italiâ nauigauit, appulsusque Brundisium incidit in Antonium cum exercitu victore redeuntis. Quem cum Antonius iure belli occidere posset, incolumem dimisit.

IBI.] Brundisij.

MAGNUM BENEF.] Itonia: hoc enim est beneficium latronum.

POTUISSE ENIM FATEOR.] Fateor enim in tua potestate fuisse, vt me occideres. Quædam exemplaria habent: *Potuisi enim, fateor.* Quæ lectio non displiceret, si accederet veterum Codicum auctoritas.

QUANQUAM.] Correctio est, qua ostenditur iure non potuisse occidere Ciceronem, quia etiam si esset hostis, omnium tamen iudicio nefas erat patriæ consuetorem occidere.

TANTA EST ENIM.] A patriæ charitate rationem redditur cur non debuit occidi, imò nec iure potuerit. Tanta est enim patriæ charitas, tam altis in cuiusque animo defixa radicibus, tam na-

turalis ad eam propensio, vt etiam ille ipse Cæsaris exercitus, qui patriæ bellum inferebat, me sanctum & inuolabilem esse diceret, quòd patriam à me seruatam esse meminisset extincta coniuratione Catilinæ.

SED ESTO.] Sed esto: concedamus magnum esse beneficium, quasi vitam mihi concessens, quia non ademisti: tamen hoc posito non debeo videri ingratus, quia non per me stetit quo minùs gratus esset: sed mihi non licuit per tuas contumelias, quibus affectus sum à te, tuum illud beneficium sic tueri vt tuebar, tantique illud facere quanti antea faciebam. A quibus certè contumeliis abstinere te debuisti, præsertim cum videres certèque scites, si me nouis tuas contumelias veteris beneficii memoriam ex animo abicere coëgisses, fore vt tu hæc à me audires quæ summam infamix labem tuo nomini adspargerent.

NOTÆ.

CVM LEGIONIBVS.] Legio, inquit Varro, *dicitur quod leguntur milites in delectu*, sub Romulo terna tantum peditum milia, trecentos equites, a Regibus exactis ad Annibalem quatuor milia, bello Punico secundo quinque etiam milia continebat. Quin etiam Scipio traiecturus in Africam, *suppleuit ita legiones*, inquit Liuius lib. 30. *vt singule fere milia & ducentos pedites, trecentos haberent equites.* vide fulius apud Lipsium lib. 2. de militia Romana dialogo 5.

MAGNUM BENEFICIUM.] Suprà 5. *Quod est aliud, P. C. beneficium latronum, nisi vt commemorare possint, ut se dedisset cuiam quibus non ademerint.* Quem in locum vide Notas. Beneficia nostra parte 1. hor. subces. lib. 5. cap. 11. notat non esse dissimile Græcum illud proverbum *κόκλωτος δάρα*, Cyclopiis donum, natum ex Homeri versibus, apud quem muneris loco Polyphemus Vtini, qui idem Vlysses erat, promittit.

*Οὐκ ἔστι πάλαι ἔδωκα κῆ δὲ πάλαι
Τὸν δ' ἄδ' οὐκ ἀπέδωκεν. τὸ δὲ τὴν ἐπιπένητον
Vtina post, enim comedam, sacrificque vorabo
Ante inos: hæc hospitij tibi munera sunt.*

Cuius proverbij meminit Lucianus in cataplo. nec abluisti Euipeides in Medea, vbi Iasus beneficij loco ponit, quòd Medeam Creon non occidit, sed tantum exilio multauerit.

Αὐτὸ δὲ ἔρεται οὐκ ἔστι οὐκ ἀπέδωκεν.

Πᾶς κέρδος ἢ τοῦ ἑλευθεροῦ θούρῃ.
*Tu cum tyrannis multa maledicta ingeras,
 Appone lucro quod relegaris procul.*

Nicetas Choniates in Andronico Thessalonica à Siculis captam deferbens, his verbis immanem eorum crudelitatem exaggerat. τὸ μαζεύει δὲ ἀλλοτρίᾳ παροπίεσσι παρῖν, ἢ γὰρ τῆς οὐσίας ἀπαύσης ἡλιθιότητι πρὸς διαφίδου πρῶστ' οἷς ποδῶν αἰς ἐπιπέδου ἐπιτοίαν πωδὶζέσθω. *Nimirum gladio statim interfici, aut bonis omnibus nudatum dimitti summi beneficij loco numerabatur.* Addit & alia ut proverbium è Suida, ἀπὸ γὰρ ἐπιτοίαν, à submersa. Ut dictum Pausaniæ Spartanorum Regis ad Lamponem Æginetam suadentem ut in Mardonij cadaverem sceleret ex Herodoto lib. 9. Sed hæc fortasse iam extra lineam, & sufficit ea superiora alienis manibus collecta protulisse. quamquam is Græca non protulerat Latinâ interpretatione contentus.

III. SANCTVS ESSEM.] Inuiolabilis. Vide Milonianam 86. ad illa verba, *latalis sancte Iupiter.*

IV. FAC TE DEDISSE.] Vide supra s. *fac potuisse.* Notat autem illusterrimum Latinitatis instaurator, hoc eleganti loquendi modo id significati, quod illiterati dicunt. *Ponamus quòd dederis, ponamus quòd potueris:* aut quod aliqui se elegantius dicere putant, posito quòd dederis,

dato quòd potueris. eamque locutionem non paucis confirmat exemplis è Cicrone corralis: additque pulcherimos Cleanthis versus sœlici, vt ait illo seculo in Latinum versos, quos apud Senecam philosophum reperio.

Duc me parens celsique dominator poli,

Quocunque placuit: nulla parendi mora est.

Facesse.

Adsum impiger. FAC NOLLE. comitabor gemens,

Malisque patiar, facere quod licuit bono.

Ducunt volentem fata: nolentem trahunt.

Nollem tamen superiores illos loquendi modos quasi barbariem omninò excludendam putaret, & velut sibilis ex orchestra litteratorum exploderet. Nam Vlpianus Latinioris auctor, D. de iniuriis & famosis libellis. *Ponamus enim studiourum causa Roma agere.* Et Terentius Latina Siren, in Phormione actu 4. sc. 3.

Verum pone esse viturum, ac tandem tamen

Non capitis eius res agitur, sed pecunia.

A X I O M A.

Tanta est charitas patriæ, vt eius conseruator sanctus sit etiam illis qui patriæ bellum intulerunt.

Non dedit is beneficium qui non ademit.

Nonnunquam per contumelias eorum qui beneficium dederunt, non licet beneficium tueri.

A R G V M E N T V M.

Reliquam reditus fedicitatem describit à personâ Cytheridis mimæ, quæ Antonio venit obtinam in omnium oculis gratulatum.

LI. **VENISTI** Brundusium, in sinum quidem, & in complexum tuæ simulæ. quid est? num mentior? quam miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri: si te municipiorum non pudebat, ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundusij illam non viderit? quis, qui nescierit venisse eam tot dierum tibi viam gratulatum? quis qui non indoluerit tam serò se, quàm nequam hominem secutus esset, cognosceret? Italiæ rursus percursatio, eadem comite mimæ: in oppida militum crudelis & misera deductio: in vrbe auri & argenti maximeque vini fœda direptio.

EXPLANATIO.

VENISTI.] E Thessalia Brundusium cum legionibus reuertisti: estque reditus ad propositum ex breui illa digressione de beneficio Antonij.

TVÆ MIMVLÆ.] Cytheridis à te adamatæ, quam per contemptum non mimam, sed mimulam per diminutionem appellat.

QVID EST.] Viger & vehementius insistit, quasi insultans inimico, quod tam apertè conuincatur, vt negare non possit, nec vllò modo laqueis infamiæ quibus tenetur se expedire.

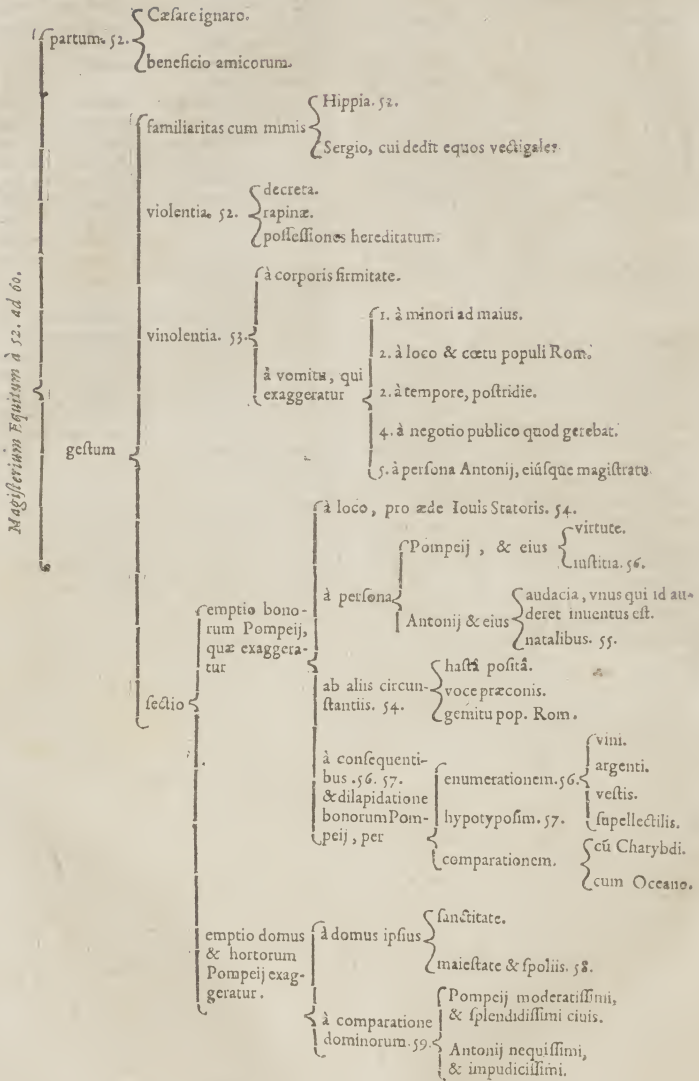
SITTE.] Si eò impudentiæ prolapsus fueras, vt luce palam, in oculis municipiorum Cytheridem habere non dubitares, at saltem pudere te debuit hoc flagitij committere coram veteranis, qui diuturnis militiae laboribus assueti, hab nequitias ferre æquo animo non poterant, cum tu præsertim iis præfectorum fuisses à Cæsare, & officij tui ratione cæteris temperantiæ, modestiæque exemplum exhibere deberes.

ILLAM.] Cytheridem mimam.

TOT DIERVM.] De longitudine viæ Appiæ quæ Roma Brundusium extendebatur, Liptius libro 3. cap. 10. de Magnitudine Romana, vbi & testatur inter vtramque urbem fuisse milliariorū circiter cccc. interuallum: quare si singulis diebus quinque & viginti milliaria conficias, itet erit dierum quatuordecim, quam viam Cytheris iuit Antonio gratulatum. vide Notas.

QVIS QVI.] Quis fuit in toto illo veteranorum exercitu, qui non doluerit se tam serò cognoscere tuas nequicias. Si enim prius cognouissent quàm esses homo nequam, te ducem sequi tibi que parere noluissent.

ITALIÆ.] Quemadmodum prius in Tribunatu Italiani conculcaueras, eamque vestigijs flagitorum tuorum impresseras, ita rursus eandem Italiã per cuius saltu cum victor è Thessalia rediisses. *Vox eadem,* vel ad percursationem referri potest, *percursatio eadem, comite mimæ,* vel ad mimam *percursatio, eadem comite mimæ.* Malo ad percursationem referre: quasi dicat, Non opus est referre,

ARGUMENTVM.

Magisterium Equitum Antonij, & in eo magistratu minorum familiaritatem, iniusta decreta, rapinas, hereditatum possessiones datas & ereptas, egestatem etiam commemorat.

ACCESSIT, vt Cæsare ignaro, cum esset ille Alexandriæ, beneficio amicorum eius Magister equitum constitueretur, tum existimauit se suo iure cum Hippia viuere, & equos vectigales Sergio mimo tradere, tum sibi non hanc, quam nunc malè tuetur, sed M. Pisonis domum, vbi habitaret, legerat. Quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hereditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egestas: quò se verteret, non habebat: nondum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Turfelio hereditas venerat, nondum in Cn. Pompeij locum, multorumque aliorum, qui aberant, repentinus heres successerat: erat ei viuendum latronum ritu, vt tantum haberet, quantum rapere potuisset.

LII.

EXPLANATIO.

ACCESSIT.] Ad superioris percussationis nequitiam, accessit huic posteriori magistratus, nimirum vt magister equitum crearetur Cæsare Dictatore. Postquam enim de pugna Pharfalica, & nece Cn. Pompeij Romæ nuntiatum est, multi honores Cæsari decreti fuerunt, isque ad annum integrum Dictator, Antonius autem magister equitum constitutus. Id Cicero videtur vult factum ignaro Cæsare, beneficio amicorum eius, vt etiam indicet Antonium Cæsari contemptui fuisse.

TVM.] Postquam magister equitum constitutus est Antonius, existimauit se ius habere viuendi familiariter cum Hippia: quia videlicet ipse magister equitum erat, siue ἵππικος, Hippia autem ab equis, quos ἄρχει ἵππων appellat, nomen obtinebat, vide Notas.

EQUOS VECTIGALES.] Equos qui tributi nomine mittebantur, putabat se suo iure posse Sergio mimo tradere, quòd ad Magistrum equitum spectaret equos publicos dare, pro meritis singulorum.

TVM SIBI.] In eo magistratu non domum Cn. Pompeij, quam inuasit quidem, sed malè tuetur Sexto Pompeio Cnei Magni filio eam retere, M. Pisonis domum elegerat, cum ipse propriam domum non haberet in qua habitaret. Pater enim eius declexerat. Hic autem M. Piso videtur esse M. Puppis Calpurnianus, qui biennio post Ciceronem cum M. Valerio Messala Consul fuit. Hæc verba, *Tum sibi non hanc, &c. vbi habitaret, legerat*, multis editionibus non extant, ita tamen Lambinus & Manutius ediderunt, etiam Faernus apud Fuluium Vrsinum: nec abhinc citatus ab eo liber Vaticanus: Neque sanè potest subesse causa, cur si non est germana lectio, tor verba in textum aliunde subreperint.

QVÏD EGO ISTIVS DECRETA.] Quibus alienos in possessiones eorum qui adhaerant Pompeio mittebat, aliæque miscebat.

QVÏD RAPINAS.] Auti, argenti maximæque vini fædam direptionem.

DATAS.] Alienis, *Ereptas*, veris & legitimis possessoribus.

COGEBAT EGESTAS.] Eleganter excusat Tomus II.

ab egestate, & vehementius etiam vulnus infligit, quàm si non excusaret omnino, dum mentionem facit Rubrij, Turfelij, Pompeij in quorum bona per summum scelus inuaderat. Suprà: *Te is, quem nunquam vidisti Luc. Rubrium Cassinus fecit heredem, &c. Lucius Turfelius, &c. fratrem exheredans se faciebat heredem.*

E I.] Antonio.

NOTÆ.

CÆSARE IGNARO.] Rem aliter narrat Plutarchus in Antonio: Μὲν ὃ τὴν νίκην Δικτατορ ἀνεχομένου, αὐτὸς μὲν ἰδίᾳ Πουμπίου. Ἀντωνίου ὃ δὲ μακρὸν (lege ἱππικὸν) ἐκώλυτος εἰς Ρώμην ἔστηκε. Post victoriam vero ipse Dictator dictus secutus est Pompeium. Antonium autem magistrum equitum elegit. Quæ vides à Tullio discrepare. Nam Tullius ait Antonium absente, & ignaro Cæsare magistrum equitum factum fuisse aliquantò post pugnam Pharfalicam, cum Alexandriam Cæsar iam peruenisset. Plutarchus statim à pugna Pharfalica, & eodem penè temporis vestigio (neque enim post eam pugnam ultra dies duos in Thessalia moratus est Cæsar) ait Cæsarem & Dictaturam inuasisse, & Antonio magistrum equitum detulisse. Dio libro 42. partim cum vtroque conuenit, partim ab vtroque dissentit. Nam cum Cicerone contra Plutarchum significat Dictatorem à Senatu dictum fuisse Cæsarem, àudita morte Pompeij, cum iam videlicet Cæsar Alexandriæ esset: rursus cum Plutarcho contra Ciceronem, ait Cæsaris ipsius voluntate, vt primum delatam à Senatu Dictaturam accepit, allegisse sibi Antonium. Quid prohibet eum audire? Τὸ πρῶτον οὐκ ἐπιβουλεύσει ἢ ἀνεραδίη, ἢ ὅτι καίτοι πάλαι Δικτατορ ἀνεχομένη, καὶ ὅτι ἴσῳ τῆς Ἰταλίας ἀνέστη, ἢ τὴν Ἀντωνίου καὶ ἰσχυροτάτην ἱππικὸν ἀνεκλήσῃ. His ita decretis approbatisque, Cæsar quatuor extra Italiam erat, statim Dictaturam accepit, magistro equitum assumpto Antonio. Sed vt taceam antiochitatem Ciceronis, qui his rebus interfuit, esse maiorem, placet Plutarcho Plutarchum opponere. Constat apud omnes Cæsarem initio penè belli ciuili, antequam proficere in Hispaniam

dictum fuisse Dictatorem, eique secundam Dictaturam post pugnam Pharalicam contigisse. hanc verbis citatis, refert Plutarchus ad tempus quo post pugnam Pharalicam Antonium in Cæsare remisit cum victore exercitu. Idem in Cæsare longè postea bellis Alexandrino Ponticoque confectis, id factum fuisse scribit. *Εξ τούτου διαβρών τις Ιταλίαν ἀπὸ Καίων εἰς Ρώμην, τῷ δὲ εὐλατῷ καταστρέφοντος, εἰς τὸν ἑβρῶτα Δικτάτορα τὸ δούτιον οὐδὲ ποτὶ τῶν ἀγῶν ἐκείνῃ ἀπέστειλε διασωσὶν ἡρωδῆα.* Deinde cum traieisset in Italiam Romam profectus est, anno vertente, in quem Dictator creatus est, cum is magistratus nunquam eatenus annuus fuisset. Quamquam fortasse mens eius fuit hanc Dictaturæ delationem non contempore, quo rediit Cæsar, obtigisse, sed quia suo loco præterierat, referat alieno. Sed quidquid sit, cum Tullio potius & Dione sentiendum, vt Cæsarem Dictatorem factum fuisse dicamus cum esset Alexandria. Neque verò necesse est, vt ipse Antonium sibi magistrum equitum assumpserit. Quamquam enim moris antiqui fuit, vt sibi magistrum equitum Dictator adficeret, id tamen in Cæsare non videtur esse seruatum. vt vel ex ipso Dione conpertum est lib. 43, vbi de tertia Cæsaris dictatura. *Ἰσαμάχῃς ἔ τὸτα αὐτὸς ἰαυτὸν ἐ τῷ ἑσπασίῃ ἰπιπῶν, ἵα τῷ προπέσ τὸ πάρεα.* Magister equitum erat Lepidus, qui ipse se dixerat & instituerat in consultiu contra maiorum instituta. Vide infra 61. Notâ 2.

II.

HIPPIA.] Putaui nonnunquam Hippiam mulierculam fuisse famosam. Id enim nomen eo sensu luuenalis vsurpat:

— quos amaverit Hippia matros.

Imò hanc Sergio ludio adhaerisse tradit sat. 6.

Nuptia Senatori somitata est Hippia ludium Ad Pharon & Nilum, famosaque mania lagi Prodigia & moros urbis damnante Canopo.

Et post aliquot versus.

Que tamen exarist formâ, quâ capta iuuentâ est Hippia? Quid visit propter quod India dici Sustinuit? Nam Sergiolum iam radere cecur Cæperat, & scito requie sperare lacerto. Præterea multa in facie desormia: sicut Attritus galæ medissique in naribus ingens, Gibbus & acre malum semper stillantis ocelli. Sed gladiator erat: facit hoc illos hyacinthos, Hoc pueris, patriæque hoc pratulit illa sorori. Atque viro, ferrum est quod amant. Hic Sergius idem
Accepta vnde cæpisset Vento videri,
Quid prinata domus, quid fecerit Hippia ciuias?

E quibus vides & ludium & gladiatorem fuisse Sergium, & Hippiam matronam fuisse nobilem, sed multorum adulterorum libidini prostitutam, & eandem ab Antonio amari potuisse, & cum Sergio libidinis habuisse commercium, vt non frustra Noster vtriusque meminerit. Hæc, inquam, putaui, & etiamnum putarem, nisi me Plutarchi reuerentia rem in medio relinquere compelleret veritum toties à tanto viro dissidere. qui, vt sequenti sectione referemus, Hippiam nō mulierem, sed mimum fuisse testatur, *ὡς ἰσπίου ποτὶ τῷ εὐμοσ γέμουσι.* in Hippia mimi nuptiis. Eo porò tempore, quo magister Equitum fuit Antonius, etiam Plutarchus ait notatas in eo fuisse *καλῶν δὲ θηρίων ἐπιγυμνῶν.* facileque crederim Hippiam & Sergium tum tempore, nuptiis in vrbe contractis, ad

vitandos hominum rumores, recentemq; turpitudinis fabulam, Antonij literis commemoatòs, profectos Alexandriam, ad Cleopatram & Cæsarem ibi nonnihil commorante, & Cleopatraz consuetudine deuinctum. Sed viderint eruditi.

EQVOS VECTIGALES.] *ἄνεσθῖς*, inquit Appianus i. ciuilium, *ἔ τῷ πῖς ἀπέστειλε τῶν μακρῶν τῶν ἰλασίων ζῶων.* Definitum erat certum tributum pecuaris maiorum & minorum animalium. Sic opinor, vt, verbi gratia, è regionibus equorum generosorum feracibus, decimus quisque equus vectigalis, siue potius tribuci nomine mitterentur. quod insinuare videtur Sidonius Panegyrico Maioriani.

— tum quæque suos provincia fructus

Expofuit, fert Indus ebur, Chaldaia amatum, Assyrius gemmas, Seruelleræ, tra Sabanus, Auis mcl, Phœnix palmas, Lacedæmon oliuam, Argos equos, Epirus equas, pecuaria Gallus, Arma Chalybis, frumenta Liby, Campanus Lacchum, Aurum Lydus, Arabs guttam, Pæchaia myrrhæ.

Atque huiusmodi equi vectigales dabant iis qui equo publico merebant vbi autem nascatur equi optimi, commodè scribit Oppianus i. de venatione.

Οὐκ ἄ ἰσπακίσιον ἀεισέουσαν ἰμίλιος Τυρῆνοι, Σιέθῖς, Κρότῆς, Μάχῃες, Ἀχαιοί, Καπαδόκιαι, Μάδεις, Σκυθῖαι, Μάρτυροι, Εἰπίοι, Ἰογῆς, Ἀρβῶνιοι, Λίβυες, Θηρίες, Ἑβρεῖοι.

Moris autem antiqui fuisse, vt equi tributi nomine mitterentur, au&or est Herodotus lib. 2. de Darij tribuici agens. *Ἀπο τῷ Κιλίκιον ἰπποῖς τῶν ῥωσῶν ἐξήκοντα ἔ πεπρωσῶν, ἕκαστος ἡμέρας ἐπὶ ἡρόδωτος.* A Cilicibus vero equi candidi trecenti sexaginta, vnus in singulos dies. Strabo lib. 11. *Τῶν Καπαδοκίαις παραρῆσιος πῖς Πίρῃς κατ' ἐἰαυτὸν πῖς τῷ ἐβρεκῶ τῷ λῆ ἰπποῖς ἡρώσις ἔ πεπρωσῶν, ἡμῶν ἔ διαρῖσιος, σπῆσῆσῖον ἔ πῖς τῷ μῆσῖ δας, διακῆσῖα ἡρώσῖ τῷ πῖς ἰπποῖς οἱ Μῆδοι.* Cum Cappadocia Persis conferret vltra censum argenteum, quotannis equos M. D. milia M. ones 1000. supèrulum eius Medii pendebant. Quid ni igitur putemus ab his etiam prouinciis postquam in ditionem populi Romani concesserunt, equos vectigales exactos fuisse? cùm præterim frequenter veterem in exigendis vectigalibus modum seruarent, ne qua nouitate prouincialium animos offenderent, vt de frumenti deimis lege Hieronica exactis scribit, Quator Vertina fumentaria, de didrachmo à Iudæis pendit solito Iosephus, & Respub. permultis equis opus haberet. vt ex iis videri potest quæ narrat Lilius lib. 1. *Ai equos emendos* (Seruio regnante) *dena milia aris ex publica dacia, & quibus equos alerent viduæ attribuitæ, quæ bina milia aris in annos singulos pendente.* Certè innuere videtur Claudianus in laude Serenæ ab Illyricis equos vectigales fuisse collatos.

Namque alia gentes, quas sedere Roma vocæpit.

Aut armis domuit, varios aptantur in vsus.

Imperij, Pharia segetes, & Punica messis

Castrovm deuota cibo: dat Gallia robur

Militis: Illyricis sudant equitatribus ala.

Solanoum Latiis vectigal Iberia rebus

Contulit, Augustus.

HEREDITATVM.] Alij per diphthongum scribunt hereditatū. Bonâ cædidi lectoris veniâ, vifum est è nostro Lælio Bisciola parte priore horarum

Hippia fuerit minus an matrona.

subsecutorum lib. 4. cap. 12. quædam ad hos cō-
mencarios esse transferenda. Hæredem, inquit,
vno ore Grammatici ab hærendo dictum existi-
mant, quod hæreat, qui hæres est, id est efit, cuius
hereditatem adit, proximus: ab his perique dif-
ferentiunt, ut S. Præmasius in 2. cap. epistolæ ad
Hæbræos. *Heres*, inquit, *ab hero dicitur, id est à*
domino, eò quod in libera potestate in hereditate do-
mineat. Ac certè nihil est aliud hereditas, quàm
successio in *vincerum ius quod defunctus habuit*,
ut habetur lego, *Nihil aliud*. D. de verb. signifi-
catione. Neque refert quòd alia sit heri, heredis
alia quantitas, ut multis probari posset: hoc etym-
onum Cassiodorus, & Cuiacius probant, aliique
non pauci. Certè apud veteres idem fuit *heres*,
quod *herus*, siue dominus. Plautus Menæchmis
actû tertio, scena 2. de palla quam abtulerat
uxori suæ Soticles loquens.

-absoluti

Hanc cuius heres nunquam erit post hunc diem.
Alij *hæres* *heres*, quo nomine Græci tertiam ap-
pellant, *hereditatus*, siue, ut si quis est apud Lu-
reconsultos *hereditatis* nomen derivare maluerit.

Veteres enim, ut ait Varro 1. de re rustica cap. 10.
prædium vocabant heredium. *Antiquus noster*
ager ante bellum Punicum pendebat bina iugerâ,
quod à Romulo primum diuisa dicebantur *virum*:
que quod heredem sequerentur, heredium appella-
runt. Festus: *Heredium, prædium parvulum*.
Præter absurdum non putat ab herede herede
appellatum, quod verbum significat diuisio. Bea-
tus Isidorus 9. orig. cap. 5. ab are ortum arbitra-
tur. Placuisse videtur Ciceroni in Topicis
appellatum, quod morte alium ad quemquam
peruenit. Hæc Lælius, & vel Præmasij, vel Isidori
sententiæ suffragatur. Addit ex Festo: *Herem*
Marteam antiqui accepta hereditate colebant.

COGEBAT EGESTAS.] Maro Georg.

-Duris virgens in rebus egestas.

Horatius:

-Paupertas impulit audace

Ut versus facerem.

Item:

Magnum pauperis opprobrium iudet.

Quidvis & facere & pati.

De qua, ne te notet, vide Theognidem à versu
175.

ARGUMENTVM.

Inuehitur in violentiam Antonij, qui cum esset Magister equitum tantum vini hauserit,
ut postero die vomere ei necesse fuerit in populi Romani concione.

SED hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur LIII.
Spotius de nequissimo genere leuitatis. Tu istis faucibus, istis lateribus,
ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippie nuptiis
exhauseras, ut tibi necesse esset in pop. Romani conspectu vomere postri-
die. O rem non modò visu fœdam, sed etiam auditu! Si inter cœnam
in ipsiis tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe du-
ceret? in cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens, magister
equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculentis vinum redo-
lentibus, gremium suum, & totum tribunal impleuit. Sed hoc ipse fatetur
esse in suis sordibus: veniamus ad splendida.

EXPLANATIO.

SED HÆC.] Transficio, qua Orator ab iniu-
riis & rapinis, quæ aliqui de oratoribus & audaciter
requirunt, ad nequitiam & ebrietatem delabitur.

DE NEQUISSIMO.] Aliàs iniquissimo, quod
& frequentius. non dubitavi tamen cum Lam-
bine, Gruttero & aliis legere nequissimo, senten-
tiâ postulante.

TV ISTIS.] Hunc locum Fabius frequenter
expendit, ut lib. 8. cap. 4. Obiecturus Antonio
Cicero merum & vomitum, Tu, inquit, istis fauci-
bus, &c. Quid fauces & latera ad ebrietatem?
Minimè sunt otiosa. Nam respectientes ad hæc possi-
mus estimare, quantum ille vini in Hippie nuptiis
exhauserit, quod ferre & coquere non posset illa gla-
diatoria corporis firmitate. Libro 9. cap. 4. Au-
geri debent sententiæ & insurgere, ut optimè Ci-
cero, Tu, inquit, istis faucibus, istis lateribus, ista
gladiatoria totius corporis firmitate. Aliud enim
maius alio superuenit. At si cœpisset à toto corpo-
re, non bene ad latera sanæque descenderet. Pau-
lò post: Sæpe tamen est vehementer aliquis sensus
in verbo: quod si in media parte sententiæ lateat,
transiri intentione & obscurari circumiacentibus so-

Tomus II.

let: quale est illud Ciceronis, Ut tibi necesse esset in
conspectu populi Romani vomere postridie. Transfer
ultimum, minimè valebit. Nam totius ductus hic est
quasi micro, ut per se fœdè vomendi necessitati, iam
nihil expectantibus hanc quoque adiceret deformati-
tatem, ut eibus teneri non posset postridie. Et longè
post: Creticus est micis optimus. Quod precatus à
Diis immortalibus sum. Et clausulus. In conspectu
populi Romani vomere postridie. Apparet verò
quàm bene eum præcedant, vel anapestus, vel ille
qui videtur fini optior, pœon.

GLADIATORIA.] Græci *ἐξ ἀθλητῶν* appel-
lant, quia & gladiatores & athletæ toti sunt in
curiâ cute, ut quæ robustissimi fiant, vide Notas.

IN HIPPIÆ NUPTIIS.] Quas Hippia relicto
priori marito Senatore, cum Sergio mimo &
gladiatore contraherat.

POSTRIDIE.] Fabius lib. 8. c. 4. Sic ex con-
sequentiis amplificatio ducitur, sequidem tanta vis
fuit vini erumpentis, ut non casum asserret aut vo-
luntatem, sed necessitatem, ubi minime deceret, vo-
mendi: & eibus non reuens, ut accideret interim solet,
redderetur, sed qui vsq; in posterum diem redidderet.

O R E M.] Exclamatione rem exaggerat.
Plus est autè esse fœdum auditu quàm visu, quia

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam que sunt oculis immissa fidelibus.

Suntque proinde nonnulla alpeſtu ſæda, quæ ſi narentur, non viſque adde ſæda videantur: id autem eſt ſædiſſimum, quod ne dici quidem poteſt ſine ſæditate.

SI INTER CENAM.] Argumentum à minori. Propoſitio, *Si inter, &c. turpe duceret.* Aſſumptio. *In cætu, &c. tribunal impleuit.* Complexio videtur exclamacione contineri.

TURPE DUCERET.] Hanc clauſulam expendit, & parum probat Fabius lib. 9. cap. 4. Idque vocat exultantiſſimum & trimetri ſinem.

IN COETV.] Inde Quintilianus cap. 4. lib. 8. *Crefcit oratio minus aperit, ſed neſcio an hoc ipſo efficitur, quum circa diſtinctionem in contextu, & caſu ſemper aliquid priore maius inſequitur: ut de vomitu in Antonium Cicero: In cætu verò populi Romani, negotium publicum gerens, Magiſter equitum. Singula incrementum habent. Per ſe deſorme, vel non in cætu vomere: an cætu etiam non populi: populi etiam non Romani: vel ſimul negotium ageret, vel ſi non publicum: vel ſi non Magiſter equitum. Sed alius diuideret hæc, & circa ſingulos gradus moraretur: hic in ſublime etiam currit, & ad ſummum peruenit non niſi, ſed impetu. Verum ut hæc ampliſſimo in ſuperiora tendit, ita que ſi per comparacionem, incrementum ex minoribus petit. augendo enim quod eſt uſurâ, neceſſe eſt extollit id quod ſuprà poſitum eſt: ut idem atque in eodem loco, ſi hoc tibi inter cenam, &c. Addit: *Nec puer quiſquam hoc, quanquam eſt ſimile, illi ex argumentis loco, quo maiora ex minoribus colliguntur, idem eſſe. illic enim probatio petitur: hic ampliſſimo, &c. eſt tamen quanquam diuerſarum rerum quadam vicinia.**

VOMENS.] Idem Fabius lib. 8. exeunte profert hoc exemplum, & ad eam hyperboles ſpeciem refert, qua plus factum dicimus. Et libro 9. cap. 4. hoc idem adfert aptæ & concinnæ compoſitionis exemplum, in qua plurimum refert que quibus antepoſita. Atque hinc aduertis, quo tandem artificio præclarus Orator rem per ſe auditu ſædam tractauerit, vix vt vllum inuenias locum illuſtiorum, quem Rhetor, & Fabius Rhetor toties expendit.

S E D H O C.] Tranſitio ad ſectionem bonorum Cn. Pompeij.

NOTÆ.

I. NEQUISSIMO GENERE LEVITATIS.] Vide dicta ad Sextianam 22. Nequam eſſe hominem & leuem.

II. GLADIATORIA.] Eodem genere locutionis Plautus Epidico ſc. 1.

EPID. Quid herilis noſter filium valet?

THESPRIO. Pugilice atque athleticæ.

Et Bacchidibus actû 2. ſc. 3.

NICOR. Benè ne uſque valuit?

CHRYSALVS. Pancraticè, atque athleticè.

De hoc athletico habitu multa doctiſſimus Faber lib. 3. Agoniſticon cap. 1. vbi & refert illud Galeni lib. 2. cap. 1. non longe ab initio. & 3. τὴν γὰρ ἰσχυρὴν ἀποκαταστάσιν ἠθλητικὴν ἐπιφέρει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν ἕως τῆς ἐπειρῆς. Homo autem de quo nunc agimus, non gladiatoriam corporis firmitatem, ſed ſimpliciter ſanitate pro ſine habet. Item commentatio ad tertium aphoriſmum Hippocratis.

Τὴν δὲ τῶν ἀθλητῶν ἐπιφέρει, οὐ μόνον τῶν ἐπιπλοῦντων τὸ πλεονάζοντα πλεονάζοντα μάλιστα ἔδου καὶ τὸ εὐμα. Gladiatoria firmitas non parum reprehenditur, quòd ad magnam corporis molem excreſcat. Scio quidem Athletas Græcorum fuiſſe, gladiatores Romanorum: verti tamen ἀθλητικὴν ἐπιφέρει, gladiatoriam corporis firmitatem. Plinius ſecutus qui libro 18. cap. 7. Athletas Græcorum gladiatores appellat. Antiquiſſimum in cibis hordeum, ſicut Athenienſium ritu, Menandro auſtore appareret, & gladiatorum cognomine, qui hordearj vocabantur. Quòd ſi exemplum deſideras gladiatorie ſi mitatis, habes apud Plinium lib. 7. cap. 20. Corpore veſca, ſed eximius viribus Tritanum, in gladiatorio ludo, ac Samnitium armaturâ celebrem, ſilvumque eius militem Magni Pompeij, & rectos & tranſverſos cancellatum toto corpore habuiſſe nervos, in brachij etiam, manibusque auſtor eſt Varro, &c. atque etiam huſtem ab eo ex provocacione dimicantem, inermi dexterâ, uno digito ſuperatû, & poſtremo correptum in caſtra tranſlatû. Quod ad athleticam voracitatè bibaciatemque ſpectat, Athenæus lib. 10. Θεάγων δ' ἑτάσθη ἀθλῶν τῶν ἐπιπλοῦντων καὶ τῶν ἀθλητῶν. Theogenes Thajius athleta ſolus tantum comeduit vide de hoc epigramma Poſidippi. Milo Crotomates, vt ſcribit Theodoros Hicriapolitanus: ἰδίῳ μὲν κρῶν ἐκοσμήθη, τοῦ ταπεινοῦ ἀπὸ τῆς ἰσχυρίας. Ad anducabat mnas carnium viginti, panis totidem, tres vini choas ebibeat. Idem Olympiæ tantum quadrum humeris impoſitum vno litro circumtulit, & in ſuſta diſcerptum comedit. Phylarchus,

Οὐ γὰρ ἰσχυροῦσιν βοῶν ἀζύρου, ἢς ἔχρηται δὲ Κ. ἔσται, πῶτα κατ' οὐδὲ μῶμος ἰδιουπιότιν.

Indomitum namque ille bovem circumtulit, atque Fructum ſecuit ſolus & edit eum.

Λυαγῆδος δ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐὰν τοῖς μετ' αὐτοῦ, ἡ ἐπιπλοῦντος τοῦ Μιχαρίας σαλπικτικὸν θῆιδου, τὸ ἄ μάλιστα πρῶτον τοῦ ἄν ἡμαστος, οὐκ ἔστι καὶ πλεονάζοντα ἰσχυρίας. ἰδίῳ μὲν ἀπὸ τοῦ ἰσχυρῶν ἕως κρῶν τῶν ἀθλητῶν οὐκ αἰ ἐπιπλοῦντων ἢ ἕως ἄλλο ἢ ἰσχυρῶν ἀμα πῶτα ἔσται. Amarantibus Alexandrinus lib. de rebus ſcenicis, ait Herodorus Μεγαρέτην tubicinem fuiſſe, magnitudine tritium ſexqui cubiorum, magna laterum firmitate, comediffe panis ſex choenicas, carniſſe quarumlibet libras viginti, biſſe choas duas, cubi duabus ceciniſſe, quæ referre placuit, quòuis athleta non eſſet, vt videres in voracibus & bibacibus notari laterum ſimilitatem. Theocritus Idyllio 4.

Καὶ τὸ πεπρωτὸν τὸ Λακωνικὸν, ἀπὸ τῆς πύκτας λίθων ὀδύκοιτα μόνος καταπίπτω μας δας.

Quaque ſub auroram ſe Diua Lacina tollit
Ægon ſolus ubi pugil octoginta placetas
Edit.

TANTVM VINI.] De ebrietate Antonij Plinius lib. 15. cap. vltimo. *Tergilla Ciceronem M. filium binos congios ſimul hauverit ſolitum ipſi obicit: Marcòque Agrippæ à remuleno ſcyphum impaſſitû. Etenim hæc ſunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam auferre Cicero voluit interſeſtori patris ſui M. Antonio. Is enim etiam eum auidiſſime apprehenderat hanc palmam, edito etiam volumine de ſua ebrietate: quo patrocinari ſibi auſus, approbauit plane (vt equidem arbitror) quanta mala per temulentiam terrarum orbi intuliſſet. Exiguo tempore ante prælium Antiacum id volumine enomuit: quo facile intelligatur ebrius iam ſanguine cinnam, & tanto magis eum ſicentis. Lepidum illud apud Macrobiû libri 2. Saturnal. capite ſecundo.*

III.

Post Mutinensem fugam querentibus quid ageret Antonius, respondisse familiaris eius ferbatur: Quod canis in Aegypto, bibit & fugit. Quoniam in illis regionibus constat canes rapti crocodilorum exteritios currere & bibere. id est, fugere dum bibunt. Quam violentiam ad eum non dissimulabat, ut nominis se Liberum Patrem appellari iuberet, inquit Velleius lib. 2. & redimitus hederis, coronaque velatus aurea, & thyrsium tenens, cothurnisque succinctus, curru velut Liber Pater veheretur. Dio lib. 48. καὶ Διονύσιον ἑαυτὸν νύκτωρ αὐτὸς τὴν ἑσπέραν, καὶ τὸν πῶν ἀδελφὸν ἐποιεῖσθαι ἕβριον. ἰταὶ δὲ τὸ οἱ Ἀδελφῶν αἰεὶς τὴν ἑσπέραν καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιθροῦνται, διὰ τοῦτο τὸν γάμον, ἔδωκε, καὶ ἑσπέραν μυσίαδας ἑκάστην παρ' αὐτῶν ἕξειεν. Nominum se Liberum Patrem nuntiavit, idque nominis sibi tribui ab aliis voluit. cūque Atheniensis inter reliquos honores ei etiam Minervam deposuissent, probare se id matrimonium dixit, dorisque nomine quadrages festivitatem exegit. Idem narrat Seneca i. Sualonia, aitque eum hoc nomen suum subscribi iussisse, & dotis nomine imperasse mille talenta. Tum ex Græcicis quidam ait, κέρει, ὃ γὰρ τῶν ὑπὸ τῶν Σευθῶν ἀσπείρων ἔσται. Huic quidem impune fuit; sed Atheniensium spontalia mille talenta restimata sunt.

IN HIPPIÆ NUPTIIS.] Rem ita narrat Plutarchus: Δίχρηται γὰρ ἂν ἐπιπέου πατὴρ τῶν γάμων γαμοῦ ἐστραθεῖς, καὶ πῶν διὰ νυκτῆς, ἔπειτα παρὰ τῶν ἀμύμων κελουπῶν εἰς ἀγορᾶν, ἀπειλοῦν ἐπ' ὁμοῦ μυσίαδας, πῶν εἰδῶν πρὸς ἀσπείρων τὸ ἕκαστον. Dicitur cū in Hippia mimi nuptis consilians tota nocte perprotasset, mane populo in concionem vocato, cūm prodidisset, crapulae adhuc plenus vomuisse, quodam amicorum vestem submittente. Sed præter quàm quòd nuptiarum nomen quadrat in fœminas potius quàm in viros, quòd ipso nuptiarum die flammeo nuberentur, id est, opererentur & tegerentur, iam suprà diximus ex Iuvenale, Hippiam matronam Sergio mimo adhaesisse.

Athenim Hippia illa Iuvenalis fuerat
Nupta Senatori.-

Mulieres autem maritos suos repudiare non poterant, quare dicendum est illas Hippiae & Sergij nuptias non fuisse Romæ celebratas, nec eam omnino Sergio nuptisse, sed adulterio fuisse coniunctam, & clam arrepta fugâ Alexandriam nauigasse. Quod etiam innuit loco citato Iuvenalis:

Quæ meacham sequitur, stomacho valet.

Plutarchus in Romulo: Ἐπειὰ δὲ καὶ νόμοις πρῶτος ἂν ὁμοῦ εἰς ἑστῶν ὁ γάμων καὶ ἀδελφῶν ἀπολείπειν ἀδελφῶν, γυναικῶν δὲ ἀδελφῶν ἐπιθροῦνται τῶντων, καὶ κλειδῶν ἑσποδῶν, ἢ μισθουδῶν. Leges quasdam tulit, quarum grauis est illa mulieri non permittens a marito discedere, marito uxorem repudiare permittens, si vel liberos veneno mecesset, vel clauus subiecisset, vel adulterio se polluisset. Magnum est fateor apud me Plutarchi nomen, auctoritas grauis, nec temerè ausim à tanto viro discedere. Multis tamen exemplis constat uxores à maritis fecisse diuortium, etiam vel leuius de causis, vel omnino nullis. Cœlius ad Ciceronem epistolâ septimâ: Paula Valeria soror Triarij diuortium sine causâ, quo die vir proximè uenturus erat, fecit. Nuptura est Decimo Bruto. Nondum (res suas) retulerat. Martialis lib. 6. epigr. 7.

Aut minus, aut certe non plus tricesima lux est,

Et nubit decimo iam Tefesina viro.
Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege est, &c.
Quibus significat nullam aliam tot diuortiorum causam fuisse præter incontinentiam muliebriem. Seneca de beneficiis lib. 3. cap. 16. Numquid iam villa repudio erubescit, postquam iulvres quadam ac nobiles formine non Consulum numero, sed maiorum annos suos compant, & exeunt matrimonij causâ, nubunt repudij. Iuvenalis Sat. 6. Imperat ergo viro: sed mox hæc regna relinquit, Permutatque domos, & flammea conuertit: inde Aduolat & speret repetit vestigia lætæ. Ornatas paulo ante fores: penitentia linguit Vela domus, & adhuc vides in limine ramos. Sic crescit numerus: sic firmat cœlo maris Quingue per autumnos: titulo res digna sepulchri.

Nonnunquam ob causas leues. Martialis libro 10. epigr. 41.

Mense nouo Iani veterem Pro uleia maritum Deserit, atque iubet res sibi habere suas. quia videlicet maritus sumptus facturus erat.

-Prator erat

Constatuira fuit Megalensis purpura centum Millibus. -

Et populare sacrum bis millia dena tulisset. Ut mirum non sit repudiatis fuisse viros ob causas grauiore. Seneca de beneficiis libro 4. cap. 27. Male filia consulti, qui illam contumelioso & sape repudiatio collocauit. Sic apud Iustinum Martyrem mulier Christiana maritum Etheum repudiavit, à quo ad nefarias quasdam impunitates impellebatur, & ab eo τὸ λυγρότερον παρ' αὐτῶν ἡσπείων δὲυσα, ἔλαβε. dato, ut vos appellatis, repudio, fecit diuortium. Videatur Plautus Menæchmis actū 5. sc. 1. 2.

Quid id ad me? tu te nuptiam passis perpeti An sis abitura à tuo viro?

Et alia plura, quibus videtur Plautus ad mores iam ætate suâ Romæ receptos alludere, nam & mulier à viro discelsura patrem sui facti vocat auctorem; more videlicet maiorum, qui mulierès sine auctore nihil agere vellentur, hæc iam notauimus in Cœlianam. Sed cūm hæc comœdia sit palliata, fortasse nihil ex ea colligi potest quòd ad mores Romanorum pertinet, cūm præsertim id moris fuerit Athenis: nam & mulieres auctores adhibebant, quos Aristophanes κείους in Equitibus, Dinarchus contra Aristogionem σαρπίνας appellat, & à matris diuertebat. Andocides in Alcibiadem: λυγρότατος τῶν γυναικῶν σαρπίνας οὐδὲν ἀπολείπειν, ἐκδοῦσιν αἰεὶς τὸν ἀρχόντα καὶ νόμον. Coegit uxorem, cum esset temperantissima, cum ex legibus magistratum adisset, à se diuertere. De Romanis expressius Valerius Maximus lib. 8. cap. 1. A. Attulum Calatinum Soranorum oppidi productione reum admodum infamem imminenti damnationis periculo Q. Maximi Socris pauca verba subtraxerunt: quibus assinnauit, si in eo criminis fontem illum ipse comperisset, diuenturum se suis se affinitatem. Quintus autem Fabius Maximus eodem tempore floruit quò Spartius ille Caruius, qui primus Romanorum repudiavit uxorem, ad eum ipsi in Consulatu successerunt. ut videas eodem tempore quò repudiari cœperunt uxores, ius etiam vxoribus fuisse à maritis diuertendū. Quare Plutarcho respondendum est (neque enim ab eo discedere placet) legi Romul post-

rioribus legibus vel moribus derogatum fuisse: neque quidquam obtulisse quod minùs à marito pristino Senatorem Hippia diuertere, vt cum Sergio Mimo matrimonium iniret. Sed res in medio relinquatur, cum præsertim Inuenalis de Hippia quadam & Sergio Ludio, qui Domitiani tempore vixerint, loquutus esse videatur:

*Immémor illa domùs, & coniugis atque sororis,
Nil parua indulsit, plorantesque improba natos,
Vtique magis suspectos ludos Paridémque reliquit.*

Paris autem floruit ævo Domitiani: quare dicendum est vti alios fuisse Sergium & Hippiam, ab iis quorum Cicero facit mentionem, vel Paridem pro quouis ludio à Poëta vsurpari, vel denique pro Paridémque, legendum Pyladémque. Siquidem, vt ait Zosimus lib. 1. historiarum: Κατὰ τὴν Ορπεβίου βασιλείαν. Circa Othianiam regnum is florebat. ἢ τὴν ἰσοπέριον ὄρησιν ἐν εὐκείνῃ ἀσκήσθη τοῖς χεῖρσιν, οὐκ ἄνευ τῶν Πυλάδου ἢ Βαδύλλου πρῶτον ἀντιθέτων. Quam lectionem eò faciliùs admiserim, quòd paucis antè versibus Virgilij quoque fecerat mentionem,

Chironomom Ledam molli saluante Bathyllo.

vt cum hæc scriberet, Augusti & Antonij tempora præ oculis habuisse videatur. sed rursus viderint eruditi.

IMMANIBVS POCVLIS.] In Pisonem 57. *Maximi calices.* Bassilius Magnus, ἐν ἀλλο ἑπιμύσην. Quantum autem fuerit luxus inhuiusmodi poculis comparandis, quanta multorum infania, videri potest è Plinio lib. 15. cap. vltimo: *Iam ceterò que vasa adulteris celata? tanquam per se parum doceat libidines remulencia. Ita vna ex libidine hauriuntur. & proæn in lib. 33. In poculis libidines calare inuit, ac per obsecrantes bibere. Absiecta danda sunt hæc & sordere copere: & auri argentique nimium fuit, mirrhina & crystallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas, &c. Nec hoc fuit satis, turba gemmarum potamus, & smaragdij teximus calices: ac remulencia causa tenere Indiam inuit: & aurum iam accessio est.* Vide Nonnium Marcellum de variis poculorum generibus, Athenæum lib. 11. Pollucem.

FRVSTIS ESCVLENTIS.] Homerus 9. Odyll.

-φάρυγες δὲ ἤδιστασιος

Φαμί τ' ἀδ' εὐνοῖσι δ' ἴσ' ἐρεμῆται ἀντοκαρείων.

Quod ita Virgilius expressit:

-Saniem eructans, ac frustra cruento

Per seminum commixta mero.

ARGVMENTVM.

Inuecturus in M. Ansonium, quòd in auctiore publicè sector fueris honorum Cn. Pompeij, illius auctionis miseriam deplorat, quâ bona Pompeij voci præconis & hasta publicè subiecta fuerant.

LIV. CÆSAR Alexandriã se recepit, fœlix, vt sibi quidem videbatur. Meã autem sententiã, nisi qui Reipubl. sit fœlix, fœlix esse nemo potest, hastã positã pro æde Iouis Statoris bona Cn. Pompeij (miserum me, consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni, voci acerbissimæ subiectã præconis, vna in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit, seruientibusque animis, cum omnia metu tenerentur, gemitus tamen populi Romani liber fuit.

EXPLANATIO.

CÆSAR.] In vulgatis passim legitur, *Cæsar Alexandriam se recepit*, sed reponunt *Alexandria* vici eruditi. & sanè sensus exigit, vt ita legatur, interpretemurque factam esse auctionem bonorum Cn. Pompeij, postquam Cæsar confecto bello Alexandriño Romam repetiit. signanter autem *se recepit*, quia se recipere dicuntur, qui ex aliquo periculo incolumes enaserint. Cæsar autem Alexandriã, vt Tranquilli verbis utar, *Cum Ptolemao Rege, à quo sibi quoque insidias tendi videbat, bellum sanè difficillimum gessit: neque loco, neque tempore æquo, sed hieme anni & intra mœnia copiosissimi ac solertissimi hostis inopi ipse rerum omnium atque imparatus.* Neque refert quòd non continuo Romam Alexandriã contendit, sed ab Alexandria in Syriam & inde Pontum transit, tam celeriter enim eas regiones obiit, vt non opus habuerit Orator illius itineris facere mentionem. Pharnacem enim intra quintum, quam adfuerat diem, quatuor, qui-

bus in conspectum venerat, horis vnã prostigauit acie. vt nihil aliud ad Senatum de hac victoria referripserit, quam VENI, VIDI, VICI.

FOELIX.] Qui bellum illud Alexandrinum tam periculofum, tantã felicitate consecerat. Non autem omnino fuisse felicem ait, sed tantum vt sibi quidem videbatur, quia non potest esse in scelere vlla felicitas, & commodè sententiam moralem interfecit.

HASTA POSITA.] In auctionibus publicis hastam figebant eo loco, vbi res venales subiciebantur auctioni, fortasse quia publicarum auctionum origo fuit ex venditione prædæ armis & hastã partæ.

PRO ÆDE.] Ante ædem Iouis Statoris in radice montis Palatini, inter Palatium & Capitolium.

MISERVM ME.] Egregiam reddidit miserix suæ rationem, quia eum in cæteris miseris lacrymæ consolationem adferant, & dolor in peccatore conceptus per lacrymas egeratur, tantum ex proseriptione bonorum Pompeij hauserat.

animo dolorem, vt ne lacrymæ quidem poterint adferre solatium, sed frustra consumptæ fuerint, nec villo modo dolorem illum egererint.

BONA, IN QVAM.] Hoc exemplum geminationis post aliquam interiectionem cum vehementia repetita profert **Quintilianus** lib. 9. cap. 3. Aduertenda verò singulorum verborum energia. Miserum est bona cuiusquam publicari, quanto miserius bona *Cn. Pompeij*, & bona illius Pompeij qui ob *Remp.* bene gestam, ob propagatum imperium *Magni* cognomen fuerat consequentis neque quolibet modo publicari, sed hastâ positâ, quasi res bello pata, quasi prædæ hostium venderentur: & *subici vici præconis*, in illa vrbe in qua fuerat princeps, & *voci acerbissima* fortæle non sine dictis & sarcasimis.

VNA IN ILLA.] A variis adiectis, à gemitu populi Romani, quasi quibuldam gradibus cumulat orationem: neque temerarium est quod ait *vna in illa re*, hinc enim mirum in modum exaggeratur proscriptio illius atrocitas: quia cum populus Romanus in cæteris imperij Romani ruinis, in bonorum direptione, in cæde tot civium à lacrymis & gemitu sibi temperasset, non potuit tamen lacrymas in auctione bonorum Pompeij continere: & in vna illa re seruitutis oblitus est, neque metu armorum Cæsaris inclusus animo dolor impediri potuit, quo minus per gemitus erumperet. Hinc etiam deploratur status ciuitatis, dum dicitur populus Romanus ad eò Cæsaris armis, crudelitate Antonij oppressus fuisse, vt ne genere quidem liberè auderet, & si gemit in illa proscriptioe bonorum Pompeij, id faceret obliuione seruitutis: quasi cum hunc dolor, gemendi, illinc seruitus non gemendi necessitatem imponeret, in cæteris rebus seruitus & timor dolorem superaret, in hac vna re dolor seruitutis & dolotis obliuionem induceret. Quo maior autem est illius facti indignitas, eò maior in Antonium, qui fector fuit, inuidia redundat.

NOTÆ.

S E R E C E P I T.] Frequenter apud Cicero nem, *se recipere*, est simpliciter redire: hic tamen expressus vocabuli proprietatem obierat, vt recipi dicantur quæ ex aliquo periculo liberantur, vt i. *Æneidos*:

Tum Cererem corruptam vndis, fugesque receperas, &c.

Recipere:

Illum ego per flammam & mille sequentia tela Eripui his humeris mediòque ex hoste recepi.

Nono;

Accipe prætera fortuna parua prioris Munera, reliquias Troia ex ardente receperas.

f. i.

HASTA POSITA.] De more. Paulus ex Festo: *Hastâ subiciebantur ea, quæ publicè vendebantur: quia signum præcipuum est hastâ. Nam & Carthaginenses cum bellum vellent, Romam hastam miserunt: & Romani fores viros sæpè hastâ donarunt.* Sed nota Pauli barbaries in Festo mutilando non dubito Festum scripsisse, quæ publicè vendebantur, præsertim ex præda bello capta, quia belli signum, &c. vel aliud eulmodi. **Dionysius Halicarnassensis** lib. 4. antiq. Roman. *Ἐπιτιμωμένοι δὲ ἀποπέμποντες τὸν πόρον τοιαυτοὺς ἐκ τῶν λαλοῦντων. Ἐμμέντες ἔτι publico eis qui sub hastâ venduntur est præda.* Et quamuis in omnibus auctiõibus hastâ ponebatur, è prædâ tamen origo manauit,

Res vendibiles hastæ subiciebantur.

hastæque positiõ belli ciuili memoriam renouabat. Huiusmodi verò hastam in auctiõne crebrò quæiebant. **S. Ambrosius** lib. de Tobia cap. 8. *Pro alimonijs seruitutem recognoscant, pro sumptu licitationem subeant. Auertur hastâ de precijs singulorum. Non immeritò hastâ agitur vbi caput, non immeritò ad auctiõnem peruenitur, vbi fors poscitur.* De subhastatione **Iuuenalis** Sat. 3.

Et præbere caput dominâ venale sub hastâ.

Tertullianus apologetico capite 13. **Publicos** Lares, &c. in hastario ædificales habent. Sic **Capitolium** sicut olitorium forum petitur: sub eadem voce præconis, sub eadem hastâ, sub eadem annotatione **Quæstoris** diuinitas additâ conuocatur. **Valerius Maximus** cap. 1. lib. 5. *A Quæstori suo hastâ subiectos captiuos vendente puer æximia forma & liberalis habitus missus est.* 1. Agraria cõtra **Rullum** §. 6. *Num obscure videntur propè hastâ præconis infestari Cn. Pompeij exercitum, qui venire iubent eos ipsos agros, in quibus ille etiam tunc bellum gerat atque versetur.* & secundâ §. 52. *An Pompeium nec adhibebit? in eius prouincia vendet manubias Imperatoris? Pontie aute oculos vobis **Rullum** in Ponto, inter vestra atque hostium castra, hastâ posita, cum suis formosis sinuoribus auctiõnantem.*

Cæterum vides ex **Tertulliano** in huiusmodi auctiõibus tria fuisse, hastam, vocem præconis, annotationem **Quæstoris**. Annotatio, vt videtur, fuit inscriptio quædam siue titulus. **Tibullus** lib. 2. elegia 4.

Quin etiam sedes inbeant si vendere auitas

Teo sub imperium, sub titulumque Lares.

Titulus siue annotatio rerum vendibilium.

Ouidius lib. 1. de remedio:

Sub titulum nostros misit auara Lares.

Noster pro **Quinto** 49. libello appellat: *De quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, &c. cui magistri sunt & domini constituuntur, qui qua lege & qua conditione pereat, pronuntiant: de quo homine præconis vox prædicat: & pretium conficit, &c.*

IOVIS STATORIS.] Varia fuerunt Iouis cognomena. **Lilius Giraldu** syntagmate secundo trecenta collegit. **Stephanus Hudclotus** Societatis Nostræ vir eruditus **Gymnadum** miscellarum lib. 4. c. 13. adiecit quinquaginta. Quas ille **Gymnadas** multiplici eruditione spectabiles, morte præuentus absolueri non potuit. Spero non de fore qui extremam manum adhibeat, & partum hunc postulum, adspirante Deo, in lucem emittat. De Ioue Statore omnes passim qui primam Romanorum originem litteris prodiderunt. **Liuius** lib. 1. **Plutarchus** in **Romulo**, alij. **Sabini** ob raptum **Sabinarum** bellum **Romani** intulerant, & iam **Tarpeiam** arceam occupauerant, atque inde postera die, inquit **Liuius**, cum **Romanus** exercitus instructus, quod inter **Palatinum** **Capitolinumque** collem campi est, complexerit: non prius descenderunt in aquam, quàm ira & cupiditate recuperandæ arcis stimulante animos, in aduersum **Romani** subiere. Manibus collatis **Romulus** impulsam suorum arcem videns, Ædem **Statori Ioui**, si **Romani** stare faceret, vouit, & eodem, vbi steterant loco, excauit. **Ouidius** 6. fastorum exiunte:

*Tempus idem Statoris erit, quod **Romulus** olim Ante **Palatini** condidit ora iugis.*

Orator i. in **Catlinam** 2. *Magna **Dis** immortalibus habenda est gratia, atque huic ipsi **Ioui Statori**, antiquissimo custodi huius urbis, quod hanc terram, iam horribilem, tam infestam **Reipub.** pestem totos iam effugimus, de finibus. Cum **Iouem** **Saba-***

Iupiter Stator

tarem, Hospitalem, Statorem dicimus, hoc intelligi volumus salutem hominum in eis esse tutelam. Advertit supra laudatus Hudelotus extare numinum Gordiani Imperatoris ad annum V. C. XM. in quo pro prioris partis comitate est caput laureatum; pro posteriori, Iupiter stans, sinistra fulmen, dextra hastam gerens, cum duabus hisce dictionibus IOVI STATORI. Ex qua effigie colligit vix differre à Tonante, aut Capitolino, aut Custode.

EV.

CONSUMPTIS ENIM LACRIMIS.] Maior fuit ille dolor, quam vt potuerit lacrymis mitigari. Lacrymis autem dolorem sedari multis ostendimus pro Sextio 32. Quis tyrannus miseris lugere venit? Et in Pisonem 18. Quis hoc fecit vlla in Scythia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret, lugere non sineret: mororem relinquens, mororis auersus infamia. Eripis lacrymas non consolando, sed minando. Vnde, vt ait Seneca Rhetor controuersia prima lib. 4. Nulla stendi maior est causa, quam flere non posse. Et ex hoc capite etiam Ezechiel Prophetæ Iudæorum cladem exaggerat cap. 24. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, ecce ego tollo te de desiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges, neque plorabis, neque flues lacryma tua. In gemis te tacens, mortuorum luctum non facies, &c. Non plangeas, neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris. Quam calamitatem Hieronymus in caput primum Sophonisæ his verbis eleganter exponit: Vt ruinam suæ eis flere licent cuiusatis, pretio redimunt: vt qui quondam emerant sanguinem Christi, emant lacrymas suas, & ne stertis quidem gratulus sit. Videtur in die quo captus est à Romanis & diruta Hierusalem, venire populum lugubrem, confuere decrepitas mulierculas, & fene panis, annisque obfritos, in corporibus & in habitu suo iram Domini demonstrantes. Congregatur turba miserarum, & patibulo Domini coruscante, ac radiante aëstione eius, de Oliueti monte quoque fulgente vexillo, plangere ruinas templi sui populum miserum, & tamen non esse miserabilem: adhuc stertus in genis, & lunda brachia, & sparsi crimes, & miles mercedem postulat, vt illis flere plus liceat.

Lacrymæ cōsolantur.

V.

CN. POMPEII MAGNI.] Quando, quæue occasione Pompeius Magni cognomen accepit, dubitatur. Plutarchus in eius vita, id ei nominis adhaerisse dicit ex bello Africano, cum Sylla redeunti *ομοειδὴς ἀπόστονον αὐτοῦ, ἔκλεισιπιδιος, ὡς εἶλεν ἀεζομύτιαν, μὲγαλὴν ἑαυτῷ Μαγνὸν ἢ ἀπὸ αὐτοῦ, ἔκ τῆς παρόυσης οὐτοῦ ἰκτελευτῆς ἀεζομύτιαν.* Obuiam progressus occurrit illi, eiusque, quam potuit, propensissime excepit, & magna voce Magnam salutauit, eosque qui aderant iussit, vt ita salutarent. *Ἐπειὶ δὲ θάσιν ὁ Λιβύη ἀεζομύτιαν εἶτο τῶ στρατῷ παντοῦ ἡνδίδου, κράτος δὲ λαοῦ, ἔκ διωαμῶν ἀπὸ Σύλλα βεβαιωθῆν.* Alij verò dicunt hanc appellationem primum ab vniuerso exercitu in ipsa Libya profectam esse, sed à Sylla confirmatam vni habuisse. Cui videtur Plinius maior lib. 7. cap. 26. subscribere: *Africâ verò totâ subactâ, & in ditonem redactâ. Magnique nomine stolo inde capto, Eques Rom. (id quod antea nemo) curru triumphali reuictus est.* Pergit Plutarchus: *Αὐτὸς ὡς περὶ πικταῖς ἔσκαπτο, ἔκ πολλῶν ῥέοντων ἐς Ἰταλίαν ἀδύνατον ἀεζομύτιαν ἐπὶ Σερτόριον, ἡῖστα τῶν ἐοικῶτων ἐκ τῆς ἐπικρατῆς, ἔκ τῶν ἀεζομύτιαν Μαγνὸν Πομπηῖον. ἔκ τῆ δὲ ἐκ τῶν ἐπικρατῶν τῶν οὐκ ἀεζομύτιαν. Ἰσὲ ἀντὶ οὐκ ὀλίγων ἀεζομύτιαν.* Ipse autem omnium postremus, & longo

Pompeius vnde Magni nomen habuerit.

pōst tempore, cum in Hispaniâ contra Sertorium pro Consule missus esset, occipit in epistolis & decretis se Pompeium Magnum inscribere. Id enim nomen iam inuidiosum non erat apud homines assuetos. Insinuatur autem in vita Crassi ab ipso populo inditum fuisse: *Οὐ ὡμῆς ἑμῶν ἡμεῖς αὐτοῦ Μῆγας ἀνορεῦσα π.* Quem nos nondum primū langine ornatum Magnum appellastis. At Appianus bello Michridatico huius nominis occasionem assignat: *καὶ μάλα δὲκεν πρὸς τὸν πόλεμον ἡγεῖσθαι μάγην, ἔκ τῆς αὐτοῦ νίκης μὲγαλῶν καλῶν, ἔκ τῶν στρατηγῶν τῶν Πομπηῖον Μῆγας τῶ ἰδίῳ ἑαυτῷ μῆγῃ καὶ ἰταλιανῶν.* Et maxime videtur populus Romanus hoc bellum magnum putasse, & relatum de his Mithridate & Tigraue victoriam magam vocasse, & eum qui illo bello presuerat Cn. Pompeium, sua lingua Magnum appellasse. viderint iudicii. Certe ante connectum bellum Mithridaticum id Pompeio cognomen adhaerere. 2. Agratiâ contra Rullum §. 51. Cn. POMPEIO Cn. P. non adeo adscripturum MAGNO.

VII.

VOCE ACERBISSIMÆ.] Lilius lib. 2. cum de pace inita cum Porſena Rege Hetruscorum pluribus egisset: *Huic, inquit, iam pacata profectioni ab Vrbe Regis Hetrusci abhorrens moris, iracundia ab antiquis vsque ad nostram aetatem inter cetera solennia manet, bonis vendendis bona Porſena Regis vendendi. cuius originem moris necesse est aut inter bellum natam esse, neque omissam in pace: aut mitti creuisse principio quàm hic pra se ferat titulus bona hostiliter vendendi. Subdit probable videtur Porſenam dedisse populo Romano castra opulenta: Ea deinde ne populo Romano immisso diriperentur hostiliter, venisse bona, quæ Porſena appellata, gratiam muneris magis significante titulo, quàm auctiōnem fortunæ regis. Sed vnde vnde mos iste manari, præconi dictionum in Pompeum sequebatur vt eum fugerebat: quippe cui non pauci viuo videntique regium nomen obiecerant. Valerius lib. 6. cap. 2. Cui candidâ fasciâ crui alligatum habenti, Faonius: Non refert, inquit, quæ in parte corporis sit diadema: exiguis pannis canillatione regias eius vires exprobrans. Suetonius in Iulio cap. 49. Oſtendit etiam quidam valetudine mentis liberidicax, consuetu maximo, cum Pompeium Regem appellasset, ipsum Cæſarem Reginam salutauit. huc accedit quòd paulò ante pugnam Pharsalicam, vt scribit Plutarchus, *δομιπος αὐτῶν αὐτὸ ὁ Λιβύη κατὰ τὸν ἀζαμύτιον καλῶν, ἔκ βραχέια βασιλῶν, ὀπτερον ἰπιον.* Cum Domitius Anobarbus Agaramenonem & Regem Regum asidue vocans, inuidiosum faciebat.*

VIII.

GEMITVS POPVLI ROMANI.] Simile est illud Plutarchi in Bruto, oppressâ Triumvirorum factionibus Repub. dies dicta fuerat Cæſarē confortibus, pracone, vt moris erat, *Brutum ē subſello ad iudicium citante ferunt. τὸ μὲ πῶντος ἐπιδικῶν τῶν αὐτῶν, τῶν δὲ αἰετος κίβητος ἐς τῶν τῶν αὐτῶν ὄψιν, Πότῆιον τὸν Σιλίχιον ἐξ ἰδίῳ ἀεζομύτιαν. multitudine manifestè ingemuisse, primores in terram respicientes quiescisse, P. Silicium visum fuisse lacrymantem, & ea de causâ paulò post esse prescripsum.*

AXIOMATA.

Nisi qui Reipub. sit felix, felix esse nemo potest? Magnus est dolor, qui consumptis lacrymis tamen inuis animo hæret.

ARGVMENTVM.

Parvis adiectis & comparatione ceterorum, qui quantumvis improbi, tamen ab illo scelere se abstinerant, Antonij sectionem exaggerat.

EXPECTANTIBVS omnibus, quisnam esset tam impius, tam de- LV.
mens, tam Diis hominibúsq; hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inuentus est nemo præter Antonium: præsertim cum tot essent circum hastam illam, qui alia omnia auderent, vnus inuentus est, qui id auderet, quod omnium fugisset & reformidasset audacia. Tanta igitur te stupor oppressit, vel (vt veriùs dicam) tantus furor, vt primùm cum sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeij sector, non te execratum populo Romano, non detestabilem, non omnes tibi Deos, non omnes homines & esse inimicos, & futuros scias:

EXPLANATIO.

EXPECTANTIBVS.] Aduerte præclarum ab antecedentibus & hominum expectatione amplificandi modum. Tantum erat scelus in sectione bonorum Cn. Pompeij, vt iis publicatis & hastæ subiectis, homines expectatione suspensi tenerentur, vixque sibi persuaderent, vltimum fore ad eò sceleratum & nefarium, vt auderet quicquam emere, aut omnino attingere. Vicit tamen omnium expectationem Antonius, & ad hastam publicam accedens, licitatus est bona Pompeij. Aduerte verò conglobatam & coaceruatam verborum congeriem, qua semper altius & altius cumulat oratio. Impietas, immane scelus, tamen in hominem cadit: dementia vix retinet vllum cum humana natura confortium, & iam ad bellus accedit: at verò qui est Diis hominibúsq; hostis, is exterminandus ex ipsa rerum natura. Dicit aliquis dicendum fuisse, non tam Diis, hominibúsq; hostis, sed ordine mutato tam hominibus Diisq; hostis. Quòd plus sit Diis quam hominibus esse infernum: verum atrocioris sceleris est omnem penitus humanitatem, quàm religionem solam exuillè: nam qui religionem exuerit, sunt illi quidem Diis infesti, sed possunt aliquid humanitatis retinere vestigium: at qui omnem penitus humanitatem abiicit, is naturam ciuitat, qui autem contra naturam pugnat, is etiam gigantum more contra Deos pugnat, vt dicitur libro de senectute.

SECTIONIS.] Licitationis & emptionis bonorum Pompeij.

PRÆSERTIM.] A comparatione reliquorum amplificat scelus Antonij: potissimùm autem P. Sulla, M. C. Marcellus, & Attius pigmentarius excandesciebant hastam Cæsaris. vide epist. 17. lib. 3. ad famil.

CIRCA HASTAM.] Positam pro æde Iouis Statoris.

TANTVS IGITVR.] Exposito scelere Antonij, ipsum auctorem inuadit, & nouis circumstantiis sectionem exaggerat.

VEL, VT VERIVS.] Correctio oratoria. minus enim dixerat, cum stuporem obiect, substituit vocem grauiorem furoris.

ISTO LOCO NATVS.] Vel quòd nobili-

tate sui generis dedecoraret illà sectionis infamiã, vel quòd filius esset M. Antonij Cretici, hominis ad perdendam pecuniam geniti, & ipse prætextatus patris sui culpã decessisset. Indignissimum est autem eum qui antè decesserit, ad hastam publicam accedere, & fortunã prioris oblitum fieri sectorem. atque hæc à persona Antonij, deinde à Pompeij personã sectionis indignitatem amplificat. Si enim, cuiuscunque bona publicentur, indignum est vel nobilem, vel decessorem, licitari, quanto indignius id facere in publicatione bonorum Pompeij, qui imperij Romani decus ac lumen fuit.

NON TE EXECRATVM.] A consequenti, & omnium odio hac sectione conflato amplificationem viget, initio dixerat, *Diis hominibúsq; hostis*, cum de scelere ageret, nunc ait *Deos & homines esse inimicos*, dum agit de pœna sceleris inflata. alij legunt *execrandum*.

NOTÆ.

ACCEDERE.] Hoc verbum in sectionibus ^{r.} vsitatum. Cornelius Nepos Attici vita. *Ad Accedere ad hastam publicam vnquam accessit. Nullius rei neque pres, neque marceps factus est.* Lilius rei lib. 43. *Censores eiecerunt ne quis eorum, qui Qu. Fulvio, & Aulo Postumio Censoribus publica veltigalis, aut vltro tributis conduxissent, ad hastam suam accederet.*

CIRCA HASTAM ILLAM.] Hastæ triplex vsus in re forensi, in iudicio, in locatione veltigalium, in auctione. In iudicio. Pomponius D. de orig. iuris. *Cum esset necessarius magi-^{Hasta censori- uitalis.} stratus qui hastæ præficeret. Censuram iuris iudicandis constituiti signi.* Valerius lib. 7. cap. 8. de Tuditano. *Testamento si filium instituit heredem: quod Tib. Longus sanguine proximus, haste iudicio subvertente sinistra conatus est. Magis enim centumviri quid scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripisset, considerandum existimauerunt. Tranquillus in Octauio cap. 36. eum auctorem fuisse scribit, *Vt centumviralem hastam, quam Quæstus sancti consueuerant cogere, decemviri cogèrent.* Et Poëta laudatus à Sigonio lib. 2. de ciue Romano cap. 18.*

*Seu trepidos ad iura decem citat hasta virorum,
Et firmare iubet censo non miste causas.*

Is autem est auctor Carminis ad Pisonem, quod alij Ouidio, Lucano alij tribuerunt. Marcialis lib. 7.

Nunc miratur adhuc centum grauis hasta vi-
torum.

In locatione vectigalium, vt eruditè probat
Briffonius libro 6. de formulis. Columella præfa-
tione libri 1. de re rustica. Ad hastam locamus,
vt nobis ex transmarinis provinciis fumentum ad-
uehatur. Ouidius libro 4. de ponto eleg. 5. de
Consule Pompcio:

Locationis
vectigalium.

Aut reget ille suos dicendo iura Quirites,
Conspicuum signis cum premet alius ebur.
Aut populi reditus postquam componet ad hastam,
Et minus magne non sinet Urbis opes.

Item elegia 9. ad Græcinum:

Nunc longi reditus hasta supponere lustris
Credet, & ex ætâ cuncta locare fide.

Liuius libro 39. Censores edito, submotis ab ha-
sta qui ludificati priorem locationem erant, om-
nia eadem paulum immunitis pretis locauerunt.
Seneca Suasoria 6. Ciuius sanguinis Syllana sit-
is in ciuitatem redit, & ad trimumiralem ha-
stam pro vectigalibus ciuium Rom. mortes locan-
tur. hæc Briffonius.

Hastaauctio-
nis.

De auctione iam dictum superiori sectione. &
probat laudatus Briffonius, lib. 12. ad Attic. ep. 3.
Nomen illud, quod à Cesare, ireis habet conditiones,
aut emptionem ab hasta, &c. aut delegationem à
tempore annuâ die, &c. aut Vestis conditionem
semisse. Sic apud Valerium libro 6. cap. 3. M.
Curius cuiusdam qui in delectu citatus ad no-
men non responderat, Bona adolescentis haste
subiecit, &c. & bona eius & ipsum vendidit. Se-
neca lib. 1. de ira cap. 2. Videbis principum sub
ciuili hasta capita venalia. Idem libro de consolat.
ad Marciam cap. 20. Non hastam consularia
spolia vendentem. Iosephus lib. 14. antiq.
cap. 22. Δούλοι σου ὄντι ἰσχυροί. Seruis sub ha-
sta venditi sunt. Noster 2. offic. Sic par est age-
re cum ciuibus, non vt bis iam vidimus, hastam
in foro ponere, & bona ciuium vosi subicere præ-
eoniis. Claudianus Panegyri de quarto Honorij
Consulatu.

Non infelices tabule: non hasta reflexas
Vendit opes, auisus emptor non voce citatur:
Nec tua priuatis crescunt araria damnis.

III.

S E C T O R.] Alconius in tertiam Verinam.
Sectorem autem dicit estimatorem redemptor em-
que bonorum damnati, atque proscripti, qui spem
sectans lucri sui, id est, secutus spem estimacionis
sua, bona omnia auctione vendit, & semel infert
pecuniam, vel arario, vel sociis. Satis obscurè.
libenter legerim pro vendit, emit. clariùs ali-
quanto post: Sectores autem dicti sunt, qui spem
lucri sui secuti, bona condemnatorum semel au-
ctionabantur, proque iis pecunias pensabant sin-
gulis: ac postea compendio suo singulas quasque
res pecunia populo venditabant. Vellem Festi
verba superessent, nam Paulus ridiculè muti-
fuit. Sectio, persecutio iuris. Sectores, & qui

Sec. or.

secant dicuntur, & qui empti sua persequeun-
tur. Nonius Marcellus: Secare, sequi, unde
& sectatores bonorum sectores dicti sunt. Virgi-
lius lib. 10.

Qua cuique est fortuna lœdie, quam quisque
secat spem.

Hinc colligo eum in auctiõibus publicis secto-
rem fuisse, qui bona proscripti vel damnati vni-
uersimul & semel suo periculo redimebat, quæ
deinde vel sibi retineret, vel per partes venderet
ad maius rei familiaris compendium. Dicitur sec-
tor, vel quòd commodum suum & lucrum se-
queretur, vt voluit illi Grammatici, vel potius
quòd illa damnati vel proscripti bona in partes
secaret, & singulis creditoribus singulas partes
exolueret. Atque hic fortasse sensus tuit legis il-
lius atrocissimæ duodecim tabularum, cuius alibi
fecimus mentionem. *Æris confessi, rebusque iu-
re indicatis, triginta dies iusti sunt.* Post deinde
manu iniectio esto, &c. Tertius mundanis partes se-
canto: si plus minusve secuuerunt, sine fraude esto.
Hæc, inquam, fortasse intelligi possunt de illa bo-
norum diuisione, vt singuli debitores suas partes
auferant, dicanturque secare debitorem, quòd
bona debitoris creditoribus diuidantur. Atrocis
tamen hanc legem exponunt Gellius lib. 20.
Noct. Attic. cap. 1. & Tertullianus apologetico,
vt iam videor dixisse in Cælianam §. 42. *Ne se-
nore trucidetur.* quasi lex illa, si plures forent qui-
bus rem esset adiudicatum, secare si uellent, atque
partiri corpus additi sibi hominis permisissent.

Secare debi-
torem.

EXECRATVM.] ΕΞΕΚΡΑΤΟΝ. Halicarnassensis lib. 6.
antiquitatis Romanæ agens de lege sacra &
creatione Tribunus plebis. *Εὰν δὲ τις πῶς ἀπιγ-
ρευώων τὴν πόλιν, ἢ ἀγρίως ἔσται, καὶ τὰ ψήματα αὐτοῦ
δύμητος ἔσται, ἢ ὁ κτίσις πῶς πῶς εἰρησπιῶνται,
φίλου καὶ ἀγρίως ἔσται.* Scaliger, nefcio vnde acceperit,
ita legis verba refecit. QVEI. ALITER. FA-
XIT. CVM. PECVNIA. FAMILIA QVE. SACER.
ESTO. SEI. QVIS. EM. OCCISIT. PARCEIDA.
NEC. ESTO. Item SINE. FRVDE. SOVA. LI-
CET O. Sacer autem idem est quod execratus.
Idem Dionysius lib. 2. Τὸν ἀλόγητον τῶν βουλευτῶν
κτίσειν ὅπου καὶ, ὡς ἔοικε τῶ καταχρηστικῶν Διὸς. ἔδει
ἢ Ρωμαίους ὅσοι ἐβούλοντο βοιωτικὴν πόλιν αἰ, τὰ πύ-
ρτοι σύματα θεῶν ὅτῳδῳ πινι, μαλιστα δὲ τοῖς καταχρη-
στῶν καπονομαζέων. Enim qui se illo scelere alligass-
set, volenti fas erat occidere, vt uictimum inferno
Ioni sacrum. Id enim moris est apud Romanos, vt
si quos impune occidi uolunt, eorum corpora alicui
Deo nuncupent, maxime autem Diis infernis. Li-
uius lib. 3. Cum religione inuiolatos eos (Tribu-
nos plebis) tum lege etiam fecerunt, sanciendo vt
qui Tribunos plebis, Adulteribus, Indicibus, Detem-
pniuis nocuisset, eius caput Ioni sacrum esset: fami-
lia ad eam Cereris, liberi liberaque uenim irent.
Hinc, *Auri sacra fames*, id est, execranda.

IV.

A X I O M A.

Diis est hominibusque hostis qui id uimsaudet, quod
omnium fugit & formidat audacia.

ARGUMENTVM.

Postquam egit de scissione bonorum Pompeij, demonstrat quanta nequitia belluarius fuerit Antonius, & ea bona vel effusis largitionibus dissipari, vel in profundum libidinum suarum gurgitem immerxerit.

AT quàm insolenter statim belluo inuasit in eius viri fortunas, cuius LVI.
virtute terribilior erat populus Romanus exteris gentibus, iustitia
charior? In eius igitur viri copias cum se subito ingurgitauisset, exulta-
bat gaudio persona de mimo, modò egens, repente diues: sed ut est apud
Poëtam nescio quem, *Male parta, male dilabuntur.*

Incredibile, ac simile portenti est, quonam modo illa tam multa, quàm
paucis, non dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus vini numerus
fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa vestis multa, & lauta
supellex, & magnifica multis locis: non illa quidem luxuriosi hominis, sed
tamen abundantis. Horum paucis diebus nihil erat.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

AT QUAM.] Aduerte singulorum verborum
energiam, & modum amplificandi pulcher-
rimum. Primò virtutis interrogatione per admira-
tionem, ut maiore orationi suę vim incutiat, sine
qua planè langueret. Deinde, ait *insolenter*, quia
qui voluptatis est insolens, in eam se cupidius &
vehementius effundit, & ingurgitat. *Statim*, quod
aviditatis est signum & intemperantię. *Helluo* vim
etiam suam & peculiare momentum habet. *Quę*
sequuntur mirè rem exaggerant à dignitate Cn.
Pompeij. Cum præsertim nihil sit miserius quàm
virtus afflicta, & eius viri fortunas ab impuris hel-
luombus hauriri, qui virtute patriam suam non
vicinis solum, sed etiam exteris nationibus terri-
biliorem, iustitiã chariorem effecerit. Quibus ver-
bis inest etiam suum pòdus & momentum: Nam
præter oppositionem illam virtutis & fortunę, est
etiam quædam antithesis inter terrorem & chari-
tatem: siquidem, ut ait ille, *Quem metuumt, ode-
runt*. Incredibilis igitur fuit Cn. Pompeij virtus,
qui res inter se diffidentes coniunxit, & à barbaris
etiam gentibus expressit, ut quem metuebant, a-
marent.

IN ELVVS.] Cum subito Antonius se immersisset
in bona Pompeij, ut primùm ipsi addicta sunt
in auctione, insolentia rerum secundarum sic ef-
ferebatur & gestiebat, ut continere se non posset,
sed exultare gaudio & tripudiate videretur. Nec
mirum, similis enim erat illis mimorum gesticu-
loribus, qui cum paulò antè mendici & egentis
cuiusdam personam sustinuerint, repente mutatã
personã prodeunt in scenam habitu Regum aut
tyrannorum. Hęc autem verba, *modo egens, repen-
tè diues*, conicit Schottus, approbante Grutero
ex aliquo Poëta esse deprompta.

POETAM NESCIO QVEM.] Nævium.

MALE PARTA.] Malis artibus acquisita, per
luxuriam & nequitiam effunduntur.

VINI NYMERVS.] Maxima vini quantitas. Ad-
uerte quemadmodum rem eandem poliat, & enu-
meratione singulorum amplificet. Prudenterque
à Pompeio luxus opinionem amoliat. Et tandem
inferat, *Horum paucis diebus nihil erat*. Ma-
iore cum emphasi quàm si dixisset, *Hęc omnia
paucis diebus consumpta sunt*.

Tom. II.

INSOLENTER.] Vide Cælianam 75. *In hoc fle-
xu ætatis, &c. fama adolescentis paulùm hasti
ad metus, notitia non à mulieris, & infelici vicinitate,
& insolentia voluptatum.* Pitonianam 24. *Non
infirmus ingenij sustinet, non insolentia rerum se-
cundarum tantam personam, tam grauem, tam se-
ueram.* Insolenter itaque sumi potest pro auidè,
quia qui voluptatum sunt insolentes eas, cum se
obtulerint, auidius persequi solent, & quasi om-
nibus animi modis deorare. Quamquam dici po-
test fortunas Pompeij insolenter inuasisse, quia, ut
dicitur pro Marcello 9. *Victoria præsertim in bello
ciuili, naturã insolens est & superba.* ut Valerius
Maximus lib. 5. cap. 1. *Victoria insolentissimos spi-
ritus appellat.* Horatius epodon 16.

*Barbarus heu! cineres insister victor, & urbem
Eques sonante verberabit ongulã.*

*Quęque caret ventis & solibus ossa Quirini,
Nefas videre, dissipabit insolens.*

Insolens autem, ut scribit Nonius, impudens &
audax dicitur, aut etiam non solens. vide.

HELLVO.] Festus: *Helluo dicitur est immoderatè
bona sua consumens ab eluendo. Cui aspiratur, ut
aviditas magis exprobretur, fit enim vox incitator.*
Hinc Plauto *eluuare*, siue *eluo*, idem quod
heluari. *Astinacia actu* 1. sc. 2.

Nam mare haud est mare, vos mare acerrimum.

Nam in mari reperi, hic elauis bonis.

Rudente actu 1. sc. vltima:

- Eho! an te pœnet

*In mari quod elauis, nisi hic in terra iterum
eluum?* Stichos:

Volo, eluamus hodie, peregrina omnia?

Relinque. -

Sed apertissimè Trinummo actu 2. sc. 4.

Comesum, exportum, exitum, elotum in balucis,

Piscator, piscor absulit, lanij, coqui,

Olitores, myropola, aucupes, confir citò

Quam si in obicias formicis papanerem.

TERRIBILIOR.] Notum est illud Ennianum:

*Quem metuumt oderunt, quem quisque odit,
perisse experit.*

ad cuius imitationem Naso quadam ad Bageum
elegiã:

Si sapiis, ô custos, odium (mibi crede) mereri

K K K

Define, quem metuis quisque, perisse cupit.

Timor & amor.

Quare difficillimum est eorum habere Charitatem, quibus terrorem armorum inculseris. id tamen obtinuit Pompeius. pro lege Manilia 41. postquam de eius iulicia, temperantia, abstinentia disseruit. Itaque, inquit, omnes quidem nunc in his locis Cn. Pompeium, sicut aliquem non ex hac urbe missum, sed de caelo delapsam intuentur, &c. Nunc imperij nostri splendore illi i gentibus. Lucet: nunc intelligunt non sine causa maiores suos tum, cum hac temperantia magistratus habebamus, servare populo Romano, quam imperare aliis maluisse.

IV.

COPIAS.] Copiæ dictæ videntur à Dea Ope, & opibus, ut scribit Varro 4. de lingua Latina. Festus Pompeius, ut eius lectionem mutilam Scalliger instaurat. Ops, antiqui dicebant quem nunc opulentum dicimus; ut testimonio est non solum ei contrarium inops, sed etiam cops, ut is cops edit, ego e-gens exortus sum. Adfert alia testimonia Nonius Marcellus. Plautus Pseudolo:

Cops.

Atque ego nunc me vis gloriosum faciam & copi peccore.

Copix.

Turpilus Epiclero:

Te quidem omnium iam pater copem causa rem facit.

Casnar.

Nulla videtur his verbis, causa rem esse subiecta sententia. Quid si legeremus casnarem. est enim casnar senex osca lingua, ut scribit Festus, quam vocem non retulisset, nisi vidisset à veteribus poetis vsurpatam. Rursum Pacuuius Peribæa:

O multimodis variè dabbium, & proferum copem diem.

Copiar.

Dictæ sunt igitur copix, quasi copix, siue opes in vnum congregatæ, unde & prima syllaba contra naturam originis productur, quòd duæ syllabæ in vnam coaliscunt. Hinc copiarium est atq. abundare. ut, Armis & magno commentat, prædique ingenti copiantur. Hunc locum Nonius Marcellus Cæli o tribuit, Gellius lib. 17. Noct. Attic. cap. 2. Quinto Claudio. Sed hic fortasse fastidiosus lector

Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.

Et iam pridem has Grammaticorum observationes deridet. Cui dicere possim,

- Στενν ἂν ἔγωγε ἀκαίριον,

Ὅθεν ὁ δεικναι γελῶντων.

Cum eadem operâ Varonem non Latinorum solum, sed etiam, ut ait Augustinus, Græcorum omnium doctissimum in his trictis morantem derideat. Candidi ceitè lectoris erit has etiam minutias æqui bonique consulere. Hanc enim sectionem integram grammaticis observationibus addixi.

V.

Persona.

PERSONA DE TIMO.] C. Bassus apud Gellium lib. 5. cap. 7. personæ vocabulum à personando factum esse cõcitat. Nam caput, inquit, & os cooperimento persona tectum undique, unaque tantum vocis emittende via peruenit, quâ non vana neque diffusa est, in vnum tantummodo exitum collectam, cõciliamque vocem, & magis claros canonicisque sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere & resonare vocem facit: ob eam causam persona dicta est, o litterâ propter vocabuli formam productiore. Fuit autem propriè persona vultus integumentum, ut magis. Iuuenalis Sat. 3.

- Tandemque redit ad palpata notum

Exodium, cum persone pallentis hiatum

In gremio matris formidat rusticum infans.

de qua Horatius in Arte:

- Persona, pallaque reperitor loquax;

Æschylus, & modicus in strauit pulpica signis.

Quando autem primùm Romanis in vltu fuerit persona, dubitari potest. Innuit Festus seiò id factum. Persona, inquit, fuit quaedam Nautij inscribitur, quam putant quidam primùm à personatis histrionibus actam. sed cum post multos annos, comædi & tragædi personis vti ceperint, verissimilius est eam fabulam propter inopiam comedorum actam non: ut per Atellanis, qui propriè vocantur personati, quia vis est vis non cogi in scena ponere personam, quod ceteris histrionibus pati necesse est.

MALÈ PARTA.] Partus est paratus, inquit Festus, & hunc ipsum locum profert ex Nævio. Lucretius 4.

Et bene parta patrum sunt anademata mixta. vulgatum illud,

Non minor est virtus quàm quærere, parva tueri.

Et alibi passim Apuleius Apologia: Omnia in paucis annis ita hic degulatur studiose in ventrem condidit, & omnimodis collocationibus dilapidavit, ut crederes metuere, ne quid habere ex fraude paterna disceret. homo inscius, &c. dedit operam ut quod malè partum erat, malè periret.

VINI NUMERVS.] Loquendi modus primæ notæ scriptoribus vsitatus. Hirtius de bello Africo: In castris vnus positus, ipse frumentatum circum villam cum parte exercitus profectus, magno inuenit hordei, olei, vini, fici numerus, paucis tritici, atque recreato exercitu redit in castra. Vlpianus D. De tritico, vino & oleo. lege Si quis. vini numero frequenter vsurpat: sed alio longè sensu. Vsitatus est frumenti numerus apud Cæsiarem, Hirtium ipsum Cicero: quibus referendis super sedeo, quòd Hadrianus nobilissima quæq. exëpla prælibant.

ARGENTI.] Argentum & aurum pro vasis argenteis, & aureis lumpsum videtur, ut in Vatin. 31. Sed omitto epulum, populi Romani festum diem argento, veste, omni apparatu ornatique visendo. Horatius 4. Carminum Ode 11.

Ridet argento domus. - Catullus de Nuptiis Pelei & Thetidos: Ipsius at sedes, quacunque opulenta recessit Regia, fulgenti splendet auro atque argento. Iuuenalis Sat. 10.

- Sed nulla aconita bibuntur Fætrilibus, tunc illa time, cum pocula sumes Gemmata & lato serinum ardebit in auro. Aurum igitur & argentum pro pateris aureis & argenteis. Quo in genere quanta fuerit Antonij insolentia, videre est apud Plinium lib. 33. c. 3. Messala Orator prodidit Antonij Triumvirum aureis vsus in omnibus obsecans desideris, pudendo crimine etiam Cleopare. Summe apud exteras licentia fuerat, poculo aureo paluino subdito, Philippum Regem dormire solitum: Agonem Teium Alexandri Magni presertim aureis clavis suffigere crepidas. Antonius in contumeliam nativæ vilitatem auro fecit, opus prescriptio dignum. Ad hanc naturæ contumeliam refero Iuuenalem Sat. 3.

- Landare parati, Si bene rullant, si lectum mixxit amicis, Si nulla inuero crepitum dedit aurea fundo. Quamquam alij referunt ad cottabissimum, de quo infra.

- Landare parati,

Si bene rullant, si lectum mixxit amicis,

Si nulla inuero crepitum dedit aurea fundo.

Quamquam alij referunt ad cottabissimum, de quo infra.

Malè parta, malè dilabuntur.

A XI O M A.

Malè parta, malè dilabuntur.

ARGUMENTVM.

Per hyperbolem & hypotyposim ostendit qua nequitia belluatus fuerit Antonius, & paucis diebus abliquarierit bona Cn. Pompeij.

QVÆ Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quæ si fuit, animal LVII
vnum fuit. Oceanus medius fidius vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam citò absorbere potuisse. Nihil erat clausum, nihil obfignatum, nihil scriptum: apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimæ, domus erat aleatoribus referta: plena ebriorum, totos dies potabatur: atque id locis pluribus. suggerebantur etiam sæpè (non enim semper iste fœlix) damna aleatoria; conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis feruorum in cellis lectos stratos videres. Quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta. non modò vnus patrimonium, quamuis amplissimum, vt illud fuit, sed vrbes & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuisset.

EXPLANATIO.

QVÆ CHARYBDIS.] Hyperbolica comparatione rem exaggerat. Aduerte verò miram amplificandi rationem. Tam fidem excesserit dicens nullam Charybdin posse cum Antonij voracitate & nequitia comparari. Non tamen eo contentus fuit, sed quasi pro rei magnitudine parum dixisset, seipsum retexit, & verbum reprehendit, vt alia hyperbole maiore suam orationem attollat. Fuit autem Charybdis vorago quadam, siue potiùs mare vorticolum nauicis ad se appellans deuorans. Poëtæ tamen animal quoddam siue monstrum fuisse fabulauerunt.

ANIMAL VNVM FUIT.] Legere videtur Fabius. *Que si fuit, fuit animal vnum.* nihil facile mutauerim. Siquidem illud, *vnum*, & superfluum est, & potiùs auget quàm minuit voracitatem Charybdis, quæ tamen fuerat minuenda, vt correctionis illius *Charybdin dico?* ratio redderetur.

OCEANVS MEDIVS FIDIVS.] Ad maiorem vim hyperbole etiam iururandum confirmat, vt pro Marcello 10. *Parietes mediusfidius, C. Cesar, vt mihi videntur, huius curia tibi gratias agere gestiunt.* Ne tamen inuerecundè nimis supra fidem efferatur, & perituro se obstringat, vtrobique videri sibi dicit, non ita esse confirmat, & hic additã particulã vix temperat orationem, eamque & crebris anaphoris altius inculcat, & in auditorum animis, velut ictu repetito penitus infigit, & asynthesi diloluit, vt plura & plura dici & in acerum congeri, non in ordinem digeri videantur.

NIHIL ERAT.] Tribus potissimum modis res seruantur ferã, sigillo, inscriptione. magna igitur Antonij vel incuria, vel profusio, qui nullam harum adhiberet rebus suis custodiã.

APOTHECÆ TOTÆ.] Tam erat prodigus, tam effusus, vt non per partes aliquot vini amphoras, sed totas apothecas cellarumque vinaris condonaret simul & semel hominibus nequissimis.

Tom. II.

ALIA MIMI.] Ad has Antonij profusiones accedebant furta mimorum, qui rapiebant quicquid superfuera donationibus Antonij. Quæ sequuntur perspicua sunt.

NEQVE ENIM.] Videtur dictorum superius habere rationem. 49. Non enim perinde in alea felix est, vt cum *versatus in bello est: saturauit se sanguine dissimulorum sui ciuium. Fuit felix, si potest vlla esse in scelere felicitas.*

CONCHYLIIATIS.] Fabius lib. 8. cap. 4. *Quid M. Tullius de M. Antonij luxuria tantum fingere saltem potuisset, quamvis ostendit dicendo, CONCHYLIIATIS, &c? Conchyliatis peristromata, & Cn. Pompeij, & in cellis feruorum, nihil potest dici ultra: & necesse est tamen ultra infinito plus in domino cogitare. Est hoc simile illi quod hæcæus dicitur: sed illa ex verbo, hoc ex re coniecturam facit: tantòque plus valet, quandò res ipsa verbis est firmior.*

VT ILLVD.] Patrimonium Cn. Pompeij.

NOTÆ.

CHARYBDIS.] Seneca epist. 79. *Scyllam scilicet scio. Charybdis an respondens fabulis personis mihi desidero, &c. vtrum uno tantum vento agatur in vortices, an omnis tempestas aque mare illud contorqueat: & an verum sit quidquid illo freti turbine arreptum est, per multa millia trahi conditum, & circa Tauromitanum litus emergere. A Poëtis ita describitur. 3. Æneidos:*

Dextrâ Scylla latens, laeuum impacata Charybdis Obsidet, atque uno barathri ter quægit vastos Sorbet in abruprum sulcus, rursusque sub aurâ Erigit alteros, & sidera verberat vnda.

Et Odyssææ 12. tribus locis:

*Τὸ δ' ἔπο δ' ἴα Χάρυβδις ἀσφίηδ' ἰλάει ὕδαρ.
Τεῖς αὖ γὰρ τ' αἰὶνι π' ὠμίαν, τείς δ' ἀκαεὶ δ' ἄνδρ.
Ἀνὸς. μὴ σὺ γὰρ αἰὶθι τῶν τείς ὀτὴ βυβδ' ἴσθιεν.*

*Οἱ γὰρ κεν βύρατο τὰρ δὲ κακὰ ὀσ' Ἐροῖχθων.
Nigras subter aquas absorbet diua Charybdis,
Vnoquoque die reicit ter, terque resorbet
Horrendam. Nec tu adfueris, sorbente Charybdi.
Seruaret ne te ipse quidem discrimine tanto
Neptunus.*

Kkk ij

Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Disultant crepitus: volat atriturbinis instar
Excuvium dirum hasta ferens.

Quasi murale tormentum & fulmen minora ef-
fent, acer turbo solus par esset. Ater autem turbo
non vnum fulmen, sed fulmina plura sibi collu-
stantia, sequè illidentia completi videtur, quod
fortasse dicere voluit Lucretius lib. 6.

Turbo.

Præterea per sepe niger quoque per mare nimbis
Et picis è caelo demissum flumen in undis
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & irabit
atram

Fulminib. grandiam tempestatem atq. procellis,
Ignibus ac ventis cum primis ipse repletis.

Aut etiam præterem significat, que est ætæum su-
perioris & inferioris ventis & ignis convulsatio, quem
etiam describens Lucretius ait:

Verfabundus enim vortex descendit, &c.

Fitque cum venti vortex, ut eisdem verbis opti-
mivæar, inuolut se nubibus, &c.

Turbinis immanem vim promouit atq. procelle.
Sed hæc Virgilio quam Ciceroni sent aptiora:
nolui tamen omittere, quòd omiserint ij ad quos
maximè pertinebat, cum in lógè minorib. & inu-
tilioribus hæretent, tam insignem amplificationis
ornatum expendere: quem sic Orator Tulliano
more tractare potuisset. Plagam infixit tormenti
muralis tui grauiorem. Tormenti dico: imò & ful-
minis, fulminis autem? imò turbinis atris vehemen-
tiam & impetum expressit. De his hyperbolis Strabo
lib. 1. Eia πνεύματα εἰς τὸν ἀέρα καταλάττει, ὡς τὸ καυρό-
πνεύμα εἶναι εὐλαύ πλάσ, διὰ τὸ πνεύμα δὲ λατὸν θύρα δὲ
λατὸν δὲ εἶναι γὰρ ἐπιπέδου Λακωνικῆς. Quidam sunt
hyperbolari hyperbole, ut cum dicimus aliquid sub-
eris umbra esse lenius, aut Phrygio aliquem lepore ti-
midorem, aut possidere fundum epistola Laconicè
miserem. Vt si diceremus, Est leuior subere? subere
dico? etiam umbræ suberis. Est timidior lepore. le-
pore autem? imò etiam lepore Phrygio. Fundum pos-
sides epistola minore? Epistola dico: etiam Laconi-
cè. Postremum ex comico Poëta refert Diony-
sius Longinus ἀπὸ Ὀμήρου §. 33. Pindarus Ode 8.
Pyth. Ἐπὶ ἀετῆς τὴν δὲ πῆξ; τὴν δὲ οὐ πῆξ;

Hyperbole
geminata.

Συμῆς ἴσως ἀπὸ ἔργου. -
Adortales, quid aliqui? quid verò nullus?
Umbra somnium homines. Quam hyperbo-
lem Plutarchus consolatione ad Apollonium sic
expendit: Ἐκκατακῆς σὸς δὲ ἐξ ἡμῶν ἐπιτοχῆς ἡ
ἡγεμονίας τὸν πόνον ἀφῶσαν βίον ἰδύουσι. τὴν δὲ καὶ
ἀδελφῆς τῆς δὲ τῶν πῆξ ἴσως ἀπὸ ἔργου πῆξ ἡ
ἀδελφῆς καὶ ὡς. Clarè admodum & artificio hyper-
bolè vsurpans humanam vitæ exposuit. Quid enim
umbræ infirmium? huius autem somnium ne dicere
quidem alius manifestè queat. Seneca Rhetor fau-
toris primè nescio quem reprehendit, qui nescio
quid ad hyperbolem Charybdis adiecerat. Efficit
hæc sententia, ut ignoscamus ei qui dixit ipsi Cha-
rybdis & Scylla maius periculum, Charybdis ipsius
maris naufragium videri, & ne in mare semel in-
sanret, quid ibi potest esse salui, ubi ipsum mare pe-
nit Verum, ut finiam, hic locus me admonet alte-
rius ex Seneca filio deprompti lib. 7. de beneficiis
cap. 23. In hoc somnium hyperbole excedit, ut ad verum
mendacis veniat. Item: Nunquam tantum sperat
hyperbola, quantum aude: sed incredibilia affirmat,
ut ad credendum perueniat. Incredibile quidem est
Charybdis, argue adeò ipsum Oceanum tam
multas res, tam citò absorbere non potuisse, quàm
citò absorbuerat Antonius, at & peruenit, & c.

Tomus II.

deretur paucis mensibus dilapidasse bona Cn.
Pompeij.

MED:VSFIDIVS.] Vide Sextiamam §. 10. n. 4.

VIX VIDETVR.] Vide pro Marcello 10.
citata in explanatione.

NIHIL SCRIPTVM.] Clausum serà, signatum
sigillo, scriptum titulis. De serà & clauibus Eu-
sthatius in Odyss. 3. Παλαὸν δὲ θάλασσαν, ἵδου
σφραγισθὲν θάλασσαν. ἡ κλειδίον δὲ λακωνίαι ὄβρι-
μα ἡ ἴσως ἀφῶσαν βίον ἰδύουσι τὸ κλειδίον. An-
quis verò, ut aiunt, mos fuit vinculis asseruare,
Clauis enim recentiorum & Laconum est inuentio,
eæque securus est vniuo vinculo. Porro vt notat
Turneb. lib. 19. aduers. c. 7. Sic videntur antiquioris
sera fores occlusisse, ut exemplares essent, & quoties
fores referantur, sera remouerentur, liberarentur,
que è catena pendentes, cum non ita vt nunc impagi-
bus hostiorum uncis afixa ferreis hærent. Petro-
nius: Dum loquimur sera iam sua sponte delapsa
cecidit. Ouidius 1. amor. eleg. 6.

I V.
V.
V I.

Excute posse seram. -
De sigillo 2. de Oratore. Reticulum est illud Ne-
ronianum vetus in furace seruo. Solum esse cui do-
mi nihil sit nec ob signatum, nec occlusum. Plutar-
chus in Tiberio Graccho: Τὸ δὲ τῶν Κεῖνου παρ
σφραγισθὲν ἰδίαις ἐπιπέδου, ὅπως οἱ πῆξαι ἰδύουσι
λακωνίαι, ἡμῶν δὲ ἐπιπέδου. Eadem Saturni suo ipsius
sigillo communitus. Ne Quætores quicquam affer-
rent, aut inferrent in ararium. Ob signabant verò
cellas, lagenas, & alia etiam que tutius seruari cu-
piebant, sic Cleostrata domo abiecta apud Plau-
tum Casina actū 1. sc. 2.

Sigilla & ob-
signatio.

Obsignate cellas, referre annulum ad me,
Ego ut transeo in proximam ad meam viciniam.
De lagenis Quintus Cicero epist. ad Tironem:
Sicut olim matrem nostram facere memini, qua la-
genis etiam inanes ob signabatur, ne discenterent inanes
aliquæ fuisse que discenterent exciscata. Horatius
lib. 2. epist. 2.

Comis in uxorem posset qui ignoscero seruis
Et signo lesò non insanire lagena.
De aliis etiam vasis Plautus Persa actū 1. sc. 6.
Nam id demum lepidum est triparcos homines,
vetulos, auidos, auidos.
Bene ad mordere, quis salinum seruo ob signant
cum sale.

Et ne longior sim notum illud Matth. 27. Ibi au-
tem abeuntes manerunt sepulchrorum signantes la-
pidem cum custodiibus. Dio Prutzus orat. 7. de for-
tuna, ἡγεῖς τῆς σφραγῆς ἡ κλειδῶν πῆξαι. foribus &
sigillis & clauibus considans. Vide planè Cicero-
nem & Afcionium de legat. Veris §. 50.

De serptione intelligo illud Plinij lib. 33. c. 1.
Non signat Oriens aut Egyptus etiam nunc litte-
ris contenta solis. nisi si forte intelligendum est de
sigillis litterarum siue epistolarum. Plautus Ru-
dente scena Pro Dy.

Scriptio.

Nam hæc verna litterata est, abs se cantat cuius sit.
Vide scenam Nunquam adapol. & scena Serio:
enfusculus litteratus, securuscula litterata. Idem Pe-
nulo c. Satis spectatum.

Ibi tu vides litteratas fistiles epistolas.
id est, amphoras.
Pice signatas: omnia in sunt cubiti longis litteris.
Temporibus hereticis ciltas nodis claudabant.
Odyss. 3.

Αὐτὴ ἰστίρια πῶμα, θύρας δὲ ὄμιθρον ἴσως
Πηχίλον, ἡ πῆξαι ἰδύουσι τὸν πῆξαι Κίρια.
Continuò signant tegmen variòque ligant

Nodus Ciz.
66.

Apratum nodo, docuit quem dedala Circe.
 Non est tamen quòd cum Euthathio dicamus
 nondum claves inuentas fuisse, & feras clauéque
 inter nouitia inuenta numeremus. Iliados §. de
 Iunone :

Βῆ δ' ἰδὼ εἰς τὰ δαίμων, τίς οἱ φίλος ἦός ἤ πατρῶν
 Ἠταίους, πικρὰ δὲ δόξαε καθυμῶν ἱππῶς
 Κλυθὶ κροτῆς, τίω δ' οὐδ' ἄλλος ἀφ' ἧθρο.

*Ad thalamum accessit, fecit quem filius illi
 Vulcanus, solidisque fores aptauerat olim
 Postibus, oculata claué, haud referauerit alter.*
 Et extremis penè versibus primi Odyli.

Βῆ δ' ἰδὼ εἰς τὰ δαίμων, τίς οἱ φίλος ἦός ἤ πατρῶν
 Ἠταίους, πικρὰ δὲ δόξαε καθυμῶν ἱππῶς
 Κλυθὶ κροτῆς, τίω δ' οὐδ' ἄλλος ἀφ' ἧθρο.

Quòd ad clauis inuentionem attinet eam Plinius
 lib. 7. cap. 56. non Lacedæmoniis, vt Euthathius,
 tribuit, sed Theodoro Samoio.

VII.

ΑΠΟΘΗΚΕΑ.] Vinum aliud erat doliare, aliud
 diffusum. doliare in dolis siue in cupis feruabatur,
 de quo plura in Pisonem 67. n. 10. *Paris & vinum
 à propola atque de cupa.* Diffusum dictum, quòd vbi
 in cupa feruauerat defundeabatur in amphoras, di-
 cebaturq. colari, saccari, diazari, & dundari, transua-
 sari, elutriari. huiusmodi amphoras testaceas pice
 allinebant, & obturabant, & Consulum nomine
 signatas reponebant, non in cellis vinariis, sed in
 apothecis, vt fumo vaporatæ acerbitate vina de-
 ponerent, fieretque mitiora. Plinius lib. 14. cap.
 14. *Apotheca fuisse & distandi solita vina anno
 DCXXXII. vrbis apparet indubitato Opimiani vini
 argumento, ià intelligente suum bonum Italia.* Iam
 cap. 4. cùm Opimiani vini faciens mentionem
 dixisset. *Quo fit vt eius temporis affirmatione in sin-
 gulis amphoras centeni nummi statuuntur.* Adiecit:
Tantum pecuniarum detinetur vini apotheca. Et vt
 etiam ultra hoc pretium serpèssit videas infaniam,
 subdit: *Rari quippe adhuc fuerè, nec nisi in nephatu-
 ris, singulis testis millia nummum.* Rursum de apo-
 thecis cap. 18. *Vina in apothecis canis ortu mutantur,
 quedam possedique restituantur sibi.* Dixi am-
 phoras pice oblitas fuisse. Horatius:

*Vile potabis medicis Sabinum
 Cantharis. Græcæ quod ego ipse testâ
 Conditum leni, datus in theatro
 Cùm tibi plausus.*

Apotheca.

Lis adscribent nomem patriæ, & temporis. Iu-
 uenalis Sat. 5.
*- cuius patriam titulumque senectus
 Delent multa veteris fuligine testæ.*
 Signanter fuligine, ad fumum enim exponebant
 vt fumi vapore vetustescerent. Horatius lib. 3.
 Carm. Ode 8.
*Hic dies anno redeunte festus
 Corticem adstrictum pice dimouebit
 Amphora fumum bibere instructæ
 Consule Tullo.*

Columnella lib. 1. de re rustica cap. 7. *Fumarium*
 quoque, quo materia, si non sit iam pridem casa, fe-
 strato siccerur in parte rustica velle fieri potest, in-
 ventum rusticis balneis, &c. *Apotheca rectè superpo-
 nentur his locis, unde plerumque fumus earum exo-
 ruitur, quoniam vina celerius vetustescunt, que fumi
 quodam tenore precocem maturitatem trahit.* Pro-
 pter quòd & aliud tabulatum esse debet, quo ad-
 mouentur (lego quo amouentur, id est, à balneis
 separantur interiectu illius tabulati) *ne rusticis ni-
 mia suffusione medicata sint.* Hanc tamen præco-

Fumarium.

cem vini maturitatem damnat Plinius lib. 21. cap.
 1. *Vinum si sit fumo inueteratum insaluberrimum
 est.* *Mangones ista in apothecis excogitauerè.* Itaque
 maulte percolatione fumo vini acerbitate
 mitigari. *Vilissimum omnibus sacco viribus fra-
 ctis.* in quem locum Iacobus Dalecampius. *Sac-
 cabant olim vinum, cùm mustum priusquam fer-
 busset, per saccum toties colabant, vt de iaretur.*
 Sic adempta fece, que vini vim alit & auget, vi-
 num lenius & imbecillius bibebatur. De quo vini
 langore Horatius lib. 3. Carm. Ode 16.

*Nec lestrygona Bacchus in amphora
 Languescit mihi.*

Et dictis promptum est cellæ vinariæ & apothecæ
 distinctionem exhibere. Cellæ vinariæ iub terra
 fuerunt & vinum doliare continebât. Plinius lib.
 14. c. 21. cuius inscriptio de cellis vinariis. *Miores
 plage dolus condant, inopidantque terra tota aut
 ad portionem situs, &c. latus celle vinaria aut certe
 fenestras obuerti in Aquilonem oportere, &c.* Apo-
 thecæ autem fuerunt in superiore tabulato, & vi-
 num in amphoras defulum feruabatur. Vnde Ho-
 ratius lib. 3. Ode 21. amphoram, siue, vt ait ipse,
 piam testam ita compellat.

*Quocunque lectum numme Masticam
 Seruus, moueri digna bono die,
 Descende Coruino iubente
 Promere languidiora vina.*

Descende, inquit, tanquam è loco superiore, siue
 ex horreo, vt etiam loquitur Ode 28.

*Inclinare meridie
 Senis, ac veluti ser volucris die,
 Partis decipere horreo
 Cessantem Bibuli Consulibus amphoram.*

Iam Nolter non cellis vinariis, sed apothecas air
 vicis nequissimis fuisse condonatas, quia maioris
 pretiis vetustiora fuerunt vina in amphoris & apo-
 thecis, quàm in dolis cellisque vinariis. Nolter in
 Brato: *Vt si quis Phalerno vino deleletur, sed eo
 nec ita nouo vt proximis Consulibus natum vellet,
 nec rursus ita veterè, vt Opimium aut Ancimum
 Consulè querat.* Et quis ea nota sunt optima: cre-
 do: Sed nimia vetustas nec habet eam, quam queri-
 mus, suauitatem, nec est iam sanè tolerabilis. Num
 igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi
 hauriendum putet? Minime: sed quandam sequatur
 etatem. E quib. intelligas vinum proximis Cõstũ-
 lib. natum hauriri de dolio consueisse, vetustius ex
 amphoris & apothecis: ac prouide non aliud vi-
 num in amphoras defulum fuisse quàm genero-
 sum, quòdque ferre posset etatem.

ALIA MIMI RAPIEBANT, ALIA MIMÆ.] VII.

Horatius lib. 1. Sat. 2.
*Qui patrium mima donat fundumq. larèmq.
 Vopiscus Carino: Legat hinc locum Iunius Mes-
 sala, quem ego liberè culpate audeo, ille enim patri-
 monium suum scencis dedit, hereditibus abnegauit.
 Matri tunicam dedit mima, laceratæ patris mima.
 Et rectè, si auia pallio auro, atque purpurato pro
 firmate tragædus vteretur. Inscripsum est adhuc
 choraulæ pallio tyrianthino, quo ille velis: spolio no-
 bilitatis exultat, Messala nomen & uxoris.*

NEQUE ENIM SEMPER ISTE FOELIX.] IX.
 Contrà Leon Mitylenæus origine Atheniensis,
 Auctoris lib. 4. tit. m. de uel. Inuictus erat alexan-
 su, vt scribit Athenæus lib. 1. dipnof.

DAMNA ALEATORIA.] Damni iactus
 fuit canicula, id est, vitas. Ouidius 2. triftium elegia
 ad Augustum: X.

Canicula infelix in alce iacta.

*Quid valeant tatis, quo pennis plarima iactis
Figeret, damnosus effugisq; canes.*
Libro 2. de Arte:
*Si iacuis talos, victam ne poena sequatur,
Damnosi sacro stent tibi sipe cares.*

Perfius sat. 3.

-quid dexter semo ferret

*Scire erat in voto, damnosa canicula quantum
Raderet, angusta collo non fallier orca.*

In quos versus adi interpretes, ne nos in alieno fundo diutius hæsisse videamur.

x i.

CONCHYLIIATIS.] Catullus de Nuptiis Pelei & Thetidis lectum conchyliato peristromate statum ita describit.

*Pulvular verò Dinae geniale locatur
Eadibus in medicis, Indo quod denie positum
Tinctatene roseo conchyliis purpura fucos.*

Conchyliata vestes.

Dicta autem conchyliis, siue conchyliata vestis, quòd purpurea, siue muris sint quedam genera conchyliorum, id est pisciculi conchà vetiti, de quibus Plinius lib. 9. cap. 36. *Purpura florem illum tingendis expetitur vestibus in medicis habent fancibus. Lignor is nimirum est in candida vena, unde pretiosus ille bibitur nigricantiora color sublucent.* Lucretius lib. 2.

*Tam tibi Barbarica vestes, Melibæaque fulgens
Purpura, Thessalico concharum sincta colore.*

Et libro 6.

*Purpureisq; color conchylii mergitur unâ
Corpore cum Luna, ærini qui non queat unguis.*

x i i.

Peristromata.

PERISTROMATIS.] Plautus Pseudolo actu 1. sc. 2.

*Ita ego vestra latera loris faciam, ut validè
varia sint,*

Vt ne peristromata quidem æquè picta sint Campanica,

Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.

Sticho actu 2. sc. 3.

Lectos ebriatos auratos.

Babylonica.

Tum Babylonica peristromata, confusaq; tapetia.

Babylonica autem peristromata, vt breuiter ad dicam, facillè crediderim eadem fuisse cum amphitapis de quibus Lucilius lib. 1. apud Nonium.

Pisile atque amphitapa, vultis ingenibus molles. Amphitapa. Item lib. 6.

Pluma atque amphitapa, & si aliud quid delictuarum.

Vario Manio. *Alterum bene acceptum dormire super amphitapa bene molli.*

SERVORVM IN CELLIS.] Cellæ seuorum fuerunt. Varro lib. 1. de re rustica cap. 13. *Cellæ.*

Villæ proximè ianuam cellam esse oportet. quas prouide Vitruuius lib. 6. de architectura cap. 10. familiaricas appellat. *Circum autem in porticibus triclinia quotidiana, cubicula etiam, & cella familiarica consueuntur.* E quibus Vitruuij verbis vnus litera mutatione corrigi potest Varro ibidem. *In eoque quidam scellas familiaricas ponunt.* lege cella. Cato de re rustica cap. 14. monet cellas familia faciendas. Vide Columellam lib. 1. cap. 6.

LECTOS STRATOS.] Propriè vnde &

-lecti mollia strata dicuntur Lucretio.

Stragulum, id est vestis stragula Ciceroni 5. Tusc. cul. quæli. § 60. *Collocari iussit hominem in aureo lecto, stratu pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto: ab eisq; complures ornavit argento, auròq; calato.* Hinc lectiferniator in Pseudolo Plautina actu 1. sc. 2.

Tu esto sterniator: tu argentum eluito, idem exstruito.

Hinc apud Homerum *σπῆλαι λέγε* frequenter, vt Iliados 1. Clemens Alexandrinus libro 2. Pædag. cap. 5. Philo de vita contemplatiua *σπῆλαι λέγε* appellant. Maro 1. Æneidos:

-stratòque super discumbitur esto.

Tibullus:

Nam neque tum pluma, nec stragula picta soporem,

Nec somnus placida ducere possit aquas.

Horatius lib. 2. sat. 6. non abludivit. Sed vide Strucium libro 2. antiquit. coniuial. cap. 24.

ARGUMENTVM.

Graviter inuehitur in Antonium, quòd Cn. Pompeij domum inuasisset, in eaque veritus non fuerit habitare, quam eius audaciam variis modis exaggerat.

AT eiusdem ædes etiam, & hortos. O audaciam immanem! tu etiam LVII. ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum ædium Diis Penatibus os importunissimum ostendere? quam domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in domo tamdiu diuersari non pudet? in qua quamuis nihil sapias, tamen nihil tibi potest esse iucundum. An tu illa vestibula, rostra, spolia cum aspexisti, domum tuam te introire putas? fieri non potest: quamuis enim sine mente, sine sensu sis, vt es, tamen & te, & tua, & tuos nosti. Nec verò te vnquam, neque vigilantem, neque in somnis credo possente consistere. Necessè est, quamuis sis, vt es, violentus & furens, cum tibi obiecta sit species singularis viri, perterritum te de somno excitari, furere etiam sæpe vigilantem.

Stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur, Causaque par Graij nominis esse potest. At focus à flammis, & quod fouet omnia dicitur, Qui tamen in primis adibus ante fuit. Hinc quoque vestibulum dici reor, unde precando

Dicimus, ò Vesta que loca prima tenes. Quibus verbis videtur vestibulum cum actio cõfuidere, neque enim veteres extra domum & in propatulo, sed in atrii ignem excitabant, vnde fumose imagines, quòd in actio positæ fuliginem ex igne contraherent, vt vidimus in Pisonem 2. Sum tamen in Aquilij sententiam propensior, & fortasse domus, vt nunc videmus, tria potissimum ædificia continebat. Præcipuum fuit medium, in quo ianua domus, & atrium, id est aula quæ iam pauimentata & tecta laqueari, ad dextram & sinistram ædificia duo, quæ Vitruuius alas appellat. Anteriores alarum partes ad vicum pertinebant, nullas tamen ianuas, quibus ad vicũ exitus esset, habuerunt: medium ædificium recessu quodam submouebatur à vico communi, in eoque medio ianua. Quamvis fortasse tota domus interiectu parietis sic à vico diuidebatur, vt anterior ille paries, ab ala ad alam pertineret, totumque illud spatium vacuum inter alas, atrium & parietem hunc interceptum vestibulum diceretur, id est area quadam instar earum quas cortes vulgus appellat. Præter hæc fuerunt etiam ædificia in interiore domo, sed omisi quod ad propositum non attinerent.

ROSTRA. Notat Germanus Valens in septimum Æneidos ad illa verba, *ereptique vestra curinis.*

victis hostibus nauali certamine naues à victoribus mutilari consueuisse, quòd Græci *ἀρρωτηεῖν αἰδου* dicebant. Herodotus in Thalia. *καὶ πῶν ἡνῶν ἡσπείουε τρεῖς ἑκατὸν πέντε ἀρρωτηέσθαι, ἕξ ἑκατὸν εἰς τὸ ἰεῖν τῆς Ἀθηνῶν & Αἰγύπτου.* Et naniam rostratarum proras impetantes, deposuerunt in templo *Athenæ & Aeginetæ.* Hinc illud Liuij lib. 8. *Naues Antiatium partim in naualia Roma subduçte, partim incense, rostrisque curum suggestam in foro extructam adornari placuit: Rostraq; id templum appellatum.* Idem Liuius lib. 10. sub initium. *Rostra naniam spoliisque Laconum in ade Iononis veteri fixa multis supersunt qui viderunt.* Philippus quodam epigrammate,

Ἐμβολα χαλκῶν ἡνῶν, φιλοπόλοι τήξαντες Ἀκτιῶν πολέμου κινεῖται μαρτυρεῖα.

Rostra autem in vestibulo Pompeij, quia mare à Piratis purgauerat, vnde & rostrata. Capitulinus in Gordianis: *Extat siluæ eius memorabilis, quæ postea est in domo rostrata Cn. Pompeij, quæ ipsius, & patris eius & proauj fuit.* Gordianus autem ab Antonio duxerant originem, & hanc Pompeij domum hereditario iure acceperant, vt aduertit Iustinus Lipsius lib. 5. de militia Romana, Dialo-

ROSTRA.] De more ad quem Maro frequenter alludit, vt lib. 2. Æneidos de Regiã Priani.

B vrbano postes auro spoliisque superbi. Libro 5. de domo Entelli.

Triuariam, & spolia illa tuis pendencia tectis. Libro 7. de Regia Latini.

Multiq; præterea sacris in postibus arma Capti pendant curiis, eniæq; securæ

Et criste caputum, & portarũ ingentia claustra, Spiculâque, clypeiq; ereptâque rostra carinis. Superfedeo exemplis quæ ex Statio, Silio, Nasone, Platone, Liuiio refert doctissimus Cerdanus. vnum tamen ex eo referam quod è Liuij 38. deprompt, vbi C. Flaminius Fuluij causam defendens: *Ambraciam captam, inquit, signâque quæ ablata criminantur, & cetera spolia eius vrbs ante curram laturus & fixurus in postibus suis.* De more, inquam, siquidem *Ἐν τῆς οὐίας κτ' ἡνῶν ἐπιεικῶς τὸ πῶν πῶσαν τὸ εὐλα.* In adibus locis patentissimis ponunt spolia. Hæc verba Germanus Valens ex interprete Apollonij retulit, Willemus Godeleuus è Polybio lib. 6. tu fontes adito, si otium. Et vt viris eruditiss. subfidiatiam opellam nauemus, adde Propertium libro 3. elegia 8. ad Mecænatem.

Cum tibi Romano dominas in honore securas, Et liceat medio ponere iura foro, Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes, Atque onerare tuam fixa per arma domum. Tibullum lib. 1. eleg. 1.

Te bellare decui terrâ, Messala, marique Vt domus hostiliter præerat exuias. Ouidius lib. 3. de Tristibus, elegiã primã Augusti domum ita describit.

Singula dum miror video fulgentibus armis Conspicuos postes, teiq; quæ digna Deo.

Tranquillus in Nerone cap. 38. agens de Neroniano vrbs incendio. *Tunc præter immensum numerum insularum, domus prætorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornata.* E quibus Suetonij verbis colligitur mutatis dominis, eadem spolia mansisse, nec loco fuisse mutata, vt nemini mirum esse debeat spolia, quæ Cn. Pompeius olim vestibulo postibusque suis appenderat ab Antonio refixa non fuisse. Expresit Plinius lib. 35. cap. 2. postquam de cereis maiorum imaginibus in atrio disponi solitis egit. *Alia foris, inquit, & circum limina animorum ingentium imagines erant, affixis hostium spoliis. quæ nec emptori refringere liceret: triumphabântque etiam dominis mutatis ipse domus.* & cerat hac stimulatior ingens, exprobrantibus tectis quotidie imbelles domum intrare in alienum triumphum. Ideo autem, opinor, hæc spolia loco mouere nefas erat, quòd essent Diis Penatibus, aut vestibulorum ianuarumque præsidibus consecrata. Vbi tamen delapsa fuerant restitui non poterunt. Plutarchus quæstionibus Romanis 37. *Διὰ τὴν τῶν θεῶν ἀσπίδα ἄν αν μόνα πρὸ αὐτῶν νεώτερον μετῴθη ἀφαιρέσειν τῆς χειρὸς, ἢ μὲν σπασίμων (lego σπασίμων ἢ ἐπιεικῶν). Cur moti inualuit, vt ex omnibus quæ Diis consecrata sunt, sola spolia vestustate fastidientia negligantur, nec loco moueantur, aut resarciantur. Item in Gracchis: ἀσπίδων τῶν πρὸ τῶν οὐίας λαβῶντες, ἢ Γαλίας νικητῶν, ὅτι ἐσάρτων εἰλῶν. Armabantur spoliis quæ circa domum erant, quæ partim de Gallis victoria, reportauerat in suo consulatu. Ad hunc etiam morem alludit Albinouanus ad Liuiam:*

Mæla domus clangore sonat: cui figere latus Parta sua dominus vouerat arma manu.

Eadem veteribus Gallis consuetudo. Diodorus Siculus lib. 6. *Hostium spolia sanguine perfusa famulis tradunt in foribus domorum cum capitis atque huius affigenda, quæmadmodum ferti solent venatu captiua.*

Affixa spolia, nec emptori domus restitui, etc licet.

Rostra postibus affixa.

VII.

Spolia postibus affixa.

A frugalitate & sanctitate moram Cn. Pompeij, in seclatur impuritatem M. Antonij, subdique quemadmodum ille dilapidatis Pompeij bonis belluari defiterit, & Cytheridem mimam repudiavit.

LIX.

ME quidem miseret parietum ipsorum atque tectorum. quid enim vnquam domus illa viderat, nisi pudicum? quid nisi ex optimo more, & sanctissima disciplina? fuit enim ille vir, P. C. sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus: neque rebus externis magis laudandus quam institutis domesticis: huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro tricliniis popinæ sunt, etsi iam negat, nolite quærere, frugi factus est. Mimam illam suam suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis causam addidit, clauis ademit, foras exegit, quam porrò spectatur ciuis, quam probatus, cuius ex omni vita nihil est honestius, quam quòd cum mima fecit diuortium?

EXPLANATIO.

M E QUIDEM.] Ad maiorem vim & orationis grauitatem sensum ædibus Pompeianis attribuit, quasi domus illa ex Pompeij & Antonij comparatione magnum dolorem accepit.

ILLE VIR.] Cn. Pompeius.

HVIUS IN ÆDIBVS.] Alij legunt, in sedibus: sequor Fuluij Ursini lectionem.

PRO CVB. STAB.] Hunc locum vexarunt viri eruditi. Pet. Faber ductus antiquæ scripturæ vestigijs legendum putabat, pro conclauibus triclinia sunt, vel pro cubiculis stabula, pro conclauibus triclinia, pro tricliniis popinæ sunt. Monet tamen Grutterus vulgatam lectionem Palatinorum omnium auctoritate stabiliri. Sensus est autem cubicala Cn. Pompeij, vt primùm ea occupauit Antonius, in lupanaria in quibus pueri puellæque profarent, triclinia autem in popinas esse mutata, in quibus homines nequam & perditibenter, vomerent, omne flagitij genus admitterent.

ETSI IAM NEGAT.] Elegans transitio. Tam, inquit, negat se pro cubiculis Pompeij lupanaria & stabula, pro tricliniis popinas scilicet: nolite curiosus sciscitari & inquirere quid antè fecerit, nunc enim ita se collegit, & ad meliorem frugem recepit, vt superioris vitæ maculas præfenti frugalitate absterferit. Est autem elegans ironia, cum emphasi, qua significat Antonium omne Pompeij patrimonium abliguriuissse. Non enim aliter frugi fieri potuisset.

EX XII. TABVLIS.] Variæ sunt huius loci lectiones. Communior est. *EX XII. tabulis causam addidit, exegit.* Manutius extrita voce *mimam*, quam etiam Grutterus in suis M. S. non extate testatur, legit *Illam suam suas res sibi habere iussit ex duodecim tabulis: clauis ademit: exegit.* additulantur Muretus & Petrus Victorius. Lambinus & Grutterus addunt particulam *foras*, alter *foras exegit: alter forasque exegit.* Et sanè hæc verba *clauis ademit, forasque exegit*, à Nonnio Marcello referuntur: quia tamen hæc verba *causam addidit*, neque orationis numero, neque sensui officiant, imò plurimum leporis addunt, non auium ea excludere, & quasi è veteri librorum possessione deturbare. Itaque lego: *Habere iussit: ex*

duodecim tabulis causam addidit: clauis ademit: foras exegit. Nam, vt ait Velsinus, *Valdè iuri & aequitati consentaneum est, eum qui dimittit uxorem causam addere, eum sponte sua, vt se apud Iudices excuset, & facilius alteram reparet uxorem: tum iubente lege hoc facere, que non temerè, & pro arburio sinat dimitti uxores, & seri discordias inter utrasque familias. Præterea, vt cum Victorio loquar lib. 2. cap. 2. variat. Erat mos institutumque Romanorum, vt uxoris primùm domus ingredientibus clauis darent, quo (ni fallor) significabant, ipsas matres familias esse, atque omnem rei quasita à viro potestatem habere, &c. & verisimile est quæ initio matrimonij daret, ipsas diuortio factò adimere solitos. Quod prorsus significare arbitror voluisse Ciceronem, cum omnem ritum illum exprimeret, vt iudicem notam inueneret turpissimam viro, cuius ex omni vita nihil erat honestius, quam quòd cum mima fecisset diuortium. indicat etiam turpitudinem hominis, cum ostendit eum mima clauis amicæque, ingenuarum mulierum legitimaque uxoris insignem concessisse.*

NOTA.

M E QUIDEM.] Hunc locum Plutarchus penè verbatim expressit in Antonio. *Προσωπὸν δὲ τῆς κοινῆς ἡγεμονίας τοῦ δὲ τῶν κλειῶν οὐ μακρὸν ἔμενε. ὡς ἔπειτα, Πομπηίου τῆς Μεγαλῆς ἡθοῦς ὄντος, ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐν τῷ πατρὶσὶ οἴκῳ, ὅπως ἀποκαταστήσειεν τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὃ δὲ τὸν ἄλλο ἐπιμαρτυροῦσιν. Ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐν τῷ πατρὶσὶ οἴκῳ, ὅπως ἀποκαταστήσειεν τὸν οἶκον αὐτοῦ.* Accesit ad communem infamiam non mediocre odium ex ea in qua habitabat domo, que fuerat Magni Pompeij, viri non minus ob temperantiam, modestamque & ciuilem vitam, quam ob tres triumphos mirabilis.

PRO CVBICVLIS STABVLA.] Hunc locum videtur Seuerus Augustus præ oculis habuisse epistola quadam ad Ragonium Celsum, quæ extat apud Spartianum in Pescenino Nigro. *Miserum est vt imitari eius disciplinam militarem non possimus, quem per bellum vicimus. Militæ sui vagantur, Tribuni medio die lauant, pro tricliniis popinas habent, pro cubiculis meritoria. Saltant, bibunt, cantant, & mensuris conuorsorum vacant, cum sine mensurâ poti. Hæc si vlla vena paterna disciplina in nobis videret, florent. Stabulum autè vel pro diuertorio ponitur, vel etiam pro lupanari. Pro diuertorio. Petronius: *Nec quo stabulum**

esset, sciebam. Item: Cùm errarem per totam civitatem, nec invenirem quo loco stabulum reliquisset. Pro lupanari: Postquam enim dixit, iam serò intellexi me in fornice esse deductū. fingit Quærtilla ancillam eò venientem ita loqui. Ecce ipsa venit ad stabulum, petisque ut vobiscum loqui liceat. Dicitum opinor stabulum, quòd ibi prostarent meretrices, aut etiam pueri. C. Gracchus apud Gellium lib. 15, cap. 12. quod etiam notauit P. Faber. Nulla apud me fuit popina, neque pueri eximii facie stabant, sed in conuiuio liberi vestri modè ius erant, quàm apud præceptorem. Clarè Valerius pro lupanari stabulum accepit lib. 7. c. 7. *Quæ. Metellus, &c.* Pæcilio lenoni bonorum Inuenerij possessionem secundum tabulas testamenti non dedit: quia vir nobilissimus & grauisissimus fori ac lupanariis separandam conditionem existimauit: nec aut factum illius comprobare voluit, qui fortuna sua in stabulum contaminatum proiecerat: aut hinc tantam integro cui iura reddere, qui se ab omni bono vita genere abripere.

III.
Triclinia.

PRO TRICLINIIS.] Triclinia duobus modis dicuntur, vel enim sunt lecti illi triplices quibus ac. umbebant, vel etiam locus in quo celebrabatur conuiuium. Pro lectis coniuualibus sumit Plinius lib. 33. cap. 11. Lectos verò mulierum iam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius Pallas eques Rom. non ut operiret, aut Delicia specie faceret, sed Punica. Idem & aureos fecit. Item: Cornelius Nepos tradit ante Syllæ victoriam duo tantum triclinia Rome fuisse argentea. Repositoris argentum addi sua memoria captum Fenes-tollis dicit, qui obiit nouissimo Tiberij Cæsaris principatu. Sed & testudines tum in usum venisse: ante se autem paulò lignea rotunda solida: nec multò maiora quàm mensas fuisse. Se quidem puero quadrata & compacta aut acere, aut citro cœpisse. Mox addidit argentum in angulis, lignèdque per commissuras. Idem lib. 34. cap. 2. Antiquissima eris gloria Deliciæ fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe, & idè cura officinis tricliniorum pedibus sulcisque. & cap. sequenti. Nam triclinia arena abacisque. & monopæda C. M. Anulium Asiæ deusitâ primùm inuexisse triumpho suo, quem duxit anno DLXVII. Luc. Piso auctor est. Antius quidem Luc. Crassum heredem Luc. Crassi Oratoris multa etiam triclinia erata vendidisse. Philo lib. de vita contemplatiua: Τετραγὰ τὴ πείλεινα γὰ δὲναι ἢ ἰλιθάραις ἄσπερα σάβηρα, ἢ πικρακότεις ἄλναι, ἢ τὴ σάβηρα λιθόκλινα, σπικαὶ ἀμύραις ἄσπερα σάβηρα χεῖρον, ἢ ἀσθραφίαις ἢ σπικαῖσιν χεῖρον, &c. Triclinia & sigmata è testudine aut ebore facta, aut è pretiosiore materia, pleræque gemmata, conchyliata intexto auro perspictata, aut alia floribus coloribus ornimadè variata. Quibus locis triplices illos lectos discubitorios circa mensam semicirculi figura dispositos triclinia vocant. Lampridius in Heliogabalo lectos tricliniarias appellat. Hic solido argento factos habuit lectos & tricliniarias & cubiculares. Varro lib. 8. de lingua Latina: Rogant si similitudo sit sequenda, cur malimus habere lectos alios ex ebore, alios ex testudine, sic item genere aliquo alio. Ad qua dico non distimilitudines quoque sequi. sepe itaque ex eadem supellectilis licet videre. Nam nemo facit triclinij lectos, nisi paves & materia, & altitudine, & figura? Quis facit mappas triclinarias non similes inter se? quis puluinos? Tres autem eos fuisse paulò superiùs

Eburnei.
Testudinci.

indicarat. Nam ut quo triclinium construarunt, si quem lectum de tribus vnium imparium posuerunt, aut de paribus nimum aut parium produxerunt, vnâ corrigimus & ad consuetudinem conuenimus, & ad aliorum tricliniorum analogias: Sic si quid in oratione, in pronuntiando ita declinat verba ut dicat disparia: quod peccat redigere debemus ad cætorum similitum & verborum rationem. Horatius:

Sæpe tribus lectis videas cænare quaternos.
Iuuenalis sat. 5.

Tres lectui
in triclinio.

Tertia in vacuo cessare culcitra lecto. Plutarchus lib. 1. coniuualium quæstionum, problem. tertio. Τῶν δὲ οὐκ κλητῶν, inquit, ἡσπιδόμῳν πῆς πικρακότεις, ἢ πείλι, ἢ ταῦτις ὁ αἰσῆσις πῆσις μάλιται τῆ ἰσθμῶν ἄσπ. Cùm duo lecti iunitatis tribuantur, tertius lectus, cuiusque primus locus ei congruit qui præbet conuiuium. Quem locum filius tractauimus notis in Nonni paraphrasim cap. 13. & in Pisonem 67. Nota 13. quibus locis ostendimus medium lectum honoratissimum fuisse. Præcipuum tamen, ut ibi diximus, dignitatem habebat infimus lecti medij locus. Adde Martialem lib. 6. ep. 74.

Mæso recumbit imus ille qui lecto.
Is enim erat locus Consulatus.

Mentas autem orbiculatas, siue rotundas fuisse constat è lexcentis auctoribus. Tibullus libro 1. eleg. 7.

Neu te decipiat nuda, digitoque liquorem
Detrahat, & mensæ ducat in orbe notas.
Helena Paridi.

Orbe quoque in mensæ legi sub nomine nostro
Quod dedisti mero littera fecisti, AMO.
Iuuenalis sat. 11.

Mensa rotunda.

- putere videntur
Vrgenta atque rose laetos videri sustinet orbes
Grande ebur, & magno sublimis paruis hiatis.
Atque ut omittam Plinium libro 13. cap. 15. de mensa Ptolemæi Mauritiani Regis, commissa ex orbibus dimidiatis duobus, & Tertullianum de pallio scribentem de orbe citra Ciceronis, Martialis lib. 9. ep. 60. de Mamura.

- mensas & operas exiit orbes
Expositi: nique alie pingue popositi ebur,
Et testudineum mensus quater hexactylon,
Ingemuit citro non satis esse suo.

Quibus versibus, ut Guillelmum Philandrum commentariis in Vitruuium lib. 6. cap. 5. audiamus: Querebatur Mamura, quod accubitorius laminis testarum testudinum vestitus lectus, quem comparare velle videbatur, minus quadraret, cùm sex tantum caperet, ipsius vero citrea mensa esset aptior, atque capax. Vnde colligitur non semper tres lectos circa mensam dispositos fuisse, sed nonnunquam vnicum lectum accubitorij fuisse lunatum & arcuatum, qui mediam mensæ orbicularis partem ambit, & περιτλήνους, ἢ ἑτάλιονος, ἢ ἑτάλιονος dicebatur pro numero accumbentium quos capiebat. Neque enim apud Martialem senos lectos intelligere possumus: neque vlla citrea mensa tantæ amplitudinis fuit, ut tot lectis stiparetur. Plinius libro 13. cap. 15. Magnitudo amplissima adhuc fuit vnus commissa ex orbibus dimidiatis duobus à Rege Mauritiana Ptolemæo, quatuor pedum longitudinis per medium ambitum, latitudine quadrantis. Huiusmodi lectos sigma Σίγμα, vocabant. Lampridius in Heliogabalo: Malis vitioribus amicis solbes pro accubitis sternebat, eisq; reflatat prædendis sillis, itant plerumque subisò

sub mensi inuenirentur prouidentes. primus denique inuenit signa sternere, non in lectulis, ut ad pedibus vites per pueros ad resandum spiritum soluerentur. Item: Illud sanè mirum videtur quod dicitur ab eo factum, ut de croco signa strauerit, cum summus viros rogasset ad prandium pro eorum dignitate se dicens janum exhibere. Idem rogabat ad cœnam, octo pingues cum capi non possent vno signate. Martialis lib. 10. ep. 48.

Septem signa capit, sex summi, adde lypum. Dicitur signa à figura veteri litteræ C. quæ etiãnum pro Σ in veteribus inscriptionibus reperitur. vnde & Martialis lib. 14. ep. 87. lanatum appellat. eius inscriptio stibadium.

Accipe lunata scriptum testudine signa. quem in locum ita noster Raderus. Apud Athenæum lib. 10. arcui Scythico comparatur. Σκωδριχὸ πῆξ τελευτῶν ἢ περιστροφῆς, &c. erat enim lectus, seu thorus ad lectas rotundas accommodatus, quem semitrotundum fugeatum vocat Apuleius libro 5. Visoque statim proximo semitrotundum fugessu propter cœnatorium tata refectus commodum libens accumbit. Nonnunquam duo lecti vni mensæ fuerint applicati, vnde & Plautus Bacchidibus semigræco vocabulo biclinium nominavit, quo biclinij nomine Philander & Gesnerus lectum interpretantur in quo bini discumberent. ego duos lectos vnam mensam stipantes interpretor, cum accubitores quatuor à Plauto numerentur, & apertè non vnus lectulus, sed duo fuisse dicantur. Nam actu 4. sc. 4. Chrysalus Seruus & Mnesilochus adolescens ita colloquuntur.

- Cn. Coctum est prandium.

Vos duo eritis, atque amica erit tecum tertia.

Mn. Sicut dicit. Cn. Pistoclero nulla amica est?

Mn. immò adest.

Alteram ille amat sororem, ego alteram, ambas Bacchides.

Cn. Quid tu loqueris. Mn. Hoc ut futuri sumus. Cn. ubi est biclinium

Vobis stratum? &c.

Et apertius etiam infra:

Mnesilochæ & tu Pistocleræ, iam facite in biclinio

Cum amica sua uterque accubitum entis, ita negotium est.

Atque ibidem ubi nunc sunt lecti strati, potetis eisd.

Rufum sc. 7. idem Chrysalus Mnesilochi patrem adductum ita compellat.

Cn. Sat est, accede huc tu. viden' conuiuium?

N 1 c. Video ex aduorijm Pistoclerum & Bacchidem.

Cn. Qui sunt in lecto illo altero? N 1 c. Interij miser.

Dictorum summa esto: Mensæ veterum rotundæ fuerunt: ad eas tres lectuli discubitorij sic applicati, vt non totas mensas ambiret, sed mediam earum partem, femicirculi & litteræ C figurâ stiperent: hinc à numero lectorum triclimum, à figurâ signa nuncupatum. Nonnunquam tamen vel vnicus fuit lectus vel duo. Si vnicus, dicebatur stbadium: si duo, biclinium.

Triclimum etiam sumitur pro ipso loco conuiuij, vt hic pro triclumis popina. Varro de lingua Lat. lib. 7. Et b. berna triclina & astina, non item valuata & fenestrata facimus. Vitruuius lib. 6. de architect. cap. 5. Tricliniorum quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debet. altitudine eminus conclauorum, qua oblonga fuerint, &c.

Bene triclimum enim quoddam conclauæ fuit. Nam vt notat Guillelmus Stuckius lib. 2. antiquitatum conuiualium cap. 14. & Philander in Vitruuium, quod Valerius 2. de Oratore conclauæ dixerat, Fabius & Valerius Maximus triclimum transfulerunt. Cicero loquens de Simonide inuentore artis memoriæ. Surrexisse illum ipsum, prodisse, vidisse neminem. hoc interim statio, conclauæ illud, ubi epularetur Scopas, concidisse. Valerius cap. 8. lib. 1. Egressus neminem reperit ibi, ceterum eo momento temporis, triclimum in quo Scopas epulabatur, collapsum. Fabius libro 11. & p. 2. Vix eo limen egresso triclimum illud supra conuiuium corruit. Vitruuius: In triclinitis autem ceterisque conclauibus maximus est usus luminum. Græci οἴκου vocabant in iisque plures lectos siue triclina collocabant. Vitruuius lib. 6. cap. 10. Ad meridiam vero spectantes acies quadraus tam ampla magnitudine vti facilius in eis, triclinitis quatuor stratis, ministratorem, ludorumque operis locus posuit esse spatiosus. Hinc illud τελευτῶν, περιστροφῆς, ἀνεκκλιτος, δεξιέκλιτος, περὶ ἀνεκκλιτος, τελευτῶν ἀκκλιτος, ἐξ ἀνεκκλιτος. vt à Plutarcho, & potissimum à Polluce Stuckius aduertit.

POPINÆ.] Popinæ dictæ videntur à popis. Popæ autem sunt vel scribitæ & placentæ, vel sacrificulorum ministri qui sacrificiorum reliquias secum auferant, & deinde vendant. Vide dicta in Milonianam §. 66. Quis etiam audiendus sit popa Licinius, nescio quis, de circo maximo. Porro scribitas in popinis fieri solitas testatur Plautus prologo Pœnuli.

Dum ludi sunt in popinam pedisequi

Irruptionem facitis, nunc dum occaso est,

Nunc dum scribitæ astuant, occurrite.

Fuerunt autem popinæ loci quidam obscurores, siue ganæ & foinices, in quibus voluptati operam dantes latitabant. Vide Pisonianam §. 13.

Nota §. & adde Plautum Pœnulo actu 4. sc. 2. - itaque in totis aedibus

Tenebra, latebra, bibitur, estur, quasi in popina haud secus.

Ibi tu videas literatas stiles epistolas

Pice signatas, nomina insunt cubitum longis literis.

Ira vinariorum habemus nostræ deletum domi. Martialis lib. 5. ep. 126.

Arcana modò raptus è popinâ

Edilem times vdius aleator.

RES SVAS SIBI HABERE.] Hæc est concepta formula verborum in diuortis. Martialis libro 10. ep. 41.

Mense nouo Iani veterem pudicicia maritum

Deferis, atque inbes res tibi habere suas.

Alcmena Plautina Ioui, quem Amphitruonem putabat, ita loquitur. Amphitr. actu 3. sc. 2.

Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.

Inben' mi ire comites. Ivr. sanan' es? Alc. si non inbes

Ibo egomet comitem pudicitiam daxero.

Quintilianus Declam. cclxii. Tunc repudiatam tu credis uxorem, cum res suas tibi habere iussa est, cum egredi domo. Hæc autem ne moter fuisse verba solennia, Res tuas tibi habeto, res tuas tibi agito. Scribit Caius D. de diuort. leg. 2. Vide Raderum nostrum in Martiale loco citato, Briffonium lib. 8. de Formulis, Alexandrum libro 4. Genial. cap. 8. Tiraquellum Connubial. 2. gloss. 8. & alios passim.

Triclimum pro ipso loco conuiuij.

insatiablem carnis cupiditatem, ex quibus necessitates adminiculorum descendunt, administrandam familiam, regendos loculos, claves custodiendas, la-nificium disperfundum, vitium procurandum, cu-
ras domesticas, &c. Clavis igitur seruabat vxor: non tamen cellæ vinariæ. Pilius lib. 14. Non li-
cebat id vinum faminis Romæ bibere. Inuenimus
inter exempla Egnatij Merennij (Egnatium Me-
tellum vocat Valerius Maximus libro 3. cap. 6.
Vxorem, quod vinum bibisset à dotio, interfectum
fuisse à marito, eumque casus à Romulo absolutum,
Fabius Pistor in annalibus suis scripsit: Matro-
nam, quod loculos, in quibus erant vinariæ cellæ
claves, resignauisset, à suis inediâ mori coactam.
Cato idcirco propinquos faminis osculum dare, vt
scirent an temetum olerent. Has claves viri in di-
uortio suis vxoribus adimebant, vt ex hoc ipso
loco liquet, vxores viuis remittebant. S. Am-
brosius epistola 65. quæ secunda est ad Syagrium
Veronensem. *Il. ne frequens iurgium, quo mu-
lier offensa clauis remisit, domum reuertit. Quæ
ad historiam sacram non addidisset, nisi commu-
nis hominum consuetudinis rationem habuisset.*
Atque hæc clauium remissio videtur fuisse in
omnibus planè diuortijs, quo ritu significabatur
familie curam resignari, *iuas autem res sibi habere
iuebantur, si dos statim redderetur.* Nonnun-
quam autem dotis partem retentam fuisse pro-
pter liberos, aut propter mores eruditè probat
nostræ Lælius Bisciola Parte prior horarum sub-
cessuarum, lib. 10. cap. 4. ad quem te remitto.
Neque semper statim reddebatur, si pecuniaria
fuisset. Vlpianus in fragmentis. *Dos si pondere,*

*numero, mensurâ continetur, annuâ, bimâ, trimâ,
die reddetur, nisi si vt præsens reuolatur conuenierit:
quæ dos pecunia non est, statim reddatur.* In dote
verò reddenda, licebat, marito, cui nuntium re-
mittebat vxor, petere tertiam pensionem, vt vi-
delicet diuitem tertiusque pensionibus, non simul
& semel totam dotem reddere cogeretur, lib. 11.
ad Atticum ep. 24. *Audimus enim de statu Rep.
o Dij! generi umine nostrum Dolabellam potissimum
vel hoc, vel tabulas nouas? Placet mihi igitur &
idem tibi, nuntium remitti, petet fortasse tertiam
pensionem. id est, petet vt annuâ, bimâ, trimâ die
dotem reddat.* Epistola 25. *In pensione secundæ
cæci sumus.* Lib. sequenti epistola 9. *Sed de pri-
mâ pensione videamus: adest enim dies, & ille cur-
rit.* Lib. 6. ad famil. ep. 18. *Me Romæ tenuit omni-
nò Tullia meæ pariter: sed cum ea, quemadmodum
spero, satis firma sit: teneat tamen dum à Dolä-
belle procuratoribus exigam primam pensionem.*
Vide Bisciolam rursus eadem parte lib. 11. cap.
18. *Quod si ob grauem vxoris culpam fieret di-
uortium, poterat integra dote multari.* Plinius
lib. 14. cap. 13. *Cn. Domitius Index pronuntiauit
mulierem videri plus vini bibisse, quam valetu-
dini: causâ viro insciente, & dote multauit.* Quod
vbi fiebat illa formula, *RES TVAS TIBI HABE,*
locum non habebat.

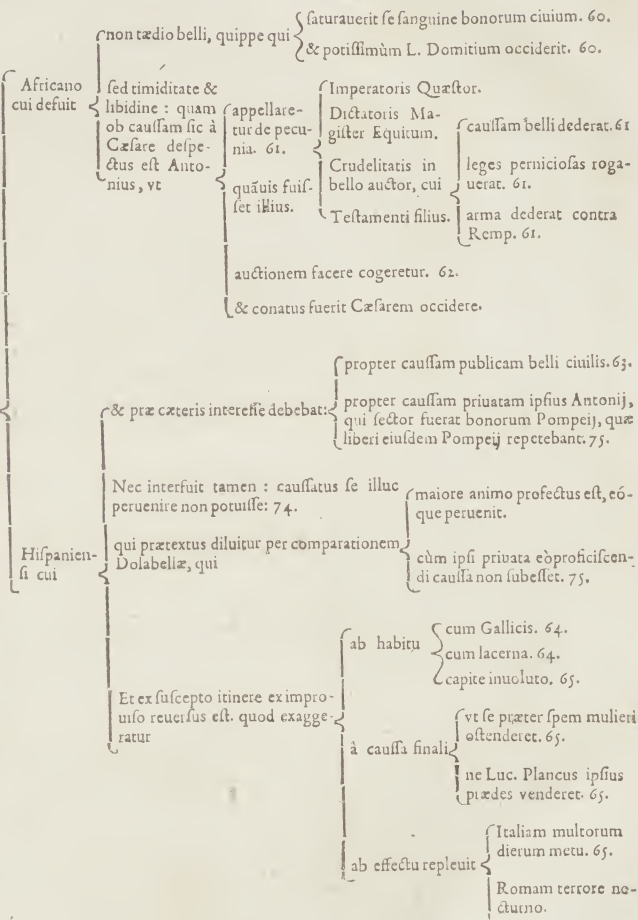
FORAS EXEGIT.] Et Nonnius particulam
foras admitit, & alij in diuortijs vsurpant. Mar-
tialis lib. 11. epig. 105.

Vxor vade foras, aut moribus viro nostris.
Varro apud Nonnium in *Betere.* *Quod parere eis
non poterat mulier, foras betere iussit.*

Clavis ad-
pta repudia-
tis.

II.

Hac tempe de Antonij Tribunatu & Magisterio Equitum : nunc insicitur eiusdem ignaviam, & nequitiam in privata vita, quæ duo ipsum à persequendis belli civilis reliquis ita reuocant, ut desuerit bellis.

Haecenus de Magisterio equitum: nunc ad priuatam vitam Antonij gradum facit: eiusque primò iactantiam qua se & Consulem & Antonium esse gloriabatur, rep. ebendit: deinde timiditatem & libidines, quae illum impediunt quò minus bello Africano Cæsarem sequeretur.

LX.

AT quàm crebrò vsurpat, & Consul, & Antonius? hoc est dicere, & Consul, & impudicissimus, & Consul, & homo nequissimus. quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine, dixisset, credo, aliquando auus tuus se & Consulem & Antonium. nunquid dixit? dixisset etiam collega meus, patruus tuus, nisi tu es solus Antonius. Sed omitto ea peccata, quæ non sunt earum partium propria, quibus tu Remp. vexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est, ad ciuile bellum, quod natum, conflatum, susceptum operâ tuâ est. Cui bello cum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuisti. Gustaras ciuilem sanguinem, vel potius exorbueras: fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitium clarissimum & nobilissimum virum occideras: multosque præterea qui è prælio effugerant, quos Cæsar, vt nonnullos, fortasse seruasset, crudelissimè persecutus trucidaras: quibus rebus tantis, talibus gestis, quid fuit causæ, cur in Africam Cæsarem non sequerere, cum præsertim belli pars tanta restaret?

EXPLANATIO.

AT QVAM.] Commodè postquam Antonij nequitiam ostēdit, ad eius superbiam & insolentiam delabitur: nam cum omnis arrogantia vitiosa est, & fatua, tum illa potissimum quæ homines nequam & luxu libidinibusque perditos ad verborum iactantiam impellit.

NAM SI.] Syllogismus.

Si dignitas significaretur hoc nomine, dixisset M. Antonium Orator & C. Antonius qui ambo Consules fuerunt.

Sed non dixerunt.

Ergo dignitas non significatur hoc nomine.

AVVS TVVS.] M. Antonium Orator duos filios habuit, M. Antonium Creticum patrem Antonij Triumviri, & C. Antonium. fuit autem Consul anno d c l v. cum A. Postumo Albino.

SE ET CONSULEM ET ANTONIVM.] Alij legunt, & Consul & Antonius. Gruterus neutram lectionem admittit, ratus esse glossema quod è margine in textum irreperit. Itaque legit, *Auus tuus, nunquid dixit?*

PATRVVS TVVS.] C. Antonius, qui meus collega fuit in Consulatu, anno dccc.

SED OMITTO.] Transitiō per præteritio- nem oratoriam.

CVI BELLO.] Cæsar victo ad Pharsaliam Pompeio, confecto Alexandrino bello, victo Pharnace reuersus Romam, nec in Italia diu moratus in Africam profectus est contra Scipionem & Catonem, qui post cladem Pharsalicam, accito in belli societatem Iuba Numidiæ Rege magnis præsidis occupant. Ei bello defuit Antonius, siue propter timiditatem & libidines, vt vult Cicero, siue quod Antonius iratus esset Cæsari, vt dicebat Antonius.

GVSTARAS.] Probat Antonium propter timiditatem & libidines bello defuisse.

Qui crudeliter bellum incipit, non desisteret nisi illum timiditas & libidines in vrbe retinerent.

Sed tu bellum ciuile incæperas.

Ergo non desistisses, nisi te timiditas & libidines in vrbe tenuissent.

GVSTARAS.] Inductio qua probatur assumptio de crudelitate Antonij. Quia autem gustandi verbo minùs eam expresserat (gustat enim qui cibum primoribus attingit, non vt se expleat, sed vt saporem cognoscat) retexit orationem, grauiùsque exorbens verbum substituit, quo auiditas quadam & ingluuius denotatur.

FVERAS IN ACIE.] Sinistrum cornu duxerat, vt auctor est Plutarchus: sed ad contemp- tum dicitur antesignanus fuisse. hæc enim appellatio militum potius est quàm ducum.

LVC. DOMITIVM.] Ænobarbum, qui ante bellum ciuile iussus fuerat Cæsari Gallias contra Senatus auctoritatem obtinere succedere. Is vt scribit Cæsar 3. de bello ciuili. *Ex castris in montem refugiens, cum vires eum præ lassitudine defecissent, ab equitibus interfecit.*

NOBILISSIMVM.] Nobilitas Romanorum à curulibus magistratibus. De Ænobarbis Suetonius in Nerone cap. 1. *Functi autem consulatibus septem, censuræque duplici, & inter patrios allelli persaueruerunt omnes in eodem cognomine.*

NOTÆ.

ET CONSVL ET ANTON.] Huc spectant Appiani verba 3. ciuiliū. *Φίλος ὁν Καισαρος, & Ἰουλιος, & Αντωνίος.* Quanquam, ni fallor, non ibi loquitur Antonius, sed Octauius qui post Augusti nomen accepit.

I. GYSTARAS.] Plato libro octavo de Republica Iouis Lycei templum in Arcadia refert homines ita fabulari. *ὡς ἄρα ὁ γυστάριος τὸ ἀθροῖσθαι ἀνάγκη, ὃς ἄλλους ἄλλων ἱερῶν ἰσθ' ἰκαταμυμῶσθαι, ἡ δὲ αὖτις ἐν τῷ λόγῳ ἡβίδου, &c.* Quid qui ex humano intestino gustaverit cum aliis aliarum victimarum exitum immixto, eum necesse est in lupum mutari.

II. EXORBERAS.] Hoc demum ingentis, vel odij vel crudelitatis iudicium. Oenone Paridi apud Quintum Smyrnaeum lib. 8.

Αἰ γὰρ μοι μέγα θύεις σπῆαι ἡρδία θύος ἐν Δαρδανίῳ σὲς σάρκα, ἔστιν δὲ δ' αἷμα λαοῦ σου.
Atque victimam mihi magna fera sub pectore vis sit
Dilaniare tuas carnes, sorbere cruorem.

Exorberet sanguinem.

In Vatinnium 6. Cum per meum nomen fortunas locupletum diriperet, sanguinem principum civitatis exorberet, &c. cuperet. P. O Milone 39. Non sanguine & vulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculisque satiantur. 64. Sanguine inimici explest odium suum. Suprà 49. Saturavit se sanguine dissimulorum sui civitatis. Quibus singulis locis quaedam huius locutionis exempla produximus. Adde illud tragici, cuius Philo libro de Iosepho, Clemens Alexandrinus, alique meminerunt.

Πίπτει, κερταὶ σάρκα, ἐκασπιδῶνί μου
βίον κλαίει αἷμα, &c.
Combure, carnes concreta, expletor mentem
Sorbers cruorem.

Hinc ille Sarcaismus Tomicidis, cum amputatum Cyri caput in vitem cruoris humani plenum misisset. Σὶ δ' ἔγω, κερταὶ σπῆαι, αἷματι κοίτω. Te, ut minata sum, cruore satiabo. apud Herodotum lib. 1. Iliados vltimo suum in Achillem odium Hecuba sic exprimit.

-τὸ ἔγω μόνι ἦμαρ ἔχομι
Εδίδου σφουδιαι.-
-vintam iecur eius adherens
Manducare queam.-

Et nescio quis apud Xenophontem libro 4. de

Cyri Iunioris expeditione. Τοῦτοι, μὲν πρὸς δουλείας, ἢ αἰσὶ δὲ κατασφίει. Eos, si quo modo possimus, etiam crudas oportet denotare. Clemens Romanus, siue quis alius auctor Recognitionum. Τοσοῦτον οὐκ αἶμα πόδες κατὰ σου, εἰς γλῆσθια τὰς ἐκεί πύκτας τῶν τρυφῶν αἰσῶν θνητῶν καταγασσάσαι σου. Vtque ad id eos contra te irritavit, ut omnes qui illic sunt, carnes ipsas tuas gustare desiderarent. Sic tempore Iuliani, cum Aethufsi sacras Deo virgines medias fecussent, narrat Gregorius Nazianzenus oratione contra eum priore, quosdam ἐξ ἰδίας ὀδῶν καὶ ἐστὶν ἐθῶν, ἢ τῆς ἰουπῶν ἐγκαταμοίαι ἀξίως αἰμῶν τῶν ἡπείων κροσθηδύσας, &c. & suis dentibus nefarie manducasse, & quod ipsorum infelicitate dignum erat, crudus hepatibus se replevisse. Sic Phalaris, ἐμπυσιδῆος δουλώδους πύκτας, epulans pueros ad vbera pendentes, à Polypho Ambraciota depictus est ad crudelitatem notandam, ut scribit Tatianus ad Græcos, & Plinius alicubi.

IN ACIE PHARSALICA.] Vide Iugurtham 5.

IV.

ANTESIGNANS.] Plutarchus: Εδίδου δὲ κλαίει, μὲν ἔχει σπῆαι ἡρδία θύος ἐν Δαρδανίῳ σὲς σάρκα, ἔστιν δὲ δ' αἷμα λαοῦ σου, ἢ πὶ ἔλα κρησσοῦ ἐν Φαρσάλῳ μάχῃ κέρτα, τὸ μὲν δὲξίον αὐτὸς ἔχει κλαίει, τὸ δὲ ἐπιούριον τῶν ἡγεμονίων Ἀντωνίου περὶ δὲξίον, εἰς πολεμικωτάτη τῶν ἐστὶν. Ovidius verò Cesar quanta de ipso opinionem haberet, cum enim postremam, qua summa rerum agebatur pugnam in Pharsalia pugnaturus esset, ipse dextram cornu duxit, sinistro verò prescicit Antonium, tanquam rei militariae peritissimum omnium qui sub ipso erant. Antesignani porro dicuntur, qui ante signa pugnant. Iulius lib. 2. Desilunt ex equis, promolant in primum, & pro antesignanis parmas obiciunt Varro apud Nonnium cap. 15. ut rescribendum reor, verbis servatis, sed mutata numeratione.

V. Antesignani.

Quem sequuntur rotis rotundis velites parmas leues
Antesignani quadratis, multis recti insignibus, vel fortasse pro multis recti, legendum militis.

ARGUMENTVM.

Ostendit quid Antonius ob libidines & timiditatem apud Casarem in contemptum adductus, & appellatus de pecunia quam pro sektione debebat, ad patrociniuum sue cause responderit. & ex hac ipsa responsione maiorem invidiam & odium in animis auditorum insulam.

ITAQUE quem locum apud ipsum Casarem post eius ex Africa reditum obtinuisti? Quo numero fuisti? cuius tu Imperatoris Questor fueras, Dictatoris Magister equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ socius, testamentum, ut dicebas ipse, filius; appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro sektione debebas. Primò respondesti planè ferociter: & ne omnia videar contra te, propemodum æqua & iusta dicebas, A me C. Minata sum, cruore satiabo. cur potius quàm ego ab illo: an sine mille vicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli civilis causam attuli: ego leges perniciosas rogavi: ego arma contra Consules Imperatoresque populi Rom. contra Senatum populùmque Romanum, contra Deos patrios, arasque & focos, contra patriam tuli: num sibi soli vicit? quorum facinus est commune, cur non sit eorum præda communis? Ius postulabas: sed quid ad rem? plus ille poterat.

LXI.

EXPLANATIO.

ITA QVÆ.] Cùm igitur propter timiditatem & libidines Africano bello defuisses, sic apud Cæsarem in contemptu venisti, sic refrixit tua apud illum gratia, vt postquam ex Africa victor rediit, nec vllum locum dignitatisque aut gratiæ gradum obtineres, nec vilo numero esses, id est, ne numeraretis quidem inter eius amicos.

CVIVS TV.] Commemorat necessitudines Antonij cum Cæsare, vt eo maiorem infamiz labem aspergat, quò grauius Cæsaris ipsius iudicio damnatus videbitur.

IMPERATORIS QVÆSTOR.] Suprà 38. *Quæstor es factus: deinde continuò sine S. C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi. 62. Accessit vt Cæsare ignaro cum ille esset Alexandria, beneficio amicorum, magister equitum constitueretur.*

BELLI PRINCEPS.] 44. *Vt igitur in seminibus est causa arborum & stirpium: sic huius lumenosissimi belli semen tu fuisti.*

TESTAMENTO.] Dicebas te testamentum Cæsaris ab eo adoptatum fuisse, vt tu in eius vniuersa bona succederes. Fæctum emendabat testamenti, non admitto nouitatem.

APPELLATUS EST.] Intimatum est tibi vt eam pecuniam solueres quam debebas pro emptione ab hasta publica, & sectione bonorum Cn. Pompeij.

PRIMO RESP.] Aduerte artificium Oratoris omnia aduersarij sui crimina coaceruantis & conglobantis, sub persona ipsius Antonij, quem loquentem inducit, & Cæsari exprobrantem.

A ME C. CÆSAR PEC.] Petis, appellat me de pecunia.

EGO LEGES.] Quas leges initio bellorum ciuilium rogauerit Antonius non comperi, nam intercessione sua nefaria, non autem legibus illud belli ciuilibi conflauit incendium. Egressistamen Consulibus & Cn. Pompeio eùm in vibem rediisset, rogationes de restituendis damnatis, tum aliis, tum Licinio Lenticula. Suprà §. 45. Sed hæc non spectant ad belli ciuilibi initium. Quærant eruditi. Facile crediderim nullas ab Antonio leges, è quibus bellù exarserit, latas fuisse, sed id ab Oratore veteratorie consuetum, quasi non ipse, sed Antonius hanc orationem habeat, & exprobandi causa aliquid addat ad veritatem. & ita si nullas ab Antonio leges perlatas fuisse intelligis, eximitur nihilò secius Orator à mendacio dum aduersarium loquentem suæque beneficia exaggerantem inducit. Si latas credis, aduersarius in inuidiam adducitur.

EGO ARMA.] A partium enumeratione rem exaggerat: patria enim vna & Consules, & religiones, & Senatum & populum complectitur, sed maius est orationis pondus, si textatur sceleris singulorum, & mox in vnum omnia colligantur. Facit autem Antonius syllogisimum à coniugatis.

Quorum est facinus commune, eorum debet esse præda communis.

Sed meum & Cæsaris facinus commune est. Ergo mihi cum Cæsare debet esse præda communis.

Assumptio non quidem conceptis verbis expressa

est, sed probatur ex abundanti, quòd causam belli dederit, & Cæsarem contra patriam armarit. & vt notat Ramus 2. Dialectic. Instructio. complexio præcedit, assumptio deinde sequitur, & propositio vltima est.

PLVS ILLE POTERAT.] Maiorem quàm tu, potestatem habebat, & eius vis & arma, iuri tuo præualebat.

NOTÆ.

NVmero.] Eodem penè sensu Brutus ad Atticum: *Quidem tam alienum ab humanis sensibus est, quam eum patris habere loco, qui ne liberi quidem hominis numero sit?* Varro de re rustica. *Mindis se putant despicere, atque aliquo numero haberi à domino. Plus est autem esse loco quàm numero, quia vel vnus loco esse dicitur, vt patris loco, numero autem is esse dicitur, qui cum aliis est. vt lib. 5. ad familiaris epist. ad Valerium Iurifconsultum. Nos utique quando reuissus, & ibi malis esse ubi aliquo numero sis, quàm istic, ubi solus sapere videre.* Hinc homo nullo numero dicitur, qui nullus est pretij. Philipp. 3. §. 16. *Bambalio quidam pater, homo nullo numero. Verinà de Prætura Sicilia. 134. Qui illum secum habuerit, eo præsertim numero ac loco. Vide Chiliastem Chil. 2. centuria prima, adagio 79. apud quem Pythium oraculum,*

Ταῖς δ' ἂ Μισοπέρις, οὐτὶ τεταῖς, οὐτὶ τίταταις, οὐδὲ δουλοῦταις, οὐτ' ἐν λυγρῶ, οὐτ' ἐν ἀελυμῶ.
& alia longè sanè doctissima.

IMPERATORIS QVÆSTOR.] De quaestura nonnihil dictum suprà 38. in Pisonem 2. & alibi. Huc pertinet illud Diuinatione in Q. Cæciliam. *Sic enim à maioribus nostris accepimus Prætorum Quæstoris s. o. parentis loco esse oportere, nullam neque iustitiam, neque grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, quam coniunctionem sortis, quàm prouincia, quàm publici muneris societatem.* Pro Plancio: *Luc. Apuleius huic tantis facit, vt morem illum maiorum qui præscribit in parentum loco Quæstoribus suis Prætores esse oportere, officii beneuolentiæque superari.* Epistola 10. libro 13. ad famil. *Satis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipso more maiorum qui, vt te non fugit, hanc quaesturæ coniunctionem liberorum necessitudini proximam voluit esse.* adde epist. 26.

DIKTATORIS MAGISTER EQVITVM.] Magna Dictatoris & Magistris equitum necessitudo: quòd vt plurimum Magister Equitum à Dictatore legeretur, frequenterque accidebat, vt is ipse Magister equitum fieret qui Dictatorem creauerat. Lilius libro 4. *Anulus Cornelius Dictatorem Mamerum Amylium dixit, & ipse ab eo Magister Equitum est dictus.* Paulò post Q. Semilius Priscum Dictatorem fuisse dicit: *Magistro equitum creato, à quo ipse Tribunus militum Dictator erat dictus s. lio suo.* Ibidem: *Hala Seruilus Dictatore Pub. Cornelio dicto ipse ab eo Magister equitum creatus est.* Ad hanc etiam necessitudinem pertinet, quòd Dictatores magistrum equitum familiarissimis quibusque vel etiam propinquis deferebant. Lib. 6. P. Manlius deinde Dictatorem in causam plebis inclinans, C. Licinio qui Tribunus militum fue-

I.

Esse numero, esse loco.

II.

Imperatoris & Quæstoris continuu.

III.

Dictatoris & magistris equitum necessitudo.

Dictator magistrum equitum eligebat.

rat, magistro equitum de plebe dicto. Id agrè Patres passio accipio : Dictatorem propinquâ cognatione Licinij se apud Patres excusare solitum, simul negantem Magistri Equitum maius, quam Tribuni Consularis imperium esse. Nonnunquam tamen dabatur Dictatori Magister Equitum, siue decreto Patrum, siue populi suffragio, siue quo alio modo. Lib. 7. Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fabium, nullo terrore belli, sed ne Licinia lex comitiis Consularibus observaretur. Magister equitum Dictatori additus Qu. Servilius. Paulò post: Senatus placuit Dictatorem feriarum constituendarum causâ dici. Dictus P. Valerius Poplicola, Magister Equitum ei Qu. Fabius Ambustus datus est. Sic ipsi Cæliari datus Magister Equitum non ab ipso allectus, supra §2. Accessit ut Cæsare ignaro, cum ille esset Alexandria, beneficio amicorum Magister Equitum constitueretur. Possit etiam ad hanc necessitudinem referri similitudo nominis & potestatis. tradit enim Seneca epist. 108. è Cicerone de Repub. Eum, quem nos Dictatorem dicimus, & in historiis ita nominari legimus apud antiquos Magistrum populi vocatum. hodieque id extat in asyralibus libris, & testimonium est, quòd qui ab illo nominatur Magister Equitum est. Varro libro 4. de lingua. Dictator, quòd à Consule dicebatur, cui dicto audientes omnes essent. Magister Equitum, quòd summa potestas huius in Equites & adfectus: ut est summa populi Romani Dictator: à quo is quoque Magister populi appellatus. In hoc tamen differerebant, quòd Magister Equitum Dictatori subesse, & equo vteretur, Dictator cum præesset omnibus, equo tamen utendi ius ordinarium non haberet absque pecuniari populi Romani suffragio. Livijs lib. 23. Dictator M. Iunius Brutus, rebus divinis perfectis, latroque ut solet ad populum, ut equum ascendere liceret. &c. descendit equo dixitque, Qui capitalem fraudem ausi, qui que pecunia iudicari in vinculis essent, qui eorum apud se milites fierent, eos nona pecuniaque se exolvi iussurus. Fabius tamen Maximus, à populo rogavit, non populum, sed tunc senatum, Senatorem, in quo rebus pacis per se capitis, ut in expeditionibus equo uteretur, inquit Plutarchus. Non ausim inter tam graues viros arbiter sedere. Videri possit Plutarchus contra seipsum fecundum Livium pronuntiare, dum id factum fuisse tradit, in qua parte Livius, ουδεν τον διαύπων το δένον εαινεντο δένον. hac una re saltem volentibus videri Dictatorem à populo vendere. Locum fufius protulimus §. 48. Notâ 2. quem ad eam, & Livio concilient eruditi. Quibus autem de causis Dictator apud Romanos olim fieri consuevit, vide Alexandrum Neapolitanum libro 1. Genialium dierum cap. 6. Quod ius quàmve potestatis in Repub. Dictator obtineat, lib. 4. cap. 23.

Vel accipiebar à Senatu.

Dictator vocabatur Magister populi.

Antonium in secundis heredibus scriptum fuisse in testamento Cæsaris.

APPELLATVS ES DE PECVNIA.] Appellatur debitor de pecunia, cum non solum ab eo pecunie flagitatio & exiguntur. Pro Quintio 40. Anno & sex mensibus vero, cum ibi quotidie potestas fuisset hominis advenendi, verbum nullum facis. biennio iam confecto ferè, appellus. Vide locum. Epistola 24. ad Titonem: Dolabella procuratores fac ut admeantur. Appellari etiam Papiam. Lib. 15. ad Attic. epist. 19. De Atriliano nomine scripsi ad Philotimum, ne appellaret Mesalam. De claris Oratoribus sub finem proemij. Videor enim iam te ansurus esse appellare, quoniam longo intervallo modo primum animadverbi bitorem.

Appellat rigidâ crisiis me voce Secundus, Audis, sed nescis, Bacchara, quid sit opus. Verrinâ de signis §. 66. Ipse hominem appellat, rogat ut reddat. Seneca lib. 1. de benef. cap. 2. Nemo beneficia in Calendario scribit; nec avarus exactor ad horam & diem creditorem appellat; nunquam illa vir bonus cogitat, nisi admonitus à reddente. alioquin in formam crediti transiunt, turpis generatio est, beneficium acceptum ferre.

PROPEMODVM ÆQVA ET IVSTA.] Aristoteles 7. polit. cap. 7. Περί των ανωδων & εις εις ο θυμω αυστηρα μαλλον, η περι των ανωδων ολιγορηθων νομωτος. In familiaribus & amicis ira magis concitatur quam in ignotis, si ab iis contentum videamur. Et libro 2. Rhetoric. cap. 2. κα τω εις εις μαλλον (οργιζομεν) η τις μη εις εις οϊουτος η περιειται μαλλον εω αυτων ο περιειται η τις εις εις εις μαλλον, η περιειται, εω περιειται μη ούτως ούλωσιν. και η περιειται οϊουτος κατα περιειται, &c. και τις μη απητοιουσι ο, μηδ τιω ισου αυτων ούλωσιν. Et amicis magis succensent, quam non amicis. potant enim contemere magis ab ipsis boni aliquid accipere, quam contra. & iis qui soliti erant honore vel cura prosequi, si deinceps non ita se cum ipsis gerant, siquidem ab iis contemni se putant. & iis qui non retribuunt beneficia, neque par pari referant. E quibus hunc locum sic explicat Noster Lælius, 1. parte subcef. cap. 8. Igitur M. Antonius Cæsar, cuius res plurimum inuenerat, se ab eo parvi existimas pendit, vehementius irascebatur, agrisque feribat, eum pecuniam à se petere, cui vitari & imperium deberet: quòd cum Cicero vidisset, et acutus erat, inimicum suum prope excusavit.

Appellat de bitorem.

Facilius irascimur.

In familiaribus facilius irascimur.

IV.

TESTAMENTO LIIIVS.] Scribit Dio lib. 44.

Auctionem bonorum Antonij describit, iussam à Cæsare fieri, ut ex redactis inde pecuniis as alienum expederetur, quod Antonius sectione siue emptione bonorum Pompeij Magni contraxerat.

LXII.

ITAQVE excussis tuis vocibus, & ad te, & ad prædes tuos milites misit: cum repente à te præclarâ illâ tabulâ prolatâ, qui risus hominum de te erat? tantam esse tabulam, tam varias, tam multas possessiones, ex quibus præter partem Miseni nihil erat, quod is qui auctionaretur, posset suum dicere: auctionis verò miserabilis aspectus, vestis Pompeij non multa, eaque maculosa: eiusdem quædam argentea vasa collisa: sordidata mancipia; ut doleremus quicquam esse ex illis reliquiis, quod videre possemus. Hanc tamen auctionem heredes L. Rubrij decreto Cæsaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quo se verteret, non habebat. quippe in his ipsis temporibus domi Cæsaris percussor ab isto missus, deprehensus dicebatur esse cum sica: de quo Cæsar in Senatu aperitè in te inuehens, questus est.

EXPLANATIO.

ITAQVE.] Cùm igitur vis & arma Cæsaris tuis verbis & iuri prævalerent, nullâ habitâ tuorum dictorum ratione, milites misit non solum ad te, sed etiam ad tuos prædes siue fideiuflores, qui & te & illos ad solvendum compellerent, tuæque bona publicarent. In vulgatis legitur *prædes tuas*, commodiùs Ferrarius, Manutius, Lambinius, Grutterus *prædes tuos* ediderunt. eamque lectionem Grutterus Mauritanii codicis auctoritate confirmat.

CVM REPENTE.] Ex improviso, nemine expectante, aut opinante te id esse facturum, bona tua proscripsisti, tabulâque rerum tuarum, quas auctione publica vendere cupiebas proposuisti, ut auctione factâ, pecuniis inde redactis solveres Cæsari pecuniam, quam pro domo Pompeij, pro hortis, pro sectione debebas. Risum autem hominum fuisse de Antonio dicit, qui cùm longam rerum suarum seriem videri vellet texuisse, non sua, sed aliena bona proscripsit, & multorum possessiones in quas contra ius factæ inuaserat.

PRÆTER PARTEM MISENI.] Suprà 36. *Quid erat in terris ubi in tuo pedem poneret, præter unum Misenum, quod tu cum sociis tanquam Sissopem tenebas.* Non igitur totum Misenum, id est, villam ad radices montis Miseni sitam, sed duntaxat eius partem possidebat.

IS QUI AVCTIONARETUR.] Antonius qui bona sua proscriberet, ut addicerentur ei qui pretium magis auxisset.

AVCTIONIS VERB.] Subiicit oculis quandam veluti faciem auctionis, ut ex eo colligatur, quàm impurè bona Pompeij dissipavit. Nam cùm priùs fuisset, *Maximus vini numerus, spermagnum optimi pondus argenti, pretiosa vestis, multa & lauta suppellex & magnifica multis locis.* cùm conchyliatis Pompeij peristromatis lectos strauisset, vestis Pompeij non multa, sed maculosa subiecta fuit auctioni, &c. Aduerte quemadmodum singula verba minuunt.

HEREDES LVC. RVBRI.] Antonius in possessione L. Rubrij Cassinatis contra ius & fas, subiecto testamento, exclusis veris heredibus, repentinus heres inuaserat. Huiusmodi repetentes ab Antonio bona Rubrij quæ per fraudem occupauerat: Cæsarem adierunt, apud eum de auctione questi sunt, dixerunt Antonium nonnulla in hanc proscriptionis bonorum tabulam proscripsisse pro suis, quæ non ad illum, sed ad ipsos, quibus hæc hereditas obuenire debebat, pertinere: his auditis Cæsar decretum fecit, quo illi muniti prohiberentur auctione.

HÆREBAT NEBULO.] Sic vndique tenebatur ut expedire se non posset, cùm nec auctione facere posset, nec vllum alium pecuniæ vnde devnde extricanda modum inveniret.

QUIPPE IN HIS.] Legunt alij, *Quin his*, alij, *Quin in his.* Grutterus ait, *Quippe in his*, in omnibus libris reperitur. Suspiciatur Guillelmus legendum, *Quippe ut his ipsis temporibus.* ut Cicero significet meritò trepidasse, utpote qui insidiarum etiam manifestus fuerit.

AB ISTO.] Antonio.

NOTÆ.

PRÆDES TVOS.] Cicero in Verrem de Prætura urbana 142. *Vbi illa consuetudo in bonis prædibus, prædisque vendendis, omnium Consulum, Censorum, Prætorum, Quæstorum denique, ut optima conditione sit is cuius res sit, cuius periculum.* Vbi Asconius: *Bona prædia dicuntur bona satisfactionibus obnoxia, siue sint in mancipiis, siue in pecuniâ numeratâ, prædia verò, domus, agri, hæc omnia venduntur, si rationi publice locator sartorum testorum non responderit.* Ibidem Cicero: *Prædibus & prædis populo cautum est,* &c. Vbi rursus Asconius: *Arario scilicet, & prædibus, & prædis.* Prædia sunt res ipse, prædes homines, id est, fideiuflores, quorum res bona prædia non uno nomine dicuntur. Varro libro 4. de lingua: *Prædia dicta item ut prædes à prestando, quod ea pignori data (legitur in margine, quod eo pignore dato) publicè*

manupes fidem præsent. Vel, vt è veteri libro legit Turnebus, quòd ea pignori data vt publicè manupes fidem præsent. Prædes igitur Antonij fuerunt, qui in sectione bonorum Pompeij, tanquam fideiuflores populo Romano bona fidemque suam obligarunt, vt pecunia pro emptione bonorum Pompeij debita erario solueretur. Vide dicta pro Cornelio Balbo 45. Quæ Scænola ille arguit, cum de iure prædatorio consuleretur, homo iuris peritissimus, consultores suos nonnunquam ad Furium & Cassellum prædatores uocabat. Et pro Rabirio Postumo 37. Si aut prædes dedisset Gabinius, aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, populus receperisset.

I I. **ILLA TABULA.]** De more, nam qui auctiõnem faciendæ bonorum, quæ hæstæ publicæ subiicent, indicem in tabulâ siue libello scriptum proponebant. Pro Quintio 49. 50. Cuius bona uenerunt. &c. cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama & existimatio cum bonis simul possidentur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certè tacitè obsecrèturque conceditur. Plutarchus in Cicerone: *Ἐπι τῆ φωνῆς ὁ Σύλλᾳ τὸ μαγαριστικὸν ἐρῶμαι, ἔτι πολλοῖς ἐπὶ τῶν αὐτῶν σπερχαλιῶται, ἃ διαιεῖς ἡρώδης, ἃ πολλὰ ἐπὶ τῆς εἰσῆς διασπαρῆτος, ἀειρίαν* (locus mēdolius. emenda τῶν οἰσῶν) σπερχαλιῶν, πῶ τῶν ἰδῶν ἰαλλῶν αὐτῶ τῶν σπερχαλιῶν ἀρίστην, ἢ τῶν παρῶν. Cùm Faustus Sylla Dictatoris filius, qui multos proscriperat, grandi ære alieno contracto, magnæque diuitiarum parte dispersa, bona proscripisset, dixit hanc proscriptionis tabulam suis magis quàm paternam placere.

Tabula auctiõnis.

I I I. **AUCTIONARETUR.]** Fulgentius de primo sermone: Auctio dicitur venditio, quasi quòd & ementem auget, & uenditorem. Plautus Curculione: *Auctiõnem facio parastricam.* Valla lib. 4. elegant. c. 32. dicit esse venditionem quandam in publico ac celebri loco. Et hinc auctiõnari publicè & ferè sub hasta vendere, non ea quæ ad eum spectant, sed ea quæ ad supellectilem, atque ad alios usus, nec ferè nisi quæ penes alium in usu fuerunt. Non video tamen cur ea quæ ad eum spectant, non possint subiici auctiõni, siquidem auctiõnari videtur aliud esse ni-

Auctio.

hil, quàm rem quamlibet venale proponere, vt ei addicatur, qui licitando pretium auerit. vulgo dicimus, *laisser au plus offrants & dernier enchereuseur.* Quod etiam fcebat in licitatione vefligialium. Caius D. *Licitatio vefligialium, quæ calore licitantium ultra modum solite conditionis inflatur, ita demum admittenda est, si fideiuflores idoneos & cautionem, is qui licitatione uicerit, offerre paratus sit. Ad conducendam vefligal inuitus nemo compellitur.*

NEBULO.] Festus: *Nebulo dictum est, vt ait Elius Stilo, qui non pluuus est quàm nebula, aut qui non facile perspicì possit, qualis sit, nequam, nugator.* Glossarium, *Nebulo uadimon, è τὰ ἰδῶ Nebulo.* κατὰ τὸν, τῆς, ὁ λάτρη ἀσπτος. Nonius Marcellus: *Nebulones & tenebriones dicti sunt, quia mendacis & astutis suis nebulam quamdam & tenebras obiciant, &c.* Pomponius: *Quid dicit nebulo, quem perasum pauperem?*

Lucilius:
Publius Panus mihi Tuditanus Quæstor, Ibera
In terra fuerat lucifugus nebulo.

Sic enim legendum arbitror, non *Turditanus & In terra fuit,* & fortasse legendum *Pennus*: id enim cognomentum fuit familie Iuniorum. *Pannus*, vix Romanum est. Rursùm *Lucil.*

Nugator quidam ac nebulo sit maximus multo. Adfert & alia exempla tenebrionis. hoc in præsentia suffecerit ex Varrone *πενητὸν ἀδικαλῶ.* *Manius Curius Consul in Capitolio, cum delectum haberet, nec citatus in tribu ciuis respondisset, uendit tenebrionem.* Addit nebulones & tenebriones dici, quòd tenebræ & nebulæ fugitius, & furibus accommodatæ sint. Homerus 3. Iliados initio:

*Εὐτ' ἄραος καρῶν τὸς κτίζουσι ὀρχήλις,
Ποικίλον οὐπ' ἐπίλω, κλίθῃ δὲ τρυκτοῖς ἀμῖνον,
Τόσον περ τ' ὀπλοῦσι, ὅσον τ' ἐπὶ λαῶν ἰσπῆ.*
Vertit Elius Eobanus Helius,

*- Aëris nebulam cum montibus auster
Insudit, gratam nocturnis furtibus umbram,
Inusam pecudes pascentibus, unde pastaris
Non ultra teli iactum potuisse uideri.*
CVM SICA.] Vide Milonianam; 8. *Sica* quàm à *Catila* accepta.

iv.

Tenebrio.

v.

ARGUMENTVM.

Insuetatur Antonij timiditatem, quòd Cæsari defuerit persequenti belli ciuili reliquias, & in Hispaniam proficiscenti contra Cneium & Sextium liberos Cn. Pompeij. Sed Narbone subituerit.

PROFICISCITVR in Hispaniam Cæsar, paucis tibi ad soluendum, LXIII.]
Propter inopiam tuam, prorogatis diebus, ne tum quidem sequeris: tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti? Hunc igitur quisquam, qui in suis partibus, id est, in suis fortunis tam timidus fuerit, pertimefcet? Profectus est aliquando tandem in Hispaniam: sed tutò, vt ait, peruenite non potuit: quonam modo igitur Dolabella peruēnit? Aut non suscipienda fuit ista causa, Antoni, aut cum suscepisses, defendenda vsque ad extremum. Ter depugnauit Cæsar cum ciuibus, in Thessalia, Africa, Hispania. Omnibus affuit his pugnīs Dolabella, in Hispaniensi etiam vulnus accepit: si de meo iudicio quærīs, nollem: sed tamen consilium à principio reprehendendum, laudanda constantia. Tu

verò quis es? Cn. Pompeij liberi primùm patriam repetebant: esto, fuerit hæc partium causa communis. repetebant præterea Deos patrios, aras, focos, larem suum familiarem, in quæ tu inuaseras. Hæc cum repererent armis ij, quorum erant legibus; et si in rebus iniquissimis quid potest esse æqui? tamen quem erat æquissimum, contra C. Pompeij liberos pugnare? quem? te sectorem.

EXPLANATIO.

PROFICISC.] Velleius. *Victorem Africani belli C. Casarem grauius excepti Hispaniense, quod Cn. Pompeius Magni filius adolescens impetûs ad bella maximi, ingens ac terribile confluxerat, undique ad eum adhuc patrum nominis magnitudinem sequentium, ex toto orbe terrarum auxiliis confluentibus.* Ad hoc bellum cum proficiteretur Cæsar paucos dies ad soluendum Antonio prorogauit, quòd eum videret non esse soluendo. Sed hac etiam vice Antonius Cæleri desuit, quemadmodum defuerat bello Aticano.

TAM BONVS GLAD.] Tu qui initio belli ciuilibus tantam in ciues Romanos crudelitatem exprompseras, eorūque sanguinem exorbueras, tam citò militiæ vacationem habuisti: iustarum gladiatoris, qui non tantò citò, sed cum satis spectatus fuerit, multūque & fortiter in arena pugnauerit, rude donatur, ad indicium libertatis, & vacationis à ludo. Rudis est virga, quam gladiatores cum acceperint, amplius pugnare non cōguntur.

HVNC IGITVR.] Epiphonema, vel potiùs epichirema, vel etiam syllogismus.

Is non est timidus qui cum priuata res ipsius agitur, timidus est.

Sed tu timidus fuit Antonius, vt Casarem in Hispaniam secutus non fuerit, cum ipsius fortuna resque priuata ageretur.

Ergo timidus non est Antonius.

Probat rem Antonij priuatam Hispaniensi bello actam fuisse, quia Pompeij liberi, domum paternam & patrimonium repetebant, in quæ Antonius inuaserat: & à quibus exturbatus fuisset, si illi fuissent in integrum restituti.

PROFECTVS EST.] Alio indicio Antonij timiditatem & ignauiam ostendit, quia postquam diu deliberauit, tandem aliquando statuit in Hispaniam proficisci, sed subito in Gallia caesus omnes Hispaniæ aditus à Pompeianis obsideri.

QUONAM MODA.] A comparatione Dolabellæ, qui peruenit in Hispaniam cum eodem tempore profectus esset, Antonij timiditatem exaggerat.

ISTA CAUSA.] Factio Cæsarum contra Rempub.

TER DE PVG. CÆSAR.] In Thessalia ad Pharsalum cum Pompeio, in Africa ad Thapsum cum Scipione, in Hispania ad Mundam cum liberis Pompeij.

HISPANIENSIS.] Pugna Hispaniensi, vt scribit Hirtius è Cæsarum exercitu desiderati ad hominum mille partim peditum, partim equestris saucij ad quingentos. inter iaucios ait noster fuisse Dolabellam.

SI DE MEO.] Quia periculum erat ne laudans Dolabellam qui Cæsa rem secutus fuerat,

damnare videretur partes Pompeij, commodè quid tota de re sentiat exponit, & ne Dolabellam offendat, constantiam appellat, pro periticia siue pertinacia. Cuius consilium ab initio quidem reprehendendum fuisse dicit quia Cæsa rem contra Pompeium secutus patriæ bellum indixit, laudandam constantiam, quia timiditate aut libidine Cæsa rem non reliquit. Lambinus & Gruterus è verberibus codicibus legunt, à primo reprehendendum.

TV VERÒ QVIS ES?] Idem Gruterus ex Palatino secundo. Tu verò quid censes? Probat autem tum à personâ Antonij, tum à causa belli Hispaniensi summam Antonij timiditatem fuisse hoc pacto.

Summa timiditas est ei bello deesse, è cuius exitu pendet incolumitas tua.

Sed è belli Hispaniensi exitu incolumitas tua pendebat.

Ergo summa timiditas tua fuit, cum bello Hispaniensi defuisti.

Atque hic syllogismus insinuat, potiùs quam exprimitur, totaque vis in assumptionis probatione versatur.

E belli Hispaniensi exitu incolumitas tua pendebat, si & tu sector fueras Pompeij, & eius liberi paternam bona bello repetebant, in qua tu contra ius fasque inuaseras.

Sed tu sector fueras Pompeij, & eius liberi paternam bona repetebant, &c.

PATRIAM REPEBANT.] Si nihil aliud petissent, quam vt in patriam redirent, & recuperarent Rempub. non fuisset potior ratio, cur tu contra illos pugnares, quam ceteri qui duce Cæsa rem Pompeij partes eiecerant: sed repetebant patrimonium, & ipsam domum paternam, quam tu possidebas. Ergo si non Cæsa rem, saltem tui ipsius causâ Pompeis bellum inferre debuisti. A religione verò rem exaggerat.

QUORVM ERANT LEGIBVS.] Quorum erat iusta possessio.

TAMEN.] Legunt alij, nec ineptè. *Tamen quem erat æquissimum contra Cn. Pompeij liberos pugnare? quem? te sectorem.* Ita Fuluius ex libro Vaticano. Alij, *Tamen erat æquissimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare sectorem.*

NOTÆ.

RVDEM.] De rude multa Lipsius lib. 1. Saturnal. serm. cap. 15. & lib. 2. c. 23. pauca libro. Rudis duplex: tironum & lanistarum. De rude tironum dicere non attinet. De rude lanistarum Charifius. *Rudis, scipio quem lanista liberandis gladiatoribus gerit.* Glossæ *Rudis pæctus è τῶν ἐπιστῶν τῶν μοριαζῶν.* Eius effectus liberatio ab arena. Calpurnius Declamat. 1. in themate. *Redem eum lanista, & rudem ei in arena dedit.* Quintilianus Declamat. *Quidam vt patrem sepelires*

se auhoraxit: sed die muneris productus sub titulo cause rudem postulante populo accepit. Hinc cura rudis Ouidio, quod radiarij non amplius pagnare cogentur.

Triaq; deposito possitnr ense rudis. Accepta rude arma ad Herculis pottes figebant. Horatius epistola prima:

Spēticum jatis, & donatum iam rude queris
Mocenū ierum antiquo ne includere ludo.
Non eadem est aris, non mens, Verianis armis
Herculis ad potem fixis, luctet abd. tua agro
Ne populum extremā toties exorer arenā.

Nolo plura vel ē veteribus corradere, vel ex hac abundante penu deprimere.

11. TAM CITO.] Tempus certum fuisse ante quod rudem accipere non possent, constat ē fragmentis Vlpiani: Eximuerō qui in ludum dimittantur non vitique consumuntur, sed etiam pileari, & rudem accipere possunt post intervallum. Si quis dem post quinquennium pileari: post triennium autem rudem induere iis permittitur.

111. LAUDANDA CONSTANTIA.] Imō vituperanda pertinacia, cūm consilio male suscepto persistitur. quod frequenter Homerus inculcat, vt 9. Iliados:

Νηλεὲς ἄτερ ἔχεν· ἐπιβὴν δὲ τὴν ἐ τοῖ αὐτοῖ.
- Implacabile peccatū
Nec te ferre decet: superi mutantur & ipsi.

Item lib. 13.

Αὐτὸ ἀκμάζοντα εὐκροτὸν· ἀεικὸς τὴν σφίβησ ἰδλόν.
Queratur medicina: bonis medicabile peccatū.
Nec sanē, vt videretur, mens alia fuit Oratoris, sed Dolabellam hic laudat eis aris, vt ipse significat epistola vndecima libri 16. ad Atticū. Monuerat Atticum ne hac ipsa oratione, quam cū Cicero legendam miserat, Dolabellam tam impensē laudaret. Respondet: Libenter ea corrigam, que à te animaduersa sunt, eodē iure quo Rubriana potius quam quo Scipionis: & de laudibus Dolabella deriuat camulium. Attamen est isto loco bella, vt mihi videtur, eioria, quod eum ter contra ciues in acie.

1V. DEOS PENATES.] Vide Sextianam 30. Exterminabit ciues Romanos edicto Consul ē suis Diis Penatibus? expellet: à patria? Pro Milone 39.

V. PATRIOS.] Deorum patriorum frequens mentio, vt iam diximus in Sextianam 45. Te, te, inquam, patriū cōsistor, & vos Penates, patriūque Dy. Vide Notas. Maro 7. Encidos:

Dij patrij. Diis sedem exiguam patriis litisq; rogamus Immoicum. - 1. Georg.

Dij patrij, indagetes, & Romule, Vestiq; mater. Quem in locum Germanus adfert verba Eliani: οὐτὴν δὲ οὐδ' ἄλλο πατρίδος, οὐδ' ἄλλο πατρίων θεῶν, οὐδ' ἄλλο ἄλλο ἱερῶν ἱερῶν ἐκαταπέδιον. Hi verō galli gallinacci, neque pro patria, neque pro Diis patriis, neque propter gentiles herous molestiam subeunt.

VI. ARAS.] Vide Sextianam 90. Ab aris, focis, ferrum flammā ique depellit. Varro lib. 4. de lingua: Loca in urbe vura, arae, à quo potest etiam ara Deum esse, quod pura. nō patius ab ardore, &c. Malim à Græco deducere ἱερῶν precatio, vel execratio. vnde & Homerum Chrysem, nunc ἱερῶν, nunc ἱερῶν, primā paginā Iliados appollat. Sunt qui aram ab arā deriuent, quod à iurantibus aram manibus teneantur. Fuit autem inter aras &

altaria quedam distinctio: altaria Diis dicata, atq; hercobus. Maro Eciogā 5.

- En quatuor aris
Ecce duas tibi, Daphni, duoque altaria Phæbo.
Aræ autem illæ domesticæ non Deo, sed Lari videtur fuisse consecratæ, quem Plutarchus opusculo de fortuna Romanorum, ἱερὰ εἰς οἶον, domesticum heroom appellat. Quæmadmodum Eustathius βωμῶν Demoniibus, ἱερῶν hercobus tribuit.

Focos.] Foci domestici suam religionem habuerunt, in quos ciborum puritates & ubationes inferebāt. Plutarchus opusculo de fortuna Rom. Πυρῶν (εἰσὶν) τῶν ἑσπέρων ἀπέβληται ἡ ἀσπιδοὶ ἕξουσι λαμβάνουσι ἀπὸ τῆς ἀσπιδοῦ τῆς ἀσπίδος, ἐπὶ τῶν ἱερῶν κοίτην. καὶ ποτὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ, ὡς περ εἰώθει, τῶν περὶ τῆς ἀσπίδος ἐπιβάλλουσι, &c. Virgineum, aiunt, Orisum primitiis & libamina identidem à mensā regia captentens, ad focos ferre solitam: & aliquando, vt solebat sexto quo primitiis iniecisse, &c. Vide Dicta pro Sextio 90.

LAREM SVVM FAMILIAREM.] Vide Sextianam 30. Illis tum erat redius in suis ciuitates, ad suos Lares familiares. Adde Aufinum:

Nec genus domuum Larundā progenitus Lar.
Lactantius de falsa religione lib. 1. cap. 20. Quis cūm audiat Deum Miam tenere vsuū queat? Hanc esse dicunt ex qua sint nati Lares: & ipsam Larām nominant, vel Larundam. Augustinus lib. 9. de Ciuitate Dei cap. 11. Dicit quidem Plotinus & animas hominum demones esse, & ex hominibus fieri Lares si meriti boni sint: Lemures seu Laras, si mali: Manes autem Deos dici cūm incertum est bonerum eos seu malorum esse meritorum. His concinunt quæ tradit Apuleius libro de Deo Socratis: Quis posterorum suorum curam. sorinus, placido & quieto num: ne domum possides, Lar dicitur familiaris. Cætera omitto, quæ notatū dignissima. Plutarchus Quætionibus Romanis parentes emeritis vitæ stipendium honore diuino cultos fuisse testatur: καὶ ὁ ἐπὶ τῶν πέδων, ὡς οἶον βαρῶν, κτεριστικῶν, καθὼς ὁ θεῶν ἱερῶν αὐτῶν τῶν πατρίων μνημάτων, ἡ κατωτέρως ἴσος γενῶν, ὅταν ὁτὴν ἀερίων ἐπιχρῶσι, διὰ τῶν ἱερῶν τῶν τὴν οὐρανῶν ἄστρον. Etenim in sepulchris, vt ait Varro, circumuertuntur, tanquam Deorum templi, ita parentum monumenta venerantes, coringue corporibus exiisti, cūm primūm ossi occurrerint, Deum factum fuisse dicunt eum qui est demortuus. Certē Aeneas 5. Encidos Anchisæ diuinitatem tribuit. Cornelia oratione ad C. Giacchum filium exceptā ē libris Cornelij Nepotis. Vbi moria ero, peito tribunatum, scicio quod libebit, cūm ego non sentiam: Vbi moria ero, parentabis mihi, & innocabis Deum parentem in eo tempore, nec pader te eorum Deum preces expecte, quos tuos atque presentes reliquis, atque desertos habebis. Ouidius 5. Fastorum:

Dea Muta. Lara. Larund. Lemures, Laras.

Præstitibus A. i. i. Laribus videre Calendæ Aram constitui, paruaq; signa Deum. Cur autem Præstitēs cognominentur, sic ex- Præstitēs, ponit: Quod præstant oculis omnia tuta suis, Stant quoque pro nobis, & præstant manibus Vrbis, Et sunt præsentēs, auxiliumq; ferunt. Ταῦτα, inquit Plutarchus Quæst. Rom. problem. γινώσκου περιποιῶν, ὡπὸ δὲ κατὰ διδραχμῶν ἀποτιχθῆναι.

Atz.

VII. Foci.

VIII.

Dea Muta. Lara.

Larund.

Lemures, Laras.

Præstitēs.

His canis adstat, ipsi verò caninis vestibus induuntur. Plures adfere rationes, sed parcendum Græcis, vt Latinum audiamus :

Lares.

Et canis ante pedes saxo fabricatus eodem Stabat. Que standi cum Lare causâ fuit? Seruat uterque domum, domino quoque fidus uterque est.

Compita grata Deo, compita grata cani.

Exagitat & Lar, & turba diuina fures,

Pernig. lantique Lares, peruigilantque canes.

Larunda.

E dictis animaduertis duo Larium fuisse genera. alteros Lares fuisse publicos Mutæ, quam etiam Larâm siue Larundam appellant, filios, quam adamatam à Mercurio scribit Ouidius 2. Fastorum, & addit,

Fisque grauis, geminisque parit, qui compita seruant,

Et vigilat nostra semper in æde Lares.

Alteros fuisse priuatos, mortuorum animas, quæ, vt cum Apuleio loquitur, ituræ & prudenter vitæ curriculo gubernato, posterorum suorum curam fortitæ, placato & quieto numine putabantur domos & familias possidere. Cuiusmodi opinor, in Aululariæ Plautinæ prologo loquens inducitur.

Ego Lar sum familiaris, ex hac familiâ

Vnde exeuntem me adspexistis. Hanc domum

Iam multos annos est, cum possideo & colo.

Quæ sit autem inter Manes & Lares distinctio fuscè explicamus in Vaticanum 14. Cum puerorum exitis Deos Manes maiare soleas.

Non solum autem domesticis, sed etiam agrestibus rebus videntur præfuisse. Tibullus lib. 1. eleg. 1.

Lares agrestes.

Vos quoque felici quondam, nunc pauperis horis Cusos, felici munera vestra, Lares.

Noster 2. de legibus. *Neque ea quæ à maioribus prodicitur est, cum dominis tam famulis posita in vile fundique cõspectu religio Larium repudianda est.* Fuerunt & Lares Hostilij, de quibus Festus: *Hostilij, filij Laribus immolabant, quòd ab his hostes arce-*

Hostilij.

putabant. Alij Lares nauigationibus præsedebant, vnde & dicti Lares Permarini Liius lib. 40. de M. Permarini. Emilio Censore loquens: *Idem dedicauit adem Larium permarinum in Campo, vouerat eam annis quadraginta ante L. Emilius Regillus nauali pralio aduersus Prasætellos Regis Antiochi.* Item vetus inscriptio supra valuas illius templi fixa. *Eius rei ergò adem Laribus permarinis vouit. Dicit videlicet Diuinus.*

Fuerunt & Lares Querquetulani, de quibus Querquetus Varro libro 4. de linguâ. *Item lucus, Larum lani.*

Querquetulanum sacellum. Dicti Querquetulani, quòd in Cælio colerentur, mons autem Cælius à quernâ syluâ siue querquetulo.

Lares viales, Plautus Mercatore actu 5. sc. 2. Viales.

- Inuoco

Vos Lares Viales, vt me bene iuueitis.

Dij sunt (inquit Turnebus Aduersar. lib. 7. cap. 15.) qui vitæ præstant, vt sunt *Dei et Diu*, quos inuocare solent qui peregrè proficiscuntur, & ad viam se accingunt, quo etiam cognomento colebatur Mercurius: erat & Apollo *ἀγυεός*, sed is à viis vrbis nomen habebat. Arnobius lib. 3. ad uertius Gentes: *Possumus, si videatur, summam ali-*

quid & de Laribus dicere, quos arbitratu vultus vicorum atque inuenerunt Deos esse, ex eo quòd Græci vicos cognominant Laribus. Hinc etiam in compitis culti Lares, quòd vicis & compitis præfiderent.

ARGVMENTVM.

Antonij reditum à Narbone Marcio, quòd profectus fuerat, quasi Hispaniam inde petiturus, Dolabella, & Sulpicius comparatione grauitè inscribitur.

LXIV.

AN tu Narbone in mensas hospitem cum vomeres, Dolabella pro te in Hispania dimicaret? Qui verò Narbona reditus? & tamen quærebat, cur ego ex ipso cursu tam subitò reuertissem. Exposui nuper Patribus conscriptis causam reditus mei. Volui, si possem, etiam ante Kal. Ian. prodesse Reipub. nam quòd quærebas, quomodo redissem: primùm luce, non tenebris: deinde cum calceis & toga, nullis nec caligis, nec lacerana. At etiam aspicias me, & quidem vt videris, iratus. Næ tu mecum iam in gratiam redeas, si scias, quàm me pudeat nequitia tuæ, cuius te ipsum non pudeat. Ex omnium omnibus flagitiis nullum turpius vidi, nullum audiui, quàm quòd qui Magister Equitum fuisse tibi viderere, in proximo annum Consulatum peteres, vel potiùs rogares: is per municipia, coloniâsque Gallia, à qua nos tum cum Consulatum petebatur, non rogabatur, petere Consulatum solebamus, cum caligis & lacerana cucurrisseti.

EXPLANATIO.

AN TV NARBONE.] Conclusio superioris sectionis ex comparatione cum Do- qui cum Antonius ebrietati vacaret, ipse quo in Hispania dimicabat, ne videlicet

Alabella, pro Ant.

liberi Pompeij recuperarent Rempub. & re- terent suum patrimonium ab Antonio occupatū.

QVI VERÒ.] Qualis fuit, quàm propudiosus, quantâ nequitia & leuitate implicatus reditus Antonij, cum Narbone in Vrbein rediret?

ET TAMEN.] Antonius qui tam fædè redierat,

dierat,reditum meum,è Græcia, quò post necem Cæsaris proficisci decreueram, iamque iter susceperam, mihi obiecit.

EXPOSUI NUPER.] Quarto Nonas Septembres, ut constat è Philippicâ quintâ §. 19. exposuit reditum professionis & reuersionis suæ, oratione primâ in Antonium. professionis à §. 1. ad 7. reuersionis à 7. ad 11. nûc paucis repetit cur redierit.

NAM QVOD QVÆREBAS.] Horum verborum, *Quomodo rediissem*, duplex potest esse sensus, nam vel de causâ, vel de facti circumstantiis possunt intelligi. Quæsisse videtur causam Antonius: Cicero per dialogum iocularem aliò transfert, ut hinc arripiat occasionem in Antonium grauius inuehendi, eaque à se remoueat, quæ retorquentur in Antonij reditum, qui non habitu ciuis Romani, sed vel militis, vel etiam ferui in Urbem redierat.

AT ETIAM.] Familiarem compellationem, & reprehensionem intersefit, ad leporem orationi concinnandum.

TIBI VIDERERE.] Cùm reuera Magister Equitum non fuisset, hunc enim magistratum oppressit Repub. contra leges & instituta maiorum obtinuerat.

ROGARES.] Petit Consulatum, qui prehensat populum, eiuque petit suffragia: rogat, qui non à populo petit, sed ab eo qui summam habet potestatem in Repub.

NOTÆ.

I. **NARBONE.] Narbo Martius**, inquit Plinius lib. 3. c. 4. *Decumanorum colonia XII. M. passuum à mari distans.* Noster pro Fonteio: *Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium, specula populi Romani ac propugnaculum, istis ipsis nationibus oppositum & obiectum.* Velleius Paterculus tempus etiam notat quo ea colonia deducta est. annis circiter c. LI. v. ante M. Vinicij Consulatum, M. Porcio, Q. Marcio Consulibus.

II. **IN MENSAS.] Noster lib. 2. de Finibus §. 23.** *Nolim enim mihi fingere asotos, ut soletis, qui in mensam uomant, & qui de conuiuio auferantur, crudelique postridi se rursus ingurgitent, qui solem, ut aiunt, nec Occidentem unquam viderint nec Orientem, qui consumptis patrimoniis egeant.*

III. **LUCE, NON TENEBRIS.] Reditus in tenebris** frequenter obiectus, ut in Pisonem 53. *Nonne tibi nox erat pro die? non solitudo pro frequentia? causa pro oppido? Libro 3. ad Quintum Fratrem epist. 1. Gabinius IV. Calend. Octob. noctu in Urbem introiit.* Id enim faciunt admissi flagitij conscientia, ut milites à Caudinâ clade redeuntes, Caprorum habitus vultuque ingressi in urbem, ita se in suis quisque tectis absiderint, ut postero atque insequentium diebus nemo eorum forum aut publicum adspicere vellet.

IV. **CVM CALCEIS ET TOGA.] De calceis** Senatoris præsertim, & lunatis fuscè differimus orat. pro Milone 28. Lunati patriciorum fuerunt. Papinius ium pro Milone laudatus:

Tomus II.

Primâque parritiâ clausit vestigia lunâ.
Sic à Philostrato in Herodis Attici vita nescio quis nobilis & patricius adolescens describitur: *Καὶ τὸ βόμβυλον τῆς ἐὺστῆιας ἐστῆρη. ἕως τῆς ἑορταίας, ἅπτε δ' ἐπὶ ἐπισημοῖσι λέγειται πρὸς ἰουδαίους.* *leg. uluonide.* Indicio nobilitatis ad calceum assuto. *Hoc autem est talare eburneum lunatum.*

GALLICIS.] Aliâ caligis. Gellius cap. 20. lib. 13. Noct. Attic. *Senators vidisset, die feriato tunica & lacernis indutus, & gallicis calcatois.* & hoc ipso Ciceronis loco gallicis, non caligis agnoscit, eâque soles esse tradit. *Plerique autem ex iis qui audierant, requirebant cur soleatos dixisset, qui gallicis non soles habere. Sed Castricius profectò scitè atque incorruptè locutus est. Omnia enim ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infirma reguntur, cetera prope nuda, & teretibus habentis vinita sunt, soleu dixerunt: nonnunquam voce Græcâ crepidulus.*

LACERNIS.] Lacerna fuit vestis militaris. Propertius lib. 3. eleg. 10.

Tu ramentis tectus, vesane, lacernâ, Potabis galeâ fessus Araxis aquam.
Et lib. 4. eleg. 3.

Texitur hac castris quarta lacernatus.
Lacernæ autem, ut scribit noster Raderus in Martialem, breuia fuere palliola, qualia hodie penule sortis peregrinorum, aut canonicorum, doctorumque epomides. longiores tamen epomidibus lacernæ medium opinor virum tegebant. Spectatoribus autem vsui postea esse cœperunt, non solum militibus. Martialis lib. 14. epig. 137.

Amphibeatrales nos commendamus ad vsu
Cùm regit algentes nostra lacerna toga.
Huiusmodi verò lacernas togis iniiciebant, ut vides, & testatur etiam Iuuenalis Sat. 9.

Pinguis aliquando lacernas,
Munimenta toge, duri crassique coloris.
Imò non ad solos theatri vsus, sed etiam in foro lacernæ passim vsurpata. Cœpit id statim sub Augusto. Tranquillus cap. 40. *Etiâ habitum vestiarumque prisinum reducere statuit: ac visâ quondam pro concione pullatorum turbâ, indignabundus ac clamitans, En ait,*

Romanos verum dominos genemque togatam.
Negorum Edilibus dedit, ne quem posthac pate-rentur in foro circouè, nisi postis lacernis togatum consistere. Neque solum pullato populo in vsu fuerunt, sed etiam delicatis. Iuuenalis Satyrâ primâ:

Cùm pars Nilicæ plebis, cùm verna Canops
Crispinus Tyrus humero reuocant lacernas
Ventilet astitum digitis sudantibus aurum.
Imò & mulierculis. Ibidem:

Puer Automedon nam lora tenebat,
Ipse lacernatæ dum se iactaret amicæ.
Fuertit pulli, candidi, leucophrati, purpurei, coccinei, anethyini coloris. vide Lipsium 1. electorum cap. 15. Martialem lib. 1. epigr. 97. lib. 5. epig. 8. & nostros Raderum eius interpretem, Bañum & alios.

M i n i m

v.

Gallicæ.

v r.

LACERNÆ.

Narbo.

II. In mensas venire.

III.

IV. Calcei & toga.

ARGUMENTVM.

Antonij leuitatem insectatur, quòd Narbone rediens, vt in speranti coniugi Fulviae se ostenderet, Urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbauit.

LXV.

AT videte leuitatem. Cùm hora diei ferè decima ad Saxa Rubra venisset, delituit in quadam cauponula : atque ibi se occultans, perpotauit ad vesperam : inde cisis celeriter ad urbem aduectus, domum venit capite inuoluto. Ianitor. Quis tu? A Marco tabellarius. confestim ad eam, cuius causa venerat, deducitur: eisque epistolam tradidit: quam cùm illa legeret, flens (erat enim scripta amatorie, caput autem literarum, sibi cum illa mima, posthac nihil futurum: omnem se amorem abiecisse illinc, atque in hanc transfudisse) cùm mulier fleret vberius, homo miseriors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuasit. O hominem nequam! quid enim aliud dicam? magis proprie nihil aliud possum dicere. Ergo vt te catamitum necopinato cùm ostendisses, præter spem mulier aspiceret: idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Et domi quidem causam amoris habuit: foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes tuos venderet. Productus autem in concionem à Tribunoplebis cùm respondisses te rei tuæ causa venisse, populum etiam dicacem in te reddidisti.

EXPLANATIO.

CVM HORA DIEI DECIMA.] Duabus horis ante noctem. Veteres enim diem in partes duodecim diuidebant: & non à media nocte, sed à solis ortu horas numerabant. Saxa autem Rubra videntur fuisse viculus vno vel altero distans ab Vibe milliari. Aduerte verò singulas circumstantias quibus res gesta vestitur, & leuitas Antonij describitur.

AD EAM.] Ad Fuluiam, quam Antonius pest Clodij & Curionis priorum maritorum necem, duxerat vxorem.

CAPVT AUTEM.] Summa litterarum hæc erat, Antonium cum Cytheide siue Volumniamima, non ampliùs esse victurum, sed omnem illum amorem quo mimam illam profecutus fuerat, abiecisse, & abstraxisse ab ea, & in Fuluiam transfudisse.

CVM MULIER.] Cùm Fulvia fleret Antonij absentiam, Antonius ferre non potuit, &c.

VT TE CATAMITVM.] Mollem & impudicum. Festus: *Catamitum pro Ganymede dixerunt, qui fuit Iouis concubinus.* Verùm non video quid faciat ad hunc locum vox ista: verè orque nemo rotiores exclamant frontem mihi pernisse, si animi mei sensum expròmpsero. Dicam tamen, & ne mihi quid arrogare videat, in medio relinquã. Fortasse Græcis litteris scripserat Orator *κτ μωδω*, iurans Latinis characteribus exscripsit *ca-ta mython*, quod in multis aliis videmus contigisse. Sciolus mendum subesse ratus repoluit *catamitum*. Atenim non solet Orator, in orationibus præsertim, Græca Latinis intexere. Fateor id quidem. Sed tamen in Pisoniana Græcam vocem vsurpat. *argentum oligon*. Et quamuis peregrine voces officiant orationis grauitati, eidem tamen si suo loco ponantur, nescio quid lepòris & sua-

uitatis affundunt, & in nequitias nugisque Græca frequenter adhibebant. Notæ voces *ζωὴ καὶ ἡμῶν* ex Iuuenale Sat. 6. Idem verò penè est *κτ μωδω*, atque *nec-opinato*, & præter spem. *κτ μωδω*, cùm Fulvia de te loqueretur, & nimium diu abesse fleret. Sic apud Terentium, *Enlupus in fabula.* & primo *Æneidos* cùm Dido dixisset,

Atque vnam Rex ipse noto compulsus eodem

Afflret Æneas, &c.

κτ μωδω secundùm hunc sermonem, necopinato & præter spem se ostendit.

-cunctisque repente

Impronisus ait: Coram, quem queritis, adsum,

&c.

VRBEM TERRORE NOCT.] Cùm fama percrebuisset, inquit Plutarchus, per totam Italiam, Pompeios victores, Cæsare necato ad urbem accedere, Romam reuersus est Antonius. urbem igitur terrore nocturno, & Italiam multorum dierum metu perturbauit, cùm omnes sibi persuaderent Antonium tam præcipiti cursu rediturum non fuisse, nisi mortem Cæsaris & Pompeiorum victoriam certis nuntiis comperisset.

ET DOMI.] Alteram reditùs ad eò præcipitis causam refert, ne videlicet L. Munatius Plancus, cui, vt ait Manutius, videtur Cæsar in Hispaniam proficiscens hoc mandasse, vt si Antonium intra dies illos, quos ei ad solvendum prorogauerat, non soluisset, bona prædum venderet.

PRÆDES TVOS.] Bona fideiussorum tuorum, siue prædum, qui tuo nomine bona sua obligarant.

DICACEM.] Populus ex tua oratione dictiorum occasionem arripuit, ex amphigloia ambiguoque sensu verborum REI TVÆ CAUSÆ, quæ tam ad rem familiarem & prædes, quàm ad libidines & amorem referri possunt.

NOTÆ.

1. LEVITATEM.] Vide Sextianam 22. Nequam esse hominem, & leuem.

11. Dies natura-
lis. HORA FERE DECIMA.] De ratione dierum Censorinus aureo illo libello de die natali: Naturalis dies est tempus ab Oriente sole ad solis occasum, cuius contrarium tempus est nox, ab occasu solis usque ad exortum. Ciuilius autem dies vocatur tempus, quod fit vno cæli circumactu, quo dies verus & nox continetur. Paulò post: Babilonij quidem à solis exortu ad exortum eiusdem astris diem statuerunt. At in Vmbria plerique à meridie in meridiem: Athenienses autem ab occasu solis ad occasum. Caterum Romani à media nocte ad mediam noctem diem esse existimauerunt. Idem tradunt ex Varone Gellius lib. 3. cap. 2. Noct. Attic. & isdem verbis Macrobius lib. 1. cap. 3. Item Plutarchus quart. Romanis, & Plinius lib. 1. cap. 77. Additque Ægyptios & Hipparchum à media nocte ad mediam, perinde ac Romanos diem finiuisset. Vetere Gallis videntur ab occasu solis ad occasum diem ciuilem cum Atheniensibus habuisse. Cæsar lib. 6. Spatia omnis temporis nou numero dierum, sed noctium finiuunt, dies natales & mensium, & annorum ista sic obseruant, vt noctem dies subsequatur.

Ciuilis; Diem verus & nox continetur. Paulò post: Babilonij quidem à solis exortu ad exortum eiusdem astris diem statuerunt. At in Vmbria plerique à meridie in meridiem: Athenienses autem ab occasu solis ad occasum. Caterum Romani à media nocte ad mediam noctem diem esse existimauerunt. Idem tradunt ex Varone Gellius lib. 3. cap. 2. Noct. Attic. & isdem verbis Macrobius lib. 1. cap. 3. Item Plutarchus quart. Romanis, & Plinius lib. 1. cap. 77. Additque Ægyptios & Hipparchum à media nocte ad mediam, perinde ac Romanos diem finiuisset. Vetere Gallis videntur ab occasu solis ad occasum diem ciuilem cum Atheniensibus habuisse. Cæsar lib. 6. Spatia omnis temporis nou numero dierum, sed noctium finiuunt, dies natales & mensium, & annorum ista sic obseruant, vt noctem dies subsequatur.

In horas duodecim, inquit Censorinus, diuisum esse diem noctemque in totidem vulgo notum est. Philo de profugis: Τίλιος δ' ἡμέρας ἔσθ' ἡμέρας. μέστος δ' ἔσθ' ἡμέρας ἔσθ' ἡμέρας κί-λος τοσούτος κατὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀπόψιν. ῥαπτος κί-λ' ἡλίου περιέδωκε. μήθ' ἄρ' ἡμέρας τὴν ἑαυτοῦ περὶ τὴν κί-λον, ἡμέρας τε τοῖς ἑαυτοῦ μὴ τὴν ἡμέρας ἢ τὴν νυκτὸς ὡς ἀρσεν ἀρσενί. Perseus autem numerus duodenarius, quod restatur zodiacus in celo circulus illustratus tot sideribus. Testatur etiam solis ambitus, nam intra duodecim menses circuitum suum peragit: & aequalis numero mensibus anni tum nocturnas, tum diurnas horas homines esse voluerunt. Galenus libro 2. de curatione propriarum affectionum: Σήμερον δ' ἔσθ' ἡμέρας χρίσαντες τὸν δόδεκατον εἰς πέντε μέρη τὸν χρόνον τῆς ἡμέρας (ἡμέρας) ἡμέρας. Moderatum esse duodenarium numerum iudicantes in totidem partes totius diei tempus diuiserunt.

Quod ad primos huius diuisionis auctores spectat, Herodotus in Euterpe: Πόλον μὲν γὰρ καὶ γρόμονα, καὶ τὸ δόδεκα μέρη τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἑκατόν ἑλληνας. Polum enim & gromonem & duodecim dies partes à Babiloniis Graeci didicerunt. Contà Mar. Fabius Victorinus in expositione primi libri Rhetoricorum. Horarum autem, inquit, duodecim hæc esse origo memoratur. Quodam tempore Trismegistus, cum esset in Ægypto, sacrum quoddam animal Serapidicatum, lege, Serapidi dicatum, cum in toto die duodecies vrinam fecisset, pari semper interposito tempore, per duodecim horas diem diuisum esse coniecit, & exinde hic horarum numerus custoditur. Deinde alij dicunt ex quadratura cæli, que secundum musicam rationem in duodecim partes dicitur esse diuisa, horarum duodecim esse nominatas. Et sanè ipsum nomen horæ diei distributionem ab Ægyptiis profectam esse declarat, nam vt Macrobij verbis vtar li-

bro primo Saturnal. cap. 21. Apud cœlestes Apollo qui est sol, Horus vocatur. Ex quo & hora viginti quatuor, quibus dies noxque conficitur, nomen acceperunt. Sed hæc apud Babilonios & Ægyptios, Secius etiam hoc Roma coniecit, inquit Plinius libri 1. cap. 60. Duodecim tabulis ortus tantum & occasus nominantur: post aliquos annos adiectus est & meridianus. Accenso Consulatum id pronuntiant, cum à Cæsaribus inter Rostros & Græcofistam, prospexisset solem à columnâ Mæniâ ad carcerem, inclinato credere supremam pronuntiabat. Ac proinde parafiscus iulle Plautinus apud Gellium lib. 3. cap. 3. Noct. Attic. hanc diei partitionem, vt nouitium inuentum infectatur.

Vt illum Dij perdant primus qui horas reperit,
Quisque adeo primus statuit hic solarium,
Qui mihi commisit miser ariscalicam diem.
Nam me puero vetus erat solarium.
Multo omnium istorum optimum & verissimum.
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat,
Nunc etiam quod est, non est, nisi Soli inbet.
Itaque adeo iam oppletum est oppidum solarium.

Romanis quædo primum solarium.

Maior pars populi aridi reptant fame.
Versus quartus neque sensum, neque numeros habet absolutos. legerim,

Nam me puero venter fuit solarium.
Has autem horas ita descriptas, diurnas quidem à solis exortu, nocturnas autem ab eiusdem sideris occasu numerabant: eaque fuit, vt vides diei naturalis dimensio: Nunc Italiani diem ciuilem quatuor & viginti partibus æqualibus ita metiuntur, vt à solis occasu ad sequentem occasum diem ciuilem, Atheniensem & veterum Gallorum more definiant, & horam diei primam appellent, cur sol sub horizontem nostrum deciduus quartam & vicissimam cursus diurni partem contecerit, quartam & vicissimam, tum denique numerent horam, cum integro cursu euoluto, ad idem cæli punctum redierit vnde discesserat. Qua in dimensione duo sunt incommoda, quæ momenti non mediocriter esse videntur. Alterum quòd cum sol tum accedat, tum recedat, diuersè faciat, tum breuiiores, tum longiores, secius oculus occidat. oriat, horologia subinde mutanda sunt, vt cum solis occasu consentiant. Alterum quòd incertus illis sit meridianus, & nunc horæ decimæ quintæ, nunc decimæ sextæ, aut etiam decimæ quartæ, solis autem equinoctiis horæ octauæ præcisè respondeat. vnde & prouerbum, Voue cherehês midy à quatorze heures.

Horarum ratio apud Italianos.

Commodius Cisalpinæ nationes, aliæque Apud Cisalpinas nationes, non pauca diem ciuilem à media nocte auspiciantur, & ad sequentis noctis medium extendunt. Nam & eodem semper temporis momento diem inchoant, & certum habent meridiem, qui semper horâ duodecimâ partes diei non solum naturalis, sed etiam ciuilis bifariam discernat ac determinet.

Ecclesia diem variis modis usurpat. Nam quoad externam festiuitatem & abstinentiam tum à cibis veteris, tum ab operibus secularibus, à media nocte ad mediam noctem dies extenditur. In precibus, quas horas fasticæ.

Horæ Ecclesiæ fasticæ.

canonicas servamus, Deo recitandis, antiqua diei naturalis distributio servatur, vnde primam, sextam, nonam, non à principio diei ciuilis, sed à solis exortu nominamus. Officium ecclesiasticum à vespera ad vesperam & completorium terminatur. Cenforinus de die natali verbis XII. tabularum recitatis SOL OCCASVS SUPREMA TEMPESTAS ESTO. Post supremam, inquit, sequitur vespera, ante ortum scilicet eius stelle, quam Plautus Vesperperignem, Ennius Vesperum, Virgilius Hesperon appellat.

Romani veteres, vt diem in horas duodecim, noctem in totidem diuidebant, ita horas inæquales & ætate quidem diurnas longiores, breuiores nocturnas, hyeme contra nocturnas longiores, breuiores diurnas habuerunt. vnde & illud in Moreto:

Iam nox hybernas bis quinque peregerat horas. Et horam sextam numerabant cùm sol medium cœli spatium emensus ad meridiem peruenerat. & horam quintam Perlius appellat, quam nos more nostro vndecimam diceremus. Sat. 3.

Steritimus indomitum, quod despumare Falernum

Sufficiat, quintâ dum linea tangitur umbra. En quid agis? siccas infâna cunicula menses Iam dudum coquit, & patulâ pecus omne sub ulmo est.

Sed de tota horarum distributione notum epigramma Martialis lib. 4. epig. 8.

Prima saluantes atque altera contigens hora: Exerces rancos tertia confidicos. In quintam varios extendit ante labores: Sexta quies sescis, septima finis erit. Sufficit in nonam nitidis obtutu palæstris: Imperat extructos frangere nona teros.

Præter hanc diei noctisque in partes duodecim descriptionem, alij diem quadripartitio, inquit Cenforinus, sed & noctem similiter diuidebant: idque similitudo testatur militaris, ubi dicitur vigilia prima, item secunda, & tertia & quarta. quarum singulæ vigiliæ tres horas continebant. Lucanus lib. 5.

Tertia iam vigiles commouerat hora secundos. Inde factum, opinor, vt non solum in Ecclesiasticis precibus, sed etiam in rebus ciuilibus horæ tertia, sexta, nona, tanquam quatuor illarum diei partium articuli quidam & internodia celebres haberentur. Tertullianus aduersus Pſychicos cap. 10. Treis istas horas, vt insigniores in rebus humanis, que diem distribuunt, qua negotia distinguunt, que publice resonant, ita & solemniores in orationibus diuinis esse testatur. Varro lib. 5. de lingua Latinâ: Colcenius in actionibus scribit, Præterea accensum solitum tunc esse inbere, ubi ei videbatur horam esse tertiam, inclamare horam esse tertiam, ut è que meridiem, & horam nonam.

Non pauci sunt è recentioribus, qui primum illud diei trithorium, horam primam, secundum horam tertiam, tertium sextam, quartum denique nonam appellent. Alij primum trithorium tertiam, secundum sextam, tertium nonam, quartum denique vesperam dicere maluerunt.

Id Petauius noster minus probat lib. de doctrina temporum 12. cap. 19. quòd nemo veterum partes illas diei quatuor horas appellasse videatur. Sed pace doctissimi, mihi quæ amississimi viri dixerim. Videtur Nonnus paraphrasim Ioan-

nem secundam diei trithorium tertiam horam nominasse, dum illa Ioannis 19. verba: *Erât autem parascaue pasche, hora quasi sexta:* sic explanat,

Εκτὴ δ' ἢ τὴν τρίτην περιελάσας ἔπλετο ἡὸς, ἢ τὴν πρῶτην ἢ τὴν ὑπομεσημέριον ὥρον. Sabbathâ precedens iam sexta aurota vnebat, Tertia lethalis iam sese extenderat hora.

Τριτοῦ ὡροῦ appellat, quòd se ad sextam extendere, & tantumnon ad illam accederet. Quam interpretationem, si semel admiseris, maximam illam in conciliandis Euangelistis difficultatem habebis enodem, de qua Iamfenius, Maldonatus, Baronius, Melchior Canus, Toletus, Ribera, alique complures. Id certe malim, quàm vel in Marco, vel in Ioanne mendum agnoscere. Et sanè Gregorius Magnus homilia 19. in Euangelia non obscure nomina horæ primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, pro totidem trithoris vſurpat. *Hic itaque paterfamilias ad excelendam vineam suam manè, hora tertia, sexta, nona, & vndecima operarios conduxit, &c. Manè etenim mundi fuit ab Adam vsque ad Noè: hora verò tertia à Noè vsque ad Abraham: sexta quoque ab Abraham vsque ad Moysen: nona autem à Moysè vsque ad aduentum Domini: vndecima verò ab aduentu Domini vsque ad finem mundi.* Quæ comparatio locum non haberet, nisi singulæ horarum appellationes, pro trithoris ponerentur.

Iam vt de horologijs pauca dicamus, antiqui clepsydras habuerunt, de quibus noster Petauius Notis in Synechusi fuscè & eruditè.

Horologij Sciotherici vsus iam ante Romam conditam receptus in Oriente, 4. Regum cap. 20. Agrotauit Ezechias vsque ad mortem, &c. Dixerat autem Ezechias ad Isaiam. *Quod erit signum, quia Dominus me sanabit? &c. Innocentius itaque Isaias Propheta Dominum, & reduxit umbram per lineas, quibus iam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.* De Ezechia ætate S. Augustinus lib. 18. de Ciuitate cap. 20. *Rex tunc erat Iuda, cuius nomen erat Achaz, vel sicut alij computant qui ei successit Ezechias, quem quidem constat optimum & piissimum Regem Romuli regnasse temporibus.* Scirius apud Græcos. Siquidem Anaximenes Milesius, vt scribit Plinius lib. 2. cap. 76. *Primus horologium quod appellant Sciothericum Lacedæmone ostendit.* Quando autem primum horologia Romæ visa fuerint esse Plinius lib. 6. Constat. Cenforinus de die natali. *Alij apud adem Quirini primum statutum dicunt, alij in Capitolio, nonnulli ad adem Diane in Auentina. Illud satis constat, nullum in foro prius fuisse, quàm id quod M. Valerius ex Sicilia aduenit ad Roſtra in colunna posuit.* Quod cum ad clima Siciliæ descriptum ad horas Romæ non conueniret, L. Philippus censor aliud iuxta constituit. Deinde aliquando post P. Cornelius Nasica Censor ex aqua fecit horarium, &c. Primum illud ad ædem Quirini statuit Luc. Papyrius Cursor circa annum ad V. C. c. d. l. secundò Valerius Messala anno c. d. lxxvii. Tertium Philippus anno d. lxxvi. quartum Scipio Nasica anno Urbis d. xcv. Tandiu populi Romani insidiosa lux fuit, inquit Plinius loco citato.

Cæterum habuerintne horologia rotulata, quæ implexis rotarum orbibus suo circumactu

Conciliantur Euangelicæ de hora pascionis,

Horologia Sciotherica.

Horarum ratio apud veteres Romanos.

Quadripartita diei diuisio, in primâ, tertiam, sextam nonam.

Vel in tertiam, sextam, nonam, vesperam.

tum diurnas, tum nocturnas horas ostenderent, possit dubitari. Habuisse certè colligi potest è Varrone libro 3. de re rustica cap. 5. describente villam suam Casinatem. *Intrinsicus sub tholo stellis Lucifer interdus, noctu Heberus ita circumcens ad infimum hemispherium, ac mouetur, ut inuicent quot sint hore. In eodem hemisphario medio circum cardinem est orbis ventorum octo, ut Athenis in horologio quod fecit Cyprestes. Ibiq; eminenti radiis à cardine ad orbem ita mouetur, ut eum tangat ventum qui flet, ut intus sicire possis. Que certè line rotulis certòq; libramentò non videntur fieri potuisse. Clarè Iulius Capitolinus in Pertinace: *Rotacula arte fabricæ nouâ, perplexis diuersisque rotarum orbibus, & exquisitis sedilibus nunc ad spiritibus opportunitatem per vertiginem, & alia iter metientia, horâsq; monstrantia.**

An autem huiusmodi horaria rotulata tintinnabulorum sonitu hinc indicarent, mihi non liquet, nec vilum reperi in veteribus scriptis vestigium cui turò possem insilire. Certè Scholiastes Aristophanis ad illa verba in Aulibus,

Κοιμιστοράν περὶ τρυγῆς, ἃς ἔχουσ' ἀέρι.
Tintinnabulū ferens circumcurre, & dormi sibi. *Οἱ περὶ πολοί, inquit, καὶ θυλακῆς περισκοποῦντες, ἐπεὶ ἔχουσιν ἅμα πῶς θυλακῆς, καὶ τῶν ἐργῶν, ἃς ἀπὸ τοῦ πολοῦ ἐλάτουν. Circuuioues, qui custodias circumlustrabant, euntes ad castros tintinnabula habebant, & illis somnium edebant.*

Dormientem familiam, ut etiam nunc apud religiofos fieri solet, tintinnabulis excitabant. Lucianus de mercede conductis: *ἔσθην δ' ἑσπὶ κάδων ἢ ἀκαρῆς, ἀποκαταύχων τῷ ὕπνῳ, &c.* manè ad tintinnabuli sonitum surgens, somno excussus, &c. Item *ἦν σοι τῶνα διαλαγῶν ἄφρονος ὁ κάδων ἦρπον.* Hac tē adhuc ratiocinante tintinnabulum sonat, &c.

Significabant balneas esse temperatas. Martialis in apophoretis. Tintinnabulum:

Redde pilam: sonat as thermarum. Ludere pergit?

Virgine vis solâ lotus abire domum.

Tintinnabula, ut etiam nunc fieri solet, ad ianuas appendebant: opinor ut eorum pulsatione euocaretur. Tranquillus in Augusto, cap. 91. *Cum dedicatam in Capitolio edem Tonanti Ioni assidud frequentaret, somniansit queri Capitolinum Ionem cultores sibi abducis: seque respondisse Tonantem pro ianitore esse apposuit: ideoq; mox tintinnabulis fastidium rediminit, quod ea ferè ianuis dependebant.*

II. SAXA RUBRA.] Notant interpretes Saxa Rubra fuisse inter Urbem & Veios prope Cremeram, ubi ceciderunt Fabij trecenti. Linius lib. 2. de Veienibus: *Fusti ad Saxa Rubra (ibi castra habebant) pacem supplices petunt, cuius impetrata ab instâ animis leuitato, ante deducitum Cremera Romanum præsidium ponitur.*

III. CAUPONULA.] Vide Pisonianam §. 53. Nota 8.

IV. CISIUM.] Nonius: *Cisium vehiculi biroti genus. hunc locum profert, sed legit, In quadam caupona. non cauponula. Fuit autem id vehiculi genus ad celeritatem comparatum. pro Roscio Amerino: Decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cisium permolauit. Virgilius in catalectis parodia phaseli Catullianæ:*

*Neque ullus volantis impetum cisij
Nequisse praterire, sine Mantuanam*
Tomus II.

Cisium.

Opus foret volare, sine Brixiam.

Monet tamen Ioachimus Camerarius, legi etiam *Cassia*, id est, Cassiâ viâ, cuius mentio 12. Philippicâ §. 23.

CAPITE INVOLUTO.] Vide Pisonianam 13. *Nescio quo è gurgustio te prodiro, involuto capite, solentum.* Aduerte tantum moris fuisse, ut lacernis caput obuoluerent. Horatius lib. 2. Sat. 7.

Turpis odoratum caput obcurante lacernâ. Eodem trahunt interpretes illud Martialis in apophoretis:

*Si possens, totas caperem misisse lacernas:
Nunc tantum capiti munera misistis.*

IANITOR.] Vide §. 32. ubi diximus ex Ouidio Ianitores in catena fuisse. 1. amorum eleg. 6.

*Ianitor indignè durâ religatè catenâ
Difficilem tanto cardine pande forem.*

Item ex Tranquillo de claris Rhetoribus: *Luc. Otilianus Pilius ferussè dicitur, atque etiam ostiarius veteri more in catena fuisse.* Adde Columellam præfatione de re rustica. *An honestius duxerim mercenarij saluatoris mendacissimum aucupium: circumuolantem limina potentiorum, somnumque regis sui rumoribus inauiguaris: neque enim roganti, quid agatur intus, respondere serui dignatur. An potius fortunatius à catenato repulsum ianitore sæpè nocte sera foribus ingratis adiacere?*

A MARCO.] Honoris causâ patremfamilias designabant solo prænomine, ut nunc dominum absolute. Horatius lib. 2. Sat. 5.

Quinte puta aut Publi (gaudens prænomine molles

Auricula) tibi me virtus tua fecit amicum.

Perfius Sat. 5.

*Vertit hunc dominus, momento turbini exis
Marcus Dama, papa. Marco spontente recusus
Credere tu summus? Marco sub iudice palle?*

Marcus dixit, ita est, huius signa Marco tabellas. Plutarchus *Questiõibus Roman. 30. Die ἡ τῶν νέων ἐπιγραφῆς λίθιν καλοῦσιν, ἔπιν ἐν Γαίῃ, ἐπὶ Γαίῃ. Cui nouam nuptam ducentes dicere iubent. ubi tu Caius, ego Caius? Subdit: Ἰππῆσιν ἀσπρῶν ἐπὶ πῆξις εὐδαίς εἰσὶν τῶν κοινῶν ἀπύτων, καὶ παρχῆν, καὶ τὸ ἰὸν διλαυδῶν ἔπιν ὅπου οὐ κίεος καὶ οὐκ ἀσπῆτος, καὶ ἰγὼ χυεῖα καὶ εἰκοσῆπῆτινα.* Vtrum tanquam ex conuentione statim ingreditur ad participandum in omnibus & simul imperandum: quod verò significatur hoc est, ubi tu dominus & paterfamilias, ego domina & materfamilias.

TABELLARIUS.] Diuus Hieronymus epist. 1. lib. 1. *Ante chartæ & membranarum usum, aut in delatatis è ligno codicibus, aut in corticibus arborum mutuo epistolarum colloquia misistabant. unde & portitores earum tabellarios, & scriptores à libris arborum librarios uocauerunt. eadem Festus Pompeius.*

CVM ILLA NIHIL FVRTVRVM.] Eodem sensu pro Cælio 33. *Mulier, quid tibi cum Cælio?*

NEQUAM.] Vide Sextianam 21. *Nequam esse hominem & leuem.* & Lælius Bisciolam lib. 17. cap. 4. *prioris partis horarum (subsecutuarum) ubi nequam à nequeo dicitur putat: Varo lib. 4. de lingua, quasi nequicquam, media syllaba extrinâ dici mauiit, cui & Cicero adhiptulatur in Tufculianis.*

M m m ij

VI.

Caput inuoluto.

VII.

Ianitores catenati.

VIII.

Vfus prænomini.

IX.

Tabellarij.

X.

XI.

- XII. CATAMITVM.] Diximus ex Festo Catamitum dictum fuisse Ganymedem. Plautus Menæchmis:
Vbi aquila Catamitum raperet, aut vbi Venus Adoneum.
- Catamitus. Arnobius libro 4. aduersus Gentes: *Catamitus rapitur deliciarum futurum & poculorum custos.* Notat Scaliger in elegiam Pedonis Albinouani de obitu Mæcenatis à Γαδμυδης, quod idem est cum Γαδμυδης detortum esse. γὰρ γὰρ enim & γὰρ γὰρ idem, vt prius diceretur Gadamidus, inde Catamitus.
- XIII. NEC OPINATÒ.] Tibullus lib. 1. eleg. 3.
*Tunc veniam subito, nec quisquam nunius ante:
 Sed videar caelo missus adesse tibi.
 Tunc mihi, qualis eris, longos turbata capillos,
 Obuia nudato Delia curre pede.*
- Insperatus enim amanti adspæctus magis oblectat. Id tamen præter morem factum. Plutarchus Quæst. Rom. problem. 9. Διὰ τὴν καὶ ἀπὸ ἀγροῦ, καὶ ἀπὸ ξίφους ἰππιῶν, ἐξήρτησεν οἱκοὶ γυναικας, περὶ τὴν ποσειδῶντος ἰδρυτοῦ ἐν τῆν περὶ τῆν ποσειδῶντος; *Cur etiam si ex agro, aut ex longinqua terra redierint, uxoribus domi residentibus, mittunt quis suum aduentum denuntient?*
- TERRORRE NOCTVRNO.] Vide Cælianam 36. *Nocturnos quosdam & inanes metus.*
- PRÆDES TVOS VENDERET.] *Prædia sunt, vt iam supra ex Alconio dictum, res ipse, prædes homines, id est, fidei iussores.* Vide supra 62. E quibus mireris quid sit cur prædes vendi assueceret hic, & in Verrem de Prætura Urbana 1. 2. *Vbi illa consuetudo in bonis prædiisque vendendis.* Prædes vendete. Manutius in Verrinam laudatam, prædes, id est, mancipia, aut aliquid quod moneri loco possit, ita vendita fuisse putat, vt prædia. quod huius ipsius, quem in manibus habemus, loci auctoritate confirmat. Subditque: *Prædes igitur & prædia bona sunt, qua & satisfactionibus obligantur, & nisi promissum præstetur à creditore venduntur.* Dissentit, vt vides, à Pediano hac impulsus ratione quod homines liberi non venderentur.
- PRODVCTVS IN CONC. A TRIBVNORIBVS.] Non licebat priuatis agere cum populo, nisi ab aliquo magistratu producti essent. vide dicta in Sextianam §. 107. Nota 2. Vatim. §. 24. num. 3.
- DICACEM.] Vide Cælianam 67. *Quam uolent in conuiuiis, faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diserti sint.*

Antonijs Consulatus

Partus. 66.	{ reditu in gratiam cum Cæsare. 66. qui libentissimè recipiebat perfidia Cæsaris & Antonij in Dolabellam.	{ perditos ere alieno. nequam & audaces.	{ inuectus est in eum Dolabella. Cæsar ut placaret Dolabellam promisit illi consulatum.																								
				Calend. Ianuar.	{ Antonius eo se sacerdotio præditum esse dixit, quo posset comitia vel impedire, vel vitare, & ita se facturum esse dixit	{ imperitè: dicens se sacerdotij iure facere posse, quod facilis consulatus iure facere potuisset.	{ impudenter { statuens seruare de cælo contra leges. dicens se comitia vitiatum auspicis, quasi dicat se ementitum auspicia si nulla euenerint.																				
								Gestus: qui in quatuor tēpora perspicuitatis causâ diuidi potest.	{ tempus à Calendis Ianuarijs vsque ad Idus Martias. à 68. ad 75.	{ affecla fuit Cæsaris tanquam humilis apparitor. 68. obnuntiavit comitijs Dolabella. 68. 69. supercalibus imposuit Cæsari diadema. 70.	{ Cæsar occisus est. Antonius latitauit.																
												{ Ipsas Idus Martias. 75. quo die	{ aliqua præclarè gessit	{ dedit obfidem filium, ut Cæsaris percussores à Capitolio tuto descenderent.	{ leges tulit { ne qua post Idus Martias immunitatis tabula figeretur. ut Dictaturæ nomen in perpetuum de Rep. tolleretur.												
																{ Reliquum tempus ab Idibus Martijs ad duodecimum Calēdas Octobris, quo die habita fuisset videtur hæc oratio	{ laudatione funebri multitudinem concitauit. perscriptis falsis Cæsaris nomine commentarijs vendidit HS. septies milles exortatio dissipauit. exules reduxit, dānatōsq; restituit, in his C. Antonij patris nulla mentio, quem	{ immunitatē Cretenlibus. regni restitutionem Deiotaro. Siculis ciuitatem.	{ non restituit cum alijs. induxit ad petendum septemuiratum. destituit in petitione. & iam ante Calendis ipsis Ian. repudiata eius sibi contumelijs asteterat.								
																				{ plura scelerate	{ Cæsaris astra aduolauit, nemine qui ea recognosceret, aduocato.	{ cum Capuam nouam Coloniam deducere vellet, penè occisus est. Agrum Campanum & Leontinum alienauit à Rep. Deduxit Coloniā Casilinū { contra auspicia. cum Capuanorum iniuria.	{ inuasit in fundum Calinatē Varronis. tam arroganter se gessit ut neminem resalutaret. cum interim Dolabellæ præclarè de Rep. mereretur.				
																								{ obiit Italiā mense April. & Maio.	{ rediit stipatus armatis, &	{ Cæsaris præclaras leges euerit. testamentū inuēit ex falsis seruauit. honorib. Cæsari decretis Alios neglexit, armatos in Senatu collocauit.	{

Inuafurus Confulatam Antonij demonftrat quemadmodum Cafaris magis iuffu & voluntate, quam fuffragio populi Romani fuerit cum honorem confeccutus, & Cafari Dolabellam prodenti fuam voluntatem adfcripferit.

LXVI.

SEd nimis multa de nugis: ad maiora veniamus. Cafari ex Hifpania redeunti obuiam longiffimè proceffifti, celeriter ifti, & redifti, vt cognofceret te, fi minùs fortem, at tamen ftrenuum: factus es ei rurfus nescio quomodo familiaris. Habebat hoc omninò Cafar: quem planè perditum ære alieno, egentémque, fi eundem nequam hominem audacémque cognouerat, hunc in familiaritatem libentiffimè recipiebat. His igitur rebus præclare commendatus, iuffus es renuntiare Conful: & quidem cum ipfo: nihil queror de Dolabella, qui tum eft impulfus, inductus, elufus. Qua in re, qua fuerit vterque veftrùm perfidia in Dolabellam, quis ignorat? Ille induxit, vt peteret: promiffum & receptum interuertit, ad feque tranf tulit: tu eius perfidix voluntatè tuam adfcripifti.

EXPLANATIO.

NOTÆ.

SEd.] Transficio à nequitia & leuitate Antonij, quas ille nugas appellat, ad Confulatam & feclera quibus in eo magiftratu vexauit Remp.

CÆSARI.] Cafari post victos Cneium & Sextum Pompeij Magni liberos in Italiam ex Hifpania redeunti complures obuiam ierunt gratulatum. Antonius autem, vt videtur, iterum Narbonem vsque proceffit, qua in vrbe, vt fuprà dictum eft 23. cum C. Trebonio Cafaris necandi confilium cepit.

CELERITER.] Aduerte lepidam celeritatis rationem, vt nimirum Antonius, quoniam bello per timiditatem defuerat, fe faltem strenuum & fedulum oftenderet, & hac ftrenuitate obliteraret fufceptam timiditatis infamiam.

FACTVS ES EI RVRVS.] Eum Cafar occurrentem tantifecit, vt fuo vehiculo exceperit, & cum eo viam totà Italiã conferret, cum eius currum Decimus Brutus Albinus, & Octavius adolefcens, qui poff Augufti nomen accepit, fequeretur. Auctor Plutarchus, quod ad inuidiam Antonij deriuat Orator.

HIS IGITUR REBUS.] Ære alieno, egeftate, audaciã, nequitia.

IVSSVS ES REN.] Inuidiosè in Cafarem, quòd non fibi & amicis magiftratus petebat à populo, fed iubeat vt ij renuntiantur quos volebat ad magiftratus promoueri.

ET QVIDEM CVM IPSO.] Cafare, qui quintum inibat Confulatam.

NIHIL QUEROR.] Cafar P. Cornelium Dolabellam hortatus fuerat vt peteret confulatam, fuamque in eo adpifcendo operam ei promiffat: mutatè deinde lententiã promiffum Dolabellæ confulatam interuertit, ad feque tranf tulit, contra fidem Dolabellæ datam, & ita Dolabella impulfus eft Cafaris hortationibus, inductus promiffis, elufus contumeliã repulfæ.

VTRIVSQVE.] Cafaris & Antonij.

TU CÆSARI] Tu Cafari contra fidem datam Dolabellam prodenti affenfus es.

STRENUVM.] Strenuitas eft celeritas initiare faciendo. Plautus in Aulularia actu 1. f. c. 4.

Heus Strobile, fequere propere me ad macellum strenue.

Trinummo actu 3. f. c. 7. -strenue.

Curve in pirarum atque vnum curuiculum face.

Milite Glorioso, actu 4. f. c. 8.

-Ire melius est strenue.

Nonnunquam tamen ftrenuus pro forti. Truculento actu 1. f. c. 7.

Non placet quem furre laudant, manipulares mufitant.

Neque illi quorum lingua gladiatorum aciem prestringit domi.

Srenui nimio plus profunt populo quam arguti & cati.

Hirtius ad Ciceronem, quæ eft epiftola 6. lib. 15. ad Atticum. Noli autem me tam ftrenuum putare, vt ad nouas curram.

IN FAMILIARIT.] Vide fuprà 38. Id enim unum in terris egeftatis, aris alieni, nequitia, perditis vite rationibus perfugium effe ducebas. II.

Cur tyranni homines nequam in familiaritatem recipiano, quibus effat ftultidio honorares, & promoueres. Atqui, inquit, volo effe qui maiori, quam ego, apud eius odio habeatur. Aut imitatus eft Philippum, qui Σανβολίδου τὸν ἐκ τοῦ πλείου θωματῶν, ἢ τοῦ ἀγαθῆς εἶλου κταδου, ἢ τοῦ περὶ νεβου. ἐπὶ οἷς τὸ νεβου, οἷς ἐπὶ ἀπογεγεθῆ. Suadebat ut eorum qui in fingulis vrbibus plurimum poffent, tum honorum, tum improborum amicitia quaereretur, ad vtiendum aliis, aliis abutendum.

INDUCTVS, ELVSVS.] Eiusmodi fynonymiam vfurpat initio Pionianæ: decepti, feccellit, induxit.

IV. RENUNTIARI.] De magistratum renun-
tiatione, vide Pison. §. 3.

V. INTERVERTIT.] Interuertere est rem al-
teri promissam ad se transferre, & ita malis arti-
bus impedire, ne ad eum perueniat cui fuerat de-
stinata. Antiochus Candelabrum Ioui Capitolino
destinatum, id Verres ad se transtulit: de eo
Tullius ita queritur Verrina de suppliciis 68. *Si
intellegerint interuerso regali hoc dono, grauius vos
tulisse, grata fore vobis populoque Romano sua stu-
dia ac dona arbitrabuntur.* Pro dono sua 112. *Is
postquam intellexit, posse se interuersa adilitate,
à Luc. Pisone Consule Praetorem renuntiare, si ma-*

Interuertere.

*do eadem primâ litterâ competitorum habuisset ali-
quem, adilitatem duobus in locis, partim in arca,
partim in hortis suis collocauit. vbi interuersa adili-
tate, est iis quæ ad ornamentum adilitatis suæ
ludorumque magno studio quæsiuerat ad priua-
tum emolumentum translatis. Plautus Alinaria
acti 2. scen. 2. cum duxisset Leonidas seruus de
quodam mercatore.*

*At se ob asinos ferre argentum atriensi Sauræ.
Libanum alterum seruum ita loquentem indu-
cit.*

*- istuc ago
Quomodo argentum interuertiam, & aduen-
torem, & hauriam.*

ARGUMENTVM.

*De gesto consulatu plura dicturus initium sumit ab ipsis Calendis Ianuariis, & Antony
altercationem cum Dolabella, eiusdemque impudentiam in scitiâ implicatam ostendit.*

VENIUNT Kal. Ian. cogimur in Senatum: inuectus est copiosius LXVII.
multò in istum & paratius Dolabella, quàm nunc ego. Hic au-
tem iratus, quæ dixit, Dij boni, cum primùm Cæsar ostendisset, se prius
quàm proficisceretur, Dolabellam Consulem esse iururum: quem ne-
gant regem: qui & faceret semper eiusmodi aliquid, & diceret. Sed cum
Cæsar ita dixisset, tum hic bonus augur eo se sacerdotio præditum esse
dixit, vt comitia auspiciis vel impedire, vel vitare posset: idque se factu-
rum esse asseueravit. In quo primùm incredibilem stupiditatem hominis
cognoscite. Quid enim? istud quod te sacerdotij iure facere posse di-
xisti, si augur non esses, & Consul esses, minùs facere potuisses? Videne
etiam faciliùs: nos enim nuntiationem solùm habemus: Consules & re-
liqui magistratus etiam inspectionem. Esto hoc imperite (nec enim est
ab homine nunquam sobrio, postulanda prudentia) sed videte impuden-
tiam: multis antè mensibus in Senatu dixit, se Dolabellæ comitia aut
prohibiturum auspiciis, aut id facturum esse quod fecit: quisquàmne di-
uinare posset, quid vitij in auspiciis futurum sit, nisi qui de cælo seruare
constituit? quod neque licet comitiis per leges, & si quis seruauit, non
comitiis habitis, sed priusquam habeantur, debet nuntiare: verùm im-
plicata in scitiâ impudentia est, nec scit quod augurem, nec facit quod
pudentem decet.

EXPLANATIO.

VENIUNT.] Calendis Ianuariis inibat
Consulatum, & omnis causa Senatum
conuocabant: non ait autem *vocantur in Sena-
tum*, sed *cogimur* ad maiorem inuidiam Cæsari
constandam.

INVECTVS EST.] Dolabella cum videret
interuersum esse consulatum ad Cæsaremque
translatum, iniquo ferens animo contumeliam,
nec ausus tamen palam de Cæsare conqueri, ora-
tionis aculeum in Antonium conuertit, & ique
perfidiam exprobrauit, vt per eius latus Cæsar pe-
teretur. Antonius autem repente excanduit, &
tot probra in Dolabellam euomuit, vt indigna-
rentur Patres Conscripsi, ipse Cæsar pudore suf-
fus ob impudentiam collegæ, vt altercationem
illam sedaret, & Dolabellæ faceret satis, promi-
sit se, prius quàm ad bellum Parthicum profi-

cisceretur, Dolabellam suo loco suffecturum in
Consulatu.

ESS E IVSSVRVM.] Ex verbo inuidiam
querit, quòd Cæsar in mandandis magistratibus,
non expectato populi suffragio, summam pote-
statem sibi vindicaret.

TVM HIC BONVS AVGVX.] Antonius
(quem *επιεικής* bonum augurem appellat, ob
eius impudentiam in scitiâ implicatam) se augu-
rem esse dixit, ac proinde posse comitia vel im-
pedire antequàm fiant, vel vitare cum facta fuerint.

IN QVO PRIMVM.] Imperitiam & stupi-
ditatem Antonij declarat hoc syllogismo.

*Imperiti est & stupidi dicere te id iure sacer-
dotij facere posse, quòd iure magistratus facilius
potuisti.*

*Sed iure sacerdotij te facere posse dixisti, quòd
facilius facere poteras iure consularis.*

Ergo stupidus es & imperitius.

Maiores propositio, ut nota, subicitur. assumptio partes habet duas: alteram, quod id dixerit, & exprimitur illis verbis. *Tum hic bonus, &c. persueravit.* Alteram, quod facilis comitia vel impedire ne fierent, vel iam facta vitare potuerit, iure Consulatus, & habetur illis verbis: *Quid enim, &c. facere potuisses.* Quæ pars posterior ita probatur.

Quis simul inspectionem habent, & nuntiationem comitia facilis impedire vel vitare possunt, quam qui dumtaxat nuntiationem habent.

Sed Consules & reliqui magistratus simul inspectionem habent & nuntiationem, augures nuntiationem dumtaxat.

Ergo Consules reliquique magistratus comitia facilius impedire vel vitare possunt quam augures. Propositio rursus tacetur: assumptio nos enim, &c. *inspectionem.* complexio, *vide ne etiam facilius.* Monet autem Gruterus in Palatinis, Gemblacensi, Liliensi, Mauriciano legi *inspectionem*, non *specionem*, ut receperunt Manutius, Lambinus, Ferrarius.

NUNTIATIONEM.] Manutius hoc loco. *Nuntiant augures & impediunt, si vel tonantem Ionem audiverint, vel fulgentem viderint: speculationem autem non habent: id est de celo non seruant: ea enim spectio est: at magistratus, & nuntiationem habent, ut augures, & speculationem, qua augures cavent.* Sed vide Notas.

SED VIDETUR.] Aliud argumentum quod hoc syllogismo possit explicari:

Impudens est dicere se auspiciis impediturum vel vitaturum esse comitia, cum quid vitæ futurum esse in auspiciis diuinare non possit.

Sed id dixisti. Ergo fuisse impudens.

ID FACTURUM ESSE QVOD FECIT.] Vitaturum esse comitia. infra 83. *Confesso negotio, bonus augur (Lalium diceret) ALIO DIE, inquit.* Quod autem ait **MULTIS ANTE MENSIBVS**, id elatiori dictum. Cum enim Cæsar comitiis Dolabellæ præfuerit, necesse est ea comitia ante Idus Martias habita fuisse, duobus videlicet mensibus post Calendas Ianuarias.

QUIS QUAMNE.] Hic nec Ciceronem, nec me ipsum extrico. Neque enim qui seruare de celo constituit, magis diuinare potest, quid in auspiciis vitæ futurum sit, quam is qui non constituit seruare de celo. Quare facile crediderim nescio quid deesse, & ita verbi causa, legendum.

Quisquamne diuinare potest quid vitæ in auspiciis futurum sit? vel omnino dicere se comitia prohibeturum, aut vitaturum, nisi qui de celo seruare constituit? Ad captanda videlicet auspicia, & obnuntiandum si quid forte decurrerit, quod comitia prohibere posse videatur.

QVOD NE QVE.] Lex Clodia prohibebat iis diebus seruare de celo, quibus diebus habebantur comitia. Quia tamen Orator hanc legem ab inimico quondam suo latam vbique reprehendit, aliam adhibet rationem. Est, inquit, fateamur, lege Clodia populum non teneri, sed seruari posse de celo iis diebus quibus indicta erant comitia, ut ante legem Clodiam licebat: tamen impudentie te allegasti, quod qui seruauit de celo, ante comitia debet nuntiare, tu autem confecto iam negotio, absolutisque comitiis, obnuntiasti, & ALIO DIE dixisti.

VENIUNT CAL. IANVARIÆ.] Calendis Ianuariis iubant Consulatum, quæuis in eo nonnihil variatum. vide Pisonianam §. 4. N. 2. imò cæteros magistratus excepto Tribunatulebis, qui inibatur 1. v. Idus Decembris. pro Sextio § 72. N. 1. Eo die Consules, boni, opinor, omnis causa Senatuum conuocabant. Suprà 39. Vide Philippic. 5. & 6. pro Sextio 72. cum dixisset, *Veniunt Calenda Ianuarij.* narrat quid eo die actum fuerit in Senatu. & §. 129. de eodem S. C. loquens illud asserit in templo Iouis optimi maximi factum. De more, nam auspicatorum magistratum, & ab ipso Ioue ducturi primordia se in Capitolium conferbant, & ibi maioribus hostiis immolatus Senatum habebat, & quasi rerum à se gerendarum primitias habebat. Quindius 1. Factorum de Calendis Ianuariis.

Vestibus inacti. Tarpeius iur in arces,

Et populus festo concolor ipse suo est.

Iamq; noui præsentis fasces, noua purpura fulget,

Et noua conspicuum pondera sensit ebur.

Colla vides operi præbent feriendo iuueni, &c. Lib. 4. de Ponto eleg. 1. ad Græcimum Consulatum designatum.

Misique Dy faciunt auroram occurrat ad illud Bissones fasces, que tibi prima dabit.

Et quoniam sine me tangei Capitolia Consul, &c. Paulò post:

At cum Tarpeius esses deductus in arces,

Dura caderet in iussu vitima sacra tuo.

Eodem etiam die ius dicebant, vestigalia locabant, verba in Senatu faciebant, quantum ex eadem elegia colligi potest. Seruos etiam manumittebant, ut docet Claudianus quarto Honorij consulari, cuius verba pro Milone 58. pluscula referuntur. omnia denique ut dixi quæ toto anno acturi erant, delibabant. 1. Factorum.

Postea mirabar cur non sine luctibus esses

Prima dies: causam percipe, Ianus ait.

Tempora commisi nascentia rebus agendis,

Totus ab auspicio ne foret annus iners.

Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quam solitum est, restituitur opus. Columella lib. 11. cap. 2. Per hos quoque dies abstinent terrenis operibus religiosiores agricole: ita tamen ut ipsi Cal. Ianuariis, auspiciandis causis, omne genus operis instaurant. Quod autem obicit Orator Antonium multa effusiuisse iratum, non abs re est, siquidem à iurgiis, eo die, ut cum maxime, sibi temperabant.

Lite vacent anres, insanaque protinus absint

Iurgia, differ opus liuida lingua tuum.

Imò aliquantò post:

At cur lata tuis dicuntur verba Calendis?

Et damus alternas, accipimusque precet?

Neque verò tantum verba dulcia, sed etiam cibos dulces, boni omnis causa sibi miscebant.

Quid vult palma sibi, rugosaque carica? dixi,

Et data sub mæoe condita mella cado?

Omen, ait, causis est, ut re sapor ille sequatur.

Et peragat ceptum dulcis ut annus iter.

Matialis lib. 8. ep. 33.

Hoc linitur sputo Iani caryota Calendis

Quam jere cum paruo sordidus asse cliens.

& lib. 13. ep. 27.

Calendis Ianuarij Senatus habitus.

Hostias Consules in Capitolio immolabant.

Ius dicebant, & auspicij causa singula delibabant, quæ toto anno erant facturi.

A iurgiis abstinebant.

Caricis vocabantur,

Aurea porrigitur Iani caryota Calendis. Vide Senecam epistola 87. Nulquam sine caris, &c. quotidie mihi aurum novum faciunt. Stipem etiam in manus Iani conferebant. ibidem.

Tu tamen auspiciam cur sit stipis vile quæris, Clusve iuvenet nostras ara vetusta manibus.

Ara dabant olim: melius nunc omen in auro est, Veltique concessit prisca moneta nova.

Quem stipes capiendæ morem à Iano ad se traduxit Caligula. Tranquillus cap. 42. Edixit & strenuè incurren anno se receptorum: stetricque in vestibulo adium inenente anno Calendis Ianuariis ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu omnis generis turba fundebat.

PROFICIS CERET VR.] Cogitabat, vt scribit Tranquillus in eius vita cap. 44. Dacos qui sã in Pontum & Thraciam effu serant coercere, mox Parthos inferre bellum per Armeniam minorum, &c. Imò, vt scribit Plutarchus, Παροικολή & γράμιον στρατόν ἤ ἐπὶ Παρθοῦ. καταστρέψα δὲ θῆ περὶ τῆ, & δὲ Τρωαίης πρὸς τὴν Καππασὶν Δαλασσῶν, & τὴν Κωκασίαν ἐκ τῆς Ἰσθμῆς τῶν ἐπὶ τῶν Σαυδοκέων ἐκ τῆς Ἰσθμῆς, & τὴν περὶ τῶν Γερμανῶν, & τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τῆς Ἰσθμῆς ἀπὸ τῆς Ἰσθμῆς εἰς Ἰταλίαν, & πρὸς τῆς τῶν ἰσθμῶν τῶν Ἰσθμῶν τῶν περὶ τῶν ἰσθμῶν περὶ τῆς ἰσθμῶν. Parabat & insituebat Parthos bello potere. his subiugatis per Hircaniam secundum mare Caspium & Caucaſum circumire Pontum, & ita Scythiam inuadere, incurſusque que Germania circumiecta sunt, ac Germania ipsa, per Galliam regredi in Italiam, atque hunc orbem committere, imperiumque undique Oceano terminare.

CONSULEM ESSE IUS SVRYM.] Videtur Cæsar nihil omnino iuris populo reliquisse in mandando consulatu. Nam, vt auctor est Tranquillus cap. 76. Binos Consules substituit sibi in tertios nouissimos menses: ita vt medio tempore comitia nulla habuerit prater Tribunorum & Adilium plebis. Quo pacto nullis habitis comitiis Dolabellam sibi substituere decreuerat, & cap. 41. Comitia cum populo partitus est, vt exceptis consularibus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: pro parte altera, quos ipse dedisset.

SPECTIIONEM.] Festus: Spectio in auguralibus ponitur pro adſpectiione. Spectio & nuntiatio data erat ut magistratibus qui omne ius auspicioꝝ habent, auguribus spectio dantaxat, quorum consilio rem gerent magistratus, non vt possent impedire nuntiando quæcumque vidissent, at iis spectio, sine nuntiatiōe data est. Ita profligatissimum locum, & multis vulneribus confectum, Scaliger emendat in emendandis grammaticis, quam in temporum emendatione felicior! Nos verba quæ vel suppleuit, vel mutauit Scaliger Romano charactere, verba Festi Italico exhibemus. addit Scaliger: Hoc videndum est in his verbis. Nuntiatiōem duplicem esse: nuntiatiōem augurij, quam habebat solum cum spectio erat, hoc est augur, & nuntiatiōem auocandæ conionis, quam solum habebat, qui omne ius auspicioꝝ habet, hoc est maior magistratus, que vocabatur obnuntiatio. Cum Philippica secunda dicitur augures habere nuntiatiōem, est ius tantum nuntiandi magistratus de eo quod vidit. Consules habere spectiōem, quam & augures habent, & obnuntiatiōem quam

augures non habebant. Cæterum vt animi mei sensum expromam, libenter in Cicerone ordinem verborum inuertetur. Nos enim Augures spectiōnem solum habemus, Consules & reliqui magistratus etiam nuntiatiōem, vt potius obnuntiatiōem. Sensus est. Nos enim qui sumus augures, obseruare tantum auspicia possumus, non autem obnunciare magistratibus, & quasi iure nostrò eos impedire, & conionem ab iis auocare. Esti putat Scaliger auguribus nonnunquam obnuntiatiōem tribui, vt 1. de Diuinatione. Ad. Cressò quid acciderit videmus dirari obnuntiatiōem negligi, &c. Si enim ea causa calamitatis fuit, non in eo est culpa qui obnuntiavit, sed in eo qui non paruit. Veram enim fuisse obnuntiatiōem, vt ait idem Augur & Censor, exitus approbavit. Verum frustra est Scaliger, hæc enim dicitur obnuntiatio, non fuit mera nuntiatio augurij, sed obnuntiatio, siue deuotio & execratio facta ab Atteio Tribunoplebis, vt constat à Plutarcho & Dione. Legendum autem spectiōnem, non inspectiōnem liquet à Varone lib. 5. de Lingua. Spectare dictum ab specio antiquo: quo etiam Ennius vsus, Vos populo postquam spectat. Et quod in auspiciis distributum est, qui habent spectiōnem, qui non habent, & quod in auguriis Augures dicunt aem spectere. Verum ne quid dissimulem, nihil mutare necesse est in ordine verborum Ciceronis. Nam, vt optime Nicolaus Grucchius vir eruditus exponit libro primo de Comitibus Rom. Dicit Augures nuntiatiōem auspicioꝝ tantum habuisse, magistratus verò & spectiōnem & nuntiatiōem. Unde intelligi potest penes magistratus fuisse auspicia, ita vt ne Auguribus quidem fuisſet consilere auspicia, nisi à magistratibus inſiſſet. His autem verbis auspiciari iubebantur. Quippe Fabi te mihi in auspicio esse volo: vt vidimus pro Milone §. 44. Notã 3. vbũ & de toto genere auspicioꝝ non pauca.

NON QUAM SOBRIO.] De voce sobrij vide Pisonianam 22. Nota prima. Non esse ab homine nunquam sobrio postulandam prudentiam diximus in Cæliana 45.

VITIUM IN AUSPICIIS.] Vitium in auspiciis dicitur, cum quid occurrit quod turbet, siue vitiet comitia. Idem enim elicitur vitare & vitare constat è verbis Valerij Messalæ apud Gellium lib. 15. Noct. Attic. cap. 13. Neque Consules aut Praetores Censoribus, neque Censores Consulibus aut Praetoribus turbant aut retinent auspicia, at Censores inter se, rursus Praetores Consulibusque inter se & vitant, & recinent.

DE COELO SERVARE.] Auspicia alia de cælo, alia è terra, alia ex animantibus petebantur: de cælo fertur est captare auguria de cælo, & fulmina, fulgura, conitrua, cometas, faces ardentes cætera eiusmodi obseruare. Lucanus: Nec cælo seruari licet, tonat augure furdo.

QUOD NEQUE LICET COMITIIS PER LEGES.] Gellius lib. 13. Noct. Attic. cap. 13. In edito Consulatum quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur ex vetere forma perpetua, NE QVIS MAGISTRATUS MINOR DE COELO SERVASSE VELIT. Sed ea formula tantum magistratus minores, non autem collegas qui eadem auspicia habebant, de cælo seruari prohibebat. Cæsaribus autem collega fuit Antonius, nec proinde eã formula comprehensus:

Sipem Iano offerbant.

I.

Bellum Parthicum Cæsar animo deditur nata.

II.

IV. Spectio.

Nuntiatio.

V.

VI.

Vitium in auspiciis.

VII.

De cælo feruntur.

VIII.

Non licebat
comitiis fer-
uare de celo.

at per legem Clodium seruare omnino cuiquam non licebat. Dio lib. 38. *Εὐσεβὴς τὴν ἐπι-
χόρητον ἐς τὰς ἡμέρας ἐς αὐτὸν Ἰνδρῖνδρῶν τὸν δῆμον
ἀπαλαίον εἶναι, τὰ δὲ τῶν οὐρανῶν γινώσκουσα παρὰ τὴν
legem tulit ut nemo magistratum iis diebus qui-
bus ad populum aliquid decernere oporteret, de celo
seruaret. Eadem etiam clausula nonnunquam
adita Senatusconsultis. pro Sextio 119. *Decretum**

in *Curia*, populi ipsius Romani, & eorum qui ex
municipiis conuenerant admonitu, ne quis de celo
seruaret, ne quis moram ullam afferret.

A X I O M A T A.

Ab homine nunquam sobrio non est postulanda pru-
dencia.
Frequentem implicata inscitia impudencia est.

A R G V M E N T V M.

*Antonij Consulis abiectionem animi, & obsequium erga Cæsarem collegam suum, deinde
inscitiam eiusdem in obnuntiando comitiis Dolabellæ verbis innadit.*

LXVIII.

ATQVE ex illo die recordamini eius vsque ad Idus Martias consu-
latum. Quis vnquam apparitor tam humilis? tam abiectus? nihil
ipse poterat, omnia petebat, caput in auersam leeticam inferens, bene-
ficia, quæ venderet, à collega petebat. Ecce Dolabellæ, comitiis dies,
sortitio prærogatiuæ: quiescit: renuntiatur: tacet: prima classis vocatur:
renuntiatur: deinde ita vt assolet, suffragia; tum secunda classis vocatur,
quæ omnia sunt citius facta, quàm dixi. Confecto negotio, bonus au-
gur, C. Lælium diceres, *Alio die*, inquit.

E X P L A N A T I O.

ATQVE EX ILLO.] Reuocate in memo-
riam, P. C. quàm humiliter & abiectè, à
Calendis Ianuariis quibus magistratum iniiit, vs-
que ad Idus Martias quibus Cæsar occisus est,
gesserit consulatum, vt nullo modo Consulis di-
gnitatem animi magnitudine tueretur, sed in istar
apparitoris cuiusdam aut lixæ Cæsarem sequeretur,
vsque totum ad eius voluntatem effingeret.

N I H I L I P S E P O T E R A T .] Ita Cæsar
omnem Consulatus potestatem ad se transtule-
rat, vt Antonius nomen tantùm & vmbra
Consulis sustineret, nihil per seipsum haberet
potestatis, tantùmque posset, quantum Cæsar
ipsi permitteret.

I N A D V E R S A M L E E T I C A M .] Qua Cæsar
gestabatur.

E C C E D O L A B E L L A E .] Cæsar promiserat
se priùs quàm ad bellum Parthicum proficisce-
retur, effecturum, vt suo ipsius loco Consul fieret
Dolabella. Cùm itaque comitiis dies ap-
petisset, populum ad ea comitia conuocauit, &
ex omnibus centuriis, in quas populus vniuersus
describatur, sortitus est vnam centuriam, vt ea
omnium prima rogaretur suffragium, cuius no-
men è sitella primum sortitione eductum exiisset.
Quieuit Antonius, nec se interposuit, quo minùs
fieret illa sortitio. Rogatis, exceptis, diribitisque
centuriæ prærogatiuæ suffragiis, Dolabella re-
nuntiatur adeptus prærogatiuæ suffragium. Ta-
cuit interim Antonius, & ne verbo quidem si-
gnificauit huiusmodi comitia esse vitiosa. Post
prærogatiuam, prima classis vocatur intra septa,
vt ferat suffragium, & vt fieri solet rogantur
suffragia. Huius quoque classis voluntate renun-
tiatur Consul Dolabella: quod maior pars illa-
rum nonaginta & octo centuriarum, quæ pri-
ma classe continentur, ei fuerit suffragata. Sed

cùm refragarentur aliquot centuriæ, nec solius
primæ classis suffragiis legitimus punctorum nu-
merus expleti potuisset, secunda classis vocata est
ad ferendum suffragium. Ad cuius rei intelligen-
tiam notandum est populum omnem in quin-
que classes, & capite census fuisse distributum,
singulas classes quibusdam centuriis fuisse descri-
ptas, vt centum nonaginta treis essent centuriæ,
& prima classis plures quàm cæteræ omnes so-
la contineret centurias. (Erat enim in prima
classe 98. in secunda 22. in tertia 22. in quarta
20. in quinta 30. Reliqui omnes qui non classi-
bus, sed capite censebantur, in vnicam erant re-
ducti centuriam.) Quare si prima classis conspi-
rasset, omniumque centuriarum suarum calculo
Dolabellam Consulem fecisset, necesse non fuis-
set ad secundam classem procedere. Vide Dio-
nygium lib. 4.

R E N V N T I A T V R (D E I N D E .] Placet e-
mendatio Nicolai Gruechij. *Prima classis voca-
tur: deinde, vt assolet suffragia: renuntiatur.*
Priùs enim est suffragia ferri, quàm Consulem
renuntiari. Lambinus, *Deinde, vt assolet, sus-
fragatum secunda classis vocatur.* Non incom-
modè Pantagathus apud Fulvium Ursinum.
*Sortitio prærogatiua: quiescit. Renuntiatur: ta-
cet. Prima classis vocatur: deinde suffragia. Re-
nuntiatur: sicut solet. Tum secunda classis vo-
catur.*

C O N F E C T O N E G O T I O .] Absolutis comi-
tiis, & Dolabella Consule renuntiato.

B O N V S A V G V R .] Ironia.

L A E L I V M D I C E R E S .] Caium illum Læ-
lium, qui Sapiens est cognominatus, & peritiâ
auguriorum præ cæteris excelluit.

A L I O D I E , I N Q V I T .] Dixit ea co-
mitia esse vitiosa, & ea propter in **A L I V M**
D I E M discernenda.

N O T A E

NOTÆ.

APPARITOR.] Apparitores ait Budæus miniftratos apparituum magistratibus factitantes multiplici ac distinctâ functione: *ei meioribus nris it' aq'ior.* hoc est qui præsto sunt magistratibus ad imperia accipienda & exequenda. Idem in Fotentibus. *Est enim apparere officij exhibendi gratia præsto esse.* Valerius libro 2. de Fabio Maximo loquens, *Indignatus quòd ex lictoribus nemo se equo descendere iussisset, plenus ira sedere perseveravit. Quod cum siltu sensisset, proximo lictori. ut sibi appareret, imperavit.* Id est officio suo fungeretur, & patrem iuberet ex equo desilire. Lucianus de Mercurio: *Διὶ δὲ μαγεύου τῷ Διὶ, ἃ διατίθει τοὺ ἀγῶνι τοὺ μαγῶν αὐτῷ αὐτῷ ἔστω.* Oportet enim apparere Ioui, & eius nuntia ferre infra supraque. Sed vt notat Simon Schædus, id iam antè Seruius aduerteat in 12. Aneidos.

Ha Iouis ad solum, seu ique in limine Regis Apparent, ac iunctaque metum mortalibus agris. Hinc apparitores frequentè apud Ciceronem, vt fermentariâ. *Mittit ad hominem Venerios, hoc quoque attendite, apparitores à Pratore assignatos habuisse decumarium.* quos paulò post stipratos appellat. *Apronias stipratos Venerios secum habebat.* Epistola prima ad Quintum Fratrem. *Quos verò ex domesticis conuictoribus, aut ex necessariis apparitoribus tecum esse voluisti, qui quasi ex cohorte Pratoris appellari solent, harum non modò facta, sed etiam dicta omnia præstanda nobis sunt.* Item libro 3. de legibus excurte. *Legum custodiam nullam habemus. Itaque hæc leges sunt, quas apparitores nostri volunt: à libraribus petimus: publicis literis consignatam memoriam nullam habemus.* Tranquillus in Tiberio 11. *Regiæ domus repente cum apparitoribus prodit: citatimque pro tribunali voce præconis, conuictiorem rapti iussit in carcerem.* Multa porò fuerunt apparitorum genera, vt lictores, de quibus dictum est Valerio Maximo. 2. Brutiani, de quibus Aulus Gellius libro 10. Noct. Atticarem cap. 3. Romani *Brutios*, quòd ad Annibalem defecerant, *ignominia causâ non milites scribebant, nec pro sociis habebant: sed magistratibus in prouincijs eunctibus parere, lego apparere, & præministrare seruatorum vicem iusserunt.* Itaque ij sequentur magistratus, tanquam in scencijs scabulis qui dicebantur lorarij, & quos erant iussi, vinciebant, aut verberabant. *Quod autem ex Brutis erant, appellati sunt Brutiani.* 3. Accensi, de quibus Tranquillus in Iulio cap. 20. *Antiquum etiam reulit morem, vt quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores pone sequeretur.* Nonius verba M. Varronis refert ex 20. Rhetoricorum. *Vt Consules ac Pratores qui sequuntur in castra, accensi dicunt, quòd ad necessarias res sapii acciuntur, veluti accensii.* & alibi frequenter. vt ad Quintum fratrem epist. 1. *Accensus sit eo etiam numero, quo eum maiores nostri esse voluerunt, qui hoc non in beneficij loco, sed in laboris ac muneris non temerè, nisi liberis suis deserebant: quibus illi quidem non multò secus ac seruis imperabant. Sit lictor non sua, sed tue voluntatis apparitor, maioræque præferat fasces illi ac securis dignitatis insignia quàm potestatis.* Item: *Cn. Octavianus incandissimus fuit: apud quem primùm lictor quiescit, tacuit accen-*

Tomus II.

sus: quoties quisque voluit dixit, & quàm voluit dixit. 4. Scutæ, pro Cluentio. 147. *Quid sibi autem illi scribe? quid lictores? quid ceteri quos apparere huic quæstioni video?* Festus: *Naualis scriba, qui in naue apparebat, &c. & verè apparere dicuntur: erant enim quætorum, ministri.* Plutarchus in Catone Vtiensii: *ὀπισθῆτος (ὀπίσθῆτος) ἔξῆς τοῦ πλοῦτος ἡγαγετο.* Scribis tanquam ministris, vt reuera erant, utendum sibi putabat. Varro libro 3. de re rustica cap. 1. *Scriba librarium libertus eius qui apparuit Varroni.* 5. Eadem videtur esse librariorum ratio, quos Orator tercio de legibus apparitores appellat, atque habuisse legum custodiam: neque diuerse videntur à scribis fuisse, de quibus Plutarchus loco citato: *εἰ δὲ γὰρ εἰς αὐτὸν δὲ οὐκ ἔχοντες ἔξῆς τοῦ πλοῦτος ἡγαγετο. Semper in manibus habentes literas publicas & leges.* 6. Præcones, qui etiam magistratibus apparebant. Varro 5. de Lingua. *In aliquot rebus idem vt præco, accensus accebat, &c.* 7. Viatores apparitores dici poterunt, Plinius libro 18. cap. 3. *Aranti quatuor sua iugera in Vaticano, quæ præta Quintia appellantur, Cincinnato Viator artius distaturam, & quidem, vt traditur, nudo, plenque pulueris etiamnum ore. Cui Viator, vela corpus, inquit, vt præferam Senatui populique Romanis mandata. Tales tum etiam viatores erant, quod ipsum nomen inditum est Jubaude, & ex agris Senatui ducere accersimus.*

LICTICAM.] Vide quæ diximus ad Sextianam § 17. Notâ 5. de lectica consulari. Adde ex Lipsio lib. primo electorum cap. 19. vñm lecticæ primum in agris fuisse, non in vrbe: tamen vicili delitias, & sub tempora Iulij Cæsaris receptam quoque in vrbem fuisse lecticam: scilicet corruptis moribus, & per bella ciuilia impunito luxu. vt vel ex hoc ipso loco patet, & infra. *Agmine quadrato eum gladius sequuntur scutari milites: lecticæ portari videmus.* Philipp. 5. 18. *Cum autem erat ventum ad adem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur, non quòd ille scuta occulta esse vellet, sed ne familiares, si scuta ipse ferrent, laborarent.* Vulgatæ quoque iam lecticæ in feminas, in viros, in omnes ordines: donec animum iterû Reip. aduertens Cæsar, in parte relictum morem pedib. eundi antiqui. Suetonius hoc voluit in Iulio c. 43. *Lecticarum usum, item conchyliatæ vestis & margaritarû, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies ademt.* Et, qui Suetonio dat lucem, Eusebius in chronicis: *Prohibita, ait, lecticis vis margaritaris, quæ nec viros nec liberos habent, & minores essent annis quadragesima.* Hæc etiam apud Lipsium totidem penè verbis videri possunt, nec debui lictoribus iniungere, nec potui meliora conquirere.

SORTITIO.] Liius lib. 27. *Galeria iuniorum, quæ forte prærogatiua erat. Quintum Fulvium & Q. Fabium Consules dixerat, eodèmq; iure vocata reliquæ inclinassent, ni Tribuni plebis: C. & L. Ariani se interposuissent.* Et lib. 24. *Eudem die cum fors prærogatiuæ antè iuniorum exisset, eaque T. Otacilium & M. Emilium Regillum Consules diceret, &c. Prærogatiua iuniorum in suffragium reuocata, &c.* Ex quibus colligit Nicolaus Guinchus lib. 1. de Comitibus Rom. eo genere fortis in hæc res fuisse Romano, vt in eistam quandâ fortis conuicerent; cuius autè centurix fors prima exisset, ea prærogatiua erat. Quòd si prærogatiua ius erat

Nna

vna centuria ex quadam tribu desumpta, necesse est vt prima sortitio fieret inter tribus, deinde altera inter centurias eiusdem tribus, ac tribus quidem quæ prima exisset, ea erat vnde desumenda esset centuria prærogatiua: sed quoniam multæ erant in vna tribu centuriæ, necesse erat vt rursus inter centurias sortitio fieret.

IV. PRÆROGATIVÆ.] Vide Pisonianam II. Nota 3. Cui primam comitiis tuis dederis tabulam prærogatiuæ.

V. RENUNTIATVR.] De duplici magistratum renuntiatione, vide eandem Pisonianam §. 3. N. 1. Consul es renuntiat.

VI. PRIMA CLASSIS VOCATVR.] Post prærogatiuam tribus & centuriæ iure secundum ius & ordinem à Seruio Tullio institutum vocatæ ferebant suffragium, vt fusè diximus in Pisonem §. II. Nota 3. Dicebantur autem & intro vocari. Liius lib. 10. *Populus nihilominus suffragia inibat, & vt quæque introvocata erat centuria, Consulem haud dubiè Fabium dicebat.* Et paulò post: *Cum primò vocata Q. Fabium Consulem dicerent omnes centuria.* & alibi passim. Vocabantur autem, qui ins habebant ferendi suffragiis intra septa, videlicet in locum quandam cancellis circumdatum. Ouidius I. Fastorum diem comitalem ita describit:

Est quoque quo populam fas est includere septis.

Lucanus :

Septorūque nefus & clausi prælia campi.

Ad ea septa transibant per pontes quosdam angustos, & in transitu sua suffragia tabellis inscripta in cistam, siue situlam iaciebant, Noster 3. de legibus. *Ne quis inspiciat tabellam, ne roget, ne appelles, pontes etiam lex Mæria fecit angustos, quæ si opposita sunt ambrosius si sunt ferè, non reprehendo.* Cornificius I. ad Herennium de Cæpione impediende legem frumentariam Saturnini. *Pontes disturbat, cistas deiciit, impedimento est quo scicūs lex feratur.* Tranquillus in Iulio, capite 80. percussore Cæsar's deliberasse ait: *Vtrumne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem, partibus diuisis è ponte deicerent, atque exceptum trucidarent.* Lib. I. ad Atticum ep. 13. *Opera Clodiana pontes occupant: tabella ministrantur, ita ut nulla daretur.* VT ROGAS. Ad comitia centuriata, vt inquit Dio, *ταῖς οἰκῆς ἀλλὰ ἕρποντες ἀνάκλιον ἕρπον αὐτίκως.* Omnes qui arripa ferre poterant, necesse habebant conuenire: qui sexagesimum ætatis annum excefferant, vt à militia vacationem habebant, ita ex-

cludebantur iure suffragij. Vnde, vt ait Festus, *De pont. vii senes appellabantur, qui sexagenarij de ponte deiciebantur.* Et alibi: *Sed exploratissimum illud est causæ, quo tempore primum per pontem coperunt comitiis suffragium ferre iuniores, conclamauerunt, vt de ponte deicerentur sexagenarij, qui iam nullo publico munere fungerentur, vt ipsi potius sibi quàm illi deicerent imperatorem.* Huc allusit Macrobius I. Saturnal. cap. 5. *Hæc tam doctis viris, quorum M. Cicero & Varro imitatores se gloriantur, adimere vis in verborum comitiis ius suffragandi, & tanquam sexagenarios maiores (lege sexagenarij maiores) de ponte deiciet? Noster pro Roscio Amerino §. 100. Habeo etiam dicere quem contra morem maiorum maiorem annis LX. de ponte in Tiberim deiecerit.* Ouidius 5. Fastorum :

Pars putat, vt ferrent iuuenes suffragia solis

Pontibus infirmos præcipitasse senes.

Cauere tamen te verba Ciceronis in errore inducant, quasi quos suffragij iure priuatos volebant, eos in Tiberim deiecerint, non enim extat vllum senioremi se ad suffragandum intruderet in Tiberim fuisse deiectum. Et si vt ait Varro libro 5. *Argei sunt è scirpeis virgulis: simulacra sunt hominum triginta: ea quotannis è ponte sablicio à sacerdotibus publicè iaci solent in Tiberim.* de quibus Festus & Ouidius locis citatis. Plutarchus quætionibus Romanis, & Prudentius libro posteriore in Symmachum.

Præcipites Scythica iuuenis pietate vicium

Votino de ponte senem, sic mos fuit olim.

Quibus inuit ita præcipitatos esse sexagenarios vt neci dederunt. Verum, vt ait Naso,

Corpora post decies senos qui credidit annos

Missa neci, sceleris crimine damnat amos.

Et Nonnius: *Sexagenarios per pontem mittendos male diu popularitus intellexit.* cum Varro de vita populi Romani libro 2. honestam causam religiosamque patefecerit. *Cum in quintans gradum peruenerant, atque haberent sexaginta annos, tum denique erant à publicis negotiis liberi atque otiosi.* Ideò in proverbium quidam putant venisse, vt diceretur sexagenarios de ponte deici oportere, id est quòd suffragium non ferant, quod per pontem ferebant.

CITIVS FACTA QUAM DIXI.] Vide Sextianam §. 130. N. 4. *disso citius.*

ALIO DIE.] Sectione proximè sequenti. *Consistere te, cum ALIO DIE dixeris, sobriums non fuisse.*

VII.

VIII.

ARGUMENTVM.

Impudentiam Antonij demonstrat, qui è ementitis auspiciis religione pop. Romanum obstrinxerit, & iis verbis obnuntiat quæ vim nullam obtinerent.

LXIX.

O Impudentiam singulare! quid videras? quid senseras? quid audieras! neque enim te de cælo seruasse dixisti, nec hodie dicis. Id igitur obuènit vitium, quod tu iam Kal. Ian. futurum esse prauideras, & tantò antè prædixeras. Ergo hercle magnâ, vt spero, tuâ potius quàm Reip. calamitate ementitus es auspicia: obstrinxisti religione pop. Rom. Augur auguri, Consul Consuli obnuntiaui: Nolo plura, ne acta Dolarbellæ videar conuellere: quæ necesse est aliquando ad nostrum collegium deferantur. Sed arrogantiam hominis, insolentiamque cognoscite.

Quamdiu tu voles, vitiosus Consul Dolabella. rursus cum voles, saluis auspiciis creatus. si nihil est, cum Augur his verbis nuntiat, quibus tu nuntiasti, confitere te, cum alio die dixeris, sobrium non fuisse: sin est aliqua vis in istis verbis, ea quæ sit, Augur à collega requiro.

EXPLANATIO.

O IMPVD.] Exclamatio ex graui indignatione.

Impudens est comitiis obnuntiare, cum nihil videris aut senseris quod comitiis vitiares.

Sed nihil videras aut senseris quod comitiis vitiares.

Ergo impudens fuisi.

Probatur assumptio, quia de cælo ne seruauerat quidem: deinde quod ante prædixerat, sed comitiis facturum esse vitiosa: quod iudicio fuit eum obnuntiatum fuisse, etiamsi nullum vitium obueniret.

QVID VIDERAS.] Multa auspicia, comitia priusquam haberentur, impedire potuerunt, at verò ea sola, quæ de cælo precebantur, poterant vitare. his autem verbis videndi, sentiendi, audiendi, omnia cælestium auspicioꝝ genera complectitur, non audiuntur tonitrua, videntur fulgura, fulmina sentiuntur.

NEC ENIM.] Quia, quibus diebus habentur comitia, per leges de cælo seruari prohibetur.

IDIGITVR.] Nullum igitur reuera vitium comitiis interuenit, sed tu ipse fixisti, vt facere decreueras, cum Calendis Ianuariis eo te prædixtum esse sacerdotio dixisti, vt auspiciis vel impedire comitia, vel vitare posses. Quo tempore diuinate non poteras, quid vitij in auspiciis futurum esset, nisi iam tum euenturi auspicia statuisses.

OBSTRINXISTI.] Aliàs *obstrinxit*, sed corruptè vt videtur. Obstrinxisse verò dicitur Antonius populum Romanum religione dum obnuntiares comitiis, quia religio quidam & scrupulus in animis hominum residere poterat, quasi populus Romanus contra auspicia Consulem fecerit Dolabellam, & sic auspicia religionisque Deorum violaret, qui scrupulus vo vehementius stimulat & pungit animos, quòd tu & Consul & Augur eras, tantamque iure tum magistratus, tum sacerdotij potestatem habebas, quantam ipse Cæsar qui præfuit illis comitiis, & non habita obnuntiationis tuæ ratione, Dolabellam Consulem declarauit. vnde metuendum est ne Dij violatarum religionum penas exigant à populo Romano, & aliquam ei calamitatem importent: sed in tuum caput, vt spero, qui euentus esse auspicia, calamitas illa redundabit, & à te vno supplicium violatæ religionis exigetur.

AVGV.] Antonius qui & Consul erat & Augur, Cæsari Consuli & Auguri obnuntiauit.

NOLO PLVRA.] Nolo pluribus demonstrare quantum scrupulus & religionem populo Romano inieceris: ne infirmare videat acta Dolabellæ: si enim obnuntiatio tua vim habuit, Dolabella Consul fuit vitio creatus, si vitio creatus, non fuit verè Consul; si non Consul, nihil iure egit & legitima potestate; si nihil iure egit in Consulatu, eius acta omnia conuoluntur, nihilque auctoritatis habere debent in Repub.

Tom. II.

QVE NECESSE EST.] Cum Respublica, istud, quo nunc opprimitur tuæ dominationis iugum excusserit, emerisistque è fluctibus feruitutis, necesse est vt Dolabellæ Consulis acta ad Augurum Consulum deferantur, vt nos qui sumus Augures, eane rata esse debeant, an infirma, iudicemus. tunc enim considerabimus quid de tua obnuntiatione statuumdum sit, vt si valeat, Dolabella iudicetur Consul vitiosus, si non valeat, tu ob euentura auspicia damneris.

SED ARROGANTIAM.] Tantum sibi Antonius arrogabat, vt vellet auspicia à sua vnus voluntate pendere, Dolabellamque suo arbitrio vel vitiosum Consulem, vel saluis auspiciis creatum esse vellet. Nam cum ante Cæsaris necem eum contenderet esse vitiosum, eum occiso Cæsare, tanquam saluis auspiciis creatum, sibi consularis potestatis collegam adsciuit. Philippica superiore. *Collegam tuum depositis inimicitijis, obliuio auspicioꝝ à te ipso Augure populo Romano nuntiatorum illo primum die collegam tibi esse voluisti.*

SI NIHIL EST.] Alio argumento Antonij demonstrat impudentiam insuicia implicatam. quia iis verbis obnuntiauit, quæ nullam vim obtinerent: dixit enim **ALIO DIE**, quæ verba impedire possunt comitia priusquam resoluantur, habita autem & absoluta vitare non possunt.

NOTÆ.

QVID VIDERAS.] Festus: *Quinque genera signorum obseruant Augures, ex cælo, ex auiibus, ex tripudijs, ex quadrupedibus, ex diuisis.* de quibus singulis dictum nonnihil pro Milone. Hic de cæteris generibus dicendum non est, quòd comitiis iam incæptis non officerent. vide Ioannem Sacerdotem libro primo Politicæ, cap. 13. vbi propemodum omnia congefist: hic autem Orator intelligendus de solis illis auspiciis quæ de cælo precebantur, quòd ea duntaxat vel iam incæpta comitia diuinebant. Porro quædam oculis vsurpantur vt fulgura, & quæ raridus contingunt, cometa, faeces, lampades, trabes, bolides, chafinata, cæli ardores, coronæ, aetæ, parælia, paraselenæ, & alia eiusmodi prodigia, de quibus Aristoteles in Meteoris, Seneca quætionibus naturalibus, Plinius libro secundo, Lilius passim, cæterique historix Romanæ Scriptores, Iulius Obsequens, è recentioribus, vt alios omittam, Conradus Lycosthenes omnia prodigia collegit, quæ ab orbe condito ad annum reparatæ salutis MDLVII. contigerunt. Ego ne latius vagari possim, certos mihi terminos circumscribam, & ea tantum exequar quæ Cæsaris necem exceperunt. Et quidem ipso die quo Cæsar extinctus est, & *ἡ βροχὴ ἀσπληνί, ἡ ὑπερὸς λεβέτις ἐπιφάνεια.* inquit Dio libro 43. *Sol quoque,* inquit Virgilius 1. Georg.

Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romano

Nun ij

Cum caput obscura nitidum ferrugine texit, Impiisque eternam simulæunt secula noctem.

Item :

Non alias celo ceciderunt plura sereno Fulgura : nec divi toties arserunt comete. Cum intraret urbem Octavianus adolescens, qui postea Cæsar Augustus, Solis orbis supra caput eius curvatus æqualiter, rotundatusque in colorem arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti imponens, conspectus est. Ita narrat Velleius, ad stipulantibus Plinio & Dione. Eodem ipso anno apparuit illud astrum, de quo Virgilius :

Ecce Dionæ processit Cæsaris astrum. & Augustus ipse verbis apud Plinium relatis lib. 2. cap. 25. In ipsi ludorum meorum diebus, (eos ludos faciebat Veneti Genitrici paulo post Cæsaris necem) sidus crinitum per septem dies in regione cæli, quæ sub septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus à terris conspicium fuit. Eo sidere significari vulgus credidit Cæsaris animam inter Deorum immortalium numina receptam : quo nomine id insigne simulacro capitis eius, quod mox in foro consecravimus, adæctum est. Addit Plinius lib. 2. cap. 31. eodem ipso anno tres folles esse conspectos : sed Dionem lib. 45. quo loco fuscè declarat quæ prodigia solutionem Democritæ portenderint. Τό τ' εὖς τῶ ἄλλου ἰδέντων δὲ τῆς ὀβριότητος, τὸν δ' ἑὶ τοῦ κλάδου ἐκπέπυκτον ἰδοῦναι, ἃ ἐν τῷ αὐτῷ σφαιρῶς τρυφῶντος ἐπέβη, &c. Solis lumen aliquando diminui extinguique, aliquando intra tres circulos effulgeret, quorum unum corona spicarum ignita circumdaret, visam fuerat. Addit eodem anno visam fuisse facem, quæ per cælum ab ortu ad occasum percurreret. Plinius lib. 2. cap. 26. de ea loqui videtur, & non facem, sed bolidem appellat. Distant quod facem vestigia longa faciunt, priore ardente parte : bolis vero perpetua ardens longiorem trahit limitem.

11. QUID SENSERAS.] Terræmotus & fulminum afflatus sentiuntur. Eo ipso anno -in solitis tremmerunt moribus Alpes. Sed auspicia de celo quærentur. Eodem anno fulmina permulta deciderunt, quibusdâque cella Iouis Capitolini, quæ erat in templo victorie, tacta fuit, vt auctor est Dio.

11.1. QUID AVDIERAS.] De auditis eodem anno prodigiis Orator quinta Philipp. §. 9. Quam legem igitur se Augur dicit tulisse, non modo ruante Ione, sed propè cælestis clamore prohibente, hanc dubitabis contra auspicia latam conscribere? Item : En causam cur lex iam egregia, tamque præclara, maximo imbrî, sumpestate, ventis, procellis, turbibinibus, inter fulmina & tonitrua ferretur. Imò, vt scribit Virgilius,

Armorum sonitum toto Germania cælo Audit.

Tibullus lib. 2. eleg. 5. Atque iugas, atque arma ferunt strepitantia cælo Audita, &c.

vt omittantur boues locuta. Vox quoque per locos vulgo exaudita silentes. Sed hæc aliâque prodigia, quanquam hoc anno contigerunt, facta sunt tamen post comitia Dolabellæ, & Cæsaris necem, nam Suetonius, Dio, cæteri, qui magno studio prodigia quæ Cæsari necem portendere vident poterant, collegerunt, nullam vilius prodigij cælestis faciunt mentio-

nem. nisi quòd Plutarchus ait : Σίρα ὑψηλὰ & ὑπόπυος νύκτωρ πολλὰ καὶ διαφερόμενα. Cælestes fulgures & figuras hæc illac nocti circumlatos, ait fuisse conspectos, sed ea, quòd nocti contigissent, si comitiis Dolabellæ quid fuissent, debebant ante comitia nuntiari, nec potuerunt iam incepta prohibere. Addit : Σηρότων δ' ὁ ἐκείνου ἰσοῦ πολλοὶ ἀστράτοις διαπέρις ὀσφρομένης ἐκάλυα. Strabo Philoſophus narrat multos homines igneos apparuisse quasi impressionem facientes. Sed non omisit Plutarchus, si tam insigne spectrum Dolabellæ comitiis euenisset. De quibus Comitiis ita loquitur in Antonio. Περὶ δὲ τὴν ἀναγνώσκειν Δολαβέλλαν, Ἀντωνίῳ δὲ τὸν ὀνομαστὴν ἐκάλυα. Strabo Philoſophus narrat multos homines igneos apparuisse quasi impressionem facientes. Sed non omisit Plutarchus, si tam insigne spectrum Dolabellæ comitiis euenisset. De quibus Comitiis ita loquitur in Antonio. Περὶ δὲ τὴν ἀναγνώσκειν Δολαβέλλαν, Ἀντωνίῳ δὲ τὸν ὀνομαστὴν ἐκάλυα. Strabo Philoſophus narrat multos homines igneos apparuisse quasi impressionem facientes. Sed non omisit Plutarchus, si tam insigne spectrum Dolabellæ comitiis euenisset. De quibus Comitiis ita loquitur in Antonio. Περὶ δὲ τὴν ἀναγνώσκειν Δολαβέλλαν, Ἀντωνίῳ δὲ τὸν ὀνομαστὴν ἐκάλυα.

OBVENIT VITIVM.] Vide supra 67. Vitii in auspicio, hac ipsa sectione. Vitiosus Consul Dolabella.

TVΑ ΡΟΤΙΥΣ.] Huius rei insigne exemplum est apud Liuium lib. 10. Tertiâ vigiliâ noctis iam relatis literis à collega Papyrii silentio surgit, & pullarium in auspicio mittit. Nullum erat genus hominum in castris intactum cupiditate pugnae summi infimique aequè intenti erant : dux militum, miles ducis ardorem spectabat. Si ardor omnium etiam ad eos, qui auspicio intererant, pervenit. Nam cum pulli non passerent, pullarius auspicio mentiri ausus, tripudium sollicitum Consuli nuntiavit. Consul letus auspicio egregium esse, & Diis auctoribus rem gesturos pronuntiat, signumque pugne proponit, &c. Altercat inter pullarios orta de auspicio eius diei, exauditaque ab equitibus Romanis. Id Spurius Papyrius ad Consulem detulit. Cui ille : Tu quidem male virtute, diligentique esto : ceterum qui auspicio adest, si quid falsi nuntiat, in semetipsum religio-nem recipit : mihi quidem tripudium nuntiatum, populo Romano exercitumque egregium signum est. Centurionibus deinde imperavit, vt pullarios inter prima signa constituerent. Promouent & Samites signa, insequitur acies ornata, armataque, vt hostium quoque magnificum spectaculum esset : Præquam clamor tolleretur, concurrereturque, emissio temerè pilo, pullarius ante signa cecidit, quod ubi Consuli nuntiatum est, Diis in pralio sunt, inquit, habet pœnam noxium capus.

CONSVL CONSVLI.] Valerius Messala citatus à Gellio. Censores inter se, rursus Praetores Consulque inter se, & vitiant, & retinent auspicia. Item: Consul ab omnibus magistratibus & comitatum, & concionem auocare potest. Prætor & comitatum & concionem vsquequaque auocare potest, nisi à Consule. Minores magistratus vsquam nec comitatum, nec concionem auocare possunt. Hæc lib. 13. Noct. Att. cap. 14. è quibus vides cur Consul Consuli obnuntians religione populum Romanum obstrinxerit, quod non fecisset si Prætor, vel alius magistratus Consuli obnuntia-

ALIO DIE.] Secundo de legibus 50. Ad aximum autem & præstantissimum in Rep. us est augurum, cum est auctoritati communium, &c. Quid enim maius est, si de iure quærimus, quam posse à summis imperiis, & summis potestatibus comitia tollere? concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? quid grauius, quam rem susceptam dirimi, si vnus Augur ALIO DIE Alio die.

IV.
V.

V.
VI.

VII.

dixerit? quid magnificentius quam posse decernere, ut magistratum se abdicent Consules? quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare? quid legem si non iure togata est, tollere? Quomodo igitur nihil est cum Augur iis

verbis nuntiar, quibus Antonius nuntiauit? Quia, opinor, ea verborum formula vim habebat, volebat Augur rem susceptam dirimere, & comitia instituta dimittere, non cum volebat iam habita & abioluta rescindere.

ARGUMENTVM.

Ad Lupercalia delebens urget & instat vehementius, quod tantum scelus tam aperte commiserit Antonius, ut ne respondere quidem possit, aut colorem suo factio pratextere.

SED ne forte ex multis rebus gestis M. Antonij rem vnam pulcherrimam transfiliat oratio, ad Lupercalia veniamus. non dissimulat, P. C. apparet esse commotum; sudat, pallor: quidlibet, modò ne nauseet, faciat, quod in porticu Minucia fecit. Quæ potest esse turpitudinis tanta defensio? cupio audire: vt videam vbi rhetoris tanta merces, vbi campus Leontinus appareat.

EXPLANATIO.

SED NE.] Transiitio: qua ironice scelus Antonij rem pulcherrimam appellat.

AD LUPERCALIA.] Ad rem gestam Lupercalibus, id est decimo quinto Calendas Martias, quo die lucentes Lycæum Pana venerantes nudi per luxum atque lasciuiam cutrebant.

NON DISSIMVLAT.] Commodum insultat aduersario, quòd sceleris admissi conscientia pressus interiorum animi æstum dissimulare non possit, auditæ Lupercaliorum mentione.

SVDAT, PALLER.] Sudor & pallor duo animi commoti indicia.

IN PORTICV MINVCIÆ.] Alias Numicia. In qua porticu Magister equitum, cui rutilare turpe esset, is vomens frustis esculentis vinum redolentem, gremium suum & totum tribunal impleuit.

QVÆ POTES.] Tam flagitiosè libertatem populi Romani prodidisti, vt nullum colorem, nullam excusationem inuenire possis, qua tuam factum defendas.

CVPIO.] Cupio tuam defensionem audire, vt sciam quantum in Sexti Clodij Siculi Rhetoris schola profeceris: cui duo millia Campi Leontini assignasti, & quidem immunia, vt pro tanta inrecede nihil sapere diceret.

NOTE.

I. AD LUPERCALIA.] Lupercalia, inquit Varro libro 5. de Lingua, dicta, quòd in Lupercalis Imperci sacra faciunt. Rex cum feris mensuras Nonis Februariis edicit, hunc diem februarium appellat. Februum Sabini purgamentum, & id in sacris nostris verbum. Nam & Lupercalia februatio, vt in antiquissimis libris demonstrauit. Ibidem, sed longè infra. Arbitror februarium à die februata, quòd cum februatur populus, id est Imperci nudus lustratur antiquum oppidum palatinum. Fuerunt autem Lupercalia statiuæ ferie. Macrobius libro 1. Saturnal. cap. 16. Sunt statiuæ vniuersi populi communes, certis ac constitutis diebus ac mensibus, & in fastis statis obseruationibus annotatæ; in quibus præcipue seruantur, Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Is

dies erat decimus quintus Calendas Martias. Ouidius 2. Fastorum,

Tertia post Idus nudos aurora Lupercos Adspicit, & Fauni sacra biconiis erunt.

Nomen vel à lupa quæ Remum & Romulum nutriuit, vel à Panelycæo, de quo S. Aeneidos.

gelida monstrat sub rupe Lupæcæ Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.

Quem Romani deinde vocarunt Iunum, vt scribit Lilius libro 1. Faunum Ouidius appellat. Quamuis, vt ait Fabius lib. 1. Infitit. orat. cap. 9. Inueniuntur qui Lupercalia tres partes orationis esse contendunt, quasi luere per caprum. Id est februare, siue purgare capro immolato.

De sacrificij ritibus Plutarchus in Cæsare, & in Antonio, sed in Romulo expressiùs: Σαρκίοισι δὲ ἀγας, ἑπι μαίεσθων δούκων ἀπὸ ποταμῶν ἑπι τῶν ἀποτοῖς. εἰ δὲ νουαυαθῶν μαχαίρη τοῦ ἀποτοῦ πολυχρόσιον, ἕτεροι δὲ ἀποταμῶσι ἐκώδω ἕτερον ἐπιτελεῖσθαι γαλακτι ποταμῶν. Ἰθὺν δὲ ἀπὸ τῶν μαίεσθων ἐπὶ τῶν ἀποτοῖς. ἐκ δὲ τούτων τὸ ἀρμενατὶ τῶν ἀγορῶν κρητατιμῶντι, διαθίοντι ἐπι ἀποζῶματι γυμνοῖ, τοῖς ἐκίπτι τῶν ἀποτοῦν πῶνοντι. εἰ δὲ ἐπι κίπτι γυμνακίς οὐ φοβῶνται τὸ πῶνον, νομίζουσι ὅτις ἐπιτελεῖσθαι, ἕτεροι δὲ τῶν ἑσπέρων ἐπι τῶν κίπτι δούκων τῶν ἀποτοῦν. fugulunt enim capras, deinde duobus adolescentibus ad victimas admotis, alij quidem gladiis cruentis, frontem attingunt, alij vero lana lacte madefacta detergunt. abstersos autem adolescentes ridere oportet. deinde incisij in corrigiæ caprarum scutibus, nudi cum subligaculis discurrunt, corrigiis obtusis quæntique verberantur. Adulta autem mulieres non resugiunt vapulare, raris ac secunditatem facilitateque partus id profuturum. Proprium autem est illius Festi vs etiam canis à Lupercis imoletur. In Antonio vero dicuntur Luperci ἀλλολεμῶνσι λῆμα, πνευματο delibutus discurrere. Idem etiam insinuat Cicero Philippo. 13. §. 31. Lupercorum mentionem facere audeat? neque illius diei memoriam perhorrescit, quo ausus est obrutus vino, angustis oblitus, nudus, gementem populum Romanum ad seruitutem cohortari. & apud Dionem lib. 45. de eodem. καὶ δὲ μαχαίρῃ σου θανάτῃ ἐπι καίεσθων τὰ δούκων ἀποτοῖν ἀποτοῖν ἐπι τῶν ἀποτοῖν. Ἰθὺν δὲ ἀπὸ τῶν μαίεσθων ἐπι τῶν ἀποτοῖν. ἐκ δὲ τούτων τὸ ἀρμενατὶ τῶν ἀγορῶν κρητατιμῶντι, διαθίοντι ἐπι ἀποζῶματι γυμνοῖ, τοῖς ἐκίπτι τῶν ἀποτοῦν πῶνοντι. εἰ δὲ ἐπι κίπτι γυμνακίς οὐ φοβῶνται τὸ πῶνον, νομίζουσι ὅτις ἐπιτελεῖσθαι, ἕτεροι δὲ τῶν ἑσπέρων ἐπι τῶν κίπτι δούκων τῶν ἀποτοῦν.

Quo die celebrata.

Vnde nomen?

Sacrificij ritus.

αἰρηγῶν ἐστὶν ἄθε, φερέσσι τὰ λυκοῖα ποιησάμενοι. *Consul, P. C. nudum, unguentisque delibuit in forma venit specie Lupercaliorum peragendorum.* Sed, ut ad Plutarchum redeamus, lanam hanc lacte madefactam februa dixerunt, vnde & lupercalia dies februatius. Ouidius 2. Fastorum initio.

Pontifices ab Rege petunt & Flamine lanas, Quis veteri in lingua februa nomen erat.

Corrigias illas *Iunonis amiculum* nominabant. Festus mensem Februatium dici putat à *Iunone februatata*, quam alij februalem, Romani februalim vocant: quod ipsi eo mense sacra fiebant, eiusque feria erant Lupercalia, quo die mulieres februebantur à *Lupercis amiculo Iunonis*, id est pelle caprina. Pellem autem caprinam dicebant Iunonis amiculum, quod Iuno Sospita Lanuvij, ut inquit Cicero 3. de Natura Deorum, *Cum pelle caprina, cum hasta, cum scutulo, cum calciculis repandis* fingeretur. At, ut ait Naso 2. Fastorum.

Principio mensis Phrygia contermina mari

Sospita delubris aicitur aueta nouis.

Probabilius tamen non à Iunone Sospita, sed à Iunone Lucina nomen acceptum, siquidem cum steriles essent Romanæ matronæ, redditum Lucinæ oraculum,

Italides matres, inquit, sacer hircus inito.

& Augur,

Ille capram mactat, inisse sua terga puella Pelilibus exectis percutienda dabant.

E quibus & illud è sat. 2. Iuuenalis intelligas,

- steriles moriuntur, & illis

Turgida non prodest condita pyxide Lyde, Nec prodest agili palmas præbere Luperc.

De lupercorum cinctu & nuditate paulò pòst differemus.

SVDAT, PALLET.] Hæc duo malæ conscientie indicia. Iuuenalis sat. 1.

- rubet auditor cui frigida mens est

Criminibus: tacitè sudant præcordia culpa.

Horatius Epod. 7.

Tacent, & ora pallor albus inficit

Mentisque perculse stupent.

Petius sat. 3.

Pallent infelix quod proxima nesciat uxor.

Non igitur tantum rubor, sed etiam pallor malæ conscientie est effectus. De sudore ex metu proueniente Plautus Casina, acti 1. sc. 7.

- stimulus ego nunc sum tibi,

Ego quod corculum assuassit iam ex metu.

RHETORIS.] De Rhetoribus suprâ 28. de Rhetorici mercede 29. de campo Leontino ibide.

11.

ARGVMENTVM.

Exponit quemadmodum Lupercalibus Antonius imposuerit Cæsari diadema, Cæsar autem ne regnum appetere videretur, illud insigne regie pospositis à se reiecerit.

LXXI.

SEDEBAT in Rostris collega tuus amictus toga purpurea, in sella aurea, coronatus: ascendis; accedis ad sellam (ita eras Lupercus, ut te Consulem esse meminisse deberes) diadema ostendis: gemitus toto foro. vnde diadema? non enim abiectum sustuleras, sed attuleras domo meditatam & cogitatum scelus. Tu diadema imponebas cum plangore populi: ille cum plausu reiciebat. Tu ergo vnus, scelerate, inuentus es, qui cum auctor regni esses, eum quem collegam habebas, dominum habere velles: & idem tentares, quid populus Rom. ferre & pati posset.

EXPLANATIO.

SEDEBAT.] Priusquam Antonij factum narret, insolentiam & factum Cæsaris describit, ut eò scelus Antonij magis exaggeret, quòd regem ad eò superbum voluerat Romanis imponere.

IN ROSTRIS.] In suggestu, qui in medio foro Romano fuit, vnde habebantur conciones, qui è rostris nauium Antiatium primum extructus fuerat, & inde Rostrorum nomen accepit. Ibi autem sedebat Cæsar vt prætereuntes Lupercos sibi à Senatu per adulationem tanquam Deo decretos è superiore loco spectaret.

COLLEGA TVVS.] Iulius Cæsar Consul cum M. Antonio.

AMICTVS TOG. PVRP.] Indutus veste triumphali, vt ait Plutarchus, aut etiam regiâ, vt Dio.

IN SELLA AVREA.] Sibi pariter à Senatu decretâ.

CORONATVS.] Duplex corona Cæsari concessa à Senatu. Decretum enim vt coronâ laureâ

perpetuè uti posset, & vt ludis coronam gemmisauròque præsignem gestaret. Hanc posteriorem Lupercalibus videtur habuisse: is enim fuit habitus triumphalicus.

ASCENDIS.] Ad Rostra succollantibus cæteris lupercis subleuatus. Plutarchus in Antonio.

ACCEDIS AD SELLAM.] In quo Cæsar sedebat. aduerte quemadmodum singulis immoretur, vt tem clariùs oculis subiciat, & grauiùs exaggeret.

ITA ERAS LUPERC.] Hæc quidem leuitas huc vsque tibi concedi potuit tanquam Lupercus, vt cæteris sodalibus lupercis ceruices supponentibus per eorum humeros ad Rostra sellamque Cæsaris ascenderes, id tamen facere Consulem populi Romani non decebat, qui si Lupercus fuerit, ita debet currere per urbem, vt interim meminerit suæ dignitatis.

DIADEMA OSTENDIS.] Nondum Antonius capiti Cæsaris imposuerat diadema, sed tantum ostenderat, cum plebs ingemuit toto foro: quæ vim longè maiorem habent, quam si

imposito iam diademate gemuisse diceretur.

VNDE DIADEMA?] Ex alio capite scelus amplificat, quòd videlicet consilium illud, non, vt dicitur, in arenâ sumpserit, sed ex certâ inductione animi scelus illud suscepit. Non enim diademata illud casu per vicus abiectum inuenerat, sed attulerat domo coronam lauream diademate impletam, vt eam capiti Cæsaris imponeret.

IMPONEBAS.] Non ait, *imposuisti*, sed, *imponebas*, vt ostendat id iterum & sæpius esse factum.

CVM PLANGORE POPVLI.] Lamentantis imponi sibi Regem, & opprimi seruitute Rempub.

ILLE CVM.] Cæsar reiciebat illud diademata plaudente populo, quòd Cæsar oblatum sibi regnum nollet admittere.

TVRGO.] Graui epiphonemate rem concludit, & exaggerat, quòd vnus inuentus fuerit Antonius qui id audieret, quod omnium fugisset & formidasset audacia. Audorem eum dicit fuisse regni, quia Cæsarem contra patriam armauerat, & intercessione illa sua nefaria faciem bello ciuili subiecerat, quo bello ciuitatis oppressa libertas. Nondum tamen solus regnabat Cæsar, fed aliorum regni collegas habebat, & imprinis ipsum Antonium: sed Antonius seruire maluit, quam regnare cum Cæsare, & Cæsari monarchiam deferre voluit coram populo Romano, vt experiretur vtum populus ad seruitutem esset paratus.

NOTÆ.

R. **IN ROSTRIS.**] Rostra in foro Romano: Nec longè à Rostris Lupercal. inter Capitolium & Palatinum montes, iuxta ficus Ruminalis, vbi expofiti Romulus & Remus, vt Varro, Festus, omnes alij tradiderunt. Hinc Luperci suæ lustrationis initium faciabant. Plutarchus in Romulo: *ἄρχοι τοῖς τῆς πειθεύσεως νόμοις ἀνοστήσαντες ἐπὶ τῶν ἑσπερίων, ὅπου τῶν βομύλων ἐπιπέσειαν ἕλκεσσι.* Lupercos videmus inde suam circumscriptionem aspicari, vbi Romulus depositum fuisse narrat. Vnde & locus à germanis Remo & Romulo Germalium. Lupercalibus autem februatyr populus, inquit idem Varro libro 5. de lingua, id est, Lupercis ludis lustrantur antiquum oppidum Palatinum. In hac lustratione per sacram viam ascendebant & descendebant. Augustinus lib. 18. de Ciuitate cap. 12. *Nam & Lupercorum per sacram viam adscensum atque descensum, sic interpretantur, vt ab eis significari dicant homines, qui propter aquæ inundationem summa montium pessimerunt, & rursus eadem residente ad ima redierunt.* De sacra via idem Varro lib. 4. *Oritur caput sacre viæ ab Srenia sacello, quæ pertinet in arcem, qua sacra quot mensibus seruntur in arcem, & per quam angures ex arce profecti solent inaugurare.* Huius sacre viæ pars hac sola vulgo nota, qua est à foro eunti proximo cliuo. Festus: *Ne eatenus quidem, vt vulgus opinatur sacra viæ appellanda est à Regia ad domum Regis sacrisculi, sed etiam à Regis domo ad sacellum Sreniæ, & rursus à Regia usque in arcem.* Arx autem, vt supra diximus §. 14. fuit in eodem monte Tarpeio, vbi Capitolium. Quare cùm Luperci à foro cursum inciperent, & palatium lustrant, pèrque sacram viam

Sacra via.

quæ ad arcem pertinebat discurrerent, ac proinde ter saltem in foro se spectandos exhiberent, commodiorem Rostris locum Cæsar eligere non poterat, vnde Lupercos spectaret.

AMICTVS TÒGA PURPUREA.] A Plutarcho, *κακασπιανὸς ἰδὸν τῆς ἐπιμνηστικῆς οὐραίας vestis triumphalis, à Dione.*

Regia veste coronâq. aurâ exornatâ describitur. Triplex autem fuit purpureæ trabeæ genus, quod ex Tranquillo de generibus vestium, ita nos aliquando descripsimus:

Purpurei Reges mixto candore rubescunt, Anguribus mixto radiatur purpura cocco, Imbuit ætheream Diuinâmera purpura vestem.

Iam queri posset quam purpuram habuerit Cæsar, nisi Plutarchus & Dio Regiam, & triumphalem dixissent: Cùm tamen Orator Cæsarem exordem fuisse, cùm talem vestium admittit, dicat, suspicor eum vestem diuinam & *θεραπεύειν* induisse. Neque enim vel Augur gereret purpuram auguralem, vel triumphalis triumphali purpura vteretur, etiam exacto triumpho, quòd etiam Pompeio fuisse concessum tradit Velleius. Ciceronis verba sunt 1. de diuinatione. *Maximo argumento est quod panis ante interitum Cæsaris contigit: qui cum immolaret illo die, quo primum in sella aurea sedit, & cum purpurea veste processit, in exitis bouis opimi cor non fuit.* Et lib. 2. *Tu verò quid habes, quare pueros si panis ante cor, fuerit in sauro opimo, subito id in ipsa immolatione interfuisse? an quòd adspexit vestium purpureo exordem Cæsarem, ipse corde priuatus est?* De purpura Regum pro Sextio 57. De purpura sacerdotum immo Deorum nonnihil in Pisonem 23. cùm de prætexta loqueremur: de Augurali pro Sextio & infra. Mirum autem non est Cæsarem purpuram diuinam admisisse, cùm alios etiam diuinis honores vt thesam, fericulum, puluinat, flaminem, lupercos admiserit. De sella aurea Tranquillus, Dio, Plutarchus, & alij.

CORONATVS.] Tranquillus cap. 4. *Calpurnij verò deformitatem iniquissimi ferre, obretractorum sæpe iocis obnoxiarum expertus: ideoque & descendentem capillum reuocare à verice assueuerat: & ex omnibus decretis sibi à Senatu populoque honoribus, non aliud aut recepit, aut usurpauit libentius, quam ius laureæ coronæ perpetuò gestanda.*

LUPERCVS.] Pro Cælio 26. *Sibi in Lupercis sodalem esse Cælium dixit. Fera quedam sodalitas, & planè pastorilis atque agræstis germanorum Lupercorum. Eorum duæ sodalitates: alteram Fabios siue Fabianos, Quintilios siue Quintilianos, alteram nominabant.* Ouidius in Fastis lib. 2.

Risit, & indoluit Fabios potuisse, Remumque Vincere, Quintilios non potuisse suos.

Propertius lib. 4. eleg. 1.

Verbera pelitus Ioseph mouebat arator Vnde licens Fabius sacra Lupercis habet.

Addita tertia sodalitas: à Iulio Cæsare nomen. Iulij.

Dio 43. *ἱεροποιὸς τῆς ἐν τῷ Πλατῆϊ νοτίῳ πνεύματι, τοῦ τῶν ἀνοστήσαντων. Tertia quedam sodalitas sacerdotum qui Lupercalia celebrant instituta, siue que Iulij vocati sunt.* De his M. ipse Antonius epistola ad Hirium & Cæsarem, quæ Philippica 13. fuscè expenditur: *Vestigialia Iulianis Lupercis ademit.* Queritur ex qua sodalitate fuerit Antonius? Tullius apud Dionem libro 35. huic questioni facit satis, *τὰ δὲ λατρία ἡ, ἃ ὄντ τῷ ἱερῶν.*

sed quòd nudus fuerit concionatus: concionans enim non Luperci, sed Consulis personam fultinere debebat. cætera sunt perspicua: tantum aduertere quàm acriter insultet, & nactus occasionem è manibus elabi non patiarur.

VIORVM SVMORVM.] Brutorum, Cassij, & cæterorum qui Cæsari necem intulerunt.

DICAM TAMEN.] Ita scriperat Cicero: Dicam tamen dolore commotus. Quid indignius quàm viuere eum. Postea tamen ab Attico suo monitus ita mutauit. Dicam tamen dolore commotus indignissimum esse hunc viuere, qui imposuerit diadema, &c. Sic enim epistola vndecima lib. 16. ad Attic. Libenter ea corrigam, quæ à te animaduersa sunt, eodem iure quo Rubriana potius quàm quo Scipionis, &c. Illud etiam malo indignissimum esse hunc viuere quàm quod indignius. Ita Lambinus eum epistola locum emendat, cum priùs loco indignissimum, legeretur, indignius.

NOTÆ.

SVPPLEX TE AD PEDES.] Vide Sextianam § 4. Gener & Pise gener à Pisonis Consulis pedibus supplex reuocabatur. & 74. Socrer ad pedes abiectus.

A PUERO.] Hoc Latini variis modis extulerunt. Cicero passim, à pueritia. Virgilius, -adeo à teneris affluere mulsim est.

Catullus de coma Berenices: Cognoram à patria virgine magnanimam.

Horatius: A tenero medistetur ungui.

Quod putauit Cicero leniendum lib. 1. epist. 6. Presta te enim, qui mihi à teneris, ut Græci dicunt, unguiculis es cognitus. Quem in locum adfert eruditus Manutius Plutarchum de liberorum educatione: Εξ απαλόων όνόων άγαπήων τήνικα. A teneris unguiculis liberos amant. Sed vitatissimus loquendumus à puero, putidum sit exemplum corradere. ne Græcis quidè ignotus. Theocritus eidyllio 15. Ἄπυο ἔν τῷ ψυχρῷ όρει τὰ μάλιστ' άδιδίκα. Ex pueris. Me gelidus serpens & equus ante omnia terret A puero.

VT OMNIA PATERERE.] Hinc perpeti turpiter, pro Milone. Hinc Syrorum patiensissimum genus, apud Plautum. Hinc patricius Otho apud Iuuenalem, id est, impudicus. Hinc apud Stratonem 2. anthologie cap. 2. πάροντες ἔδ δρόντες. Hinc eodem cap. ignoti Scriptoris nobile epigramma: Άρεας κρηναυτο, ἔν τῷ ήβήοντο γυναικίς. Ούτ' άδίδες γαίανην, ήπι πᾶσι ήρα γυναικί. Ούδ' ά γυναικίς έστιν, ήπι φόνι ήδ υγρῷ άδρόν. Άρεας ήν γυναικί, ἔν άδ έχόν ήστ' άδίδες. N V D V S.] 8. Æneid.

Hinc exultantes Salios nudosq; Lupercos.

2. Factorum:

Cur igitur currant, & cum sic currere mos est. Nuda ferant posita corpora veste rogas? Ipse Deus velox discurrere gaudet in alius Montibus, & subitas concepit ille fugas. Ipse Deus nudus nudos inbet esse Lupercos, Nec satis ad cursus commoda vestis erat.

Idem alij passim testantur. Non tamen omnino nudi fuerunt, sed subligacula quædam habuerunt,

quibus verenda tegerentur. Plutarchus in Romulo: διαπόων ἔν πειθόων πρῶσι. Nudi cum subligaculo discurrunt. Et clarius Dionysius Halicariensis lib. 1. Antiq. Rom. modò Græca non sunt ad manum: adfero Sigifmundi Gelenij versionem: Mos erat incolæ Palatini montis peractò sacro nudos circum vicum discurrere, succinctos tantum pudenda recens matatarum pecudum excusis: id erat lustrationis genus quoddam, vicinis receptum vsu patrio, quod nunc quoque fieri solet. Hinc, ut Turnebus aduertit, cinctos Ouidius, succinctos Papiinius appellat. Hic, Verbera succincti formidauere Luperci.

Ille 5. Falt.

Semicaper coloris cinctus Faune Lupercis Cum lustrant celebres verbera secta vias.

STIMVLIS FODIAM.] Scruile supplicium. Plautus Afinaria actu 2. sc. 4.

Vtinam nunc stimulus in manu mihi sit. Qui latera conteram tua, que occalluere plagis. Curculione actu 1. sc. 2.

Etiam mihi quoque stimulo fodere lubet te. Menæchmis actu 5. sc. 5.

At ego te pendente sodiam stimulis tringinta dies.

Hinc supplicium similem, Milite glorioso actu 2. sc. 6. Hinc seruis quidam Casina actu 1. sc. 9. Stimulorum loculi. & Staphyla anus stimulorum feges, actu primo Aululariæ. sc. primâ.

A NOBIS POPVLQVE ROMANO.] Totum hunc locum Dio sic expressit lib. 45. Ημῖς, ὁ ἄρχων, ἡμῖς σοι πᾶτ' όπιπαλάμδα; ὁ τῶν Τερωνίως ἔχλιόσωντες, ὁ τῶν Βερούτι άγαπηόωντες, ὁ τῶν Καπτολίνοι κατακρυμώσωντες, ὁ τῶν Σπουειῶν άποκτιλίωπης, ἡμῖς βασιλία πᾶ άσάπιδῶ σι σεσσητάειμιοι ἔν άπτό τῷ ήπνομίαν άπτο, ἔν σεσσηπ ἔν τῷ τῶ διακτάπες δ' έκείνω ήσάεστιν σιπικηόωνι; ἡμῖς πύερον ήν πᾶ άπόδῆξῶ σοι ήελεόωνσῶ, ὁ τῶν Πέριον ὁ τῶν Ἰταλίας έκβαόόντες, ὁ τῶν ἄπτορον έσθ' τῶν Τάουον άπλάσωντες. Οἱ μᾶ πᾶ τᾶς ἔν Βαλειῶν, ἔν τῶν γέμων τῶ Ποριῶν, ὁ μᾶ τῶ αλλῶς ὁ Όεπιον, ἔν τῶ γῆρα ἔν Μουσίῶν, ὁ μᾶ τῶ δόου τῶ Δειῶν, ἔν τῶ ήπτος ἔν Βερούτι. Σῶ δῆ, ὁ πᾶςέμῖς, ἔν ήδῶν, ἔν ήλῖπῶν, ήν δουλῶσῶς, ὁς Ποσειμῖος, ὁπῶς Σαυῖτις ὁ έσθῆξ' ὁς Ρήρωλος ὁπῶς Καρμηόωνις ἔποδῆξ, ὁς Κούριος, ήνα ἔς τῶ χῆμα ήμῶσῶν. Nōne tibi, M. Antoni, nos hac mandauimus? qui Tarquinios eiecimus, Brutum amplexi sumus, Manlium de saxo deiecimus, Spurium occidimus. Nos te Regem aliquem salutare iussumus? qui illud nomen, atque huius causa etiam Dictatoris appellationem diris execrationibus deuouimus? Nos te tyrannum aliquem constituere iussumus? qui Pyrrum ex Italia prefigauimus, Antiochum ultra Tauurum montem submosimus. Non ita, non, per fasces Valery, per legem Porcij: non, per crux Horatij, per manum Mutij: non, per hastiam Decij, per gladium Bruti. Tu autem hominum secleratissime, supplex factus orauisti ut seruire iustar Posthumij, ut Samnitibus dederetur, Reguli, ut Carthaginienibus redderetur, aut Curtij, ut in hiatum precepti mitteretur. Ita lego. sublati, opinor, mendis quæ in scripturam irreperant, inuenies ita δουλόων, ὁς Ποσειμῖος, ὁπῶς Σαυῖτις ὁ έσθῆξ, ὁς Ρήρωλος, ὁπῶς Καρμηόωνις ἔποδῆξ, ὁς Κούριος, &c. Quæ lecto etiam Xylandrino in fraudem induxit.

Nudi Luperci.

v.

Stimuli.

v. l.

7.

11. A puero.

A virgine.

Ab unguiculis.

111.

17.

A consequentibus siue ex eo quòd illud inscripserit in fastis, & à maiorum exemplo, qui Tarquinium eiecerant, ceterosque qui regnum appetere, interfecerant, Antonij scelus amplificat.

LXXIII.

AT etiam inscribi iussit in fastis, ad Lupercalia, C. Cæsari Dictatori Perperuo, Marcum Antonium Consulẽm populi iussu regnum detulisse: Cæsarem vti noluisse. Iam iam minime miror, te otium perturbare, non modò vrbein odisse, sed etiam lucem: cum perditissimis latronibus non solùm de die, sed etiam in diem viuere. Vbi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus & in iudiciis esse potest: quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti. Ideòne L. Tarquinius exactus? Spur. Cassius, Melius, M. Manlius necati: vt multis pòst seculis à M. Antonio, quod fas non est, Rex Romæ constitueretur?

EXPLANATIO.

A T ETIAM.] *Quæ in aëta publica referantur, ea inscribi iuebant in fastis, ad illum diem, quo res euenerat. Antonius igitur non contentus Cæsari regnum obtulisse, rem à se gestam, quasi memoria dignum facinus, publicis consignari monumentis voluit, posterisque mandari. Dio tamen lib. 43. scribit, id Cæsaris ipsius iussu factum fuisse, ideoque fortasse Noster ambiguit loquutus est, utque verbis rem expressit, quæ possent non minùs Cæsari quàm Antonio conuenire.*

I AM IAM.] *Quoniam, vt ait pro Sextio 99. homines improbi propter meum poena, peccatorum suorum conscij, nouos motus conuersionisque Reipub. quarunt, ideo commodè insitit Orator mirum non esse, quòd Antonius nouis rebus studeat, & sus deque omnia miscere & perturbare moliat, quòd Lupercalibus tantum scelus susceperit, vt sitate Repub. stare non possit.*

CVM PERDITISSIMIS LATRONIBVS.] *Fratribus Caio & Lucio, cum Censorino, Cæsare Vopisco, Saxa, Caphone, Nucula, Lentone, Appulo Domitio, P. Decio, Trebellio, L. Planco, Caninio Cimbro, de quibus Philipp. vndecima à §. 10. ad 15. Lacone, Mustella, Licinio Lenticula, Tirone Numisio, & aliis eiusmodi. vide Philipp. 13. §. 26. 27. 28.*

DE DIE.] *De die & in diem viuere dicuntur ij, qui in assidua supplicij expectatione versantur, quasi sibi iam esset pereundum: atque adeò quemcumque diem transegerint, videntur lucro apponere, tantùmque diei presentis habent rationem, nihil de crastino cogitantes: quasi putent se crastinum diem non esse viros, aut de die, luce palam omnibus videntibus: in diem, rapto, singulis diebus, vt Manutius exponit.*

VBI ENIM.] *Ratio cur assidue timere debeat Antonius.*

DOMINATV REGIO.] *Volens instituire Cæsarem Regem, qui leges & iudicia pro sua voluntate & libidine sustulisset.*

IDEONE.] *Exclamatio gauis, ab exemplo maiorum.*

L. TARQUINIVS.] *Superbus septimus & vltimus Rex Romanorum, qui ob stuprum à Sexto Tarquinio filio Lucretiæ oblatum, à L. Bruto Roma exactus est.*

SPVR. CASSIVS.] *Is post Consulatus tres ac duos triumphos, ob suspicionem affectatæ tyrannidis damnatus, necatùsque est. Sunt, inquit Lilius, qui patrem auctorem eius supplicij ferant: cum cognitâ domi causâ verberasse ac necasse, pecuniâque filij Cerei consecrauisse, &c.*

MELIVS.] *Epitome Liliiana: Cùm fame populus Romanus laboraret, Sp. Melius Eques Romanus frumentum populo suâ impensâ largitus est: & ob id factum conciliata sibi plebe regnum affectans à C. Seruilio Hala iussu Quintij Cincinnati Dictatoris, vel potius quòd à Quintio vocatus ire recusaret, occisus est.*

M. MANLIVS.] *Eadem epitome lib. 6. M. Manlius, qui Capitolium à Gallis defenderrat, cum obstrictus ere alieno liberaret, nexos exolveret, crimine affectati regni damnatus, de saxo Tarpeio deiectus est. in cuius notam S. C. factum, ne cui de Manlia gente Marco cognomen esset.*

VT VLTIS PÒST SECVLIIS.] *Tarquinius ciectus anno ab Vrbe condita cccxlvi. vi. Kalend. Martij. Spurius Cassius necatus anno V. C. cclxx. Spurius Melius anno cccxv. Manlius anno cccclxx. Antonius autem Cæsari diademâ anno dccx. quantum alij, vt & nos fecimus huius orationis initio, vnum annum chronologiæ detraxerint.*

QVOD FAS NON EST.] *Lilius initio libri 2. Brutus eiectis Tarquinis: Omnium primum audum nosse libertatis populum, ne post modum sceleris precibus, aut donis regis posset, iurando adiecit, neminem Romæ passuros regnare. Atque hæc cæsis victimis, super eis stantes non solùm pro se, sed etiam pro suis posteris iurauerunt, vt omnem posteritatem hæc religione adstringerent, vt scribit Dionysius initio libri quinti, & eam ob causam fas non erat Regem Romæ constituere.*

NOTÆ.

I. **IN FASTIS.]** Vide Sextianam 33. num. 4. Adde Festum Pompeium. Fastorum libri appellatur, in quibus totius anni fit descriptio. Glossarium, Fastus, ἀνεσθόριος. Aduertit alicubi Iosephus Scaliger ventilitatem fuisse inter veteres Grammaticos quæstionem, an Fastus etiam hoc sensu in quarta inflexione dicerentur, vt dixit Lucanus:

Nec meus Endoxi vincitur fastibus annus.

II. **TE OTIUM PERTURBARE.]** Quia videlicet scelerati & nefarii propter meum pœne, inquit Cicero pro Sextio §. 99. peccatorum suorum confusi, nonos motus conuersisque Reipub. querunt. Vbi vide Notas, & ad Cælianam §. 173. Quid tantum aut in moribus naturaque vultus, aut in re atque fortuna? Cùm autem finis quem intueti Reipub. administratores debent sit cum dignitate otium, hinc patet idem esse perturbare otium, atque Reip. statum conuelleret. vnde pro domo sua 137. Tis procella patriæ, turbo ac temporis pacis atque otii, quod in naufragio Reipub. tenetris offensus, demerso populo Romano, atque erecto Senatu, &c. Otium enim est pax & tranquillitas. Secunda Agraria 101. Pacem, tranquillitatem, otium.

III. **DOMINATV REGIO.]** Pulchrè Plato, vbi de sex Reipub. formis disseruit, regno, tyrannide, aristocratia, oligarchia, democratia, siue statu populari, & ochlocratia disseruit, dialogo qui Politicus inscribitur. Μοναρχία, inquit, ζουχόρεια ἢ χράματα ἀρχαί, οὗ νόμου κίρω, ἀείον παρὰ τῶν ἕξ ἀείων δὲ χράται ἢ βερυται ἐνωσμένα. Monarchia coniuncta bonis litteris, quam leges vocamus, optima est omnium sex Reipub. formarum; ceteræ uero difficiliter & grauisima. Et apud Dionem Chrysostomum oratione prima de regno Mercurius Herculi βασιλῆα regali solio subimem ostendit, quam hinc inde circumstant, σεστυρωσεν γοργόν τε ἐξ αἰθέρος ἐκ δέξιν ἑσθλῶν δίκην, πλείων δὲ ἐξ αὐγῆς τῆς λάμπουσα κλέλει· παρὰ δ' αὐτῶν εὐνοία, πα-

τι ποῖα δὲ μερὸν διατίθειται τὸ ἔθνος. ἐκ δὲ τῶ ἐπιδύπτεα κίερεν γυνὴ σφόδρα ἀσέβη, ἢ ἀβραὶς ἰσχυρῶν, ἢ καὶ θύρα ἀλίπτος, ἐπιβλήω ἐπ' οὐραν αὐτῆς. ὁ δ' ἀίθρ' ἰσχυρῶς τῆς βασιλείας παρ' αὐτὸ τὸ σπῆσεν ἤσασεν, ἰσχυρῶς αὐτῶ, πλείων καὶ μαλακώτερον, αὐτῶ δὲ καλλιπτα Νόμος, ὁ δὲ αὐτῶς ἢ Λόγος ὀρθῶς, συμβούλους ἢ παρθερε, οὗ γὰρ δὲ οὐδὲν ἐξείνας αἰθέρας θύρας, οὐδὲ διασυνδύασι. Quæ nos acris & miti vultu adspicit à dextris, sedetque, Iustitia est, maxima sanè clarissimaque splendens pulcherrimè. Circa eam autem est Eunomia, profrus illi similis, nec admodum inferior pulcherrimè. Porro in altera parte quæ sedet mulier appido speciosa, & delicatè vestita, & letè subridens, eam vocant Pacem. Ille autem quæ propè Basilicam consistit, ante ipsum sceptrum, vir fortis & canis & magnanimus appellatur Νόμος, id est, lex, idem Logos Ὀρθος, id est, recta ratio locatur, à consiliis & assessor, sine quo nihil illis fuis est facere, neque cogitare. Philo lib. 2. legis allegoriarum: Βασιλεὺς δὲ ἰσχυρῶς περὶ τοῦ ἐπ' ὁ νόμος τοῦ ὁ δὲ ἀείων ἐπὶ ἐπινοίας. Rex aduersatur tyranno, quod ille legum, hic iniquitatis sit introductor. Nomen aliud non occurrit, quo ἀείων interpretet. Synesius de regno: Βασιλεὺς ὁ ἐπ' ἄρτος ὁ νόμος, περὶ τοῦ Ν ὁ πρόμος, νόμος. Regi pro moribus leges sunt, tyranno pro legibus mores.

Quare cùm dicitur Antonium leges & iudicia dominatu regio sustulisse, verius diceretur id fecisse tyrannico dominatu: nam legi & regi, vt litterarum, ita & potestatis mira consensio. Philo initio libri 2. de vita Mosi: Βασιλεὺς σεστυρωσεν αἰθέρος δὲ γῆς, ἢ ἀπὸ προφῶν αὐτῶ γῆς. ἀείων δὲ τῶν σεστυρωσεν, ἢ ἀπὸ προφῶν τῶν οὐ σεστυρωσεν, ἰδὼν ἢ μοῦ. ὡς ἐοῦς ἐπὶ τῶν νόμων βασιλῆα νόμος ἐκλυθη, τῶν δὲ νόμων βασιλῆα δίκην. Regis officium est iubere quæ oportet fieri, & vetare à quibus abstinere decet. Ceterum iussum faciendorum, & interdicho cauendorum propriè ad legem pertinet, atque ita consequitur, vt rex animata lex sit, lex vero sit rex iustissimus. Quamuis interdum Regi conuenit, vt alicubi notauimus ex Themistio oratione de humanitate Theodolij: Επιστολῆς τοῦ καὶ τῶν νόμων, ἢ τὸ ἀπὸ τῶν αὐτῶ ἢ ἀγαθῶν τοῦ περὶ δίκην αὐτῶ, ἀπὸ νόμου ἐκλυθη ἔπῳ, ἢ ἢ ἐκλυθη αὐτῶ ἀπὸ τῶν νόμων. Leges etiam ipsas moderari, & earum asperitatem lenire, atque mitigare, quippe qui lex sit animata, non in litteris posita, quæ nec transferri, nec transferri possunt. Idèoque Regem νόμος τῶν νόμων ἢ ἔπειτα, legem spirantem & uiuentem ibidem appellat.

ARGVMENTVM.

Redit ad propositum de euentibus auspiciis in comitiis Dolabellæ, vnde occasione Lupercalium digressus fuerat: mox ad ea quæ necem Cæsaris sequuta sunt, delabitur.

SED ad auspicia redeamus: de quibus rebus Idibus Martiis fuit in Senatu Cæsar acturus: quæro, tum tu quid egisses? Audiebam quidem te paratum venisse, quòd me de euentibus auspiciis, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. Sustulit illum diem fortuna populi Romani: num etiam tuum de auspiciis iudicium interitus Cæsaris sustulit? Sed incidi in id tempus quod iis rebus, in quas ingressa erat oratio, præuertendum est.

LXXIV.

EXPLANATIO.

SED AD AUSPICIA.] Quæ superius dixeram te fuisse ementium, cum quasi fulgur vidisses, aut tonitru audisses, ALIC DIE dixisti, & Augur Auguri, Consul Consuli obnuntiasti.

DE QUIBUS REBUS.] Cæsar, vt scribit Appianus, quarto post Idus Martias profecturus erat ad bellum Parthicum : & antequam vrbe excederet, Consulem suo loco substituire decreuerat. Ideoque relaturus erat ad Senatum de auspiciis ab Antonio nuntiatis : vrùm videlicet obnuntiatio Antonij vim obtineret, & Consul vitiosus esset Dolabella. Quærit igitur Orator ab Antonio quid egisset. Cæsarine, cui regnum deserte voluerat, repugnare ausus fuisset, an probaturus Consulem Dolabellam, quasi saluus auspiciis creatum. Hic effe opinor sensus, quamquam alia etiam de re agendum fuerat Idibus Martis in Senatu. Nam, vt scribit Tranquillus cap. 79. Proximo Senatu percreebuit fama L. Cotiam Quindecimvrum sententiam disturbum, ut quoniam libris fatalibus contineretur. Paribus nisi à Rege non posse vinci, Cæsar Rex appellaretur. Quæ suspicio Cæsari necem maturavit, vt Appianus, Dio, Plutarchus litteris prodiderunt. Quæro tum tu quid egisses? Eum sine dubio Regem esse creandum tenuisses, cui iam imposueras diadema. Sed prior explanatio magis ad rem.

AVDIEBAM QVIDEM] Dicebatis quidem habere paratam orationem, vt mihi responderes, si dixissem te ementium esse auspicia, utque patendum non esse, neque Dolabellam obnuntiatione tuâ factum fuisse Consulem vitiosum.

QUIBUS TAMEN PARERE NECESSE ERAT.] Quia tu obstrinxeras populum Romanum religione, & Augur Auguri, Consul Consuli obnuntiaveras, vt patendum tibi esset, etiam si ementiretis auspicia.

SVSTVLIT.] Liberatus es ab illo æstu & periculo vel repugnandi Cæsari, qui Dolabellæ comitia rata esse cupiebat, vel consistendi te auspicia ementium fuisse, quod accidit non tam tuâ quam populi Romani felicitate, quæ Cæsare interfecto, à Ieruitate Remp. liberavit.

NUM ETIAM.] Dolabella statim post necem Cæsaris, non expectato Senatus decreto de auspiciis, Consulatum inuasit, & paulò post Antonio reconciliatus Dolabellæ. Obiter igitur obicit inconstantiam, quia quem vivo Cæsare

vitiosum esse Consulem dixerat, eum post Cæsaris necem, tanquam saluus auspiciis creatum in consortium Consulatus admisit.

SED INCIDI.] Duplex est huius loci scriptura. quod is de rebus, &c. prætereundum non sit vel, quod is rebus, &c. prætereundum est. Neutra facis animo facit. non prior, quia vix cohæret oratio. Non posterior, quia prætertere est ordinem dicendorum inuertere, non omnino prætere: at nihil amplius de auspiciis dicturus est. videlicet erudit.

NOTÆ.

EMENTITIS AUSPICIIIS.] Suprà 69. Tua potius quam Reipub. calamitate ementium es auspicia, i. de diuinatione Appius: Censor P. Arceum notans quod ementium auspicia subscripserit. Philippicæ §. 9. Seruabant auspicia Reges, quæ hic Consul Augurique neglexit, neque solum legibus contra auspicia serendis, sed etiam collega vnâ referente eo, quem ipse ementium auspiciis vitiosum fecerat.

FORTVNA POPVLI ROMANI] Vide Miloniam 19. Ex quibus si me non mea, sed Reipub. fortuna seruasset. Et iustum §. opinor 84. Sed huius beneficij gratiam, Iudices, fortuna populi Romani & vestra felicitas, & Dyimmoriales sibi deberi putant. Nota est Plutarchi declamatio de fortuna Romanorum. Demosthenes oratione de Corona, fortunam populi distinguit à fortuna singulorum. Eγώ τῶ ὄνθ τῆς πόλεως τὸ χεῖρον ἀποδῶν ἠξοῦμαι : ἔξ τού ὅτι ἔξ τῆς Δία τῆς Δαδωναίου ὕδωρ, ἔξ τῆς Ἀπόλλω τῆς Πύθιον ἐκωπιεῖσθαι ὄνθ τῶ ὄνθ τῆς πύθιον ἀδρόπτον, ἢ νῦν ἐπιχρη, χαλεπὸν ἔξ δεινῶ. Equidem fortunam Reipub. vestra bonam esse iudico : sedque video vobis & Dodonæ Iouis, & Pythij Apollinis oraculis declarari : sed fortunam mortalium omnium his temporibus esse grauem, & acerbam. Item: Ὁ δὲ τῆς ἰδίας τῆς ἰμῶ τῆς κείνης τῆς πόλεως κριωτῶταν εἶναι εἶναι, τῶ ἰμῶ τῆς εὐχῆς τῆς ἀγαθῆς ἔξ μεγάλης. Iste autem priuatam fortunam meam communi fortuna Reipubl. valentorem esse dicit: paruam & vident bona & ampla, vide locum. Atque ita quidem oratorum principes de fortuna philolophati : Latino etiam Poëtæ,

Fortuna omnipotens & insubitabile fatum, videntur res humanas gubernare : at Poëta Græcus omnes rerum euentus adeo diuine providentiæ tribuebat, vt ne nomen quidem τῆς τύχης in eius operibus extare iampridem notauerint erudit.

ARGVMENTVM.

Fugam & formidinem Antonij post necem Cæsaris, suamque de illo opinionem & auguria euentus confirmata exponit.

LXXV.

QVÆ tua fuga? quæ formido præclaro illo die? quæ propter conscientiam scelerum desperatio vitæ? cum ex illa fuga, beneficio eorum, qui te (si sanus esses) saluum esse voluerunt, clam te domum recepisti? O mea frustra semper verissima auguria rerum futurarum! Dicebam illis in Citterlio liberatoribus nostris, cum me ad te ire vellent, vt ad

vt ad defendendam Rempub. te adhortarer : quoad metueres, omnia te promissurum; simul ac timere desiisses, similem te futurum tui. Itaque cum cæteri consulares irent, redirent; in sententia mansi, neque te illo die, neque postero vidi: neque vllam societatem optimis ciuibus cum importunissimo hoste fœdere vllò confirmari posse credidi.

EXPLANATIO.

NOTE.

QVÆ TVA FVGA.] Antonius à Trebonio feucatus dum Cæsar occideretur, audita Cæsaris necē, veritus ne ipse quoque ad mortem peteretur, fugit & se occultit, abiecta veste Consulari, vt scribit Dio, & vt Plutarchus feruili veste assumpta.

PRÆCLARO ILLO DIE.] Idibus Martiis, quò primum die ciuitas est in libertatem vindicata.

CONSCIENTIAM SCELERVVM.] Duorum maximè, quòd & olim intercessione tua nefarià ciuili bello cauilam præbuisses, & nuper impotuites Cæsari diadema.

BENEFICIO EORVM.] M. Bruti præsertim, qui deliberantibus aliis an Antonium pariter occiderent, veruit interfici, & Trebonij qui Antonium feucavit. Philippic. 13. §. 22. *Sceleratum Trebonium? quo scelere? nisi quòd te Idibus Martiis à debita tibi peste se-duxit?*

SI SANVS ESSES.] Si bene de Republ. sentires.

O MEA FRVSTRA.] Semper vera fuit auguratus: nam & initio belli ciuilibus prædixerat ea quæ exitus comprobauit, & post necem Cæsaris ea quæ hic narrantur. Sed frustra semper, quia nec impetrare potuit à Pompeio, cæterisque qui bellum cupiebant, vt res cum Cæsare componerent: nec à Bruto cæterisque Cæsaris percussoribus, vt Antonio diffiderent, eumque metu potius, quàm beneficiis in officio continerent.

ILLIS.] Bruto cæterisque qui à Reipubl. ceruicibus iugum feruile deiecerant, quique cæde peractà in Capitolium, & tanquam Deos comprecaturū concesserant, ibique diem illum noctemque exegerunt. ad quos accesserunt cum alij tum ipse Cicero, vt cum illis agerent de Reipub.

SIMILEM TE FVTVRVM TVI.] Improbum & violentum.

CÆTERI CONSVLARES.] Luc. Pifo, Luc. Cæsar auunculus Antonij, P. Sulpitius, Luc. Philippus, & alij consulares.

OPTIMIS CIVIBVS.] Bruto, Cassio cæteris qui erant ex eadem factione.

IMPORTVNISSIMO HOSTE.] Antonio, apud quem nulla securitas, nullus portus, in quo Reipubl. natis tot fluctibus iactata con- quiescat.

SANVS.] Suprà 39. *Ipseque C. Cæsari, si sana mente esse velles, consulere velletis.* Id est, Rempubl. amplecti, rectè de Republ. sentire, sequi partes optimatum. vnde pro Sextio eos dicti optimates, *quique integri sunt, & bene de rebus domesticis constituti.* §. 97.

GLAM TE DOMVM RECEPTI.] Plutarchus in Cæsare: *Αντωνιος δὲ καὶ οὐκ Ἀντωνίου, οἱ μάλιστα εἰς τὸν Καίσαρος, ὁμαδύστῃ, εἰς οἴου ἐπιγε- κτήθησαν.* Antonium autem & Lepidus, qui maximè Cæsari erant amici, arrepta fuga subreperunt in domos alienas. Sed fieri potest, vt primò in alienam domum se abstruserit, deinde cum percussores adueneret in nullius perniciem imminere, domum suam se receperit. At non ita facilè de Lepido Plutarchum excusare possumus, quem alij tradunt in suburbio cum militibus fuisse, cum in Senatu Cæsar occisus est. Sed in re quæ ad Ciceronis explanationem necessaria non est, nolim à graui- simo viro diffidere.

AVGVRIA.] De suis auguriis epistolà 6. lib. 6. ad famil. *Si te ratio quadam Etruscæ discipline, quam à patre nobilissimo, atque optimo viro acceperas, non sefellis: nec nos quidem nostra diuinatio fallat, quam tum sapientissimorum virorum monumentis, atque præceptis plurimumque, vt tu scis, doctrina studio, tum magno etiam usu tractandæ Reipub. magnæque temporum nostrorum varietate consecutus sumus. Enumeratique iis quæ longè ante bellum ciuile prædixerat, subuertit. Quare quando, vt augures & Astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te auctoritatem augurij & diuinationis mee, debet habere fidem nostra prædictio. Non igitur ex alius volatu, nec è cantu sinistro oscinis, vt in nostra disciplina est, nec è tripudis solistimis aut somnii tibi auguror: sed habeo alia signa quæ obser- uem, &c.*

AXIOMATA.

Conscientiam scelorum sequitur desperatio vitæ. Multi quoad meruunt, omnia promittunt, simul ac timere desierunt, similes sunt sui.

Nulla societas optimis ciuibus cum importunissimo hoste vllò fœdere confirmari potest.

Res ab Antonio post Cæsaris necem partim bene, partim male gestas refert, ut hinc inconstantiam & lenitatem Antonij demonstreret.

LXXVI. **P**OST tertium diem veni in ædem Telluris: equidem inuitus, cum omnes aditus armati obsiderent. qui tibi dies ille, M. Antoni, fuit? quamquam mihi subito inimicus extitisti, tamen me tui miseret, quod tibi inuideris. Qui tu vir, Dij immortales, & quantus fuisses, si illius diei mentem seruare potuisses? Pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem Mar. Antonij filium, M. Bambalionis nepotem, quamquam te bonum timor faciebat, non diuturnus magister officij: improbum fecit ea, quæ, dum timor abest, à te non discedit, audacia: etsi tum cum optimum te putabant, me quidem dissentiente, funeri tyranni, si illud funus fuit, sceleratissime præfuiti. Tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio, tu illas faces incendisti, & eas quibus semiustulatus ille, & eas quibus incensa L. Belliceni domus deflagrauit. Tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos vi manúque repulimus, in nostras domos immisisti.

EXPLANATIO.

POST TERTIVM.] xv. Cal. Apriles, tertio die post C. Cæsaris necem, in ædem Telluris conuocati sumus, (inquit initio Philipp. i.) in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Atheniensiumque renocavi vetus exemplum: Grecum etiam verbum usurpavi, quo tum in sedandis discordiis erat vsa ciuitas illa, atque omnem memoriam discordiarum oblivione sempiterna delendam censui. Præclaratum oratio M. Antonij, egregia etiam voluntas: pax denique per eum & per liberos eius cum præstantissimis ciuibus confirmata est.

ET QVIDEM INVITVS.] Vel quod nossem animi tui lenitatem, tibi que fidendum non putarem: vel quod inter armatos milites qui omnes aditus obsidebant, tutò me venire non posse arbitrarer. M. enim Lepidus Magister Equitum, ut scribit Dio, morte Cæsaris compertà, noctu forum militibus occupat, concionemque sub aurore contra percussores Cæsaris habuerat.

QVI TIBI.] Antonius cum Cicerone auctor fuerat concordie ciuium, & ut prouinciæ Bruto & Cassio decernerentur, ex quo magnam gloriam fuerat consecutus. Sed sibi paulò post inuidit hanc gloriam, quia discordias illas paulò post renouauit. Quod dolet Orator, etsi causa quædam subesse videbatur, lætandi inimici sui infamiæ & dedecore: cum præsertim Antonius nullà laceffitus iniurià subito inimicus extitisset Ciceroni, eique ex improposito inimicitias denuntiasset.

SUBITÒ INIMICVS.] Calendis Septembris Senatum habuit Antonius, retulitque ad Senatum de supplicationibus mortuo Cæsari decernendis. Cicero non adfuit languens de via, misitque ad Antonium, qui hanc adiret absentie sue rationem. Enimvero Antonius, ita subito exarsit, ut minatus fuerit se cum fabris iturum ad

domum Ciceronis, eamque disturbaturum, quæ iniurià repente Ciceroni extitit inimicus. Vide i. Philipp. §. 11. 12.

PER OBSIDEM.] Peraçò S. C. de obliuione iniuriarum in æde Telluris, inuitati sunt Cæsaris percussores, ut è Capitolio descenderent. Illi cum etiam tum sibi à Lepido & Antonio metuerent, non ausi vitam suam illis committere, obsides ab eis petierunt. Dedit Antonius filium suum quem ex Fadij Bambalionis libertini hominis filia susceperat.

M. BAMBALIONIS.] Dubium est quod prænomen habuerit Bambalio. supra Q. Fadium, lib. 16. ad Att. ep. 11. etiam C. Fadium nominauit. Tanium, ut sciant prætere prædicos, sine vallo Luciliano, eum ex C. Fadij filia liberò habuisse. Vide 3. Philipp. §. 16.

NON DIUTURNVS.] Alij legunt, non diuturni magister officij. Idem sensus est, quia qui solà pænæ formidine bene faciunt, sublato metu ad priora studia reuoluuntur.

ME QVIDEM DISSENTIENTE.] Duplex sensus esse potest, vel enim dissentiebat ab alijs Cicero, quòd alijs Antonium optimum putantibus, ipse ne bonum quidem putaret, sed eam crederet sublato metu, primo quoque tempore ad suos mores & improbitatem esse rediturum: vel quod alijs Antonium funeri Cæsaris præficiendis ipse præficiendum non putaret.

FVNERI TYRANNI.] Habuisti funebrem orationem in laudem Cæsaris demortui. Vulgo legunt, Funeri illius tyranni sceleratissimij præfuiti. Malui, Funeri tyranni, si illud funus fuit, sceleratissime præfuiti. Quam lætationem Manutio, Lambino & alijs video placuisse.

TRIA ILLA PVLCHRA.] Ironice pulchram appellat laudationem Antonij, quæ reuera

tionibus ardentibus ad domos percussorum inflammandas concurrerunt.

IX. SEMIVSTVIATVS.] Vide Milonianam §. 34. Tu spoliatum imaginem, exsequis, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semivstulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquisti.

X. LVC. BELLINI.] Hic fuit non solum Pompeianus, sed etiam partium propugnator acerrimus iam tum ab initio belli ciuili. de quo M. Caelius ad Ciceronem epist. 13. Intemely in armis sunt, neque de magna causa. Bellienus uerna Demetrii, qui ibi cum praesidio erat, Domitium quemdam nobilem illic, Caesaris hospitem, à contraria factione nummis acceptis, comprehendit & strangulauit. Cuius ad arma iit, &c. Vernam appellat quod esset libertus Demetrii, Demetrius autem etiam ipse libertus Pompeij Magni apud patronum suum apprime gratus. De quo Plutarchus in Pompeio, & Catone Uticensi, & Dio libro 39. Caterum fuerint Bellienus vnus è percussoribus Caesaris, nemini, vt reor, competum est. Crediderim non fuisse. Neminem enim, qui Senator non esset, in societate illius facinorosi adieuerunt. nec facile crediderim eum, quamuis praesidio praefectus esset, in Senatum à Pompeio allectum fuisse. Nullis enim libertinis hominibus Pompeius amplissimum ordinem inquinauit. Multò miuùs à Caesare: qui vix ac ne vix quidem in Senatum adscripsit libertum Demetrii. Plutarchus in Pompeio Bellieni cuiusdam Praetoris à piratis cum fascibus & licitoribus capti facit mentionem.

XI. PERDITORVM HOMINVM.] Iudæos

potissimum videtur intelligere, qui maximam erga Caesarem beneuolentiam praese tulerunt. Tranquillus 84. Praecipueque Iudaei, qui etiam noctibus continuis lulum frequentarunt. Eos autem & in foro frequentes fuisse, & frequenter seditionum fluctus excitasse constat ex Orat. pro Flacco. 66. Sequitur auri illa inuidia Iudaei, hoc nimirum est illud quod non longe à gradibus Aureliis haec causa dicitur. Ob hoc crimen hic locus abs te, Lali, atque rem illa turba quaesita est. Scis quanta sit manus, quanta concordia, quantum valeat in concionibus. §. 67. Hinc autem barbara suspitioni resistere seueritatis: multitudinem Iudaeorum flagrantem nonnunquam in concionibus, pro Rep. contemnere grauitatis summe fuit. Erant autem infensi partibus Pompeianis, memores templi olim capti à Cn. Pompeio.

SERVO RVM.] Παμμιγες τῆ γὰρ ἔργῳ ἡδὺν ἰν-
quit hanc ipsam rem tractans Appianus, τὸ
πλῆθος τῶν ἑβραίων, ἃ ὁ Ἰεροσόθενος αὐτοῖς ἰσχυρῶς
ἔειπε, καὶ ὁ δουλοῦν ἔπ τὸ πρῶμα τοῖς δεσποταῖς ὁμοίος,
καὶ οὐδὲ τῆς δουλοῦταις, ἢ ἀλλῶ ἔργῳ τοῖς δεσποταῖς
ἔργῳ ἐπικαινοῖς, &c. Nam urbana multitudo iam
mixta est omnigenis exteris: & libertini aequo iure
degnant cum alijs ciuibus, & seruis cultum eodem vitur
quo & dominus, excepti tamen senatoria veste ca-
terarum vsu est promiscuum.

XII.

AXIOMATA.

Miserum est sibi ipsa pristinae virtutis gloriam in-
uidere.

Timor non diuturnus magister officij.

Multos improbos facit, ea, quae, dum timor abest, ab
eis non discedit auidacia.

ARGVMENTVM.

Res alias ab Antonio post necem Caesaris à Repub. gestas exequitur, & praecipue S. C. de Dictatura in perpetuum abolenda.

LXXVII. IDEM tamen, quasi fuligine absterfa, reliquis diebus in Capitolio praecleara S. C. fecisti, ne qua post Idus Martias immunitatis tabula, neque cuius beneficij fingeretur. Meministi ipse de exulibus, scis de immunitate quid dixeris. Optimum verò, quod Dictaturae nomen in perpetuum de Repub. sustulisti. Quo quidem facto tantum te cepisse odium regni videbatur, vt eius omnem, propter proximum Dictatorem, tolleres metum. Constituta Respub. vt videbatur alijs, mihi verò nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebam. Num me igitur fecellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis?

EXPLANATIO.

IDEM.] Postquam superius fecit incendij mentionem, sumit comparationem à fuligine, quod Antonius labem & infamiam illa funebri laudatione contractam, quasi fuliginem è facibus illis & incendio restantem, posterioribus rebus à se praecclare gestis absterferit.

PRÆCLARA S. C.] Philipp. 1. §. 2. Assentiri etiam nos Ser. Sulpicio, clarissimo viro voluit, ne qua tabula post Idus Martias vllius decreti Caesaris, aut beneficij fingeretur. Caesar ciuitatibus aut etiam singulis personis, quae ab ipso steterant bello ciuili contra Pompeium alijs immunitatem à vestigalibus, vacationem à mi-

litijs aliisque publicis oneribus, alijs beneficia concesserat, & immunitatum edicta in tabulis areas incidi, atque in Capitolio figi voluerat ad memoriam futuri temporis sempiternam. Sed Seruio Sulpicio principe sententiae S. C. factum est ne id deinceps fieret, tum ne quid detrimenti ex tot immunitatibus caperet Respub. tum ne Caesaris nomine fraus obreperet, tum ne his Caesaris etiam demortui beneficijs plebe inflammaretur ad exigendam de coniuratis vltionem.

FIGERETVR.] Leges & foedera, decreta tabulis aereis incaisa, tum in alijs locis publicis, tum vel potissimum in Capitolio clauis ad parietes aut columnas figebant.

MEMINISTI.] Philipp. 1. §. 2. Summā cum dignitate & constantiā, ad ea quæ questia erant, respondebat, &c. Num qui exules restituiti? unum aiebat, præterea neminem. Num immunitates daret? Nulla, respondebat.

OPTIMUM VERÒ.] Vide Philipp. 1. §. 3. 4. Dio lib. 44. Legem etiam tulerunt ne quis in postremum Dictator crearetur: execrationibus addiderunt, ac mortem ei qui mentionem Dictature fecisset, aut eam magistratum in se recepisset.

UT EIVS OMNEM.] Ut eius omnes, propter proximum Dictatoris nomen tollerent. Aliās: Ut eius omne nomen propter proximum Dictatoris omen tollerent. Aliās etiam aliter, & aliud alio peius, intruse, credo; lectiones ab iis, quos periphrasice illa delectat omen, nomen. Periphrasice autem est sensus illius scriptio, Ut eius omnem, propter proximum Dictatorem, tollerent metum. Videbatur enim Antonius odio Cæsaris, qui proximè Dictator fuerat, omnem regni metum sustulisse, sanctens ne quis in postremum Dictator diceretur.

CONSTITUTA RESPVB.] Ad quietem & tranquillitatem reuocata ex illa iactatione, & seditione populari.

TE GOVERNANTE NAVFRAGIA METUEBAM.] Te Consulatum gerente & Rempublicam administrante, omnes turbas & seditiones metuebam.

SVI POTUIT ESSE DISSIMILIS.] Contra naturam suam boni Consulis personam sustinere.

NOTÆ.

QVASI FVLGINE ABSTERSA.] Vituperationi laudes nonnullas interferit, ut Philo in Flaccum: Επισυν τὴν φλόκων, ἢ ἐπιδὲ σποσῶν τὴν ἰχθυὶν ἰκαμῶζεν, ἀλλ' ἢ αὐτῷ τῷ μαρμαίαν ἀειδαλοτῆτιν πρῶτον. τὸ ὡδ' ὃδ' ἀγνοία τῶ χρηστοῦ διαμαρτυροῦντι δίδεται. ὃ δὲ αἰετῆσις ἀδικῶν ἀπολογία ἢ ἐπι σπυλακός ἐσ τῷ τῷ σωενδῆτι διακαρῆσι. Laudo Flaccum, non quia conuenit inimicis laudare, sed, ut eius improbitatem manifestius ostendam. Et enim qui ex melioris ignoracione peccat, uenia conceditur. Is autem qui ex certā scienciā facit iniuste, excusacionem non habet suæ conscientie iudicio predamnatus. Multi siquidem, inquit Ioannes Saraberiensis lib. 7. Policratici cap. 24. ut magis noceant, eisque credatur fidelius, laudes prædicant alienas. Subdit exemplum ex Metamorphosi Ouidiana.

Felix & nato, felix & coninge Proteus,
Et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
Omnia conigerant.

Nunquid tanti parricidii labes, omnes non modo fortuna dotes, sed quamuis magnificos virtu-

is titulos grandes non obliterat? Tale est illud Oratoris. Iulium fortunatum fateor virum fortem, & quem confusi strenuè egisse quamplurima: quo tamen pacto iudicium repetundarum apud Iudices iustos euaserit, mirarer equidem si vis eloquy eius mihi esset incognita.

FIGERETVR.] De more, Nam incisa in æreis tabulis leges affigebantur parietibus, ut scribit Seruius ad illa uerba 6. Æneidos: Fixit leges pretio æque refixit.

Vbi & Antonium nostrum putat intelligi. Plautus Trinummo actū 3. sc. 6.

Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam,

Magis queis sunt obnoxiofi quam parentes liberi

Et misere etiam ad parietem sunt fixæ clauis ferreis,

Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius. Ouidius 1. Metamorph.

Non Æra minantia fixo
Ære ligabantur.

TE GOVERNANTE.] Vide Notas in 20. § Sextianæ. Quis enim clauam tanti impery tenere, & gubernaculum Reipub. tractare in maximo casu a fluctibus posse arbitrari.

NAVFRAGIA.] Ibidem 14. Reipub. naufragium exponere. Si quidem Respub. passim cum nauī comparatur, vide eandem Sextianam §. 46. Cum uero in hanc Reipub. nauem, creptis Senatui gubernaculis, simulantem in alto tempore seditionum ac discordiarum, &c. Vide etiam de Prouinciis Consularibus 7. In illo naufragio huius orbis.

SVI POTUIT ESSE DISSIMILIS.] Mihi reuocat in mentem simias Luciani in piscatore, & apologia de iis qui mercede conducuntur, Simiæ Regis Alexandini, siue Cleopatra ea fuerit siue quis alius, uestibus purpureis amicta, & personis uelate pyrrhicam magnā omnium ordinum ad id spectaculum confluentium celebritate saltitabant, donec festiuius aliquis nuces, quas sinu gerebat, in medium orchestam effudit: Oī dē τῶντοις ἰδόντες, & ἀεικλῶδουσι τῶς ὀρχήστους, & ὁσῶ ἕως τῶντοις ἰθλοῦσι ἀπὸ τῶν ὀρχηστῶν, & ἡμεῖς τῶν τῶ σπυλακῶν, & τῶν ἰδιῶν κατῆρῆζουσι, & ἰκαρῆτο τῶν τῶ ὀπποῦς σπῆς ἀλλήλοι: τὸ δὲ σπυλακῶ τῶς πύρρῆς διελέλυτο, & κατῆρῆζοντο τῶν τῶ θεατῶν. At uero sumio uidentes, suæque salutationis oblitæ, & quæ erant, simia facta sunt pro saltatoribus, & personæ frægerunt, & uestem disciderunt, & de fructibus inter se certabant. Ordo pyrrhice saltationis turbatus, & spectatores in risum effusi.

AXIOMATA.

Improbo gubernante omnia sunt naufragia Reipub. metuenda.
Improbi non diu sui possunt esse dissimiles.

Calumniatores etiam laudes interfecerunt.

Rebus ab Antonio bene gestis immunitatum venditiones, imperij diminutionem, & rapinas subnectit, ut contraria contrarius opposita magis cluceant.

LXXVIII. **I**NSPECTANTIBVS vobis in toto Capitolio tabulæ figebantur. Neque solùm singulis veniebant immunitates, sed etiam populis vniuersis. Ciuitas non iam sigillatim, sed prouinciis totis dabatur. Itaque si hæc manent, quæ stante Republ. manere non possunt, prouincias vniuersas, P. C. perdidistis. Neque vestigialia solùm, sed etiam imperium populi Romani huius domesticis nundinis diminutum est. Vbi est septies millies festerium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat? fuestæ illius quidem pecuniæ: sed tamen quæ nos, si iis, quorum erat, non redderetur, à tributis posset vindicare. Tu autem quadringenties festerium, quod Idibus Martiis debuisti, quonam modo à te Kalend. April. debere desisti?

EXPLANATIO.

INSPECTANTIBVS.] Aduerte quibus adiunctis rem exaggeret. i. quòd luce, palam, in oculis ciuitatis, inspectante ipso Senatu qui paucis antè diebus ex Antonij voluntate S. C. fecerat, ne qua post Idus Martias immunitatis tabula, nè cuius beneficij figeretur. at ille contra S. C. à se factum tabulas fixit, neque quolibet in loco, sed in Capitolio, vt non solùm hominibus, sed etiam Ioui suam illam impudentiam ostenderet. Neque in vno vel altero Capitolij pariete, sed toto Capitolio fixit: tanta quippe vis erat illarum tabularum, vt vix ipso Capitolio caperentur. Cætera etiam, si quis examinet, suum habent momentum, vt quòd non darentur sed venirent, id est, venderentur immunitates, quòd non singulis venirent, sed populis vniuersis.

VENIEBANT.] Vendebantur.

IMMUNITATES.] Vacaciones à vestigialibus pendendis, à militia, à publicis oneribus.

POPVLIS VNIVERSIS.] Infra 81. *Nuper fixa tabula est qua ciuitates locupletissima Cretensium vestigialibus liberantur: statuiturque ne post M. Bruium Proconsulem sit Creta prouincia.*

CIVITAS.] Lib. 14. ad Attic. epist. 12. *Scis quam diligam Siculos, & quam illam clientelam honestam ducam. Multa illis Cæsar, neque inuito, etsi Latinitas non ferenda. Vrruntamen. Ecce autem Antonius accepta grandi pecuniâ fixit legem à Dilectatore comitiis latam, qua Siculi ciues Romani, cuius rei visuo illo mentio nulla. Id est, Cæsar Siculis multa priuilegia concesserat: & inter cætera vt Latinarum coloniarum iure fruerentur. Antonius autem accepta grandi pecunia, dedit illis ciuitatem, vt ciuium Romanorum ius obtinerent, & ea de re legem fixit, quam mentiebatur à Cæsare viuo latam fuisse comitiis, & populi Romani suffragio receptam.*

PROVINCIAS VNIVERSAS.] Cretam.

DOM. NUNDINIS.] Suprà 6. *Cum domi tua turpissimo mercatu omnia essent venalia.*

VBI EST SEPTIES MILLIES.] Si decies HS. viginti quinque millibus aureorum no-

stratum, velis æstimare septies millies, efficiunt septemdecim miliones, vt Arithmetici loquuntur, & quingenta millia aureorum. Ea verò summa patebat in tabulis, quæ erant in Aede Opis & Saturni, vbi ætarius, priusquam Antonius eam pecuniam interuerteret, ad seque traduceret.

QVOD IN TABVLIS.] Budæus libro 4. de alle præiuit lectio quam nos admisimus. *Quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, parebat. Alias petebatur, quam lectioem Grutterus Patrinorum codicum auctoritate confirmat. Lam- binus & Manutius: Quod est in tabulis, quæ sunt ad Opis?*

FVNESTÆ ILLIVS.] Cæsaris quidem pecunie, cum magno luctu prouincialium, iniuitis quidem exactionibus extortæ fuerant: sed tamen, si ad iustos possessores non redirent, poterant nos à tributis liberare, quæ impendent exhausto belli ciuilibus arario.

TV AVTEM.] Antonij rapinas à consequenti, & tanquam è vestigio demonstrat, quòd videlicet paucis diebus immane æs alienum persoluerit.

QVADRINGENTIES HS.] Vnum auri Gallici millionem, quadringenta Hispanicarum pistollarum, vt vocant, millia, totidem aureos Romanos antiquos. Nam, vt alibi diximus, festerium valet mille festerios nummos, siue decem aureos Romanos.

IDIBVS.] Fœneratores Idibus & Calendis subducebant expensæ & accepti rationes: & eam ob rem Orator ex iis diebus computat æs alienum Antonij.

QVONAM MODO.] Nisi quia interuertisti pecuniam publicam, & ad priuatos vsus solutionemque æris alieni eam transtulisti.

NOTÆ.

MANENT.] Eodem sensu Maro: *Atque immota manet fatis Latinita coniux.* De Prouinciis Consularibus. 46. *Vobis statuendum est legem à Eliam manere, legem Fusianam esse abrogatam.*

II.

SEPTIES MILLIES HS.] De computatione rei nummarie, vide quæ pro Rabirio Postumo fusè tractamus, ubi sceleratos Romanos ad talenta Attica reuocamus. Præter hanc pecuniam intereram ex ætario. Καθημερινά, inquit Plutarchus, πρὸς οὐρανὸν τῶν χρημάτων τὰ πλείω ἐστὶν ἔστι σέβει ἀπὸ τῆς οὐρίας, ἀλλ' οὐ τὰ συμπαικτικὰ πύργα-
χρηστέλλον τὰ λάτρευ. Calpurnia Cæsaris coniux, magnam pecunie partem à domo prolatam apud eum deposuit: cuius summa fuit quatuor millia talentorum. id est nongentes sexages HS. vel nostro modo loquendi, quadringenta millia aureorum supra duos milliones.

III.

IV.

AD OPIS.] Vide suprâ § 23.
FYNESTÆ.] Philipp. 1. § 17. Pecunia vitiam ad Opis maneret, Cruenta illa quidem, sed, &c. vide locum. Tranquillus in Iulio cap. 54. In Gallia sana templaque Deum donare referat expulsi-
nit: urbè diruit sepius ob predam quam ob delictum: unde factum ut auro abundaret, terrisq; millibus nummim in libras premercale per Italia-
m provinciamq; diuenderet. In primo Consula-
tu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantumdem inaurati eris reposuit, &c. Postea verò euidensissimè rapinæ ac sacrilegii, & onera bello-
rum ciuilium, & triumphorum ac munerum sustinuit impendia. Dio libro 42. de eodè Cæsare: Χρηματιστὸς ἀπὲ ἰσχυρῶν, δὴ τὴν εὐχαι λήγων τὰ τὰς δυναστίας παρεσκευάζοντα, & φιλοδοξία, & ἐπιθυμία, ἐπιθυμία, & χρεία, & τὰ τὰ ἀλλήλων κωλύοντα. Pecuniam conficiendis inuentum erat, quod diuis esse prædicaret, quibus & quæreretur, & conserua-
tetur, & augetur potentia, milites nimirum, ac pecuniam, & alterum ab altero pendere dicebat. Addit: Ad utri nomen, cum pecunia exigende alia probabilis ratio non extabat, prætexebat: quan-
quam alioquin vi eas quoque, non secum atque debitas sibi poscebat, & ἐπιπλεῖ ἀνδραγαθῶν, neque redditurum unquam erat. ἕνα μὲν γὰρ τὸ δα-
μονίον τὰ εὐκτα δὲ δαπανήματα, & διὰ τὸ τὸ ἐπιπλεῖ δει-
Dicebat suas se facultates Resp. impendisse, ideoque nunc nomina facere opus habere, &c. Hanc igitur ob causam functæ Cæsaris pecuniæ, quales ille describuntur à Latino Patato paneg. Theodosij. Parum ille pretiosum putabat aurum, quod de mon-
tium venis aut fluminum glareis quaesitor Bessus,

Cæsaris rapinæ.

aut scrutator Callaicus eruisse, illud paruis splendidiusq; credebatur quod deasidit dolentes, quod hominum lacryma, non omnium aque abluissent. nec è terrenis siccibus egestum, sed è ceruicibus iugulique caesorum esset effusum.

IDIBVS.] Feneratores Idibus & Calendis subducebant rationes, & pecuniam à suis creditoribus exigebant. I. in Cætilinam §. 14. Præter-
mita ruinas fortunarum tuarum, quas omnes im-
pendere tibi proximis Idibus senties. Libro 14. ad Attic. epist. 21. Calendis Ianuarij debuit, adhuc non solui, præsertim cum se maximo ere alieno Faberij manu liberavit. Loquitur de Dolabella, de quo rursus epist. 22. Luc. Antony horribilis con-
cio: Dolabella præclara: iam vel sibi habeat num-
mos. modo numeret Idibus. Horatius Epod. 2.

v. Calendis & Idibus debita exigebant.

Hæc ubi locutus fenerator Alphius, Jam iam fucus rusticus, Omnem redegit Idibus pecuniam Querit Calendis pones.

S. Ambrosius de Tobia cap. 4. Calendis, inquit, usuras datis: fœnus merim, si non habueris unde restituis, non require. Plutarchus de non accipiendo sanoni. Mensam elegans Anlus aut Tencodus sibilibus ornabit, quæ sunt argento puriora. Οὐκ ἔστι τίπτεν κερὸν ἐν δουλείᾳ, ἀσπιρτοῦ τῆς ἐξ ἡμε-
ρας ἐπιπρωϊότητος τῶν πολιτικῶν. οὐδ' ἀσπιρτοῦ τῶν κηραδῶν, & τῆς νεβουλίας, & ἰερωνίτῶν ἡμερῶν οὐδ' ἀσπιρτοῦ τῶν ἀνοσίων ἀσπιρτοῦ, & οὐκ ἔστι. Non redolent grauem & fastidiosum fœnoris odorem, rubiginis insar in dies singulos luxum maculanti: neque in memoriam redeunt: Calendæ & nouilunij, quos dierum optimos fenerator insaufos red-
dit & odiosos: quia nimirum Romani Calendis & Idibus, Græci nouilunij subducebant ratio-
nes, & nomina exigebant. Vide Strepsidas ille obzærat apud Anitophanem in Nubibus, dies computat:

Πρωτὴ, τετάρη, πέτη, ἕξ, τὰ πέντε δουτίες, Ἐπὶ δὲ ἡνὸν ἡμέρας πέντε ἡμερῶν Διδίκα, & πέντε, & βδελύσσω, Ἐπὶ ἕξ τὰ πέντε ἐστὶν τὰ & ἡμέρα. Lux quinta, quarta, tertia, deinde altera, Deinde lux quam præ diebus cæteris Tremisco, vercor, horreo & fastidio. Prædie Calendis illa confestim venit.

ARGUMENTVM.

De parte Galatiae & Armenia Regi Deiotaro per Fulviam Antonij coniugem, quasi ex Cæsaris commentariis restituta.

SUNT ea quidem innumerabilia, quæ à diuersis emebantur, non in-
LXXIX
sciente te: sed vnum egregium de Rege Deiotaro populi Maculanti amicissimo, decretum in Capitolio fixum: quo proposito nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere. Quis enim cuiquam inimicior, quam Deiotaro Cæsar? æquè atque huic ordini, vt equestri, vt Massiliensibus, vt omnibus, quibus Remp. populi Romani charam esse sentiebat. Is igitur, à quo viuo nec præsens, nec absens quicquam æqui bonive im-
petrauit, apud mortuum factus est gratus, compellatur hospitem præ-
fens, computarat, pecuniam imperarat, in eius tetrarchia vnum ex Græcis comitibus suis collocarat: Armeniam abstulerat à Senatu datam. Hæc viuuseripuit, reddidit moruus. At quibus verbis: modò æquum sibi vi-

deri, modò non iniquum. mira verborum complexio: at ille nunquam (semper enim absenti affui Deiotaro) quicquam sibi, quod nos pro illo postularemus, æquum dixit videri.

EXPLANATIO.

SUNT EA.] Vulgatæ passim editiones inter verba desisti, & Sunt ea quidem non pauca interebant, hoc pacto. *Anie Calend. Aprilis de bere desisti. Quid ego de commentariis infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? Sunt ea quidem innumera bilibus, &c. Q. x obliiteranda censui, tum quòd non faciant ad hunc locum, tum quòd ut scribit Grutterus in multis manuscriptis non compareant, tum quòd infra §. 8. contra morem & vbertatem. Ciceronis eadem planè verba repetantur, vnde huc interpretant, tum denique quòd non pauci viri eruditi, ea iam pridem induxerint. Sensus autem est. Sunt ea quidem innumera bilia quæ diuersi emebant vel à te ipso, vel saltem à tuis necessariis non inscienter, præsertim à Fulvia coniuge tua.*

IN IP SO DO LORE.] Dolabant tam oppressam esse Remp. vel tu tuisque eam habereis ludibrio, & immunitatis & regna pa. am venderis: ridebant impudentiam vestram stultitia implicatam. Probat autem risu dignam fuisse impudentiam Antonij.

Ridiculum est nomine Cesaris mortui in gratiam Regis Deiotari proponere editum, si Cesar dum viveret, semper Deiotaro fuit inimicus.

Sed Cesar dum viveret semper Deiotaro fuit inimicus.

Ergo ridiculum est nomine Cesaris mortui editum in gratiam Deiotari proponere. Huius syllogi simi partes inuolutæ quidem sunt, & ita implicatæ, ut facile separari non possint. Propositio tamen in verbis, Is igitur, &c. iustus est gratus. assumptio illis: Quis enim cuiquam inimicior quàm Deiotaro Cesar? complexio denique: quo proposito, &c. possit continere. videtur inuolui. Propositio probationem non requirit, probatur assumptio duplici syllogismo.

Cesar erat inimicus omnibus iis, quibus Remp. charam esse sentiebat.

Sed Deiotaro Remp. charam esse sentiebat.

Ergo erat inimicus Deiotaro.

Inimicus fuit illi Cesar cui pecuniam imperauit, cui regnum abstulit, &c.

Sed Cesar Deiotaro pecuniam imperauit, Armeniam abstulit à Senatu datam, &c.

Ergo Cesar Deiotaro fuit inimicus.

HVIC ORDINI.] Senatorio.

MASSILIENSIBVS.] Quos expugnavit per Decimum Brutum & A. Trebonium legatos, & de quibus tanquam de hostibus triumphauit.

IS IGITUR.] Rex Deiotarus, quod glossæ nonnulli codices in textum receperunt.

NEC PRÆSENS.] Bis post civile bellum inchoatum Cesar in Gallogræcia Deiotari tetrarchia fuit, cum proficisceretur in Asiam contra Pharnacem, & cum inde redire: partâ victoriâ. Bis etiam absens per patronos videtur aliquid à Cæsare petiisse. Eius enim causam egit Nicææ M. Brutus, Romæ Cicero.

FACTVS EST GRATVS.] Aliàs gratiosus, quod mallem, si codicibus antiquis potius nitere-tur, quàm coniecturâ Vbal dini, ut etiam Grutterus aduertit.

COMPPELLARAT.] Appellat de pecunia Cesar Deiotarum, cum in eius domum hospitio exceptus est.

COMPVTARAT.] Supputat, subduisit, que rationibus omnibus summam fecerat eius pecuniz, quæ ex tota Deiotari Tetrarchia cotridi potuit, ut eam omnem imperaret.

VNUM EX GRÆCIS COMITIBVS.] Mithridatem Pergamenum, cui partem Gallogræciæ conceperat.

ARMENIAM ABSTULERAT.] Orotaria auxesis, ut videtur, partem enim tantum Armeniz abstulit, ut eam Anobarzani Cappadociæ Regi daret, ut scribit Dio lib. 42. Deiotarus autem Rex Armeniae iuciat appellatus à Senatu.

HÆC.] Partem Gallogræciæ & Armeniam Cesar viuis eripuit Deiotaro, ergo iudicium est dicere ea Cæsarem mortuum reddidisse.

AT QVIBVS VERBIS?] Edictum illud de Gallogræciæ & Armeniae restitutione periticiptum est.

ILLE.] Cesar.

AFFVI.] Vel ut patronus, vel ut aduocatus. Aduit a tem Romæ: non Nicææ in Bithynia, cum Brutus eam egit Regis Deiotari: non enim Cicero post p. gnam Pharnacem ad Cæsarem se contulit, sed in Italiam nauigauit.

NOTÆ.

DE REGE DEIOTARO.] Libro 14. ad Attic. epist. 12. Ecce autem Antonius accepit grandi pecunia fixi legem à Deiotaro comitis latam, qua Scythi cines Romani: cuius rei vno illo mentio nulla. Quid? Deiotari nostri causa non similis? dignus ille quidem omni regno, sed non per Fulviam.

MASSILIENSIBVS.] Non immeritò post Senatum & Equitem ordinem facit Massiliæ in n. ionem, quæ & beneuolentia populi Romani, & morum granitate florebat. vide & eos Valerius lib. 2. Prisci moris obseruantia, charitate populi Romani præcipue constructus appellat. Noite pro Fonteio. 3. Verbs Massilia fortissimorum fidelissimorumque Sociorum, qui Gallicorum bellorum pericula à populo Romano copiis armisque propulsarunt. Et §. 35. Ea conditione atque eo fato se in his terris collocatam esse arbitratur, ne quid nostris hominibus illa gentes nocere possint. Pro Luc. Flacco. 63. Neque verò te Massilia prætereo, quæ L. Flaccum militem Quæstorémque cognoscit: cuius ego ciuitatis disciplinam atque grauitatem, non solum Græcia, sed haud scio an cunctis gentibus anteponeendam iure dicam. Que tam procul à Græcorum omnium regionibus, & dispersis linguæque diuisa, cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus, barbaria fluctibus alluatur, sic optimatissimo consilio gubernatur, ut omnes eius instituta laudare facilius possint, quàm imitari. Quid? quod ut scribit Iustinus lib. 43. Vibem Romanam à Gallis captam incensamque publico funere Massilienses persecuti sunt: animumque & argentum publicum & priuatum consulerunt ad expendendum pondus Gallis, à quibus redemptam pacem cogno-

aurant. Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus spectaculorum in Senatu datus, & foedus aequo iure percussim. vt. meritò Noster lib. 2. de Officiis de Cæsaris in eos odio conqueratur. Vexatis & perditis exteris nationibus, ad exemplum amissi imperij portari in triumpho Masiliam vidimus, & ex ea urbe triumphari, sine qua nunquam nostri Imperatores ex transalpinis bellis triumpharunt. Multa commemorarem nefaria in Socios, si hoc vno sol quicquam vidisset indignis.

II. **ÆQUI BONIVÆ.]** Ius est, inquit Donatus, quod omnia recta & inflexibilia dirigit, æquitas est quæ ex iure multum renuitit. vide dicta pro Milone 78. Est autem æquum bonum *πῶν ἐμμενῆς*, id est mitigatio legis scriptæ in aliqua circumstantia, puta rerum, personarum, ac temporum, cum non summo iure contenditur, sed aliquid de summo iure relaxatur. Sicut in Iudiciis, vt dicitur 3. de Officiis. Hæc verba maxime excellent in arbitrio rei uxoria, MELIVS ÆQUIVS, in fiducia INTER BONOS BENE AGIER. Terentius Adelphis actu i. sc. i.

Nimum ipse durus est præter æquumque & bonum.

Hinc illa definitio apud Vlpianum D. de iustitia & iure. *Ius est ars æqui & boni.* Suetonius in Claudio. *Nec semper præscripta legum securus duritiam lenitatemque multarum ex æquo & bono perinde vt afficeretur moderatus est.* hæc & alia Scatdus ex Hotomanno.

IV. **PECVNIAM IMPERARAT.]** Pto Deio-

taro 14. *Ille Ephesum ad eum quem suæ tuis fidelissimum. & probatissimum omnibus delegisti, pecuniam misit, ille iterum, ille tertio antiochibus factis pecuniam dedit.* Libro 2. de Diuinatione: *Fugit ex prælio cum Pompeio: grææ tempus. Discessit ab eo: luctuosa res. Cæsarem eodem tempore, & hostem, & hospitem vidit: quid hoc tristius? Is cum ei Troginorum tetrarchiam eripisset, & affecta suo Pergameno rescio cui dedisset, eidemque detraxisset Armeniam à Senatu datam, cumque ab eo magnificentissimo hospite acceptus esset, spoliatum reliquit, & hospitem & Regem. Pergamenum autem ille fuit Mithridates, de quo Hirtius commentario belli Alexandrini exeuente. Mithridatem Pergamenum à quo rem feliciter celeriterque gestam in Ægypto supra scripsimus, regio genere ortum, disciplinam etiam regis educatum (nam eum Mithridates Rex Asia totius propter nobilitatem Pergamo secum parvulum adsporaue rat in castra, multosque tenuerat annos) Regem Bosphori constituit, &c. Eidem tetrarchiam legibus Gallogræcorum iure gentis & cognationis adiudicauit, occupatam & possessam paucis ante annis à Deiotaro. Suspicatur autem Victorius lib. 3. variat. lect. cap. 23; id à multis reprehensum fuisse, indignumque Mithridatem tanto honore vulgo habitum: eoque pertinet tam accurata purgatio. Hanc suspensionem eo confirmat, quod Strabo loquens de beneficiis ad eum à Cætare collatis, quasi miratur eum ad tantam dignitatem fuisse prouectum. Vide.*

ARGVMENTVM.

Ostendit restitutionem partis Gallogræcia & Armenia eriptam fuisse à legatis Deiotari, Rege inscio; ac proinde ex Syngrapha, quam Antonio legatis dederunt, nihil deberi.

SYNGRAPHA HS. centies per legatos viros bonos, sed timidos & LXXX. Simperitos, sine nostra, sine reliquorum hospitem regis sententia facta in gynæceo, quo in loco plurimæ res venierunt & vencent: qua syngrapha quid sis acturus, meditare censeo. Rex enim ipse sua sponte, nullis commentariis Cæsaris, simulatque audiuit ciues interitum, suo Marte res suas recuperauit. Sciebat homo sapiens ius semper hoc fuisse; vt quæ tyranni eripuisent, ea, tyrannis interfectis, ij quibus erepta essent, recuperarent. Nemo igitur Iureconsultus, ne iste quidem, qui tibi vni est Iureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro iis rebus, quæ erant ante syngrapham recuperatæ, non enim à te emit: sed prius quàm tu suam sibi venderes, ipse possedit. Ille vir fuit: nos quidem contemnendi, qui auctorem audimus, acta defendimus.

EXPLANATIO.

SYNGRAPHÆ.] Scheda obligationis, qua nomine Regis Deiotari promittebatur centies HS. id est centum Romanorum veterum aureorum millia, sine ducenta quinquaginta millia scutatorum Gallicorum, per legatos Regis Deiotari Hicam, Blesamium, Antigonum, & Dorylaum, viros bonos & fideles Regi suo, sed timidos, qui sine voluntate Fuluie & Antonij Regem sua bona recuperatum esse non putabant, & im-

peritos, qui nesciebant ius semper hoc fuisse, vt quæ tyranni eripuisent, ea, tyrannis interfectis, ij quibus erepta essent, recuperarent, hæc inquam scheda obligationis facta est in gynæceo, sine in cubiculo Fuluie, me in consulto reliquisq; Regis hospitiibus. Legunt multi, sine Sexto, sine reliquorum hospitem Regis sententia. Sed monet Grutterus eam lectionem non esse à manu scriptis, sed à Ferrario, cui in mentem erat locus Tullij 16. ad Attic. epist. 3. *Ecquid amas Deiotarum, & non amas Hieram? qui, vt Blesamius*

transcribunt. Dionysius Longinus, ὃ τῶ πρὸς ἐπισημῶν ὁμιλίαν ἀναγράψας ἀπὸ γυναικῶν τῶν τὸ δὲ θυμῷ ἴσ, ἀπὸ ἀδελφῶν. Et cupiditatem sedem vocabat ut gynæconidem, ira verò ut andronitidem. Plutarchus apoph. Lacon. de Pantheda, qui atrem mutis & propugnaculis egregiè munitam videns, fertur dixisse: τὴν τῶν Σιδῶν, αἱ ἔβην, ἡ δὲ γυναικῶν. Mediusfidius, ὁ hospites, egregium gynæceum. Sic Diogenes apud Laërtium, Lacedæmone reuertens Athenas, rogatusque vnde & quò iter haberet: ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν τῶν, inquit, ἰς τῶν γυναικῶν. Latini gynæceum quàm gynæconidem libentius vsurpant. vt Cod. ad legem Iul. repet. l. 5. Vnusquisque procurator prepositus gynæcio. Item Cod. de mulieculis & gynæciarius. Qui aliquem ex familiaribus gynæci in latebris habere comperiti sunt, quinque librarum auri damno subii-

ciantur. & aliquoties eodem titulo. Plautus Mostellaria sc. Melius.

Gynæceum adificare vult hic in suis
Et balneis, & ambulacrum, & porticum.

Gynæceum.

Terentius Phormione actu 5. sc. 6.

Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrat
Mida.

Quæres, cur si res Græcæ fuit, & à Romano- rum moribus aliena, Orator gynæcei faciat mentionem? Respondeo: nihil aliud significari, quàm inter colos & calathos à Fulvia venditas fuisse pop. Rom. prouincias, aliàsque syngraphas inter mulierculas scriptas fuisse. nam Polluci γυναικῶν ἐστὶν δαίμων ἰσῶν, conclauē λανθισίου destinatum. Polluci οἶκος γυναικῶν, domus fæmmarum.

ARGVMENTVM.

Transit ad commentaria & chirographi nomine Cæsaris ficta, illudque præcipuè capitis, quòd ciuitates Cretensum à vectigalibus liberabat, statuèbatur ne post M. Brutum Procon- sulem esset Creta prouincia.

QUID ego de commentariis infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? Quorum etiam imitatores sunt, qui ea tanquam gladiatorum libellos palàm venditent. Itaque tanti acerui numerorum apud istum construuntur, vt iam expendantur, non numerentur pecuniæ. At quàm cæca auaritia est? nuper fixa tabula est, qua ciuitates locupletissimæ Cretensum vectigalibus liberantur: statuiturque ne post M. Brutum Proconsolem, sit Creta prouincia. Tu mentis es compos, tu non constringendus? an Cæsaris decreto, Creta post M. Bruti decessum potuit liberari: cùm Creta nihil ad Brutum, Cæsare viuo, pertineret? At huius venditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciam Cretam perdidistis: Omnino nemo vllius rei fuit emptor, cui defuerit hic venditor.

EXPLANATIO.

QUID EGO.] Senatus pacis & concordia causa Cæsaris acta seruanda esse decreuerat, id est statuerat vt nihil de actis Cæsaris mutaretur, sed singulis magistratus beneficia, prouincias darentur quæ Cæsaris viuis singulis contulisset. Necato Cæsare, Calpurnia coniux, quatuor talentorum millia, & mariti libellos siue commentarios diurnos ab ipso memoratæ causâ consecratos ad Antonium detulit. Is arrepta occasione beneficia, magistratûs, prouincias, immunitates vendidit, adulteratis Cæsaris commentariis ad libidinem, quasi quæ faceret è Cæsaris memoriali peterentur. ad hæc nunc Orator delabatur.

QVORVM ETIAM.] Tanta subiciendo- rum adulterandorumque licentia per te inducta est, vt non tu solum, sed alij quoque exsorbant, vel potius imitentur, quæ deinde publicè vendent, vt vendi solent, ij libelli quibus futura proximorum gladiatorum pugna, & singulorum parium compositio describitur. Antonius Augultinus legebat licitatores, vt dicat Antonium quasi publicè auctionantem eos commentarios vendidisse, ad quam auctionem licitatores accurrerent, qui certatim pretium auerent, vt ei addiceren-

tur commentarij nomine Cæsaris scripti, qui maius pretium obtulisset, qui commentarij deinde per partes à sectoribus venderentur.

ITAQVE.] Ex hac igitur chirographorum auctione tantas pecunias coaceruat Antonius, vt ponderentur, cùm præ multitudine non possint facile numerari. malim, pendantur.

AT QVAM CÆCA AVARITIA EST.] Quàm imprudentes sunt auari! qui, quasi in media luce cæcitant, ea scelera committunt, quibus nullam excusationem possunt prætexere.

CIVIT. LOCUPLE.] Quæ vt locupletissimæ erant, & omni copiarum genere abundantes, ita magna vectigalia conferebant.

VECTIGALIBVS LIBERANTVR.] Fulvius Ursinus mallet Vectigales. Fæctum apud Manutium hanc vocem ab omnibus suis libris abesse testatur. Non tanti refert vt quicquam nouitatis inducendum esse videatur.

POST M. BRVTVM.] Post necem Cæsaris, percussoribus datæ fuerant variae prouinciae, & Creta M. Bruto obuenerat. Antonius cùm amicus Bruto videri vellet, verius eum ipoliare prouinciâ, non ausus est statim Cretam ab oneribus prouincialibus liberare, sed tabulam fixit vt Creta prouincia non esset, siquæ iuris esse

LXXXI.

tum inciperet, cum eam Brutus administrare de-
fisset, in quo turpiter hallucinatus est, dum Cæ-
saris decretum emittens, non aduertit pugnan-
tia se loqui, & Cæsaris decreto, post M. Bruti
decessum Cretam non potuisse liberari, cum
Creta nihil ad Brutum Cæsare viuo pertineret.

[NON CONSTRINGENDVS.] Vt infanus
& furiosus.

[HVIVS VEND. DECRET.] De Cretâ li-
beranda. parenthesim amaram & indignatione
plenam, ne nihil actum putetis, interferit.

[HIC VENDITOR.] M. Antonius.

NOTÆ.

I.
Imitari.

[IMITATORES.] Tranquillus in Tito cap. 3.
LE pluribus comperi notis quoque excipere velo-
cissime solitum, cum amantibus suis per ludum
iocumque certantem imitari chirographa quacun-
que vidisset: ac profertim sepe se maximum falsari-
um esse possisse.

II.

[GLADIATORVM LIBELLOS.] Opus non
est venas rimari, cum thesaurum inuenerim.
Iustus ille Lipsius Saturni lib. 2. cap. 18. Ante
pugnam, inquit, moris vt editor libellos proponeret,
in quibus dies futuri muneris, item nomina & pa-
ria gladiatorum: scilicet alienicene plebi, & expec-
tationi commouende. Probat tum ex aliis, tum
ex Seneca epist. 119. Nemo qui pariuienti filia
obstricem accessit, editum & ludorum ordinem
perlegit. Deinde hoc ipso M. Tullij loco in me-
dium prolato, hæc verba subnectit: Nec placet
referri ad libellos in quibus lanistiarum dictata.
Potius ad libellos indices ludorum, quos vende-
bant, describentibusque palam, vt in provincias mis-
terent ad, amicos absentes. Id colligit ex illo Ci-
ceronis loco, epist. ad M. Cælium, que est 8. li-
bri 2. ad familiares. Quid? tu me hoc tibi man-
dasse existimas, vt mihi gladiatorum compositiones,
vt vtadmonia dilata, & Chrestij compilatio-
nem mittere, & ea que nobis, cum Romæ sumus
narrare nemo audeat? Libellum munerarium ap-
positè vocat Pollio in Claudio. At ego scio sepius
inter gladiatores bonis pugnantibus Aureoli
nomen appositum. habuit proximè tuus libellus mu-
nerarius hoc nomen in indice librorum. Allusit
Seneca lib. 4. Controuers. Quod munerarij solent
facere ad expectationem populi detinendam, qui
noua paria per omnes dies dispensant, vt sit quod
populum & deleat, & renouet: hoc ego facio non
omnes simul produco, aliquid noui semper habeat
libellus. Huc referri possent & tabulæ pictæ gla-
diatorum exponi solitæ, de quibus idem ex Plinio
lib. 35. cap. 7. Horatio lib. 2. sat. 7. Trebellio in
vita Carini.

Libelli gla-
diatorum.

[EXPENDANTVR NON NUMERENTVR.] Eo-
dem sensu Horatius sat. 1. lib. 1.
Vmidius quidam, non longa est fabula, dices
Vt metretur nummos.
Petronius Satyrico, Vxor Trimalcionis fortuna-
ta appellatur, que nummos modio metretur. Sic
apud Plutarchum in Attaxerxe Cyrus Iunior,
Lacedæmonios ad opem sibi ferendam inuitos,
Εφο δὲσεν αὐτὴ πρὸς παρῶν, ἰππίας· αὐτὴ ἰππίας,
παισιδᾶς· ἐὰν δὲ ἀρχὴς ἔχῃσι, κίαιας· ἐὰν ὃ κίαιας,
πολις· ἰδοὺ ὃ τὸς κρατοσολῶς, ἐν ἀνάμῳ, ἀλλὰ
μῆτρο· ἔπειθι. Dicebat se si pedites accederent, e-
quos daturum: si equites, currum: si agros habe-

Metrii num-
mos.

rent, viros; si viros, vrbes: stipendij verò mili-
tibus erogandi non fore numerum, sed mensuram.
Et, vt prouerbum fuisse videas, Xenophon li-
bro tertio de rebus Græcicis. Βούλομαι οὐ
μετρῶ Σελίας τὸ μέτρον ἀλλὰ τὸ ἀποδοῦναι ἡδὺν αὐ-
τῶν τὸ μέτρον ἀφ᾽ αὐτῶν. Volens Xenias medimno, vt
aiunt, argentum à patre emitiri. Noster à pio-
uerbio paululum deflectit, & ponderis quàm
mensuræ maluit habere rationem, ex veteri mo-
re, nam vt auctor est Plinius lib. 33. cap. 3. Li-
bralis, vnde etiam nunc libella dicitur, & dipon-
dium appendebatur assis. Quare aris grauis pena
dicitur. Et adhuc expensa in rationibus dicitur:
item impendia & dependere. Quin & militum
(militarium) stipendiorum, hoc est sibi ponde-
randa pensatores, libripendes dicitur: qua con-
suetudine in his emptionibus que mancipij sunt, etiã
nunc libra interponitur.

[CÆCA AVARITIA.] Arimafsi, vt scribit
Plinius lib. 7. cap. 2. produntur, Vno oculo in
fronte mediâ insignes, quibus assidue bellum esse
circa metallis cum griphis: ferarum volucris ge-
nere, quale vulgo traditur, euente ex cuniculis
aurum, mira cupiditate, & feris custodiensibus,
& Arimafsis rapientibus, multi, sed maxime illu-
stres Herodotus & Aristes Proconestus scribunt.
At auaros omnes & cupidos Arimafsis similes
esse dicemus, vnde & Aristides Rhetor, Philippo
Macedoni, quod & altero captus oculo, & auri
cupidissimus esset Arimafpos cognatos esse dicebat.
Vt notauit Dalecampius de Rhodigino cap.
8. lib. 21. Veritè tamen dixerimus cæcos esse:
-præde tam cæca cupido est,
inquit Ouidius 3. Metamorphos. quòd auaritia
semper hians atque insinens nullus ingenio,
nullus cogitationi superfit locus, qualis auaritia
Veris describitur, de Prætura Siciliç 134. quem-
admodum illa Canilla 11. Æneid.

Cæca sequebatur, totumque incansa per agmen
Femineo præde, & spoliolum ardebat amore.
Commode Diphilus apud Stobæum.
Αἰ εἶναι ἀνοήτων αἰσθησέμεθα.
Περὶ τὸ λαβεῖν ἢ ἀνοήτως ἀλλ' οὐχ ὀρεῖ.
Lucri cupidus turpis amentissima est.
Nil cernit aliud animus intentu luero.
vel vt ait Sophocles Oeipdo Tyranno.
-ἐν ποῖς κέρδη
Μόρον δίδραξ.-
-in luero videt
Duntaxat.-

Sic & à Philone lib. de charitate avari dicuntur
ῥοπήντες, τὸ δῆλον ἐστὶν ὅτι οὐκ ἀφροσύνη, ἢ δι-
δραχόντες ἀλλὰ πᾶσι ἰδῶν κέρδη τὸ πόνην αὐτῶν
ἢ οὐκ ἀφροσύνη. Alaculis & inquinati, cogitationibus
auaritia tabescentibus, omne lucri genus efficitim
deperentes, & vnde habeant pensu nihil habentes.
Sic avari frequenter cæci cupiditate dicuntur, vt
per Quintio 85. Concedas necesse est, itate cæcum
cupiditate & auaritia fuisse, vt cum postea quid fru-
turum esset, ignorares, accidere autem multa possent,
spem malefici presentis in incerto reliqui temporis
euentu collocares. omitto §. 60. pro domo sua, &
illud 1. Æneidos.

-auri cæcis amore.
& addo cæcam dici auaritia Antonij, quòd præ-
sentis lucri cupiditate ductus, in illud duntaxat in-
hians non videbat in quos se contraditionis &
repugnantia laqueos induceret, è quibus se non
posset

Cæca auari-
tia.

posset expedire. Sed omniū pulcherrimè B. Chryso-
 stomus in epistolam ad Rom. homil. 14. demon-
 strat auaritiæ cæcitatē. Α» ὁ μὲν ἐπ' αἰεὶ τῷ
 πατρὶτι κερταύεται ἕως ἀνεσθῆναι τὸ διαβολὴν ἢ κακορ-
 γίαν, ὅς διὰ τὸ μαρτυρῆναι τὰ μακάριαις ἀσθενεῖται, εἰ δὲ δια-
 πλῆθι, ἢ αὐτὸς ἀσθενεῖται, καὶ ἄλλοι δὲ ἢ αὐτὸς τὸν αὐτὸν
 γόν. ἕ δὲ διακρίσει πάλαι, ἢ ἐκείλην ἢ ἀλλοθίαι, ἕ δὲ ὀνειρεῖται
 φαντασί (ὅσο γὼ οὐ παρὸν πλῆθος) ἢ ἡμέτερος δουλοῦτος
 παύσει ἀποπέδη πνεύματος. Sed tamen ad huc rebus
 presertim inhiamus? neque de diaboli malis arti-
 bus cogitamus? qui paruis & frivolis rebus inescas
 magnis privatus & pretiosis: & lutum largitur ut eri-
 pias aurum, imò ut calum eripiat. Et umbram ostē-
 dit ut repellas & veritate, & in somniis imaginatio-
 nem eludit (id enim sunt presentes divinitæ) ut orto
 die omnium ostendat egegentimos.

V. CIVIT. LOCVEL. CRETENSIVM.]
 Centum urbes habitant magnas, uberrima regna,
 inquit Matio 3. Æneidos de Cretensibus, & Horat.
 lib. 3. carm. ode 27.

Que simul centum tetigit potentem
 Oppidis Centum.-

VI. NON CONSTRINGENDVS.] In Pisonem
 47. Si famulium tuam dimississet, quod ad neminem
 nisi ad te ipsum pertineret, amici tui te constringē-
 dum putarent.

II. CRETA NIHIL AD BRVT.] Verè, nam vt
 scribit Appianus initio lib. 3. de bellis civilibus.
 ἤμελλον τὴν οἰκίαν τῷ Καίσαρι ἢ τῷ μάλλον ἢ τὸς ἡγεμο-
 νεύουσιν, Βρυτῶν ἢ οὐ Κρέτας, ἕ Μακεδονίαν & Βρυτῶν. Ele-

Et iuravit à Cæsare ad annum sequentem, ut Cassius
 quidem Syriam, Brutus verò Macedoniam obtine-
 ret. Tamen paulò post mortem Cælaris provin-
 ciarum facta mutatio, atque Antonius & Dol-
 bella Consules has provincias ad se transferunt.
 Ibidem. καὶ οὕτως τὰ ἕ Βρυτῶν ἀσθενεῖται αἰεὶ τὸ δια-
 πλῆθι Συρίαν ἕ Μακεδονίαν, ἕ τὸς παρρησίαν Βερρυτῶν ἐπι-
 πειθεῖται καὶ κέρταται ἀπαιτητότης. Consules Brutus &
 Cælio Syriam & Macedoniam eriperunt, & sola-
 rity loco inuores provincias Cyrenem & Cretam ac-
 ceperant. Quamuis ὁ ἐπίστασις δοκῆται ἕ τὸ ἀμείωτος
 καὶ οὐ Βρυτῶν ἕ Βρυτῶν. ut alius videtur, hoc curaq;
 Cassio, Buthymia Bruto concessa est. Sed frustra vi-
 detur, ut palàm est & verbis Ciceronis. Paulò tam-
 en, post hanc orationem, vt videtur, iidem Bru-
 tus & Cassius, ἕγοντο ἐν Συρίαν ἕ Μακεδονίαν, ὅς
 αὐτὸς Ἀντωνίου ἕ Δολabelle τὸ σπονδῶν ἡμετέρας γαίης ἕ
 βία ἕδωκεν. Statuerunt in Syriam & Macedoniam,
 tanquam sibi prius quàm Antonio & Dolabella de-
 cretas, proficisci, & quæ per vim o cupare. Hæc Appi-
 anium spatium lib. 3. quæ rursum libro sequenti
 vnum in locum colligunt, & quibus aduertit cur
 Antonius Cretam liberans, M. Bruti Proconfula-
 tum exceperit, vt tum demum, cum mède decef-
 sisset Brutus, Creta non esset provincia, & immu-
 nitas libertatisque iure fieretur, ne iustam cau-
 sam daret Macedoniam repetendæ.

A X I O M A.

Quam cæca auaritia est?

A R G V M E N T V M.

Legem de restituendis exulibus nomine Cæsaris ab Antonio fixam inuadit, & ad eiusdem in
 C. Antonium patrum suum contumelias delatatur.

ET de exulibus legem quam fixisti, Cæsar tulit? Nullius insector calamit- LXXXII.
 tatem, tantum queror primùm eorum reditus inquinatos, quorum cau-
 sam Cæsar dissimilem iudicauerit. Deinde nescio cur non reliquis idem tri-
 bus, ne que enim plus quàm tres aut quatuor reliqui sunt, qui in simili cala-
 mitate sint. Cur tua misericordia simili non fruuntur? cur eos habes in loco
 patrum? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad censurâ
 petendam impulisti, eamque petitionem comparasti, quæ & risus hominũ,
 & querelas moueret. Cur autem ea comitia non habuisti? an quia Tribunus
 plebis fulmen sinistrum nunciabat? cum tuâ quid interest, nulla auspicia
 sunt, cum tuorum, tum sis religiosus?

EXPLANATIO.

ET DE EXVL.] Eone impudentiæ deuenisti,
 vt etiam legem de restituendis exulibus, à Cæsare,
 dum viueret, latam esse dicas, eamque nomi-
 ne Cæsaris iubeas in æreas tabulas incidi, & ad
 parietem aut columnam appendi?

NULLIVS INSECTOR.] QUIZ dicitur sum non
 in eam partem accipi velim quasi insector calami-
 tatem alicuius, & eos omnes indignos restitutione
 iudicem qui fuerunt lege tua restituti. Tantum
 duo queror. Alterum quòd in reuocâdis exulibus
 nullum causæ discrimen habueris. Sic enim ho-
 norum ciuium, qui quòd arma contra Cæsarem
 tulissent, vel ob alias honestas causas exules erant,
 reditus inquinatur, & quasi labe quadam adsper-
 gitur, ex aliorum conjunctione, qui alias ob cau-
 las exulabant. Sic enim fit, vt omnium causa pu-

teret est, similis, cum Cæsar ipse, cuius tu nomine
 legem fixisti, dissimilem iudicaret. Alterum quod
 queror est personarum acceptatio in reuocandis
 exulibus. nam cum tres tantum aut quatuor fu-
 per sint exules, eos cum aliis relictore debebas.

INQUINATOS.] Camerarius legit equos. Nam,
 vt ait Michæel Toxita, Ut in panis, na etiam in
 pramis obseruanda est proportio. Aquiri igitur
 eorum reditus possunt, qui causam habent similem:
 qui dissimilem, eorum etiam reditus dissimiles esse
 debent. Nihil mutò.

LOCO PATRVI.] C. Antonius, Marcus patrum,
 olim collega Ciceronis in consilatu, post eum
 magistratũ obtinuerat Macedoniam provinciam: &
 cum eam expulisset, accusauit M. Cælio de ma-
 iestate damnatus est, de pecuniis repetundis, quia
 damnatione percussus & infantia notatus, probi-
 bitus est gerere magistratus, aut villem Reip. pat-

tem attingere. Antonius autem cum legibus suis exules reuocaret, damnatos & infamia notatos in integrum restitueret, res iudicatas rescinderet, nullam fecit patrum sui mentionem. Sed quasi restitutione non egeret, & pristinum locum dignitatis in ciuitate retineret, eum ad censuram petendam hortatus est. Quæ res & risus hominum & querelas mouebat. Ridebant eum qui fuisset infamia notatus, necdum esset in integrum restitutus, censuram petere, cuius esset de moribus ciuium iudicare: & improbos notare virgula censoria. Querebantur tantam esse impietatem M. Antonij, vt patrum suum, quæ in patris loco colere debebat, omnib. ridendū exponeret. Vide Notas.

CVR AVT. M.] Antonius vt dicitur censoria comitia indixerat, sed ille uesciente die vel non accessit omnino, vel cum accessisset, repente comitia dimisit, quod Tribunus plebis nescio quis fulmen finitum nuntiabat.

CVM TVA.] Cum aliud tua interest, cum fers legem de prouinciis tibi, & collegæ tuo Dolabellæ dandis, cum fers legem iudicariam, vt milites manipulares à legione Alaudarum in iudicum numerum allegantur, ad alliciendos animos: cum fers alias leges quæ in tuum commodum redundur, eas maximo imbr, tempestate, ventis, procellis, turbis is, inter fulmina & tonitrua ferre non dubitas, & sic auspicia contemnis quasi nulla omnino sint auspicia. cum autem tuorum aliquid interest, cum agitur honos & dignitas patrum tui, tunc ita es religiosus, vt auspicijs & obnuntiationi Tribunus plebis obtempere es: Atque hic est sensus horum uerborū, prout cum Lambino, Manutio, & Gruttero edidimus. Nam uulgata lectio, nuntiabat. *Tua quid interest? nulla auspicia sunt tuorum, cum sis religiosus.* Inepta est, inquit Grutterus, licet eam in suis omnib. manuscriptis extare fateatur. De legibus ab Antonio, & plebisque earum contra auspicia latis, uide Philippicam primam à §. 19. ad 27. Philipp. 5. à §. 7. ad 15. & alibi passim. Macurantius retinet uulgatam lectionem, & sic interpretatur. *Quoniam augur tu es & religiosus tuos auspicijs subesse non existimas, & te actuos extra omnia auspicia positos esse tibi persuades. ironicè autem loquitur.*

NOTÆ.

1.

L OCO PATRVI.] C. Antonius (vt scribit Dio lib. 38.) *Multa Macedonia, qua Romanis parebat, cuique ipse præerat, multa ei qua ad Romanos non spectabat, damna intulerat, multa ipse receperat.* de quo Cicero epist. vndecimā lib. 1. ad Attic. *Libertum ego habeo sine nequam hominem, hilarum dico, ratiocinatorem & clientem tuum.* De eo mihi Valerius interpres nuntiat, Chelidiusque se audisse scribi hæc, esse hominem cum Antonio. Antonius porro in cogendis pecunijs dictitare, partim mihi queri, & à me eisdem communis questus libertum esse missum. Subdit Dio: *Nec tamen his de causis in iudicium pertractus. Sed cum Catilinae coniurationis conscius accusaretur, ob prædictas res à dno damnatus est.* *Και σωζεν αυτο, αν η εκειντο, αν ηνεβληται, αν δ η ηναλτο κατασταται.* Et uenit ei, vt quorum arcessebatur (maiestatis siue coniurationis cum Catilina) eorum causis (repetundarum) de quibus ei dicta dies non fuerat, plecteretur. Accusatores fuerunt Q. Fabius Maximus, & M. Cælius, patronus Cicero. de primo in Vatinius 28. de secundo in Cæliana

15. & peritius §. 74. *Accusauit C. Antonium collegam meum, cui misero praclavi in Remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati.* De tertio pro domo sua. §. 41. *Cum C. Antonium, Collegam meum defenderem.* Tranquillus in Iulio cap. 20. Dio lib. 38. *Quod autem ait nocuisse opinionem maleficij cogitati, non cerò demonstrat coniurationis damnatum fuisse Antonium, vt aliqui uoluerunt interpretes, sed coherere potest cum illis quæ dicebamus ex Dionne, non coniurationis quidem, sed expulsa Macedonia fuisse damnatum: etsi coniurationis opinio quæ altè in animis hominum infederat, plurimum ei nocuerit, Iudicæque sic alienarit, vt cum eum violatæ Reip. damnare non possent, damnarint saltem uexatæ compilatæque prouincie. Fieri autem potuissent nonnunquam, vt quis una lege, & vno crimine postulatus alio plecteretur, constat ex eadem oratione pro Cælio 71.*

Qui quanquam lege de vi cerè non tenebantur, eo maleficij tamen erant implicati, vt ex nullius legis languis emittendi uiderentur. Qui autem damnatus fuerat iudicio de repetundis, solū exilij causam uertere nõ cogebatur, sed pecunia duntaxat multabatur vt tantum solueret, quanti lis fuisset æstimata. Vide Verrinam de legatione Verri 98. ubi dicit quibusdā nominibus Cn. Dolabellæ LIS ad tricies litrem esse æstimatam. & Plutarchus non caruisse, suspicione præiudicationis nostrum Tullius scribit, quòd C. Verri *ἡ δὲ δίκη οὐκ ἦν πύρρον μισοῦ δυν, tricies æstimata lis fuerat, & Noster frumentaria 184. C. Catoni quatuor tantum millibus litrem æstimatam fuisse testatur.* Exilij insuper irrogati non tenue quidem uersigium, excepto turbulentiſſimo illo tempore, quo Equites iudicis ad se translatis, Mummium, Cottam, ipsum P. Rutilium, per causam legis repetundarum, alijsque uiros primarios solum uertere coegerunt. Sed de his quoque intelligendum puto, quod ait Orator pro Cæcina 98. *In coloniis Latinis sepe nostri ciues profecti sunt. Aut sua uoluntate, aut legis multata profecti sunt: quam multam si fuissent uoluissent, tum manere in ciuitate potuissent.* Vide Appianum primo de bellis ciuilibus. Ita tamen in urbe manere poterunt, vt honores petere prohiberetur, nec ullam, vt in explanatione monui, Reip. partem attingerent. Lactantius Firmianus de origine Erroris lib. 2. cap. 4. *Quid? quòd apud ipsam Verrem non fuit illa damnatio, sed uacatio? quem admodum Dionysio Deorum spolia gestanti. Diu immortales bonam dederant nauigationem: sic etiam Verri bonam quietem tribuisse uideantur, in qua sacrilegijs suis tranquille frui possent. Nam si ementibus postea ciuilibus bellis, sub obtentu dationis ab omni periculo, & motu remotus aliorum graues casus, & miserabiles exitus audiebat: & qui cecidisse solus omnibus stantibus uidebatur, is uerò uincens cadentibus solus stetit, donec illi & opibus sacrolegio parit, & uis sariatam ac senectute consecutum profectio trium uisualis auferret, eadem scilicet que Tullius uiolate Deorum maiestatis uitorem abstulit. Eadem Plinius lib. 33. c. 2. Cum tradatur, non alia de causa Verrem, quem Cicero damnauerat, profectum cum eo ab Antonio, quam quòd Corinthiis se ei cessurum negauisset. Quibus uerbis, ni fallor, innuitur Verres post damnationem in urbe substituisse. Quid? quòd ne Senatu quidè mouebantur dānati de repetundis, nisi præteriti fuissent à Censoribus, sed ius ueniendi in curiā retinebāt, donec Cæsar cōfectis iam bellis*

ciuilibus, (vt narrat Tranquillus cap. 43.) *Repetendum conuictos etiam ordine Senatorio mouit.* Et dictis eas tenebras quas doctissimus Manutius hoc loco sibi offusas fatetur, facile sit affulgente perpicuitatis radio dissipare. Eum in fraudem inducerat locus in Vatiniū §. 28. *At nunc quidem C. Antonius hac unā re miseriam suam consolatur, quod imagines patris & fratris sui, fratrisque filiam non in familia, sed in carcere collocatas audire maluit, quam videre.* Item alter hac ipsa, quam nunc in manibus habemus oratione, §. 45. *Restituetur multos calamitosos. In his patrii nulla mentio: si seuerus, cur non in omnes? si misericors, cur non in suos? Et hinc eum dixisset. Et de exilibus legem quam sibi Cæsar tulit? Adiecit: Cur eos habes loco patrii, de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluisse.* E quibus omnibus colligit C. Antonium adhuc post mortē Cæsarī in exilio fuisse. Verū ex loco Vatiniāz necessarii non efficiuntur C. Antonium exilio fuisse multatum, fieri enim potest vt recentis damnationis pudore se tantisper ex hominum aspectu sponte subduxerit, vt de P. Sylla ambitūs damnato scribit Orator pro eodem §. 74. *Quis unquam est suspicatus hunc magis odio, quam pudore hominum, aspectum lucemque vitasse? Qui dum multa haberes inuitamenta vrbis, & fori propter summa studia amicorum, que tamen ei sola in malis resisterent, absuit ab oculis vestris, & cum lego retineretur, ipse se exilio prope multauit.* Quamuis biennio post Sylle damnationem in ipso Tullij consulu. Εὐδοξὸς τῶν ἑλλήν, inquit Dio lib. 37. *δὲ ἐξ ἑτῶν θυρῶν, τὸ Κλαύδιος εἰς τὴν ἑλλάδα ἐκέρχεται, τοῖς ἐπισημοῖς τοῖς ἐπι τοῦ δεικτικῶν τιμωρῶν ἐπισημοῦσιν.* Senatus decreuit vt decem annorum relegatio adnente cum primis Cicerone, reliquis legis de ambitu malētis adderetur. Sed prius, qui ambitūs damnati fuerant, ius ciuitatis ad eō non amittebant, vt ne veteres quidem clientelas amitterent. Eadem oratione §. 61. *Atque hoc, Indices, ex hac frequentia colorum hone, sissimorum hominum intelligere potestis, qui adsunt. Laborant: hunc patronium, defensorem, custodem sibus colonie, si in omni fortuna atque omni honore incolumentem habere non potuerunt, in hoc tamen casu quo afflictus sacos, per vos tutari conseruareque cupiunt.* Quid? quod illo Vatiniāz loco, innuitur vt remearet fuisse in Antonij potestate, vt vel discederet, quod fecit occasione damnationis, vel in vrbe remaneret, dum alterum pro altero dicitur maluisse.

Nam quod spectat ad illos calamitosos, qui dicuntur à M. Antonio restituti, non exilium solum, sed etiam quæuis alia multa calamitatis nomine continetur, vt vel ex his liquet quæ proximè subduntur. Licinium Lenticulum de alca condemnatum, collusorem suum restituit: quasi verò ludere eum condemnato non liceret. Nam si Consul An-

tonius in Vrbe manens cum damnato ludere potuit, certè non exulabat Licinius de alca damnatus: quem ille restituit in integrum, nullam interim faciens patrii damnati mentionem. Denique hoc loco de tribus aut quatuor exilibus, qui reliqui etiam loquuntur. *Cur tua misericordia simili non firmiter? cur eos habes loco patrii?* Nihil de exilio C. Antonij, sed tantum indicat eum fuisse damnatum, quæcunque tandem ea fuerit damnatio, nec in integrum à M. Antonio restitutum. Certè quæ proximè sequuntur indicant eum Romæ fuisse C. Antonium, quomodo enim & exul, & non restitutus ad centuriam petendam impelli potuisset? Quanquam video nos frustra laborare: Reuera enim exulabat C. Antonius. Strabo lib. 10. *ἰσ' ἄνωθ' ἐξ ἄλλου ἀποστρέφει (πύλιν) Γάιος Ἀρτίμιος ὁ Σείας Μάρκου Ἀρτωνία, λαίκα εὐραῖα γένεσθός ἐστ' τῶν ἑσπερίων, λυ' ἤπει' ἐκίερον τὸ ἴστος, ἐπ' τῆς Κισθῶν ἡλίας δὴ τρεῖς, καὶ τῶν ἰσθμῶν ἕσπερον ἕξει, ἐπὶ ἰσθμῶν κτῆμα, καὶ ἕσπερον πρὸς πελοποννήσου, καὶ ἕσπερον πρὸς ἑσπερίων ἀλλοῦσιν ἄν, κατέλιπον τὸν βίον.* Nostra etate C. Antonium M. Antoni patrii, aliam urbem ibi extruxit, eum post gestum Cicerone collega consulatum existit in Cephalenia degeret, totūque sub se Insulam tanquam suam possessionem haberes. non absoluit tamen eam, sed reditus impetravit, maiores aguitans res vitam eius morte commutauit. Quæres, quædo reditum impetravit? Res est suspiciombus odoranda. Cæsar primo belli ciuili anno reuertus ex Hispania, dictus à M. Lepido Dictator, τὴν ἐπισημοῦσιν ἐξέδοτο πᾶν, καὶ λυ' τὸ Μιλόνης ἔδοξε. Exilibus omnibus, Milone excepto, reditum liberum fecit. Quod ait exceptum Milonem, alios etiam exceptos intelligit, qui cum Milone damnati fuerant, vt Sext. Clodium ob incendium curiæ. Quo tempore C. Antonius videtur postliminim rediisse, non tamen penitus restitutus fuisse pristino statui & dignitati, quod nunc obicit Orator M. Antonio.

SINISTRVM EVLMEIN.] Noster 2. de Diuinat. In nostris commentariis scripam habemus Ioue conante, fulgurante, comitia populi habere nefes. Hoc fortasse Resp. causā consensum est. Comitiorum enim non habendorum causas esse voluerunt. Itaque comitiorum solum vitium est fulmen: quod idem omnibus rebz optimū auspicium habemus, si sinistrum fuerit. De sinistro vide Festum & Plutarchum.

RELIGIOSVS.] Festus. Religiosus dicitur qui faciendæ res prætermittendæ unque rerum diuinarum secundam morem ciuitatis desectum habent, nec se superstitionibus implicant. Mafurius Sabinus apud Gellium à relinquendo, deducit, Tullius 2. de natura Deorum, à relegendo optimè omnium Augustinus à religando, quæd hac virtute homo qui per peccatum à principio suo deluxerat, eisdem religetur.

ARGVMENTVM.

Pegit ad reliquis contumelias ab Antonio in patriam suam irrogatas, quem & in Septemuiratu destituit, & filiam eius uxorem suam per causam adulterij repudiavit.

QVID? eundem in Septemuiratu nōne destituisi? interuenit LXXXIII. enim, cum metuisi, credo, ne saluo capite negare non posses: omnibus eum contumeliis onerasti, quem patris loco, si vlla in te pietas esset, colere debebas: filiam eius, sororem tuam eiecisti, alia conditio-

ne quæſita & antè perſpecta. non eſt ſatis, probri inſimulati pudiciſſimam fœminam, quid eſt quod addi poſſit? contentus eo non fuiſti. frequentiſſimo Senatu Kal. Ian. ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum Dolabella cauſam odij auſus eſt dicere, quod ab eo ſorori & vxori tuæ ſtuprum oblatum eſſe comperiſſes. quis interpretari poteſt, impudentiſſe, qui in Senatu; an improbiſſe, qui in Dolabellam; an impuriſſe, qui patre audiente; an crudeliſſe, qui in illam miſeram tam ſpurcè, tam impiè dixeris?

EXPLANATIO.

QUID EVNDEM.] Turnebus Aduerſario- rum lib. 4. cap. vndecimo. *Sententiam horum verborum hanc eſſe puto. Cum Septemviri eſſes creatus agris aſſignandis, pecuniamque patruo deberas, nõne ſtagitantem deſtituiſti? tum enim interuenit & pecuniam petiit: ſed tu veritus ne ſaluo capite negare non poſſes, hominem iurgio excepiſti, & pro pecunia probra, & contumeliis turpiſſimas ei perſoluſti. Deſtituere enim dicitur, qui quod promiſi non præſtat, ut qui promiſſam pecuniam non ſoluſit. Id confirmat auctoritate Ciceronis quæ in notis adſeretur, & addit. Verius ſi Septemviratum petiſſe Antonij patrum, eumque in petitione ab Antonio non ſolum deſtitutum fuiſſe, nec adiutum, verum etiam contumeliis multis aſſectum.*

IN SEPTEMVIRATV.] De Septemviratu Epulonum interpretantur Maturæius, & Chriſt. Hegendorphinus: Manutius adſtipulatur Turnebo.

INTERVENIT ENIM.] Manutius hoc verbum è ſuperiore ſectione putat in hanc eſſe de- trufum, & quaſi poſtliminio reuocandum, ad- dendumque poſt verbum *nuntiabat*, ut ſit ordo, *Interuenit ſiniſtrum fulmen quod Tribunaſtrelis ad impedienda comitia nuntiavit.* Sed vix perſuaſerit iis qui abhorrent à nouitate. quare ſequamur Turnebi ſententiam.

CVM METVISTI, CREDO.] Videtur reddere rationem cur patrum ſuum deſtituerit Antonius. quia ſi eum Septemviratum creare voluiſſet, prius de reſtituendo patruo legem ferre debuiffet. (neque enim qui integri capitis & exiſtimationis non erat ob damnationem, is poterat fieri Septemvir aut ad vllum vel magiſtratum, vel ſacerdotium promoueri.) At metuebat Antonius, ne ſaluo patruo capite, id eſt, patruo in integrum reſtituto debitam ei pecuniam negare nõ poſſet. Coniicit Ferrarius, aſſerit Lambinus legendum *negare*, ſed vellem interpretationem ſuam addidiſſent, ut & ij omnes qui noniam eſſe contendunt.

SOROREM TVAM.] Antoniam patrui tui filiam, ac proinde tuam ſororem patrualem. Ad- uerte verò exaggerandæ contumeliæ rationem: primò rem ipſam ſuis omnibus circumſtantibus veſtitam exponit, deinde magis exaggerat. expoſitio habet incrementum rerum, exaggeratio verborum. Graue erat vxorem repudiare, grauius filiam patruo & ſororem ſuam patrualem: grauius etiam reiicere quàm repudiare. eiectionis enim ſemper contumeliã habet, repudium non item. grauiſſimum autem aliam conditionem, id eſt alterius coniugis nuptias quæſiſſe, & antè perſpe- xiſſe, ut Fuluiæ poſt mortem C. Curionis viduæ relictæ conditionem, & nuptias quæſierat An- tonius antè quàm Antoniam ab ſe dimitteret.

Iam quid illud? probri inſimulare, id eſt adul- terij falſè accuſare fœminam? quid fœminam ca- ſiſſimam? Quid accuſare non inter priuatos pa- rietes, ſed in Senatu, & frequentiſſimo Senatu, neque id quouis die, ſed ipſis Calendis Ianuariis, quo die ut videmus ſupra §. 67. læta verba dicuntur.

Et damus alternis accipimûſque prece. ut omittam quòd ſedente, & audiente patruo hæc probra in illam euomit.

QVIS INTERPRETARI.] Haftenus expoſitio, cum rerum incremento, tranſiit ad verborum exaggerationem ſingulis circumſtantis ſuum nomen attribuens. Impudentiæ fuit hæc dicere in Senatu coram viris grauiſſimis & reue- rentia digniſſimis; improbitatis Dolabellam, honeſtiſſimum adoleſcentem adulteri jabe adſper- gere; impuritati ſpurcè de filia loqui, patre au- diente; crudelitatis & immanitatis famam pudicæ mulieris adulteri j crimine violare.

IN DOLABELLAM.] Iam Antonius cum Dolabella in gratiam redierat, eumque ad ſuas partes traduxerat. Prudenter igitur Orator hæc interſerit, ut eum adducat in odium Dolabellæ, concordiamque illam reſcindat, ne vterque conſpirantibus animis inuadant Rempub. quod iam tum moliri videbantur.

AN ILLAM MISERAM.] Antoniam innocen- tem & miſericordia dignam, quippe quæ hanc ignominiam maculam non ſua culpa, ſed Antonij crudelitate contraxerat.

TAM SPURGE.] Rem adeò fœdam & impu- ram, tam ſpurcè & inhonestis verbis exponens.

TAM IMPIE.] Nullam habens neceſſitudi- nis & conſanguinitatis rationem. Atque haftenus de contumeliis, quibus Antonius aſſecit An- tonium patrum ſuum, ut Fuluiam duceret. Ful- uiam, inquam, non Calpurniam, ut ait Fran- ciſcus Maturantius, neque Octauiam, ut Lam- binus: Sed ſi aliam quàm Fuluiæ velimus ab An- tonio conditionem eſſe quæſitam: videtur Cytheridis ſiue Volumniæ conditionem quæſiſſe: nam magiſter Equitum, quo tempore Cæſar bel- lum Alexandrinum & Ponticum Cæſar gerebat: inimicitias cum Dolabella exercuit: eodemque tempore Cytheridem habebant, non Fuluiam, quam inuit Plutarchus ab eo ductam, quo tempore Cæſar in Africam profectus eſt contra Scipionem.

NOTÆ.

SEPTEMVIRATV.] Noſter 3. de Oratore. *Pontifices veteres propter ſacrificiorum multitu- dinem tres viros Epulones eſſe voluerunt, cum eſſent ipſi à Numa, ut etiam illud ludorum epu- lare ſacrificium facerent, inſtituti.* De his Li- uius lib. 33. ad annum ab Vrbe Condita DLVIII.

Septemviri
epulones.

Eo primùm anno triumviri epulones facti, &c. His
triumviris, item ut Pontifici lege datum toga pra-
rexta ius. Postcâ tamen è Triumviris facti Sep-
temviri. vnde Gellius lib. 1. Noct. Atticatum
cap. 12. & Plinius Junior lib. 2. epist. 11. quæ est
ad Arrianum: *Septemviri Epulonum* Lucanus lib. 1.

Et doctus volucres Augur spectare sinistras,
Septemque epulis factis, Titique Sodales,
Festus: Epulones dicebant antiqui quos nunc Epu-
lones dicimus. Davum autem est his nomen, quod
epulas indicendi Iovi ceterisque Diis potestatem ha-
bebant. His autem Iouis epulis adhibebantur Sena-
tores, vt notat Clarus Sylluius vir eruditus lib.
singulari in leges Regias, & x 11. tabul. cap. 15.
I hunc ex Diono. *Ἐπιτύπτε δὲ τῶν τῶν Πρωτοῦσι, οὐδ' ἄλλοις
πῶς ἔως οὐτῶν ἐ τῆς Καπιτωλίου, ἀπὸρ εἰδότες, εἰσάγοντες,
ἐ τῶ πῶς οὐτῶν ὅτι τῆς ἑλευθερίας.* Quoniam in pu-
blica Romanorum celebratae, nullis Senatorum in
Capitolo epulis accubuerat, vt nullis est, id quoque
prolegy loco habitum. Atque hunc Septemvira-
tum, in quo C. Antonius à M. fratris filio desti-
tutus fuerit, intelligunt.

Aut septemvira tum agris Campano & Leontio
assumitur in his necem Cæsaris institutum. de
quo Philipp 6 § 14. Campus Martius restabit,
nisi priusquam frare iugiter. Sed hec agrorum abi-
gnatio paulò ante, Quirite, Luc. Cæsaris claris-
simo viri, & præf. in sum Senatoris sententiâ dis-
soluta est. hinc nunc assenti Septemvirum aita sustu-
limus Item Philippica 8. § 26. *Ne fraudis sit Sep-
temviris, quod agitur.*

11.

Deficitur.

DESTITUTUS.] Destituit debitor credito-
rem, cum pecuniam, quâ promiserat, non exolvit.
pro Quinto: *Destituitio illa percussus Quintus,*
à Scipulo paucos dies antea. Destituit etiam
qui caudat, vt promiserat, non adest ad hono-
res consequendos, lib. ad Attic. epist. *Quid*
Arriu narret, quo animo se destitutum ferat.
Eodem etiam, vt videtur, sensu pro P. Sylla 90.
Esi nihil aliud Sylla, nisi consilium, abistulisset,
tamen eo vis contentos esse oportebat, &c. Sed cum
hinc omnia cum honore deracta sint, cum in hac
fortuna misera ac inliberosita destitutus sit, quid
est quod expectas amplius?

12.

CONDITIONE QUÆSITA.] Arnobius lib.
4. aduersus gentes: *Vxoribus enim Diu habent, atque*
in coniugalis fœdera conditionibus veniunt ante
quæsitum. Scilicet Festus: *Conuenit conditio dice-*
batur, cum primus sermo de nuptiis, & earum con-
ditione habebatur. Vide Caum I. C. 12. de diuor-
tiis. Ennius Thyæte apud Nonnium v. *Flaccet.*
Inflaccabant conditionis repudiatu & reddito.

Plautus Afinaria de contrahendis nuptiis agens:
-tu conditionem hanc accipe, ausculta mihi
Atque eam responde mihi. Item:
Narravi amicis multos consilium meum
De conditione hac.

Propertius lib. 2. eleg. 14. eodem sensu:

A que vitam non tam sero mihi nota fuisset
Conditio: cineri nunc medicina datur.

Conditio.

Cornelius Nepos vi. ad Attici. *Essi it vt M. Li-*
pianus Agrappa intimâ familiaritate coniunctus
adulescenti Cæsari, cum propter suam gratiam, &
Cæsaris potentiam nullius conditionis non haberet
potestatem, potissimum eius deligeret affinitatem.
Frequenter Suetonius, vt in Iulio cap. 17. *Ad re-*
uicendam autem Pompei necessitudinem ac volun-
tatem Octavianam sororis sua neptem que C. Mar-
cello nuptia fuerat conditio detulit, sibi que filiam

eius in matrimonium petiit Fausto Sulle destinata.
In Claudio 26. *Nec durare valuit, quin de condi-*
tionibus continuo tractaret. In Gabia 5. *Romanis*
in cœli bacu, neque sollicitari illa condicione um-
plius potuit. Apuleius Apologia 2. *Quamquam*
qui omnium vel exiguè rerum peritus culpæ au-
det, si mulier vidua & mediocri formâ, at non
erat mediocri, nubere volens, longa dote & molli
condicione iniustasque iuuenem, neque corpore, neque
animo, neque fortuna pœnitendam Eodem, nisi fal-
lor, sensu illud Tertulliani de animâ debet intel-
ligi. Concubitus libido non conditio sedamur: ex-
cessus, non stans est impudicus. Huc etiam Am-
biosius exhortatione ad virgines elegantè allu-
sit. *Que nupsit ad seruicium pecuniâ siâ ven-*
ditur: mel vti condicione mancipia, quam contugia
comparatur. In illis meritis emittit seruicium in
suis pretium ad seruicium additur. Apollinaris
libro secundo epist. 5. de nuptiis agens: *Sicte*
conditio hinc meritorum ratio præfeci, vt nec super-
stius Optantio in liberos suos decerner plus licere.
Quid sit autem ante perspicere conditionem, ma-
lo te ex Pauli Manutij in hunc locum quâm ex
meis verbis addicere. Adeatur. Tranquillus certe
in Augusto 69. has voces coniunxit *M. Antonius*
super festinatâ Livia nuptias, obieci &c. conditio-
nes quas si per amico, qui matris familia, & adul-
teræ eius virgines denudaret, atque perspicere
tantum Thorano mangone vendente. Vide Cœ-
lianus.

PROBRI IN SIMVLASTI.] Marcellus D. iv.
de ritu nupt. l. 41. *Probrum intelligitur etiam in his*
Problem? *mulieribus que turpiter videntur, vniquique quæsi-*
facient, etiamsi non palam. Non tamen, opinor,
Antonius insimulauit vxorem, quod vulgo quæ-
stum faceret, sed quod ei Dolabella stuprum ob-
tulisset. Festus: *Probrum, stuprum, fugitium, vt*
Attius in Hellenibus.

Qui nisi probrum, omnia alia indelictu æstimant.
Cæcilius in Dano:

Ea tum compressa parit hinc puerum, sibi probrum.
Sed posteriori loco probrum videtur esse infamia
quæ ex flagitio redundat, non ipsum flagitium.
Ibidem: *Probrum Virginis Vestalis.* Notat autem
ait, ubi Scalger: *Vt à prohibeo probrum & prob-*
rum: sic à stupeo stuprum. Iam, vt ait idem Fe-
stus: *Stuprum pro turpitudine antiquos dixisse ap-*
paret in Neles carmine.

Fædè, stupræque castigor cortice.
Et in Appij Sententiis. *Qui animi vol. sese compo-*
tem esse, ne quid fraudis stuprique ferocia pariat.
Næuius:

S. si que ij perire maucunt: ibidem,
Quam cum supro redire ad suos populares.

Item:

Sin illos deseritis forrissimos virorum,
Magnum inde stuprum poplo fieri pergetis.
E quibus videt idem pendè esse probrum & stuprum,
& antiquis stuprum sumptu fuisse, pro infamia,
sive probro quod ex flagitio redit, & vice versa
probrum pro stupro, sive flagitio, vnde infamia.
Nunc stuprum ponitur pro flagitio, quod cum vir-
gine vel taltem cum soluta committitur: olim
etiam pro adulterio potuerunt, vt hoc loco: *Vlex-*
ri tua stuprum oblatum esse comperisset. & D. Ad
legem Iuliam de adulteriis, nulla inter vtramque
vocem distinctio.

SEDENTE PATRVO.] C. Antonius repe-
tundarum damnatus ius ad Senatam eundi non

EXPLANATIO.

SED AD CHIROGRAPHA.] Quæ tu adulterasti & falso nomine Cæsaris subiecisti.

QVÆ TVA.] An recognovisti chirographa Cæsaris cum delectis à Senatu, vt Senatus iusserrat, ne deinde subitici & adulterari possent.

ACTA ENIM.] Cæsar ad bellum Parthicum profecturus, magistratus ad quinque proximos annos elegerat, sacerdotia, prouinciarum exercituumque præfecturas ordinariæ. Post eius necem factum S. C. in Ciceronis sententiam, vt omnis memoria discordiarum obliuione sempiterna deleteretur, additumque vt nihil de Cæsaris actis mutaretur, sed, vt ijsacerdotia, magistratus, prouincias, exercitus obtinerent, quibus ea Cæsar uiuus concesserat. Idque factum pacis & concordie causâ, ne uidelicet, qui à Cæsare beneficium acceperant, à mittendi metu seditiones excitarent, sopitâque discordias renouarent. Appianus 2. ciuilium exeunte. Cùm autem Calpurnia vxor & pecunias, & Cæsaris libellos ad Antonium detulisset, ille multa chirographa nomine Cæsaris ementitus, quibus uoluit beneficia concessit, quasi Cæsar id facere statuisset, & ita scriptum in suis commentariis reliquisset. atque hæc acta Cæsaris adulterata fraude Antonij, negat à Senatu fuisse confirmata.

VNDE ISTA ERVMPVNT.] Nisi ex tua domo, imò ex gynæceo, ubi immunitates nundnariis.

QVO AVCTORE PROFERVNTVR.] Quis asserit horum veritatem præter vnum Antonium.

SI SVNT FALSA.] Dilemma paucissimis verbis comprehensum, vt vehementius feriat.

AT SIC PLAC.] Ita decreuerat Senatus, vt vos Consules tu uidelicet & Dolabella, conuocatis ad consilium aliquot Senatoribus, recognoueritis acta Cæsaris, remque ad Senatum Calpurnis referretis, ne qua fraus posset obrepere. Tu uerem non solum consilium nusquam conuocasti, sed totum mensem Aprilem & Maium peragrandis veteranorum colonis insumpisti, vt vi-

delicet illos milites veteranos, quos assignatis agris, militia solutos Cæsar in colonias deduxeras, ad uiscendam Cæsaris necem concitasti, & stipatus armis in urbem redisti. Vide Philippic. 1. §. 6.

O PRÆCLARAM.] Exclamatio ironica.

CAPVAM.] Antonius, vt veteranorum animos sibi magis obligaret, Capuanorum agros illis assignare uoluerat, & nouam coloniam eò transcribere: eoque profectus erat, vt agros diuideret: sed illi coloni veteres obstituerunt, nec eumque penè intulerunt. Et eam ob causam Capuanis munitabatur Antonius. Vtinam, inquit Orator, quæ minaris, ea coneris ad exitum perducere, vt tandem aliquando, quod fieri iam pridem oportebat, tibi nex inferatur, nec iam dicaris penè occisus, sed simpliciter occisus, & illud penè tollatur. legebatur olim: *Quemadmodum illum adieris, vel potius penè non adieris.* Nullâ subiectâ sententiâ.

NOTÆ.

VETERANORVM.] Vide quæ diximus §. 49. Nota 3. ne sit opus in singulis immorari.

APRILIA TQVE MAIO.] Aprilis *apud rōs* II.
Atque dicitur, quod is mensis esset Veneri consecratus. Ouidius 4. Factorum: Aprilis.

*Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguro: à summis est Dea dicta maris.*

Quamuis alij,

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

Maius vel à *Maiestate*, vel à *maioribus*, vel à Maius. *Maiâ* Mercurij matre, vt dicitur §. Factorum: sicut contrâ

Iunius à iuuenium nomine dictum adest. Iunius.

Sed vide Macrobius Saturnalibus.

PENE NON ABIERIS.] Philipp. 12. §. 7. III.

Quemadmodum vestrum hoc consilium Capua probabit, qua temporibus his Roma altera est? illa impios eius iudicauit: eiecit, exclusit. Illi, illi inquam, urbi fortissimè conatus è manibus est ereptus Antonius.

ARGVMENTVM.

Peregrinationem & uolentiam Antonij, item largitiones exagitat, & præsertim assignationem agrorum Campani & Leontini exaggerat.

AT quàm nobilis est tua illa peregrinatio! quid prandiorum apparatus, quid furiosam uolentiam tuam proferam? tua ista detrimenta sunt; illa nostra. Agrum Campanum, qui cùm de uectigalibus eximebatur, vt militibus daretur, tamen infligi magnum Reipub. uulnus putabamus, hunc tu compransoribus tuis & collusoribus diuidebas: mimos dico, & mimas, P. C. in agro Campano collocatos. Quid iam querat de agro Leontino? quoniam quidem hæc quondam arationes Campani & Leontini in P. R. patrimonio glandiferæ & fructuosæ ferebantur. Medico tria millia iugerum. quid si te sanum fecisset? rhetori duo; quid si te disertum facere potuisset?

EXPLANATIO.

AT QVAM NOBILIS.] Quibusdam exemplaribus alia lectio, & hoc initium superi-
oribus ita copulatur, *ut aliquando illud pene tol-
larat, atque nobilitata sit tua illa peregrinatio.*

TYA ILLA.] Luxus in conuiuiorum appa-
ratu, & violentia tibi priuatum damnum infer-
rat, tuam vitam infamant, rem tuam familiarem
exhaustiunt : at agrorum Campani & Leontini
diuisio redundat in vniuersam Remp.

AGRVM CAMPANVM.] De agri Campa-
ni diuisione iam promulgata lex fuerat à Rullo
Tribunoplebis, Cicero Consul, hac lege tantum
infigi Reipub. vulnus ostendit, vt eam populus
Romanus non repererit: tamen quadenni-
o post à Cæsare Consule contra Senatum volunta-
tem, reclamante Bibulo Collega per lata est: *ag-
rumque Campanum, inquit Tranquillus, ad subsidia Rep.
vestigalem relictum diuisit extra sortem, ac viginti
millibus ciuium, quibus terni pluresque liberi essent.*
Suspicio aliquid deesse, & sanè hiat oratio. For-
tasse legendum, *Diuisit extra sortem militibus
Pompey, ac viginti millibus ciuium, &c.* Nam mi-
litibus fuisse diuisum constat vel ex hoc ipso lo-
co, voluisse Pompeium suis militibus agros affi-
gnare, sed Metellum Celerem, qui proximè ante
Cæsarem Consul fuerat, obtulisse, neque rem ob-
tinuisse Pompeium tradit Dio lib. 37. eundem
anno sequenti præcipuum suorum fuisse legis à
Cæsare Consule promulgatæ scribunt omnes: vt
dubitari vix possit quin ager Campanus militibus
etiam Pompei fuerit distributus. Eximebatur au-
tem de vestigalibus, quia dabatur colonis qui ves-
tigal non pendebant.

MIMOS DICO.] Epiphonema ex indigna-
tione erumpens.

GLANDIFERÆ ET FRVCTVOSÆ.]
Locus fimo dubio corruptus. Monet Hieronymus
Ferrarius in aliis extare: *Glandifacere, gra-
effice, grandifera, grandifacerent.* Quarum lectio-
num nonnullas testatur Gruterus in Palatinis
reperiri. Sed nihil sani. Lambinus ait in vno se
codice reperit, *grandi sanore & fructuosa.* Sed
ne sic quidem satis concinna est oratio. Si con-
iecturæ locus superesset, legeretur: *grandes, fera-
ces, & fructuosa.*

MEDICO TRIA.] Hic etiam lectio-
num varietas, aij legunt : *Medico tria millia ingerum,
quasi te sanum fecisset.* Rhetori duo, *quasi te dis-
crim facere possisset.* Placet vtraque : sum tamen
in eam, quam edidi, propensior. *Medico tria mil-
lia ingerum dedisti. Quid tandem illi dedisses, si te
sanum fecisset? Rhetori sexto Clodio Siculo
duo millia ingerum dedisti: quid illi dedisses, si te
discrim facere possisset?* Est autem dialoga iocu-
laris à sanitate corporis, ad animi sanitatem.

NOTÆ.

I. VIOLENTIAM.] Vide suprâ.
II. VLVNS INFLIGI.] Suprà 29. *Au-
dite, audite, P. C. & cognoscite Reipub. vulnera.*
Vbi de mensura ingeri, & de campo Leontino,
dèque mercede Rhetori data dictum.

III. MIMOS DICO ET MIMAS.] De mimis
& pantomimis nonnulla diximus pro Cælio §.

65. Nota 2. De his fusè Bulengerus vir haud pa-
rum eruditus lib.1. de theatro cap. 41. *Mimus, in-
quit Diomedes, qui vel intra, vel extra scenam
gesticulaciones exercet, imita: nique dicta, satyrague
& moret humanum, & naturam cum l. f. iuua. & p.
to iauidum imitari.* Dicit & ethologi, quòd homi-
num mores gestu quodammodo loquerentur.
Noiter 2. de Orat. *Mimorum est ethologorum, si Mimi.
nimia est imitatio, sicut obscenitas.* Qualem des-
cribit Cyprianus : *Superinducet homo fallus
omnibus membris, ac vir ultra muliebrem molli-
tatem dissolutus, cui ars sit verba manibus expeditre,
&c. Eleganter Poëta verba:*

*Tot lingua quot membra viro: mirabilis est ars
Quæ jact articulos ore silentio loqui.*

Claudianus in Mallo :

*Qui letis r. sum maribus tenuisse faciem,
Qui nata manibusque loquax.*

Et in Eucropium lib. 2.

*Qui magis enodes laterum detorqueat artus,
Qui voris digitos, oculos qui roribus aperit.*

Quare Cassiodorus epist. 20. lib. 1. *Hanc partem
musica disciplina, inquit, mutam nominare ma-
iores, scilicet que ore clauso manibus loquuntur, &
quibusdam gestulationibus facit intelligi, quod
vix narrante lingua aut scriptura textu possit
arguere.* Et lib. 4. epist. 51. *Orchestarum loquacissimas
manus, linguasque digitos, silentium clamoribus, expo-
sitionem tacitam eleganter appellat, quam iuueni-
on mirum est, quàm graphicè Nonnus expressit,
7. Dionys. versu 20.*

- Στροφαδισί τέρμας

Ὀρχήστρ πελοπύκλος ἐκίπτετο λαλαπαι τερμαίς,
Νεοικατο μίσην ἔχων, παλομυλι σωμα, δάκτυλα
φανίω.

- Sese motu crispante ferebat

*Turbine plantarum revoluto: mimus in orbem,
Sermo natus erat, manus os, digitique loquax.*
Video quàm infeliciter ista mihi versio successerit:
quare in sequentibus, interpretatione conten-
tus esto pedum vinculis absoluta. Idem lib.
19. ver. 153.

Χαίρ προχαλά, & σφραβός ἔλαξ, & νεύμα στροφαίου Saltatio.

Ἀραται χιρυθίω, & ἀφθιατα σισπῆ,
Δάκτυλα δισκόοσα, & ὄρχηστρος ὀπασπῆ.

*Manus versatilis, & saltus volubilis, & nutus
vulvis*

*Mobiliter agitata, & vocale silentium
Digitos voluens, & saltatoris oculus.*

Et versu 196.

Ὡς ἐπιπὼν τῶν ῥαυς Μάρων ἐκίπτετο παρῶν,
Δίξιν ἐν λαβῶ ὑπὸ πύλας πρὸν αἰεσίωσιν,
Σιγῆν πελοπύκλου σισπῆ δὲ χεῖρ ἄρχεσσιν.

Ὀρχηστρὸς δ' ἐκίπτετο ἀπὸ μίσην, ἀνεγα μίσην,
Νεοικατο τυχίωπ τέρμα ἰδούμ τέρμασιν.

*Sic locum saltatoris Maron volubili planta,
Dextram ex laeva aduenam plantam com-
mutans.*

*Silentium varij sermoxis muta manu signans.
Oculos verò vibrans: ut agros, imaginem sermonum
Nuta artificiali intellectualem rhythmum textis.*

Et postquam varias fabulas imitatione expressas
attigit, addit versu 217.

Τοῖα Μάρων ἐξέμασι πολύπρῳτα δάκτυλα πάλωσιν,
Καὶ πῶς ἐυρύθυσο σισλί ἀεικτεροσιν ἰδούμ
Ἀειδίον πύκλου πελοπύκλου ἴσησιν ἰδούμ.

*Talia Maron signabat multum versatiles di-
gitos vibrans*

Et pedis rhythmum bene observantis artificialem retraxit impetum

Mobilis perficiens multiflexus mensuras chorea. Mox versu 223.

Σηκλωδὸς δὲ ἔχουσι πολυὺν ἄριστον δὲ τῆρας

Σύμβολα πρῶτον ἐστὶν κατὰ ἰσολίαν γένη.

Silenus vero saltabat, multum versutis vero artis

Symbola artificiosa signavit taciturna manus.

Sed de hac gestulatione rerum imitatrice, vide Lucianum fusè περὶ ἑρμηνεύων. Hæc autem videtur mimos inter & pantomimos distinctio: quòd pantomimi omnia penitus suis gestulationibus exprimerent: mimi etiam nonnullos versus adhiberent, & illam nequiarum leuitatem grauius quibusdam sententis temperarent. vt constat è versibus illis Publij & Laberij pulcherrimis qui supersunt, tanquam tabula ex naufragio. Pleraque tamen obsceniùs scriptitabant. Ouidius eleg. ad Augustum:

Scribere si fas est imitantes turpia mimos.

Item:

Quid si scripsisses mimos obscena loquentes.

Demosthenes Olynth. 1. Ἀνδραγαθὸν μίμου καὶ εἰλον, καὶ πομπῆν ἀγροῦ ἀφαιρέσει. Homines mimos ridiculorum & poetas turpium canticorum. Iure autem Noster obiicit mimos Antonio: Saluianus lib. 6. de prouident. Illas verum turpium imitationes, illas vocum & verborum obscenitates, illas motuum turpitudines, illas gestuum sceleritates. Quo factum est, vt cum artem ludicram, scenamque totam in probro ducerent Romani, genus id hominum non modò honore ciuium reliquorum cavere, sed etiam tribu monevi notatione censoria voluerint. Amilius Probus præfatione vitarum: In scenam prodire & populo spectaculo esse nemini in Graecia fuit turpitudinis, quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia atque ab honestate remota ponuntur. Vide Augustinum lib. 2. de Ciuitate, cap. 14. & alibi.

ARATIONES.] Arationes, vt scribit Turnebus libro 1. Aduers. cap. 6. & in lib. 1. Varro nis de lingua Latina, erant agri publici, qui ara-

toribus colendi dabantur, & tanquam locabantur impofitis decumis: aut denique agri etiam qui decumas populo Romano pendebant. Nec tamen aratores domini erant. Plautus actu 1. sc. 2. Truculenti, Dinarchum & Astaphum, ita loquentes inducit.

Astaph. Plerique idem quod tu facis faciunt rei Arationes. malè gerentes.

Vbi non est scriptura vnde dent incensant publicanos.

Dinarch. Malè vertis res pecuniaria mihi, apud vos vobis vicium

Volo habere arationem pro copia hic apud vos.

Astaph. Ambitioris, qui arare solent, ad eos ire melius est.

Hunc nos habemus publicum, illi alij sunt publicani.

Sic arationes & aratores in Verrem Cicero semper appellat agros decumanos, & eos qui illos agros colebant. Vide exempla quæ ab eodem Turnebo referuntur: vbi & addit; nec verò aratores domini erant, nec domini censebantur, eoque à dominis Cicero in Verrem actione quinta perspicue distinguit, sic scribens: Tamen incolumis numerus manebat, dominorum atque aratorum.

LEONTINI.] De agri Leontini vbertate dictum supra § 29. Adde Prudentium lib. 2. in Symmachum.

Nimne Leontini sulcator soluere campi Cesserat frugifera Lilybae ex litore cymbas?

Et Sidonius Apollinaris carmine 21.

Hinc veniet calidus quantum meritis Africa terris,

Quantum vel Calaber, quantum colitis Appulsi acer,

Quanta Leontino surgescit messis acerno.

Neque solum ab vbertate & copia, sed etiam à stugum bonitate laudatur. Idem lib. 2. epist. 13. Cumque præsuro Sardanapalicum in morem panis daretur è Leontina segete collectum.

ARGVMENTVM.

Exponit quemadmodum Antonius auspicioium iure turbato, Casilinum, vbi colonia iam erat, coloniam nouam deduxerit, & Capuae territorium minuerit.

SED ad iter, Italiàmque redeamus. Deduxisti coloniam Casilinum, LXXXVI: Squo Cæsar antè deduxerat. Consuluisisti me per litteras de Capua tu quidem. sed idem de Casilino, respondiſsem, possèſne vbi colonia esset, eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam, quæ esset auspicato deducta, dum esset incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos novos adscribi posse rescripsi. Tu autem insolentia elatus, omni auspicioium iure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quòd erat paucis annis antè deducta, vt vexillum videres, vt aratrum circumduceres, cuius quidem vomere portam Capuae penè perstrinxisti, vt florentis coloniae territorium minueretur.

intrò vertant, nec ullam sinant extra ferrita mœnia lineâ definiunt, idque elisis aliquot litteris pomœriam dicitur, quasi post vel pone mœnia. Vbi portam designare visum est, vomere exœmpro atque aratro sublato spatium relinquunt. unde totum habent murum præter portas sacrum. Sequor Hermannii Crusertij versionem. Ad hunc morem al-

lulst magnus Poëta §. Æneidos:

Interea Æneas urbem designat aratro.

Vide Festum in Sulcus, & apertius alibi Paulus ex Festo. Primitivus sulcus dicitur, qui in conlenda noua urbe, sauro & vacca designationis causa imprimitur.

ARGVMENTVM.

Aliud Antonio crimen impingit, & variis modis exaggerat, quòd videlicet in M. Varronis fundum Casinatem summa cupiditate inuolarit, eumque contra ius sâque occuparit.

AB hac religionum perturbatione aduolas in M. Varronis sanctissimi LXXXVII. ami atque integerrimi viri fundum Casinatem. Quo iure? quo ore? eodem, inquires, quo in heredum Luc. Rubrij, quo in heredum L. Turselij prædia, quo in reliquas innumerabiles possessiones. & si ab hasta, valeat hasta: valeant tabulæ, modò Cæsaris, non tuæ: quibus debuisti, non quibus tu te liberauisti. Varronis quidem Casinatem fundum quis venisse dicit? quis hastam istius venditionis vidit? quis vocem præconis audiuit? misisse dicis Alexandriam, qui emeret à Cæsare, ipsum enim expectare magnum fuit: quis verò audiuit vnquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem vllam esse detractam? quid si etiam scripsit ad te Cæsar vt redderes? quid potest dici de tanta impudentia? Remoue gladios parumper illos, quos videmus: iam intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris: aliam confidentiæ & temeritatis tuæ. Non enim te dominus modò illis sedibus, sed quiuis amicus, vicinus, hospes, procurator arcebit.

EXPLANATIO.

AB HAC.] Postquam auspicia religionēque sic perturbasti, vt Casinum, vbi iam colonia deducta fuerat à Cæsare, tu insuper nouam coloniam transferberes, & magnam partem Capuani territorij occupares, per summam violentiam & iniuriam in M. Varronis fundum inuolasti. Laudat Varronem à sanctitate mortis & integritate, vt hinc Antonij iniuriam atrociorē ostendar, quòd in eius viri fundum inuaserit, quem propter morum sanctitatem minimè decebat violari.

ADVOLAS.] Cupidè & violenter inuadis instar accipitris aut vulturij prædæ inhiantis.

CASINATEM.] A Cassino, siue Casino oppido Campaniæ.

QUO IURE?] Scripserat Tullius: *Quo iure? quo ore? eodem, inquires, quo in Scipionis.* Monuit Atticus, vt mutaret, nescio quam ob causam lib. 16. ad Attic. epist. 11. *Libenter ea corrigam, quæ à te animaduersa sunt, eodem iure quo Rubriana potius, quam quo Scipionis, & de laudibus Dolabellæ deruam cumulum.*

QUO ORE?] Quo pudore? quo prætextu? qua simulatione iuris? quem potuisti colorem tuo facto pretendere?

EODEM.] Ficta Antonij responsione, à præcedentibus factis sequens factum exaggerat. Suprà 27. *Te is quem nunquam vidisti L. Rubrius Casinas fecit heredem, &c.* Item de L. Turselio: *Fratrem exheredans te faciebat heredem, vide.*

ETSI AB HASTA.] Anticipatione Rhetorica eludit responsonem Antonij. Respondebis fortasse fundum Varronis, quod fecutus esset partes Pompeianas, subiectum fuisse hastæ, & voci præconis, à Cæsare qui suorum inimicorum bona proscripsit, te autem emisse, & ad eò iure possidere. Quem fundum, si tu ab hasta Cæsaris emisti, concedo te iure possidere, & valere hastam debere confiteor. Notat Gruterus libros vetustius edicos, & manu exaratos habere: *Etsi ab hasta, valeant tabule.* At Lambinus & Manutius, quos & sequimur, duas v ocular interlerunt. *Et si ab hasta, valeat hasta, valeant tabule.*

VALEANT TABULÆ.] Valeant tabulæ Cæsaris, quibus debuisti grandem pecuniam vim pro domo, pro hortis, pro sectione bonorum Cn. Pompeij: non autem valeant tabulæ nomine Cæsaris, à te confictæ, quibus immunitates, beneficia, magistratus, prouincias ex adulteratis eius commentariis vendidisti, ex qua nundinatione tantam pecuniam coaceruasti, vt paucis diebus ære alieno te liberaris. Suprà 78. *Tu autem quadringentes LLS, quod Iubus Maris debuisti, quoniam modo ante Calendas Aprilis debere desisti.*

VARRONIS QUIDEM.] Si facta esset publicè actio bonorum Varronis, aliquis meminisset: hastam vidisset, vocem præconis audisset.

Sed nemo meminisse se dicit, nemo hastam vidit, nemo vocem præconis auauit.

Ergo facta non est actio bonorum Varronis.

MISISSE DICIS ALEXANDRIAM.] Alia

responsio M. Antonij, quam tribus rationibus confutat. 1. Ironice, qua figura summam Antonij cupiditatem exaggerat. quasi dicat, Ad eone cæcus auaritia & cupiditate rapiebaris, adeone bonis ciuium inhiabas, vt magnum tibi, & difficile videretur expectare, dum Cæsar ad urbem accederet, & inimicorum suorum bona lubicere publicæ auctioni?

QVIS VERÔ.] Altera confutatio, quæ ducitur à publico ciuium testimonio, quod nemo villam huius venditionis mentionem audiuit.

NULLIUS AVTEM.] Occupatio Rhetorica, qua responsioni, quæ fieri poterat, occurrat: dicit enim potuit neminem audiisse quicquam de bonis Varronis esse detractum, quia nemo citabat: iudicium autem multi crucebant saltem in Varronis, vt nullus in incolumitatem tam multi tanta sollicitudine, curauerint, qui facile audire potuissent, si quod in bonis atque fortunis vulnus acciperet.

QVËD SI ETIAM.] Tertia confutatio à contrariis. Tantum abest, vt quicquam de bonis Varronis Cæsar quicquam detraxerit, tibi que mancipio addidit, vt potius eum Alexandrie audisset, te in eius fundum inuolasse, scripserit ad te vt restitueres Varroni. Quanta igitur impudentia est dicere Varronis fundum tibi à Cæsarē venditum fuisse?

REMOVE GLADIOS.] Demonstrat fundum Varronis non iure ciuili, sed vi armata, & primo fuisse occupatum, & etiamnum teneri.

QVOS VIDEMVS.] Satellites enim tuos cum gladius in cella Concordiæ collocasti.

IAM INTELLIGES.] Commodè Manutius: *Intelliges quod à nobis hasta Cæsaris conceditur, ex qua nihil miramur concordie causâ, id à nobis confidentia temeritatique tuæ non concedi. eiicieris enim statim ex illo fundo temerè & confidenter occupato.*

DOMINVS.] M. Varro.

NOTÆ.

1. **FVNDVM CASINATEM.**] Bene Casinatem distinctionis causâ: habuit enim & alterum fundum in Tusculano, vt ipse scribit lib. 3. de rustica, cap. 13. *Nam quem fundum in Tusculano emit hic Varro à M. Pupio Pisone, vidisti ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreus conuenire ad pabulum.* Sed de fundo Casinate ibidem capite 5. vbi non affectatis nec ambitiosis, sed puris & propriis verbis describitur. *Cum habeam sub oppido Casino flumen, quod per villam fluat liquidum & altum, marginibus lapideis, la-*

Fundus Casinas Varronis.

tum pedes LVII. & est villa in villam portibus transferatur. Vide descriptionem Iulicentam ornithomus, & aduersaria Turnebi lib. 21. cap. 23. In eadem villa fuit mirum illud horologium, quod nos superius §. 65. eiusdem verbis descripsimus.

AB HASTA.] De hasta auctionaria d'atum §. 54. Item 55. Adde 2. de officio de Sulla: *Et enim ausus diuere, hasta posita, cum bona in foro venderet, & honorum & morum, & locupletum, & cerere ciuium, prædam suam se vendere.* Item: *Nec verò inquam bellorum ciuilium semen & causa deerit, dum homines per diu hastam illam cruentam, & inuenerunt, & sperabant, quam P. Sulla cum viberet, ista, ait, atque propinquo suo idem sexto & tricesimo anno post a selevatore hasta eudem non recepit.* De quo vide epistolam ad Famil. epit. 10. lib. 9. & epit. 17. lib. 15. Philipp. 8. *Hasta Cæsaris P. C. multis improbi & spem afferit, & audaciam.* *Videntur enim ex mendicio fieri repente. Quæ: itaque hastam semper videre cupiunt y, quæ nostris bonis imminet, quibus omnia possidetur Antonius.*

Hasta auctionaria.

CONFIDENTIÆ.] Confidentia etiam in graibus opprobriis. Plautus milite Glorioso act. 2. sc. 2.

Confidentia.

Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam.

Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam. Nostr. 3. Tuscul. quæst. § 14. *Qui foris est, idem & fidens, quoniam confidens mala consuetudine loquendi in vitio ponitur: ductum verbum à confidendo, quod laudis est.*

TEMERITATIS.] Vide Pisonianam §. 39. mu. 5. vbi temeritatem ab audacia distinguimus.

HOSPIBUS, PROCURATOR.] De hospitibus & iure hospitij tum publici, tum priuati, dictum in Sextiana ad §. 10. Not. 3. De procuratore fuscè pro Cæcina ad illa verba edicti Pratoris. *Vnde TV AVT FAMILIA TVA AVT PROCURATOR IVVS §. 57. sic interpretatur. Vt siue me tuis deteceris, siue inorum quisquam, siue seruorum siue amicorum, vt seruis non numero distinguant, sed appellerit vno familie nomine: de liberis autem quisquis est, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes sint aut appelletur procuratores, qui negotij nostri aliquid gerant: sed in hac re cogitâ sententiâ interditi, verba exquiri omnia noluerunt. Nō enim alia causâ est agitur atis in vno seruo & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere dantur, a trum me tuus procurator detecerit, qui legitimè procurator dicitur omnium rerum eius qui in Italia non sit, absint Reipub. causâ, quasi quidam dominus, hoc est alicui. vni vicarius. & alia in hanc sententiam.*

Procurator.

ARGVMENTVM.

Antonij comotationes, luxum & temulentiam ostendit per hypotyposin, & à comparatione Varronis, eorumque que in ea villa prius actabantur, exaggerat.

LXXXVIII.

AT quam multos dies in ea villa turpissimè es perbachchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O te, ta ipsa misera, quam dispare domino; (quamquam quomodo iste dominus?) sed tamen quam ab dispare tenebatur! studiorum enim suorum M. Varro voluit esse illud, non libidinum diuerforium, quæ in illa antea dicebantur! quæ cogitantur!

bantur! quæ literis mandabantur! iura P. R. monumenta maiorum, omnis sapientiae ratio, omnisque doctrina. At verò te inquilino (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum: natabant pavimenta vino: madaebant parietes: ingenui pueri cum meritoriis, scorta inter matresfamilias versabantur.

EXPLANATIO.

A T QVAM. Interrogatio Rhetorica non sciscitandi, sed insititendi causâ. Singulis verbis suum momentum, *perbacchatus*. actio. *urpispis*. modus actionis. *multos dies*, tempus. *Villula*. locus in Villa Varronis Casinate. *perbacchati autem* est temulentia vacare, ingurgitare se vino, & quasi Bacchi orgia celebrare.

AB HORA TERTIA. Contra morem aliorum, qui ante nonam vix solebant ad epulas accumbere. vitur dissolutis, & concisis ad exprimendum tumultuarium conuiuium, & temporibus imperfectis, ad continuationem illius nepotationis denotandam. Sequitur exclamatio cum parodia versus antiqui: tum vocis correctio, quòd Antonium impropiè dominum dixisset, qui nullo iure in illius fundi possessionem inuaserat.

STVDIORVM. Varro ipse 3. de re rustica cap. 5. quamdam Casinatiss villæ partem *musarum* appellat, id est, ut interpretatur Turnebus, *locum Musis & studiis consecratum*. & ibi videtur eos libros exarasse, quibus omnem sapientiae, quæ est rerum diuinarum & humanarum scientia, rationem, iura & exempla populi Romani comprehendit. & quinque quidem & vincti rerum humanarum libros, sexdecim saltem rerum diuinarum, vnde decim aut duodecim de vita populi Romani, de gente populi Romani quatuor, viginti de Reipub. totidem de Rhetorica, octo saltem disciplinarum, tres de re rustica, præter innumeras fatyras, epistolicas quaestiones, & alios complures libros in lucem emisit fragmenta congesta sunt post Lium ex editione Francisci Modij anno 1588.

INQUILINO. Dominus in proprio habitat, inquilinus in alieno & conducto: aduerte verò hypotoposin conuiuij dissoluti pulcherrimam, & sensus auditoris vel maximè ferentem.

MERITORIIS. Pueris prostitutis & ad præpotationem conuiuiarum libidine mercede conductis.

NOTÆ.

H.
Hora conuiuij.

AB HORA TERTIA. Notum illud, *Imperat extructis frangere nona toros*, quòd hora diei nona mensis accumberent. imò, vt Persius loquitur, etiam feris & primas epulis noctes deceperent. Hinc etiam illud Luuenalis, vt alibi dictum,

Exul ab octaua Marius bibit, & fruitur Diis Iratis.

Iratis, inquit, Diis fruitor, quia hoc illi confert exilium Deorum ira illatum, vt vnâ horâ maturis, quàm Romæ possit epulari. Non est tamen quod arbitretis eos ad horam nonam manifeste ieiunos. Nota veterum ientacula, cænx. Plutarchus conuiuium quæst. 6. *Πότῳ ἀρχή ποια, καὶ αἴσιον, καὶ δειπνῶν ὀνομασίαι; Vbi ientaculum, prandium, cæna nomen habuerunt? i. Tuscul. Quid*

Tom. II.

ille dux Leonidas dicit? Prandete animo forti Lacedæmonij: hodie apud inferos fortasse cenabimus. Sed in ientaculis & cænis non gula & voluptati, sed Soli necessitati seruiebant: vnde notatus Vitellius à Tranquillo cap. 13. quòd *Epulus iustitiam semper, interdum quadrangiam asperitebat, in ientacula, & prandia, & cæna, comestationeque, facile omnibus sufficiens vomitandi consuetudine: inducebat autem aliud aly eadem die: nec unquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nummum consistereunt.*

QVAM DISPARI DOMINO. Verba Poëtæ nescio cuius. libro 1. de finibus ad finem vergente. *Ampla domus dedecori domino sæpe fit, si est in ea solitudo, & maxime si aliquando alio domino solita est frequentatio.* Odiosum est enim cum à præterentibus dicitur,

O domus antiqua quàm dispari domino dominaris:

quod quidem his temporibus in multis licet dicere.

PERSONABANT OMNIA. Elegans conuiuij descriptio, vt illa Verrius de supplicis §. 28. *Erant autem conuiuii non illo silentio pratorum, neque eo pudore qui in magistratum conuiuiis versari solet. sed cum maximo clamore atque conuicio. nonnumquam etiam res ad manus, atque ad pugnam veniebat.* Iste enim prætor seuerus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam parvisset, illis legibus que in poculis ponebantur, diligenter obtemperat. Itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus è conuiuiis, tanquam è prælio, auferretur: alius tanquam occisus relinqueretur; plerique nisi sine mente, ac sine ullo sensu iacerent, quiuis vt cum adspexisset, non se prætoris conuiuium, sed vt Cannensem pugnam nequisse videre arbitrareretur. Et illa eiusdem Oratoris, quam refert Fabius lib. 8. cap. 3. *Videbar mihi videre alios inrantes, alios autem ex euntes, partim ex vino vacillantes, partim hesternâ potatione ostantes. Versabatur inter hos Gallius inueniens oblitus redimitis coronis. Hannus erat immunda, luteulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium.* Frequenter autem conuiuium luxuriosum à clamore & conuicio describitur. vt à Maximo Tyrio prima concione: *Εἰς συμπόσιον μὴ εἰς κρητὸς καὶ οἶνον ἐκχεῖσθαι, καὶ κίλινον ἕξειν, καὶ σκελετῶν, καὶ χυλιδίων. In conuiuiis pleno nidota, vini effusi, sonitus tibiuarum, fistularum, cantilenarum.*

NATABANT PAVIMENTA VINO.

De more Horatius:
*Absurget heres Cæcuba dignior
Seruata centum clauibus, & mero
Tinget pavimentum superbo,
Pontificum meliore cænis.*

Plinius lib. 15. natur. historię cap. vltimo. *Torquati rara gloria (quando & ars suis legibus constat) non l. 2. fermone, &c. optima fide non*

II.

III.

Conuiuij descriptiones.

IV.

Effusio vini in pavimentum.

respirasse in hauriendo, neque expuisse, nihilque ad elidendum in pavementis sonum ex vino reliquisse, diligenti scito legum contra bibendi fallacias. Noster 1. Tusculana. §.96. de Theramene, qui cum coniectus in carcerem triginta iussu tyrannorum, venenum ut scitis obbibisset, reliquum sic e poculo cecit, ut id resonaret. quo sonitu reddito, ridens, Propino, inquit, hoc pulchro Critia, qui in eum fuerat terrissimus. Greci enim in conviviis solent nominare cui poculum tradituri sunt. Ex Xenophonte secundo rerum Græcanicarum: τὸ λοιπὸν ἰσχυρῶς ἀποκλιθεῖσιν αὐτῷ. Hoc enim ludicri genus κληθεῖσιν, vel etiam πίπτοια nominabant. Pityfima Vitruvius lib.7. cap.4. Conviviis eorum & quod poculis & pityfimis effunditur, simul atque cadit, scecessit: quique versantur ibi ministrantes, et si nuda pedibus fuerint, non recipiunt frigus ad eusmodi genere pavementi. Quamquam alij legunt spuisimatis, commodè tamen Scaliger in Manilium lib.5. hinc exponit vexatissimum illum versum Iuvenalis satyrâ, opinor, vndecimâ.

Pityfima. Qui Lacedæmonium pityfimate lubricat orbem. Id est, pavementum orbicularis marmoris Laconici crustis stratum vini effusione lubricum efficit. Terentius Heautontimor. actû 3. sc. 1.

Pitiffare. Nam, ut alia omittam, pitiffando modo mihi, Quid vini assumpfit? Id etiam Scaliger duorum veterum comicorum auctoritate confirmat. Alexidis:

Καὶ τὴν μὴ ὄψαι ἄγαν ἐκ πτωζέμεθα.
Archidici:

Διαπνῶσ' ὄνον δὲ πτωζῶν ζαυῆ.
De Cottabo Interpres Aristophanis in Nubes & rursum in Acharnenses, Suidas, Iulius Pollux lib 6. cap. 19. Athenæus lib. 15. ineunte. è recentioribus Cælius Rhodiginus cap. 5. lib. 28. Ioannes Stucchius Antiquitatum contiual. lib. 3. cap. 73. & alij multa tradiderunt. vt pulcherrimè Nonnus lib. 33. Dionysiac. à versu 65. Amorem cum Hymenæo,

Cottabus. Νεκρῶσις παδάμυλα ἀκονίζοντα κοπιῶσιν.
Gustas è patera iaculantem neccaris alid. describit. Sed hæc prætermitto, quod cottabismo, vt ij tradunt, vinum non in pavementum, sed in pelium & caput cuiusdam signi xrei mitteretur: fuit & alia fundendi meri consuetudo, quæ magis huc quadrat, neque fortassè diuersa fuit à pitiffatione: de qua Theocritus eidyllio 2. exeunte:

-Αἴψ' ἄποσιν αὐτὸ ἔρωτες
Λυγρῶ ἰσχυροῦ.
-At tantum semper amoris
Vini effundebat.
Et rursum eidyllio 14.

-Ἦε πότος αὐτός.
Ἦν δὲ σπυρίοντος ἰσχυρῶς ὀπρῶσιν ἀραρυῶν
Ἄπρος ἄβη ἕκαστος ἔδην μύρον ἔπιπρος εἰπιπρος.
Ἄμμος δὲ φωνοῦντος ἐμνοῦσιν, ὡς ἰδὲ δακτο.
-Erat potatio dulcis.

Procedente merum placuit desfundere potu.
Cuius quisque volebat: opus modò dicere cuius.
Hic ego ad arbitrium magno clamore bibebam.

Vbi interpret ad 2. Idyll. Εἰδῶσθ' ἂν οἱ ἰσχυρῶς ὀπρῶσιν ἀραρυῶν κληθεῖσιν κωδῶσις ὀπρῶσιν αὐτῶν. Solent enim amatores pro dilectis plures cyathos effundere. & ad 14. Οὐτὸν εἰδῶσθαι πτωζῶν ἐπὶ τῆς συμποσίας, καὶ αὐτὸν λαμβάνειν, καὶ ἰσχυρῶς ἐπιπρῶσιν ἢ εἰς οἶνον, ὀπρῶσιν τῆ γῆ, & φασίγασθαι τὸν εἰδῶσθαι τὸ ὄνομα, & c. Ita facere solent in conviviis, merum sumere, quosdam suos amafios aut amicos nominare, in terram effundere, & eorum, quos plurimum amant, nomina clamare. Ad hunc morem trahunt nonnulli versum illum Iuvenalis fat. 3.

Si trulla inmerso creptum dedit aurea fundo. Sed fortassè nodum in scirpo quærimus, & Orator lulentam potius Antonij teulentiam, qua vinum haustum Italicum euomebat, quam has Ludorum elegantias voluit describere, vt & in Pisonem 22. Quasi aliquod Lapidarium aut Centaurorum conviviis sebratur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit, an vomuerit, an effuderit. Quod videlicet adeò vino non parceret, vt etiam illud in pavementum respergeret, præter illud quod euomebat. Lepidè Iuvenalis fat. 6.

-Tandem illa venit rubicundula, totum Oenophorum scitens, plenè quod tenditur urnâ Admoris pedibus, de quo sextarius aliter Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim, Dum redit & terram loto ferit intestino, Marmoribus rini properant, aurata Falernum Peluis olet: nam sic, tanquam alta in dolia longus Deciderit serpens, bibis & vomis. - Sic, vt suprâ, Maximus oïνον ἐκχυρῶσθαι, Cicero domus lulentæ vino fecit mentionem. Saluianus lib. 4. ad Ecclesiâ. Natant trichinorum redundantium pavementa vino: salerno nobilis lutum faciunt: mensæ eorum ac totosmetata mero iugiter madent.

INGENVI PVERI.] Hoc ipsum est de quo queritur Seneca epist. 105. Transeo puerorum infelicitium greges, quos post transacta conuiuia alia cubiculi contumelia expectant. Transeo agmina exoletorum per nationes colorisque descripta, vt eadem omnibus leuitas sit, eadem prima mensura lanuginis, eadem species capillarum, ne quis cui rector est coma, crispulis miscatur.

CVM MERITORIIIS.] Meritorij dicuntur quæstum corpore facientes. Tranquillus in Claudio cap. 15. Equitem quidem Romanum obsecantatis in sceminas reum, sed falsè & ab imponentibus inimicis confictio crimine satis constat, cum scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio videret, graphium & libellos quos tenebat in manu, ita cum magna stultitia & sensitia exprobratione iecisse in faciem eius, vt genam non leuiter perstrinxerit. & Ammianus lib. 28. Meritorij corporis veterem lupam.

SCORTA.] De scortis & lupis vide dicta pro Milone. §. 32. num. 2. Si matremfamilias scortos, semper lupus ducebat.

MATRESFAMILIAS.] Vide fusè Cælianus §. 32. num. 2. Si matremfamilias scortos quam matronarum sanctioris postulat, nominamus.

Amatoria ni. ni ciffulo.
VI.
VI.
VI.
VI II.

ARGUMENTVM.

Antonij superbiam & insolentiam tum in villa, tum in itinere erga eos qui salutatum veniebant, & crudelitatem erga nonnullos exagitat.

CASSINO salutatum veniebant: Aquino, Interamna: admissus est LXXIX. nemo. iure id quidem: in homine enim turpissimo obsoleiebant dignitatis insignia. Cùm inde Romam proficiscens, ad Aquinum accederet, obuiam ei processit (vt est frequens municipium) magna sanè multitudo: at iste operâ lecticâ latus per oppidum est vt mortuus. Stultè Aquinates, sed tamen in via habitabant. quid Anagnini? qui cùm essent deuij, descenderunt, vt istum, tanquam si esset Consul, salutarent! incredibile dictu, tamen inter omnes constabat, neminem esse resalutatum, præsertim cùm duos secum Anagninos haberet, quorum alter gladiatorum est princeps, alter poculorum. Quid ego illas istius minas, contumeliâsque commemorem, quibus inuectus est in Sidicinos? vexauit Puteolanos, quòd C. Cassium, & Brutos patronos adoptassent, magno quidem studio, iudicio, beneuolentia, charitate: non vt te, vt Basilum, vi & armis, & alios vestri similes, quos clientis nemo habere velit, non modò illorum cliens esse.

EXPLANATIO.

CASSINO.] E vicinis oppidis ad villam Vartonis Cassinatam, Antonij salutandi causâ veniebant: sed omnes exclusi sunt, neque quisquam in villam admissus est. legunt nonnulli *Cassino salutatum*: bene si manuscriptis niterentur, sed Cassinum quidem, etsi remotius quàm Aquinum & Interamna, non tamen adeò fuit remotum à villa Cassinate, vt inde venire non potuerint. Quia tamen recens Cassilino discesserat: & Cassinum erat vicinius, probabilius est Cassinates ad villam accessisse, vt salutem impetirent, obsequiumque suum deferrent Antonio.

IVRE ID QUIDEM.] Iure nemo saluator, admissus est. Cùm enim Antonius esset impurus, & omni honore indignus, sic inquinabatur & deformabatur insignia dignitatis, vt ex eiusmodi salutationibus & dignitatis insignibus, dedecus in Antonium redundaret. legitur *obsolebant, obsolecebant, obsoleiebant*, quod postremum retinui: tanquam vulgatius.

CVM INDE.] Hactenus de flagitijs Antonij in villa Cassinate: nunc eiusdem reditum, superbiam, crudelitatem exagitat.

AT ISTE.] Antonius vt se ab Aquinatium conspectu subduceret, vt oppidum clausâ lecticâ deferri voluit, vt mortui deferuntur.

STVLTE.] Stultè fecerunt Aquinates, qui tibi homini superbo & fastuoso obuiam processerint, sed tamen exculpationem habent: siquidem in via Latina per quam tu facturus eras iter habitabant, vt viderentur non posse sine nota Consuli Romano, quantumvis impuro salutationis officium denegare. Quanto stultids Anagnini, qui cùm ad sinistram Latinæ viæ, inter hanc & Valerianam viam habitarent, è monte, in quo situm est oppidum descenderunt, vt Antonium salutarent.

Tomus II.

INCREDIBILE DICTV: TAMEN INTER.] Secutus sum coniecturam Ferrarij, Gruteri, Manutij aliorumque calculi approbatam. Vulgò, *Incredibile dictu, sed tum nimis inter omnes*. Vt & paulò pòst duas voces, *Musellam & Laconem*, quæ ex eruditius cuiusdam glossis in textum irreperant, circumscripti: constat enim primam Tullij manum duabus hisce vocibus caruisse: cùm Orator ipse ad Atticum lib. 16. epist. 11. Attico suo quærenti quinam essent illi duo Anagnini, sic respondeat: *Anagnini sunt Mustela τεινίχης & Laco qui plurimum bibit. τεινίχης gladiatorum princeps Mustela, plurimum bibit Laco princeps poculorum.*

SIDICINOS.] Teanus Sidicinorum iuxta Interamnam. Quæ sequuntur perspicua sunt: quamvis Lambinus vocem *patronos*, vt mindis necessariam induxerit, & Grutterus pro, *Vt Basilum vi & alios*. legendum putet, *Vt Basilum, vi Tamisium, vt alios*.

NOTÆ.

CASSINO.] Operæ pretium fuerit huc verba Strabonis exscribere ex libro Geograph. 5. Qui vias ab Vrbe ad Solis ortum spectantes ita describit: *Γνωρίζονται δὲ τῶν ὁδῶν ἢ τὴ Λατίναν, καὶ ἢ Λατίναν, καὶ ἢ Ὀταλεια. ἢ μὲν τὰ πρὸς Σαλαπῆαν ἀφορίζουσα μέρη τῆς Λατίνης μέρη Σινιόνος, ἢ δὲ τὰ πρὸς τῆ Σαβίνην μέρη Μαρσίου, μέρη δὲ αὐτῆν ἢ Λατίνην ἢ οὐκ ἐπιπίουσα τῆ Ἀσπίας, καὶ Κισίνου πόντον διέρχουσα Καπνὸς ἐπιπέφυκεν τῆς Σαβίνου. Nobilissima viarum sunt Appia, Latina, & Valeria. De his Appia Latij, partes maritimas pertransit vsque ad Sinnesim, Valeria est quæ ad Sabinos pertinet vsque ad Marsos: media est Latina quæ in Appiam incidit ad Cassinum urbem distantem à Capua nonnedecim stadiis. Et post pauca: *Ἐπ' αὐτῆς τῆς* Qgg ij*

Λατίνους εἰπὴ ἐπισημοὶ ἑταῖοί αἱ, καὶ πόλις, Φερέντιον, Φορέτιον, παρ' ἡμῶν ὁ Κόσας ῥεῖ ποταμῶς, θαλασσιεῖα παρ' ἡμῶν ὁ Τρέας ῥεῖ Ἀνακίου μεγάλη πόλις ἔστιν, παρ' ἡμῶν ὁ Μίλας ῥεῖ ποταμῶς μάγας. Ἰντραμνιον δὲ ἐστὶν ἡμεῶν ὁ ποταμῶς. Δοίσις τε ἔστιν ἐν τῷ Κασίνῳ, ἡγε γέ ἐστιν, Κάπνοι, ἡ αὐτὴ πόλις ἀξιόλογος ὅσα τῆ ποι Λατίνῳ. Τὸ δὲ Τεανὸν τὸ ἀκρόωτον Σιδικινῶν ἡμεῶν ἐστὶν, ἡ αὐτὴ ἐπὶ τῷ διλοῦτι δὲ ὅτι τῶν Σιδικινῶν ἔστι. In Latina via sunt nobilia oppida ac urbes, Ferentinum, Eruſinum, quod Cosa, Antinialianus. Fabrateria quam Treuius annis praeterfluit, Arpinum urbs magna iuxta quam Melpis fluminis magnus libitur. Interamna sita ad confluentes Liris & alterius fluminis, Casinum ipsa quoque memorabilis & Latinorum ultima. Teanum enim Sidicinum, quod proximè sequitur, ipso cognomento ostendit se ad Sidicinos pertinere. Pergit vrbes quae sunt ad dextram & sinistram Latinae viae descibere. Quae ad dextram vergunt, nihil ad hunc locum. Εὐ ἀνεστῶ δὲ τῆς Λατίνης αἰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ὀθωνείας. A sinistro autem Latinae viae latere inter eam & Valeriam. Gabios ponit & Praeneste: ἔστι δὲ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἑσπέραισι, ἡ τῆς Ἐρικῶν πόλις ἡ Καπίτουλος, καὶ Ἀναγρία πόλις ἀξιόλογος. In montibus porro supra Praeneste cum vrbs Hernicorum sita est Capitulum, & Anagnina vrbs illustris. Hæc ille, è quibus vides, quod maximè pertinet ad Ciceronem, Cassinatæ, aut si mauis Casilinatæ, Aquinatæ, Interamnates, Sidicinos villæ Cassinati fuisse vicinos, & Arpinum fuisse frequens municipium, & ad

viam Latinam situm, & Anagninos paululùm deuios in colle positam vrbein habuisse, vnde ad salutandum Antonium necesse fuerit descendere.

OBSOLEFEBANT DIGN. INSIGNIA.] Nescio quis laudatus à Saluiano lib. 4. de gubernat. Dei. Quid est aliud principatus sine meritorum sublimitate, nisi honoris titulus sine homine? aut quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto?

OPERTA LECT. LATVS.] Vide planè quæ ex Lipsio diximus in Pisonem §. 53. Not. 5. Sed vt mortuus infamis referri videretur.

PUTEOLANOS.] Puteoli olim Dicæarchia inter Capuam & Neapolim. Paulus ex Festo: Puteolos ditlos putant ab aqua calida putiores quidam à multitudine puteorum earundem aquarum gratia factorum. Vide Strabonem & dicta in Vatinnium §. 12. num. 4. de celebri Puteolanorum emporio.

PATRONIS ADOPTASSENT.] Vide Pisonianam 25. NOTIS II. 12. Me inauratâ statuâ donarant, me patronum unum adseruerant. Sextianam 9. nu. 5. Me unam patronum adoptant. de Clientelis eadem Sextiana §. 10. nu. 2. de Clientum & patronorum inter se coniunctione ibidem §. 8. Nota 2.

AXIOMATA.

In homine turpi obsolefiunt dignitatis insignia. Improbos & impuros clientes nemo habere vclit, non modò illorum cliens esse.

ARGVMENTVM.

Laudat Dolabellam Antonij collegam in Consulatu, quòd absente Antonio columnam in busto Cæsaris erectam euerterit, vt ex illa comparatione Antonij scelera magis & magis exaggeret.

X.C. **I**NTEREA dum tu abes, qui dies ille collegæ tui fuit, cùm illud quod tu venerari solebas, bustum in foro euerit? quæ re tibi nuntiata, vt constabat inter eos qui vnà fuerunt, concidisti: quid euenerit postea, nescio. metum credo valuisse & arma. Collegam quidem de cælo detraxisti, effecistisque non tu quidem etiam nunc, vt sit similis tui, sed certè vt dissimilis esset tui.

EXPLANATIO.

INTEREA.] Post C. Cæsaris necem nescio quis in C. Marij nomen inuasit, & eundem plebeculâ concitauit in Senatum: plèbique, vt scribit Suetonius in Iulio cap. 85. Solidam columnam propè xx. pedum lapidis Nymidici in foro statuit: scriptisque PARENTI PATRIÆ, apud eam longo tempore sacrificare, vota suscipere, controuersias quasdam interposito per Cæsarem inuicem distrabere presenserat. Antonius inuicem impedit illi Pseudomario, eumque in vinculis iugulauit. Quo factò vocatus in odium multitudinis concitatus, in hoc recum timore discessit ex vrbe veteranorum colonias nuper à Cæsare deductas obituras, fuit vt eorum animos sibi conciliaret, fuit vt caput suum presenti periculo, multitudinisque furori subduceret. Sed absente Antonio & colonias lustrante. Cùm, vt dicitur Philipp. 1. §. 4. Serperet in Vrbe infimum malum, idque

maneret in dies latius, iidemque bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturam effecerant, & quosidie magis magisque periret homines, cum sui similibus seruis, relictis ac templis Vrbs minarentur, talis animaduerso fuit Dolabella, cùm in audaces sceleratissime seruis, cum in impuros ac nefarios liberos, vt seruos nonnullos in crucem egerit, liberos de Saxo Tarpeio deiecerit, talisque enersio illius execrata columnæ, vt locum illum sternendum locarit, ne quod extaret columna vestigium, de quo epist. 17. lib. 14. ad Atticum: O mirificum Dolabellam meum! antè (crede mihi) subdubitabam: magnam avaritiam res habet: de saxo in crucem, columnam tollere, locum illum sternendum locare. Et epist. 18. O Dolabella nostri magnam auescia! quanta est avaritia? &c. Mihi quidem videtur Brutus noster iam vel coronam auream per forum ferre posse. Quia cum audeat violare proposita cruce vel saxo? praesertim tantis plausibus, tanta approbatione infimorum.

DVM TV ABES.] Merito, quasi presente Antonio nihil huiusmodi facturus fuerit Dolabella.

QVIS DIES.] Quantam Dolabella collega tuus in Consulatu gloriam consecutus est? Philipp. i. §. 30. sic alloquitur Dolabellam: *Quem potes recordari in vita tibi illuxisse diem letiorem, quam cum expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus sceleris pœna affectis, te domum recepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ studia tum laudi & gratulationi tua se non obulerunt?*

QVA RENUNTIATA.] Audito factò illo Dolabellæ desperatione concidisti, animûmque abiecasti, ratus te, cum tam fortè, tamque omnium ordinum benevolentia florèntem Collegam haberes, non posse opprimere Remp.

QVID EVERIT.] Quid Dolabellam ab illis diebus mente abduxerit, eumque mutavit, nescio. Reuera autem Antonius cum pecunia corruptus, vt eum in partes suas adduceret.

METVM CREDO.] Frigida excusatio. Dolabellam videri vult non pecunia corruptum, sed metu & armis à Repub. bene gerenda deterritum, postquam Antonius ex illa sua peregrinatione, stipatus armatis, ad Urbem accessit.

COLLEGAM.] Dolabella gloriam minuisti qua prudè ferebatur in cœlum, effecisti que non iam quidem, vt tua sceleris imitetur, sed vt à pristina sua virtute degeneret.

NOTÆ.

I. QVI DIES.] Suprà 76. *Qui tibi ille dies Mar. Antoni, fuit?* Post quem Papinius i. Thebaid.

- *Quis tunc tibi saue,*

*Quis fuit ille dies, vacua cum solus in aula
Respiceres ius omne tuam, cunctisque minores,
Et nusquam par stare caput?*

Plinius Panegyrico: *Ac primum quis dies ille quo expellatus desideratisque urbem tuam ingressus es?*

II. BVSTVM.] Festus: *Bustum proprie dicitur locus in quo mortuus est combustus & sepultus: diciturque bustum, quasi beneustum: ubi vero combustus quis tantummodo, alibi verò est sepultus, is locus ab vrendo vstrina vocatur. Sed modo bustum, eò quòd sepelitur sepulchrum vocamus.* Aliiter Seruius in fragmentis à Scaligero citatis: *Apparatus mortuorum funus dici solet: extructio lignorum, rogas: subiectio ignis, pyra: crematio cadaveris, bustum: locus, vstrina: operis constructio, sepulchrum: inscriptum nomen memorieque, monumentum.* Sed Festo fauet quòd vstrinam aliquando separabant à sepulchro, aliquando coniungebant, vt apud eundem Scaligerum docet duplex Romæ reperta inscriptio. HVIC. MONIMENTO. VSTRINVM. APPLICARI. NON. LICET. Item: AD. HOC.

Eustun.

MONIMENTVM. VSTRINVM. APPLICARI. NON. LICET. Glossarium *vstrina, propèda. vstrina, vestrina vestr.* Publicæ autem vstrinæ erant in exquiliis, inquit Acro. Cicero 2. de legibus *pueros, bustum* interpretatur. *De sepulchris autem nihil est apud Plonem, quam ne quis ea deleat, nève alienum inferat: potiusque est si quis bustum (nam id puto appellari tymbon) aut monumentum, inquit, aut columnam violari, deicerit, fregerit.* Vide quæ diximus in i. Philipp. *Illius execrata columna.*

METVM CREDO.] Imò auaritia, vt per dissimulationem ostenditur i. Philipp. §. 29. *Credo enim vos nobiles homines magna quadam spectantes, non pecuniam, vt quidam nimis creduli suspicantur, que semper ab amplissimo quoque clarissimoque contempta est, non opes violentas, & populo Romano minime ferendam potentiam, sed charitatem ciuium & gloriam concupisse.* Apertè lib. 14. ad Attic. epist. 22. *Cum Dolabella auaritia (sic enim tu ad me scripseras) magna desperatione affectus essem.* Et epist. 21. *O hominem pudentem! Calendis Ianuarij dabit, adhuc non soluit, præsertim cum se maximo ere alieno Faberij manu liberavit, & opem ab eo petierit. liber enim iocari, ne me valde conturbatum putes. Iocus in eo consistit. Faberius fuerat scriba Cæsaris, vt tradit Appianus, qui se post eius necem obsequentissimum præbuit Antonio, & eius arbitrato commentariis Cæsaris adulterauerit, ne manus diuersitas appareret. Dolabella igitur ere alieno Faberij manu se liberavit, pecunia videlicet, quam ex fallis Cæsaris commentariis Faberij manu conscriptis, & opem ab eo petiit, id est, septies milles HS. quod erat ad ædem Opis, cum Antonio partitus est.*

III.

Auaritia De-
labellæ.

DE COELO DETRAXISTI.] Noster ad Dolabellam epistola quæ habetur libro 14. ad Attic. vicecima: *Neminem conueni, &c. quin omnes cum te summis laudibus ad cælum extulerunt, tibi continuo maximas gratias agant. Et epist. 21. Sapius me iam agitas, quòd rem gestans Dolabella nimis in cælum efferre videar. In cœlo esse, in cælum efferri est valde laudari.*

Homerus:

- *Kai uav xtiav o'egrov ixei.*

- *Cælum mea gloria tangit.*

Maro:

Fama super aethera notus.

Daphnin ad astra serenus.

Ennius:

*Si fuis endo plagæ calorum scandere quemquam,
At soli cæli maxima porta pater.*

Statius:

Protinus astriferos Capaneus tollendus in axes.

Horatius:

- *sive mendaci lyra
Voles sonari, tu pudica, tu proba,
Perambulabis astra sidus auricum.*

IV.

ARGUMENTVM.

Obiicit leges ab Antonio perlatas legibus Cæsaris contrariis, & Cæsaris testamentum irritum factum ab eodem Antonio.

AT iste, qui Senatu non egeret, neque desiderauit quenquam, & potius discessu nostro lætatus est, statimque illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causâ, is leges Cæsaris, cæsq; præclaras, vt Remp. concutere posset, euertit, numerum annorum prouinciis prorogauit. Idemque cum auctorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publicis & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. In publicis actis nihil est lege grauius, in priuatis firmissimum est testamentum. Leges alias sine promulgatione sustulit, alias vt tolleret promulgauit. Testamentum irritum fecit, quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est, signa, tabulas, quas populo Cæsar vnâ cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in villam Scipionis.

EXPLANATIO.

AT ISTE.] Antonius qui sua libidine, non publico consilio, volebat adiuuare Remp. ad eò neminem desiderauit, vt potius lætatus fuerit, quòd cum in Senatum Calendis Iunij venire vellemus, metu perterriti repente diffugissemus.

STATIMQVE.] Eo ipso temporis momento artipiens occasionem noctis absentia.

QUI CHIROGRAPHA.] Epichirema quod ita possit ad syllogismum reuocari.

Qui Cæsaris chirographa defendit, non debes eius leges euertere.

Sed Antonium Cæsaris chirographa defendit.

Ergo non debes eius leges euertere.

Ad maiorem inuidiam addit vtriusque facti rationes. Cæsaris chirographa defendit lucri sui causâ, id est, quia videbat fore vt multum lucraretur ex chirographorum venditione, si ea vim obtinerent: leges Cæsaris euertit, vt Remp. concuteret, quiastantibus illis non poterat vexare Remp.

NUMERVM ANNORVM.] Cæsar tulerat legem de certo numero annorù, quo prouincie obtineretur, eam legem non per se, sed per quosdam Tribunos plebis sustulit Antonius. i. Philipp. §. 19. Quæ lex melior, vtilior, optima etiam Reip. sepius fluctigata, quam ne Prætorie prouincie plusquam annum, ne plus quam biennium consulares obtinerentur? hac lege sublata videnturne vobis acta Cæsaris seruari? Philipp. §. 5. 7. Tribuni plebis valerunt de prouinciis contra acta Cæsaris, ille biennij, iste sexennij. E quibus vides Cæsarem tulisse, ne prouincie prætorie plus quam annum Consulares, ne plus quam biennium obtinerentur: Tribunos autem plebis ab Antonio submissos, & subnotatos ita numerum annorum prouinciis contra legem Cæsaris prorogasse, vt Prætorie biennium, Consulares sexennium possent obtineri. Cur autem ea lex Cæsaris præclara dicatur, videbitur in Notis ex Dione.

IDEMQVE CVM ACTORVM.] Conuenerat inter percussores Cæsaris, Antonium & reliquos vt acta Cæsaris publica concordia causâ seruarentur, Orator demonstrat Antonium præcipua

Cæsaris acta, siue publica illa essent, siue priuata, rescidisse.

LEGES ALIAS.] Alias Cæsaris leges antiquauit, legibus contrariis, quas ne promulgauerat quidem, sed ex improviso tulerat, vt legem illam de numero annorum prouinciis prorogando. Philipp. §. 5. 7. Num etiam hanc legem populus Romanus accepit? quid? promulgata fuit? nonne antè lata quam scripta? nonne antè factam vidimus, quam futuram quisquam est suspicatus? &c.

ALIAS VT TOLLERE PROMVLGAUIT.] Vulgò alias vt tolleret promulgatas, promulgauit. Placuit cum Lambino & aliis viuis doctis vocem promulgatus inducere, quod sensum vel obcurare, vel vitare videatur. Sensus enim est, Antonius alias leges Cæsaris sustulit, cum promulgatione legis contraria.

SIGNA.] Statuas & simulacra è marmore, arte, argento, auro.

TABVLAS.] Pictas in tabulis imagines.

VNA CVM HORTIS.] Ad Tiberim positis.

IN HORTOS POMPEII.] Quos vnâ cum Pompeij domo emerat Antonius.

IN VILLAM SCIPIONIS.] In Tiburtinum Metelli Scipionis.

NOTÆ.

CHIROGRAPHA.] Vide supra 80. quæ sit inter iyngrapham & chirographi distinctio.

NUMERVM ANNORVM.] Diolib. 43. οη δυνε πολλοι τον Γλαυκων ενδεξοι επου αφευ, ες τη τω ετηροισαν δει αυτη τος διαπρασιας ιαδον ερεσηθη, ες τη τω παροσκολω τος ηγορ εμουσος, κατιστασι νεμου τον εστατισμωστος εν εστατισ, τον ελ ελ ετα σκουστος, επη δος εν ελ ελ ετα σκουστος, ες ιαδον τον ετα σκουστος ημεροισια τον ετα σκουστος. Quædam sensum nouerat propterea quod nullus contineret anni: Cællus obtinisset prouinciam, inde ad dominandi cupiditatem prouectum esse, seque comparatis inde tribus actum fuisse, lege cuius vt qui Prætor fuisse non plusquam annum, qui Consul non plusquam biennium prouinciam obtineret, nullique omninò fore imperium longius prorogare. E quibus aduerteris quàm præclara lex ea fuerit, quippe quæ neminem vnum ad tantam potentiam promo-

Lex Cæsaris de memoro annorum in prouinciis obtinendi.

ueri fineret, vt plus vnus posset quam vniuersa Resp.

III.
Lex.

IN PVBLICIS.] Benè lex in publicis actis numeratur. est enim ἀλλοτρίο δόγμα πρὸς τοὺς, vt definit Plato. vide Milonianam §. 33. quo vno lex videtur à priuilegio distingui. & leges de singulis latas, idem Plato ἐπιμαχίας, seditionum seminaria vocat. Neque solum publica dicitur. quòd liget vniuersos & publica quadam necessitate deuinat, sed etiam quòd à populo, aut à p̄ncipe auctoritatem obtinente publicam ficiatur.

IV.

Testamentū
sine actum
priuatum.

IN PRIVATIS FIRMIS. EST TESTAM.] Immodò, vt scribit Papiinianus D Qui testam. fac. poss. l. 3. Testamenti factio non priuata, sed publici iuris est. Gellius lib. 15. cap. 26. Tria genera testamentorum fuisse accepimus: vnum quòd calatis comitiis in concione populi fieret: alterum in procinctu, cum viri ad prelium faciendum in aciem vocabantur: Tertium per familia emancipationem, cui es & libra adhiberetur. Iustinianus 2. Infit. de testamentis ordinandis tertium hoc genus sic explicat. Per emancipationem, id est imaginariam quandam venditionem agebatur, quinque testibus & librip n̄de ciuibus Romanis puberibus presentibus. & eo qui familia emptor dicebatur. Et superiora quidem duo testamentorum genera publica videtur fuisse, cum vel Calatis comitiis vel in procinctu fierent, sed vt ibidem notat Iustinianus. Ex veteribus temporibus in desuetudinem abierunt, quod verò per es & libram fiebat, licet diuini permanserit. at tamen partim & hoc in vsu esse desit. Postea verò tota alia faciendorum testamentorum introducta est, quibus septem testium signa sufficiebant, sine vllis aliis publicis ritibus & hoc, opinor, testamentorum genus ad acta priuata pertinebat

V.
Testamentū.

TESTAMENTVM IRRITVM.] Testamentum, inquit Modestinus D. Qui testam. fac. poss. l. 1. est voluntatis nostrae iusta sententia, de eo quod quis post mortem suam fieri velit. Ex eo appellatum tradit Iustinianus Infit. post Seruim Sulpicium à mensu contestatione. Irritum autem quid sit patet ex Papiiniano D De iniusto, rumpo, irrito, &c. l. 1. Testamentum aut non iure factum

Irritum.

fuisse dicitur, ubi solennia iuris defuerunt; aut nullius esse momenti, cum filius, qui sui in patris potestate, prateritus est: aut rumpitur alio testamento, ex quo heres existere poterit, vel agnitione sua heredis: aut irritum constituitur, non adita hereditate. Magna est autem testamentorum auctoritas, vnde & Plinius Iunior lib. 2. ep. 16. Ego propriam quandam legem mihi dixi, vt defunctorum voluntates, etiamsi iure deficerentur, quasi perfectas tuerer. & lib. 4. epist. 10. Puto nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripserit se credidit. Confido accessurum te sententiae meae, cum religiosissimè soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexisse pro iure est. Item lib. 5. ep. 7. Hoc si ius adscripticiis, irritum: si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti (verior quam in partem Iuriconsulti quod sum dicturum accipiam) antiquior iure est, &c. lex fuit Solonis apud Plutarchum, ὅθεν καί τις τῶν πλεονῶντων, donationes mortuorum firmas ac rata sunt. Vide Valerium.

VNA CVM HORTIS.] Tranquillus in Julio cap. 83. Populo hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecentos sesterlios legauit. καὶ τῇ πόλει πέντε πικρίας πέντε πικρίας τὸν Τίβειον, καὶ δραχμίας, ὡς εἶπε αὐτὸς ὁ Οὐκαῖος χάρις, τετακτων, ὅς ἐστι πρεσβύτης καὶ ἰσχυροτάτης ἑστῶ σφῶν δεδωκεν κληρονομασθε. Verba sunt Dionis lib. 44. Populo hortos ad Tiberim, ac viritim centenos vicenos, vt Octavianus ipse auctor est, vt alij trecentenos sesterlios legauit. Idem alij scribunt: nullam tamen signorum aut statuarum habes mentionem. Crediderim hortos instructos à Cætare fuisse legatos, quibus etiam signa & statuae continentur, vt scribit Vlpianus. D. de instructo legato, l. 12. §. 36. Imagines quoque hæc sole legatæ videntur, quæ in aliquo ornatu villa fuerunt.

V. I.

AXIOMATA.

Qui Remp. conuere volunt, leges euerunt.
In publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est testamentum.
Testamentum etiam infinis ciuibus semper obtentum est.

ARGVMENTVM.

Antonij demonstras inconstantiam in exequendis iis que Cæsare viuo in eius honorem à populo impetraras.

XIII.

ET tu in Cæsaris memoria diligens? tu illum amas mortuum? Quem is honorem maiorem consecutus erat, quam vt haberet puluinar, simulacrum, fastigium, flaminem? Est ergo flamen vt Ioui, vt Marti, vt Quirino, sic duo Iulio Marcus Antonius. Quid igitur cessas? cur non inaugurare? lumen diem, vide qui te inauguret. Collegæ sumus, nemo negabit. O detestabilem hominem, siue quòd tyranni sacerdos es, siue quòd mortuum. Quæro deinceps, num hodiernus dies qui sit, ignores, nescis heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuisse? te autem ipsum ad populum tulisse, vt quintus præterea dies Cæsari tribueretur? cur non sumus prætextati? cur honorem Cæsaris tua lege datum deferri patimur? an supplicationem addendo diem contraminari passus es? puluinaria noluisti. Aut vndique religionem tolle, aut vsquequaque conserua. Quæres, placeatne, puluinar esse, fastigium, flaminem: mihi verò

nihil istorum placet. Sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi fortè vis fateri, te omnia quæstuo tuo, non illius dignitate, metiri.

EXPLANATIO.

ET TV.] Quia videri volebat M. Antonius diligens in honoranda Cæsaris mortui memoria, vt hoc pacto veteranos sibi cõciariet, eorũque conficiatus opibus suam potentiam stabiliret, tẽmque publicam occuparet, prudenter Orator cum ostendit non Cæsaris demortui, sed sui luci habere rationem. hoc quasi syllogismo.

Non est in ornanda defuncti memoria diligens, qui eum honorem non tuetur, quo maiorem ille dum viueret nullam fuerat consecutus.

Sed tu non tueris honores illos diuinas simulacri, puluinariis, fastigijs, flaminis, quibus nullam maiorem honorem Cæsaris dum viueret, consecutus fuerat.

Ergo non es in ornanda defuncti Cæsaris memoria diligens.

EST ERGO FLAMEN.] Summa cum indignatione Antonium inuadit, qui Cæsari tam abiectione fuerat adulatus, vt etiam sacerdotium eius honori dicatum ambuierit. Videtur autem Antonius id sacerdotium Cæsare viuo petiisse, atque etiam impetrasse, sed post necem Cæsaris, quæ priusquam Antonius flamen inauguraretur, obtigerat, inaugurari noluisse. Notat interpretes hinc etiam indignationem augeri, quod Antonius Cæsaris tyrannidem vellet imitari. Sed stomachosior etiam illa comparatio, vt Ioui, vt Marti, vt Quirino: qui tres Dij suos flamines Dialem, Martialem, Quirinalem a se dictos habuerunt.

QVID IGITUR CESSAS.] Hortatio siue potius insultatio ironica.

CUR NON INAUGURARE.] Cur non Sacerdos & Flamen Iulius per augurem certis quibusdam ritibus consecratus, diuinõque Cæsaris cultui dedicaris?

SYME DIEM.] Elige quo die velis inaugurari, elige vnum augurem è toto collegio qui capitulo dextram imponens te consecret. Id eò facilis impetrabis à nostro collegio, quòd tu ipse es augur, & in nostrum collegium cooptatus.

O DETESTAB.] Serio & citra ironiam exclamat, & in indignationem erumpit.

QUÆRO DE INCEPS.] Legem tulerat Antonius, vt ad illos dies quatuor quibus ludi Romani celebrabantur in Circo, quintus dies in honorem Cæsaris adderetur, eiuſque puluinar & simulacrum cum cæteris Deorum simulacris in pompa ferretur. Sed post Cæsaris necem Consul Antonius passus non est post quatuor dies ludorum Romanorum, quicquam in honorem Cæsaris addi, eiuſque simulacrum tanquam numinis alicuius in pompa deferri. Ne tamen omnem mortui memoriam obliterasse videretur, Cæsaris nomine supplicationem instituit: quod Cicero reprehendit, docetque religionem non tantum puluinariibus & ludis, sed etiam indicatã supplicatione violari.

CUR NON SYMVS PRÆTEXTATI.] Manutius ex his verbis eum putat, Senatores in ludis fuisse prætextatos: Vix assentior: neque enim solum Senatores fuerunt Cicero & Antonius, led etiam Augures, eoque nomine prætextati ius habuerunt.

QUÆRES, PLACEATNE.] Occupatio prudens

ne has impietates & assentationes probare videatur, quã ita sibi displicere dicit puluinari illud Cæsari decretum, fastigium & flaminem vt nihil fecius inconstantiam Antonij reprehendat, qui hæc non curabat, cum alios honores Cæsari tributo summã contentione defenderet.

NI SI FORTE.] Veram illius inconstantiæ causam profert, quia videlicet Antonius illos honores viuo Cæsari sua lege dederat, vt in eius gratiam irreperet, & hac adulatione quæstum faceret. eo mortuo nihil horum curabat, nisi quod in suum commodum redundare posset.

NOTÆ.

PULVINAR.] Puluinaria Diis attributa, quòd eorum simulacra in puluinariibus ponentur. Notum illud è Liuio, Cicerone, alijs passim. *ad omnia Deorum puluinaria supplicare.* Erant autem, vt scribit Seruius lecti dii dicati, qui in templis sternebantur. Vnde lectisternium. Lilius lib. 22. *Curatum lectisternium, & per triduum habitum diuinis sacrorum curantibus.* Puluinaria in conspectu fuere *Soni & Iunoni: alterum Neptuno & Minerue, &c. Lib. 5. Diuinis sacris faciendis, lectisternio tunc primium in urbe Romana factis, per dies octo Apollinem Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium atque Neptunum tribus quã amplissimè tum apparari poterat, stratis lectis placare.* Priuatim quoque id sacrum celebratum est, tota urbe patentibus ianuis, promiscuõque vsu rerum omnium in propatulo posito, *notos ignosque passim aduenas in hospitium dulcos: & cum inimicis quoque benignè & comiter sermone habitos, iurgis ac litibus temperatum: vinculis quoque dempta in eos dies vinctula: religioni deinde fuisse, quibus eam opem Dicitur fuisse vinciri.* Notat verò Casaubonus in Tranquillum ex Interprete Pindari in primam Odam Olymp. ex Æmilio Probo in Timotheo, Pausania Arcadicis & Phocicis Valerio Maximo lib. 2. idem ex Athenæo de Themisone diuinos honores sibi usurpat. Notat, inquam, non Romani solum, sed etiam Græci moris fuisse vt Deus puluinaria sternebantur. Addere potuisset Theocritum Eydyl. lib. 14.

Ἐστρωται κλισία τῶν Ἀδωνιδῶν τῶν καλῶν ἄλλοι.

Τὰ δὲ κλισίας ἔργα, τὰ δὲ ὀρθοστάσια Ἀδωνιδῶν.

Est alter pulchro confectus Adonidis lectus.

Alterum habes Venus, alterum habes formosus Adonis.

Torrentius tamen & Sabellicus opinantur puluinari locum fuisse, ad quem Ciceronibus deferebatur sacra. Festus: *Teniam vocari ait Sennius Capito vehiculum, quo exiua Deorum ludicris Circusibus in circum ad puluinari vebantur.*

SIMVLACRVM.] Non obicit statuas, quæ passim & citrà inuidiam viris illustribus excitatæ, sed simulacra ea potè videret fuisse inter statua & simulacrum distinctio, quòd statua siue effigies hominum esset, simulacrum Deorum. Plinius Iunior lib. 34. cap. 2. aperte distinguit. *Peruenit deinde ad Deum simulacra, effigiesque hominum.* Cap. 2. *Roma simulacrum ex ære factum Cereris num.*

Puluinarij

17.

Simulacra Deorum sunt itata hominum.

Σακίνοι, & παρ' ἑκείνων οἱ Ρωμαῖοι μαδόντες, Κουίρων ἐνομασίοισι, ἢ ἕξορτις εἰμίην τὸ ἀριστερὸν εἶτ' Ἄπυς ἕξορ, εὐδ' ἕξορτις τε οὐλοῖαι Ἄπυι πῦρ ἕξορ. Enzalium Sabini, eosque secuti Romani Quirinum nominant, nondum satis certi Marsne is sit an alius quispiam, cui similes Marti honores deferantur. De recentiore Quirini res est notissima. Festus, Curis est Sabine hasta, unde Romulus Quirinus, quia eam ferebat, est dictus: & Romani à Quirino Quirites dicuntur. Ante quem Nalo verbis illis tritissimis,

Quirini quo.

-lux tertia dicta Quirino,

Qui tenet hoc nomen Romulus ante fuit.

Sive quòd hasta Quiris prisca est dicta Sabini,

Bellicius à telo venit in astra Deus.

Sive suo Regi nomen posuere Quirites;

Sen qua Romanis iunxerat ille Cures.

VII.

SIC DIVO IULIO.] Paulò antè Δία τοῦλοιο, vocatum fuisse dicebamus ex Dione, & sanè Ζεὺς, siue Iupiter, idem videtur esse atque Διῆμι. pro eodem certè Horatius vsurpat, Ode i. lib. i.

-manet sub Ioue frigido

Venator tenera coniugis immemor.

VIII.

INAVGURARE.] Inaugurari dicuntur, qui certis quibusdam ritibus & certionis initiantur, ac sacerdotio deputantur. Noster initio libri de claris Oratoribus, de Hortensio: Interitu talis Auguris dignitatem nostri collegij deminutam doleram: qua in cogitatione, & cooptatum me ab eo in collegium recordabar. in quo iuratus iudicium dignitatis mea fecerat, & inauguratum ab eodem: ex quo Augurum institutus in parentis eum loco colere debebam. Qui autem fuerint inaugurationis ritus, consistare potest ex iis quæ fusè narrat Prudentius in Romano, Pontificis maximi initiationem describens. quem integrum locum non pigeat excubere.

Summus sacerdos nempe sub terram scribe

Aita in profundum consecrandum mergunt.

Adtra insulatum, festa vitis tempora

Nestens, coronâ tum repexus aurea

Cinctu Gabino vulteam fulvum togam.

Tabulis superne strata texunt pulpita,

Rimosa rari pegmatu compagibus:

Scindunt subinde vel reverberant aream,

Crebroque lignum perforant acumine,

Pateat minutis vi frequens hiatus.

Huc taurus ingens, fronte tornâ & hispidâ,

Sertis reuinctus aut per arnos florens,

Aut impeditus cornibus deducitur:

Nec non & auro frons cornuq; hostia,

Serisq; fulgor bractealis inficit.

Hic vi statua est immolanda bellua,

Pectus sacro dividunt venabulo:

Evulcat amplum vulnus undam sanguinis

Ferventis, inque texta fontis subditi

Fundit vaporem flumen & lacu affnat.

Tum per frequentis mille rimarum vias

Illapsus imber tabidam rorem pluit:

Defossus intus quem sacerdos excipit,

Guttus ad omnes turpe subiectus caput,

Et veste & omni putrefactus corpore.

Quin os supinat, obitus offert genas,

Supponit aureis, labra, maris obricit,

Oculos & ipsos perlucis liquoribus:

Nec iam palato parcat, & linguam rigat,

Donec citotem totius atrium combibat.

Inauguratio Summi Pontificis.

Postquam cadaver sanguine egesto rigens,
Compage ab illa flammis retraxerint,
Procedit inde Pontifex, visu horridus,
Ostentat vultu verticem, barbâ gravem,
Vitis madentes, atque amictus ebrius.

Hunc inguinatum talibus contigit,
Tabo recentis sordidum piaculi,
Omnes saluant, atque adorant eminus,
Vilis quòd illum sanguis, & bos mortuus
Fodis latentem sub cavernis laverint.

Ad quem inaugurandi ritum Gregorius Nazianzenus priore inuectiva in Iulianum visus est adde- re. *Αὐταν μὲν ὡς ἑὸν τὸ κοῦρην ἀπὸ τῶν πύλων, τῷ ἕξορ ἡμᾶς πλειοῦσι τῶν πλειοῦσι ἢ ἡμεῖς ἀπὸ πῦρος. Σanguine impuro ac nefario lanacrum extergit, initiationis, quæ apud nos vsurpatur, nefarîam & execrandam initiationem opponens. Inaugurari porrò dicuntur, quòd augurim his initiationibus adhibebant, itaque augur, quantum è Plutarcho in Numa colligi potest, πνευτὰς ἕξορτις, & τῇ ἀρχῇ τῆς κωδῆς ἡρατῶν ἄνω, κατὰ πῦρον. Retro assistens, & dextera manu inaugurandi caput attingens, precabatur, &c. vide. Carmina verò certumque precationum genus habuisse constat ex Iulio Capitolino in Marco Philolopho. Fuit vero Sacerdos & Praul, & Vates, & magister, & multos inauguravit, atque exauguravit, nemine praesente, quòd ipse carmina canita didicisset.*

HODIERNUS DIES QVI SIT.] Videndum quo die habita hæc videatur oratio. Tullius cùm in Graciam ire itauisset, mutato consilio Romam repetiit mense Sextili, qui nunc Augustus nominatur, & III. Nonas Septembres primam habuit in Senatu Philippicam, qua de hesternâ Antonij iniuria moderatè conquestus est. Vide i. Philipp. §. 11. 12. &c. 5. Philipp. 19. Antonius cùm decem & septem dies de Cicerone declamasset in villa Tiburtina Scipionis, ad decimum tertium Calendas Octobris in Senatu iussit adesse Cicronem: non accessit quidem Cicero, sed in absentem declamavit Antonium. Quo die quatuor agebatur ludorum Romanorum in circo dies, vt indicat vetus illud Calendarium Romanum antiquum & in armore, quòd Romæ reperiri tradunt in ædibus Massiorum ad Agrippinum, & à Paulo Aldòque Manutis, ab Huberto Goltzio, Ioanne Rosino, aliisque passim descriptum est. Antonianæ autem orationi quando responderit Orator non liquet. Manutius orationem hanc scriptam tantummodò, non etiam pronuntiatam fuisse arbitratur, quòd eam serò tandem aulus fuerit in lucem emittere, epist. 11. lib. 16. ad Atticum. *Atque utinam enim diem videam, cum ista oratio ita liberè vageatur, vt etiam in Sæce domus introeat. Quidquid sit, ita scripta est, quasi habita fuerit duodecimo Calendas Octobris, postredie quam in ipsum absentem inuectus fuerat Antonius: qui dies in eodem Calendario quintus ludorum Romanorum in Circo signatus est.*

IN CIRCO.] Signanter ac eorum ludorum discrimen, qui absolute ludi Romani, per nouem dies eodem mense celebrati à pridie Nonas ad Idus Septembres, vt ex eodem Calendario comperitur est. Mox duobus tantum diebus interiectis ludos hos Romanos in Circo fa-

IX.

X.

ciebant. Quando autem hi posteriores fuerint instituti, non satis liquet. P. Manutius act. 1. in Verrem nondum fuisse institutos, quo tempore accusatus est Verres, prudenter colligit ex iis Oratoris verbis. *Non sunt hodie Sexsiles: decem dies sunt ante ludos rotinos, quos Cn. Pom-*

peius facturus est: hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romam consequentur, ita prope x l. diebus interpositis, tum denique se ad ea qua à nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur.

A R G V M E N T V M.

Concludit insectationem adversario suo insultans, eumque hortatur, ut, si potest, ad obiecta respondeat, & si ceteris respondere non potest, saltem reddat rationem cur milisum & barbarorum praesidio stipatus illo ipso die ad Senatum accesserit.

XCIV.

QUID ad hæc tandem? expecto enim eloquentiam tuam, disertissimum cognovi auum tuum: at te etiam apertiozem in dicendo. Ille nunquam nudus est concionatus: tuum hominis simplicis peccatus vidimus. Respondebisne ad hæc? aut omninò hifcere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione, cui respondere confidas? Sed præterita omittamus, hunc vnum diem, vnum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, si potes: cur armatorum corona Senarus septus est? cur me tui satellites cum gladiis audiunt? cur valæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium maxime barbaros Ithyreos cum sagittis deducis in forum? Præsidij sui causa se facere dicit.

EXPLANATIO.

QUID AD HÆC.] Quid respondebis ad obiecta? *Quæ potest obiectorum esse defensus? Cupio audire ut videam, ubi Rhetorica tanta merces, ubi Campus Leontinus appareat. & cum auum tuum M. Antonium disertissimum Oratorem adolefcens cognoverim, cupio scire vtrum tu illius eloquentiam imiteris.*

AT TE ETIAM APERTIOREM.] Iocus ex ambiguo, quo carpit corporis nuditatem, cum perspicuitatem orationis laudare videatur.

ILLE NVNQVAM.] M. Antonius Orator nunquam nudus est concionatus, vt tu fecisti cum Lupercalia celebrares, nudusque per vibem discurretes: tunc enim Cæsar's capiti imposuisti diadema, misericordiam captasti, supplex te ad pedes eius abiicisti, petisti vt diadema illud acciperet.

HISCERE.] Fauces aperire ad loquendum.

SED PRÆTERITA.] Verum esto, concedamus hoc tibi, vt non debeas sordidæ pueritiæ, impuræ adolescentiæ, reliquæ vitæ sceleratæ & nefariæ, cur illius intercessionis, ex qua civile bellum exarsit, cæterorum facinorum & flagitiorum reddere rationem: at saltem aliquem excogita prætextum & colorem, cur armatos homines in Cella Concordiæ hoc ipso die collocatis. Quod factum variis modis exponit, vt hac expolitione acrius instet & virgeat aduersarium.

PRÆSIDII SVI.] Eam præparati præsidij causam reddebat Antonius, quòd multorum appeteret insidias, hinc Orator occasione sumpta sensim ad perorationem delabitur.

NOTÆ.

DISERTISSIMVM.] De eloquentia Antonij oratoris fusè, tum libris de Oratore, tum in Bruto, tum etiam alibi passim. Quomodo autem eloquens differat à diserto ipse Antonius explicat lib. 1. de Oratore. *Scripti etiam illud quodam in libello, qui me imprudens & invito excidit, & peruenit in manus hominum, Disertos me cognosse nonnullos, eloquentem adhuc neminem: quòd eum statuebam disertum, qui posset satis acutè atque dilucidè apud mediocres homines ex communi quadam hominum opinione dicere: eloquentem verò, qui mirabilius & magnificentius augere posset, atque ornare qua vellet, omnesque omnium rerum qua ad dicendum pertinerent fontes animo ac memoria contineret. Eadem iursum in Oratore perfecto, non longè post initium.*

HISCERE AUDEBIS.] Plinius Panegyrico Traiano. *Quis antea loqui? quis hifcere audebat? Accius Artorum Iudicio apud Non-*

Hem vereor, plus quàm fas est captivum hifcere.

Quod ille dicit esse propriè loqui. Sed Virgilius, opinor, non paulò melior Latinitatis interpres, huius vocis proprietatem expressit 3. Æneidos.

-vix pauca iuuenti

Subiicio, & raris turbatus vocibus hifco. 6. Æneidos:

-pars tollere vocem

Exiguam, incaptus clamor frustratur hiantes.

HODIERNVM DIEM.] Iam hunc modum loquendi tractauimus oratione pro Marcello §. 1. diximusque eum ex Græcorum imitatione profluxisse. Occurrit modò Dio Chryostomus

Hodiernus
dies.

softomus orat. 47. Νῦν ἢ ἄριστος ἢ πλὴν μίσηται
ἰσως ἡμεῖς. Nunc quidem alius post hodiernum
fortasse diem. Et Polyænus stratag. lib. 7. de Cy-
ro qui vno die Perfas attriuerat, sequenti con-
uiuio exceperat, Καὶ ἔφ' ἃν ἄλλοις ἤπειτο ποτὶ ἐξ
αὐτῶν ἡμεῖς; οἱ δ' ἀποκρίθησαν τὸς ῥῆτις πλὴν σήμε-
ρον ποτὶ κρίτον, ὅσῳ ἐκαθήμενος ἐδοξάμενος. Fi-
nito conuiuio rogauit eos vtram diem meliorem
existimarent, ac illi hodiernam tanto meliorem,
quanto felicitas miseris prestet, fuisse confessi
sunt.

IV.

ARMATORVM CORONA.] Vide Notas
nostras in Milonianam §. 1. Non enim corona
confessus vester cinctus est vt solebat: non usitata
frequentia stipati sumus.

V.
Valuz.
Ianua.
Ostium.
Fores.

VALVÆ.] Seruius: Fores propriè dicuntur
quæ foris aperiantur, sicut apud veteres fuit:
Valuz autem sunt, vt dicit Varro, quæ reuol-
uuntur, & se velant: Ianua verò est primus
domus ingressus, dicta quia Iano consecratum est
omne principium: cætera inter ianuam ostia vo-
cantur generaliter, sine valuz sunt, sine fores.

Clariùs Isidorus lib. orig. 15. cap. 7. Fores &
valuz claustra sunt, sed fores dicuntur quæ foris:
valuz, quæ intus reuoluuntur, & duplices com-
plicatilesque sunt: sed generaliter vsus vocabula
ista corrumpit.

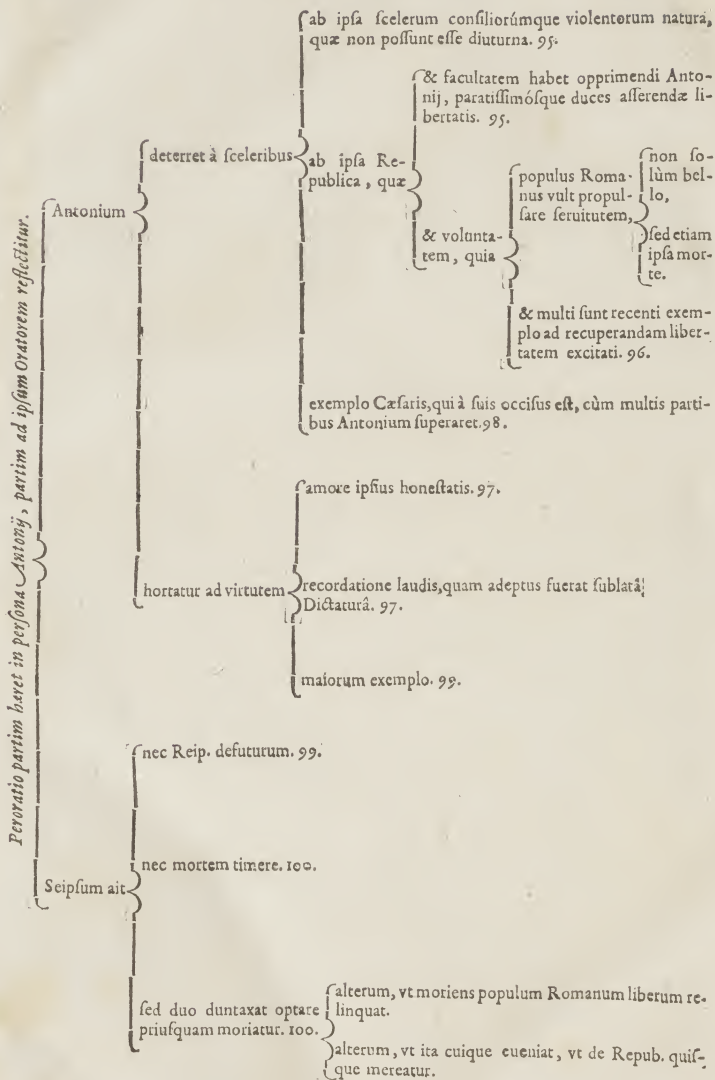
CONCORDIÆ.] Multæ fuerunt ædes
Concordiæ, nobilissima illa post Gracchi ne-
cem à L. Opimio in foro excitata, de qua pro
Sextio 140. Cuius monumentum celeberrimum
in foro. Cæsari etiam, vt scribit Dio libro 44.
Νῦν τὴν ὁμονοίαν χάρις, ὅς ἐστι δὲ αὐτῆν εὐφροσύνην,
ἐκαθήμενος καὶ παύσασθαι ἀπὸ τῆν ἰστορίας ἀγέην ἐπέταξε.
Nonne Concordia templum adificari, annuümque
festum celebrari iusserunt, ob pacem Reip. virtute
Cæsaris restitutam. Sed de illa priore intelli-
gendus Orator ex illis verbis §. 14. Cùm in hac
cella Concordia, ὁ Διὶ ἰμμορταles, in qua, me Con-
sule, saluatae sententia dictæ sunt, cum gladiis ho-
mines collocati stent.

ITHYREOS.] Vide suprâ 14. Dum confi-
teare hunc ordinem, hoc ipso tempore, ab Ithyreis
circumsideri.

VI.
TemplaCon-
cordiæ.

VI:

P E R O R A T I O .

ARGUMENTVM.

Antonium ad meliorem frugem mentisque sanitatem reuocare studens, ei comminatur, eumque demonstrat dum consiliis tyrannicis & violentis vteretur non posse esse diuturnum.

NONNE igitur millies perire est melius, quam in sua ciuitate sine armorum praesidio non posse viuere? Sed nullum est istud (mihi crede) praesidium: charitate & beneuolentia ciuium septum oportet, non armis: eripiet, & extorquebit tibi ista pop. Romanus: vti nam saluis nobis: sed quoquo modo nobiscum egeris, dum istis consiliis vteris, non potes (mihi crede) esse diuturnus. Etenim ista tua minimè auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu pop. Romano tertiam pensionem.

EXPLANATIO.

NONNE IGTVR.] Commodè colorem siue defensionem Antonij in crimen conuertit, & inde arripit occasionem perorandi. eumque metum ostendit ex scelerum conscientia proficisci. quibus ille ciues suos oppresserat, & eam ob causam eorum insidias metuebat.

SED NULLVM EST.] Delabitur ad comminationem: Frustra, inquit, tibi cuitodes laetitiaeque tui stipatores apponis: nihil illi tibi proderunt ad auertendam pestem tuis impendentem ceruicibus.

CARITATE.] Sententia moralis qua tutiorem esse docet eum qui à ciuibus suis amatur, illo qui custodum praesidio munitus & vallatus est.

ERIPRET.] Pop. Romanus hæc arma, quibus circumfusus & stipatus es, è manibus tuorum custodum eripiet. Addit vti nam saluis nobis, vt Antonium in maiorem inuidiam adducat, quasi Senatum trucidasse decreuisset.

SED QVOQVO MODO.] Siue nos trucidabis, siue nobis parces, quamdiu violentis consiliis vteris, non potes tuam potentiam ita stabilire, vt eam diu conferas.

ETENIM.] Fulvia tres habuit maritos, P. Clodium, C. Curionem F. & M. Antonium, ea cum propter infamum animi furorem seditionibus, & publicis incendiis pasceretur, auctor fuerat maritis suis vt turbas in Rep. concitarent. Pub. Clodius cum statuisset omni seclere vexare Remp. à feruis Milonis occisus est. Curio cum præcipuus belli ciuiliis auctor extitisset, in Atriam missus Cæsaris auspiciis à Iuba Numidiæ Rege Pompeianum cum legionibus inter necione deletus est. Fuluiæ post Curionis necem nupsit Antonio. Minimè igitur auara coniux, quæ maritis suis non parceret, sed eos quasi prodigeret, eisdemque consiliis suis ad seditiones excitandas, pendendâsque Reip. pœnas incenderet. aens autem debet tertiam pensionem, ad restitutionem dotis alludit, quam tribus pensionibus reddebant. (vt videbitur in Notis) significatque Fuluiam breui suis consiliis effecturam, vt etiam Antonium debitas Reipub. pœnas exoluat, post Clodium & Curionem. suprâ 9. Quis

Tonus I I.

antem mentem consulatum, præter P. Clodium, qui vituperaret, inuentus est? cuius quidem se fatuum sicuti C. Curionem, manet, quoniam id domi sua est, quod fuit illorum vtrique fatale.

TERTIAM PENSIONEM.] Aliàs pensionem tertiam, sed hoc pacto dicendus esset Orator in senarium incidisse.

NOTÆ.

NONNE IGTVR.] Plutarch. in Cæsare: Τὸν δὲ εἰς αὐτὴν ἀβουλοῦντων αὐτοῦ δουλοπρεπείῃ, καὶ πάλιν ἐπὶ τῷ περὶ τὸν αὐτοῦ εὐχρηστικῶν, εἰπόντων αὐτὸν ἀπὸν εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπειθείας, ἢ ἀπὸ τῆς ἀπειθείας. τῷ δὲ κοῦραν αὐτὸν ἐλλίσσειν καὶ ἀμα καὶ βασιλεύοντων ἐαυτῶν ἐξ ἑαυτῶν ἐλαττωτέρων, &c. **M**onentibus enim amicis stipatoribus vt cingeret se, multisque ad hoc se offerentibus, non sustinuit, praestare dicens se meli mori quam semper timere, charitate verò & beneuolentia sepiens se tanquam pulcherrimo & firmissimo praesidio, &c. vel vt eius dictum refert Appianus. οὐδὲν ἀνυπόθετον, ἔσθαι, δὴ δὴ δόπος. Respondit, Nihil miseriùs continuâ custodia: id enim esse semper timentis. Velleius: discutans mori se quam timeri malle.

CHARITATE ET BENEVOLENTIA.] Plutarchus in Arato. οὐδὲν ἴσον ἀνδρῶν καὶ βέλους οὕτω φιλακτικῶν ἀδρότε ἀρχοῦς. Nulla par sinceræ & stabili beneuolentia viri in potestate positi custodia est. & alia plura, sed operæpretium fuerit ipsum locum adiiisse. Hac certè beneuolentiæ custodia Christianissimi Reges diu tuti fuerunt, tradit enim Franciscus Belcarius Pequillio, primo commentario rerum Gallicarum: Regios stipatores Ioanne huius nominis primo rerum potente, sed fremente populo institutos. Plinius Paneg. Traiani. Quanto nunc tuior, quanto securior eadem domus postquam eius (lego adicus eius) non crudelitatis, sed amoris excubitis, non solitudine & claustris, (sed cinium celebritate) defenditur? Ecquid ergo? discimus experimento fidelissimam esse custodiam, principis ipsius innocentiam. Hac arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum: munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui sepius charitate non fuerit, armis enim arma irritantur. Themistius Euphrades orat. 5. Δικεκαταγοῦστος τῶν φιλακτικῶν οὕτω φύσει. ποῦ δὲ δὲ οὕτως ἐκ τῆς ἐπιτοῦς, ἐκ τῆς δὲ δωμάτων πολλῶν.

Ret ij

Quantis fortasse non ibi de restitutione dotis agitur, sed de solutione ædium conductarum Martialis lib. 3. epigr. 3.

Vnde tibi regula est & fusca penso cello?

Hanc autem mercedis pensionem Calendis Iulii solui consuevit iam ostendimus in Pisonem. 61. Quare aliunde res probanda. Iustinianus C. de rei uxoris actione. *Cum autem in exactione dotis ex stipulatu quidem actio naturaliter restitutione dotis à parte mariti uxori illico, & in solidum fieri iubebat, rei uxoris autem annuâ, bimâ, trimâ d. e. in his que pondere, numero, men-*

sura consistunt, exactionem pollicebatur, &c. Quam ipse veterem consuetudinem mutari iubeat. Exalio autem dotis celebretur non annuâ, bimâ, trimâ die, sed omnimodo intra annum in rebus mobilibus, &c. Vide.

AXIOMATA.

Millies perire est meliùs, quàm in sua ciuitate sine armorum præsidio non posse viuere.

Caritate & beneuolentia ciuium septum oportet esse non armis.

Qui uolentia consiliis vtuntur, non possunt esse diuturni.

ARGUMENTVM.

Comminatus fuerat fore, ut breui populus Romanus exi-queret arma de manibus Antonij, & ipse Antonius eodem fato quo Curio & Clodius interiret: nunc ostendit à persona percussorum Cæsaris facultatem Reipub. non desisse, & uoluntatem non desuram.

HABET populus Romanus, ad quos gubernacula Reipublicæ de- XCVI. ferat, qui vbicunque terrarum sunt, ibi est omne Reipublicæ præsidium, vel potius ipsa Respublica: quæ se adhuc tantummodo vltæ est, nondum recuperauit. Habet quidem certè Respublica adolescentes nobiles paratos defensores: quam uolent, illi cedant, otio consulentes, tamen à Republica reuocabuntur. Et nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris: sed inter pacem & seruitutem plurimum interest: pax est tranquilla libertas: seruitus postremum malorum omnium non modò bello, sed morte etiam repellendum. Quòd si seiplos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt, at exemplum facti reliquerunt. illi quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinius Brutus bello est persecutus, qui tum Rex fuit, cum esse Romæ licebat. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. Hi primi cum gladiis, non in regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt: quòd cum ipsum factum per se præclarum atque diuinum est, tum expositum ad imitandum: præsertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quæ vix cælo capi posse videatur. Etsi enim satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen mortali immortalitatem non arbitror esse contemnendam.

EXPLANATIO.

HABET POPVLVS.] Ostendit facultatem Antonij in ordinem cogendi populo Romano non desisse, quòd habeat præclaros duces, qui possint Reipub. gubernaculis admoueri, eamque ab Antonij tyrannide liberare. Brutum videlicet, Cassium, & reliquos percussores.

QVI VBIQVQVE.] Patria liberatores, inquit Philipp. 1. §. 6. vrbe carebant ea cuius à certibus ingim seruire decerant, metu videlicet veteranorum, qui audita Cæsaris nece plures & plures in vrbem confluebant, & ad spem nouarum prædæ incitabantur ab Antonio. Est igitur occupatio, quasi dicat. Neque est quod obicias eos non audere ad vrbem accedere, & eam ob causam non esse metuendum, quia vbicunque sunt, ibi est omne Reipub. præsidium, vel potius ipsa Respub. quæ se tantummodo vltæ est, pœnas sumens de Cæsare, qui eius libertatem nefariè oppresserat, nondum recuperauit, sc̄que in libertatem pe-

Tomus II.

nitus vindicauit, quod tum demum fiet, cum te ipsum sustulerit è ciuitate.

ADOLESCENTES NOBILISS.] Brutus, Cassium, alios.

OTIO CONSULENTES.] Non metu mortis, sed pacis & concordie ciuium consulentes, ne ipsorum occasione veterani noua moliantur, & Remp. in aliquid discrimen adducant.

ET NOMEN PACIS.] Reddit rationem cur illi sint primo quoque tempore in vrbem reuocandi: Illi quidem secesserunt otij, pl' b' itaque tranquillitatis causa: nec immerito, quia & nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. Respub. tamen eos breui reuocabit: quia seruitus, quæ te opprimitur illis absentibus, est malorum extremum, ad quam repellendam populus Romanus non dubitabit & bellum gerere, & mortem, si ita necesse sit optetere.

QVOD SI.] Hactenus de facultate opprimendi Antonij, nunc ostendit ne uoluntatem quidem desuram, cum Brutus & Cassius cæte-

Rrr ij

rique Cæsaris percussiores exemplo suo reliquos ad retinendam libertatem incenderint. Eleganter autem dicit, non *discesserunt*, sed *se à conspectu nostro abstulerunt*, eos ad eum suis ciuibus charos esse, vt omnes eos cupiant intueri. vt supra §. 12. *Qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, non affari atque appetere videatur? qui homines tam agrestes, qui se cum illos adpexerint, non maximum cepisse vna fructum putent?*

FCERUNT.] Cæsarem Reipub. inuaforem contrucidarunt.

TARQUINIUM BRVTVS.] Notares est. Sextus Tarquinius Luc. Tarquini Superbi filius pudicitiam Lucretie violarat, ea vocatis patre, marito, quibusdam aliis mortem sibi conficiuit. Brutus illu luctu occupatis cultrum ex vulnere Lucretie extractum manantem cruroe pra se tenens, Per hunc, inquit, castissimum ante regiam iniuriam sanguinem iuro, vosque, *Dij, testes facio, me Luc. Tarquiniuum Superbum cum scelerata coniuge & omni liberorum stirpe, ferro, igni, quacunque dehinc vi possim, exaucturum, nec illos, nec alium quemquam regnare Rome passurum. Cultrum dehinc Cokatino tradit, inde Lucretio ac Valerio, stupentibus miraculo rei, unde nouum in Brusi pectore ingenium.* Hec Luuius lib. 1. Subdit: Incensam multitudinem perpulsi, vt imperium Regi abrogaret, exulesque esse iuberes L. Tarquiniuum cum coniuge ac liberis.

SPVR. CASSIVS.] De Spurio Cassio & Spurio Melio vide supra §. 19. de M. Manlio Epitome Manliana lib. 6. M. Ad anlium qui Capitolium à Gallis defenderat, cum obstrictos are alieno liberaret, nexos exolueret, crimine affectati regni damnatus, de saxo Tarpeio deiectus est. in cuius notam S. C. factum ne cui de Manlia gente Marco pronomen esset.

HI PRIMI.] Brutus, Cassius & ceteri, primi cum gladiis in Cæsarem, non regnum appetentem, vt appetierat Sp. Melius, Sp. Cassius, M. Manlius, sed in regnantem iam impetum fecerunt: Opinoꝝ legendum, sed in iniuste regnantem. Brutus enim fecerat in Tarquiniuum regnantem, sed cum Romæ esse Regem liceret. cetera perspicua sunt.

NOTÆ.

I. GVERNACVLV.] Pro Sextio 20. *Qui enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula Reipub. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitretur. Vide.*

II. ADOLESCENTIS.] Brutum etiam adulescentem appellat Nepos Cornelius Attici vita: Sic M. Bruto visus est, vt nemo ille adulescens aequali familiaris, quam hos fene vteretur. Qui tamen iam pretor erat, ac proinde ad annum ætatis nouum supra trigefimum peruenerat. Sic infra 99. *Defendi Rempub. adulescens, non deseram senex.* vbi videtur loqui de suo Consulatu, id est, de anno ætatis vno & quadragesimo. Vt adulescentes dici videantur ad annum vsque quadragesimum quintum, quo dicebantur seniores. Certè vt Partum nostrorum litteris testatù accepimus, Abyssini se pueros appellari, & ieiunij Ecclesiastici lege solutos esse contendent, ad annum ætatis quinquagesimum. neque se prius ea teneri putat, quam nepores ex fe prognatos esse cognouerint.

Adulescens.

ET NOMEN PACIS DVLCÈ EST.] Dio Chrystostomus orat. 40. locum hunc præ oculis videtur habuisse, vbi inter alia pulcherrima. Πάσα ἡ εἰρήνη κριπῶν πλείω. *Omnis enim pax bello melior, &c.* Εἰρήνη κῶ ἡ καὶ ὀνομασία τῶν ἡγαθῶν οὐδὲν πάποτε ἔλλαθεν. ἔχθρα δὲ ἡ φιλονεικία, διαμαρτυρία εἰ καὶ σπῶδρα αὐτοῦ καὶ μεγάλα. ἡ τῆς κῶ ὀνομασίας τῶν ὀνομα εὐνοίαν, ἢ τι πῆρα εὐνοία, καὶ λοιπὰ πλείω πῶσι. εὐνοία δὲ ἡ διαφροσύνη, ἐκδηροῦσθαι δὲ ἡ ἀπεστραγεία ἡ διαφροσύνη, πῶσι δὲ χεῖρα ἡ τὴν ἔργα ἡ συνπραξιαν. Pax atque concordia vtenibus se nihil unquam Pax nocuerunt: inimicitie verò & contentio iniquum si non irrecuperabilia, & maxima dederunt damna. Et concordia quidem & nomen plausibile est, & experientia optima iuxta & vtilissima est omnibus: seditionis & a fidiy, teretica quicquid & molesta appellatio est, multo autem peiora sunt facta magisque teretica. Vnde & apud Stobæum Aristophanes & Euripides, *ἡ εἰρήνη βαδίζουσα.* Pacem profundas diuitias habentem appellant. & hic posterior, *Καθίστα μακάριον βίω.* Pulcherrimam Deorum indiget. & ibidem Bacchilides Præmibus, causam reddit cur nomen pacis ad eò dulce sit:

Τικτι δὲ τὴ θνατότητι Εἰρήνην μάλα, Πλεῖστοι ἡ μακροί, ἄκατοι αἰδῶν αἰδῶνα.

Pax alma vni feri maximas mortalibus.

Opes, catænavarumque flores melles.

Et Philemon Pacem id demum bonum esse ait Pacis comoda. quod à Philosophis queritur, neque hætenus potuit inueniri. quia nimirum

Γάμοι, ἑσπῆαι, συγγῆνῆς, πῶδας, φίλοι, Πλεῖστον, ὑρίσασ, σῆτοι, οἶνοι, ἰσθῆλιώ Αὐτῆ θῆσας.

Prolem, cognatos, sacra, amicos, nuptias, Annonam, vinum, sanitatem, gaudia, Diuitias Pax fert.

Quin etiam Vulcanus, vt in Achillis clypeo Pacis iuuatitatem adumbraret, duas vrbes in eo fecit, quarum altera obfisione cingeretur, & sanguine redundaret, altera tranquilla pace frueretur, & nuptias, choreas, conuiuia celebraret. Vide Iliados τὸ ε' sub finem. Multa etiam Aristophanes comædia quæ Pax inscribitur, & ob hanc Pacis rerum omnium affluentiam, apud Athenienses Pacis statua Plutum opulentia Deum manu sustinebat. Pausanias Erototicis: Πλοῦτον τῆς γῆς ὄντ ἐρεῖν. φέρε κῶ δὲ Πλοῦτον μάλα, &c. Σοφὸν μὲν δὲ ἡ πῶσι τῶ βουλοῦσα ἐδῆται Πλοῦτος ἐς τὰς γῆρας, ἂν τι κωτῆ, ἡ προφῶ τῆ πύχη. Σοφὸν δὲ οὐχ ἄκατοι Κρησιόδοτου. Καὶ ἡ οὔτε τῶς Εἰρήνης τῶ ἀγαθῶν Αἰθιναίων Πλοῦτον ἔχουσα πῶσικα. Proximè, Fortunæ ades, fert Dea Plutum infantem, &c. Callidum sane fuit commentum, in manu fortunæ, tanquam vel matris, vel nutricis Plutum ponere. Neque minùs prudenter Cephisodotus, qui pacem Atheniensibus facit Plutum habentem. (Aduerte synthesin grammaticam ἀγαθῶν ἔχουσα.) Aliter etiam Pax

Martis sanguineas quæ cohibet manus, Et cornu retinet diuite Copiam.

à Seneca choro primo Medæ depingitur. Polybius lib. 12. Ομοιωτατον ἦτα εἶπὸν τῶ πόλεμον τῆ νόση, πῶ δὲ εἰρήνην τῆ ὑγίαια. ἂν ἡ ἡ δὲ τῶς κῶσιοντας ἀγαθῶν αἰσιν, ἐπὶ ἡ δὲ τῶς κῶσιοντας ἀπῶλλουσα. ἡ κῶ δὲ τῶ εἰρήνην τῶς ἀρεσθῶντες ἡσῶ τῶς ἡσῶν διαπῶσι καὶ εἶπῶ, ἐπὶ τῶ πῶσι τῶ ἀνασῶ. τῶ δὲ κῶσιοντας ἐπὶ τῶ πῶσι καὶ κῶσι τῶ κῶσιοντας τῶ ἀσῶσιοντας, κῶ δὲ τῶ εἰρήνην κῶσι τῶ κῶσιοντας. Similitum aut bellum quidem morbo, pacè vero

Aut cornu copiar.

Pacis simulacrum Plutum manu sustinentes

sanitati. Per hanc siquidem & qui aegrotant refici, per illud, etiam sanos interire. Accedit quod vidente pace senes conveniunt natura sepeliuntur à iuvenibus, cuius fit contrarium in bello omnium maximum illud est quod belli tempore, ne muro quidem urbis tenui securitas sperari potest: pacis vero tempore ad fines usque regionis. Libanius declamat. Vlyssis. Εἰρήνην μὲν κερδὸν, πόλεμον δὲ ἀπορροήν. ἢ τίς μὲν ἀδικητοῦ, τὸν δὲ φουκτοῦ. ὡς ἀεικνὸς μὲν οὐδυνῶσι τὰ πόδας, τὸν δὲ χαρπύων τιανότο. Pax quidem pulchra res est, bellum vero infelix, & huic quidem attendendum est, illud vero fugiendum.

Quod ea pulchre constituit civitates, illud vero eis solet evertere. Atque propter hanc pacis iucunditatem & dulcedinem veteres candida veste Pacem induerunt. Tibullus elegia vltima, lib. i.

Interea pax arua colat. Pax candida primum Dixit aratoribus sub iuga curva bonus.

Non iniuria iugum, ut eleganter notat Polyb. lib. citato, Iupiter Marti Pacis bonorum omnium matris inimico succensens inducitur à Poëta.

Εἰς οὐρανὸν δὲ μοι ἰοὶ δῖων, οἱ Ὀλυμπού ἕδιστοι, Αἰεὶ γὰρ τὰ βῆσσι τὴν εἰρήνην, πείθειαι τὴν μάχην. Τὴν μὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὀδίοις ἐστὶν ἀποδοῦναι τὴν εἰρήνην. Quod tibi rixa placet, bellumque, & praelia sanæ.

Sed finendum cum Gregorio Nazianzeno, qui orat 14. non rem solum, sed etiam verba videtur à Tullio mutuatus. Εἰρήνην εἶνα, πὶ γυνὴν ἢ ἀσέβεια, ἢ ἰσοκεία. Pax amica est, cuius & res ipsa dulcis est, & nomen.

IV. ET IPSA RES SALVATARIS.] Quietem siue Pacem Salutarem appellat Ammianus, ut merito Polybius lib. 4. pacem his laudibus extulerit. ἡς πάλαις ἐὺχόμεθα τοῖς θεοῖς τυχεῖν, ἢ πῶς ἀποπέσει αὐτοῖς ἰουλιανὸς αὐτῶν μεταρρήν, ἢ μόνον τὸ τοῦ νόμου ὀρθῶν ἀγαθῶν ἀεικνέσθαι τῶν ἐστὶν ἀπορροήτων, ἀλλὰ ἢ τῶν εἰρήνων. Res quam à Diis concedi nobis omnes petimus: cuius desiderio nihil non perferimus: quæque ex omnibus, quæ bona existimantur, solam nemo ambigit verè esse bonam, pacem dico.

V. INTER PACEM ET SERVITVTEM.] Lilius lib. 10. Petisse pacem à populo Romano, cum

bellum tolerare non possent: rebellasse, quod pax servientibus gravior, quam liberis bellum esset. Polybius lib. 4. Εἰδὸν δὲ εὐθυσὶν μὲν ἑὸν ἄσπιον τὸ πολεμῆσαι, οὐ μὲν οὖν τὴν εὐθυσίαν, ὡς τὴν ἑσπέρων ἄσπιον τὴν μὴ ἀσπείδου πόλεμον, ἔπει τὴν ἑσπέρων τῶν ἰουλιανῶν, ἢ παρρησίας, ἢ τὸ τῆς ἐκουσίαις ὄνομα πάντες, εἰ μὴ δὲ ἴσται ἀσπυρῆται τῆς εἰρήνης: Memendum esse bellum equidem non abnuo: sed non usque adèdè memendum ut eius vitandi gratiæ omnia velis sustinere. Quod enim iuris aequalitas nobis, & facultas ex æquo dicendi quæ sentias, quò libertatis nomen, si nihil est omnino quod potius ducamus pæce? Paucis interieciis: Εἰρήνην ἢ μὲν μὲν τὸ δίκαιον, ἢ ἀσπυρῆται κέρδι ἰσὸν ἐστὶν κτήμα ἢ λυσιτελεῖται, ἢ δὲ ἑκείνη ἢ δουλεία, πῶς ποτὶν ἀσπυρῆται, ἢ ἀσπυρῆται. Pæce enim iusta & honesta nihil pulchrius, nihil utilius: sic ea quam vel ignavia, vel servituti infamant, nihil neque turpius, neque magis noxium est.

PAX EST TRANQUILLA LIBERTAS.] Vulgatum est, bellum & seditiones cum tempestatibus, pacem cum tranquillitate comparare. Pindarus à Polybio laudatus lib. 4. Τὸ κερδὸν πρὸς ἀσπυρῆται ἐστὶν ἀσπυρῆται ἰσοστατοῦ ἰσοστατοῦ. Hæreticè τὸ ἀσπυρῆται ὁσῶν. Pro se quisque civium publica tranquillitati consulens. Quævis magnanima latum iubæ requirit.

IPSA CONSCIENTIA.] Ipsa quidem virtus pretium sibi, ut inquit Claudianus, & nos non paucis ostendimus §. 97. Miloniana. Fortes & sapientes viros non tam premia sequi: solere rectè factorum, quam ipsa rectè facta. De fructu bonæ conscientie, ibidem 63. Magnavis est conscientie, Iudices, & magna in viramque paritem. De honore autem & immortalitate, qui fructus & præmium veræ virtutis est. ibidem 97.

AXIOMATA.

Et nomen pacis dulce est, & res ipsa salutaris. Inter pacem & servitutum plurimum interet. Pax est tranquilla libertas. Servitus malorum omnium postremum, non modò bello, sed morte etiam repellendum. In ipsa conscientia rectè factorum fides est fructus. Mortali immortalitas non est concenanda.

ARGUMENTVM.

Partim virtutis & honestatis amore, partim formidine pæne conatur Antonium ad meliorem frugem reuocare.

RECORDARE igitur illum, Marce Antoni, diem, quò dictaturam Rufustulisti: pone ante oculos lætitiæ Senatus, populique Romani, confer cum hac nummatione tua, tuorumque: tum intelliges quàm inter laudem & lucrum interfit. Sed nimirum, ut quidam morbo aliquo & sensus stupore sua vitæ cibi non sentiunt: sic libidinosi, avari, facinorosi, veræ laudis gustum non habent. Sed si te laus allicere ad rectè faciendum non potest, ne metus quidem à fædissimis factis potest auocare. Iudicia nõ metuis? si propter innocentiam, laudo: si propter vim, non intelligis ei, quid timendum sit? Quod si non metuis viros fortes, egregiosque civis, quod à corpore tuo prohibentur armis, tui te, mihi crede, diutius non ferent. Quæ est autem vita, dies & noctes timere à suis?

Libertatis paci præferenda.

Pax candida. Cur Mars præ cæteris Ioui odiosus.

& solutus, unum tantummodo metuis tyrannum: Tyrannus verò cum extraneorum insidiis, tum etiam satellitum vim perimescit. Neesse est enim ut inter omnes reliquos terrores & miseris primum custodes satellitissque metuat.

AXIOMATA.

Multum inter laudem & lucrum interest. Libidinosi, avari, facinorosi, verè laudis gustum non habent.

Quos laus ad rectè faciendum allicere non potest, metus Lucem debet et à fœdis factis auocare.

Quæ est vita dies & noctes insidias timere à suis.

ARGUMENTVM.

Exemplo Cæsaris à suis interempti terret M. Antonium.

NISI verò aut maioribus habes beneficiis obligatos, quàm ille quos. XCVIII.
dam habuit ex iis, à quibus est interfectus, an tu es vlla re cum eo comparandus: fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quamvis Reipubl. calamitosas, attamen magnas. Multos annos regnare est meditatus: magno labore, multis periculis quod cogitarat, effecerat: muneribus, monumentis, congiariis, epulis, multitudinem imperitam lenierat, suos præmiis, aduersarios clementiæ specie deuinxerat. Quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu, partim patientia, consuetudinem seruiendi. Cùm illo ego te dominandi cupiditate conferre possum, cæteris verò rebus nullo modo comparandus es. Sed plurimis malis, quæ ab illo Reipubl. sunt iniusta, hoc tamen boni est, quod didicisti iam populus Romanus quantum cuique crederet, quibus se committeret, à quibus caueret. Hæc non cogitas, nec intelligis satis esse viris fortibus didicisse, quàm sit pulchrum beneficio gratum, fama gloriosum, tyrannum occidere? an cùm illum homines non tulerint, te ferent? certatim posthac (mihi crede) ad hoc opus curretur, neque occasionis tarditas expectabitur.

EXPLANATIO.

NISI FORTE,] Alia rursus occupatio. Dices fortasse me frustra terrorem hunc tibi denuntiare, cùm tantis beneficiis tuos illos satellites tibi deuinxeris, ita tibi amicos omnes obligaris, ut nemo tibi moliturus sit insidias. Contrà longè maioribus beneficiis tibi deuinctos habuit Cæsar quosdam eorum à quibus occisus est, ut C. Trebonium, & Luc. Tillium Cimbrum de quibus supra 19. Adderem ipsos coniurationis principes Brutum & Cassium, quibus Cæsar victor vitam concesserat, nisi supra beneficium latronum vocauisset.

FUIT IN ILLO.] Conferat Cæsarem Antonio, ut argumentum à comparatis ita contextat.

Qui Cæsarem non tulerunt, multò minus te regnare patientur.

Sed Romani Cæsarem non tulerunt.

Ergo, &c.

Probatur maior.

Qui Cæsarem non tulerunt, multò minus eum ferent, qui cum Cæsare ne comparandus est quidem.

Sed tu ne quidem ei cum Cæsare comparandus.

Ergo, &c.

LITTERATURA.] Aliàs, litteræ, cura, parum refert. Aduerte ordinem, primò personam ipsam Cæsaris considerat. deinde res ab eo gestas, quæ remotæ, ut loquuntur, potuerunt eum ad inuadendam Rempubl. disponere. tertio rationes quas inierat, ut potentiam suam stabiliret.

RES BELLO GESSERAT.] Gallias do-

muerat, transierat Rhenum, in Britanniam penetrat, Imperij Romani fines ad Oceanum vsque promouerat. Quæ res ab eo gestæ belli ciuilibus calamitatem intulerunt.

MULTOS ANNOS.] Ab anno vrbis conditæ 690. Luc. Cæsare, C. Figulo Consulibus, quo gessit ædilitatem, quindecim annis ante balia ciuilia.

MUNERIBVS.] Ludorum editionibus, gladiatorumque spectaculis.

MONUMENTIS.] Publicis ædificiis ad vrbis ornatum excitatis.

CONGIARIIS.] Largitionibus in plebem.

EPVLIS.] Viscerationibus publicè exhibitis.

MULTITUDINEM IMPERITAM.] Plebem quæ non intelligebat se huiusmodi largitionibus inescari, ut quibusdam quasi rebus & pedicis intricata libertatem suam amitteret.

CLEMENTIÆ SPECIE.] Non veram, sed fucatam Cæsaris clementiam fuisse dicit, ne eos, à quibus necatus est Cæsar, damnare videatur. quæ sequuntur perspicua sunt.

NEC OCCAS.] Quemadmodum à percussoribus Cæsaris expectata est occasio, de quibus Tranquillus in Julio cap. 81. *Qui primum cunctari ut Æmne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem, partibus diuisis à ponte disce- rent, atque exceptum trucidarent: an in sacra via vel in aditu theatri adorirentur, postquam Senatui Idibus Martiis in Pompeij curiam editum est, facile tempus & locum præulerunt.*

δεινα ἀλάστον ὅς κ' ἐπὶ ἐστέον ἱπποκόου ὅπ
 ἀδίκους αὐτῶν τὰ πλείω κινεῖσθαι, καὶ ὅπ' ἐς τὰ πι
 αῦτα αὐτοῖς κινεῖσθαι. *Cedes in iis spectaculis vi
 riis Casiri versa sunt, quod nondum ipsi satiatus
 esses, quòdque populo malorum suorum imagines
 ante oculos representaret: hoc verò longè maiorem
 ei invidiam conflagit, quòd in hac sumptus im
 mensus fecisset: itaque ad singula acclamabant,
 eum iniuste maximam harum pecuniarum par
 tem quasivisse, quibus in huiusmodi res abutere
 tur. Quòd autem Noster vitur verbo leniendi, vi
 detur multitudinem cum bellua, quæ cicuratur,
 & obsequio mansuecit, conferre. Siquidem
 plebs*

Bellua multorum est capitum.
 Nec aliud genus translationis vsurpat pro Mil
 lone 96. *Infimam multitudinem, que P. Clodio*

*duce fortunis vestris imminabat, eam quo tutior
 esset vita vestra, se fecisse commemorat, ut non mo
 do virtute fleteret, sed etiam tribus suis patrimo
 niis deliniret.*

INVESTA.] Indicat publicam feruitutem ad
 inuisionem frontis alludens, de qua nos in Pi
 sonem.

OCCASIONIS.] Occasio, inquit Festus, est
 opportunitas temporis casu quodam prouenien
 tis. vide Notas nostras in Milonianam §. 39.

A X I O M A T A .

Præmissi amici, etiam aduersarij elementaræ specie de
 uinciuntur.

E malis & aliorum iniuriis hoc boni est. quòd disci
 mus quantum cuique credere, quibus nos committere,
 à quibus cauere debeamus.

A R G V M E N T V M .

*Antonium obtestatur, ut redeat ad meliorem frugem, maiorumque suorum exemplo
 Rempubl. tucatur, seque Reipub. non defuturum esse profitetur, quantumuis eam Antonius
 oppugnet.*

X C I X . **R**ESPICE, quæso, aliquando Rempub. Marce Antoni, quibus ortus
 ris, non quibuscum viuas, considera: mecum, vt voles, cum Repub.
 redi in gratiam. Sed de te tu videris: ego de me ipso profitebor: defen
 di Rempub. adolescens, non deseram senex: contempsi Catilinæ gladios,
 non pertimescam tuos.

EXPLANATIO.

RESPICE, QUÆSO.] Redi ad te ipsum, &
 reflecte oculos ad Rempub. que tuis sceleribus
 in amittendæ libertatis periculum adducta
 est. addit aliquando, quasi dicat satius est serò
 quam nunquam ad bonam frugem & Reip. cura
 rem conuertere.

QUIBUS ORTVS SIS.] Considera maio
 rum tuorum virtutem, vt eam imiteris. Maximè
 autem illius Marci Antonij Oratoris aui tui, qui
 patriam vnicè diligebat, aut ipsius etiam Hercu
 lis, à quo dicitur gens Antoniorum fuisse pro
 pagata.

NON QUIBUS CVM VIVAS.] Cum Sex
 to Clodio, Mustela, Saxa, Frangone, cæterisque
 pestibus ciuitatis, qui suam domum nullam ha
 bent, tuam exhauriunt.

MECVM, VT VOLES.] Id relinquo tuæ
 optioni, vt vel mihi reconcilieris, vel inimicitias
 mecum exerceas: at illud à te peto, & pro Reipub.
 iure flagito, vt reconcilieris Reipub. eamque
 non solùm non oppugnes, sed omni ratione
 tuearis.

SE DE TE IPSE.] Pulchrè finem impo
 siturus orationi suæ, ab Antonio redit ad seipsum,
 seque non defuturum Reip. profitetur.

DE FEN DI REMPUB. ADOLESCENS.]
 Prima quidem adolescèntia, vt scribit Plutarchus,
 stipendia meruerat, tèmque publicam defende
 rat: Opinor tamen auxeli Rhetorica nomine a
 dolescentiæ intelligendam esse ætatem consula
 rem, vt suprâ Antonius in Tribunatu dictus fuit
 adolescens 41. §. & Brutus & Cassius §. 96. a
 dolescentes dicti, quamuis ætatem prætoriam, id est,

annum trigessimum nonum attingissent. Quid ni
 igitur & ætatis consularis, annus videlicet primus
 & quadagesimus, adolescèntiæ nomine censetur.
 Notanda sunt autem hic iocosa, quibus tota
 concinnata est oratio.

NOTÆ.

QUIBUS ORTVS SIS.] Hortatur à ma
 iorum exemplo, & pudorem iniicit, quòd
 Antonius eorum virtuti non respondeat, vt Àga
 memnon Diomedii Iliados u' ver. 372.

Ὅτ' ἄλλο τούτῳ γ' ὥστε εἶλοντο Πρωταζέωδον ἦεν
 Ἀλλὰ πολὺ σπερ φίλον ἐπίσταν δύνισσι μάχεσθαι.
*Non ita terrori Tydeus succumbere vorat,
 Sed longè ante alios certamina Martis inire.*

Et enarratis rebus ab eo fortiter gestis, ita con
 cludit, versù 400.

Τοῖος ἔβω τούτῳσι Αἰπώλιος ἄλλὰ τὸν υἱὸν
 Γάνατο εἶς ἄρρεα μάχη, ἀρῶν δὲ τ' ἀμύτω.
*Talis erat Tydeus Ætolius ille: sed armis
 Peiorem natum, meliorem voce creauit.*

Et Priamus Pyrrho 2. Æneidos:
*At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
 Talis in hoste fuit Priamo, &c.*

Antonios autem ad Herculeum ipsum suam ori
 ginem retulisse, iam ex Plutarcho notauimus pro
 Milone 41. vide etiam suprâ 12. de matris An
 tonij maioribus.

NON QUIBUS CVM VIVIS.] Eadem
 penè aurâ Philoçetes apud Sophoclem cum
 Neoptolemo patris virtutem non sine exprobra
 tione degeneris animi, in memoriam reuocasset.

Ὅτ' ἄλλ' ὁ πάρις αἰδ' ἔργον οὐδ' ἔχ' Ἀχιλλέας.
Quantis me Achille genitus affectat malis.

aliquantò

1.

11.

aliquantò pòst culpam reiticit in eos quibuscum viuebat:

Ὁὐκ ἔστι κακὸς αὐτῷ, πρὸς τὸ κακοῦ ἀ' αὐτῶν μαθόν
 Εὐχαὶ ἄντων, αἰσθῆ.-
 Non es malus, sed à malis doctus mala
 Videris huc venire.-

MECVM VT VOLES.] Illustrat hunc locum Achilles Statius Oseruationum cap. 27. verbis Papyrij apud Liuium lib. 8. *Mecum, vt*

voles, reuerteris in gratiam, populo Romano, cui vitam debes, nihil maius praestiteris, quam si hic tibi dies satis documentis dederis, vt bello & penè pacis legitima imperia possis. Terentius Hecyra actu 5. sc. 1. *Nostra vtere amicitia, vt voles.*

AXIOMA.

Nobiles frequenter considerare debent: à quibus orti sint, non quibuscum viuant.

ARGUMENTVM.

Concludit orationem mortis contemptum pra se ferens, duobus votis conceptis pro salute Reipub. ne odio priuato potius quam amore patris infectatus Antonium esse videatur.

QVINETIAM corpus libenter obtulerim, si repraesentari morte mea libertas ciuitatis potest: vt aliquando dolor populi Romani pariat, quod iamdiu parturit. Etenim si ab hinc annos propè viginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse Consulari, quanto verius nunc negabo feni? Mihi verò, P. C. iam etiam opranda mors est, perfuncto rebus iis, quas adeptus sum, quasque gessi. Duo modò hæc opto. vnum, vt moriens populum Romanum liberum relinquam: hoc mihi maius à Diis immortalibus dari nihil potest: alterum, vt ita cuique eueniat, vt de Reipub. quisque mereatur.

EXPLANATIO.

QVINETIAM.] Commodè Lambinus particulam vnam interferit. *Quinetiam corpus libenter eis obtulerim.* Id est, adeò gladios tuos non pertimesco, vt etiam corpus gladiis tuis offerre paratus sim, ea tamen conditione, vt morte mea repraesentari siue rursus praesens exhiberi possit intermissa libertas Romanae ciuitatis.

VTINAM ALIQUANDO.] Idem qui supra Lambinus, ita legendum arbitrat. *Libertas ciuitatis potest, vt aliquando, &c.* Hoc sensu. paratus sum gladiis tuis inter fieri, vt dolor populi Romani, quem ex libertatis amissione susceperit, recrudescat mea morte proritus & exacerbatus, tibi que tandem mortem importet, vt iam diu molitur. voces autem ἀνθρώπων deriuat à mulieribus praegnantibus. Populus Antonij mortem iamdiu concepit, eamque, vt mulier praegnans factum eniti, sic executioni mandare desiderat: patet eum eam re ipsa exequetur.

ETENIM.] Haecenus à trudu quem sperabat de morte sua prouenturam, ostendit se vitam continere: nunc ab antecedentibus idem probat.

NEGAVI POSSE.] Orat. 4. in Catilinam: *Si quid obrigeris, equò animo paratòque moriar. Neque enim turpis mors forti viro potest accidere, neque immatura Consulari, nec misera sapientis.* Habita fuit illa oratio in templo Concordiae.

MIHI VERÒ.] Ab honoiibus, rebùsque, praeterita aetate, gessis, demonstrat mortem sibi non solum non timendam, sed etiam optandam esse.

QUAS ADEPTVS SVM.] Quæsturam, Aedilitatem, Praetorem, Consulatum, Proconsulatum Ciliciae, auguratum, supplicationes duas meo

nomine decretas, nomen Imperatoris primi omnium Oratoris famam, gloriam, & dignitatem, honorem etiam triumphi nisi reditus meus e Cilicia in ipsam belli ciuiliis flammam incidisset.

QUASQUE GESSI.] Maximè in Consulatu, & Proconsulatu Ciliciae. De rebus à se gessis in Consulatu passim, de administratione Ciliciae bellicisque eius victoriis lib. 15. ex 2. & 4. Item lib. 5. & 6. ad Atticum.

DVO MODO.] Claudit orationem cum voto duplici, vt moriens Rempub. liberam relinquat à tyrannide Antonij, &, vt boni ciues sint florentes & beati; seditiosi verò & opprobres publicæ libertatis meitas scelestum suorum poenas exoluant.

NOTÆ.

CORPVS MEVM LIBENTER.] Eadem à Dione lib. 55. loquens inducitur: *Ὁὐτὶ γὰρ ἄλλος τὸν θάνατον ποιεῖ πλὴν ἐν τῆς παρρησίας ἰσοδύναμος, &c. οὐδὲν δὲ ἐκείνου καὶ ὁ αὐτὸς γὰρ θάνατος ἐστὶν αἰσθῆς, ἀλλ' ὡς τὸ καὶ πρὸς τοὺς ἰσῶν ἰσότητων μοι ὄφιστο. καὶ τοὶ μὴ ἀποδόντες ἐν τούτῳ καὶ ἐξ ἁπλῆς τῆς ὑπαρίσθης ἡμῶν ὄφιστο, &c.* Cùmque in libertate dicendi seruanda nunquam mortem reformidauerim, &c. iam minime eam extimesco, non immaturam mihi, qui ante tot annos Consul fui, futuram. Paulò pòst: *τὸ δὲ δὲ ἀλγυντὸν τὸ καὶ ἀεὶ τὸν κατὰ νόμον ἀποθνήσκον, ἰσοδύναμος ἀνασῶν ἀγο.* Mori pro vobis omnia & dicentem & facientem, immortalitati comparo.

REPRÆSENTARI.] Repraesentare, vt aiunt Iuriconsulti, est ante tempus soluere. Vlpianus D. de tranlat. l. Cùm hi. §. 6. *Idcirco fit vt quis repraesentatam pecuniam consumat.* Cic. lib. 12. ad Attic. epist. 25. *Vsuram Silo pendemus, dum à Fabricio vel aliquo qui Fabricio debet, repraesentabimus.* epist. 28. *Si qua enim iactura facienda sit in re-*

Representas
quid?

presentando. Rursum epist. 30. *Si enim Faberianum venderem, explicare vel representatione non dubitarem.* Et epistola ad Tironem 24. *A Flamma si non potes omnem partem aliquam velim extorqueas: in oprimis ut expedita sit pensio Calendis Ianuariis. De attributione conficies, de representatione videbis.* Quibus verbis ut certum repræsentare pecuniam idem esse atque pecuniam ipsam, non tantum imaginariam eius speciem præsentem exhibere, ita non constat sitne idem quod ante tempus solvere, siue diem solutionis occupare. Clavius Seneca epist. 109. *Petis à me ut id quod in aem suam dixeram debere differri, representem,* &c. Vide Marcellum Iurifconsultum D. de condit. & demonst. lege 36. vbi inter cætera. *Verba quidem videntur representare fidei commissum, sed non est verissimile, ut maturius voluerit testatrix ad substitutos id transferre.* Et sanè hoc loco repræsentare libertatem non est imaginem quamdam & speciem libertatis, sed libertatem ipsam exhibere, & id maturius quàm exhibenda fuisse videatur. hoc sensu: Certum est quidem fore, ut libertas aliquo tandem tempore restituatur civitati, etiamsi mortem non oppetiero pro Rep. id tamen primo quoque tempore fieri tam ardentè expeto, ut non dubitem corpus meum obicere gladiis Antonij, dummodo morte mea libertas repræsentetur, & ante diem restituatur Reipubl. dièsequè restitutionis illius occupetur. Frequenter tamen idem est atque rem ipsam præsentem exhibere. Tertullianus de resurrect. carnis cap. 17. *Simplicior quisque fautor sententia nostra putabit carnem, idcirco representandam esse iudicio, quia aliter anima non capiat passionem tormenti seu refrigerij.* Item. *De suo sufficiet ad facultatem passionis & sensus, ut non egent representatione carnis.* Et alibi passim, ut videbis, vel in indice Jacobi Pammelij.

PARTURIT. J Translatio à mulieribus gra-

uidis siue prægnantibus, quæ conceptum in præcordiis sætum parere cupiunt & emittere. quo translationis genere & animo concipere dicimur, & cogitationes τὸ ἄρρε κινῆσαι, tum apud Trimegistum, tum apud alios passim. & Plato in Theæte: ὁ δὲ γένετ' ἢ εἴη θνητῆ, δια τὸ μὲ κενεῖ, ἀλλ' ἔβη μὲν ἔγωγε. Parturitis, ὁ ἀμικε Parturitis animo. Theæte, quod non sis inanis, sed gravidus. Vbi Socrates se filium obstetricis, & obstetricari animis iuuenum dicit, & inter cætera. Πάρεται δὲ δὲ οἱ ἐμὸν σὺ βροθῶσαι, καὶ τὸτο παύτω τῆς πενήσας. ἀδύνατον γὰρ καὶ ἀπολείε ἑμπειλάντων γυγίας τῆ καὶ ἡμῶς πάλυ μᾶλλον ἢ ἐκείνης τῶν τῶν δὲ τῶν εἰδῶνα ἔξείρησι τῆ καὶ ἀπαύων ἢ ἐμὸν δυνάτω τῶν. Vide fusc.

DUO MORÈ ΗΕΣ ΟΡΓΟ J Eodem modo Demosthenes votis concludit orationem de corona: Μὴ δὴτ', ὁ παύτω θεοῖ, μαδῆς τῶνδ' ἰμῶν ὀπιούσων ἄλλα μάλιστα ἰὼ καὶ τῶν τοῖς βελπίω πνα ἰοῦ καὶ φρίας ἐδῆντι. Εἰ δ' ἄρα ἔχουσι ὀπας ἀιέπωι, τῶν τῶν ἰὼ ἀπὸς καδ' ἰαυτῶν ἔωλεσι καὶ σπρώλνῃ εἰ γὰρ καὶ ἀλλὰ τῆ ποιήσῃσι ἰμῶν δὲ τῶν καυτῶσι τῶν τῶν ἀπὸ ἀλῶ τῶν ἐπιπυῶν φῶων δῶσι καὶ σπῆσιον ἀσραλῶ. Ne verò, ne, ὁ Dii immortalis, quisquam ista vestram annuat: sed imprimitis istis etiam meliorem mentem atque animatum date. Sin omnino ista sunt insanabiles: tum ad inter necionem funditis terra marisque delete: tum nobis ceteris, quamprimum impendentibus terroribus ademptis salutem cum securitate concedite. Et nos pariter hæc lucubrations, cum voto finiamus, ut si quid in his boni fuerit, id omne Deo honorum omnium fonti referatur acceptum: Quicquid autem erroris obrepit, id imbecillitati quidem meæ tribuatur, sed non idcirco candidus lector offendatur.

-maculis quibus aut incuria præceptis
Aut humana parrens cauit prudentia.

111.

F I N I S.

INDEX
RERVM ET VERBORVM
IN POSTERIOREM PARTEM
COMMENTARIORVM P. NICOLAI ABRAMI

Societ. Iesu, in Orationes Ciceronis.

Prior numerus §. significat, posterior Notam.

A

Littera absolutionis. Mil. 15. 4.
Absens damnari non potest. 2.
Philip. 46. 1.
Abstinentia ciborum in luctu.
Mil. 87. 5.
Abuti. Mil. 6. 11.
Accessio. Rab. 30. 1.
Acetabulum. Rab. 21. 1.
Acies. Lig. 16. 4.
Accubitus. Deiot. 9. 2.
Accusare Deos crudelitatis. Mil. 88. 1.
Accusator quos de sua domo produxerit ad
quæstionem non vocandi. Mil. 60. 2.
Accusatoris & rei subsellia. Mil. 8. 5.
Addicere. 2. Philip. 41. 4.
Addicere, deuouere. Mil. 57. 3.
Admirari. Deiot. 11. 2.
Admissio, admissionales. Marc. 7. 7.
Admissionum varietas. 2. Philip. 35. 1.
Admouere & flagitare. Marc. 14. 3.
Adolefcens. Mil. 9. 9. & 2. Philip. 96. 2.
Adolescentes, Iuuenes. 2. Philip. 41. 2.
Adolescentiæ spes. 2. Philip. 33. 4.
Adolescentulos mos deducendi ad viros gra-
ues sumpta virili toga. 2. Philip. 3. 6.
Adulatio species libertatis. Lig. 5. 8.
Ædes Lepidi. Mil. 13. 9.
penes Ædiles curules erat procuratio sacrifi-
ciorum. Mil. 86. 4.
Ædiles plebei ministri Tribunalium. 2. Phi-
lip. 42. 3.
Ædium Romanorum amplitudo. Mil. 13. 9.
Ægyptia lintea. Rab. 37. 4.
Ægyptiæ chartæ. *ibid.*
Ægyptiorum fallaciæ. Rab. 30. 7.
Ælia gens. Lig. 7. 5.
Æliorum continentia. *ibid.*
Æliorum nobilitas. Lig. 3.
Æmulatio, Imitatio. Marc. 11. 6.
Æmulatio sine Imitatione. *ibid.*
Æmulationis vtilitas. *ibid.*
Ænigma de anno. Rab. 21. 1.
Ænigma de literis. 2. Philip. 7. 1.
Ænobarbi vnde? Mil. 22. 1.
Æqualitas mater concordiæ. Lig. 20. 7.
Æquitas animi. Marc. 25. 2.
Ærarij angustiæ quando maximæ. 1. Philip.
16. 6.

Æ S.

Æ salienum. 2. Philip. 33. 1.
Æ salienum Antonij. 2. Philip. 32. 1.
Æs caldarium. Rab. 16. 1.
Æs coronarium. *ibid.*
Æs & libra. 2. Philip. 39. 4.
Æschines obscænus. 2. Philip. 31. 1.
Æstimatio nummorum quot modis mutari potest.
Pro Rab. Postumo 21. 1.
Æstimator rerum iniustus. Marc. 15. 3.

Æ T A S.

Ætas exacta. Deiot. 17. 6.
Ætas militaris. Deiot. 22. 3.
Ætatis æqualitas amicitias conciliat. Lig. 20. 7.
Ætatis gradus. 2. Philip. 41. 2.
Æffinitatis gradus. 2. Philip. 13. 2.
Æfricanis minoris cædes. Mil. 16. 9.
Æge particula constructio. Mil. 16. 1.
Æγαιος quasi inclutus. Mil. 17. 1.
Ægmen quadratum. 2. Philip. 91. 1.
Ægri immunes. 2. Philip. 29. 5.
Ægri Siciiliæ an omnes fuerint decumani. *ibid.*
Ælbanus lacus. Mil. 86. 9.
Ælbanus mons. Mil. 86. 6.
Ælbus an ater. 2. Philip. 27. 4.
in Ælex iactu canicula infelix. 2. Philip. 57. 8.
Ælexandrinis præstigiatoribus. Rab. 30. 6.
Ælexandrinorum leuitas. Rab. 30. 5.
Ælexandrinorum scurrilitas & malignitas. *ib.*
Ælphonsus Neapolitanus vinum cæteris omni-
bus anteponit. 2. Philip. 51. 3.
Æmatore pecudes. Mil. 56. 6.

Æ M B I T I O.

Æmbitio. 1. Philip. 29. 1.
Æmbitio auaritiæ. Mil. 43. 2.
Æmbitio iniusta Cæsaris. Lig. 5. 8.
Æmbitionis dæmon atque pictura. Mil. 43. 2.
Æmbitionis timiditas. *ibid.*
Æmbitionis vis. *ibid.*
Æmbitiosi sollicitudo. *ibid.*

Æ M I C I T I A. A M I C V S.

Æmicitiarum quatuor genera. Mil. 21. 6.
Æmicitias conciliat ætatis æqualitas. Lig. 20. 7.
Æmicitias vulgus vtilitate probat. Mil. 32. 4.
Æmicus. 2. Philip. 24. 2.
Æmicus ante necessitatem periculi tandus. Mil.
70. 3.
Æmicus certus in re incerta cernitur. *ibid.*

INDEX

- Amicum esse multis, difficile. Mil. 21. 6.
 Amici multi fecūdis reb. pauci aduersis. 41. 3.
 Amici temporis. Mil. 70. 3.
 Amicorum fides infida. Mil. 70. 2.
 Amicorum fugā in aduersis. Mil. 70. 3.
 Amicorum nomen in testamento non reperiri
 fuit ignominiosum. 2. Philip. 27. 1.
 Amicorum non expectandā hereditates. *ibid.*
 Amicorum simulationes. Mil. 70. 3.
 vtrum Amicos plus nobis ipsis diligere debeamus. Mil. 1. 1.
Amicitia. Mil. 58. 5.
 Amnestria. 1. Philip. 1. 5.
 Amœnitas cāpi Martij & amplitudo. Mil. 4. 2. 1.

AMOR.

 Amor animū alid traducit. Mil. 4. 1.
 Amor duplex. 2. Philip. 31. 5.
 Amor ignis. 2. Philip. 32. 9.
 Amor iudicium impedit. Marc. 30. 4.
 Amor nihil timet. Mil. 70. 6.
 Amor quid? *ibid.*
 Amor Tuberonis in Remp. Lig. 11. 6.
 Amor tuta timet. Marc. 21. 7.
 Amoris libertas. Mil. 76.
 Amoris remedium exilium est. 2. Philip. 32. 2.
 Amphitætr. 2. Philip. 57. 12.
 Amphitheatrum. 2. Philip. 98. 7.
 Amplificandi modus. 2. Philip. 57. 3.
 Amplitudo. Lig. 12. 3.
 Ancilla. Mil. 28. 7.
 Anculare. *ibid.*
 Anculi dij. *ibid.*
Angor. 2. Philip. 80. 4.
 Angor. Marc. 2. 1. & 35. 1.

ANIMA.

 Anima ventus. Mil. 49. 7.
 ex Anima diuinitas ostenditur. Mil. 85. 1.
 de Anima philosophorum opiniones. *ibid.*
 Animæ & animi distinctio. 2. Philip. 33. 5.
 de Animæ immortalitate Philosophorum o-
 piniones. Marc. 30. 8.
 Animam exhalare. Mil. 49. 7.
 Quo sensu dixerint Platonici animam morta-
 lem, animū immortalem. 2. Philip. 33. 5.

ANIMVS.

 Animus. Marc. 8. 6.
 Animus cum arcu cōparatus. 2. Philip. 36. 4.
 Animus auxiliatur rationi. 2. Philip. 33. 5.
 Animus, mens. *ibid.*
 Animus regius. Deiot. 10. 7.
 Animus frangit remissio, arcum intensio. 2.
 Philip. 26. 4.
 Animi æquitas. Marc. 26. 4.
 Animi æquitas Sancti Ignatij. Marc. 26. 2.
 Animi & animæ distinctio. 2. Philip. 33. 5.
 Animi latebræ. Marc. 23. 1.
 Animi mens. 2. Philip. 33. 5.
 Animi recessus. Marc. 23. 1.
 Animi remissio. 2. Philip. 26. 4.
 Animi sedes secundum diuersos Philosophos.
 Marc. 23. 1.
Ανιμος. Mil. 60. 4.
 Annonæ præfectus. Marc. 7. 3.
 Annulorum aureorum ius. Mil. 58. 1.
 Antesignani. 2. Philip. 60. 4.
 Antestari. Mil. 69. 7.
 Antiquum & stultum. 1. Philip. 25. 5.

ANTONIVS.

 M. Antonius Creticus helluo. 2. Philip. 30. 4.
 Antonius custodes obtinuit à Senatu. 2. Phi-
 lip. 15. 5.
 Antonius leones subiugauit ante & post pu-
 gnam Pharsalicam, etiam post mortem Ci-
 ceronis. 2. Phil. 48. 8.
 Antonius orator an à Mario, an à Cinna neca-
 tus. 1. Philip. 34. 3.
 Antonius quando augur factus. 2. Philip. 4. 7.
 Antonij liberalitas. 1. Philip. 31. 5.
 Antonij nobilitas. Mil. 41. 3. 2. Philip. 12. 7.
 Antonij oratio funebris. 2. Philip. 76. 7.
 Antonij stupor. 2. Philip. 21. 1.
 Antonij vinolentia. 2. Philip. 21. 2.
 Apega Nabidis. Mil. 58. 5.
Αποθεκη. Mil. 49. 7.
 Apothecæ. 2. Philip. 57. 7.
 Appellare debitorem. 2. Philip. 61. 5.
 Appia via latrocinij infamis. Mil. 51. 1.
 Appianus defensus contra Manutiū. Rab. 6. 2.
 Aqua lustralis. Mil. 66. 2.
 Arationes. 2. Philip. 85. 4.
 Arca robur. Mil. 61. 3.
 Argentiadæ res portio. Rab. 21. 1.
Αρσενικον. Mil. 17. 1.
 Arma & tela. Mil. 11. 2.
 inter Arma non est legibus locus. Mil. 10. 4.
 Arma feruis non permittenda. 2. Philip. 12. 4.
 Armorū genera, scutū, clypeus, gladius, fræma,
 rōphæa, sparus, rumex, lancea. Mil. 65. 3. 4. 5.
 Armilla Harmiones fatalis. 2. Philip. 9. 3.
 Arriani insolentia. 2. Philip. 8. 5.
 Arx, capitolium. 2. Philip. 14. 2.
 As argenteus quadraginta æreis æstimatus.
 Rab. 21. 1.
 As in re nummaria. *ibid.*
 As varius. *ibid.*
 Assis diuisio. *ibid.*
 Assis diuisio in agris. *ibid.*
 Assis & festertij duplex consideratio. *ibid.*
 Assis partes. *ibid.*
 Asacum. Mil. 81. 3.
 Assidui. Mil. 4. 5.
 Ater quid. 2. Philip. 17. 4.
 Athei. Mil. 84. 2.
 Athei vix vlli sunt. *ibid.*
 Atheniensium lex de iniuriarum obliuione. 1.
 Philip. 1. 4.
 Atrium quid. Mil. 13. 9.
 Atrium aula fuit. *ibid.*
 Atrium fuit laqueatum. *ibid.*
 Atria plurane fuerint in eadem domo. *ibid.*
 Atriorum varij vsus, primus ad salutationes,
 secundus ad distributionem sportularum, 3.
 ad ignem excitandum, 4. ad imagines ma-
 iorum ibi collocandas, 5. lectus aduersus in
 atrio, 6. tela in atrio recta, 7. conuiuia in
 atris. Mil. 13. 9.
 Atrox. Mil. 21. 2.

AVARITIA.

 Auaritia. 1. Philip. 29. 1.
 Auaritia à magistratib. quā aliena. Mil. 46. 3.
 Auaritia cæca. 2. Philip. 81. 4.
 Auaritia Dolabellæ. 2. Philip. 90. 3.
 Auaritia dominorum nonnullos manumitte-
 bat. Mil. 58. 1.
 Auctio. 1. Philip. 62. 2.
 Auctionem facere. Mil. 57. 3.
 Auctionis tabula. 2. Philip. 62. 2.
 Auctoritas Catonis. 2. Philip. 10. 5.

RERVM ET VERBORVM.

Auctoritas Pub. Seruiliij. 2. Philip. 10. 1.
 Auditorum frequētia excitat oratorē. Mil. 1. 6.
 Aues præpetes. Mil. 44. 3.
 Aues præmores, inebra, enebra, volſgræ. *ibid.*
 Aues finiftra, arcule cliuiæ. *ibid.*

AUGUR.

Augur in villa publica. Mil. 44. 3.
 Augur lectus à Magistratibus qui comitiis præerat. *ibid.*
 Augur præibat consuli renuntianti magistratum. *ibid.*
 Augur quando factus Antonius. 2. Philip. 4. 7.
 Augur voce præibat consuli auspicanti comitia. Mil. 44. 3.
 Augures sedebant. *ibid.*
 Augures tres, quatuor, nouem, quindecim. 2. Philip. 4. 2.
 Auguris interrogatio. *ibid.*
 in Auguriis silentium. *ibid.*
 Augurum laterna. *ibid.*
 Augurum nominatio. 2. Philip. 4. 2.
 Auguria Ciceronis. 2. Philip. 75. 3.
 Auguria è cælo. Mil. 44. 3.
 Augurio se deuouere. *ibid.*
 Auguriorum ritus. *ibid.*
 Auguralis trabea & purpura. *ibid.*
 Auguraculum. *ibid.*
 in Auguratione templi stella defixa. *ibid.*
 Augustus. Mil. 44. 2.
 Aurem vellere. Mil. 69. 7.
 Aureus. Rab. 21. 1.

AURVM.

Aurum Tolofanum. 2. Philip. 9. 3.
 Aurum Viceſimatum in ſacratiore ærario ſeruatum. Mil. 58. 1.
 Auri ad argentum proportio. Rab. 21. 1.
 Auri quando maxima copia. *ibid.*
 Auri ſextertium. *ibid.*
 Auspicia de cælo ſeruare non licebat comitiis. 2. Philip. 67. 8.
 Auspicia eminentia. 2. Philip. 67. 6.
 Auspicia uſurpata æuo Ciceronis. Mil. 44. 3.
 in Auspiciis vitium. 2. Philip. 67. 6.
 Auunculus magnus, maior, maxim. Mil. 16. 5.
 Auxilia. Marc. 6. 2.

B

BAllio. 2. Philip. 11. 6.
 Balneæ ante epulas. Deiot. 9. 1.
 Bambalio. 2. Philip. 76. 4.
Bambalio *ibid.*
 Barbam auream gerebant Galli veteres parta victoria. 2. Philip. 23. 3.
 Barbari immanes. Mil. 26. 1.
 Barbari non eadem lingua vcentes. *ibid.*
 Barbari omnes non Græci. *ibid.*
 Barbari Phryges. *ibid.*
 Baſilicæ. Mil. 38. 4.
 Beatus est dare beneficium, quàm accipere. Lig. 18. 2.

BEILVM.

Bellum ciuile diuinitus excitatum. Marc. 18. 1.
 Bellum ciuile Pompeianum. *ibid.*
 Bellum ciuile quàm luctuoſum. *ibid.*
 Bellum erumpere. Mil. 64. 5.
 Bellum inteſtinum. Marc. 18. 1.
 Bellum Parthicum Cæſar animo deſtinarat. 2. Philip. 67. 2.
 Bellum, prælium. Marc. 5. 5.
 Belli cauſa, belli auſa. 2. Philip. 42. 2.

Belli ciuiliſ cauſæ. Marc. 18. 1.
 Belli ciuiliſ cladem quàm prudenter Cicero præiudicet. 2. Philip. 24. 2.
 Belli ciuiliſ deſtatio. Mil. 14. 1.
 Belli fortuna anceps. Marc. 15. 4.
 Belli indiſtio. 2. Philip. 1. 4.
 Belli indicendi modus. Mil. 88. 3.
 Bello ciuili Ciceroniſ iocæ. 2. Philip. 26. 1.
 Bello ciuili omnis pax potior. 2. Philip. 24. 4.
 Bello fortuna dominatur. Marc. 6. 4.
 Bellorum cauſa Dei prouidentiaſ ſubiecti. Mil. 57. 4.
 Bellorum ciuiliſ atrocitas. Marc. 13. 1.
 Bellorū præſides Mars & Minerua. Mil. 57. 4.
 Bellicæ rei laus. Marc. 7. 1.

BENEFICIUM.

Beneficium dare quàm accipere beatus est. Lig. 18. 2.
 Beneficium & iudicium. Marc. 3. 3.
 Beneficium fuit maximum petitionem alteri concedere. 2. Philip. 4. 1.
 Beneficium latronum. 2. Philip. 5. 4.
 Beneficia. Mil. 14. 1.
 Beneficia in dominos. Mil. 58. 1.
 Beneuolentia ſeptimo oportet eſſe non armis. 2. Philip. 95. 2.
 Beneuolentiam parit miſericordia. Rab. 19. 2.
 Beſtiæ quæ hominem necauerint, quomodo puniantur. Mil. 19. 3.
 Beſtiolæ vno die viuentes. Marc. 28. 3.
 Bicinium. Philip. 59. 3.

BONVM.

Bonum aliud verè, aliud apparens. Mil. 32. 2.
 Bonum omnes appetunt. *ibid.*
 Boni appetitio. *ibid.*
 Bona, commoda. Marc. 19. 8.
 Bona fortunæ non donantur, ſed commodantur. *ibid.*
 Bonamens à Deo. Mil. 89. 1.
 Bona vendita damnatorum. Rab. 45. 4.
 Bonitas, liberalitas. Rab. 45. 6.
 Bonitatis instrumentum diuitiæ. Rab. 3. 3.
 Brundufij ſitus. 2. Philip. 51. 1.
 Brundufium Romæ longitudo itineris. *ibid.*
 Buti genus. 2. Philip. 19. 1.
 Brutorum familia an à L. Bruto propagata. 1. Philip. 13. 3.
 Bulla. 2. Philip. 30. 2.
 Bulla cordis inſtar. *ibid.*
 Bulla cur data pueris. *ibid.*
 Bulla fortunæ fuit iudicium. *ibid.*
 Bulla lentis aut diſci ſpecie. *ibid.*
 Buſtuarij & hiſtriones. Mil. 34. 7.
 Buſtum. 2. Philip. 90. 2.

C

C Littera damnationis. Mil. 15. 4.
 Cadauer ad roſtra ferebatur. Mil. 34. 5.
 Cadauer aquis calidis antiqui lauabant. *ibid.*
 Cadauer eiectum. *ibid.*
 Cadauer linquere. Mil. 34. 13.
 Cadaueri locandi ritus. Mil. 34. 5.
 Cadauera in veſtibus poſita. *ibid.*

CÆSAR.

Cæſar. Lig. 1. 2.
 Cæſar ad bellum excitatus quibus contumeliis. Lig. 9. 7.
 Cæſar bellum Parthicum animo deſtinarat. 2. Philip. 95. 1.
 Cæſar & Pompeius inter ſe cõparati. Lig. 10. 4.

INDEX

- Cæsar & Pompeià à pacis conditionibus alieni. Marc. 14. 2.
 Cæsar mauiit mori quàm timeri & timere. 2. Philip. 95. 1.
 Cæsar pacis amator. Lig. 9. 8.
 Cæsar quos bello ciuili captos occiderit. Lig. 10. 4.
 Cæsar quot occiderit. Marc. 5. 3.
 Cæsar quoties conflixerit. *ibid.*
 per Cæarem Iudicia constituta. Marc. 24. 2.
 Cæsa rem necatum consilio Ciceronis cur Antonius videre voluerit. 2. Philip. 18. 1.
 Cæsari honores decreti. Marc. 11. 1.
 Cæsari mortuo columna erecta. 1. Philip. 1. 15.
 Cæsari qui fuerunt improbi. Lig. 10. 4.
 Cæsarianorum contentio. Marc. 5. 3.
 Cæsaris ara. 1. Philip. 1. 15.
 Cæsaris caussa deterior quàm Pompeij. Marc. 14. 2.
 Cæsaris caussa mala. Lig. 10. 4.
 Cæsaris celeritas. Marc. 5. 3.
 Cæsaris clementia. Deiot. 20. 1.
 Cæsaris eloquentia. Lig. 17. Deiot. 3. 4.
 Cæsaris epulæ. 2. Philip. 98. 9.
 Cæsaris & Bibuli consulatus. 2. Philip. 17. 1.
 Cæsaris fortuna. Marc. 19. 4.
 Cæsaris humanitas in Ciceronem. Lig. 4. 4.
 Cæsaris ingenium. 2. Philip. 98. 1.
 Cæsaris iniusta ambitio. Lig. 5. 8.
 Cæsaris literatura. 2. Philip. 98. 3.
 Cæsaris monumenta. Marc. 29. 3.
 Cæsaris monumenta circus. 2. Philip. 98. 1.
 Cæsaris munera. *ibid.*
 Cæsaris rapinæ. 2. Philip. 78. 4.
 Cæsaris res gestæ. Marc. 5. 3.
 Cæsaris vela in Spectaculis. 2. Philip. 98. 1.
- CALCEI.
- Calcei & toga. 2. Philip. 64. 4.
 Calcei Imperatorum purpurei vel punicei. Mil. 28. 2.
 Calcei mullei. *ibid.*
 Calcei mullei nigri. *ibid.*
 Calcei rubri regum Albanorum. *ibid.*
 Calcei Senatorij fuerunt cæteris altiores. *ibid.*
 Calcei vncinati. *ibid.*
 in Calceis aquilæ.
 an in Calceis Iudæi lunulas habuerint. *ibid.*
 Calceorum lunula. *ibid.*
 Calculi albi & nigri in Iudiciis. Mil. 15. 4.
 Calculi Iudiciorum alter solidus, alter perforatus. *ibid.*
 Calculus Mineræ. Mil. 8. 5.
 Calliditas Demosthenis. Mil. 33. 1.
 Calliditas oratoria ad faciendam fidem in rebus dubiis. *ibid.*
 Callisthenis mors. Rab. 22. 5.
 Caluini impudentia. Mil. 33. 1.
 Calumnia. Mil. 75. 3.
 Calumniatores etiam laudes interferunt. 2. Philip. 77. 1.
 Campi nomem. Mil. 44. 1.
 Campus Leontinus. 2. Philip. 29. 4.
 Cancellarij. Mil. 74. 5.
 Candela & cerei in funeribus. Mil. 34. 7.
 Candidati. Mil. 43. 5.
 Candidati sine tunica. *ibid.*
 Candidatorum vestibus creta addita. *ibid.*
 Candidatos adiuuare. *ibid.*
 Canes custodes. 2. Philip. 32. 2.
- Canibus corpora mortuorum lanianda relinquere crudelitatis est. Mil. 34. 12.
 Caper lac habens. Mil. 95. 1.
 Capite censi. Mil. 4. 3.
 Capitolium. arx. 2. Philip. 14. 2.
 in Capitolio fœdera icta. Rab. 6. 6.
 Capitolinus cliuus. 2. Philip. 14. 2.
 Carinæ. Mil. 87. 5.
 Carnificina vltima. Mil. 58. 5.
 Carpere, decerpere. Marc. 7. 4.
 Carpere & detrahere coronam. *ibid.*
καρπίζω. Mil. 58. 1.
καρπίζω. Mil. 75. 4.
 Casnar. 2. Philip. 56. 4.
 Sp. Cassius. 2. Philip. 19. 4.
 Cassius naues tradidit Cæsari. *ibid.*
 Luc. Cassij feueritas. Mil. 32. 1.
 Cassiani iudices. *ibid.*
 Castra. Marc. 31. 2.
 Catamitus. 2. Philip. 65. 12.
 Cataplus. Rab. 37. 1.
 Cato Cn. Domitij erat auunculus. 2. Philip. 19. 8.
 Cato probauit Cic. consulatum. 2. Philip. 10. 5.
 Catonis auctoritas. Mil. 59. 1. &c.
 Catonis constantia. Mil. 59. 1.
 Caussa. Mil. 15. 2. Marc. 32. 2. Lig. 16. 2.
 Cautio. Marc. 21. 6.
 Celebrare. Mil. 98. 4.
 Cella Concordiæ. 2. Philip. 14. 3.
 Cellæ. 2. Philip. 57. 13.
 Censu equitatis. Rab. 21. 1.
 Centies. *ibid.*
 Centuria. Mil. 3. 1.
 Centurio. Marc. 7. 2.
 Centullis. Rab. 21. 1.
 Cerimonix. Mil. 60. 7.
 Calci. Rab. 21. 1.
 Charondas seipsum interfecit, quod imprudens gladium in forum intulisset. Mil. 19. 2. 3.
 Charonitæ. 1. Philip. 24. 1.
 Chartæ Ægyptiæ. Rab. 37. 4.
 Charybdis. 2. Philip. 57. 1.
 Charybdis vorax. *ibid.*
 Chlamys. Rab. 26. 3.
 Ciborum abstinentia in luctu. Mil. 87. 5.
- CICERO.
- Cicero abhorrens ab obsecratione verborum. 2. Philip. 5. 1.
 Cicero aptus ad omne genus disciplinæ. 2. Philip. 15. 4.
 Cicero Cæsari amicus. 2. Philip. 17. 2.
 Cicero cauit concordix publicæ. Marc. 14. 5.
 Cicero concordix & paci studuit. 2. Philip. 17. 3.
 Cicero custodes sibi adhibebat. 2. Philip. 75. 3.
 Cicero defensio contra Dionem & Plutarchum. Marc. 14. 9.
 Cicero equestre nomen stabiliiuit. Mil. 95. 3. & 4. 3.
 Cicero iactator eloquentiæ. 2. Philip. 11. 4.
 Cicero Imperator. Lig. 4. 3.
 Cicero in alienis laudibus liberalis. 2. Philip. 8. 1.
 Cicero in iactanda eloquentia moderatus. 2. Philip. 11. 4.

RERVM ET VERBORVM.

- Cicero in iactanda eloquentis moderatior ipso Demosthene. 2. Philip. 17. 2.
 Cicero præsidium petiuit in causa Milonis, & cur timuerit. Mil. 2. 1.
 Cicero qualis poeta. 2. Philip. 15. 4.
 Cicero quàm prudenter belli ciuili cladem prouiderit. 2. Philip. 24. 2.
 Cicero quas hereditates adierit. 2. Philip. 27. 2.
 Cicero se laudauit vt se defenderet. 2. Philip. 8. 1.
 in Ciceronem humanitas Cæsaris. Lig. 4. 3.
 Ciceronis acta post pugnam Pharsalicam. 2. Philip. 5. 2.
 Ciceronis Auguria. 2. Philip. 75. 3.
 Ciceronis fasces laureati. Lig. 4. 3.
 Ciceronis ioca bello ciuili. 2. Philip. 26. 1.
 Ciceronis literæ Imperio Rom. magnam laudem attulerunt. 2. Philip. 15. 4.
 Ciceronis verfus. *ibid.*
 Circumscribere. Mil. 89. 2.
 in Circo Popæ & Aruspices. Mil. 66. 2.
 Cisium. 2. Philip. 65. 5.
 Clamores concionum. Mil. 46. 3.
 Clarus. Mil. 17. 1.
 Clarissimi. *ibid.*
 Clarissimus dignitas. Mil. 40. 1.
 Claritatis & gloriæ distinctio. Marc. 27. 4.
 Classis clypeata. Marc. 6. 3.
 Classis procincta. *ibid.*
 Clausi adempta repudiatis. 2. Philip. 59. 8.
 Clausi data nouis nuptis. *ibid.*
 Clausi signum fidelitatis & custodiæ. *ibid.*
 Clementia diuinum quoddam. Marc. 8. 9.
 Clementia facit nos ad Deum proximè accedere. Lig. 22. 2.
 Clementia quid? Deiot. 24. 5.
 Clementiæ laus. Marc. 7. 1.
 Clodius an fuerit vnus de coniuratis. Mil. 38. 3.
 Clodij & Pompeij reconciliatio. Mil. 21. 1.
 Clodij seditiones. Mil. 39. 1.
 de Cælo seruare auspicia. 2. Philip. 67. 7.
 de Cælo non licebat comitiis seruare auspicia. *ibid.*
 Cohors. Mil. 3. 11.
 Colere. 2. Philip. 37. 16.
 Collegium. 2. Philip. 4. 2.
 Colles Ioui consecrati. Mil. 86. 5.
 Coloniarum vexilla. 2. Philip. 86. 3.
 Columna mortuo Cæsari erecta. 1. Philip. 115.
 Columnæ Deorum. *ibid.*
 Columnæ sepulchris impostæ. *ibid.*
 Columnæ, virgæque pro Deo cultæ. Mil. 39. 3.
 Comitii Consulium tributim vocatus populus. Mil. 25. 2.
 in Comitii seditiones. Mil. 24. 1.
 in Comitii vexillum. Mil. 68. 2.
 Comitiorum tempestates. Mil. 5. 3.
 Committere. Mil. 69. 2.
 Commodare. Marc. 19. 9.
 Communia priuatis præterenda. Mil. 1. 1.
 Concionum clamores. Mil. 46. 3.
 Concordiæ cauere est boni Senatoris. 1. Philip. 16. 1.
 Concordiæ cella. 2. Philip. 14. 3.
 Concordiæ Cicero studuit. 2. Philip. 17. 3.
 Concordiæ mater æqualitas. Lig. 20. 7.
 Concordiæ publicæ Cicero cauit. Marc. 14. 1.
 Concordiæ templa. 2. Philip. 94. 6.
 Conculcare. 2. Philip. 47. 2.
 Conditio. 2. Philip. 83. 3.
 Confidentia. 2. Philip. 87. 3.
 Congiarium. Marc. 24. 7.
 Congiarium datum populo. 2. Philip. 98. 8.
 Congiarium donatum militi. *ibid.*
 Congiarium munus Imperatoris. *ibid.*
 Congiarium priuatorum. *ibid.*
 Congruere. Marc. 16. 1.
 Connubia patriciorum data plebeiis. Mil. 4. 3.
 Conquisitiones. Mil. 68. 1.
 Conscendere. 1. Philip. 7. 5.
 Conscientiæ bonæ fructus & securitas. Mil. 63. 2.
 Conscientiæ bonæ signum, orationis constantia. *ibid.*
 Conscientiæ malæ exempla. *ibid.*
 Conscientiæ vis. Mil. 63. 1.
 Conscientes, complices. 39. 3.
 Consilia euentis non ponderanda. Rab. 1. 2.
 Consilia multata, etiamsi nullus effectus fuerit fecutus. Mil. 19. 3.
 Consilium malum consultori pessimum. Rab. 31. 3.
 Conlobrini amitini. Lig. 6. 6.
 Consolatio à rectè factis. Mil. 100. 1.
 Constantia Catonis. Mil. 59. 1.
 Constellationes. 2. Philip. 1. 1.
 Consuetudo altera natura. Mil. 37. 1.
 Consuetudinis vis. *ibid.*
- CONSUL. CONSVLATVS.
- Consulatus Cæsaris & Bibuli. 2. Philip. 17. 3.
 Consulatus Plebeiis. Mil. 4. 3.
 Consules duodecim in prouinciis. Lig. 12. 6.
 Consules hostias in Capitolio immolabant. 2. Philip. 67. 1.
 Consules in Capitolio ius dicebant, & auspicij causa singula desibabant quæ toto anno erant facturi, æturgiis abintebant, caricis vescebantur, stipem Iano offerebant. 2. Philip. 67. 1.
 in Consules ius habuit aliquod Tribunus plebis. 2. Philip. 4.
 Consulere populum. Mil. 16. 8.
 Contubernium. Lig. 11. 2.
 Conuentus. Lig. 14. 4.
 Conuiuia in atrijs. Mil. 13. 9.
 Conuiuij descriptiones. 2. Philip. 88. 3.
 ante Conuiuium mos lauandi. Deiot. 11. 3.
 Copia. 2. Philip. 56. 4.
 Copiari. *ibid.*
 Cops. *ibid.*
 Corax & Tillas. 2. Philip. 29. 6.
 Corona armatorum, item inermium. Mil. 1. 5.
 Coronam carpere & detrahere. Marc. 7. 48.
 Corruptela seruorum. Deiot. 19. 1.
 Corui mali malum ouum. 2. Philip. 29. 6.
 Cottabus. 2. Philip. 88. 4.
 Crepida Tyrrenica. Rab. 26. 4.
 Crepidæ. *ibid.*
 Crepidæ Romanæ à Græcis diuersæ. *ibid.*
 Crudele est in corpora mortuorum læuire. Mil. 34. 14.
 Crudelitas Cyclopica. 2. Philip. 49. 1.
 Crudelitas Mithridatis. Rab. 26. 7.
 Cruditatis Deos Antiqui accusabant. Mil. 88. 1.
 Cruditatis est natura corpora mortuorum
Sff iij

canibus lanianda relinquere. Mil. 34. 12.
 Crux seruire supplicium. Deiot. 16. 4.
 Cupiditas. Marc. 20. 2.
 Cupiditas tenebras offundit rationi. Marc. 30. 5.
 Curia Calabra. Mil. 13. 6.
 Curia senatus. *ibid.*
 Curia trigesima pars populi. *ibid.*
 Curiatij & Horatij. Mil. 7. 3.
 Curionisingenium. 2. Philip. 33. 5.
 Curionum familia. 2. Philip. 33. 2.
 Curriculum. Marc. 2. 5.
 Currus & Curruum varia genera. Carra, Carruces, Cilium, ploxiemum, carpentum, plaustrum, plostellum, arcera, faracum, couinus, harmamaxa, vehes, traha, bigæ, quadrigæ, pilentum, tensa siue thensa, arcuma, lectica, sella, hexaphorus, octaphorus, rheda, petrorretum, effedum. 2. Philip. 48. 1.
 Custos falcati. *ibid.*
 Custodes Antonius obtinuit à senatu. 2. Philip. 14. 5.
 Custodes canes. 2. Philip. 32. 2.
 Custodes catenati. *ibid.*
 Custodes matronarum. *ibid.*
 Custos verus castitatis, timor Dei. *ibid.*
 Cyathus. Rab. 21. 1.
 Cydnus. 2. Philip. 19. 5.
 Cypris fecunditas. Mil. 74. 3.
 Cypri regnum Ptolomæo ademptum. *ibid.*

D

Damnandus nemo causa inaudita. 2. Philip. 46. 1.
 Damnari absens non debet. *ibid.*
 Damnatorum bona vendita. Rab. 45. 4.
 Dea Matura. 2. Philip. 63. 8.
 Debita exigebantur Calendis & Idibus. 2. Philip. 78. 5.
 Debitorem appellare. 2. Philip. 61. 5.
 Decempeda. Mil. 75. 6.
 Decies. Rab. 21. 1.
 Declamationes. 2. Philip. 28. 1.
 Declamationes an profint eloquentiæ. 2. Philip. 28. 1.
 Declamarit quis primus Latine. *ibid.*
 qui Declamarunt magni viri. *ibid.*
 Decoctores catamidiati. 2. Philip. 30. 8.
 in Decoctores notæ, sessio in lapide, galerus vitidis, cophinus, zonæ ademptio, pecunia in zonis. *ibid.*
 Decoquere. 2. Philip. 30. 3.
 Decuriæ iudicum. 1. Philip. 19. 2.
 Decuriæ senatorum decem. Mil. 4. 3.
 Deductio. Rab. 31. 1.
 Deiotari senectus. Deiot. 17. 6.
 Demetrius Phalereus. Rab. 22. 6.
 DEMOSTHENES.
 Demosthenes immodeste se aliis anteponit. 2. Philip. 8. 1.
 Demosthenes mercenarius. Mil. 46. 6.
 Demosthenes nugis gloriatur. 2. Philip. 8. 1.
 Demosthenes odiosus sui laudator. *ibid.*
 Demosthenes parcus in laudibus alienis. *ibid.*
 Demosthenes sibi prospera tribuit, aduersa Deo. *ibid.*
 Demosthenis calliditas. Mil. 33. 1.

DENARIUS.

Denarius nummus. Rab. 21. 1.

Denarius sub æuum Ciceronis 12. assibus æstimatus. *ibid.*
 Denarius HS. quatuor æstimatus. *ibid.*
 Denarij æstimatio. *ibid.*
 Denarij quot ferentur ex singulis argenti libris. *ibid.*
 Descendere. 2. Philip. 11. 5.
 Destituere. 2. Philip. 83. 2.
 DEVS.
 Deus verus. Mil. 84. 2.
 Dei timor verus castitatis custos est. 2. Philip. 34. 2.
 Dei vera imitatio. Marc. 8. 9.
 Deivnitas. Mil. 84. 2.
 de Dei vnitate Philosophorum sententiæ. *ibid.*
 à Deo bona mens. Mil. 89. 1.
 à Deo virtus procedit. Mil. 99. 1.
 in Deum homines culpam suam impiè reiciunt. *ibid.*
 ad Deum proximè accedimus per clementiam. Lig. 22. 2.
 Dij ancili. Mil. 28. 7.
 Dij & deæ rurationis. Mil. 87. 2.
 Dij hospitales. Deiot. 9. 4.
 Dij patrij. 2. Philip. 63. 5.
 Deorum simulachra sunt hominum statua. 2. Philip. 93. 2.
 Diis inuidiam faciebant Antiqui. Mil. 88. 1.
 Deos crudelitatis accusabant antiqui. *ibid.*
 Diadema. 2. Philip. 71. 6.
 Διὰ τῶν σιγῶν. Deiot. 19. 1.
 Dictare verba. Mil. 3. 4.

DICTATOR.

Dictator equo non utebatur. 2. Philip. 48. 2.
 Dictator magister populi. Mil. 47. 1.
 Dictator magistrum equitum eligebat vel accipiebat à senatu. 2. Philip. 61. 5.
 Dictator vocabatur magister populi. *ibid.*
 Dictatore creato tribunus plebis non cessabat. 2. Philip. 42. 4.
 Dictatores quatuor & viginti in prouinciis fasces habebant. Lig. 12. 6.
 Dictatoris & magistri equitum necessitudo. 2. Philip. 61. 3.
 Dictatoris nomen vnde. 1. Philip. 31. 3.
 Dictatorum primorum moderatio. 1. Philip. 1. 9.
 Dictaturæ potestas. *ibid.*
 Dictum bonum, dictum dicere. 2. Philip. 28. 6.

DIES.

Dies hodiernus. Marc. 1. 1. 2. Philip. 94. 3.
 Dies ciuilis. 2. Philip. 65. 2.
 Dies naturalis. *ibid.*
 Dies status. Mil. 37. 2.
 Diei in horas 12. diuisio. 2. Philip. 65. 2.
 Diei in horas 12. diuisiæ primi auctores. *ibid.*
 Diei quadripartita diuisio in primam, tertiam, sextam, & nonam, vel in tertiam, nonam, vesperam. *ibid.*
 Diem dicere, quid. Mil. 37. 2.
 Diem obire. Mil. 27. 3.
 Dissidentia firmum propugnaculum. Marc. 21. 5.
 Dimicare, quid? Mil. c. 3.
 Discipline vis. 2. Philip. 13. 5.
 Disertus, eloquens. 2. Philip. 94. 1.
 Dissidium. 2. Philip. 32. 10.
 Diuidere sententiam. Mil. 14. 5.
 Diuinitio, prudentia. Rab. 1. 3.

RERVM ET VERBORVM.

Diuinitas ex anima ostenditur. Mil. 85. 1.
 Diuitiæ instrumentum bonitatis. Rab. 3. 3.
 Diurnum omne habet extremū. Mar. 28. 3.
 Dolabellæ auaritia. 2. Philip. 90. 3.
 Dolabellæ seditiones. 1. Philip. 29. 6.
 Dolor Marc. 35. 1.
 Doloris & laboris distinctio. *ibid.*
 Domare, frenare. Marc. 8. 1.
 Dominorum salutem committere feruis periculofum. Mil. 60. 9.
 exempla eorum qui feruos contra Dominos non audierunt. Mil. 60. 4.
 Cn. Domitius. 2. Philip. 19. 6.
 Cn. Domitij Cato erat auunculus. *ibid.*
 Luc. Domitij mors. *ibid.*
 Domus tutiffimum cuique refugium. Deiot. 19. 2.
 Dormitator. Mil. 9. 2.
 Drachma. Rab. 21. 1.
 Drachma Attica idem quod denarius Romanus. *ibid.*
 Drachma merces oratorum. *ibid.*
 Drachmæ centum. 2. Philip. 29. 6.
 Drachmæ mille fide decem minæ. *ibid.*
 Liu. Drusi domus. Mil. 16. 1.
 Drusi occifio. *ibid.*
 Drusus fenatūs propugnator. *ibid.*
 Drusorum nobilitas. *ibid.*
 Duella. Rab. 21. 1.

E

Edicti & legis distinctio. 2. Philip. 30. 7.
 Educatio. 2. Philip. 13. 5.
 Educatio quanti momenti. 2. Philip. 13. 4.
 Egregius. Mil. 39. 4.
 Eloquentis, difertus. 2. Philip. 94. 1.
 Eloquentia feditionis placat. Mil. 59. 1.
 Eloquentiæ an profint declamationes. 2. Philip. 28. 1.
 Eloquentiæ iactatio odiofa. 2. Philip. 2. 4.
 Epula Cæfaris. 2. Philip. 98. 9.
 Epulones feptemviri. 2. Philip. 83. 1.
 Equefter ordo à Cicerone ftabilitus. Mil. 4. 3.
 Equefter ordo copulatus cum fenatu à Cicerone. 2. Philip. 14. 5.
 Equeftre nomen ftabiliuit Cicero. Mil. 95. 3.
 Equeftres. 2. Philip. 30. 6.
 Equeftres rei ftudium in regum filiis. Deiot. 17. 5.
 Equitare difcebant regum pueri in arietibus. Mil. 58. 5.

EQUVS.

Equus publicus & priuatus. 1. Philip. 19. 8.
 Equus Seianus. 2. Philip. 9. 3.
 Equus Troianus. 2. Philip. 22. 3.
 Equi lignei in quos tyrones difcebant infilire. Mil. 58. 5.
 Equo merere laudatius, quàm ordines ducere. 1. Philip. 19. 8.

EQUULEVS.

Equuleus, catafta. Mil. 58. 5.
 Equuleus corpus in posteriorem partem curuabat. *ibid.*
 Equuleus offum commiffuras cum dolore diftrahebat. *ibid.*
 Equuleus quid? *ibid.*
 Equulei foramina. *ibid.*
 Errorum confeflio propriæ laudi admifcenda eft. 2. Philip. 8. 1.
 Erroribus homines obnoxij. Marc. 13. 4.

Euathlus difcipulus Pythagoræ. 2. Philip. 29. 6.
 Euerricator, Euerræ. Mil. 66. 2.
 Eunomia. Mil. 33. 3.
 Euocatus. Deiot. 7. 3.
 Eutrapelia. 2. Philip. 26. 5.
 Excubiæ. Marc. 33. 3.
 Excutere. 2. Philip. 43. 2.
 Exequi. 2. Philip. 45. 3.
 in Exequiis maiorum imagines. Mil. 34. 7.
 Exilium amoris remedium. 2. Philip. 32. 11.
 Exiftimare. 2. Philip. 7. 6.
 Exorbere fanguinem. 2. Philip. 60. 3.
 Εκπαιρ. Mil. 49. 7.
 Extraordinarius reus. Mil. 14. 4.
 Extra ordinem quærrere. *ibid.*

F

Fabula. 2. Philip. 22. 7.
 Fabula perfonata. 2. Philip. 56. 5.
 Fabula vitæ eft actus extremus. Marc. 27. 10.
 Fabulas non quæuis pueris narrandæ sine delectu. 2. Philip. 15. 4.
 Facilitas. 1. Philip. 27. 1.
 Fallaciæ Ægyptiorum. Rab. 30. 7.
 Famam minuit præfentia. Mil. 43. 6.
 Familia Curionum. 2. Philip. 33. 2.
 Familiaris rei iactura & naufragium. Mil. 73. 2.
 Famis extremæ exempla. Mil. 73. 1.
 Fas eße. 2. Philip. 50. 4.
 Fasces duos in vrbe tantum Prætores habuerunt. Lig. 12. 6. fex in prouinciis, confules duodecim, Dictatores 14. *ibid.*
 Fasces è lecto Libitinæ deprompti. Mil. 92. 3.
 Fasces laureati Ciceronis. Lig. 4. 3.
 Faftidiosus populus. Mil. 43. 6.
 Faftigium. 2. Philip. 93. 3.
 Fatigatus. Marc. 21. 1.

FATVM.

Fatum. 2. Philip. 1. 1.
 Fatum anima mundi. *ibid.*
 Fatum & natura. 1. Philip. 7. 10.
 quæ præter Fatum eueniant. *ibid.*
 an Fatum voluntati neceffitatem importet. 2. Philip. 1. 1.
 præter Fata mors. 1. Philip. 7. 10.
 fecundum Fata mors. *ibid.*
 Fati variz definitiones. 2. Philip. 1. 1.
 de Fato Philofophi deferentes quatenus verum dicant. *ibid.*
 Fax feditionis. 2. Philip. 35. 2.
 Felicitas. Mil. 84. 1.
 Felicitas Dea. Mil. 6. 3.
 Felicitas Timothei. Marc. 6. 4.
 Feneftras humano in peftore momus requirebat. Marc. 23. 1.

FERIÆ.

Feriæ conceptiuz. Mil. 46. 1.
 Feriæ Latinæ. Mil. 86. 4.
 Feriarum Latinarum ritus. *ibid.*
 Feriis Latinis homo immolatus. *ibid.*
 Feriis Latinis præfeftus vrbis. *ibid.*

FIDES.

Fides amicorum nitida. Mil. 70. 2.
 Fides iudici neceffaria. Mil. 22. 6.
 Fides menfariorum. Marc. 24. 3.
 Fides publica. *ibid.*
 Fidelitatis & cultodiæ fignum, clauis, Fidiculæ. Mil. 58. 5.

INDEX

Filij vleiscuntur patrum iniurias. Mil. 8. 3.
 Flagitium. Mil. 14. 6.
 Flamines. 2. Philip. 93. 4.
 Flamines varij. Mil. 47. 2.
 Flos. Lig. 19. 3.
 Flos ætatis. 2. Philip. 7. 2.
 Fluctu vulgus mobilius. Mil. 5. 3.
 Foci. 2. Philip. 63. 7.
 Fœdera iſtæ in Capitolio. Rab. 7. 6.
 Follis. Rab. 21. 1.
 Forti patria eſt omne ſolum. Mil. 101. 1.
 Fortuita non ſunt noſtra. Marc. 19. 1.

FORTUNA.

Fortuna. Rab. 1. 5. Mil. 6. 3. Mil. 84. 1.
 Fortuna belli anceps. Marc. 15. 4.
 Fortuna cæca. Mil. 88. 2.
 Fortuna Cæſaris. Marc. 19. 4.
 Fortuna cum gubernaculo. Mil. 96. 4.
 Fortuna domina. Marc. 7. 5.
 Fortuna hera. *ibid.*
 Fortuna in bello dominatur. Marc. 6. 4.
 Fortuna Populi Romani. 2. Philip. 74. 4.
 Fortunæ bona non donantur, ſed commodan-
 tur. Marc. 19. 9.
 Fortunæ modus ſeruandus. Marc. 1. 3.
 Fortunæ potestas. Mil. 6. 3.
 Fortunæ varia cognomina. *ibid.*
 Fortunæ volubilitas. Mil. 70. 2.

FORVM.

Forum. Lig. 14. 4.
 Forum Iulium. 2. Philip. 98. 7.
 Forum quid? Mil. 3. 2.
 Forum triplex. *ibid.*
 Fraudes contexere. Deiot. 10. 1.
 Fraudes ſuere. *ibid.*
 Fructus. 2. Philip. 21. 9.
 Frugalitas. Deiot. 16. 5.
 Frugalitas virtus maxima. *ibid.*
 Frugi homo. *ibid.*
 Fulvia virilis animi ſcæmina. 2. Philip. 9. 3.
 Fulviæ mores. Mil. 56. 2.
 Fumarium. 2. Philip. 57. 7.
 Fundus Caſinas Varronis. 2. Philip. 87. 1.

FVNVS.

Funeræ. Mil. 34. 8.
 in Funere liberti corpus deſerebant. *ibid.*
 in Funere liberti erant. *ibid.*
 in Funere mimus erat. *ibid.*
 in Funeribus tibicines. Mil. 87. 4.
 Funebres laudationes apud Romanos. *ibid.*
 Funebres laudationes à quibus originem ha-
 buerunt. *ibid.*
 Fur. Mil. 9. 2.
 Fur diurnus. Mil. 9. 3.
 Furem nocturnum licet occidere. Mil. 9. 2.
 Furfiferi, quid? Deiot. 16. 1.
 Furæ mortuorum. Mil. 92. 4.
 Furioſus. Mil. 14. 3.
 Fuſum neceſſitatis. 2. Philip. 1. 1.

G

GALLI.

GAlli veteres barbam auream gerebant
 parta victoria. 2. Philip. 23. 3.
 Gallorum feritas. Marc. 8. 2.
 Gallorum luxus in veſtitu. *ibid.*
 Gallorum magnitudo. *ibid.*
 Galliarum opulentia. *ibid.*
 Gallicæ. 2. Philip. 64. 5.
 Gêſtire. Marc. 10. 6.

Gêſtum humeris exprimere indecorum. Rab.
 30. 9.

Giſconis vltio memorabilis. Mil. 8. 4.

GLADIATOR.

Gladiator Commodus. Mil. 93. 2.
 Gladiatores. 1. Philip. 36. 1.
 Gladiatores à Senatu. Mil. 93. 2.
 Gladiatores ex equeſtri ordine. *ibid.*
 Gladiatores infimæ conditionis. *ibid.*
 Gladiatores mulieres & pueri. *ibid.*
 Gladiatores quando rudem accipiant. 2. Phi-
 lip. 63. 2.
 Gladiatoribus ſauendo pollicem premere.
 Mil. 93. 5.
 Gladiatorum fortitudo. Mil. 93. 2.
 Gladiatorum libelli. 2. Philip. 81. 2.
 Gladiatorum mortem verſo pollice expe-
 ctant ſpectatores. Mil. 93. 2.
 Gladiatorum palmæ. 1. Philip. 36. 7.

GLADIVS.

Gladius. Lig. 5. 3. & 2. Philip. 39. 6.
 Gladius ad dextram latus prætorianus. Lig. 5. 3.
 Gladius Hiſpanenſis. *ibid.*
 Gladius quando primùm in forum illatus.
 Mil. 19. 2.
 Gladij. Mil. 65. 3.
 Gladiorum vſus. Mil. 10. 2.

GLORIA.

Gloria debet eſſe diſſuſa & latè vagari. Marc.
 27. 3.
 Gloria duplex. Mil. 97. 3.
 Gloria quid? Marc. 27. 3.
 Gloria ſempiterna, vita brevis. Mil. 97. 5.
 Gloria ſolida. 1. Philip. 31. 6.
 Gloria vani. *ibid.*
 Gloria virtutis præmium. Mil. 97. 3.
 Gloria virtutis vmbra. *ibid.*
 Gloriæ & claritatis diſtinctio. Marc. 27. 3.
 Gloriæ pater, labor. Mil. 64. 3.
 Gloriæ tres gradus. Marc. 27. 3.
 Glauca homo Impurus. Rab. 11. 5.
 Tib. Grarchus Octauius collegæ tribunatum
 plebis abrogauit. Mil. 73. 3.
 Gradationis exempla. Mil. 62. 3.
 Gradus ætatis. 2. Philip. 41. 2.
 Gradus affinitatis & conſanguinitatis. 2. Phi-
 lip. 13. 2.
 Græcorum res nummaria. Rab. 21. 1.
 Græculi. Mil. 56. 3.
 Gratia. 2. Philip. 3. 2.
 Gratiam non poſſe referre miſerum eſt. Mil.
 102. 1.
 Gratitude. 2. Philip. 5. 1.
 Gratulari. Mil. 98. 3.
 Grauitas ſucata Conſtantij. Mil. 21. 4.
 Grauitas in iudice requiſita. *ibid.*
 Gynæceum. 2. Philip. 80. 4.
 Γυναικώπις. 2. Philip. 80. 4.

H

HÆRES. HÆREDES.

Hæres bona defuncti non vendunt.
 Mil. 50. 1.
 Hæredeshonorarij. Mil. 49. 5.
 Hæres poterant teſtamentum obſignare.
 Mil. 49. 2.
 Hæres primi & ſecundi. *ibid.*
 Hæreditas amicorum non expectandæ. 2.
 Philip. 27. 2.

RERVM ET VERBORVM.

Hæreditates quas Cicero adierit. *ibid.*

Hala Seruilius. 2. Philip. 27. 3.

Harmiones armilla fatalis. 2. Philip. 9. 3.

Harmodij. melos. Mil. 81. 3.

H A S T A.

Haſta auſtionaria. 2. Philip. 87. 2.

Haſta auſtionis. 2. Philip. 55. 1.

Haſta centumuiralis. *ibid.*

Haſta locationis veſtigialium. *ibid.*

Haſta poſita in funere cæſorum. Mil. 8. 4.

accedere ad Haſtam. 2. Philip. 55. 1.

Haſtæ pro Deo cultæ. Mil. 39.

Haſtæ res vendibiles ſubiiciebantur. 2. Philip. 54. 2.

Hebetes & tardi. 2. Philip. 33. 5.

Hebræorum ſiclus. Rab. 21. 1.

Helluo. 2. Philip. 56. 2.

Helluo erat M. Antonius Creticus. 2. Philip. 30. 4.

Hercules Sanctus. Mil. 86. 8.

Heres. 2. Philip. 52. 4. *vide hæres.*

Hippiæ furitiæ mimus an matrona. 2. Philip. 52. 2.

Hiſcere. 2. Philip. 94. 2.

Hiſpani numeroſi. Marc. 8. 3.

Hiſpaniæ opulentiæ. *ibid.*

Hittiones & Buſtuarj. Mil. 34. 7.

Hittionum palmæ. 1. Philip. 36. 7.

Hodiernus dies. Marc. 1. 1.

Hædos mulgere. Mil. 95. 1.

Holoferica. 2. Philip. 31. 8.

Homo non ſibi, ſed patriæ natus. Mil. 103. 1.

Homo umbra. Mil. 70. 1.

Homines in Deum culpam ſuam impiè reii-
ciunt. Mil. 89. 1.

Homicidæ inuoluntarij. Mil. 19. 3.

quibus caſibus liceat Hominem occidere.
Mil. 9. 4.

Honeſtatem qui amittebant, luce priuaban-
tur. Rab. 45. 7.

Honor, præmiũ virtutis. Mil. 97. 3.

Honores Caſari decreti. Marc. 11. 1.

conciliantur Evangelix de Hora Paſſionis.
2. Philip. 65. 4.

Horæ Ecceſtaſtica. 2. Philip. 65. 2.

Horarum ratio apud Cæſarinas nationes. *ibid.*

Horarum ratio apud Italos. *ibid.*

Horarum ratio apud Romanos veteres. *ibid.*

Horatij & Curatij. Mil. 7. 3.

Hospitales dij. Deiot. 9. 4.

Hospitalis Iuppiter. *ibid.*

Hospitalis Venus. *ibid.*

Hoſtia ſuccidanea. Deiot. 25. 1.

Hoſtem iudicari. 2. Philip. 40. 1.

Hoſtis. Mil. 40. 5.

Humanitas an iudici conueniat. Mil. 22. 5.

Humeris geitum agere indecorum. Rab. 30. 9.

I.

Iactantia Ciceronis. 2. Philip. 8. 1.

Iactatio ſui eſt odioſa. *ibid.*

Iactura & naufragium rei familiaris. Mil. 73. 2.

Iactura opum, conſcientiæ ex alea. 2. Philip.
46. 8.

Iactura temporis. *ibid.*

Iactura ex alea. *ibid.*

Ianitores catenati. 2. Philip. 65. 6.

Ianua. Mil. 18. 8.

S. Ignatij animi æquitas. Marc. 26. 2.

Imago mortui cum hætoribus. Mil. 34. 7.

Imagines cereæ. 2. Philip. 19. 2.

Imagines maiorum exequiis. Mil. 34. 7.

Imaginum vſus apud oratores. 2. Philip. 44. 1.

Imitari. Marc. 2. & 2. Philip. 81. 1.

Immanitas, Marc. 8. 2. & 2. Philip. 26. 3.

de Immortalitate animæ Philoſophorum opi-
niones. Marc. 30. 8.

Immunitas à quaſtione. Mil. 58. 2.

Imperator debet noſſe ſuos milites. Lig. 19. 4.

Imperatoris & Quaſtoris coniuncti. 2. Philip.
61. 2.

Imperatoris munus, congiarium. 2. Philip.
98. 8.

Imperium Rom. cur dictum orbis tertarum.
Mil. 74. 3.

Imperium Romanum an æternum. 2. Philip.
40. 2.

Imperij Rom magnitudo. Mil. 84. 3.

Improbus. Mil. 9. 8.

Inceſtus. Mil. 13. 3.

in Inceſtu ſerui poſtulantur in quaſtione.
Mil. 60. 4.

Incolumitas. Deiot. 24. 6.

Inconſtancia maiorum. Mil. 32. 4.

Indagare. Mil. 103. 2.

Indi Senectus. Mil. 16. 11.

Ineptum quid? 2. Philip. 7. 2.

I N G E N I V M.

Ingenium Curionis. 2. Philip. 33. 5.

Ingenium quid? *ibid.*

Ingeniorum diuerſitas. *ibid.*

Ingenij & eloquentiæ iactatio odioſa. 2. Phi-
lip. 2. 4.

Ingenioſi. 2. Philip. 33. 5.

Ingrati animi vitium ſitne iniuſtitia. Marc.
32. 1.

Inimici crudas carnes manducare & ſangu-
nem ſorbere eſt odij ſummi. Mil. 64. 2.

Inimici arbitrio mori miſerum eſt. Mil. 59. 4.

de Iniuriarum obliuione lex Athenienſium. 1.
Philip. 1. 4.

Iniuriarum obliuio. Lig. 21. 2.

Inuſtus rerum æſtimator. Marc. 15. 3.

Infamia. Mil. 14. 3. & 46. 2.

Infanium, valde magnum. Mil. 54. 2.

Inſidiator. Mil. 19. 1. & c. 11. 3.

Inſolentia Arriani. 2. Philip. 8. 1.

Inſolentia Pompeianorum. Marc. 16. 2.

Intercedere. 2. Philip. 32. 7.

Interceſſio tribunitia fuit Senatusconſultis,
legibus ferendis, triumphis delectui, pro-
feſſionis magiſtratum, iudiciis & quaſtio-
nibus, executioni prolata iam ſententiæ,
actionibus collegarum. 2. Philip. 42. 3.

Interdiarius. Mil. 9. 2.

Interitus Romæ. 2. Philip. 40. 2.

Interex primus comitia non habebat. Mil.
13. 8.

Interregni dies quinque. *ibid.*

Interuertere. 2. Philip. 66. 5.

Intimi. 2. Philip. 35. 1.

Intueri. Deiot. 11. 2.

Inuidia. Mil. 98. 2. & Marc. 30. 7.

Inuidiam antiqui diis faciebant. Mil. 88. 1.

Inuolutum caput. 2. Philip. 65. 5.

Ioui colles conſecrati. Mil. 86. 5.

I R A.

Ira auxiliatur rationi. 2. Phil. 33. 5.

Ira delectat: cur? Mil. 99. 2.

INDEX

Ira & cupiditas cum equis, ratio cum Auriga comparatur. Mil. 77. 7.
 Ira habet aliquid rationis. Marc. 9. 5.
 Irascimur facilius in familiares. 2. Philip. 61. 6.
 Iratorum oculi ardentes. Lig. 5. 6.
 Irrogare. Mil. 37. 4.
 Iuba Cæsaris inimicus. Lig. 14. 1.
 Iubæ potentia. *ibid.*

I V D E X.

Iudex. Mil. 1. 1.
 Iudex debet efficiustus & sapiens. Mil. 23. 1.
 in Iudice grauitas requisita. Mil. 21. 4.
 an Iudici conueniat humanitas. *ibid.*
 Iudici fides necessaria. *ibid.*
 Iudicis collo apud Ægyptios appensa Veritatis imago. *ibid.*
 Iudicis sapientia & virtus. Rab. 11. 1.
 Iudicis virtus. Mil. 22. 4.
 Iudices. Mil. 22. 2.
 Iudices pecunia non corrumpendi. 2. Phil. 46. 4.
 Iudices sine manibus. Mil. 22. 4.
 Iudicium decuriz. 1. Philip. 19. 1.
 Iudicare, diem dicere. Mil. 37. 4.
 Iudicandi potestas quando primum populo data. Mil. 7. 3.

I V D I C I V M.

Iudicium amor impedit. Marc. 30. 4.
 Iudicium de rebus sensu carentibus, quæ quempiam occiderint. Mil. 19. 3.
 Iudicium & beneficium. Marc. 3. 3.
 in Iudicium multi reges vocati apud Romanos. Deiot. 1. 4.
 Iudicia per Cætare[m] constituta. Marc. 24. 2.
 Iudicis vis non inferenda. 2. Philip. 46. 4.
 Iudiciorum & legum coniunctio. Mil. 78. 2.
 Iudiciorum laquei. Mil. 41. 4.
 Iudiciorum noua forma à Pompeio constituta. Mil. 1. 4.
 Iugulum dare. Mil. 31. 2.
 Iugum seruitutis. 1. Philip. 1. 16.
 Iuno Sospita. Mil. 27. 1.
 Iuppiter hospitalis Deiot. 9. 4.
 Iuppiter itator. 2. Philip. 54. 3.

I V S.

Ius ad magistratus & prouinciaz. Marc. 24. 7.
 Ius, æquitas. Mil. 78. 3.
 quod Ius Augustus elulerit. Mil. 60. 3.
 Ius aut contentus facit, aut necessitas, aut consuetudo. Mil. 9. 5.
 Ius C. ligula penitus sustulit. Mil. 60. 3.
 Ius laudius scilicet. *ibid.*
 Ius dicere. Mil. 22. 2.
 Ius & leges vincula. Marc. 24. 7.
 Ius hereditatis cuiuslibet adeunda. *ibid.*
 Ius loci honestioris in spectaculis. *ibid.*
 Ius naturale, ius gentium. Mil. 10. 3.
 Ius prætorium. 2. Philip. 3. 4.
 quod Ius Tiberius elulerit. Mil. 60. 3.
 Ius trium liberorum. Marc. 24. 7.

I V S T I T I A.

Iustitia verecunda. Mil. 22. 3.
 Iustitia virgo seuerò vultu. *ibid.*
 Iustitiaz imago. *ibid.*
 Iustitiaz oculus. Mil. 86. 10.
 Iuuentutis princeps. Rab. 3. 1.

L

L Abor gloriæ pater. Mil. 64. 3.
Laboris & doloris distinctio. Marc. 35. 1.

Lac capri. Mil. 95. 1.
 Lacerare. Mil. 24. 4.
 Laceria. 2. Philip. 64. 6.
 Lacrymæ consolantur. 2. Philip. 54. 4.
 Lacus Albanus. Mil. 86. 9.
 Lacus Tale miraculum. *ibid.*
 Lætitia in publica non est lugendum. 2. Philip. 16. 1.
 Laminae candentes. Mil. 58. 5.
 Lancea. Mil. 58. 5.
 Lara, Larunda. 2. Philip. 63. 8.
 Lares agettes. *ibid.*
 Lares hostilij, permarini, quæquetulani. *ibid.*
 Lates viales. *ibid.*
 Laruz. *ibid.*
 Larunda. *ibid.*
 Latebræ animi. Marc. 223. 1.
 Latebræ peccatoris. *ibid.*
 Latio. Mil. 9. 11. & 2. Philip. 61. 1.
 Latrones, stipitatores. Mil. 1. 7.
 Latronum beneficium. 2. Philip. 5. 4. 2. Philip. 50. 2.
 Latrocinii infamis via Appia. Mil. 51. 1.
 Lauandi mos ante conuiuium. Deiot. 11. 3.
 Lauabantur mortui. Mil. 87. 7.

L A V S, L A V D A T I O, L A V D A R E.

Laudantes seipfos debent Deo laudem tribuere. 2. Philip. 8. 1.
 Laudate seipsum licet defensionis causa. *ibid.*
 Laudans similes sui, seipsum laudat. *ibid.*
 Laudans se debet hanc laudem aliis communicare. *ibid.*
 Laudator sui odiosus erat Demosthenes. *ibid.*
 Laudatio mortuorum duplex. Mil. 87. 6.
 Laudationes funebres apud Romanos. Mil. 34. 9.
 Laudationes funebres à quibus originem habuerunt. *ibid.*
 Laus. Marc. 4. 3. & 27. 6.
 Laudi propria ut admiscenda erratorum confessio. 2. Philip. 8. 1.
 Laudi propria non est admiscenda reprehensio aliorum. *ibid.*
 Laudibus alienis parcus erat Demosthenes. *ibid.*
 Laudibus suis oburgationem iudicum admiscebat Demosthenes. *ibid.*
 Lectica aperta & operta. 2. Philip. 48. 4.
 Lectus aaurius. Mil. 13. 9.
 Lecti argentei & aurei. 2. Philip. 59. 3.
 Lecti eburnei. *ibid.* testudinei. *ibid.*
 Lecti trichinares. *ibid.*
 Lectulitres in Triclinio. *ibid.*
 Legio in aciem directa. Mil. 3. 1.
 Legiones. 2. Philip. 50. 1.
 Legiones quot milites haberent. Mil. 3. 1.
 Lemures. 2. Philip. 63. 8.
 Lentuli Suræ mors. 2. Philip. 13. 3.
 Leones subiugant Antonius ante pugnam & post pugnam Pharsalicam. 2. Philip. 48. 8.
 Leuitas Alexandrinorum. Rab. 30. 5.

L E X.

Lex. 2. Philip. 92. 3. Mil. 33. 3.
 Lex Atheniensium de iniuriarum obliuione. 1. Philip. 1. 4.
 Lex Cæsaris de numero annorum in prouinciis obtinendis. 2. Philip. 91. 2.
 Lex Cornelia de ficiariis. Mil.
Lex de ficiariis. 2. Philip. 16. 3.

RERVM ET VERBORVM.

Lex duodecim tabularum. Mil. 9. 1.
 Lex æterna. Mil. 10. 3.
 Lex Lætoria. 2. Philip. 30. 8.
 Lex Maria nummaria. Rab. 21. 1.
 Lex Rofcia. 2. Philip. 30. 7.
 Lex fuprema falus populi. 2. Philip. 25. 3.
 Leges ab Antonio latæ, prima de Siculis ciuitate donandis, 2. de Armenia Deiotaro reddenda, 3. Agraria, 4. de prouincijs, 5. Iudiciaria, 6. de actis Cæfaris feruandis, 7. de abolenda dictatura. 2. Philip. 6. 4.
 Leges affigebantur. 2. Philip. 77. 2.
 Leges annales. Mil. 24. 3.
 Leges de alea. 2. Philip. 46. 8.
 Leges de prouocatione. 1. Philip. 21. 2.
 Leges de repetundis. Rab. 8. 4.
 Leges & fœdera in æs incifa. 1. Philip. 16. 4.
 Leges & fœdera initio in tabulas quernas incifa. *ibid.*
 Leges fundamentum libertatis. Mil. 78. 4.
 Leges in æs incifæ, in lignum, in lapidem. Mil. 88. 6.
 Leges iudiciariae populi. Rab. 6. 2.
 Leges fcriptæ, leges non fcriptæ. Mil. 10. 3.
 Leges filent inter arma. 10. 4. *ibid.*
 Legibus quibusdam tenebantur Senatores, quibus alij ordines erant foluti. Rab. 11. 9.
 Legibus folui quid? 2. Philip. 21. 7.
 Leges & edicti prætorij diftinctio. 2. Philip. 30. 7.
 Legis variæ definitiones. Mil. 33. 3.
 Legum & iudiciorum coniunctio. Mil. 78. 2.
 Legum fãctio. Mil. 86. 8.
 Legum utilitas. Mil. 33. 3.
 Libella. Rab. 21. 1.
 Liberalitas Antonij. 1. Philip.
 Libera hominum actiões ad diuinæ prouidentia finem diriguntur. Mil. 89. 1.
 LIBERI, LIBERTAS.

Liberi. 1. Philip. 1. 6.
 Liberi venditi pro ære alieno parentum. 2. Philip. 23. 3.
 Liberatorum commemoratio, utilis ad miferationem. Mil. 92. 2.
 Liberatorum triumphus. Marc. 24. 7.
 Libertas paci præferenda. 2. Philip. 96. 5.
 Libertatis ætrium. Mil. 68. 1.
 Libertatis fpecies adulatio. Lig. 5. 5.
 quæ à Libertate noftra dependent, noftra funt. Mil. 92. 2.
 LIBERTI, LIBERTINI.

Liberti corpus mortuorum patronorum deferebant. Mil. 34. 7.
 Liberti in funere. *ibid.*
 Liberti pileati in exequijs. Mil. 58. 1.
 Libertini dedititij. *ibid.*
 Libertini Latini Iuniani. *ibid.*
 Libertini referebantur in tribum. *ibid.*
 Libertini Romani. *ibid.*
 Libertinorum tribus vrbanæ. *ibid.*
 Libra Attica. Rab. 21. 1.
 Libra & æs. 2. Philip. 39. 4.
 Librorum capfæ. Mil. 33. 5.
 Licentia. Mil. 79. 1.
 Lictores quibus anteibant. Mil. 34. 7.
 Lictores ante imagines mortuorum. *ibid.*
 Ligna infelicia. Mil. 34. 10.
 Limus. Mil. 66. 2.
 Lintea Ægyptia. Rab. 37. 4.

Litis æftimatio. Rab. 8. 1.
 Littera longa quid apud Plautum. Mil. 15. 4.
 Litteræ funt amicorum abfentium colloquia. 2. Philip. 7. 1.
 Litterarum commoda. *ibid.*
 Litterarum vox. *ibid.*
 de Literis ænigma. *ibid.*
 Loculi ebenini & eburnei. Mil. 33. 5.
 Loculi lignei. *ibid.*
 Locus Confularis & Prætorius dicendæ fententia. 1. Philip. 14. 1.
 Lucem intueri quid? 7. 1.
 Luci. Mil. 86. 3.
 Lucro improbi ducuntur. Mil. 32. 4.
 in Luctu abftinentia ciborum. Mil. 87. 5.
 Ludorum Apollinarium origo. 2. Philip. 21. 8.
 Ludorum Apollinarium ritus. *ibid.*
 Lugendi mos. Mil. 87. 5.
 Lugendum non eſt in publica lætitia. 2. Philip. 16. 1.
 Lupa. Mil. 56. 6.
 Lupercalia. 2. Philip. 70. i.
 Lupercalia quo die celebrata. *ibid.*
 Lupercalia vnde nomen. *ibid.*
 Luperci Fabij, Quintilij, Iulij. 2. Philip. 71. 4.
 Luperci vnde? 2. Philip. 72. 4.
 Luſtrare. 2. Philip. 47. 3.
 Luſtrare, illuſtrare. Marc. 5. 6.
 Luxus Gallorum in veſtitu. Marc. 8. 6.
 Luxus Luernij. *ibid.*

M.

Magnum quæſtorum forum. Mil. 58. 5.
 Magiſter populi Dictator vocabatur. 2. Philip. 61. 3.
 Magiſtratus coercerantur notâ Senatus, circumſcriptione, remotione, à rep. expulſione. 2. Philip. 42. 5.
 Magiſtratus qui ſibi obnũciarent. 2. Philip. 69. 6.
 Magnum. Lig. 12. 3.
 Magnum pro arduo & difficili. Deiot. 10. 5.
 Maiorum imitatio. Deiot. 17. 1.
 Malè qui agit, òdit lucem. Mil. 51. 2.
 Maleficij nuda voluntas legibus humanis non punitur. Mil. 19. 3.
 Malleoli deſcriptio. Mil. 65. 8.
 Malorum inconfiantia. Mil. 31. 4.
 Mancipare. 2. Philip. 39. 4.
 Manipulus. Mil. 31. 1.
 MANVMITTERE, MANVMISSIO, MANVMISSVS.

Manumittens ſeruum manu tenebat. Mil. 58. 1.
 Manumittebant Conſules. Mil. *ibid.*
 Manumittebant Prætores. *ibid.*
 Manumittebat nonnullos auaritia dominorum. *ibid.*
 Manumittebat quofdam vanitas teſtantium. *ibid.*
 Manumittendi iniuria rapiſmata. *ibid.*
 Manumittendi ſerui caput percutiebatur. *ibid.*
 Manumiſſio fiebat aut cenſu, aut teſtamento, aut vindicta. *ibid.*
 Manumiſſio, quid? *ibid.*
 in Manumiſſione capitis ratio. *ibid.*
 in Manumiſſione licitor virgula caput tangebatur, feſtucam in ſeruum iaciebat, dominus ſeruum circum agebat, circum ætũ de manu dimittebat, tũ liber à Prætorẽ nũtiabatur. *ib.*

INDEX

Manumissionum causæ. *ibid.*
 Manumissionum varij modi. *ibid.*
 Manumissi sedebant in templo Feroniæ. *ibid.*
 Manumissi pileum ferebant. *ibid.*
 Manumissionum corona. *ibid.*
 Manufactum. Marc. 11. 4.
 in Manu esse, quid? Mil. 58. 1.
 Manus. Marc. 11. 4.

M A R S.

Mars communis. Mil. 57. 4.
 Marscur Iouiodiosus præ cæteris. 2. Philip. 96. 3.
 Mars & Minerua præfides bellorum. Mil. 57. 4.
 Mars, Mauors, Mamers. Marc. 17. 2.
 Mars nolter. Mil. 57. 4.
 Martij cæpiamænitas & amplitudo. Mil. 42. 1.
 Martio in campo septa. *ibid.*
 Matronatum custodes. 2. Philip. 32. 2.
 Matronarum papillas nudari vetat Muhammedes. 2. Philip. 31. 8.
 Medius fidius. Marc. 10. 4.
 Meios. 2. Philip. 24. 9.
 Melos Harmodij. Mil. 81. 2.
 Memoria felicis exempla. Deiot. 25. 2.
 Mendacium an licitum. Lig. 8. 3.
 Mensanimi. 2. Philip. 33. 5.
 Mens, animus. *ibid.*
 Mens bona à Deo. Mil. 89. 1.
 Mensæ rotundæ. 2. Philip. 59. 3.
 Mensis Aprilis. 2. Philip. 84. 1.
 Mensis Iunius. *ibid.*
 Mens Maius. *ibid.*
 Mercurius Trifinegustus. Mil. 84. 2.
 Meretrix. Mil. 56. 6.
 Meretricum iuditas. 2. Philip. 31. 8.
 Metiri nummos. 2. Philip. 81. 3.
 qui Mecuitur, plus ipse timet. 1. Philip. 34. 4.
 Militaris ætas. Deiot. 22. 3.
 Militaris rei peritia. Mil. 71. 1.
 Milites causa victoriæ. Marc. 6. 1.
 Millies Rab. 21. 1.
 Milonis æs alienum. Mil. 96. 3.
 Milonis largitiones. *ibid.*
 Mimi. 2. Philip. 85. 3.
 Mimus in funere. Mil. 34. 7.
 Mina. Rab. 21. 1.
 Minerua bellorum præfes. Mil. 57. 4.
 Minerua sapientiæ præfes. Mil. 8. 6.
 Mineruæ calculus. Mil. 8. 5.
 ad Misericordiam vtilis est liberorum commemoratio. Mil. 102. 2.
 Miser est innocens. 2. Philip. 83. 6.
 Misericordia est suam miseriam non cognoscere. 2. Philip. 43. 1.
 Misericordia Tyrannorum. 2. Philip. 97. 3.
 Misericordia beneuolentiam parit. Rab. 19. 2.
 Misericordia est virtus. Deiot. 24. 5.
 Misericordia victimæ sit. *ibid.*
 Mithridatis crudelitas. Rab. 26. 7.
 Mitra. Rab. 16. 2.
 Mnae quinque. 2. Philip. 29. 6.
 Mœnia muri, parietes. Marc. 10. 3.
 Mœstia. 2. Philip. 26. 5.
 Monus fenestram in humano pectore requirebat. Marc. 23. 1.
 Monetæ antiquæ ad recentem reductio. Rab. 16. 1.
 Monumentum, quid? Marc. 29. 3.

Morbi rerum publicarum. Mil. 69. 1.
 Morbus. 1. Philip. 13. 5.
 Mors & natura. Marc. 19. 2.
 Mores Lentuli Suræ. 2. Philip. 13. 3.
 Morofitas. 2. Philip. 26. 3.

M O R S , M O R I .

 Mors Callisthenis. Rab. 22. 5.
 Mors C. Curionis patris. 2. Philip. 10. 4.
 Mors Lucullorum. *ibid.*
 Mors naturæ finis, non pœna. Mil. 101. 3.
 Mors necessaria. Mil. 16. 11.
 Mors secundum naturam. 1. Philip. 7. 10.
 Mors secundum fata. *ibid.*
 Mori arbitrio inimiciferum est. Mil. 59. 4.
 Mori extra Patriam miserum putabant Antiqui. Mil. 104. 2.
 Mortalitas virtuti non nocet. Mil. 16. 10.

M O R T V S.

Mortuorum corpora, canibus lanianda relinquere crudelitas est summæ. Mil. 34. 12.
 in Mortuorum corpora scuire crudele est. *ibid.*
 Mortuorum furia. Mil. 92. 4.
 Mortuorum laudatio duplex. Mil. 87. 6.
 Mortuorum resurrectio. Mil. 80. 2.
 Mortuos lauandi mos. Mil. 87. 6.
 Mucro. Lig. 5. 5.
 Multa. Deiot. 21. 1.
 Mulgere Hædos. Mil. 95. 1.
 Mulier canis domesticæ. 2. Philip. 59. 8.
 Multa. Mil. 37. 3.
 vnus ouis in Multa. *ibid.*
 Multare. *ibid.*
 Multitudo, multi pro malis. Mil. 2. 6.
 Mundus quando sit periturus. 2. Philip. 40. 2.
 Munerum impensæ. Mil. 96. 3.
 Munus. Marc. 29. 3.
 Munus quid. 2. Philip. 98. 6.
 Muri, parietes. Marc. 10. 3.
 ad Myrthum cantata scolia. Mil. 81. 3.

N.

N Littera ampliacionis. Mil. 15. 4.
 N. Nænia ad Tibias cantata. Mil. 87. 6.
 Nænia. *ibid.*
 Narbo. 2. Philip. 64. 1.
 Nari non nobis fumus tantum, sed aliis. Marc. 26. 2.
 Natura & mores. Marc. 19. 2.
 secundum Naturam mors. 1. Philip. 7. 10.
 Nebulo. 2. Philip. 62. 4.
 Necessitas. Deiot. 18. 2.
 Necessitudo. *ibid.*
 Necessitas & vis. Rab. 26. 10.
 Necessitas excusat. Lig. 3. 2.
 Necessitatis fufum. 2. Philip. 1. 1.
 Nefarius. Mil. 87. 3.
 Nerui. Mil. 61. 3.
 Neurospata. 2. Philip. 32. 4.
 Nitrum. Rab. 37. 4.

N O B I L I S . N O B I L I T A S .

Nobiles minus puniuntur ob delicta pœnis corporalibus, pecuniis non item, causæ huius discriminis. Mil. 18. 1.
 Nobilium peccata magis apparent. *ibid.*
 Nobilissimus. Mil. 41. 3.
 Nobilitas Marcellorum. Marc. 4. 1.
 Nobilitas vnde. *ibid.*
 ex prima Nobilitate capi solitæ Vestales. Mil. 73. 5.
 Nomen dare. 2. Philip. 12. 9.

RERVM ET VERBORVM.

Nouitas fugienda. Mil. 35. 1.
 Nox intempeſta 1. Philip. 7. 6.
 Nox ſcelerum adminiſtra. Mil. 51. 2.
 Nox tollit pudorem. 2. Philip. 32. 3.
 Nubere. 2. Philip. 31. 8.
 Nadari matronarum papillas vetat Muham-
 medes. 2. Philip. 31. 8.
 Nuditas meretricum. *ibid.*
 Nugæ. Mil. 56. 4.
 Numclæ. Mil. 61. 3.
 Numera Senatuum. Mil. 14. 5. & 2. Philip. 34. 3.
 Numerandi ratio apud antiquos. Rab. 21. 1.
 Numerus ad S. C. neceſſarius. 2. Philip. 35. 3.
 Numinis ſera vindicta. Mil. 86. 2.
 Nummaria res Græcorum. Rab. 21. 1.
 Nummus idem quod ſeffertius. Rab. 21. 1.
 Nummus variatus admixtione metalli. *ibid.*
 Nummorum æſtimatio quot modis mutari
 poſſit. *ibid.*
 Nummos metiri. 2. Philip. 81. 3.
 Nundinæ. 2. Philip. 23. 7.
 Nundinæ dicuntur emptiones & venditiones.
 Nundinæ ſaltæne fuerint, an neſaltæ. *ibid.*
 Nundinis fuit religioſum vngues reſecari, et-
 tiam religioſum ſi nundinæ in Cal. Ianua-
 rias incidiffent. *ibid.*
 Nuptiis nouis data clauis. 2. Philip. 59. 8.
 O.
Obolus. Rab. 21. 1.
 Obolus ſexta pars Drachmæ. *ibid.*
 Obſcœnitas verborum vitanda. 2. Philip. 34. 1.
 ab Obſcœnitate Cicero abhorrens. 2. Philip.
 31. 1.
 Obſcœnus Æſchines. *ibid.*
 Obſecrare. Marc. 33. 2.
 Obſeruari. 2. Philip. 37. 2.
 Occaſio, quid? Mil. 39. 2.
 argumentum ab Occaſione. Mil. 4. 2.
 Occaſionis viſ. Mil. 39. 2.
 Oceanus. Marc. 29. 2.
 Oculus iuſtitiz. Mil. 86. 10.
 Oculus Senatûs. Mil. 21. 4.
 Oculi iratorum ardentes. Lig. 5. 6.
 Odium. Marc. 30. 6.
 Odij ſummi ſignum velle crudas inimici car-
 nes manducare ſanguinemque ſorbere.
 Mil. 64. 2.
 Odio habentur proditores. Lig. 13. 2.
 Officium. Marc. 20. 4.
 Omen prærogatiuum. Mil. 44. 3.
 Omina. *ibid.*
 Onera Senatorij ordinis. Rab. 11. 9.
 Olympeus. Mil. 58. 5.
 Opinari. Mil. 63. 5.
 Opiculari. Marc. 23. 5.
 Ops terra. 2. Philip. 23. 5.
 Opis varia templa. *ibid.*
 Optimus. Mil. 39. 3.
 Opulentia Galliarum. Marc. 8. 6.
 Opulentia Hiſpaniæ. *ibid.*
 Opulentia Luſitaniz. *ibid.*
 ORATIO. ORATOR.
 Oratio funebris Antonij. 2. Philip. 76. 7.
 Orationis conſtantia ſignum bonæ conſcien-
 tiæ. Mil. 63. 4.
 apud Oratores imaginum ſiue ſimilitudinum
 vſus. 2. Philip. 44. 1.
 Oratori locus non eſt inter arma. Mil. 11. 3.
 Oratoris virtus. Mil. 22. 3.

Oratoria calliditas ad faciendam fidem in re-
 bus dubiis. Mil. 33. 1.
 Oratorum merces, drachma. Rab. 21. 1.
 Oratorum palmæ. 1. Philip. 36. 7.

* O R D O.

Ordo equeſter copulatus cum Senatu à Cice-
 rone. 2. Philip. 14. 5.
 Ordo libertinorum omnium inſimus. 2. Phi-
 lip. 3. 5.
 Ordo Senatorius cogebatur venire in Sena-
 tum. Rab. 11. 9.
 Ordines. 2. Philip. 30. 6.
 Ordines militares. Mil. 3. 1.
 Ordines varij populi. 2. Philip. 3. 5.
 Ordines vrbanî. Mil. 4. 3.
 Ordinis Senatorij commoda. Rab. 11. 9.
 Ordinis Senatorij onera. *ibid.*
 Ordinum ductores. Mil. 3. 1.
 Oreftes. Mil. 8. 5.
 Oreftes cauſam vtrum dij an homines iudi-
 carint. *ibid.*
 Os. 2. Philip. 58. 4.
 Oſcedo. Mil. 57. 8.
 Oſcitantur cur ſignum crucis imprimant. *ibid.*
 Oſcitatio ſignum furoris. *ibid.*
 Oſcitatio ſignum pigritiz. *ibid.*

P.

Pæan. Mil. 81. 3.
ῥαϊσῶος, ῥαϊσῶος heroes quaſi illuſtriſſimi.
 Mil. 17. 1.
 Palladium. Mil. 33. 6.
 Pallij & togæ diſtinctio. Rab. 26. 1.
 PALMA.
 Palma victoribus pretium. 1. Philip. 36. 7.
 Palmæ gladiatorum. *ibid.*
 Palmæ hiſtrionum. *ibid.*
 Palmæ oratorum. *ibid.*
 Palmæ poetarum. *ibid.*
 Palus Pomptina. Mil. 51. 1.
 Paphus duplex. 2. Philip. 25. 4.
 Parca. 2. Philip. 1. 1.
 Parentalia 1. Philip. 13. 1.
 Parentalibus faba exhibitæ. *ibid.*
 Parietes, muri, mœnia. Marc. 16. 3.
 Parricida. Mil. 18. 6. & 87. 9.
 Partes. Rab. 3. 6.
 Parturire animo. 2. Philip. 100. 3.
 Pathos ab eo quod præter ſpem. Mil. 5. 2.
 Patres Conſcripti. Mil. 4. 3. 2. Philip. 1. 2.
 Patres minorum gentium. Mil. 4. 3.
 Patres, patricij. *ibid.*
 Patrum iniurias vlcifcuntur filij. Mil. 8. 3.

P A T R I A.

Patria eſt forti ſolum omne. Mil. 101. 1.
 Patriæ cedendum. Mil. 64. 4.
 Patriæ charitas. 2. Philip. 42. 6.
 Patriæ natus homo, non ſibi. Mil. 104. 1.
 extra Patriam mori miſerum putabant Anti-
 qui. *ibid.*
 Pauperes frequenter aduerſus diuites inſo-
 leſcunt. Mil. 11. 5.
 Pauperes non armandi contra remp. *ibid.*

P A X.

Pax. 2. Philip. 96. 3.
 Pax candida. *ibid.*
 Pax omnis bello ciuili potior. 2. Philip. 24. 7.
 Paci præferenda libertas. 2. Philip. 96. 5.
 Pacis commoda. *ibid.*
 Pacis ſimulachrum Plutum manu ſuſtineas. *ib.*

INDEX

- Peccandi voluntas quando puniatur. Mil. 19. 3.
 Pectoris latebræ. Marc. 23. 2.
 Pecunia non corrumpendi iudices. 2. Philip. 46. 4.
 Pedem ponere quid. 2. Philip. 36. 2.
 Penates. Mil. 39. 2.
 Pensio. 2. Philip. 95. 6.
 Penula scortea. Mil. 55. 1.
 Penula strictum vestimenti genus. *ibid.*
 Penula villosa. *ibid.*
 Penulæ ad imbrem & frigus arcendum. *ibid.*
 Penulæ in funeribus. *ibid.*
 Percellere. Marc. 17. 3.
 Perduellio. Mil. 37. 5.
 Peregrinari. Mil. 33. 2.
 Perfungi. Marc. 31. 4.
 Periculum & sumptus, commendat virtutem. Mil. 83. 1.
Petræa, messypor. Mil. 66. 2.
 Peristromata Babylonica. 2. Philip. 57. 12.
 Persona. 2. Philip. 56. 5.
 Personata fabula. *ibid.*
 Pertinacia. Marc. 32. 4.
 Perturbare. 2. Philip. 42. 1.
 Perilus. Mil. 45. 2.
 Petitionem alteri concedere magnum fuit beneficium. 2. Philip. 4. 1.
 Phœcasium. Mil. 84. 2.
 Picturæ inuentio. Rab. 41. 4.
 Pignoribus coacti Senatores. 1. Philip. 11. 4.
 Pigræ signum oscitatio. Mil. 57. 8.
 Puer orationis, quid? Mil. 11. 7.
 Pitisma. 2. Philip. 88. 4.
 Pitillare. *ibid.*
 Platonis doctrina. Rab. 22. 3.
 Platonis in Siciliam trina profectio. *ibid.*

PLEBS. PLEBEII.

 Plebis & populi distinctio. Mil. 4. 3.
 Plebeij. *ibid.*
 Plebeij connubia Patriciorum concessa. *ibid.*
 Plebeii ad patricos transitus. *ibid.*
 Plebejis aditus ad consulatum. *ibid.*
 Plebeis aditus in Senatum datus. *ibid.*
 Plebeis aditus ad cæteros magistratus & sacerdotia. *ibid.*
 Plebeis interdictum quibusdam rebus. *ibid.*
 Plebiscitum. Mil. 15. 1.
 Πλεῖστον, iugerum. 2. Philip. 29. 2.
 Pœnæ contra extructes in alieno. Mil. 75. 8.
 Pœnæ in cælibes. Marc. 24. 7.
 Pœtæ doctrinæ patres. Mil. 8. 2.
 Poëtarum palma. 1. Philip. 36. 7.
 Politica vita per tunicam polymitam Iosephi representata. Mil. 2. 2.
 Polliceri. Marc. 33. 5.
 Pollice verso gladiatorum mortem expetere. Mil. 93. 3.
 Pollicem premere fauêdo gladiatorib. Mil. 93. 5.
 Pomærium. Mil. 44. 3.
 Pompa circensis. Mil. 34. 8.
 Pompa funebris. *ibid.*
 Pompatium phalis. *ibid.*

POMPEIVS.

 Pompeius vnde Magni nomen habuerit. 2. Philip. 54. 4.
 Pompeij aïorum insolentia. Marc. 16. 2.
 Põpeij causa melior quâ Cæsaris. Marc. 14. 6.
 Pompeij & Clodij reconciliatio. Mil. 21. 1.
 Pompeij quantum fuerit nomen. Deiot. 6. 2.
 Pompeij victoria. *ibid.*
 Pompeiani spe victoriæ elati. 2. Philip. 24. 8.
 Pompina palus. Mil. 51. 1.
 Pontifices voce præbent Magistratus. Mil. 3. 4.
 Pontificis summi inauguratio. 2. Philip. 93. 8.
 Popa. Mil. 66. 1.
 Popa succinctus. *ibid.*
 Popæ & Aruspices in Circo. Mil. 66. 2.
 Popinæ. 2. Philip. 59. 4.
 Popona. Mil. 66. 1.
 Popularia. 2. Philip. 30. 6.

POPVLVS.

 Populus cum fluctu comparatus. Mil. 5. 3.
 Populus quando primum iudicandi potestatem accepit. Mil. 7. 3.
 Populus vocatus tributim in comitiis Consulatum. Mil. 25. 2.
 Populi & plebis distinctio. Mil. 4. 1.
 Populi salus suprema. 2. Philip. 25. 3.
 Populi secessiones. Lig. 10. 2.
 Populi seruati. Rab. 8. 3.
 Populi varij ordines. 2. Philip. 3. 5.
 Porca præsentanea. Mil. 66. 1.
 Porta. Mil. 28. 8.
 Posteritatis iudicium incorruptum. Marc. 30. 3.
 Potestas regia legibus temperata. 2. Philip. 73. 3.
 Potestas senatus. 2. Philip. 12. 2.
 Potestati seruiendum. Marc. 30. 3.
 Prædes. Rab. 8. 2. & 37. 1.
 Prædes vendere. 2. Philip. 65. 15.

PRÆFECTVS.

 Præfectus annonæ. Marc. 7. 3.
 Præfectus castrorum. *ibid.*
 Præfectus fabricarum. *ibid.*
 Præfectus legionis. *ibid.*
 Præfectus sociorum. *ibid.*
 Præfectus turmarum. *ibid.*
 Præfectus vrbis feris Latinis. Mil. 86. 4.
 Præfixæ. Mil. 87. 5.
 Præmia proposuit Sylla iis qui proscriptos occiderent. Lig. 7. 3.
 Præmiator. Mil. 9. 2.
 Prænomen. Mil. 34. 2.
 Prænominis ius. Mil. 58. 1.
 Præpes quid? Mil. 44. 3.
 Præpetes aues. *ibid.*
 Præsidia in montibus. Mil. 68. 2.
 Præstigiæ præstigiatores Alexand. Rab. 30. 6.
 Præstitus. 2. Philip. 63. 8.
 Prætexta. 2. Philip. 30. 2.
 Prætexta ingenuitatis. *ibid.*
 Prætextatæ puellæ. *ibid.*
 Prætextatus. *ibid.*

PRÆTOR.

 Prætores. Mil. 22. 1.
 Prætores in vrbe duo tantum fasces habuerunt. Lig. 12. 6. sex in prouinciis. *ibid.*
 Prætores vrbani, siue maior. Mil. 22. 3.
 Prætorum sortitio. Lig. 13. 2.
 Prætorum tria genera. Mil. 22. 3.
 Principes ciuitatis. 1. Philip. 1. 7.
 Principum sollicitudo. Mil. 67. 1.
 Priuilegium. Mil. 15. 1.
 Probrum. 2. Philip. 83. 4.
 Probus. Mil. 9. 8.
 Procurator. 2. Philip. 87. 5.
 Proditores odio habentur ab omnib. Lig. 13. 2.
 Proletarij. Mil. 4. 3.

RERVM ET VERBORVM.

Propagatio. Marc. 24. 5.
 Propago. *ibid.*
 Proscriptos qui occiderent, iis præmium propositum. Lig. 7. 3.
 Prostitulum. Mil. 56. 6.
 Proudentia. 2. Philip. 1. 1.
 Prouidere. Marc. 21. 2.
 Prouinciarum sortitio. Lig. 13. 2.
 Prudens & sciens. Marc. 14. 9.
 Prudenter facere, & prudentem facere. *ibid.*
 Prudentia, diuina. Rab. 1. 3.
 Pseudomarius. 1. Philip. 1. 11.
 Ptolomæus cur Auletes dictus. Rab. 26. 9.
 Ptolomæi reditus Lentulo mandatus. Rab. 6. 5.
 Ptolomæo regnum Cypri ademptum. Mil. 74. 3.
 Publicani. Rab. 3. 3.
 Publicarum rerum morbi. Mil. 69. 1.
 Pudor, pudicitia. 2. Philip. 12. 1.
 Pudor pudicitiaë custos. Mil. 78. 5.
 Pudorem nox tollit. 2. Philip. 52. 3.
 Puellaecere. Mil. 28. 7.
 Pueri pro seruis. *ibid.*
 à Puero. 2. Philip. 72. 4.
 Pugio. Philip. 10. 3.
 Pugna Pharfallica. Lig. 5. 2.
 Puluinar. Mil. 73. 4. & 2. Philip. 93. 1.
 in Purgationibus selem, scyllam, catulum circumferebant. Mil. 66. 3.
 Puniri. Mil. 34. 3.
 Pyrrhus, aquila. Marc. 6. 1.

Q Varere. Mil. 13. 1.
 Quærere extra ordinem. Mil. 14. 4.
 Quæstor. Mil. 13. 1.
 Quæstor claudens oculos. Mil. 22. 2.
 Quæstiores. *ibid.*

QVÆSTIO.

Quæstio de incestu Clodij quomodo impedita. Mil. 13. 1.
 in Quæstionem serui postulantur in incestu. Mil. 60. 2.
 ad Quæstionem vocandi non sunt, quos accusator de sua domo produxerit. *ibid.*
 Quæstiones decernebat Senatus. Mil. 13. 1.
 Quæstionibus verum inuenitur. Mil. 60. 2.

QVÆSTORES.

Quæstores. Mil. 22. 2. Lig. 21. 1.
 Quæstores ex lege. 2. Philip. 38. 1.
 Quæstores ex S. C. *ibid.*
 Quæstores extra ordinem. *ibid.*
 Quæstores sorte. *ibid.*
 Quæstores vrbanus, & prouinciales. *ibid.*
 Quæstoris & Imperatoris coniunctio. 2. Philip. 61. 2.
 Quæstura. 2. Philip. 38. 1.
 Quatuordecim gradus. 2. Philip. 30. 6.
 Querela. Marc. 11. 1.
 Quirini duo. 2. Philip. 93. 5.

R.

Rapinæ Cæsaris. 2. Philip. 78. 4.
 Ratio eum auriga cõparatur. Mil. 77. 7.
 Rationi auxiliatur ira. 2. Philip. 33. 5.
 Rationi tenebras offudit cupiditas. Marc. 30. 5.
 Recipere. 2. Philip. 54. 1.
 Recreationi magis indulgendum in turbidis rebus. 2. Philip. 26. 2.
 Redimere. 2. Philip. 33. 3.
 Refugiũ omnium, tutissimũ domus. Deiot. 19. 2.

Reges agricolæ. Deiot. 16. 11.
 Reges appellabantur à Senatu. Deiot. 5. 1.
 Regiæ. Mil. 38. 4.
 Regnum Cypri Ptolomæo ademptum. Mil. 74. 3.
 Religio sepulturæ. Mil. 104. 3.
 in Religione non faciliè recedendum à maioribus. Mil. 84.
 Remissio animi. 2. Philip. 26. 3.
 Remissio animum frangit, arcum intensio. *ib.*
 Repræsentare quid? 2. Philip. 100. 3.
 Repudium. Marc. 14. 4.

RESPUBLICA.

Reip. administratio. Mil. 69. 4.
 Reip. peritia quàm necessaria. Mil. 71. 1.
 Reip. vulnera. 2. Philip. 29. 1.
 Reip. vulnus. Mil. 14. 2.
 in Remp. amor Tuberonis. Lig. 11. 6.
 Restitutio in integrum. 2. Philip. 46. 9.
 Resurrectio mortuorum. Mil. 80. 2.
 Retexere. 2. Philip. 22. 1.
 Reus extraordinarius. Mil. 14. 4.
 Rheda. Mil. 28. 5. & 55. 2.
 Rhegism. 1. Philip. 7. 4.
 Rhetor, sophista. 2. Philip. 28. 3.
 Rhetoribus merces constituta. 2. Philip. 29. 6.
 Rhetorum merces. *ibid.*
 Ridiculi materia. 2. Philip. 28. 5.
 Rogatio. Mil. 15. 1.
 Roma immortalis. Marc. 23. 6.
 Roma quando sit peritura. 2. Philip. 40. 2.
 Romæ interitus. *ibid.*
 Romani habuerintne notitiã orbis. Mil. 74. 3.
 Romanum Imperium æternũ. 2. Phil. 40. 2.
 Rosfra. 2. Philip. 71. 1.
 Rosfra postibus affixa. *ibid.*
 Rudis. 2. Philip. 63. 1.
 quando Rudem accipiant gladiatores. *ibid.*
 Kurationis dij & deæ. Mil. 87. 2.

S.

Sabe'li. Lig. 19. 1.
 Sabinorum nomen. *ibid.*
 Sabinorum origo. *ibid.*
 Sabinorum vis. *ibid.*
 Saccus. Rab. 21. 1.
 Sacerdotes à collegio suffecti. 2. Philip. 4. 6.
 Sacerdotes per populum creati. *ibid.*
 Sacerdotia plebi communicata. Mil. 4. 3.
 Sacerdotij ius non habebat, qui soluendo non erant. 2. Philip. 4. 4.
 Sacra agrestia. Mil. 87. 2.
 Sacramentum. Mil. 75. 5.
 Sacramentum iustum. *ibid.*

SACRIFICIA.

Sacrificia stata. Mil. 46. 1.
 Sacrificij ritus. 2. Philip. 70. 1.
 Sacrificiorum procuratio penes ædiles curules. Mil. 86. 4.
 Sacrificiorum superstitio vtrum tempore Ciceronis vigeat. Mil. 86. 4.
 Saltat nemo iobrius. Deiot. 16. 2.
 Saltatio. 2. Philip. 85. 3.
 Saltem. Mil. 6. 5.
 Salus populi, lex suprema. 2. Philip. 25. 3.
 Sanctitas Senatus. Mil. 91. 2.
 Sanguinem exorbere. 2. Philip. 60. 3.
 Sanitas. Marc. 33. 1.
 Sapientia diuina. Marc. 1. 4.
 Sapientia & virtus iudicis. Rab. 11. 1.

INDEX

Satelles. Mil. 91. 1.
 Saxa Rubra. 2. Philip. 65. 3.
 Scelera detecta in solitudinibus perpetrata.
 Mil. 51. 2.
 Scelerum nox administra. *ibid.*
 Scolia ad Myrthum cantata. Mil. 81. 3.
 Scolium. *ibid.*
 Scortum. Mil. 56. 6.
 Scriptio. 2. Philip. 57. 6.
 Scrupulum. Rab. 21. 1.
 Scutum. 2. Philip. 91. 2.
 Scutum à Græco *σκῆπτρον*. Mil. 65. 2.
 Scuti & clypei diuersitas. *ibid.*
 Scutus. *ibid.*
 Scylla. 2. Philip. 57. 1.
 Secare debitorem. 2. Philip. 55. 3.
 Secessiones populi. Lig. 10. 2.
 Sæctor. 2. Philip. 55. 3.
 Securis. 2. Philip. 39. 6.

S E D I T I O N E S.

Seditio Clodij. Mil. 39. 1.
 Seditio Dolabellæ. 1. Philip. 29. 6.
 Seditio eloquentia placat. Mil. 59. 1.
 Seditio in comitiis. Mil. 24. 2.
 Seditio solâ magnorum virorum præsen-
 tiâ compressæ. Mil. 59. 1.
 Seditio fax. 2. Philip. 35. 2.
 Seditiosum vento comparati. Mil. 5. 3.
 Sembella. Rab. 21. 1.

S E N A T O R.

Senatores initio centum fuerunt, deinde cc.
 post ecc. Mil. 4. 3.
 Senatores legibus quibusdam tenebantur,
 quibus alij ordines soluti erant. Rab. 11. 9.
 Senatores pignoribus coacti. 1. Philip. 11. 4.
 Senatores tributa maiora pendeabant quàm
 alij. Rab. 11. 9.
 Senatori boni est cauere concordia. 1. Philip.
 16. 1.
 Senatorum decem decuriæ. Mil. 4. 3.
 Senatorij calcei fuerunt cæteris altiores. Mil.
 28. 2.
 Senatorij ordinis commoda. Rab. 11. 9.

S E N A T V S.

Senatus auctoritas. Mil. 14. 7. 2. Philip. 30.
 Senatus decernebat quæstiones. Mil. 13. 1.
 Senatus dimittendi formula. Mil. 28. 1.
 Senatus habitus calendis Ianuarij. 2. Philip.
 67. 1.
 Senatus in æde Telluris. 1. Philip. 1. 3.
 Senatus initio fuit à solis patriciis constitu-
 tus. Mil. 4. 3.
 Senatus multorum regum confessus. Mil.
 91. 3.
 Senatus portus omnium gentium. *ibid.*
 Senatus potestas. 2. Philip. 12. 2.
 Senatus pro Pompeio. Deiot. 5. 4.
 Senatus quibus verbis factum improbaret.
 Mil. 12. 1.
 Senatus sanctitas. Mil. 91. 3.
 à Senatu reges appellabantur. Deiot. 5. 1.
 quando plebeis aditus in Senatum patefa-
 ctus. Mil. 4. 3.
 numera Senatum. Mil. 14. 5.

S E N A T V S C O N S V L T V M.

Senatus consultum Macedonianum. 2. Phi-
 lip. 32. 8.
 ad Senatus consultum numerus necessarius.
 2. Philip. 35. 3.

ad Senatus consultum requisitæ conditiones.
ibid.
 Senatus consultum senatûsque autoritas.
ibid.

Senatus consultis litteræ T. subscripta quid
 significet. Mil. 14. 7.
 Senatus consultis intercedebant Tribuni ple-
 bis. *ibid.*
 Senectus Deiotari. Deiot. 17. 6.
 Senectus Indi. Mil. 16. 11.
 Sententiam diuidere. Mil. 14. 5.
 Septa ab Agrippa magnificè ornata. Mil.
 42. 2.
 Septa in campo Martio. *ibid.*
 Septa mercibus & ambulationibus celebris.
ibid.

in Septis comitia. *ibid.*
 Sepulturam concedere etiam inimici solent.
 Mil. 87. 8.
 Sepulturæ religio. Mil. 104. 3.
 Seræ antiquorum exemptiles. 2. Philip. 57. 6.
 Sergestæ. Mil. 55. 1.
 Seruiendum temporis. Mil. 2. 2.
 P. Seruilius mors & auctoritas. 2. Philip. 10. 1.
 Seruitutis iugum. 2. Philip. 1. 16.

S E R V V S.

Serui postulantur in quæstionem in incestu.
 Mil. 60. 4.
 Serui se peculio redimebant. Mil. 58. 1.
 Seruis arma non permittenda. 2. Philip. 12. 4.
 Seruis dominorum salutem committere peri-
 culosum. Mil. 60. 4.
 de Seruis in dominum quæri non potest. Mil.
 60. 3.
 Seruorum corruptela. Deiot. 19. 1.
 Seruorum fidelitas. Mil. 59. 3.
 Seruorum inultio. Mil. 33. 4.
 Seruorum multitudo. Mil. 10. 1.
 exempla eorum qui Seruos contra dominos
 non audierunt. Mil. 60. 4.

S E S T E R T I V M.

Sestertia duo. 2. Philip. 29. 6.
 Sestertij & assis duplex consideratio. Rab.
 21. 1.
 Sestertium. *ibid.*
 Sestertium centies. 2. Philip. 80. 2.
 Sestertius. Rab. 21. 1.
 Sestertius & sestertium quomodo differant.
ibid.

Sicæ nomen vnde. Mil. 38. 1.
 Siciliae an agri omnes fuerint decumani. 2.
 Philip. 29. 5.
 Siciliquis. Rab. 21. 1.
 Siculus Hebræorum. *ibid.*
 Sigilla & obsignatio. 2. Philip. 57. 6.
 Sigma. 2. Philip. 59. 3.
 Sigonius defensus cœtra Baronium. Mil. 58. 5.
 Silentium in auguriis. Mil. 44. 3.
 Similitudines. 2. Philip. 44. 2.
 Similitudinum vsus apud oratores. 2. Philip.
 44. 1.
 Simulachra Deorum sunt hominum statua.
 2. Philip. 93. 2.
 Sirenes. 2. Philip. 1. 1.
 Sifapo. 2. Philip. 36. 3.
 Soboles. Marc. 24. 6.
 Sobrius nemo saltat. Deiot. 16. 2.
 Socii. Rab. 26. 8.
 Sol. Mil. 84. 4.

RERVM ET VERBORVM.

Solfyderum rex & princeps. Mil. 84. 4.
 à Sole temporum varietas. *ibid.*
 Solarium Romanis quando primùm. 2. Philip.
 lip. 65. 2.
 in Solitudinibus detecta scelera. Mil. 51. 2.
 Solum omne forti patria est. Mil. 101. 1.
 Sortis coniectio. Lig. 11. 5.
 Sortis eductio manu pueri. *ibid.*
 Sortis versatio. *ibid.*
 Sortitio Prætorum & Proninciarum. Lig. 13. 2.
 in Spectaculis antiqui non sedebant, postea
 sederunt etiam subiectis puluillis. 2. Philip.
 30. 5.
 Spectio. 2. Philip. 67. 4.
 Sperare. Marc. 21. 4.
 Spes. Mil. 31. 2.
 Spes fallaces. Mil. 95. 2.
 Splendidi. Mil. 17. 1.
 Spolia affixa non emptori domus refringere
 licebat. 1. Philip. 58. 7.
 Spolia postibus affixa. *ibid.*
 Sportula. Rab. 21. 1.
 Sportularum distributio. Mil. 9. 9.

STATVA.

Statua Cæsaris inter reges. Deiot. 20. 1.
 Statuz. Deiot. 20. 4.
 Statuz clarorum virorum in templis. Rab.
 26. 5.
 Statuz Deorum sunt, hominum simulachra.
 2. Philip. 93. 2.
 Statuz è lapide aut metallo. 2. Philip. 19. 2.
 Statuz in vestibus. *ibid.*
 Stella defixa in templi auguratione. Mil. 44. 2.
 Stemma. 2. Philip. 19. 2.
 Stimuli. Mil. 58. 5. 2. Philip. 72. 5.
 Stola. 2. Philip. 31. 8.
 Stola matronarum. *ibid.*
 Stratum, stragula, sterniator. 2. Philip. 57. 14.
 Strenuitas. 2. Philip. 66. 1.
 Studia. Marc. 31. 1.
 Stultus quis? Mil. 7. 2.
 Stuprum. Mil. 13. 3.
 Subcessium. 2. Philip. 15. 7.
 Subiectionis oratoriz exempla. Rab. 8. 4.
 Subiectionis rhetorices exempla. Mil. 15. 3.
 Subornatus testis. Deiot. 9. 3.
 Subsellæ Mil. 50. 2.
 Subsellia aculatoris & rei, contumeliz &
 impudentiz. Mil. 8. 5.
 Subsidiere. Mil. 50. 2.
 Substructiones insanz. Mil. 54. 2.
 Succidanea hostia. Deiot. 25. 1.
 Suere fraudes. Deiot. 10. 1.
 Sullæ crudelitas. Lig. 7. 1.
 Sullæ crudelitatem Cæsar vindicauit. *ibid.*
 Supplicatio. 2. Philip. 11. 1.
 Supplicatio quibus verbis decreta Ciceroni.
ibid.
 Supponere. Deiot. 25. 1.
 Suppositivus. *ibid.*
 Sultentare. Rab. 3. 7.
 Surezæ. Deiot. 10. 1.
 Syderum rex & princeps sol. Mil. 84. 4.
 Syngrapha. 2. Philip. 80. 1.

T

Tabellæ, licentia. Rab. 11. 2.
 Tabellarij. 2. Philip. 65. 9.
 Taberna. 2. Philip. 16. 1.
 Tabernaculum capere. Mil. 44. 3.

Tablina. 2. Philip. 19. 2.

TABVL A.

Tabula auctionis. 1. Philip. 62. 2.
 Tabulæ aræ. Mil. 9. 1.
 Tabulæ duodecim. *ibid.*
 Tabulæ pictæ. 2. Philip. 19. 2.
 Tabularum XII. præstantia. Mil. 9. 1.
 Tabularum publicarum pænes quos fuerit cû-
 ra. Mil. 74. 5.
 Tabularum publicarum varia genera. *ibid.*
 Talentum. Rab. 21. 1.
 Talentum Atticum viginti sestertia contine-
 bat. *ibid.*
 Talentorum varia genera. 2. Philip. 32. 6.
 Tardi & hebetes. 2. Philip. 33. 5.
 Tarraco. Deiot. 23. 1.
 Telum. Mil. 9. 3. 11. 2.
 Telluris in æde Cicero nomine Græco vsus
 est. 1. Philip. 1. 3.
 Telluris in æde Senatus. *ibid.*
 Telluris varia nomina. 2. Philip. 23. 5.
 Temeritas. Marc. 7. 6.
 Tempestates comitorum. Mil. 5. 3.

TEMPLV M.

Templum capere. Mil. 44. 3.
 Templum Veneris. 2. Philip. 98. 7.
 Tempa Concordiæ. 2. Philip. 94. 6.
 in Templi auguratione stella defixa. Mil. 44. 2.
 Temporum descriptio per lituum facta. *ibid.*
 in Templis statuz clarorum virorum. Rab.
 26. 5.
 Tempus pater veritatis. Marc. 30. 3.
 Tempori seruiendum. Mil. 2. 2.
 Tenebrio. 2. Philip. 62. 4.
 Tergemini sumptu publico educati. Mil. 7. 3.
 Tergiuersari. Mil. 55. 4.
 Teruntius, quadrans. Rab. 21. 1.
 Testera frumentaria. Mil. 58. 1.

TESTAMENTVM.

Testamentum. 2. Philip. 92. 5.
 Testamentum hæredes poterant obsignare,
 quod posteriori iure verum est. Mil. 49. 2.
 Testamentum sine actum priuatum. 2. Phi-
 lip. 92. 5.
 Testamentis testes subscribebant, & eadem
 obsignabant annulo vel suo, vel etiam alie-
 no. Mil. 49. 2.
 Testamento amicorum præteriri ignominio-
 sum fuit. 2. Philip. 27. 1.
 Testamentorum captatores. Mil. 49. 2.
 Testantium vanitas quosdam manumittebat.
 Mil. 58. 1.
 Testimonia scripto tradita. Mil. 47. 4.
 Testis subornatus. Deiot. 9. 3.
 Tetrarchia Galatiæ. Deiot. 16. 10.
 Theatralis significationes. 1. Philip. 36. 2.
 Theatralis plausus. *ibid.*
 Theta Θ, nota damnationis. Mil. 15. 4.
 Tiberius quod ius eluserit. Mil. 60. 3.
 Tibicines in funeribus. Mil. 87. 4.
 Timere, cauere. Mil. 67. 2.
 Timor Dei verus custos castitatis. 2. Philip.
 33. 2.
 Timor & amor. 2. Philip. 56. 3.
 Timor non diuturnus magister officij. 2. Phi-
 lip. 97. 5.
 Timor tyrannorum. 2. Philip. 97. 3.
 Timothei felicitas. Marc. 6. 4.
 Titulus rerum vendibilium. 2. Philip. 54. 2.

INDEX

T O G A.

- Toga & calcei. 2. Philip. 64. 4.
 Toga laxa diuitibus, arcta pauperibus. 2. Philip. 31. 2.
 Toga sumptu virili mos deducendi adolefcentulos ad viros graues. 2. Philip. 3. 6.
 Toga virilis & muliebris. 2. Philip. 31. 2.
 Togæ & pallij distinctio. Rab. 26. 1.
 Togæ matronarum. 2. Philip. 31. 2.
 Togæ meretricum. *ibid.*
 Togæ puellarum. *ibid.*
 Tormentorum genera. Mil. 58. 5.
 Tragœdiæ excitare. Mil. 18. 4.
 Triarj. Mil. 3. 1.
 Tribum ferre. 2. Philip. 4. 6.

T R I B U N V S P L E B I S.

- Tribunus plebis an equo vteretur. 2. Philip. 48. 2.
 Tribunus plebis creato Dictatore non cessabat. 2. Philip. 42. 4.
 Tribunus plebis cum legatis missus extra Italiam. *ibid.*
 Tribunus plebis habitu & incessu plebeius. 2. Philip. 48. 2.
 Tribunus plebis ius aliquod habuit in ipsos Consules. 2. Philip. 42. 4.
 Tribunus plebis ius relationis habebat. *ibid.*
 Tribunus plebis lictores non habebat. 2. Philip. 48. 2.
 Tribunus plebis non potuit ab alio Magistratu impediri. 2. Philip. 42. 4.
 Tribunus plebis non potuit impedire ne reus causam diceret. 2. Philip. 3. 3.
 Tribunus plebis Sacrosanctus. Mil. 16. 6.
 Tribunus plebis Senatam conuocabat. 2. Philip. 42. 4.
 Tribuni ararj. Mil. 4. 3.
 Tribuni Senatulecti. Mil. 14. 8.
 Tribuni plebis iustitium indicebant, bona consecrabant, non parentes suis intercessionibus deuocabant. 2. Philip. 42. 4.
 Tribuni plebis octo. Mil. 40. 4.
 Tribuni plebis Sacrosancti. 2. Philip. 42. 4.
 Tribuni plebis tempus concionum limitabant. *ibid.*
 Tribuno interfari. *ibid.*
 qui Tribuno plebis nocuerat eius caput sacrum Ioui. *ibid.*
 Tribunorum Iurisdicctio. *ibid.*
 Tribunorum plebis intercessio. Mil. 14. 8.
 Tribunatus multa iura. 2. Philip. 42. 3.
 Tribunatus sanctitas. *ibid.*
 Tribunatum plebis Tib. Gracchus abrogauit Octaui. Mil. 73. 3.
 Tribunitia potestas etiam in Consules. Mil. 14. 8.
 Tributa maiora senatores pendebant quam alij. Rab. 11. 9.
 Triclinia. 2. Philip. 59. 3.
 Tricliniare lecti. *ibid.*
 in Triclinio. *ibid.*
 Triclinium pro ipso loco conuiuij. 2. Philip. 59. 3.
 L. Tuberonis amor in temp. Lig. 11. 6.
 Tunica molesta. Mil. 58. 5.
 Tunica polymita Iosephi vitam politicam representat. Mil. 11. 2.
 Tunica antiquorum purpureæne an albæ. Mil. 43. 5.

Turbo. 2. Philip. 57. 3.

V.

- Valere. Mil. 94. 2.
 Valux, ianua, ostium, fores. 2. Philip. 94. 5.
 Vanitas punita. 2. Philip. 18. 2.
 Varronis fundus Calfinas. 2. Philip. 87. 1.
 Vehicula iter metientia & horas monstrantia. 2. Philip. 48. 1.
 Vehiculorum varia genera. Mil. 28. 5.
 Vela. 2. Philip. 35. 1.
 Velia. 1. Philip. 7. 8.
 Vellicatio. Mil. 58. 5.
 Vendibilia hastæ subiciiebantur. 2. Philip. 54. 2.
 Vendibulum rerum titulus. *ibid.*
 Venundare. Mil. 57. 3.
 Venus duplex, Popularis & Cælestis. 2. Philip. 31. 5.
 Venus Hospitalis. Deiot. 9. 4.
 Verbera. Mil. 58. 5.
 Verborum obsecanitas vitanda. 2. Philip. 34. 1.
 Veritas in vino. Mil. 66. 2.
 Veritatis imago appensa collo iudicis Ægyptij. Mil. 22. 4.
 Veritatis imago è saphiro. *ibid.*
 Veritatis pater, tempus. Marc. 30. 3.
 Versari. Marc. 2. 2.
 Versus Ciceronis. 2. Philip. 15. 4.
 Verum quæstionibus inuenitur. Mil. 60. 8.
 Vesta. 2. Philip. 5.
 Vettales ex prima nobilitate capi solitæ. Mil. 73. 5.
 Vettes conehylatæ. 2. Philip. 57. 11.
 Vestibula. 2. Philip. 58. 5.
 in Vestitu Gallorum lux. Marc. 8. 6.
 Veterani. 2. Philip. 49. 3.
 Vexilla coloniarum. 2. Philip. 86. 3.
 Vexillum in comitis. Mil. 68. 2.
 Via Appia latrocinitis infamis. Mil. 51. 1.
 Via lactæ. 2. Philip. 71. 1.
 Viæ sacræ celebritas. Mil. 67. 1.
 Viarum causæ celebritatis. *ibid.*
 Victoria insolens. Marc. 9. 6.
 Victoriâ partâ Galli veteres auream barbam gerebant. 2. Philip. 23. 3.
 Victoriæ causa, Milites. Marc. 6. 1.
 Victoriæ spe elati Pompeiani. 2. Philip. 24. 8.
 Victoribus pretium palma. 1. Philip. 36. 7.
 Victoriatus. Rab. 21. 1.
 Villa publica. Mil. 42. 2.
 Vim vi repellere licet. Mil. 9. 5.
 Vindicæ. Mil. 75. 3.
 Vindicta datum ius ciuitatis. Mil. 58. 1.
 Vindicta numinis fera. Mil. 86. 11.
 Vindicte nomen. Mil. 58. 1.
 Vinum Alphonfus Neapolitanus cæteris omnibus antepont. 2. Philip. 51. 3.
 Vini amatoria effusio. 2. Philip. 88. 4.
 Vini effusio. *ibid.*
 Vini numerus. 2. Philip. 56. 7.
 in Vino veritas. Mil. 66. 3.
 Vir. 2. Philip. 23. 3.
 Vir à viro lectus. Mil. 56. 8.
 Virgæ pro Deo cultæ. Mil. 39. 3.
 à Virgine. 2. Philip. 72. 2.

V I R T V S.

- Virtus à Deo procedit. Mil. 99. 1.
 Virtus acquiratur ne in pascatur. Mil. 101. 4.

RERVM ET VERBORVM.

- Virtus est facultas benefactiua. Marc. 27. 9.
 Virtus & sapientia iudicis. Rab. 11. 1.
 Virtus ipsa sibi pretium. Mil. 97. 1.
 Virtus sola bonum. Marc. 19. 5.
 Virtutem commendat periculum & sumptus.
 Mil. 83. 1.
 Virtus regis Deiot. 16. 7.
 Virtutis præmium gloria & honor. Mil. 97. 3.
 Virtutis umbra, gloria. *ibid.*
 Vis & necessitas. Rab. 26. 10.
 Visceratio, quid? 2. Philip. 98. 9.
 V I T A.
 Vita brevis, gloria sempiterna. Mil. 97. 5.
 Vita conuiuium. Marc. 27. 11.
 Vita humana. Mil. 70. 1.
 Vita longissima in quot annos possit propagari.
 Mil. 97. 4.
 Vita præsens sitne mors, an vita. Mil. 70. 1.
 Vita somnium est. *ibid.*
 Vitæ breuitas. Mil. 97. 4.
 Vitæ fabula & actus extremus. Marc. 27. 10.
 Vitæ fructus. Marc. 3. 2.
 Vitæ longissimæ exempla. Mil. 97. 4.
 Vitam politicam repræsentat tunica Polymita
 Iosephi. Mil. 2. 2.
 Viuere diu. Marc. 28. 2.
 Viuere & esse. *ibid.*
 Viuere facis. *ibid.*
 Viuentes bestiolæ vnico die. *ibid.*
 Vitium in Auspiciis. 2. Philip. 67. 6;
 Vitiūmne sit misericordia. Deiot. 24. 5.
 Vitrum. Rab. 37. 4.
 Vlcersuntur filij patrum iniurias. Mil. 8. 3;
 Vltro. Mil. 8. 4.
 Vncia. Rab. 22. 1.
 Vncix ponderalis diuisio. *ibid.*
 Vncus. 1. Philip. 11. 12.
 Vngulæ. Mil. 58. 5.
 ab Vnguiculis. 2. Philip. 72. 2.
 Volumina rerum gestarum quo loco seruata.
 2. Philip. 19. 2.
 Voluntas nuda maleficij legibus humanis non
 punitur. Mil. 19. 3.
 Voluntas peccandi quando puniatur. *ibid.*
 Vomere inmensas. 2. Philip. 64. 2.
 Vox literarum. 2. Philip. 12. 10.
 Vrbs æterna. 2. Philip. 40. 2.
 Vulgus fluctu mobilius. Mil. 5. 3.
 Vulnus reip. Mil. 14. 2.
 Vultus. Mil. 62. 2.
 Vxores Antonij. 2. Philip. 15. 3.
 Z.
Z Onarz error. Mil. 28. 2.

F I N I S.

*SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANISSIMO
Galliarum Rege concessi.*

LVDOVICI XIII. Gallix & Nauarra Regis auctoritate sancitum, utque parentibus literis cautum est, ne quis in regno suo aliisque locis ditioni suæ subiectis, intra sex proximos annos à die impressionis primæ inchoandos ac numerandos, excudat, vendat, excudendum vendendumque quouis modo & ratione curet librum, qui inscribitur, NICOLAI ABRAMI è Societate IESV Commentarius in M. T. Ciceronis Orationes, præter Sebastianum Cramoisy Bibliopolam Iuratum Parisiensem, aut illos quibus ipsemet concesserit. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regia omnibus suis subditis, eundem Librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam vbiicumque fuerit ad id agendum impellere, ac instigare, sine consensu dicti Sebastiani Cramoisy, idque omne sub confiscatione librorum, aliisque pœnis originali diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis 12. Decembris 1629.

Signatum, De mandato Regis, SENAULT.

Hæc prima Editio perfecta fuit 1. die Augusti 1631.

*APPROBATIO R. P. PROVINCIALIS
Societatis IESV, in Prouincia Campania.*

EGO IOANNES FORERIVS Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Campaniæ, potestate ad id mihi specialiter facta à Reuerendo admodum Patre nostro MVTIO VITELLESKO, Præposito Generali eiusdem Societatis, concedo, vt liber inscriptus, *Commentary in totum tertium Orationum M. T. Ciceronis*, à Patre NICOLAO ABRAMO nostræ Societatis IESV compositus, & eiusdem Societatis grauium doctorumque hominum iudicio approbatus, in communem utilitatem typis mandetur: in quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas, dedimus. Mussiponti die 28. Maij, anno 1628.

IOANNES FORERIVS.

Faint
Jenit

ALPHA 1691102 01-26217

